Universidad de Deusto
Biblioteca

D. THOMÆ
COMMENTARIA
IN S. SCRIPTURAM

1548

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diui Thomæ Aquinatis, ordinis PRAEDICATORVM, VIRI ET VITAE SANCTIMO nia, ac ſacrarum literarum peritia præclari, in omnes beati Pauli Apoſtoli epiſtolas, commentaria adnotationibus illuſtrata, quibus antè nunquam : labore F. Iacobi Alberti Caſtren. & à mendis non paucis repurgata ex vetuſtiſsimorum codicum collatione, ac ſententiarum inſpectione. Denuóque accuratè examinata, ac recentiſsimè ab omnibus quæ à chalcographis corrupta erant, emendata ac reſtituta.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

ADDITA SVNT INSVPER HVIC NOVISSIMAE RECOGNITIONI, EIVSDEM D. Thomæ Aquinatis, *in ſingulas Apoſtolorum Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ Canonicas epiſtolas, ſyncera & Theologica, ſuperioribus ſeculis nuſquam comperta, nunc primùm tenebris erута, Commentaria, & in ſtudioſorum gratiam edita. Adiunctúſque eſt his index rerum ſcitu dignarum copioſiſsimus.*

IHS

PARISIIS,

Apud Ioannem Roigny, via quæ eſt ad D. Iacobum ſub Baſiliſco & quatuor elementis.

1549.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX OMNIVM SENTENTIARVM IN HOC volumine obseruatu dignarum, triplici numero inscriptus: primus caput, secundus lectionem, tertius folium tibi indicat: a verò paginam priorem, b posteriorem ostendit.

A

Aron seipsum non promouit, sed à deo vocatus in pontificem, ad Hebr. 5. lectione prima, tolio 264.a

Abba Hebraicè & Græcè idē est quod pater Latinè, ad Galatas 4. lectione 3. 162.a

Abbatissæ nimis iuuenculæ eligi non debent, nè de incontinentia suspitio oriatur, primæ ad Timoth. 5. lectione 2. 231.b

Abel plurimam hostiam obtulit fide, non quantitate, sed prætiositate quā Cayn, ad Heb. 10. lec. 2. 282.b

Abortiuus dicitur aliquis fœtus qui nascitur extra tempus debitum, 1. Cor. 15. lec. 1. 110.b

Abrahæ dictæ repromissiones in plurali, sed in semine in singulari, ad Galatas 3. lec. 6. 159.a

Abrahæ facta promissio in semine, non iustificabat ante legē gratię, sed in Christo, ideo dixit, In semine, non in seminibus & per fidem, ad Roma. 4. lec. 2. 17.b

Abrahæ filios esse gloriabantur pseudo & nobiles. Et Corinthiis ignobilitatem improperabant. 2. Corint. 11. lec. 5. 141.b

Christus non fuit in lumbis Abrahæ secundum seminalem rationem, sed solùm secūdum corpulentā substantiam, ad Hebræos septimo, lectione 2. 270.a

Abrahā promissiones habuit, sed nunquam passum pedis terræ possedit, ad Heb. 6. lec. 4. 268.a

Abraham fuit primum exemplum fidei quia prius recessit à consortio infidelium, ad Hebręos sexto, lectione quarta. 267.a

Abrahā duos habuisse filios Apostolus dicit, & Rebeca similiter, ad Roma. 9. lec. 2. 37.b

Abraham fuit iustificatus per fidē & non per circuncisionem, ad Roma. 4. lec. 1. 16.b

Abraham dicitur pater omnium hominum credentium ex quocunq; semine. siue Gētili siue Iudęo, ad Roma. 4. lec. 3. 18.b

Abraham fuit septuaginta quinq; annorum quādo exiuit de terra sua, ad Galatas 3. lec. 6. 159.a

Abraham nullam habitationē fecit in terra Chanaā, sed vsq; ad mortem aduena fuit, ad Hebræos 11. lectione tertia 273.b

Abraham & sicum patre suo Thare terram suā exiuerit, tamen postea reuersus fuit, ad Heb. 11. lec. 3. eod. b

Abraham & si riserit de promissione non tamen dubitauit sed admiratus fuit, ad Hebræos vndecimo, lectione 3. 284.a

Abraham quia deus licitè sibi vt filium occideret præcepit, obtemperare voluit quem resuscitandum credidit, ad Heb. 11. lec. 4. 282.a

Abraham vacauit opert carnali nō propter concupiscentiam, sed propter prolem habendam, ad Galatas 4. lec. 7. 164.b

Abraham. 4. reges occidit, qui quatuor vitia contra cardinales virtutes designant, ad Hebræos septimo, lectione 1. 268.b

Abraham dicitur patriarcha, id est princeps patrum. Quia etiā sibi promissio facta fuit gentium, ad Hebr. 7. lec. 2. 269.a

Abstinere Apostolus docet à carnalibus desideriis. Et quantum ad corpus & quantum ad bona fortunę, 1. Thessa. 4. lec. 1. 215.a

Accedere dicitur Christus ad deū non de statu culpę ad gratiā, sed per contemplationem intellectus & affectus, ad Hebr. 7. lec. 4. 271.a

Acceptio personarum non debet esse secundum conditionem status, sed secundum congruitatem officii, ad Galatas 2. lec. 2. 153.a

Acceptio personarum cur prohibetur in operibus iustitiæ & non misericordiæ 302.a

Acceptæ fuerunt singulariter ante diluuium tres personę, scilicet Abel, Enoc, & Noe, ad Hebræos vndecimo, lec. 2. 283.a

Acrimoniam loqui est quādo quis cum confidentia impugnat veritatē, 2. ad Timo. 2. lec. 2. 238.b

Actus virtutum ad tria reducūtur, scilicet ad deū, ad se & ad proximū, ad Ephesi. quinto, lectione quarta, folio 189.b

Adam dicitur factus de terra, ideo terrenus. Christus verò de cęlo, ideo cælestis, primæ Corinthiorum 15. lec. 7. 115.b

Adam fu t mortalis, quia de terra factus, primæ Corinthiorum 15. lectione 7. eodem b.

Adam fuit causa peccati originalis quo concipimur, & non Eua, primę Corinthio, decimoquinto, lectione lec. 3. 112.a

Adam fuit principium vitæ naturalis, Christus autem vitæ spiritualis, primæ Corinthiorum 15. lectione 7. 115.b

Christus non fuit in Adam sicut nos. Quia Christus solùm secundū corpulentam substantiam: nos verò secundum seminalem propagationem, ad Romanos quinto, lectione, tertia, 21.b

Adam si non fuisset corruptus per inobedientiam renouatione non, indiguisset, nec etiam nos, ad Ephesios 4. lec. 7. 187.a

Adam postquam peccauit extunc semper sunt insidiæ impellentes ad peccandum, ad Ephesios quinto, lectione 6. 190.a

Adam cum dixit, & caro de carne mea quomodo intelligatur, ad Eph. 5. lec. 10. 191.b

Adam nō fuisse seductum primò, sed mulierē quomodo intelligatur, 1. ad Timotheū 2. lec. 3. 226.b

Adam non dicitur filius hominis, sed Christus, ad Hebræos secundo, lec. 2. 257.a

Ad ambulandum in via dei oportet regulari tria, scilicet rationem, intellectum, & voluntatem ad deum, Ephesios quarto, lect. 5. 186.a

Adoramus carnem & humanitatē Christi vt vnitam personæ diuinę in verbo quod est suppositum, diuinū, ad Galatas quarto, lectione quarta, folio 162.a

Aduenas & peregrinos se tres vocauerunt, Abraham, Ysaac, & Iacob, ad Hebræos vndecimo, lectione 4. folio 284.b

Aduenæ & peregrini qui dicuntur folio 313.a

Aduentus domini est duplex. Vnus generalis, alius specialis, ad Hebræos decimo, lectione 4. 281.a

Aduersa sunt patienter toleranda, ad Colossenses tertio, lectione tertia folio 210.b

Adulterantes dicuntur qui verbū dei nō sanè exponūt, vt pseudo prophetæ, secundæ Corinthiorum 4. lec. 1. 124.a

Affectus hominis dicitur rectus quando seruit rationi & vtitur licitis delectationibus secundum rationem, ad Titum tertio, lectione prima, 248.b

Agnus [illegible] quare dicatur mitis fo 333.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Agnus paschalis post immolationem epulabatur cum azimis panibus,sic sacramentum sine fermento peccati sumi debet, primę Corinth. quinto.lec.2. 76.a

Agnus paschalis inter cętera sacramentalia & legalia erat cæleberrimum,primę Corinthiorum quinto, lec.2. eod.a

Allegoria est tropus seu modus loquendi. Et dicitur ab allos quod est alienum,& goge ductio, ad Galatas 4.lec.6. 163.b

Alexander erat ærarius & erat de illis qui docebant legalia esse obseruanda de necessitate salutis,secundę ad Timo.4.lec.3. 243.a

Altitudinem sapientiæ & scientiæ dei commẽdat Paulus multipliciter, ad Romanos vndecimo,lectione 5. folio 47.a

Altitudo dei profunditas & latitudo quæ sit,ad Ephesios tertio,lectione 5. 183.a

Amari cum dulci cõmixtione cur efficiatur totum amarum & nõ dulce. 304.b

Ambrosius scribẽdo super illum psalmum, Magnus dominus & laudabilis nimis mortuus est, secundæ ad Timo.4.lec.3. 243.a

Admonere qui vult aliquem id faciat ex charitate & non ira,sed ex scientia veritatis, ad Romanos 15. lectione 2. 59.a

Amor est vis vnitiua amãtis cum amato,ad Hebræos decimo, lectione 2. 279.b

Amor est duplex,scilicet quo diligitur deus, & quo diligitur mũdus, 2.Cor.7.lec.3. 133.b

Amor quo nos deus diligit causat in nobis bonitatem,ad Ephesios 2. lec.2. 177.a

Amor potest dici maior vel minor dupliciter,vno modo ex obiecto, alio modo ex intentione actus,ad Galatas 6.lec.2. 170.b

Anathema nomen græcum,& dicitur ab Ana quod est sursum & tesis positio,ad Romanos nono,lectione prima. 36.b

Anchora sicut in mari nauem immobiliter tenet & naui alligatur,sic spes animam firmat,ad Hebręos 6. lec.4. 268.a

Angeli boni & mali puniunt iussu dei:& qui percusserint primogenita Aegypti,ad Hebræos vndecimo, lectione 6. 286.a

Angeli quomodo desiderare dicuntur. 311.a

Angelis subsumus in hac vita,vt sub tutoribus,primę Corinthio.15. lec.3. 112.b

Angelus nec dæmon possunt cognoscere cogitationes hominũ sed solus deus,primæ Corinthiorum 2. lectione 2. 67.b

Angelos loqui seu habere linguas, & quomodo angelus angelo loquitur,primæ Corinthiorum 13.lectione 1. 103.a

Angeli manebunt distincti post extremum iudicium quantum ad æminentiam gloriæ,non autem quãtum ad executionem,primæ Corint. 15. lec.3. 112.b

Angeli mali non redimentur à Christo prout Origenes finxit, ad Ephesios primo,lectione tertia, folio 173.a

Angelorum nouem sunt ordines, & distinguũtur in tres Hierarchias, ad Ephe.1.lec.7. 175.b

Angelorum malorum cruciatus. folio 324.a

Angeli vel beati à viatoribus non docentur licet dæmones informari de non scitis possint,ad Ephesios 3. lec.3. 181.b

Angeli non cognoscunt omnia in causis,sed in effectibus,ad Ephes. 3. lectione 3. 82.a

Angeli maiores à principio mundi cognouerunt mysterium incarnationis,non autem minores,ad Ephesios 3.lec. 3. eodem a

Angeli omnes ministrant sub vno archangelo ecclesiæ,primæ ad Thes sa.4.lec.2. 216.a

Angeli dicuntur dii participatiuè propter abundantissimam refulgentiam diuinæ claritatis, ad Hebræos in prologo 251.b

Angelus Christus minor fuit quãtum ad carnis infirmitatem,sed maior quantum ad gratiæ plenitudinẽ, ad Hebræos primo, lectione tertia, folio 253.b

Angeli inquantum illuminant dicuntur nuntii,quia annuntiant quæ sunt in corde domini sui,ad Hebræ. 1.lec.3. eodem b

Angeli quidam exequuntur, quidam quasi præceptores præcipiunt quæ agantur,ad Hebræos primo, lectione 6. 255.b

Angeli superiores, scilicet, Seraphin,Cherubin, Throni,& Dominationes nunquã secundum aliquos mittuntur, ad Hebræos primo, lectione 6. 256.a

Angeli sortiuntur nomina aliquãdo angelorum à quibus mittuntur, ad Hebræos primo, lectione sexta, folio eodem a

Ab angelis dicitur Christus minoratus nõ quãtum ad diuinitatem nec quantum ad animam,sed quantum ad corpulentam substantiam, ad Hebræos secundo,lectione secũda 257.a

In angelis est duplex cognitio, ad Hebræos 8.lec.3. 273.a

Anima potest adhærere deo dupliciter hic,scilicet& in patria,ad Phil. tertio,lec.2. 200.a

Anima Christi non fuit verbum, sed anima rationalis contra Arriũ& Appollinarẽ, ad Romanos primo, lec.2. 2.b

Anima inquantum intendit curæ corporis,scilicet vegetare & nutrire dicitur anima:anquantum autem intẽdit cognitioni dicitur spiritus, primæ Corint.15.lec.7. 115.b

Anima quandiu est separata à corpore dicitur imperfecta secundũ Augustinum,primæ Corinthiorum 15. lectione 9. 116.b

Anima rationalis figuram corpoream nõ habet nec membra corporea prout Tertulianus hæreticus dicebat,secundæ Corinthiorum quarto,lec.5. 126.b

Animas ponere pro fratribus qui tenentur 334.a

Animæ proueniũt quatuor ex corpore,scilicet esse,conseruari, decorẽ habere,& moueri, primæ Corinth. 15.lec.6. 115.a

Animæ in homine non differunt secundum essentiam, sed secundum potentiam,& in homine idẽ est spiritus & anima,primæ ad Thessal.5. lec.2. 218.a

Animæ beatorum non retardantur neque in atriis tenẽtur vsque ad diem iudicii, sed diuino conspectui præsentantur, secundæ Corinth.5. lec.2. 128.a

Animæ naturale desiderium est,esse vnitem cum corpore, alioquimors pœnalis nõ esset, secundæ Corint.5.lec.1. 127.b

Animæ in principio non sunt simul creatę sicut Origenes dixit ĩ periarchon,ad Heb.1.lec.4. 254.b

Animales homines dicuntur quãtum ad vim apprehẽsiuam,aut quãtum ad vim appetitiuam,& isti non percipiunt quæ spiritus sunt,primæ Cor.2.lec.2. 68.b

Ante annos quatuordecim dicit se Paulus raptum,quomodo aliqui diuersimode exponant,secundę Cor. 12.lec.1. 143.a

Antichristus quomodo dicatur filius perditionis,& quomodo posset esse peior quã erit,secundæ ad Thes sa.2.lec.1. 219.b

Antichristus erit de tribu Dan,& secũdum quosdam sub eo Iudæi reedificabunt templum, secundæ ad Thessalonicenses secundo, lectione prima 220.a

Antichristus occidetur à Michaele archangelo in monte Oliuetti,secundę ad Thes.2.lec.2. eodem a

Antichristus erit homo & habebit liberum arbitrium,sed dyabolus intrabit in illum sicut in Iuda, 2 ad Thess.2.lec.2. eodẽ.b

Antichristꝰ decipiet homines per potentiam secularem,& per virtutẽ miraculorum,& auri & argenti collationem, 2 Thessalonicenses 2.lectione 2. eodem b

Apparuit Christus aliquibus qui non nominãtur in euangelio,primę Corinthiorum 15.lectione prima, folio 10.b

Apostolatus dicit duo, scilicet altitudinem potestatis & charitatem sapientiæ,1.Timo.1.lec.1. 222.b

Apostolatus commendatur ex tribus vtilitate,amplitudine,& plenitudine,ad Romanos primo, lectione quarta. 4.a

Apostolatꝰ est prima dignitas quę fuit in primitiua ecclesia, primæ ad Corint.1.lec.1. 62.b

Apostoli sunt præferendi cæteris sanctis omnibus quacunque prærogatiua præfulgeant, propter spiritũ sanctum qui datus fuit eis abũdẽ, ad Roma.8.lec.5. 33.b

Apostoli suam doctrinam habuerunt à spiritu sancto,hinc eorum mãdatis subduntur fideles, primæ Corinth.14.lec.7. 109.b

Apostoli dicuntur maiores ministri in Ecclesia.Eorum autem authoritas erat gubernare,docere, miracula facere,primæ Corinthiorum 12. lectione 3. 102.b

Apostoli dicuntur ministri Christi quantum ad sacramentorum ministrationem,2. Cor.1.i n prologo. folio 118.b

Apostoli consolantur,tribulantur & exhortantur accipiendo passiuè, secundæ Corinthiorum primo, lectione 3. 119.a

Apostoli sunt medii inter deum & populum,secundæ Corinthiorũ 5. lec.3. 128.b

Apostoli maledicebantur & blasphemabantur,primæ Corinthio.4. lec.2. 74.a

Apostoli post missionem spiritus sancti peccare poterãt venialiter nõ autem mortaliter, ad Galatas secundo,lec.3. 153.b

Apostoli stulti reputati sunt à pseudoprophetis & malis Corinthiis, 1. Corinthiorum tertio,lectione secunda. 74.a

Apostoli si prædicassent crucẽ cũ legalibus nullam persecutionem habuissent, ad Galatas sexto, lectione tertia. 168.b

Apostoli sunt vsi sortibus in electione spirituali,ad Ephesios primo lec.4. 170.b

Apostoli dicuntur fundamenta in quantum eorum doctrina annuntiat Christum,qui est firma petra huius edificii,ad Ephesios secundo lectione sexta. 179.b

Apostoli suam doctrinam immediatè habuerunt à Christo,non in figuris, & ipsi huius fuerunt exteriores,ad Ephesios tertio, lectiõe tertia folio 181.b

Apostoli priuilegiati erant in omnibus donis Christi,ad Ephesios 4. lec.4. 185.a

Apostoli sunt pseudo satan qui sępe ad decipiendum transformat se in angelum lucis,secundæ Corinth. 11.lec.3. 140.b

Apostoli fuerunt nuntii missi ad promulgationem reuocatæ damnationis,in præfatione. 297.a

Apostolis nullus sanctus comparari potest, excepto sancto sanctorũ & virgine gloriosa qui excellunt.Et temerarium est quantuncunque sanctum eis comparari, ad Ephesios 1. lec. 6. 178.a

Apostolis mysterium fidei clarius fuit demonstratum quàm prophetis & patriarchis,ad Ephesios tertio, lectione 1. 180.b

Apostoli imponebatur quòd præsens humilis foret,absens autem austerus,secundæ Corinthiorum 10. lec.1. 137.a,b

Apostolo imponebatur à pseudo, quòd ideo non acciperet sumptus à Galatis,quia nõ diligeret eos,secũdę Corinthiorum vndecimo, lectione tertia. 540.b

Apostolum se dixit Paulus, quia à Christo missus & fructum missionis, primæ Corinthiorum nono, lec.1. 85.b

Apostolorum prædicationem nõ deuenisse ad omnes dupliciter intelligi potest,ad Romanos decimo, lectione 3. 43.a

Apostolorum tria sunt officia, scilicet gubernare,docere,miracula facere,primæ Corinthiorum duodecimo,lec.2. 100.b

Apostolorum doctrina commendatur in quatuor, scilicet antiquitate,communitate,virtute,& vtilitate, primæ Corinthiorum decimoquinto,lec.1. 109.b

Apostolorũ sapientia non fuit, vt scirent naturas rerum & syderũ cursus,sed notum facere sacramenta,ad Ephesios primo,lectione tertia, fol. 173.b

Apostolus scribens Romanis dixit se seruum.Scribens Corinthis se dicit apostolum, secundæ Corinth. primo,lec.1. 118.a

Apostolus prima sua epistola quã misit Corinthiis,quam nos non habemus promisit venire ad eos,quod tamen non fecit,secundæ Corint. 1, lectione 5. 120.a

Apostolus non potuit mẽtiri,quia Christus erat in eo & cum eo,2.Corinthio.2.lec.3. 122.a

Apostolus sciuit artem sceno factoriã & laborabat nocte in domo Aquilæ & Priscillæ, secundæ Corint. 11.lec.3. 140.b

Apostolus dicebat se missum ad prædicãdum à tota trinitate,ad Galatas.1.lec.1. 149.b

Apostolus Paulus par erat Petro in authoritate prædicationis,nõ autem authoritate reginiis,ad Gala, 2.lec.3. 153.b

Apostolus quãdo scripsit Ephesios erat in vinculis Romæ tentus,ad Ephesios 3.lec.1. 180.a

Apostolus gratis prædicauit Corinthiis, qui erant auari, vt expelleret pseudo qui quęstum quæsierunt, secundæ Corinthiorum vndecimo, lec.3. 140.b

Apostolus & si infirmos multos sanauerat,& mortuos suscitauerat,Timotheum tamen consilio sanare curauit, primæ ad Timotheũ quinto, lec.3. 232.b

Apostolus se nominauit prædicatorem apostolum,& magistrum, secundæ ad Timotheũ primo, lectione 4. 137.a

Apollo quidam fuit Indæus,& doctor prædicauitque in Achaia, primæ Corint.16.lec.2. 118.a

Area testamenti in se habuit tria, scilicet vrnam auream,virgam Aaron,tabulas testi.ad Hebręos nono, lec.1. 174.a

Arca Noe ecclesiam significat folio 316.b

Arcana quæ non licent homini loqui,de quibus testatur Apostolus quomodo constituatur ly homini, 2.Corin.12.lec.2. 144.a

Argumenta 13. soluuntur à beato Thoma in epistola, primæ ad Cor. 8.lec.2. 85.b

Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem vel quasi arguens mẽtem, ad Hebræ.vndecimo, lectione 1.fol. 281.b

Aries hærens cornibus inter vepres,Christi humanitas cruci affixa fuit,tamen diuinitas mortem euasit, quæ tamen eum neque mortuũ neque sepultum dereliquit,ad Hebræ. vndecimo.lec.4. 285.a

Armorum spiritualium est triplex effectus,destruunt rebelles, conuertunt infideles, corrigunt peccantes, secundæ Corinthiorum decimo, lectione 1. 137.b

Armorum spiritualium est triplex genus quibus nunc iubet apostolus pugnare,ad Ephesios sexto lectione quarta. 193.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Artifices sunt in duplici genere, scilicet, manu exequentes & freni factiuę prædicentes, ad Hebræos 1. lectione 6. 255.b
Artifex commendatur ab arte, & non potest conqueri opus de opifice, ad Romanos nono, lectione 4. folio 39.b
Ascensio Christi & descesio quomodo intelligatur, ad Romanos 10. lec.1. 41.b
Ascendendo Christus captiuā duxisse dicitur captiuitatem, ad Ephe. 4.lec.3. 184.b
Aspiciens à lōge, hoc responsoriū quod cātatur in prima dominica aduentus sumptum videtur ex Esa.30 & quare, ad Hebræos vndecimo, lectione 4. 184.b
Auaritia notatur in duobus, scilicet in tenacitate & cupiditate, ad Heb.13.lec.1. 292.b
Auaritiā cōparat Apostolus idolatriæ: quia quando honor soli deo debitus impenditur creaturę dicitur idolatria, & tamen vera idolatria tantum non est, ad Ephesios quinto, lectione 3. 189.a
Auaritia excæcat 324.b
Auditus est duplex, scilicet interior, & ille est à deo. Exterior, & ille est à docente, ad Romanos decimo, lectio.2. 42.b
Auxilium diuinum non est implorandum vbi supplet humanum, 2. Corint.11.lec.6. 142.b

B

BAlaam auaritia ductus populo à deo benedicto maledicere voluit 324.b
Barbari dicuntur qui deficiunt in ratiōe & sunt rigorosi in corpore, 1. Corinthiorum decimoquarto, lectione.2. 170.a
Barnabas commendatur ab Apostolo quōd pro ecclesia multum laborauerit, secundæ Corinthiorū 8. lec.3. 136.a
Baptizabant apostoli in primitiua ecclesia in nomine Christi, quia nomen illud odiosum erat, vt sic in cōsuetudinem & reuerentiam veniret, primæ Corinthiorum primo, lectione 2. 64.a
Baptizabāt Græci isto modo: baptizet seruus Christi.N. in nomine, &c. primæ Corinthiorum primo, lec.2. 63.b
Baptizati gloriabātur vnus de Petro, alius de Appollo, alius de Paulo primæ Corinthiorum primo, lectione 2. eod.a
Baptizatos omnes in nube fuisse & in Moyse Apostolus dicit, primę Corinthiorum decimo, lectione 1. folio 89.a
Baptizauit Apostolus domum, id est familiā Stephanæ cuiusdam matronę, primę Corinthiorum primo, lec.2. 65.b
Paulus nō multos baptizauit, & agit gratias deo quōd Corinthios nō baptizauit, primæ Corinthiorum 1. lec.2. 64.a
Baptizatus ordinatus & confirmatus si fuerit resuscitatus postea non est rebaptizandus, ordinandus & cō firmandus, ad Hebræos vndecimo, lec.7. 285.a
Baptizatus immergitur ter, quia Christus tribus diebus & tribus noctibus fuit sub terra in sepulchro, ad Colossenses secūdo, lectione tertia, folio 208.a
Baptismatum nouem sunt genera, accipiendo largè baptismum, primæ Corinthiorum decimo, lectione 2. 89.b
Baptismata calicum & vrceorum seruabant Iudæi, ad Hebręos nono, lectione 2 275.a
Baptismi forma est, Ego te baptizo in nomine patris & filii & spiritussancti, primæ Corinthio. primo, lec.2. 63.b
Baptismum Christus instituit, & in nomine suo, patris, & spiritussancti baptizari fecit, ad Romanos 6. lec.1. 24.a
Baptismus est triplex, scilicet fluminis, flaminis, & sanguinis, & non sunt tria sacramenta, sed vnum, ad Hebræos sexto, lectione prima, fol. 266.a
Baptismus non reiteratur, quia est quædam configuratio mortis Christi, ad Hebræos sexto, lectiōe prima, folio eodem
Baptismus Christi habet virtutem duplicem, vnam diuinam aliam humanam: & consistit in quatuor, primæ Corinthiorum primo, lectione secunda. 64.a
Baptismus non valet receptus pro alio sed solūm, p seipso & si sit opus bonum, primæ Corinthiorum 15. lec.4. 113.a
Baptismus habet efficaciā ex passione Christi, & ex virtute nominis eius, primæ Corinthiorum primo, lec.2. 64.a
Baptismus à quocunque conferatur vniformen habet virtutem, ad Ephes.4.lec.2. 184.a
Baptistæ virtus in baptizatis nihil operatur sed Christi, primæ Corin. 1.lec.2. 64.a
Beati quomodo dicuntur isti, quorum deus tegit peccatum originale, actuale, mortale & veniale, ad Romanos quarto, lectione prima, fol. 17.
Beati dicūtur qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, primæ Corint.13.lec.1 103.b
Beati vallent non spoliari corporibus, vt & ipsam gloriam perciperēt, 2.Cor.5.lec.1. 127.a
Beati à viatoribus non docentur, quia immediatè verbum cōspiciunt quod est speculum sine macula, ad Ephesios tertio, lectione tertia, fol. 181.b
Beatitudo est operatio perfecta quæ est supremæ virtutis operatiuæ, optimè dispositæ, & hæc est nostra, primæ ad Timotheum sexto, lec.3. 234.b
Benedicēdo sacerdos eucharistiā, non benædicit corpus Christi, sed materiam sacramenti, ad Hebræ.7. lec.2. 269.b
Benedicere est bonum dicere, enunciando, imperando & optando, ad Romanos duodecimo, lectione 3. folio 50.a
Benedicere deum, & deum benedicere nobis quomodo intelligatur, 2.Cor.1.lec.2 119.a
Benedictio est factio bonitatis in nobis & est in præsenti vita imperfecta, & in futura autem perficitur, ad Heb.6.lec.2. 267.a
Benedictio domini diuites facit & multitudinem filiorum & bonorum & malorum procurat, ad Hebræ.6. lec.4. 267.b
Benedictionem pauperes de Lugduno mali sacerdotis iusto laico nihil prodesse autumnabunt, sed potius econuerso similiter & bicardi, ad Hebr.7.lec.2. 169.b
Benedictionem Abraham quādo à Melchisedech recepit non mox habuit, sed per fidem firmiter expectauit, ad Heb.7.lec.2. eod.b
Benedictionem præstans Iacob duobus filiis Ioseph, Effraym, scilicet & Manasse cancellatis manibus benedixit. Quia reges præcrendi sunt aliis hominibus, ad Hebræ. 11. lec.5. 285.a
Benedictiones in missā quare non fiant in vulgari, primæ Corint. 14. lec.3. 107.a
Beneficium Christi est triplex, scilicet iustificationis, resurrectionis, & ascensionis, ad Ephesios secundo, lectione 2. 177.a
Benignitas est amor interior profundens bona ad exteriora, ad Titū 3.lec.1. 248.b
Benignitas idem est quod bona igneitas, ad Tit.3.lec.1. eodem
Bestiæ malæ dicebantur Cretēses propter eorum crudelitatem & gulositatem, ad Tit.1.lec.3. 245.a
Bigamiam contra naturā Lamech septimus ab Adā qui pessimus fuit primus introduxit, ad Hebræos 11. lectione 2. 283.a
Bicardi & pauperes de Lugduno dicunt quōd omnis iustus est sacerdos, ad Heb.7.lec.2. 269.b
Blasphemia quantuncunq; fiat subito si percipitur est peccatū mortale, ad Coloss.3.lec.2. 210.a
Balaam auaritia ductus populo à deo benedicto maledicere voluit. folio 324.b
Blasphemi reprehendūtur 313.a
Bona duo accepimus à Christo, scilicet spem vitæ æternæ, & facultatē accedendi ad patrem, ad Ephesios 3. lectione 3. 181.b
Bona facta in charitate mortificata per peccatum, per pœnitentiā reuiuiscunt, primæ ad Thessal. tertio, lectione 1. 221.b
Boni in repromissione significantur per stellas, malè verō per arenam maris, ad Hebræos 11.lectione tertia fol. 284.a
Boni operis principium nō est ex nobis sed ex deo, ad Philipp.primo. lectione 1. 194.b
Boni sibi communicare debēt bona spiritualia, ad Philip.secundo, lectione 1. 196.b
Bonitas ministri nō requiritur ad collationē sacramēti, quia nullus esset certus de salute, nec sciret se esse baptizatum vel absolutū, ad Heb.7. lectione 2. 269.b
Bonitas offerentis facit vt accepte tur oblatio nō sacramentalis, ad Hebræos 11.lec.2. 283.a
Bonum non potest totaliter destrui vel corrumpi à malo, secundæ ad Thess.2.lec.1. 219.b
Bonum tam perfectum nullus se extimare debet quam si nullum defectum habeat nec ita malum vt nihil sit in eo boni, ad Phili.secundo, lec.1. 197.a
Bonum nostrum consistit principaliter in fide & spe & charitate, ad Coloss.1.lec.2 203.b

C

CAdere nos multa faciunt atque in principium ponunt, primæ Corinthiorum decimo, lectione 3. folio 90.a
Calix quot modis sumatur, & quid significet, primæ Corinthi.decimo, lec.4. 90.b
Calix in consecratione (Hic est) eū dicitur, figura antonomica committitur, primæ Corinthio. vndecimo, lec.6. 98.a
Cantare debemus vt deum mente & voce ad misericordiam prouocemus, ad Ephesios quinto, lectione septima. 190.b
Canonicarum epistolarum materia, in præfatione.
Canonicarum ordo, in præfatio. folio 298.a
Canonicę septem quid indicant, in præfatio.
Capiti inest perfectio, sublimitas, influentia, & cōformitas, primæ Corint.11.lec.1. 92.b
Capitulum dicitur breuis complexio continens multa. Alio modo dicitur capitulum à capite, ad Heb.8. lec.1. 271.b
Caput nostrū est Christus, & nos sumus eius mēbra: similiter & alter alterius, ad Ro.12.lec.2 49.a
Caput omnium dicitur Christus tam angelorum quām hominum, & ecclesiæ tātùm, ad Ephesios primo, lec.8. 176.a
Caput gētium dicitur Christus & quomodo certæ prophetiæ de vocatione gentium intelligantur, ad Ro. 15.lec.1. 58.b
Charitas efficit vt bona quæ homo habet non sibi soli retineat, & quomodo facit abstinere à malo, & facere bonum, primæ Chorinth.13. lec.2. 104.a
Charitas in patria nō cessabit, sed perficietur cum apparuerit gloria, 1.Corint.13.lec.2. 103.a
Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non inflatur, non cogitat malum, primæ Corinthio. 13. lec.2. 103.b
Charitas à fide non separatur
Charitatis præceptū nouū 330.a
Charitatem habens potest peccare cùm non vtitur ea. Si autem vtatur peccare non potest, primæ Corint.13.lec.4. 103.a
Charitatem non habens etiā si loquatur lingua angelorū & distribuerit omnem substantiam suam nihil prodest, 1.Cor.13.lec.1. 103.a
Charitatem maiorem Christus ostendit in eo quod pro inimicis mortuus est, ad Ro.5.lec.2 20.a
Charitatem Christi scire, est scire omnia mysteria incarnationis & redemptionis, ad Ephesios tertio, lectione 5. 183.a
Charitatis vnitas consistit in duobus. s. interius in affectu, & exterius in effectu, ad Ephesios quarto, lectione 1. 183.b
Charitatē fraternitatis habere debemus si ast cæleste regnum peruenire volumus, ad Hebræos 13. lectione 1. 192.a
Chamæleontis conditio 311.b
Carnalia peccata quidam dicebāt non esse peccata, vt facilius decipere possent, ad Ephesios quinto, lectione 3. 189.a
Carnem cōcupiscere aduersus spiritum & econuerso quomodo intelligatur, ad Gala.5.lec.4. 167.a
Carnem sequere est sequi mortē, sequere spiritum est sequi vitā & pacem, ad Ro.8.lec.1. 30.b
Carnem non māducare & vinum nō bibere dicit Apostolus ad vitandum scandalū, & ad abigendā luxuriam, ad Ro.14.lec.3. 57.a
Caro potest dupliciter considerari, scilicet in se & sic non est odiēda, vel prout est impeditiua salutis, ad Ephe.5.lec.9. 191.a
Castitatem volens habere necesse habet laborare, vigiliis insistere, & macerare corpus per ieiunium, 2. Corint.6.lec.2 131.a
Castigationis verbū cōmuniter accipitur in pueris & in concupiscentia, ad Heb.12.lec.2. 290.a
Cautela diaboli in tentādo. 320.a
Cauterium est corruptio in carne per ignē ex qua egreditur putredo, 1.ad Timo.4.lec.1. 229.a
Cecilia cōuertit virum suum ad fidem, 1.Cor.7.lec.2 81.a
Cælum tertium tripliciter potest accipi. s. secundum ea quæ sunt infra animam, aut secundum ea quæ sunt in animam, aut secundū ea quæ sunt supra animam. Et potest accipi cælum aereum, Sydereum, & Empyreum, 2 Cor.12.lec.1. 143.b
Cerimonialia in veteri lege erāt quatuor. s. sacrificia, sacra, sacramenta, & obseruantię, ad Colossenses 2. lect,3. 208.a
Cibi aliqui in veteri lege erāt prohibiti quia figurabant Christum, 1. ad Timo.4.lec.1. 229.b
Cibus animæ dicitur sacra doctrina quia cibat intellectum & potat affectum, ad Hebræos quinto lectione 2. 265.a
Circuncisio post legem gratiæ nihil prodest. Ante legem autem gratiæ erat ordinata cōtra originale, ad Ro.2.lec.4. 12.b
Circuncisio fuit signaculum iustitię per fidem in signum fœderis vsque ad Christum, ad Romanos 4. lectione 2. 17.b
Circuncisio quare fuerit instituta, quam vim habuerit & quare fuerit mutata, ad Romanos quarto, lectione 2. eodem
Circuncisio spiritualis quomodo fiat à Christo in corpore & in anima, & quare per cultellum fiebat, ad Rom.4.lec.2. eodem.
Circuncisio erat signū iustitiæ & non conferebat gratiā, sed auxilium gratiæ ad rectè agendum. Nota satis pulchra, ad Romanos quarto, lectione 2. 18.a
Circuncisio est duplex. Vna carnalis & illa fit manu, alia spiritualis, ad Ephesios secundo, lectione quarta, folio 178.a
Circuncisionis Christus fuit minister ad confirmandum promis-

Universidad de Deusto
BibliotecaCentral

siones patrum,ad Galatas 3. lectione sexta folio 159.a
Circunciſus fuit Timotheus ab Apoſtolo. Et vtrũ Paulus fecerit ad obſeruandum legalia, vel ſolùm ne ſcandalizarer conuerſos,eſt differentia inter Auguſti.& Hiero.ad Galatas 5.lectione 1. 165.a
Chirographus eſt ſcriptura manualis& propriè ſit in cautione contractuũ, ad Coloſſenſes 2. lectione 3.folio 208.a
Ciuitas eſt ciuium vnitas. Et eſt duplex vna terrena, alia cæleſtis, ad Galatas 4.lectione 7. 164.a
Clamat Eſaias propheta pro conuerſione Iudæorum,Oſee autẽ Gẽtilium,ad Romanos nono, lectione quinta, 40.b
Cloes eſt nomẽ vnius villę Corinthiorum iuriſditioni ſubiecta,vel eſt nomen vnius matronæ 1.Corint.1. lectione 2. 63.b
Claritas Chriſti in transfiguratione ſua nõ fuit ſimilis illi quæ futura eſt in iudicio, 322.a
Cognitio dei eſt nobis neceſſaria hîc & in patria,ad Epheſios 3.lectione 5. 182.b
Cognitio qua homo intelligit ſit duobus modis. Per vim mentalem quæ eſt intellectus,& corporalẽ quę eſt ſenſus,ſecundæ Corinthiorũ 12. lectione 1. 143.b
Cognitio noſtra in patria nõ equiparatur cognitioni dei,ſed (ly ſicut) importat ſimilitudinẽ & non æqualitate, primæ Corinthiorum 13. lectione 4. 105.b
Cognitio noſtra omnis ortum habet aut à ſupernaturali principio, aut naturali lumine, primæ Corinthio. 14.lectione 2. 106.b
Collectio pecuniarũ quam Paulus Corinthiis & Galatis impoſuit pro neceſsitatibus fratrũ, primæ Corin. 16.lectione prima, 117.b
Collegium fidelium in ſcripturis quandoq; vocatur domus, quãdoq; ciuitas,ad Epheſios 2.lectione ſexta folio 179.b
Colere debemus deum & nõ idola vt Hermes,Varro,poetæ & ſequaces,ad Roma.1.lectione 7.folio 8.a
Comedere quæ idolis oblata ſunt propter ſcandalũ prohibet Apoſto. primæ Corinthiorum 10.lectione 5 folio 91.a
Comeſſationes dicũtur ſuperfluæ & nimis accuratæ comeſtiones & potationes, ad Romanos 13. lectione 3. 54.a
Communicantes debent eſſe ieiuni.Et quid ſi biberint aquã ſolã, aut aliquid quod ſero dentibus inhæreat,& hora,primę Corinthiorũ 11. lectione 4. 95.b
Complementũ ſanctorum eſt cõmunis ſocietas multorum milũ angelorum aſsiduitas,ad Hebræos 12. lectione 4. 291.a
Comprehendere idẽ eſt quod cõcludere,vel attingere,ad Philippenſes 3.lectione 2. 200.a
Comprehendere homo nõ poteſt rationem diuinorum iudiciorũ, ad Romano.11.lectione 5 47.a
Comprehendere deum nemo poteſt quia trãſcendit quicquid in creaturis eſt comprehenſibile. 1. ad Timo.6.lectione 3. 235.a
Cõpunctio eſt duplex.ſ. pro peccatis& qua aliquis dolet de bono alterius,ad Ro.11.lectione 1. 44.a
Comparatio abuſiua 325.b
Cõceptus miraculoſi in veteri teſtamento conceptum Chriſti ineffabilem, non tamen ex equo figurabant,ad Hebræos 11.lectione tertia, folio 284.a
Concordia conſiſtit in hoc, vt homo doleat de malo alterius, & gaudeat de proſperitate eius,ad Roma. 12.lectione tertia. 50.b
Concordiam deſtruit ſuperbia & præſumptio,ad Roma.duodecimo, lectione tertia. eodem
Concupiſcentia praua ſe habet cõmuniter ad omnia peccata, ad Romano.7.lectione 2. 27.a
Concupiſcentia manet in baptizatis,vnde dicit Paulus.Accipiat vnuſquiſq; vxorem ſuam,primæ Corinthiorum 7.lectione 1. 80.a
Confeſsio eſt triplex, ſcilicet iniquitatis: miſericordiæ dei beneficia præſtãtis,& diuinæ veritatis, ad Romano.10.lectione 2. 42.a
Confeſsio in veteri lege cur tantùm deo fiebat 309.a
Confeſsionis conditiones eodem.
Confeſsionis expreſſa inſtitutio folio eodem.
Confidere in alium aliquis poteſt dupliciter,vel quia ad eum pertinet ſua defenſio,aut quia parat9 eſt quomodocunque eum defendere, ad Epheſios ſexto, lectione tertia. folio 192.b
Conſcientia bona cõſiſtit in duobus,ſcilicet vt quę facit ſint bona,& vt recta intentione fiat.2.Corint.1. lectione quarta 120.a
Cõſcientia erronea obligat ad obſeruantiam eorum de quibus eſt cõ ſcientia erronea in his in quibus homo non eſt perplexus,ad Gala.5. lectione prima 165.b
Conſcientia erronea quomodo oriatur ab actu voluntatis,quia voluntas fertur in id quod ei vis apprehẽſiua repreſentat ſiue bonũ ſiue malum.Et quomodo conſcientia erronea liget.Nota pulcherrima.ad Romanos 14.lectione 2. 54.b
Contendere eſt cùm vnuſquiſque partiale bonum quærit,primæ Corinthiorum 1.lectione 2. 63.b
Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamorum, ad Roma.13.lectione 3. 53.a
Contemnunt peccatores deũ, eo quod non immediatè punit eos, ſed ſuffert patienter,ad Romanos 2.lectione prima 9.b
Conuenire aliquid alicui poteſt intelligi tripliciter, ſcilicet eſſentialiter, participatiuè, & cauſaliter, ad Colloſ.1.lectione 4. 205.a
Corinthum erat ciuitas metropolis maritima,vbi multi erant mercatores qui auari eſſe ſolent propterea Apoſtolus ab eis ſumptus non accipiebat, ſecundæ ad Corinthios 11. lectione tertia 104.b
Corona eſt duplex quædã eſt principalis,quædã ſecundaria,2.Timot. 4.lectione 2. 242.b
Corpora noſtra ſunt mẽbra Chriſti & templum ſpirituſſancti, primæ Corinthiorum ſexto,lectione tertia folio 78.b
Corpora duo ſiuml eſſe in eodem loco nõ cõtingit ex dote,ſed ex virtute diuina,&miraculoſè,primę Corint.15.lectione 6 115.a
Corporalem exercitationẽ ad modicum eſſe vtilem quomodo intelligatur, primæ Timotheum quarto, lectione ſecunda 230.a
Corporalis materia nõ magis obedit ſubſtãtiæ intellectuali quàm qualitatibus actiuis & paſsiuis in natura,contra Auicennam, ad Galat.3. lectione prima 156.a
Corpus noſtrũ magnificatur per Chriſtum miniſteria eius corporaliter exequendo,vel corpus noſtrum exponendo pro ipſo,ad Philip.1.lectione ſecunda 195.a
Corpus naturale tria habet adinuicem connexa,id eſt, compactionẽ membrorum,&c.ad Epheſ. quarto, lectione quinta 186.a
Corpus Chriſti ſumitur indignè dupliciter.ſ.in alio pane quàm triticeo,aut in alio liquore quã vino, vt nõ confeſſus nõ contritus.1.Corin. 11.lectione 7. 98.b
Corpus Chriſti myſticum eſt tota eccleſia,& hoc probatur per corpus naturale,primæ Corint.12. lectione tertia 101.b
Corpus eſt factum propter animã & nõ econuerſo, ad Ephe.primo, lectione 8. 176.a
Corpus macerare docet Apoſtolus,nõ occidere,ſuum & non alienũ, 1.Corint.9.lectione 5. 88.b
Corpus noſtrum exhibere debemus iuſtitiæ ſicut exhibuimus iniquitati,ad Romanos ſexto, lectione quarta, 25.b
Corpus naturale hominis nõ eſt vnum membrum,ſed multa. Sic de corpore myſtico.1.Cor.12. lectione tertia, 101.b
Correctio diuina & humana ſic differunt quia humana eſt tranſitoria,& pro tranſitoriis & falli poteſt, diuina autem non, ad Hæbræos 12. lectione 2. 289.a
Creatio eſt motus ex nihilo ad eſſe,Et eſt duplex.ſ. naturæ & gratię,ſecundę Cor.5.lectione 4.129.b
Creatura dicuntur aliquando homines iuſti,aliquando humana natura,aliquando elementa huius mundi,ad Romanos 8.lectione 4. 32.b
Credere homo debet quæ pertinent ad incarnationem, trinitatem, mortem,ſepulturam, reſurrectionẽ, & apparitionem Chriſti,primę Corinthiorum 15.lectione 1. 110.a
Credere nolentes peiores dicuntur dęmonibus ex ſpecie operis nõ autem quo ad effectum, ad Galatas 5.lectione 2. 165.b
Credere triplex 310.b
Credenti in deum ſi non habuit tempus bonum operandi,quia fides eſt primus actus iuſtitiæ quam deus in eo operatur, illi ſufficit ad ſalutem,ad Romanos quarto, lectione ſecunda. 17.b
In fide duo ſunt,ſcilicet in quod creditur,& ille cui creditur,2.ad Timo.primo,lectione 4. 237.a
Chriſtus eſt vna perſona & hypoſtaſis in vtraque natura conſiſtẽs, & non eſt niſi vna hypoſtaſis vtrinſque,1. Cor.2.lectione 2. 67.b
Chriſtus prædicauit Iudæis principaliter,gentibus autem perfunctoriè,ad Galatas quarto, lectione tertia. 151.b
Chriſtiani ſtatus dignitas. 313.a
Chriſtianorum peccata grauiora paganorum. 325.a
Chriſti paſsio fuit puriſsima, in præfatione.
Chriſtum ſequi quomodo liceat folio 314.a
Chriſtus agnus dicitur. 311.b
Chriſtus alios reges in quatuor excellit,in præfatione.
Chriſtus armatus in cruce.317.a
Chriſtus author canonicarum, in præfatione.
Chriſtus lapis. 312.b
Chriſtus per Aſſuerum regem aptè figuratur,in præfatione.
Crucis ſcandalum euacuare per circunciſionem quomodo intelligatur,ad Galatas quinto,lectione prima. 165.b
Crux Chriſti quomodo dicitur ſtultitia apud Iudæos qui ſemper ſigna videre volebant,& gentiles qui in eloquentia gloriabantur. 1.Cor. 1.lectione 3. 65.b
Crux Chriſti habuit latitudinem, longitudinem,ſublimitatem & profunditatem, ad Epheſios tertio,lectione quinta. 183.a
Crucifigi Chriſto dupliciter quis poteſt. 317.a
Cupiditas ſumitur tripliciter, ſcilicet pro auaritia pro inordinato appetitu,& pronr eſt quædam inordinatio animi,primæ ad Timo.6.lectione ſecunda. 234.a
Currere quomodo debemus vt præmium accipiamus, primæ Cor. 9.lectione 5. 88.b

D

DAmnatorum pœna non finietur, contra Origenem in periarchon,primæ Corinthiorum 15. lectione 3. 113.a
Damnati magis dolent de priuatione diuinæ eſſentiæ quam de quacunque alia pœna, ad Hebræos 4. lectione 1. 261.b
Decimæ ſacerdotibus debentur propriè,Leuitis autem ex miniſterio quia eis miniſtrare debent,ad Heb. ſeptimo,lectione 2. 269.b
Decimas recipere nullus cogitur ſi dans ſcandalizetur,adHebręos 7. lectione 2. fol.eodem
Decimas recepit Melchiſedech non alligatus legi,ſed propria authoritate, ad Hebræos 7, lectione ſecunda. ibidem.
Decimas dedit Abraham Melchiſedech pro ſe & Leuitis qui erant adhuc in lumbis eius tamen Melchiſedech erat minor eis, ab Hebræos 7.lectione 2. eodem.
Non docere proximum ſuũ, ſed cognoſcere deum minimum & maximum quomodo intelligatur, ad Heb.8.lectione 3. 273.b
Dæmones quare non comparentur Cherubin& Seraphin ſicut principatibus & poteſtatibus, ad Ephe. 6.lectione 3. 193.a
Dæmones non decipiunt in ſpecie angeli ſi cognoſcantur. 2. Cor. 11.lectione 3. 141.a
Dæmones propterea non ſaluabuntur quod in nomine Ieſu genua curuare dicuntur contra Origenem, ad Philip.2.lectione 3. 199.a
Dæmones à nobis non ſunt diligendi quia non ſunt amici, ſed hoſtes nõ diligibiles,ad Romanos 13. lectione 2. 53.a
Dæmonem vincimus adiuti. folio 306.a
Dæmones vbiq; torqueri. 323.a
De dæmonibus qui ſunt in aere eſt duplex opinio,ad Epheſios 2.lectione 1. 176.b
Dei dulcedo dupliciter deprehẽditur. 312.b
Detractio multis modis committitur. eodem.a
Deũ benedicere,quid eſt. 301.a
Deum negare contingit dupliciter. 323.a
Deus ad ſe accedẽtibus quatuor bona largitur. 306.a
Deus eſt miſericors multimodis. folio 308.a
Deus intentator malorum eſt. folio 299.b
Deus charitas dicitur antonomaticè. 146.b
Deſcendiſſe Chriſtum primum ad inferiores partes terrę quomodo intelligatur,ad Epheſios 4.lectione tertia. 184.b
Deus dicitur deus Abrahã, deus Iſaac,& deus Iacob,& quare, ad Hebræos 11.lectione 4. 284.b
Deus quomodo cognitus ſit à ſapientibus gentilium, & quomodo ſcriptum erat Athenis in quadam ara,Ignoto deo,ad Ro.1.lectione 6. folio 6.b
Deus duobus modis manifeſtat ſe homini.ſ. in infundendo lumen, & per ſenſibiles creaturas,ad Romanos 1.lectione 6. 6.b
Deus cognoſcitur tribus modis. ſ.per cauſalitatem,per excellentiam, & per negationem,ad Romanos 1, lectione 6. 6.b
Deus non ſolùm eſt deus Iudæorum,ſed etiam Gentilium, quia dues eſt in omnes,ad Romanos decimo,lectione 2. 42.a
Deus dicitur principaliter eorũ qui habent fidem & deuotionem primæ Corinthiorum primo, lectione prima. 63.a
Deus dicitur deus totius conſolationis & quomodo conſolatur ſuos, 2.Corinthiorum primo,lectione ſecunda. 119.a
Deus dicitur inuiſibilis,quia nullus intellectus creatus poteſt attingere ad eius eſſentiam,ad Coloſſ.1. lectione quarta. 204.b
Deum non eſſe acceptorem perſonarum declaratur,ad Romanos2. lectione 2. 11.a
Deus dicitur eſſe in omnibus rebus dupliciter.ſ.per participationẽ, vel per amorem, ad Coloſſenſes 2. lectione ſecunda. 207.b
Deus eſt tribus modis in rebus.ſ. communi per gratiam & per ſingularitatem, ad Coloſſenſes ſecundo, lectione 2. eodem.b
Deus dicitur tripliciter, ſcilicet naturaliter opinatiuè & participatiuè,2.ad Theſſalonicenſes ſecundo, lectione 1. 220.a
Deus aliquãdo apparuit in viſio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne corporali,aliquando in imaginaria,aliquando in intellectuali,ad Hebræ.1.lectione 1. 251.b
Deus est causa omnis substantiæ, quia omnia efficit,gubernat, & conseruat,ad Heb.1.lect.2. 252.b
Deus dicitur esse in mundo per essentiam,præsentiam & potentiam, ad Hebræos decimo, lectione prima. 278.b
De deo potest haberi notitia multiplex,scilicet per Christum,Iudæos & antiquos philosophos,ad Hebrę. 11.lectione 2. 282.b
Dextera pars dicitur potissima in animali,& significat bona spiritualia,ad Heb.8.lectione 1. 277.b
Dextera dei nō dicitur aliqua pars corporalis, sed similitudinaria, ad Col.3.lectio.1. 209.b
Diacones non debent esse litigiosi,nec vinolenti,nec bilingues. 1. ad Timo.3.lec.2. 228.a
Diaconissa dicitur non quia ordine sacro fungatur,sed quia certo ministerio deputatur.1.ad Timo.3.lectione 2. eodem.a
Dicere aliquid in spiritu sancto est dicere ex instinctu eius.1.Corin.12. lectio.1. 100.a
Dies comparatur futuræ gloriæ, & quomodo nox eam præcesserit,ad Romanos decimotertio,lectione tertia. 53.b
Dies domini dicitur venire in nocte,& quare dicatur dies domini.1. ad Thess.5.lec.1. 216.b
Dii multi dicuntur participatiuè in cęlo & in terra,in prologo,ad Hebręos. 251.a
Dignitas Apostolatus est præcipua in ecclesia catholica,ad Roma. 1.lectio.1. 2.a
Dilectio debet esse ad se,ad proximum & ad deum, ad Romanos 12. lectione 2. 49.b
Dilectio qua homo se diligit debet esse vera,pura & honesta,ad Romanos 12.lec.2. eodem.b
Dilectionem parentum quare aliquando non sequatur longeuitas vitæ.1.ad Timo.4.lec.2. 230.a
Dilectio dei est duplex, scilicet, concupiscentiæ & amicitiæ,ad Philippenses 1.lectio.2. 195.a
Dilectio inimicorum quomodo requiratur à nobis,& quomodo debeat esse,ad Romanos duodecimo, lectione 3. 50.a
Diligentes se solent quatuor consolari de quibus gloriabatur Apostolus,secundæ Corinthiorum 7.lectione secunda. 133.a
Diligere se dicebat Apostol⁹ plus Corinthios quàm Corinthii ipsum, & quàm pseudo prophetæ ipsos,2. Corin.12.lec.5. 146.b
Diligentes se invicem tria consuerūt habere,scilicet,mutuum societatis auxilium,mutuum amorem,& beneficium ostendere,ad Galatas 4 lectio.4. 162.a
Diligitur aliquando aliquis propter alium aliquando propter seipsum,ad Ephe.1.lec.2. 173.a
Dimittere non debet fidelis infidelem si sine periculo animæ cohabitare possit,consilium est.non præceptum.1.Cor.7.lec.2. 81.a
Dispensari contingit in diuersis,tęporibus diuersis,ad Hebræ.7.lectione 3. 269.b
Distinctio personarum in diuinis, & quare Paulus non fecit ibi mētionem de spiritu sancto,ad Gala.1.lectione 1. 150.b
Diuisiones gratiarū diuersæ sunt, & quomodo differant & coordinatio earundem .1. Corinthiorum 12. lectione 1. 100.a
Diues dicitur deus,quia miseretur omnium & dat largiter omnia, ad Ephe.2.lec.2. 177.a
Diuitiæ sunt non habentibus tentatio, habentibus autem laqueus.1. ad Timo.6.lect.2. 233.b
Diuites tria mala pauperibus inferunt. 301.b
Diuitiæ hominem deordinant. folio 305.b
Diaboli in tentando cautela ardens. 320.a
Diabolus continuè peccat. 323.a
Dilectio Christi in quatuor manifestatur. 314.b
Diligere proximum sicut seipsum multipharìam exponitur. 302.a
Diuisio epistolarum,in præfatione,& 309.b
Donum gratum efficitur quatuor modis. 335.b
Doctrina prophetica lucerna dicitur. 322.b
Docens alium non debet esse fur, nec adulter,nec blasphemus,ad Ro. 2.lectione 4. 12.b
Doctores dicuntur à docēdo,quia proprium eorum officium est docere,ad Ephesios quarto,lectione quarta. 185.a
Doctori duo sunt necessaria.s.lectio in quam acquiritur scientia, & exercitium in quo efficitur prōptus 1.ad Timo.4.lec.3. 230.b
Doctor sacræ scripturæ potest vti authoritatibus quorumcunque pro elucidāda veritate . Titum 1.lectione 3. 245.b
Docuit scriptis aliquando oraculo vocis,sed non omnia quæ docuit scripta fuerunt.secundæ ad Thes.2. lectione 3. 221.a
Doctor non debet respondere ad omnes quæstiones,sed ad vtiles, ad Titū 3.lectio.2. 249.a
Doctrina in veteri testamento est duplex vna aperta,alia sub velamine,ad Hebræos primo,lectione prima. 251.b
Doctrina est triplex,scilicet angelorum philosophorum & euangelistarum,ad Gal.1.lec.2. 150.b
Doctrina eadem est proponenda paruulis & proiectis, sed aliter & aliter,ad Heb.5.lec.2. 265.a
Doctrina est duplex,scilicet terrena,qua homo inhæret terrenis, alia cælestis,quæ docet cęlestia,ad Heb. 6.lectio.2. 267.a
Dominicam in memoriam resurrectionis seruamus, sicut Hebræi requietionis,ad Hebræos 11.lectione secunda. 282.b
Dominus dupliciter dicitur graua re seruos suos,ad Colossenses tertio lectione 4. 211.a
Domus nostræ habitationis dicitur corruptibilis quātum ad corpus non quantum ad animam.2.Corin. 5.lec.1. 127.a
Domus spiritualis homo. 374.a
Dona gratuita reducit Paulus ad tria,scilicet linguarū prophetiam & largitionem rerum temporalium.1. Cor.13.lec.1. 103.a
Dona gratiarum non dantur pro meritis, sed secundum voluntatem dei,ad Col.1.lec.3. 204.a
Dona in homines non veniūt mediantibus substātiis separatis immediatè,ad Colossenses 2.lectione prima. 207.b
A donis gentiles denominabant deos,vnde Apostolus dicit deus pacis,secūdæ Corinthiorum 13.lectione tertia. 148.b
Donis magis vtilibus & fructuosis debemus vti,& non curare multa dona inutilia.1.Cor. 14 . lectione tertia. 105.b
Donec intrauerit plenitudo quomodo intelligatur,ad Romanos 11. lectio.4. 46.a
Donec,hæc dictio potest intelligi duobus modis,scilicet pro tempore finito,& pro tępore infinito.1.Cor. 15.lec.3. 112.b
Dotes corporum resurgentiū sunt impassibilitas, claritas, agilitas, & subtilitas,primæ Corinthiorum 15. lectione 6. 114.b
Dubitauit sanctus Paulus, vtrum fuisset raptus cum corpore solū, vel anima & corpore.2.Corinth.12.lectione 1, 143.a

E

EBrietas est causa multorum malorum quàm Apostolus vitare iubet tanquam singulariter nocumētum, ad Ephesios quinto, lectione septima. 190.b
Ebrietas est peccatū mortale quādo quis frequenter inebriatur.1.Co. 5.lectio.3. 76.b
Ecclesia habet prælatos,habet & subditos,qui se debēt habere coadunati sicuti mēbra in corpore.1.Cor. 12.lec.3. 101.b
Ecclesia comparatur castro, quæ tripliciter impugnatur, in Prologo, ad Colossenses. 203.a
In ecclesia est triplex diuersitas.s. bonorum & malorum,bonorum & meliorum,malorum & peiorum.2. ad Timo.1.lec.3. 239.a
In ecclesia primitiua post verbum dei ex diuina dispensatione vt fides confirmaretur fiebant signa manifesta ab apostolis per spiritum sanctū, ad Gal.3,lec.2. 157.a
Ecclesiasticę vnitati duo sunt necessaria . s. vt idem omnes sapiant per fidem & quòd habeant pacem per dilectionem . 2 . Corinthiorum 11.lec.3. 138.a
Ecclesiam persecutus est diabolus aliquando manifestè per tyrānos & potestates . Aliquando occultè per hæreticos.2.Corinthiorum vndecimo,lectio.1. 139.b
In ędificio cuilibet quatuor requiruntur scilicet fundatio,constructio, augmentatio, & consummatio , ad Ephes.2.lec.6. 180.a
Efficacia euangelii cōsistit in duobus, Quia perficit & abbreuiat. Et quomodo dicatur abbreuiare veteris legis cerimonialia , ad Ro.9. lec. quinta. 40.b
Effectui quæ insunt,virtute prius in suis causis latebant,ad Ephe.3.lectione 2. 181.a
Elatio est species superbię,& sunt quatuor.2.Tim.3.lec.1. 240.a
Electio respicit tria,scilicet ordinē electorum,finem electionis, & modum consequēdi finem.2.ad Thes. 2.lec.3. 220.b
Electio & probatio consistit in duobus.Et quare deus quosdam indurat.& quorundam miseretur, ad Rom.9.lec.4. 39.b
Elegit Christus non sapientes, neque potentes,sed stulta & ignobilia & de vocatione ad fidem.1. Cor.1. lec.4. 66.a
Elementa dicuntur principia grāmaticalia.Sic principia fidei elementa decalogi , ad Hebręos 5.lectione secunda. 265.a
Elementa quomodo dicuntur egena & infirma,ad Galatas quarto,lectione 1. 161.a
Eleemosyna facta ab infidelibus dicitur immūda,& similiter alia bona opera,quia carent debito fine,ad Tit.1.lec.4. 246.a
Eleemosyna debet dari cum hylaritate vt retributio fiat in dilectio. 2.Corinthiorum nono, lectione prima. 136.a
Eleemosyna valet ex duobus, scilicet ex intentione bona & ex quanti tate dati.2 . Corinthiorum octauo, lec.1. 135.b
Ad eleemosynam quatuor requiruntur secundum possibilitatem vt scilicet det pluribus , vt subueniat necessitati,&c.2. Corinthiorum 9. lectio.2. 137.a
Eleemosynam sabbatinis diebus Paulus Corinthiis,& Galatis iniunxit his qui in necessitate erant constituti.1.Co.16.lect.1. 117.b
Eleemosynam libenter dare debemus exēplo Christi , qui omnia sua dedit propter nos. secundæ Cor. 8. lectio.2. 135.a
Eleemosynam dans indigenti nō egebit,sed luerum inde habebit.2. Cor.9.lec.2. 137.a
Emphatica locutio est quando totū quod est in effectu depēdet à causa ad Eph.2.lec.5. 178.b
Emptio & redemptio hominis. folio 311.b
Empyreum cælum igne non purgabitur. 327.b
Emulatio prout dicit zelū,est quidam motus causa boni vel mali .2. Cor.11.lectio.1. 139.a
Episcopalis dignitas excedit omnes alias dignitates, ad Hebræos 5. lectione 1. 264.a
Episcopi non consecrant papam, nec suffraganei,archiepiscopū . Sed (hunc hominem)vt sit papa vel archiepiscopus,ad Hebræos septimo, lectio.2. 269.b
Episcopo non sufficit q⁹ in sacra scriptura studeat sed oportet q⁹ etiā instruat,ad Tit.1.lect.3. 245.a
Episcopos canonici eligūt,sed seniores constituunt. Et multa de episcopis,ad Tit.1.lect.2. 244.b
Episcoporum nomina & presbyterorum sunt promiscua.1.ad Ti.3. lec.1. 237.a
In consecratione episcoporum & si plures conueniant vnus tamen est principalis & alii dicuntur coassistētes.1.ad Tim.4.lec.3. 230.b
In primitiua ecclesia nullus assumebatur in episcopum,nisi esset electus à deo.1.Tim.4.lec.3. eodem.b
Episcopus debet esse irreprehensibilis,& de perfectione,& quomodo debent esse soliciti circa gregem.1. Tim.3.lec.1. 227.a
Episcopus debet habere honestā familiam & filios quos habuit ante prælaturam corrigere.1.ad Timo.3. lectio.2. eodem.b
Episcopus debet esse benignus & pius,seipsum considerans,ad Heb.5. lectio.1. 264.a
Episcopus potest dimittere ecclesiam sibi commissam quādo omnes sui subditi sunt mali & incorrigibiles,primæ Corinthiorum 16.lectione secunda. 118.b
Epistola ad Philip.est scripta primo anno incarnationis Apostoli,ad Phil.1.lec.2. 249.a
Epistolam ad Heb.scripsit Paulus & non alius secundum Dionysium & Hieronymum in prologo, ad Hebræos,in prologo. 251.b
Epistolarum omnium commemoratio & earundem subordinatio atque institutio,ad Romanos,in prologo,lectio.1. 1.b
Epistolam quam scripsit Paulus Romanis partim scripsit Athenis,& partim de Corintho, in prologo,ad Romanos,lectione 1. 1.b
Equalitas est duplex . s. absolutæ quātitatis & proportiōis.2.ad Thes. 1.lectione 2. 219.b
Errare aliquos permittit deus , & quare,secundæ ad Timot. secundo, lectio.3. 239.a
Error Manicheorum qui dicebāt visibilia à malo deo creata,inuisibilia verò à bono,ad Colossenses primo,lectio.4. 205.a
Error Manicheorum per Paulum confutatur qui negabant deum veteris testamenti fuisse patrem Christi, ad Romanos 1.lec.2. 3.a
Error Manicheorum asserentium Christum habuisse corpus fantasticum,Valentini qui dicebat de cælo Christum detulisse corpus suum, Nestorii qui alium posuit esse filiū dei,& filium hominis,Arrii qui posuit Christum esse minorem patre, ad Romanos nono,lectione prima. folio 37.a
Error Manicheorum qui diuersitatem eorum quæ hominibus accidunt ascribunt horæ natiuitatis , ad Ro.9.lec.2. 37.b
Error Arrii qui dicebat patrē prò priè esse inuisibilem,filium autē visibilem,ad Colossenses primo,lectio. quarta. 204.b
Error Arrii qui dicebat Christum esse puram creaturam,ad Colos.1.lectione 4. eodem.b
Error Arrii qui dixit Christum nō fuisse dei filium per naturam.ad Galatas 4.lec.3. 162.a
Error Origenis qui dicebat animas omnes esse eum angelis creatas, ad Ro.9.lec.2. 37.b
Error Origenis qui dicebat à principio deum fecisse omnes creaturas spirituales,& omnes equales,Postea verò meruisse vel demeruisse,ad Romanos nono,lectione 3. 38.a
Error Nestorii qui dicebat verbū

Universidad de Deusto
Biblioteca

solùm habitasse in Christo, & non vnitum, ad Colossenses secundo, lectione 2. 207.b
Error Nestorii qui dicebat beatã virginem non fuisse matrem dei, sed filii hominis, ad Galatas quarto, lectione 2. 161.b
Error Ebeonis qui dicebat Christum ex semine Ioseph natum, ad Gala. 4. lec. 2. eodem.
Error Valentini qui dixit Christũ nõ sumpsisse corpus de virgine, sed attulisse illud de cælo, ibidem lectio ne secunda. eodem.b
Error Platonicorum qui dicebant in rebus diuersas esse perfectiones, & quomodolibet attribuebant vni primo principio, ad Colossenses 1. lectio. 4. 205.a
Error quorundam dicentium deũ non habere curam rerum humanarum, aut sufficere fidem solam, &c. primæ Corinthiorum 6. lectione se cunda. 78.a
Error oritur ex duobus, scilicet ex superbia & intellectu proprio. primæ ad Timotheum sexto, lectione prima. 233.a
In esca non est regnum dei, sed in iustitia & pace & spirituali gaudio, ad Romanos 14. lec. 2. 56.b
Eternitas est mensura rei immobilis. Tempus autem rei mobilis, ad Heb. 1. lectio. 3. 253.b
Eua seducta fuit per serpentem nõ violenter, sed astutè. 2. Corinthiorũ 11. lectio. 1. 139.b
Euangelicæ veritatis cognitio necessaria est omni homini, quia sine ea salus non est, ad Romanos 1. lec. sexta. 6.a
Euãgelista dicitur qui scripsit euãgelium, vel qui docet seu annuntiat illud 2. ad Timotheum 4. lectio. prima. 242.b
Euangelistæ dicti sunt ab euangelio, qui scripserunt & docuerunt euãgelium, ad Ephesios quarto, lectiõe quarta. 185.a
Euangelium illuminat, clarificat, & seruũ Christi declarat. 2. Cor. 4. lec. 2. 125.b
Euangelium dicitur quicquid de Christo dicitur, siue sit in nouo, seu in veteri testamento, ad Gala. 1. lec. secunda. 150.a
Euangelium commendatur quadrupliciter. Antiquitate, firmitate, dignitate, & modo tradendi certitudinem, ad Roma. 1. lec. 2. 2.b
Euangeliũ adhuc viuentibus Apostolis dicitur diuulgatum per totum mundum saltem fama, ad Colos. 1. lectione secunda. 203.b
Non excusantur in syluis commorantes à peccato, euangelium nõ audientes, ad Ro. 10. lec. 3. 42.b
Euangelizandi authoritatem dicit se Apostolus nõ habere ab homine, ad Gala. 1. lec. 3. 151.a
Euangelium lex regalis dicitur. folio 302.a
Eucharistia debet sumi sine conscientia peccati mortalis. 1. Corint. quinto, lec. 2. 98.b
Eucharistia vnit nos cum Christo Similiter & sanguis Christi. 1. Corin. 10. lec. 4. 90.b
Eucharistia instituta est sub dupli ci specie quia panis confortat, & vinum letificat, primæ Cor. vndecimo lec. 5. 96.a
Vtrum eucharistia nutrire possit, & sanguis inebriare pulcherrima declaratio. 1. Corint. vndecimo, lectio ne quarta. 95.b
Eucharistiæ sacramẽtum Christus instituit in aliena specie, ne homines abhorrerẽt, ne infideles derideręt & vt fides inanis non esset. 1. Corinth. 11. lectio. 5. 96.b
Eucharistiæ sacramentum vocatur cœna, & quando fuerit institutũ primæ Cor. 11. lec. 5. eodem.a
Nota differentiam inter sacramentalia, & sacramentum eucharistiç, & quomodo ista verba. Accipite & mãducate, non sunt de forma consecrationis. 1. Co. 11. lec. 5. eodem.b
Hoc est corpus meum, quomodo diuersimodè exposuerunt. Nota pulcherrima. 1. Corinthiorum vndecimo, lec. 5. eodem.b
Transubstantiatio panis & vini in corpus Christi & sanguinem differt ab omnibus cõuersionibus quę sunt in natura. 1. Corin. vndecimo, lectio ne quinta. 97.a
Fractio huius sacramenti, quomodo fiat, & quid frangatur, & quid significentur. 1. Cor. vndecimo, lectio ne quinta. 97.a
Corpus Christi, & si consecretur ante sanguinem, tamen sine sanguine non est. 1. Corinthiorum vndecimo, lec. 6. 97.b
Corpus Christi sumitur duobus modis, scilicet spiritualiter & sacramentaliter. 1. Corin. 11. lec. 6. eod.b
Probare se homo debet antequã ad sacram communionẽ accedat, 1. Corin. 11. lec. 6. 98.b
Forma cõsecrationis calicis, & expositio notabilis omnium verborũ. primæ Corinthiorum vndecimo, lectio. 6. eodem.a
Ponitur aqua ante consecrationẽ calicis, si autem post consecrationẽ sacerdos aduertat non ponat. primę Corinthiorum vndecimo, lectione sexta. eodem.a
Euchodia & Sintibicem fuerunt duę mulieres quæ ministrabant sanctis in ciuitate Philippensi, ad Phil. 4. lectione prima. 201.a
Excitare deum peccatores ad peccandum & bonos ad bonum operãdum quomodo intelligatur, ad Ro. 9. lec. 3. 39.a
Excõmunicati ab Apostolo, mox vexabantur à diabolo, primæ ad Timotheum primo, lectione quarta. folio 224.b
Excommunicatio quam tulit Apostolos contra angelos & apostolos quomodo intelligatur, ad Galatas 1. lec. 2. 150.b
Excusationem nullam habuerunt Iudæi quòd non crediderũt euangelio, ad Romanos decimo, lectione tertia. 43.a
Excusat se Apostolus, ad Hebræos & nuntium quem misit & saluationes commendauit, ad Hebræos 13. lec. 3. 294.b
Exemplar primordiale omnium rerum & processionis, est filius fieri. 1. Cor. 11. lec. 1. 92.b
Ex ipso, per ipsum, & in ipso, & quid per ex, & per, per & per in intelligatur, ad Romanos vndecimo, lec. quinta. 47.b
Exire, separari, & mundum non tãgere tripliciter exponitur. 2. Corint. sexta, lec. 3. 132.a
Expectare oportet hominem iustum humanam naturam, & sensibilem creaturam, innouationem elementorum. ad Romanos octauo, lectione 4. 32.b
Extasis est quãdo diuinus amor nõ sinit amorem esse suiipsius, sed rerũ amatarum. primę Corinthiorum 12. lec. 1. 143.b
Extra seipsum efficitur homo per appetitiuam virtutem & cognitiuã, secundæ Corinthiorum 12. lectione prima. eodem.b
Exultatio sanctorum in multis. folio 318.b

F

FAbula est quædam compositio ex miris ad inducẽdum homines ad diligendum virtutes, primę ad Timotheum 4. lec. 2. 229.b
Factus hoc participium quomodo intelligatur contra Fotinum Sabellium & Arrium, ad Romanos primo, lec. 2. 2.b
Factus dicitur Christus ab Apostolo ex muliere & non natus, quia ex voluntate patris, ad Romanos 1. lec. 2. 2.b
Factus dicitur Christus ex semine Dauid secundum carnem, ad Rom. ibidem.
Falsi testes sunt non solùm qui alĩ qua vana vel falsa cõtra aliquem hominem fingunt, sed etiam qui falsa cum deo testantur, primæ Corint. 15. lec. 2. 111.b
Fascinatio dicitur ludificatio sensus per artem magicam, ad Galat. 3. lec. 1. 156.a
Fatuus ex vi nominis non est malum sed ex parte significationis est prohibitum, primæ ad Timo. 4. lec. prima. 229.b
Fabula quid. 322.a
Fœminæ non mutabuntur in sexũ virilẽ in resurrectiõe vltima, sed vtrique permanebunt, ad Ephesios. 4. lec. 4. 185.b
Fermentum habet in se duo, scilicet saporem & corruptionem, primæ Cor. 5. lec. 2. 75.b
Fides Romanorum cõmendatur ex certis signis, quia prompti erant ad subaudiendum, ad Romanos 1. lectione 5. 5.a
Fides importat quandam certitudinem ad id quod nõ videtur, ad Romanos 1. lec. 6. 6.a
Propter incredulitatem vnius vel plurium prærogatiua Iudæorũ non auferebatur, sic nec fides nostra, ad Ro. 3. lec. 1. 13.a
Ex fide remanet firma promissio propter virtutem diuinæ gratiæ iustificantis, ad Ro. 4. lectione tertia folio 18.b
Fides sicut reputabatur Abrahæ ad iustitiam, ita & nobis si firmã habuerimus, ad Romanos 4. lectione tertia. eodem.b
Fides si recipiat pro eo quod creditur non est virtus, si autem pro habitu sic quandoque est virtus, quandoque non, ad Ro. 1. lec. 6. 6.a
Fides importat assensum quendã cum certitudine ad id quod non videtur, ad Ro. 1. lec. 6. ibidem.a
Fides recipitur aliquãdo prout est virtus, aliquando prout dicitur conscientia, & differunt vt particulare & vniuersale, ad Romanos decimoquarto, lec. 3. 57.b
Fides grano sinapis cõparatur, & quomodo sancti cũ maximi in fide fuerint nullum tamen legimus montes transtulisse. 1. Corinthiorum 13. lec. 1. 102.b
Fides non est ex nobis quanquam credere sit in nostro arbitrio, ad Ephesios 2. lec. 3. 177.b
Fides non datur nobis ex merito operum præcedentium, ad Ephe. 2. lec. 3. 178.a
Fides primò annuntiata est in Iudæa, similiter fidelium persecutio ibi primum est orta. 1. ad Thes. 2. lectione 2. 214.a
Fides est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium notabilis expositio, ad Heb. 11 lec. 1. 281.b
Fides accipitur dupliciter. Vno modo propriè, alio modo communiter. Prima est non vsorum, alia excludit omnem certam conclusionẽ, ad Heb. 11. lec. 1. 282.a
Fides distinguitur ab opinione dubitatione & suspitione, ad Hebr. 11. lec. 1. ibidem.
Per fidem saluatur homo sine meritis præcedentibus, ad Ephe. 2. lec. tertia. 177.b
Fidem habens in vniuersali potest errare in particulari, ad Titum 1. lectione 4. 246.a
Post peccatum primi parentis nemo potuit saluari à reatu culpæ originalis nisi per fidem, ad Heb. 11. lectione 2. 283.a
Fidem annuntiatam contemnens in eodẽ genere peccati plus peccat quàm ignorans, ad Hebræos 10. lec. tertia. 280.a
Fide Enoch, & si translatus à conuersatione huius vitæ, tamen aliquãdo morietur cum Helya, ad Heb. 11. lect. 2. 283.a
Fide Moyses magnus factus est, quia filium filiæ Pharaonis se negauit. ad Heb. 11. lec. 5. 285.b
Fidei actus est credere, & est actus fidei determinatio ad vnum ex imperio voluntatis, ad Heb. 11. lectione prima. 281.b
Fidelium & infidelium peccata distinguũtur, quia fidelis grauius peccat quam infidelis. 1. ad Timo. v lectione 1. 231.b
Fidei certitudo debet esse in corde & in effectu, ad Roma. 10. lectione 2. 42.a
Fidem habentium intellectus nõ determinatur ad assentiendum veritati ex necessitate, ad Romanos 10 lec. 1. 42.a
Ad fidem duo requiruntur, scilicet cordis inclinatio, & credibilis determinatio, ad Romanos decimo, lect. secunda. eodem.a
Ad fidem pertinentia in primitiua ecclesia non erãt omnia determinata, ad Romanos decimoquarto, lectione 3. 57.b
Difficile est ad fidem conuertere ignaros, scilicet propter doctrinam hæreticam, vel non plenam cognitionem, ad Romanos decimoquinto, lec. 2. 59.b
Fidei fundamẽtum quid sit & per aurum argentum lignum & stipulã quid intelligatur, 1. Corint. 3. lectione secunda. 70.b
Per fidem firmã etiam sine charitate miracula fiunt. 1. Co. 1. le. 103.b
Fides nõ hæsitantis innititur omnipotentię per quem miracula fiũt. primæ Corinthiorum 13. lectione secunda. eodem.b
Fidei non subest falsum. 332.a
Fides dæmonum qualis sit. 303.a
Fides quæ dicitur mortua. 302.b
Fides quibus est necessaria cũ operibus. 302.b
Figura paucitatis saluandorum. folio 316.b
Finis legis & ministrorum. 313.b
Figura & res figuratę quomodo diuersimodè intelliguntur de Christo ad Hebræos primo, lectione tertia, folio 253.b
Filiationem Christi quomodo hęretici expugnauerunt, videlicet Fotinus, Sabellius, & Arrius, ad Roma. 1. lec. 2. 2.b
Filios non debere thesaurizare parentibus, sed ecõuerso quomodo intelligatur. 2. Corinthiorum duodecimo, lec. 5. 146.a
Filii dei adoptiui fuerunt non solùm Iudæi, sed & Gentiles conuersi, ad Galatas quarto, lectione tertia, folio 161.b
Filiolos vocauit apostolus Galatas, quia puer in parturitiõe vocatur filiolus, ad Galatas quarto, lectione sexta. 163.a
Filium esse filium patris si genitiuus designet habitudinem causæ efficientis est falsa, si autem formam, id est habens essentiam est vera, ad Col. 1. lec. 3. 204.b
Filius dei dicitur assumpsisse naturam humanam, non autem hominẽ, ad Philippenses secundo, lectione secunda. 197.a
Filius dicitur imago patris, & nõ econuerso, similiter & verbum, ad Colossenses primo, lectione quarta, folio 204.b
Filius meus cùm dicitur, es tu hodie genui te, exponitur, ad Heb. primo, lec. 3. 253.b
Flagella quibus deus flagellauit filios Israel propter adorationem vituli. primæ Corinthiorum decimo, lec. 2. 89.b
Flectere genua ante tribunal Christi est rationem quẽque reddere etiã de verbo otioso, ad Romanos decimoquarto, lec. 1. 56.a
Fornicatio dicitur à fornice arcũ triumphali intra quem erãt lupanaria, ad Ephesios quinto, lectione secunda. 188.b
Fornicationem fugere docet apostolus Corinthios multis ratiõibus: primæ Corinthiorum sexto, lectio. tertia. 78.b
Fructus est duplex, scilicet acquisitus per laborem & productus naturaliter, ad Galatas quinto, lectione sexta. 168.a
Fruiturum se dixit apostolus Romanis in aduentu eius, ad Roma. 15, lec. 3. 61.a
Fruitio in duobus consistit, scilicet in visione intellectus, & dilectione,

Universidad de Deusto
Biblioteca

affectus,ad Hebræos duodecimo,lectione quarta. 291.a
Fraternitas amanda. 315.b
Fundamentum ecclesię sunt apostoli inquantum Christum annuntiauerunt,principale verò fundamẽtum est tantùm Christus Iesus, ad Ephesios secundo, lectione sexta, folio 179.b
Furari & rapere inter se differunt, quia primum latenter,secundum hostiliter.2.Corinthiorum 12.lectione prima. 65.a

G

GAlatæ seducti à pseudo Apostolis dicebant Apostolum non habere tantam authoritatem quantam Petrus & cæteri Apostoli, ad Gal.1.lec.1. 149.b
Galatę vnde præsumpserint origi nem & quàm stulti fuerint & instabiles ,ad Galatas 1 .lectione prima. folio ibidem.b
Galatæ dimiserũt spiritum sanctũ & adhęserunt legalibus, ad Galatas tertio,lec.2. 156.b
Galatia translatio dicitur, vnde Apostolus dicebat alludendo ad vocabulum,miror quòd tam cito trãsferimini,ad Galatas primo, lectione secunda. 150.a
Gaudium quandoq; prouenit ex bona causa,quandoque ex mala , ad Phil.1,lec.2. 195.b
Gaudium perfectum quod est. folio 298.b
Genealogia Christi,virginis gloriosæ & aliquorum Apostolorum, ad Galatas primo, lectione quinta, folio 152.a
Genealogia Christi non ponitur duplici ratione quia generatio eius est ineffabilis,& quia nõ pertinet ad genus Leuiticum,ad Hebræos 7.lectio.prima. 269.a
Gentiles & si non fuerunt Christo coniuncti secundum carnem,fuerũt tamẽ sib , coniuncti secundũ spiritum.ad Galatas quarto, lectione tertia. 161.a
Gloria est clara cum laude notitia, ad Romanos primo,lectione septima. 7.b
Gloria dei mutatur cùm cultus latriæ,non deo,sed creaturæ exhibetur,ad Romanos primo,lectione septima. eodem.b
Gloria mundanorum amittitur sę prompliciter secundum singula peccata mortalia.primę Corinthiorum 9.lec.3. 87.b
Gloria dei est duplex, scilicet inquãtum in se gloriosus est,& inquãtum gloria ab eo deriuatur ad alios. primæ Corinthiorum vndecimo,lectione 2. 93.b
Gloriari se dicebat Apostolus non in diuitiis,non in honoribus , sed in cruce domini,ad Galatas sexto,lec. quarta. 171.a
Gloriari Apostolus gentiles prohibuit de eo q̃ fuissent vocati,sed humiliari,ad Romanos vndecimo , lectione 3. 45.b
Gloriari potest homo de gloria dei,non autem tanquam pro merito habito.2.Corinthiorum 12. lec. secunda. 144.b
Gloriari nemo debet quòd sit minister Christi,sed potius humiliari. 1.Corin.2.lectione 1. 66.b
Gloriari in domino contingit tripliciter.s.amando,cognoscendo , & bona non à se , sed à deo habendo 2.Corinthiorum decimo , lectione tertia. 138.b
Gloriabatur apostolus de fructu quem dicit non se feciſſe ,sed Christum,ad Romanos decimoquinto, lec.2. 59.b
Gloriabantur se aliqui esse cõuersos per Petrum,alii per Apollo, alii per Paulum. primæ Corinthiorum 1.lec.2. 63.b
Gloria interior in nouem reperitur. 299.a
Gloria quadruplex. eodem.a
Gratiæ origo est dei dilectio, vocatio,& interior inspiratio, ad Roma. 1.lectio.4. 34.b
Gratia est primum inter dei dona, quia per eam iustificatur impius, ad Ro.1.lec.4. eodem.b
Gratia dei per Iesum Christũ nos liberat à corpore mortis,ad Roma. 7.lec.1. 29.b
Sine gratia dei Homo non potest diu stare sine peccato,neque à peccato sine eo liberari.primæ Cor.12. lec.1. 100.a
Gratia facit hominem abstinere à peccato & facit operari bonum. primæ Corinthiorum 12.ibidem
Gratia præueniens liberat nos à peccato,gratia subsequens administrat virtutes.secundæ Corinthiorũ 6.lectio.1. 130.a
Gratia propter duo datur scilicet ad vitandum malum , & operandũ bonum.secundæ Corinthiorum sexto.lectio.1. ibidem.a
Gratia & pax sunt principia omnium bonorum,ad Galatas primo, lec.1. 249.b
Gratia est duplex,gratis data,& est illa quæ datur sine meritis , & quæ gratos facit deo,ad Ephesios. 1. lec. secunda. 173.a
Gratia quæ est in homine non est ex homine neque ab homine, sed à dono dei ad Ephesios secundo , lec. tertia. 177.b
Gratia non est dara omnibus vniformiter,sed secundum formam donationis Christi,ad Ephe.4. lectione tertia. 184.a
Differentia est inter gratiam gratis datam,& gratiam gratum facientem,quia prima facit inhabitare spiritum sanctum,secunda manifestat. 1.Corinthiorum duodecimo ,lectione secunda. 100.b
Gratiam dei non inuanum accipere docet apostolus.2.Corint. 6 .lec. prima. 130.a
Gratiam nobis facere dicitur fit duobus modis,vel exaudiendo,vel adiuuando.2.Corin.6.lec.1. eodem.a
Gratiam suam dixit dominus sufficere Paulo,neque eum cum rogaret exaudiuit . secundæ Corinthiorum duodecimo.lectione tertia. 145.a
Ad gratiam duo requiruntur, scilicet facultas exequendi & actualitas operandi,ad Ephesios tertio,lectione secunda. 181.a
Gratiarum actio necessaria est omnibus qui ad vlteriora beneficia tendunt,ad Romanos primo , lectione quinta. 4.b
Gratiarum actio reddenda est deo mediatori & homini victori,ad Ro. 1.lectio.5. 4.b
Gratiarum diuersitas cõsurgit ex diuersitate donorum,ad Roma.12. lec.2. 49.a
Gratiarum diuisiones sunt prophetia,operatio miraculorum,&c.1.Corinthiorum 12.lec.2. 101.a
Gradus octo quibus in cælum ascenditur. 321.a

H

HAbere spiritum sanctum potest intelligi dupliciter,scilicet receptiuè, vel dispositiuè,ad Ephesios 5. lect.7. 190.b
Habitus est quadruplex . Primus mutat habentem & ipse non mutatur,ad Phil.2.lec.2. 197.b
Habitus cognoscitur per actum,& actus per obiectum,ad Hebr.11. lec. prima. 281.b
Habitu inuentus est Christus vt homo,ad Philippenses secundo, lec. secunda. 197.a
Hæreditas debetur non solũ filio naturali,sed etiam adoptiuo.Etquid sit hęreditas,& quare differtur gloria,ad Ro.8.lec.3. 32.a
Hæreditas nostra consistit in fruitione dei,ad Ephesios quinto, lec.3. folio 189.a
Hæres Christus non fuit inquantum fuit filius dei ab æterno,sed solùm inquantum homo ex tempore, ad Heb,1.lec.1. 252.a
Hebræi dicuntur secundum quosdam ab Abraham,quia ante eũ hoc nomen inuenitur,sed tamen melius secũdum alios ab Heber.2. Cor.11. lec.5. 141.b
Hæreditas dei qualis sit. 310.a
Hęreses esse necessarias in ecclesia quomodo intelligatur.1.Corint.11. lec.4. 95.a
Hæresis incœpit tempore apostoli apud Iudæos q̃ serui dei in ecclesia ministrare non deberent,ad Tit. 2.lec.2. 247.a
Hæreticus est qui errat circa fidẽ cum pertinacia,nõ autem omnis errans est hæreticus,ad Tit.3. lect. 2 . folio 249.b
Hæreticus dicitur qui priuatã doctrinam sequitur ex elatione,primæ Corinthiorum vndecimo , lectione quarta. 95.a
Hæreticus seu seductor qui errat ex ignorantia non est excommunicatus,ad Galatas 1.lectione secunda. 150.b
Hæretici in principio dicunt quędam vera & vtilia,in fine autem effundunt mortifera.2.ad Tim.2.lec. tertia. 236.a
Hæretici per vanas doctrinas non possunt totaliter fidem subuertere. secundæ ad Timot.secundo lectione 3. eodem.a
Hęretici dicũtur simulacra. 139.a
Hæretici fontes sine aqua. 325.a
Hæretici irrationales. 324.a
Hæretici pellicentes. eodem.b
Hæretici dicuntur astra erratica. folio 343.b
Hæreticorum doctrinæ cauendæ. folio 331.b
Hæreticorum prauitas. 324.a
Hæreticus in tribus vitandus . folio 340.a
Hæreticus quid. 325.a
Homicida multiplex. 134.a
Homo fœnum. 312.a
Homo est assumptus à verbo id est,humana natura est assumpta à verbo.ad Ro.1.lec.3. 3.b
Homo iste semper fuit, est vera, quia homo supponit æternum suppositum,ad Romanos primo , lec.3. folio 4.a
Homo tenet medium locum inter deum & bruta animalia & cũ vtroque cõmunicat,ad Romanos 1.lec. septima. 7.b
Homo dicitur carnalis,quia eius ratio carnalis est,aut quia ratio à carne impugnatur,ad Romanos 7 .lec. tertia. 28.a
Homo non potest comprehendere rationem diuinorum iudiciorum, ad Romanos vndecimo,lectio. quinta. 47.a
Homo primus fuit productus sine viro & fœmina. Eua verò de costa Adæ,Abel ex Adã & Eua,Christus solùm ex Maria.1.Corin. vndecimo lec.3. 94.a
Homo debet aliquid deo , aliquid sibi,& aliquid proximo,ad Galat.3. lec.3. 157.a
Homo miseretur alterius triplici ratione,ad Ephesios secundo, lec.secunda. 177.a
Homo malus propter malitiam dicitur dæmon non natura,sed imitatione,primæ ad Timotheum 4.lec. prima. 229.a
Homo si non peccasset Christus (secundum mentem beati Thomę) incarnatus non fuisset,primæ ad Timotheum primo , lectione quarta. folio 224.a
Homo ex sui creatione dicitur seruus dei & natura humana est forma serui,ad Philippenses secundo , lec. secunda. 197.a
Homines seinuicem diligẽtes tria consueuerunt obseruare,ad Gal..4. lec.4. 162.b
Homo est optimum animaliũ quãdo operatur secũdum rationem, sed quãdo declinat ad malitiam est decies milies peior quàm mala bestia, ad Tit.1.lec.3. 245.b
Homo post lapsum indigebat duobus.s.participatione cum diuina natura & depositione vetustatis,ad Titum 3.lec.1. 248.a
Homo qui nunquam peccauit potest esse sine gratia & culpa,ad Tit. 3.lec.1. 249.a
Hominum tria sunt genera,quidã sunt virtuosi & duo vitiosi,ad Titũ 3.lec,1. 248.a
Honorare debẽt filii parentes per reuerentiam,obedientiam,& necessariorum ministrationem, ad Ephe. 6.lec.1. 192.a
Honorare parẽtes pertinet ad pietatem. primæ Timotheum quarto, lec.2. 230.a
Hostia quæ vereri lege offerebatur debebat habere quatuor,integritatem,sanctitatem à deo,odoris suauitatem,& salis condimentum , ad Roma.12.lectio.1. 48.a
Hostis stultus aut debilis non multum est timendus,sed potens nequã & callidus,ad Ephesios sexto , lec. tertia. 192.b
De humanitate Christi fuerunt quatuor errores falsi , Fotini , Arrii Nestoris,& Eutiecetis,ad Phil.2 .lec. secunda. 197.b
Humilitati contraria sunt quæ oriuntur ex superbia . s. contentio & inanis gloria,ad Philippen.2. lectio. prima. 196.b
Humilis est qui se subiicit alicui secundum suam mensuram,ad Philippenses 2.lec.1. eodem.b

I

IAcob dilexi Esau autem odio habui & pulcherrima differentia de prędestinatione & prescientia , ad Romanos nono , lectione secunda. folio 38.a
Iacobus fuit episcopus hierosolymitanus,& dicebatur minor , frater domini.Nota multa de eo,ad Gala. 1.lec.5. 152.a
Iacobus confessionem à Christo institutam promulgauit. 309.a
Idolum nihil esse demõstratur , & quomodo ea quæ idolis immolãtur non inquinant.primæ Corin.8.lec. prima. 84.b
Idolotita apostolus docet fugere propter dæmonis societatem, & de immolatitiis idolorum,primæ Cor. 10.lec.5. 91.a
Ieiunium,& si sit exercitatio corporalis meretur tamen vitam æternam si pro obiecto habeat charitatem.primæ ad Timotheum quarto, lec.2. 230.a
Ignis in extremo iudicio dicitur cõsumere omnia,intelligi potest ex parte operantis vel ex parte operis, primę Corinthiorum tertio,lect.secunda. 70.b
Ignis inter omnia elementa est maximè actiuus & efficax ad agendum & semper mouetur , ad Hebræos 1. lec.3. 254.a
Ignorantiæ peccatum quomodo excusetur.primæ ad Timotheum 1. lec.3, 223.b
Ignorantia quid sit & quando excusatur à peccato & quando sit peccatum,ad Romanos primo , lectio. septima. 7.a
Ignorare deum contingit dupliciter,voluntariè vt quis liberius peccet,& malitiosè,ad Roman.primo, lec.8. 8.a
Ignorantia legis aliquando cõtingit ex defectu naturalis ingenii , aliquãdo ex defectu disciplinæ, aliquãdo verò ex defectu alicuius necessarii,ad Ro.2.lec.4. 12.a
Illustratio mentis ad cognoscendum est de quatuor, scilicet diuinis, terrenis,euentibus , vel de agendis, primæ Corinthiorum decimoquarto,lec.2. 106.b
Impedimentum Pauli quòd nõ potuit venire ad Romanos, quomodo se excusat,ad Romanos primo , lec. quinta. 5.b
Impietas dicitur quando aliquis directè peccat contra deum,ad Titum 2.lec.3. 247.b
Inanis gloria Iudæorũ qua gloriabantur se esse præferendos gentibus ad Ro.3.lec.4. 16.a
Incarnationem sacra scriptura nõ semel sed iterum atque iterum repetit Hebręos primo, lectione tertia, folio 253.b
Indurare dicitur deus non immittendo malitiam,sed non apponẽdo

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratiam,ad Romanos nono, lectione 4. 39.a
Infidelium mentes dicitur deus excęcare non inducēdo malitiam, sed merito præcedenti subtrahendo gratiam.2.Corin.4.lec.2. 125.a
Infideles damnabuntur sine iudicio discussionis & examinationis.1. Cor.5.lec.3. 76.b
Infidelibus primi motus non sunt peccata mortalia,ad Romanos octauo,lec.1. 29.b
Infirmi in fide cum Iudæis & hæreticis conuersari non debent,ne seducantur,primæ Corinthiorū quinto,lec.3. 76.b
Inimicis nō debemus reddere malum pro malo,vindex enim deus est ad Romanos duodecimo, lectione tertia. 50.b
Iniuriæ sunt remittendæ exemplo Christi & apostoli,secundæ Cor.2. lec.2. 121.b
Insensatus fit aliquis multis modis, vel quia veritatem acceptam derelinquit,vel nunquam eam acceptat, ad Galatas 5.lec.1. 156.a
Intellectus noster dicitur in potētia ad aliquid cognoscēdum:intellectus autem angeli impletus est scientia intelligibilium,ad Colossenses 2. lec.1. 207.a
Intellectus potest dupliciter accedere ad cognitionem alicuius naturę scilicet per cognitionem & comprehensionem, primæ ad Timotheum 6.lec.3. 234.b
Intellectus perfectus iudicatur quādo rectē iudicat de his quæ sibi proponuntur,ad Hebræos quinto. lect. secunda. 265.b
Intellectus mouetur ad assentiendum ex euidentia obiecti, quod est per se cognoscibile,ad Hebræos 11. lectio.1. 281.b
Intellectum nostrum duo impediūt.s.debilitas & obscuritas,ad Colos.2.lec.1. 207.a
Inter duos iudices scilicet inter fidelem & infidelem,fidelis eligendus est,etiam si non sit tantæ prudentię vt infidelis,primæ Corinthiorum sexto.lec.1. 77.a
Inter indulgentiā quæ est pro peccatis,& eam quā dicebat Paulus cōtrahere matrimonium differētia est primæ Cor.7 lec.1. 80.a
Inuisibilia dei quomodo à viatoribus & quomodo ab electis cognoscuntur, & quare dicūtur in plurali,adRo. 1.lec.sexta. 6.b
Inuocare debemus deum fide precedente,ad Ro.10.lec.2. 42.b
Inobedientiæ vitium magnum. folio 319.b
Inuidia quid. 305.b
Iram ante solis occasum Apostolus iubet deponere,ad Ephe. quarto lec.8. 187.b
Ira est triplex,in corde,in prolatione vaga,in contumelia,ad Ephes.4. lec.8. eodem.b
Ira est duplex scilicet quæ tendit ad vindictam cōtra iustitiam,& quę exequitur quando oportet,& in quibus oportet,ad Ephesios quarto,lectione 8.ibidem.
Ira viri iustitiam dei nō operatur. folio 300.b
Ad iram tardus. eodem.b
Irregularitatem incurrit aliquādo aliquis sine peccato.1.Timot.3. lec. prima. 227.a
Iudæi non dicuntur à Iuda machabeo,sed à Iuda & Bēiamin,& aliis q se adiunxerunt,ad Romanos secundo,lec.4. 12.a
Iudæi nullam prærogatiuam habent nunc in lege gratiæ,sed pacificantur gentilibus,ad Romanos tertio,lec.2. 13.a
Iudæi non possunt iustificari sine lege Christi,sicut & gentiles,ad Ro. 3.lec.3. 15.a
Iudæi dicuntur mortui cùm sint in peccatis,& non credunt,deus autem viuificat per gratiam,ad Rom. quarto.lec.3. 19.a
Iudæi gloriabantur de duobus,scilicet de Abraham & de Iacob,adRomanos 9.lec.2. 37.b
Iudæi non omnes fuerunt reprobati,sed aliqui erant inter eos electi,ad Ro.11.lec.1. 44.a
Iudæi non omnes saluabuntur neque maior pars,sed aliqui, ad Rom. 9.lec.5. 40.b
Iudæis Christus in carne existens prædicauit principaliter,gētibus autem perfunctorię,ad Gal.quarto,lectio.3. 161.b
Iudęorum status si cōsiderētur ante legem tunc propter beneficiū legis erant digniores,non autem in lege gratiæ.ad Galatas tertio, lecti.9. folio 160.b
Iudæorum casus fuit vtilis,& fuit reparabilis per Christum,ad Roma. 11.lec 2. 44.b
Iudæos commendauit Paulus ex tribus,ex gente,ex beneficiis,& ex cultu.Et quomodo Christus promissus est eis,ad Romanos nono, lectione quinta. 40.a
Iudex ecclesiasticus gerit personā dei Christi,& angelorum,ideo debet iustè iudicare. primæ ad Timo. quinto.lec.3. 232.b
Iudex iudicare nullum debet, nisi sit pręsens,quamquam Paulus iudicauerit in absentia eum qui vxorem patris duxerat, primæ Corinthiorū quinto.lec.1. 75.a
Iudices infideles à fidelibus eligi non debent. primæ Corinthiorum 6.lec.1. 77.a
Ante iudicem citatus primò debet se examinare de factis suis,vt in iudicio non confundatur,secundæ Cor. 13.lec.2. 147.b
Iudicare alium est condemnare seipsum & fit tripliciter iustè,iniustè & temerariè,ad Romanos secundo,lectione 1. 9.b
Iudicans alium in quo reus ipse reperitur à deo se uerè punitur, ad Ro.2.lec.2. eodē.b
Iudicii diuini veritas consistit in hoc q̄ non punit in præsenti secundum meritum & æqualitatem,secūdum proportionem,quāquā æternā pœnam pro temporali dicatur illatura,ad Ro.2.lec.2. eodem.b
Iudicare extra casum nō cōcessum alterum nullus præsumat,quia deus iudex est,ad Ro.2.lect.1. 9.b
Iudicare dies,& annos, & menses Apostolus prohibet,ad Roman.14. lec.1. 55.a
Iudicare de occultis nemini licet, hoc Christo cōmissum est in districto iudicio,qui iudicabit abscondita ad Romanos decimoquarto, lec.2. folio 56.b
Iudicare de actibus exterioribus quomodo potest fieri bene & malè, iudicare autem de occultis soli committur deo,ad Ro.14.lec.1. 55.a
Iudicare debet quilibet seipsum in dicio discussionis,&similiter iudicio condemnationis & reprehensionis. 1.Cor.4.lec.1. 73.a
Iudicati sancti ab hominibus pro maximo habere debent si iudicātur, vnde pusilli scandalizari possunt, quātum autem ad seipsos curare nō debent,ibidem.
Iudicandus vel excommunicandus est ammonendus.secundæ Cor. 13.lec.1. 147.a
Iudicium dei duplex. 326.b
Iuramenti vsus & appetitus iurandi quando mali sunt. 308.b
Iurare per creaturas contingit quadrupliciter. eodem.b
Iusti deprecatio quo pacto multū valeat. 309.b
Iustitiæ duæ partes. 315.b
Iustus & iniustus dissimiliter peccant. 303.b
Iustus vix saluabitur multis rationibus. 319.a
Iugum dicitur omne illud quod ligat plures ad aliquid faciendum, & est iugum dei,& iugū diaboli.2. Corin.6.lec.3. 131.b
Iurare deum per semetipsum quo modo intelligatur,ad Hebręos 6.lectio.4. 268.a
Iurando sanctus Paulus ostēdit verbum domini,& apostoli Iacobi nō esse intelligendum pro semper, sed p tēpore & loco.ad Ro.1.lec.5. 5.a
Iurādi duplex est modus.s.per simplicem attestationem vel execrationem,ad Heb.6.lec.4. 268.a
Iurauit deus per semetipsum, & ideo iurare iustè non est peccatum, ad He.6.lec.4. 267.b
Iuris rigorem seruare est, quando aliquis seruat ea quę iusta sunt secundum se,& tunc dicitur æquitas, ad He.1.lec.4. 254.a
Iurat aliquando deus,iurat & angelus & cōmuniter immobiliter iurata permanent,ad Hebræos 3.lect. secunda. 260.b
Iustitia consistit in redditione debiti, homo autem aliquid debet deo aliquid sibi,& aliquid proximo, ad Gal.3.lec.5. 157.a
Ad iustificationem cōcurrunt sex quæ deus operatur iustificans,ad Ephe.1,Iustificatio nō est ex lege, sed per gratiam quę datur à Iesu Christo,ad Ro.3.lec.3. 15.a
Iustificari potest dupliciter accipi scilicet pro iustitiam exequi,& iustū fieri,ad Galatas tertio,lectione quarta. 158.a
Iusti iudicabunt angelos bonos in eo q̄ eos excellunt,& malos in eo q̄ eos condemnāt.1.Corin.6.lectione prima 77.a
Iustitia dei tempore gratiæ,manifestata est per doctrinā Christi per euidentia signa,ad Romanos tertio. lect.3. 15.a
Iustitia dei reuelatur in homine credēte euāgelio per fidē Iesu Christi,ad Ro.1.lec.6. 6.b
Iustificatio nō est ex lege, sed per gratiam quæ datur à Iesu Christo, ad Ro.3.lec.3. 15.b
In iustificatiōe impii sunt duo termini.s.à quo,& ad quem,ad Titū 3. lec.1. 248.b
Iustitia aliquando est virtus spiritualis aliquādo generalis, ad Phil.3. lec.2. 199.b
Iustitiæ modus est duplex.s.legalis & moralis,ibidem. a
Iustis non esse positam legem, sed iniustis declaratio.1. ad Timotheū 1.lec.3. 223.b
Iustitia est duplex scilicet humana & diuina,ad Hebræos 10. lectione quarta. 281.b
Iuuare deum dupliciter intelligi potest,scilicet,vires ei dando,vel eius mandata exequendo,secundę Cor. 6.lec.1. 130.a
Iuuenes sequūtur voluptates,quia non sunt alia experti,& reputāt eas vt p medicina labores .2. ad Tim. 2.lec.4. 239.b
Imago tria in se includit,& sic homo dicitur esse imago dei propter memoriam,intellectum & voluntatem.1.Cor.11.lec.2. 93.b
Imago perfecta dicitur Christus ex parte similitudinis, originis, & æqualitatis.secundæ Corinthiorum 4.lec.2. 125.b

I.

Laborantium in vinea domini sabaoth,quæ sit merces. primæ Corinthiorum tertio.lectione secunda. 70.a
Lac concupiscendum. 312.a
Laudare se potest aliquis dupliciter,scilicet vt ostendat se non deficere in tribulationibus.2. Corinthio. 3.lec.1. 122.b
Laudare debemus deum non solū mentaliter, sed etiam vocaliter, ad Eph.5.lec.7. 190.b
Lædere potest aliquis aliquem tripliciter,scilicet in persona, in fama, & in rebus.2.Corinthiorum 7.lec. prima. 132.b
Legem non habentes ipsi sibi sunt lex,inquantum,scilicet,fungūtur officio legis,ad Ro.2.lec.3. 11.b
Legem obseruare quomodo nos debemus & obligamur ad certa legis,ad Romanos sexto.lectione tertia. 25.a
Sub lege factum sily,sub, deuotè solùm obseruantiam legis,sic Christus fuit factus sub lege,si autem suppresśionem,tunc non est sub illa lege,ad Galatas quarto,lectione secunda. 161.b
Legem statuens debet eam regulare secundum deum,vt fiat vtilis in institutis.1.ad Timotheum in Prologo. 222.b
Legem non esse positam iustis,sed trāsgressoribus,quomodo intelligatur,ad Timotheum primo,lectione tertia. 223.b
Legalia cessare debebant cessante euangelio, & quomodo apostolus permittebat,ad tempus,ad Roman. 14.lec.1. 54.b
Legalia vlterius non esse seruanda post euangelicam institutionem apostoli concluserunt,ad Galatas 2. lec.1. 152.b
Legalia nō seruabat Petrus,sed cū gentilibus edebat quæcunque apponebantur,ad Galatas secundo, lecti. tertia. 154.a
Legalia vtrum debebant seruari lege gratię data magna cōcertatio Augustini & Hieronymi,ad Galatas secundo.& capite.lectione tertia, folio 154.b
Legis opera quædam erant legalia,quædam moralia,ad Galat.secūdo.lec.4. eodem.b
Aliud est esse sub lege, & aliud seruare legem,ad Galatas quinto,lecti. quinta. 167.b
A lege diuina nemo liber est, neq; homo,neque angelus,secundæ Corinthiorum tertio, lectione prima. folio 122.a
Legem iustitię quomodo quidam non habuerunt,iustitia enim est per fidem Christi,ad Romanos nono.lectione 5. 41.a
Legislatoris intentio debet esse,vt faciat homines iustos,ad Roma. 10. lec.1. eodem.a
Lex non iustificat ex auditu,sed ex opere operante,ad Romanos 2.lec. tertia. 10.b
Lex Moysi fuit media inter legem naturæ & gratiæ,ad Romanos quinto,lec.6. 23.b
Lex humana respicit actus exteriores:diuina autem prohibet actus interiores & exteriores nociuos, ad Ro.5.lec.6. eodem.b
Lex aliquando recipitur pro tota scriptura veteris testamenti,quando que pro quinque libris Moysi, aliquando pro decalogo,ad Romanos ibidem. b
Lex fuit data peccatoribus in flagellum,proficientibus in pędagogū, perfectis in solatium, ad Romanos 5.lec.6.ibidem. a
Lex naturalis moritur in homine quando ratio naturalis passionibus succumbit,ad Romanos 7. lectione prima. 26.b
Lex durat quandiu homo viuit,postea absoluitur homo à lege,ad Ro. 7.lec.1.ibidem. b
Lex nec docet peccare, neque legislator in hoc quod iustam legem condit,ad Romanos septimo.lectione 2. 27.a
Legem prohibentem peccatū operari omnem concupiscentiam est locutio emphatica,ad Romanos septimo,lec.2. 27.b
Lex est bona, & facit cognoscere peccatum & prohibet,ad Romanos 7.lec.2. 27.b
Lex spiritus liberat hominē à peccato & morte.& est causa spiritualis vitæ,ad Ro.8.lec.1. 30.a
Lex quomodo dicatur subintrasse ante legem gratiæ,& sub lege naturæ.ad Ro.5.lec.6. 23.a
Lex licet demonstret peccatum, tamen concupiscentiam non aufert, ad Ro.5.lec.6. 23.a
Lex antiqua fecit cognoscere peccatum,sed non præbebat auxilium contra peccatum,ad Galatas tertio. lec.4. 157.b
Lex vetus comparatur ad nouam sicut opera naturæ ad opera intellectus,ad Gal.3.lec.4. 158.a
Lex antiqua fuit data propter quatuor,scilicet malitiā, infirmitatem, concupiscentiam & ignorantiam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad Gal.3.lec.7. 159.b
Lex vetus proposita erat iudæis, per quam manuducerentur ad fidē & iustitiam,ad Gala.4.lec.1.160.b
Lex vetus dicitur lex peccati & mortis & mutata fuit per Christū,& erat imperfecta,ad Hebræos 7.lec. tertia. 270.b
Lex vetus dicitur carnalis,quia ꝓmittebat carnalia præmia & temporalia supplicia,ad Hebrēos 7.lectio. tertia. ibidem.b
Lex noua dicitur lex amoris , & ideo dicitur imago,vetus verò vmbra,ad Hebræos 10.lectione prima. folio 277.b
Lex datur vt inducat homines ad virtutem,& faciat abstinere à vitiis, ad Hebræos decimo , lectione prima. 278.a
Lætitia adimpletur homo in tribus. 340.a
Liber vitæ & prędestinatio sunt idem secundum rem,differunt autē ratione,ad Philippenses 4.lectione prima. 201.b
Liber vitæ est firma notitia de prę destinatis,ad Philippen.4. Colos.1. Parapho.3.
In libro vitę aliqui sunt scripti simpliciter,& illi nunquā delentur , alii secundum quid,ad Philippenses 4. lec.1.ibidem.
Liber vitę dicitur Christus,in quo scripta sunt omnia necessaria ad salutem,ad Hebræos decimo,lectione prima. 278.b
Liberum arbitriū habet multiplicem statū quia ante lapsum est in potestate nostra peccare mortaliter vel non peccare, ad Hebræos decimo.lec.3. 280.a
Liberum arbitrium habet homo quo ad coactionem,non autem quo ad inclinationem,ad Romanos 6.lectione 4. 25.b
Per liberum arbitrium homo non potest saluari absque diuino auxilio ad Philip.2.lec.3. 198.a
Liberalitas Christi ostenditur ex muneribus quę fidelibus cōtulit, ad Ro.1.lec.4. 4.a
Liberalitas ortum habet à duobus scilicet abundantia temporalium, & cōtemptu earum.2. Corinthiorum 8.lec.1. 134.b
Licitum aliquando est aliquid secundum se,quod efficitur illicitum propter erroneam cōscientiam Ro. 14.lec.2. 56.b
Licere sibi omnia cùm dicit Apostolus,est distributio accommoda.i. quæ diuina lege non prohibētur.1. Corinthiorum sexto,lectione secunda. 78.a
Lingua angelorum sunt homines officia angelica habētes,vt sunt prædicatores.1.Cor.13.lec.1. 103.a
Linguę cessabunt post resurrectionem vltimam quo ad diuersitatem qua aliqui in primitiua ecclesia loquebantur variis linguis.1.Corinth. 13.lec.3. 104.b
Literas commendatitias accipere à personis famosis quousque aliquis per facta sua in notitiam perueniat non est malum.secundæ Corinthio. 3.lec.1. 122.b
Litera legis dat solùm cognitionē peccati,& occasionaliter auget. 2. Cor.3.lec.2. 123.b
Literas veteres Aman nouis epistolis corrumpi quid signat,in præfatione. a
Lumen gloriæ dupliciter menti infunditur,scilicet per modum formę connaturalis factę & permanentis aut per modum formæ transeuntis. secundæ Corinthiorum 2. lectione duodecima. 143.b
Luxuria est filia desperatiōis, quia multi ex desperatione spiritualium dant se totaliter carnalibus,ad Col. 3.lec.1. 209.b
Lugendum quatuor de causis. folio 306.b

M

MAla quæ hīc sustinemus possunt considerari vt sunt in patiente,aut vt sunt in agente, ad Ro. 8.lec.7. 35.b
Mala propter duo consueuerunt cōmemorari,scilicet ad commendationem & correctionem.2. Corint. 7.lec.3. 133.b
Maledicere contingit tripliciter.s. annuntiando,imperando,& optando,ad Romanos duodecimo,lectio. tertia. 50.a
Maledicere non est aliud nisi de re aliqua ex malitia malum dicere , ad Galatas tertio.lectione quarta. folio 157.b
Maledicendo Apostolus pseudo benedixit,quia de carnali abscisione & castratione, ac sterilitate intellexit,ad Galatas quinto.lectione secūda. 166.b
Maledictum est duplex,scilicet maledictum culpæ,& maledictum pœnæ,ad Galatas tertio,lectione quinta. 158.a
Maledictus tam in nostris quàm in Hebræorum codicibus seu libris habebatur scilicet qui pepēderit in cruce,tamen prauitate iudæorum falsificatum est,ad Galatas. ibidem.
Mali non priuantur donis dei propter malitiam,sed in eis reprobatur quod ex eorum malitia procedit.primę Corinthiorum primo . lectione tertia. 65.a
Mandata diuina continentur in duabus tabulis.Prima ordinatur ad deum alio ad proximum,ad Ephesi. 6.lec.1. 192.a
Manducare se non velle carnes apostolus dicit in æternum,si scandalizetur aliquis, primæ Corinthiorū 8.lec.2. 85.b
Māducare corpus Christi indignè dupliciter contingit,scilicet recipiendo alium panem quàm triticeū , aut alium liquorē quàm vinum , vel qui in peccato mortali accedit incontritus,& non confessus.1. Corinthiorū 11.lec.7. 98.b
Manducans non manducantē nō iudicet,& econtra,ad Romanos 14. lec.1. 54.b
Manicheos Apostolus dæmones vocat,quia inter omnes hęreses plus dant diabolo de honore . primæ ad Ti.4.lec.1. 229.a
Manna dicitur esca spiritualis,quia miraculosè fuit filus Israel præparata.1.Cor.10.lec.1. 89.a
Mansuetudo est virtus compescēs iram quæ perturbat iudicium rationis.2.ad Ti.2.lec.4. 239.b
Manus Christus extendit in cruce & in miraculorū operatione,ad Ro. 10.lec.3. 43.b
Mandata dei leuia. 340.a
Malorum angelorum cruciatus. folio 324.a
Maria salutis imploratrix,in præfatione. a
Maria & si fuerit cognata Elizabeth ipsa tamen fuit de stirpe Dauid,ad Hebræos septimo . lectione tertia. 270.b
Martyrem non facit pœna,sed causa,vt videlicet suscipiat ꝓpter Christum,ad Romanos octauo,lectione septima. 36.a
Matrimonium est institutum propter tria.scilicet in officium naturæ, in remedium concupiscentiæ,in effectum sacramenti,primæ Corinth. 7.lec.1. 79.b
Matrimonium separari non debet propter infidelitatem,nisi esset periculum in cohabitatione.1.Cor.7.lectione secunda. 80.b
Matrimonium non est dissoluendum propter consensum præteritū, & propter carnalem copulam consummatam . primæ Corinthiorum 7.lec.5. 82.a
Matrimonium spirituale inter Corinthios & Christum Apostolus gloriatur se fecisse secundæ Corinthio. 11.lec.1. 139.b
Apostolus dicit beatius esse non nubere quàm nubere tanquam doctus à spiritu sancto.primæ Corint. 7.lec.8. 83.b
Non recipere in vxorem pater recipientis cognouit,aut in vxorē habuit.1.Cor.5.lec.1. 75.a
Mediator debet esse duorū, & sic Christus fuit mediator inter deum & hominem,ad Galatas tertio, lect. septima. 159.b
Meditari debemus de recta operatione,de diuina laudatione,de cælesti iocundatione,ad Ephesios quinto.lec.7. 190.b
Melchisedech dicunt Hebræi quādo Abrahæ occurrit fuisse annorum 390.Et erat dei summi sacerdos, ad Hebræos 7.lec.1. 268.b
Melchisedech idē est quod rex iustitię,& sine patre & matre & genealogia,&c.ad Heb.7.lectione prima. folio 268.b
Membra Christi in Christo manentia possunt facere fructum bonum,ad Romanos septimo,lectione quarta. 26.a
Membra Christi dicuntur qui participant corpore & sanguine domini 1.Corinthiorum decimo , lect.4. folio 90.b
Membra corporis mystici sunt fideles,scilicet prælati & subditi , & quomodo officia in ecclesia sint diuersa,primæ Cor.12.lec.3. 101.b
De mendacio se excusat Apostolus,quia promiserat Corinthus veni re & non venit.2.Corinthiorum 1. lec.5. 120.b
Mensa peccatorū dicitur laqueus, & dicitur scandalum, ad Romanos 11.lec.1. 44.b
Meritū consistit in hoc quod deus habet patientiam, & homo vtatur patientia dei,ad Romanos secundo, lec.2. 10.b
Mendax qui non diligit proximū. folio 337.a
Miles Christi,dicitur aliquis tripliciter inquantum,scilicet pugnat cōtra peccata,contra errores , & contra tyrannos.2.ad Timotheum secūdo,lectione 1. 237.b
Ministrare sacramenta debent episcopi & sacerdotes docere ignorantes & pascere famelicos, ad Ro. 12.lec.2. 49.a
Ministri infideles Christi dicuntur hi qui in dispensationibus diuinis nō intendunt vtilitatem populi sed suā, sed ministri Christi fideles econuerso.primę Corinthiorum quarto.lec. prima. 72.b
Ad dignitatem ministerii tria requiruntur,scilicet sapientia ne erret, prosapia ne cōtemnatur & virtutis potentia,ad Heb.primo.lectione secunda. 252.b
Mirabatur Apostolus ꝙ Galatæ tam cito fuerunt pseudo seducti , ad Gal.1.lec.2. 150.a
Miracula dicuntur de præsenti quæ fiunt virtute diuina,signum autem & prodigium de futuro & virtutes quomodo inter se differant.2. Corinthiorum duodecimo.lectione quarta. 146.a
Miraculum falsum dicitur quādo deficit à vera ratione facti vel à debito fine.2.ad Thessalonicenses secūdo.lec.2. 220.b
Mirari homines tria solent. 334.a
Missam vt audiret & cōmunicaret dæmon quendam induxit, & eū postea vicit quòd damnatus fuit. 2. Corin.6.lec.3. 139.b
Miserebor cui voluero,& clemēs ero in quem mihi placuero, ad Ro. 9.lec.3. 38.b
Miseretur homo tripliciter , & ponit terminū & limitationem in misericordia,ad Ephe.secundo . lectione secunda. 177.a
Misericordia, clementia, & venia differunt , ad Hebræos 10.lectione tertia. 280.a
Deus est misericors vsque ad extremum iudicium,sed post iudiciū horrendum est incidere in manus eius, ad Heb.10.lectione 3. eodem.b
Missio est duplex . Vna quæ totū localem importat.Alia applicationē nouam demonstrat,ad Hebræos primo,lectione 6. 256.a
Misit deus filium suum in prædifinito tēpore factū sub lege,ad Gal. 4.lectione 2. 161.a
Mysteria non omnia reuelata sunt angelis,neque sanctis , sed quædam sunt in deo occultata,ad Eph.tertio. lec.3. 181.b
Miseria multiplex. 306.b
Misericordia duplex,liberās & relaxans. 302.a
Misericors dominus multipliciter folio 308.a
Missio solennis tria requirit in mittente,in præfatione. a
Modestia est virtus per quam aliquis in omnibus exterioribus modū tenet,vt nullius offendat aspectū,ad Tit.3.lec.1. 248.a
Modestia & mansuetudo docent modum seruandum ad agendum.2. Corin.10.lec.1. 137.b
Moniales quando velantur tondētur,quia promouentur in dignitatē virilem liberatæ à viris,primæ Cor. 11.lec.2. 93.b
Mons Syna quomodo significat duo testamenta.Nota pulchra , ad Gala.4.lec.9. 164.a
Mors Christi fuit sufficiens causa nostrę salutis,similiter & sacramenta quæ efficaciam habēt ex passione ad Galatas primo , lectione prima. folio 149.b
Mors depositio tabernaculi dicitur folio 322.a
Mortem timere nō debemus,quia quandiu sumus in corpore peregrinamur à deo.2.Corin.5.lec.2.128.a
Mortui dicūtur tripliciter,scilicet morte peccati in Adam, veteri vitæ, & sibiipsis.2.Co.5.lec.3. 129.a
Mortui esse debemus peccato, tūc enim dicimur viuere Christo,ad Romanos 14.lec.1. 55.b
Mortuū esse Christum peccato semel,ad Ro.6.lec.2. 24.b
Mortuus est Christus pro inimicis & quomodo mors Christi potest considerari tribus modis, ad Ro.5. lec.2. 20.a
Mulier non est formata de pedib⁹ viri tanquam ancilla, nec de capite, sed de latere.primæ Corinthiorum 7.lec.1. 80.a
Mulier in sacra scriptura aliquando designat sexum naturalē,& sic dixit Adam,Mulier quam dedisti mihi,quæ tamen virgo erat,ad Gal. 4. lec.2. 161.b
Mulier propter peccatum salutem neque corporalem,neque æternam totaliter amisit , primæ Timoth.3. lec.3. 231.a
Mulierum ornatus. 315.a
Mulier data est viro ad adiutoriū generationis,& secundum hoc differt vis generatiua à nutritiua.1.Corin.7.lec.1. 79.b
Mulier non debet contrahere nisi mortuo marito,si autem mortuus fuerit libera est à vinculo viri.1.Corin.7.lec.8. 84.a
Mulier nō debet orare neque prophetizare nisi velato capite, & quid velum significet, primæ Corinthio. 11.lec.3. 94.b
Mulier dicitur etiam ad imaginē dei facta,quia magis attenditur imago secundū spiritum quā secundum carnem.1.Cor.11.lec.3. eodem.b
Mulierem sanctam virum malum bonum facere contingit.1.Corin.7. lec.2. 81.a
Mulieres Apostolus noluit loqui in ecclesia,sed in priuato.1.Cor.14. lec.7. 109.b
Mulieres sequebantur Apostolos & ministrabant necessaria.1. Corin. 9.lec.1. 86.a
Mundum dicebat Origenes in infinitū renouari& recuperari,sed Apostolus dicit semel ad Hebræos.12.lectio.5. 292.a
Musicalia instrumenta comparat Apostolus linguæ humanæ & voci. 1.ad Cor.14.lec.2. 105.b
Mundana delectatio nō omnis prohibetur. 331.a
Mundi causæ vniuersales tres post iudicium remanebunt. eod.

N

NAtura diuina dicitur plena,humana autem est in potentia ad plenitudinem,ad Phi.2.lec.2.197.a

Natura diuina consideratur duobus modis prout.s.est ratio cognoscendi,vel est principium essendi,ad Ro.1.lec.3. 3.a
Naturale desiderium dedit nobis deus conueniens naturæ,spirituale autem animæ,secundæ Corinthiorum.5.lec.2. 128.a
Naturale desiderium animæ est esse cum corpore alias mors non esset pœnalis.2.Cor.5.lec.1. 127.b
Naturalium rerum differentia,est corruptibile & incorruptibile.1.ad Tim.1.lec.4. 224.b
Natus est Christus temporaliter sine patre,eternaliter sine matre, ad Heb.7.lec.1. 269.a
Nocere possumus proximo triplici ter.s.facto,verbo,& desiderio, ad Ro.13.lec.2. 53.a
Nocere non possunt plus neque homines,neq; dæmones,quàm deus eis permittit.secundæ ad Timotheũ tertio.lectione secunda. 241.a
Nocti comparatur vita præsens propter ignorantiam, dici autem futura propter claritatem,ad Ro.13.lectione.3. 53.b
Noe de quinque commendatur.s. q̃ dictis dei credidit, q̃ ex fide timuit,quòd mandatum dei impleuit, q̃ à deo salutem sperauit, & q̃ destructionem prædicauit,ad Hebræ. 11.lec.2. 283.b
Nomen Iesu Christi in primitiua ecclesia erat odiosum,ideo apostoli vt veneraretur baptizabant in nomine Christi ex ordinatione spiritus sancti,primæ Corin.primo,lectione secunda. 63.b
Nomen est Christo datum super omne nomen,ad Phil.2.lectione tertia. 197.b
Nomen suum Apostolus cũ scripsit Hebræis non præposuit propter tres causas,in prologo,ad Hebræos. folio 251.b
Notitia quæ habetur per scientias humanas illuminat intellectũ solũ, sed quæ habetur per fidem, intellectum & affectum.2.Corinthiorum secundo.lec.3. 122.a
Notitia de deo multipliciter habetur poteſt.s.per Christum,per Iudæos & antiquos Philosophos,ad Hebræ. 11.lectio.2. 283.b
Nouum testamentum non ordinatur,ad vetus,sed econuerso,sicut figura ad veritatem,ad Gal.1.lectione secunda. 150.a
Nouus homo dicitur Christus ꝓpter nouum modum suæ cõceptionis,ad Ephe.secundo, lectione quinta. 179.a
Nouus homo est animus interius renouatus,ad Col 3.lectione secunda. 210.a
Nouissimum tempus dicitur vltima ætas mundi.1.ad Timo. 4. lect. prima. 229.a
Nouissimi dies dicuntur qui sunt propinqui nouissimis diebus.2. ad Ti.3.lec.1. 240.a
Nouit dominus notitia practica bonos. 323.b

O

OBedientia includit omnes virtutes,& reddit eas meliores,ad Philippenses secundo,lectione tertia. 198.a
Obedientia dat meritum passionibus sanctorum,ad Philippen.2. lec. secunda. 197.b
Obedientia dicitur magna quando sequitur imperium alterius cõtra motum proprium,ad Philippenses 2,lectione 2. ibidem.b
Inobedientia quando sit propter aliud quàm contẽptum,tunc nõ est spirituale peccatum,ad Hebræos 2. lec.1. 256.a
Inobedictia fuit inter peccata alia magis punita & similiter tentatio dei,ad Hebræos tertio,lectione secunda. 260.b
Obiectum vnius virtutis finis est alterius.1.ad Timotheum primo lectione secunda. 225.a
Obliquitas est triplex scilicet in affectu,inoperatione. & intellectu, ad Hebræos 12.lec.3. 289.a
Obseruare idem est quod diligenter considerare vel cauere, & potest sumi in bono & in malo,ad Roma. 16.lec.2. 61.b
Obseruare dicebat Apostolus galatas dies,menses & annos quos eorrigebat,ad Gal.quarto,lectio. quarta. 162.b
Obseerat Apostolus Romanos ad ostendendam humilitatem,amorem & reuerentiam,ad Romanos 12.lectione 1. 48.a
Obstaculum nõ ponere procedit ex gratia dei liberè dantis,ad Hebr. 12.lec.3. 290.a
Oblatio nostra qualis esse debeat. folio 303.a
Obiurgatio acerba quando licita. folio 314.a
Occulta scire contingit tripliciter scilicet per gratiam per prædicationem,per scripturarum lectionem.1. ad Cor.14.lec.5. 108.b
Otiosæ mulieres esse non debent ne incurrant incõtinentiam.1. ad Timo.5.lec.3. 232.a
Offert se homo deo tripliciter per sufferentiam mortis,per maceratiõẽ carnis,per opera iustitiæ,ad Ro. 12.lec.1. 48.a
Officia in ecclesia sunt diuersa propter multas rationes.1. Corinthior. 1.lec.3. 65.b
Olus comedere debet qui luxuriã fugare cupit,ad Romanos decimoquarto,lec.1. 54.b
Omnia sibi licere dicebat Apostolus & est distributio accommoda, id est quæ diuina lege non prohibentur.1.ad Co.6.lec.2. 78.a
Onera quomodo alter alteri portare debemus,& à superbia quę hoc impedit caueamus,ad Galatas 6.lectione 1. 169.b
Opera bona facta pro mortuis prosunt eis propter intẽtionem, & charitatẽ facientis.1.Co.15.le.4.113.b
Opera tenebrarum dicuntur opera peccatorũ,quia comparantur peccatis,ad Ro.13.lec.3. 53.b
Opera sex dierũ quomodo diuersimodè exponuntur, ad Hebræos 4. lec.1. 261.b
Opera nostra sunt ad beatitudinẽ ordinata quæ est finis vltimus,& dicuntur viua vel mortua secũdum fidem,ad Heb.6.lec.1. 266.a
Operari dicitur deus aliquãdo illũ iuuando intellectum aliquãdo mouendo ad opus.Heb.1.lec.3. 254.b
Operibus humanis non debetur vita æterna ex condigno nisi ex impulsu dei fiant,sed de congruo, ad Ro.4.lec.1. 17.a
Opus manuale propter tria impositum est,scilicet propter necessitatem victus ad vitanndum otium, & ad carnis macerationem,ad Ephesi. 4.lec.9. 187.b
Operari non prohibet Apostolus seruos dei.2.ad Thessaloni.tertio,lectione secunda. 221.b
Opera quæ iustificent. 303.a
Oratio debet fieri in secreto & sine intermissione coram deo & in spiritu,ad Ro.1.lec.5. 5.a
Oratio redditur exaudibilis ex humilitate orantis,ad Ephesios.5. lec. septima. 119.a
Oratio vt exaudiatur debet habere conditiones septem, ad Ephesios 6.lec.5. 193.b
Oratio est ascensus mentis in deũ, Postulatio est rerũ petitio,ad Colo. 1.lec.3. 204.a
Oratio in quatuor distinguitur.s. in orationem,obsecrationem, postulationem,& gratiarum actionem.1. ad Ti.2.lec.1. 225.a
Orare semper & non deficere quo modo intelligatur.1.ad Thes.5. lec. prima. 214.b
Orando pro aliquo non cessare intelligitur vt debito tempori vel in affectu habitualiter,ad Ephesios 1.lectione 6. 174.a
Orationes multorum non exaudiri dicit Apostol⁹ impossibile, ad Hebræos decimotertio,lec. 3. 294.a
Orationis fructus duplex est,vnus homini prouenit, alius eum reficit, primæ Cor.14.lec.3. 107.a
Orationis attentio,alia est ad verba,alia ad sensum, alia ad finem. 1. Cor.14.lec.3. eodem.b
Orans aut prophetans hæc facere iubetur discoperto capite.1. Corinthiorum vndecimo, lectione secunda. 93.a
Oratio vocalis an omnis mẽte fieri debeat. 318.a
Orationis conditiones. 305.b. & 309.a
Orationis virtus in quatuor elementis ostensa. 309.b
Ordines in ecclesia sunt tres, scilicet episcoporum, presbyterorum, & diaconorum.1.ad Timotheum 3. lec.prima. 224.b
Originale peccatum & actuale, quomodo intelligantur subintrasse ante legem & post,ad Ro.5. lectione sexta. 24.b
Originale peccatum non imputatur paruulis apud homines, sed bene à deo,sic etiam post legalia reputantur,quæ antea non reputabãtur, ad Roma.5.lec.4. 23.a
Originale peccatum non intrauit per Euam,sed per Adam,primæ Corinthiorum decimoquinto, lectione tertia. 112.a
Ornatus mulierum vitiatur ex tribus ex praua intentione prẽter consuetudinem,&c.1.Timotheum secũdo,lec.2. 226.a
Os latum dicebat se habere Apostolus,quia latitudo oris latitudinem cordis demonstrat. 2. Corinthiorũ 6.lec.3. 131.b
Osculum pacis,datur in signũ pacis & vnitatis spirituũ. secundæ Corinthiorum 13.lec.3. 148.b

P

PAci peccata contraria Apostolus pulchrè docet(quia multum nocent)vitare,ad Heb.12. lectione tertia. 290.a
Patientiam habere debemus cum proximo,sicut deus habet cum omnibus,ad Ro.15.lec.1. 58.b
Patientiæ conditiones sunt constãtia in aduersis,& gaudium in tribulationibus, secundæ Corinthiorum 8.lec.1. 134.b
Paries dicitur lex mandatorum,ad Ephe.2.lec.5. 178.b
Participatio Christi est duplex, vna est imperfecta quæ est per fidem, alia perfecta quæ fit per prẽsentiam, ad Heb.3.lec.3. 261.a
Participare idem est quod partem capere,ad Hebræos sexto.lectione prima. 266.b
Paruulũ nihil differre à seruo quãdiu paruulus est,quomodo intelligatur,ad Galatas quarto,lectione prima. 160.b
Passio Christi nobis profuit ex duobus,quia nos liberauit ex potestate diaboli,& debitum nostrũ soluit,ad Heb.12.lec.2. 295.b
Passio Christi debet frequenter cogitari,ad Hebræos duodecimo, lec. prima. 286.a
Passio Christi fuit nobis salutifera non solùm per modum exempli.sed etiam per modum meriti,primę Corin.1.lec.2. 64.b
In passione Christi tria considerãda sunt,scilicet quid contempserit, quid sustinuerit,& quid promeruerit,ad Hebręos duodecimo,lectione prima. 289.a
Per passionem Christi ablata fuit potestas diaboli,ad Hebræos secundo,lec.4. 258.b
Pastorem ecclesiæ proprium officium est docere,ad Ephesios quarto,lec.quarta. 185.a
Pater in diuinis non dicitur sapiẽs per Iesum Christum, sed Christus est gloria & reuelatio sapientiæ patris,ad Romanos decimosexto, lect. secunda. 62.a
Pater noster dicitur tota trinitas. s.creatione & gubernatione.2. Co. 1.lec.1. 118.b
Patres debent instruere filios in moribus,ad Ephesios sexto, lectio. prima. 192.a
In patria manere fidem, spem, & charitatem,& nõ alia dona, quomodo intelligatur,primæ Corinthiorũ 13.lec.4. 105.b
Dei patris,& carnalis hæc est differentia.Homo enim generat hominem quantũ ad corpus,sed deus quãtum ad vtrunque,ad Hebræos duodecimo,lectione secunda. 289.a
Paternitas est solùm in viuentibus & cognoscentibus,ad Ephe. 3. lect. quarta. 182.b
Paulo quando fuerit impositum hoc nomen Paulus.Similiter hoc nomen,Saulus,ad Romanos.1.lectione prima. 1.b
Paulus quare primo præcipiat seruare præcepta negatiua prius quàm affirmatiua,cùm tamen affirmatiua respiciant deum,alia verò proximũ, ad Romanos decimotertio,lectione secunda. 52.b
Paulus se plantasse,Apollo rigasse, deum autem incrementum dedisse dicebat.primæ Corinthiorũ tertio. lec.1. 70.a
Pax nostra dicitur Christus & quomodo fecit vtraque vnum,ad Ephe. 2.lec.5. 178.b
Pax est tranquilitas ordinis sibi à deo instituta,ad Colossen.tertio. lectione 3. 210.b
Pax consistit in duobus vt scilicet homo cõcordet ad seipsum,& ad alios.2.ad Thes.3.lec.2. 222.a
Pastor est forma gregis. 319.b
Pastorem qualem deceat esse.co.a
Patientium tria genera. 316.b
Paupertas Christo perplacet. folio 301.b
Peccamus modò grauius in nouo testamento quàm in veteri testamẽto peccabant,quibus non tot beneficia collata erant,ad Hebræos decimo,lec.3. 280.a
Peccans si in malo perseuerer, tũc deus omnes iustitias eius obliuiscitur,ad Hebræos 6.lec.3. 267.b
Peccans non immediatè punitur à deo,sed expectatur ad pœnitentiã, primæ ad Timotheum quarto. lect. secunda. 230.a
Peccans publicè debet eiici ne suis prauis moribus alios corrumpat.primæ Cor.5.lec.2. 75.b
Peccantium quidam sunt qui peccant ex malitia,quidam ex consuetudine,quidam ex omissione,ad Gala. 6.lec.1. 169.a
Peccandum non est vt superabundet gratia,ad Romanos sexto, lectione prima. 24.a
Ad peccandum duo inducunt essi cacissimè,scilicet præsentium bonorum amor malè inflãmans & timor malè humilians,ad Hebræos secundo,lec.4. 258.b
Peccare cùm dicit Paulus in corpus suum qui fornicatur, quomodo intelligatur.primę Corinthiorum sexto.lec.3. 79.a
Peccasse Christum pro nobis quomodo intelligatur.2.Corint.5. lect. quinta. 130.a
Peccata contra naturam, quomodo sanctus Paul⁹ in masculis,& quomodo in fœminis reprehẽdit,ad Roma.1.lec.8. 8.b
Peccata carnalia dicuntur quæ cõsumuntur in delectatione carnis, vel quantum ad radicem concupiscentiæ,ad Gal.5.lec.5. 167.b
Peccati fructus mors est, iustitiæ autem vita æterna,ad Romanos 6. lec.4. 26.a
Peccati contra naturam pœna nominatur merces,& quomodo æquiparatur peccato ydolatrię,ad Rom. 1.lec.8. 8.b
Peccator maximus dicitur Paulus fuisse inter saluatos.1.Timo. primo, lec.4. 224.b
Peccator natura est diligendus,vitium verò odiendum,ad Galat.6. lectione 2. 170.b
Peccator omnis dicitur præuaricator legis lege data,ad Roma.4. lec. secunda. 18.a
Peccatores reputant deum esse vltorem malorum, cùm tamen digni

Universidad de Deusto
Biblioteca

sint morte quæ est stipendium peccati,ad Ro.1.lec.8. 8.b
Peccatores & excõmunicati sunt consolandi ne in desperationem cadant.secundæ Corinthiorum 2.lec. secunda. 121.b
Peccatorum carnaliam sufficientia,& quomodo differunt,ad Ephe. 5.lec.2. 188.b
Peccatorum grauitas attenditur penes duo scilicet ex subiecto.primę Corinthiorum vndecimo, lectione septima. 98.b
Peccatum dicitur iniquitas duobus modis, intensiuè& extensiuè,ad Romanos 1.lec.8. 9.a
Peccatum est voluntarium, pœna autem contra voluntatem & coniũctam peccato ,quomodo intelligatur,ad Romanos primo,lectione septima. 8.a
Peccatum est auersio ab incõmutabili bono ad commutabile,& exire non potest nisi auxilio dei,ad Roma.2.lec.2. 10.b
Peccatum per Adam intrauit non solùm per imitationem,sed etiã per propagationem contra pelagium, ad Romanos quinto ,lectione tertia. 20.b
Peccatum sicut intrauit per Adã in omnes,sic & per gratiam Christi liberamur & iustificamur,ad Rom. 5.lec.5. 21.a
Peccatum siue corpus peccati quo modo destrui debet , ad Romanos 6.lect.prima. 24.a
Peccatum regnat in homine per interiorem consensum mẽtis,& per actum exteriorem corporis,ad Romanos sexto,lectione tertia. 25.a
Peccatum potuit cognosci sine lege quantum ad inhonestum,non autem quantum ad offensam diuinam ad Romanos septimo,lectione secũda. 27.a
Peccatum aliquis operatur quando non vult victus suggestione,vel passione, vel inclinatione aut habitu malo.Rom.7.lec.3. 28.b
Peccatum malum operatur in homine,quando non liberatur à Christo contra Manichæum, ad Rom.7. lec.3. eodem.
Peccatum in spiritum sanctũ quomodo dicitur irremissibile hîc,& in futuro,ad Romanos secundo, lectione secunda. 10.b
Peccatum notorium publicè est puniendum vt alii resipiscant.1.Co. 5.lec.1. 75.a
Peccatum omne quod consumitur in delectatione carnis dicitur carnale,quod autem in delectatione spiritus dicitur spirituale.2.Corinthiorum 7.lec.1. 132.b
Peccatum est triplex.s.carnis,operis,& originis,ad Ephe.secundo,lectione 1. 176.b
Peccatum omissionis committitur in parentes,in se & in æqualem, ad Romanos 1.lec.8. 8.b
Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur mox suo pondere ad aliud trahit & quomodo peccatum dicatur pondus,ad Heb.12.lectione prima. 288.a
Peccatum omissionis est duplex, scilicet quando quis omittit bona facere,& mala aduersa non vult tollerare,ad Heb.12.lec.3. 290.a
Peccatum ad mortem quid.371.a
Peccatum consuetudinis generat mortem. 300.a
Peccatum non ad mortem quid. folio 371.a
Peccatum originale cur vetus dicitur. 321.b
Peccatum pondus grauissimum. folio 312.a
Peccata quatuor vocem habentia. folio 307.b
Peccatorem quemlibet an vitare sit præceptum. 340.b
Sine peccato nullus est. 329.a
Personarum acceptio an sit peccatum. 301.a
Petri Lombardi error. 336.b
Petrus quibus scribit. 309.a
Pœna reproborum erit acerba, diuturna,& iusta,secundæ ad Thes.1.lectione 2. 219.a
Pœnitentia est duplex.s.interior& exterior,& quæ sit differentia inter baptismum,pœnitentiam,& alia sacramenta. ad Romanos vndecimo lec.4. 46.b
Pœnitentia facit deũ mutare propositum punitionis,ad Heb.6.lect. quarta. 268.a
Pœnitentiam duo causant,s.meritum passionis Christi,& actus Christi,ad Hebræos sexto,lectione secunda. 266.b
Pennulla dicitur codex legis scriptus per modum rotulæ vel vestis. 2.ad Tim.4.lec.3. 243.a
Pœnitere in alia vita est impossibile, ad Hebræos sexto , lectione secunda. 267.a
Pœnitere est possibile cuicunque de quibuscũque,& maximis criminibus,ad Heb.6.lec.1. 266.a
Pœnitere potest quis quandiu in hac vita est,ad Hebr.duodecimo,lectione 3. 290.b
Perfectus in doctrina dicitur aliquis dupliciter.s.secundum intellectum & secundum voluntatem,primæ Cor.2.lec.1. 66.b
Pericula quę sustinuit Paulus multa nominãtur .2. Corinthiorum 11. lec.5. 142.a
Persequebatur Ismael Isaac , & quomodo Iudæi persecuti sunt Apostolos in primitiua ecclesia,ad Gal. 4.lec.8. 165.a
Personis diuinis appropriatur aliquid dupliciter, scilicet essentialiter & causaliter.2.Corinthiorum 13.lectione 3. 149.a
Petra dicitur Christus non per naturam.sed per interpretationem.1. Cor.10.lec.1. 89.a
Petrus prædicauit Iudęis solùm,& Paulus gentibus,postea Paulus Iudæis & Petrus Gentibus,ad Gal.2. lec.2. 153.b
Philosophi dupliciter deũ cognouerunt,scilicet vt sicut omnibus superemineniam, & sicut omnium bonorum causam,ad Romanos primo,lec.7. 7.a
Piè sumitur dupliciter,vno modo pro virtute pietatis,quandoque pro misericordia.secundę ad Ti.tertio, lec.3. 241.a
Pietas est per quam parentibus patrięque beniuolentiæ officium impẽdimus,primę ad Timot. 4 .lectione secunda. 229.b
Pignus differt in hoc à re propria, quia illa possidetur,altera autem vt aliena custoditur.secundæ Corin.5. lec.2. 127.b
Placere nobis non debemus , sed Christo in ædificationem,ad Rom. 15. lec.1. 58.a
Placere quę faciũt hominibus multa sunt,primæ Corinthiorum 10.lectione 7. 92.a
Pontifex est princeps sacerdotum & dispensator alicuius testamẽti , & mediator inter deum & populum, ad Heb.9.lec.3. 275.a
Pontificalis dignitas excedit omnes alias dignitates,ad Heb.quinto. lectio.1. 264.a
Portare nomen Christi in corpore suo Paulus gloriabatur, ad Rom. in prologo. 1.b
Portẽtum dicitur quasi longè protensum,& est contra naturam,signũ verò est præter naturã,ad Heb.2 .lectione 1. 256.b
Possessiones vendebant conuersi ex Iudæis non autem ex Gentibus, ad Galatas secundo,lectione secunda. 153.b
Postulare dicitur spirituſſanctus gemitibus pro nobis inenarrabilibus contra Artium & Macedoniũ, ad Ro.8.lec.5. 34.a
Potestas regia & cuiuscunque altẽrius est à deo & consideratur quantum ad potestatem,quantum ad modum adipiscẽdi,& quantũ ad vsum, ad Ro.13.lec.1. 51.a
In potestate alicuius aliquid esse potest dupliciter, scilicet quantum ad authoritatem , & quantum ad executionem,ad Hebręos primo, lectione sexta. 255.b
Potestati non est resistendum , quia esset resistere dei ordinationi,ad Romanos 13.lec.1. 51.b
Postulandi modus. 209.a
Prædicatores tantùm verbo sunt similes Vriæ,in præfatione. b
Præcepta moralia Christus non soluit,cerimonialia autẽ soluit quantum ad substantiam,ad Ephe. secundo.lec.5. 278.b
Præcipere aliquid intelligi potest dupliciter,scilicet absolutè vel cõditionaliter.2.ad Thessalo.tertio, lec. secunda. 222.a
Prædestinatio & præscientia differunt in hoc, quia prædestinatio est de bonis salutaribus,præscientia autem de peccatis,ad Romanos 8.lec. sexta. 34.b
Prædestinatio idem est quod præestimatio,& quomodo Christus dicatur prædestinatus,vide pulcherrima,ad Romanos primo,lectione tertia. 3.a
Prædestinatio filii dei,quomodo à pluribus doctoribus exponatur , ad Romanos 1.lec.3. eodem.a
Prædestinationis causa ex parte creaturæ assignari nullo modo potest,sed solùm ex parte dei,ad Ephe. 1.lec.1. 172.b
Prædestinationis causa non est necessitas ex parte dei,nec debitum ex parte prędestinatorum,sed magis est secundum propositum suæ voluntatis,ad Eph.1.lec.1.ibidem.
Prædicatio principaliter fuit à Christo,figuraliter à prophetis executiuè ab Apostolis.primæ ad Thes. 2.lec.2. 214.a
Prædicationem suam Apostolus dicebat cursum quia modico in tempore multis in regionibus prædicauit,ad Gal.2.lec.1. 152.b
Prædicare maius est quàm baptizare.Vnde Apostolus multis prædicauit & paucos baptizauit, primæ Corinthiorum primo, lectione secunda. 63.b
Prædicare non debent plures, sed meliores.primæ Corinthiorum 14. lec.6. 109.a
Prędicator qui est peccator notorius non debet publicè prædicare aliàs peccat. secundæ Corinthiorum 6.lec.1. 130.b
Prædicator potest dupliciter gloriari de prędicatione sua.secũdę Corin.10.lec.3. 138.b
Prędicatur non debet curare eloquentiam ne fides videatur rationibus humanis probari.primę Corinthiorum 1.lec.3. 64.b
Prædicator debet prædicare ædificatoria,fructuosa,& nõ vana.1.Cor. secundo.lec.1. 67.a
Prædicator qui ardentibus prædicat maiorem mercedem habebit.1. Cor.3.lec.2. 70.a
Prædicator neminem debet contemnere,exemplo apostoli qui dicebat se factum Iudæis Iudęum, Samaritanis samaritanum,gentibus gentilem.primæ Corinthiorũ nono , lectione quarta. 88.a
Prędicator debet potius pauca prędicare & vtilia quàm multa & inutilia.primæ Corinthiorũ decimoquarto.lec.4. 108.a
Prędicator veritatis semper bonis est opportunus,malis verò importunus.secundæ ad Timotheum quarto.lectione 1, eodem.a
Prædicatores duo debent facere.s. exhortari in doctrina sacra, & contradicentem vincere .secundæ Cor. 2.lec.3. 122.a
Prędicatores simplices elegit deus. primæ Corinthiorum primo, lectione quarta. 66.a
Prædicatores sunt dei adiutores .1. Cor.3.lec.2. 70.a
Prædicatores posse recipere victũ à quibus prædicant,Apostolus multis rationibus ostendit.1.Corinthiorum 9.lec.2. 86.b
Prædicatores si prædicẽt propter quæstum principaliter peccant.primæ Cor.9.lec.5. 89.a
Prædicatores assimilantur angelis in eo quod diuina annuntiant, & quomodo linguis angelorum loquũtur.primæ Corinthiorum 13.lectione prima. 103.a
Prædicatores in primitiua ecclesia erant pauci,ideo donum linguarum erat eis necessarium.primæ.Corint. 14.lec.1. 106.a
Prædicationi tria sunt necessaria, scilicet vt os aperiat,ad prædicandũ se præparet,& gratia ei detur,ad Ephe.6.lec.5. 193.b
Officium prædicatorum & doctorum est officium militum inquantũ consurgunt contra hostes fidei & vitia mundi.secundæ ad Timotheum 2.lec.1. 237.b
Prælati nõ habent potestatem nisi in eos qui eorum iurisditioni subsunt & illos coercere debent ne cũ infidelibus cõmunicent.primæ Co. 5.lec.3. 76.b
Prælati subditis dare debent spiritualia prædicando & exempla monstrando, & tẽporalia exponẽdo.primę Corinthiorum duodecimo,lect. tertia. 102.b
In prælato debet esse integritas sensus per prudentiam,&c. ad Tit. 2.lec.2. 247.a
Prelatus debet sibi cauere ab omnibus defectibus,& maximè ab impatientia primæ ad Thessa.5.lectio. secunda. 217.b
Pręmium sanctorum est admirabile & desiderabile,& quomodo animę desiderant indui corporibus . 2. Corin.5.lec.1. 127.b
Prænia quæ deus diligentibus se præparauit non ascendere ad cor ne que ad alios sensus . primæ Corinthiorum secundo,lectione secunda: folio 67.b
Ista præpositio, per,denotat causam actus,& quomodo intelligatur, per quem fecit & secula, ad Hebræ. primo,lec.1. 252.a
Præsbyteri duplici honore digni sunt scilicet & ministratiõe necessariorum & exhibitione reuerentiæ.1. ad Timo.5.lec.4, 132.a
Præsbyteri accusati faciliter condemnari non debent.1.ad Timoth. 5.lec.3. eodem.b
Principes & potestates sunt duo ordines & præeminẽtiam in operãdo designant,ad Ephe.tertio,lectio, tertia. 181.b
Principes huiꝰ seculi possunt intelligi reges & principes & ab istis velut sapiẽtia humanarum legum. Vel dæmones vel philosophi.1.ad Cor. 2.lec.1. 67.a
Principes huius seculi dei sapientiam nõ cognouerũt,quia si cognouissent dominum gloriæ non crucifixissent.1.Corinthiorum secundo, lec.2. eodem.a
Principes Iudæorum,scilicet Pylatus & Hærodes interfecerunt Christum,similiter & dæmones. primæ Cor.2.lec. 67.b
Principes Iudæorum sciuerunt Christum esse qui promissus erat in lege,non tamen quòd filius dei erat, similiter & dæmones. primæ Cor. 2.lec.2. ibidem.
In his quę à deo procedunt duo sunt consideranda,scilicet ipse processus rerum & consilium dei,à quo talis processus causatur,ad Hebr.9. lec.1. 274.a
Prius quadruplex. 328.a
Prophetię triplex genus. 322.b
Productæ sunt res visibiles ex inuisibilibus rationibus,idealibus , in verbo dei, ad Hebræos vndecimo, lec.2. 282.b
Proficere se dicebat Paulus vltra multos coętaneos,ad Galat.primo, lec.3. 151.a
Proficere volentis necessarium est spirituale gaudium,ad Philippen.4. lec.1. 201.a
Proficere hominem faciunt duo

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet facere bonum & sustinere patienter malum.2.ad Thes. tertio, lec.1. 221.b
Prohibitio est duplex,scilicet actionis & præcepti.1.Corin.sexto. lect. secunda. 78.a
Prohibitio facit ardentius concupiscere quod prohibetur tripliciter, ad Romanos quinto,lectione sexta. folio 23.a
Promissio dei facta Dauid compleuda erat in Christo,& quomodo deus iustificabatur in suis sermonibus,ad Romanos tertio,lectione secunda. 13.b
Prope esse dominum dicitur propter præsentiam maiestatis,propter inhabitantem gratiam,propter exauditionis clementiam,ad Philip.4. lec.1. 201.b
Prophetia dicitur quædam apparitio ex reuelatione diuina eorum quæ sunt procul,ad Romanos duodecimo.lec.2. 49.b
Prophetia in patria cessabit, quia nihil erit futurum, enigmata cessabunt similiter,primæ Corinthio.13. lec.3. 104.b
Prophetia quid sit,quot modis dicatur,& quid sit loqui lingua.primę Corinthiorum decimoquarto, lect. prima. 106.a
Prophetia dicitur quæ aliis annũtiat quæ diuinitus sunt sibi reuelata, & inquantum profert ea quæ sunt aliis manifestata. 1. Corinthiorum 11.lec.2. 93.a
Prophetæ aliquando locuti sunt solùm ex instinctu spiritussancti sine gratia,aliquando ex gratia,& isti fuerunt veri prophetæ.1. Corinthiorũ 13.lec.1. 103.a
Prophetę falsi habẽt triplicem defectum,scilicet scientiæ,iustitiæ,& fidei,ad Colossenses secundo. lectione quarta. 209.a
Prophetis non semper adest spiritus prophetiæ,quia non est habitus primæ Corinthiorum 14.lectione sexta. 109.a
Proprium nullus habuit in primitiua ecclesia,sed omnia habebant in communi,primæ Corinthiorum 16 lec.prima. 117.a
Proseliti dicebantur qui venerunt ex gentibus ad Iudæos quos nos catheciminosdicimus,ad Ephesios 2. lec.4. 178.a
Proximum diligere sicut seipsum tripliciter intelligitur,ad Roma. 13. lec.2. 52.b
Proximus dicitur non solùm homo,immo & angelus ac sanctus dicuntur proximi,ad Romanos 14.lectione 2. ibidem.
Prurire dicitur qui semper nouis delectatur,secundæ ad Timotheum quarto,lec.1. 242.a
Psalmus ad laudem dei depromitur. 308.b
Pseudo prophetæ ideo crucẽ principaliter prędicauerunt propter quęstum & ne persecutionem paterentur,& de Galatis gloriarẽtur,ad Galatas 6.lec,3. 170.b
Pseudo prophetæ componebant vnam sectam ex iudaismo & euangelio,secundæ Corinthiorum vndecimo,lec.prima. 139.b
Pseudo non fuit missus neque meliorem Christo prædicauit,neq; spiritum meliorem Apostolo habuit 2.Corin.11.lec.2. 140.a
Pseudo vt attraherent & decipererent populum,prædicabant subtilia ornata & exquisita,& quia Apostolus erat balbus,ideo deridebãt eũ.secundæ Cor.11.lec.2. eodem.a

Q

QVatuor reges quos Abraham interfecit sunt quatuor vitia principalia opposita quatuor virtutibus cardinalibus,ad Hebræos septimo,lec.1. 268.b
Quæstiones multæ vtrum scilicet prælati & prędicatores teneantur laborare manibus,& alię.primæ Corinthiorum nono.lectione secunda. folio 87.a
Quæstiones quas mouet sanctus Thomas super toto capitulo.1.Co. 9.lec.5. 89.a
Quæstiones de legalibus & similitudinibus quę comparantur Christo,primæ Corinthiorum decimo, lec.4. 90.b
Quæstiones ex decimo capitulo. primæ Corinthiorum decimo. lec. septima. 92.a
Quæstiones stultæ mouendæ non sunt,secundæ ad Timotheum secundo.lec.4. 239.b
Quæstiones sunt amandæ inquãtum inducunt veritatem ,secundæ ad Timotheum secundo,lect. quarta. eodem.b
Quæstuarii prædicatores. 325.a

R

RAab meretrix dicitur,quia anima per idolatriam meretrix efficitur,vel quia ad prostitutam publicam omni hora homines ingrediuntur,ad Hebræos vndecimo,lectione sexta. 286.a
Rapi vsque ad primum secundum & tertium cælum est alienari à sensibus corporalibus .secundæ Corinthiorum duodecimo,lectione prima folio 143.a
Rapiuntur aliquando homines,aliquando animæ,aliquando à seipsis secundæ Corinthiorum 12. lectione prima. eodem.b
Raptus est in eo quod est secundum naturam in id quod est supra naturam in vi superioris naturæ eleuatio.secundæ Corinthiorum duodecimo.lec.1. eodem.b
Raptus vsque ad tertium cælum & in paradisum est vn° raptus,quia per primum intelligitur summa claritas,per paradisum summa iocunditas in vno tamen . secundæ Cor.12. folio 144.a
Reconciliati sumus deo patri per Iesum Christum vt nos ipsos reconciliemus deo,secundæ Cor. quinto, lec.5. 129.b
Reddere statim cui quis obligatur quia peccatum est in mora docet Apostolus ad Romanos decimotertio,lec.2. 52.b
Reddere æquiualens non possumus deo & parentibus,adRomanos 13.lec.2. ibidem.a
Reddere rationem oportet prælatos pro subditis,nõ in omnibus, sed in his in quibus subditos ex officio neglexerunt,ad Hebręos decimotertio,lec.3. 284.a
Reddere debet vir debitum mulieri, & mulier viro, primę Corinthiorum septimo, lectione prima. folio 79.b
Reddere debet vir debitum vxori nisi fiat ex consensu vtriusque, vel ad certum tempus,vel causa orationis,primę Corinthiorum septimo, lec.1. eodem.b
Redempti sumus à Christo à culpa & à pœna per mortem,ad Ephesios primo,lectione secunda. 173.a
Redimi solent aliqui aliquando ab extraneis:aliquando pecuniis, aliquando aliis.ad Ephesios quinto,lectione 6. 190.b
Referre omnia actualiter in deum non est necessarium, sed habitualiter,ad Colossenses tertio, lectione tertia. 210.b
Regnum dei in homine consideratur secundum actum interiorem prout iustitiam parit & gaudium,ad Romanos decimoquarto, lectione secunda. 56.b
Regimen tyrannicum differt à regimine regis,quia tyrannus pro vtilitate sui ,rex causa subditorum laborat, ad Romanos decimotertio,lectione 1. 52.b
Renouari debemus fugiendo mundum recoligendo animum habendo affectum sanum, ad Romanos decimosecundo,lectione prima folio 48.b
Remissio peccatorum est à deo,& expositio pulcherrima, beati quorũ remissę,ad Romanos quarto,lectio. prima. 17.a
Requies est duplex , vna est in temporalibus alia in spiritualibus, ad Hebræos quarto,lectione prima, folio 261.b
Requieuisse dicitur deus in septimo die ab omni opere quod patrarat,ad Hebræos quarto,lectione prima, 262.a
Requiem nos ingredi iubet Apostolus propter multa,ad Hebr.4. lectione 2. eodem b
Resurrectionem mortuorum probat Apostolus à simili de resurrectione Christi, primæ Corinthiorũ 15. lectione 2. 111.a
Resurrectio est duplex, vna ad miseriam,alia ad gloriã,& sic Christus dicitur resurrexisse prior,primæ Corinthio 15.lec.3. 112.a
In resurrectione non erit ordo tẽporis, sed excellentia dignitatis , 1. Cor.15.lec.3. ibid.a
Resurrectio nõ erit vt fruamur bonis temporalibus,sed delectemur æternis,1.Co.15.lec.3. ibid.b
Resurrectionem mortuorum cõparat Apostolus baptizatis, primæ Cor.15.lec.4. 113.a
Errores dicentium resurrectionẽ mortuorum non esse, vel ad priora officia hominem redire,primę Cor. 15.lec.5. 114.a
Resurrectionem mortuorũ Apostolus comparat semini in pullulatione, primæ Corinthiorum 15. lectione.5. 114.a
Resurgentis hominis caro est eadem secundum speciem cum carne morientis,sed tamen erit alia secundum qualitatem,primæ Corint.15. lec.6. 114.b
Resurgentium corpora nõ vertentur in spiritum,neque aerem, neque ventum, primæ Corinthiorum 15. lec.6. 115.a
Resurrectione peracta cessabunt operationes animales à corpore, 1. Corinthiorũ decimoquinto,lectione sexta, ibid.a
De hoc quod dicit Apostolus,omnes quidem resurgemus,non autem omnes immutabimur, nota diuersitatem in scripturis græcis & latinis, primæ Corinthiorum decimoquinto,lec.8. 116.a
Error Lactãtii qui dixit quòd martyres mille annis ante resurrectionẽ generalem resurgent,primæ Corin. 15.lec.8. eodem a
Resurrectionem fieri in instãti vel in momento quomodo intelligatur, primæ Corinthiorum decimoquinto,lec.8. ibidem a
Resurrectio erit in membris æqualis quo ad bonos & quo ad malos quantum ad ea quæ pertinent ad naturam,nõ autẽ ad ea quæ pertinent ad gloriam,primæ Corinthiorũ 15. lec.8. ibidem a
Resurrectione facta incorruptio non erit ex virtute corporis , sed ex gloria animæ à qua deriuabitur, primæ Cor.15.lec.9. 116.a
Restitit Paulus in faciẽ Petro,quia reprehensibilis erat,ad Galatas 2.lectione 3. 153.b
Resurrectio Lazari & aliorũ mortuorum non erat ad immortalitatẽ, sed ad mortalitatem,ad Colos.1. lectione 5. 205.b
Resurrectio nostra erit in perfecta ætate Christi, ad Ephesios quarto, lec.4. 185.b
Ad resurrectionem tria concurrũt scilicet virtus diuinitatis,virtus Christi & mysterium angelorum, primæ ad Thessalonicenses quarto, lectione secunda, 216.a
Resurrectio erit simul omnium tã viuorum quàm mortuorum,primæ ad Thessalonicenses quarto, lectione secunda, eodem a
Resurrectionem iam factam dicebant quidã hæretici,secundæ ad Timothæum secundo, lectione tertia, folio 239.a
Religio quæ est 300.a
Remissio peccatorum quando fit. folio 312.a
Roma Babylon à Petro nuncupata est 320.a
Romanis quis Apostolorum prius prædicauerit,in prologo,ad Roma, folio 1.a
Paulus orauit & memoriã habuit sine intermissione pro Romanis vt deus eos conuerteret, ad Roma. 1. lec.5. 5.a
Rogauit Paulus vt stimulus sibi auferretur & non exauditur,quia medicus emplastrum mordax infirmo apponit,rogatus nequaquam vt infirmus sanetur deponit,2. Corinth. 12.lec.3. 145.a
Romani imperii destructio erit ante extremum iudicium & quomodo temporale commutatum sit in spirituale,secundæ ad Thessalonicenses 2.lec.1. 220.a

S

SAcerdos est medius inter deum & populum,& de trãslatione sacerdotii,ad Hebręos septimo,lectione prima 268.b
Sacerdos debet habere quatuor, scilicet sanctitatem,innocẽtiam, pulchritudinem & bonorum societatẽ, ad Hebræos septimo, lectione quarta. 271.b
Sacerdotes veteris testamenti quolibet die mane & vespere intrabant in sancta. Summus verò sacerdos semel in anno in sancta sanctorum,ad Hebræos nono , lectione secunda, folio 274.b
Sacerdotes in veteri lege quæ pro peccatis obtulerunt non comederunt,sed extra castra combusserunt, ad Hebræos decimotertio , lectione secunda, 293.a
Sacerdotium regale Christiani,non regnum sacerdotale 313.a
Sacra scriptura quatuor rotis innuitur,in præfatione b
Sacramenta magna dicuntur baptismũ,extrema vnctio, eucharistia, & matrimonium,ad Ephesios 5.lectione 10. 191.b
Sacramenta sunt instituta propter necessitatem vitæ spiritualis, primæ Corinthiorum primo,lectione quinta, 96.a
Sacramenta veteris legis & nouæ in hoc differunt,quia sacramenta veteris testamenti figurabãt, nostra autem continent gratiam , ad Galatas 2.lec.4. 154.b
Sacramenta nouæ legis licet sint elemẽta materialia, non tamen sunt elementa egena,ad Galatas secũdo, lec.4. eodem b
Sacramentum intrantium ad fidẽ fit per manũ impositionem, & est duplex , quædam est miraculorum operatio,quædam sacramenti ordinis collatio,ad Hebręos sexto,lectione 1. 266.a
Sacræ scripturæ effectus est quadruplex,scilicet docere veritatẽ, arguere falsitatem & cætera, secundæ ad Timotheum tertio, lectione tertia, 241.b
Sacrificium & holocausta quomodo in veteri lege fiebant , & in noua quid significent,ad Hebræos 10.lectione 1. 278.b
Sacrificium visibile offertur insignum inuisibilis sacrificii,quo se homo & sua deo offert , ad Romanos 12.lec.1. 48.a
Salus hominis consistit in duobus scilicet, vt confiteatur fidẽ , & quòd recedat à peccato,secundæ ad Timothæum secundo , lectione tertia, folio 239.a
Salutando Apostolus prius salutat minores quàm maiores,ad Philip.1. lec.1. 194.b
Salutis propinquitas duobus modis intelligitur:vna temporis, & alia dispositionis , ad Romanos 13 . lectione 3. 53.b
Samuel non fuit sacerdos, sacerdotali tamẽ officio vsus fuit, quia cùm reges vnxit sacrificium obtulit , ad Hebræos septimo , lectione tertia, folio 270.b
Sanctificatio duo requirit 332.b
Sanctificare hominem est propriũ dei per collationem spiritussancti, ad Romanos primo,lectione tertia, folio 4.a
Sanctis non est necessaria conti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nua tribulatio exterior, cũ interius affligantur ex mala conuersatione peruersorum, ad Hebræos 12. lectione secunda 289.a
Sanctis necessaria est triplex vnitas, scilicet amoris, concordię & cooperationis, ad Philippenses secundo, lec.1. 196.b
Inter sanctos qui connumerentur ab Apostolo, ad Hebræos 11. lectione 7. 286.b
Sanguinis Christi effusio figurata fuit in effusione sanguinis omnium iustorum qui ab origine mundi fuerunt, ad Hebręos duodecimo, lectione prima, 288.b
Sãguis Christi quomodo differat â sanguine hircorũ & animalium cæterorum, ad Hebræos decimo, lec. prima, 278.a
Sapientiæ octo cõditiones 305.a
Sapientia huius mũdi dicitur, quæ principaliter mũdo innititur, & quo modo deus comprehendit eos, primæ Corinthiorum tertio, lectione tertia, 72.a
Sapientia est diuinarum rerum cognitio. Prudentia verò rei particularis est prouidentia, ad Ephesios 5. lectione 6. 190.a
Sapiẽtia inutilis est si intellectu caret, ad Colossenses primo, lectione tertia, 210.b
Sapientiæ Christi est triplex vsus, scilicet instructionis, deuotionis, & directionis, ad Colossenses tertio, lec.3. 210.b
Sapiens dicitur qui cognoscit causam altissimam, sapientia carnis & prudentia est mors, ad Romanos 8. lec.2. 30.b
Sapientem perfectum demonstrat hoc, quod sciat se ordinare in omni statu, ad Philippenses quarto, lec.secunda, 202.b
Sarra & si sterilis fuerit & propter vetustatem concipere nõ potuerit, tamẽ quia deo credidit ex repromissione Isaac concepit, ad Hebræ. 11. lec.3. 284.a
Sarra exemplum mulierum 315.a
Satan transformat se aliquando visibiliter sicut legitur de sancto Martino, ideo necessaria est discretio spirituum, secundæ Corinthiorum 11. lec.3. 140.b
Scandalum in habente gratiã nullum, 330.a
Scandalum actiuum & passiuum quid sit, ad Romanos decimoquarto, lec.2. 57.a
Scandalum est dictum vel factum minus rectum alicui præbẽs causam ruinæ, ad Romanos decimoquarto, lec.3. eodem b
Scientia humana consistit in duobus, scilicet in locutione ornata & in distinctione rerũ, ad Colossenses 2. lec.1. 207.a
Scientia est duplex, scilicet simplicis notitiæ & experientiæ, ad Hebr. 5. lec.2. 265.a
Scisma quantum malum sit in cõmunitate Apostolus ostendit, primę Corinthiorum vndecimo, lectione quarta, 95.b
Scithia est versus septentrionem, barbaria autem dicitur extra metas, ad Colossenses tertio, lectione secunda, 210.b
Quæcunque scripta sunt siue in veteri siue in nouo testamento siue de Christo siue de membris, ad nostram doctrinam scripta sunt, ad Romanos decimoquinto, lectione prima, 58.a
Scrutare dicitur deus corda non quia ignoret, ad Romanos octauo, lec.5. 34.a
Segregatum se dicit Apostolus in euangelium dei per conuersionẽ ab infidelibus, ad Romanos primo, lec. prima, 2.a
Semen Abrahæ se esse gloriabatur Apostolus, & de multis aliis vbi tamen non peccauit iactantia, secũdæ Corint.11.lec.5. 141.b
Seminare in carne est operari pro corpore. In spiritu autem est viuificare, ad Galatas sexto, lectione secũda, 170.a
Senes quando non habent spirituales delectationes quærunt corporales, quia sunt inuerecundi, ad Titũ 2.lec.1 246.b
Senex propter exceedentem malitiam perdit honorem senectutis & tunc dicitur puer, primæ Timot.4. lec.3. 231.a
Senectus habet in se duo, scilicet, contemptum delectationum, & perfectionem sapientiæ, primæ ad Timo.4.lec.3. 230.b
Sensibile potest videri tripliciter, aut per sui præsentiam suæ similitudinis, &c. primæ Corinthiorum 13. lec.4. 105.a
Sententia est duplex, vna pertinet ad iudicium intellectus circa speculabilia, alia circa agenda, ad Roma. 12.lec.3. 50.b
Separari petiit Paulus à corpore mortis, non autem à corpore naturali, ad Romanos septimo, lec.quarta, 29.b
Separare â Christo electos nemo potest nec terribilia nec appetibilia, &c. ad Romanos octauo lec. septima, 35.b
Sepultus est Christus vt ostenderet se verè mortuum, verè resurrexisse, & ex hoc fidem inducere, primæ Corinthiorum decimoquinto, lec. prima, 110.b
Sermonum apostolorum & prophetarum quis firmior 322.a
Sermo viuus dicitur verbum dei quod est Christus, ad Hebræos quarto, lec.2. 262.b
Seruire maiorem minori quomodo dixit Apostol⁹ de Iacob & Esau, ad Romanos nono, lectione secunda, 38.a
Seruitus est duplex, vna timoris & illa non competit sanctis, alia amoris quę eis conuenit, ad Romanos 1. lec.1. 2.a
Seruus est nomen hypostasis vel suppositi quod nonest assumptum â Christo, ad Philippen. secũdo, lec. secunda, 197.a
Essentia diuina non videbitur per similitudinem cum nulla eam representare possit, primæ Corinthio.13. lec.4. 105.a
Sodomitarum pœna temporalis, initium fuit æternæ, 323.b
Solicitudo triplex 319.b
Solicitudinem contrahendi in tribus apostolus dissuadet, primæ Corinthiorum septimo, lectione sexta, folio 83.a
Solicitudo aliquando importat diligentiam quęrendi quod deest, quãdoque anxietatem animi, ad Philip. 4.lec.1. 201.b
Sors est exquisitio prouidẽtiæ diuinæ de aliquo contingenti humano, ad Ephesios primo, lectiõe quarta, 173.b
Sortibus inesse potest peccatũ triplex, scilicet superstitio, dei tẽtatio, & vanitas, ad Ephesios primo, lec. quarta, 174.a
Species intelligibiles sunt in intellectu possibili quando nõ intelligit actum, ideo scientia acquisita hîc, nõ destruetur totaliter in patria, primæ Corinthiorum decimotertio, lec.tertia, 104.b
Spectaculum fuerunt apostoli mũdo, angelis & hominibus, primæ Corinthiorum quarto, lectione secunda, 74.a
Sperans maxima libenter suffert difficilia & omnia mala libenter patitur, ad Romanos quinto, lec. prima, 19.b
Sperare vel desperare de aliquo potest contingere dupliciter vel ex parte hominis, vel ex parte diuinæ gratiæ, ad Ephesios secundo, lec. prima, 176.b
Spes viua quæ sit 310.a
Spes importat certam expectationem & quandoque oritur ex causa humnana. quandoque diuina, ad Romanos quarto, lectione tertia, folio, 18.b
Spes consideratur ex magnitudine rei sperate cùm futura gloria expectatur, ad Romanos quinto, lec. prima, 19.b
Spes habet duplicem certitudinẽ, vnam, ex spiritusancto, aliã ex morte Christi, ad Romanos quinto, lec. prima, eodem b
Spes est motus appetitus in bonũ arduum, ad Philippenses primo, lec. 2. 195.b
Spes animam firmat in deo in hoc mundo, qui est quasi quoddam mare, ad Hebræos sexto, lectione quarta, 268.a
Spiritumsanctum habere potest intelligi dupliciter, scilicet, receptiuè vel dispositiuè, ad Ephesios quinto, lec.7. 190.b
Spiritussanctus seu spiritus Christi nos iuuat contra infirmitatem præsentem & liberat à morte corporali, ad Romanos octauo, lec.secunda, 31.a
Spiritussanctus inquãtum dicitur spiritus patris resuscitauit Christum à mortuis, ad Romanos octauo, lec. secunda, eodem b
Spiritussanctus docet nos & cor nostrum quid agere in terris debeamus vt filii dei simus, ad Roman. 8. lec.3. eodem b
Spiritussanctus facit nobis omnia cooperari in bonum & quomodo etiam malum cedat in bonũ, ad Roma.8.lec.6. 34.b
Spiritussanctus est nexus patris & filii & intellectus ex ambobus, primæ Corinthiorum primo, lec. prima, 63.a
Spiritussanctus reuelauit Apostolis sapiẽtiam & dicitur scrutator, primę Corinthiorum secundo, lectione tertia 68.a
Spiritussanctus est Christi 318.b
Spiritussanctus totus in Christo, in nobis per partes 336.a
In spiritussancti datione tria concurrunt, s. spiritussanctus inhabitãs, donum gratiæ & charitatis, sacramẽtum nouæ legis, ad Galatas tertio, lectione 2. 156.b
Spiritussancti fructus enumerat duodecim contra opera carnalia, ad Gala.5.lec.6. 168.a
Spiritussanctus dicitur signum & spiritus promissionis & pignus hæreditatis, ad Ephesios primo, lectione 5. 174.b
Spiritussanctus dicitur contristari quando contristatur ille in quo est spiritussanctus, ad Ephesios quarto, lec.10. 188.b
Spiritussanctus potest mouere ad tria, scilicet ad cognoscendum, loquendum, & faciendum, ad Hebræ. 11.lec.7. 286.a
Spiritus quieti & modesti 315.a
Spiritus mundi dicuntur tres, scilicet inanis gloria, iracundia, & inuidia, ad Galatas quinto, lectione septima, 169.a
Stadium dicitur à stãdo, quia Hercules currebat 125. passus & postea respirabat, primæ Corinthiorum 9. lec.5. 88.b
Stare multi videntur qui cadunt. Et qui cadere videntur stant, ad Roma.14.lec.1. 55.a
Stimulus carnis qui datus fuit Apostolo intellectualiter de infirmitate quæ dicitur iliaca vel concupiscẽtia, secundæ Corinthiorum 12. lectione 3. 145.a
Subditi sequuntur prælatum suũ in duobus, in dictis & in factis, 1. Corint.11.lec.1. 92.b
Subditus potest prælatũ suũ ammonere charitatiuè, ad Colossen. 4. lec.1. 212.a
Subiectio est duplex, vna est voluntaria, alia inuoluntaria, ad Philip.2. lec.3. 198.a
Superbia notatur in quatuor, quãdo aliquis quod habet, à se & non à deo gloriatur se habere &cętera, primæ Corinthiorum quarto, lectione secunda, 73.b
Superbia est appetitus inordinatus & est radix omnium malorum, secũdæ Corinthiorum duodecimo, lec.3. 145.a
Superborum est proprium sequi propriam voluntatem, quia semper quærunt altitudinem, ad Philip. 2. lec.2. 197.a
Surgere à dormitione & à morte Apostolus ammonet, ad Ephesios 5. lec.5. 190.a
Surgere debemus à peccatis sicut Christus à mortuis, vt vlterius non peccemus, ad Romanos sexto, lectione 2. 24.b
Surgere ammonet nos Apostolus à somno, quomodo intelligatur de somno culpæ, ad Romanos 13. lectione 3. 53.b
Suscepit Christus Iudæos & gentiles quanquam nõ fuisset gentibus promissus, tamẽ à prophetis fuit vaticinatum in quatuor locis, ad Ro. 15.lec.1. 58.b
Superfluũ habere quando sit peccatum 307.b
Superfluum naturæ & personæ quid eodem

T

Tabernaculum ponere in medio, quatuor modis exponitur, secundæ Corinthiorum sexto, lec. tertia, 132.a
Tabernaculi dispositio quod præcepit deus ędificari in deserto, ad Hebræos 9.lec.1. 273.b
Talmith non quæ Moyses tradidit, sed stultas fabulas finxit, scilicet, quòd Adam ex alia muliere quàm Eua dæmones procreauerit, 1. Tim. 1.lec.2. 223.a
Temporalia prædicantibus debẽtur, 341.a
Tempus redimere propter multa pericula docet Apostolus, ad Ephesios quinto, lectione sexta, folio 189.a
Tempus differt ab æternitate, quia tempus variatur sicut motus. Aeternitas autem est mensura rei immobilis, ad Hebræos primo, lectione tertia, 253.b
Templum dei violatur per malam doctrinam vel per peccatũ mortale, primæ Corinthiorum tertio, lectione 3. 72.a
Templum dei sunt fideles & illos inhabitat spiritualiter, 1. Cor.3. lec.3. ibidem
Tenebræ duplices 325.a
Tentãtur qui Christi sunt 318.b
Tentatio probans & decipiens, folio 299.b
Tentatio omnis an sit à carne, folio eodem b
Tentatio est triplex, scilicet, carnis dæmonis & vitæ præsentis, ad Hebræos 4 lec.3. 263.b
Tentare est experimentum de aliqua re de qua dubitatur sumere, primæ Thessalonicenses tertio, lectione 1. 214.b
Tentatio humana dicitur dupliciter, scilicet interior & ista est mala, & exterior quæ est bona, primæ Corinthiorum decimo, lectione tertia, folio 90.a
Tentari suprà vires dupliciter cõtingit, scilicet, naturaliter vel suprà virtutem gratiæ, secundæ Corinth. 1.lec.3. 119.b
Tentationibus qualiter congaudendum 298.b
Terra aquis consistit 326.a
Terra potest dupliciter distingui, scilicet in elementũ & in naturã corporalem, ad Hebræos primo, lectione 5. 255.a
Terram fundasse in principio deũ quomodo intelligatur, ad Hebræ.1. lec.5. ibidem
Terram stare in æternum & cęlos moueri quomodo intelligatur, ad Hebræos primo, lectione quinta, folio ibidem
Terror est quædam trepidatio cũ formidine contrarii & differt à moueri, secundæ ad Thessalonicenses 2.lec.1. 219.b
Testamentũ sumitur aliquãdo pro quolibet pacto, aliquãdo pro dispositione hæreditatis, primæ Corinth. 11.lec.6. 97.b
Testamentum vetus legimus ad testimonium, non ad vsum, ad Colos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2.lectione 4. 208.a
Timor habet obiecta,scilicet malum quod quis timens fugit & illud à quo quis sibi malum imminere videt, ad Romanos octauo, lectione tertia, 32.a
Timor quadruplex, 337.a
Timorem habuit Christus naturalem,non initialem, eodē.a
Timotheum commendat Apostolus in multis vbi etiam eum instruit de cæteris,primæ ad Timothęum 1. lec.2. 223.a
Tradere dicitur deus aliquos ad reprobum sensum inquantum subtrahit gratiam,ad Romanos primo,lectione 7. 8.a
Tradidit Apostolus publicū fornicarium satanæ vt eum vexaret in corpore,primæ Corinthiorum 5. lectione 1. 75.b
Transgressor & præuaricator differunt 302.a
in Tribulationibus peregrinari, folio 318.a
Tribulatio potest considerari dupliciter,vel secundum se,& sic est tediosa,vel comparatione ad finem,secundæ Corinthiorum primo, lectione tertia, 119.b
Tribulationes apostoli & si propter deum sustinuerunt non minus tamen ad excitandum fideles ad patientiam, pro eis se passos dicebāt, secundæ Corinthiorum primo, lectione tertia, ibidem
Tribulari consueuerunt homines in quatuor, secundæ Corinthio. 4. lectione 3. 126.a
Tribunal Christi dicitur eius iudiciaria potestas,& quomodo ante eū sistentur omnes gētes,ad Roma.14. lec.1. 55.b
Tributa damus in signum subiectionis & quare sacerdotes non debeant dare,ad Romanos decimoter tio,lectione 1. 52.a
Tristitiam habuit Apostolus propter ruinam Iudæorum & quomodo tristitia est in sapientibus,ad Romanos 9.lec.1. 36.b
Tristitia est duplex,scilicet qua aliquis totaliter absorbetur & in certo modo tristatur, secundæ Corint. 2. lec.2. 121.b
Tristari pro mortuis quis potest moderatè tamen,primæ ad Thessa. 4.lec.2. 215.b
Tronus est sedes regalis,sed cathedra magistralis tribunal iudicis, ad Heb.1.lec.4. 254.a
Tronus est duplex,scilicet iustitiæ in futuros & gratiæ in præsenti, ad Heb.4.lec.3. 263.b
Tuba dicitur Christus,quia omnibus erit manifestus ad iudicium & clāgitur ad solennitatem,ad pugnā, & ad mouendum castra, primæ Corint.15.lec.8. 116.a
Turpitudo cōsistit in tactibus turpibus & amplexibus & osculis libidinosis,ad Ephesios quinto,lectione secunda, 189.a

V

VAnum dicitur quod non habet firmitatem,& quomodo aliqui euanuerūt in cogitationibus suis,ad Romanos primo, lectione septima, folio 7.a
Vasis homines comparantur propter quatuor causas,in prologo, ad Romanos 1. 1.
Vectigal dicitur à vehendo, quia hæc de quibus datur vehūtur,ad Roma.13.lec.1. 52.b
Velamen debet habere mulier quādo orat propter angelos, primæ Corint.11.lec.3. 94.a
Vel tamen scripturarū dicitur obscuritas figurarum quæ per Christū euacuata est, secundæ Corinthio. 3. lec.3. 124.a
Velamen dicitur dupliciter apponi,scilicet rei visę vt non possit videri,aut apponitur videnti ne videat, secundæ Corinthiorum tertio, lec. tertia, eodem.a
Velle deum omnia propter bonitatem suam non intelligitur bonitatem sibi communicandam,ad Ephesios 1.lec.1. 172.b
Velle aliquid deum dupliciter potest intelligi videlicet de voluntate beneplaciti, aut de voluntate signi, primæ ad Timotheum secundo,lec. prima, 225.b
Velle habet aliquid de tuo,quia de potestate tua est velle vel nolle,ideo dicitur meritoriumvel demeritoriū, ad Colossenses tertio, lectione quarta, 211.a
Venialia quandoque confitenda, folio 309.a
Venti quatuor mundo afflantes, folio 304.a
Verbum insitum, creatum & increatum, 300.b
Verbo portare virtutis suæ omnia,quomodo dicatur deus, ad Hebræos 1.lec.2. 252.b
Verbum exterius loquētis non est causa sufficiēs fidei nisi hominis cor attrahatur virtute dei loquentis, ad Romanos decimo, lectione secūda, folio 42.b
Verbum crucis pereuntibus stultitia est credentibus dei sapientia & virtus,primę Corinthiorum primo, lec.3. 65.a
Verbum dicitur quod procedit vt conceptus ab intellectu, & sic spiritussanctus non dicitur verbum quia non procedit vt conceptus ab intellectu,ad Hebræos primo,lectione secunda, 25.b
Verbum carnem factum cognoscere per simplicem fidem est satis facile, sed verbum apud deum excedit omnem sensum, ad Hebræos 5. lec. secunda, 262.b
Verbum dei est ipse conceptus dei quo seipsum & alia intelligit, ad Hebræos 1.lec.2. 252.b
Veritatem dicentes ab hominibus odio habentur, quia veritas odium parit,ad Galatas quarto,lectione 4. folio 163.a
Veritas importat adæquationem rei ad intellectum& diuersimodè ad intellectum nostrum & intellectum diuinum, ad Romanos tertio,lectione 1. 13.b
Verum in rebus diuinis dupliciter aliqui percipiunt, scilicet aut per fidem aut per lumen sapientiæ,ad Titum 3.lec.1. 248.b
Vetustas dicitur macula seu reatus peccatorum actualium seu consuetudo peccandi, ad Romanos sexto, lec.2. 24.b
Vetus homo dicitur interior & exterior,qui subiicitur vetustati quantum ad animam & quantum ad corpus,ad Ephesios quarto,lectione septima, 187.a
Videbunt in extremo iudicio sanctā diuinitatem, mali solùm gloriam carnis,1.ad Timotheū sexto,lectione tertia, 234.b
Videre hîc, vt Apostolus dicit in speculo & in ęnigmate quomodo intelligatur,vide pulchra, primæ Corinth.13.lec.4. 105.a
Vir debet diligere vxorem quia si diligit eam ipsa plus amat eum, ad Ephe.5.lec.8. 191.a
Vir tripliciter coniungitur vxori, scilicet per dilectionem,conuersationem,& carnalem cōiunctionem, ad Ephesios 5.lec.10. eodem b
Vir est perfectior muliere, non solùm quantum ad corpus, sed etiam quantum ad animæ vigorem,1.Corinth.11.lec.1. 93.a
Vir non debet dimittere vxorem nisi causa fornicationis quomodo excipiantur septem causæ,1. Corin. 7.lec.2. 81.a
Vir non debet velare caput suum, sed mulier, primæ Corinthiorū 11. lec.2. 93.b
Vir non debet nutrire comam,sed mulier,primæ Corinthiorum 11.lectione 2 eodem b
Viri debent docere mulieres &nō econuerso,primæ ad Timotheū 2. lectione 3. 226.b
Virga vtitur pastor non gladio,vtitur etiam ea infirmus,ad Hebræos 1.lec.4. 254.a
Virginitas nō cadit sub præcepto sed commēdatur & dignificatur ex authore & dignitate,1.Corinthiorū 7.lec.5. 82.a
Virginitas commendatur & magnis rebus comparatur & angelis parificatur,primæ Corinthiorum 7.lectione 5. ibidem b
Virtutes Theologicæ quæ sint & quomodo subordinentur,& de aliis virtutibus,primę ad Timothęum 1. lectione 2. 223.
Virtutes quatuor sunt quæ necessariæ sunt ad bene viuendum, & ad æternam vitam promerēdam,2.Corint.6.lec.2. 131.a
Virtutis diuinæ proprium est per collationem spiritussancti sanctificare homines,ad Romanos primo,lectione 3. 4.a
Visio est multiplex,scilicet corporalis,spiritualis,æternalis, mometanea,primæ Corinthiorum nono,lectione 1. 86.a
Visio est eorum quorum effectus aliquando sunt occulti, sed quando cum visione habetur significatio, tunc est reuelatio, secundæ Corint. 12.lec.1. 143.a
Visio est triplex, scilicet, corporalis,spiritualis & intellectualis, secundæ Corinthiorum duodecimo, lectione 1. eodem b
Visio dei per essentiam fit per lumen aliquod,scilicet,per lumen gloriæ,secundæ Corinthiorum duodecimo,lec.1. eodem
Visio in fruitione, 332.b
Visus est dignior aliis sensibus & nobilior,spiritualior,& plura demōstrat, primæ Corinthiorum 12. lectione 3. 101.b
Via veritatis in duobus consistit, folio 323.a
Videns & credēs sic ne beatior credente & non vidente 328.a
Vigilandum multis 318.a
Vincere mundum dupliciter contingit 337.b
Vita præsens & futura, vt stateræ duæ, 306.b
Vita in homine est duplex, scilicet vita naturę & vita iustitiæ,prima est ab anima, secūda verò per deum,ad Galatas 3.lec.4. 158.a
Vitare aliquando aliquos iubet ecclesia ne infirmi seducantur, vel vt peccantes corrigantur,2.ad Thessa. tertio,lec.1. 221.b
Viuere neminem nosse secundum carnem ait Apostolus,& quomodo Christum secundum carnem nouerit,pulcherrima valde,2.Corinth.5. lec.4. 129.a
Viuere propriè dicuntur illa quæ mouentur à principio intrinseco,ad Galatas secundo,lectione sexta, folio 155.b
Viuere quomodo dicebantur, qui spiritualiter viuebant in lege,ad Galatas 3.lec.4. 158.a
Viui non prius fortientur consolationem ex aduentu Christi quàm mortui,primæ ad Thessalonicenses 4.lec.2. 216.a
Vnctio extrema à meliori præstita sacerdote efficacior dicitur 308.b
Vnctionis sacramentum iterabile folio 309.a
Vnctionis sacræ & baptismi cur sit aliud & aliud oleum eodem a
Vnctionis sacræ ortus eodem a
Vnctus est Christus vnctione spirituali qua vnctione repletus est spiritu sancto, ad Hebræos primo lectione 4. 254.b
Vnitas est duplex,scilicet ad faciēdum malum & illa est carnis,alia est spiritus,ad Ephesios quarto, lectione prima, 184.a
Vnum esse dominum,vnam fidē, vnum baptisma,& vnum deum,quomodo intelligatur, ad Ephesios 4. lec.2. ibidem a
Vnus deus dicitur propter naturā diuinitatis,vnus creator propter infirmitatem potestatis & multa pulchra de vnitate notantur,1. Corint, 8.lec.2. 85.b
Vnxit te deus deus tuus,quare repetatur deus,ad Hebræos primo, lectione 4. 254.b
Vocat deus hominem exterius per prædicatorem, interius per mentis reuocationem, ad Romanos 8. lectione 6. 35.a
Vocat deus gratis homines & sine pœnitentia saluat, ad Romanos 11, lectione 4. 46.b
Voluit Paulus omnes homines esse sicut ipse erat voluntate antecedenti & non consequenti,1.Corint, 7.lectione 1. 81.a
Voluntas dei duplex, 327.a
Voluntas dei consequens quid est folio eodem a
Voluntas dei non habet causam, sed est prima causa omniū, ad Ephesios 1.lec.1. 172.a
Voluntas & intellectus distinguūtur penes distinctionem veri & boni,ad Hebræos vndecimo, lectione prima, 282.a
Voluntatis humanę motus ad duo tendit,scilicet, ad vitam& honorē, ad Philip.2.lec.2. 197.b
Voluptas in rebus cur humanum appetitum non satiat 310.a
Effectus sunt causæ voluntatis diuinæ ex partæ voliti,ad Ephesios 1. lec.1. 172.a
Vtraque vnum Christum fecisse, scilicet populum Iudaicum & Gentilem,nota pulcherrima, ad Ephesi. 2.lec.5. 178.b
Vxor diligenda est sicut propria caro,& qui eam odit facit contra naturam,ad Ephesios quinto, lectione nona, 191.a
Vxori suæ adhærere & patrem & matrem relinquere, quomodo intelligatur,ad Ephesios quinto,lectione decima, eodem b

X

QVomodo intelligatur Christus secundum quod homo,est filius dei,ad Romanos primo,lectione tertia, 3.b
Vtrum Christus secundum quod est,sit persona, & quomodo intelligatur quæ suscepit & quòd suscepit esse vnam personam, ad Romanos 1.lec.3. eodem b
Christus factus dicitur sub lege cerimoniali & morali, nos autem solùm morali, ad Romanos sexto, lectione 3. 25.a
Christus significat personam prædicatiuè ratione humanæ naturæ 1. Corin.11.lec.1. 92.b
Christi inimici dicuntur esse sub potestate eius inquātum per ipsum conuertuntur, primæ Corinthiorū 15.lectione 3. 112.b
Christus non statim subiicit sibi inimicos suos,sed faciet cum secūdò apparuerit,primæ Corinthiorū 15. lectione 3. eodem.b
Christus dicitur nouissimus, quia Adam induxit primum statum qui dicitur culpæ, Christus autē gloriæ, primæ Corinthiorum decimoquinto,lec.7. 115.b
Christus dicitur cælestis, quia diuina natura fuit vnita humanæ naturæ,primæ Corinthiorum 15.lectione 7. ibidem b
Christo debemus nos conformare quantum ad gratiam, & quātum ad gloriā certo modo,primæ Corinth. 15.lec.7. eodem b
Christum venisse secundum carnē quomodo Apostolus primò intellexerit, postea autem se correxerit, 2. Corint.5.lec.4. 129.a
Christus non habuit corpus fanta sticum vt Manicheus dicebat,ad Romanos 9.lec.1. 37.a
Christus non attulit corpus suū de cælo vt Valentinus dicebat, ibid.
Christus fuit idem filius dei qui & filius hominis contra Nestorium,folio eodem
Christus fuit minor patre quantū ad humanitatem eodem
Christus maximam charitatem ostendit in eo quod pro inimicis mortuus fuit, ad Romanos quinto, lec. secunda, 20.a
Christus est caput nostrum & nos sumus eius membra, ad Romanos 12.lec.2. 49.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus dicitur caput gentium & quomodo certę prophetiæ de vocatione gentilium intelligãtur, ad Romanos 15.lec.1. 58.b
Christus est vna persona & hypostasis in vtraque natura cõsistens, 1. Corint.2.lec.2. 67.b
Christus dicitur vir vnus, quia singularis quantum ad modum conceptionis,natiuitatis & gratiæ plenitudinis fuit,secundæ Corinthiorũ 11. lectione 1. 139.b
In Christo esse contingit duplicíter,aut per fidei sacramentũ aut per charitatem,secundæ Corinthiorum 12.lec.1. 143.a
Christo quantò quis plus tribulatur,tantò proximior sibi vt vincat existimatur,secundę Corinthiorum 12.lec.3. 145.b
Christus fuit minister circuncisionis ad confirmandas patrũ promissiones,ad Galatas 3.lec.6. 159.
Christus est deus & homo & est compositus ex anima & corpore secundum autem quod deus,est,patrẽ habet, ad Ephesios primo, lectione sexta, 172.a
Christus tripliciter fuit exaltatus super omnia,ad Ephesios primo, lectione 7. 175.a
Christus deus omnia subiecit pedibus eius & dedit eum caput ecclesiæ,ad Ephesios 1.lec.8. 176.a
Christus dicitur verbum, dicitur filius,& dicitur imago, ad Philip. 2. lectione 2. 197.a
Christus humanatus non euacuauit se diuinitate,sed nouo modo incœpit esse in humanitate,ad Philip. 2.lec.2. 197.a
In Christo est duplex natura & vnum suppositum & est verus deus & non est sibi data eminentia creaturæ, & similitudo diuinitatis cõtra Fotinum,ad Philippenses 2. lectione tertia, 247.b
Christo subiicimur duobus modis in executione operis & in confessione oris,ad Philip.2.lec.3. ibid.
Christus semper habuit notitiam de omnibus nõ autem alii sancti, ad Philip.2.lec.4. 198.a
Christus dicitur primogenitus qa est principium creaturæ,ad Colosſ. 1.lec.4. 204.b
Christus & ecclesia est vna persona mystica cuius caput est Christus, ad Colos.1.lec.6. 206.a
Christus nõ venit in mundum vt tolleret seruitutem temporalem, ad Titum 2.lec.2. 248.a
Ante Christum, quantumcunque essent iusti,omnes erant sub damnatione,ad Tit.2.lec.3. 147.b
Christus docuit nos abiicere impietatem & secularia desideria, ad Titum 2.lec.3, eodem b
Christus dicitur deus magnus super omnes deos,quia splendor,quia verbum & dominus,ad Hebræos in prologo, 251.b
Christus commendatur à consubstãtialitate coæternitate & æqualitate, ad Hebræos primo, lectione secunda, 252.b
Christus quod habuit ex natura qua deus est meruit per passionem in natura assumptam, ad Hebræ. 1. lec.2. 252.b
Christus fuit minor angelis quantum ad carnis infirmitatẽ, maior autem quantum ad gratiæ plenitudinem,adHebręos primo,lectione tertia, 253.b
Christum esse deum excedit omne meritum,sed per passionem meruit, & quod manifestaretur vbique esse deum,ad Hebręos primo,lectione quarta, 254.b
Christus est causa salutis & pater est consummator ipsius & per passionem nos adducit ad æternam hæreditatem,ad Hebræos secundo, lectione 3. 258.a
Christus fuit dignior Moyse & Aaron,quia fuit põtifex & sacerdos, ad Hebr.3.lec.1. 259.b
Christus ab instanti conceptionis suæ fuit perfectus & consummatus quantum ad animam,ad Hebræ. 5. lectione 2. 265.a
Christus dicitur sacerdos in æternum, quia nunquam finietur neque successorem patietur, ad Hebræ. 7. lectione 1. 268.b
Christus dicitur minister, quia ministrat sacramenta gratiæ in præsenti & gloriæ in futuro, ad Hebræ. 8. lectione 1. 272.a
Christus seipsum pro nobis obtulit qui est agnus sine macula,non aliena, ad Hebræos octauo, lectione prima, eodem a
Christus dicitur pontifex & quomodo semel intrauit per sanguinem in sancta sanctorum,ad Hebræos 9. lectione 3. 275.a
Ad Christum accedere ab Apostolo iubemur extra castra,& ei offerre oblationem quo ad deum,miserationem quo ad proximum, ad Hebræ. 13.lectione 2. 293.a

Z

Zelari & æmulari significant amorem alicuius rei & quomodo charitas non æmulatur,1.Corin. 14.lectione 1. 105.b
Zelus quadruplex, 305.

FINIS.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET domino,domino Ioanni de Bus, Antistiti Meldensi,conseruatorique priuilegiorum Parisinæ academiæ dignissimo, Ac mæcenati suo liberalissimo. F. Iacobus Albertus Castrensis.
S. D.

ANtiquitas antistes præstantissime, quod cunctis venerandum esse volebat numini cuidam dedicabat,vt vel religio hominum petulantiam deterreret ab iniuria. Et hoc tandem demigrauit ad studia, vt si quid noui operis pararetur editioni celebri cuidam personæ dedicaretur. Et id tot iam seculis receptum est,vt aduersus rationis exactores sola sufficiat perscriptio. Hoc medio deterrentur inuidi,& res celebrior amabiliórque redditur. Hoc me mouet vt omnes meos labores quos foues in studiis tibi consacrem, sub tua protectione ab inuidorum caninis morsibus tuendos. At vt dicit Ecclesiast.Cùm nil sit sub sole nouum & scribendorum librorum nullus sit finis, (vt facto hoc nostrum testatur seculum) mihi perclarius esse fascinus videtur veterum authorum monumenta scribarum temeritate colapsa restituere,quàm noua cudere volumina.Inter antiquos autem Latinos orbis doctores,vix alium digniorem arbitror esse, quàm diuum Thomam Aquinatem,citra cuiusquã contumeliam dixerim. Sit linguarum,peritior Hieronymus.Sit in quæstionum nodis expleandis, & scripturis interprptandis,extensior Augustinus: Sit in sermonibus,dulcior Bernardus.In moribus suadendis,copiosior Gregorius.Excelluerint alii multi suis quique singularibus dotibus,sed quem mihi dabis? Qui pari sinceritate sacratũ scripturarum, & omnium pene scientiarũ difficiles tractarit,ac resoluerit quæstiones? Qui pari sinceritate sacras tractãt literas? Qui cautius vitarit suspecta dogmata? Ipsaque tam apparenter impugnauerit errantium hæreticorũ,argutias soluerit.Lege eum in summa,in qua quęstiones de deo,de angelis,de homine,de anima,de moribus,de Christo,de sacramentis,de statu futuro. Tum bonorũ, tum malorum,lege eũ in sacris,& in aliis eius scriptis.Certè omnia omnium hæreticorũ etiam modernorum repetes soluta argumenta,ita vt spiritu diuino prophetico illustratus fuisse videatur futuros præueniens hæreticos. Lege eum in epistolis Paulinis,in quibus verè Thomas,id est, abyssus fuit & post illum legito alios modernos,siue Erasmum,quem valde amas propter eloqientiam qua pollet,& linguæ ornatum,siue alios modernos quosque,videbis,si quid boni dicant huc ante dixisse Thomam.Fucco quodam verborum nouum apparere facientes,quod nec nouum, nec aliud est.Hunc igitur dignissime præsul in Paulum accipe-Thomam,cum nouellis scholiis ad facilem certarum materiarum memoriam nouiter adiectis à te enutrito labore,& mihi crede quantum te delectarunt humanarum scripturarum studia, tantum ea abhorrebis, à sacris (quibus iam allectus es & in illis studiosus effectus) diuina & superna delectatione soporatus. Accipe igitur tui Alberti studia, & quem fouisti & amasti, foue & ama.
Vale.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Angelici doctoris sancti Thomae de Aquino in epistolas sancti Pauli commentaria foeliciter incipiunt.

VAS ELECTIONIS, &c. Act. 9. Homines in sacra scriptura inueniuntur vasis comparati propter quatuor, scilicet, propter constitutionē, repletionem, vsum, & fructum. ¶ Primò enim quantum ad constitutionem: vas enim artificis arbitrio subiacet. Hieremię 18. Fecit illud vas alterum sicut placuerat ei, &c. Sic & constitutio hominum subiacet dei arbitrio de quo in Psal. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Vnde Esa. 45. dicit: Nunquid dicit lutum figulo suo quid facis? Et infrà 9. capite ad Rom. Nunquid dicit figmētum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? Et inde est quòd secundum voluntatem dei artificis diuersa inuenitur vasorum constitutio. 2. Thimo. 2. In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea, & fictilia. Beatus autem Paulus quia vas electiōis nominatur in verbis propositis quale vas fuerit patet, q̄ dicitur, Eccle. 5. Quasi vas auri solidum ornatū omni lapide pretioso. Aureum quidē vas fuit ꝓpter fulgorē sapientię: de qua potest intelligi quod dicitur Prouer. 3. Pretiosior est cunctis opibus. Vnde & beatus Petrus testimoniū perhibet ei, dicens. 1. Petr. 3, Sicut & charissimus frater noster Paulus secūdum datam sibi sapientiā scripsit vobis. Solidum quidem fuit virtute charitatis: de qua dicitur Canti. vlt. Fortis est vt mors, dilectio. Vnde & ipse dicit Rom. 8. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita: &c. poterunt nos separare à charitate Dei. Ornatū autem fuit omni lapide pretioso, scilicet, omnibus virtutibus de quibus dicitur primæ Corinth. 3. Si quis superedificat supra fundamentum hoc aurum, argentū, lapides pretiosos, &c. Vnde & ipse dicit 2. Corin. 1. Gloria nostra hæc est testimoniū conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis & sinceritate Dei & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mūdo. Quale autē fuit vas talia propinauit: docuit enim excellentissimè diuinitatis mysteria, quę ad sapientiam pertinent, vt patet, 1. Cor. 2. Sapientiā loquimur inter perfectos. Commendauit etiā excellētissimè charitatē, 1. Cor. 13, Instruxit homines de diuersis virtutib⁹, vt patet Col. 3. Induite vos sicut electi Dei sancti, & dilecti viscera misericordiæ, &c. ¶ Secūdò etiā ad vasa pertinere videtur, vt liquore aliquo impleātur secundū illud. 4. Reg. 4. Illi offerebāt vasa & illa infundebat. Inuenitur etiā inter vasa diuersitas quātum ad huiusmodi plenitudinē. Nam quædam inueniūtur vasa vini, quędam olei, & diuersa diuersi generis, sic etiam & homines diuersis gratiis quasi diuersis liquoribus replentur diuinitus. 1. Corin. 12. Alii datur per spiritum sermo sapientiæ, alii, &c. Hoc autē vas de quo nūc agitur plenū fuit pretioso liquore, scilicet, nomine Christi, de quo dicitur. Cāti. 1, Oleum effusum nomen tuum. Vnde dicitur. Vt portet nomen meum. Totus enim videtur fuisse hoc nomine plenus: secundum illud Apoca. 3. Scribam super eum nomen meum. Habuit enim hoc nomen in cognitione intellectus secundū illud. 1, Corin. 2. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Christum. Habuit etiam hoc nomen in dilectione affectus secundum illud Roma. 8, Quis nos separabit à charitate Christi. 1. Corin. vlti. Si quis non amat dominum nostrum Iesum Christum sit anathema: habuit etiam ipsum in tota vitæ suæ conuersatione. Vnde dicebat Gal. 2. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. ¶ Tertiò quantum ad vsum considerandum est q̄ omnia vasa alicui vsui deputantur, sed quædā honorabiliorem quædam ad viliorem secūdum illud Roma. 9. An non habet potestatē figulus luti ex eadem massa facere aliud quidē vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Sic etiā homines secūdum diuinam ordinationem diuersis vsibus deputantur: secundū illud Eccl. 33. Omnes homines de solo & ex terra: vnde & creatus est Adam. In multitudine disciplinæ domini separauit eos, & immutauit vias eorū, ex ipsis benedixit & exaltauit, maledixit & humiliauit. Hoc autem vas ad nobilem vsum est, deputatū est enim vas portatorium diuini nominis. Dicitur enim vt portet nomen meum, quod quidem nomen necessariū erat portari, quia longè erat ab hominibus secundū illud Esa. 30, Ecce nomen domini venit de longinquo. Est autem nobis lōginquum propter peccatum secundū illud Psal. 118. Longè à peccatoribus salus. Est etiā longinquum nobis propter intellectus obscuritatē. Vnde & quibusdā dicitur. Heb. 11. quòd erant à longè aspicientes. Et Nume. 24. dicitur. Videbo eum, sed non modò, intuebor illum, sed non prope. Et ideo sicut angeli diuinas illuminationes ad nos deferunt tanquam à Deo distantes, ita apostoli euāgelicam doctrinā ad nos detulerunt, & sicut in veteri testamento post legem Moysi legūtur prophetæ, qui legis doctrinā populo tradebant secundum illud. Mat. vlti. Mementote legis Moysi serui mei, ita etiā in nouo testamento post euangeliū legitur apostolorū doctrina, q̄ ea q̄ à domino audierūt tradiderūt fidelibus secundū illud. 1, Cor. 11. Accepi à domino quod & tradidi vobis. ¶ Portauit autē beatus Paulus nomen Christi. Primò quidē in corpore, conuersationem & passionem eius imitando secundum illud Gal. vlt. Ego enim stigmata Christi Iesu in corpore meo porto. Secundò in ore, quod patet in hoc q̄ in epistolis suis frequentissimè Christum nominat. Ex abundātia enim cordis os loquitur, vt dicitur Mat. 12. Vnde potest significari per columbā, de qua dicitur Gene. 8. Quod venit ad arcam portās ramum oliuæ in ore suo. Quia enim oliua misericordiā significat, congruè per ramum oliuæ accipitur nomen Iesu Christi, quod etiā misericordiam significat, secundum illud Matt. 1. Vocabis nomē eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorū. Hunc autē ramum virentibus foliis detulit ad arcā, s. ecclesiā: quando eius virtutem & significationē multipliciter expressit, Christi gratiā & misericordiā ostendendo. Vnde iste dicit. 1. Timo. 1, Ideo misericordiā consecutus sum, vt in me primùm ostenderet Iesus Christus omnem patientiam. Et inde est q̄ sicut inter scripturas veteris testamenti, maximè frequentantur in ecclesia psalmi Dauid, qui post peccatum veniam

Universidad de Deusto
Biblioteca

obtinuit:ita in nouo testamento frequentantur epistolæ Pauli qui misericordiam consecutus est,vt ex hoc peccatores ad spem erigãtur,quanuis possit & alia ratio esse,quia in vtraque scriptura ferè tota theologia continetur doctrina. ¶ Tertiò portauit non solùm ad præsentes,sed etiã ad absentes & futuros scripturæ ipsum tradendo :secundum illud Esaiæ.8,Sume tibi librum grandem,& scribe in eo stilo hominis.In hoc autem officio portandi nomen dei,ostenditur eius excellentia quantum ad tria. ¶ Primò quidẽ quantum ad electionis gratiam:vnde dicitur vas electionis,Ephe.1,Elegit nos in Christo ante mundi constitutionẽ. ¶ Secundò quantum ad fidelitatem , quia nihil sui quæsiuit,sed Christi:secundum illud.2.Corin.4,Non enim nosmetipsos prædicamus,sed Christum Iesum.Vnde dicit vas electionis est mihi. ¶ Tertiò quãtum ad singularem excellentiã:Vnde ipse dicit.1.Cor.15, Abundantius illis omnibus laboraui.Vnde signanter dicit.Vas electionis est mihi,quasi præ aliis singulariter. ¶ Quantũ ad fructum cõsiderandum est q̃ quidã sunt quasi vasa inutilia,vel propter peccatũ vel propter errorem,secundum illud. Hiere. 51. Reddidit me quasi vas inane.Sed beatus Paulus fuit purus à peccato & errore:vnde fuit vas electionis vtile secũdum illud.2.Tim.2,Si quis emundauerit se ab istis:scilicet erroribus & peccatis erit vas in honorem sanctificatũ vtile domino.Vnde vtilitas siue fructus huius vasis exprimitur cum dicitur , Coram Gentibus,quarum doctor fuit secundum illud.1.Tim.2, Doctor Gẽtiũ in fide & veritate.Et regibus quibus fidẽ Christi annunciauit sicut Agrippę,vt habetur.Act.16. Et etiã Neroni & eius principibus.Vnde dicit Phili.1, Quæ circa me sunt magis ad profectũ venerunt euãgelii:ita,vt vincula mea manifesta fierẽt in Christo in omni pretorio.Esa.49,Reges videbũt & consurgent principes.Et filiis Israel:cõtra quos de Christo disputabat. Act. 9, Saulus autem magis conualescebat & confundebat Iudæos qui habitabãt Damasci, affirmans quontã hic est Christus. ¶ Sic igitur ex verbis præmissis possumus accipere quattuor causas huius operis,scilicet, epistolarum Pauli,quas pręmanibus habemus.Primò quidem auctorem in vase.Secundò materiam in nomine Christi quæ est plenitudo vasis:quia tota doctrina hæc est de doctrina Christi. Tertiò modũ seu formã in vsu portationis.Traditur enim hæc doctrina per modum epistolarum quæ per nuncios portari consueuerunt secundum illud,2.Para.30,Perrexerunt cursores cum epistolis ex regis imperio,&c. Quartò distinctionem operis in vtilitate prædicta.Scripsit enim.14.epistolas quarũ nouem instruunt ecclesiam Gẽtium:quatuor prælatos & principes ecclesiæ.i.reges: vna populum Israel,scilicet,quæ est ad Hebræ.1.Est enim hæc doctrina tota de gratia Christi,quæ quidẽ potest tripliciter considerari. Vno modo secundum q̃ est in ipso capite,scilicet Christo,& sic commendatur in epi.ad Heb.Alio modo secundũ q̃ est in membris principalibus corporis mystici,& sic cõmẽdatur in epistolis quæ sunt ad prælatos. Tertio modo secũdum q̃ in ipso corpore mystico quod est ecclesia: & sic cõmẽdatur in epistolisquæ mittuntur ad gentiles: quarum hæc est distinctio.Nam ipsa gratia Christi tripliciter potest considerari.Vno modo secundũ se & sic commendatur in epistola ad Ro.Alio modo secundum quòd est in sacramentis gratiæ:& sic cõmendatur in duabus epistolis ad Cor. In quarum prima agitur de ipsis sacramentis.In secũda de dignitate ministrorum.Et in epi.ad Gala.in qua excludũtur superflua sacramenta contra illos qui volebant vetera sacramenta nouis adiũgere.Tertiò cõsideratur gratia Christi secundum effectũ veritatis quem in ecclesia fecit. ¶ Agit ergo Apostolus primò quidem de institutione ecclesiæ vnitatis in epistola adEphe.Secũdò de eius cõfirmatione & profectu in epi.ad Phi. Tertiò de eius defensione contra errores quidem in epist.ad Col. Contra persecutiones vero præsentes in 1.ad Thes.cõtra futuras vero,& præcipuè tẽpore antichristi in 2. Prælatos vero ecclesiarũ instruit & spirituales & tẽporales. Spirituales quidẽ de institutione, instructione & gubernatiõe ecclesiasticæ vnitatis in prima adTim.de firmitate cõtra persecutores in secũda.Tertiò de defensione cõtra hęreticos in epist.adTit.Dominos verò tẽporales instruxit in epistola ad Philemonẽ.Et patet ratio distinctionis & ordinis omniũ epistolarũ. ¶ Sed videtur q̃ epistola ad Ro.nõ sit prima:prius enim videtur scripsisse ad Cor.secundum illud Ro.vlti.Cõmendo vobis Pheben quæ est Chencris,vbi est portus Corinthiorũ.Sed dicendum q̃ epistola ad Cor.prior est tẽpore scripturæ,sed epistola ad Ro.prę-mittitur tũ propter dignitatẽ Romanorũ q̃ aliis gẽtibus dominabãtur,quia hic cõfutabatur superbia, quę est initiũ omnis peccati,vt dicitur Eccle.10.Tum quia etiam hoc exigit ordo doctrinæ vt prius gratia consideretur in se quàm,vt est in sacramẽtis. ¶ Item quęritur vnde Apostolus hãc epistolam scripsit.Aug. dicit quòd de Athenis.Hieronimus quòd de Corintho.Nec est contradictio,quia fortè Athenis incepit eam scribere,sed Corinth.cõsummauit. Itẽ obiicitur cõtra id quod in glosa dicitur quòd aliqui fideles antequã Petrus Romanis prædicauerunt.In ecclesiastica verò historia dicitur quòd Petrus primus prædicauit eis. Sed intelligendum est primus inter apostolos,& cum sequela magnifructus : ante vero prædicauerat Romæ Barnabas:vt habetur in itinerario Clementis.

Quatuor causæ epistolarum Pauli.

Diuisio omnium epistolarum Pauli ex diuerso modo se habẽdi gratia Christi.

Gratia christi tripliciter considerat.

Cap. 1.

PAulus *seruus* IESV CHRISTI, *uocatus Apostolus segregatus in euangelium Dei.*

¶ Hæc epistola in duas ptes diuiditur.f.in salutationẽ,& epistolarẽ tractatũ,q̃ incipit ibi.(Primũquidẽ gratias,&c.)Circa primũ tria facit.Primò describitur pſona salutãs.secũdò salutatę, ibi(Omnib⁹ q̃ sunt Romæ.)tertiò salus optata,ibi(Gratia vobis &c.)Circa primũ duo facit. Primò enim describitur persona authoris.secũdò cõmẽdatur eius officiũ,ibi(Quod antè promiserat &c.) Persona autẽ scribẽtis describitur à quatuor. primò quidem ex nomine cùm dicit,Paulus. Circa quod tria cõsiderãda sunt. primò quidẽ proprietas eius. Hoc enim nomẽ serui,quod his literis describitur nõ potest Hebraicũ esse:quia apud Hebraicos non inuenitur hoc elementum P.Sed potest esse Græcũ & Latinum,si tamen aliquod elementum ei propinquũ sumatur id quod est P,potest esse Hebræum. ¶ Secundò cõsiderãda est eius significatio:secundũ enim q̃ potest Hebręum esse,idẽ est quod mirabilis vel electus:secundũ autem quod est Græcũ,idẽ est quod quietus:secundũ vero quod est Latinũ,idẽ est quod modicus. Et hæc quidem ei cõueniunt.Electus quidẽ fuit quantum ad gratiã. Vnde Act.9,Vas electionis est mihi iste.Mirabilis fuit in opere.Eccl.43.Vas admirabile opus excelsi.Quietus in contẽplatione.Sapi.8,Intrans in domum meã conquiescã cum illa.Modicus per humilitatẽ.2.Co.15,Ego sum minimus apostolorũ. ¶ Tertiò considerandũ est quãdo sit hoc nomẽ apostolo impositum cum tamẽ ante Saulus vocaretur , vt habetur Act.9.Circa hoc triplex est opinio.Hier. dicit q̃ cũ prius vocaretur Saulus,postmodum voluit vocari Paulus propter quoddã insigne suũ quod fecit.s.quia conuertit Sergiũ Paulũ proconsulẽ:vt habetur Act. 9.Sicut & Scipio dictus est affricanus quia deuicit Affricã.Alii verò dicunt q̃ hoc nomen impositũ est sibi propter profectũ virtutũ,qui ex hoc nomine signatur:vt dictũ est.Imponũtur enim diuinitus quibusdã nomina à principio natiuitatis ad designandũ gratiam quã à principio consequuntur,sicut patet de Ioanne Baptista.Luc.1.Quibusdã verò mutãtur nomina ad designandũ ꝓfectũ virtutis eorũ,vt Chrys.dicit.Sicut patet de Abrahã.Gene.17.Et de Petro Mat.16. ¶ Alii verò dicũt & melius q̃ Paulus fuit à prĩcipio binomius.Consuetũ enim erat apud Iudæos,vt simul cũ nominibus hebraicis assumerent sibi nomina illarum Gentiũ quibus seruiebant,sicut sub Græcis exeuntes nominabantur nominibus Græcorum: vt patet de Iasone & Menelao,2.Machab.4. Hoc autẽ nomen Paulus ab antiquo celebre fuit apud Romanos : & ideo cum diceretur Saulus secundum Heb.vocatus est etiã Paulus secundũ Rom. quo nomine nõ videtur vsus, nisi postquã cœpit Gentibus prædicare.Vnde Act.13,dicitur Saulus,qui & Paulus.Et hoc magis approbat Augu. ¶ Secundò describitur pſona scribentis ex conditione cùm dicit,Seruus Christi,videtur autẽ esse abiecta cõditio seruitutis si absolutè consideretur.Vnde & sub maledicto pro peccato infligitur.Genes.9. Maledictus Canaam puer,seruus seruorũ erit fratrum suorũ.Sed redditur cõmendabilis,ex eo q̃ additur Iesu Christi.Iesus enim interpretatur saluator,Matt.1,Ipse enim salvũ faciet,&c. Christus interpretatur vnctus, secundũ illud Psa.44,Vnxit te deus deus tuus,&c.Per quod designatur dignitas Christi,& quantum ad sanctitatem:quia sacerdotes vngebantur,vt patet Exo.28. Et quantũ ad potestatem:quia etiã reges vngebantur,vt patet de Dauid 1.Reg.19.& de Salomone 3.Reg.1. Et quantũ ad cognitionẽ, quia etiã prophetæ vngebantur,vt patet de Heliſæo 3.Reg.19.vnctioni gratiæ laudabile est,quia tantò aliquid est perfectius quantò magis suæ perfectioni subiicitur:sicut corpus animæ,& aer luci.Psal.115,O domine quia ego seruus tuus sum. ¶ Sed contra est quod dicitur Ioan.15,Iã non dicam vos seruos:sed amicos. ¶ Sed dicendum quòd duplex est seruitus.Vna timoris quę non cõpetit sanctis,Rom.8,Non accepistis spiritũ seruitutis.Alia humilitatis & amoris quę sanctis cõuenit secundum illud,Luc.17, Dicite serui inutiles sumus. Cùm enim liber sit qui est causa sui,seruus autẽ qui est causa alterius:sicut ab alio monẽte,motus si quis sic agat causa alterius sicut ab alio motus,sic est seruitus timoris,qui cogit hominẽ operari cõtra suã voluntatem.Si verò aliquis agat causa alterius,sicut ꝓpter finẽ,sic est seruitus amoris,quia amicorum est benefacere,& obsequi amico ꝓpter ipsum,vt Philosophus dicit in nono ethicorum. ¶ Tertiò cõmendatur à dignitate cum dicitur vocat⁹ apostolus. Dignitas apostolatus est prẽcipua ecclesia : secundum illud.1.Cor.12. Quosdã quidẽ posuit deus in ecclesia,primum apostolos. Apostolus enim idẽ est q̃ missus,secundum illud Io.20,Sicut misit me pater,& ego mitto vos.i.ex eadẽ dilectione & cum eadẽ auctoritate.Dicit autẽ:vocatus apostolus ad designãdum gratiã.i.vocatus ad hoc quod sit apostolus,Heb.5,Nemo assumit sibi honorem.Vel ad designãdum excellentiã,vt sicut vrbs anthonomaticę vocatur ipsa Roma,ita Apostolus vocatur Paulus secundũ illud.1.Cor.15,Abundãtius illis omnibus laboraui.Vel ad designandum humilitatẽ,vt sit sensus,nõ audeo me dicere apostolum,sed homines me vocant:sic 1.Cor.15,Non sum dignus vocari apostolus. ¶ Quartò describitur persona scribẽtis ex officio cùm dicit,Segregatus in euãgelium dei. Segregatus inquam vel per cõuersionẽ ab infidelib⁹:secundum illud Gal.1,Cùm autẽ placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ:s.synagogæ,vel segregatus p electionem ab aliis discipulis:secũdum illud Act. 13, Segregate mihi Saulũ,&c.Euangelium autem idem est quòd bona annuntiatio. Annuntiatur enim in ipso cõiunctio hominis ad deum,quæ est bonum hominis,secundum illud Psal.72,Mihi autẽ deo adherere bonum est . Triplex autem coniunctio hominis ad deum annuntiatur in euangelio. Prima quidem per gratiam vnionis,secundum illud Io.1,Verbum caro factum est.Secunda per gratiam adoptionis prout inducitur in Psal. Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes.Tertia per gloriam fruitionis.Io.17, Hæc est vita æterna.Esa.52,Quàm pulchri super montes pedes annuntiãtis : hæc autem annuntiatio non humanitus, sed à deo facta est.Esaiæ 21.Quę audiui à domino exercituum deo Israel,annuntiaui vobis.Vnde dicit,in euangelium dei.

Dignitas apostolatus est prẽcipua

Euangeliũ bona nũtiatio.

Triplex cõiunctio hominis ad deũ nuntiatur in euangelio.

Lectio II.

QVod *antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo,qui factus est ex semine* Dauid *secundum carnem.*

¶ Descripta persona scribentis.Hic cõmendatur negotium sibi commissum,scilicet euangelium, cuius in præmissis duplex cõmendatio posita est,quarum vna pertinet ad vtilitatem quam habet ex materia quę significatur ex ipso euangelii nomine,ex quo datur intelligi quòd in eo bona annuntiẽtur. Alia verò ex authoritate quam habet ex parte authoris,quæ est expressa in eo quod dictum est,dei.Vtranq; ergo cõmendationem prosequitur Apostolus.Primò quidem illam quæ est ex parte authoris. Secundò illã quæ est ex parte materiæ,ibi(De filio suo)Circa primum cõmendatur euangelium quadrupliciter.Primò quidem ex antiquitate quod fuit necessarium cõtra Paganos qui euangelio detrahebant,quasi post lõga tẽpora subito eius prædicatio esset exorta & ad hoc excludendum dicit.Quod antè,quia licet ex tempore certo prędicari incœperit;antè tamen pronuntiatum fuit diuinitus.Esa.10.Anteq̃ venirent indicaui tibi.Secundò ex eius firmitate quæ designatur in hoc quod dicit,Promiserat,quia ipse antè promisit qui non mentitur.Act. 13,Nos vobis annuntiamus eam q̃ ad patres nostros repromissio facta est. Tertiò ex dignitate ministrorũ siue testiũ cum dicit.Per prophetas:quib⁹ antè fuerant reuelata quæ sunt cõpleta circa verbũ incarnatum. Amos 3,Non faciet dominus deus verbum,scilicet, incarnari nisi reuelauerit secretum ad seruos suos prophetas.Act.10,Huic omnes prophetæ,&c.Signanter autem dicit suos : sunt enim aliqui prophetæ spiritu humano loquentes:secundum illud Hiere.23,Visionem cordis sui loquuntur non de ore domini. Vnde dicit Titum 1,Dixit quidam ex illis proprius illorum propheta. Sunt etiam quidam ꝓphetæ demonum qui immundo spiritu inspirantur,sicut prophetæ quos interfecit Helias,vt dicitur 3.Reg.18,Sed prophetę dei dicuntur qui diuino spiritu inspirantur.Ioel.2, Effundam de spiritu meo, &c. Quartò ex modo tradendi, quia non solùm sunt huiusmodi promissa verbo edicta,sed literis scripta.Vnde dicit.In scripturis Abac.2,

Cõmendatur euangelium,

Cõmendatur euangeliũ ex parte authoris.

Multiplices sunt prophetæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scribe visum & explana illud. Non autem cõsueuerunt scribi nisi magna quæ sunt digna memoria & quæ oportet ad posteros deuenire. Et ideo vt Aug. dicit 18 de ciuitate dei, tunc incœperũt scribi prophetiæ de Christo per Esa. & Oseam, quando Roma est ædita, sub cuius imperio Christus erat nasciturus & fides eius Gentibus prædicanda. Io. 3. Scrutamini scripturas, &c. Addit autem sanctis ad differentiam scripturarum gentilium. Dicũtur autem sancte: primò quidẽ, quia vt dicitur, 2. Pet. 1, Spiritu sancto inspirati. 2. Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata. Secundò quia sancta continent. ps. Confitemini memoriæ sanctificationis eius. Tertiò quia sanctificant. Vnde Io. 17, Sanctifica eos in veritate. Sexto tuus veritas est. Vnde dicitur, 1. Macha. 12, Habentes solatio sanctos libros qui in manibus, &c.

Incœperũt scribi prophetia de Christo per Esaiã et Oseã cũ Roma ædificata est cõdita.

¶ Secundò prosequitur commendationem quæ sumitur ex bonis in euangelio denuntiatis, quę pertinent ad materiam euangelii quę est Christus, quem quidem commendat tripliciter. Primò quidem ex origine. Secũdò ex dignitate siue virtute, ibi (Qui prædestinatus.) Tertiò ex liberalitate, ibi (Per quem accepimus) Originem autem Christi describit duplicem. Primò quidẽ æternam cum dicit (De filio suo) In quo excellẽtiam euangelii designauit. Nam mysterium generationis æternæ ante erat valde absconditum. Vnde Salomon dicit. Quod nomen eius & nomen filii eius si nosti. Sed in euangelio patris testimonio est declaratum. Matth. 3. & 17, Hic est filius meus dilectus. Conuenienter autem filius dei materia sanctarum scripturarum esse dicitur, quæ diuinam sapientiam exponunt, secundum illud Deutero. quarto, Hæc est sapientia vestra & intellectus eorum populis. Filius autem dicitur esse verbum & sapientia genita. Primę Corinthio. primo, Christum dei virtutem & dei sapientiam.

Cõmendatur euangeliũ ex materia quæ est Christus.

Materia omniũ sacrarũ literarũ est christus.

¶ Sed circa hanc filiationem tripliciter aliqui errauerunt. quidam enim dixerunt eum filiationem habere adoptiuam: sicut Fotinus qui posuit Christum initium sumpsisse ex Maria virgine quasi hominem purum, qui per vitæ meritum ad hanc celsitudinem peruenit, vt præ ceteris sanctis filius dei diceretur. Sed secundum hoc Christo non competeret descensus ad humanitatem, sed magis ascensus ad diuinitatem contra id quod dicitur. Ioan. sexto, Descendi de cælo. Quidam verò posuerunt huiusmodi filiationem solummodo nuncupatiuam, sicut Sabellius qui dixit ipsum patrem incarnatum, & ex hoc filium nominari, ita quòd eadem sit persona & solùm nomina sint diuisa, sed secundum hoc non competeret filio mitti à patre, quod falsum est cum ipse dicat Ioan. sexto, se descendisse vt faciat voluntatem eius qui misit eum. Alii verò posuerunt sicut Arrius huiusmodi filiationem esse creatam, ita quòd filius dei sit excellentissima creatura, ex nihilo tamen producta postquã prius non fuerat, sed secundum hoc omnia nõ essent per ipsum facta, cõtra id quod dicitur Io. 1, Oportet enim esse non factum per quẽ facta sunt omnia: & hæc tria excluduntur per hoc quod signãter addit suo, id est, proprio & naturali. Dicit enim Hilarius, hic verus & proprius est filius origine & non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione: procedit enim à patre sicut verbum à corde, quod pertinet ad eandem naturam, præsertim in deo in quo non potest aliquid accidentaliter aduenire. Vnde ipse dicit Io. 10, Ego & pater vnum sumus. Quòd dicit vnum, liberat te ab Arrio: quòd dicit sumus, liberat à Sabellio, vt Aug. dicit. Secũdò tãgit temporalem originem cùm dicit, Qui factus est, vbi statim videtur patrocinium sui erroris assumere tres prædicti errores: p hoc quod dicit, Qui factus est ei, non enim confitentur æternum, sed factum: sed per ea quæ adduntur tollitur eorum intentio: quia enim dicit, Qui factus est ei: exeludit dictum Sabellii: non enim potest esse filius factus patri, si sit eadẽ persona cum ipso, sed per incarnationẽ erit filius virginis. Quòd verò subdit, Ex semine Dauid: tollit intentionem Fotini. Si enim per adoptionẽ esset factus dei filius: non diceretur factus ex semine Dauid: sed magis ex spiritu, scilicet, qui est spiritus adoptionis filiorum: vt dicitur Roma. 8, Et ex semine dei: vt dicitur, 1. Ioan. 3, Quod verò sequitur secundum carnem: tollit intentionem Arrii: qui ponit eum factum non solùm secundum carnem, sed etiã secundum diuinam naturã. ¶ Est etiam considerandum vlterius q̃ circa ipsum incarnationis mysterium multipliciter aliqui errauerunt. Nestorius enim posuit vnionem verbi ad hominem esse factam solùm secundum inhabitationem, scilicet, prout filius dei hominem illum inhabitauit excellentius cæteris. Manifestum est enim quòd alia est substantia inhabitãtis, & inhabitati: sicut hominis & domus: secundum hoc ponebat aliam esse personam vel hypostasim verbi & hominis, ita quòd alius esset secundum personam filius dei & alius filius hominis. Sed hoc manifestè apparet falsum esse per hoc q̃ Apostolus Phil. 2. vnionem huiusmodi vocat exinanitionem: pater autem & spiritussanctus inhabitant homines secundum illud Io. 14, Ad eum veniemus, & apud eum mansionẽ faciemus. Sequeretur igitur quòd pater & spiritussanctus essent exinaniti: quod est absurdum. Hoc ergo excluditur per hoc quod Apostolus dicit, Qui scilicet filius dei est factus secundum carnem, id est habens carnem ex semine Dauid: qui modus loquendi locum non haberet, si hæc vnio facta esset solum secundum inhabitationem. De aliis enim quos verbum inhabitat, non dicitur quòd verbum factum est hic vel ille: sed quòd factum est ad Hieremiam vel Esaiam. In hoc ergo quòd Apostolus cum dixit, Dei filio suo, addidit, qui factus est ei ex semine Dauid: manifestè excludit errorem prædictum. ¶ Rursus aliqui alii, licet duas personas non concedant in Christo: cõcedunt tamen duas hypostases vel duo suppositа, quod in idẽ reddit, quia nihil aliud est persona quàm hypostasis & suppositum rationalis naturæ: cùm ergo sit vna solùm hypostasis, & vnum suppositũ in Christo: quod est suppositũ vel hypostasis verbi æterni: non potest dici q̃ illa hypostasis sit facta filius dei quia non incœpit esse filius dei. Sed tamen si inueniatur ab aliquo doctore dictum exponendum est, sic factum est vt homo esset deus. Secũdum hoc propriè dicitur, dei filius factus est homo: quia semp non fuit homo. Et ideo legẽdum est quod hic dicitur: vt ly, qui accipiatur ex parte subiecti vt sit sensus, qui filius dei factus est ex semine Dauid, non autem ex parte prędicati: quia sensus esset quòd aliquis existens ex semine Dauid, factus est filius dei, non dicitur verè & propriè sicut dictum est. ¶ Fuerunt autẽ alii qui posuerunt vnionem esse factam secundum conuersionem verbi in carnem: sicut dicitur aer fieri ignis. Vnde Eutices dixit quòd etiam ante incarnationem fuerunt duæ naturæ, post incarnationem vna. Sed hoc est expressè falsum quia cum deus sit immutabilis, secundum illud Malach. tertio, Ego deus & non mutor: non potest in aliquid aliud conuerti. Vnde cum dicitur factus est, non intelligitur secundum conuersionem, sed secundum

Errores circa exsistentiã Christi.

Filius dei est à patre sicut verbũ ab intellectu

Error Nestorij.

Reiicitur Nestor.

Refellitur error ponentiũ in Christo duas hypostases seu suppositũ tamẽ duas personas.

Error Eutycetis refellitur.

vnionem absque diuina mutatione. Potest enim aliquid de nouo dici relatiuè de aliquo absque eius mutatione: puta aliquis non immobiliter sedens fit dexter per mutationem eius qui transfertur. Et sic deus dicitur ex tẽpore dominus vel creator per mutationem creaturæ. Et eadem ratione dicitur de nouo factus homo, id est vnitus in persona humanæ naturæ. ¶ Fuerunt enim & alii qui dixerunt animam Christum non habuisse: sed ibi fuisse verbũ loco animæ, scilicet Arrius & Apolinarius: Contra quos est illud Ioan. 10, Nemo tollit animam meam. Quòd ergo dicitur secundum carnem non excluditur à Christo anima, sed caro ponitur pro toto homine, secundum illud Esa. 40, Videbit omnis caro, &c. ¶ Quæritur autem cum nos confitemur Christum natum ex virgine, quare Apostolus dicat eum esse factum ex muliere. Et dicendum quòd illud nascitur quod naturali ordine producitur, sicut fructus ex arbore, vel prolesà parente: quod autem ex voluntate agentis producitur, non secundum naturæ ordinem, (sicut domus ab artifice) non potest dici nasci, sed factum. Quia igitur Christus ex virgine processit naturali ordine quantum ad aliquid, scilicet quòd conceptus est ex fœmina spatio nouem mensium dicitur natus. Quia verò quantum ad aliquid non naturali ordine, sed sola virtute diuina processit absque virili semine, dicitur factus. Eua autem dicitur ex Adam facta, non nata. Isaac autem ex Abraham natus, non factus. Item quare specialiter dicitur ex semine Dauid, & non ex semine Abrahæ, cui promissio facta fuit de Christo, secundum illud Galat. 3, Abrahæ dictæ sunt promissiones. Et dicendum est quòd factum est ad dandam spem veniæ peccatoribus: quia Dauid peccator fuit: ex cuius semine nascitur Christus. Abraham verò iustus, ad cõmendandam etiam dignitatem regiam Christi, Romanis, regnum gentium tenentibus. Exeluditur etiam per verba ista triplex error Manicheorum. Primò quidem quòd dicunt non eundem esse deum veteris testamenti: & qui est pater domini nostri Iesu Christi, quod excluditur per hoc quod dicit Apostolus, Quòd deus antè promiserat per prophetas suos de filio suo in scripturis sanctis, scilicet veteris testamẽti. Secundò verò q̃ damnat scripturas veteris testamenti: quas Apostolus hîc dicit sanctas. Nõ enim aliæ scripturæ fuerunt sanctæ ante euangeliũ. Tertiò quòd dicunt Christum habuisse carnem fantasticam: quod excluditur per hoc quòd dicit Christum factum ex semine Dauid secundum carnem ei, id est ad gloriam patris, secundum illud Ioan. 8, Ego gloriam meam non quæro, sed gloriam eius qui misit me.

Arrius & Apolinarius refellitur.

Cur Christus dicitur specialiter ex semine Dauid, & non Abrahæ.

Triplex Manicheorũ error refellitur.

Lectio 5.

Qui prædestinatus est filius dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri.

¶ Commendata origine Christi, hîc commendat virtutem ipsius, & ponit tria. Primò prædestinationem cùm dicit (Qui prædestinatus est.) Secundò dignitatem seu virtutem cùm dicit, (Filius dei in virtute.) Tertiò signum siue effectum cùm dicit, (Secundum spiritum sanctificationis.) Circa primum considerandum est quòd nomen prædestinationis à destinatione sumitur. Dicitur enim prædestinatus quasi antè destinatus. Destinatio autem dupliciter sumitur: quandoque pro missione. Dicuntur enim destinati, qui ad aliquid mittuntur, secundum illud 1. Machab. 1, Destinauerunt aliqui ex populo, & abierunt ad regem. Quandoque verò destinare idem est quòd proponere, secundum illud 2. Machab. 6, Destinauit Eleazarus non admittere illicita. Hæc autem secunda significatio à prima deriuari videtur. Sicut enim nuntius qui mittitur, ad aliquid dirigitur, ita quod proponimus ad finem aliquem ordinamus. Secundum hoc igitur prædestinare nihil aliud est quàm antè in corde disponere quid sit de re aliqua faciendum. Potest tamen aliquis de futura re seu operatione disponere. Vno modo quantum ad ipsam rei cõstitutionem, sicut artifex disponit qualiter debeat facere domum. Secundo modo quantum ad ipsum vsum, vel gubernationem rei: sicut aliquis disponit qualiter debeat vti suo equo, & ad hanc secundam prædispositionem pertinet prædestinatio, non ad primam. Id enim quo aliquis vtitur refert in finem: quia vt Augustinus dicit in libro de doctrina Christiana, vti, est referre aliquid in finem quo fruendum est. Sed cùm res in seipsa constituitur, nõ diri gitur ex hoc ipso in aliud. Vnde prædispositio constitutionis rei, propriè prædestinatio dici non potest. Ergo idem est negare prædestinationem, quòd negare præordinationẽ diuinam ab æterno de his quæ sunt fienda in tempore, sed quia omnia naturalia pertinent ad constitutionem rei ipsius, quia vel sunt principia ex quibus res constituitur, vel ex huiusmodi principiis consequuntur: ideo sequens est quòd naturalia prius sub prædestinatione non cadunt, sicut non dicimus propriè quòd homo est prædestinatus habere manus. Relinquitur ergo quòd prædestinatio dicatur propriè eorũ solùm quæ sunt supra naturã in quæ rationalis creatura ordinatur. Supra autem naturã rationalis creaturæ est deus solus, cui vnitur rationalis creatura per gratiam. Vno modo quantum ad actum ipsius dei, puta per gratiam prophetiæ, cõmunicatur homini præcognitio futurorũ, quæ est propria deo. Et huiusmodi dicitur gratia, gratis data. Alio modo quantum ad ipsum deum, cui vnitur rationalis creatura, communiter quidem secundum effectum dilectionis, secundum illud 1. Ioan. 4, Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Quod quidem fit per gratiam gratum facientem, quæ est gratia adoptionis. Alio modo quæ est singularis Christo per vnionem in esse personali. Et hæc dicitur gratia vnionis. Sicut ergo hominem esse vnitum deo per gratiam adoptionis cadit sub prædestinatione, ita etiam esse vnitũ deo per gratiam vnionis in persona, sub prædestinatione cadit: & quantum ad hoc dicit, Qui prædestinatus est, scilicet esse filius dei. Et ne hoc referatur ad filiationem adoptionis additur, In virtute: quasi diceret, prædestinatus est, vt sit talis filius, vt habeat æqualem imò eandem virtutem cum deo patre: quia vt dicitur Apocalip. 5, Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem & diuinitatem, quinimo ipse Christus est dei virtus, secundum illud 1. Corinth. 1, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Vnde Ioan. 5, Quæcunque pater fecerit, hæc & filius similiter facit. Respectu verò gratiæ gratis datæ non dicitur aliquis prædestinari simpliciter, quia gratia gratis data non ordinatur directè ad hoc quòd ille qui eam recipit, ad finem vltimum dirigatur, sed vt per eam alii dirigantur, secundum illud primæ Corinth. 12, Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Manifestum est autem quòd id quod est per se, est mensura & regula eorum quæ dicuntur per aliud, & per participationem. Vnde prædestinatio Christi, qui est prædestinatus vt sit filius dei per naturam, est mensura vi-

Quid prædestinare.

Prædestinatio est prædispositio in corde de vsu rei.

Prædestinatio propriè solùm est eorum quæ sunt supra naturã in quæ creatura rationalis ordinatur.

Sicut omne vnitum deo per gratiã adoptionis cadit sub prædestinatione, sic etiã vnitum per gratiã unionis in persona.

Respectu gratiæ gratis datæ nõ dicitur aliquis prædestinari propriè.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tæ & ita prædestinationis nostræ qui prædestinamur in filiationem adoptiuam,quæ est quædam participatio & imago naturalis filiationis,secundum illud Rom.8,Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filii sui. Sicut igitur homo Christus prædestinatus nō est propter merita præcedentia, sed ex sola gratia,vt sit filius dei naturalis,ita & nos ex sola gratia,nō ex meritis prædestinamur,vt simus filii dei adoptiui,secundum illud Deut.9,Ne dicas in corde tuo cū deleuerit eos dominus deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meā introduxit me deus,vt terram hanc possiderē. Est igitur manifestum ad quid sit ista prædestinatio.s.ad hoc ꝙ aliquis sit dei filius in virtute. Sed restat inquirendum quis est iste qui est ad hoc prædestinatus. Cùm autem prædestinatio anteceſsionē importet,videtur quòd ille qui est prędestinatus vt sit filius dei in virtute, non semper fuerit filius dei in virtute. Non enim videtur esse prædestinatio de eo quod semper fuit, quia hoc non potest antecesionem habere. Si igitur poneremus secundum Nestorium quòd persona filii hominis esset alia à persona filii dei,nulla esset dubitatio:quia possemus dicere quòd persona creata filii hominis quæ non fuit ab æterno,ex tempore incœpit esse filius dei in virtute. Et simile est siquis dicat ꝙ est alia hypostasis vel suppositum filii dei & filii hominis. Sed hæc aliena sunt à fide vt suprà dictum est. Cùm igitur nō solùm sit eadem persona filii dei & filii hominis,sed etiā hypostasis & idem suppositū,ratione cuius non potest dici verè & proprié quòd filius hominis est factus filius dei,ne aliquod suppositum creatum intelligatur esse de quo de nouo prædicatur filius dei:pari ratione videtur quòd non possit dici filius hominis esse prædestinatus filius dei,quia filius hominis supponit suppositum æternum,quod fuit semper filius dei. Vnde antecesio quā importat prædestinatio locū non habet. ¶ Propter hoc igitur Origenes dicit quòd litera non debet esse qui prædestinatus est: sed qui destinatus est filius dei in virtute vt nulla antecesio designetur:& secūdum hoc planus est sensus, quia Christus destinatus.i.missus est à deo patre in mūdum tanquā verus filius dei in virtute diuina. Sed quia cōmuniter omnes libri latini habēt,qui prædestinatus, aliter alii hoc exponere voluerunt secundū consuetudinem scripturæ, in qua dicitur aliquid fieri quādo innotescit:sicut dominus post resurrectionem dicit Mat.vlt. Data est mihi omnis potestas,quia post resurrectionē innotuit talem potestatem sibi esse datā ab æterno. Sed secundū hoc quòd dicit prædestinatus,nō propriæ accipitur,quia prædestinatio est de eo quod pertinet ad gratiā,non autem in hoc gratia Christo facta est,quòd eius virtus diuina innotuit,sed potius nobis. Et ideo etiā in glos.dicitur quòd secundum hunc sensum prædestinatus largè ponitur pro præscito,vt sit sensus,Christus prædestinatus est.i. ab æterno præscitus.vt innotesceret ex tempore esse filius dei in virtute. Vnde quidam alii prædestinationem ad ipsam vnionē referentes non attribuerunt eam personæ,sed naturæ,vt sit sensus, Qui prædestinatus est filius dei invirtute.i.cuius natura prædestinata est vt sit ei vnita,qui est filius dei in virtute. Sed hæc etiam expositio impropria est & extorta. Cùm enim prædestinatio importet ordinē in finem,eius est prædestinari cuius est per suā operationem ordinari in finem. Agere autem propter finem,non est naturæ,sed personæ. Ideo si propriè accipiatur,oportet quòd prædestinatio attribuatur ipsi personæ Christi. Sed quia persona Christi subsistit in duabus naturis,humana scilicet & diuina. secundum vtranque potest aliquid dici de eo:sicut enim de homine potest aliquid dici secundum corpus,vt tangi & vulnerari,aliquid autem secundum animam vt intelligere & velle,ita & de Christo potest aliquid dici,& secundum diuinā naturam, sicut ipse de se dicit Ioan.10,Ego & pater,vnū sumus: aliquid secundum humanā,sicut cùm dicimus eum crucifixum & mortuū,& hoc modo dicitur esse prædestinatus secundum humanā naturā. Quanuis enim ipsa persona Christi semper fuerit filius dei, tamen non semper fuit vt existens in humana natura esset filius dei,sed hoc fuit ineffabilis gratiæ. Est autem alia ratio de hoc participio Factus, quod designat actum realem,& de hoc participio Prædestinatus,quòd designat actū animæ. Anima enim secundum suum intellectum & rationem potest distinguere ea quæ sunt secundum rem cōiuncta:potest enim aliquid de pariete albo cogitare,& loqui:seorsum quidem quantū ad hoc quòd est paries, seorsum autē ex hoc quòd est albꝰ. Ita etiā prædestinatio potest attribui personæ Christi secundum quòd subsistit in humana natura,licet nō attribuatur ei secundum quòd subsistit in diuina. Vnde & Apostolus prius filium dei incarnatum esse præmiserat,& postea ei prædestinationem attribuit,vt intelligatur prædestinatus esse secūdum quòd factus est ex semine Dauid secundum carnē, & sic à filio dei explicādo incarnationis mysteriū descendit ad carnem, & à carne secundum prædestinationem ascendit ad filium dei,vt ostendatur quòd neque gloria diuinitatis impediuit infirmitatem carnis,neque infirmitas carnis diminuit maiestatē dei. ¶ Quæritur autem in glos. primò quidem vtrū Christus secundum quòd homo,sit filius dei:& videtur quòd sic:quia hic est Christus qui prædestinatus est vt sit,sed secundum quòd homo, est prædestinatus,vt sit,ergo secūdum quòd homo, est filius dei. Et dicendum quòd si ly secundū quòd denotat vnitatem suppositi, verū est quòd secūdum ꝙ homo, est filius dei,quia vnū est suppositū dei & hominis. Si autem designat conditionem naturæ vel causam,falsum est:nō enim ex natura humana habet vt sit filius dei. In argumento autem est falsitas compositionis & diuisionis,ex eo quòd ly secundum ꝙ potest determinare participiū Prædestinatus,& sic verū est quòd secundum quòd homo est prædestinatus,vel potest determinare ipsum esse filium dei,ad quod ordinatur prædestinatio:& sic falsum est. Non enim prædestinatus est,vt secundum quòd homo sit filius dei,& in hoc sensu procedit ratio. ¶ Secūdò quæritur vtrum Christus secundum quòd homo,sit persona. Et dicendum quòd si ly secundum quòd referatur ad ipsum suppositum hominis,est persona diuina. Si verò designet naturæ conditionem vel causam,sic Christus secundum quòd homo non est persona,quia humana natura, non causat nouā personalitatem in Christo. Adiūgitur enim digniori in cuius personalitatē transit. ¶ Item obiicitur de hoc quòd glos. dicit quòd qui suscepit, & quod susceptum est vna persona. Id autem quod susceptum filius dei est humana natura,ergo humana natura est persona. Et dicendum est quòd huiusmodi locutiones sunt exponendæ, vt sit sensus, quòd ille qui susceptum, & natura quam susceptum,vniuntur in vna persona. ¶ Quartò quæritur vtrum hoc sit verum, homo est assumptus à verbo: & videtur quòd sic,secundum illud Psal.64,Beatus quem elegisti & assumpsisti. Et dicendum est quòd cùm homo supponat suppositum æternum, non potest propriè dici quòd homo sit assumptus à verbo,non enim assumitur

Opiniones de prædestinatiōe Christi quæ refelluntur.

Eius ē prædestinari cuius est ordinari in finē per suā operationem.

Modꝰ quo Christꝰ proprié dicitur prædestinatus.

Virū Christus secundū ꝙ homo, sit filius dei.

An Christus secundū ꝙ homo, sit persona.

An hæc sit vera, hō est assumptus à verbo.

idem à seipso:sed exponēdum est sicubi inueniatur homo assumptus.i.humana natura. ¶ Quintò quæritur vtrum hæc sit vera,Iste homo semp fuit. Et dicendum est hanc esse veram,ppter hoc quòd homo supponit æternū suppositū. Vnde Heb.vlti.dicitur,Iesus Christus heri, & hodiè ipse & in seculanō tamen cū reduplicatione est vera huiusmodi propositio. Non enim ille homo secūdum ꝙ homo est,semper fuit,sed secundū quòd est filius dei. Sic igitur patet & de præordinatione & de virtute filii dei. ¶ Restat tertiū scilicet de signo quod tangitur in eo quod subditur,Secundum spiritum,&c. Est enim proprium virtutis diuinæ per collationem spiritus sancti sanctificare homines. Leuit.20,Ego dominus qui sanctifico vos. Ipse etiam spiritum sanctum solus dare potest,secundum illud Esa.42,Hæc dicit dominus deus creans cælos. Et infrà,Dans flatum populo qui est super terram,& spiritum calcantibus eam. Ex hoc igitur apparet Christum habere virtutem diuinam,quia ipse dat spiritum sanctum secundum illud Ioan.15,Cùm venerit paracletus quem ego mittam. Eius etiam virtute sanctificamur secundum illud 1.Cor.6, Sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi & spiritu dei nostri. Dicit ergo quòd Christus sit filius dei in virtute,apparet secundum spiritum sanctificationis.i.secundum quod dat spiritum sanctificantem, quæ quidem sanctificatio incœpit ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. i.ex mortuis,secundum illud Io.7,Nondum erat spiritus datus,quia nōdum Iesus fuerat glorificatus, quod non est sic intelligendum quòd nullus ante Christi resurrectionem spiritum sanctificantem acceperit: sed quia ex illo tempore quo Christus resurrexit incœpit copiosius & communius spiritus sanctificationis dari. Potest etiam intelligi quòd hīc designentur duo signa virtutis diuinæ in Christo. Primum quidem ex hoc quòd dicit secundum spiritum sanctificationis, siue intelligatur secundum sanctificantem spiritum,sicut dictum est: siue intelligatur secundum hoc quòd ipse per spiritum sanctum est in vtero virginali conceptus, quod est signum diuinæ virtutis in ipso,secūdum illud Luc.1,Spiritus sanctus superueniet in te. Et postea sequitur,Ideóque & quod ex te nascetur,sanctum vocabitur filius dei. Secundum autem signum virtutis diuinæ est resuscitatio mortuorum,secundum illud Ioan.5,Sicut pater suscitat mortuos,sic & filius. Est ergo sensus quòd apparet Christum esse filium dei in virtute ex resurrectione mortuorum.i.ex hoc quòd mortuos fecit secum resurgere,secundum illud Matt.27, Multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, & tandem facit omnes resurgere,secundum illud Ioan.5, Omnes qui in monumentis sunt,audient vocem filii dei,& qui audierint viuent. Vel potest intelligi de spirituali resurrectione mortuorum, quæ est à peccatis,secundum illud Ephes.5,Surge qui dormis,& exurge à mortuis. Dicuntur autem mortui Iesu Christi, qui ab ipso resuscitantur, sicut & infirmi alicuius medici à quo sanantur. Possunt autem hæc duo signa ad duas præcedentes clausulas referri hoc modo,qui factus est ei ex semine Dauid: & hoc secundum spiritum sanctificationis,ex qua scilicet carne eius concepta est,qui prædestinatus est filius dei in virtute,& hæc apparent in resurrectione mortuorum,&c. Sed prima expositio est melior n.

Signum ꝙ Christus sit prædestinatus filiꝰ dei in virtute.

Lectio 4.

PER *quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus estis & uos uocati Iesu Christi, omnibus qui sunt Romæ dilectis dei uocatis sanctis, Gratia uobis & pax à deo patre & domino nostro Iesu Christo.*

¶ Postquam commendauit Christum ab origine & virtute, hīc commendat ipsum ex liberalitate quæ ostenditur ex muneribus quæ fidelibus contulit. Ponitur autem duplex munus. Vnum quidem commune omnibus fidelibus,scilicet gratia per quam reparamur,quam quidem à deo per Christum accepimus. Vnde dicit, Per quem accepimus omnes fideles gratiam. Ioan.1, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et hīc infrà Rom.5,Per quem accessum habemus in gratiā istam in qua stamus. Conueniens est enim, vt sicut per verbum dei omnia ista facta sunt,vt habetur Ioan.1. Ita per ipsum sicut per artem omnipotentis dei omnia instaurarentur,sicut & artifex eadem arte reparat domum quam condidit. Colos.1, Per eum placuit deo reconciliare omnia,siue quæ in cælo,siue quæ in terra sunt. Aliud autem est munus spirituale collatum apostolis quod tangit subdens,Et apostolatum quod est præcipuum inter ecclesiasticos gradus. 1.Corinth.12, Et quosdam quidem posuit deus in ecclesia, primùm quidem apostolos. Apostolus autem idem est quòd missus. Sunt enim à Christo missi,quasi eius authoritatem & vicem gerentes. Ioan.20,Sicut misit me pater,& ego mitto vos.i.cum plenitudine authoritatis. Vnde ipse Christus apostolus nominatur Heb.3,Considerate apostolum & pontificem Iesum Christum. Vnde & per ipsum tanquam principalem apostolum siue missum alii sunt secundario apostolatum consecuti. Luc.6,Elegit duodecim quos & apostolos nominauit. Præmittit autem gratiam apostolatui, tum quia non ex meritis, sed ex gratia apostolatū sunt consecuti. 1.Cor.15, Ego sum minimus apostolorum,qui nō sum dignus vocari apostolus,gratia autem dei sum id quod sum,tum etiā quia apostolatus dignè haberi non potest,nisi præhabita gratia sanctificante. Ephes.4,Vnicuique nostrum data est gratia,&c. Describit autem hunc apostolatum. Primò quidem ex vtilitate cùm subdit,Ad obediendum fidei: quasi diceret, ad hoc sumus missi,vt faciamus homines fidei obedire. In his obedientia locum habet quæ voluntariè facere possumus, his autem quæ sunt fidei voluntate consentimus non ex rationis necessitate,cum sint supra rationem. Nullus enim credit nisi volens,vt dicit Aug. Et ideo circa fidem locū habet. Infrà 6,Obedistis ex corde in eam formam doctrinæ,in qua traditi estis. De hoc fructu dicitur Ioā.15,Posui vos vt eatis,&c. Secūdò describitur ex amplitudine cùm subditur,In omnibus gentibus,quia non tantū in vna gente Iudæorū,sed ad inductionē omnium gentiū sunt directi. Mat.vlt. Euntes docete omnes gētes. Specialiter Paulus in omnes gētes apostolatū acceperat,vt ei cōuertendas,dedite in lucē gentiū. Tamen ab eius apostolatu exclusi nō erāt Iudæi,præsertim qui inter gētes habitabant. Infrà 11,Quādiu quidem ego sum Gentiū apostolus,ministeriū meum honorabo si quo modo ad emulandum prouocē carnē meam,& saluos faciā aliquos ex ipsis. Tertiò ex plenitudine potestatis cùm subdit,Pro nomine eius i.vice & authoritate ipsius. Sicut enī Christus in nōe patris venisse dicitur Io.20, Quasi plenā patris authoritatē habēs,i ta & apostoli in nōe Christi venisse dicūtur quasi in ꝑsona Christi 2.Cor.2, Nā & ego quod donaui,siquid donaui,,ppter vos in ꝑsona Christi. Vel ꝑ hoc describitur ex fine

Gratia est munus cōmune omnibꝰ fidelibꝰ.

Apostolatus præcipuus gradꝰ ecclesiæ.

Apostolus idem ꝙ legatꝰ ambasiator missus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt sit sensus pro nomine eius dilatãdo, nõ pro aliquo terreno fructu sibi quęrendo. Act. 9. Vas electionis est mihi iste vt portet nomen meum. Vnde ad hoc fideles hortabatur. Colos. 3. dicens, Omnia in nomine Iesu Christu agite. Quartò ex potestate super illos quibus scribebat qui prædicto apostolatui erant subiecti. Vnde subdit, In quibus, id est inter quas Gẽtes nostro apostolatui subiectas. Estis & vos, scilicet Romani quamuis sublimes. Esa. 26, Ciuitatem sublimen humiliabit, cõculcabit eam pes pauperis, scilicet Christi, gressus egenorum. i. apostolorum specialiter Petri & Pauli. 2. Corint. 10, Vsque ad vos peruenimus in euangelio Christi. Subdit, vocati Iesu Christi, id est à Iesu Christo, secundum illud Oseæ 1, Vocabo non populum meum, vel vocati vt sitis Iesu Christi. Infrà 8, Quos prædestinauit, hos & vocauit. Vel vocati Iesu Christi, id est dicti à Iesu Christo Christiani. Act. 11, Ita vt cognominarẽtur primũ Antiochiæ discipuli Christiani.

¶ Consequenter describuntur personæ salutatæ, & primò ex loco cum dicit (Omnibus qui sunt Romæ) signanter omnibus scribit, quia omniũ salutem cupiebat. 1. Corint. 7, Volo omnes homines esse sicut meipsum. Act. 23, dictũ est ei, Oportet te & Romæ testificari. Secundò describũtur personæ salutatæ ex gratia dilectis dei. Circa quod primò ponitur gratiæ origo, quod est dei dilectio. Deu. 33, Dilexit populos omnes, sancti in manu illius sunt. 1. Io. 4, Non quasi nos dilexerimus deum, scilicet prius, sed quoniam ipse prior dilexit nos. Dei enim dilectio non prouocatur ex bono creaturę sicut dilectio humana, sed magis ipsum bonum creaturæ causat, quia diligere est bonum velle dilecto: voluntas autem dei est causa rerum, secũdum illud Psal. Omnia quecunque voluit, fecit. Secundò ponitur vocatio cũ subdit (Vocatis) Que quidem est duplex. Vna exterior, secũdum quam vocauit Petrum & Andræam, Matt. 4. Alia est vocatio interior, que est secũdum interiorem inspirationem. Pro. 1, Vocaui & renuistis. Tertiò ponit gratiam iustificationis, cùm dicit (Sanctis) id est, per gratiam, & sacramẽta gratiæ sanctificatis. 1. Corint. 6, Sed abluti estis, sed sanctificati estis, vt sitis dilecti à deo, vocati ad hoc quod sitis sancti.

Origo gratiæ est dei dilectio.

Duplex vocatio.

Gratia est primũ donorum dei, pax vltimũ

¶ Deinde ponũtur bona q̃ eis optat: Quæ sunt, gratia & pax. Quorum vnum. s. gratia, est primum inter dei dona, quia per eam iustificatur impius. Infrà 3, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Aliud autẽ, scilicet pax, est vltimũ quod in beatitudine perficitur. Psal. Qui posuit fines tuos pacem. Tunc enim erit perfecta pax, quando voluntas requiescet in plenitudine omnis boni cõsequens immunitatẽ ab omni malo. Esa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Et sic per hæc duo bona, tria media intelliguntur. Ostendit etiam consequenter vnde sint huiusmodi bona expetãda, cùm subdit, A deo patre nostro. Iacob. 1, Omne datum optimũ, & omne donum perfectũ desursum est descẽdens à patre luminum Psal. 83 Gratiam & gloriam dabit dominus. Addit autem, & domino Iesu Christo: quia dicitur Ioan. 1, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Ipse etiam dicit Ioan. 14, Pacẽ meam do vobis. Quod autem dicit, Deo patre nostro, potest teneri essentialiter pro tota trinitate, quę dicitur, pater, quia nomina importãtia relationem ad creaturam cõmunia sunt toti trinitati: sicut creator, & dominus. Addit autem, Domino Iesu Christo. Nõ quòd sit alia persona à tribus, sed propter humanam naturam, per cuius mysterium ad nos dona gratiarum peruenĩũt. 2. Pet. 1, Per quem maxima & pretiosa nobis promissa donauit. Vel potest dici, q̃ hoc quòd dicit, deo patre nostro, tenetur pro persona patris, quę secũdum proprietatem dicitur, pater Christi, sed secundum appropriationem, pater noster. Ioan. 20, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Tangitur autem persona filii, cùm dicitur, Et domino Iesu Christo. Persona autem spiritus sancti non ponitur, quia intelligitur in donis eius, quæ sunt gratia & pax. Vel etiam quia intelligitur in duabus personis, patris & filii, quarum est vnio & nexus.

¶ Lectio 5.

PRimum quidem gratias ago deo meo per Iesum Christũ pro omnibus uobis, quia fides uestra annuntiatur in uniuerso mũdo. Testis enim est mihi deus, cui seruio in spiritu meo in euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriã uestri facio semper in orationibus meis obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in uolũtate Dei uenĩendi ad uos. Desidero enim uidere uos, ut aliquid impartiar uobis gratiæ spiritualis ad confirmandos uos, id est, simul cõsolari in uobis per eam quæ inuicem est, fidem uestram atque meam. Nolo autem uos ignorare fratres, quia sæpe proposui uenire ad uos & prohibitus sum usq; adhuc, ut aliquem fructum habeam in uobis, sicut & in cæteris Gentibus. Græcis ac Barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum, ita quòd in me promptum est, & uobis, qui Romæ estis, euangelizare. Non enim erubesco euangelium.

¶ Præmissa salutatione, hic Apostolus epistolarem tractatum incipit. In quo primò ostendit affectũ suum ad eos quibus scribebat, vt reddat auditores beneuolos. Secũdò instruit eos de veritate quę pertinet ad virtutem gratię Christi, ibi (virtus enim dei est) Ostẽdit autem affectũ ad eos tripliciter. Primò quidem ex gratiarum actione qua de earum bonis gratias agit. Secũdò ex oratione quam pro eis ad deum fundit, ibi (Testis enim est mihi deus) Tertiò ex desiderio visitationis eorum, ibi (Obsecrans si quo modo). Circa primũ tria oportet cõsyderare. Primò quidem gratiarum actionis ordinem, cùm dicit, Primũ quidem gratias ago deo meo. Necesse est enim vt in omnibus gratiarũ actionem præmittamus secundum illud 2. Thes. vlti. In omnibus gratias agite. Non enim est dignus beneficiũ consequi, qui de acceptis beneficiis gratias nõ egit. Sapien. 16, Ingrati spes tanq̃ hybernalis glacies tabescet. Et Eccle. 1. Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, quia ad principium vnde prouenĩũt beneficia, reuertũtur. s. per gratiarum actiones, vt iterum fluãt, scilicet per iteratam beneficiorum exhibitionem. In omnibus autem quę petimus vel agimus diuino beneficio indigemus, & ideo ante omnia debet gratiarum actio præmitti. Secũdò, designat personas tres, quarũ vna est persona cui fit gratiarum actio, quam designat, dicens, Deo meo. s. cui debetur gratiarũ actio de omnibus bonis, quia ab eo fluunt. Iaco. 1, Omne datum optimum & omne donum perfectũ desursum est &c. Et quanuis sit deus omniũ per creationẽ & gubernationem, secũdum illud infrà 4. Dominus omnium. specialiter tamen dicitur esse deus iustorum tripliciter. Primò quidem secũdum specialẽ curam quam de eis gerit. Psal. Oculi domini super iustos. Et alibi, dicit, Dominus illuminatio mea. Secundò, per specialẽ cultum. Exod. 15, Iste deus meus & glorificabo eum. Tertiò, quia eorum præmium. Gen. 15, Ego dominus merces tua magna nimis. Secũda persona est mediatoris, quam tãgit, dicens, Per Iesum Christum. Eodem enim ordine debet gratiarum actio in deum recurrere quo gratiæ à deo in nos deueniũt, quod quidẽ est per Iesum Christum. Infrà 5, Per quem accessum habemus per fidẽ in gratiam qua stamus. Tertia est persona illorum

In oĩbus indigem⁹ dei beneficio.

Deꝰ dicitur specialiter dominus iustorum tripliciter.

pro quibus gratias agit, quam designat subdens, Pro omnibus vobis: quia scilicet eorũ gratias quasi suas reputat propter vinculum charitatis. 1. Ioan. 2. Maiorẽ horum non habeo gratiam q̃ vt audiam &c. Signãter autem dicit, Pro omnibus vobis: quia. s. omnibus placere desiderat. 1. Corinth. 10, Sicut & ego per omnia omnibus placeo. Et omniũ salutem cupit: secũdum illud 1. Corint. 7, Volo omnes homines esse sicut meip sum. Tertiò, ponit materiam gratiarum actionis, cùm subdit, Quia fides vestra annuntiatur in vniuerso mũdo, quod agit quidem gratias de fide, eo quòd est bonorum omniũ spiritualium fundamẽtum. Hebr. 11, Est autem fides sperãdarum substãtia rerum. Cõmendantur autẽ Romani de fide: quia fidẽ de facili susceperãt & in eadẽ firmiter permanebãt. Vnde & vsq; hodie apud eos plurima fidei signa ostẽduntur in visitatione sanctorũ locorum: vt Hieronymus dicit super epistolã ad Gal. Nondum tamen perfectam fidem habebãt: quia aliqui eorum præuenti erant à pseudoapostolis, vt crederent legis cerimonias auãgelio iungẽdas. Gaudet autem & gratias agit de eorum fide, non solùm propter eos, sed propter vtilitatem inde consequẽtem: quia scilicet eorum exẽplo qui erant domini Gentium, aliæ Gentes prouocabantur ad fidem: quia vt dicit Glo. promptẽ facit inferior, quod videt fieri à superiori, propter quod admonentur prælati, vt fiant forma gregis ex animo, 1. Pet. vltim.

Fides est fũdamẽtũ omniũ bonorũ spiritualiũ.

¶ Consequẽter cùm dicit (Testis enim &c.) ostendit affectum suum ad eos ex oratione quam pro eis fundit. Et quia orationis negotium in secreto agitur coram deo secundum illud Matth. 6, Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum & clauso ostio ora patrem tuum. dei testimonio probat se pro eis orare. Primò ergo inducit testem. Secundò, manifestat supra quod testimonium inducat, quòd sine intermissione. Testem autẽ inducit, cùm dicit, Testis est mihi deus sub cuius testimonio omnia aguntur. Hiere. 19, Ego sum iudex & testis. Et vt iustum testẽ non frustrà inuocare ostendat, ponit cõsequenter quomodo sit ei coniunctus. Primò quidem quãtum ad seruitium, cùm dicit, Cui seruio, scilicet per latrię cultum. Deu. 6, Dominũ deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Secundò, quãtum ad modum seruiẽdi, cùm dicit, In spiritu meo. Quasi dicat non solùm in exteriori seruitio corporali, sed præcipuè interius secundum spiritum. Io. 4, Spiritus est deus, & eos qui adorãt eum in spiritu & veritate adorare oportet. Vel in spiritu. i. in spiritualibus obseruãtis, non in carnalibus, sicut Iudæi. Philip. 3. Nos sumus circuncisio, qui spiritu dei seruimus deo. Tertiò, quãtum ad officium in quo seruit, scilicet in euangelio filii eius, secundum illud suprà eodẽ, Segregatus in euangelium. Quod quidẽ est filii dei tripliciter. Vno modo, quia est de ipso. Luc. 2. Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ. Alio modo, quia est ab ipso p̃dicatũ ex ꝓprio officio. Luc. 4. Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei, quia ideo missus sum. Tertiò, quia est ab eo iniunctum. Marc. vlt. Prędicate euãgelium omni creaturæ. Sed secundum Aug. cùm idem sit, testis est mihi deus, quòd iuro per deum, videtur Apostolus facere contra id quod dominus dicit Matt. 5, Ego dico vobis non iurare omnino. Iac. vlti. Ante omnia autem fratres mei nolite iurare. Sed sicut dicit Augu. lib. cõtra Manicheos, Intellectus sacræ scripturæ ex actibus sanctorũ intelligitur. Idem enim spiritus quo sacræ scripturæ sunt æditæ, secundum illud 2. Pet. 1, Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines, sanctos viros ad operãdum inducit. infrà 8, Qui spiritu dei agũtur, hi sunt filii Dei. Ex hoc ergo q̃ Paulus iurasse inuenitur, ostenditur verbũ domini & apostoli Iacobi non sic esse intelligẽdum quasi iuramẽtum sit omnino illicitũ, sed quia ad hoc homo niti debet, vt quãtum ex ipso est iuramẽto, nõ vtatur tanq̃ quodã bono & per se appetibili, tum propter periculum quod imminet ex frequẽti iuratione, ne homo labatur in periurium ꝓpter labilitatẽ humanę linguæ, secũdum illud Eccle. 23, Iurationi nõ assuescat os tuum, nam multi &c. Tum etiã quia cõtra reuerẽtiam dei facere videtur qui ipsum absq; necessaria causa testẽ inducit. Vnde Eccle. 23. Nominatio dei nõ sit assidua in ore tuo, Vnde nec Apostolus iurasse inuenitur nisi scribẽdo: quãdo homo cum maiori deliberatione & cautela loquitur. Est autem quãdoq; necessarium iuramẽtum, vt fides verbo dicẽtis adhibeatur, quod quãdoq; vtile est etiam ei qui audit. Et sic Apostolus iurat propter vtilitatem auditorum quibus erat vtile vt ei crederẽt, quasi nõ quærens quod sibi vtile est, sed multis, vt salui fierent. Vnde quod dominus dicit Mat. 5, Quod amplius est, scilicet q̃ simplex verbum, à malo est, nõ est intelligẽdum à malo eius qui iurat, sed eius qui exigit iuramẽtum: nõ quidẽ à malo culpæ, nisi in casu quãdo existimat quis eum à quo exigit iuramẽtum esse falsum iuraturum: tunc enim est graue peccatũ, vt dicit Aug. Sed intelligit esse à malo pœnæ, scilicet ignorãtia qua nescimus an sit verum quod dicitur nobis. Est autem duplex modus iurandi. Vnus quidem per simplicem attestationem, sicut cùm dicitur, per Deum, vel, testis est mihi deus, & hoc modo Apostolus iurat hic. Alius autem per execrationem, quando scilicet aliquis implorat diuinum testimonium secundum pœnam sibi infligẽdam si mẽtitur, secundum illud Psal. Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, &c. Et hoc etiam modo Apostolus iurat 2. Corinthio. 1, Testem deum inuoco in animam meam.

Euãgelium dicitur esse filij dei tripliciter.

Iurat Paulus.

Quõ intelligatur nolle iurare oĩno. Iuramentũ nõ est oĩno illicitum.

Duplex iuramentum.

¶ Consequenter ponit id supra quod eum testem inuocat, dicens, quòd memoriam vestri facio semper in orationibus meis quę sunt sine intermissione, scilicet, quia semper in orationibus suis pro eis orabat propter vtilitatem cõmunem quæ ex eorum conuersione prouenĩebat. 1. Reg. 12. Absit hoc peccatum à me in domino, vt cessem orare pro vobis. Quod autẽ dicit, Memo. vest. facio, dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, Memoriam vestri habeo, secundum illud Psal. 21, Adhereat lingua mea faucibus meis si nõ meminero tui. Alio modo, Memoriam vestri facio, scilicet, coram deo qui respicit orationes humilium. Et sic dum sancti pro aliquibus orãt, quodãmodo diuino aspectui proponũtur, sicut &cętera sanctorum facta. Vnde 3. Reg. 17. dixit mulier ad Heliam, Ingressus es ad me, vt rememorẽtur iniquitates meę. Quasi illud sit in memoria & in oculis dei quod cõtra iustos agitur. Quòd autem dicit orationes sine intermissione se habere, congruit ei quod dicit 2. Thess. vlt. Sine intermissione orate. Et Luc. 18. Oportet semper orare, & nunquã deficere. Quę quidem possunt intelligi tribus modis. Vno modo, quãtum ad ipsum actum orãdi, & sic semper vel sine intermissione orat, qui statutis temporibus & horis orat. Act. 3, Petrus & Ioãnes ascẽdebant in templum ad horam orationis nonam. Alio modo, quãtum ad finem orationis qui est, vt intellectus noster ascẽdat in deum. Et sic tandiu orat, quãdiu agit corde, ore, vel opere, vt in deum tendat. Et sic semper orat qui totam vitam suam in deum ordinat. 1. Corinth. 10. Siue manducatis siue bibitis &c. Tertio, quãtum ad causam, dum enim aliquis agit vnde alii pro eo orent, ipse orare videtur, vt patet in his qui dant eleemosy-

Tripliciter dicitur quis semper orare.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nos pauperibus qui pro eis orāt.Eccle.29.Conclude eleemosinā in sinu pauperis &c.Sic ergo continuāda est littera,gratias ago pro vobis,quia bona vestra reputo quasi mea, quod patet ex hoc ꝙ pro vobis oro,sicut pro meipso. ¶ Deinde cùm dicit(Obsecrans &c.)probat affectum suum ex desiderio visitationis.Et primò ponit desiderium.Secundò propositum exequēdi,ibi (Nolo autē vos ignorare &c.)Circa primum, duo facit.Primò ponit desiderii signum.Secundò desiderii causam,ibi(Desidero enim.)Signum autē desiderii est oratio quam faciebat:ex hoc autē signum ostenditur desiderii huiusmodi. primò quidē intensum per hoc quod dicit,Obsecrans,quasi ob sacra cōtestans,sicut pro aliquo magno,quod mea merita excedit. Prou.18.Cum obsecrationibus loquitur pauper,&diues effabitur rigidè.Quod autē intēse desideratur,magnum desiderāti videtur.Secundò ostēditur esse anxiū,cùm dicit,si quo modo.quæ enim anxiè aliquis desiderat,quærit adipisci quocunq; modo,siue facili,siue laborioso.Phil.1, Quid enim dum omni modo prædicetur,siue per occasionem,siue per veritatem Christus annuntietur.Et in hoc gaudeo,sed & gaudebo. Tertiò ostēditur diuturnum in hoc ꝙ dicit,Tandē aliquādo,s.post longa desideria.Iusti enim nō ad horam,sed perseuerāter afficiuntur.Prou.17.Omni tēpore diligit qui amicus est.Quartò ostēditur esse rectum ex hoc quod est diuinæ voluntati cōforme.Vnde subdit,Prosperū iter habeam,& hoc in voluntate dei.i.secūdum volūtatem eius,secūdum quam solùm aliquid reputo prosperum,sicut & dominus dicit Matt.26,Nō mea volūtas,sed tua fiat. ¶ Deinde cùm dicit(desidero enim &c.)Ostēdit desiderii causam, quæ quidē est duplex.Vna vtilitas eorum qui erant visitādi.Vnde dicit,Desidero enim videre vos:Phil.1, Cupio omnes vos esse in viscerib⁹ Christi.Et hoc non in vanū,sicut est in amicitia seculari,sed vt impartiar,id est,tradā vobis aliquid gratiæ spiritualis nō tanq̄ actor gratię,sed sicut minister.1.Cor.4.Sic nos existimet homo,vt ministros Christi,& hoc ad cōfirmādos vos,scilicet in fide quā susscepistis.Luc.22,Et tu aliquādo conuersus,cōfirma fratres tuos.Impartitur autē gratiā minister multipliciter.Tum ꝓ administrationem sanctorū gratię. 1.Petr.4.Vnusquisq; sicut accepit gratiā in alterutrum illā administrantes &c.Tum per exhortationē sermonū.Ephe.4,Omnis sermo malus ex ore vestro nō ꝓcedat,sed si quis bonus est ad ædificationē fidei,vt det gratiam audiētibus.Secunda causa est mutua consolatio quæ cōsideratur in conuictu amicorum.Vnde subdit, Id est consolari in vobis,hoc est,me videre vos & impartiri gratiam, & me simul consolari cum vobis,per eam quæ inuicem est fidem vestrā atq; meam . Ad mutuam enim cōsolationem reddit,si vnanimes in fide reddamur.2.Cor.7.Qui consolatur humiles,consolatus est nos,deus,in aduētu Titi. Non solū &c. ¶ Deinde cùm dicit(Nolo autem vos ignorare)ne videatur esse vanum desiderium,subdit propositum pro sequendi.Et primò proponit propositum.Secundò causam propositi,ibi(vt aliquem fructum). Tertiò cōcludit propositi prōptitudinem,ibi(Ita quod in me)circa primum,duo facit.Primò ponit propositum.Secūdò impedimētum,ibi(Et prohibitus sum &c.)Dicit ergo primò,Nō solùm desidero vos videre,sed etiā proposui ad hoc operam dare:& hoc nolo vos ignorare, quia sæpe proposui venire ad vos,vt dilectionem meam ostēderem nō solùm verbo & lingua,sed etiam opere & veritate,vt dicitur 1.Ioan.3. Secundò tāgit obstaculum impediēs eum ab isto proposito exequēdo,dicens,Prohibitus sum vsq; adhuc.& hoc vel à diabolo qui nititur impedire prædicationem ex qua prouenit salus hominum.Prou.25. Vētus aquilo dissipat pluuiam.i.doctrinas prędicatorum.Vel etiam ab ipso secundum cuius nutum dispēsantur itinera & verba. Iob 37.Nubes.i.prædicatores spargunt lumen suum quæ lustrant cuncta per circuitum quocunq; eas,voluntas gubernātis duxerit.Vnde & Act.16,dicitur, Trāseuntes autem Phrigiam & Galatiæ regionem vetati sunt à spiritu sancto loqui.Et iterum,tentabāt ire in Bithiniam, & nō permisit eos spiritus Iesu. Vtrunq; autem horum vult Apostolus eos non ignorare propter eorum vtilitatem,vt scilicet cognoscētes affectum Apostoli,deuotius eius verba susscipiant,& impedimētum visitationis eius imputent suæ culpæ,& sic corrigātur.Nam in pœnam culpæ dicitur,Esa.5.Mandabo nubibus meis ne pluāt super eam imbrem. ¶ Deinde ponit causam duplicem propositi. Quarum prima est vtilitas.Vnde dicit,Vt aliquem fructum habeā in vobis,sicut in cæteris Gētibus,quibus.s.prædicaui,quod potest dupliciter intelligi.Vno modo quasi dicat, Vt faciam aliquem fructum in vobis per meam prædicationem.Ioan.15,Vt eatis & fructum afferatis.Alio modo quasi ex eorum cōuersione ei fructus accrescat,secundum illud Ioan.4,Qui metit, mercedē accipit, & fructum cōgregat in vitam æternam.Alia autem causa est debitum quod sibi imminebat ex susscepto officio.1.Corint.9.Si non euāgelizauero,væ mihi est,&c.Et quia vniuersalem Gentium apostolatum susceperat omnibus se asserit debitorem,secundum illud 1. Cor.9. Cum essem liber ex ominbus , omnium me seruum feci.Et ideo duplicem diuersitatem ponit.Vnam quidem secundum Gentem,cùm dicit,Grecis ac Barbaris.Dicitur autem aliquis Barbarus dupliciter.Vno modo secundum quid,qui.s.est extraneus quoad aliquem, secundum illud 1.Corinth. 14, Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei cui loquar Barbarus.Alio modo simpliciter, qui scilicet est extraneus à communitate hominum,inquantum ratione non regitur.Vn de propriè Barbari dicuntur,qui ratione non reguntur,secundum quod dictum est 2.Macha.15.Ne ita ferociter ac Barbarè feceris.i.inhumanè.& quia Græci fuerunt primi legum inuentores,omnes Gentiles,qui humanis legibus reguntur,nominat Grecos.De Iudæis autem ,qui diuinis legibus regebantur,mentionem non facit:quia non erat institutus apostolus Iudeorum,sed Gētilium.Gal.2.Ita vt illi in circuncisione,nos autem in Gētibus. ¶ Ex vtraq; autem causa concludit promptitudinem voluntatis,cùm subdit,Ita quod in me.i.quātum ad me pertinet,dummodo aliunde non impediar,promptum est,& vobis qui Romæ estis euangelizare.Exod.35, Egressāque omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi,si obtulit mente promptissima atque deuota. Et excludit impedimentum promptitudinis.s.erubescentiam, propter quam multi ea prætermittunt, quæ aliàs facerent promptè,& hoc est quod subdit , Non enim erubesco euangelium,quod quidem in fidelibus apud quosdam erubescibile videbatur, propter id quod dicit 1.Corinthi.1, Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidē scādalum,Gentibus autem stultitiam. Nō est autem secundum rei veritatem erubescendum propter id quod sequitur,Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam. Vnde dicitur Luc.9, Qui erubuerit me & meos sermones ,hunc filius hominis erubescet . Et inde est quòd baptizati liniuntur chrismate in fronte signo crucis,

Barbarus quis dicitur dupliciter. Qui ꝓpriè Barbari. Qui à Paulo dicūtur Græci.

vbi est sedes verecundiæ,ne scilicet euangelium erubescant. Lectio 6.

VIrtus enim dei est, in salutē omni credēti,Iudæo primū & Græco.Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidē, sicut scriptum est: Iustus autem ex fide uiuit . Reuelatur enim ira dei de cælo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum qui ueritatem dei in iniustitia detinent , quia quod notum est dei , manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi,per ea quæ facta sunt,intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas.

¶ Postq̄ Apostolus Romanos fideles quibus scribebat,sibi benevolos reddidit,ostendēdo affectū suum ad eos,hic incipit instruere eos de his q̄ pertinēt ad euāgelicam doctrinā,in quā se segregatū prædixerat.Et primò ostēdit virtutē euāgelicę gratiæ.Secūdò exhortatur ad executionē operū huius gratiæ.12.cap.ibi(Obsecro itaq;)Circa primū,duo facit.Primò ꝓponit quod intēdit.Secūdò manifestat propositū,ibi(Reuelatur enim.)Circa primū,tria facit.Primò proponit virtutē euāgelicę gratiæ.Secūdò exponit,ibi(iustitia enim.) Tertiò expolitionem cōfirmat,ibi(Sicut scriptū est.)Dicit ergo primò,Ideo euāgelium nō erubesco, quia q̄is vt dicitur 1.Cor.1,Verbū crucis pereūtibus quidē stultitia sit,nobis tamen virtus dei est. Virtus enim dei est.quod potest intelligi vno modo,qa virtus dei in euāgelio manifestatur,secūdum illud Psa.90,Virtutem operū suorum annūtiabit populo suo. Alio modo,quia ipsum euāgelium in se dei virtutem cōtinet,secundū illud Psal.67,Dabit voci suę vocē virtutis.Circa quam virtutē tria sunt cōsiderāda.Primò quidē ad quid se ista virtus extēdat,& hoc designatur,cū subditur, In salutē.Ia.1,In māsuetudine susscipite insitū verbū quod saluare potest animas vestras.Quod quidē fit tripliciter. Vno modo inquātum ꝓ verbū euāgelii remittūtur peccata. Io.15, Iam mūdi estis ,ꝓpter sermonē quem locutus sum vobis.Secūdò inquātum per euāgelium homo cōsequitur gratiam sanctificātem.Io.17,Sanctifica eos in veritate,sermo tuus veritas est. Tertiò inquātum perducit ad vitā æternam.Io.6.Verba vitæ æternæ habes.Secūdò per quem modū euāgeliū salutem cōferat,quia tripliciter.Primò per fidē.Mar.vlt.Prædicate euāgelium omni creaturę,qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit.Secūdò per cōfessionem,infrà 10,Oris cōfessio fit ad salutē. Tertiò per scripturā.Vnde etiā verba euāgelii scripta virtutē salutiferā habēt,sicut beatus Barnabas infirmos curabat,euāgelium superponēdo.Cauēdę sunt tamen superstitiones characterū,quia hoc est superstitiosum.Vñ Eze.9, Illi saluati sunt,in quorū frōtibus est scriptū,thau, quod est signū crucis.Tertiò quibus euāgelium fit in salutē,qa tam Iudæis q̄ Gētibus.Nō enim Iudęorū tantū deus est,sed & Gētium.infrà 3.Et ideo subdit,Iudæo primū & Græco.Per Græcū,omnē Gētilem intelligēs,eo ꝙ à Græcis Gētilium sapiētia est exorta.Sed cū infrà 10,dicatur,Non est distinctio Iudæi & Græci,quomodo hic Iudæo primū? Dicēdum est ergo ꝙ quātum ad salutis finē consequēdum nō est distinctio inter eos . Equalē enim cōsequūtur mercedem vtriq;,sicut pro labore etiā in vinea priores & posteriores eundē denarium acceperūt,vt dicitur Matt. 20, Sed quātum ad ordinē salutis,Iudæi sunt primi,quia eis promissiones sunt factæ,vt infrà 15.Et in eorū gratiā sunt Gētiles assumpti, ac si ramus oleastri inseratur in bonā oliuā,vt infrà 11.Ex his etiā saluator noster natus est.Io.4,Salus ex Iudæis est. ¶ Exponit cōsequēter quomodo euāgeliū sit in salutē,cū dicit,Iustitia eñ dei reuelatur in eo ex fide in fidē,quod quidē dupliciter potest intelligi.Vno modo de iustitia qua deus iustus est,secūdum illud Psa.10,Iustus dñs & iustitias dilexit.Et secundū hoc sensus est,ꝙ iustitia dei qua.s. iustus est seruādo,pmissa,in eo reuelatur.s.in homine credēte euāgelio:qa credit deū implesse quod ꝓmisit de Christo mittēdo:& hoc ex fide.s.dei promittētis.Psal.144,Fidelis dñs in omnibus verbis suis.In fide.s. hoīs credētis.Vel alio modo vt intelligatur de iustitia dei qua deus homines iustificat.Nā iustitia hoīm dicitur,qua se homines ꝓpriis viribus iustificare ꝓsumūt.infrà 10, Ignorātes dei iustitiā & suā quærēres statuere,iustitiæ dei nō sunt subiecti. Quæquidē iustitia reuelatur in euāgelio,inquātum ꝓ fidē euāgelii homines iustificātur,secundū quodeūq; tēpus.Vñ subdit,Ex fide in fidē.i.ex fide veteris testamēti procedēdo in fidē noui testamēti,quia ab vtroq; homines iustificātur & saluātur ꝓ fidē Christi,quæ eadē fide crediderūt vētu rū,quem nos venisse credimus.Et ideo dicitur 1.Cor.3,Habētes eādem spē fidei,credimus, ꝓpter quod loquimur.Vel potest intelligi ex fide prædicatorū in fidem auditorū.infrà 11,Quomodo credēt ei quē nō audierūt.Vel ex fide vnius articuli in fidē alterius,qa ad iustificationē requiritur oīm articulorū fides.Apo.1, Bea⁹ q̄ legit & audit verba ꝓphetię huius.s.omnia nō vnū tātum. Alio modo potest intelligi ex fide ꝓsenti in fidē futurā.i.in plenam visionē dei:quęquidē dicitur fides ratione certæ & firmę cōditionis.1.Cor.13,Videmus nūc per speculū in enigmate,tunc autē facie ad faciē.Probat autem hāc expositionē,cùm subdit, Sicut scriptū est:Iust⁹ autē meus ex fide viuit.Quod quidē accipitur secūdum literā 70.Nam in litera nostra quæ est secūdum hebraicā veritatē dicitur,Iustus ex fide sua viuit. Dicitur autē meus.s.à me iustificatus,& apud me iustus reputatus.infrà.4.Si autē Abrahā ex operib⁹ legis iustificatus est,habet gloriā,sed nō apud deū.Quid eñ scriptura dicit?Credidit Abrahā deo& reputatū est ei ad iustitiā.Vñ ex hoc subditur,Ex fide viuit.s.vita gratiæ.Gal.2,Quod autē nūc viuo in carne,in fide viuo filii dei.Quatuor autem hic cōsiderare oportet circa fidē.Primū quidē quid sit fides.Importat enim assensum quēdam cū certitudine ad id quod nō videtur ex volūtate,quia nullus credit nisi volēs,vt Aug.dicit.Et secūdum hoc differt à dubitāte,qui in neutrā partē assentit.Differt etiā ab opināte, qui assentit in vnā partem nō cum certitudine,sed cū formidine alterius.Differt etiā à sciēte,qui per certitudinē assentit ex necessitate rationis. Et secūdū hoc fides est media inter sciētiam & opinionē ¶ Secūdò considerādum est an fides sit virtus,& manifestū est ꝙ nō est virtus,si accipiatur pro eo quod creditur,secundū illud,Fides catholica hæc est,vt vnū deum in trinitate.Si autē accipiatur pro habitu quo credimus,sic quādoq; est virtus,quādoq; nō.Est eñ virtus,principiū actus perfecti.Actus autē ex duob⁹ principiis dependens nō potest esse perfectus,si alteri principiorū desit sua pfectio,sicut equitatio nō potest esse perfecta,si vel equus bene nō vadat,vel sessor equū ducere nesciat.Actus autē fidei,qui est credere,dependet ex intellectu,& volūtate mouēte intellectū ad assensum.Vnde actus fidei erit perfectus,si voluntas perficiatur per habitum charitatis,& intellectus per habitum fidei,nō autē si habitus charitatis desit,& ideo fides formata charitate est virtus,nō autem fides informis. ¶ Tertiò cōsiderandum est.quòd idem numero habitus fidei qui sine charitate erat informis, adueniente charitate fit vir-

Quid euangelium. Ostendit fidē fuisse necessariā Gētibus, qa sapiētia i qua fidebāt,eos saluare non potuit.

Prosequitur illā particulā, Reuelatur tradēs de cælo etc. vsq; ad 5.c vbi intēdit Pau.tractare de euāgelica gratia, et ex ea cōfundere Iudæos et Gētiles,demōstrando eos pares quo ad rē euangelicam & gratiā euāgelij:tamē pferēdos Iudæos in progressu multis ipsis Gētilib⁹: et declarat ꝓ reuelationem iustitiæ euāgelicæ(ꝙ est iustitia iustificās) ex reuelatione punitiōis cōtrarij.s.iniustitiæ.et hoc facit vsq; ad cap.3.et à 3, vsq; ad 5. declarat directè reuelationē iustitiæ euāgelicæ,seu iustitiæ dei ex ipsamet iustitia.

Quatuor cōsiderāda circa fidem

An fides sit virtus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus quia cùm charitas sit extra essentiam fidei,per eius aduentum vel recessum nõ mutatur substantia eius. ¶Quartò considerãdum est quòd sicut corpus viuit per animam naturali vita, ita anima viuit per deum vita gratiæ.Primò autem deus animã inhabitat per fidem.Ephe.3,Habitare Christum per fidem in cordibus vestris,nec tamẽ est perfecta habitatio nisi fides per charitatẽ sit formata,quæ per vinculum perfectionis nos vult deo:vt dicitur Colos.3, Et ideo quòd hic dicit,Ex fide viuit,intelligendum est fide formata.

Quæ sit fides viuificans seu iustificans.

¶Deinde cùm dicit[Reuelatur enim ira dei]probat quod dixerat.s.virtutem euãgelicę gratiæ esse omnibus hominibus in salutem.Et primò ostẽdit quòd est necessaria ad salutem.Secũdò q̃ est efficax fide sufficiens.5.cap.ibi[Iustificati igitur ex fide]Circa primũ duo facit.Primò ostẽdit virtutẽ euãgelicæ gratiæ fuisse necessariam ad salutẽ Gentibus:quia.s.sapientia de qua confidebãt,saluare eos nõ potuit.Secundò ostendit q̃ fuit necessaria Iudæis,quia.s.circuncisio & lex & alia in quibus cõfidebant,eis salutem nõ attulerũt. Secũdo cap.ibi [Propter quod inexcusabilis es]Circa primũ duo facit.Primò proponit quod intẽdit.Secũdò manifestat propositum,ibi[Quia quod notum est dei].Proponit autẽ tria.Primò quidem pœnã dicẽs, rectè dico q̃ in eo iustitia dei reuelatur .Reuelatur enim in eo ira dei.i.vindicta ipsius,quę dicitur ira dei secundum similitudinem hominum irascentium,qui vindictam quærunt,tamen deus vindictam infert ex animi tranquillitate.Sapien.12,Tu autem dominator noster cum tranquillitate iudicas. Et de hac ira dei dicitur Ioan.3,Qui incredulus est filio, nõ videbit vitam:sed ira dei manet super eum.Hoc autem dicitur quia quidam philosophi dicebant,à deo nõ esse pœnas peccatorum:cõtra id quod dicitur in Psal.93, Qui corripit gentes nõ arguet,Vnde additur,De cœlo.quia credebant circa cœlestia eius prouidentiam occupari,ita quòd ad res terrenas nõ se extẽderet.Iob 22, Circa cardines cœli perãbulat,nec nostra cõsiderat. Sed sicut etiã in Psal.101.dicitur,de cęlo in terrã prospexit.Vel dicitur de cęlo corũ iniquitatẽ demõstrare,quia maximẽ ex magnitudine cœli creatoris virtutem intelligere debuerunt. Iob 20,Reuelabũt cœli iniquitatẽ eius. Vel de cœlo vẽturi ad iudicium.Act.5.Quemadmodum vidistis eum ascẽdentem in cœlum,ita veniet. Secundò ponit culpam, pro qua pœna infligitur . Et primò quidem quæ contra deum committitur cùm subdit,Super omnem impietatem. Sicut enim pietas dicitur cultus qui deo exhibetur, ita quam summo parẽti, sic impietas dicitur peccatum quod est contra cultum diuinum. Ezech.18,Impietas impii super eum erit. Secundò ponit culpam quæ cõmittitur in homine,cùm dicit [Et iustitiam] Nam iustitia est per quam homines inuicem ratione cõueniunt & cõmunicant.Iob 35,Filium hominis adiuuabit iustitia tua. Tertiò ponit cognitionem quam de eo habuerunt,cùm subdit[Hominum eorum qui veritatem dei]id est,veram de deo cognitionem detinent in iniustitia quasi captiuatam. Nam vera dei cognitio quãtum est de se,inducit homines ad bonum,sed ligatur quasi captiuitate detentã per iustitię affectum,per quam,vt Psal.11.dicitur, Diminutæ sunt veritates à filiis hominum. ¶Deinde cùm dicit[Qui quod notum est]manifestat propositum,ordine tamẽ retrogrado.Primò enim consentit quòd sapientes Gentilium de deo cognouerunt veritatem.Secũdò ostendit quòd in eis impietas & iniustitia fuerit,ibi[Ita vt sint inexcusabiles.]Tertiò quòd iram dei incurrerunt,ibi[Qui cùm iustitiam dei.]Circa primum tria facit.Primò ostendit quid de deo cognouerũt.Secũdò ostendit à quo huiusmodi cognitionem acceperunt,ibi[Deus enim illis.]Tertiò ostẽdit per quem modum,ibi[Inuisibilia enim]Dicit ergo primò,rectè dico q̃ veritatem dei detinuerunt.Fuit enim in eis quantum ad aliquid vera dei cognitio, quia quod notum est dei, id est,quod cognoscibile est de deo ab homine per rationem,manifestum est in illis,id est,manifestum est eis ex eo quòd in illis est i. ex lumine intrinseco. ¶Sciendum est ergo quòd aliquid circa deum est omnino ignotum homini in hac vita.s.quid est deus.Vnde & Paulus inuenit Athenis,aram inscriptam,ignoto deo,& hoc ideo quia cognitio hominis incipit ab his quæ sunt rei cõnaturalis, scilicet à sensibilibus creaturis,quæ non sunt proportionatæ ad repræsentandam diuinam essentiam.Potest tamen homo ex huiusmodi creaturis deum tripliciter cognoscere , vt Dionysius dicit in libro de diuinis nominibus. Vno quidem modo per causalitatem , quia enim huiusmodi creaturæ sunt defectibiles & mutabiles,necesse est eas reducere ad aliquod principium immobile & perfectum, & secundum hoc cognoscitur de deo an est . Secundò per viam excellentiæ. Non enim reducuntur omnia in primum principium,sicut in propriam causam & vniuocam, prout homo hominem generat, sed sicut in causam communem & excedentem, & ex hoc quòd est super omnia. Tertiò per viam negationis,quia si est causa excedens, nihil eorum quæ sunt in creaturis potest ei competere , sicut etiam neque corpus cęleste propriè dicitur graue vel leue , aut calidum aut frigidum. Et secundum hoc diximus deum immobilem & infinitũ,& si quid aliud huiusmodi dicitur: huiusmodi autem cognitionem habuerunt per lumen rationis. Psalm.4, Multi dicunt,quis ostendit nobis bona ? signatum est super nos lumen vultus tui domine. ¶Deinde cùm dicit [Deus illis manifestauit] ostendit à quo authore huiusmodi cognitio eis fuerit manifestata,& dicit quòd deus illis manifestauit,secundum illud Iob 35,Docet nos super iumenta terræ.Vbi considerandum est quòd vnus homo alteri manifestat, explicando conceptũ suum per aliqua signa exteriora,puta per vocem vel scripturam. Deus autem dupliciter aliquid homini manifestat . Vno modo infundendo lumen interius , per quod homo cognoscit,Psalm.42,Emitte lucem tuam & veritatem tuam . Alio modo proponendo suæ sapientiæ signa exteriora , scilicet sensibiles creaturas . Ecclesiast . primo, Effudit illam, scilicet, sapientiam super omnia opera sua. Sic ergo deus illis manifestauit, vel interius infundendo lumen,vel exterius proponendo visibiles creaturas,in quibus, sicut in quodam libro dei cognitio legeretur. ¶Deinde cùm dicit[Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi,& cæt.]ostendit per quem modum huiusmodi cognitionem acceperint . Vbi primò considerandum est quæ sunt ista quæ de deo cognouerunt . Et ponit tria. Primò quidem inuisibilia ipsius per quæ intelligitur dei essentia, quæ, sicut dictum est, à nobis videri non potest.Ioan.1, Deum nemo vidit vnquam , scilicet per essentiam vita mortali viuens.1,Tim.1,Regi seculorum immortali inuisibili. Dicit autẽ pluraliter inuisibilia,quia dei essentia non est nobis cognita,secundũ illud quod est.s.prout in se est vna.Sic erit nobis in patria cognita, & tunc erit dominus vnus,& nomen eius vnũ,vt dicitur Zachar.vlt.Est autẽ manifesta nobis per quasdam similitudines in creaturis repertas,quæ id quod in deo vnum est, multipliciter participãt,& secundum hoc

Quid est deus? est omnino ignotum in hac vita.

Deus tripliciter cognoscitur ab homine ex creaturis.

Deus manifestat homini aliquid dupliciter.

intellectus noster considerat vnitatem diuinæ essentiæ sua ratione bonitatis,sapientiæ, virtutis,& huiusmodi quæ in deo non sunt.Hæc ergo inuisibilia dei dixit,quia illud vnum quod his nominibus seu rationibus in deo respondet,non viderũt à nobis.Heb.11,Vt ex inuisibilibus inuisibilia fierent. Aliud autem quod de deo cognoscitur,est virtus ipsius:secundum quam res ab eo procedunt,sicut à principio.Psal.146,Magnus dominus,& magna virtus eius.Hanc ergo virtutem philosophi perpetuam esse cognouerũt.Vnde dicitur, Sempiterna quoque virtus eius. Tertium cognitum est quod dicit,Et diuinitas.ad quod pertinet quòd cognouerunt deum sicut vltimum finem,in quem omnia tendunt. Diuinum enim bonum dicitur bonum cõmune quod ab omnibus participatur: propter hoc potius dixit diuinitatem , quæ participationem significat,quam deitatem,quæ significat essentiam dei.Col.1,Et in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis.Hęc autem referuntur ad tres modos cognoscendi supradictos:Nam inuisibilia dei cognoscuntur per viam negationis:sempiterna virtus per viam causalitatis:diuinitas per viam excellentiæ. ¶Secundò considerandum est per quod medium illã cognouerunt,quod designatur,cum dicit,Per ea quæ facta sunt.sicut enim ars manifestatur per artificis opera,ita & dei sapiẽtia manifestatur per creaturas.Sapien.13,A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator harum videri. ¶Tertiò ostendit quomodo per ista cognoscatur deus,cùm dicit, Intellecta cõspiciuntur. Intellectu enim cognosci potest deus nõ sensu vel imaginatione,quæ corporalia non transcendunt,deus autem spiritus est,vt Io.4.dicitur.Esa.52.Ecce intelliget seruus meus. ¶Quartò potest designari à quo per hunc modum deus cognoscatur, cùm dicitur,A creatura mundi per quod vno modo potest intelligi homo.Mar.vlti.Prædicate euãgelium omni creaturæ, vel propter excellentiam hominis,quæ ordine naturæ minor est angelis:sed excellit inter inferiores creaturas,secũdum illud Psal.8,Minuisti eum paulominus ab angelis:omnia subiecisti sub pedibus eius,oues& boues,&c.Vel quia cõmunicat cum omni creatura:habet enim esse cum lapidibus,viuere cum arboribus,sentire cum animalibus,intelligere cum angelis, vt Greg.dicit.Alio modo potest intelligi de vniuersali creatura.Nulla enim creatura ex propriis naturalibus potest dei essentiã in seipsa videre.Vnde & de Seraphin dicitur Esa.6,q̃ duabus alis velabãt caput:sed sicut homo intelligit deum per creaturas visibiles, ita angelus per hoc q̃ intelligit propriã essentiam. ¶Potest autẽ aliter intelligi per creaturã mundi nõ ipsa res creata, sed rerũ creatio:ac si diceretur,à creatione mundi,& tũc potest dupliciter ordinari.Vno modo, q̃ intelligatur q̃ inuisibilia dei intelligũtur p ea quę facta sunt à creatione mũdi,non solũ per ea quæ facta sunt tẽpore gratiæ.Alio modo q̃ intelligatur q̃ à creatione mũdi homines incœperũt deum cognoscere per ea quę facta sunt.Iob 26.Omnes homines vidẽt eum. Glo.autẽ dicit q̃ per inuisibilia dei, intelligitur persona patris, 1.Tim.vlti. Quem nullus hominũ vidit,&c.Per sempiternam virtutem,persona filii,secũdum illud 1. Cor.1,Christũ dei virtutem.Per diuinitatẽ,persona spiritus sancti,cui appropriatur bonitas,nõ q̃ philosophi ductu rationis potuerũt peruenire per ea quæ facta sunt in cognitionẽ personarum,quantũ-ad propria quæ non significant habitudinem causæ ad creaturas,sed secũdum appropriata. Dicuntur tamen defecisse in tertio signo,id est,spiritu sancto: quia nõ potuerũt aliquid respondere spirituisancto,sicut posuerunt aliquid respondere patri,scilicet ipsum primũ principiũ,& aliquid respõdere filio,scilicet primã mentẽ creatã, quam vocabant paternũ intellectum,vt Macrobius dicit in libro super somnium Scipionis. Lectio.7.

Ita ut sint inexcusabiles, quia cùm cognouissent deum , non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt , sed euanuerunt in cogitationibus suis: & obscuratum est insipiens cor eorum . Dicentes enim se esse sapientes,stulti facti sunt : & mutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis & volucrum & quadrupedum & serpentium,propter quod tradidit illos deus in desideria cordis eorum in immunditiam,ut contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis.Qui commutauerunt veritatem dei in mendacium: & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori,qui est benedictus in secula. Amen.

¶Postquam Apostolus ostẽdit veritatem dei fuisse à Gẽtibus cognitam:hic ostendit eos fuisse obnoxios culpæ impietatis & iniustitiæ.Et primò ostendit hoc quantũ ad culpam impietatis. Secundò quantum ad culpam iniustitiæ,ibi(Et sicut non probauerunt,&c.)Posset autẽ aliquis credere eos à culpa impietatis excusari propter ignorantiã,sicut Apostolus de se dicit infrà 1.Tim.1,Miam consecutus sum,quia ignorãs feci.Primo ergo ostẽdit Gentiles nõ esse excusabiles.Secundò ponit eorũ culpã,ibi(Et mutauerunt gloriã.) Circa primum considerandũ est q̃ tunc ignorantia culpam excusat:quando sic procedit & causat culpam quòd nõ causatur à culpa,sicut cũ aliquis adhibita diligẽtia debita,dum credit petere hostem percutit patrem.Si verò ignorantia causetur ex culpa,non potest subsequentem culpã ignorantia excusare.Vnde si qs per ebrietatẽ homicidiũ cõmittit nõ excusatur à culpa,quia peccauit se inebriando.Vnde secundũ philosophũ,meretur duplices mulctationes.Primò igitur ꝓponit quod intẽdit dicẽs,Ita quod est dei,notũ est eis, vt sint ĩ excusabiles.i.vt p ignorantiã excusari nõ possit.Ia.4.Scienti bonũ & nõ operanti peccatũ est illi:infrà.2.Propter quod inexcusabilis es.Secũdò(Quia cũ cognouissent,&c.Probat quod dixerat,& primò ostendit q̃ prima eorũ culpa ex ignorãtia nõ ꝓcessit: secũdò q̃ ex hac culpa est ignorãtia subsecuta,ibi(Sed euanuerũt.)Quòd autẽ prima eorũ culpa nõ fuerit ex ignorãtia ostẽditur,per hoc quòd dei cognitionẽ habentes ea nõ sunt vsi ad bonum. Dupliciter autem deum cognouerunt, vno modo sicut omnibus supereminentem,& sic ei debebant gloriã & honorem quæ superexcellentibus debetur: isti ideo dicuntur inexcusabiles,quia cũ cognouerunt deum,nõ sicut deum glorificauerunt:vel quia ei debitũ cultum nõ impenderunt,vel quia virtuti eius & scientiæ terminũ imposuerunt,aliqua potentiæ & scientiæ subtrahentes,cõtra id quod dicitur Eccle.43,Glorificantes dominũ quantũcunq; poteritis.Secundò cognouerunt eum sicut omnium bonorũ causam,vnde ei in omnibus gratiarum actio debebatur, quã tamen ipsi non impẽdebãt, sed potius suo ingenio, & virtuti suæ bona sua ascribebant.Vnde subdit, Gratias nõ egerunt.s.domino. 1. Thessal.vlti.In omnibus gratias agite. ¶Deinde cum dicit, (Sed euanuerunt.) ostendit quòd in eis ex culpa est ignorantia subsecuta.Et primò ponit intentum:secundò manifestat propositum, ibi (Dicentes.) Primo ergo proponit culpam quæ est ignorantiæ causa cùm dicit,Euanuerunt vanum enim dicitur quod non habet stabilitatem seu firmitatem : solus autem deus de se est immutabilis . Malachiæ tertio . Ego

Effecta dei ꝓ hoc statu est nobis nota p similitudines in creaturis repertas.

Declaratur modus quo deus ꝓ creaturas cognoscitur.

Philosophi dupliciter deum cognouerunt.

Quando ignorantia excusat culpam.

Quid vanã

Universidad de Deusto
Biblioteca

deus & nõ mutor. Et tunc ſolũ mẽs humana eſt à vanitate libera quãdo deo innititur,cũ autẽ prætermiſſo deo innititur cuicunq; creaturæ incurrit vanitatem.Sap.13,Vani ſunt omnes homines in quibus nõ ſubeſt ſcientia dei,&c.Pſal.93,Dominus ſcit cogitatiões hominũ quoniã vanæ ſunt. In cogitationib⁹ ſuis euanuerunt inquãtum in ſeipſis,& nõ in deo:fiduciã habebãt ſibi,& nõ deo bona ſua aſcribẽtes, ſecũdũ illud Pſal. 11,Labia noſtra,&c.Secũdo ponit ignorantiã ſubſecutã dicens,Et obſcuratũ eſt.i.per hoc quod obſcuratũ eſt,factũ eſt cor eorũ inſipiẽs.i.lumine ſapiẽtiæ priuatũ,p quã homo verè deũ cognoſcit.Sicut enim q oculos corporales à ſole materiali auertit,obſcuritatẽ corporalẽ ſcurrit,ita ille q à deo auertitur de ſeipſo præſumẽs,& nõ de deo ſpiritualiter obſcuratur.Prou.11,Vbi humilitas p quã ſcilicet homo ſe deo ſubiicit,ibi ſapiẽtia:vbi ſuperbia,ibi cõtumelia.Mat.11,Abſcõdiſti hæc à ſapiẽtib⁹,ſecundũ q̃.ſ.eis videbatur,& reuelaſti ea paruulis.i.humilibus.& de his habetur Epheſ.4, Gẽtes ambulant in vanitate ſenſus ſui,tenebris obſcuratũ habẽtes intellectum. ¶Deinde cùm dicit,(dicẽtes)exponit quod dixerat,& primò qualiter in cogitationib⁹ ſuis euanuerunt,cùm dicit,(dicẽtes ſe eſſe ſapiẽtes,ſtulti facti ſunt.)Dicẽtes.i.ſapientiã ſibi à ſeipſis aſcribẽtes.Eſa.5,Væ q ſapiẽtes eſtis in oculis veſtris. Eſa.19,Quomodo dicetis Pharaoni,filius ſapientium ego filius regũ antiquorum,&c.Secũdo exponit quod dixerat,& obſcuratũ eſt inſipiens cor,cùm dicit,ſtulti facti ſunt quaſi cõtra diuinã ſapiẽtiã agẽtes. Hiere.10,Stultus factus eſt omnis homo ſcientia ſua de qua.ſ. præſumebat. ¶Deinde cùm dicit,(Et mutauerũt gloriã)ponit peccatũ impietatis Gẽtilium.Et primò quã tum ad hoc q̃ peccauerũt cõtra veritatẽ naturæ ipſius,ibi(Quia cõmutauerũt veritatẽ.) Circa primũ duo facit.Primò ponit impietatis culpã,ſecundò pœnã,ibi(Propter quod tradidit.)Culpa quidẽ eorũ fuit quòd quãtum in ipſis erat,honorẽ diuinũ in alium trãſtulerunt,ſecundum illud Hiere.2, Populus meus mutauit gloriã ſuã in idolum. Primò ergo ponit id quod mutauerunt:ſecũdò id in quod mutauerunt,ibi(In ſimilitudinẽ.)Circa primũ tria ſunt attẽdenda ex parte dei.Primò quidẽ ipſius gloria quã tangit dicẽs,Et mutauerunt gloriã,quod poteſt intelligi dupliciter.Vno modo de gloria qua homo deum glorificat, ei cultum latriæ exhibẽdo.1.Tim.1,Soli deo honor. Hãc igitur mutauerunt cum cultũ deo debitum exhibuerunt aliis.Alio modo poteſt intelligi de gloria qua deus in ſe glorioſus eſt,quæ eſt incõprehẽſibilis & ĩfinita.Pro. 25,Perſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Quæ quidẽ gloria nihil eſt aliud q̃ ipſa claritas diuinæ naturæ.Lucẽ enim habitat inacceſsibilẽ.1.Tim.vlt.Hãc autẽ mutauerunt dum eã aliis attribuerunt.Incõmunicabile enim nomẽ lignis & lapidib⁹ impoſuerunt, vt dicitur Sap.14. Secundò notatur incorruptibilitas cùm dicit,Incorruptibilis.ipſe enĩ ſolus perfectè incorruptibilis eſt,qui eſt oĩno immutabilis. Omnis enim mutatio quædã corruptio eſt.Vnde dicitur 1.Tim.vlt.Solus habet immortalitatẽ. Tertiò notatur naturæ ſublimitas cùm dicitur,dei.vt enim in Pſa.47.dicitur,Deus magnus dominus.Ex parte verò eius in quod mutauerunt,tria correſpõdentia ponuntur.Nã cõtra gloriã dicit,in ſimilitudinẽ imaginis.i.in ſimilitudinẽ alicuius rei per modum imaginis ab aliquo expreſſę.Manifeſtum enim eſt q̃ ſimilitudo imaginis eſt poſterior illa re cuius eſt imago.Gloria autem ſiue claritas dei eſt principium omnis ſpeciei & formæ.Et ſic qui dei gloriã in ſimilitudinem imaginis mutant,cõuertunt primum in vltimum.Sap.14,Acerbo luctu dolens pater,cito ſibi rapti filii fecit imaginem.Cõtra id quod dixerat incorruptibilis,dicit corruptibilis. Pſal.29, Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionẽ?ſ.quod eſt amplius iã corruptũ ſiue mortuum Sap.15,Cum ſit mortalis,mortuũ fingit manib⁹ iniquis.Cõtra id quod dixit dei,ponit hominis.Iob 32,Nõ accipiã perſonã viri & deum homini nõ æquabo.Et quod eſt abominabilius,homo gloriã dei tranſtulit nõ ſolùm in hominẽ qui eſt ad imaginẽ dei:ſed etiã ad ea quæ ſunt infra hominem.Vnde ſubdit,Et volucrum quantum ad volatilia.Et quadrupedum quantum ad greſsibilia.Et ſerpentum quãtum ad reptilia.Præterea mittit autem piſces tanquam magis ab humana cõuerſatione ſeiunctos. Hæc autem omnia ſunt à deo homini ſuppoſita.Pſal.8,Omnia ſubiecĩſti ſub pedibus eius. Ezech.8, Ingredere & vide abominationes peſſimas quas iſti faciunt hìc.Et ingreſſus vidi:& ecce omnis ſimilitudo reptilium & animalium,&c.

¶Eſt autem notandum quòd ſicut dicit gloſ. ab aduẽtu AEneæ conſueuerunt in Italia imagines hominũ coli,puta Iouis,Herculis & ſimilium. Sed tẽpore Cæſaris Auguſti deuicta AEgypto eorũ cultum Romani aſſumpſerunt:qui imagines animaliũ colebant propter figuras animaliũ quæ notantur in cælo, quibus tam quam aſtrologiæ dediti,cultũ diuinitatis impendebãt.Vnde & dominus filios Iſrael in AEgypto nutritos ab huiuſmodi cultu remouet dicens, Deut. 4, Ne fortè oculis eleuatis in cælum videas ſolem & lunam & omnia aſtra cæli,&c. ¶Deinde cum dicit,(Propter quod tradidit,)ponit pœnã huiuſmodi culpæ reſpondentem.Circa quod cõſiderandum eſt quòd homo mediũ locum obtinet inter deum & animalia bruta,& cum vtroq; extremorum cõmunicat:cũ deo quidem ſecundũ intellectualitatẽ,cum animalibus verò brutis ſecundum ſenſualitatẽ.Sicut igitur homo id quod eſt dei mutauit vſque ad beſtias:ita deus id quod eſt diuinum in homine ſecundum rationẽ,ſubdit ei quod eſt brutale in ipſo. ſ.deſiderio ſenſualitatis: ſecundum illud Pſal.48, Homo cum in honore eſſet.ſ.diuinæ imaginis propter rationem cõparatus eſt iumentis inſipientibus.Hoc eſt quòd dicit,Propter quod tradidit illos deus in deſideria cordis.vt eorũ ratio ſubderetur deſideriis,ſcilicet ſenſualis affectus. de quibus dicitur infrà 13, Carnis curã ne feceritis in deſideriis,&c. Quod quidem eſt cõtra naturalem ordinẽ hominis ſecundũ quòd ratio appetitui ſenſibili dominatur.Ge. 4,Sub te erit appetitus eius,&tu dominaberis illius.Inducit ergo homines in deſideria cordis eorum,ſicut in manũ dominorum crudeliũ.Eſa.19, Tradam AEgyptũ in manu dominorum crudelium. Præcipuè tamen circa appetitũ ſenſitiuum beſtialis quædam deordinatio pertinet ad peccata carnalia.Nam delectationes tactus,circa quas ſunt gula & luxuria,manifeſtè ſunt cõmunes nobis & brutis . Et ideo ſunt magis exprobrabiles quaſi magis brutales,vt dicit Philoſophus in tertio Ethico.Et hoc deſignatur cũ ſubdit,In immunditiã quæ ad peccata carnalia pertinet:ſecũdum illud Epheſ.5,Omnis fornicator aut immundus:quia ſcilicet homo per huiuſmodi peccata maximè cõuertitur & trahitur ad id quod eſt infra ipſum: vnũquodque enim dicitur eſſe impurũ ſiue immũdum ex coniunctione vilioris,ſicut argentũ ex coniunctione plumbi.Vnde exponens ſubdit,Vt contumeliis.i.turpibus & immũdis actibus,afficiant.i.inficiant.Corpora ſua in ſemetipſis.i.non quaſi ab aliis coacti,puta à Barbaris,ſed à ſemetipſis hoc agunt propria ſponte.infrà 26

Duplicitèr dicitur populi mutaſſe gloriam dei.

Cur nõ dixit gloriam dei mutatã in imagines piſciũ ſicut hominis & volucrum.

AEneas inceptor idolatriæ in Italia.

Homo mediũ eſt inter deum & bruta.

Quia homo quòd deo eſt mutauit vſq; ad bruta ideo deus id quod in homine eſt diuinũ ſubiecit ei quod in eo eſt brutale. ſ rationem ſenſualitati.

Delectationes tactus & guſtus magis exprobrabiles aliis.

Aut non habet poteſtatẽ figulus luti ex eodẽ luto facere aliud vas in honorẽ,aliud in contumeliã.ſ.in turpem vſum.Sed cũ huiuſmodi immunditia ſit peccatũ,videtur quòd deus in eam homines non tradat: quia vt dicitur Iaco.1,Deus intẽrator malorum eſt. Dicẽdum eſt quòd deus non dicitur tradere homines in immunditiã directè inclinãdo affectũ hominis ad malum,quia deus ordinat in ſeipſum.Pro.16,Vniuerſa propter ſe operatus eſt dominus.peccatum autẽ eſt aliquid per auerſionẽ ab eo.Sed indirectè tradit homines inpeccatum inquantũ ſubtrahit gratiã per quã homines continebãtur ne peccarẽt,ſicut ſi aliquis alicuius ſuſtentaculum tolleret,diceretur facere caſum eius.Et per hunc modum,primũ peccatum eſt cauſa ſequentis peccati,ſequens verò eſt pœna prioris. ¶Ad cuius euidentiã ſciendum eſt quòd vnũ peccatum poteſt eſſe cauſa alterius indirectè & directè. Directè quidem inquantũ ex vno peccato inclinatur ad aliud,quod fit tripliciter.Vno modo ſecundum rationẽ cauſæ finalis,ſicut cũ quis ex auaritia incitatur ad homicidium cõmittendum.Secundo,ſecundum rationẽ cauſæ materialis,ſicut gula inducit ad luxuriã miniſtrando materiam. Tertio, ſecundum rationem cauſæ mouẽtis,ſicut cum ex multis actibus alicuius peccati generatur habitus ad ſimile peccatũ inducens.Indirectè autem,ſicut primũ peccatum meretur excluſionẽ gratiæ,qua ſubtracta homo ruit in aliud peccatũ.Et ſic primum peccatũ eſt cauſa ſecundi indirectè ſiue per accidens, ſicut remouens prohibens. ¶Sed notandum eſt quòd peccatum inquantũ huiuſmodi nõ poteſt eſſe pœna,quia pœnã contra voluntatẽ patimur,peccatum autẽ eſt voluntarium,vt Aug.dicit: ſed quia peccatum habet quædam adiuncta quæ ſunt contra voluntatẽ peccantis, ratione eorum peccatũ dicitur pœna præcedentis peccati.Hoc autem eſt vno modo aliquid præcedens peccatũ,ſicut ſubtractio gratiæ ex qua ſequitur vt homo peccet.Alio modo eſt aliquid adiunctum ipſi peccato vel interius,ſicut eſt inordinatio animi, vnde Aug.dicit in primo confeſ. Iuſiſti domine, & ſic eſt vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus, ſiue quantum ad exteriores actus quibus difficultates ac labores adiungũtur, ſecundum illud quod dicunt impii,Sap.5,Ambulauimus vias difficiles,&c.Tertio,quãtum ad id quod ſequitur peccatũ,ſicut eſt remorſus conſcientiæ,infamia & ſimilia. ¶Deinde cùm dicit,(Commutauerunt,&c.) Ponit culpam impietatis quam cõmiſerunt contra veritatem diuinæ naturæ.Et primò ponit culpã,ſecundò pœnam, ibi,Propterea tradidit.)Diuina autẽ natura poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundũ quòd eſt ratio cognoſcendi,vt veritas prima, & quantum ad hoc dicit, Quia cõmutauerunt veritatem dei in mẽdacium,quod quidem poteſt intelligi dupliciter. Vno modo,quia veram cognitionẽ quam à deo acceperunt peruerſa ratione ad falſa dogmata conuerterunt,ſicut cum dixerunt idola eſſe deos,vel deum non eſſe omnipotẽtem,vel omniſcientem.Hiere.9,Docuerunt linguas ſuas loqui mẽdacium. Alio modo veritatem dei in mẽdacium mutauerunt,quia diuinitatis naturam,quæ eſt ipſa veritas attribuerunt idolo quod eſt mendacium inquantum non eſt deus,vt dicitur Hier.19,Verè mẽdacium poſſederunt patres noſtri,vanitatẽ quæ eis non profuit.Nunquid faciet homo ſibi deos,& ipſi non ſunt dii? Alio modo poteſt cõſiderari diuina natura,ſecundum quòd eſt principium eſſendi omnibus per creationẽ, & ſic debetur ei ab homine interius quidem cultus ſecundũ pium affectum.Ioan.9,Siquis cultor eſt dei,&c.exterius verò debetur ei ſeruitus latriæ,ſecundum illud Deut.6,Dominum deũ tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Vnde & ſubdit cõtra eos.ſ.Coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius,&c.colebant enim cæleſtia corpora,& aerem & aquã, & alia huiuſmodi,ſecundum illud Sap.13,Aut ignẽ aut ſpiritum,aut citatum aerẽ,&c.Et in hoc improbat ſapientes gentilium, qui quanuis nunquã in imaginibus aliquid numinis eſſe crederent,ſicut ſectatores Hermetis credebãt, neque ea quæ à poetis fabuloſè dicebantur de diis crederent eſſe vera,creaturis tamen aliquibus cultum diuinitatis impẽdebant ex quibus rationẽ fabularum aſsignabãt,ſicut Varro poſuit totum mundum eſſe deum propter animã eius,dicens quòd toti mundo, & omnibus partibus eius,diuinitatis cultus impendi poteſt, ſcilicet aeri,quem vocabant Iunonem,& aquæ quã vocabant Lieum,&ſic de aliis.Platonici etiã poſuerunt quòd omnibus ſubſtantiis rationalibus quæ ſunt ſupra nos cultus diuinitatis debetur:puta dæmonibus animabus cæleſtium corporũ intelligẽtiis.i.ſubſtantiis ſeparatis. Quãuis autẽ his q̃ ſupra nos ſunt aliquam reuerentiã exhibere debeamus, non tamen cultu latriæ,quæ præcipuè in ſacrificii oblatione conſiſtit, per quod homo profitetur omniũ bonorum deũ eſſe authorẽ,ſicut & in quolibet regno aliquis honor ſupremo domino exhibetur, quẽ non licet transferre in aliũ. Et ideo ſubdit,Qui eſt benedictus.i.cuius bonitas eſt manifeſta.Sicut enim dicimur benedicere deũ,inquãtum eius bonitatẽ corde recognoſcimus & ore cõfitemur.Eccle.43,Benedicẽtes deũ exaltate illũ quãtum poteſtis.Addit autẽ,In ſecula,quia eius bonitas eſt ſempiterna ab alio nõ depẽdẽs,ſed eſt omnis boni principium. Et ex hoc ſibi debetur omnis latriæ cultus. Addit autem Amen,ad omnimodã certitudinẽ aſſerendã.Eſa.65,Qui benedictus eſt ſuper terrã,benedicetur in deo amẽ,quod idẽ eſt quòd verũ,vel fiat.Videtur autẽ Apoſtolus triplicẽ theologiã tangere gentiliũ. Primò quidẽ ciuilem quæ obſeruabatur à põtificibus in adoratione idolorũ in tẽplo,& quãtum ad hoc dicit,Et mutauerũt gloriã incorruptibilis dei.Secundò theologiã fabularẽ,quam poetæ trahebãt in theatris, & quãtum ad hoc dicit,Qui cõmutauerunt veritatẽ dei in mẽdacium. Tertiò theologiã naturalem quam obſeruauerunt philoſophi in mũdo partes mundi colentes,& quãtum ad hoc dicit,Et coluerunt & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori.

Quomodo deus dicitur tradere homines in immunditiam & in cætera peccata.

Duob⁹ mõdis vnũ peccatũ eſt cauſa alterius. ſ. directè & indirectè.

Vnũ peccatũ inclinat ad aliud tripliciter.

Quomodo vnũ peccatũ poteſt dici pœna alterius peccati.

Triplex theologia gentilium.

Lectio.8.

PROPTEREA TRADIDIT ILLOS DEUS IN PASSIONES IGNOMINIÆ. Nam fœminæ eorum immutauerũt naturalem vſum in eum vſum qui eſt cõtra naturã.Similiter autem & maſculi relicto naturali vſu fœminæ exarſerũt in deſideriis ſuis in inuicem:maſculi in maſculos turpitudinẽ operãtes,& mercedẽ quã oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes . Et ſicut nõ probauerũt deũ habere in notitia,tradidit illos deus in reprobũ ſenſum ut faciãt ea quæ nõ cõueniũt,repletos omni iniquitate,malitia,fornicatione,auaritia,nequitia,plenos inuidia,homicidiis,cõtentione,dolo,malignitate,ſurrones.detractores deo odibiles,cõtumelioſos,ſuperbos,elatos,inuẽtores malorũ,parẽtibus nõ obediẽtes,inſipientes, incõpoſitos,ſine affectione,abſque fœdere ſine miſericordia. Qui cum iuſtitiã dei cognouiſſent,nõ intellexerũt , quoniã qui talia agunt,digni ſunt morte,non ſolùm qui ea faciunt,ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

¶Poſita culpa impietatis ſecundum quã contra naturã diuinã peccauerunt, hic ponit pœnã qua. ſ.ad hoc reducti ſunt,vt cõtra ſuã naturã peccarẽt. Et primò ponit pœnã, ſecundò exponit,ibi (Nã fœminæ,)tertiò

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo deus tradit hominē in peccatum.

eius cōuenientiā ostendit,ibi(Et mercedē.)Dicit ergo primò(propterea)scilicet quia dei veritatē in mendacium mutauerunt(tradidit illos deus)nō quidē impellendo in malum, sed deserēdo (In passiones ignominiæ).i.peccatum cōtra naturā,quæ dicuntur passiones secundum q̄ propriè passio dicitur, ex eo quòd aliud trahitur extra ordinē suæ naturæ , puta cum aqua calefit , aut cum homo infirmatur . Vnde quia per huiusmodi peccata homo recedit ab ordine naturali , conuenienter dicuntur passiones infrà 7 . Passiones peccatorum. Dicuntur autem passiones ignominiæ,quia nō sunt nomine digna, secundum illud Ephes.5, Quæ aguntur in occulto ab eis turpe est dicere.Si enim peccata carnis cōmuniter exprobabilia sunt,quia per ea homo deducitur ad id quod est bestiale in homine, multo magis peccatum contra naturā per quod etiā homo à natura bestiali decidit. Osee 4,Gloriā eorū in ignominiā cōmutabo. Deinde cùm dicit, (Nā fœminæ eorum,&c.)exponit quod dixerat. Et primò quātum ad fœminas, secundò quātum ad masculos, ibi(Similiter autē & masculi.)Dicit ergo primò, Ideo illos dico in passiones ignominiæ traditos. (Nā fœminæ eorum mutauerunt naturalē vsum in eum vsum qui est cōtra naturā.) 1.Corint.11, Nec ipsa natura docet vos.Esa.24,Mutauerunt ius,dissipauerunt fœdus sempiternum.i.ius naturale.Est autē cōsiderādum quòd dupliciter est aliquid cōtra naturā hominis.Vno modo cōtra naturā differentiæ cōstitutiuę hominis quæ est rationale,& sic omne peccatum dicitur esse cōtra naturā hominis,inquātum est contra rationē rectam. ¶ Vnde & Dam.dicit in 2.lib. q̄ angelus peccās versus est ex eo quod est secundum naturam in id quod est præter naturā.Alio modo dicitur esse aliquid cōtra naturā hominis ratione generis quod est animal.Manifestum est autē q̄ secundum naturæ intentionē cōmixtio sexuum in animalibus ordinatur ad actum generationis.Vnde omnis cōmixtionis modus ex quo generatio sequi nō potest, est cōtra naturā hominis inquātum est animal.Et secundū hoc dicitur in glos.naturalis vsus est vt vir & mulier in vno cōcubitu coeant.cōtra naturā verò,vt masculus masculum polluat,& mulier mulierē:& eadē ratio est de omni actu coitus ex quo generatio sequi nō potest. ¶ Deinde,cùm dicit(Similiter autē)exponit quātū ad mares qui scilicet relicto naturali vsu fœminæ exarserunt. i.extra terminos naturæ arserunt, secundum illud Psal. 105,Exarserunt sicut ignis in spinis.Et hoc(in desideriis suis)scilicet carnalibus(inuicē masculi in masculos turpitudinē operātes.)Ezech.15,Nudabo ignominiā tuā coram eis,&c. ¶ Deinde cùm dicit,(Et mercedem)ostēdit hāc pœnā cōuenientē esse culpæ,dicēs, (Recipiētes in semetipsis).i.in deformatione suæ naturæ(mercedē erroris sui).s.quo dei veritatē in mēdacium cōmutauerunt,mercedē.i.retributionē quā oportuit.s.eos recipere,secundum iustitiæ ordinē ex qua debitum erat,vt qui in dei naturam iniurioſi fuerāt,id quod est proprium sibi creaturis attribuēdo,in sui natura cōtumelioſi existerēt. Et quāuis merces propriè videatur in bonum sonare, tamē hic sumitur cōmuniter pro quacunq; retributione etiā in malis secūdum modum quo dicitur infra 9,Stipēdia peccati mors.Mich.1,Mercedes eorum igni comburentur. ¶ Et est notādum q̄ satis rationabiliter Apostolus vitia cōtra naturā quæ sunt grauissima inter peccata carnalia ponit idolatriæ pœnam,quia simul cum idolatria incepisse videtur.s.tēpore Abrahæ quādo creditur idolatria incepisse.Vnde & tunc primò legūtur in Sodomitis punita esse,vt Gen.19,Similiter etiā idolatria crescēte huiusmodi vitia creuerunt.Vnde dicitur 2.Machab.4.q̄ Iason ausus est sub ipsa arce optimos quosque ephebōrum in lupanaribus ponere.Erat autē hoc nō initium sed incrementum quoddam& profectus gentilis,& alienigenæ cōuersationis. ¶ Deinde cùm dicit,(Et sicut nō probauerunt) ostendit eos iustitiæ fuisse subiectos.Et primò ostendit ex qua priori culpa in hæc deuenerunt.Secundò enumerat horū peccatorum differentias,ibi(Repletos omni iniquitate.)Culpā autem præcedentem ponit cum dicit,Et sicut non probauerunt deum habere in notitia,quod potest dupliciter intelligi.Vno modo,quia quanuis lumine rationis , & per creaturas visibiles verā dei cognitionē habere potuerunt , tamen vt liberius possent peccare nō probauerunt.i.non approbauerunt,vt ipsi haberent Deum in sui notitia.Iob 22,Dixerunt deo,Recede à nobis scientiā viarum tuarum nolumus. Alio modo potest intelligi quod ipsi non probauerunt quòd deus in sua notitia haberet facta humana,secūdū illud Psal.93,Dixerūt,nō videbit dominus,nec intelliget deus.Et secundum hunc sensum cōuenienter huic culpæ respōdet pœna cum subditur, Tradidit illos deus in reprobum sensum: dicitur autem hic sensus hominis nō exterior quo sensibilia cognoscūtur,sed interior secundum quem iudicat de agēdis,secundum illud Sap.6,Cogitare de illa sensus est cōsummatus. Dicitur autem sensus reprobus,quo aliquis reprobādum iudicium habet de agendis,secundum illud 2.Tim.3, Homines mente corrupti reprobi circa fidem. Hiere.9,Argentum reprobum vocate eos . Et ideo subdit,Vt faciāt ea quæ nō cōueniunt.i.ea quæ à recta ratione discordant. Sap.Inutilia opera eorum sunt.Est autem cōueniens,vt qui cōtra dei notitiā peccauerunt vel eum cognoscere nolentes,vel eum cognoscere nō arbitrantes in peruersitatem sensus traderentur. Vnde & Sap.14.dicitur,Peccantium pœna perābulat semper in iustorum præuaricationem. ¶ Deinde cùm dicit,(Repletos,&c) enumerat huiusmodi inconuenientia opera:& primò ponit id quod est generale,dicens,Repletos omni iniquitate,quia vt dicitur 1.Ioan.3,Omne peccatum est iniquitas. Sicut enim omnis virtus inquātum exequitur præceptum legis habet rationem iustitiæ, ita etiā omne peccatum inquātum à regula legis diuinæ discordat,habet rationem iniquitatis . Et sic in sacra scriptura præcipuè peccata arguuntur.Dupliciter autem eorum culpam exaggerat.Primò quidem intensiuè, per hoc q̄ dicit,repletos. Ille enim videtur repleri iniquitate , cuius affectus est totaliter ad peccandum dispositus,secūdum illud Psal.13,Quorū os maledictione & amaritudine plenum est.Secundò extensiuè,quia scilicet nō tantum in vno peccauerunt,sed in omnibus. Sap.14,Infandorū idolorum cultura omnis mali causa est. ¶ Consequēter cùm dicit,(Malitia)enumerat peccata in speciali. Et primò quantum ad transgressionē quæ opponitur præceptis negatiuis.Secundò quantum ad omissionē quæ opponitur præceptis affirmatiuis,ibi(Superbos.)Circa primum duo facit.Primò ponit peccata quibus aliquis deterioratur in seipso.Secundò peccata quibus aliquis fit nociuus proximo,ibi(Nequitia.) Circa primū ponit quidem id primo quod est generale cùm dicit,(Malitia)quæ est habitus vitiosus virtuti oppositus.Vnde ex malitia peccare dicuntur qui ex habitu peccant. Psal.51, Quid gloriaris in malitia ? In speciali ponit peccatū quo quis deordinatur circa appetitū corporalium delectationū cùm dicit,(Fornicatione.) Quanuis enim

Vñ peccatū est in pœna alterius peccati.

Vitia cōtra naturā sūt pœnæ idolatriæ.

Ex derelictione dei sequūtur vitia cōtra naturā ex illis autē tandē omnis peccati abundantia.

Vitia quibus quis in seipso deordinatur.

uis enim fornicatio propriè sit cum meretricibus , quæ iuxta fornices.i.arcus triūphales se plublicè prostituebant,tamen hīc sumitur pro omni illicito cōcubitu.Thob.4,Attēde tibi fili mi ab omni fornicatione. Secundò ponit vitium per quod quis deordinatur circa appetitū rerum exteriorū,cùm dicit(Auaritia)quę est immoderatus appetitus habēdi.Heb.vlti. Sint mores sine auaritia,contēti præsentibus. ¶ Deinde ponit peccata quæ tendūt ad nocumētum proximi.Et primò ponit id quod est generale,cùm dicit(Nequitia)dum.s.attētat aliquis quod nequit implere,quod maximè contingit circa nocumēta proximorū quibus non potest aliquis aliquando pro voto nocere.Psal. Consumetur nequitia peccatorum. ¶ Consequenter ponit radicem horum peccatorum,dicens(Plenos inuidia)quæ est dolor de alieno bono:ex quo aliquis incitatur ad nocēdum alteri.Sap.2,Inuidia diaboli,mors introiit in orbē terrarum. ¶ Postea ponuntur nocumēta,& primò manifesta,& quātum ad facta,cùm dicit(Homicidiis)quæ sunt præcipua nocumēta.Osee 4,Maledictū mēdacium,& homicidium,furtum,& adulteriū inundauerūt.Dicit autē pluraliter,homicidiis quia homicidium,nō solùm cōsistit in opere,sed etiam in volūtate.1.Io.3, Qui odit fratrem, homicida est, qui.s.odit ad occidēdum.Et quātum ad verba,cùm dicit(Contētione.)Est autem contētio,impugnatio veritatis cum confidētia clamoris.Prou.20,Honor est homini qui se separat à contētionibus. ¶ Deinde ponit nocumēta occulta,& primò illud quod est generale,cùm dicit [Dolo]quando, scilicet,aliud simulatur, & aliud agitur.Hie.9.Sagitta vulnerans,lingua eorum,dolum locuta est in ore suo, pacem cum amico suo loquitur,& occultè ei ponit insidias. ¶ Post hæc ponit radicem interiorem horum nocumētorum,cùm dicit(Malignitate)quę importat malū ignem.i.malum affectū in corde,secūdum illud Psal.27,Loquūtur pacem cùm proximo suo,mala autem in cordibus.Psal.5,Non habitabit iuxta te malignus. ¶ Consequēter ponit nocumenta occulta quæ præcipuè fiunt verbis,cùm dicit[Susurrones.]Qui.s.occultè susurrant in auribus hominū ad seminādum inter eos discordias.Eccle.18,Susurro & bilinguis maledictus in populo:multos enim turbauit,pacem habentes(Detractores)qui s.detrahunt famæ alicuius occultè.i.eo ignorante,ma la dicētes de eo.Eccl.10,Si mordeat serpens in silētio nihil eo minus habet qui occultè detrahit. Et ne putentur ista peccata esse leuia,quia solo ore cōmittuntur,subdit (Deo odibiles) Impugnāt enim id maximè quod deus in hominib⁹ amat.s.mutūū amorem.Io.15,Hoc est præceptū meum vt diligatis inuicē.Vnde dicitur Prouer.6.Sex sunt quę odit deus,& septimū detestatur anima eius.s.qui seminat inter fratres discordias.Addit autē[Contumelioſos]qui.s.mala in faciem inferūt.1.Tim.1,Qui prius fui blasphemus & persecutor & cōtumelioſus.Sic ergo tria vitia in materia cōueniūt,quia omnes mala dicūt de ꝓximo. Dicit autē in fine,nam susurro intendit discordiam,detractor infamiam,cōtumelioſus iniuriam. ¶ Consequēter ponit peccata quæ pertinēt ad omissionem:& primò ponit radicem horum peccatorū,cùm dicit(Superbos.) Dicūtur enim superbi quasi super se euntes per inordinatum appetitum excellētiæ:volūt enim præesse,nō subesse alienæ regulæ,& ideo præcepta omittunt.Eccle.10,Initium omnis peccati,superbia.Quod verum est quātum ad auersionem à deo,nō quātum ad cōuersionem ad bonū cōmutabile. Dicit enim 1,Tim.vl.q̄ radix omnium malorū est,cupiditas.Secūdò ponit processum superbiæ,ex quo primò in corde nascitur elatio,vt.s.homo se sup alios efferat.Luc.18,Nō sum sicut cæteri hominū.Vnde dicitur cōtra elatos illud Psal. Neq; elati sunt oculi mei.Secūdò ex superbia in ore nascitur nouitatū præsumptio.Et q̄tum ad hoc subdit, Inuētores malorū,quia em̄ bona iam à deo & ab hominib⁹ sunt instituta, cōsequēs est vt ipsi de nouo aditiōes cōtra dominum. ¶ Consequēter ponūtur ipse omissiones.Et primò respectu superiorum.Vnde quātum ad parentes dicit(Parētibus non obedientes.)Contra id quod dicitur Ephe.6,Fili obedite parētibus vestris in domino.Quātum autem ad deum,dicit,Insipientes.i.cōtra diuinā reuerētiam agētes.Iob 18, Ecce timor domini,ipsa est sapiētia:& recedere à malo,intelligētia.Secūdò ponit omissionē,quātum ad seipsum,cùm dicit(Incōpositos)in habitu & in incessu.Eccl.19, Amictus cor poris & risus dētium & ingressus hominis enūtiant de illo.Quidā tamen inculpātur Esa.3, de hoc q̄ cōpositō gradu incedebāt,quia illa cōpositio excedebat modū cōmunem hominū inter quos cōuersabātur.Tertiò ponit omissionē quātum ad pares,ad quos debemus habere primò affectū in corde,cōtra quod dicit(Sine affectione)Prou.12,Viscera impiorū crudelia.2.Tim.3,Erūt homines seipsos amātes.s. & nō alios. Secūdò debet homo eis exhibere socialē cōuersationem,cōtra quod subdit(Absq; fœdere)quo.s.aliis sociali-ter nō cōuiuūt.Iudic.18,Percussērūt eos in ore gladii,eo q̄ cū nullo hominū haberēt quię societatis ac nemo misēris exhibere.Iac.2,Iudiciū sine misericordia fiet illi q̄ nō facit misericordiā,&c. ¶ Deinde cū dicit(Quia cū iustitiā)ostēdit eos esse obnoxios iræ siue vindictę diuinæ.Circa quod tria sunt cōsiderāda. Primò naturalis eorū affectus:q̄a cū cognoscerēt deum iustū & oēs alias pfectiones habentē,nō crediderūt q̄ pro peccatis pœnā inferret.Sopho.1,Dicunt in cordibus suis,nō faciet dūs malē.Et hoc est q̄ dicit(Qui cū iustitiā dei cognouissent,nō intellexerūt)Secūdò pœna peccatis eorū debita,cū dicit,Digni sunt morte. infrà 6,Stipēdia peccati,mors est.Dignū est enim q̄ anima quę deserit deū,à corpore suo deseratur p mortem corporalē & finaliter deseratur à deo p mortem æternā,de qua dicitur in Psal.33,Mors peccatorū pessima.Et Apoc.2,In his mors secūda nō habebit potestatem.Tertiò cōsiderādum est quibus talis pœna debetur.Et primò his qui talia agūt.s.prædicta peccata,secūdum illud Psa.5,Odisti oēs q̄ operātur iniquitatem, perdes omnes qui loquūtur mēdacium,& nō solùm illis qui faciūt,sed etiā his qui cōsentiunt facientibus. Et hoc duplicirer.Vno modo directè vel laudādo peccatū,secūdum illud Psal.9,Laudatur peccator in desideriis animæ suæ.Vel etiā præbēdo cōsilium & fauorē,secūdum illud 2.Paral.19,Impio præbes auxiliū. Alio modo indirectè,quādo nō reprehēdit aut impedit quocūq; modo si potest,& p̄cipuè si ex officio incūbat,si cut peccata filiorum imputantur Hely:sicut patet 1.Reg.4,Hæc etiam specialiter Apostolus dicit propter quosdam sapientes Gentilium:qui & si idola non colebant,tamen colentibus non resistebant. Cap.2.

Nō cognouerūt philosophi deum punitorem malorū esse

Pariter puniūtur agētes & consentientes. Qui dicuntur consentientes.

Hoc cap. osteditur. Iudæus nō in-

PRopter quod inexcusabilis es ò homo omnis qui iudicas . In quo enim alterum iudicas,teipsum condēnas. Eadem enim agis quæ iudicas, Scimus enim quoniam iudicium dei est secundum veritatem, in eos qui talia agunt. Existimas autem ò homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea,quia tu effugies iudicium dei? An diuitias bonitatis eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

stificari ex lege, sed primo arguãtur tam Iudæi q̃ Gẽtiles, eo q̃ mutuo se iudicarẽt, & odẽdi vtrosq; occasiones dabãt.

& patientiæ & longanimitatis eius contẽnis? Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit. Secũdum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei.

¶ Postq̃ Apostolus ostendit q̃ Gentiles iustificati nõ sunt ex veritatis cognitione quam habuerũt, hic ostẽdit q̃ neq; etiam Iudæi iustificati sunt ex his in quibus gloriabantur. Et sic vtrisq; est necessaria ad salutem virtus euãgelicæ gratiæ. Primò ergo dicit q̃ Iudæi nõ sunt iustificati ex lege. Secũdò q̃ nõ sunt iustificati ex genere, de quo gloriabãtur. 3. cap. (Quid ergo est amplius?) Tertiò q̃ non sunt iustificati ex circuncisione. 4. cap. (Quid ergo dicemus?) Circa primum considerãdum est q̃ Iudæi & Gentiles ad fidem cõuersi se in inicem iudicabant de priori vita. Iudæi enim Gẽtibus obiiciebant, q̃ sine dei lege viuentes, idolis immolabãt. Gentes autẽ obiiciebãt Iudæis, q̃ lege dei accepta, eam nõ seruabãt. Primò ergo vtrosq; arguit de inordinato iudicio. Secũdò specialiter ostẽdit q̃ Iudei non erãt digni præmio: quia ea in quibus gloriabãtur nõ sufficiebant ad salutem, ibi (Non enim auditores legis) Circa primum duo facit. Primò cõfutat humanum iudicium. Secundò astruit & cõmendat diuinum, ibi (Scimus enim) Circa primum duo facit. Primò proponit mutuò se iudicãtes inexcusabiles esse. Secundò assignat rationem, ibi (In quo autẽ) Primò enim concludit ex præmissis, dicens, Propter quod Gentiles veritatem de deo cognitam in iniustitia detinuerunt. O homo qui iudicas alium hominem inexcusabilis es, sicut suprà 1. dixit, ita vt sint inexcusabiles. Addit autem omnis. Quasi dicat, quicunq; sis, siue Gentilis, siue Iudæus, quia etiam Gentilis de quo magis videbatur, non potest excusari per ignorantiam, sicut suprà ostensum est. 1. Cor. 4, Nolite ante tempus iudicare. ¶ Deinde cùm dicit (In quo enim) assignat rationem, excludendo causam excusationis. Primò quidem ignorantiam. Secundò innocẽtiam, ibi (Eadem enim) Ignorãtia quidem excluditur per iudicium: quicunq; enim iudicat aliquem quasi malè agẽtem, demonstrat se agnoscere illud esse malum, & ex hoc ostẽdet esse condemnabilem: & hoc est q̃ dicit, Ideo inquam es inexcusabilis. In quo enim iudicas alterum quasi malè agẽtem, teipsum cõdemnas. 1. ostẽdis te esse condẽnabilem. Mat. 7, Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nõ tamen credẽdum est q̃ omne iudicium sit condẽnationis causa. Est enim triplex iudicium. Vnum quidem iustum, quod. s. fit secũdum regulam iustitiæ. Sap. 1, Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Aliud est iudicium non iustum, quod. s. fit cõtra regulam iustitiæ. Sap. 6. Cùm essetis ministri regni eius, nõ rectè iudicastis. Est autem tertium iudicium temerarium, contra quod dicitur Eccle. 5, Ne temerè quid loquaris. Quod quidem dupliciter cõmittitur. Vno modo quãdo aliquis procedit circa id quod est sibi cõmissum iudicium absq; debita veritatis cognitione: cõtra id quod dicitur Iob 29, Causam quam ignorabam diligentissimè inuestigabam. Alio modo quando aliquis vsurpat sibi iudicium de occultis, de quibus solus deus iudicare habet. Cõtra id quod dicitur 1. Cor. 4, Nolite ante tempus iudicare quoadusq; veniat dominus qui illuminabit &c. Est autem aliquid occultum, non solùm quò ad nos, sed secundum sui naturam, ad solam dei cognitionem pertinens. Primò quidem cogitatio cordis, secundum illud Hie. 17, Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego dominus scrutãs corda, probans renes. ¶ Secundò cõtingens futurum, secũdum illud Esa. 51, Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & dicemus quia dii estis vos. Et ideo sicut Augu. de sermone domini in monte. Duo sunt in quibus temerarium iudicium cauere debemus: vel cùm incertum est qualis quisque futurus est, qui nunc vel bonus vel malus apparet. Primum ergo iudicium non est condemnationis causa, sed secundum & tertium. ¶ Deinde cùm dicit (Eadem enim) excludit aliam excusationis causam. s. innocẽtiam, quasi dicat, Ideo tu qui iudicas alios, teipsum condemnas, quia tu agis: & ita videtur quòd contra conscientiam agis. Matt. 7, Qui autem vides festucam in oculo &c. ¶ Est tamen sciẽdum quòd cùm aliquis aliquem iuducat de peccato quod ipse committit, non per hoc ipsum semper sibi condẽnationem acquirit, quia nõ semper mortaliter peccat sic iudicãdo: semper tamen suam dãnationem manifestat. Si enim publicè sit in peccato de quo alium iudicat, videtur scãdalizare iudicando, nisi fortè humiliter se simul cùm illo reprehendat pro suo peccato ingemiscens. Si verò sit in eodem peccato occultè, nõ peccat iudicando alium de peccato eodem, maximè cum humilitate & conatu ad resurgendum: vt Augu. dicit in libro de sermone domini in monte. Primùm cogitemus cùm aliquem reprehendere necessitas nos cogit, vtrum tale sit vitium, quod nũquam habuimus: & tunc cogitemus nos etiam habere potuisse, vel tale quod habuimus, & iam nõ habemus: & tunc tãgat memoriam fragilitas communis, vt illam correctionem non odium, sed misericordia præcedat. Si autem inuenimus nos in eodẽ vitio esse, nõ obiurgemus, sed cõgemiscamus, & ad pariter condolendum inuitemus. ¶ Deinde cùm dicit (Scimus enim) astruit & commendat diuinum iudicium, & circa hoc tria facit. Primò ponit diuini iudicii veritatem. Secundò excludit contrariã opinionem, ibi (Existimas.) Tertiò manifestat veritatẽ, ibi (Qui reddet vnicuiq;.) Dicit ergo primò, Ideo dico quòd teipsum condemnas, cùm eadem agis, quæ iudicas. Scimus enim. i. pro certo tenemus quoniam iudicium dei est in eos qui talia agunt. i. imminet eis diuinum iudicium. Iob 19, Vltor iniquitatis est gladius, & scitote esse iudicium. Eccle. vlt. Cuncta quæ fiunt, adducet deus in iudicio. Item scimus q̃ hoc iudicium est secundum veritatem. Psal. 95, Iudicabit orbem terræ in æquitate. Hominis autem iudicium, etiam si iustè iudicet, non semper est secundum veritatem negotii, sed secũdum dicta testium, quæ quãdoq; dissonant à veritate. Sed hoc non est in diuino iudicio: quia vt ipse dicit Hier. 19, Ego sum iudex & testis. Non etiam fallitur falsis allegationibus, secũdum illud Iob 41, Non parcam ei quasi verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. ¶ Deinde cùm dicit (Existimas autem) excludit opinionem cõtrariam. Et primò ponit eam. Secũdò assignat causam, ibi (An diuitias.) Tertiò improbat, ibi (Ignoras) Dicit ergo primò. Ita dixi quòd iudicium dei est secundũ veritatem in eos qui talia agunt. Sed nunquid ô homo quicunq; es qui iudicas eos qui talia agunt, & tamen facis ea, superioris iudicium non times, existimas quia tu effugies iudicium dei? Quasi dicat, Si hoc existimas, falsa est æstimatio tua. Psa. 138, Quò ibo à spiritu tuo: & quò à facie tua fugiam? Iob 5, Effugium peribit ab eis. ¶ Deinde cùm dicit (An diuitias) ostendit causam huius falsæ æstimationis. Quia enim homo non statim punitur à deo pro peccato, æstimat se non esse puniendum. Contra id quod dicitur Ecclesiast. 5, Ne dixeris in corde tuo, Peccaui, & quid accidit triste? Altissimus enim est patiens auditor. Et Eccle. 5, Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque vllo ti-

Triplex iudicium.

Iudicij temerarium dupliciter cõmittitur.

An iudicãs alios de peccato in quo est ipse in dex semper peccet mortaliter.

Iudicij dei semper est cũ veritate negotij.

Humanũ iudicium etiã iustũ nõ semper est secũdũ veritatẽ negotij.

more filii hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus eum. Et ideo hìc dicit, An contemnis. secundum illud Prou. 18, Impius cùm in profundum peccatorum venerit, contemnit diuitias, id est abundiam. Ephe. 2, Deus qui diues est misericordia bonitatis eius, per quã scilicet in vos profundit bona: secundum illud Psal. Aperis tu manum tuam, & omnia imples bonitate. Nam bonum diffusionis rationem importat secundum Dionysium. Treñ. 3, Bonus est dominus sperantibus in eum. Et patientiæ per quam, scilicet, sustinet grauiter, & ex malitia peccantes. Psal. Dominus iudex iustus & patiens, nunquid irascitur per singulos dies? Et lõganimitatis, per quam. s. diu sustinet homines ex infirmitate peccantes, diu tamen in peccato permanentes. 2. Pet. vl. Longanimitatem domini nostri Iesu Christi, salutem arbitramini. ¶ Deinde cùm dicit [Ignoras] importat prædictã causam. s. contemptum diuinæ patientiæ, & primò fructum diuinæ patientiæ, demonstrat: secundò periculum contẽptus, ibi [Secundum duritiam autẽ.] Dicit ergo primò, mirum est q̃ contẽnis. Nunquid igitur ignoras quoniã benignitas dei differentis pœnam. 2. Pet. 3, Nõ tardat dominus, pmissis, sed patienter agit propter vos nolens aliquos perire, sed ad pœnitentiam reuerti. Esa. 3, Expectat vos deus vt misereatur vestri. Videtur autẽ Apostolus, vt in glo. dicitur, tres gradus peccatorũ tetigisse. Primò quidẽ impunitatẽ sibi promittẽtium. Secundò contẽnentium dei bonitatem. Tertiò verò ignorãtium. Vnde dicit glo. Peccas ô homo dum tibi impunitatẽ promittis, grauius peccas, quia contẽnis, & grauissimè peccas, quia ignoras. Sed videtur hoc esse falsum, nam ignorãtia alleuiat peccatũ magis q̃ aggrauet. Est igitur secũdum quosdã intelligẽdum grauissimè. i. periculosè, quia qui ignorat peccatum, nõ quærit remedium. Vel grauissimè, ppter ignorantiæ speciẽ, quæ ad infidelitatem pertinet, q̃ est grauissimũ peccatum. Vnde dicitur 1. Cor. 14, Si quis ignorat, ignorabitur. Vel grauissimè in genere ingratitudinis. Magis enim est ingratus qui bene ficiũ nõ cognoscit, q̃ qui diminuit, quod est contẽnere. ¶ Deinde cùm dicit (Secundũ duritiam) ostẽdit periculum contẽptus, dicens, secũdum autẽ duritiam, quia. s. ob beneficia diuinæ bonitatis nõ emolitur. Eccle. 3, Cor durũ malè habebit in nouissimo, & cor impœnitens, quod. s. ad pœnitẽtiam nõ inflectitur ex dei patientia & lõganimitate. Hier. 8, Nullus est qui agit pœnitẽtiam super peccato suo. Thesaurizas tibi iram. i. multiplicas tibi reatum pœnæ. Iac. 1, Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. Vnde & hìc sequitur, In die iræ. i. in die iudicii: de qua dicitur Sopho. 1, Dies illa, dies iræ, quia. s. nunc deus vindictam non infert, quã tunc inferet, secũdum illud Psal. Cũ accepero tẽpus, ego iustitias iudicabo. Et reuelationis iusti iudicii dei, quia tunc reuelabitur iustitia diuini iudicii, quod nũc nõ creditur esse, aut nõ videtur esse iustũ. Esa. 56, Iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur. Et quia glo. hìc dicit, q̃ per duritiã & cor impœnitens significatur peccatũ in spm̃ sanctũ quod est irremissibile: ideo oportet videre quid est peccatũ in spiritum sanctũ, & quomodo sit irremissibile. Est igitur sciendũ q̃ secundũ antiquos doctores ecclesiæ q̃ fuerũt ante Augustinũ. s. Athanasiũ, Hylarium, Ambrosiũ, Hieronymum, & Chrysostomum, peccatum in spm̃ sanctum dicitur blasphemia qua opera spiritus sancti spiritui immũdo attribuũtur, vt patet Mat. 12. quod quidem dicitur irremissibile & in hoc seculo & in futuro, quia pro hoc peccato puniti sunt Iudæi, etiã per Romanos, & in futuro p dæmones. Vel quia nõ habet aliquã rationem excusationis, sicut habebat blasphemia quã dicebant in Christum inquantũ erat filius hominis: secundum illud Mat. 2. Ecce homo vorax & potator vini. Ad quod poterãt indici p infirmitatẽ carnis, sicut & in veteri testamẽto, quia filii Israel murmuraũerũt pro defectu panis & aquæ: vt legitur Exo. 16. Quasi humanũ fuit & facile remissibile, sed quod postea dixerunt corã idolo: vt Exo. 22, Isti sunt dii tui Israel qui te eduxerunt de terra AEgypti: peccauerunt in spiritum sanctũ. s. opus dei dæmonibus attribuentes. Vnde & eorũ peccatum dicitur irremissibile, cùm dominus subdit, Ego autẽ in die vltionis visitabo peccatum eorum. Augusti. autem dicit, peccatũ in spiritum sanctum esse verbũ vel blasphemiã, quam quis dicit cõtra spiritum sanctum, per quẽ fit remissio peccatorũ, secũdum illud Ioan. 20, Accipite spiritum sanctũ, quorum remiseritis peccata, &c. Et hoc quidem corde. s. ore & opere, dum aliquis perseuerat vsq; in finem vltimum. Et sic finalis impœnitẽtia est peccatum in spiritum, de qua manifestum est esse irremissibile. Magistri verò sequẽtes dicunt peccatum in spiritum sanctũ. s. quod cõmittitur ex certa malitia quæ cõtrariatur appropriato spiritui sancto. s. bonitati, sicut & peccatum in filium dei quod est ex ignorãtia quæ opponitur sapientiæ, quæ appropriatur filio. Et similiter peccatum in patrem potest dici quod fit ex infirmitate, quæ cõtrariatur potentiæ, quæ est appropriata patri. Sic ergo peccatum quod est in patrẽ, vel in filium, dicitur remissibile, quia ex hoc ipso peccatum videtur aliquã excusationem habere, quod ex ignorantia, vel ex infirmitate cõmittitur. Quod autẽ ex certa malitia cõmittitur, nullam in se habet excusationis causam: & ideo dicitur irremissibile, quia nõ habet in se, vnde remittatur, licet quãdoq; deus illud ex sua bonitate remittat, sicut quãdoq; ex sua virtute curat morbum qui est de se incurabilis. Et secũdum hoc assignantur sex species peccati in spiritum sanctũ excludẽtes ea per quæ peccatũ remittitur, quorum prima duo accipiuntur per respectum ad eam quæ se tenent ex parte dei. s. spes diuinæ misericordiæ, cui opponitur desperatio: & timor diuinæ iustitiæ, cui opponitur præsumptio. Alia verò duo accipiuntur ex parte hominis. s. contẽptus boni cõmutabilis, cui opponitur obstinatio, quę hìc duritia dicitur, per quam. s. aliquis obfirmat animum suum ad peccatum: & destinatio auersionis à deo, cui opponitur cor impœnitẽs, quod scilicet nunquam proponit per pœnitentiam reuerti ad deum. Alia verò accipiuntur ex parte donorum dei, quorum vnum est fides, secundum illud Prouer. 5, Per fidem purgantur peccata. & huic opponitur impugnatio veritatis agnitæ. Aliud autem est charitas, secundum illud Proner. 10, Vniuersa delicta operit charitas. & huic opponitur inuidentia fraternæ gratiæ.

Tetigit Paulus tres gradus peccatorum.

Quid peccatũ in spiritũ sanctũ, & quò sit irremissibile.

Lectio 2.

Qui reddet vnicuique secundum opera eius, iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam. His autem qui sunt ex contentione & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Et quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

¶ Postquã Apostolus proposuit veritatẽ diuini iudicii,excluſa cõtraria opinione,hîc manifeſtat diuini iudicii veritatẽ,& primò proponit quod intẽdit,ſecundò manifeſtat propoſitũ,ibi(His quidẽ qui ſecundũ pa.) Proponit autẽ primò veritatẽ diuini iudicii quãtum ad duo.ſ.quãtum ad opera,& quãtum ad pſonas.Quãtum ad opera quidẽ,quia in præſenti nõ reddit ſecundum opera, ſed quandoq; malè agentibus gratiã largitur,ſicut ipſi Paulo apoſtolo,qui prius blaſphemus pſecutor miſericordiã cõſecutus eſt:vt dicitur.1.Timo.1,Sed hoc nõ erit in die iudicii,quãdo erit tẽpus,ſecũdum iuſtitiã iudicandi.Pſal.Cum accepero tẽpus, ego iuſtitiam iudicabo. Et ideo alibi dicitur in Pſal.Secundum opera manuum eorum tribue illis.quantum ad perſonas attẽditur veritas diuini iudicii,quia retributionis æqualitas ſeruabitur quãtum ad omnes.2.Cor.5,Omnes nos manifeſtari oportet. ¶ Videtur autem ꝙ nõ ſit ſecundum opera retributio futura,quia peccato temporali pœna æterna retribuetur.Sed dicendum eſt ꝙ ſicut Augu.dicit 21. de ciuitate dei,In retributione iuſtitię non cõſideratur æqualitas temporis inter culpam & pœnã,quia etiam ſecundum humanũ iudicium pro culpa adulterii quæ breui hora cõmittitur,infligitur pœna mortis in qua nõ attẽdit legiſlator moram occiſionis,ſed potius ꝙ per mortẽ perpetuò exeluditur à ſocietate viuẽtium . Et ſic etiã ſuo modo homo pro culpa tẽporali punitur pœna æterna.Et ideo nõ eſt mirum ſi peccata cõmiſſa cõtra charitatem, per quam.ſ.eſt ſocietas inter deum & homines,carnaliter diuino iudicio puniuntur. Et hoc quidem eſſe iuſtum ex tribus apparet.Ex infinita dignitate dei in quem peccatur, in tãto enim quis grauius peccat,quãtò maior eſt dignitas perſonæ in quem peccatur:ſicut plus peccat qui perçutit principem,q̃ qui percutit priuatam perſonã. Et ſic cùm culpa peccati mortalis ſit quodãmodo infinita, oportet ꝙ ei infinita pœna reſpondeat.Et ſic cùm nõ poſsit eſſe infinita ſecundum intentionem relinquitur quòd ſit infinita ſecundum durationem. ¶ Secundo apparet ex voluntate per quã peccatur. Quicunq; enim mortaliter peccat auerſus ab incõmutabili bonò finem cõſtituit in bono cõmutabili,ſicut fornicator in delectatione carnis,auarus in pecunia.Et quia finis per ſe appetitur,quicunq; appetit finẽ,fertur in illud, volens illud ſemper obtinere,ſi aliquid aliud nõ obſiſtat. Vnde ille qui peccat mortaliter volnutatem habet perpetuò in peccato manẽdi niſi forte per accidens,ſicut quando timet pœnã,vel aliquid aliud impedimentũ. Vnde cõueniens eſt,vt ex quo homo ſecũdum ſuam volũtatem peecatũ perpetuò obtinendũ appetit,ꝙ æternaliter pro illo puniatur.Duus enim qui eſt inſpector cordis præcipuè ad volũtatem peccantis attendit. ¶ Tertiò ex parte effectus peccati quæ eſt ſubſtractio gratiæ,ex qua ſequitur ꝙ homo quantũ eſt de ſe perpetuò maneat in peccato à quo exire nõ poteſt niſi per auxilium gratię.Non eſt autem conueniens vt durante culpa ceſſet pœna,& ideo in ꝑpetuum durat pœna. Quòd autẽ dicitur reddere vnicuiq; ſecundũ opera ſua,non eſt intelligendũ ſecundũ ęqualitatem operũ,quia prẽmium excedit meritum,ſed ſecundũ proportionem;quia bonis retribuet bona, & melioribus meliora.Et eadem ratio eſt de malis. ¶ Deinde cùm dicit(His quidẽ qui ſecundũ patientiã.) manifeſtat ꝓpoſitum, & primò quãtum ad opera,ſecundò quãtum ad perſonas,ibi (In omnem animam.) Quãtum autem ad opera oſtenditveritatem diuini iudicii,primò quidem in bonis:ſecũdò in malis,ibi(His autem qui ex contentione.)Circa primũ duo conſideranda ſunt.ſ.meritũ & præmium.Ad meritũ tria concurrunt.Primò quidem patientia,quod poteſt intelligi vno modo de patiẽtia dei,de qua ſupra dictum eſt. An diuitias bonitatis & patiẽtiæ, vt intelligãtur illi eſſe ſecundum patientiã boni operis.ſ.diſpoſiti *qui bene* patientia dei vtuntur bene operando. Alio modo poteſt intelligi de patiẽtia hominis quod etiã intelligi poteſt dupliciter.Vno modo ſecundũ ꝙ patientia importat tolerantiã aduerſorum cum æquanimitate cordis.Hoc autem neceſſarium eſt quòd aliquis à bono opere non deſiſtat propter mala quę patitur,& hoc eſt quòd dicit,ſecundum patientiam boni operis.Iac.1, Patiẽtia opus perfectum habet. Luc.21,In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras.Secundò poteſt intelligi patientia pro longanimitate,ſiue pro perſeuerantia,vt.ſ.aliquis à bono opere ꝓpter tedium non recedat:Iac.vlti. Patientes eſtote fratres vſq; ad aduentum domini.Ad Hæb.10,Patientia vobis neceſſaria eſt.Secundũ eſt bonitas operis,quod quidem dicitur bonũ ſecundum ordinem ad debitũ finem,& ſecundũ quod conuenit regulæ debitæ quod eſt lex dei & ratio humana.Gal.vlti.Bonũ facientes nõ deficiamus,Secundò tãgitur rectitudo intentionis quærentibus vitã æternam,vt.ſ.in malis quæ homo patitur,vel in bonis quę agit nõ quærat aliquid temporale ſed æternum.Mat.6.Primùm quærite regnum dei. ¶ Ex parte etiam prærnii tangit tria, quorum primum eſt gloria quæ ſignificat claritatem ſanctorum etiam intrinſecam qua replebuntur in mente,ſecundum illud Eſa.58,Implebit ſplẽdoribus animam tuam.& exteriorem qua ſplendebunt in corpore.Mat.13,Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum,Pſal.Exultabũt ſancti in gloria.Secundò tangitur honor per quem ſignificatur ſanctorum dignitas,& reuerentia quæ eis exhibetur ab omni creatura.Erũt enim reges & ſacerdotes.Apoc.5, Feciſti nos deo noſtro regnum & ſacerdotes.Et vlterius cõputabuntur inter filios dei, ſecũdum illud Sap.5,Ecce quomodo cõputati ſunt inter filios dei.Pſal.Nimis honorati ſunt amici tui deus. ¶ Tertiò tãgitur incorruptio,quia ſcilicet illa gloria & honor non erunt tranſitoria,ſicut ea quæ ſunt in hoc mundo.1.Corinth.9, Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant,nos autem incorruptam. ¶ Deinde cùm dicit [His autem]oſtendit veritatem diuini iudicii in malis, in quibus etiam tangitur culpa & pœna.Et quãtum ad culpam tanguntur tria , quorum primum eſt,contentionis pertinacia,quæ quidem primò poteſt intelligi hominis ad deum beneficiis ad ſe vocantem , contra quem homo contendere videtur diuinis beneficiis reſiſtendo.Deuteron.31, Adhue viuente me & ingrediente vobiſcum ſemper contentioſe egiſtis contra dominum.Secundò poteſt intelligi de contentione hominis contra fidem.2.Tim.2, Noli verbis cõtendere. ¶ Tertiò poteſt intelligi de contẽtione hominum adinuicem,quæ contrariatur charitati,quæ eſt mater virtutũ.Iac.3,Vbi zelus & contentio,ibi,incõſtantia & omne opus prauum.Tertiò ponitur duritia eorum.ſ.qui nõ acquieſcunt veritati.Quod poteſt vno modo intelligi de veritate fidei.Ioan.8,Si veritatẽ dico,quare nõ creditis mihi?Alio modo de veritate diuinæ iuſtitiæ,cui nõ acquieſcũt,veritatem diuini iudicii non credentes.Ezech.18 , Dixiſtis,nõ eſt æqua via domini. Tertiò poteſt intelligi de veritate vitæ,cui non acquieſcunt,qui peruerſe viuunt.Io.3,Qui facit veritatem,venit ad lucem. Tertiò autem tãgitur malitia in hoc ꝙ dicit,Credunt autem iniquitati,vel quia conſentiunt perſuadentibus iniquitatem. Prou. 22, Malus

De in præſenti nõ reddit ſemper ſecundum opera.

Quomodo ſit iuſtitia cũ peccatũ punitur pœna æterna.

Quomodo deꝰ dicatur reddere ſecundũ opa.

Ad meritũ tria concurrunt.

In præmio bonorũ tria

De diuino iudicio in malos.

In culpa malorũ tria

obedit linguæ iniquę.Vel quia credũt impunitatẽ peccatorũ quæ in diuinã iniquitatem redũdaret.Eccl.5, Ne dixeris peccaui,& quid mihi accidit triſte?Vel credũt iniquitati.i.infidelitati.ſ.doctrinę quæ eſt contra fidẽ.2,The.2.Iudicẽtur omnes q̃ nõ crediderũt veritati,ſed cõſenſerũt iniquitati. ¶ Ex parte autẽ pœnæ quatuor ponũtur,quæ quidem dupliciter diſtingui poſſunt.Vno modo vt ira.i.pœna & vindicta corporalis intelligatur eſſe poſt iudiciũ.Sopho.1,Dies illa,dies iræ.Indignatio autẽ in iudicio quãdo impii ſibiipſis indignabũtur ſit ex peccatis quę cõmiſerũt.Sap.5,Errauimus à via veritatis.Tribulatio autẽ & anguſtia pertinẽt ad animã ſeparatã à corpore ad reſurrectionẽ.Prouer.1,Quãdo venerit ſuper vos tribulatio & angueſtia.Vel alio modo poſsũt diſtingui vt prima duo accipiãtur ex ꝑte dei,cuius ira dicitur diſpoſitio ad puniẽdum q̃ eſt malis horribilis.Apoc.6,Dicẽt mõtibꝰ & petris cadite ſuper nos,&c.Indignatio eius refertur ad hoc ꝙ peccatores ĩdignos reputabit vita æterna.ꝑs.Quibꝰ iuraui in ira mea ſi introibũt.Alia verò accipiũtur ex ꝑte hominis.Et tribulatio quidẽ dicitur à tribulo quę pũgit,vnde ad tribulationẽ poteſt pertinere omne quod dolorẽ infert.Sopho.1,Vox diei dñi amara tribulabitur ibi fortis.Angueſtia autẽ dicitur ex hoc ꝙ animus hominis angueſtiatur nõ valẽs inuenire remediũ cõtra mala quæ timet,vel iam patitur. Dañ.13, Angueſtiæ mihi ſunt vndique,& quid eligam ignoro.Iob.17,Nunquid clamorem illius audiet deus cum venerit ſuper illũ angueſtia. ¶ Deinde eũ dicit(In omnẽ aninã.)oſtẽdit veritatẽ diuini iudicii quãtũ ad perſonas.Et primò ꝓponit huius æquitatẽ.Secũdò rationẽ aſsignat,ibi(Non eſt enim perſonarũ.)Tertiò rationẽ manifeſtat,ibi(Quicunq; enim.)Veritatẽ quidẽ diuini iudicii quantũ ad perſonas oſtendit primò in malis cũ dicit(In omnẽ animã hominis operãtis.)id eſt cõtra omnẽ animã,quia ſicut gloria ſanctorũ ab anima ad corpus deuenit,ita reproborum pœna primò & principaliter eſt in anima,& ſecundò in corpore, quod ꝓpter defectũ vel culpã animæ reſurget paſsibile.Ezec.18,Anima quæ peccauerit ipſa morietur.Dicit autẽ(Iudæi primũ & Græci.)quia Iudæis maior pœna debebatur tanq̃ cognoſcẽtibus dei volũtatẽ per legẽ.Luc.12,Seruus ſciẽs volũtatẽ dñi ſui dignè plagis vapulabit multis.Et ſimiliter chriſtiani quãtũ ad idẽ peccatũ,puta adulteriũ vel furtũ,grauiori pœna puniũtur q̃ infideles.Heb.10,Quãto magis putatis maiora mereri ſupplicia q̃ filiũ dei,&c.Sed quãtũ ad totã pœnã grauior eſt pœna infideliũ ꝓpter peccatũ infidelitatis,quod eſt grauiſsimũ.Vnde dicitur.1,Pet.3,ꝙ ſuper incredulos ira dei manet.Secundò manifeſtat in bonis,& ponit primò duo,quæ ſuprã dixit gloriã & honorẽ.Tertiũ verò.ſ.pacẽ ponit loco incorruptionis quã includit pax & multa alia cõprehẽdit.Nõ enim poteſt eſſe pax hominis pfecta quãdiu aliquis timet ſe amiſſurũ bona quæ habet,ſed tũc aliquis habet verã pacẽ cordis quãdo habet omnia quæ cõcupiſcit, & ea perdere nõ timet.Eſaiæ.32,Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.Et in his etiã primatũ Iudæis attribuit,quia eis ſunt primò ꝓmiſſa,& in eorũ ꝓmiſsiones gẽtes introierũt.Ioãnis quarto,Alii laborauerũt & vos in labores eorũ introiſtis. ¶ Deinde eũ dicit,(Non enim eſt.)aſsignat rationẽ dictorũ,quia ſcilicet nõ eſt perſonarũ acceptio apud deũ.Act.10, Nõ eſt perſonarũ acceptor deus. Opponitur autẽ perſonarũ acceptio iuſtitiæ diſtributiuę,per quã aliquis diſtribuit vnicuiq; ſecũdũ dignitatẽ perſonarũ,ergo acceptio eſt quãdo præter dignitatẽ datur alicui plus vel minus.Tũc autẽ hoc fit præter dignitatẽ quãdo hoc fit nõ propter cõditionẽ perſonæ quę facit ad cauſam.Hoc eſt enim cauſam accipere.ſ.quaſi regulã operandi,ſed propter perſonã quaſi ipſa perſona accipiatur vt cauſa aliquid faciẽdi,puta ſi aliquis det alicui propter conſanguinitatẽ plus de bonis patrimonialibꝰ,nõ eſt acceptio perſonarũ,quia cõſanguinitas eſt cõueniẽs cauſa ꝓpter quã in talibꝰ bonis debeat habere . Si autẽ ꝓpter cõſanguinitatẽ aliquis prælatus det alicui plus de bonis eccleſiaſticis,poteſt hoc ad acceptionẽ perſonarũ pertinere,ſi aliàs idoneitas nõ cõcurrat.Non enim cõſanguinitas eſt ratio cõueniẽs diſtributionis bonorũ ſpiritualiũ,quia igitur deus omnia conueniẽtiſsima ratione facit nõ cadit in ipſum perſonarũ acceptio.Dicitur enim Sap.8,Quòd diſponit omnia ſuauiter.ſed videtur acceptio perſonarũ,quia peccatorũ quoſdã in ſuis peccatis relinquit,quoſdã ad ſe vocat.Sed dicẽdũ ꝙ perſonarũ acceptio opponitur iuſtitiæ.Vnde locũ habet in his quę dãtur ex debito,quod attẽdit iuſtitia: deus autẽ nõ ex debito,ſed gratis peccatores ad pœnitẽtiã vocat.Si enim ex operibꝰ,iam nõ ex gratia,vt dicitur infrà.11.Et Tit.3,Nõ ex operibꝰ iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundũ ſuã miſericordiã ſaluos nos fecit.In talibꝰ autẽ beneficiis gratis datis nõ ſolũ deo,ſed etiã homini liberũ eſt dare cui voluerit. Matth.20, An nõ licet mihi facere quod volo? ¶ Deinde eũ dicit(Quicunq; enim.)exponit prædictã rationẽ,ꝙ enim nõ ſit perſonarũ acceptio apud deũ patet ꝓ hoc ꝙ omnes q̃ peccãt puniũtur. Vnde primò loquitur quãtũ ad illos qui legẽ nõ ſuſceperũt dicẽs,ꝙ quicũq; peccauerit ſine lege.ſ.Moyſi accepta à deo,ſine lege peribit i.cõdẽnabitur nõ,ꝓpter legis trãſgreſsionẽ Iob.4, Quia nullus intelligit in ęternũ peribũt.Secũdò loquitur quãtũ ad illos q̃ legẽ ſcriptã aceeperũt,& dicit ꝙ quicũq; peccauerũt in lege.i.poſt legẽ ſcriptã iudicabuntur per legẽ.i.,ꝓpter hoc ꝙ trãſgreſsi ſunt præceptũ legis.Io.12, Sermo quẽ locutus ſum vobis ille iudicabit eum in nouiſsimo die.Quidã autẽ ex hoc modo loquẽdi occaſionẽ erroris ſumpſerũt.Quia enim Apoſtolus nõ dicit,quicũq; in lege peccauerit per legẽ peribit,dixerat autẽ de his qui ſunt ſine lege ꝙ ſine lege peribũt,erediderũt ꝙ illi qui poſt legẽ ſuſceptã peccãt,iudicẽtur aliqualiter.ſ.in prẽſenti,nõ tamẽ pereunt. Sed ſicut dicit glo.quis Chriſtianus dicat nõ perire Iudęũ ſi nõ credat in Chriſtũ, eũ dñs dicat ꝙ tolerabilius erit Sodomæ in die iudicii q̃ eis,vt habetur Matth.12,Vnde Ezech.18,Nolo mortẽ peccatoris.Vtitur autẽ tali diuerſitate in loquẽdo,quia vt Greg.dicit in moralibꝰ ſup illud Iob.36,Iudiciũ pauperibꝰ tribuit. Quidã in futuro iudicio peribũt,ſed nõ iudicabũtur.i.tmpii,q̃ ſunt ſine fide & lege dei.ꝑs,Nõ reſurgẽt impii in iudicio,quia ſcilicet nõ eſt locus diſceptãdi cõtra eum q̃ totaliter alienus eſt à deo.Ioã.3,Qui nõ credit iam iudicatus eſt. Alii verò q̃ lege dei & fide ſuſcepta peccãt ita peribũt,ꝙ etiã iudicabũtur,quaſi quadã diſceptatione eũ eis facta.Vnde Ezech.34.dicitur,Ecce ego iudico inter pecus,& pecus arietũ & hyrcorũ. Sicut & rex(vt Gregorius dicit)hoſtes cõdẽnat abſq; audiẽtia,ciues autẽ eũ diligẽti audiẽtia. ¶ Lectio.iii.

Ex parte pœnæ malorum quatuor.

Iudæi puniuntur grauius gentilibus, & chriſtiani grauius iudæis & gẽtilibus cæteris paribus.

Quid acceptio perſonarum.

NOn enim auditores legis iuſti ſunt apud deũ:ſed factores legis iuſtificabũtur.Cùm enim gẽtes quæ legẽ non habẽt, naturaliter ea quæ legis ſunt faciũt,eiuſmodi legẽ non habẽtes,ipſi ſibi ſunt lex qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis,teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorũ,& inter ſe inuicẽ cogitationum accuſantium,aut etiam defendentium in die cùm iudicabit deus occulta hominum, ſecundum euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Postq̃ Apostolus cõfutauit humanum iudiciũ quo se Gentiles & Iudæi mutuo iudicabãt,& diuinũ iudicium cõmendauit,hîc procedit ad ostẽdendum ea quibus Iudęi gloriabãtur eis nõ sufficere ad salutẽ:& primò ostendit ꝓpositum,secũdò soluit ea quæ in contrariũ dici possent.3.cap.ibi (Quid ergo amplius,&c.) Duobus Iudæi gloriabãtur.s.de lege & circũcisione quæ nõ erat ex lege Moysi,sed ex patrib⁹,vt dicitur Ioan.7.Primò ergo ostendit ꝙ lex audita siue recepta nõ sufficiebat ad salutem.Secundò ostendit idem de circuncisione,ibi(Circuncisio quidẽ,&c.)Circa primum duo facit.Primò proponit quod intẽdit.Secundò manifestat propositũ,ibi (Cùm enim Gẽtes.)Circa primum proponit duo.Vnũ excludendo,alterũ asserẽdo.Excludit enim quod Iudęi opinabãtur.s.se per solùm legis auditũ iustificari.Vnde dicit,ita dictũ est:peccantes in lege,iudicentur ꝑ legem.Nõ enim auditores legis ex hoc ipso ꝙ legẽ audiunt,iusti sunt apud deũ, & si apud homines iusti reputantur.Mat.7, Qui audit verba mea & nõ facit ea,similis est viro stulto.Ia.1, Si quis auditor est verbi & nõ factor,&c.Secũdò astruit ꝙ factores legis sunt iusti,cũ dicit,sed factores legi iustificabũtur.Mat.7,Omnis qui audit verba mea &facit ea,assimilabitur viro,&c.Ia.1,Estote factores verbi & nõ auditores tantũ,& Psal.Intellectus bonus oĩbus faciẽtib⁹ eũ. ¶Sed circa secundũ videtur esse quod infrà.3.dicitur,Ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro coram eo. Non ergo aliqui exhoc ꝙ opera legis faciunt,iustificantur.Sed dicendum est ꝙ iustificari tripliciter accipi potest.Vno modo potest accipi quantum ad reputationẽ,vt tunc aliquis iustificari dicatur,quãdo iustus reputatur.Eze.16. Iustificasti sorores tuas.s.per reputationem.Et secundum hoc potest intelligi hoc, Factores legis iustificabuntur.i. iusti apud deum & homines reputabuntur.Secundò per executionẽ iustitiæ inquantũ.s.opera iustitię exequuntur.Luc.18,Descendit hic iustificatus in domum suã,quia scilicet publicanus opus iustitiæ fecerat cõfitendo peccatũ.Et hoc modo verificatur quod hîc dicitur,Factores legis iustificabũtur.s.legis iustitiã exequendo. ¶Tertio modo potest accipi iustificatio quantũ ad causam iustitiæ, vt.s.ille dicatur iustificari qui iustitiã de nouo accipit,sicut infrà 5,Iustificati igitur ex fide,&c.sic autẽ non intelligitur hîc ꝙ factores legis iustificẽtur quasi ꝑ opera legis iustitiam acquirãt.Hoc quidẽ esse nõ potest,neq; quãtum ad opera cerimonialia quæ gratiã iustificãtem non cõferebãt,neq; etiã quantũ ad moralia ex quib⁹ habitus iustitię nõ acquiritur,sed potius ꝑ habitum iustitiæ infusum huiusmodi opera facimus. ¶Deinde cũ dicit [Cùm enim Gẽtes,]manifestat ꝓpositum.Et primò ostendit ꝙ factores legis etiã si nõ sint auditores,iustificãtur. Secundò ꝙ auditores legis sine legis obseruantia nõ iustificantur,ibi[Si autẽ Iudæus.]Circa primũ tria facit.Primò ꝓponit dignitatẽ eorum qui legẽ absq; auditu obseruant. Secundò manifestat quod dixerat,ibi [Qui ostẽdunt opus legis.]Tertiò ꝓbat,ibi[Testimonium reddẽte illis.]Circa primum tria tãgit quãtum ad Gẽtiles.Primò carentiã legis dicens,Cùm enim Gẽtes que legem nõ habent.s.diuinam,quã non acceperunt:nõ enim Gẽtibus data est lex,sed Iudæis,secundum illud Eccl.24.Et in Psal. Nõ fecit taliter omni nationi.Deut.33,Legẽ prȩcepit nobis Moyses hæreditatẽ multitudinis Iacob.Ex quo patet ꝙ Gẽtiles nõ peccabant:nõ obseruãdo cerimonialia legis.Secundò cõmendat in eis legis obseruantiã cùm dicit,Naturaliter faciunt quæ sunt legis.i.quæ lex mãdat.s.quantum ad præcepta moralia quæ sunt de dictamine rationis naturalis,sicut & de Iob dicitur ꝙ erat iustus & rectus ac timẽs deum & recedẽs à malo. Vnde ipse dicit.23, Vestigia eius secutus est pes meus,vias eius custodiui. ¶Sed ꝙ dicit,naturaliter,dubitationẽ habet:videtur enim patrocinari Pelagianis, qui dicebãt ꝙ homo per sua naturalia poterat omnia præcepta legis seruare. Vnde exponẽdum est naturaliter.i.per naturã gratia reformatã.Loquitur enim de Gẽtibus ad fidem cõuersis,qui auxilio gratiæ Christi ceperãt moralia legis seruare. Vel potest dici naturaliter. i. per legẽ naturalẽ ostendentẽ eis quid sit agẽdum,secundum illud Psal.Multi dicunt quis ostendit nobis bona,signatum,&c. Quod est lumẽ rationis naturalis,in qua est imago dei,& tamen nõ excluditur quin necessaria sit gratia ad mouẽdum affectum,sicut etiam per legẽ est cognitio peccati,vt dicitur infrà 3.& tamen vlterius requiritur gratia ad mouendum affectum, ¶Tertiò ostẽdit eorum dignitatẽ in hoc.s.ꝙ huiusmodi legẽ non habẽtes ipsi sibi sunt lex,inquantum.s.funguntur officio legis ad seipsos,instruendo se & inducendo ad bonũ:quia vt Philosophus dicit.10, Ethic.Lex est sermo coactionem habens ab aliqua prudentia & intellectu procedens.Et ideo dicitur.1.Timo.1.Quòd iusto lex nõ est posita.i.exteriori legẽ nõ cogitur,sed posita est iniustis,qui indigent exterius cogi.Et iste est supremus gradus dignitatis in hominibus, vt.s. non ab aliis, sed à seipsis inducantur ad bonum.Secundus verò gradus est eorum qui inducuntur ab alio, sed sine coactione. Tertius autẽ est eorum qui coactione indigent ad hoc ꝙ fiant boni.Quartus est eorũ qui nec coactione ad bonum dirigi possunt.Hiere.2.Frustrà percussi filios vestros,disciplinam non receperunt. ¶Deinde cùm dicit,[Qui ostendunt.]ostendit quomodo ipsi sunt sibi lex,quod quidã accipere possumus ad similitudinẽ legis quæ ab exteriori homine proponitur,quæ.s.consueuit ad infirmitatẽ & memoriã scripto tradi, & similiter illi qui legẽ obseruant absq; exterioris auditu legis,ostendunt opus legis scriptum,nõ quidem atramento,sed primò quidẽ & principaliter spiritu dei viui,vt dicitur.1.Cor.3.Secundò etiam humano studio. Prouer.3,Describe ea in tabulis cordis tui.s.præcepta sapientiæ.Vnde & hîc sequitur,In cordibus suis: nõ pergameno aut tabulis lapideis siue æreis. Hier.31,Dabo legem meam in visceribus eorum,& in corde eorum superscribam eam. ¶Deinde cùm dicit [Testimonium reddẽte.] probat quod dixerat.s.ꝙ opus legis sit in cordibus eorum inscriptum per quędã opera quæ huiusmodi scriptum annuntiãt. Et primò ponit illa opera,quorum vnum est testimonium conscientiæ,quod tangit dicens, testimonium reddente illis conscientia,quæ quidem nihil aliud est q̃ applicatio cognitionis habitæ ad iudicãdum de aliquo vtrum sit bene vel malè factum.Vnde huiusmodi cõscientia quãdoq; testimonium phibet de bono,secundũ illud.2. Cor.1,Gloria nostra hæc est testimoniũ cõscięti nostræ.Quãdoq; autẽ de malo.Eccl.7.ca.Scit cõscientia tua,quia & tu crebro maledixisti aliis.Nõ autẽ potest aliquis phibere testimoniũ de aliquo opere ꝙ sit bonum vel malũ,nisi ꝑ hoc ꝙ habet legis notitiã.Vnde hoc ipsum ꝙ cõscięntia testimoniũ reddit de bono vel malo,est euidẽs signũ ꝙ in corde hoĩs sit opus legis descriptũ.Aliud autẽ opus est accusatio &defensio quę fiue notitia legis esse nõ possunt.Et q̃tum ad hoc dicit,Et cogitationũ.i.cogitationib⁹, accusantiũ aut etiã defendentiũ.i.accusantibus vel defendẽtibus more Græcorũ,qui genitiuis loco ablatiuorũ vtuntur, & hoc

Gloria Iudæorum.

Falso putabãt Iudæi se iustificari solo auditu legis.

Quis dicitur iustificatus?Iustificatur quis apud homines ꝑ opera legis, & hæc iustitia dicitur iustitia operum, et hæc iustitia nõ iustificat apud deum vbi solus scit. Alia est iustitia qua quis dicitur iustus apud deũ,& dicitur iustitia fidei nõ qa per solã fiat fidẽ, sed qa illius principium est fides.

Quomodo verũ sit ꝙ quis naturaliter agat q̃ legis sunt.

Quid lex. Quatuor gradus hominum.

Duo ostendunt opꝰ legis scriptũ in cordibus hominũ. s. cõscięntia et cogitationes accusantes. Quid conscientia.

inter seinuicẽ.Insurgit eñ homini circa aliquod factũ aliqua cognitio accusans,dũ ꝓpter rationẽ aliquã cogitat se malè fecisse.Psa.Arguã te & statuã cõtra faciẽ tuam.Esa.3.Agnitio vultus eorũ respõdebit eis. Quãdoq; etiã insurgit aliqua cognitio defendẽs dũ per aliquã rationẽ cogitat se fecisse bene,secũdum illud Iob 27,Nõ reprehẽdet me cor in omni vita mea.Et inter hãc accusationẽ & defensionẽ locũ habet testimoniũ cõscięntiæ cui statur.Potest & aliter legi,vt dicatur testimoniũ reddẽte illis conscięntia ipsorũ,quę.s.cõscientia nõ solùm est operũ,sed etiã cogitationũ,de quibus.s.homo conscięntiam habet,sed primũ melius est.Sed quia testimoniũ accusatio & defensio in iudicio locum habẽt,agit secũdò de huiusmodi iudicio,ostẽdens tẽpus,cùm dicit, die,quod dicit nõ ad designãdum tẽporis qualitatẽ,sed absconditorum manifestationem.1. Cor.4,Illuminabit abscõdita tenebrarum.Quãdoq; tamen dicitur nox propter incertitudinẽ horæ illius. Matt.25,Media nocte clamor factus est.Dicũtur autẽ cogitationes accusantes vel defendẽtes in die iudicii nõ illę quæ tunc erunt,quia tunc vnicuiq; manifesta erit salus vel dãnatiõ,sed defensiõ vel accusatio cogitationum quæ nunc sunt,& testimonium conscięntiæ quod nunc est, representabitur homini in illa die virtute diuina faciente,vt dicit Aug.2.de ciuit.dei, Notitia autẽ illarum cogitationum quæ remanent in anima, nihil esse aliud videtur,vt dicit glo.q̃ reatus pœnæ vel meritum ex eis cõsequens.Ostẽdit etiã authorem iudicii,dicens,Cùm iudicabit deus.Psal.Iudicabit orbem terrarum in æquitate.Determinat etiam de quibus erit iudicium,cùm dicit,Occulta hominum.de quibus nunc homines iudicare nõ possunt.1.Cor.4,Illuminabit abscõdita tenebrarũ.Ostẽdit etiã doctrinam,ex qua habetur fides de hoc iudicio,cùm dicit, secũdum euãgelium meũ.i.à me prædicatũ.Mat.12.Omne verbũ otiosum&c.Dicit autem,euãgelium meũ, q̃is nõ possit dicere baptismũ suum,& sit vtriusq; minister,quia in baptismo nihil operatur industria hominis,sed in euãgelio prædicando,industria prædicatoris operatur.Ephe.3.Prout potestis legẽtes intelligere prudentiã meam in ministerio.Postea ponit cui datum est iudiciũ,cùm subdit,Per Iesum Christum,qui.s. est cõstitutus à deo iudex viuorũ & mortuorum , vt dicitur Act.10.& Ioan.5, Pater omne iudiciũ dedit filio,qui.s. in iudicio apparebit bonis& malis:sed bonis secũdum gloriam diuinitatis.Esa.33,Regem in decore suo videbunt.Malis autem secundum naturam humanitatis.Apoc.1,Videbit eum omnis caro. ¶Lectio 4.

Quid sunt cogitatiões ꝙremanẽt in aĩa post hãc vitã, q̃ nũc sunt in ea,& eam accusabũt.

Si autem tu Iudæus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti voluntatem eius, & probas utiliora instructus per legem,confidis teipsum esse ducem cæcorum,lumen eorum, qui in tenebris sunt,eruditorem insipientium,magistrum infantium,habentem formam scięntiæ & ueritatis in lege. Qui ergo alium doces,teipsum nõ doces? Qui prædicas nõ furandum,furaris? Qui dicis non mœchãdum mœcharis? Qui abominaris idola,sacrilegium facis? Qui in lege gloriaris,per prævaricationem legis deum inhonoras? Nomen enim dei per uos blasphematur inter Gẽtes, sicut scriptum est.Circuncisio quidem prodest si legem obserues. Si autem prævaricator legis sis,circuncisio tua præputium facta est. Si igitur præputium iustitias legis custodiat,nónne præputium illius in circũcisionem reputabitur? Et iudicabit id quod ex natura est præputium,legem consummans,te qui per literam & circuncisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto Iudæus est,neque quæ in manifesto in carne,est circuncisio: sed qui in abscondito Iudæus est,& circuncisio cordis in spiritu,non in literæ:cuius laus non ex hominibus, sed ex deo est.

Iudæorum ꝓrogatiuæ.

Iudæorum defectus in transgressione legis.

¶Ostenso quòd factores legis iustificantur etiam sine hoc quòd sint auditores, quod pertinebat ad Gentiles,hîc ostendit quòd auditores non iustificantur nisi sint factores, quod pertinet ad Iudæos. Primò ergo ostendit prærogatiuam Iudæorum quantum ad legis fusceptionem.Secundò ponit eorum defectum quantum ad legis transgressionem,ibi [Qui ergo alium.] Ponit autem eorum prærogatiuam tripliciter. Primò quantum ad Gentem cui data est lex.Secundò quantum ad legem,ibi[Et nosti voluntatem eius]Quantum autem ad Gentem dicit,Si autem tu Iudęus cognominaris,quod est nomen honorabile,secũdum illud Psal.Facta est Iudæa sanctificatio eius.Ioan.4,Salus ex Iudæis est.Dicũtur autem Iudæi,nõ à Iuda Machabęo,vt quidã dicunt,forte propter hoc ꝙ Iudas Machabęus gentem illã in dispersione existẽtem congregauit & protexit, secundum illud 1. Mach.3,Præliabatur prælia Israel cum lætitia,& dilatauit gloriam populo suo.Inuenitur enim nomen Iudæorum ante Iudam Machabęum,secũdum illud Hester 8, Iudæis noua lux oriri visa est.Et ideo dicẽdum est ꝙ Iudæi denominantur à Iuda patriarcha.Gen.49. Iuda te laudabunt fratres tui.Cùm enim tempore Roboam,10.tribus ab eius regno se segregãtes vitulum aureum adorarent in transmigrationem sunt ductę ab Assiriis,vt habetur 4.Reg.17. Nec de eorum reuersione facit mentionem scriptura, sed potius terra remãsit occupata ab alienigenis,qui postmodum Samaritani sunt dicti.Duæ autẽ tribus.s.Iudæ & Beniamin adhærentes regno Roboam perseuerauerũt in cultu dei.Et q̃is in captiuitatem Babylonis fuerunt ductæ, postmodũ tamen per Cyrũ regem Persarũ sunt reducti in terrã suam,vt dicitur 1.Esdr.1,Et quia tribus Iudæ maior erat,ab ea gens tota illa denominabatur.Et nõ solùm illi qui erant ex tribu Beniamin,sed etiã de aliis tribubus reuertẽtibus qui se illis adiunxerunt. ¶Consequẽter cùm dicit(Et requiescis in lege)ponit eorũ prerogatiuã quãtum ad legẽ.Et primò quidẽ quãtum ad ipsam legẽ,cũ dicit,& requiescis in lege,quasi per eam certificatus in credendis & in agẽdis. Dubitans enim intellectu nõ quiescit,sed vtrinq; solicitatur: qui autẽ sapiẽtiæ certitudinẽ accipit,mente quiescit.Sapiẽ.8,intrans in domum meã cõquiescam cũ illa. Secũdò quãtum ad legislatorẽ, cùm subdit,& gloriaris in deo.i.in cultu & notitia vnius dei.Hie.9.In hoc glorietur qui gloriatur scire & nosse me.1.Cor.1.& 2.Cor.10,Qui gloriatur in domino glorietur. ¶Deinde cũ subdit(Et nosti)ponit prerogatiuam eorũ quantũ ad fructũ legis:primò quãtum ad hominem respectu suipsius:secũdò respectu aliorum,ibi(Confidis)Ponit autem dupliciẽ fructum. ¶Primum quidem respondentem gloriæ quam de deo habebant,cùm dicit,nosti volũtatem eius,qui.s.deus velit vos facere.infrà 12, Vt probetis quæ sit volũtas dei. ¶Secundum fructũ ponit,qui respõdet quiescẽti in lege dei,cùm dicit,& probas vtiliora.i.scis approbare eligẽdo nõ solùm mala à bonis,sed etiã meliora à minus bonis.Vnde quęrebat quidã Mat.22.Quod est mandatum magnum.& hoc instructus per legem.Psal.Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. ¶Consequẽter ponit fructus per respectũ ad alios,qui quidem tripliciter se habent ad notitiam legis . Quidã enim sunt omnino in legis ignorãtia cõstituti.Vno quidẽ modo per defectũ naturalis ingenii, sicut & homo corporaliter dicitur cæcus per defectũ interioris

Vnde dicuntur Iudæi, oẽs filij Iacob opinto. Israelitæ dicũtur Iudæi à Iuda patriarcha.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiæ visiuæ.Esa.59,Palpauimus cæci parietem.Huiusmodi autem hominibus nō potest homo lumen scientiæ præbere,vt ipsi per se videre possint quid sit agendū,sed præbet eis homo ducatū vt cæcis mādando eis quid facere debeant:quāuis mandatorum rationē non cognoscant.Iob.29,Oculus fui cęco: de quibus tamen dicitur Mat.15,Cæci sunt,& duces cæcorū.Alio modo sunt in ignorātia per defectū disciplinæ qui sunt quasi in tenebris exterioribus nō illuminati per doctrinā quibus sapiens præbere potest lumē disciplinæ vt intelligāt quæ mandantur,& hoc est ꝙ dicit,Lumen eorū qui in tenebris sunt.Lu.1,Illuminare his qui in tenebris.Secundò autē tangit illos qui sunt in via pueniendi ad scientiā,quā nondū attigerūt, & hoc vno modo ꝑ defectū plenæ instructionis.Et hoc est ꝙ dicit,Eruditorē insipientiū.i. eorū qui nōdum sapientiā acceperūt, qui dicūtur erudiri quasi erui à ruditate q̄ à principio inest oībus cùm primò instruuntur.Eccl.7,Filii tibi sunt,erudi eos.Alio modo per defectū ætatis sicut sunt pueri.Et quantū ad hoc magistrum infantiū.Esa.33,Vbi est doctor paruulorū.Tertii verò sunt qui iā sunt in scientia ꝑfecti.Et isti indigēt à sapiētibus informari vt habeant sapientū dicta in authoritate quasi quandā regulā seu formā.Et quātum ad hoc dicit habentē formam sciētiæ.2.Thim.1,Formā habe bonorum verborū quę à me audisti.Et Phil.3,Obseruate eos qui ita ambulāt sicut habetis formā nostrā. Oportet autē eos qui sic informātur authoritate maiorū instrui vt sciāt quid sit in lege traditū.Et ideo dicit,scientiæ.Sapiē.10,Dedit illi sciētiam sanctorum.Et etiā vt sciant quid sit verus intellectus eorū quæ traduntur in lege. Et quātum ad hoc dicit, veritatis,ps.Emitte lucē tuam & veritatē tuam. ¶Deinde cū dicit(Qui ergo aliū doces.)ostendit defectum eorum secundū transgresionem legis.Et primò hominis ad seipsum cum dicit,Qui ergo aliū doces, dirigēdo ipsum ad bonū,teipsum non doces dirigēdo.Et potest legi vel interrogatiuē, quasi cū quadā indignatione,vel remissiuē quasi asserēdo eorum malitiā,& simile est in sequentibus.Iob 4,Ecce docuisti plurimos.Et infrà,Nunc tetigit plaga & defecisti.Secundò tangit defectū quantum ad proximum.Primò quidem quantum ad res quæ furto subtrahūtur,cùm dicit,Qui prædicas nō furādum furaris.Esa.1,Principes tui infideles socii furū.Secundò quantū ad personā cōiunctā,quæ ꝑ adulteriū polluitur.Et quātum ad hoc dicit,Qui doces nō mœchandū mœcharis.Osęæ 7,Omnes adulterātes quasi clibanus.Hier.5,Vnusquisq; ad vxorem proximi sui.Tertiò autē ostendit eorum defectū per cōparationem eorum ad deum , & primò quidem quantum ad hoc ꝙ peccabant cōtra ipsius cultum.Et quantum ad hoc dicit, Qui abominaris idola,cognoscens.s.ex pręcepto legis ea nō esse colenda.Sacrilegiū facis,abutendo.s.his quę pertinent ad diuinum cultum.Quod quidē primò fecerunt in statu legis.Malac.1,Dicitis mensa domini cōtaminata est.Et postmodum blasphemādo Christum.Mat.12,In Beelzebuth principe,&c. Secundò quātum ad ipsam gloriam cum dicit,Qui in lege gloriaris ꝑ pręuaricationem legis deum inhonoras,sicut enim legis obseruātia in bonis operibus est occasio videntibus vt honorent deū, ita etiam trāsgresio legis ꝑ mala opera occasio est videntibꝰ blasphemandi.1.Pet.2,Ex bonis operibꝰ vos cōsiderantes glorificent deum.Ecōtra autem dicitur.1.Thim.6. Quicūq; sunt sub iugo seruitutis dominos suos omni honore dignos arbitrētur,ne nomē dñi & doctrina fidei blasphemetur.Et ideo inPsa.dicitur,Vidi pręuaricātes & tabescebā.Et ad hoc inducit authoritatem subdens,Nomen enim dei ꝑ vos blasphematur inter Gētes,quia.s.Gentes videntes Iudęorū malam cōuersationem,reputabant hoc prouenire ex mala instructione legis à deo traditę.Dicit autē,sicut scriptum est.s.Esa.52.Dominatores eius iniquè agunt,& iugiter tota die nomen meum blasphematur. & Ezec.36.secundum aliam literā vbi nostra sic habet,Non propter vos faciam domus Israel,sed ꝓpter nomen sanctum meum quod polluistis in Gentibus. ¶Deinde cum dicit(Circumcisio.)ostēdit ꝙ nec circumcisio sufficit ad salutē eadē ratione qua nec lex,quia.s.obseruantia legis sine circūcisione valet,sine qua tamen circumcisio nō prodest,sicut similiter dictū est.Et circa hoc tria facit. Primò cōparat circumcisionē ad Iudæos circumcisos.Secūdò ad Gētes incircūcisas,ibi(Si igitur præputiū) Tertiò manifestat quod dixerat,ibi(Non enim qui in manifesto.)Circa primū duo facit.Primò ostēdit qualiter circūcisio prosit.Secundò qualiter nō prosit,ibi(Si autē prævaricator,&c.)Dicit ergo primò,Circumcisio quidē prodest quātum ad remissionē peccati originalis.Vnde dicitur Gen.17.Masculus cuius præputii caro circuncisa,&c.Sed ubi adulto tunc finaliter ꝑdest,si legē obserues:sicut religiosis prodest ꝓfessio si regulam obseruēt.Circumcisio enim erat quasi quędā professio obligans homines ad obseruantiā legis.Gal.5,Testificor omni circūcidenti se quoniā debitor,&c.Quòd autē Apostolus dixit,si circuncidimini,Christus nihil vobis ꝑderit:loquitur quantū ad tēpus post gratiam euangelii diuulgatā:hic autem loquitur quantū ad tēpus ante passionem Christi in quo circumcisio statū habebat:secundò,ibi(Si autē prævaricator.)ostendit quomodo circūcisio nō prosit dicens,Si tu Iudæe adulte pręuaricator es legis,circumcisio tua præputiū facta est.i.nō plus valet tibi q̄ præputium,quia nō seruas quod ꝑ circumcisionem ꝓfiteris.Hic.9,Omnes Gentes præputium habent,domus autē Israel incircuncisi sunt corde,quinimmo ex hoc sunt magis rei,quia nō seruāt quod ꝓmiserunt.Displicet enim stulta & infidelis ꝓmissio,vt dicitur Eccl.5. ¶Deinde cùm dicit(Si ergo præputium.)cōparat circumcisionē ad Gentiles,& hoc dupliciter.Primò quidē quantum ad hoc ꝙ eius fructū habent Gētiles obseruādo legē,vnde dicit,Si circumcisio ꝑdest cum obseruatione legis,nō autē sine ea augitur si pręputiū.i.Gentilis incircuncisus custodiat iustitias legis.i.iusta præcepta legis. Psal. Omnia mādata tua veritas.Nónne præputiū illius in circumcisionē reputabitur?quasi dicat,Fructū veræ circumcisionis habebit.Ad hoc em̄ homo exterius circūciditur in carne,vt.s.se circūdat in corde.Hie.4,Circūcidimini dño & auferte pręputia cordiū vestrorum.Secūdò ibi(Et iudicabit,&c.cōparat circumcisionē Gētilis ostēdens ꝓpter obseruantiā legis Iudæo præferri:vnde dicit,Et præputiū.i.Gentilis incircuncisus,cōsummans.i.implens mādata legis,ex natura.i.ꝑ naturalem rationē vt supra dictū est ꝙ naturaliter quæ sunt legis faciunt. Iudicabit per cōparationem te.s.Iudæum circumcisum qui es prævaricator legis transgrediendo præcepta eius per literā,id est,habentem legem literis descriptā &circūcisionem.s.carnis.Vnde de hoc cōparationis iudicio dicitur Mat.12.Viri Niniuitæ,&c. ¶Deinde cū dicit (Non enim qui in manifesto,&c.)Assignat rationem dictorum.Et primò ponit rationē.Secūdò probat eā,ibi (Cuius laus.)Circa primum duo facit. Primò assignat rationē quare circumcisio vel Iudaismus sine legis obseruatione nō prosit.Secūdò assignat

Defectꝰ Iudæorū quo ad legis trāsgressionem.

Ostenditur circūcisionē nō iustificare sine lege.

Quomodo prodest circumcisio. Circumcisio erat quasi quędā professio obseruādæ legis. Cum in tota hac epistola est mētio de circūcisiōe, est de ea in statu suo ātę passionē christi

Cur circumcisio sine legis obseruātia nō ꝓfit.

rationē,quare obseruantia legis prosit sine iudaismo & circūcisione, ibi(Sed qui in abscon.)Dicit ergo ꝙ ideo circuncisio prævaricantis legem fit præputiū,& iudicatur à præputio custodiente legē. Non enim est verus Iudæus ille qui in manifesto est Iudæus,secundū carnalem generationē.Infrà 9,Nō enim omnes qui ex circūcisione sunt Israel,hi sunt Israelitæ,sed qui filii sunt promissionis: & similiter etiā non est vera circuncisio illa quæ est manifesta in carne.Illa enim est signū,vt dicitur Gen.17,Circūcidetis carnem præputii vestri, vt sit in signum fœderis. Non autem est signum verum, nisi ei respondeat signatum.Vnde siquis Iudæus esset transgressor fœderis,non esset eius vera circūcisio.Et ideo reputatur in præputiū. ¶Deinde cùm dicit, (Sed qui in abscōdito,) assignat rationem quare præputiū custodientis legem reputetur in circuncisionem & iudicet circūcisionem carnalem,quia.s.ille verè est Iudæus qui est in abscōdito.i.qui habet in affectu cordis mādata legis quā Iudæi profitentur.Mat.6,Pater tuus qui vidēt in abscōdito,&c.& similiter circūcisio vera est,quæ est cordis in spiritu.i.per spiritū facta,per quam superfluæ cogitationes à corde præciduntur.Vel in spiritu.i.per spiritualem intellectū legis non literalem.Philip.3,Nos sumus circuncisio qui spiritu deo seruimus. ¶Deinde cùm dicit,(Cuius laus,&c.)probat præmissam rationem,mānifestū est enim ꝙ in omnibus iudiciū diuinum præferendum est humano. Ea verò quæ exterius apparent,siue sit iudaismus siue circūcisio laudātur ab hominibus,sed ea quæ sunt in abscōdito laudātur secūdum iudiciū diuinum,quia vt dicitur 1.Reg.16,Homines vident quæ parent,deus autem intuetur cor,&c.Vnde relinquitur ꝙ interior iudaismus & circūcisio prævalet exteriori: & hoc est ꝙ dicit,cuius scilicet interioris circūcisionis,laus nō est ex hominibus,sed ex deo.2.Corinth.10,Non enim qui seipsum commendat.

Cur præputii reputabatur in circūcisionem obseruanti legem.

Caput 3.

QVid ergo amplius Iudæo est,aut quæ utilitas circuncisionis? Multum per omnem modum. Primùm quidem quia credita sunt illis eloquia dei. Quid enim si quidam illorum non crediderunt ? Nunquid incredulitas illorum fidem dei euacuauit? Absit. Est autem deus uerax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, ut iustificeris in sermonibus tuis,& uincas cùm iudicaris. Si autē iniquitas nostra iustitiam dei cōmendat, quid dicemus, Nūquid iniquus est deus qui infert iram? Absit. Alioquin quomodo iudicabit deus hūc mundum: Si enim ueritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius,quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor, & non sicut blasphemamur , & sicut aiunt quidam nos dicere faciamus mala ut ueniāt bona? Quorum damnatio iusta est.

Ab hoc loco vsq; ad 5.c. tractat reuelationē iustitiæ ex ipsamet iustitia : quā tā præclaue ex punitione cōtrarij, s. iniustitiæ, & ꝓsequitur primam q. hic posita

¶Postquā Apostolus ostēdit ꝙ iudaismus ad quem pertinet legis susceptio & circūcisio non sufficiunt ad salutē sine legis custodia,per quā Gentilis,sine interiori iudaismo & circūcisione,fructū vtriusq; consequitur.Hic obiicit cōtra præmissa,& primò quidē proponit obiectionē,secūdò soluit,ibi(Multū quidē.)Obiicit ergo primò sic,Si ita esset,sicut dictū est,ꝙ non est verus Iudæus,nec vera circūcisio in manifesto,sed in occulto cordis,quid ergo amplius est Iudæo.i.quid amplius datū est q̄ cæteris? videtur ꝙ nihil . Et hoc est inconueniens,cùm dominus dixerit Deutero .7, Te elegit dominus deus tuus, vt sis ei populus peculiaris. Aut quæ vtilitas circūcisionis .s.exterioris?Videtur ex præmissis ꝙ nulla,quod est inconueniens,cū sit à deo tradita,qui dicit Esa.48,Ego dominus docens te vtilia. ¶Deinde cùm dicit,(Multū quidem,)soluit præmissam obiectionē:& primò quantū ad prærogatiuā iudaismi, secundò quantū ad vtilitatem circūcisionis. 4.cas̄.ibi[Quid ergo dicemus.]Circa primū duo facit.Primò ostendit Iudæorum prærogatiuam. Secūdò excludit eorū gloriam,qua se Gentibus superbè præferebant,ibi[Quid ergo præcellimus.] Circa primum tria facit.Primò proponit quod intendit. Secūdò manifestat,ibi[Primùm quidem.] Tertiò excludit obiectionem,ibi[Quid enim si quidā.]Dicit ergo primò,Quæsitū est quid amplius sit Iudæo.Est autem ei amplius,& quantū ad quantitatem,quæ significatur cùm dicit,Multū. Et quantum ad numerū, quæ significatur cùm dicit,Per omnem modū. Habent enim amplius aliquid,& in cōtemplatione diuinorum,secūdum illud Psal.Notus in Iudæa.Et secundū dispositionē temporaliū.Psal.Nō fecit taliter omni nationi. Habēt etiam amplius quantum ad partes,quantum ad promissiones,& quantum ad prolem.Infrà 2,Quorum est adoptio filiorū dei,& gloria & testamentū:& in quolibet eorū nō est parua excellentia,sed magna & præcipua,quod pertinet ad id ꝙ dicit,multum. Maximū enim bonum hominis est in dei cognitione,in hoc ꝙ deo adhæreat,& à deo instruatur.Psal.Beatus homo quem tu erudieris domine. ¶Deinde cùm dicit,[Primùm quidē,&c.]manifestat quod dixerat dicēs,Primùm quidē.i.præcipuè amplius est Iudæis,quia eloquia dei sunt credita illis quasi amicis.Io.5,Vos dixi amicos. Et hoc est multū,quia eloquia dei sūt honesta.Psal. Eloquia domini vera,iustificata in semetipsa.Sūt delectabilia.Psal.Quàm dulcia faucibꝰ meis eloquia tua. Sunt etiā vtilia ad non peccādum.Psal.In corde meo abscōdi eloquia vt non peccē tibi. ¶Deinde cùm dicit,[Quid enim si quidā,]excludit obiectionē.Et primò ponit eā. Secundò excludit ipsam ducendo ad inconueniens,ibi[Nūquid incredulitas.]Tertiò ostendit esse inconueniens ad quod inducitur,ibi [Est autem deus verax.]Posset aliquis prærogatiuæ Iudæorū derogare,opponendo ingratitudinem eorū,per quā viderentur dignitatem eloquiorū dei amisisse.Vnde dicit,Quid autē si quidam illorū non crediderunt:nunquid per hoc cōcluditur ꝙ nihil amplius sit Iudæo ? secundū illud 2.Pet.2, Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, q̄ post cognitā retrorsum conuerti. Non crediderunt autem primo quidem legislatori. Psal. Non crediderūt verbis eius.Secūdò non crediderūt prophetis.Ezech.2,Increduli &subuersores sunt tecū. Tertiò nō crediderunt ipsi filio.Ioan.8,Si veritatē dico vobis,quare non creditis mihi? ¶Deinde cùm dicit,[Nūquid incredulitas]excludit dictā obiectionem ducendo ad incōueniens,quia si propter incredulitatem aliquorū prærogatiua Iudæorū tolleretur, sequeretur ꝙ incredulitas hominis fidem dei euacuet,quod est incōueniens.Et hoc est quòd dicit,Nūquid incredulitas eorū,scilicet qui non crediderunt euacuauit fidem dei,quod potest dupliciter intelligi. Vno modo de fide qua creditur in deū. Non enim per hoc quòd quidā non crediderunt,euacuatur fides illorū qui crediderunt.Malum enim quorundā in societate existentium,non euacuat bonū aliorum. Eccles.33,Ex ipsis benedixit & exaltauit,sanctificauit & ad se applicauit. &c.quod est cōtra illos,cōtra quos Augustinus dicit in epistola ad plebē Hyponensem . Ad quid aliud sederūt isti,& quid aliud tractant,nisi vt cùm episcopus vel clericus,vel monachus,vel sanctimonialis cecidērit oēs tales esse credāt,sed non omne posse manifestari.Alio modo potest intelligi de fide ꝙa deus fidelis

Universidad de Deusto
Biblioteca

est implens promissa. Heb.10,Fidelis enim est qui repromisit. Hæc autem fidelitas euacuaretur si propter quorundam incredulitatem accideret quòd nihil amplius esset Iudæo. Promisit enim deus populum illum multiplicare & magnificare,vt patet Genes.22,Multiplicabo semen tuum. ¶ Deinde cùm dicit,[Est autem]ostendit hoc esse incõueniens, ꝙ fides dei euacuaretur propter hominũ incredulitatẽ. Et primò quidem ad hoc inducit rationẽ . Secundò authoritatem, ibi[Sicut scriptũ est.] Tertiò excludit falsum sensum authoris,ibi(Si autem iniquitas.)Ratio autem sumitur ex hoc quòd deus secundum se verax est.Hiere.10, Dominus autem deus verax est.1.Ioan.5,Hic est verus deus,& vita æterna:& tamen omnis homo est mendax.Psal.Ego dixi in excessu meo,omnis homo mendax. Vnde patet quòd mendacium hominis siue infidelitas veritati non adhærens,dei veritatem siue fidem non euacuat. Ad horum euidentiam sciẽdum est quòd veritas importat adæquationem rei ad intellectum. Aliter autem adæquatur res ad intellectũ nostrum,aliter ad intellectum diuinum.Noster enim intellectus cognitionem accipit à rebus:& ideo causa & mensura veritatis ipsius est esse rei: ex eo enĩ ꝙ res est,vel non est,oratio dicitur,vel vera vel falsa secundum philosophum . Vnde intellectus noster potest esse verus vel falsus inquãtum potest adæquari vel non adæquari. Quod autem potest esse & non esse,indiget alio agente ad hoc quòd sit,sine quo remanet non ens,sicut enim aer sine illuminãte remanet tenebrosus,ita & intellectus noster, nisi à prima veritate illuminetur de se in mendacio remanet.Vnde quantum est de se,omnis homo est mendax secundum intellectum, sed solùm est verus inquantum veritatem diuinã participat. Psal.Emitte lucem tuam & veritatem tuam . Intellectus autem diuinus est causa & mensura rerum,& propter hoc secundũ seipsum est indeficienter verax,& vnaquæque res est vera inquantum ei conformat . Similiter secundum quòd accipitur veritas ex parte rei, homo de se non habet veritatem, quia natura sua vertibilis est in nihilum. Sed solùm natura diuina, quæ nec est ex nihilo,nec vertibilis in nihilum,de se veritatem habet. ¶ Deinde cùm dicit,(Sicut scriptum est,)probat idem per authoritatẽ Psalmi 50.in quo sic legitur, Vt iustificeris in sermonibus tuis,& vincas cùm iudicaris.Quod qualiter ad propositum faciat videri potest,si præcedentia Psalmi cõsiderentur. Præmittitur enim,tibi soli peccaui:& tunc sequitur,vt iustificeris in sermonibus tuis,& vincas cũ iudicaris. Promiserat enim deus per Nathan prophetam Dauid,quòd eius regnum in æternum stabiliret in semine suo,vt habetur 2.Reg.7,Postea verò cũ in graue peccatum incideret,adulterii scilicet & homicidii, vt legitur 2.Reg. 11,Propter huiusmodi peccatum dicebatur à quibusdam, ꝙ deus non esset ei promissionem obseruaturus. Intentio ergo Psalmistæ,est duo dicere.Primò quidem ꝙ propter peccatum eius non mutatur iustitia dei, ad quam pertinet vt suos sermones impleret. Et quantum ad hoc dicit,vt iustificeris in sermonibus tuis.i. vt ex hoc appareas in sermonibus tuis iustis,quia propter mea peccata eos nõ præteris.Prou.8,Recti sunt omnes sermones mei.Psal.Fidelis dominus in omnibus verbis suis. Secundò ꝙ diuina promissio imitetur humanum iudicium:& hoc est quòd dicit,vincas.s.promissionem tuam seruando,cũ iudicaris.s.ab hominibus:quòd eam propter mea peccata nõ sis impleturus.Infrà 12,Noli vinci à malo,sed vince in bono malum.Hoc dicitur homini,quod multo magis competit deo. ¶ Est autem considerandum quòd promissio facta Dauid à deo,erat implenda de Christi incarnatione.Vnde pertinebat ad prophetiam prædestinationis,secũdum quam aliquid promittitur quasi omnibus modis implendum:quod verò promittitur vel pronuntiatur secundum prophetiam cõminationis,non prædicitur quasi omnibus modis implendum,sed secundum quod exigunt humana merita quæ possunt mutari. Et ideo si nõ factum fuisset quod promissum est Dauid,præiudicaret diuinæ iustitiæ.Si verò non fiat quod promittitur per prophetiã cõminationis,non præiudicat diuinæ iustitiæ,sed designat mutationem meritorũ humanorum.Vnde dicit Hierem.18,Repentè loquar aduersus gentem & aduersus regnũ,vt eradicem & destruã & dispердam & dissipẽ.Si egerit pœnitentiã gẽs illa.&c.pœnitentiã agã & ego super malo,&c.Sic ergo patet secundũ hunc sensum quòd peccatum hominis diuinam fidelitatem non excludit . Ponuntur autem & alii sensus authoritatis huius in glos.qui non ita pertinent ad intentionẽ Apostoli,quorũ primus est,vt hæc verba quæ hîc ponuntur continuãtur cũ his quę antè Psalmista premiserat,Amplius laua me ab iniquitate mea,ad hoc.s.vt iustificeris.i. iustus appareas in sermonibus tuis,in quibus veniam peccatoribus promisisti non solùm Ezech.18. Quia hæc verba Psalmi.prius fuerunt dicta,sed etiã Leuit.26,Orabunt pro impietatibus suis,& recordabor fœderis mei.& Deut.30,Si ductus pœnitudine cordis reuersus fueris ad deum,reducet te dominus deus tuus, & miserebitur tibi.Et sic vincas cũ iudicaris ab hominibus,quòd mihi veniã dare nõ debeas. Secundò continuantur hæc verba cũ eo quòd dictum est, tibi soli peccaui. i.per cõparationẽ ad te qui solus es iustus : & hoc est quòd dicit,vt iustificeris.i.ex cõparatione mei & aliorũ peccatorũ iustus appareas.Psa.Iustus dominus,& iustitias dilexit,& hoc non solùm in factis,sed etiã in sermonibus, quod est maximũ,secundum illud Iaco.3,Siquis in verbo non offendit.Et vincas cũ iudicaris.i.dũ cuicũque alii in iudicio cõpararis.Esa.5,Iudicate inter me & vineã meam,&c.Quartò referuntur hæc verba ad Christum,qui solus est sine peccato, secundum illud 1.Pet.2,Qui peccatum non fecit,nec inuẽtus est in ore eius dolus,& sic iustificatur in sermonibus in cõparatione ad omnes homines.Et vincas.s.peccatum,mortem & diabolum.Apoc.5,Ecce vicit leo.Et hoc dum iudicaris.s.iniustè à Pilato.Iob 36,Causa tua quasi impii iudicata est. ¶ Deinde cùm dicit,(Si autem iniquitas mea)excludit falsum intellectum authoritatis inductæ.Posset enim aliquis intellegere premissa verba secundũ hunc sensum, vt hæc dictio vt poneretur causaliter, & non solùm cõsecutiuè. Et sic sequeretur quòd peccatum hominis directè ordinaretur ad cõmendandum dei iustitiam .Sed Apostolus ostendit hoc esse falsum. vt sic det intelligere ꝙ ly vt,ponit cõsecutiuè, quia.s. Dauid peccante consecutum est ꝙ diuina iustitia manifestetur,non autem causaliter,quasi peccatum hominis commendet dei iustitiã. Quod quidem probat ducendo ad incõueniens.Et hoc dupliciter.Primò quidem ex parte iudicii diuini.Secundò ex parte iudicii humani.Circa primum tria facit.Primò ponit sensum falsum.Secundò ostendit incõueniens,quod ex hoc sequitur ibi,(Quid dicemus:nũquid iniquus.) Tertiò ostendit hoc esse incõueniens ibi,(Absit.) ¶ Est considerandum ꝙ suprà Apostolus duas cõparationes fecerat.vnã quidem veritatis diuinæ ad humanũ mendacium cùm dixerat,Est autẽ deus verax,omnis homo mẽdax. Alia iusti-

Quid veritas. Alter adæquatur res ad intellectũ nostrũ aliter diuinum.

Homo de se est mẽdax, deus ex se verax.

Quid ꝙphetia prædestinationis, & quid ꝙphetia cõminationis.

tiæ dei ad peccatum humanũ,secũdum verba Psal. quibus dicit,Tibi soli peccaui,vt iustificeris.Et quãtum ad cõparationem primam,dicit,Si hæc verba sunt intelligẽda quòd iniquitas mea directè commẽdat dei iustitiam,quid dicemus,id est,nõ poterimus sustinere incõuenientia quæ sequuntur.Non enim peccatum est deo necessarium ad eius iustitiam cõmendãdam.Eccle.15,Non cõcupiscit multitudinẽ infidelium filiorum & mutilium.Exprimit autẽ incõueniens quod sequitur,dicens,Nũquid deus qui infert iram.i.vindictã pro peccato est iniquus?hoc enim sequitur ex eo quod dictum est.Si enim peccatũ directè ordinaretur ad commendãdam iustitiam,nõ esset dignum pœna,sed præmio.Et sic deus puniẽs homines pro peccato esset iniquus,cõtra illud Deut.32,Deus autẽ fidelis est absq; vlla iniquitate.Excludit autem consequẽter hoc incõueniens,cùm subdit,Absit,scilicet,ꝙ deus sit iniquus.Secũdum hominem dico,id est,quòd hęc verba protuli,nõ ex meo sensu,sed ex hominis errãtis sensu protuli,sicut dicitur 1.Cor.3, Cùm sint inter vos zelus & contẽtio,nõne carnales estis?Hoc autem nõ esse dicẽdum ostendit,subdẽs, Alioquin,scilicet si deus est iniquus quomodo iudicabit hunc mũdum.i.quomodo cõueniet ꝙ ipse sit vniuersalis & supremus mundi iudex.Oportet enim quod est primũ & supremum in quolibet genere esse ineffabile,sicut primũ mouens est immutabile.Vnde in Psal.dicitur,Iudicabit orbẽ terræ in æquitate. Et simile argumẽtum ponitur Iob 34. vbi dicitur,Verè deus nõ condẽnat frustrà:nec omnipotens subuertit iudicium,quem cõstituit alium super terrã,&c.scilicet quia si ipse nõ iustè iudicaret,oporteret dicere alium esse iudicem mundi. ¶ Deinde cùm dicit[Si enim veritas]ostẽdit idem per humanũ iudicium.Et circa hoc etiam tria facit.Primò proponit falsum intellectum prędictorũ verborum.Secũdò ponit incõueniens quod sequitur,ibi[Quid adhuc]Tertiò ostẽdit illud esse incõueniens.ibi[Quorum dãnatio]Exprimit autem falsum sensum secundum illam cõparationẽ quæ est diuinæ veritatis ad humanum mẽdacium,cùm dicit,Si enim in meo mẽdacio,id est,propter meum mẽdacium,veritas dei manifesta.s.abundauit in gloria ipsius,ita ꝙ mẽdacium hominis directè pertineat ad augmẽtum glorię,cõtra id quod dicitur Iob 13,Nunquid deus indiget vestro mẽdacio?Subdit autẽ consequẽter duo incõuenientia, quæ sequũtur,quorũ vnum est,ꝙ non deberet reputari peccator propter mẽdacium,ex quo in dei gloriam directè ordinatur.Et hoc est ꝙ dicit, Quid adhuc.i.cur etiam nũc & ego iudicor.s.ab hominibus tanq̃ peccator pro mendacio.Sap.17.Cùm sit timida nequitia data est in omnium condẽnationem,quia.s.peccatores ab omnibus iudicio cõdemnãtur. Aliud autem incõueniens est quòd locum habeat verbum falsum quod apostolis imponebatur,quia enim prædicabãt ꝙ per abundantiã gratiæ Christi soluebatur abundãtia peccatorum,secundũ illud infrà.5.Vbi abundauit delictum superabundauit & gratia:blasphemabant apostolos quasi dicerẽt ꝙ homines deberent facere malavt cõsequerentur bona, quod sequeretur si mẽdacium hominis directè cõmendaret dei gratiam& veritatem,hoc est quod dicit nos facimus mala peccando.s.& mẽdacium docẽdo vt veniant bona.s.vt dei veritas & iustitia cõmendetur,sicut blasphemamur.i.sicut quidã blasphemãdo nobis imponunt:infrà 1.Cor.4. Blasphemamur & obsecramus:& sicut quidã aiunt nos dicere verba nostra deprauando.2.Petr.vlti. Quæ indocti & instabiles deprauant:hæc autẽ excludit subdẽs,quorum cõdemnatio iusta est.i.eorum qui faciũt mala vt veniãt bona:sicut enim nõ est verum sillogizandum ex falsis,ita nõ est perueniẽdum ad bonum finẽ per mala.Hier.12. Bene est omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt:quod dicitur ex persona impiorum.Vel quorum.s.hæc nobis falsè imponentium damnatio iusta est.Iustè enim condemnãtur peruersores sacræ doctrinæ.Apoc.vlti. Si quis apposuerit ad hæc,apponet deus plagas scriptas in libro isto.

Nõ faciendũ est malũ vt inde veniat bonũ.

Lectio 11.

Ostẽdit Iudæos et Gẽtiles esse æquales ꝗtũ ad statũ culpæ præcedẽtis.

Q*Vid igitur præcellimus eos? Nequaquã. Causati enim sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse:sicut scriptum est,Quia non est iustus quisquam,non est intelligens,non est requirens deum.Omnes declinauerunt,simul inutiles facti sunt,non est qui faciat bonũ,non est usq; ad unũ.Sepulchrum patens est guttur eorũ,linguis suis dolo agebant,uenenũ aspidum sub labiis eorum. Quorũ os maledictione & amaritudine plenũ est, veloces pedes eorum ad effundendũ sanguinem.Cõtritio & infœlicitas in uiis eorum,& uiã pacis non cognouerunt nõ est timor dei ante oculos eorũ.Scimus autẽ quoniã quæcũq; lex loquitur:his qui in lege sunt loquitur. Vt omne os obstruatur,& subditus fiat omnis mundus deo,quia ex operibus legis non iustificatur omnis caro coram illo:per legem enim cognitio peccati.*

¶ Postquam Apostolus ostendit prærogatiuã Iudæorum supra Gẽtiles quãtum ad diuina beneficia,hîc excludit eorum inanẽ gloriam,qua se Gẽtibus ad fidem cõuersis præferebant.Et primò proponit quod intẽdit:secũdò probat propositum,ibi[Causati enim sumus.]Dicit ergo primò ita dictum est,quid amplius est Iudæo?Primum quidẽ,quia tradita sunt illis eloquia dei. Quid igitur dicemus nos?Iudæi ad fidem cõuersi nunquid præcellimus eos.s.Gentiles ad fidem cõuersos,de quo erat inter eos cõtentio.Luc.22,Facta est cõtentio inter discipulos Iesu quis esset maior.Et respõdens subdit,nequaquã. ¶ Sed hoc videtur contra præmissa in quibus dictum est,multum per omnẽ modum amplius est Iudæo.Sed ad hoc respõdetur in glo. ꝙ illud fuit dictum quãtum ad esse quod habebãt Iudæi tẽpore legis:hoc autem nunc dicit Apostolus secundum statum gratię quia vt dicitur Col.3.In Christo nõ est Gentilis & Iudæus,circumcisio & præputiũ,quia s.non faciunt differentiã quantum ad statum gratiæ.Sed hæc respõsio non videtur esse omnino secundum intentionẽ Apostoli,quia infrà ostendet ꝙ etiam dum sub lege erant peccatis subiacebãt,sicut & Gentiles, vel amplius.Eze.5,Ista est Hierusalẽ in medio Gẽtium posui eã,& in circuitu eius terras,cõtempsit iudicia mea vt magis esset impia q̃ Gentes.Sic igitur dicẽdum est ꝙ suprà ostẽdit prærogatiuã diuinorũ beneficiorũ:vnde nõ dixit ꝙ Iudęus esset excellẽtior & ꝙ aliquid esset Iudæis amplius donatũ,hîc autẽ excludit excellentiam personarum:quia illi qui diuina beneficia acceperunt nõ sunt illis debitè vsi. ¶ Deinde cùm dicit[Causati enim sumus.]Ostendit propositum & primò ꝙ Iudæi non excedunt Gentiles quãtum ad statum peccati,secundò ꝙ nõ excedunt quãtum ad statum iustitię,ibi(Nunc autẽ sine lege.)Primum ostendit dupliciter.Primò quidem ex his quæ suprà dicta sunt. Secundò per authoritatem,ibi (Sicut scriptum est.) ¶ Dicit ergo causati enim sumus.i.causando rationibus ostẽdimus Iudæos atq; Græcos.i. Gẽtiles omnes sub peccato esse.Esa.1,A planta pedis vsq; ad verticem nõ est,&c. Ostendit enim primò ꝙ Gentiles veritatem dei cognitã in impietate & in iniustitia detinebant:secundò ꝙ Iudæi lege susceptа per præuaricationẽ legis deum inhonorabant. ¶ Deinde cùm dicit(Sicut scriptũ est.)Ostendit propositum per authoritatẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psalmistæ,& primò inducit authoritatẽ, secũdò manifestat eã,ibi(Scimus autẽ.) ¶ Circa primũ duo facit. Primò ponit peccata omissionis,secũdò peccata cõmissionis,ibi(Sepulchrũ patens.) Peccata autẽ omissionis tangit dupliciter.Primò quidẽ remouendo principia bonorũ operũ. Secũdò remouẽdo ipsa bona opera,ibi(Omnes declinauerũt.)Sunt autẽ tria bonorum operũ principia quorũ vnũ pertinet ad ipsam operis rectitudinem,& hoc est iustitia quam excludit dicens,sicut scriptum est,scilicet in Psal.Quia non est iustus quisquam.Mich.7,Et periit sanctus de terra,& rectus in hominibus nõ est,quod quidem dupliciter potest intelligi.Vno modo quòd intelligatur,nullus est iustus in se ex seipso,sed ex se quilibet est peccator,ex solo autem deo habet iustitiam. Exod.34,Dominator domine deus misericors & clemens qui aufers iniquitatem,atque peccata,&c.Nullus apud te,per se innocens est. Alio modo quòd nullus est quantum ad omnia iustus,quin aliquod peccatũ habeat secundum illud Prou.20,Quis potest dicere,Mundum est cor meum. Eccles.7,Nõ est homo iustus in terra qui faciat bonũ,& nõ peccet.Tertiò etiã potest intelligi,vt referatur ad populũ malorũ,inter quos nullus est iustus.Est enim cõsuetudo scripturæ,vt quãdoque loquatur de toto populo ratione malorum,quandoque ratione bonorum,vt patet Hiere.16,Vbi dicitur quòd cum complesset Hieremias loqui omnia quæ præceperat ei dominus vt loqueretur ad vniuersum populum, apprehenderunt eũ sacerdotes & prophetæ,& omnis populus dicentes, morte moriatur. Et postea subditur, dixerunt principes& omnis populus,non est viro huic iudicium mortis.Sed primi duo sensus magis sunt secundum intentionem Apostoli. ¶ Et hoc idem dicendum est in sequentibus.Secundum autem principiũ boni operis est discretio rationis.Et hoc excludit subdens,non est intelligens.Psal.Nescierunt neque intellexerunt.Et alibi,Noluit intelligere.Tertium principiũ est rectitudo intentionis quã excludit subdens,Nõ est requirens deum,intentionem suam,scilicet dirigendo ad ipsum Oseæ 10, Tempus inquirẽdi dominum qui cùm venerit docebit iustitiam. ¶ Consequenter excludit ipsa bona opera.Et primò quidem quantum ad offensionem diuinæ legis cùm dicit,Omnes declinauerunt,scilicet à regula diuinæ legis.Esa.56,Omnes in viam suam declinauerunt.Secundò quantum ad ostensionem finis,vnde subdit,Simul inutiles facti sunt. Hoc enim inutile dicimus quod nõ consequitur finem suũ. Et ideo cùm homines à deo declinant propter quẽ facti sunt redduntur inutiles.Sap.4,Impiorũ multitudo non est vtilis.Tertiò excludit ipsa bona opera cùm subdit,Nõ est qui faciat bonũ. Hiere.4.Sapientes sunt vt faciãt mala,bene autem facere nescierũt. Subdit autem,Vsque ad vnũ,quod potest vno modo intelligi exclusiuè,quasi diceret,præter vnum,qui scilicet solus fecit bonũ redimendo humanũ genus.Eccles.7,Virum de mille vnum reperi,mulierem non inueni. Vel potest intelligi inclusiuè quasi dicat,nec etiam vnus est purus homo qui faciat bonũ,scilicet perfectum.Hiere.5,Quærite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium & quærentem fidem.

Tria bonorum operũ principia.

¶ Deinde cùm dicit,(Sepulchrum patens.)ponit peccata cõmissionis.& primò peccata oris.Secundò peccata operis,ibi(Veloces pedes eorum.)Peccata verò cordis ex his peccatis deprehẽduntur. ¶ Circa peccatum oris quatuor ponit.Primò prõptitudinem,seu turpitudinem,cùm dicit,Sepulchrum patens est guttur eorum.Sepulchrum enim patens duo habet.Est enim paratũ ad recipiẽdum mortuũ,& secundũ hoc,guttur hominis dicitur esse sepulchrũ patens,quando est paratum ad dicendum mortifera, per quem modum dicitur Hiere.5,Pharetra eius quasi sepulchrum patens.Secundò exaltat fœtorem.Mat.23,Similes sunt sepulchris dealbatis quæ à foris patent hominibus speciosa, intus sunt plena ossibus mortuorũ & omni spurcitia.Eorum ergo guttur est sepulchrum patens,ex quorũ ore ipsorum procedit turpiloquii fœtor. Apoca.9,Et de ore ipsorum procedit ignis & fumus & sulphur.Secundò tangit circa peccatum oris fraudem cùm dicit,Linguis suis dolosè agebant.Aliud scilicet habendo in corde,aliud in ore. Hierem.9,Sagitta vulnerãs lingua eorum dolum locuta est.Tertiò ponit verborum noxietatẽ cùm dicit,Venenum aspidum sub labiis eorum:quia scilicet talia verba eueniunt quæ insanabiliter proximos occidunt,vel spiritualiter vel corporaliter.Deut.32,Fel draconum vinum eorum & venenum, &c.Quartò designat abundãtiam horum peccatorum,cùm dicit,Quorum os maledictione plenum est & amaritudine, quia scilicet in talibus semper abundat maledictio,quia scilicet maledicunt de aliis detrahendo, contra id quod dicitur infrà 12,Benedicite & nolite maledicere.Et amaritudine,in quãtum.s.non verẽtur in faciem proximi dicere iniuriosa verba quibus ad amaritudinem prouocãtur,contra id quod dicitur Ephes.4,Omnis amaritudo tollatur à vobis. ¶ Deinde cùm dicit,(Veloces pedes eorũ)tangit peccata operis,circa quæ tria tangit.Primò quidem prõptitudinem ad malè agendum.Vnde dicit,Veloces pedes eorũ.Prompti sunt pedes.i.affectus eorum ad effundendum sanguinem.i.ad faciendum quæcunque grauia peccata,quia inter cætera quæ committimus in proximũ homicidium est grauius.Prou.1,Pedes eorum in malum currunt,& festinant vt effundant sanguinem.Secundò tangit multitudinem nocumentorũ,quæ aliis inferunt,cùm subdit,in viis eorum.i.in operibus eorum est contritio,quia.s.alios conterunt opprimendo eos. Esa.50,Ad conterendum cor eius,& infœlicitas,inquantum scilicet priuant homines bonis suis ad miseriam eos deducẽdo. Iob 23, Nudos dimittunt homines indumenta tolentes,&c. Possunt tamen hîc duo intelligi esse posita ad designãdum pœnam potius q̃ culpã,vt sit sensus,in viis eorũ est contritio & infœlicitas.i. opera eorum quæ per vias designãtur, ducunt ad eos contritionem & infœlicitatem,ita q̃ contritio referatur ad oppressionẽ pœnæ qua propeccatis punientur.Esa.30,Cõminuentur sicut conteritur lagena figuli.Infœlicitas autem referẽda est ad pœnam damni,quia fœlicitate æterna priuabuntur. Sap.12, Infœlices autem sunt,& inter mortuos spes eorũ. Tertiò ostendit eorum culpæ obstinationẽ ad malum,à qua quidẽ aliqui reuocãtur dupliciter.Vno modo per hoc q̃ volunt ab hominibus pacem habere,sed contra hoc dicitur, (Et viã pacis non cognouerunt.)Iu non acceptauerũt. Psal.Cũ his qui oderunt pacẽ.Alio modo intuitu diuini timoris,sed isti nec deũ timent, nec hominem reuerentur,vt dicitur Luc.18. Vnde subditur,nõ est timor dei ante oculos eorum.i.ante ipsorum considerationem.Eccles.1,Timor domini expellit peccatum . Nam qui sine timore est non potest iustificari . Potest autem & hoc specialiter contra Iudæos Christo non credentes quòd non cognouerunt viam pacis.i. Christum de quo dicitur Ephes.2, Ipse est pax nostra . ¶ Deinde cùm dicit, (Scimus autem quia quæcunque) manifestat authoritatem inductam tripliciter . Primò quidem exponendo sensum eius

Secundò exponendo intentionem ipsius,ibi (Vt omne os.) Tertiò assignãdo rationem dictorũ in ipsa,ibi (Quoniam ex operibus.) ¶ Circa primũ considerandum est quòd Iudæi, cõtra quos Apostolus hîc loquebatur poterant ad sui excusationem peruertere sensum authoritatis inductæ,dicẽdo q̃ præmissa verba sunt intelligẽda de Gentibus nõ de Iudæis.Sed hoc excludit Apostolus dicẽs,Scimus q̃ quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur.i.ad quos lex datur,& qui legem profitentur.Legem præcepit nobis Moyses. Gentiles autem non erãt sub lege,& secundum hoc prædicta verba pertinent ad Iudæos.Est hic autem duplex obiectio.Prima quidem,quia verba suprà inducta nõ sunt assumpta de lege,sed de Psal.Sed ad hoc dicendũ est q̃ quandoq; nomen legis sumitur pro toto veteri testamento, nõ pro quinque libris Moysi tantùm,secundũ illud Ioan.15,Vt impleatur sermo qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.quod scriptũ est in veteri testamento,non in quinque libris Moysi,qui propriè lex dicũtur. Et sic etiam lex accipitur hîc. Quandoq; autẽ totum vetus testamentũ diuiditur in tria.s.in legem,psalmos,& prophetas,secũdum illud Luc.vlt. Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi,psalmis & prophetis de me. Aliquando verò totum vetus testamentum diuiditur in duo, scilicet in legem & prophetas, secundum ilud Matth. 22, In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophetæ. Et secundum hunc modum Psalteriũ sub prophetis cõtinetur.Secunda obiectio est quia in lege.i. in veteri testamento multa dicũtur pertinentia ad alias gentes,sicut patet in pluribus locis Esa.& Hierem. Vbi dicuntur multa cõtra Babylones,& similiter cõtra alias nationes.Nõ ergo quæcunq; loquitur lex loquitur his & de his qui in lege sunt. ¶ Sed dicendũ q̃ quæcũq; indeterminatè loquitur ad eos pertinere vidẽtur, quibus lex datur, quãdo verò scriptura de aliis loquitur,speciali titulo designat alios, sicut cũ dicitur onus Babylonis, & onus Tyri,&c. Quæ cõtra alias gentes in veteri testamento dicũtur aliquo modo ad Iudæos pertinebãt inquantum eorũ infortunia ad eorum cõsolationem vel terrorem prænuntiabãtur, sicut etiã prædicator ea debet dicere quæ pertinent ad eos quibus prædicat,non autem quæ pertinent ad alios.Esa. 58,Annuntia populo meo pecta eorum,quasi diceret,non quæ sunt aliorum. ¶ Deinde cùm dicit,(Vt omne os,&c.)assignat intentionẽ prædictæ authoritatis:propter duo enim scriptura omnes de iniustitia arguit.Primò quidẽ ad reprimendũ eorum iactantiam qua se iustos arbitrabantur,secundum illud Luc.18,Ieiuno bis in sabbato. Et quantum ad hoc dicit vt omne os obstruatur,q̃.s.sibi iustitiã præsumptuosè,ascribebat. Psal.Obstructum est os loquentium iniqua.1.Reg.2,Nolite multiplicare loqui sublimia gloriãtes. Secundò vt suã culpam recognoscentes se deo subiiciant,sicut infirmus medico.Vnde subdit,(Et subditus fiat omnis mũdus deo).i.non solùm Gentilis,sed etiã Iudæus culpam suã recognoscẽtes.Psal.Nónne deo subiecta erit anima mea. ¶ Deinde cùm dicit,(Quoniã ex operibus legis)assignat rationem præmissorũ verborum. Et primò ponit rationem.Secundò manifestat eam,ibi)Per legem,&c. ¶ Dicit ergo primò,ideo non est iustus quisquam, quoniam omnis caro.i.omnis homo non iustificatur coram illo.i. secũdum eius iudiciũ ex operibus legis,quia vt dicitur Gal.2,Si ex lege est iustitia, Christus gratis mortuus est.Et ad Tit.3,Nõ ex operib⁹ iustitiæ quæ fecimus nos,sed secũdum misericordiã suam saluos nos fecit.Est autem duplex opus legis, quoddã quidem est propriũ legis Mosaicæ,sicut obseruatio cerimonialiũ præceptorum:quoddã est opus legis naturæ quia pertinet ad legem naturalem,sicut nõ occidas,non furtum facias.Quidã ergo hoc intelligunt dictũ esse de primis legis operibus.s.q̃ cerimonialia gratiã non cõferebant per quã homines iustificãtur:non tamen ista videtur esse intentio Apostoli,quod patet ex hoc q̃ statim subdit(Per legem enim cognitio peccati.)Manifestũ est autem q̃ peccata cognoscuntur p̃ prohibitionẽ moraliũ præceptorũ, & ita Apostolus intendit q̃ ex omnibus operibus legis,etiã quæ p̃ præcepta moralia mandantur nõ iustificatur homo, ita q̃ ex operibus in eo cauſetur iustitia,quia vt dicitur infrà 12,Si enim gratia,iam non ex operibus. ¶ Deinde cùm dicit,(Per legem)probat quod dixerat.s.q̃ opera legis nõ iustificẽt.Lex enim datur vt homo cognoscat quid debeat agere,quid vitare. Psal.Non fecit taliter omni nationi,& iudicia sua non manifestauit eis. Prou.6, Mãdatum lucerna est,&lex lux & via vitæ.Ex hoc autem q̃ homo cognoscit peccatum quod vitare debet tanquã prohibitum,non statim sequitur q̃ illud vitet quod pertinet ad rationem iustitiæ,quia cõcupiscentia subuertit iudicium rationis in particulari operabili.Et ideò lex non sufficit ad iustificandum,sed est necessarium aliud remedium per quod concupiscentia reprimatur.

Aliquãdo lex capitur p̃ toto veteri testamento.

Quinque libri Moysi dicũtur lex vetus.

Aliquãdo testamentũ vetus diuiditur in legẽ psalmos et ꝓphetas, aliquando solũ in legẽ et ꝓphetas.

Quomodo lex quæcunq; loquitur his qui in lege sunt loquatur.

Nullis operibus legis siue Mosaicis siue naturæ iustificatur homo in ordine ad deum.

Lectio 3.

NVnc autem sine lege iustitia dei manifesta est,testificata à lege & prophetis.Iustitia autẽ dei per fidẽ Iesu Christi,in omnes & super omnes qui credunt in eũ.Non enim est distinctio.Omnes enim peccauerũt & egent gloria dei.Iustificati gratis per gratiã ipsius,per redẽptionem quæ est in Christo Iesu,quẽ proposuit deus propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius,ad ostensionẽ iustitiæ suæ propter remissionem præcedentiũ delictorum,in sustentatione dei ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore,ut sit ipse iustus & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

Ostẽdit hic Iudæos & Gẽtiles esse æquales quãtum ad statum gratiæ ostendẽdo sola fide Christi fieri iustificationem.

¶ Postquam ostendit Apostolus Iudæos & Gentiles æquales esse quantum ad statum culpæ præcedentis, hîc ostendit eos æquales quantũ ad statum gratiæ subsequentis.Et circa hoc tria facit.Primò ostendit propositum. Secundò ostendit quoddam quod imposuerat, ibi(An Iudæorum deus tantum.) Tertiò respondet obiectioni,ibi)Legem ergo destruimus.)Circa primum tria facit.Primò proponit quod intendit.Secũdò manifestat propositum,ibi(Non est distinctio.) Tertiò infert conclusionem intentam,ibi(Vbi est ergo gloriatio tua?) Circa primum tria facit.Primò proponit habitudinem iustitiæ ad legem . Secundò assignat causam iustitiæ,ibi(Iustitia autem dei.) Tertiò assignat huiusmodi iustitiæ communitatem, ibi (In omnes, &c.) Ponit autem primò duplicem cõparationem seu habitudinem iustitiæ ad legem. Primò quidem quia non est ex lege causata. Et hoc est quòd dicit, dictum est quòd olim per opera legis non poterat esse iustitia dei, vel quia ipse iustus est adimplens promissa de iustificatione hominum . Infrà 13, Dico enim Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei. Vel potius iustitia dei,qua aliquis iustificatur à deo,de qua dicitur infrà 10,Ignorantes dei iustitiam. Hæc inquam dei iustitia nunc, id est tempore gratiæ manifestata est,tum per Christi doctrinam,tum per eius miracula, tum etiam per facti euidentiam inquantum euidens est multos esse diuinitus iustificatos.Et hoc sine lege,scilicet causante iustitiam. Galat.5,Euacuati estis à Christo,qui in lege iustificamini à gratia excidistis. Esa.56,Propè est salus mea vt veniat,& iu-

Duplex cõparatio iustitiæ ad legem.

Quomodo iustitia dei sit nũc manifestata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitia mea vt reueletur. Et ne aliquis credat hanc iustitiam legi esse contrariam. Secundò ponit aliam habitudinem iustitiæ ad legem, cùm dicit, (Testificata à lege & prophetis.) Lex quidem Christi iustitiam testificata est pronũtiando, & præfigurãdo. Io. 5, Si crederetis Moysi, forsitan & mihi crederetis, de me enim ille scripsit, & etiã per effectum, quia cũ ipsa iustificare nõ poterat, testimoniũ perhibebat aliũde quærẽdam esse iustitiam. Prophetæ autẽ testificati sunt eam prænũtiando. Act. 11, Huic omnes ꝓphetæ testimoniũ perhibent. ¶ Consequenter autem assignat causam huius iustitiæ, & dicit (Iustitia autem dei est per fidẽ Iesu Christi). i. quam ipse tradidit. Hie. 12, Aspicientes in authorem fidei, &c. Vel etiam quę de ipso habetur infrà 10, Quia si confiteris in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris quòd deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris. Dicitur autem iustitia dei esse per fidem Iesu Christi, non vt quasi per fidem mereamur iustificari, quasi ipsa fides ex nobis existat, & per eam mereamur dei iustitiam, sicut Pelagiani dixerũt, sed quia in ipsa iustificatione qua iustificamur à deo, primus motus mentis in deum est per fidem. Acceden tem enim ad deum oportet credere, vt dicitur Heb. 11, Vnde & ipsa fides quasi prima pars iustitię est nobis â deo. Ephes. 2, Gratia estis saluati per fidem, &c. Hæc autem fides ex qua est iustitia, non est fides informis de qua dicitur Iac. 2, Fides sine operibus mortua est sed est fides per charitatẽ formata, de qua dicitur Gal. 5, Nam in Christo Iesu neque circũcisio aliquid valet sine fide, per quam in nobis habitat Christus. Ephe. 3, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris, quod sine charitate non fit. 1. Ioann. 4, Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Hæc est etiam fides de qua dicitur Act. 15, Fide purificans corda eorum, quæ quidem purificatio non fit sine charitate. Prouerb. 10, Vniuersa delicta operit charitas. Et ne aliquis diceret per hanc fidem solos Iudęos iustificari. Tertiò ostendit communitatem huius iustitiæ, cùm subdit, in omnes, scilicet ista iustitia est in corde, non carnalibus obseruantiis, de quibus dicitur Heb. 9, Quòd carnales obseruantiæ erant ad iustificationem carnis, vsq; ad tẽpus correctionis impositæ. Et super omnes, quia videlicet facultatem humanam ac merita excedit. 2. Cor. 3, Non ꝙ sufficiẽtes simus cogitare. Addit autem qui credunt in eum, quod pertinet ad fidem formatam, per quam homo iustificatur, vt dictum est.

¶ Deinde cùm dicit, (Non est enim distinctio) manifestat quod dixerat, & primò quantum ad cõmunitatem iustitiæ. Secundò quantũ ad causam eius: ibi (Iustificati gratis) Tertiò quantũ ad manifestationẽ ipsius iustitiæ. Secundò quantũ ad causam eius: ibi (Iustificati gratis) Tertiò quantũ ad manifestationẽ ipsius ibi, (Ad ostensionem) Dicit ergo primò dictũ est, iustificatio dei est in omnes & sup omnes qui credunt in Christũ. Non enim est quantũ ad hoc distinctio inter Iudæũ & Gentilẽ. Col. 3, In Christo Iesu nõ est Gentilis & Iudæus. s. distinctionem aliquã habens, quasi Iudæus nõ indigeat iustificari à deo sicut Gentilis: omnes enim peccauerũt, sicut suprà ostẽsum est. Esa. 53, Omnes nos quasi oues errauimus, & per hoc egẽt gloria dei. i. iustificatione quæ in gloriam dei cedit, nõ autẽ sibi debet homo hanc gloriã ascribere. Psal. Nõ nobis domine nõ nobis, sed nomini tuo da gloriã. Psal. Date gloriam deo. Sic igitur quia omnes peccauerunt, & ex se iustificari nõ possunt, restat vt per aliã causam iustificẽtur, quã consequẽter ostendit subdens (Iustificati.) Vbi primò ostendit ꝙ huiusmodi iustificatio est sine lege. i. ꝙ non est ex operibus legis cũ dicit (Iustificati gratis). i. absq; merito præcedẽtium operum. Esa. 52. Gratis venũdati estis, & sine argẽto redimemini. Et hoc per gratiã ipsius. s. dei, cui ex hoc debetur gloria. 1, Cor. 15. Gratia dei sum id quod sum. Secundò ostendit quæ sit causa iustificationis. Et primò ponit ipsam causam cũ dicit (Per redẽptionẽ.) vt enim dicitur Io. 8, Qui facit peccatũ seruus est peccati. Ex qua quidem seruitute homo redimitur si pro peccato satisfaciat. Sicut si aliquis ob culpã cõmissam obnoxius esset regi ad soluẽdam pecuniã, ille eũ redimere diceretur à noxa, qui pro eo pecuniam solueret. Hęc autem noxa ad totum humanũ genus pertinebat, quod erat infectũ per peccatum primi parentis. Vnde nullus alius ꝓ peccato totius humani generis satisfacere poterat, nisi solus Christus qui ab omni peccato erat immunis. Vnde subdit (Quæ est in Christo Iesu) Quasi dicat: in alio nõ poterat nobis esse redẽptio. 1. Petr. 1, Non corruptibilibus auro vel argento. Secundò ostẽdit vnde ista redẽptio efficaciam habuit, cùm dicit (Quem proposuit deus propitiatorẽ) Ex hoc enim Christi satisfactio efficaciam ad iustificãdum habuit, & ad redimẽdum, quia eum deus ad hoc ordinauerat secũdum suũ propositum, quod designat, cùm dicit (Quem proposuit deus propitiatorem) Ephesi. 1, Qui operatur omnia secũdum cõsilium voluntatis suæ. Vel proposuit. i. pro omnibus posuit, vt quia humanũ genus nõ habebat, vnde satisfacere posset, nisi ipse deus eis redẽptorem & satisfactorem daret. Psal. Redẽptionem misit dominus populo suo. Et sic dum satisfaciẽdo nos redimit à noxa peccati deum peccatis nostris propitiũ facit, quod petebat Psal. dicens, Propitius esto peccatis nostris. & ideo dicit eum propitiatorem. 1, Io. 2, Propitiatio. In cuius figura Exod. 25. mãdatur ꝙ fiat propitiatorium. i. ꝙ Christus ponatur super archam, id est, ecclesiam. Tertiò ostendit per quos redemptionis effectus ad nos perueniat, cùm dicit (Per fidem in sanguine eius) id est, quę est de sanguine eius pro nobis effuso. Vt enim pro nobis satisfaceret cõgruebat vt pœnã mortis pro nobis subiret, quã homo per peccatũ incurrerat, secũdum illud Gene. 2, Quacũq; die &c. Vnde dicitur 1. Pet. 3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Hæc autem mors Christi nobis applicatur per fidem, qua credimus per suã mortẽ mũdum redemisse. Gala. 2, In fide viuo filii dei qui dilexit me, &c. Nam & apud homines satisfactio vnius alteri nõ valeret: nisi eam ratam haberet. Et sic patet quomodo sit iustitia per fidem Iesu Christi, vt suprà dictum est. Sed quia etiam suprà dixit iustitiã dei esse nunc manifestatam agit cõsequenter de hac manifestatione, & primò tangit modũ manifestationis dicens, (Ad ostensionem.) quasi dicat, hoc inquam factũ est, vt iustificaremur per redemptionem Christi, & per fidẽ sanguinis eius ad ostensionem iustitiæ suæ. i. ad hoc ꝙ suam iustitiam deus ostenderet, & hoc propter remissionem præcedentium delictorum. In hoc enim ꝙ præcedentia delicta deus remisit, quæ lex remittere nõ poterat, nec homines propria virtute ab eis se pręcauere poterant, ostendit ꝙ necessaria est hominibus iustitia, qua iustificentur à deo. solùm autem per sanguinem Christi potuerunt remitti peccata nõ solùm præsentia, sed præterita, quia virtus sanguinis Christi operatur per fidẽ hominis, quam quidem fidem habuerunt illi qui præcesserunt Christi passionem sicut & nos habemus. 2. Cor. 4, Habentes eundem spiritũ fidei credimus. Vnde & legitur aliter vt dicatur propter remissionem delictorum quæ sunt hominum præcedentiũ Christi passionem. Vnde dicitur Mich. vlt. Deponet iniquitates nostras & proiiciet, &c. Secundò ostendit tẽpus

Hic notat quomodo fides dicatur iustificare.

Virtus sanguinis Christi operatur in nobis per fidem.

manifestationis eius cùm subdit, In sustentatione dei ad ostensionẽ iustitiæ eius in hoc tempore: quasi diceret, præcedentia delicta erant ante Christi passionem in sustentatione dei quasi in quadam diuina dei sustinẽtia: quia nec pro eis credentes & pœnitentes dãnat, nec ab eis totaliter reddit absolutos, vt. s. eis nõ obstãtibus possint introire in gloriam. Vel secundũ aliam literã potest intelligi ꝙ ipsi sancti patres erãt in sustentatione dei, quia detinebantur in limbo, nõ quidẽ patientes pœnam sensibilem, sed expectãtes introire in gloriam per Christi passionẽ. Eccl. 2, Sustine sustentationes dei. Ad hoc inquã præcedentia delicta vel præcedẽtes patres erant in sustentatione dei ad ostẽsionem. s. iustitiæ eius in hoc tẽpore. i. vt in hoc tẽpore gratiæ suam iustitiam perfectè ostenderet, plenã remissionẽ peccatorum tribuendo. Psal. Venit tẽpus, &c. Et. 2. Cor. 6, Ecce nunc tẽpus acceptabile, &c. Et hoc est ꝙ suprà dixerat nunc esse iustitiam dei manifestam. Oportuit autem vt præcedẽtia peccata vsq; ad hoc tẽpus essent in dei sustentatione: vt primò conuinceretur homo de defectu scientiæ, quia tẽpore legis naturæ in errores & turpia peccata incidit, & etiã defectu potẽtiæ, quia post legem scriptã quæ fecit cognitionem peccati, adhuc homo perinfirmitatẽ peccauit. Tertiò ostenditꝙ per remissionem peccatorũ dei iustitia ostendatur, siue accipiatur dei iustitia qua ipse est iustus, siue qua alios iustificat. Vnde subdit, Vt sit ipse iustus, id est vt per remissionem peccatorum deus appareat esse iust⁹ in seipso, tum quia remittit peccata sicut promiserat, tum quia ad iustitiam dei pertinet ꝙ peccata destruat, homines ad iustitiam dei reducendo. Psal. Iustus dominus & iustitias dilexit. Et etiam vt sit iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi, id est, qui per fidem Iesu Christi accedit ad deum. Accedẽtem enim ad deum oportet credere. Hæbr. secundo.

Lectio 4.

VBi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. An Iudæorũ deus tantum? Nonne & Gentium? Immo & Gentium. Quoniam quidem unus est deus qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.

Cõclusio ex dictis.

¶ Postquam Apostolus ostendit ꝙ Iudæi non præcedunt Gentiles: neq; quantum ad statum culpę: neque quantum ad statũ iustitiæ: hîc concludit cõclusionẽ intentam excludendo. s. eorum gloriationem qua Gentibus se præferebant, & circa hoc tria facit. Primò proponit huius gloriæ exclusionem. Secũdo exclusionis causam, ibi (Per quam legem) Tertio oẽstdit modũ quo excludit, ibi (Arbitramur enim, &c.) ¶ Circa primum duo facit. Primò proponit quæstionẽ dicens, ex quo cõmuniter es sub peccato tu Iudæus sicut & Gẽtilis, & ex quo Gẽtilis iustificatur per fidẽ: sicut & tu, vbi est gloriatio tua, qua. s. in lege gloriaris vt suprà secundò dictum est. Et per hoc te Gentili vis præferre. 1. Cor. 6, Non est bona gloriatio vestra. Gal. 6, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, &c. Secũdò huic quæstioni respõdet dicens, exclusa est. i. subdita est. 1. Reg. 4, Et ablata est gloria de Israel. Oseæ. 4, Gloriam eorum in ignominiam cõmutabo. Vel exclusa. i. expressè manifestata est: gloriabantur enim Iudæi in gloria & cultu vnius dei, & hanc eorum gloriã dicit exclusam. i. expressam per Christum, sicut artifices qui aliquam imaginẽ in argento exprimunt excluso resvocantur, secundum illud Psal. Vt excludant eos qui probati sunt argẽto. Sed primus sensus est magis literalis. Cùm autem dicit, per quam legem, ostendit causam huius exclusionis. Quia autem Iudæorũ gloriatio erat in lege, vt suprà dictum est. Ideo oportere videbatur ꝙ per aliquid eiusdẽ generis. i. per aliquam legem eorũ gloriatio excluderetur. Et ideo quærens subdit, Per quam. s. est eorum gloriatio exclusa. Posset autẽ aliquis credere ꝙ eorum gloriationem exclusam Apostolus diceret per aliqua præcepta legalia, quibus quædã maiora opera mandarentur. Et ideo interrogando subdit, (Factorum?) quasi dicat. Nunquid per aliquam legem factorum eorum gloriationẽ exclusam dico? Et respondet ꝙ non, sed per legem fidei: & sic patet ꝙ duplicem legem hîc inducit Apostolus. s. factorum & fidei. Et in promptu esse videtur ꝙ per legem factorũ intelligitur lex vetus, & per legem fidei, lex noua, per quam Gentilis æquiparatur Iudęo. ¶ Sed dubitatur de hac distinctione. Nam & in veteri lege necessaria erat fides, sicut & in noua. Eccl. 2. Qui timetis dominum credite illi. Et Psal. Credidi propter quod locutus sum. immo etiam in noua lege facta quædã requiruntur & quorũdam sacramentorũ secundũ illud. Luc. 22, Hoc facite in meã cõmemorationem. Et etiã moralium obseruationum. Iac. 1, Estote factores verbi, & non auditores tantùm. ¶ Dicendum est igitur ꝙ legem factorum dicit legem exterius propositam & descriptã, per quam exteriora facta hominum ordinantur, dum præcipitur quid fieri debeat & per prohibitionẽ ostenditur à quo debeat abstineri. legem autem fidei vocat legem interius descriptam, per quã non solùm exteriora facta, sed etiam ipsi motus cordium disponuntur, inter quos primus est motus fidei. Corde enim creditur ad iustitiã, vt dicitur hîc cap. 10. Et de hac lege loquitur infrà. 8. Lex spiritus vitæ quæ est in Christo Iesu. ¶ Deinde cùm dicit, (Arbitramur enim.) ostendit modum quo per legem fidei gloria Iudæorum excluditur, dicens, Arbitramur enim nos Apostoli veritatem à Christo edocti, hominem quẽcunq; siue Iudæũ, siue Gentilem iustificari per fidẽ. Act. 15, Fide purificans corda eorũ, & hoc sine operibus legis, nõ autem solùm sine operibus cerimonialibus quę gratiã non conferebant: sed solùm significabant, sed etiã sine operibus moralium præceptorum, secundũ illud ad Tit. 3, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, &c. ita tamen ꝙ intelligas sine operibus præcedentibus iustitiam. Non autẽ sine operibus consequentibus quia vt dicitur Iaco. 2, Fides sine operibus. s. subsequenti bus mortua est. Et ideo iustificare nõ potest. ¶ Deinde cùm dicit, (An Iudæorum.) ostendit quoddã quod præposuerat. s. ꝙ iustitia fidei cõmuniter se haberet ad omnes. Et prius quidẽ hoc manifestauerat ratione accepta ex parte causæ materialis cũ suprà dixerat, omnes peccauerunt & egẽt gratia dei. i. peccatores sunt quos oportet ꝑ gratiã fidei iustificari, sed probatio quæ est ex sola causa materiali non sufficit, quia materia non mouetur per se ad formã sine causa agente. Et ideo hîc subiungit rationem acceptã ex parte causæ agẽtis. i. iustificantis qui est deus. infrà. 8. Deus qui iustificat. Manifestum est autem ꝙ deus noster illos iustificãdo saluat quorum est deus, secundum illud Psal. Deus noster deus saluos faciendi. Non est autẽ Iudæorum tãtum deus, sed & Gentiũ, ergo vtrosq; iustificat. ¶ Circa hoc ergo tria facit. Primò proponit quæstionem de Iudæis cùm dicit, An Iudæorum tantùm est deus? Quod quidẽ videri posset alicui per hoc quod dicitur Exo. 5, Deus Hebræorũ vocauit nos. ¶ Dicendum est ergo ꝙ Iudæorum deus tantũ erat per specialẽ cul

Duplex est lex. s. lex factorũ: lex fidei. Integratur fides, spes & charitas: & sic verificatur ꝙ sola fides iustificat. nãtũc capitur fides ꝑ legem fidei: & est sensus inter leges, sola fidei iustificat. i. sola lex fidei sub lege factorũ cõprehẽduntur oẽs aliæ leges à lege fidei vt pote lex naturæ, Moysi et oẽs leges humanæ. Per fidẽ sine operibus præcedẽtibꝰ iustificatio, nõ tamẽ sine sequẽtibus in revelpropria dispositione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum ab eis deo exhibitũ. Vnde in Psal. dicitur, Notus in Iudæa deus. erat tamen deus omniũ per cõmune regimen vniuersorũ, secundũ illud Psal. Rex omnis terrę deus. ¶ Secundò proponit quæstionẽ ex parte Gentiliũ dicẽs, Nónne & Gentiũ. s. est deus? & respõdet, Immo & Gentiũ quas. s. gubernat & regit, secundũ illud Hier. 10, Quis nõ timebit te ô rex Gentium? ¶ Tertiò, ibi Quoniã quidem, manifestat per signũ quod dixerat. quasi dicat, ex hoc manifestum est q̃ deus est non solùm Iudeorũ, sed & Gentiliũ, quoniã quidẽ vnus est deus qui iustificat circuncisionem. i. Iudæos ex fide, vt enim dicitur Gal. 5, In Christo Iesu neq; circuncisio neq; præputiũ. Quòd autẽ dicit ex fide & per fidem secundũ, glosam est omnino idẽ: potest tamen aliqua differentia attendi. Nam hæc prępositio, ex, designat aliquãdo causam remotã, hæc prępositio, per, propinquam. Iudæi ergo iustificari dicũtur ex fide, quia fides fuit prima causa ex qua processit circũcisio & cætera sacramẽta legalia: & ita Iudæos iustificat fides, sicut quædam causa primaria per quasdã medias causas, sed Gentiles per ipsam fidẽ immediatè iustificãtur. ¶ Deinde cùm dicit, (Legem ergo) excludit quãdam obiectionem, posset enim aliquis dicere q̃ prædictã legem destrueret, & ideò quærit dicens, (Legẽ ergo destruimus per fidem) ex hoc. s. q̃ dicimus homines iustificari sine operibus legis. Et respõdet (Absit) secundũ illud Mat. 5. Non præteribit iota vnum, aut vnus apex, &c. Subdit autem, sed legem statuimus. i. per fidem legem perficimus, & adimplemus, secundũ illud Mat. 5, Non veni soluere legem, sed adimplere. & hoc quantum ad præcepta cerimonialia, quæ cùm essent figuralia per hoc statuuntur & adimplentur q̃ veritas significata per ea, in fide Christi exhibetur, & etiam quantũ ad moralia: quia fides Christi auxilium gratiæ cõfert ad implenda moralia præcepta legis. Addit etiam quædam consilia per quæ præcepta moralia tutius & firmius conseruantur.

Cap. 4.

Hoc caput ostendit per circũcisionẽ nõ esse iustitiã, soluendo. q. secundã in principio præcedentis capituli motam

Vid ergo dicemus, inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus legis iustificatus est, habet gloriam, sed nõ apud deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem qui operatur merces non imputatur secundum gratiã: sed secundum debitum. Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ dei: sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui deus accepto fert iustitiam sine operibus, Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Beatus uir cui nõ imputauit dominus peccatũ. Beatitudo ergo hæc in circũcisione tantũ manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est fides Abrahæ ad iustitiã. Quomodo ergo reputata est? In circũcisiõe an in præputio? Nõ in circũcisione sed in præputio.

¶ Postquam Apostolus exclusit Iudæorum gloriã quam habebãt in lege per eam le Gentibus præferẽtes, hic excludit eorum gloriã quantum ad circuncisionem. Et circa hoc duo facit. Primò resumit quæstionem quã suprà posuerat dicens, Quæ est vtilitas circũcisionis? Et quia Abrahã primus mandatũ de circuncisione accepit. vt dicitur Gene. 17. Ideò quæstionẽ iterat in persona ipsius Abrahę dicens, Si ita est q̃ deus iustificat præputium sicut & circuncisionẽ, quid ergo dicemus inuenisse vtilitatis Abrahã patrem nostrum secundum carnẽ? i. secundum circuncisionẽ carnalem & secundũ alias obseruantias carnales. videtur esse inconueniens si dicatur q̃ nihil vtilitatis inuenerit cùm dicatur Esa. 48. Ego dominus docens te vtilia. ¶ Secundò, ibi (Si enim Abraham, &c. respondet propositæ quæstioni. Et duo facit. Primò ostẽdit q̃ Abraham non hoc inuenerit per circuncisionẽ & cætera legis opera q̃ per eam iustificaretur, sed magis per fidem. Secundò cõmendat fidem ipsius, ibi Qui cõtra spem, &c. ¶ Circa primum duo facit. Primò ostendit propositum ratione accepta ex parte diuinæ acceptationis. Secũdò ratione diuinæ promissionis, ibi Non enim per legem, &c.) ¶ Circa primum duo facit. Primò proponit quandã conditionalẽ. Secundò probat destructionem cõsequentis, ibi (Quid enim dicit scriptura, &c.) Tertiò probat ipsam conditionalem, ibi (Sicut & Dauid, &c.) ¶ Circa primum intendit Apostolus sic argumẽtari. Si Abraham iustificatus esset ex operibus legis, nõ haberet gloriam apud deum, ergo nõ ex operibus iustificatus. Proponit ergo conditionalem dicens. Quæsitum est quid Abrahã inuenit secundum carnalem circuncisionẽ. Et manifestum est q̃ hoc nõ inuenit vt iustificatus sit ex operibus legis, ita. s. q̃ eius iustitia in operibus legis cõsistat, habet quidem gloriam, scilicet apud homines qui exteriora facta vident, sed nõ apud deum qui videt in occulto, secundum illud. 1. Reg. 16, Deus autem intuetur cor. 1. Cor. 3, Nemo vestrum glorietur in hominibus, &c. Vnde cõtra quosdã dicitur Ioan. 12. Dilexerunt magis gloriã hominum q̃ dei. ¶ Sed contra hoc potest obiici, quia ex consuetudine operum exteriorum generatur interior habitus secundũ quem etiam cor hominis bene disponitur, vt sit promptum ad bene operandum, & in bonis operibus delectetur, sicut Philosophus docet in 2. Ethi. ¶ Sed dicendum est q̃ hoc habet locum in iustitia humana, per quam. s. homo ordinatur ad bonum humanum. Huius enim iustitię habitus per opera humana potest acquiri, sed iustitia quę habet gloriã apud deum ordinatur ad bonum diuinitatis. s. futuræ gloriæ quæ facultatẽ humanam excedit, secundum illud. 1. Cor. 2, In cor hominis non ascendit quæ præparauit deus diligentibus se. Et ideo opera hominis non sunt proportionata ad huius iustitiæ habitũ causandum, sed oportet prius iustificari interius cor hominis à deo vt opera faciat proportionata diuinę gloriæ. ¶ Deinde cùm dicit, (Quid enim, &c.) destruit cõsequens quod fuit negatiuum, probando affirmationem oppositam. s. q̃ Abrahã habebat gloriam apud deum. Et hoc probat per authoritatem scripturæ, quam primò Apostolus ponit: secundò exponit, ibi (Ei autem, &c.) Dicit ergo primò, Dico Abraham sic iustificatum esse q̃ habet gloriam apud deum. Quid enim scriptura dicit? Gene. 15, Credidit Abraham deo, promittenti sibi seminis multiplicationem. Eccl. 2, Crede deo & recuperabit te. Et reputatum est illi. s. à deo ad iustitiam. 1. Mach. 2. Abraham in tentatione inuentus est fidelis. Et sic patet q̃ apud deum, à quo est ei reputatum ad iustitiam q̃ credidit, gloriam habet. Est autem considerandum quòd iustitia quam deus reputat, scriptam expresit non in aliquo exteriori opere, sed in interiori fidei cordis quam solus deus intuetur. Cùm autem dicatur triplex esse actus fidei, scilicet, credere deum, credere deo, & in deum, posuit hunc actũ qui est credere deo, qui est proprius actus fidei, eius speciem demõstrans. Nam credere in deum, demonstrat ordinem fidei ad finẽ, qui est per charitatem credendo in deum ire, quod charitas facit. Et sic sequitur speciem fidei. Credere autẽ deum, demonstrat fidei materiam, secundum q̃ est virtus theologica habens deum pro obiecto. Et ideo hic actus nõdum attingit ad speciem fidei, quia si aliquis credat

Triplex actus fidei.

credat deũ esse per aliquas rationes humanas & naturalia signa, nõdũ dicitur fidẽ habere de qua loquimur, sed solùm quando ex hac ratione credit quod est à deo dictũ, quod designatur p hoc q̃ dicitur credere deo: & ex hoc fides specificatur, sicut & quilibet cognoscitiuus habitus speciem habet ex ratione per quã assentit in aliquid. Alia enim ratione inclinatur ad assentiendũ habẽs habitũ scięti æ, scilicet per demõstrationẽ, & alia ratione habẽs habitũ opinionis, scilicet per syllogismũ dialecticũ. ¶ Deinde cùm dicit, [Ei autẽ qui operatur, &c.] exponit prædictã authoritatẽ quantũ ad hoc q̃ dicit, reputatũ est illi ad iustitiã, & tãgitur in glo. duplex horũ verborũ expositio. Prima est secũdũ q̃ referũtur ad finalẽ mercedẽ de qua primò ostẽditur qualiter se habeat ad opera, secũdò qualiter ad fidẽ, ibi, [Ei verò q nõ, &c.] Dicit ergo primò q̃ ei qui operatur, scilicet opera iustitiæ, merces æternę retributionis de qua dicitur Esa. 4, Ecce merces eius cũ eo, non reputatur secundũ gratiã tantũ, sed secundũ debitũ. secundũ illud Matth. 20, Nónne ex denario cõuenisti mecũ? ¶ Sed cõtra est q̃ dicitur infrà. 6, Gratia dei vita æterna. Et infrà. 8, Non sunt condignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriã. Sic igitur illa retributio nõ fit secundũ debitũ sed secundũ gratiã. ¶ Sed dicendũ est q̃ opera humana possunt cõsiderari dupliciter. Vno modo secundũ substant. à operũ, & sic nõ habẽt aliquid cõdignũ vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt cõsiderari secundũ suum principiũ prout. s. ex impulsu dei aguntur secundũ propositũ dei prædestinãtis, & secundũ hoc eis debetur merces prædicta secundũ debitũ, quia vt infrà. 8. dicitur, Qui spiritu dei agũtur, hi sunt filii dei: si autẽ filii, & hęredes. ¶ Deide cùm dicit, [Ei verò, &c.] ostẽdit qualiter se habeat merces æterna ad fidẽ dicẽs, ei verò qui non operatur. s. exteriora opera, puta quia nõ habet tẽpus operãdi, sicut patet in baptizato statim mortuo credẽti in eum qui iustificat impium. s. in deum, de quo dicitur infrà. 8. Deus qui iustificat, reputabitur fides eius. s. sola sine operibus exterioribꝰ ad iustitiam, id est vt per eam iustus dicatur & iustitiæ præmium accipiat, sicut si opera iustitiæ fecisset. secundum illud infrà. 10, Corde creditur ad iustitiam. & hoc secundum pro posito gratiæ dei, id est secũdum q̃ deus proposuit ex gratia sua homines saluare. infrà. 8, His qui secundum propositũ vocati sunt sancti. Ephe. 1, Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Alia expositio est vt hoc referatur ad hominis iustificationem. Dicit ergo, Ei autẽ qui operatur, id est si aliquis per opera iustificetur, ipsa iustitia imputaretur quasi merces non secũdum gratiam, sed secundum debitum. infrà. 11, Si autẽ gratia iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Ei vero qui nõ operatur, vt scilicet per sua opera iustificetur, credenti autẽ in eum qui iustificat impium, cõputabitur hæc eius fides ad iustitiam secundum propositum gratiæ dei, non quidem ita quòd per fidem iustitiam mereatur, sed quia ipsum credere est primus actus iustitiæ quam deus in eo operatur. Ex eo enim quòd credit in deũ iustificantem, iustificationi eius subiicit se, & sic recipit effectum. Et hæc expositio est literalis, & secundum intẽtionem Apostoli qui facit vim in hoc quod in Gene. 15, dictum est, Reputatum est illi ad iustitiã, quod consueuit dici, quando id quod minus est ex parte alicuius reputatur ei gratis, ac si totum fecisset. Et ideo Apostolus dicit quòd hæc reputatio locum non haberet si iustitia esset ex operibus, sed solùm habet locum secundum quòd est ex fide. ¶ Deinde cùm dicit, [Sicut & Dauid, &c.] probat conditionalem præmissam ex authoritate Psalmi. Cuius primò præmittit sensum. Secũdò ponit verba eius, ibi, (Beati quorum.) Tertiò excludit falsum intellectum, ibi, (Beatitudo, &c.) Dicit ergo, Sicut & Dauid dicit, id est asserit beatitudinem hominis esse illius, scilicet cui deus fert, id est dat iustitiam. Accepto, id est gratis sine operibus præcedentibus. Ad Titum. 3, Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Beatitudo autem hominis est à deo, secundum illud Psal. Beatus vir cuius est dominus deus spes eius. Sic igitur manifestum est illum habere gloriam apud deum qui non ex operibus legis iustificatur, vt dictũ est. ¶ Deinde cùm dicit, [Beati quorum, &c.] ponit verba Dauid prædictam sentẽtiam continentia, & dicit eos esse beatos quorum remittuntur peccata, de quibus patet quòd non habuerunt prius bona opera ex quibus iustitiam seu beatitudinem consequerentur. Est autem triplex peccatum, scilicet originale, actuale mortale, & actuale veniale. Primò ergo quantum ad originale dicit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Vbi considerandum est q̃ peccatum originale iniquitas dicitur, quia est carentia originalis iustitiæ, per quam secundum æquitatem ratio hominis subiiciebatur deo, inferiores vires rationi, & corpus animæ, sed per peccatum originale hæc æquitas tollitur: quia postq̃ ratio defuit esse subiecta deo, inferiores vires rationi rebellant, & corpus ab obediẽtia animæ subducitur per corruptionẽ & mortem. Vnde in ps. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. Vtrobique autẽ peccatũ originale pluraliter significatur. Vel propter plures homines in quibus multiplicatur originale peccatum. Vel potius quia virtute cõtinet in se quodãmodo omnia peccata. Huiusmodi autem peccatum originale remitti dicitur, quia transit reatus superueniẽte gratia: sed remanet actu remanẽte fomite siue cõcupiscentia, quæ non tollitur totaliter in hac vita, sed remittitur siue mitigatur. Secũdò quãtum ad actuale mortale, dicit, Et quorũ tecta sunt peccata. Dicũtur autẽ peccata tegi diuino conspectui intuitu vir cui nõ imputauit dominus peccatũ. vt. s. per peccatũ intelligãtur peccata venialia: quę licet leuia sint, quantũ non inspicit ad ea puniẽda. Psal. Operuisti omnia peccata eorũ. Tertiò quantũ ad veniale dicit. Beatus tamen per multa homo elõgatur à deo. 2. Paralipo. 3, Dominus bonus propitiabitur cũctis qui in toto corde requirunt illũ, & nõ imputabitur illis q̃ minus sancti sunt. ¶ Possunt autem & hæc tria aliter distingui. Sũt enim in peccato tria. Quorũ vnũ est offensa dei. Et quantũ ad hoc dicit, Beati quorũ remissę sunt iniquitates. secũdum q̃ homo dicitur remittere offensam sibi. Esa. 4, Dimissa est iniquitas illius. Aliud est ipse actus inordinatus culpæ, qui nõ potest nó fuisse factus ex quo semel perpetratus est, sed tegitur manu misericordiæ diuinæ: vt quasi pro nõ facto habeatur. Tertiũ est reatus pœnæ, & quantũ ad hoc dicit, Beatus vir cui non imputauit dominus peccatũ. s. ad pœnam. ¶ Deinde cùm dicit, [Beatitudo ergo hominis, &c.] excludit falsum intellectũ authoritatis prędictæ. Posset enim Iudæus sic intelligere q̃ prędicta gratia remissio peccatorũ non fieret nisi circũcisis. ¶ Ad hoc ergo excludendum primò Apostolus quæstionẽ mouet dicens, Beatitudo hæc quæ scilicet deus, dat iustitiã sine operibus, manet tantũ in circuncisione, id est, habet locũ solùm in circuncisis. An etiam & in præputio. i. in Gentibus? Manifestum est quòd in vtrisq; secũdum illud quod dicit infrà. 10, Idẽ dominus dies in omnes, &c. ¶ Secũdò, ibi, [Dominus enim. Iad hoc ostẽdẽ-

Opera humana dupliciter considerantur.

Triplex peccatum. Peccatum originale dicitur iniquitas.

In peccato sunt tria.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum assumit authoritatē scripturæ,quasi dicat,hoc ideo quæro,(Dicimus enim,&c.)Quòd reputatur fides Abrahæ ad iustitiā.Gene.15. ¶ Tertiò hac authoritate concludit solutionē præmissæ quæstionis sub interrogatione tamen,dicens,Quomodo ergo reputata est scilicet fides Abrahæ ad iustitiam in circuncisione,id est,quādo erat circuncisus,an in præputio,id est,quādo erat incircūcisus?Et respondet,Non in circuncisione,sed in præputio.Et hoc manifestum est ex serie narrationis scripturæ.Nam Gene.15,legitur ꝙ fides reputata est Abrahæ ad iustitiam:circūcisionem autem accepisse legitur Gene.17,Si igitur Abraham adhuc incircuncisus existēs iustificatus est per fidem,manifestum est quòd iustitia fidei per quam gratis remittuntur peccata,non est solùm in circuncisione,sed etiam in præputio,id est in gentilitate. Lectio. 2.

Ostēdit circuncisionem esse solum signum iustificationis & non causa.

ET *signū accepit circūcisionis,signaculū iustitiæ fidei quæ est in præputio,ut sit pater omniū credentium per præputiū,ut reputetur & illis ad iustitiā.Et sit pater circūcisionis,nō his tātū qui sunt ex circūcisione,sed & his qui sectantur uestigia fidei quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.Non enim per legem promissio Abrahæ,aut semini eius ut hæres esset mundi,sed per iustitiam fidei.Si enim qui ex lege hæredes sunt,exinanita est fides,abolita promissio.Lex enim iram operatur.Vbi enim non est lex,nec præuaricatio.*

¶Ostenso ꝙ beatitudo remissionis peccatorū nō solū est in circūcisione,sed etiā in prepputio,exēplo Abrahæ qui tēpore præputii est iustificatus,hic respōdet cuidā obiectioni. Posset enim aliquis dicere,si Abrahā iustificatus est ante circūcisionē:ergo sine causa & frustrà circūcisus est. Ad hāc ergo obiectionē excludēdā primò ꝓponit ꝙ circūcisio non erat causa iustitiæ sed signū.Secūdò ostēdit quid ex hoc signo cōsequatur, ibi,(Vt sit pater,&c.)Tertiò ostēdit modū quo hoc cōsequatur,(Nō his tantū,&c.) Circa primū duo facit. Primò ꝓponit circūcisionē esse signū.Gene.17,Circūcidetis carnē preputii uestri vt sit in signū fœderis inter me & vos.Secūdò ostēdit cuius rei sit signū dicēs,quod sit signaculū iustitiæ fidei.i.quæ est per fidē,quæ quidē fides est in præputio.i.quā Abrahā habuit adhuc incircūcisus existēs. ¶ Dicitur autē signaculū dupliciter.Vno modo quasi expressum signū habēs similitudinē rei signatæ,secūdū illud Ezec.28, Tu signaculū similitudinis,&c.Habet autē circuncisio expressam similitudinē cum fide Abrahæ.Primò quidē quantū ad rem creditā.Credidit enim multiplicationē sui seminis,& cōgruenter accepit signū in mēbro generationis. Secūdò quātum ad effectū huius fidei, qui est remotio culpæ,quæ signatur per remotionē superfluæ pelliculæ.Alio modo signaculū dicitur signū aliquid occultās,quod reuelandū est amicis sicut patet de sigillo:& secundū hoc dicitur Apo.5,Dignus est agnus qui occisus est accipere librū & aperire signacula eius.Claudebatur ergo sub signaculo circūcisionis secretū incarnationis Christi ex semine Abrahæ.Cōsequēter ostēdit quid cōsequatur ex dictis.Cōsequitur enim ex hoc ꝙ Abrahā in præputio iustificatus per fidem postea circūcisionē accepit vt sit pater nō solū circuncisorū:sed etiā credentiū in præputio:& hoc est ꝙ dicit,Vt sit pater.i.ex prædictis cōsequitur ꝙ Abrahā sit pater omniū credentiū per præputiū.i. qui sunt in statu præputii.Vel Abrahā sit pater per prepputiū i.per id quod habuit in præputio vt reputetur & illis ad iustitiam, hoc.s.quòd credūt sicut reputatū est Abrahæ.Et de hac paternitate dicitur Matth.3,Potēs est deus de lapidibus istis,&c.Et sit pater circūcisionis.i.circūcisorū qui ex eo originē ducūt.Vnde Io.8,Pater noster Abraham est. ¶ Deinde ostēdit per quē modū sit pater etiā incircūcisorū,quia per imitationē.Et hoc est ꝙ dicit, (Vt sit inquam pater nō his tantū qui sunt in circūcisione,)id est qui sunt circūcisi.(sed etiā his qui sectātur vestigia fidei patris nostri Abrahę quę est in prepputio,)id est quā Abrahā habuit adhuc incircūcisus.Ioā.8, Si filii Abrahę estis,opera eius facite. ¶ Et quia hic de circūcisione fit mētio,oportet circa ipsam tria cōsiderare.s.quare sit instituta,quā vim habuit,& quare sit mutata. ¶ Circa primū considerādum ꝙ circūcisio sicut & aliæ legis cerimoniæ,est propter duo instituta. Primò quidē propter cultū diuinū ad quē hominem secundū huiusmodi cerimonialia disponebātur. Et secundū hoc circūcisio habet triplicē institutionis causam,quarū prima est ad significandū fidē & obedientiā qua Abrahā se deo subiecit:vt.s.illi qui circūcisionē acciperēt Abrahæ,traditā fidē & obediētiā ipsius obseruarēt.Dicitur enim Hæb.11,Fide Abrahā circūcisus est,& ideo facta est circuncisio in mēbro generationis ad significandū fidē ipsius circa prolē futurā,vt dictū est.Secūda est ad exprimendū in signo corporali id quod spiritualiter erat faciēdum:vt.s.sicut à mēbro generationis,quod principaliter cōcupiscētiæ deseruit,abscindebatur superflua pelliculaːita etiam à corde hominis omnis superflua cōcupiscētia tolleretur,secundū illud Hie.4, Circūcidimini domino & auferte præputiū cordiū uestrorū,&c. Tertia est,vt per hoc signū populus ille deū colēs ab omnib⁹ aliis populis distingueretur.Et inde est ꝙ Iosue.5,Mādauit dominus circūcidi filios Israel,qui inter aliās nationes erāt habitaturi,qui prius in deserto solitarii manētes circūcisi nō erant. Alia autē ratio circūcisionis & omniū cerimonialium accipitur per cōparationē ad Christum ad quē cōparatur,sicut figura ad veritatē & mēbra ad corpus,secundum illud Col.2,Quæ sunt vmbra futurorum,corpus autē Christi.Sic igitur per circuncisionem corporalē significatur circuncisio spiritualis fiēda per Christū.Primò quidē in animā,quātū per ipsum peccatorē reatus & cōcupiscētiæ præscindūtur.Collos.2,In quo.s.Christo,circuncisi estis circuncisione nō manu facta in expoliatione corporis carnis,sed in circūcisione domini nostri Iesu Christi.Secundò verò quātum ad corpus,quādo.s.etiā in resurrectione ab electorum corporib⁹ omnis passibilitas& mortalitas auferetur:& ideo circuncisio fiebat octauo die,qui significat octauā ætatē resurgentiū:nam septima est qui sēcium in Christo.Sex autē ætates sunt quib⁹ seculum currit.Vnde & circuncisio facta legitur cultellis petrinis.Iosue.5,Ad significandū ꝙ spiritualis circūcisio,fienda erat per petrā q est Christus,vt dicitur.1.Cor.10. Non tamē hoc generaliter obseruabatur ꝙ necesse esset circuncisionē fieri cū petra. ¶ Circa secundū verò est sciendū ꝙ sicut hic glo.dicit & est Bedæ.Idem salutare curationis auxiliū circūcisio in lege cōtra originalis peccati vulnus præbebat,quod baptismus agere tēpore reuelatæ gratiæ cōsueuit. Ex quo patet ꝙ virtus circūcisionis se ostēdebat ad deletionē originalis peccati.Quidā tamē dicūt ꝙ gratia in circūcisione nō cōferebatur:nō em̄ potest esse dei gratia sine iustitia.Argumētatur autē Aug.Gal.2,Si iustitia est p legē,ergo Christus gratis mortuus est.i.sine causa.Et eodē modo argumētari possum⁹.Si ex circūcisione est gratia iustificās,Christus gratis mortuus est, sed hoc nō potest esse:nā remissio peccati nunq̄ fit sine gratia,infrà 5.Iustificati igitur gratia ipsius,&c.Et ideo alii dicūt ꝙ in circūcisione dabatur gratia quātū ad effectus pu-

Circuncisio habet expressam similitudinē cū fide Abrahæ quo ad duo.

Sub signo circuncisionis claudebatur secretum incarnationis.

Circuncisio & aliæ legis cerimoniæ sunt propter duo instituæ.

Triplex causa institutionis circuncisionis.

Per circuncisionē corporalem signabatur circuncisio spiritualis p christum fiēda & in anima & in corpore.

Non necesse erat fieri circuncisionem cultro lapideo.

Per circuncisionem figebat deletio originalis peccati.

uatiuos.s.remotionis culpæ,non autem quantū ad effectus positiuos,puta operationē iustitiæ.Sed hoc etiā cōueniens nō videtur:effectus enim positiui alicuius formæ ordine naturæ præcedūt effectus priuatos.Nō enim lumen pellit tenebras,nisi per hoc ꝙ illuminat. Et ita gratia per hoc culpā pellit ꝙ iustificat.Remoto autē priori remouetur posterius.Et ideo melius dicendū est ꝙ circuncisio ex ipso opere operato non habeat virtutē effectiuā,neq; quantū ad remotionē culpæ,neq; quātum ad operationē iustitiæ:sed erat solùm iustitiæ signū,vt hic Apostolus dicit,sed per fidē Christi cuius circūcisio signū erat,auferebatur peccatum originale & cōferebatur auxiliū gratiæ ad rectè agendū. ¶ Circa tertiū verò manifestum est iam ex dictis, quare oportuit circūcisionē mutari.Nam circūcisio erat signū futuri.Non autē idē signū cōuenit præsenti siue preterito & futuro, & ideo baptismus est signū præsentis gratiæ qui copiosiorē & vtiliorē effectū habet gratiæ,quia quāto agēs est propinquius & præsentius,tanto efficacius operatur. ¶ Deinde cùm dicit, (Non enim per legē,&c.)ostendit propositū.s.ꝙ circuncisio siue quodcunq; opus legis nō iustificet ex diuina promissione.Et circa hoc duo facit.Primò proponit quod intēdit.Secundò probat propositū,ibi,(Si enim qui ex lege,&c.)Supponit ergo Apostolus primò ex authoritate Gene.promissionē factā Abrahæ & semini eius,vt hæres esset mūdi,id est,vt omnes gētes mundi in ipso benedicerētur,secundū illud Gene.12, In te benedicētur,&c.Dicit autē,ae semini eius:quia huiusmodi promissio & si in ipso non est cōpleta,cōplenda tamē erat in semine eius.Dicitur enim Gene.22,Benedicētur in semine tuo omnes gētes terræ.hoc autem semen principaliter intelligitur Christus,secundum illud Gal.3,Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius.Non dicit,in seminibus quasi in multis:sed in semine quasi in vno,&c.Quia.s.in vno in quo cōpletur,ostenditur vt sit hæres mundi,secūdum illud ps.Postula à me & dabo tibi gētes hæreditatē tuā. Secundariò autem cōpletur in illis qui per gratiam Christi sunt spiritualiter semen Abrahæ.infrà.9.Qui filii sunt promissionis æstimantur in semine. Qui etiā per Christum sunt hæredes mundi in quantū omnia in gloriam electorū cedunt.1.Corin.3,Omnia vestra sunt,&c.Circa hanc promissionē vnum negat & vnum asserit.Negat huiusmodi promissionē factam per legē.Quod quidē non dicitur propter ipsam promissionem,quia tēpore promissionis lex data erat:sed propter promissionis impletionē,vt sit sensus, ꝙ talis promissio facta erat Abrahæ,non quæ sit implenda per legē,quia vt dicitur Hæbr.7,Nihil ad perfectū adduxit lex.Aliud autē astruit,ꝙ.s.huiusmodi promissio sit implēda per iustitiā fidei,quia Sancti per fidem vicerūt regna.Heb.11, ¶ Deinde cùm dicit,(Si enim,&c.)ostēdit propositū. Et primò quātū ad hoc ꝙ promissio non sit implēda per legē.Secūdò quantū ad hoc ꝙ sit implēda per iustitiā fidei,ibi,(Ideo ex fide,&c.) Circa primū ponit talē rationē. Si promissio facta Abrahæ esset implenda per legem,fides Abrahæ credentis promissioni esset inanis,quia promissio ei facta aboleretur:sed hoc est inconueniens,ergo & primum. Circa hoc duo facit.Primò proponit conditionalē.Secūdò probat eam,ibi,(Lex enim,&c.)Destructio autē consequentis est manifesta.Dicit ergo primò ꝙ promissio nō est facta per legē.Si enim qui ex lege sunt,hi sunt hæredes,id est,si ad hoc ꝙ aliqui hæreditatē promissam participēt,requiritur ꝙ ex legis obseruātia hoc cōsequantur,exinanita est fides.i.vacua facta est fides qua Abrahā credidit deo promittēti,vt dicitur Gen.15. Ex hoc,est inconueniens secundum quòd dicitur.primæ Corinthiorū decimoquinto,Si Christus non resurrexit,inanis est prędicatio nostra,&c. Et quare sit inanis ostēdit subdēs,Abolita.i.cassata est promissio, quia nō cōsequitur suum effectū.cōtra id quod dicitur Hebr.11,Fidelē credidit eum esse qui repromiserat. Et hic infrà in præsenti cap.dicitur,Quæcunq; promisit deus potēs est,&c.Deinde cùm dicit,(Lex enim.) probat cōditionalē præmissam per effectū siue euentū legis. Et primò proponit legis effectū siue euentū. Secūdò probat,ibi,(Vbi enim nō est lex,&c.)Probat autē cōditionalē sic, Si aliqua promissio sit implēda per id quod impletionē promissionis impedit,talis promissio aboletur,& fides credētis exinanitur : sed lex impedit cōsecutionē hæreditatis.Lex enim irā operatur:ergo si per legē sit adimplēda promissio,exinanita est fides,abolita est promissio.Dicitur autē lex operari iram.i.vindictā:quia per legē factī sunt homines digni dei vindicta.4.Reg.22,Magna ira domini succensa est cōtra nos,quia non audierūt patres nostri verba libri huius,scilicet legis,&c.Posset autem aliquis intelligere ꝙ lex iram operatur quantum ad cerimonialia tempore gratiæ obseruata,secundum illud Gal.5,Si circūcidimini Christus nihil vobis proderit.Sed quod hic dicitur intelligendum est etiam quantum ad moralia,non quidem quòd legis præcepta moralia præcipiant aliquid quod qui obseruant dignos ira dei efficiat,sed occasionaliter,quia præcipit & gratiam adimplendi non præbet,secundum illud.2. Cor.3,Litera occidit,spiritus autem viuificat. Quia scilicet interius adiuuat infirmitatem nostram,vt dicit infrà.8. ¶ Deinde cùm dicit,(Vbi enim non est lex,&c.) ostendit qualiter iram operatur,dicens,Vbi non est lex,non est præuaricatio: quia & si aliquis lege non data peccare posit contra id quòd naturaliter iustum est faciendo, non tamen præuaricator dicitur nisi legem transgrediens . Psal. Vidi præuaricantes & tabescebam,&c. Et tamen omnis peccator potest dici præuaricator. inquantum legem naturalem transgreditur.Psal.Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ.Grauius est tamen transgredi simul legem naturæ & legem scriptam,quàm solam legem naturæ . Et ideo lege data sine gratia adiuuante,præuaricatio creuit,& maiorem iram promeruit. Lectio 3.

Lex tam naturæ quàm mosaica iram operatur, vide hic quomodo.

Quomodo verificatur illud, Litera occidit, spiritus viuificat.

IDeo ex *fide ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini.Non ei qui ex lege est solùm: sed & ei qui ex fide est Abrahæ,qui pater est omnium nostrum,sicut scriptum est.Quia patrem multarum gentium posui te ante deum, cui credidisti qui uiuificat mortuos,& uocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt.Qui cōtra spem in spem credidit, ut fieret pater multarū gentiū secundū quod dictū est ei.Sic erit semē tuū sicut stellæ cæli et arena maris.Et nō infirmatus est in fide,nec cōsiderauit corpus suum emortuū, cùm iam ferè centū esset annorū,& emortuā uuluā Saræ.In repromissione etiā dei nō hesitauit diffidētia,sed cōfortatus est fide,dans gloriā deo,plenissimè sciēs quia quæcūque promisit deus potens est & facere.Ideo & reputatum est illi ad iustitiam . Non est autem scriptum tantum propter ipsum quia reputatum est illi ad iustitiam , sed & propter nos , quibus reputabitur credentibus in eum qui suscitauit Iesum Christum dominū nostrū à mortuis,qui traditus est propter delicta nostra,& resurrexit propter iustificationē nostrā.* ¶ Ostēso ꝙ promissio facta Abrahæ & semini eius nō sit implēda per legē,hic ostēdit ꝙ sit implenda per fidē.Et circa hoc tria facit.Primò ostendit per quid sit huiusmodi promissio adimplēda.Secundò ostendit

Ostenditur promissa Abrahæ implenda per fidem.

Magna fides Abrahæ,

Laudatur fides Abrahæ ex eo quòd credidit in iterata promissione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in quib⁹ sit adimplenda,ibi,(Omni semini,&c.)Tertiò à quo sit implẽda,ibi,(Qui viuificat mortuos,&c.) Primò ergo concludit propositũ quasi ex diuisione.Videtur enim necessariũ esse ꝙ promissio adimpleatur vel per fidẽ,vel per legem:nò autẽ per legẽ,quia promissio aboleretur.Vnde cõcludit,Ideo ex fide.s.consequimur promissionẽ,vt hæredes simus mundi.1.Io.5,Hæc est victoria quæ vincit mũdum,&c.Et hoc confirmat per cõtrariũ mediũ et quod suprà assumpserat. Dictum est enim ꝙ si iustitia ex lege esset,promissio aboleretur: sed si sit ex fide,remanet firma promissio propter virtutẽ diuinæ gratiæ iustificantis hominem per fidẽ.Et hoc est ꝙ dicit,Vt promissio dei sit firma,non quidem per operationes hominum quæ possunt deficere,sed secundum gratiam quæ infallibilis est.2.Corinthiorum.12,Sufficit tibi gratia mea,&.2.Corinthiorum.1.Quotquot sunt promissiones in illo,scilicet Christo est,id est,veritatem habẽt. ¶ Deinde cùm dicit,(Omni semini,&c.)ostendit in quibus impleatur prædicta promissio.Et primò proponit quod intendit,& dicit quòd prædicta promissio sic implenda per fidem,est firma per gratiam . Omni semini,id est,omni homini qui fuerit qualitercunque semen Abrahæ.Eccleſiast.44,Cum semine eorum permanent bona,hæreditas sancta nepotes eorum. ¶ Secundò ibi,(Non ei,&c.) exponit quod dixerat,omni semini. Est enim quoddam semen carnale,secũdum illud Io.8,Semen Abrahæ sumus.Est aliud semen spirituale,secundum illud Matth.3,Potẽs est deus de lapidibus his.i.de gentibus suscitare filios Abrahæ.Semen autẽ Abrahæ carnalẽ legem seruauit,sed fidem eius etiam imitatur semẽ spirituale.Et sic si per solam legem esset promissio,non impleretur in omni semine,sed solùm in carnali. Quia verò impletur per fidẽ quæ est omnibus communis,planum est,ꝙ impletur in omni semine. ¶ Tertiò ibi,(Qui est pater,&c.)probat quod supposuerat,scilicet ꝙ semen Abrahæ sit,non solùm quod est ex lege, sed etiam quod ex fide per auctoritatẽ scripturæ,cuius primò ponit sensum,dicens,Qui scilicet Abraham est pater omnium nostrum,id est,omnium credẽtium,siue Iudæorum,siue Gẽtilium.Suprà eodem,vt sit pater omnium credentium.Esaiæ.51,Attendite ad Abraham patrem vestrum.Secundò inducit auctoritatem,dicẽs,Sicut scriptũ est.Genũ.17,Quia patrem multarum gentiũ posui te.Litera alia habet,Constitui te.quod sensum non variat.Eccle.44,Abrahã magnus pater multitudinis gentium.Tertiò ibi.(Ante deũ,&c.)exponit quod dixerat,Sic enim dictum est, posui te,quasi iam esset impletum quod longé postea erat implendum: sed quæ sunt futura in scipsis, in dei prouidentia sunt præsentia,secundũ illud Eccle.23,Domino deo nostro anteq̃ crearẽtur omnia sunt agnita,sicut & post perfectũ respicit omnia.Et ideo Apostolus dicit ꝙ hoc quod dictũ est,posui te,intelligendũ est ante deũ.i.in eius præsentia cui credidisti. Crediderat enim Abrahã deo futura prænũtianti ac si videret præsentia:quia vt dicitur Heb.11, Fides est sperãdarum substantia rerum,argumentum non apparentium. ¶ Deinde cùm dicit,(Qui viuificat mortuos,&c.) ostẽdit à quo sit implẽda huiusmodi promissio,dicens, Qui.s.deus viuificat mortuos,id est,Iudæos qui erant mortui in peccatis cõtra legem agentes,viuificat per fidem & gratiam,vt promissionẽ Abrahæ cõsequantur.Ioã.5,Sicut pater suscitat mortuos & viuificat,&c. Et ea quæ non sunt,id est,gentiles vocat,scilicet ad gratiam tanquam ea quæ sunt.i.tanquã Iudæos,infrà.9. Vocabo nõ plebem meã,&c.Significat autẽ gẽtiles per ea quæ non sunt,quia erant omnino alienati à deo, sicut.1.Cor.13,dicitur.Si charitatẽ nõ habuero nihil sum.Et sic per huiusmodi vocationẽ implebitur promissio Abrahæ etiã in gẽtilibus.Vel ꝙ dicit,vocat ea quę non sunt,non intelligitur de vocatione tẽporali, sed de vocatione prædestinationis æternæ,qua vocãtur & eligũtur etiam qui non sunt ac si essent. Ephe.1. Elegit nos in ipso ante mũdi constitutionẽ.Et de hac vocatione dicitur infrà.9.Non ex operibus sed ex vocante dictũ est, quia maior seruiet minori.Vel vocationẽ hîc dicit simplicẽ dei notitiã vel cognitionem qua cognoscit futura quæ nõ sunt in actu sicut præsentia . Et hoc modo vocatio in Psal.accipitur cùm dicitur, Qui numerat multitudinẽ stellarũ,&c.Et secundũ hũc sensum ꝙ hic dicitur,inducitur propter id quod suprà dictum est ad deũ cui credidisti,duo enim videbantur obstare ei quod dictũ est,patrem multarum gentium posui te,quorũ vnum erat quia ipse idem Abrahã erat quasi emortuus præ senectute,vt infrà dicetur. Et cõtra hoc dicit,qui viuificat mortuos.Aliud autem est,quia illæ multæ gentes nondũ erant.Et cõtra hoc subdit,Et vocat ea quæ nõ sunt tãquam ea quæ sunt. ¶ Deinde cùm dicit,(Qui cõtra spem.)commendat fidem Abrahæ. Et primò ostendit magnitudinẽ fidei eius. Secundò efficaciam vel fructũ eius,ibi,(Ideo & reputatũ est,&c.)Circa primũ duo facit. Primò ostẽdit magnitudinem fidei Abrahæ quantum ad promissionem seminis multiplicãdi.Secũdò quantũ ad repromissionem seminis exaltandi,ibi,(In repromissione, &c.)Circa primũ duo facit.Primò ostendit fidem eius fuisse magnam. Secũdò ostendit eam fuisse firmam ibi,(Et nõ infirmatus est in fide,&c.) Circa primũ duo facit.Primò proponit magnitudinẽ fidei Abrahę,dicens,qui scilicet Abraham in hanc spem credidit vt fieret pater multarum gentium,sed contra aliam spem. Circa quod considerandũ est ꝙ spes importat certam expectationem boni futuri, quæ quidẽ certitudo est quandoq; ex causa humana siue naturali,secundũ illud.1.Corint.9, Debet in spe qui arat,arare.quãdoque verò certitudo expectãtis est ex causa diuina,secundũ illud Psal. In te domine speraui,&c. Hoc ergo bonũ quòd Abraham fieret pater multarum gentium,certitudinem habebat ex parte dei promittẽtis.Sed cõtrariũ apparebat ex causa naturali siue humana. Ideo dicit,Qui cõtra spem causæ naturalis vel humanæ,credidit in spem diuinæ promissionis.Quã quidẽ secundò ponit dicẽs,secundũ quod dictum est ei,scilicet Genę.22,Sic erit semẽ tuum sicut stellæ cæli,& sicut arena maris. Vtrunq; autẽ horũ inducitur propter similitudinem innumerabilis multitudinis.Nam quãtum ad stellas dicitur Deute.1.Dominus deus vester multiplicauit vos & estis hodie sicut stellæ cæli.Quantum ad arenam dicitur.1.Regum.4,Iuda & Israel innumerabiles sicut arena maris sunt . Potest tamen aliqua differentia inter vtrunque attendi vt stellis comparentur iusti qui fuerunt ex semine Abrahę.Danie.12,Qui ad iustitiã erudiunt plurimos,quasi stellæ in perpetuas æternitates. Arenæ autem comparantur peccatores,quia fluctibus mũdi quasi cuiusdam maris opprimuntur.Hiere.5,Posui arenam terminum maris. ¶ Deinde cùm dicit,(Et non infirmatus est.)ostendit firmitatẽ Abrahæ quam primò proponit dicens,& nõ infirmatus est.sicut enim temperantia ostẽditur non esse infirma quæ magnis cõcupiscibilibus non vincitur,ita fides ostenditur non esse infirma,sed fortis quæ à magnis difficultatibus nõ superatur.1.Pet.5,Cui resistite fortes in fide.Secũdò ibi,(Nec cõsideraut,&c.)

Duplex semen Abrahæ.

Quid spes importet.

Ponit difficultates ex quibus ostenditur fides eius non fuisse infirma.Et primò quidẽ ex parte ipsius Abrahæ cùm dicit,Non cõsiderauit,scilicet ad discredẽdum promissionem corpus suum emortuum,scilicet quia iam mortificata erat in eo vis generatiua propter senectutem . Vnde cùm dicit,Cùm iam ferè centum annorum esset,Abrahæ enim centenario existenti natus est Isaac.vt habetur Gene.21,Per annum autem antè fuerat sibi filius promissus,secundum illud Gene.18,Reuertens veniam ad te tempore illo, & erit Saræ filius. ¶ Sed videtur quòd non fuit corpus eius emortuum quantum ad vim generatiuam,quia etiam post mortem Saræ duxit Cethuram vxorem, quæ genuit ei filios : vt dicitur Gene.25, ¶ Dicunt ergo quidam quòd mortua erat in eo vis generatiua quantum ad hoc quòd ex muliere antiqua generaret,non quantum ad hoc quòd generaret filium ex iuuencula.Solent enim senes ex iuuenculis mulieribus prolem gignere,nõ autem ex antiquis quæ sunt minus aptæ ad concipiendum.Sed melius dicẽdum videtur quòd Abrahæ miraculosè restituta erat vis generandi,& quantum ad Saram,& quantum ad omnes mulieres. Secundò ponit difficultatem ex parte vxoris cum dicit,Et emortuam vuluam Saræ,scilicet non considerauit vt discrederet. Dicit autem emortuam quantum ad actum generandi, tum propter sterilitatem,tum propter senectutem.Iam enim desierant ei fieri muliebria,vt dicitur.18.Et ideo Esaiæ 51,vbi dicitur,Attẽdite ad Abraham patrem vestrum & ad Saram quæ vos peperit,vt ostenderet vtriusque mortificationem: & frigiditatem præmisit, dicens, Attendite ad petram vnde excisi estis , & ad cauernam loci de quo præcisi estis.

Quomodo verum sit ꝙ corpus Abrahæ esset emortuum, cùm post ex aliis genuerit.

¶ Deinde cùm dicit,(In repromissione etiam dei,&c.) commendat fidem Abrahæ quantum ad iteratam promissionem de seminis exaltatione . Et primò ponit fidei firmitatem . Secundò firmitatis causam,ibi, (Dans gloriam deo.)Dicit ergo primò,In repromissione etiam dei.i.in iterata eius promissione vel de seminis multitudine quam promisit.Primò quidem Gene.15,dicens,Suspice cælum & numera stellas si potes,& infrà.17.Eris pater multarum gentium.& iterũ infrà.22.Multiplicabo semen tuum sicut stellas cęli. Vel intelligendum est in repromissione dei.i.in iterata promissione de exaltatione seminis eius: quia cùm dixisset, multiplicabo semen tuum , statim subdit , Possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum,& benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ.In hac quidem dei repromissione non hesitauit.i.non dubitauit diffidentia scilicet ꝙ diffideret de veritate diuinæ promissionis. Iaco.1, Qui hesitat similis est fluctui maris, &c.sed confortatus est fide, id est fortiter fidei adhæsit.1.Pet.vlt.Cui resistite fortes in fide.

¶ Consequẽter cùm dicit,(Dans gloriã deo.)assignat rationẽ firmitatis fidei eius,dicens, Confortatus est inquam fide dans gloriã deo inquantũ.s.cõsideravit omnipotentiam eius.ps.Magna virtus eius,&c. Vnde & hîc subditur,Plenissimè sciẽs quia quæcunq; promisit deus potẽs est facere. Sap.12, Subest tibi enim cũ volueris posse.Ex quo patet ꝙ quicũq; nõ est firmus in fide dei,quantũ est in se diuinæ gloriæ derogat, vel quantũ ad eius veritatẽ,vel quãtum ad eius potẽtiam. ¶ Deinde cùm dicit,(Et reputatũ est ei.) cõmendat fidem Abrahæ quantũ ad eius effectũ.Et primò ponit effectũ quẽ in ipso habuit,dicẽs, Ideo.s.quia Abraham tam perfectè hoc ipsum credidit,reputatũ est illi ad iustitiã.1.Mach.2,Et reputatũ est ei ad iustitiam. Secũdò ostẽdit effectum quẽ fides eius habet etiã in aliis.Et circa hoc tria facit.Primò ponit similitudinem effectus,dicẽs,Non autẽ scriptum est propter ipsum quia reputatũ est illi ad iustitiam,vt.s.reputemus quòd soli Abrahæ fides ad iustitiã reputata sit:sed scriptũ est propter nos quib⁹ reputabitur.s.fides ad iustitiã.infrà.15.Quęcũq; scripta sunt ad nostrã doctrinã scripta sunt.Sic ergo scriptum est propter eumvt sit nobis in exemplũ,& propter nos vt sit nobis in iustificationis spem.Secũdò ibi,(Credẽtibus in eũ,)ostẽdit similitudinẽ fidei. Reputata est enim ad iustitiam fides Abrahæ credẽti ꝙ corpus suum emortuum, & emortua vulua Saræ posset viuificari ad filiorũ procreationẽ . Reputabitur & nobis credentibus in eũ qui suscitauit dominum nostrũ Iesum Christum à mortuis:& in deum patrẽ cui ipse dicit in Psal. Tu autẽ domine miserere mei & resuscita me.Et quia eadem est virtus patris & filii,ipse etiã in propria virtute surrexit. Quòd autem hæc fides iustificet,habetur infrà.10. Si cõfitearis in ore tuo dominũ Iesum,& in corde tuo credideris ꝙ deus illũ suscitauit à mortuis, saluus eris. Tertiò,ibi,(Qui traditus est,&c.)assignat causam quare fides resurrectionis Christi iustificet,dicẽs,qui.s.Christus traditus est.s.in mortẽ à deo patre.infrà.8.Proprio filio suo nõ pepercit deus,sed pro nobis omnibus tradidit illũ.Et à seipso Eph.5,Tradidit semetipsum pro nobis.Et à Iuda.Io.19,Qui me tradidit tibi maius peccatũ habet.Et à Iudæis Matth.20,Tradẽt eum gentibus ad illudendũ.Et resurrexit propter iustitiã nostrã.i. vt nos resurgẽdo iustificaret.infrà.6. Quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriã patris,ita & nos in nouitate vitæ ambulemus . Et ꝙ propter delicta nostra sit traditus in mortẽ,manifestũ videtur ex hoc ꝙ sua morte meruit nobis deletionẽ peccatorũ, sed resurgendo nõ meruit,quia in statu resurrectionis nõ fuit viator sed cõprehẽsor.Et ideo dicendũ est ꝙ mors Christi fuit nobis salutaris,nõ solũ per modũ meriti,sed etiã per modũ cuiusdã efficiẽtiæ.Cũ enim humanitas Christi esset quodãmodo instrumẽtũ diuinitatis eius,vt Damasce.dicit,omnes passiones & actiones humanitatis Christi fuerũt nobis salutiferæ,vtpote ex virtute diuinitatis proueniẽtes.Sed quia effectus habet aliqualiter similitudinẽ causę,mortẽ Christi qua extincta est in eo mortalis vita,dicit esse causam extinctionis peccatorum nostrorum: resurrectionem autem eius qua rediit ad nouam vitam gloriæ,dicit esse causam iustificationis nostræ per quam redimus ad nouitatem iustitiæ. Caput 5.

A quibus est traditus Christus in mortem.

Mors Christi nõ solùm per modum meriti, sed etiam per modum efficientiæ.

Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum dei.Non solùm autem,sed & gloriamur in tribulationibus,scientes quòd tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem , probatio verò spem.Spes autem non confundit,quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui datus est nobis.

Ab isto cap. vsq; ad 9. tractat de hiã particulã in 1. cap. posità. s. euãgelium, virtus dei ẽ in salutem oĩ credẽti. Firmitas ex dono.

¶ Postq̃ Apostolus ondit necessitatẽ gratię Christi,quia sine ea nec cognitio veritatis Gẽtibus,nec circũcisio & lex Iudæis profuerũt ad salutẽ,hîc incipit cõmẽdare virtutem gratiæ.Et circa hoc duo facit.Primò ostẽdit quę bona per gratiam cõsequamur.Secũdò à quibus malis per eam liberemur,ibi,(Propterea sicut per vnũ hominẽ,&c.)Circa primũ duo facit.Primò proponit modũ perueniendi, seu viã qua venimus ad gratiam.Secũdò ostendit bona quæ per gratiã cõsequimur,ibi,(Et gloriamur in spe gloriæ,&c.)Circa primum duo facit.Primò exhortatur ad debitũ gratiæ vsum. Secũdò ostẽdit nobis gratiæ aditũ,ibi,(Per quẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

acceſſum,&c.)Dicit ergo primò,dictũ eſt q̃ fides reputabitur omnibus ad iuſtitiã credẽtibus reſurrectionẽ Chriſti,quæ eſt cauſa noſtræ iuſtificationis. Iuſtificati igitur ex fide inquantum.ſ.per fidem reſurrectionis effectum eius participamus,habeamus pacẽ ad deũ.ſ.ſubiiciẽdo nos & obediẽdo ei.Iob.22,Acquieſce igitur ei & habeto pacẽ. Iob.9,Quis reſtitit ei & pacẽ habuit. Et hoc per Ieſum Chriſtum dominũ noſtrum qui nos ad iſtã pacẽ pduxit.Eph.2,Ipſe eſt pax noſtra. Vnde ſubdit,per quẽ Chriſtũ acceſſum habemus.ſ. tanq̃ per mediatorẽ.1.Thi.2,Mediator dei & hominũ,&c. Ephe.2,Per ipſum acceſſum habemus ambo in vno ſpiritu ad patrẽ.Acceſſum inq̃ in gratiã iſtã.i.in ſtatũ gratię.Io.1, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt.In qua.i.per quã gratiã nõ ſolũ reſurreximus à peccatis,ſed etiã ſtamus fixi & erecti per affectũ in cęleſtia.ps.Stãtes erãt pedes noſtri.Idẽ,Nos autẽ ſurreximus & erecti ſumus,& hoc per fidẽ per quã.ſ.gratiam cõſequamur,nõ quia fides pręcedat gratiã,cũ potius per gratiã ſit fides.Ephe.2,Gratia eſtis ſaluati per fidem.ſ.quia primus effectus gratiæ in nos eſt fides. ¶ Deinde cùm dicit,(Gloriamur in ſpe gloriæ,&c.) oſtendit quæ bona nobis per gratiã prouenerũt.Primò dicit q̃ per gratiam habemus gloriã ſpei. Secundò quòd per gratiã habemus gloriã dei,ibi,(Non ſolùm autẽ.)Circa primum tria facit.Primò oſtẽdit magnitudinẽ ſpei in qua gloriamur.Secũdò eius vehementiã,ibi,(Non ſolũ autẽ,&c.)Tertiò eius firmitatem,ibi, (Spes autẽ nõ cõfundit,&c.)Magnitudo autẽ ſpei cõſideratur ex magnitudine rei ſperatæ quã ponit,dicẽs, Et gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ dei.i.ex hoc q̃ ſperamus nos adepturos gloriã filiorũ dei.Per gratiã enim Chriſti adepti ſumus ſpiritũ adoptionis filiorum dei,vt dicitur Sap.4, Ecce quomodo cõputati ſunt inter filios dei.Filiis autẽ debetur hæreditas patris,infrà.8,Si autẽ filii & hæredes.Hæc autem hæreditas eſt gloria quam deus habet in ſeipſo.Iob.4, Si habes brachiũ vt deus,&c. & huiuſmodi ſpes indita eſt nobis per Chriſtũ.1.Pet.1, Regenerauit nos in ſpem viuã per reſurrectionẽ Ieſu Chriſti ex mortuis in hæreditatẽ incorruptibilem,&c. Et hæc gloria quæ in futuro in nobis cõplebitur,interim nunc in nobis inchoatur per ſpem,infrà.8,Spe ſalui facti ſumus.ps.Gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomẽ tuum. ¶ Deinde cùm dicit,(Non ſolùm autem,&c.)oſtendit vehementiã huius ſpei. Qui enim vehementer aliquid ſperat,libẽter ſuſtinet propter illud, etiam difficilia & amara, ſicut infirmus ſi vehementer ſperat ſanitatem, libenter bibit potionem amaram vt ſanetur per ipſam.Signum ergo vehementis ſpei quam habemus propter Chriſtum eſt,quòd non ſolùm gloriamur ex ſpe futuræ gloriæ, ſed etiam de malis quæ pro ipſa patimur, vnde dicit,Nõ ſolùm autẽ gloriamur.ſ.in ſpe gloriæ,ſed etiã gloriamur in tribulationib⁹ per quas ad gloriã peruenimus. Act.14,Per multas tribulationes oportet nos intrøire in regnũ cælorũ. Iac.1,Omne gaudiũ exiſtimate fratres mei cùm in tẽtationes varias incideritis.Et cauſam oſtẽdit conſequenter,dicens,Sciẽtes,&c. Vbi quatuor per ordinẽ ponit,quorũ primum eſt tribulatio, de qua dicit q̃ tribulatio patientiã operatur. Non quidẽ ſic q̃ tribulatio ſit eius cauſa effectiua,ſed quia tribulatio eſt materia & occaſio exercẽdi patientiæ actum,infrà.12,In tribulatione patiẽtes.Secũdò ponit patientiæ effectũ cùm dicit,Patientia probationem.Eccle.2,In igne probatur aurũ & argentum:homines verò receptibiles in camino humiliationis.Manifeſtum eſt q̃ detrimentũ alicuius rei de facili ſuſtinemus,propter rem quam magis amamus. Vnde ſi aliquis in rebus corporalib⁹ & tẽporalibus patiẽter ſuſtinet propter bona cõſequenda æterna,ſufficiẽter ex- *Probatio dupliciter intelligitur.* hoc probatur q̃ talis plus amet bona æterna q̃ temporalia. ¶ Sed cõtra id quod hîc dicitur Iac.1,Probatio fidei veſtræ patientiam operatur.Dicẽdum eſt autem q̃ probatio dupliciter poteſt intelligi.Vno modo ſecundum q̃ eſt in probato, & ſic probatio eſt ipſa tribulatio per quam homo probatur. vnde idem eſt dictum quòd tribulatio patientiam operatur,& q̃ tribulatio probat patientiam.Alio modo accipitur probatio pro probatum eſſe.Et ita accipitur hîc q̃ patientia probationem operatur,quia ex hoc q̃ homo patiẽter tribulationem ſuſtinet redditur iam probatus.Tertiò ſubdit tertium,dicens,(Probatio verò ſpem) ſcilicet operatur:quia.ſ.per hoc q̃ aliquis iam probatus eſt,poteſt de eo ſpes haberi & ab ipſo & ab aliis,q̃ ad hæreditatẽ dei admittatur.Sap.3,Deus probauit illos & inuenit illos dignos ſe.Sic igitur de primo ad vltimum patet quòd tribulatio viam parat ad ſpem. Vnde ſi aliquis gloriatur de ſpe,conſequens eſt vt de ipſis tribulationibus glorietur. ¶ Deinde cùm dicit,(Spes autẽ non cõfundit.)oſtendit huiuſmodi ſpei firmitatem.Et primò ponit eam,dicens, Spes autem hæc qua ſperamus gloriam filiorũ dei,nõ cõfundit.i.non deficit niſi homo ei deficiat.Ille dicitur à ſpe ſua cõfundi qui deficit ab eo quod ſperat.ps.In te domine ſperaui non cõfundar in æternum.Eccle.2,Nullus ſperauit in domino & confuſus eſt. Secũdò ibi,(Quia charitas dei,&c.)Ponit certitudinis ſpei duplex argumẽtum,quorũ primũ eſt ex dono ſpiritus ſancti,ſecundũ ex morte Chriſti,ibi,(Vt quid enim Chriſtus,&c.)Dicit ergo primò ex hoc poſſumus ſcire q̃ ſpes nõ cõfundit,quia charitas dei diffuſa eſt in cordib⁹ noſtris per ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis.Charitas dei autem dupliciter accipi poteſt. Vno modo pro charitate qua diligit nos deus. Hie.31, Charitate perpetua dilexi te.Alio modo poteſt dici charitas dei qua nos deũ diligimus,infrà.8,Certus ſum q̃ neq; mors neq; vita ſeparabit nos à charitate dei.Vtraq; autẽ charitas dei cordib⁹ noſtris diffunditur per ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis.Spiritũ enim ſanctũ qui eſt amor patris & filii dari nobis,eſt nos adduci ad participationẽ amoris qui eſt ſpiritus ſanctus.A qua quidẽ participatione efficimur dei amatores. Et hoc q̃ ipſum amamus,ſignũ eſt q̃ ipſe nos amet.Prouerb.8,Ego diligẽtes me diligo.Nõ quaſi nos primò dilexerimus deũ,ſed quoniam ipſe prior dilexit nos,vt dicitur,1.Io.4,Dicitur autẽ charitas qua nos diligit in cordib⁹ noſtris diffuſa eſſe, quia eſt in cordib⁹ noſtris patẽter oſtẽſa per donum ſancti ſpiritus nobis impreſſum.1.Io.3, In hoc ſcimus quoniã manet in nobis deus,&c. Charitas autẽ qua nos deũ diligimus dicitur in cordibus noſtris diffuſa.i. quia ad omnes mores & actus animæ pficiẽdos ſe extẽdit.nã vt dicit.1. Co.13, Charitas patiẽs eſt,benigna eſt,&c. Ex vtroq; autẽ intellectu horũ verborũ cõcluditur q̃ ſpes nõ cõfundit. Si enim accipiatur charitas dei qua nos diligit deus,manifeſtũ eſt q̃ his quos diligit ſeipſum non negabit.Deut.33,Dilexit populos,omnes ſancti in manu illius ſunt.Similiter etiã ſi charitas dei accipiatur qua nos deũ diligim⁹,manifeſtũ eſt q̃ ſe diligẽtibus bona æterna præparauit.Ioan.14,Si quis diligit me,diligetur à patre meo,&c. Lectio 2.

Duplex argumentum certitudinis ſpei.

Charitas dei dupliciter accipitur.

Spei fomes ex morte Chriſti.

VT *quid enim Chriſtus cum adhuc infirmi eſſemus ſecundũ tempus pro impiis mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur.Nam pro bono forſitan quis audeat mori? Commendat autem charitatem ſuam deus in nobis,quoniam ſi*

cùm adhuc peccatores eſſemus ſecundum tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt:multo ergo magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum.Si enim cùm inimici eſſemus reconciliati ſumus deo per mortem filij eius, multomagis reconciliati ſalui erimus in uita ipſius,Non ſolùm autem ſed & gloriamur in deo per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum per quem nunc reconciliationem recepimus.

¶ Poſtquam Apoſtolus oſtendit firmitatem ſpei per donum ſpiritus ſancti, hîc oſtendit idem per mortem Chriſti.Et primò proponit quæſtionem.Secundò oſtendit difficultatẽ,ibi,(Vix enim pro iuſto,&c.)Tertiò determinat quæſtionis veritatem,ibi,(Commendat autem ſuam charitatem,&c.)Dicit ergo primò,dictum eſt, quòd ſpes non confundit, quod quidem apparet hoc conſideranti. Vt quid enim Chriſtus cùm adhuc infirmi eſſemus.ſ.infirmitate peccati.Pſal.Miſerere mei domine quoniam infirmus ſum. Nam ſicut per corporalem infirmitatem diſſoluitur humorum debita harmonia, ita etiam per peccatum debitus ordo affectionũ excluditur.Cùm ergo adhuc infirmi eſſemus Chriſtus mortuus eſt,p impiis.1.Pet.3,Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt,iuſtus pro iniuſtis.Et ſecundum tempus.i. vt certo tẽpore in morte moraretur,die.ſ.tertia ſurrecturus.Matthęi 12,Sicut fuit Ionas in ventre ceti trib⁹ diebus & trib⁹ noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ.Hoc ergo magnum eſt ſi conſideremus quid ſit. Magnum etiam eſt ſi conſideremus pro quibus eſt mortuus.Non poteſt autem eſſe tam magnum quid,niſi fiat propter aliquem certum fructum,ſecundum illud Pſal.Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcẽdo in corruptionem? Quaſi dicat,Nulla ſi non ſequatur humani generis ſalus. ¶ Deinde cùm dicit, (Vix enim pro iuſto,&c.) oſtendit prædictæ quæſtionis difficultatem ex parte eorum pro quibus Chriſtus mortuus eſt,ſcilicet pro impiis,dicens,Vix enim quis.i.aliquis moritur pro homine iuſto liberando,quinimmo vt dicitur Eſa.57,Iuſtus perit & non eſt qui recogitet in corde ſuo,&c.ideo dico,vix moritur. Nam forſitan quis, id eſt aliquis rarus ex zelo virtutis audeat mori pro bono homine.Rarum enim eſt propter hoc quòd eſt maximum:vt enim dicitur Ioan.15, Maiorem hac dilectionem nemo habet,&c.Illud autem quòd Chriſtus fecit vt quis moriatur pro impiis & iniuſtis nunquam inuenitur. Et ideo merito admirandum eſt quare Chriſtus hoc fecerit. Poteſt autem & aliter legi,vt pro iuſto intelligamus aliquem in virtute exercitatum,per bonum autem hominem innocentem. Et ſecundum hoc iuſtus ſit præſtantior bono, tamen pro iuſto vix aliquis moritur. Cuius ratio eſt, quia innocens qui per bonum intelligitur magis miſerandus videtur propter defectum ætatis vel alicuius huiuſmodi.Iuſtus autem quia perfectus eſt & abſque defectu non habet in ſe miſericordię malitiam.Quòd ergo aliquis moriatur pro innocente,poteſt ex compaſsione miſericordiæ prouenire.Sed quòd aliquis moriatur pro iuſto prouenit ex zelo virtutis qui in paucioribus inuenitur quàm miſericordiæ paſsio. ¶ Deinde cùm dicit,(Cõmendat autem,&c.)reſpõdet præmiſſæ quæſtioni.Et primò ponit reſpõſionem.Secũdò ex hoc arguit propoſitũ,ibi,(Multo ergo magis.) Tertiò oſtendit neceſsitatem conſequẽtiæ,ibi,(Si enim cùm inimici,&c.)Dicit ergo primò,Quæſitũ eſt quare Chriſtus pro impiis mortuus eſt. Et ad hoc eſt reſponſio,quia per hoc deus ſuã charitatem cõmendat in nobis.i.per hoc oſtendit ſe nos maximè diligere,quoniam ſi cùm adhuc peccatores eſſemus,Chriſtus mortuus eſt pro nobis, & hoc ſecundũ tempus ſicut ſuprà expoſitum eſt. Ipſa autẽ mors Chriſti pro nobis charitatẽ oſtendit dei qua dedit filium ſuum,vt pro nobis ſatisfaciens moreretur.Io.3,Sic deus dilexit mundum,&c.Et ita ſicut charitas dei patris ad nos oſtenditur per hoc q̃ ſpiritum ſuum dedit nobis vt ſuprà dictum eſt, ita & per hoc q̃ dedit filium ſuum vt hîc dicitur.Sed in hoc q̃ dicit,cõmendat,immenſitatem quandam diuinæ charitatis aſsignat, quæ quidem oſtẽditur,tum ex ipſo facto, ſcilicet filium ſuum vt moreretur pro nobis,tum ex parte noſtræ conditionis,quia hoc non fecit prouocatus noſtris meritis cùm adhuc peccatores eſſemus. Ephe.2,Deus qui dines eſt in miſericordia propter nimiam charitatem qua dilexit nos cùm eſſemus mortui peccatis cõuiuificauit nos Chriſto,&c. ¶ Conſequẽter eũ dixit,(Multo ergo magis,&c.)cõcludit propoſitũ ex præmiſsis, dicens, Si Chriſtus pro nobis mortuus eſt cùm adhuc peccatores eſſemus, multomagis viuificati nunc in ſanguine ipſius ſicut ſuprà tertiò habitum eſt: quem propoſuit deus propitiatorem per fidem in ſanguinem ipſius ſalui erimus ab ira,id eſt à vindicta damnationis æternæ quam propter peccata homines incurrunt.Matth.3,Genimina viperarũ quis demõſtrabit,&c. ¶ Deinde cùm dicit,(Si enim cùm inimici,&c.) oſtẽdit neceſsitatẽ prædictæ conſequentiæ quæ procedit à minori ad maius affirmãdo.Et eſt ibi obſeruãda duplex cõparatio minoris ad maius.Vna quidẽ ex parte noſtra.Alia ex parte Chriſti.Ex parte quidem noſtra comparat inimicos recõciliationis. Minus enim videtur q̃ aliquis benefaciat inimicis q̃ iam recõciliatis.Ex parte Chriſti comparat mortem vitæ. Potentior enim vita eius videtur q̃ mors, quia vt dicitur.2, Corin.vlt.Mortuus eſt ex infirmitate.ſ.carnis noſtræ,ſed viuit ex virtute dei.Et ideo dicit ratione concluſum eſt quòd multo magis viuificati,ſalui erimus per ipſum.Si enim cùm inimici eſſemus recõciliati ſumus deo,& hoc per mortẽ filii eius:multomagis iam nos recõciliati ſalui erimus,& hoc in vita ipſius.Eſt autem conſiderandũ q̃ homo dicitur inimicus deo dupliciter.Vno modo quia cõtra deum inimicitiã exercet dũ eius mandatis renititur.Iob.15,Cõcurrit aduerſus deum erecto collo.Alio modo per hoc q̃ deus homines odio habet,non quidem ſecundum ipſum quod fecit, quia quantum ad hoc dicitur Sapien.11,Dilexiſti omnia & nihil odiſti,&c.ſed quantũ ad hoc quòd in homine inimicus homo,id eſt diabolus fecit.i.quantum ad peccatum. Sap.14, Similiter odio ſunt deo impius,&c. Et Eccle.13,Altiſsimus odio habet peccatores. Subtracta inimicitiæ cauſa ſcilicet peccato per Chriſtum ſequitur reconciliatio per ipſum.2.Cor.5, Deus erat in ipſo mundum recõcilians ſibi. Peccatũ autẽ noſtrũ ſublatũ eſt per mortẽ filii eius.Circa quod conſiderandũ eſt q̃ mors Chriſti tripliciter conſiderari poteſt. Vno modo ſecundum ipſam rationem mortis. Et ſicut dicitur Sap.1,Deus mortẽ non fecit in humana natura,ſed eſt per peccatum inducta.Et ideo mors Chriſti ex cõmuni mortis ratione non fuit,ſic deo accepta vt per ipſam recõciliaretur,quia deus non lætatur in perditione viuorũ,vt dicitur Sap.1.Alio modo poteſt mors cõſiderari ſecũdum q̃ eſt in actione occidentium quæ maximè deo diſplicuit.Vnde cõtra eos Petrus dicit Act.3,Vos ſanctum & iuſtum negaſtis & petiſtis homicidam,&c. Vnde mors Chriſti ſic conſiderata non potuit eſſe reconciliationis cauſa ſed magis indignationis. Tertiò modo poteſt conſiderari ſecundum quòd proceſsit ex volũtate Chriſti patientis

Maxima charitas Chriſti in nobis.

Homo dicitur dupliciter inimicus deo.

Mors Chriſti tripliciter conſideratur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ quidē voluntas informata fuit ad mortem ſuſtinēdam: tum ex obedientia ad patrem. Phil. 2, Factus eſt obediēs patri vſque ad mortem. tum etiam ex charitate ad homines. Ephe. 5, Dilexit nos & tradidit ſe pro nobis. Et ex hoc mors Chriſti fuit meritoria & ſatisfactoria pro peccatis noſtris, & intantum deo accepta quòd ſufficit ad reconciliationem omnium hominum etiam occidentium Chriſtum ex quibus aliqui ſunt ſaluati ipſo orante quando dixit Lucæ. 23, Ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. ¶ Deinde cùm dicit, (Non ſolùm autem, &c.) oſtendit quæ bona iam in re conſequimur per gratiam, dicens, Non ſolùm autem gloriamur in ſpe gloriæ quam in futuro expectamus, ſed in deo, id eſt in hoc quòd ſumus etiam nunc deo coniuncti per fidem & charitatem. 1, Corin. 1, & 2, Corinth. 10, Qui gloriatur in domino, &c. Et hoc quidem per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem etiam nunc in præſenti tempore reconciliationem accepimus, vt de inimicis facti ſimus amici. Colloſſen. 1, Per eum placuit reconciliari omnia, &c. Poſſet autem & continuari cum eo quod dictum eſt, ſalui erimus in vita ipſius à peccato & à pœna, & nō ſolùm ſalui erimus à malis, ſed etiam gloriemur in deo, id eſt per hoc quòd erimus idem in futuro cum ipſo. Io. 17, Vt ſint vnum in nobis ſicut & nos vnum ſumus. ¶ Lectio III.

Progreſſus peccati in hunc mundum.

Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: ita & in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt,

¶ Poſtquam Apoſtolus oſtendit quæ bona per gratiam Chriſti conſecuti ſumus, hîc conſequenter oſtēdit à quibus malis per eam liberemur. Et circa hoc tria facit. Primò enim oſtendit quòd per gratiam Chriſti liberati ſumus à ſeruitute peccati. Secundò oſtēdit quòd per gratiam eius ſumus liberati à ſeruitute legis. 7, caſ. ibi, (An ignoratis fratres, &c.) Tertiò oſtendit quòd per gratiā Chriſti liberamur à damnatione. 8, caſ. ibi, (Nihil nunc damnationis, &c.) Circa primum duo facit. Primò oſtendit quòd per gratiam Chriſti liberamur ab originali peccato præterito. Secundò oſtendit quòd ea tuti regimur contra peccata futura, ibi, (Quid ergo dicemus, &c.) Circa primum duo facit. Primò agit de proceſſu peccati. Secundò de proceſſu gratiæ deſtruentis peccatum, ibi, (Sed non ſicut delictum, &c.) Circa primum duo facit. Primò proponit proceſſum peccati. Secundò manifeſtat, ibi, (Vſque ad legem, &c.) Circa primum duo facit. Primò proponit proceſſum peccati. Secundò oſtendit eius vniuerſalitatē, ibi, (Et ita in omnes, &c.) Circa primum duo facit. Primò oſtendit peccati originem. Secundò originem mortis, ibi, (Et per peccatum mors, &c.) Dicit ergo primò quòd per Chriſtum reconciliationem accepimus. Ita enim à Chriſto reconciliatio procedit in mundum ſicut per vnum hominē, ſcilicet per Adam peccatum intrauit in hunc mundum. 1, Corinth. 15, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Eſt autem hîc conſiderandū quòd hæretici Pelagiani peccatum originale in paruulis eſſe negantes, hæc verba apoſtoli dicebant eſſe intelligēda de peccato actuali. Quod quidem ſecundum eos in hunc mundum intrauit per Adam inquantū omnes peccantes peccatum Adæ imitantur, ſecundum illud Oſęæ. 6, Ipſi autem ſicut Adam tranſgreſſi ſunt pactum, &c. Sed ſicut dicit Aug. contra eos, ſi de introitu peccati actualis qui eſt per imitationem hîc Apoſtolus loqueretur, non diceret peccatum per hominem in hunc mundū intraſſe, ſed magis per diabolum quem peccantes imitantur, ſecundum illud Saſ. 2, Inuidia diaboli mors eſt, &c. Eſt ergo intelligendum quòd per Adam peccatum in hunc mundum intrauit, non ſolùm imitatione ſed etiam propagatione. i. per carnis originem vitiatam, ſecundum illud Ephe. 2, Eramus natura filii iræ. & in ps. Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, &c. Sed videtur hoc eſſe impoſsibile quòd per originem carnis, peccatum ab vno in alium traducatur. Peccatum enim eſt in anima rationali quæ non traducitur per originem carnis, tum quia intellectus non eſt alicuius corporis actus, & ita non poteſt per virtutē corporalis ſeminis cauſari, vt Philoſophus dicit in libro de generatione animalium. tum etiam quia cùm anima rationalis ſit quædam res ſubſiſtens, vt puta per ſe operationem habens & corpore corrupto non corrumpatur, conſequens eſt quòd non generetur corpore generato ſicut aliæ formæ quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere, ſed potius cauſatur à deo. Conſequens igitur videtur quòd nec peccatum quod eſt accidens animæ poſsit per carnis originem traduci. Ad hoc autem rationabiliter reſpondetur, quòd licet in ſemine non ſit anima: eſt tamen in ſemine virtus diſpoſitiua corporis ad animæ receptionem, quæ cùm corpori infunditur etiam ei ſuo modo conformatur, eo quòd omne receptum eſt in recipiente per modum recipientis. Et exinde videmus quòd filii ſimilantur parentibus non ſolùm in defectibus corporalibus, ſicut leproſus generat leproſum, & podagricus podagricū, ſed etiam in defectibus animæ, ſicut iracundus iracundum, & amentes ex amentibus naſcuntur. Quanuis enim pes qui eſt ſubiectum podagræ non ſit in ſemine, nec anima quæ eſt ſubiectum iræ vel amentiæ, eſt tamen in ſemine virtus formatiua corporalium membrorum & diſpoſitiua ad animam. ¶ Sed adhuc remanet dubitatio quia defectus qui ex vitiata origine trahuntur non habent rationem culpæ. Non enim merentur pœnam, ſed magis miſericordiam. ſicut Philoſophus dicit de eo qui naſcitur cæcus, vel quocunque alio modo aliter orbatus. Et hoc ideo quia de ratione culpæ eſt quòd ſit voluntaria & in poteſtate hominis cui culpa imputatur. Sic igitur ſi aliquis defectus in nos peruenit per originem primi parentis, non videtur in nobis habere rationem culpæ, ſed pœnæ. Et ideo dicendum eſt quòd ſicut peccatū actuale eſt peccatum perſonæ, quia per voluntatem perſonæ peccantis committitur: ita peccatum originale eſt peccatum naturæ quod per voluntatem principii humanæ naturæ commiſſum eſt. Eſt enim conſiderādum quòd ſicut diuerſa corporis membra partes ſunt perſonæ vnius hominis, ita omnes homines ſunt partes & quaſi quædam membra humanæ naturæ. Vnde & Porphyrius dicit, quòd participatione ſpeciei plures homines ſunt vnus homo. Videmus autem quòd actus peccati exercitus per aliquod membrum, puta per manū vel pedem, non habet rationem culpæ ex voluntate manus vel pedis, ſed ex voluntate totius hominis a qua ſicut à quodam principio deriuatur motus peccati ad ſingula membra. Et ſimiliter à voluntate Adæ qui fuit principium humanæ naturæ tota inordinatio naturæ habet culpæ rationem in omnibus ad quos peruenit quantum ad hoc quòd ſuſceptiui ſunt culpæ. Et ſicut peccatum actuale quod eſt peccatum perſonæ trahitur ad ſingula membra per aliquem actum perſonalem, ita peccatum originale trahitur ad ſingulos homines per actum naturæ qui eſt generatio. Et ita ſicut per generationē humana natura trahitur, ita etiā

Error Pelagianorū negantium originale in puero.

Quomodo ſit poſsibile quòd per originem peccatum traducatur ab vno in aliū.

Bona difficultas de originali.

Declaratio quomodo originale ſit peccatum in nobis.

per generationē traducitur defectus humanæ naturæ qui eſt cōſecutus ex peccato primi parētis. Eſt autem hic defectus carētię originalis iuſtitię, quę erat primò homini diuinitus collata: nō ſolūm erat perſona quędam ſingularis, ſed etiam vt erat principium humanæ naturæ, vt. ſ. eam ſimul cū natura in poſteros traduceret. Et ideo ſimili modo amiſſionē huius originalis iuſtitiæ per peccatum ad poſteros tranſmittit habētem in eis rationem culpæ ratione iā dicta. Et ideo dicitur q̄ in proceſſu originalis peccati perſona infecit naturam. ſ. Adam peccās vitiauit humanā naturam: ſed poſt modum in alios natura vitiata inficit perſonā, dum ſ. genito imputatur ad culpā naturæ vitium propter voluntatē primi parentis, vt dictū eſt. Ex hoc autē patet q̄ licet primū peccatum primi parentis per originē traducatur in poſteros, alia tamen eius peccata, vel etiā aliorum hominū in filios non traducuntur, quia per ſolum primū peccatum ſublatum eſt bonum naturæ, quod erat per originem naturæ traducēdum. Per alia verò peccata ſubtrahitur bonū gratiæ perſonalis quod non tranſit ad alios poſteros: & inde etiā eſt q̄ quāuis peccatum Adæ deletū fuerit per ſuā pœnitentiam, iuxta illud Saſ. 10, Eduxit illum à delicto ſuo, non tamen eius pœnitētia delere potuit peccatū poſterorum, quia eius pœnitētia fuit per actū perſonalem, quia vltra eius perſonā non ſe extendebat. Et propter hoc eſt vnum tātum originale peccatum, quia ſolus defectus conſequens primū peccatum originaliter deriuatur ad poſteros. Et ideo Apoſtolus ſingulariter dicit, per vnum hominē peccatum in hunc mundum intrauit: non autē dixit pluraliter peccata: quod fuiſſet dicendū ſi de actualibus loqueretur. Dicitur autem quādoque pluraliter peccata originalia, ſicut in Pſal. In peccatis concepit me mater mea: quia cōtinet virtualiter multa peccata, inquātum ex corruptione fomitis inclinamur ad multa peccata. Sed videtur q̄ peccatum originale nō intrauerit in hūc mundum per vnum hominē. ſ. Adam, ſed magis per vnā mulierem. ſ. Euā, quæ primò peccauit, ſecundum illud Eccle. 25, A muliere factum eſt initium peccati, & per illam omnes morimur. Ad hoc reſpōdetur in gloſ. dupliciter. Vno modo, quia conſuetudo ſcripturæ eſt vt genealogiæ, nō per mulieres, ſed per viros taxātur, ſicut patet Matt 1. & Luc. 3. Et ideo Apoſtolus hîc volens quaſi genealogiam quandā peccati oſtendere, nō fecit mentionē de mulere. ſed ſolùm de viro. Alio modo, quia etiā mulier de viro ſumpta eſt: & ideo quod eſt mulieris attribuitur viro. Poteſt etiā alio modo dici, & melius, q̄ cùm peccatum originale traducatur ſimul cū natura, ſicut dictum eſt, ſicut per virtutem actiuā viri muliere materiā miniſtrante natura traducitur, ita & peccatū originale. Vnde ſi Adam non peccaſſet Eua peccante, nō per hoc fuiſſet peccatum traductum ad poſteros. Illa enim eſt cauſa quare Chriſtus peccatum originale nō traxit, quia ex ſola fœmina ſine virili ſemine carnē accepit. Per hoc verbū Apoſtoli Auguſt. reſpondet Iuliano hæretico in hūc modum quærenti, Nō peccat iſte qui naſcitur, non peccat iſte qui genuit, non peccat ille qui cōdidit: per quas igitur rimas inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis ingreſſum. Sed Auguſt. reſpōdet, Quid quæris latentem rimā cùm habeat apertiſsimā ianuam? Nam ſecundum Apoſtolum per vnum hominē peccatum in hunc mundum intrauit. ¶ Conſequenter tangit ingreſſum mortis in mundum, cùm dicit, (Et per peccatum mors.) ſ. in hunc mundum intrauit, ſecundum illud Sap. 1, Iniuſtitia mortis eſt acquiſitio. Videtur autem q̄ mors nō ſit ex peccato, ſed magis ex natura vtpote prouenies ex neceſsitate materiæ. Eſt enim corpus humanū ex contrariis cōpoſitum. Vnde eſt naturaliter corruptibile. Dicendum eſt autem q̄ natura humana dupliciter poteſt cōſiderari. Vno modo ſecundum principia in trinſeca, & ſic mors eſt ei naturalis. Vnde Seneca dicit in libro de remediis fortuitorum, q̄ mors natura eſt hominis, nō pœna. Alio modo poteſt cōſiderari natura hominis ſecundum q̄ per diuinā prouidentiā fuit ei per iuſtitiā originalem prouiſum. Quæ quidem iuſtitia erat quædam rectitudo vt mens hominis eſſet ſub deo: & inferiores vires eſſent ſub mente, & corpus ſub anima, & omnia exteriora ſub homine: ita. ſ. q̄ quandiu mens hominis deo ſubderetur, vires inferiores ſubderētur rationi, & corpus animæ indeficienter ab ea vitam recipiens & exteriora homini, vt. ſ. omnia ſeruirent & nullum ex eis nocumentū ſentiret. Hoc autem prouidentia diuina diſpoſuit propter diuinitatem animæ rationalis, quæ cùm naturaliter ſit incorruptibilis, debebatur ſibi incorruptibile corpus: ſed quia corpus quod eſt ex cōtrariis cōpoſitum oportebat eſſe organum ſenſus, & tale corpus ſecundum naturā ſuam incorruptibile eſſe non poteſt, ſuppleuit potentia diuina quod deerat naturæ humanæ dās animæ virtutem cōtinendi corpus incorruptibiliter, ſicut faber ſi poſſet daret ferro ex quo cultellum fabricat virtutē vt rubiginem nullam contraheret. Sic ergo poſtquā mens hominis per peccatum eſt à deo auerſa, amiſit virtutem cōtinendi inferiores vires, & etiā corpus & exteriora: & ſic incurrit mortem naturalem à cauſis intrinſecis, & violentiā ab exterioribus nocumētis. ¶ Deinde cùm dicit, (Et ita in omnes, &c.) oſtendit vniuerſalitatē huius proceſſus, & quātum ad mortem & quātum ad peccatum, ordine tamen retrogrado. Nam ſuprà prius egit de ingreſſu peccati, qui eſt cauſa ingreſſus mortis, nunc autē prius agit de vniuerſalitate mortis, tanquā de manifeſtiori: & hoc eſt q̄ dicit, Et ita mors ſ. vel peccatum primi parentis pertrāſiit in omnes, quia. ſ. per originem vitiatā cōtrahunt homines neceſsitatem moriēdi. 2. Reg. 14, Omnes morimur. Pſal. Quis eſt homo qui viuit, &c. ¶ Deinde tangit vniuerſalitatem proceſſus peccati, cùm dicit, (In quo omnes peccauerunt,) quod ſicut Aug. dicit in gloſ. poteſt dupliciter intelligi. Vno modo in quo. ſ. primo homine, vel in quo. ſ. peccato, quia. ſ. eo peccāte quodammodo omnes peccauerunt inquantū in eo erant ſicut in prima ſua origine. Sed cùm Chriſtus etiā originem ex Adam traxerit, vt patet Luc. 3. videtur q̄ etiā ipſe eo peccāte peccauerit. Ad hoc reſpondet Aug. ſuper Gen. ad literā, q̄ Chriſtus non omni modo fuit in Adam, quo nos fuimus: nos enim fuimus & ſecundum corpulentam ſubſtantiā, & ſecundum ſeminalem rationē. Chriſtus autem fuit in eo ſolùm ſecundum corpulentiā ſubſtantiam. Quod quidam malè intelligentes putauerunt q̄ tota ſubſtantia corporum humanorum quæ pertinet ad veritatem humanæ naturæ fuerit actu in Adam, & per quandam multiplicationē diuina virtute factā. i. quod ſumptū eſt ab Adam eſt in tanta corporum quantitate ampliatum. Sed hoc eſt incōueniens opera naturæ miraculo attribuere, præſertim quia videmus q̄ corpus humanum quātuncunque ſit de veritate humanæ naturæ corrūpitur & accipit aliā formam. Vnde quia omne generabile eſt corruptibile, & ecōuerſo, oportet dicere q̄ materia quæ ante generationē hominis ſub alia forma q̄ humana fuit, formam humanæ carnis aſſumpſerit: & ſic non totum quod eſt in corporibus noſtris ad veritatē naturæ pertinens

In proceſſu originalis perſona infecit naturam & natura infecit perſonam. Cur primū peccatū primi parentis traducitur in poſteros p originem & nō alia, nec aliorū parentū vitia.

Cur aliquādo originē ſecū ſit ſolū vnum dicta tur peccata in plurali. Si Adam nō peccaſſet Eua peccāte nō fuiſſet peccatū traductum in poſteros. An mors ſit ex peccato eū videatur eſſe ex natura.

Quare chriſtus cū deſcēdat ab Adā nō cōtraxit originale vt alij. Error dicētiū ſubſtātiā corporū fuiſſe actu in Adam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuit actu in eodem,sed solùm secundum originẽ,prout.s.effectus est in principio actiuo.Secundum hoc ergo intelligẽdum est ꝙ cùm in nostra generatione sit & materia corporalis quã fœmina ministrat,& vis actiua quæ est in semine maris,vtrunque per originẽ ducitur ab Adam,sicut à primo principio.Et ideo dicitur in eo fuisse & secundum rationem seminalem,& secundum corpulentã substantiam:quia.s.vtrunque ab eo processit.In generatione autẽ Christi fuit corpulenta substantia quã traxit de virgine:loco autem rationis seminalis fuit virtus actiua spiritus sancti,quæ non deriuatur ab Adam, & ideo nõ fuit in Adam secundum seminalem rationẽ,sed tantùm secũdum substantiã corpulentam.Sic igitur nõ accipimus peccatum ab Adam & trahimus:atque naturã humanã ab eo accipimus,sicut à principio actiuo,quod est esse in eo secundum seminalem rationẽ,quod quidem non cõpetit Christo,vt dictum est.Videtur vlterius ꝙ peccatũ originale non transeat in omnes:quia baptizati à peccato originali purgantur per baptismum:&ita videtur ꝙ non possint in posteros peccatũ transmittere,quod nõ habent. Dicendum est autẽ ꝙ per baptismũ homo liberatur à peccato originali quantũ ad mentem,sed remanet peccati infectio quantum ad carnẽ, vnde infrà.7,dicit Apostolus,Ego ipse mente seruio legi dei,carne autẽ legi peccati.Homo autẽ non generat mẽte carnales filios,sed carne:& ideo nõ transmittit nouitatẽ Christi,sed vetustatem Adæ. Lectio 4.

Ostenditur progressio peccati in mundum.

VSque ad legem enim peccatũ erat in mundo.Peccatũ autem non imputabatur cùm lex nõ esset,sed regnauit mors ab Adã usq; ad Moysen, etiã in eos qui nõ peccauerũt in similitudinẽ præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. ¶ Postquam Apostolus ostendit originẽ peccati & mortis siue ingressum vtriusque in mũdum , hìc manifestat quod dixerat.Et primò manifestat ipsum dictũ.Secundò manifestat similitudinẽ quam innuebat dicẽs,ibi(Propterea sicut,&c.)Tertiò exponit similitudinẽ,ibi(Qui est forma futuri,&c.)Dixerat autẽ quòd peccatum & mors in omnes trãsierunt,& hoc quidem secundum expositionem Aug.manifestare intendit per hoc ꝙ etiã sub lege peccatum remansit quasi lege illud excludere nõ valente. Circa quod duo facit.Primò manifestat propositũ quantum ad peccatum.Secundò quantũ ad mortem,ibi(Sed regnauit,&c.) Circa primũ duo facit.Primò ostendit peccatũ fuisse etiã sub lege.Secũdò quid circa peccatũ lex facit,ibi(Peccatum autẽ,&c.)Dicit ergo primò,dictũ est ꝙ omnes peccauerũt in Adam,quia nec etiã lex peccatũ abstulit.Vsque ad legẽ.i.etiam sub lege,vt ly vsque teneatur inclusiuè.Peccatum erat in mũdo,quod quidem põtest intelligi de lege naturæ & de lege Moysi:similiter & de peccato actuali & de peccato originali.Peccatũ enim originale erat in paruulo vsque ad legem naturæ. i. vsque ad vsum rationis per quẽ homo huiusmodi leges aduertit.Psal.In peccatis cõcepit me mater mea.Nec tamen cessat hoc peccatum lege naturali adueniente in homine,sed magis excrescit per additionẽ peccati actualis,quia vt dicitur Eccles.7, Nõ est homo iustus in terra qui faciat bonũ,&c.Sed si intelligamus de lege Moysi,tunc quod dicitur peccatum fuisse in mundo vsque ad legem,potest intelligi nõ solùm de originali,sed etiã de actuali:quia & ante legẽ & sub lege peccatũ vtrunque permansit.Prou.20,Quis potest dicere mundũ est cor meũ?Quanuis autẽ lex peccatum nõ auferret,peccati tamẽ cognitionem fecit,quod antea nõ cognoscebatur. Vnde subdit,Peccatum autem nõ imputabatur.Quod quidem planum est si intelligatur de lege naturali.Quãuis enim peccatum originale sit in paruulo ante legem naturalem,& reputetur ei à deo,non tamen imputatur ei apud homines.Si autẽ intelligatur de lege Moysi,planũ est quantum ad aliqua peccata actualia ꝙ non imputabantur ante legẽ,sicut illa quæ specialiter sunt per legẽ prohibita,quæ homines peccata non reputabãt,sicut quod dicitur Exod.20,Nõ concupisces,&c. Imputabantur tamen quædã peccata prout erãt contra legem naturæ.Vnde & Genes.39,Ioseph legitur in carcerem missus propter adulteriũ sibi impositum. ¶ Consequenter agit de morte,dicens,Quanuis peccata ante legem non imputarentur,tamen mors.s.spiritualis.i.peccatum vel æterna damnatio,de qua dicitur in Psal.Mors peccatorũ pessima,regnauit.i. potestatem suã exercuit in homines,ducẽdo eos in damnationẽ ab Adam, per quem peccatum intrauit in mundum, vsque ad Moysen,sub quo data est lex.Ioan.1,Lex per Moysen data est,nõ solùm in eos qui peccauerunt actualiter, sed etiã in eos qui nõ peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ,qui actualiter peccauit.Osee 6, Ipsi autẽ sicut Adam trãsgressi sunt pactum,&c.vsque ibi,(Præuaricati sunt in me:) quia etiã pueri damnationem incurrebãt.Potest etiã & sub hoc sensu intelligi de morte corporali per quã manifestatur peccatum fuisse etiã cùm non imputabatur,quasi dicat,peccatũ autem non imputabatur ante legem,sed ex hoc deprehenditur fuisse:quia regnauit mors.s.corporalis.Primò quidem aliquas passiones inducẽdo, puta famem & sitim & ægritudinem,& tandem totaliter dissoluẽdo,etiam in eos qui nõ peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ.i.in pueros qui nõ peccauerunt actualiter: quoniã etiam Christi mortem corporalem antea & postea patiuntur,secundum illud Psal. Quis est homo qui,&c. Ambrosius autẽ aliter ista verba exposuit.s.de peccato actuali tantũ & de lege Moysi.Et secundum eũ inducuntur hæc verba ad manifestandum quod per primũ parentem peccatum in hunc mundum intrauit & in omnes transiuit, vsque enim ad legem.i.ante legem Moysi peccatum erat in mundo.s.peccatum actuale. Homines enim multipliciter peccabãt contra legem naturæ.Vnde dicitur Gen.13,Homines sodomitæ pessimi erant.Peccatũ autem nõ imputabatur cùm lex non esset,quod est intelligendum, non quin imputaretur quasi puniẽdum apud homines:cùm quidam legãtur ante legem puniti ab hominibus pro peccatis,vt patet Gen.39.& 40. Sed non imputabatur quasi à deo puniendũ.Tunc enim non credebãt homines ꝙ deus humana facta vel puniret vel præmiaret,secundum illud Iob 22,Circa cardines cæli perambulat nec nostra considerat . Sed postea lege diuinitus data innotuit ꝙ peccata imputantur à deo ad pœnã,& non solùm ab hominibus.Et ideo quia homines non credebãt se puniendos à deo pro peccatis,liberè & absque frẽno peccabant vbi humanum iudicium non timebant.Et ideo subdit,Sed mors.i.peccatum regnauit.i.omnimodam suam potestatem exercuit ab Adam vsque ad Moysen exclusiuè.Nam per Moysen data est lex, quæ incœpit regnum peccati diminuere incutiens timorem diuini iudicii,secundum illud Deuter. 5, Quis det eos talem habere mentem,vt timeãt me,& custodiant vniuersa mandata mea?Regnauit inquã peccatum vsque ad Moysen, non tamen in omnes,sed in eos qui peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ . Dicit enim Ambrosius in libris antiquis nõ inueniri hãc negationem Non.Vnde credit à corruptoribus appositũ. Adam

Lege naturæ aduenẽte p vsum liberi arbitrij non obhæc cessat peccatũ originale.

Hic sensus apparet magis literalis.

Expositio Ambrosij

quippe magis credidit promissioni diaboli q̃ commonitioni diuinæ,vt patet Genes.3.& ita quodammodo diabolum prætulit deo.Sic igitur in similitudinem præuaricationis Adæ,præuaricantur idololatræ qui relicto dei cultu,diabolum colunt.In tales ergo mors.i.peccatum totaliter regnauit: quia eos omnino possedit.Fuerunt autẽ ante legem Moysi viri dei cultores,qui & si peccarent,nõ tamen peccatũ in eis regnabat, quia nõ totaliter eos à deo separabat:sed peccabãt sub deo.i.sub fide vnius dei, etiã si peccarẽt mortaliter: vel sub charitate dei cùm peccabãt venialiter.Ex vtraque harũ expositionum potest cõstari tertia:quæ magis videtur ad intentionẽ Apostoli pertinere.Dixerat enim ꝙ per vnum hominẽ peccatum in hunc mundum intrauit,& quia peccatum est trãsgressio legis diuinæ,posset alicui videri ꝙ hoc non esset verũ quantum ad tempus ante legem:præsertim cùm supra quarto dixerit,Vbi non est lex nec præuaricatio. Et ideo posset aliquis credere ꝙ non per vnũ hominem peccatũ in mundum intrauit,sed magis per legem.Et ideo ad hoc excludendum dicit,ꝙ vsque ad legẽ.i.tempus ante legem peccatũ erat in mundo, & originale & actuale,non tamen erat peccatum cognitum,præsertim quasi à deo puniendum.Et hoc est ꝙ subdit,Peccatum autem non imputabatur.s.quasi cõtra deũ existens,cùm lex.s.diuinitus data nõ esset.Fuerunt enim aliqui,vt dicit Philosophus in 5.Ethic.qui crediderunt ꝙ nihil est iustum naturaliter,& per consequens nec iniustum,sed per solam positionẽ legis humanæ.Et secundum hoc non imputabatur aliquod peccatũ quasi contra deum existens,& præcipuè peccatum originale.i.non cognoscebatur.Sed ꝙ ista reputatio hominũ esset falsa ostenditur per effectũ,quia mors corporalis regnauit ab Adam,per quem intrauit originale peccatum in mundum vsque ad Moysen,sub quo data fuit lex,& ita cùm mors sit effectus peccati præcipuè originalis,manifestum est ꝙ ante legem fuit peccatum originale in mundo.Et ne aliquis dicat ꝙ moriebantur propter peccata actualia,ad hoc excludendũ dicit ꝙ regnauit etiã in eos qui non peccauerunt proprio actu.s.pueros,& etiã in iustos qui non peccauerunt mortaliter,qui tamen peccauerũt in primo homine, vt suprà dictum est.Et ideo subdit,In similitudine prçuaricationis Adç,inquantũ similitudinem illius peccati traxerũt per originẽ simul cũ similitudine naturæ,q.d.quod moriebãtur absque proprio peccato,demonstrat ꝙ in eis erat diffusa similitudo peccati Adæ per originem. Et hoc est quod Apostolus manifestare intendit.s.ꝙ per Adam peccatum originale in mundum intrauit. ¶ Deinde cùm dicit,(Qui est forma futuri,&c.)exponit similitudinẽ quæ intelligebatur in aduerbio Sicut. Vnde dicit,qui.s.Adam est forma.i.figura quædam futuri.i.Christi, tamen per contrarium. Nam sicut per Adam peccatum & mors in mundum intrauit,ita per Christum intrauit iustitia & vita.1.Corinth.15,Primus homo de terra terrenus:secũdus de cælo cælestis. Sunt autem & aliæ similitudines inter Christum & Adam,quòd.s.sicut corpus Adæ formatum sine coitu,ita & corpus Christi de virgine.Et sicut de latere Adæ dormientis sumpta est mulier, ita ex latere Christi dormientis in cruce fluxit sanguis & aqua,vt dicitur Ioan.19.quæ significant sacramẽta quibus est formata ecclesia. Lectio 5.

Expositio verior.

Secũdũ S. Thom. hìc peccatũ non cognoscebatur quasi à deo puniendũ ante legem Moysi ꝙ solã legẽ naturæ.

Quomodo Adam sit forma seu figura Christi certè per cõtrarium.

SEd non sicut delictum, ita & donum.Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia dei & donũ in gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundauit.Et non sicut per unũ peccatum ita & donũ.Nam iudicium quidem ex uno in cõdemnationem,gratia autem ex multis delictis in iustificationẽ .Si enim unius delicto mors regnauit per unum,multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes in uita regnabũt per unum Iesum Christum.Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in cõdemnationem, sic & per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem uitæ.Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiam iusti constituentur multi.

Progressus gratiæ abolentis peccatũ & extollẽtia gratiæ sup peccatũ & hìc primò ostenditur abolitio originalis.

¶ Postquam Apostolus posuit ingressum peccati in hunc mundum,hìc agit de progressu gratiæ abolentis peccatum.Et circa hoc duo facit. Primò ostẽdit quomodo per Christi gratiã remotum est peccatum quod per vnum hominem in mundum intrauit.Secundò ostendit quomodo per gratiã Christi peccatum quod lege adueniente superabundauerat,ibi (Lex autem subintrauit,&c.) Ostendit autem ꝙ per gratiã Christi remouetur peccatum per Adam introductum in mundum,cõparando gratiam Christi peccato Adæ,quia s.plus potest gratia Christi in bono,q̃ peccatum Adæ in malo.Et circa hoc duo facit. Primò cõparat ipsas causas.s.gratiã Christi peccato Adæ. Secundò ponit comparationem earum quãtum ad effectus,ibi(Et non sicut per vnum,&c.)Circa primum duo facit.Primò proponit comparationem.Secũdò manifestat eam,ibi(Si enim vnius,&c.)Dicit ergo primò,dictum est ꝙ Adam est forma futuri, sed non sicut delictum:&c.quasi dicat,non est æstimandum ꝙ tantæ efficaciæ sit delictum Adæ, quantæ est efficaciæ donum Christi. Cuius ratio est ista: quia peccatum procedit ex infirmitate voluntatis humanæ, gratia autem procedit ex immensitate bonitatis diuinæ, quam manifestum est voluntati humanæ, præsertim infirmæ præferri.Et ideo virtus gratiæ excedit omne peccatum.Et idcirco dicebat Dauid,Miserere mei deus secundum magnã misericordiam tuam. Et propter hoc iustè reprobatur verbum Cain Genes.4.dicentis, Maior est iniquitas mea,&c. ¶ Deinde cùm dicit,(Si enim vnius,&c.)manifestat quod dixerat.s.quòd donum gratiæ excedit delictum Adæ,dicens,Si enim delicto vnius.s.Adæ multi mortui sunt,i.si ex delicto Adæ peccatum & mors transiuit in multos alios, quia in omnes qui in eo peccauerunt, multo magis gratia dei & donũ.i.gratuitum dei donum.vt ly &,expositiuè teneatur,vel gratia dei refertur ad remissionẽ peccati.Suprà eodem, Iustificati gratis per gratiam ipsius, &c. Donum autẽ refertur ad bona supradicta vltra remissionem peccatorum,vt dicit Psal.secundum aliam literã, Dedit dominus dona hominibus. multo inquam huiusmodi gratia & donum abundauit in plures.i.in multos.Quanto enim aliquid est potẽtius,multotomagis se potest ad multa extendere.Peccatũ autem Adę ad multos se extendit,quod probatur per mortem.Vnde signanter dicit ꝙ vnius delicto multi mortui sunt.Mors enim argumentum est peccati originalis,vt suprà dictum est Adæ, Quacunque die comederis,&c. Gratia dei quæ est fortior, multo amplius ad multos extenditur.Heb.2,Qui multos filios in gloriam adduxit. ¶ Notandum est autem ꝙ dicit,abundauit,quia non solùm gratia dei processit in multos ad deletionem peccati per Adam inducti, sed etiã ad peccata actualia delenda,& multa alia bona consequenda.2.Corinth.9,Potens est autem deus omnem gratiã abundare facere in vobis.Sicut enim peccatum ex vno homine abundauit in multos ex prima suggestione

Ostenditur gratiã Christi excedere peccatum Adæ.

In quo abundauit gratia Christi super peccatum Adæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diaboli,ita & gratia dei per vnum hominem processit ad multos. Vnde signanter addit,In gratia.i.per gratiam vnius hominis Iesu Christi. Sic enim à deo gratia in multos effunditur vt eã per Christum accipiãt,in quo omnis plenitudo gratiarũ inuenitur,secũdum illud Ioan.1,De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia. Sic autem legẽda est litera secũdum expositionem August. vt hoc ꝙ dicitur Plures,nõ accipiatur cõparatiuè,sed absolutè: & ita vult ꝙ attendatur cõparatio quantũ ad hoc ꝙ si delictum vnius Adæ processit in multos,multo magis gratia vnius Christi in multos. Sed secundum Ambrosiũ ly Plures,accipitur comparatiuè,vt sit sensus,ꝙ delicto.i.peccato actuali vnius.s. Adæ multi,non omnes mortui sunt.s. morte peccati,imitando.s.peccatum ipsius Adæ per idololatriam,vt suprà expositum est Sapien.13.dicitur de idololatris,Infœlices autem sunt,& inter mortuos spes eorum. Et multo magis gratia dei abundauit in plures.s.quàm in idololatris qui peccauerunt in similitudinem Adæ,quia non solùm eorum peccata tolluntur per gratiã Christi,sed etiã peccata eorum qui in fide vnius dei permanserunt. Mich.vlt. Deponet iniquitates nostras,& proiciet omnia peccata nostra. ¶ Deinde cùm dicit,(Et non sicut,&c.)comparat Christi gratiã peccato Adæ,quantum ad effectum,quia nõ solùm vtrunque in multos redundat,sed etiã maiorem effectum habet gratia Christi q̃ peccatum Adæ. Et circa hoc tria facit. Primò proponit quod intendit. Secundò manifestat propositũ,ibi(Nam iudicium,&c.) Tertiò probat,ibi(Si enim vnius,&c.) Dicit ergo primò,non solùm dictum est.s.quòd Christi gratia magis abundat in multos,q̃ peccatum Adæ,sed etiã in eis maiorem effectum faciet. Et hoc est ꝙ dicit,Et nõ sicut per vnum peccatum,ita & donum,quasi dicat, Non tantus effectus sequitur per vnũ peccatum Adæ in multis,quantus consequitur in multis per donum gratiæ Christi. Potentioris enim causæ potentior est effectus. Vnde cùm dictum sit gratiam esse potentiorem q̃ peccatum Adæ,cõsequens est ꝙ maiorem effectũ efficiat. ¶ Deinde cùm dicit,(Nam iudiciũ,&c.) manifestat quod dixerat,dicens, Nam iudicium.i.diuina punitio procedit quidem ex vno.s.peccato primi parentis in cõdemnationem.s.omnium hominum,quia in illo peccante peccauerunt secundum illud quod suprà dictum est,ꝙ mors in omnes pertransiit,in quo omnes peccauerunt:gratia autem dei,quæ datur per Christum procedit ex multis delictis.i.non solùm ex illo vno originali,sed etiam ex multis actualibus. In iustificationem.i.perfectã emundationem. 1.Corinth.6,Et hoc quidem fuistis aliquando,sed abluti estis, sed sanctificati estis,sed iustificati estis. ¶ Deinde cùm dicit,(Si enim vnius,&c.) probat quod dixerat. s.quòd gratia Christi procedit ex multis delictis in iustificationem. Et primò quidem hoc probat ex posteriori. Secundò ex priori,ibi(Si enim,&c.) Circa primum cõsiderandum est ꝙ Apostolus in præmissa cõparatione non ponit sibi respondentia.s.res eiusdem generis. Nam ex parte peccati ponit condemnationẽ quæ pertinet ad pœnam:ex parte autem gratiæ ponit iustificationem quæ non pertinet ad præmiũ,sed magis ad statum meriti. Sic igitur Apostolus intendit per hoc quod dicit ꝙ peccatum inducit cõdemnationẽ ostendere ꝙ gratia inducat iustificationem. Et vtitur tali ratione,Sicut condemnatio mortis procedit ex peccato primi parentis,ita regnum vitæ procedit ex gratia Christi. Hæc enim duo vniformiter sibi correspondent, sed ad regnum vitæ nullus potest peruenire,nisi per iustitiã, ergo per gratiam Christi homines iustificãtur. Primò ergo ponit præmissas. Secundò infert conclusionem intentam,ibi(Igitur sicut per vnius,&c.) Primã autem propositionem proponit,dicens,Si enim ex delicto vnius hominis mors regnauit per vnũ hominẽ, quia sicut suprà eodem dictum est,per vnum hominem peccatum intrauit,& per peccatũ mors,multo magis homines regnabunt in vita.s. æterna per vnum Iesum Christum, qui dicit Ioan.10, Ego veni vt vitam habeant,& abundantius habeant,participando.s.æternitatem vitæ, quæ quidem abũdantia hic per regnũ designatur. Vnde dicitur Apoc.20,Quòd regnabunt cũ Christo annis mille.i.æterno tempore. Minorem autem designat interponendo abundantiã gratiæ Christi & donationis & iustitiæ accipientes, quasi diceret,ad regnum vitæ homines peruenire non possunt,nisi hoc accipiendo, ita ꝙ gratia Christi referatur ad dimissionem peccati,quam nulla merita præcedere possunt: & ideo omnino gratiæ deputatur, si enim ex operibus,iam non ex gratia,vt dicitur infrà 11. Quòd autem dicitur donationis,referẽdum est ad dona gratiarum,quibus homines promouentur in bona. Hester 2,Largitus est dona iuxta magnificentiam principalem,&c. Quòd autem dicitur iustitiæ,referendum est ad rectitudinem operum. 1.Corint.1, Qui factus est nobis à deo iustitia. ¶ Deinde cùm dicit,(Igitur sicut,&c.)infert conclusionem intentã, quæ idem cõtinet cum eo quod suprà præmissum est, videlicet quòd sicut per vnius delictum Adæ diuinum iudicium processit in omnes homines qui carnaliter nascuntur in condemnationem mortis,sic & per vnius.s.iustitiã Christi,diuina gratia processit in omnes homines in iustificationẽ vitæ.i.quæ ducit ad vitã. ¶ Sed videtur hoc esse falsum, Non enim omnes homines iustificantur per Christum, sicut omnes homines moriuntur per Adam. Sed dicendum ꝙ intelligendum est,quòd sicut omnes homines qui nascuntur carnaliter ex Adam, incurrunt condemnationẽ per eius peccatum,ita omnes qui renascuntur spiritualiter per Christum adipiscuntur iustificationem vitæ, quia vt dicitur Ioan.3, Nisi quis renatus fuerit denuò ex aqua & spiritu sancto,non potest,&c. Quanuis possit dici ꝙ iustificatio Christi transit in iustificationem omniũ hominum, quantũ ad sufficientiã,licet quantum ad efficiẽtiam procedat in solos fideles. Vnde dicitur.1.Tim.4, Qui est saluator omniũ hominum,maximè autem fideliũ. Ex hoc autem ꝙ hîc dicitur accipere debemus,quòd sicut nullus moritur, nisi per peccatum Adæ, ita nullus iustificatur, nisi per iustitiam Christi, quæ quidem est per fidem ipsius, secundũ illud quod suprà 3,dictũ est, Iustitia dei per fidem Iesu Christi in omnes qui credunt in eum. In eum autem crediderunt homines,non solùm qui sunt post eius incarnationem,sed etiam qui eius incarnationem præcesserunt. Sicut enim nos credimus eum natum & passum,ita ipsi crediderunt nasciturum & passurum. Vnde eadem est fides nostra & eorum. 2.Cor.4, Habentes eundem fidei spiritum,&c. Sic igitur probatum est quòd gratia Christi procedit ad multorum iustificationem ex posteriori,scilicet ex regno vitæ. ¶ Consequenter cùm dicit,(Sicut enim,&c.)probat idem ex priori. Causæ enim similes sunt suis effectibus. Inobedientia autẽ primi parentis quæ habet rationem iniustitiæ constituit peccatores & iniustos. Igitur obedientia Christi,quæ habet rationem Iustitiæ constituit iustos. Et hoc est quòd suprà dictum est,ꝙ gratia procedit in omnes homines in iustificationem. ¶ Sed videtur esse dubiũ

Quomodo sit verum ꝙ sicut ꝙ Adã oẽs condẽnatiõe sunt digni, ita ꝙ Christum omnes iustificentur.

quod dicitur, ꝙ per inobedienitiam vnius hominis peccatores cõstituti sunt multi.i.omnes qui ab eo nascuntur secundum rationẽ seminalem. Primũ enim eius peccatum videtur fuisse superbia,magis q̃ inobedientia,secundum illud Eccles.10,Initiũ omnis peccati superbia. ¶ Sed dicendum est quòd sicut ibidem dicitur,initium superbiæ facit homines apostatare à deo, quia.s.prima pars superbiæ cõsistit in hoc quòd homo non vult subiici præceptis diuinis,quod ad inobedientiam pertinet. Vnde primum hominis peccatũ fuisse videtur inobedientia,non secundũ actum exteriorem,sed secundũ interiorem motum superbiæ,quo voluit diuino præcepto contra ire. Vnde eius inobedientiam dominus arguit. Gene.3, Quia audisti vocem vxoris tuæ,& comedisti de ligno de quo præceperam tibi ne comederes,&c. Obediẽtia autem Christi hîc dicitur,secundum quam præcepto patris obediens,mortem sustinuit pro salute nostra,secundũ illud Phili. Factus est obediens vsque ad mortem,&c. Nec est contrariũ quod alibi dicitur,Christus ex charitate mortuus,vt patet Ephe.5,Quia hoc ipsum ꝙ obediuit,processit ex dilectione quã habuit ad patrem & ad nos. Et est attendendum ꝙ per obedientiã & inobedientiam probat nos per vnum,peccatores effici,& per vnũ iustificari:quia iustitia legalis,quæ est omnis virtus,attenditur in obseruatione præceptorũ legis,quod pertinet ad rationem obediẽtiæ. Iniustitia autem illegalis,quæ est omnis malitia,vt dicitur 5.Ethic. attenditur in transgressione mandatorum legis,quæ pertinet ad rationem inobedientiæ. Sic ergo cõuenienter dicitur quòd per obedientiã constituuntur homines iusti,& per inobedientiam peccatores.

Primũ peccatũ ex Adæ fuit inobedientia.

Iustitia legalis ẽ omnis virtus. Iniustitia il legalis est oĩs malitia.

Lectio 6.

Lex autem subintrauit ut abũdaret delictũ. vbi autẽ abundauit delictũ, superabũdauit & gratia: aut sicut regnauit peccatũ in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam, per Iesum Christum dominum nostrum.

¶ Postquã Apostolus ostendit ꝙ per donum gratiæ subtrahitur peccatum quod per Adam in hunc mundum intrauerat,hîc ostendit quòd per gratiã Christi tollitur peccatũ, quod lege superueniẽte abũdauerat. Circa hoc duo facit. Primò ponit abundantiã peccati,quæ fuit per legem. Secundò absolutionem peccati, quæ est per gratiã Christi,ibi(Vbi abundauit,&c.) Dicit ergo primò,dictum est ꝙ per obedientiam vnius hominis,iusti constituũtur multi,non autem lex hoc facere potuit,sed potius lex subintrauit,vt superabundaret delictum. ¶ Circa quod Apostoli dictum duplex occurrit dubitatio. Primò quidem de hoc quòd dicit legem subintrasse.i.latenter intrasse post culpam originalem & actualem, vel post naturalem legem, vt glo.dicit. Non enim lex occultè intrauit,sed manifestè data fuit,secundum illud Ioan.8, Non in abscõdito locutus sum. ¶ Dicendum est ergo quòd licet ipsa legislatio fuerit data in manifesto,tamen mysteria legis erant in occulto,& præcipuè quo ad intentionem dei circa legem ferendam, quæ peccatũ ostenderet non sanaret,secũdum illud infrà 11,Quis cognouit sensum domini,&c. Potest etiã dici ꝙ lex subintrauit.i.quasi media intrauit inter peccatũ hominis & donũ gratiæ Christi, quorum vtrũque suprà dixerat per vnũ ad plures transisse. ¶ Secunda autem dubitatio est de hoc ꝙ dicit legem subintrasse vt abundaret delictũ. Sic enim videtur quòd abundantia delicti sit finis legis,& ita sequitur ꝙ lex sit mala,quia cuius finis malus est, ipsum quoque malum est,& hoc est contra illud 1.Tim.1,Scimus quidem quòd lex bona est,&c. ¶ Ad hoc autem respondetur in glo. tripliciter. Primò quidem vt dicamus quòd ly,Vt,non ponitur causaliter,sed cõsecutiuè. Non enim ad hoc fuit data lex vt peccatum abundaret,quin potius lex quantum in se fuit peccatum prohibuit,secundum illud Psal. In corde meo abscondi eloquia tua vt non peccem tibi. Sed lege data consecuta est abundantia delictorum dupliciter. Vno quidem modo,quãtum ad peccatorum multitudinẽ. Lex enim licet peccatum demonstret, peccati tamen concupiscentiam non auferebat. Cùm autem alicui prohibetur id quod cõcupiscit,vehemẽtius in cõcupiscentiã illius exardescit & sicut fluuius appositio obice fortius fluit & obicem frangit. Cuius ratio potest esse triplex. Vna quidem illud quod subiacet hominis potestati,non reputat aliquis pro magno,sed illud quod est extra hominis potestatem, apprehenditur ab homine quasi magnum. Prohibitio autẽ eius quod concupiscitur ponit illud quod prohibetur quasi extra hominis potestatem:& ideo concupiscentia magis exardescit in rem concupitam dum prohibetur. Secũda ratio est,quia interiores affectiones quando interius retinentur,ita quòd exterius non deriuentur,ex hoc ipso magis interius incenduntur, sicut patet in dolore & ira,quæ dum interius clausa tenentur,magis augẽtur,si autem exterius quoquo modo prodeant, eorum virtus diminuitur. Prohibitio autem propter timorẽ pœnæ cogit hominẽ vt concupiscentiam suã ad exteriora non producat, & ideo ipsa concupiscentia interius retenta,magis inflammatur. Tertia ratio est,quia illud quod non est nobis prohibitũ apprehendimus quasi possibile fieri quandocunque nobis placuerit: & ideo multotiens oportunitate existente illud vitamus: sed quando aliquid est prohibitũ,apprehenditur à nobis,vt non semper à nobis haberi possit:& ideo quando oportunitas datur sine timore pœnæ,illud consequendi promptiores ad hoc sumus. Et inde est ꝙ data lege,quæ cõcupiscentiæ vsum prohibebat,& tamen ipsam concupiscentiam non mitigabat,concupiscentia ipsa magis feruẽter homines ad peccata ducebat. Vnde dicitur Ezech.5,Ista est Ierusalem in medio gẽtium,posui eã in circuitu eius terras,& contempsit iudicia mea,vt plus esset impia,quàm Gẽtes. ¶ Secundum hoc videtur ꝙ omnis lex humana,quæ gratiã non confert diminuentem concupiscentiam, faciat abundare peccata,quod est cõtra intentiones legislatorũ,quia ad hoc tendunt,vt ciues faciant bonos,vt patet per Philosophum 2.Ethic. ¶ Sed dicendum quòd alia est intentio legis humanæ,& alia legis diuinæ. Lex enim humana refertur ad humanum iudicium,quod est de exterioribus actibus:sed lex diuina refertur ad diuinũ iudiciũ,quod est de interioribus motibus cordis,secundũ illud 1.Reg.16,Homo videt ea quę patent,sed deus intuetur cor. Sic igitur lex humana suã intentionem consequitur,dum per prohibitionem & pœnæ cõminationem impedit ne multiplicentur exteriores actus peccati,licet cõcupiscentia interior magis augeatur:sed quãtum ad legem diuinã etiam interiores cõcupiscentiæ malæ imputantur ad peccatum, quæ abundant lege prohibente,& non auferente concupiscentiã. ¶ Sciendum tamen,quòd sicut Philosophus dicit in 4.Ethic. Prohibitio legis,licet illos qui sunt malè dispositi cohibeat ab exterioribus peccatis solo pœnæ timore: quosdam tamen bene dispositos inducit per amorem virtutis,sed ista bona dispositio quantum ad aliquid potest esse à natura,sed eius perfectio non est nisi per gratiã,ex qua contingit ꝙ etiam lege veteri data nõ in omnibus peccatum abundat,sed in pluribus. Quidam verò lege prohibẽte & gratia

Quomodo verũ sit ꝙ lex subintrauit vt abundaret delictum.

Lege data, secutaẽ abũdãtia peccatorũ dupliciter.

Nota hanc triplicẽ rationẽ abundantiæ peccati aduẽiente lege, seu præcepto.

Ex lege veteri non sequebatur ꝙ omniũ peccati abũdãtia, sed iũ quibusdã.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vlterius adiuuante ad perfectionem virtutum tandem peruenerunt, secundum illud Eccles. 44, Laudemus viros gloriosos, &c. Et infrà, Homines magnos virtute. ¶ Secundo superabundauit delictum lege superueniente quantum ad grauitatem reatus. Grauius enim fuit peccatum vbi accessit prævaricatio, non tantùm legis naturæ, sed etiam legis scriptæ. Vnde suprà 4. dictum est, quòd vbi non est lex nec prævaricatio. ¶ Secundò autem potest respõderi vt dicatur q̃ly Vt, teneatur causaliter: ita tamen q̃ loquatur Apostolus de abũdantia delicti, secundũ quod est in nostra cognitione, vt sit sensus, lex subintrauit vt abũdaret delictũ. i. vt abundantius delictum cognosceretur secundum modum loquendi, quo dicitur aliquid fieri cùm innotescit. Vnde suprà dictum est, q̃ per legem est cognitio peccati. ¶ Tertio modo potest exponi ita quòd ly Vt, teneatur causaliter: ita tamen q̃ abundantia delicti non intelligatur finis legis subintrantis, sed id quod ex abundantia delicti sequitur. s. humiliatio hominis. Lege enim subintrante abundauit delictum, vt dictũ est in prima expositione. Ex qua quidem delicti abundantia consecutum est q̃ homo infirmitatem suam recognoscens humilietur. Dicebat enim homo superbus, de viribus suis præsumens, Nõ deest qui impleat, sed deest qui iubeat, secũdum illud Exod. 24, Omnia quæ locutus est dominus, faciemus, & ei obediemus. Sed quando lege data consecuta est multitudo delictorum, homo suã infirmitatem cognouit ad observantiam legis, secundum illud Sap. 9, Infirmus homo & exigui tẽporis, &c. Intentio ergo dei legem dantis non terminatur ad abundantiã peccatorum, sed ad humilitatẽ hominis, propter quã permisit abundare delicta. Sic ergo quia hoc erat occultum signanter, quantum ad hoc dicit quòd lex subintrauit. Quia verò hîc agitur de lege & fine legis, duo consideranda occurrunt. Primò quidem quot modis lex dicatur. Secundò quis sit finis legis. Circa primum sciendum est quòd lex vno modo dicitur tota scriptura veteris testamenti, secundum illud Ioannis 15, Vt impleatur sermo eorum, qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis, cùm tamen hoc scriptũ sit in Psal. Quandoque verò dicitur lex scriptura quinque librorũ Moysi, secundum illud Deut. 33, Legem præcepit nobis Moyses. Tertiò dicitur decalogus præceptorũ, secũdum illud Exod. 24, Dabo tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi vt doceas. Quartò dicitur lex tota cõtinentia cerimonialiũ, secundũ illud Heb. 10, Vmbram habens lex futurorũ bonorũ. Quintò dicitur aliquod speciale præceptum cerimoniale, secundum illud Leuit. 7. Hæc est lex hostiæ pacificorum.

Lex hîc capitur q̃ tota doctrina Moysi quoad moralia iudicialia & cerimonialia quantus sint finis legis.

Sumitur autem hîc lex cõmuniter ab Apostolo, quantũ ad totam doctrinã legis Moysi. i. quantum ad moralia & cerimonialia præcepta, quia. s. per cerimonias legis non dabatur gratia, per quã homo adiuuaretur ad implenda præcepta moralia cõcupiscentia diminuta. Circa finem autem legis sciendum est q̃ in populo Iudæorũ tria fuerunt hominum genera, sicut & in quolibet alio populo. s. duri. i. peccatores & rebelles, proficiẽtes & perfecti. Quantũ igitur ad duros lex fuit data in flagellum, & quantum ad præcepta moralia, ad quorum obseruantiã cogebantur per pœnæ cõminationem, vt patet Leuit. 2. & quãtum ad cerimonialia quæ ideo sunt multiplicata, ne liceret eis diis alienis alium cultum superaddere. Ezech. 20, In manu valida & brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos. Sed proficientibus qui dicuntur mediocres, lex fuit in pedagogum, secundum illud Galat. 3, Lex pedagogus noster fuit in Christo. Et hoc quantum ad cerimonialia, quibus continebantur in diuino cultu: & quantum ad moralia, quibus ad iustitiam promouebantur. Perfectis autem fuit quantum ad cerimonialia quidem in signũ, secundum illud Ezec. 20, Sabbata mea dedi eis, vt essent signum inter me, &c. Quantum ad moralia verò in solatium, secũdum illud infrà 7. Condelector legi dei secundum interiorem hominem. ¶ Deinde cùm dicit, (Vbi abundauit, &c.) ostendit quomodo per gratiam tollitur abundantia delictorum. Et primò ponit gratiæ abundantiã. Secundò ostendit abundantis gratiæ effectum, ibi (Vt sicut regnauit, &c.) Dicit ergo primò, dictum est q̃ lege subintrãte abundauit delictum: nec tamen propter hoc impeditur diuinũ propositum de salute Iudæorũ & totius humani generis: quia vbi abundauit delictum. s. in humano genere, & specialiter in Iudæis, superabundauit & gratia. s. Christi condonantis peccata. 2. Corinth. 9, Potens est deus omnem gratiam abũdare facere in vobis. Eius autem quod hîc dicitur duplex ratio assignari potest. Vna quidem ex effectu gratiæ. Sicut enim magnitudinem morbi non sanat nisi fortis & efficax medicina, ita requirebatur abundans gratia ad hoc vt sanaret abundantiã delictorum. Luc. 7, Dimissa sunt ei peccata multa, &c. Alia ratio sumi potest ex dispositione peccantis, qui dum magnitudinem peccatorum suorum recognoscit, quandoque quidem desperat & contemnit, secundum illud Prou. 18, Impius cùm in profundum, &c. Quandoque verò per auxilium diuinum ex consideratione suorum peccatorum magis humiliatur, & maiorem consequitur gratiã, secundum illud Psal. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. ¶ Deinde cùm dicit, (Vt sicut regnauit peccatum in mortem, &c.) ostendit effectum gratiæ abũdantis, qui quidem est per oppositũ respondens effectui peccati: vt. s. sicut peccatum introductum per primum hominem, & abundans per legem regnauit. i. plenum dominiũ in homines obtinuit, & hoc quousque duceret eos in mortem temporalem & æternam. Infrà 6, Stipendia peccati mors. Ita & gratia dei regnet. i. plenè dominetur in nobis per iustitiam quã. s. in nobis facit. Suprà eodem, Iustificati gratis per gratiã ipsius: & hoc quousq; nos ducat in vitã æternam, secundũ illud infrà 6, Gratia dei vita æterna. Et hoc totum est per Iesum Christum dominũ nostrum, qui est dator gratiæ, secundum illud Ioan. 2, Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Et etiã iustitia. i. Corinth. 1, Qui factus est nobis iustitia à deo: & dator vitæ æternæ. Ioan. 10, Ego vitam æternam do eis.

Caput 6.

Hoc caput ostendit q̃ per gratiã Christi datur facultas resistẽdi peccatis soluendo inuinci pio q. quæritur ex eo q̃ dixit in fine precedẽtis. c. dicẽdo vbi abũdauit delictũ sup. abũdauit & gratia. docetur etiã nõ esse manẽdũ in peccato, & q̃ sit virtus se operãdũ.

Quid ergo dicemus? Manebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Si enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc uiuemus in illo? An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus.

¶ Postquam Apostolus ostendit q̃ per gratiam Christi liberamur à peccato præterito, tam introducto per primum hominẽ, quàm etiã abundanti per legem, hîc ostendit q̃ per gratiam Christi datur nobis facultas ad resistendum peccatis futuris. Et circa hoc duo facit. Primò ponit quæstionem ex præmissis ortã. Secundò soluit eã, ibi (Absit. si enim, &c.) Dixerat autem suprà, q̃ vbi abundauit delictum, superabũdauit & gratia, quod quidem aliquis posset malè intelligere, quasi abundantia delicti esset causa superabundantiæ gratiarum: & ideo inducit quæstionẽ dicens, Quid ergo dicemus? Nunquid permanebimus in peccato, vt gratia abundet? Quod quidem oporteret dicere, si abundantia delicti esset causa gratiæ abundantis, & non sola occasio, vt suprà dictum est. Vnde & suprà 3. Apostolus dicit, Sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere, faciamus mala vt eueniant nobis bona: Hierem. 12, Bene est omnibus qui prævaricantur & iniquè agunt. ¶ Deinde cùm dicit, (Absit, &c.) soluit inductam quæstionem. Et primò assignat rationẽ, quare non est nobis permanendum sub peccato. Secundò concludit exhortationem intentam, ibi (Non ergo regnet, &c.) Circa primum duo facit. Primò assignat rationem, quare non sit in peccato permanẽdum. Secundò ostendit nobis inesse facultatẽ, ad hoc quòd non sub peccato maneamus, ibi (Hoc scientes, &c.) Circa primum ponit talem rationem, Si sumus mortui peccato, non debemus viuere in illo, sed mortui sumus peccato, ergo non debemus viuere in peccato. Circa hoc ergo quatuor facit. Primò ponit conditionalem. Secundò probat antecedens, ibi (An ignoratis, &c.) Tertiò concludit consequens, ibi (Vt quomodo Christus, &c.) Quartò probat necessitatem consequẽtię, ibi (Si enim cõplantati, &c.) Dicit ergo primò, Absit. s. quòd hac intentione permanendũ sit in peccato vt gratia abunder, quia vt dicitur Eccle. 15, Nemini mandauit deus impiè agere: & huius ratio est, Si enim mortui sumus peccato, per hoc. s. quòd peccatũ est mortificatum in nobis, quomodo adhuc in illo viuemus? Non enim naturalis ordo rerum habet, vt à morte redeatur ad vitã. Esa. 26, Morientes non viuant, &c. Cant. 5, Laui pedes meos, &c. ¶ Deinde cùm dicit, (An ignoratis, &c.) probat antecedens. s. quòd fideles sunt mortui peccato. Et primò proponit medium ad propositum ostendendum. Secundò manifestat medium inductum, ibi (Consepulti enim sumus, &c.) Dicit ergo primò, An ignoratis, quasi dicat, quod vobis proponendum est, est à deo manifestum quòd illud vobis ignorare non licet. 1. Corinth. 14, Siquis ignorat, ignorabitur, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu: quod intelligitur tripliciter. Vno modo secundum institutionem Iesu Christi. Matth. vlt. Docete omnes gentes baptizantes eos, &c. Secundò per inuocationem Iesu Christi. Act. 8, In nomine Iesu Christi baptizantur viri ac mulieres. Tertiò in Christo Iesu. i. in quadam conformitate ad Christum Iesum. Galat. 3, Quicunque in Christo Iesu baptizati estis, Christum induistis. In morte ipsius baptizati sumus. i. in similitudinem mortis eius, quasi ipsam mortẽ Christi in nobis repræsentãtes. 2. Corint. 4, Semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circũferentes. Gal. vlt. Stigmata Iesu in corpore meo porto. Vel in morte ipsius. i. per virtutẽ mortis eius. Apoc. 1, Lauit nos à peccatis nostris. Vnde de latere Christi pendentis in cruce post mortem fluxit sanguis & aqua, vt dicitur Ioan. 19, Sicut igitur eius morti configuramur inquantum peccato morimur, sic ipse mortuus est vita mortali, in qua erat similitudo peccati, licet non esset ibi peccatũ. Ergo omnes qui baptizati sumus, mortui sumus peccato. ¶ Deinde cùm dicit, (Cõsepulti enim, &c.) probat propositum medium. s. q̃ omnes baptizemur in conformitate ad mortẽ Christi, dicens, Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in morte, quasi dicat, Sepultura non nisi mortuis debetur. Mat. 8, Sinite mortuos sepelire mortuos suos. Per baptismum autem homines sepeliuntur Christo. i. cõformantur sepulturæ ipsius. Sicut enim ille qui sepelitur ponitur sub terra, ita ille qui baptizatur, immergitur sub aqua. Vnde & in baptismo fit trina immersio, non solùm propter fidẽ trinitatis, sed etiã ad representãdum triduum sepulturæ Christi. Et sicut triduum sepulturę non facit nisi vnã sepulturam, ita trina immersio nõ facit nisi vnũ baptisma. Et inde etiã est q̃ in sabbatho sancto solennis baptismus in ecclesia celebratur quã do cõmemoratur sepultura Christi, sicut & in vigilia pentecostes quando solennizatur de spiritu sancto: ex cuius virtute aqua baptismi accipit vim purgãdi, vt dicitur Ioã. 3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Est tamen considerandum q̃ corporaliter aliquis prius moritur & postea sepelitur: sed spiritualiter sepultura baptismi causat mortẽ peccati, quia sacramentum nouæ legis efficit quod signat. Vnde cùm sepultura, quę fit per baptismum, sit signum mortis peccati, mortem efficit in baptizato. Et hoc est q̃ dicit quòd sumus sepulti in mortem: vt per hoc ipsum q̃ signum sepulturæ Christi in nobis accipimus, cõsequimur mortem peccati. ¶ Deinde cùm dicit, (Vt quomodo Christus) infert consequens. s. quòd non debeamus viuere in peccato, ad hoc quidem inducit similitudinem ex resurrectione Christi, dicens, Vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris. i. per virtutẽ patris, ex qua ipse pater glorificatur, secundũ illud Psal. Exurge gloria mea: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. i. per bona opera vitæ procedamus. Vita enim peccati vetustatem habet, quia in corruptionem nos ducit. Heb. 8, Quod antiquatur & senescit prope interitum est. vnde & dicitur Bar. 3, Quid est q̃ in terra inimicorũ es, inueterasti in terra aliena, &c. Vnde & nouitas vitæ dicitur per quã aliquis redit ad integritatem: vt. s. sit sine peccato. Psal. Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. Ephe. 4, Renouamini spiritu mentis vestræ. ¶ Deinde cùm dicit, (Si enim) probat necessitatem cõsequentiæ, Christus enim postquam fuit mortuus resurrexit, vnde cõueniens est, vt illi qui conformantur Christo quãtum ad mortem in baptismo, conformentur etiã resurrectioni eius per innocentiam vitæ. Et hoc est q̃ dicit, Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius. i. si in nobis assumamus similitudinẽ mortis eius, vt ei incorporemur sicut ramus qui inseritur plantæ: vt quasi nos in ipsa passione Christi inseramur, simul & resurrectionis erimus. s. similitudini eius cõplantati, vt. s. in præsenti innouemur viuamus, & in futuro ad similem gloriam perueniamus. Philip. 3, reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. 2. Tim. 2, Si commortui sumus & conuiuemus. Sic igitur sicut Apostolus per similitudinem mortis Christi probauit quòd sumus mortui peccato, quod præmiserat quasi antecedens: sic per similitudinem resurrectionis eius, probauit quòd non debemus viuere in peccato: quod quasi consequens superius introduxit.

Lectio 2.

Triplicitèr dicimur baptizati in Christo Iesu. In baptismo repræsentam⁹ in nobis mortẽ Christi.

Modꝰ quo in nobis repsentamus mortẽ Christi in baptismo.

Hoc scientes quòd uetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultra nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam uiuemus cum illo, scientes quòd Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem uiuit, uiuit deo. Ita & uos existimate uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem deo in Christo Iesu.

Ostẽditur nobis adesse facultatẽ non permanẽdi in peccato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuos quidem esse peccato, viuentes autem deo in Christo Iesu.

¶ Postquã Apostolus ostendit q̃ non est nobis in peccato permanẽdum, ex eo q̃ per baptismum mortui sumus peccato, hîc vlterius ostendit adesse nobis facultatem ad hoc obseruandũ. Et circa hoc duo facit. Primò proponit quod intendit. Secundò manifestat propositũ, ibi (Qui enim mortuus, &c.) Circa primũ duo facit. Primò proponit beneficiũ quod consecuti sumus. Secundò huius beneficii effectũ, ibi (Vt destruatur, &c.) Dicit ergo primò, dictum est q̃ debemus in nouitate ambulare. s. desistendo à peccato. Et ne hoc aliquis forte impossibile diceret, dicit q̃ sumus hoc scientes, quia vetus homo noster. i. vetustas hominis per peccatũ inducta simul. s. cũ Christo crucifixus est. i. per crucem Christi est mortificatus: sicut enim suprà dictum est, vetustas hominis per peccatũ inducta est inquãtum per peccatum bonum naturæ corrumpitur. Quæ quidem vetustas in homine principatur quãdiu homo peccato subiacet. Et quia id quod est principale in homine, dicitur esse ipse homo. Inde est q̃ in eo qui peccato subiicitur, ipsa vetustas peccati dicitur ipse vetus homo. Vetustas autem peccati potest intelligi, vel ipse reatus, seu macula actualiũ peccatorum, vel etiã consuetudo peccandi: quæ quandã necessitatem ingerit ad peccãdum, vel etiã ipse fomes peccati proueniẽs ex peccato primi parẽtis. Sic igitur vetus homo noster dicitur esse simul crucifixus cũ Christo, inquãtum prędicta vetustas virtute Christi sublata est. Vel quia totaliter est amota, sicut totaliter amouetur in baptismo reatus & macula peccati. Vel quia diminuitur virtus eius sicut virtus fomitis, vel etiã consuetudinis peccãdi. Col. 2, Delẽs quod aduersum nos erat chirographũ decreti, quod erat cõtrariũ nobis: & ipsum tulit de medio, affigẽs illud cruci. ¶ Deinde cùm dicit, [Vt destruatur, &.] ponit effectum prædicti beneficii duplicẽ, quorum primus est remotio præcedentiũ delictorum. Et hoc est q̃ dicit, Vt destruatur corpus peccati. Dicitur enim corpus peccati ipsa cõgeries malorum operũ, sicut ipsa cõgeries mẽbrorum facit vnum corpus naturale. Iob 41, Corpus eius quasi scuta fusilia, &c. Secũdus autẽ effectus est, vt caueamus à peccatis in futurũ: & hoc est q̃ subdit dicẽs, vt vltrà nõ seruiamus peccato. Tunc enim homo peccato seruit quando cõcupiscentiæ peccati obedit per cõsensum & corporis executionẽ. Ioan. 8, Qui facit peccatũ seruus est peccati. ¶ Deinde cùm dicit, (Qui enim mortuus est, &c.) manifestat quod dixerat. Et primò quãtum ad primum effectum. Secundò quãtum ad secundum, ibi (Si autẽ mortui. &c.) Circa primum considerandum est q̃ congeries peccatorum destruitur quãdo peccata homini remittuntur. Sic igitur destructionem corporis peccati manifestat dicens, Qui enim mortuus est peccato. s. per baptismũ, quo Christo cõmoritur, iustificatus est à peccato. i. remissis peccatis trãslatus est in statum iustitię. 1. Corint. 6, Et hæc quidem fuistis aliquando, sed abluti estis, &c. Quia igitur per crucem Christi homo peccato moritur, cõsequens est quòd à peccato iustificetur, & ita quòd corpus peccati destruatur. ¶ Deinde cùm dicit, (Si autem mortui, &c.) manifestat secundum effectum per cõformitatẽ ad vitam Christi tali ratione. Ille qui Christo moriẽti commoritur, simul eõuiuit & resurgenti. Christus autem sic resurrexit à mortuis tanquam nunquam de cætero moriturus: ergo ille qui mortificatus est peccato, sic Christo resurgẽti cõuiuit q̃ habet facultatem nũquã de cætero ad peccatum redeundi. Circa hoc ergo tria facit. Primò ostendit conformitatem hominis fidelis ad vitã Christi resurgentis. Secundò ponit conditionem vitæ resurgentis, ibi [Scientes q̃ Christus, &c.] Tertiò infert conclusionem intentam, ibi [Ita & vos, &c.] Dicit ergo primò, Si enim mortui sumus cum Christo. i. si virtute mortis Christi sumus mortui peccato, credimus quia & iam simul viuemus cum illo. i. ad similitudinem vitæ eius. viuemus inquã hîc vita gratiæ, & in futuro vita gloriæ. Ephes. 2, Cùm essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos, &c. ¶ Deinde cùm dicit, [Scientes] ponit conditionem vitę Christi resurgentis. Et primò ponit eam. Secundò probat, ibi [Quòd enim mortuus est, &c.] Dicit ergo primò, Hoc inquam quod dictum est credimus, scientes q̃ Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, sed viuit vita perpetua. Apoc. 1, Fui mortuus, & sum viuens in secula seculorum. Et quod plus est, mors illi vltrà non dominabitur, quæ. s. in homine dominatur, non solùm dum moritur per separationem animæ à corpore, sed etiam ante mortem dum patitur egritudinẽ, famem & sitim, & alia huiusmodi, per quæ peruenitur ad mortem: sed ab his libera est vita Christi resurgentis. Et ideo non subiicitur dominio mortis, sed potius ipse habet dominium super mortem. Apoc. 1, Habet clauem mortis & inferni. ¶ Deinde cùm dicit, [Quòd enim mortuus est, &c.] probat propositum. s. quòd Christus resurgens vlterius nõ moriatur. & hoc dupliciter. Primò quidem ratione accepta ex parte mortis, quam sustinuit, dicens. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Non autem intelligitur q̃ ipse mortuus est peccato quod ipse cõmisit vel contraxit, quia in eo nullo modo peccatum locum habuit. 1. Pet. 2, Qui peccatum nõ fecit, &c. Sed dicitur mortuus esse peccato dupliciter. Vno modo, quia mortuus est pro peccato tollendo. 2. Corint. 5, Eum qui non nouit peccatum pro nobis deus, fecit peccatum. i. hostiam pro peccato. Alio modo, quia mortuus est similitudini carnis peccati. i. vitæ passibili & mortali. Infrà 8, Deus misit filium suũ in similitudinem carnis peccati. Vtroque autem modo concludi potest q̃ Christus mortuus sit semel, ex hoc q̃ mortuus est peccato. Quantum enim ad primũ manifestum est q̃ per vnam mortem omnia peccata deleuit, secũdum illud Hebr. 10, Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Ideo non restat vt adhuc pro peccato moreretur. 1. Pet. 3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, &c. Quantum ad secundum autem, idem potest cõcludi. Si enim Christus mortem sustinuit, vt deficeret in eo similitudo carnis peccati, debuit eius mors conformari aliis gerentibus carnem peccati, qui semel moriuntur. Vnde dicitur Hebr. 9, Quemadmodum statutum est hominibus semel mori, sic & Christus semel oblatus est, &c. Secundò ostendit idem ex cõditione vitæ, quam resurgendo adeptus est, dicens, Quòd autem viuit, viuit deo. i. ad cõformitatem dei. Dicitur enim 2. Corint. vlti. Quòd si crucifixus est ex infirmitate, viuit ex virtute dei. Effectus autem conformatur causæ. Vnde & vita quã Christus resurgẽs acquisiuit est diformis: sicut ergo vita dei est sempiterna & absque corruptione, secundũ illud. 1. Tim. vlti. Qui solus habet immortalitatẽ, ita & vita Christi est immortalis. ¶ Deinde cùm dicit, [Ita & vos, &c.] infert conclusionem intentam vt conformemur vitæ Christi resurgentis, & quantum ad hoc q̃ mortuus est peccato. i. mortali vitæ, quæ habet similitudinem peccati, nunquam ad eam rediturus, & quantum ad hoc q̃ viuit ad conformitatem dei. Et quantum ad primum dicit,

Quid vetustas peccati à qua vetꝰ hõ dicitur.

Quid corpꝰ peccati.

Quid obedire peccato.

Christꝰ dicitur mortuꝰ peccato dupliciter.

Ita

Ita & vos existimate quidẽ mortuos esse peccato. s. tanq̃ ad peccatũ nunq̃ sitis reddituri. Esa. 26, Morientes non viuãt. Et q̃tum ad secũdum, dicit, Viuẽtes deo. i. ad honorẽ vel similitudinẽ dei, vt. s. nunq̃ per peccatũ moriamur. Gal. 2, Quòd autẽ nunc viuo in carne, in fide viuo filii dei. Et ideo subdit, In Christo Iesu domino nostro. i. per Iesum Christũ, per quẽ & peccatis morimur, & deo viuimus: vel in Christo Iesu. i. tanq̃ incorporati Christo Iesu, vt per eius mortẽ moriamur peccato, & per eius resurrectionẽ viuamus deo. Eph. 2, Conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis per Christum.

Lectio 3.

Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis eius. Sed neque exhibeatis membra uestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibete uos deo, tanquam ex mortuis uiuentes, & mẽbra uestra, arma iustitiæ deo. Peccatum enim uobis non dominabitur. Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? Peccabimus quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. An nescitis quoniam cui exhibetis uos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obedistis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem deo, quòd fuistis serui peccati: obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quam traditi estis.

Hortatur.

Ratio exhortationis.

Quæstio ex dictis.

¶ Postquam Apostolus ostendit q̃ non est nobis permanẽdum in peccato, & q̃ huius rei facultatem habemus, hîc cõcludit moralẽ exhortationem. Et circa hoc tria facit. Primò proponit admonitionẽ. Secũdò rationẽ assignat, ibi [Peccatũ enim &c.] Tertiò mouet quæstionẽ & soluit, ibi [Quid ergo? Peccabimus &c.] Circa primũ duo facit. Primò proponit admonitionẽ. Secũdò exponit eam, ibi [Vt obediatis &c.] Dicit ergo primò, Dictũ est q̃ vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, per quod datur intelligi q̃ virtus peccati intãtum diminuta est, vt nobis dominari non possit. Ergo peccatum de cętero nõ regnet in vestro mortali corpore. Non autẽ dicit, Non sit peccatum in vestro mortali corpore, quia quãdiu corpus nostrũ est mortale. i. necessitati mortis adictũ, non potest esse, quin in corpore nostro sit peccatũ. i. fomes peccati. Sed ex quo à deo liberati sumus à regno peccati, debemus conari q̃ peccatũ in corpore nostro dominium iam amissum in nobis nõ recuperet: & hoc est q̃ dicit, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Et hoc quidem necessarium est cauere, dum corpus mortale gerimus, quia dicitur Sap. 9, Corpus quod corrũpitur, aggrauat &c. ¶ Deinde cùm dicit [Vt obediatis &c.] exponit admonitionẽ præmissam. Circa quod considerãdum est q̃ dupliciter peccatũ regnat in homine. Vno modo per interiorem consensum mentis. Et hoc remouẽdo, dicit, Vt obediatis concupiscẽtiis eius. Obedire enim per consensum mẽtis concupiscẽtiis peccati, est peccatum regnare in nobis. Eccl. 18, Post concupiscẽtias tuas non eas. Secũdo modo regnat in nobis peccatum per operis executionem. Et ad hoc excludẽdum, subdit, Sed neq; exhibeatis membra vestra peccato. i. fomiti peccati, arma iniquitatis. i. instrumenta ad iniquitatem exequẽdam. Homo enim cùm per membra peccatum exequitur, ad iniquitatem exequitur: & hoc ipso pugnare videtur ad restituẽdum dominium peccati, quod per consuetudinem peccati in nobis conualescit. Ezech. 32, Cum armis suis ad inferos descẽderunt. ¶ Deinde cùm dicit [Sed exhibete vos deo &c.] exhortatur ad contrariũ. vt. s. exhibeamus nos deo. Et primò quãtum ad interiorem affectũ, cùm dicit, Sed exhibeatis vos deo, vt. s. mens vestra ei subdatur. Deut. 10, Et nunc Israel quid dominus deus tuus requirit à te, nisi vt timeas dominum deum tuũ, & ambules in viis eius? Et hoc facere debetis tãquam ex mortuis viuentes. i. tanquam reducti ad vitam gratiæ, de morte eulpæ. Nam & ideo iustum est, vt qui viuit, iam non sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est. 2. Corint. 5, Secũdò quãtum ad exteriorẽ actum: vnde dicit, Exhibete mẽbra vestra inimicos dei. Ephes. vlt. Induite vos armaturam dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. ¶ Deinde cùm dicit [Peccatũ enim &c.] assignat rationem admonitionis prædictæ. Posset enim aliquis seipsum excusare allegãs peccati dominiũ per quod assereret se ab obseruatione admonitionis prædictæ impediri. Hoc ergo Apost. primò excludit, dicẽs, Peccatũ enim vobis nõ dominabitur. s. si ceperitis peccato resistere & vos deo exhibere, secũdum illud Ia. 4, Appropinquate deo, & appropinquabit vobis: resistite diabolo, & fugiet à vobis. Quasi dicat, Ideo potestis prædicta obseruare, quia nõ inuenietis peccatũ in vos dominari, q̃ quod retrahi possitis: sumus enim liberati à Christo, secũdum illud Io. 8, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Secũdò manifestat quod dixerat, dicẽs, Nõ enim estis sub lege, sed sub gratia. Vbi cõsiderãdum est q̃ nõ loquitur hîc de lege solũ, q̃tum ad cerimonialia, sed etiam q̃tum ad moralia, sub qua quidẽ aliquis dicitur esse dupliciter. Vno modo quasi legis obseruatiæ volũtariè subiectus. Et hoc modo etiã Christus fuit sub lege, secũdum illud Gal. 4, Factũ sub lege: quia. s. legẽ obseruauit, nõ solùm q̃tum ad moralia, sed etiam q̃tum ad cerimonialia. Fideles autẽ Christi sunt quidẽ hoc modo sub lege, q̃tum ad moralia, nõ autem q̃tum ad cerimonialia. Alio modo dicitur aliquis esse sub lege, quasi à lege coactus. & sic dicitur esse sub lege, qui nõ volũtariè ex amore, sed timore cogitur legẽ obseruare. Talis autẽ caret gratia, quæ si adesset, inclinaret volũtatẽ ad obseruatiam legis, vt ex amore moralia eius præcepta impleret. Sic igitur q̃diu aliquis sic est sub lege, vt nõ impleat volũtariè legẽ, peccatũ in eo dominatur ex quo volũtas hominis inclinatur, vt velit id quod est cõtrarium legi, sed per gratiã tale dominiũ tollitur: vt. s. homo seruet legem, nõ quasi sub lege existẽs, sed sicut liber, Gala. 4, Non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit. Hanc autem gratiam faciẽs homines liberè legem implere, non conferebãt legalia sacramẽta, sed cõferunt eam sacramenta Christi. Et ideo illi qui se cerimoniis legis subiiciebãt, quãtum pertinet ad virtutem ipsorũ sacramẽtorum legalium, nõ erant sub gratia, sed sub lege, nisi forrè per fidẽ Christi gratiam adipiscerentur. Illi verò qui se sacramentis Christi subiiciunt, ex eorum virtute gratiã consequũtur, vt non sint sub lege, sed sub gratia, nisi forte per suam culpã se subiiciant seruituti peccati. ¶ Deinde cùm dicit [Quid ergo &c.] mouet quæstionem cõtra id quod dictũ est. Et circa hoc tria facit. Primò proponit quæstionẽ. Secundò soluit eam ducẽdo ad incõueniens, ibi [Absit. An nescitis &c.] Tertiò ostẽdit esse incõueniens ad id quod dixerat, ibi [Gratias ago deo &c.] Circa primum considerandum est q̃ verbum pręmissum poterat malè intelligi ab aliquibus, vt, scilicet, fideles Christi non sint sub lege, quantum ad debitum obseruãdi præcepta moralia, ex quo quereretur q̃ fidelibus Christi licitũ esset peccare, scilicet contra præcepta moralia faciẽdo. Et ideo sub hoc sensu quæstionẽ mouet, dicens, Quid ergo dicemus? Nũquid peccabimus. s. cõtra præcepta moralia legis fa

Nõ sumus sub lege nec Moysi nec naturæ, sed vide hic q̃ sub lege dicitur aliqs esse dupliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nō sic dicimur nō esse sub lege naturæ q̄ non teneamur seruare ipsius præcepta.

ciendo,quoniam dictum est q̄ non sumus sub lege,sed sub gratia. Et hunc sensum Apostolus improbat ad Gal.5.dicens,Vos in libertatem vocati estis fratres mei,tātum ne detis in occasionem carnis libertatem.Et ideo hīc etiam respōdens,subdit,Absit.s.vt peccemus,quia sumus à lege liberati:quia si peccaremus,sequeretur hoc incōueniens q̄ iterum redigeremur in seruitutem peccati.Et hoc est q̄ dicit,An nescitis, quōniā cui vos exhibetis propria voluntate seruos ad obediendum,spōtaneē serui estis,cui obeditis.Obedire enim debitū est,quod serui dominis debēt.Ephes.6,Serui obedite dominis carnalibus.Vnde cùm aliquis obedit alicui,se seruū profitetur eius obediēdo.Diuerso tamen stipēdio,diuersis dominis obeditur. Qui enim obedit peccato,per seruitutē peccati ducitur in mortem.Et hoc est q̄ dicit,Siue peccati.s.serui estis ei obediēdo.Et hoc in mortem.i.æternam dānationem præcipitādi:de qua dicitur Apoc.2,In his mors secūda non habet locum.Qui verò obedit deo,efficitur huius obedientiæ seruus:quia per assuetudinē obediendi,mens eius magis ac magis ad obediēdum inclinatur,& ex hoc iustitiam perficit.Et hoc est q̄ dicit,Siue obeditionis.s.diuinorum præceptorū,serui estis ad iustitiam implendam,secūdum illud suprà 2, Factores legis iustificabuntur.Et satis cōuenienter obeditionem peccato opponit,eo q̄ sicut Ambr.dicit,Peccatum est transgressio legis diuinæ,& cęlestium inobdientia mādatorum.Deinde cùm dicit[Gratias autem deo.]ostendit hoc esse inconueniens.s. q̄ obediēdo peccato,iterum reducamur in seruitutē peccati.Primò quidem ratione accepta ex beneficio quod cōsecuti sumus.Si enim aliquis per gratiā alicuius à seruitute liberatur,incōueniens est q̄ se spōtaneum subiiciat seruituti:vnde cū nos per gratiam dei simus liberati à peccato,incōueniens est q̄ iterum nos spōte retrudamus in seruitutem peccati.Secūdò ex conditione in quam ducti sumus post libertatem peccati,vt.s.simus serui iustitiæ. Non licet autē seruo alicuius,se contrarii domini seruituti subiicere:vnde nobis nō licet ex quo sumus facti serui iustitiæ,iterum redire ad seruitutem peccati. Vtrāq; rationē Apostol.simul tāgit,dicens,Gratias ago deo:sic & vos gratias agere debetis,q̄ cùm essetis serui peccati:quia qui facit peccatum,seruus est peccati.Io.8.Obedistis.s.credendo.suprà 1, Ad obediēdum fidei in omnibus Gentibus.Et hoc nō coacti,sed ex corde.infrà 10.Corde creditur ad iustitiam.In eam formā doctrinæ.i.in doctrinā catholicæ fidei.2.Tim.1,Formam habēs sanorum verborū quæ à me audisti.In quam traditi estis.i.cui vos totaliter subdidistis.2. Cor.8,Semetipsos dederunt primùm deo,deinde nobis per voluntatem dei.Et per hoc liberati estis à peccato,& ita non conuenit quòd in seruitutem peccati redeatis.Et serui facti estis iustitiæ, & ita non conuenit quòd iustitiam deseratis.1.Corint.7, Pretio empti estis,& non estis vestri.

Lectio 4.

HVmanum dico propter infirmitatem carnis uestræ.Sicut enim exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem,ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem . Cùm enim serui essetis peccati,liberi fuistis iustitiæ.Quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nūc erubescitis? Nam finis illorum mors est.Nunc uerò liberati à peccato, serui autem facti deo,habetis fructum uestrū in sanctificationem,finem uerò uitam æternam.Stipendia enim peccati,mors.Gratia autem dei,uita æterna in Christo Iesu domino nostro.

Cōditio documenti. Documēti Cōditio status iustitiæ. Finis mali & boni.

¶Postquam Apostolus ostēdit ratione accepta ex beneficio diuino,q̄ non est nobis in peccato permanēdum,sed deo seruiendum,hīc ostendit idem ratione accepta ex priōris vitæ consuetudine. Et circa hoc tria facit.Primò proponit suppositi documenti cōditionem,quod subdit.Secundò ponit documenti expressionem,ibi [Sicut em exhibuistis &c.]Tertiò documēti rationē assignat,ibi[Cùm enim serui &c.] Dicit ergo primò,Monui,q̄ exhibeatis vos deo. Adhuc dico vobis quoddā humanum,i.cōgruens imbecilitati humanę.Sic enim quādoq; homo accipitur in scriptura,prout.s.significat cōditionem infirmitatis humanæ.Sap.9.Homo infirmus & exigui temporis & minor ad intellectum iudicii & legum.1.Cor 3,Cùm sit inter vos zelus & contentio,nonne carnales estis,& secūdum hominem ambulatis? Causam autem assignat,subdēs, Propter infirmitatem,Perfectis enim,sunt perfectiora præcepta tradēda.1.Cor.2,Sapientiam loquimur inter perfectos.Heb.5,Perfectorū est solidus cibus. Infirmioribus sunt danda leuiora præcepta.1.Cor.3,Tāquam paruulis in Christo,lac potum dedi vobis,non escam.Hebr.5,Facti estis quibus lac opus est.Hæc autem infirmitas non ex spiritu,sed ex carne venit,quia corpus quod corrumpitur,aggrauat animam,vt dicitur Sapien.9.Et ideo subdit [Carnis vestræ.]Matt.26,Spiritus quidem promptus est,caro autem infirma.

¶Deinde cùm dicit[Sicut enim exhibuistis &c.]ponit documētum quod dicit esse humanum in quo decet corpus esse æqualiter exhibendum ad seruiendum iustitiæ, secundum quòd nos exhibuimus ipsum ad seruiendum peccato.Et hoc est quòd dicit,Sicut enim exhibuistis membra vestra seuire.s.per executionem mali operis,immūditiæ & iniquitati corde conceptæ, vt immūditia referatur ad peccata carnalia. Ephes.5, Omnis fornicatio aut immūditia nec nominetur in vobis &c,Iniquitas autem refertur ad peccata spiritualia,& præcipuè quibus læditur proximus. Psalm.Iniquitatem meditatus est in cubili suo. Quibus in corde conceptis,mēbra seruiunt ad iniquitatem.s.opere exequēdam. Et ponit iniquitatem hīc pro immūditia & iniquitate,secūdum quòd omne peccatum est iniquitas,infrà 13. Et hoc inquātum discordat ab æquitate legis diuinæ. Ita nunc.s.liberati à peccato,exhibete mēbra vestra.s.per executionem bonorū operum seruire iustitiæ,in lege diuina nobis propositæ:& hoc in sanctificationem.i.in executionem & augmentum sanctitatis.Apoc.vlt.Sanctus sanctificetur adhuc.Dicit autē hoc esse humanum,quia secūdum rectū iudicium exigeretur:vt homo multò plùs seruiret iustitiæ,q̄ antè seruierit peccato.Bar.4,Sicut fuit sensus vester,vt erraretis à deo decies tantū iterum conuertētes requiretis eum.Huius documenti rationē consequēter assignat, dicēs,[Cùm enim serui &c.]Et circa hoc duo facit.Primò proponit rationē prædictorum. Secūdò probat quod supposuerat,ibi[Stipēdia peccati mors &c.]Ostēdit autē rationem præmissorū preferēdo statum gratiæ statui culpæ.Si enim plura nobis bona ex iustitia proueniūt q̄ ex culpa,magis debemus insistere ad seruiēdum iustitię,q̄ studuerimus ad seruiēdum peccato.Primò ergo ponit cōditionem status peccati.Secūdò cōditionē status iustitiæ,ibi[Nūc verò liberati &c.] Circa primū tria facit.Primò ponit cōditionē peccati. Secūdò effectū peccati,ibi[Quē ergo fructum&c.]Tertiò finē,ibi[Nā finis illorū &c.]Circa primū considerandum est q̄ homo naturaliter est liberi arbitrii, propter rationem & volūtatem,quæ cogi non potest: inclinari tamen ab aliquibus potest.Semper ergò homo,quātum ad arbitriū rationis,remanet liber à coa-

Præfertur status gratiæ statui culpæ.

De libero arbitrio.

ctione, nō tamen est liber ad inclinationē. Quādoq; enim liberū arbitrium inclinatur ab bonū per habitū gratiæ vel iustitiæ:& tunc habet seruitutē iustitiæ,& est liber à peccato.Quādoq; autē arbitrium inclinatur ad malū per habitum peccati:& tūc habet seruitutē peccati,& libertatē iustitiæ. Seruitutem quidē peccati dico,quia trahitur ad consentiēdum peccato cōtra iudiciū rationis.Io.8,Qui facit peccatū,seruus est peccati.Et q̄tum ad hoc,dicit,Cū enim serui essetis peccati.Libertatē verò à iustitia,q̄tum ad hoc,q̄ homo absq; freno iustitiæ præcipitat se in peccatū.E q̄tum ad hoc,dicit[Liberi fuistis iustitiæ.]quod præcipuè cōtingit his qui ex certo proposito peccāt.Nā illi qui ex infirmitate vel passione peccāt,aliquo freno iustitiæ retinētur,vt nō videātur à iustitia omnino liberi.Hie.2, A seculo fregisti iugū,rupisti vincula,dixisti nō seruiam. Iob 11,Vir vanus in superbiam erigitur,& tanq̄ pullum onagri,liberum se putat.Sciēdum est tamen,q̄ iste status habet verā seruitutem,libertatē autem nō veram,sed apparētem.Cùm enim homo sit id quod est secūdum rationem, tunc homo verè est seruus, quādo ab aliquo extremo abducitur ab eo quod est rationis. Sed q̄ aliquis freno rationis non cohibeatur à sequela concupiscētiæ,est libertas quātum ad opinionem illius qui summū bonum putat concupita sequi. ¶Deinde cùm dicit[Quem ergo fructū &c.]ostendit effectum peccati.Et vnum quidē effectum excludit.s.effectū fructuosum,cùm dicit,Quem ergo fructum.s.cùm peccabatis in illis.s.peccatis.Sunt enim infructuosa peccati opera, quia non adducūt hominem ad beatitudinem consequendam.Esa.59,Opera eorum,opera inutilia.Mich.2,Væ qui cogitatis inutile,& operamini malum in cubilibus vestris.Astruit autem effectū cōfusibilem,dicēs,In quibus.s.peccatis.i.de quibus nunc, scilicet in statu pœnitentiæ erubescitis,propter eorum turpitudinem.Hie.31,Postq̄ ostendisti mihi,percussi femur meū confusione,& erubui.Esa.1, Erubescetis super ortis.s.voluptatis,quos elegeratis. ¶Deinde cùm dicit[Nā finis &c.]ponit finem peccati,dicēs,Nam finis illorum.s.peccatorū,mors est. Quæ quidē & si nō sit finis operātis peccatum, quia peccādo non intēdit mortem incurrere,est tamen finis ipsorum peccatorū,quia nata sunt mortem inducere tēporalem:quia cùm anima à se deū separat,dignū est,vt ab ea corpus suū separetur: & æternā,quia cùm aliquis vult separari à deo propter concupiscētiam peccati, dignum est vt ab eo æternaliter separetur,quod est mors æterna:suprà 1,Qui talia agunt,digni sunt morte. ¶Deinde cū dicit[Nunc verò &c.]ostēdit qualitatē status iustitiæ.Et primò ponit cōditionem status iustitiæ.Secūdò effectū,ibi[Habetis fructū vestrum &c.]Tertiò ponit finē,ibi[Finem verò &c.]Circa primū considerādum est,q̄ sicut quādo aliquis à peccato inclinatur ad malū, est libera iustitia:ita cū aliquis ex habitu iustitię & gratię inclinatur ad bonū,est liber à peccato,vt.s.ab eo nō superetur vsq; ad cōsensum.Vnde dicit, Nūc verò.s.in statu iustitiæ,liberati à peccato.Io.8,Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis.Similiter econtra,sicut in statu peccati est aliquis seruus peccati,cui obeditita in statu iustitię est aliquis seruus dei voluntariè obediēs,secūdum illud Psal.Seruite domino in lætitia.Et hoc est,q̄ subdit[Serui autē facti deo.] Psal. O dñe,quia ego seruus tuus,&c.Hęc autē vera est libertas&optima seruitus:quia per iustitiā homo inclinatur ad id quod cōuenit ipsi,quod est propriū hominis:& auertitur ab eo quod cōuenit concupiscētiæ,quod est maximè bestiale. ¶Deinde cùm dicit[Habetis fructū &c.]ponit effectū iustitię,dicēs,Habetis fructum vestrū in sanctificatione.i.ipsa sanctificatio,hoc est, executio sanctitatis per bona opera, est fructus vester, inquātum.s.hoc spiritualiter & sanctè vos delectat.Eccle.9,Flores mei fructus,&c. Gal.5, Fructus spiritus est gaudiū,pax &c. ¶Consequēter ponit finem,dicens[Finē verò habetis,vitā æternam.]Quę quidē est finis & ipsorū iustorum,qui propter vitam æternā habendam,omnia operātur.Mat.6,Primū quærite regnū dei &c.Et etiam ipsorum opera quæ cùm ex obedientia dei fiant,& ad dei imitationem,vitā æternam merētur.Ioā.10, Oues meæ vocem meam audiunt,& sequūtur me,& vitam æternā do eis. ¶Deinde cùm dicit [Stipendia enim peccati &c.]manifestat quod dixerat de finibus malorum & bonorū.Et primò quantum ad mala,dicit,Dictum est q̄ finis peccatorum est mors:Stipendia enim peccati,mors. Dicūtur autē stipendia, mercedes militum à stipe pendēda.i.ponderanda:quia pecunia distribuenda militibus ponderabatur. Quia ergo peccatores peccato militant, mēbra sua exhibentes arma peccato, vt suprà dictum est,mors dicitur esse stipendium peccati.i.retributio quam retribuit sibi seruientibus.Et ex hoc manifestum est,quòd mors sit finis peccatorum,non quem peccantes quærunt,sed qui eis retribuitur.Psal.Ignis,sulphur,spiritus procellarum,pars calicis eorum.Quātum verò ad bona, dicit[Gratia dei vita æterna.] Quia enim dixerat iustos homines habere vitam æternam,quam certum est nō posse haberi,nisi per gratiam: ideo hoc ipsum quòd bona operamur,& quòd opus nostrū est dignū vita æterna,est à gratia dei.Vnde & in Psal.dicit,Gratiam & gloriā dabit dominus.Sic igitur opera nostra si considerarētur in sui natura,& secūdum quòd procedunt ex libero arbitrio hominis, non merentur ex condigno vitam æternam,sed solùm secūdum q̄ procedunt ex gratia spiritussancti.Vnde dicitur Io.4. Quod fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternam. Et hoc fit in Christo Iesu domino nostro.i. per Christum,vel inquantum in ipso sumus per fidem & charitatem.Ioan.6,Omnis qui videt filium & credit in eum habet vitam æternam.

Quid liberū esse à peccato & seruū iustitiæ.

Quid liberū esse à iustitia & seruū peccati.

Liber à iustitia simpliciter est seruus.

Effectꝰ peccati,cōfusio

Finis peccati,mors,tā tēporalis,& æterna.

Caput 7.

ANignoratis fratres , scientibus enim legem loquor, quia lex in homine dominatur quanto tempore uiuit. Nam quæ sub uiro est mulier,uiuente uiro alligata est legi.Si autem mortuus fuerit uir eius,soluta est à lege uiri.Igitur uiuente uiro uocabitur adultera si fuerit cum alio uiro.Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri,ut non sit adultera si fuerit cum alio uiro . Itaque fratres mei & uos mortificati estis legi per corpus Christi,ut sitis alterius qui ex mortuis resurrexit,ut fructificetis deo.Cùm enim essemus in carne,passiones peccatorum, quæ per legem erant,operabātur in membris nostris,ut fructificarent morti . Nunc autem soluti sumus à lege mortis,in qua detinebamur,ita ut seruiamus in nouitate spiritus,& non in uetustate literæ.

Ostēdit nos liberari à lege Moysi p gratiā Christi,multādo tādē de lege fomitis

¶Postq̄ Apostol.ostēdit q̄ per gratiam Christi liberamur à peccato,hīc ostēdit q̄ per eādem gratiā Christi liberamur à seruitute legis.Et circa hoc duo facit. Primò proponit propositū.Secūdò excludit obiectionem,ibi[Quid ergo dicemus,&c.] Circa primum duo facit. Primò ostendit q̄ per gratiam Christi liberamur à seruitute legis.Secūdò ostēdit vtilitatem huius liberationis,ibi[Vt fructificemus deo,&c.] Circa primum tria facit.Primò proponit documētum,ex quo arguitur ad propositum ostēdendum. Secūdò manifestat ipsum,ibi[Nam quæ sub viro est &c.]Tertiò concludit,ibi[Itaq; fratres mei &c.]Documētum autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

proponit eis quasi notũ. Vnde dicit, An ignoratis fratres. quasi diceret, Hoc ignorare nõ debetis. 1. Cor. 14. Si quis ignorat, ignorabitur. Et causam quare nõ debent ignorare, ostendit, subdens [Sciẽtibus enim legẽ loquor.] Sed cùm Romani, Gẽtiles essent, & legem Moysi ignorarẽt, videtur eis non cõpetere quod hic dicitur. Et ideo quidã exposuerũt hoc de lege naturali, quæ Gẽtibus nõ erat incognita, secũdum illud suprà 2. Cùm Gẽtes, quæ legẽ non habẽt, naturaliter ea quæ legis sunt, faciũt, &c. Vnde & subditur, Quia lex in homine dominatur. s. naturalis, quãto tẽpore. s. viuit lex in homine. Quæ quidẽ viuit quãdiu ratio naturalis efficaciter in homine viget. Moritur autẽ lex naturalis in homine, quãdo ratio naturalis passionib⁹ succũbit. Esa. 24, Dissipauerũt fœdus sempiternũ. s. legis naturalis. Sed hoc nõ videtur esse secũdum intẽtionem apostoli, qui absolutè & indeterminatè de lege loquẽs, semper loquitur de lege Moysi. Et ideo dicẽdum est q̃ Romani fideles nõ erãt solùm Gentes, sed inter eos erãt multi Iudæi. Vnde habetur Act. 18, Paulus Corinthi inuenit quẽdam Iudæũ, nomine Aquilã, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillã, vxorẽ eius, eo q̃ præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma. Lex ergo hoc modo dominatur in homine, quãto tempore viuit. s. homo. Data est enim lex ad dirigẽdum homines in via huius vitę, secũdum Psal. Legẽ statuit ei in via quam elegit. Ideo legis obligatio morte soluitur. ¶ Deinde cùm dicit [Nã quæ sub viro &c.] manifestat quod dixerat per exẽplum in lege matrimonii. Et primò ponit exẽplum. Secũdò manifestat per signũ ibi [Ergo viuente &c.] Circa primũ duo facit. Primò in exẽplo ponit quomodo obligatio legis durat, vidz durãte, dicẽs, Nã mulier, quæ sub viro. i. sub viri potestate, est ex lege diuina, qua dictum est Gen. 3, Sub viri potestate eris. alligata est legi. s. qua tenetur cõiuere viro, secũdum illud Mat. 19, Quod deus coniũxit, homo nõ separet. Et hæc quidẽ inseparabilitas matrimonii, præcipuè causatur inquãtum est sacramẽtum coniunctionis indissolubilis Christi & ecclesiæ, vel verbi & humanę naturæ in persona Christi. Ephe. 5, Sacramẽtum hoc magnũ &c. ¶ Secũdò ibi [Si autẽ mortuus &c.] manifestat in exẽplo, quomodo obligatio legis soluitur post mortẽ, dicens, Si autẽ vir. s. mulieris fuerit mortuus, mulier post mortẽ viri, soluta est à lege viri. i. à lege matrimonii, qua obligatur viro. Cùm enim [vt Aug. ait lib. de nuptiis & concupiscẽtia.] nuptiæ sint bona mortaliũ, non se extẽdit obligatio nuptiarũ post vitã mortalem. Et propter hoc in resurrectione quãdo erit vita immortalis, neq; nubẽt neq; nubentur, vt dicitur Mat. 22. Ex quo patet, si aliquis moriatur & resurgat, sicut in Lazaro accidit, nõ erit vxor, quæ fuerat, nisi de nouo cũ ipso cõtrahat. ¶ Sed cõtra hoc inducitur quod habetur Heb. 11, Acceperũt mulieres de resurrectione mortuos suos. Sed sciẽdum est q̃ mulieres nõ receperũt maritos suos, sed filios suos: sicut mulier quædã per Heliã, vt habetur 3. Reg. 17. Et alia per Helisæũ, vt habetur 4. Reg. 4. Aliter autẽ se habet in sacramẽtis quæ imprimũt caracterẽ, quæ est quædam cõsecratio animæ immortalis. Omnis autẽ cõsecratio manet, quãdiu manet res cõsecrata: sicut patet in cõsecratione ecclesiæ vel altaris. Et ideo si baptizatus vel cõfirmatus vel ordinatus moriatur & resurgat, non debet iterũ eadẽ sacramẽta accipere. Deinde cũ dicit [Ergo viuẽte &c.] manifestat quod dixerat per signũ. Et primò q̃tum ad obligationẽ matrimonii, quæ durat in muliere, viuẽte viro, cuius signũ est q̃ vocatur adultera si fuerit cum alio viro. s. ei carnaliter cõmixta, viuẽte viro. Hic. 3, Si dimiserit vir vxorẽ suam, & recedens ab eo, duxerit virũ alterũ, nũquid nõ polluta & eõtaminata est mulier illa? ¶ Secũdò, ibi [Si autẽ mortuus &c.] Inducit signũ quãtum ad hoc quòd obligatio legis matrimonii soluitur per mortẽ, dicẽs, q̃ si vir eius. s. mulieris mortuus fuerit, liberata est mulier à lege viri, qua obligatur viro, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro carnaliter ei cõmixta, præsertim si ei matrimonialiter coniũgatur. 1. Corint. 7, Si dormierit vir eius. s. mulieris liberata est: cui vult, nubat. Ex quo patet q̃ secũdæ nuptiæ vel tertiæ vel quartæ, sunt secũdum se licitę, & nõ solũ per dispẽsationẽ, vt videtur dicere Chrysost. qui super Mat. dicit, q̃ sicut Moyses permisit libellum repudii, ita Apostolus permisit secũdas nuptias. Nulla est enim ratio, si lex matrimonialis soluitur per mortẽ, quare nõ liceat coniugi remanẽti ad secũda vota trãsire. Quod autẽ Apostolus dicit 1. Tim. 3, Quòd oportet episcopum esse vnius vxoris virum. non hoc dicitur, quia secũdæ nuptiæ sint illicitæ: sed propter defectum sacramenti, quia non esset vnus vnius, sicut Christus est sponsus vnius ecclesiæ. ¶ Deinde cùm dicit [Itaq; fratres mei &c.] concludit principale propositum, dicens, Itaq; &c. i. per hoc q̃ estis facti mẽbra corporis Christi, simul cum eo mortui & sepulti, vt suprà est habitum, mortificati estis legi. i. quãtum ad hoc q̃ cessat in vobis obligatio legis, ita. s. vt iam sitis alterius. s. Christi, eius legi subiecti q̃ ex mortuis resurrexit, in quo & vos resurgentes nouã vitam assumpsistis. Et ita nõ lege prioris vitæ, sed lege nouæ vitæ tenemini obligati. Videtur autem esse dissimilitudo, quãtum ad hoc, q̃ in præcedenti exẽplo vir moriebatur, & remanebat mulier absq; obligatione legis. Hic autẽ ille q̃ soluitur ab obligatione, dicitur mori, sed si rectè consideremus vtrunque, est eiusdem rationis, quia cùm matrimonium sit inter duos, sicut quædam relatio, non refert quicunque eorum moriatur ad hoc quòd tollatur lex matrimonii: vtrumlibet enim contingat, manifestum est, quòd per mortem, qua cõmorimur Christo, cessat obligatio veteris legis. ¶ Deinde cùm dicit [Vt fructificemus] ostẽdit vtilitatem prædictæ liberationis. Et circa hoc tria facit. Primò ponit vtilitatem, dicẽs, Vt fructificemus deo, Per hoc enim q̃ sumus facti mẽbra Christi, in Christo manentes, possumus fructum boni operis facere ad honorẽ dei. Ioan. 15, Sicut palmes non potest ferre fructũ &c. ¶ Secundò ibi [Cùm enim essemus] ostendit q̃ iste fructus impediebatur, quãdo eramus sub seruitute legis, dicens, Cùm essemus in carne. i. subditi concupiscentiis carnis. infrà 8. Vos autẽ non estis in carne, sed in spiritu. Passiones autem & affectiones peccatorum, quę quidem erant per legem vel notificatæ vel augmentatæ occasionaliter, vt suprà patuit, operabantur in mẽbris nostris. i. mouebant mẽbra nostra. Iaco. 4. Vnde bella & lites, nónne ex cõcupiscentiis? Et hoc vt fructificarẽt morti. i. vt fructũ facerẽt mortis. Iaco. 1. Peccatũ cùm consummatum fuerit, generat mortẽ. ¶ Tertiò ibi [Nunc autẽ soluti] ostendit q̃ prædicta vtilitas acquiritur ab his qui sunt liberati à seruitute legis, dicẽs, Nunc autẽ soluti sumus per gratiã Christi à lege mortis. i. à seruitute legis Moysi, quæ dicitur lex mortis. Vel quia corporaliter occidebat absq; misericordia. Heb. 10, Irritam quis faciens legẽ Moysi &c. Vel potius dicitur lex mortis, quia spiritualiter occidebat per occasionẽ, secũdum illud 2. Cor. 3, Litera occidit, &c. In qua lege nos tenebamur, quasi serui sub lege. Gal. 3, Prius autẽ q̃ veniret fides, sub lege custodiebamur. Ita. s. sumus soluti, vt seruiamus in nouitate spiritus, in spiritu renouati per gratiam Christi. Eze. 36, Dabo vobis cor nouum, & spiritũ nouum ponam in medio vestri, non in vetustate literæ. i. non secũdum veterem legem. Vel non in vetustate peccati, quam litera legis auferre non potuit. Psal. Inueteraui inter omnes inimicos meos. Lectio 2.

Vbicunque Paul⁹ loquitur absolutè & indeterminatè de lege, loquitur de lege Moysi.

Secũdæ & tertiæ nuptiæ fũt in se licitæ cõtra Chrysosto.

Quid ergo dicemus? Lex peccatũ est? Absit. Sed peccatum nõ cognoui, nisi per legem. Nam concupiscẽtiam nesciebã, nisi lex diceret, Non cõcupisces. Occasione autem accepta, peccatũ per mandatum operatum est in me omnem concupiscẽtiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm uenisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuẽtum est mihi mãdatum quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex quidẽ sancta, mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem, vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

¶ Postquã Apostolus ostẽdit q̃ per gratiam Christi liberamur à seruitute legis, & q̃ ista liberatio est vtilis, hic respõdet cuidã obiectioni, qua ex præmissis occasionẽ habet, per quam videtur q̃ lex vetus, nõ sit bona. Et circa hoc duo facit. Primò soluit obiectionẽ per quã videtur legẽ nõ esse bonã. Secũdò ostẽdit legẽ esse bonã, ibi [Scimus enim &c.] Circa primũ duo facit. Primò proponit obiectionem q̃tum ad ipsam legẽ. Secundò soluit, ibi [Itaq; lex quidẽ sancta &c.] Dicit ergo primò, Dictũ est q̃ passiones peccatorũ erãt per legem, & q̃ est lex mortis, quid ergo dicemus ex his sequi? Nũquid dicemus q̃ lex est peccatũ? Quod quidem potest intelligi dupliciter. Vno modo q̃ lex peccatum doceat, sicut dicitur Hier. 10, Leges populorũ vanæ sunt: quia. s. vanitatem docẽt. Alio modo, vt lex dicatur peccatũ, quia ille qui legem dedit, peccauerit, talem ferẽdo: & hæc duo inuicẽ se consequuntur: quia si lex peccatũ docet, legislator legem ferẽdo peccat. Esa. 10, Vę qui cõdunt leges iniquas. Videtur autem q̃ lex peccatum doceat, si passiones peccatorũ sunt per legem, & lex ducit ad mortẽ. ¶ Deinde cùm dicit [Absit.] soluit prædictã obiectionem. Circa quod sciẽdum est q̃ si lex per se & directè causaret passiones peccatorum vel mortẽ, sequeretur q̃ lex esset peccatum altero modorũ dictorum, nõ autẽ si lex est occasio passionum peccati & mortis. Circa hoc ergo tria facit. Primò ostẽdit quid lex per se facit. Secundò ostendit quid ex ea occasionaliter sequatur, ibi [Occasione autem accepta &c.] Circa primũ tria facit. Primò respõdet ad quæstionẽ, dicens, Absit. q̃ lex sit peccatum. Neq; enim ipsa docet peccatũ, secũdum illud Psal. Lex domini immaculata. Neq; legislator peccauit, quasi iniustã legem ferens, secũdum illud Prou. 8, Per me reges regnãt, &c. ¶ Secundò, ibi [Sed peccatũ &c.] ponit id quod pertinet ad legem. s. notificare peccatum, & nõ auferre. Et hoc est q̃ dicit [Sed peccatum nõ cognoui nisi per legem] suprà 3, Per legem enim dei cognitio peccati. Et siquidẽ hoc intelligitur de lege naturali manifestũ est quod dicitur, quia per legem naturalẽ homo diudicat bonũ & malum. Eccle. 17, Sensu impleuit cor illorum & bona & mala ostẽdit. Sed Apostol. hic videtur loqui de lege veteri, quam significauit suprà, dicens [Nõ in vetustate literæ.] ¶ Dicẽdum est ergo q̃ sine lege poterat quidẽ peccatum cognosci secũdum q̃ habet rationem inhonesti. i. cõtra rationem existens: nõ autem secũdum q̃ importat offensam diuinam, quia per legem diuinitus daram manifestatur homini q̃ deo displicent peccata humana, in hoc q̃ ea prohibet & mãdat puniri. ¶ Tertiò ibi [Nam cõcupiscentiam &c.] probat quod dixerat, dicens, Nam concupiscẽtiam nesciebã, nisi lex diceret [Non cõcupisces.] Circa quod considerãdum est q̃ hoc quod dixerat, Peccatum nõ cognoscebam, nisi per legem. posset aliquis referre ad ipsum actũ peccati quem lex in notitiã hominis ducit, dum ꝓhibet: & hoc quidẽ verum est quãtum ad aliqua peccata. Dicitur enim Leuit. 18, Mulier non succũbet iumento. ¶ Sed q̃ hic nõ sit intellectus Apostoli, patet ex his quæ hic dicũtur. Nullus enim est qui ipsum actũ concupiscentiæ ignoret, cùm omnes ipsum experiãtur. Est ergo intelligẽdum, sicut suprà diximus, q̃ peccatum nõ cognoscitur, nisi per legẽ, quãtum ad reatũ pœnæ & offensam dei. Ideo autẽ hoc probat per concupiscẽtiam, quia concupiscentia praua cõmuniter se habet ad omnia peccata. Vnde glo. dicit & Aug. Hic elegit Apostol. quod est generale peccatum. s. concupiscẽtiam. Bona est ergo lex quæ dum concupiscẽtias prohibet, omnia mala prohibet. Potest autẽ intelligi q̃ concupiscẽtia sit generale peccatũ, secũdum q̃ sumitur pro concupiscẽtia cuiuslibet peccati. Nõ autem sic appellauit Aug. concupiscẽtiam, generale peccatũ: sed quia est radix & causa omnis peccati aliqua concupiscẽtia specialis. Vnde & glo. dicit q̃ concupiscẽtia est generale peccatum, vnde omnia mala veniũt. Inducit enim Apostolus præceptum legis, quod habetur Exod. 20, vbi specialiter prohibetur, Non cõcupisces rem proximi tui. quæ est cõcupiscẽtia auaritiæ: de qua loquitur 1. Tim. 6, Radix omniũ malorum est cupiditas. Et hoc ideo, quia pecunię obediũt omnia: vt dicitur Eccle. 10, Et ideo concupiscẽtia, de qua hic loquitur, est generale malum, non cõmunitate generis vel speciei, sed cõmunitate causalitatis. Nec est cõtrarium quod habetur Eccle. 10. Initiũ omnis peccati, superbia. Nã superbia est initiũ peccati ex parte auersionis. Cupiditas autẽ est principiũ peccatorũ ex parte cõuersionis ad bonũ cõmutabile. Potest autẽ dici q̃ Apostol. specialiter assumit cõcupiscẽtiam ad ꝓpositi manifestationem, quia vult ostẽdere q̃ sine lege peccatũ non cognoscebatur, inquãtum. s. pertinet ad offensam dei: & hoc maximè patet in hoc q̃ lex dei prohibet concupiscẽtiam quæ ab homine nõ prohibetur. Nam solus deus hominẽ reum reputat propter concupiscẽtiam cordis: secũdum illud 1. Reg. 16, Homines vident quæ patent, deus autẽ intuetur cor. Ideo autẽ lex dei potius prohibuit concupiscẽtiam rei alienæ, quæ furto aufertur, & vxoris alienæ, quæ per adulteriũ violatur, q̃ concupiscẽtiam aliorũ peccatorum: quia ista peccata etiã concupiscẽtiam habẽt & quãdam delectationẽ, quod nõ cõtingit de aliis peccatis. ¶ Deinde cùm dicit [Occasione autẽ &c.] Ostẽdit quid ex lege occasionaliter cõsequatur. Et primò ꝓponit quod intẽdit. Secũdò manifestat propositũ, ibi [Sine lege &c.] Dicit ergo primò q̃ peccatum occasione accepta per mãdatum. s. legis prohibẽtis peccatũ, operatũ est in me omnẽ cõcupiscẽtiam. Per peccatũ autẽ potest hic intelligi diabolus secũdũ emphaticã locutionẽ, quia ipse est peccati initiũ. Et secũdũ hoc in homine operatur omnẽ cõcupiscẽtiam peccati. 1. Io. 3, Qui facit peccatũ, ex diabolo est, qa ab initio diabol⁹ peccauit. Sed quia Apost. hic de diabolo mẽtionem nõ fecerat, potest dici q̃ peccatũ actuale quodcũq; est, cogitatiõe apprehẽsum, operatur in homine, sui cõcupiscẽtiam: secũdum illud Ia. 1, Vnusquisq; tẽtatur à cõcupiscẽtia sua: deinde cõcupiscẽtia parit peccatũ. Sed melius est q̃ hoc referamus ad peccatũ, quod suprà dixerat, ꝓ vnum

Per se pertinet ad legẽ notificare peccatũ nõ auferre.

Per legẽ naturæ, sine lege Moysi et alia positiua, poterat cognosci peccatũ habere rationẽ inhonesti, nõ tamẽ esse contra deum.

Peccatũ nõ cognoscitur quoad reatũ pœnæ nec quoad offensam contra deũ p solã legem naturæ, sed p legẽ positiuã, quarũ prima est Moysi.

Cõcupiscẽtia est malũ generale generalitate causalitatis, nõ generis vel speciei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cũ dicitur peccatũ operari ex cõcupiscẽtia, cap. tur peccatũ, p originali, quod venit̃e gratia, trãsit reatus, sed manet actu p fomitem. Vel p peccatũ intelligitur cõcupiscẽtia habitualis, quæ operatur actualem.

hominem in hunc mũdum ingressum. s. ad peccatũ originale, quod. s. ante gratiã Christi est in homine secũdum culpã & pœnam: sed venit̃e gratia trãsit reatu & permanet actu quãtum ad fomit̃e peccati vel cõcupiscẽtiam habitualem, quę operatur in homine omnẽ concupiscẽtiam actualẽ, siue hoc referatur ad cõcupiscẽtias diuersorũ peccatorum. Alia enim est cõcupiscẽtia furti, alia adulterii, & sic de aliis. Siue referatur ad diuersos concupiscẽtiæ gradus prout cõsistit in cogitatione, delectatione, cõsensu & opere. Sed ad hũc effectum in homine operãdum peccatũ accipit occasionẽ ex lege. Et hoc est q̃ dicit [Occasione accepta.] Vel quia aduenient̃e mãdato additur ratio præuaricationis: quia vbi nõ est lex, nec præuaricatio: vt suprà 4. dictũ est: vel quia crescit desiderium peccati, ꝓhibiti rationibus suprà positis. Et est notãdum q̃ non dicit q̃ lex dederit occasionẽ peccãdi, sed quia ipsum peccatũ occasionẽ acceperit ex lege. Ille enim qui dat occasionẽ scãdalizat, & per cõsequens peccat: quodquidẽ fit quando aliquis facit aliquod opus minus rectũ, vnde proximus offenditur aut scãdalizatur, putã si qs loca inhonesta frequẽtaret, licet nõ mala intẽtione. Vnde dicitur infrà 14, Hoc iudicate magis ne ponatis offendiculũ fratribus vel scãdalum. Sed si quis rectũ opus faciat, puta si det eleemosinã, & alius inde scãdalizatur, ipse nõ dat occasionem scandalizãdi, vnde nec scãdalizat, nec peccat, sed alius accipit occasionem qui scãdalizatur, & ille peccat. Sic igitur lex rectũ aliquid fecit, quia peccatum prohibuit, vnde occasionem nõ dedit peccãdi: sed homo occasionem ex lege accipit, & propter hoc sequitur q̃ lex non fit peccatum, sed magis q̃ peccatum sit ex parte hominis. Sic igitur intelligẽdum est q̃ passiones peccatorum quæ pertinẽt ad concupiscẽtiam peccati, nõ sunt per legem, quasi lex illas operetur, sed peccatum illas operatur accepta occasione ex lege. Et eadem occasione dicitur lex mortis: non quia lex mortem operetur, sed quia peccatum mortẽ operatur occasione accepta ex lege. Potest autem eodẽ sensu littera aliter ordinari, vt dicatur q̃ peccatum operatũ est per mãdatum legis, omnem concupiscẽtiam, & hoc occasione accepta ab ipso mãdato, sed prima expositio simplicior & melior est. ¶ Deinde cùm dicit [Sine lege enim] manifestat quod dixerat, & hoc per experiẽtiam effectus. Et primò proponit effectum, Secũdò resumit causam. ibi [Nam peccatũ &c.] Circa primũ tria facit. Primò describit statum ante legẽ, Secũdò statum sub lege, ibi: [Sed cùm venisset, &c.] Tertiò ex cõparatione vtriusq; status, cõcludit euẽtum legis, [Et inuentũ est mihi &c.] Dicit ergo primò q̃ peccatũ occasione accepta per mãdatum operatũ est in me omnẽ cõcupiscẽtiam, quod ex hoc apparet, Sine lege em̃ peccatũ erat mortuũ, non quidẽ sic q̃ peccatũ non esset, quia ꝑ vnum hominẽ peccatũ in hũc mũdum intrauit ante legẽ: vt suprà 2. dictũ est. Sed intelligitur q̃ erat mortuũ vel q̃tum ad cognitionẽ hominis qui quidẽ in lege ꝓhibita nesciebat esse peccatũ, puta cõcupiscẽtiã: vel quia erat mortuũ q̃tum ad efficaciã moriẽdi per cõparationem ad id quod postea fuit: nõ enim habebat tãtam virtutẽ inducẽdi hominẽ ad mortem, quãtam postea habuit occasione accepta sub lege. Habetur enim quasi mortuũ quod est debilitatũ virtute. Col. 3, Mortificate mẽbra vestra q̃ sunt super terrã. Talis ergo erat status ante legẽ quãtum ad peccatũ. Sed qualis esset q̃tum ad hominẽ ostẽdit, subdens, Ego autẽ viuebã sine lege aliquãdo. Quod etiã dupliciter potest intelligi. Vno modo q̃tum ad id quod homini videbatur ex seipso q̃ viueret, dũ ignorabat peccatũ esse id ꝑ quod mortuus erat. Apoc. 3, Nomen habes q̃ viuas, sed mortuus es. Vel hoc dicitur per cõparationem ad mortẽ quę cõsecuta est occasione legis. Dicũtur enim minus peccãtes viuere, in cõparatione ad eos q̃ magis peccãt. ¶ Deinde cũ dicit [Sed cũ venisset &c.] declarat statũ sub lege. Et primò q̃tum ad peccatũ, cùm dicit [Sed cũ venisset mandatũ.] Data. s. lege, reuixit peccatũ. Quod potest dupliciter intelligi. Vno modo q̃tum ad cognitionẽ hominis q̃ incepit cognoscere peccatũ in se esse, quod prius nõ cognouerat. Hic. 31, Postq̃ ostẽdisti mihi peusi femur meũ, cõfusus sum & erubui. Et signãter dixit, Reuixit, quia in paradiso plenã notitiã homo habuerat de peccato, licet nõ habuerit ꝑ experiẽtiã. Vel, Reuixit, q̃tum ad virtutẽ, quia data lege occasionaliter augmẽtata est virtus peccati. 1. Cor. 15, Virtus peccati, lex. Secũdò q̃tum ad ipsum hominẽ, cũ dicit [Ego autẽ mortuus sum.] Quod etiã dupliciter potest intelligi. Vno modo secundũ cognitionẽ, vt sit sensus, Mortuus sum. i. cognoui me mortuũ. Alio modo per cõparationem ad statũ priorem, vt sit sensus, Mortuus sum. i. magis morti obligatus sum, q̃ antè. Vnde aliqualiter verũ est quod dictũ est Moysi & Aarõ. Nu. 16, Vos interfeciſtis populũ domini. ¶ Deinde cùm dicit [Et inuẽtum &c.] cõcludit ex cõparatione vtriusq; status euẽtum legis, dicens, Et inuẽtum est, secũdum prædicta, mãdatum quod erat ad vitam. Primò quidẽ secũdum intẽtionẽ dãtis legẽ. Secũdò q̃tum ad ipsam mãdati honestatẽ & deuotionẽ obediẽtis. Eze. 20, Dedi eis ꝑcepta bona & iudicia, quæ faciẽs homo, viuet in eis. hoc est mihi ad mortẽ occasionaliter. s. ꝑ peccatũ quod in homine erat. Iob 20, Panis eius in vtero eius vertetur in fel aspidũ &c. ¶ Deinde cũ dicit [Nam peccatũ &c.] resumit causam quasi manifestã per euẽtum præmissum, dicens [Hoc ideo cõtingit]. s. q̃ mãdatum quod erat ad vitam, inueniretur ad mortẽ esse. Nam peccatũ occasione accepta per mãdatum seduxit me. s. per concupiscẽtiam quam in me operatum est, vt dictum est Daniel. 13, Species decepit te, & concupiscẽtia subuertit cor tuum: & per illud. s. mandatum occasionaliter peccatum, me occidit. 2. Cor. 3, Litera occidit. ¶ Deinde cùm dicit [Itaque lex &c.] concludit cõclusionem intẽtam. s. q̃ lex nõ solùm nõ sit peccatum, sed vlterius q̃ sit bona, tanq̃ faciẽs cognoscere peccatum & prohibẽs ipsum. Et primò concludit quãtum ad totã legem, dicens, Sicut ex præmissis patet, lex quidem est sancta. Psal. Lex domini immaculata. 1. Tim. 1, Scimus quia bona est lex. Secũdò quãtum ad particulare legis mandatum, dicens, Et mãdatum legis est sanctum quantũ ad præcepta cerimonialia quibus homines ordinantur ad dei cultum. Leuit. 20, Sancti estote, quia ego sanctus sum. Et iustum q̃tum ad ꝑcepta iudicialia quibus homo debito modo ordinatur ad proximũ. Psa. Iudicia domini vera iustificata, &c. Et bonum. i. honestum quãtum ad præcepta moralia. Psal. Bonũ mihi lex oris tui super milia, &c. Quia tamen omnia præcepta ordinãt nos in deũ, ideo totam legem sanctã nominauit. ¶ Deinde cùm dicit [Quod ergo bonũ est &c.] mouet quæstionem quãtum ad legis effectũ. Et primò quæstionem, dicẽs, Quod ergo bonũ est. s. in se, factũ est mihi mors. i. per se causa mortis. Quod quidẽ aliquis poterat falsè intelligerere ex eo quod suprà dictũ est, Inuẽtum est mihi mãdatum quod erat ad vitã, hoc esse ad mortẽ. Secũdò soluit ꝑ interẽptionem, dicẽs [Absit.] Nõ potest id quod est secũdũ se bonũ & viuificũ esse causa mali & mortis, secundũ illud Mat. 7, Nõ potest arbor bona fructus malos facere. Tertiò, ibi [Sed peccatũ &c.]

Dupliciter dicitur peccatũ reuixisse aduenient̃e lege.

concordat id quod nũc dicitur, cum eo quod suprà dictũ est, Nõ enim mãdatum sic inuenitur esse ad mortem q̃ ipsum mortẽ operetur, sed quia occasione accepta ab ipso peccato mortẽ operatur. Et hoc est q̃ dicit, Sed peccatũ, vt appareat peccatũ. i. ex hoc apparet esse peccatũ per legis bonũ. i. per mãdatũ legis: quia ex hoc ipsum bonũ est quod facit cognitionẽ peccati. Et hoc occasionaliter inquantũ manifestat peccatũ. Non autẽ sic intelligitur peccatũ per legem operatum esse mortem, quasi sine lege mors nõ fuisset: dictum est enim suprà, q̃ regnauit mors ab Adam vsq; ad Moysen. s. cùm lex nõ esset: sed intelligitur q̃ peccatum per legẽ operatur mortem, quia dãnatio mortis est augmẽtata lege aduenient̃e. Et hoc est quod subditur, Ita dico q̃ peccatum operatum est mortem per bonum vt peccatum fiat peccans. i. peccare faciẽs per mãdatum legis occasionaliter. Et hoc supra modum quo antea peccabat, vel quia accesit reatus præuaricationis, vel quia creuit cõcupiscẽtia peccati, vt suprà dictum est, Veniente prohibitione legis. Peccatum autem hic intelligitur, sicut suprà diximus, vel diabolus, vel potius fomes peccati. Lectio 3.

Per peccatum, fomes peccati intelligitur.

Scimus enim q̃ lex spiritualis est. Ego autẽ carnalis sum, uenũdatus sub peccato. Quod enim operor, nõ intelligo. Nõ enim quod uolo bonũ, hoc ago. sed quod odi malũ, illud facio. Si autẽ quod nolo, illud facio, cõsentio legi quoniam bona est. Nunc autẽ iã non ego operor illud. sed quod habitat in me peccatũ. Scio enim quia nõ habitat in me, hoc est, in carne mea bonũ. Nam uelle adiacet mihi, perficere autẽ bonum nõ inuenio. Non enim quod uolo bonũ, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio, iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatum.

Ostenditur lex esse bona tractando simul de lege peccati seu fomite.

¶ Postquam Apostolus exclusit illa ex quibus lex videbatur esse mala & mali effectus, hic probat legẽ esse bonã. Et circa hoc duo facit. Primò probat bonitatẽ legis ex ipsa repugnantia quæ in homine inuenitur ad bonũ, quam lex tollere non potest. Secũdò ostẽdit per quid huiusmodi legis repugnãtia tolli potest, ibi [In fœlix &c.] Circa primũ tria facit. Primò proponit quod intendit. Secundò probat propositum, ibi [Quod enim operor &c.] Tertiò infert cõclusionẽ intẽtam, ibi [Inuenio igitur &c.] Circa primũ duo facit. Primò proponit legis bonitatẽ. Secũdò hominis cõditionem, ibi [Ego autẽ &c.] Dicit ergo primò, Dictũ est q̃ lex est sancta. Et hoc dixi, Scimus enim nos qui sumus in diuinis sapientes, q̃ lex. s. vetus, spiritualis est. s. spiritui homines concordans. Psal. Lex domini immaculata. Vel spiritualis est. i. à spiritu sancto data, qui digitus dei dicitur in scripturis. Luce 11, Si in digito dei eiicio dæmonia. vnde dicitur Exodi 31, Dedit dominus Moysi duas tabulas lapideas scriptas digito dei. Lex tamen noua, nõ solùm dicitur lex spiritualis, sed lex spiritus, vt patet infrà 8. Quia non solùm à spiritu sancto est, sed spiritus sanctus eam imprimit cordi quod inhabitat. ¶ Deinde cùm dicit [Ego autẽ carnalis sum, &c.] ostẽdit conditionem hominis, & potest hoc verbum dupliciter exponi. Vno quidẽ modo, vt Apostol. loquatur in persona hominis in peccato existẽtis. Et ita hoc Auguſt. exponit in lib. 83. quæstionum. Postea verò in lib. contra Iulianum, exponit hoc, vt Apostol. intelligatur loqui in persona sua. i. hominis sub gratia constituti. Prosequamur ergo declarãdo qualiter hęc verba & sequentia diuersimodè possunt vtroq; modo exponi, quanuis secunda expositio melior sit. Quod ergo dicitur primò, Ego autem &c. sic intelligẽdum est, vt ly ego, pro ratione hominis intelligatur, quę est principale in homine: vnde videtur vnusquisq; homo esse sua ratio vel suus intellect⁹, sicut ciuitas videtur esse rector ciuitatis, ita vt quod ille facit, ciuitas facere videatur. Dicitur autem homo carnalis, quia eius ratio carnalis est, quæ dicitur carnalis dupliciter. Vno modo ex eo q̃ subditur carni consentiens his ad quę caro instigat, secundum illud 1. Cor. 3, Cùm sit inter vos zelus & contentio &c. Et hoc modo intelligitur de homine nõdum per gratiã reparato. Alio modo dicitur ratio esse carnalis, ex eo q̃ à carne impugnatur, secũdum illud Gala. 5, Caro concupiscit aduersus spiritum. Et hoc modo intelligitur esse carnalis ratio etiam hominis sub gratia constituti, vtraq; enim carnalitas prouenit ex peccato: vnde subdit, Venũdatus sub peccato.

Quomodo lex vetus dicatur spiritalis. Lex vetus dicitur qui dẽ spiritalis, sed nõ dicitur lex spiritus: noua autẽ et spiritalis et spiritus, vide rationem.

Quomodo homo dicitur hic carnalis.

¶ Sed tamen notãdum q̃ carnalitas quæ importat rebellionẽ carnis ad spiritũ prouenit ex peccato primi parẽtis, quia hoc pertinet ad fomitẽ cuius corruptio ex illo peccato deriuatur. Carnalitas autẽ quæ importat subiectionẽ ad carnẽ, prouenit nõ solùm ex peccato originali, sed etiã actuali, per quod homo obediẽdo concupiscẽtiis carnis, seruum se carnis cõstituit: vnde subdit, Venũdatus sub peccato. s. vel primi parẽtis, vel proprio. Et dicit, Venũdatus, quia peccator seipsum vẽdit in seruũ peccati, pretio propriæ volũtatis implẽdæ. Esa. 50, Ecce in iniquitatibus vestris vẽditi estis. ¶ Deinde cùm dicit [Quod enim operor, &c.] ostendit quod proposuerat. Et primò q̃ lex sit spiritualis. Secũdò q̃ homo sit carnalis, venũdatus sub peccato, ibi [Nunc autẽ iam nõ ego, &c.] Circa primũ duo facit. Primò proponit probationem. Secũdò inducit cõclusionẽ, ibi, [Si autẽ quod nolo &c.] Sumitur autẽ probatio ex hominis infirmitate, quã primò proponit. Secũdò adducit probationẽ, ibi, [Nõ autem &c.] Infirmitas autẽ hominis est manifesta, & ex hoc q̃ operatur id quod intelligit nõ esse operãdum: vnde dicitur, Quod enim operor, nõ intelligo. s. esse operãdum. Quod quidem potest intelligi dupliciter: Vno modo de eo qui est subiectus peccato, qui quidẽ in vniuersali intelligit nõ esse operãdum peccatum: tamen victus suggestione dæmonis, vel passione, vel inclinatione peruersi habitus, operatur illud. Et ideo dicitur operari quod intelligit non esse operãdum contra conscientiam faciens: sicut Luc. 12, Seruus sciẽs volũtatem domini sui & nõ faciens, dignè plagis vapulabit multis. Alio modo potest intelligi de eo qui est in gratia constitutus, qui quidẽ operatur malum, nõ quidem exequendo in opere vel consentiente mente, sed solùm concupiscẽdo secũdum passionem sensibilis appetitus, & illa concupiscentia est præter rationem & intellectum, quia præuenit eius iudicium, quo aduenient̃e talis operatio impeditur. Et ideo signanter non dicit, Intelligo non esse faciendum, sed non intelligo: quia. s. intellectu nõdum deliberato, aut percipiente, talis operatio concupiscentiæ insurgit. Gala. 5, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. ¶ Deinde cùm dicit [Non enim quod volo &c.] Probat quod dixerat, & per diuisionem, & per effectum. Per diuisionem quidẽ eius quòd dixit [Quod enim operor &c.] sub quo duo continẽtur. s. non agere bonum & agere malũ: quia etiã ille qui non agit bonũ, dicitur operari peccatum peccato omissionis. Ex parte autem eius q̃ dixit, nõ intelligo, probat per effectum, quia enim intellectus mouet volũtatem, velle est effectus eius quod est intelligere. Dicit ergo primò quãtum ad omissionẽ boni, Non enim ago hoc bonũ, quod volo agere. Quod quidem vno modo potest intelligi de homine sub peccato cõstituto: & sic hoc q̃ dicit, Ago, est accipiẽdum secũdum actionem cõpletam, quæ exterius opere

Universidad de Deusto
Biblioteca

exercetur per rationis consensum. Quòd autem dicit, Volo, est intelligẽdum nõ quidem de volũtate cõpleta, quæ est operis præceptiua, sed de volũtate quadã incõpleta, qua homines in vniuersali bonũ volũt, sicut & in vniuersali habẽt rectum iudicium de bono: & deprauatur talis volũtas in particulari, vt nõ agat quod in vniuersali intelligit agẽdum, & agere vellet. Secũdum autẽ q̃ intelligitur de homine per gratiã reparato, ecõuerso oportet intelligere per hoc q̃ dicit, Volo, volũtatem cõpletã perdurãtem in electione particularis operationis, vt per hoc q̃ dicit, Ago, intelligatur act.o incõpleta, quæ cõsistit tãtum in appetitu sensitiuo nõ peruenies vsq; ad rationis cõsensum. Homo em̃ sub gratia cõstitutus vult quidẽ mentem suã à prauis cõcupiscẽtiis cõseruare, sed hoc bonũ non agit, ꝓpter motus inordinatos cõcupiscentię insurgẽtes in appetitu sensitiuo. Et simile est quod dicit Gal. 5, Vt nõ quæcũq; vultis, illa faciatis. Secundò quãtum ad perpetrationem mali, subdit, Sed quod odi malũ, illud facio: quod quidem si intelligatur de homine peccatore, per hoc q̃ dicit, Odio, intelligatur quoddã odium imperfectũ, secũdum q̃ omnis homo naturaliter odit malũ. Per hoc autẽ q̃ dicit, Facio, intelligatur actio perfecta per operis executionem secũdum rationis cõsensum. Nã illud odium mali in vniuersali, tollitur in particulari eligibili per inclinationem habitus vel passionis. Si verò intelligitur de homine sub gratia cõstituto per hoc q̃ dicit, Facio, intelligitur ecõuerso actio imperfecta, quæ cõsistit in sola cõcupiscẽtia appetitus sensitiui. Per hoc q̃ dicit, Odio, intelligitur odium perfectũ quo quis perseuerat in detestatione mali vsq; ad finalem reprobationẽ ipsius de quo dicitur in Psal. Perfecto odio oderã illos. s. malos inquãtum sunt peccatores. 2. Mac. 3, Cũ leges adhuc optimæ custodirẽtur propter Oniæ põtificis pietatem, & alios odio habẽtes malum. ¶ Deinde cũ dicit (Si autẽ quod nolo &c.) cõcludit ex præmissa dispositione hominis, q̃ lex sit bona, dicens, Si autẽ quod nolo, illud facio: quocunq; dictorum modorũ intelligatur hoc ipso, q̃ nolo malum, cõsentio legi, quoniam bona est, in hoc q̃ prohibet malum, quod ego naturaliter nolo. Manifestũ est enim q̃ inclinatio hominis secũdum rationem ad volẽdum bonũ & fugiẽdum malum, est secũdum naturã vel gratiam, & vtraq; est bona. Vnde & lex quæ huic inclinationi consentit præcipiẽdo bonum & prohibendo malum eadẽ ratione est bona. Prou. 4, Donum bonũ tri.&c. ¶ Deinde cùm dicit (Nunc autẽ ego &c.) probat quod dixerat de conditione hominis. s. q̃ sit carnalis venundatus sub peccato. Et circa hoc tria facit. Primò proponit quod intẽdit. Secundò probat propositum, ibi (Scio enim &c.) Tertiò cõcludit intẽtum, ibi (Si autem quod nolo &c.) Quòd autem homo carnalis venũdatus sub peccato, quasi aliqualiter sit seruus peccati, ex hoc apparet q̃ ipse nõ agit, sed agitur à peccato. Ille enim qui est liber, ipse per seipsum agit, & non ab alio agitur. Et ideo dicit, Dictum est q̃ per intellectũ & volũtatem consentio legi: nunc autẽ dum cõtra legem facio, ego iam non operor illud quod facio cõtra legẽ, sed peccatum quod in me habitat: & sic patet me esse seruum peccati, inquãtum peccatũ in me, quasi dominium habẽs, operatur. Et hoc quidẽ rectè ac faciliter potest intelligi de homine sub gratia constituto. q̃ enim concupiscit malum secũdum appetitum sensitiuum ad carnẽ pertinẽtem, non procedit ex operatione rationis, sed ex inclinatione fomitis. Illud autem homo dicitur operari quod ratio operatur, quia homo est id quod est secundum rationẽ: vnde motus concupiscẽtiæ qui non sunt à ratione, sed à fomite nõ operatur homo: sed fomes peccati qui hic peccatum nominatur. Iac. 4, Vnde bella & lites in vobis? Nónne ex concupiscentiis vestris quæ militant in mẽbris vestris? Sed de homine sub peccato constituto, hoc propriè intelligi non potest, quia eius ratio peccato consentit. Et ideo ipsemet operatur: vnde dicit Aug. & habetur in glo. Multùm fallitur homo qui consentiens est concupiscẽtiæ carnis suæ: & quod illa desiderat decernens facere, & statuens putat sibi adhuc esse dicendum, non ego operor illud. Potest tamen, licet extortè, exponi etiã de homine peccatore. Actio enim maximè attribuitur principali agenti quod secũdum proprietatem suam mouet: nõ autem agẽti quod mouet vel agit secũdum proprietatẽ alterius à quo mouetur. Manifestum est autem quòd ratio hominis, secũdum illud quod est proprium sibi, nõ inclinatur ad malum, sed secũdum q̃ mouetur à concupiscẽtia. Et ideo operatio mali quam ratio facit, prout est à concupiscentia victa, non attribuitur principaliter rationi quæ hîc per hominem intelligitur, sed potius ipsi concupiscẽtiæ vel habitui ex quo ratio inclinatur ad malum. Dicitur autẽ peccatum habitare in homine, non quasi peccatum sit res aliqua, cùm sit priuatio boni, sed designatur permanẽtia huiusmodi defectus in homine. ¶ Deinde cùm dicit (Scio enim) probat q̃ peccatum habitãs in homine operetur malũ quod homo facit. Et primò ponit medium ad probãdum propositum. Secũdò illud medium manifestat, ibi (Nam velle &c.) Probat ergo primò q̃ peccatum habitãs in homine operetur malum quod homo facit, quæ quidẽ probatio manifesta est secũdum q̃ verba referuntur ad hominẽ sub gratia cõstitutum, qui est liberatus à peccato per gratiam Christi, vt suprà 6. habitum est. Quãtum ergo ad eum in quo Christi gratia nõ habitat, nõdum est liberatus à peccato. In carne autẽ gratia Christi nõ inhabitat, sed habitat in mẽte: vnde infrà 8. dicitur, q̃ si Christus in nobis est, corpus quidẽ mortuũ est propter peccatum, spiritus autẽ viuit propter iustificationẽ. Igitur adhuc in carne dominatur peccatũ quod operatur cõcupiscẽtia carnis. Carnẽ enim hîc accipit simul cum mẽbris sensitiuis. Sic enim caro distinguitur cõtra spiritũ, & ei repugnat inquãtum appetitus sensitiuus tẽdit in contrariũ eius quod ratio appetit, secũdum illud Gal. 5, Caro cõcupiscit aduersus spiritum. Dicit ergo, Dictum est q̃ in me, etiam per gratiã reparato, peccatum operatur: sed intelligẽdum est in me secũdum carnẽ simul cum appetitu sensitiuo. Scio enim per rationẽ & experimẽtum, q̃ bonum. s. gratiæ quo reformatus sum, non habitat in me. Sed ne intelligatur secundum rationẽ, secũdum modum superius positum exponit (Hoc est in carne mea.) Nã in me. i. in corde meo hoc bonum habitat, secũdum illud Ephes. 3, Habitare Christũ per fidem in cordib⁹ vestris. Et per hoc patet q̃ hoc verbum nõ patrocinatur Manicheis, qui volunt carnẽ non esse bonã secũdum naturã, & ita non esse creaturã dei bonam, cùm scriptum sit 1. Tim. 4, Omnis creatura dei bona est. Nõ enim hîc Apost. agit de bono naturæ, sed de bono gratię quo à peccato liberamur. Si verò hoc referatur ad hominẽ sub peccato existẽtem, superfluè additur quod dicit, hoc est in carne mea: quia in homine peccatore bonũ gratiæ nõ habitat, nec q̃tum ad carnẽ, nec q̃tum ad mẽtem, nisi fortè qs extortè velit exponere hoc esse dictũ, quia peccatũ quod est priuatio gratię, quodãmodo à carne derivatur ad mẽtem. ¶ Deinde cùm dicit (Nã velle &c.) manifestat quod dixerat. Et primò ex hominis facultate. Secũdò ex hominis actione quæ facultatẽ demõstrat, ibi, [Non enim quod volo, &c.] Facultas autẽ hominis primò describitur quantum ad voluntatem quę videtur in hominis esse potestate: vnde dicit, Nam velle ad iacet mihi. i. propinquum est mihi, quasi sub mea potestate existẽs. Nihil enim est tam in hominis voluntate constitutũ q̃ hominis voluntas, vt Aug. dicit. Secundò ponit facultatẽ hominis vel potius difficultatem quantũ ad cõsummationem effectus cùm subdit, (Perficere autẽ bonum non inuenio) scilicet, in mea potestate existens, secundum illud Prouer. 16, Hominis est præparare animum. Et iterũ, Cor hominis disponit viam suam, sed domini est dirigere gressus eius. Hoc autẽ verbum patrocinari videtur Pelagianis qui dicebãt q̃ initium boni operis est ex nobis inquãtum bonum volumus. Et hoc est q̃ videtur Apostolus dicere, Perficere autẽ bonum non inuenio. Sed hoc hunc sensum excludit Apostolus Phili. 2. dicens, Deus est qui operatur in nobis velle & perficere. Quòd ergo dicit, (Velle adiacet mihi) scilicet, p gratiam iam reparato, est ex operatione diuinæ gratiæ, per quã quidem gratiã non solùm volo bonũ, sed etiã aliquid boni facio, quia repugno cõcupiscentiæ, & cõtra eam ago ductus spiritu, sed nõ inuenio in mea potestate quomodo istud bonũ perficiã, vt. s. totaliter concupiscentiã excludam. Et per hoc manifestatur q̃ bonum gratiæ nõ habitat in carne, quia si in carne habitaret, sicut habeo facultatem volendi bonum per gratiã habitantem in mente, ita haberem facultatem perficiendi per gratiã habitãtem in carne. Si verò referatur ad hominem sub peccato cõstitutum, sic exponi poterit vt velle accipiatur pro voluntate incõpleta, quæ ex instinctu naturæ in quibuscũq; peccatibus est ad bonum, sed illud velle adiacet homini. i. iuxta hominem iacet, quasi infirmum, nisi gratia voluntati tribuat efficaciam ad perficiendum. ¶ Deinde cùm dicit, (Non enim quod volo, &c.) manifestat quod dixerat ex actione hominis quæ est signum & effectus facultatis humanę. Ex hoc enim apparet q̃ homo non inuenit perficere bonum, quia nõ agit bonum quod vult, quia facit malum quod non vult, & hoc quidem suprà expositum est. ¶ Deinde cùm dicit, (Si autem quod nolo, &c.) concludit illud quod suprà proposuerat, dicens, Si autẽ quod nolo illud facio, non ego operor illud. Sed quod inhabitat in me peccatum, & hoc etiã suprà expositum est. ¶ Sed notãdum est q̃ ex vno & eodem medio. s. quod nolo illud facio, Apostolus duo concludit quæ suprà posuerat. s. legis bonitatem cùm dicit, Si autem quod nolo illud facio, consentio legi dei quoniã bona est. Et iterum dominiũ peccati in homine cùm dicit hic, Si autem quod nolo illud facio, nõ ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ, quarum duarum cõclusionum, prima pertinet ad hoc q̃ dixerat, Lex spiritualis est. secunda ad hoc q̃ dixerat, Ego autẽ carnalis sum venundatus sub peccato. Sed primã cõclusionem quæ est de bonitate legis, elicit ex illo medio ratione eius q̃ dicit, Nolo, quia eius ratio nõ vult illud quod lex ꝓhibet, & ex hoc patet legem esse bonã, sed ex parte eius q̃ dicit, illud facio, cõcludit in homine damnari peccatum quod cõtra voluntatem rationis operatur. Lectio 4.

Nuncio igitur aliam legẽ uolenti mihi facere bonum, quoniã mihi malũ adiacet. Condelector enim legi dei secũdum interiorem hominem. Video autem aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in mẽbris meis. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi dei, carne autem legi peccati.

¶ Postq̃ Apostolus ostendit legem esse bonã ex eo q̃ rationi cõcordat, hîc infert duas conclusiones secundum duo quæ posuerat: secunda ponitur, ibi, (Video autem legem, &c.) Circa primum duo facit. Primò infert cõclusionem ex dictis. Secũdò ponit signum ad maiorem manifestationem, ibi, (Cõdelector, &c.) Duo autem suprà posuerat. Primum quidem q̃ lex spiritualis est, quo iam ꝓbato cõcludit sic, Inuenio igitur. s. p experimentum, legem Moysi consonã esse mihi volenti facere bonum. i. rationi meæ, p quã bonum approbo & malum detestor, dum & ipsa lex bonum mãdat & malum ꝓhibet. Deut 30, Iuxta te est verbum valde in ore tuo, & in corde tuo vt facias illud. Et hoc modo necessarium fuit q̃. i. quia malum. i. peccatum vel fomes peccati mihi adiacet. i. iuxta rationem meã iacet quasi carnem meã inhabitãs. Mich. 7. Ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui i. à carne. ¶ Deinde cùm dicit, (Condelector enim, &c.) ponit signum p quod ostenditur q̃ lex rationi cõsentiat. Nullus enim delectatur nisi in eo quod est sibi cõueniens. Homo autem secundum rationem delectatur in lege dei, ergo lex dei est cõueniens rationi. Et hoc est q̃ dicit, Cõdelector legi dei secundum interiorem hominem. i. secundum rationem & mentem quæ interior homo dicitur, non q̃ anima sit effigiata secundum formã hominis, vt Tertulianus posuit. vel q̃ ipsa sola sit homo, vt Plato posuit q̃ homo est anima vtens corpore: sed quia id quod est principalius in homine dicitur homo, vt supra dictum est. Est autem in homine principalius secundum apparentiã quidem id quod est exterius. s. corpus sic effigiatum quod dicitur homo exterior: secundũ veritatem autem id quod est intrinsecũ. s. mens vel ratio quæ hîc dicitur homo interior. Psal. Quã dulcia faucibus meis eloquia tua. 1. Mach. 12, Habentes solatio libros sanctos qui in manib⁹ nostris sunt. Deinde cùm dicit, (Video autem, &c.) ponit aliã cõclusionem quæ respõdet ei quod suprà secundò posuerat dicens, (Ego autẽ carnalis sum, &c.) dicens, Video ꝺo aliã legem in membris meis, quæ est fomes peccati, quæ quidẽ potest dici lex duplici ratione, Vno modo ꝓpter similes effectus, quia sicut lex inducit ad bonum faciendum, ita fomes inducit ad peccãdum. Alio modo p comparationem ad causam. Cùm autem fomes sit quædã pœna peccati, duplicem causam habet. Vnã quidem ipsum peccatum quod in peccãte dominium accepit, & ei legem imposuit, quę est fomes, sicut dominus seruo victo legem imposuit. Alia causa fomitis est deus qui hanc pœnam homini peccãti indidit, vt rationi eius inferiores vires non obedirent. Et secundum hoc ipsa inobediẽtia inferiorũ virium quę dicitur fomes, lex dicitur inquãtum est p legem diuinæ iustitiæ introducta sicut iusti iudicis sententia quæ legẽ habet, secũdum illud. 1. Reg. 30. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutũ & pręfinitum, & quasi lex in Israel vsq; ad diem hanc. Hæc autẽ lex originaliter quidẽ consistit in appetitu sensitiuo, sed diffusiuè inuenitur in omnibus mẽbris quæ deseruiunt cõcupiscentię ad peccandũ. suprà. 6. Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immunditię, &c. Et ideo dicit, in membris meis. Hæc autẽ lex duos effectus in homine habẽt. Primò nanq; resistit rationi, & quantũ ad hoc dicit, Repugnantẽ legi mentis meæ. i. legi Moysi quæ dicitur lex mentis inquantũ cõsonat menti, vel legi naturali quæ dicitur lex mẽtis, quia naturaliter mẽti indita est. suprà. 2, Qui ostendunt opus legis scriptũ in cordibus suis. Et de hac repugnãtia dicitur Gala. 5, Caro cõcu

Illud dicitur operari hõ, quod operatur per rationem.

Fidem & cõfessionẽ Manichei nullam.

An initium boni operis sit ex nobis. Error Pelagij.

Et opus bonũ est inutile. eius & dispositio ad vt sum, ola. & gratia dei id est, auxilio gratuito.

Bonũ gratiæ nõ habitat in carne

Conclusio ex dictis.

Quid sit interior hõ. Error Tertuliani.

Error Platonis.

Fomes dicitur lex mẽbrorum.

Fomes dicitur lex duplici ratiõe.

Duplex causa fomitis. s. dei & peccatum.

Lex fomitis est originaliter in appetitu sensitiuo, diffusiuè autẽ in alijs membris quæ deseruiũt cupiscentiæ ad peccãdũ

Lex fomitis duos ef-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fert habet in homine.

piscit aduersus spiritum. Secundus effectus est ꝙ hominem in seruitutẽ redigit. Et quantum ad hoc subdit, Et captiuãtem me, vel captiuum me ducentẽ secundum aliam literã in lege peccati quę est in mẽbris meis, id est, in meipso more hebraicę locutionis, secundũ quã ponuntur nomina loco pronominũ. Lex autẽ peccati captiuat hominẽ dupliciter. Vno modo hominẽ peccatorẽ p consensum & operationẽ. Alio modo hominẽ sub gratia constitutũ quãtum ad cõcupiscentiæ motũ. De hac captiuitate dicitur in Psal. In cõuertendo dominus captiuitatẽ Sion. ¶ Deinde cùm dicit, [Infœlix ego homo, &c.] agit de liberatione à lege peccati, & tria circa hoc facit. Primò quidẽ ponit quæstionẽ. Secundò ponit responsionẽ, ibi, [Gratia dei, &c.] Tertiò infert cõclusionem, ibi, [Igitur egoipse, &c.] Circa primum duo facit. Vnum quidẽ confitetur. s. sũã miseriam, cùm dicit, [Infœlix ego homo] quod quidẽ est per peccatũ quod in homine habitat, siue quãtum ad carnẽ tantũ, sicut in iusto, siue etiã quantũ ad mentẽ, sicut in peccatore. Prou. 14, Miseros facit populos peccatũ. Psal. Miser factus sum & curuatus sum vsq; in finẽ. Aliud autẽ quęrit dicens, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quę quidẽ videtur q̃stio esse desiderãtis, secũdũ illud Psal. Educ de carcere animã meã.

Nota ꝙ lex carnis quæ dicitur lex mẽbrorũ et lex peccati ꝙ est in mẽbris, ꝙ dicitur lex fomitis, idem sunt ꝙ materiali, sed differũt formaliter nã lex mẽbrorũ seu carnis est naturalis inclinatio viriũ sensitiuarũ ad bonum sensibile nil aliud cõtãdo ꝙ est à natura: lex aũt peccati ꝙ est in mẽbris et ꝙ dicitur lex fomitis cõnotat deordinationẽ supra legẽ mẽbrorũ et carnis quę nititẽ à peccato originali, estq; pœna peccati originalis: cõnotat etiã priuationẽ iustitiæ originalis.

¶ Sciendũ est tamẽ ꝙ in corpore hominis cõsiderari potest natura ipsa corporis quę est cõueniens animę vnde ab ea nõ vult separari. 2. Cor. 5, Nolumus expoliari, sed superuestiri. Et iterũ corruptio corporis q̃ aggrauat animã, secundum illud Sapi. 9. Corpus quod corrũpitur aggrauat animã, &c. Et ideo signãter dicit, [De corpore mortis huius.] ¶ Deinde cũ dicit, [Gratia dei, &c.] respõdet q̃stioni. Nõ enim homo ꝓprijs viribꝰ potest liberari à corporis corruptione, nec etiã animæ, quamuis cõsentiat rationi contra peccatũ, sed solũ p gratiã Christi secũdũ illud Io. 8, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et ideo sequitur gratia dei me liberabit, quæ datur per Iesum Christũ. Io. 1, Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est. Hęc autem liberat à corpore mortis huius dupliciter. Vno modo vt corruptio corporis mẽti nõ dominetur trahens eã ad peccandum. Alio modo vt corruptio corporis totaliter tollatur. ¶ Quantũ ergo ad primum conuenit dicere peccatori, gratia liberauit me de corpore mortis huius. i. liberauit me à peccato in quo est anima inducta ex corporis corruptione: sed ad hoc iam iustus liberatus est, vnde ei cõpetit dicere quantũ ad secũdũ, gratia dei liberauit me de corpore mortis huius, vt. s. in corpore meo non sit corruptio peccati aut mortis, quod erit in resurrectione. ¶ Deinde cùm dicit, [Igitur egoipse, &c.] infert cõclusionẽ quæ secundum duas præmissas expositiones diuersimode ex præmissis infertur: secũdum enim ꝙ præmissa verba exponuntur in persona peccatoris sic inferenda est cõclusio. Dictum est ꝙ gratia dei liberauit me à corpore mortis huius, vt. s. ab eo non deducar in peccatum: ergo quando ero iam liberatus, mẽte seruio legi dei: secundum carnem autem legi peccati, quę quidem in carne remanet quantũ ad fomitem, per quem caro cõcupiscit aduersus spiritum. Si autem prędicta verba intelligãtur ex persona iusti, sic est inferendum, gratia dei p Iesum Christum liberauit me de corpore mortis huius: ita. s. vt in me non sit corruptio peccati & mortis. Igitur ego ipse vnus & idem antequã liberer, mente seruio legi dei, ei cõsentiens: carne autẽ seruio legi peccati, inquantum caro mea secundum legem carnis mouetur ad concupiscendum.

Cap. 8.

Nihil ergo nunc damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundũ carnem ambulãt. Lex enim spiritus uitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impoßibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, deus filium suum mittens in similitudinem sũam carnis peccati: & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui nõ secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui enim secũdum carnem sunt, quæ carnis sunt, sapiunt: qui uerò secundũ spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, uita & pax.

¶ Postq̃ Apostolus ostendit ꝙ per gratiam Christi liberamur à peccato & lege, hîc ostendit ꝙ per eãdem gratiam liberamur à dãnatione. Et primò ostẽdit ꝙ per gratiam Christi liberamur à dãnatione culpæ. Secundò ꝙ per eãdem gratiam liberamur à dãnatione pœnæ, ibi [Si autem Christus &c.] Circa primum duo facit. Primò proponit quod intendit. Secundò probat propositum, ibi [Lex enim vitæ &c.] Circa primum duo facit. Primò proponit beneficium quod gratia confert concludens ex præmissis, Gratia dei per Iesum Christum liberauit me de corpore mortis huius in qua existit nostra redẽptio: ergo nunc ex quo sumus per gratiam liberati, nihil dãnationis est residuum: quia & tollitur damnatio quãtum ad culpam, & quãtum ad pœnam. Iob 34, Ipso concedente pacem, quis est qui condemnet? Secũdò ostendet quibus hoc beneficium concedatur, & ponit duas conditiones quę ad hoc requiruntur: quarum primam ponit, dicens, His qui sunt in Christo Iesu. i. qui sunt ei incorporati per fidẽ & dilectionem, & fidei sacrãmẽtum. Gal. 3, Omnes quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Ioan. 15, Sicut palmes non potest ferre fructum nisi mãserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Illis verò qui non sunt in Christo Iesu, damnatio debetur. Vnde ibidem subditur, Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescit: & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Secundam conditionem ponit, dicens [Qui non secundum carnem ambulant] id est, concupiscentiam carnis non sequuntur. 2. Corint. 10, In carne ambulantes, non secũdum carnem militamus. Ex his autem verbis aliqui volunt accipere quòd in infidelibus qui non sunt in Christo Iesu, etiam primi motus sint peccata mortalia, quãuis eis non cõsentiant, quod est secũdum carnem ambulare. Si enim illi qui non secundum carnem ambulant, ex hoc non eis damnabile est quòd carne seruiunt legi peccati secundum primos concupiscentiæ motus, quia sunt in Christo Iesu: sequitur à contrario sensu, quòd illis qui non sunt in Christo Iesu, hoc sit damnabile. Ad hoc etiam rationem inducunt: Dicunt enim quòd necesse est actum damnabilem esse, qui procedit ex habitu dãnabilis peccati. Peccatum autẽ originale est damnabile, quia priuat hominem æterna vita, cuius habitus manet in infideli, cui non est originalis culpa dimissa. Quilibet ergo motus concupiscentiæ ex originali peccato prouenientes, est in eis peccatum damnabile. Primò autem ostendẽdum est hanc positionem esse falsam. Primus enim motus habet quòd non sit peccatum mortale ex eo ꝙ rationem nõ attingit in qua cõpletur ratio peccati. Ista autẽ causa etiam in infidelibus manet: vnde in infidelibus primi motus, nõ possunt esse peccata mortalia. Præterea in eadẽ specie peccati, grauius peccat fidelis, q̃ infidelis: secũdum illud Heb. 10, Quãtomagis putatis deteriora mereri, &c. Si ergo primi motus in infidelibus essent peccata mortalia, multomagis in fidelibus. Secũdò respondẽdum est ad eorum rationes. Nam primò quidem ex litera Apostoli hoc habere nõ possunt. Non enim dicit Apostolus ꝙ hoc solùm nõ sit dãnabile his qui sunt in Christo Iesu, ꝙ carne seruiunt legi peccati secundũ concupiscentiæ motus: sed ꝙ omnino nihil est eis damnationis. Illis autem qui non sunt in Christo Iesu, est hoc ipsum damnabile. Præterea si hoc ad primos motus referatur his qui non sunt in Christo Iesu, sunt damnabiles huiusmodi motus secundum dãnationem originalis peccati quæ adhuc in eis manet, à qua sunt liberati hi qui sunt in Christo Iesu. Non autem sic ꝙ per huiusmodi motus noua addatur eis damnatio. Quòd etiam secundò obiiciunt non ex necessitate concludit quod intendunt. Non enim verum est ꝙ actus quilibet procedens ex habitu peccati damnabilis, sit etiam & ipse damnabilis, sed solùm quando est actus perfectus per consensum rationis. Si enim in aliquo sit habitus adulterii, motus concupiscentiæ adulterii qui est actus imperfectus, non est in eo peccatum mortale, sed solùm motus perfectus qui est per cõsensum rationis. Et præterea actus ex tali habitu procedens, non habet aliam rationẽ damnationis ab ea quæ est secundum rationẽ habitus. Et secundum hoc primi motus in infidelibus ex eo ꝙ procedunt à peccato originali, non afferunt damnationẽ peccati mortalis, sed solùm originalis. ¶ Deinde cùm dicit, [Lex, &c.] ꝓbat quod dixerat. Et primò quantum ad primã conditionem qua dixerat, nihil esse damnationis his qui sunt in Christo Iesu. Secundò quantum ad secundã conditionem qua dixerat, qui non secundum carnem ambulant, ibi, [Qui non secundum carnem ambulamus, &c.] Circa primum duo facit. Primò ponit probationem. Secundò manifestat quod supposuerat per causam, ibi, [Nam quod impossibile erat legi, &c.] Circa primũ ponit talem rationem. Lex spiritus liberat hominem à peccato & morte, sed lex spiritus est in Iesu Christo: ergo per hoc quòd aliquis est in Christo Iesu, liberatur à peccato & morte: quòd autem lex spiritus liberet à peccato & morte sic probat. Lex spiritus est causa vitæ, sed per vitam excluditur peccati, & mors quæ est effectus peccati. Nam & ipsum peccatum est spiritualis mors animæ, ergo lex spiritus liberat hominẽ à peccato & morte. Damnatio autem non est nisi per peccatum & mortem, ergo his qui sunt in Christo Iesu nihil damnationis existit: hoc est ergo quod dicit, [Lex enim spiritus, &c.] quæ quidem lex potest dici vno modo spiritus sanctus, vt sit sensus, Lex spiritus. i. lex quæ est spiritus: lex enim ad hoc datur, vt per eam homines inducantur ad bonum, vnde & Philosophus in 2. Ethico. dicit, quòd intentio legislatoris est ciues facere bonos, quod quidem lex humana facit, solùm notificando quid fieri debeat: sed spiritus sanctus mentem inhabitãs non solùm docet quid oporteat fieri intellectum illuminãdo de agendis, sed etiã affectum inclinat ad rectè agendum. Io. 14, Paraeletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, quantum ad primum: & suggeret vobis omnia, quantũ ad secundum, quæcunq; dixero vobis. Alio modo lex spiritus potest dici proprius effectus spiritus sancti. s. fides per dilectionẽ operans, quę quidẽ & docet interius de agendis, secundum illud infrà 1. Io. 2, Vnctio docebit vos de omnibus, & inclinat affectum ad agendum, secundum illud. 2. Cor. 5, Charitas Christi vrget nos. Et hæc quidem lex spiritus dicitur lex noua, quæ vel est ipse spiritus sanctus, vel eam in cordibus nostris spiritus sanctus facit. Hie. 31, Dabo legẽ meam in visceribus eorum, & in corde eorũ superscribam eam. De lege autem veteri suprà dixit solùm ꝙ erat spiritualis. i. à spiritu sancto data. Et sic prædicta cõsiderãtes, inueniemus quatuor leges ab Apostolo esse indũ

Quid sit lex spiritꝰ vitæ et quotmodis dicatur.

Differẽtia legis spiritꝰ ab aliis legibus.

Lex spiritꝰ est fides per dilectionẽ operãs quæ etiã spẽ includit, et dicetur lex noua, lex gratiæ, lex fidei, lex spei.

Quatuor leges ex Paulo. s. naturæ Moysi, fomitis, et nouæ seu spũs.

fomitis, de qua dicit, Video aliam legem in membris meis. Tertiò legem naturalem secundũ vnum sensum de qua subdit, Repugnantem legi mentis meæ. Quartò tradit legem nouã, cùm dicit, Lex spiritus: & addit vitæ: quia sicut spiritus naturalis facit vitã naturæ, sic spiritus diuinus facit vitã gratiæ. Io. 6. Spiritus est qui viuificat. Ezech. 1, Spiritus vitæ erat in rotis. Addit autem, In Christo Iesu, quia. s. iste spiritus non datur nisi his qui sunt in Christo Iesu. Sicut enim spiritus naturalis non peruenit ad membrum quod nõ habet cõnexionem ad caput, ita spiritus sanctus non peruenit ad hominem qui non est capiti Christo innctus. 1. Io. 3, In hoc scimus ꝙ ipse manet in nobis, quia de spiritu suo ipse dedit nobis. Act. 5, Spiritus sanctus quem dedit deus omnibus obedientibus sibi. Hæc inquam lex ex eo quod est in Christo Iesu liberauit me. Ioã. 8, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Et hoc à lege peccati. i. à lege peccati. i. à consensu & operatione peccati quod hominẽ tenet ligatum per modum legis. Per spiritum enim sanctum remittitur peccatum. Io. 20, Accipite spiritum sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. Et mortis nõ solùm spiritualis, sed etiã corporalis, vt infrà probabitur. Et hoc ideo quia est spiritus vitæ. Eze. 37, A quatuor vẽtis veni spiritus & insuffla super interfectos istos & reuiuiscãt. ¶ Deinde cùm dicit, [Nam quod impossibile, &c.] manifestat quod dixerat. s. ꝙ lex vitæ quæ est in Christo Iesu liberat à peccato. Nam ꝙ liberet à morte, infrà probabit. Et hoc probat per causam quæ sumitur ex incarnatione Christi. Circa quam tria ponit. Primò necessitatem incarnationis. Secundò modũ incarnationis, ibi, [Deus filiũ suum, &c.] Tertiò incarnationis fructũ, ibi, [Et de peccato, &c.] & vt planior fiat expositio, accipiemus primò secundum, secundò tertium: tertiò primum hoc modo. Rectè dico quòd lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberat à peccato. Nam deus pater filium suum. i. proprium consubstantialem sibi & coæternum. Psalm. Dominus dixit ad me filius meus es tu, &c. Mittens non de nouo creans vel faciẽs, sed quasi præexistentem misit. Mat. 21. Nouissimè misit ad eos filium suum, non quidem vt esset vbi non erat, quia vt dicitur Ioã. 1, In mundo erat, sed vt esset modo quo nõ erat in mundo. i. visibiliter per carnem assumptam, vnde ibidem sequitur, Verbum caro factum est, & vidimus gloriã eius. Bar. 3, Post hoc in terris visus est. Et ideo hîc subditur, In similitudinem carnis peccati: quod non est sic intelligendũ quasi veram carnem non habuerit, sed solùm carnis similitudinẽ quasi phantasticã, sicut Manichei dicunt, cũ ipse dominus dicat Luc. vlti. Spiritus carnem & ossa nõ habet sicut videtis me habere. Vnde non subdit solùm, in similitudinem carnis, sed in similitudinem carnis peccati. Non enim habuit carnem peccati. i. cum peccato conceptã, quia caro eius fuit concepta per spiritum sanctum qui tollit peccatum. Mat. 1, Quod enim in ea natũ est, de spiritu sancto est. Vnde Psal. dicit, Ego in innocentia mea ingressus sum. s. in mundum. sed habuit similitudinem carnis peccati. i. similem carnem carni peccati in hoc ꝙ erat passibilis: nam caro hominis ante peccatum passioni subiecta non erat. Hebr. 2. Debuit per omnia fratribus assimilari vt misericors fieret. Subdit autem duplicẽ esse

Ad vitan dã dãnationẽ omnẽ. s. culpæ et pœnæ, duæ conditiones requiruntur. s. esse in Christo, secundo nõ secundũ carnem ambulare.

Opinio falsa ꝙ in infidelibꝰ primi motus sũt peccata mortalia. Ostenditur esse falsa opinio.

Solutio rationum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Duplex effectus incarnationis. Vera expositio illius dānauit peccatū in carne.

ctum incarnationis,quorum primus est remotio peccati,quem ponit,dicens,De peccato dānauit peccatum in carne. Quod quidem potest legi de peccato.i.pro peccato cōmisso in carne Christi diabolo instigāte ab occisoribus eius. Damnauit.i.destruxit peccatum,quia cùm diabolus innocētem in quo nihil iuris habebat attentauit morti tradere,iustum fuit vt potestatem amitteret. Et ideo per suam passionē & mortem dicitur peccatum destruxisse. Col.2,Expolians.s.in cruce principatus& potestates. Sed melius est vt dicatur,Damnauit peccatum in carne.i.debilitauit fomitem peccati in carne nostra de peccato.i.ex virtute passionis suę & mortis quæ dicitur peccatum propter similitudinem peccati,vt dictum est:vel quia per hoc factus est hostia pro peccato quæ in sacra scriptura dicitur peccatum. Oseæ 4,Peccata populi mei comedent. vnde dicit 2.Cor.5,Eum qui non nouerat peccatū pro nobis deus fecit peccatum.i.hostiā pro peccato. Et ita satisfaciendo pro nostro peccato abstulit peccata mundi.Ioā.1,Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccata mundi. Secundum effectum ponit cōsequenter,dicēs,vt iustificatio legis.i.iustitia quam lex promittebat, & quam ex lege aliqui sperabant ,impleretur.i.perficeretur in nobis existentibus.s. in Christo Iesu.infrà 9, Gentes quæ non sectabantur iustitiam,apprehenderunt iustitiā quæ est ex fide. Et 2.Cor.5.cùm dixisset, Eum qui non nouerat peccatum deus pro nobis fecit peccatū:subdit,Vt nos efficeremur iustitia dei in ipso. hoc aliter fieri nō poterat quàm per Christum,& ideo præmisit q.s.damnare potest peccatum in carne, & implere iustificationem,quod erat impossibile legi Moysi.Heb.7,Nihil ad perfectū adduxit lex. Et hoc quidem erat legi impossibile,nō propter defectū legis,sed in quo.i.inquantum infirmabatur per carnem.i. propter infirmitatem carnis,quæ erat in homine ex corruptione fomitis,ex qua proueniebat q etiam lege data homo à cōcupiscentia vincebatur. Mat.26,Spiritus quidem prōptus est,caro autē infirma. Et supra.6,Humanum dico propter infirmitatē carnis vestrę. Et ex hoc patet q necesse est Christum incarnari,vnde & Gal.2.dicitur,Si per legem est iustitia Christus gratis mortuus est.i.sine causa. Ideo ergo necessarium fuit Christum incarnari,quia lex iustificare non poterat. ¶ Deinde cùm dicit,[Qui non secundū carnem,&c.]probat propositum quantū ad secundam conditionem,ostendens q ad hoc q aliqui damnationē euadant requiritur q non secundū carnem ambulent. Et circa hoc tria facit. Primò proponit quod intendit. Secundò probat propositum,ibi,[Qui enim secūdum carnem,&c.] Tertiò manifestat quoddā quod in probatione supposuerat,ibi,[Quoniā sapientia,&c.]Dicit ergo primò, Dictum est q iustificatio legis impletur in nobis,qui.s.non solùm sumus in Christo Iesu,sed etiā non ambulamus secundum carnem , sed secundū spiritum.i.qui non sequimur concupiscentias carnis,sed instinctum spiritus sancti. Gala.5,Spiritu ambulate. ¶ Deinde cū dicit,[Qui enim secundū carnem,&c.]probat quod dixerat,& inducit duos sylogismos,vnū quidem ex parte carnis qui est talis,Quicunq; sequuntur prudentiā carnis,ducūtur ad mortem:sed quicunque sunt secundū carnem,sequuntur prudentiam carnis:ergo quicunq; sunt secundum carnem, ducūtur ad mortem. Alium sylogismū ponit ex parte spiritus qui est talis,Quicunq; sequūtur prudentiā spiritus,cōsequuntur vitā & pacem:sed quicunq; sunt secundum spiritū,sequuntur prudentiā spiritus:ergo quicūq; sunt secundum spiritum,sequuntur vitam & pacem. Et sic patet q illi qui non ambulant secundū carnem, sed secundum spiritum,liberantur à lege peccati & mortis. Primò ergo ponit minorē primi sylogismi,dicēs:Qui enim secundum carnem.i.qui carni subduntur quasi ei subiecti. Rom.16,Huiusmodi domino non seruiūt, sed suo ventri. Sapiunt ea quæ sunt carnis,ac si dicat,habent sapientiā carnis. Sapere enim quæ sunt carnis, est approbare & iudicare bona esse quæ sunt secundū carnem. Mat.16,Non sapis quæ dei sunt,sed quæ hominis. Hier.4.Sapiētes sunt vt facerent mala,Secundò,ponit minorē secundi sylogismi,dicens [Qui verò sunt secundū spiritum].i.qui spiritum sanctū sequuntur,& secundum eum ducuntur, secundū illud Gal.5, Si spiritu ducimini nō estis sub lege. Sentiunt ea quæ sunt spiritus.i.qui habēt rectum sensum in rebus spiritualibus,secundū illud Sap.1,Sentite de domino in bonitate. Et horū ratio est,quia sicut Philosophus dicit in 3.Ethi. Qualis est vnusquisq;,talis finis videtur ei. Vnde ille cuius est animus informatus per habitum bonum vel malū,existimat de fine secundum exigentiam illius habitus. Tertiò, ponit maiorē primi sylogismi,dicens,[Nam prudentia carnis,&c.[Ad cuius intellectū oportet scire q prudentia est recta ratio agibilium,vt dicit Philosophus 6.Ethi. Recta autē ratio agendorum vnū præsupponit & tria facit. Præsupponit enim finē qui est sicut principium in agēdis,sicut & ratio specularium præsupponit principia ex quibus demonstrat. Facit autē recta ratio agibilium tria. Nam primò rectè cōciliatur. Secundò,rectè iudicat de cōciliatis. Tertiò,rectè & constāter præcipit quod indicatū est. Sic ergo ad prudentiā carnis requiritur q aliquis præsupponat pro fine delectabile carnis,& q concilietur & iudicet & præcipiat ea quæ cōueniunt ad hūc finem. Vnde talis prudētia est mors.i.causa mortis æternæ. Gal.vlt. Qui seminat in carne,de carne & metet corruptionē. Quartò,ponit maiorem secundi sylogismi,dicens,[Prudentia autē spiritus vita & pax.] Dicitur autem secundū prędicta prudentia spiritus,quādo aliquis præsuppositio fine spiritualis boni conciliatur & iudicat & præcipit quæ ordinātur conuenienter ad hunc finē. Vnde talis prudentia est vita.i.causa vitæ, gratiæ & gloriæ. Gal.vlt. Qui seminat in spiritu,de spiritu & metet vitā æternā. Et est pax.i.causa pacis. Nā pax causatur à spiritu sancto. Psal. Pax multa diligētibus legem tuā domine. Gal.5,Fructus spiritus charitas, gaudium & pax.

Quid prudentia.
Ratio recta præsupponit finem.
Tres actus rectæ rationis.
Quid prudētia spūs.

Lectio 2.

Ostendit q prudentia carnis sit mors.

Quoniam sapientia carnis inimica est deo. Legi enim dei nō est subiecta,nec enim potest. Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis,sed in spiritu,si tamen spiritus dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet,hic non est eius. Si autem Christus in vobis est,corpus quidem mortuum est propter peccatū,spiritus verò viuit propter iustificationē: q si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis,habitat in vobis qui suscitauit Iesum Christū à mortuis:viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritū eius in vobis. Ergo fratres debitores sumus,non carni ut secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis , morimini. Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis.

¶ Suppositum erat Apostolus in præcedentibus q prudētia carnis mors est,& hoc quidē nunc probare intendit. Et primò probat propositū. Secundò,ostēdit fideles quibus scribit à tali prudētia esse alienos,ibi,[Vos autē &c.]Circa primū duo facit. Primò propositū probat de prudentia carnis in abstracto. Secūdò id quod

de prudentia carnis dixerat,adaptat eis qui prudentiā carnis sequuntur,ibi, [Qui autē in carne,&c.]Circa primum ponit tria media quorū posterius ,pbat prius. Per primum autē probat id quod suprà positum est s.q prudentia carnis sit mors hoc modo,qui inimicatur deo incurrit mortem. Lu.19, Veruntamē inimicos illos qui noluerūt me regnare suprà se,adducite huc & interficite ante me. Et hoc quia deus vita nostra est. Deut.3,Ipse est enim vita tua. Et ideo ille qui inimicatur deo incurrit mortē , sed prudentia carnis inimica est deo:ergo prudentia carnis est causa mortis. ¶ Vbi notādum est q id quod suprà dixerat prudentiā carnis nunc nominat carnis sapientiā,non q idem sit sapientia simpliciter & prudētia,sed quia in rebus humanis,est prudētia. Prouer.10,Sapientia est viro prudētia. ¶ Ad cuius intellectum sciēdum q sapiens simpliciter dicitur qui cognoscit causam altissimā ex qua omnia dependent. Causa autē suprema omnium deus est. Vnde sapientia simpliciter est cognitio diuinarū rerum,vt Aug.dicit in lib.de trinitate 1.Cor.3,Sapientiā loquimur inter pfectos. Dicitur autē sapiens in vnoquoq; genere qui cognoscit altissimā causam illius generis:sicut in arte ædificatoria dicitur sapiens,nō ille qui scit dolare ligna & lapides,sed ille qui cōcipit & disponit conuenientē formam domus:ex hoc enim totum artificiū dependet,vnde & Apostolus dicit 1.Cor.3,Vt sapiens architectus fundamentū posui. Sic igitur sapiens in rebus humanis dicitur qui bonā æstimationem habens de fine humanæ vitæ,secundū hoc ordinat totam humanam vitā quod pertinet ad prudentiā. Et ita sapientia carnis est idem q carnis prudentia. De hac sapientia dicitur Iac.3,Non est de sursum descēdens,sed terrena,animalis,diabolica. Dicitur autē hæc sapientia deo inimica,quia contra legē dei hominem inclinat. Iob.15,Currit aduersus deū collo erecto. Et ideo ad hoc probandū inducit aliud medium subdēs, Legi enim dei nō est subiecta. Non enim potest aliquis deum odire secundū quod in se est,cùm deus sit ipsa essentia bonitatis,sed secundū hoc aliquis peccator deum odit,quod præceptū diuinæ legis est contrarium suæ voluntati:sicut adulter odit deum inquantū odit hoc præceptum,Nō mœchaberis. Et sic omnes peccatores inquātum nolunt subiici legi dei,sunt inimici dei. 2.Par.19,His qui oderūt deū amicitia iūgeris. Vnde conuenienter probat q prudētia vel sapiētia carnis sit inimica deo,quia nō est subiecta legi dei. Probat autē hoc per tertiū medium,dicēs,[Nec enim potest.] Prudentia enim carnis vitium est quoddā:vt ex prædictis patet,quanquā autem ille qui subiectus est vitio possit liberari à vitio & subiici deo,secundū illud suprà 6, Liberati à peccato serui facti deo:tamen ipsum vitiū deo subiici non potest, cùm ipsum vitium sit auersio à deo vel à lege dei,sicut ille qui est niger potest fieri albus, sed ipsa nigredo nunquā potest fieri alba. Et secūdum hoc dicitur Mat.7,Non potest arbor mala fructus bonos facere. Ex quo patet q non rectè Manichei ad confirmationē sui erroris hæc verba assumunt,volentes p hæc verba ostendere naturā carnis non esse à deo,cùm sit inimica deo,nec possint deo subiici. Non enim agit Apostolus hīc de carne ista quę est creatura dei,sed de prudentia quæ est vitium hominis,vt dictū est. ¶ Deinde cùm dicit,[Qui autē in carne,&c.] adaptat quod dixerat de prudētia carnis ad homines quibus prudētia carnis dominatur,dicens,Qui autē in carne sunt.i.qui cōcupiscentias carnis sequuntur p prudentiam carnis quandiu tales sunt,deo placere non possunt,quia vt in Psal.dicitur,Bene placitū est deo super timentes eū. Vnde illi qui ei nō subiiciuntur non possunt ei placere quandiu tales sunt. Possunt autē desinere esse in carne secundum modum prædictum & tunc deo placebunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Vos autē,&c.]ostendit eos quibus loquitur esse immunes à prudentia carnis. Et circa hoc tria facit. Primò ponit fidelium statum,dicēs,Vos autem nō estis in carne , & sic patet non esse intelligendū de carnis natura. Romani enim quibus loquebatur mortales erāt carne induti. Sed carnem accipit ,p vitiis carnis,secundū illud 1.Cor.6,Caro & sanguis regnū dei nō possunt possidere. Vnde dicit,Vos nō estis in carne.i.non estis in vitiis carnis,quasi secundū carnem viuētes. 2.Cor.10,In carne viuentes nō secundū carnē militamus,sed in spiritu.i.spiritū sequimini. Apoca.1,Fui in spiritu dominica die. Secūdò apponit conditionē,dicens,[Si tamen spiritus dei habitat in vobis.]s.per charitatem. 1.Cor.3, Templū dei estis,& spiritus dei habitat in vobis. Apponit autē hāc conditionē,quia quāuis in baptismo spiritum sanctū receperint:potuisset tamen cōtingere q per peccatū superueniens spiritū sanctum amisissent. de quo dicitur Sap.1,Quod corripitur à superueniente iniquitate. Tertiò ostēdit conditionē hanc oportere in eis extare,dicēs,[Si quis spiritum Christi nō habet hīc nō est eius]sicut nō est membrū corporis quod per spiritum corporis nō viuificatur,ita nō est membrum Christi qui spiritū Christi non habet. 1. Ioā.4, In hoc scimus quoniā manet in nobis,quoniam de spiritu suo dedit nobis. ¶ Est autē notandum q idem est spiritus Christi,& dei patris,sed dicitur dei patris inquantū à patre procedit. Dicitur spiritus Christi inquātum procedit à filio. Vnde etiā dominus vbiq; attribuit eum simul sibi & patri,sicut Io.14, Paracletus spiritus sanctus quē pater mittet in nomine meo. Item cùm venerit paracletus quē ego mittā vobis à patre,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Si autem Christus,&c.]ostendit q per gratiam Christi siue per spiritum sanctum liberamur à pœna. Et primò ostendit q liberamur per spiritum sanctum in futuro à morte corporali. Secundò q interim in hac vita adiuuamur à spiritu sancto contrà infirmitates præsentes vitæ,ibi [Similiter autē, &c.]Circa primum tria facit. Primò proponit quod intendit. Secūdò ex hoc infert quoddam correlarium, ibi,[Ergo fratres,&c.]Tertiò probat propositum,ibi,[Quęcunq; enim,&c.]Circa primum considerandū est q suprà,mentionem fecerat de spiritu dei,& de spiritu Christi, quanuis sit vnus & idem spiritus. Primò ergo ostendit quid consequamur ex spiritu,ex hoc quòd est Christi . Secundò ostendit quid consequamur ex eo inquantum est spiritus dei patris,ibi,[Quòd si spiritus eius,&c.] Dicit ergo,dictum est q si quis spiritum Christi non habet,hīc non est eius,vnde cùm vos sitis Christi,spiritum Christi habetis: & ipsum Christum in vobis habitantem per fidem,secundum illud Ephe.3,Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Si autem Christus sic in vobis est,oportet vos Christo esse conformes. Christus autē sic venit in mundum vt quantum ad spiritum esset plenus gratia & veritate,& tamen quantum ad corpus haberet similitudinem carnis peccati,vt suprà dictum est. Vnde & hoc oportet esse in vobis q corpus quidem vestrū propter peccatum quod adhuc manet in carne vestra mortuum est.i.necessitati mortis addictum,sicut Gen.2, dicitur,Quacūque die comederitis morte moriemini.i.necessitati mortis addicti eritis. Spiritus verò viuit,qui iam reuocatus est à peccato,secundum illud Ephe.4, Renouamini spiritu mentis vestræ: viuit vita gratiæ

Quid sapiens.
Sapientum diuersa genera.
Quomodo deus possit od iohaberi & quomodo non.
Excluduntur Manichei.
Status fidelium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter iustificationem per quã iustificatur à deo.Gal.2,Quòd autem nunc viuo in carne,in fide viuo filii dei.suprà 1,Iustus ex fide viuit. ¶Deinde cùm dicit,[Quòd si spiritus,&c.]ostendit quid consequamur in spiritu sancto inquãtum est spiritus patris,dicens,[Quòd si habitat in vobis spiritus eius.]scilicet dei patris qui suscitauit Iesum Christum à mortuis.Psaml.Tu autem domine miserere mei & resuscita me. Act.3, Hunc deus suscitauit,&c.Et tamen ipse Christus propria virtute resurrexit,quia eadem est virtus patris & filii:consequens est ꝙ id quod deus pater fecit in Christo,faciat etiam in nobis.Et hoc est ꝙ subdit, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis viuificabit & mortalia corpora vestra. Non dicit,mortua, sed mortalia: quia in resurrectione non solùm à corporibus vestris auferetur ꝙ sint mortua.i.necessitatem mortis habentia,sed etiam ꝙ sint mortalia.i. potentia mori quale fuit corpus ante peccatum. Nam post resurrectionem corpora nostra erunt penitus immortalia.Esa.26,Viuent mortui, &c. Osee 6, Viuificabit nos post duos dies.Et hoc propter inhabitantẽ spiritum eius in nobis.i.in virtute spiritus sancti in nobis habitantis.Ezec. 37,Hæc dicit dominus deus ossibus his.Ecce ego intromittam in vobis spiritũ,& viuetis. Et hoc propter inhabitantem spiritum.i.propter dignitatẽ quam corpora nostra habent eo ꝙ fuerunt receptacula spiritus sancti.1.Cor.6,Nescitis ꝙ membra vestra templũ sunt spiritus sancti. Illi verò quorum membra nõ fuerũt templum spiritus resurgent,sed habebunt corpora passibilia. ¶Deinde cùm dicit,[Ergo debitores,&c.] concludit correlarium ex dictis.Et primò ponit cõclusionem.Secundò rationẽ assignat,ibi,[Si enim,&c.] Dicit ergo primò,Dictum est ꝙ per spiritum sanctum multa bona nobis proueniunt,& ꝙ ex prudẽtia carnis sequitur mors:ergo debitores sumus spiritui sancto propter beneficia ab eo recepta, vt viuamus secundum spiritum,& non carnem.Gal.5,Si spiritu viuimus:spiritu & ambulemus. ¶Deinde cùm dicit, [Si enim secundum carnem]assignat rationem conclusionis præmissæ.Et primò quantum ad carnem, dicens, Si enim secundũ carnem vixeritis.s.sequendo concupiscentias carnis,moriemini.s.morte culpæ in præsenti,& morte damnationis in futuro.1.Timo.5,Quæ in delitiis viuens mortua est.Secũdò assignat rationem quantum ad spiritũ,dicens,[Si autem spiritu].i.per spiritum.s.mortificaueritis facta carnis.i. opera quæ ex concupiscentia carnis proueniunt,viuetis vita gratiæ in præsenti,& vita gloriæ in futuro.Col.3,Mortificate membra vestra quæ sunt super terram.Gal.5, Qui Christi sunt,carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.

Lectio 3.

Ostenditur ꝙ spiritum sanctum vitam gloriæ dari.

QVicunque enim spiritu dei aguntur,hi sunt filij dei Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei,in quo clamamus abba pater.Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij dei.Si autem filij & hæredes.Hæredes quidem dei,cohæredes autem Christi. Si tamen compatimur,vt & glorificemur.

¶Postquam Apostolus proposuit ꝙ per spiritum sanctum dabitur nobis vita gloriosa quæ omnẽ mortalitatem à corporibus nostris excludet,hìc probationẽ inducit. Et primò ostendit ꝙ per spiritum sanctum huiusmodi gloriosa vita datur.Secundò ostẽdit quare differtur,ibi,[Si tamen cõpatimur,&c.] Circa primum ponit talem rationem.Quicunq; sunt filii dei consequuntur æternitatem gloriosæ vitę:sed quicunq; reguntur spiritu sancto,sunt filii dei:ergo quicunq; reguntur spiritu sancto cõsequuntur hæreditatem gloriosæ vitæ.Primò ergo ponit minorem prædictæ rationis.Secundò maiorẽ,ibi,[Si autem,&c.]Circa primum duo facit.Primo proponit quod intendit.Secundo probat propositũ,ibi,[Non enim accepistis,&c.] Circa primum duo cõsideranda sunt.Primò quidem quomodo aliqui agũtur à spiritu dei,& potest sic intelligi, Quicunq; spiritu dei aguntur sicut quodã ductore & directore,quod quidem in nobis facit spiritus.s.inquãtum illuminat nos interius quid facere debeamus.Psal.Spiritus tuus bonus deducet me,&c. Sed quia ille qui ducitur,ex seipso,nõ operatur.Homo autẽ spiritualis non tantũ instruitur à spiritu sancto quid agere debeat, sed etiã cor eius à spiritu sancto mouetur.Ideo plus intelligendũ est in hoc ꝙ dicitur,'Quicunq; spiritu dei aguntur.Illa enim agi dicuntur quæ quodã superiori instinctu mouentur.Vnde de brutis dicimus ꝙ non agunt,sed aguntur:quia à natura mouentur & nõ ex proprio motu ad suas actiones agẽdas. Similiter autem homo spiritualis nõ quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter: sed ex instinctu spiritus sancti inclinatur ad aliquid agẽdum,secundũ illud Esa.50,Cùm venerit quasi fluuius violentus quẽ spiritus dei cogit.Et Luc. 4, Quòd Christus agebatur à spiritũ in deserto . Non tamen per hoc excluditur quin viri spirituales per voluntatem & liberum arbitrium operẽtur,quia ipsum motum voluntatis & liberi arbitrii spiritus sanctus in eis causat,secundũ illud Phil.2,Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. ¶Secundò cõsiderãdum est quomodo illi qui spiritu dei agũtur sunt filii dei.Et hoc est manifestum ex similitudine filiorum carnalium qui per semen carnale à patre procedens generantur. Semen autẽ spirituale à patre procedẽs,est spiritussanctus.Et ideo per hoc semẽ aliqui homines in filios dei generãtur.1.Io.3, Omnis qui natus est ex deo peccatũ non facit,quoniã semen dei manet in eo. ¶Deinde cùm dicit,[Non enim accepistis,&c.]probat propositum.s.ꝙ spiritum sanctũ accipientes sint homines filii dei,& hoc dupliciter . Primò quidem ex distinctione donorũ spiritus sancti.Secũdò ex cõfessione nostra,ibi,[In quo clamamus,&c.]Circa primum considerãdum est,ꝙ spiritus sanctus duos effectus facit in nobis:vnum quidẽ timoris.Esa.11,Replebit eum spiritus timoris domini. Alium amoris suprà 5,Charitas dei diffusa est per spiritũ sanctum in cordibus nostris qui datus est nobis.Timor autem facit seruos,non autẽ amor. ¶Ad cuius euidentiã considerari oportet ꝙ timor habet duo obiecta.s.malum quod quis timendo refugit,& illud à quo sibi hoc malum imminere videt.Dicitur enim homo timere & occisionem,&regem qui potest occidere.Contingit autẽ quandoq; ꝙ malum quod quis refugit,est contrarium bono corporali vel temporali quod quis interdum inordinatè amat & refugit pati ab aliquo homine temporali.Et hic est timor humanus vel mundanus:& hic non est à spiritu sancto.Et hunc prohibet dominus.Mat.10,Nolite timere eos qui corpus occidũt.Alius autem est timor qui refugit malum,quod cõtrariatur naturæ creatę.s.malum pœnæ,sed tamen refugit hoc pati à causa spirituali.s.à deo,& hic timor est laudabilis quantũ ad hoc.Item ꝙ deum timet.Deut.5, Quis det eos talẽ habere mentem vt timeant me?Et secundũ hoc à spiritu sancto est. Sed inquantum talis timor non refugit malum quod opponitur bono spirituali.s.peccatũ sed solùm pœnam,non est laudabilis. Et istum defectum

Timoris duplex obiectum.

Timor mũdanus non est à spiritu sancto.

Timor seruilis quid ꝙ se habeat bene & quid malè.

nõ habet à spiritu sancto,sed ex culpa hominis sicut & fides informis quantũ ad id quod est fides,est à spiritu sancto,nõ autem eius informitas.Vnde & si per huiusmodi timorẽ aliquis bonũ faciat,non tamen bene facit,quia nõ facit sponte,sed coactus metu pœnę,quod propriè est seruorum.Et ideo timor iste propriè dicitur seruilis,quia seruiliter facit hominẽ operari.Est autem tertius timor qui refugit malum quod opponitur bono spirituali.s.peccata vel separationẽ à deo & hoc quidẽ timet incurrere ex iusta dei vindicta.Et sic quantum ad vtrunq; obiectum respicit rem spiritualẽ,sed tamen cum hoc habet oculũ ad pœnam.Et iste timor dicitur esse initialis,quia solet esse in hominibus in initio suæ conuersionis.Timent enim pœnam propter peccata pręterita,& timent separari à deo per peccatũ propter gratiam charitati infusam.Et de hoc dicit in Psal.Initium sapiẽtiæ timor domini.Est autẽ quartus timor quòd ex vtraq; parte oculũ habet solùm ad rem spiritualẽ,quia nihil timet nisi à deo separari.Et iste timor est sanctus qui permanet in sæculũ sæculi, vt in Psal.dicitur.Sicut autem timor initialis causatur ex charitate imperfecta:ita hic timor causatur ex charitate perfecta.1.Ioan.4,Perfecta charitas foras mittit timorem.Et ideo timor initialis & timor castus non distinguntur contra amorem charitatis qui est causa vtriusq;,sed solùm timor pœnæ:quia sicut hic timor facit seruitutem,ita amor charitatis facit libertatẽ filiorum.Facit enim hominẽ voluntariè ad honorẽ dei operari,quod est propriè filiorum.Lex igitur vetus data est in timore,quod significabãt tonitrua & alia huiusmodi quæ facta sunt in datione veteris legis,vt dicitur Exo.19,Et ideo dicitur Heb.12, Et ita terribile erat quod videbatur.Et ideo lex vetus per inflictionẽ pœnarũ inducens ad mãdata dei seruanda,data est in spiritu seruitutis.Vnde dicitur Gal.4,Vnum quidẽ in monte Syna in seruitutẽ generãs.Et ideo hìc dicit,Rectè dictum est ꝙ qui spiritu dei agũtur,&c.Non enim iterum in noua lege,sicut in veteri lege fuit,accepistis spiritum seruitutis in timore.s.pœnarũ,quem timorem spiritus sanctus faciebat:sed accepistis spiritũ.s.charitatis qui est adoptionis filiorũ.i.per quem adoptamur in filios dei.Gal.4,Vt adoptionem filiorum reciperemus.Non autẽ hoc dicitur quasi sit alius & alius spiritꝰ,sed quia idẽ est spiritus.s.qui in quibusdã facit timorem seruilem quasi imperfectum,in aliis facit amorem quasi quoddam perfectum. ¶Deinde cùm dicit,[In quo clamamus,&c.]manifestat idẽ per nostram confessionẽ. Profitemur enim nos patrẽ habere deum instructi à domino cùm dicimus orãtes,Pater noster qui es in cælis,vt habetur Mat.6,Hoc autẽ conuenit dicere nõ solùm Iudæis,sed etiã Gentibus.Et ideo duo ponit idem significãtia.s.abba quod est Hebręũ,& pater quod est Latinũ vel Græcũ, vt ostẽdat hoc ad vtrunq; populũ pertinere.Vnde & dominus Mar.14, Abba pater omnia possibilia sunt tibi.Hier.3,Patrem vocabis me.Hoc autem dicimus non tantũ sono vocis quantum intẽtione cordis,quæ quidem propter sui magnitudinẽ clamor dicitur,sicut & ad Moysen tacentem dicitur Exo.14,Quid clamas ad me.s.intẽtione cordis.Sed ista magnitudo intẽtionis ex affectu filialis amoris procedit quẽ in nobis.s.facit.Et ideo dicit,In quo.s.spiritu sancto clamamus abba pater.Vnde Esa. 6.dicitur quòd seraphin qui interpretantur ardentes quasi igne spiritus sancti clamabant alter ad alterum. ¶Deinde cùm dicit,[Ipse enim spiritus,&c.]ostendit idẽ ex testimonio spiritus sancti, ne fortè aliquis dicat ꝙ in nostra confessione decipimur,vnde dicit,Ideo dico ꝙ in spiritu sancto clamamus abba pater.Ipse enim spiritus testimoniũ reddit,non quidẽ exteriori voce ad aures hominũ sicut pater protestatus est de filio suo Matt.3,sed reddit testimonium per effectũ amoris filialis,quem in nobis facit. Et ideo dicit ꝙ testimonium reddit nõ auribus,sed spiritui nostro,&c.Act.3,Nos testes sumus horum verborũ. ¶Deinde cùm dicit,[Si autẽ filii,&c.ponit maiorem & primò ostendit ꝙ filiis debetur hæreditas,dicens, Si autẽ aliqui filii per spiritũ.s.sequitur etiam ꝙ sint hæredes,quia non solùm filio naturali,sed etiã adoptiuo debetur hæreditas.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuã in hæreditatem,&c.Psal.Hæreditas mea pręclara est mihi.Secundò ostendit quæ sit ista hæreditas.Et primò describit eam quantũ ad deum patrẽ,dicens, Hæredes quidem dei.Dicitur autẽ aliquis hæres alicuius existere qui principalia eius bona percipit seu adipiscitur,nõ autem qui aliqua munuscula recipit,sicut legitur Gen.25.Quòd Abrahã dedit cũcta quæ possedit Isaac, filiis autem cõcubinarũ largitus est munera.Bonũ autẽ principale quo deus diues est,est ipsemet.Est enim diues per seipsum,& nõ per aliquid aliud,quia extrinsecorum bonorũ non indiget,vt dicitur in Psal.Vnde ipsum deũ adipiscũtur filii dei pro hæreditate,vnde Psal.Dominus pars hæreditatis meæ.Thren.3,Pars mea dominus dicit anima mea.Sed cùm filiis hæreditatẽ non adipiscatur nisi patre defuncto,videtur ꝙ homo nõ possit esse hæres dei,qui nunquã decedit. ¶Dicendum est autẽ ꝙ illud habet locum in bonis tẽporalibus quæ simul à multis possideri nõ possunt,& ideo necesse est vnum decedere vt alius succedat: sed bona spiritualia simul à multis haberi possunt , & ideo, non oportet patrem decedere vt filii sint hæredes. Potest tamen dici ꝙ deus decedit nobis inquãtum est in nobis per fidẽ : erit autem nostra hæreditas inquantum videbimus eum per speciem.Secũdò describit hanc hæreditatẽ ex parte Christi,dicens,[Cohæredes autem Christi]quia ipse cùm sit principalis filius à quo nos filiationẽ participamus,ita est principalis hæres cui in hæreditate coniungimur.Mat.22,Hic est hæres,&c.Mich.1, Adhuc hæredẽ adducam tibi. ¶Deinde cùm dicit,[Si tamen compatimur,&c.]ostendit causam dilectionis huius vitę gloriosæ. Et primò ponit causam ex parte passionum. Secũdò ponit præeminentiam gloriæ ad passiones,ibi,[Existimo enim,&c.]Circa primum considerandum est ꝙ Christus qui est principalis hæres ad hæreditatem gloriæ peruenit per passiones.Luc.vlti.Nónne oportuit Christum pẽti,& ita intrare in gloriam suam? Non autẽ nos faciliori modo debemus hæreditatem adipisci.Et ideo nos etiã oportet per passiones ad illam hęreditatem peruenire.Act. 14.Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei.Non enim statim immortale & impassibile corpus accipimus vt simul cum Christo pati possimus,Si tamen compatimur,id est,simul patienter sustinemus tribulationes huius mundi, vt & cũ Christo glorificemur.2.Timo.2,Si commortui sumus & conregnabimus.

Qui ex timore seruili aliquid facit bonũ facit,sed nõ bene.

De timore initiali qui bonus est. Timor filialis.

Lex vetus data est in timore & in spiritu seruitutis.

Quomodo aliquis possit esse hæres dei,cum nũq; moratur deus.

Lectio 4.

EXistimo enim quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum dei expectat.Vanitati enim creatura subiecta est non volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe,quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei.Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit & parturit usque adhuc.

Ostenditur excellentia futuræ gloriæ sup passiones huius sæculi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Suprà Apostolus asignat causam dilationis immortalis vitę,quæ est hæreditas filiorum dei, ex eo quòd oportet nos Christo compati,vt ad eius gloriæ societatem perueniamus.Et quia posset aliquis dicere onerosam esse hęreditatem huiusmodi,ad quam non potest,nisi per tolerantiam passionum peruenire,ideo hic ostendit excellentiam futuræ gloriæ ad passiones præsentis temporis.Et primò ponit quod intendit.Secùdò ostendit propositum,ibi[Nam expectatio &c.]Dicit ergo primò,Dictum est quòd oportet nos pati,vt & glorificemur, nec debemus refugere passiones, vt gloriam habeamus . Existimo enim ego qui vtrunque expertus sum.Eccle.34,Vir in multis expertus,cogitabit multa.Ipse abundanter passiones sustinuit:secundum illud 2.Corint.11,In laboribus & carceribus abundãtius.Ipse etiam futuræ gloriæ contemplator fuit:secũdum illud 2.Corint.12,Raptus in paradisum,& audiuit arcana verba &c. Hoc inquam existimo quòd passiones huius temporis non sunt passiones condignæ ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.Vbi quatuor ponit ad ostendẽdum excellentiam illius gloriæ.Primò quidem designat eius æternitatem,cùm dicit[Ad futuram]scilicet post hoc tempus,nihil autem est post hoc tẽpus nisi æternitas. Vnde illa gloria excedit passiones huius temporis,sicut æternum temporale.2. Corinth.4,Id quod in præsenti est momentaneum & leuæ tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Secundò designat eius dignitatem,cùm dicit [Gloriam] quæ claritatem quandam dignitatis insinuat. Psalm. Exultabunt sancti in gloria.Tertiò designat manifestationem,cùm dicit[Quæ reuelabitur.] Nunc enim gloriam quidem habent sancti,sed occultatam in conscientia.2.Corinth.1,Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Tunc autem gloria illa in conspectu omnium reuelabitur, & bonorum & malorum,de quibus dicitur Sapien.5,Mirabũtur in subitatione insperatæ salutis.Quartò designat eius veritatem,cùm dicit[In nobis]Gloria enim huius mundi vana est:quia est in his quę sunt extra hominem,puta in apparatu diuitiarum & in opinione hominum. Psalm , In multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Sed illa gloria erit de,eo,q̃ est intra hominem:secũdum illud Luc.17, Regnum dei intra vos est.Sic igitur passiones huius temporis, si secundum se considerentur, multùm deficiunt à quantitate huius gloriæ. Esa. 54, Ad punctum in modico dereliqui te,& in miserationibus magnis congregabo te. Sed si considerentur huiusmodi passiones inquantum eas aliquis voluntariè sustinet propter deum ex charitate quam in nobis spiritus sanctus facit, sic ex condigno per huiusmodi passiones homo meretur vitam æternam. Nam spiritus sanctus est fons,cuius aquæ,id est effectus,saliunt in vitam æternam,vt dicitur Ioan.4. ¶ Deinde cùm dicit [Nam expectatio creaturæ &c.] ostendit propositum per excellentiam illius gloriæ. Et primò ex expectatione creaturæ. Secundò ex expectatione apostolorum,ibi [Non solùm autem &c.] Circa primum tria facit.Primò ponit expectationem creaturæ.Secundò manifestat eam,ibi[Vanitati enim &c.]Dicit ergo primò,Dictum est quòd etiam futura gloria excedit passiones præsentes.Et tamen hoc manifestum est. Nam expectatio creaturæ,id est ipsa creatura,expectans expectat reuelationem filiorum dei:quia vt dicitur 1.Ioan.3, Nunc filii dei sumus, & nõdum apparuit quid erimus. Occultatur enim dignitas diuinæ filiationis in sanctis propter exteriores passiones, sed postmodum reuelabitur illa dignitas , quando immortalem & gloriosam vitam suscipient,ita quòd ex persona impiorum dicitur Sapien.5,Ecce quomodo computati sunt inter filios dei. Dicit autem expectatio expectat , vt talis geminatio intensionem expectationis designet,secundum illud Psam. Expectans expectaui dominum. ¶ Sciendum est autem quòd creatura hic tripliciter accipi potest. Vno modo homines iusti, qui specialiter creatura dei dicuntur . Vel quia permanent in bono,in quo creati sunt.Vel propter excellentiam,quia omnis creatura quodammodo eis deseruit.Iacob. 1,Voluntariè genuit nos verbo veritatis,vt simus initium aliquod creaturæ eius.Hæc autem creatura,id est homo iustus,expectat reuelationem gloriæ filiorum dei,tãquam præmium sibi repromissum.Tit.2,Expectantes beatam spem & aduẽtum gloriæ magni dei.Secundò potest dici creatura ipsa humana natura, quæ subiicitur bonis gratiæ,quæ quidem in hominibus iniustis nondum iustificata est, sed est sicut informis. In omnibus autem iam iustificatis est quidẽ partim formata per gratiam,sed tamen est adhuc informis respectu illius formæ,quam est acceptura per gloriam.Sic igitur ipsa creatura.i.nosipsi,secundum quòd confidebamur in bonis naturæ,expectat reuelationem gloriæ filiorum dei.Quod etiam nobis competit per gratiã, sicut si dicamus q̃ materia expectat formam vel colores expectant completionem imaginis,sicut dicit Iob 14, Cunctis diebus quibus nunc milito,expecto donec veniat immutatio mea.Tertio modo potest intelligi de ipsa creatura sensibili,sicut sunt elemẽta huius mũdi:secũdum illud Sap.13,A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit corũ creator videri.Huiusmodi autem creatura dupliciter aliquid expectat:nã expectatio creaturæ sensibilis secũdum q̃ est à deo,ordinatur ad aliquẽ finem, quod quidẽ cõtingit dupliciter.Vno modo secũdum q̃ deus imprimit aliquã formam & virtutẽ naturalem huiusmodi creaturę, ex qua inclinatur ad aliquẽ finem naturalẽ,putà si dicamus q̃ arbor expectat fructificationẽ,& ignis expectat locũ sursum.Alio modo creatura sensibilis ordinatur à deo ad aliquẽ finem, qui superexcedit formã naturalem ipsius.Sicut enim humanum corpus induetur quadã forma gloriæ supernaturali, ita tota creatura sensibilis in illa gloria filiorũ dei quãdam nouitatem gloriæ cõsequetur:secũdum illud Apo.21,Vidi cælum nouũ & terram nouã.Et per hunc modum creatura sensibilis expectat reuelationem filiorũ dei. ¶ Deinde cùm dicit[Vanitati enim &c.]manifestat prædictã expectationem.Et primò ponit necessitatem expectandi.Secũdò expectationis terminum,ibi[Quia & ipsa creatura &c.]Tertiò expectationis signũ,ibi [Scimus enim quòd omnis creatura &c.]Necessitas autem expectãdi est ex defectu cui subiacet creatura. Cui enim nihil deficit,nõ habet necesse aliquid expectare.Defectum autem creaturæ ostendit,dicens, Vanitati enim creatura subiecta est.Et siquidem per creaturam intelligatur homo iustus, sic intelligitur subiici vanitati.i. istis rebus corporalibus,quæ sunt mutabilia & caduca.Vnde dicitur vana,secũdum illud Eccl.1,Vanitas vanitatum & omnia vanitas.Subiicitur autẽ eis propter necessitatẽ præsentis vitæ,circa ea occupationem habens,non tamen volẽs,quia huiusmodi tẽporalia non amat,sicut illi contra quos dicitur in Psal. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium.Sed tamen huiusmodi vanitati subiicitur talis creatura propter eũ, id est propter ordinationem dei qui subiecit eam.i. hominẽ iustum huiusmodi sensibilibus creaturis, & tamen in spe,vt.s.quandoque à tali occupatione homo liberetur in resurrectione.s.quãdo neque nubent,neque nubentur,sed erunt sicut angeli in cælo. Matth.22. Si verò intelligatur creatura ipsa humana natura, sic est subiecta vanitati.i.passibilitati,secundum illud Psal.Veruntamen vniuersa vanitas,omnis homo viuens.Non tamen volens,quia talis vanitas est humanæ naturæ in pœnã inflicta. Pœna autem est inuoluntaria,sicut & culpa voluntaria,sed tamen huiusmodi passionibus humana natura subiicitur propter eum.i. propter sententiã dei,qui subiecit eam.s.humanã naturã defectibus: sed tamen in spe quandoque euadendi huiusmodi passiones.Esa.28,Non in perpetuũ triturans triturabit.Si autem intelligatur de creatura sensibili,sic talis creatura subiecta est vanitati.i.mutabilitati non volens . Huiusmodi enim defectus qui consequuntur mutabilitatem, sicut corruptio & senium & alia huiusmodi sunt cõtra naturã particularem huius vel illius rei,cuius appetitus est ad conseruationem, licet sint secundum naturam vniuersalem.Sed nihilominus huiusmodi vanitati creatura sensibilis subiicitur propter eum.i. propter ordinationem dei qui subiecit eam in spe ,id est in expectatione gloriosæ nouitatis,vt suprà dictũ est. ¶ Deinde cùm dicit,[Quia & ipsa creatura,&c.]ostẽdit terminũ prædictæ expectationis. Nõ enim est vana eius expectatio vel spes,quia ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum dei . Et siquidem per creaturam intelligatur homo iustus,per seruitutem corruptionis intelligitur cura quærẽdi victum & vestitum, & alia quibus seruitur nostræ mortalitati, quæ est quædam seruitus à qua liberabuntur sancti tendentes in libertatem gloriæ filiorum dei. Qui quanuis nunc habeant libertatem iustitiæ, quæ est à seruitute peccati, nondum tamen habent libertatem gloriæ,quæ est à seruitute miseriæ.Iob 39,Quis dimisit onagrum liberum? Si verò per creaturã intelligatur humana natura,ipsa liberabitur à seruitute corruptionis.i.ad literã à passibilitate & corruptione,& hoc tendens in libertatem gloriæ filiorũ dei,quæ est non solùm à culpa,sed etiã à morte,secundũ illud 1.Corint.15,Absorpta est mors in victoria.Si verò intelligatur de creatura sensibili,sic ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis.i.mutabilitatis:quia in qualibet mutatione est aliqua corruptio,vt Augustin.dicit,& etiã Philosophus in 8.Phisi.& hoc in libertatẽ gloriæ filiorum dei,quia hoc etiam libertati gloriæ filiorum dei congruit , vt sicut ipsi sunt innouati , etiam eorum habitatio innouetur.Esa.65,Ego creo cælos nouos,& terram nouam,& non erunt in memoria priora,id est prior mutabilitas creaturæ,quia & ipsa,&c.secundum primum sensum. Acsi dicat,Non solùm nos apostoli,sed etiam alii iusti.In sensu autem secundo,non solùm iusti,sed etiam ipsa humana natura,quæ in quibusdam nõdum est renouata per gratiam.In tertio autem sensu,intelligendum est,acsi dicatur, Non solùm homines,sed alia creatura. ¶ Deinde cùm dicit,[Scimus enim,&c.]ponit signum expectationis,Scimus enim nos apostoli per spiritum sanctum instructi , & etiam per experimentum quòd omnis creatura ingemiscit & parturit vsque adhuc. Quod quidem si intelligatur de creatura sensibili, habet difficultatem . Primò quidem quantum ad hoc quòd dicit , Ingemiscit & parturit : hoc enim conuenire videtur non nisi creaturæ rationali,sed potest sic exponi vt hoc quòd dicit,Ingemiscit,idem sit ei quòd dixit, non volens. In illis enim ingemiscimus, quæ nostræ voluntati repugnant . Sic ergo inquantum defectus naturæ sensibilis sunt contra naturalem appetitum particularis naturæ, dicitur ipsa creatura sensibilis ingemiscere . Quòd autem dicit, Parturit,idem est ei quòd suprà dixerat,Expectat.Nam parturitio est via ad prolem producendam. Secundum autem dubium est in hoc quòd dicit, [Omnis creatura,] quia sic etiam includerentur corpora cælestia.Vnde & glosa dicit quòd sol & luna non sine labore starnta sibi implent spatia,sed exponendum est vt Labor accipiatur pro Motu,sicut & Requies quandoque accipitur pro Cessatione ab opere,sicut deus die septima requieuisse dicitur Gen.1.Et secundum hoc,gemitus intelligatur corruptio,quæ aut miscetur motui locali, prout,scilicet desinit esse in hoc,vbi & incipit esse in alia. Per parturitionem autem intelligitur ordinatio cælestium corporum ad eorũ innouationem.Si verò exponatur de hominibus,sic dicitur humana natura,omnis creatura,quia participat cum omni creatura, cum spirituali quidem quantum ad intellectum,cum animali quantum ad corporis animationem,cum corporali quantum ad corpus.Hic ergo creatura,id est homo,ingemiscit partim propter mala quæ patitur,partim propter bona sperata quæ differuntur.Threno.1,Multi gemitus mei. Parturit autem, quia cum quadam afflictione animi sustinet dilationem gloriæ expectatæ.Prouerb.13,Spes quæ differtur affligit animam.Io.16,Mulier cùm parit,tristitiã habet. Psal.Ibi dolores vt parturientis.Dicit autem vsque adhuc,quia iste gemitus nõ est ablatus per nostrã iustificationem,sed manet vsque adhuc.i.vsque ad mortẽ,vel vsque adhuc, quia & si aliqui iam sint liberati qui sunt in gloria,adhuc tamẽ nos sumus residui.Vel vsq; adhuc,quia nõ solùm antiqui patres qui fuerunt ante Christũ,sed etiam adhuc tẽpore gratiæ eadẽ patimur.2.Pet.3.dicitur ex persona impiorũ. Vbi est promissio aut aduẽtus eius.Ex quo patres dormierũt omnia sic perseuerãt ab initio creaturæ. ¶ Est autẽ sciẽdum q̃ creatura dei potest dici omne illud quod sub deo est:aliqui voluerũt prædicta verba exponere de qualibet creatura,etiã de angelis sãctis:sed valde incõueniẽs est vt ipsi dicãtur vanitati subiecti,aut ingemiscere & parturire:vt ipsi iã habeant gloriã,cuius similitudinẽ expectamus, secundũ illud Matt.22,Erũt sicut angeli dei in cælis:& ideo conuenientius secundum prædicta exponitur.

Quomodo passiones et actus nostri sint meritorij, & quomodo non.

Hic accipitur triplici ter creatura

Lectio 5.

Ostẽditur magnitudo gloriæ futura ex expectatione magnorũ.s. apostolorũ.

NOn solùm autem illa, sed & nosipsi primitias spiritus habentes , & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum dei,expectantes redemptionem corporis nostri.Spe enim salui facti sumus . Spes autem quæ videtur, non est spes: Nam quod videt quis,quid sperat?Si autem quod non videmus, speramus,per patientiam expectamus . Similiter autẽ & spiritus adiuuat infirmitatẽ nostram.Nã quid oremus sicut oportet,nesc̃imus:sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitib̃ inenarrabilibus. Qui autẽ scrutatur corda,scit quid desiderat spiritus,quia secundũ deũ postulat pro sanctis.

Apostoli habuerunt primitias .

¶ Suprà ostẽdit Apostolus excellentiã futuræ gloriæ & expectationẽ creaturæ,nũc ostendit idẽ ex expectatione apostolorũ.Nõ autẽ potest esse paruũ quod à magnis viris expectatur tã anxiè.Et circa hoc duo facit.Primò proponit quod intẽdit.Secũdò probat propositũ,ibi[Spe enim,&c.]Circa primũ tria facit.Primò proponit dignitatem expectantiũ,cùm dicit, [Non solùm autẽ illa,]scilicet creatura,expectat gloriã filiorũ dei,sed & nosipsi,scilicet apostoli,habentes primitias spiritus sancti, quia scilicet spiritum sanctum & tẽpore prius,& cæteris abũdantius apostoli habuerũt, sicut & in fructibus terræ illud quod primò ad ma-

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

turitatem peruenit,est pinguius & magis acceptum. Hier.2, Sanctus Israel domino primitiæ frugum eius. Heb.12,Accessistis ad ecclesiã primitiuorũ qui conscripti sunt in cœlestibus .Ex quo patet ꝙ apostoli sunt omnibus aliis sanctis,quacũque prærogatiua præfulgeãt,siue virginitatis,siue doctrinæ,siue martyrii,præterendi,tanquã abundantius spiritum sanctũ habentes. ¶ Sed potest aliquis dicere,ꝙ quidam alii sancti maiora tormenta sustinuerunt,& maiores austeritates propter Christum,quàm apostoli. ¶ Sed sciendum est quòd magnitudo meriti principaliter & respectu essentialis præmii,attenditur secundum charitatẽ.Consistit enim præmium essentiale in gaudio quod habetur de deo.Manifestũ est autem quòd de deo plus gaudebunt qui plus amant. Vnde & illam visionem beatã,dominus suo dilecto promittit, dicens Ioan.14,Si quis diligit me,diligetur à patre meo:& ego diligã eum,& manifestabo ei meipsum.Sed secundũ quantitatem operum,meretur homo præmium accidentale,quod est gaudiũ de talibus operibus.Apostoli ergo illa opera quæ fecerunt, ex maiori charitate fecerunt, ex qua habebant cor ad multa maiora facienda si fuisset opportunum.Si autẽ dicat aliquis,potest tantum quis conari quòd habebit æqualem charitatem cum apostolis. Dicendum quòd charitas hominis non est à seipso, sed ex gratia dei quæ datur vnicuique secundũ mẽsuram donationis Christi,vt dicitur Ephes.4, Vnicuique autem dat gratiã proportionatam ei ad quod eligitur,sicut homini Christo data est excellentissima gratia,quia ad hoc est electus vt eius natura in vnitatem personæ diuinæ assumeretur,& post eum habuit maximam plenitudinem gratiæ beata Maria,quæ ad hoc est electa vt esset mater Christi.Inter cæteros autem ad maiorem dignitatem sunt electi apostoli, vt.s. immediatè ab ipso accipientes,aliis traderent ea quæ pertinent ad salutem,& sic in eis ecclesia quodammodo fundaretur,secundum illud Apoc.21,Murus habebat fundamenta duodecim, & nomina apostolorum erant in eis scripta: & ideo dicitur 1.Corinth.12,Deus posuit in ecclesia primùm quidẽ apostolos. Et ideo deus eis abundantiorẽ gratiam præ cæteris tribuit.Secũdò ponit anxietatem expectationis,cùm dicit, [Et ipsi intra nos gemimus.] Qui quidem gemitus designat afflictionẽ ex dilatione rei cum magno desiderio expectatæ,secundum illud Prou.13,Spes quæ differtur,affligit animam.Psal.Laboraui in gemitu meo. Iste autem gemitus non est tam exterius,quàm interius,tum quia ex interiori cordis affectu producit,tum quia est propter interiora bona:vnde signanter dicit,Intra nos.Thre.1,Multi gemitus mei. Tertiò ponit rẽ expectatam,dicens,[Adoptionẽ filiorũ dei expectantes].i.cõpletionem huius adoptionis. Inchoata enim est huiusmodi adoptio per spiritũ sanctum iustificantem animã. Suprà eodem, Accepistis spiritũ adoptionis filiorũ.Consummabitur autẽ per ipsius corporis glorificationẽ:vnde suprà 5,Gloriamur in spe gloriæ filiorum dei.Et hoc est ꝙ subdit.Redemptionem corporis nostri,vt.s.sicut spiritus noster redẽptus est à peccato,ita corpus nostrũ redimatur à corruptione & morte.Oseæ 13,De morte redimã eos,Philip.3,Reformabit corpus humilitatis nostrę. ¶ Deinde cùm dicit,[Spe enim,&c.]probat quod dixerat tali ratione,Spes est de his quæ non præsentialiter videntur, sed in futuro expectantur . Sed nos sumus salui facti per spem, ergo expectamus in futurum complementum salutis.Primò ergo ponit minorem dicens,[Nos enim apostoli & cæteri fideles spe salui facti sumus]quia.s.spem nostræ salutis habemus.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuã.psal.Sperate in eũ omnis congregatio populi.Secundò ponit maiorem,dicens, [Spes autem].i. res sperata,quæ videtur quasi præsentialiter habita:nõ est spes.i.nõ est res sperata,sed habita.Spes enim est expectatio futuri.Soph.8,Expecta me in die resurrectionis meæ in futurũ.Tertiò ponit probationẽ maioris,dicens,[Nam quod videt quis quid].i.cur sperat,quasi dicat,Spes importat motũ animæ in aliquid nõ habitum tendentẽ.Cùm autem aliquid iam habetur,non est necessariũ vt in id aliquis moueatur. ¶ Et est notandum ꝙ quia spes ex fide quodammodo oritur,attribuit spei opus illud quod est fidei.s.esse de nõ visis,secundum illud Heb.11,Fides est argumentũ non apparentium. Quartò ponit conclusionẽ,dicens,[Si autem quod non videmus speramus,]sequitur ꝙ per patientiam expectamus. ¶ Vnde notãdum est quòd propriè patientia importat tolerantiam tribulationum cum quadam æquanimitate.Infrà 12,In tribulatione patientes,quia verò dilatio boni habet quandã rationem mali.Inde est ꝙ etiam diutina expectatio bonorum absentiũ,cum tranquilitate animi attribuitur patientiæ,sed hæc maximè ad longanimitatem pertinent,secundum illud Iac.2,Patientes estote vsque ad aduentũ domini.Vtroque autẽ modo patiẽtia hic accipitur:quia apostoli expectabant æquanimiter gloriam,& cum dilatione & tribulatione. ¶ Deinde cùm dicit, [Similiter autem,&c.]ostendit quomodo per spiritum sanctũ adiuuamur in defectibus vitæ præsentis.Et primò quantum ad completionem desideriorum.Secundò quantum ad directionem exteriorum euentuum,ibi[Scimus autem,&c.]Circa primum duo facit.Primò proponit quod intendit. Secundò manifestat propositum,ibi[Nam quid oremus,&c.]Dicit ergo primò,Dictũ est ꝙ per spiritum sanctũ viuificabuntur nostra mortalia corpora,quando auferetur à nobis nostra infirmitas. Similiter autem,& in statu huius vitæ,in quo adhuc infirmitati subiicimur,spiritus adiuuat infirmitatem nostrã,&si non totaliter eam tollat.Eze.3,Spiritus quoque eleuauit me,& assumpsit me:abii amarus in indignatione spiritus mei,quasi infirmitate nõdum totaliter cessante.Manus enim domini erat mecũ confortans me.Et in hoc spiritus me assumpsit.Matth.26,Spiritus quidem promptus,caro autẽ infirma. ¶ Deinde cùm dicit,[Nam quid oremus,&c.]manifestat quod dixerat. Et primò ostendit necessitatem auxilii spiritus, quod pertinet ad infirmitatem præsentis vitæ.Secundò ostendit modum auxilii,ibi[Sed ipse spiritus,&c.]Tertiò ostendit efficaciam auxilii,ibi[Qui autem scrutatur,&c.] Dicit ergo primò,Rectè dico quòd spiritus adiuuat infirmitatem nostram . Nam in hoc patimur infirmitatem quòd nescimus quid oremus, sicut oportet. Iob 3, Virum cuius abscondita est via, & circundedit eum deus tenebris. ¶ Et est considerandum quòd duo dicit non esse falsum.Nam primùm scimus quid orando petamus , & modum quo petere oporteat : sed vtrunque videtur men tuum, &c. ¶ Sed dicendum quòd in generali quidem possumus scire quid conuenienter oremus, sed in speciali hoc non possumus scire . Primò quidem , quia si desideramus aliquod opus virtutis facere, quod est implere voluntatem dei , sicut in cælo & in terra , potest contingere quòd illud opus virtutis non est huic vel illi congruum : sicut alicui qui vtiliter posset in actione proficere , non expedit con-

spiritum: quia spiritus sanctus accepit & tẽ pore prius & cæteris abundãtius. Magnitudo meriti simpliciter est à charitate.

Deus dat gratiã vnicuique proportionatã ei ad quod eligitur.

Quid importet patientia.

Scimus in generali qd oremus,nõ tamẽ in spe ciali.

templationis quies,' & conuersio,vt Gregorius dicit in moralibus super illud Iob 5,Ingredieris in abundãtia sepulchrum.vnde dicitur Prouerbio.14,Est via quæ videtur homini iusta , nouissima autem illius ducunt ad mortem . Secundò aliquis desiderat aliquod temporale bonum ad sustentationem vitæ quod est petere panem quotidianum,quod tamẽ sibi vertitur in periculum mortis.Multi enim propter diuitias perierunt.Eccle.5,Diuitiæ conseruatæ in malum domini sui.Tertiò aliquis desiderat liberari ab aliqua molestia tentationis,quæ tamen est sibi ad custodiam humilitatis:sicut Paulus petiit amoueri à se stimulum, qui tamen erat ei datus,nẽ eum magnitudo reuelationũ extolleret,vt dicitur 2.Corint.12. Similiter etiam videtur quòd sciamus sicut nos oportet orare:secundum illud Iaco.1,Postulet in fide nihil hæsitans. ¶ Et ad hoc dicendum quòd in generali hoc scire possumus , sed speciali motu cordis nostri vsquequaque discernere non possumus:vt puta vtrum petamus aliquid ex ira,vel ex zelo iustitiæ. Vnde & Mat.10,Reprobata est petitio filiorũ Zebedei, quia licet viderentur participationem diuinæ gloriæ postulare,tamen ex quadam gloria seu elatione procedebat eorum petitio. ¶ Deinde cùm dicit.[Sed ipse &c.]Ponit modum auxilii spiritus sancti dicẽs, quòd ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus . Quod quidẽ videtur suffragari errori Arrii & Macedonii,qui posuerunt spiritũ sanctum esse creaturam & mniorem patre & filio,postulare enim est minoris,sed si ex eo quòd dicit eum postulare,intelligamus eũ esse passibilem creaturã & patre minorẽ,consequens est etiam quòd ex eo ꝙ dicit gemitibus postulare, intelligamus eum esse passibilem creaturã beatitudine carẽtem,quod nullus vnquã hæreticus dixit. Nam gemitus ex dolore est qui ad miseriã pertinet.Et ideo exponendũ est,Postulat.i.postulantes nos facit, sicut & Gen.22,Nunc cognoui quòd timeas dominum.i.cognoscere feci . Facit autem spiritus sanctus nos postulare, inquantum in nobis recta desideria causat. Nam postulatio est quædam desideriorum explicatio. Desideria autem recta ex amore charitatis proueniunt,quam in nobis.s.facit. Suprà 5,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum:qui datus est nobis.Spiritu autem sancto dirigente & instigante cor nostrum,& nostra desideria non possunt esse nisi nobis vtilia.Esaiæ.4,Ego dominus docens te vtilia. & ideo subdit, Pro nobis.Eius autem quod multum desideramus & desideranter petimus,dilationem cum dolore & gemitibus patimur. & ideo subdit,Gemitibus,quos scilicet in corde nostro causat,inquantum scilicet nos facit cælestia desiderare, quæ differuntur. Iste est gemitus columbæ, quem scilicet,in nobis facit. Nahum 2, Minabantur gementes vt columbæ.Dicit autẽ,Inenarrabilibus:aut quia sunt propter rem inenarrabilem, scilicet cælestem gloriam.2.Corin.12,Audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.Aut quia ipsi motus cordis sufficienter enarrari nõ possunt,secundum ꝙ à spiritu sancto procedunt.Iob 38,Quis enarrabit cælorum rationem? Deinde cùm dicit,[Qui autem scrutatur &c.]ostendit efficaciam auxilii, quo spiritus sanctus nos adiuuat dicens,Qui autem scrutatur corda.i.deus cui proprium est corda scrutari.Psal.Scrutãs corda & renes deus.Dicitur autẽ deus scrutari corda,non ꝙ inquirendo occulta cordis cognoscat,sed quia manifestè scit ea quæ in corde latent.Sophon.1,Scrutabor Ierusalem in lucernis.Deus inquã scrutans cor-da,scit.i.approbat,secundũ illud 2.Tim.2,Nouit dominus qui sunt eius.Quid desideret spiritus.i.quid desiderare nos faciat. Psal.Domine ante te omne desideriũ meum. Ideo autem desideria spiritus quæ in sanctis facit spiritus sanctus,sunt deo accepta: quia postulat pro sanctis.i. postulare eos facit secũdum deum,id est quod conuenit diuino beneplacito.Prou.10,Desiderium iustorum omne bonũ,in cuius exemplum dominus patri dicebat,Non sicut ego volo,sed sicut tu vis.Matth.26.

Error Arrij & Macedonij.

Lectio 6.

S*Cimus autem quoniam diligentibus deum,omnia cooperantur in bonum,his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præscisit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui , ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.Quos autem prædestinauit,hos & vocauit:& quos vocauit,hos & iustificauit. Quos autem iustificauit,illos & magnificauit.Quid ergo dicemus ad hæc? Si deus pro nobis,quis contra nos ? Qui etiam proprio filio suo non pepercit:sed pro nobis omnibus tradidit illum.Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?*

Spiritꝰ sanctus nos dirigit in exterioribus mouẽtibus in bonum nostrum.

¶ Ostendit suprà Apostolus ꝙ spiritus sanctus adiuuat infirmitates præsentis vitæ quantum ad impletionem nostrorũ desideriorum,hic ostendit qualiter nos iuuat quantũ ad exteriores euentus,dirigendo in bonum nostrũ.Et primò proponit quod intendit. Secũdò probat propositum,ibi [Nam quos præsciuit,&c.] Tertiò infert quandam conclusionẽ,ibi[Quis ergo separabit nos,&c.]Circa primũ duo consideranda occurrunt.Primò quidem magnitudo beneficii quæ nobis à spiritu sancto confertur, vt scilicet omnia nobis cooperentur in bonum. Ad cuius euidentiam considerandum est,quòd quicquid fit in mundo,etiã si malum fit,cedit in bonum vniuersi:quia vt Augustinus dicit in Enchi. Deus est adeò bonus,ꝙ nihil mali esse permitteret,nisi esset adeò potens quòd ex quolibet malo posset elicere aliquod bonum.Nõ autem semper cedit malum in bonum eius in quo est,quòd sicut corruptio vnius animalis,cedit quidem in bonũ vniuersi inquantum per corruptionẽ vnius generatur aliud,non tamen in bonum eius quod corũpitur: quia bonum vniuersi est à deo volitum secũdum se,& ad ipsum ordinantur omnes partes vniuersi. Et eadem ratio esse videtur circa ordinem nobilissimarum partium ad alias partes , quia malum aliarum partiũ ordinatur in bonum nobilissimarum.Sed quicquid fit circa nobilissimas partes non ordinatur nisi in bonũ ipsarum: quia de eis propter se cura habetur,de aliis autem propter ipsas: sicut medicus infirmitatem pedis sustinet vt curet caput.Inter omnes autem partes vniuersi excellunt sancti dei, ad quorũ quemlibet pertinet quod dicitur Matth.25,Super omnia bona sua constituet eum. Et ideo quicquid accidit, vel circa ipsos vel alias res,totũ in bonum eorum cedit:ita quòd verificatur quod dicitur Prou.11, Qui stultus est,seruiet sapienti, quia.s.etiam mala peccatorum in bonũ iustorum cedunt: vnde & deus specialem curã de iustis habere dicitur,secundum illud Psal. Oculi domini super iustos, inquantum.s.sic de eis curat quòd nihil mali circa eos permittit,quod non in eorũ bonum cõuertat. Et hoc quidem manifestũ est quantũ ad mala pœnalia quæ patiuntur:vnde in glosa dicitur,ꝙ ipsorum infirmitate exercetur humilitas afflictione,patientia,contradictione,sapiẽtia,odio,benevolentia,vnde 1.Pet.3,Si quid patimini propter iustitiã,beati. ¶ Sed nũquid etiã eis peccata cooperantur in bonũ? Quidam dicunt quòd peccata non continentur sub hoc ꝙ dicit omnia: quia secundum Augustinum, peccatum nihil est, & nihil fiunt homines cùm peccant . Sed contra hoc est,

Quicquid fit in mũdo cadit in bonum sanctorũ etiam peccata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod in glosa sequitur. Vsque adeo talibus deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hocipsum eis faciat proficere in bonum, vnde & in Psalm. dicitur, Cum ceciderit iustus non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Sed secundum hoc videtur quòd semper tales in maiori charitate resurgant, quia bonum hominis in charitate consistit, quam si non habeat Apostolus se nihil esse recognoscit. primæ Corinthiorum 13. Sed dicendum est quòd bonum hominis non solùm consistit in quantitate charitatis, sed præcipuè in ipsius perseuerantia vsque ad mortem, secundum illud Matthæi 24, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ex hoc autem quòd iustus cadit, resurgit cautior & humilior. vnde in glo. subditur, postquam dixerat q̃ hocipsum faciat eis in bonum proficere: quia ibi humiliores redeunt atque doctiores. Discunt enim cum tremore se exultare debere: non quasi arrogando sibi tanquam de sua virtute fiduciam permanendi. ¶ Secundò oportet considerare quibus hoc beneficium competat. Circa quod primò attenditur aliquid ex parte hominis. cùm dicit, Diligentibus deum. dei enim dilectio est in nobis per inhabitantem spiritum, vt habitum est suprà secundo. Ipse autẽ spiritus sanctus est qui nos dirigit in viã rectã, vt dicitur in Psalm. Vnde dicitur 1, Petri 3, Quis est qui vobis nocebit si boni æmulatores fueritis? Et Psalmista, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et hoc rationabiliter: quia vt dicitur Prouerbiorum 8, Ego diligentes me diligo. Diligere est bonum velle dilecto: dei autem velle est operari. Omnia enim quæcunque voluit, fecit, vt in Psalm. dicitur. Et ideo deus omnia conuertit in bonum his qui eum diligunt. Secundò attenditur id quod est ex parte dei, qui primò fideles ab æterno prædestinauit. Secundò ex tempore vocat. Tertiò sanctificat, & hæc tria tangit cùm dicit, His qui secundum propositũ vocati sunt sancti. prædestinatis, vocatis & sanctificatis: vt propositum referatur ad prædestinationem quæ secundum Augustinum, est propositum miserendi. Ephe. 1, Prædestinati secundum propositum eius. Quòd dicit, vocati, ad vocationem pertinet. Esaiæ 41, Vocauit eum vt sequeretur se. Quòd dicit, sancti, ad sanctificationem: secundum illud Leuitic. 21, Ego dominus qui sanctifico. Hoc autem Apostolus se scire dicit ex persona sanctorum, dicens. Scimus Sapient. 10, Dedit illi scientiam sanctorum. Procedit autem hæc scientia, tum ex experimento, tum etiam ex consideratione efficaciæ charitatis. Canticorum 8, Fortis est vt mors dilectio. Et etiam prædestinationis æternæ. Esaiæ 46, Omnis voluntas mea implebitur, & omne consilium meum fiet. ¶ Deinde cùm dicit, [Nam quos præscius &c.] probat quod dixerat tali ratione. Nullus potest nocere his quos deus promouet, sed prædestinatos diligentes deum deus promouet: ergo nihil potest eis nocere, sed omnia cedunt eis in bonum. Primò ergo probat minorem, scilicet quòd eos deus promoueat. Secundò maiorem, scilicet, promotis à deo nihil potest esse nocium, ibi, Quid ergo dicemus &c.) Circa primum duo facit. Primò proponit ea quæ sunt ad promotionem sanctorum ab æterno. Secundò ea quæ sunt ex tempore, ibi, Quos autem prædestinauit & cætera.) Ponit autem duo, circa primum, scilicet præscientiam & prædestinationem cùm dicit, (Nam quos præsciuit & prædestinauit.) Dicunt autẽ quidam quòd prædestinatio hic accipitur pro præparatione quæ est in tempore, qua scilicet deus præparat sanctos ad gratiam. & hoc dicunt ad distinguendum præscientiam a prædestinatione. Sed si rectè consideretur vtrunque est æternum, & differunt ratione. Nam sicut dictum est suprà primo super illud, Qui prædestinatus est, prædestinatio importat præordinationem quandam in animo eorum quæ quis est facturus. Ab æterno autem deus prędestinauit beneficia quę sanctis suis erat daturus. Vnde prædestinatio est æterna. Differt autem à præscientia secundum rationẽ, quia præscientia importat solam notitiã futurorum: sed prædestinatio importat causalitatem quãdam respectu eorum. Et ideo deus habet præscientiam de peccatis: sed prædestinatio est de bonis salutaribus. Vnde Apostolus ad Ephe. 1, dicit, Prædestinati secundum propositum eius vt simus in laudem &c. Circa ordinem autem præscientiæ & prædestinationis dicunt quidam quòd præscientia meritorum bonorum & malorum est ratio prædestinationis & reprobationis, vt scilicet intelligatur quòd deus prædestinet aliquos quia præscit eos bene operaturos, & in Christum creditu ros. Et secundum hoc litera sic legitur, Quos præscit conformes fieri imaginis filii eius, hos prædestinauit. Et hoc quidem rationabiliter diceretur si prædestinatio respiceret tantùm vitam æternam quæ datur meritis: sed sub prædestinatione cadit omne beneficium salutare, quod est homini ab æterno diuinitus præparatum: vnde eadem ratione omnia beneficia quę nobis confert ex tempore, præparauit nobis ab æterno. Vnde ponere quòd aliquod meritum ex parte nostra præsupponatur, cuius præscientia sit ratio prædestinationis, nihil est aliud quàm gratiam ponere dari ex meritis nostris, & quo principium bonorũ operum est ex nobis, & consummatio est ex deo. vnde conuenientius sic ordinatur litera, Quos præscit, hos & prædestinauit fieri conformes imaginis filii sui. Vt ista conformitas non sit ratio prædestinationis sed terminus vel effectus. Dicit enim Apostolus Ephe. 1, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum dei. Nihil enim aliud est adoptio quàm illa conformitas. Ille enim qui adoptatur in filium dei, conformatur vero filio eius. Primò quidem in iure participandæ hæreditatis, sicut suprà eodem dictum est, Si filii & hæredes, hæredes quidem dei, cohæredes autem Christi. Secundò in participatione splendoris ipsius. Ipse enim est genitus à patre tanquam splendor gloriæ eius. Heb. 1. Vnde per hoc quòd sanctos illuminat de lumine sapientiæ & gratiæ facit eos fieri conformes sibi. vnde in Psal. dicitur, In splendoribus sanctorum ex vtero ante luciferum genui te. i. profundantem omnem splendorem sanctorum. Quòd autem dicit, Imaginis filii eius: potest intelligi dupliciter. Vno modo vt sit constructio appositiua, vt sit sensus, conformes imaginis filii eius qui est imago. Col. 1, Est imago inuisibilis dei. Alio modo potest intelligi vt sit constructio transitiua, vt si sensus, prædestinauit nos fieri conformes filio suo, in hoc quòd portemus eius imaginẽ. 1. Cor. 15, Sicut portauimus imaginẽ terreni, sic portemus imaginem cælestis. Dicit autem, Quos prædestinauit: non quia omnes præscitos prædestinet, sed quia eos prædestinare non poterat nisi præsciret. Hieremiæ primo, Priusquam te formarem in vtero noui te. Quid autem ex hac prædestinatione sequatur, subiungit, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Sicut enim deꝰ suã naturalẽ bonitatem voluit aliis communicare, participando eis similitudinem suæ bonitatis vt non solũ sit bonus, sed etiã actor bonorum: ita filius dei voluit conformitatẽ suæ filiationis aliis cõmunicare, vt nõ solũ

Bonũ hoĩs non in sola charitate, sed maximè in perseuerãtia charitatis vsq; ad mortem

Differẽtia inter præscientiam & prædestinationem.

De ordine præscientiæ & prædestinationis.

Sub prædestinatione cadit oẽ beneficium salutare.

sit ipse filius, sed etiam primogenitus filiorum. Et sic qui per generationem æternam est vnigenitus. secundum illud Ioannis 1, Vnigenitus qui est in sinu patris secundum collationem gratiæ, sit primogenitus in multis fratribus. Apoc. 1, Qui est primogenitus mortuorum & princeps regum terræ. Habet igitur Christus nos fratres, tum quia nobis similitudinem filiationis communicauit, sicut hic dicitur, tum quia similitudinem nostræ naturæ assumpsit. secundum illud Hebr. 2, Debuit per omnia fratribus assimilari.

¶ Deinde cùm dicit, (Quos autem prædestinauit &c.) ponit ea quæ ex parte sancti diuinitus consequuntur. Et primò ponit vocationem cùm dicit, (Quos prædestinauit hos & vocauit.) Prædestinatio autem eiꝰ irrita esse non potest secũdum illud Esa. 14, Iurauit dominus exercituum, dicens, Si non vt putaui ita erit, & quomodo mẽte tractaui, sic eueniet. Primum autem in quo incipit prædestinatio impleri, est vocatio hominis, quæ quidẽ est duplex, vna exterior quæ fit ore prædicatoris. Prouerb. 9, Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem. Hoc modo deus vocauit Petrum & Andream, vt dicitur Matthæi quarto. Alia verò vocatio est interior, quæ nihil aliud est quàm quidam mentis instinctus, quo cor hominis mouetur à deo ad assentiendum his quæ sunt fidei vel virtutis. Esaiæ 41, Quis suscitauit ab oriente iustum & vocauit eum vt sequeretur se? Et hæc vocatio necessaria est, quia cor nostrum non se ad deum conuerteret, nisi ipse deus nos ad se traheret. Ioannis 6, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum. Threnorũ quinto, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Et etiam hæc vocatio est efficax in prædestinatis, quia huiusmodi vocationi assentiunt. Ioannis 6, Omnis qui audiuit à patre meo & didicit, venit ad me. Vnde secundò ponit iustificationem, cùm dicit, (Quos vocauit hos & iustificauit.) scilicet gratiam infundendo. Suprà tertio, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Hæc autem iustificatio & si in aliquibus frustretur, quia nõ perseuerant vsque ad finem in prædestinatis tamen nunquam frustratur, vnde tertiò ponit magnificationem cum subdit, (Hos & magnificauit.) Et hoc dupliciter. s. vno quidem modo per profectum virtutis & gratiæ. Alio autem modo per exaltationem gloriæ. Sapient. vlt. In omnibus domine magnificasti populũ tuum & honorasti. Ponit autem præteritũ pro futuro si intelligatur de magnificatione gloriæ, vel propter certitudinem futuri: vel quia quod in quibusdam est futurum, in aliis est completum. ¶ Deinde cũ dicit, [Quid ergo dicemus &c.] manifestat maiorem. s. quòd promotis à deo nullus potest nocere. Et primò ostendit quòd non possit pati detrimentum per malum pœnæ, secundò q̃ nec per malum culpę, ibi, [Quis accusabit &c.) Malum pœnæ est duplex. Vnum quidem consistit in illatione malorum, aliud in subtractione bonorum. Primò ostendit quòd illi qui promouentur à deo, non patiuntur detrimentum per conatum alicuius persequentis, dicens, Quid ergo dicemus? quasi dicat, Cùm tot bona deus suis electis præstet, quid potest dici contra hæc, vt scilicet prædicta dei beneficia annulentur? quasi diceret, nihil. Prouer. 21. Non est sapientia, & non est prudentia, & non est consilium contra dominum. Vel quid dicemus? Ad hæc scilicet aspicientes, & oportet nos obstupescere. Abac. 3, Secundum aliam literam. Consideraui opera tua & expaui. Vel quid dicemus ad hæc. i. quid poterimus deo retribuere tot beneficiis dignum? Psalmista, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et subiungit, Si deus pro nobis est, scilicet prædestinãdo, vocando, iustificando, & magnificando, quis contra nos scilicet, esse poterit efficaciter? Esa. 5, Stemus simul, quis est aduersarius meus? Iob 17, Pone me iuxta te & cuiusuis manus pugnet contra me. Secundò ostẽdit quòd sancti dei non possunt pati detrimentum ex subtractione bonorum, dicens, (Qui etiam proprio filio non pepercit.) Cùm autem suprà de multis filiis mentionem fecisset, dicens, Accepistis spiritum adoptionis filiorum, ab omnibus illis hunc filium separat, dicens, Proprio filio suo, i. non adoptato vt hæretici mentiuntur, sed naturali & coæterno Io. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo, de quo pater dicit Matthæi 3, Hic est filius meus dilectus. Quòd autem dicit, Non pepercit intelligendum est q̃ eum à pœna non exemit. Nam culpa in eo non fuit cui parci potuisset. Prouerb. 13, Qui parcit virgæ, odit filiũ suum. Non tamen deus pater filio suo non pepercit vt ei aliquid accresceret, qui est per omnia deus perfectus, sed propter nostram vtilitatem eum passioni subiecit. Et hoc est quòd subdit, Sed pro nobis omnibus tradidit illum. i. exposuit eum passioni pro expiatione peccatorum nostrorum. suprà. 4, Traditus est propter delicta nostra. Esaiæ 53. Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrorum. Tradidit eum deus pater in mortem, cum incarnari & pati statuendo, & humanæ eius voluntati inspirando charitatis affectũ qua passionem spontaneus subiret. Vnde ipse seipsum tradidisse dicitur. Ephe. 5, Tradidit semetipsum pro nobis. tradidit etiã eũ Iudas, & Iudæi exterius aliquid operando, vt suprà. 5, habitũ est. ¶ Est autem notandum quòd dicit, (Qui etiam proprio &c.) Quasi dicat, Non solùm alios sanctos pro salute hominum tribulationi exposuit, secundum illud Osææ 6, Propter hoc dolaui in prophetis. 2. Corinth. 1. Cùm tribulamur pro vestra exhortatione & salute. Sed etiã proprium filium suũ. In ipso autẽ filio dei omnia existũt, sicut in primordiali præoperatiua causa. Colloss. 1, Ipse est ante omnia &c. Vnde eo tradito nobis omnia sunt data nobis. vnde subdit. Quomodo non etiam cum illo. s. dato nobis, omnia donauit nobis: vt. s. omnia cedant in bonum nostrum, superiora quidem scilicet diuinæ personæ ad fruendum, rationales spiritus ad conuenientiam, omnia inferiora ad vtendum, non solùm prospera, sed etiam aduersa. 1. Corinth. 3, Omnia vestra sunt, vos autẽ Christi, Christus autem dei: vnde patet quòd sicut in Psal. dicitur, Nihil deest timentibus eum.

Primum in executione prædestinationis.

Duplex vocatio.

Vocationẽ efficacẽ sequitur iustificatio.

Tertiò sequitur magnificẽtia quæ duplex est.

Ostenditur q̃ nullũ malũ nocebit sanctis.

Malũ pœnæ duplex.

Quomodo omnia sint nobis data, dato Christo.

Lectio 7.

Quis accusabit aduersus electos dei? Deus qui iustificat. Quis est qui condemnet? Christus Iesus qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Sicut scriptũ est, Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

¶ Postquam Apostolus ostẽdit quòd sancti quos deus promouet nullum detrimentum pati possunt, qua si à malo pœnæ, hîc ostendit quòd nullum detrimentum pati possunt quasi à malo culpæ. Et primò ostẽ-

Ostenditur sanctos nullum malũ pati à malo culpæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit propositum. Secundò excludit quandam obuiationem, ibi (Christus Iesus &c.) Circa primum considerandum est quòd aliquis propter culpam læditur à duobus. Primo quidem ab accusatione. Secundò à iudice condemnante, Primò ergo ostendit quòd nulla accusatio possit esse sanctis dei nociua: & hoc ratione diuinæ electionis. Qui enim aliquẽ eligit ex hoc ipso eum approbare videtur. Sancti autem sunt electi à deo. Ephe.1, Elegit nos in ipso ante mũdi constitutionem, vt essemus sancti. Qui accusat, improbat eum quem accusat. Non est autem alicuius accusatio contra dei approbationem. Et ideo dicit, Quis accusabit, scilicet efficaciter aduersus electos id est, aduersus quos deus elegit, vt sint sancti. vnde dicitur Apoca.12, Proiectus est accusator fratrum nostrorum. Secundò quòd nullius accusatio potest esse sanctis nociua. Et hoc etiam ostendit ex alio dei beneficio, quo scilicet deus nos iustificat: quod quidem beneficium præmittit, dicens, Deus scilicet est qui iustificat, secundum illud quod suprà dictum est, Quos vocauit, hos & iustificauit. 1. Corinth.6, Sed iustificati estis. Cõdemnatio autem contra iniustos locũ habet. Quis est ergo qui cõdemnet iustificatos à deo? Iob.34, Ipso concedente pacem quis est qui condemnet? ¶ Deinde cùm dicit, [Christus Iesus,] excludit obuiationem. Posset aliquis timere ne à Christo Iesu aliquis accusaretur & condemnaretur tanquam transgressor mandati ipsius Christi, sicut & de Moyse dominus dicit Ioannis. 5, Est qui accusat vos Moyses in quo speratis. Et quòd etiam ab ipso condemnaretur, eo quòd ipse est constitutus à deo iudex viuorum & mortuorum: vt dicitur Act.10. Ipse etiam est immunis à peccato. 1, Corinth. 2, Qui peccatum non fecit, & ideo idoneus videtur ad accusandũ & cõdemnandum, secundum illud Ioan. 8, Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Et ideo dicit Christus Iesus, quasi diceret, Nunquid Christus Iesus accusabit aduersus electos dei, vel etiam eos condemnabit? Et ostendit quòd non, quia etiam ipse secundum humanitatem suam magna beneficia satis confert, sicut & secundum suam diuinitatem. Et ponit quatuor humanitatis ipsius beneficia. Primò quidem mortem cùm dicit, (Qui mortuus est.) scilicet pro nostra salute. 1, Petri.3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò resurrectionem per quam. s. nos viuificat, & nunc vita spirituali, & tandem vita corporali. Vnde subdit, Qui & resurrexit. vt suprà.4, Resurrexit propter iustificationem nostram. Addit autem, immo, quia potius est nunc commemorandus ex virtute resurrectionis quàm ex infirmitate passionis. 2, Corint. vlt, Nam si crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit ex virtute dei. Tertiò ipsam patris consessionem cùm dicit, (Qui est à dextris dei,) id est, in æqualitatẽ dei patris secundum naturam diuinam, & in potioribus bonis eius secundum naturam humanam. Et hoc etiam est ad gloriam nostram, quia vt dicitur Ephe.2, Consedere nos fecit in cælestibus in Christo Iesu. Inquantum enim nos mẽbra eius sumus, nos in ipso deo patri consedemus. Apoc. 3, Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici & sedi cum patre meo in throno eius. Quartò interpellationem eius cùm dicit, (Qui etiã interpellat pro nobis) quasi aduocatus noster existẽs. 1, Ioannis. 2, Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Ad officium aduocati pertinet, nõ quòd accuset vel condemnet, sed magis accusatorem repellat, & condemnationem impediat. Dicitur autem pro nobis interpellare dupliciter. Vno modo pro nobis orando, secundum illud Ioannis.17, Non pro his rogo tantùm, scilicet apostolis, sed his qui credituri sunt per verbum eorum in me, Nunc autem eius interpellatio pro nobis est voluntas ipsius de nostra salute. Ioannis.17. Volo vt vbi sum ego & illi sint mecum. Alio modo interpellat pro nobis humanitatem pro nobis assumptam, & mysteria in ea celebrata conspectui patri semper representando. Hebr.6, Introiuit in ipsum cælũ, vt appareat nunc vultui dei pro nobis. ¶ Deinde cùm dicit, [Quis ergo nos separabit &c.] infert conclusionem ex dictis. Et quia hæc conclusio quasi incredibilis videtur inexpertis, proponit eam per modum quæstionis, vnde tria facit. Primò proponit quæstionem. Secundò ostendit necessitatem quæstionis propositæ, ibi, (Sicut scriptum est &c.) Tertiò ponit solutionem, ibi, (In his omnibus &c,) Potest autem hæc quæstio ex præmissis duplici ratione concludi. Primò quidem sic, Tot beneficia sunt nobis diuinitus collata, & tam efficacia vt nullus contra ea possit. Omnia autem prædicta beneficia ad hoc tendunt vt nos simus in charitate radicati & fundati. vt dicitur Ephe.3. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? qua scilicet Christum diligimus & proximum, secundũ quòd ipse præcepit. Ioannis.13, Mandatum nouum do vobis &c. Alio modo sic, Dictum est quòd magna beneficia deus sanctis suis confert, ex quorum consideratione à deo charitas Christi in cordibus nostris feruet, quòd nihil eam extinguere potest. Cantico. vlti. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Proponit autẽ mala per quorũ passionem aliquis credi posset vt charitatẽ Christi desereret. Et primò ponit ea quæ pertinent ad vitam. Secundò id quod pertinet ad mortem. Circa verò ea quæ in vita imminent sustinenda, primò ponit mala præsentia, secundò futura. Circa præsentia verò primò ponit ea quæ pertinẽt ad tolerantiam malorum. Secundò ea quæ pertinent ad defectum bonorum. Mala autem perpessa considerari possunt dupliciter. Vno modo secundum quòd sunt in patiente qui dupliciter ab eis affligitur, scilicet exterius secundum corpus. Et ad hoc pertinet tribulatio. Dicitur enim à tribulis quæ sunt herbæ pungitiuæ. Gene.3, Spinas & tribulos germinabit tibi. Vnde aliquis tribulari dicitur cùm exterius pungitur. Nec tamen propter hoc iusti vincuntur. Psal. Multæ tribulationes iustorũ, & de his omnibus liberabit eos dominus. Affligitur etiã homo ab eis per interiorem anxietatẽ cordis, dũ. s. aliquis nõ videt quo diuertat, vel quomodo euadat. Et quantũ ad hoc subdit, An angustia: Danie.13, Angustiæ mihi sunt vndique & quid eligam ignoro. Alio modo huiusmodi mala cõsiderari possunt secundũ quòd sunt in agente. Et quantũ ad hoc subdit, An persecutio? Quãuis em̃ persecutio ad hoc propriè pertinere videatur quòd aliquis aliũ persequitur effugando, secundum illud Matthæi.10. Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliã. tamen communiter persecutio accipi potest pro inflictione cuiuslibet nocumenti. Psal. Multi persequũtur me qui tribulant me. Deinde ponit mala quæ pertinent ad subtractionẽ bonorũ quæ sunt necessaria vitæ, s. cibus & vestimenta, secundum illud. 1. Tim.6, Habentes alimenta & quibus tegamur his cõtenti simus. Ad subtractionem autẽ cibi pertinet fames. vnde subdit, An fames? Ad subtractionẽ autẽ vestitus pertinet nuditas. vnde subdit, An nuditas? 1, Cor.4, Vsq; in hanc horã esurimus & sitimus, & nudi sumus. Quãtum ad mala futura subdit, An periculũ. s. imminens in futurũ. 2. Cor.12, Periculis fluminũ, periculis latronum.

Si Christus nõ resurrexisset, non fuissemus iustificati

Christus dicitur pro nobis interpellare dupliciter.

Quantum autem ad mortem subdit, An gladius? Hebræorum vndecimo, In occisione gladii mortui sunt ¶ Deinde cùm dicit, [Sicut scriptum est, &c.] ostendit huius quæstionis necessitatẽ per hoc q̃ dicit q̃ sanctis omnia ista imminebant patienda, propter Christi charitatẽ. Et inducit verba Psalmistæ quasi in persona martyrum proposita. In quibus primò ponit causam passionis. Martyrem enim nõ facit pœna, sed causa, vt dicit Aug. Vnde dicit propter te Mat.10, Qui perdiderit animã suam. i. vitam q̃pter me, inueniet eã. 1. Pet.4, Nemo vestrum patiatur vt fur aut homicida. Si autẽ vt Christianus, non erubescat. Patitur etiam propter Christũ, non solùm qui patitur q̃pter fidẽ Christi, sed etiã qui patitur pro quocunq; iustitiæ opere pro amore Christi. Mat.5, Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiã. Secũdò ponit grauitatẽ passionis cùm dicit, Mortificamur. i. morti tradimur. Hester 7, Traditi sumus ego & populus meus vt cõteramur & iugulemur, & pereamus. Tertiò continuitatẽ persecutionis, cùm dicit, [Tota die.] i. per totum tẽpus vitæ. 2. Cor.4, Semper nos qui viuimus in mortem tradimur propter Iesum. Quartò prõptitudinem persequentium ad occidendũ cùm dicit, [Estimati sumus vt oues occisionis.] i. deputatæ vt occidãtur in macellum, quæ cum studio occidũtur. Ita & sancti ex ꝓposito & cum studio occidebãtur. Io.16, Venit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obsequiũse præstare deo. Zach.11, Pasce pecora occisionis quę qui possedebant, occidebãt. ¶ Deinde cùm dicit, [Sed in his omnibus.] soluit quæstionẽ. Et primò proponit solutionem, dicens, [Sed in his omnibus.] s. malis quæ suprà posui, superamus, dum. s. circa omnia illibatam charitatem seruamus. Sapien.10, Certamen forte dedit illi vt vinceret. Et hoc non nostra virtute, sed per auxiliũ Christi, vnde subdit, Propter eum qui dilexit nos. i. ꝓpter eius auxilium, vel propter affectũ quem ad eũ habemus: nõ quasi nos primò dilexerimus eum, sed quoniã ipse prior dilexit nos, vt dicitur. 1. Io.4. & 1. Cor.15, Gratias deo qui dedit nobis victoriã per Iesum Christum. Secundò ibi, [Certus sum.] manifestat solutionem ostendens inseparabilem esse sanctorũ charitatem. Et primò ostendit q̃ non potest separari à creaturis quæ sunt. Secundò q̃ nec etiam à creaturis quæ non sunt, sed esse possent, ibi, [Neque creatura alia.] Circa primum duo facit. Primò ponit ea quæ sunt in homine, dicẽs, Certus sum enim quia neq; mors quæ est præcipuũ inter terribilia, neq; vita quæ est præcipuũ inter appetibilia. s. poterit nos separare à charitate dei. Infrà.14, Siue viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. In his autẽ duobus includũtur omnia quæ suprà posuit. Nam sex præcedentia pertinent ad vitam. Vnum autem. s. gladius pertinet ad mortem, vt suprà dictum est. ¶ Deinde ponit ea quæ sunt exterius, inter quæ primò ponit spirituales creaturas, dicens, [Neq; angeli.] qui. s. sunt minores deputati ad custodiam hominum singulorum. Psal. Angelis suis mandauit de te. Neq; principatus. s. qui sunt deputati ad custodiam Gẽtium. Danie.10. Nunc reuertar vt prælier aduersus principem Persarum. Cùm enim egrederer apparuit princeps Græcorũ veniens, & nemo est adiutor meus nisi Michael noster princeps. Addit autem, Neq; virtutes, qui est supremus ordo ministrantium. Luc.21, Virtutes cælorum mouebuntur. Potest autẽ hoc intelligi dupliciter. Vno modo de malis angelis qui contra sanctos decertant. Ephe.6, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates. Alio modo potest intelligi de bonis. Et secundum hoc, vt Chrysostomus dicit in libro de cõpunctione cordis, hoc dicebat non q̃ angeli affectare possent aliquando eũ à Christo separare, sed etiã ea quæ sunt impossibilia: verbi gratia fieri posse dixit magis q̃ se ab amore Christi separari. Vnde subdit, Neq; fortitudo. Sic ergo facit beatus hic eximius amator Christi omnia quæ sunt & quæ erunt, quæq; accidere possunt, & quæ omnino non possunt, simul vno sermone cõplectitur. Et simile est quod dicitur Galat.1, Licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euãgelizaui vobis, anathema sit. ¶ Deinde posuit etiam creaturas sensibiles, quarum duplicem diuersitatẽ ponit. Primò quidem secundũ tempus quod diuersificantur secundum præsens & futurum. Vnde dicit, Neq; instantia. i. præsentia siue dolorem, siue delectationem inferant. 2. Cor.4, Non contemplãtibus nobis ea quæ videntur. Addit autem, Neq; futura: quorum nec timor, nec desiderium potest nos separare à Christo. Vnde dicebat Act.21. Ego non solùm alligari, sed & mori in Hierusalẽ paratus sum propter nomen domini Iesu. ¶ Deinde ponit diuersitatem sensibiliũ creaturarum ex parte magnitudinis: & primò tangit magnitudinẽ virtutis cùm dicit, [Neq; fortitudo.] id est neq; creatura fortis potest me separare à Christo, puta fortis ignis, aut fortis aqua: quia vt Cantic.8. dicitur, Fortis est vt mors dilectio. ¶ Deinde ponit magnitudinem dilectionis, describens eam secundum ea quæ propriè conueniunt corporibus. s. altum & profundum. Vnde dicit, [Neque altitudo.] ex qua. s. aliquis mihi minaretur præcipitium: sicut dicitur Luc.4, Quòd duxerunt Iesum vsque ad supercilium montis vt præcipitarent eum. Neq; profundum in quo aliquis submersionem minaretur. Psal. Infixus sum in limo profundi. Possunt etiam hęc tria ad res humanas referri. Tripliciter enim aliquis homo posset à deo aliquẽ auertere. Vno quidẽ modo, cogẽdo per fortitudem. Sed sicut dicitur. 1. Regũ: 2, Nõ est fortis sicut deus noster. Secundò stupefaciẽdo per altitudinem authoritatis: sed de deo dicitur in Psal. Tu solus altissimus super omnẽ terram. Tertiò seducendo per profundum sapientię: sed de eo dicitur Iob 11, Profundior inferno: & vnde cognosces? Possunt etiã hęc duo, altitudo & profundum, ad prospera & aduersa referri, secundum illud. 2. Corin.6, Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, vel secundum Chrysostomum in libro de compunctione cordis, quòd ait, Altitudo & profundum non mihi aliud indicare videntur, quàm regnum cælorum & gehennam. Quasi dicat, Nec si à regno decidere me necesse sit, aut etiam in gehennam trahi pro Christo, nec hoc mihi quidem metuendum est. Quantum autem ad ea quæ non sunt, sed possunt esse, subdit, Neque creatura alia: quod vtique secũdum Chrysostomum de his dicit quæ non sunt, quasi illi non sufficiant omnia quæ sunt, sed illa quæ non sunt, prouocat quodammodo ad certamen. Nihil, inquit, istorum poterit nos separare à charitate dei. 1. Corinthio.13, Charitas nunquam excidit. Quæ quidem charitas dei est in Christo Iesu domino nostro, quia, scilicet, per eum data est nobis inquantum spiritum sanctum nobis dedit. Lucæ 12, Ignem veni mittere in terrã, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

Declaratur quo ordine gelizata est virtꝰ in salutẽ Iudæo primum et Græco, et q̃ iustus ex fide viuit: et hoc istis trib⁹ cp. declaratur nẽpe modus quo euangeliũ est virtꝰ Iudæo primũ et Græco, et modꝰ est q̃ aliis Iudæis ꝙfuit, Græci autẽ seu Gẽtibus ꝙfuit cõmunitet et horũ causa ex parte dei fuit, diuinũ ꝙ positum ex parte autẽ holm fuit, qa Gẽtes cõfisæ sunt in fide Christi Iudæi autẽ iustitia legis: et hoc cap. agit de electiõe Gẽtũ, sed prio mittio cõmoratdignitatẽ Iudæorũ ostẽdens suũ affectũ ad eos

quid volo nisi vt accendatur? Sed cùm scriptum sit, Eccl. 9, Nescit homo vtrum amore vel odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta: quid est hoc q̃ dicit se esse certũ q̃ nihil possit eum à charitate separare? Ad quod dici potest q̃ Apostolus nõ loquitur singulariter de seipso: sed loquitur in persona omniũ prædestinatorum, de quibus propter certitudinem prædestinationis annuntiat q̃ nihil eos à charitate possit separare. Potest etiam ista certitudo causari ex virtute charitatis quæ quantum in se est ab aliquibus nõ potest separari, cùm deum super omnia diligant. Quòd autem aliquis interdum à charitate recedat nõ est propter defectum charitatis, sed propter defectum liberi arbitrii. Si autẽ Paulus hoc dicit de seipso, de hoc certus esse nõ poterat, nisi fortè per reuelationem: quia dictũ est ei, Sufficit tibi gratia mea. 2. Cor. 12, Nam quantum ad possibilitatem liberi arbitrii, ipse alibi dicit. 1. Corin. 6, Ne fortè cum aliis prædicauerim ipse reprobus efficiar.

Caput 9.

Veritatem dico in Christo non mentior, testimonium perhibẽte conscientia mea in spiritu sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundum carnem qui sunt Israelitæ, quorũ adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium. & promissa, quorum patres ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in sæcula, Amen.

¶ Apostolus suprà necessitatem & virtutẽ gratiæ demonstrauit, hîc incipit agere de ordine gratiæ, vtrum ex sola dei electione detur, aut detur ex meritis præcedentium operum occasione accepta ex eo q̃ Iudæi qui videbãtur diuinis obsequiis mancipari, exciderãt à gratia. Gentiles autẽ ad eam erant admissi qui prius fuerant à deo alieni. Primò igitur agit de electione Gentiũ. Secundò de casu Iudęorum. cap. 10, [Fratres voluntas quidem cordis mei, &c.] Circa primum duo facit. Primò cõmemorat dignitatem Iudæorum. Secundò ostendit quomodo Gentiles ad illam dignitatem sunt assumpti, ibi. [Non autem q̃ exciderit.] Circa primum duo facit. Primò Apostolus ostendit effectum suum ad gentem Iudæorum, ne ea quæ cõtra eos dixit vel dicturus est, ex odio dicere videatur. Secundò eorũ dignitatem ostẽdit, ibi, [Qui sunt Israelitæ, &c.] Circa primum duo facit. Primò confirmat dicenda per simplicem assertionem, dicens, Veritatẽ dico, quod maximè cõuenit prædicatori, qui est testis veritatis. Prouer. 8, Veritatẽ meditabitur guttur meum. Zach. 8, Pacem & veritatem diligite. Et quia quandoq; aliquis veritati quam loquitur aliquod mendacium interserit, ad hoc excludendum subdit, Non mentior. Ephe. 4, Deponentes mendacium loquimini veritatem. Secundò confirmat quæ dicenda sunt per iuramentum, quæ est quædam confirmatio per testimoniũ ineffabilis veritatis. Tales autẽ sunt testes sanctorum. Primò quidem deus, secundum Iob. 16, Ecce in cælo testis meus. Et ideo dicit, In Christo Iesu, id est, per Christum Iesum qui est veritas absq; mendacio. 2. Corin. 1, Dei enim filius qui prædicatus est in vobis nõ fuit in illo, est, & non. Secundò testis ineffabilis sanctorũ est eorũ conscientia, vnde subdit, Testimonium perhibente mihi conscientia mea. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est testimonium cõscientię nostræ. Et quia interdum cõscientia errat nisi per spiritum sanctum rectificetur subdit, In spiritu sancto, suprà octauo, Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro. ¶ Deinde cùm dicit, [Quoniam tristitia, &c.] ostendit suum affectum ad Iudæos per dolorẽ quem de eorum casu patiebatur, quem quidẽ primò exponit. Secundò eius signũ ponit cùm dicit, [Optabã, &c.] Exaggerat autem suũ dolorem tripliciter. Primò quidẽ ex eius magnitudine. Quoniã mihi tristitia est magna quia. s. est de magno malo. i. de excidio tãtæ gentis. Threno. 2, Magna est velut mare cõtritio tua. ¶ Sed cõtra hoc videtur esse quod dicitur Eccl. 3, Tristitiã non des animæ tuæ, quod videtur sententiæ Stoicorum cõsonare, qui tristitiam omnino ab animo sapientis propellebãt. Cùm enim tristitia sit de malo præsenti: nõ potest sapiẽti cõpetere, cui nullum malum est præsens. Nõ enim æstimabãt aliquid esse bonum nisi honestum, & malum nisi peccatum. Sed hæc opinio refellitur dupliciter. Primò quidẽ quia corporales defectus, licet nõ sint simpliciter mala, quibus. s. homines fiãt mali, sunt tamen quædã mala quæ natura abhorret. Vnde & dominus pro his tristatus legitur, Mat. 26, Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Secũdò cùm ex charitate homo debet suum diligere proximum sicut seipsum, imminet sapiẽti tristitia laudabilis de peccato proximi sicut de peccato suiipsius, vnde Apostolus dicit. 2. Cor. 12, Et lugeã multos ex eis q̃ peccauerũt. Sic igitur reprobatur sæculi tristitia quæ mortem operatur, procedens ex amore sæculi: sed tristitia quæ est secundũ deum vtpote ex diuina charitate procedens salutem operatur, vt dicitur. 2. Cor. 7, Et talis fuit ista tristitia. Secundò exaggerat eam ex cõtinuitate, vnde subdit, Et continuus dolor. Non q̃ continuo actu doleret, sed secũdum habitum. Hiere. 9, vt plorẽ die ac nocte interfectos populi mei., Tertiò exaggerat eam ex sui veritate, est dicit Cordi meo. non enim erat superficialis sed in corde radicata Thren. 1. Multi gemitus mei & cor meum merens. ¶ Deinde cùm dicit, [Optabam enim, &c.] ponit signum doloris, dicens, Optabam enim ego ipse qui tam ferũs sum in charitate Christi, vt supra ostensum est anathema esse à Christo pro fratribus meis. Vbi primò sciendum est quod anathema est Græcum, & cõponitur ab ana quod est sursum, & thesis quod est positio, vt dicatur anathema quasi sursum positũ: quia. s. cùm capiebatur aliquid in præda quod nolebant esse in vsu hominũ suspendebant illud in templo. Et inoleuit vsque adhuc vt ea quæ sunt separata ab hominũ cõmuni vsu anathema vocarẽtur. vnde Iosue. 6, dicitur, Sit ciuitas hęc anathema, & omnia quę in ea sunt domino. Dicit ergo optabã egoipse anathema esse à Christo. i. separatus ab eo. quod quidẽ fit dupliciter. Vno modo p culpã, per quã aliquis à charitate Christi separatur, eius præceptũ non seruans. Io. 14, Si diligitis me, mãdata mea seruate. Sic autẽ Apostolus non poterat optare esse anathema à Christo pro quacunque causa vt ex supradictis in 8. capit. patet. Est enim hoc contra ordinem charitatis quo quis tenetur deum super omnia diligere, & salutem suam plusquam aliorum. Et ideo non dicit, Opto, sed Optabam, scilicet, tempore infidelitatis, sed secundum hoc nihil magnum dicit Apostolus: quia tunc etiam propter se volebat esse separatus à Christo. Vnde & quædam glossa exponit quòd dicit, Tristitia magna est mihi: de tristitia qua dolebat de præterito statu peccati, in quo à Christo voluerat esse separatus. Alio modo potest aliquis esse separatus à Christo, id est à fruitione Christi quæ habetur in gloria. Sic autem separari à Christo volebat Apostolus pro salute gentilium, nedum pro conuersione Iudęorum, secundum

Dupliciter quis est anathema à Christo.

illud Phil. 1. Desiderium habens dissolui & cum Christo esse, multo melius permanere in carne necessarium propter vos. Et hoc modo dicebat, Optabã. s. si fieri posset anathema esse. i. separatus à gloria, vel simpliciter vel ad tempus propter honorem Christi qui est ex conuersione Iudæorũ, secundum illud Prouerb. 14, In multitudine populi dignitas regis. Vnde Chrysosto. in libro de cõpunctione cordis, Ita totam eius mẽtem deuicit amor, vt etiam eo q̃ præ cæteris omnib⁹ amabilius erat esse cum Christo rursum idipsum, quia ita placeret Christo contemneret, sed & cælorum regna quod videbatur laborum esse remuneratio pro Christo, nihilominus cedere pateretur. Et causam tanti effectus ostendit, subdens, Pro fratribus meis. Vnde Ecclesiast. 25, dicitur quòd tria sunt probata coram deo & hominibus, concordia fratrum. Et ne hoc intelligeretur de his qui erant spiritualiter in Christo fratres, secundum illud Matth. 23. Omnes vos fratres estis. subiungit, Qui sunt cognati mei secũdum carnẽ. 2. Corinth. 11, Semẽ Abrahæ sunt & ego. ¶ Deinde cùm dicit, [Qui sunt Israelitæ.] ostendit dignitatem Iudæorum vt eius tristitia videretur esse rationabilis propter pristinam dignitatem populi pereuntis. Propensius enim est malum, dignitatem perdidisse quàm nunquam habuisse, vt dicit glosa, Et non solùm ex affectu carnali procedens. Ostendit autem eorum dignitatem tripliciter. Primò quidem quantum ad suam gentem cùm dicit, [Qui sunt Israelitæ,] id est à genere Iacob descendentes, qui est dictus Israel. Gene. 32, &. 2. Corinth. 11, Israelitæ sunt & ego. Et hoc ad dignitatem pertinet. Dicitur enim Deut. 4, Non est alia natio tam grandis, &c. Secundò ostendit dignitatem illius gentis ex dei beneficiis, inter quæ primò ponit spiritualia beneficia, quorũ vnum respicit præsens. Et quantum ad hoc dicit, Quorum est adoptio filiorũ dei. vnde dicitur Exod. 4, Primò genitus meus Israel. Et hoc quidem dicitur quantũ ad spirituales viros qui fuerunt in illo populo. Quantum ad carnales verò suprà. 8. innuit q̃ acceperunt spiritum seruitutis in timore. Aliud verò beneficium ponit quod respicit futurũ cùm dicit, Et gloria. s. filiorum dei eis repromissa. In cuius signum legitur Exod. vlti. Quòd gloria domini implenit tabernaculum. ¶ Deinde ponit alia beneficia figuralia, quorum tria sunt figura præsentis spiritualis beneficii. Et horum primùm est testamẽtum. i. pactũ circuncisionis Abrahæ datũ, vt dicitur Gene. 17, Quanuis hoc possit referri ad testamentum nouum quod primò Iudæis est prædicatum. Vnde & dominus dicebat Matth. 15, Non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel. Et Hiere. 31, dicitur, Feriam domui Israel fœdus nouum. Secundum est lex data Moysi. Vnde & subdit, Legislatio. Eccle. 24, Legem mandauit nobis Moyses. Tertium est cultus diuinus, cùm dicit, Et obsequium quo. s. deo seruiebant, omnibus aliis gẽtibus seruiẽtibus idolis. Esa. 44, Et nũc serue meus Iacob rectissime quem elegi. ¶ Deinde ponit id quod pertinet ad futuram gloriam, cùm dicit, (Et promissa.) Promissiones enim factæ in veteri testamẽto implętæ per Christum, Iudæis præcipuè factæ videntur. Vnde dicitur infrà. 15, Dico Iesum Christum ministrum fuisse circuncisionis ad confirmandas, &c. Fuerunt autem eis multæ promissiones factæ de bonis terrenis, vt patet Leui. 26, & Deut. 18. Sed per illa temporalia bona, spiritualia figurantur. Tertiò autem describit dignitatem Iudæorum ex origine, cùm dicit, (Quorum patres.) quia. s. secũdum carnem sunt progeniti ab illis patribus qui fuerũt maximè deo accepti. Deut. 4. Dilexi patres tuos & elegi semen eorũ. Osęæ. 9, Quasi prima poma ficulneæ eius vidi patres eorum. Quartò ostẽdit dignitatem eorũ ex prole, cùm dicit, Ex quib⁹ & Christus est genitus secundum carnem. sicut ipse dicit Ioan. 4, Salus ex Iudæis est. Et ne hoc parũ videatur, ostendit Christi dignitatem, dicens, Qui est super omnia deus benedictus in sæcula, Amen. 1. Ioan. vlt. Hîc est verus deus & vita æterna. In quibus verbis quatuor hæreses destruuntur. Primò quidem Manichei qui dicebat Christum habuisse corpus phantasticum & non verum, quod remouet per hoc quòd dicit, secundum carnem. Habet enim veram carnem, secundum illud Luc. vlti. Spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Secundò hæresis Valẽtini qui dicit Christum non de massa humani generis, sed de cælo corpus attulisse. Quod quidem excludit in hoc quòd dicit Christum ex Iudæis secũdum carnem esse, secundum illud Matth. 1. Liber generationis Iesu Christi filii Dauid. Tertiò hæresis Nestorii qui posuit alium esse filium hominis, alium dei: contra quem Apostolus hîc dicit, quòd ille est ex patribus secundũ carnem qui est deus super omnia. Quartò excluditur hæresis Arrii qui dicebat Christum esse minorem patre, & quòd est creatus ex nihilo. Contra quorũ primum dicit q̃ est super omnia. Contra secundũ q̃ est benedictus per omnia sæcula. Hoc enim de solo deo dicendũ est q̃ eius bonitas duret in sæcula.

Quatuor hæreses destruuntur.

Lectio 2.

Non autem quòd exciderit uerbum dei. Non enim omnes qui ex circuncisione sunt Israel, hi sunt israelitæ, neque qui semen sunt Abrahæ omnes filij. Sed in Isaac uocabitur tibi semen, id est non qui filij carnis hi filij dei: sed qui filij sunt, promissiones æstimantur in semine, Promissionis enim uerbum hoc est. Secundum hoc tempus ueniam, & erit Saræ filius. Non solùm autem illa, sed & Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patris nostri. Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

Ostenditur gentes esse assumptas ad dignitatem Iudæorum & eos esse filios q̃ sunt filij imitatione utpote filios Abraham & Iacob q̃ habent & imitatur fidem eorum & tales ostendit esse filios dei, hãcque filiationem esse ex sola electione dei.

¶ Postquam Apostolus posuit dignitatẽ Iudæorum, nunc ostendit quòd ista dignitas non pertinet ad eos qui carnaliter processerunt ab antiquis patribus, sed ad spirituale semen quod est à deo electum. Et primò ostendit quòd huiusmodi dignitas proueniat ex electione diuina. Secundò ostendit quòd hæc electio communiter pertinet ad Iudæos & ad gentiles, ibi, [Quos etiam vocauit non solùm, &c.] Circa primum duo facit. Primò ostendit quomodo ex electione diuina homines spiritualem dignitatem consequuntur. Secundò mouet quæstionem de iustitia diuinæ electionis, ibi, (Quid ergo dicemus?) ¶ Circa primum duo facit. Primò proponit quod intẽdit. Secundò ostendit propositum, ibi, [Sed in Isaac, &c.] ¶ Circa primum duo facit. Primò ponit firmitatem diuinæ electionis. Secundò ostendit in quibus impleatur, ibi, [Non enim omnes, &c.] ¶ Dicit ergo primò, ita dictum est quòd eorũ sunt promissa & adoptio filiorum, & gloria, pro quorum casu est mihi magna tristitia & continuus dolor. Non autem est hoc sic intelligendum quòd verbum dei exciderit. i. frustratũ sit, quia & si non habet locũ in quibusdam qui exciderunt, habet locum in aliis. Esa. 55, Verbum quod egreditur ex ore meo non reuertetur ad me vacuum, &c. Psal. In æternum domine permanet verbum tuum. ¶ Deinde cùm dicit, [Non enim, &c.] ostendit quomodo & in quibus verbũ dei exciderit. Circa quòd considerandũ est q̃ Iudæi de duobus præcipuè gloriabantur, videlicet de Abrahã

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui primò accepit pactum circuncisionis à domino, vt dicitur Gene.17. Et de Iacob siue Israel cuiustota posteritas in populo dei cõnumerabatur. Non autem ita fuit de Isaac. Nam posteritas filii eius Esau ad populum dei non pertinebat. Vnde Apostolus ostendit propositum. Primò quidem per comparationem ad Iacob, dicens, Non enim omnes qui sunt ex Israel. i. ex Iacob secũdum carnem progeniti, hi sunt veri Israelitæ, ad quos pertinent dei promissa, sed illi qui sunt recti & videntes deum per fidem. Esa. 44, Rectissime quem elegi. Vnde & dominus dicit Nathanaeli. Io. 1, Ecce verus Israelita in quo dolus non est. Hoc autem nomen Israel impositum fuit Iacob ab angelo. vt patet Gene. 32. Secundò ostendit idem, propter comparationem ad Abraham dicens, Neque omnes qui sunt carnale semen Abrahæ, sunt spirituales Abrahæ filii quibus deus benedictionem repromisit, sed solùm illi qui eius fidem & opera imitantur. Ioan. 8, Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. ¶ Deinde cùm dicit, [Sed in Isaac, &c.] manifestat propositum. Et primò quantum ad Abraham. Secundò quantum ad Iacob, ibi, [Non solùm autem illa, &c.] Circa primũ tria facit. Primò proponit authoritatem scripturæ, dicens, (Sed in Isaac vocabitur tibi semen. Hoc dominus dixit Abrahæ, vt habetur Gene. 21, Vbi agebatur de expulsione Hysmaelis. Quasi dicat, Non omnes qui nati sunt carnaliter ab Abraham pertinent ad illud semen cui facta est repromissio, secundum illud Galat. Abrahæ dictę sunt repromissiones & semini eius. Sed illi qui similes sunt Isaac. ¶ Deinde cùm dicit, [Id est non qui filii, &c.] exponit authoritatem inductam secundum quòd facit ad propositum. Ad cuius euidentiam accipiẽdum est quod Apostolus dicit Galat. 4, Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & alium de libera: sed qui de ancilla scilicet Hysmael, secundum carnem natus est, quia. s. secundum legem & consuetudinem carnis ex iuuencula natus est: qui autem ex libera. s. Isaac per repromissionem & non secundum carnem. i. non secundum carnis legem & consuetudinem, quia natus est ex sterili & vetula, vt habetur Gene. 18, Quanuis sit natus secundum carnem, id est secundum substantiam carnis quam accepit à parẽtibus. Ex quo Apostolus hîc accipit quòd illi non adoptantur in filios dei qui sunt filii carnis. i. ex hoc ipso quòd secundum carnẽ progeniti sunt ab Abraham, sed illi æstimantur in semine quibus facta est repromissio quia sunt filii promissionis. i. illi qui ex gratia promissionis diuinæ facti sunt filii Abrahæ secundum imitationem fidei, secundum illud Matth. 3, Potẽs est deus de lapidibus his suscitare filios Abrahæ. Sicut etiam Hysmael secundum carnem natus, est non computatus in semine, sed Isaac per repromissionem natus. ¶ Tertiò, ibi, [Promissionis enim, &c.] probat conuenientem fuisse suam expositionem qua per Isaac significari dixit eos qui sunt filii repromissionis, quia. s. Isaac per promissionem natus est. Vnde dicit, (Promissionis enim.) Hoc verbum est quod angelus immo dominus in angelo dixit ad Abraham Gene. 18, Secundum hoc tempus veniam, quo significatur tempus gratiæ. Gal. 4, Cùm venit plenitudo temporis, misit deus filiũ suum. (Et erit Saræ filius.) scilicet per gratiam repromissionis. Vnde & Gala. 4, dicitur, Vt adoptionem filiorum reciperemus. ¶ Deinde cùm dicit, [Non solùm autem illa, &c.] manifestat propositum quantum ad Iacob. Et primò ponit quod intendit. Secundò manifestat propositum, ibi, [Cùm enim nondum nati, &c.] Dicit ergo primò, Non solùm illa. s. Sara habuit filium de quo facta est promissio, sed & Rebecca habens in vtero duos filios, quorum vnus pertinebat ad promissionem, alius ad carnem solùm, & hoc ex vno concubitu Isaac patris nostri. Dicitur enim Gene. 25, Quòd Isaac rogauit pro vxore sua eo quòd sterilis esset, & dedit dominus conceptum Rebeccæ & collidebantur in ventre eius paruuli. ¶ Et est notandum quòd hoc Apostolus inducit contra Iudæos qui reputabant se dei gratiam adepturos propter merita patrum contra quos dicit de viris iustis Ezechielis. 14, Quòd filium & filiam non liberabunt, sed ipsi in iustitia sua liberabuntur. Vnde & Ioannes Iudæis dicebat Matthæi 3, Ne ceperitis dicere, Patrem habemus Abraham, &c. ¶ Contra horum opinionem ergo primò induxerat quòd de filiis Abrahæ vnus erat electus, & alius reprobatus. Possent autem hoc ascribere vel diuersitati matrum, quia Hysmael natus est de ancilla, & Isaac de libera, vel diuersitati meritorum patris, quia Hysmaelem genuit incircunciſus, Isaac autem circuncisus. Vt igitur omne subterfugium excludatur, inducit exempla vbi vnus eligitur & alius reprobatur eorum qui non solùm ab vno patre, sed etiam ab vna matre sunt geniti & eodem tempore, immo ex vno concubitu. ¶ Deinde cùm dicit, [Cùm nondum, &c.] ostendit propositum & primò per authoritatem Gene. 25, Per authoritatem prophetæ, ibi, [Sicut scriptum est, &c.] Circa primũ tria facit. Primò designat tempus promissionis & dicit quòd per repromissionem est vnus filiorum Rebeccæ alii prælatus cùm nondum nati fuissent. Et sicut per superiora excluſit opinionem Iudæorum de meritis patris confidentium, ita etiam per hoc excludit errorem Manicheorum qui diuersitatem eorum quæ hominibus accidũt, naturalitati ascribunt, vt. s. vniuscuiusque vita & mors dispensatur secundum constellationem sub qua natus est, contra quod dicitur Hier. 10, A signis cæli nolite metuere quæ gentes timent. Subdit autem, (Aut aliquid egissent boni aut mali.) vbi excluditur error Pelagianorum qui dicunt secundum merita præcedentia gratiam dari: cùm tamen scriptum sit Tit. 3, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam nos saluos fecit. Vtrunque autem horum ostenditur falsum, per hoc quòd ante natiuitatem & ante opera vnus filiorũ Rebeccæ alteri est prælatus. Excluditur per hoc etiam error Origenis qui posuit animas hominum simul cum angelis esse creatas & quòd pro meritis eorum quæ ibi egerunt bene vel male, diuersitatem vitæ sortiuntur, secundum quem non posset esse verum quod hîc dicitur, Cùm nondum aliquid mali vel boni egissent. Contra hoc autem est quod dicitur Iob. 38, Vbi eras cum me laudarent astra matutina, & iubilarent omnes filii dei? Possent enim secundum Origenis errorem respondere. Eram inter ipsos dei filios iubilantes. Secundò ostendit quid accipi posset ex ipsa promissione, quia vnus geminorum in vtero existentium alteri est prælatus, dicens, Vt propositum dei. s. volentis vnum præ alio magnificare, manens. i. firmum esset & hoc non secundum merita, sed secundum electionem, id est inquantum ipse deus spontanea voluntate vnum alteri præelegit, non quia sanctus erat, sed vt sanctus esset, secundum illud Ephe. 1. Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti. Hoc autẽ est propositum prædestinationis, de quo ibidem dicitur, Prædestinati secundum propositum voluntatis eius. Tertiò ponit promissionem, dicens, Non ex operibus quæ nulla præcesserunt, vt dictũ est, sed ex vocante. i. quòd ipsa gratia est vocãs.

Error Manichei & astrologorum.

Error Origenis.

de quo suprà dictum est, Quos prædestinauit hos & vocauit. dictum est ei. s. Rebeccæ, quia maior. s. Esau seruiet minori. s. Iacob. Quod quidem tripliciter potest intelligi. Vno modo secundum eorum personas, & sic intelligitur Esau seruisse Iacob, non directè sed occasionaliter inquantum persecutio quam ei intulit, in eius bonum cesit, secundum illud Prouer. 11, Qui stultus est seruiet sapienti. Secundò potest referri ad populos ex vtroque progenitos: quia Idumei aliquãdo fuerunt subiecti Israelitis, secundum illud Psal. In Idumeam extendam calciamentum meum. Et hoc videtur cõpetere his quæ præmittuntur in Gene. 25, Præmittuntur enim, duo populi ex ventre tuo diuidẽtur: populus populum superabit, & maior minori seruiet. Tertiò potest intelligi figuraliter dictum, vt per maiorem intelligatur populus Iudæorum, qui primò adoptionem filiationis accepit, secundum illud Exo. 4, Primogenitus meus Israel. Per minorẽ autem figuratur populus gentilium qui posterius est ad fidem vocatus, qui etiam figuratur per filiu prodigum. Luc. 15, Maior ergo populus seruiet minori, inquantum Iudæi sunt nostri capsarii custodientes libros ex quibus nostrę fidei testimonium perhibetur. Io. 5, Scrutamini scripturas. ¶ Deinde cùm dicit, [Sicut scriptum est, &c.] probat propositum ex authoritate prophetæ, dicens, Sicut scriptum est. s. 1. Malach. prophetæ ex persona dei, dicentis, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Dicit autem hîc quædam glo. Quòd id quod suprà dictũ est, maior seruiet minori, dictum est secundum præscientiam, Quod autem hic dicit est intelligendũ secundum iudiciũ, quia. s. deus propter bona opera dilexit Iacob, sicut & omnes sanctos diligit. Prouer. 8, Ego diligentes me diligo. Esau verò odio habui, propter peccata. sicut scriptum est Eccl. 12, Altissimus odio peccatores habet. Sed quia dilectio hominis præuenitur à dilectione dei, secũdum illud infrà. 10. Non quasi nos dilexerimus deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, oportet dicere q̃ antè Iacob dilectus sit à deo quàm ipse deum dilexerit. Nec potest dici quòd deus ex tẽpore eum diligere inceperit. Alioquin eius affectus esset mutabilis. Et ideo oportet dicere quòd deus ab æterno Iacob dilexit, vt dicitur Hiere. 31, In charitate perpetua dilexi te. Est autem in his verbis Apostoli considerandum quòd tria ponit in deo pertinentia ad sanctos, videlicet electionem per quam intelligitur prædestinatio & electio dei, quæ quidem realiter sunt idẽ in deo, sed differunt ratione. Nam ipsa dei dilectio dicitur secundum quòd vult bonum alicui absolutè. Electio autem dicitur secũdum quòd per bonum quod alicui vult, eum alteri præfert. Prædestinatio autem est secũdum quòd hominem dirigit in id bonum quod ei vult, diligẽdo & eligendo: & ideo secundum rationẽ prædestinatio sequitur dilectionem, sicut & voluntas de fine naturaliter præcedit directionem aliquorũ in finem. Electio autem & dilectio aliter ordinantur in deo & in homine. In homine enim electio præcedit dilectionem, voluntas enim hominis mouetur ad amandũ ex bono quod in re amata cõsiderat, ratione cuius ipsam præelegit alteri & præelectæ suum amorem impendit. Sed volũtas dei est causa omnis boni quod est in creatura, & ideo bonum per quod vna creatura præfertur alteri per modũ electionis, consequitur voluntatem dei quæ est de bono illius quæ pertinent ad rationem dilectionis. Vnde non propter aliquod bonum quod in homine eligat deus eum diligit, sed potius eo quòd ipsum diligit, præfert eum aliis eligendo. Sicut autem dilectio de qua hîc loquitur, pertinet ad reprobationem qua deus reprobat peccatores. Nec est dicendum quòd ista reprobatio sit temporalis, quia nihil temporale est in voluntate diuina, sed est ab æterno: quæ quidem quantum ad aliquid conuenit cum dilectione vel prædestinatione, quantum autem ad aliquid differt. Conuenit quidem quãtum ad hoc quòd sicut prædestinatio est præparatio gloriæ, ita reprobatio est præparatio pœnæ. Esa. 3, Præparata est ab Herithophet à rege præparata. Differt autem quantum ad hoc quòd prædestinatio importat præparationẽ meritorum quibus peruenitur ad gloriam, sed reprobatio importat præparationẽ peccatorum quibus peruenitur ad pœnam. Et ideo præscientia meritorum non potest esse aliqua ratio prædestinationis, quia merita præscita cadunt sub prædestinatione: sed præscientia peccatorum potest esse aliqua ratio reprobationis ex parte pœnæ quæ præparatur reprobatis inquantum. s. deus proponit se punire malos propter peccata quæ à seipsis habent, non à deo. Iustos autem proponit se præmiaturum propter merita quæ à seipsis nõ habẽt. Oseæ. 13, Perditio tua ex te Israel, tantũ in me auxiliũ tuum. Lectio. 3.

Tripliciter Esau seruiuit Iacob.

Iudæi sunt nostri capsarij seruantes libros fidei.

Tria in deo pertinentia ad sanctos.

Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud deum? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor cui misertus fuero, & misericordiam præstabo cui miserebor. Igitur non uolentis neque currentis, sed miserentis est dei. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitaui te ut ostendam in te uirtutem meam, & ut annuntietur nomen meum in uniuersa terra. Ergo cuius uult miseretur, & quem uult indurat.

¶ Postquam præmisit Apostolus quòd secundum dei electionem vnus alteri præfertur non ex operibus, sed ex gratia vocantis, hîc inquirit de iustitia huius electionis. Et primò proponit dubitationem. Secundò soluit, ibi, [Absit Moysi, &c.] Tertiò obiicit contra solutionẽ, ibi, [Dicis itaque mihi quid ad hæc, &c.] Dicit ergo primò, Dictum est quòd deus sine merito præcedente vnum eligit, & alterum reprobat. Quid ergo dicemus? Nunquid per hoc probari potest quòd sit iniquitas apud deum? videtur quòd sic. Pertinet enim ad iustitiam in distributionibus vt æqualiter æqualibus distribuatur. homines autẽ remota differentia meritorum sunt æquales. Si ergo absque consideratione meritorum deus inæqualiter distribuit vnum eligens & alium reprobans, videtur quòd sit in eo iniquitas, quod est contra illud quod dicitur Deutero. 32, Deus fidelis, & absque vlla iniquitate. Psal. Iustus es domine & rectum iudicium tuum. Est autem sciendum quòd Origenes hanc obiectionem soluere volens incidit in errorem. Ponit enim in suo periarchon, deum ab initio solum creaturas spirituales fecisse, & omnes æquales ne ex eorũ inæqualitate posset secũdum rationem prædictam iniquitas deo ascribi: sed postea creaturarum diuersitas subsecuta est ex diuersitate meritorum. Nam illarum creaturarum spiritualium quædam per amorem conuersæ sunt ad deum plus vel minus, & secundum hoc distincti sunt ordines angelorum: quædam verò aduersę sunt à deo plus vel minus & secundũ hoc alligatæ sunt corporibus vel nobilibus vel innobilibus, quædam quidem cælestibus corporibus, quædam autem corporibus dæmonum, quædam autem corporibus hominum: & secundum hoc ratio condẽdi & distinguendi creaturas corporeas est peccatum spiritualis creaturæ: quod est contra id quod Gene. 1. dicitur, Vidit deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. per quod datur intelligi quòd causa producendi

Quæritur de iustitia prædestinationis & reprobationis & ostenditur iustitia vtriusque.

Error Origenis de prædestinatione & de animarum productione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

creaturas corporales, est bonitas, vt dicit Aug. 11, de ciuitate dei. Et ideo hac opinione reiecta videndum est qualiter Apostolus dubitationē soluat, cùm dicit, [Absit. Moysi enim dicit, &c.] ¶ Et circa hoc duo facit. Primò soluit obiectionem prædictam quantum ad dilectionem sanctorum. Secundò quantum ad odiū seu reprobationem malorum, ibi, [Dicit enim scriptura, &c.] Circa primum duo facit. Primò proponit authoritatem scripturæ ex qua procedit solutio. Secundò ex ea conclusionē inducit, ibi, [Igitur non volētis, &c.] Inducit autem authoritatem quæ habetur Exod. 33. vbi dixit dominus Moysi secundum literam nostram, Miserebor cui voluero & clemens ero in quem mihi placuero. sed Apostolus inducit eam secundum literam. 70. dicens, Moysi enim dicit dominus, Miserebor cui misereor & misericordiam præstabo cui miserebor. vbi secundum superficiē literæ omnia bona nostra dei misericordię ascribuntur, secundū illud Esa. 63, Miserationum domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis. Et Tren. 3, Misericordiæ domini quòd non sumus consumpti, multæ enim sunt miserationes eius. Exponitur autem hæc authoritas in glo. dupliciter. & secundum hoc ex authoritate hac dupliciter soluitur quæstio & obiectio. Vno modo sic, Miserebor cui misereor. i. illi qui est dignus misericordra, & ad maiorem expressionem iterat, dicens, Misericordiam præstabo cui misereor. i. cui dignū iudico misereri: sicut & in Psal. dicitur, Misertus est dominus timentibus se. Et secundum hoc licet misericorditer sua impendat, tamen ab iniustitia excusatur, quia dat quibus dandum est, & quia non dat cui dandum non est secundum rectitudinē sui iudicii. Sed misereri cui dignum est, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt intelligatur aliquis dignus misericordia propter opera præexistentia in hac vita, licet nō in alia, vt posuit Origenes quod pertinet ad hæresim Pelagianorum qui posuerunt gratiam dei hominibus secundum merita dari. Sed hoc stare non potest, quia sicut dictum est ipsa etiam bona merita sunt homini à deo & sunt prædestinationis effectus. Alio modo potest intelligi vt aliquis dicatur dignus misericordia, non propter aliqua merita præcedentia gratiam, sed propter merita subsequentia, puta vt dicamus quòd deus dat alicui gratiam, & proposuit eam ab æterno illi se daturum quem præsciuit ea bene fore vsurum. Et secundum hoc intelligit glo. quòd miseretur cui miserendi est. Vnde dicit, Miserebor cui misertus ero. i. illi miserebor vocando, & gratiam apponēdo cui præsciens ero quòd misericordiam daturus essem, sciens illum conuertendum & apud me permansurū. Sed videtur quòd nec hoc cōuenienter dici possit. Manifestū est enim quòd nihil potest poni vt ratio prædestinationis quod est prædestinationis effectus, etiā si accipiatur prout est in dei præscientia, quia ratio prædestinationis præintelligitur prædestinationi, effectus autem in ipsa includitur. Manifestum est autem quòd omne dei beneficium quod homini confert ad salutem, est diuinæ prædestinationis effectus. Diuinum autem beneficium non solùm extendit se ad infusionem gratiæ qua homo iustificatur, sed etiam ad gratiæ vsum: sicut etiam in rebus naturalibus non solùm causat ipsas formas in rebus, sed etiam ipsos motus & operationes formarū eo quòd deus est principium omnis motus cuius operatione cessante à mouendo ex formis nullus motus vel operatio sequitur. Sicut autem se habet habitus gratiæ vel virtutis in anima ad vsum ipsius, sic se habet forma naturalis ad suam operationē. Et ideo dicitur Esa. 26, Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. Probat autem hoc speciali ratione Aristoteles de operibus voluntatis humanæ. Cùm enim homo habeat potentiam ad opposita, putà ad sedendum vel non sedendum, oportet quòd reducatur in actum per aliquid aliud. Reducitur autem in actum alterius horum per consilium ex quo vnum oppositorum prægit alteri. Sed cùm iterum homo habet potentiā consiliandi vel non consiliandi, oportebit esse aliquid per quod reducatur in actum consilii. Et cùm in hoc non sit procedere in infinitum, oportet esse aliquod principium extrinsecum superius homine quod ipsum moueat ad consiliandū, & hoc non est aliud quàm deus. Sic igitur ipse vsus gratiæ est à deo, nec propter hoc superfluit habitus gratiæ, sicut nec superfluunt formæ naturales quanuis deus in omnibus operetur, quia sicut dicitur Sap. 8, Ipse disponit omnia suauiter, quia. s. per suas formas omnia inclinantur quasi sponte in id ad quod ordinantur à deo. Sic igitur non potest esse quòd merita consequentia gratiam sint ratio miserendi aut prædestinandi, sed sola dei voluntas secundum quam misericorditer aliquos liberat. Manifestum est enim quòd iustitia distributiua locū habet in his quæ dantur ex debito, puta si aliqui meruerunt mercedem vt plus laborantibus maior merces donetur, non autem habet locum in his quæ sponte & misericorditer aliquis dat, puta si aliquis duos pauperes in via inueniens det vni quod potest vel disponit in eleemosinam dare, non est iniquus sed misericors. Similiter si aliquis duobus æquè ipsum offendentibus vni dimittat offensam & non alteri, est misericors vni & iustus ad alterum, neutri verò iniquus. Cùm enim omnes homines propter peccatum primi parentis damnationi nascantur obnoxii, quos deus per suam gratiam liberat, sola misericordia liberat: & sic quibusdam est misericors quos liberat, quibusdam autem iustus quos non liberat, neutris autē iniquus. Et ideo Apostolus quæstionem soluit per authoritatem quæ omnia diuinæ misericordiæ ascribit. Sciendum est tamen quòd ēt misericordia secundum tria attenditur. Primò quidem secundum prædestinationem qua ab æterno proposuit aliquos liberare. Psal. Misericordia eius ab æterno & in æternum. Secundò secundum vocationem & iustificationem quibus homines saluat ex tempore. Tit. 3, Secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Tertiò magnificando per gloriam quando liberat ab omni miseria. Psal. Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Et ideo miserebor. s. vocando & iustificando, cui misereor prædestinādo & misericordiam præstando, finaliter glorificando eum cui misereor vocando & iustificando. Et hic sensus magis concordat cum nostra litera quæ dicit, Misereor cui voluero, & clemens ero cui mihi placet. Vbi manifestè non meritis, sed soli diuinæ voluntati ascribitur diuina misericordia. ¶ Deinde cùm dicit, [Igitur non volentis, &c.] concludit propositum ex præmissa authoritate. Et potest hæc conclusio multipliciter intelligi. Vno modo sic, Igitur ipsa salus hominis nō est volentis neq; currentis. i. non debetur alicui per aliquam eius voluntatē vel exteriorem operationem, quæ dicitur cursus, secundū illud. 1. Corinth. 9, Sic currite vt cōprehendatis. Sed est miserentis dei, id est procedit ex sola dei misericordia, vt maximè sequitur ex authoritate inducta. Deut. 9, Nec dicas in corde tuo, propter iustitiam meam introduxit me dominus vt terram hanc possiderē. Potest autē & aliter intelligi, vt sit sensus, Omnia procedunt ex dei misericordia: igitur nō est volētis,

Error Origenis & Pelagianorum q̄ gratia datur ex meritis præcedentibus.

Reiicitur opinio eorū qui dicunt deum aliquem prædestinare eo quòd præuidet eum bene vsurum gratia.

Bonus vsus gratiæ est à deo & ideo est effectus prædestinationis & non causa. Nota.

scilicet velle, neque currentis, scilicet currere: sed vtrunque est miserentis dei, secundum illud 1. Corinth. 15, Non autem ego, sed gratia dei mecū. Et Ioan. 15, Sine me nihil potestis facere. Sed si hoc solùm in hoc verbo intellexisset Apostolus cùm etiā gratia sine libero arbitrio hominis non velit neque currat, potuisset conuerso dicere, non est miserentis dei, sed volentis & currentis, quod aures piè non ferunt. Vnde plus aliquid est ex his verbis intelligendum, vt scilicet principalitas gratiæ dei attribuatur. Semper enim actio magis attribuitur principali agenti, quàm secundario, puta si dicamus quòd securis non facit arcam, sed artifex per securim, voluntas autem hominis mouetur à deo ad bonum. Vnde suprà 8. dictum est, Qui spiritu dei aguntur hi sunt filii dei. Et ideo hominis operatio interior non est homini principaliter, sed deo attribuenda. Phil. 2, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Sed si non est volētis velle, neque currentis currere, sed dei mouentis ad hoc hominem, videtur quòd homo non sit dominus sui actus quod pertinet ad libertatem arbitrii. Et ideo dicendum est q̄ deus omnia mouet sed diuersimodè inquantum. s. vnumquodque mouetur ab eo secundum modum naturæ suæ. Et sic homo mouetur à deo ad volendum & currendum per modum liberæ voluntatis. Sic ergo velle & currere est hominis, vt liberè: non autē est hominis vt principaliter mouentis, sed dei. ¶ Deinde cùm dicit, [Dicit enim scriptura, &c.] soluit quæstionem præmissam quantum ad reprobationem malorum. Et primò inducit authoritatē. Secundò infert conclusionem, ibi, [Ergo cui vult miseretur, &c.] Dicit ergo, Ita ostensum est quòd non est iniquitas apud deum, quantum ad hoc quòd ab æterno reprobat malos. Dicit enim scriptura ex ore dei. Exo. 9, Quia in hoc ipsum excitaui te vel seruaui te secundum aliam literam, vt ostendam in te virtutem meam vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Nostra autem litera sic habet, Et idcireo posui te, vt ostendam in te fortitudinem meam, vt enarretur nomen meum in omni terra. Vbi primò considerandum est quid deus circa reprobos faciat, quod ostendit, dicens, In hocipsum seruaui te. i. dignus eras mori propter mala quæ fecisti suprà primo. Qui talia agunt, digni sunt morte. Sed tamen non statim tibi mortē induxi sed seruaui te in vita eo fine quo sequitur, vt. s. ostendam, &c. Et in hoc etiam sensu potest legi quod dicitur, Excitaui te. i. cùm apud me pro tuis meritis mortuus esses, concessi tibi vitam quasi te excitarem. In quo apparet quòd deus iniquitatē reprobis non facit, cùm ipsi ex suis meritis essent digni statim consumi, sed hoc ipsum quod eos seruat in vita procedit ex nimia sua bonitate. Hier. 10, Corripe me domine, veruntamen in iudicio & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Alio modo potest intelligi, Excitaui te in peccatum, vt deterior fias. Quod quidem non est intelligendum hoc modo quòd deus in homine causet malitiam, sed est intelligendum permissiuè, quia. s. ex iusto suo iudicio permittit aliquos ruere in peccatum propter præcedentes iniquitates, sicut suprà primo dictum est, Tradidit eos deus in reprobum sensum. Sed aliquid amplius videtur mihi in hoc esse intelligendum: quia videlicet instinctu quodam interiori mouentur homines à deo ad bonum & ad malum Vnde Aug. dicit in lib. de gratia & libero arbitrio, quòd deus operatur in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum. Vnde & deus dicitur sæpius suscitare aliquos ad bonum, secundum illud Danie. 13, Suscitauit deus spiritum pueri iunioris. Dicitur etiam suscitare aliquos ad malum faciendum, secundum illud Esa. 13, Suscitabo Medos qui sagittis paruulos interficiant, aliter tamen ad bona, aliter ad mala. Nam ad bona inclinat hominum voluntates directè & per se, tāquam actor bonorum: ad malum autem dicitur inclinare vel suscitare homines occasionaliter, inquantum. s. deus homini aliquid proponit vel intuerse vtitur ad malum. suprà secundo, Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit: secundū autem duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ. Et Iob. 14, Dedit ei deus locum pœnitentiæ & ille abutitur eo in superbia. Et similiter deus quātum est de se interius instigat hominem ad bonum, puta regem ad defendendum iura regni sui vel ad puniendū rebelles. Sed hoc instinctu bono malus homo abutitur secundum malitiam cordis sui. Et hoc patet Esa. 10, Vbi dicitur de Assur, Ad gentem fallacem mittam eum, cōtra populum furoris mei mandabo illi vt auferat spolia, &c. Et post, Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non ita æstimabit sed ad conterendum erit cor eius. Et hoc modo circa Pharaonem accidit qui cùm à deo excitaretur ad regni sui tutelam abusus est hac excitatione in crudelitatem. Secundò oportet considerare quo fine deus ista partim faciat & partim permittat. Est enim considerandum quòd deus operatur in creaturis ad suam manifestationem, secundū illud suprà 1, Inuisibilia dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. Vnde & huiusmodi excitatio in hoc ipsum ordinatur & quantū ad præsentes vt ostendam in te virtutem meam. Exod. 14, Viderunt filii Israel manum magnam quam exercuerat dominus contrà AEgyptios. Et quantum ad absentes vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Psal. Annuntiate inter gentes gloriam eius. Sic igitur patet quòd quātum ad hoc non est iniquitas apud deum, quia vtitur creatura sua secundum eius merita ad gloriam suam. Et in hoc eodem sensu potest exponi si dicatur, Posui te. 1. ordinaui malitiam tuam ad gloriam meam, deus enim malitiam ordinat, sed non causat. ¶ Deinde cùm dicit, [Ergo cui vult miseretur, &c.] infert conclusionem quandam ex vtraque authoritate suprà inducta. Nam ex eo quòd dictum est, miserebor cui misereor, concludit, Ergo cui vult miseretur. Psal. Misertus est dominus timentibus se. Ex eo verò quòd dictū est, In hoc ipsum excitaui te, cōcludit, Et quem vult indurat. Esa. 63, Indurasti cor nostrum ne timeremus te. Eccle. 33, Ex ipsis benedixit & exaltauit, & ex ipsis maledixit & humiliauit. Et quidem quod dicitur de dei misericordia dubitationem non habet, suppositis his quæ præmissa sunt. Sed circa indurationem videtur esse duplex dubitatio. Primò quidem quia ducentibus ad culpam pertinere videtur, secundum illud Eccl. 3, Cor durum malè habebit in nouissimo. Si ergo deus indurat, sequitur quòd sit actor culpæ. Contra quod dicitur Iac. 1, Deus intentator malorum est. Ad quod dicendum quòd deus non dicitur indurare aliquos directè quasi in eis causet malitiam, sed indirectè inquantum. s. ex his quæ facit in homine intus vel extra homo sumit occasionē peccati, & hoc ipse deus permittit. Vnde non dicitur indurare quasi immittendo malitiā, sed non apponendo gratiam. ¶ Secunda dubitatio est, quia ipsa obduratio non videtur diuinæ voluntati posse ascribi, cùm scriptum sit 1. Tessa. 4,

Videquid faciat deus circa reprobos.

Mouentur homines à deo interius & ad bonum & ad malum, sed differenter.

Quomodo deus indurat aliquē.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra. Et. 1. Timo. 2, Qui vult omnes homines saluos fieri. ¶ Ad quod dicendum est, quòd tam misericordia quàm iustitia dispositionem voluntatis important. Vnde sicut miseratio attribuitur diuinæ voluntati, ita & id quod est iustitiæ. Sic ergo intelligendum est cui vult miseretur scilicet per suam misericordiam, & quem vult indurat per suam iustitiam: quia illi quos indurat hoc merentur vt indurentur ab ipso, vt suprà. 1. cap. dictum est.

Obiit conclusit dicendo cui vult indurat nõ mouebitur quæstio & soluitur.

Lectio 4.

Dicis itaque mihi, Quid adhuc quæritur? Voluntati enim eius quis resistit? O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me feciſti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud uerò in contumeliam? quòd si deus uolens ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia uasa iræ apta in interitum ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam.

¶ Posita solutione præmissæ quæstionis, hìc Apostolus contra ipsam solutionem obiicit & præcipuè contra vltimam conclusionem qua dictum est, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Primò ergo ponit obiectionem. Secundò solutionem, ibi, [O homo tu quis es, &c.] Dicit ergo primò, Dictum est quòd deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. (Dicis itaque mihi, Quid adhuc quæritur.) id est quid oportet vlterius quærere de causa bonorum & malorum quæ hic aguntur cùm omnia voluntati diuinæ attribuantur quæ est causa sufficiens eo q̃ nullus potest ei resistere. Vnde sequitur, Volũtati eius quis resistit? Eccl. 1, Proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Vel aliter, Quid adhuc quæritur. i. cõqueritur deus de hominibus quãdo peccant, sicut Esa. 1, Filios enutriui & exaltaui, &c. Ideo autem videtur iustam querimoniam non habere quia ex voluntate eius totum procedit, cui nullus potest resistere. Vnde subdit, Volũtati eius quis resistit? Vel aliter, Quid adhuc quæritur. s. ab homine vt faciat bonum vel malũ. Mich. 6, Indicabo tibi ô homo quid sit bonum & quid deus requirat à te, &c. Frustrà autem requiritur ab aliquo quod non est in eius potestate. Nihil autẽ in hominis potestate esse videtur secundum prædicta quibus omnia diuinæ voluntati videntur ascribi cui resisti non potest. Sequitur, Voluntati enim eius quis resistit? Quasi diceret, Nullus. Hester. 13, Non est qui tuæ possit resistere voluntati. Et hæc videtur esse intentio Apostoli.

Quæstio cõmouetur motu cur a liquos prædestinet & alios reprobet, & cur hunc prædestinat & hunc reprobat.

¶ Deinde cùm dicit, [O homo tu quis es, &c.] respõdet tacitè quæstioni. Ad cuius responsionis intellectum considerandum est, quòd circa electionem bonorum & reprobationem malorum duplex quæstio potest moueri. Vna quidem in generali, quare deus velit quosdam indurare, & quorundam misereri. Alia verò in speciali, quare velit huius misereri & hunc vel illũ indurare. Et potest quidem ratio huius quæstionis assignari, secundæ autem quæstionis non potest assignari ratio, nisi simplex dei voluntas, cuius exemplum patet in rebus humanis. Si enim aliquis ædificare volẽs haberet multos lapides similes & æquales congregatos, posset ratio assignari quare quosdam ponat in summo & quosdam in imo ex parte finis, quia ad perfectionem domus quam facere intendit, requiritur & fundamentum quod habet lapides in imo, & cacumẽ parietis quod habet lapides in summo. Sed quare ponat hos lapides in summo & hos in imo, non habet aliquam rationem, nisi quia artifex voluit. ¶ Primò igitur Apostolus respondet dubitationi quantum ad quæstionem secundam, quare. s. huius hominis misereatur & illum induret. Secundò quantum ad quæstionem primam. quare. s. quibusdam misereatur, & quosdam induret, ibi, [Quòd si volẽs deus, &c.] ¶ Circa primum tria facit. Primò arguit præsumptionem quærentis. Secundò inducit authoritatem quæ quæstionem soluit, ibi, [Nunquid dicit figmentum, &c.] Tertiò exponit authoritatem, ibi, [An non habet potestatem, &c.] Dicit ergo primò. O homo qui es fragilis & ignorãs tu quis es qui respondes deo vnde sufficis ad respondendum ei si voluerit tecum iudicio contendere. Iob. 9, Si voluerit contendere iudicio cum illo non poterit ei respondere vnum pro mille. Et sicut dicitur Iob. 39, Qui arguit deum debet ei respondere. In quo datur intelligi quòd homo non debet scrutari rationem diuinorum iudiciorum cum intentione apprehendendi, eo quòd exceedant rationem humanam. Eccle. 3, Altiora te ne quæsieris. Prou. 25, Perscrutator maiestatis opprimetur gloria. ¶ Deinde cùm dicit, [Nunquid dicit figmentũ, &c.] inducit authoritatem, quæ habetur Esa. 45, Nunquid dicit lutum figulo suo, Quid facis & opus tuum sine manibus. Vbi considerandum est quòd si aliquis artifex ex materia vili faciat vas pulchrum & nobilibus actibus accommodatum, totum ascribitur bonitati artificis, puta si ex luto faciat scutellas & vrceos ad nobilẽ mensam decentes. Si verò ex vili materia puta ex luto faciat vas accommodatũ vilibus vsibus, puta coquinę vel huiusmodi officiis, non posset vas conqueri si rationem haberet. Posset enim cõqueri si ex materia pretiosa quæ præiacet artificis operationi, puta ex auro & lapidibus pretiosis faceret vas ad vilia officia deputatum. Humana autem natura vilitatem habet ex sua materia, quia vt dicitur Gene. 2, Fecit deus hominem de limo terre, sed maiorem vilitatem habet ex corruptione peccati quæ per vnum hominem in hunc mundum intrauit. Et ideo homo luto meritò comparatur. Iob. 30, Comparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. Vnde quicquid boni habet homo, debet bonitati diuinæ quasi peritiæ figuli ascribere. Esa. 64, Nunc domine pater es tu, nos verò lutum, & fictor noster tu, & opus manuum tuarum omnes nos. Si verò deus hominem ad meliora promoueat, sed in sua infirmitate eum dimittens deputat eum ad infirmi vsum, nullam ei facit iniuriam: vt possit iustè de deo conqueri. ¶ Deinde cùm dicit, [An non habet potestatem, &c.] exponit Apostolus verba Prophetæ. Quasi dicat, Hoc est dictum, Figmentũ. i. vas fictile non posset dicere fictori, quid me feciſti sic, quia figulus liberam potestatẽ habet ex materia luti opus facere quodcunque sibi placuerit. Vnde dicit, An non habet potestatem. s. liberam figulus luti, qui. s. operatur in vili materia, ex eadem massa scilicet vilis materiæ facere absque alicuius iniuria. Aliud quidem vas in honorem, in honorabiles vsus, aliud verò in contumeliam. i. in vsus viliores. 2. Tim. 2, In magna enim domo non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia: & quædam quidem in honorẽ, quædam autem in contumeliam. Et similiter deus liberam potestatẽ habet facere ex eadem corrupta materia humani generis: sicut ex quodam luto nulli faciendo iniuriam quosdam homines præparatos in gloriam, quosdam autem in miseria derelictos. Hiere. 18, Sicut lutum in manu figuli, ita in manu mea vos domus Israel.

¶ Deinde cùm dicit, [Quod si volens deus, &c.] soluit primam quæstionem. s. quare deus velit quibusdam

misereri, & quosdam in miseria derelinquere, siue quosdam eligere & quosdam reprobare. Circa quod considerandum est quòd finis omnium diuinorum operum est manifestatio diuinæ bonitatis. Prouer. 16, Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. Vnde suprà 1. dictum est quòd inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Tanta est autem diuinæ bonitatis excellentia quòd non potest vno modo nec in vna creatura sufficienter manifestari. Et ideo diuersas creaturas condidit, in quibus diuersimode manifestatur. Præcipuè autem in creaturis rationalibus in quibus eius iustitia manifestatur quantum ad illos quos pro eorum meritis punit, misericordia verò in illis quos ex sua gratia liberat. Et ideo vt vtrunque in hominibus manifestaretur, quosdam misericorditer liberauit, sed non omnes. Primò ergo ponit rationẽ reprobationis malorum. Secundò ponit rationem electionis bonorum ibi, [Vt ostenderet diuitias, &c.] Est autem in vtrisque triplex differentia attendenda. Prima quidem secundum finem. Secunda, secundũ vsum. Tertia secundum diuinum actum. Finis autem reprobationis vel obdurationis malorum est manifestatio diuinæ iustitiæ & virtutis. Et quantum ad hoc dicit, quòd idem est vt si deus volens ostendere iram suam, id est iustitiam vindicatiuam. Non enim dicitur ira in deo secundum affectus commotionem, sed secũdum effectus vindictæ. suprà. 1, Reuelatur ira dei, &c. Addit autem, Et notam facere potentiam suam, quia deus contra malos non solùm vtitur ira. i. vindicta puniendo eos sibi subiectos, sed etiam sua potentia subiiciendo sibi. Phil. 3, Secundum operationem qua potest etiã sibi subiicere omnia. Exod. 14, Viderãt AEgyptios mortuos super littus maris & manum magnam quam exercuerat dominus contra eos. Vsus autem malorum ad quem vtitur eis deus est ira. i. pœna. Et ideo vocat eos vasa iræ. i. iustitiæ instrumenta quibus deus vtitur ad ostendendam iram. i. iustitiam vindicatiuam. Ephe. 2, Eramus natura filii iræ. Actus verò quem deus erga eos exercet non est quòd disponat eos ad malum, quia ipsi de se habent dispositionem ad malum ex corruptione primi peccati. Vnde dicit, Vasa apta in interitum. i. in se habentia aptitudinem ad æternam damnationem. Gene. 6, Vidẽs deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio humani cordis intenta esset ad malum omni tempore. Hoc autem solùm deus circa eos agit quòd eos permittit agere quæ concupiscunt. Vnde signanter dicit, Sustinuit. Et hoc eius patientiam demonstrat quòd non statim vindictam infert. Vnde addit, In multa patientia. Eccl. 5, Altissimus est patiens redditor. ¶ Deinde ex parte bonorum similiter tria ponit. Primò quidem finem, cùm dicit, (Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ.) Finis enim electionis & miserationis bonorum est vt manifestaret in eis abundantiam bonitatis suæ reuocando eos à malo & ad iustitiam eos trahendo & finaliter eos perducendo in gloriam. Et hoc est quòd dicit, Vt ostẽderet diuitias gloriæ suæ, de quibus diuitiis suprà. 2, An diuitias bonitatis eius contẽnis? Ephe. 2, Deus autem qui dives est in misericordia. Signanter autem dicit, Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ, quia ipsa condemnatio & reprobatio malorum quæ est secundum dei iustitiam manifestat & cõmendat sanctorũ gloriam qui ab ipsa tali miseria liberantur. Secundò describit vsum eorum cùm dicit, In vasa misericordiæ. Nominat autem bonos vasa misericordiæ, quia vtitur eis deus quasi instrumentis ad suam misericordiam manifestandam. Eccle. 44, Isti sunt viri misericordiæ. Tertiò ponit actũ quem circa eos deus exercet. Non enim deus eos solùm sustinet quasi de se aptos existẽtes ad bonũ, sed eos præparat & disponit vocando ad gloriam. Vnde dicit, Quæ præparauit in gloriam. Psal. Præparans mõtes in virtute tua. Est autem constructio defectiua & suspensiua vsque hic vt sit sensus, Si deus volẽs hoc facere quibusdam misereturdam indurat quid cõtra hoc iustè poterit dici? Quasi dicat, Nihil. Nõ enim sic quos vult indurat, vt eos peccare compellat, sed sustinet eos vt secundum suam inclinationem tendant in malum.

Lectio 5.

Quos & uocauit non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus sicut in Osea dicit. Vocabo non plebẽ meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam. & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco ubi dictum est eis, non plebs mea uos, ibi uocabuntur filij dei uiui. Esaias autem clamat pro Israel. Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris reliquiæ saluæ fient. Verbum enim consummans & abbreuians in æquitate, quia uerbum breuiatum faciet dominus super terram. Et sicut prædixit Esaias, nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes fuissemus. Quid ergo dicemus? quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est. Israel verò sectando legem iustitiæ in legẽ iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Offenderunt enim in lapidẽ offensionis, sicut scriptum est, Ecce pono in syon lapidem offensionis & petram scandali, & omnis qui credit in eum non confundetur.

Ostenditur gratiam vocationis nõ solum pertinere ad Iudæos, sed etiam ad gẽtes.

¶ Postquam Apostolus ostendit quòd dei gratia datur hominibus ex diuina electione per quam homines ad gratiam vocantur, hìc ostendit quòd prædicta electio siue vocatio non solùm pertinet ad Iudæos vt ipsi poterant gloriari, propter hoc quod dicitur Deut. 4, Dilexi patres tuos. Sed etiã ad Gentes. Et primò proponit quod intendit. Secundò probat propositum, ibi, [Sicut in Osea dicit, &c.] Tertiò ex dictis infert cõclusionem, ibi, [Quid ergo dicemus, &c.] Dicit ergo primò, Dictum est quòd sanctos præparauit in gloriã, quos & vocauit. s. per gratiam suam non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus. suprà. 3. An Iudæorum deus tantum? Nõne & gentium Soph. 2, Adorabunt eum viri de loco suo omnes insulæ gentium. ¶ Deinde cùm dicit, [Sicut in Osea dicit, &c.] probat propositum. Et primò quantum ad gentiles. Secundò quantum ad Iudæos, ibi, [Esaias autem clamat, &c.] ¶ Circa primum ponit duas authoritates Oseæ loquentis pro gentibus, quarum prima promittit eis dona dei. Secunda ipsam diuinam filiationem, ibi, [Et erit in loco vbi dictum, &c.] Dicit ergo primò, Sicut dominus dicit in Oseæ, quia ipse erat qui loquebatur in prophetis. 2. Regum. 23, Spiritus domini locutus est per me & sermo eius per linguam meam. Vnde & Oseæ 1, dicitur, Principium loquendi domino in Oseæ. Est autem considerandum quòd à tribus bonis quę in Iudæis eminebant gentiles erant alieni, quorum primum erat diuinus cultus: ratione cuius dicebãtur populus dei, quasi ei seruientes & eius præceptis obedientes. Vnde in Psal. dicitur, Nos autem populus eius & oues pascuæ eius. Sed ab huius populi societate gentiles erant alieni secundum illud Ephe. 2, Alienati à cõuersatione Israel & hospites testamentorum. Sed per Christum facti sunt populus dei. Tit. 2, Dedit semetipsum pro nobis vt emundaret sibi populũ acceptabilem. Et hoc est q̃ dicit, Vocabo non plebem meam. i. gentilitatem quæ non erat plæbs mea, plæbem meam. i. ad hoc vt sit plæbs mea. Secundum est priuilegium

Gentes alienæ erant à tribus bonis quæ in Iudæis eminebant scilicet dei cultu, dilectione, libertate ab originali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

diuinæ dilectionis. Osee 3, Diligit dominus filios Israel in eo.s.quòd eis multa beneficia inducentia ad specialem gratiam præstabat,à qua quidem dilectione gentiles olim erant excluſi.Ephe. 4,Alienati à veritate dei propter ignorantiam quæ est in illis.Et ideo dicit,Et non dilectam meam,scilicet gentilitatem,vocabo dilectam meã Epheſi.2,Vos qui aliquando eratis longè facti estis prope in sanguine Christi.suprà.5,Cùm inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius. Tertium est libertas à peccato originali quæ Iudæis in circuncisione conferebatur. Esa.14,Miserebitur dominus Iacob.Sed huius miserationis gentiles non erant participes. Eze.16,Quando natus es in die ortus tui non est præcisus vmbilicus tuus . Et infrà, Non pepercit super te oculus vt faceret tibi vnum de his misertus tui.Sed postea per Christum sunt misericordiam consecuti.Ideo sequitur,Et non misericordiam consecutam,misericordiam consecutam. Tit.3, Secũdum suam misericordiam saluos,&c. Hæc autem authoritas habetur . Osee 2,secundũ.70.loco huius litera nostra habet,Miserebor eius quæ fuit absque misericordia,& dicam non populo meo,populus meus es tu. ¶ Deinde cùm dicit,[Et erit in loco,&c.]inducit aliam authoritatem quæ habetur Osee 1,In qua ostenditur dignitas filiorum dei de qua Iudæi gloriabantur propter id quod dicitur Esa.1,Filios enutrivi & exaltaui,ipsi autem spreuerunt me. Et Deut.33,Nónne ipse est pater tuus? Gentiles etiam non solùm dicebantur filii,quod pertinet ad eos qui ex amore deo seruiunt & spiritu dei aguntur vt suprà 8.dictũ est: sed nec etiam digni erant vt populi dei dicerentur quod pertinere poterat etiam ad eos qui spiritum seruitutis acceperãt in timore,Vnde dicit,Et erit in loco.i.in Iudæa,vbi dictũ est eis.s. Gentilibus à Iudæis quasi ex persona dei loquentibus.Non plæbs mea vos,quia non reputabant eos populũ dei,ibi.i.etiam apud Iudæos credentes vocabũtur filii dei. Vel in loco.i.toto mundo in quo conuertentur sicut proseliti quos Iudæi faciebant qui suis locis derelictis in Iudæam pergebant , hoc autem non ita futurum esse in his qui ad Christum conuertendi erant,ostenditur Sopho.2,Adorabunt eum viri de loco suo.Vnicuique ergo in loco suo habitanti vbi dictum est eis olim ex diuina sententia non plæbs mea vos,ibi vocabuntur filii dei per diuinam adoptionem.Ioan.1,Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credũt in nomine eius. ¶ Deinde cùm dicit,[Esa.autem clamat,&c.]probat propositum quantum ad Iudæos per authoritatem Esa. Et ponit duas authoritates,quarum prima videtur pertinere ad omnes credentes ex Iudeis.secunda specialiter ad Apostolos,ibi,Et sicut prædixit,&c.Dicit ergo primò,dictum est per Osee pro Gentibus,Esaias autem clamat.i.apertè loquitur pro conuersione Israel 58,Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem tuam.In hac autem prima authoritate primò ponit paucitatem conuersorum,dicens,Si fuerit numerus filiorũ Israel quasi arena maris.i.innumerabiles præ multitudine Gentium.Gene.22,Multiplicabo semen tuum velut arenam maris,&c.3. Regum.4, Iuda & Israel innumerabiles quasi arena maris . Reliquiæ saluæ fient.i.non omnes nec maior pars,sed aliqui pauci qui relinquentur ex excidio aliorum.Mich.7, Factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ . Infrà.11,Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ.secunda,ibi, [Verbum enim consummans,&c.]Assignat causam salutis,& primò ponit efficaciam euangelici verbi,dicens,(Verbum enim consummans & abbreuians in æquitate.)Vbi notatur duplex efficacia euangelici verbi,prima est,quia consummans.i.perficiens,vt enim dicitur Heb.7,Nihil ad perfectum adduxit lex.Dominus autem dicit Matth.5,Non veni soluere legem , sed adimplere:tum quia figuris legis veritatem adhibuit,tum quia præcepta legis moralia debito modo exposuit,& occasiones transgrediendi abstulit, & etiam eis consilia perfectionis adiunxit . Vnde & iuueni diuiti Matth.19,Quia omnia mandata legis seruauerat, dixit , Vnum tibi deest, si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes,&c. Et propter hoc discipulis suis dicebat,Matth.5,Estote perfecti sicut & pater vester cælestis perfectus est.Secunda efficacia est abbreuiandi & hæc conuenienter primæ adiungitur,quia quanto aliquod verbum est magis perfectum,tanto est altius,& per consequens magis simplex & breue.Est autem verbum euangelii abbreuians verba legis,quia omnia sacrificia figuralia legis in vno vero sacrificio comprehendit quo Christus obtulit seipsum pro nobis hostiam vt dicitur Ephe.5,Omnia verò præcepta legis moralia in duobus præceptis charitatis concludit.Matth.22,In his duobus mãdatis vniuersa lex pẽdet & prophetæ.Vnde dicit,(Abbreuiãs in æquitate.) Vel quia nihil est prætermissum de multitudine figurarum & præceptorum legis,quin sub breuitate euangelii comprehenderetur . Vel quia nihil ipsorum remanet obseruandum quod est æquum secundum dictamen rationis naturalis.Psal. Omnia mandata tua æquitas.subaudiendum est autẽ erit,vt sit sensus,verbum euangelii erit abbreuians & consummans in æquitate.Secundò cùm dicit,[Quod verbum,&c.]assignat rationem prædictæ efficaciæ,dicens,Quia dominus super terram existens.i.in terris tanquam homo inhabitans,secũdum illud Bar.3,Post hæc in terris visus est,&c.Faciet verbum breuiatum. Perfectius enim debet esse verbum & maioris virtutis quod ipse dominus deus carnem indutus locutus est per semetipsum,quàm verba quæ locutus est per prophetas , secundum illud Heb.1, Multipharie multísque modis olim deus loquens patribus in prophetis,&c.Vel aliter quia dominus.s.deus pater faciet super terram verbum breuiatum.i.incarnatum,quia filius dei exinaniuit semetipsum formam serui accipiens . Dicitur autem exinaniuit vel breuiatum non quia aliquid subtractum sit plenitudini vel magnitudini diuinitatis ipsius, sed quia nostram exilitatem & paruitatem suscepit.Habetur autem hæc authoritas Esa.10,vbi secundum literam nostram sic dicitur,Si fuerit populus tuus Israel quasi arena maris reliquiæ conuertentur ex eo , Consummatio abbreuiata inundabit iustitiam. Cõsummationem enim & abbreuiationem dominus deus exercituum faciet in medio omnis terræ. ¶ Deinde cùm dicit,[Et sicut prædixit Esa.&c.]inducit authoritatem pertinentem specialiter ad Apostolos, Dicens, Et sicut prædixit Esa.1, Nisi dominus sabaoth.i.exercituum vel virtutum reliquisset nobis.s.ex sua misericordia semẽ.i.verbum euangelii.Vel semen,id est Christũ.Galat.6, Et semini tuo qui est Christus,vel semen.i.Apostolos.Esa.6,Semen sanctum erit id quod steterit in ea.Secuti Sodoma facti essemus,& sicut Gomorra similes fuissemus. Grauius enim fuit peccatũ Iudæorũ quàm Sodomorum.Treno.4,Maior effecta est iniquitas populi mei peccato Sodomorum.Et Eze.16,Non fecit Sodoma ipsa & filiæ eius sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Et ideo quòd Iudæi non sunt totaliter exterminati sicut Sodomitę est diuinæ misericordiæ imputandũ. Tren.3,Misericordiæ domini quia nõ sumus cõsumpti.

Duplex efficacia verbi diuini euangelici.

¶ Deinde

¶ Deinde cùm dicit, [Quid ergo dicemus.]infert cõclusionem ex dictis.Et primò quãtum ad Gentes.Secundò,quantum ad Iudæos,ibi,[Israel verò,&c.]Circa primum duo facit.Primò concludit quod intendit, dicens,Quid ergo dicemus ex cõsideratione prædictorum?Hoc inquam ꝙ Gentes apprehenderunt.i. cõsecutę sunt iustitiam.s.qua vocantur filii.1.Cor.6,Et hoc quidẽ fuistis,sed iustificati estis.Et hoc quidẽ ex vocatione diuinæ electionis non ex meritis,quod patet per hoc ꝙ dicit,Quæ non sectabantur iustitiam,secundum illud Ephe.2,Eratis in illo tempore sine Christo alienati à conuersatione Israel.Secũdò exponit quod dixerat,Iustitiam autem quæ ex fide est,non eam quæ in operibus consistit. Non enim ad hoc Gentes conuersæ sunt,vt iustitiam legalem obseruent,sed vt iustificentur per Christi fidem.suprà 2, Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi. ¶ Deinde cùm dicit,[Israel verò,&c.]includit conclusionem quãtum ad Iudæos. Et primò concludit quod intendit,dicens, [Israel verò.]id est,populus Iudæorum sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit.Dicitur lex iustitiæ ꝙ spiritus vitæ,per quã homines iustificantur ad quam Iudæorum populus non peruenit: quam tamen sectabatur obseruando vmbram huius spiritualis legis quæ cõsistit in obseruationibus legalibus. Heb.10. Vmbram habens lex futurorum bonorum.Vel sectãdo legẽ iustitiæ.i.legem Moysi quæ est lex iustitiæ si sit bene intellecta:quia docet iustitiam. Vel dicitur lex iustitię, quia facit homines iustos non verè,sed exterius dum peccata vitãtur, non ex amore,sed timore pœnæ quã lex infligebat.Esa.51.Audite me qui sequimini quod iustum est & quæritis dominum.Et in eodem,Audite me qui scitis iustum,populus meus lex mea in cordibus eorũ.Secundò allegat causam,dicens, quare.s.dum sectarentur legem ad legem iustitiæ non peruenerunt,quia.s.non per debitam viam sectabantur.Et hoc est quòd subdit,Quia non ex fide,scilicet,Christi quęrebant iustificari,sed quasi ex operibus legis. Sequebantur enim figuram & repudiauerunt veritatem.suprà 3,Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo.Tertiò manifestat causam propositam,& primò proponit manifestationem,dicens, Offenderunt enim in lapidem offensionis, id est, ad Christum qui assimilatur lapidi offensionis, in hoc quòd sicut lapis in quem offendit non cauetur propter suam paruitatem:ita Iudæi videntes Christũ infirmitate nostra contentum non cauerunt in eum offendere.Esa.53,Quasi absconditus vultus eius,& despectus , vnde non reputauimus eum.Hiere.13,Antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos, id est, ad Christum & eius apostolos qui dicuntur mõtes caliginosi propter quod hoc eorũ dignitas& magnitudo latebat.Secundò ad hoc inducit authoritatem,sicut scriptum est in Esa.scilicet.Componit autem Apostolus verba Esa. in diuersis locis scripta.Nam Esa.28.dicitur,Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem.Lapidem angularem,probatum,prætiosum in fundamento fundatum.Qui crediderit nõ festinet.Et hinc sumitur principium authoritatis,Ecce ponam in Sion,lapidem,scilicet,quasi fundamentum,in quo designatur ꝙ Christus diuina ordinatione constitutus erat ecclesiæ fundamentum.1. Corinth.3, Fundamentum aliud nemo potest ponere prærer id quod positum est,quod est Christus Iesus. Legitur etiam Esa.8, In lapidem autem offensionis & petram scandali duabus domibus Israel.Et hinc sumitur medium authoritatis quo dicit, Lapidem offensionis & petram scandali,vt offensio referatur ad ignorantiam,quia vt dicitur 1.Corin.2,Si cognouissent nunquam dominum gloriæ crucifixissent.Scandalum autem referẽdum est ad impactionem & casum quo per infidelitatem ceciderunt Christũ & eius apostolos persequentes 1.Corint.1, Nos prædicamus Christum crucifixum,Iudæis quidem scandalum.Luc.2,Ecce hic positus est in ruinam, &c. Finis autem authoritatis sumitur Exod.28,Qui crediderit non festinet,loco cuius hîc dicitur, Omnis qui credit in eum non confundetur,quia,scilicet,consequetur mercedem ab eo.Eccle.2,Qui timetis deum credite illi,& non euacuabitur merces vestra.Ponit autem Apostolus hæc verba secundũ literam 70.Et ad hunc sensum pertinet quod in litera nostra dicitur, Qui crediderit non festinet.Ille enim festinare videtur , qui delusum se reputat,quia cito non adipiscitur quod sperabat.

Caput 10.

Orat.ꝙ Iudæis.prosequitur rationẽ casus eorũ ostendẽs ignorãtiam ei esse annexã non tamen excusantẽ & in hoc quidem ca.hoc ꝙsequitur ex ꝙ ipsorum Iudæorum, ostendendo simul iustitiã quæ facit dignã vita æterna esse solũ ex lege & fide Christi.

Fratres voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad deum fit pro illis in salutem.Testimonium enim perhibeo illis,quòd æmulationem quidem dei habent,sed non secundum scientiam.Ignorantes enim iustitiam dei,& suam quærentes statuere,iustitiæ dei non sunt subiecti.Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credẽti,Moyses enim scripsit,quoniam iustitiam quæ ex lege est,qui fecerit homo uiuet in ea. Quæ autem ex fide est iustitia,sic dicit,Ne dixeris in corde tuo,quis ascendet in cælum?id est,Christum deducere.aut quis descẽdet in abyssum?hoc est Christum à mortuis reuocare.Sed quid dicit scriptura?Prope est uerbum in ore tuo,Hoc est uerbum fidei quod prædicamus:quia si confitearis in ore tuo dominum Iesum,& in corde tuo credideris quòd deus illum suscitauit à mortuis,saluus eris.

¶ Postq̃ Apostolus ostendit quomodo per electionem gratiæ dei Gentiles sunt ad fidem vocati & etiã alii qui ex Iudęis de maiori parte populi Iudaici offendẽtibus & scandalizatis,hîc agit specialiter de casu Iudęorum.Et circa hoc tria facit.Primò manifestat causam casus eorũ quem suprà tetigeratiex qua ostenditur eius eorum esse miserandus.Secũdò,ostendit casum eorum non esse vniuersalem.11.cap.ibi,[Dico ergo nũquid,&c.]Tertiò ostendit casum eorum non esse inutilem neq; irreparabilẽ,ibi,[Dico ergo nunquid,&c.] ¶ Circa primum duo facit.Primò ostendit casum eorũ esse miserandum ex sua causa. Secundò ostendit ꝙ non est totaliter excusabilis,ibi,[Sed dico nunquid nõ audierunt,&c.]Circa primũ duo facit. Primò ostendit se ad Iudæos habere miserationis affectũ.Secundò ostendit causam miserationis,ibi, [Testimoniũ enim illis perhibeo,&c.]Dico ergo primò,dictũ est ꝙ Iudæi in legem iustitiæ non peruenerunt, propter hoc ꝙ offenderunt in lapidẽ offensionis:nec tamen cõtra eos indignor,sed eorũ misereor.Et ideò dico vobis ò fratres qui cõuersi estis tam ex Gẽtibus q̃ ex Iudæis.Mat.23,Omnes vos fratres estis.Voluntas quidem cordis mei.i.ex intimo cordis affectu procedens est ad salutem eorũ,vt scilicet,ipsi saluentur, sicut & ego saluatus sum, 1.Cor.7,Volo omnes homines esse sicut meipsum.Act.26, Opto apud deum omnes qui audiunt tales fieri,qualis & ego sum.Et in hoc deo cõformabãtur qui vt dicitur 1.Tim.2,vult omnes homines saluos fieri.Nec sola voluntas est in salutem eorum,sed etiam voluntatis effectus,vnde subdit,Et obsecratio.s.mea fit ad deum pro illis in salutẽ.1.Reg.12, Absit à me hoc peccatum in domino vt cessem orare pro vobis. Ia co.vlti.Orate pro inuicem vt saluemini.Et ex hoc patet quòd orandũ est pro infidelibus vt saluentur, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ipsa fides est donum dei.Ephe.2,Gratia saluati estis per fidem & non ex vobis, dei enim donum est. ¶ Deinde cùm dicit,[Testimonium enim,&c.]assignat causam suæ miserationis,quia.s.non ex certa malitia,sed ex ignorantia peccabant.Et circa hoc tria facit. Primò enim proponit eorum ignorãtiam. Secundò ostendit quid ignorabãt,ibi,[Ignorantes enim dei,&c.]Tertiò ostendit veritatẽ eorum quæ ignorabãt,ibi,[Moyses enim dicit,&c.] ¶ Dicit ergo primò, Ideò salutem eorũ volo & propter hoc oro, misertus eorũ quia testimonium perhibeo de illis ꝙ æmulationem quidẽ dei habent.s.quia zelo dei Christũ & eius membra persequuntur.Io.16,Venit hora in qua omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se præstare deo. Et huius rei testis esse poterat,quia & ipse aliquando fuerat in simili causa.Phil.3,Secundum æmulationem persecutus sum ecclesiam dei,sed non secundum scientiam:quia.s. eorum zelus per rectam scientiã non ordinatur dũ ignorant veritatẽ.Esa.5,Propter ea captiuus ductus est populus meus,quia non habuit scientiam. 1.Cor.14,Si quis autem ignorat,ignorabitur. ¶ Deinde cùm dicit,[Ignorantes enim,&c.]ostẽdit cuius scientiam non haberent.Et primò proponit,quod intendit.Secundò manifestat propositũ,ibi, [Finis enim legis Christus,&c.]Dicit ergo primò,Rectè dico ꝙ non secundũ scientiã:ignorantes enim dei iustitiã.s.quã deus per fidẽ iustificat.suprà 3,Iustitia autẽ dei per fidẽ Iesu Christi.Et quærẽtes statuere.i.firmare suam iustitiam quæ consistit in operibus legis, quæ secundum eorum opinionem non expectabat aliquid à deo, sed solùm ex arbitrio operantium erat. Et ideo dicit eorum esse iustitiam quasi humanam & non diuinam secundum illud suprà 4,Si Abraham ex operibus legis iustificatus est,habet gloriã.s.apud homines, sed non apud deum. ¶ Iustitiæ enim dei non sunt subiecti.i.nolunt subiici Christo per cuius fidem iustificantur homines à deo.Psal.Nónne deo subiecta erit anima mea.suprà 3,Vt subditus fiat omnis mundus deo.Exo.10, Vsquequo non vis subiici mihi? ¶ Deinde cùm dicit,[Finis legis Christus,&c.] manifestat quod dixerat eos dei iustitiam ignorare,& ꝙ ei subiici nolunt,cùm tamen iustitiã legalem statuere studeant. Circa quod considerandum est, ꝙ sicut etiam philosophi dicunt,intentio cuiuslibet legislatoris est facere homines iustos, vnde multomagis lex vetus hominibus diuinitus data ordinabatur ad faciendum homines iustos. Hanc tamen iustitiam lex per semetipsam facere nõ poterat,quia neminem ad perfectũ adduxit lex,vt dicitur Heb. 7.Sed ordinat homines in Christum quem promittebat & prefigurabat.Gal.3,Lex pedagogus noster fuit in Christo,vt ex fide iustificemur,& hoc est ꝙ dicit,Christus enim est finis legis,ad quem.s.tota lex ordinatur.Psal.Omnis consummationis vidi finem.Finis inquam,ad iustitiã,vt.s.homines per Christum iustitiam consequantur,quam lex intendebat.suprà 8,Quod impossibile erat legi mittens deus filium dãnauit peccatum in carne vt iustificatio legis impleretur in nobis.Et hoc dico omni credenti,quia per fidẽ suos iustificat. Ioan.1,Dedit eis potestatem filios dei fieri his qui credũt in nomine eius. ¶ Deinde cùm dicit.[Moyses enim.&c.]probat veritatem eorum quæ Iudæi ignorabant.s. ꝙ iustitia dei sit perfectior q̃ iustitia legalis.Et hoc authoritate ipsius Moysi veteris legislatoris. Primò ergo per eius verba ostendit conditionẽ iustitiæ legalis.Secundò conditionem iustitiæ fidei,ibi,[Quæ autem ex fide est,&c.]Dicit ergo primò,Recte distinxi iustitiam humanam á iustitia dei.Moyses enim scripsit,Leuit.18,Quoniam homo qui fecerit iustitiam quæ ex lege est,viuet in ea.vbi sic litera nostra habet,Custodite leges meas atq; iudicia quæ faciens homo,viuet in eis,Et Ezec.20,Iudicia mea proiecerunt quæ faciens homo,viuet in eis,quia.s.hoc commoditatis consequebatur homo per legis obseruantiam,ne occideretur tanquam legis transgressor. Heb.10, Irritam quis faciens legem Moysi absq; vlla misericordia moritur.Leuit.20, Qui maledixerit patri vel matri morte moriatur.& sic de aliis.Possumus vlterius dicere ꝙ per legis obseruationem homo ordinatur in vitam præsenti:promittebat enim lex tẽporalia bona & quædam mandabat quę ad ordinationẽ carnalis vitæ pertinebant.Heb.9,Iustitiis carnis vsq; ad tempus correctionis impositis.Sed contra videtur esse quod dominus dicit Mat.19,quærenti quid boni faciam vt habeam vitam æternam?Respondit,Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vnde & suprà 5,super illud,Lex autem subintrauit.dicit quædam glossa.Iustitia legis fuit tempore custodita non solùm bona temporalia,sed & vitam conferebat æternam:sed hæc intelligẽda fuit secundum spiritualem sensum legis,qui pertinet ad fidem Christi.Sed quod hîc dicitur refertur ad interiorem legis sensum,secundum quem lex de vita æterna mentionẽ non faciebat. ¶ Deinde cùm dicit,[Quæ autem ex fide est iustitia,&c.]inducit authoritatem Moysi de iustitia fidei.Et primò Moyses ostendit certitudinem fidei,quæ debet esse in corde hominis.Secundò fidei effectum,ibi,[Sed quid dicit scriptura,&c.] Dicit ergo primo,non solùm loquitur Moyses de iustitia legis,sed etiam ipse sic dicit de iustitia quæ est ex fide. ¶ Quæ autem est ex fide iustitia,sic dicit.i.sic loquitur in corde hominis, Ne dixeris in corde tuo.s.dubitando, Quis ascendit in cælum? quasi hoc impossibile reputans.sicut & Prouer.30.quæritur, Quis ascendit in cælum atq; descendit,quia.s.hoc tenere quasi impossibile est deducere Christum à cælo. i. asserere ꝙ Christus non sit in cælo contra id quod dicitur Io.3,Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo filius hominis qui est in cælo.Eph.4, Qui descendit ipse est,& qui ascendit super omnes cælos.Aut etiam potes dixeris quis descendit in abyssum.i.in infernum,quasi reputãs hoc esse impossibile.hoc enim negare,est reuocare Christum ex mortuis.s.negare eum non esse mortuum.Ipse enim moriens in abyssum descẽdit. Eccle.24,Penetrabo inferiores partes terræ.Et secundũ hoc prohibet dubitari de duobus articulis fidei Christi.s.de eius ascensione & de eius morte & descensu ad inferos,quorum primum pertinet ad maximã Christi exaltationem:secundum ad maximam eius humiliationem. Potest autem & aliter exponi,vt dicatur magis certitudo duorum articulorum Primò quidem incarnationis,qua de cælis ad terram descendit:vt sic sit sensus,Ne dixeris in corde tuo, quis ascendit in cælum,& exponitur supplendo.i.Christum deducere: quasi dicat,Quis ascendit in cælum ad deducendum Christum ad nos?quod quidem non fuit necessarium, quia ipse propria virtute descendit.Secundò autem resurrectionis,cùm subdit,Aut etiam ne dixeris quis descendit in abyssum,& supplendo additur,Hoc est Christum ex mortuis reuocare : quasi dicat,Illuc descẽdit vt inde posset Christum reuocare sicut ex persona insipientium dicitur,Sap.2, Non est qui agnitus sit reuersus ab inferis.Et hic sensus cõgruit verbis Moysi.dicitur enim Deut.30,secundũ literã nostrã, Mandatũ quod ego præcipio tibi hodie,nõ supra te est neq; procul positũ neq; in cęlo sitũ vt possis dicere, Quis nostrũ valet ad

cælum conscendere vt deferat illud ad nos?Nec est incõueniens si quod Moyses dixit de mãdato legis,hoc Apostolus attribuit Christo:quia Christ⁹ est verbũ dei in quo sunt omnia dei mãdata.Sic ergo intelligendũ est quod dixit,Quis ascendit in cælum.i.Christũ deducere.Ac si dicat,Quis potest in cælum conscendere, vt verbum dei inde deferat ad nos? Et idem est dicendũ in alio quod sequitur. ¶ Deinde cùm Dicit,[Sed quid dicit scriptura,&c.]ostendit fructum fidei per eiusdem authoritatẽ.Et primò proponit authoritatem. Secundò exponit eam,ibi,[Hoc est verbum fidei,&c.]Tertiò probat expositionem esse cõuenientem,ibi, [Corde enim creditur,&c.]Dicit ergo primò, Sed quid dicit scriptura?Hoc inquã, Propè est verbũ in ore & in corde tuo.Sic enim post præmissa verba Deut.sequitur,Iuxta te est sermo valde in ore tuo.Quasi dicat,non solliciteris ꝙ tibi desit verbũ fidei iustificãtis propter hoc ꝙ Christus est in cælo secundũ naturam diuinam,aut ꝙ descendit in infernũ propter mortẽ humanitatis,quia ipse descendens de cœlo,& resurgens ab inferis,impressit verbũ fidei in ore tuo & in corde tuo.Vnde ꝙ dicit, Propè est : potest referri ad hoc ꝙ verbum dei sumus adepti per Christum incarnatũ & resurgentẽ.Heb.2,Quę cum initiũ accepisset enarrari per dominũ.Hier.1,Ecce dedi verba mea in ore tuo.Vel secundũ glo.ꝙ dicit,propè,referendũ est ad vtilitatem secundũ ꝙ dicimus,propè apud nos esse quod nobis est cõmodum & vtile. Verbo enim dei cor nostrum mũdatur.Io.15,Iam vos mũdi estis ꝓpter sermonem quẽ locutus sum vobis.Vel potest referri ad hoc ꝙ verba fidei & si sint supra rationẽ.Eccl.3, Plurima supra sensum hominis mõstrata sunt tibi, non tamen sunt contra rationẽ,quia veritas nõ potest esse veritati contraria.Psal.Testimonia tua domine credibilia facta sunt nimis. ¶ Deinde cùm dicit,[Hoc est verbũ,&c.]exponit authoritatẽ prędictã.Et primò ostẽdit ꝙ sit illud verbũ de quo Moyses loquitur,dicẽs,Hoc est verbũ fidei quod prędicamus.2.Tim.4,Prędica verbum. Hie.23,Qui habet sermonẽ meum loquatur sermonẽ verè. Secũdò exponit quomodo hoc verbũ est in ore ꝙ confessionẽ,& in corde per fidẽ.Et hoc est ꝙ subdit,ꝙ si cõfitearis in ore tuo dominũ Iesum Christum.s.recognoscens eũ dominũ subiiciẽdo sibi tuũ affectum,secundũ quod dicitur 1.Cor.12, Nemo potest dicere,dominus Iesus,nisi in spiritu sancto. Et iterũ, Si credideris in corde tuo.s. fide formata quæ per dilectionẽ operatur,vt dicitur Act.2,Quòd deus excitauit illũ à mortuis. Psal. Tu autem domine miserere mei & resuscita me.quia vt dicitur 2.Cor.vlt.Resurrexit ex virtute dei,quę est cõmunis sibi & patri.Saluus erit.s.salute æterna:de qua dicitur Esa.45,Saluatus est Israel in domino salute æterna.Quòd autẽ dicit,Dominum Iesum:ad mysteriũ incarnationis refertur.Quòd autẽ sequitur Christum,manifestẽ ad resurrectionem refertur.De quibus duobus articulis suprà fecerat mentionem. Lectio 2.

Ostenditur ꝙ fidẽ & cõfessionem sit homo cõsequitur saluẽ & ponitur hic ordo salutificè cludendo fidem esse ex auditu verbi Christi.

CORde enim creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutẽ.Dicit enim scriptura,Omnis qui credit in illum, non confundetur.Non enim est distinctio Iudæi & Græci.Nam idem dominus omnium,dives in omnes qui inuocat illum.Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini saluus erit.Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei quẽ non audierunt? Quomodo autẽ audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabũt nisi mittãtur? Sicut scriptũ est,Quàm speciosi pedes euangelizantiũ pacẽ euãgelizantiũ bona.Sed non omnes obediunt euãgelio.Esaias enim dicit, Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu,auditus autẽ per verbũ Christi. ¶ Præmiserat Apostolus exponendo verbum Moysi,ꝙ cõfessio oris & fides cordis operantur salutẽ,proponens hoc causa exempli in duob⁹ artieulis, hìc probat quod dixerat in vniuersali.Et circa hoc tria facit.Primò ostendit ꝙ per fidem & confessionẽ homo consequitur salutẽ.Secundò ponit salutis ordinẽ,ibi,[Quomodo ergo inuocabunt,&c.]Tertiò infert quandã conclusionem ex dictis,ibi, [Ergo fides ex auditu, &c.] Circa primum duo facit.Primò proponit quod intẽdit,dicens,Rectè dico ꝙ si confitearis ore & credas corde, saluus eris . Corde enim creditur ab homine ad iustitiam.i.ad hoc vt iustitiã per fidẽ consequantur . suprà 5,Iustificati igitur ex fide.Signanter autẽ dicit,Corde creditur.i.voluntate.Nam cætera quæ ad exteriorem dei cultum pertinent,potest homo nolens,sed credere non potest nisi volens. Intellectus enim credentis nõ determinatur ad assentiendũ veritati ex necessitate rationis sicut intellectus scientis,sed ex voluntate:& ideo scire nõ pertinet ad iustitiã hominis quæ est in voluntate,sed credere.Gen.15,Credidit Abraham deo,& reputatũ est illi ad iustitiam.Posẽ autem homo est iustificatus ꝑ fidem,oportet ꝙ eius fides ꝑ dilectionẽ operetur ad consequendam salutẽ.Vnde subdit,Ore autẽ confessio fit ad salutem.s.æternã consequẽdam.Esa.51,Salus autẽ mea in sempiternum erit.Est autẽ triplex cõfessio necessaria ad salutẽ.Primò quidẽ confessio ꝓpriæ iniquitatis,secundũ illud Psal.Dixi cõfitebor aduersum me iniustitiã meam domino: quæ est cõfessio pœnitentis. Secunda cõfessio est per quã homo cõfitetur dei bonitatẽ misericorditer beneficia præstantis. Psal.Confitemini dño quoniã bonus.& hæc est cõfessio gratias agentis.Tertia est confessio diuinæ veritatis.Mat.10,Omnis qui confitebitur me corã hominibus,confitebor & ego eum coram patre,& hæc cõfessio est credentis,de qua nũc Apostolus loquitur.Hæc autẽ est necessaria ad salutem ꝓ loco & tẽpore,quando.s.exposcit fides alicuius.s.à persecutore fidei,vt quãdo periclitatur fides aliena:sicut præcipuè prælati debẽt prædicare fidẽ subditis suis.Et ideo baptizati liniuntur chrismate in fronte:signo crucis,vt ipsum crucifixum confiteri nõ erubescant.suprà 1,Non enim erubesco euangelio. Ita est autem & de omnibus virtutum actibus qui pro loco & tẽpore sunt necessarii ad salutem. Nam præcepta affirmatiua quæ de his dantur,obligant semper,sed nõ ad semper.Secundò, ibi, [Dicit enim scriptura,&c.] probat per authoritatem,dicens,Dicit enim scriptura.s.Esa.18,Omnis qui credit in illum fide non cõfundetur.s. deficiens à salute.Eccl.2,Qui timetis dominũ credite illi,& nõ euacuabitur merces vestra. Litera verò nostra habet, Qui crediderit nõ festinet.vt suprà dictũ est.Tertiò,ibi, [Non enim est distinctio,&c.] probat hoc esse vniuersaliter intelligendum cùm Esaias indefinitè hoc proferat.Et primò proponit quod intẽdit,dicẽs, Ideo dictum est, Omnis qui credit,&c. Non enim est distinctio quantum ad hoc Iudæi & Græci.Coll.3, Vbi non est Gentilis & Iudęus,circuncisio & præputium,&c.Secundò probat per rationẽ quę duplici medio innititur,quorũ primum tangit,dicens,Nam idem dominus omnium.suprà 3,An Iudæorum deus tantum?Nónne & Gentium?Psal.Rex omnis terræ deus.Et ideo ad ipsum pertinet prouidere omniũ saluti.Secundũ medium tangit, dicẽs, Dives est in omnes qui inuocant illum.Si enim nõ esset tantæ bonitatis ꝙ sufficeret ad satisfactionẽ vtriusq;,posset putari ꝙ nõ omnibus credẽtibus prouideret:sed diuitię bonitatis eius & misericordię indę-

Cõfessio triplex necessaria ad salutem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficientes sint. supra 2, An diuitias bonitatis eius contemnis? Ephe. 2, Deus autē qui diues est in misericordia, &c. Tertiō probat idē per authoritatē quæ habetur Ioel. 2. Omnis quicūq; inuocauerit nomen dñi, saluus erit. Est autē inuocare, in se vocare perfectū & deuotum cultū. Psal. Inuocabit me & ego exaudiam eum.

¶ Deinde cùm dicit, [Quomodo ergo inuocabūt, &c.] Ponit ordinē quo quis vocatur in salutem, quæ est ex fide. Et circa hoc duo facit. Primō ostēdit q̄ ea quæ sunt posteriora in hoc ordine, sine prioribus esse nō possunt. Secundō ostendit q̄ positis prioribus, nō est necessarium posteriora poni, ibi, [Sed nō omnes euangelio obediunt.] Circa primum duo facit. Primō ponit ordinē eorum quæ requiruntur ad salutem. Secundō cōfirmat quod suppositum erat per authoritatē, ibi, [Sicut scriptū est.] Ponit autem primō quinq; per ordinem incipiens ab inuocatione ad quā secundū authoritatem ꝓphetę, sequitur salus. Dicit ergo, Quomodo ergo inuocabunt in quē non crediderūt, quasi dicat, Sine dubio inuocatio salutē facere nō potest, nisi fide precedente. Pertinet autē inuocatio ad confessionē oris quæ ex fide cordis ꝓcedit. Psal. Credidi propter quod locutus sum. 2. Cor. 4, Nos credimus ꝓpter quod & loquimur. Secūdō à fide ascēdit vel procedit ad auditum, dicēs, Aut quomodo credent ei quē non audierūt. Ille enim homo credere dicitur quæ sibi ab aliis dicuntur quæ ipse nō videt. Io. 4, Iam non ꝓpter tuam loquelā credimus: Ipsi enim audiuimus & scimus, &c. Est autē duplex auditus. Vnus quidē interior quo quis audit à deo reuelāte. Psal. Audiā quid loquatur in me dñs deus. Alius autē auditus est quo aliquis audit ab homine exterius loquente. Act. 10, Adhuc loquēte Petro verba hæc, cecidit ꝑ spiritusſanctus sup omnes qui audiebant verbū. Primus autem auditus non cōmunicat ptinet ad omnes, sed propriè pertinet ad gratiā prophetæ, quæ est gratia gratis data distinctē aliquibus, sed nō omnibus, secundū illud 1. Cor. 12, Diuisiones gratiarū sunt. Sed quia nunc loquitur de eo quod requiritur ꝙ hoc sit intelligendū de secundo auditu. Et ideo subdit, Quomodo ergo audient sine prædicante? Auditus enim exterior est passio quædā audientis quæ absq; actione loquentis esse nō potest. Vnde & dominus mādauit discipulis. Mat. vlt. Euntes in mundū vniuersum prædicate euangelium omni creaturę. Ea verò quæ fidei sunt prædicatores à semetipsis nō habent, sed à deo. Esaiæ 21, Quæ audiui à domino deo exercituū annūtiaui vobis. 1. Cor. 11, Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis. Et ideo 4. subdit, Quomodo verò prædicabunt nisi mittantur? quasi dicat, Non dignè. Hier. 23, Non mittebā eos & ipsi currebāt. Mittuntur autē aliqui à domino dupliciter. Vno modo immediatè ab ipso deo per inspirationē internam. Esa. 48, Et nūc dominus deus misit me, & spiritus eius. Huius autē missionis signum quādoq; quidē est sacræ scripturæ authoritas, vnde Ioānes baptista cū quęreretur ab eo quis esset, authoritatē ꝓphetę industria dicens, Ego vox clamātis in deserto, dirigite viā domini, sicut dixit Esaias ꝓpheta, vt legitur Io. 1, Quādoq; autem signū huius missionis est veritas quæ annūtiatur. Vnde ꝑ contrariū dicitur Deut. 18, Quòd hoc habebit signum ꝙ in nomine domini Propheta prædixerit & nō euenerit, hoc dominus nō est locutus. Quādoq; verò signū huius missionis est operatio miraculi. Vnde dicitur Exod. 4, Quòd cū dixisset Moyses domino, nō credent mihi. ſ. illi ad quos mittor, dominus dedit ei potestatē signa faciēdi. Nec tamen ista duo vltima sufficienter demōstrant dei missionē, præsertim cum aliquis annuntiat aliquid contra fidē. Dicitur enim Deut. 13, Si surrexerit in medio tui propheta & prædixerit signū atq; portentum & euenerit quod locutus est & dixerit tibi, eamus & sequamur deos alienos, nō audies verba illius. Alio modo mittuntur aliqui à deo mediante authoritate prælatorū qui gerunt vicem dei. 2. Cor. 8, Misimus cum illo fratrem nostrum cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias.

¶ Deinde cùm dicit, [Sicut scriptū est.] Inducit authoritatem ad hoc vltimū quod dixerat de missione prædicatorū, dicens, Sicut scriptum est, &c. Esa. 52, Quàm speciosi pedes euangelizātium pacē, euangelizātium bona. vbi litera nostra sic habet, Quàm pulchri supra montes pedes annuntiātis bonum. Et similiter habetur Naū 1, Ecce sup montes pedes euāgelizantis & annuntiātis pacem. In his autē verbis primò cōmendatur processus prædicatorū cùm dicit, Quàm speciosi pedes, quod dupliciter potest intelligi. Vno modo ut ꝑ pedes intelligātur eorum processus, quia. ſ. ordinatē ꝓcedunt, nō vsurpātes sibi prædicationis officium. Cantic. 7, Quā pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis. Alio modo possunt intelligi ꝑ pedes, affectus, qui rectitudinē habent dum nō intētione laudis aut lucri verbum dei annuntiāt, sed propter omnium salutē & dei gloriam. Eze. 1, Pedes eorum pedes recti. Secundò tangit prædicationis materiā, quæ quidē est duplex. Prædicant enim ea quæ sunt vtilia ad vitā præsentem, quod designat cùm dicit, Euāgelizantium pacē. ſ. triplicem. Primò quidē annuntiant pacē quam Christus fecit inter homines & deum. 2. Cor. 5, Deus erat in Christo mundū reconciliās sibi. Et posuit in nobis verbum recōciliationis. supra 5, Pacem habeamus per Iesum Christum ad dominum. Secundò annuntiāt pacē habendam cum omnibus hominibus. infrà 12. Si fieri potest quod ex vobis est cum omnib⁹ hominib⁹ pacē habentes. Tertiò annuntiāt ea ꝑ quæ homo potest habere pacē in semetipso. Psal. Pax multa diligētibus legem tuā domine. Et sub his tribus continentur omnia quæ in hac vita sunt vtilia ad salutē, vel quantum ad deum, vel quantum ad proximum, vel quātum ad semetipsum. Prædicant etiam ea quæ speramus habere in alia vita. Et quantum ad hoc dicit, Euangelizantium bona. Lucæ 12, Super omnia bona sua constituet eum.

¶ Deinde cùm dicit, [Sed non omnes obediūt euangelio, &c.] Ostendit ex prioribus non semper sequi posteriora, licet enim nō possit esse ꝙ quis credat nisi audiat à prædicante, nō tamen quicunq; audit à prædicante credit, & hoc est ꝙ subdit, Sed nō omnes obediunt euāgelio. 2. Thes. 3, Non enim omnium est fides. Hoc autem dicit ideo vt ostendatur ꝙ verbum exterius loquentis non est causa sufficiens fidei, nisi cor hominis attrahatur virtute dei loquētis. Io. 6, Omis qui audiuit à patre meo, & didicit, venit ad me. & sic ꝙ homines credunt, non est attribuendum prædicatoris industriæ. Per hoc etiam ostenditur ꝙ omnes increduli nō excusantur à peccato, sed illi qui non audiunt & non credunt. Io. 10, Si nō veniſſem & locutus eis nō fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et hoc etiam magis consonat his quæ Apostolus posterius dicet. Secundò ad hoc inducit authoritatem cùm subdit, Esaias enim dicit, Domine quis credidit auditui nostro? quasi diceret, Rarus. Ezec. 2, Increduli & subuersores sunt tecum. Miche. 7, Factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Quod quidem Esaias dixit præuidens Iudæorum infidelitatē futuram. Eccl. 48, Spiritu magno vidit vltima, &c. Dicit autē, auditui nostro, vel ꝓpter id quod à deo audierūt, sicut dicitur in Abdia, Auditū audiuimus à domino, & legatos ad Gētes misit. Vel propter id quod homines ab apostolis audiebant. Ezec. 33, Audiunt verba tua & non faciunt ea.

¶ Dein de cùm dicit, [Ergo fides ex auditu, &c.] infert conclusionē ex dictis, dicens, Ergo ex quo aliqui nō credunt nisi audierint, fides est ex auditu. Psal. In auditu auris obediuit mihi. ¶ Sed cōtra videtur esse ꝙ fides est virtus infusa diuinitus. Philip. 1, Vobis datum est vt in ipsum credatis. Dicendum est ergo ꝙ ad fidē duo requiruntur. Quorum vnū est cordis inclinatio ad credendū, & hoc non est ex auditu, sed ex dono gratiæ. Aliud autē est determinatio de credibili, & istud est ex auditu. Et ideo Cornelius qui habebat cor inclinatum ad credendū, necesse habuit, vt ad eum mitteret Petrus qui sibi determinaret quid esset credendum.

¶ Ex eo verò ꝙ dixerat, Quomodo audiēt sine prædicante? & quomodo prædicabūt nisi mittātur? concludit, Auditus autē. ſ. credentium est per verbū prædicatorum, quod est verbū Christi. Vel quia est de Christo. 1. Cor. 1, Nos prædicamus Christū Iesum. Vel quia à Christo habent ꝙ mittuntur. 1. Cor. 11, Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis.

Ad fidem duo requiruntur.

Quinque requisita ad salutem.

Duplex est auditus & ad fidem requiritur interior.

Dupliciter aliqui à deo mittuntur.

Signū missionis à deo interius est ex sacris, ex veritate annuntiata, ex miraculo.

Veritas rei prædicatæ, & operatio miraculi nō semp ꝓbāt sufficienter missionem esse à deo.

Lectio 3.

Sed dico, Nunquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico, Nunquid Israel non cognouit? Primus Moyses dicit, Ego ad æmulationē uos adducam in non gētem: in gentē insipientē, in irā uos mittā. Esaias autē audet & dicit, Inuentus sum à nō quærentibus me, palā apparui his qui me nō interrogabant. Ad Israel autē dicit, Tota die expādi manus meas ad populū non credentē, sed cōtradicentē mihi.

¶ Postq̄ ostendit casum Iudæorū esse miserandum quia ex ignorātia peccauerunt, hīc ostendit ꝙ eorū talis casus nō est excusabilis ex toto: quia eorū ignorantia nō fuit inuincibilis, vel ex necessitate existens, sed quodāmodo voluntaria. Et hoc quidē ostendit dupliciter. Primò quidē per hoc quod audierūt ex doctrina apostolorū, Secūdò per hoc quod cognouerūt ex doctrina legis & prophetarū, ibi, [Sed dico, nūquid Israel nō cognouit, &c.] Circa primū duo facit. Primò ꝓponit quæstionē, dicens, Dictū est ꝙ fides ex auditu & non possunt homines credere ei quem nō audierunt. Dico ergo, Nunquid nō audierunt? vt. ſ. per hoc possint excusari totaliter ab incredulitate, secundū illud Io. 15, Si nō veniſſem & locutus eis nō fuissem, peccatū nō haberent. Secundò ad quæstionē respondet interueniēdo per authoritatē Psal. dicentis, In omnē terram exiuit sonus eorū. ſ. apostolorum. i. fama eorū exiuit in omnem terrā, non solùm Iudęorū, sed etiā omnium Gētium. Iob 28, Perditio & mors dixerunt, auribus nostris audiuimus famā eius. ſ. sapientiæ per apostolos prædicatæ. Et dominus eis præceperat Mat. vlti. Euntes in mundū vniuersum, prædicate euangelū omni creaturæ. Et verba eorū. ſ. distincta eorum doctrina, exiuerūt in fines orbis terræ. Ad literā vsq; ad fines mundi. Esa. 24, A finibus terræ laudes audiuimus gloriā iusti. Et 49, Dedi te in lucem Gentiū, vt sis salus mea vsq; ad extremum terræ. Et est notandū ꝙ secundum Aug. hæc verba nondū erant cōpleta quādo Apostolus talia loquebatur, sed præuidebat ea esse cōplenda. Et ideo vtitur præterito pro futuro ꝓpter certitudinē diuinæ præordinationis: sicut etiā Dauid cuius verba assumit Apostolus, manifestè vrebatur præterito ꝑ futuro. Et ideo hoc dicit Aug. quia adhuc tēpore suo dicit fuisse quasdā gentes in Aphricæ partibus quibus non erat fides Christi prædicata. Chrysost. autē super Mat. econtrario dicit hoc quod hīc dicitur cōpletū fuisse tempore apostolorū, exponens ꝙ sic habetur Mat. 24, Et prædicabitur hoc euangeliū regni in vniuerso orbe: & tunc veniet cōsummatio. i. destructio Hierusalē. Vtrunq; autē est aliqualiter verū. Tēpore enim apostolorum ad omnes gētes etiam vsq; ad fines mundi peruenit aliqua fama de prędicatione apostolorū per ipsos apostolos vel discipulos eorū. Matthæus enim prædicauit in Ethiopia, Thomas in India, Petrus & Paulus in Occidente. Et hoc est quod Chrysostomus dicere intendit. Non tamē sic fuit impletū tempore apostolorū ꝙ in omnibus gētibus ecclesia ædificaretur, quod tamen est implendū ante finē mundi, vt Aug. dicit in Hesitiū. Magis tamen præsenti intentioni Apostoli cōgruit expositio Chrysostomi q̄ Augustini. Nulla enim ratio esset auferendi excusationē infidelibus per hoc ꝙ in futurū erant audituri: per hoc tamen non habetur ꝙ ad singulos homines fama prædicationis apostolicæ peruenerit, licet peruenerit ad omnes gentes.

¶ Nunquid ergo illi ad quos nō peruenit, vtpote si fuerunt nutriti in syluis, excusationē habent de peccato infidelitatis? Ad hoc dicendū est ꝙ secundum sententiā domini quæ habetur Io. 17, Illi qui loquentem dominum ꝑ se vel per eius discipulos nō audierunt, excusationē habent de peccato infidelitatis, non tamen beneficium dei cōsequuntur, vt. ſ. iustificentur ab aliis peccatis, vel quæ nascendo contraxerunt, vel malè viuendo addiderūt, & pro his meritò dānantur. Si qui tamen eorū fecissent quod in se est, dominus eis secundum suam misericordiā prouidisset mittendo eis prædicatorē fidei, sicut Petrū Cornelio. Act. 10. Et Paulū Macedonibus, vt habetur Act. 16. Sed tamen hoc ipsum ꝙ aliqui faciunt quod in se est conuertendo se. ſ. ad deum, ex deo est mouente corda ipsorum ad bonum. Treno. 5, Cōuerte nos domine ad te, & conuertemur.

¶ Deinde cùm dicit, [Sed dico, Nunquid Israel, &c.] Ostēdit eos esse inexcusabiles ꝓpter notitiam quā habuerunt ex lege & prophetis. Et primò mouet quæstionē, dicens, Sed dico adhuc inquirendo, Nunquid Israel. i. populus Iudæorū non cognouit ea quæ pertinent ad mysteriū Christi, & ad vocationem Gentiū, & casum Iudæorū? Planè cognouit. infrà. 2, Instructus per legem. Psal. Non fecit taliter omni nationi. Bar. 4, Beati sumus ò Israel, quoniā quæ placita sunt deo, manifesta sunt nobis. Secundò determinat moram quę stionem eū dicit, Primus Moyses dixit quī est legislator, quòd nō est sic intelligendū per hoc ꝙ inducit primus, quasi fuerint duo Moyses. Quorum primus hoc dixit, sed quia Moyses fuit primus. i. præcipuus inter doctores Iudæorum. Deut. vlt. Non surrexit vltrà propheta in Israel sicut Moyses. Vel primus fuit in ordine talia dicendi, quia ipse primus inter alios hoc dixit. Deut. 32, Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem in iram vos mittā. Vbi litera nostra sic habet, Ego prouocabo eos in eo qui non est populus, & in gente stulta irritabo eos. Vbi duplex est distinctio attendenda Prima quidem ex parte gentilitatis quā vocat non gentē, quasi non dignā vocari gentem eo ꝙ non erat adunata in cultu vnius dei. Eccl. 50. Tertia nō est gens quā oderim. Eandē autem gentilitatē vocat gentem insipientem, & si aliqualiter gens dici posset secundū ꝙ aduuatur & gubernatur lege humana, dicitur tamen insipiēs quasi priuata vera sapiētia quæ in cognitione & cultu dei cōsistit. Eph. 4, Sicut & gentes ambulāt in vanitate sensus

Ostenditur casus Iudæorum inexcusabilis qa audierūt de Christo per apostolos et utē per prophetas & legē suam.

In omni terra tā Iudæorū q̄ Gētiū est prædicatum verbū Christi.

Opinio Augu. de prædicatiōe verbi Christi i oī terra

Opinio Chrysosto.

Concordia Augu. & Chrysosto.

Præfertur Chryso. & Augusti.

Nota ꝙ illis qui nihil de fide audierunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sui tenebris obſcuratum habentes intellectũ,alienati à vita dei.Et ſic refertur ad Gẽtilitatem ſecundũ ſtatũ antè cõuerſionẽ.Poſſunt hæc etiã duo attribui gẽtilitati poſt cõuerſionẽ quę dicitur nõ Gens.i.non Gẽtiliter viuens,ſicut Apoſtolus dicit ibidẽ,Iam non amplius ambuletis ſicut & Gẽtes.Dicitur etiã Gẽtilitas cõuerſa Gẽs inſipiẽs ſecundũ opinionẽ infideliũ.1.Cor.3,Si quis inter vos ſapiẽs videtur eſſe,ſtultus fiat vt ſit ſapiens. ¶ Secunda differentia attenditur quantũ ad hoc q̃ primò ponit æmulationẽ.ſ.inuidiæ qua Iudæi inuidebãt Gẽtilibus cõuerſis.Gal.4,AEmulãtur vos non bene. ¶ Secũdò ponit irã qua cõtra eos irafcitur.ps.Obſeruabit peccator iuſtũ & ſtridebit,&c.Et hæc duo congruè coniungũtur,quia ex inuidia cauſatur ira.Vnde Iob 5.dicitur,Virũ ſtultũ interficit iracundia,& paruulũ occidit inuidia. Dicitur autẽ deus in æmulationẽ inducere & in iram mittere,nõ quidẽ in eis cauſando malitiã, ſed ſubtrahẽdo gratiã vel potius faciẽdo cõuerſionẽ gentiũ,vnde Iudæi occaſionẽ iræ & inuidiæ ſumunt.Secũdò oſtẽdit eos cognouiſſe per doctrinam prophetarũ & inducit Eſaiam, primò quidem prænuntiãtem cõuerſionẽ Gentiũ,dicẽs,(Eſaias autẽ audet & dicit.)id eſt,audacter Iudæis annũtiat veritatẽ,quanuis ei periculũ mortis immineret.Iob.39, Audacter in occurſum pergit armatis & dicit.Eſa.64,Inuẽtus ſum à Gẽtibus non quærentibus me,palam apparui his qui me non interrogabant.vbi litera noſtra ſic habet,Quæſierunt me qui antè non interrogabant,inuenerũt qui non inquiſierunt me.In his autẽ verbis primò deſignat conuerſionẽ gentiũ,dicens,Inuentus ſum à gentibus non quærentibus me.Et ideo præter merita & intentionẽ gentilium oſtenditur ſua ſe eorum conuerſio.infrà 15, Gentes autẽ ſuper miſericordia honorare deum. De hac autẽ inuẽtione dicitur Matth.13, Simile eſt regnũ cælorũ theſauro abſcõdito in agro quẽ qui inuenit abſcondit,&c. Secundò oſtendit cauſam & modum cõuerſionis eorũ.Cauſam quidem,quia non caſu factum eſt vt inuenirẽt quos non quærebant, ſed ex gratia eius qui eis voluit apparere, quod deſignatur in hoc q̃ dicit,Apparui. Tit.2, Apparuit gratia ſaluatoris noſtri dei omnibus hominibus.Modum autem,quia non apparuit Chriſtus gentilibus in enigmatib⁹ & figuris legis,ſed in manifeſta veritate.Vnde dicit,palam. Io.16,Ecce palam loqueris,& prouerbium nullum dicis.Palam,inquit,apparui eis.ſ.gentilibus qui me non interrogabant.i.qui meã doctrinam non quærebant. Eſaiæ 45,Rogant deum nõ ſaluantẽ. Secundò oſtendit q̃ Eſaias prænũtiauit incredulitatem Iudæorum, dicens , Ad Iſrael autem.i.contra Iſrael dicit Eſa.65, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi . Vbi noſtra litera ſic habet, Expandi manus meas ad populum incredulum qui graditur in via non bona poſt cogitationes ſuas,populus qui ad iracundiam prouocat me.Quòd autem dicit,Expandi manus meas,poteſt vno modo intelligi de expanſione manuum in cruce,quæ quidẽ dicitur fuiſſe in cruce tota die.i.principali parte totius diei.ſ.ab hora ſexta vſque ad veſperas.Matth.27,Et quanuis eo expandẽte manus in cruce ſol ſit obſcuratus,petræ ſciſſæ,monumẽta aperta:Iudæi tamẽ in ſua incredulitate permanſerũt eum blaſphemãtes,vt dicitur.Matth.27,Vnde ſubdit, Ad populum non credentẽ,ſed contradicẽtem mihi.Hebr.12,Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum cõtradictionẽ. Alio modo poteſt referri ad extenſionẽ manus dei in miraculis faciẽdis. Act.4, In eo q̃ manum tuã extendis ad ſanitates & ſigna & prodigia fieri.per nomẽ ſanctũ filii tui Ieſu.vt ſit ſenſus,Tota die,id eſt,toto tẽpore prædicationis meæ expandi manus meas miracula faciẽdo ad populũ non credentẽ,etiam miraculis viſis.Ioã.15,Si opera nõ feciſſem quæ nemo alius fecit,peccatum non haberẽt.Sed contradicentẽ mihi,id eſt,meis miraculis detrahentẽ.ſecũdum illud Matth.12,In Beelzebub principe dæmoniorũ eiicit dæmonia.Oſee.4,Populus tuus ſicut hi qui contradicunt ſacerdoti.Tertio poteſt intelligi de extentione manus dei ad beneficia illi populo exhibita , ſecundum illud Prouerb.1, Extendi manum meam & non fuit qui aſpiceret.vt ſit ſenſus , Tota die,id eſt,toto tempore legis & prophetarum expandi manus meas ad dandum beneficia ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi. Deut.31,Semper contentioſe egiſtis contra dominum.

Expandiſſe manus deũ tripliciter intelligitur.

Caput 11.

Oſtenditur non omnes Iudæos cecidiſſe & eſſe exploſos à gratia euangelij,aliquos tamen eſſe excæcatos.inſultatio Gẽtium contra iudæos.Extollitur ꝓfunditas ſapientiæ & iudiciorum dei.& primo hic nõ omnes Iudæos cecidiſſe oſtenditur.

DIco ergo,nũquid repulit dominus deus populũ ſuũ? *Abſit . Nam & ego Iſraelita ſum ex ſemine Abrahã de tribu Beniamin.Non repulit deus plebẽ ſuã quam præſciuit. An neſcitis in Helia quid dicit ſcriptura,quemadmodũ interpellat deũ aduerſum Iſrael? Domine ꝓphetas tuos occiderũt,altaria tua ſuffoderũt, & ego relictus ſum ſolus & quærunt animã meã.Sed quid dicit illi diuinũ reſpõſum? Reliqui mihi ſeptẽ milia virorũ qui nõ curuauerũt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tẽpore reliquiæ ſecundũ electionem gratiæ dei ſaluæ factæ ſunt.Si autẽ gratia,iam nõ operibus.Alioquin gratia iam nõ eſt gratia. Quid ergo? Quod quærebat Iſrael hoc nõ eſt conſecutus.Electio autẽ conſecuta eſt,cæteri uerò excæcati ſunt,ſicut ſcriptũ eſt . Dedit illis deus ſpiritũ cõpũctionis, oculos ut non uideãt, & aures ut nõ audiãt uſque in hodiernũ diẽ.Et Dauid dicit, Fiat mẽſa eorũ corã ipſis in laqueũ, & in retributionẽ, & in ſcandalũ, & in retributionẽ illis.Obſcurẽtur oculi eorũ ne uideant: & dorſum eorũ ſemper incurua.*

¶ Poſtquam Apoſtolus oſtendit Iudæorũ caſum eſſe miſerendũ,non tamen totaliter excuſabilẽ,hic oſtendit caſum Iudæorũ non eſſe vniuerſalem.Et primò mouet quæſtionẽ.Secundò ſoluit,ibi,[Abſit,&c.]Tertiò infert concluſionem,ibi,[Quid ergo,&c.]Dicit ergo primò,Dico ad hæc inquirendo, Nunquid deus repulit totaliter populum ſuum,ſcilicet Iudæorum,quia vocat eum non credẽtem,ſed contradicentem. Et hoc Pſalmiſta etiam inquirit,dicens,Vt quid deus repuliſti in finẽ?Treno.2,Repulit dominus altare ſuum. ¶ Deinde cùm dicit, [Abſit,&c.] ſoluit quæſtionem oſtendens quòd deus non totaliter repulit populum Iudæorum. Et hoc eſt quòd dicit,Abſit.vt.ſ.populus Iudæorum ſit totaliter repulſus. Et hoc quidẽ primò probat quantũ ad perſonam ſuam,dicẽs,Nam & ego.ſ.in fide Chriſti exiſtens Iſraelita ſum.ſ.gente.2. Corint.11,Iſraelitæ ſunt & ego.Et quia in populo Iſrael erãt aliqui Proſeliti, qui nõ deſcenderũt ſecundũ carnem ex patriarchis. Secũdò hoc de ſe excludit,ſubdens,Ex ſemine Abrahæ.2. Cor.11,Semẽ Abrahæ ſunt & ego.Erant autem in populo Iudæorum tribus diſtinctæ ſecundũ filios Iacob, quorũ quidem fuerunt filii ancillarum,quidam vxorum.Ioſeph autem & Beniamin filii Rachel prædilectæ vxoris.Vnde ſuam excellentiam in populo Iudæorum oſtendens dicit,Ex tribu Beniamin.Philip.3,Ex genere Iſrael de tribu Beniamin.Vnde & de eo exponitur à quibuſdã quod legitur Geñ.penult.Beniamin lupus rapax mane comedet prædã,& veſpere diuidet ſpolia.Secundò,ibi,[Non repulit,&c.]Oſtendit populum illum nõ eſſe repulſum à deo etiã quantum ad multos electos ſuos.Et primò proponit quod intendit.Secũdò inducit ſimilitudinẽ,

ibi,[Sic ergo & in hoc tempore,&c.]Dicit ergo primò,Non ſolùm ego non ſum repulſus,ſed deus non repulit plebem ſuam totã quam præſciuit,in eſt.prædeſtinauit. Supra.8, Quos præſciuit,hos & prædeſtinauit.ps.Non repellet dominus plebem ſuam.Quod Apoſtolus hîc exponit quantum ad prædeſtinatos. ¶ Deinde cùm dicit, [An neſcitis,&c.] inducit ſimilitudinẽ de his quæ contigerunt tẽpore Heliæ quando etiam totus populus videbatur à cultu vnius dei aberraſſe.Vbi primò ponit interpellationẽ Heliæ.Secũdò reſponſionem domini,ibi,[Sed quid dicit ſcriptura diuina,&c.]Dicit ergo primo,An neſcitis quid ſcriptura ſacra dicat in Helia,id eſt,de Helia.3,Reg.19,Vel in Helia,id eſt,in libro de Helia ſcripto.Totus enim liber Regũ eſt principaliter ſcriptus ad notificandũ dicta & facta prophetarũ.Vnde & inter libros prophetarum cõputatur,vt Hiero.dicit in prolo.libri Regum quemadmodũ.ſ.ipſe Helias interpellat deum aduerſus Iſrael.Contra quod videtur eſſe verbũ Samuelis dicentis 1.Regum.12,Abſit hoc peccatũ à me in domino vt ceſſem orare pro vobis. Multo ergo minus eſt contra populum interpellandum. Sed intelligendum eſt quòd prophetæ contra populum aliquem interpellant tripliciter . Vno modo conformando voluntatem ſuam volũtati diuinæ eis reuelatæ,ſicut & in Pſal.dicitur,Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam.Alio modo interpellando contra regnum peccati,vt.ſ.non homines,ſed peccata hominum deſtruãtur . Tertio modo vt interpellatio vel oratio eſt interpretanda per modum denuntiationis,ſecundum illud Hier.17,Confundãtur qui me perſequuntur.i.cõfundentur. Duo autem in hac ſua interpellatione cõtra eos allegat.Primò quidem impietatem quam commiſerant contra cultum dei.Vno quidem modo perſequendo miniſtros eius,quod tangit dicens,Domine prophetas tuos occiderunt.3.Reg.18,Nunquid nõ indicatum eſt tibi domino meo quid fecerim cùm interficeret Iezabel prophetas domini?Act.7,Quem prophetarum non ſunt perſecuti patres veſtri.Alio modo quantum ad loca deo ſanctificata ſecundum illud Pſal.Incenderunt igni ſanctuarium tuum.Et quantum ad hoc dicit,Altaria tua ſuffoderunt. ¶ Vnde notãdum eſt quòd Deut.12, dominus mandauit,dicens,Ad locum quem elegerit dominus deus veſter de cunctis tribubus veſtris,vt ponat nomen ſuum ibi & habitet in eo:venietis & offeretis in illo loco holocauſta & victimas veſtras. Tamẽ quod quia erat contra legem,ædificato iam templo Ezechias rex piiſſimus omnia huiuſmodi altaria deſtruxit.Et hoc eſt quòd dicitur 4 Regum.18,Nónne iſte eſt Ezechias,qui abſtulit excelſa & altaria & præcepit Iudæ & Hieruſalem ante altare,hoc adorabitis in Hieruſalem.quod ergo Ezechias fecit ex pietate hoc fecit.Achab & Iezabel ex impietate volentes cultũ dei totaliter extirpare.Tertiò allegat contra eos impietatem quam facere intendebant,dicens,At relictus ſum ego ſolus,ſcilicet in cultu vnius dei. Quod quidem dixit Helias eo q̃ alii non ita apertè manifeſtabant ſe eſſe dei cultores . Dicitur enim de eo Eccleſiaſt.48, Surrexit Helias propheta quaſi ignis,& verbum illius quaſi facula ardebat. Et quærunt animam meam.ſ. vt auferant eam.Miſerat enim Iezabel ad Heliam.3. Regum.19,dicens, Hæc mihi faciant dii & hæc addãt niſi hac hora eras poſuero animam tuã ſicut animã vnius ex illis.ſ.prophetis Baal quos occiderat Helias. ¶ Deinde cùm dicit, [Sed quid dicit,&c.] ponit diuinum reſponſum,dicens,Sed quid dicit ſcriptura ibidem.ſ.dixiſſe illi.ſ.Heliæ reſponſum diuinum . Hoc inquam q̃ ſequitur , Reliqui mihi.i.in cultu meo non permittendo eos cadere in peccatum,ſeptem milia virorũ. Ponitur certum pro incerto propter perfectionem ſeptenarii & miliarii qui non curuauerũt genua ante Baal.i.qui cultũ dei nõ deſeruerunt. Eſa.43,Omnem qui inuocat nomẽ meũ in gloriã meã creaui,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Sic ergo,&c.adaptat quod dixerat ad propoſitum.Et primò ponit adaptationem,dicens,Sic ergo & hoc tẽpore in quo videtur multitudo populi deuiaſſe.reliquiæ,id eſt,multi qui ſunt relicti ab illo excidio ſaluæ fient,vel ſaluæ factæ ſunt ſecũdum electionem gratiæ dei,id eſt ſecundum gratuitam electionẽ dei.Ioannis.14,Non me elegiſtis,ſed ego elegi vos.Secundò ex hoc infert concluſionem,dicens,Si autem gratia ſalui facti ſunt,iam non ex operibus eorum.Tit.3,Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos,ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.Tertiò oſtendit ſequi concluſionem ex præmiſsis,dicens, Alioquin ſcilicet ſi gratia eſt ex operibus iam non eſt gratia quæ dicitur ex eo quòd gratis datur.Suprà.5, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. ¶ Deinde cùm dicit,[Quid ergo,&c.]infert concluſionem intentam. Et primò ponit eam,dicens,Quid ergo ſecundum præmiſſa dicemus? Hoc ſcilicet quòd Iſrael quantum ad maiorem multitudinem populi non eſt conſecutus quod quærebat,ſcilicet iuſtitiam . Et hoc modo intelligendum eſt quod ſuprà nono dictum eſt,Iſrael ſectando legem iuſtitiæ,in legem iuſtitiæ non peruenit.Io.7,Quæretis me & non inuenietis.ita tamen quòd electio.i.electi ex Iudæis conſecuta eſt iuſtitiam. Ephe.1,Elegit nos in ipſo vt eſſemus ſancti. Cæteri verò,id eſt aliæ pars populi excæcati ſunt propter ſuam malitiam. Sapien 2,Excæcauit eos malitia eorum. Secundò,ibi,[Sicut ſcriptum eſt,&c.]manifeſtat concluſionem quãtum ad vltimam partem.Et primò per authoritatem Eſa.2,Per authoritatem Dauid,ibi,(Et Dauid dicit.) Circa primum notandum quòd Apoſtolus componit authoritatem ex duabus.Legitur enim Eſaiæ 29,Miſcui vobis ſpiritum ſaporis.Et quantum ad hoc dicit,Dedit deus illis ſpiritum cõpunctionis,quod pertinet ad peruerſitatẽ affectus.Compunctio enim importat quandam cordis punctionem,ſiue dolorem . Eſt ergo quædam bona compunctio qua quis dolet de propriis peccatis. ſecundum illud Pſal. Potaſti nos vino compunctionis . Eſt autem & mala compunctio,ſcilicet inuidiæ qua quis dolet de bonis aliorum.Hunc ergo compunctionis.i.inuidiæ ſpiritũ eis dedit deus,non quidem immittendo malitiam,ſed ſubtrahendo gratiam,ſicut ſuprà 10.dictum eſt, Ego ad æmulationem adducam vos in non gentem.Item legitur Eſaiæ.6,Excęca cor populi huius,& aures eius aggraua,& oculos eius claudeme forte videat oculis ſuis,& auribus ſuis audiat.Et quantũ ad hoc deſignans defectum cognitiuæ virtutis ſubdit, Oculos vt non videant, ſcilicet per ſeipſos quantum ad miracula quæ Chriſtus eis videntibus fecit.Et aures vt non audiant ſcilicet fructuoſè doctrinam Chriſti & apoſtolorum. Eſaiæ 42, Qui vides multa nonne cuſtodies ? Qui apertas aures habes nonne audies ? Addit autem Apoſtolus de ſuo,Vſque in hodiernum diem,quia in fine mundi videbũt & audient quando cõuertentur corda filiorum ad patres eorũ,vt dicitur Malach.vltimo. ¶ Deinde cùm dicit,[Et Dauid dicit,&c.]ponit ad idẽ, authoritatẽ Dauid.In qua primò tangit occaſionẽ defectus Iudæorũ,dicẽs,Fiat menſa eorum.i.malitia qua

Prophetæ interpellant tripliciter contra aliquos.

Ante ædificationem tẽpli licuit in diuerſis locis ædificare altaria & nõ poſt, ſed ſolum in templo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccatores reficiuntur. Iob.20,Cùm dulce fuerit in ore eius malum abscondet illud sub lingua sua. Quæ quidem mensa est coram ipsis quando ex certa malitia peccant. Hoc quidem fit in laqueum quando ex ea paratur tentatio ad peccandum. Esa.24,Qui explicauerat se de fouea tenebitur laqueo. Et in captionem quando delectationi succumbit per sensum. Esa.8,Capientur & irretientur. Et in scandalum,id est in passionem casus quando ruunt de peccato in peccatum.ps.Pax multa diligentibus legem tuam,& non est illis scandalum. Et in retributionem illis quando scilicet punientur pro suis peccatis. Vel quia hoc ipsum est retributio delictorum,quia deus eos permittit sic cadere.ps. Redde retributionem superbis. Vel mensa,est sacra scriptura Iudæis apposita.Prouerb.9, Proposuit mensam suam.Quæ quidem fit in aliquem quando occurrit aliquod ambiguum.In captionem quando malè intelligitur.In scandalum quando ruit in pertinaciam erroris. Et retributionem,vt suprà.Secundò ponit ipsum defectum quàtum ad cognitiuam virtutem cùm dicit,Obscurentur oculi eorũ ne videant quod magis prænuntiando quàm optando dicitur.Ephe.4, Tenebris obscuratum habentes intellectum. Et quantum ad effectum cùm dicit,Et dorsum eorum,id est liberum arbitrium quod portat ad bona & ad mala, semper incurua.i.incuruari permitte ab æternis ad temporalia,à rectitudine iustitiæ ad iniquitatem.Esaiæ 51,Incuruare vt transeamus. Lectio 2.

Ostenditur casus Iudæorum nõ esse inutilis: reparabilis.

Dico ergo,nunquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto salus est Gẽtibus ut illos æmulẽtur,quòd si delictum illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorum diuitiæ Gentium, quantomagis plenitudo eorum? Vobis enim dico Gentibus, Quandiu quidem ego sum Gentium apostolus,ministerium meum honorificabo,si quo modo ad æmulandum prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis.Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi,quæ assumptio nisi vita ex mortuis? Quòd si delibatio sancta est, & massa.Et si radix sancta, & rami.

¶Postquam Apostolus ostendit ꝙ casus Iudæorum non est vniuersalis,hîc incipit ostendere ꝙ casus eorũ non est inutilis neq; irreparabilis.Et circa hoc duo facit.Primò ostendit casum Iudæorũ esse vtilem & reparabilem.Secũdò excludit gloriã Gentiliũ Iudæis insultantium,ibi,[Quòd si aliqui ex ramis,&c.]Circa primum duo facit.Primò proponit quæstionẽ.Secundò soluit,ibi,[Absit,&c.]Dicit ergo primò,Dictũ est & probatum ꝙ cæteri Iudæi præter electos sunt excæcati. Dicit ergo quæstionẽ mouens,Nunquid sic offenderũt vt caderẽt?Sed potest dupliciter intelligi. Vno modo sic,Nũquid deus permisit eos offendere solùm vt caderent,id est propter nullã aliam vtilitatẽ inde consequentẽ,sed solùm volens eos cadere.Quod quidẽ esset cõtra bonitatem diuinam quæ tãta est,vt Augustinus dicit in Enchi.ꝙ nunquam permitteret aliquid mali fieri nisi propter bonũ quod ex malo elicit.Vnde & Iob.34,dicitur,Conteret multos & innumerabiles,& stare faciet alios pro eis.Et Apocalip.3,dicitur,Tene quod habes ne alter accipiat coronã tuam,quia scilicet deus aliquos sic permittit cadere,vt quorũdam casus sit aliorũ salutis occasio.Alio modo potest intelligi sic,Nunquid sic offenderũt vt caderẽt?id est perpetuò in casu remanerẽt.Psal. Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? ¶Deinde cùm dicit,[Absit,&c.]soluit quæstionẽ, Et primò secundum intellectũ ostendens casum Iudæorũ fuisse vtilem. Secundò soluit quæstionem quantũ ad secundũ intellectum ostendens casum Iudæorũ esse reparabilem,ibi,[Quòd si delictum illorum,&c.]Dicit ergo primò,Absit.vt scilicet inutiliter caderent:sed magis illorum.s.Iudæorũ delicto,salus Gentibus facta est occasionaliter. Vnde & dominus dicit Ioan.4,Salus ex Iudæis est.Quod quidẽ potest intelligi tripliciter.Primò modo quia delictum quod in occisione Christi cõmiserũt est subsecuta salus Gentiũ per redemptionem sanguinis Christi.1.Petr.1, Non enim corruptibilibus auro vel argento redẽpti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis,sed pretioso sanguine agni immaculati.Secũdo modo potest intelligi de delicto quo doctrinam apostolorum repulerunt,secũdum illud Act.13,Vobis oportebat primùm loqui verbũ dei,sed quoniam repulistis illud,&c.Tertio modo potest intelligi de hoc ꝙ propter suam impœnitẽtiam sunt in omnes Gentes dispersi.Et sic Christus & ecclesia vbiq; à libris Iudæorum testimoniũ habuit fidei Christianæ,ad conuertendos Gentiles qui suspicari potuissent prophetias de Christo quas prædicatores fidei inducebant esse confictas nisi probarẽtur testimonio Iudæorũ,vnde in Psal.dicit,Ostendit mihi super inimicos meos.s.Iudæos ne occidas eos,nequãdo obliuiscãtur populi mei dispergẽ illos in virtute tua.Sequitur,Vt illos æmulentur.Et quia non dicit qui vel quos,cùm etiam sit duplex æmulatio.s.indignationis & imitationis.Potest hoc quatuòr modis exponi. Primo modo vt intelligatur sic,Vt gẽtiles illos.s.Iudæos æmulẽtur.i.imitentur in cultu vnius dei.Ephe.2,Eratis in illo tẽpore sine episcopo alienati à cõuersatione Israel.& postea subdit, Nunc autẽ vos qui aliquãdo eratis longè,facti estis propè in sanguine Christi.1.Thim.2,Vos imitatores facti estis ecclesiarũ dei quæ sunt in Iudæa. Vel vt gẽtiles æmulẽtur Iudæos.i.indignentur cõtra eos propter incredulitatẽ eorum.Psal.Vidi præuaricãtes & tabescebã,quia eloquia tua nõ custodierunt. Tertio modo potest intelligi sic,Vt Iudæi æmulẽtur,id est imitentur Gẽtiles quãdo vbiq; & nunc aliqui eorũ particulariter cõuertũtur ad fidẽ imitãtes fidẽ Gentiũ,& finaliter omnis Israel saluus fiet cũ plenitudo Gentiũ intrauerit,& sic impleatur quod dicitur Deut.28,Ille erit in caput,& tu eris in caudã.Quarto modo potest exponi sic,Vt Iudæi æmulẽtur Gẽtiles.i. cõtra eos ex inuidia turbẽtur dum vidẽt ad eos eorũ gloriã translatã. Deut.32,Ego prouocabo eos in eo qui non est populus. ¶Deinde cùm dicit,[Quòd si delictũ eorũ,&c.] soluit quæstionẽ quantum ad secundũ intellectum,ostẽdens casum Iudæorum esse reparabilem,quod quidem ostẽdit tripliciter.Primò ex vtilitate.Secũdò ex Apostoli intentione,ibi,[Vobis enim dico,&c.]Tertiò ex conditione illius populi,ibi,[Quòd si delibatio sancta,&c.]Circa primũ ponit talẽ rationẽ,Bonum est potẽtius ad vtilitatem inferendam quàm malum,sed malum Iudæorũ magnam vtilitatem gẽtibus contulit:ergo multo maiorẽ confert mundo eorũ bonum:hoc est ergo quòd dicit,Dictũ est quòd eorũ delicto salus gentibus facta est:ꝙ pro sed,illorum.s.Iudæorũ delictum diuitiæ sunt mundi.i. Gẽtilium, quia.s.delictum Iudæorũ redundauit in spirituales diuitias Gẽtilium, de quibus dicitur Esa.33,Diuitiæ salutis sapientia & scientia,quod quidẽ refert ad eorũ culpã.Et diminutio eorũ,qua.s.decreuerũt ab illa celsitudine gloriæ quam habebant,quod pertinet ad pœnam.Danie.3, Imminuti sumus plusquam omnes Gẽtes, sumúsq; humiles in vniuersa terra hodie propter peccata nostra. Sunt autẽ diuitiæ Gentiũ per occasionem vt dictũ est, vel diminutio eorũ.i.aliqui minimi & abiecti ex Iudæis, Gẽtes spiritualiter ditauerũt.s.apostoli quibus

Delictũ Iudæorum dicitur tripliciter esse salus gẽtium.

Duplex æmulatio.

dicitur 1.Corint.1,Infirma mũdi elegit deus,vt cõfundat fortia.Quantomagis plenitudo eorũ.i.abõdantia eorũ spiritualis, vel multitudo eorũ ad deũ cõuersa in diuitias Gentiũ redũdabit.Eccles.24,In plenitudine sanctorũ detentio mea.Et sic si deus propter vtilitatẽ totius mundi permisit Iudæos delinquere & diminui, multo magis implebit ruinas eorũ propter totius mundi vtilitatẽ. ¶Deinde cùm dicit,[Vobis enim dico Gentibus,&c.]ostendit idem ex sua intentione quã primò proponit.Secundò eius rationẽ assignat,ibi [Si enim amissio,&c.] Circa primũ considerãdum est ꝙ cùm in superioribus huius epistolæ partibus locutus fuit omnibus fidelibus existentibus Romæ,siue fuerint ex Gentibus,siue ex Iudæis,nunc specialiter sermonem suum dirigit ad Gentiles cõuersos.Dicit ergo ,Dixi ꝙ plenitudo eorũ erit diuitiæ mundi.In huius enim signũ dico,vobis Gentibus.i.Gentibus ad fidem cõuersis. Esa.65,Dixi,ecce ego ad Gentes,&c. Hoc inquã vobis dico quandiu ego sum Gentiũ apostolus,quarũ cura specialiter mihi incũbit ex iniuncto officio.Galat.2,Dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos in Gentes,ipsi autem in circũcisionem. 1.Tim.2,In quo positus sum ego prædicator & apostolus,veritatẽ enim dico in Christo Iesu,non mentior doctor Gentiũ in fide & veritate.Ministeriũ meum honorificabo,non quidem his quæ ad secularem honorem pertinent,sed primò quidẽ ornando ipsum bonis moribus. 2.Corint.6,In omnibus exhibeamus nos sicut dei ministros in multa patiẽtia.Secũdò per supererogationẽ operũ ad quæ non tenebatur.1.Corin.9, Quæ est ergo merces mea vt euangeliũ Christi prædicans sine sumptu,&c. Tertiò ampliando solicitudinẽ ad omniũ salutem.2.Corin.11,Præter illa quæ extrinsecus sunt instantia mea quotidiana solicitudo omniũ ecclesiarũ.Vnde & hîc subdit, Si quo modo ad æmulandum prouocẽ carnem meam.i.Iudæos,qui sunt mihi cognati secundum carne,vt suprà 9.dictum est.Esa.58,Carnem tuam ne despexeris.Et hoc ad æmulandum bona æmulatione,secundũ illud 1.Corint.12,AEmulamini charismata meliora.Et per hunc modum vt saluos faciã aliquos ex illis.s.ex Iudæis.1.Corin.10,Non quærens quod mihi vtile est,sed quod multis,vt salui fiant.Sed contrà est quod ipse dicit 2.Corint.10, Nos autẽ non in immensum gloriamur,sed secundũ mensurã regulæ qua mensus est nobis deus mensurã pertingendi vsque ad vos. Non autẽ acceperat mensuram sui ministerii,nisi super Gentes.Non ergo debebat se intromittere de Iudæis. Dicũt autem quidam ꝙ Iudæi in Iudæa habitãtes non pertinebant ad eius apostolatũ,sed Petri, Iacobi & Ioãnis,vt dicitur Gal. 2.Sed Iudæi inter Gentes habitantes,ad eius apostolatũ pertinebant, & eorũ saluti insistebat. Sed hoc videtur contra intentionẽ literæ.Si enim illi Iudæi ad eius apostolatũ pertinebant in hoc ꝙ eorũ conuersionem intendebat,non honorificasset suũ ministerium.Et ideo dicendum est ꝙ sic erat sibi cõmissa prædicatio Gentiliũ,vt ad eam ex necessitate teneretur,sicut ipse dicit 1.Corin.9,Si non euangelizauero,væ mihi. Necessitas enim incũbit.Nec tamen erat ei prohibitũ Iudæis prædicare,quanuis ad hoc nõ teneretur.Et secundum hoc eorũ saluti insistendo ministeriũ suum honorificabat.Quod quidem nõ faceret.si casum eorũ irreparabilem reputaret.Vnde ipsum Apostoli studiũ quod adhibebat ad conuersionem Iudæorũ, inducit pro signo ꝙ casus Iudæorũ sit reparabilis. ¶Deinde cùm dicit,[Si enim,&c.]assignat rationẽ suæ intẽtionis,quia.s.videbat ꝙ conuersio Iudæorũ proueniebat in salutem Gentium,vnde dicit,Si enim amissio eorum.i.incredulitas & inobediẽtia eorũ, sicut dicitur seruus amissus,quando sub cura & obedientia domini refugit esse.Hier.50,Grex perditus factus est populus meus.Si inquã Iudęorum amissio est occasionaliter reconciliatio mundi,inquantũ per mortem Christi sumus reconciliati deo:quæ assumptio,nisi vita ex mortuis?i.ꝙ Iudæi reassumantur à deo,secundũ illud Zachar.11,Sumpsi mihi duas virgas.Quid inquam faciet talis assumptio,nisi ꝙ Gentiles resurgere faciat ad vitã?Gentiles enim sunt fideles qui tepescunt.Matt.24, Quoniã abundauit iniquitas,refrigescet charitas.Vel etiam qui totaliter cadent decepti ab antichristo Iudæis conuersis in pristinum feruorẽ restituentur. Et etiam sicut Iudæis cadentibus Gentiles post inimicitias sunt reconciliati,ita post cõuersionem Iudæorum,imminente iam fine mũdi erit resurrectio generalis, per quã homines ex mortuis ad vitã immortalem redibunt. ¶Deinde cùm dicit,[Quòd si delibatio,&c.] ostendit idem ex conditione ipsius gentis Iudæorũ.Et hoc quidem dupliciter,Primò ex parte apostolorũ, cùm dicit,Quòd si delibatio sancta est & massa. Dicitur autem delibatio,id quod ex massa pastæ sumitur, quasi ad probandum.Sunt autem apostoli ex gente Iudæorum assumpti à deo,sicut delibatio ex massa.Et ideo si apostoli sunt sancti,consequens est ꝙ gens Iudęorum sit sancta.1.Pet.2,Gens sancta populus acquisitionis,&c.Secundò probat idem ex parte patriarcharũ,qui cõparantur ad Iudæos, sicut radix ad ramos, vnde & Esa.11.dicitur,Egredietur virga de radice Iesse. Si ergo patriarchæ,qui sunt radix sunt sancti,& Iudæi qui ex eis processerũt sicut rami,sunt sancti.Osee 14,Erũpet radix eius,vt libani ibũt rami,&c. ¶Sed contra est quod dicitur Ezech.18,Vir si fuerit iustus,vita viuet.Sic ergo nõ sequitur ꝙ si radix est sancta,& rami. Ibidem etiam subditur ꝙ si filius videns peccata patris sui timuerit & non fecerit simile,non morietur,sed vita viuet,vnde etiã videtur non sequi quòd si delibatio sancta est,& massa. ¶Sed dicendum quòd Apostolus hîc non loquitur de actuali sanctitate.Non enim intendit ostendere Iudęos incredulos esse sanctos,sed de sanctitate potentiali. Nihil enim prohibet eos reparari in sanctitate,quorum patres & quorum filii sunt sancti.Vel potest dici,quòd illi sunt specialiter rami patriarcharum,qui eos imitantur,secũdum illud Ioan.8,Si filii estis Abrahæ,opera Abrahæ facite. Lectio 3.

Tripliciter honorificauit Paulus suum ministerium.

Tenebatur Paul' prædicare Gentibus, non Iudæis.

Quid' delibatio.

Quomodo verũ sit, ꝙ si radix sancta, & rami, &c.

Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt,tu autem cùm oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es:noli gloriari aduersus ramos,quòd si gloriaris, non tu radicem portas,sed radix te. Dicis ergo,fracti sunt rami ut ego inserar.Bene,propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere,sed time.Si enim deus naturalibus ramis non pepercit,ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatẽ & seueritatem dei.In eos quidem qui ceciderunt,seueritatẽ,in te autem,bonitatẽ dei si permanseris in bonitate. Alioquin & tu excideris. sed & illi si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potens est enim deus iterum inserere illos. Nam & si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam, quanto magis hi qui secundum naturam inserentur suæ oliuæ?

Reprimit gloriationẽ Gentium aduersùm Iudæos. Inducit in cõsideratiõnẽ iudiciorum diuinorum.

¶Postquam Apostolus ostendit casum Iudæorũ fuisse vtilem & reparabilem, hîc excludit gloriationem Gentilium contra Iudæos.Et circa hoc duo facit. Primò ostendit Gentibus cõuersis,non esse gloriandum

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Iudæos.Secũdò respondet obiectioni Gentilium,ibi[Dicis ergo,fracti sunt,&c.]Circa primũ duo facit.Primò prohibet Gentiles contra Iudęos gloriari.Secundò rationẽ prohibitionis assignat,ibi,[Quòd si gloriaris,&c.Videbatur autẽ ex duabus partibus imminere Gentilibus gloriandi occasio contra Iudæos. Primò quidem ex defectu Iudæorũ,dicens,Dictum est ꝙ si radix est sancta,& rami.Sed si aliqui ex ramis.i. ex Iudæis, nõ omnes tamen sunt fracti.i. diuisi à fide patrum qui cõparantur radici, noh.s. gloriari. Iob 15, Ramos eius arefecit flamma.Sap.4,Confringentur rami inconsumpti.Secundo videtur eis imminere materia gloriandi ex parte promotionis eorum. Promotio autem alicuius tanto magis consueuit eum extollere in vanã gloriam,quanto ex viliori statu eleuatur,secundum illud Prou.30,Propter tria mouetur terra, & quartũ non poterit sustinere.Per seruum cùm regnauerit,&c.Et ideo præmittit abiectum statũ,de quo assumpti erant,dicẽs,Tu autẽ Gentilis cùm in statu gentilitatis oleaster esses.i.arbor infructuosa. Hier.17, Erit quasi mirice in deserto. Matth.3,Omnis,arbor quæ non facit fructum bonũ excidetur,&c. ¶ Deinde ponit eorum promotionem.Et primò quidem quantũ ad hoc ꝙ sunt assumpti in dignitatem illius gentis, vnde dicit,[Insertus es illis].i.loco illorũ.Iob 4,Cõteret multos & innumerabiles,& stare faciet alios pro eis.Secũdo per hoc ꝙ sunt consociati patriarchis,quos suprà radici cõparauerat,vnde dicit,Et socius radicis factus es.i.consociatus es patriarchis & prophetis.Mat.8,Multi veniẽt ab Oriente & Occidente,& recumbent cum Abraham,Isaac & Iacob in regno cælorum . Tertiò per cõparationem ad gloriã apostolorum,cùm dicit,[Et socius pinguedinis oliuæ factus es.]Oliua quidem dicitur ipsa gens Iudæorum propter vniuersales fructus spirituales,quos attulit. Hierem.11,Oliuam vberẽ,pulchram,fructiferam,speciosam vocauit deus nomen tuum.Psal.Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei.Sicut autem huius oliuæ radix sunt patriarchæ & prophetæ,ita pinguedo huius oliuæ,est abundantia gratiæ spiritus sancti,quam præ omnibus apostoli habuerunt,vt glo.dicit.Vnde Iudi.9,Oliua dixisse inducitur,Nunquid possum deserere pinguedinem meam?Psal.Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Sic ergo promoti sunt Gentiles ad societatem illius populi & patriarcharũ & apostolorum. Ephes.2, Estis ciues sanctorum & domestici dei superædificati super fundamentũ apostolorum & prophetarum,& licet has occasiones gloriãdi habere videaris Gentilis,noli tamen gloriari aduersus ramos.i.aduersus Iudæos.1.Corint.5,Non est bona gloriatio vestra. ¶ Deinde cùm dicit,[Quòd si gloriaris,&c.]assignat rationem suæ admonitionis,dicens,quòd si non obstante hac admonitione gloriaris insultando Iudæis stantibus vel excisis,hoc cõsideres ad repressionem gloriæ tuæ, quòd tu radicem non portas,sed radix te.i.Iudæa non accepit à Gentilitate salutẽ,sed potius ecõuerso.Ioan.4,Salus ex Iudæis.Vnde & Abrahæ promissum est Genes.22,quòd in ipso benedicentur omnes cognationes terræ. ¶ Deinde cùm dicit,[Dicis ergo,&c.]excludit obiectionem Gentilium.Et primò proponit obiectionem.Secundò excludit eam ex cõsideratione diuini iudicii,ibi[Bene,&c.]Tertiò inducit eos in diligentem considerationẽ diuinorum iudiciorum,ibi[Vide ergo bonitatem,&c.]Dicit ergo primò,Ergo tu Gentilis qui gloriaris contra Iudæos fortè dicis,Fracti sunt rami,vt ego inserar.i.ad hoc deus permisit Iudæos à fide excidere,vt ego ad fidem intrarem. Nullus autẽ sustinet detrimentum rei, nisi propter rem pretiosiorem & magis dilectam,sicut medicus permittit infirmitatem esse in pede,vt sanet oculum.Sic igitur ex hoc ipso videtur Gentilitas esse pretiosior & magis deo accepta,ꝙ Iudæa.Vnde Mala. 1.dicitur,Non est mihi volũtas in vobis,& munus non accipiã de manu vestra. Ab ortu autem solis vsque ad occasum,magnum est nomen in Gentibus. Et Esa. 49, Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob:Dedi te in lucem Gẽtium. ¶ Deinde cùm dicit,[Bene,&c.]excludit obiectionem.Et primò assignat causam defectus Iudęorum,& promotionis Gentiliũ,dicens,Bene in hoc dicis ꝙ deus permisit frangi ramos vt tu inseraris,sed considera causam fractionis ramorũ propter incredulitatem in quã fracti sunt, quia.s.in Christum credere noluerunt. Ezech.2,Increduli & subuersores sunt tecum. Ioan.8, Si veritatem dico vobis,quare non creditis mihi? Tu autem.s.Gẽtilis stas in fide.i.credendo in Christũ, in quo gratiam consecutus es.2.Corinth.1,Nam fide statis. 1.Corinth.15,Notũ facio vobis euangelium, in quo statis,per quod & saluamini.Secundò inducit admonitionem, dicens, [Noli altum sapere].i.noli de te vltra teipsum præsumere.Infrà 12,Non alta sapientes,sed humilibus consentientes. Psal.Domine non est exaltatum cor meum,neque elati sunt oculi mei. Sed time,ne.s.etiam tu frangaris per incredulitatem quod pertinet ad timorem castum.Prou.28,Beatus homo qui semper est pauidus,qui verò mẽtis est duræ,corruet in malum. Eccle.1,Timor domini expellit peccatum. Secundò assignat rationem suæ admonitionis,dicens, Si enim naturalibus ramis.i.Iudęis,qui ex naturali origine ex patriarchis descenderunt,non pepercit deus,quin confrangi permitteret:time ne fortè nec tibi parcat,quin.s.te permittat per incredulitatẽ excidere.Prou.6,Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ.Hier.15,Non parcam neque miserebor,vt non dispergã eos.In hoc ergo consistit solutio Apostoli ꝙ cùm aliquis videt se gratiam adeptũ, alio cadente, non debet extolli contra cadentem,sed magis timere sibiipsi,quia ipsa superbia est causa præcipitii, & timor est causa custodiæ & cautellæ. ¶ Deinde cùm dicit,[Vide ergo bonitatem & seueritatem,&c.]inducit eos in diligentem considerationem diuinorum iudiciorũ.Et primò inducit eos ad considerandum.Secũdò instruit eos quasi per se considerare non valentes,ibi[Nolo enim vos ignorare fratres,&c.]Tertiò quasi nec ipse perfectè sufficeret ad istorum inuestigationẽ,exclamat admirando diuinam sapientiam,ibi[O altitudo diuitiarũ,&c.] Circa primum tria facit.Primò ostendit quid considerari oporteat,dicens, Vide ergo.i.diligenter considera bonitatẽ dei miserentis.Psal.Quàm bonus Israel deus his qui recto sunt corde.Suprà 2,An diuitias bonitatis eius contemnis,& seueritatem ipsius punientis? Psal. Deus vltionum dominus.i. deus æmulator,& vleiscens dominus.Prima enim consideratio tribuit spem.Secunda timorẽ vt vitetur desperatio & præsumptio. Secundò ostendit in quibus vtrunque dictorum sit considerandum quantum ad prædicta, dicens, In eos quidem.s.Iudæos qui ceciderunt. Thren.2,Præcipitauit dominus nec pepercit, omnia speciosa Iacob destruxit.In te autem.s.Gentilem qui insertus es,bonitatem.Psal.Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine. Tertiò ostendit quo tenore possint in prædictis hæc considerati, quia non immobiliter sicut quod potest mutari in futurum.Et primò ostendit quantum ad Gentiles,dicens,In te dico,vide bonitatem dei operan-

Cur Iudæorũ gens oliua dicitur.

tem,eo tamen tenore si permanseris in bonitate. Ioã.15,Manete in dilectione mea. Alioquin si tu non dederis operam ad permanendum per timorem & humilitatem, & tu excideris. Matth.3, Omnis arbor quæ non facit fructum bonũ,excidetur.Secundò ostendit idem quantũ ad Iudæos,& primò proponit quod intendit,dicens,Sed & illi.s.Iudæi,si non permanserint in incredulitate,inserentur.i.in suum statũ restituentur. Hier.3,Fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me,dicit dominus . Secundò probat quod dixerat.& primò ex diuina potentia,dicens,Potens est enim dominus deus iterũ inserere illos:& ideo non est de eorum salute desperandum.Esa.59,Ecce non est abbreuiata manus domini,vt saluare non possit. Secundò probat idem per locum à minori, dicens, Ná si tu Gentilis excisus es ex naturali oleastro.i.ex gentilitate quæ naturaliter erat infructuosa,nõ quidem prout dominus fecit naturã,sed secundum ꝙ corrupta est per peccatum.Sapient.12,Iniqua est natio eorũ,& naturalis malitia ipsorum.Ephe.2,Eramus natura filii iræ. Et insertus in bonã oliuam.i.in fide Iudæorũ contra naturã.i.contra cõmunem cursum naturæ. Non enim consueuit ramus arboris malæ inseri in bonam arborem,sed potius ecõuerso. Id autẽ quod deus facit non est contra naturã,sed simpliciter est naturale. Dicimus enim esse naturale,quod fit ab agẽte cui naturaliter subditur patiens, quanuis etiã non sit secũdum propriã naturam patientis,sicut enim fluxus & refluxus maris est naturalis propter hoc ꝙ causatur ex motu lunę,cui naturaliter subditur aqua,quanuis non sit naturalis secũdum formã aquæ: ita etiam cùm omnis creatura sit naturaliter deo subiecta:quicquid deus facit in creatura est simpliciter naturale,licet fortè non sit naturale secundum propriam & particularem naturam rei in qua fit,puta cùm cæcus illuminatur & mortuus resuscitatur,si inquam hoc factum est contra naturam ,quanto magis hi qui sunt secundum naturã,id est qui naturali origine pertinent ad gentem Iudæorum inseruntur suæ oliuæ,id est reducentur ad dignitatem gentis suæ.Mala.vlti.Conuertet corda patrum ad filios,& corda filiorum ad patres eorum.

Lectio 4.

NOlo enim uos ignorare fratres mysteriũ hoc,ut non sitis uobisipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contingit in Israel,donec plenitudo Gentium intraret,& sic omnis Israel saluus fieret,sicut scriptum est,Veniet ex Syon,qui eripiat & auertat impietatem à Iacob.Et hoc illis à me testamentũ,cùm abstulero peccata eorũ. Secundum euangelium quidem,inimici propter uos secundum electionem autem,charissimi propter patres. Sine pœnitentia enim sunt dona & uocatio dei . Sicut enim aliquando & uos non credidistis deo , nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum,ita & isti nunc non crediderunt in uestram misericordiam , ut & ipsi misericordiam consequantur.Conclusit enim deus omnia in incredulitate,ut omnium misereatur.

Proponit sua Eccl. diuinorũ iudiciorũ,videlicet cõuersionis Iudæorum in fine sæculi cũ plenitudo Gentium intrauerit.

¶ Postquam Apostolus induxit Gentiles in cognitionem diuinorũ iudiciorum , in quibus diuina bonitas & seueritas manifestatur,hîc quasi eis adhuc non sufficientibus cõsiderare prædicta,exponit quid sibi circa hæc videatur.Et primò proponit factum.Secundò probat,ibi[Sicut scriptum est,&c.]Tertiò rationem assignat,ibi[Si enim,&c.]Circa primum tria facit.Primò proponit suã intentionem,dicens,Ideo induxi vos ad considerandum bonitatem & seueritatẽ dei. Nolo enim ô fratres ignorare vos mysteriũ hoc,non enim omnia mysteria capere potestis.hoc est enim perfectorum quibus dominus dicit Luc.8,Vobis datũ est nosse mysteriũ regni dei.Sapien.6,Non abscondam à vobis sacramenta dei.Sed ignorantia huius mysterii esset nobis damnosa.1.Corint.14,Siquis ignorat,ignorabitur. Secundò assignat suæ intẽtionis rationem,vt non sitis vobismetipsis sapientes.i.non de sensu vestro præsumatis: & ex vestro sensu alios condemnantes, vos eis præferatis.Infrà 12,Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Esa.5, Væ qui sapientes estis in oculis vestris,& coram vobismetipsis prudentes.Tertiò proponit quod intendit.Primò quidem quantum ad casum particulariũ Iudæorum,cùm dicit, Quia cæcitas cõtingit in Israel non vniuersaliter,sed ex aliqua parte,vt suprà ostensum est.Esa.6,Excæca cor populi huius.Secundò ponit terminum huius cæcitatis,dicens, Donec intraret ad finem plenitudo Gentium.i.non solùm aliqui particulariter ex Gentibus.sicut tũc conuertebantur,sed vel pro toto vel pro maiori parte in omnibus Gentibus ecclesia fundata.Psal.Domini est terra,& plenitudo eius.Dicuntur autem Gentiles ad fidem cõuersi intrare,quasi ex exterioribus & visibilibus rebus quæ venerabantur in speciali,& voluntate diuina.Psal.Introite in conspectu eius in exultatione. Et est notandum ꝙ hoc aduerbiũ Donec,potest designare causam excæcationis Iudæorum . Propter hoc enim permisit deus eos excæcari,vt plenitudo Gentium intraret,sicut patet ex suprà dictis.Potest etiã designare terminũ, quia videlicet vsque tunc cæcitas Iudæorum durabit quousque plenitudo Gentium ad fidem intrabit.Et huic concordat quod infrà subdit de futuro remedio Iudæorũ,cùm dicit,Et sic.s.cùm plenitudo Gentium intrauerit,omnis Israel saluus fiet,nõ particulariter sicut modò, sed vniuersaliter omnes. Osee 1,Saluabo eos in domino deo suo. Mich.vlt. Reuertetur & miserebitur nostri. ¶ Deinde cùm dicit, [Sicut scriptum est, &c.] probat quod dixerat de futura salute Iudæorum . Et primò probat hoc per authoritatem.Secundò per rationem,ibi[Secundum euangelium meum,&c.] Dicit ergo primò, Dico quòd omnis Israel saluus fiet,sicut scriptum est Esa.56.vbi nostra litera sic habet, Veniet ex Syon redemptor & eis qui redeunt ad Iacob,hoc fœdus meum cum eis dicit dominus . Sed Apostolus hoc inducit,secundum literam 70.& tangit tria verba hîc posita.Primò saluatoris aduẽtum, cùm dicit, Veniet deus.s.humanatus ad saluandum nos ex Syon.i.ex populo Iudæorum,qui significatur per Syon, quæ erat arx Ierusalem,quæ est metropolis Iudææ.Vnde dicitur Zacha.9,Exulta satis filia Syon,iubila filia Ierusalem,ecce rex tuus venit tibi,&c.Ioan.4,Salus ex Iudæis est.Vel dicit ex Syon cum venire,non quia sit ibi natus, sed quia inde doctrina eius exiuit in vniuersum mundum, per hoc ꝙ apostoli in cœnaculo Syon spiritum sanctum receperunt.Esa.2,De Syon exibit lex. Secundò ponit salutem per Christum Iudæis oblatam,dicens, Qui eripiat & auertat impietatem à Iacob.Et potest ereptio referri ad liberationem à pœna.Psal.Eripiet animam meam de morte. Quòd verò dicit,Auertet impietatem à Iacob,potest referri ad liberationẽ à culpa.Psal. Auertet dominus captiuitatem plebi suæ. Vel vtrunque refertur ad liberationem à culpa,sed dicit,qui eripiat,propter paucos,qui nunc difficulter quasi cum quadam violentia cõuertuntur. Amos 3,Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura aut extremũ auriculæ,sic eruẽtur filii Israel. Dicit autẽ,auertet impietatem à Iacob,ad ostendendum facilitatem conuersionis Iudæorum in fine mundi.Mich.vlt.Quis deus si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

milis tui qui aufers iniquitatem,& trãsfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? Et hoc teſtamentum.ſ. nouum erit illis à me cùm abſtulero peccata eorum. Vetus enim teſtamentũ peccata non auferebat,quia vt dicitur Hebr.10,Impoſsibile eſt ſanguine taurorũ & hircorum auferri peccata. Et ideo propter imperfectionem veteris teſtaméti promittitur eis nouũ teſtamentũ.Hier.51,Feriã domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouũ. Quod quidẽ habebit efficaciã ad remiſsionem peccati per ſanguinem Chriſti. Mat.26,Hic ſanguis meus noui teſtamenti,qui pro multis effundetur in remiſsionẽ peccatorũ.Mich.vlt. Deponet iniquitates noſtras,& proiiciet in profundũ maris omnia peccata noſtra. ¶ Deinde cùm dicit,[Secũdum euangelium meum,&c.]probat propoſitũ per rationẽ.Et primò inducit probationẽ.Secundò remouet obiectionem,ibi[Sine pœnitentia enim.]Dicit ergo primò ꝙ eorum peccata auferãtur, & ꝙ poſtquam peccata habent,manifeſtũ eſt ꝙ ſunt inimici Chriſti. Secũdum euangelium quidem inimici.i.quantum ad doctrinam euangelii pertinet,quã impugnant propter vos.i. ad vtilitatem veſtri cedit, vt ſuprà dictum eſt. Vnde dicitur Luc.19,Veruntamen inimicos meos illos qui noluerunt me regnare ſuper ſe,adducite huc,& interficite ante me.Ioan.15,Nunc autem & viderunt & oderunt me,& patrem meũ.Vel ſecundum euangelium dicit, eorum inimicitia ad vtilitatem euãgelii pertinet,cuius prædicatio occaſione talis inimicitiæ vbique diffunditur.Coloſ.1,In verbo veritatis euãgelii,quod peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mũdo eſt,fructificat & creſcit.Sed ſunt chariſsimi deo propter patres,& hoc ſecundum electionem,quia.ſ.ob gratiam patrum,eorum ſemen elegit.Deut.4,Dilexit patres tuos,& elegit ſemen eorum poſt eos.Quod nõ eſt ſic intelligendum quaſi merita præſtita patribus fuerint cauſa æternæ electionis filiorũ, ſed quia deus ab æterno elegit gratis & patres & filios,hoc tamen ordine, vt filii propter patres cõſequerentur ſalutem,non quaſi merita patrum ſufficerent ad filiorũ ſalutem,ſed per quandã abundantiã diuinæ gratiæ & miſericordiæ hoc dicit, quæ intantum patribus eſt exhibita,vt propter promiſsiones eis factas etiam filii ſaluarẽtur.Vel intelligendum eſt ſecundum electionem.i.quantum ad electos ex illo populo, ſicut ſuprà dictũ eſt, electio conſecuta eſt.Si autem ſunt domino chariſsimi rationabile eſt ꝙ à deo ſaluẽtur,ſecundum illud Eſa.64, Oculus non vidit deus abſque te quæ præparaſti,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Sine pœnitẽtia enim ſunt,&c.]excludit obiectionem quã contra euangelium exercent,prohibet ne in futurũ ſaluentur,ſed hoc Apoſtolus falſum eſſe aſſerit,dicens,Sine pœnitẽtia enim ſunt.ſ.dona & vocatio dei,quaſi dicat,ꝙ deũs aliquid aliquibus donet, vel aliquos vocet,hoc eſt ſine pœnitentia,quia de hoc deũ non pœnitet,ſecundũ illud 1.Reg.5,Triumphator in Iſrael non parcet,nec pœnitudine flectetur.Pſal.Iurauit dominus,& non pœnitebit eũ. ¶ Sed videtur falſum.Dicit enim dominus Gene.6,Pœnitet me feciſſe hominẽ.Et Hier.18,Loquar de gente & de regno,vt ædificem & plantem illud.Si fecerit malũ in oculis meis, pœnitentiã agam ſuper bonũ quod locutus ſum vt facerem ei. ¶ Sed dicendum eſt ꝙ ſicut dominus iraſci dicitur,nõ propter hoc ꝙ in eo ſit commotio iræ,ſed quia admodũ irati ſe habet quantum ad punitionis effectũ,ita quandoque pœnitere dicitur, non quaſi in eo ſit pœnitentiæ cõmutatio,ſed quia ad modum pœnitentis ſe habet dũ mutat quod fecerat. ¶ Sed adhuc videtur ſecundum hoc ꝙ dona & vocatio non ſint ſine pœnitentia, quia dona diuinitus conceſſa frequenter amittuntur,ſecundũ illud Matt.25.Tollite itaque ab eo talentũ, & date ei qui habet decẽ talenta.Vocatio enim dei etiã quandoque mutari videtur cùm ſcriptum ſit Matt.22,Multi ſunt vocati,pauci verò electi. ¶ Sed dicendum eſt ꝙ donum hîc accipitur pro promiſsione quæ fit ſecundum dei præſcientiam vel prædeſtinationẽ.Vocatio autem hîc accipitur pro electione,quia propter certitudinem vtriuſque donũ & temporalis vocatio non irritatur per mutationẽ quaſi pœnitentis,ſed per mutationẽ hominis qui gratiam dei abiicit,ſecundum illud Heb.12,Contẽplantes nequis deſit gratiæ dei.Poteſt etiã quod hîc dicitur aliter intelligi, vt dicamus ꝙ dona dei quæ dantur in baptiſmo , & vocatio qua baptizatus vocatur ad gratiã,ſunt ſine pœnitentia hominis baptizati,quod quidem hîc inducitur ne aliquis deſperet de futura Iudæorum ſalute,propter hoc quod non videntur de peccato ſuo pœnitere. ¶ Sed contra hoc quod dicitur, eſt quod Petrus dicit Act.2,Pœnitentiã agite,& baptizetur vnuſquiſque veſtrum.Sed dicendum eſt ꝙ duplex eſt pœnitentia,interior & exterior.Interior quidem conſiſtit in contritione cordis, quã quis dolet de peccatis præteritis,& talis pœnitentia requiritur à baptizato, quia vt Auguſt.dicit in libro de Pœnitentia, Nemo ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus,poteſt nouã vitam inchoare,niſi pœniteat eum veteris vitæ,aliquin fictus ad baptiſmum accedit.Exterior verò pœnitentia cõſiſtit in exteriori ſatisfactione quæ à baptizato non requiritur,quia per gratiã baptiſmalem liberatur homo, non ſolùm à culpa, ſed etiã à tota pœna per virtutẽ paſsionis Chriſti,qui pro peccatis omniũ ſatisfecit,ſicut ſuprà.6.dictũ eſt,Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,in morte ipſius baptizati ſumus. Vnde dicitur Tit.3, Per lauacrũ regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti quẽ effudit in nos abundẽ . ¶ Sed cùm claues eccleſiæ,& omnia alia ſacramenta in virtute paſsionis Chriſti operentur, videtur ꝙ pari ratione omnia alia ſacramenta liberent hominem à culpa & à tota pœna.Sed dicendum eſt ꝙ paſsio Chriſti operatur in baptiſmo per modũ cuiuſdam generationis,quæ requirit vt homo totaliter priori vitæ moriatur,ad hoc vt nouã vitam accipiat. Et ideo tollitur in baptiſmo totus reatus pœnæ,qui pertinet ad vetuſtatem prioris vitæ.Sed in aliis ſacramentis operatur virtus paſsionis Chriſti per modũ ſanationis vt in pœnitẽtia.Sanatio autẽ non requirit vt ſtatim omnis infirmitatis reliquiæ auferãtur.Et eadem ratio eſt in aliis ſacramẽtis. ¶ Sed cùm confeſsio peccatorũ pertineat ad exteriorem pœnitentiã,quæri poteſt,vtrũ à baptizato confeſsio peccatorũ requiratur, videtur ꝙ ſic.Dicitur enim Matt.1.ꝙ baptizabantur homines à Ioanne,cõfitentes peccata ſua. Sed dicendũ eſt quod baptiſmus Ioãnis erat baptiſmus pœnitẽtiæ,quia.ſ.accipiẽdo illum baptiſmum quodãmodo ſe profitebantur pœnitentiã accepturos de peccato ſuo:& ideo cõueniens erat vt confiteretur,vt ſecundum modum peccati,eis pœnitentia ſtatueretur:ſed baptiſmus Chriſti,eſt baptiſmus omniũ peccatorũ,ita ꝙ non reſtat baptizato aliqua ſatisfactio pro peccatis præteritis,propter quod nulla eſt confeſſionis vocalis neceſsitas. Ad hoc enim neceſſaria eſt cõfeſsio in ſacramento pœnitentiæ,vt ſacerdos per poteſtatem clauium conueniens

Quomodo dona dei & vocatio ſunt ſine pœnitentia.

Pœnitentia duplex.

ter pœnitentem ſoluat vel liget. ¶ Deinde cùm dicit,[Sicut enim aliquando,&c.]aſsignat rationẽ futuræ ſalutis Iudæorum poſt eorũ incredulitatem.Et primò ponit ſimilitudinẽ inter vtriuſque populi ſalutẽ.Secundò huius ſimilitudinis cauſam oſtendit,ibi[Concluſit enim deus,&c.] Dicit ergo primò,Ita dico quòd omnis Iſrael ſaluus fiet,quãuis nunc ſint inimici.Sicut enim & vos Gentiles aliquando nõ credidiſtis deo. Epheſ.2,Eratis illo tempore ſine deo in hoc mũdo:nunc autem miſericordiã conſecuti eſtis.Infrà 15,Gentes autem ſuper miſericordia honorare deum. Oſee 2, Miſerebor eius qui fuit abſque miſericordia.Et hoc propter eorum incredulitatem,quæ.ſ.fuit occaſio veſtræ ſalutis,vt ſupra dictum eſt.Ita & iſti.ſ.Iudæi.nunc ſ.tempore gratiæ non crediderunt.ſ.Chriſto.Ioan.8,Quare non creditis mihi? Et hoc eſt ꝙ ſubdit,In veſtram miſericordiã.i.in gratiã Chriſti,per quã miſericordiam conſecuti eſtis. Tit.3,Secundũ ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit.Vel non crediderunt,vt per hoc peruenirent in veſtram miſericordiam. Vel non crediderunt quòd in veſtram miſericordiã occaſionaliter ceſsit, vt &ipſi quandoque miſericordiam cõſequerentur.Eſa.14,Miſerebitur dominus Iacob. ¶ Deinde cùm dicit, [Concluſit enim, &c.] aſsignat rationem huius ſimilitudinis:qui.ſ.deus voluit vt ſua miſericordia in omnibus locum haberet . Et hoc eſt ꝙ ſubdit,Concluſit enim deus.i.concludi permiſit,omnia.i.omne hominũ genus, tam Iudæos quàm Gentiles in incredulitáte,ſicut in quadam cathena erroris. Sapiẽ.17,Vna cathena tenebrarũ omnes erant colligati.Vt omniũ miſereatur.i.vt in omni genere hominum ſua miſericordia locũ habeat.Sap.11,Miſereris omnium domine. quod quidem non eſt extẽdendum ad omnes homines ſigilatim,ſed ad omnia genera hominũ.Fit enim hîc diſtributio pro generibus ſingulorũ,& non pro ſingulis generũ.Ideo autem deus vult omnes per ſuã miſericordiã ſaluari,vt ex hoc humiliẽtur,& ſuam ſalutem non ſibi,ſed deo aſcribant. Oſee 13, Perditio tua in te Iſrael,tãtummodo ex me auxilium tuum.Suprà 3,Vt omne os obſtruatur, & ſubditus fiat omnis mundus deo.

Lectio 5.

O Altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini,aut quis conſiliarius eius fuit,aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia:ipſi honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Exclamando admiratur profunditatẽ iudiciorũ & ſapientiæ ac ſcientiæ dei & oĩa deo attribuẽdo procedit in gratiarũ actionẽ, & ſic ſubtiliter egreditur profunditatẽ abyſſi prædeſtinationis & reprobationis. Plenitudo diuinæ cognitionis attenditur in tribus.

¶ Suprà Apoſtolus conatus fuit aſsignare rationem diuinorũ iudiciorũ,quibus tam Gentes,q̃ Iudæi poſt incredulitatẽ miſericordiam conſequuntur,nũc quaſi ad hæc inueſtiganda ſe inſufficientem recognoſcens, exclamando diuinã excellentiam admiratur.Et primò admiratur diuinã excellentiã.Secundò probat quod dixerat,ibi[Quis enim cognouit,&c.]Circa primũ duo facit. Primò admiratur excellentiã diuinæ ſapientiæ ſecundũ ſe conſideratæ.Secundò per cõparationem ad nos,ibi [Quàm inecõprehenſibilia,&c.] Excellentiam diuinæ cognitionis admiratur . Primò quantum ad altitudinem,dicens, O altitudo. Eccleſ.7, Altitudo quantũ ad tria.Vno quidem modo quantũ ad rem cognitam, inquantum.ſ.deus ſeipſum perfectè cognoſcit.Eccleſ.24,Ego in altiſsimis habito.Alio modo quantũ ad modum cognoſcendi, inquantum.ſ.per ſeipſum omnia cognoſcit.Pſal.Proſpexit de excelſo ſancto ſuo,dominus de cælo in terram aſpexit . Tertiò quantum ad certitudinem cognitionis.Eccleſ.23,Oculi domini multò plus lucidiores ſuper ſolem. ¶ Secundò admiratur excellentiã diuinæ cognitionis quantũ ad eius plenitudinẽ,cùm dicit, Diuitiarũ. Eſa.33, Diuitiæ ſalutis ſapiẽtia & ſcientia.Quæ quidem plenitudo attenditur in tribus. Vno modo in multitudine cognitorũ,quia.ſ.omnia nouit.Ioan.vlti.Domine tu omnia ſcis.Col.2,In ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ dei abſcõditi.Alio modo quantũ ad facilitatem cognoſcẽdi,quia ſtatim omnia intuetur ſine inquiſitione & difficultate.Heb.4,Omnia nuda & aperta ſunt oculis eius. Tertiò quantum ad copiam cognitionis, quia eam omnibus cõmunicat affluenter.Iaco.1,Siquis veſtrũ indiget ſapientia, poſtulet à deo qui dat omnibus affluenter. ¶ Tertiò admiratur diuinã excellentiam quantũ ad perfectionem,cùm dicit, Sapiẽtiæ & ſcientiæ dei.Habet enim ſapientiã de diuinis.Iob 12,Apud ipſum eſt fortitudo & ſapientia . Et ſcientiã de rebus creatis.Baruch 4,Qui ſcit vniuerſa,nouit eã. ¶ Deinde cùm dicit,[Quàm incomprehẽſibilia,&c.] oſtendit excellentiam diuinæ ſapientiæ per cõparationem ad noſtrum intellectum.Et primò quantũ ad ſapientiã,ad quam pertinet iudicare & ordinare.Vnde dicit,q̃ incõprehenſibilia ſunt iudicia eius, quia.ſ.homo non poteſt cõprehendere rationem diuinorũ iudiciorum,quia in ſapientia dei latent. Pſal. Iudicia tua abyſſus multa.Iob 11,Forſitan veſtigia dei cõprehendens & omnipotẽtem vſque ad perfectũ reperies. Secundò quantum ad ſcientiam,per quam in rebus operatur.Vnde ſubdit,Et inueſtigabiles.i.nõ perfectè ab homine veſtigabiles viæ eius.i.proceſſus eius,quibus in creaturis operatur. Et ſi ipſæ creaturæ ſint hominibus notæ,tamen modi quibus deus in creaturis operatur,ab homine cõprehendi non poſſunt.Pſal.In mari viæ tuæ in aquis multis,& veſtigia tua nõ cognoſcẽtur.Iob 38,Per quam viã ſpargitur lux,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Quis enim,&c.]probat quod dixerat,ad quod inducit duas authoritates, quarum vna habetur Eſa. 40.vbi ſecundũ literam noſtrã ſic legitur, Quis adiuuit ſpiritũ domini,aut quis conſiliarius eius fuit?Loco cuius hîc dicitur, Quis enim cognouit ſẽſum domini,aut quis cõſiliarius eius fuit? Alia authoritas habetur Iob 41,Quis autem dedit mihi vt reddam ei? ex loco cuius hîc dicitur,aut quis prior dedit ei,& retribuetur ei?In his autem verbis & ſequentibus Apoſtolus tria facit.Primò oſtendit excellentiã diuinæ ſapientiæ per cõparationem ad intellectũ noſtrum,dicens,Dictum eſt ꝙ incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini,per quẽ.ſ.iudicat & operãdo procedit?quaſi dicat,nullus,niſi eo reuelante.Sap.9,Senſum tuũ quis ſcire poterit,niſi tu dederis ſapientiam,& miſeris ſpiritum ſanctum tuũ de altiſsimis?Et 1.Corinth.2,Quæ ſunt dei nemo nouit,niſi ſpiritus dei,nobis autem reuelauit deus ſpiritum ſuũ.Secundò oſtendit excellentiã diuinæ ſapientiæ ſecundum ꝙ in ſe habet altitudinem,quæ quidem eſt altitudo quæ eſt ſupremi principiũ,ad quod duo pertinent . Primò ꝙ non ſit ab alio, Secundò ꝙ alia ſint ab eo.Et hæc oſtendit ibi,[Quoniam ex ipſo.] Quòd autem ſapientia dei nõ dependeat ab altiori principio,oſtendit dupliciter,Primò quidem per hoc ꝙ non eſt inſtructa alieno cõſilio.Vnde dicit,Aut quis cõſiliarius eius fuit?quaſi diceret,Nullus. Ille enim conſilio indiget,qui nõ plenè cognoſcit qualiter ſit agendũ,quod deo non cõpetit. Iob 26,Cui dediſti cõſilium? Forſitan illi qui non habet ſa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pientiam.Hiere.23,Quis assuit in cõsilio domini?Secundò per hoc quòd nõ est adiuta alieno dono. Vnde subdit,Aut quis prior dedit illi,& per hoc retribuetur ei quasi prius danti.Quasi dicat,nullus.Nõ enim potest homo dare deo,nisi quæ a deo accepit.1.Paral.vlt.Tua sunt omnia,& quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.Iob 35,Porrò si iustè egeris,quid donabis ei,aut quid de manu tua accipiet? ¶ Deinde cùm dicit,[Quoniam ex ipso,&c.]ostendit altitudinem dei,quantũ ad hoc q̃ in ipso sunt omnia.Et primò ostendit eius causalitatẽ. Secundò eius dignitatem,ibi[Ipsi honor & gloria.] Tertiò eius perpetuitatem,ibi[In secula seculorũ,amen.] Dicit ergo primò, Rectè nullus prior dedit illi,quia ex ipso, & per ipsum,& in ipso sunt omnia.Et ita nihil potest esse nisi à deo acceptum.Ad designandum autem dei causalitatem vtitur tribus præpositionibus,quæ sunt,ex,per,& in.Hæc autem præpositio Ex,denotat principium motus.Et hoc tripliciter. Primò quidem ipsum principiũ agens vel mouens. Alio modo ipsam materiam . Tertio modo ipsum cõtrarium oppositum,à quo incipit motus. Dicimus enim cultellum fieri ex fabro & ferro & ex informato.Vniuersitas autem creaturarũ non est facta ex præexistenti materia,sed est effectus dei . Et secundum hoc omnia creata nõ dicuntur ex aliquo esse,sed sicut ex opposito dicuntur esse ex nullo,quia nihil erant antequam crearentur vt essent.Sap.2,Ex nihilo nati sumus.Ex deo autem sunt omnia,sicut ex primo agente.1.Corin.11,Omnia autem ex deo.Notãdum tamen quòd hæc præpositio De, easdem habitudines designare videtur,hoc tamen superaddit,quia semper designat consubstantialitatem. Dicimus enim cultellum esse de ferro,non autem de artifice,quia igitur filius procedit à patre,vt ei consubstantialis dicimus filium esse de patre.Creaturæ verò non procedunt à deo tanquã ei consubstantiales.Vnde non dicuntur esse de ipso,sed etiam ex ipso.Hæc autem præpositio Per,designat causam operationis, sed quia operario est medium inter faciens & factum, dupliciter hæc præpositio Per, potest operationis causam designare. Vno modo secũdum quòd operatio exit ab operãte,sic aliquid dicitur per se operari,quod est sibi causa vt operetur. Hoc autem est vno quidem modo forma,sicut dicimus, quòd ignis calefacit per ealorem. Alio modo aliquid superius agens, puta si dicamus quòd homo generat per virtutem solis , vel potius dei, sic igitur omnia dicuntur dupliciter esse per ipsum. Vno modo,sicut per primum agens, cuius virtute omnia alia agunt.Prou.8,Per me reges regnant.Alio modo,inquantum eius sapientia,quæ est eius essentia,est per quã deus omnia fecit, secundum illud Prouerb.3, Dominus sapientia fundauit terram . Alio verò modo hæc præpositio Per,designat causam operationis,non quidem secundum quòd exit ab operante,sed secundum quòd terminatur ad opera,sicut dicimus quòd faber facit cultellum per martellum,quod non est sic intelligendum,quòd martellus sic cum fabro operetur,sicut in prioribus intelligebatur, sed quia cultellus fit ex operatione fabri per martellum.Et ideo dicitur q̃ hæc præpositio Per,quandoque designat authoritatem in recto,sicut cùm dicimus,Rex operatur per baliuum,quod pertinet ad hoc q̃ nunc dicitur.Quandoque autem in causali,sicut cùm dicitur, Baliuus per regem operatur, quod pertinet ad præcedentem modum. Hoc autem modo de quo nunc loquimur,dicuntur omnia esse facta à patre per filiũ,secundum illud Ioan. 1,Omnia per ipsum facta sunt:nõ ita quòd pater habeat à filio hoc quod facit res,sed potius, quia virtutem faciendi filius accipit à patre,non tamen instrumentalem aut diminutam,aut aliam, sed principalem & æqualem & eandem.Ioan.5,Quæcunque pater facit,hæc & filius similiter facit. Vnde licet omnia sint facta à patre per filiũ,non tamen filius est instrumentum vel minister patris.Hæc autem præpositio In,designat etiam triplicem habitudinem causæ: vno quidem modo designat materiam: sicut dicimus animam esse in corpore,& formã in materia,hoc autem modo non dicitur q̃ omnia sint in deo, quia ipse nõ est causa materialis rerum:Alio modo designat habitudinem causæ efficientis,in cuius potestate est effectus suos disponere,& secundũ hoc dicuntur omnia esse in ipso, secundum q̃ omnia in eius potestate & dispositione consistunt,secundum illud Psal.In manu eius sunt omnes fines terræ. Et Act.17,In ipso viuimus,mouemur & sumus.Tertiò modo designat habitudinem causæ finalis,secundum q̃ totum bonum rei & conseruatio ipsius consistit in suo optimo,& secundũ hoc dicuntur omnia esse in deo, sicut in bonitate cõseruata. Col.1, Et omnia in ipso cõstant. Quod autẽ dicit Omnia,est absolutè accipiendum pro omnibus,quæ habent verum esse,peccata autẽ non habent verũ esse,sed inquantũ sunt peccata,dicuntur per defectũ alicuius entis, eo q̃ malum nihil est,nisi priuatio boni.Et ideo cùm dicitur,ex ipso,& per ipsum,& in ipso sunt omnia,nõ est intelligendũ de peccatis,quia secundum Aug. peccatum nihil est & nihil fiunt homines cùm peccant. Quicquid tamen entitatis est in peccato,totum est à deo.Sic igitur secundũ præmissa,omnia sunt ex ipso.s. deo,sic ex prima operatrice potentia.Omnia sunt per ipsum inquantũ omnia facit per suã sapiẽtiam.Omnia sunt in ipso,sicut in bonitate conseruãte. Hæc autem tria.s.potẽtia, sapientia & bonitas cõmunia sunt tribus personis.Vnde hoc q̃ dicitur,Ex ipso,& per ipsum,& in ipso, potest attribui cuilibet triũ personarum,sed tamen potentia quæ habet rationẽ principii,appropriatur patri, qui est principiũ totius diuinitatis.Sapiẽtia filio,qui procedit vt verbũ,quod nihil aliud est q̃ sapientia genita.Bonitas appropriatur spiritui sancto,qui procedit vt amor,cuius obiectũ est bonitas.Et ideo appropriando dicere possumus ex ipso .s.ex patre,per ipsum.s.per filium,in ipso.s.in spiritu sancto omnia sunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Ipsi honor & gloria]ostendit dei dignitatẽ,quæ consistit in duobus quæ præmissa sunt. Nam ex eo q̃ ex ipso, & per ipsum,& in ipso sunt omnia,debetur ei honor & reuerentia & subiectio à tota creatura. Mal.1,Si ego pater, vbi est honor meus.Ex eo verò q̃ ab alio non accepit nec consiliũ nec donum,debetur ei gloria,sicut ecõtrario dicitur homini.1.Corint.4,Si accepisti quid gloriaris,quasi non acceperis:Et quia hoc est proprium dei dicitur Esa.42, Gloriam meã alteri non dabo. Vltimò ponit eius æternitatem cùm dicit, In secula seculorum.i.per omina secula succedentia seculis,prout seculum dicitur duratio vnuscuiusque rei. Vel secula seculorum dicuntur secula.i.durationes rerum incorruptibilium, quæ continent secula corruptibiliũ rerum, & præcipuè ipsa dei æternitas,quæ tamen pluraliter dici potest , licet in se sit vna & simplex propter multitudinem & diuersitatem contentorum,vt sit sensus,in secula cõtentiua seculorum.Psal.Regnum tuum, regnum omnium seculorum.Addit autem ad confirmationem,Amen, Quasi dicat,verè ita est. Et sic accipitur in euangeliis,vbi dicitur,Amen dico vobis.Quandoque tamen accipitur pro Fiat.Vnde in Psalterio

Hieronymi dicitur,Dicet omnis populus,Amen amen.Vbi nos habemus,fiat fiat.

Caput 12.

OBsecro itaque uos fratres per misericordiam dei,ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem sanctam, deo placentẽ,rationabile obsequium uestrum. Et nolite conformari huic seculo,sed reformamini in nouitate sensus uestri, ut probetis quæ sit uoluntas dei bona & beneplacens & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data est mihi omnibus qui sunt inter uos,non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem,& unicuique sicut deus diuisit mensuram fidei.

Trãsit hoc ad moralia & ad usũ gratiæ docẽdũ,est enim totũ hoc12. ca. plenũ salutarib⁹ instructionib⁹, potissimũ de hũilitate & fideli ad ministratione gratiarũ in inuicẽ de uindicta nõ appetẽda p ira & alijs multis. Vtitur Paulus obsecratione & nõ imperio propter tria.

¶ Postquam Apostolus ostendit necessitatem virtutũ & originem gratiæ,hîc docet gratiæ vsum quod pertinet ad instructionẽ moralem.Et circa hoc duo facit.Primò ponit doctrinã moralem in generali.Secundò specialiter descendit ad quædã particularia pertinentia ad eos quibus scribit circa mediũ 15.cap.ibi, [Certus sum autẽ,&c.] Circa primũ duo facit. Primò docet vsum gratiæ,quantũ ad hoc q̃ fit homo perfectus. Secundò quãtum ad hoc q̃ perfectus imperfectum sustineat 14.cap.ibi,[Infirmum autem,&c.]Circa primum tria facit,Primò inducit ad perfectionem vitæ quantum ad sanctitatem quã homo seruat deo. Secundò quantum ad iustitiam quam quis exhibet proximo 13.cap.ibi, [Omnis anima,&c.] Tertiò quãtum ad puritatem quam homo conseruat in seipso,circa finem 13.cap.ibi,[Et hoc sciẽtes,&c.]Circa primum duo facit.Primò monet vt homo se exhibeat deo sanctum.Secundò docet qualiter aliquis vti debeat donis gratiæ dei quibus sanctificatur,ibi[Dico enim per gratiã,&c.]Circa primũ duo facit.Primò docet qualiter aliquis se debeat exhibere deo quantũ ad corpus.Secundò quantũ ad animã,ibi[Et nolite conformari,&c.] Circa primũ duo facit.Primò inducit obseruantiã eorum quæ docentur:& hoc dupliciter.Vno quidẽ modo ex parte suiipsius,cùm dicit,Obsecro itaque vos fratres.Quasi dicat,Dictũ est incõprehensibilia esse iudicia dei,& inuestigabiles vias eius.Itaque obsecro vos fratres,vt.s.obseruetis ea quæ dicentur.Vtitur autẽ obsecratione propter tria.Primò quidem ad demonstrandũ suam humilitatem.Prou.18,Cũ obsecrationibus loquitur pauper,qui.s.de sua abundantia nõ confidit,& ideo nõ ex eo quod suũ est, sed ex eo quod dei est,homines conatur inducere ad bonũ.Nam obsecrari est ob sacra contestari.Secundò vt magis ex amore moueat rogãdo,q̃ ex timore authoritate imperando.Vnde dicitur ad Philem.Multam fiduciam habens in Christo Iesu imperãdo tibi quod ad rem pertinet propter charitatẽ magis obsecro.Gal.vlti.Vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.Tertiò propter reuerentiã Romanorũ quibus scribebat 1.Tim.5,Seniorẽ ne increpaueris, sed obsecra vt patrẽ. Alio modo inducit eos ex parte dei, cùm dicit, Per misericordiã dei,per quam.s.saluati estis.Titum 2,Secundũ misericordiam suã saluos nos fecit. Et ideo ex consideratione diuinæ misericordiæ debemus facere quod monemur.Matt.18,Nónne oportuit & te misereri cõserui tui,sicut & ego tui misertus sum. Vel potest dici per misericordiã dei.i.authoritate apostolatus mihi misericorditer cõmissi. 1.Corinth.7,Misericordiã consecutus sum à domino, vt sim fidelis. Secundò ponit ammonitionẽ cùm dicit, Vt exhibeatis corpora vestra,&c. Circa quod sciendũ est q̃ sicut Aug.dicit 10.de Ciui.dei, Visibile sacrificiũ,quod exteri⁹ deo offertur,signũ est inuisibilis sacrificii,quo quis se & sua in dei obsequiũ exhibet.Habet autẽ homo triplex bonum. Primò quidem bonũ animæ,quod exhibet deo per deuotionis & cõtritionis humilitatem,secũdum ilud Psal.Sacrificiũ deo spiritus contribulatus. Secũdò habet homo exteriora bona quæ exhibet deo per eleemosynarũ largitionem.Vnde dicitur Heb.vlt.Beneficentiæ & cõmunionis nolite obliuisci,talibus enim hostiis promeretur deus. Tertiò habet homo bonum proprii corporis:& quantũ ad hoc dicit ibi,[Vt exhibeatis].s. deo corpora vestra,sicut quãdam specialem hostiam.Dicebatur autẽ animal deo immolatum hostia,vel quia pro victoria hostiũ offerebatur,sed pro securitate ab hostibus. Vel quia ad ostiũ tabernaculi immolabatur. Exhibet autem homo deo corpus suum vt hostiam tripliciter. Vno quidem modo quando aliquis corpus suum exponit passioni & morti propter deum,sicut dicitur de Christo Ephes.5, Tradidit semetipsum oblationẽ & hostiam deo. Et Apostolus dicit de se Philip.2,Si immolor supra sacrificium & obsequiũ fidei vestrę,gaudeo.Secundò per hoc q̃ homo corpus suũ iciuniis & vigiliis macerat ad seruiendũ deo,secundũ illud 1.Cor.9,Castigo corpus meum & in seruitutem redigo.Tertiò per hoc quòd homo corpus suum exhibet ad opera iustitiæ & diuini cultus exequenda.Suprà 6,Exhibete vestra membra seruire iustitiæ in sanctificationem. ¶ Est autem considerandũ quòd hostia quæ deo immolabatur quatuor habebat . Primò nanque ipsa oblatio debebat esse integra & incorrupta.Vnde dicitur Mala.1,Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum,& votũ faciens immolat debile domino.Et propter hoc dicit, Viuentem,vt.s.hostia nostri corporis quã deo offerimus,sit viuens per fidem formatam charitate.Gal.2,Quòd nunc viuo in carne,in fide viuo filii dei. Et est autem attendendum quòd naturalis hostia quæ prius viua erat occidebatur vt immolaretur , ad ostẽdendum quòd adhuc mors regnabat in homine regnante peccato,vt suprà 5.dictum est.Sed hæc hostia spiritualis semper viuit & in vita proficit, secundum illud Ioan.10,Ego veni vt vitam habeant & abundantius habeant,quia iam peccatum ablatum est per Christum , nisi dicamus quòd hostia corporis nostri viuit quidem deo per iustitiam fidei,sed mortificatur cõcupiscentiis carnis. Col.3,Mortificate membra vestra quæ sunt super terram.Secundò verò hostia deo oblata in ipsa immolatione sanctificabatur. Vnde dicitur Leuit.22, Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ cõsecrata sunt,& quæ obtulerunt filii Israel domino, in quo est immunditia,peribit corã domino. Et ideo subdit,[Sanctam,]scilicet per deuotionem, qua corpus nostrum dei seruitio mãcipatur.Leuit.20,Sanctificamini & estote sancti,quia ego dominus deus vester. Prorsùs autem sanctitas dicitur per respectum ad deum,inquantum,scilicet homo,seruat ea quæ sunt iusta quo ad deum.Tertiò quantum ad ipsam sacrificii consumptionem dicebatur sacrificiũ suaue & acceptũ domino,secũdum illud Leuit.1, Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum & in odorem suauissimum domino.Vnde hîc dicit,[Deo placentem,]scilicet per rectitudinẽ intentionis.Psal.Vt placeã coram deo in lumine viuentiũ.Quartò in ipsa sacrificii præparatione apponebatur sal. Vnde Leuit.2, Quicquid obtuleris sacrificii sale condies.Et Mar.9.dicitur,Omnis victima sale salietur.Sal autem discretionem sapientiæ significat.Vnde dicitur Col.vlt.In sapiẽtia ambulate ad eos qui foris sunt,sermo vester semper in

Hõ triplex bonũ habet quod deo exhibet.

Curanimal immolatũ dicebatur hostia.

Hõ exhibet corpus suũ vt hostiam tripliciter.

Hostia quæ deo immolabatur habebat quatuor primò debebat esse integra & incorrupta.secundò sãctificata.tertiò oblata in sacrificiũ suæ uidelicet domino.quartò sale condita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratia sit sale conditus. Vnde & hìc sequitur,[Rationabile obsequium vestrũ].s.cum discretione corpora vestra deo exhibeatis hostiã,vel per matyriũ,vel per abstinentiã,vel per quodcũque opus iustitiæ.1.Corin. 14,Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis. Et in Psal.Honor regis iudiciũ diligit. Aliter se habet homo iustus ad interiores actus,quibus deo obsequitur,& ad exteriores.Nam bonũ hominis& iustitia eius principaliter in interioribus actibus consistit, quibus.s.homo credit, sperat & diligit. Vnde dicitur Luc.17,Regnũdei intra vos est.Non autem principaliter consistit in exterioribus actibus. Infrà 14,Nõ est regnum dei esca & potus.Vnde interiores actus se habent per modum finis qui secundũ se quæritur, exteriores verò actus ad quos deo corpora exhibentur,se habent sicut ea quæ sunt ad finem, in eo autem quòd quæritur tanquã finis nulla mensura adhibetur,sed quanto maius fuerit tanto melius se habet.In eo autem quòd quæritur propter finem,adhibetur mensura secundum proportionẽ ad finem,sicut medicus sanitatẽ facit tantum quantũ potest,medicinã autem non tantum dat quantũ potest, sed quãtum videt expedire ad sanitatem consequendã.Et similiter homo in fide & spe & in charitate nullam mensurã debet adhibere,sed quanto plus credit,sperat & diligit,tanto melius est,propter quod dicitur Deute.6,Diliges dominũ deum tuum, &c. Sed in exterioribus actibus est adhibenda discretionis mensura per cõparationem ad charitatẽ. Vnde dicit Hieron. Nónne rationalis homo dignitatem amittit,qui ieiunium vel vigilias præfert sensus integritati,vt propter Psalmorũ atque officiorum decantationem amentiæ vel tristitiæ quis notam incurrat. ¶ Deinde cùm dicit,[Et nolite conformari,&c.]ostendit qualiter se debeat homo exhibere deo quantum ad animã.Et primò prohibet seculi conformitatem,cùm dicit,Et nolite cõformari huic seculo.i.rebus quæ temporaliter transeunt.Nam seculum præsens,est quædam mensura eorum quæ tẽporaliter labuntur.Rebus autem tẽporalibus homo conformatur per affectũ eis amore inhærendo.Osee 19,Facti sunt abominabiles,sicut ea quæ dilexerũt.Iac.1,Religio mũda & immaculata hæc est,immaculatũ se custodire ab hoc seculo.Conformatur etiã huic seculo qui vitã seculariter viuentiũ imitatur. Ephes.4, Testificor in domino, vt iã non amplius ambuletis, sicut & gentes ambulant. Secundò mandat interiorem mentis reformationẽ, cùm dicit,Sed reformamini in nouitate sensus vestri. Sensus autẽ hominis hìc dicitur ratio, secundũ quòd per eã homo iudicat de agendis,hunc autẽ sensum homo in sua creatione habuit integrũ & vigentem.Vnde dicitur Eccles.17,Sensu impleuit corda illorũ,& bona & mala ostendit illis. Sed per peccatum hìc sensus est corruptus & quasi inueteratus.Baruch 3,Inueterasti in terra aliena.Et per cõsequẽs pluchritudinem & decorem suum amisit. Threno.1, Egressus est à filia Syon omnis decor eius. Monet ergo Apostolus vt reformemur.i.iterato formam & decorem mentis assumamus, quem nostra mens habuit, quod quidem fit per gratiã spiritus sancti,ad quã participando homo studium habere debet, ita.s.vt qui eã nondum perceperunt,eam percipiant:& qui illam perceperunt,in eã proficiant.Ephes.4,Renouamini spiritu mentis vestræ.Psal.Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.Vel aliter,Renouamini.s.in exterioribus actibus in nouitate sensus vestri.i.secundum nouitatem gratiæ quam mente percepistis.Tertiò assignat rationem ammonitionis prædictæ,cùm dicit, [Vt probetis quæ sit voluntas.] Circa quod considerandum est quòd sicut homo qui habet gustũ,infectũ nõ habet rectum iudiciũ de saporibus, sed ea quæ sunt suauia interdũ abominatur, ea verò quæ sunt abominabilia appetit: qui autem habet gustum sanum,rectum iudicium de saporibus habet,ita homo qui habet corruptum affectum quasi cõformatum rebus secularibus,non habet rectum iudicium de bono,sed ille qui habet sanum affectum sensu eius innouato per gratiam,rectum iudiciũ habet de bono.Ideo ergo dixit,Nolite cõformari huic seculo,sed renouamini in nouitate sensusvestri,vt probetis.i. experimento cognoscatis.Psal.Gustate & videte quoniã suauis est dominus[Quæ sit voluntas dei,]qua.s. vult vos esse saluos. 1.Thessal.4,Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra(bona) id est vult bonum honestum nos velle,& ad hoc suis præceptis nos inducit.Mich.6,Indicabo tibi ô homo quid sit bonum,& quid deus requirat à te. [Et beneplacens,]inquantum, scilicet bene dispositio est ctelectabile id quod deus vult nos velle.Psal.Iustitiæ domini rectæ lętificantes corda . Et non tantum vtilis ad finem consequendam, sed etiam perfecta,quasi coniungens nos fini.Mat.5,Estote perfecti,sicut & pater vester cælestis perfectus est. Genes.17,Ambula coram me,& esto perfectus.Talem ergo experiuntur dei voluntatem illi qui non conformantur huic seculo,sed reformantur in nouitate sensus sui.Illi autem qui in vetustate permanent seculo conformati,iudicant dei voluntatem non esse bonam, sed grauem & inutilem. Eccles.6, Quàm aspera est sapientia indoctis hominibus. ¶ Deinde cùm dicit,[Dico enim per gratiam,&c.]docet qualiter donis dei homo habeat vti.Et primò docet hoc quantum ad dona quæ non sunt omnibus cõmunia, sicut sunt gratiæ gratis datæ.Secundò quantum ad donum charitatis quod est omnibus commune,ibi[Dilectio sine simulatione,&c.[Circa primum duo facit. Primò docet in generali quomodo debeat homo vti gratiis gratis datis.Secundò exequitur hoc per partes,ibi [Sicut enim in vno corpore,&c.] Circa primum tria facit. Primò excludit superfluum,dicens,Monui quòd reformemini in nouitate sensus vestri, quod quidem moderatè facere debetis.Dico enim,id est mando per gratiam apostolatus & authoritate apostolica quæ data est mihi.Galat.2,Cùm cognouissent gratiam quæ data est mihi inter Gentes.Ephe.3,Mihi omniũ sanctorum minimo data est gratia hæc,&c.Omnibus qui sunt inter vos,omnibus est hoc vtile.1.Corinth.7,Volo omnes homines esse sicut meipsum. Hoc inquam mando. Non plus sapere, quàm oportet sapere, id est nullus præsumat de sensu aut sapientia sua confidens supra suam mensurã. Eccle.7,Non plus sapias quàm necesse est,Psal.Neque ambulaui in magnis,neque in mirabilibus super me. Secundò hortatur ad id quod est medium dicens,sed sapere ad sobrietatem, scilicet mando vobis vt mensuratè sapiatis secundum gratiã vobis datam.Sobrietas enim mensuram importat.Et quanuis propriè dicatur circa potum vini,potest tamen accipi circa quamlibet materiam,in qua homo debitam mensuram obseruat. Titum 2, Sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo. Tertiò docet secundum quid accipienda sit mensura medii,dicens,Et hoc inquam sicut deus vnicuique diuisit , id est distribuit mensuram fidei , id est mensuram donorum suorum quæ ordinatur ad fidei ædificationem. 1.Corinth.12, Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Dat enim deus huiusmodi dona,non eadem omnibus,sed diuersa diuersis distribuit,secundum illud 1.Co-

duodecimo,Diuisiones gratiarum sunt.Nec omnibus æqualiter dat, sed vnicuiq; secundum certam mensuram.Ephe 4,Vnicuiq; nostrum data est gratia secũdum mensuram donationis Christi.Et ideo Apostolus sobriè sapiens secundum hanc mensuram dicebat.2.Cor.12, Non autem in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ qua mensus est nobis deus. Soli autẽ Christo datus est spiritus non ad mensuram,vt dicitur Ioan.3,Non solùm autem alias gratias gratis datas dat deus mensuratè, sed etiam ipsam fidem quæ per dilectionem operatur.Vnde Luc.17.discipuli Christo dixerũt,Domine adauge nobis fidem.

Lectio 2.

Sicut enim in uno corpore multa membra habemus,non omnia autem membra eundem actũ habent,ita multi unum corpus sumus in Christo,singuli autem alter alterius membra,habentes donationes secundum gratiam quæ data est nobis differentes.Siue prophetiam secundum rationem fidei.Siue ministerium in ministrando. Siue qui docet in doctrina.Qui exhortatur in exhortando.Qui tribuit in simplicitate.Qui præest in solicitudine.Qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine simulatione.Odientes malum,adherentes bono. Charitate fraternitatis inuicem diligentes, honore inuicem præuenientes.Sollicitudine non pigri,spiritu feruentes,domino seruientes. Spe gaudentes, in tribulatione patientes,orationi instantes,necessitatibus sanctorum communicantes,hospitalitatem sectantes.

Inducit ad bonũ vsum gratiæ & ad mores p similitudinẽ corporis mystici ad corpus naturale.

¶ Præmissa admonitione hìc Apostolus rationem assignat sumptã ex simulatione corporis mystici ad corpus naturale.Et primò in corpore naturali tangit tria.Primò quidem corporis vnitatẽ cùm dicit,[Sicut enim in vno corpore.]Secundò membrorũ pluralitatem cùm dicit,[Multa mẽbra habemus.]Est enim corpus humanum organicũ ex diuersitate membrorum constitutum.Tertiò officiorum diuersitatem cùm dicit,[Omnia autẽ membra non eundem actum habẽt.]Frustrà enim esset membrorũ diuersitas nisi ad diuersos actus ordinarentur. ¶ Deinde adaptat hæc tria ad corpus Christi mysticum,quod est ecclesia. Eph. 1,Ipsum dedit caput super omnem ecclesiã quæ est corpus eius.Circa quod etiam tria tãgit.Primò quidem fidelium quasi membrorũ multitudinem cùm dicit, [Ita multi.]Luc.14, Homo quidam fecit cœnam magnam,& vocauit multos.Esa.54, Multi filii desertę. Quanuis enim sint pauci per cõparationem ad infrumen absolutè loquendo sunt multi.Apo.7,Post hæc vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat.Secundò tangit corporis mystici vnitatem cùm dicit,[Vnum corpus sumus.]Ephe.2, Vt reccõciliet ambos in vno corpore,&c.Huius autem corporis mystici est vnitas spiritualis per quam fide & affectu charitatis inuicem vnimur & deo,secundum illud Ephe.4,Vnum corpus & vnus spiritus.Et quia spiritus vnitatis à Christo in nos deriuatur,suprà 8,Si quis spiritũ Christi non habet hic nõ est eius. Ideo subdit in Christo qui spiritum suum quem dat nobis,nos inuicem vnit & deo.Ioã.17,Vt sint vnum in nobis sicut & nos vnum sumus.Tertiò tangit officiorũ diuersitatem ad vtilitatem cõmunem reductam,dicens, [Singuli autẽ membrum sua virtute & actu alteri prodest,dicitur membrum alterius , sicut pes dicitur membrum oculi inquantum oculum defert,& oculus dicitur membrũ pedis inquantum regit pedem.1.Cor.12, Non potest dicere oculus manui,opera tua non indigeo.Ita etiam in corpore mystico ille qui accepit gratiam prophetiæ,indiget illo qui accepit gratiam sanitatum,& ita est in omnibus aliis. Vnde dum vnusquisq; fidelis secũdum gratiam sibi datam alteri seruit,efficitur alterius membrum.Gala.vlti.Alter alterius onera portate. 1. Petri 4,Vnusquisq; sicut accepit gratiam in alterutrũ illam administrantes. ¶ Deinde cùm dicit,[Habentes autem donationes]exequitur per partes monitionem quam suprà posuerat de sobrio & moderato gratiæ vsu.Et primò ponit gratiarum diuersitatem, dicens,sumus inquam,alter alterius membra , non secundum eandem gratiam,sed habentes differentes non ex diuersitate meritorum, sed secundũ gratiam quæ data est nobis.1.Corin.7,Vnusquisq; proprium donum habet ex deo,vnus quidem sic,alius verò sic.Mat.25. Vocauit seruos suos & tradidit illis bona sua,& vni dedit quinq; talenta,alii autem duo,alii verò vnum. Secundò docet diuersarum gratiarũ vsum,& primò in rebus diuinis quantum ad cognitionem quidẽ, dicens. Siue prophetia quã habentes,vtamur ea secundum rationem fidei.Dicitur autem prophetia quædã apparitio ex reuelatione diuina eorum quæ sunt procul.Vnde 1.Reg.9.dicitur,Qui propheta hodie dicitur, vocabatur olim videns.Sunt autem procul à cognitione nostra,secundum se quidem futura contingẽtia quæ propter defectum sui esse cognoscibilia nõ sunt,sed res diuinę sunt procul à nostra cognitione,nõ secundũ se cùm sint maximè cognoscibiles,quia vt dicitur 1.Ioan.1, Deus lux est,& tenebræ in eo non sunt vllę, sed propter defectũ intellectus nostri qui se habet ad ea quæ sunt in seipsis manifestissima,sicut oculus noctuæ ad lucem.Et quia vnumquodq; magis dicitur tale,quod est secundũ se tale quàm secundum aliud. Inde est quòd magis propriæ dicuntur esse procul à cognitione nostra futura contingentia. Et propter hoc horum propriæ est prophetia Amos.4,Non faciet dominus deus verbũ nisi reuelauerit secretũ suum.Dicitur tamen prophetia cõmuniter etiam reuelatio quoruncunq; occultorum.Hoc autem donum prophetiæ, non solùm fuit in veteri testamẽto,sed etiam in nouo.Ioel.2,Effundam de spiritu meo super omnẽ carnem , & prophetabunt filii vestri.Dicuntur etiã prophetę in nouo testamento qui prophetica dicta exponunt,quia sacra scriptura eodẽ spiritu interpretatur quo est condita.Eccle.24,Adhuc doctrinam quasi prophetiã effundam.Ordinatur autẽ prophetiæ donum,sicut & aliæ gratiæ gratis datæ ad fidei ędificationẽ.1. Cor.12, Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ.Hebr.2,Cõfirmata est.s.doctrina fidei contestante deo signis & prodigiis & variis virtutibus & spiritussancti distributionibus.Et ideo prophetia est vtendũ secundum rationem fidei.i.non in vanum,sed vt per hoc fides confirmetur,non autem contra fidem.Vnde dicitur Deut.13,Si surrexerit in medio tui propheta,& dixerit tibi,eamus & sequamur deos alienos: nõ audies verba prophetiæ illius,quia.s.prophetizat cõtra rationem fidei. ¶ Quantũ ad sacramenta ministrãda subdit.[Siue ministrerium in ministrando].1.si quis accepit gratiam vel officiũ ministerii,putà vt sit episcopus vel sacerdos,qui dicuntur ministri dei.Esa.6,Vos sacerdotes domini vocabimini ministri dei nostri:dicetur vobis,exequatur illud diligẽter exequendo in ministrando.2.Tim.4,Ministeriũ tuum imple.Secundò tangit ea quæ pertinent ad res humanas in quibus potest aliquis alteri subuenire.Primò quidem quantũ ad co

Quid prophęti a & de quibus.

Donũ prophetiæ est etiã ī nouo testamento. Dicuntur nũc prophętæ nõ solũ habẽt donũ prophetiæ sed etiã qui interpretãtur dicta & phętarum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnitionem,vel ſpeculatiuam vel practicam. Quantum ergo ad ſpeculatiuam primò dicit. Siue qui docet.i. qui habet officium vel gratiã docendi,vtatur doctrina.i.vt ſtudioſe & fideliter doceat. Iob 4, Ecce docuiſti plurimos. Mat.vlt. Euntes docete omnes gẽtes. Quantum autẽ ad cognitionem practicã ſubdit. [Qui exhortatur].i.qui habet officium vel gratiã exhortandi homines ad bonũ,vtatur illo in exhortando. 1. Theſſ. 2, Exhortatio noſtra nõ fuit de errore neq; de immunditia neq; in dolo. Tit. 2, Hæc loquere & exhortare.

¶ Deinde ponit ea quæ pertinẽt ad exteriora opera in quibus quãdoq; aliquis ſubuenit alicui aliquod donum dãdo,& quantum ad hoc dicit,[Qui tribuit].i.qui habet facultatẽ tribuendi & gratiã,exequatur hoc in ſimplicitate,vt.ſ.nihil mali ex illo intẽdat quaſi donis homines ad malũ alliciens. Vel etiam cùm aliquis ex modico dato intẽdit multo maiora acquirere. Eccl. 20, Datus inſipientis nõ erit tibi vtilis, oculi enim illius ſeptẽplices ſunt. Exigua dabit & multa improperabit. Et prouer. 11, Simplicitas iuſtorum dirigit eos. Quandoq; autẽ aliquis ſubuenit alteri eius curam habendo: & quantũ ad hoc dicit,[Qui præeſt].i.qui eſt in prælationis officio cõſtitut⁹,vtatur illo officio in ſollicitudine. Heb. vlt. Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationẽ reddituri pro animabus veſtris. 2. Cor. 11, Sollicitudo omnium eccleſiarum. Quandoq; autem ſubuenit aliquis alicui reuelãdo eius miſeriam,& quantũ ad hoc dicit,[Qui miſeretur].i.qui habet facultatẽ & affectum miſerendi,exequatur hoc in hilaritate quaſi libẽter hoc faciẽs. 2. Corint. 9, Non ex triſtitia aut ex neceſsitate. Hilarem enim datorem diligit deus. Eccle. 7, In omni dato hilarem fac vultum tuum. ¶ Deinde cùm dicit,[Dilectio ſine ſimulatione,&c.] Docet vſum doni gratuiti quod eſt omnibus cõmune.ſ.charitatis. Et primò ponit ea quę ptinent ad charitatẽ in generali. Secũdò ponit quædam ſpecialiter pertinentia ad dilectionem quorundam,ibi[Neceſsitatibus ſanctorum, &c.] Circa primum tria facit. Primò oſtendit qualis debeat eſſe dilectio ex parte diligentis. Secundò qualiter ſe debeat habere ad proximum,ibi [Charitatẽ fraternitatis,&c.] Tertiò qualiter ſe debeat habere ad deum,ibi [Sollicitudine non pigri.] Circa qualitatem autem charitatis tria docet. Primò quidem quòd dilectio debet eſſe vera. Vnde dicit,[Dilectio ſine ſimulatione] vt,ſcilicet,non tantùm in verbo aut in exteriori apparẽtia, ſed ſit in vero cordis affectu & efficacia operis. 1. Ioan. 3, Non diligamus verbo neq; lingua,ſed opere & veritate. Eccle. 6, Amico fideli nulla eſt comparatio. Secundò docet quòd dilectio debet eſſe pura,cùm dicit,[Odientes malum.] Tunc enim eſt pura dilectio quando homo non conſentit amico ſuo in malum,ſed ita diligit hominem,vt eius vitium odiat. Vnde dicitur 1. Cor. 13, Non gaudet ſuper iniquitate, cõgaudet autem veritati. Pſal. Iniquos odio habui. Tertiò docet quòd dilectio debet eſſe honeſta, cùm dicit, [Adherentes bono] vt.ſ.aliquis adhereat alteri propter bonũ virtutis. Galat. 4, Bonum autem emulamini in bono ſemper. Hæc eſt pulchra dilectio de qua dicitur Eccl. 24, Ego mater pulchrę dilectionis. ¶ Deinde cùm dicit, [Charitatem fraternitatis.] Oſtendit qualiter charitas ſe debet habere ad proximum. Et primò quantũ ad interiorem affectum cùm dicit.[Charitatem fraternitatis inuicem diligentes.] Vt.ſ.non ſolùm fratres diligamus per charitatẽ,ſed etiam diligamus ipſam charitatẽ qua eos diligimus & ab eis diligimur. Sic enim fratrem habemus charitatem,nõ de facili eam diſſolui faciemus. Heb. vlt. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Cantic. vlti. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione,tanq̃ nihil deſpiciet illam. Secundò quantum ad exteriorem effectum cùm dicit.[Honore inuicem præuenientes.] In quo tria deſignatur. Primò quidem quòd homo proximum in reuerentia debet habere, quod pertinet ad rationẽ honoris. Nullus enim poteſt verè diligere eum quem deſpicit. Phil. 2, Superiores inuicem arbitrantes. Quod quidem fit dum aliquis ſuum defectum conſiderat & bonum proximi. In honore autem nõ ſolùm reuerentia intelligitur, ſed etiam neceſſariorũ ſubuentio, ſicut cùm dicitur Exod. 20, Honora patrem tuum & matrẽ tuam. præcipitur neceſſariorũ ſubuentio, ſicut patet per hoc quòd dominus Matt. 5. arguit Phariſeos contra hoc præceptum impedientes filios à ſubuentione parentum. Secundò deſignatur quòd effectus dilectionis debet mutuò exhiberi,vt.ſ.homo non ſolùm velit beneficia recipere,ſed etiam exhibere. Eccl. 4, Non ſit porrecta manus tua ad accipiendum & ad dandum collecta. Et 14, In diuiſione ſortis da & accipe. Et hoc deſignat cùm dicit[Inuicem.] Tertiò deſignatur quòd effectus dilectionis debet eſſe prõptus & velox,quod deſignantur cùm dicit,[Præuenientes] vt.ſ.aliquis præueniat amicum in beneficiis. Eccle. 37, Omnis amicus dicit,& ego amicitiam copulaui. ¶ Deinde cùm dicit[Sollicitudine,&c.] oſtẽdit qualiter ſe debeat habere dilectio charitatis ad deũ. Et primò incipit ab ipſa rationis attentione cũ dicit,Sollicitudine ſitis nõ pigri.ſ. ad ſeruiendum deo. Mich. 6, Indicabo tibi ô homo quid ſit bonũ,& quid deus requirat à te. Poſtea ſubdit. Sollicitè ambulare cum deo tuo. 2. Timo. 2, Sollicitè cura teipſum probabilem exhibere deo. Secũdò quantum ad effectũ cùm dicit,Spiritu ſitis feruentes].ſ.in dei dilectione. Procedit autẽ feruor ex abundantia ex loris. Vnde feruor ſpiritus dicitur,quia propter abundantiam diuinæ dilectionis totus homo feruet in deũ. Act. 18. dicitur quòd Apollo feruens ſpiritu loquebatur. 1. Theſſa. vlti. Spiritum nolite extinguere. Tertiò quantum ad exterius obſequium cùm dicit,[Domino ſeruientes] ſcilicet, ſeruitute latriæ quæ ſoli deo debetur. Deute. 6, Dominum deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Pſalm. Seruite domino in timore. Vel eundum aliam literam. Tempori ſeruientes,vt ſcilicet dei ſeruitium congruo tempore faciamus. Eccleſ. 8. Omni negotio tempus eſt & oportunitas. Quartò quantum ad mercedem ſeruitii cùm dicit, [Spe gaudentes]ſcilicet,mercedis,quæ eſt dei fruitio. Gene. 15, Ego dominus merces tua magna nimis. ſuprà 5, Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum dei. Facit autẽ ſpes hominem gaudentẽ ratione certitudinis, ſed tamẽ affligit ratione dilationis. Prouerb. 13, Spes quę differtur affligit animam. Quintò quantum ad difficultatem quam homo patitur in dei ſeruitio. Vnde ſubdit.[In tribulatione] ſcilicet,quam propter deum ſuſtinetis,ſitis patientes,ſuprà 5, Tribulatio patientiam operatur, Sextò quantum ad omnia prædicta dicit,[Orationi inſtantes]in quo orationis aſsiduitas deſignatur. Luc. 18, Oportet ſemper orare & nunquam deficere. 2. Timo. 5, Sine intermiſsione orate. Per orationem enim in nobis ſollicitudo excitatur, feruor accenditur, ad dei ſeruitium incitamur, gaudium ſpei in nobis augetur,& auxilium in tribulatione promeremur. Pſalmi. Ad dominum, cùm tribularer clamaui,& exaudiuit me. ¶ Deinde cùm dicit, Neceſsitatibus ſanctorum,&c. Determinat de charitate quantum ad ſpeciales quaſdam perſonas. Et primò quidẽ quantum ad indigentes.

cundò quantũ ad inimicos, ibi [Benedicite perſequentibus vos.] Circa primũ duo facit. Primò inducit ad exhibẽda beneficia charitatis indigẽtibus in vniuerſali cùm dicit,[Neceſsitatibus ſanctorum cõmunicãtes. Vbi tria ſunt notanda. Primò quidẽ quòd eleemoſinæ ex charitate ſunt impendendæ indigentibus ſiue neceſsitatem patientibus. Ephe. 4, Laboret operando manibus ſuis quod bonũ eſt, vt habeat vnde tribuat neceſsitatem patienti. Secundò quòd potius eſt ſubueniendũ iuſtis quàm aliis. Vnde dicit, Neceſsitatibus ſanctorum. Eccl, 12, Da iuſto & nũ recipias peccatorem. Quod quidẽ non ſic intelligendum quin etiam in neceſsitatibus ſit peccatoribus ſubueniendũ, ſed quia non eſt eis ſubueniendum ad fomentum peccati, vtilius tamen eſt ſubuenire iuſtis, quia talis eleemoſyna fructuoſa eſt, nõ ſolùm ex parte dãtis, ſed etiã ex ſuffragio recipientis. Luc. 16, Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula.ſ.ſuis ſuffragiis. Secundò in ſpeciali admonet ad hoſpitalitatem, dicens[hoſpitalitatem ſectantes]quia.ſ.in hoc miſericordiæ opere alia miſericordiæ opera includuntur. Nam hoſpes nõ ſolùm domum exhibet ad manendum, ſed etiam alia neceſſaria ſubminiſtrat. Heb. vlti. Hoſpitalitatem nolite obliuiſci. 1. Petri 4, Hoſpitales inuicem ſine murmuratione.

Lectio 3.

Benedicite perſequentibus uos. Benedicite & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flẽtibus. Idipſum inuicem ſentientes. Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud uoſmetipſos. Nulli malum pro malo reddentes, prouidentes bona, non tantùm coram deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt quod ex uobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non uoſmetipſos defendentes charißimi, ſed date locũ iræ. Scriptum eſt enim. Mihi uindictã, & ego retribuã, dicit dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illũ, ſi ſitit, potũ da illi. Hoc enim faciẽs, carbones ignis cõgeres ſuper caput eius. Noli uinci à malo, ſed uince in bono malum.

Docet vſũ charitatis ſ ordine ad inimicos.

¶ Suprà oſtendit qualiter charitas ſit exhibenda indigentibus, nũc oſtendit qualiter ſit exhibenda, etiã inimicis. Et primò ponit admonitionẽ. Secundò probat quod dixit, ibi[Scriptũ eſt enim,&c.] Circa primum conſiderandũ eſt quòd ad charitatem tria pertinent. Primò quidẽ beneuolentia quæ conſiſtit in hoc quod aliquis velit bonum alteri & malum eius nolit. Secundò eõcordia quæ conſiſtit in hoc quòd amicorum ſit idem nolle & velle. Tertiò beneficentia quæ conſiſtit in hoc quòd aliquis benefaciat ei quem amat & eum non ledat. Primò ergo ponit ea quæ pertinent ad beneuolentiam. Secũdò ea quæ pertinent ad concordiã, ibi[Gaudere cum gaudentibus.] Tertiò ea quæ pertinent ad beneficẽtiam, ibi[Nulli malum &c.] Circa primum duo facit. Primò monet vt beneuolẽtia ſit ampla, quæ ſe extendat etiam ad inimicos, cùm dicit[Benedicite perſequentibus vos.] Circa quod notãdum eſt q⁹, Benedicere, eſt bonum dicere. Cõtingit autem bonum dicere tripliciter. Vno modo enuntiãdo, putà cùm quis bonum alterius laudat. Eccle. 31, Splẽdidum in panibus benedicent labia multorũ, & teſtimonium veritatis illius fidele. Alio modo imperãdo, & ſic benedicere per authoritatem, eſt proprium dei, cuius imperio bonum ad creaturas deriuatur: miniſteriũ autem pertinet ad miniſtros dei, qui nomen domini ſuper populũ inuocant. Numer. 6, Sic benedicetis filiis Iſrael, & dicetis eis. Et poſt, Inuocabũt nomen meũ ſuper filios Iſrael & ego benedicã eis. Tertiò benedicit aliquis optando. Pſal. Et non dixerunt qui præteribant, benedictio domini ſuper vos. Et ſecundum hoc benedicere eſt bonum alicui velle & quaſi bonum pro aliquo præcari. Et hoc modo accipitur hic. Vnde in hoc quod dicitur benedicite perſequentibus vos. Datur intelligi quòd etiam ad inimicos & perſecutores debemus eſſe beniuoli eis bona optando & pro eis orando. Mat. 5, Diligite inimicos veſtros & orate pro perſequentibus & calũniantibus vos. Quod autem hîc dicitur, quodam quidem modo eſt in præcepto, quodam autem modo eſt in conſilio: q⁹ enim aliquis in generali dilectionis affectũ impendat inimicis non excludẽdo eos à cõmuni dilectione proximorum, & à cõmuni oratione quam quis pro fidelibus facit, pertinet ad neceſsitatem præcepti. Similiter etiã quòd aliquis in articulo neceſsitatis inimico dilectionis effectũ particulariter impendat, pertinet ad neceſsitatẽ præcepti. Vnde dicitur Exod. 21, Si occurreris boui inimici tui aut aſino erranti, reducas eum. Sed quòd aliquis in ſpeciali dilectionis effectũ & orationis ſuffragiũ aut quælecunq; ſubuentionis beneficiũ exhibeat inimico, interdum etiã extra articulum manifeſtę neceſsitatis, pertinet ad perfectionẽ conſiliorum: quia per hoc oſtenditur perfecta charitas ad deũ, quòd omne humanum odium ſuperet. Ille autẽ qui pœnitet & miſericordiã petit, iam nõ eſt inter inimicos aut perſecutores cõputandus. Vnde ei abſq; omni difficultate ſunt charitatis indicia oſtendẽda. Eccl. 28, Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecãti tibi peccata ſoluentur. Secundò docet q⁹ beneuolentia ſiue benedictio ſit pura.i. abſq; pmixtione cõtrarii. Vnde dicit.[Benedicite & nolite maledicere].i.ita benedicatis quòd nullo modo maledicatis. Quod eſt contra quoſdã qui ore benedicũt, & corde maledicunt, ſecundũ illud Pſal. Qui loquuntur pacẽ cum proximo ſuo, mala autẽ in cordibus eorũ. Et etiam cõtra illos qui quandoq; benedicunt, quandoq; maledicũt, vel quibuſdã benedicunt, quibuſdã maledicũt. Iac. 3, Ex ipſo ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri 1. Petri 3, Non reddentes maledictum pro maledicto.

Quomodo benedicere ſeu diligere ſit de præcepto & quo modo ſit de conſilio.

¶ Sed cõtrà videtur eſſe quòd in ſacra ſcriptura plures maledictiones inueniuntur. Dicit enim Deute. 27. Maledictus qui nõ permanſerit in ſermonibus legis huius, nec eos opere perficit. ¶ Ad quod dicendũ eſt q⁹ maledicere eſt malum dicere, quod quidẽ tripliciter contingit, ſicut & benedicere. ſ. annuntiãdo, imperãdo, & optando, & ſecũdum quodlibet horum modorum poteſt bene & malè fieri. Si enim id quod eſt materialiter malum, dicatur malum quolibet prædictorum modorum, ſub ratione boni non eſt illicitum, quia hoc eſt magis benedicere, quàm maledicere: vnũquodq; enim magis iudicatur ſecũdum ſuam formã, quàm ſecũdum ſuam materiam. Si verò aliquis dicat malum ſub ratione mali, formaliter maledicit: vnde eſt omnino illicitum. Vtrumq; autem horum cõtingit in hoc quòd aliquis enuntiãdo malum profert. Quandoq; enim aliquis enuntiat malum alicuius ad notificandũ neceſſariam veritatẽ, & ſic dicit malũ ſub ratione veri neceſſarii quod eſt bonũ, vnde eſt licitum. Et hoc modo Iob tertio dicitur, quòd Iob maledixit diei ſuæ, enuntians malitiam præſentis vitæ, ſicut Apoſtolus dicit Epheſio. 5, Redimentes tempus quoniam dies mali ſunt. Quandoq; autem aliquis enuntiat malum alterius. ſ. intentione detrahendi. Et hoc eſt illicitum. Dicitur enim. 1. Corint. 6, Neque maledici, neq; rapaces regnum dei poſsidebunt. Similiter etiam in eo quòd quis dicit malum imperando, contingit autem quandoque quòd aliquis dicit id quod eſt materialiter ma-

Maledicere cõtingit tripliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sum sub ratione boni,putà cùm ex imperio alicuius prouenit alicui malum pœnæ propter iustitiam, quod quidem est licitũ.Et hoc modo transgressiones legis maledicuntur. i.pœnæ secundum iustitiã deputantur. Quandoq; verò aliquis imperãdo dicit malũ alterius iniustè,putà propter odiũ & vindictã. Et talis maledictio est illicita.Exo.21,Qui maledixerit patri vel matri,morte moriatur. Et id est etiã circà id quod aliquis dicit malũ optando. Si enim hoc optet sub ratione boni,putà vt per aduersitatẽ alicuius perueniatur ad spiritualem profectũ,hoc licitum est.Iob 5,Vidi stultum firma radice & maledixi pulchritudini eius statim. Si verò hoc homo faciat propter odiũ vel vindictã est omnino illicitũ.1.Reg.17,Maledixit Philysteus Dauid in diis suis. ¶ Deinde cùm dicit,[Gaudere cũ gaudentibus,&c.]Ponit ea quæ pertinẽt ad concordiam. Et primò ponit concordiæ documenta.Secundò remouet impedimenta,ibi.[Non alta sapiẽtes,&c.] Concordia autem potest dupliciter attendi . Vno modo quantũ ad effectum in bonis & in malis.In bonis quidem,vt aliquis bonis aliorum congaudeat.Vnde dicit.Gaudere.s.debetis cũ gaudentibus. Philippenses secundo,Gaudeo & cõgratulor omnibus vobis.Sed hoc est intelligendũ:quando quis gaudet de bono.Sunt autem quidã qui gaudent de malo,secundum illud Prouerb.2, Lętantur cùm malefecerint. Et istis non est congaudendum.1.Corint.13.dicitur de charitate quòd non gaudet super iniquitate,congaudet autem veritati,In malis autem vt aliquis tristetur de malis alterius.Vnde subdit. [Flere].i.debetis cum flentibus. Iob 30,Flebam quondam super eo qui afflictus erat.Ecclesiastici 7, Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula.Ipsa enim compassio amici condolentis consolationem in tristitiis affert. Primò quidem quia ex hoc colligitur efficax amicitiæ argumentum.Eccle.12,In malitia illius,id est,in infortunio amicus cognitus est.Et hoc ipsum est delectabile cognoscere aliquem sibi esse verum amicum.Alio modo hoc ipso quòd amicus condolet,videtur se offerre ad simul portandum onus aduersitatis , quod tristitiam causat.Et quidem leuius portatur quod portatur à pluribus quàm ab vno solo.Secundò concordia cõsistit in vnitate sententiæ & quantũ ad hoc dicit,[Idipsum].i.idem sitis inuicem sentientes,vt.s.in eadem sententia conueniatis.1.Cor.1,Sitis perfecti in eodem sensu,& in eadem sentẽtia.Phil.2,Eãdem charitatem habẽtes vnanimes,idipsum sentientes.Sciendum est tamen quòd duplex est sententia . Vna quidem quæ pertinet ad iudicium intellectus circa speculabilia,puta circa considerationes geometricas vel naturales,dissentire autem in talibus nõ repugnat amicitiæ vel charitati,quia charitas in voluntate est.Huiusmodi autẽ iudicia non proueniunt ex voluntate,sed ex necessitate rationis.Alia verò sententia pertinet ad iudicium rationis circa agenda & in talibus dissentio amicitiæ contrariatur: quia talis dissentio habet contrarietatẽ voluntatis,& quia fides non solùm est speculatiua,sed etiam practica inquantum per dilectionem operatur,vt dicitur Gal.5,Ideo etiam dissentire à recta fide est contrarium charitati. ¶ Deinde cùm dicit,[Non alta sapientes,&c.]excludit impedimenta concordiæ quę quidem sunt duo.Primum est superbia ex qua contingit quòd dum aliquis inordinatè suam excellentiam quærit & subiectionem refugit,vult alium subiici.Et eius excellẽtiam impedire.Et ex hoc sequitur discordia Prou.13, Inter superbos semper iurgia sunt. Et ideo ad hoc remouendum dicit,Non sitis alta sapientes,vt.s.inordinatè vestram excellentiã appetatis, suprà 12, Noli altùm sapere,sed time.Eccl.3,Altiora te ne quæsieris.Sed sitis consentientes humilibus.i.his quæ sunt humilia.i.quæ abiecta videntur non recusetis cũ oportuerit. Psal. Elegi abiectus esse in domo dei mei.Ieco.4,Dominus superbis resistit,humilibus autẽ dat gratiam.Secundum impedimentum concordię est præsumptio sapientiæ:ex qua contingit quòd aliquis aliorum sententiæ non credit.Ad quòd remouendum dicit,[Nolite esse prudẽtes apud vosmetipsos.]vt.s.iudicetis solùm id esse prudẽtiæ quod vobis videtur. Esa.5,Væ qui sapientes estis in oculis vestris & coràm vobismetipsis prudentes,suprà 11, Vt non sitis vobismetipsis sapientes. ¶ Deinde cùm dicit, [Nulli malum pro malo,&c.] Docet illa quę pertinẽt ad beneficentiam excludendo contrarium.Et primò docet quòd non sit alicui malefaciendum ratione vindictæ.Secundò docet quòd non sit alicui malefaciendum ratione defensionis,ibi[Non vosmetipsos defendentes.]Circa primum tria facit.Primò prohibet vindictam dicens,Nulli malum pro malo reddentes.s.fitis. Psal. Si reddidit retribuentibus mihi mala.1.Petr.3,Non reddentes malum pro malo.Sed hoc est intelligẽdum formaliter, sicut suprà dictum est.de maledicto : prohibemur enim affectu odii vel vindictæ reddere malum pro malo ita:quòd in malo alterius delectemur.Sed si pro malo culpæ quòd quis facit,reddat iudex malum pœnæ secundum iustitiam ad compensandam malitiam materialiter quidem infert malum, sed formaliter & per se infert bonum.Vnde cùm iudex suspendit latronem pro homicidio non reddit malum pro malo sed magis bonum pro malo.Et hoc modo Apostolus quendã pro peccato incestus tradidit sathanæ in interitũ carnis vt spiritus saluus fiat.Vt habetur 1.Cor.5.Secundò docet q; etiam bona sint proximis exhibenda , dicens, Prouidẽtes.s.fitis bona non tantũ coram deo, vt.s.curetis satisfacere cõscientiæ vestræ coràm deo,sed etiam coràm omnibus hominib⁹,vt.s.ea faciatis quę hominibus placeãt.1.Cor.10,Sine offensione estote Iudæis & Gentibus & ecclesię dei sicut & ego per omnia omnibus placeo.1.Cor.13,Prouidentes bona nõ solùm coram deo,sed etiã coràm omnibus hominibus.Hoc tamen cõtingit & bene & malè fieri:si enim hoc fiat propter fauorem humanũ non bene agitur Mat.6,Attendite ne iustitiã vestram faciatis coràm hominibus vt videamini ab eis.Si autẽ hoc fiat ad gloriã dei bene agitur,secundũ illud Mat.5, Sic luceat lux vestra coràm hominibus,vt videãt opera vestra bona & glorificẽt patrem vestrũ qui in cælis est. Tertiò assignat rationem vtriusq; dictorũ.Ad hoc enim debemus abstinere à retributione malorũ,& coràm hominibus bona prouidere,vt cum hominibus pacẽ habeamus,& ideo subdit,Cum omnibus hominibus pacẽ habentes.Hebr.vlti.Pacẽ sequimini cũ omnibus.Sed hic addit duo,quorum primũ est q; dicit,[Si fieri potest.]Quandoq; enim malitia aliorũ impedit ne cùm eis pacẽ habere possimus,quia.s.cum eis pax haberi nõ potest,nisi eorum malitiæ cõsentiatur quam quidẽ pacem constat esse illicitam.Vnde dominus dicit Matt.10,Non veni pacem mittere,sed gladium.Aliud autẽ addit,dicens, Quod ex vobis est.f.& si ipsi contra pacem agant,tamẽ quod in nobis est facere nos debemus, vt eorũ pacem quæramus.Psal. Cum his qui oderunt pacem eram pacificus.Et alibi.Inquire pacẽ & persequere eam. ¶ Deinde cùm dicit,[Non vosmetipsos defendentes,&c.]ostendit q; nõ sunt mala proximis inferẽda per modũ defensionis.Et primò ponit documentum,

dicens,Non sitis vosmetipsos defendẽtes ô charissimi,sicut & de Christo dicitur Esa.50,Dedi corpus meũ percutiẽtibus & genas meas vellẽtibus.Et Esa.53,Quasi agnus coram tondẽte se obmutuit,&c.Vnde & ipse dominus mãdauit Matt.5,Si quis te percusserit in vna maxilla præbe ei etiã alteram.Sed sicut Aug.dicit in lib.contra mẽdacium.Ea quę in nouo testamẽto à sanctis facta sunt,valent ad exẽpla intelligẽdarum scripturarum quę in præceptis data sunt.Ipse autẽ dominus cùm alapa percussus esset,nõ ait,ecce altera maxilla,sed si malè locutus sum,testimonium perhibe de malo: si autẽ bene,quid me cedis?Vbi ostẽdit præparationem alterius maxillę in corde esse faciẽdam.Paratus enim fuit dominus,nõ solùm in altera cedi pro salute hominis,sed in toto corpore crucifigi.Et sicut Aug.dicit ad Marcellinũ,tunc quidẽ hoc mãdatũ rectè fit cùm ei creditur profecturũ esse propter quem fit ad adaptãdam in eo correctionem atq; cõcordiam,etiam si alius exitus cõsequatur. Sunt igitur ista præcepta patientiæ semp in cordis præparatione retinẽda & ipsa benevolentia,ne reddatur malum pro malo,semper in voluntate complẽda est. Agenda sunt autem & multa etiam cùm inuitis benigna quadam asperitate plectẽdis. ¶ Secũdò assignat rationem,cùm dicit [Sed date locum iræ.id est,diuino iudicio.Quasi diceret,cõmittatis vos deo,qui suo iudicio potest vos defendere & vindicare,secũdum illud 1.Pet.vlt.Omnem sollicitudinẽ vestram proicientes in eum,quoniam ipsi cura est de vobis. Sed hæc intelligẽda sunt in casu in quo nobis non adest facultas aliter faciẽdi secũdum iustitiam:sed quia,vt dicitur Deut.1. Domini est iudicium, cùm aliquis authoritate iudicis,vel vindictam quærit ad comprimẽdam malitiam,& non propter odium,vel etiam cùm authoritate alicuius superioris suam defensionem procurat,intelligitur locũ dare iræ.i.diuino iudicio,cuius ministri sunt principes: vt dicitur infrà 13. Vnde etiam Paulus procurauit se per armatos defendi contra insidias Iudæorum,vt patet Actuum 23. ¶ Deinde cùm dicit[Scut scriptum est,&c.]probat quod dixerat. Et primò per authoritatem.Secũdò per rationem,ibi[Noli vinci à malo,&c.]Circa primum duo facit. Primò probat quod dictum est de prohibitione vindictæ,dicens,Dictum est,Date locum iræ.i.diuino iudicio.Scriptum est enim Deut.32, Mihi vindictam,scilicet seruate,& ego retribuam,dicit dominus. Nostra litera sic habet, Mea est vltio,& ego retribuam eis in tempore.Psalm. Deus vltionum dominus. Naum 1, Deus emulator & vlciscens dominus.Secundò probat per authoritatem quod dictum est de benevolẽtia exhibenda inimicis.In qua quidem authoritate,primò ponit documentum,vt subueniamus inimicis in articulo necessitatis, quia hoc est de necessitate præcepti,vt suprà dictum est.Et hoc est quòd dicit,Sed si esurierit inimicus tuus,ciba illum:si sitit,potum da illi.Matt.5,Benefacite his qui oderunt vos. Secũdò rationem assignat,dicens,Hoc enim faciens,carbones ignis congeres super caput eius.Quod quidem vno modo potest intelligi in malum, vt sit sensus,Si tu ei benefacias,bonum tuũ vertetur ei in malũ,quia ex hoc incurret combustionem ignis æterni per suam ingratitudinem:sed iste sensus repugnat charitati,cõtra quem ageret,qui alicui subueniret,vt ei proueniret in malum.Et ideo est exponẽdum in bonũ,vt sit sensus,Hoc enim faciens.i.in necessitate ei subueniens,carbones ignis.i.amorẽ charitatis:de qua dicitur Can.8, Lãpades eius,vt lampades ignis atq; flãmarum congeres.i.cõgregabis super caput.i.super mẽtem eius:quia vt Aug.dicit in lib.de cathecizandis rudibus,nulla est maior prouocatio ad amãdum, quàm præuenire amando. Nimis enim durus animus qui dilectionem,& si nolebat impendere,nolit rependere. ¶ Deinde cùm dicit[Noli vinci à malo,&c.]probat quod dixit per rationem.Naturale est enim homini,vt velit aduersarium vincere,& nõ vinci ab eo. Illud autẽ ab aliquo vincitur,quod ad illud trahitur,sicut aqua vincitur ab igne,quando trahitur ad calorẽ ignis.Si ergo bonus aliquis homo propter malum quod sibi ab aliquo infertur,trahatur ad hoc quod ei malefaciat, bonum à malo vinceretur.Si autem ecõtrario propter beneficium quod bonus persecutori exhibet,eum ad fuum amorem trahat,bonus malum vincit.Sic ergo noli vinci à malo,scilicet eius qui te persequitur,vt tu eum persequaris,sed in bono tuo vince malum illius,vt scilicet ei benefaciendo,eum trahas.1.Ioan.vlt. Hæc est victoria quæ vincit mũdum,fides nostra.Hie.15,Ipsi conuertentur ad te,& tu non conuerteris ad eos.

Facta sanctorũ noui testamenti valẽt ad intelligenda exẽpla sanctæ scripturæ quæ data sunt in præcepto.

Caput 13.

Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.Non enim est potestas nisi à deo.Quæ autem sunt,à deo ordinata sunt.Itaque qui resistit potestati,dei ordinationi resistit.Qui autem resistunt,ipsi sibi damnationẽ adquirunt.Nam princcipes non sunt timori boni operis, sed mali.Vis autem nõ timere potestatem? Bonum fac,& habebis laudem ex illa.Dei enim minister est tibi in bonum.Si autem malum feceris, time. Nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, uindex in iram ei qui malum agit . Ideóque necessitati subditi estote, non solùm propter iram sed etiam propter conscientiam.Ideo enim & tributa præstatis.Ministri enim dei sunt,in hoc ipsum seruientes.Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum,tributum:cui uectigal,uectigal: cui timorem, timorem: cui honorem,honorem.

Instruit de vsu charitatu docendo inferiores obedire superiorib⁹ p subuentionẽ & dilectionẽ et q̃ omnib⁹ ota redduntur vnicuiq; sit q̃ sue est.

¶ Postquam Apostolus ostẽdit qualiter se debeat homo exhibere deo,vtendo donis gratiæ eius, hìc ostendit quomodo debeat se exhibere proximo,& primò q̃tum ad superiores.Secũdò q̃tum ad omnes,ibi[Nemini quicq̃ debeatis,&c.]Circa primũ duo facit.Primò inducit homines ad subiectionẽ quam debẽt superioribus.Secũdò ad exhibẽdũ subiectionis signũ,ibi[Ideo & tributa p̃statis,&c.]Circa primũ duo facit.Primò ꝓponit documẽtum.Secũdò rationẽ assignat,ibi[Nõ enim est potestas &c.]Tertiò infert conclusionẽ interã,ibi,[Ideóq; &c.]Circa primũ cõsiderãdũ est q̃ quidã fideles in primitiua ecclesia dicebãt,terrenis potestatib⁹ se subiici nõ debere ꝓpter libertatẽ quam cõsecuti erãt à Christo,secũdum illud Io.8,Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis.Sed libertas per Christũ concessa est,libertas spiritus qua liberamur à peccato & morte,sicut suprà 8.dictũ est,Lex spiritus in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Caro autem adhuc remanet seruituti obnoxia,sicut suprà 7.dictũ est.Et ideo tunc nulli subiectioni homo per Christum liberatus,erit obnoxius,nec spirituali.s.nec carnali.Vnde dicitur 1.Cor.15, Cùm tradiderit Christus regnũ deo patri & euacuauerit omnem principatũ & potestatẽ.Interim autẽ dum corruptibilẽ carnẽ geritis , oportet nos dominis carnalib⁹ subiacere.Vñ dicitur Ephe.6,Serui obedite dominis carnalib⁹.Et hoc est etiã quod hìc Apost. dicit, Omnis aĩa potestatib⁹ sublimioribus subdita sit.Potestates autẽ sublimiores hìc dicũtur,homines in potestatibus cõstituti,quib⁹ secũdũ iustitiæ ordinẽ subiici debemus.1.Pe.2,Subditi

Error.s. primi Christianis q nunc renouatur p Lutheranos à paulo excluditur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

estote omni humanæ creaturæ propter deum,siue regi quasi præcellẽti.Dicit autẽ indefinitè, potestatibus sublimioribus,vt ratione sublimitatis officii eis subiiciamur,etiã si sint mali.Vnde 1.Pet.2,subditur, Subiecti estote nõ tãtùm bonis & modestis,sed etiam discolis.Quod autem dicitur,omnis anima, per similitudinẽ intelligitur,omnis homo,sicut & Gene.17,Delebitur anima illa de populo suo. Vtitur autem hoc modo loquẽdi quia subiectionem superioribus debemus ex animo.i. ex pura voluntate, secũdum illud Ephes.6,Non ad oculum seruientes,quasi hominibus placẽtes,sed ex animo cum bona voluntate. ¶ Deinde cùm dicit[Nõ est enim potestas &c.]ponit rationem admonitionis præmissæ.Primò quidem ex parte honesti.Secũdò ex parte necessarii,ibi[Qui autem resistit &c.]Circa primũ duo facit.Primò præmittit duo principia.Secũdò ex eis cõcludit,ibi[Itaq; qui resistit,&c.]Primò enim præmittit originem potestatis,dicẽs, Nõ est enim potestas nisi à deo.Quicquid enim cõmuniter de deo & creaturis dicitur,à deo in creaturas deriuatur,sicut patet de sapientia.Ecclesi.1,Omnis sapientia à domino deo est.Potestas autem de deo & de hominibus dicitur Iob 39,Deus potestates nõ abiicit,cùm ipse sit potẽs. Vnde consequẽs est q̃ humana potestas sit à deo. Dan.4,Dominabitur excelsus in regno hominũ,& cuicũq; voluerit,dabit illud.Io,19, Nõ haberes potestatẽ aduersum me vllã,nisi tibi datũ esset desuper.Sed cõtra hoc esse videtur,quod dicitur Osee 8,Ipsi regnauerũt,& non ex me:principes extiterũt,&nõ cognoui.Ad quod dicẽdum est q̃ regia potestas vel cuiuscũq; alterius dignitatis potest cõsiderari q̃tum ad tria.Vno quidẽ modo q̃tum ad ipsam potestatẽ,& sic est à deo, per quẽ reges regnãt.Alio modo potest cõsiderari q̃tum ad modũ adipiscẽdi potestatem,& sic quãdoq; potestas est à deo:quãdo.s.aliquis ordinatè potestatẽ adipiscitur, secũdum illud Heb.5, Nemo sibi honorẽ assumit,sed qui vocatur à deo tanq̃ Aaron. Quãdoq; verò nõ est à deo, sed ex peruersio hominis appetitu,qui per ambitionẽ,vel quocũq; alio illicito modo potestatẽ adipiscitur.Amos 6,Nũquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?Tertio modo potest cõsiderari q̃tũ ad vsum ipsius,&sic quãdoq; est à deo, putà cũ aliquis secũdum præcepta diuinæ iustitiæ vtitur cõcessa sibi potestate,secũdum illud Pro.8,Per me reges regnãt,&c.Quãdoq; autẽ non est à deo,putà cũ aliqui potestate sibi data vtũtur cõtra diuinã iustitiã, secũdum illud Psa.Astiterũt reges terrę & principes cõuenerunt in vnũ aduersus dominũ,&c. ¶ Dubitatur etiã de potestate peccãdi vtrũ sit à deo.Ad quod dicẽdum est q̃ ipsa potẽtia qua peccatur,à deo est.Eadem enim potẽtia est qua peccatur & rectè agitur:sed q̃ in bonũ ordinetur à deo est,q̃ autẽ ordinetur ad peccãdum,est ex defectu creaturæ,inquãtum est ex nihilo.Secũdò ponit q̃ ea quæ sunt,à deo ordinata sunt.cuius ratio est,quia deus omnia per suam sapiẽtiam fecit,secũdum illud Psa. Omnia in sapiẽtia tua fecisti.Est autẽ ꝓprium sapiẽtiæ ordinatè omnia disponere.Sap.8,Attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter,& disponit omnia suauiter.Et ideo oportet effectus diuinos ordinatos esse.Iob 38,Nunquid nosti ordinẽ cæli,& pones rationẽ eius in terra?Duplicẽ autem ordinẽ deus in suis effectibus instituit.Vnũ quidẽ quo omnia ordinãtur in ipsum.Pro.16,Vniuersa ꝓpter semetipsum operatus est deus.Aliũ verò quo effectus diuini ordinãtur ad inuicẽ,sicut dicitur Deut.4,De sole & luna & stellis,q̃ fecit ea in ministeriũ cũctis Gẽtibus. ¶ Deinde cùm dicit[Itaq; qui resistit,&c.]ex duabus præmissis cõcludit propositũ.Si enim potestas principũ à deo est,& nihil est à deo sine ordine,cõsequens est q̃ etiã ordo quo inferiores potestatib⁹ superioribus subiiciũtur,sit à deo.Itaq; qui cõtra hũc ordinẽ resistit potestati,dei ordinationi resistit.1.Re.8, Nõ te abiecerũt,sed me,ne regnẽ super eos.Luc.10,Qui vos spernit,me spernit.Resistere autẽ diuinę ordinationi cõtrariatur honestati virtutis.Vnde cõtra virtutẽ agit,quicũq; potestati resistit.eo q̃ ptinet ad ordinẽ suæ potestatis. ¶ Deinde cũ dicit,[Qui autẽ resistũt,&c.ostẽdit huiusmodi subiectionem nõ solùm esse honestã, sed necessariam. Et primò proponit quod intendit. Secundò probat propositum,ibi [Nam prĩcipes &c.] Dicit ergo primò,Dictum est,quòd qui resistit potestati,dei ordinationi resistit,quod quidem secundum se est vitãdum, tanquam contrarium virtuti.Multi tamen sunt qui amorẽ virtutis non habẽtes, ea quæ sunt contraria virtuti non detestãtur. Vnde talescogendi sunt ad vitationem malorum per pœnas: & quãtum ad hoc,subditur, Qui autem resistunt,scilicet diuinæ ordinationi,sibi dãnationem acquirunt cõtra potestatis ordinem agẽdo.Quod quidem potest intelligi vno modo de dãnatione æterna, quam merẽtur qui potestatibus subiici nolũt in eo quod debẽt.In cuius exẽplum Dathan & Abyron,qui Moysi & Aaron restiterunt,sunt à terra absorpti,vt habetur Nume.16. Alio modo potest intelligi de dãnatione pœnæ,quæ per ipsos principes infertur. Prouerb.20, Sicut rugitus leonis, ita & terror regis:qui prouocant eum, peccant in animam suam. Sed contra hoc videtur esse quod apostoli & martyres principibus & potestatibus restiterũt: & ex hoc nõ dãnationem à deo,sed præmium acquisierunt.Sed dicẽdum est quòd Apostolus hîc loquitur de eo qui resistit potestati, secũdum quòd est à deo ordinata. Habet autem hoc diuina ordinatio,vt potestati inferiori non obediatur contra superiorem,sicut etiam in rebus humanis, vt proconsuli nõ obediatur contra imperatorẽ,nec balliuo cõtra regẽ.Et omnis potestas humana sub potestate dei ordinatur,& nulli potestati humanæ est contra deum obediẽdum,secundum illud Act.4, Oportet obedire magis deo quàm hominibus. ¶ Deinde cùm dicit[Nam principes &c.]assignat rationem eius quòd dixerat.Et primò ponit rationem. Secũdò ex ratione posita quoddam vtile documẽtum trahit,ibi[Vis autẽ non timere potestatem,&c.Tertiò huius documẽti necessitatem assignat,ibi[Si autẽ malefeceris,&c.]Dicit ergo primò, Dictum est quòd qui resistunt potestati,sibi dãnationem acquirũt. Nam principes,qui hîc potestates dicũtur,nõ sunt timori.i.in timorem boni operis.i.propter bonum opus,sed mali.i.propter malum. Quod quidem videtur esse intelligẽdum secũdum causam instituẽdi principes.Ad hoc enim sunt iustituendi principes, vt illi qui amore virtutis non prouocantur ad vitandum malum,& faciendũ bonum,cogantur ad hoc timore pœnę. Prouerb.2, Rex qui sedet in solio iudicii dissipet omne malum intuitu suo.Et secundum hoc dicitur, & principes non sunt timori boni operis,sed mali, quantum ad id quod principi ex officio competit,sicut & Esa. 32,dicitur,Princeps ea quæ sunt digna principe cogitabit.Potest autem hoc referri etiam ad malos principes,qui nõ sunt timori boni operis,sed mali:quia & si interdũ iniustè persequũtur bene operantes, non tamen illi qui bene operãtur,causam habent timẽdi,quia hocipsum,si patienter sustinẽt, in eorũ bonũ cedit, secũdum illud 1.Pet.3,Si quid patimini propter iustitiã,beati:timorẽ autem eorũ ne timueritis,vt non conturbemini. Ex hoc autem ꝙ hîc dicitur assignari potest ratio quare qui potestati resistũt, sibi dãnationem acquirãt:siue intelligatur de dãnatione punitionis,qua principes rebelles puniũt, siue de dãnatione qua homines puniũtur à deo.Si enim principes sunt timori mali operis,cõsequẽs est q̃ si aliquis potestati resistat, malè operetur:& ita ipse homo malè agẽdo,est sibi causa punitionis temporalis & æternæ. ¶ Deinde cùm dicit[Vis autem non timere&c.]ex eo q̃ dixerat quoddã vtile documẽtum tradit.s.vitãdi timorem principum.Et primò insinuat sua interrogatione hoc esse desiderabile,dicẽs,Vis nõ timere potestatem. Quasi dicat,hoc debet homini esse placitũ.Pro.20,Sicut fremitus leonis,ita & terror regis. Secũdò docet medium ad hoc peruenièdi,dicens, Bonum fac:quia vt dicitur Prou.16,Voluntas regum,labia iusta. Et in Psal. Ambulans in via immaculata,hic mihi ministrabat.Tertiò ostẽdit huius effectũ dicens,& si benefeceris non solùm timorem vitabis,sed etiam habebis laudem ex illa.s.potestate,quod plenũ est,si accipiatur secũdum finem ad quem institutæ sunt potestates.Ad hoc enim institutæ sunt vt nõ solùm à malis timore pœnarũ retrahant,sed etiam vt ad bonum & prĩmia illiciãt,secũdum illud 1.Pet.2, Siue ducibus tanq̃ ab eo missis ad vindictam malorum,laudẽ verò bonorum. Verificatur hoc etiam de malis principibus, quorum iniustam persecutionem,dum boni patienter sustinent,laudãtur.Iac.5,Ecce beatificamus eos qui sustinuerũt. Quarto rationem assignat,dicens, Dei enim minister est tibi in bonum.Quod quidem manifestè patet, quãtum ad debitum ordinem principum.Sunt enim sub regimine dei,quasi supremi principis, tãquam ministri ordinati.Sap.6,Cùm essetis ministri regis illius &c.Ad idem autẽ tendit minister & dominus.Ecclesi.10,Secũdum iudicem populi,sic & minister eius.Et ideo sicut deus operatur in bonum his qui bonum agũt, ita & principes si rectè ministeriũ suum impleant. Sed & si mali principes,ministri dei sunt,secũdum ordinationem dei ad inferẽdas pœnas,licet hoc sit prẽter intẽtum eorũ:secundũ illud Esa.10,Assur virga furoris mei & baculus ipse est.Ipse autem nõ sic arbitrabitur.Et Hie. 25, Assumam vniuersam cogitationẽ Aquilonis & Nabuchodonosor regẽ Babylonis seruũ meum,& adducã eos super terram istã. Et quia tales mali principes,interdũ deo permittẽte, bonos affligũt, quod in bonũ eorũ cedit.Secũdum illud suprà 8,Diligẽtibus deum &c. ¶ Deinde cũ dicit[Si autẽ malè &c.]ostẽdit necessitatem præmissi documẽti. Dictũ est enim q̃ benefaciẽdo non timebis potestatẽ,si autẽ malefeceris,time:quia causam timoris habes.Prou.10,Pauor his qui operãtur malũ.Sap.17,Cùm sit timida nequitia,data est in omniũ condẽnationem.Secũdò assignat rationẽ,dicẽs[Non enim sine causa gladiũ portat.]Loquitur autẽ secũdum cõsuetudinem principũ,qui quasi in figura suæ potestatis deferebãt instrumẽta puniẽdi,putà faces virgarũ ad verberãdum,& secures vel gladios ad occidẽdum.Iob 19,Fugite à facie gladii,quoniã vltor iniquitatum est gladius.Tertiò rationem exponit,dicẽs[Portat inquam gladiũ,quia est minister dei vindex]id est,vindictam exercẽs[in iram]id est,ad exequẽdam iram dei.i.iustum iudiciũ eius[ei qui malum agit]id est cõtra malefactorem.Ezec.16,Ecce ego cõgregabo omnes amatores tuos,& iudicabo te in iudiciis adulterorũ,&dabo te in manus eorũ,&c.Prou.16,Abominabiles regi qui impiè agũt,quoniam iustitia firmatur solium.Ex quo patet q̃ non solùm est licitum,sed etiam meritorium principibus, qui zelo iustitiæ vindictã exercẽt in malos.Vnde dicitur Ezec.29, Erit merces exercitui illius,& operi quo seruiuit mihi aduersus eam. ¶ Deinde cùm dicit[Ideóq; necessitate &c.]Infert cõclusionem principaliter intẽtam,dicens, Ideóq; propter prædictas rationes subditi estote volũtariè necessitati quę vobis imminet præcepto principum,vt faciatis de necessitate virtutem,nõ solùm propter iram.i.vindictam vitãdam quod pertinet ad secũdam rationem,sed etiam propter conscièciam bonam cõsiderãdam quod pertinet ad primã rationem, quia qui potestati resistit,dei ordinationi resistit.Tit.3,Admone illos principibus & potestatibus subditos esse. ¶ Deinde cùm dicit[Ideo enim & tributa præstatis &c.]inducit homines ad exhibẽdum suis superioribus signũ subiectionis.Et primò ponit signũ subiectionis.Secũdò inducit ad eius exhibitionem,ibi[Reddite ergo &c.]Circa primum duo facit.Primò ponit subiectionis signũ,dicens,Ideo enim.s.quia debetis esse subiecti[& tributa præstatis.]id est,præstare debetis in signum.s.subiectionis.Et ideo cõquerendo,dicitur Thren.1,Princeps prouinciarũ facta est sub tributo.Dicuntur autem tributa,eo quòd subditi dominis ea tribuũt.Secundò assignat rationem, dicens [Ministri enim sunt dei: & hoc ipsum]id est,pro ipso,scilicet tributa recipiendo [seruientes] scilicet deo & populo. Quasi dicat, Vnusquisque de suo ministerio viuere debet, secundum illud 1.Corinth.9, Quis pascit gregem,& de lacte eius non edit? Et ideo cùm principes nostri suo regimine deo ministrent,à populo debent tributa suscipere,quasi stipendia sui ministerii, non autẽ ita quòd hoc debeant sibi cõputare pro præmio.Proprium enim præmium principis est laus & honor,vt Philosophus dicit in quinto Ethico. Et cùm hoc nõ sufficit, tyrãnus fit.Sed hoc non est intelligẽdum de laude humana solùm vel honore,quia tale præmiũ esset vanum,sed de laude & honore diuino,qui principibus bene gubernãtibus exhibetur.Sap.6,O reges populi diligite sapiẽtiam.Huiusmodi autẽ tributa recipiũt ad sustẽtationem, laborant autem principes ad omniũ pacem.Vnde dicitur 2.Tim.2,Obsecro primũ omnium fieri obsecrationes pro regibus,& omnibus qui in sublimitate sunt cõstituti,vt quietam ac trãquillam vitam agamus.Baruc 1, Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babylonis,vt viuamus sub vmbra eius.Ab hoc tamen debito liberi sunt clerici ex priuilegio principũ,quod quidem æquitatem naturalem habet.Vnde etiam apud Gentiles liberi erant à tributis illi qui vacabant rebus diuinis.Legitur enim Genes.47,q̃ Ioseph subiecit Pharaoni totam terram Aegypti præter terram sacerdotum,quæ à rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur.Et infrà dicitur q̃ in vniuersa terra Aegypti,quinta pars soluitur absq; terra sacerdotali quæ libera ab hac conditione fuit. Hoc autem omnino æquum est,quia sicut reges solicitudinem habent de bono publico in bonis temporalibus,ita ministri dei in spiritualibus,& sic per hoc q̃ deo in spiritualibus ministrant,recompensant regi quod pro eorũ pace laborat. ¶ Sed attendẽdum est cùm tributa dicat regibus esse debita quasi laboris stipendium,dupliciter peccare possunt principes accipiendo tributa.Primò quidẽ si vtilitatem populi nõ procurent,sed solùm ad diripiẽdum eorum bona intendant.Vnde dicitur Ezec.34, Lac comedebatis& lanis operiebamini,& quod crassum erat,occidebatis,gregem autẽ meum nõ pascebatis.Alio modo ex eo quòd violenter diripiunt supra statutã legẽ,quæ est quasi quoddã pactum inter regem

Potestas oĩs quo ad tria potest considerari.vide quomodo sit à deo & quãdo non.

Tributum nõ est ꝓmiũ ministerij principis, sed laus & honor.

Clerici sunt à debito tributi exẽpti priuilegio principum.

Principes accipiẽtes tributa nõ semp bene agunt sed dupliciter peccant.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& populum & ſupra populi facultatem. Vnde dicitur Mich. 3, Audite principes Iacob & duces domus Iſrael. Et poſtea ſubdit, Qui violẽter tollitis pelles eorũ deſuper eis, & carnes eorum deſuper oſsibus eorum. ¶ Deinde cùm dicit [Reddite ergo &c.] monet ad reddendum prædictum ſubiectionis ſignum. Et primò quidem in generali, dicẽs, Ex quo tributum debetur principibus, tanq̃ dei miniſtris. reddite ergo omnibus debita. Ex quo patet quòd ex neceſsitate iuſtitiæ tenentur ſubditi ſua iura principibus exhibere. Matth. 8, Oblatus eſt regi vnus qui debebat decem milia talẽta. Eccleſiaſt. 22, Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c. Secundò ſpecificat: & primò ea quæ ſunt exteriora dicens, Cui tributum, tributum, ſcilicet debetis, reddite tributum, quia ſ. principi tribuitur pro generali regimine, quo patriam in pace & quiete gubernat. Geneſ. 49, Vidit requiem q̃ eſſet bona, factúſq; eſt tributis ſeruiens. Cui vectigal, ſcilicet deberis, reddite vectigal, quod ſcilicet redditur principi in aliquibus certis locis de mercimoniis quæ deferuntur pro reparatione & cuſtodia. Vel vectigal dicitur quod datur principi, quando per patriam deuehitur, ſicut ſunt procurationes & alia huiuſmodi. Secundò ponit ea quæ ſunt interius exhibenda. Eſt autem conſiderãdum quòd principi debetur & timor & honor: timor quidem, inquantum eſt dominus ſua poteſtate malos coereens. Malac. 1, Si ego dominus, vbi eſt timor meus? Et ideo dicit, Cui timorem. ſ. debetis, reddite timorem. Prou. 24, Deũ time fili mi. Inquantum autem quaſi pater prouidet bonis quæ ſunt in laudem eorum, debetur illi honor. Malach. 1, Si ego pater, vbi honor meus? Et ideo ſubdit, Cui honorem debetis, reddite honorem. 1. Petr. 2, Regem honorificate. ¶ Sed contrà eſt quod dicitur Leuiti. 19, Non honores vultum potentis. Sed hoc eſt intelligendum, quantum ad hoc, vt pro eo à iuſtitia non declines. Vnde ſubditur, Iuſtè iudica proximo tuo.

Tributa ex iuſtitiæ tenẽtur ſubditi ſoluere.

Quid vectigal.

Lectio 2.

NEmini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc uerbo inſtauratur, diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergo legis eſt dilectio.

De vſu gratiæ in ordine ad oẽs.

¶ Supra Apoſtolus oſtendit qualiter debeant fideles ad ſuperiores iuſtitiam obſeruare: hìc oſtẽdit quid de beãt omnibus exhibere. Et primò proponit quod intendit. Secundò reddit rationem, ibi [Qui enim diligit &c.] Dicit ergo primò, Dictũ eſt, Reddite omnibus debita. nõ quidẽ particulariter, ſed integraliter. Et hoc eſt, quòd oſtendit [Nemini quicquam debeatis.] Quaſi dicat, Ita plenè omnibus omnia debita perſoluatis, vt nihil remaneat, quod ſoluere debeatis. Et hoc quidem propter duo. Primò quia in ipſa mora reddẽdi, peccatum cõmittitur, dum homo iniuſtè detinet rem alienam. Vnde dicitur Leuit. 19, Nõ morabitur opus mercenarii tui apud te vſq; mane. Et eadẽ eſt ratio de aliis debitis. Secũdò quia quãdiu aliquis debet, eſt quodã modo ſeruus, & cui debet, obligatur. Prou. 22, Qui accipit mutuũ, ſeruus eſt fenerãtis. Sunt tamen quędam debita à quibus homo nunquam poteſt ſe abſoluere. Et hoc dupliciter. Vno quidẽ modo propter excellentiam beneficii, cui æquiualẽs recõpenſari non poteſt: ſicut Philoſophus dicit de honore qui exhibetur deo, vel parentibus ſecũdum illud Pſal. Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Alio modo propter cauſam debẽdi, quæ ſemper manet. Vel etiam propter hoc q̃ illud quod redditur, nũquam exhauritur, ſed ſemper in reddẽdo creſcit. Et propter has cauſas debitum dilectionis fraternę ita ſoluitur, quod ſemper debetur. Primò quidẽ quia dilectionem proximo debemus propter deum, cui ſufficienter recõpenſare nõ poſſumus. Dicitur enim 1. Ioan. 3, Hoc mãdatum habemus à deo, vt qui diligit deum, diligat & fratrem ſuum. Secũdò quia cauſa dilectionis ſemper manet, quæ eſt ſimilitudo naturæ & gratiæ. Eccle. 13, Omne animal diligit ſibi ſimile, ſic & omnis homo proximũ ſibi. Tertiò quia charitas in diligẽdo nõ deficit, ſed proficit. Philip. 1, Hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet. Ideo dicit, Niſi vt inuicem diligatis, quia ſ. dilectionis debitum ita ſemel redditur, vt tamen ſemper maneat ſub debito præcepti. Ioã. 15, Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem. ¶ Deinde cùm dicit [Qui enim diligit &c.] aſsignat cauſam eius quòd dixerat, debito dilectionis nos nunq̃ abſolui, quia .ſ. in dilectione, tota legis impletio conſiſtit. Vnde circa hoc tria facit. Primò proponit quod intendit. Secũdò manifeſtat propoſitum, ibi [Nam non adulterabis, &c.] Tertiò infert concluſionẽ intentam, ibi, [Plenitudo ergo legis, &c.] Dicit ergo primò, Ideo dictum eſt, quòd non intendamus nos expedire à debito dilectionis, ſicut ab aliis debitis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit, id eſt, tota impletio legis ex proximi dilectione dependet. ¶ Sed hoc non videtur verum. Dicitur enim primæ. Timothæum. 1, quòd finis præcepti charitas eſt. Vnumquodq; enim perficitur cùm ad finem peruenit, & ideo tota legis perfectio in charitate conſiſtit. Sed charitas duos habet actus. ſ. dilectionem dei & dilectionem proximi. Vnde & dominus dixit Mat. 22, q̃ tota lex & prophetæ pendet in duobus mãdatis charitatis: quorum vnum eſt de dilectione dei, aliud de dilectione proximi. Nõ ergo videtur q̃ qui proximũ diligit, impleat totam legẽ. Sed dicẽdum eſt q̃ illa dilectio proximi, ad charitatem pertinet, & legẽ implet, qua proximus diligitur propter deũ, & ita in dilectione proximi includitur dilectio dei, ſicut cauſa in effectu. Dicitur enim 1. Io. 3, Et hoc mãdatum habemus à deo, vt qui diligit deum, diligat & fratrẽ ſuum. Et econuerſo, dilectio proximi includitur in dilectione dei, ſicut effectus in cauſa. vnde ibidẽ dicitur, Si quis dixerit quoniam diligo deum, & fratrem ſuũ odit, mẽdax eſt. Et inde eſt q̃ in ſacra ſcriptura quãdoq; ſit mẽtio ſolùm de dilectione dei, quaſi ſufficiat ad ſalutem, ſecũdum illud Deut. 10, Et nunc Iſrael quid dominus deus tuus petit à te, niſi vt timeas dominũ, & ambules in viis eius, & diligas eum? Quandoq; autem fit mẽtio ſolùm de dilectione proximi. Ioan. 15, Hoc vobis mando, vt diligatis inuicem. ¶ Deinde cùm dicit [Nam nõ adulterabis, &c.] probat propoſitum. Primò quidẽ per inductionem. Secundò verò per mediũ ſyllogiſmi, ibi [Dilectio proximi &c.] Circa primũ more inducẽtium enumerat quędã præcepta quæ dilectionem proximi implent, & quia præcepta tria primæ tabulæ immediatius ordinãtur ad dilectionem dei, nõ facit mentionem hìc de eis: quãuis & ipſa impleãtur in dilectione proximi, prout includit dilectionẽ dei. Enumerat autem mandata ſecundæ tabulæ, prætermittit tamen præceptum affirmatiuum tantũ quod eſt de honore parentum, in quo etiam intelligitur, vt omnibus reddamus quæ debemus. Enumerat autem præcepta negatiua, per quę aliquis prohibetur malũ proximis inferre. Et hoc duplici ratione. Primò quidẽ

Quomodo hoc verũ ſit q̃ qui diligit proximũ, legem impleuit.

quia præcepta negatiua ſunt magis vniuerſalia, & q̃tum ad tempora & q̃tum ad perſonas. Quãtum ad tempora quidẽ, quia præcepta negatiua obligãt ſemper & ad ſemper. Nullo enim tẽpore eſt furãdum & adulterandum. Præcepta autem affirmatiua obligant quidem ſemper, ſed nõ ad ſemper, ſed pro loco & tẽpore, non enim tenetur homo, vt omni tempore honoret parentes, ſed pro loco & tempore. Quãtum ad perſonas autem, quia nulli hominũ eſt nocẽdum. non autem ſufficiẽtes ſumus, vt vnus homo poſsit omnibus hominibus ſeruire. Secundò quia magis manifeſtum eſt q̃ per dilectionem proximi implentur præcepta negatiua q̃ affirmatiua. Qui enim diligit aliquem, magis abſtinet à nocumẽto illius, q̃ ei beneficia impendat à quo quãdoq; homo impeditur per impotẽtiam. Tripliciter autem aliquis nocumẽtum proximo inferre poteſt. Vno modo, facto. Alio modo, verbo. Tertio, deſiderio. Facto quidem tripliciter. Vno modo quãtum ad perſonam ipſius proximi. Et hoc prohibetur, cùm dicitur, Nõ occides. In quo etiam intelligitur prohiberi omnis iniuria in perſonã proximi illata. 1. Io. 3, Omnis homicida nõ habet vitam æternã in ſeipſo. Secũdò quãtum ad perſonam coniũctam. ſ. vxorem: & hoc prohibetur, cùm dicitur, Non adulterabis. In quo etiã intelligitur, prohiberi fornicatio, & omnis illicitus vſus genitalium mẽbrorum. Heb. vlt. Fornicatores & adulteros iudicabit deus. Tertiò quantù ad res exteriores, quod prohibetur, cùm dicitur, Non furaberis. In quo etiam prohibetur omnis iniuſta ſubtractio rei alienæ, ſiue per vim ſiue per dolum. Zacha. 5, Omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur. Nocumentum autem quod quis proximo infert, verbo prohibetur, cùm dicitur, Non falſum teſtimonium dices. Quod non ſolùm prohibetur in iudicio, ſed etiam extra iudicium, ſiue per modum detractionis, ſiue per modum contumeliæ. Prouer. 19, Teſtis falſus nõ erit impunitus, & qui mendacia loquitur, non effugiet. Nocumẽtum autem quod quis infert proximo, ſolo deſiderio prohibetur, cùm dicitur, Non cõcupiſces rem proximi tui. Vbi etiam intelligitur prohiberi concupiſcẽtia vxoris: ſuprà 7, Nam concupiſcẽtiam neſciebam. ſ. eſſe peccatum, niſi lex diceret, Non concupiſces. Ponuntur autẽ hæc mandata Exod. 20. Enumeratis autem pluribus præceptis, colligit omnia alia in cõmuni, dicens, Et ſi quod eſt aliud mandatum affirmatiuum vel negatiuũ ad proximum pertinens, per modum ſuprà dictum, inſtauratur. i. perficitur & impletur in hoc verbo. Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Quod quidem ponitur Leuit. 19. vbi nos habemus, Diliges amicum tuum ſicut teipſum. Quod autem dicit, proximum tuum, rectè dum eſt ad omnem hominem, & etiam ad ſanctos angelos, vt Augu. probat in 1. de doctrina Chriſtiana. Nomine enim proximi intelligitur quicunque facit alicui miſericordiam, ſecũdum illud Luc. 10, Quis tibi videtur illi proximus fuiſſe, qui incidit in latrones? Et ille dixit, qui fecit miſericordiam, &c. Et quia proximus eſt proximo proximus, cõſequens eſt q̃ etiam ille qui ab aliquo miſericordiã recipit, proximus ei dicatur. Sãcti autẽ angeli nobis miſericordiam impẽdunt, & nos omnibus hominibus miſericordiã debemus impẽdere, & ab eis, cũ neceſſe fuerit, recipere. Vnde patet q̃ & ſancti angeli, & omnes homines proximi nobis dicuntur, quia beatitudinẽ ad quam nos tẽdimus, vel iam habent, vel ad eam nobiſcũ tendũt. Ex quo patet q̃ dæmones nõ ſunt ſecũdum hãc rationem proximi nobis, nec ſub hoc præcepto, eorum dilectio nobis iniũgitur, quia ſunt totaliter à ſocietate dei excluſi, & non ſunt cõputandi in numero proximorum, ſed in numero hoſtium. Quòd autem dicit, Sicut teipſum, non eſt referẽdum ad æqualitatem dilectionis, vt. ſ. aliquis teneatur diligere proximum æqualiter ſibi, hoc enim eſſet cõtra ordinem charitatis, quo quilibet plus tenetur ſuam, q̃ aliorum ſalutẽ curare. Can. 2, Ordinauit in me charitatem. Sed eſt referẽdum ad ſimilitudinem dilectionis, vt. ſ. ſimiliter diligamus proximum ſicut noſipſos. Et hoc tripliciter. Primò quidem quãtum ad finem dilectionis, vt. ſ. nos & proximum diligamus propter deum. Secũdò quãtum ad formam dilectionis, vt. ſ. ſicut aliquis ſeipſum diligit, quaſi ſibi volens bonum, ita vt aliquis proximum diligat. Qui autem diligit proximum, ad hoc ſolùm vt eius vtilitate vel dilectione potiatur, nõ vult bonum proximo, ſed ex proximo vult ſibi bonum. Quo quidem modo homo amare dicitur res irrationales, putà vinum vel aquam, vt. ſ. eis vtatur. Tertiò quantum ad effectum dilectionis, vt. ſ. aliquis neceſsitati proximi ſubueniat, ſicut ſibi: & quod nihil illicitum propter amorem proximi cõmittat, ſicut nec propter ſuum amorem. Deinde cùm dicit [Dilectio proximi &c.] manifeſtat propoſitũ medio ſyllogiſmi per hunc modum, Qui diligit proximũ, nullũ malum operatur ad ipſum. Sed ad hoc tendit omne legis præceptum, vt abſtineatur à malo. Qui ergo diligit proximum, legem impleuit. Quod autem dilectio proximi malum non operetur, habetur 1. Cor. 13, Charitas non agit perperam &c. Et ſiquidem accipiatur hìc malum non ſolùm tranſgreſsionis, ſed etiam omniſsionis, poterit hoc referri non ſolùm ad præcepta negatiua, ſed etiam ad affirmatiua. Inquãtum verò dilectio proximi includit dilectionem dei, intelligitur quòd dilectio proximi excludit malum, nõ ſolùm quod eſt contra proximum, ſed etiam quod eſt cõtra deum. Et ſic includentur etiam præcepta tabulę primæ. Vltimò autem infert concluſionem principaliter intẽtam, dicens, Plenitudo ergo legis eſt dilectio. i. per dilectionem lex impletur & perficitur. Eccle. 24, In plenitudine ſanctorum detentio mea. Colloſſ. 3, Charitatẽ habete, quod eſt vinculum perfectionis.

Proximus eſt oĩs hõ et ſancti ãgeli.

Nec dæmones, nec dãnati homines ſunt noſtri ꝓximi.

Tripliciter ꝓximũ vt nos diligere debemus.

Lectio 3.

ET hoc ſciẽtes tempus, quia hora eſt iam nos de ſumno ſurgere. Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quàm cùm credidimus. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic ut in die honeſtè ambulemus. Non in commeſſationibus, & ebrietatibus. Non in cubilibus & impudicitiis. Non in contentione & æmulatione, ſed indumini dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

Docetur vſus gratiæ ſ ordine ad ſeipſũ, quo ſ. libet debeat in ſeipſo honeſtatem conſeruare.

¶ Poſtquam Apoſtolus oſtendit quomodo homo debet ſe deo exhibere pium, conueniẽter eius donis vtẽdo, & proximo iuſtè ei debita reddendo, hìc oſtẽdit quomodo in ſeipſo debeat honeſtatem conſeruare. Et circa hoc duo facit. Primò proponit temporis congruitatem. Secundò exhortatur ad honeſtatem operum, ibi [Abiiciamus ergo &c.] Circa primum tria facit. Primò ponit temporis congruitatem. Secũdò aſsignat rationem, ibi [Nunc enim propior &c.] Tertiò adhibet ſimilitudinem, ibi [Nox præceſsit, &c.] Dicit ergo primò, Dictum eſt quæ debetis obſeruare, & hoc nõ ſolùm propter ea quæ dicta ſunt, ſed etiam ſciẽtes hoc tempus, id eſt, per hoc quod debetis conſiderare huius temporis conditionem, quia dicitur Eccle. 8, Omni negotio tempus eſt & opportunitas. Hier. 8, Miluus in cælo cognouit tempus ſuum, turtur & hyrundo, & ciconia cuſtodierunt tẽpus aduentus ſui, populus autem meus &c. Ad quid autem congruum ſit hoc tem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sextuplex est somnus.

pus oſtẽdit,ſubdens,Quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.Quod quidem intelligẽdum eſt non de ſomno naturæ,quod quãdoq; dicitur mors,ſecũdum illud 1.Teſſal.4,Nolumus vos ignorare de dormiẽtibus. Quandoq; autem eſt quies animaliũ virtutum,ſecũdum illud Ioan.11,Si dormit ſaluus erit. Nec etiam intelligendum eſt de ſomno gratiæ,quod quãdoque dicitur quies æternæ gloriæ,ſecũdum illud Pſalm.In pace in idipſum &c.Quandoq; autem eſt quies contẽplationis etiam in hac vita.Cant.5,Ego dormio,& cor meum vigilat.ſed intelligitur de ſomno culpæ,ſecũdum illud Ephe.5,Exurge qui dormis,& exurge à mortuis &c.Vel etiã negligentiæ,ſecũdũ illud Pro.6,Vſquequo piger dormies? Tempus ergo eſt ſurgendi à culpa per pœnitentiam.Pſal.Surgite poſtquam ſederitis &c.A ſomno verò negligentiæ per ſolicitudinem bene operandi.Eſa.21,Surgite principes,accipite clipeum . Eccle.32,Hora ſurgendi non te trices. ¶ Deinde cùm dicit[Nunc enim &c.]aſsignat rationem eius quod dixerat,dicens ,Nunc enim propior eſt ſalus noſtra,q̃ cùm credidimus.Quod quidem ſecũdum intẽtionem Apoſtoli intelligitur de ſalute vitæ æternæ, de qua dicitur Eſa.51,Salus autem mea in ſempiternũ erit.Ad hanc autẽ ſalutem homo ordinatur.Primò quidem per fidem.Mar. vlti. Qui crediderit & baptiſatus fuerit,ſaluus erit. Sed ſemper magis ac magis homo accedit ad eam per bona opera & charitatis augmentum. Vnde dicitur Iacobi4, Appropinquate deo,& appropinquabit vobis.Hoc eſt ergo quod Apoſtolus dicit,Ideo hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nunc enim quando.ſ.per opera bona, & per charitatis augmentum profecimus ,propior.i. propinquior eſt.ſ.nobis noſtra ſalus,ſ.vitæ æternæ:de qua dicitur Eſa.51,ſalus autem mea in ſempiternum erit,q̃uim cũ credidimus.i.quàm cùm à principio fidem accepimus. Et poteſt hìc intelligi duplex propinquitas.Vna quidem ſecundum tempus , quia viri ſancti in operibus iuſtitiæ proficientes ,magis appropinquant ad terminum vitæ huius in quo mercedem accipiunt. Alia verò eſt propinquitas diſpoſitionis vel præparationis, quia per augmẽtum charitatis & operationem iuſtitiæ,homo præparatur ad illã ſalutem.Mat.25,Quæ paratę erãt, intrauerunt cum eo ad nuptias.Sed ſecũdùm q̃ eccleſia hæc verba aduentus tẽpore legit,videntur hæc verba eſſe referenda ad ſalutẽ quam Chriſtus fecit in ſuo primo aduentu,vt intelligamus Apoſtolum loquentem quaſi ex perſona omnium fidelium qui fuerunt ab initio mũdi.Appropinquate enim iam tempore incarnationis Chriſti, quo vaticinia prophetarum crebreſcebant,quod tempus repræſentat eccleſia, poterit dici , Nunc propior eſt noſtra ſalus.ſ.Chriſtus, q̃ cùm credidimus.i. cùm homines à principio credere ceperunt Chriſti aduẽtum futurum.Eſa.56,Iuxtà eſt ſalus mea, vt veniat,& iuſtitia mea,vt reueletur. Poſſet etiam aſſumi ad tempus miſericordiæ,quo quis incipit velle à præteritis peccatis diſcedere. Tunc enim magis appropinquat ſuæ ſaluti,q̃ à principio,dum haberet fidem informem .Iac.4,Reſiſtite diabolo,& fugiet à vobis,appropinquate deo,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Nox præceſsit,dies autem appropinquauit,&c.]po nit ad propoſitum ſimilitudinem. Quod quidem ſecũdum intentionem Apoſtoli ſic videtur eſſe intelligẽdum, vt totum tẽpus vitæ preſentis noctis comparetur propter ignorantiæ tenebras. Et de hac nocte dicitur Eſa.26,Anima mea deſiderauit te in nocte.Dies autem cõparatur ſtatus futuræ beatitudinis ,ppter claritatem qua ſancti illuſtrãtur.Eſa.60,Non erit tibi amplius ſol ad lucẽdum per diem,nec ſplẽdor lunæ illuminabit te,ſed erit tibi dominus in lucẽ ſempiternam. Ad quem diẽ refertur quod dicitur in Pſal. Hæc dies quam fecit dominus exultemus,& letemur in ea.Alio modo poteſt intelligi q̃ ſtatus culpæ noctis comparetur propter tenebras culpæ,de quibus dicitur in Pſal.Neſcierunt neq; intellexerunt,in tenebris ambulant. Et de hac nocte dicitur Sap.17,Solis autem illis ſuperpoſita erat grauis nox,imago tenebrarum,quæ ſuperuentura erãt illis. Dies autem dicitur ſtatus gratiæ propter lumen ſpiritualis intelligẽtiæ, quod iuſti habẽt, ſed impiis deeſt.Pſal.Lux orta eſt iuſto.Sap.5,Sol intelligentiæ nõ eſt ortus nobis. Tertio modo poteſt intelligi q̃ comparetur noctis tempus præcedẽs Chriſti incarnationem ,quia nõdum erat manifeſtata, ſed ſubquadam caligine.2.Pet.1,Habetis propheticum ſermonem,cui benefacitis attendẽtes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco.Et de hac nocte dicitur Eſa.21,Cuſtos qui de nocte. Vnde ſicut in nocte apparent vmbræ,ita etiam illo tẽpore eminebãt legalia,quæ ſunt vmbra futurorum:vt dicitur Colloſſ.2. Tempus autẽ ab incarnatione Chriſti cõparatur diei propter præſentiam ſpiritualis ſolis in mũdo:de quo dicitur Malac. vlt.Vobis timentibus nomen meum,orietur ſol iuſtitiæ.Vnde & ipſe dominus dicit Ioan.9,Me oportet operari opera,eius qui miſit me donec dies eſt.Et poſtea ſubdit,Quãdiu in mũdo ſum,lux ſum mũdi. Quod ceſſerat eos quibus ſcribebat & magna pars tẽporis huius vitæ, & quod verius eſt, præceſſerat nox culpæ: videtur ſecũdum intentionem Apoſtoli referẽdum eſſe ad diem futuræ gloriæ, qui licet nõdum aduenĩſſet fidelibus Chriſti quibus ſcribebat,tamen in propinquo erat eis ſecũdum prædicta.Poſſet etiam intelligi tẽpus gratiæ Chriſti,quod & ſi iam aduenerit ſecũdum temporum curſum,appropinquare tamen nobis dicitur per fidem & deuotionem,ſicut & Philipp.4,dicitur,Dominus propè eſt.Et in Pſal.Propè eſt dominus omnibus inuocãtibus eum.Poteſt etiam hoc congruere his qui de peccatis pœnitere incipiunt,quibus dies gratiæ appropinquat. ¶ Deinde cùm dicit[Abiiciamus &c.]concludit exhortationem de honeſtate vitæ. Et primò ponit exhortationem.Secundò exponit eam,ibi[Non in cõmeſſationibus &c.] Circa honeſtatẽ vitæ tria tangit.Primò quidem remotionem vitiorum concludens ex præmiſsis,ſi nox præceſsit,vt dictum eſt,abiiciamus opera tenebrarum,quia vt dicitur Eccle.8,Omni negotio tempus eſt & oportunitas.Vnde recedente nocte ceſſare debent opera noctis. Dicuntur autem opera tenebrarum,opera peccatorum. Primò quidem quia in ſeipſis priuata ſunt lumine rationis, quo illuſtrari debẽt humana opera.Eccl.2, Sapiens oculi in capite eius,ſtultus in tenebris ambulat. Secundò in tenebris aguntur. Iob 24, Oculus adulteri obſeruat caliginem. Tertiò quia per ea homo ad tenebras ducitur, ſecũdum illud Matt.22, Mittite eum in tenebras exteriores.Secũdò inducit ad aſſumẽdas virtutes.Quaſi dicat, Ex quo dies appropinquauit, aſſumentes ea quæ congruũt diei,induamur arma lucis.i.virtutes, quæ & arma dicũtur,ihquãtum nos muniũt, Ephe.vlt.Induite vos armaturam dei,vt poſsitis ſtare aduerſus inſidias diaboli.Et dicuntur lucis arma,tum quia lumine rationis decorantur & perficiuntur.Vnde dicitur Prou.4, Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplẽdens

Duplex propinquitas vitæ æternæ in nobis.

Totũ tẽpus vitæ huius nox eſt, & ſtat' futuræ beatitudinis dies eſt.

procedit,tum quia lucis examen requirunt.Ioã.3, Qui facit veritatem,venit ad lucem,tum quia per opera virtutum alii illuminãtur.Mat.15,Sic luceat lux veſtra corã hominibus &c.Tertiò exhortatur ad vſum virtutũ & profectũ,cùm dicit,Sic vt in die honeſtè ambulemus.Hæc enim duo videtur diei congruere.Primò quidem honeſtas. Nam in die vnuſquiſq; ſe ſtudet componere, vt coram aliis honeſtus appareat. In nocte autem non ſic.Vnde dicitur 2.Theſſal.5,Qui dormiunt,nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt,nocte ebrii ſunt: nos autem qui dici ſumus, ſobrii ſumus. Vnde 1.Cor.14,dicitur,Omnia honeſtè,& ſecũdum ordinem fiãt in vobis.Secũdò homo in die ambulat,nõ in nocte.Vnde dicitur Ioan.11, Qui ambulat in nocte,offendit. Et ideo quia dies eſt,oportet q̃ ambulemus.i.de bono in melius procedamus.Vnde dicitur Ioã.12, Ambulate dum lucem habetis. ¶ Deinde cùm dicit[Non in comeſſationibus &c.]exponit quod dixerat. Et primò exponit quomodo ſunt abiicienda opera tenebrarum,quæ ſunt opera peccatorum,de quibus quædam enumerat.Primò ponens ea quæ pertinent ad corruptionem cõcupiſcibilis,cuius corruptio eſt intẽperantia,quæ eſt circa delectationis tactus,& circa cibos,cùm dicit,Non in comeſſationibus.Dicuntur comeſſationes ſuperfluæ & nimis accuratæ comeſtiones. Prouerbiorum 23, Noli eſſe in conuiuiis peccatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt . Quod quidem poteſt eſſe peccatum mortale,ex hoc quòd ſecũdum legem pro hac culpa aliquis dãnatur ad mortem.Dicitur enim de filio proteruo.Deutero.21,Comeſſationibus vacat & luxuriæ atq; conuiuiis,lapidibus eum obruet &c. Dicitur autem aliquis vacare comeſſationibus atq; conuiuiis,nõ quidem ſi comedat magnificè ſecũdum ſtatũ ſuæ dignitatis,ſicut dicitur Heſter 2, Quòd Aſſuerus iuſsit præparari cõuiuium magnificum propter coniũctionem Heſter,iuxta magnificẽtiam principalẽ,ſed quãdo aliquis hoc facit præter decẽtiam ſui ſtatus,& pręci puè ſi ad hoc principalis eius cura exiſtat: ſicut illi de quibus dicitur infrà vlti.huiuſmodi Chriſto domino nõ ſeruiunt,ſed ſuo vẽtri.Et Phil.3,Quorum deus vẽter eſt. ¶ Secũdò excludit intemperãtiam circa potũ, cùm ſubdit,Et ebrietatibus. Quæ pertinent ad ſuperfluitatem potus extra mẽſuram rationis hominem ponentis.Eccle.31,Vinum in iocũditate creatum & nõ in ebrietate.Et eſt conſiderãdum quòd ebrietas ex ſuo genere eſt peccatũ mortale,cùm,ſ.homo ex propoſito inebriatur,quia videtur præferre delectationem vini integritati rationis.Vnde dicitur Eſa.5,Væ qui potentes eſtis ad bibẽdum vinũ,& viri fortes ad miſcendam ebrietatem,Si verò aliquis inebrietur præter intẽtionem,nõ ex propoſito,purà quia ignorat virtutem vini,vel quia nõ æſtimat ſe tãto potu inebriãdum,non eſt peccatum mortale, quia nõ per ſe inebriatur,ſed per accidens.i.præter intẽtionem,quod quidẽ non poteſt cõtingere in his qui frequẽter inebriãtur.Et ideo dicit Aug.in ſermone de purgatorio,q̃ ebrietas eſt peccatum mortale ſi aſsidua fuerit.Vnde ſignanter hìc Apoſtolus in plurali numero,dicit,Nõ in comeſſationibus & ebrietatibus. ¶ Tertiò ponit intemperãtiam circa corporalẽ quietem,cùm dicit,Non in cubilibus.i.nõ in ſuperflua dormitione,quam conueniẽter poſt comeſſationẽ & ebrietatem prohibet,quia ſequitur ex illis,& poteſt eſſe in hoc peccatum mortale, quãdo propter quietem corporalem & ſomnum omittit quæ facere debet , & inclinatur ad aliqua mala facienda. Mich.2,Vę qui cogitatis inutile,& operamini malum in cubilibus veſtris. Poteſt etiam quod dicit, Non in cubilibus veſtris, referri ad apparatũ luxuriæ. Vnde dicitur in perſona meretricis Prouer.7, Aſperſi cubile meum myrrha,&c.Gene.49,Aſcẽdiſti cubile patris tui. ¶ Et ideo conueniẽter quartò excludit intẽperantiam circa venerea,cùm ſubdit,Et impudicitiis.i.quibuſcũq; venereis actibus,qui dicũtur impudici,quia nõ cauẽt id quod eſt maximè pudore vel confuſione dignum:tum quia omnes delectationes tactus,gulæ & luxuriæ ſunt cõmunes nobis & brutis.Vnde qui eis inordinatè inſiſtit,brutalis efficitur.Pſa.Nolite fieri ſicut equus & mulus quibus nõ eſt intellectus,&c.Tum etiam quia ſpecialiter in actibus venereis ratio hominis totaliter abſorbetur à delectatione, vt nõ poſsit homo tũc aliquid intelligere, ſicut Ariſtoteles dicit in lib. Ethic. Vnde & Oſee 4,dicitur Fornicatio & ebrietas & vinum auferũt cor.Apoc.9, Non egerũt pœnitentiam ſuper immũditia & fornicatione & impudicitia quam geſſerũt. ¶ Deinde excludit ea quæ pertinẽt ad corruptionẽ irraſcibilis,cùm dicit[Non in contẽtione.]Quę quidẽ,vt Ambroſius dicit,eſt impugnatio veritatis cum confidẽtia clamoris.Poteſt autem intelligi q̃ per hoc prohibetur omnis rixa, nõ ſolùm verborũ, ſed & factorũ, quæ vt plurimũ à verbis incipit.Prou.20, Honor eſt homini qui ſeparat ſe à contẽtionibus. Solet autẽ contẽtio ex inuidia generari. Et ideo ſubdit,Et æmulatione.Vnde Iac.3,dicitur,Vbi zelus & cõtentio,ibi incõſtantia & omne opus prauũ.Secũdò exponit quomodo debeamus induere arma lucis,dicẽs, Sed induimini dominum Ieſum Chriſtum. In quo.ſ.abũdantiſsimè fuerunt omnes virtutes,ſecũdum illud Eſa.4,Apprehẽdent ſeptem mulieres virum vnum.Induimus autem Ieſum Chriſtum. Primò quidem per ſacramẽti ſuſceptionem.Gal.3,Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis.Secundò per imitationem.Ephe.4,Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis,induentes nouum &c. Et Epheſ.4, Induite nouum hominem,qui ſecũdum deum creatus eſt in iuſtitia,&c. Dicitur autem induere Chriſtum, qui Chriſtũ imitatur,quia ſicut homo continetur veſtimento,& ſub eius colore videtur,ita in eo qui Chriſtum imitatur,opera Chriſti apparẽt.Per hoc ergo induimur arma lucis,quando induimur Chriſtum.Tertiò exponit quod dixerat,Sic vt in die honeſtè ambulemus,per hoc quòd ſubdit,Et carnis curam ne feceritis in deſideriis.In hoc enim pulchritudo honeſtatis cõſiſtit,vt homo ſpiritum præferat carni,ſuprà 8, Debitores ſumus nõ carni,vt ſecũdum carnem viuamus.Sed notãdum quòd nõ dicit ſimpliciter,carnis curam ne feceritis,quia quilibet tenetur ,vt carnis curam gerat ad ſuſtẽtandam naturam,ſecundum illud Ephe.2, Nemo vnquam carnem ſuã odio habuit,ſed nutrit & fouet &c.Sed addit,in deſideriis,vt.ſ.inordinata carnis deſideria.i.concupiſcentias nõ ſequamur.Vnde dicitur Gal.5,Spiritu ambulate,& deſideria carnis non perficietis.

Quid cõeſſationes.

Ebrietas peccatũ eſt mortale cũ intenditur vel formaliter, vel interpretatiuè.

Induimur Chriſtũ per ſacramẽta, et imitatiõe

Caput 14.

Docetur nõ cõtẽnendos ſperfectos à pfectu in fide,prohibẽtur iudicia

INfirmum autem in fide,aſſumite: Non in diſceptationibus cogitationum. Alius enim credit ſe manducare omnia.Qui autem infirmus eſt,olus manducet.Is qui mãducat,non manducãtem non ſpernat: & qui non manducat,manducãtem non iudicet.Deus enim illum aſſumpſit.Tu quis es qui iudicas alienũ ſeruum? Domino ſuo ſtat aut cadit.Stabit autem, potẽs eſt enim deus ſtatuere illum. Nam alius iudicat diẽ inter diem: alius autem iudicat omnem diem.Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet.Qui ſapit diem, domino ſapit: & qui manducat,

Universidad de Deusto
Biblioteca

domino manducat. Gratias enim agit deo. Et qui non manducat, domino non manducat, & gratias agit deo. Nemo enim nostrum sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Siue enim uiuimus, domino uiuimus: siue morimur, domino morimur. Siue ergo uiuimus, siue morimur, domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut uiuorum & mortuorum dominetur. Tu autem quid iudicas fratrem tuum? Aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim, Viuo ego, dicit dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur deo. Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus.

¶ Postquam Apostolus ostendit quomodo aliquis debeat perfectus fieri, hîc ostendit quomodo perfecti debeant se habere ad imperfectos. Et primò ostendit quòd non debẽt eos scandalizare vel iudicare. Secundò ostendit quomodo debent eos sustentare. 15 cap. ibi [Debemus autem nos firmiores &c.] Circa primũ duo facit. Primò prohibet inordinata iudicia. Secundò prohibet infirmorum scandala, ibi [Sed hoc iudicate magis &c.] Circa primum tria facit. Primò proponit admonitionem. Secũdò exponit eam, ibi [Alius enim &c.] Tertiò rationem assignat, ibi [Deus enim illum &c.] Circa primum considerandum est quòd in primitiua ecclesia aliqui ex Iudeis conuersi ad Christum, credebant legalia cum euangelio esse seruanda, vt patet Actu. 15. Et hos Apostolus vocat infirmos in fide Christi, quasi nondum perfectè credentes quòd fides Christi sufficiat ad salutem: perfectos autem vel firmos in fide vocat eos qui fidem Christi sine legalibus credebant esse seruandam. De vtrisque tamen erant aliqui Romæ inter fideles Christi. Alloquitur ergò Apostolus perfectos in fide, dicens, Dixi quòd debetis induere Iesum Christum. Assumite autem, id est, affectu charitatis vobis coniungite ad supportandum infirmum in fide, sicut expositum est, de quo potest intelligi illud Sapien. 9, Infirmus homo & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicii & legum. Infrà 15, Suscipite inuicem, sicut & Christus suscepit vos. Eccl. 29, Propter mandatũ assume pauperem. Et hoc non in disceptationibus cogitationũ. i. non disceptãdo propter hoc quòd vnus contra alĩ cogitat, dum. s. illi qui legalia seruabãt, iudicabant tanq̃ transgressores eos qui non seruabãt. Et illi qui nõ seruabant, contemnebant tanq̃ errantes & ignorantes qui seruabãt, suprà 2, Cogitationũ inuicem accusantium aut defendentium, &c. ¶ Deinde cùm dicit, [Alius enim, &c.] Exponit quod dixerat. Et primò ostẽdit qui sunt infirmi in fide, Secundò ostẽdit qualiter sint disceptationes cogitationum vitandæ, ibi, [Is qui manducat, &c.] Circa primum considerandũ est q̃ inter cæteras legales obseruantias vna erat discretio ciborũ propter aliquos cibos in lege prohibitos, vt patet Leui. 11. & hæc quidẽ obseruantia quotidie erat vtendũ vel non vtendum. Et ideò de hoc mentionẽ fecit specialiter Apostolus, dicens, Alius enim qui. s. est perfectus in fide credit se posse licitè manducare, eo quòd nõ reputat se astrictũ ad legales obseruãtias. Mat. 15, Quod intrat in os nõ coinquinat hominem. 1. Tim. 4, Omnis creatura dei bona & nihil reiiciendũ, &c. In veteri autem lege prohibentur aliqui cibi, non quia naturaliter essent immundi. Sicut enim in verbis hoc nomen stultus significat aliquod malum, quãnis hoc nomen sit bonũ. Ita in rebus quoddam animal bonũ est secundum naturam, sed significatione est malum, sicut porcus qui significat immunditiã. Et ideò prohibitus est antiquis esus illarum carniũ, vt significaretur in eorum vitatione vitatio immunditiæ. Tota enim veteris populi vita figuralis erat vt Aug. dicit in libro cõtra Faustum. Veniente autẽ Christo qui est veritas cessauerũt figuræ. ¶ Subdit autẽ quantum ad infirmum [Qui autẽ infirmus est olus manducet] quasi dicat, Illis cibis vtatur quibus non occurrit aliquod immundũ in lege prohibitum. In singulis enim generibus animaliũ, putà terrestribus volatilibus & aquaticis quędã genera erant cõcessa, & quędã prohibita, sed in herbis & arboribus nihil erat prohibitum, vt patet Leui. 11, Et huius potest esse ratio duplex. Vna est quia terræ nascentia fuerunt à principio concessa homini ad ædendũ, secundũ illud Gene. 1, Ecce dedi vobis omnẽ herbam afferentem semen super terrã, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementẽ generis sui, vt sint vobis in escam. Sed post diluuiũ primò legitur concessus carnium esus. Vnde dicitur Gen. 9, Quasi olera virẽtia tradidi vobis omnia. i. animalium genera. Alia ratio est quia primã prohibitionem de abstinẽdo à quibusdam terræ nascẽtibus homo in paradiso transgressus fuerat, vt patet Gen. 3. & propter hoc nõ erat ei similis prohibitio iteranda. Sed cùm legalia cessauerũt in Christi passione, videtur quòd inconueniẽter Apostolus infirmis in fide permittat quòd à cibis prohibitis in lege abstineãt, quod nunc in Christianis nõ sustinetur ab ecclesia. Sed distinguendũ est triplex tempus, secundum Aug. quantũ ad legalia. Primum est tẽpus ante passionem Christi in quo legalia suũ robur obtinebant quasi adhuc viuentia. Secundũ autem tempus est post passionem Christi ante diuulgationem euangelii. In quo quidẽ tempore legalia mortua erãt: quia nullus ad ea tenebatur, nec obseruata aliquid cõferebant alicui, nondũ tamen erant mortifera, quia sine peccato poterant Iudei ad Christum conuersi legalia obseruare, & pro illo tẽpore loquitur hîc Apostolus. Tertium autem tempus est post diuulgationẽ euangelii in quo legalia non solùm sunt mortua, sed mortifera, vt quisquis ea seruet, peccet mortaliter. Exponitur autẽ & aliter ĩ glosa vt dicatur infirmus qui est ad lapsum vitiorum carnaliũ pronus, & huic consulendum est q̃ comedat olus. i. tenues & aridos cibos qui nõ sunt fomentum vitiorum, & abstineat ab illis quibus excitatur libido. Sed alius qui est fortior credit se absq; periculo omnia manducare. Et hæc differentia apparet. Mat. 9, Inter discipulos Christi qui nõ ieiunabant tanq̃ confortati præsentia Christi, & discipulos Ioannis baptistæ qui ieiunabant. Vnde & pœnitentiã agentes à quibusdã cibis abstinent non propter eorũ immunditiam, sed ad libidinem refrenandã. ¶ Deinde cùm dicit, [Is qui manducat, &c.] exponit quomodo sunt vitandæ disceptationes cogitationũ. Et primò quantum ad perfectos, dicens, [Is qui manducat] scilicet, cum secura cõscientia omnia, vel etiam sine periculo libidinis, non spernat nõ manducantem. s. indifferenter omnia tanquã infirmum in fide vel quasi pronum ad vitia. Esaiæ 33, Væ qui spernis, nónne & ipse sperneris? Lucæ 10, Qui vos spernit me spernit. Secundò loquitur quantum ad infirmos, dicens, & qui nõ manducat. s. indifferẽter omnia, vel quia est infirmus in fide de quo loquitur Apostolus, vel etiam quia pronus est ad libidinem, non inducet mãducantem. s. indifferenter omnia, quasi transgressorem legis vel quasi in libidinẽ præcipitem. Mat. 7, Nolite iudicare & nõ iudicabimini. suprà 2, Inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. ¶ Deinde cùm dicit, [Deus enim illũ assumpsit, &c.] assignat tres rationes propter quas debemus à falso iudicio abstinere. Secunda ponitur, ibi, [Suo domino

Quis sit infirmus in fide, & quis firmus.

In singulis generibꝰ animaliũ q̃dã animalia erant in lege cõcessa vsui Iudæorũ q̃dã nõ in arboribꝰ autẽ & herbis nil prohibitum.

Post diluuiũ primò concessus esus carnis.

Triplex tẽpus legaliũ.

&c.] Tertia, ibi [Tu autem qui iudicas, &c.] Prima ratio sumitur ex authoritate iudicantis. Vnde primò ostendit hanc authoritatẽ deo competere. Secũdò concludit quòd iudiciũ ad homines non pertinet, ibi [Tu quis es, &c.] Dicit ergo primò, Rectè dictum est, quòd qui non manducat, manducãtem non iudicet. Deus enim assumpsit illum, scilicet in seruum à se iudicãdum. Zach. 11, Assumpsi mihi duas virgas, id est, duos populos. Psal. Assumpsit me de aquis multis. Ille autem qui assumitur ad superioris iudicium, non debet ab inferiori iudicari. Et ideo cõcludit, Tu quis es. i. cuius authoritatis vel virtutis es, qui iudicas alienũ seruum. i. proximum tuum, qui est seruus dei. Requiritur enim in iudicante authoritas secundum illud Exod. 2, Quis constituit te principem & iudicem super nos. Et Luc. 12, Quis me constituit iudicẽ aut diuisorẽ super vos. Sed ex hac ratione sequi videtur hominis iudiciũ de alio homine esse illicitum. Sed dicendum est q̃ intantum hominis iudicium licitũ est inquantum agitur authoritate cõcessa diuinitus. Vnde dicitur Deut. 1. Audite illos & quod iustũ est iudicate. Et postea sequitur, Quia dei est iudicium. i. authoritate diuina agitur. Si quis verò velit sibi vsurpare iudiciũ super ea quæ non sunt ei diuinitus cõcessa ad iudicandum, est iudicium temerariũ, sicut si quis iudex delegatus à papa vellet in iudicando trãsgredi mãdati fines. Deus autem soli sibi reseruauit iudicare occulta quæ præcipuè sunt cogitationes cordiũ, & futura. Et ideò si quis iudicare præsumpserit est temerariũ iudicium. Vnde Aug. dicit in lib. de sermone domini in mõte. In his duobus temerarium est iudiciũ cùm incertum sit quo animo quid factũ sit: vel incertum qualis futurus sit qui nunc sit bonus vel malus manifestè apparet. ¶ Deinde cùm dicit, [Suo domino stat, aut cadit, &c.] ponit secundam rationem quæ quidẽ sumitur ex fine meriti vel demeriti. Posset aliquis dicere quòd licet homo nõ habeat iudiciariam authoritatẽ, tamen intromittere se debet iudicio alterius propter damnũ vel fructum qui inde prouenit, sed Apostolus ostendit hoc ad deũ magis quàm ad homines pertinere. Et sic etiam propter hoc debemus deo proximorũ iudicia relinquere, nisi inquantum vice ipsius fungimur in iudicando per authoritatẽ nobis cõmissam. Circa hoc tria facit, Primò proponit quod intendit. Secũdò exẽplificat, ibi, [Nã alius iudicat, &c.] Tertiò probat propositũ, ibi, [Qui sapit diem, &c.] Circa primum duo proponit. Primò quòd quicquid circa hominẽ accidit ad deum pertinet cùm dicit. Suo domino stat. s. rectè agẽdo. Psal. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Aut cadit. s. peccando. Amos 5, Domus Israel cecidit & non adiiciet vt resurgat. Ponit autẽ sub disiunctione, stat aut cadit, propter incertitudinẽ, quia multi videntur cadere qui stant, & econuerso, secundum illud Eccle. 8, Vidi impios sepultos qui cum adhuc viuerẽt in loco sancto erant & laudabantur in ciuitate quasi iustorũ operum. Loquitur autẽ hîc Apostolus per similitudinem hominis serui ad cuius dominũ pertinet omne quod circa seruum agitur. Nec intelligẽdum est q̃ deo aliquid proficiat, vel noceat si homo stet aut cadat. Dicitur enim Iob 35, Si peccaueris quid ei nocebis, porrò si iustè egeris quid ei donabis? Sed quãtum ad homines, id quod iustè agimus ad gloriã dei spectat. Mat. 5, Vt videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrũ qui in cælis est. Quod autem cadimus peccãdo, est hominibus occasio blasphemandi deum, suprà 2, Nomen dei propter vos blasphematur inter gẽtes. Vel quòd dicit, Suo domino stat, aut cadit, exponendũ est in iudicio domini sui. 1. Corin. 4, Qui iudicat me dominus est. Secũdò ostendit q̃ si cadit ad deum pertinet, dicens, [Stabit autem] quasi dicat, Et si aliquis nunc cadat per peccatũ, tamen potest esse quòd iterum stabit. Et hoc omnino implebitur si est prædestinatus. Psal. Nũquid qui dormit nõ adiiciet vt resurgat? Mich. 7, Ne lęteris inimica mea quia cecidi, resurgam. Et propter hoc si videmus aliquẽ manifestè cadentem, nõ debemus eũ despicere temerariè iudicando de eo quòd nunquã resurget, sed magis debemus præsumere quòd iterũ stabit, non ex consideratione cõditionis humanæ, sed considerando virtutẽ diuinam. Vnde cùm dicit, Potens est deus statuere illum propter eius bonitatem, præsumere debemus quòd iterũ statuet eum. Eze. 3, Ingressus est in me spiritus, & statuit me supra pedes meos, sicut & suprà dictũ est. Si non permanserint in incredulitate inserentur, potẽs enim est deus iterum inserere illos. ¶ Deinde cùm dicit, [Nam alius iudicat, &c.] exemplificat quod dictũ est. Et primò proponit diuersitatem humanæ sententiæ, dicens, Ideò dico quòd suo domino stat, aut cadit. Nam alius iudicat inter diem & diem. i. iudicat inter vnũ diem & alium, vt. s. vno die abstineat, & nõ alio. Quod quidẽ videtur pertinere ad infirmũ in fide qui reputat adhuc legalia esse obseruanda. Dicitur enim Leui. 24, Decimo die mensis septimi dies expiationũ erit, affligetisq; animas vestras in eo. Et Iudich 8. dicitur q̃ Iudich ieiunabat omnibus diebus viræ suæ præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Alius autẽ iudicat omnẽ diem indifferenter esse obseruandũ quantum ad ieiunia legis quæ iam cessauerũt. Vnde hoc videtur pertinere ad eũ qui est perfectus in fide. Psal. Per singulos dies benedicam tibi. Potest hoc etiã referri ad abstinẽtias quæ fiunt causâ cohibendæ libidinis quibus omni die aliqui vacant, putà qui perpetuò à carnibus vel vino abstinent vel ieiunant. quidã autem interpositis diebus abstinẽt, & ab abstinẽtia cessant, secundũ illud Eccle. 3, Omnia tẽpus habent. ¶ Secundò ostendit hæc omnia posse ad dei gloriã pertinere, dicens, Vnusquisq; in sensu suo abundet. i. suo sensui dimittatur. Abundare enim in sensu suo est sensum suũ sequi. Eccl. 15, Deus ab initio constituit hominẽ, & reliquit illum in manu cõsilii sui. Vel in sensu suo. i. secundum sensum suum studeat abundare ad gloriã dei, secundũ illud 1. Cor. 14, Ad ædificationem ecclesiæ quærite vt abundetis. Sed hoc videtur locũ habere in his quæ non sunt secundũ se mala. In his autẽm quæ sunt secundum se mala, nõ est homo suo sensui relinquendus. Quòd autẽ aliquis iudicet diem inter diem, videtur esse secundum se malum secundũ primam expositionem. Dicitur enim Gal. 4, Dies obseruatis & menses & tẽpora & annos, timeo ne sine causa laborauerim in vobis. Et loquitur ad literam de his qui dixerũt dies obseruandos secundum cerimonias legis. Sed dicendum quòd Apostolus hîc loquitur secũdum tempus illud in quo Iudæis ad fidem conuersis licitũ erat legalia obseruare, vt dictum est: sed quãtum ad secundam expositionem videtur esse illicitum, quòd dicit, Alius iudicat omnẽ diem. Sunt enim quidam dies in quibus non est licitum ieiunare. Dicit enim Aug. in epistola ad Casulanum, Quisquis diem dominicum ieiunio decernẽdum esse putauerit, nõ paruo scãdalo erit ecclesiæ: Nec immeritò. Illis enim diebus quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi dei & instituta maiorũ, pro lege tenẽda sunt. Et in decretis dicitur di. 30, Si quis presbyter propter publicã pœnitentiã à sacerdote acceptã absq; alia necessitate die dominica pro

Aliꝰ in suo sensu q̃libet sit relinquẽdus in legibꝰ seruãdis

Universidad de Deusto
Biblioteca

quadam religione ieiunauerit sicut Manichei,anathema sit. Sed intelligendum est quòd hic Apostolus loquitur quantũ ad illas abstinentias quę quolibet die licitè fieri possunt absq; dissonantia cõmunis consuetudinis,vel eorum quæ sunt a maioribus instituta. ¶ Deinde cùm dicit,[Qui sapit diem,&c.]Probat propositũ,quòd.s.vnusquisq; suo domino stet,aut cadat:& hoc tripliciter.Primò per actũ fideliũ.Secundò per intẽtionem eorũ,ibi.[Nemo enim vestrum,&c.]Tertiò per eorũ conditionem,ibi[Siue ergo viuimus siue morimur,&c.]Probat ergo primò quomodo vnusquisq; fideliũ suo domino stat,aut cadit,per hoc q̃ de omnibus quæ fecit secundũ suam conscientiã gratias adit deo.Vnde dicit. Qui sapit diem,vt.s.vno die abstineat & alio die ab abstinẽtia cesset,domino sapit.i.ad reuerentiã dei cibos discernit,sicut etiã nos discernimus vigilias festorũ in quibus ieiunamus à diebus festis quibus ieiuniũ soluimus propter reuerentiam dei. Eccl.33,Quare dies diẽ superat,& iterum lux lucẽ.Deinde loquitur quantum ad illos qui iudicãt omnem diem,quorũ quidam omni die à ieiunio cessabant,sicut dicitur Mat.9. quòd discipuli Christi non ieiunabant.Vnde dicit.Et qui mãducat. s. omni die domino mãducat.i.ad gloriam domini, quod per hoc patet, Gratias enim agit deo.s.de cibo assumpto.1. Timo.4, Abstinere à cibis quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarũ actione fidelibus.Psal.Edent pauperes & saturabũtur,&c.Vlterius quantũ ad eum qui sic iudicat omnẽ diem,vt.s.omni die abstineat,subdit.Et qui nõ manducat.i.abstinet omni die,domino.i. ad honorem domini nõ manducat.Et hoc patet per hoc q̃ gratias agit deo qui sibi dedit voluntatẽ & virtutem abstinẽdi.1.Thess.vlt.In omnibus gratias agite.Sed quod hîc dicit Apostolus de his qui omni die vel abstinebãt vel ab abstinentia cessabãt,debet intelligi quantũ ad illud tempus in quo hoc nõ erat contrariũ statutis maiorũ nec cõmuni consuetudini populi dei. ¶ Deinde cùm dicit,[Nemo enim vestrũ sibi viuit,&c.] probat idẽ ex intentione fidelium,Et primò excludit inordinatã intentionẽ,dicens,Rectè dico q̃ vnusquisque domino suo stat aut cadit. Nemo nostrũ sibi viuit vel naturali vita vel spirituali,de qua dicitur Abac. 2,Iustus autẽ meus ex fide viuit,sibi.i.propter seipsum,quia hoc esset frui seipso.1.Corin.10, Non quęrens quod mihi vtile.Psal.Non nobis domine nõ nobis,&c.vel sibi.i.secũdum suã regulã,sicut qui dicũt Sapi.2, Sit fortitudo nostra lex iustitiæ vel sibi.i.suo iudicio.1.Cor.4,Sed neq; meipsum iudico.Et nemo moritur scilicet,morte corporali vel morte spirituali peccãdo,vel etiã morte spirituali qua quis moritur vitiis, putà in baptismo,secundũ illud suprà 6,Qui mortuus est,iustificatus est à peccato.Vel sibi.i.suo iudicio vel propter seipsum aut suo exẽplo,sed exẽplo Christi moritur aliquis à vitiis.Ro.6,Quod enim mortuus est peccato,mortuus est semel,& infrà,Ita & vos existimate vos mortuos esse peccato. ¶ Secundò ostẽdit qualis sit recta intentio fideliũ,dicens,Siue enim viuimus vita corporali,domino viuimus.i.ad gloriã domini. Siue morimur morte corporali,domino morimur.i.ad honorem domini.Phil.1, Magnificabitur Christus in corpore meo siue per mortẽ siue per vitã.Vel sic exponatur q̃ dicit domino.i.iudicio domini qui constitutus est à deo iudex viuorũ & mortuorũ,vt dicitur Act.10. ¶ Deinde cùm dicit,[Siue ergo viuimus,&c.] ostendit propositũ ex conditione fideliũ.Et primò cõcludit ex præmissis conditionẽ fidelium.s. q̃ nõ sunt sui,sed alterius.Illi enim qui sui sunt,sicut liberi homines sibi viuunt & sibi moriuntur. Quia ergo dictũ est quòd fideles nõ sibi viuunt aut moriũtur sed domino,concludit sic.Siue ergo viuimus siue morimur,domini sumus, quasi serui eius qui habet potestatẽ vitæ,& mortis.1.Cor.7,Præcio empti estis,& nolite fieri serui. Empti enim estis præcio magno.1.Para.12,Tui sumus ô Dauid,& tecũ filii Ysai.Secundò assignat causam huius cõditionis,dicens,[In hoc enim Christus mortuus est,& resurrexit].i.hoc adeptus est sua morte,vt viuorũ dominaretur,quia resurrexit vitã nouam,& perpetuã inchoando. Et mortuorũ,quia mortem nostrã moriendo destruxit.2.Cor.5,Pro quibus mortuus est Christus,vt qui viuũt iam non sibi viuãt, sed ei qui pro eis mortuus est,& resurrexit.Sic igitur per omnia prędicta Apostolus probauit,quòd vnusquisq; domino suo stat,aut cadit,per hoc.s.quòd fideles gratias agũt deo,& quòd domino viuũt,& moriuntur,& quòd domini sunt,& in morte,& in vita. ¶ Deinde cùm dicit,[Tu autẽ quid iudicas? &c.]ponit tertiã rationem quæ sumitur ex futuro iudicio.Et circa hoc tria facit.Primò proponit superfluitatẽ presentis iudicii,dicens,Tu autẽ quid iudicas?.i.qua vtilitate vel necessitate iudicas fratrẽ tuum temerè de occultis quæ dicari?Mala.2,Quare despicit vnusquisq; fratrẽ suum.Secundò præmittit futurũ Christi iudiciũ.q.d.Rectè Christi.Dicitur enim tribunal Christi eius iudiciaria potestas,sicut & Mat.25.dicitur, Cũ venerit filius hominis in maiestate sua,tũc sedebit super sedẽ maiestatis suæ. Dicit autẽ, Omnes stabimus quasi iudicandi, tam boni,q̃ mali,quantũ ad remunerationem,vel punitionẽ.2.Corinth.5,Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit,siue bonum,siue malum . Sed quantũ ad discussionẽ, nõ omnes stabunt,vt iudicãdi,sed quidã consedebunt,vt iudices.Matt.19,Sedebitis nõ inducit authoritatẽ.Secundò infert conclusionẽ,ibi [Itaq; vnusquisq;,&c.] Dicit ergo primò dictũ est quòd omnes stabimus ante tribunal Christi,& hoc patet per authoritatẽ sacræ scripturæ. Scriptũ est enim Esa.45,Viuo ego dicit dominus:quoniã mihi flectetur omne genu,& omnis lingua confitebitur deo. Littera nostra sic habet. In memetipso iuraui,quia mihi curuabitur omne genu & iurabit omnis lingua.Tria autem in his verbis ponuntur.Primò quidẽ iuramentum quod interdũ in verbis dei ponitur ad ostẽdendum id quod dicitur firmũ,esse immutabilitatẽ diuini cõsilii,nõ autẽ esse mutabile sicut ea quæ prænunciãtur secundũ causas inferiores, vt prophetia cominationis.Vnde dicitur in Psal.Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum.Homines autẽ vt Apostolus dicit Heb.6,per maiorẽ sui iurãt. Quia verò deus nõ habet maiorem in quo maior firmitas confistat veritatis,pe seipsum iurat.Ipse autẽ est ipsa vita & fons vitæ,& ideo forma iuramenti domini est.Viuo ego.q.d.Iuro per vitã qua ego singulariter viuo. Secũdò prænuntiatur subiectio cõmunis creaturæ ad Christum cùm dicitur. Quoniã mihi.s.Christo,flectetur omne genu.In quo designatur perfecta subiectio rationalis creaturæ ad Christum.Solent enim homines in signũ subiectionis maioribus flectere genua.Vnde Phil.2,dicitur.In nomine Iesu omne genu flectatur cęlestiũ terrestriũ & infernorum.Tertiò prænunciat fidei confessionẽ qua omnes gloriãChristi cõfitebuntur. Vnde sequitur,Et omnis lingua cõfitebitur deo.i.cõfitebitur Christũ esse dominum,secundũ illud Phil.2, Omnis lingua cõfiteatur, quia dns noster Iesus Christus in gloria est dei patris.Omnis enim lingua intelligi potest expressio cognitionis siue hominũ siue angelorum:hoc autẽ impletur nũc in hac vita,nõ quãtũ ad singulos homines, sed quãtum ad genera singulorum.De quolibet enim genere hominũ nunc aliqui Christo subiiciuntur & ei confitentur per fidem,sed in futuro iudicio omnes & singuli ei subiicientur,boni quidẽ voluntariè, mali autẽ inuiti.Vnde dicitur Heb.2,in eo quòd ei omnia subiecit nihil dimisit nõ subiectum ei:nunc autẽ nec dum videmus omnia subiecta ei. ¶ Deinde cùm dicit,Itaq; vnusquisq;,&c.]infert conclusionem ex dictis. Et primò conclusionem intentã ex eo q̃ immediatè dixerat,dicens,Itaq; ex quo Christo flectitur omne genu,vnusquisq; nostrum per se reddet rationẽ deo.s.ante tribunal Christi.Mat.12, De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines reddent deo rationem in die iudicii.Et 18, Assimilatũ est regnum cælorũ homini regi qui voluit rationem ponere cum seruis suis.Sed videtur q̃ non quilibet per se rationem reddet sed vnus pro alio.Heb.vlt.Obedite præpositis vestris & subiacete eis.Ipsi enim peruigilant quasi rationẽ reddituri pro animabus vestris.Sed dicendum q̃ in hoc ipso q̃ prælati pro aliis rationem reddẽt,reddent rationem pro suis actibus quos circa subditos agere debuerũt.Si enim fecerunt quod competebat eorum officio,non eis imputabitur si subditi pereant.Imputaretur autẽ eis si negligerent facere quod eorum officiũ requirebat.Vnde dicitur Ezec.3,Si dicente me ad impium,morte morieris,non annuntiaueris ei, ipse in iniquitate sua morietur,sanguinẽ autẽ eius de manu tua requiram.Si autẽ tu annuntiaueris impio,& ille nõ fuerit cõuersus,ipse quidem in iniquitate sua morietur,tu autẽ animã tuam liberasti. Secundò infert conclusionem principaliter intentam in tota præcedenti parte,dicens, Non ergo amplius inuicẽ iudicemus.s. temerario iudicio,quod includitur rationibus supradictis.1.Corint.4,Nolite ante tempus iudicare,&c.

Lectio 2.

Docet vitã dã esse scandala.

Sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri uel scandalũ.Scio & confido in domino Iesu,quia nihil commune per ipsum nisi ei qui existimat quid cõmune esse,illi commune est.Si enim propter cibum frater tuus cõtristatur,iam non secundũ charitatem ambulas.Noli cibo tuo illum perdere pro quo Christus mortuus est.Nõ ergo blasphemetur bonum nostrum.Non est enim regnum dei esca & potus,sed iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto.Qui enim in hoc seruit Christo,placet deo & probatus est hominibus.Itaque quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificationis sunt inuicem custodiamus.Noli propter escam destruere opus dei.

¶ Postquam Apostolus prohibuit humana iudicia,hîc prohibet scandalũ proximorum,& circa hoc tria facit.Primò proponit quod intẽdit.Secundò manifestat propositũ,ibi[Si enim propter cibũ,&c.] Circa primum proponit tria.Primò enim docet scãdala esse vitanda,dicens,Dixi q̃ non iudicetis inuicem,sed vnusquisq; de suis actibus iudicare debet ne sint in scandalũ aliorũ,& hoc est quod dicit.Sed hoc iudicate magis ne ponatis fratribus offendiculũ vel scandalum.Scandalum autẽ sicut dicit Hier.super Mat.notat offendiculum vel ruinam,quam impactionẽ pedis possumus dicere. Vnde scãdalum est factũ vel dictum minus rectum,præbens alicui occasionem ruinæ,ad similitudinẽ lapidis ad quem in via positum homo impingit,& cadit.Maius autem aliquid videtur esse scãdalũ quàm offendiculum.Nam offendiculũ potest esse quicquid retinet seu retardat motum procedẽtis, scãdalum autem.i.impactio videtur esse cùm aliquis disponitur ad casum.Non ergo debemus fratri ponere offendiculũ vt aliquid faciamus,vnde impediatur proximus à via iustitiæ.Esa.57,Aufferte offendiculũ de via populi mei.Neq; etiam debemus fratri ponere scandalum aliquid faciẽdo,vnde ipse inclinetur ad peccatum.Mat.18,Væ homini illi per quẽ scandalum venit. Secundò docet id ex quo scandalũ parabatur esse,secundũ suam naturam,siue secundũ se licitum.Circa quod sciendum est q̃ sicut suprà dictũ est apud Romanos,erant quidã ex Iudæis ad fidem cõuersi qui cibos secundum legem discernebant:alii verò habentes fidem perfectã indifferenter omnibus cibis vtebãtur,quod quidem secundũ se licitum erat.Vnde dicit,Scio & confido in domino Iesu,quia nihil est cõmune per ipsum.Circa quod notandũ est quòd sicut dicit Hiero.super Mat.quòd populus Iudæorum partem dei se esse iactans cõmunes cibos vocat quibus omnes vtuntur homines,verbi gratia suillam carnẽ, lepores & huiusmodi:& cæteræ gentes quæ talibus vtebantur cibis nõ erant de parte dei,ideo talis cibus immũdus appellatur. Quod ergo dicit,Nihil cõmune est,idem ac si diceret nihil immundum est.Et hoc quidẽ Apostolus primum dicit se scire,quia ita est secundũ rerum naturã,secundũ illud.1.Tim.4,Omnis creatura dei bona,& nihil reiciendum quod cum gratiarũ actione percipitur.Secundò dicit se cõfidere in Christo Iesu , quia per seipsum nihil est cõmune,quia.s.cibi secundũ suam naturam nunquã fuerunt immundi,vitabantur tamen aliquo tẽpore vt immundi.secundũ legis præceptum propter figurã,sed hoc Christus remouit implendo omnes figuras.Et ideo Apostolus per fidutiã quam habet in domino Iesu asserit nihil esse cõmune vel immundum per ipsum.i.ipso hoc faciente.Act.10,Quod deus purificauit,tu ne cõmune dixeris.Tertiò ostẽdit quomodo hoc posset esse per accidens illicitũ,inquantum.s.est contra conscientiã manducantis.Vnde dicit.Dictũ est quod nihil est cõmune.Sed hoc intelligendũ est nisi ei qui erronea conscientia estimat quid.i.aliquid ciborum cõmune esse.i.immundum,illi cõmune est.i. ita est illicitum sibi ac si esset secundũ se immundum. Tit.1,Omnia mũda mundis,coinquinatis autẽ & infidelibus nihil mundũ est,sed inquinata est eorũ mens, & conscientia,& sic apparet quòd aliquid quod est secundum se licitum,efficitur illicitum ei qui id contra suam conscientiã agit,licet conscientia sua sit erronea,quod rationabiliter accidit.Nam actus iudicantur secundum voluntatẽ agentium.voluntas autem mouetur à re apprehẽsa. Vnde in id voluntas tendit q̃ ei vis apprehensa representat,& secundũ hoc qualificatur,vel specificatur actio.Si igitur ratio alicuius iudicet aliquid esse peccatum,&voluntas feratur in id faciendũ,manifestum est quòd homo habet voluntatẽ faciendi peccatum,& ita actio eius exterior quæ informatur ex voluntate,est peccatum. Et eadẽ ratione si aliquis estimet id quod est veniale peccatũ,esse mortale peccatũ,si hæc conscientia durante illud faciat , manifestũ est q̃ elegit peccare mortaliter,& ita actio eius propter suam electionẽ est peccatum mortale.Si tamen aliquis post factũ habeat conscientiam erroneã per quam credat id quod est licitũ à se factum fuisse peccatũ,

Quid scandalum.

Differunt offẽdiculũ et scandalũ

Quid cibus communis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De conscientia erronea

vel quod est veniale fuisse mortale non propter hoc efficitur id quod est prius, vel peccatum, vel mortale, quia voluntas, & actio nō informantur ex apprehensione sequenti, sed ex præcedenti. Hæc autē quæ dicta sunt dubitationē non habent, sed dubium potest esse, vtrum si aliquis habeat erroneā conscientiam vt credat esse necessariū ad salutem quòd est peccatū mortale, putà si aliquis æstimet se peccare mortaliter nisi furetur vel fornicetur, vtrū talis cōscientia eum liget, ita.s. quòd si contra conscientiā agat mortaliter peccet. Et videtur quòd non. Primò quidē quia lex dei quæ prohibet fornicationem & furtum fortius ligat quàm conscientia. Secundò quia hoc posito esset perplexus: peccaret enim & fornicādo & non fornicādo. Sed dicendum est quòd etiā in per se malis conscientia erronea ligat. In tātum enim conscientia ligat, vt dictum est inquātum ex hoc quòd aliquis contra conscientiā agit, sequitur q̄ habeat voluntatē peccādi, & ita si aliquis credat nō fornicari esse peccatū mòrtale dum eligit non fornicari, eligit peccare mortaliter, & ita mortaliter peccat. Et ad hoc etiā facit quod hîc dicit Apostolus. Manifestū est enim quòd discernere cibos non necessariū ad salutem erat illis, quia nec Iudæis cōuersis etiā ante diuulgationem euāgelii licebat seruare legalia spem ponēdo in eis quasi essent necessaria ad salutē, vt Aug. dicit. Et tamen Apostolus hîc dicit quòd si quis habens conscientiā cogentem discernere cibos, quod est æstimare aliquid esse cōmune, & nō discernit eos. s. abstinendo ab eis, peccat ac si manducaret immundum. Et ita etiā in per se illicitis conscientia erronea ligat. Nec obstat quod primò obiicitur de lege dei, quia idē est ligamen conscientiæ etiā erroneæ & legi dei. Non enim cōscientia dictat aliquid esse faciendū vel vitandum, nisi quia credit hoc esse legem dei. Non enim lex nostris actibus applicatur, nisi mediāte conscientia nostra. Similiter etiā nec obstat quod secūdò obiicitur. Nihil enim prohibet aliquē esse perplexum aliquo suppositō, licet nullus sit perplexus simpliciter: sicut sacerdos fornicarius, siue celebret missam, siue nō celebret quādo debet ex officio peccat mortaliter, nō tamen est perplexus simpliciter, quia potest peccatū dimittere & celebrare. Et simpliciter potest aliquis conscientiā erroneam dimittere, & à peccato abstinere. ¶ Est autē adhuc alia dubitatio. Non enim dicitur scādalizare qui facit opus rectum, licet etiā ex eo aliquis sumat materiam scādali. Legitur enim Mat. 15. quòd pharisei audito verbo Christi, scandalizati sunt, sed non discernere cibos est opus rectum: ergo non est dimittendū propter scandalum eius qui peruersam conscientiā habet errans in fide. Nam secundū hoc catholici deberent abstinere à carnibus & matrimonio ne inde hęretici scandalizarentur secundū erroneam cōscientiam. ¶ Sed dicendū est quòd aliquis scandalizare alium potest, non solùm faciendo aliquod malum, sed etiā aliquid faciendo quod habet speciem mali, secundū illud 1. Thess. vlt. Ab omni specie mali abstinete vos. Dicitur autē aliquid habere speciem mali dupliciter. Primò videlicet secundū opinionem eorū qui adhuc ab ecclesia præcisi. Secūdò secundum opinionem eorū qui adhuc ab ecclesia tollerātur. Infirmi autē in fide æstimantes legalia esse obseruāda adhuc tollerabantur ab ecclesia ante euangelii diuulgationem. Et ideo nō erat comedendū cum eorum scādalo de cibis in lege prohibitis. Hęretici autē non tolerantur ab ecclesia, & ideo eis nō est similis ratio. ¶ Deinde cùm dicit, [Si enim propter cibū, &c.] manifestat quod dixerat. Et primò primum. s. quod nō sit ponendū scandalū fratribus. Secūdò secundū & tertium, quomodo. s. sit aliquid cōmune, ibi [Omnia quidē munda sunt, &c.] Circa primum ponit quatuor rationes, quarum prima sumitur ex parte charitatis, dicens, Si enim frater tuus contristatur de hoc quòd reputat te peccare propter cibum quē tu comedis, quem ipse reputat immundū, iam non secundum charitatem ambulas, secundū quam aliquis proximū suum diligit sicut seipsum. Et ita vitat eius contristationē & non præfert cibum quieti fratris, quia vt dicitur 1. Cor. 13. Charitas non quærit quæ sua sunt. Secunda rationem ponit, ibi [Noli cibi tuo, &c.] Quæ sumitur ex parte mortis Christi, videtur enim parum appreciare mortem Christi qui pro cibo fructum eius euacuare non recusat. Vnde dicit. Noli cibo tuo quem tu. s. indifferenter comedis non discernendo cibos illū perdere. i. scandalizare, pro quo, id est, pro cuius salute Christus mortuus est. 1. Petri 3. Christus semel mortuus est, iustus pro iniustis. Dicit autē illum perdi qui scandalizatur, quia scandalum passiuum sine peccato scandalizati esse non potest. Ille enim scandalizatur qui occasionem sumit ruinæ. 1. Corin. 8, Peribit infirmus in tua conscientia frater, pro quo Christus mortuus est. Tertiam rationem ponit, ibi [Non ergo blasphemetur, &c.] Quæ sumitur ex donis spiritualis gratiæ. Et primò ostendit inconueniens quod sequitur contra huiusmodi dona ex eo quòd alios scandalizamus. Secūdò manifestat quod dixerat, ibi [Non enim, &c.] Tertiò infert conclusionem intentam, ibi [Itaq; quæ pacis sunt sectemur, &c.] Circa primum considerandū est quòd ex hoc quòd aliqui indifferenter cibis vtebantur in primitiua ecclesia cum scādalo infirmorum hoc inconueniens sequebatur quòd infirmi fidē Christi blasphemabant, dicentes eam voracitatem ciborū inducere contra legis mādatum. Et ideo Apostolus dicit ex quo per dominum Iesum factum est quòd nihil est cōmune, non ergo bonum nostrum. i. fides vel gratia Christi per quam libertatem à cerimoniis cōsecuti estis blasphemetur ab infirmis dicentibus eam gulæ hominum indulgere. Iaco. 2, Ipsi blasphemant nomen bonum quod inuocatum est super vos, de hoc bono dicitur in Psal. Mihi adherere deo, bonum est. ¶ Deinde cùm dicit, [Non enim, &c.] manifestat quod dixerat. s. in quo bonum nostrum consistat. Et primò ostendit in quo non consistat, dicens, Non enim est regnum dei esca & potus. Regnum autem dei dicitur hic, id per quod deus regnat in nobis & per quod ad regnū ipsius peruenimus, de quo dicitur Mat. 6, Adueniat regnum tuum, & Mich. 4, Regnabit dominus super omnes in monte Sion. Deo autem coniungimur & subdimur per interiorem intellectū, & affectum, vt dicitur Io. 4, Spiritus est deus, & eos qui adorāt eum in spiritu, & veritate adorare oportet. Et inde est quòd regnum dei principaliter consideratur secundū interiora hominis, non secūdum exteriora. Vnde dicitur Lu. 17, Regnū dei intrà vos est. Ea verò quæ sunt exteriora ad corpus pertinentia intantū ad regnum dei pertinent, inquātum per ea ordinatur, vel deordinatur interior affectus, secūdum ea in quibus principaliter cōsistit regnum dei. Et ideo cū esca, & potus ad corpus pertineant, ipsa secundū se non pertinent ad regnū dei, nisi secundū quod eis vtimur, vel ab eis abstinemus. Vnde dicitur 1. Cor. 8, Esca autē nos nō cōmendat deo. Neq; enim si non manducauerimus, deficiemus: neq; si manducauerimus, abundabimus. Pertinet tamen vsus, vel abstinentia escæ, & potus ad regnum dei inquantū affectus hominis circa hoc ordinatur, vel deordinatur. Vnde

Aliquis perplexus secūdū quid aliquo. s. supposito nullus tamen est simpliciter perplexus.

Speciē mali dicitur aliquid habere dupliciter.

Aug. dicit in lib. de quæstionibus euangelii, & habetur hîc in glo. Iustificatur sapientia à filiis suis qui intelligunt non in abstinendo, nec in mādudando esse iustitiā, sed in æquanimitate tollerandi inopiā, & intemperantia non se corrūpendi per abundantiā atque importunitatē sumendi. Nō enim interest quomodo (vt in glo. dicitur) quid alimētorum, vel quantū quis accipiat, dūmodo id faciat pro congruentia hominum cum quibus viuit, & personę suę, & pro valetudinis suæ necessitate, sed quāta facultate & seueritate animi careat his, vel cùm oportet vel cùm necesse est his carere. Secundò ostēdit in quo consistat bonū nostrum quod regnū dei vocat, dicens, Sed regnū dei est iustitia, & pax, & gaudiū in spiritu sancto. Vt iustitia referatur ad exteriora opera, quibus homo vnicuiq; reddit quod suū est ad voluntatē huiusmodi opera faciendi, vt dicitur Mat. 6, Primū quærite regnū dei & iustitiā eius. Pax autē refertur ad effectū iustitiæ. Per hoc enim pax maximè perturbatur q̄ vnus homo nō exhibet alteri quod ei debet. Vnde dicitur Esa. 32, Opus iustitię pax. Gaudiū autē referendum est ad modū quò sunt iustitiæ opera faciēda, vt enī dicit Philosopus in 1. Ethi. Nō est iustus qui non gaudet iusta operatione. Vnde & in Psal. dicitur, Seruite domino in lætetia. Causam autē huius gaudii exprimit dicēs, In spiritu sancto. Est enī spiritus sanctus quo charitas dei diffunditur in nobis, vt dicitur suprà 5. Illud enim est gaudiū in spiritu sancto quod charitas parit, puta cū aliquis gaudet de bonis dei & ꝓximorū. Vnde 1. Cor. 13, dicitur, q̄ charitas nō gaudet sup iniquitate, cōgaudet autē veritati. Et Gal. 5. dicitur, Fructus autē spiritus, est charitas, gaudiū, pax. Hæc autē tria quæ hîc tāgūtur imperfectē quidē in hac vita habētur, perfectē autē quādo sancti possidebūt regnū dei sibi paratū, vt dicitur Mat. 2, Ibi erit perfecta iustitia absq; omni peccato. Esa. 6, Populus tuus omnes iusti. Ibi erit pax absq; omni perturbatione timoris. Esa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiduciæ. Ibi erit gaudiū. Esa. 35, Gaudiū & lætitiā obtinebūt, & fugiet dolor & gemitus. Tertiò probat quod dixerat. s. q̄ in his regnū dei cōsistit. Ille enim homo videtur ad regnū dei pertinere, qui placet deo, & à sanctis hominib⁹ approbatur, sed hoc illi cōtingit in quo inuenitur iustitia, pax & gaudiū: ergo in his est regnū dei. Dicit ergo, dictū est q̄ regnū dei est iustitia, pax & gaudiū in spiritu sancto. Qui ergo in hoc seruit Christo, qui est rex huius regni, secundū illud Col. 1, transtulit nos in regnū filii dilectionis suæ, vt. s. viuat in iustitia, pace & spirituali gaudio, placet deo, qui est huius regni actor. Sap. 4, Placens deo factus dilectus. Et probatus est hominibus. i. ab eis approbatur, qui sunt huius regni participes. Eccle. 31, Qui probatus est in illo, & perfectus inuentus est. ¶ Deinde cùm dicit, [Itaque, &c.] infert admonitionē intentā, dicens, Ex quo regnū dei consistit in iustitia, pace & spirituali gaudio, itaque vt ad regnū dei peruenire possimus, sectemur ea quę pacis sunt. i. ea studeamus adimplere per quæ Christianorū pacem cōseruemus. Heb. 12, Pacē sequimini & sanctimoniā, &c. Custodiamus inuicē ea quæ sunt ædificationis. i. ea per quæ inuicē nos ædificemus. i. bonū cōseruemus & in melius prouocemur. 1. Cor. 4, Ad ædificationē ecclesiæ quærite vt abūdetis. Quod quidē fiet si in iustitia & spirituali gaudio vixerimus. ¶ Quartā rationē ponit ibi [Noli propter escā, &c.] Quæ sumitur ex reuerentia diuinorū operum, quibus hoc reuerentiæ debemus, vt ea quæ deus operatur non debeamus destruere propter aliquod cōmodum corporale. Et hoc est q̄ dicit, Noli propter escā, quæ ad corporis vtilitatem pertinet destruere opus dei. Quod quidem non intelligitur de quocunque dei opere. Nam omnia quæ in cibū hominis veniūt, dei opera sunt, sicut terræ nascētia & animalium carnes, quæ sunt hominibus in cibū à deo cōcessa, vt patet Gen. 1. & 9. Sed intelligitur de opere gratiæ quod in nobis ipsis specialiter operatur. Philip. 2, Deus enim est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Hoc igitur opus dei non debemus in proximo destruere propter escam nostram, sicut facere videbantur illi qui turbatione & scandalo proximorum indifferentibus vtebantur.

Lectio 3.

OMnia quidem munda sunt, sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonū est non manducare carnem & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur aut scādalizatur aut infirmatur. Tu fidem quam habes penes temetipsum, habe coram deo. Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat, qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide: omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

Ostēdit ossecūdum se mūda fieri, tamē immūda ratione scādali aut cōscientiæ.

¶ Postquā Apostolus posuit rationē ad ostendendum q̄ non debemus cū scandalo proximorū indifferenter sumere omnia, hîc ostēdit qualiter aliqui sibi possunt esse mundi & immūdi. Et circa hoc duo facit. Primò proponit quæ sunt mūda ex sua natura, dicēs, Omnia quidem, quę. s. ad escā hominis pertinere possunt, mūda sunt. s. ex sui natura, quia ex sui natura nō habēt quod animā hominis inquinent, secundū illud Mat. 15, Nō enim omne quod intrat in os inquinat hominē. 1. Ti. 4, Omnis creatura dei bona. Dicebātur autē in lege quædā immūda nō natura, sed significatione, vt patet Leui. 11. Sed & hāc immunditiā Christus removit implēdo veteris legis figuras. Vnde dictū est Petro Act. 10, quod deus purificauit tu ne cōmune dixeris. i. immundū. Secundò, ibi [Sed malū est homini, &c.] Ostendit qualiter aliquis cibus hominis posit fieri immūdus, vt. s. ex eius esu secūdum animā inquinetur, quod quidem ostēdit fieri dupliciter. Primò ex eo q̄ aliquis cibū quemcunque cum scandalo proximorū manducat. Secundò ex eo q̄ contra conscientiā manducat, ibi [Beatus qui non iudicat, &c.] Circa primum tria facit. Primò ostēdit quid circa esum ciborum sit malum, dicens, Licet omnia ex sui natura sint munda, sed tamen malum est homini qui manducat quencunque cibum per offendiculum. i. cum confusione & scandalo proximorū. Matt. 19, Væ homini illi per quem scādalum venit. Secundò ostendit quid circa huiusmodi vsum ciborū sit bonum, dicens, Bonū est non manducare carnem & non bibere vinū: quorum primum præcipuū esse videtur inter cibos, secundum inter potus. Et ab his quidem abstinere ponit bonū esse, vel propter carnis concupiscentiā edomandam, secūdum illud Ephe. 5, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Vel etiā vt homo reddatur abilior ad spiritualia contemplanda, secundum illud Eccles. 2, Cogitaui à vino abstrahere carnem meam, vt animū meum transferem ad sapientiam. Sed hoc non intendit hîc Apostolus dicere, sed quòd bonum est his non vti cum scādalo proximorum, quod quidem apparet ex hoc quod subditur, Neque in quo frater tuus offenditur, &c. q. d. Non solùm dico de vino & carnibus q̄ bonū est eis non vti, sed quocunque alio cibo frater tuus offenditur. i. turbatur contra te, quasi illicitè agentem, per quod pax eius perturbatur, aut scandalizatur. i. ad casum peccati prouocatur, propter quod læditur eius iustitia, aut infirmatur, id est saltem in dubitationē ve-

Universidad de Deusto
Biblioteca

An à licitis sit abstinendum & necessarius pro vitãdo scandalo.

nit,vtrũ hoc quod agitur sit licitum per quod eius spirituale gaudiũ diminuitur.Vnde & ipse Apostolus dicit 1.Corint.8,Si esca scandalizat fratrem meũ,non manducabo carnẽ inæternum,ne fratrẽ meum scandalizem. ¶ Sed cùm licitũ sit his cibis vti,si est ab his abstinendum propter hoc quòd vitetur scandalũ proximorũ,videtur pari ratione q̃ ab omnibus licitis quæ non sunt necessaria ad salutẽ,sicut sunt necessaria iustitia,pax & spirituale gaudium,sit propter proximorum scãdalum abstinendum.Et ita videtur q̃ homini non liceat sua repetere cũ scandalo proximi.Sed dicendũ est q̃ si scãdalum ex infirmitate vel ex ignorantia proueniat eorũ qui propter hoc scandalizantur,ad vitãdum hoc scãdalum,debet homo à licitis abstinere, si nõ sunt necessaria ad salutẽ.Hoc enim est scãdalum pusillorum quod dominus vitari iubet.Matt.18,Videte ne cõtemnatis vnum ex his pusillis.Si verò huiusmodi scandalum ex malitia proueniat eorum qui scãdalizantur,tale scandalum est quasi pharisæorũ,quod dominus Mat.15,docuit esse contẽnendum.Vnde ad vitandum huiusmodi scandalum non oportet à licitis abstinere.Sed tamen circa scandalum pusillorum attendendum est q̃ propter illud vitandum tenetur homo vsum licitorũ differre quousque reddita ratione hoc scãdalum amoueri possit. Si verò ratione reddita adhuc scandalum maneat, iam non videtur ex ignorantia vel ex infirmitate procedere,sed ex malitia,& sic iam pertinebit ad scandalum pharisæorum. Tertiò excludit quandã excusationem.Posset enim aliquis dicere,Licet proximus scãdalizetur de hoc quòd indifferenter ego cibis vtor,tamen ad ostensionẽ meæ fidei,per quã certum est hoc mihi licere,volo indifferenter cibis vti.Sed hanc responsionẽ excludens Apostolus dicit,Tu qui.s.indifferẽter cibis vteris,fidem habes rectam apud temetipsum,per quam constat licitũ esse his cibis vti.Bona quidem & laudabilis est fides ista, sed habe eam in occulto coram deo,cui talis fides placet.Eccle.1,Beneplacitum est deo fides & mãsuetudo, quasi dicat,Non oportet q̃ fidem istam manifestes per operis executionem,vbi hoc fit cum scandalo proximorum. ¶ Sed contrà videtur esse quod dicitur suprà 10,Corde creditur ad iustitiã,ore autem confessio fit ad salutem.Non ergo videtur q̃ sufficiat corde solùm corã deo fidem habere, sed oportet huiusmodi fi-

Dupliciter aliqua sunt de fide.

dem proximo manifestare,confitendo.Dicendum est autem q̃ eorum quæ sunt fidei,quædã sunt quæ non sunt perfectè per ecclesiam manifestata, sicut in primitiua ecclesia nondum erat perfectè declaratum apud homines q̃ illi qui erant ex Iudæis conuersi non tenerentur legalia obseruare,& sicut tempore Aug. nondum erat per ecclesiam declaratum q̃ omnia non essent ex traduce. Vnde in huiusmodi sufficit homini q̃ fidem habeat coram deo,nec oportet q̃ fidem suam propalet cum scandalo proximorum, nisi fortè apud eos qui habent de fide determinare. Quædam verò sunt ad fidem pertinentia per ecclesiam determinata, & in talibus non sufficit fidem habere coram deo, sed oportet q̃ coram proximo fidem quis confiteatur quantumcunque ex hoc aliquis scãdalizetur,quia veritas doctrinæ non est dimittenda propter scandalum, sicut nec Christus veritatem suæ doctrinæ propter scandalum pharisæorum dimisit,vt habetur Matth.15. Sciẽdum etiã q̃ licet circa talia oporteat q̃ homo fidẽ suã manifestet cõfessione verborũ,nõ tamẽ oportet q̃ eã manifestet executione operis,sicut si aliquis tenet fide vti matrimonio esse licitũ,nõ requiritur ab eo q̃ matrimonio vtatur ad fidei suę manifestationẽ.Et sic etiã nõ requirebatur ab eis q̃ reẽã fidẽ habebãt,q̃ fidem suã vsu ciborũ manifestarẽt.Poterãt enim manifestare verbo tenus cõfitendo. ¶ Deinde cùm dicit [Beatus qui nõ iudicat,&c.]ostẽdit quomodo ciborũ vsus efficitur aliquibus immũdus,ex eo q̃ est contra conscientiã.Et circa hoc tria facit.Primò ostendit quid circa hoc sit bonũ, vt.s.de eo q̃ homo facit non habeat conscientiam remordentẽ. Vnde dicit, Beatus qui nõ iudicat semetipsum.i. cuius cõscientia eum non reprehẽdit vel condẽnat in eo q̃ probat.i.approbat esse faciendũ. Sed hoc est intelligendũ,si recta fide q̃ probet esse aliquid faciẽdum . Si autem falsa opinione approbat aliquid esse faciendum, puta si arbitratur obsequiũ se præstare deo,de eo q̃ discipulos Christi interficit, vt dicitur Ioan.16, Non excusatur ex eo q̃ circa hoc non iudicat semetipsum,imò beatior esset si circa hoc eũ conscientia reprehenderet, inquantum per hoc à peccato magis prohiberetur.Sed in his quæ sunt licita, est intelligendum q̃ hîc Apostolus dicit, Hoc enim ad gloriã hominis pertinet q̃ eum sua conscientia non reprehendat.2.Corinth.1,Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Iob 27,Neque enim reprehendit me cor meũ in omni vita mea. ¶ Secũdò ostendit quid circa hoc sit malum,vt.s.cõtra conscientiã agat.Vnde dicit,[Qui autẽ discernit] .i.qui habet opinionẽ falsam q̃ oportuit cibos discernere,si manducauerit. s.cibos quos reputat esse illicitos,dãnatus est ex hoc q̃ quantum in ipso est habet voluntatem faciẽdi quod est illicitum, & sic delinquit proprio iudicio cõdemnatus,vt dicitur Titũ 3. ¶ Tertiò assignat causam eius quod dixerat dicens,[Quia non ex fide.]Ideo.s.cõdemnatus est.Potest autem hîc fides dupliciter accipi.Vno modo de fide quæ est virtus.Alio modo secundum quòd fides dicitur conscientia.Et hæ duæ acceptiones non differunt nisi secundum differentiam particularis & vniuersalis.Id enim quod vniuersaliter fide tenemus,puta vsum ciborum esse licitum vel illicitum, conscientia applicat ad opus quod est factum vel faciendum . Dicitur ergo ideo eum qui manducat & discernit esse condemnatum,quia hæc non est ex fide,imò est contra fidem.i.contra veritatem fidei & contra conscientiam facientis.Heb.11,Sine fide impossibile est placere deo.Et quòd hæc sit sufficiens causa condemnationis,ostendit subdens,Omne autem quod non est ex fide, peccatum est. Ex quo videtur quòd sicut dicitur in glo.omnis vita infideliũ peccatum sit,sicut omnis vita fidelium est meritoria,inquantum ad dei gloriam ordinatur,secundum illud 1.Corin.10, Siue manducatis,siue bibitis, siue

An omnes actus infidelium sint peccata.

aliquid aliud facitis,omnia in gloriam dei facite.Sed dicendum est q̃ aliter se habet fidelis ad bonum, & infidelis ad malum.Nam in homine qui habet fidem formatã nihil est damnationis, vt suprà 8.dictũ est. Sed in homine infideli cum infidelitate est bonum naturæ . Et ideo cùm aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum finem,non peccat . Non tamen opus eius est meritorium, quia non est gratia informatum. Et hoc est quòd in glo.dicitur, Nihil bonum est sine summo bono.i.nullum bonum meritorium est sine gratia dei , & vbi deest agnitio vitæ æternæ & incommutabilis veritatis, quæ.s.est per fidem,falsa virtus est in optimis moribus,inquantũ.s.non refertur ad fidem beatitudinis æternæ.Cùm verò homo infidelis aliquid agit ex eo q̃ infidelis est,manifestum est q̃ peccat. Vnde in glo.dicitur,Opus omne quod non est ex fide,peccatum est: sic est intelligendum,Omne quod est contra fidem vel

contra conscientiam, peccatum est, & si ex genere suo bonum esse videatur , puta si paganus ad honorem suorum deorum virginitatem seruet,vel eleemosynam det,hoc ipso peccat.Titum 1,Coinquinatis & infidelibus nihil mundum est,sed inquinatæ sunt eorum,& mens & conscientia. Caput 15.

Monet maiores sapportare infirmos , eos ãmouere in bonũ & tãdẽ se excusat cur Romanos non visitauerit corporaliter.

Debemus autem nos firmiores,imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque nestrum proximo suo placeat in bonum,ad ædificationem.Etenim Christus nõ sibi placuit,sed sicut scriptum est,Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. Quæcunque enim scripta sunt,ad nostram doctrinam scripta sunt,ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.Deus autem patientiæ & solatii det nobis idipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum,ut unanimes uno ore honorificetis deum & patrem domini nostri Iesu Christi . Propter quod suscipite inuicem,sicut & Christus suscepit uos in honorem dei . Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circũcisionis propter ueritatem dei ad confirmandas promissiones patrum : Gentes autem super omnia honorare deum ,sicut scriptum est . Propterea confitebor tibi in Gentibus domine,& nomini tuo cantabo. Et iterum dicit, Lætamini Gentes cum plebe eius. Et iterum,Laudate omnes Gẽtes dominũ,& magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias ait,Erit radix Iesse, & qui exurget regere Gẽtes,& in eum Gentes sperabunt. Deus autem spei repleat uos omni gaudio & pace in credendo, ut abundetis in spe & uirtute spiritus sancti.

¶ Suprà Apostolus docuit quòd maiores debent scãdala infirmorum vitare, hîc docet q̃ maiores debent etiam infirmitates minorũ sustinere.Et circa hoc duo facit.Primò proponit admonitionẽ.Secundò manifestat eam,ibi,[Vnusquisque vestrum,&c.]Ista admonitio duo continet, quorum primum pertinet ad exteriorem actum.Vnde dicit,Non solùm debemus scandala infirmorum vitare,sed etiam nos qui sumus firmiores in fide debemus sustinere imbecillitatẽ infirmorum.Sicut enim in materiali ædificio eligũtur aliqua firmiora ad sustinendũ totum ædificii põdus,quod ex fragiliori materia superponitur, sicut sunt fundamenta & columnæ,ita etiã in spirituali ecclesiæ ædificio,non solùm eligũtur,sed effulciũtur aliqui firmiores,vt sustineant pondus aliorũ.Vnde in Psal.dicitur,Ego cõfirmaui columnas eius.Et Gal.6,Alter alterius onera portate.Sustinent autẽ firmiores imbecillitates infirmorum,dum eorum defectus patienter ferũt,& pro posse subleuare nituntur.Secundũ autem pertinet ad interiorem intentionẽ. Vnde dicitur.Et nõ debemus nobis placere,ita.s.vt semper illud velimus impleri quod nobis placet,& quæ sunt nobis vtilia.1.Corinth. 10,Sicut & ego per omnia omnibus placeo. ¶ Deinde cùm dicit,[Vnusquisque vestrum,&c.] manifestat propositam admonitionẽ,& primò quantũ ad secundam partem. Secundò quantũ ad primã,ibi [Propter quod suscipite inuicem,&c.]Circa primũ duo facit.Primò exponit quod dixerat.Secundò rationẽ inducit ibi[Etenim Christus non sibi,&c.]Dicit ergo primò,Ita dictum est q̃ nos non debemus nobis placere,& hoc quidem est quia vnusquisque nostrum qui sumus firmiores debet placere proximo suo infirmo,i.conueniens nobis placentia,&c.Et ideo subdit,In bonũ.Similiter etiã non debemus intendere vt hominibus placeamus propter humanũ fauorem vel gloriã,cùm in Psal.dicatur, Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent.Sed ad honorẽ dei & vtilitatem proximorũ. Vnde subdit,Ad ædificationẽ.s.propter hoc q̃ aliorũ volũtati cõdescendẽtes ipsi ædificẽtur in fide & dilectione Christi. Suprà 14,Quæ ædificationis sunt inuicem,custodiamus. ¶ Deinde cùm dicit,[Etenim Christus,&c.]Assignat rationẽ eius quòd dixerat exẽplo Christi.Et primò proponit exẽplum Christi . Secũdò ostendit eius exemplum esse à nobis imitandum,ibi [Quæcunque scripta sunt,&c.] Tertiò subiungit orationẽ vt id implere possimus,ibi [Deus autem pacis, &c.)Circa primũ duo facit.Primò proponit exẽplum,dicens,Dictũ est q̃ non debemus nobis placere.s.secundum nostrã priuatam voluntatẽ.Etenim Christus qui est caput nostrũ,non sibi placuit dum elegit pati pro nostra salute,& ea quæ suæ propriæ voluntati erant contraria.s. naturali voluntati humanæ vt impleret diuinã quæ sibi & patri erat cõmunis,secundũ illud Mat.26,Non mea voluntas,sed tua fiat. Secũdò ad hoc authoritatẽ inducit,dicens,[Sed sicut scriptũ est in Psal. Jex persona Christi,dicentis ad patrẽ.O pater improperia Iudæorũ improperantiũ tibi.i.te blasphemantiũ per sua mala opera, & per hoc q̃ veritati tuæ doctrinæ cõtradicunt,ceciderunt super me,quia videlicet opprimere me voluerũt, quia voluntatem tuã eis proponebã,& eorum mala opera redarguebã.Io.15,Sed oderunt me & patrem meũ. Potest & hoc referri ad peccata totius humani generis,quia omnia peccata quodammodo sunt improperia dei,inquantũ per ea lex dei contẽnitur.Esa.1,Dereliquerunt dominũ,blasphemauerũt sanctũ Israel.Sic ergo improperia imperantiũ deo,ceciderũt super Christũ,inquantũ ipse pro peccatis omniũ mortuus est.Esa.53,Deus posuit in eo iniquitates omniũ nostrum.1.Pet.2,Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignũ. ¶ Deinde cũ dicit,[Quæcũque enim scripta sunt,&c.]ostendit q̃ hoc exẽplum Christi sit nobis imitandũ,dicẽs,Quæcunque enim scripta sunt in sacra scriptura,vel de Christo, vel de mẽbris eius, scripta sunt ad nostram doctrinam.Nulla enim necessitas fuit hæc scribere,nisi propter nos,vt ex his instruamur.2.Tim.3,Omnis doctrina diuinitus inspirata,vtilis est ad docendũ & eruditndũ,&c.Quid autem in scripturis ad nostram doctrinam cõtineatur,ostendit subdens,Vt per patientiã & consolationem scripturarũ.i.quas scripturæ continent.Cõtinetur enim in sacra scriptura patientia sanctorũ in malis sustinendis.Iaco.vlt.Patientiã Iob audistis.Continetur etiam in eis consolatio,quam deus eis exhibuit, secundum illud Psal.Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animã meam. Et 1.Pet.1.dicitur, Prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones,quod pertinet ad patientiam: & posteriores glorias, quod pertinet ad consolationem.Quem autem fructum ex hac doctrina suscipiamus,ostendit subdens,Spem habeamus. Per hoc enim quòd ex sacra scriptura instruimur eos qui patienter propter deum tribulationes sustinuerunt diuinitus consolatos fuisse,spem accepimus vt & ipsi consolemur si in ipsis fuerimus patientes. Iob 13,Et si occiderit me in ipso sperabo. ¶ Deinde cùm dicit,[Deus autem patientiæ,&c.]Quia videbatur nimis arduum vt purus homo posset exẽplum Christi imitari,secundum illud Eccles.2, Quid est homo vt sequi possit regem factorem suum?ideo adhibet orationis suffragium dicens,[Deus autẽ patientię,&c.] scilicet dator.Psal.Tu es patientia mea.[Et solatii]id est qui spirituale cõsolationẽ largitur. 2.Cor.1,Pater

Universidad de Deusto
Biblioteca

misericordiarum & deus totius consolationis det vobis, à quo est omne datum optimum, vt dicitur Iaco. 1,Id ipsum sapere in alterutrum,id est vt inuicem idem sapiatis,&c.2.Corinth.vlti.Idem sapite,pacem habete.Non quidem secundum consensum in peccatum,sed secũdum Iesum Christum,de quo dicitur Ephe. 2,Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Vt per hoc quòd idem sapitis vnanimes existentes per fidei & charitatis consensum,secundum illud Psal.secundum aliam literam,Qui habitare facit vnanimes in domo.Vno ore,id est vna oris confessione,quæ ex vnitate fidei procedit.1.Corinth.1,Idipsum dicatis omnes vt pro conformitate cordis & oris honorificetis deum omnium creatorem, idipsum etiam existentem patrem domini nostri Iesu Christi,per quem nos sibi in filios adoptauit.1.Reg.2,Qui honorificauerit me,honorificabo eum.Mala.1,Si ego pater,vbi est honor meus? ¶ Deinde cùm dicit,[Propter quod suscipite inuicem,]manifestat primam partem admonitionis.In qua dixerat quòd firmiores debent imbecillitatem infirmorum sustinere.Et circa hoc duo facit.Primò resumit admonitionem.Secundò inducit rationẽ exemplo Christi,ibi[Sicut & Christus,&c.]Tertiò subiungit orationem,ibi [Deus autem spei,&c.] Dicit ergo primò,propter quod,id est quia ea quæ scripta sunt ad nostram doctrinam ordinãtur,scilicet exẽpla Christi & aliorum sanctorum.Consequenter suscipite inuicem secundm charitatis affectum, vt scilicet vnus sustineat ea quæ sunt alterius,sicut & vult se sustineri quantum charitas permittit,& vnus alium etiã suscipiat adiuuandum & promouendum.Suprà 14,Infirmum in fide suscipite. ¶ Deinde cùm dicit,[Sicut & Christus suscepit vos,&c.]assignat rationem exemplo Christi.Et primò ponit eius exemplum, dicens,Sicut & Christus suscepit vos,scilicet in sua protectione & cura.Esa.42,Ecce seruus meus suscipiã eum. Luc.1,Suscepit Israel puerum suum,recordatus misericordiæ suæ.Et hoc in honorem dei,in quem omnia referebat. Ioan.8,Honorifico patrem meum,& vos inhonorastis me.Ex quo datur intelligi quòd nos inuicem debemus suscipere in his quæ pertinent ad honorem dei. Secundò,ibi[Dico enim Christum,&c.] manifestat quod dixerat.Et primò quantum quidem ad Iudæos. Secundò quantũ ad Gentiles,ibi[Gentes autẽ,&c.] Dicit ergo primò, Dictum est quòd Christus vos susceepit qui estis congregati in vnitate fidei ex Iudæis & Gentibus.Et hoc patet quantum ad vtrosque.Dico ergo Christum ministrum fuisse circuncisionis. Est enim ipse actor fidei quantũ ad omnes,secundum illud Heb.12,Aspicientes in actorẽ fidei,&c. Sed in propria persona non exhibuit seipsum nisi Iudęis,secundum illud Matth.15,Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel.Esa.65,Non audietur vox eius foris.Et hoc quidem propter veritatem dei,vt scilicet veritas dei promittentis comprobaretur.Suprà 3,Est autem deus verax.Vnde subdit,Ad confirmãdas promissiones patrũ.i.vt per hoc implerẽtur promissiones patribus factæ.Luc.1,Erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui.Sicut locutus est per os sanctorũ.2.Cor.1,Quotquot sunt promissiones dei in illo est. ¶ Deinde cùm dicit,[Gentes autẽ,&c.]ostendit etiã Gẽtes susceptas à Christo.Et primò proponit quod intẽdit.Secundò cõfirmat per authoritatẽ,ibi [Sicut scriptũ est,&c.]Dicit ergo,ita dictũ est,ꝙ Christus susceepit Iudæos propter veritatẽ dei,vt promissiones patrum implerẽtur, Gentibus autem non erant promissiones factæ.Vnde hoc non habet locũ,quantũ ad Gentiles, sed sunt propter misericordiã suscepti. Et hoc est quòd dicit,Gentes autem debent honorare deum super misericordia eis exhibita perChristum, quia licet eis personaliter non prædicauerit, ad eos tamẽ discipulos suos misit, qui in Gentibus ministerii exercuerunt,sicut ipse exercuerat in Iudæis,secundum illud Matt.vlti.Euntes docete omnes Gentes.Et de hac misericordia dicitur in Psal.Misericordia domini plena est terra.Luc.1,Misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum,&c.Sic ergo Apostolus cõuersionem Iudæorum attribuit veritati diuinæ,conuersionem Gentilium diuinæ misericordiæ. ¶ Cõtra quod videtur esse quod dicitur in Psal.Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Sed dicẽdum est quòd per hoc quod ascribit vocationem Iudæorũ diuinæ veritati,non excludit misericordiam,quia & Apostolus ex Iudæis natus,dicit. 1.Tim.1,Misericordiam consecutus sum. Et hoc ipsum misericordiæ fuit quòd deus patribus promissiones facit de apostolorũ salute. Similiter etiam per hoc quòd vocationem Gentium ascribit diuinæ misericordiæ,nõ excludit totaliter diuinam veritatem,quia hoc ipsum ad diuinam veritatem pertinebat, ꝙ propositum suũ de saluatione Gentium impleuit,quod ad Ephes.3.dicit Apostolus esse sacramentum abscõditum à seculis in deo.Sed aliquis modus veritatis,scilicet pro impletione promissorum,consideratur in vocatione Iudæorum,qui non considerabatur in vocatione Gentium,quibus promissiones non sunt factæ. ¶ Deinde cùm dicit,[Sicut scriptum est,&c.]confirmat quod dixerat de conuersione Gentium,per authoritatẽ.Licet enim Gentibus non fuerit repromissa vocatio ad fidẽ Christi,non tamen ex improuiso accidit,sed fuit prænuntiata vaticiniis prophetarum.Inducit autem quatuor authoritates,quarum prima continet gratiarum actiones Christi ad patrem,pro conuersione Gentium per ipsum facta.Vnde dicit,Sicut scriptum est in Psalm.ex persona Christi 17,Constitues me in caput Gentium,& ab insurgentibus in me,Iudæis exaltabis me. O deus pater ego Christus,confitebor tibi confessione gratiarum actionis in Gentibus,id est pro Gentium conuersione per me facta,& cantabo noua quadam mentis exultatione nomini tuo quod eis manifestum est, secundum illud Ioan.17,Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi. Vel aliter,Confitebor tibi in Gentibus,id est faciam quòd tibi Gentes confiteantur confessione fidei.Psal.Confiteantur tibi populi deus,confiteantur tibi populi omnes.Et nomini tuo cantabo.i. faciã ꝙ Gentes cantent tibi canticũ quod consistit in exultatione spiritus renouati.Psal.Cãtate domino canticũ nouũ,cantate domino omnis terra. Secunda authoritas cõtinet adunationẽ Gentiũ & Iudæorũ. Vndè subdit,Et iterũ dicit scriptura. Esa.35,Lætamini Gẽtes cũ plebe eius.i.simul cõmunẽ exultationẽ assumatis cũ Iudæis q olim erãt plebs eius.Esa.9,Lætabũtur corã te,sicut qui lætãtur in messe.Io.10,Fiet vnũ ouile & vnus pastor.Nostra autẽ litera habet.Lætamini cũ Ierusalẽ,& exultate in ea omnes qui diligitis eã. Tertia autẽ authoritas cõtinet deuotionẽ Gentiũ ad deũ.Vnde subdit,Et iterũ scriptũ est in Psal.Laudate omnes Gentes dominũ.s.eius bonitatem cõfitentes. Psal.A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomẽ domini.Et omnes populi,nõ solùm populus Iudæorũ magnificate cũ.i.credite magnũ.i.ꝙ sua magnitudine omnẽ laudem excedat.Eccle.43,Benedicẽtes dominũ exaltate illum quantum potestis: maior enim est omni laude. Mala.1, Ab ortu solis vsque ad occasum

Christus ideo dicitur minister circuncisionis, quia in propria prædicauit Iudæis circuncisus.

magnum est nomen meum in Gentibus.Quarta authoritas continet reuerentiam Gentium ad Christum. Vnde subditur,Et rursus Esaias ait 11,Erit radix Iesse.In quo prænuntiat Christi originem ex Dauid temine nascitur.Iesse nanque fuit pater Dauid.Dicit ergo,Erit radix Iesse ex cuius pullulatione Christus nascetur. Esaiæ 11,Egredietur virga de radice Iesse,& flos,&c. Vel Christus erit radix Iesse,quia licet ex Iesse processerit secundum carnis originem, tamen sua virtute Iesse sustentauit & gratiam ei influxit. Suprà 11, Non tu radicem portas,sed radix te. ¶ Deinde tangit Christi officium,subdens,[Et qui exurget]in tantã gratiæ excellentiam,vt posit regere Gentes eos diuino cultui subiugando,quod nullus antè eũ facere potuit.Psal.Dabo tibi gentes hæreditatem tuam.Reges eos in virga ferrea. Vltimò ponit deuotionem Gentium ad Christum,dicens,[In eum Gentes sperabunt,]vt scilicet per eum hæreditatem cælestis gloriæ consequantur.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. ¶ Deinde cùm dicit,[Deus autem spei,&c.]subiungit orationem,dicens,Dictum est quòd in Christum Gentes sperabunt. Deus autem spei, id est qui nobis hanc spem infundit,secundum illud Psal. Spes mea domine. Vel deus spei,id est in quo sperandum est,repleat vos omni gaudio,scilicet spirituali,quod est de deo. Nehem. 8,Gaudium enim domini est fortitudo vestra,per quam homo in seipso & ad deum & ad proximũ est beatus.Psal.Pax multa diligentibus legem tuam domine(In credendo,)quasi dicat,Vt cùm hoc quòd creditis,etiã pacem & gaudium habeatis,quæ quidem sunt charitatis effectus,secundum illud Gal.5,Fructus autem spiritus sunt charitas,gaudium,pax.Vnde patet quòd à deo qui est dator spei,optat eis vt cum fide habeant charitatem,per quam fides operatur,vt habetur Galat.5, Ne fides eorũ sit informis & mortua,quia fides sine operibus mortua est,vt dicitur Iaco.2, Et vt sic per plenitudinem harum virtutũ abundetis proficiendo de bono in melius,non solùm in spe, sed etiam in virtute spiritus sancti, id est in charitate quæ in cordibus nostris diffunditur per spiritum sanctum, vt suprà 5. dictum est. 2.Corinth.9, Potens est autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis.

Lectio 2.

Certus sum autẽ fratres mei & ego ipse de uobis,quoniã & ipsi pleni estis dilectione,repleti omni sciẽtia, ita ut possitis alterutrũ monere. Audacius autẽ scripsi uobis fratres ex parte,tanquã in memoriã uos reducens, propter gratiã quæ data est mihi à deo ut sim minister Christi Iesu in Gẽtibus sanctificãs euangeliũ dei,ut fiat oblatio Gẽtiũ accepta & sanctificata in spiritu sancto.Habeo igitur gloriã in Christo Iesu ad deũ. Non enim audeo aliquid loqui eorũ quæ per me nõ efficit Christus in obedientiã Gentiũ in uerbo & factis in uirtute signorũ & prodigiorũ, in uirtute spiritus sancti,ita ut ab Ierusalem per circuitũ usque ad Illiricũ repleuerim euangeliũ Christi.Sic autẽ prædicaui euangelium hoc,non ubi nominatus est Christus,ne super alienum fundamentum ædificarem,sed sicut scriptum est,Quoniã quibus non est annuntiatum de eo uidebunt: & qui non audierunt,de eo intelligent.

Secludit à præsuptione de his in qua Romanos instruxerat & reprehẽderat

¶ Postquam Apostolus generalibus admonitionibus Romanos instruxerat, hìc incipit eis quædam familiaria scribere.Et primò quædam pertinentia ad seipsum.Secundò quædam pertinentia ad alios.16.cap.ibi [Cõmendo autem vobis Pphœben,&c.] Circa primum tria facit. Primò excusat præsumptionem de hoc quòd eos instruxerat & reprehenderat.Secundò excusat suam tarditatem circa visitationẽ eorum,ibi[Propter quod plurimum impediar.]Tertiò petit suffragia orationum ipsorum,ibi[Obsecro autem vos fratres &c.]Et circa primum duo facit.Primò excludit oppositam causam instruendi & arguendi eos.Secundò assignat veram causam,ibi[Audacius enim scripsi vobis fratres ex parte,&c.]Circa primum considerandum est quòd aliquis posset credere Apostolum ideo scripsisse Romanis, quia æstimaret illum esse apud Romanos qui posset instruere & corrigere. Sed hoc ipse excludit, dicens, Certus sum enim fratres mei per ea quæ de vobis audiui quoniam idonei estis ad admonendum qui inter vos admonitione indigent. Ad hoc autem vt aliquis rectè admoneat,duo requiruntur,quorum primum est,vt non ex odio vel ira, sed ex dilectione moneat,secundum illud Psalm.Corripiet me iustus in misericordia. Et Galat.6, Vos qui spirituales estis,instruite huiusmodi in spiritu lenitatis. Et quantum ad hoc dicit, quoniam & ipsi pleni estis dilectione.Ezechielis 10,Imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter cherubin,qui est ignis charitatis. Secundò requiritur scientia veritatis,eo quòd quidam habent zelum dei in corrigendo,sed non secundum scientiam,vt suprà decimo dictum est.Et ideo subdit,Repleti omni scientia,scilicet humana & diuina,& veteris & nouæ legis.1.Corinth.1,In omnibus diuites facti estis in illo in omni verbo & in omni sciẽtia.Et ex hoc concludit sic, ita vt possitis conuenienter propter dilectionem & scientiam alterutrum monere. Quia enim in multis offendimus omnes,vt dicitur Iaco.3,Oportet vt inuicem moneamus.quia vt dicitur Eccles. 17,Vnicuique mandauit deus de proximo suo. ¶ Deinde cùm dicit,[Audacius,&c]assignat veram causam quare eos admonuerat & correxerat. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit quòd hoc pertinebat ad authoritatẽ apostolatus sibi cõmissam.Secũdò ostendit qualiter hac potestate vsus fuerit,ibi[Habeo igitur gloriã,&c.] Dicit ergo, Audacius autẽ.i.securius, scripsi vobis errores & defectus vestros arguendo, quod quidem ad audaciæ præsumptionem posset ascribi,propter hoc quòd offensionẽ vestram non timui. Iob 39,Audacter in occursum pergit armatis.Sed hæc præsumptio excusatur ex tribus.Primò quidẽ ex conditione eorũ quibus scribebat, quia & si inter Romanos essent aliqui respectu quorũ talis reprehẽsio audax & præsumptuosa videretur,erant tamen aliqui qui indigebant dura reprehensione propter contentionum insolentiã.Titum 1,Increpa illos durè. Et hoc est ꝙ dicit,Ex parte,quasi dicat,Non videtur mea scriptura esse audax quantum ad omnes vos,sed quantum ad partem aliquã vestrum.Vel potest intelligi ex parte epistolæ in qua eos reprehendit.Potest intelligi etiam ex parte ecclesiæ,quæ scilicet mecum est. Secũdò excusatur prædicta audacia ex intentione Apostoli.Non enim scripsit eis tanquam instruens ignorantes,sed in memoriam eos reducens cognitorum.Et hoc est quòd subdit,Tanquã in memoriam vos reducens quasi oblitos eorum quæ sciebatis, sicut & Philip.4.dicitur, Occupati autem eratis. Hebr.10, Rememoramini pristinos dies in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum.Tertiò excusatur ex authoritate Apostoli quæ hoc requirebat.Vnde subdit,Per gratiam,scilicet Apostolatus mihi commissi.1.Corint. 15,Gratia dei sum id quod sum. Huius autẽ gratiæ, primò describit authoritatẽ, cùm dicit, [Quæ data est mihi à deo.]quasi diceret,Non ab hominibus.Galatas primò,Paulus apostolus non ab hominibus,neque

Ad rectè admonẽdũ duo exiguntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

per hominẽ. Secundò specificat istam gratiã,cùm dicit,[Vt sim minister Christi Iesu in Gentibus].i.vt sit uiam Christo in Gentiũ cõuersione.1.Cor.4,Sic nos existimet homo vt ministros Christi. Suprà 1,Quãdiu sum Gentiũ Apostolus,ministeriũ meum honorificabo.Tertiò ostendit huius actũ,cùm dicit,[Sanctificans euangeliũ dei].i.sanctum esse ostẽdens,& verbo & opere bonæ cõuersationis & miraculorũ.Colos. 1,In verbo veritatis euangelii quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est & fructificat & crescit. Prouer.8,Recti sunt sermones mei. Quartò ponit finẽ huius gratiæ,cùm dicit, [Vt fiat oblatio Gentium] id est Gentes per meum ministeriũ conuersæ.In quo quasi quoddam sacrificiũ & oblationẽ deo obtuli,secundum illud Philip.2,Et si immolor super sacrificiũ & obsequiũ fidei vestræ,gaudeo & congratulor omnibus vobis.Fiat accepta.s.deo per rectitudinem.Psal.Tunc acceptabis sacrificiũ iustitiæ,oblationes & holocausta.Et sanctificat in spiritu sancto.i.per charitatem & alia spiritus sancti dona.1.Corint.6,Sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi,& in spiritu dei nostri. ¶Deinde cùm dicit, [Habeo igitur gloriam,&c.]ostendit quomodò authoritate apostolica fuerat vsus. Et primò ponit fructum quem fecit. Secundò ostendit huius fructus magnitudinem,ibi[Ita vt,&c.] Tertiò ostẽdit difficultatem,ibi[Sic autem prædicaui,&c.]Circa primum tria facit.Primò dat gloriã deo de fructu quam fecit,dicẽs,Igitur quia talem gratiã accepi, & diligenter executus sum id ad quod mihi hæc gratia data est, habeo gloriã sicut fidelis minister.1.Corint.9,Melius est mihi mori q̃ vt gloriam meam quis euacuet.Sed hanc gloriam non mihi principaliter attribuo,sed eam habeo in Christo Iesu.i.per Iesum Christũ,cuius virtute fructificare potui. Ioã 15,Sine me nihil potestis facere.Et quia ipsi omnia tradita sunt à patre,vt dicitur Matth.11, Et pater in eo manens,ipse facit opera.Ioan.14,Ideo vlterius hanc gloriam refert ad patrem,dicens,Ad deum,scilicet pãtrem.Psal.Non nobis domine non nobis,sed nomini tuo da gloriam. Assignat autem rationem eius quod dixerat subdens,Non enim audeo loqui aliquid eorum quæ per me non effecit Christus,quasi dicat, Nihil referam de fructu per me facto,q̃ per me factum non sit.Alioquin gloriam non haberem apud deum,& si apud homines.Quæ quidem refero non tãquam per me principaliter facta, sed sicut quæ per me Christus fecit.Et ideo hanc gloriam dixi me habere in Christo Iesu.Esa.26,Omnia opera nostra operatus es in nobis.Secundò ponit ipsum fructum,dicens,Inobedientiam Gentiũ,quasi dicat, Gloria mea hæc est, pro eo quod feci Gentes fidei obedire. Suprà 1,Ad obediendum fidei in omnibus Gentibus. Psal.In auditu auris obeduit mihi. Tertiò ostendit quomodo Gentes ad hanc obedientiam adduxerit. Quia autem suprà 10. dictum est,fides ex auditu,auditus autem per verbum Christi.Primò dicit in verbo,id est per verbum prædicationis fidei.Argumenta autem fidei prædicatæ,sunt bona conuersatio prædicantis,& quantum ad hoc subdit,Et factis,quasi scilicet per recta opera vos ad fidem allexi. Matth.5,Videant opera vestra,&c.Et opera miraculorum, quibus deus dat testimoniũ doctrinæ prædicatæ, secundum illud Marci vlti. Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.Vnde subdit,In virtute signorum,id est miraculorum minorum,puta sanationes egritudinum.Et prodigiorum.i. maiorũ miraculorum quæ ex sua magnitudine aliquid magni portendunt.i.ostendunt.Sed hoc totũ non sufficeret,nisi spiritus sanctus intus corda audiẽtiũ ad fidem cõmoueret. Vnde dicitur Act.10,quòd loquẽte Petro verba fidei,cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbũ.Et ideo subdit,In virtute spiritus sancti.Heb.2,Contestante deo signis & prodigijs & variis spiritus sancti distributionibus. ¶Deinde cùm dicit,[Ita vt ab Ierusalem]ostẽdit magnitudinem fructus ex multitudine locorum in quibus prædicauit, dicens, Ita vt incipiẽs ab Ierusalem,vbi in principio suæ conuersionis prædicauit in synagogis Iudæorũ,vt dicitur Act.9,Vt sic impleret quod dicitur Esa.2,De Syon exibit lex & verbũ domini de Ierusalem,vsque ad Illiricum, quod est mare Adriaticũ ex parte opposita Italiæ.Repleuerim euangelium Christi,id est omnia illa loca repleui prædicatione euangelii. Et ne aliquis intelligat q̃ solùm vadens per rectam viam à Ierusalem in Illiricum prædicauerit euangelium,addit,Per circuitum,quia.s.Gentibus circunquaque prædicauit & eas ad fidem cõuertit. Vnde sibi potest cõpetere quod dicitur Iob 38,Quis dedit vehementissimo imbri cursum? ¶Deinde cùm dicit,[Sic autem prædicaui.&c.]ostendit difficultatem hunc fructum faciendi. Difficile enim est omnino ignaros ad fidem conuertere. Primò igitur difficultatem se passum ostendit,dicens, Sic autem prædicaui euangelium non autem vbi nominatus est Christus,id est non apud illos qui nomen Christi audiuerant. Psal. Populus quem non cognoui seruiuit mihi.Esa.55,Ecce gentes quas nesciebas vocabis, & gentes quæ te non cognouerunt ad te current.Subdit autem rationem,dicens,Ne super alienum fundamentum ædificarem . Potest autem alienum fundamentum dupliciter intelligi.Vno modo doctrina hæretica, quæ est aliena à veræ fidei fundamento.Et sic hoc quòd dicit Ne,ponitur causaliter. Ea enim intentione Apostolus voluit prædicare illis,qui nomen Christi non audierant,ne si præuenti essent à doctrina pseudoapostolorum,difficilius esset eos ad veritatem reducere. Vnde Matth.7.dicitur,Stultus est qui ædificat domum suam super arenam,cui comparatur falsa doctrina.Alio modo per alienũ fundamentum potest intelligi doctrina veræ fidei ab aliis prædicata:& sic potest sumi ly,Ne,cõsecutiuè.Non enim vitauit Apostolus prædicare illis quibus antè fuerat ab aliis prædicatũ,sicut ipsis Romanis specialiter prædicauit quos prius Petrus instruxerat,sed eo prædicante illis qui nihil de Christo audierant,consecutum est, vt non ædificaret super alienum fundamẽtum sed ipse iaceret prima fidei fundamenta,secundum illud 1.Corinth.3,Vt sapiens architectus fundamentum posui. ¶Secundò ad hoc quòd dixerat,authoritatem inducit,dicens,[Sicut scriptum est.] Esaiæ 2, Quoniam quibus non est annuntiatum de eo,videbunt:& qui non audierunt,contemplati sunt. In quibus verbis propheta videtur prædicere,quoniam Gentiles excellentiori modo ad cognitionem dei essent peruenturi,quam Iudæi qui antè cognouerant. Ostendit ergo primò excellentiam quantum ad causam cognitionis, quæ scilicet duplex est, scilicet verba audita, & res visæ. Hi enim duo sensus sunt disciplinabiles. Iudæi ergo in notitiam mysteriorum Christi peruenerunt per verba annuntiata eis à prophetis. 1. Petri 1, Prophetæ quæ de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi,prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones & posteriores glorias . Sed Gentiles huiusmodi Christi mysteria iam realiter impleta vident, ideo dicitur, Quoniam Gentes, quibus non

Miracula & prodigia nõ sufficiũt inducere ad fidẽ sine spiritu sancto mouente.

Gẽtes peruenerunt in notitiã eorũ quæ sunt fidei modo nobiliori q̃ Iudæi.

est annunciatum per prophetas de eo.i.de Christo sicut fuit annunciatum Iudæis, videbunt res iam impletas.Luc.10,Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis,& non viderunt. Secundò ostendit excellentiam quantum ad modum cognoscendi, quia Iudæi ex annuntiatione prophetarũ solum auditum habebant.Abdiæ 1,Auditũ audiuimus à domino,& legatos ad Gentes misit. Sed Gentiles ex visione intellectum perceperũt.Vnde dicitur,Et Gentiles.s.qui antè non audierũt prænuntiari Christũ per prophetas, intelligent.s.fidei veritatem.Psalmista,Et nunc reges intelligite,&c. Lectio 3.

Quòd Romanos non dum viserit se excusat, ꝓmittens se eos visurũ, & fructũ apud eos facturum.

PRopter quod & impediebar plurimum uenire ad uos, & prohibitus sum usque adhuc.Nunc verò ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatẽ autem habẽs ueniẽdi ad uos ex multis iam præcedentibus annis: cùm in Hispaniam proficisci cepero,spero quòd præteriens uideam uos & à uobis deducar illuc, si uobis primũ ex parte fruitus fuero.Nunc igitur proficiscar in Ierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Ierusalem . Placuit enim eis & debitores sunt eorum . Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles,debent & in carnalibus ministrare eis.Hoc igitur cùm consummauero & ẽsignauero eis fructum hunc per uos,proficiscar in Hispaniam. Scio autem quoniam ueniens ad uos in abundantia benedictionis Christi ueniam. Obsecrò ergo uos fratres per dominum nostrum Iesum Christum & charitatem sancti spiritus,ut adiuuetis me in orationibus uestris pro me ad deum, ut liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, & obsequii mei oblatio accepta,fiat in Ierusalem sanctis,ut ueniam ad uos in gaudio per uoluntatem dei ut refrigerer uobiscum,Deus autem pacis sit cum omnibus uobis,Amen.

¶Postquam Apostolus se excusauit de præsumptione quæ ei potuisset ascribi,ex hoc quòd Romanos instruxerat & correxerat,hîc se excusat quòd eos visitare distulerat.Et circa hoc tria facit.Primò ponit impedimẽtum visitationis præteritum.Secundò ponit visitandi propositũ,ibi[Nunc verò vlterius,&c.]Tertiò promittit visitationis fructũ,ibi[Scio autẽ,&c.]Dicit ergo primò,Dictũ est,prædicaui euangeliũ per multa loca,in quibus Christus nõ fuerat nominatus,propter quod hactenus impediebar plurimũ ex huiusmodi occupatione venire ad vos.Et istud impedimentum vsque nũc durauit.Vnde subdit,Et prohibitus sum vsque adhuc. Quod quidẽ potest referri ad multitudinẽ occupationũ quas in aliis locis habuerat.Vel etiam ad diuinã prouidentiam per quam apostoli impediebantur ne peruenirent ad quosdam,& dirigebantur in salutem aliorum,secundum illud Act.16,Transeuntes Frigiam & Galathiæ regionẽ, vetati sumus à spiritu sancto loqui verbum in Asia. Vnde & suprà 1.dictum est, Sæpe proposui venire ad vos,& prohibitus sum vsque adhuc.Et hoc est quod dicitur Iob 37,De nubibus per quas prædicatores intelligũtur.Lustrant cuncta per eirenitũ quocunque eos voluntas gubernantis duxerit. ¶Deinde cùm dicit,[Nunc verò vlterius, &c.]manifestat propositũ suum de eorum visitatione. Et primò promittit eis suam visitationem.Secundò assignat causam quare oporteat eam differre,ibi[Nunc igitur proficiscar,&c.]Tertiò assignat eis visitationis terminũ,ibi[Hoc igitur cùm consummauero,&c.] Dicit ergo primò ita,Vsque modò sum prohibitus, nunc verò iam peragratis omnibus his locis vlterius non habens locum.i. necessitatem permanendi in his regionibus,in quibus iam per me fundata est fides,cupiditatẽ habens veniẽdi ad vos ex multis iam præcedentibus annis, secũdum illud suprà 1,Desidero enim videre vos,vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritalis cùm in Italiã proficisci cepero,quò.s.ire intẽdebat,vt etiã extremis terræ fundamẽta fidei collocaret,secundũ illud Esa.49,Dedi te in lucẽ Gentiũ,vt sis salus mea vsq; ad extremũ terræ.Spero q̃ præteriens videbo vos.Per quod dat intelligere q̃ nõ intẽdebat ad eos principaliter ire:quia reputabat eis sufficere doctrinã Petri,qui primus inter apostolos Romanis fidẽ prædicauit.Et quia tũc Romani dominabãtur in toto Occidẽte,eorũ auxilio & ducatu se sperabat in Hispaniã proficisci. Vnde subdit, Et à vobis deducar illuc.Intẽdebat tamen aliquã morã apud eos cõtrahere.Vnde subdit,Si vobis fruitus fuero.i.cõsolatus,secũdum illud quod suprà 1,dictũ est,Simul cõsolari in vobis:& hoc ex parte.s.tẽporis, quia per aliquod tẽpus intẽdebat eũ eis cõsolari.Sed cõtra est quod Aug.dicit in li.de doctrina Christiana,q̃ illis solis rebus fruẽdum est quæ nos beatos faciũt.s.patre,filio & spiritu sancto. Incõuenienter ergo dicit,se fruiturũ esse Romanis.Sed dicendũ est q̃ sicut Augustinus dicit ibidẽ, homine in se non esse fruendũ,sed in deo,secũdum illud ad Philem.Ita frater ego te fruar in domino,quod est delectari in homine propter deũ. Et sic intelligẽdum est quod dicit,Si fuero fruitus vobis.s.in deo. Vel q̃ dicit ex parte, potest referri ad bonos, quibus poterat frui in deo.Nã alia parte.s.malis nõ poterat frui,sed magis de eis dolere,sicut dicitur 2. Cor.8,Ne cũ venero humiliet me deus apud vos,& lugeã multos ex his qui antè peccauerũt. ¶Deinde cùm dicit,[Nũc igitur proficiscar] assignat rationem quare differebat visitationem. Et circa hoc tria facit. Primò ponit causam,dicens, Nunc igitur proficiscar, id est ideo non statim venio ad vos, quia proficiscor Ierusalem ministrare sanctis. ¶Circa quod sciendum est quòd legitur Actuum 4,Illi qui ex Iudæis à principio conuertebantur ad fidem,venditis possessionibus suis,de pretio communiter viuebant, quod cùm defecisset, maximè quadã magna fame imminẽte, vt legitur Act.11.discipuli, scilicet Christiani ex diuersis partibus mundi prout quisque habebat,proposuerunt singuli in ministeriam mittere habitãtibus in Iudæa fratribus,quod & fecerunt,mittentes ad seniores per manus Barnabæ & Sauli . Ministerium igitur sanctorum hîc dicit eleemosynam quam fidelibus Christi attulit in Ierusalem, secundum illud 1.Corinth.vlti. Quos probaueratis,hos mittam perferre gratiam vestram in Ierusalem,quòd si dignum fuerit vt & ego eam,mecũ ibunt. Secundò exponit quod dixerat de ministerio sanctorum, dicens, Probauerunt enim,id est approbauerunt Macedonia & Achaia,id est fideles vtriusque regionis per eum conuersi,collectionem aliquam facere,id est aliquam collectam in pauperes Christi.i.ad vsum pauperum qui sunt de numero sanctorum,secundum illud Eccles.12,Da iusto,& nõ recipias peccatorẽ. Qui sunt in Ierusalem in paupertate viuentes. 2.Corint. 9,De ministerio quod fit in sanctos ex abundanti,est mihi scribere vobis. Scio enim prõptum animum vestrũ,pro quo de vobis glorior apud Macedones. Tertiò assignat rationes dictorũ,quorũ prima est beneplacitum.Vnde dicit,Placuit enim illis.2.Corinth.9,Vnusquisque prout destinauit in corde suo non ex tristitia aut necessitate.Secũda causa est debitum.Vnde subdit,Et debitores sunt eorum.Suprà 13,Reddite omnibus debita.Rationem antè debiti assignat,dicens,Nam si Gentiles facti sunt participes bonorũ spiritua-

De collectis

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium quæ erant ſpecialiter eorum.i.Iudæorum,ſ.notitiæ diuinæ & promiſſionũ & gratiæ,ſecundũ illud ſuprà 9,Quorũ eſt adoptio filiorũ dei & gloria,&c.Et ſuprà 11,Socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es. Sunt etiã facti participes ſpiritualiũ eorum per hoc q̃ illi prædicatores eis miſerunt,debẽt & in carnalibus miniſtrare eis,ſecundũ illud Eccle.14,In diuiſione ſortis da & accipe. Et Pſalmiſta,Sumite pſalmũ.i.ſpiritualia,& date tympanũ.i.temporalia. Et ex hoc ſumitur argumẽtum q̃ debentur ſumptus, non ſolùm illis qui prædicant,ſed etiam qui prædicatores mittunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Hoc igitur cũ,&c.]præfigit terminum quò ad eos ſit venturus,dicẽs,Hoc igitur cũ conſummauero.ſ.miniſterũ ſanctorum & aſsignauero eis fructũ hunc.i.eleemoſynã Gentilium,quæ eſt quidam fructus conuerſionis eorum.Oſee 10,Vitis frondoſa Iſrael fructus eſt ei adæquatus.Proficiſcar per vos in Hiſpaniã,ſed videtur hîc Apoſtolus falſum dicere,Nunquã enim in Hiſpaniã fuiſſe legitur. In Ieruſalem enim captus fuit, & exinde Romã perlatus eſt in vinculis,vt habetur Act.vlti.Vbi eſt occiſus ſimul cum Petro.Dicunt ergo quidam q̃ ſicut dicitur Act.vlt. Cùm veniſſet Romam Paulus, permiſſum eſt ei manere ſibimet cum cuſtodiente ſe milite : & poſtea dicitur,quòd manſit biennio toto in ſuo conductu, & in illo ſpatio dicunt eum in Hſpaniam iuiſſe . Sed quia hoc certum non eſt,poteſt melius dici,quòd Apoſtolus falſum non dixit,quia proponebat ſe facturũ quod dicebat:& ſic verba eius erant intelligenda quaſi inſinuantia eius propoſitum,non autem futurum euentũ qui ei erat incertus,vnde non poterat hoc prædicare,niſi fortè ſub conditione quã Iacobus dicit apponendam Iac.4,Pro eo vt dicatis,ſi dominus voluerit,& ſi vixerimus, faciemus hoc aut illud.Et ſic etiã Apoſtolus ſe excuſat.2.Corinth.1. de hoc quòd ad eos non iuerat ſicut promiſerat,dicens, Cùm ergo volui nunquid leuitate vſus ſum,aut quæ cogito,ſecundum carnẽ cogito,vt ſit apud me eſt,& nõ. Et ſic ex hoc quòd ex iuſta cauſa prætermiſit facere quod promiſerat,ſe immunẽ dicit à leuitate, carnalitate & falſitate. Et ſic etiã ſoluit hoc Gelaſius papa,& habetur in decretis 22.q.2, Beatus,inquit,Paulus apoſtolus,nõ ideo,quod abſit,fefelliſſe credendũ eſt,aut ſibi extitiſſe contrarius, quoniam cũ ad Hiſpaniã ſe promiſiſſet iturũ diſpoſitione diuina maioribꝰ occupatus cauſis implere nõ potuit quod promiſit.Quantũ enim ipſius volũtatis interfuit,hoc pronuntiauit quod re vera voluiſſet efficere.Quantum verò ad diuini ſecreta conſilii,quæ vt homo non potuit,licet ſpiritu dei plenus agnoſceret,ſuperna prætermiſit diſpoſitione præuentus.Licet enim propheticum ſpiritum habuerit,tamen prophetis non omnia reuelantur,vt patet 4.Reg.4.vbi Heliſæus dixit,Anima eius in amaritudine eſt,& dominus celauit à me,& nõ indicauit mihi. ¶ Deinde cùm dicit,[Scio autem,&c.]prænuntiat eis fructum ſuæ viſitationis,dicens, Scio autem,ſcilicet ex fiducia diuinæ gratiæ,quoniam veniens ad vos in abundantia benedictionis Chriſti veniam, id eſt Chriſtus abundantius ſuam benedictionem dabit vobis in meo aduentu, de qua dicitur in Pſal. Etenim benedictionem dabit legiſlator,ibunt de virtute in virtutem. Et ſic Laban dixit ad Iacob Geneſ. 3, Experimento didici quòd benedixerit mihi deus propter te. ¶ Deinde cùm dicit,[Obſecro ergo,&c.] petit ab eis orationis ſuffragia & primo petit eorum orationes.ſecundò ipſe pro eis rogat,ibi[Deus pacis,&c.] Circa primum tria facit. Primò inducit eos ad orandum pro ſe ex tribus.Primò quidem ex ſuperna charitate,cùm dicit, [Obſecro vos ergo fratres.]Ad Philem. Propter charitatem autem magis obſecro . Secundò ex reuerentia Chriſti, cuius ipſe erat miniſter dicens,[Per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.]In quo omnes vnũ ſumus.vt ſuprà 12,dictũ eſt.Tertiò ex dono ſpiritus ſancti,quod eius miniſterio tradebatur.Vnde ſubdit,Per charitatẽ ſpiritus ſancti,quam ſpiritus ſanctus in cordibus noſtris diffundit,vt ſuprà 5.dictum eſt.Secũdò petit auxilium orationis eorum,dicens,Vt adiuuetis me in orationibus veſtris ad deum.ſ.pro me fuſis.Prou.18,Frater qui iuuatur à fratre quaſi ciuitas firma.Hoc autẽ vt glo.dicit, non ideo dicit Apoſtolus,quia ipſe minus mereatur q̃ alii minores,ſed ordinem ſequitur.Primò quidem vt ab eccleſia pro rectore ſuo fiat oratio,ſecundum illud 1.Timot.2,Obſecro igitur primò omnium fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes,gratiarum actiones,pro omnibus hominibus,pro regibus & omnibus qui ſunt in ſublimitate cõſtituti,&c.Secundò quia multi minimi dum congregantur vnanimes,magis merentur. Et ideo impoſsibile eſt vt multorum preces non impetrent. Matth.18, Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quancunque petierint,fiet illis à patre meo qui eſt in cælis. Tertiò vt dum multi orant, multi etiam gratias agant exaudiri,ſecundum illud 2.Cor.1,Adiuuantibus vobis in oratione pro nobis vt per multos gratiæ agantur deo. Tertiò ponit ea quæ vult ſibi impetrari,quorum primum pertinet ad hoſtes quos habebat in Iudæa. Vnde dicit,Vt liberer ab infidelibus qui ſunt in Iudæa,qui præcipuè Paulum impugnabãt & odiebãt, quia ſiducialiter prædicabat ceſſationem legalium . Act. 21, Audierunt de te quòd diſceſsionem doces à Moyſe, &c. Secundum pertinebat ad eos in quorum miniſteriũ ibat. Et hoc eſt quòd ſubdit, Et oblatio obſequii mei,id eſt eccleſia in qua eis miniſtro fiat accepta ſanctis qui ſunt in Ieruſalem,ſcilicet vt ex hac prouocentur ad gratias agendum deo,& ad orandum pro ipſis gentibus à quibus recipiunt.Eccle.31,Splendidum in panibus benedicent labia multorũ. Tertium pertinet ad ipſos quibus ſcribebat. Vnde ſubdit, Vt veniã ad vos in gaudio,& hoc per voluntatem dei,contra quam nihil agere volebat. Suprà 1,Obſecrans ſi quomodo proſperum iter habeam in voluntate dei veniendi ad vos,& refrigeret vobiſcum,id eſt vt ex veſtra præſentia refrigerium tribulationum mearum accipiam. ¶ Deinde cùm dicit[,Deus autem pacis,&c.]oſtendit quòd pro eis orat,dicens, Deus autem dator pacis ſit cum omnibus vobis,per hoc,ſcilicet quòd vos ad inuicem pacem habeatis.2.Corinth.vlti.Idipſum ſapite,& deus pacis & dilectionis erit vobiſcum. Subdit, Amen,id eſt fiat.Pſalmiſta,Et dicet omnis populus,Fat,fiat.

Autor f Hiſpaniã iuerat Paulus

Spiritũ propheticũ habuit Paulꝰ nõ bene certò ſciuit ſe iturũ in Hiſpaniam.

Totum hoc caput fermè eſt ſalutationũ, in mediotamẽ docet cauẽdũ ab illis qui diſſenſiones &

Caput 16.

COmmendo autem uobis vhœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio eccleſiæ quæ eſt Cheneris, ut eam ſuſcipiatis in domino dignè ſanctis, & aſsiſtatis ei in quocunque negotio ueſtri indiguerit . Etenim ipſa quoque aſtitit multis & mihiipſi. Salutate Priſcam & Aquilam adiutores meos in Chriſto Ieſu, qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt , quibus non ſolùm gratias ago , ſed & cunctæ eccleſiæ Gentium, & domeſticam eccleſiam eorum . Salutate Ephenetum dilectum mihi , qui eſt primitiuus eccleſiæ Aſiæ in Chriſto Ieſu.Salutate Mariam,quæ multum laborauit in uobis.Salutate Andronicum & Iuliam,cognatos & concaptiuos meos qui ſunt nobiles in apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto Ieſu . Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in do-

mino.Salutate Vrbanum adiutorem noſtrum in Chriſto Ieſu, & Stachin dilectum meum. Salutate Appellen probũ in Chriſto.Salutate eos qui ſunt ex Ariſtobeli domo Salutate Hierodionem cognatũ meum. Salutate eos qui ſunt ex Narciſci domo, qui ſunt in domino.Salutate Triphenam & Triphoſam,quæ laborant in domino.Salutate Perſidem chariſſimam quæ multum laborauit in domino.Salutate Rufum electum in domino & matrem eius & meã . Salutate Aſyncretum & Phlegontem,Hermen,Patrobam Hermam,& qui cùm eis ſunt fratres.Salutate Philologum & Iuliam Nereum & ſororem eius, & Olimpiadem, & omnes qui cùm eis ſunt ſanctos.Salutate inuicem in oſculo ſancto.Salutant uos omnes eccleſiæ Chriſti.

mala dogmata ſeminant cõtra doctrinam apoſtolicã quos dicit ſeruire ſuo vẽtri nõ dũ dicẽs eos decipere corda innocẽtiũ p ſuos dulces ſermones & ideo ab eis cauẽdũ inſtruit ne ſine ſanctæ obedientiæ tiã vbique prædicate macilã apponãt et tandẽ gratias agit deo interna cẽdo diuitũ euãgelii nũc reuelatũ eſt.

¶ Poſtquam Apoſtolus propoſuit fidelibus Romanis quibus ſcribebat quædam familiaria pertinentia ad ſuam perſonã,hîc ponit quædam familiaria pertinentia ad alios.Et circa hoc tria facit . Primò monet quid ad alios debeant facere.Secundò oſtendit quid alii ad eos agant,ibi,[Salutat vos,&c.] Tertiò epiſtolã finit in gratiarum actione,ibi,[Ei autẽ qui potens,&c.]Circa primum duo facit. Primò oſtendit quos debeãt ſalutare.Secundo oſtendit quos debeant vitare,ibi,[Rogo autẽ vos fratres. Circa primum mandat quaſdam perſonas ſalutari in ſpeciali.Secundò ponit in generali modũ ſalutationis,ibi,[Salutate inuicẽ,&c.] Tertiò ſalutat eos in cõmuni ex parte fidelium.ibi,[Salutant vos,&c.[Circa primũ loquitur de quadã muliere Corinthia quæ Romã ibat,quã eis recõmendat deſcribens eam primò ex nomine,dicens. Cõmendo autem vobis Phœben quæ licet eſſet deo deuota,non tamen erat tantæ authoritatis vt cõmendaticiis literis nõ egeret,ſicut ipſe de ſe dicit 2.Cor.3,Aut nunquid egemus ſicut quidã commendaticiis literis. Secũdò deſcribit eam ex fidei religione,dicens,Sororẽ noſtrã. Omnes enim mulieres fideles,ſorores vocãtur,ſicut & omnes viri fratres.Mat.23,Omnes vos fratres eſtis.Tertiò ex officio pietatis cùm dicit. Quæ eſt in miniſterio eccleſiæ quæ eſt Chẽcris portu Corinthiorũ vbi aliqui Chriſtiani erant cõgregati,quibus dicta mulier ſeruiebat,ſicut & de ipſo Chriſto Luc.8.dicitur quòd quædã mulieres miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Et de vidua eligenda dicitur 1.Timo.5, Si hoſpitio recepit,ſi pedes ſanctorũ lauit. ¶ Deinde dicit duo in quibus vult eam cõmendatam haberi,quorum primũ eſt vt honeſtè recipiantur.Et hoc eſt q̃ dicit, [Vt ſuſcipiatis eam in domino.]id eſt,propter amorẽ dei.Dignè ſanctis.i.ſecundum q̃ dignum eſt recipi ſanctos,ſecundũ illud Mat.10,Qui recipit iuſtũ in nomine iuſti,mercedem iuſti recipiet. Quidã libri habẽt dignè ſatis.i.cõuenienter,tamen litera nõ concordat cum Græco.Secundũ eſt,vt eam ſolicitè adiuuent.Vnde ſubdit.Vt aſſiſtatis ei.ſ.conſilium & auxiliũ ferendo in quocunq; negotio veſtri indiguerit. Habebat enim fortè aliquid ſi dicar,Non intromitatis vos de negotiis alienis. ¶ Sed dicendum eſt q̃ aſsiſtere negotiis alienis contingit dupliciter.Vno modo ſeculariter.i.propter fauorẽ hominum vel lucra,& hoc nõ conuenit ſeruis dei. 2, Timo.2,Nemo militans deo implicat ſe negotiis ſecularibus. Aliomodo aſsiſtit aliquis negotiis alienis ex pietate,putã in auxiliũ indigentium & miſerorũ,& hoc eſt religioſum,ſecundũ illud Iac.1,Religio mũda & immaculata apud deum & patrẽ hæc eſt:viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorũ. Et hoc modo Apoſtolus hic loquitur.Vltimò autẽ oſtẽdit Apoſtolus meritũ eius quare hoc ſibi debeatur,dicens,Et enim ipſa quoq; multis aſtitit & mihiipſi.Eſa.3,Dicite iuſto quoniã bene retributio enim manuũ eius fiet ei. Matt.5, Beati miſericordes:quoniã ipſi miſericordiã conſequentur. ¶ Deinde mãdat ſalutari quaſdã alias perſonas ſibi cõiunctas,dicens,[Salutate Priſcam & Aquilam]qui erat vir Priſce,ſed mulierẽ præponit fortè ꝓpter maiorem fidei deuotionẽ.Adiutores meos in Chriſto Ieſu.i.in fide Chriſti prædicanda.Apud enim eos Corinthi hoſpitabãtur,vt habetur Act.18,Qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerũt.i. ſeipſos mortis periculo expoſuerũt pro vita mea cõſeruanda,quod eſt indiciũ maximæ charitatis.Io.15,Maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet vt animã ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Hoc autẽ videtur factum fuiſſe Corinthi vbi Paulus perſecutionẽ eſt paſſus ſicut habetur Act.18. ¶ Vel fortè melius dicendũ eſt q̃ alii ſe periculo pro Apoſtolo expoſuerunt.Nam illud quod legtur Act.18.Factũ fuit quando Priſca & Aquila de Roma recedẽtes Corinthum venerũt,vt ibidem dicitur.Sed hoc ſcribebat Apoſtolus quãdo adhuc eſtimabat eos eſſe Romæ:vita autẽ Apoſtoli non tam ſibi q̃ aliis neceſſaria erat,ſecundũ illud Phil.1,Permanere autẽ in carne neceſſarium propter vos.Et ideò ſubdit,Quibus nõ ſolùm ego gratias ago,ſed & cunctę eccleſię Gentiũ:quarum ſum Apoſtolus & doctor.1.Timi.2,Doctor Gentiũ in fide & veritate.Et etiã ſalutate domeſticã eorũ eccleſiam.Habebãt enim in domo ſua multos fideles congregatos. ¶ Deinde vult aliũ ſalutari ſibi dilectione coniunctũ,dicens,[Salutate Ephenetum dilectũ mihi qui eſt primitiuus Aſiæ in Chriſto.] Primus enim in tota Aſia fuit ad fidẽ Chriſti cõuerſus quod erat ei ad magnã dignitatẽ.Heb.12.Acceſsiſtis ad eccleſiam primitiuorum qui cõſcripti ſunt in cælis.Tunc autẽ erat Romæ. ¶ Deinde dicit,Salutate Mariã quę multũ laborauit in vobis]ad hoc vt eos ad concordiã reuocaret,quę cùm hoc facere non poſſet,ſignificauit Apoſtolo.Sap.3,Bonorum laborũ glorioſus eſt fructus. ¶ Deinde dicit,[Salutate Andronicum & Iuliam]quos primò deſcribit ex genere,cùm dicit,[Cognatos meos]In quo oſtẽdit eos fuiſſe Iudæos,de quibus ſuprà 9, Qui ſunt cognati mei ſecundũ carnem.Secũdò ex paſsione pro Chriſto ſuſcepta, dicens. [Et concaptiuos meos.]Fuerãt enim aliquãdo cum Apoſtolo Chriſti incarcerati. 2.Cor.11,In carceribus abundãtius:tertiò ex authoritate cùm dicit,[Qui ſunt nobiles in apoſtolis].i.nobiles inter prædicatores,ſecundũ illud Prou. vlt.Nobiles in portis vir eius.Quarto ex tẽpore cùm dicit,[Et ante me fuerũt I Chriſto Ieſu.]Prius eñ fuerunt cõuerſi q̃ ipſe Apoſtolus:& ex hoc eis maior reuerentia debebatur.1.Tim.5, Seniorem ne increpaueris ſed obſecra ut patrem. ¶ Deinde dicit,[Salutate Ampliatum dilectũ meũ in dommo].ſ.dilectione charitatis quæ eſt in Chriſto.Phil.1, Teſtis mihi eſt deus quomodo cupiã omnes vos eſſe in viſceribus Chriſti. ¶ Deinde dicit,[Salutate Vrbanum adiutorẽ noſtrum in Chriſto].ſ.in prædicatione fidei.Prouer.18, Frater qui adiuuatur à fratre,&c.[Et Stachin dilectum meum] quos coniungit:quia fortè ſimul habitabãt vel aliqua alia neceſsitudine erant coniuncti. ¶ Deinde dicit,[Salutate Appellen probum in Chriſto],i.approbatum in Chriſto fortè per aliquas tribulationes. Iob 23, Probauit me quaſi aurum q̃ per ignem tranſit, ¶ Deinde cũ dicit, [Salutate omnes qui ſunt ex domo].i.ex familia Ariſtoboli in cuius domo multi fideles erant congregati quem nũ ſalutat:quia fortè ex aliqua cauſa erat abſens. ¶ Deinde dicit,[Salutate Hero-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dionem cognatum meum]qui ex hoc ipso dicitur fuisse Iudæus. ¶Deinde dicit,[Salutate omnes qui sunt ex domo Narcisci qui dicitur fuisse presbiter & peregrinabatur per deserta loca vt fideles Christi confortaret. Vnde quia tunc eum absentem nouerat esse Apostolus nō mandat eum salutari,sed familiā eius. Erant tamen in eius familia aliqui infideles,& ideo ad diſeretionē subdit.Qui sunt in domino,qūia solos fideles salutari mandat.2.Io.1,Si quis venit ad vos & hanc doctrinā non affert,nolite recipere eum in domū, nec aue dixeritis ei. ¶Deinde dicit,[Salutate Thiphenam & Triphosam quæ laborauerūt in domino].i.in ministerio sanctorū,quod dominus sibi reputat fieri,ſecundū illudMat.25,Quòd vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. ¶Deinde dicit,[Salutate Persidā charisimā meam] quā.ſ.Apostolus propter eius deuotione specialiter diligebat.Vnde subdit[Quæ multum laborauit in domino].ſ. exhortando alios & ministrando sanctis,& etiā in paupertate & aliis spiritualib⁹ laboribus.2.Cor.11,In laboribus,in ieiuniis,in vigiliis, &c. ¶Deinde dicit[Salutate Rufum electum in domino]. i.in gratia Christi Ephe.1, Elegit nos in ipso antè mundi cōstitutionem.Et matrem eius.ſ.carne,& meā quia fuit eius mater beneficio.Aliquādo enim seruierat Apostolo,licet tunc Romæ non esset.1.Tim.5,Anus vt matres,iuuenculas vt sorores in omni castitate. ¶Deinde dicit[Salutate Asineretum,Hermā, Patrobam, Hermen, & qui cum eis sunt fratres] quos simul salutat : quia simul concorditer habitabant.Psalm. Qui habitare facit vnius moris in domo. ¶Deinde dicit[Salutate Philologum & IuliamMereum & sororē eius Olimpiadem & omnes qui cū eis sunt sanctos] id est,in fide Christi sanctificatos.1.Cor.1,Abluti estis & sanctificati estis. ¶Deinde ostendit modum quo se generaliter salutēt,dicens,Salutate inuicem in osculo sancto,quod dicitur ad differentiā osculi libidinosi, de quo dicitur Prouer.7,Apprehensum deosculatur iuuenem.Et etiā dolosi de quo dicitur Prouer.27, Meliora sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta oscula inimici.Osculum autē sanctū est quod in signū sanctæ trinitatis datur.Can.1,Osculetur me osculo oris sui.Exinde autē mos in ecclesia inoleuit vt fideles inter missarum solemnia inuicem dent oscula pacis. ¶Deinde salutat eos ex parte aliarum ecclesiarū, dicens, Salutant vos omnes ecclesiæ Christi.i.in nomine & fide Christi congregatæ, quia omnes vestrā salutem optāt & pro vobis orant.Iaco.vlt.Orate pro inuicem,vt saluemini. Lectio 2.

Docet fugiendos falsos ꝓdicatores declarando eorū conditionē, bonorū laudādo obedientiā & de illa gaudet eos monet, pro eis orat,gratiæ deo agit,salutatiōes cōmunat,de euāgelio loquitur quod dictū est.

Rogo autem uos fratres,ut obseruetis eos qui dissensiones,& offendicula præter doctrinā quam uos didicistis faciunt,& declinate ab illis.Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt,sed suo uētri,& per dulces sermones,& benedictiones seducunt corda innocentium.Vestra enim obedientia in omni loco diuulgata est.Gaudeo igitur in uobis,sed uolo uos sapientes esse in bono,& simplices in malo.Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus uestris nelociter.Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum.Salutat uos Timothæus adiutor meus,& Lucius,& Iason.& Sosipater cognati mei.Saluto uos ego Tertius qui scripsi epistolā in domino.Salutat uos Caius hospes meus,& uniuersa ecclesia.Salutat uos Erastus.Archarius ciuitatis,& Quartus frater.Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus uobis,Amen.Ei autem qui potēs est uos confirmare iuxta euangeliū meum & prædicationē Iesu Christi secundum reuelationem mysteriū temporibus æternis taciti,quod nunc patefactum est per scripturas prophetarū secundum præceptum æterni dei ad obeditionem fidei,in cunctis gentibus cogniti sōli sapienti deo per Iesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

¶Postq̄ Apostolus mandauit quos salutarent, hic ostendit eis quos debeāt vitare. Et circa hoc tria facit. Primò docet quos debeant vitare.Secundò rationē assignat,ibi, [Huiusmodi enim,&c.] Tertiò promittit eis diuinum auxiliū ad hoc implendum,ibi,[Deus autē pacis,&c.] Et quia illi quos vitari volebat fraudulēter incedebant decipientes sub specie pietatis,ſecundū illud Mat.7,Veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinſecus autē sunt lupi rapaces.Ideò primò inducit eos ad cautelam habendā,dicens, Rogo autem vos fratres,vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinā quā vos didicistis,faciunt. Vbi primò cōsiderandum est q̄ obseruare,nihil aliud est q̄ diligenter considerare,quod quidem quandoq; in bono sumitur,quandoq; in malo.In malo quidē sumitur,quando aliquis diligenter considerat conditionē & processum alicuius ad nocendū,ſecūdum illud Psal.Obseruabit peccator iustum,& stridebit super eū dentibus suis.Et Luc.14.dicitur,Et ipsi obseruabant eū,in bono autem accipitur.Vno modo quando quis cōsiderat præcepta dei ad faciēdum.Exo.23,Obserua igitur &audi vocem eius.Alio modo quādo diligenter considerat bonos ad imitādum,ſecundū illud Phil.3,Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formā nostram.Tertiò obseruantur mali ad cauendū,& ita accipitur hīc. Erant enim quidā ad fidem conuersi qui prædicabant legalia esse obseruanda,& ex hoc primò quidem in ecclesia sequebātur dissensiones & sectæ,dum quidā eorum errori adhærerent,alii verò in vera fide persisterēt. Galat.5,Dissensiones,sectæ,&c.Secundò sequebātur offendicula & scandala,de quibus suprà 14.actū est dum quidā alios iudicarent,& alii alios spernerēt quid dissensiones & offendicula faciūt.Esa.57, Aufferte offendicula de medio populi mei.Dicit autē præter doctrinā quā vos didicistis à veris Christi apostolis,vt ostēdat q̄ huiusmodi dissensiones & scandala ex falsitate doctrinæ proueniebāt.Gala.1,Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis,anathema sit.Secundò monet vt cogniti vitētur,dicens,Et declinate ab illis.i.eorum doctrinam & consortia fugiatis. Psal. Declinate à me maligni & scrutabor mandata dei mei. ¶Deinde cùm dicit,[Huiusmodi enim,&c.]assignat eius q̄ dixerat duas rationes,quarum prima sumitur ex parte eorū quos vult vitari.Et primò describit eorum intentionē,dicens,Huiusmodi enim homines non seruiunt Christo domino,ſed suo vētri.Non enim prædicabant propter gloriam Christi,ſed propter quæstum vt suū ventrem implerēt.Phil.3,Multi ambulant quos sæpe dicebā vobis,nunc autem & flens dico inimicos crucis Christi,quorum deus vēter est.Secundò describit eorū deceptionem,dicens,Et per dulces sermones seducūt corda innocentium.i.simplicium& imperitorū.Prouer.14, Innocēs credit omni verbo.Per dulces sermones,in quibus sanctitatem prætendunt,ſecundū illud Psal.Qui loquuntur pacem cum proximo suo,mala autem in cordibus eorū. Et benedictiones quibus.ſ.benedicūt & adulātur illis qui eos sequūtur.Esa.3,Populè meus qui beatū te dicunt,ipsi te decipiunt.Mala.2.Maledicam benedictionibus vestris.Secundam rationē assignat ex conditione Romanorum qui faciles se exhibebant ad sequendū bonū & malū.Vnde primò cōmendat eos de facilitate ad bonū,dicens, Vestra enim obediētia qua de facili obe-

distis,in omni loco diuulgata est propter dominiū quod tūc Romani obtinebāt super alias nationes.Vnde quod à Romanis fiebat de facili diuulgabatur ad alios.suprà 1,Fides vestra in vniuerso mundo annuntiatur.Gaudeo igitur in vobis,quia.ſ.fidei obedistis,& hoc in charitate,de qua dicitur 1. Cor. 13, Quod non gaudet super iniquitate,congaudet autē veritati.Secundò reddit eos cautos contrà malum,dicens.Sed volo vos esse sapiētes in bono,vt.ſ.ei quod bonū est inhæreatis.1.Thess.vlt.Quod bonū est tenete.Et simplices in malo,ne.ſ.per aliquam simplicitatē declinetis ad malum.Vt talis sit vobis simplicitas,q̄ nullum decipiatis in malū.Mat.10,Estote prudentes sicut serpētes,& simplices sicut colūbæ. Econuerso, de quibusdam dicitur Hie.4,Sapientes sunt vt faciant mala,bene autem facere nesciūt. ¶Deinde cùm dicit,[Deus autem pacis,&c.]promittit eis diuinū auxilium contrà huiusmodi deceptores.Et primò ponitur promissio cùm dicit,[Deus autē pacis].ſ.actor qui dissensiones odit quas isti faciūt.Conteret Sathanā i.diabolum qui per istos pseudoapostolos vos decipere conatur sub pedibus vestris,quia.ſ. per vestram sapiētiam eum vincetis.Et hoc fiet velociter.ſ.in aduentu meo.Luc.10,Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones & omnē virtutem inimici.Mal.vlt.Calcabitis impios cū fuerint sicut cinis sub planta pedum vestrorū.Secundò ponitur oratio ad hoc obtinendū cùm dicit, Gratia domini nostri Iesu Christi sit vobiscum,quæ.ſ.sufficit ad vos tuendos.2.Cor.12,Sufficit tibi gratia mea. ¶Deinde cùm dicit,[Salutat vos,&c.]Salutat eos ex parte aliorū,dicens,Salutat vos Timothæus adiutor meus.ſ.in prædicatione euangelu.1.Cor.4,Misi ad vos Timothæū qui est filius meus charisimus & fidelis,&c. Addit autem & Lucius Iason & Sosipater & cognati mei qui Iudei erant.ſ.vos salutant.Erat autē quidam notarius Pauli nomine Tertius cui Paulus concesit vt ex sua persona Romanos ſalutaret.Vnde subditur. Ego Tertius qui scripsi hanc epistolam,saluto vos in domino. ¶Deinde dicit,[Salutat vos Caius hospes]cui scribitur Ioannis tertia canonica,in qua cōmēdatur de charitate quā exhibebat sanctis.Et vniuersa ecclesia.ſ.quæ erat in domo eius congregata,vel quæ erat in illa prouincia. ¶Deinde dicit, [Salutat vos Erastus Archarius ciuitatis, qui.ſ.custodiebat arcam cōmunem.i.cōmunes reditus ciuitatis,& quidā frater.i.fidelis, nomine Quartus. ¶Deinde salutat eos ex parte sua,dicens,Gratia domini nostri Iesu Christi sit cum omnibus vobis,Amē. Et finit epistolam cum gratiarū actione,dicens,Ei,autem.ſ.deo qui est trinitas qui potens est vos cōfirmare.1.Petr.vlt.Modicum passos ipse perficiet,cōfirmabit solidabitq;.Et hoc in fide quæ est iuxta euangeliū i.ſecundū euangeliū quod ego prædico.1.Cor.15,Siue ego siue illi sic prędicamus & sic credidistis.Et etiā ſecundum prædicationē Iesu Christi qui primo euangelium prædicauit,ſecundū illud Heb.2,Quæ cū initium accepisset enarrari per dominum.Vnde Mat.4.dicitur,quòd circuibat Iesus prædicans euangeliū regni,Subdit autē in reuelatione mysterii.i.ſecreti,quod quidē potest referri ad id quod dixerat iuxta euangelium meum.Vel quia in ipso euāgelio reuelatur ſecretum incarnationis diuinę,ſecundū illud suprà 1,Iustitia dei reuelatur in eo.Vel quia ipsi Apostolo est euangeliū reuelatum. 1. Cor.2, Nobis autem reuelauit deus per spiritū suum.De hoc autem ſecretò dicitur Esa.24,Secretū meum mihi.Vel potest melius hoc referri ad hoc quod dixerat.Confirmare,quasi dicat,Deus potest vos cōfirmare in euangelio meo & prædicatione,& hoc ſecundū reuelationē mysterii.i.ſecreti.ſ.de cōuersione Gentium,sicut habetur Ephe.3, Mihi autem omniū sanctorum minimo data est gratia hæc in Gentibus illuminare quæ sit dispensatio sacramenti,&c,Vnde & ipse subdit,Temporibus æternis,quia videlicet occultū erat apud homines q̄ Gentes essent cōuertendæ ad fidem.Vocat autē hæc tēpora æterna quasi diu durantia,quia à principio mundi hoc fuit occultum,sicut & in Psal.dicitur,Illuminans tu mirabiliter à mōtibus æternis. Et potest dici q̄ tēpora æterna dicuntur ipsa æternitas de qua dicitur Esa.57, Excelsus & sublimis habitans æternitatem , vt sicut simplex dei essentia per quandā similitudinem dimēsionib⁹ corporalibus describitur,ſecundū illud Iob 11, Longior terra mēsura eius & latior mari,ita & simplex eius æternitas per tēpora designatur inquantum omnia tēpora continet. ¶Subdit autem q̄.ſ.mysterium nunc patefactum est de cōuersione Gentium per scripturas prophetarū.i. ſecundum quod prophetæ prædixerunt,vt patuit suprà 15, Vnde ad Ephe.3.dicitur,Aliis generationibus nō est agnitum filiis hominū,ſicut nūc manifestū est sanctis apostolis eius & prophætis in spiritu esse gentes cohæredes,&c.Est autē patefactum per operis impletionē ex præcepto dei.Vnde ſecundum præceptū æterni dei,qui.ſ.æterno proposito ea quæ vult tēporaliter facit,quod quidem præceptum dei ad obeditionem fidei est in cunctis gentibus.i.vt omnes gētes obedient fidei.suprà 1, Ad obediendum fidei in omnibus gentibus.Si autē loquamur de mysterio incarnationis, sic cōstruenda est litera. Mysterii inquā temporibus æternis taciti,quia antea nō erat ita manifestum. Quòd inquā mysterium nūc patefactū est per scripturas prophetarū qui hoc prædixerunt ſecūdum præceptū æterni dei qui voluit mysterium incarnationis patefieri,& hoc ad obedientiā fidei in cunctis gentibus.Mysterii inquam licet taciti apud homines,tamen cogniti soli deo sapienti,quia ipse solus hoc cognouit & quibus hoc voluit reuelare, quia vt dicitur 1.Cor.2,Quæ sunt dei,nemo nouit nisi spiritus dei.Vel potest intelligi de eo qui solus est sapiens.ſ.per essentiā,sicut dicitur Mat.19.& Mar.10,Nemo bonus,nisi solus deus. Nec excluditur per hoc filius,quia eadē est perfectio totius trinitatis sicut ecouerso dicitur, nemo nouit patrem nisi filius. Mat.11, Non excluditur pater à notitia suipsius. ¶Subdit autē.[Per Iesum Christum.] Quod non sic est intelligēdum,q̄ deus pater sit sapiens per IesumChristum:quia cum deo sit idem sapere quod est esse,sequereturq̄ pater esset per filium,quod est incōueniens,ſed hoc referendū est ad hoc quod suprà dixerat,Nunc patefactum est.ſ.per Iesum Christū,cui Iesu Christo est honor & gloria per reuerentiā totius creaturæ, ſecundū illud Phil.2,In nomine Iesu omne genu flectatur.Et gloria.ſ.quantū ad plenā diuinitatē,sicut ibi subditur, Et oīs lingua cōfiteatur quia dūs Iesus Christ⁹ in gloria est dei patris.Et hoc nō ad tēpus, ſed in ſecula seculorū.Heb.vlt.Iesus Christ⁹ heri & hodie ipse in ſecula. ¶Addit autē ad confirmationē veritatis. Amen. Vel potest sic cōstrui.Cogniti soli sapiēti deo,cui p Iesū christū est gloria q̄ deū glorificauit,ſed̄m illud.Io. 17,Ego clarificaui te sup terrā.Est autē aduertēdū q̄ hęc cōstructio est defectiua & est sic supplēda . Ei qui po.&c.Sit honor&gloria p Iesū christū cui est honor & gloria.Si aūt nō sit ibi ly,cui,erit cōstructio plana,

Explicit epistola ad Romanos ſecundum expositionem angelici doctoris sancti Thomæ de Aquino ordinis prædicatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Incipit expositio eiusdem super PRIMAM EPISTOLAM SANCTI PAVLI APOSTOLI ad Corinthios.

Totius huius epistolæ diuersæ sunt materiæ. in quatuor primis capitibus tractat dissensiones coreprimendo. Sed quia erat aliqui boni inter Corinthios idcò primo eos laudat, salutationē præmittēs, & adhortatur eos qui diuisi sed diuersis baptizatos docendo q deus stultitiā fecerit sapientiā huius mundi. Paulus monit⁹ à Christo venit Corinthū q̄ est Metropolis Achaiæ & finitimæ Græcie, & ibi messibus decem et octo mansit prædicādo tali ter q̄ ferè oēs habitatores cōuertit ad fidē. Sed eo tandē recedēte multi eorū seductis fūtā Iudæis & falsis apostolis qd audiens per hāc eis scripsit vt eos conformaret et ad fidem reverteret.

NOn abscondam à vobis sacramenta dei,&c. Sapient. 6, Sacramenti nomen dupliciter accipi consuevit. Nam quandoq; sacramentum dicitur quodcunq; secretum & præcipuè de rebus sacris. quandoq; sacramentum dicitur sacræ rei signum, ita quòd & eius imaginem gerat & causa existat, secundū quod nos dicimus septem sacramēta ecclesiæ, scilicet, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, ordo, & matrimonium. In qua quidem significatione sacramenti etiam prima significatio continetur. Nam in his ecclesiæ sacramentis, diuina virtus secretius operatur salutem. vt August. dicit, Hæc igitur sacramenta dei prælatus seu doctor ecclesiæ fidelibus Christi nō debet abscondere, sed manifestare propter tria. Primò quidem quia hoc pertinet ad honorem dei, secundū illud Thob. 12, Sacramentum regis abscondere bonum est, opera autē dei reuelare & confiteri honorificū est. ¶ Secundò quia hoc pertinet ad salutem hominū qui per horum ignorantiam in desperationem labi possent, sicut de quibusdam dicitur Sap. 2, quòd nescierunt sacramēta dei nec speraverunt mercedem iustitiæ, quia per sacramenta homines purificantur, vt sint præparati ad recipiendū mercedem iustitiæ. ¶ Tertiò quia hoc pertinet ad debitum officiū prælati vel doctoris, secundū illud Ephe. 3, Mihi omniū sanctorū minimo data est gratia, hæc illuminare quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in deo. Sic ergo prædicta verba demōstrant nobis materiam huius epistolæ in qua Apostolus agit de sacramentis ecclesiæ. Cùm enim in epistola ad Romanos gratiam dei eommendasset quę in sacramentis ecclesiæ operatur: hic, scilicet, in prima epistola ad Corinthios, de ipsis ecclesiæ sacramentis agit. In secunda verò de ministris sacramentorum. Videamus ergo primò textum.

Caput 1.

PAulus uocatus apostolus Iesu Christi per uoluntatem dei & Sosthenes frater, ecclesiæ dei quæ est Corinthi: Sanctificatis in Christo Iesu uocatis sanctis, cum omnibus qui inuocant nomē domini nostri Iesu Christi in omni loco ipsorū & nostro: Gratia uobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Gratias ago deo meo semper pro uobis in gratia dei quæ data est uobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni uerbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in uobis, ita ut nihil uobis desit in nulla gratia, expectantibus reuelationem domini nostri Iesu Christi, qui & confirmabit uos usque in finem sine crimine in die aduentus domini nostri Iesu Christi. Fidelis deus per quem uocati estis in societatem filij eius domini nostri Iesu Christi.

¶ Diuiditur ergo hæc epistola in partes duas. In prima parte ponit epistolarē salutationem. In secūda prosequitur suā intentionem, ibi, [Gratias ago deo meo.] Circa primum tria facit. Primò ponit personas salutātes. Secūdò psonas salutatas. [Ecclesiæ dei, &c.] Tertiò bona salutifera optat, ibi, [Gratia vobis & pax.] Circa primū duo facit. Primò ponit personā principalem, quā describit ex nomine, dicens, Paulus, de quo quidē nomine satis dictum est in epistola ad Roma. Hic autē sufficit dicere quòd hoc nomen præmittit in signum humilitatis. Nam Paulus idē est q̄ modicus, q̄ ad humilitatem pertinet. 1. Reg. 13, Cùm esses parvulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Matth. 11, Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis. ¶ Consequenter describit eā à dignitate. Et primò ponit modum adipiscendę dignitatis, cùm dicit, Vocatus, secundū illud Heb. 5, Nemo sumit sibi honorē, sed qui vocatur à deo tanquā Aaron. Secundò ponit ipsam dignitatē, dicens, Apostolus Iesu Christi, quæ quidē est prima dignitas in ecclesia & interpretatur missus, quia fuerunt missi à deo, vt vice eius fungerētur in terris. Vnde dicit Mar. 12, Quòd elegit duodecim quos & apostolos nominauit, & infrà 12, Deus posuit in ecclesia quosdā primùm quidē apostolos, &c. Tertiò ponit originem siue causam huius dignitatis, cùm dicit. [Per volūtatem dei.] Quod est intelligendū de voluntate beneplaciti ex qua præficiuntur illi qui multipliciter præsunt ecclesiis. Eccle. 10, In manibus dei potestas terræ & vtilē rectorem in tēpore suscitabit sup illam. Et de prædicta voluntate sub figura nobis dicitur Iob 37, Quæ lustrāt cuncta per circuitū quocunq; voluntas gubernantis perduxerit. Dimittit autē deus aliquos præfici propter subditorum peccata, secundū illud Iob 34, Regnare facit hominē hypocritam propter peccata populi. Talis autē rector non dicitur esse secundū voluntatē dei, sed secundum eius indignitatem, secundū illud Osee 13, Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. Secundò ponit personā adiunctam, cū dicit, [Et Sosthenes frater.] Quem sibi salutādo adiungit, quia ad Apostolū detulerat contēctiones & alios Corinthiorū defectus, ne hoc videretur ex odio fecisse, & ideo nominat eum fratrē vt ostendat quòd ex zelo charitatis hoc fecerat. Prouer. 9, Argue sapientem & diliget te. ¶ Deinde ponit personas salutatas, cùm dicit, [Ecclesiæ dei quæ est Corinthi.] Et primò ponit principales personas quas describit tripliciter. Primò quidem ex loco, cùm dicit, Ecclesiæ dei quę est Corinthi. i. fidelibus Christi Corinthi cōgregatis. Psal. Confitebor tibi in ecclesia magna. Secundò ex munere gratiæ, cùm dicit, [Sanctificatis in Christo Iesu] in fide, passione & sacramento Christi Iesu, sed ablute estis, sed sanctificati estis. Heb. vlt. Iesus vt sanctificaret per suū sanguinem populum extra portā passus est. Tertiò ponit originē gratiæ, cùm dicit, [Vocatis sanctis.] Quia. s. ad sanctitatem per gratiā vocationis peruenerunt. Roma. 8, Quos prædestinauit hos & vocauit. 1. Pet. 2, De tenebris vos vocauit in admirabile lumen suū. Secundò ponit personas secundarias, fideles. s. qui nō solùm erant in ipsa ciuitate, sed habitabāt in

diocesi ciuitatis vel districtu. Vnde subdit, Vobis inquam qui estis Corinthi scribo, cum omnibus qui inuocant nomē domini nostri Iesu Christi. s. per verā fidei confessionem. Ioel. 2, Omnis qui inuocauerit nomē domini saluus erit. Et hoc in omni loco ipsorū. i. eorū iurisdictioni subiecto. Et nostro, quia per hoc quòd subiiciebantur episcopo ciuitatis nō eximebantur à potestate Apostoli, quinimmo magis erāt ipsi Apostolo subiecti, quàm his quibus ipse eos subiecerat. Psal. In omni loco dominationis eius benedic anima mea domino. Vltimò autē in salutatione ponit bona salutifera quæ eis optat, quorū primum est gratia per quā iustificamur à peccatis. Rom. 3, Iustificati gratis per gratiā ipsius. Vltimum autē est pax quę perficitur in felicitate æterna. Psalm. Qui posuit fines tuos pacem. Esa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Per hæc autē duo, omnia alia includit. Vnde dicit gratia & pax. Causam eorū ostendit, subdēs, A deo patre nostro, secundū illud Iac. 1, Omne datum optimū & omne donum perfectū desursum est descendens à patre luminū. Addit autē & domino Iesu Christo per quē, vt dicitur 2. Pet. 1. Maxima & præciosa promissa donauit nobis deus. Ioā. 1. Gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Quod autem dicit, A deo patre nostro, potest intelligi de tota trinitate à qua creati sumus & in filios adoptati. Additur autē & domino Iesu Christo, nō quia sit persona alia vel hypostasis præter tres personas, sed propter aliam naturā. Vel q̄ dicitur. Deo patre nostro, per quandā appropriationem accipitur pro persona patris, sicut Io. 20, Ascendo ad patrem meum, deum meū, & deum vestrum, In hoc autē quòd subdit. Et domino Iesu Christo, manifesta tur persona filii, tacetur autem de spiritu sancto, quia est nexus patris & filii & intellectus ex ambobus, vel quia est donum vtriusq;, intelligitur in donis, de quib⁹ dicit. Gratia & pax quæ per spiritū sanctū dātur. infrà 12, Hæc omnia operatur vnus atq; idem spiritus. ¶ Deinde cùm dicit, [Gratias ago deo meo. [Incipit epistolarem tractatū. Et primò gratias agit de bonis eorum, vt correctionem suorū defectuū tollerabilius ferant. Secundo ponit eorum instructionē, ibi [Obsecro vos autem fratres.] Circa primū duo facit. Primò gratias agit de bonis quæ iam acceperūt. Secundò de bonis quę in futurū expectabant, ibi [Expectantibus reuelationem.] Circa primū duo facit. Primò ponit gratiarū actionē, cùm dicit. Gratias ago deo meo, qui scilicet, & si sit deus omniū per creationem, & gubernationē, tamen est eius & cuiuslibet iusti per fidē, & deuotionem. Psal. Deus meus es tu & cōfitebor tibi. Ostendit etiam quando gratias agit, cùm dicit, Semp, quia hęc gratiarū actio ex charitatis affectu procedit qui in eius corde assiduus erat. Prouer. 17, Omni tempore diligit qui amicus est, & quāuis omni tempore eos diligeret, & pro eorū bonis gratias ageret actualiter tamen etiam pro eis agebat omnibus horis quas habebat orationi deputatas. Ostendit etiā pro quibus gratias agit cùm dicit. Pro vobis, de quorū. s. bonis propter charitatis vnionē gaudebat, sicut de suis. 3. Io. 1, Maiorem horū non habeo gratiā, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. Secundò ostendit materiā gratiarū actionis, & primò in generali cùm dicit. In gratia dei quæ data est vobis in Christo Iesu. i. per Christum Iesum. Io. 1, De plenitudine eius omnes nos accepimus gratiā pro gratia. Secūdò in speciali vbi primò ostēdit gratiæ abundantiā cùm dicit. Quia in omnibus. s. quæ pertinent ad salutē. Diuites, i. abundātes facti estis in illo. i. per Christū, secundum illud 1. Cor. 8, Propter vos egenus factus est, vt illius inopia diuites essetis. Et exponit in quibus sint diuites facti, cùm dicit, In omni verbo, vel quia omnib⁹ generibus linguarum loquebātur, Vel quia in verbo doctrinæ abundabant. Verbum autē non proferretur ordinatè nisi ex scientia procederet, & ideo subdit. In omni scientia. i. intelligētia omnium scripturarū, & vniuersaliter omnium quæ pertinēt ad salutem. Sap. 10, Dedit illi scientiā sanctorum. Hoc autē quod dicit Apostolus referendū est ad eos qui erant in ecclesia perfectiores in quibusetiā alii minores has diuitias possidebāt, sicut Aug. dicit sup Io. Si amas vnitatem habes quicquid in illa alter habet: tolle inuidiā, & tuum est quod alius habet: quos cupiditas, & inuidia nō separat, charitas iungit. Secūdò ostendit rectitudinē, dicens, Sicut testimonium Christi confirmatū est in vobis non esse rectū verbum doctrinæ, neq; recta scientia si à testimonio Christi discordaret, vel si etiā Christi testimoniū non firmiter per fidē cordibus inhereret, quia vt dicitur Iac. 1, Qui hesitat similis est fluctui maris qui à vēto mouetur, & circumfertur. Testimoniū autem Christi dicit, vel quia de ipso prophetæ prænūciauerunt, secundū illud Act. 10, Huic omnes prophetæ testimonium perhibēt, vel quia ipse Christus testimoniū perhibuit, secundū illud Io. 8, Si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimoniū meum. Vel etiā quia Apostolus in sua prædicatione Christo testimonium dedit. Act. 22, Non recipient testimoniū tuum de me. Tertiò tangit gratiæ perfectionē cùm dicit. Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, quia. s. in diuersis personis omnes gratias gratis datas, habebāt. Ad diuinā enim prouidentiā pertinet, vt absq; defectu necessaria largiatur. Psal. Nihil deest timētibus eum, & iterum, Inquirentes autē dominum nō minuentur omni bono. ¶ Deinde ponit in futurū expectāda. Et circa hoc tria facit. Primò ponit futuri boni expectationē, dicens, Vobis inquā, non solùm habentibus gratiā in præsenti, sed etiā expectantibus in futurum reuelationē domini nostri Iesu Christi, quia. s. sanctis suis reuelabitur, nō solùm per gloriam humanitatis, secundū illud Esa. 33, Regem in decore suo videbunt, sed etiam per gloriam diuinitatis, secundū illud Esa. 4, Reuelabitur gloria domini, quæ quidē reuelatio homines beatos facit. 1. Io. 3, Cùm autē apparuerit similes ei erimus: & videbimus eum sicuti est. Et in hoc vita æterna consistit, secundū illud Ioā. 17, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verū deum & quem misisti Iesum Christum. Sicut autē illi quibus Christus reuelatur sunt beati in re, ita illi qui hoc expectant sunt beati in spe. Esa. 3, Beati omnes qui expectāt eum. Et ideo de ipsa expectatione gratias agit. ¶ Secundò ostendit q̄ hæc expectatio non est vana ex auxilio diuinæ gratiæ. Vnde subdit. Qui. s. Christus qui spē dedit vobis huiusmodi reuelationis, etiā confirmabit vos in gratia accepta. 1. Pet. vlt. Modicum passos ipse perficiet, cōfirmabit, solidabitq;, & hoc vsq; in finem. s. vitæ nostræ. Mat. 10, Qui perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Non autē vt sitis sine peccato, quia si dixerimus quoniā peccatum nō habemus, ipsi nosmetipsos seduci mus & veritas in nobis nō est, vt dicitur 1. Io. 1, Sed vt sitis sine crimine. i. sine peccato mortali. 1. Timot. 5, Ministrent nullū crimen habentes, & hoc inquam erit in die aduentus domini nostri Iesu Christi, quia. s. sine crimine inuenitur in die mortis sine crimine, perueniet ad diē iudicii, secundum illud Eccl. 11, Si ceciderit lignum ad austrū siue ad aquilonem, in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Nisi autē sine crimine nunc in-

Nil deest ecclesiæ dei in gratiis gratis datis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ueniatur,frustrà illam reuelationē expectaret.Tertiò rationem suæ promissionis assignat,dicēs, quòd deus vos cōfirmabit,quod debetis sperare quia deus est fidelis.Deut.32.Deus fidelis & absq; vlla iniquitate.Per quē vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi domini nostri,vt.s.habeatis societatē ad Christum,& in præsenti per similitudinē gratiæ,secundum illud 1.Ioan.1,Si in luce ambulamus,sicut & ipse in luce est,societatem habemus cum eo ad inuicē.Et in futuro per participationē gloriæ.Roma.8,Si cōpatimur vt & simul glorificemur.Non autē videretur esse fidelis deus,si nos vocaret ad societatem filii, & nobis denegaret quantū in ipso est ea per quæ peruenire ad eum possemus.Vnde Iosue 1.dicit,Non te deserā neque derelinquam.

Lectio 2.

Mouet ad concordiam, phibet discordiā,quā oriebatur ꝑ capuē ex ministrorū baptismi diuersitate, et elegāti sermone quo Pseudo apostoli simplices decipiebāt, & de baptizantib⁹ hic dicit, In sacramētis tria cōpleēda sunt.

Obsecro autem uos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi:ut idipsum dicatis omnes, & non sint in uobis schismata.Sitis autē perfecti in eodem sensu, & in eadē scientia.Significatum est enim de uobis fratres mei ab his qui sunt Cloes,quia contentiones sunt inter uos.Hoc autē dico quod unusquisq; uestrum dicit, Ego quidē sum Pauli,ego autem Apolo,ego uerò Cephæ,Ego autem Christi.Diuisus est Christus.Nūquid Paulus crucifixus est pro uobis,aut in nomine Pauli baptizati estis? Gratias ago deo meo quòd neminem uestrum baptizaui nisi Crispum & Caium, ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis,Baptizaui autem & Stephanæ domum, cæterum nescio si quem alium uestrum baptizauerim,Non enim misit me Christus baptizare,sed euangelizare.

¶ Præmissa salutatione,& gratiarum actione,hic incipit eos instruere. Et primò ponitur instructio de his quæ ad omnes cōmuniter pertinent.s.de his quæ pertinēt ad ecclesiastica sacramenta.Secundò instruit eos de his quæ ad quosdā pertinebant.16.cap.[De collectis autē quæ fiunt in sanctos,&c.]In sacramentis autem tria sunt cōsideranda.Primò quidē ipsum sacramentū sicut baptismus,Secundò id quod est res significata,& cōtenta.s.gratia.Tertiò id quod est res significata & nō contenta.s.gloria resurrectionis.Primò ergo agit de ipsis sacramētis.Secūdò de ipsis gratiis.12.c [De spiritualibus autē nolo vos,&c.]Tertiò de gloria resurrectionis,infrà 15,Notum autē vobis facio.Circa primū tria facit.Primò determinat ea quæ pertinent ad sacramentū baptismi.Secundò ea quæ pertinēt ad sacramentū matrimonii.5.cap.ibi[Omnino auditur inter vos,&c.]Tertiò ea quæ pertinēt ad sacramentū eucharistiæ.8.ca.ibi,[De his autē quæ idolis sacrificantur.]Dominus autē Mat.vlt.discipulis præceptū dedit de doctrina simul,& baptismo,dicens, Euntes docete omnes gētes baptizantes. &c. Et ideo Apostolus in prima parte simul cū baptismo agit de doctrina.Est autē sciendum ꝙ inter Corinthios fideles erat quædā dissensio propter baptistas, & doctores. Illi enim qui erant instructi contenebant alios quasi qui meliorem doctrinā acceperint,& meliorē baptismum.Vnde circa primū duo facit.Primò remouet contentionē.Secundò contentionis causam quæ erat in hoc quòd glorificabātur de quibusdam & alios Christi ministros contenebant,infrà 3.cap.[Et ego fratres non potui vobis loqui.] Circa primum tria facit.Primò proponit admonitionē.Secūdò admonitionis necessitatem ostēdit,ibi,[Significatum est enim mihi,&c.] Tertiò rationē admonitionis assignat,ibi, [Diuisus est Christus,&c.]Circa primū duo consideranda sunt.Primum quidē eos inducit ad admonitionē seruandam.Vno modo per propriā humilitatem,cùm dicit.Obsecro autē vos,&c.Prou.18,Cum obsecrationibus loquitur pauper.Alio modo per fraternā charitatē,cùm dicit,Fratres,quia.s.ex affectu fraternæ charitatis hoc dicebat.Eccl.12,Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas firma.Tertiò per reuerentiam Christi, cùm dicit,Per nomen domini nostri Iesu Christi,quod est ab omnibus honorādum & cui oportet omnes esse subiectos.Phil.2,In nomine Iesu omne genu flectatur. Secūdò considerandū est ꝙ inducit eos ad tria. Primò quidē ad cōcordiam,cùm dicit,[Vt idipsum dicatis omnes.]id est omnes eandē fidē cōfiteamini & eandem sententiā proferatis de his quæ sunt communiter agenda.Rom.15,Vt vnanimes vno ore honorificetis deum. ¶ Secundò prohibet vitiū contrarium virtuti cùm dicit.[Et nō sint in vobis scismata.] quia vnitas ecclesiastica diuidi nō debet,in cuius signū milites de tunica inconsutili.Ioā.19,dixerunt,Non scindamus eam,sed sortiamur de ea cuius sit.Sunt autē propriè scismata quādo vel propter diuersam fidei cōfessionem,vel propter diuersas sententias de agendis,homines vnius collegii in diuersas separantur partes. Esa. 22, Scissuras ciuitatis Dauid videbitis,quia multiplicatæ sunt. ¶ Tertiò inducit eos ad id per quod possunt scismata vitare.s.ad perfectionē.Est enim diuisionis causa dum vnusquisq; partiale bonum quærit prætermisso perfecto bono quod est bonū totius.Et ideò dicit,[Sitis autē perfecti in eodē sensu.]s.quo dicatur de agendis,& in eadē scientia qua iudicatur de cognoscēdis,quasi dicat,per hæc pfecti esse poteritis si in vnitate persistatis.Col.3,Super omnia charitatē habete quod est vinculū perfectionis.Mat.5, Estote perfecti sicut pater vester cælestis perfectus est. ¶ Deinde cùm dicit,[Significatum est mihi.]ostēdit necessitatem prædictæ admonitionis,quia.s.contentionis vitio laborabāt, quasi dicat, ideò necesse est vos ad hoc inducere quia significatū est mihi fratres mei ab his qui sunt Cloes.i.in quadā villa Corinthiorum iurisdictioni subiecta:vel Cloes potest esse nomen matronæ in cuius domo erāt multi fideles cōgregati,quia cōtentiones sunt inter vos,cōtra id quod dicitur Prou.20,Honor est homini qui separat se à cōtentionib⁹. & modū contentionis exponit,subdens,Hoc autē dico.i. contētionem nomino quòd vnusquisq; vestrum nominat se ab eo à quo est baptizatus & instructus,& dicit.Ego quidē sum Pauli,quia erat à Paulo baptizatus & instructus.Alius,ego autē Apollo qui.s.Corinthiis prædicauerat, vt habetur Act. 19, Alius,ego verò Cephe.i.Petri cui dictū est Ioan.1,Tu vocaberis Cephas,quod interpretatur Petrus.Quod quidē ideò dicebant quòd putabant à meliori baptista meliorē baptismū dari, quasi virtus baptistæ in baptizatis operaretur.Et de hoc pseudo apostoli gloriabātur,secundū illud Psal.Vocauerūt nomina sua in terris suis.Alius autem dicit, Ego autem sum Christi qui solus benedixit, quia solius Christi virtus operatur in baptismo Christi.Ioan.1,Super quem videris spiritū descendere & manere,ipse est qui baptizat.Et ideò baptizati à solo Christo denominantur Christiani,non autē à Paulo Paulini.Esa.4, Tantummodo inuocetur nomen tuum super nos.Ad huius autē erroris vitationem dicūtur Græci hac forma in baptizando vti, baptizetur seruus Christi Nicolaus in nomine patris & filii & spirituſſancti,vt detur intelligi quòd homo nō baptizatur interius,sed baptizatur à Christo.Quia tamen etiam homo baptizat ministerio, vt membrum & ministerium Christi,ideò ecclesia vtitur hac forma in baptizādo.Ego te baptizo,in nomine patris,& filii,& spirituſſancti.

Ratio diuersi modi baptizandi Græcorū et Latinorū.

ti,quod quidem est expressius secundū formā à Christo tradita,qui dicit discipulis,Docete omnes gentes baptizantes eos In nomine patris,& filii & spiritus sancti,&c. Vbi ipsos apostolos dicit baptizantes secundum quem modū sacramēti minister dicit,ego te baptizo. ¶ Deinde cùm dicit,[Diuisus est Christus,&c.] ponit rationem prædictæ admonitionis quare inter eos scissuræ & contentiones esse non debebant,& primò ex parte baptismi.Secundò ex parte doctrinæ,ibi,[Non in sapientia verbi,&c.] ¶ Circa primū tria facit.Primò ponit inconueniens quod ex prædicta cōtentione sequitur.Secundò manifestat quare illud inconueniens sequatur,ibi,[Nunquid Paulus crucifixus est,&c.]Tertiò excludit quandā falsam suspitionem,ibi, [Gratias ago deo meo,&c.] ¶ Dicit ergo primò, dixi ꝙ vnusquisq; vestrū dicit,ego sum Pauli, ego Apollo.Et ex hoc sequitur ꝙ Christus est diuisus.Nec refert vtrū interrogatiuè vel remissiuè legatur.Hoc autē potest intelligi vno modo quasi diceret per hoc ꝙ inter vos contenditur , Christus est diuisus à vobis , qui nō nisi in pace habitat,secundū illud Psal.In pace factus est locus eius.Esa. 59,Iniquitates vestræ diuiserūt inter vos & deum vestrū.Sed melius aliter hoc potest intelligi , vt sit sensus per hoc quòd creditis baptismum esse meliorē,qui à meliori baptista datur,sequitur ꝙ Christus qui principaliter & interius baptizat, sit diuisus.i.differens in suavirtute & effectu,secundū differentiam ministrorum:quod patet esse falsum per id quod dicitur Eph.4,Vnus dominus,vna fides,vnum baptisma.Sed adhuc melius hoc intelligitur quòd Apostolus dicit ex hoc ꝙ ea quæ sunt propria Christi aliis attribuitis,quodāmodo Christum diuiditis plures Christos facientes cōtra id quod dicitur Mat.23,Magister vester vnus est Christus.Esa.45.Cōuertimini ad me,& salui eritis omnes fines terræ,quia ego dominus & non est alius. ¶ Est autē sciendum ꝙ Christus in sacramento baptismi,duplicē habet virtutem sibi propriam. Vnam quidē diuinam qua simul cum patre & spiritu sancto,interius mundat à peccato,& hoc nulli creaturæ potuit cōmunicari. Alia autem est propria virtus secundū humanam naturam quæ est potestas excellentiæ in sacramentis & consistit in quatuor.Quorū vnum est ꝙ ipse sacramenta instituit.Secundum est ꝙ potuit effectum sacramentorū sine sacramento conferre.Tertium est ꝙ meritum passionis eius operatur in baptismo & aliis sacramētis. Quartum est quòd ad inuocationē nominis eius sacramenta cōferuntur.Hanc autem potestatem excellentiæ,& maximè quantū ad vltimum conferre potuit ministris baptismi, vt.s.eorū nominibus cōsecraretur baptismus,sed noluit,ne scisma ex hoc in ecclesia fieret dum tot reputerentur baptismi quot essent baptistæ . Et hoc est quòd secundū expositionem Aug.Io.bap.de Christo necesse fatetur.Ioan.3,Vtrum.s.hanc potestatem sibi retineret. ¶ Deinde cùm dicit. [Nunquid Paulus,&c.] Ostendit prædictū inconueniens sequi ex eorum errore quòd diuersum baptisma esse estimabant secundū differentiam baptistarum, hoc enim esset si à baptistis baptismus efficaciā haberet,quod quidem solius est Christi. Hoc autem ostendit dupliciter. Primò quidē ex parte passionis Christi in cuius virtute baptismus operatur, secundum illud Ro. 6, Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu,in morte ipsius baptizati sumus.Et ideo dicit, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis?quasi dicat,Nūquid passio Pauli causa est nostræ salutis,vt secundū ipsum baptismus habeat virtutē saluandi,quasi dicat,non.Hoc enim propriū est Christo vt sua passione & morte nostrā salutem operatus fuerit.Io.11. Expedit vt vnus homo moriatur pro populo ,& non tota gens pereat.2. Corinth.5.Vnus pro omnibus mortuus est. Sed contrà videtur esse quod Apostolus dicit.Col. 1,Gaudeo in passionibus meis pro vobis , & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia.Sed dicendum quòd passio Christi fuit nobis salutifera non solùm per modum exempli secundum illud.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis,vobis relinquens exemplum , vt sequamini vestigia eius,sed etiam per modum meriti,& per modum efficaciæ,inquantum eius sanguine redempti & iustificati sumus,secundum illud Hebr.vlt.vt sanctificaret per suum sanguinem populum,extra portam passus est, sed passio aliorum nobis est salutifera solùm per modum exempli, secundum illud. 2. Corinth.1.Sine tribulamur pro vestra exhortatione & salute. Secundò ostendit idem ex virtute nominis Christi , qui in baptismo inuocatur.Vnde subdit.Aut in nomine Pauli baptizati estis.q.d.non.Vt enim dicitur Act.4 , Non est aliud nomen datum hominibus,per quod oporteat nos saluos fieri.Vnde &Esa.26.dicitur,Nomen tuum & memoriale tuum in desiderio animæ , sed videtur quòd in nomine Christi homines non baptizentur.Dicit enim Mat.vlti. Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filii , & spirituſſancti. Dicendum est autem quòd in primitiua ecclesia,quia nomen Christi multum erat odiosum,vt venerabile redderetur : apostoli in nomine Christi baptizabant ex speciali ordinatione spirituſſancti . Vnde dicitur Act. 8. quòd in nomine Christi baptizati sunt viri & mulieres . Et tamen vt Ambrosius dicit . In nomine Christi tota trinitas intelligitur.Christus enim interpretatur vnctus, in quo intelligitur non solùm ille qui vngitur,qui est filius dei,sed etiam ipsa vnctio quæ est spirituſſanctus,& ipse vngens qui est pater,secundū Psal . Vnxit te deus deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis . Nunc autem quia nomen Christi iam est magnum in gentibus ab ortu solis vsque ad occasum,vt dicitur Mal.1. ecclesia vtitur forma prius instituta à Christo baptizans in nomine patris,& filii,& spirituſſancti. Et tamen quicunque in hac forma baptizātur,in nomine eius qui est verè filius dei baptizantur,secundum illud.1.Ioan. vlti.Vt simus in vero filio eius Iesu Christo.Baptizantur etiam omnes fideles in nomine Christi.1.fide & confessione nominis Christi,secundū illud Iohc.2.Omnis quicunque inuocauerit nomen domini,saluus erit.Vnde baptizati à Christo Christiani nominantur,quia vt dicitur Gal.1, Quotquot in Christo baptizati estis , Christū induistis. Sic ergo si solius Christi passio,si solius Christi nomen virtutem confert baptismo ad saluandum , verū est proprium esse Christo,vt ex eo baptismus habeat sanctificandi virtutē.Vnde qui hoc aliis attribuit,diuidit Christū in plures. ¶ Deinde cùm dicit,[Gratias ago deo meo.]excludit quandā suspitionem,quia ibi dixerat,nūquid enim Paulus crucifixus est pro vobis: posset aliquis credere ꝙ & si nō authoritate,ministerio tamē plures baptizauerit,Et circa hoc tria facit.Primò gratias agit de hoc ꝙ paucos baptizauit. Secūdò quibusdam paucis nominatis quosdam alios addit,ibi,[Baptizaui autem.]Tertiò assignat rationem quare nō multos baptizauerit,ibi,[Non enim misit me deus.]Dicit ergo primò.[Gratias ago deo meo quòd neminem vestrum baptizaui nisi Crispum.]De quo Act.18.Crispus archisynagogus credidit domino,cū omni

De modo baptizandi in nomine Christi.

Potestas excellentiæ in quatuor cōsistit.

An potestas excellentiæ possit cōmunicari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

domo sua.[Et Caium]ad quem scribitur 3. Can. Ioannis. Et quia gratiarum actio locum non habet,nisi in beneficiis perceptis:consequenter Apostolus ostendit qualiter de hoc gratias agat,cùm subdit. Ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.Est enim optabile sanctis viris,ne ex bonis quę ipsi fecisse,aliis sumant occasionem erroris sui siue peccati.Et quia Corinthii in eum errorem deuenerant,vt se a suis baptistis nominarent,dicentes. Ego sum Pauli & Appollo,ac si in eorum nominibus essent baptizati, ideo gratias agit de hoc quòd de suo ministerio talis error consequutus non fuerit.Et ideo signanter dicit se baptizasse illos qui ab hoc errore immunes erant. ¶ Deinde cùm dicit.[Baptizaui autem,&c.]Ponit quosdam alios à se baptizatos,ne in eius verbis aliquid veritatis minus appareret. Vnde dicit,baptizaui & domum.i. familiam Stephanæ.s.cuiusdam matronæ. Et quia circa particularia facta, memoria hominum labilis est, subdit, Cæterum nescio,id est, in memoria non habeo, Si quem alium baptizauerim in propria persona. ¶ Deinde cùm dicit.[Non enim misit &c.] Assignat rationem quare paucos baptizauerit,dicens.Non enim misit me deus baptizare,sed euangelizare. ¶ Contra quod videtur esse quod dicitur Mat.vltimo, Euntes docete omnes gẽtes baptizantes eos in nomine patris,& filii,& spiritussancti. Sed dicendũ est q̃ Christus apostolos misit ad vtrunque,ita tamen quòd ipsi per seipsos prædicarent,secundum quod ipsi dicebãt Act.6,Non est æquum relinquere nos verbum dei,& ministrare mensis.Baptizarent autem per inferiores ministros, & hoc ideo quia in baptismo nihil operatur industria vel virtus baptizantis:nam indifferens est vtrum per maiorem vel minorem ministrum detur baptismus,sed in prædicatione euangelii multum operatur sapientia & virtus prædicantis, & ideo prædicationis officium per seipsos apostoli tanquam maiores ministri exercebant,sicut & de ipso Christo dicitur Io.4, quòd ipse non baptizabat, sed discipuli eius, qui tamen de seipso dicit Luc.4, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum dei, quia ideo missus sum Esa.61,Ad annunciandum mansuetis misit me. Lectio 3.

Excludit secularem eloquẽtiam vt tollat literes & deceptiones ipsam protinẽtes secludẽdo simul ratiões physicas & prædicatiõe euangelica.

NOn in sapientia verbi,ut non euacuetur crux Christi. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salui fiunt,id est nobis,dei virtus est.Scriptum est enim,Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo:ubi sapiens,ubi scriba,ubi inquisitor huius seculi?Nónne stultam fecit deus sapientiam huius mundi?Nam quia in dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes.Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Nos prædicamus Christum crucifixum. Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis Iudæis atque Græcis Christum dei uirtutem & dei sapientiam, quia quod stultum est dei sapientius est hominibus, & quod infirmum est dei fortius est hominibus.

¶ Postquàm Apostolus improbauit Corinthiorum contentionem, ratione sumpta ex parte baptismi,hãc excludit eorum contentionem ratione sumpta ex parte doctrinæ. Quidam enim eorum gloriabantur de doctrina pseudo apostolorum, qui ornatis verbis & humanæ sapientiæ rationibus veritatem fidei corrumpebant.Et ideo Apostolus primò ostendit hunc modum conuenientem non esse doctrinæ fidei. Secundò ostẽdit hoc modo docendi se vsum apud eos non fuisse.2.cap.ibi,[Et ego cũ venissem ad &c.] Circa primum duo facit,primò proponit quod intendit: secundò manifestat propositum,ibi, [Vt non euacuetur.] Dicit ergo primò,dixi quòd misit me Christus euangelizare, non tamen ita q̃ ego in sapientia verbi euangelizem .i. in sapientia mundana quæ verbosos facit inquantum per eam multis vanis rationibus hominẽ vruntur Eccl.6,Verba sunt plurima multam in disputando habentia vanitatem. Prouerb. 14, Vbi verba sunt plurima,ibi frequenter egestas.Vel sapientiam verbi nominat rhetoricam quæ docet ornatè loqui, ex quo alliciuntur interdum homines ad assentiendum erroribus & falsitatibus.Vnde Rom.16,Per dulces sermones seducunt corda innocentium.Et de meretrice dicitur Prouerb.2, In figura hæreticæ doctrinæ. Vt eruaris à muliere aliena & extranea quæ mollit sermones suos. Sed ecõtra dicitur Esa.33,Populum impudentem non videbis.s.in catholica ecclesia,& populum alti sermonis, ita vt non possis intelligere disertitudinem linguæ eius in quo nulla est sapientia,sed quia in Græco ponitur logos,quod rationem & sermonem significat,posset conuenientius intelligi sapientia verbi, id est humanæ rationis, quia illa quæ sunt sibi. ¶ Sed contra hoc videtur esse quòd multi doctores ecclesiæ in doctrina fidei sapiẽtia & rationibus humanis & ornatu verborum sunt vsi.Dicit enim Hieron.in epistola ad magnum oratorem vrbis Romæ, q̃ omnes doctores fidei in ornatu philosophiæ doctrinis atque scientiis suos referserũt libros,vt nescias quid in illis primum admirari debeas,eruditionem seculi an scientiam scripturarum.Et Augu. dicit in 4. de doctrina Christiana. Sunt viri ecclesiastici qui diuina eloquia non solùm sapienter, sed etiam suauiter tractauerunt.Dicendum est ergo quòd aliud est docere in sapientia verbi quocunque modo intelligatur,& aliud vti sapientia verbi in docendo.Ille in sapientia verbi docet qui sapientiam verbi accipit pro principali ratione suæ doctrinæ,ita.s.quòd ea solùm approbet quæ verbi sapientiam continent: reprobet autem ea quæ sapientiam verbi non habent,& hoc fidei est corruptiuum,vtitur autem sapientia verbi,qui suppositis veré fidei fundamentis si qua vera in doctrinis philosophorũ inueniat in obsequium fidei assumit.Vnde Augustin dicit in secundo de doctrina Christiana,quòd si qua philosophi dixerunt fidei nostræ accommodanda solùm formidanda non sunt,sed ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda.Et in 4.de doctrina Christiana dicit,Cùm posita sit in medio facultas eloquii quæ ad persuadendum seu pranitatis & erroris vsurpant. ¶ Deinde cùm dicit, [Vt non euacuetur crux Christi]Probat quod dixerat,& primò quidem ex parte materiæ,secundò ex parte ipsorum docentium, ibi, [Videte enim vocationem vestram &c.]Circa primum tria facit,quia primò ostendit modum docendi qui est in sapientia verbi non esse congruum fidei Christianæ.Secundò probat quod supposuerat,ibi,[Verbum enim crucis.] Tertiò probationem manifestat,ibi,[Quoniam Iudæi signa petunt.]Circa primum considerandum est quòd etiam in philosophicis doctrinis non est idem modus conueniens cuilibet doctrinę.Vnde sermones secundum materiam sunt expetendi, vt dicitur in primo Ethicorum. Tunc autem maximè modus aliquis docendi

Non est docendũ euangeliũ in sapiẽtia verbi possumus tamen uti sapiẽtia verbi ducẽdo euãgelium.

cendi est materiæ incõgruus quãdo per talẽ modũ destruitur,id quod est principale in materia illa, puta si quis in reb⁹ intellectualib⁹ velit metaphoricis demõstrationib⁹ vti, quæ nõ transcẽdunt res imaginatas,ad quas nõ oportet intelligẽtẽ adduci,vt Boetius ostẽdit in lib.de trini.Principale aũt in doctrina fidei Christianæ est salus per crucẽ Christi facta.Vnde in secũdo dicit, Nõ iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christũ & hũc crucifixũ. Qui autẽ principaliter innititur in docẽdo sapiẽtiã verbi quãtum in se est, euacuat crucem Christi.Ergo docere in sapiẽtia verbi non est modus conueniens fidei Christianę,hoc est ergo qđ dicit. Vt non euacuetur crux Christi .i. ne si in sapientia verbi prædicare voluero tollatur fides de virtute crucis Christi.Galat.5,Ergo euacuatum est scandalum crucis, Psal. Qui dicunt exinanite vsque ad fundamentum in ea. ¶ Deinde cùm dicit, [Verbum crucis &c.] probat quòd per doctrinam quæ est in sapientia verbi, crux Christi euacuetur. Et circa hoc duo facit, primò inducit probationem, secundò assignat causam dictorum, ibi, [Scriptum est enim &c.] Dicit ergo primò, Ideo dixi quòd si per sapiẽtiã verbi doctrina fidei ꝓponeretur,euacuaretur crux Christi.Verbũ enim crucis.i.annũtiatio crucis Christi,stultitia est.i.stultũ aliquid videtur,perẽũtibus quidẽ.i. infidelibus qui se secundũ mũdum existimãt sapiẽtes,eo q̃ prædicatio crucis Christi aliquid cõtinet quod secũdum humanã sapiẽtiam impossibile videtur,putà q̃ deus moriatur,q̃ omnipotẽs violẽtorũ manibus subiiciatur.Cõtinet etiam quædã quæ prudẽtiæ huius mundi cõtraria videtur,putà q̃ aliquis nõ refugiat confusiones cũ possit & aliqua huiusmodi.Et ideo Paulo huiusmodi annũtianti dixit Festus vt legitur Act. 26, Insanis Paule, multæ literæ ad insaniã te adducũt.Et ipse Paul.dicit infrà 4,Nos stulti propter Christũ,& ne credatur re vera verbũ crucis stultitiã continere,subdit,His aũt qui salui fiũt.i.nobis.s.Christi fidelib⁹ qui ab eo saluamur,secundũ illud Mat.1,Ipse enĩ saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ.Virtus dei est, quia ipsi in cruce Christi mortẽ dei cognoscũt, qua diabolũ vicit & mũdum.Apo.5,Ecce vicit leo de tribu Iuda. Item virtutẽ quã in seipsis experiũtur,dũ simul cũ Christo vitiis & cõcupiscentiis moriũtur,secundũ illud Gal.5,Qui Christi sunt,carnẽ suã crucifixerũt cum vitiis & cõcupiscẽtiis.Vnde in Psal.dicitur.Virgã virtutis tuæ emittet dominus ex Syon.Luc.6, Virtus de illo exibat & sanabat omnes. ¶ Deinde cũ dicit,[Scriptũ est enĩ,]ostẽdit prædictorũ causam,& ponit primò quare verbũ crucis sit hominibus stultitia. Secũdò ostẽdit quare ista stultitia sit virtus dei his qui saluãtur,ibi,[Nã quia in dei sapientia &c.]Circa primũ duo facit. Primò inducit authoritatẽ prænuntiantẽ quod quęritur.Secundò ostẽdit hoc esse impletũ,ibi,[Vbi sapiẽs.] Circa primũ cõsiderandum q̃ id quod est in se bonũ nõ potest alicui stultũ videri,nisi ꝓpter defectũ sapiẽtiæ. Hæc est ergo causa quare verbum crucis quod est salutiferum credẽtibus,quibusdã videtur stultitia,quia sunt ipsi sapiẽtia priuati,& hoc est quod dicit,Scriptum est enim,Perdam sapiẽtiam sapiẽtium,& prudẽtiam prudẽtium reprobabo.Potest autẽ hoc sumi ex duobus locis.Nã in Abdia dicitur,Perdã sapiẽtiam de Idumea,& prudẽtiam de mõte Esau.Expressius autẽ habetur Esa.29,Peribit sapiẽtia à sapiẽtibus,&intellectus prudẽtium eius abscõdetur. Differunt autem sapiẽtia & prudẽtia. Nam sapiẽtia est cognitio diuinarum rerum. Vnde pertinet ad contẽplationem Iob.28,Timor dei ipsa est sapiẽtia.Prudẽtia verò propriè est cognitio rerum humanarũ.Vnde dicitur Prou.10,Sapiẽtia est viro prudẽtia,quia.s.sciẽtia hũmanarũ rerum dicitur.Vnde & Philosophus 6,Ethic.dicit q̃ prudẽtia est recta ratio agibiliũ,& sic prudẽtia ad rationem pertinet.Est autem considerãdum q̃ homines quãtumcunq; mali non totaliter donis dei priuãtur,nec in eis dona dei reprobãtur,sed in eis reprobatur & perditur quod ex eorum malitia procedit. Et ideo non dicit simpliciter perdam sapientiam: quia, Omnis sapientia à domino deo est, vt dicitur Esaiæ 29, Sed perdam sapientiam sapientium.i.quam sapientes huius mundi adinuenerunt sibi contra veram sapientiam dei,quia vt dicitur Iacob. 3,Nõ est ista sapiẽtia desursum descẽdens,sed terrena,animalis,diabolica.Similiter nõ dicit reprobabo prudentiam.Nã veram prudẽtiam sapiẽtia dei docet,sed dicit,prudẽtiam prudẽtium.i.quam illi qui se prudentes æstimãt in rebus mundanis prudẽtium reputant,vt.s.bonis huius mundi inhæreant. Vel quia vt dicitur Rom.8, Prudẽtia carnis mors est. Et sic propter defectum sapiẽtiæ reputant impossibile deum hominem fieri,mortẽ pati secũdum humanam naturam:propter defectũ autem prudẽtiæ reputãt incõueniens fuisse q̃ homo sustineret crucẽ cõfusione contempta,vt dicitur Heb.12. ¶ Deinde cùm dicit,[Vbi sapiens &c.] ostẽdit esse impletum quod de reprobatione humanæ sapiẽtiæ & prudẽtiæ fuerat probatum.Et primò ponit mediũ sub interrogatione.Secundò conclusionẽ infert,ibi,[Nõne stultam &c.]Dicit ergo primò,[Vbi sapiens.]q.d.non inuenitur in cõgregatione fidelium qui saluatur. Per sapientem intelligit illum qui secretas naturę causas scrutatur.Esa. 19,Quomodo dicetis Pharaoni filius sapiẽtiũ ego.Et hoc refertur ad Gentiles qui huius mundi sapientiæ studebant.Vbi scriba.i.peritus in lege,& hoc refertur ad Iudæos,quasi diceret,non est in cœtu fidelium.Io.7,Nũquid ex principibus aliquis credidit in eum. Vbi inquisitor huius seculi,qui.s.per prudentiam exquirit quæ sit conuenientia vitæ humanæ in rebus huius seculi. q.d.non inuenitur inter fideles,& hoc refertur ad vtrosq;.s.Iudæos & Gentiles.Baruch.3,Filii Agar,qui exquisierunt prudentiam quæ de terra est.Videtur autem Apost. hanc interrogationem sumere ab eo quod dicitur Esa. 33,Vbi est literatus,pro quo ponit sapientem.Vbi est verba legis ponderans, pro quo ponit,scribã.Vbi est doctor paruulorũ,ꝓ quo ponit,inquisitorẽ huius seculi,quia paruuli maximè solẽt instrui de his quæ pertinẽt ad disciplinã moralis vitæ. ¶ Deinde cùm dicit,[Nõne stultã fecit &c.] infert cõclusionem sub interrogatione.q.d.cũ illi qui sapiẽtes mũdi reputãtur à via salutis defecerint,nõne deus sapiẽtiam huius mũdi fecit stultã?i.demõstrauit esse stultã, dũ illi qui in hac sapiẽtia pollebãt tam stulti inuẽti sunt,vt viã salutis nõ acciperẽt?Hiere.10.& 51,Stultus factus est omnis homo à sciẽtia sua.Esa.47,Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te.Potest autẽ & aliter intelligi quod dictũ est,ac si diceret, Perdã sapiẽtiam sapiẽtium,& prudentiã prudẽtium reprobabo.i.eligã eã in primis meis prædicatoribus,secũdum illud Prou.30,Visio quam locutus est vir cum quo est deus,& infrà,Stultissimus sum virorum,&sapientia hominum non est mecum. Vbi sapiens?q.d.inter prædicatores fidei non inuenitur.Mat.11,Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti ea paruulis.Nonne deus stultam fecit.i. demonstrauit sapientiam huius mundi, faciendo quod ipsis impossibile reputabatur, scilicet dictum esse hominem mortuum refurgere, & alia huiusmodi.

Cur verbũ crucis dicatur stultitia ꝓ euntibus.

Verbũ crucis cur sit salus qui saluãtur.

Sapientia & prudentia differũt.

Quantũuis sit malus q̃s nõ tamẽ totaliter priuatur de dei donis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Deinde cùm dicit,[Nam quia in dei ſapiẽtia &c.]Aſsignat rationẽ quare per prędicationis ſtultitiã ſaluentur fideles,& hoc eſt quod dictum eſt ꝙ verbum crucis pereuntibus quidẽ,ſtultitia eſt,virtus verò ſalutionis,credẽtibus. Nam placuit deo per ſtultitiã prædicationis.i. per prædicationẽ,quã humana ſapiẽtia ſtultã reputat, ſaluos facere credẽtes.& hoc ideo,quia mũdus .i. mũdani nõ cognouerũt deũ per ſapiẽtiam ex rebus mũdi acceptã,& hoc in dei ſapiẽtia.Diuina enim ſapiẽtia faciẽs,mũdũ ſna iudicia in reb⁹ mũdi inſtruit,ſecũdum illud Eccl.1,Effudit illã ſuper omnia opera ſua,ita ꝙ ipſæ creaturæ per ſapiẽtiam dei factę ſe habẽt ad dei ſapiẽtiam cuius iudicia gerũt,ſicut verba hominis ad ſapiẽtiam eius quã ſignificãt . Et ſicut diſcipulus peruenit ad cognoſcẽdum magiſtri ſapiẽtiam per verba quæ ab ipſo audit,ita homo poterat ad cognoſcẽdum dei ſapiẽtiam per creaturas ab ipſo factas inſpiciẽdo peruenire,ſecũdum illud Rom.1,Inuiſibilia dei per ea quæ facta ſunt,intellecta cõſpicĩũtur . Sed homo propter ſui cordis vanitatẽ à rectitudine diuinæ cognitionis deuiauit.Vnde dicitur Io.1,In mũdo erat,& mũd⁹ per ipſum factus eſt,& mũdus eũ nõ cognouit.Et ideo deus ꝑ quędã alia ad ſui cognitionẽ ſalutiferã fideles adduxit,ꝙ in ipſis rationib⁹ creaturarũ nõ inueniũtur,propter quod à mũdanis hominibus,qui ſolas humanarũ rerum conſiderant rationes, reputãtur ſtulta.Et huiuſmodi ſunt fidei documẽta. Et eſt ſimile, ſicut ſi aliquis magiſter conſiderans ſenſum ſuũ ab auditoribus non accipi per verba quę protulit,ſtudet aliis verbis vti,per quæ poſsit manifeſtare quæ habet in corde. ¶ Deinde cùm dicit,[Quoniam &Iudęi &c.]Manifeſtat probationem promiſſorum,& primò quãtum ad id quod dixerat,verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt . Secundò quãtum ad id quod dixerat,[His qui ſalui fiũt,virtus dei.Ipſis autẽ vocatis &c.] ¶ Circa primũ duo facit , primò ponit pereuntium differẽs ſtudium & intentionem.Secũdò ex hoc rationem aſsignat eius quod dixerat,ibi,Nos autem prædicamus Chriſtum.Pereũtium autem.i.infideliũ,quidam erant Iudæi,quidã Gentiles. Dicit ergo dictum eſt ꝙ verbum crucis pereũtibus eſt ſtultitia,ꝙ hoc ideo,quoniam Iudæi ſigna petũt. Erãt enim Iudæi cõſueti diuinitus inſtrui,ſecũdum illud Deut.32,Erudiuit eum & docuit. Quæ quidẽ doctrina cùm eſſet à deo per multa mirabilia manifeſtata,ſecundum illud Pſal.Fecit mirabilia in terra Aegypti. Et ideo ab afferẽtibus quãcunq; doctrinam ſigna quærebant,ſecundum illud Mat.12,Magiſter,volumus à te ſignũ aliquod videre.Et in Pſal.dicitur,Signa noſtra non vidimus.Sed Græci ſapiẽtiam quærũt,vtpote in ſtudio ſapiẽtiæ exercitari,ſapientiam dico quę per rationes rerum mũdanarum accipitur,de qua dicitur Hiere.9, Non glorietur ſapiens in ſapiẽtia.Per Græcos autem omnes Gentiles dat intelligere, qui à Græcis mũdanam ſapientiam acceperunt . Quærebant igitur ſapientiam volẽtes omnem doctrinam eis propoſitam ſecundum regulam humanę ſapiẽtiæ iudicare. ¶ Deinde cõcludit quare verbum crucis ſit eis ſtultitia,dicẽs, [Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum]ſecundum illud infrà capitulo 11,Mortem domini annũtiabitis donec veniat.[Iudæis ſcandalũ,] quia.ſ.deſiderabant virtutẽ miracula faciẽtem, & videbant infirmitatem crucem patientem:nam cùm dicitur 2.Cor.vlt.Crucifixus ex infirmitate.[Gentibus autem ſtultitiam,]quia contra rationem humanæ ſapiẽtiæ videtur ꝙ deus moriatur,& ꝙ homo iuſtus & ſapiẽs ſe voluntarie turpiſsimæ morti exponat.Deinde cùm dicit,[Ipſis autem vocatis,]manifeſtat quod dixerat, Hi autem qui ſalui fiunt,virtus dei eſt.Et primò manifeſtat hoc.Secũdò rationẽ aſsignat,ibi,[Quia quod ſtultum &c.] Dicit ergo primò dictum eſt ꝙ prædicamus Chriſtum crucifixum Iudæis,ſcandalum & Gentibus ſtultitiam, ſed prædicamus Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiam ipſis vocatis Iudæis & Græcis .i. his qui ex Iudæis & Gentibus ad fidem Chriſti vocati ſunt,qui in cruce Chriſti recognoſcũt dei virtutem per quam & dæmones ſuperantur & peccata remittũtur & homines ſaluãtur.Pſal.Exaltare domine in virtute tua.Et hoc dicit contra ſcãdalum Iudæorum,qui de infirmitate Chriſti ſcandalizabantur,& recognoſcunt in cruce dei ſapientiam,inquantum per crucem conueniẽtiſsimo modo humanũ genus liberat.Sap. 9,Per ſapiẽtiam ſanati ſunt quicunq; placuerunt tibi à principio. Dicitur autem dei virtus & dei ſapientia per quãdam appropriationem , virtus quidem inquãtum per eum pater omnia operatur.Io.1,Omnia per ipſum facta ſunt . Sapiẽtia verò inquantum ipſum verbum quod eſt filius, nihil eſt aliud q̃ ſapiẽtia genita vel concepta.Eccl.24,Ego ex ore altiſsimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.Non autẽ ſic eſt intelligẽdum ꝙ deus pater ſit fortis & ſapiens virtute,aut ſapiẽtia genita, quia vt Aug.probat.6.de trinit. ſequeretur ꝙ pater haberet eſſe à filio,quia hoc eſt deo eſſe,ꝙ fortem & ſapiẽtem eſſe. Deinde cùm dicit, [Quia quod ſtultũ eſt dei.]aſsignat rationẽ eius quod dixerat,dicẽs, quomodo id quod eſt infirmũ & ſtultum poſsit eſſe virtus vel ſapientia dei,quia quod ſtultũ eſt dei ſapiẽtius eſt homin⁹.q.d.Iã aliquod diuinũ videtur eſſe ſtultũ,nõ quia deficiat à ſapiẽtia,ſed quia ſuperexcedit ſapiẽtiam humanã . Homines enim quidã conſueuerũt ſtultũ reputare quod eorũ ſenſum excedit.Eccl.3, Plurima ſuper ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi.Et quod infirmũ eſt dei,fortius eſt hominibus,quia.ſ.nõ dicitur aliquid infirmũ in deo per defectũ virtutis,ſed per exceſsũ humanę virtutis,ſicut etiã dicitur inuiſibilis inquãtum excedit ſenſum humanũ Sap.12,Virtutem oſtẽdis tu qui nõ crederis eſſe in virtute cõſummatus,q̃uis hoc poſsit referri ad incarnationis myſteriũ:quia id quod reputatur ſtultũ & infirmũ in deo ex parte naturę aſſumptæ,transcendit omnem ſapientiam & virtutem.Exod.15,Quis ſimilis tui in fortibus domine?

Oſtendit ꝓdicationem euãgelij nõ cõgruã fieri ꝑ ſapientiã mũdi ex ꝑte primorũ prædicatorũ, utpote quia non erãt ſapiẽtes hac ſapientia,ſed ſola ſapiẽtia dei ꝑ Chriſtũ.

Lectio 4.

VIdete enim uocationem ueſtram fratres,quia non multi ſapientes ſecundum carnem,non multi potẽtes,non multi nobiles,ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit deus ut confundat fortia & ignobilia mundi,& contemptibilia elegit deus,& ea quæ non ſunt,ut ea quæ ſunt deſtrueret,ut non glorietur omnis caro in conſpectu eius. Ex ipſo autẽ uos eſtis in Chriſto Ieſu,qui factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio,& redemptio,ut quemadmodum ſcriptum eſt,Qui gloriatur,in domino glorietur.

¶ Suprà oſtendit Apoſt.ꝙ modus docẽdi qui eſt in ſapiẽtia verbi, non conuenit doctrinæ Chriſtianæ,ratione materiæ quæ eſt ipſa crux Chriſti,hìc oſtendit ꝙ prædictus docendi modus non conuenit doctrinæ Chriſtianæ,ratione doctorum,ſecundum illud Prou.26, In deriſum eſt in ore ſtulti parabola. Et Eccl.21, Ex ore fatui reprobabitur parabola. Quia igitur primi doctores fidei non fuerunt ſapientes ſapientia carnali,non erat eis cõueniens vt in ſapientia verbi docerẽt.Circa hoc ergo duo facit. Primò oſtẽdit quomodo primi doctores fidei in reb⁹ humanis defectũ patiebãtur. Secũdò oſtẽdit qũo talis defectus eſt in eis per

Chriſtũ ſuppletus,ibi,[Ex ipſo aũt vos eſtis]Circa primũ tria facit.Primò excludit à fidei primis doctoribus excellẽtiam ſecularẽ.Secũdò aſtruit eorũ abiectionẽ quãtum ad ſeculũ,ibi,[Sed quæ ſtulta ſunt mũdi] Tertiò rationẽ aſsignat,ibi,[Vt nõ glorietur.] ¶ Dicit ergo primò, dictũ eſt ꝙ ſtultũ dei ſapiẽtius eſt hominibus,& hoc cõſiderare poteſtis in ipſa veſtra cõuerſatione.Videte enim.i. cõſiderate vocationẽ veſtrã, qũo.ſ.vocati eſtis:nõ enim per voſipſos acceſsiſtis,ſed ab eo vocati eſtis.Rom.8, Quos prædeſtinauit,hos & vocauit.1.Pet.2,De tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum.Inducit autẽ eos vt cõſiderẽt modum ſuæ vocationis quãtum ad eos per quos vocati ſunt,ſicut Eſa.51.dicitur,Attẽdite ad Abrahã patrẽ veſtrũ,& ad Sarã quæ genuit vos,à quibus vocationis miniſtris primò excludit ſapiẽtiam,cùm dicit, Quia nõ multi eorũ per quos vocati eſtis ſapiẽtes ſecũdũ carnẽ.i.in carnali ſapiẽtia & terrena.Iac.3,Nõ eſt iſta ſapiẽtia deſurſum deſcẽdens,ſed terrena,animalis,diabolica.Baruc.3,Filii Agar exquiſierũt ſapiẽtiam quę de terra eſt.Dicit non,quia aliqui pauci erant etiam in ſapiẽtia mũdana inſtructi ſicut ipſe & Barnabas, velut Moyſes in veteri teſtamẽto,de quo dicitur Act.7 , quòd eruditus erat Moyſes in omni ſapiẽtia Aegyptiorum.Secũdò excludit ſecularem potẽtiam cùm dicit,[Nõ multi potẽtes].ſ.ſecũdum ſeculũ. Vnde & Io.7. dicitur,Nũquid aliquis ex principibus credidit in eum.Et Baruch.3,dicitur,Vbi ſunt principes gẽtium?exterminati ſunt,& ad inferos deſcẽderunt. Tertiò excludit excellẽtiam generis, cùm dicit,[Nõ multi nobiles .] Et aliqui inter eos nobiles fuerunt , ſicut ipſe Paulus qui in ciuitate Romana ſe natum dicit,Actuum 22 . & Romanorum vltimo de quibuſdam dicit. , Qui ſunt nobiles in apoſtolis . ¶ Deinde quum dicit, [Sed quæ ſtulta ſunt , &c .] Ponit eeonuerſo eorum abiectionem quantum ad mundum , & primò defectum contrarium ſapientiæ,cùm dicit,Quæ ſtulta ſunt mundi.i.eos qui ſecundum mũdum ſtulti videbantur,elegit deus ad prædicationis officium.ſ.piſcatores illiteratos, ſecũdum illud Act.4, Cõperto ꝙ homines eſſent ſine literis & idiotæ,admirabãtur.Eſa.33,Vbi eſt literatus,vbi verba legis põderãs.Et hoc vt cõfundat ſapiẽtes.i.eos qui in ſapiẽtia mũdi cõfidunt,dum ipſi nõ cognouerũt quę ſunt ſimplicibus reuelata. Mat.11,Abſcõdiſti hæc à ſapiẽtibus & prudẽtibus,& reuelaſti ea paruulis.Eſa.19,Vbi ſunt nunc ſapientes tui,annuntient tibi.Secundò ponit defectum contrarium potẽtiæ,dicẽs,[Et infirma mundi.]i.homines impotentes ſecundum mũdum,putà ruſticos & plebeios,elegit deus ad prædicationis officium.In cuius figura dicitur.3.Reg.20,Ego tradẽs eos in manu tua per pediſſequos principum prouinciarum.Et Prou.9.dicitur ꝙ ſapiẽtia miſit ancillas vt vocarẽt ad arcem. In vtriſq; autem primorũ prædicatorũ infirmitas deſignatur.Et hoc ideo vt confundat fortia.i.potẽtes huius mũdi.Eſa.2,Incuruabitur omnis ſublimitas hominum,& humiliabitur altitudo virorum. Tertiò ponit defectum cõtrariũ nobilitati in quo poſſunt tria cõſiderari.Primò quidem claritas generis,quã ipſum nomen nobilitatis deſignat.Et cõtra hoc dicit.Et ignobilia mũdi.i.qui ſecundum mũdum ſunt ignobiles.infrà 4,Vos nobiles,nos autẽ ignobiles. ¶ Secũdò circa nobilitatem cõſiderantur honor & reuerẽtia quæ talibus exhibẽtur,& cõtra hoc dicit, [Et contẽptibilia.]i.homines contemptibiles in hoc mũdo elegit deus ad prædicationis officium,ſecũdum illud Pſal.Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, & his qui in circuitu noſtro ſunt. Tertiò in nobilitate conſideratur magna opinio quã homines de eis habent.Et cõtra hoc dicit.Et ea quæ non ſunt.i. quæ non videntur eſſe in ſeculo, elegit de⁹ ad prædicationis officiũ.Iob.30,Quorũ virtus manuũ erat mihi pro nihilo,&vita ipſa putabãtur indigni.Et hoc ideo vt deſtrueret ea quę ſunt.i.eos qui in hoc mũdo aliquid eſſe vidẽtur.Eſa.23,Dñs exercituũ cogitauit hoc,vt detraheret ſuperbiã omnis glorię,& ad ignominiã deduceret vniuerſos inclitos terræ. ¶ Deinde aſsignat cauſam dictorũ, dicens , [Ideo non elegit in ſeculo excellentes,ſed abiectos,vt non glorietur omnis caro &c.]i. vt nullus pro quacũq; carnis excellẽtia glorietur per cõparationẽ ad dominum.Hiere.9,Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis.Ex hoc enim ꝙ deus mũdum ſuæ fidei ſubiecit non per ſublimes in mũdo ſiue in ſeculo, ſed per abiectos,non poteſt gloriari homo ꝙ per aliquam carnalem excellentiam ſaluatus ſit mundus. Videretur autem non eſſe à deo excellentia mundana , ſi deus non vteretur ad ſuum obſequium.Et ideo in principio quidẽ paucos, poſtremò verò plures ſeculariter excellẽtes deus elegit ad prædicationis officium.Vnde in gloſa dicitur ꝙ niſi fideliter præcederet piſcator,non humiliter ſequeretur orator,& etiam ad gloriam dei pertinet,dum per abiectos ſublimes in ſeculo ad ſe trahit. ¶ Deinde cùm dicit,[Ex ipſo autem vos eſtis]ne prædicatores fidei tanquam non excellentes,ſed abiecti in ſeculo contẽnerentur,oſtendit quomodo deus prędictũ defectum in eis ſupplet.Et circa hoc tria facit.Primò oſtendit cui ſit attribuenda ſalus mũdi,quæ prædicatorũ miniſterio facta eſt,dicẽs, Dictũ eſt ꝙ vocati eſtis non per excellentes,ſed per abiectos in ſeculo. Ex quo patet ꝙ veſtra cõuerſio non eſt homini attribuẽda,ſed deo.Et hoc eſt ꝙ dicit.Ex ipſo autẽ.i.ex virtute dei. Vocati eſtis in Chriſto Ieſu.i.ei iuncti & incorporati per gratiam.Eph.2,Ipſius enim factura ſumus creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. ¶ Deinde oſtẽdit quomodo deus prædictos defectus in prædicatoribus ſuis ſupplet per Chriſtum , Et primò quãtum ad defectũ ſapientiæ cùm dicit,Qui.ſ.Chriſtus factus eſt nobis prędicantibus fidem,& per nos omnibus fidelibus ſapientia,quia ei inhærendo qui eſt dei ſapientia , & participando ipſum per gratiam ſapientes facti ſumus , & hoc à deo qui nobis Chriſtum dedit, & nos ad ipſum traxit, ſecundum illud Ioan.6, Nemo poteſt venire ad me,niſi pater qui me miſit,traxerit eum.Deut.4, Hæc eſt veſtra ſapientia & intellectus coram populis. ¶ Secundò quantum ad defectum potentiæ dicit . Et iuſtitia quæ propter ſui fortitudinem thoraci comparatur.Sapientiæ 5,Induet pro thorace iuſtitiam.Dicitur autem Chriſtus nobis factus eſt iuſtitia inquãtum per eius fidem iuſtificamur,ſecundum illud Rom.3,Iuſtitia autem dei per fidem Chriſti Ieſu. ¶ Tertiò quantum ad defectum nobilitatis ſubdit,& ſanctificatio & redemptio . Sanctificamur enim per Chriſtum,inquantum per eum deo coiungimur,in quo conſiſtit vera nobilitas,ſecundum illud 1.Regũ 2,Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum , qui autem contemnunt me, erunt ignobiles . Vnde dicitur Hebre.vlti. Ieſus vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum,extra portam paſſus eſt. Factus eſt autem nobis redemptio,inquantum per ipſum redempti ſumus de ſeruitute peccati,in quo verè ignobilitas conſiſtit. Vnde in Pſalmiſta dicitur , Redemiſti me deus veritatis. ¶ Tertiò aſsignat dictorum cauſam, cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicit,[Vt quēadmodū ſcriptū eſt.]Hier.9, Qui autē gloriatur,in dño glorietur, vbi noſtra litera habet,In hoc glorietur qui gloriatur ſcire & noſſe me.Dicit enim ſi ſalus hominis non prouenit ex aliqua excellētia humana,ſed ex ſola virtute diuina nō debetur homini gloria,ſed deo,ſecūdum illud Pſal.Non nobis domine non nobis,ſed nomini tuo da gloriā.Eccl.vl.Dāti mihi ſapiētiam,dabo gloriam.

Caput 2.

Docēt qualem ſeſe exhibere debeat euāgelicus prædicator,per hoc quod ipſe Paulus non fuerit vſus aliqua excellētia ſecularī prædicādo Corinthijs.bene tamē excellētia ſpiritualī.Cū erat eū perfectis dicēdo talē excellētiam & excellētē ſapiētiā ſpiritualem diu abſcōditam,& ab æterno in gloriā noſtram prædeſtinatam

ET ego cùm uenissem ad uos fratres,nō ueni in ſublimitate ſermonis aut ſapiētiæ annūtians uobis teſtimonium Chriſti.Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter uos niſi Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum. Et ego in infirmitate,& timore,& tremore multo fui apud uos, & ſermo meus & prædicatio mea nō in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis,ſed in oſtenſione ſpiritus & uirtutis, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum,ſed in uirtute dei.Sapientiam autem loquimur inter perfectos.Sapientiā uerò non huius ſeculi, neque principum huius ſeculi qui deſtruuntur,ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriam noſtram.

¶Poſtquam Apoſtolus oſtendit quis ſit cōueniens modus doctrinæ Chriſtianæ,hīc oſtēdit ſe illum modū obſeruaſſe.Et circa hoc tria facit,primò oſtendit ſe non fuiſſe vſum apud eos aliqua excellētia ſeculari:ſecundò oſtēdit apud quos excellētia ſpirituali vtatur, ibi,[Sapiētiam autem loquimur inter perfectos &c.] Tertiò rationē aſsignat,ibi,[Quæ etiam loquimur &c.]Circa primū tria facit.Primò dicit q̄ non oſtēdit apud eos excellētiā ſecularis ſapiētiæ.Secūdò q̄ nō prætēdit excellētiā potētiæ ſecularis,ibi,[Et ego in infirmitate.]Tertiò nō prætēdit excellētiā eloquētiæ,ibi,[Et ſermo meus.] Circa primum duo facit.Primò ponit qđ intēdit.Secūdò rationē aſsignat,ibi[Nō enī iudicaui.]Dicit ergo primò,quia dictū eſt q̄ Chriſtus miſit me euāgelizare,nō in ſapiētia verbi,& q̄ nō ſunt multi ſapiētes.Et ego fratres, quāuis ſapiētiam ſecularē habeā,ſecūdū illud 2.Cor.11,Et ſi imperitus ſermone, ſed nō ſciētia.Cùm veniſſem ad vos cōuertēdos ad Chriſtū,vt habetur Act.18,Veni annūtiās vobis teſtimoniū Chriſti,ſecūdum illud Act.4,Virtute magna reddebant apoſtoli teſtimoniū reſurrectionis domini noſtri Ieſu Chriſti,& hoc non in ſublimitate ſermonis aut ſapiētiæ. Attēditur autē ſublimitas ſapiētiæ in cōſideratione aliquorū ſublimiū & eleuatorū ſupra rationē & ſenſum hominū.Eccl.24,Ego in altiſsimis habitaui. Sublimitas autē ſermonis poteſt referri,vel ad verba ſignificātia ſapiētiæ cōceptiones,ſecūdum illud Eccl.vlt.Verba ſapiētum quaſi ſtimuli,& quaſi claui in altum defixi.Vel ad modum ratiocinādi per aliquas ſubtiles vias . Nā in Græco habetur logos,qđ eſt verbū & rationē ſignificat,vt. Hiero.dicit,Hoc autē dicit Apoſt.quia fidē Chriſti per huiuſmodi ſublimitates ſermonis aut ſapiētiæ cōfirmare nolebat.1,Reg.2,Nolite multiplicare ſublimia. ¶Deīde huius rationē aſsignat,dicēs,[Nō enim iudicaui me ſcire aliquid niſi Chriſtum Ieſum]:non enim ad hoc opus erat vt ſapiētiam oſtētaret,ſed vt demōſtraret virtutē,ſecūdum illud 2.Cor.4,Nō enim prædicamus nosmetipſos , ſed Ieſum Chriſtū.Et ideo ſolū vtebatur his quæ ad demōſtrandam virtutem Chriſti pertinebāt,exiſtimās ſe ac ſi nihil ſciret quām Ieſum Chriſtum.Hier.9,In hoc glorietur qui gloriatur ſcire & noſſe me.In Chriſto autē Ieſu,vt dicitur Coloſ.2,Sunt omnes theſauri ſapiētiæ & ſciētiæ dei abſcōditi.Et quātum ad plenitudinē deitatis,& quātum ad plenitudinem ſapiētiæ & gratiæ,& etiā quantum ad profunditatem incarnationis rationes,quæ tū Apoſtolus eis non annūtiauit, ſed ſolū ea quæ erāt manifeſtiora & inferiora in Chriſto Ieſu.Et ideo ſubdit,Et hūc crucifixū.q.d.ſic vobis me exhibui ac ſi nihil aliud ſcirem q̄ crucem Chriſti.Vnde Gal.vlt.dicit,Mihi abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Quia igitur per ſapientiam verbi euacuatur crux Chriſti vt dictū eſt,ideo ipſe Apoſtolus nō venerat in ſublimitate ſermonis aut ſapiētiæ. ¶Deinde cùm dicit,[Et ego in infirmitate &c.]Oſtēdit q̄ nō prętēderit apud eos potētiam, ſed potius cōtrariū &foris & intus.Vnde quātum ad id qđ foris eſt,dicit,[Et ego fui apud vos in infirmitate.]i.tribulationes apud vos patiens.Gal. 4, Scitis quia per infirmitatem carnis euāgelizaui vobis iampridem.Pſal.Multiplicatæ ſunt infirmitates meæ.Quātum verò ad id quod intus eſt,dicit,Et timore.ſ.de malis imminēribus.Et tremore,inquātum.ſ.timor interior redūdat ad corpus.2.Cor.7,Foris pugnæ,intus timores. ¶Deinde cùm dicit,Et ſermo meus.]Oſtendit q̄ non prætenderit apud eos excellentiam eloquētiæ.Et circa hoc tria facit.Primò exeludit indebitū modū prædicādi,dicēs, Et ſermo meus,que.ſ.priuatim & ſingulariter aliquos inſtruebā.Eph.4, Omnis ſermo malus ex ore veſtro nō procedat, ſed ſi quis bonus eſt ad ædificationē fidei.[Et prædicatio mea.]qua.ſ.publicè docebā,[Nō fuit in verbis perſuaſibilibus humanæ ſapiētiæ.]i.per rhetoricam quæ cōponit ad perſuadēdum,vt.ſ.ſuprà dixi q̄ nō fuit intentionis q̄ ſua prædicatio niteretur philoſophicis rationibus , ita nūc dicit nō fuiſſe ſuæ intētionis niti rhetoricis perſuaſionibus.Eſa.33,Populum imprudētem non videbis populū alti ſermonis, ita vt non poſsis intelligere diſertitudinem linguæ eius in quo nulla eſt ſapiētia.Secūdò oſtēdit debitū modum quo vſus fuit in prædicando,dicēs,Sermo meus fuit in oſtēſione ſpiritus & virtutis,quod quidē poteſt intelligi dupliciter.Vno modo quātū ad hoc quòd credētibus prædicationi eius dabatur ſpiritusſanctus,ſecūdum illud Act.10, Adhuc loquēte Petro verba hæc,cecidit ſpiritusſanctus ſuper omnes qui audiebāt verbum.Similiter etiā ſuā prædicationē confirmabat faciēdo virtutes.i.miracula,ſecūdum illud Mar.vlt.Sermonem confirmate ſequentibus ſignis.Vnde Gal.3,Qui tribuit vobis ſpiritū & operatur in vobis.Alio modo poteſt intelligi quantum ad hoc q̄ ipſe per ſpiritum ſequebatur,quod ſublimitas & affluentia doctrinæ oſtendit 2. Reg.23, Spiritus domini locutus eſt per me.Et 2.Cor.4,Habētes eūdem ſpiritū fidei credimus,propter quod & loquimur. Cōfirmat etiam ſuam prædicationem oſtēdendo in ſua cōuerſatione multa opera virtuoſa.1. Theſ.2, Vos enim teſtes eſtis & deus q̄ ſanctè & iuſtè ſine querela vobis cui credidiſtis,affuimus. ¶Tertiò aſsignat rationē dictorū,dicēs,[Vt fides veſtra nō ſit in ſapiētia hominū.]i. non innitatur ſapiētiæ humanæ quæ plerunq; decipit homines,ſecūdum illud Eſa.47,Sapiētia tua & ſciētia tua hæc decepit te. Sed in virtute dei eſt in ſalutem omni credēti. ¶Deinde cùm dicit[Sapiētiam loquimur &c.]Oſtēdit apud quos exerceātia ſpiritualis ſapientiæ vtatur.Et primò proponit quod intendit.Secundò manifeſtat propoſitum,ibi,[Sapientiam verò.]Dicit ergo apud vos ſolum Chriſtum crucifixum prædicaui.Sapiētiam autem,id eſt,profundam doctrinam loquimur inter perfectos. Dicuntur autem aliqui perfecti dupliciter. Vno modo

ſecundum intellectum.Alio modo ſecundū volūtatem,hęc enim inter potētias animæ ſunt propriè hominis,& ideo ſecūdum eas oportet hominis perfectionē cōſiderari.Dicūtur autē perfecti intellectu illi quorū mēs eleuata eſt ſuper omnia carnalia & ſenſibilia qui ſpiritualia & intelligibilia capere poſſunt,de quib⁹ dicitur Heb. 5, Perfectorū eſt ſolidus cibus,eorū qui per cōſuetudinē exercitatos habēt ſenſus ad diſcretionē mali & boni.Perfecti autē ſecūdum volūtatem ſunt, quorū volūtas ſuper omnia tēporalia eleuata ſoli deo inhæret & eius præceptis.Vnde Mat.5.propoſitis dilectionis mandatis ſubditur,Eſtote perfecti ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt, quia igitur doctrina fidei ad hoc ordinatur vt fides per dilectionem operetur,vt habetur Gal. 5, Neceſſe eſt eū qui in doctrina fidei inſtruitur non ſolùm ſecūdum intellectum bene diſponi ad capiēdum & credēdum, ſed etiā ſecūdum volūtatem & affectum bene diſponi ad diligendū & operandū. ¶Deinde cùm dicit, [Sapiētia verò,&c.] exponit qualis ſit ſapiētia de qua mētionem fecit.Et primò ponit expoſitionem.Secūdò rationē expoſitionis cōfirmat,ibi,[Quā nemo principū &c.]Circa primum duo facit.Primò exponit qualis ſit iſta ſapientia per cōparationē ad infideles.Secūdò per cōparationem ad fideles,ibi,[Sed loquimur dei ſapientiā &c.] Dicit ergo primò dictū eſt q̄ ſapiētiam loquimur inter perfectos. Sapiētiam verò dico non huius ſeculi.i.de rebus ſecularibus, vel quæ eſt per rationes humanas.Neq; etiā principū huius ſeculi,& ſic ſeparat eam à ſapiētia mūdana,& quātum ad modū & materiam inquirēdi,& quātum ad actores,qui ſunt principes huius ſeculi,quod poteſt intelligi de triplici genere principū,ſecūdum triplicē ſapiētiam humanā. ¶Primò poſſunt dici principes huius ſeculi reges & potētes ſeculares,ſecūdum illud Pſal.Principes cōuenerūt in vnū aduerſus dominū & aduerſus Chriſtū eius. A quibus principibus venit ſapiētia humanarū legū per quas res huius mūdi in vita humana diſpēſantur. Secūdò poſſunt dici principes,dæmones.Io.14,Venit princeps mūdi huius,& in me nō habet quicquā &c. Et ab his principibus venit ſapiētia culturæ dæmonū.ſ.nigromātia & magicæ artes & huiuſmodi.Tertiò poſſunt intelligi principes huius ſeculi,philoſophi,q̄ quaſi principes ſe exhibuerūt hominib⁹ in docēdo,de quibus dicitur Eſa.19,Stulti principes thaneos ſapiētes cōſiliarii Pharaonis.Et ab his principibus proceſsit tota humana philoſophia.Horū autem principū homines deſtruūtur per mortem & per amiſsionē poteſtatis & authoritatis:dæmones verò non per mortē, ſed per amiſsionē poteſtatis & authoritatis,ſecundum illud Io.12,Nūc princeps huius mūdi eiicietur foras:de hominibus autē dicitur Bar.3,Vbi ſunt prīcipes gentiū. Et poſtea ſubdit.Exterminati ſunt & ad inferos deſcēderūt , ſicut ipſi non ſunt ſtabiles ita & eorū ſapiētia non poteſt eſſe firma,& ideo non ei innitendū eſt. ¶Deinde cùm dicit,[Sed loquimur &c.]Exponit qualis ſit ſapiētia per cōparationem ad fideles. Et primò deſcribit eam quantum ad materiam vel authoritatē, cùm dicit,ſed loquimur dei ſapiētiam.i.quæ eſt deus & à deo,quāuis enim omnis ſapiētia à deo ſit, vt dicitur Eccl.1. Tamen ſpeciali quodā modo hæc ſapiētia quæ eſt de deo eſt etiam à deo per reuelationem, ſecundum illud Sap.9,Senſum autem tuum quis ſciet niſi tu dederis ſapientiam & miſeris ſpiritum tuum de altiſsimis? ¶Secundò oſtendit qualitatem eius dicens,[In miniſterio quæ abſcōdita eſt.]hæc enim ſapientia abſcōdita eſt ab hominibus inquantum hominis intellectum excedit,ſecundū illud Eccl.3, Plurima ſupra ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi.Vnde dicitur Iob.28, Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et quia modus docendi & doctrinæ debet eſſe conueniens,ideo dicitur q̄ loquitur eam in miniſterio.i.in aliquo occulto,vel verbo vel ſigno,infrà 17,Spiritus loquitur myſteria.Tertiò oſtendit fructum huius ſapiētiæ,dicens,[Quā deus prædeſtinauit.]i.præparauit in gloriā noſtrā.i.prædicatorū fidei,quibus ex prædicatione tam altæ ſapiētiæ gloria magna debetur & apud deum & apud homines.Prou. 3, Gloriam ſapientes poſsidebunt,& quod dicit,In gloriam veſtram,exponendum eſt omniū fidelium quorum gloria hęc eſt,vt in plena luce cognoſcāt ea quæ nunc in myſterio prædicantur,ſecundū illud Io,17,Hęc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum deum verum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Duplices perfectiones.

Triplices principes huius ſeculi & triplex ſapiētia humana.

Lectio 2.

QVam nemo principum huius ſeculi cognouit.Si enim cognouiſſent,nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent.Sicut ſcriptum eſt,quòd oculus non uidit,nec auris audiuit , nec in cor hominis aſcendit quæ præparauit deus his qui diligunt illum.Nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur etiam profunda dei. Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis,niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt?Ita & quæ dei ſunt nemo cognouit niſi ſpiritus dei.Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus,ſed ſpiritum qui ex deo eſt,ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis.

Declarat quibus ſapientia dei fuerit abſcōdita, & quib⁹ reuelata

¶Poſita expoſitione de ſapientia quā Apoſtolus loquitur inter perfectos , hīc rationē aſsignat expoſitionis prędictæ,&primò quātum ad hoc q̄ eā deſcripſerat per comparationem ad infideles.Secundò quātum ad hoc q̄ eam deſcripſerat per comparationē ad fideles,ibi, [Nobis autem reuelauit deus.] Circa primum duo facit.Primò proponit quod intēdit.Secūdò probat propoſitū,ibi, [Si enim cognouiſſent.] Dicit ergo primò,dictum eſt q̄ ſapientia quā loquimur non eſt principum huius ſeculi , hæc enim ſapientia eſt quam nemo principum huius ſeculi cognouit,quod verum eſt de quibuſcunq; principibus intelligatur:ſeculares enim principes hanc ſapientiā non cognouerunt,quia excedit rationē humani regiminis.Iob.12,Qui immutat cor principū populi terrę, & decipit eos vt fruſtrà incedāt per inuiū.Philoſophi etiam eā nō cognouerūt,quia excedit rationē humanā.Vñ.dicitur Bar.3,Exquiſitores prudētiæ & ſciētiæ viā ſapiētiæ neſcierūt.Dæmones etiā eā nō cognoſcūt,quia excedit oēm creatā ſapiētiā.Vnde dicitur Iob. 28, Volucres cæli quoq; latēt.Perditio &mors dixerūt,Aurib⁹ noſtris audiuim⁹famā eius. ¶Deīde cū dicit,[Si eñ cognouiſſent &c.]Probat quod dixerat, & primò quidē probat per ſignū q̄ nō cognouerūt prīcipes dei ſapiētiam, ſecundum quod eſt in ſe abſcōdita.Secūdò ꝓbat per authoritatē q̄ non cognouerūt eā ſecūdum q̄ præparata eſt in gloriā noſtrā,ibi, [Sicut ſcriptum eſt.] Dicit ergo primò recte dico q̄ principes huius ſeculi dei ſapiētiam non cognouerūt:ſi enim cognouiſſent dei ſapiētiam, cognouiſſent vtiq; Chriſtū eſſe deū, qui in hac ſapiētia cōtinetur,quo cognito nūquam crucifixiſſent deū gloriæ.i.ipſum Chriſtū dominū dātem gloriā ſuis,ſecūdum illud Pſal Dominus virtutū ipſe eſt rex gloriæ.Et Heb.12,Qui multos filios in gloriā adduxerat.Cū enim creaturæ rationali ſit naturaliter appetibilis gloria , non poteſt in volūtatem humanam cadere quòd actorem gloriæ interimat. Quòd autē principes crucifixerunt Ieſum Chriſtum, certum eſt ſi

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligatur de principibus qui potestatē habent inter homines. Dicitur enim in Psal. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnū aduersus dominū & aduersus Christum eius, quod Act. 4. exponitur de Herode & Pilato, & principibus Iudæorum qui consenserunt in mortē Christi. Sed etiā dæmones operari sunt in mortem Christi persuadendo secundum illud Io. 13, Cùm diabolus iam misisset in cor vt eum traderet, &c. Sed & pharisæi & scribæ in lege periti qui studium sapientiæ dabant, operati sunt ad mortem Christi instigando & approbando. Sed circa hoc duplex oritur dubitatio, quarum prima est de hoc q̄ dicit deum gloriæ crucifixum. Non enim diuinitas Christi aliquid potuit secūdum quā dicitur Christus dominus gloriæ. Sed dicendum q̄ Christus est vna persona & hypostasis in vtraq; natura cōsistens, diuina. & humana. Vnde potest vtriusq; naturæ nomine designari, & quocunq; nomine significetur, potest prædicari de eo id quod est vtriusq; nature, quia vtriq; non supponitur nisi vna hypostasis. Et per hunc modum possumus dicere q̄ homo creauit stellas, & q̄ dominus gloriæ est crucifixus, & tamen non creauit stellas secundum quòd homo, sed secundum quòd deus, nec est crucifixus secundum quòd est deus, sed inquātum homo. Vnde ex hoc verbo destruitur error Nestorii qui dixerat vnam naturā esse in Christo dei & hominis, quia secundū hoc nullo modo posset verificari q̄ dominus gloriæ sit crucifixus. ¶ Secunda dubitatio est de hoc q̄ videtur supponere q̄ principes Iudæorū vel dæmones non cognouerunt Christū esse deum. Et quidē quātū ad principes Iudæorū, videtur hoc astrui per hoc q̄ dicit Petrus Act. 3, Scio quia per ignorantiā hoc fecistis sicut & principes vestri: videtur autē esse contrariū quod dicitur Mat. 21, Agricolę videntes filiū dixerūt intra se, hic est hæres, venite occidamus eum, quod exponēs Chrysost. dicit, Manifestè dīs probat his verbis Iudęorū principes nō per ignorantiā, sed per inuidiā dei filiū crucifixisse. Soluitur in glo. q̄ sciebāt principes Iudæorū eum esse qui promissus erat in lege, non tamē mysteriū eius q̄ filius dei erat, neq; sciebāt sacramētū incarnationis & redēptionis. Sed cōtra hoc esse videtur qđ Chrys. dicit, Quòd cognouerūt eū esse filiū dei. Dicēdum est ergo q̄ principes Iudęorū pro certo sciebāt eū esse Christū promissum in lege, qđ populus ignorabat: ipsum autē esse verū filiū dei nō pro certo sciebāt, sed aliqualiter cōiecturabāt, sed hæc cōiecturalis cognitio obscurabatur in eis ex inuidia & ex cupiditate propriæ gloriæ, quā per excellētiā Christi minui videbāt. ¶ Similiter etiā videtur esse de dæmonibus dubitatio. Dicitur enim Mar. 1. & Luc. 4, Quòd dæmoniū clamauit, dicēs, Scio q̄ sis sanctus dei. Et ne hoc præsumptioni dæmonū ascribatur, qui se iactabāt scire quod nesciebāt, eorū notitia quā habebāt de Christo per ipsos euāgelistas asseritur. In Mat. quidē sic scribitur, Nō sinebat ea loqui. s. dęmonia, quoniā sciebāt eū Christū esse. Et Luc. dicit, Increpās nō sinebat ea loqui, quia sciebāt eū esse Christū. Et ad hoc respōdetur in libro de quæstionibus noui & veteris testamēti, q̄ dęmonia sciebāt ipsum esse qui per legē fuit repromissus, quia omnia signa videbant in eo quæ dixerunt prophetæ, mysteriū autē diuinitatis eius ignorabāt. ¶ Sed contra hoc videtur esse quod Athanasius dicit, q̄ dæmonia dicebāt Christū esse sanctū dei quasi singulariter sanctum: ipse enim naturaliter est sanctus cuius participatione omnes alii sancti vocantur. Dicendū est autē q̄ sicut Chrysost. dicit, non habebāt aduētus dei firmā & certam notitiam sed quasdam coniecturas. Vnde Aug. dicit in nono de ciuitate dei, q̄ innotuit dæmonibus, non per id quod est vita æterna, sed per quædam temporalia sua virtute effecta. ¶ Deinde cùm dicit, [Sed sicut scriptum est.] Probat per authoritatem q̄ principes huius seculi dei sapiētiam non cognouerunt, quantum ad hoc q̄ prædestinata est in gloriam fidelibus dicēs, [Sed sicut scriptum est] Esa. 64. Vbi litera nostra habet. Oculus non vidit, deus, absq; te quæ præparasti his qui diligunt te. Ostenditur autem illa gloria visionis apertè ab hominibus ignorari dupliciter. Primò quidem q̄ non subiacet humanis sensibus à quibus omnis humana cognitio, initium sumit. Et ponit duos sensus. Primò visionis quæ deseruit inuentioni cùm dicit quòd oculus non vidit. Iob. 28, Semitam eius ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis. Et hoc ideo, quia non est aliquid coloratū & visibile. ¶ Secundò ponit sensum auditus qui deseruit disciplinæ dicens, nec auris audiuit. s. ipsam gloriā, quia non est sonus aut vox sensibilis. Ioan. 5, Neq; speciē eius vidistis, neq; vocem eius audistis. ¶ Deinde excludit notitiam eius intellectualem, cùm dicit, [Neq; in cor hominis ascendit.] Quod quidem potest intelligi vno modo vt ascendere in cor hominis dicatur quicquid quocūq; modo cognoscitur ab homine, secundū illud Hiere. 51. Hierusalem ascendat super cor vestrum: & sic oportet q̄ cor hominis accipiatur pro corde hominis carnalis, secundum illud quod dicitur infrà tertiò. Cùm sint inter vos zelus & contentio nōne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Est ergo sensus q̄ illa gloria non solùm sensu non percipitur, sed nec corde hominis carnalis, secundum illud Io. 14, Quem mūdus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Alio modo potest exponi secundum quod propriè dicitur in cor hominis ascēdere, id quod ab inferiori peruenit ad hominis intellectū, puta à sensibilibus de quibus prius fecerat mentionē. Res enim sunt in intellectu secūdum modum eius, res igitur inferiores sunt in intellectu altiori modo q̄ in seipsis. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodāmodo in cor ascendunt. Vnde dicitur Esa. 5, Nō erūt in memoria priora nec ascendunt super cor. Illa verò quæ sunt in intellectu superiora, altiori modo sunt in seipsis q̄ in intellectu. Et ideo quando ab intellectu capiuntur, quodammodo descendunt. Iac. 1, Omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum: quia igitur illius gloriæ notitia non accipitur à sensibilibus, sed ex reuelatione diuina, ideo signanter dicit, Nec in cor hominis ascendit, sed descendit, id. s. quod præparauit deus. i. prædestinauit diligētibus se, quia essentiale præmiū æternæ glorię charitati debetur, secundū illud Ioh. 14, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum, in quo perfectio æternæ gloriæ cōsistit. Et Iob. 36, Annūtiat de ea. i. de luce gloriæ amico suo q̄ possessio eius sit. Cæteræ aūt virtutes accipiūt efficaciā merēdi vitam æternam inquātum informātur charitate. ¶ Deinde cū dicit, [Nobis aūt &c.] Probat prędictā expositionē de sapiētia diuina per cōparationē ad fideles. Et primò ꝓponit quod intēdit. Secūdò ꝓbat propositū, ibi, [Spiritus enī,] Dicit ergo primò dictū est q̄ sapientiam dei nemo principū huius seculi cognouit, nobis aūt deus reuelauit per spiritū suū, quę s. nobis misit, secūdum illud Ioan. 14, Paracletus autem spiritusſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Iob. 31, Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Quia enim spiritusſanctus est spiritus veritatis, vtpote à filio procedens, qui est veritas patris, his quibus mittitur inspirat veritatem, sicut & filius à patre missus notificat patrem, secundum illud Mat. 11, Nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. ¶ Deinde cùm dicit, [Spiritus enim.] probat quod dixerat. s. q̄ per spiritū sanctū sit sapientia fidelibus reuelata. Et primò ostēdit q̄ spiritusſanctus ad hoc sit efficax. Secūdò probat q̄ hoc in discipulis Christi fecerat, ibi, [Nos autem.] Circa primum duo facit. Primò proponit quod intēdit. Secundò manifestat propositum, ibi, [Quis enim scit hominum &c.] Dicit primò dictum est per spiritū sanctum reuelauit nobis deus suam sapiētiam, & hoc fieri potuit. Spiritus enim sanctus omnia scrutatur: quòd non est sic intelligendum quasi inquirendo quomodo fiant, sed quia perfectè & etiam intima quarumlibet rerum nouit, sicut homo quod aliquando diligenter scrutatur. Vnde dicitur Sap. 7, Quòd spiritus intelligētiæ sanctus est omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus intelligibiles mundos subtiles, & non solùm res creatas, sed etiam profunda dei perfectè cognoscit. Dicuntur autem profunda ea quæ in ipso latent, & non ea quæ de ipso per creaturas cognoscūtur, quæ quasi superficie tenus videtur esse secūdū illud Sap. 13, A magnitudine speciei & creaturæ cognoscibiliter poterat creator eorū videri. ¶ Deinde cū dicit, [Quis enim scit hominum.] probat quod dixerat de spiritu dei per similitudinem humani spiritus, dicens, [Quis enim scit hominū ea quæ sunt hominis.] i. ea quæ latent in corde [nisi spiritus hominis qui in eo est.] i. intellectus. Et ideo quæ interius latent videri non possunt. Signanter autē dicit. [Quis hominum] ne ab horum cognitione etiam deus videatur excludi, dicitur enim Hie. 17, Prauum est cor hominis, & quis cognoscet illud? Ego deus probans corda & scrutans renes, quia. s. secretorum cordis solus deus est cognitor. Manifesta autem est ratio quare homo ea quæ in corde alterius latent scire non potest, quia cognitio hominis à sensu accipitur, & ideo ea quę sunt in corde alterius homo cognoscere non potest, nisi quatenus per signa sensibilia manifestantur, secundū illud 1. Reg. 16, Homo videt quæ foris patent, deus autem intuetur cor. Sed nec angelus bonus nec malus ea quæ in corde hominis latent scire potest, nisi inquantum per aliquos effectus manifestantur, cuius ratio accipi potest ex ipso verbo Apostoli, qui dicit ea ratione spiritum hominis cognoscere quæ in corde hominis latent, quia in ipso homine est: angelus autem neq; bonus neq; malus illabitur mēti humanę vt in ipso corde hominis sit & intrinsecus operetur, sed hoc solius dei proprium est. Vnde solus deus est cōscius secretorum cordis hominis, secūdum illud Iob. 16, Ecce in cælo testis meus, & in excelsis conscius meus. Secundò similitudinem adaptat ad spiritum dei, dicens, [Itaq; & quę dei sunt.] i. quæ in ipso deo latent, nemo cognoscit nisi spiritus dei, secūdum illud Iob. 36, Ecce deus magnus vincēs scientiam nostram. Sed sicut ea quæ sunt in corde vnius hominis alteri manifestantur per sensibilia signa, ita ea quæ sunt dei possunt esse nota homini per sensibiles effectus, secundum illud Sap. 13, A magnitudine speciei & creaturæ &c. Sed spiritusſanctus qui est in ipso deo, vtpote patri & filio consubstantialis secreta diuinitatis per seipsum videt, secundum illud Sap. 7, Est enim in illa. s. dei sapientia spiritus intelligētię sanctus omnem habens virtutem, omnia prospiciens. ¶ Deinde cùm dicit, [Nos autē &c.] Ostendit quomodo cognitio spiritusſancti participatur dicens, licet nullus hominū per se possit scire quæ sunt dei. Nos autem spiritu sancto. s. repleti, non accepimus spiritum huius mundi, sed spiritum qui à deo est. Nomine autē spiritus vis quædam vtilitas & cognitiua & motiua intelligitur. Spiritus ergo huius mundi potest dici sapientia huius mundi, & amor mundi quo impellitur homo ad agendum ea quæ mundi sunt, hunc autem spiritum sancti apostoli non receperunt mundum abiicientes & contemnentes, sed receperunt spiritū sanctum quo corda eorū illuminata sunt & inflāmata ad amorem dei, secundū illud Io. 14, Paracletus autē spiritusſanctus quem mittet pater in nomine meo &c. Et Nu. 14, Seruum meum Caleph qui plenus est alio spiritu, & secutus est me, introducam in terram hanc. Spiritus autem huius mūdi errare facit, secūdum illud Esa. 19, Dirūpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, & consiliū eius præcipitabo. Ex diuino autem spiritu eius consequuti sumus, vt sciamus quæ à deo data sunt nobis, vt sciamus de rebus diuinis quantum vnicuiq; deus donauit, quia sicut dicitur Eph. 4, Vnicuiq; data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Vel potest intelligi spiritum dei donatum sanctis vt dona spiritualia cognoscāt, quæ nō habētes eūdem spiritum ignorant secūdum illud Apoc. 2, Vincenti dabo manna absconditum quod nemo scit, nisi qui accipit. Ex hoc autē accipi potest q̄ sicut nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare vt dicitur Mat. 11, Ità nemo nouit quæ sunt dei patris & filii nisi spiritusſanctus, & qui ipsum acceperunt: & hoc ideo, quia sicut filius consubstantialis est patri, ita spiritusſanctus patri & filio.

Lectio 3.

Quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ uerbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia compa rantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur, sicut scriptum est. Quis enim cognouit sensum domini aut quis instruxit eum? Nos autem sensum Christi habemus.

¶ Dixerat suprà Apostolus, sapientiam loquimur inter perfectos. Postquā ergo manifestauit qualis sit hęc sapiētia, quia mūdanis hominibus incognita, cognita autem sanctis, hìc manifestat qua ratione hanc sapiētia sancti inter perfectos loquūtur. Et primò ꝓponit quod intēdit. Secūdò assignat rationē, ibi, [Animalis aūt homo &c.] Circa primū, Primò ꝓponit reuelatorū manifestationē, dicēs, Dictū est q̄ spiritū dei accepimus vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis, quę. s. nobis per spiritum reuelata sunt, loquimur. Sūt enim eis reuelata ad vtilitatem. Vnde & Act. 2, Repleti sunt omnes spiritu sancto & cœperunt loqui. Secūdò tāgit modum enarrandi excludens modum inconueniētem, dicēs, [Non in doctis humanæ sapiētiæ verbis.] i. non nitimur ad probandam nostram doctrinam per verba composita ex humana sapientia, siue quantum ad ornatum verborum, siue quātum ad subtilitatem rationū. Esa. 33, Populū alti sermonis nō videbis. Astruit enim modū cōuenientē, cū dicit, [Sed in doctrina spiritus.] i. prout spiritusſanctus nos loquētes interius docet, & auditorū corda ad capiēdum illustrat. Io. 16, Cùm venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Tertiò determinat auditores, dicens, [Spiritualibus spiritualia comparātes.] q. d. recta comparatione spiritualia documenta tradimus spiritualibus viris quibus sunt conuenientia. 2. Timot. 2, Hæc cōmenda fidelibus viris qui idonei erūt & alios docere. Eosdem autem hic nominat spirituales quos

Error Nestorij.

An dæmones & maiores Iudæo rū dicum cognouerit esse Christū.

Duplex ex positionis in cor hoīs nō ascendit quæ præparauit deus diligētib⁹ se.

Excluditur error scoti dicentis angelos cognoscere cogitationes cordis

Instruit qua ratione sapiētiā dei loquatur inter perfectos & non alios.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſupra perfectos,quia per ſpiritum ſanctum homines perficiuntur in virtute,ſecundum illud Pſalmiſtę,Spiritu oris eius omnis virtus eorum. ¶ Deinde cùm dicit, [Animalis &c.] Aſsignat rationem dictorum, & primò oſtendit quare ſpiritualia non ſunt tradenda animalibus hominibus.Secundò quare ſunt tradenda ſpiritualibus,ibi,[Spiritualis &c.]Circa primum duo facit.Primò ponit rationem.Secundò manifeſtat eã, ibi,[Stultitia enim &c.]Ratio ergo talis eſt. Nulli ſunt tradenda documenta quæ capere non poteſt, ſed homines animales nõ poſſunt capere ſpiritualia documẽta,ergo non ſunt eis tradenda, hoc eſt ergo quod dicit,[Animalis homo,&c.]Et ideo recta ratione non poſſunt tradi eis. Vbi primò conſiderãdum eſt quis homo dicatur animalis.Eſt ergo conſiderandum quòd anima eſt forma corporis.Vnde proprię animæ intelliguntur illæ vires quæ ſunt actus corporalium organorum.ſ.vires ſenſitiuæ. Dicuntur ergo homines animales qui huiuſmodi vires ſequuntur,inter quas eſt vis apprehenſiua & appetitiua,& ideo poteſt dici homo dupliciter animalis.Vno modo quantum ad vim apprehenſiuam & hic dicitur animalis ſenſu,qui ſicut dicitur in gloſa,de deo iuxta corporũ phantaſiam vel legis literam, vel rationẽ philoſophicam iudicat quæ ſecundum vires ſenſitiuas accipiuntur.Alio modo dicitur quis animalis quantum ad vim appetitiuam,qui ſ.afficitur ſolùm ad ea quæ ſunt ſecundum appetitum ſenſitiuum:& talis dicitur animalis vita,qui ſicut dicitur in gloſa,ſequitur diſſolutam laſciuiam animæ ſuæ, quam inter naturalis ordinis metas ſpiritus rector non continet.Vnde dicitur in canonica Iudæ,Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales ſpiritum non habentes. ¶ Secundò autem videndum quare tales non poſſunt percipere ea quæ ſunt ſpiritus dei,quod quidem manifeſtum eſt,& quantum ad animalem ſenſum, & quantum ad animalem vitam. Ea enim de quibus ſpirituſſanctus illuſtrat mentem,ſunt ſupra ſenſum & rationem humanam, ſecundum illud Eccleſiaſt.3. Plura ſupra ſenſum hominis oſtenſa ſunt tibi,& ideo ab eo capi non poſſunt, qui ſoli cognitioni ſenſitiuæ innititur. Spiritus etiam ſanctus accendit affectum ad diligendum ſpiritualia bona, ſenſibilibus bonis cõtemptis,& ideo ille qui eſt animalis vitæ non poteſt capere huiuſmodi ſpiritualia bona, quia Philoſophus dicit in quarto Ethicorum,quòd qualis vnuſquiſque eſt,talis finis videtur ei.Prouerbiorum 18,Non recipit ſtultus verba prudentiæ,niſi ei dixeris quæ verſantur in corde eius.Eccleſiaſtici 22,Cum dormiente loquitur,qui narrat ſapiẽtiam ſtulto. ¶ Deinde cùm dicit,[Stultitia enim &c.]Manifeſtat quod dixerat per ſignum,cùm enim aliquis aliqua ſapiẽter dicta reprobat quaſi ſtulta,ſignum eſt quòd ea non capiat. Quia igitur animalis homo ea quæ ſunt ſpiritus dei reputat ſtulta,& hoc manifeſtatur quòd ea nõ capit.Et hoc eſt quod dicit, Stultitia enim eſt illi.ſ.animali. Iudicat enim eſſe ſtulta quæ ſecundum ſpiritum dei aguntur.Eccleſia.10,In via ſtultus ambulans cùm ipſe ſit inſipiens,omnes ſtultos æſtimat. Quòd autem homini animali quæ ſecundum ſpiritum ſunt videantur ſtulta, non procedit ex rectitudine ſenſus: ſicut ſapientes aliqua iudicant eſſe ſtulta quæ ſtultis videntur ſapientia propter defectum intellectus, quia homo ſenſui deditus non poteſt intelligere ea quæ ſupra ſenſum ſunt,& homo carnalibus affectus non intelligit eſſe bonum, niſi quod eſt delectabile ſecundum carnem. Et hoc eſt quod ſequitur, Et non poteſt intelligere, Pſal.Neſcierunt neque intellexerunt,in tenebris ambulant. Quare autem non poſsit intelligere, oſtendit ſubdens,[Quia ſpiritualiter examinatur.]i.ſpiritualium examinatio fit ſpiritualiter, nunquam enim inferior poteſt examinare & iudicare ea quæ ſunt ſuperioris,ſicut ſenſus non poteſt examinare ea quæ ſunt intellectus:& ſimiliter neque ſenſus neque ratio humana poteſt iudicare ea quæ ſunt ſpiritus dei,& ita relinquitur quòd huiuſmodi ſolo ſpiritu ſancto examinantur, ſecundum illud Pſal. Eloquia domini igne examinata, probata,ſcilicet, à ſpiritu ſancto. Quia ergo animalis homo caret ſpiritu ſancto, non poteſt ſpiritualia examinare, & per conſequens nec ea intelligere. ¶ Deinde cùm dicit, [Spiritualis autem iudicat omnia, &c.] aſsignat rationem quare ſpiritualibus ſpiritualia tradantur, & primò ponit rationem. Secundò manifeſtat cauſam, ibi [Quis enim nouit.] Aſsignat autem talem rationem.Illi tradenda ſunt ſpiritualia qui poteſt iudicare,ſecundum illud Iob decimo ſecundò,Auris verba diiudicat, ſed ſpiritualis eſt huiuſmodi,ergo ei ſpiritualia ſunt tradẽda,& hoc eſt quod dicit,Spiritualis enim diiudicat omnia,& ipſe à nemine iudicatur.Vbi primò videndũ eſt quis homo dicatur ſpiritualis.Eſt autẽ notãdum quòd ſpiritus nominare cõſueuimus ſubſtãtias incorporeas, quia igitur aliqua pars animæ eſt quæ nõ eſt alicuius organi corporei actus.ſ.pars intellectiua cõprehendẽs intellectũ & volũtatem, huiuſmodi pars animæ ſpiritus hominis dicitur,quæ tamen à ſpiritu dei, & illuminatur ſecundũ intellectũ, & inflãmatur ſecũdum affectũ & voluntatẽ.Dupliciter ergo dicitur homo ſpiritualis.Vno modo ex parte intellectus ſpiritu dei illuſtrãte.Et ſecundũ hoc in gloſa dicitur quòd homo ſpiritualis eſt,qui ſpiritu dei ſubiectus certiſsimè ac fideliter ſpiritualia cognoſcit.Alio modo ex parte volũtatis ſpiritu dei inflãmante,& hoc modo dicitur in glo.quòd ſpiritualis vita eſt,qua ſpiritũ dei habẽs rectorẽ animã regit.i.animales vires.Gal.vlt.Vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi,&c.Secũdò conſiderandũ eſt,quare ſpiritualis diiudicat omnia,& ipſe à nemine iudicatur. Vbi notãdum eſt quòd in omnibus ille qui rectè ſe habet rectũ iudicium habet circa ſingula. Ille autẽ qui in ſe rectitudinis defectũ patitur,deficit etiam in iudicãdo:vigilãs enim rectè iudicat,& ſe vigilare & alium dormire,ſed dormiẽs non habet rectũ iudiciũ de ſe nec de vigilãte.Vnde nõ ſunt res tales quales videtur dormiẽti,ſed quales videtur vigilãti.Et eadem ratio eſt de ſano & infirmo circa iudiciũ ſaporũ,& de debili,& forti,circa iudiciũ põderum:& virtuoſo,& vitioſo,circa agibilia.Vnde & Philoſophus dicit in 5.Ethic.Quòd virtuoſus eſt regula & menſura omnium humanorum,quia.ſ.in rebus humanis talia ſunt ſingularia qualia virtuoſus iudicat ea eſſe, & ſecundum hunc modum Apoſtolus hic dicit quòd ſpiritualis iudicat omnia, quia ſ.homo habẽs intellectũ illuſtratum & affectũ ordinatũ per ſpiritum ſanctum de ſingulis quæ pertinent ad ſalutem,rectum iudicium habet.Ille autẽ qui non eſt ſpiritualis habet etiam intellectũ obſcuratum & affectum inordinatum circa ſpiritualia bona, & ideo ab homine non ſpirituali,ſpiritualis homo iudicari non poteſt,ſicut nec vigilãs à dormiẽte.Quantum ergo ad primã horũ dicitur Sap.3,Quòd iudicabũt iuſti nationes. Quãtum ad ſecũdum dicitur infrà 4,Mihi pro minimo eſt,vt à vobis iudicer,aut ab humano die. ¶ Deinde cùm dicit,[Quis enim nouit &c.]manifeſtat rationem inductã. Et primò inducit authoritatẽ. Secundò adaptat ad propoſitum, ibi, [Vos autem &c.] Eſt autem conſiderandum quòd ad hoc quòd aliquis

Intellectus & volũtas ſpiritu hominis dicitur.

Homo dicitur ſpiritualis dupliciter.

poſsit de aliquo homine iudicare,duo requirũtur.Primò vt iudicãs cognoſcat ea quæ ſunt iudicati, quia vt dicitur 1.Ethic.Vnuſquiſque bene iudicat quæ cognoſcit & horum eſt optimus iudex. Ex quo patet quòd ſenſum.i. ſapientiam dei omnia iudicantem nullus poſsit diiudicare, ideo dicit, Quis enim nouit ſenſum domini.q.d.nullus,quia ſapientia dei excedit omnem cupiditatem hominis.Eccleſ.1,Sapientiã dei præcedentem omnia quis inueſtigauit?Sap.14,Senſum autem tuũ quis ſcire poterit,niſi tu dederis ſapientiã?Secundò requiritur quòd iudicans ſit ſuperior iudicato.Vnde dominus habet iudiciũ de ſeruo,magiſter de diſcipulo.Ex quo etiam patet quòd nullus poteſt ſenſum dei iudicare,propter quod ſequitur,Aut quis inſtruxit eum.q.d.nullus.Non enim habet ſcientiam ab aliquo acceptã, ſed potius fontem omnis ſcientiæ. Iob 26, Cui dediſti conſilium?forſitan ei qui non habet ſapientiã.Videntur autẽ verba hæc aſſumpta ex eo quòd dicitur Eſa.4,Quis adiuuit ſpiritũ domini,aut quis conſiliarius eius fuit? & oſtendit illi cum quo iniit conſiliũ & inſtruxit eũ. ¶ Deinde adaptat quod dixerat ad propoſitũ,dicẽs,[Nos autem].ſ.ſpirituales viri[ſenſum Chriſti habemus].i.recipimus in nobis ſapientiã Chriſti ad iudicandũ.Eccle.17,Creauit illis ſcientiã ſpiritus,ſenſu adimpleuit corda illorum. Luc.vlt.dicitur,quòd aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas, & ita quia ſicut ſenſus Chriſti diiudicari non poteſt, conueniens eſt quòd ſpiritualis qui ſenſum Chriſti habet à nemine iudicetur.

Caput 3.

Secludit error Corinthiorum, removẽdo eorũ iudicium quod habebãt de ministris, nimis attribuẽdo aliquib⁹ illorũ loquendo de fũda mẽto ædificij ſpiritualis & de his q ſuper ædificẽtur, rãdẽ dicendo ſapiẽtiã huius mũdi ſtultitiã eſſe apud deũ, nos eſſe tẽplum dei, omnia eſſe noſtra.

¶ ET ego fratres non potui uobis loqui quaſi ſpiritualibus,ſed quaſi carnalibus. Tanquã paruulis in Chriſto lac uobis potum dedi,non eſcam. Nõdum enim poteratis,ſed nec nunc quidẽ poteſtis. Adhuc enim carnales eſtis. Cùm enim ſit inter uos zelus & contentio,nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis? Cùm enim quis dicat, Ego quidem ſum Pauli,alius autem,ego Apollo, nónne homines eſtis? Quid igitur eſt Apollo? Quid uerò Paulus? Miniſtri eius cui credidiſtis. Et unicuique ſicut dominus dedit. Ego plantaui,Apollo rigauit,ſed deus nunc incrementum dedit.Itaque neque qui plantat eſt aliquid,neque qui rigat,ſed qui incrementum dat deus. Qui autem plantat & qui rigat unum ſunt.

¶ Suprà Apoſtolus oſtenderat errorem Corinthiorum,qui propter miniſtros Chriſti, à quibus baptizati & docti erant adinuicem diſceptabant: hìc incipit eorum iudicium quod habebãt de miniſtris improbare, ex quo iudicio contentiones in eis procedebãt.Et circa hoc duo facit. Primò improbat eorũ iudiciũ,quantum ad hoc quòd alios Chriſti miniſtros contemnebant.4.ca.ibi [Sic nos exiſtimet homo.] Circa primum duo facit.Primò oſtendit detrimentum quod patiebãtur propter contentiones ex peruerſo iudicio prouenientes.Secundò improbat eorũ peruerſum iudiciũ,ibi[Quid igitur eſt Apollo?]Circa primum duo facit. Primò ponit detrimentum quod hactenus paſsi erant propter eorũ defectum. Secundò oſtendit quòd adhuc idem patiũtur,ibi[Sed nec nunc quidem.] Circa primum tria facit. Primò ponit detrimẽtum quod hactenus paſsi erant propter eorum defectum.Dixerat enim ſuprà,quòd apoſtoli quidem ſpiritualia documenta ſpiritualibus tradebant quæ animales homines percipere non poterant, quod eis adaptat dicens,[Et ego fratres,]qui.ſ.inter alios apoſtolos ſpiritualibus ſpiritualia loquor [non potui].ſ.conuenientes ſum vobis:eoſdem enim carnales dicit quos ſuprà animales,quibus oportet tradi ea quæ ſunt infirmi tati eorum accõmoda.Eſa.28,Quem docebit ſcientiã,& quem intelligere fecit auditum.Ablactatos à lacte auulſos ab vberibus.i.carnali conuerſatione & ſenſu. Secundò adhibet ſimilitudinem,dicens, [Tanquam paruulis in Chriſto].i.parũ adhuc introductis in perfectam doctrinã fidei,quę ſpiritualibus debetur.Heb. 5,Omnis qui lactis eſt particeps,expers eſt ſermonum iuſtitiæ,paruulus enim eſt:perfectorum autem eſt ſolidus cibus.Tertiò rationem aſsignat ne credatur ex inuidia eis ſpiritualem doctrinam ſubtraxiſſe, contra quod dicitur Sap.7,Quam ſine fictione didici & ſine inuidia cõmunico. Vnde ſubditur, [Nondum enim poteratis].q.d.Non ſubtraxi vobis eſcam propter meam,ſed propter veſtram impotentiã, quia verba ſpiritualia nondum bene poteratis capere,ſecundum illud Ioan.16,Adhuc multa habeo vobis dicere,ſed non poteſtis portare modo. ¶ Deinde cùm dicit,[Sed nec nunc quidem poteſtis]oſtẽdit quòd adhuc quidem detrimentum patiuntur.Et primò quidem ponit impotentiam cui adhuc ſubiacebant,dicens,[Sed nec nunc quidem poteſtis].q.d.quòd à principio perfectam doctrinam capere non poteratis, non mirum fuit: quia hoc veſtræ nouitati competebat,ſecundum illud 1.Pet.2,Sicut modò geniti infantes lac concupiſcite. Sed hoc videtur eſſe culpabile,quod poſt tantũ tempus in quo proficere debuiſtis,eandem impotentiã retinetis,ſecundum illud Heb.5, Cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus: rurſus indigetis doceri, quæ ſunt elementa ſermonũ dei.Secundò aſsignat prædictæ impotentiæ rationem,dicens,[Adhuc enim carnales eſtis].ſ.vita & ſenſu.Et ideo ea quæ ſunt ſpiritus capere nõ poteſtis,ſed ſapitis ea quæ ſunt carnis,ſecundum illud Rom.8,Qui ſecundum carnem ſunt,quæ carnis ſunt ſapiunt. Tertiò ponit rationem probationis inductæ,dicens,Cùm enim inter vos ſit zelus & contentio,nónne carnales eſtis, & ſecundum hominem ambulatis?Vbi conſiderandum eſt quòd rectè coniungit zelum & contentionem:quia zelus.i.inuidia eſt contentionis materia.Inuidus enim triſtatur de bono alterius, quod ille nititur promouere, & ex hoc ſequitur contentio.Vnde Iaco.3,Vbi zelus & contentio,ibi inconſtantia & omne opus prauum.Et ſimiliter econtra,charitas per quam quis diligit bonum alterius,eſt materia pacis.Secundò conſiderandũ eſt quòd zelus & contentio non habet locum, niſi in carnalibus hominibus, quia ipſi ad bona corporalia afficiuntur, quę ſimul à pluribus integrè poſsideri non poſſunt:& ideo propter hoc quòd aliquis aliquod bonũ corporale poſsidet,alius impeditur à plena poſſeſsione illius, & ex hoc ſequitur inuidia, & per conſequens cõtentio: ſed ſpiritualia bona quibus ſpirituales afficiuntur,ſimul à pluribus poſsideri poſſunt,& ideo bonum vnius non eſt alterius impedimentum, & propter hoc in talibus nec inuidia,nec contentio locum habet. Vnde Sap.7,Sine inuidia cõmunico.Tertiò conſiderandum eſt quare homines carnales dicit ſecundum hominẽ ambulare,cùm tamen homo ex ſpiritu & carne componatur,quia naturæ humanæ conſonum eſt, vt ſpiritus cognitionem à ſenſibus carnis accipiat.Vnde conſequenter affectus rationis humanæ ſecũdum ea quæ ſunt carnis mouetur,niſi ſpiritus hominis per ſpiritum dei ſupra hominẽ eleuetur.Vnde dicitur Eccleſ.34,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sicut parturientis cor tuũ phãtasias patitur,nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio. Est ergo sensus.secundum hominem.i.secũdum naturam humanam sibi à dei spiritu derelictam,sicut & in Psal.dicitur,Filii hominum vsquequo graui corde,vt quid diligitis vanitatẽ & quæritis mendacium.Quartò manifestat probationem inductam,dicens,Cùm enim quis.i.aliquis vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, quia à Paulo baptizatus & doctus. Alius autem,ego Apollo(genitiui casus,)per quod denotatur in vobis esse zelus & contentio.Nónne homines estis.f.carnales & non spirituales,vtpote zelum & contentionem habentes pro rebus humanis?Qualis enim homo est,talibus rebus afficitur,& per affectum inhæret,secundum illud Osee 9,Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Quid igitur est Apollo?]improbat eorum iudicium,quantum ad hoc ꝙ plus ministris attribuebant q̃ deberent. Et primò ostendit veritatem.Secundò excludit errorem,ibi,[Nemo vos seducat.]Tertiò infert conclusionem intẽtam,ibi,[Itaque nemo glorietur in hominibus.]Circa primũ duo facit. Primò ostendit conditionem ministrorũ. Secundò agitur de eorum mercede,ibi[Vnusquisque propriam mercedem.]Circa primũ tria facit.Primò ponit ministrorum conditionem.Secundò ponit similitudinem,ibi[Ego plantaui,Apollo rigauit.] Tertiò ostendit intentum,ibi[Itaque neque qui plantat.]Circa conditionem autem ministrorum duo tangit.Primò quòd non sunt domini,sed ministri,dicẽs,Vos de Paulo & Apollo gloriamini. Igitur quæro à vobis,Quid est Apollo,& quid Paulus.i.cuius dignitatis vel potestatis,vt digne de eis possis gloriari?& respondit,Ministri eius.f.dei sunt.q.d.quod agunt in baptismo & in doctrina, non principaliter agunt sicut domini , sed sicut ministri eius,secundum illud Esa.61,Ministri dei dicetur vobis. Posset autem alicui videri magnũ esse ministrum dei esse & gloriandum esse in hominibus de ministeriis dei . Et verè esset si sine hominibus non pateret accessus ad deum,sicut illi qui solent gloriari de ministris regis,sine quibus nõ patet aditus ad regem. Sed hoc hîc locũ non habet,quia fideles Christi per fidem habent accessum ad deum,secũdum illud Rom. 5,Per quem accessum habemus ad deum per fidem & gratiam in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum dei:ideo signanter addit,Cui credidistis.q.d.per fidem,iam estis coniuncti deo non hominibus. Vt de suprà 2.dictum est,Vt fides vestra non sit in sapientia hominũ, sed in virtute dei: & ideo primò de deo est vobis gaudendum,quàm de hominibus.Contingit autem quòd ministri hominum vel dominorum,vel artificum primò habeant à scipsis aliquam dignitatem,vel virtutem, ex qua idonei ad ministerium fiũt,sed hoc non est de ministris dei,& ideo secundò ostendit ꝙ tota dignitas & virtus ministrorũ est à deo,dicens, Et vnicuique sicut deus diuisit.]q.d.in tantum aliquis, & vnusquisque nostrum habet de virtute ministrandi,inquantum ei deus dedit, vnde nec sic nobis est gloriandum. 2. Corinth.3, Sufficientia nostra a deo qui idoneos nos fecit ministros noui testamenti. ¶ Deinde cùm dicit,[Ego plantaui]ponit similitudinem ministrorum ex similitudine agricolarum,vbi duplex differentia operationum intelligitur . Vna operationis vnius ministri ad operationem alterius.Et quantum ad hoc dicit,[Ego plantaui].i.in prædicatione ad modum plantantis me habui, quia scilicet primò vobis prædicaui fidem. Esa.51,Posui verba mea in ore tuo, vt plantes cælos.Apollo rigauit.i.ad modum rigantis se habuit,qui aquã plantis exhibet ad hoc vt nutriantur & crescant.Et similiter legitur Act.18,Quòd cùm Paulus multos Corinthiorũ conuertisset,superuenit Apollo qui multum contulit his qui crediderunt,publicè ostẽdens per scripturã esse Iesum Christum.Eccles.24.dicitur,Rigabo ortum meũ plantationum. Secunda differentia est operationis ministrorum , qui exterius operantur plantando & rigãdo ad operationem dei,qui interius operatur. Vnde subdit,[Sed deus incrementum dedit]interius.f.operando.2.Corint.9,Augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.Sicut enim in rebus corporalibus plantantes & rigantes exterius operãtur , sed deus operatur interius per operationẽ naturæ ad incrementa plantarum. ¶ Deinde cùm dicit,[Itaque neque qui plantat,neque qui rigat,&c.] infert ex præmissis duas conclusiones, quarum prima infertur secũdum comparationem ministrorum ad deum,dicens,Ex quo Paulus plantauit,& Apollo rigauit, non sunt nisi ministri dei , & non habent aliquid nisi à deo, & non operantur nisi exterius,deo interius operante . [Itaque neque qui plantat est aliquid] .f. principaliter & magnum de quo sit gloriandum.[Neque qui rigat,sed qui incrementũ dat deus]Ipse enim per se est aliquid principale & magnũ,de quo est gloriandum.Actio enim non attribuitur instrumento cui comparatur minister,sed principali agenti.Vnde Esa.40.dicitur,Omnes gentes quasi non sint,sic sunt coram eo.Secũdam conclusionẽ infert pertinentem ad cõparationem ministrorũ adinuicem,dicẽs,Qui plantat autem & qui rigat,cùm sint ministri dei,& nihil nisi à deo habentes, & solùm exterius operantes vnum sunt ex conditione naturæ & ministerii ratione:quare.f.non potest vnus alteri præferri,nisi secundum donum dei,& ita quantum in scipsis est,vnum sunt.Et quia consequenter in intentione ministrandi deo,vnũ sunt per concordiam voluntatis,ideo stultum est de his qui vnum sunt,dissentire. Psal. Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnũ.Rom.12,Multi vnũ corpus sumus in Christo. Lectio 2.

De mercede ꝓpria bonorũ ministrorũ,ratione mercedis & diuersitatẽ eiusdẽ adiũgendo.

VNusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores. Dei agricultura estis. Dei ædificatio estis. Secundum gratiam dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superædificat . Vnusquisque autem videat quomodo superædificet . Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est , quod est Christus Iesus . Siquis autem superædificat supra fundamentum hoc aurum,argentum,lapides pretiosos,ligna,fœnum,stipulam,uniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini declarabit:quia in igne reuelabitur & uniuscuiusque opus quale sit,ignis probabit. Si cuius opus mãserit, quod superædificauit,mercedem accipiet.Si cuius opus arserit,detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

¶ Suprà Apostolus ostendit qualis sit conditio ministrorum,hîc agit de remuneratione eorum. Et primò ponit de mercede bonorum ministrorum. Secundò tangit de punitione malorum,ibi [Nescitis quia templum dei estis,&c.]Circa primũ tria facit.Primò promittit ministris mercedem propriã.Secundò assignat rationem,ibi[Dei enim sumus.]Tertiò agit de diuersitate mercedis,ibi[Secundum gratiã dei.] Dicit ergo primò,Dictum est,ꝙ neque qui plantat est aliquid,neque qui rigat, non tamen inutiliter plantat vel rigat, sed vnusquisque suam propriam mercedem accipiet,secundum suũ laborem. Quanuis enim qui incrementum dat,sit deus,& ipse solus interius operetur, exterius tamen laborantibus mercedem tribuit, secundum

illud Hier.31,Quiescat vox tua à ploratu,& oculi tui à lachrymis:quia merces est operi tuo. Quæ quidem merces est ipse deus,secundum illud Gene.15,Ego protector tuus sum,& merces tua multa nimis.Pro qua mercede laborantes mercenarii laudantur, secũdum illud Luc.15, Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus.Alioquin si pro alia mercede in opere dei aliquis laboret,laudandus non est, secundum illud Ioan.10,Mercenarius autem,& cuius non sunt oues propriæ,videt lupum venientem & fugit.Hæc autem merces & cõmunis est omnibus, & propria singulorum: cõmunis quidem, quia idem est quod omnes videbunt,& quo omnes fruentur.f.deus,secundum illud Iob 22,Super omnipotentem deliciis afflues & leuabis ad deum faciem tuã.Esa.28,In illa die erit dominus exercituũ corona gloriæ & sertũ exultationis populo suo.Et ideo Matth.20,Omnibus laborantibus in vinea datur vnus denarius:propria verò merces erit singulorum:quia vnus alio clarius videbit,& plenius fruetur secundũ determinatam sibi mensuram. Vnde & Danie.12,Illi qui docti sunt,cõparantur splendori firmamenti qui ad iustitiam eruditunt plurimos quasi stellæ.Hinc est quod Ioan.4.dicitur,In domo patris mei mansiones multæ sunt. propter quod etiã hîc dicitur,Vnusquisque propriã mercedem accipiet. Ostendit autem secundum quid attendatur mensura propriæ mercedis,cùm subdit,secundum suũ laborem.Vnde & in Psal.dicitur,Labores manuum tuarum,quia manducabis,beatus es & bene tibi erit. Nõ tamen propter hoc designatur æqualitas laboris ad mercedem, quia vt dicitur 2.Corinth.4,Quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis.Sed æqualitatem designat proportionis, vt.f.vbi est potior labor,ibi sit potior merces.Potest autẽ intelligi labor esse potior tripliciter. Primò quidem secundum formã charitatis,cui respondet merces essentialis. Vnde dicitur Ioan.14,Qui diligit me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum.Vnde qui ex maiori charitate laborat, licet minorem laborem patiatur,plus de præmio essentiali accipiet.Secundò ex specie operis:sicut enim in rebus humanis ille magis præmiatur qui in digniori opere laborat,sicut architector quàm artifex manualis licet minus laboret corporaliter:ita etiã in rebus diuinis ille qui in nobiliori opere occupatur, maius præmium accipiet quantum ad aliquam prærogatiuã præmii accidentalis,licet fortè minus corporaliter laboret.Vnde aureola datur doctoribus,virginibus & martyribus.Tertiò ex quãtitate laboris,quod quidẽ contingit dupliciter.Nam quandoque maior labor maiorem mercedem meretur,præcipuè quantum ad remissionem pœnæ,puta quod diutius ieiunat vel longius peregrinatur,& etiam quantum ad gaudiũ quod percipiet de maiori labore.Vnde Sap.10.dicitur,Reddidit deus.f.iustis,mercedem laborum suorum. quandoque verò est maior labor ex defectu voluntatis.In his enim quæ propria voluntate facimus,minorem laborem sentimus.Et talis magnitudo laboris non augebit,sed minuet mercedem. Vnde dicitur Esa.40,Assument pennas vt aquilæ,current & non laborabunt,volabunt & non deficient:& ibi præmittitur, deficient pueri & laborabunt. ¶ Deinde eũ dicit,[Dei enim sumus]assignat rationem eius quod dixerat.Et primò ponit rationem.Secundò adhibet similitudinẽ,ibi[Dei agricultura estis.]Dicit ergo primò,Rectè quilibet nostrũ mercedem accipiet.Dei enim sumus adiutores.f.secundũ nostros labores.Contra quod videtur esse quod dicitur Iob 26,Cuius adiutores,nunquid imbecillis?& Esa.40,Quis adiuuit spiritũ domini? ¶ Dicendum est autem ꝙ dupliciter aliquis alũ adiuuat.Vno modo augendo eius virtutem,& sic nullus potest esse dei adiutor.Vnde & post præmissa verba Iob subditur,Et sustentas brachiũ eius qui non est fortis. Alio modo obsequendo operationi alterius,sicut si minister dicatur domini adiutor, inquantũ exequitur opus eius aut ministeriũ artificis,& hoc modo ministri dei sunt eius adiutores, secundum illud 2.Corint.6, Adiuuantes autem exhortamur: sicut ergo ministri hominũ exequentes eorũ opera,mercedem ab eis accipiunt secundum suũ laborem,ita & minister dei.Secundò adhibet similitudinẽ simplicis operis.f.agriculturæ & ædificationis. Populus quidem fidelis ager est à deo cultus, inquantũ per operationẽ diuinã fructum boni operis deo producit,secundũ illud Rom.7,Sitis alterius qui ex mortuis resurrexit vt fructificetis deo, Et Ioan.5,dicitur,Pater meus agricola est: & hoc est quod primò dicitur,Dei agricultura estis.i.quasi ager à deo cultus,& fructum ferens eius opere,& populus fidelis est quasi domus à deo ædificata, inquantum.f. deus in eis habitat,secundum illud Ephes.2,Et vos coædificamini in habitaculum dei.Et ideo secundò dicitur,Dei ædificatio estis.i.ædificiũ à deo constructum,secundum illud Psal. Nisi dominus ædificauerit domum,&c. Sic igitur ministri dei sunt adiutores inquantum laborant in agricultura & ædificatione fidelis populi. ¶ Deinde cùm dicit,[Secundum gratiã dei,&c.]agit de diuersitate mercedis,& quia merces distinguitur,secundum distinctionem laboris,vt dictum est.Ideo primò agit de diuersitate laboris.Secũdò de diuersitate mercedis,ibi[Siquis superædificat.]Circa primũ duo facit.Primò ponit distinctionem laborũ. Secundò subiungit admonitionẽ,ibi [Vnusquisque autem videat,&c.] Circa primũ duo facit. Primò relicta similitudine agriculturæ quã suprà prosecutus fuerat sub similitudine ædificationis , suũ propriũ laborem describit,dicens, Secundum gratiã dei quæ data est mihi vt sapiens architectus fundamentũ posui. ¶ Vbi considerandũ est ꝙ architectus dicitur principalis artifex,& maximè ædificii ad quem pertinet cõprehendere summam dispositionẽ totius operis quæ perficitur per operationẽ manualium artificũ . Et ideo dicitur sapiens in ædificio:quia simpliciter sapiens est qui summã causam cognoscit.f.deum,& alios secundum deũ ordinat.Ita sapiens in ædificio dicitur qui principalem causam ædificii.f.finẽ considerat, & ordinat inferioribus artificibus quid sit propter finẽ agendum. Manifestũ est autẽ quòd tota substãtia ædificii ex fundamento dependet,& ideo ad sapientẽ architectũ pertinet idoneũ fundamentum collocare. Ipse autẽ Paulus fundamentũ spiritualis ædificii collocauit Corinthis. Vnde suprà dixit, Ego plantaui: sicut enim se habet fundamentum in ædificio,sic plantatio in plantis . Per vtrunque enim significatur spiritualiter prima prædicatio fidei.Vnde & ipse dicit Roma.15,Sic autem prædicaui euangeliũ, non vbi nominatus est Christus,ne super alienũ fundamẽtum ædificarẽ,& ideo se cõparat sapienti architecto.Hoc autẽ non suæ virtuti attribuit,sed gratiæ dei. Et hoc est quod dicit, Secundũ gratiam dei quæ data est mihi ,qui.f.me aptum & idoneũ ad hoc ministeriũ fecit,infrà 4,Abundantius omnibus laboraui,non autẽ ego,sed gratia dei mecum. ¶ Secundò describit laborẽ aliorum,dicens,Alius autẽ.i.quicunque inter vos laborat, superædificat

Mensura mercedis ex labore.

Labor per quẽ quisque vetur præmiũ æternũ potest intelligi potior tripliciter. Laborãs ex maiori charitate, plus præmij essẽtialis accipiet, etiã si minus laboret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fundamento à me posito. Quod quidem potest ad duo referri. Vno quidem modo inquantum aliquis superædificat fidei in seipso fundatę profectum charitatis & bonorum operũ. 1. Per. 2, Et ipsi tanquã lapides viui superædificemini. Alio modo ad doctrinã, quã quis fundatã in aliis perfectius manifestat. Vnde Hier. 1. dicitur, Vt ædifices & plantes. Et secundum hoc idem significat hæc superædificatio, quod suprà rigatio. ¶ Deinde cùm dicit, [Vnusquisque autem, &c.] subiungit mentionẽ, dicens, Dictũ est quòd ad alios pertinet superædificare. Vnusquisque autẽ videat. i. diligenter attendat quomodo superædificet. i. qualẽ doctrinam fidei fundatã in aliis superaddat, vel qualia opera fidei in se fundatæ habeat. Prouerb. 4, Oculi tui videant recta, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. ¶ Secundò respõdet tacitè quæstioni, quare. s. admoneat alios de superædificatione & non de fundatione, vel potius assignat rationem quare dixerit ꝙ ad alios pertinet superædificare, dicens, Fundamentũ aliud nemo potest ponere præter id quod positum est. s. à me, quod est Iesus Christus qui habitat in cordibus vestris per fidem, vt dicitur Ephes. 3. Et de fundamento dicitur Esa. 28, Ecce ego mittã in fundamentis Syon lapidem angularem, probatũ, pretiosum. i. in fundamento fundatum. Sed contrà videtur esse quod dicitur Apoc. 21, Murus ciuitatis habens fundamẽta duodecim, & in ipsis duodecim nomina apostolorũ. Non ergo solus Christus est fundamentum. ¶ Dicendum est autem quòd duplex est fundamentũ. Vnum quidem quod per se habet soliditatẽ sicut rupes aliqua supra quã ædificium construitur, & huic fundamento Christus cõparatur. Ipse enim est petra de qua dicitur Matt. 7, Fundata enim erat supra firmã petram. Aliud est fundamentum, quod habet soliditatẽ non ex se, sed ex alio solido subiecto, sicut lapides qui primò supponuntur petræ solidæ. Et hoc modo dicuntur apostoli esse fundamentum ecclesiæ, quia ipsi primò superædificati sunt Christo per fidem & charitatem. Vnde dicitur Ephe. 2, Superædificati supra fundamẽtum apostolorum. ¶ Deinde cùm dicit, [Siquis superædificat, &c.] agit de mercedis differentia quantũ ad hoc ꝙ quidam eam accipiunt sine detrimento, quidam eũ detrimento. Et circa hoc tria facit. Primò docet ꝙ diuersitas operationũ manifestatur ex retributione. Secũdò ostendit quando manifestatur, ibi [Dies enim domini.] Tertiò ostendit quomodo manifestatur, ibi [Si cuius opus, &c.] Circa primũ considẽdum est ꝙ Apostolus intendit ostendere diuersitatẽ superędificationis, sex fœnũ, & stipulam, quorum tria. s. aurũ, argentum, & lapides pretiosi habent quandam inclitam claritatem simul & inconsumptibilitatem & pretiositatẽ. Alia verò tria obscura sunt, & facilè ab igne cõsumuntur, & vilia sunt. Vnde per aurũ, argentum & lapides pretiosos intelligitur aliquid præclarũ & stabile: per lignum verò, fœnum & stipulam aliquid materiale & trãsitoriũ. Dictum est autẽ suprà, quòd superædificatio potest intelligi & quantũ ad opera quæ vnusquisque superædificat fidei fundamento. Et quantum ad doctrinam quam aliquis doctor vel prædicator superædificat in fundamento fidei ab Apostolo fundatæ. Vnde ista diuersitas quam hîc Apostolus tangit ad vtranque superædificationẽ referri potest. Quidam ergo referentes hæc ad superædificationẽ operum, dixerunt ꝙ per aurum & argentũ, & lapides pretiosos intelligũtur bona quæ quis fidei superaddit. Sed per lignũ, fœnum & stipulam debent intelligi peccata mortalia quæ quis facit post fidem susceptam: sed ista expositio penitus stare non potest. Primò quidem quia peccata mortalia sunt opera mortua, secundum illud Heb. 9, Mundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. In hoc autem ædificio nihil ędificatur nisi viuũ. secundũ illud 1. Pet. 2, Et ipsi tanquã lapides viui superædificamini. Vnde qui cũ fide habẽt peccata mortalia, non superædificat, sed magis destruit vel violat, contra quẽ dicitur infrà eodem, 3. quis teplum dei violauerit, disperdet illum deus. Secũdò quia peccata mortalia magis cõparantur ferro, vel plumbo, vel lapidi, tum propter grauitatẽ, tum quia etiã non renouantur per ignem, sed semper in eo manent in quo sunt: peccata verò venialia comparantur ligno, fœno, & stipulæ, tum propter leuitatem, tum etiam quia ab eis aliquis de facili expurgatur per ignem. Tertiò quia secundũ hanc expositionem videtur sequi ꝙ ille qui moritur in peccato mortali dum modo fidem retineat finaliter salutẽ consequatur, licet primò aliquas pœnas sustineat. Sic enim sequitur, Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ. Quod quidem contrariatur manifestè sententiæ Apostoli qua dicitur infrà 6, Neque fornicarii neque idolis seruientes, &c. regnum dei possidebunt. Et Galat. 5, Qui talia agunt regnũ dei non possidebunt. Non est autẽ alicui salus nisi in regno dei. Nam qui ab eo excluduntur, mittuntur in ignẽ æternũ, vt dicitur Mat. 25. Quartò quia fides non potest dici fundamentum, nisi per quem Christus habitat in nobis, cũ suprà dictum sit quòd fundamentũ est ipse Christus Iesus. Non enim habitat Christus in nobis per fidem informem. Alioquin habitaret in dæmonibus, de quibus scriptũ est Iac. 2, Et dæmones credunt & contremiscunt. Vnde quod dicitur Ephe. 3. habitare Christũ per fidem in cordibus nostris, oportet intelligi de fide per charitatẽ formata, cùm scriptũ sit 1. Ioan. 4, Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Hæc est fides quæ per dilectionem operatur, vt dicitur infrà 13, Charitas non agit perperam. Vnde manifestum est quòd illi qui operantur peccata mortalia, non habent fidem formatam, & ita non habẽt fundamentũ: oportet ergo intelligere ꝙ tam ille qui superædificat fundamẽtũ aurum, argẽtum, lapides pretiosos, q̃ etiam ille qui superædificat lignũ, fœnum, stipulam vitet peccata. Ad horum ergo distinctionem intelligendum est ꝙ actus humani ex obiectis speciem habent. Duplex est autem obiectum humani actus. s. res spiritualis & res corporalis, quæ quidem obiecta differunt tripliciter. Primò quidem quantũ ad hoc ꝙ res spirituales sunt perpetuæ, res autem corporales sunt transitorię. Vnde 2. Corinth. 4, Quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Secundò quantum ad hoc quòd res spirituales in seipsis claritatem habent, secundum illud Sap. 6, Clara est & quæ nunquam marcescit sapientia. Res corporales obscuritatem habent ex materia. Vnde dicitur Sapient. 2, Vmbræ transitus est tempus nostrũ. Tertiò quantũ ad hoc quòd res spirituales sunt pretiosiores & nobiliores rebus corporalibus, vnde Prou. 3. dicitur de sapientia, Pretiosior est cunctis opibus. Et Sap. 7, Omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquam lutũ æstimabitur argentum in conspectu illius. Et ideo opera quibus homo innititur rebus spiritualibus & diuinis cõparantur auro, argento, & lapidi pretioso, quæ sunt solida, clara & pretiosa: ita tamen quòd per aurum designentur ea quibus homo tendit in ipsum deum per contemplationem & amorem, vnde dicitur Cant. 5, Caput eius aurum optimum: caput enim Christi est deus, vt dicitur Esa. 11. de quo auro dicitur Apo. 3, Suadeo tibi emere à me aurũ ignitum. i. sapientiam cum charitate: per argentum significantur actus, quibus homo adhæret spiritualibus credendis & amandis & contẽplandis: vnde in glo. refertur argentum ad dilectionem proximi, propter quod & in Psal. pennæ columbæ describuntur deargentatæ, cuius superior pars. i. posteriora describuntur esse in pallore auri. Sed per lapides pretiosos designãtur opera diuersarũ virtutum, quibus anima humana ornatur, vnde dicitur Eccle. 5, Quasi vas auri solidum ornatũ omni lapide pretioso. Vel etiã mandata legis dei, secundũ illud Psal. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Opera verò humana quibus homo intendit rebus corporalibus, habent quosdam gradus prout quædam sint aliis stabiliora, quædam verò facilius consumptibilia: nam ipsi homines inter creaturas carnales digniores sunt & per successionem conseruantur. Vnde comparantur lignis, secundũ illud Iudic. 9, Ierunt ligna syluarũ vt eligerent super se regem. Caro autẽ hominis facilius corrumpitur per infirmitatem & mortem. Vnde comparatur fœno, secundum illud Esa. 40, Omnis caro fœnum. Ea verò quæ pertinent ad gloriã huius mundi facillimè transeunt, vnde stipulæ comparantur: vnde in Psal. sequitur, Pone illos vt rotam & stipulam ante faciẽ venti. Sic ergo superædificare aurũ, & argentum & lapides pretiosos, est superædificare fidei fundamento ea quæ pertinent ad contemplationem sapientiæ diuinorum, & amorem dei, & deuotionem sanctorum, & obsequium proximorum, & ad exercitium virtutum. Superædificare verò lignum, fœnum & stipulam, est superaddere fidei fundamento ea quæ pertinẽt ad dispositionem humanarum rerum & ad onera carnis & ad exteriorem gloriã. ¶ Sciendum tamen ꝙ contingit aliquem hominẽ id intendere tripliciter. Vno modo ita quòd in his finem constituat, & cùm hoc sit peccatum mortale, per hoc homo non superædificat, sed ecõuerso fundamẽto aliud fundamentũ collocat. Nam finis est fundamentum in rebus appetibilibus quæ quæruntur propter finẽ. Alio modo aliquis intendit vti prædictis rebus, totaliter ordinãs eas in dei gloriã: & quia opera specificantur ex fine intento, hoc iam non erit ædificare lignum, fœnum & stipulam, sed aurum, argentum & lapides pretiosos. Tertio modo aliquis licet in his finem non constituat, nec vellet propter ista contra deũ facere: afficitur tamen istis magis q̃ deberet, ita quòd per hęc retardatur ab his quę dei sunt, quod est peccare venialiter: & hoc propriè est superædificare lignum, fœnũ, stipulam, non quia ipsa superædificentur propriè loquendo, sed quia opera ad temporalium curam pertinentia habent venialia adiuncta propter vehemẽtiorem affectũ ad ipsa, quæ quidem affectio secundum ꝙ magis & minus inhæret, ligno, fœno & stipulæ, cõparatur. Et dupliciter potest distingui. Vno modo secundum permanentiã rerum spiritualium, vt prius dictum est. Alio modo secundum vehementiã adhæsionis. ¶ Sciendum tamen quòd & illi qui spiritualibus rebus intendunt, non omnino possunt absolui à cura rerum temporalium, nec etiã qui in charitate rebus temporalibus intẽdunt, sunt omnino à rebus spiritualibus vacui, sed studio diuersificantur. Nam quidam studium vitæ suæ ordinant ad spiritualia, temporalibus verò non intendunt, nisi inquantum requirit necessitas corporalis vitæ. Quidam verò studium vitæ suæ applicant ad temporalia procuranda, vtuntur tamen spiritualibus rebus ad directionẽ vitæ suæ. Primi igitur superædificant aurum, argentum & lapides pretiosos. Secundi verò superædificant fœnum, lignum & stipulam. Ex quo patet ꝙ illi qui superædificant aurum, argentum & lapides pretiosos, habent aliquid de peccatis venialibus, sed non in quantitate notabili, propter hoc ꝙ modicũ attingunt de cura temporalium rerum. Illi etiã qui superædificant lignum, fœnum, stipulam, habent aliquid stabile pretiosum & præclarum, sed in minori quantitate, scilicet inquantum diriguntur per bona spiritualia. Potest autem & hæc diuersitas referri ad superædificationem doctrinæ. Nam illi qui fidei ab apostolis fundatę per suam doctrinã superædificant solidam veritatem & clarã siue manifestam, & ad ornamentũ ecclesiæ pertinentẽ, superædificant aurum, argentũ, lapides pretiosos. Vnde Prou. 10, Argentũ electum labia iusti. Illi verò qui fidei ab apostolis fundatæ superaddunt in doctrina sua aliqua inutilia, & quæ nõ sunt manifesta nec veritatis ratione firmantur, sed sunt vana & inania, superædificant lignum, fœnum, stipulam. Vnde dicitur Hiere. 23, Qui habet somniũ narret somnium, & qui habet sermonem meum loquatur sermonem meũ vere. Quid palcis ad triticum? Qui verò falsitatem doceret non superædificaret, sed magis subuerteret fundamentum. Dicit ergo, Siquis superædificat vel operãdo vel docendo super fundamentum hoc. i. super fidem formatã in corde, vel super fidem fundatã ab apostolis & prædicatã, aurum, argentum aut lapides pretiosos. i. spiritualia opera vel præclaram doctrinã. Vel lignum, fœnũ, stipulam. i. corporalia opera, vel friuolam doctrinã, vnusquisque opus manifestum erit. s. in. diuino iudicio quale sit. Nõ enim latet per humanã ignorantiam. Nam quidã videtur superędificare aurum, argentum, lapidem pretiosum: qui tamen superædificãt lignum, fœnũ, stipulam, in rebus spiritualibus corporalia meditãtes: puta lucrum vel fauorem humanũ: quidam verò videntur superædificare lignum, fœnum, stipulam, qui tamen ædificãt aurum, argentum, & lapidem pretiosum, quia in administratione tẽporalium nihil nisi spiritualia cogitãt. Vnde & Sophon. 1, dicitur, Scrutabor Ierusalem in lucernis. & Luc. 12, Nihil opertum quod non reueletur. ¶ Deinde cùm dicit, [Dies enim domini] ostendit quãdo hæc manifestãtur. Et primò ponit tempus manifestationis, cùm dicit, [Dies enim domini declarabit.] Circa quod sciendũ est ꝙ tunc dicitur esse tempus & dies alicuius rei quãdo est in optimo statu & maximo su. posse. Vnde & Eccle. 3. dicitur, Omnia tempus habent. Quãdo ergo homo suã voluntatem implet, etiã contra deum, tunc est dies hominis. Vnde dicit Hier. 17, Diem hominis non desideraui tu scis. Dies verò domini dicitur quãdo voluntas domini completur de hominibus qui per eius iustitiã vel præmiabuntur vel damnabuntur, secundũ illud Psal. Cùm accepero tẽpus ego iustitias iudicabo. Vnde secundum triplex dei iudiciũ tripliciter potest intelligi dies domini. Erit enim quoddã iudiciũ generale omnium, secundũ illud Mat. 12, Viri Niniuitæ surgent in iudicio. Et secundum hoc dies domini dicitur nouissimus dies iudicii. de quo 2. Thessal. 2, Non terreamini quasi instet dies domini. Et secundum hoc intelligitur dies domini declarabit, quia in die iudicii manifestabitur differẽtia humanorum meritorũ. Rom. 2, In die quãdo iudicabit dominus occulta hominũ. Aliud autem est particulare iudiciũ quod fit de vnoquoque in morte ipsius, de quo habetur Luc. 16, Mortuus est diues, & sepultus est in inferno, mortuus

Duplex obiectũ actus hũani: illorum triplex differentia.

Quid sit fidei fundamentũ. Superædificare aurũ, argẽtũ, & lapides pretiosos, ligna, fœnũ, & stipulã.

Quid sit dies bonis & quid dies domini.

Triplex dei iudicium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est autem mendicus,& portatus est ab angelis in sinũ Abrahæ. Et secundum hoc dies domini potest intelligi dies mortis, secundum illud 1.Thes.5, Dies domini sicut fur in nocte veniet. Sic ergo dies domini declarabit,quia in morte vniuscuiusque eius merita patẽt.Vnde dicitur Prou.11,Mortuo homine impio nulla erit vltra spes:& eiusdem 14,Sperat autem iustus in morte sua.Tertium autem est iudicium in hac vita, inquantum deus per tribulationes huius vitæ interdum homines probat.Vnde dicitur infrà 11,Cùm iudicamur à domino corripimur vt non cum hoc mundo damnemur. Et secundum hoc dicitur dies domini,dies temporalis tribulationis.de quo dicitur Sophon.1,Vox diei domini amara,tribulabitur ibi fortis. Dies ergo domini declarabit,quia in tempore tribulationis affectus hominis probatur. Eccles.17,Vasa figuli probat fornax,& homines iustos tentatio tribulationis.Secũdò ostendit per quod fiet ista declaratio,quia per ignem,vnde sequitur,Quia in igne reuelabitur.s.dies domini:nam dies iudicii reuelabitur in igne,qui præcedet faciem iudicis,exurens faciem mundi,& inuoluens reprobos,& iustos purgãs: de quo dicitur in Psal. Ignis ante ipsum præcedet & inflammabit in circuitu inimicos eius.Dies autem domini,qui est dies mortis reuelabitur in igne purgatorii,per quem purgabitur si quid in elementis inuenietur purgandum:de quo potest intelligi quod dicitur Iob.23,Probabit me quasi aurũ quod per ignem trãsit . Dies verò qui est dies tribulationis diuino iudicio permissæ,reuelatur in igne tribulationis, de quo dicitur Eccles.2,In igne probatur aurum & argentũ:homines verò acceptabiles,in camino tribulationis.Tertiò ponit effectum manifestationis,cùm subdit, Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit,quia.s. per quemlibet ignium prædictorum probãtur merita hominis vel demerita:vnde in Psal.dicitur,Igne me examinasti, & nõ est inuenta in me iniquitas.In his tribus quæ hîc Apostolus ponit, primũ est conclusio duorum sequentiũ. Si enim dies domini reuelatur in igne,& ignis probat quale sit vniuscuiusque opus,cõsequens est quòd dies domini declaret differentiã operum humanorum. ¶ Deinde cùm dicit,[Si cuius opus]ostendit modum prædictæ manifestationis.Et primò quantum ad bona opera,cùm dicit, Si cuius.i.alicuius opus quod ipse super ædificauit,manserit.s.in igne,ille.s.qui superædificauit,mercedem accipiet. Hiere.31,Est merces operi tuo. Et Esa.40,Ecce merces eius cũ eo. Dicitur autẽ aliquod opus in igne permanere illæsum dupliciter. Vno modo ex parte ipsius operãtis:quia.s.ille qui hoc facit opus.s.bonæ doctrinę,vel quodcunque bonorũ operum,propter huiusmodi opus non punitur,inquantũ.s. nec torquebitur igne purgatorii, nec igne qui præcedit faciem iudicis,nec etiã æstuat igne tribulationis.Qui enim non immoderatè temporalia dilexit,consequens est qꝫ non nimis doleat de eorum amissione.Dolor enim causatur ex amore rei quæ amittitur.Vnde superfluus amor,superfluũ generat dolorẽ.Alio modo potest intelligi ex parte ipsius operis:quolibet enim prædictorum iudiciorum superueniente homini , permanet & opus bonæ doctrinæ vel quodcunque aliud bonum opus.Nam igne tribulationis superueniente non cessat homo neque à vera doctrina,neque à bono opere virtutis : vtrunque autem horum permanet homini quantum ad meritum & in igne purgatorii & in igne qui præcedit faciem iudicis.Secundò ostendit diem quantum ad mala opera,dicens,Si cuius.i. alicuius opus arserit.s.per aliquem ignium prędictorum,detrimetũ patietur.s.qui hoc operatus est,nõ tamen vsque ad damnationem.Vnde subdit,Ipse autem saluus erit.s.salute æterna,secundum illud Esa.45,Saluatus est Israel in domino salute æterna:sic tamen quasi per ignem, quem.s.prius sustinuit, vel in hac vita,vel in fine huius vitæ,vel in fine mundi.Vnde dicitur in Psal.Transiuimus per ignem & aquam,& eduxisti nos in refrigerium.Et Esa.43,Cùm transieris per ignem non combureris,& flamma non comburet te,quia ego dominus deus saluator tuus.Dicitur autẽ opus alicuius ardere dupliciter. Vno modo ex parte operãtis, inquantum.s.aliquis affligitur igne tribulationis propter immoderatũ effectum quo superfluè terrena diligit,& punitur igne purgatorii,vel igne qui præcedet faciem iudicis propter peccata venialia,quæ circa curam temporalium cõmisit,siue etiam per friuola & vana quæ docuit.Alio modo ardet opus in igne ex parte ipsius operis,quia.s.tribulatione superueniente homo non potest vacare nec doctrinæ vanæ, nec terrenis operibus,secundum illud Psal.In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Nec etiam igne purgatorii vel præcedente faciem iudicis remanebit ei aliquid prædictorum vel ad remedium vel ad meritum.Et si militer dupliciter patitur detrimentũ,vel inquantũ ipse punitur inquantũ perdit id quod fecit:& quantum ad hoc dicitur Eccle.14,Omne opus corruptibile in fine deficiet,& qui operatur illud ibit cũ illo,& omne opus electum in fine iustificabitur,& qui operatur illud honorificabitur in illo.Quorum primum pertinet ad eum qui superædificat lignum,fœnum & stipulam, quod est opus dignè ardens. Secundum autem pertinet ad eum qui superædificat aurum,argentum & lapides pretiosos, quod est opus manẽs in igne absque detrimento.

Demercede malorũ ministrorũ malè laborãtiũ ostendendo primò dignitatẽ spiritualis ædificij & assignãdo plenũ illud destructiuũ & rationẽ pœnæ docet vitandã seductionẽ dat. Mediũ vitãdę & rationẽ ostendit, & tandẽ cõclusionẽ intẽtã infert.s.nõ gloriãdũ in eis ministris, nec quibus hominibus, & rationẽ assignat ex dignitate fidelium.

Lectio 3.

NEscitis quia templum dei estis,& spiritus dei habitat in uobis? Siquis autẽ templum dei uiolauerit,disperdet illũ deus.Tẽplum enim dei sanctum est,quod estis uos.Nemo se seducat.Siquis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo,stultus fiat,ut sit sapiens.Sapientia enim huius mundi,stultitia est apud deum. Scriptũ est enim,Comprehẽdam sapientes in astutia eorum.Et iterum,Dominus nouit cogitationes sapientium quoniam uanæ sunt. Nemo itaque gloriẽtur in hominibus.Omnia enim uestra sunt,siue Paulus,siue Apollo,siue Cephas,siue mũdus,siue uita,siue mors,siue præsentia,siue futura.Omnia enim uestra sunt,uos autem Christi.Christus autem dei.

¶ Suprà ostendit Apostolus quæ sit merces bene laborantium,hîc agit de pœna malè laborantium siue destruentium.Et circa hoc duo facit.Primò demonstrat pœnã. Secundò excludit errorẽ contrarium,ibi[Nemo vos seducat.]Ostendit autem pœnam operantium ad destructionem,prosequens similitudinem ædificii spiritualis.Et circa hoc tria facit.Primò ostendit dignitatẽ spiritualis ædificii.Secundò determinat pœnam destruentium,ibi[Siquis.] Tertiò assignat rationem pœnæ,ibi [Templum enim dei,&c.] Dicit ergo primò,Dictum est qꝫ ille qui superædificat,mercedem salutis accipiet, vel sine detrimẽto vel cum detrimento,sed vt possitis agnoscere quæ sit pœna malè in vobis laborantium,oportet vos vestram dignitatẽ agnoscere,quam primò ponit,dicens,An vos nescitis quia vos fideles Christi,estis templum dei.Ephe.2,In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in dommo,in quo & vos coædificamini in habitaculum dei.Secundò probat quòd fideles sint tẽplum dei. Est enim de ratione tẽpli quòd sit habitaculum

dei,secundum illud Psal.Deus in templo sancto suo. Vnde omne illud in quo deus habitat,potest dici templum. Habitat autẽ deus principaliter in seipso, quia ipse solus se cõprehendit. Vnde & ipse deus templum dei dicitur Apoc.21,Dominus deus omnipotens templum illius est. Habitat etiã deus in domo sacrata per spiritualem cultũ qui in ea sibi exhibetur:& ideo domus sacrata dicitur tẽplum,secundũ illud Psal. Adorabo in tẽplum sanctum tuũ,&c.Habitat etiã deus in omnibus per fidem quæ per dilectionẽ operatur,secundum illud Ephes.3,Habitare Christũ per fidem in cordibus vestris.Vnde & ad probandũ quòd fideles sint tẽplum dei,subiungit qꝫ inhabitantur à deo,cùm dicit,[Et spiritus dei habitat in vobis.]Et Rom.8.dictum est,Spiritus qui suscitauit Iesum Christũ habitabit in vobis.Ezech.36,Spiritũ meum ponã in medio vestri. Ex quo patet qꝫ spiritus sanctus est deus,per cuius inhabitationẽ fideles dicuntur templum dei. Sola enim inhabitatio dei tẽplum dei facit, vt dictũ est. Est autem considerandũ quòd deus est in omnibus creaturis, in quibus est per essentiã,potentiam & præsentiã,implens omnia bonitatibus suis,secundũ illud Hiere.23, Cælum & terrã ego impleo . Sed spiritualiter dicitur deus inhabitare tanquã in familiari domo in sanctis, quorũ mens capax est dei per cognitionẽ & amorem, etiã si ipsi in actu non cognoscant & diligant, dummodo habeant per gratiã habitum fidei & charitatis , sicut patet de pueris baptizatis. Et cognitio sine dilectione non sufficit ad inhabitationẽ dei,secundũ illud 1.Ioan.4,Qui manet in charitate,in deo manet& deus in eo.Inde est quòd multi cognoscunt deũ,vel per naturalem cognitionẽ,vel per fidem informẽ,quos tamen nõ inhabitat spiritus dei. ¶ Deinde cùm dicit,[Siquis autem tẽplum,&c.]Violatur autem tẽplum dei dupliciter.Vno modo per falsam doctrinã quæ nõ superædificatur fundamento,sed magis subruit fundamentum & destruit ædificiũ.Vnde dicitur Ezech.13.de falsis prophetis,Violabant me ad populum meũ propter pugillum ordei & fragmentũ panis.Alio modo violat aliquis tẽplum dei per peccatũ mortale,per quod aliquis vel seipsum corrũpit,vel aliũ opere vel exẽplo. Vnde dicitur Mala.2,Cõtaminauit Iudas sanctificationem domini quã dilexit.Sic autem dignũ est,vt disperdatur ille à deo per damnationem æternam qui violat spirituale tẽplum dei,vel qualitercunque polluit.Vnde dicitur Malach.2,Disperdet dominus virum qui fecerit hoc,magistrum & discipulum.Et in Psal.Disperdet dominus vniuersa labia dolosa,&c.

Ex istis triplex tẽplũ dei elicitur.

¶ Deinde cùm dicit,[Templum dei,&c. Assignat rationẽ eius quod dixerat de sanctitate tẽpli,Qui enim aliquã rem sacram violat,sacrilegium cõmittit,vnde dignũ est vt disperdatur. Tẽplum enim dei est sanctũ, quod estis vos,sicut suprà dictũ est:& in Psal.dicitur,Sanctum est tẽplum tuum,mirabile in æquitate:& alibi,Domum tuam domine decet sanctitudo.Et quidem in materiali templo est quædam sacramentalis sanctitas, prout templum diuino cultui dedicatur , sed in fidelibus Christi est sanctitas gratiæ quam consecuti sunt per baptismum,secũdum illud infrà 6,Abluti estis,sanctificati estis. ¶ Deinde cùm dicit,[Nemo vos seducat]excludit errorem contrarium.Et primò monet fideles vt sibi caueant à seductione errorũ. Secundò docet modum cauendi,ibi[Siquis inter vos.]Tertio rationem assignat,ibi[Sapientia enim huius mundi,&c.]Circa primũ sciendum quòd quidam dixerũt quòd deus neque punit, neque remunerat hominum facta,ex quorũ persona dicitur Sophon.1, Qui dicunt in cordibus suis,non faciet bene dominus,& non faciet malè.Et Thren.3,Quis est iste qui dixit,vt fieret domino non iubente? Ex ore altissimi nõ egredietur bonum neque malum.Ad hunc ergo errorẽ excludendum dicit,Nemo vos seducat,asserens.s.qꝫ ille qui tẽplum dei violat non disperdatur à deo, sicut Ephes.5.dicitur, Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira dei in filios diffidentiæ. ¶ Deinde cùm dicit[Siquis inter vos,&c.]docet modum cauendi huiusmodi seductionem. Vbi sciendum est quòd quidam dixerunt deum non punire peccata hominum,innitentes rationibus humanæ sapientiæ, puta quòd deus non cognoscat singularia quæ fiunt hîc, ex quorum persona dicitur Iob 22,Circa cardines cæli perambulat,nec nostra cõsiderat.Ad hoc ergo vitandum dicit [Siquis inter vos videtur esse sapiens in hoc seculo].i.sapientia seculari, quæ in eo quod contrariatur veritati fidei,non est sapientia,licet videatur esse,[stultus fiat,] abiiciẽdo istam sapientiam apparentem vt sit sapiens.s.secundum sapientiam diuinã,quæ est vera sapientia.Et hoc etiam obseruãdum est non solùm in his in quibus secularis sapientia contrariatur veritati fidei, sed etiã in omnibus in quibus contrariatur honestati morum.Vnde Prou.3.dicitur,Deo secum morante confortatus est,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Sapientia huius mundi,&c.]assignat rationem eius quod dixerat.Et primò ponit rationem:videbatur enim ineptam monitionem fecisse vt aliquis fieret stultus,& verè inepta esset si stultitia illa de qua loquebatur esset per abnegationẽ veræ sapientiæ,sed non est ita.Sapientia enim huius mundi stultitia est apud deũ. Dicitur autem sapientia huius mundi,quæ principaliter mundo inititur.Nam illa quæ per res huius mundi ad deum attingit,non est sapientia mundi,sed sapientia dei,secundum illud Roma.1,Deus enim illis reuelauit.Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quę facta sunt,intellecta conspiciuntur.Sapientia ergo mundi quæ sic rebus intendit,vt ad diuinã veritatem non pertingat,stultitia est apud deũ.i.stultitia reputatur secundum diuinum iudicium.Esa.19,Stulti principes Thaneos,sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens . Secundò probat quod dixerat per duas authoritates, quarum prima scribitur Iob 5, Vnde dicit, Scriptum est,Cõprehendam sapientes in astutia eorum. Comprehendit autem sapiẽtes dominus in astutia eorum,quia per hoc ipsum quod astutè cogitant contra deum, impedit deus eorũ conatum,& implet suũ propositum,sicut per malitiã fratrum Ioseph volentium impedire eius principatum, impletum est per diuinã ordinationem,qꝫ Ioseph in AEgypto venditus princiꝑaretur. Vnde & ante præmissa verba dicit Iob.Qui dissipat cogitationes eorum.s.malignorum ne possint implere manus eorum quod cœperant,quia vt dicitur Prou.21,Non est sapiẽtia,non est scientia,non est consiliũ contra dominũ.Secunda authoritas sumitur ex Psal.vnde dicit,Et iterũ scriptum est,Dominus nouit cogitationes sapientiũ.i.secundum sapientiã mundi,quoniã vanæ sunt: quia.s.non pertingunt ad fidem cognitionis humanæ,quæ est cognitio veritatis diuinę.Vnde dicitur Sap.13,Vani sunt omnes homines,in quibus nõ subest sapiẽtia dei. ¶ Deinde cùm dicit,[Itaque nemo glorietur in hominibus] infert conclusionẽ principaliter intẽtam.s.qꝫ non debeant gloriari de ministris dei.Et primò cõcludit propositũ ex prædictis,dicens, Itaque ex quo ministri nihil sunt,sed laborãt pro mercede,nemo glorietur in hominibus,sicut & in Psal.dicitur,Nolite con-

Error docẽ tiũ deũ non punire peccata refelli tur.

Vide modũ quo deꝰ cõprehẽdit astutos:in eorum astutia & ambula simpliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fidere in principibus,neque in filiis hominũ in quibus non est salus.Et Hier.17,Maledictus vir qui cõfidit in homine,&c. Secundò rationẽ assignat ex dignitate fideliũ Christi, assignans ordinen fideliũ in rebus.& primò ponit ordinem rerum ad fideles Christi,dicens,[Omnia vestra sunt].q.d.Sicut homo non gloriatur de rebus sibi subiectis,ita & vos gloriari nõ debetis de rebus huius mũdi quæ omnia sunt vobis data à deo, secundũ illud Psal.Omnia subiecisti sub pedibus eius.Exponit autẽ quæ omnia,inter quæ primò ponit ministros Christi qui sunt diuinitus ordinati ad ministeriũ fidelium, secundũ illud 2.Cor.4, Nos autẽ seruos vestros per Iesum:& hoc est quod dicit,Siue Paulus qui plãtauit,siue Apollo qui rigauit,siue Cephas.i.Petrus qui est vniuersalis pastor ouiũ Christi,vt dicitur Ioã.vlt. Post hæc ponit res exteriores,cùm dicit,Siue mũdus qui est cõtinentia omniũ creaturarũ,qui quidem est fideliũ Christi,eo q̃ homo per res huius mũdi iuuatur,vel quantũ ad necessitatẽ corporalem,vel quantũ ad cognitionem dei,secundũ illud Sap.13,A magnitudine speciei & creaturæ,&c. ¶ Cõsequenter ponit ea quæ pertinent ad ipsam hominis dispositionẽ, dicens,[Siue vita,siue mors,]quia.s.fidelibus Christi & vita est vtilis in qua merentur, & mors per quã ad præmia perueniunt, secundum illud Roma.14, Siue viuimus,siue morimur, &c. Et Philip.1, Mihi viuere Christus est,& mori lucrũ.Ad hæc autem duo reducuntur omnia bona vel mala huius mundi,quia per bona conseruatur vita,per mala peruenitur ad mortem.Vltimò ponit quæ pertinent ad statum hominis præsentem vel futurum,dicens,[Siue prẽsentia].i.res huius vitæ quibus iuuamur ad merendũ[siue futura]quæ nobis reseruantur ad præmium.Non enim habemus hîc ciuitatem permanẽtem, sed futuram inquirimus: vt dicitur Heb.vlt.Omnia,inquit,vestra sunt.i.vestræ vtilitati deseruientia, secundum illud Roma.8,Diligentibus deũ omnia cooperantur in bonũ.Sic ergo primus ordo est Christi ad fideles,secundus verò fidelium Christi ad Christũ,quos ponit subdens,Vos autẽ Christi estis,quia.s.sua morte redemit.Rom.14,Siue viuimus,siue morimur domini sumus.Tertius ordo est Christi,secundũ quòd homo ad deũ, ideo addit, Christus autem secũdũ quod homo dei est.Vnde eũ deum & dominũ in Psal.nominat,dicẽs,Domine deus meus in te speraui,vt nomine dei tota trinitas intelligatur. Quia ergo nullus debet gloriari de eo quod infra ipsum est,sed de eo quod est supra ipsum, ideo nõ debent fideles Christi gloriari de ministris, sed magis ministri de ipsis.2.Cor.7,Multa mihi fiducia est apud vos,multa mihi gloriatio pro vobis.Sed fideles Christi debent gloriari de Christo,secundum illud Galat.vlt.Mihi absit gloriari,nisi in cruce domini nostri Iesu Christi,sicut Christus de patre,secundum illud Sap.2,Gloriatur se patrem habere deum.

Caput 4.

Docet quid sentiẽdũ sit de ministris Christi, & dẽ eis nõ temerè iudicandũ. Et hoc hic.

Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Hîc iam quæritur inter dispẽsatores ut fidelis quis inueniatur.Mihi autem pro minimo est ut à uobis iudicer,aut ab humano die. Sed neque meipsum iudico.Nihil enim mihi conscius sum,sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me,dominus est.Itaque nolite ante tempus iudicare quoadusque ueniat dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à deo.

¶ Superius redarguit Apostolus Corinthios de hoc quòd de quibusdã ministris gloriabantur,hîc autẽ arguit eos q̃ alios ministros contẽnebant.Et circa hoc duo facit,primò arguit eorũ culpam.Secũdò instat ad eorum correctionẽ,ibi[Non vt confundã vos.]Circa primũ duo facit. Primò arguit eorum temeritatem, qua malè de ministris iudicabãt . Secundò arguit eorũ elationem,qua Christi ministros contemnebant,ibi [Hoc autẽ fratres.]Circa primũ duo facit.Primò ostendit quid sit de ministris Christi firmiter sentiẽdum. Secundò quòd non sit de eis temerè iudicãdum,ibi[Hîc iam quæritur inter dispensatores.]Dicit ergo primò,Dixi q̃ nullus vestrũ debet gloriari de hominibus, tamen quilibet vestrũ debet cognoscere authoritatem officii nostri,ad quod pertinet q̃ sumus mediatores inter Christũ cui seruimus,ad quod pertinet quod dicit, Sic nos existimet homo vt ministros Christi. Esa. 61, Sacerdotes dei vocabimini ministri dei nostri dicetur vobis,& inter mẽbra eius quæ sunt fideles ecclesiæ,quibus dona Christi dispensant,ad quod pertinet quod subditur.Et dispensatores ministeriorũ dei.i.secretorũ eius,quæ quidem sunt spiritualia eius documenta,secundũ illud infrà 14,Spiritus est qui loquitur mysteria.Vel etiã ecclesiastica sacramenta,in quibus diuina virtus secretius operatur salutẽ. Vnde & in forma consecrationis eucharistiæ dicitur, Mysterium fidei pertinet ergo ad officiũ prælatorum ecclesiæ, q̃ in gubernatione subditorũ soli Christo seruire debent,cuius amore oues eius pascunt,secundũ illud Ioan.vlt. Si diligis me,pasce oues meas. Pertinet etiã ad eos vt diuina populo dispensant,secundum illud infrà 6, Dispensatio mihi credita est,& secundũ hoc sunt mediatores inter Christũ & populum,secundũ illud Deu.5,Ego sequester fui & medius illo tempore inter deũ & vos.Hæc autem æstimatio de prælatis ecclesiæ necessaria est ad salutem fidelium:nisi enim eos recognoscerent ministros Christi,non eis obedirent tanquã Christo,secundũ illud Galat.4, Sicut angelum dei excepistis me sicut Iesum Christum.Rursum,si eos non cognoscerent dispensatores recusarent ab eis dona recipere,contra illud quod idem Apostolus dicit 2.Corinth.2,Quod donaui siquid donaui propter vos in persona Christi. ¶ Deinde cùm dicit,[Hîc iam quæritur inter dispẽsatores]ostendit circa ministros Christi temerè iudicari non debere.Et circa hoc tria facit.Primò ponit quoddam per quod iudicare satagunt de fidelitate ministrorũ.Secundò ostendit de hoc iudicio se non curare,sed deo reseruare,ibi[Mihi autem pro minimo est.] Tertiò concludit prohibitionem temerarii iudicii, ibi [Itaque nolite.] Circa primũ considerãdum est q̃ ministrorũ & dispensatorum Christi,quidã sunt fideles,quidã infideles.Infideles dispẽsatores sunt qui in dispensandis diuinis ministeriis non intendunt vtilitatẽ populi & honorem Christi & vtilitatẽ membrorũ eius,secundum illud Luc.16,In iniquo mãmona fideles non fuistis.Fideles autem qui in omnibus intendunt honorem dei & vtilitatem membrorum eius,secundum illud Luc.12, Quis putas est fidelis seruus & prudens,quem cõstituit dominus super familiã suam.Qui autem sunt fideles diuino iudicio manifestabũtur in futuro.Sed Corinthii temerè volebãt discutere qui dispensatores essent fideles vel infideles:& hoc est quod dicit,Hîc hoc est inter vos. Iã.i.præsenti tẽpore quæritur.i.discutitur. Vt quis.i.aliquis inter dispensatores fidelis inueniatur.Iudicabãt enim plures esse infideles,vix aliquem virum putantes esse fidelem,secũdum illud Prouerb.20, Multi viri misericordes vocantur,virum autem fidelem quis inuenies?

Infideles dispensatores ministeriorũ dei qui sunt, & qui fideles.

¶ Deinde

¶ Deinde cũ dicit[Mihi autẽ pro minimo est]Ostẽdit se hoc iudiciũ reputare nihil : & circa hoc tria facit, primò ponit quòd non curat circa hoc ab aliis iudicari,dicens[Mihi autẽ]qui sum minimus inter dispẽsatores[pro minimo est].i.minima bona reputo.Vt à vobis iudicer.s.esse fidelis vel infidelis.Et ne putarent ab Apostolo hęc dici in eorũ contẽptum,ac si eorũ iudicium despiceret quasi viliũ personarum.subiũgit.Aut ab humano intellectu qui est dies hominis,secundũ illud Io.11, Qui ambulat in die non offendit,quia lucẽ huius mundi videt.Vel ad literã,Aut ab humano die.i.ab intellectu in hoc tẽpore iudicantibus.q.d.vestrũ, vel quorũq; hominum iudiciũ parum curo.Hier.17,Diem hominis nõ desideraui tu scis. ¶ Est autẽ sciendum q̃ de iudicio hominũ dupliciter debet curari.vno modo quantum ad alios qui ex eorũ bono vel ædificantur,vel scandalizãtur:& sic sancti non pro minimo,sed pro magno habẽt ab hominibus iudicari cùm dominus dicat.Mat.5,Videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrum qui in cælis est . Alio modo quantũ ad seipsos & sic non curant multũ,quia nec gloriam humanã concupiscũt,secundũ illud 1.Thes.2, Neq; gloriã ab hominibus quærentes,neq; aliquid à vobis,neq; ab aliis.Neq; opprobrium hominis timẽt, secundũ illud Esa.51,Nolite timere opprobrium hominũ & blasphemias eorum ne timeatis.Vnde Apostolus signanter dicit[Mihi autẽ,&c.]id est,quantũ ad me pertinet,non autẽ id pro nullo est, sed pro minimo, quia bona tẽporalia inter quæ bona fama cõputatur,nõ sunt nulla bona sed minima,vt Aug. dicit in lib.de libero arbitrio.Vnde & Sap.7,Omne aurum in cõparatione illius arena est exigua. Secũdò ostendit quòd neq; seipsum iudicare præsumit,dicens[Sed neq; meipsum iudico.] ¶ Videtur autẽ hoc esse cõtra id quod infrà 11.dicitur,Si nosmetipsos diiudicaremus nõ vtiq; iudicaremur.Debet ergo quilibet iudicare seipsum. ¶ Sed sciẽdũ est quòd iudicio discussionis de quo Apostolus hîc loquitur,quilibet debet iudicare seipsum, secundũ illud Psal.Exercitabar & scopebã spiritum meũ.Et similiter iudicio condẽnationis & reprehẽsionis in manifestis malis,secundũ illud Iob 13,Arguam corã eo vias meas:sed iudicio absolutionis non debet aliquis præsumere se iudicare vt innocentẽ:vnde dicitur Iob 9.Si iustificare me voluero, os meũ condẽnabit me,si innocentẽ considero prauum me cõprobabit,cuius rationẽ assignat, dicens, Nihil mihi conscius sum.i.non habeo alicuius peccati mortalis conscientiã,secundũ illud Iob 27, Neq; reprehẽdit me cor meũ in omni vita mea.Sed non in hoc iustificatus sum.i.non sufficit ad hoc q̃ me iustum pronũciem,quia possunt aliqua peccata in me latere quæ ignoro,secundũ illud Psal.Delicta quis intelligit? Et Iob 9.dicitur,Et si simplex fuero hoc ipsum ignorabit anima mea. Tertiò cõcludit cui hoc iudicium reseruetur,dicens[Qui autẽ iudicat me dominus est].i.ad solũ deũ pertinet iudicare vtrũ sim fidelis minister an nõ,hoc enim pertinet ad intentionẽ cordis quam solus deus põderare potest: secundũ illud Prouer.16, Spirituũ põderator est dominus.Et Hier.7,Prauũ est cor hominis & inscrutabile,quis cognoscet illud? Ego dominus probãs renes & scrutans corda. ¶ Deinde cùm dicit[Itaq; nolite,&c.]Cõcludit prohibitionẽ temerarii iudicii. Et circa hoc tria facit,primò prohibet præuenire diuinũ iudicium,dicens, Itaq; exẽplo meo neq; meipsum iudico, neq; ab aliis iudicari curo,sed iudiciũ meum deo reseruo.Nolite ante tẽpus iudicare, quia, vt dicitur Eccl.8,Omni negotio tẽpus est & opportunitas.Quoadusq; veniat dominus.s.ad iudicãdũ, secundũ illud Esa.3,Dominus ad iudiciũ veniet cum senatoribus populi sui,Vnde & dominus dixit Mat.7,Nolite iudicare.Sed hoc intelligendũ est de occultis:de manifestis autẽ iudicare cõmissum est à deo hominibus secundũ illud Deut.1,Audite illos & quod iustũ est iudicare.Sunt enim aliqua manifesta non solùm per euidẽtiam facti sicut notoria,sed etiã propter confessionẽ,aut testium probationẽ.Occulta verò deus suo reseruat iudicio.Sunt autẽ occulta nobis quę latent in corde,vel etiã in abscõdito fiunt,& de his dicitur in Psal.Quę dicitisin eordibus vestris,& in cubilibus vestris cõpungimini. Vnde homo quidẽ de his est temerarius iudex,sicut iudex delegatus qui excedit formam mandati iudicis de causa non sibi cõmissa. Est ergo temerarium iudicium quãdo aliquis de dubiis iudicat.Peruersum autẽ quando falsum iudicium profert, & quãuis nõ sit iudicandũ circa personas,putavt aliquis iudicet malum hominẽ qui bonus est,tamen multò grauius est vt iudicium peruertatur de rebus ipsis,puta si quis diceret virginitatem esse malam,& fornicationẽ bonam.Contra quod dicitur Esa.5,Væ qui dicitis bonũ malum,& malum bonũ.Secundò describit perfectio nem futuri diuini iudicii,dicens,Qui.s.dominus ad iudicandum veniens illuminabit absc̃odita tenebrarũ, id est,faciet esse lucida & manifesta ea quæ occultè in tenebris facta sunt, & manifestabit consilia cordiũ. i. omnia corda,secundũ illud Iob 12, Qui reuelat occulta de tenebris, & producit in lucẽ vmbram mortis. Et Sopho.1,Scrutabor Hierusalẽ in lucernis. Quod quidem est intelligendum tam de bonis quã de malis quæ nõ sunt per pœnitentiã tecta,secundum illud Psal.Beati quorũ remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tertiò ponit fructũ quem boni reportabunt de diuino iudicio, dicens [Et tunc laus erit vnicuiq;].i.bonorũ à deo. Quæ quidẽ laus vera erit,quia deus nec decipi,nec decipere potest.Rom.2,Cuius laus non ex hominibus,sed ex deo est.2.Cor.10,Non enim qui seipsum cõmendat ille probatus est,sed quem deus commendat.

Iudicio discussionis qui habet sese iudicetur̃ et iudicio reprehẽsionis & cõdẽnationis s ma nifestu non absolutionẽ qua se vt innocẽtẽ absoluat.

Lectio 2.

Hæc autem fratres transfiguraui in me, & Apollo propter uos:ut in uobis discatis ne supra quàm scriptũ est unus aduersus alterũ insletur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autẽ habes quod nõ accepisti?Si autẽ accepisti, qd gloriaris quasi nõ acceperis?Iam saturati estis,iam diuites facti estis.Sine nobis regnatis.Et utinã regnetis, ut nos nobiscum regnemus.Puto enim q̃ deus nos apostolos nouissimos ostendit tanq̃ morti destinatos, quia spectaculũ facti sumus mundo & angelis & hominibus.Nos stulti propter Christũ,uos autẽ prudentes in Christo. Nos infirmi,uos autẽ fortes. Vos nobiles,nos autẽ ignobiles. Vsq; in hanc horã & esurimus, & sitimus,& nudi sumus,& colaphis cædimur, & instabiles sumus,& laboramus operates manibus nostris.Maledicimur, & benedicimus,Persecutionẽ patimur et sustinemus.Blasphemamur & obsecramus.Tanq̃ purgamenta huius mũdi facti sumus,omnium peripsima usque adhuc.

Reprehẽdit elationẽ qua Christi ministros contẽnebãt Corinthii, assignat reprehẽsionis rationẽ & irridet eorũ cõtẽptũ ex ironicè loquens.

¶ Postquam Apostolus reprehendit in Corinthiis temeritatẽ qua ministros Christi iudicabant,hîc arguit eorum elationem qua ministros Christi contemnebant.Et circa hoc tria facit.Primò proponit quod intendit.Secundò rationẽ assignat,ibi[Iam saturati estis]Circa primũ considerandũ est quòd Apostolus suprà volẽs reprimere cõtẽtiones Corinthiorũ quas habebãt ratione ministrorũ,vsus fuerat nominibus bonorũ ministrorum Christi, sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

suprà 1.dixit,Vnusquisque vestrum dicit,Ego quidem sum Pauli,ego autē Apollo,ego verò Cephæ. & sumprà tertio,vbi dixit,Siue Palus,siue Apollo,siue Cephas,& tamen nō gloriabātur de bonis ministris Christi,nec propter eos diffidebant, sed propter pseudo apostolos quos nominare noluit ne videretur ex odio vel inuidia contra eos loqui,sed loco eorum posuerat nomen suum & aliorū bonorum prædicatorum, & hoc est quod dicit.[Hæc autē fratres]scilicet,quæ dixi de ministris de quibus gloriamini,& pro quibus cōtenditis,transfiguraui,id est,figuraliter loquens transtuli in me & Apollo.Dicit enim Prouerb.1,Animaduertet parabolam & interpretationem verba sapientū & enigmata eorum.[Et hoc propter vos] id est,vestram vtilitatē.secūdæ Cori.quarto, Omnia propter vos. [Vt in nobis discatis, ne vnus vestrum infletur] id est,superbia aduersus aliū proximum suū [pro alio] scilicet, pro quocunq; ministro Christi. [Supra quā scriptum est]id est vltra formam vobis in præmissis descriptam.Dicitur enim Sapient.quarto,Dirumpens illos inflatos sine voce. ¶ Deinde cùm dicit [Quis enim te discernit.] Assignat rationem quare vnus non debeat cōtra alium inflari.& primò ponit rationem,dicens [Quis enim te discernit?] Quod potest intelligi dupliciter,vno modo sic. Quis enim te discernit à massa perditorum? tu teipsum discernere nō potes. Vnde nō habes in te vnde cōtra alium superbias.Et de hac discretione dicitur in Psal.Iudica me deus & discerne causam meam de gente nō sancta.Alio modo potest intelligi. Quis te discernit,scilicet, superiorē faciens proximo tuo? hoc quod tu facere non potes. Vnde cōtra eum superbire non debes. Et de hac discretione dicitur Ecclesia. 33, In multitudine disciplinæ domini separauit eos.& immutauit vias illorum. Sed inter homines in quantū sunt fideles Christi non est discretio,quia vt dicitur.Ro.12,Multi vnū corpus sumus in Christo.Et Act.15.dicit Petrus, Nihil discreuit inter nos, & illos fide purificans corda eorum. Secundò excludit quandā rationem . Posset enim aliquis discerni à bonis vel à malis melior eis existens propter bona quæ habet,puta fidem,sapientiā & huiusmodi.Sed hoc excludit Apostolus,dicens [Quid autem habes quod non accepisti]quasi dicat,nihil. Omnia enim bona sunt à deo,secundū illud Psal. Aperiēte te manum tuā omnia implebuntur bonitate. Et secundæ Paralipo.29,Tua sunt omnia,& quæ de manu tua accepimus,dedimus tibi:& ex hoc concludit propositum, dicens [Si autē accepisti quid gloriaris quasi non acceperis.] Ille igitur gloriatur quasi nō accipiens qui de seipso gloriatur & nō de deo, sicut de quibusdā dicitur in Psal.Qui cōfidunt in virtute sua,& in multitudine diuitiarū suarum gloriantur.Et ad hoc pertinet prima species superbiæ,qua,scilicet,aliquis superbiendo quod habet dicit à seipso habere , iuxta illud Psal. Labia nostra à nobis sunt,quis noster dominus est? Ille autē gloriatur quasi accipiēs qui omnia deo ascribens gloriatur de ipso,sicut suprà dictū est.Qui gloriatur,in domino glorietur. Sic autē gloriari nō est superbire,sed humiliari sub deo cui homo dat gloriam,secundū illud Eccl.vlti.Danti mihi sapientiam,dabo gloriam. ¶ Deinde cùm dicit [Iam saturati estis.] Irridet eorū superbiam qui apostolos Christi contemnebant.Et primò in generali,secūdò in speciali,ibi[Nos stulti sumus,&c.]Circa primū duo facit,primò irridet in eis quòd de se nimis præsumebāt,secundò deridet in eis quòd apostolos contēnebant,ibi[Puto enim quòd deus,&c.]Circa primū duo facit,primò irridet eos de præsumptione qua sibi attribuebant quòd non habebant,secundò irridet eos de hoc quòd sibi singulariter attribuebant quod singulariter non habebant ibi[Sine nobis regnatis] Attribuebant autē sibi abundantiam bonorū,quorum quædam sunt interiora quantum ad hoc dicit [Iam saturati estis] id est,vobis videtur quòd saturati estis,id est , abundanter refecti spirituali dulcedine, de qua dicitur in Psal. Satiabor dū manifestabitur gloria tua.Poterat autē eis secundū veritatem dici,quòd iam saturati estis,non plenitudine,sed fastidio,secundū illud Prouer.27, Anima fortā calcabit fauum.Quædam verò bona exteriora,& quantū ad hoc dicit. [Iam diuites facti estis] sicut vobis videtur,scilicet,diuitiis spiritualibus,de quibus dicitur Esa.33,Diuitiæ salutis sapientia & scientia. Similis est quod dicitur Apoca.3,Dicis quia diues sum & locuples valde & nullius egeo. ¶ Sed cōtra hoc videtur illud quod suprà dixi in principio,dicens, Quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni scientia,&c. Sol dicendū est quod supra dixit quantū ab bonos qui inter eos erant,hīc autē dicit quantū ad præsumptuosos qui superbiebant de eo quod non habebant.Potest & aliter distingui satietas & diuitiæ,vt saturitas referatur ad vsum gratiæ quo quis spiritualibus fruitur.Diuitiæ autē ad ipsos habitus gratiarū. Secundò enim dicit[Sine nobis regnatis]irridet eos quòd sibi singulariter attribuebāt quod non habebāt. Vnde dicit, sine nobis regnatis.i.ita vobis videtur quòd regnū ad vos pertineat,nō ad nos.Sic enim erant decepti à pseudo apostolis vt crederent se solos habere fidei veritatē quæ in regno dei consistit,Apostolum autem & sequaces eius errare.Contra quos dicitur Esa.5,Nūquid habitabitis vos soli in medio terræ?Et ne videatur Apostolus ex inuidia hoc dicere,subiungit[Vtinā regnaretis.] Optat enim vt verā fidē habeant, secūdum illud Act.26, Opto omnes qui audiunt tales fieri qualis & ego sum,exceptis vinculis his.Et vt eis exēpla humilitatis præbeat,subiūgit,[Vt & nos regnemus vobiscum]q.d.Si aliquam excellentiā habetis non dedignamur vos sequi,sicut vos dedignamini sequi nos,contra illud quod dicitur Galat.4,Quod bonū est æmulamini in bono semper.Et est aduertendū quòd Apostolus hīc quatuor species superbiæ tangit,quarum prima est quando aliquis reputat se nō habere à deo quod habet,quā tangit,dicens[Quid gloriaris quasi non acceperis?] Et hoc etiā potest reduci ad secundā speciem qua aliquis existimat propriis meritis accepisse. Tertia species est,qua quis iactat se habere quod nō habet,& quantū ad hoc dicit[Iam saturati estis,iam ditati facti estis.]Quarta species quando aliquis despectis cæteris singulariter vult videri,& ad hoc pertinet quod dicit[Sine nobis regnatis.] ¶ Deinde cùm dicit[Puto quòd deus,&c.] Irridet eos de hoc quòd apostolos Christi contemnebant,& primò irrisoriè ponit contēptum,secundò causam contēptus,ibi[Qui spectaculū facti sumus.]Dicit ergo primò.Prius dixi quòd sine nobis regnatis,puto enim,id est, vos putare vos demini quòd deus nos apostolos ostēdit nouissimos,cùm tamen infrà 12.dicatur quòd deus in ecclesia posuit primū apostolos.Sic enim impletur quod dicitur Mat.20,Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Et ponit exēplum.Tanquā morti destinatos.Illi enim qui sunt condemnati ad mortē,nouissimi habentur inter homines,vtpote quos indignū sit viuere,& tales apostoli reputātur à mundanis hominibus , secundū illud Psal.Aestimati sumus sicut oues occisionis. ¶ Deinde cùm dicit [Quia spectaculū] assignat causam

contemptus.Circa quod considerādum est q̄ quando aliqui sunt condemnati ad mortem,conuocātur homines ad eorum occisionem quasi ad spectaculum,& hoc maximè fiebat circa eos qui damnabantur ad bestias,quia apostoli erant quasi morti destinati,subiungit.Quia spectaculum facti sumus mundo,quasi totus mundus concurrat ad spectandum nostram occisionem, secundū illud Psal.Posuisti nos opprobrium vicinis nostris:exponit autem quid nomine mundi,intelligat,cùm subdit [Et angelis & hominibus].s.bonis & malis.Concurrebant enim ad eorum spectaculum boni angeli ad confortandum:mali autem ad impugnādum:boni homines ad cōpatiendum & exemplum patientiæ sumendum, mali homines ad persequendum & irridendum. ¶ Deinde cùm dicit[Nos stulti,&c.]Irridet eos in speciali q̄ Apostolos contemnebant.Et circa hoc duo facit.Primò ponit contemptum,secundò causam contemptus,ibi[Vsq; in hanc horam,&c.] Circa primum irridet eorum contemptum quantū ad hoc quòd sibi excellentiam,apostolis defectum attribuebant:& primò quantum ad perfectionem intellectus,& quantum ad hoc dicit[Nos stulti sumus propter Christum].i.stulti reputamur,quia crucem Christi prædicamus,suprà 1, Verbum crucis pereuntibus stultitia est,& etiam quia propter Christum opprobria & contentiones sustinemus,secundum illud Sap.5, Nos insensati vitam illorum estimabamus insaniā.Item vt legitur Act.26,Festus dixit Paulo. Insanis Paule,multæ te literæ ad insaniam adducunt. Vos secūdum vestram reputationem estis prudentes in Christo, quia.s.nec crucē eius publicè confiteri audetis,nec persecutionē sustinetis.Prou.26,Sapientior sibi videtur piger septē viris loquentibus sententias.Secundò quantū ad potestatem actionis cùm dicit[Nos infirmi reputamur].s.in exterioribꝰ propter afflictiones quas sustinemus.2.Cor.12, Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.Vos autē.s.secundū vestrā reputationē estis fortes.s.in rebus corporalibus, quia securè viuitis sine tribulatione.Esa.5,Væ qui potentes estis ad bibendū vinum,& viri fortes ad miscendā ebrietatem.Vos nobiles.s.estis,secundū vestram æstimationē.i.honore digni,qui exterius cōtumelias non patimini.Esa.19, Filius sapientiū ego filius regum antiquorum.Nos autē ignobiles sumus,secundum vestrā & aliorum reputationem,quia contemptibiles habemur,suprà 1,Quæ contemptibilia sunt mundi & ignobilia elegit deus. Et tamen secundum rei veritatem est econuerso.Soli enim contemptibiles illi sunt qui deum cōtemnunt, secūdum illud 1. Reg. 2,Qui autē contemnunt me,erunt ignobiles. ¶ Deinde cùm dicit[Vsq; in hanc horam,&c.]Assignat causam contēptus.Et primò ponit pro causa defectum bonorum temporaliū.Secundò mala quæ in eis intelligebantur,ibi [Maledicimur & benedicimus.] Tertiò concludit intentum,ibi [Tanq̄ purgamenta.]Circa primum duo facit.Primò ponit defectum quem patiebātur in rebus necessariis.Vnde ad ea quæ pertinent ac victum,dicit [Vsque in hanc horam].i.continuè à conuersione nostra vsq; in præsens tempus esurimus & sitimus.2.Corin.11,In fame & siti.Quantum verò ad vestitum subdit[Et nudi sumus].i.propter vestimentorum inopiam,quia etiā interdum expoliabantur.Iob 24,Nudos dimittunt homines vestimenta tollentes quibus non est operimentum in frigore. ¶ Sed contra est quod dicitur in Psal. Non vidi iustum derelictū,nec semen eius quærens panem.Sed dicendū est quòd ita patiebantur apostoli quòd non derelinquebantur,quia diuina prouidentia moderabatur in eis & abundantiā & inopiam quantum eis expediebat ad virtutis exercitiū. Vnde & Apostolus Philip.3, Vbiq; & in omnibus institutus sum & saturari & esurire & abundare & penuriam pati,omnia possum in eo qui me confortat.Secundò ponit defectum eorū quæ pertinent ad bene esse humanæ vitæ,quorum, primū est reuerentia ab hominibus exhibita,cōtra quod dicit [Et colaphis cedimur]quod quidē fit magis ad opprobriū quàm ad pœnam.Vnde de Christo,legimus.Matth.26,Quòd expuerunt in faciem suam & colaphis eum ceciderunt.Secundò requiritur quies in loco,contra quod dicitur[Et instabiles sumus.]Tum quia expellebātur à persecutoribus de loco in locū,secundū illud Matth. 10, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate,fugite in aliam. Tum etiā quia pro executione sui officii discurrebant vbiq;,secundū illud Ioan.15,Posui vos ex eatis.Tertiò requiritur ministrantiū auxilium,contra quod dicitur [Et laboramus operantes manibus nostris.] Tum quia aliquādo nullus dabat eis vnde possent sustentari,Tum etiam quia labore manuū suarum victū acquirebant, vel ad vitandū fidelium grauamen,vel ad repellendum pseudo apostolos qui propter quæstū prędicabant, vt habetur 2.Corinth.12,Tum etiam vt darent ociosis laborandi exemplum,vt habetur 2. Thessal.3. Vnde dicit Paulus Act.20,Ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ. ¶ Deinde cùm dicit[Maledicimur,&c.]Ponit mala quæ Apostoli patiebantur.Et primò in verbis cùm dicit[Maledicimur]id est,mala de nobis dicunt homines,vel ad detrahendū vel ad contumelias inferendum, vel etiam mala imprecādo.Hiere.15,Omnes maledicūt mihi. [Et benedicimus]id est,reddimus bonū pro malo,secundū illud 1.Petri 3,Non reddentes maledictum pro maledicto, sed econuerso benedicentes. Secundò in factis.& quantum ad hoc dicit [Persecutionem patimur] Non solùm quantū ad hoc q̄ fugamur de loco ad locū,quod propriè persecutio dicitur,sed quantū ad hoc quòd multipliciter tribulamur, secūdū illud Psal.Multi qui persequuntur & tribulant me,[Et sustinemus in Christo]scilicet,omnia patienter. Eccle.1,Vsq; ad tēpus sustinebit patiens.Tertiò tangit causam vtriusq; cùm dicit[Blasphemamur]id est,blasphemiæ imponūtur nobis,dū dicimur magi vel malefici & reputamur dei inimici, secundū illud Ioan. 16, Venit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obsequiū se prestare deo.Et Ro.3,Sicut blasphemamur, vt aiunt quidā dicere,faciamus mala vt veniant bona, tamen obsecramus deū pro his qui nos persequūtur & blasphemant,secundū illud Matth.5,Orate pro persequentibus & calūniantibus vos. ¶ Deinde cùm dicit[Tanquā purgamenta,&c.]Concludit ex omnibus præmissis eorū contemptū,dicens, Et propter omnia prædicta facti sumus tanq̄ purgamēta huius mundi.i.reputati sumus & à Iudæis & à Gentilibus, vt per nos mundus inquinetur:&propter nostram occisionem mūdus purgetur,& tanq̄ simus peripsima omniū. Dicitur peripsima,quodcunq; purgamētum,putà vel pomi vel ferri vel cuiuscunq; alterius rei. Et hoc vsq; adhuc,quia.s.continuè hoc patimur.Sed quandoq; deficiet secūdum illud Sap.5.Vbi ex ore impiorum dicitur,His sunt quos aliquādo habuimus in derisum,& in similitudinem improperii. Et postea subditur,Quomodo ergo computati sunt inter filios dei.

Lectio 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Corrigit monendo verbo, & exemplo, opprobrio, & flagellii commendo.

NOn ut confundam uos hæc ſcribo, ſed ut filios meos charißimos moneo. Nam ſi decem milia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per euangeliũ ego uos genui. Rogo ergo uos imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. Ideo miſi ad uos Timotheum qui eſt filius meus charißimus & fidelis in domino, qui uos cõmoneſaciet uias meas quæ ſunt in Chriſto Ieſu, ſicut ubique in omni eccleſia doceo. Tanquam non uenturus ſim ad uos, ſic inflati ſunt quidam. Veniam ad uos citò, ſi dominus uoluerit, & cognoſcam non ſermonem eorum qui inflati ſunt, ſed uirtutem. Non enim in ſermone eſt regnum dei, ſed in uirtute. Quid uultis? In uirga ueniam ad uos an in charitate & in ſpiritu manſuetudinis?

¶ Poſtq̃ Apoſtolus reprehendit Corinthios de hoc q̃ apoſtolos temerè iudicabãt & præſumptuoſè contemnebãt, hîc inſtat ad eorum correctionẽ, & primò admonitionis verbo. Secundò exẽplo, ibi [Rogo ergo vos fratres, &c.] Tertio correctionis flagello, ibi [Tanq̃ non venturus ſim, &c.] Circa primũ tria facit. Primò ponit admonitionis modum, dicens, Hæc. ſ. quæ in ſerie epiſtolæ hucuſq; vobis dixi, ſcribo non vt confundam vos. ſ. mala cõfuſione quæ in deſperationẽ mittit, quanuis velim vos confundi cõfuſione quæ peccatum vitat, ſecundũ illud Eccl. 4, Eſt confuſio adducens peccatũ, & eſt confuſio adducens gratiã & gloriam. Sed prædicta moneo vos vt filios. Eccl. 7, Filii tibi ſunt, erudi illos & cura illos à pueritia eorum. Secundò oſtendit debitũ admonendi modum, dicens, Nam ſi decẽ milia pędagogorũ habeatis in Chriſto, ſed nõ multos patres. Vbi conſiderandũ eſt quòd pater eſt qui primò generat: pædagogus autẽ eſt qui iam natum nutrit & erudit. Gala. 3, Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto. Dicit ergo Apoſtolus ſe patrẽ eorum in Chriſto, quia eis primò euangeliũ prædicauit. Vnde aſsignans rationem eius quod dixerat, ſubdit, Nam in Chriſto Ieſu per euãgelium vos genui. Eſt autẽ generatio proceſſus ad vitam, homo autẽ viuit in Chriſto per fidẽ. Gal. 2, Quòd autẽ nunc viuo in carne, in fide viuo filii dei. Fides autẽ, vt dicitur Ro. 1, eſt ex auditu, auditus autẽ per verbum. Vnde verbũ dei eſt ſemen quo Apoſtolus eos genuit in Chriſto. Vnde Iac. 1, Voluntariè nos genuit verbo veritatis. Alios autẽ dicit pædagogos, quia poſtq̃ fidem receperant, eos adiuuarunt: vt intelligatur eſſe eadem cõparatio quãtum ad prædicationẽ euangelii pædagogi ad patrẽ quæ ſuprà 3. poſita eſt rigatoris ad plantatorẽ, & ſuperedificatoris ad fundatorẽ. ¶ Deinde cùm dicit [Rogo ergo vos fratres] inſtat ad corrigendũ eos ſuo exemplo. Et primò hortatur eos ad imitandũ ſuum exemplum, dicẽs, Ergo ex quo eſtis filii, cùm bonorũ filiorum ſit imitari patres, rogo vos imitatores mei eſtote. ſ. vt non temerè iudicetis, ſicut nec ego, quia neq; meipſum iudicare præſumo, & de vobis humilia ſentiatis, & de alijs moiora. Vnde nõ ſine cauſa tali modo loquẽdi vſus eſt. Nos infirmi. Vos fortes. 2. Theſ. 3, Vt formam noſmetipſos daremus vobis ad imitãdum. Aduertendũ eſt autem q̃ eoſdem quos ſuprà filios nominauit, nunc nominat fratres. Dixerat autem ſuos filios in Chriſto, quia eos nõ ſibi, ſed Chriſto genuerat, & quia ipſe genitus erat à Chriſto, ex conſequenti eos habebat vt fratres & filios. Intantum ergo debebãt eum imitari vt patrem inquantum & ipſe Chriſtum imitabatur, qui eſt omnium principalis pater. Et per hoc ſubtrahitur ſubditis occaſio de adhærendo malis exemplis prælatorum. Vnde in hoc ſubditi ſolùm prælatos imitari debent in quo ipſi Chriſtũ imitantur: qui eſt infallibilis regula veritatis. Vnde ſeipſum Apoſtolis in exemplũ poſuit. Ioã. 13, Exemplũ dedi vobis vt quemadmodum ego feci, &c. Quod quidem exemplũ Paulus ſequebatur, ſecundũ illud Iob 23, Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus, viam eius cuſtodiui & non declinaui ab ea. Secundò remouet excuſationem ignorantiæ, dicens [Ideo miſi ad vos Timotheũ qui eſt filius meus charißimus & fidelis in domino] ſecundum illud Phillip. 2. de Timotheo loquens, Neminẽ habeo ita vnanimem qui ſincera affectione pro vobis ſollicitus ſit. Qui vos cõmonefaciat vias meas. i. qui vos doceat meos proceſſus. i. omnia opera & moneat vos ad ea ſequendum, ſecundum illud Hier. 6, Interrogate de ſemitis antiquis quæ ſit via bona & ambulate in ea. Quę quidẽ vię ſunt in Chriſto, & ideo nõ debetis dedignari eas ſequi, ſecundum illud Pſal, Vias tuas domine demõſtra mihi. Et non videatur vobis hoc oneroſum, quia hoc cõmuniter omnibus impono. Vnde ſubdit, Sicut vbiq; in eccleſia doceo. Coll. 1, Audiſtis veritatis euangelium quod peruenit ad vos, ſicut & in vniuerſo mundo. Vel hoc quod dicit, Vias meas, referendũ eſt ad opera. Quòd verò dicit, Sicut & vbiq;, ad documẽta. Ad hoc enim miſſus erat Timotheus vt induceret eos ad imitanda opera & tenenda Apoſtoli documenta. ¶ Deinde cùm dicit [Tanq̃ non vẽturus ſim ad vos] denominatur eis correctionis flagellum. Et primò oſtendit eos eſſe dignos correctionis flagello, dicens [Tanquã non venturus ſim ad vos] inflati ſunt quidam. ſ. veſtrum, quaſi nõ timentes per me de ſua ſuperbia conuinci, & tamen digni ſunt flagellis: nam humiles ſolis verbis corriguntur, ſuperbi flagellis indigent, ſecundum illud Iob 40, Reſpice cunctos ſuperbos & cõfunde eos. Secundò prænuntiat eis ſuum aduentum quo veniet ad iudicãdum, vbi primò prænũtiat aduentũ, dicens [Veniam autẽ citò ad vos] Et quia dicitur Prouer. 16, Cor hominis diſponit viam ſuã, ſed domini eſt dirigere greſſus eius. Ideo ſubdit [Si dominus voluerit] Iaco. 4, Si dominus voluerit & ſi vixerimus, faciemus hoc aut illud. Secundò prænuntiat eis ſuam iudiciariam cognitionem, cùm dicit [Et cognoſcam]. ſ. ordine iudiciario, ſecundũ illud Iob 29, Cauſam, quã neſciebam, diligentiſsimè inueſtigabam. Non ſermonem eorũ qui inflati ſuut, ſed virtutem, quaſi dicat, Non propter hæc ex mea examinatione approbabuntur qui abundãt in verbis, ſed ſi abundarent in virtute: quia vt dicitur Prou. 14, Vbi verba ſunt plurima, ibi frequẽter egeſtas. Tertiò rationem aſsignat, dicẽs [Non enim in ſermone eſt regnũ dei, ſed in virtute. i. non ideo aliqui pertinent ad regnũ dei qui abũdant in ſermone, ſecũdum illud Mat. 7, Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnũ cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei. Vltimò cõminatur eis correctionem, reſeruans tamen correctionem arbitrio eorũ, dicẽs [Quid vultis in virga]. ſ. diſciplinæ veniam ad vos. ſ. caſtigãdos: an in charitate. i. oſtẽſione amoris? & in ſpiritu mãſuetudinis, vt. ſ. nihil durius vobiſcũ agam, hoc enim pẽdet in vobis. Nã ſi vos in via ſtultitiæ permaneris, oportet me ad vos cũ virga venire, ſecũdum illud Prou. 22, Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. Si verò vos correxeritis, oſtẽdam vobis charitatẽ & mãſuetudinem. Gal. vlt. Vos qui ſpirituales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenitatis: hoc autẽ nõ dicit, quin ſi in virga veniẽs, nõ cum charitate veniret, cùm ſcriptum ſit Prou. 13, Qui parcit virgæ, odit filiũ ſuum: qui autẽ diligit illum, inſtanter erudit: ſed quia ille qui caſtigatur virga, nõ ſentit interdũ dulcedinẽ charitatis, ſicut illi quos blãdè eóſolatur.

Verbũ dei eſt ſemẽ ad generandũ Chriſto homines.

Caput 5.

OMnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gẽtes, ita ut uxorẽ patris ſui aliquis habeat. Et uos inflati eſtis & nõ magis luctũ habuiſtis ut tollatur de medio ueſtrũ qui hoc opus fecit. Ego quidẽ abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui ut præſens eum qui ſic operatus eſt, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis uobis & meo ſpiritu cum uirtute domini Ieſu tradere huiuſmodi hominem ſathanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti.

Hoc. 5. incestus arguitur, culpa tollerantiũ interſeritur, incestus pœna adiungitur, radix culpæ et negligentiæ correctiuis reprehenduntur.

¶ Poſtq̃ Apoſtolus proſequutus eſt ea quæ pertinent ad baptiſmi ſacramentũ, hîc incipit proſequi ea quę pertinent ad matrimoniũ. Et primò arguit peccatum contrariũ matrimonio. ſ. fornicationẽ. Secundò agit de ipſo matrimonio, ca. 8. ibi, [De quibus autẽ ſcripſiſtis, &c.] Circa primum duo facit. Primò ponit culpã. Secundò redarguit eam, ibi [Non eſt bona glo. &c.] Circa primum duo facit. Primò ponit culpã cuiuſdam fornicarii. Secundò culpã aliorum qui peccatum fornicarii tolerabãt, ibi [Et vos inflati eſtis, &c.] Circa primum, primò ponit tria quæ pertinẽt ad culpæ grauitatem. Primò nanq; oſtẽdit peccatum eſſe notorium, dicens, [Non ſine cauſa quæſiui, an velitis q̃ in virga veniam ad vos.] Eſt enim in vobis aliquid dignũ virga diſciplinæ. Quia fornicatio auditur inter vos omnino ſecundum publicã formã, contra quod dicitur Eph. 5, Fornicatio autẽ nec nominetur in vobis. Eſa. 3, Peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt nec abſcõderunt. Secundò aggrauat peccatum ex cõparatione, cùm dicit, [Et talis fornicatio qualis inter gentes nec licita reputatur vel inuenitur.] Apud gentiles enim ſimplex fornicatio non reputabatur peccatum. Vnde Apoſtoli Act. 15, Ad hunc errorẽ excludendum gentilibus ad fidẽ conuerſis impoſuerant q̃ abſtineãt ſe à fornicatione. Erat tamẽ quędã fornicationis ſpecis quę & apud gẽtiles illicita habebatur. Et ideo dicit, [Ita vt vxorẽ patris aliquis habeat] ſicut dicitur Gen. 49, Effuſus es ſicut aqua, nõ creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius. Hoc autẽ erat horribile, etiã apud gentiles, vtpote contrarium naturali rationi exiſtẽs. Per naturalem enim reuerentiã filii ad parẽtes ſecundũ omnem ſtatum & legẽ, pater & mater à matrimonio excluditur, vt ſic etiã poſsit intelligi quod habetur Gen. 2, Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ. ſ. in contractu matrimonii & adhęrebit vxori ſuæ. Sicut autem ibi ſubditur, Vir & mulier erunt duo in carne vna. Et ideo vxor patris repellitur à matrimonio: ſicut perſona patris vel matris, ſecundum illud Leuit. 18, Turpitudinẽ vxoris patris tui ne diſcooperias, turpitudo enim patris tui eſt. ¶ Deinde cùm dicit [Vos inflati eſtis.] Ponit culpã eorum qui hoc peccatũ tolerabãt. Et primò reprehendit eorũ tolerantiã. Secundò ſupplet q̃d illi negligebant, ibi [Ego quidẽ, &c.] Circa primũ notat in eis tria vitia. Primò ſuperbiã cùm dicit, [Et vos inflati eſtis]. ſ. vento ſuperbię reputãtes vos innocentes ex cõparatione peccatoris, ſicut Luc. 18, Phariſæus dicebat, Non ſum ſicut cæteri hominũ, velut etiã hic publicanus. Sap. 4, Dirumpã illos inflatos ſine voce. Secundò tãgit eorum iniuſtitiã, cùm dicit, [Et nõ magis luctũ habuiſtis. ſ. pariẽdo cauſam peccatoris, ſicut Hie. 9. dicitur, Quis dabit capiti meo aquã & oculis meis fontẽ lachrymarũ, vt plorem die ac nocte interfectos filiæ populi mei. Vera enim iuſtitia, vt dicit Gregor. cõpaſsionem habet nõ dedignationem. Tertiò tangit eorũ iudicii negligentiam, vt tollatur de medio veſtrũ qui hoc opus fecit. Talis enim cõpaſsio viri iuſti ad peccatorem vulnerat & liberat, ſecundũ illud Prouer. 23, Tu virga percutiens & animã eius de inferno liberabis. Per hoc etiam alii corriguntur, ſecundũ illud Prou. 19, Peſtilente flagellato ſtultus, ſapientior erit. Vnde Eccle. 8, Quia non profertur cito cõtra malos ſententia, abſq; vllo timore filii hominũ perpetrant mala. Debet autem ad correctionẽ aliorum interdũ peccator ſeparari, vbi de contagione timetur: ſecundũ illud Proue. 22, Eiice deriſorem & exibit cum eo iurgiũ, ceſſabúntq; cauſæ & cõtumeliæ. ¶ Deinde cùm dicit, [Ego quidẽ abſens corpore, &c.] Supplet eorũ negligentiam, ſententiam proferens contra peccatorẽ. & circa hoc tria facit. Primò ponit authoritatẽ iudicantis. Secundò modũ iudicandi, ibi [Congregatis vobis, &c.] Tertiò ſententiã iudicis, ibi [Tradere huiuſmodi, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ponit authoritatem miniſtri. ſ. ſuiipſius: videbatur autem contra iudiciariũ ordinem, vt condẽnaret abſentem, ſecundum illud Act. 25, Non eſt conſuetudo Romanis cõdemnare aliquem priuſquam is qui accuſatur, præſentes habeat accuſatores, ſed hoc Apoſtolus excuſat, dicens, Ego quidẽ abſens corpore, præſens autẽ ſpiritu. i. affectu & ſollicitudine mentis, ſecundum illud Collo. 2, Et ſi corpore abſens ſum, ſed ſpiritu vobiſcũ ſum, gaudens & videns ordinem veſtrum. Vel præſens ſpiritu, quia per ſpiritũ cognoſcebat ea quæ apud ipſos agebãtur ac ſi præſens eſſet, ſicut & Eliſæus dixit, 4. Reg. 5, Nonne cor meũ in preſenti erat, quando reuerſus eſt homo de curru ſuo. Et quia ſum ſpiritu præſens iam iudicaui. i. ſententiam condemnationis ordinaui in eum qui ſic operatus eſt. Secundò ponit authoritatẽ principalis domini, dicẽs. [In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti]. i. vice & authoritate ſeu cũ virtute & inuocatione nominis eius, ſecũdum illud Col. 3, Omne quodcũq; facitis in verbo aut opere, in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, facite. ¶ Deinde cùm dicit [Cõgregatis vobis in vnum.] oſtẽdit modum iudicandi. Ea enim quæ grauia ſunt multorũ deliberatione puniẽda ſunt. Vnde & antiquitus iudices ſedebãt in portis vbi populus cõgregabatur, ſecũdum illud Deu. 16, Iudices cõſtitues in omnibus portis tuis. Vnde dicitur in Pſal. In cõſilio iuſtorũ & cõgregatione magna opera domini. & Mat. 18, Vbi ſunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ſum in medio. Secundò adhibet ſuũ aſſenſum, cùm dicit [Et meo ſpiritu]. i. mea volũtate & authoritate, ſecũdum illud quod dixerat, præſens autem ſpiritu. Tertiò adhibet authoritatẽ principalis domini. ſ. Chriſti, dicẽs [Cum virtute domini noſtri Ieſu Chriſti.] Ex qua iudiciũ eccleſiæ habet robur firmitatis, ſecũdum illud Mat. 18, Quodcũq; ligaueris ſuper terrã, erit ligatũ & in cęlis. ¶ Deinde cũ dicit [Tradere huiuſmodi &c.] ponit cõdẽnationis ſentẽtiam, circa quam tria ponit. Primò pœnã, cùm dicit [Tradere huiuſmodi ſathanę] ſupple iudicaui. Quod poteſt dupliciter intelligi. Primò q̃ ſicut dicitur Matt. 10. Dominus dicit apoſtolis poteſtatẽ ſpirituum immũdorum vt eicerent eos, & per eandẽ poteſtatem poterãt imperare ſpiritibus immundis vt vexarent corporaliter, quos hac pœna iudicabant dignos. Mandauit ergo Apoſtolus Corinthiis in eius authoritate tradere prædictum fornicarium ſathanæ corporaliter vexãdum. Vnde ponit ſecundò huius ſentẽtię effectũ cùm dicit, [In interitũ carnis]. i. ad vexationẽ carnis & afflictionem, in qua peccauit, ſecundum illud Sap. 11, Per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Tertiò ponit fructũ cùm dicit, [Vt ſpiritus ſaluus ſit

Dẽ ſententia contra Corinthiũ, duplex expoſitio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in die domini noſtri Ieſu Chriſti].i.vt ſalutē cōſequatur in die mortis vel in die iudicii, ſicut ſuprà tertio expoſitum eſt & ſic impletur quod ibi ſubditur.Ipſe autē ſaluus erit,ſic tamen quaſi per ignem,pœnæ.ſ.tēporalis.Non enim Apoſtolus ſathanę tradidit peccatorem vt eius poteſtati perpetuò ſubiaceret,ſed vt carnis vexatione ad pœnitentiā conuertatur,ſecundū illud Eſa.28, Sola vexatio intellectū dat auditui . Eſt autem hæc ſententia Apoſtoli quā dominus ſeruauit.Iob 2,vbi ſathanæ dixit,Ecce in manu tua eſt.ſ.caro eius.Verūtamen animā illius ſerua.ſ.illeſam.Alio modo intelligi poteſt quod dicitur tradere huiuſmodi ſathanæ.ſ. per excōmunicationis ſententiā,per quam aliquis ſeparatur à cōmunione fidelīū,& à participatione ſacramentorū,& priuatur eccleſiæ ſuffragiis quibus homo munitur cōtra impugnationē ſathanæ,propter quod de eccleſia dicitur Cant.6,Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.ſ.dęmonibus. Quod autē ſubditur,in interitū carnis,intelligitur,vt.ſ.ab eccleſia ſeparatus & tētationibus ſathanæ expoſitus liberius ruat in peccatum,ſecundū illud Apoc.vlt.Qui in ſordib⁹ eſt ſordeſcat adhuc.Vocat autē peccata mortalia carnis interitum,quia vt dicitur Gala.vlt.Qui ſeminat in carne,de carne & metet corruptionē.Subdit autē.Vt ſpiritus ſaluus ſit,vt.ſ.peccatorū turpitudinem cognoſcēs cōfundatur & pœniteat,& ſic ſanetur,ſecundū illud Hie. 31,Confuſus ſum & erubui,quoniā ſuſtinui opprobriū adoleſcentiæ meę.Poteſt etiā intelligi vt ſpirit⁹ eius.eccleſiæ.i.ſpirituſſanctus eccleſiæ ſaluus ſit fidelib⁹ in diē iudicii,ne.ſ.perdant eū per contagium peccatoris:quia vt dicitur Sap.1,Spirituſſanctus diſciplinæ effugiet fictum,&c. Lectio 2.

Arguit culpā tollerantiū incęſtuoſum,docet quid agendum.

NOn eſt bona gloriatio veſtra.Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrūpit? Expurgate vetus fermentum vt ſitis noua conſperſio,ſicut eſtis azimi.Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.Itaque epulemur non in fermento veteri,neque in fermento malitiæ & nequitiæ,ſed in azimis ſinceritatis & veritatis.

¶ Suprà Apoſtolus memorauit duplicem culpā.ſ.Corinthii fornicatoris,& aliorū qui eius peccatum tollerabant,hīc vtranq; culpam redarguit. Primò culpā tollerantium eius peccatū.Secundò culpā fornicatoris, ibi[Corpus autē non fornicationi,&c.]Circa primū duo facit.Primò redarguit in Corinthiis negligētiam iudicii.Secundò redarguit in eis quędā alia vitia circa iudiciū.6.ca.[Audet aliquis,&c.]Circa primū duo facit.Primò redarguit eos qui fornicatorē à ſe non ſeparauerunt. Secundò reprobat falſum intellectū quem ex verbis ſuis cōceperant,ibi[Scripſi vobis in epiſtola,&c.] Circa primū duo facit.Primò reprehēdit quod fecerant.Secūdò oſtendit quid faciendū ſit,ibi[Expurgate vetus fermentū,&c.] Circa primū duo facit.Primò reprehendit culpā præteritam quantum ad ſuā radicem:dixerat enim ſuprà q⁹ ex inflatione ſequitur in eis incōpaſsio & ex incōpaſsione correctionis negligentia. Arguit ergo primò Corinthiorū elationem, dicens,[Non eſt bona gloriatio veſtra]qua.ſ.defectibus aliorū gloriamini quaſi vos ſitis innocētes.Debet enim vnuſquiſq; in domino gloriari de bonis ſibi diuinitus datis,nō de aliis,ſecundū illud Gal.6,Opus autē ſuum vnuſquiſq; probet,& ſic in ſemetipſo gloriā habebit & non in alio.Præcipuè autē malum eſt de malis aliorū gloriari.Dicitur enim in Pſal.Quid gloriaris in malitia?Secundò aſsignat rationē eius quod dixerat,dicēs[An neſcitis q⁹ modicum fermētum totā maſſam corrūpit?] quaſi dicat,hoc ignorare nō poteſtis. Eſt autē ſciendum q⁹ in fermēto duo poſſunt conſiderari.Primò ſapor quē tribuit pani,& ſecundò hoc per fermentū ſignificatur ſapientia dei per quā omnia quæ ſunt hominis ſapida reddūtur,& ſecundū hoc dicitur Mat.13,Simile eſt regnū cælorum fermēto quod acceptū mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus donec fermentatū eſt totū.Secundò in fermēto poteſt cōſiderari corruptio, & ſecundū hoc per fermentū poteſt intelligi vno modo peccatū,quia.ſ.q⁹ vnum hominis peccatū omnia opera eius corrupta reddūtur,puta per peccatū ſimulationis quod cōparatur fermento Luc.12,Attēdite à fermento Phariſeorū,quod eſt hypocriſis.Alio modo p fermentū poteſt intelligi homo peccator,& ad hoc inducitur hæc ſimilitudo. Sicut enim per modicū fermētum tota maſſa paſtæ corrūpitur, ita p vnum peccatorē tota ſocietas inquinatur. Vnde Eccle.11,Ab vna ſcintila augetur ignis, & ab vno doloſo augetur ſanguis . Et hoc quidem contingit dum per peccatum vnius alii prouocantur aliqualiter ad peccandum.Vel etiam dum peccanti conſentiunt, ſaltem non corrigendo dum poſſunt corrigere,ſecundum illud Romano.primò, Digni ſunt morte non ſolùm qui faciunt ea,ſed etiam qui conſentiunt facientibus.Et ideo Corinthiis non erat gloriandum de peccato vnius,ſed magis cauendum ne peccato vnius omnes inquinarentur ex eius conſortio, ſecundum illud Cant.2,Sicut lilium inter ſpinas,ſic amica mea inter filias,vbi dicit gloſa , Non fuit bonus qui malos tollerare nō potuit.¶ Deinde cū dicit,['Expurgate vetus fermentū.]Oſtēdit quid de cætero ſit faciendū.Et primò ponit documentū.Secūdò rationē aſsignat,ibi[Paſcha noſtrū,&c.] Dicit ergo primò quia modicū fermentū totā maſſam corrūpit,ideo expurgate vet⁹ fermentū.i.expurgate vos abiiciēdo à vobis vetus fermētum.i.fornicariū qui peccādo rediit in vetuſtatē corruptionis antiquæ, ſecundū illud Baruch 3, inueteraſti in terra aliena,coinquinatus es cū mortuis.Quod quidē dicit,quia p ſeparationē vnius peccatoris tota ſocietas expurgatur.Vnde & egreſſo Iuda dñs dixit Io.13,Nunc clarificatus eſt filius hominis.Poteſt etiā per vetus fermentū intelligi antiquus error,ſecundū illud Eſa.26,Vetus error abiit.Vel etiā corruptio originalis peccati,ſecundū illud Ro.6,Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt.Vel etiā quodcūq; peccatū actuale, ſecundū illud Col.3,Expoliātes vos veterē hominem cū actibus ſuis:horū enim admonitione homo expurgatur.Ponit autē cōſequenter purgationis effectū,dicens, [Vt ſitis noua cōſperſio.] Dicitur autē cōſperſio cōmixtio aquę & farinæ nouæ anteq admiſceatur fermentū.Remoto ergo fermēto à fidelibus.i.peccatore vel peccato,remanēt ſicut noua cōſperſio.i.in puritate ſuæ nouitatis,ſecundū illud Pſal.Renouabitur vt aquilæ iuuētus tua.Eph.4,Renouamini ſpiritu mētis veſtræ. ¶ Deinde ponit modū debitū expurgationis cùm dicit,[Sicut eſtis azimi].i.ſine fermento peccati.Dicitur enim ab a,quod eſt ſine & zima quod eſt fermentum.Vnde dominus Mat.16.dixit diſcipulis.Cauete à fermento Phariſęorum & Saduceorum.

Per fermētum ꝺqꝺq; ſapiētia diuina,ꝺqꝺq; peccatū aliquādo peccator.

Deinde cùm dicit,[Etenim paſcha noſtrum.]Aſsignat rationem eius quod dixerat,ſcilicet,quare fideles debent eſſe azimi,quæ quidem ratio ſumitur ex myſterio paſsionis Chriſti. Vnde primò proponit ipſum myſterium,ſecundò concludit propoſitum,ibi[Itaque epulemur,&c.]Circa primum conſiderandum eſt quod inter cætera ſacramenta legalia celeberrimum erat agnus paſchalis, qui vt præcipitur Exod. duodecimo , Immolabatur ab vniuerſa multitudine filiorum Iſrael in memoriam illius beneficii quo angelus

percutiens primogenita AEgypti pertrāſiuit domos Iudæorū quorū fores linitæ eſſent ſanguine agni. Vnde nomen,paſchę, ſumitur ſecundū quod ibi dicitur.Eſt enim phaſe.i.trāſitus domini,& vltimò virtute huius beneficii tranſiuit populus mare rubrū,vt dicitur Exo.14,Ille enim agnus figura fuit Chriſti innocētis, de quo dicitur Io.1,Ecce agnus dei.Sicut ergo ille agnus figuralis immolabatur à filiis Iſrael,vt populus dei liberaretur ab angelo percutiente,& vt tranſirent mare rubrum liberati de ſeruitute AEgypti:ita Chriſtus eſt occiſus à filiis Iſrael per cuius ſanguinē populus dei liberatur à diaboli impugnatione & ſeruitute peccati per baptiſmū quaſi per mare rubrum.Ille autē agnus figuralis paſcha Iudæorū dicebatur,quia in ſignum tranſitus immolabatur.Vnde dicitur Mat.Vbi vis paremus tibi comedere paſcha.i.agnum paſchalē. Dicit ergo Apoſtolus.Ideo debetis eſſe azimi,etenim.i.quia,ſicut figurale paſcha veteris populi eſt agnus immolatus,ita paſcha noſtrū.i.noui populi,eſt Chriſtus immolatus,cuius etiā immolationi conuenit nomen paſchæ,tum ſignificatione linguæ Hebræę,quod ſignificat trāſitum.Exo.12,Eſt enim phaſe.i.tranſitus,tum ſignificatione linguæ Græcæ prout nomen paſchæ ſignificat paſsionē . Chriſtus enim p paſsionem qua fuit immolatus trāſiuit ex hoc mundo ad patrē,vt dicitur Io.13,¶ Deinde cùm dicit, [Itaq; epulemur.]Cōcludit propoſitū.Ad cuius euidentiam cōſiderandum eſt q⁹ ſicut legitur Exo.12,Agnus paſchalis poſt immolationē manducabatur cū azimis panibus.Sicut ergo agnus figuralis fuit figura noſtri paſchæ immolati,ita figuralis obſeruantia paſchalis debet cōformari obſeruātiæ noui paſchę,ergo quia Chriſtus immolatus eſt paſcha noſtrū.Itaq; epulemur.ſ.manducantes Chriſtum,non ſolū ſacramentaliter,ſecundū illud Io.6,Niſi manducaueritis carne filii hominis & biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitā in vobis.Sed ſpiritualiter fruendo ſapientia eius,ſecundū illud Eccle.24, Qui edunt me adhuc eſurient, & qui bibunt me adhuc ſitient : & ſic cum gaudio ſpirituali,ſecundū illud Pſal.In voce exultationis & cōfeſsionis, ſonus epulantis. ¶ Deinde determinat modum epulandi ſecundū conformitatem veritatis ad figuram,dicens, [Non in fermento veteri,nec in fermēto malitiæ & nequitiæ]mādabatur enim Exo.12.Quòd omne fermentū non in ueniretur in domibus māducantium agnū paſchalē.Fermentum autē habet & vetuſtatem & corruptionē. Vnde per remotionem fermenti,Primò quidē poteſt intelligi obſeruantia præceptorum veteris legis quæ per paſsionem Chriſti eſt mortificata,ſecundū illud Leuit. 26, Vetera nouis ſuperuenientibus proiicietis. Secundò per remotionem fermenti poteſt intelligi remotio corruptionis peccati, ſicut ſuprà dictum eſt, q⁹ modicum fermentum totam corrūpit maſſam,& quantum ad hoc ſubdit.Neq; in fermento malitiæ & nequitiæ,vt malitia referatur ad peruerſitatem operis, ſecundū illud Iac.1,Abiicientes omnem immūditiam & abundantiam malitiæ.Per nequitiā verò intelligitur fraudulēta machinatio. Prouer.26, Quando ſumpſerit vocem ſuam non credideris ei,quoniā ſeptem nequitiæ ſunt in corde eius.Vel ſecundū gloſam,cùm dicit,[Non in fermento veteri]remouet vetuſtatem peccati in cōmuni.Quòd autem ſubdit, [Neq; in fermento malitiæ & nequitiæ]applicat peccatū per partes : vt malitia dicatur peccatum quod cōmittitur in ſeipſum,nequitia peccatum quod cōmittitur in alium . Excluſo ergo modo indebito epulandi determinatur per azima.Ponitur autem ſinceritas cōtra corruptionē peccati,quod ſignificauit cùm dicit.Non in fermento malitiæ & nequitiæ.Nam ſincerum dicitur quod eſt ſine corruptione. Vnde 2. Corinth.2.dicitur, Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum dei,ſed ex ſinceritate in Chriſto loquimur.Veritas verò ponitur contra figuras veteris legis,ſicut Ioan.1.dicitur,Veritas & gratia per Ieſum Chriſtum facta eſt,quia.ſ. verum paſcha cum veritate & non cum figuris celebrare debemus.Vnde ſecundum gloſam,per ſinceritatē intelligitur innocentia à vitiis ſeu nouitas vitæ:per veritatem autem iuſtitia bonorum operum vel rectitudo quæ fraudem excludit.

Lectio 3.

Recēſet ea quæ in quadā epiſtola & Corinthiis ſcripta (quæ non habetur) poſuerat ex falſum ſtel lectū illius refellit dādo verū verborum intellectum.

SCripſi vobis in epiſtola,ne comiſceamini fornicariis.Non utique fornicariis huius mundi,aut auaris,aut rapacibus, aut idolis ſeruientibus:alioquin debueratis de hoc mundo exiſſe.Nunc autem ſcripſi vobis non commiſceri.Si is qui frater nominatur inter uos eſt fornicator,aut auarus,aut idolis ſeruiens,aut maledicus,aut ebrioſus,aut rapax,cum huiſmodi nec cibum ſumere.Quid enim mihi de his qui foris ſunt iudicare ? Nónne de his qui intus ſunt uos iudicatis? Nam eos qui foris ſunt deus iudicabit.Auferte malum ex uobiſipſis.

¶ Induxerat ſuprà Apoſtolus Corinthios ad hoc q⁹ à ſeipſis peccatorem ſeparārent,quod quidē prætermiſerat propter falſum intellectum cuiuſdā verbi quod continebatur in epiſtola quadā quam eis prius miſerat.Et ideo prauū ſenſum quem ex verbis conceperant,nunc excludit.Vnde circa hoc tria facit.Primò reſumit verbū prioris epiſtolæ.Secundò excludit falſum intellectum,ibi[Non vtiq; fornicariis.]Tertiò exponit verum intellectū,ibi[Nunc autē ſcripſi vobis.] Dicit ergo primò,dixi vobis in epiſtola quadā alia quæ in canone non habetur,ne cōmiſceamini fornicariis.i.non habeatis cum eis ſocietatē vel cōmunionem,ſecūdum illud Prouer.1, Fili mi ne ambules cum eis,prohibe pedem tuum à ſemitis eorum.Eccl.9,Non des fornicariis animam tuam in vllo. ¶ Deinde cùm dicit,Non vtiq; fornicariis. Excludit falſum intellectum prædicti verbi.Et primò proponit quod intendit.Secundò concludit propoſitū,ibi [Alioquin debueratis, &c.[Circa primum conſiderandū eſt q⁹ in prædicto verbo Apoſtoli dupliciter falſum intellectum conceperant Corinthii.Primò quantū ad hoc quod intelligebāt illud eſſe dictum de fornicariis infidelibus,ſed illud excludit Apoſtolus,dicens,Non vtiq; intendo dicere q⁹ non cōmiſceamini fornicariis huius mundi, vocat autem infideles nomine mundi,ſecundum quod dicitur Io.1,Mundus eum non cognouit,ſuprà 1, Non cognouit mundus per ſapientiā deum.Secundò conceperant falſum intellectū quantum ad hoc quòd putabāt prohibuiſſe Apoſtolum ſolùm de fornicariis,non autē de aliis peccatoribus. Et ideo ad hoc excludendum ſubdit.Aut auaris,qui.ſ.iniuſtē detinent aliena.Ephe.5, Auaritia quæ eſt idolorū ſeruitus,non habet hæreditatem in regno Chriſti & dei.Aut rapacibus,qui.ſ. violenter diripiunt aliena,infrà eodem.Neq; rapaces regnum dei poſsidebūt. Aut idolis ſeruientibus, contra quos dicitur Sap. 14, Neſandorū enim idolorum cultura omnis malitiæ cauſa eſt,initiū & finis.Et eſt ſenſus non ſolùm vobis prohibui ſocietatem fornicatorum,ſed etiam omnium aliorum peccatorum.Et eſt aduertendum q⁹ per fornicationem quis peccat cōtra ſeipſum:per auaritiā autē & rapacitatem cōtra proximmu: per idolorum autē culturam contra deum:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& in his quę ponit omne peccati genus intelligitur. ¶ Deinde cùm dicit,[Alioquin,&c.]Assignat rationẽ propositi,dicens,[Alioquin]si.s.sit intelligendumverbũ prædictum de fornicariis huius mundi,debueratis de hoc mundo exisse,quia.s.totus mundus talibus plenus est.Vnde nõ possetis tales fornicarios vitare,nisi de hoc mundo exeũdo . Dicitur enim 1.Io.5,Totus mũdus in maligno positus est.Vel aliter debueratis de hoc mundo exisse,quasi dicat,à tẽpore cõuersionis vestræ debueratis ab infidelibus mundi separari. Vnde nõ oportet vos super hoc moneri,dicitur enim Io.15,Ego elegi vos de mũdo.Vel aliter, debueratis de hoc mũdo exisse.s.per mortẽ.Melius est enim hominibus mori q̃ peccatoribus in peccatis cõsentire.Vnde dicitur infrà 9,Melius est enim mihi mori q̃ vt gloriam meã quis euacuet. ¶ Deinde cùm dicit, [Nunc autem scripsi vobis.]Exponit eis verũ intellectum.Et primò proponit quod intẽdit.Secundò rationẽ assignat,ibi [Quid enim mihi est.]Tertiò infert conclusionẽ intentam,ibi[Aufferte malũ,&c.] Dicit ergo primò,nũc autẽ sic expono quod olim scripsi vobis,non cõmisceamini.s.fornicariis & aliis peccatorib⁹, Si is qui inter vos frater nominatur eo modo quo dominus dicit Mat.23,Omnes vos fratres estis:Non tamẽ dicit si is qui frater est:sed si is qui frater nominatur,quia per peccatũ mortale aliquis à charitate recedit quæ est spiritualis fraternitatis causa,Vnde Heb.vlti.dicitur,Charitas fraternitatis maneat in vobis. Nominatur ergo frater propter fidei veritatẽ,non autem est verè frater,propter charitatis defectũ qui est ex peccato.Vnde subditur,Aut fornicator,aut auarus,aut idolis seruiens,aut maledicus, aut rapax, aut ebriosus, cum huiusmodi nec cibum sumere.s.debetis,secundũ illud Ioã.2.cano.Si quis venit ad vos & hanc doctrinã non affert,nolite eum recipere in domo vestra,nec aue dixeritis ei,quasi dicat,Per hoc quod dixi nõ debere vos miscere peccatoribus,intellexi de fidelibus qui nominãtur fratres,& sunt inter vos:non autẽ per hoc intelligẽdum est,sicut dicit Aug.in lib.contra Permenianũ,& habetur in glo.hic,q̃ aliquis extraordinario iudicio debeat a cõmunione aliorum separari:quia frequẽter posset errare,sed potius hoc debet fieri secundũ ordinem ecclesiæ,quãdo aliquis à cõmunione repellitur vt cõuictus vel sponte confessus,& ideo signãter dicit,Si is qui nominatur,vt eam nominationẽ intelligamus quę fit per sententiã ordine iudiciario cõtra aliquẽ prolatã. Illi autẽ qui sic à cõmunione pelluntur,sunt vitandi quantum ad mensam,sicut hìc dicitur, & quantũ ad salutationem, vt dicitur in prædicta authoritate Ioan.& vlterius quantum ad sacram communionem.Vnde in versu dicitur,Os,orare,vale,communio,mensa negatur, scilicet, excommunicato . Sed notandum quod Apostolus suprà non numerauit,nisi peccata mortalia in signum quòd pro solo peccato mortali debet aliquis excommunicari, & de aliis quidem quæ ponit manifestum est . Sed de ebrietate potest esse dubium quæ non semper videtur esse peccatum mortale . Dicit enim Augustinus in sermone de purgatorio quod ebrietas nisi sit frequens nõ est peccatũ mortale.Quod credo ideo esse,quia ebrietas ex suo genere est peccatũ mortale.Quòd enim aliquis propter delectationẽ vini velit perdere vsum rationis exponens se periculo,multa alia peccata perpetrãdi videtur esse contrarius charitati.Contingit tamẽ per accidens ebrietatem non esse peccatum mortale propter ignorantiã vini fortitudinis vel debilitatis proprii capitis , quæ tamen excusatio tollitur per frequentẽ experientiã:& ideo Apostolus signanter nõ dicit ebrius,sed ebriosus.Addit autẽ duo peccata his quæ suprà posuerat.s.ebriosum & maledicum.Refertur autẽ ebrietas ad genus peccati quod cõmittitur cõtra seipsum sub quo continetur nõ solùm luxuria,sed etiã gula:maledicus autem refertur ad genus peccati quod cõmittit contra proximum,cui nocet aliquis nõ solùm facto,sed etiã verbo mala imprecãdo vel malè diffamando quod pertinet ad detractionẽ.Vel mala in faciem dicendo, quod pertinet ad contumeliã,& hoc totum pertinet ad rationem maledici,vt suprà dictum est. ¶ Deinde cùm dicit, [Quid enim mihi est,&c.]Assignat rationẽ eius quod dixerat.Et circa hoc tria facit. Primò assignat rationem,dicens,Dixi hoc esse intelligẽdum de fratribus & nõ de infidelibus.Quid enim mihi est.i.quid ad me pertinet iudicare.i.sententiã condẽnationis ferre de his qui foris sunt.i.de infidelibus qui sunt omnino extra ecclesiã.Prælati enim ecclesiarum accipiunt spiritualẽ potestatem super eos tantùm qui se fidei subdiderunt,secundum illud 2.Cor.10,In prõptu habentesvlcisci omnẽ inobedientiã,cùm impleta fuerit vestra obedientia.Indirectè tamen prælati ecclesiarum habent potestatẽ super eos qui foris sunt inquantum prohibent fideles ne illis cõmunicent.Secundò adhibet similitudinẽ,dicens. [Nónne de his qui intus sunt vos iudicatis.]quasi dicat,eadẽ authoritate vos iudicatis qua & ego.Vnde vos nõ iudicatis nisi de vestris,ita & ego.Dicitur Eccl.10,Iudex sapiens iudicabit populũ suum.Tertiò respõdet tacitè dubitationi.Posset enim videri q̃ infideles essent meliores qui propter peccata prædicta non condẽnantur, sed hoc excludit,dicẽs, [Ideo nihil mihi de his qui foris sunt iudicare.] Nam eos qui foris sunt.i.infideles iudicabit deus.s. iudicio condẽnationis non examinationis,quia vt Gregorius dicit in moralibus. Infideles dãnabuntur sine iudicio discussionis & examinationis,& quantũ ad hoc dicitur Io.3, Qui non credit,iam iudicatus est.i. manifestũ in se habet causam condẽnationis,& hoc grauius reseruatur dei iudicio,secundũ illud Heb.10, Horrẽdum est incidere in manus dei viuentis. ¶ Deinde cùm dicit,[Auferte malũ,&c.] Infert conclusionem principaliter intentam,dicens,Ex quo hoc quod dixi,nõ cõmisceamini fornicariis, intelligendũ est de fidelibus nõ de his qui foris sunt.[Ergo auferte malũ].s.hominẽ ex vobisipsis.i.de vestra societate eiicite,secundũ illud Deut.13,Auferes malum de medio tui.Est ergo considerandũ ex præmissis Apostoli verbis q̃ non prohibemur cõmunicare infidelibus,qui nunq̃ fidem receperunt propter eorum pœnã.Est tamen hoc cauẽdum aliquib⁹.s.infirmis propter eorũ cautelam ne seducantur.Illi verò qui sunt firmi in fide possunt eis licitè cõmunicare,& dare operam conuersioni eorũ,vt dicitur infrà 10, Si quis infidelium vocat vos ad cœnam & vultis ire, omne quod appositũ fuerit manducate.Infidelibus autẽ qui aliquando fideles fuerunt vel sacramentum fidei receperunt:sicut hæreticis & apostatatibus à fide subtrahitur omnino communio fidelium, & hoc in eorum pœnam sicut & cæteris peccatoribus qui adhuc subduntur potestati ecclesiæ.

Tũc vitãdi sunt peccatis mortali b⁹ deditiũ iuriditè de eorũ mala vita cõstat.

Pro solo mortali debet quis excommunicari.

Caput 6.

De iudicibus corã q̃bus agebãt arguuntur

AVdet aliquis uestrum habens negocium aduersus alterum iudicari apud iniquos & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mũdo iudicabunt? Et si in uobis iudicabitur mundus,indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam angelos iudicabimus,quanto magis secularia? Secularia igitur iudicia si

habueritis,contemptibiles qui sunt in ecclesia illos constituite ad iudicandum. Ad uerecundiam uestram dico. Sic nõ est inter uos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre iudicio contendit , & hoc apud infideles.

Corinthij. de causis de quib⁹ agebant,& tãdẽ ad incestuosum reuertitur et hic quidẽ primò, arguit de inordinatiõe, rationẽ dat reprehẽsionis,et remediũ-eãdem adhibet.

¶ Suprà Apostolus reprehenderat Corinthios de negligentia iudicii,hìc reprehẽdit in eis quædã alia peccata circa iudicia.Et primò quantũ ad iudices eorum corã quibus litigabant.Secundò quantũ ad ipsa iudicia,ibi[Iam quidẽ omnino.]Circa primũ tria facit.Primò arguit eos de inordinatione.Secundò rationẽ reprehensionis assignat,ibi[An nescitis.] Tertiò remediũ adhibet,ibi [Secularia igitur iudicia.] Dicit ergo primò, ita negligitis in iudicando vestros,sed tamen præsumptuosi estis subire infideliũ iudicia , & hoc est quod dicit,[Audet].i.præsumit aliquis vestrũ habens negocium.s.seculare aduersus aliũ iudicari apud iniquos.i.subire iudicium infideliũ & non apud sanctos.i.apud fideles qui sunt sacramentis fidei sanctificati. Hoc enim est inordinatũ multipliciter.Primò quidẽ,quia per hoc derogatur authoritati fidelium.Secundò quia derogatur dignitati fideliũ quantum ad hoc q̃ infidelium iudicia subeunt. Tertiò quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus contẽnendi fideles quos dissentire vidẽt.Quartò quia per hoc datur occasio infidelibus iudicibus calũniandi & opprimendi fideles.quos odio habẽt propter fidem &ritus diuersitatẽ. Et ideo dicitur Deut.1.Tuli de tribubus vestris viros sapientes & nobiles,præcepiq; eis,dicens,audite illos & quod iustũ est iudicate.Et eod.17,Non poteris alterius gentis facere regẽ qui non sit frater tuus. ¶ Sed videtur esse cõtra id quod dicitur 1.Pet.1,Subditi estote omni humanæ creaturæ propter deũ,siue regi tanquam præcellenti,siue ducibus tanq̃ ab eo missis:pertinet enim ad authoritatẽ principis iudicare de subditis.Est ergo cõtra ius diuinum prohibere q̃ eius iudicio nõ stetur si sit infidelis. ¶ Sed dicendũ q̃ Apostolus nõ prohibet quin fideles sub infidelibus principibus& cõstitutis eorum iudicio cõpareant si vocentur, hoc enim esset cõtra subiectionem quæ debetur principibus:sed prohibet q̃ fideles non eligant voluntariè infideliũ iudicium. ¶ Deinde cùm dicit,[An nescitis,&c.]Assignat rationẽ cõtra id quod illi faciebãt sumptũ de hoc quod derogabãt authoritati sanctorũ. & primò quãtum ad authoritatẽ quam habent sũper res mundanas.Secundò quantũ ad authoritatem quam habent ad res supermundanas.i.super angelos,ibi[An nescitis quoniã angelos iudicabimus.]Dicit ergo primò.Inordinatum est iudicium apud infideles qui fideles habent authoritatẽ iudicandi.[An nescitis quia sancti de hoc mundo iudicabũt].i.de hominibus mũdanis huius mundi.Quod quidẽ impletur tripliciter.Primò quidem secundum cõparationem.s.secundum q̃ non solùm boni iudicabunt malos,& sancti mundanos:sed etiam secundum q̃ boni iudicabuntur à melioribus,& mali iudicabunt peiores,secundũ illud Mat.12,Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista & condẽnabunt eam.Secundo iudicabunt approbando sententiam iudicis.s.Christi,& hoc erit pro priè iustorũ,secundum illud Psal.Lętabitur iustus cùm viderit vindictam.Vnde Sap.3.dicitur, Iudicabunt sancti nationes.Tertio modo per sententiæ prolationem.Et hoc erit apostolorũ & similium qui contẽptis rebus mundi,solis spiritualibus inhæserunt.Spiritualis enim iudicat omnia,vt dictum est suprà 2. Vnde & Mat.19.dicitur,Vos qui secuti estis me,sedebitis super sedes iudicãtes duodecim tribus Israel. Et in Psal. dicitur,Gladii ancipites in manibus eorũ,ad faciendam vindictam in nationibus.Intelligitur autẽ ista prolatio sententiæ nõ vocalis,sed spiritualis,inquantum per superiores sanctos inferiores vel etiã peccatores spirituali quadã illuminatione illuminabuntur,quales pœnæ & qualia præmia eis debeantur : sicut etiã nunc homines illuminantur ab angelis vel etiã inferiores angeli à superioribus.Secundò ex hoc q̃ dictũ est argumentatur ad propositũ,dicens,[Et si in vobis].i.per vos iudicabitur mundus.i.mundani homines, nũquid indigni estis qui iudicetis de minimis.s.de negotiis secularibus.Luc.16,Qui in modico iniquus est,& in maiori iniquus erit. ¶ Deinde cũ dicit,[Nescitis,&c.]Argumentatur ad idẽ ex authoritate sanctorũ super angelos.Et primò ponit eam,dicens, [An nescitis] quoniã nos.s.fideles Christi,iudicabimus angelos. Quod quidem potest intelligi de malis angelis,qui condẽnabũtur à sanctis,quorum virtute sunt victi. Vnde Luc. 10.dominus dicit,Ecce dedi vobis potestatẽ calcãdi super serpentes,& super omnem virtutẽ inimici.Et in Psal.Super aspidem & basiliscũ ambulabis.Potest etiam intelligi de bonis angelis, quorũ plurimi in cõparatione quadã inuenientur Paulo & similibus sibi inferiores.Vnde signanter nõ dicit iudicabitis, sed iudicabimus.Quãuis enim dici possit quod ex consequenti,si sancti iudicabũt homines bonos & malos erit iudicium de bonis angelis,quorũ accidentale præmium augetur ex præmio sanctorum per angelos illuminatorum,& etiã de malis angelis quorũ pœna augetur ex pœna hominum per eos seductorum. Secundò argumentatur ad propositum,dicens,[Quãto magis secularia].s.iudicia idonei erimus iudicare:qui enim est idoneus ad maiora,multo magis est idoneus ad minora. Vnde & dominus cui cõmiserat quinq; talẽta,postmodum cõmisit vnum,vt habetur Mat.25. ¶ Deinde cùm dicit,[Secularia igitur iudicia.]Adhibet remedium contra culpã eorum.Et primò ponit remedium.Secũdò exponit,ibi[Ad verecundiã vestram dico.] Dicit ergo primò.Ergo ex quo sancti de hoc mundo iudicabũt si habueritis inter vos secularia iudicia,quæ tamẽ habere nõ debetis,illos qui sunt contẽptibiles in ecclesia cõstituite ad iudicandũ potius.s.q̃ iudicemini apud infideles.Vnde & in Psal.dicitur,Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me,oleum autẽ peccatoris nõ impinguet caput meum. Et Eccl.9.dicitur,Melius est canis viuus,leone mortuo. ¶ Deinde cùm dicit,[Ad verecundiã vestrã dico.]Exponit quo sensu prędicta dixit.Posset enim aliquis credere quòd ad literam essent eligendi contemptibiliores ad iudicandum,sed hoc excludit,dicens,[Ad verecundiã vestram dico].q.d.non hoc dixi vt ita fiat, sed vt vos faciã verecundari, illa.s.confusione quæ adducit gratiã & gloriam,vt dicitur Eccles.4, Contemptibiles enim in ecclesia essent eligendi ad iudicãdum, si non inuenirentur inter vos sapientes,quod esset vobis verecundum.Vnde subdit,Sic nõ est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrẽ & fratrem,sed frater cum fratre in iudicio cõtendit, & hoc apud infideles.Potius autem q̃ hoc faceretis,deberetis cõstituere contẽptibiles qui sunt in ecclesia ad iudicandum& supplendum defectum sapientum,qui tamen non est apud vos, secundum illud quod supra primo dixerat, Diuites facti estis in illo in omni verbo & in omni scientia.Vel aliter ab illo loco.[Secularia, &c.] Dixerat enim quòd sancti idonei sunt ad iudicandum secularia,& ideo vult ostẽdere per quos iudicia secularia de-

beant exerceri.ſ.per contẽptibiles qui ſunt in eccleſia:vocat autẽ contemptibiles illos qui ſunt ſapientes in rebus mundanis,per cõparationem ad illos qui ſunt ſapientes in rebus diuinis,quibus eſt reuerentia exhibẽda,qui in rebus tẽporalibus non occupantur vt ſolis ſpiritualibus vacent,& hoc eſt quod ſubditur.[Ad verecundiam veſtrã dico.]ſecundum aliam literam ad reuerentiam veſtrã.Vnde & apoſtoli dixerunt. Act.6, Non eſt æquum relinquere nos verbum dei & miniſtrare menſis. Poſtmodum autem reddit ad id quod ſuprà reprehenderat.ſ.q̃ Corinthi ſub infidelibus iudicibus litigabant, dicens, Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam.ſ.in rebus temporalibus,quem ſuprà contemptibilem dixit.Vnde alia non mutantur à prima expoſitione,quæ tamen videtur eſſe magis literalis.

Quòd litigent arguũtur Corinthy pœnã iniuſtè litigãtibus & iniuriã facientibus cõmando et occaſiõe ab his accepta de pœna etiã aliorum legitur peccatorũ ſubiũgendo nõ ola quæ licẽt expedire An contra aliquem liceat litigare ſ. iudicio.

Lectio 2.

IAm quidem omnino delictum eſt in uobis,quòd iudicia habetis inter uos.Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed uos iniuriam facitis & fraudatis,& hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum dei non poſſidebunt? Nolite errare,neque fornicarij,neque idolis ſeruientes,neque adulteri,neque molles,neque maſculorum concubitores,neque fures,neque auari,neque ebrioſi,neque maledici,neque rapaces regnum dei poſſidebunt. Et hæc aliquando quidem fuiſtis,ſed abluti eſtis,ſed ſanctificati eſtis,ſed iuſtificati eſtis,in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti & in ſpiritu dei noſtri. Omnia mihi licent,ſed non omnia expediũt. Omnia mihi licent,ſed ego ſub nullius redigar poteſtate: eſca uentri & uenter eſcis,deus autem & hunc & hanc deſtruet.

¶ Poſtq̃ Apoſtolus reprehendit Corinthios de hoc q̃ corã infidelibus iudicibus litigabant,hîc reprehendit eos quantum ad ipſa iudicia.Et circa hoc duo facit.Primò ponit in quo peccabant circa iudicia.Secũdò manifeſtat quod dixerat,ibi[An neſcitis,&c.]Circa primũ duo facit. Primò reprehẽdit in eis circa iudicia, id quod eſt licitũ,ſed non expediens.Secũdo id quod eſt penitus illicitũ,ibi [Sed & vos,&c.] Circa primũ duo facit.Primò ponit reprehenſionẽ.Secundò remouet excuſationem,ibi[Quare nõ magis,&c.] Dicit ergo primò.Dictum eſt q̃ frater cum fratre in iudicio cõtendit:quod non ſolùm malum eſt,q̃ apud infideles contenditis,ſed iam quidem poſt cõuerſionem veſtrã omnino delictum eſt in vobis.i.ad delictũ vobis reputatur q̃ iudicia habetis inter vos,inter quos.ſ.debet eſſe pax,quia vt dicitur 2.Timo.2,Seruũ domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. ¶ Apparet autem ex hoc,vt dicit hîc glo.Auguſt. q̃ peccatum eſt iudicium habere cõtra aliquem,ſed hoc videtur eſſe falſum:quia ſi peccatũ eſt iudicium habere,videtur ſequi q̃ etiã peccatum ſit iudices conſtituere,cùm hoc ſit occaſionem dare iudiciũ habentibus, cùm tamen dicatur Deut.1,Audite illos,& quod iuſtũ eſt iudicate.Et poſtea ſubditur,quia dei iudicium eſt.Soluitur enim in gloſa,quod infirmis permittitur in iudicio ſua repetere,nõ autẽ perfectis:quibus licet ſua repetere,ſed nõ in iudicio.Eſt autem ſciendũ hîc q̃ aliquid eſt pfectis illicitum,aliquid autem omnibus.Perfecti quidem propriũ non habent,ſecundum illud Mat.19,Si vis pfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes & da paupertib⁹ & veni ſequere me,& ideo nõ licet eis in iudicio repetere quaſi propria,cũ eis nõ liceat habere propriũ,licet tamen eis in iudicio repetere ea quæ ſunt cõmunia.Non enim hoc faciendo peccant, ſed magis merentur.Eſt enim opus charitatis,defendere vel recuperare res pauperum,ſecundum illud Pſal. Eripite pauperem,& egenum de manu peccatoris liberate.Sed iudiciũ aduerſus aliquem eſt illicitũ omnibus quantum ad tria. Primò quidem quantum ad cauſam ex qua aliquis iudicium habet,putà ex cupiditate & auaricia.Vnde Luc.12,Cùm quidã de turba domino dixiſſet, dic fratri meo vt diuidat mecũ hæreditatẽ dominus dixit,quis me cõſtituit iudicem ad diuidendũ inter vos ? Poſtea ſubdit, Videte & cauete ab omni auaricia.Secundò quãtum ad modum iudicii,quia.ſ.cùm cõtentione & detrimento pacis iudiciũ proſequitur, vt enim dicitur Iac.3,Vbi zelus & cõtentio,ibi inconſtãtia & omne opus prauum.Et hoc videtur Apoſtolus in eis reprehendere,vt patet ex hoc quod ſuprà dixit.Frater cum fratre in iudicio cõtendit.Tertiò ex peruerſitate iudicii,pũtà cùm aliquis iniuſtè & fraudulẽter in iudicio procedit,ſecundũ illud Eſa.10,Vt opprimerent pauperem & vim facerent cauſæ humiliũ populi mei.Et hoc etiã Apoſtolus in eis reprehendit, vt patet p id quod ſubdit.Sed vos iniuriã facitis.Quarto propter ſcãdalum quod ſequitur. Vnde & dominus mãdat, Mat.5,Qui vult tecum in iudicio cõtendere,& tunicã tuam tollere,dimitte ei & palliũ.Ex charitate verò ſua in iudicio repetere licitũ eſt.Vnde Grego.dicit in moralibus.Cùm curã rerum nobis neceſſitas imponit,quidã dum ea rapiunt ſolummodo ſunt tolerandi:quidã verò ſeruata charitate ſunt prohibendi.ſ.ne rapientes nõ ſua,ſemetipſos perdant. ¶ Deinde cùm dicit,[Quare nõ magis,&c.]Tollit excuſationem.Poſſent enim dicere,neceſſitas nos inducit ad iudicia habenda,vt.ſ.reſiſtamus iniuriis & fraudibus aliorum,ſed hoc excludit ſubdens quãtum ad primũ.Quare non magis iniuriã.ſ.manifeſtam accipitis.ſ.patienter ſuſtinendo,ſecundũ illud quod dominus dicit Mat.5,Si quis te percuſſerit in maxillã præbe ei & alteram.Quantum verò ad ſecundũ ſubdit.Quare non magis fraudem patimini.i.doloſam ſeductionem,ſecundum illud Mat.5,Si quis te angariauerit mille paſſus vade cum illo & alia duo. Sed ſicut Augu.dicit in lib.de ſermone domini in monte.Hæc præcepta domini non ſunt ſemper obſeruanda in executione operis,ſed ſemper ſunt habenda in præparatione animi,vt.ſ.ſimus parati hoc facere vel ſuſtinere potius q̃ aliquid agere contra charitatem fraternam. ¶ Deinde cùm dicit,[Sed vos,&c.]Reprehẽdit in eis id quod eſt omnino illicitum,Et primò arguit in eis manifeſtam iniuſtitiã cùm dicit,ſed vos iniuriam facitis.ſ.manifeſtè loquendo contra iuſtitiã aliorum,vel in iudicio vel extra iudicium.Eccl.9,Non placeat tibi iniuria iniuſtorũ.Secundò doloſam deceptionem cùm ſubdit.Et fraudatis.Prouer. 12, Conſilia impiorũ fraudulenta. Tertiò aggrauat vtrunq; cùm ſubdit,[Et hoc fratribus].i.fidelibus ad quos debemus bonũ maximè operari,ſecundum illud Gala.vlt.Dum tempus habemus,operemur bonum ad omnes:maximè autem ad domeſticos fidei.Et ideo contra quoſdam dicitur Hier.9,Omnis frater ſupplantans ſupplantabit,& omnis amicus fraudulenter ineeder. ¶ Deinde cùm dicit,[An neſcitis,&c.]Manifeſtat quod dixerat.Et primò quantum ad id quod eſt omnino illicitũ.Secundò quantum ad id quod eſtlicitum,ſed non expediens,ibi[Omnia mihi licent.]Circa primũ duo facit.Primò mouet quæſtionem.Secundò determinat eã,ibi [Nolite errare,&c.] Dicit ergo,primò dixi q̃ vos iniuriã facitis & defraudatis,quod eſt iniquitatem cõmitere. [Sed an neſcitis q̃ iniqui regnum dei non poſsidebũt]quaſi dicat, videmini hæc neſcire dum ab iniquitate non receditis, cùm tamen in Pſal.& Mat.7.dicatur,Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. ¶ Deinde cùm dicit,[Nolite errare,&c.]Determinat veritatem.Et primò oſtendit periculum.quod imminet iniquis.Secundò oſtendit quomodo ipſi hoc periculum euaſerunt, vt timeãt iterum in ipſum incidere,ibi[Et hoc quidẽ aliquando fuiſtis,&c.] Dicit ergo primò. Nolite errare, quod ſignanter dicit,quia circa impunitatem peccatorum aliqui multipliciter errabant,ſecundũ illud Sap.2,Et cogitauerunt & errauerũt.Quidã enim philoſophi errauerũt credẽtes deum nõ habere curã rerum humanarũ, ſecundum illud Soph.1,Non faciet dominus bene,& nõ faciet dominus malè.Quidã verò credentes ſolã fidem ſufficientẽ eſſe ad ſalutẽ, ſecundum illud Io.11,Qui credit in me nõ morietur in æternum.Quidã verò credẽtes per ſola Chriſti ſacramẽta ſaluari , propter id quod dicitur Mat.vlt.Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Et Io.6, Qui manducat meã carnem & bibit meũ ſanguinem habet vitam æternã.Quidam verò propter ſola opera miſericordiæ ſe impunè peccare arbitrãtur,propter illud quod dicitur Luc.11, Date eleemoſynã, & ecce omnia mũda ſunt vobis.Nec intelligunt q̃ hæc omnia,ſine charitate nõ proſunt,ſecundũ illud quod dicitur infrà 13,Si habuero omnẽ fidem,& diſtribuero in cibos pauperũ omnes facultates meas,charitatẽ autẽ nõ habuero nihil mihi prodeſt:& ideo ſubdit q̃ peccata cõtraria charitati à regno dei excludunt , in quod ſola charitas introducit,dicẽs,Neq; fornicarii,neq; idolis ſeruiẽtes,neq; adulteri,de quib⁹ dicitur Heb.vlti. Fornicatores & adulteros iudicabit deus. Neq; molles.i.mares muliebria faciẽtes,neq; maſculorum cõcubitores,quãtum ad gẽtes in illo vitio,de quibus dicitur Geñ.13,Homines Sodomitæ peſsimi erãt & peccatores corã domino nimis.Neq; auari,neq; fures,de quib⁹ dicitur Iac.5,Omnis fur,ſicut ſcriptũ eſt,iudicabitur.Neq; ebrioſi,neq; maledici,neq; rapaces regnũ dei poſsidebũt,dicitur eñ Eſa.35,Via ſãcta vocabitur, nõ tranſibit per eã pollutus.Et Apoc.21.Non intrabit in illã aliquid coinquinatũ, faciens abominationẽ. Et eſt aduertendũ q̃ hîc enumerat eadẽ vitia quæ in præcedenti capitulo poſuerat.Addit autẽ quædam in genere luxuriæ.ſ.adulteriũ,& vitium contra naturã.In genere autẽ iniuſtitiæ furtum. ¶ Deinde cùm dicit, [Et hoc quidẽ,&c.]Oſtendit quomodo prædictũ periculum euaſerũt.Et primò cõmemorat ſtatum prẽteritum,dicẽs,[Et quidẽ aliquando fuiſtis].ſ.fornicarii & idolis ſeruiẽtes,&c.& ideo ſpecialiter hæc vitia cõmemorat,quia in eis abũdauerunt,ſecundũ illud Ephe.5, Eratis enim aliquãdo tenebræ,nũc autẽ lux in domino. Secundò oſtendit quomodo ab his intus fuerũt liberati,dicens,[Sed abluti eſtis].ſ.virtute ſanguinis Chriſti in baptiſmo,ſecundũ illud Apoc.1, Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Sed ſanctificati eſtis virtute ſanguinis Chriſti per gratiã cõſecrati,ſecundũ illud Heb.vlt.Ieſus vt ſanctificaret ſuum populũ extra portã paſſus eſt.Sed iuſtificati eſtis ad ſtatũ iuſtitiæ & virtutis,ſecundum illud Ro. 8, Quos vocauit, hos & iuſtificauit.Subditur autẽ horũ beneficiorũ cauſa.Et primò ex parte humanitatis Chriſti cùm dicit, In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti.i.in fide & inuocatione nominis Chriſti, ſecundũ illud Act.4, Non eſt aliud nomen datũ ſub cælo hominib⁹ in quo oporteat nos ſaluos fieri.Secundò ex parte diuinitatis, cũ ſubdit,[Et in ſpiritu dei noſtri.]ſecundũ illud Ezec.37,Ecce ego mittã in vos ſpiritum & viuetis.quia igitur tam potẽti virtute liberati eſtis,ad eadẽ redire nõ debetis. ¶ Deinde cũ dicit,[Omnia mihi licẽt,&c.] Manifeſtat id quod dixerat de ꝓhibitione iudicii,oſtendens quo ſenſu id reprehẽderit:quia.ſ.non reprehẽdit illud quaſi omnino illicitũ,ſed quaſi nõ expediẽs & nociuũ.Et circa hoc duo facit. Primò ꝓponit quod intẽdit.Secũdò rationẽ aſsignat,ibi[Eſca vẽtri,&c.]Circa primũ duo facit.Primò ꝓponit quod reprehẽderat eſſe licitũ, ſed nõ expediẽs,dicens,[Omnia mihi licent.] Dicuntur autẽ illa licita quæ homo facere prohibetur:eſt autẽ duplex prohibitio,Vna coactionis,alia ꝓcepti, & ſecundũ hoc quidam intellexerũt illa licere,à quibus nõ prohibetur aliqua neceſsitate cogente:& ideo quia arbitriũ hominis naturalis liberũ eſt à coactione,intellexerũt Apoſtolũ eo ſenſu dicere,omnia mihi licẽt,quia.ſ.libero arbitrio hominis ſubiacẽt, ſiue ſint bona,ſiue ſint mala,ſecundũ illud Eccl.15,Ante hominẽ bonum & malũ,vita & mors,quodcunq; voluerit dabitur ei. Sed hic modus loquẽdi alienus eſt à ſcriptura ſacra,in qua dicitur non licere ea quę diuina lege ꝓhibentur,ſecundũ illud Mat.14, Non licet tibi habere vxorẽ fratris tui,& ideo qñ hîc Apoſtolus dicit,omnia mihi licent,non poteſt abſolutè intelligi, ſed vt ſit accõmoda diſtributio ſub hoc ſenſu omnia mihi licẽt,quæ.ſ.diuina lege nõ ꝓhibentur.Et poteſt hoc ad tria referri,primò quidẽ ad id quod dixerat de iudiciis,quia.ſ.vnicuiq; licet omnia ſua iudicio repetere , cũ nõ ſit lege diuina prohibitũ.Alio modo poteſt referri ad id quod infrà 8,dicturus eſt de indifferẽti vſu ciborũ,vt ſit ſenſus, licitũ eſt mihi oẽs cibos comedere,ſecundum illud Tit.1,Omnia munda mũdis.Tertiò poteſt referri ad id quod dicturus eſt infrà 14. de ſumptibus accipiẽdis, vt ſit ſenſus,omnia mihi licent.ſ.accipere ad neceſsitatẽ vitæ, ſicut coapoſtolis meis. Subdit autẽ,Sed nõ omnia expediunt. Dicitur autẽ illud expedire quod eſt ſine impedimẽto finem conſequendi.Contingit autẽ q̃ aliquid nõ totaliter excludit finẽ,ſed impedimentũ aliquod affert.ſicut matrimonium non excludit hominẽ à regno dei:impedimentũ tamen affert,quia.ſ.vt infrà 7.dicit,quæ ſub viro eſt mulier,cogitat quomodo placeat viro. Vnde Mat.19. diſcipuli dicũt,Si ita eſt cauſa hominis cũ vxore ſua, nõ expedit nubere.Sic ergo fornicari nec licet nec expedit,quia totaliter excludit finem qui eſt vita ęterna: matrimoniũ autem licitũ,ſed non expediẽs.Secundũ igitur hunc modũ ſua in iudicio repetere,indifferẽter omnibus cibis vti,ſumptus accipere ab his quibus prædicatur,eſt quidẽ licitum, quia nõ eſt contra iuſtitiã, nec aliqua prohibetur lege:nõ tamen eſt expediẽs,vel quia impeditur pax ad proximũ,vel infirmis ſcandalũ aliquod generatur,vel aliqua maledicẽdi occaſio præbetur:vnde Eccl.37,Non omnia omnibus expediũt. Alio modo poteſt intelligi non abſolutè,ſed ſub conditione,vt ſit ſenſus.Dixi q̃ neq; fornicarii,&c.regnũ dei poſsidebunt,& ideo nõ licent,quia finẽ excludunt:ſed ſi omnia licerent mihi nõ omnia expediunt,quia per ea præſtatur impedimentũ vitæ humanæ.Vnde in perſona impiorũ dicitur Sap.5,Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis & ambulauimus vias difficiles.Secundò oſtendit eſſe nociuũ id quod ſuprà reprehendit,dicens,omnia mihi licent,vt ſuprà expoſitum eſt,ſed tamen ego ſub nullius redigar poteſtate.ſ.hominis.Ille enim qui vtitur eo qđ non expedit,ſiue licitũ ſiue illicitum,quodãmodo redigitur ſub poteſtate rei alicuius vel hominis.Rei quidem,quia qui nimis rem aliquam amat,quodãmodo ſeruus illius rei efficitur,ſecundum illud Ro.vlt.Huiuſmodi nõ Chriſto domino ſeruiunt,ſed ſuo ventri. Hominis autem, quia dum aliquis facit quod non expedit,quodãmodo ſubiicitur iudicio aliorum,& ſpecialiter ille qui ſua in iu-

Error multiplex de ſpunitate malorum.

Quæ ſint licita.

Quæ ſint expediẽtia.

Aliqua nec licẽt nec expediunt. Aliqua licẽs ſed nõ expediunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicio repetit,subiicitur poteſtati iudicis infrà 10.vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conſciẽtia? ¶ Deinde cùm dicit,[Eſca ventri,&c.]Aſsignat rationem eius quod dixerat.Et primò quare omnia licẽt, dicens,[Eſca vẽtri].ſ.debetur,vt.ſ.in ventre decocta in nutrimentum totius cedat.Et venter eſcis.ſ.recipiendis & decoquendis deſeruit.Quia igitur ex dei ordinatione venter eſt ſollicitus ad eſcas recipiendas, & eſcę ad hoc deputatę ſunt ꝙ in ventre ponãtur,ſecundum illud Geñ.1,Ecce dedi vobis omnem eſcã & cunctis animantibus,vt habeant ad veſcendum:nõ eſt illicitum ꝙ homo res ſuas repetat,vel prædicator ſtipendia aceipiat propter neceſsitatẽ eſcarum,vel vt etiã homo omnibus eſcis vtatur.Secundò,ibi[Deus autem,&c.]Aſsignat rationẽ quare omnia non expediunt.Non enim expedit ꝙ homo patiatur aliquod detrimentum in eo ꝙ nunquã corrumpitur.ſ.in regno cæleſti, propter id quod corrumpitur, & hoc accidit de eſca & de ventre.Ceſſabit enim poſt hanc vitam eſcarum vſus & ventris,quia corpora reſurgentium cõſeruabuntur abſq; cibo,deo id faciente,& hoc eſt ꝙ dicit.Deus autẽ deſtruet.i.ceſſare faciet,hunc.ſ.ventrem, non quidẽ quantum ad eſſentiam,ſed quantum ad effectum quem nunc habet: & has.ſ.eſcas quantũ pertinent ad vſum hominis:quia in reſurrectione homines erunt ſicut angeli in cælo,vt dicitur Mat.22.

Lectio 3.

Ad inceſtuoſum arguendũ fornicationem deteſtando reuertitur.

Corpus autem non fornicationi,ſed domino,& dominus corpori.Deus uerò & dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per uirtutem ſuam.Neſcitis quoniam corpora ueſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti faciã mẽbra meretricis? Abſit,An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici,unũ corpus efficitur? Erunt enim,inquit,duo in carne una.Qui autem adhæret domino,unus ſpiritus eſt.Fugite fornicationem.Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo,extra corpus eſt,qui autẽ fornicatur,in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra ueſtra templũ ſunt ſpiritusſancti,qui in uobis eſt quem habetis à deo,& non eſtis ueſtri? Empti enim eſtis pretio magno: glorificate & portate deum in corpore ueſtro.

¶ Suprà Apoſtolus tripliciter reprehenditCorinthios circa iudicia,nunc autẽ redit ad reprehẽdendũ peccatum fornicarii cuius ſuprà 5,mentionẽ fecerat,& in cuius iudicio Corinthii negligentes erant:improbat autẽ fornicationem quatuor rationibus,quarũ prima ſumitur ex diuina ordinatione:ſecunda ex vnione ad Chriſtum,ibi[An neſcitis quoniã corpora,&c.]Tertia ex corporis inquinatione,ibi[Fugite fornicationẽ.] Quarta ex gratię dignitate,ibi[An neſcitis,&c.]Circa primum duo facit.Primò ponit diuinã ordinationẽ, Secundò ordinationis finem,ibi[Deus enim,&c.]Circa primum conſiderandũ eſt ꝙ aliqui argumentum ſuæ laſciuię ſumunt ex ordinatione dei.Qui enim fornicãtur vtuntur ſuo corpore ad vſum à deo inſtitutũ. Sed hoc excludit,dicens,ꝙ eſca eſt ordinata ad ventrẽ & venter ad eſcas. Corpus autem hominis nõ fornicationi.i.non eſt ordinatum ad fornicãdum,ſed domino.i.ad hoc eſt ordinatum, vt ſit domini noſtri Ieſu Chriſti,& dominus corpori.i. dominus Ieſus Chriſtus ad hoc datus eſt hominib⁹ vt humana corpora ſuæ gloriæ conformet,ſecundũ illud Phil.3,Reformabit corpus humilitatis noſtræ,configuratum corpori claritatis ſuæ. ¶ Sed cõtra hoc videtur eſſe ꝙ ſicut venter ordinatus eſt à deo ad vſum ciborum: ita quædam membra humani corporis ſunt ordinata à deo ad vſum generationis quibus fornicatio exercetur. Sed attẽdenda eſt differẽtia quãtum ad duo.Primò quidẽ ꝙ Apoſtolus ſuprà locutus eſt de vno corporis mẽbro.i. de ventre,hìc autem loquitur de toto corpore,quod ſicut nõ eſt ordinatum ad fornicandũ: ita nec ad eſcas ſumendum,ſed potius vſus eſcarũ eſt propter corpus:corpus autem propter animã à qua percipit vitam ſecundum eius conditionẽ:& quia omnia ordinantur in deum ſicut in finem,ideo corpus debet eſſe ſubiectũ domino & ei dedicatum.Et quia ſuprà locutus eſt de vſu eſcarum in cõmuni abſq; inordinatione,fornicatio autẽ eſt vſus inordinatus ex membro fornicatoris. Vnde nec ipſa mẽbra ſunt propter fornicationẽ,ſed propter vſum generationis ordinata ratione:cui omnia membra corporis deſeruire debẽt,ſicut etiam venter nõ propter crapulã & ebrietatem,ſed propter cõuenientem vſum ciborũ. ¶ Deinde cùm dicit[Deus vero,&c.]Ponit finẽ ordinationis prædictæ.Et primò ponit quid deus circa dominũ fecerit,dicens[Deus vero & dominum].ſ.dominum Ieſum Chriſtum ſuſcitauit à mortuis à quo ipſe Chriſtus petit in Pſal. Tu autẽ domine miſerere mei & reſuſcita me.Deus autẽ eſt & pater & filius & ſpirituſſanctus.Vnde & ipſe Chriſtus qui eſt filius dei ſe reſuſcitauit,& ſua virtute reſurrexit, ſecundum illud Pſal.Ego dormiui & ſoporatus ſum & exurrexi quia dominus ſuſcepit me.& 2.Cor.vlti.Sed crucifixus eſt ex infirmitate,ſed viuit ex virtute dei.Secundò ponit quid circa nos facturus ſit,dicens,ꝙ nos ſuſcitabit deus per virtutem ſuã per quã. ſ. Chriſtum ſuſcitauit,ſecundum illud Ro.8,Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra.Et eſt aduertendum ꝙ ſuprà de eſcis & ventre loquens quæ pertinent ad vſum animalis vitæ,dixit eas à deo deſtruendas,nunc autẽ loquens de corpore & domino, facit mentionem de reſurrectione,quia.ſ.animali vita ceſſante natura corporis in melius reformabitur.Vnde patet ꝙ non eſt vrẽdum corpore ad fornicationẽ quæ impedit futuram incorruptionem:ſecundũ illud Gal.vlt.qui ſeminat in carne,de carne & metet corruptionem. ¶ Deinde cùm dicit [Neſcitis,&c.]Ponit ſecundam rationem quæ ſumitur ex affinitate humani corporis ad Chriſtum,quæ talis eſt:mẽbra hominis fornicantis ſunt membra meretricis,ſed mẽbra hominis ſunt membra Chriſti,ergo per fornicationem,fiunt mẽbra Chriſti,membra meretricis,quod eſt incõueniens.Circa quod quatuor facit.Primò ponit maiorem,dicens[An neſcitis quoniam corpora veſtra ſunt mẽbra Chriſti].q.d.hoc non debetis neſcire,quia quicunq; eſtis regenerati in Chriſto, mẽbra Chriſti eſtis effecti,ſecundũ illud infrà 12,Vos eſtis corpus Chriſti & mẽbra de mẽbro. Et hoc non ſolùm quantũ ad animas quæ ab eo iuſtificantur,ſed etiam quantum ad corpora quæ ab eo reſuſcitabũtur, vt dictum eſt.Secundò ponit concluſionem,dicens[Tollens ergo mẽbra Chriſti].i.iuſtè ſubtrahẽs feruitio Chriſti cui debẽt deputari,ſecũdum illud Rom.6,Exhibeatis membra veſtra,arma iuſtitiæ deo.[Faciam.] ſ.eadem mẽbra meretricis eſſe,fornicando? Abſit,hoc enim eſt horrẽdum ſacrilegium. Vnde dicitur Mala. 2,Cõtaminauit Iudas ſanctificationẽ domini quam dilexit,& habuit filiam dei alieni. Tertiò ponit minorẽ, dicẽs,An neſcitis quia qui adhęret meretrici.ſ.fornicãdo,vnum corpus efficitur.ſ.per immũdam cõmixtionem.Et ad hoc probãdum,inducit authoritatem Gen.dicẽs[Inquit enim ſcriptura.]ſ.Gen.2.[Erũt duo.] ſ.vir & mulier[in carne vna.] i.per mixtionem carnalẽ vna caro efficiũtur,& ſic membra vnius fiunt alterius.Sunt enim hæc verba Adæ de viro & vxore loquentis quæ Apoſtolus hìc etiam ad fornicationem refert,quia ſecundum ſpeciem naturæ nõ differunt vtriuſq; actus.Eſt autem intelligendũ, ꝙ ſicut dicit Philoſophus in lib.de generatione animaliũ,In maſculo eſt principium actiuum generationis,in fœmina eſt paſſiuum.Et ſicut planta,cuius vita principaliter ordinatur ad generationem,ſemper eſt vnum corpus in quo vtrunq; principiũ vnitur:ita in animalibus quæ ordinantur ad altiores actus vitæ,nõ ſemper eſt vnum corpus habens hæc duo principia,ſed ex duobus fit vnũ in actu generationis.Quod quidem nõ eſt tantũ viri, quia ſicut infrà ca.7.dicitur,Vir non habet poteſtatem ſui corporis,ſed mulier. Secundò probat minorem, dicens[Qui autem adhæret domino,&c].ſ.per fidẽ & charitatem,eſt vnus ſpiritus cũ illo, quia.ſ.vnitur ei vnitate ſpirituali nõ corporali.Vnde & Ro.8.dicitur,Si quis ſpiritum Chriſti non habet,hic nõ eſt eius, & Io.17,Vt ſint vnum in nobis,ſicut nos vnum ſumus.ſ.per cõnexionem ſpiritus:& quia corpus deſeruit ſpiritui,conſequens eſt vt etiã corpora noſtra membra eius ſint cui per ſpiritum vnimur: non quidem carnali coniunctione,ſed ſpirituali.Poteſt autem ex præmiſsis duabus rationibus vna ratio conflari,vt.ſ. quia eorpus noſtrum non eſt deputatũ fornicationi,ſed domino,hoc.ſ.modo ꝙ membra noſtra ſunt mẽbra Chriſti,vt poſtmodum exponit,non faciamus ea,membra meretricis fornicando. ¶ Deinde cùm dicit [Fugite fornicationem, &c.] Ponit tertiam rationem,quæ ſumitur ex corporis inquinatione. Primò ponit concluſionem intentã,dicens[Fugite fornicationem.]Vbi notandum ꝙ cætera vitia vincuntur reſiſtẽdo,quia quantò magis homo particularia cõſiderat & tractat:tantò minus in eis inuenit vnde delectetur,ſed magis anxietur:ſed vitium fornicationis non vincitur reſiſtendo,quia quantò magis ibi homo cogitat particulare,magis incenditur,ſed vincitur fugiendo.i.totaliter vitando cogitationes immundas,& quaſlibet occaſiones,vt dicitur Zach.2,Fugite de terra Aquilonis dicit dominus. Secundò aſsignat rationẽ,dicens [Omne peccatum aliud quodcunq; fecerit homo,&c.]Ad cuius euidentiã ſciendum ꝙ quædam peccata non conſummãtur in carnali delectatione,ſed in ſola ſpirituali,ideo ſpiritualia vitia dicũtur,ſicut ſuperbia, auaritia accidia:fornicatio autẽ cõpletur maximè in carnali delectatione, & ſecũdum hoc poſſet intelligi quòd hìc dicitur,Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo,extra corpus eſt,quia.ſ.cõpletur præter ſui corporis delectationẽ.Qui autẽ fornicatur,in corpus ſuũ peccat, quia.ſ.eius peccętũ in carne cõſummatur. ¶ Sed huic expoſitioni contrarium videtur eſſe ꝙ etiã peccatũ gulæ conſummatur in delectatione corporis.Ad quod poſſet dici quòd peccatũ gulæ ſub luxuria continetur inquantũ ad ipſam ordinatur, ſecundum illud Ephe. 5,Nolite inebriari vino,in quo eſt luxuria.Sed melius poteſt dici ꝙ Apoſtolus nõ dicit,qui fornicatur,corpore ſuo peccat,quod cõgruet primę expoſitioni:ſed peccat in corpus ſuũ.i.contra corpus ſuum corrũpendo,& inquinẽdo illud præter vſum rationis.Vnde & Apoc.3,Habes pauca nomina in Sardis qui nõ inquinauerunt veſtimenta ſua.i.corpus.& Apoc.14,Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Vel aliter ſecundum Auguſt.hìc in glo.Qui fornicatur,in corpus ſuum peccat, quia anima eius totaliter carni in illo actu ſubiicitur,ita ꝙ non poſsit aliud ibi cogitare.Vnde in Pſal.dicitur,Nolite fieri ſicut equus & mulus,quibus non eſt intellectus.Vel aliter,In corpus ſuum peccat.i.contra vxorem ſuam quæ dicitur corpus viri,contra quam non ita directè ſunt alia peccata,ſicut viri fornicatio.Vnde & 1.Theſſ.4.dicitur, Vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum poſsidere vas ſuum in ſanctificatione.i.vxorem ſuam.Vel Aug.poteſt intelligi de fornicatione ſpirituali per quam anima adhæret per amorem mundo,& recedit à deo,ſecundum illud Pſal.Perdes omnes qui fornicantur abs te.Eſt ergo ſenſus,qui fornicatur recedens à deo propter amorem mũdi in corpus ſuum peccat.i.per corporalem cõcupiſcentiam.Omne autem aliud peccatum,puta quod homo cõmittit ex obliuione,vel ex ignorantia,ſeu negligentia , eſt extra corpus.i. corporalem concupiſcentiam.

¶ Deinde cùm dicit[An neſcitis,&c.]Ponit quartam rationem quæ ſumitur ex dignitate gratiæ,quæ quidem ex duobus conſurgit.ſ.ex gratia ſpirituſſancti & ex redẽptione ſanguinis Chriſti. Circa hoc igitur tria facit.Primò proponit dignitatẽ corporis noſtri quã habet ex gratia ſpirituſſancti,dicens[An neſcitis]quaſi dicat,ignorare nõ debetis,quoniam membra veſtra.ſ.corporalia templum ſunt ſpirituſſancti, ſicut ſuprà 3.dictum eſt,Neſcitis quia templum dei eſtis.Et huius rationem aſsignat,ſubdens, Qui in vobis eſt:dicitur autem templum,domus dei:quia igitur ſpirituſſanctus deus eſt,conueniens eſt quòd in quocunq; eſt ſpirituſſanctus templum dei dicatur.Eſt autem ſpirituſſanctus principaliter quidem in cordibus hominum in quibus charitas dei diffunditur per ſpiritum ſanctum,vt dicitur Roma.5.Sed ſecundario etiam eſt in membris corporalibus inquantũ exequuntur opera charitatis.Vnde in Pſal.dicitur, Cor meum & caro mea exultauerunt in deum viuum:& ne hanc dignitatem ſibi aſcriberent,ſubdit, Quem habetis à deo non ex vobis.Vnde Ioel.2,Effundam dẽ ſpiritu meo ſuper omnem carnem.Et Act.5,Spiritum ſuum dedit obedientibus ſibi.Secundò ponit dignitatem quam habent corpora noſtra ex redẽptione ſanguinis Chriſti, dicens [Et non eſtis veſtri]ſed Ieſuchriſti,ſecundum illud Roma.14,Siue viuimus,ſiue morimur, domini ſumus. 2.Corinth.5,Qui viuit,iam non ſibi viuat:rationem huius aſsignat,dicens [Empti eſtis pretio magno] & ideo ſerui eſtis eius qui vos redemit de ſeruitute peccati.Vnde infrà 7.dicitur, Qui liber vocatus eſt,ſeruus eſt Chriſti.Pretio enim empti eſtis.& in Pſalm.Redemiſti me domine deus veritatis. Dicitur autem pretium redemptionis magnum,quia non eſt corruptibile,ſed æternam habens virtutem , cùm ſit ſanguis ipſius dei æterni.Vnde 1.Petri 1, Redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione , non corruptibilibus auro vel argento,ſed ſanguine agni immaculati & incontaminati,Ieſu Chriſti. Tertiò infert concluſionem intentã, dicẽs[Glorificate ergo & portate deum in corpore veſtro.] Quia enim membra veſtra ſunt templum dei, in corpore veſtro nihil debet apparere,niſi quod ad gloriã dei pertinet,& hoc eſt glorificare deum in corpore veſtro,quia in Pſal.dicitur, In templo eius omnes dicent gloriam. Exod.vlti. dicitur, Operuit nubes tabernaculum teſtimonii,& gloria domini impleuit illud:quia verò nõ eſtis veſtri,ſed eſtis ſerui dei , debet corpus veſtrum portare deum,ſicut equus,vel aliud animal portat dominum ſuum.Vnde in Pſalm.dicitur, Vt iumentum factus ſum apud te. Portat autem corpus noſtrum dominum,inquantum diuino miniſterio deputatur,ſic ergo homo debet vitare ne in corpus ſuum peccet fornicando,quod eſt cõtra gloriam dei & contra miniſterium quod corpus noſtrum debet deo.

Fornicatio vincitur ſolum fugiendo, reliqua vitia reſiſtẽdo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caput 7.

Quia Corinthij scripserant Paulum de quibusdam quæ ad matrimonij et diuortij ac virginitatis statum pertinent, ideo dicit se de his hoc in capite respõdere: matrimonium quidem vt licitũ & cõtra fornicationẽ indultũ remediũ nõ prohibens virginitatẽ vt maius bonũ eidẽ præferẽs: scipiẽs his qui in matrimonio tẽti sunt ne solutionẽ q̃rant & ab eo solutis nec nubant cõsulit tãq̃ misericordiam consecutus.

DE quibus autem scripsistis mihi, bonũ est homini mulierem non tangere. Propter fornicationẽ autem unusquisq; suam uxorem habeat, & una quæq; uirum suũ habeat. Vxori uir debitum reddat similiter autẽ & uxor uiro. Mulier potestatẽ sui corporis non habet, sed uir. Similiter autẽ & uir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicẽ, nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet uos Sathanas propter incontinentiam uestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, & non secundum imperium. Volo autem omnes uos homines esse sicut meipsum. Sed unusquisque proprium donum habet ex deo alius quidem sic, alius uerò sic. Dico autem non nuptis & uiduis, bonũ est illis si sic permanserint sicut & ego, quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quàm uri.

¶ Posiq̃ Apostolus reprehendit fornicariũ & sustinentes eum. Hîc accedit ad tractãdum de matrimonio. Et circa hoc tria facit. Primò determinat de coniugatis matrimonio iunctis. Secũdò de virginibus, ibi [De virginib' autẽ, &c.] Tertiò de viduis, ibi [Mulier alligata est, &c.] Circa primũ duo facit. Primò instruit eos qui non sunt matrimonio iuncti, vtrũ. s. debeant matrimonium contrahere. Secũdò manifestat quòd dixerat, ibi [Hoc autem dico, &c.] Circa primũ duo facit. Primò manifestat quid circa hoc sit per se bonũ. Secundò quid necessariũ, ibi [Propter fornicationem autem, &c.] Circa primũ considerandum q̃ in detestationem fornicationis contra quã locutus iam fuerat, aliqui non habentes zelũ dei secundũ scientiam intantum procedebant q̃ etiam matrimoniũ condemnabant, secundum illud 1. Timo. 4, In hipocrisi loquentiũ mendacium prohibentiũ nubere. Et quia hoc durũ Corinthiis videbatur fidelibus, super hoc Apostolo scripserunt eius sententiã requirentes, & ideo Apostolus eis respõder, Ita reprehẽdi ea quæ facitis, de quibus autem scripsistis mihi: respõdeo quantum ad matrimoniũ, bonum est homini mulierem non tangere. ¶ Circa quod notandũ q̃ mulier data est viro ad adiutoriũ generationis: & in hoc differt vis generatiua à nutritiua, quia vis nutritiua deseruit homini ad conseruationem indiuidui. Vnde bonũ est homini nutrimẽto vti, quia p̃ hoc eius vita cõseruatur: generatiua autẽ non deseruit homini ad conseruationẽ indiuidui, sed ad cõseruationem speciei. Vnde nõ potest dici, q̃ bonum est homini ad suũ indiuiduum mulierẽ tangere: primò quidẽ quantum ad animã, quia vt Aug. dicit in secũdo soliloquiorũ, Nihil sic deiicit animã ab arce virtutis suæ sicut cõtactus ille corporũ, sine quo vxor haberi non potest, & ideo. Exod. 19. dicitur populo acceptauro legẽ dei, Estote parati in diem tertiũ, & ne appropinquetis vxoribus vestris. 1. Reg. 21. dixit Achimelech ad Dauid, Si mũdi sunt pueri, maximè à mulieribus, mãducent panem sanctum. Secundò quantũ ad corpus quod vir subiicit per matrimoniũ potestati vxoris se ex libero seruũ constituẽs. Seruitus autẽ hæc præ omnibus aliis est amara. Vnde & Eccle. 7. dicitur, Inueni amariorẽ morte mulierem. Tertiò quantũ ad res exteriores quarũ occupatione necesse est hominẽ implicari qui habet vxorem & filios nutriẽdos, cùm tamen dicatur 2. Tim. 2, Nemo militãs deo implicat se negotiis secularibus vt ei placeat cui se probauit. ¶ Deinde cùm dicit [Propter fornicationẽ, &c.] Ostendit quid circa hoc sit necessariũ. Primò quantum ad cõtractum matrimonii. Secũdò quantum ad actũ matrimonii iam cõtracti, ibi [Vxori vir debitũ, &c.] Circa primum cõsiderandum est q̃ actus generatiuę virtutis ordinatur ad conseruationẽ speciei per generationẽ filiorũ, & quia mulier data est viro in adiutoriũ generationis. Prima necessitas tãgẽdi mulierẽ est propter procreationem filiorũ. Vnde Gen. 1. dicitur, Masculũ & fœminã creauit eos, & benedixit eis deus & ait, Crescite & multiplicamini & replete terrã, sed hæc necessitas fuit circa institutionẽ humani generis quãdiu oportuit multiplicari populũ dei per successionem carnis. Sed Apostolus cõsiderans humanũ genus iam multiplicatum, & populũ dei iam esse augmentatũ, non propagatione carnis sed generatione quæ est ex aqua & spiritu sancto, vt dicitur Io. 3. prætermisit hanc necessitatẽ, qua. s. primitus institutũ fuerat matrimonium in officiũ naturæ, & proponit secundã necessitatẽ secundum quã institutum est in remediũ culpæ. Quia enim carnalis cõcupiscentia adhuc post baptismũ in fidelib⁹ remanet, licet nõ dominetur, instigat homines maximè ad actus venereos ꝓpter vehementiã delectationis. Et quia maioris virtutis est totaliter hãc cõcupiscentiã superare q̃ possit hominibus cõuenire, secundũ illud Mat. 19, Nõ omnes capiunt verbũ hoc. Necessariũ est q̃ in parte cõcupiscentiæ cedatur, & in parte superetur, quod quidẽ fit dum actus generationis ratione ordinatur, & nõ totaliter homo concupiscẽtia ducitur, sed magis concupiscẽtia subditur rationi. Habet autem hoc ratio naturalis q̃ homo vtatur generationis actu, secundũ quòd conuenit generationi & educationi filiorũ: hoc autẽ in brutis animalibus inuenitur quòd in quibuscũq; speciebus animaliũ sola femina non sufficit ad educationẽ prolis, masculus simul nutrit prolem cum fœmina, & ad hoc exigitur quòd masculus cognoscat propriã prolem: & ideo in omnibus talibus animalibus, vt patet in colũbis, turturibus & huiusmodi, naturaliter indita est sollicitudo de educatione prolis, & ꝓpter hoc in huiusmodi nõ sunt vagi & indifferẽtes cõcubitus, ex quibus sequeretur incertitudo ꝓlis, sed masculus determinatus determinatæ fœminæ cõiungitur, nõ indifferenter quælibet cuilibet: sicut accidit in canibus & aliis huiusmodi animalibus, in quib⁹ sola fœmina nutrit prolẽ. Maximè autẽ in specie humana masculus requiritur ad prolis educationẽ, q̃ nõ solùm attenditur secundũ corporis nutrimentũ, sed magis secundum nutrimentũ animæ, secundũ illud Heb. 12, Patres quidẽ carnis nostræ habuimus eruditores & reuerebamur eos, & ideo ratio naturalis dictat quòd in specie humana nõ sint vagi & incerti cõcubitus quales sunt concubitus fornicarii, sed sint determinati viri ad determinatã fœminã, quæ quidẽ determinatio fit per legẽ matrimonii. Sic igitur triplex bonũ habet matrimoniũ, primum quidẽ quod est in officiũ naturæ, prout. s. ordinatur ad generationẽ & educationẽ prolis, & hoc bonũ, est bonũ, prolis. Secundum bonũ habet prout est in remediũ concupiscẽtiæ, quæ. s. coartatur ad determinatã personam & hoc bonũ dicitur fides, quã. s. vir seruat vxori suæ non accedẽs ad aliam, & similiter vxor viro. Tertiũ bonum habet prout in fide cõtrahitur Christi, quod quidẽ bonum dicitur sacramẽtum inquantũ significat coniunctionẽ Christi & ecclesiæ, secundũ illud Ephe. 5, Sacramentum hoc magnũ est, ego autẽ dico in Christo, & ecclesia: hoc est ergo quod dicit, Dictũ est quod bonũ est homini mulierẽ non tãgere, sed quia ad hoc bonũ non sunt omnes homines idonei, vnusquisq; vir ꝓpter fornicationẽ. s. vitandã, suam vxorẽ habeat. i. sibi determinatã, vt tollantur vagi & incerti cõcubitus, quod pertinet ad fornicationem. Vnde & Prouer. 5, Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ. Et postea subditur, Quare seduceris fili mi ab aliena? ¶ Deinde cùm dicit [Vxori vir debitũ reddat, &c.] Agit de vsu matrimonii contracti. Et primò agit de debito reddendo. Secundò de debiti intermissione, ibi [Nolite fraudare, &c.] Circa primũ duo facit. Primo proponit quod intẽdit, dicens, Dictũ est ꝓ vir habeat vxorem, & vxor virũ, habendi autẽ hæc est ratio, vtvir reddat debitũ vxori. s. de suo corpore per carnalem cõmixtionem, similiter autẽ & vxor viro, quia quantũ ad hoc ad paria iudicantur. Vnde mulier nõ est formata de pedibus viri tanquã ancilla, nec de capite tanquã domina, sed de latere tanquã socia, vt legitur Gene. 2. Vnde & mutuò debẽt sibi debitum reddere, secundũ illud Ro. 14. Reddite omnibus debita. Secundò assignat debiti rationem, dicens [Mulier non habet potestatẽ sui corporis]. s. ad actũ generationis, vt. s. possit proprio arbitrio vel cõtinere. s. vel alteri se tradere: sed vir. s. habet potestatẽ sui corporis, quantũ ad vsum carnalis copulæ, & ideo vxor debet viro proprii corporis officiũ offerre. Similiter autẽ & vir sui corporis potestatẽ non habet, sed mulier, &c. Vnde & ipse debet sui corporis officiũ offerre vxori, legitimo impedimento cessante. Vnde & Gene. 2. dicitur, Adherebit vxori suæ & erunt duo in carne vna. ¶ Deinde cùm dicit [Nolite fraudare inuicem, &c.] Agit de intermissione debiti reddẽdi. Et primò ostẽdit qualiter intermitti debeat actus coniugalis. Circa quod docet vnũ esse cauendum, ne. s. hoc per fraudẽ fiat, dicens [Nolite fraudare inuicẽ] vt. s. velit vir cõtinere inuita vxore, aut etiã econuerso. Quòd Apostolus fraudẽ nominat, quia vnus subtrahit alteri quod ei debetur, quod ad fraudẽ pertinet, non minus in actu matrimonii q̃ in aliis rebus. Vnde & Prouer. 12. dicitur, Non inueniet fraudulentus lucrũ, quia. s. ille qui tali fraude continentiã deo offert, nõ luceratur meritũ vitæ eternæ. Sicut enim dicit Aug. non vult deus tale lucrũ tali damno cõpensari, vt dum vnus coniugũ continet altero inuito ille incidat in dãnabiles corruptelas. Tria autem docet obseruanda in tali intermissione: quorũ primum est vt fiat ex cõmuni consensu. Vnde dicitur Eccle. 25, In tribus beneplacitũ est spiritui meo quæ sunt probata corã deo & hominibus. Cõcordia fratrum, amor proximorũ, vir & mulier bene sibi cõsentientes. Secundũ est vt sit ad certum tempus. Vnde subdit, Nisi fortè ad tẽpus, secundum illud Eccl. 3, Tẽpus amplexandi & tẽpus longè fieri ab amplexibus. Tertiũ est vt hoc fiat propter debitum finẽ. s. causam spiritualium actuũ ad quos cõtinẽtia reddit magis aptos. Vnde subdit, Vt vacetis orationi, secundũ illud Ioel. 2, Sacrificium & libamen domino deo nostro. Et postea subdit. Egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Secũdò agit de reiteratione coniugalis actus: & primò ponit documentũ, dicens, Iterum reuertimini in idipsum, vt. s. vobis inuicem debitum reddatis finito tẽpore orationis. Vnde & 3. Reg. 8. dicitur, Quòd celebratis dedicationis solenniis profecti sunt in tabernacula sua lætãtes. Secundò assignat rationẽ documenti. Non enim hoc dicit quasi sit necessarium ad salutẽ, sed ad periculũ vitandũ. Vnde subdit, Ne tentet vos sathanas. i. ne sua tentatione vos prosternat, sicut etiã dicitur 1. Thes. 3, Ne fortè vos tẽtauerit is qui tẽtat & inanis sit labor noster. Tentatio autẽ sathanæ nõ est fortibus timenda, de quibus dicitur 1. Io. 2, Scribo vobis iuuenes quoniã fortes estis, & verbum dei manet in vobis & vicistis malignum. Est autẽ timenda debilibus. Vnde subdit. Propter incontinẽtiam vestrã. i. propter pronitatem ad incontinentiã, ex quo contingit q̃ diabolus hominẽ tentando prosternit & prouocatur ad tentandũ, secundũ illud 1. Pet. vlti. Circuit quærens quẽ deuoret. ¶ Deinde cùm dicit [Hoc autẽ dico, &c.] Manifestat quo sensu prædicta sunt accipiẽda. Et primò facit quod dictũ est. Secundò rationẽ assignat, ibi [Volo autẽ, &c.] Tertiò exponit quod dixerat, ibi [Dico autẽ. &c.] dicit ergo primò, Dixi quòd vnusquisq; suã vxorem habeat & vnaquæq; mulier virũ suum, & iterũ q̃ post continentiã determinati tẽporis, iterum reuertamini in idipsum, hoc autẽ dico secundũ indulgentiam. i. parcẽs infirmitati vestræ, non secundũ imperium, quasi. s. vobis necessariũ ad salutem. Subditis enim sunt quædã eorum infirmitati indulgẽda, & non ad bona imperio cogẽdi. Vnde contra quosdã prælatos dicitur Ezech. 34, Cum austeritate imperabatis eis & cum potẽtia, & dispersi sunt greges mei. ¶ Sed videtur Apostolus incõuenienter loqui. Indulgẽtia enim non est nisi de peccato. Per hoc ergo q̃ Apostolus secundũ indulgentiã se dicit matrimonium cõcessisse, videtur exprimere q̃ matrimoniũ sit peccatum. Sed ad hoc potest respõderi dupliciter. Vndo modo vt indulgẽtia sumatur hîc pro permissione. Est autẽ duplex permissio. Vna quidẽ de minus malo, sicut dicitur Mat. 19, Quòd Moyses permisit Iudæis dare libellũ repudii propter duriciã cordis eorum. s. ad vitandum vxoricidiũ ad quod erant proni. Talis enim permissio nõ fit in nouo testamẽto propter sui perfectionẽ, secundum illud Hebr. 6, Ad perfectũ feramur. Alia autẽ est permissio de minus bono, cùm. s. licet, homo præcepto nõ cogitur ad maius bonum, & hoc modo Apostolus hîc indulget, id est, permittit matrimoniũ quod est minus bonum quàm virginitas, quæ non præcipitur quæ est maius bonũ. Alio modo potest accipi indulgẽtia prout respicit culpam, secundũ illud Esa. 26, Indulsisti domine, indulsisti gẽti. Et secundũ hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem secundũ quòd habet annexam culpã venialem, tamen propter bona matrimonii sine quibus esset mortalis. Vnde considerandum est q̃ actus coniugalis quãdoq; quidẽ est meritorius & absq; omni culpa mortali vel veniali, puta cùm ordinatur ad bonum prolis procreãdæ & educãdæ ad cultum dei. Sic enim est actus religionis. Vel cùm fit causa reddẽdi debitũ, sic enim est actus iustitiæ. Omnis autẽ actus virtutis est meritorius si fit cum charitate. Quandoq; verò est cum culpa veniali. s. cùm quis ad actum matrimonialẽ ex concupiscentia excitatur, quæ tamen infra limites matrimonii sistit, vt. s. cum sola vxore sit cõtentus. Quandoq; verò est culpa mortalis, putà cùm cõcupiscẽtia fertur, extra limites matrimonii. s. cùm aliquis accedit ad vxorẽ ęque libenter vel libẽtius ad aliam accessurus. Primo ergo modo actus mãtrimonii nõ requirit indulgentiã. Secundo modo habet indulgentiã inquãtum aliquis cõsentiens concupiscẽtiæ in vxorẽ non fit reus peccati mortalis. Tertio modo omnino indulgentiam non habet. ¶ Deinde cùm dicit [Volo autẽ, &c.] Assignat rationẽ eius quod dixerat, & primò quare non loquatur secundũ imperium. Secundò quare loquatur secundũ indulgentiam, ibi [Sed vnusquisque, &c.] Circa primum considerandũ est q̃ nullus sapiens præcipit illud cuius contrariũ magis vult fieri. Ideo Apostolus non præcipit quòd homines matrimoniũ contrahant vel matrimonio contracto vtantur, quia magis vult quòd homines contineant, & hoc est quod dicit, Volo autẽ omnes homines esse sicut me-

Triplex matrimonij bonum.

Pares sunt vir et vxor quãtum ad actũ matrimonij et redditioñ debiti.

Permissio duplex. Elicitur ex hu repudiũ illicitum.

Universidad de Deusto Biblioteca

ipsum,vt.s.contineant,sicut ego contineo.Et similiter dicit Act.26, Opto apud deum omnes qui audiunt hodie fieri tales qualis ego sum. ¶ Sed contra hoc videtur esse,quia si omnes homines cõtinerent, sicut Apostolus cõtinebat,cessasset generatio,& sic nõ fuisset impletus numerus electorum,quod erat cõtra dispositionem diuinam.Dicũt quidã quòd Apostolo reuelatum erat,quòd si omnes homines saluarentur in continẽtia viuentes sicut ipse viuebat,sufficiebat ad implendũ numerum electorum.Sed hoc nulla authoritate fulcitur,& ideo potest dici quòd Apostolus volebat omnes homines esse cõtinẽtes,quia,scilicet, volebat hoc de singulis,non tamen volebat quòd omnes simul continerent.Vel potest dici & melius quòd volebat omnes homines esse continentes voluntate antecedente,sicut ipse dicit 1.Timo.2, Quòd deus vult omnes homines saluos fieri,non autẽ voluntate consequente qua deus vult quosdã saluare.s.prædestinatos,& quosdam damnare.s.reprobatos,secundũ illud Malac.1,Iacob dilexi,Esau autẽ odio habui.Est autem voluntas antecedens de eo quod absolutè consideratum est melius sicut omnes homines esse saluos,vel continentes: voluntas autẽ consequens est de eo quod est melius,consideratis circũstantiis personarum,& negotiorũ, & secundum hoc deus vult quosdam damnari,& Apostolus quosdam matrimonio iungi. ¶ Deinde cùm dicit[Sed vnusquisq;.]Assignat rationẽ quare secundum indulgentiam matrimoniũ permiserit,quia,scilicet, non quilibet tantæ virtutis donum accepit à deo,vt,scilicet,possit totaliter continere, sicut & dominus dixit Mat.19,Non omnes capiũt verbum hoc,sed qui capere potest,capiat:& hoc est quod dicit, vellẽ quidẽ omnes esse continentes:sed vnusquisq; proprium donum habet ex deo alius quidem sic,putà vt in virginitate deo seruiat:alius verò sic,id est,vt deo seruiat in matrimonio,secundum illud Matth.25,Vni dedit quinq; talenta,alii verò duo,alii verò vnũ,vnicuiq; secundũ propriã virtutem. Et sapien.8,Sciui quoniã aliter non possum esse cõtinens,nisi deus det,& hoc ipsum erat sapiẽtiæ scire,cuius esset hoc donum. ¶ Deinde cùm dicit [Dico autẽ,&c.] Exponit quod obscurè dixerat, & primò quantum ad hoc quod dixerat,Volo omnes homines esse sicut meipsum,quia,scilicet,hoc est absolutè melius.Vnde dicit[Dico autẽ.]scilicet,exponẽdo:non nupsi,id est,virginibus & viduis,bonũ est illis si sic permanser.nt,scilicet,cõtinenter sicut ego,secundũ illud Sapiẽt.4, Quàm pulchra est casta generatio cum claritate.Secundò quãtum ad hoc quod dixerat [Sed vnusquisq;,&c.] quasi dicat,quia non quilibet hoc donũ cõcepit à deo vt cõtineat.Vnde dicit quòd si non cõtinent,id est,si donũ continendi nõ acceperunt,nubãt, id est,matrimonio iungantur,secundũ illud 1. Timot.5, Volo iuuenes nubere:& assignat rationẽ subdens, Melius est enim nubere,quã vri.i.concupiscentia superari.Concupiscẽtia enim est calor quidã noxius: qui ergo concupiscẽtia impugnatur,calescit quidem, sed nõ vritur nisi humorẽ gratiæ perdat à cõcupiscentia superatus.Vnde Iob 31.dicitur,Ignis est vsq; ad cõsummationem deuorans & vniuersa eradicans germina. Est autem hic attẽdendum quòd Apostolus vtitur abusiua cõparatione.Nam nubere bonum est,licet minus, vri autẽ est malum.Melius est ergo,id est,magis tollerãdum,quòd homo minus bonum habeat,quàm quòd incurrat incõtinentiæ malum,& hoc est quod suprà dixit,propter fornicationẽ,scilicet,vt landã vnusquisq; suam vxorem habeat,&c. Et postmodum ne tentet vos sathanas propter incontinentiam vestram.

Quid voluit per antecedens & qd cõsequens.

Lectio 2.

De indissolubilitate matrimonij propter eos qui sunt cultus eiusdẽ & eos qui sunt diuersi cultus.

HIs autem qui matrimonio iuncti sunt,præcipio nõ ego,sed dominus,uxorem à uiro non discedere. Quòd si discesserit manere innuptam:aut uiro suo reconciliari:& uir uxorẽ non dimittat.Nam cæteris dico ego non dominus,Si quis frater uxorem habet infidelẽ,& hæc consentit habitare cum illo,nõ dimittat illam.Et si qua mulier fidelis habet virum infidelẽ,& hic consentit habitare cũ illa,nõ dimittat virum.Sanctificatus est enim uir infidelis per mulierem fidelem,& sanctificata est mulier infidelis per uirum fidelem.Alioquin filij uestri immundi essent,nunc autem sancti sunt.

¶ Suprà Apostolus posuit documenta de cõtractu matrimonii:hic instituit eos qui iam matrimoniũ contraxerunt de matrimonio nõ dissoluẽdo:& primò docet eos qui sunt in matrimonio iuncti,vt in matrimonio maneant:secundò ponit vtilem doctrinã quantũ ad omnes status vel conditiones hominũ, ibi [Vnumquemq; sicut vocauit deus,&c.]Circa primũ duo facit,primò agit de indissolubilitate matrimonii quantũ ad eos qui sunt vnius cult⁹,secũdo quantũ ad eos qui sunt in dispari cultu,ibi[Nã cæteris ego dico,&c.]Circa primũ duo facit,primò ponit præceptũ de indissolubilitate matrimonii:secundò docet quid sit seruandũ quãdo matrimoniũ quodãmodo separatur,ibi[Quòd si discesserit,&c.]Dicit ergo primò,dixisse nõ nuptis i.virginibus & viduis ꝙ melius est eis si sic permãserint:his autẽ qui matrimonio sunt cõiuncti nõ patet eadem cõditio:his enim præcipio nõ ego.s.indicta mihi authoritate,sed dominus hoc præcepit,dicens,Matt. 15,Quos deus coniunxit,homo nõ separet,præcipio inquam vxorẽ à viro nõ discedere,& subintelligendũ est excepta causa fornicationis quã Christus excepit:& hic tacetur, quia nouissima est.Hãc solã excepit dominus,cæteras omnes molestias iubet pro fide cõiugii fortiter sustineri.Mat.19, Quicunq; dimiserit vxorẽ suam & aliã duxerit excepta causa fornicationis,mechatur.Hoc autẽ quod dicitur hic secundũ glo.Aug. intelligitur de cõiunctis matrimonialiter,quorũ vterq; fidelis est ꝙ si discesserit.s.propter causam fornicationis,præcipio,inquã,manere innuptã viuente marito,quia si soluitur matrimoniũ quo ad thorum, nõ tamẽ quo ad vinculũ,aut viro suo reconciliari.s.si vir nõ continet,& similiter vir vxorẽ non dimittat,nisi ob causam fornicationis.Similis forma in viro & in muliere seruatur.Vnde supplendũ est qđ de vxore præmisit.s. ꝙ si omnino dimisit,nõ ducat aliam,vel recõcilietur vxori.Sed cõtrarium videtur dicere.Ambrosi.vnde dicit,Ideo nõ subdit de viro sicut de muliere:quia licet viro aliam ducere, quia inferior nõ omnino hac lege vtitur qua & superior.Sed magister dicit à falsariis esse appositum, & ideo nulla tenus est tenendum.

Illiciturmatrimonium nõ dissolui per adulteriũ nisi quo ad thorum Septẽ casus in quib⁹ vir nõ põt vxorẽ dimittere propter fornicationem nec econtra.

¶ Notandum est hic quòd septem sunt casus in quibus vir non potest ob causam fornicationis vxorem dimittere. Primus casus quando ipsemet eam prostituit. Secundus quando ipse eum alia fornicatus fuerit. Tertius quando ipse ei occasionem fornicandi dedit, vt quia non vult reddere debitum. Quartus quando ipsa credens probabiliter virum mortuũ,alteri nupsit. Quintus quando violenter ab aliquo oppressa fuit. Sextus quando sub specie viri sui ab altero cognita fuit. Septimus quando fuit à viro post adulterium manifestè deprehensum nihilominus retenta. ¶ Deinde cùm dicit[Nam cæteris dico,&c.] Agit de inseparabilitate matrimonii disparis cultus, cùm alter est fidelis,alter non . Vbi primò dicit quòd fidelis non dimittat

mittat infidelem volentem sine contumelia creatoris cohabitare,secundò ꝙ si non vult fidelis non tenetur cũ sequi,sed potest alteri nubere,ibi[Quòd si infidelis discedit,&c.]Tertiò ꝙ nisi infidelis prior recedat fidelis debet patienter cũmanere,ibi[Vnde enim mulier,&c.]In prima primò ponit admonitionẽ.Secundò admonitionis rationẽ,ibi[Sanctificatus est enim,&c.]In prima primò loquitur generaliter tam viris q̃ fœminis.secũdò specialiter viris,ibi[Siquis frater,&c.]tertiò specialiter fœminis,ibi[Et siqua mulier,&c.]Dicit ergo,Nam cæteris.i.vbi non vterque fidelis est, sed alter fidelis,alter infidelis.dico ergo cõsulendo non præcipiendo.non dominus dixit hoc proprio ore,acsi dicat,& hoc dico ex deo, licet ipse nõ dicat hoc ore proprio.dico inquã hoc,siquis frater fidelis cõuersus.s.ad fidẽ in coniugio. Intelligitur enim hoc de his qui in infidelitate cõtraxerunt,nõ de his qui in dispari cultu.Tunc enim nullum esset matrimonium,sed essent parandi,sicut fecit Esdras.1.Esdræ 10,Siquis inquam,habet talem vxorem infidelem & hæc cõsentit habitare cũ illo sine cõtumelia.s.creatoris,non dimittat illam:consiliũ est,non præceptum,vt qui contrarium agit,non sit transgressor secũdum glo. ¶ Deinde cùm dicit,[Et siqua mulier]hic loquitur specialiter fœminis,vbi primò supponit fidem in aliquo cùm dixit,[Et siqua mulier.] Secundò infidelitatem in altero,cùm addit,(Virũ infidelem.)Tertiò infidelis voluntatem cohabitandi,ibi[Et hic consentit.]Quartò consulit fideli cõmanere illi,ibi[Non dimittat.]Dicit ergo,& similiter siqua mulier fidelis habet virum infidelem,& consentit habitare cum illa sine cõtumelia creatoris:nã si nollet cohabitare sine contumelia nominis Christi,debet fidelis eum dimittere,quia contumelia creatoris soluit matrimonium secundum glo. & potest fidelis contrahere,si inquam ita est,non dimittat virum:consilium est,non præceptũ:licet enim infidelem fideli dimittere,sed tũc non expediebat. ¶ Deinde cùm dicit,[Sanctificatus est vir]posita admonitione hic ponit admonitionis rationem,vbi allegat exemplum.Secundò periculum,ibi [Alioquin,&c.] Tertiò fructum,ibi[Nunc autem sancti,&c.] In prima primò exẽplificat de viro infideli, secundò de muliere,ibi [Et sanctificata est mulier,&c.]Dicit ergo,sanctificatus est, quasi dicat, fidelis infidelem volentem cohabitare, non dimittat.hoc ideo dico,sanctificatus est enim,&c.Hoc dupliciter legitur.Primo modo sic,sanctificatus est enim vir infidelis,aliquando per mulierem fidelem,id est aliquãdo contingit quòd vnus per alium conuertitur ad fidem,& sic sanctificatur,& hoc iam fortè contigerat,sicut Sisinnius per Theodarã Romæ tempore Clementis conuersus est,& similiter sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem,scilicet per ipsius admonitionem & doctrinam. Alio modo legitur sic, Ita fidelis infidelem non dimittat. [Sanctificatus est enim vir, &c.] id est nullam immunditiam contrahit fidelis ex cohabitatione vel ex commixtione cum infideli,sed seruat veram pudicitiam secũdum Augustinum. ¶ Deinde cùm dicit,[Alioquin filii,&c.]Hoc legitur dupliciter:vno modo de filiis nascituris.Alio modo de iã natis. Primo modo sic,Alioquin,scilicet si discederitis,&vos aliis copulatis:filii vestri ꝙ de hac copula nascerentur immundi essent,scilicet spurii,quia non de legitimo matrimonio.Nunc autem si permanetis,sancti sunt,id est mundi,quia de legitimis coniugiis nati.Secundo modo legitur sic , Alioquin.s. si discederitis filii vestri iam nati immundi essent.i.in infidelitate remanerent sequentes.s.maiorem partem quæ tunc erat infidelium, nunc autem si permanetis,sancti sunt.i.Christiani fiunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem,]Thema in festo beatæ Ceciliæ,quæ conuertit virum suum ad fidem.Inter omnia quæ regunt hominem in via salutis præcipuũ est sequi societatem sanctorũ.Hoc ostendit Psalmista verbo cùm dicit,Cum sancto sanctus eris,&c.Hoc ostẽdit Cecilia facto secundũ quod hic dicitur,[Sanctificatus est vir,&c.]In quibus verbis tria cõmendant ipsam.s.natura,gratia & doctrina.Natura humana quæ notatur in muliere:gratia quæ notatur in viri sanctificatione,vt sibi sit nobilis per naturam,deo humilis per fidem,proximo vtilis per doctrinam: doctrina enim redditur cõmendabilior consideranti actũ,obiectum,& oppositũ.Actus est sanctificare,obiectum est vir,oppositũ est infidelitas.Infidelitas est culpa tenacior:virilitas sexus robustior: sanctificare audauit immundũ,& sic sanctificauit infidelem virum.Multæ verò sunt proprietates mulieris cõmendabiles, quæ huic cõueniunt,vt sint tres proprietates quo ad actũ cordis,tres quo ad actũ oris,& tres quo ad actum operis.Tres primæ sunt sapiẽtia ex parte rationalis.Prou.9,Sapiẽs mulier ædificat sibi domũ.Mundicia ex parte cõcupiscibilis.Eccles.40,AEdificatio ciuitatis confirmabit nomen,& super eam mulier immaculata cõputabitur.Cõstantia ex parte irascibilis.Ruth 3,Scit omnis populus te esse mulierem virtutis,&c.tres secundæ sunt modestia contra multiloquiũ.Eccle.26,Mulier sensata & tacita non est immutatio animæ eruditę.Veritas contra mẽdacium.Iudith 8,Omnia quæ locuta es vera sunt.Discretio contra stultiloquium.1. Reg.25,Erat mulier prudẽtissima & speciosissima. Iudith 11, Non est talis mulier super terram in aspectu, & in pulchritudine & in sensu verborũ. Tres vltimæ sunt sanctimonia in facto. Iudith 8,Ora pro populo, quia mulier sancta es.Verecundia in signo. Ecclesiast.26, Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Gratia in conuersando.Prouerb.11,Mulier gratiosa inueniet gloriam. Propter eminentiam horum dicitur de beata virgine Maria,Benedicta tu in mulieribus

Pro sancta Cecilia.

QVòd si infidelis discedit, discedat:non enim seruituti subiectus est frater uel soror in eiusmodi. In pace autem nos uocauit deus.Vnde enim scis mulier si uirum saluum facies? Aut unde scis uir si mulierem saluam faciet?nisi unicuique sicut diuisit dominus . Vnumquemque sicut uocauit deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo . Circumcisus aliquis uocatus est, non adducat præputium . In præputio aliquis uocatus est, non circuncidatur. Circumcisio nihil est , & præputium nihil est , sed obseruatio mandatorum dei . Vnusquisque in qua uocatione uocatus est,in ea permaneat.

Lectio 3.

Docetur ꝙ pars fidelis non obligatur infideli si velit discedere infidelis,si autẽ cohabitare velit,seruatis debitis patienter,tandem dat documẽtũ generale cũ exẽplo.

¶ Superius ostẽdit ꝙ fidelis nõ debet dimittere infidelem cohabitare volentẽ,hic autẽ dicit ꝙ si non vult cohabitare,non tenetur fidelis eum sequi:sed potest alteri nubere:vbi primò ponitur ipsa cõcessio.secundò cõcessionis ratio duplex,prima est libertas,ibi[Nõ est enim seruituti,&c]Secunda est pacis trãquillitas,ibi (In pace autem,&c.)Dicit ergo ꝙ si infidelis vel mulier discedit à fideli,odio fidei,discedat: & potest fidelis qui dimittitur cõtrahere.primum enim matrimoniũ dissolubile erat,quia nunquam fuit ratum. Non enim seruituti.s.coniugali subiectus est frater aut soror fidelis.i. non cogitur sequi infidelem odio fidei discedentem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem,sicut dicit glo.Io.8,Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis,[In pace autem].q.d.Ideo discedat fidelis, quia in pace vocauit nos deus.i.non debemus litigare cum eo qui odio discedit. Vel sic, Quanuis ita sit q̃ fidelis non est subiectus seruituti,nihilominus tamen non debet occasionem discordiæ & disidii præbere, sed pacem seruare. In pace autem vocauit nos deus.Non est enim deus dissensionis,sed pacis,infra 11.

¶ Deinde cùm dicit,[Vnde enim scis mulier,&c.]hîc dicit q̃ si infidelis nõ discedat, fidelis debet patiẽter cõmanere.Ad quod allegat primò spẽ alienæ conuersionis.Secũdò permanentiã in statu propriæ vocationis,ibi[Vnũquenque sicut vocauit deus,&c.] Tertiò exẽplum in ritu cõuersationis,ibi[Circũcisus aliquis, &c.]Quartò exẽplum in statu conditionis,ibi[Seruus vocatus es,&c.]In prima primò innuit q̃ mulier fidelis cõmanendo virum ad fidem potest cõuertere. Secundò q̃ similiter vir fidelis mulierem infidelem potest saluare,ibi [Aut vnde scis hoc vir,&c.] Tertiò q̃ ideo debent patienter cõmanere,ibi [Nisi vnicuique, &c.]Dicit ergo,vnde enim scis.q.d.verè debet manere fidelis cum infideli, quia vnde scis.i.scire potes ô tu mulier fidelis,si virum infidelem saluum facies, eum.s.cõmouendo & cõuertendo ad fidem.q.d.hoc potest cõtingere.Ambrosius hoc ideo dicit,quia forsan potest credere qui horret nomen Christi. Aut vnde scis.i. scire potes ô tu vir fidelis,si mulierem infidelem saluam facies,eam ad fidem conuertendo,quia hoc sperare debes.[Nisi vnicuique,]hoc dupliciter legitur.vno modo sic,Vnde scis hoc,nisi ita habeas te,supple ad tuũ comparem,sicut dominus diuisit vnicuique.s.viro præesse,& mulieri subesse.Secundo modo sic,Vnde scis hoc nisi,supple,patienter expectes fieri,sicut diuisit dominus vnicuique.i. ordinauit de vnoquoque quãdo credat & quando saluetur.Ergo tu debes expectare & commanere.Rom.12,Vnicuique sicut diuisit dominus. ¶ Deinde cùm dicit,[Vnumquenque sicut vocauit,&c.] hîc ostendit quòd fidelis debet manere cum infideli coniuge,allegans permanentiam in statu propriæ vocationis.Primò ergo allegat diuinam vocationem. Secundò suam authoritatem,ibi [Sicut in omnibus ecclesiis,&c.] Dicit ergo, vnumquenque.q.d. quomodo scis hoc ô vir & mulier,nisi quilibet ambulet perseuerãter:ita sicut deus vocauit vnumquenque, id est,in eo statu in quo deus vocauit vnumquenque,non autem quomodo sint:quasi dicat, & hoc ita præcipio in ecclesia vestra,sicut in omnibus ecclesiis.Turpis enim est pars quæ suo toto non conuenit.Est ergo sua ratio talis,vnusquisque debet manere in eo statu in quem deus vocauit, ergo si vocauit aliquos in coniugium,debent manere in ipso.Haymo,Si habeas vxorem maneas cũ ea,& si non habeas,ducere non concupiscas. ¶ Deinde cùm dicit,[Circumcisus aliquis,&c]hîc ponit exemplum:vbi primò ponit ipsum exemplum.Secundò exempli rationem,ibi [Circumcisio enim nihil est.] Tertiò regulam generalem,ibi[Vnusquisque in qua vocatione.]Ponit autem exemplum in ritu viuendi:primò Iudæorum: secundò Gentilium, ibi[In præputio aliquis vocatus est,&c.]Dicit ergo,circumcisus es,&c.quasi dicat,vnusquisque ambulet in eo statu in quo vocatus est: verbi gratia, circumcisus quis vocatus est, id est in ritu Iudaico, nõ adducat, id est,non cogatur adducere præptium,id est ritus Gentilium.In præputio,id est in ritu Gentili quis vocatus est,non circuncidatur,id est non cogatur ad ritus Iudaicos.Augustinus,Seruat ibi Apostolus quod cõgruit ecclesiis,siue Iudæorum,siue Gentilium:nunquam enim aufert consuetudinẽ quæ seruata non impedit salutem,ergo si coniugium non impediat,debent vocati in coniugio,cõmanere. ¶ Deinde cùm dicit,[Circumcisio enim nihil est]hîc subdit rationem exempli,quæ talis est,Ritus non impediens salutem,non debet mutari propter vocationem ad fidem,sed ritus tam Iudaicus quàm Gentilis est huiusmodi,ergo,&c. A simili ergo arguit in matrimonio.Primò ergo tangit quod est ad salutem indifferens:secundò quod est necessarium & expediens,ibi [Sed obseruatio mandatorum,&c.] Dicit igitur, circumcisio nihil est.i. nihil prodest,& preputium nihil est.id est nihil prodest vel obest:quasi dicat talis vel talis ritus viuendi *nihil* proficit ad salutem.Gal.vlt.In Christo Iesu nec circumcisio aliquid valet,nec præputiũ,sed noua creatura. Ambros.Ad salutem nec prodest nec obest Iudaicus aut Gentilis ritus,sed obseruatio mandatorum dei aliquid prodest.Sapient.6,Custoditio legum,consummatio est incorruptionis. ¶ Deinde cùm dicit, [Vnusquisque in qua vocatione,&c.]hîc concludit regulam generalem,dicens,vnusquisque,&c.quasi dicat,Ita Gentilis non iudicatur ad circumcisionem,nec econuerso: sed potius vnusquisque in qua cõditione vocatus est in ea,scilicet conditione vocationi non repugnante, in ea permaneat, & in qua,non à qua in glo. Augustinus hoc enim ad eas consuetudines vitæ retulit quæ nihil obsunt fidei bonisque moribus:sicut enim cõiunx,sic & latro ad fidem vocatur . Sed ille in coniugio manet,non à coniugio reuocatur. Iste verò à latrocinio reuocatur , & in latrocinio non manet . Non enim necesse est vt coniuges desinant esse coniuges propter Christi fidem,sicut necesse est vt latrones desinant esse latrones. ¶ Hîc quæritur super illud,vxorem à viro non discedere, quare solam causam fornicationis dominus excipit, cæteras verò omnes molestias iubet fortiter sustineri. ¶ Contrà,Leuit.13,Præcipit lex leprosum extra castra eiicere, ergo pro lepra debet vxor à viro discedere.Respondeo,licet possit ob lepram discedere à cohabitatione,non tamen à thoro quin aliquando teneatur reddere debitum,prope eam manendo. Item à viro suo reconciliari. ¶ Contrà, Deuter. 24.dicitur, Quòd semel repudiata,non potest amplius reconciliari.Respondeo,Illud habebat locum in repudio legali,istud verò in diuortio euangelico.Lex enim erat seueritatis, sed euangelium pietatis. Item super illud,vir vxorem non dimittat. glo,notabilis non subdit de viro sicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. ¶ Contrà Augustinum dicit quòd similis forma debet seruari in viro & muliere. Respondeo, Illud primum in libris Ambrosii à falsariis creditur additum.Vel dicendum quòd illud Ambrosii intelligitur in repudio,hoc autem in diuortio.Nam in repudio legali licebat viro contrahere,non vxori, quia licebat antiquitus vni viro habere plures vxores,non econuerso,quia per repudium illud soluebatur matrimoniũ,non autem per diuortium. ¶ Item,nam cæteris ego dico,nõ dominus.Contrà,Mat.9,Qui vos audit,me audit. Respondeo,non dominus dicit ore proprio,sed inspirando. ¶ Item super illud, siquis frater habet vxorẽ, glo.coniunx fidelis licitè potest dimittere infidelem. ¶ Contrà,catholica non potest dimittere hæreticum. glo.loquitur de infideli qui caret sacramento fidei,non solùm habitu.Item ibidem glo.Non est reputãdum matrimonium quod extra decretum dei factum est. ¶ Contrà,ergo matrimonium contractum causa voluptatis,non est matrimonium. Respõdeo extra decretum dei matrimoniũ contrahi dicitur,quando contrahitur inter personas lege prohibitas. ¶ Itẽ siqua mulier habet virũ infidelem,&c.Cõtrà ergo Iudæa cõuersa non debet dimittere virũ Iudæum,cohabitare volentẽ. Respõdeo,secus est hodie q̃ tẽpore primitiuæ ecclesiæ,quia tũc erat spes cõuersionis,nunc autẽ potius est spes subuersionis propter obstinationẽ infideliũ. ¶ Item super illud, q̃ si infidelis discedat.glo.rectẽ dimittitur mulier si dicat viro, non ero mulier tua, nisi de latrocinio diuitias mihi augeas.Cõtrà:Mat.19.Excipitur sola causa fornicationis. Respõdeo,tunc debet dimitti,ne scandalum ad tempus exortum,sit in perpetuũ. ¶ Item super illud,Non est enim seruituti subiectus.glo.contumelia creatoris soluit ius matrimonii in eo qui relinquit. Cõtrà,matrimonium semper est inter duos,ergo in vtroque soluitur vel in nullo.Respondeo,matrimonium soluitur in vtroque, sed impedimentum ex matrimonio resultans,manet in discedente solùm. ¶ Item circumcisio nihil est.Contrà,circumcisio prodest si legem obserues.Respondeo,ante Christum proderat,sed post non prodest. ¶ Item super illud,Vnusquisque in qua vocatione.glo. Ad salutem nihil prodest vel obest Iudaicus vel Gẽtilis ritus. Contrà,Galat.5,Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest.Respõsio,glo.loquitur de ritu cõuersandi inter homines,non de ritu deum colendi.

Lepra non dissoluit matrimonium quãtum ad thorũ : imò pari sanate netur reddere debitum pti leprosæ.

Lectio 4.

Seruus uocatus es,non sit tibi curæ.Sed & si potes fieri liber,magis utere.Qui enim in domino uocatus est seruus,libertus est domini.Similiter qui liber uocatus est,seruus est Christi.Pretio empti estis:nolite fieri serui hominũ. Vnusquisque ergo in quo uocatus est frater,in hoc permaneat apud deum.

Prosequitur documẽtũ, & cõcludit generalem regulam.

¶ Superius ostendit q̃ si infidelis coniunx non discedat,fidelis debet patienter cõmanere.Primò ad hoc allegando spem cõuersionis infidelis.Secundò permanentiã in statu propriæ vocationis. Tertiò exẽplum in ritu cõuersationis,hic.Quartò allegat exẽplum in statu cõditionis.Vbi primò ipsum exẽplum ponit.Secũdò rationem exẽpli subdit,ibi[Qui enim in domino,&c.]Tertiò ex hoc regulam generalem concludit, ibi [Vnusquisque ergo,&c.]In prima primò proponit in aliquo statum seruilem.Secundò supponit libertatis possibilitatẽ,ibi[Sed & si potes,&c.] Tertiò horũ præeminentiam ad salutem,ibi[Magis vtere.] Dicit ergo,Seruus,&c.q.d.vnusquisque in qua vocatione vocatus est,in ea permaneat.Verbi gratia,seruus vocatus es ad fidẽ.s. Christi, non sit tibi curæ,vt.s.velis seruitutem effugere. Vnde Onesymũ seruum Phylemonis, qui ad eũ confugerat,eũ precibus remittit ad dominũ, vt patet in epistola ad Phylemonẽ: sed potius si potes fieri liber,maneas in seruitute,quia causa est humilitatis.Et sicut ait Ambros.quantò quis despectior est in hoc seculo propter dominũ,tantò magis exaltabitur in futuro.Grego.quãtò quis deo pretiosior est:tantò propter eũ vilior.Boetius,Cùm omnis fortuna timenda sit,magis tamen prospera q̃ aduersa. ¶ Deinde cùm dicit,[Qui enim in domino vocatus est,&c.] hîc subdit rationem exempli. Et primò ponit rationem exempli ex parte seruorum.Secundò ex parte liberorum,ibi[Similiter qui liber est,&c.]Et est ratio talis in generali. Seruitus & libertas sunt in domino ad salutem, sed solùm debemus esse solliciti de pertinentibus ad salutem,ergo pro indifferẽti debet esse nobis seruitus & libertas. Dicit ergo,Qui enim in domino.q.d. & verè non debes curare,etenim,pro quia,qui in domino.i.in fide domini vocatus est seruus seruitute corporali,libertus est domini:quia.s.à domino manumissus liber est libertate spirituali.Est autẽ libertus à seruitute liberatus,& talis à seruitute peccati à domino est liberatus:ideo domini libertus.Ioan.8,Si filius vos liberauerit,verè liberi eritis. ¶ Deinde cùm dicit,[Similiter qui liber vocatus est,&c.] hîc ponit rationem ex parte liberorum.Vbi primò tangit in liberis cum seruis pro Christo debitam seruitutem. Secũdò seruitutis rationem,ibi[Pretio empti.]Tertiò seruitutis obligationem,ibi [Nolite,&c.] Dicit ergo, similiter & qui liber vocatus est libertate corporali,seruus est Christi,seruitute spirituali.Rom.1.Paulus seruus Christi Iesu,&c.quia siue seruus,siue liber,omnes tamen serui,& hoc iustum est,quia pretio empti estis. Hoc dicitur,quia pretio inæstimabili sanguine Christi. 1.Pet.1,Non corruptibilibus auro vel argẽto redempti estis de vestra vana conuersatione,&c.Et quia tanto pretio empti estis, nolite fieri seroi hominum postponendo seruitium dei & vos humanis superstitionibus occupando , hoc enim faciebant isti, Suprà 1, Ego sum Pauli,ego autem Apollo:vnusquisque ergo & circumcisus & præputiatus,seruus & liber in quo statu vocatus est frater.i.fidelis,in hoc permaneant apud deum.s.obseruando diuina mandata. Qui enim perseuerauerit vsque in finem,hic saluus erit,Mat.24,Ergo si coniugatus vocatus est ad fidẽ,maneat coniugatus seruando fidem.

Lectio 5.

De uirginibus autẽ præceptũ domini nõ habeo,consiliũ autem do tanquã misericordiã cõsecutus à deo ut sim fidelis. Existimo enim hoc bonũ esse propter instantẽ necessitatẽ,quoniam bonũ est homini sic esse. Alligatus es uxori,noli quærere solutionem.Solutus es ab uxore,noli quærere uxorẽ.Si autem acceperis uxorem,non peccasti: & si nupserit uirgo,non peccauit.Tribulationẽ tamen carnis habebunt huiusmodi.Ego autem uobis parco.

Cõsulit uirginitatẽ & laudat, matrimoniũ iã cõtractum approbat.

¶ A principio huius cap.egit de matrimonio,hîc incipit pars secũda,in qua agit de virginitate.Vbi primò agit de virginibus.Secundò de virginũ custodibus,ibi[Siquis autẽ turpem se videri existimat,&c.] In prima,primò ponit virginibus permanendi in virginitate consiliũ.Secundò nubentibus dat bene viuendi modum,ibi[Hoc itaq; dico fratres,&c.] Tertiò ostẽdit q̃ magis expedit seruare cõtinentiæ propositũ,ibi[Volo autẽ vos sine sollicitudine esse,&c.]In prima parte virginitatẽ consulit & laudat.Secũdò matrimonium iam cõtractum concedit & approbat,ibi [Alligatus es vxori,&c.] Tertiò matrimoniũ contrahendum defendit,& à peccato excusat,ibi[Si autem acceperis vxorẽ,&c.] In prima dicit duo de virginitate. Primò q̃ non est seruanda ex præcepto.Secundò q̃ est seruanda ex consilio,ibi[Consiliũ autem do.]Vbi ponit duplicem rationem quare istud consilium est seruandum.Prima est consiliarii authoritas.Secunda rei consultæ dignitas,ibi[Existimo enim hoc bonum.]Dicit ergo,de virginibus,&c.q.d.de coniugatis non separandis præceptum dei est:de virginibus autem præceptũ dei non habeo,vt.s.contineant,vel vt nubant. Quod enim de hoc dixit dominus Mat.19.dixit consulendo, Qui potest,inquit,capere capiat. Virginitas autem, secundum Augustinum est non præcepti:suaderi potest,imperari non potest.Consilium autem do.s.de continendo,consiliũ mihi à spiritu sancto inspiratum.Thob.4,Consilium semper à sapiente perquire.Consilium inquam,do,& hoc tanquam consecutus à domino misericordiam.i.apostolatum mihi misericorditer concessum.Consecutus inquã,ad hoc vt sim fidelis in dispensatione mihi credita. Vnde credẽdum est mihi

Universidad de Deusto
Biblioteca

in consiliis.Luc.12,Quis putas est fidelis seruus.Haymo,Quia ei mandatū fuit vt esset fidelis cōsiliator,nō debuit consilium indigentibus abscondere, & est argumentum quod est acquiescendum consilio prælati. ¶ Deinde cū dicit,[Existimo ergo,&c.]hīc tāgitur dignitas eius quod cōsulitur: & hæc duplex. Vna quia expediens bonū,secunda quia honestū,ibi[Quoniā bonum est,&c.]Dicit ergo,existimo,&c.q.d.quia fide lis cōsiliarius sum,existimo ergo hoc bonū esse.s. manere in virginitate, & hoc propter instantē necessitatē coniugum.s.vitandam, quia multæ necessitates instant.Vnde dicuntur esse in mola.Luc.17,Vnde vulgari ter dicitur q̄ matrimoniū habet magnum os:existimo,inquā,& verè,quia bonū est homini sic esse.s.in virginitate.Bonū.s.honestum propter puritatē,delectabile propter libertatem,vtile propter mercedem, quia ei debetur aureola & fructus centesimus.Luc.8. Aug.in glo.Supergreditur virginitas conditionē humanæ naturæ,per quā homines angelis assimilantur.Maior tamē victoria virginum q̄ angelorū.Angeli enim sine carne viuunt,virgines autē in carne triūphant. ¶ Deinde cùm dicit, [Alligatus es vxori,&c.]hīc matrimonium contractū concedit & approbat.Vbi primò dicit q̄ coniugatus non debet quærere diuortiū. Secundò consulit q̄ solutus non quærat coniugiū,ibi[Solutus es ab vxore, &c.] Dicit ergo,Alligatus,&c.q.d.licet continere sit bonū,tamen alligatus es vxori,noli quærere solutionē,maximè si bona est. Eccles.7, Noli discedere à muliere sensata.Et dicit alligatus,quasi duplici vinculo ligatus.s.cōsensu per matrimoniū initia tum,& copula carnali per matrimoniū consummatū.Si enim tantū vno vinculo.s.solo consensu ligatus esset,posset quærere solutionē.s.intrādo religionē.Solutus es ab vxore,noli quærere vxorē. si potes cōtinere, quia sicut dicūt apostoli Mat.19,Si ita est causa hominis cū vxore,non expedit nubere. ¶ Deinde cùm dicit,[Si autē acceperis,&c.]hīc excusat matrimoniū contrahendū,à peccato. Vbi primò ostendit q̄ matrimoniū potest cōtrahi sine peccato.Secundò q̄ leuius est esse sine cōiugio,ibi[Tribulationē tamen,&c.]In prima primò proponit veritatē de nō virgine.Secūdò de virgine,ibi[Et si nupserit,&c.]Dicit ergo,si autē solutus es,noli quærere vxorē.Si autē acceperis vxorē.s.bono fine non ad expletionē libidinis,nō peccasti hīc est argumentū euidens cōtra hęreticos qui contēnunt matrimoniū,de quibus 1.Tim.4, Prohibētes nubere,& similiter si nupserit virgo,nō virgo deo dicata:quia secundū Hiero.vouētibus virginitatē nō solùm nubere,sed etiā velle nubere peccatū est,Nō peccauit.s.nubēdo: alioquin peccasset beata virgo,cùm desponsata esset Ioseph.Tribulationē tamen carnis habebūt huiusmodi.s.cōiugati.i. afflictionē pro rebus necessariis procurādis & sibi & filiis suis & aliis.Vnde Ieuius est esse sine cōiugio.Ego autē vobis parco.q.d.conlo euitare coniugiū,quod tamen cōcedo parcendo infirmitati vestræ.Vel sic, Ego autē vobis parco in hoc q̄ consulo cauere tribulationes carnis. ¶ Notandū est hīc q̄ sancta virginitas magnū bonum est propter multa,primò quia carnis munditiā conseruat.Apo.14,Hi sunt qui cū mulieribus non sunt coinquinati,virgines enim sunt,&c.Sicut bonū est sal,quia cōseruat carnē à corruptiōe.Secundò quia animā decorat & ornat.Vnde frequēter in scriptura iūgitur virgo pulchra.Sap.4,O q̄ pulchra est casta generatio cū claritate. Cant.4,Tota pulchra es amica mea.Tertiò quia angelis cæli assimilatur,sicut dicit hīc glo. Et Mat.22, In resurrectione neque nubent neque nubentur,sed erūt sicut angeli dei.Hier. In carne præter carnem viuere,&c.Quartò quia Christo despōsat.2.Cor.11,Despōdi enim vos vni viro virginē castam exhibere Christo.Quintò quia iungit & approximat.Psal.Adducētur regi virgines post eā.Sap.6,Incorruptio facit proximū deo.Hiere.3,Dux virginitatis meæ tu es.Sextò quia cæteris statibus præpōderat. Eccles.26,Non est digna pōderatio animæ cōtinentis.Infrà eodē,Qui matrimonio iungit virginē bene facit,& qui nō iungit melius facit.Septimò quia odorē bonæ famæ spirat.Luc.1.dicitur,Et nomen virginis Maria.Cant.2,Sicut liliū inter spinas,sic amica mea inter filias Ierusalem.Octauò quia ad nuptias æternas inuitat.Mat.25, Quę paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias,sed heu quia ad conseruandum difficiles. Ideo Eccles.42, Filia patris abscondita est,&c.Et hoc,quia diabolus suggerit contrarium. Corruptio inclinat ad actum, pulchritudo allicit ad consensum.

Error dicētium matrimoniū esse peccatū, secluditur.

Virgini deo sacratæ, est damnabile velle nubere.

Laus virginitatis.

Lectio 6.

Qualiter vxoribus fortuitis euētibus & mūdi rebus sit vtendū docet, rationē omniū tangēs subdēs.

HOc itaque dico fratres,tempus breue est.Reliquum est,ut & qui habent uxores,tanquā non habētes sint:& qui flent,tanquam non flentes:& qui gaudent,tāquam non gaudentes:& qui emunt,tanquam non poſſidentes:& qui utuntur hoc mundo,tanquam non utantur.Præterit enim figura huius mundi.

¶ Hæc est secūda pars vbi nubētibus siue nuptis ostēdit bene viuendi modū,docens primò qualiter vtantur vxoribus.Secūdò qualiter fortunæ casibus siue euētibus,ibi[Et qui flent,&c.]Tertiò qualiter mūdi rebus siue possessionibus,ibi[Et qui emūt,&c.]Quartò subdit rationē in his ammonitionibus,ibi[Præterit enim figura.]In prima implicat tria.s.authoritatē consiliarii,[Hoc itaq; dico,&c.]Necessitatē consulentis, [Tēpus breue est,&c.] Formā consilii,[Reliquū est,&c.] Dixit ergo,hoc itaq;.q.d.quia non est peccatum nubere,hoc itaque dico fratres.si coniugii tēpus breue est,quo.s.non generatione carnali propagandus est populus dei,sed regeneratione spirituali colligendus,secundū glo.& quia tēpus breue est,reliquū est.i.hoc solùm restat agendū,vt qui habent vxores,sint tanquā non habentes,studendo seruitio dei,non autē operi carnali,debitū.s.exigendo.Vnde dicitur,sint tanquā non habentes,non dicit,tanquā non habenti,sicut erāt antiqui patres,propter quod dicit Augustinus q̄ celibatus Ioannis non præfertur coniugio Abrahę:sed hoc faciunt ecōuerso,quia qui non habent sunt tanquā habentes. ¶ Est autē notandum q̄ tanquā non habens vxorem,est qui vel vxori debitum reddit nec exigit, vel propter infirmitatem vxorem ducit dolens, quia sine ea esse nequit.Vel pari affectu continentiam custodit. Vel causa generandæ prolis ad cultum dei vxorem propriā cognoscit.Et qui flent pro casibus coniugii vel pro aliqua tristitia seculi sint non flentes, consolati,scilicet spe appropinquantis boni futuri.Prouerb.12,Non contristabit iustum quicquid ei acciderit. Et qui gaudent pro aliqua prosperitate seculi,tanquam non gaudentes, sed tanquā in timore existētes imminentis mali periculi.Eccle.11,In die bonorum ne immemor sis malorum. ¶ Deinde cùm dicit,[Et qui emunt,]hīc ostendit qualiter vtantur mundi rebus siue possessionibus . Et primò qualiter vti debeant acquirendis.Secundò qualiter acquisitis,ibi [Et qui vtuntur,&c.] Dicit ergo,qui emunt,tanquam non possidentes,id est post hæc terrena non sedentes,s.supple non apponendo cor rebus perituris. Psal. Diuitiæ si affluant,nolite cor apponerre.Eze.7,Qui emit,nō lætetur:& qui vendit,nō lugeat.Et vt vniuersaliter con-

ligam,qui vtūtur hoc mundo.i.rebus mūdanis,non dico fruuntur,vt mali qui de eis malū faciunt finē, qui dicunt Sap.2,Fruamur bonis quæ sunt.i.præsentibus.Sed qui vtuntur eis ad finē debitū referendo,sint tanquā non vtantur.i.nō adhęreant eis nimia delectatione.1.Tim.6,Habētes alimenta & quibus tegamur his cōtenti simus. ¶ Præter actū ergo coniugalē ponit quatuor differētias actuū circa sollicitudinē mundanorū.s.flere,gaudere,emere,vti.Duo primi pertinent ad affectū,duo alii ad effectū. Ex humana verò sollicitudine generatur duplex effectus.s.emēdi respectu habendorū,& vtēdi respectu habitorū,& secundū hoc ponit Apostolus cōsilium tēperātiæ in his quatuor actibus. ¶ Deinde cùm dicit,[Præterit enī figura,&c.]hīc subdit rationē prędictarū ammonitionū quæ talis est,Trāsitoria sunt reputāda quasi non sint,sed talia sunt mūdana paritura,ergo quasi nō sint,sunt reputāda:& hoc est quod dicit,q̄ ideo mūdana quasi nō sint æstimanda sunt,quia præterit figura.i.exterior pulchritudo,vel quod est ibi fragile cōueniens statui fragilitatis Trāsibunt enim qualitates mortales,& remanebūt immortales . Ideo trāsibit mūdus & cōcupiscentia eius. Omnia innouāda,quia figura nō substantia mūdi,non paradisi,præterit nō sistit. ¶ Hīc quęritur sup illo,si potest fieri liber.glo.Quātò quis propter deū despectior est in hoc seculo,tātò magis exaltabitur in futuro Cōtrà,ergo magis exaltabitur bonus subditus,q̄ bonus prælatus. Respōdeo,glo.intelligēda est cæteris paribus. ¶ Itē sup illud,vnusquisq; in quo vocatus est.glo.statu.Cōtrà,ergo q vocatus est in statu seculari,nō debet intrare religionē.Respōdeo,Apostolus loquitur de statibus promouentibus ad salutē,non de impedientibus. ¶ Itē super illud,Existimo hoc bonū esse.glo.Maior est victoria virginū,q̄ angelorū. ¶ Contrà ergo maior corona,ergo homines erūt maiores angelis,nō solùm æquales.Respōdeo,maior extēsiuē.i.multiplicatiuē,quia habēt aureolam nō solùm aureā. ¶ Itē super illud,Bonū est homini sic esse.glo.in virginitate. ¶ Cōtrà,Gen.1,Crescite & multiplicamini:virginitas autē cōtraria est huic præcepto.Respōdeo,Illud præceptū non est præceptū,sed datū vsque ad tēpus sufficientis multiplicationis humani generis.Itē super illud,Qui habēt vxores,glo. beatiora cōiugia iudicāda sunt quæ prole cōcepta pari cōsensu cōtinentiā seruare potuerūt.Cōtrà,vnūquodque tātò beatius est,quātò magis cōuenit fini suo:finis autē cōiugii est generatio prolis.Respōdeo,expone cōiugia.i.cōiuges.Vel dicendū est q̄ ille non est vltimus finis cōiugii,sed adimpletio numeri electorū qui citius implerētur si omnes continerent.Itē super illud,Præterit figura huius, mūdi.glo.In iudicio mundanorū ignium flagratione huius mundi peribit,non substātia,sed figura. Cōtrà, 2.Pet.3,Per quē cæli magno impetu trāsient.Respondeo ille trāsitus & illa solutio accidentalis est, nō substantialis.i.secundum qualitatem,non secundum substantiam.

Lectio 7.

VOlo autem uos sine sollicitudine esse.Qui sine uxore est,sollicitus est quæ domini sunt,quomodo placeat deo. Qui autem cum uxore est,sollicitus est quæ sunt mundi,quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta & uirgo,cogitat quæ domini sunt,ut sit sancta corpore & spiritu.Quæ autem nupta est,cogitat quæ sunt mundi,quomodo placeat uiro.Porrò hoc ad utilitatem uestram dico,non ut laqueum uobis iniiciam:sed id quod honestū est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi.

Ostenditur status cōtinētiæ tripliciter esse melior statu coniugij, utpote quia trāquillior, sanctior & utilior.

¶ Superius dedit primò virginibus consiliū continendi.Secūdò nubentibus documentū bene viuēdi. Hic tertiò ostēdit q̄ magis expedit tēpus continendi.Et hoc ostēdit primò ratione maioris trāquillitatis. Secundò ratione maioris sanctitatis,ibi[Et mulier innupta,&c.]Tertiò ratione maioris vtilitatis, ibi[Porrò hoc ad vtilitatem vestram,&c.]Prima ratio talis est,Trāquillitas in amore solius dei,præferēda est sollicitudini mundanorū,sed cōtinentes habent tranquillitatē,coniugati sollicitudinē mundi:ergo status continentium præferendus est statui coniugatorū.Primò ergo dehortatur sollicitudinē mundi. Secundò subdit q̄ continentes non sunt solliciti nisi in his quæ sunt dei,ibi[Quoniā qui sine vxore,&c.]Tertiò ostendit q̄ coniugatos oportet esse sollicitos in his quæ sunt mūdi,ibi[Qui autē cum vxore,&c.] Dicit ergo,volo autē.q.d. Si nubitis,prædicta facere cōsulo,sed magis volo vos esse sine sollicitudine rei vxoriæ.Phil.4,Nihil solliciti sitis. ¶ Nota q̄ dehortatur nos scriptura à sollicitudine triplici.s.circa mulierē,vt hīc, Volo vos sine sollicitudine esse circa ventrē.Mat.6,Ne solliciti sitis animæ vestræ,&c.Circa bursam, Prou.11,Expectatio sollicitorū peribit.Et rectē hoc volo,quia qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, vt cōplaceat ei.Nō enim habet excusationem illorū qui dicūt Luc.14, Vxorē duxi,& non possum venire. Sollicitudo inquā.s. quomodo placeat deo,interiori.s.pulchritudine sua.Fœlix cuius votū est vxorē fugere,cuius sollicitudo est domino seruire,cuius intentio est deo placere. ¶ Deinde cùm dicit,[Qui autem cum vxore est,&c.]hīc ostēdit quomodo cōiugatos oportet esse sollicitos in his quę sunt mūdi,vbi implicātur quatuor grauia.Primò vinculū coniugale,ibi[Qui cū vxore.]Studiū mundiale,ibi[Sollicitus est.]Subiectio vxoris,ibi[Quomodo placeat.]Operis diuisio.ibi[Et diuisus est.] Dicit ergo,qui autē cū vxore est.s.in matrimonio,sollicitus est quę sunt mūdi.i.de regimine familiæ & huiusmodi.Vnde Iacob acceptis vxorib⁹,ait Gen.30, Iustū est vt aliquādo prouideā domui meæ.i.sollicitus sim quomodo placeā vxori. Et hoc fine potest se licitè ornare. Nā secundū glo. Magna amaritudo in domo est vxor tristis,& talis diuisus est nō natura,sed actu.s.diuisione officii,nō intentionis principalis.vnde glo.partim seruit deo,partim mundo. ¶ Deinde cùm dicit, [Et mulier innupta,&c.] hīc ponitur secunda ratio probās q̄ magis expedit seruare propositū continētiæ, q̄ nubere ratione maioris sanctitatis,& est ratio sua talis,Continens studet sanctitati & diuinitati & amori dei,nupta verò mūdo,ergo illa præferenda est isti.Primò ergo tangit studiū innuptæ,quia cogitat totaliter placere deo.Secundò studiū nuptæ,quia cogitat partim placere mundo,ibi[Quæ autē nupta est.]In prima implicat tria.s.continentium statum,cogitatum,& fructum.Statum honestum,quia innupta:& virgo cogitatum rectum,quia cogitat quæ domini sunt, multiplicatum fructum, quia vt sit sancta,&c. Dicit ergo, Et similiter mulier innupta.i vidua,& virgo cogitat.i.maiorem habet facultatem cogitandi quæ domini sunt, id est spiritualia & æterna.Cogitat,inquam,vt sit sancta magis quàm nuptæ. Multæ enim nuptæ sunt sanctæ.Augustinus.Ampliorem non nuptarum & in corpore & in spiritu sanctificationem intelligi voluit,non tamen nuptas omnino sanctificatione priuauit. Sancta, inquam,corpore, id est corporalibus actionibus: & spiritu.i. spiritualibus actionibus. Vel sancta corpore,contra vitia carnalia: & spiritu, contra spiritualia. ¶ Deinde cùm dicit,[Quæ autem nupta est]hīc tangit sollicitudinem nuptiarū,vbi implicant tria.Primò,

Dehortatur scripturā à sollicitudine mulieris,vētris & bursæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

coniugiũ.Secundò ſollicitudinẽ,ibi[Cogitat quę,&c.]Tertiò coniugii ſtudiũ,ibi[Quomodo placeat,&c.] Dicit ergo,quæ autẽ nupta eſt,cogitat quæ mũdi ſunt.ſ.de cura filiorũ, de regimine domus, & huiuſmodi. Vnde parentes monuerunt Sarã honorare ſocrũ,diligere maritũ,gubernare domum,&c. Tho.10,Cogitat inquã,quomodo placeat viro.vnde hoc fine ornãtes ſe non peccant:verũtamen magis debẽt ſtudere ei placere ornatu morum q̃ veſtimentorũ. 1.Tim.2,Mulieres in habitu ornato ornãtes ſe,non in tortis crinibus, auro,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Porro hoc ad vtilitatẽ,&c.]hîc allegat tertiã rationem.ſ.maiorem vtilitatẽ. Et eſt ratio talis,Illud quod eſt vtilius magis expedit, ſed cõtinere eſt vtilius q̃ nubere, ergo magis expedit eligere continentiã q̃ nuptias. Primò ergo oſtendit q̃ vtile eſt continere.Secũdò q̃ honeſtũ eſt,ibi[Sed id quod eſt honeſtũ,&c.]Tertiò q̃ facile,ibi[Et quod facultatẽ,&c.] Dicit ergo,porrò,&c.q.d.cõſulo nõ nubere,porrò hoc ad vtilitatem veſtrã maiorem:ſed dico vt expeditius deo ſeruiatis,quia ſic mortificatur caro quæ eſt inimica ſpiritus.Aug.Sicut inimicus occiſus non facit tibi iniuriã, ſic caro mortificata non turbat animã.Dico inquã,non vt laqueũ fornicationis.ſ.incotinentibus,vobis iniiciam aliquid difficile ſuper hoc faciendo,imò potius laqueus poneretur ſi conſuleret nubere,quia de muliere dicitur Eccle.7, quòd laqueus venatorũ eſt, ſed potius intendens inducere omnes ad id quod honeſtũ eſt.ſ. ad ſanctitatẽ corporis & animæ:nõ quia coniugalis ſtatus nõ ſit honeſtus,ſed quia minus honeſtus. Aug.Non matrimoniũ turpe eſſe mõſtrauit,ſed q̃ honeſtius erat generalis honeſti nomine cõmendauit,& monens ad illud quod facultatẽ prębeat alicui obſeruãdi ſe in domino.i,ad ſeruitiũ domini,& hoc ſine impediměto,quod eſt in cõiugio.2.Cor.11,Deſpõdi vos vni viro virginẽ caſtam exhibere Chriſto. Verè eligẽdus eſt ſtatus continentiæ vbi maius cõmodum,quia hoc ad vtilitatẽ vbi minus periculũ:quia non vt laqueũ, maior honeſtas, quia id quod honeſtũ,liberior facultas ſeruiẽdi deo,quia facultatẽ prębet,&c. Notandũ eſt hîc q̃ multiplex ſollicitudo eſt bona. Prima prælationis,ſicut nauta ſollicitus eſt de regimine nauis,pater de filiis.Ro.12, Qui præeſt in ſollicitudine.Secunda prædicationis,ſicut pedagogus ſollicitus de puero,doctor de diſcipulis.1.The. 2,Fiduciam habuimus loqui ad vosverbum dei in multa ſollicitudine.Tertia diſcretionis,ſicut amicus verus ſollicitus eſt de conſeruatione amoris.Epheſ.4,Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis,&c. Quartò cõpaſsionis,ſicut vir miſericors ſollicitus eſt de egenis & afflictis. 1.Ti.1,Cùm veniſſet Romã ſollicitè me quęſiuit & inuenit.Quĩta deuotionis,ſicut ſeruus ſollicitus eſt de placẽdo domino,religioſus deo. Mich.6,Indicabo tibi ô homo,quid ſit bonũ, Et poſt ſollicitè ambulare cũ deo tuo. Sexta circũſpectionis, ſicut ſpeculator eſt de caſtro cuſtodiẽdo.Deut.4,Cuſtodite animas veſtras ſollicitè,Corpus enim cũ organis,anima cũ potentiis quoddã caſtrũ eſt.Septima actionis,ſicut agricola ſollicitus eſt de opere perficiẽdo. Luc.10,Martha Martha ſollicita es. 2.Ti.2,Sollicitè cura teipſum probabilem exhibere deo.Octaua prouiſionis,ſicut diſpenſator de domo,mercator de computo,pauper de pane quærendo.Roma.12,Sollicitudine nõ pigri.

Multæ ſunt ſollicitudines bonæ.

Lectio 8.

Docẽtur virginũ cuſtodes quũ ſese habere debeant circa ſuas virgines, & licitè virgo pmanet in ſtatu virginũ & licitè vxoratur, ſſertur tamẽ virginitas cõiugio, docenturcõiugati quõ ſeſe habere debẽat ad qd obligentur, & qd poſſint.

SIquis autem turpẽ ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua,quòd ſit ſuperadulta,& ita fieri oporter, quod vult faciat, non peccat ſi nubat.Nã qui ſtatuit in corde ſuo firmus non habens neceſsitatẽ,poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis,& hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginem ſuã, bene facit. Igitur & qui matrimonio iũgit virginem ſuam, bene facit,& qui non iungit melius facit. Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit: quòd ſi dormierit vir eius,liberata eſt à lege.Cui autem vult nubat,tantùm in domino.Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundum meum conſilium.Puto autem quòd & ego ſpiritum dei habeam.

¶ Superius egit de virgine,hîc agit de virginũ cuſtodibus,oſtẽdens primò q̃ licet eis virgines ſuas cõiugio copulare.Secũdò q̃ non ſimiliter nuptis licet, niſi poſt mortẽ viri contrahere,ibi [Mulier alligata eſt,&c.] In prima primò oſtẽdit q̃ cuſtos poteſt dare virginẽ ſuã in cõiugio.Secũdò q̃ non peccat hoc faciendo,ibi [Nec peccat ſi nubat,&c.]Tertiò q̃ etiã bene facit ſeruando,ibi[Nã qui ſtatuit,&c.]Quartò q̃ licet vtrũque ſit bonũ,tamen hoc eſt melius illo.ibi[Igitur & qui matrimonio,&c.]In prima primò ſupponit in virgine ætatẽ nubilem.Secũdò voluntatẽ nubendi,ibi [Et ita oportuit fieri,&c.] Tertiò dat nubẽdi licẽtiam, ibi[Quod vult faciat,&c.]Dicit ergo,Siquis autẽ,&c.q.d.eſſe ſine cõiugio,honeſtius eſt & expeditius.Sed tamen ſiquis turpẽ ſe videri exiſtimat apud iudiciũ hominũ ſuper virgine ſua timẽs ne corrũpatur,eo q̃ ſit ſuperadulta.i.vltra pubertatẽ & iam in nubilibus annis,& ita oportet fieri vt nubat,quia nõ vult continere,quod vult virgo,faciat cuſtos.Eccle.7,Trade filiã tuam & grãde opus feciſti & homini ſenſato da illam. Nec peccat cuſtos ſi nubat virgo:hoc ideo dicit ſecundũ glo.ne etſi virgo non peccet,cuſtos videatur peccare.Aug.de bono cõiugali.Quæ ſi non cõtinet,nubat. Quæ non cœpit,deliberet. Quæ egreſſa eſt,perſeueret,nulla aduerſario detur occaſio,ſed falſa retrahatur oblatio. ¶ Deinde cùm dicit,[Nã qui ſtatuit,&c.] hîc oſtendit q̃ cuſtos virginis bene facit eã in ſtatu virginali ſeruãdo,vbi implicatur quadruplex cõditio ad hoc expediens. Prima q̃ cuſtos firmus ſit in propoſito eam virginẽ cuſtodiendi . Secũda q̃ non timeat de caſu virginali,ibi[Non habẽs neceſsitatem,&c.] Tertia q̃ cognoſcat in virgine propoſitum cõtinendi,ibi [Poteſtatem autem habens,&c.]Quarta q̃ hoc faciat ex deliberatione,ibi[Et hoc iudicauit.] Dicit ergo, Nam qui ſtatuit,&c.q.d.ideo autem dico q̃ non peccat qui tradit virginẽ: nam de alio qui ſeruat eã,patet q̃ bene faciat.Nam qui ſtatuit in corde ſeruare virginem ſuã,firmus in propoſito ſuo, non curãs ſobolem, vel aliud huiuſmodi,non habens neceſsitatem tradendi eã,cùm virgo velit continere, poteſtatẽ autem habens,ſecundum alumnę continentiam voluntatis ſuæ perficiendæ, & hoc iudicauit in corde ſuo.i.ex indicio rationis,non ex leuitate mentis diſcernit eſſe bonum.1.Timoth.5, Sine præiudicio nihil facias,iudicauit inquã,ſeruare virginem ſuam.Ambro.Non ingerens ei fomitem nuptiarũ.Eccle.7,Filiæ tibi ſunt,ſeruã corpus illarũ. Qui facit inquã ſic,bene facit. ¶ Deinde cùm dicit,[Igitur & qui matrimonio,&c.]hîc oſtendit q̃ licet vtrunque ſit bonum,tamen virginitas eſt melior matrimonio.Vbi primò approbat ſtatum coniugalem.Secundò præponit ſtatum virginalem,ibi[Qui non iungit,&c.]Dicit ergo,Igitur & qui,&c.q.d. quia oportet fieri vt diximus:igitur & qui matrimonio iungit virginẽ,bene facit, quia licitũ eſt quod facit: & qui non iungit,cùm virgo acquieſcat cõtinere,melius facit.glo.melius facit qui apud deũ meritum ſuum collocat & à ſollicitudine liberat eã.Melius enĩ eſt quod licet & expedit,q̃ quod licet & nõ expedit.Hîc enĩ

bene vtitur malo,ibi verò benè vtitur bono.Bene vtitur quis bono cõtinẽtiã dedicãs deo.Malè vtitur quis bono continentiã dedicãs idolo.Malè vtitur quis malo cõcupiſcentiã relaxans adulterio. Bene vtitur malo cõcupiſcentiã reſtringens cõnubio.Bonũ eſt pudicitia coniugalis,ſed melius eſt cõtinentia virginalis vel vidualis,ſecundum glo. ¶ Deinde cùm dicit,[Mulier alligata eſt legi,&c.]hîc oſtendit q̃ non ſimiliter coniugata,niſi viro mortuo poteſt contrahere. Vbi primò oſtendit q̃ coniugata nõ poteſt nubere viro viuente.Secundò q̃ viro mortuo,poteſt alii nubere,ibi[Quòd ſi dormierit,&c.]Tertiò q̃ melius eſt illi cõtinere,ibi[Beatior autẽ erit,&c.] Quartò q̃ debet cõſilio eiº credere,ibi[Puto autẽ q̃ & ego,&c.]Dicit ergo, [Mulier alligata eſt,&c.]q.d.Qui nõ iungit virginem ſuã,melius facit. Et verè melius, quia mulier alligata eſt,&c. Vel ſic,virgo quocũq; tẽpore põt nubere,ſed vxorata nõ,quia mulier alligata eſt legi,ita vt nõ poſſit nubere alteri quãto tẽpore vir eius viuit.Ro.7,Quæ autẽ ſub viro eſt mulier,viuẽte viro alligata eſt legi viri. ¶ Deinde cũ dicit,[Quòd ſi dormierit ſomno mortis.]De qua dormitione Io.11,Lazarus amicus noſter dormit.[Vir eius,&c.]Aug.nõ dicit primus,ſecũdus,vel tertius,vel quartus,vel quouſque licet.Nec nobis diffiniendũ eſt quod nõ diffinit Apoſtolus.Vnde nec vllas nuptias debeat dãnare,nec eis verecundiã nuptialis ſolemnitatis afferre.Si dormierit inquã liberata eſt à lege viri,vnde permittitur ei nubere.Hic patet q̃ reſurgenti nõ tenetur copulari,ſed cui vult nubat.Inuitæ enim nuptiæ ſolẽt habere malos prouẽtus,ideo dicitur Gen.24,Vocemus puellã & quæramus voluntatẽ eius.Nubat inquã tantũ in domino.i.viro ſuę religionis: nã in diſpari cultu prohibitũ eſt in lege matrimoniũ.Deut.7,Per hãc licentiã Apoſtoli reuocatę ſunt omnes pœnę & infamiæ,quæ ſecũdũ leges infligebãtur olim mulieri ſecũdò nubenti infra tẽpus luctus.ſ.intra annũ.Ergo in nuptiis exigitur perſonarũ legitimitas,vnde dicitur liberata eſt cõſenſus libertas:vnde addit, Cui vult nubat.Cultus paritas,vñ ſubdit,tantũ in domino. ¶ Deinde cùm dicit[Beatior autẽ erit,&c.]hîc oſtẽdit q̃ melius eſt illi cõtinere q̃ nubere,dicẽs,quãuis liceat ei nubere,tamẽ beatior erit ſi ſic permãſerit. ſ.innupta.Et hoc eſt conſiliũ meũ ſupra eodem datũ: habebit enim fructũ ſexageſimũ qui debetur viduis. Mat.13.Aug.ſatis oſtẽdit beatã eſſe poſt mortẽ viri,& ſecundò nubentẽ,ſed beatior eſt nõ nubẽs. ¶ Deinde cũ dicit,[Puto autem q̃ ego,&c.]hîc vltimò oſtẽdit q̃ debent cõſilio eius credere, quia inſpirãte ſpiritu ſancto hoc cõſulit. Et hoc eſt q̃ dicit,Puto autẽ,&c.q.d.faciendũ eſt ſecundũ cõſiliũ meũ,quia puto & ego ſicut cæteri apoſtoli ſpiritũ dei habeã.Ro.8.Sed & noſipſi primitias ſpũs habẽtes,&c. Hoc ergo cõſilium debet impleri &̃ ꝓpter fructũ ſequentẽ:quia beatior erit,& propter cõſulentis authoritatẽ:quia ſecũdũ cõſilium meũ & ꝓpter ſpiritũ dei inſpirantẽ,quia puto,&c.Hîc queritur ſup illo verbo,Volo vos ſine ſollicitudine eſſe. ¶ Cõtrà,Ro.12,Sollicitudine nõ pigri.Rñſio,Ibi loquitur de ſollicitudine ſpirituali,hîc de tẽporali. ¶ Itẽ ſup illo,diuiſus eſt. ¶ Cõtrà,Oſee 10,Diuiſum eſt cor eorũ,nũc interibũt.Rñſio,Ibi loquitur de diuiſione intẽtionis principalis,hîc de diuiſione actionis. ¶ Itẽ glo.ibidẽ,partim ſeruit mũdo. ¶ Cõtrà, Mat.6,Nemo poteſt duobº dominis ſeruire.Rñſio,Verũ eſt ita q̃ ꝙualiter ſeruiat vtriq; in eo q̃ duo.i.cõtrarii ſunt. ¶ Itẽ ſup illud,Mulier innupta cogitat quæ dñi ſunt,glo.nõ cogitat,ne dãnetur à deo. ¶ Cõtrà, dãnari poteſt,vt patet in parabola de fatuis virginibus. Rñſio,nõ cogitat hoc ſolũ,ſed eũ hoc etiã ne offendat ſpõſum. ¶ Itẽ ſup illud,Vt ſit ſancta corpore & ſpũ.glo.nõ poteſt fieri vt nõ ſit ſanctũ corpus quo vitur ſanctificator ſpũs. ¶ Cõtrà,ſpũs ſanctus vſus eſt in lingua Cayphæ nõ ſancta,Io.11. Rñſio,vtebatur ea vt ſpiritus,nõ vt ſanctificator. ¶ Itẽ ſed ad id quod honeſtũ eſt. ¶ Contrà,ergo matrimoniũ turpe.Rñſio, ſecundũ glo.Poſitiuũ poſuit ꝓ cõparatiuo. ¶ Itẽ ſup illud,Qui nõ iũgit melius facit.glo.hîc.ſ.in coniugio bene vtitur homo malo. ¶ Cõtrà,cuius vſus bonus eſt,ipſum quoque bonũ eſt. Rñſio,illud intelligitur de vſu rei p ſe.ſ.ad quẽ ordinata eſt,nõ per accidẽs.ſ.ad quẽ ex prudẽtia vtẽtis ordinatur. ¶ Itẽ glo.ibidẽ,Melius eſt bene vti bono,q̃ bene vti malo. ¶ Cõtrà,hoc difficilius illo.Reſp.loquitur hîc de malo vitii nõ ſupplicii. ¶ Itẽ ſuper illo verbo in glo.duæ permiſſæ. ¶ Cõtrà,ergo duæ nuptiæ nõ ſunt à deo. Rñſio,Non ex eo q̃ duæ,niſi ex cõſequẽti. ¶ Itẽ ſi dormierit vir,quid dicẽdũ eſt ſi reſuſcitatur? Rñſio,requiritur cõſenſus nouus ad hoc q̃ ſit matrimoniũ. ¶ Itẽ ſuper illud,puto q̃ ſpiritũ dei habeam. ¶ Cõtrà,Ro.8,Certus ſum quòd neque mors neq; vita,&c. Reſponſio,ſecundum glo.non dicit hoc dubitando,ſed quaſi increpando.

Inter Corinthios erant aliqui pfecti qui ſciebãt nullũ ei bũ eſſe ampliº immũdũ in legegratiæ, & tales de omni cibo edebãt nõ obſtãte ſcãdalo imꝑfectorũ nõ habẽtiũ talẽ ſcientiã comedẽtes etiã idolotita .ideo hoc.c. reprehẽditur eorũ ſciẽtia eo & ei charitas iũcta nõ eſſet, & à deo deterret Paulus eorũ ſcãdalũ vt dicat magis velle maternũ à cibo quoli. libet abſtinere quã eorũ eſu quẽquã ſcãdalizare,determinãdo veritatem de idolotitis circa principium cap.

Caput 8.

DE his autem quæ idolis ſacrificantur,ſcimus quia omnes ſcientiam habemus.Scientia inflat, charitas verò ædificat.Siquis autem ſe exiſtimat ſcire aliquid,nondum cognouit quẽadmodum oporteat eum ſcire. Siquis autem diligit deum,hic cognitus eſt ab eo.De eſcis autem quæ idolis immolantur,ſcimus quia nihil eſt idolum in mundo,& quòd nullus deus niſi unus.Nã etſi ſunt qui dicantur dii,ſiue in cælo ſiue in terra, ſiquidem ſunt dij multi,& domini multi:nobis tamẽ unus deus pater, ex quo omnia & nos in illo: & unus dominus Ieſus Chriſtus,per quem omnia,& nos per ipſum.Sed non in omnibus eſt ſcientia.Quidam autem cũ conſcientia uſque nunc idoli quaſi idolotitum manducãt, & conſcientia ipſorum cùm ſit infirma,polluitur.Eſca autem nos non cõmendat deo. Neque enim ſi manducauerimus,abundabimus:neque ſi non manducauerimus,deficiemus.

¶ Excluſo errore circa correctionẽ criminũ.c.5.& 6.Item circa virginitatẽ & matrimoniũ.c.7. hîc excludit errorẽ circa eſum & abſtinẽtiam ciborũ ca. iſto & 9.& 10.loquẽs de his quę idolis immolabãtur,à quibus,quãuis in ſe licitis,abſtinere monet.Primò allegãdo eis ſcãdalum infirmorũ,c.iſto.Secũdò exẽplum ſui qui ꝓpter alios abſtinet à receptione ſumptuũ.dicitorũ ca.9.Tertiò exẽplum pœnæ Iudæorũ poſt tãta beneficia dei in deſerto proſtratorũ,ca.10, Ergo propter ſcãdalum proximi exẽplo Apoſtoli propter timorẽ ſupplicii debemus abſtinere à cibis aliquãdo licitis.In primo oſtẽdit q̃ in ſe licita eſt comeſtio idolotitorũ. Secũdò monet nihilominus abſtinere propter ſcãdalum fratrũ infirmorũ,ibi[Videte ne forte,&c.] In prima,primò proponit q̃ maiores eorũ habent ſcientiã de idolotitis.Secũdò oſtẽdit qualẽ ſcientiã habent de eis,ibi[De eſcis autẽ quæ idolis immolantur,&c.]Tertiò q̃ quidam infirmi hac ſcientia carẽt,ibi[Sed non in omnibus eſt ſciẽtia,&c.] Quartò q̃ alii corã eis idolotita edere nõ debent,ibi[Eſca autem nos nõ commendat deo.]In prima,primò dicit quòd de idolotitis ſcientiam habent.Secundò quòd eam ſine charitate inutiliter habent,ibi [Scientia autẽ inflat,&c.]Tertiò oſtendit à quibus habeatur hæc ſcientia inſufficienter,ibi[Siquis autẽ exiſtimat.]Quartò à quibus ſufficienter,ibi,[Siquis autẽ diligit,&c.] Dicit ergo, de his

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem,&c.q.d.de prædictis quæsiuistis à me,s.de pertinentibus ad matrimonium: de aliis autem vt de immolatis idolo non fuit necesse quærere:quia omnes scitis super hoc veritatem : & hoc est quod dicit, de his autem quæ idolis sacrificantur an liceat edere vel non,scimus ego & vos ꝙ liceat ea comedere,secundum illud Titum 1,Omnia munda mundis. Scimus quia omnem scientiam habemus, ego.s. & vos perfecti inter alios.s.scientiam de creatore & creaturis:& ideo minus excusabiles si malè facimus. ¶ Deinde cùm dicit, [Scientiâ autem inflat,&c.]hîc ostendit quomodo sine charitate scientiam inutiliter habent.q.d. Habetis quidem scientiam,sed non valet vobis, quia inde superbitis contra ignaros: scientia autem si sola est,inflat. Eccles.1,In multa sapientia,multa est indignatio. Act.26,Multę literæ te faciũt insanire.Hæc enim fuit plaga AEgyptiorum.i.sapientium huius mundi vesicæ turgentes. Exod. 9, Charitas verò ædificat infirmos, quæ quod eis obesse potest,dimittit,quia non quærit quæ sua sunt.Vnde addenda est scientiæ charitas.Aug. Addite ergo scientiæ charitatem,& vtilis erit scientia. Per se quidem est inutilis,ex charitate vtilis.Philosophus,Scire autem nihil,aut parum prodest ad virutem. ¶ Deinde cùm dicit,[Siquis autem existimat,&c.] hîc ostendit à quibus hæc scientia habetur insufficienter,quia ab illis qui ea vtuntur in nocumentum proximi:& est sua ratio talis. Quicunque habet scientiam & non modum vtendi ea,habet scientiam insufficienter:sed qui habet scientiam sine charitate,est huiusmodi:ergo qui habet scientiã sine charitate habet insufficienter scientiam.Primò ergo supponit scientiam sine charitate.Secundò ostendit insufficientiã talis scientiæ,ibi[Nondum cognouit,&c.] Tertiò rationem insufficientiæ,ibi[Quemadmodum oporteat,&c.] Dicit ergo,Siquis autem,&c.q.d. Habetis scientiam, sed non insufficientem: quia siquis vestrum existimat se scire,habens scientiam sine charitate,aliquid scit.scilicet ꝙ liceat comedere idolotita. Nondum tamen cognouit, quia non se cognoscere facto ostendit quomodo oporteat eum scire.i. qualiter debeat vti scientia, quia in ædificationem,non in nocumentum aliorum.Scire autem contingit dupliciter.s. habere scientiam & vti scientia:sicut videre habere visum,& vti visu:glo.Bernardi.Hic nõ approbat Apostolus multa scientem,si modum sciendi nescierit.Modus enim sciendi est vt scias quo ordine,quo studio,quo fine scire quæque oporteat:quo ordine,vt id prius quod maturius ad salutem:quo studio,vt id ardentius quod efficacius est ad amorem:quo fine,vt non ad inanem gloriam vel curiositatem velle aliquid,sed ad ædificationem tui & proximi. Sunt nanque qui scire volunt eo fine tantùm vt sciant, & curiositas est: quidam vt sciantur, & vanitas est:quidam vt scientiam vendant,& turpis quæstus est:quidam vt ædificẽtur,& prudentia est: quidam vt ædificent,& charitas est. ¶ Deinde cùm dicit[Siquis autem diligit,&c.]hîc ostendit à quibus hæc scientia habetur sufficienter,quia ab illis qui vtuntur ea ex charitate . Primò ergo supponit scientiam cum charitate.Secundò ostendit sufficientiam talis scientiæ,ibi[Hic cognitus est.]Dicit ergo,Siquis,&c.q.d.Ille perfectè non scit qui nescit quemadmodum oporteat eum scire.Siquis autem diligit deum,& ita eũ scientia habet charitatem,hic cognitus.i.approbatus est ab eo.Nouit enim dominus qui sunt eius.2.Tim.2,Vnde talis verè scit deo approbante,quia bene vtitur scientia propter charitatem annexam.Notãdum est hîc quòd ad hoc quòd aliquis sciat quemadmodum oporteat scire,nouem sunt necessaria . Primò humiliter sine inflationę.Philip.4,Scio humiliari.Psal.Si non humiliter sentiebam.Secundò sobriè sine præsumptione.Suprà 1,Non iudicaui me scire.Rom.12,Nõ plus sapere quàm oportet.Tertiò certitudinaliter sine hæsitatione.2.Tim.1,Scio cui credidi,& certus sum.Quartò veraciter & sine errore.2.Tim.3,Semper discentes,& nunquam ad scientiã veritatis peruenientes.Quintò simpliciter sine deceptione.1.Tim.6,Oppositiones falsi nominis scientiæ.Sextò salubriter cum charitate & dilectione.Infrà 13,Si habuero omnẽ scientiam,charitatem autem non habuero.Septimò vtiliter cum proximorum ædificatione. Infrà 12,Alii datur sermo scientiæ in eodem spiritu. Octauò liberaliter cum gratuita cõmunicatione. Sap.6,Ponam in lucem sapientiam eius. Nonò efficaciter cum bona operatione. Scienti enim bonum,& non facienti,peccatũ est illi.Iaco.4. Primùm.s.humilitas scientiæ arguit sapientes superbos,sobrietas curiosos,certitudo dubiosos, veritas hæreticos,simplicitas aduocatos,salubritas magnos,vtilitas iniquos,liberalitas auaros,efficacia otiosos. ¶ Deinde cùm dicit,[De escis autem quæ idolis,&c.]hîc ostendit qualem scientiam habent de idolotis,ostendens primò quòd sciunt idolum nihil esse.Secũdò quòd sciunt omnia à deo esse,ibi[Nam etsi sunt qui dicantur dii.]In prima primò dicit idolum nihil esse.Secundò iuxta hoc ad declarationem ostendit deũ non nisi vnum esse,ibi,[Et quòd nullus deus,&c.]Dicit ergo,de escis autem,&c.quasi dicat,prædictis modis non valet scientia,sed tamen de escis quæ immolantur idolis scimus sciẽtia vera.s.ꝙ in se sunt licitæ,nec propter idolum sunt immũdæ:& hoc quia idolum nihil est in mũdo.Hoc tripliciter exponitur.Primo modo sic.Idolum nihil est in mũdo.i.inter creaturas mũdi quantum ad formam idoli: licet enim materia idoli sit aliquid.s.aurum vel argentum vel huiusmodi,tamẽ nil est forma.s.quæ creditur ibi esse ab idolatris, qui credunt idolum esse deum.Esa.41,Ecce vos estis ex nihilo & opus vestrũ ex eo quod non est.Secundo modo sic,idolum nihil est.s.persona subsistens ex simulachro & spiritu præsidente. Ex istis enim duobus nihil fit sicut ab idolatris putatur.Hier.10,Cõfusus est omnis artifex in sculptili:quia falsum est quod cõflauit& non est spiritus in eo.Tertio modo sic,idolum nihil est in mũdo.i.nullius rei quæ sit in mũdo habens similitudinẽ. Est enim differẽtia inter idolum & simulachrũ,quia simulachrũ dicitur quod sit ad similitudinem rei alicui' naturalis:idolum ad nullius rei sit similitudinẽ,vt si corpori humano addatur caput equinũ. Esa. 40,Cui similem feciſtis deum,&c.Et scimus etiã quòd nullus deus nisi vnus.Deut.6,Audi Israel,dominus deus tuus,deus vnus est. ¶ Deinde cùm dicit,[Nã etsi sunt qui,&c.]hîc ostendit ꝙ sciunt omnia à deo esse non à diis nũcupatiuis vel adoptiuis,vt sunt idola vel sancti, sed ab vno summo. Primò ergo dicit quomodo potest intelligi deorũ pluralitas.s.per adoptionem vel nuncupationẽ. Secundò quomodo est diuinitatis vnitas.s.per essentiam,ibi[Nobis tantùm vnus deus,&c.] Vbi prmò tangit vnitatem in patre. Secundò in filio,ibi[Et vnus dominus,&c.]In prima tangit tria.s.essentiam,quia vnus deus: personam,quia pater: potentiam,ex quo omnia:elementiã,quia & nos in illo,similiter ista tangit in filio. Dicit ergo, Nam etsi sunt, &c.q.d.& verè non est nisi vnus deus. Nã etsi sunt qui dicãtur dii verè participatione diuinitatis vt sancti. Psal.Ego dixi dii estis,siue in cælo vt sancti comprehensores,siue in terra,vt sancti viatores. Siquidem sunt

Scientia nõ prodest sine vsu & modo studẽdi. Quidmod' studendi.

Ad sciẽdũ vt oportet scire, nouẽ sunt necessaria.

Differunt idolum & simulachrũ

dii multi verè participatione diuinitatis vt sancti & iusti domini, apostoli & prælati, nobis tamẽ &c.Alio modo legitur sic,Nam & si sunt qui dicuntur dii à gentibus.s.falsa nuncupatione: siue in cælo vt sol & luna:siue in terra,vt Mercurius & Dyana,siquidem sunt dii multi , sola.s. nuncupatione secundum gentiles, Psa.Dii gentium dęmonia,& domini multi,qui aliis præsunt:nobis tamen tantùm vnus est deus essentialiter.s.pater,ex quo omnia secundum naturam & per paternam authoritatem.Roma. 11, Ex quo omnia & nos in illo per gratiam.Act.17,In ipso viuimus,mouemur & sumus. Et vnus cum patre deus dominus lesus Christus.Io.10,Ego & pater vnum sumus.Per quem omnia .s. facta sunt secundum naturam . Ioannis 1 , Omnia per ipsum facta sunt,& nos per illũ.s.sumus in deo per gratiam.Romanorum 1,Per quem accepi gratiam, &c. ergo vnus est altissimus creator omnium omnipotens . Ex his elicitur talis ratio , Non est nisi vnus deus qui fecit omnia,sed multa sunt idola,ergo non sunt deus qui fecit omnia, nec creduntur aliquid,ergo nihil. ¶ [Sed non in omnibus est scientia.]Habito ꝙ maiores illorum habent scientiam de idolotitis,hîc ostendit ꝙ minores hac scientia carent. Vbi primò ostendit ꝙ in quibusdam defuit prædicta de idolotitis scientia.Secũdò ꝙ propter hoc esu idolotitorum polluitur eorum conscientia . Vbi primò tangit pollutæ conscientiæ rationem.Secundò ipsam pollutionem,ibi,[Et conscientia ipsorum,&c.]Dicit ergo,[Sed non in omnibus &c.]q.d.hoc scimus nos.s.ꝙ idolum nihil est, sed non in omnibus vt in infirmis est sciẽtia hæc,& verè,non est in omnibus:quidã tamen &c.Vel sic, nos scimus ꝙ idolum nihil est in mundo.Quidam enim cum conscientia idoli,quia.s.putant idolum aliquid diuinum esse vsq; nunc.i. post conuersionem sicut antè manducant idolotitum.i.de sanctificatis idolis,& hoc nõ quasi cibum simpliciter, sed quasi idolotitum.s.ad reuerentiam idoli,& conscientia illorum cùm sit infirma polluitur per illos.s.qui habent rectam scientiam,sed non cum charitate per quos in hunc errorem infirmi inducuntur.Deut.27,Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. Hic innuit ꝙ non cibus,sed conscientia polluitur per peccatum, comedendo ad exemplum malorum. ¶ Deinde cùm dicit,[Esca autem non comedat &c.] hîc quartò ostẽdit ꝙ coram eis idolotita comedere non debent . Vbi primò ostẽdit ꝙ huiusmodi comestio nihil prodest apud deum.Secundò probat ꝙ non præstat aliquod bonum augmentum,ibi [Neq; enim si non mãducaueritis.]Dicit ergo,esca autẽ &c.q.d Illis nocet vestra comestio,vobis autem non prodest. Esca enim nos non commendat deo,sed recta fides in edendo. Nam nec Esau esu lenticulæ iustificatus est, nec Helias esu carnium pollutus est.Rom.14.Non est regnum dei esca & potus.Hebr.vlt.Bonum est gratia stabilire cor, non escis. ¶ Deinde cùm dicit. [neq; enim si non mãducauerimus &c.] hîc probat quod proposuit, & est sua ratio talis.Non comedere idolotitum non diminuit bonum: comedere non auget,ergo talis esca sumpta vel non sumpta nihil prodest apud deum: & hoc est quod dicit , Neq; enim si non manducauerimus, deficiemus.i.minus ab eo habemus:neq; si manducauerimus abundabimus in virtutibus, quia esca ventri, non menti proficit , & ita cùm non sit de veritate vitæ iustitiæ & doctrinæ , dimittenda est propter scandalum.

Lectio 2.

Manentur fideles ne offendãt infirmos scãdalo comestionis idoloti-tum, & præbet exẽplũ ad abstinendũ Apostolus.

VIdete autem ne forte hæc licentia uestra offendiculum fiat infirmis. *Si quis enim uiderit eum qui habet scientiam in idolo recumbentem,nonne conscientia eius cùm sit infirma,ædificabitur ad mãducandum idolotita? Et peribit infirmus in tua conscientia frater,propter quem Christus mortuus est.Si autem peccantes in fratres,& percutientes conscientiam eorum infirmam in Christo,peccatis.Quapropter si esca scandalizat fratrem meum,non manducabo carnem in æternum,ne fratrem meum scandalizem.*

¶Hæc est secunda pars huius capituli:superius enim ostendit ꝙ in se licita est comestio idolotitorum.hîc monet abstinere ab ea propter scandalum infirmorum . Vbi primò monet ne offendant fratres sua comestione.Secundò ꝙ potest offendere,ibi,[Si enim quis viderit &c.] Tertiò ostendit malũ quod inde potest accidere,ibi,Et peribit infirmus &c.] Quartò præbet se in exemplum abstinentium, ibi, [Quapropter si esca scandalizat &c.]Dicit ergo videtẽ,quia quantum ad nos nihil prodest vel obest esca ipsa,sed tamẽ videte ne fortè hęc licẽtia vestra qua scitis licere vobis comedere de idolotitis,offendiculũ fiat infirmis ĩ fide qui nondum sciunt idolum nihil esse.Leuit.19,Coram cæco non pones offendiculum. ¶ Deinde cùm dicit,[Si quis viderit &c.]hîc ostendit quomodo possunt offendere,quia comedendo idolotitum coram infirmis:vbi implicantur quatuor concurrentia ad scandalum.Primò maior scientia. Secundò comestio idolotiti publica,ibi,[In idolo recumbentem.]Tertiò occasio scandali accepti,ibi,[Nonne conscientia eius.] Dicit ergo,si enim quis,&c.q.d. Et verè potest esse offendiculum . Si enim quis infirmus viderit eum qui habet scientiam recumbentem in idolo.i.in præsentia idoli,nonne conscientia eius cùm sit infirma,per te ædificabitur.i.per factum tuum ad manducandum idolotita.i.sacrificata in reuerẽtiam idoli.q.d.sic,vidẽs enim quis fratrem peritum in idolo sacrificata comedere , incipit ipse edere non illa conscientia qua ille.s. peritiæ causa,sed id putat esse numen in cuius reuerentia hoc fiat . ¶ Deinde cùm dicit,[Et peribit infirmus.]Hîc ostendit malum quod inde potest accidere.& hoc duplex.Primò scandalum proximi. Secundò offensam proximi,ibi, [Si autem peccantes &c.]In prima implicantur tria, peccantis conditio,quia infirmus:peccandi occasio,quia in tua conscięntia: peccati exaggeratio,quia propter quẽ Christus mortuus est. Dicit ergo,& ita peribit infirmus in fide,id est,in tua scientia,frater,id est,occasione accepta à tua scientia: quia te sapiẽtem videt comedere,putans ꝙ sub idoli veneratione comedas, propter quẽ saluandum Christus mortuus est,& ita grauiter peccas. Rom. 14, Noli cibo perdere illum pro quo mortuus est Christus. Sic autem peccantes in fratres peccato scandali, & percutientes conscientiam eorum infirmam gladio mali exempli.Amos 9, Percute cardinem.i.conscientiam & commouebuntur super liminaria .i. intellectus & affectus.In Christo peccatis,cuius membra sunt. non ait in Christum secundum glo.quia in Christũ peccare,est Christum negare.i.peccare in fide.In Christo peccare est in his quæ Christi sunt peccare.s.in moribus:sicut ille qui in lege est,dicitur in lege peccare:qui autem in lege non est,dicitur peccare in legem.
¶ Deinde cùm dicit,[Quapropter si esca &c.]Hîc vltimò proponit se in exemplum abstinentiæ, vbi primò implicat scandalum.Secũdò ex hoc explicat abstinentiæ propositum,ibi,[Non manducabo &c.]Tertiò præuenit dubium,ibi,[Ne fratrem meum &c.]Dicit ergo,Quapropter ne.s.peccem in Christum si e-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sca scandalizat fratrem meum,non manducabo carnem aliquam,non solùm idolotita in æternum: si ergo propter scandalum fratrum abstinendum est quasi à necessariis vitæ,multomagis à superfluis : & hoc non ideo q̃ esca in se mala sit,sed ne scandalizem fratrem meum. Nam qui scandalizauerit vnũ de pusillis istis, expedit ei vt suspendatur in collo eius mola asinaria &c.Mat.18.Ro.14,Omnia munda mundis,sed malũ est homini qui per offendiculum manducat. ¶ Hic quæritur super illud,Scientia inflat.Glo.scientia per se inutilis est. ¶ Contrà, scientia per se bona est,ergo & vtilis. Rñsio, Inutilis est ad salutem, vtilis tamen ad multa alia. ¶ Item charitas ædificat. ¶ Contrà,sicut sciẽtia inflat,non per causam , sed per occasionem,sic & charitas . Rñsio, Non est simile, quia scientia habenti se manifestat,sed non sic charitas:quia nemo certus est de charitate. ¶ Item super illud,Idolum nihil est,glo. Naturam deus formauit , sed stultitia hominũ formam dedit. ¶ Contrà,Omne esse est à deo,ergo omnis forma. Rñsio,glos.loquitur de forma putatiua in natura,non de vera. ¶ Item ibidem glo.Forma hominis in idolo non est facta per verbum. ¶ Contrà, Ioan.1,Omnia per ipsum facta sunt.Rñsio,quanuis forma hominis in illo sit facta per verbum,non tamen in idolo.i.ad colendum. ¶ Item ibidem glo.idolum nihil est, quia nullius rei quæ sit in mundo similitudinem habet. ¶ Contrà,non potest artifex cogitare vel formare nisi qualia vidit.Rñsio,Non habet similitudinem in toto,sed in partibus. ¶ Item super illud,Nullus deus nisi vnus,glo.hoc dicit ne putetur esse deus in idolo. ¶ Contrà,deus,licet sit vnus,tamen est vbiq;.Rñsio,in idolo est per potentiam,non per præsidẽtiam vel vnionem,vt putabant Gentiles.Item ibidem,glo.pars trinitatis,non potest esse quicunq; vnus in tribus. ¶ Contrà,cuiuslibet numeri pars est vnitas. Rñsio , Trinitas non est numerus simpliciter,sed numerus personarum. ¶ Item super illud,Et si sunt qui dicuntur dii.Glo.participatione diuinitatis. ¶ Contrà,diuinitas est imparticipabilis.Rñsio,Participatio hæc per causam est,non per essentiam. ¶ Item ibidẽ glo.quæritur vtrum angeli vocandi sint dii.Rñsio,quanuis participent diuinitatem, tamen secundum glo. non sunt dicendi dii propter periculum adorationis. ¶ Item super illud,Nobis tamen vnus pater,glo.trinitas est nobis vnus pater,non tamen ille qui tertia in trinitate persona alius. ¶ Contrà,Idem & aduersum diuidunt ens,Respondeo,quòd quanuis idem & aduersum diuidant ens creatum , non tamen increatum, quia ibi est identitas in essentia cum diuersitate in personis.Item non in omnibus est scientia . ¶ Contrà, suprà eodem,omnes scientiam habemus.Responsio,Illud non intelligitur vniuersaliter, sed de maioribus. ¶ Item super illud,Esca non commendat nos deo,dicit glo.sumpta vel non sumpta. ¶ Contrà,ergo abstinentia nihil meretur.Responsio,non virtus escæ,sed virtus abstinentiæ prodest. ¶ Item si esca scandalizat &c. ¶ Contrà,ergo pro scandalo fratris à pane & vino abstinẽdum est in perpetuum. Responsio,Non est simile de necessariis & superfluis,vel loquitur hic de scandalo actiuo non passiuo. Vel perfectionis est hoc, non necessitatis. ¶ Notandum est hic super illud,Vnus deus,q̃ deus potest accipi multipliciter.s.falsa nũcupatione,sic idola dicuntur dii.Psal.Omnes dii gentium dæmonia.Hiere.10, Dii qui cælum & terrã non fecerunt,pereant de terra.Verã adoptione sic sancti dicuntur dii.Psalm.Ego dixi dii estis,& filii excelsi omnes,vos autem sicut &c.Mundana prælatione sic prælati dicũtur dii.Exod.22,Diis non detrahes.Io.10,Si illos dixit deos ad quos &c.Essentiæ proprietate,sic trinitas dicitur deus.Deu.6,Audi Israel, dominus deus tuus vnus est. ¶ Item notandum q̃ Christus vnus sine pari multipliciter dicitur.Primò vnus deus propter naturam diuinitatis.Vnde sic nullus est deus nisi vnus.Secundò vnus creator propter infinitatem potestatis.Eccl.1,Vnus est altissimus creator omnium.Tertiò vnus homo propter singularẽ eminentiam sanctitatis.Psal.Non est qui faciat bonum &c.Io.11,Expedit vt vnus moriatur homo.Quartò vnus dominus propter gubernationem prælationis.Eph.4,Vnus dominus,vna fides &c.&hoc modo vnus dominus Iesus Christus,Quintò vnus magister propter infusionem cognitionis.Mat.23,Nonvocemini magistri,quia magister vester vnus est Christus.Sextò vnus pater propter productionem vniuersitatis.Mat.23,Vnus est enim pater vester qui in cælis est . Septimò vnus pastor propter generalem refectionem populi fidelis.Io. 10,Fiet vnum ouile & vnus pastor . Octauò vna hostia propter singulare pretium nostræ redemptionis. Hebr.10,Vna enim oblatione consummauit in æternum sanctificatos.

Christus dicitur vnus sine pari multipliciter.

Caput 9.

Hic probat sibi licere sumptus accipere triplici authoritate s. apostolus cõsuetudinis & diuinælegis

NOn sum liber,non sum apostolus. Nonne Christum dominum nostrum uidi, nonne opus meum uos estis in domino? Et si aliis non sum apostolus,sed tamen uobis sum.Nam signaculum apostolatus mei uos estis in domino.Mea defensio apud eos qui me interrogant,hæc est.Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierculam circunducendi,sicut & cæteri apostoli & fratres domini & Cephas? Aut solus ego & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat uineam,& de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi,Nõ alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est deo? An propter nos utique hæc dicit? Nam propter nos utique scripta sunt: quoniam debet in spe qui arat,arare, & qui triturat,in spe fructus percipiendi.

¶ Superius monuit cauere ab edendo idolotita coram infirmis propter scandalum fratrum infirmorum, hic proponit se in exemplum,quia propter alios abstinet se à sibi licitis . s. ab acceptione sumptuum , vbi primò proponit multipliciter,quia licitum est sumptus accipere . Secundo q̃ nihilominus non vult accipere,ibi,[Ego autem nullo horum vsus sum &c.]In prima parte,q̃ licitũ sit sumptus accipere, probat tripliciter.Primò per authoritatem.Secundò per rationem.Tertiò per exemplorum similitudinem,ibi,[Nescitis q̃ hi qui &c.]In prima primò probat per authoritatem apostolicæ dignitatis . Secundò per authoritatem humanæ consuetudinis,ibi,[Quis militat suis stipendiis &c. Tertiò per authoritatem diuinæ legis, ibi,[Nunquid secundum hominem &c.]In prima primò probat q̃ sit apostolus generaliter.Secũdò quòd sit apostolus eorum specialiter,ibi,Et si aliis non sum apostolus . Tertiò q̃ potest accipere sumptus licite, ibi,[Nunquid non habemus,&c.]In prima primò quærit an habeat libertatem accipiendi sumptus.Secũdò an sit apostolus,ibi,[Non sum apostolus &c.Tertiò probat duplici ratione q̃ sit liber,& apostolus,ibi, [Nonne dominum Iesum Christum &c.] Dicit ergo,non sum liber &c.q.d. Abstinete ab hoc licito.s. ab

esu idolotitorum,quia ego etiam abstineo à stipendiis,cùm tamen habeam libertatem accipiendi.Nũquid enim,non sum apostolus, immo verè sum apostolus.Gal.2,Qui operatus est Petro in apostolatum circũcisionis operatus est & mihi inter Gentes.Est ergo ratio sua talis.Omnis apostolus ratione sui apostolatus habet libertatem accipiendi sumptus,sed ego sum apostolus:vtrunque probat postea,ergo &c. ¶ Deinde cùm dicit[Nonne dominum Iesum Christum,&c.]Hic probat duplici ratione q̃ sit apostolus, primò per causam.Secundò per effectum,ibi[Nonne opus meum &c.]Prima ratio sumitur ex parte Christi mittentis.Secunda ex parte Corinthiorum quibus mittitur.Prima ratio talis est.Ego vidi dominum qui me misit ad prædicandũ,ergo sum apostolus.Et hoc est quod dicit,Nonne &c.q.d.Verè sum apostolus:Nonne dominum Iesum Christum vidi, hoc dicit propter pseudo apostolos qui dicebãt ipsum non esse apostolum, quia non fuerat in societate domini sicut cæteri apostoli.Ipse autem vidit eum iam immortalem, secundũ glosam.Vel in via.Act. 9, Vel in templo.Act.22.Vnde Act.9, Barnabas apprehensum illum duxit ad apostolos,& narrauit quomodo in via vidisset dominum, infrà 15,Nouissimè omnium tanquam abortiuo visus est & mihi. Nonne opus meum &c.Ecce secunda ratio talis. Vos estis conuersi ad fidẽ per me missum ad hoc,ergo sum apostolus.Nonne opus meum vos estis ò Corinthii,sicut templum architecti,suprà 3,Vt sapiens architectus fundamentum posui. ¶ Item vt filius opus genitoris,suprà 4,In Christo Iesu per euãgelium vos genui,opus inquam meum & hoc in domino.i.domino cooperante.Vel in domino.i.ad gloriã domini.q.d.sic estis. ¶ Deinde cùm dicit[Et si aliis apostolis &c.]Hic probat q̃ est apostolus eorum specialiter.Vbi primò proponit quòd est apostolus eorum specialiter . Secundò probat hoc per effectum,ibi, [Nam sigillum apostolatus &c.]Tertiò ostẽdit q̃ per effectum illum defendit se esse apostolum,ibi[Mea defensio ad eos &c.]Dicit ergo,Et si &c.q.d.Verè opus meum estis,quia & si aliis.s.Iudæis quorum legem euacuo non sum.i.non videor esse apostolus: sed tamen vobis sum , qui per me conuersi estis specialiter. Ro.11,Quandiu Gentium sum apostolus ministerium meum honorificabo.Et verè vobis sum apostolus, nam vos estis sigillum apostolatus mei.i.forma & sigillum , quia apostolatus meus impressus est in vobis, sicut forma sigilli in cera.Glos.in vobis apparet q̃ sum apostolus dum habetis per me quod etiã per alios apostolos.1.Cor.9,Signa apostolatus mei facta sunt super vos.Vos estis inquã,in domino.i.domino principali actore,& verè ita est,quia mea defensio ad eos qui me interrogant,vtrum.s.sim apostolus.s.hoc estis vos, per vos enim ostendo me esse apostolum. ¶ Deinde cùm dicit[Nunquid non habemus &c.]Hic ostendit q̃ potest accipere sumptus licenter.Vbi primò quærit an habeat hanc potestatem generaliter. Secundò quantum ad personas determinatas specialiter,ibi[Nunquid non habemus potestatem &c.] Tertiò an ipse & Barnabas sint hac potestate priuati singulariter,ibi[An ego solus &c.] Dicit ergo,nunquid, &c.q.d.nam cùm sim apostolus,nunquid non habemus ego & mei potestatẽ manducandi & bibendi nostra.i.viuendi stipendiis nostris. Augu. Permisit dominus,non iussit apostolis accipere necessaria à subditis.Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem .s. fide,circunducendi nobiscum propter sumptus ministrandos?Ambrosius in glo.Mulieres desiderio doctrinæ dominicæ & virtutum cupidæ apostolos sequebantur,& ministrabant eis sumptus,& seruitia.Et similiterChristum secutæ sunt.Luc.8.& 23,Sicut cæteri apostoli,vt habetur Act.6,Et sicut fratres.i.cognati domini qui maiores sunt.Gal.2,Iacobus & Ioannes qui videbantur columnę esse &c.&Cephas qui maximus est inter apostolos,vnde Cephas interpretatur caput Ambrosius,Non hos reprehendit Apostolus,sed eorũ more sibi probat licere,idcirco autẽ (vt ait Augustinus)dominus mulieres ministraturas sequi voluit,ostendens quid debetur à plebibus euangelistis.Vel ideo etiam ne viderentur alienæ à salute.Aut nunquid ego solus & Barnabas?Isti enim fuerunt coniuncti ad prædicandum Gentibus.Act.13,Segregate mihi Barnabam & Paulũ in opus ad quod assumpsi eos.Non habemus secundum opinionem vestram potestatem hoc operandi .s. mulieres circunducẽdi, & sumptus accipiendi.q.d.imò habemus sicut alii,sed omnes alii licitè accipiunt,ergo & nobis licet.

Ratione apostolatus q̃ officij prædicationis licitum est sumptus accipere.

¶ Deinde cùm dicit[Quis militat suis stipendiis, &c.] Hic secundò probat q̃ licet accipere sumptus per authoritatem humanæ consuetudinis:& primò in statu militis,secundò agricolæ,ibi[Quis plantat vineam &c.] Tertiò pastoris,ibi[Quis pascit gregẽ &c.] Militi comparatur prælatus propter subsidium,agricolæ propter verbum,pastori propter exemplum.Debet enim subditos defendere suffragio,plantare verbo,pascere exemplo.Primum respicit extra ecclesiam existentes,secundum ecclesiam intrantes,tertium in ecclesia commorantes.Dicit ergo,Quis militat.q.d.vtiq; habemus potestatem accipiendi sumptus , & meritò. Quis militat suis stipendiis.q.d.vnquã nullus. Dabantur enim militibus stipendia de republica. Vnde Io. dicit Luc.3,Contenti estote stipendiis vestris.Sic prædicatores & prælati accipere possunt sumptus à subditis.1.Tim.1,Vt milites in illis militiam bonam.Quis enim plantat vineam,& de fructu eius non edit?Vinea domini est ecclesia.Esa.5,Vinea domini sabaoth,domus Israel est . Apostoli enim fuerunt plantatores huius vineæ,suprà 3,Ego plantaui,Apollo rigauit.Quis etiam pascit gregem, & de lacte eius non manducat?Quasi dicat,nullus.Grex domini sunt fideles ecclesiæ.Ezec.34,Vos greges pascuæ meæ. Huius gregis pastores sunt prælati & prædicatores.Vnde primo prælato dictum est,Pasce oues meas.Ioan.21.Tales possunt pasci de lacte gregis,quia possunt accipere sumptus à subditis.Si ergo defendimus,plãtamus & pascimꝰ more boni militis,boni agricolæ,boni pastoris,licet nobis sumptus accipere.Sed quia hodie multi sunt qui stipẽdia accipiũt & nõmilitãt,edũt fructũ vineæ,& nõ plãtant,lac comedũt,& gregẽ non pascũt.Ezec. 34,Lac comedebatis,gregẽ autẽ meũ non pascebatis.Notandũ super illud,Nonne dominũ Iesum vidi,q̃ multiplicem domini legimus visionem.Vnam corporalem quæ præteriit,de qua Baruch.3, Post hæc in terris visus est,& cum hominibus conuersatus.Secundã spiritualẽ quæ præsens est.Psal.Vacate &videte,quoniam ego sum deus,&c.Tertiam æternalem,quæ futura est,de qua Ioan.17,Volo vt vbi ego sum & illi sint mecum vt videant claritatem meam. Iob.19,In carne mea videbo deum . Quartam momentaneam quæ etiam futura est,de qua Luc.21, Tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna. prima fuit in mundo,secunda in animo,tertia in cęlo erit,quarta erit in iudicio:prima visio dat exemplum viuendi:secunda adiutorium proficiendi:tertia desiderium perueniendi:quarta odium peccandi. ¶ Prima

Prædicator licere accipere sumptus ostẽditur ex similitudine ad milites,agricolas,& pastores.

Multiplex legitur dominꝰ visio.s. corporalis , spũalis,aternalis,& momẽtanea

Universidad de Deusto
Biblioteca

dat exemplum viuendi tripliciter,quia visus est pauper & penosus,vt refrenetur cupiditas diuitiarum.Psa. Ego sum pauper & dolens &c.Et Psal.Videant pauperes & lætentur.Sic viderunt pastores.Luc.2.Vilis & abiectus,vt refrenetur ambitio honorum.Esa.53, Vidimus eum,& non erat aspectus,& desideauimus eũ virum despectum.Ideo dicitur Mat.11,Discite à me,quia mitis & humilis sum.Afflictus & passus,vt refrenetur concupiscentia voluptatum.Trenorum 1.O vos omnes qui transitis per viam,videte &c. ¶ Secũda visio dat adiutorium proficiendi tripliciter, quia dat robur pœnitentibus culpas & pœnas ostendendo sicut sol atomos.Dan.5,Vidit Baltasar manũ scribentis,Iob 42,Nũc oculus meus videt te &c. Spẽ certantibus mercedem manifestando,sicut dominus operanti . Act. 7, Ecce video cælos &c. Lætitiam contemplantibus prægustationes offerendo,sicut tabernarius modicum vini.Psal.Gustate & videte,quoniam suauis est dominus.Gen.32,Vidi dominum facie ad faciem,sicut Paulus hic. Tertia visio æternalis dat desiderium perueniendi propter tria,videlicet propter veram iocunditatem. Esa. vlti. Videbitis & gaudebit cor vestrum,quia dulce lumen & delectabile &c.Hoc significatum est Ioan. 20. Gauisi sunt discipuli viso domino,propter iocunditatis multiplicitatem siue pluralitatem.Esa.60.Tunc videbis & affluues &c. quippe quia videbimus eum sicuti est, & ipse erit omnia in omnibus . Erit enim rationi plenitudo lucis,voluntati multitudo pacis,memoriæ continuatio æternitatis,Propter puritatis æternitatem.Apoc.vlt.Serui eius seruient illi,& videbunt patrem eius,& regnabũt in secula seculorum.Psal.Adimplebis me lætitia &c. Quarta visio dat odium siue terrorem peccandi propter tria,videlicet propter furtum propalandum coram iudice vidente.Malac.3,Ecce veniet,& quis stabit ad videndum eum.Ipse enim quasi ignis conflans &c.Propter malefactorum sæueram vltionem.Latro enim videns socium suum suspendi,plus timet furari. Hiere. 7.Ite ad locum meũ in Sylo,& videte quid fecerim ibi.Sylo interpretatur aunlsa. Apoc.1, Vidi similem filio hominis.Et infrà,Ex ore eius quasi gladius ex vtraq; parte acutus exibat &c. Propter visum bonorum præmiationem,videns enim clericus alium præbendari,quia bonus cauet à malo.Psa.Videbunt iusti & lętabuntur,& omnis iniquitas opilabit os suum. ¶ Deinde cùm dicit,[Nunquid secundum hominem &c.] Hic probat tertiò,ꝙ licet sumptus accipere per authoritatem diuinæ legis . Et primò proponit ꝙ lex hæc dicit.Secundò verbum legis ponit,ibi[Scriptũ est enim &c.] Tertiò qualiter intelligendũ sit, ostendit,ibi [Nunquid de bobus cura est,&c.]Dicit ergo[Nunquid &c.]q.d.probaui ratione humanæ consuetudinis, ꝙ licet nobis sumptus accipere.Sed nunquid secundum hominem.i.secundum humanam consuetudinem vel similitudinẽ tantùm dico hoc?an non lex Moysi diuinitus promulgata hoc dicit?quasi dicat, immo dicit,Scriptum est enim in lege Moysi.Deut.25.Et habetur idem primæ Tim.5 , Non alligabis os bouitriturant, vt possit viuere de labore suo.i.non prohibebis prædicatorem viuere de euangelio . Triturare enim est separare granum à paleis,quod facit prædicator abstrahendo animas à terrenis,discernendo virtutes à vitiis,separando vtilia à vanis.Hier.15,Si separaueris pretiosum à vili,quasi os meũ eris. ¶ Deinde cũ dicit[Nunquid de bobus &c.] Hic ostendit qualiter dicta authoritas intelligenda sit . Et primò ꝙ intelligenda sit literaliter de bobus.Secundò ꝙ non tantùm literaliter de bobus, sed spiritualiter de prædicatoribus,ibi[An propter nos &c.]Dicit ergo [Nunquid &c.]q.d. Hæc authoritas de bobus spiritualibus, hoc est,prædicatoribus intelligitur.Nunquid enim de bobus materialibus cura est deo,vt de eis lege prȩcipiat? An propter nos hoc vtiq; dicit.q.d. Hoc vtiq; propter nos dicit . Nam propter nos scripta sunt hæc & similia.Ro.15,Quæcũq; scripta sunt,ad nostram doctrinã scripta sunt.Propter nos,inquã,idcirco,quoniam prædicator qui corda aperit ad fidem debet arare in spe stipendiorum temporaliũ,non tamen propter spẽ hanc.Debet enim primùm quærere regnum dei.Et qui triturat.i.bonos à malis quasi grana à malis discernit prædicando.s.ad mores debet hoc facere in spe fructus percipiendi.2. Tim.2, Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere,Eccles.6,Is qui arat & qui seminat accedit ad illam , & sustinet bonos fructus illius.?

Vide quæ in beatitudine habebimus.

Visio Christi in iudicio terrebit.

Triturat prædicator.

Lectio 2.

Si nos vobis spiritualia seminauimus,magnum est si nos carnalia uestra metamus?Si alij potestatis uestræ participes sunt,quare non potius nos?Sed non usi sumus hac potestate . Sed omnia sustinemus , ne quod offendiculum demus euangelio Christi,Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt ? Et qui altario deseruiunt, cum altario participant?Ita & dominus ordinauit his qui euangelium annuntiant,de euangelio uiuere.

¶ Superius probauit per authoritatẽ ꝙ licet accipere sumptus,hic probat idem per rationem . Et primò probat hoc ex eorum obligatione . Secundò ex pseudo apostolorum accipientium ab eis operatione, ibi, [Si alii potestatis vestræ &c.] Tertiò dicit quòd nihilominus noluit vti hac potestate,ibi,[Sed non vsi sumus,&c.]Prima ratio talis est.Maius est dare spiritualia, quàm accipere temporalia : ergo si Apostolus dat spiritualia,licet ei accipere temporalia.Primò ergo explicat beneficium impensum,Secundò explicat stipẽdium exhibendum,ibi[Magnum est si nos &c.]Dicit ergo[Si nos &c.]q.d. verè habemus potestatem accipiendi sumptus à vobis:Si enim nos seminauimus vobis spiritualia,fidem.s.& sacramenta spiritũ alentia à spiritu sancto ministrata,magnum est si nos metamus ad sustentationem nostram carnalia.i. ad carnis sustentationem concessa.Quasi dicat,Non est magnum.Ro. 15 , Si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles,debent in carnalibus ministrare. ¶ Deinde cùm dicit[Si autem alii &c.]Ecce secunda ratio ad idẽ talis. Veri apostoli licentius participant bona subditorum quàm pseudo , sed pseudo apostoli participant, ergo multò plus veri apostoli participare debent.Primò ergo ponit antecedens. Secundò consequens,ibi, [Quare non potius nos &c.]Dicit ergo[Si autem alii].s. pseudo quos non exprimit ex nomine ne confundantur vocat eos alios quasi à consortio alienos ecclesiæ.Omnes enim catholici vnum sunt.Io.17, Vt sint vnum &c.Si inquam alii potestatis vestræ participes sunt.i.tam potenter vtuntur bonis vestris,quare non potius nos apostoli qui causa salutis vestræ laboramus?Eccle.12.Da bono,& ne receperis peccatorem. ¶ Deinde cùm dicit[Sed non vsi sumus.]Hic ostendit ꝙ noluit vti hac potestate.Vbi dicit primò se sumptus non accepisse.Secũdò dicit se nihilominus indiguisse,ibi [Sed omnia sustinemus &c.]Tertiò rationẽ vtriusq; assignat,ibi[Ne quod offendiculum &c.]Dicit ergo[Sed nõ &c.] Quasi dicat, Ecce patet ꝙ licet nobis sumptus accipere, sed tamen vsi non sumus hac potestate,suprà sexto , Omnia mihi licent, sed non

Ostẽdit sibi licere accipere sumptus ratione & pseudo apostolorũ facto sumpta, & dicit se maluisse uti illa potestate quã ostẽdit similitudine eorum q tẽplo & altari deseruiunt.

omnia expediunt,Non sumus,inquam,vsi,non quia non indigeamus, sed omnia sustinemus, quia & si penuriam patiamur,tamen patienter sustinemus.2.Corin.13.Cùm essem apud vos & egerem,nulli onerosus fui.Et hoc feci ideo ne quod offendiculum demus euangelio Christi. Hoc autem posset accidere, vel quia pseudo apostolis daret exemplum accipiendi . Vel quia Corinthii auari erant & scandalizarentur si ab eis acciperẽt.Vel fortè putarent se emisse licentiam peccandi & diminueretur in Apostolo authoritas arguẽdi,& his modis daret offendiculum euangelio Christi.Prou.15, Via iustorum absq; offendiculo. ¶ Deinde cùm dicit,[Nescitis quoniam qui in sacrario,&c.]probauit ꝙ licet sumptus accipere, primò per authoritatem,secundò per rationem:tertiò idem probat hic per exemplorum multitudinem.Vbi primò inducit similitudinem eorum qui templa reparant . Secundò eorum qui templo ministrant, ibi, [Et qui altari deseruiunt, &c.] Tertiò adaptat similitudinem his qui prædicant, ibi, [Et dominus ordinauit his qui euangelium annuntiant,de euangelio viuere.]q.d. Et verè licet mihi sumptus accipere:nescitis quoniam qui in sacrario.i.in templo Iudæorum vel Gentilium operantur vt artifices qui de sacrario sunt,edunt.Sustentabantur enim artifices de denariis qui in gazophilacio templi offerebantur , vt patet tempore Ioas 4 Reg. 12,Et qui altario templi Hierosolymitani,vel etiam ipsi templo vt sacerdotes deseruiunt.i.deuotè seruiũt, vna enim de duodecim abusionibus est irreuerentia coram altari.Cum altari participant,quia partem habent de his quæ offeruntur in altari,vt patet per totum Leuiticum, & maximè 6.& 7.cap.Et sicut fit hîc, ita & dominus ordinauit.i. rationabiliter disposuit his qui euangelium annuntiant , de euangelio vsuere. Hoc ordinauit,dicens.Mat.10.& Luc.10,Dignus est enim operarius mercede sua. ¶ Notandum est hîc ꝙ Apostolus nominibus multorum officiorum prædicationem hîc designat,quia vocat eum primò militem propter officium,ecclesiam contra aduersarios defendendo.2.Cor.10,Arma militiæ nostræ,&c.2. Tim.2, Labora sicut bonus miles Christi. Secundò vinitorem,propter officium palmites superfluos.i.malos resecandi. Osee 2, Dabo ei vinitores eius . ex eodem loco , Sed heu Can . dicitur . 1 , Vineam meam non custodiui.Tertiò pastorem propter officium,subditos bono exemplo pascendi.1 Petr. 5,Pascite qui in vobis est gregem.Sed heu,quia hodie impletur illud Zach.11,O pastor & idolũ derelinquens gregẽ,&c.Quartò bouem , propter officium maturitatis in omnibus procedendi.Prou.14,Vbi non sunt boues,præsepe vacuum est,Iob.1,Boues arabant,& asinæ pascebãtur iuxta eos,&c.Quintò aratorem propter officium cordis ad fidem & pœnitentiam aperiendi.Osee 10,Arabit Iudas,confringet sibi sulcos Iacob,&c.Sextò trituratorem propter officium malos à bonis discernendi.Esa. 41, Ego posui te quasi plaustrum triturans nouum habens rostra serrantia,& triturabis montes,&c.Septimò seminatorem propter officium frequenter & vtiliter prædicandi. Luc.8, Exiit qui seminat seminare semen suum.Psal.Euntes ibant,&c. Nonò templi architectum propter officium ecclesiam construendi & reparandi, suprà 3, Vt sapiens architectus fundamentum posui,&c.Decimò altaris ministrum propter officium deo deuotum impendendi, suprà 4,Sic nos existimet homo,&c.Quæritur hîc super illud,non sum liber,glo.Ipse enim apostolica dignitate potestatem habens non operari manibus,sed de euangelio viuere. ¶ Contrà,ergo qui prędicant,non habentes apostolicam dignitatem,non possunt sine opere manuum de euangelio viuere. ¶ Responsio,Glo.loquitur de potestate qua potest inuitos ad hoc cogere non de spontanea qua potest à voluntariè dantibus petere & accipere. ¶ Item ex dicta glo.videtur ꝙ prælati non teneantur manibus operari. ¶ Contrà,Gene.3, In sudore vultus tui vescẽris pane tuo.Ipsi non sunt exempti ab hac maledictione,ergo,&c. ¶ Responsio,Te nentur laborem spiritualem, non corporalem,tamen bene facerent si occuparent se in honestis antequam vacarent. ¶ Item super illud,Nonne opus meum,glo.perfectum. ¶ Contrà,Ipsi erant imperfecti. ¶ Responsio,Opus perfectum dicebantur,quia eis Apostolus prędicauerat,vel quia eos perfectè docuerat quãtum in se erat. ¶ Item super illud,Nunquid non habemus potestatem manducandi. ¶ Contrà,Matth.10, Gratis accepistis,gratis date. ¶ Responsio,Gratis.i.sine pretio,sed non sine stipendio. ¶ Item super illud, Quis pascit gregem.glo. Ex euangelio viuentes panem gratuitum manducabant. ¶ Contrà,subditi tenebantur dare. ¶ Responsiò,Gratuitus erat ex parte recipientium, quia humiliter , non potestatiuè recipiebant,licet debitus ex parte dantium.Item nunquid de bobus cura est deo.Quasi dicat,non. ¶ Contrà,Sapientiæ. ¶ Item debet in spe qui arat arare. ¶ Contrà,spes non est de visibilibus,sed æternis. ¶ Responsio,spes accipitur æquiuocè. ¶ Item in spe fructus percipiendi. ¶ Contrà,non debet poni lucerna prædicationis sub modio rei temporalis.? ¶ Respondeo.Prædicare in spe rei tẽporalis non est ponere lucernam sub modio,sed prædicare propter spem. ¶ Itẽ si nos vobis seminauerimus spiritualia,&c. ¶ Cõtrà,Galat. 6,Quæ seminauerit homo,hæc & metet:ergo qui seminat spiritualia debet metere spiritualia , &c. ¶ Respondeo,ibi loquitur de messione stipendii.

Prædicator est miles,nitor pastor bos arator triturator, sator templi architector altaris minister.

Lectio 3.

Ego autem nullo horum usus sum.Non autem scripsi hæc,ut ita fiant in me.Bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis euacuet.Nam & si euangelizauero non est mihi gloria,necessitas enim mihi incumbit . Væ enim mihi est si non euangelizauero.Si enim uolens hoc ago,mercedem habeo,si autem inuitus,dispensatio mihi credita est.Quæ est ergo merces mea, ut euangelium prædicans sine sumptu:ponam euãgelium ut non abutar potestate mea in euangelio?

¶ Superius multipliciter probauit ꝙ sibi licet accipere sumptus , hic ostendit quòd nihilominus non vult accipere,sed abstinere tribus rationibus.Primò propter intentionem præmii.Secundò propter dilectionẽ euangelii,ibi,[Nam cùm liber essem ex omnibus,&c.]Tertiò propter expeditionem cursus sui,ibi, [Nescitis ꝙ hi qui in stadio currunt.]In prima,primò dicit quare non vult accipere.s.ne gloria sua euacuetur.Secundò ostendit ꝙ accipiendo euacuaretur,ibi,[Nam si euangelizauero non est mihi gloria,&c.]Tertiò ꝙ non accipiendo conseruabitur,ibi,[Quæ est ergo merces mea,&c.] In prima, primò ostendit ꝙ potestate accipiendi vti noluit.Secundò ꝙ vti non intendit,ibi,[Non autem scripsi hoc vt,&c.]Dicit ergo,[Ego autem,&c.]quasi dicat,tot modis constat,ꝙ licet mihi sumptus accipere,sed tamen ego nulla horum auctoritate,ratione,exemplo,ad accipiendum vsus sum.Ipse enim vel ab aliis ecclesiis accipiebat.vt 2.Corin.11,

Ostendit se noluisse accipere sumptꝰ,& hoc ne gloria sua euacuetur, quã alij de euacuari demõstrat, & non accipiendo cõseruari.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Alias ecclesias spoliaui,&c.vel manibus operabatur.Act.2,Non autem,&c.Quasi dicat,Non sum vsus,sed nec vti volo.Non enim scripsi hæc,s.q̃ licet mihi accipere vt ita fiant in me sicut scripsi,id est,vt ego accipiam,quia non quæro datum,sed fructum. ¶ Deinde cùm dicit,[Bonum est enim mihi,&c.] Hic ostendit quare hoc fecit,scilicet,ne gloria sua euacuetur.Vbi primò,multiplicat afflictionem corporalem. Secundò supponit ei gloriæ diminutionem,ibi,[Quàm vt gloriam,&c.]Dicit ergo,[Bonum est, &c.] quasi diceret non accipiam,nam si acciperem,gloriam meam euacuarem,quod nullatenus facerem.Bonum est enim mihi mori,non solùm sumptuum egestate affligi,magis quàm vt gloriam meam quam habeo de gratuita syn ceritate prædicationis de præmio supererogationis.abstinendo à vitiis,quis euacuet ab aliquo importunè accipiendo vel propter sumptus euangelicos.Multi tamen moderni doctores gloriam istam euacuant, vel propter intentionem sumptuum,vel propter fauorem humanum,dicente Iob 12,Ducit sacerdotes inglorios & optimates supplantat. ¶ Notandum est hîc quòd gloria amittitur septẽpliciter propter septem vitia.Nam gloria gulosorum euacuatur.Vnde hîc dicitur,Bonum est enim mihi magis,&c. Gloria luxuriosorum maculatur.Eccle.7,Inclinasti fœmora tua mulieribus,dedisti maculã in gloria tua.Gloria superborum captiuatur.1.Mach.2,Vasa gloriæ eius captiua ducta sunt.Gloria iracundorum intermittitur, Psalm. Si reddidi retribuentibus mihi mala,&c.Et pòst,Persequatur inimicus animam meam,&c. Et pòst,Et gloriam meam in puluerem deducat.Gloria inuidorum exceluditur.Rom.3,Vbi est gloriatio tua. Gloria auarorum annichilatur.Psal.Ne timueris dum diues factus erit homo,&c.Gloria accidiorum culpatur 1. Machab.9,Moriamur in virtute propter fratres nostros,& non inferamus crimẽ gloriæ nostræ,Eccle.13.Præcellens esto operibus tuis,& ne dederis maculam in gloria tua.Ergo per gulam,euacuatur gloria sobrietatis,per luxuriam:maculatur gloria castitatis:per superbiam,captiuatur gloria humilitatis : per iracundiam, intermittitur gloria mansuetudinis:per inuidiam,exceluditur gloria charitatis : per auaritiam , annichilatur gloria liberalitatis:per accidiam,culpatur gloria strẽnuitatis.De istis dicitur Osee 4, Gloriam eorum in ignominiam commutabo.De primo exemplum in Esau.Gene.25,In Holoferne. Iudith.13. De secundo in Salomone.3.Reg.11,De tertiò in Lucifero.Esa.14,De quarto in Achitofel.2.Reg.16, De quinto in Cain. Gene.4,De sexto in Giezi.4.Regum 5.De septimo in exploratoribus.Num.13.& 14, ¶ Nam & si euãgelizauero,&c.Hîc ostendit q̃ accipiendo sumptus euacuaretur gloria eius,quia non supererogaret.Et est sua ratio talis,Gloria quæ est præmium supererogationis non debetur operibus necessitatis. ad quæ tenetur ex præcepto,sed euangelizare tenebatur ex præcepto:ergo ex hoc non habebat gloriam supererogationis,sed potius ex hoc,quòd non accipiebat sumptus.primò ergo tangit gloriæ euacuationem. Secundò euacuationis rationem,ibi,[Necessitas enim mihi est, &c.] Tertiò rationis declarationem, ibi, [Væ enim mihi est,&c.Quartò rectè euangelizantium mercedem,ibi,[Si volens hoc ago,&c.] Dicit ergo, [Nam si euangelizauero,&c.]quasi diceret,verè euacuaretur gloria mea:nam si euangelizauero ita q̃ sumptus accipiam,non est mihi gloria.i.supererogationis præmium,necessitas enim mihi incumbit.Act.13, Vade,quoniam ad nationes longè mittam te.Et verè necessitas.Væ enim mihi est, id est, pœna transgressionis in me manet,si non euangelizauero.Esa.6,Væ mihi qui tacui.Aliter legitur secundum glo.Et hoc dupliciter.Primo modo sic,Nam si,&c.quasi dicat,vtique euacuaretur gloria mea cælestis,scilicet,si ideo prædicarem vt sumptus acciperem.Nam si euangelizauero tantùm,ita quòd non ex dilectione dei &proximi hoc faciam, nec libera voluntate non est mihi gloria apud deum.Necessitas enim præcepti,quod non audeo omittere, mihi incumbit,vnde si solo timore seruili prædico, væ enim,id est, æterna damnatio mihi est si non euangelizauero sicut mihi iniunctum est.[Si autem volens,&c.]Quasi dicat,si necessitate hoc facio,non est mihi gloria:si autem volens hoc ago,id est,si volũtatem adiungo necessitati,mercedem æternam habeo,ideo Psal.dicit,Voluntariè sacrificabo tibi & confitebor,&c.Si autem inuitus,id est,solo præcepto coactus euangelizo,dispensatio mihi credita est sicut seruo,vt.s.dispensem ad aliorum vtilitatem, non meam. q. d. alius proficio,non mihi.Intelligit enim hoc de dispensatione seruili,non filiali,secundum glo.Aug. Nemo inuitus bene facit & si bonum est quod facit.infrà, 13,Si charitatem non habuero, factus sum velut æs sonans, &c.Secundo modo legitur sic, Nam si euangelizauero pro sumptibus accipiendis , non est mihi gloria de supererogatione in prædicando.Peto enim contra me. Mat.10, Gratis accepistis, gratis date:necessitas enim vitæ sustentandæ mihi incumbit,quia pro necessitate vitæ prædico . Væ enim mihi est.i.famis turbatio,si non euangelizauero.Si autem volens,id est, si non pro victus necessitate, sed pro charitate hoc ago, mercedem æternam habeo:si autem inuitus,id est, pro necessitate coactus , dispensatio mihi credita est sicut seruo,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Quæ est ergo merces mea,&c.]Hîc ostendit quòd non capiẽdo sumptus gloria eius conseruatur.Vbi primò quærit,secundò soluit,ibi,[Vt euangeliũ prædicans,&c.]Dicit ergo.Quæ est merces mea,id est, quid faciendo mercedem accipiam,quia hoc est meritum mercedis,vt,scilicet ego prædicans euangelium sine sumptu,ponam,id est, stabiliam euangelium. Esa.28, Ponet triticum per ordinẽ,&c.Hoc autem faciebat,secundũ glo.ne euangeliũ venale putaretur sine sumptu,inquã, & hoc vt non abutar potestate mea,id est,mihi commissa in euangelio prædicando,quod esset si acciperem indistinctè,quia perderem authoritatem liberè arguendi:quia Eccles.20,Exenia & dona execant oculos iudicum , & quasi mutus in ore auertet correptionem . Ecclesiastica ergo vtilitas implicatur in hac solutione, scilicet,confirmatio boni,quia vt euangelium prædicans:& declinatio mali,quia ne abutar potestate.

¶ Et notandum quòd quatuor tetigit differentias eorum qui tenentur prædicare . Quidam enim tenentur , sed non euangelizant,hi merentur pœnam. Quidam tenentur & euangelizant, sed coacti,hi non merentur mercedem,sed vitant pœnam. Quidam tenentur & euangelizant volũtariè, sed accipiunt sumptus, & hi merentur mercedem , & vitant pœnam , sed non habent supererogationis gloriam. Quidam tenentur & euangelizant voluntariè, nec accipiunt sumptus , & hi mercedem merentur & vitant pœnam , & habent supererogationis gloriam.Primum statum tangit,ibi,Væ mihi est,&c.secundum ibi,[Nam si inuitus,&c.]tertium,ibi[Si autem volens,&c.]quartum,ibi,[Quæ est ergo merces,&c.]

Gloria inducitur septẽpliciter.

Prædicator cui incũbit ex præcepto prædicare, non supererogat si sumptus accipit ex prædicatione.

Lectio 4.

Ostendit se noluisse accipere sumptus ppter amorẽ euãgelij, dicẽdo se etiã seruũ se esse ab illo amore, & oĩbus obtẽperasse ut oĩs Christo lucraretur, & oĩs saluaret, imò oĩa feciſſe amore euangelij.

Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, ut plures lucrifacerem. Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus,ut Iudæos lucrarer.His qui sub lege sunt,quasi sub lege essem,cùm ipse non essem sub lege,ut eos qui sub lege erant,lucrifacerem.His qui sine lege erant,tanquam sine lege essem,cùm sine lege dei non essem ,sed in lege essem Christi, ut lucrifacerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus,ut infirmos lucrifacerem . Omnibus omnia factus sum,ut omnes facerem saluos.Omnia autem facio propter euangelium,ut particeps eius efficiar.

¶ Superius ostendit quòd non vult sumptus accipere,& hoc propter intentionem præmii,hîc ostendit q̃ idem fecit propter amorem euangelii.Vbi primò dicit q̃ omnium se seruum fecit.Secundò q̃ omnibus se contemperare studuit,ibi,Et factus sum Iudæis,&c.Tertiò subdit causam quare hoc fecit,ibi,[Omnia autem facio propter euangelium, &c.] In prima implicat triplicem conditionem commendabilem in seruitio:quæ sunt generalitas,liberalitas,vtilitas.Seruit ergo gratis siue liberaliter,ibi, [Cùm essem liber,&c.] Generaliter,ibi,[Omnium me,&c.]Vtiliter,ibi,[Vt plures lucrifacerem, &c.] Dicit ergo, [Nam cùm essem,&c.] Quasi dicat,sine sumptu ponam euangelium,nam & maius feci .s. q̃ cùm liber essem ex omnibus.i.nullius meritis obnoxius, omnium me seruum feci, omnibus me contemperando per vtilitatem , & quasi debitorem constituendo.2.Corint.4,Nos autem seruos vestros per Iesum,& hoc vt plures lucrifacerem.1.lucrum meæ prædicationis & seruitutis facerem.Quærebat enim non res,sed animas.2.Corinth. 12,Non quæro vestra,sed vos.Si enim commendabile est seruire in temporalibus propter lucrum temporale,quantò plus in spiritualibus propter lucrum spirituale? ¶ Deinde cùm dicit , [Et factus sum Iudæis, &c.]Hîc ostendit q̃ omnibus se contemperare studuit.Et primò dicit q̃ contemperauit se nondum conuersis,secundò q̃ etiam iam cõuersis,ibi,[Factus sum infirmis,&c.]tertiò q̃ generaliter vniuersis,ibi,[Omnibus omnia factus sum,&c.]In prima,primò dicit q̃ contemperauit se Iudæis . Secundò q̃ Samaritanis, ibi,[Et his qui sub lege,&c.]Tertiò q̃ Gentilibus,ibi,[His qui sine lege erant,&c.] In prima, primò tangit contemperationem. Secundò contemperationis rationem,ibi, [Vt Iudæos,&c.] Dicit ergo, Et factus sum Iudæis,tanquam Iudæus.s.aliqua legalia seruando,sicut in discretione ciborum,in circuncisione Timothæi. Act.15,in purificatione legali Act.21,Potest autẽ hoc intelligi dupliciter.Vno modo secundum Hieronymum,Factus sum Iudæis tanquam Iudæus per simulationis dispensationem. Simulabat enim se seruare legalia aliqua quæ tamen non seruabat . Alio modo secundum August. Factus sum Iudæis, &c. Verè enim condescendebat eis in obseruatione aliquorum legalium propter piam compassionem,& hoc fecit vt Iudæos lucraretur Christo.i. eos ad fidem Christi conuerteret. ¶ Deinde cùm dicit, [Et his qui sub lege sunt,&c.]Hîc dicit q̃ contemperabat se Samaritanis.Vbi notãtur tria de ipso.Primò eius sagacitas in hoc q̃ se contemperabat,secundò eius libertas in hoc q̃ sub lege non erat . Tertiò eius vtilitas in hoc q̃ lucrifaciebat.Dicit ergo etiã his,qui sub lege Moysi sunt.i.Samaritanis qui nõ sunt Iudæi,sed Assyrii qui fuerũt adducti ad inhabitandum terram Israel.4.Reg.17.Isti etiam erant sub lege Moysi,quia tantùm quinq; libros Moysi recipiebant,his ergo factus sum quasi sub lege essem,approbando .s. legem , & ex ea docendo Christum:cùm tamen ipse sub lege non essem secundum literalem obseruantiam,vel seruiliter, quia iusto non est lex posita.1.Timot.1,Et hoc ideo feci,vt eos qui sub lege erant.s. ipsos Samaritanos lucrifacerem, eos ad fidem Christi conuertendo. ¶ Deinde cùm dicit,[His qui sine lege erant,&c.]Hîc dicit q̃ contemperauit se Gentilibus.Vbi primò tangit suam conformitatem.Secundò suæ fidei veritatem, ibi, [Cùm tamen sine lege,&c.]Tertiò suæ intentionis rectitudinem,ibi,[Vt lucrifacerem,&c]Et hoc est,Et factus sum his qui sine lege erant.1.Gentibus.Rom.2, Cùm enim Gentes quæ legem non habent, tanquam sine lege essem.i.assentiendo rationibus eorum,& bonis positionibus philosophorum vt patet Act.17, Cùm tamẽ sine lege non essem.Rom.7,Mente seruio legi dei. Sed in lege essem non Iudaica, sed Christi,qui est deus, non autem Moyses.De qua Gal.6,Alter alterius onera portate , & sic adimplebitis, &c. Et hoc ideo feci, vt lucrifacerem eos qui sine lege erant,Gentiles ad fidem conuertendo.O fœlix zelator.Gregorius,Nullũ tale sacrificium quale zelus animarum. ¶ Deinde cùm dicit,[Factus sum infirmis,&c.]Hîc ostendit quòd se contemperauit iam conuersis.Vbi primò ponit modum bonum.Secundò finem debitum,ibi,[Vt infirmos.]Dicit ergo,Factus sum etiam infirmis in fideinfirmus, à licitis abstinendo.2.Cor.11, Quis infirmatur,& ego non infirmor. Sic facit bonus medicus, qui comedit cibum infirmi , vt eum prouocet ad comedendũ,& sic sanet.Et hoc feci,vt infirmos lucrifacerẽ eos in fide roborando . Et breuiter omnibus omnia factus sum,quasi essem omnium sectarum . Ideo dicitur infrà 10, Sicut & ego per omnia omnibus placeo. Et hoc vt omnes facerem saluos.Sap.18,In vestimẽto poderis quod habebat Aaron, totus orbis terrarum erat descriptus.Et.2.Regum 4,Eliseus contraxit se ad modũ pueri, & sic suscitauit illum. Et quia secundum Homerum,omnis alteritas discors,similitudo verò appetẽda est:ideo viri spirituales salua vitæ & religionis suæ obseruantia,omnibus se debent conformare. ¶ Deinde cùm dicit,[Omnia facio propter euãgelium.]Superius ostendit q̃ omnibus se contemperare studuit , hîc subdit rationem quare hoc facit , & hanc duplicem.[Vnam ex parte euangelii.]s.vt cursum liberum habeat.Aliam ex parte sui,scilicet vt promissum præmium obtineat,ibi,[Vt particeps,&c.] Et hoc est quod dicit, Omnia autem facio propter euangelium sine impedimento prædicandum,vt particeps eius.i.promissionum quæ in eo continentur,efficiar.Mat 5,Qui fecerit & docuerit sic,magnus vocabitur in regno cælorum.

Ostendit sẽ à sumptibus abstinuisse ppter expeditionẽ,cur sum & ago nẽ ostẽdẽdo in studio oportere expeditè currere,& in agone expeditè certare & se illa fecisse.

Lectio 5.

Nescitis quoniam hi qui in stadio currunt,omnes quidem currunt,sed unus accipit brauium.Sic currite ut comprehendatis.Omnis enim qui in agone contendit,ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam . Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem uerberans. Sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo,ne forte cùm aliis prædicauerim,ipse reprobus efficiar.

¶ Superius ostendit quòd proposuit à sumptibus abstinere. Primò propter intentionem præmii. Secundò propter amorem euangelii.Hîc tertiò propter expeditionem cursus & agonis sui. Primò quidem ostendit quòd oportet in stadio expeditè currere.Secũdò quòd similiter oportet in agone expeditè certare, ibi, [Omnis enim qui in agone,&c.]Tertiò quòd ipse facit vtrunque,ibi,[Ego igitur sic curro,&c.] In prima,

Universidad de Deusto
Biblioteca

primò ponit exemplum expeditè currentium. Secundò monet eos ad similiter currendum, ibi, [Sic currite &c.] In prima, primò tangit currẽdi exercitium, Secũdò cõuenientiam currentiũ ibi, [Omnes quidẽ currunt, &c.] Tertiò differentiam peruenientium, ibi, [Sed vnus accipit brauium, &c.] In primo notatur conditio viatorum. In secundo multitudo vocatorum. In tertio paucitas electorum. Mat. 20, Multi sunt vocati, pauci verò electi. Cõditionem verò viatorum describit à tribus. A cerritudine cùm quærit. [Nescitis.] A brebitate cùm addit (In stadio) A labore cũ subdit (Currũt) Dicit ergo (Nescitis) Quod trip'iciter cõtinuatur. Primo modo sic. Quasi dicat. Rectè abstineo à sumptibus sumẽdis vt particeps efficiar. Nã si non abstinerem à contrariis euangelio non essem eius particeps. Nescitis enim q̃ hi, &c. Vel sic, Nescitis q̃ hoc facio vt particeps euangelii efficiar, & vtique possum esse particeps. Nam non sic est de euangelii præmio, vel de cursus brauio, quia hic vnus accipit brauium, ibi verò omnes accipere possunt. Tertio modo sic, [Nescitis.] quasi diceret, Ideo autem sic curro, quia licet multi currentes sint, pauci tamen sunt peruenientes. Nescitis enim q̃ hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt. In labore pares sunt, sed vnus tantùm accipit brauium, id est, præmium cursus. Stadium enim est spatium in quo pedites currunt, quod Hercules dicitur statuisse. Perficiunt autem stadium 125 passus. Et dicitur stadium à stando, quia Hercules tot passus currebat, & postea stabat & respirabat, in fine huius spacii ponebatur aliquid quod erat præmium cursus, vt equus & pãnus purpureus, & hoc dicitur brauiũ. Et heet in hoc stadio omnes currerent, vnus tamẽ solus accipiebat brauiũ. f. qui citius perueniebat. Sic in cursu spũali vnus tantũ. f. perseuerãs accipit brauiũ. Quia qui perseuerauerit vsq; in finẽ hic saluus erit. ¶ Deinde cũ dicit, [Sic currite, &c.] Monet eos ad currendũ, Vbi implicat tria. Actũ strennuũ. [Currite.] Modũ debitum. [Sic.] Finẽ optimũ. [Vt cõprehendatis.] Dicit ergo, [Sic, &c.] quasi diceret, quia vnus accipit brauium sic currite per viam veritatis perseuerãtes vt comprehendatis brauium vitæ æternæ. Hebr. 12, Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. ¶ Deinde cùm dicit, [Omnis autem qui in agone, &c.] Ostendit quòd in agone oportet expeditè certare. Vbi primò tangit agonizantium pugnam: secundò pugnandi formam firmam, ibi, [Ab omnibus se abstinet, &c.] Tertiò sic pugnantium meredem debitam, ibi, [Et illi quidem vt corruptibilem, &c.] Primum est necessitatis, scilicet, pugnare: secundum virtutis, scilicet, abstinere. Tertium fœlicitatis, scilicet, coronam accipere. Dicit ergo, [Omnis qui in agone, &c.] quasi diceret, verè sic agendum est, quod patet exemplo quia omnis qui in agone contendit, ab omnibus impedientibus se abstinet. Vnde & nudi agonizabant in palæstra. Attende, vt Augustinus ait, quòd de rebus non laudandis multæ trahuntur similitudines. ¶ Deinde cùm dicit, [Et illi quidem vt corruptibilem, &c.] tangit pugnantium meredem. Et primò pugnantium materialiter. Secundò pugnantium spiritualiter, ibi, [Nos autem incorruptam, &c.] Dicit ergo, Et illi quidem abstinent, vt corruptibilem coronam accipiãt, quod modicum est. Nos autem abstinere debemus vt accipiamus incorruptam. f. coronã vitæ, de qua Iac. 1, Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, &c. ¶ Deinde cùm dicit, [Ego igitur sic curro, &c.] ponit exemplum vtriusque. f. currendi & pugnandi. Vbi primò tangit cursum suum in profectu boni. Secundò pugnã suam in victoria mali, ibi, [Sic pugno, &c.] Tertiò rationem vtriusque facti, ibi, [Sed castigo, &c.] Dicit ergo, [Ego igitur, &c.] quasi dicat, talis corona seruatur: igitur ego sic curro bonum operando, non quasi in incertum, id est, vt non incertus de præmio. In incertum enim currit qui talia facit, vt de quibusdam sperare, ex aliis possit desperare. Omnia instruunt ad bonum vt persona apostolica quæ notatur, ibi, [Ego.] Et forma implicita quæ notatur ibi, [Sic.] Et actio strennua quæ notatur ibi, [Curro.] Et merces sperata quæ notatur ibi, [Non quasi in incertum.] Phil. 2, Non in vacuum cucurri, nec in vacuum laboraui. Sic pugno contra hostes decertando contra malum. Non quasi aerem verberans, id est, non verbis tantùm, sed factis. Non enim in sermone est regnum dei, sed in virtute: suprà cap. 4. Vel non quasi aerem verberans, id est, non inaniter me fatigando, aduersarium non lædendo. Sic erit perfectus homo si sic se habeat vt sit intẽtus in cõfessione. Esa. 38, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Deuotus in oratione. Matt. 6, Sic ergo orabitis, Pater noster qui es in cælis, &c. Efficax in prædicatione. Iac. 2, Sic loquimini & sic facite. Hæc tria pertinent ad actum oris recti, ita tamen quòd confessio dirigitur deo & proximo, oratio soli deo, prædicatio soli proximo. Fortis in pugnando. Vnde sic pugno, &c. Apocal. Qui vicerit sic vestietur veste alba. Patiens in sustinendo. Iudith. 8, Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt deo per multas tribulationes transierunt fideles. Cautus in seruando. Iosue. 2, Ad montana conscendite, ne fortè occurrant vobis reuertentes, &c. & sic ibitis viam vestram. Primum propter malum culpæ, scilicet, pugna. Secundum contra malum pœnæ, scilicet, patientia. Tertium contra malum tentationis, scilicet, cautela. Benignus in condonando. Mat. 18, Sic non est voluntas ante patrem, &c. Inutilem se reputando. Luc. 17, Sic & vos cùm feceritis omnia quæ præcepta, &c. Sollicitus, se discutiendo infra 11, Probet autem se homo, & sic de pane illo edat, &c. Primum reprobat malitiam proximi. Secundum probat bonitatem dei. Tertium dubietatem status proprii. Humilis, in obsequendo. Mat. 4, Sic decet nos implere omnem iustitiam, Agilis in proficiendo. Vnde hîc, Sic currite, id est, proficite in bono vt comprehendatis. Constans, in perseuerando. Vnde hîc, Sic currite. Phil. 4, Sic state in domino charissimi. Famosus, in conuersando suprà 4, Sic nos existimet homo, &c. Primum respicit incipientes. Secundum proficientes. Tertium perseuerantes. Quartum perfectos. ¶ Deinde cùm dicit, [Sed castigo corpus meum, &c.] tangit rationem prædictorum vtriusque. Vbi primò tangit austeritatem vitæ. Secundò commendationem doctrinæ, ibi, [Ne fortè, &c.] Tertiò, rationem concordiæ vtriusque, ibi, (Ipse reprobus, &c.) Ergo implet facto quod docet verbo, ne se damnet ore proprio. Et hoc est quod dicit, Sed castigo corpus meum per declinationem mali, motus carnis illicitos reprimendo. Castigo ergo, non occido, corpus meum, non tantùm alienum. Rom. 2, Exhibeatis corpo ra vestrahostiam viuentem, sanctam, deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et in seruitutem redigo per operationem boni, corpus scilicet, spiritui seruire cogendo, & sensualitatem rationi subiiciendo. sicut de beato Martino legitur. Carnẽ spiritui seruire cogebat, & hoc facio ne fortè cum aliis prædicauerim, &c. Aug. Suo timore nos terruit Apostolus: quid enim faciet agnus vbi aries timet & tremit? (Ipse reprobus) id est, à deo

deo reprobatus efficiar, quod turpe esset. Rom. 2, Qui prædicas non furandum, furaris. De huiusmodi possit verè dici illud Iob 4, Ecce docuisti plurimos, &c. Nunc autẽ venit super te plaga & defecisti. Hîc quæritur, ibi [Melius est mihi mori, &c.] ¶ Contrà, gloria non euacuatur nisi per peccatũ, ergo accipere esset ei peccatum, non ergo licitum. ¶ Respondeo, gloria essentialis per hoc non euacuaretur, sed gloria accidẽtalis de hoc opere supererogationis. ¶ Itè si euangelizauero non est mihi gloria. ¶ Contrà, euangelizanti & sumptus accipienti debetur & aurea & aureola. ¶ Sed glo. exponit quando euangelizatur ex necessitate timoris, vel ex cupiditate mercedis temporalis. ¶ Item super illud, Dispensatio mihi credita est. Glo. Nõ debemus euangelizare vt manducemus. ¶ Contrà, Ergo prædicatores quæstuarii peccant mortaliter, quia faciunt quod non debent. ¶ Respondeo, si propter quæstum principaliter faciunt, peccant: sed si propter fructum spiritualem inde prouenientem, bene faciunt. ¶ Item ibidem glo. propter regnum dei debemus operari omnia, non solùm sed cum regno dei, mercedem temporalem meditari. ¶ Contrà, ergo qui vadũt ad ecclesiam pro distributionibus, peccãt. ¶ Respondeo, Verum est si solùm vel principaliter propter hoc vadant. ¶ Item super hoc. Vt non abutar potestate. Glo. quod esset si acciperet, quod probauit suprà eodem, quòd ei licet accipere. Respondeo, intelligendum est si acciperetur indiscretè & inordinatè & immoderatè. ¶ Item omnium seruum me feci. ¶ Contrà, suprà 6, Nolite serui effici hominum. Respondeo, hîc loquitur de seruitute charitatis. f. in bono, ibi de seruitute iniquitatis. f. in malo. ¶ Item, factus sum Iudæis Iudæus. Glo. in cibis accipiendis vel non accipiendis. ¶ Contrà, glos. Iniustè ergo reprehendit Petrum de discretione ciborũ. Gal. 2, Immo bene, quia Petrus discernebat cum scandalo Gẽtium. f. in locis Gẽtilium, Paulus autem non. ¶ Item ibidem glo. propter scandalum Iudæorum circuncidit Timothæum Act. 16. ¶ Contrà, veritas doctrinæ vitæ & iustitiæ non debet dimitti propter scandalum. ¶ Respondeo, vsque ad diuulgationem euangelii non erat de veritate doctrinæ siue vitæ, ne homines circunciderẽtur, sed ne spem ponerent in circuncisione. ¶ Item vt omnes facerem saluos. ¶ Contrà, sciebat non omnes saluandos. ¶ Respondeo, volebat omnes in particulari, id est, quemlibet per se, non omnes simul. ¶ Item super illud omnes quidem currunt. glo. in spirituali agone: quotquot quidem currunt, si spiritualiter currunt, accipiunt: & qui prior venerit expectat vt coronetur cum posteriori. ¶ Contrà, vnusquisque in morte coronatur. ¶ Respõdeo. Hoc intelligitur de gloria corporis non animę. ¶ Item super illud, Ne fortè cùm prædicauerim. glo. Suo timore nos terret Apostolus. ¶ Contrà, 1 Ioan. 4, Perfecta charitas foras mittit timorẽ ¶ Verum est timorem pœnæ, sed non timorem separationis siue offensæ.

Caput 10.

Exẽplo pœnæ patrum docet abstinere à perpetratione peccatorũ similiũ, proponẽdo quo beneficia exhibita patribus in egressu Ægypti & deserto & pœnã inflictã propter ingratitudinem.

Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt: Bibebant autẽ de spirituali consequente eos petra: Petra autẽ erat Christus. Sed non in pluribus eorũ beneplacitũ est deo. Nam prostrati sunt in deserto.

¶ Superius monuit abstinere ab idolotitis. Primò propter vitandum scandalum fratrum infirmorum: capitulo 8. Secundò propter exemplum suum qui abstinet propter alios ab acceptione sumptuum. Ca. 9, Hic tertiò monet ad idem ex consideratione Iudæorum in deserto idola venerantium, vbi exemplo pœnæ istorum. Primò monet abstinere à perpetratione peccatorum similium. Secundò specialiter à comestione idolis immolatorum, ibi [Propter quod charissimi, fugite ab idolorum cultura, &c.] In prima, primò ostendit quòd antiquitus Iudæis contingit. Secundò propter quod, quia non propter se tantùm, sed propter nos corrigendos ita euenit. Hæc autem in figura facta sunt nostri, &c. Tertiò vt exemplo eorum caueant, concludit, ibi, Itaque qui se existimat stare, &c. Ergo pœna timenda, cautela adhibenda. In prima, primò ponit beneficia gratiæ eis impensa existentibus in Aegypto. Secundò præstita in deserto, ibi [Et omnes eandem escam, &c.] Tertiò flagella, propter ingratitudinem inflictam, ibi [Sed non in pluribus, &c.] In prima tangit tria beneficia. Primum, in protectione nubis. Secundum, in transitu maris rubri, ibi [Et omnes mare transierũt, &c.] Tertiũ, in purgatione baptismatis, ibi [Et omnes in Moyse, &c.] Dicit ergo [Nolo vos, &c.] quasi dicat, sic agendum est sicut monui. Non enim sufficiunt sacramenta ecclesiæ suscepta vobis postea peccantibus, sicut nec Iudæis dei beneficia, quin postea punirentur. Nolo enim vos ignorare, &c. Hoc dupliciter legitur. Vno modo de bonis & malis communiter. Alio modo de malis specialiter. Primo modo sic, Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri institutores fidei nostræ, omnes tam boni quàm mali sub nube protegente fuerunt. Exod. 13, Dominus præcedebat eos ad ostendendum viam per diem in columna nubis, &c. Vel sub nube, id est sub figura & vmbra Heb. 10, Vmbram habens lex futurorum, &c. Et omnes mare rubrum submersis hostibus transierunt, non de vna ripa ad ripam oppositam, sed ad eandem vnde transierunt quendam sinum maris. & omnes in Moyse, id est, in ducatu Moysi, baptizati sunt in nube & in mari, id est, per visa signa illa purgati ab ignorantia. Vel à vitiis per fidem, scilicet submersis Aegyptiis. Exod. 14, Timuit populus dominum, & crediderunt domino & seruo suo Moysi. Vel baptizati sunt, id est, signum baptismi receperunt. Nam baptismus constat ex aqua & spiritu. Ioan. 3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Nubes autem symbolum erat spiritus, mare verò aquæ, vt dicit Damascenus. ¶ Deinde cùm dicit [Et omnes eandem escam spiritualem, &c.] post beneficia exhibita Israel de Aegypto exeunti: hîc tangit beneficia exhibita in deserto. Et primò beneficium mannæ. Secundò beneficium aquę, ibi [Et omnes eũdem potum, &c.] Tertiò potus originem mirabilem, ibi [Bibebant autem, &c.] Quartò, originis significationem, ibi [Petra autem, &c.] Dicit ergo, Et omnes eandem escam spiritualem manducauerunt manna, scilicet, de cælo. Vocat autem eam spiritualem cùm esset corporalis, sed quia miraculosè fuit data: de hoc habetur Sapientiæ 16, Panem de cælo præstitisti eis. Et omnes eundem potum spiritualem, id est, aquam de petra. Num. 20, Loquimini ad petram, & ipsa dabit vobis aquam, Percussit petram, & fluxerũt aquæ. Bibebant autem de petra spirituali, quæ dicitur spiritualis propter effectum miraculosum propter futuri signum. Petra consequente eos. Dupliciter intelligitur, consequente, id est, satisfaciente volantati eorum. Psalm. Desiderium eorum attulit eis. Aquæ enim vbique sequebantur eos. Esa. 48, Aquam

In exitu ab Aegypto nõ trãsierit filij Israel mare rubrũ à ripa in ripam oppositã, sed ad eãdẽ diuisò mari p modũ circuli, unde glosa ordinariam

Universidad de Deusto
Biblioteca

de petra produxit eis,&c.Vel consequente eos,id est,veritatem sequentem significante . Petra autem erat Christus,non per substantiam,sed per significationem.Hic est lapis quem reprobauerunt,&c.Alio modo legitur de bonis breuiter sic,Nolo vos ignorare fratres,quoniam patres nostri institutores fidei nostræ omnes boni spiritualiter.Vnde dicit patres nostri non illorum,sub nube fuerunt,sicut prius, & omnes eandem escam manducauerunt spiritalem,id est,corpus Christi in signo spiritualiter intellecto.Vnde eandem escam spiritalem manducauerunt , idem scilicet , quod nos:sed aliam escam corporalem quàm nos:& hoc quantum ad maiores in Christum credentes. Manducabant Christum spiritualiter, secundum illud. Crede & manducasti.Et omnes eundem potum biberunt.s.Christi sanguinem in signo.Sic loquitur de signo & potu spirituali per fidem,non de corporali.Bibebant autem de spirituali, &c.sicut prius. Appetendus cibus & potus,quia sufficiens.Vnde dicit[Omnes manducauerunt.] Indeficiens, quia eundem . Vtilis, quia potus & cibus spiritualis:quod notatur in ipso nomine spiritualis,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Sed nō in pluribus,&c.]Post beneficia tangit flagella. Et primò offensam. Secundò pœnam, ibi [Nam prostrati sunt.] Dicit ergo[Sed non in pluribus,&c.] q.d.his omnibus beneficiis vsi sunt Iudæi: sed nō in pluribus eorum beneplacitum est deo:in illis.s.qui deum offenderunt,sed tantùm in duobus.s.Caleph & Iosue,quibus solis concessum est terram promissionis obtinere.Numer.14.Malac.1,Non est mihi voluntas in vobis.

Lectio 2.

Ostendit ea quæ facta sunt tèpore patrũ,facta ideo sunt vt cohibeamur à peccato cordis, operis, oris, & ideo inuisset pœnas oia accidisse illis in figuram ad nostram correctionem subiũgendo

HAEc autem in figura facta sunt nostri,ut non simus concupiscentes malorũ,sicut & illi concupierunt.Neque idolatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis : quemadmodum scriptum est , Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.Neque autẽ fornicemur,sicut quidam ex ipsis fornicati sunt,& ceciderunt una die viginti tria millia.Neque tentemus Christum,sicut quidam eorum tentauerunt,& à serpentibus perierunt.Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt,& perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt ad correptionem nostrem in quos fines seculorum deuenerunt.

¶ Superius ostendit quid antiquis Iudæis contigit. hîc ostendit quòd non propter se tantùm, sed propter nos corrigendos ita euenit . Vbi primò ostendit quòd propter nos corrigendos à peccato prædicta facta sunt.Secundò quòd propter hoc etiam scripta sunt,ibi[Hæc autem omnia in figura,&c.]In prima ostendit quòd ideo facta sunt vt cohibeamur à peccato: & primò à peccato cordis. Secundò à peccato operis,ibi,neque idolatræ efficiamini,&c.Tertiò à peccato oris,ibi[Neque murmuraueritis sicut quidam,&c.]In prima,primò deterret per pœnam.Secundò ex hoc dehortatur culpam,ibi[Vt non simus concupiscentes, &c.]Tertiò malos reducit ad memoriam,ibi[Sicut illi concupierunt,&c.]Dicit ergo,Hæc autem in figura facta sunt nostri,non ficta,sed verè facta.In figura,inquam, ideo.s. vt nos considerantes illorum supplicia,non simus concupiscentes malorum,sicut & illi concupierunt,de quibus Psal. Concupierunt concupiscentiam in deserto.Num.11.dicitur ꝙ vulgus promiscuum flagrauit desiderio carnium. ¶ Et notandum quòd sicut in bonis longè melius est quod figuratur,quàm ipsa figura,vt regnum cælorũ, quàm terra promissionis:ita in malis longè peius est quod figuratur,quàm figura significans,secundũ autem Aug.illa supplicia quæ sustinuerunt, figura gehennæ fuerunt,quæ omni pœna maior est . Hæc autem pertinent ad sapientes inter Corinthios,qui desiderio carnes comedebant in idolo,& scandalizabant infirmos.Vnde simi les erant Iudæis carnes desiderantibus in deserto,vnde digni erant etiam simili pœna. ¶ Deinde cùm dicit[Neque idolatræ,&c.]Dehortatur peccatum operis,vbi tangit tria peccata . Primò idolatriæ. Secundò fornicationis,ibi,neque fornicemur,&c.Tertiò diuinæ tentationis,ibi [Neque tentemus, &c.] In prima, primò dissuadet idolatriæ vsum.Secundò deterret per exemplum, ibi, Sicut quidam ex ipsis, &c. Tertiò explicat exemplum implicitum,ibi[Quemadmodum scriptum est,&c.] Dicit ergo, Neque idolatræ efficiamini idolotitis vescendo in venerationem idoli,vel scandalum infirmorum.Sicut quidam illorum , supple idolatræ fuerunt.Exod.32.& Psal.Et fecerunt vitulum in Oreb,& adorauerunt sculptile.Quemadmodum scriptum est.Exod.32,[Sedit populus],id est,quidam de populo.[Manducare & bibere] corã idolo quibus similes sunt,qui comedunt idolotita,idola venerando.Et surrexerunt ludere,id est,ludos facere, sicut choreas & huiusmodi in venerationem idoli.Vel surrexerunt ludere.i.idolum adorare,quod est simile ludo puerorum,qui faciunt imagines luteas. ¶ Deinde cùm dicit[Neque fornicemur,&c.] tangit peccatũ fornicationis,vbi primò dissuadet tale peccatum, secundò deterret per exemplum culpæ, ibi[sicut quidã, &c.]tertiò pœnæ,ibi,Et ceciderunt vna die . Dicit ergo, Neque fornicemur, vt quidam ex vobis suprà 5 , Omnino auditur fornicatio inter vos.Sicut quidam ex ipsis fornicati sunt,cum Madianitis,scilicet, Num. 25,Et ideo ceciderunt vna die 23 . immo 24 . milia : sed maior numerus non excludit minorem , vnde non dicitur hîc cum præcisione, Vel fortè vitium scriptorum est. ¶ Deinde cùm dicit [Neque tentemus Christum,&c.] tangit peccatum diuinæ tentationis, quod dissuadet Primò,verbo, secundò, exemplo, ibi, [Sicut quidam,&c.]tertiò,supplicio,ibi[Et à serpentibus,&c.]Dicit ergo[Neq; tentemus Christum.] dat fidendo de eius potentia, sicut illi qui in vobis desperãt de resurrectione, sicut quidam eorum tentauerũt deum vel Christum in Moyse dicentes, Nunquid poterit parare mensam in deserto?&ideo à serpentibus perierunt,donec.s.serpens æneus erectus est,ad cuius aspectum sanabantur . ¶ De hoc habetur Nu.21. & Deut.6,Non tentabis dominũ deum tuum. ¶ Deinde cùm dicit [Neque murmuraueritis, &c.]Post peccatum cordis & operis,dehortatur peccatum oris . Vbi primò dissuadet murmurationis vitium . Secundò adducit quosdam in exemplum,& primò,culpæ,ibi[Sicut quidam,&c.] Secundò pœnæ,ibi[Et perierunt à serpẽtibus.]Dicit ergo[Neq; murmuraueritis]contra me vel minores contra maiores.Sap.1 , Custodite vos à murmuratione.[Sicut quidam eorum murmurauerunt]contra Moysen.Nu.16,Murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen,& ideo perierunt ab exterminatore,ab angelo.s.qui extra terminos terrę eos percussit.Baruch.3,Exterminati sunt,& ad inferos descenderunt. ¶ Notandũ super illud, In Moyse baptizati sunt,quod Dam. lib.4.cap.de baptismo distinguit nouem genera baptismatum accipiẽdo baptisma largè.Primũ est aqua diluuii,de quo habetur Ge.6. Secũdum mare rubrum, de quo Exo. 14.Tertiũ aqua expiationis,de qua Nu.19. Quartum,baptismus Ioãnis,de quo Mat.3.Quintum,baptis-

Nouẽ genera baptismatum.

mus de quo Christus baptizatus fuit.Luc.3. Sextum , baptismus spiritusſancti super discipulos. Actuum 1, Vos autem baptizabimini spiritu sancto.Septimum,baptismus pœnitentiæ & contritionis,de quo Eccle siast.34,Qui baptizatur à mortuo,&c.Octauum,baptismus sanguinis,de quo Lu.12, Baptisma habeo baptizari,& quomodo coartor vsque dum perficiatur.Nonum,baptismus aquæ & spiritus, de quo Ioann.3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto.Matth.vltimo , Baptizantes eos in nomine patris & filii &spiritusſancti. ¶ Deinde cùm dicit[Hęc autem omnia in figura,&c.]Habito quòd propter nos prędicta facta sunt,hîc ostendit quòd propter nos etiam scripta sunt . Et primò quòd in significatione . Secundò ꝙ in correctione, ibi[Scripta sunt autem,&c.]Dicit ergo,Hæc autem,&c. quasi dicat, Ista contigerunt illis, & hoc non tantùm propter sua peccata,non autẽ pro se, sed omnia in figura nostri, scilicet, contingebant illis:erat enim tunc tempus figuratum. ¶ Deinde cùm dicit [Scripta sunt ad correctionem.] Tangit quòd scripta sunt ad correctionem nostram . Vbi implicantur tria incitantia ad correctionem nostram . Primò antiquorum exempla quæ notantur in scripturis . Secundò exemplorum causa quæ est correctio nostra. Tertiò,ætas nouissima quæ est finis seculorum. Dicit ergo, Scripta sunt autem ad correctionem nostram, quia quæcunque scripta sunt,ad nostram doctrinam scripta sunt.Roma.15,Nos dico,in quos fines seculorum deuenerunt,id est,sexta ætas,quæ est vltima ætas laborantium.1.Ioann.2, Filioli mei,nouissima hora est.Quia ergo in vltima seculi ætate sumus,tot exemplis priorum corrigi debemus.Vel in quos fines seculorum deuenerunt,id est,in quibus per fidem & amorem Christi finita est secularitas : quia Phil.3.dicitur, Conuersatio nostra in cœlis est. Vnde temporalia non promittuntur tempore gratiæ sicut tempore legis. Vnde nec in pactum deducuntur,sed adiiciuntur.Matth. 6,Primùm quærite regnum dei,&c.Sed antiquitus erant in pactum.Esaiæ 1,Si volueritis,& audieritis,&c.Ecce ergo exempla certa, quia scripta sunt: vtilia , quia ad correctionem nostram:durabilia , quia in quos fines , & cætera.

Tria incitãtia ad correctionẽ nostram.

Lectio 3.

ITaque qui se existimat stare, videat ne cadat . Tentatio vos non apprehendat,nisi humana. Fidelis autem deus est, qui non patietur vos tentari suprà id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouẽtum,ut possitis sustinere.

¶ Habita primò Iudæorum punitione. Secundò punitionis ratione . Hic tertiò concludit quòd exemplo eorum debent à malo cauere,vbi primò monet vt caueant casum.Secundò cauẽdi docet modum,ibi[Vos non apprehendat,&c.]Tertiò promittit firmum adiutorium,ibi[Fidelis autem deus est,&c.]In primo implicat quatuor sollicitantia sapientem , scilicet, multitudinem cadentium, cùm dicit [Itaque] incertitudinem stantium cùm subdit[Qui se existimat stare.] Necessitatem cautelæ, cùm addit [Videat] facilitatem tutelæ,cùm dicit[Ne cadat.]Dicit ergo[Itaque,&c.]Quasi dicat, Illi & si beneficiis dei vsi sunt,nihilominus propter peccata perierunt.Itaq; ex eorum consideratione qui existimat aliqua coniecturatione se stare,id est,quòd sit in gratia & charitate,videat diligẽti attentione ne cadat peccando, vel alios faciendo peccare.Esa.14,Quomodo cecidisti Lucifer.Psa.Cadent à latere tuo mille,&c.Ideo Eph.5, Videte quomodo cautè ambuletis. ¶ Deinde cùm dicit [Tentatio vos non apprehendat,&c.] Docet modũ cauẽdi causam, scilicet,cauendo tentationem.Vbi primò docet aliquam tentationem fugiendam. Secundò aliquam sustinendam,ibi[Nisi humana.]Primò notificat,quia pulsat vt introeat.Vnde dicitur, Tentatio. Secundò quia impugnat vt prævaleat.Vnde subditur[Nō vos apprehẽdat.]Dicit ergo,[Tentatio,&c.]Quasi diceret,ne cadatis.Tentatio,scilicet,peccati, non vos apprehendat trahendo in consensum peccati, nisi humana. hoc dupliciter exponitur.Vno modo de tentatione interiori mala,& tunc est permissio,quasi dicat,nulla peccati dilectio vos apprehendat,nisi fortè humana,sine qua vita de malis non ducitur.Non enim est homo qui semper faciat bonum & non peccet.3.Reg.8.& 2.Paralip.6.Alio modo exponitur de tentatione exterioris boni.Et tunc est exhortatio,sic,Tentatio vos non apprehendat, nisi humana.s. tribulationum præsentium propter Christum tolerantia.Augusſt.Propter Christum pati humana tentatio est.Tho.12,Quia acceptus eras deo,necesse fuit vt tentatio probaret te. ¶ Deinde cùm dicit [Fidelis deus.]ostendit paratum adiutorium in tentatione.Vbi commendat deum adiutorem,quia dat nobis resistendi potentiam.quod notatur ibi[Sed faciet cum tentatione,&c.]Perseuerantiam,quod notatur ibi[Vt possitis sustinere,]Verè fidelis deus qui dat potentiam,ne vincamur,gratiam vt mereamur,constantiã vt vincamus.Dicit ergo,[Fidelis,&c.]Quasi diceret,vos ad hoc hortor & moneo quod potestis:fidelis dominus in omnibus verbis suis,qui non patietur vos tentari supra id quod potestis:quod vtiq; posset diabolus,si permitteretur,quia nõ est potestas super terram quæ ei comparetur.Esa.40,Dat lasso virtutem.Ideo Iac. 1, Omne gaudium existimate fratres cùm in varias tentationes incideritis.Aug.Qui dat diabolo tentandi licentiam,ipse dat tentatis misericordiam,prouentum,inquam,ita vt possitis sustinere,ne deficiatis in lucta,sed vincatis:quod fit per humilitatem,vt dicit Aug.Illi enim non crepant in fornace,qui non habent ventum superbię. ¶ Notandum est super illud, Qui se existimat stare,&c.quod ad casum impellunt nos , primò debilitas virium, sicut cadunt pueri decrepiti, infirmi. Esa.40,In infirmitate cadent , quod contingit per tepiditatem bene operandi & instabilitatem..Secundò onus peccatorum,sicut cadunt asini sub onere nimio.Psal.Ceciderũt qui operantur iniquitatem,quod contingit per negligentiam pœnitendi : quia peccatum quod per pœnitentiam,&c.Tertiò multitudo trahentium,sicut arbor vel domus multis trahentibus deorsum cadit.suprà eodem,Neq; fornicemur,&c. quod contingit per impulsum hostium . Quartò lubricitas viarum sicut incauti cadunt in lubrico.Eccl.28,Attende ne forte labores in lingua & cadas,& in conspectu,&c.Quod cõtingit per incautam custodiam sensuum.Quintò varietas offendiculorũ,sicut auis capta in medio laqueorum.Psal.Hi in curribus,&c.Prou.24,Septies in die cadit iustus. quod contingit per corruptionem creaturarum.Sextò ignorantia agendorum,sicut cæci cadunt de facili.Mat 15,Si cęcus cęco ducatum præstet, &c.quod contingit per negligentiam addiscendi necessaria. Septimò exempla cadentium, sicut angeli ad exemplum Luciferi.Psal.Cadent à latere tuo mille,&c.Prouerb.25,Fons turbatus pede & vena corrupta, iustus cadens coram impio , quia contingit per imitationem malorum . Octauò ponderositas corporum, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam,sicut lapis in collo natantis.Iob 14, Mons cadens defluit , quod contingit per carnis fomentum superfluum.

Septẽ impellũt ad casum in peccatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lectio 4.

Monet cauēdū ab idolorū cultura & timore cōsimilis pœnæ, & ab idolotitorū comestione, ex sumpta alta ris cōmunione.

PRopter quod, charissimi mei, fugite ab idolorum cultura. Vt prudentibus loquor, uosipsi iudicate quod dico, Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane & de uno calice participamus.

¶ Superius ex consideratione Iudæorum pœnę monuit abstinere à perpetratione peccatorum similium, hic specialiter monet cauere à comestione idolis immolatorum. Vbi primò ponit commonitionem cauēdi ab idolotitis. Secundò subdit causam commonitionis, ibi [Quid ergo dico, &c.] Tertiò docet modum cauendi à dictis, ibi [Omne quod in macello vænit, manducate, &c.] In prima cauere ab idolotitorum cōestione monet. Primò ex timore pœnæ consimilis. Secundò ex communione sancti altaris, ibi [Vt prudentibus loquor, &c.] Tertiò ex similitudine sacrificii legalis, ibi [Videte Israel secundū carnem, &c.] In prima, vt eius obediant dictis. Primò arguit inferendo, cùm dicit, [Propter quod.] Secundò allicit blandiendo, cū subdit, [Charissimi mei.] Tertiò instruit exhortando, cùm addit, [Fugite, &c.] Dicit ergo, [Propter quod, &c.] Quasi diceret, quia sacramenta sola non saluant, & qui cadit punitur, & auxilium dei non deest, propter quod charissimi mei, fugite ab idolorum cultura. i. ab omni idoli veneratione. glos. Ideo hos Apostol. nortatur fugere ab idolatriæ superstitione, vel ne sapientes comedant idolotita cum offendiculo infirmorum quibus idolatrare viderentur. Vel ne ipsi infirmi idolatræ sint, edendo in idoli veneratione. Fugite ergo ab idolorum cultura. Vel putatiua quo ad esum sapiētium: vel vera quo ad esum infirmorū. ¶ Deinde cùm dicit, [Vt prudentibus loquor, &c.] Monet cauere ab idolotitorum comestione ex communione sacramenti altaris. Vbi primò quod dicturus est supponit eorum iudicio. Secundò ostendit quid est illud. s. ꝙ per communionem eucharistiæ efficimur vnū cum Christo, ibi [Calix benedictionis, &c.] Tertiò probat ꝙ ita est, ꝙ omnes sumus vnum in corpore eius mystico, ibi [Quoniam vnus panis, &c.] Dicit ergo, [Vt prudētibus, &c.] q.d. Vt fugiatis loquor vobis vt prudētibus. Vel sic loquor vobis altum quid. s. quod sequitur vt prudentibus. Vel sic loquor infirmis, scilicet, qui sunt inter vos, vt suprà locutus sum prudentibus. Et ideo vos ipsi maiores iudicate quod dico. Iob 21, Si contempsi subire iudicium cum seruo meo. Iudicate, inquam, hoc quod sequitur, Calix benedictionis, id est, potus calicis, per quem participantes benedicuntur. Luc. 22, Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens, [Hic calix, &c.] Cui benedicimus. i. quod nos fideles exaltamus credendo & gratias agendo. Vel cui benedicimus. i. quē nos sacerdotes consecramus. Nōne cōmunicatio sanguinis Christi est? faciens nos vnū cum ipso, secundū illud Aug. Nec tu me mutabis in te. Est ergo sua ratio talis. Sicut participans calicem domini fit vnū cum eo, sic participans calicem dæmoniorum fit vnum cum eis, sed dæmonum vnitas est maximè fugienda, ergo & participatio idolotitorū in eorum veneratione. Et ideo fugite ab idolorum cultura. Et panis quem frangimus. i. sumptio panis fracti in altari, nōne participatio corporis domini est? faciens nos vnum cum Christo: quia sub specie panis ministratur corpus Christi. ¶ Deinde cùm dicit, [Quoniam vnus panis, &c.] Ostēdit ꝙ omnes sumus vnum in corpore eius mystico. Vbi proponit primò vnitatem. Secundò subdit vnitatis rationē, ibi [Omnes qui de vno, &c.] In prima tangit duplicem vnitatem. Primam incorporationis qua in Christum transformamur, cùm dicit, [Vnus panis, &c.] Aliam vitæ & sensus quā à Christo capite accipimus, cùm addit, Et vnum corpus, &c. Dicit ergo, [Quoniam vnus, &c.] q.d. per hoc patet ꝙ vnū sumus cū Christo, quoniam vnus panis vnione fidei, spei & charitatis, & vnum corpus multi sumus per subministrationem operum charitatis. Corpus. s. illius capitis, qui est Christus. Multi dico. s. omnes qui de vno pane. i. corporis Christi & vno calice. i. sanguine participamus digna participatione. s. spirituali, non tantùm sacramentali. Aug. Accipite, quia vnus panis & vnum corpus ecclesia Christi dicitur, pro eo ꝙ sicut vnus panis ex multis granis, & vnū corpus ex multis membris cōponitur, sic ecclesia Christi ex multis fidelibus capite copulatis, connectitur. De ista vnitate infrà 12. dicitur. ¶ Hìc quæritur super illo, Omnes in Moyse baptizati. Glo. per visa illa legalia purgati. ¶ Contrà, legalia non iustificabant. ¶ Respōdeo, iustificabant dispositiuè à remotis, non causatiuè, quia per modum signi, non causæ. Item super illud. Petra autem erat Christus. Glo. Non petra dedit aquas, sed Christus. ¶ Contrà. Nume. 20, Loquimini ad petram, & ipsa dabit vobis aquas. ¶ Respondeo, petra dabat originaliter, non effectiuè. ¶ Item super illud, Omnes eandem esam. glo. Si quis manducauerit ex hoc pane non morietur in æternum. s. qui manducat corde, non qui præmit ore. ¶ Contrà, ergo non oportet sacramentaliter manducare. ¶ Respondeo, non qui præmit ore solùm scilicet. ¶ Item super illud. Eundem potum spiritalem. Glo. Idem est effectus in illis sacramentis, sed non tantum quantum in nostris. ¶ Contrà, sacramenta vetera non efficiebant quod figurabant. Respondeo, idem est effectus, sed aliter: nā illorum per modū signi: nostrorum per modum causæ. ¶ Item super illud, Hæc autem in figura facta sunt. Glo. Omnes pœnæ minores sunt gehenna. ¶ Contrà, carentia visionis dei maior est quàm gehenna, secundum Chrysost. ¶ Respondeo, loquitur de pœnis temporalibus. ¶ Item super illud, Qui stat, videat ne cadat. Glo. Non ꝙ sit aliquis sine casu. Contrà, multi sunt sine mortali. ¶ Respondeo, duplex est casus, vnus à domino per mortale, alter in domino per veniale. ¶ Item super illud, Fidelis deus. Qui dat tētanti diabolo licentiam, dat tentantis misericordiam. ¶ Contrà, ꝙ sit de licentia, licitè fit. Ergo licet diabolo tentare. Respondeo, licentia accipitur hìc pro permissione, non pro concessione. Item vosipsi iudicate. ¶ Contrà, non est inferiorum iudicare de factis superiorum. ¶ Respondeo, non debent iudicare iudicio superordinationis, sed licet iudicio discretionis. ¶ Item super illud, Benedicimus. Glos. Nos sacerdotes. ¶ Contrà, Quod minus est à maiori benedicitur. ¶ Respōdeo, in sacramento altaris benedictio sacerdotis fertur super terminum à quo, id est, super panem, non super terminum, ad quem, id est, corpus Christi. ¶ Item panis quem frangimus, &c. ¶ Contrà, iam tunc non est ibi panis. ¶ Respōdeo, ponitur significatum pro signo, id est, panis pro specie panis. ¶ Item super illud. Nonne participatio, & cætera. Glo. per partes manducatur in sacramento, & manet integer in cælo. ¶ Contrà, Christus sub sacramento est impartibilis. ¶ Respondeo, manducatur per partes sacramenti, non sui. ¶ Item ibidem. Glos. in illo sacramento

corpus suum & sanguinem commendauit, quod est, fecit nos ipsos? Contrà, Non fecit nos corpus Christi verum. ¶ Respondeo, quòd, id est cuius significatum: vnde relatio est simplex.

Lectio 5.

Diſſuadet comeſtionē idolotitorū, ex ſimilitudine ſacrificij legalis, ponit cauſā admonitionis quadruplicem.

VIdete Israel secundum carnem. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quòd idolis immolatum sit aliquid, aut quòd idolum sit aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo. Nolo autem uos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem domini bibere, & caliem dæmoniorum. Non potestis mensæ domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An emulamur dominum? Nunquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

¶ Superius monuit abstinere à comestione idolotitorum. Primò ex timore pœnæ consimilis. Secundò ex communione altaris: hìc tertiò monet ad idem ex similitudine sacrificii legalis. Vbi primò excitat attentionem. Secundò ostendit propositum, ibi [Nonne qui edunt hostias.] Dicit ergo, videte. Hoc dupliciter legitur. Vno modo de sacrificiis Iudæorum. Alio modo de ritu gentilium. Primo modo hoc quod dico, Israel est accusatiui casus, Alio modo vocatiui. Primo modo sic, Quasi dicat, Multi vnum corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus. Et hoc patet per hanc similitudinem. Videte Israel secundum carnem, supple ambulantem. i. carnalibus sacrificiis deseruientem. Hoc dicit ad differentiam Israel secundum spiritum. De vtroque Romanorum secundo. Non enim qui in manifesto Iudęus, &c. Nonne qui edunt hostias legales, participes sunt altaris legalis? Sicut qui edunt carnem Christi & sanguinē participes sunt corporis. Secundo modo legitur sic, Videte, ò Israel, ò vos qui estis Israel, spiritualis vidētis. s. deum videte, inquam, ea quæ sunt secundum carnem. i. in idololatriæ ritu carnali. Nonne qui edunt hostias idolis, scilicet, immolatas, participes sunt altaris dæmonum & idolorum? Quasi dicat sic. Est ergo sua ratio talis, Qui edūt hostias oblatas altari, participes sūt altaris. A simili, qui edūt hostias immolatas idolis, participes sunt idolorum siue dæmoniorū. ¶ Deinde cùm dicit, [Quid ergo dico, &c.] Superius posuit monitionem cauē di ab idolotitorum comestione, hìc ponit causam admonitionis. Ponit autem quatuor causas quare debent ab idolotitis abstinere. Primò propter vitandam dæmonis societatem. Secundò propter vitandam sacræ communionis exclusionem, ibi [Quia non potestis calicem domini bibere, &c.] Tertiò propter vitandam dei indignationem, ibi [An æmulamur dominum, &c.] Quartò propter fratrum læsionem, ibi [Omnia mihi licent, &c.] In prima, primò ostēdit per hoc quòd non dicit hoc, eo quòd alicuius virtutis reputet idolum, vel idolotitum. Secundò, quòd potius ideo, quia dæmonibus est immolatum, ibi [Sed quæ immolant, &c.] Tertiò quòd nō vult eos esse socios dæmonum, ibi [Nolo autem vos socios, &c.] Dicit ergo, Quid ergo? Quasi dicat, Moneo cauere ab idolotitis. Quid ergo dico, id est, quid dicere videor hoc monendo? Nunquid hoc, supple quòd illud quod idolis est immolatum sit aliquid vel alicuius virtutis vt noceat, aut quòd idolum sit aliquid veneratione dignum? Quasi dicat, Non. Psalm. Neque enim est spiritus in ore ipsorum. Sed hoc potius dico, quòd quæ immolant gentes idolo, dæmoni immolant, & non deo. Psal. Omnes dii gentium dæmonia. Deuterono. trigesimo secundo. Immolauerunt dæmoniis, & non deo. ¶ Deinde cùm dicit, [Nolo autem vos fieri, &c.] Ostendit quòd nō vult eos fieri socios dæmonum, quod fieret si communicarent mensę idolorum. Et hoc est quod dicit. Nolo autem vos qui fideles estis, socios fieri dæmonum, edendo, scilicet, de his quæ idolis immolantur, secundæ Corinthiorum sexto. Quæ societas lucis ad tenebras, aut quæ conuentio Christi ad Belial? ¶ Deinde cùm dicit, [Non potestis calicem, &c.] Ecce secunda ratio, quare abstinendum est ab idolotitis, quæ est talis, Omne quod excludit à communione corporis & sanguinis Christi, vitandum est: Comestio idolotitorum est huiusmodi, ergo vitanda est. Primò ergo ostendit quòd huiusmodi comestio excludit à communione sanguinis Christi. Secundò quòd & à communione corporis Christi, ibi [Non potestis mensæ domini participes esse, &c.] Dicit ergo, Non potestis, &c. Quasi dicat, Nolo vos fieri socios dæmoniorum. Hoc autem ideo dicit, Quia non potestis calicem domini bibere potu spirituali, non sacramentali tantùm. Psalm. Calicem salutaris accipiam. Et calicem dæmoniorum simul, & hoc quoad sacramentum sanguinis. Non potestis mensæ domini participes esse quo ad sacramentum corporis & mensæ dæmoniorum. Matt. 6, Nemo potest duobus dominis seruire. Ecce ergo calix fructuosus, quia ad bibendum spiritualiter pretiosus, quia domini specialiter purus & mundus, quia non datur immundis vtiliter. Similiter potest dici de mensa. ¶ Deinde cùm dicit, [An æmulamur dominum, & cætera.] Ecce tertia ratio talis, Omne illud quod prouocat iram dei, vitandum est: Comestio idolotitorum est huiusmodi, ergo vitanda est. Primò ergo ostendit quòd deus prouocatur ex tali comestione. Secundò quòd stultum est eum prouocare, ibi [Nunquid fortiores illo, & cætera.] Dicit ergo, An æmulamur, id est, ad iram prouocare volumus dominum comedendo idolotita. Vel sic, An æmulamur dominum, id est, inuidemus ei, vt quasi in contemptum eius hoc faciamus. Deuteronomii 32, Prouocauerunt eum in diis. Nunquid, quasi dicat, Non debemus eum prouocare. Nunquid illo fortiores sumus? quasi dicat, Non. Iob 9, Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Fatuum est enim prouocare fortiorem se. ¶ Notandum super illud, Nolo autem vos socios fieri, quod est societas bona & mala, & vtraque quadruplex. Est ergo societas bona. prima personarum diuinarum, de qua primæ Ioannis primo, Vt societatem habeamus cum deo, & societas nostra sit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Et hoc exigit summa iocunditas, quia nullius rei sine socio iocunda est possessio. Secunda angelorum sanctorum, de qua Thobiæ 5, Credo enim quòd angelus dei bonus cōmitetur ei. Et hoc exigit hominis dignitas. Hieronymus, Magna est dignitas animarum, & cætera. Tertia virorum iustorum, de qua Galat. secundo, Iacobus & Ioannes dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis. Et hoc exigit nostra vtilitas. Ecclesiastici 4, Melius est duos, &c. Quarta beatorum, de qua Apocalyp. 1, Ego Ioannes socius vester & frater in tribulatione & regno, & hoc exigit communis fœlicitas, quia si socii sumus passionis, erimus & consolationis, suprà 1. Societas mala similiter quadruplex. Prima à parte malorū, de qua Esa. 1, Principes tui infideles socii furum. Hæc est societas Herodis & Pilati in crucifixione Christi. Secunda hypocritarum, de qua Iob 30.

Quadruplex bona societas.

Quadruplex mala societas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Frater fui draconum & socius strutionum, quæ alas habere videtur & volare non potest. Hæc est societas vulpis & lupi. Tertia dæmonum, de qua Iob 18, Habitent in tabernaculo eius socii eius qui non est, hæc societas catti & muris, carnificis & bouis. Quarta damnatorum, de qua 2. Cor. 6. quæ societas lucis ad tenebras, hæc est societas incarceratorũ in igne. ¶ Deinde cùm dicit, [Omnia mihi licent, &c.] Ponitur quarta ratio talis. Omne illud quod lædit proximorum salutem vitandum est, sed comestio idolotitorum est huiusmodi, ergo vitãda. Primò ostendit quòd talis comestio comedenti non proficit. Secundò quòd alterum lædit, ibi [Omnia mihi licent, &c.] Dicit ergo, Omnia mihi, &c. q.d. Si illos peccare dicam qui comedunt idolotita. Non tamen dico cibos in se illicitos, quia omnia quæ ad escã pertinent, mihi licent. Vel & si omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, id est, adiuuant me in cursu meo. Simile suprà 6, Omnia mihi licent, id est, & si omnia mihi licerent, sed non omnia ædificant proximos, sed ea quæ charitatis sunt: suprà 8, Scientia inflat, charitas ædificat, & quia non omnia ædificant, nemo quod suum est quærat tantùm. Charitas enim non quæ sua sunt quærit. Infrà 13, Sed quod alterius. i. quod alteri proficit. Sed heu Philippen. 2. dicitur, Omnes quæ sunt sua quærunt. Audiendus est ergo Apostolus, qui & docet verum, & monet bonum. Docet verum duplex. s. expedientiæ sibi, quia omnia licent, sed non expediunt, & ædificationis aliis, quia omnia licent, sed non omnia ædificant. Monet bonum duplex. s. expedientię sibi. Nemo quod suum est quærat: & ædificationis aliis, sed quod alterius.

Lectio 6.

Modus cauẽdi à comestione idolotitorũ docetur, ostendendo duos casus in quibus licet idolotita immolatũ edere, dãdo cautelã edẽtib⁹ subdẽdo quãdo non licet edere.

OMne quod in macello uænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra & plenitudo eius. Si quis uocat uos infidelium ad cœnam & uultis ire, omne quod uobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite manducare propter illum qui indicauit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab aliena conscientia? Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias agoʔ

¶ Superius monuit cauere ab idolotitis, & posuit rationem quadruplicem suæ monitionis: hîc tertiò docet modũ cauẽdi à prædictis, ostẽdendo quomodo liceat edere, & quomodo non. Primò ergo ostẽdit an liceat edere. Secũdò quãdo nõ licet. [Siquis autẽ dixerit, &c.] Tertiò quid in vtrisq; debẽt attẽdere, ibi [Siue ergo mãducatis, &c.] In prima, primò ponit duos casus in quibus licet idolotita comedere. Primus, quando comedit per se, secundus, quando cum aliis, ibi [Si quis autem infidelium, &c.] Vel primus quando nescit idolis immolatum: secundus quando non in proximi scandalum. In primo casu primò tangit comedendi licentiam, secũdò comedendi præstat cautelam, ibi [Nihil interrogãtes, &c.] Dicit ergo, Omne quod in macello vẽnit, id est, venditur, &c. quasi dicat, quia licet edere, sed non expedit aliquãdo, ideo sic edite, Omne quod in macello vænit, id est, venditur, manducate si vultis. Omnis enim creatura dei bona, & nihil reiciendum, &c. 1. Tim. 4, Vos dico nihil interrogantes, scilicet, an sit idolis immolatum vel non, & hoc propter conscientiam astantis infirmi. [Domini est terra, &c.] Quasi dicat, Hoc securè potestis facere, quia domini est terra & plenitudo eius. i. omnia quibus terra impletur. Psal. Quoniam meę sunt omnes ferę, &c. Ambros. Non potest esse immundum quod domini est, sed omnes carnes sunt domini, ergo de se mundæ sunt & licitæ. ¶ Deinde cùm dicit, [Si quis autem vocat, &c.] Ostendit quando licet comedere idolotita cum aliis, quando, scilicet, dantur in conuiuio, & ignoratur ab infirmis quòd sint idolis immolata. Vbi implicãtur quatuor expedientia cuilibet conuiuæ, scilicet, ne sit impudens se ingerendo, quod notatur ibi, [Si quis vocat vos] quòd non sit offendens in respuẽdo, quod notatur ibi, [Et vultis ire.] quòd non sit onerosus impediendo, quod notatur ibi, [Omne quod vobis apponitur] quòd non sit indiscretus in loquendo, ibi, [Nihil interrogantes.] Dicit ergo, Si quis infidelium, id est, gentilium. Nam cum Iudęis comedere *prohibitum* est. 28. q. 1. c. omnes. vbi sic dicitur, Omnes deinceps, siue clerici siue laici, Iudæorum conuiuia vitent, nec eos ad conuiuium quisquam recipiat, quia cùm Iudæi apud Christianos cibis communibus non vtantur, indignum atque sacrilegum est eorum cibos à Christianis sumi. Si quis ergo infidelium, id est, gentilium vocat vos ad cœnam & vultis ire, id est, placet vobis innitatio, omne comestibile quod vobis apponitur, manducate. Concessio est, non iussio. Luc. 10, Manducate quæ vobis apponuntur. Vos dico nihil interrogantes an sit immolatum idolis vel non. Et hoc propter conscientiam infirmorum. ¶ Deinde cùm dicit, [Si quis autem dixerit, &c.] Ostendit quando non licet comedere. vbi assignat triplicem causam quare nõ licet comedere. Primò propter alterius conscientiam. Secundò propter damnationem propriam, ibi, [Vt quid enim libertas mea, &c.] Tertiò propter imperitorũ blasphemiam, ibi, [Si cum gratia participo, &c.] Prima ratio talis est. Nihil faciendum est scienter quod lædat conscientiam eius qui facit, sed comestio idolotiti est huiusmodi: ergo nihil tale est faciendum. Primò ergo proponit idolotiti cognitionem. Secundò dissuadet eius comestionem, ibi, [Nolite manducare, &c.] Tertio subdit huius rationem, ibi [Propter illum qui iudicauit.] Dicit ergo, Si quis autem dixerit, etiam non interrogatus, hoc est immolatum idolis, nolite manducare: & hoc propter illum qui indicauit hoc esse immolatum idolis, ne. s. credat te manducare sub veneratione idoli, non quòd cibus de se sit immundus. Ro. 14, Scio & confido in domino, quòd nihil commune est per ipsum, nisi illi qui existimat aliquid commune esse, sed etiam propter conscientiam aliorum infirmorum. Conscientiam autem non tuam quæ firma est, sed alterius, scilicet infirmi. 2. Corinth. 6, Nemini dantes vllam offensionem. Deinde cùm dicit, [Vt quid enim libertas mea, &c.] Ecce iam secunda ratio, quæ est talis, Quod facit ad iudicium damnationis proprię vitandum est, sed comestio idolotiti cum scandalo proximi est huiusmodi, ergo talis comestio vitãda est, & hoc est quod dicit, Vt quid, &c. quasi dicat, Nolite manducare propter conscientiam infirmi. Vt quid enim libertas mea, id est, quod liberum mihi est iudicatur ab aliena conscientia, id est, mihi fit damnabile propter conscięntiam ratione scandali, quasi dicat, si comedo cum alterius scandalo, sic ago vt reddam me dãnabilem, Mat. 18, Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, expedit ei vt suspendatur mola asinaria, &c. Vt quid ergo sic ago. q.d. malè ago. ¶ Deinde cùm dicit, [Si cum gratia participo, &c.] Ecce ratio tertia talis, Cauendus est casus in blasphemiam & vituperium aliorũ, sed comedẽdo idolotitum cũ scãdalo comedo sic, ergo, &c. Vbi primò tangit modũ edendi debitũ. Secũdò nihilominus blasphemiam infipiẽtium, ibi, [Quid blasphemor.] Dicit ergo. Si ego cũ gratia, id est, cum gratiarum actione participo, id est, comedo, sic enim semper sumendus est cibus. Io. 6, Gratias agens benedixit & fregit. Quid blasphemor ab imperitis dicentibus idolatrare. Blasphemor, inquam, pro eo ꝙ gratias ago, id est, ꝙ gratias agendo participo. Roma. 14, Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

Lectio 7.

Quid agendũ in comestione & abstinentia idolotitorũ, & aliorum quorumcũque partiũ docet, utpote in ordine ad deũ quærendam esse eius gloriã, & f ordine ad proximũ cautẽtiũ esse suõę sese in exẽplũ præbens.

SIue ergo manducatis siue bibitis, uel aliud quid facitis: omnia in gloriam dei facite. Sine offensione estote Iudæis & Gentibus & ecclesiæ dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salui fiant.

¶ Habito quando licet de idolotitis comedere & quando non: hîc ostendit quid in vtroque debent intendere. Primò respectu dei, quia debẽt quærere eius gloriam. Secundò quid respectu proximi, quia debẽt cauere eius offensam, ibi, [Sine offensione estote, &c.] In prima, primò inducit actum multiplicem. Secundò persuadet actuum intentionem debitam, ibi, [Omnia in gloriam dei, &c.] Dicit ergo, Siue ergo, &c. q.d. Quia hæc mala contingunt, ergo siue mãducatis siue bibitis quæ sunt opera necessitatis vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite, & cum inuocatione creatoris, ea intentione vt deus laudetur & glorificetur. Mat. 5, Sic luceat lux vestra coram hominibus, &c. Col. 3, Omne quodcunque facitis in verbo aut opere, omnia in gloriam dei facite. Aug. Hæc si rectè fiunt, laudes dei sunt. Non ergo solùm vox tua laudes dei, sed etiam opera tua concordent cum voce tua. Cùm enim deus laudatur de bono opere, deum laudas, & cùm blasphematur deus de malo opere tuo, deum blasphemas. ¶ Deinde cùm dicit, [Sine offensione estote, &c.] Monet vt caueant ab offensa aliorum, & persuadet hoc primò, verbo, secundò, exẽplo, ibi [Sicut & ego per omnia, &c.] Vbi ponit se in exemplum, primò pacificæ conuersationis. Secundò fructuosæ operationis, ibi, [Non quærens quod mihi vtile, &c.] Tertiò rectæ intentionis, ibi, [Vt salui fiant.] Fœlix cuius conuersatio amabilis, operatio vtilis, intẽtio salubris. Dicit ergo, Sine offensione, &c. q.d. Vt omnia in gloriam dei fiant, sine offensione estote Iudæis, qui non adorant idola: & ideo in tali comestione scandali ecclesiæ dei quantum ad infirmos in fide, qui inde offenduntur. Iudæi sunt sub lege, sed non sunt sub fide, Gẽtes nec sub lege nec in fide: ecclesia dei & sub lege & in fide. Rom. 12, Si fieri potest quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Sicut & ego omnibus placeo tanquam conuersus sine scãdalo. Ego, inquam, non quærens quod mihi vtile est tantùm, sed quod multis. Ecce optimus modus placendi omnibus, si omnium vtilitas non priuatur, commodum procuretur. Charitas, inquam, non quærit quæ sua sunt. Quod est vtile, inquam, multis, & non hoc ad aliquod commodum tẽporale, sed ad hoc vt salui fiant. Phil. vlt. Non quæro datum, sed fructum. ¶ Notandum ꝙ multa sunt quæ meritò placere faciunt hominibus. Primum prudentia in consiliis, sicut aduocatus clienti. Dispensator principi placet. Gen. 41, Placuit Pharaoni consilium, & omnibus seruis eius. Eccles. 20, Vir prudens placebit magnatis. Secũdum, munditia in factis, sicut coniunx coniugi, instrumentum vtenti placet. 1. Reg. 2, Puer autem Samuel crescebat & proficiebat, placens tam deo, quàm hominibus. Non sic filii Heli. Tertium, pietas in suffragiis sicut medicus infirmanti, baculus seni placet. Vnde de sepultura Abner dicitur 2. Reg. 3, Placuerũt eis omnia quæ fecit Dauid, &c. Quartum, sapientia in verbis, sicut lumen viatori, viror visui placet. Iosue 22, Placuit seruo cunctis audientibus. Eccl. 20, Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis. Quintum, elementia in responsis, sicut sapor gustui, melodia auri, placet. 2. Paralipome. 10, Si placueris populo huic, & lenieris eos verbis clementibus, seruient tibi omni tempore. Sextum, fortitudo in bellis sicut pugil conductori, miles principi, placet. 1. Regum 18, Dixerunt serui Saul ad Dauid, Ecce places regi, & omnes serui eius diligunt te. Septimum, largitas in beneficiis, sicut pluuia terræ arẽti, sicut fons sitienti, placet. 1. Machabeorũ 14. de Simone. Quæ sunt bona gentis suæ, & placuit illis potestas eius. ¶ Hîc quæritur super illud, Nolo vos esse socios dæmoniorum. glo. ad hoc genus pertinent, quæ fiunt in quibusdam rebus suspendendis vel allegandis. ¶ Contrà, ergo suspensio herbarum ad collum vel cartularum quæ fieri solet, ad idolatriam pertinet. Respõsio, Aut herbæ habent à natura vim naturalem ad effectum illum, aut non. In primo casu non pertinet ad idolatriã, sed in secundo. Similiter cedulæ, aut continent solùm verba sacra, & ex hoc creduntur habere vim, aut non. In primo casu non pertinet ad idolatriam, sed in secundo. ¶ Item super illud, Omnia mihi licent. Glo. Potestate liberi arbitrii, & doctrina legis naturalis. ¶ Contrà, secundum legem naturalem multa sunt illicita. Respondeo, hîc loquitur de cibis specialiter. ¶ Item ibidem Glos. Præcepto domini illa prohibentur. Respondeo, illa præcepta ad tempus fuerunt, & reuocata sunt. ¶ Item nihil interrogantes. Contrà, Tho. 2, Videte ne fortè furtiuus sit. Respondeo, non est simile, quia cibum furtiuum non est licitum in se comedere, sed idolo immmolatum licet edere, nisi propter scandalum alterius. ¶ Item, Omnia in gloriam dei facite. ¶ Contrà, Ergo nullus actus est indifferens. Respõdeo, Relatio hæc in gloriam dei intelligitur vel in actu vel in aptitudine referendi, quæ non est solùm in bonis, sed etiam in differentibus. ¶ Item, domini est terra & plenitudo. ¶ Contrà, eadem ratio fuit sub lege: Ergo si omnia sunt modò munda, quia domini sunt, & tunc fuerunt. Respondeo, Reputatione legis immunda dicta sunt, sed non sui natura. ¶ Item sicut ego per omnia omnibus placeo. ¶ Contrà, Galat. 1, Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. ¶ Item quomodo placebat persecutoribus suis. Respondeo ad primum, Placere volebat hominibus propter deum, non propter se. ¶ Ad argumentum secundum intelligitur hoc non de omnibus generaliter, sed de ecclesiasticis viris secundum glosam.

Hîc præmittit quãdã generalẽ monitionẽ, ostẽdẽdo quo Corinthij se habeant ad dominũ loquẽdo eis ironicè, & ponit unum documẽtũ qđ est quasi fundamẽtũ sequentium.

Caput 11.

IMitatores mei estote, sicut & ego Christi. Laudo autem uos, fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi uobis præcepta mea tenetis. Volo autem uos scire, quòd omnis uiri caput Christus est: caput autem mulieris, uir: caput uerò Christi, deus.

¶ Suprà Apost. remouit à fidelibus, id quod est cõtrariũ eucharistię sacramẽto. s. participatione mẽsæ idolorũ. Nũc autẽ instruit fideles de ipso eucharistiæ sacramẽto. Et primò præmittit quãdam admonitionẽ generalem. Secundò accedit ad propositũ, ibi, [Volo autem vos scire, &c.] Circa primũ duo fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cit.Primò proponit ammonitionem. Secundò significat quomodo Corinthii ad prædictam ammonitionem se habebant,ibi,[Laudo autem vos fratres,&c.]Circa primum considerandum est qp ita se habet naturalis ordo rerum,quòd ea quæ sunt inferiora in entibus imitantur ea quæ sunt superiora secundum suũ posse.Vnde etiam naturale agens tanquam superius assimilat sibi patiens. Primordiale autem principium totius processionis rerũ est filius dei,secũdum illud Io.1,Omnia per ipsum facta sunt. Et ipse ideo est primordiale exemplar,quod omnes creaturę imitantur tanquam veram & perfectam imaginem patris.Vnde dicitur Coloss.1,Qui est imago dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso condita sunt vniuersa.Speciali tamen quodam modo exemplar est spiritualium gratiarum,quibus spirituales creaturę illustrantur,secundum illud quod in Psal.dicitur ad filium, In splendoribus sanctorum ex vtero ante luciferum genui te: quia .s. genitus est ante omnem creaturam per gratiam lucentem habens exemplariter in se splendores omnium sanctorum: hoc autem exemplar dei prius erat à nobis valde remotum, secundum illud Ecclesiast.2,Quid est homo vt sequi possit regem factorem suum.Et ideo homo fieri voluit, vt hominibus humanum exemplar præberet.Vnde Augustinus dicit in libro de agone Christiano. Qua peruersitate non caueat quæ dicta & facta illius hominis intueri diligit & sectatur,in quo se nobis ad exemplum vitæ præbuit filius dei.Et sicut diuinitatis eius exemplar primò quidem imitantur angeli,secũdariò verò reliquæ creaturæ,vt Dionysius dicit 10,cap. angelicæ Hierarchiæ,ita humanitatis exẽplar principaliter quidem imitandum proponitur prælatis ecclesiæ tanquam superioribus.Vnde & dominus apostolis dicit Io. 13,Exemplum dedi vobis,vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Secundariò verò ipsi prælati informati exemplo Christi proponuntur exemplar vitæ subditis,secundum illud 1.Pet.vlt.Forma facti gregis ex animo.Et 2.Thess.3,Vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.Et ideo Apostolus signanter dicit,Dixi vt sine offensione omnibus sitis, & hoc quidem facere poteritis,si hoc quod dico seruetis.Imitatores mei estote sicut & ego Christi.s.sum imitator.Imitabatur enim eũ primò quidem in mẽtis deuotione.Galat.2,Viuo ego,iam non ego,viuit verò in me Christus.Secundò in subditorum solicitudine.Vnde dicebat Phil.2,Si immolor supra sacrificium & obsequium fidei vestræ,gaudeo & congratulor omnibus vobis.Sicut & Christus obtulit semetipsum pro nobis,vt dicitur Ephe.5. Tertiò quantũ ad passionis tolerantiam.2.Cor.4,Semper mortificationem Iesu in corpore circunferentes.Et Gal.vlt.Ego stigmata domini Iesu in corpore meo porto.Est autem notãdum quòd non simpliciter dicit,imitatores mei estote,sed addit,sicut & ego Christi,quia,scilicet,subditi prælatos suos imitari non debẽt in omnibus, sed in quibus illi Christum imitantur,qui est indeficiens sanctitatis exemplar. ¶ Deinde cùm dicit,[Laudo autem vos fratres.]Ostendit qualiter Corinthii se habebant ad ammonitionem prædictam.Circa quod cõsiderandum est quòd subditi suos prælatos sequuntur dupliciter.s.quantum ad facta,& dicta:quãtum quidem ad facta,dum subditi prælatorum exempla imitantur.Vnde dicitur Iacob.5,Exemplum accipite, fratres mei,prophetarum qui loquuti sunt in nomine domini . Quantum verò ad dicta dum eorum præceptis obediunt.Prouerb.3,Custodi præcepta mea, & viues. In his autem Corinthii deficiebant , & maxime quantum ad maiorem multiudinem,& ideo Apostolus alloquens eos,dicit,Laudo autem vos fratres,quasi dicat,Super hoc laudandos vos præbere debetis,sed non facitis,quòd per omnia memores estis quasi ad imitandum mea exempla . Non enim possumus illorum exempla imitari, quorum memoriam non habemus.Vnde dicitur Heb.13,Mementote præpositorum vestrorum quorum intuentes exitum conuersationis imitamini fidem.Quantum verò ad dicta,subdit,Et sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis,q.d.eodẽ tenore obseruatis quo ego tradidi,hoc enim dicit, quia ab obseruantia præceptorum eius recesserant. Ier. 15,Si sermonem meum seruauerunt,& vestrum seruabunt.Sed videtur hic modus loquendi non esse conueniens veritati sacræ scripturæ quæ nihil patitur falsitatis,secundũ illud Prouerb.8,Iusti sunt omnes sermones mei,& non est in eis prauum quid,neque peruersum.Sed dicendum quòd ironica loquutio est vna de locutionibus figuratiuis in quibus veritas non attenditur,secundum sensum quẽ verba faciunt,sed secũdum id quod loquens exprimere intendit per simile,vel contrarium,vel quocunque alio modo.Et ideo in ironica locutione veritas attenditur secundum contrarium eius quod verba sonant , sicut in metaphorica secũdum simile. ¶ Deinde cùm dicit,[Volo autem vos scire fratres,&c.]Accedit ad propositum instruens .s.fideles de eucharistiæ sacramento.Et circa hoc tria facit.Primò redarguit eorum errores circa ritum huius sacramenti.Secundò ostendit huius sacramenti dignitatem,ibi,[Ego enim accepi à domino,&c.]Tertiò docet conuenientem ritum,ibi,[Itaq; fratres mei.]Circa primum tria facit. Primò redarguit eorum errorem,quo.s.errabãt in habitu,quia.s.mulieres ad sacra mysteria conueniebant capite non velatò. Secundò arguit errorẽ in conuẽtu,quia.s.dum conuenirent ad sacra mysteria contẽtionibus vacabant,ibi,[Hæc autem præcipio non laudans,&c.]Tertiò quantum ad certum cibum,quia.s.pransi ad sacra mysteria sumẽda accedebant,ibi,[Conuenientibus autem vobis,&c.]Circa primum duo facit.Primò præmittit quoddã documẽtum ex quo sumitur ratio subsequentis monitionis.Secũdò ponit monitionẽ,ibi,[Omnis autẽ vir orans,&c.]Circa primum ponit triplicem comparationem,quarum prima est dei ad hominem,dicens,Dixi quòd præcepta mea tenetis per cõtrarium.Sed vt appareat vos irrationabiliter agere. Volo vos scire tãquam rem necessariam,secundum illud Esa.5,Captiuus ductus est populus meus,quia nõ habuit sciẽtiam. Quòd omnis viri caput,Christus est,quod quidem dicitur secũdum similitudinem capitis naturalis,in quo quatuor considerantur.Primò quidẽ perfectio,quia cùm cætera mẽbra vnum solũ sensum habeant.s.tactũ in capite vigent omnes sensus,& similiter in aliis viris inueniuntur singulæ gratiæ,secundum illud quod dicitur infrà 12,Alii datur per spiritũ sermo sapientiæ,alii sermo scientię,&c.Sed in homine Christo est plenitudo omnium gratiarum.Non enim ad mensuram dat ei deus spiritum,vt dicitur Ioan.3,Secundò in capite inuenitur sublimitas, quia vt.s.in homine,est superius omnibus membris , ita etiam Christus supereminet,non solùm omnibus hominibus,sed etiam omnibus angelis,secundum illud Eph.1, Constituens illum ad dexteram suam in cęlestibus super omnem principatum & potestatem.Et infrà,Et ipsum dedit caput super omnem ecclesiã.Tertiò in capite inuenitur influentia, quia.s. quodam modo influit cæteris mẽbris sensum & motum , ita à capite Christo in cætera membra ecclesiæ motus & sensus spiritualis deriuatur,secundum illud Colos.2, Non tenens caput ex quo totum corpus per nexum & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentũ dei. Quartò in capite inuenitur conformitas naturæ ad cætera mẽbra,& similiter in Christo ad alios homines,secũdum illud Phil.2,In similitudinẽ hominũ factus & habitu inuentus vt homo. ¶ Secundam cõparationem ponit hominis ad hommẽ,cùm dicit, Caput autem mulieris vir.Quod etiam secundũ prædicta quatuor verificatur.Nam primò quidem vir est perfectior muliere,non solùm quantũ ad corpus,quia vt Philosophus dicit in lib.de Generatione animaliũ, Fœmina est masculus occasionatus: sed etiã quantum ad animæ vigorẽ, secundum illud Eccles. 7, Virũ ex mille reperi vnũ,mulierem ex omnibus non inueni. Secundò,quia vir naturaliter supereminet fœminæ, secũdum illud Ephes.5,Mulieres viris suis subiectæ sint sicut domino, quoniã vir caput est mulieris . Tertiò quia vir influit gubernando mulierẽ,secundum illud Gene.3,Sub viri potestate eris,& ipse dominabitur tui. Quartò vir & fœmina consormes sunt in natura,secundũ illud Gen.2,Faciamus ei adiutoriũ simile sibi. ¶ Tertiã cõparationem ponit dei ad dominũ,cùm dicit, [Caput verò Christi deus.] Est autẽ considerandum quòd hoc nomen,Christus,significat personã prædicatam ratione humanæ naturæ:& sic hoc nomen,Deus,non supponit solùm personã patris,sed totam trinitatem à qua in humanitate Christi,sicut à perfectiori,omnia bona deriuantur,& cui humanitas Christi subiicitur. Alio modo potest intelligi,secũdum quod hoc nomẽ Christus,supponit dictam personã ratione diuinę naturæ,& sic hoc nomen,deus,supponit personã patris: quæ dicitur caput filii,non quidem secundũ maiorem perfectionẽ,vel secundum aliquã suppositionem,sed solùm originẽ & secundum conformitatem naturæ,sicut in Psal.dicitur, Dominus dixit ad me,filius meus es tu,ego hodie genui te.Possunt tamen hæc mysticè accipi prout in anima est quoddam spirituale coniugium.Nam sensualitas fœminæ cõparatur,ratio verò viro, per quem sensualitas regi debet. Vnde & caput eius dicitur.Vel potius ratio inferior quæ inhæret tẽporalibus disponendis,mulieri cõparatur: viro autem ratio superior,quæ vacat contẽplationi æternorum, quæ caput inferioris dicitur: quia secundum rationes æternas sunt tẽporalia disponẽda,secundum illud Exod.25,Inspice & fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est. Dicitur autem caput viri Christus: quia sola ratio secũdum superiorem sui partem deo inhæret.

Paul⁹ Christũ in multis imitabatur.

In quibus sint imitãdi prælati.

Prælatos subditi sequũtur dupliciter.

Christus cẽput dicitur metaphoricè ad caput naturale, ꝓpter quæ reperta in capite naturali quæ in Christo reperiũtur.

Lectio 2.

OMnis uir orans aut prophetans uelato capite, deturpat caput suum.Omnis autẽ mulier orans aut prophetans non uelato capite, deturpat caput suum. Vnum est enim ac si decaluetur.Nam etsi non uelatur mulier, tondeatur. Si uerò turpe est mulieri tonderi aut decaluari, uelet caput suum. Vir quidem non debet uelare caput suum, quoniam imago & gloria dei est: mulier autem gloria uiri est.

¶ Præmisso documento subiungit ammonitionem, cuius ratio sumitur ex documento prædicto. Et circa hoc duo facit.Primò ponit ammonitionem ex parte viri . Secundò ex parte mulieris,ibi[Omnis autẽ mulier,&c.]Dicit ergo primò,Dictũ est quòd caput mulieris est vir. Omnis autẽ vir orans aut prophetans velato capite,deturpat caput suum.Circa quod considerandum est quòd quilibet homo iudici assistens suam conditionẽ vel dignitatem debet profiteri, & præcipuè assistens deo,qui est omniũ iudex: & ideo qui deo assistunt,ordinatissimè & cõuenientissimè se gerere debent,secundũ illud Eccle.4,Custodi pedem tuũ ingrediens domũ dei.Dupliciter autẽ homo deo assistit.Vno modo,humana in deũ referẽs, quod quidem fit orando,secundũ illud Eccles.39,In conspectu altissimi deprecabitur, aperiet os suũ in oratione,& pro delictis suis deprecabitur.Alio modo diuina ad homines deferens,quod quidem fit prophetando, secundum illud Ioel.2,Effundam spiritum meũ super omnem carnẽ,& prophetabunt filii vestri. Vnde signanter Apostolus dicit,Vir orans & prophetans. His enim duobus modis vir deo tanquam iudici vel domino assistit. Dicitur autẽ prophetans dupliciter.Vno modo inquantũ homo aliis annuntiat, quæ ei diuinitus reuelantur,secundũ illud Luc.1,Zacharias pater eius impletus est spiritu sancto,& prophetauit,dicens,Benedictus dominus deus Israel,&c.Alio modo dicitur homo prophetans,inquantũ profert ea quę sunt aliis reuelata, vnde illi qui in ecclesia dicunt prophetias vel alias sacras scripturas legunt, dicuntur prophetantes . Et sic accipitur infrà 14,Qui prophetat & ecclesiam ædificat:& ita etiam hìc accipitur.Pertinet autem ad dignitatem viri(vt infrà patebit)carere velamine capitis,& ideo dicit quòd omnis vir orans aut prophetans velato capite,deturpat caput suũ.i.rem inconuenientem sibi agit.Sicut enim in corpore pulchritudo dicitur ex debita proportione mẽbrorum in cõuenienti claritate vel colore:ita in actibus humanis dicitur pulchritudo ex debita proportione verborũ vel factorum,in quibus lumen rationis resplendet.Vnde & per oppositum,turpitudo intelligitur quando contra rationẽ aliquid agitur & non obseruatur debita proportio in verbis & factis.Vnde suprà 7.dictũ est,Siquis turpẽ se videri existimat super virgine sua ꝙ sit superadulta.

Documẽtũ ꝑ viris & mulieribus in publicis rationibus & prophetiis.

Homo deo assistit dupliciter.

Aliquis dicitur ꝓphetans dupliciter.

¶ Sed contra hoc obiicitur,Nam multi velato capite,in ecclesia orant absque omni turpitudine secretius orare volentes.Dicendum est autem quòd duplex est oratio. Vna priuata, quã.s.quis deo offert in propria persona.Alia publica,quã quis offert deo in persona totius ecclesiæ,vt patet in orationibus quæ in ecclesia per sacerdotes dicuntur:& de talibus orationibus Apostolus hìc intelligit. ¶ Item obiicitur de hoc quod dicit glo.quòd prophetans dicitur scripturas referans,& secũdum hoc ille qui prædicat,prophetat.Episcopi autem prædicant capite tecto mitra.Sed dicẽdum est quòd ille qui prædicat vel docet in scholis ex propria persona loquitur. Vnde & Apostolus Rom.2. nominat euangeliũ suum.s. propter industriã qua vtebatur in prędicatione euangelii,sed ille qui sacrã scripturam in ecclesia recitat,puta legendo lectionẽ vel epistolam,vel euangeliũ,ex persona totius ecclesiæ loquitur.Et de tali prophetante intelligitur quod hìc Apostolus dicit.Sed tunc remanet obiectio de his,qui cantant psalmos in choro capite tecto.Sed dicendum quòd psalmi non cantantur quasi ab vno singulariter se deo præsentante, sed quasi à tota multitudine.

Aliquis dicitur ꝓphetans dupliciter.

Legẽtes ꝓphetias vel alias scripturas sacras ecclesiæ dicũtur prophetare.

An licitè prædicetur capite tecto vide hìc.

¶ Deinde cùm dicit,[Omnis autem mulier,&c.]ponit ammonitionem quantum ad mulieres,dicẽs,Omnis autem mulier orans aut prophetans,vt suprà, non velato capite, quod repugnat propter conditionem eius,deturpat caput suum.i.rem inconuenientem facit circa sui capitis detectionem. ¶ Sed contra hoc obiicitur,quia Apostolus dicit 1.Timoth.2,Docere in ecclesia mulieri non permitto . Quomodo ergo com-

Universidad de Deusto Biblioteca

petit mulieri vt oret,aut prophetet publica oratione aut doctrina?Sed dicendum est hoc intelligendum esse de orationibus ac lectionibus quas mulieres in suis collegiis proferunt. ¶ Deinde cùm dicit,[Vnum est enim,&c.]probat ammonitionem prædictam.Et primò inducit probationē.Secundò probationis iudiciū auditoribus cōmittit,ibi[Vosipsi iudicate,&c.]Circa primū duo facit.Primò inducit probationem.Secundò excludit obiectionē,ibi[Veruntamen neque vir,&c.] Circa primū ponit triplicem probationem,quarū prima sumitur per cōparationem ad humanam naturam.Secūda per cōparationem ad deum,ibi [Vir quidem non debet,&c.]Tertia per cōparationem ad angelos,cùm dicit,Et propter angelos. ¶ Circa primum considerandum est quòd natura quæ cæteris animalibus prouidit auxilia sufficientia vitæ, hominibus præbuit ea imperfecta, vt per rationem arte, vsu, manu sibi ea perficerent, sicut tauris dedit cornua ad defensionem:homines autem arma defensionis sibi præparāt manuali artificio rationis, & inde est quòd ars imitatur naturam,& perficit ea quæ natura facere non potest. Sic igitur ad tegumentum capitis natura hominī dedit capillos:sed quia hoc tegumentum insufficiens est, per artem præparat homo sibi aliud velamen. Eadem igitur ratio est de velamine naturali capillorum,& de velamine artificiali.Naturale autem est mulieri quòd comam nutriat.Habet enim ad hoc dispositionem naturalem,& vlterius inclinatio quædam inest mulieribus ad comam nutriendam . In pluribus enim hoc accidit quòd mulieres magis studēt ad nutriendam comā quàm viri. Videtur ergo conditioni mulierū conueniens esse quòd magis vtantur velamine capitis quàm viri. ¶ Circa hoc ergo tria facit.Primò ponit conuenientiam velaminis naturalis & artificialis,dicens,Dictum est,Mulier non velans caput,deturpat caput suum,vnū est enim.s. vnius rationis puta.s.velamine artificiali,acsi decaluetur.i.acsi priuetur naturali velamine capillorum, quod in pœnā quibusdam prædicitur Esa.3,Decaluabit dominus vertiecm filiarum Syon,& crinem earum nudabit.Secūdò ducit ad inconueniens,dicens,Nam si non velatur mulier,tondeatur.q.d.si abiicit velamen artificiale,abiciat pari ratione etiam naturale,quod est inconueniens. ¶ Secūdò contra hoc videtur esse ꝙ sanctimoniales tondentur.Ad quod dupliciter potest respondēri:primò quidem quia ex hoc ipso quòd votum viduitatis vel virginitatis assumunt Christo desponsante , promouentur in dignitatem virilem , vtpote liberatæ à subiectione virorum,& immediatè Christo coniunctæ.Secundò quia assumunt pœnitentiæ lamentum religionem intrantes.Est autem consuetudo viris quòd tēpore luctus comā nutriant,quasi hoc sit suæ conditioni conueniens:mulieres autē econtrario tempore luctus comā deponunt. Vnde dicitur Hiere.7, Capillum tuum tōde & proiice,sume indirectum planctum. Tertiò concludit propositū,dicens, Si verò turpe.i. indecēs est mulieri tonderi aut decaluari.i.priuari naturali velamine arte vel natura,velet caput suū,vtēs.s. velamine artificiali. ¶ Deinde cùm dicit,[Vir quidem,&c.]ponit secundam probationem quæ accipitur per cōparationem ad deum.Et primò inducit probationē.Secundò probat quod supposuerat,ibi [Non enim est vir,&c.]Dicit ergo primò,Dictū est quòd turpe est mulieri tonderi,sicut & non velari:viro autem non est turpe,cuius ratio est hæc,Vir quidem non debet velare caput suū,quia est imago & gloria dei . Per hoc autē quòd dicit,est imago dei,excluditur quorundam error,dicentiū quòd homo solùm est ad imaginem dei,non autem est imago,cuius contrariū hīc Apostolus dicit.Dicebant autē quòd solus filius est imago,secundum illud Colos.1,Qui est imago inuisibilis dei.Est ergo dicēdum quòd homo imago dei dicitur & ad imaginem.Est enim imago imperfecta:filius autem dicitur imago, non ad imaginem, quia est imago perfecta. ¶ Ad cuius euidentiā cōsiderādum est quòd de ratione imaginis in cōmuni duo sunt.Primò quidem similitudo,non in quibuscūque,sed vel ipsa specie rei,sicut homo filius assimilatur patri suo. Vel in aliquo quod sit signum speciei,sicut figura in rebus corporalibus. Vnde qui figuram equi describunt, dicuntur imaginem eius depingere . Et hoc est quod dicit Hilarius in lib.de synodis, quòd imago est species indifferens.Secūdò requiritur origo.Non enim duorū hominum qui sunt similes specie,vnus imago alterius dicitur,nisi ex eo oriatur,sicut filius à patre.Nam imago dicitur ab exemplari.Tertiò ad rationem perfectæ imaginis requitur æqualitas.Quia igitur homo similatur deo secundum memoriā,intelligentiam & voluntatem mentis,quod pertinet ad speciē intellectualis naturæ,& hoc habet à deo,dicitur esse dei imago: quia tamen deest æqualitas,est dei imago imperfecta:Et ideo dicitur ad imaginē,secundum illud Gene.1.Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā. Sed filius qui est æqualis patri, est imago perfecta, non autem ad imaginē. ¶ Considerādum est etiā ꝙ gloria dei dupliciter dicitur.Vno modo qua deus in se gloriosus est,& sic homo non est gloria dei,sed potius deus est gloria hominis,secundum illud Psal.Tu domine susceptor meus es gloria mea. Alio modo dicitur gloria dei claritas eius ab eo deriuata, secundum illud Exod.vlti.Gloria domini impleuit illud.Et hoc modo hīc dicitur quòd vir est gloria dei,inquantū claritas dei immediatè super virum refulget.Secundum illud Psal. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. ¶ Deinde cùm dicit,[Mulier autem,&c.] ponit id quod est ex parte mulieris,dicens,Mulier autem est gloria viri,&c.quia claritas mulieris deriuatur à viro:secundum illud Genes.2,Hæc vocabitur virago,quoniam de viro sumpta est. ¶ Sed contra hoc obiicitur,quia imago dei attenditur in homine secundum spiritum in quo non est differentia maris & fœminæ,vt dicitur Col.3.Non ergo magis debet dici quòd vir dicitur imago dei quàm mulier. Dicēdum est autem quòd vir dicitur hīc specialiter imago dei secundū quædam exteriora.s.quia vir est principium totius sui generis,sicut deus est principiū totius vniuersi,& quia delatere Christi dormientis in cruce fluxerunt sacramenta sanguinis & aquæ , à quibus fabricata est ecclesia. Potest etiā quantum ad interiora dici quòd vir specialius dicitur imago dei secūdum mentem, inquantū in eo ratio magis viget. Sed melius dicendum quòd Apostolus signanter loquitur . Nā de viro dixit quòd vir imago & gloria dei est:de muliere autē non dixit quòd esset imago & gloria viri,sed solùm quòd est gloria viri,vt detur intelligi quòd esse imaginem dei,cōmune est viro & mulieri: esse autem gloria dei immediatè propriū est viri. Restat autē considerandum propter quid vir non debeat velare caput, sed mulier . Quod quidem dupliciter accipi potest.Primò quidē quia velamen quod capiti superponitur,designat potestatem alterius super caput existentis ordine naturæ: & ideo vir sub deo existens non debet velamen habere super caput,vt ostendat se immediatè deo subesse,mulier autē debet velamen habere,vt ostendat se præter deum

Sanctimonialiū excellentia.

Homo dicitur verè imago dei, & nō solū ad imaginē & error cōtrarius tollitur hīc.

De ratione imaginis sūt duo & perfectæ imaginis sunt tria.

alteri naturaliter subesse.Vnde cessat obiectio de seruo & subdito:quia hæc subiectio non est naturalis.Secundò ad ostendendum quòd gloria dei non est occultanda , sed reuelanda : gloria autem hominis est occultanda:vnde in Psalm.dicitur,Non nobis domine non nobis,sed nomini tuo da gloriam.

Lectio 3.

NOn enim vir ex muliere est,sed mulier ex uiro. Etenim non est creatus uir propter mulierem,sed mulier propter uirum.Ideo debet mulier uelamen habere super caput suum,& propter angelos. Veruntamen neque uir sine muliere,neque mulier sine uiro in domino.Nam sicut mulier de uiro,ita & uir per mulierem:omnia autem ex deo.Vosipsi iudicate:decet mulierem non uelatam orare deum?Nec ipsa natura docet uos,quòd uir quidem si comam nutriat,ignominia est illi: mulier verò si comam nutriat,gloria est illi,quoniam capilli pro uelamine ei dati sunt . Siquis autem uidetur contentiosus esse,nos talem consuetudinem non habemus,neque ecclesia dei.

Probauerat mulier sit gloria viri & ex hoc infert illud quod intendit s. quòd mulier debet velari.

¶ Præmiserat Apostolus ꝙ mulier est gloria viri,quod hīc probare intendit.Et circa hoc tria facit.Primò ponit probationem. Secūdò assignat rationē eius quod dixerat,ibi[Etenim nō est creatus,&c.]Tertiò infert conclusionem intentam,ibi[Ideo debet,&c.] Circa primū considerandum quòd sicut suprà dictū est, mulier dicitur gloria viri per quandā deriuationem:& ideo ad hoc probandum,subdit, Non enim prima.s. rerū conditione vir est ex muliere.s.formatus,sed mulier ex viro. Dicitur enim Gen.2,Quòd ædificauit dominus deus costam quā tulerat de Adam in mulierē. De viro autem dicitur,Formauit dominus deus hominem de limo terræ. ¶ Deinde cùm dicit,[Etenim,&c.] assignat rationem eius quod dixerat. Ad cuius euidentiam considerandus est talis ordo perfecti & imperfecti , quòd imperfectum in vno & eodem subiecto prius est tempore quàm perfectum.Prius enim aliquis homo est puer quàm vir, simpliciter tamen perfectum est prius imperfecto,etiam tempore.Nam puer producitur ex viro.Hæc igitur est ratio quare mulier producta est ex viro,quia perfectior est muliere,quod ex hoc probat Apostolus,quia finis est perfectior eo quod est ad finem:vir autem est finis mulieris.Et hoc est quod dicit,Etenim non est creatus vir propter mulierem,sed mulier propter virum in adiutorium.s.generationis:sicut patiens est propter agens,& materia propter formā.Vnde dicitur Genes.2,Non est bonū hominē esse solū,faciamus ei adiutoriū simile sibi. ¶ Deinde cùm dicit,[Ideo debet,&c.] infert conclusionem intentā,dicens, Ideo .s.quia est imago & gloria dei:mulier autem est gloria viri, mulier debet habere velamen super caput suum, quando.s. deo assistit orando vel prophetādo,vt per hoc ostendatur ꝙ non immediatè subest deo , sed subiicitur etiam viro sub deo.hoc enī significat velamē quod capiti superponitur.Vnde alia litera habet ꝙ mulier debet habere potestatem super caput suum,& idem est sensus,Nam velamen est signū potestatis,secundū quod in Psal.dicitur,Imposuisti homines super capita nostra. ¶ Deinde cùm dicit,[Et propter angelos,&c.]assignat tertiam rationē quæ sumitur ex parte angelorū, dicens, Etiā mulier debet habere velamen super caput suum propter angelos.Quod quidem dupliciter intelligi potest. Vno modo de ipsis angelis cælestibus qui conuentus fidelium visitare creduntur,præcipuè quando sacra mysteria celebrantur.Et ideo tunc tam mulieres ꝙ viri ad reuerentiam eorū honestè & ordinatè se debent habere,secundū illud Psal. In conspectu angelorum psallam tibi.Alio modo potest intelligi,secundū ꝙ angeli dicuntur sacerdotes, inquantū diuina populo annuntiant,secundum illud Malach.2,Labia sacerdotis custodiunt scientiā, & legem requirent ex ore eius,quia angelus domini exercituū est. ¶ Debet ergo mulier velamen habere semper in ecclesia propter angelos.i.propter sacerdotes duplici ratione.Primò quidē propter eorū reuerentiam ad quā pertinet quòd mulieres coram eis honestè se habeant.Vnde dicitur Eccles.7,Honora deum ex tota anima tua & sacerdotes illius . Secundò propter eorum cautelam, ne scilicet,ex conspectu mulierum non velatarum ad concupiscentiam prouocentur.Vnde dicitur Ecclesia.9,Virginem ne aspicias,ne fortè scandalizeris in decore illius. Augustinus autem aliter exponit prædicta.Ostendit enim quòd tam mulier quàm vir est ad imaginem dei,per hoc quod dicitur Ephes.4,Renouamini spiritu mentis vestræ,& induite nouū hominē, qui renouatur in agnitione dei secundum imaginē eius qui creauit,vbi non est masculus & fœmina. Et sic patet ꝙ imago dei attenditur in homine secundum spiritū,in quo non est differētia masculi & fœminæ,& ideo mulier est imago dei sicut & vir.Expressè enim dicitur Gen.1, quòd creauit deus hominē ad imaginem suam, masculum & fœminā creauit eos: & ideo Augu.dicit hoc esse intelligendū in spirituali coniugio, quod est inanima nostra,in quā(sicut suprà dictū est)sensualitas, vel etiā inferior ratio se habet per modū mulieris, ratio autē superior per modū viri,in qua attēditur imago dei:& secundū hoc mulier est ex viro, & propter virum:quia administratio rerū temporalium vel sensibiliū,cui intendit inferior ratio,vel etiam sensualitas, debet deduci ex contēplatione æternorū quæ pertinent ad superiorem rationē & ad eam ordinari: & ideo mulier dicitur habere velamen vel potestatē super caput suū,ad significandum ꝙ circa tēporalia dispensanda debet homo cohibitionē quandam & refrenationē habere,ne vltra modū homo progrediatur in eis diligendis:quæ quidem cohibitio circa amorē dei adhiberi non debet,cùm præceptum sit Deuter.6,Diliges dominū deum tuum ex toto corde.Nam circa desideriū finis non apponitur mensura,quā necesse est apponi circa ea quæ sunt ad finē.Medicus enim sanitatē inducit quantò perfectiorem potest,nō tamen dat medicinam quantò maiorē potest,sed secundum determinatā mensuram:sic vir non debet habere velamen super caput.Et hoc debet propter angelos sanctos:quia sicut in glosa dicitur,gratuita est sanctis angelis sacra ta & pia significatio.Vnde & August.dicit 19.de Ciuitate dei, quòd dæmones alliciuntur quibusdam sensibilibus rebus,non sicut animalia cibis,sed sicut spiritus signis, ¶ Deinde cùm dicit,[Veruntamen neque vir,&c.]excludit dubitationem quæ posset ex dictis oriri.Quia enim dixerat quòd vir est gloria dei,mulier autem est gloria viri.Posset aliquis credere,vel quòd mulier non esset ex deo, vel quòd non haberet potestatem in gratia.Vnde primò hoc excludit,dicens,Licet mulier sit gloria viri,quia est gloria dei:veruntamē neque vir est in domino.i.à domino productus sine muliere,neque mulier sine viro,vtrūque enim deus fecit,secundū illud Genes.1,Masculum & fœminā creauit eos.Vel aliter, neque vir est sine muliere in domino.s.in gratia domini nostri Iesu Christi,neque mulier sine viro, quia vterque per gratiam dei saluatur,secundum illud Galat.3,Quicunque in Christo baptizati estis,Christum induistis.Et postea subdit,Non est

Spirituale coniugiū secundū moralē expositionē Augustini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

masculus neque fœmina.ſ.differens in gratia Chriſti.Secundò aſsignat rationẽ,dicens, Nam ſicut in prima rerum inſtitutione,mulier eſt de viro formata, ita & in ſubſequẽtibus generationibus vir per mulierẽ productus eſt,ſecundũ illud Iob 14, Homo natus de muliere. Nam prima productio hominis fuit ſine viro & muliere,quando deus formauit hominẽ de limo terræ:Euã de coſta viri,vt ibidẽ legitur.Secũda autẽ eſt ex viro & muliere,ſicut Abel natus eſt ex Adam & Eua, vt legitur Geneſ.4. Tertia autem eſt ex muliere ſine viro,vt Chriſtus ex virgine,ſecũdum illud Galat.4,Miſit deus filium ſuum factũ ex muliere. Tertiò oſtendit rationẽ eſſe conuenientem,dicens, [Omnia autẽ ex deo,] quia.ſ.& hoc ipſum quòd mulier primò fuit ex viro,& hoc ꝙ poſtmodum vir eſt ex muliere eſt ex operatione diuina. Vnde ad deum pertinent tam vir quàm mulier. Vnde dicitur Rom.11,Ex ipſo,& per ipſum,& in ipſo ſunt omnia. ¶ Deinde cùm dicit,[Veſtri ipſi iudicate,&c.]cõmittit iudicium eius quod dixerat auditoribus. Et circa hoc duo facit.Primò cõmittit iudicium rationalibus auditoribus.Secundò cõprimit proteruos auditores,ibi[Siquis autem videtur,&c.] Circa primũ quatuor facit.Primò cõmittit auditoribus iudicium eius quod dixerat,more eius qui confidit ſe ſufficienter probaſſe,dicens,[Veſtripſi iudicate,&c.] Pertinet enim ad bonum auditorem iudicare de auditis.Vnde dicitur Iob 6,Loquentes,id quod iuſtũ eſt iudicate.Et 12,Nõne auris verba diiudicat?Secundò proponit ſub quæſtione id de quo debet eſſe iudicium,dicens,[Decet mulierem non velatã orare deũ.] Hoc prohibetur 1.Pet.3.vbi dicitur,quarum ſit non exterius capillatura.Tertiò oſtendit vnde debeant ſumere ſuũ iudicium,quia ab ipſa natura,& hoc eſt quod dicit,[Nec ipſa natura docet vos.]Et vocat hìc naturam ipſam inclinationẽ naturalem quæ ineſt mulieribus ad nutriẽdum comã, quæ eſt naturale velamen, non autem viris. Quæ quidem inclinatio naturalis eſſe oſtenditur,quia in pluribus inuenitur.Oportet autem ab ipſa natura doceri,quia eſt dei opus:ſicut in pictura inſtruitur aliquis artificio pictoris: & ideo contra quoſdam dicitur Eſa.24,Tranſgreſsi ſunt leges,mutauerunt ius,diſsipauerũt fœdus ſempiternum.i.ius naturale.Quartò autem natura ſumit rationẽ:& primò ponit id quod eſt ex parte viri,dicẽs,quòd vir quidem ſi comã nutriat more mulieris,ignominia eſt illi.i. ad ignominiam ei reputatur apud plures homines, quia per hoc videtur muliebris eſſe.Et ideo Ezech.44.dicitur,Sacerdotes comã non nutriant.Nec eſt inſtantia de quibuſdam qui in veteri lege comã nutriant,quia hoc erat ſignum quod tunc erat poſitum in lectione veteris teſtamenti,vt dicitur 2.Corint.3.Secundò ponit id quod eſt ex parte mulieris,dicẽs,[Mulier & ſi comã nutriat gloria eſt illi,]quia videtur ad ornatum eius pertinere. Vnde dicitur Cant.7, Comæ capitis eius ſicut purpura regis. ¶ Et aſsignat conſequenter rationem,cùm dicit,[Quoniam capilli dati ſunt ei].ſ.mulieri pro velamine: & ideo eadem ratio eſt de capillis nutriendis & de velamine artificiali apponendo.Cant.4,Capilli tui ſicut grex caprarum,&c. ¶ Deinde cùm dicit,[Siquis autem videtur,&c.]Cõprimit proteruos auditores,dicens,[Siquis autẽ videtur contentioſus eſſe,] vt.ſ. rationibus prædictis non acquieſcat,ſed confidentia clamoris veritatẽ impugnet,quod pertinet ad contentionẽ, vt Amb. dicit cõtra id quod dicitur Iob 6,Reſpondete obſecro abſque contentione. Et Prouerb.20, Honor eſt ei qui ſeparat ſe à contentionibus.Hoc ſufficiat ad cõprimendum talem,quòd nos Iudæi in Chriſtum credentes talem conſuetudinẽ non habemus. ſ. quòd mulieres orent non velato capite, neque etiã tota eccleſia dei per Gentes diffuſa. Vnde ſi nulla eſſet ratio hoc ſolùm deberet ſufficere, ne aliquis ageret contra communem eccleſiæ conſuetudinẽ.Dicitur enim in Pſal.Qui habitare facit vnius moris in domo.Vnde Aug.dicit in epiſtola ad Caſulanum,quòd omnibus in quibus nihil certi diffinit ſacra ſcriptura,mos populi dei, atque inſtituta maiorum pro lege habenda ſunt.

Sequẽda eſt conſuetudo eccleſiæ, nõ credendum hæreticis.

Lectio 4.

Præcipit ſeruanda quæ dixit de velatiõe capitum, & arguit eorum ſciſſuras in conſortio.

HOc autem præcipio, non laudans quòd non in melius, ſed in deterius conuenitis. Primùm quidem conuenientibus vobis in eccleſia, audio ſciſſuras eſſe inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreſes eſſe, ut qui probati ſunt manifeſti fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in unum, iam non eſt dominicã cœnam manducare. Vnuſquiſque enim ſuam cœnã præſumit ad manducandum. Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Nũquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? An eccleſiam dei contemnitis, & confunditis eos qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo uos. in hoc non laudo.

¶ Poſtquam Apoſtolus redarguit Corinthios de eorum errore in habitu, quia.ſ. mulieres ad ſacra myſteria cõueniebant capite non velato,conſequenter arguit eorũ errorem de ſciſſuris in conuentu, quia.ſ.dum conuenirent ad ſacra myſteria,contentionibus vacabant.Et primò tangit eorum defectum in generali.Secundò in ſpeciali,ibi[Primùm quidem,&c.]Dicit ergo primò,Hoc autem quod dictum eſt ſuprà quòd mulieres velatæ ſint in eccleſiis, præcipio, vt ſic tripliciter eos induceret ad huiuſmodi obſeruantiam . Primò quidem ratione,Secundò conſuetudine.Tertiò præcepto:quod ſolùm ſine aliis neceſsitatẽ induceret.Prouerb.3,Cuſtodi præcepta mea,& viues.Et Eccleſ.4.dicitur,Funiculus triplex difficilè rumpitur.Non laudans,ſed magis vituperans ꝙ cõuenitis in eccleſiã,non in melius,ſicut deberet eſſe, ſed in deterius ex culpa veſtra.Omnia enim animalia gregalia,puta,colũbæ,grues,oues,naturali inſtinctu in vnũ conueniũt, vt ſit eis corporaliter melius.Vnde & homo cùm ſit animal gregale vel ſociale,vt Philoſophus probat, ſecundũ rationẽ agere debet vt multi in vnũ conueniant propter aliquod melius,ſicut in rebus ſecularibus multi in vnitatẽ ciuitatis conueniunt,vt ſit eis melius ſeculariter.ſ.propter ſecuritatẽ & ſufficiẽtiam vitæ.Et ideo fideles in vnũ conuenire debent propter aliquod melius ſpirituale,ſecundum illud Pſal.In conueniẽdo populos in vnum & reges vt ſeruiant domino. Et alibi,In conſilio iuſtorum & congregatione : magna opera domini.Sed iſti in deterius conueniebant propter culpas quas cõmittebant dum cõuenirent. Eſa.1, Iniqui ſunt cœtus veſtri.Eccleſ.21,Supra collecta ſynagoga peccantium. ¶ Deinde cùm dicit,[Primum quidem, &c.]ponit in ſpeciali quomodo in deterius conuenirent.Et primò ponit iudiciũ culpæ,dicens,Primũ quidem inter cætera.ſ.quòd in deterius conuenitis: conuenientibus vobis in eccleſia audio ſciſſuras eſſe inter vos.ſ.per contentiones quas exercebant.Quod quidem eccleſiæ non conuenit,quæ in vanitate cõſtituitur, ſecundum illud Ephe.4,Vnum corpus & vnus ſpiritus,ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ.Hoc tamen prædicatur. Eſa. 22, Sciſſuras ciuitatis Dauid videbitis, quia multiplicatæ ſunt. Dicit autem gloſa quòd dicendo,primùm,oſtendit quòd primum malum eſt diſſenſio vnde cætera oriuntur,vbi enim eſt diſſenſio nihil rectum eſt.Sed contrà videtur eſſe quod dicitur Eccleſ.10,Initiũ omnis peccati ſuperbia. Et 1. Tim.vlti.Radix omnium malorum cupiditas. Dicendum eſt autem quòd hæ authoritates loquuntur quantum ad peccata perſonalia ſingularium hominũ,quorum primũ eſt ſuperbia ex parte auerſionis,& cupiditas ex parte conuerſionis.Sed glo.hìc loquitur de peccatis multitudinis: inter quæ primũ eſt diſſenſio, per quam ſoluitur rigor diſciplinæ.Vnde dicitur Iaco.3,Vbi eſt zelus & cõtentio, ibi eſt inconſtantia & omne opus prauum.Secundò ponit credulitatem auditorum,cùm dicit,[Et credo ex parte].i.quãtum ad aliquos veſtrum qui erant ad contentionem proni,ſecundum illud quod dixerat ſuprà 1.ca. Contentiones ſunt inter vos.Hoc autem dico quòd vnuſquiſque veſtrum dicit,Ego quidem ſum Pauli,ego Apollo,ego verò Cephæ. Alii verò non erant contentioſi,ex quorum perſona ibi ſubditur,Ego autem Chriſti. Vnde & Cant. 2.dicitur,Sicut lilium inter ſpinas,ſic amica mea inter filias.i. boni inter malos . Tertiò aſsignat rationem ſuæ credulitatis,dicens,[Nam oportet non ſolùm quaſcunque ſciſſuras,ſed etiã hæreſes eſſe.] Vbi duo conſideranda ſunt . Primò quid ſit hæreſis . Secundò quomodo oportet hæreſes eſſe.Circa primum ſciendum quòd ſicut Hieron.dicit ſuper epiſtolam ad Galat.hæreſis Græcè ab electione dicitur,quia.ſ.eam ſibi vnuſquiſque eligat diſciplinam quam putat eſſe meliorem: ex quo duo accipi poſſunt . Primò quidem quòd de ratione hæreſis eſt quòd aliquis priuatam diſciplinam ſequatur,quaſi per electionem propriam:non autem diſciplinam publicam quæ diuinitus traditur.Secundò quòd huic diſciplinæ aliquis pertinaciter inhæreat. Nam electio firmã importat inhæſionem : & ideo hæreticus dicitur qui ſpernens diſciplinam fidei quæ diuinitus traditur,pertinaciter propriũ errorem ſectatur.Pertinet autem aliquid ad diſciplinam fidei dupliciter.Vno modo directè,ſicut articuli fidei,qui per ſe credendi proponuntur. Vnde error circa hos ſecũdum ſe facit hæreticum ſi pertinacia aſsit.Non poſſunt autem à tali errore propter ſimplicitatem aliquam excuſari,præcipuè quantum ad ea de quibus eccleſia ſolennizat,& quæ cõmuniter veſantur in ore fidelium, ſicut myſterium trinitatis,natiuitatis Chriſti,& alia huiuſmodi. Quædam verò indirectè pertinẽt ad fidei diſciplinam,inquantum.ſ.ipſa non propronuntur vt propter ſe credenda,ſed ex negatione eorum ſequitur aliquid contrariũ fidei: ſicut ſi negetur Iſaac fuiſſe filiũ Abrahæ, ſequitur aliquid cõtrarium fidei.ſ. ſacram ſcripturam continere aliquid falſi.Ex talibus autem non indicatur aliquis hæreticus, niſi à deo pertinaciter perſeueret quòd ab errore non recedat,etiã viſo quid ex hoc ſequatur:ſic igitur pertinacia qua aliquis contemnit in his quæ ſunt fidei directè vel indirectè ſubire iudicium eccleſiæ facit hominẽ hæreticum,talis autem pertinacia procedit ex radice ſuperbiæ,qua aliquis prçfert ſenſum ſuum toti eccleſiæ. Vnde Apoſtolus dicit 1.ad Tim.6,Siquis aliter docet,& nõ acquieſcit ſanis ſermonibus domini noſtri Ieſu Chriſti,& ei quę ſecundum pietatem eſt doctrinæ,ſuperbus eſt nihil ſciens,ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum. ¶ Secundò conſiderandum eſt quomodo oporteat hæreſes eſſe.Si enim oportunum eſt hæreticos eſſe,videtur quòd ſint cõmendabiles,& non ſint extirpandi.Sed dicendum eſt quòd dupliciter de aliquo dicitur quòd oportet illud eſſe. Vno modo ex intentione illius qui hoc agit, puta ſi dicamus quòd oportet iudicia eſſe: quia.ſ.iudices iudicia exercentes intẽdunt iuſtitiam & pacem in rebus humanis conſtituere. Alio modo ex intentione dei,quæ etiã mala ordinat in bonũ, ſicut perſecutionem tyrannorum ordinauit in gloriam martyrum.Vnde Auguſt.dicit in Enchyridion, quòd deus eſt adeò bonus quòd nullo modo permitteret fieri aliquod malum,niſi eſſet adeo potens,quòd de quolibet malo poſſet elicere bonum,& ſecũdum hoc dicitur Matth.18,Neceſſe eſt vt veniant ſcandala, veruntamen væ homini illi per quem ſcandalum venit.Et ſecundum hoc hìc dicit Apoſtolus,quòd oportet hæreſes eſſe, ex eo quòd deus malitiam hæreticorum ordinauit in bonum fidelium.Et hoc dicit primò quidem ad maiorem declarationem veritatis.Vnde dicit Auguſt.in glo.Ab aduerſario mota quæſtio diſcendi exiſtit occaſio: multa quippe ad fidem catholicã pertinentia,dum hæreticorum callida inquietudine excogitantur,vt aduerſus eos defendi poſsint,& conſiderantur diligentius,& intelliguntur clarius,& prædicantur inſtantius. Vnde & Prouerb.27,Ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici ſui . Secundò ad manifeſtandam infirmitatem fidei in his qui rectè credunt.Et hoc eſt quòd hìc ſubdit Apoſtolus, Vt qui probati.i.approbati ſunt à deo,manifeſti fiant in vobis.i.inter vos.Sapient.3,Tanquam aurum in fornace probauit illos. ¶ Deinde cùm dicit,[Conuenientibus ergo vobis,&c.] redarguit eos de tertio delicto, quia.ſ. peccabant in modo & ordine ſumendi corpus Chriſti.Et poteſt totum quod ſequitur dupliciter exponi . Secundum autem primam expoſitionem redarguuntur de hoc quod corpus Chriſti pranſi accipiebant.Circa hoc ergo quatuor facit.Primò ponit detrimentum quod incurrebant.Secundò ponit culpã,ibi[Vnuſquiſque enim,&c.]Tertiò inquirit de cauſa culpæ,ibi[Nunquid domos,&c.]Quartò concludit eorũ vituperationem,ibi[Quid dicam vobis,&c.] Dicit ergo primò ita, Conuenientibus vobis,ſciſſuræ ſunt inter vos. Ergo conuenientibus vobis in vnum,corpore non animo, iam ad hoc aduenistis, quod non eſt, id eſt non licet vel non competit vobis dominicam cœnam manducare,id eſt ſumere euchariſtiæ ſacramentum, quod dominus in cœna diſcipulis dedit . Hoc enim ſacramentum , vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem,eſt ſacramentum vnitatis & charitatis . Et ideo non competit diſſentientibus. Cantic.5, Comedite amici & bibite & inebriamini chariſsimi . Vel melius poteſt referri ad ea quæ ſequuntur,vt ſit ſenſus,Non ſolùm cõuenientibus vobis ſciſſuræ ſunt inter vos,ſed conuenit vobis conuenientibus iam,id eſt in præſenti hoc determinatum habetis quod non eſt, id eſt non licet vobis dominicam cœnã manducare, ad quam prãſi acceditis. Quia enim dominus diſcipulis ſuis poſt cœnam hoc ſacramentum tradidit,vt legitur Matth.26.volebant etiam Corinthii poſt cõmunem cœnam ſumere corpus Chriſti.Sed dominus hoc rationabiliter fecit propter tria.Primò quidem quia ordine congruo figura præcedit veritatem. Agnus autem paſchalis erat figura, ſiue vmbra huius ſacramenti . Et ideo poſt cœnam agni paſchalis,Chriſtus hoc ſacramentum dedit.Dicitur enim Coloſ.2.de omnibus legalibus quòd ſunt vmbra futurorũ,corpus autem Chriſtus.Secũdò vt ex hoc ſacramẽto ſtatim ad paſsionẽ tranſiret,cuius hoc ſacramentum eſt memoriale.Et ideo dixit diſcipulis,Surgite,eamus hinc.ſ.ad paſsionẽ.Tertiò vt artius imprimeretur hoc ſacramentum cordibus diſcipulorum , quibus ipſum tradidit in vltimo ſuo receſſu.Sed in reuerentiam tanti ſacramenti poſtmodum eccleſia inſtituit,quod nõ niſi à ieiunis ſumatur,&

Quid ſit hæreſis.

Duo ad hæreſim requiſita.

Pertinet ad fidẽ aliquid dupliciter.

Quomodo ſit verũ ꝙ oportet hæreſes eſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo excipiuntur infirmi qui in neceſsitate,quæ legem non habet,poſſunt nõ ieiuni ſumere corpus Chriſti. Quia verò aqua non ſoluit ieiunium, æſtimauerunt quidam quòd poſt potum aquæ poſſet aliquis ſumere hoc ſacramentum, præſertim quia vt dicunt aqua non nutrit, ſicut nec aliquod aliud ſimplex elementum. Quanuis autem aqua ſecundum ſe non nutriat,& ob hoc non ſoluat ieiunium eccleſiæ,ſecundum quòd dicuntur aliqui ieiunantes,nutrit tamen aliis admixta,& ideo ſoluit ieiuniũ naturæ: & ſecundum hoc dicuntur aliqui ieiuni,qui.ſ.eadem die nihil ſumpſerunt,nec cibi nec potus. Et quia reliquiæ cibi quæ in ore remanent,ſumuntur per modum ſaliuę,hoc non impedit aliquos eſſe ieiunos:ſimiliter & nõ impedit aliquos eſſe ieiunos,ſi tota nocte nihil dormierint,vel ſi etiã non ſint plenè digeſti, dummodo eadem die omnino cibi vel potus nihil ſumpſerint. Vnde quia principium diei eſt ſumendum ſecundum vſum eccleſiæ à media nocte,ideo quicũque poſt mediam noctem aliquid ſumpſerit quantũcunque modicum cibi vel potus, non poteſt eadem die ſumere hoc ſacramentum. ¶ Deinde cùm dicit,[Vnuſquiſque enim,&c.]ponit culpam: & primò ſecundum quòd peccabant in deum. Secundò prout peccabant in proximũ,ibi[Et alius quidem, &c.]Dicit ergo primò,Ideo dico quòd non licet vobis dominicam cœnã manducare,quia vnuſquiſque veſtrum præſumit.i.antè ſumit ſuam cœnam.ſ.ciborum cõmunium ad manducãdum. Quilibet enim eorum portabat ad eccleſiam fercula præparata, & comedebat quilibet ſeorſum antequam ſumeret ſacra myſteria. Oſee 4,Separatum eſt conuiuiũ eorum,nunc interibunt. Eccle.11. dicitur in perſona parci, Inueni requiem mihi,& comedebam de bonis meis ſolus. ¶ Deinde cùm dicit[Et alius quidem,&c.]arguit culpam eorum inquantum erat contra proximũ. Diuites enim lautè comedebant in eccleſia,& bibebant vſque ad ebrietatem,pauperibus autẽ nihil dabant,ita quòd remanebant eſuriẽtes. Et hoc eſt quod dicitur[Et alius quidem eſurit].ſ.pauper,qui non habebat vnde ſibi prẽpararet: alter autem ebrius eſt.ſ.diues qui ſuperfluè comedebat & bibebat cõtra id quod dicitur Nehem.8,Comedite pinguia & bibite mulſum & mittite partes eis qui non præparauerunt ſibi. Iob 31,Si comedi bucellam meam ſolus,& non comedit pupillus ex ea. ¶ Deinde cùm dicit[Nunquid domos,&c.] inquirit de cauſa huius culpæ. Et primò excludit cauſam per quam poterant excuſari. Non enim eſt licitum domũ dei quæ eſt deputata ſacris vſibus, cõmunibus vſibus applicare. Vnde & dominus Ioan.2. Eiiciens ementes & vendentes de templo,dixit,Domus mea domus orationis vocabitur,vos autem feciſtis eam domum negotiationis. Et Auguſtinus dicit in regula,In oratorio nemo aliquid faciat,niſi ad quod factum eſt,vnde & nomen accepit,tamen propter neceſsitatem, quãdo.ſ. aliquis aliam domũ non inueniret, licitè poſſet eccleſia vti ad manducãdum vel ad alios huiuſmodi licitos vſus. Hanc ergo excuſationẽ excludit Apoſtolus,dicens[Nunquid non habetis domos].ſ.proprias ad manducandum & bibendum, vt propter hoc excuſemini ſi in eccleſia conuiuia celebretis, quæ debetis in propriis domibus facere. Vnde & Luc.5.dicitur,quòd Leui fecit Chriſto conuiuiũ magnum in domo ſua. Secundò,cùm dicit[Aut eccleſiam dei,&c.]aſſerit cauſam quæ eos inexcuſabiles reddit,quarũ prima eſt contemptus eccleſiæ dei. Et hanc ponit dicens[Aut eccleſiam dei contemnitis.] Et ideo in eccleſia præſumitis cœnam veſtram ad manducandum. Et poteſt hìc ſumi eccleſia,tam pro congregatione fidelium,q̃ pro domo ſacra quæ non eſt contemnenda,ſecundum illud Pſal. Domum tuam decet ſanctitudo. Et Hier.7,Numquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta,in qua inuocatum eſt nomen meũ in oculis veſtris. Iſti autem vtrunque contemnebant dum præſente conuentu fidelium in loco ſacro conuiuia celebrabant. ¶ Secundò ponit contemptum proximorum in hoc quòd ſubditur[Et confunditis eos qui non habent.] In hoc enim pauperes erubeſcebant,quòd ipſi eſuriebãt in conſpectu totius multitudinis, aliis lautè comedentibus & bibentibus. Dicitur autem Prouer.17,Qui deſpicit pauperem,exprobrat factori eius. Et Eccleſ.4. Animam eſurientem ne deſpexeris. ¶ Deinde cùm dicit[Quid dicam,&c.] Cõcludit eorum vituperationem, dicens[Quid dicam vobis]ex conſideratione prædictorum. Nunquid laudo vos? Et reſpondet, Et ſi in aliis factis laudo vos,in hoc tamen facto non laudo. Et eſt aduertendũ q̃ ſuprà dum de habitu mulierum loqueretur,ſaltẽ ironicè laudauit eos,dicens[Laudo vos quòd per omnia mei,&c.]Hìc verò nec ironicè vult eos laudare,quia in grauioribus delictis nullo modo ſunt peccatores palpãdi. Vnde & in Pſal.dicitur,Quoniam laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ,& iniquus benedicitur. Exacerbauit dominum peccator. Et Eſa.3,Populе meus qui beatum te dicunt,ipſi te decipiunt. Secundum aliã verò expoſitionem arguuntur de alia culpa. In primitiua enim eccleſia fideles panem & vinũ offerebant, quæ conſecrabantur in ſanguinem & corpus Chriſti,quibus iam conſecratis,diuites qui multa obtulerant, eadem ſibi repetebant, & ſic ipſi abundanter ſumebant,pauperibus nihil ſumentibus,qui nihil obtulerant. De hac ergo culpa, Apoſtolus eos hìc reprehendit,dicens,[Conuenientibus enim vobis in vnũ iam non eſt.]i.non contingit inter vos dominicam cœnam manducare. Cœna enim domini eſt cõmunis toti familiæ, vnuſquiſque autem veſtrum ſumit eam,non quaſi cõmunem,ſed quaſi propriã dum ſibi vult vendicare quod deo obtulit: & hoc eſt quod ſubdit,Vnuſquiſque præſumit.i.præſumptuoſè attentant ad manducandum cœnã.ſ. domini.i.panem & vinũ conſecratum,quaſi ſuam.i. quaſi propriã vendicans.ſ. ea quæ conſecrata ſunt domino in ſuos vſus. Et ita ſequitur quòd alius.ſ.pauper qui nihil obtulit,eſurit,nihil.ſ.ſumens de cõſecratis. [Alius autẽ].ſ. diues qui multa obtulit,ebrius eſt,ad literã propter hoc quòd nimium ſumpſit de vino conſecrato,quod.ſ. quaſi propriũ repoſcit. ¶ Sed videtur hoc eſſe impoſsibile,quòd de vino conſecrato aliquis inebrietur, vel etiam nutriatur de pane, quoniã poſt conſecrationẽ ſub ſpeciebus panis & vini nihil remanet niſi ſubſtantia corporis Chriſti & ſanguinis,quæ non poſſunt conuerti in corpus hominis,ad hoc quòd ex eis nutriatur aut inebrietur. Dicunt ergo quidam quòd hoc non fit per aliquã conuerſionem, ſed per ſolam immutationem ſenſuũ hominis ab accidẽtibus panis & vini quæ remanent poſt conſecrationem. Conſueuerunt enim homines ex ſolo ciborum odore confortari,& ex multo odore vini ſtupefieri,& quaſi inebriari. Sed confortatio vel ſtupefactio quæ prouenit ex ſola immutatione ſenſuum paruo tempore durat, cùm tamen poſt conſecrationem panis aut vini,ſi vinũ in magna quantitate ſumeretur aut panis, diu ſuſtentaretur homo propter panem, aut ſtupefieret propter vinum. Et præterea manifeſtum eſt quòd panis conſecratus,in aliam ſubſtantiam conuerti poteſt, ex hoc quòd per putrefactionem reſoluitur in pulueres, aut per

In grauibus peccatis aperтè eſt arguendus peccator.

cõbuſtionem in cineres, cùm ad nutriendum nihil aliud requiratur q̃ quòd cibus conuertatur in ſubſtantiam nutrimenti. Quidam ergo poſuerunt quòd panis aut vinum conſecratum poſſunt conuerti in aliud, & ſic nutrire,quia remaner ibi ſubſtantia panis aut vini cum ſubſtantia corporis Chriſti & ſanguinis. Sed hoc repugnat verbis ſcripturæ. Non enim verum eſſet quòd dominus dicit Matt.26, Hoc eſt enim corpus meum: quia hoc demonſtratum,eſt panis,ſed potius eſſet dicendum,hìc.i.in hoc loco eſt corpus meum. Et præterea corpus Chriſti non incipit eſſe in hoc ſacramento per loci mutationem: quia iam deſineret eſſe in cælo. Vnde relinquitur quòd ibi incipiat eſſe per conuerſionem alterius.ſ.panis in ipſum: vnde non poteſt eſſe quòd remaneat ſubſtantia panis. Et ideo alii dixerunt, quòd remanet ibi forma ſubſtantialis panis, ad quam pertinet operatio rei: & ideo nutrit ſicut & panis nutriret. Sed hoc nõ poteſt eſſe,quia nutrire eſt conuerti in ſubſtantiam nutriti,quod non cõpetit nutrimento ratione formæ,cuius eſt agere, ſed magis ratione materiæ,cuius eſt pati. Vnde ſi eſſet ibi forma ſubſtantialis,panis nutrire non poſſet. Alii verò dixerunt, quod aer circunſtans cõuertitur vel in ſubſtantiã nutriti, vel in quodcunque aliud huiuſmodi, ſed hoc non poſſet fieri abſque multa condenſatione aeris quæ ſenſui latere non poſſet. Et ideo alii dixeruntquòd diuina virtute ad hoc quòd ſacramentum non deprehendatur in huiuſmodi conuerſionibus redit ſubſtãtia panis & vini: ſed hoc videtur eſſe impoſsibile,quia cùm ſubſtantia panis conuerſa ſit in corpus Chriſti, nõ videtur quòd poſsit ſubſtantia panis redire,niſi econuerſo panis Chriſti cõuerteretur in panem. Et præterea ſi ſubſtãtia panis redit,aut hoc eſt manẽtibus accidentibus panis: & ſic ſimul erit ibi ſubſtãtia panis & ſubſtantia corporis Chriſti, quod ſuprà improbatũ eſt. Nam tandiu eſt ibi ſubſtantia corporis Chriſti, quandiu ſpecies remanent. Aut redit ſpeciebus non manẽtibus,quod etiã eſt impoſsibile, quia ſic eſſet ſubſtãtia panis abſq; propriis accidentibus: niſi forte intelligatur q̃ deus in termino cõuerſionis cauſaret ibi quandã materiã quæ ſit ſubiectum huius cõuerſionis,ſed melius eſt,vt dicatur quòd ſicut virtute conſecrationis miraculoſe,confertur ſpeciebus panis & vini,vt ſubſiſtãt ſine ſubiecto ad modũ ſubſtantiæ,ita etiã eis miraculoſe confertur ex conſequenti q̃ agant & patiãtur quicquid agere aut pati poſſet ſubſtãtia panis aut vini ſi adeſſet. Et hac ratione ſpecies ille panis & vini poſſunt nutrire & inebriare,ſicut ſi eſſet ibi ſubſtãtia panis & vini. Cætera non mutantur à prima expoſitione.

Species ſacramẽtales miraculoſe agũt & patiũtur quicquid ageret panis & vinum ſi ibi eſſent.

Lectio 5.

EGo enim accepi à domino quod & tradidi uobis,quoniam dominus Ieſus in qua nocte tradebatur,accepit panem, & gratias agens fregit & dixit,Accipite & manducate,hoc eſt corpus meum quod pro uobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.

Hic agitur de ſacramẽto euchariſtiæ præmittẽdo eius dignitatẽ & ipſius inſtitutionẽ quo ad cõſecrationem corporis.

¶ Poſtquã Apoſtolus redarguit Corinthiorũ inordinationes,quas cõmittebant conueniendo ad euchariſtiæ ſacramentũ ſumendum: hìc agit de ipſo ſacramẽto. Et primò agit de dignitate huius ſacramẽti. Secũdò inducit fideles ad reuerenter ſumendũ,ibi[Itaque quicũque manducauerit,&c.]Circa primũ duo facit. Primò cõmendat authoritatem doctrinæ quã datarus eſt. Secũdò ponit doctrinã de dignitate huius ſacramenti,ibi[Quoniã dominus noſter,&c.] Circa primum duo facit. Primò cõmendat authoritatem doctrinæ ex parte actoris,qui eſt Chriſtus,dicens,Dixi q̃ iam non eſt vobis dominicam cœnã manducare,ſacramẽtum euchariſtiæ dominicam cœnã vocans. ego enim accepi à domino.ſ. Chriſto, qui eſt actor huius doctrinæ, non ab aliquo puro homine. Galat.1,Paulus apoſtolus non ab hominibus neque per hominem,ſed per Ieſum Chriſtum. Heb.2, Qui cùm initiũ accepiſſet enarrari per dominũ,&c. Secundò cõmendat authoritatem doctrinæ ex parte miniſtri,qui eſt ipſe Paulus,cùm ſubdit,quod & tradidi vobis. Eſa.47, Quæ audiui à domino exercituum deo Iſrael,annuntiaui vobis. Sapient.7,Quam ſine fictione didici,& ſine inuidia communico. ¶ Deinde cùm dicit[Quoniam dominus Ieſus]commendat dignitatem huius ſacramẽti, tradens inſtitutionem ipſius. Et primò ponit inſtitutionem. Secundò tempus inſtitutionis,cùm dicit[In qua nocte tradebatur,&c.]Tertiò modum inſtituendi,ibi[Accepit panem,&c.] Inſtitutor autem ſacramenti eſt ipſe Chriſtus. Vnde dicit[Quoniam dominus noſter Ieſus Chriſtus, &c.] Dictum eſt enim ſuprà cùm de baptiſmo ageretur,quòd Chriſtus in ſacramentis habet excellentiæ poteſtatem, ad quam quatuor pertinent. Primò quidem quòd virtus & meritum eius operetur in ſacramentis. Secundò quòd in nomine eius ſanctificetur ſacramentum. Tertiò quòd effectum ſacramenti ſine ſacramento præbere poteſt. Quartò inſtitutio noui ſacramenti. Specialiter tamen congruebat vt hoc ſacramentum ipſe in ſua perſona inſtitueret, in quo corpus & ſanguis eius communicatur. Vnde & ipſe dicit Ioan.6,Panis quem ego dabo vobis,caro mea eſt pro mundi vita. ¶ Deinde cùm dicit [Qua nocte tradebatur]deſcribit tempus inſtitutionis huius ſacramenti,quod quidem congruum fuit. Primò quidem quantum ad qualitatem temporis. Fuit enim in nocte. Per virtutem enim huius ſacramenti anima illuminatur. Vnde 1.Regum 14. dicitur quòd Ionathas intinxit virgam in fauum mellis,& conuertit manũ ſuam ad os ſuum,& illuminati ſunt oculi eius,propter quod & in Pſalm.dicitur,Nox illuminatio mea in deliciis meis. Secundò quantùm ad negotium quod in illo tempore gerebatur, quia, ſcilicet quando tradebatur ad paſsionem, per quam tranſiuit ad patrem, hoc ſacramentum quod eſt memoriale paſsionis inſtituit. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 29, Tranſi hoſpes,& orna mensam,& quæ in manu habes,ciba cæteros. ¶ Deinde cùm dicit[Accepit panem,&c.]oſtendit modum inſtitutionis. Et primò ponit ea quæ fecit & dixit Chriſtus inſtituendo hoc ſacramentum. Secundò exponit, ibi [Quotieſcunque enim, &c.] Circa primum duo facit. Primò agit de inſtitutione ſacramenti huius, quantum ad corpus Chriſti. Secundò quantum ad eius ſanguinem,ibi[Similiter & calicem,&c.]Circa primum ante expoſitionem literæ oportet primò conſiderare neceſsitatem inſtitutionis huius ſacramenti. Eſt autem ſciendum quòd ſacramẽta inſtituta ſunt propter neceſsitatẽ vitæ ſpiritualis. Et quia corporalia ſunt quædam ſimilitudines ſpiritualium, oportet ſacramenta proportionari eis quæ ſunt neceſſaria ad vitam corporalem. In qua primò inuenitur generatio cui proportionatur baptiſmus, per quem regeneratur aliquis in vitam ſpiritualem. Secundò ad vitam corporalem requiritur augmentum, per quod aliquis perducitur ad quantitatem & virtutem perfectam: & huic proportionatur ſacramentum confirmationis, in quo ſpiritus ſanctus datur ad robur. Tertiò ad vitam corporalem requiritur alimentum, per quod corpus hominis ſuſtentatur. Et ſimiliter vita ſpiritualis per ſacramentum euchariſtiæ reficitur,ſecundum illud, In lo-

1ª 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Differentia baptismi & eucharistiæ.

co pascuæ ibi me collocauit:super aquam refectionis eduxit me. ¶ Est autem notandum quòd generans non coniungitur genito secundum substantiam, sed solùm secundum virtutem: sed cibus coniungitur nutrito secundum substantiam. Vnde in sacramento baptismi quo Christus regenerat ad salutem,non est ipse Christus secundum suam substantiam, sed solùm secundum suam virtutem. Sed in sacramento eucharistiæ,quod est spirituale alimẽtum,Christus est secundum suam substantiam.Continetur autem sub alia specie propter tria.Primò quidem ne esset horribile fidelibus sumentibus hoc sacramentum,si in propria specie carnem hominis ederent, & sanguinem biberent. Secundò ne hoc ipsum esset detestibile infidelibus. Tertiò vt cresceret meritum fidei,quæ consistit in hoc quòd creduntur ea quæ non videntur.Traditur autem hoc sacramẽtum sub duplici specie propter tria. Primò quidem propter eius perfectionẽ,quia cùm sit spiritualis refectio,debet habere spiritualem cibum,& spiritualem potum.Nam & corporalis refectio non perficitur sine potu & cibo. Vnde & suprà 10. dictum est quòd omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Nam & corporalis refectio non perficitur sine cibo & potu. Secũdò propter eius significationem. Est enim memoriale dominicæ passionis,per quam sanguis Christi fuit separatus à corpore,& ideo in hoc sacramẽto seorsum offertur sanguis à corpore. Tertiò propter huius sacramenti effectum salutarem. Valet enim ad salutem corporis,& ideo offertur corpus: & valet ad salutem animæ,& ideo offertur sanguis. Nam anima in sanguine est,vt dicitur Genes.9. Offertur autem specialiter hoc sacramentum sub specie panis & vini.primò quidem,quia pane & vino communius vtuntur homines ad suam refectionem.Et ideo assumuntur in sacramento hæc,sicut aqua ad ablutionem in baptismo,& oleum ad vnctionem. Secundò propter virtutem huius sacramenti. Nam panis confirmat cor hominis,vinum verò lætificat. Tertiò,quia panis qui ex multis granis fit, & vinum ex multis vuis,significant ecclesiæ vnitatem,quæ constituitur ex multis fidelibus. Est autem hæc eucharistia specialiter sacramentum vnitatis & charitatis,vt dicit August.super Ioan. His autem visis circa literæ expositionem.Primò considerandum est quid Christus fecerit. Secundò quid dixerit,ibi [Et dixit,&c.] Tria autem facit.Primum quidem designatur,cùm dicit[Accepit panem:]Per quod duo significari possunt.Primò quidem quòd ipse voluntariè passionem accepit, cuius hoc sacramentum est memoriale, secundum illud Esa. 53,Oblatus est,quia ipse voluit.Secundò potest significari quòd ipse accepit à patre potestatem perficiendi hoc sacramentum,secundum illud Mat.11,Omnia tradita sunt mihi à patre meo.Secundum tangit,cùm dicit[Et gratias agens.]In quo datur nobis exemplum gratias agendi de omnibus quæ nobis diuinitus dantur,secundum illud 1.Thessal.vlti.In omnibus gratias agite.Tertiũ tangit,cùm dicit[Fregit.]Esa.58,Frange esurienti panem tuum. ¶ Sed videtur hoc esse contrarium vsui ecclesiæ,secundum quam prius consecratur corpus Christi,, & postea frangitur : hîc autem dicitur quòd prius fregit, postea protulit verba consecrationis. Et ideo quidam dixerunt quòd Christus consecrauit prius verbis aliis, & postea protulit verba quibus nos consecramus:sed hoc non potest esse,quia sacerdos dum consecrat,non profert ista verba quasi ex persona sua,sed quasi ex persona Christi consecrantis. Vnde manifestum est quòd eisdem verbis quibus nos consecramus & Christus consecrauit.Et ideo dicendum est quòd hoc quod dicitur,Et dixit,non est intendum cõsequenter quasi Christus accepit panem & gratias agens fregit,& postea dixerit verba quæ sequuntur,sed concomitanter quòd dum accepit per se panẽ,gratias agens fregit & dixit. Et ideo cùm Matt. 26.dicatur quòd Iesus accepit panem & benedixit ac fregit,Apostolus non curauit hîc de benedictione facere mentionem, intelligens nihil aliud esse illam benedictionem, quàm hoc quod dominus dixit, Hoc est corpus meum. ¶ Deindè cùm dicit[Et dixit]ostendit quid Christus dixerit instituendo hoc sacramẽtum. In verbis autem,primò quidem iniunxit sacramenti vsum.Secundò expressit sacramenti veritatem.Tertiò docuit mysterium.Vsum quidem sacramenti iniunxit,dicens[Accipite.] Quasi diceret,nõ ex potestate vel merito humano cõpetit vobis vsus huius sacramenti,sed ex eminenti dei beneficio. Sap.16,Angelorũ escam nutriuisti populum tuum domine. Suprà 14,Quid habes,quod nõ accepisti. Et determinat speciem vsus cùm dicit[Et manducate.]Ioan.6,Nisi manducaueritis carnem filii hominis.Iob 31,Si non dixerint viri tabernaculi mei,quis det de carnibus eius vt saturemur.Sciẽdum est tamen quòd hæc verba non sunt de forma consecrationis.Est enim hæc differentia inter hæc & alia sacramenta, quia alia sacramẽta perficiuntur non quidem in consecratione materiæ,sed in vsu materiæ cõsecratæ,sicut in ablutione aquæ,aut in vnctione olei,seu chrismatis:& hoc ideo,quia in materiis aliorum sacramentorum non est aliqua natura rationalis,quæ sit gratiæ sanctificantis susceptiua: & ideo in forma aliorum sacramentorum fit mentio de vsu sacramenti,sicut cùm dicitur,Ego te baptizo vel confirmo te chrismate salutis,&c.Sed hoc sacramentũ perficitur in ipsa consecratione materiæ,in qua continetur ipse Christus, qui est finis totius gratiæ sanctificantis.Et ideo verba quæ pertinent ad vsum sacramenti,non sunt de substantia formæ,sed solùm illa quæ continent veritatẽ & continentiam sacramenti,quæ consequenter ponit,subdens,Hoc est corpus meũ. ¶ Circa ea quæ verba tria oportet considerare.Primò quidẽ de re significata per hæc verba,q̃.f.sit ibi corpus Christi.Secũdò de veritate huius locutionis.Tertiò vtrũ hæc sit conueniens forma huius sacramenti.Circa primum considerandũ est q̃ quidam dixerunt corpus Christi non esse in hoc sacramento secundum veritatẽ, sed solùm sicut in signo, sic exponentes quod hic dicitur, Hoc est corpus meum.i. hoc est signum & figura corporis mei:sicut & suprà 10.dictum est,Petra autem erat Christus.i.figura Christi.Sed hoc est hæreticũ, cùm expressè dominus dicat Ioan.6,Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Vnde alii dixerunt q̃ est ibi verè corpus Christi,sed simul eũ substantia panis, quod est impossibile,vt suprà ostensum est.Vnde alii dixerunt q̃ est ibi solum corpus Christi,substantia panis non remanente,quę annihilatur vel in præiacentem materiã resoluitur.Sed hoc non potest esse,quia sicut Aug.dicit in lib.83, quæst. Deus non est author tẽdendi in non esse.Secundò,quia etiã per hanc positionẽ tollitur hoc q̃ substantia panis cõuertatur in corpus Christi,& sic cùm corpus Christi nõ incipiat esse in hoc sacramẽto per cõuersionẽ alterius in ipsum,relinquitur q̃ incipiat ibi esse per motũ localem,quod est impossibile,vt suprà dictũ est.Oportet igitur dicere q̃ corpus Christi verè sit in hoc sacramẽto per conuersionẽ panis in ipsum. Considerandum tamen

Propter tria traditur eucharistia sub duplici specie.

An corpus christi sit in hoc sacramento realiter.

Reiicitur rat quę volunt venuare Ecolampadius.

Reiicitur Luther dicens cũ corpore Christi venuare q̃ panem.

tamen quòd hæc conuersio differt ab omnibus conuersionibus quę sunt in natura. Actio enim naturæ præsupponit materiam, & ideo eius actio non se extendit nisi ad immutandum aliquid secũdum formam vel substãtialem vel accidentalem.Vnde omnis conuersio naturalis dicitur esse formalis.Sed deus qui facit hãc conuersionem est actor materiæ & formæ,& ideo tota substãtia panis,materia non remanente,potest conuerti in totam substãtiam corporis Christi.Et quia materia est individuationis principium totum hoc individuũ signatum,quod est substãtia particularis,cõuertitur in aliam substãtiam particularem,propter quod dicitur ista cõuersio substãtialis seu transubstãtiatio.Contingit igitur in hac conuersione contrarium eius quod accidit in cõuersionibus naturalibus,in quibus manẽte subiecto fit transmutatio interdũ circa accidẽtia:hîc autem transmutata substãtia manent accidẽtia sine subiecto virtute diuina,quæ sicut causa prima sustẽtat ea sine causa materiali quæ est substãtia causata ad hoc q̃ corpus Christi, & sanguis sumatur in speciebus alienis rationibus supradictis:& quia ordine quodam accidẽtia referuntur ad substãtiam, ideo dimẽsiones sine subiecto remanent,& alia accidẽtia remanẽt in ipsis dimensionibus,sicut in subiecto.Si autem sub illis dimẽsionibus nulla substãtia remaneat nisi corpus Christi,dubiũ potest esse de fractionibus hostię cõsecratæ, cùm corpus Christi glorificatũ sit,& per cõsequens infrãgibile.Vnde nõ potest huic fractioni substare,sed nec etiã aliud potest fingi quod subsistat,quia sacramẽtum veritatis non decet aliqua fictio. Vnde nihil sensũ percipitur in hoc sacramẽto,quod nõ sit ibi secũdum veritatem.Sensibilia enim per se sunt qualitates,quæ quidem remanent sicut prius fuerant in hoc sacramento, vt dictum est.Et ideo alii dixerunt q̃ est quędam ibi verè fractio sine subiecto,vnde nihil ibi frangitur.Sed nec hoc dici potest,quia cùm fractio sit in genere passionis quæ habet debilius esse ẽ̃ qualitas,non potest esse in hoc sacramento sine subiecto,sicut nec qualitas.Vnde restat dicendum q̃ fractio illa fundatur sicut in subiecto in dimẽsionibus panis & vini remanentibus:corpus autẽ Christi non attingitur ab huiusmodi fractione,quia totum remanet sub qualibet parte dimẽsionum diuisarũ.Quod quidem hoc modo cõsiderari potest.Nam corpus Christi est in hoc sacramento ex conuersione substãtiæ panis in ipsum.Non autẽ fit cõuersio ratione dimẽsionum.Nam dimensiones panis remanẽt,sed solùm ratione substãtiæ.Vnde & corpus Christi est ibi ratione suæ substãtię, non autem ratione suarũ dimẽsionum,licet dimẽsiones eius sint ibi ex consequenti inquantum non separãtur à substãtia ipsius.Quantum autem ad naturam substãtiæ pertinet,tota est sub qualibet parte dimensionum.Vnde sicut ante consecrationem tota veritas substantiæ & natura panis erat sub qualibet parte dimẽsionum,ita post consecrationem totum corpus Christi est sub qualibet parte panis diuisi.Significat autem hostiæ cõsecratæ diuisio:primò quidẽ passionem Christi,per quam corpus eius fuit vulneribus fractum,secundum illud Psal.Foderunt manus meas & pedes meos.Secundò distributionem donorum Christi ex ipso progredientium:secundum illud infrà 12,Diuisiones gratiarũ sunt.Tertiò diuersas partes ecclesiæ.Nam eorum quæ sunt membra Christi quidam adhuc in hoc mũdo peregrinantur,quidam viuũt in gloria cum Christo,& quantum ad animam & quantum ad corpus,quidam autem expectant finalem resurrectionem in fine mundi,& hoc significat diuisio hostiæ in tres partes. ¶ Secundò considerandum est de veritate huius locutionis,videtur enim hæc locutio esse falsa,Hoc est corpus meum. Conuersio enim panis in corpus Christi fit in termino prolationis horum verborũ. Tunc cõpletur significatio huius locutionis. Formæ enim sacramẽtorum significando efficiunt, & ideo sequitur quòd in principio locutionis quando dicitur q̃ non sit ibi corpus Christi,sed sola substantia panis quæ demonstratur per hoc pronomen,hoc, quando est demõstratiuum substantiæ.Idem est ergo,hoc,cùm dicitur,Hoc est corpus meũ,ac si diceret, substantia panis est corpus meum,quod manifestè falsum est.Dixerunt ergo quidam q̃ sacerdos hæc verba materialiter & recitatiuè profert ex persona Christi,& ideo demõstratio huius pronominis non refertur ad præsentem materiã,vt ex hoc locutio falsa reddatur secũdum quòd obiectio procedebat.Sed hoc non potest stare. Primò quidem quia si hæc locutio non applicetur ad præsentem materiam nihil faciet circa eam,quod est falsum.Dicit enim Aug.super Io.Accedit verbum ad elemẽtum & fit sacramẽtum. Vnde necesse est dicere q̃ verba ista formaliter accipiantur referendo ea ad præsentem materiam.Profert autem ea sacerdos ex persona Christi, à quo virtutem sumpserunt ad ostendẽdum q̃ eandem efficaciam nunc habent, sicut quãdo Christus ea protulit.Non enim virtus his verbis collata euanescit,neq; temporis diuersitate,neq; ministrorum varietate.Secũdò,quia eadem difficultas remanet de prima prolatione qua Christus ea protulit. Ideo alii dicunt quòd sensus huius est,Hoc est corpus meum.i.hic panis designat corpus meum,vt ly hoc, designet id quod est in principio locutionis.Sed hoc etiam esse non potest, quia cùm sacramenta efficiãt quod figurant,hæc verba nihil efficiunt,nisi quod significant.Secũdò quia ex hoc sequeretur q̃ per hæc verba nihil efficeretur quàm q̃ corpus Christi esset ibi sicut sub signo,quod suprà improbatum est. Et ideo alii dicunt quòd ly hoc,facit demõstrationem ad intellectum,& demõstrat id quod erit in fine locutionis.s.corpus Christi.Sed nec hoc videtur conuenienter dici, quia secũdum hoc sensus esset, Corpus meũ est corpus meum,quod non fit per hæc verba,cùm hoc ante verba cõsecrationis fuerit verum. Et ideo aliter dicẽdum est,q̃ formæ sacramentorum non solùm sunt significatiuæ,sed etiam factiuæ,significãdo enim efficiunt.In omni autem factione oportet subiici aliquid cõmune tanquam principium.Commune autem in hac conuersione non est aliqua substãtia,sed accidẽtia quæ & prius fuerunt,& postea manent,& ideo ex parte subiecti in hac locutione nõ ponitur nomen quod significat certam speciem substãtiæ,sed ponitur pronomen quod significat substãtiam sine determinata specie. Est ergo sensus, Hoc.i.contẽtum sub his accidentibus, est corpus meum,& hoc est quod fit per verba cõsecrationis.Nam ante consecrationem id quod erat contentum sub his accidentibus non erat corpus Christi, quod tamen fit corpus Christi per consecrationem. ¶ Tertiò autem oportet considerare quomodo est hæc conueniens forma huius sacramenti.Nam hoc sacramentum, vt dictum est,non consistit in vsu materiæ,sed in consecratione ipsius.Consecratio autem non fit per hoc quòd materia consecrata solùm suscipiat aliquam virtutem spiritualem,sed per hoc quòd transubstantiatur secundum esse in corpus Christi,& ideo nullo alio verbo vtendum fuit,nisi verbo substantiuo,vt dicatur,hoc est corpus meum.Per hoc enim significatur id quod est finis,quod significando efficitur.

Quomodo verificetur hæc oratio, hoc est corpus meum.

Cõueniens forma huius sacramẽti est ista, hoc est corpus meum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Deinde cùm dicit [Quod pro vobis tradetur] tangit mysterium huius sacramenti. Est enim sacramentum repræsentatiuũ diuinæ passionis, per quam corpus suum tradidit in mortem pro nobis: secũdum illud Esa.50, Corpus meum dedi percutientibus. Et Ephe.5, Tradidit semetipsum pro nobis. Et vt ostendat rationem frequentãdi hoc mysterium, subiungit, Hoc facite in meam cõmemorationem, hoc recolendo.s.tam magnum beneficium quo pro vobis me tradidi in mortem. Vnde & Treno.3. dicitur, Recordare paupertatis meæ absynthii & fellis. Et in Psalm. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus escam dedit timentibus se.

Declaratur institutio eucharistiæ quãtũ ad cõsecrationem sanguinis.

Lectio 6.

SImiliter & calicem postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotienscunque bibetis in meam commemorationem. Quotienscũque enim manducabitis panem hunc & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis donec ueniat.

¶ Postq̃ Apostolus posuit institutionem huius sacramẽti quãtum ad consecrationem corporis, hîc ponit institutionem eius quãtum ad sanguinis cõsecrationem. Et primò ponit ordinem institutionis. Secũdò verba cùm dicit [Hic calix &c.] Ordo autem attenditur quãtum ad duo. Primò ad concomitantiam vtriusque speciei, cùm dicit [Similiter & calicem.] Vtrũq; enim est de perfectione huius sacramenti, tum propter perfectionem refectionis, tum propter repræsentationẽ passionis, tum propter efficiẽtiam salutis animę & corporis, vt suprà dictũ est, sed si prius cõsecratur in hoc sacramento corpus Christi, & postea sanguis, videtur sequi quòd ante cõsecrationem sanguinis corpus Christi in hoc sacramento sit exangue: quod quidã inconueniens reputantes dixerunt, q̃ duæ formę se expectãt in efficiendo, ita.s.q̃ prima forma cõsecrationis corporis non consequitur suum effectum anteq̃ perficiatur forma consecrationis sanguinis, sicut etiam dictũ est q̃ verba q̃ proferuntur in consecratione corporis non consequũtur suum effectũ vsq; ad finẽ prolationis verborũ. Sed hoc non est simile. Nam significatio verborum quibus cõsecratur corpus Christi nõ completur nisi in termino prolationis eorum. Et quia verba sacramẽtalia significãdo efficiũt, ideo non possunt habere effectũ ante terminum prolationis. Tunc autem habent plenam significationem etiam anteq̃ proferantur verba consecrationis sanguinis, & ideo necesse est q̃ etiam tunc habeant suum effectum. Alioquin sacerdos peccaret statim post verba consecrationis, proponẽs hostiam non consecratã populo adorãdam, nisi iam esset corpus Christi, quia induceret populum ad idololatriam. ¶ Est ergo dicẽdum quòd ante cõsecrationem sanguinis est in hoc sacramento corpus Christi, nõ sine sanguine. ¶ Sciendum est enim q̃ in hoc sacramento dupliciter aliquid est. Vno modo ex vi cõsecrationis illud.s. in quod terminatur conuersio panis & vini, sicut per formam consecrationis significatur, & sic sub specie panis, est corpus Christi. Alio modo est aliquid in hoc sacramento ex reali concomitãtia, sicut diuinitas verbi est in hoc sacramento propter indissolubilem vnionem ipsius ad corpus Christi, licet nullo modo substãtia panis in diuinitatem conuertatur. Et simile est ibi anima quę coniuncta est realiter ipsi corpori. Si verò in triduo mortis Christi fuisset corpus Christi ab aliquo apostolorum consecratum, non fuisset ibi anima quæ tunc realiter erat à corpore separata. Et idem dicẽdum est de sanguine. Nam sub speciebus panis ex vi consecrationis est corpus Christi in quod substãtia panis conuertitur. Sanguis autẽ est ibi ex reali concomitãtia, quia nunc realis sanguis Christi non est ab eius corpore separatus, & eadem ratione sub specie vini est sanguis Christi ex vi cõsecrationis: corpus autem ex reali concomitantia, ita q̃ sub vtraq; specie est totus Christus. Si verò tempore passionis quando sanguis Christi erat ex corpore effusus, fuisset hoc sacramentum ab aliquo apostolorum perfectum, sub panis specie fuisset solùm corpus Christi exangue, sub speciebus autẽ vini fuisset solus sanguis Christi. ¶ Secundò attenditur ordo per cõparationem ad cibos materiales, quoniam præcesserant ibi subdit, Postquam cœnauit, quod videtur signãter addidisse. Nam Christus corpus suũ tradidit inter cœnam. Vnde Matt.26. dicitur, quòd cœnantibus illis accepit Iesus panem &c. Sed sanguinem dedit expresse post cœnam. Vnde & Luc.22. dicitur, Similiter & calicem postq̃ cœnauit, dicens &c. Cuius ratio est, quia corpus Christi repræsentat mysterium incarnationis, quæ facta est adhuc legalibus obseruantiis statum habentibus, inter quas præcipua erat cœna agni paschalis. Sed sanguis Christi in sacramento directè repræsentat passionem per quam est effusus, per quam sunt terminata omnia legalia. Vnde Heb.9. dicitur, quòd proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta. ¶ Deinde ponit verba, dicens [Hic calix &c.] Et primò demõstrat veritatem huius sacramẽti. Secũdò iniũgit vsum, ibi [Hoc facite &c.] Quãtum ergo ad primum, dicit, Hic calix &c. Quod quidẽ dupliciter sumi potest. Vno modo methonymicè, vt.s. ponatur continens pro contento. q.d. Contẽtum in hoc calice quod conueniẽtius ponitur in consecratione vini quod ratione suæ humiditatis indiget aliis terminis contineri, q̃ in consecratione panis, quia ratione suæ siccitatis propriis terminis continetur. Alio modo potest accipi metaphoricè, vt sit sensus, Sicut calix inebriat & perturbat, ita & passio. Vnde Mat.22. dicit, Potestis bibere calicẽ quem bibiturus sum? Et Mat.26, Transeat à me calix iste. Est ergo sensus, Hic calix.i. contẽtum in hoc calice, vel hęc mea passio, Testamẽtũ nouũ testamẽtum in meo sanguine. Vnde considerãdum est q̃ testamẽtum dupliciter sumitur in scriptura. Vno modo cõmuniter pro quolibet pacto, quod quidẽ testibus cõfirmatur, & sic considerãdum est q̃ deus dupliciter pactum iniit cum humano genere. Vno modo promittendo bona tẽporalia, & à malis temporalibus liberãdo, & hoc vocatur, vetus testamẽtum vel pactum. Alio modo promittendo bona spiritualia & à malis oppositis liberãdo, & hoc vocatur, testamẽtum nouum. Vnde dicitur Hie.31, Feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouũ, non secũdum pactũ quod pepigi cũ patribus vestris, vt educerẽ eos de terra Aegypti, sed hoc erit pactum. Dabo legẽ meam in visceribus eorum & ero eis in deum. Est autẽ considerãdum q̃ apud antiquos erat consuetudo, vt alicuius victimę sanguinem funderent ad cõfirmationem pacti. Vnde Gen.31. legitur, q̃ postquam inierunt fœdus Laban & Iacob, immolatis victimis in monte, vocauit fratres suos. Vnde & Exod.24. legitur, quòd Moyses sumptum sanguinem respersit in populum, & ait, Hic est sanguis fœderis quod pepigit dominus vobiscũ. Sicut ergo vetus testamentum seu pactum cõfirmatum est in sanguine figurali taurorum, ita nouum testamentum seu pactum confirmatum est in sanguine Christi, qui passionẽ est effusus. Et in hoc calice sacramentũ taliter cõtinetur. Alio modo testamẽtum accipitur magis

Testamẽtũ in sacris dupliciter accipitur.

strictè, p dispositione hæreditatis percipiẽdæ, quã necesse est secũdum leges certo numero testiũ cõfirmare. Nõ autẽ testamẽtum sic acceptum cõfirmatur nisi per mortẽ, quia vt Apostolus dicit Heb.9, Testamẽtum in mortuis cõfirmatum est, alioquin nõdum valet, dum viuit qui testatus est. Deus autẽ primò quidẽ dispositionẽ fecerat de æterna hæreditate percipiẽda, sed sub figura tẽporalium bonorũ, quod pertinet ad vetus testamẽtum: sed postmodũ fecit nouũ testamẽtum expresse, promittens hæreditatẽ æternã, quod quidẽ cõfirmatũ est per sanguinẽ mortis Christi. Et ideo dñs de hoc dicit, Hic calix nouum testamentũ est in meo sanguine. q.d. Per id quod in hoc calice cõtinetur, cõmemoratur nouũ testamẽtum per Christi sanguinẽ confirmatum. Est autẽ aduertẽdum q̃ eadã verba quæ hîc Apostolus ponit, habẽtur Luc.22. nisi quòd ibi additur, qui pro vobis effundetur. Lucas enim discipulus fuit Pauli, & eum in cõscriptione euãgelii est secutus. Sed Mat.26. dicitur, Hic est enim sanguis meus noui testamẽti, qui p multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Eadẽ verba ponũtur in Marco 14. Dicunt ergo quidã q̃ quæcũq; formæ horũ verborũ proferãtur quæ sunt scripta in canone sufficere ad cõsecrationem. Probabilius autẽ dici videtur quòd illis solis verbis perficitur cõsecratio, quib⁹ ecclesia vtitur ex traditione apostolorũ structa. Euãgelistæ enim verba domini recitare intẽderunt quãtum pertinet ad rationẽ historiæ, non autẽ secũdum q̃ ordinãtur ad cõsecrationem sacramẽtorum quas in occulto habebãt in primitiua ecclesia propter infideles. Vnde Dionys. dicit in vltimo cap. ecclesiasticæ hierarchiæ. Perfectiuas inuocationes nõ est fas in scripturis exponere, neq; mysticum ipsarũ antè factas in ipsis ex deo virtutes ex occulto in cõmuni adducere. ¶ Sed circa ista verba quibus ecclesia vtitur in cõsecratione sanguinis, quidam opinãtur quòd non omnia sint de necessitate formæ, sed solùm quod dicitur, Hic est calix sanguinis mei, nõ autem residuũ quod sequitur, nouí & æterni testamẽti mysterium fidei qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Sed hoc nõ videtur eõuenienter dici. Nam totum illud quod sequitur est quædam determinatio prædicati. Vnde & ad eiusdem locutionis sententiam seu significationem pertinet. Et quia vt sæpe dictũ est, formæ sacramẽtorum significãdo efficiunt, totum pertinet ad vim effectiuam formæ. Nec obstat ratio quam inducũt, quia in consecratione corporis, sufficit quod dicitur, Hoc est corpus meum, quia sanguis seorsum cõsecratus, specialiter repræsentat passionẽ Christi, per quam eius sanguis separatus est à corpore, & ideo in cõsecratione sanguinis oportuit exprimere Christi passionis virtutẽ quæ attenditur. Primò quòd respectu nostræ culpæ quam Christi passio abolet, secũdum illud Apoca.1, Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et quãtum ad hoc, dicit, Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. Effusus est siquidẽ sanguis in remissionem peccatorum, nõ solùm pro multis, sed etiam pro omnibus, secũdum illud 1.Ioã.2, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mũdi. Sed quia quidã se reddũt indignos ad recipiẽdum talem effectũ, quãtum ad efficaciã dicitur esse effusus pro multis in quibus habet effectum passio Christi. Dicit autẽ signãter pro vobis & pro multis, quia hoc sacramẽtum valet in remissionẽ peccatorum sumẽtibus per modum sacramenti: quod notatur signãter, cùm dicitur, pro vobis, quibus dixerat, accipite. Valet etiam per modum sacrificii multis nõ sumẽtibus pro quibus offertur: quod significatur, cùm dicitur, Et pro multis. Secundò virtus eius consideratur per comparationem ad vitam iustitiæ, quam facit per fidem, secũdum illud Rom.3, Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redẽptionem quę est in Christo Iesu, quem proposuit propitiatorẽ per fidem in sanguinem ipsius. Et quãtum ad hoc, dicit, Mysteriũ.i. occultum fidei, quia.s. fides passionis Christi erat occulta in omnibus sacrificiis veteris testamenti, sicut veritas in signo. Hoc autem ecclesia habet ex traditione apostolorum, cùm in canone scripturæ non inueniatur. Tertiò virtus eius attenditur quãtum ad vitam gloriæ, in quam per passionem Christi introducitur, secundum illud Heb.10, Habentes fiduciam in introitum sanctorum in sanguine Christi. Et quãtum ad hoc dicit [Noui & æterni testamenti.] Æterni siquidẽ, quia est dispositio de hæreditate æterna. Noui autem, ad differentiã veteris, quia temporalia promittebat. Vnde Hebr.9. dicitur, Ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente repromissionem accipiant qui vocati sunt æternæ hæreditatis. ¶ Deinde cùm dicit [Hoc facite &c.] iniũgit vsum huius sacramenti, dicens, Hoc facite quotienscunque sumetis in meam cõmemorationem. i. in memoriam meæ passionis. Vnde & Treno.3. dicit Propheta, Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Et Esa.43, Miserationum domini recordabor. Est autem notandum quòd in calice principaliter quidem debet poni vinum rationibus supradictis. Debet autem apponi & aqua. Probabile enim est quòd Christus in cœna vinum mixtum discipulis dederit propter consuetudinem terræ illius in qua, vt temperetur fortitudo vini, ab omnibus vinum bibitur aqua mixtum. Vnde & Prouerb.9, Sapiẽtia dicit, Bibite vinum quod miscui vobis. Nihilominus tamen aqua vino mixta significat populum Christianum Christo per passionem coniunctum, secundum illud Apocal.17, Aquæ, populi sunt & gentes. Et participatio sanguinis Christi à fidelibus pertinet ad vsum sacramenti, qui non est de necessitate huius sacramenti. Sed potest vinum consecrari absque aqua, licet peccet qui sic consecrat non seruans ritum ecclesiæ. Et ideo si sacerdos ante consecrationem vini aduertat quòd aqua non fuerit apposita calici, debet apponere. Si verò post cõsecrationem aduertat, non debet apponere, sed debet perficere sacramẽtum. Nihil enim post consecrationem est sanguini Christi miscendum, quia talis permixtio nõ posset esse sine qualicunq; corruptione vini consecrati, quod pertinet ad crimen sacrilegii. Dicunt autem quidam quòd cùm de latere Christi pendentis in cruce fluxerit sanguis & aqua, vt legitur Ioan.19. Sicut vinũ conuertitur in sanguinem, ita aqua in aquam. Sed hoc non cõpetit, quia in illa aqua figuratur ablutio quæ est per baptismũ. Et ideo alii dicunt quòd facta conuersione vini in sanguinẽ, aqua remanet in sua substãtia, & circunstegitur accidẽtibus vini. Sed hoc non cõpetit, quia aqua admiscetur vino ante consecrationẽ, quãdo non differt ab alio vino. Vnde nõ seorsum manet, sed permiscetur. Et ideo dicendum est q̃ aqua conuertitur in vinum, & sic totum conuertitur in sanguinem Christi. Propter quod mos est modicũ de aqua apponere & præcipuè si sit vinum debile, quod non potest nisi modicũ aquæ in seipsum conuertere. ¶ Deinde cùm dicit [Quotiescũq; &c.] Exponit verba domini quæ dixerat, Hoc facite in meã cõmemorationem, dicẽs, Quotiescũq; enim manducabitis panẽ hũc &c. Et dicit panẽ, propter species remanẽtes. Dicit autẽ hũc, ppter idẽ numero

Difficultas de forma cõsecrationis sanguinis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

corpus significatũ & contẽtum. Et calicem. ſ. hunc bibetis, mortẽ domini annũtiabitis repræſentãdo. ſ. eam per hoc ſacramẽtum. Et hoc donec veniat. i. vſq; ad vltimũ eius aduẽtum, in quo datur intelligi ꝙ hic ritus eccleſiæ nõ ceſſabit vſq; ad finẽ mũdi, ſecũdum illud Mat. vlt. Ecce ego vobiſcũ ſum vſq; ad conſummationem ſeculi. Et Luc. 21, Nõ præteribit generatio hæc. ſ. eccleſiæ, donec omnia fiant. Lectio 7.

Inducitur fidelis ad reuerẽter ſumẽdum euchariſtiã, declarãdo periculũ indignè ſumentiũ, & ſalutare adhibẽdo remedium.

ITaque quicunq; manducauerit panem & biberit calicem domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicũ ſibi manducat & bibit, nõ diiudicans corpus domini. Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non utiq; iudicaremur. Dum iudicamur autem, à domino corripimur, ut nõ cum hoc mundo damnemur. Itaq; fratres mei, cùm conuenitis ad manducãdum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, ut non in iudicium conueniatis. Cætera autem cùm uenero, diſponam.

¶ Poſtquam Apoſtolus oſtẽdit dignitatem huius ſacramenti, hîc excitat fideles ad ſumẽdum illud reuerenter: & primò ponit periculum quod imminet indignè ſumẽtibus: ſecũdò adhibet ſalutare remediũ, ibi [Probet autem &c.] Dicit ergo primò, Itaq; ex quo hoc quod ſacramentaliter mãducatur, eſt corpus Chriſti, & quod bibitur, eſt ſanguis Chriſti. Quicunq; manducauerit hunc panem, vel biberit calicẽ domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis domini. In quibus verbis primò conſiderandum eſt qualiter aliquis indignè manducat & bibit: quod quidem ſecundum glo. contingit dupliciter. Primò quidem quantum ad celebrationem huius ſacramenti, quia. ſ. aliquis aliter celebrat ſacramentum euchariſtiæ, quàm à Chriſto traditum eſt: putà ſi offerat in hoc ſacramento alium panem, quàm triticeum, vel alium liquorem, quàm de vite. Vnde Leui. 10. dicitur, ꝙ Nadab & Abiu, filii Aaron, obtulerunt coram domino ignem alienũ, quod eis præceptum non erat: egreſſúſq; ignis à domino, deuorauit eos. Secundò ex hoc quòd aliquis non deuota mente accedit ad euchariſtiam: quæ quidem indeuotio quandoq; eſt veniale: putà cùm aliquis diſtracta mente ad ſecularia negotia accedit ad hoc ſacramentum habitualiter retinens debitam reuerentiam ad ipſum: & talis indeuotio licet impediat fructum huius ſacramenti, qui eſt ſpiritualis refectio: non tamen facit reum corporis & ſanguinis domini, ſicut hîc Apoſtolus loquitur. Quædam verò indeuotio eſt peccatũ mortale, quæ. ſ. eſt cum contẽptu huius ſacramenti, prout dicitur Malac. 1, Vos polluiſtis nomen meum in eo quòd dicitis, Menſa domini contaminata eſt, & quod ſupponitur, contemptibile. Et de tali indeuotione loquitur gloſ. Tertio modo dicitur aliquis indignus, ex eo quòd cum volũtate peccãdi mortaliter, accedit ad euchariſtiã. Dicitur enim Leui. 21, Nõ accedat ad altare qui maculam habet. Intelligitur aliquis maculam peccati habere quãdiu eſt in volũtate peccãdi, quę tamen tollitur per pœnitentiam. Per cõtritionem quidem, quæ tollit voluntatem peccãdi cum propoſito confitẽdi & ſatisfaciẽdi quãtum ad remiſſionẽ culpæ & pœnę æternæ: per confeſsionem autem & ſatisfactionem quãtum ad totalem remiſsionem pœnæ & reconciliationem ad mẽbra eccleſiæ. Et ideo in neceſsitate quidem, putà quando aliquis copiam cõfeſsionis habere non poteſt, ſufficit cõtritio ad ſumptionem huius ſacramenti. Regulariter autẽ debet confeſsio præcedere cum aliqua ſatisfactione. Vnde in lib. de eccleſiaſt. dogmatibus dicitur, Cõmunicaturus ſatisfaciat lachrymis & orationibus, & cõfidẽs de domino mũdus accedat ad euchariſtiã intrepidus & ſecurus. Sed hoc de illo dico quem capitalia peccata & mortalia nõ grauant. Nãq; quem mortalia crimina poſt baptiſmum cõmiſſa premunt, hortor prius publica pœnitẽtia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iudicio recõciliatum cõmunioni ſociari, ſi non vult ad condẽnationem euchariſtiam percipere. Sed videtur ꝙ peccatores nõ indignè accedant ad hoc ſacramẽtum. Nã in hoc ſacramẽto ſumitur Chriſtus, qui eſt ſpiritualis medicus, qui de ſe dicit Mat. 9. Nõ eſt opus valentibus medicus, ſed malè habẽtibus. Sed dicẽdum ꝙ hoc ſacramẽtum eſt ſpirituale nutrimẽtum, ſicut baptiſmus eſt ſpiritualis natiuitas. Naſcitur autem aliquis ad hoc vt viuat, ſed nõ nutritur niſi iam viuum, & ideo hoc ſacramẽtum non cõpetit peccatoribus qui nondum viuunt per gratiam: competit eis tamen baptiſmus. Et præterea euchariſtia eſt ſacramẽtum charitatis & eccleſiaſticæ vnitatis, vt dicit Aug. ſuper Io. Cùm igitur peccator careat charitate, & ſit ſeparatus meritò ab eccleſiæ vnitate, ſi accedat ad hoc ſacramẽtum, falſitatem cõmittit, dum ſignificat ſe habere charitatem, quam nõ habet. Quia tamen peccator quandoq; habet fidẽ huius ſacramẽti, licitũ eſt ei hoc ſacramẽtum inſpicere, quòd omnino infidelibus denegatur, vt Dion. dicit 3. cap. eccleſiaſticæ hierarchiæ. ¶ Secũdò conſiderãdum eſt quomodo ille qui indignè ſumit hoc ſacramẽtum ſit reus corporis & ſanguinis domini. Quod quidẽ in glo. tripliciter exponitur. Vno modo materialiter. Incurrit enim reatum ex peccato cõmiſſo circa corpus & ſanguinem domini, prout in hoc ſacramẽto cõtinetur, quod indignè ſumit, & ex hoc eius culpa aggrauatur. Tãtò eſt enim ei⁹ culpa grauior, q̃ tò magis eſt cõtra quem peccatur. Heb. 10, Quãtò magis putatis deteriora mereri ſupplicia eum qui filium dei cõculcauerit, & ſanguinem teſtamẽti pollutũ duxerit. Secũdò exponitur per ſimilitudinem, vt ſit ſenſus, Reus erit corporis & ſanguinis domini & mortis domini pœnas dabit, hoc eſt ac ſi Chriſtum occidat, punietur: ſecũdum illud Heb. 6, Rurſum crucifigẽtes ſibimetipſis filium dei & oſtẽtui habẽtes. Sed ſecũdum hoc videtur grauiſsimũ eſſe peccatum eorũ qui indignè ſumũt corpus Chriſti. ¶ Sed dicẽdum ꝙ peccatum aliquod habet grauitatem dupliciter. Vno modo ex ipſa ſpecie peccati quæ ſumitur ex obiecto, & ſecũdum hoc grauius eſt peccatũ quod cõtra diuinitatem cõmittitur, putà infidelitas, blaſphemia vel aliquid huiuſmodi, q̃ quod cõmittitur cõtra humanitatem Chriſti. Vnde & ipſe dominus Mat. 12, Quòd qui dixerit verbum cõtra filiũ hominis remittetur ei: qui autẽ dixerit cõtra ſpiritũ ſanctum, non remittetur ei. Et iterum grauius eſt peccatũ quod cõmittitur cõtra humanitatẽ in ꝓpria ſpecie, q̃ ſub ſpecie ſacramẽti. Alio modo grauitas peccati attẽditur ex parte peccãtis. Magis autẽ peccat qui ex odio aut inuidia vel ex quacunq; malitia peccat, ſicut peccauerũt illi qui Chriſtũ crucifixerũt, q̃ qui peccat ex infirmitate, ſicut interdum peccant illi qui indignè ſumunt hoc ſacramẽtum. Non ergo per hoc intelligitur ꝙ peccatũ indignè ſumẽtium hoc ſacramẽtum, cõparetur peccato occidẽtium Chriſtum ſecũdum æqualitatem, ſed ſecũdum ſimilitudinem ſpeciei: quia vtrũq; eſt circa eũdem Chriſtum. Tertio modo exponitur, Reus erit corporis & ſanguinis domini. i. corpus & ſanguis domini faciẽt eum reum. Ita enim bonum malè ſumptum nocet, ſicut prodeſt malũ quo quis bene vtitur, ſicut ſtimulus ſathanæ Paulo. Per hæc autẽ verba excluditur error quorundam dicentium ꝙ quàm ſtatim hoc ſacramentũ tãgitur à labiis peccatoris, definit ſub eo eſſe corpus Chriſti. ¶ Contra quod eſt quod Apoſtolus dicit, Quicunq; manducauerit panẽ hunc, vel biberit calicẽ domini indignè. Secundũ enim prædictam opinionẽ nullus indignus manducaret vel biberet. Contrariatur autem prædicta opinio veritati huiuſmodi ſacramenti, ſecundum quam tandiu corpus & ſanguis Chriſti manent in ſacramento, quandiu remanent ſpecies in quocunq; loco exiſtant. ¶ Deinde cùm dicit [Probet autem, &c.] Adhibet remediũ contra prædictum periculũ. Et primò ponit remediũ. Secundò aſsignat rationẽ, ibi [Qui enim manducat, &c.] Tertiò rationẽ manifeſtat per ſignũ, ibi [Ideo inter vos, &c.] Dicit ergo primò. Quia tantũ reatum incurrit qui indignè ſumit hoc ſacramentũ, ideo neceſſe eſt vt primò homo ſeipſum probet. i. diligẽter examinet ſuam conſcientiã ne ſit in eo voluntas peccãdi mortaliter, vel aliquod peccatum præteritũ de quo non ſufficienter pœnituerit, & ſic poſt diligentẽ examinationẽ de pane illo edat & de calice bibat, quia dignè ſumẽtibus non eſt venenũ, ſed medicina. Gal. vlti. Opus autẽ ſuum probet vnuſquiſq; 2. Cor. 13, Si eſtis in fide Chriſti, vos probate. ¶ Deinde cùm dicit [Quicunq; enim manducauerit, &c. Aſsignat rationẽ prædicti remedii, dicens, Ideo probatio præexigitur. Qui enim indignè manducat & bibit, iudiciũ. i. condemnationem ſibi manducat & bibit, ſicut dicitur Ioan. 5, Reſurgent qui malè egerũt in reſurrectionẽ iudicii. Non diiudicans corpus domini, id eſt, ex eo ꝙ nõ diſcernit corpus domini ab aliis indifferenter ipſum aſſumẽs ſicut alios cibos. Leuit. 22, Omnis homo qui acceſſerit ad ea quæ cõſecrata ſunt in quo eſt immunditia, peribit corã domino. ¶ Sed contrà videtur eſſe quod dicit Io. 6, Qui mãducat me, viuit propter me. ¶ Sed dicendũ eſt ꝙ duplex eſt modus manducandi hoc ſacramentũ. ſ. ſpiritualis & ſacramentalis. Quidã ergo manducant ſacramentaliter & ſpiritualiter, qui, ſcilicet, ita ſumunt hoc ſacramentum ꝙ etiam rem ſacramenti participant, ſcilicet, charitatẽ per quam eſt eccleſiaſtica vnitas. Et de talibus intelligitur verbũ domini inductũ, qui manducat me, viuit propter me. Quidã verò manducant ſacramẽta liter tantùm, qui, ſcilicet, ita hoc ſacramentũ percipiunt ꝙ rem ſacramenti, id eſt, charitatẽ non habẽt, & de talibus intelligitur, quod hîc dicitur. Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ ſibi manducat & bibit. Eſt autem præter duos modos quibus ſumitur ſacramentũ hoc, tertius modus ſumendi quo mãducatur per accidens, dũ, ſcilicet, ſumitur non vt ſacramentũ, quod quidem cõtingit tripliciter. Vno modo ſicut quãdo aliquis fidelis ſumit hoſtiã conſecratam quam nõ credit eſſe conſecratã. Talis enim habet habitũ vtendi hoc ſacramento. Alio modo ſicut quando hoſtiã conſecratam ſumit aliquis infidelis qui nullam fidẽ habet huius ſacramẽti. Talis enim nõ habet habitum vtendi hoc ſacramẽto, ſed ſolùm potentiã. Tertio modo ſicut quando hoſtiã ſacratã comedit mus vel quodlibet animal brutũ, quod etiam non habet potentiam vtendi hoc ſacramẽto. Et hoc igitur quòd ſpiritualiter ſumentes hoc ſacramentũ acquirunt vitam: alliciuntur quidam ad hoc quòd frequenter hoc ſacramentũ aſſumãt. Ex hoc autẽ quòd indignè ſumentes acquirunt ſibi iudicium plures deterrentur, vt rarius ſumant, & vtrunq; cõmendandum videtur. Legimus enim Lucæ 19. eodem 7. quòd Centurio dixit Chriſto, Non ſum dignus vt intres ſub tectũ meum. In quo commẽdatur honor, & reuerentia eius ad Chriſtum. Quia tamen amor præfertur timori per ſe loquendo, commendabilius eſſe videtur quòd aliquis frequentius ſumat quã ꝙ rarius. Quia tamen quod eſt in ſe eligibilius, poteſt eſſe minus eligibile quantũ ad hunc vel illum: cõſiderare quilibet in ſeipſo debet quę effectum in ſe habeat frequens ſuſceptio huius ſacramenti. Nam ſi aliquis ſentiat ſe proficere in feruore dilectionis ad Chriſtum, & in fortitudine reſiſtendi peccatis quæ plurimũ conſequuntur homines, debet frequẽter ſumere. Si verò ex frequenti ſumptione ſentiat aliquis in ſe minus reuerentiã huius ſacramenti, monendus eſt vt rarius ſumat. Vnde & in libro de eccleſiaſticis dogmatibus dicitur, Quotidie euchariſtiã ſumere, nec laudo, nec vitupero. ¶ Deinde cùm dicit [Ideo inter vos, &c.] Manifeſtat prædictã rationem per ſignum. Et primò ponit ſignum. Secundò aſsignat cauſam illius ſigni ibi. [Quòd ſi noſmetipſos, &c.] Circa primum conſiderandum eſt, quòd ſicut Augu. dicit in 1. de ciui. dei, Si omne peccatũ nunc manifeſtè deus plecteret pœna, nihil vltimo iudicio reſeruari putaretur. Rurſus ſi nullũ peccatum nunc puniret, nulla eſſe diuina prouidẽtia crederetur. In ſignũ ergo futuri iudicii deus etiam in hoc mundo pro peccato quoſdã tẽporaliter punit, quod maximè obſeruatũ videtur in principio legiſlationis, tam nouæ quàm veteris. Legimus enim Exod. 32, Propter peccatũ vituli aurei adorati, multa milia hominum perẽpta. Rurſum legitur Act. 5, Propter peccatum mẽdacii & furti Ananiã & Saphiram interiſſe. Vnde & propter peccatũ huius ſacramenti indignè ſumpti, aliqui in primitiua eccleſia puniebãtur à deo infirmitate corporali vel etiã morte. Vnde dicit, Ideo. ſ. in ſignum futuri iudicii. Inter vos multi indignè ſumentes corpus Chriſti ſunt infirmi corporaliter. Pſal. Multiplicatę ſunt infirmitates. Et imbecilles. i. longa inualetudine laborantes. Et dormiunt multi. ſ. morte corporali ſecundum quòd ſumitur dormitio. 1. ad Theſſalo. 4, Nolumus vos ignorare de dormientibus.

¶ Deinde cùm dicit [Quòd ſi noſmetipſos, &c.] Aſsignat dupliciẽ rationem prædicti ſigni, quarum prima ſumitur ex parte noſtri. Secunda ex parte dei, ibi [Cùm iudicamur autẽ, &c.] Ex parte autẽ noſtra cauſa diuinæ punitionis eſt à negligentia, quia in nobiſipſis peccata cõmiſſa punire negligimus. Vnde dicit, quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus redarguendo & puniendo peccata noſtra, non vtique iudicaremur. i. non puniremur à domino neq; poſtmodũ in futuro, neq; etiã in præſenti. ¶ Sed contrà eſt quod ſuprà 4. dictum eſt, Sed neq; meipſum iudico. Et Roma. 14. dicitur, Beatus qui non iudicat ſemetipſum. ¶ Sed dicendũ eſt ꝙ aliquis poteſt ſeipſum iudicare tripliciter. Vno modo diſcutiendo, & ſic aliquis debet iudicare ſeipſum, & quantũ ad opera præterita, & quantũ ad futura, ſecundũ illud Gala. vlti. Opus ſuum probet vnuſquiſq;. Alio modo ſententialiter ſeipſum abſoluendo quaſi iudicãdo ſe innocentem quantũ ad præterita, & ſecundum hoc nullus debet iudicare ſeipſum, vt. ſ. ſe innocẽtem iudicet, ſecundũ illud Iob 9, Si iuſtificare me voluero, os meũ condẽnabit me. Si innocentẽ me oſtendero, prauum me cõprobabit. Tertio modo reprehendendo, vt ſcilicet faciat aliquid quod ipſe iudicat eſſe malũ. Et hoc modo intelligitur quod inductum eſt, Beatus eſt qui non iudicat ſemetipſum in eo quod probat. Sed quantum ad ea quæ iam fecit, debet quilibet ſeipſum iudicare, reprehendendo & puniendo pro maleficiis. Vnde dicitur Iob 13, Vias meas in con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpectu eius arguam & 23. Ponam eorã eo iudiciũ,& os meum replebo increpationibus. Et de hoc iudicio Augu.dicit in lib.de pœnitentia,& inducitur hîc in glo.Verſetur ante oculos noſtros imago futuri iudicii, & aſcendat homo aduerſum ſe ante faciem ſuam:atq; conſtituto in corde iudicio aſsit accuſans cogitatio & teſtis conſcientia & carnifex cor.Inde quidẽ ſanguis animi cõfitentis per lachrymas profluat,poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur,vt ſe indignum homo iudicet participem corporis & ſanguinis domini. ¶ Deinde cùm dicit[Cùm iudicamur autẽ,&c.]Ponit cauſam quæ eſt ex parte dei,dicens,Cùm iudicamur autẽ à domino.i.in hoc mundo punimur.Corripimur.i.hoc fit ad correctionem noſtrã,dum.ſ. quilibet propter pœnã quam ſuſtinuit à peccato recedat.Vnde & Iob 5.dicitur,Beatus vir qui corripitur à domino.Et Prouer.3,Quem diligit dominus,corripit. Vel etiam dum per pœnã vnius,alius peccare deſiſtit. Prouerb.19,Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit,& hoc ideo vt non damnemur æterna damnatione in futuro cum hoc mundo.i.cum hominibus mundanis, ¶ Deinde cùm dicit [Itaq; fratres mei,&c.]reducit eos ad debitã obſeruantiã& primò ponitur id quod nunc ordinat.Secundò ponitur promiſsio de ordinatione futura,ibi[Cætera autẽ.]Circa primum tria facit.Primò ponit ordinationẽ ſuam,dicens[Itaq; fratres mei,&c.]Ne vnuſquiſq; cœnã ſuam præſumat ad manducandũ,cùm conuenitis.ſ. in eccleſia ad manducandũ.ſ.corpus Chriſti,inuicem expectate,vt.ſ.ſimul omnes ſumatis.Vnde & Exod.12.dicitur,Immolabit hedum multitudo filiorum Iſrael.Secundò excludit excuſationem,dicens[Si quis autem eſurit,&c.]Et non poteſt tantum expectare,domi manducet.ſ.cõmunes cibos,poſtmodum euchariſtiam nõ ſumpturus. Ecclę.36,Omnem eſcam manducabit venter.Tertiò rationem aſsignat,dicens [Vt non conueniatis]ſcilicet,ad ſumendum corpus Chriſti,in iudicium,id eſt,in veſtram condẽnationem. ¶ Deinde ponitur promiſsio,cùm dicit[Cætera].ſ.quæ non ſunt tanti periculi,cùm venero præſentialiter diſponã, qualiter.ſ. ea conſeruare debeatis.Ex quo patet q̃ eccleſia multa habet ex diſpoſitione apoſtolorũ, quæ in ſacra ſcriptũ ra non continentur.Ecclę.10, Ciuitates inhabitabuntur.i.eccleſiæ diſponentur per ſenſum prudentiũ,ſcilicet,apoſtolorum.

Multa ſunt Eccleſia ex traditione apoſtolorũ quæ nõ ſũt ſacro ſcripturis. Hoc 12.c. 13. & 14. Inſtruit de ſpiritualibꝫ donis & gratiis. In iſto quidem de gratiis gratis datis in vtilitatẽ eccleſiæ ſub analogia corporis naturalis diuerſa membra diuerſos officiorũ habẽtis et hîc ſuã proponit intentionẽ, eãdẽ q̃ſequitur oſtendendo neceſsitatẽ gratiarũ,et earundẽ diſtributionẽ.

Caput 12.

De ſpiritualibus autẽ nolo uos ignorare fratres.Scitis autem quoniã cùm gentes eſſetis,ad ſimulachra muta prout ducebamini,euntes.Ideo notũ uobis facio,q̃ nemo in ſpiritu dei loquẽs,dicit Anathema Ieſu.Et nemo poteſt dicere, dominus Ieſus,niſi in ſpiritu ſancto.Diuiſiones uerò gratiarũ ſunt,idem autẽ ſpiritus.Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem dominus.Et diuiſiones operationum ſunt,idem uerò deus,qui operatur omnia in omnibus.

¶ Poſtquam Apoſtolus proſecutus eſt de tribus ſacramẽtis, ſcilicet,baptiſmo,matrimonio,& euchariſtia: hîc incipit determinare de his quæ pertinent ad rem ſacramentorũ.Eſt autem duplex res ſacramenti. Vna ſignificata & contenta.ſ.gloria reſurrectionis quæ in fine expectatur.Primò ergo agit de donis gratiarum. Secundò de gloria reſurrectionis.15.cap.ibi[Notum autem vobis facio,&c.]Circa primum agit de gratis datis.Secundò præfert omnibus his charitatem quæ pertinet ad gratiam gratum facientem. 13. cap. ibi[Si linguis hominum,&c.]Tertiò cõparat gratias datas adinuicem.14.capi. ibi [Sectamini charitatem, &c.]Circa primum duo facit.Primò principaliter exponit quid intendat,dicens, Dixi q̃ cætera quæ pertinent ad vſum ſacramentorũ cùm venero diſponam.Sed quædam ſtatim vobis tradere oportet, & hoc eſt quod dicit[De ſpiritualibus autem]id eſt,de donis gratiarũ quæ ſunt à ſpiritu ſancto,ô fratres, nolo vos ignorare.Eſt enim maximum genus ingratitudinis ignorare beneficia accepta:vt Seneca dicit in lib. de beneficiis:& ideo vt homo non ſit deo ingratus,non debet ſpirituales gratias ignorare.Suprà 2,Spiritũ accepimus qui ex deo eſt vt ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis.Eſa.5,Propterea captiuus ductus eſt populus meus,quia non habuit ſcientiam,ſcilicet,ſpiritualium. ¶ Secundò,ibi[Scitis quoniã cùm gentes,&c.]Prosequitur ſuam intentionem:& primò oſtendit ſpiritualiũ gratiarum neceſsitatem. Secundò ponit gratiarũ diſtributionem, ibi [Diuiſiones verò,&c.] Neceſsitas autẽ alicuius rei maximè cognoſcitur ex defectu ipſius.Vnde circa primum duo facit.Primò ponit defectũ quem pãtiebantur ante ſuſceptam gratiam.Secundò concludit gratiæ neceſsitatem,ibi[Ideo notũ vobis,&c.]Dicit ergo primò.Scitis quaſi experti, quoniã cum gẽtes eſſetis,id eſt,gentiliter viuentes,nondũ ſuſcepta gratia per baptiſmum.Gal.2,Nos enim natura Iudæi non ex gẽtibus peccatores.Eph.4,Gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui. Eratis euntes quaſi prõpta mente & aſsiduè,ſecundũ illud Hiere.8,Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum quaſi æquus impetu vadens in prælium.Prouerb.1,Pedes eorum ad malum currunt.[Ad ſimulachra muta]ſcilicet,adorãda & colenda,ſecundũ illud Pſal.Os habent & non loquentur. Et ponit ſpecialiter in eis defectũ locutionis, quia locutio eſt proprius effectus cognitionis:vnde oſtenditur non intelligere ſimulachra,& per conſequens nihil diuinitatis habere ſi ſunt muta.Et hoc prout ducebamini.i.ſine aliqua reſiſtentia. Ducebantur autẽ vel allecti ex pulchritudine ſimulachrorum.Vnde dicitur in epiſtola Hier.Videbitis in Babylonia deos aureos & argenteos,videte ne metus vos capiat in ipſis.Aut etiã ex imperio alicuius principis,ſicut legitur Dan.3, Quòd Nabuchodonoſor cogebat homines adorare ſtatuam auream,& ſecundi Machab.6.dicitur de quibuſdã quòd ducebantur cum amara neceſsitate in die natalis regis ad ſacrificia. Vel etiam inſtinctu dæmonum qui ad hoc præcipuè anhelant vt diuinus cultus eis exhibeatur,ſecundũ illud Matthæi 4, Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me.Ibant ergo ad idola colenda prout ducebantur,id eſt,ſine aliqua reſiſtentia, ſicut de iuuene etiam vecorde dicitur Prouerb. 7, Statim eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam. Per hoc ergo apparet quòd homo ante ſuſceptam gratiam promptè currit in peccatum ſine reſiſtentia.Specialiter autem facit mentionem de peccato idolatriæ propter tria.Primò quidem, quia hoc eſt peccatum grauiſsimum introducere alium deum,ſicut grauiſsimè peccaret cõtra regem,qui alium regem in regnum eius introduceret.Vnde dicitur Iob 31,Si vidi ſolem cùm fulgeret,& lunam incedentem claré,& oſculatus ſum manũ meam,ſcilicet,quaſi cultor ſolis & lunæ,quæ eſt iniquitas maxima & negatio contra deum altiſſimum.Secundò quia à peccato idolatriæ omnia alia peccata oriebantur, ſecundum illud Sapient.14, Nephandorum idolorũ cultura omnis mali cauſa eſt. Tertiò quia hoc peccatum apud gentiles cõmune erat, & non reputabatur.Vnde in Pſal.dicitur,Omnes dii gentium dæmonia.Eſt autem conſiderandũ quòd quidam dixerunt hominẽ in peccato mortali exiſtentẽ ſine gratia quadã non poſſe à peccato cui ſubiacet,liberari:quia remiſsio peccatorum non fit niſi per gratiã,ſecundũ illud Ro.3,Iuſtificati per gratiam eius: poſſe autem ſe præſeruare à peccato mortali ſine gratia per liberum arbitrium.Sed hæc poſitio nõ videtur vera. Primò quidem,quia non poteſt aliquis ſe à peccato mortali præſeruare niſi omnia legis præcepta ſeruãdo: cùm nullus mortaliter peccet niſi trãſgrediendo aliquod legis præceptũ:& ita poſſet aliquis obſeruare omnia legis præcepta ſine gratia,quod eſt hæreſis Pelagiana.Secũdò,quia charitatem,per quã deus diligitur ſu per omnia,nullus poteſt habere ſine gratia,ſecundũ illud Ro.5,Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis.Non poteſt autẽ eſſe q̃ homo omnia peccata declinet niſi deũ ſu per omnia diligat:ſicut illud magis contẽnitur,quod minus diligitur.Poterit ergo eſſe per aliquod tempus q̃ ille qui caret gratia,à peccato abſtinebit quouſq; occurrat illud propter quod dei præceptum contẽnet à quo ducitur ad peccandum: ſignãter autem Apoſtolus dicit,prout ducebamini. ¶ Deinde cùm dicit[Ideo notum vobis facio,&c.]Concludit duos effectus gratiæ, quorũ primus eſt quòd facit abſtinere à peccato. Secundus eſt quòd facit operari bonũ & hoc ponit,ibi[Et nemo poteſt,&c.]Dicit ergo primò ex quo quãdo ſine gratia eratis,prõptè ad peccãdum currebatis.Ideo notum vobis facio q̃ ſi gratiam habuiſſetis, hoc vobis non contigiſſet.Nemo enim in ſpiritu dei,&c.i.per ſpiritum dei loquens dicit,Anathema Ieſu,&c.i. blaſphemia contra Ieſum,ſecundum illud Ioan.4,Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum,ex deo non eſt. ¶ Notandum q̃ ſuprà poſuit grauiſsimum peccatũ quod eſt blaſphemia,quod per gratiam declinatur,vt de aliis minoribus peccatis intelligatur.Poteſt autẽ per hoc quod dicitur,Anathema Ieſu intelligi quodlibet peccatum mortale.Anathema enim ſeparationem ſignificat. Dicitur ab Ana quod eſt ſurſum, & theſis quod eſt poſitio,quaſi ſurſum poſitum,quia olim res quæ ab vſu hominum ſeparabantur,ſuſpendebãtur in templis vel in locis publicis.Omne autẽ peccatum mortale ſeparat à Ieſu,ſecũdum illud Eſa.59,Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos,& deum veſtrũ.Quicunq; ergo mortaliter peccat,dicit corde vel ore,Anathema.i.ſeparationem à Ieſu.Nemo ergo in ſpiritu dei loquens,dicit Anathema Ieſu,quia nullus per ſpiritũ dei peccat mortaliter,quia vt dicitur Sapient.1,Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum,ſed ſecundũ hoc videtur q̃ quicunq; habet ſpiritum ſanctum non poſsit peccare mortaliter:quia etiam dicitur 1.Ioan.3,Omnis qui natus eſt ex deo peccatum non facit,quoniam ſemen ipſius in eo manet. ¶ Sed dicendum eſt q̃ quantum eſt ex ſpiritu dei,homo non facit peccatum,ſed magis à peccato retrahitur,poteſt tamen peccatum facere ex defectu voluntatis humanę quę ſpirituiſancto reſiſtit,ſecundũ illud Act.7,Vos autem ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis.Non enim per ſpiritũ ſanctum inhabitantem tollitur facultas peccandi à libero arbitrio totaliter in vita præſenti,& ideo ſignanter Apoſtolus nõ dixit,Nemo ſpiritum dei habens, ſed nemo in ſpũ ritu dei loquens. ¶ Deinde cùm dicit[Et nemo poteſt,&c.] Ponit ſecundum effectum gratiæ.ſ.q̃ ſine ea homo nõ poteſt bonum operari.Dicit ergo.Et nemo poteſt dicere q̃ Ieſus eſt dominus niſi in ſpiritu ſancto. ¶ Cõtra quod videtur eſſe,quia per ſpiritum ſanctum homo introducitur in regnum cælorum, ſecundum illud Pſal.Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectam.Dominus autem dicit Mat.7, Non omnis qui dicit,domine domine,intrabit in regnũ cælorum.Non omnis ergo qui dicit,dominum Ieſum,dicit hoc in ſpiritu ſancto. ¶ Dicendum eſt autem q̃ dicere aliquid in ſpiritu ſancto poteſt intelligi dupliciter. Vno modo in ſpiritu ſancto mouente,ſed nõ habito. Mouet enim ſpiritus ſanctus corpora aliquorũ ad loquendum quos non inhabitat,ſicut legitur Ioã.11,Quòd Caiphas hoc quod de vtilitate mortis Chriſti prędixerat,à ſemetipſo nõ dixit,ſed per ſpiritum prophetiæ.Balaam etiã multa vera prędixit motus à ſpiritu ſancto, vt legitur Nume.23.& 24,Licet eum non haberet. Secundum hoc ergo intelligendũ eſt q̃ nullus poteſt dicere quodcũq; verũ,niſi à ſpiritu ſancto motus,qui eſt ſpiritus veritatis, de quo dicitur Io.16,Cùm autẽ venerit ille ſpiritus veritatis docebit vos omnẽ veritatem.Vnde & in glo.Ambr.dicit,Omne verũ à quocunque dicatur,à ſpiritu ſancto eſt.Et ſpecialiter in illis quæ ſunt fidei quę per ſpecialem reuelationem ſpiritus ſancti ſunt habita,inter quæ eſt q̃ Ieſus ſit omnium dominus. Vnde Act,4.dicitur, Certiſsimè ſciat omnis domus Iſrael,quia deus fecit hũc dominũ Ieſum quẽ vos crucifixiſtis.Alio modo loquitur aliquis in ſpiritu ſancto mouente & habito. Et ſecundũ hoc etiã poteſt verificari quod hic dicitur,ita tamẽ q̃ dicere accipiatur non ſolùm ore,ſed etiam corde & opere.Dicitur enim aliquid corde,ſecundũ illud Pſal.Dixit inſipiens in corde ſuo,non eſt deus.Dicitur etiã aliquid opere,inquãtum exteriori opere aliquis ſuum conceptũ manifeſtat.Nemo ergo niſi habendo ſpiritum ſanctũ poteſt dicere,Ieſum dominum,ita.ſ.quòd nõ ſolùm hoc ore cõfiteatur,ſed etiã corde reuereatur ipſum vt dominum,& opere obediat ipſi quaſi domino. Sic igitur ex verbis præmiſsis tria circa gratiam cõſiderare poſſumus.Primò q̃ ſine ea peccatum homo vitare nõ poteſt,ſecundũ illud Pſal.Niſi quia dominus adiuuit me,paulominus in inferno habitaſſet anima mea.Secundò q̃ per eam vitatur peccatum,ſecundũ illud 1.Io.3,Qui natus eſt ex deo,nõ peccat.Tertiò q̃ ſine ea non poteſt homo bonum facere,ſecundũ illud Io.15,Sine me nihil poteſtis facere. ¶ Deinde cùm dicit [Diuiſiones verò,&c.]Incipit diſtinguere gratias gratis datas,& primò diſtinguit eas in generali.Secũdò manifeſtat in ſpeciali,ibi[Vnicuiq; autem datur,&c.] In his autem quæ per gratiã ſpirituſſancti conferuntur,tria oportet conſiderare.Primò quidẽ facultatem hominum ad operandum,ſecundò authoritatem,tertio executionem vtriuſq;.Facultas quidem habetur per donum gratiæ,puta, per prophetiã,vel poteſtatem faciendi miracula aut per aliquid huiuſmodi:authoritas autẽ habetur per aliquod miniſteriũ,puta,per apoſtolatũ vel aliquid huiuſmodi.Executio autẽ pertinet ad operationem.Primò ergo diſtinguit gratias. Secundò miniſteria.Tertiò operationes. Quantum ergo ad primum,dicit,Oſtendi neceſsitatem gratiæ quæ tamen nõ totaliter aduenit omnibus niſi Chriſto cui datus eſt ſpiritus non ad menſurã,vt dicitur Io.3.ſed quantum ad alios ſunt diuiſiones gratiarum,quia quidã abundant in vna,quidã in alia. Sicut enim in corpore naturali caput habet omnes ſenſus,non autẽ alia membra,ita in eccleſia ſolus Chriſtus habet omnes gratias,quæ in aliis mẽbris diuidũtur,quod ſignificatur Geñ.12.Vbi dicitur q̃ fluuius.ſ.gratiarũ egrediebatur ad irrigãdum paradiſum,qui inde diuiditur in quatuor capita.Et Mat.25.dicitur,Et q̃ vni dedit quinq; talẽta, alii duo,alii vnũ.Et quãuis dona gratiarũ ſint diuerſa quæ à diuerſis habẽtur,nõ tamẽ procedũt à diuerſis actoribus,ſicut ponebãt gẽtiles qui ſapientiã attribuebãt Mineruæ,locutionẽ Mercurio,& ſic de aliis.Ad quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

excludendum subdit,Idem autẽ spiritus.s.sanctus qui est actor omnium gratiarum.Ephe.4,Vnum corpus & vnus spiritus.Et sapiẽ.7,Est spiritus vnus & multiplex.Vnus in substantia,multiplex in gratiis. ¶ Deinde ponit distinctiones ministrationũ,dicens[Et diuisiones ministrationũ sunt].i.diuersa ministeria & officia requiruntur ad gubernationẽ ecclesiæ.Prælati enim ecclesię ministri dicũtur.Suprà 4,Sic nos existimet homo vt ministros Christi:pertinet autẽ ad decorem & perfectionem ecclesiæ, vt in ea diuersa ministeria sint quæ significantur per ordines ministrantiũ,quod mirabatur regina Sabba in domo Salomonis, vt legitur 3.Reg.10,Omnes tamen vni domino seruiunt.Vnde subditur,Idem autẽ dominus,suprà 8,Nobis vnus dominus Iesus Christus per quem omnia. ¶ Deinde ponit distinctionẽ operationum,dicẽs [Et diuisiones operationum sunt]quibus aliquis in seipso bonũ operatur,sicut per ministrationes ad proximum.Psal.Exibit homo ad opus suum.s.sibi propriũ.Eccle.33,Immutauit.i.distinxit vias.i.operationes eorũ,quæ tamen omnes procedunt ab vno principio . Vnde subdit,Idem verò deus qui operatur omnia , sicut prima causa creans omnes operationes.Ne tamen aliæ causæ videantur esse superfluę,subdit,in omnibus,quia in causis secundariis prima causa operatur.Esa.26,Omnia opera nostra operatus es in nobis.Et notandum ꝙ Apostol⁹ valde cõgruè gratias attribuit spiritui qui est amor:quia ex amore procedit ꝙ aliquid gratis detur ministerii à domino cui ministratur,operationes deo sicut primæ causæ mouenti.Et quòd dicit,spiritus,potest referri ad personam spiritus sancti. Quòd dicit,dominus,ad personam filii:ꝙ dicit,deus,ad personã patris. Vel hæc tria possunt attribui spiritui sancto qui est dominus deus.

Lectio 2.

VNicuiq; autem datur manifestatio spiritus,ad utilitatem:Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ:alij autẽ sermo sapientiæ,secundum eundem spiritum:alteri fides in eodem spiritu:alij gratia sanitatum in uno spiritu: alij operatio uirtutum:alij prophetia:alij discretio spirituum:alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum. Hæc autẽ omnia operatur unus atque idem spiritus,diuidens singulis prout uult.

¶ Posita in generali distinctione gratiarũ & ministrationum,& operationum,hìc manifestat ea quę dixerat in speciali.& primò quantũ ad diuisionem gratiarum.Secundò quantum ad diuisionem ministrationũ,ibi [Et quosdam quidẽ posuit deus,&c.]Circa primum duo facit.Primò ponit distinctionem gratiarũ in speciali.Secundò adhibet similitudinẽ,ibi[Sicut enim corpus,&c.]Circa primũ tria facit. Primò ponit conditionem gratiarũ gratis datarum.Secundò ponit earum distinctionẽ,ibi[Alii quidẽ datur,&c.]Tertiò deserit earum actionẽ,ibi[Hæc autẽ omnia,&c.]Dicit ergo primò,dictũ est ꝙ sunt diuisiones gratiarum.Vnicuiq; autẽ datur in quo designatur earum subiectum. Sicut enim nullum mẽbrum est in corpore quod nũ participet aliquo modo sensum vel motum à capite:ita nullus est in ecclesia qui nõ aliquid de gratiis spiritussancti participet,secundũ illud Mat.25,Dedit vnicuiq; secundum propriã virtutem.Et Ephe.4,Vnicuique nostrum data est gratia.Manifestatio spiritus,in quo designatur officiũ gratiæ gratis datæ.Pertinet autem ad gratiam gratũ facientem ꝙ per eam spiritus sanctus inhabitet,quod quidem non pertinet ad gratiã gratis datam,sed solùm vt per eam spiritus sanctus manifestetur: sicut interior motus cordis per vocẽ.Vnde Ioan.3.dicitur,Vocem eius audis.Et in Psal.dicitur,Notum fecit dominus salutare suũ.Manifestatur autem per hujusmodi gratias spiritus sancti dupliciter.Vno modo vt inhabitans ecclesiam & docens & sanctificans eam,putà cùm aliquis peccator quem nõ inhabitat spiritus sanctus faciat miracula ad ostendendũ ꝙ fides ecclesiæ quam ipse prædicat,sit vera.Vnde dicitur Heb.2,Cõtestante deo signis & prodigiis & variis spiritussancti distributionibus . Alio modo manifestatur per huiusmodi gratia spiritussancti,vt inhabitans eum cui tales gratiæ conceduntur.Vnde dicitur Act.6, ꝙ Stephanus plenus gratia faciebat prodigia & signa multa,quem spiritu sancto plenum elegerunt, sic autẽ non conceduntur huiusmodi gratiæ nisi sanctis. Et ne huiusmodi manifestatio vana videatur,subdit,Ad vtilitatem.s.cõmunem.In quo designatur finis harum,& hoc vel dum probatur vera doctrina ecclesiæ,& sic fideles confirmãtur & infideles cõuertũtur. Vel dum sanctitas alicuius proponitur aliis in exẽplum.Vnde & infrà 14,Ad ædificationem ecclesię quærite vt abundetis.Et suprà 10,Non quærens quod mihi vtile est,sed quod multis vt salui fiant. ¶ Deinde cùm dicit[Alii quidem,&c.]Ponit distinctionem gratiarũ,quę quidem,vt dictũ est,dantur ad vtilitatẽ communẽ. Et ideo oportet earũ distinctionem accipere secundũ ꝙ per vnum , potest aliorum salus procurari. Quod quidem homo nõ potest facere interius operando,hoc enim solius dei est,sed solùm exterius persuadendo. Ad quod quidẽ tria requiruntur.Primò quidem facultas persuadendi:secundò facultas persuasionem cõfirmandi:tertiò persuasionẽ intelligibiliter proponendi.Ad facultatem autẽ persuadendi,requiritur ꝙ homo habeat peritiam conclusionũ & certitudinem principiorum,circa ea in quibus debemus persuadere.Conclusiones autẽ in his quæ pertinent ad salutem,quædam sunt principales.s.res diuinæ & ad hoc pertinet sapientia quæ est cognitio diuinarũ rerum,vt Aug.dicit 13.de trinitate:& quãtum ad hoc dicitur, Alii quidẽ datur per spiritum.s.sanctum,sermo sapientiæ vt possit persuadere ea quæ ad cognitionẽ diuinorum pertinent.Luc.21,Ego dabo vobis os & sapientiã cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri.suprà 2,Sapientiã loquimur inter perfectos. Secundariæ cõclusiones sunt quæ pertinẽt ad notitiam creaturarum,quarũ cognitio dicitur scientia,secundũ Aug.ibidem.Et quantum ad hoc subdit, Alii autẽ.6. datur sermo scientiæ secundum eundẽ spiritum,vt.s.per creaturas ea quę sunt dei,manifestare possit.Huic enim scientiæ attribuitur illud quo pia fides defenditur & roboratur: non autem quicquid curiositatis in humanis scientiis inuenitur,vt.Aug.ibidem dicit Sapien.10,Dedit illi scientiã sanctorum. Esa.33, Diuitiæ salutis sapientia & scientia.Est tamen notandum ꝙ sapientia & scientia inter septẽ dona spiritus sancti cõputãtur,sicut habetur Esa.11.Vnde Apostolus signãter inter gratias gratis datas nõ ponit sapientiã & scientiam,sed sermonem sapientiæ & scientiæ quæ pertinent ad hoc,vt homo aliis persuadere valeat per sermonem ea quæ sunt sapientiæ & scientiæ.Principia autẽ doctrinæ salutis,sunt articuli fidei:& ideo quãtum ad hoc subditur, Alteri.s.datur fides in eodẽ spiritu:non autẽ hìc accipitur pro fidei virtute,quia hoc cõmune est omnibus mẽbris Christi,secũdum illud Heb.11,Sine fide impossibile est placere deo.Sed accipitur pro sermone fidei,prout.s.homo potest rectè proponere ea quæ fidei sunt,vel pro certitudine fidei quã aliquis habet excellenter,secundum illud Mat.15,Mulier,magna est fides tua.Ea verò quæ pertinent ad salutarem

doctrinam non possunt confirmari seu probari ratione,quia rationem humanã excedunt , secundum illud Eccl.3,Plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.Confirmantur seu probantur signo diuino,vnde& Moyses mittendus ad populũ Israel signum accepit à deo per quod confirmaret ea quæ ex parte dei dicebat,vt patet Exod.4,Sicut & signo regio confirmatur ꝙ aliquid sit de mãdato regis. Signũ autem dei sumitur vno quidẽ modo ab eo qđ solus deus facere potest.Sicut sunt miracula quę Apostolus hìc in duo distinguit.Nam primò dicit,alii.s.datur gratia sanitatum.i.per quã alicuius possit sanare infirmitatẽ in vno.s. & eodem spiritu.Hier.17,Sana me domine & sanabor.Ex his enim persuadetur aliquis nõ solùm propter magnitudinem facti,sed etiã propter beneficium.Secũdò autem dicit,alii datur operatio virtutũ ex quibus aliquis persuadetur solùm propter magnitudinẽ facti,puta cùm mare diuiditur,vt legitur Exod.14. Vel ꝙ sol & luna stetit in cęlo,sicut legitur Iosue 10.Gal.3,Quis tribuit nobis spiritũ & operatur virtutes in nobis.Alio autẽ modo accipitur signũ diuinũ ab eo quod solus deus cognoscere potest. Hoc autẽ est vel futurum cõtingens,secundum illud Esa.41,Annuntiate quæ vẽtura sunt & sciemus quia dii estis vos. Et quã tum ad hoc dicit.Alii.s.datur prophetia quæ est diuina reuelatio inter cuentus immobili veritate denuntians.Ioel.2,Effundã de spiritu meo super omnem carnem,& prophetabunt filii vestri.Aliud autem est cognitio humani cordis,secundũ illud Hier.17, Prauum est cor hominis & inscrutabile quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans corda & probans renes.Et quantũ ad hoc,subdit, Alii discretio spirituũ,vt.s.homo discernere possit,quo spiritu aliquis moueatur ad loquendũ vel operandum,puta vtrum spiritu charitatis vel spiritu inuidiæ.1.Ioan.4,Nolite credere omni spiritui,sed probate spiritus si ex deo sunt.Facultas autẽ persuasionem pronuntiandi cõsistit in hoc ꝙ homo possit loqui intelligibiliter aliis.Quod quidẽ impeditur dupliciter.Vno modo per diuersitatẽ idiomatum.Contra quod remedium adhubetur per hoc quod dicit,Alii.s.datur gratia linguarũ,vt.s.possit loqui diuersis linguis vt intelligatur ab omnib⁹,sicut de apostolis legitur Act.2,Quòd loquebantur variis linguis.Alio modo per obscuritatem scripturæ inducendæ.Cõtra quod remediũ datur per id quod subditur. Alii interpretatio sermonũ.i.difficilium scripturarũ.Dan.5, Audiui de te ꝙ possis obscura interpretari.Gene.40,Nunquid non dei est interpretatio ? ¶ Deinde cùm dicit[Hæc autem omnia,&c.]Determinat authorem prędictarũ gratiarum.Circa quod tres errores excludit.Primò quidem gentilium attribuentium diuersa dona diuersis diis.Contra quod dicit.Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus.Eph.4,Vnum corpus & vnus spiritus. Secundò errorem eorum qui deo attribuebãt solùm vniuersalem prouidentiam rerum,ponentes ꝙ distinctiones particularium fiunt solùm per causas secundas.Contra quod subditur,Diuidens singulis prout vult.Eccl.33,In multitudine disci plinæ domini separauit eos.Tertiò excludit errorem eorum qui diuersitatem gratiarum attribuebãt vel fato:vel humano merito,& non solùm voluntati diuinę,sicut Macedonii qui dicebant spiritum sanctum esse ministerium patris & filii,& hoc excludit per hoc quod subdit,Prout vult.Ioan.3, Spiritus vbi vult spirat.

Lectio 3.

SIcut enim corpus unum est,& mẽbra habet multa,omnia autẽ membra corporis cùm sint multa,unũ tamen corpus sunt:ita & Christus.Etenim in uno spiritu omnes nos in unũ corpus baptizati sumus,siue Iudæi,siue Gentiles, siue serui,siue liberi,& omnes in uno spiritu potati sumus.Nam & corpus nõ est unum mẽbrum,sed multa. Si dixerit pes, quoniã non sum manus,nõ sum de corpore[: non ideò non est de corpore?Et si dixerit auris,quoniã non sum oculus non sum de corpore:non ideo est de corpore?Si totũ corpus oculus,ubi auditus?Si totum auditus,ubi odoratus? Nunc autẽ posuit deus mẽbra, unumquodq; eorũ in corpore sicut uoluit:quod si essent omnia unum mẽbrum,ubi corpus? Nunc autem multa quidẽ membra:unum autẽ corpus.Non potest autẽ oculus dicere manui,opera tua nõ indigeo:aut iterũ caput, pedibus:nõ estis mihi necessarij.Sed multò magis quæ uidẽtur mẽbra corporis infirmiora esse,necessariora sunt:& quæ putamus ignobiliora mẽbra esse corporis,his honorem abundantiorẽ circũdamus.Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent,Honesta autẽ nostra nullius egent:Sed deus tẽperauit corpus ei cui deerat abundantiorẽ tribuẽdo honorẽ,ut non sit scisma in corpore,sed in idipsum pro inuicẽ solicita sint mẽbra.Et si quid patitur unum membrum: cõpatiuntur omnia mẽbra.Siue gloriatur unum mẽbrum,congaudent omnia mẽbra.Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.Et quosdã quidem posuit deus in ecclesia,primò apostolos,secundò prophetas,tertiò doctores,deinde uirtutes,exinde gratias curationum,opitulationes,gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes apostoli ? Nunquid omnes prophetæ ? Nunquid omnes doctores ? Nunquid omnes uirtutes ? Nunquid omnes gratiam habent curationum ? Nunquid omnes linguis loquuntur ? Nunquid omnes interpretantur ? Æmulami ni autem charismata meliora: & adhuc excellentiorem uiam uobis demonstro.

Manifestatur diuisio gratiarum per similitudinẽ ad corpus naturale et distinctio administrationũ ꝧ quibus mẽbra ecclesiæ distinguũtur.

¶ Posita distinctione gratiarũ,hìc manifestat eam per similitudinẽ corporis naturalis. Et primò ponit similitudinẽ in generali.Secũdò exẽplificat eam in speciali,ibi[Nam & corpus,&c.] Circa primũ duo facit. Primò ponitur similitudo.Secundò similitudinis adaptatio, ibi[Ita & Christus,&c.]Circa primum cõsideràndũ est ꝙ sicut dicitur in 5.Meta.tripliciter dicitur aliquid vnũ per se.Vno modo indiuisibilitate,vt vnitas & punctum,secundũ quem modum vnitas excludit totaliter multitudinem,nõ solùm actualem,sed etiã potentialem.Alio modo dicitur vnum cõtinuitate,vt linea & superficies,quę quidem vnitas excludit multitudinem actualem,sed nõ potentialem.Tertio modo integritate quæ non excludit multitudinem neq; potentialem,neq; actualem:sicut domus est vna quæ constituitur ex diuersis lapidibus & lignis.Et eodem modo corpus hominis aut cuiuslibet animalis est vnum,quia eius perfectio integratur ex diuersis membris,sicut ex diuersis animæ instrumẽtis.Vnde & anima'dicitur esse actus corporis organici.i. ex diuersis organis cõstituti.Proponit ergo primò Apostolus ꝙ vnitas corporis mẽbrorum multitudinẽ non excludit, dicens ꝙ sicut corpus vnum est,& multa mẽbra habet.Vnde & Ro.12.dicitur,In vno corpore multa mẽbra habemus.Item proponit quod multitudo membrorũ nõ tollit corporis vnitatem. Vnde subdit, Omnia autem membra corporis cùm sint multa,nihilominus vnũ corpus sunt,quod ex omnibus perficitur. Vnde & Iob 10.dicitur,Pelle & carne vestisti me,ossibus & neruis cõpegisti me. ¶ Deinde cùm dicit[Ita & Christus,&c.]Ponitur adaptatio similitudinis.Et primò adaptat similitudinem,dicens,Ita & Christus.s.est vnus,secundum illud suprà 8,Vnus dominus noster Iesus per quẽ omnia. Et tamen multa & diuersa habet mem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bra.ſ.omnes fideles,ſecundum illud Roma.12,Multi enim corpus ſumus in Chriſto. Secundò ponitur ratio adaptationis.Vbi ponitur duplex ratio diſtinctionis.Vna quidē ratio vnitatis eſt ſpiritus ſanctus, ſecundum iſtud Ephe.4,Vnum corpus & vnus ſpiritus.Sed per virtutē ſpirituſſancti duplex beneficium conſequimur.Primò quidem,quia per ipſum regeneramur,ſecundū illud Io.3,Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto.Vnde dicit,Et enim in vno ſpiritu.ſ.Pervirtutem vnius ſpirituſſancti.Omnes nos qui ſumus membra Chriſti,ſumus baptizati in vnum corpus.i.in vnitatem eccleſiæ, quæ eſt corpus Chriſti, ſecūdum illud Ephe.1,Ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiam,quæ eſt corpus eius.Et Gal.3,Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis,Chriſtum induiſtis.Secundò per ſpiritum ſanctum reficimur ad ſalutem. Vnde ſubdit, Et omnes potati ſumus in vno ſpiritu.i.per virtutē vnius ſpiritus ſancti.Poteſt autē hic potus intelligi dupliciter.Vno modo de interno refrigerio quod ſpiritus ſanctus cordi humano prebet extinguēdo ſitim carnalium deſideriorū,& concupiſcentiarū.Vnde Eccl.15,Aqua ſalutaris ſapientiæ potauit eum.Et Io.7,Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Alio modo poteſt intelligi de potu ſacramentali, qui per ſpiritum ſanctificatur,ſuprà 10,Omnes eundem potum ſpiritualem biberūt.Interponitur autem duplex ratio diuerſitatis. Vna ex parte ritus cùm dicit,Siue Iudæi,ſiue Gentiles,&c.Alia ex parte conditionis cùm dicit.Siue ſerui,ſiue liberi.Nulla enim huiuſmodi diuerſitas impedit vnitatem corporis Chriſti.Vnde Gala.3.dicitur, Non eſt Iudæus,neq; Græcus:non eſt ſeruus,neque liber:vnum enim eſtis in Chriſto Ieſu. ¶Deinde cùm dicit [Nam & corpus]explicat ſimilitudinem in ſpeciali. Et primò deſcribit conditionem corporis naturalis & membrorum ipſius.Secūdò adaptat ad corpus myſticum Chriſti,ibi[Vos autem eſtis,&c.]Circa primum duo facit.Primò deſcribit integritatē corporis naturalis.Secundò habitudinem mēbrorum adinuicem, ibi [Non poteſt autem oculus dicere,&c.]Circa primū tria facit.Primò proponit quod intēdit. Secundò manifeſtat explicando,ibi [Si dixerit pes,&c.] Tertiò probat ducēdo ad inconueniens,ibi[Si totum corpus, oculus,&c.]Dicit ergo primò.Dictum eſt ꝙ omnes nos in vnum corpus myſticum baptizati ſumus,quod repreſentat ſimilitudo corporis naturalis.Nam corpus naturale hominis non eſt vnum membrum,ſed multa:quia.ſ.eius perfectio non ſaluatur in vno mēbro,ſed integratur ex multis quæ neceſſe habent deſeruire diuerſis potentiis,& actibus animæ. Vnde & Ro. 12.dicitur, Sicut in vno corpore multa mēbra habemus, omnia autem mēbra corporis non eundē actum habent,ita multi vnū corpus ſumus in Chriſto. ¶Deinde cùm dicit [Si dixerit pes,&c.] Manifeſtat quod dixerat exēplificando in membris quibuſdam.Et primò in mēbris deſeruientibus motui: & ponit duo mēbra,pedem tanq̄ ignobilius membrū,eo ꝙ calcat terrā & portat totius corporis pondus:manum autem tanq̄ membrum nobilius,eo ꝙ ipſa eſt organum organorū. Et hoc eſt quod dicit,Si dixerit pes non ſum de corpore,quoniam non ſum manus,non ideo nō eſt de corpore:quaſi dicat,perfectio corporis non tota conſiſtit in vno mēbro,quāuis nobiliori,ſed ad eius perfectionem requiruntur etiā ignobiliora.Per membra autem deſeruientia motui,deſignantur in eccleſia homines dediti vitæ actiuæ,ita ꝙ pedes ſunt ſubditi,de quibus dicitur Eze.1,Pedes eorū pedes recti: per manus autē figurantur prælati per quos alii diſponuntur.Vnde & Canti.5.dicitur,Manus illius tornatiles auræ plenæ hiacinthis.Sunt autē in eccleſia neceſſariæ non ſolùm manus.i.prælati:ſed etiā pedes.i.ſubditi.Vnde Prou. 14.dicitur,In multitudine populi dignitas regis.Secundò exemplificat de membris ſeruientibus virtuti apprehēſiuę:& ponit oculū qui deſeruit viſui:& aurē quæ deſeruit auditui.Nā iſti duo ſenſus præcipuè deſeruiunt humanæ ſapientiæ:viſus quidē quantum ad inuentionem,eo quòd plures rerum differentias oſtēdit: auditus autē quantum ad diſciplinam quæ fit per ſermonē.Horum tamē ſenſuum dignior eſt viſus quā auditus,quia & ſpiritualior eſt & plura demonſtrat,ac per hoc oculus eſt dignior aure. Dicit ergo,Et ſi dixerit auris quę eſt ignobilius mēbrum,non ſum de corpore,quia non oculus qui eſt membrum nobilius,non ideo non eſt de corpore,&c. Per mēbra ergo deſeruientia virtuti apprehenſiuæ,deſignantur in eccleſia illi qui ſtudent vitæ contemplatiuæ. Inter quos ſunt ſicut oculi,doctores qui per ſeipſos veritatem inſpiciūt. Vnde dicitur Cant.5,Oculi eius ſicut colūbæ ſuper riuos aquarum quæ reſident iuxta fluenta pleniſſima. Per aures autē ſignificantur diſcipuli qui à magiſtris veritatem audiendo recipiunt.Vnde & Matt.13.dicit, qui habet aures audiendi,audiat.Sūt enim in eccleſia neceſſarii nō ſolùm doctores,ſed etiā diſcipuli. Vnde & Iob 29.dicitur,Auris audiens beatificauit me. ¶Deinde cùm dicit[Si totū corpus,&c.]Probat ducēdo ad inconueniens duplex,quorum primū eſt ſubtractio neceſſariorum à corpore,ſecundū eſt remotio integritatis corporis,ibi[Quòd ſi eſſent omnia,&c.]Circa primū duo facit.Primò ponit inconueniens,quod ſequitur,dicens,Si totum corpus eſſet oculus quod eſt membrum nobilius, vbi eſſet auditus.i. inſtrumētum audiendi,quaſi dicat,ſi in eccleſia eſſent omnes magiſtri.Vnde dicitur Iac.13, Nolite plures magiſtri fieri, fratres mei.Et iterum,ſi totum corpus eſſet auditus.i. inſtrumentum audiendi, vbi eſſet odoratus, &c. Per quē poſſunt in eccleſia intelligi illi qui,& ſi nō ſint capaces verborū ſapiētiæ,percipiunt tamen quædā eius indicia à remotis quaſi odorem.Vnde & Cāti.1.dicitur,In odorem vnguentorum tuorum currimus.Secundò aſſerit cōtrariam veritatē.ſ.ꝙ nec viſus, nec auditus corporis debet deeſſe,dicens,Nunc autem deus poſuit.i.ordinatè diſpoſuit mēbra diuerſa.Nam ſi membrorum diſtinctio ſit opus naturę,hoc tamen agit natura vt inſtrumentum diuinæ prouidentiæ.Et ideo primam cauſam diſpoſitionis membrorum aſſignans, ſubdit,Vnumquodq; eorum in corpore,quaſi dicat,Non ſic poſuit membra diuerſa, vt vnumquodq; eorū ſecundum ſe ſeparatim exiſteret,ſed vt omnia cōuenirent in vno corpore.Et ſicut voluit.Nam prima cauſa inſtitutionis rerum,eſt voluntas diuina,ſecundū illud Pſal. Omnia quæcunq; voluit fecit.ſic autem & in eccleſia diſpoſuit diuerſa officia,diuerſos ſtatus ſecundum ſuam voluntatem.Vnde & Ephe.1.dicitur,Prædeſtinati ſecundū propoſitum eius qui operatur omnia ſecundū conſilium voluntatis ſuæ. ¶Deinde cùm dicit[Quod ſi eſſet,&c.]Ducit ad aliud inconueniens quod eſt defectus integritatis corporis.Vnde primò ponit hoc inconueniens : dicens ꝙ ſi eſſent omnia vnum membrum , vbi eſſet corpus. i. vbi eſſet integritas corporalis,quaſi dicat, non eſſet. Ita ſi omnes in eccleſia vnius conditionis & gradus eſſent , tolleretur perfectio & decor eccleſiæ quæ in Pſal.deſcribitur.Circūamicta varietate. Secundò aſſerit veritatem contrariam,dicens,Nunc autem multa quidem ſunt membra, ſed vnum corpus quod ex omnibus integratur.

Sic eccleſia ex diuerſis ordinibus conſtituitur.Vnde & Cañ.6.deſcribitur,Terribilis vt caſtrorū acies ordinata. ¶Deinde cùm dicit[Non poteſt autem oculus,&c.] Ponit comparationem mēbrorum adinuicem. Et primò quantum ad neceſsitatem.Secundò quantum ad cultum membris adhibitum,ibi [Et quæ putamus,&c,]Tertiò quātum ad mutuam ſollicitudinem,ibi[Sed in idipſum,&c.]Circa primum duo facit.Primò proponit omnia membra corporis eſſe neceſſaria,quauis quædam ſint ignobiliora. Secūdò ponit neceſsitatis cōparationem,ibi[Sed multò magis,&c.]Oſtendit autē primò rationem neceſsitatis membrorū ſecundum duplicem differentiā.Primò quidem ſecundum differentiā membrorum deſeruientium motui. Vnde dicit,Nō poteſt autē oculus qui deſeruit cognitioni,& ſignificat contēplatiuos,dicere manui quæ deſeruit motui,& ſignificat actiuos,opera tua non indigeo.Indigent enim contemplatiui per opera actiuorū ſuſtentari.Vnde & Luc.10.dicitur,Quod cùm Maria ſecus pedes domini ſederet audiens verba eius,Martha ſatagebat circa frequens miniſterīū.Secundò oſtendit idē ſecundum differentiam prælatorū, qui ſignificantur per caput,& ſubditorū,qui ſignificantur per pedes.Et hoc eſt ꝙ ſubdit,Aut iterum caput.i.prælatus,ſecundum illud 1.Reg.15,Caput in tribus Iſrael factus es,Non poteſt dicere pedibus.i.ſubditis, Nō eſtis mihi neceſſarii.quia vt dicitur Prouer.14,In multitudine populi dignitas regis. ¶Deinde cùm dicit [Sed multò magis,&c.]Comparat diuerſa mēbra adinuicem quo ad neceſsitatem eorū,dicens,ꝙ membra corporis quæ videntur eſſe infirmiora ſunt magis neceſſaria,ſicut inteſtina:ita etiam in eccleſia ſine officio aliquarum abiectarum perſonarum,puta,agricultorū & aliorum huiuſmodi,præſens vita tranſiri non poſſet:quæ tamen poſſet duci ſine aliquibus excellentioribus perſonis contēplationi & ſapientiæ deputatis, quæ eccleſiæ deſeruiunt,ad hoc ꝙ ſit ornatior & melius ſe habens. Ex hoc enim aliquid dicitur neceſſariū, quod eſt vtile ad finem.Illa verò quæ ſunt nobiliſſima nō ſe habent in ratione vtiliū: ſed ſunt per ſeipſa apetēda vt fines.Et ideo dicitur Iob.21, Si fructus terræ comedi abſq; pecunia & animam agricolarum eius afflixi. ¶Deinde cùm dicit[Et quæ putamus,&c.]Comparat membra quātum ad exteriorem cultum. Et primò ponit diuerſitatē quæ diuerſis membris adhibetur.Secundò cauſam diuerſitatis aſsignat, ibi [Deus temperauit,&c.]Cultus autē exterior membris adhibitus ad duo pertinet.ſ.ad honorem, ſicut ea quæ apponuntur ad ornatum,vt monilia,& inaures:& ad honeſtatē ſicut quæ apponuntur ad tegumentū, vt bracæ & alia huiuſmodi. Quantum ergo ad primum cultū dicit primò,Et quę putamus eſſe ignobiliora membra corporis,his circumdamus abundantiorem honorem.i.maiorē ornatum:ſicut auribus alicubi ſuſpendūtur inaures,oculis autem nihil apponitur,& pedibus apponuntur calceamenta depicta & gemmata:ſecundum illud Cañ.7,Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis,filia principis.Manus autem nudæ habētur.Et ſimiliter in eccleſia impefectionibus ſunt magis conſolationes adhibendæ,quibus perfectiores nō egent.Vnde dicitur Eſa.40,In brachio ſuo cōgregabit agnos,& in ſinu ſuo leuabit,fetas ipſe portabit.Et 1. Petri 3.dicitur,Viri quaſi infirmiori vaſculo muliebri impartientes honorem. Secundò proſequitur quantum ad cultum honeſtatis,dicens.Et quæ inhoneſta ſunt,abundantiorem honeſtatem habent.ſ.per ſtudiū humanum.Dicuntur autem membra aliqua inhoneſta in ſanctis, nō propter aliquam peccati turpitudinē, ſed propter inobedientiam mēbrorum genitalium ſubſecutam ex peccato originali.Vel etiam ſunt ignobili vſui deputata,ſicut omnia membra quæ deſeruiunt emiſsioni ſuperfluitatum,quibus abundantior honeſtas adhibetur dum ſtudioſius teguntur,quo nō indigent membra nobilibus vſibus deputata.Vnde ſubdit, Honeſta autem noſtra nullius egent.ſ.exterioris honeſtatis: vnde nec faciei velamē apponitur.Et ſimiliter in eccleſia illi qui ſunt in aliquo culpabiles,ſunt admonendi & cuſtodiendi,ſecundum illud Eccl.42,Super filiam luxurioſam cōfirma cuſtodiam.Et Gala.6.dicitur,Si præoccupatus quis fuerit in aliquo delicto,vos qui ſpirituales eſtis,huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.illi autē qui ſunt abſq; culpa his nō egent.Et eſt notandum ꝙ triplicem defectum circa membra notauit,ſcilicet,inhoneſtatis, ignobilitatis, & infirmitatis. Quorum primum in membris eccleſiæ pertinēt ad culpam.Secundū ad conditionem ſeruilem. Tertiū ad ſtatum imperfectionis. ¶Deinde cùm dicit[Et deus tēperauit,&c.]Ponit cauſam prædicti cultus,& primò aſsignat cauſam efficientē primā:licet enim homines taliter ſe habeāt ad cultum membrorum, hoc tamen procedit ex ordinatione diuina.Vnde dicit,Sed deus tēperauit corpus,abundantiorem honorem tribuēdo ei membro cui deerat. Nam homines hoc faciunt ex quodā diuino inſtructu,ſecundum illud Iob 33,Aperit aures virorum & erudiens eos inſtruit diſciplina.Secundò ponit cauſam finalem,dicens, Vt non ſit ſciſma in corpore.Quod quidē ſequeretur ſi defectui membrorum non ſubueniretur.hoc autem ſciſma quantum ad membra corporis myſtici manifeſtē vitatur,dū pax eccleſiæ cuſtoditur per hoc ꝙ ſingulis ea quæ ſunt neceſſaria attribuuntur.Vnde & ſuprà dictū eſt.cap.1,Idipſum dicatis omnes,& non ſint in vobis ſciſmata.Sed quantum ad membra corporis naturalis, ſciſma eſſet in corpore ſi debita proportio membrorū tolleretur. ¶Deinde cùm dicit[Sed in idipſum,&c.]Ponit cōparationem membrorū adinuicē quantū ad mutuam ſolicitudinem. Et primò proponit eam,dicens, Non ſolùm prædicta membra operantur adinuicem,ſed etiā per ſe inuicem ſunt ſollicita in idipſum,id eſt,in vnitatem corporis conſeruandi. Et hoc quidē manifeſtē in corpore naturali apparet.Nam quodlibet membrū naturalem quandam inclinationem habet adiuuamentum aliorū membrorum.Vnde & naturaliter homo opponit manum ad protegendū alia membra ab ictibus.Et ſimiliter alii fideles qui ſunt membra corporis myſtici pro ſe inuicē ſollicitudinem gerūt, ſecundum illud Eccle.17,Vnicuiq; mandauit deus de proximo ſuo.Et Gala.6, Alter alterius onera portate.Secundò ſpecificat hanc ſollicitudinem : & primò in malis in quibus magis eſt manifeſtum. Vnde dicit, Et ſi quid,ſcilicet mali,patitur vnum membrū,compatiuntur omnia membra. Quod quidem manifeſtum eſt in corpore naturali.Nam vno membro languente,totū corpus quaſi langueſcit,& ad locum languoris confluūt ſpiritus & humores quaſi ad ſubueniendū.Et ſimiliter debet eſſe in fidelibus Chriſti, vt vnus malum alterius compatiatur,ſecundū illud Iob 30,Flebam quondam ſuper eo qui afflictus erat,& anima mea compatiebatur.Secūdò in bonis,Vnde ſubdit,Siue gloriatur,id eſt,quocunq; modo vigoratur vnū membrum,congaudent omnia mēbra.Quod etiam manifeſtū eſt in corpore naturali,in quo vigor vnius membri in iuuamentū cedit aliis membris.Sic debet etiam eſſe in membris eccleſię,vt vnuſquiſq; bonis alterius

Universidad de Deusto
Biblioteca

congaudeat.Phil.2,Gaudeo & congratulor omnibus vobis.Roma.12,Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. ¶ Deinde cùm dicit[Vos autē eſtis.]Adaptat ſimilitudinem ad propoſitū.Et primò quantum ad corporis vnitatē,dicens,Vos autem,ſcilicet,qui eſtis in vnitate fidei congregati,eſtis corpus Chriſti,ſecundū illud Eph.1,Ipſum dedit caput ſuper omnem eccleſiā quæ eſt corpus eius.Secundò quantū ad membrorū diſtinctionem,cùm ſubdit,Et eſtis mēbra de mēbro.Quod poteſt intelligi tripliciter. Vno modo ſic,Eſtis mēbra dependētia de Chriſto membro,quod quidē dicitur mēbrum ſecundū humanitatē ſecundum quā præcipuè dicitur eccleſiæ caput . Nam ſecundum diuinitatē non habet rationē membri aut partis,cùm ſit cōmune bonum totius vniuerſi. Alio modo ſic,Vos eſtis mēbra dependētia de membro,inquantū per me Chriſto acquiſiti eſtis:ſecundū illud ſuprà 4,In Chriſto Ieſu per euāgelium ego vos genui. Tertio modo poſſet exponi vt deſignaretur diſtinctio & ſeries membrorū, vt ſit ſenſus, Vos eſtis membra de mēbro.i.ita diſtinguimini & ordinamini adinuicē, ſicut vnum membrū ad aliud. ¶ Deinde cùm dicit [Et quoſdā quidem,&c.] proſequitur de diſtinctione miniſtrationū. Circa quod tria facit.Primò aſsignat ordinem miniſtrationū:ſecundò manifeſtat earū diſtinctionem,ibi[Nunquid apoſtoli omnes,&c.]Tertiò ordinat eorū affectionē circa diuerſas adminiſtrationes & gratias,ibi[Aemulamini autē,&c.]Circa primū duo facit.Primò ponit maiores ſeu principales amminiſtrationes.Secundò miniſtrationes ſecundarias,ibi [Opitulationes,&c.]Maiores autē miniſtri in eccleſia ſunt apoſtoli,ad quorū officiū tria pertinent, quorū primum eſt authoritas gubernādi fidelē populū,quæ propriè pertinent ad officiū apoſtolatus: ſecundò facultas docendi:tertiò poteſtas miraculā faciēdi ad confirmationē doctrinæ: & de his tribus habetur. Luc. 9.vbi dicitur,Conuocatis Ieſus duodecim apoſtolis dedit illis virtutē & poteſtatem ſuper omnia dæmonia,vt languores curarēt & miſit illos prædicare regnū dei.In omnibus autē poteſtatibus ſeu virtutibus ordinatis illud quod eſt principale reſeruatur ſupremæ poteſtati . Alia verò etiā inferioribus cōmunicantur. Poteſtas autē faciendi miracula ordinatur ad doctrinā ſicut ad fidem:ſecundū illud Mar.vlti.Sermonē confirmante ſequētibus ſignis.Doctrina autē ordinatur ad gubernationē populi ſicut ad finem, ſecundū illud Hiere.3,Dabo vobis paſtores ſecundū cor meum,& paſcent vos in ſcientia & doctrina.Et ideo primus gradus inter eccleſiaſtica miniſteria eſt apoſtolorū,quibus ſpecialiter cōpetit eccleſia regimen.Et propter hoc dicit,Et deus poſuit.i.ordinatè collocauit in eccleſia quoſdā.ſ.in determinatis miniſteriis, ſecundū illud Ioā. 15,Poſui vos vt eatis.Primū quidem apoſtolos,quorum regimini cōmiſit eccleſiam,ſecundū illud Luc. 22, Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnū.Vnde & Apoc.21, Super duodecim fundamenta ciuitatis deſcribūtur 12.apoſtolorū nomina.Propter quod & ipſi inter cæteros fideles primatū in ſpiritualibus gratiis obtinuerūt,ſecundū illud Rom.8, Nos ipſi primitias ſpiritus habētes. Et quanuis ad apoſtolos præcipuè pertineat doctrinæ officiū,quibus dictum eſt Mat.vlti. Euntes docete omnes gentes: tamen alii in cōmunionem huius officii aſſumuntur,quorū quidam perſeipſos reuelationes à deo accipiunt, qui dicuntur prophetæ:quidā verò de his quæ ſunt aliis reuelata populū inſtruunt, qui dicuntur doctores. Vnde ſubdit ſecundò,prophetas,qui etiā in nouo teſtamento fuerunt.Quod enim dicitur Matt.11, Lex & prophetæ vſq; ad Ioannē:intelligitur de prophetis qui futurū Chriſti aduentum prænuntiauerunt. Tertiò doctores.vnde & Act.13.dicitur,Erant in eccleſia quę erat Antiochiæ,prophetæ & doctores.Similiter etiā & gratia miraculorū fuit aliis cōmunicata quæ primitus à Chriſto data fuit apoſtolis.Vnde ſubdit,Deinde virtutes,qui.ſ.miracula faciunt circa ipſa elementa mundi.Gal.3,Operatur virtutes in nobis. Quantū autem ad miracula quæ fuit in corporibus humanis,ſubdit. Exinde gratias curationū,ſecundū illud Lucæ 9, Vt langores curarent. ¶ Deinde cùm dicit [Opitulationes,&c.] Ponit minores ſiue ſecundarias adminiſtrationes,quarū quædam ordinātur ad regimen eccleſiæ,quod ad apoſtolatus dignitatē pertinere diximus. Quædam verò ad doctrinā.Ad regimen eccleſiæ pertinēt in generali quædā opitulationes.i.illi qui opē ferunt maioribus prælatis in vniuerſali regimine,ſicut archidiaconi epiſcopis,ſecundū illud Phil.4, Adiuua illas quæ mecū laborauerunt in euangelio cum Clemente & cæteris adiutoribus meis. In ſpeciali autē ponit gubernationes,ſicut ſunt parochiales ſacerdotes,quibus cōmittitur gubernatio aliquarū particularium plebiū.Prouer.11,Vbi non eſt gubernator,corruet populus. Ad doctrinā autem pertinet ſecundariò, quod ſubdit,Linguarū genera,quantum ad illos qui variis linguis loquuntur magnalia,vt dicit Act.2, Ne.ſ.propter varietatem idiomatū euangelica doctrina impediretur. Quantū verò ad ammouendū impedimentū doctrinæ quod poſſet prouenire ex obſcuritate ſermonū,ſubdit,Interpretationes ſermonū, infrà 14, Qui loquitur lingua,oret vt interpretetur. ¶ Deinde cùm dicit[Nūquid omnes apoſtoli,&c.]Manifeſtat diſtinctionem prædictarū miniſtrationum, dicens , Nunquid omnes in eccleſia ſunt apoſtoli ? quaſi dicat , Non [Nunquid omnes prophetę,&c.]Ex quo patet diuerſitas harum adminiſtrationū.Eccl.33,In multitudine diſciplinæ domini ſeparauit eos. Et 37 ,Non omnia omnibus expediunt. ¶ Deinde cùm dicit [AEmulamini autē,&c.] Ordinat eorū affectum circa prædicta ſpiritualia dona,dicens, Cum multa ſint dona ſpiritusſancti,vt dictū eſt.AEmulamini.i.deſiderate chariſmata meliora.i.gratias potiores,vt.ſ.magis deſideretis ea quæ ſunt meliora,puta,prophetiā quam donum linguarū,vt infrà 13.dicetur. 2.ad Theſſ.vlti. Omnia probate,quod bonū eſt tenete.Et ne in præmiſsis donis eorū affectus quieſceret,ſubdit, Et adhuc excellentiorem viā demonſtro.ſ.charitatē qua directus in deum itur.Pſal.Viam mādatorū tuorum cucurri.Eſa.35, Hæc eſt via ambulate in ea.

Agit de gratia gratū faciente & charitate, & ideo gratis præferens & ostēdit ea viā excellentiorē. &c.

Caput 13.

Si linguis hominū loquar & angelorū,charitatem autē non habeā, factus ſum uelut æs ſonans,aut cimbalū tinniēs.Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia,& omnem ſcientiā: & ſi habuero omnem fidem ita vt mōtes tranſferam,charitatem autem non habuero,nihil ſum.Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,& ſi tradidero corpus meum,ita ut ardeam,charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.

¶ Apoſtolus gratiarum gratis datarū diſtinctionem aſsignauit,& miniſtrationū in quibus membra eccleſiæ diſtinguuntur:hīc agit de charitate quæ inſeparabiliter concomitatur gratiā gratum facientem. Et quia promiſerat eis ſe demonſtraturū viam excellentiorē,oſtendit præeminentiam charitatis ad cætera gratuita

dona.Et primò quantū ad neceſsitatem,quia.ſ.ſine charitate alia dona gratuita non ſufficiunt.Secūdò quātum ad vtilitatē,quia.ſ.per charitatē omnia mala vitantur & omnia bona aguntur,ibi[Charitas patiēs eſt, &c.]Tertiò quantū ad permanentiam,ibi[Charitas nunquā excidit,&c.] Omnia autē dona gratuita reducere videtur Apoſtolus ad tria.Nam primò oſtendit q̄ donum linguarū quod pertinet ad locutionem,ſine charitate nō valet.Secundò q̄ etiam nō valent ea quæ pertinent ad cognitionē,ibi[Et ſi habuero prophetiam,&c.]Tertiò oſtendit idē de his quæ pertinent ad operationē,ibi [Et ſi diſtribuero in cibos pauperū, &c.]Erat autē apud Corint.multum deſiderabile donū linguarum,vt infrà 14.patebit: & ideo ab eo incipiens,dicit,Promiſi me demonſtraturū excellentiorem viam:& hoc primò patet in dono linguarū, quia ſi linguis hominū.ſ.omnium loquar.1.ſi habuero donū gratiæ , per quod loqui poſsim linguis omniū hominum,& ad maiorē abundantiam,ſubdit,Et angelorū, charitatem autem non habeā factus ſum velut æs ſonans aut cimbalū tinniens,recta cōparatione vtitur.Anima enim per charitatē viuit quæ viuit deo, qui eſt animæ vita,ſecundū illud Deut.30,Ipſe eſt vita tua.Vnde & 1.Io.3.dicitur,Tranſlati ſumus de morte ad vitam,quoniā diligimus fratres,qui nō diligit manet in morte.Rectè ergo cōparat loquelam charitate carentem ſono rei mortuæ.ſ. æris aut cimbali, quia licet clarū ſonum reddat, non tamen eſt viuus ſed mortuus: ita etiam locutio hominis charitate carentis quantūcunq; ſit diſerta,tamen habetur pro mortua, quia non proficit ad meritū vitæ æternæ. Eſt autem differentia inter æs ſonans & cimbalū tinniens , quia æs cùm ſit planū ex percuſsione ſimplicem ſonum emittit. Cimbalum autē cùm ſit concauum ex vna percuſsione ſonum multiplicat, quod pertinet ad tinnitum. AEri ergo cōparantur qui veritatē ſimpliciter pronuntiant, cimbalo verò qui veritatē multiplicant & pronuntiant multas rationes & ſimilitudines apponendo , & cō cluſiones plurimas eliciendo,quæ tamen omnia ſine charitate habentur,vt mortua. Conſiderandū eſt autem quæ linguæ angelorū dicantur.Nam cùm lingua ſit membrū corporeum & ad eius vſum pertineat donum linguarum,quod interdū lingua dicitur,vt patebit infrà 14. Neutrum videtur angelis competere qui membra nō habent.Poteſt ergo dici q̄ per angelos intelligūtur homines angelorū officium habentes,qui, ſcilicet,aliis hominibus diuina annuntiant,ſecundū illud Mala.2, Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiā,& legem requirunt ex ore eius,quia angelus domini exercituū eſt. Sub hoc ergo ſenſu dicitur.Si linguis hominum loquar & angelorum.i.non ſolùm minorū,ſed etiam maiorum qui alios docent . Poteſt etiā intelligi de ipſis incorporeis angelis,prout in Pſal.dicitur, Qui facit angelos ſuos ſpiritus. Et quāuis non habeāt linguam corpoream, per ſimilitudinē tamen lingua in eis dici poteſt vis qua manifeſtant aliis quod habēt in mente.Eſt autē ſciendum q̄ in cognitione mētis angelicæ aliquid eſt de quo ſuperiores angeli non loquuntur inferioribus,neq; econuerſo.ſ.ipſa diuina eſſentia quā omnes immediatè vident deo ſe omnibus monſtrante:ſecundū illud Hier.31,Non docebit vltra vir proximum ſuum & vir fratrē ſuum,dicens, Cognoſce dominum.Omnes enim cognoſcent me à minimo vſq; ad maximum eorum. Aliquid autē eſt in cognitione mentis angelicæ,de quo ſuperiore loquūtur inferioribus,ſed non econuerſo. Et huiuſmodi ſunt diuinæ prouidentiæ myſteria,quorū plura cognoſcunt in ipſo deo ſuperiores qui clarius eum vident quā inferiores.Vnde ſuperiores de huiuſmodi inferiores inſtruūt vel illuminat,quod locutio poteſt dici.Aliquid verò eſt in cognitione mētis angelicæ, de quo ſuperiores loquūtur inferioribus, & ecōuerſo:& huiuſmodi ſunt occulta cordium,quæ ex libero arbitrio dependent,quæ ſoli deo patent: & his quorum ſunt ſecundum illud ſuprà 2,Quæ ſunt hominis,nemo nouit niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt.Quę in notitiam alterius deueniunt eo cuius ſunt manifeſtāte,ſiue ſit inferior,ſiue ſuperior.Fit autem huiuſmodi manifeſtatio dum inferior angelus ſuperiori loquitur,nō per illuminationem, ſed per quēdam ſignificationis modū. Eſt enim in quolibet angelo aliquid quod naturaliter ab altero angelo cognoſcitur . Dum ergo id quod eſt naturaliter notum, proponitur vt ſignum eius quod eſt ignotum,manifeſtatur occultum: & talis manifeſtatio dicitur locutio ad ſimilitudinem hominū,qui occulta cordium manifeſtāt aliis per voces ſenſibiles, aut per quodcunq; aliud corporale exterius apparēs.Vnde & ea quæ ſunt in angelis naturaliter nota, inquātum aſſumūtur ad manifeſtationem occultorum,dicūtur ſigna vel nutus. Poteſtas autem manifeſtādi cōceptum ſuum hoc modo methaphoricè lingua nominatur. ¶ Deinde eū dicit[Et ſi habuero &c.]oſtendit idē de his quæ pertinēt ad cognitionem. Eſt autē attendēdum q̄ ſuprà propoſuit quatuor dona gratuita ad cognitionem pertinētia.ſ.ſapiētiam,ſciētiam,fidē & prophetiam.Incipit ergo hīc à prophetia,dicēs[Et ſi habuero,pphetiam]per quam diuinitus occulta reuelātur:ſecūdum illud 2.Pet.1,Nō enim volūtate humana allata eſt aliquādo prophetia,ſed ſpiritu ſancto inſpirati,locuti ſunt ſancti dei homines. Secūdò quātum ad ſapiētiam, ſubdit[Et nouerim omnia myſteria].i.occulta diuinitatis,quod pertinet ad ſapiētiam: ſecūdum illud ſuprà 2,Loquimur dei ſapiētiam in myſterio abſcōditam.Tertiò quātum ad ſciētiam,dicit [Et omnem ſcientiā] ſiue humanitus acquiſitam,ſicut habuerūt philoſophi:ſiue diuinitus infuſam,ſicut habuerūt eam apoſtoli. Sap.7,Dedit mihi eorū quæ ſunt verā ſciētiam.Quartò q̄tum ad fidem,ſubdit[Et ſi habuero omnem fidē ita vt mōtes trāſferam.]Poteſt autē exponi id quod dicit,omnē fidem.i.omniū articulorum:ſed melius eſt vt exponatur omnem.i.perfectā fidem,propter illud quod ſubditur, Ita vt mōtes trāsferam. Dicitur enim Mat.17,Si habueritis fidē ſicut granū ſinapis,dicetis mōti huic,trāſi hinc,& trāſibit. Et q̄is granū ſinapis ſit minimum quātitate,nō tamen intelligitur parua,ſed perfecta fides grano ſinapis cōparari.Dicitur enim Mat.21,Si habueritis fidem,& nō hæſitaueritis,nō ſolùm de ficulnea facietis,ſed etiā ſi mōti huic dixeritis, tolle & iacta te in mari,fiet.Fides ergo quæ nō hæſitat,grano ſinapis cōparatur,quod q̄tò magis atteritur, tātò magis eius fortitudo ſentitur. Obiiciūt autē aliqui q̄ eū multi ſancti perfectā fidē habuerūt,nullus legitur mōtes trāſtuliſſe,quod quidē ſoluitur per id quod ſuprà 12.dictū eſt, Vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatē.Illo enim modo,loco & tēpore miracula per gratiā ſpiritus ſancti fiūt, quo eccleſiæ requiritur vtilitas.Fecerūt autem ſancti multa maiora,quàm trāſlationem mōtium,prout erat fidelibus vtile,puta ſuſcitādo mortuos,diuidēdo mare & alia huiuſmodi opera faciendo. Et hoc etiam feciſſent,ſi neceſsitas affuiſſet.Poteſt ētiam hoc trāsferri ad expulſionem dæmonū de humanis corporibus , qui mōtes dicuntur propter ſuperbiam.Hie.13,Anteq̄ offendāt pedes veſtri ad mōtes caliginoſos,ecce ego ad te mons peſtifer

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui corrũpis vniuersam terram. Attribuitur autem operatio miraculorum fidei nõ hęsitãti: quia fides innititur omnipotentiæ, per quam miracula fiunt, Si, inquam, habuero omnia prædicta ad perfectionem intellectus pertinentia, charitatem autem non habuero, per quam perficitur voluntas, nihil sum. s. secundum esse gratiæ, de quo dicitur Ephe. 2, Ipsius sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis. Vnde & cõtra quendã dicitur Ezec. 28, Nihil factus es & non eris in perpetuũ. Quod quidem fit propter defectũ charitatis per quam homo bene vtitur intellectu perfecto. Sine charitate autẽ eius vsus bonus nõ est. Vnde & suprà 8. dicitur, ꝙ scientia inflat, charitas ædificat. Est autem notãdum ꝙ Apostolus hĩc loquitur de sapientia & scientia, secundum quod pertinent ad dona gratiæ gratis datæ, quæ sine charitate esse possunt. Nam secundum quod computãtur inter septem dona spiritussancti, nunquam sine charitate habentur. Vnde & Sap. 1. dicitur, In maliuolã animam nõ intrabit sapientia. Et Sap. 10. dicitur, Dedit illi scientiam sanctorum. De prophetia autem & fide, manifestum est, ꝙ sine charitate haberi possunt. Sed notãdum est hĩc ꝙ fides firma, etiã sine charitate miracula facit. Vnde Mat. 7, Nõne in nomine tuo prophetauimus, & multas virtutes fecimus? dicetur, Nũquam noui vos. Spiritus enim sanctus operatur virtutes etiam per malos, sicut & per eos loquitur veritatẽ. ¶ Deinde cùm dicit [Et si distribuero &c.] ostendit idem in his quæ pertinent ad opera quæ consistũt in hoc quòd homo faciat bona, secũdum illud Gala. 6, Bonũ facientes, nõ deficiamus in hoc quòd patienter sustineat mala, secũdum illud Psal. Bene patientes erunt, vt annũtient. Intercætera verò bona opera magis cõmendantur opera pietatis, secũdum illud 1. ad Timo. 4, Pietas ad omnia vtilis est. Circa quod opus quatuor conditiones designat. Quarum prima est, ꝙ opus pietatis non tantùm congregetur in vnum, sed diuidatur in plures, secundum illud Psal. Dispersit, dedit pauperibus. Et hoc designatur, cùm dicitur [Si distribuero.] Secundò vt opus pietatis fiat ad subueniendum necessitati, non ad seruiendum superfluitati: secũdum illud Esa. 58, Frange esurienti panem tuum, & hoc designatur, cùm dicitur [In cibos pauperum.] Tertiò vt opus pietatis exhibeatur indigentibus: secundum illud Luc. 14, Cùm facis conuiuium, voca pauperes: & hoc designatur, cùm dicitur [Pauperum.] Quartò ad perfectionem pertinet, vt homo omnia bona sua in opera pietatis expendat: secundum illud Matt. 19, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & hoc designatur, cùm dicitur [Omnes facultates meas.] Inter mala verò quæ quis sustinet patiẽter, potissimum est martyrium. Vnde dicitur Mat. 5, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Quod etiam quadrupliciter cõmendat. Primò quidẽ, quia laudabilius est quòd necessitate imminente, putà propter deffensionem fidei, seipsum offerat passioni, quam si deprehensus patiatur. Et ideo dicit [Si tradidero.] Sicut & de Christo dicitur Ephe. 5, Tradidit semet ipsum pro nobis. Secũdò quia grauior est corporis humani iactura, q̃ rerum, de quo tamen quidã cõmendantur. Heb. 4, Rapinã bonorum vestrorũ cũ gaudio sustinuistis. Et ideo dicit [Corpus.] Esa. 5, Dedi corpus meũ percutientibus. Tertiò laudabilẽ est ꝙ aliquis exponat corpus suũ supplicio, q̃ corpus filii vel cuiuscũq; ꝓpinqui, de quo tamen cõmendatur quædã mulier 2. Macha. 7, Supra modũ videtur mirabilis & bonorũ memoria digna quæ pereũtes septẽ filios sub vnius diei tẽpore cõspiciens bono animo ferebat. Et ideo dicit [Meũ.] Iudith 5, Qui propria voluntate obtuliſtis vos discrimini pro domino. Quartò redditur martyrium laudabilius ex acerbitate pœnæ, de quo subditur [Ita vt ardeam.] sicut Laurentius. Eccl. 48, Quasi ignis effulgens & thus ardens in igne. Si, inquam, prædicta opera tam excellentia fecero, charitatem autem non habuero, vel quia simul cum prædictis operibus adest voluntas peccãdi mortaliter: vel quia fiunt propter inanẽ gloriam, nihil mihi prodest. s. quãtum ad meritum vitæ æternæ, quæ solis diligentibus deum repromittitur. Secundum illud Iob 37, Annuntiat de ea amico suo ꝙ possessio eius sit. Et notãdum ꝙ locutionem, quæ est vox animalis, si sit sine charitate, cõparat non existẽti, opera autẽ quæ fiunt propter finem, si sint sine charitate, dicit esse infructuosa. Sap. 3, Vacua est spes eorum & labores sine fructu.

Lectio 3.

CHaritas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet.

¶ Postq̃ Apostolus ostendit charitatem esse à deo necessariam ꝙ sine ea nullũ spirituale donum sufficiat ad salutem: hĩc ostẽdit eam à deo esse vtilem & efficacis virtutis, quòd per eam cũcta opera virtutis implentur. Et primo præmittit duo quasi generalia. Secũdò subiũgit in speciali virtutũ opera quæ per charitatem aliquis in operãdo bene se habeat in sustinendo mala, vel in operando bona. Quãtum ergo ad tolleranti am malorum, dicit [Charitas patiẽs est.] i. facit patiẽter tollerari mala. Cùm enim homo diligit aliquẽ propter eius amorem, de facili tollerat quæcunq; difficilia. Et similiter qui diligit deum propter eius amorem patiẽter tollerat quæcunq; aduersa. Vnde & Cantic. 8. dicitur, Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatẽ, nec flumina obruent eã. Iaco. 1, Patientia opus perfectũ habet. Quantum autẽ ad operationem bonorum, subdit [Benigna est.] Benignitas autẽ dicitur quasi bona igneitas, vt. s. sicut ignis liquefaciendo effluere facit, ita charitas hoc efficit, vt bona quæ homo habet nõ sibi soli retineat, sed ad alios deriuet, secundũ illud Prouerb. 5, Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Quod quidẽ charitas facit. Vnde 1. Io. 3. dicitur, Qui habuerit substantiã huius mundi, & viderit fratrem suũ necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Vnde & Ephe. 4. dicitur, Estote inuicẽ benigni & misericordes. Et Sap. 1. dicitur, Benignus est spiritus sapientiæ. ¶ Deinde cùm dicit [Charitas nõ æmulatur, &c.] Proponit in speciali virtutũ opera quæ charitas efficit, & quia ad virtutem duo pertinẽt. s. abstinere à malo & facere bonũ, secundum illud Psal. Declina à malo & fac bonum, & Esa. 1, Quiescite agere peruersẽ, discite benefacere. Primò ostẽdit quomodo charitas facit omnia mala vitare. Secũdò quomodo facit omnia bona efficere, ibi [Congaudet autẽ veritati, &c.] Malum autẽ efficaciter non potest homo deo facere, sed solùm sibi & proximo, secundũ illud Iob 35, Si peccaueris quid ei noceb is? Et postea subditur, Homini qui similis tui est nocebit impietas tua. Primò ergo ostẽdit quomodo per charitatẽ vitantur mala quę sunt cõtra proximũ. Secundò quomodo vitãtur mala quibus aliquis deordinatur in seipso, ibi [Non inflatur, &c.] Malum autem quod est contra proximũ potest esse in affectu & in effectu. In affectu autem præcipuè est cùm per inuidiã quis dolet de bonis proximi, quod directè cõtrariatur charitati, ad quam pertinet ꝙ homo diligat proximũ sicut seipsum, vt habetur Leuit. 19. Et ideo ad charitatẽ pertinet, vt sicut homo gaudet de bonis propris, ita gaudeat de bonis proximi. Ex quo sequitur ꝙ charitas excludat inuidiam. Et hoc est quòd dicit [Charitas nõ æmulatur.] i. non inuidet, quia. s. facit cauere inuidiam. Vnde & in Psa. dicitur, Noli æmulari in malignãtibus. Et Prou. 23, Non æmuletur cor tuũ peccatores. Quãtum ad effectum, subdit, Nõ agit perperam. i. peruersè cõtra aliquem. Nullus enim iniustè agit cõtra illum quem diligit sicut seipsum. Esa. 1, Quiescite agere peruersè. ¶ Deinde cũ dicit [Non inflatur, &c.] Ostendit quomodo charitas facit vitare mala quibus aliquis deordinatur in seipso. Et primò quãtum ad passiones. Secundo quãtum ad electionẽ, ibi [Non cogitat malum.] Ostẽdit ergo primò ꝙ charitas repellit inordinatam passionem quãtum ad tria. Primò quidem quãtum ad superbiam, quæ est inordinatus appetitus propriæ excellẽtiæ. Tunc autem inordinatè suam excellẽtiam quis appetit, quando non sufficit ei contineri in eo gradu qui sibi est à deo præfixus. Et ideo dicitur Eccl. 10, Initiũ superbiæ hominis, apostatare à deo. Quod quidẽ fit, dum homo nõ vult cõtineri sub regula ordinationis diuinæ. Et hoc repugnat charitati, qua quis super omnia deũ diligit. Col. 2, Inflatus sensu carnis suæ, & nõ tenens caput &c. Rectè autẽ superbia inflationi cõparatur. Nam id quod inflatur, non habet solidã magnitudinem, sed apparẽtem: ita superbi videntur quidem esse sibi magni, cùm tamen vera magnitudine careant, quæ non potest esse absq; ordine diuino. Sap. 4, Dirũpet illos inflatos sine voce. Est autẽ principalis superbiæ filia, ambitio, per quam aliquis quærit præesse: quam etiam charitas excludit, quę potius proximis eligit ministrare: secũdum illud Gal. 5, Per charitatẽ spiritus seruite inuicẽ. Et ideo subdit, Nõ est ambitiosa. i. facit hominem ambitionẽ vitare. Eccl. 7, Noli quærere ab homine ducatũ, neq; à rege cathedram honoris. Secũdò ostẽdit quomodo charitas excludit inordinationẽ cupiditatis, cùm dicit [Non quærit quæ sua sunt] vt intelligatur cũ præcisione. i. neglectis bonis aliorũ: nam qui diligit alios sicut seipsum, bona aliorum quærit, sicut & suipsius. Vnde & suprà 10. Apostolus dixit, Non quęrens quod mihi vtile est, sed quod multis vt salui fiant. ¶ Contra quod de quibusdam dicitur Phil. 2, Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Potest & aliter intelligi, non quærit quæ sua sunt. i. non repetit ea quæ sunt sibi ablata. s. in iudicio cum scãdalo: quia magis amat salutem proximi, quàm pecuniam: secũdum illud Phil. vlt. Non quæro datum, sed requiro fructum abundãtem in iustitia vestra. Quod tamen qualiter intelligẽdum sit, suprà 6. dictum est. Tertiò ostẽdit quomodo charitas excludat inordinationem iræ, dicens [Nõ irritatur.] i. non prouocatur ad iram. Est enim ira inordinatus appetitus vindictę. Ad charitatẽ autem pertinet magis remittere offensas quàm supra modum aut inordinatè vindicare: secũdum illud Col. 3, Donãtes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelã. Iac. 1, Ira vir i iustitiã dei nõ operatur. ¶ Deinde cùm dicit [Non cogitat &c.] ostendit quomodo per charitatẽ excluditur inordinatio electionis. Est autem electio, vt dicitur in 3. Ethic. appetitus præcõsiliati. Tunc ergo homo peccat ex electione, & non ex passione, quando ex consilio rationis affectus eius prouocatur ad malum. Charitas ergo primò quidem excludit peruersitatem consilii. Et ideo dicit, Non cogitat malum. i. non permittit excogitare quomodo aliquis perficiat malum. Mic. 2, Væ qui cogitatis inutile & operamini malum in cubilibus vestris. Esa. 1, Auferte malũ cogitationum vestrarum ab oculis meis. Vel charitas non cogitat malum, quia non permittit hominẽ per varias suspitiones, & temeraria iudicia cogitare malum de proximo. Mat. 9, Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris. Secundò charitas excludit inordinatum affectum malorũ, cùm dicit [Non gaudet super iniquitate.] Ille enim qui ex passione peccat, cum quodam remorsu & dolore peccatum committit, sed ille qui peccat ex electione, gaudet ex hoc ipso quòd peccatum cõmittit, secundum illud Prou. 2, Qui letantur cũ malè fecerint & exultant in rebus pessimis. Hoc autẽ charitas impedit in quantũ est amor summi boni, cui repugnat omne peccatum. Vel dicit ꝙ charitas nõ gaudet super iniquitate. s. à proximo cõmissa, quinimo de ea luget inquantum cõtrariatur proximorũ saluti quam cupit. 2. Cor. 12, Ne iterum cùm venero humiliet me deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt. ¶ Deinde cùm dicit [Congaudet autem, &c.] Ostendit quomodo charitas facit operari bonum. Et primò quantum ad proximum. Secundò quantum ad deum, ibi [Omnia credit, &c.] Quantum ad proximum autem, homo operatur bonũ dupliciter. Primò quidem gaudendo de bonis eius. Et quantum ad hoc dicit [Congaudet autem veritati], s. proximi, vel vitæ, vel doctrinæ, vel iustitiæ, ex eo quòd proximũ diligit sicut seipsum: in secunda Ioan. Gauisus sum valde venientibus fratribus & testimoniũ perhibentibus veritati tuæ, sicut in charitate ambulas. Secundò in hoc ꝙ homo mala proximi sustinet prout decet. Et quantum ad hoc dicit [Omnia suffert]. i. absque turbatione sustinet omnes defectus proximorũ, vel quæcunq; aduersa. Rom. 15, Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere. Gal. 6, Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legẽ Christi. s. charitatem. ¶ Deinde cùm dicit [Omnia credit.] Ostendit quomodo charitas faciat operari bonũ in cõparatione ad deum. Quod quidem fit præcipuè per virtutes theologicas, quæ habet deum pro obiecto. Sunt autẽ præter charitatem duæ virtutes theologicæ, vt infrà dicitur. s. fides & spes. Quantum ergo ad fidem dicit [Omnia credit]. s. quæ diuinitus tradũtur. Gene. 15, Credidit Abraham deo & reputatũ est ei ad iustitiam. Credere verò omnia quæ ab homine dicuntur, est leuitatis, secundũ illud Eccle. 11, Qui cito credit leuis est corde. Quantum autẽ ad spem dicit, Omnia sperat, quæ. s. promittuntur à deo. Eccle. 2, Qui timetis deum sperate in eum. Et ne spes frangatur per dilationẽ, subdit [Omnia sustinet]. i. patiẽter expectat quæ promittuntur à deo quanuis dilata, secundũ illud Abac. 2, Si moram fecerit expecta eum. Psal. Cõfortetur cor tuum & sustine dominum.

Lectio 3.

CHaritas nunquam excidit: siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Cùm essem paruulus, loquebar ut paruulus, sapiebam ut paruulus, cogitabam ut paruulus. Quando autem factus sum uir, euacuaui quæ erant paruuli.

Ponitur excellẽtia charitatis sup gratias datas in prmanentia sup eas & probatur.

¶ Postquam Apostolus ostendit ꝙ charitas excellit alia dona spiritussancti necessitate & fructuositate: hĩc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendit excellentiam charitatis ad alia dona quantum ad permanẽtiam. Et circa hoc tria facit. Primò proponit differentiam charitatis ad alia dona spiritussancti, quantum ad permanẽtiam. Secundò probat quod dixerat, ibi [Ex parte enim cognoscimus &c.] Tertiò infert conclusionem intentam, ibi [Nunc autem manet &c.] Circa primum duo facit. Primò proponit permanentiam charitatis. Secundò cessationem aliorũ donorum, ibi [Sine prophetiæ, &c.] Dicit ergo primò, Charitas nũquam excidit. Quod quidẽ malè intelligentes, in errorem ceciderunt, dicẽtes, quòd charitas semel habita, nũquam potest amitti, cui videtur consonare quod dicitur 1. Ioan. 3, Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: sed huius dicti primò quidem sententia falsa est. Potest tamen aliquis charitatem habens, à charitate excidere per peccatum: secundum illud Apocal. 2, Charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiam. Et hoc ideo est, quia charitas recipitur in anima hominis secundum modũ ipsius, vt. s. possit ea vti vel non vti. Dum verò ea vtitur homo peccare nõ potest: quia vsus charitatis est dilectio dei super omnia: & ideo nihil restat propter quod homo deum offendat: & per hunc mõdum intelligitur verbum Io. inductum. secũdò, prædicta sententia non est secundum intẽtionem Apostoli, quia nõ loquitur hic de cessatione donorum spiritualium per peccatum mortale, sed potius de cessatione donorum spiritualium, quæ pertinent ad hac vitam per gloriam superueniẽtem. Vnde sensus Apostoli est, Charitas nunquam excidit, quia. s. sicut est in statu viæ, ita permanebit in statu patriæ, & cum augmento: secundum illud Esa. 31, Dixit dominus cuius ignis est in Syon. s. in ecclesia militante, & caminus eius in Hierusalem. i. in pace cælestis patriæ. ¶ Deinde cùm dicit [Sine prophetię &c.] proponit cessationem aliorum donorum spiritualium, & specialiter eorum quæ præcipua videntur. Primò quãtum ad prophetiam, dicit [Sine prophetiæ euacuabũtur]. i. cessabũt, quia. s. in futura gloria prophetia locũ nõ habebit propter duo. Primò quidem quia prophetia respicit futurum, status autem ille non expectabit aliquid in futurum. sed erit finale complementum omnium eorum quæ antè fuerant prophetata. Vnde in Psal. dicitur, Sicut audiuimus, scilicet per prophetas, ita & vidimus præsentialiter in ciuitate domini virtutum. Secundò quia prophetia est cum cognitione figurali & enigmatica, quæ cessabit in patria. Vnde dicitur Numer. 12, Si quis fuerit inter vos prophetа domini per somnium aut in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Et Osee 12, In manibus prophetarum assimilatus sum. Secundò quantum ad donum linguarum, dicit [Sine linguæ cessabunt.] Quod quidem non est intelligendum quantum ad ipsa mẽbra corporea, quæ linguæ dicuntur, vt dicitur infrà 15, Mortui resurgent incorrupti. i. absque diminutione membrorum. Neque autem intelligendũ est quãtum ad vsum linguæ corporeæ. Est enim futura in patria laus vocalis, secundum illud Psal. Exultationes dei in gutture eorum, vt glosa ibidem exponit. Est ergo intelligẽdum quantum ad donum linguarum, quo. s. aliquis in primitiua ecclesia linguis variis loquebantur, vt dicitur Act. 2. In futura enim gloria quilibet quamlibet linguam intelliget. Vnde nõ erit necessariũ variis linguis loqui. Nam etiã à primordio generis humani, vt dicitur Gen. 11, Vnus erat sermo, & vnum labium omnibus, quod multò magis erit in vltimo statu in quo erit vnitas consummata. Tertiò quantum ad scientiam, subdit [Sive scientia destruetur.] Ex quo quidam accipere voluerunt quòd scientia acquisita totaliter perditur cum corpore. Ad cuius veritatis inquisitionem considerare oportet quòd duplex est vis cognitiua. s. vis sensitiua & vis intellectiua. Inter quas est differẽtia, quia vis sensitiua est actus organi corporalis: & ideo necesse est quòd deficiente corpore corrupto: vis autẽ intellectiua non est actus alicuius organi corporei, vt probatur in tertio de anima, & ideo necesse est ꝙ maneat corpore corrupto. Si ergo aliquid scientiæ acquisitæ cõseruetur in parte animæ intellectiuæ, necesse est ꝙ id permaneat post mortem. Quidam ergo posuerunt quòd species intelligibiles non conseruantur in intellectu possibili, nisi quandiu intelligit. Conseruãtur autẽ species fantasmatum in potentiis animæ sensitiuæ, putà in memorativa & imaginativa. Ita. s. quòd semper intellectus possibilis quando de nouo vult intelligere, etiam quæ prius intellexit, indiget abstrahere à fantasmatibus per lumen intellectus agentis, & secũdum hoc consequens est quòd scientia hic acquisita non remaneat post mortem. Sed hæc positio, est primò quidem contra rationem. Manifestum est enim quòd species intelligibiles in intellectu possibili recipiuntur ad minus dum actu intelligit. Quod autem recipitur in aliquo est in eo per modum recipientis. Cùm ergo substantia intellectus possibilis sit immutabilis & fixa, consequens est ꝙ species intelligibiles remaneant in eo immobiliter. ¶ Secundò est contra authoritatem Aristotelis in tertio de anima, qui dicit quòd cùm intellectus possibilis est sciens vnumquodque, tunc etiam est intelligẽs in potentia. Et sic patet quòd habet species intelligibiles per quas dicitur sciens, & tamen adhuc est in potẽtia ad intelligendum in actu, & ita species intelligibiles sunt in intellectu possibili, etiam quando non intelligit actu. Vnde etiã ibidem Philosophus dicit ꝙ anima intellectiua est locus specierum, quia. s. in ea conseruantur species intelligibiles. Indiget tamen in hac vita cõuertere se ad fantasmata, ad hoc ꝙ actu intelligat, non solũ vt abstrahat species à fantasmatibus, sed etiã vt species habitas fantasmatibꝰ applicet: cuius signũ est ꝙ læso organo virtutis imaginatiuę, vel etiam memorativæ, nõ solùm impeditur homo ab acquisitione nouæ scientię, sed etiã ab vsu scientiæ prius habitæ. Sic ergo remanet scientia in anima post corporis mortem quantum ad species intelligibiles, nõ autem quantum ad inspectionem fantasmatum, qua anima separata non indigebit, habens esse & operationem absq; corporis cõmunione. Et secũdum hoc Apostolus hìc dicit, ꝙ scientia destruetur. s. secũdum cõuersionem ad fantasmata. Vnde & Esa. 29. dicitur, Peribit sapiẽtia à sapiẽtibus, & intellectus prudẽtium eius abscõdetur. ¶ Deinde cùm dicit [Ex parte enim cognoscimus] probat quod dixerat, ibi [Cùm essem paruulus &c.] Inducit ergo primò ad probãdum propositum talẽ rationem, Adueniente perfecto cessat imperfectum, sed dona alia præter charitatem habẽt imperfectionem, ergo cessabũt superueniẽte perfectione gloriæ. Primò ergo proponit minorẽ propositionem quo ad imperfectionem scientiæ, cùm dicit, Ex parte enim cognoscimus. i. imperfectè. Nam pars habet rationẽ imperfecti. Et hoc præcipuè verificatur ꝙtum ad cognitionem dei, secũdum illud Iob 36, Ecce deus magnus vincens scientiam nostrã. Et 26, Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum eius. Proponit etiam imperfectionẽ prophetiæ, cùm subdit [Et ex parte]. i. imperfectè prophe-

Error dicẽtium charitatẽ habitã ꝛ̃ amitti

Scientia acquisita maneat post hãc vitam.

Ad hoc ꝙ aĩa actu intelligat pro hac vita indiget semp abstractiõe à fantasmatibus etiam post scientiã & scientiæ productionẽ in intellectu.

Scientia post hãc vitã destruetur nõ secundũ se, sed secundũ cõuersionẽ ad fantasmata.

prophetamus. Est enim prophetia cognitio cum imperfectione, vt dictum est. Tacet autẽ de dono linguarum, quod est imperfectius his duobus, vt infrà 14. patebit. Secundò ponit maiorem, dicens [Cùm autẽ venerit quod perfectum est]. i. perfectio gloriæ, euacuabitur quod ex parte est. i. omnis imperfectio tolletur. De qua perfectione dicitur 1. Pet. vlt. Modicum passos ipse perficiet. Sed secundum hoc videtur quòd etiã charitas euacuetur per futuram gloriam, quia ipsa est imperfecta in statu viæ per cõparationem ad statum patriæ. Dicendum ergo quòd imperfectio dupliciter se habet ad id quod dicitur imperfectum. Quandoq; enim est de ratione eius, quandoq; verò non: sed accidit ei sicut imperfectio est de ratione pueri, nõ autem de ratione hominis. Et ideo adueniẽte perfecta ætate cessat quidem puerilitia: sed humanitas sit perfecta. Imperfectio est ergo de ratione scientiæ, prout hic de deo habetur, inquantum. s. cognoscitur ex sensibilibus: & similiter de ratione prophetiæ, inquãtum est cognitio figuralis & in futurum tendens: non est autem de ratione charitatis ad quam cognitum bonum diligere pertinet, & ideo superueniente perfectione gloriæ, cessat prophetia & scientia: charitas autem non cessat, sed magis perficitur: quia quantò perfectius cognoscetur deus, tantò etiam perfectius amabitur. ¶ Deinde cùm dicit [Cùm essem paruulus &c.] manifestat ea quæ præmissa sunt. Et primò manifestat maiorem. s. quòd veniente perfecto, cessat imperfectum. Secundò manifestat minorem, scilicet quòd scientia & prophetia sint imperfecta, ibi [Videmus nunc &c.] ostendit autem primum per similitudinem perfecti & imperfecti, quod inuenitur in ætate corporali. Vnde & primò describit imperfectum ætatis corporalis, dicens [Cùm essem paruulus]. s. ætate, loquebar vt paruulus, id est prout congruit paruulo. s. balbutiendo. Vnde propter naturalem defectum locutionis, qui est in paruulis, commendatur sapientia. Sapient. 10, Quòd linguas infantium fecit disertas, & vt paruulus loquitur, qui vana loquitur. Psal. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. Quantum verò ad iudiciũ subdit [Sapiebam vt paruulus]. i. approbabam vel reprobabam aliquã stultè, vt faciunt paruuli, qui quandoq; pretiosa contemnunt, & vilia appetunt, vt dicitur Prouerb. 1, Vsquequo paruuli diligitis infantiam, & stulti ea quæ sunt sibi noxia cupient? Sapiũt ergo vt paruuli, qui spiritualibus contẽptis, terrenis inhærent: de quibus dicitur Phil. 3, Gloria in cõfusione eorũ qui terrena sapiunt. Quãtum autem ad rationis discursum, dicit [Cogitabã vt paruulus]. i. aliqua vana. Vnde & in Psa. dicitur, Dominus scit cogitationes hominũ quoniam vanæ sunt. Et videtur Apostolus ordine præpostero hæc tria ponere. Nam locutio præexigit iudiciũ sapientiæ: iudicium verò præsupponit cogitationes rationis. Et hoc satis congruit imperfectioni puerili, in qua est locutio sine iudicio: & iudicium sine deliberatione. Potest autem referri quod dicit, Loquebar vt paruulus, ad donum linguarum, cùm dicit, Sapiebam vt paruulus, ad donum prophetiæ: quod autẽ subdit, Cogitabam vt paruulus, ad donum scientiæ. Secũdò ponit id quod pertinet ad perfectionem ætatis, dicens [Quando autẽ factus sum vir]. i. quando peruenio ad perfectã & virilẽ ætatem, euacuaui. i. abieci ea quę erãt paruuli, quia vt dicitur Esa. 65, Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit. Et est attendẽdum ꝙ Apostolus hìc cõparat statum præsentem pueritiæ propter imperfectionem: statum autem futuræ gloriæ propter perfectionem, virili ætati.

Imperfectio duplex

Lectio 4.

Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: Maior autem horum est charitas.

Prosequitur dicta. s. ꝙ euacuabitur qd ex parte est, et hoc ostẽdit. s. cognitione et fidẽ infert qd intẽdit.

¶ Hic loquitur de visione quæ est cognitio dei. Vnde omnia præcedentia dona euacuãda, sunt intelligẽda secũdum quòd ordinantur ad cognitionem dei. Circa hoc duo facit. Primò enim probat id quod intẽdit in generali. Secũdò in speciali de seipso, ibi [Nunc cognosco &c.] Dicit ergo, dixi quòd ex parte cognoscimus, quia nũc videmus per speculum in enigmate, sed tunc. s. in patria videbimus facie ad faciem. Vbi primò cõsiderãdum est, quid sit videre per speculum in enigmate. Secundò quid sit videre facie ad faciem. Sciẽdum est ergo ꝙ sensibile aliquid potest tripliciter videri. s. aut per sui præsentiam in re videtẽ: sicut ipsa lux quæ præsens est oculo, aut per præsentiam suæ similitudinis in sensu immediatè deriuatã ab ipsa re, sicut albedo quæ est in pariete videtur, non existẽte ipsa albedine præsentialiter in oculo, sed eius similitudine: licet ipsa similitudo nõ videatur ab eo, aut per præsentiam similitudinis nõ immediatè deriuatę ab ipsa re: sed deriuatæ à similitudine rei in aliquid aliud: sicut cùm videtur aliquis homo per speculũ. Non enim similitudo hominis immediatè est in oculo, sed similitudo hominis resultãtis in speculo. Per hũc ergo modũ loquẽdo de visione dei, dico ꝙ naturali cognitiõe solus deus videt seipsum: quia in deo idẽ est sua essentia & suus intellectus. Et ideo sua essentia est præsens suo intellectui. Sed secũdo modo fortè angeli naturali cognitione deũ vidẽt inquãtum similitudo diuinæ essentiæ relucet immediatè in eos. Tertio verò modo cognoscimus nos deũ in vita ista, inquãtum inuisibilia dei per creaturas cognoscimus: vt dicitur Ro. 1. Et ita tota creatura est nobis sicut speculũ quoddã: quia ex ordine & bonitate & magnitudine quæ in rebus à deo causata sunt, venimus in cognitionẽ sapiẽtiæ, bonitatis & eminẽtiæ diuinæ. Et hęc cognitio dicitur visio in speculo. ¶ Vltra autẽ sciẽdum est ꝙ huiusmodi similitudo quæ est similitudinis in alio relucẽtis, est duplex: quia aliquãdo est clara & aperta, sicut illa quæ est in speculo: aliquãdo obscura & occulta, & tunc illa visio dicitur enigmatica: sicut cùm dico, me matrem genuit, & eadẽ gignitur ex me. Istud est per simile occultũ. Et dicitur de glacie quæ gignitur ex aqua congelata, & aqua gignitur ex glacie resoluta. Sic ergo patet ꝙ visio per similitudinem similitudinis est in speculo per simile occultũ in enigmate: sed per simile clarũ & apertum facit aliã speciẽ allegoricæ visionis. Inquãtum ergo inuisibilia dei per creaturas cognoscimus, dicimur videre per speculum. Inquãtum verò illa inuisibilia sunt nobis occulta, videmus in enigmate. Vel aliter videmus nunc per speculũ. i. per rationẽ nostram, & tunc ly per, designat virtutem tãtùm. Quasi dicat videmus per speculum. i. virtute animæ nostræ. ¶ Circa secũdum verò sciẽdum est ꝙ deus, secũdum ꝙ deus, non habet faciẽ: & ideo hoc quod dicit, Facie ad faciem, metaphoricè dicitur. Cùm enim videmus aliquid in speculo, nõ videmus ipsam rem, sed similitudinem eius: sed quãdo videmus aliquid secũdum faciem, tunc videmus ipsam rem sicut est. Ideo nihil aliud vult dicere Apostolus, cùm dicit, videbimus in patria facie ad faciem, quàm ꝙ videbimus ipsam dei essentiam. i. Io. 3, Videbimus eum sicuti est, &c. ¶ Sed cõtrà est, quia Gen. 32. dicitur, Vidi dominũ facie ad faciem, &c. Sed cõstat quòd tunc non vidit essentiã dei, ergo videre facie ad faciem,

Quid videre per speculũ i enigmate

Quid videre facie ad faciem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

non est videre essentiam dei. ¶ Responsio, dicendum est quòd illa visio fuit imaginaria: visio autem imaginaria est quidam gradus altior. s. videre illud quod apparet: in ipsa imagine in qua apparet est alius gradus infimus. s. audire tantùm verba. Vnde Iacob vt insinuaret excellẽtiam visionis imaginariæ sibi ostẽsæ, dicit, Vidi dominum facie ad faciem. i. vidi dominum imaginariè apparẽtem in sua imagine, & non per essentiam suam. Sic enim non fuisset visio imaginaria. Sed tamen quidam dicunt quòd in patria ipsa, diuina essentia videbitur per similitudinem creatam: sed hoc est omnino falsum & impossibile, quia nunquam potest aliquid per essentiam cognosci per similitudinem, quæ non conueniat cum re illa in specie. Lapis enim non potest cognosci secũdum illud quod est, nisi per speciem lapidis quæ est in anima. Nulla enim similitudo ducit in cognitionem essentiæ alicuius rei, si differat à re illa secũdum speciem, & multò minùs si differt secũdum genus. Non enim per speciẽ equi vel albedinis potest cognosci essentia hominis, & multò minùs essentia angeli. Multò ergo minùs per aliquam speciẽ creatam, quæcunq; sit illa, potest videri diuina essentia, cùm ab essentia diuina plus differt quæcunq; species creata in anima, quàm species equi vel albedinis ab essentia angeli. Vnde ponere quòd deus videatur solùm per similitudinem seu per quãdam refulgẽtiam claritatis suæ, est ponere diuinam essentiam non videri. Et præterea cùm anima sit quædam similitudo dei, visio illa non magis esset speecularis & enigmatica, quæ est in via, quàm visio clara & aperta, quæ repromittitur sanctis in gloria, & in qua erit beatitudo nostra. Vnde Augu. dicit hìc in glo. quòd visio dei quæ est per similitudinem, pertinet ad visionẽ speculi & enigmatis. Sequeretur etiam ꝙ beatitudo hominis vltima esset in alio, quàm in ipso deo, quod est alienũ à fide. Naturale etiã hominis desiderium, quod est peruenẽdi ad primã rerum causam, & cognoscẽdi ipsam per seipsam, esset inane. ¶ Sequitur [Nũc cognosco ex, &c.] Hìc illud quod probauit in generali, probat in speciali de cognitione suuipsius, dicens, Nunc. i. in præsenti vita, ego Paulus cognosco ex parte. i. obscurè & imperfectè: tunc autem. s. in patria, cognoscam sicut & cognitus sum. i. sicut deus cognouit essentiã meam, ita deum cognoscam per essentiã: ita ꝙ ly sicut, non importat hìc æqualitatem cognitionis, sed similitudinem tantùm. ¶ Consequenter infert principalem conclusionem, cùm dicit [Nunc autem manent &c.] Causa autem quare non facit mẽtionem de omnibus donis, sed istis tribus tantùm, est quia hæc tria coniũgunt deo: alia autem non coniungunt deo, nisi mediãtibus istis. Alia etiam dona sunt quędam disponentia ad gignẽdum ista tria in cordibus hominum. Vnde & solùm ista tria. s. fides, spes, & charitas dicũtur virtutes theologicæ, quia habẽt immediatè deum pro obiecto. Sed cùm dona sint ad perficiẽdum, vel affectum, vel intellectum: & charitas perficiat affectum, fides intellectum, nõ videtur quòd spes sit necessaria, sed superflua. Ad hoc sciendum quòd amor est quædam vis vnitiua, & omnis amor in vnione quadam consistit. Vnde & secũdum diuersas vniones, diuersæ species amicitiæ à Philosopho distinguntur. Nos autem habemus duplicem coniũctionem cum deo. Vna est quãtum ad bona naturæ quæ hìc participamus ab ipso. Alia quãtum ad beatitudinẽ, inquãtum nos hìc sumus participes per gratiam supernæ fœlicitatis, secũdum quòd hìc est possibile: speramus etiam ad perfectam consecutionẽ illius æternæ beatitudinis peruenire & fieri ciues cælestis Hierusalem. Et secũdum primam communicationem ad deum, est amicitia naturalis, secundum quam vnũquodq; secundum quòd est, deum vt causam primam & summum bonum appetit & desiderat vt finem suum. Secundum verò cõmunicationem secundam, est amor charitatis, qua solùm creatura intellectualis deũ diligit. Quia verò nihil potest amari nisi sit cognitũ, ideo ad amorem charitatis exigitur primò cognitio dei. Et quia hoc est supra naturam, primò exigitur fides quæ est non apparentiũ. Secundò ne homo deficiat vel aberret exigitur spes, per quam tendat in illum finem, sicut ad se pertinẽt: & de his tribus dicitur Eccle. 2, Qui timetis deum, credite in illum, quantum ad fidem: qui timetis deum sperate in illum, quantum ad spem: qui timetis deum, diligite eum, quãtum ad claritatem. Ista ergo tria manent nunc, sed charitas maior est omnibus, propter ea quæ dicta sunt suprà.

Error dicẽtiũ, rei essentia videbitur in patria per speciem seu similitudinem creatã

Homo duplicè cum deo habet coniũctionẽ.

Caput 14.

Hìc posita monitione ad charitatẽ & alia spiritualia fecláda, infert donũ ꝓphetiæ dono linguarum.

Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia, magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, nõ hominibus loquitur, sed deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem & exhortationem & consolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, ecclesiam dei ædificat.

¶ Posita excellentia charitatis ad alia dona, hìc consequenter Apostolus comparat alia dona adinuicem, ostendens excellentiam prophetiæ ad donum linguarum. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit excellentiam prophetiæ ad donum linguarum. Secundò quomodo sit vtendum dono linguarum, & prophetiæ, ibi [Quid ergo est fratres &c.] Circa primum duo facit. Primò ostendit quòd donum prophetiæ est excellentius quàm donum linguarum rationibus sumptis ex parte infidelium. Secundò ex parte fidelium, ibi [Fratres mei &c.] Prima pars diuiditur in duas. Primò ostendit quòd donum prophetiæ est excellentius dono linguarum quantum ad vsum eorum in exhortationibus seu prædicationibus. Secundò quantum ad vsum linguarum qui est in orãdo. Ad hæc enim duo, est vsus linguæ, ibi [Et ideo loquitur &c.] Circa primũ duo facit. Primò enim præmittit vnum per quod continuat se ad sequentia: & hoc est quod dicit, Dictum est ꝙ charitas omnia dona excellit. Si ergo ita est, sectamini. s. viribus charitatem, quæ est dulce & salubre vinculum mẽtium. 1. Pe. 4, Ante omnia charitatem &c. Col. 5, Super omnia autem charitatẽ habete, &c. Secũdò subdit illud per quod cõtinuat se ad sequentia. Et hoc est quod dicit [Aemulamini &c.] q. d. Licet charitas sit maior omnibus donis, tamen alia non sunt cotẽnenda. Sed æmulamini. i. feruenter ametis spiritualia dona spiritussancti. 1. Pet. 3, Quid est quod vobis noceat &c. Licet autem æmulatio quãdoq; sumatur pro feruenti dilectione: quandoq; pro inuidia, tamen non est equiuocatio: immo vnũ procedit ab alio, zelari enim & æmulari designat feruẽtem amorem alicuius rei. Contingit autem quòd res amata, ita diligitur feruẽter ab aliquo quòd non patitur sibi cõsortem, sed ipse vult eam solus & singulariter. Et iste est zelus, qui secũdum quosdã est amor intensus non patiens cõsortium in amato. Hoc tamen non cõtingit in spiritualibus, quæ possunt perfectissimè à multis participari: sed solùm in illis quæ nõ possunt à multis participari. Vnde in charitate nõ est huiusmodi zelus non patiens cõsortium in amato, sed tamen in corporalibus, in quibus

prouenit, quòd si aliquis habet illud quod ipse zelat, doleat: & ex hoc cõsurgit æmulatio, quæ est inuidia, sicut si ego amo dignitatem seu diuitias, doleo quòd aliquis habet eas, vnde & ei inuideo. Et sic patet quòd ex zelo surgit inuidia. Cùm ergo dicitur, æmulamini spiritualia, non intelligitur de inuidia, quia spiritualia possunt à multis haberi, sed dicit, æmulamini, vt inducat ad feruenter amandum deum. Et quia inter spiritualia est gradus quidam, quia prophetia excedit donũ linguarum, ideo dicit [Magis autem vt prophetetis] quasi dicat, Inter spiritualia magis æmulamini donum prophetiæ. 1. Thessal. 5, Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere. ¶ Ad explanationem autem totius cap. prænotanda sunt tria, scilicet, quid sit prophetia, quot modis dicatur in scriptura sancta prophetia, & quid sit loqui linguis. Circa primum sciendum est ꝙ propheta dicitur quasi procul videns, & secundũ quosdam dicitur à for faris, sed melius dicitur à phanos, quod est videre. Vnde 1. Regum 9. dicitur, ꝙ qui nũc dicitur propheta, olim videns dicebatur. Vnde visio eorum quæ sunt procul, siue sint futura contingentia, siue supra rationem nostram, dicitur prophetia. Est igitur prophetia visio seu manifestatio futurorum contingentium seu intellectum humanum excedentium. Ad huiusmodi autem visionem quatuor requiruntur. Cùm enim cognitio nostra sit per corporalia & per fantasmata à sensibilibus accepta, primò exigitur quòd in imaginatione formentur similitudines corporales eorum quæ ostenduntur: vt Dionysius dicit quòd impossibile est aliter lucere nobis diuinũ radium, nisi varietate sacrorum voluminum circunuelatum. Secũdum quod exigitur, est lumen intellectuale illuminans intellectum ad ea quæ supra naturalem cognitionem nostram ostenduntur cognoscenda. Nisi enim ad similitudines sensibiles in imaginatione formatas intelligendas assit lumen intellectuale, ille cui similitudines huiusmodi ostenduntur non dicitur propheta, sed potius somniator, sicut Pharao, qui licet viderit spicas & vacchas quæ erant indicatiua futurorum quorundam: quia tamen non intellexit quod vidit, non dicitur propheta, sed potius ille scilicet Ioseph, qui interpretatus est. Et similiter est de Nabuchodonosor, qui vidit statuam & non intellexit. Vnde nec propheta dicitur, sed Daniel. Et propter hoc dicitur Dan. 10, Intelligentia opus est in visione. Tertium quod exigitur, est audacia ad annuntiandum ea quæ reuelantur. Ad hoc enim deus reuelat vt aliis denuntientur. Hiere. 1, Ecce dedi verba mea in ore. Quartum est operatio miraculorum, quæ sunt ad certitudinem prophetiæ. Nisi enim facerent aliqua quæ excedunt operationem naturæ, non crederetur eis in his quæ naturalem cognitionem transcendunt. Secundum ergo hos modos prophetiæ, dicuntur aliqui diuersis modis prophetæ. Aliquando enim aliquis dicitur propheta qui habet omnia ista quatuor. s. quòd videt imaginarias visiones, & habet intelligentiam de eis, & audacter annuntiat aliis, & operatur miracula: & de hoc dicitur Nume. 12, Siquis fuerit inter vos propheta, &c. Aliquãdo autem dicitur propheta ille qui habet solas imaginarias visiones, sed tamen impropriè, & valde remotè. Aliquando enim dicitur propheta, qui habet intellectuale lumen ad explanãdum etiam visiones imaginarias, siue sibi, siue alteri factas. Vel ad exponẽdum dicta prophetarum, vel scripturas apostolorum. Et sic dicitur propheta omnis qui discernit doctorum scripturas, quia eodem spiritu interpretatæ sunt quo editæ sunt. Et sic Salomon & Dauid possunt dici prophetæ, inquantum habuerunt lumen intellectuale ad clarè & subtiliter intuendum. Nam & visio Dauid intellectualis tantùm fuit. Dicitur etiam propheta aliquis solùm ex hoc quòd prophetarum dicta denuntiat seu exponit, seu cantat in ecclesia: & hoc modo dicitur 1. Reg. 19. quòd Saul erat inter prophetas. i. inter cantantes dicta prophetarum. Dicitur etiã aliquis propheta ex miraculorum operatione, secundum illud Eccles. 48, quòd corpus Helisei mortuũ prophetauit. i. miraculum fecit. Quòd ergo dicit hìc Apostolus per totum cap. de prophetis, intelligenduni est de secundo modo. s. quòd ille dicitur prophetare, qui per lumen intellectuale diuinum visiones sibi, & aliis factas, exponit. Et secundum hoc planum erit quod hìc dicitur de prophetis. ¶ Circa secundum sciendum est quòd quia in ecclesia primitiua pauci erant quibus imminebat fidem Christi prædicare per mũdum, ideo dominus vt cõmodius & pluribus verbum dei annuntiarent, dedit eis donũ linguarum, quibus omnibus prædicarent, non ꝙ vna lingua loquentes ab omnibus intelligerẽtur, vt quidam dicunt, sed ad literã quòd linguis diuersarum gentium, imò omnium loquerentur. Vnde dicit Apostolus, Gratias ago deo quòd omnium vestrum lingua loquor. Et Act. 1. dicitur, Loquebantur variis linguis, &c. Et hoc donũ multi adepti sunt à deo in ecclesia primitiua. Corinthii autem quia curiosi erant, ideo libentius volebant illud donũ, quàm donum prophetiæ. Quòd ergo dicitur hìc loqui lingua, vult Apostolus intelligi lingua ignota, & non explanata, sicut si lingua Theutonica loquatur quis alicui Gallico, & nõ exponat, hìc loquitur lingua. Vel etiã si loquatur visiones tantũ & non exponat, loquitur lingua. Vnde omnis locutio non intellecta nec explanata quæcunque sit illa, est propriè loqui lingua. ¶ His ergo visis ad expositionẽ literæ accedamus, quæ plana est. Circa hoc ergo duo facit. Primò probat ꝙ donum prophetiæ excellentius est dono linguarũ. Secundò excludit quandam obiectionẽ, ibi [Volo autem vos, &c.] Quòd autem donũ prophetiæ excedat donum linguarum, probat duabus rationibus, quarũ prima sumitur ex cõparatione dei ad ecclesiam. Secunda ratio sumitur ex cõparatione hominum ad ecclesiam. Prima autem ratio talis est, Illud per quod facit homo ea nõ solùm quæ sunt ad honorem dei, sed etiã ad vtilitatem proximorum est melius, ꝙ illud quod fit tantùm ad honorem dei: sed prophetia est nõ tantũ ad honorem dei, sed etiam ad proximi vtilitatem: per donum verò linguarum solùm illud fit quod est ad honorem dei, ergo, &c. Huius autem rationis ponit medium: & primò quantum ad hoc quod dicit, quòd qui loquitur lingua, honorat tantũ deum. Et hoc est quod dicit [Qui loquitur lingua]. s. ignota, non loquitur hominibus. i. ad intellectum hominũ, sed deo. i. ad honorem dei tantùm. Vel deo, quia ipse deus solus intelligit. Sap. 5, Auris zeli dei audit omnia, &c. Et quòd non loquatur homini, subdit, Nemo enim audit. i. intelligit. Sic enim frequenter accipitur, non audire, pro non intelligere. Mat. 13, Qui habet aures audiendi audiat. Quare autem soli deo loquatur, subdit quòd ipse deus loquitur. Vnde dicit, Spiritus autem dei loquitur mysteria. i. occulta. Mat. 10. Non enim vos estis qui loquimini, &c. Suprà 2, Nemo nouit quæ sunt spiritus dei, &c. Secundò probat id quod dicit, quòd prophetia est ad honorem dei & vtilitatem proximorum. Vnde dicit [Nam qui prophetat, &c.] id est explanat visiones seu scripturas, loquitur hominibus. i. ad intellectum hominum, & hoc ad ædificationem incipiẽtium, & ad exhor-

Quid sit ꝓphetia.

Ad visionẽ ꝓphetícã quatuor requiruntur.

Quot modis dicatur quis propheta.

Interpres scripturæ sacræ & cantor eiusdem in ecclesia ꝓpheta dicitur, qui ãnũtiat dicta prophetarũ Propheta i. toto hoc c. ꝓ interprete ꝓphetiarũ & sacræ scripturæ seu reuelatorum sibi vel aliis ponitur.

Quid sit loqui linguis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tationem proficientium.1.Tim.5,Consolamini pusillanimes.Titum 2,Loquere & exhortare ad cõsolationem desolatorũ.Vel ædificatio pertinet ad spiritualem affectionẽ,quia ibi primò incipit ad ędificiũ spirituale.Ephe.2,In quo & vos ędificamini,&c.Exhortatio verò ad inductionẽ ad bonos actus,quia si affectus est bonus,tũc actus est bonus.Tit.2,Hæc loquere & exhortare.Cõsolatio verò inducit ad tollerantiam malorum.Ro.15,Quæcũque scripta sunt,ad nostram doctrinã scripta sunt.Ad hæc enim tria inducũt prædicantes diuinã scripturam.Secunda ratio talis est,Illud quod est vtile soli facienti,est minus q̃ illud quod prodest etiã aliis:loqui autẽ linguis est vtile soli ei qui loquitur,prophetare verò aliis prodest.Igitur,&c.Huius autẽ rationis ponit medium,& primò quantum ad primã partem medii,& hoc est quod dicit [Qui loquitur lingua,semetipsum,&c.]Psal.Concaluit cor meũ intra me,&c.Secundò quantum ad secũdam partem,& hoc est quod dicit[Qui autem prophetat,ecclesiam].i.fideles ædificat instruendo.Ephes.2,Superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum. Lectio 2.

Docetur quòd licet prophetia sit melior, quàm loqui linguis,non tamen contemnendũ esse loqui linguis & ponitur ratio cur magis velit Paul⁹ eos ꝓphetare, q̃ loqui linguis.ostẽdo simul excellentiam doni ꝓphetiæ supra donũ linguarũ, exẽplo sumpto à seipso & rebus inanimatis & ab hominibus diuersimodè loquentibus.

Volo autem uos omnes loqui linguis,magis autem prophetare.Nam maior est qui prophetat,quàm qui loquitur linguis,nisi forte interpretetur ut ecclesia ædificationem accipiat.Nunc autem fratres,si uenero ad uos linguis loquẽs quid uobis prodero,nisi uobis loquar,aut in reuelatione,aut in scientia,aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ sine anima sunt,uocem dantia,siue tibia, siue cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id quod canitur aut citharizatur? Etenim si incertam uocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & uos per linguam, nisi manifestum sermonem dederitis,quomodo scietur quod dicitur? Eritis enim in aera loquentes.Tam multa,ut puta,genera linguarum sunt in hoc mundo, & nihil sine uoce est.Si ergo nesciero uirtutem uocis,ero cui loquor barbarus, & qui loquitur mihi barbarus . Sic & uos quoniã æmulatores estis spirituũ ad ędificationẽ ecclesiæ, quærite ut abũdetis.

¶ Hic Apostolus excludit obiectionem seu falsum intellectum , qui posset esse circa præmissa : posset enim aliqui credere quòd ex quo Apostolus præfert prophetiam dono linguarum , quòd donum linguarum esset conteminendum.Vnde vt hoc excludat,dicit[Volo autem vos,&c.]Vbi primò ostendit quid intenderit insinuare.Secundò rationem horum assignat,ibi[Nam maior,&c.] Dicit ergo,Licet hæc quæ dicta sunt suprà dixerim, non tamen volo vos donum linguarum spernere, sed volo vos omnes loqui linguis, tamen magis volo vt prophetetis.Nume.11,Quis tribuat vt omnis populus,&c.Cuius rationem assignat, cùm dicit[Nam maior,&c.]Quasi dicat,Ideo volo vt magis prophetetis,quia maior est, &c. Et huius ratio est,quia aliquando aliqui mouentur à spiritu sancto loqui aliquid mysticum, quod ipsi non intelligunt. Vnde isti habent donum linguarum.Aliquando autem non solùm loquuntur linguis, sed etiam ea quæ dicunt, interpretantur. Et ideo dicit [Nisi vt interpretetur.] Nam donum linguarum cum interpretatione est melius quàm prophetia:quia sicut dictum est,interpretatio cuiuscunque ardui pertinet ad prophetiam. Vnde qui loquitur & qui interpretatur,propheta est,& donũ linguarum habet,& interpretatur vt ecclesia dei ædificet,ideo dicit[Vt ecclesia,&c.]i.non solùm intelligat se, sed etiam vt ecclesia ædificetur. Rom.14, Quæ ædificationis sunt inuicem,custodiamus. & Roma.15, Vnusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.[Nunc autem fratres,&c.]Hic probat donum prophetię esse excellentius quàm donum linguarum per exempla,& hoc tripliciter.Primò per exemplum sumptum à seipso sumptum. Secũdò per exemplum sumptum à rebus inanimatis,ibi[Tamẽ quæ sine anima,&c.] Tertiò per exẽplum sumptum ab hominibus diuersimodè loquentibus,ibi[Tam multa,&c.]Ex seipso autem argumentatur sic,Constat ergo quòd ego non minus habeo donum linguarum quàm vos , sed si loquerer vobis solùm linguis, & non interpretarer, nihil vobis prodessem. Ergo nec vos ab inuicem . Et hoc est quod dicit [Nunc autem fratres si venero ad vos linguis loquens.] Hoc dupliciter potest intelligi: scilicet vel linguis ignotis, vel ad literam quibuscunque signis non intellectis, quid vobis prodero, nisi loquar vobis aut in reuelatione,&c. ¶ Vbi notandum quòd ista quatuor,scilicet aut in reuelatione,&c.possunt dupliciter distingui . Vno modo penes ea de quibus sunt . Et sic sciendum est quòd illustratio mentis ad cognoscendum est de quatuor, vel quia est de diuinis,& hæc illustratio pertinet ad donum sapientiæ.Diuinorum enim,vt suprà dictũ est 2.est reuelatio,quia quæ sunt dei,nemo nouit,&c. Et ideo dicit in reuelatione, qua scilicet illuminatur mens ad cognoscẽdum diuina,vel est de terrenis, & non de quibuscunque, sed de illis tantùm quæ sunt ad ædificationem fidei: & hoc pertinet ad donũ scientiæ:& ideo dicit[In scientia]non geometriæ nec astrologiæ,quia hæc non pertinent ad ædificationẽ fidei,sed in sciẽtia quæ est sanctorũ.Sap.10,Dedit illi scientiã sanctorum,&c.vel est de euentibus futurorũ,& hoc pertinet ad donum prophetiæ.Et ideo dicit[Aut in prophetia.]Sap.8,Signa & monstra sint antè quàm fiant & euentus tẽporum & seculorũ.Notandum autem quòd prophetia non accipitur hîc cõmuniter.s.secundum quòd suprà dictum est,sed accipitur hîc particulariter prout est manifestatio futurorum tantùm. Et secũdum hoc diffinitur à Casiodoro, Prophetia est diuina inspiratio rerum futurarum immobili veritate denuntians. Eccle.24,Ad hunc doctrinam quasi prophetiam effundam,&c. vel est de agendis moralibus,& hoc pertinet ad doctrinam.Et ideo dicit[Aut in doctrina.] Roma.12, Qui docet in doctrina.Prouerb.13,Doctrina bona dabit gratiam.Alio modo possunt hæc distingui penes modos acquirendi cognitionem . Et sic sciendum est quòd omnis cognitio, aut est à supernaturali principio scilicet deo,aut naturali,scilicet lumine naturali intellectus nostri.Si autem à supernaturali principio, scilicet lumine diuino infuso,hoc potest esse dupliciter,quia aut infunditur subito cognitio, & sic est reuelatio, aut infunditur successiuè, & sic est prophetia quam non subito habuerunt prophetæ, sed successiuè & per partes,vt eorum prophetiæ ostẽdunt.Si verò cognitio acquiratur à naturali principio,hoc est,aut per studium proprium , & sic pertinet ad scientiam , aut traditur ab alio , & sic pertinet ad doctrinam . [Tamen quæ sine anima,&c.]Hic ostendit idem per exempla sumpta ex rebus inanimatis,scilicet per instrumenta quæ videntur vocem habere.Et primò per instrumenta gaudii. Secundò per instrumenta pugnæ,ibi[Etenim si incertam,&c.] Dicit ergo , Hoc non solùm patet per ea quæ suprà dicta sunt , sed etiam quantum ad ea quæ sine anima vocem dant,quòd loqui linguis non solùm non prodest aliis. Et quæ sine anima sunt vocem dantia. ¶ Contrà vox est sonus ab ore animalis prolatus naturalibus instrumentis formatus. Non ergo ea quæ sunt sine anima dant vocem. ¶ Dicendum est quòd licet vox non sit nisi animalium, tamen

potest dici per quandam similitudinem,scilicet secundum quòd quædam,sicuti instrumenta,habent quandam consonantiã & melodiam, & ideo de illis facit mentionem.s. de cithara quæ dat vocem tactu, & tibia quæ flatu.Si ergo hæc dant vocem sine distinctione,quomodo scietur,&c.Cùm enim homo per instrumenta aliquid intendat exprimere,s.aliquos cantus qui ordinantur vel ad fletum vel ad gaudium. Esa.30,Canticum erit vobis sicut vox sanctificatæ solennitatis & lętitia cordis,sicut qui pergit cũ tibia vt intret in montem domini.Vel etiam ad lasciuiã non poterit diiudicari ad quid canitur tibia, aut ad quid cithara si sonus sit confusus & indistinctus.Ita si homo loquitur linguis,& non interpretatur,non poterit sciri quid velit dicere.[Etenim si incertã vocem dederit,&c.]Hic ostendit idem per exẽpla inanimatarũ.s.per instrumẽta ad pugnã ordinata. Et sumitur hæc similitudo ex lib. Num.10. Ibi enim legitur ꝙ dominus præcepit Moysi, vt faceret duas tubas argenteas, quæ essent ad conueniendum populum ad mouendũ castra & ad pugnandum.Et pro quolibet istorũ habebant certum modum tubandi,quia aliter dabant vocem quando debebãt conuenire ad concilium , aliter quando mouebant castra , & aliter quando pugnabant: & ideo arguit Apostolus quòd sicut si tuba det incertam vocem.i.indistinctam,nescitur vtrum se debeant parare ad bellum,& ita vos si loquimini tantũ linguis,nisi distinctũ sermonem dicatis interpretãdo vel exponendo,non poterit quis scire quid loquamini.Per tubã potest intelligi prædicator.Esa.58,Quasi tuba exalta vocẽ tuã, &c.Ratio autem quare non potest sciri quid loquamini,est quia eritis in aera loquentes.i.inutiliter. Suprà 9,Sic pugno non quasi aera verberãs,&c. [Tã multa,&c.]Hic sumit exẽplum à diuersis linguis loquẽtium Et circa hoc tria facit.Primò ostendit diuersitatẽ linguarum. Secundò inutilitatem loquentiũ sibi adinuicẽ in lingois extraneis,ibi[Si ergo nesciero,&c.]Tertiò cõcludit quod intendit,ibi[Sic & vos quoniã æmulamini,&c.] Dicit ergo primò,Multæ & diuersæ linguæ in mundo sunt, & quilibet potest loqui quacunque vult,si tamen non loquatur determinatè non intelligitur. Et hoc est quod dicit[Tam multa,&c.] hoc potest dupliciter exponi,quia potest continuari cum præcedentibus, vt dicatur, Eritis in aera loquentes, [Et tam multa vt puta,&c.]quasi dicat, Ideo in aera, id est,inutiliter loquimini omnibus linguis, quia loquimini sine intellectu,quæ tamen proprias significationes vocum ad hoc habent vt intelligantur. Nihil enim sine voce est. Vel potest sic pũctuari, Eritis in aera loquentes. Tam multa,vt puta,sunt genera linguarũ.i.singulis linguis.[Si ergo nesciero,&c.]Hic ostendit horũ inutilitatem. Et hoc est quod dicit[Si loquar omnibus linguis.]Sed si nesciero virtutẽ vocis.i.significationem vocis,ero cui loquar barbarus. Hiere.5,Adducam super te gentem de longinquo,gentem cuius ignoras linguam. ¶ Nota quòd barbari secundum quosdam dicuntur illi,quorum idioma discordat omnino à Latino.Alii verò dicunt quòd quilibet extraneus est barbarus omni alii extraneo,quando scilicet non intelligitur ab eo.Sed hoc non est verum,quia secundum Isidorum Barbaria est specialis natio. Colos.3,In Christo Iesu non est Barbarus & Scitha, &c. Sed secundum quod verius dicitur.Barbari propriè dicuntur illi qui in virtute corporis vigent,in virtute rationis desiciunt, & sunt quasi extra leges & sine regimine iuris . Et huic videtur consonare Aristoteles in polyticis suis. ¶ Consequenter cùm dicit[Sicut,&c.]concludit quod intendit:& hoc potest dupliciter construi.Primò vt punctetur hoc modo,quasi dicat,sic ego ero barbarus vobis,si loquar sine significatione & interpretatione,sicut & vos eritis barbari adinuicem,& ideo quærite vt abundetis,&c. & hoc,quoniam estis æmulatores,&c.Vel alio modo vt totum ponatur sub distinctione. Quasi diceret,Ne ergo sitis barbari,sic scilicet sicut ego facio,quoniam estis æmulatores spirituũ.i.donorum spiritus sancti,quærite à deo vt abundetis.Prouerb.15,In abundanti iustitia,virtus maxima est. Quæ quidem iustitia est ædificare alios. Matth.7, Petite & dabitur vobis,quærite & inuenietis,pulsate & aperietur vobis.

Lectio 3.

Ostenditur excellentia ꝓphetiæ supra donum linguarum, ostendendo primò necessitatẽ orationis, & secundò docendo in oratione plus valere donũ ꝓphetiæ,q̃ lingua, & hoc esse ditur primò in oratione priuata & secundò in publica.

Et ideo qui loquitur lingua,oret ut interpretetur.Nam si orem lingua,spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.Quid ergo est?Orabo spiritu,orabo & mente psallam spiritu,psallam & mẽte.Cæterum si benedixeris spiritu,quis supplet locum idiotæ? Quomodo dicet,amen,super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas,nescit.Nam tu quidem bene gratias agis,sed alter non ædificatur.

¶ Suprà ostẽdit Apostolus excellentiã doni prophetiæ ad donum linguarum, rationibus sumptis ex parte exhortationis:hîc verò ostẽdit idem rationibus sumptis ex parte rationis: hæc enim duo per linguã exercemus,orationem.s.& exhortationem.Et circa hoc duo facit.Primò enim probat excellentiam prophetię ad donum linguarum rationibus.Secundò exemplis,ibi[Gratias ago deo meo,&c.]Circa primum duo facit. Primò ponit necessitatem orationis. Secũdò ostendit quomodo in oratione plus valet donum prophetiæ, quàm donum linguarum.[Nam si orem lingua,&c.] Dicit ergo primò, Dixi quòd donum linguarum sine dono prophetiæ non valet:& ideo quia interpretari est actus prophetiæ,quæ est excellentior illi qui loquitur lingua ignota,vel extranea,vel aliqua mysteria occulta,oret scilicet deum vt interpretetur, id est vt interpretandi gratia detur sibi.Colossen.4,Orantes vt deus aperiat ostium.Glosa aliter exponit,oret. Orare enim dicitur dupliciter.s. vel deprecari deum, vel persuadere : quasi dicat , Qui loquitur, oret lingua.i. ita persuadeat,vt interpretetur,& sic accipit orare hîc glosa per totum capitulum.Sed non est hęc intentio Apostoli,sed pro deprecatione ad deum.[Nam,si oret,&c.]Hîc ostendit quòd in orando plus valet prophetia,quàm donum linguarum,& hoc dupliciter. Primò ratione sumpta ex parte ipsius orantis. Secundò ratione sumpta ex parte audientis, ibi [Cæterum si benedixeris,&c.] Circa primum duo facit . Primò ponit rationem ad propositum ostendendum.Secundò remouet obiectionem, ibi [Quid ergo, &c.] Circa primum sciendum est quòd duplex est oratio . Vna est priuata , quando scilicet quis orat in seipso, & pro se. Alia publica, quando quis orat coram populo, & pro aliis : & in vtraque contingit vti & dono linguarum, & dono prophetiæ . Et ideo vult ostendere quòd in vtraque plus valet donum prophetiæ , quàm donum linguarum . Et primò in oratione priuata, dicens,quòd si sit aliquis idiota qui faciat orationem suam, dicens Psalmum , vel Pater noster , & non intelligat ea quæ dicit , iste orat lingua , & non refert vtrum ore ipso vel verbis sibi à spiritu sancto concessis , siue verbis aliorum . Et si sit alius qui orat , & intelligit quæ dicit,hic quidem orat, & prophetat : constat quòd plus lucratur qui orat , & intelligit , quàm qui tantum

In orationibus melior est oratio q̃ intelligitur & ideo si sine scãdalo fieri posset, esset melius in idiomate

Universidad de Deusto Biblioteca

3. quilibet intelligibilis oratione siue in oratio nibus priuatis, siue publicis.

lingua orat,qui,scilicet non intelligit quæ dicit.Nam ille qui intelligit,reficitur & quãtum ad intellectum, & quantum ad effectum:sed mens eius qui non intelligit,est sine fructu refectionis. Vnde & cũm melius sit refici quantum ad effectũ & intellectum , q̃ quantum ad effectum solùm: constat q̃ in oratione plus valet prophetiæ donũ,q̃ solùm donum linguarũ.Et hoc est quod dicit,Dico q̃ oret vt interpretetur.Nã si orem lingua.i.orando vtor dono linguarũ,ita q̃ proferam aliqua quæ non intelligo:tunc spiritus meus.i.spiritus sanctus mihi datus,orat,qui inclinat & mouet me ad orandũ.Et nihilominus mereor in ipsa oratione,quia hoc ipsum quòd moueor à spiritu sancto est mihi meritũ.Ro.8,Nã quid orem, sicut oportet nescimus,sed ipse spiritus sanctus postulare nos facit.Vel spiritus meus.i.ratio mea orat.i.dictat quod ego loquar ea quæ ad bonũ sunt,siue verbis propriis,siue aliorũ sanctorũ.Vel spiritus meus.i.virtus imaginatiua orat,inquantum voces seu similitudines corporaliũ sunt tantũ in imaginatione absque hoc q̃ intelligãtur ab intellectu: & ideo subdit,Mens autẽ mea.i.intellectus meus,sine fructu est:quia nõ intelligit.Et ideo melius est in oratione prophetia seu interpretatio,q̃ donũ linguarum:sed nũquid quãdocunque quis orat, & non intelligit quæ dicit,est sine fructu orationis.Dicendũ q̃ duplex est fructus orationis.Vnus fructus est meritum quod homini prouenit.Alius fructus est spiritualis cõsolatio & deuotio cõcepta ex oratione.Et quantum ad fructum deuotionis spiritualis,priuatur qui nõ attendit ad ea quę orat seu nõ intelligit,sed quantũ ad fructum meriti,nõ est dicẽdũ q̃ priuetur:quia sic multæ orationes essent sine merito, cũm vix vnũ Pater noster possit homo dicere quin mẽs ad alia feratur . Et ideo dicendum est,q̃ quando orans aliquãdo diuertit ab his quæ dicit, seu quãdo quis in vno opere meritorio nõ cõtinuẽ cogitat in quolibet actu,q̃ facit hoc propter deũ,non perdit rationẽ meriti. Cuius ratio est, quia in omnibus actibus meritoriis qui ordinãtur ad finem rectum,non requiritur q̃ intentio agẽtis connungatur fini secũdum quẽlibet actum:sed vis prima quæ monet intentionẽ,manet in toto opere,etiã si aliquando in aliquo particulari diuertat:& hic prima vis facit totum opus meritorium , nisi interrumpatur per contrariã affectionẽ quæ diuertat à fine prædicto ad finem contrariũ.Sed sciendum est q̃ triplex est attentio.Vna est ad verba quæ homo dicit,& hæc aliquãdo nocet inquantũ impedit deuotionẽ.Alia est ad sensum verborũ,& hęc nocet,non tamen est multũ nociua.Tertia est ad finẽ,& hæc est melior & quasi necessaria.Tamen id quod dicit Apostolus,mens est sine fructu,intelligitur de fructu refectionis.[Quid ergo est,&c.]quia posset aliquis dicere,ex quo orare lingua est sine fructu mentis,sed tamen spiritus orat,nũquid ergo non est orandum spiritu:ideo Apostolus remouet dicẽs,q̃ vtroque modo orandũ est & spiritu & mente : quia homo debet seruire deo de omnibus quæ habet à deo sed à deo habet spiritũ & mentẽ,& ideo debet de vtroque orare.Eccle.47,De omni corde suo laudabit deum,&c.Et ideo dicit[Orabo spiritu,orabo & mente:Psallam spiritu,&c.]Et sic dicit orabo,& psallam: quia oratio vel est ad deprecandũ deum,& sic dicit orabo:vel ad laudãdũ,& sic dicit psallam. De istis duobus,Iaco.5,Tristatur quis in vobis,oret æquo animo & psallat.Psal.Psallite domino,&c.Orabo ergo spiritu.i.imaginatione:& mente.i.voluntate.Cæterũ si benedixeris,&c.Hic secũdò ostendit q̃ donũ prophetiæ plus valet q̃ donũ linguarum, etiã in oratione publica, quæ est quãdo sacerdos publicè orat, vbi aliquando dicit quædã quæ non intelligit,aliquãdo aliqua quæ intelligit.Et circa hoc tria facit. Primò ponit rationẽ. Secũdò exponit eam,ibi[Quomodo dicet,&c.]Tertiò probat quòd suppoſuerat,ibi [Quoniã quid,&c.] Dicit ergo,Dixi q̃ donũ prophetiæ in oratione priuata plus valet,cæterũ,pro sed:& in publica,quia si benedixeris.i.si benedictionẽ dederis spiritu.i.in lingua quę nõ intelligatur,seu imaginatione & motus à spiritu sancto,quis supplet locũ idiotæ?Idiota ,ppriè dicitur qui scit tantũ linguã in qua natus est: quasi dicerẽs Quis dicet illud quod debet dicere ibi idiota?quod est dicere,amen.Et ideo dicit,Quomodo dicet suppletus tuã benedictionem:vbi glo.exponit.i.quomodo cõsentiet benedictioni à te factæ in persona ecclesiæ. Esa.65,Qui benedictus est super terrã benedicetur in eo,amen. Amen idẽ est quod fiat,vel verũ est.q.d. si non intelligit quæ dicis,quomodo cõformabit se dictis tuis?potest quidem se conformare etiã si non intelligat, sed in generali tantũ,non in speciali,quia non potest intelligere quid boni dicas, nisi q̃ benedicas tantum.

Cur non in vulgari fiãt orationes.

¶ Sed quare non dantur benedictiones in vulgari,vt intelligantur à populo,& cõforment se magis eis? Dicendum est q̃ hoc fortè fuit in ecclesia primitiua,sed postquã fideles instructi sunt, & sciunt quæ audiũt in cõmuni officio,fiunt benedictiones in Latino. ¶ Cõsequenter probat quare nõ potest dicere, amen, cùm dicit[Nam tu quidem].i.licet tu gratias agas bene deo inquantũ intelligis,sed alter qui audit,& non intelligit,non ædificatur inquantum non intelligit in speciali, & si in generali intelligat & ædificetur . Ephes.4. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat,sed siquis bonus est ad ædificationem fidei . Et ideo melius est vt non solùm lingua benedicat, sed etiam vt intepretetur & exponat , licet tu qui gratias agis bene agas.

Ostenditur excellentia ꝓphetiæ supra linguarum donũ rationibus ex pte ipsi⁹ Pauli sumptis, sed primò agit gratias de dono linguarum, tandẽ profert prophetiã linguis,rationibus sumptis ex pte infideliũ,ex itans eos prius ad attẽdendum.

Lectio 4.

GRatias ago deo meo,q̃ omniũ uestrũ lingua loquor.Sed in ecclesia uolo quinq; uerba sensu meo loqui, vt & alios instruã, q̃ decẽ millia uerborũ in lingua.Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autẽ perfecti estote.In lege enim scriptũ est,Quoniã in aliis linguis, & in labiis aliis loquar populo huic, & nec exaudient me dicit dominus.Itaq; linguæ in signũ sunt non fidelibus,sed infidelibus:prophetiæ autẽ,non infidelibus,sed fidelibus.

¶ Hic ostendit Apostolus excellentiam doni prophetiæ ad donũ linguarum,per rationes sumptas ex parte suiipsius.Et circa hoc duo facit.Primò agit gratias de dono linguarum,sibi à deo dato.Secundò se eis in exẽplum proponit,ibi[Sed in ecclesia volo,&c.]Dicit ergo,Gratias ago,&c.q.d.Nõ ideo vilipendo donũ linguarũ,quia ego dico q̃ donũ prophetiæ sit excellẽtius,sed debet charũ haberi. Vnde & ego gratias ago, &c.Est ergo de omnibus gratias agendũ.1.Thes.5,In omnibus gratias agite,&c.Vel gratias ago.q.d.Non ideo vilipendo donũ linguarum,quasi eo carens,imò etiam ego habeo:& ideo dicit,Gratias ago,&c.Et ne intelligatur q̃ omnes loquerentur vna lingua,dicit,Omniũ vestrũ lingua loquor.Act.2,Loquebãtur variis linguis apostoli,&c.[Sed in ecclesia.]Hic ponit se in exẽplum.q.d.Si ego habeo donum linguarum sicut & vos,debetis facere illud quod facio.Sed ego volo.i.magis volo loqui in ecclesia quinque.i.pauca verba sensu meo.i. intellectu, vt scilicet ego intelligam, & intelligar, & ex hoc instruam alios , quàm decem millia.i. quamcunque multitudinem verborum in lingua , quod est loqui non ad intellectum quocunque modo

fiat,vt suprà expositũ est.Dicunt quidam quòd ideo dicit quinque,quia Apostolus videtur velle quòd magis velit dicere solùm vnã orationem ad intellectum,q̃ multas sine intellectu.Oratio autem,secũdum grammaticos ad hoc quòd debeat facere perfectũ sensum,debet habere quinque.s.Subiectum,Prædicatum,Copulam verbalem,Determinationẽ subiecti,& Determinationem prædicati.Aliis videtur melius quòd quia ad hoc loquendum est cũ intellectu vt alii doceantur: ideo ponit quinque, quia doctor debet quinque docere.s.credenda.Titum 3, Hæc loquere & exhortare,&c.Agenda,Matth.vlti.Euntes in mundum,&c.Vitanda.s.peccata,Eccles.21,Quasi à facie colubri fuge,&c. Esa.58,Annuntia populo meo scelera,&c. Speranda.s mercedem æternã.1.Pet.1,De qua salute exquisierunt, &c.Timenda.s.pœnas æternas.Matt.25,Ite maledicti in ignem æternum, &c. ¶ Fratres mei nolite,&c. Hic ostendit excellentiam doni prophetiæ ad donum linguarum,rationibus sumptis ex parte infidelium.Et circa hoc duo facit . Primò excitat attentionem & reddit attentos.Secundò arguit ad propositũ,ibi[In lege quid scriptum est.]Circa primum videtur Apostolus excludere pallũ excusationis aliquorum,qui ideo docent quædam rudia & superficialia,quasi ostendant se volentes viuere in simplicitate,& ideo non curãtes de subtilitatibus ad quas secundum rei veritatem non attingunt,habentes verbũ dominì:ad hoc Mat.18,Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli,&c.Sed hoc Apostolus excludit,cũ dicit[Nolite pueri effici sensu].i.nolite puerilia & inutilia & stulta loqui & docere.Suprà 3,Cùm essem paruulus,&c.Sed quomodo debetis effici pueri affectu non intellectu.Et ideo dicit[Sed malitia.] Vbi sciendum est, quòd paruuli deficiũt in cogitando mala,& sic debemus effici paruuli:& ideo dicit,Sed malitia paruuli estote:& deficiunt in cogitando bona,& sic non debemus esse paruuli,imò viri perfecti.Et ideo dicit[Sensibus autem perfecti,&c.]i.ad discretionẽ boni & mali, perfecti sitis.Vnde Heb.5,Perfectorũ est solidus cibus,&c. Non ergo laudatur in vobis simplicitas quæ opponitur prudentiæ,sed simplicitas quæ stultiæ.Et ideo dominus dicit Matth.10,Estote prudentes sicut serpentes.Rom.16,Volo vos sapientes esse in bono,simplices in malo. ¶ Consequenter cùm dicit[In lege quid scriptum est]arguit ad propositum.Vbi sciendum est quòd hoc argumentum,sicut patet per glo.distinguitur per multa: sed secundum intentionem Apostoli non videtur quòd attendatur in loco hoc , nisi vna ratio.Et ratio sua ad probandum quòd donum prophetiæ est excellentius,quàm donum linguarum,est talis, Omne quod plꝰ valet ad illud ad quod alterũ prĩcipaliter ordinatur,est melius illo altero ordinato ad hoc. Sed tam donum prophetiæ,quàm donum linguarum ordinatur ad conuersionem infidelium : sed prophetiæ plus valent ad hoc,quàm donum linguarum, ergo prophetia est melior. ¶ Circa hanc ergo rationem duo facit.Primò ostendit ad quid ordinatur donum linguarum,& ad quid ordinatur donũ prophetiæ. Secundò quòd plus valet donum prophetiæ, ibi [Si ergo conueniat vniuersa, &c.] Circa primum duo facit. Primò inducit authoritatem.Secundò ex authoritate arguit ad propositum , ibi[Itaque linguæ,&c.]Circa primũ sciendum est quod dicit,In lege quid scriptum est,potest legi vel interrogatiuè, quasi dicat, non debetis effici pueri sensibus,sed perfecti:& hoc est videre & scire legẽ. Vnde si estis perfecti sensibus, sciatis.s. legẽ &in lege quid scriptũ est:de linguis quę sunt inutiles aliquãdo ad id ad quod ordinatę sunt,quia licet in diuersis linguis loquar,scilicet populo Iudæorum,tamen homo non exaudit, &c. Potest etiam legi remissiuè,In lege quid scriptum est,Quasi dicat,Nolite moueri sicut pueri ad aliquid appetendum non discernentes,vtrum bonũ vel minus bonum sit quod affectatis & præponatis meliori bono,sed estote perfecti sensibus.i. discernatis inter bona & magis bona, & sic affectetis.Et hoc fit si cogitatis quid scriptum est in lege, quoniã in aliis,&c.Sap.6,Cogitate ergo de illa,sensus est consummatus.Et dicit,in lege,non accipiendo legem strictè pro quinque libris Moysi tantùm,sicut accipitur Luc.vlti. Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt de me in lege,&c.sed pro toto veteri testamento, sicut accipitur Ioan.15, Vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est,quia odio habuerunt me gratis. Quod tamen in Psal.scriptum est. Accipitur tamen hæc authoritas ex Esa.28.vbi litera nostra habet,In loquela labri , & lingua altera loquitur ad populum istum.Hoc igitur scriptum est, Quoniam in aliis linguis, id est in diuersis generibus linguarũ & labiis, id est in diuersis idiomatibus & modis pronuntiandi,loquar populo huic,scilicet Iudaico,quia hoc signum spiritualiter fuit datum ad conuersionem populi Iudæorum. Nec sic exaudiet,quia scilicet signis visis,non crediderunt.Esa.6,Excæca cor populi huius,&c. Sed quare deus dedit eis signa si non debebant conuerti? Ad hoc sunt duæ rationes.Vna ratio est quia licet non omnes conuersi fuerint,tamen aliqui sunt conuersi, eo quòd non repellit dominus plebem suam, &c. Alia ratio est, vt iustior appareat eorum damnatio,dum manifestius apparet eorum nequitia. Ioan.15,Si non venissem & locutus eis non fuissem,&c. ¶ Consequẽter cùm dicit[Itaque linguæ,&c.] ex inducta authoritate argumentatur ad propositum,quasi dicat, Et ex hoc manifestè apparet quòd donũ linguarum datum est non fidelibus ad credendum,quia iam credunt. Ioan.4,Non propter tuam loquelam,&c. Sed infidelibus vt conuertantur. In glosa autem ponuntur duæ expositiones Ambrosii,quæ non sunt literales, quarum vna est vt dicatur, Sicut in veteri testamento locutus sum populo Iudæorum per linguas,id est per figuras:& per labia,id est promittendo bona temporalia: sic adhuc in nouo testamento loquar huic populo in aliis linguis , id est apertè & clarè, & aliis labiis, id est spiritualibus , nec tamen sic exaudient me, scilicet quantum ad eorum multitudinem . Itaque linguæ datæ sunt non fidelibus,sed infidelibus,ad manifestandum,scilicet eorum infidelitatem. Alia est, In aliis linguis, id est obscurè & parabolicè loquar,vt quia sunt indigni, non exaudient,id est non intelligent. ¶ Consequenter ostendit ad quid ordinatur prophetia,scilicet ad instructionem fidelium qui iam credunt. Et ideo quòd prophetiæ datæ sunt non infidelibus qui non credunt.Esa.53,Domine quis credidit auditui nostro? sed fidelibus vt credant & instruantur. Ezech.3,Fili hominis speculatorem dedi te,&c.Prouerbiorum 29, Cùm defecerit prophetia,&c.dissipabitur populus.

Ostenditur inconueniens quod sequitur ex dono linguarũ,si sit sinedono

Lectio 5.

SI ergo conueniat uniuersa ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur,intrent autẽ idiotæ & infideles,nõne dicent, quid insanitis : Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis,uel idiota, cõuincitur ab omnibus,diiudicatur ab omnibus. Occulta enim cordis eius manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit deum, pronuntians quòd uerè deus in uobis sit.Quid ergo est fratres? Cùm conuenitis unusquisque uestrum psalmum habet, doctrinam ha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prophetiæ, duo ad ista deleri, & donũ quod sequitur ex dono pphetiæ, & tandẽ ordinatur oẽs fideles ad vsum donorum.

bet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant.

¶ Glosa vult qp hîc incipiat alia ratio ad propositum ostendendum. Sed secundum quod dictũ est, non est nisi vnũ posita ratione, & est quasi manifestatio mediæ ipsius rationis. s. quòd prophetia plus valet ad illud ad quod specialiter ordinatur donũ linguarum. Vnde circa hoc duo facit. Primò ostẽdit incõueniens quod sequitur quantũ ad infideles ex dono linguarũ, ibi [Si autẽ omnes prophetẽt.] Secũdò ostẽdit bonum quod sequitur ex dono prophetię, etiã ad infideles, ibi [Si autẽ omnes.] Incõuiens quod sequitur ex dono linguarum, siue prophetiæ, etiam quantum ad infideles est, quia reputantur insani qui sic loquuntur solis linguis, cùm tamen donũ linguarum ordinetur ad cõuersionem infideliũ, vt iam patet, & hoc est quod dicit, Si autẽ omnes, &c. q. d. Ex hoc patet qp linguæ non sunt præferendæ prophetiis, quia si conueniant. s. omnes fideles in vnum, non solùm corpore, sed etiã mente. Act. 4, Multitudinis credentiũ erat cor, &c. & omnes qui iã conuenerunt, loquantur linguis ad literã extraneis, vel loquantur ignota & obscura: & dum sic confusè loquuntur, intret aliquis idiota. i. qui nõ intelligit nisi linguam suã, vel infidelis, propter quem datæ sunt linguæ, nónne dicet his qui sic loquũtur, quid insanitis? Quod enim non intelligitur, reputatur insanitio, quòd si intelligatur lingua, nihilominus quæ loquuntur sunt occulta, tamen malũ est si non exponatur, quia poterunt credere de vobis si occulta loquimini quæ creduntur de Gentilibus qui occultabant ea quæ faciebant in ritu eorũ, propter eorũ turpitudinẽ. Et hæc etiã insanitio quędam est. ¶ Cõtrà, Idem est loqui linguis & loqui literaliter quantum ad idiotas, cùm ergo omnes loquãtur literaliter in ecclesia, quia omnia dicuntur in latino, videtur qp similiter sit insania. Dicendũ est ad hoc qp ideo erat insania in primitiua ecclesia, quia erãt rudes in ritu ecclesiastico. Vnde nesciebãt quę fiebant ibi nisi exponeretur eis. Modò verò omnes sunt instructi. Vnde licet in Latino omnia dicuntur, sciunt tamen illud quod fit in ecclesia. ¶ Consequenter autem cùm dicit [Si autẽ omnes prophetent, &c.] ostendit quod bonũ sequitur ex dono prophetiæ. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit quid per bonũ prophetiæ sequatur quantum ad infideles. Secundò ostendit quomodo hoc sequatur, ibi [Occulta enim, &c.] Tertiò subinfert quis effectus inde proueniat, ibi [Et ita cadens in faciem, &c.] Dicit ergo, constat qp ex dono linguarũ non conuincuntur infideles. Autem, pro sed si hi qui conueniunt, prophetent. i. omnes ad intellectum loquantur vel exponant scripturas, vel etiã reuelationes eis factas interpretentur. Omnes dico non simul, sed vnus post aliũ sic prophetent. Intret autem. s. ecclesiam idiota aliquis. s. non habens nisi linguam maternam, hoc est bonũ quod inde sequitur, quia conuincitur de aliquo errore qui ostenditur sibi. Hiere. 31, Postquã ostendit mihi, confusus sum. Ab omnibus qui prophetant, diiudicatur, quasi dicat, damnabilis ostenditur de malis moribus & vitiis suis. 1. Corinth. 2, Spiritualis. i. doctor omnia diiudicat, &c. Ad hæc enim duo valet prophetia. s. ad confirmationem fidei, & instructionem morum. Quomodo autem hoc bonũ sequatur ex prophetiæ dono, subdit, cùm dicit [Occulta enim cordis.] Quod potest intelligi tripliciter. Vno modo ex hoc ad literã quòd aliqui in primitiua ecclesia gratiam habuerũt, vt secreta cordium & peccata hominũ scirent. Vnde legitur de Petro Act. 5. quòd damnauit Ananiã de fraudato pretio agri. Et secundum hoc legitur, Occulta enim, &c. quasi dicat, ideo cõuincitur, quia occulta, id est secreta peccata sua manifesta fiunt ab illis qui ea reuelant. Alio modo ex hoc quòd aliquando quis in prædicatione tangit multa quæ homines gerunt in corde, sicut patet in libris beati Gregorii, vbi quilibet inuenire potest ferè omnes motus cordis sui. Et secundum hoc legitur, Occulta cordis, quasi dicat, Ideo cõuincuntur, qui occulta cordis sui. i. ea quæ gerunt in corde. Prouerb. 17, Quomodo in aquis resplendet vultus aspicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus. Manifestantur. i. tanguntur ab eis. Alio modo, quia aliquando occultum cordis dicitur illud quod est alicui dubium, & non potest per se certificari. Et secũdũ hoc legitur, Occulta cordis sui. i. ea de quibus in corde suo dubitabat, & quæ nõ credebat manifestãtur, dum. s. vadens ad ecclesiã frequẽter fiunt sibi manifesta, sicut de seipso dicit Augustus. quòd ipse ibat ad ecclesiã solùm pro cantu, & tamen ibi multa de quibus dubitabat, & propter quę non iuerat, manifestabãtur sibi. Ex hoc enim sequebatur reuerentia, quia cõuictus reuerebatur deũ. Et hoc est quod dicit, Et ita cadens. i. ex quo ita conuincebatur & manifestabantur occulta cordis sui, cadens in faciem adorabat deum. Matt. 2, Procidentes adorauerunt eum, quod signũ est reuerẽtiæ. De reprobis autem legitur quòd cadunt retrorsum. Prouerb. 4, Via impiorũ tenebrosa nesciunt vbi corruent. Electus verò in faciem cadit, quia videt vbi prosternitur, quod signum est reuerentiæ. Mat. 2. Et Leuit. 9, Laudauerunt deũ ruentes in facies suas. Psal. Corá illo procident AEthiopes. Et non solùm exhibebit reuerentiã deo, sed etiã ecclesiæ, quia pronuntians dicet, quòd verè deus est in vobis qui prophetatis in ecclesia. Zachar. 8, Ibimus vobiscũ, audiuimus enim quòd deus est vobiscũ. Apparet igitur quòd donũ prophetiæ est vtilius, quantum ad infideles. ¶ Quid igitur est fratres? Hîc ordinat eos ad vsum donorũ dictorum. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit qualiter se debeant habere ad vsum horũ donorum. Secundò concludit principale intentũ ibi [Itaque fratres æmulamini prophetare, &c.] Circa primum duo facit. Primò ostendit quomodo ordinatè se debeant habere in vsu dictorum donorum. Secundò exprimit eorum præsumptionem, ibi [An à vobis sermo, &c.] Circa primum tria facit. Primò ostendit in generali quomodo se debet habere in omnibus donis. Secũdò quomodo se habeãt quantũ ad donum linguarũ, ibi [Siue lingua quis loquatur, &c.] Tertiò ostendit quomodo se habeant quãtum ad donum prophetiæ, ibi [Prophetent duo aut tres, &c.] Dicit ergo prophetare est melius quàm loqui linguis. Quid ergo fratres agẽdum est? hoc. s. agendum est. Nam cũ conuenitis, constat quòd vnus non habet omnia dona: & ideo non debet vti aliquis vestrum omnibus donis, sed eo dono quod specialius accepit à deo, & quod melius sit ad ædificationem. Nam vnusquisque vestrum habet aliquod donum speciale. Alius habet psalmum, id est canticum ad laudãdum nomen dei: vel psalmos exponit. Abac. 3, Super excelsa mea deducet me, &c. Alius verò doctrinam. i. habet prædicationem ad instructionem morum, vel expositionem & spiritualem sensum. Prouerb. 12, Doctrina sua cognoscitur vir. Alius apocalypsim habet, id est reuelationem vel in somniis, vel in visione aliqua. Daniel. 2, Est deus in cælo reuelans mysteria, &c. Alius linguã habet. i. donũ linguarum, vel legendi prophetias. Act. 2, Et cœperunt loqui variis linguis, &c. Alius interpretationẽ. Suprà 12, Alii interpretatio sermonũ, &c. Hæc autem sic ordinantur, quia vel sunt ex ingenio naturali vel ex deo. Si sunt ex solo ingenio naturali, vel sunt ad laudem dei, & sic dicit, psalmum habet, vel ad instructionem proximi, & sic dicit, doctrinam habet. Si sunt à solo deo, sic dupliciter. Vel sunt aliqua occulta interius, & sic dicit, Apocalypsim habet. Vel occulta exterius, & sic dicit, linguam habet. Et ad horum manifestationem est tertium. s. interpretatio. Et debet fieri vt omnia ad ædificationem fiant. Rom. 15, Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

Lectio 6.

Docetur quo sit vtendũ dono linguarũ, & quando sit cessandũ ab vsu ipsius, docetur & quo sit vtendũ dono pphetiæ.

Siue lingua quis loquatur secundum duos aut ut multũ tres & per partes, & unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres taceat in ecclesia, sibi autem loquatur & deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent: quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur. Et spiritus prophetarum prophetis subiectus est. Non enim dissensionis est deus, sed pacis, sicut & in omnibus ecclesiis sanctorum doceo.

¶ Hîc Apostolus ordinat eos quomodo se habeant ad vsum doni linguarum. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit qualiter debent vti dono linguarum. Secundò quando debent cessare ab vsu, ibi [Si autem nõ fuerit, &c.] Dicit ergo primò quòd modus vtendi dono linguarum talis sit inter vos, vt siue quis, id est, si aliquis loquatur lingua, id est, dicat visiones vel somnia. huiusmodi locutio non fiat à multis propter occupationem temporis in linguis, & non restet locus prophetis, & confusionem generet. Sed secundum duos, id est, duobus, & si necesse fuerit secundum multum tres, vt sit satis à tribus. Deuter. 17, In ore duorum vel trium, &c. ¶ Sed notandum quòd hæc consuetudo adhuc partim seruatur in ecclesia. Nam lectiones & epistolas & euangelia habemus loco linguarum, & ideo in missa secundum duos seruatur, quia solùm duo dicuntur, quæ pertinent ad donum linguarum. s. epistola & euangelium. In matutinis secundum multa fit, scilicet, tribus lectionibus dictis in vno nocturno. Antiquitus enim dicebantur nocturna diuisim secundũ tres vigilias noctis, nunc verò dicuntur simul. Non solùm autem debet seruari ordo quantum ad numerũ loquentium, sed etiam quantum ad modum: & hoc est quod dicit, Et per partes, id est, vt illi qui loquũtur, succedant sibi adinuicem. s. quòd vnus post alium loquatur. Vel per partes, id est, intrinsecè, vt scilicet, loquatur vnam partem visionis seu instructionis, & eam exponat, & post aliam & ipsam exponat, sic & deinceps, quem modum consueuerunt seruare prædicatores quando prædicant per interpretationem hominibus ignotæ linguæ, & ideo dicit, & vnus interpretetur. ¶ Consequenter cùm dicit [Si autem non fuerit, &c.] Ostendit quando non est vtendum linguis, dicens quòd loquendum est per partes, & vnus debet interpretari. Sed si non fuerit aliquis interpres, id est, qui interpretetur, ille qui donum habet linguarum, taceat in ecclesia, id est, non loquatur seu prædicet multitudini in lingua ignota, quia nõ intelligitur ab eis, sed sibi loquatur, quia ipse se intelligit, & hoc tacitè orando vel meditando. Iob 10, Loquar in amaritudine animæ meę, dicã deo, &c. [Prophetę aũt duo, &c.] Hîc Apost. ordinat eos, qũo se habeãt ad vsum pphetiæ. Et circa hoc duo facit. Primò ostẽdit qualiter vtendũ est dono prophetiæ, & quãtũ ad numerũ & ad ordinem. Secundò ostendit quibus vsus prophetiæ interdicitur, ibi [Mulieres in ecclesia, &c.] ¶ Circa primũ tria facit. Primò docet ordinem vtendi dono prophetiæ. Secundò huius rationem assignat, ibi [Potestis enim omnes, &c.] Tertiò abiectionem excludit, ibi [Spiritus prophetarum, &c.] Circa primum duo facit. Primò determinat numerum vtentium dono dicto. Secundò docet modum seu ordinem vtẽdi, ibi [Quòd si alii, &c.] Circa primum sciendum est quòd vsus prophetiæ secundum quod hîc videtur accipere Apostolus, est proponere verbum exhortationis ad plebem exponendo scripturas sacras, & quia erant in primitiua ecclesia plures qui à deo hoc donum habebant, & fideles non erant adhuc multiplicati, ideo ne esset confusio & tædium, vult Apostolus quòd non omnes qui sciunt exponere prophetias, & sacram scripturam prophetent, sed aliqui & determinati, & hoc est quod dicit [Prophetæ, &c.] quasi dicat, Nolo qp omnes qui conueniunt, sed duo tantùm, aut ad plus tres, prout hoc loquendi necessitas exigit, dicant, id est, exhortentur. Et hoc etiam consonat scripturæ. Deut. 17. & Matth. 18, In ore duorum vel trium, &c. Cæteri verò. s. illi qui non debent, diiudicent ea quę ab his proponuntur, vtrum. s. bene vel malè dicta sint, bene dicta approbando, & malè dicta retractari faciendo, suprà 2, Spiritualis homo omnia diiudicat. Est etiam seruandus ordo in vtendo dicto dono, vt si alteri illorum qui sedebant & tacebant & diiudicabant, fuit aliquid melius reuelatum quàm illi qui exhortatur & stat prior, tunc iste qui stat, debet sedere, & ille cui melius reuelatum est, debet surgere & exhortari. Et hoc est quod dicit, Quòd si alii sedenti reuelatũ fuit. s. per spiritum sanctum, prior stans taceat & cędat ei. Rom. 12, Honore inuicem præuenientes. Et ratio huius est, quia secundum hũc modum potestis succedsiuè prophetare per singulos, id est, omnes. s. vt sic omnes. i. maiores discant & omnes. i. minores exhortentur. Prouerb. 1, Audiens sapiens, &c. Et si aliquis dicat, ô apostole, ego non possum tacere dum alius prophetat, vel cædere sedenti ex quo incepi, quia non possum retinere spiritum qui in me loquitur, secundum illud Iob 4, Conceptum sermonem tenere quis potest? Ideo Apostolus hoc remouet cùm dicit [Spiritus prophetarũ, &c.] quasi dicat, immo bene potest tacere vel sedere, quia spiritus prophetarum, id est, spiritus qui dat prophetias, & ponitur in plurali numero propter multas reuelationes eis instinctas, prophetis subiecti sunt, non quidem quantum ad cognitionem, quia sicut dicit Grego. quòd non semper spiritus prophetiæ adest prophetis. Vnde non est habitus sicut scientia. Sic enim sequeretur quòd etiam quantum ad cognitionem eis subiectus esset, & possent vti eo quando vellent, & non vti. Sed est quædam vis aut impressio à deo illuminans & tangens corda prophetarum, tunc solùm quando sic tanguntur, cognoscunt. Vnde non est sic eis subiectus, nec secundum hoc intelligitur verbũ Apostoli, sed spiritus prophetarum sunt subiecti prophetis quãtum ad pronuntiationem, quia scilicet, in eorum potestate est pronuntiare ea quæ reuelantur eis quando volunt, & non pronuntiare. Et sic nihil valet excusatio, quia non cogit te spiritus, quin tacere possis. Et quòd hoc sit verum, probat cùm dicit [Non enim est dissensionis, &c.] Et facit talem rationem. Deus nunquam cogit ad id vnde oriatur rixa vel dissensio, quia deus non est dissensionis, sed pacis, sed si cogeret homines spiritus prophetiæ ad loquendum, tunc esset causa dissensionis, quia sic vellet semper loqui vel non docere, vel tacere alio loquente, de quo alii turbarentur, quia vel sunt ex ingenio naturali vel ex deo. Si sunt ex solo ingenio naturali, vel sunt ad laudem dei, & sic dicit, psalmum habet, vel ad instructionem proximi, & sic dicit, doctrinam habet. Si sunt à solo deo, sic dupliciter. Vel sunt aliqua occulta interius, & sic dicit, Apocalypsim habet. Vel occulta exterius, & sic dicit, linguam habet. Et ad horum manifestationem est tertium. s. interpretatio. Et debet fieri vt omnia ad ædificationem fiant. Rom. 15, Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

Quomodo spiritus pphetarũ sit subiectus prophetis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

barentur. Ergo ſpirituſſanctus non cogit homines ad loquendum. 2. Corinth. vlti. Deus pacis & dilectionis erit vobiſcum, &c. Veruntamen, quia adhuc poſſet obiicere quòd hoc non faceret, quia ſolùm eis iſta mandabat, & non aliis eccleſiis. Vnde & in grauamen poſſet videri: ideo Apoſtolus ſubdit hoc, non ſolùm in eis, ſed etiam in omnibus eccleſiis docere: & hoc eſt quod dicit, Sicut in omnibus eccleſiis ſanctorũ docco. ſ. de vſu linguarum & prophetiæ, ſuprà primo, Idipſum dicatis omnes. Lectio 7.

Declaratur quæ pſona ſecludatur ab vſu prophetiæ, & ſunt mulieres & cõſtatur cõtra dicẽtes quo ad totã Corinthiorũ eccleſiam & quo ad ſapientes, tãdẽ de donis appetẽdis monet & de honeſto modo & ordine ſe habẽdi in vſibus.

Mvlieres in eccleſijs taceant. *Non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An à vobis verbum dei proceſſit? aut in vos ſolos peruenit? Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia domini ſunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaque, fratres, æmulamini prophetare, & loqui linguis, nolite prohibere. Omnia autem honeſtè, & ſecundum ordinem fiant in vobis.*

¶ Hic Apoſtolus ponit perſonas quibus interdicit vſum prophetiæ. Et circa hoc duo facit. Primò oſtendit quibus prophetiæ vſus interdicitur. Secundò remouet obiectionem, ibi [Si quid autem volunt, &c.]

¶ Circa primum duo facit. Primò proponit mandatum de interdicto. Secundò huius rationem aſsignat, ibi [Non enim permittitur, &c.] Dicit ergo. Volo vt viri hoc modo vtantur dono prophetiæ, ſed mulieres in eccleſia nolo loqui, ſed taceant in eccleſijs. 1. Tim. 2, Mulierem docere in eccleſia non permitto. Et rationem huius aſsignat Chryſoſtomus, dicens, quòd ſemel eſt locuta mulier, & totum mũdum ſubuertit. Sed contra hoc videtur, quia de multis mulieribus legitur quòd prophetauerunt ſicut de Samaritana. Ioan. 4. Et de Anna vxore Phanuel. Luc. 2. Et de Delbora. Iudi. 4. Et de Oldã propheta vxore Sellum. 4. Regum 22. Et de filiabus Philippi. Act. 12. ſuprà 10. etiam dicitur, Omnis mulier orans vel prophetans, &c. ¶ Reſponſio, dicendum quòd in prophetia ſunt duo, ſcilicet, reuelatio, & manifeſtatio reuelationis, ſed à reuelatione non excluduntur mulieres, ſed multa reuelantur eis ſicut & viris. Sed annuntiatio eſt duplex. Vna publica, & ab hac excluduntur. Alia eſt priuata, & hæc permittitur eis, quia non eſt prædicatio, ſed annuntiatio: huius autẽ rationem aſsignat, dicẽs, Nõ enim permittitur eis loqui. ſ. ab eccleſiæ authoritate, ſed hoc eſt officium earum vt ſint ſubditæ viris. Vnde cùm docere dicat prælationem & præſidentiam, non decet eas quæ ſubditæ ſunt. Ratio autem quare ſubditæ ſunt, & non præſunt, eſt, quia deficiunt ratione quæ eſt maximè neceſſaria præſidenti. Et ideo dicit Philoſophus in politica ſua, quòd corruptio regiminis eſt quãdo regimen peruenit ad mulieres. ¶ Conſequenter cùm dicit [Si quid volunt, &c.] Quia poſſent aliqui dicere quòd ad minus de dubiis poſſunt quærere in eccleſia: ideo Apoſtolus hoc excludit. Et circa hoc duo facit. Primò enim remouet obiectionem. Secundò rationem aſsignat, ibi [Turpe eſt, &c.] Dicit ergo, Dico quòd mulieres taceant in eccleſia, ſed ſi aliqua de quibus dubitant, addiſcere volunt, interrogent viros ſuos domi. 1. Timot. 2, Mulier in ſilentio diſcat cum omni, &c. Huius autem ratio eſt, quia turpe eſt non ſolùm indecens. In mulieribus enim commendatur verecundia. Eccleſiaſti. 26, Gratia ſuper gratiam, &c. Si ergo in publicum quæreret, & diſputaret, ſignum eſſet inuerecundiæ: & hoc eſt ei turpe, & inde eſt etiam quòd iure interdicitur mulieribus officium aduocandi. ¶ Conſequenter cùm dicit [An à vobis ſermo dei, &c.] Confutat contradicentes, & quia poſſent omnes ſimul contradicere, vel ad minus ſapientes inter eos. Ideo circa hoc duo facit. Primò enim confutat eos quantum ad totam eorum eccleſiam. Secundò, quantum ad ſapientes tantùm, ibi [Si quis autem videtur, &c.] Circa primum ſciendum eſt quòd cauſa quare populus conſueuit contradicere domino vel rectori, eſt ſingularitas. Singularitas enim poteſt cauſari vel ex priori-
tate in aliquo bono vel excellentia. Et ideo Apoſtolus volens & contradicentes Corinthios confutare, excludit primò ab eis prioritatem, cùm dicit [An à vobis ſermo dei proceſsit.] Quaſi dicat, Non, ſed à Iudæis. Eſa. 2, De Syon exibit lex, &c. Quaſi dicat, ſi in eccleſia Iudæorum facerem aliquas ordinationes contra ordinationes ſuas poſſent cõtradicere, quia ipſi prius habuerunt verbum dei, ſed vos non, quia non proceſſit à vobis ſermo dei. Secundò excludit ab eis excellentiam. An in vos ſolos, &c. q.d. non ſolùm vos creditiſtis, ſed etiam alii. Vnde vos non excellitis eos. Pſalm. In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. Et ideo debetis facere, vt alii faciunt. ¶ Conſequenter cùm dicit [Si quis autem videtur, &c.] In ſpeciali confutat maiores. Et circa hoc duo facit. Primò confutat eos. Secundò reſpondet cuidam tacitè obiectioni, ibi [Si quis autem ignorat, &c.] Dicit ergo, eſto quòd tota eccleſia non contradicat, ſed aliquis qui videtur eſſe propheta, &c. Et dicit, videtur, quia ſi cõtradicit, nõ verè eſt propheta vel ſapiẽs ſeu ſpiritualis, quia nõ cõtradiceret. Dicit etiam, propheta & ſpiritualis, quia multi ſunt ſpirituales qui non ſunt prophetę, licet omnes prophetę ſint ſpirituales. Iſte, inquam, qui ſic videtur propheta & ſpiritualis, non contradicat, ſed cognoſcat, id eſt, ſciat quia ea quæ ſcribo vobis ſunt mandata dei, & non tantùm mea. Quaſi dicat, ex quo nullus auſus eſt mandatis domini contradicere, & ea quæ ſcribo ſunt mandata dei, non audeat aliquis contradicere. 2. Cor. vlt. An experimẽtum quæritis, &c. Et ex hoc poſſumus colligere q̃ verba apoſtolorum ſunt ex familiari reueſatione ſpirituſſancti & Chriſti, & ideo ſeruãda ſunt ſicut præcepta Chriſti. Vnde & ſignãter Apoſtolus diſtinguit illa quæ ex ſe mandat. cùm dicit, de virginibus autem mandatum domini non habeo. Sed poſſes dicere, O Apoſtole, quomodo ego cognoſcam quòd hæc ſint mandata dei? Non poſſum hoc ſcire. Hoc Apoſtolus excludit, dicens, Non valet tibi hoc, quia non debes ignorare. Quare? Quia omnis ignorans, &c. Mat. 25, Amen dico vobis, neſcio vos. Ex quo patet q̃ omnes tenentur ſcire ea quæ ſunt de neceſsitate ſalutis, quæ ipſe prius mãdat, & apoſtoli, & prophetæ. Vel aliter, Siquis videtur, &c. Vt ſit cõfirmatio præcedentium, quaſi dicat, Ita ſcribo, ſed vos non poteſtis ea agnoſcere propter eorum difficultatem, & quia ſimplices eſtis, ſed vt ſciatis quòd ea quæ ſcribo, iuſta ſunt & honeſta. Volo adducere teſtimonium prophetarum & ſpiritualium virorum qui ſunt inter vos, & ideo dicit, Si quis autem, &c. ſuprà. 2, Spiritualis iudicat omnia. Et ne aliquis dicat, non curamus ſcire iſta, ſubdit quòd tenentur ſcire, quia omnis ignorans, &c. Eſa. 5, Propterea captiuus ductus, &c. Pſalm. Neſcierunt neque intellexerunt, &c. ¶ Itaq; fratres mei, &c. Apoſtolus hic concludit generalem ammonitionem. Et circa hoc tria facit. Primò monet eos ad appetitum omnium donorum, dicens, Itaque & loqui linguis & prophetare eſt bonum. Aemulamini, id eſt, deſideretis prophetare, cuius cauſa eſt, quia ſicut dicitur Prouerb. 29, Deficiente prophetia diſſipabitur

Verba apoſtolorũ à ſpiritu ſancto, & ſunt ſeruãda vt verba Chriſti.

populus. Et accipitur prophetare hîc ſecundum quod totum capitulum expoſitum eſt, & tamen licet deſideretis prophetare, nolite prohibere loqui linguis ne fiat diſſenſio. Secundò inducit ad modum debitũ, cùm dicit, Omnia autem honeſtè, vt. ſ. vno loquente alii taceant, & mulieres in eccleſia non loquantur, & ſimilia. Roma. 13, Sic vt honeſtè in die ambulemus, &c. Tertiò inducit eos ad congruum ordinem, cùm dicit, Et ſecundum ordinem, vt ſcilicet, primò vnus, & poſtea alius loquatur, & per partes, & ſimilia quæ dicta ſunt Iudicum 5, Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſus Syſaram pugnauerunt.

Caput 15.

Hic cõmẽdat doctrinã euãgelicã, & annũtiat quæ ſcire oportet circa Chriſti reſurrectionẽ.

Notum vobis facio, *fratres, euangelium, quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis, in quo & ſtatis, per quod & ſaluamini: qua ratione prædicauerim vobis ſi tenetis, niſi fruſtrà credidiſtis. Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas: & quia viſus eſt Cephæ: & poſt undecim. Deinde viſus eſt plusquam quingentis fratribus ſimul, ex quibus multi manent uſque adhuc, quidam autem dormierunt. Deinde viſus eſt Iacobo, deinde apoſtolis omnibus. Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo, viſus eſt & mihi. Ego enim ſum minimus apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari apoſtolus, quoniam perſecutus ſum eccleſiam dei. Gratia autem dei ſum id quod ſum: & gratia eius in me vacua non fuit, ſed abundantius illis omnibus laboraui. Non ego autem, ſed gratia dei mecum. Siue enim ego, ſiue illi, ſic prædicauimus, & ſic credidiſtis.*

¶ Poſtquam Apoſtolus inſtruxit Corinthios de ipſis ſacramentis, & de re contenta & ſignificata in ſacramentis, ſcilicet, de gratia & eius effectibus. Hîc conſequenter inſtruit eos de re non contenta, ſed ſignificata in ſacramentis, ſcilicet, de gloria reſurrectionis, quæ non eſt contenta in ſacramento, cùm non ſtatim habeat eam qui ſuſcipit ſacramenta, ſed ſignificatur gloria reſurrectionis in ipſis, inquantum confertur in eis gratia per quam ad beatitudinem peruenitur. Circa hoc autem duo facit. Primò permittit tractatum de reſurrectione. Secundò per hoc probat reſurrectionem communem omnium hominum, ibi, Si autem Chriſtus prædicatur, &c. Circa primum duo facit. Primò commendat euangelicam doctrinam. Secundò annũtiat quæ oportet ſcire circa reſurrectionem Chriſti, ibi [Tradidi enim vobis, &c.] Commendat enim eminentiam euangelicæ doctrinæ quantum ad quatuor. Primò quantum ad prædicantium authoritatem, quia ipſi apoſtoli. Et hoc eſt quod dicit, O fratres, continuando ſe ad præcedentia, facio vobis notum euangelium, quod idem eſt quòd bona annuntiatio quæ incipit à Chriſto. Vnde quicquid pertinet ad Chriſtum, vel eſt de ipſo Chriſto, dicitur euangelium. Quod prædico vobis, quaſi dicat, Illud quod prædicaui vobis de Chriſto, notum facio vobis, id eſt, reduco vobis ad memoriam quaſi non ſint noua ea quæ ſcribo. Phil. 3, Eadem ſcribere vobis, &c. Prædicaui ego ſcilicet, vobis, & alii apoſtoli, aliis. Et in hoc apparet authoritas huius doctrinæ, quia à Chriſto, à Paulo, & ab aliis apoſtolis. Heb. 2, Quæ cum initium accepiſſet enarrandi. Secũdò quantum ad communem fidem omnium populorum, & ideo dicit, Quod & accepiſtis omnes, ſed hoc Auguſtinus dicit pertinere ad eminentiam huius fidei, faciens tale argumentum. Ad credenda ea quæ ſunt fidei, aut ſunt miracula facta, aut non. Si ſunt facta miracula, habeo propoſitum quòd digniſsima & certiſsima eſt. Si non ſunt facta, hoc eſt maximum omnium miraculorum, quòd per quoſdam paupercos conuerſi ſunt ad fidem infinita multitudo hominum: per pauperes prædicantes paupertatem, diuites: per idiotas prædicantes ea quæ rationem excedunt, conuerſi ſunt ſapientes & philoſophi. Pſal. In omnem terram exiuit ſonus eorum, &c. Sed ſi obiiciatur quòd etiam lex Machometi recepta eſt à multis. Dicẽdum quòd non eſt ſimile, quia ille opprimendo & vi armorum ſubiugauit eos, ſed iſti apoſtoli moriendo, ipſi alios ad fidem duxerunt, & faciendo ſigna & prodigia. Ille enim præponebat quædam, quæ ad delicias & lasciuias pertinent: ſed Chriſtus & apoſtoli terrenorum contemptum. 1. Theſſal. 2, Cùm accepiſſis à nobis verbum dei, &c. Tertiò quãtum ad virtutem, quia confirmat & eleuat ad cæleſtia. Ideo dicit, In quo ſtatis, ſcilicet, eleuati ad cæleſtia. Ille enim dicitur ſtare qui rectus eſt, & hoc ſola lex Chriſti facit. Rom. 5, Iuſtificati ergo per fidem, &c. Lex enim vetus non faciebat ſtare, ſed curuabat ad terrena. Deut. 33, Oculus Iacob in terra frumenti & vini. Quartò quantum ad vtilitatem, quia ſola noua lex perducit ad finem ſalutis: vetus autem, non. Heb. 7, Neminem ad perfectum adduxit lex. Et ideo dicit, Per quod & ſaluamini. Hîc iam ex certitudine ſpei per inchoationem (quæ eſt per fidem) ſaluamini, & in futuro in veritate rei & ſpei. Iacob. 1. In manſuetudine ſuſcipite inſitum verbum, &c. Io. 20, Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis, & vt credentes, &c. Et apponit hîc duas cõditiones. Prima cùm dicit, ſi tenetis, &c. glo. ſic exponit, Si tenetis qua ratione prædicaui vobis illud euangelium, id eſt, reſurrectionem mortuorum ea ratione qua confirmaui vobis, id eſt, per reſurrectionẽ Chriſti. Vel aliter, Saluamini ita tamẽ ſi tenetis, id eſt, ſi ſeruatis ea ratione qua prædicaui vobis euangelium Chriſti. Secundam conditionẽ ponit cùm dicit, niſi fruſtrà credidiſtis. Quaſi dicat, Saluamini per fidem, ſi non fruſtrà credidiſtis, id eſt, ſi fidei adduntur bona opera, quia fides ſine operibus mortua eſt. Iac. 2, Illud enim dicitur eſſe fruſtrà quod eſt ad finem quem non conſequitur. Finis autem fidei eſt viſio dei. Vnde ſi non ſaluamini, fruſtrà credidiſtis non ſimpliciter, ſed inquantum non peruenit ad finem, vel aliter, ſi tenetis, quaſi dicat, teneatis, niſi fruſtrà, &c. ¶ Tradidi enim. Hîc oſtẽdit propoſitum, &c. Circa hoc tria facit. Primò oſtendit originem doctrinæ de reſurrectione Chriſti. Secundò oſtẽdit ea quæ in doctrina huiuſmodi continentur, ibi [Quoniam Chriſtus mortuus.] Tertiò conſonantiam ſeu conuenientiam prædicantium, ibi [Siue enim ego, &c.] Dicit ergo primò, Iſtud debetis tenere, id eſt, memoria habere quod tradidi vobis in primis, & adhuc trado. Et dicit in primis, id eſt, inter prima credenda. Credenda enim vel pertinent ad trinitatem vel fidem incarnationis. Et primò debet homo credere ea quæ ad fidem incarnationis pertinent, & poſtea quæ ad trinitarem pertinent. Vnde quod tradidi vobis in primis, ſcilicet, de incarnatione, & non à me vel ex mea authoritate tradidi, ſed quod accepi à Chriſto vel ſpiritu ſancto. Gal. 1, Paulus Apoſtolus, &c. ſuprà 11, Ego accepi à domino, &c. Eſa. 21, Quæ audiui à domino exercituũ, &c. Ea autẽ quæ accepit & tradidit, ſunt quatuor. ſ. mors, ſepultura, reſurrectio, apparitio Chriſti. Dicit ergo primò, tradidi vobis primò mortem Chriſti, & ideo dicit. Quoniam Chriſtus mortuus eſt. In quo remouet duplicem ſuſpitionem, quæ ſuboriri poſſet circa mortem Chriſti. Prima eſt, quòd mor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuus esset pro peccatis suis actualibus vel originali. Et hoc excludit, cùm dicit, pro peccatis nostris, non suis. Esa. 53, Propter scelus populi mei percussi eum. 1. Pet. 3, Christus semel pro peccatis nostris, &c. Alia suspitio est, quòd mors Christi esset casualis vel violentia Iudæorum, & hoc excludit cùm dicit, secũdum scripturas. s. veteris & noui testamenti. Et ideo signanter specialiter dicit secundum scripturas. Esa. 53, Sicut ouis ad occisionem ductus est. Hier. 11, Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, &c. Matt. 20, Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Tradidi enim vobis. Secundò sepulturam Christi, & ideo dicit, Et quia sepultus est. Sed nunquid sepultura est articulus fidei specialiter, quia facit hic mentionem specialiter de ea? Dicendum quòd secundum illos qui numerant articulos secundum credenda, non est specialis articulus fidei, sed includit cum articulo passionis & mortis Christi. Cuius ratio est, quia fides est eorum quæ sunt supra rationem. Vnde ibi incipit articulus fidei, vbi deficit ratio. Hoc autem primum est quòd dominus sit conceptus, & ideo conceptio est articulus fidei. Secundum, quòd deus est natus de Virgine, & ideo hic est alius. Tertium, quòd impassibilis deus patiatur & moriatur, & hic est alius, & cùm hoc intelligitur etiam de sepultura. Vnde non est specialis articulus. ¶ Facit autem Apostolus hic mentionem de sepultura propter tria. Primò vt ostendat veritatem mortis Christi. Euidens enim mortis signum alicuius est, q̃ sepeliatur. Secundò ad ostendẽdum veritatẽ resurrectionis, quia si non fuisset sepultus, nec custodes fuissent iuxta sepulchrũ, illis diebus possent dicere quòd discipuli fuissent eum furati. Tertiò quòd Apostolus vult eos inducere ad fidem resurrectionis, & hoc videtur magis difficile quòd sepultus resurgat. Et de hoc dicitur Esa. 11, Et erit sepulchrum eius gloriosum. Esa. 53, Dabit impios, &c. Tradidi etiam vobis resurrectionem, quia resurrexit tertia die. Osee 6, Viuificabit nos post, &c. Et etiam dicit tertia die, non quòd fuerint tres dies integri, sed duæ noctes, & vna dies per synecdochẽ. Et huius causa fuit, sicut dicit Augustinus, quia deus per suum simplum, id est, per malum pœnæ, quod significatur per vnum diem, destruxit nostrum duplum. i. pœnam & culpam, quod significatur per duas noctes. Tradidi etiam vobis quartò Christi apparitiones, quia visus est Cephæ. Et ponit primò apparitiones factas aliis. Secundò apparitiones factas sibi soli, ibi [Nouissimè.] Sciendum est autem circa primum, quòd apparitiones Christi non sunt factæ omnibus communiter, sed aliquibus specialibus personis. Act. 10, Dedit eum manifestũ fieri, &c. Et huius ratio fuit, vt seruaretur ordo in ecclesia, vt per quosdam speciales, fides resurrectionis deueniret ad alios. Notandum autem est, quòd apparitiones Christi non ponuntur hic omnes, nec illæ quæ factæ sunt mulieribus. Ponũtur autem hic quædam quæ non leguntur in euangeliis. Et horum ratio fuit: quia Apostolus vult ex ratione confutare infideles, & ideo noluit ponere testimonia nisi authentica, & ideo tacuit apparitiones mulieribus factas: & posuit quasdam quæ non inueniuntur, vt ostendat quòd etiam aliis pluribus apparuit, sed facit mentionem specialem de Petro & Iacobo, quia erant quasi columnæ, vt dicitur Ga. 2. Dicit ergo, tradidi vobis, quia visus est Cephæ, id est, Petro. Luc. vlt. Surrexit dominus verè, &c. Et creditur quòd inter viros primò apparuit Petro, quia erat in maxima tristitia. Vnde & Angelus dixit Marc. vlt. Ite dicite discipulis eius & Petro, &c. Postea, id est, in alia vice visus est vndecim apostolis. Semel quidem visus est decem tantùm, quando Thomas erat absens, & post octo dies vndecim, quãdo Thomas erat cum eis. Augustinus dicit quòd debet dicere duodecim, sed corruptum est vitio scriptorum, & dicit quòd non refert quòd Iudas iam obierat, & Mathias nondum erat electus, quia consuetum est quòd quando maior pars collegii facit aliquid, dicitur quòd totũ collegium hoc facit. Vnde quia dominus elegerat duodecim, ideo potest dici quòd visus est duodecim, id est, toti collegio apostolorũ, sed non est vitiũ, siue dicatur duodecim siue vndecim. Deinde iterum visus est plusquam quingentis fratribus. Sed de hoc nihil legimus in sacra scriptura, nisi hoc quod hîc dicitur. Potest tamen dici quòd hæc apparitio fuit, de qua loquitur Dionysius in tertio de diuinis nominibus, quando omnes discipuli conuenerunt ad videndum corpus quod ferebat principẽ vitæ. ¶ Sed contra hoc videtur esse, quia hoc fuit ante ascensionem, quando scilicet, Christus apparuit Iacobo. Sed congregatio discipulorum ad videndum beatam virginẽ, de qua videtur loqui Dionysius, fuit multum pòst. Et ideo melius videtur dicendum q̃ apparuit quingẽtis fratribus simul ante ascensionẽ suam, & non refert quòd dicitur, discipuli erant centum viginti, quia licet illi qui erant in Hierusalem essent centũ viginti, tamen in Galilæa multi erant discipuli, & fortè omnes cõgregati sunt simul cùm apparuit. Et vt huius testimonium sit magis certum, dicit quod ex eis adhuc multi manent, id est, viuunt, quidam autem ex eis dormierunt, id est, mortui sunt in spe resurrectionis. Et vocat sanctorum mortem, dormitionem, quia moriuntur carne corruptibili vt resurgant incorruptibiles. Rom. 6, Christus resurgens, &c. Deinde. i. pòst, visus est Iacobo. s. Alphæi. Et ratio huius potest assignari, quia (vt legitur) Iacobus vouit se non sumpturũ cibum, nisi prius videret Christum: sed secundum hoc non seruaretur ordo apparitionis, quia si post omnes numeratas apparitiones apparuisset Iacobo, nimis fuisset sine cibo, & hoc est difficile. Et ideo dicendũ est quòd ideo singulariter Christus apparuit Iacobo, quia specialem deuotionem Iacobus ad Christum habuit. Et de ista etiam apparitione nihil habetur in euangelio. Deinde post hoc. s. visus est omnibus apostolis in ascensione, vt legitur Matt. vlt. & Act. 1. Nouissimè autem omnium, &c. Hîc Apostolus commemorat apparitionem factam sibi soli. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit ordinem apparitionis. Secundò rationẽ eius assignat, ibi [Ego enim sum, &c.] Dicit ergo ita, Dixi q̃ omnibus manifestatus est Christus novissimè. i. vltimò: & post ascensionẽ visus est & mihi tãq̃ abortino & ideo nouissimè. Dicit autẽ tanq̃ abortino propter tria. Abortiuus dicitur aliquis fœt⁹, vel quia nascitur extra tẽp⁹ debitũ. Vel cũ violẽtia educitur. Vel quia nõ perducitur ad debitã quantitatẽ, & quia hæc tria videbat in se Apost. ideo dicit tanq̃ abortino. Primò enim ipse extra tempus aliorum apostolorum renatus est in Christo. Nam alii apostoli renati sunt Christo ante aduentum spiritus sancti, Paulus verò pòst. Secundò quia alii apostoli spontaneè conuersi sunt ad Christum, sed Paulus coactus. Act. 9, Prostrauit eum ad terram, &c. Et hoc multùm valet contra hæreticos, qui dicunt quòd nullus debet cogi ad fidem, quia Paulus coactus fuit. Et sicut dicit Augustinus, plus profecit in fide Paulus cùm coactè conuersus est, quàm multi qui spontaneè venerunt. Tertio quia reputat se aliis minorem, & non peruenisse ad virtutem aliorum apostolorum. Et ideo quasi rationem assignans, dicit. Ego enim sum minimus, &c. Circa hoc duo facit. Primò enim ostendit suam paruitatem. Secundò rationem huius exponit, ibi [Quoniam persecutus sum, &c.] Paruitatem suam manifestat, primò in comparatione ad apostolos cùm dicit, Ego enim sum minimus. Esa. 60, Minimus erit in mille, & Paulus in gentem fortissimam. Eccles. 3, Quantò maior es, &c. Et licet sit minimus in cõparatione ad apostolos, posset tamen dici quòd est magnus in comparatione ad alios, quia est apostolus: & ideo secũdò ostendit suam paruitatem in comparatione ad alios, cùm dicit, Qui non sum dignus, non solùm esse, sed vocari apostolus, licet vocer. 2. Corin. 3, Non quòd sufficientes, &c. Sed posses dicere, O Apostole propter humilitatem nullus debet dicere falsum: cùm ergo tu sis magnus, quare vocas te minimum? & ideo cùm dicit, quoniam persecutus, &c. ostendit quomodo sit minimus, & quomodo non minimus: minimum autem dicit se, considerando præterita facta sua, & dicit, Nõ sum dignus, &c. Quare? Quia persecutus sum ecclesiam dei, quod alii apostoli non fecerunt. Gal. 1, Supra modum persequebar, &c. 1. Tim. 1, Qui fui blasphemus, & persecutor, &c. Et licet in me sim minimus, tamen ex deo non sum minimus: & ideo dicit, Gratia dei sum id quod sum. Et circa hoc duo facit. Primò commendat conditionem suam quantum ad statum. Secundò quantum ad executionẽ status, ibi [Et gratia eius, &c.] Dicit ergo primò, ex me nihil sum, sed id quod sum, gratia dei sum, id est, ex deo, non ex me. Ephes. 3, Cuius factus sum minister, &c, Et dicit, id quod sum, quia homo sine gratia nihil est: suprà 13, Si habuero omnem prophetiam, &c. Sed qualiter vsus sit & executus statum suũ ostendit, dicens, Et gratia eius, &c. Vbi primò ostẽdit quomodo vsus sit gratia ista quia ad bonum, & ideo dicit, In me vacua non fuit, id est, otiosa, quia ea vsus est ad id ad quod data est sibi. Gal. 2, Non in vacuum cucurri, &c. Secundò manifestat quomodo alios excesserit: & ideo subdit, Sed abundantius illis omnibus, id est, apostolis sigillatim, Laboraui prædicando, quia nullus per tot loca prædicauit & annuntiauit Christũ. Vnde dicit Rom. 15, Ita quòd à Hierusalem vsque ad Illiricum, &c. & etiam vsque ad Hispaniam operando: quia licet ipse sicut alii apostoli posset exigere sumptus sibi necessarios, tamen specialiter voluit de labore manuum quærere sumptus suos vt ipse dicit 2. Thessal. 3, Nocte & die manibus nostris, &c. Tribulationes sustinẽdo. Nullus enim apostolorũ tot persecutiones & tribulationes sustinuit vt ipse enumerat 2. Corinth. 11, In laboribus plurimis & carceribus, &c. Tertiò ostendit vsus efficaciam, quia hoc non à se solo, sed ex instinctu & adiutorio spiritus sancti: & ideo dicit, Non autem ego solus operor, sed gratia dei mecum, quæ mouet voluntatem ad hoc. Esa. 26, Omnia opera nostra, &c. Philipp. 2, Qui operatur in nobis velle, &c. Deus enim non solùm infundit gratiam qua nostra opera grata fiunt & meritoria, sed etiam mouet ad bene vtendum gratia infusa, & hęc vocatur gratia cooperans. [Siue ego enim, &c.] Hic ostendit concordiam prædicantium, & hoc potest dupliciter legi. Primò vt sit confirmatio dictorum. Quasi dicat, aliquis, Tu ita prædicas, sed tamen non credimus tibi soli, quia minimus es inter apostolos. Ideo respondens Apostolus, ait, Immo debetis mihi credere, quia ego non prædico alia, siue ego, siue alii apostoli sic prædicamus. s. Christum resurrexisse & visum fuisse, &c. Et vos etiam credidistis sicut ego & illi prædicauerunt, scilicet, quòd Christus resurrexit, & visus est, &c. 2, Corinth. 2, Habentes eundẽ spiritum, &c. Secundò potest legi vt efficacia prædicationis sit omnibus apostolis ex vno. i. à gratia dei. q. d. siue ego prædicem siue illi, id est, apostoli, sicut prædicamus hoc fecimus adiuti & firmati per gratiam dei: & etiam vos ipsi credistis. s. inspirati spiritu sancto & gratia dei, sine qua nihil facere possumus. Ioan. 15, Sine me nihil potestis facere.

Articulus fidei incipit vbi ratio deficit in credendis.

Lectio 2.

Si autem Christus prædicatur quòd resurrexerit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. Inuenimur autem & falsi testes dei, quoniam testimonium diximus aduersus deum, quòd suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgũt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit, quòd si Christus non resurrexit, uana est fides uestra. Adhuc enim estis in peccatis uestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

Probatur resurrectio futura ratiõe sumpta ex Christi resurrectione.

¶ Supra Apostolus astruxit fidem per resurrectionem Christi, hîc verò probat per resurrectionem Christi, resurrectionem mortuorum futuram. Et primò probat futuram resurrectionem. Secundò ostendit qualitatem resurgentium, ibi [Sed dicet aliquis, &c.] Tertiò verò describit ordinẽ resurrectionis, ibi [Ecce mysterium vobis dico, &c.] Circa primum duo facit. Primò probat resurrectionem mortuorũ futurã ratione sumpta ex resurrectione Christi. Secũdò ratione sumpta ex vita sanctorũ, ibi [Alioquin quid faciẽt, &c.] Probat autem mortuorum resurrectionem ex resurrectione Christi tali ratione, Si Christus resurrexit, ergo & mortui resurgent. Circa ergo hanc rationem tria facit. Primò ponit conditionalem, scilicet, si Christus resurrexit, & mortui resurgent. Secundò verò probat antecedens ipsius conditionalis, ibi [Si autem resurrectio mortuorum, &c.] Tertiò probat conditionalem esse veram, ibi [Nunc autem Christus resurrexit, &c.] Dicit ergo primò, Dixi quòd siue ego prædicauerim, siue illi, scilicet, alii apostoli, sic credidistis: sed si prædicatur à nobis quòd Christus resurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis, id est, inter vos dicunt, &c. q. d. Si Christus resurrexit à mortuis secundum quòd nos prædicamus. 1. Thessal. 4, Si credimus quòd Christus, &c. nullus debet dubitare resurrectionem mortuorum futuram. Vnde Rom. 8, Qui suscitauit Iesum, &c. Sed videtur quòd hęc argumentatio non valeat, cùm sit locus à maiori affirmando: quia licet Christus resurrexit specialiter ex virtute diuinitatis suæ, non sequitur quòd alii homines resurgant. Sed ad hoc dicunt aliqui quòd non est locus à maiori, sed à simili. Mori enim & resurgere competit Christo secundum humanam naturam, & dicunt quòd est simile argumentum, sicut si dicerem, Anima sortis est immortalis, ergo omnes. s. animæ hominum sunt immortales. Videtur autem quòd sit melius dicendum q̃ sit locus à causa, quia resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ. Et ideo secundum glo. dicendum est, si Christus, qui est causa efficiens nostræ resurrectionis, resurrexit, quomodo dicunt, &c. sed tamen non est dicendum q̃ sit causa efficiens tantùm per modum meriti, quia resurgendo non meruit eam, cùm iam esset comprehensor, & viueret vita gloriosa, nisi fortè meritum resurrectionis mortuorum referatur ad passionem

Christus resurrexit, ergo nos resurgemus, loc⁹ est à causa ad effectum est enim Christi resurrectio causa efficiẽs & exemplaris nostræ resurrectionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christi: Nec est causa exemplaris tantùm vt quidam dicunt, sed est causa efficiens & exemplaris. Vnde Augustinus dicit super Ioannem, quòd verbum caro factum viuificat animas, & resuscitat mortuos. Sic ergo patet quòd si Christus resurrexit, & mortui resurgent. ¶ Sed contrà, resurgere à mortuis est supra naturam, hoc autem non est nisi virtutis infinitæ quæ deus est, non ergo resurrectio corporis Christi est causa efficiens resurrectionis mortuorum, cùm humanitas Christi seu corpus sit creatura: licet de Christo, vel de homine non ponit dici q̃ est creatura. Responsio, dicendum quòd inquantum deus, siue inquantum diuinitas est in Christo, Christus est & exemplar & causa efficiens resurrectionis mortuorum per humanitatem suam, sicut per instrumentum diuinitatis suæ. Ad illud quod obiicitur, dicẽdum quòd caro Christi seu humanitas non dicitur facere effectum virtutis infinitę, inquantum caro vel humanitas, sed inquantum caro Christi vel humanitas Christi. ¶ Sed quæritur adhuc. Nam posita causa sufficienti, statim ponitur effectus: si ergo resurrectio Christi est sufficiens causa resurrectionis mortuorum, statim deberent mortui resurgere, & non tantùm differre. ¶ Responsio, dicendum quòd effectus sequitur ex causis instrumentalibus secundum conditionem causæ principalis. Et ideo cùm deus sit principalis causa nostræ resurrectionis: resurrectio verò Christi sit instrumentalis, resurrectio nostra sequitur resurrectionem Christi secundum dispositionem diuinam quæ ordinauit vt tali tempore fieret. Sed nunquid si deus non fuisset incarnatus, homines resurrexissent? Dicendum videtur quòd non, quia Christus non fuisset passus, nec resurrexisset. Dicendum est autem ad hoc quòd hæc obiectio nulla est, quia quando aliquid ordinatur ad aliqua causa debet argumentari ad illud seruato ordine illius causæ. Et ideo dicendum est quòd deus ordinauit resurrectionem mortuorum fore per istum modũ: potuisset tamen & alius modus adhuc inueniri à deo si voluisset. ¶ Deinde cùm dicit [Si autem resurrectio mortuorum non est, &c.] Probat antecedens. s. q̃ Christus resurrexit, & hoc ducẽdo ad inconuenientia. Et circa hoc duo facit. Primò ducit ad inconuenientia. Secundò ostendit illa esse inconuenientia, ibi [Inuenimur autem & falsi testes, &c.] Circa primũ facit deductionem suam supponendo, quòd si Christus non resurrexit, neque mortui resurgent: quod si ita est, sequuntur duo inconuenientia. Vnum est, quòd inanis est prædicatio Apostoli & inutilis. Aliud est, quòd inanis est fides Corinthiorum. Vnde dicit, Si autem Christus nõ resurrexit, manis est, &c. Et hoc est quod dici, Ex hoc quòd siue ego, siue illi, si sic prædicant, &c. Dicit ergo, Si autem Christus non resurrexit, inanis est, id est, falsa prædicatio nostra, quia sic credidistis, & hoc magnum est inconueniens, quòd prædicationem eorum non suffulserit veritas, cùm Apostolus dicat Phil. 2, Non in vacũ cucurri neque laboraui. Inuenimur autem, & cætera. Hic ostendit illa duo esse inconuenientia. Et primò ostendit quòd sit inconueniens, si prædicatio apostolorum esset inanis seu falsa. Secundò ostendit quòd sit inconueniens si fides illorum esset inanis, ibi [Quòd si Christus non resurrexit, &c.] Ostenditur autem primum esse inconueniens, quia essent falsi testes non solùm dicendo aliqua vana, vel aliqua contra aliquem hominem falsè, quod est mortale peccatum: sed falsi testes aduersus deum, quod est sacrilegium. Quia si deus non suscitauit Christum à mortuis secundum quod nos prædicamus, inuenimur falsi testes: & si mortui non resurgunt, deus non resuscitauit Christum à mortuis. Iob 13, Nunquid deus indiget vestro mendacio, &c. & hoc est pessimum, licet, quòd aliquid attribuatur deo quod non facit, & laudare in eo quod non est. Vnde dicit Augustinus, Non minori, sed maiori fortasse scelere in deo laudatur falsitas, quàm vituperetur veritas. Cuius ratio est, quia intellectus noster nunquam potest tantum laudare deum, quin deficiat à perfectione eius, & ideo si totaliter intellectus omnem veritatem ponit de eo intelligere, hoc est ad excellentiam dei: sed si attribuitur aliquid deo quod non habet vel non facit, videtur quòd intellectus noster est maior deo, & intelligat aliquid maius eo quod sibi falsè attribuit. Et hoc contra illud primæ Ioan. 3, Deus maior est corde nostro. [Quòd si Christus.] Hic ostẽdit q̃ inconueniens fit, si fides illorũ esset inanis. Et hoc ostẽdit per tria inconuenientia quæ sequũtur inde. Primum est, quia cõstat q̃ falsitas nõ habet virtutẽ purgãdi, sed cõstat q̃ fides purgat peccata, Act. 15, Fide purificãs, &c. Si ergo fides nostra sit inanis, quod esset si Christus nõ resurrexerit, quia sic credidistis, secundũ quod resurrexit, peccata vestra non sunt vobis dimissa. Et hoc est q̃ dicit. Adhuc estis in peccatis vestris: sed quia posset aliquis dicere, licet fides non purget peccata, possunt tamen purgari ab eis per bona opera: ideo addit secundũ inconueniens. s. q̃ mortui qui nõ possunt purgari in alia vita, perierũt absq; spe salutis, & ideo quasi concludẽs, dicit, Ergo qui in Christo. i. in fide Christi dormierunt, id est, mortui sunt in spe salutis, perierunt: quia in alia vita nulla sunt opera meritoria. Sed quia posset adhuc dicere, non curo de peccatis, non curo de mortuis, dummodo habeam in vita ista quietem & tranquillitatem: ideo addit tertium inconueniens cùm dicit, Si in hac tantùm vita, &c. Et innititur tali argumento, Si resurrectio mortuorum non est, sequitur q̃ nihil boni habeatur ab hominibus, nisi solùm in vita ista: & si hoc est, tunc illi sunt miserabiliores, qui in vita ista multa mala & tribulationes patiuntur. Cùm ergo plures tribulationes apostoli & Christiani patiantur, sequitur quòd sint miserabiliores cæteris hominibus qui ad minus perfruuntur huius mundi bonis. ¶ Sed circa hanc rationem videntur duo dubitanda. Vnum quia non videtur quòd sit verum vniuersaliter quod Apostolus dicit. s. q̃ Christiani sunt confidentes in hac vita tantùm, quia possent dicere illi quòd licet corpora non habeant bona nisi in vita ista quę est mortalis, tamen secundum animã habent multa bona in alia vita. Ad hoc obuiatur dupliciter. Vno modo quia si negetur resurrectio corporis non de facili, immo difficile est sustinere immortalitatem animæ. Constat enim quòd anima naturaliter vnitur corpori, separatur autem ab eo contra suam naturam, & per accidẽs. Vnde anima exuta à corpore quandiu est sine corpore, est imperfecta. Impossibile autem est quòd illud quod est naturale & per se sit finitum, & quasi nihil: & illud quod est contra naturam, & per accidens sit infinitum, si anima semper duret sine corpore. Et ideo platonici ponentes immortalitatem posuerunt reincorporationem, licet hoc sit hæreticum: & ideo si mortui non resurgunt solùm, in hac vita confidentes erimus. Alio modo, quia constat quòd homo naturaliter desiderat salutem suiipsius, anima autẽ cùm sit pars corporis hominis, non est totus homo, & anima mea non est ego, vnde licet anima consequatur salutem in alia vita, non tamen ego, vel quilibet homo. Et præterea cùm homo naturaliter desideret salutem, etiam

corporis frustraretur naturale desiderium. ¶ Secundum dubium est, quia videtur quòd dato quòd corpora nõ resurgant, non essemus nos Christiani miserabiliores cæteris hominibus, quia illi qui sunt in peccatis sustinent maximos labores. Hier. 9, Vt iniquè agerent laborauerunt. Et Sap. 5, Dicũt impii, Ambulauimus vias difficiles. At verò de bonis & iustis dicitur Gala. 5, Fructus autem spiritus est charitas, gaudiũ, pax, &c. Ad hoc dicendũ q̃ mala quæ sunt in hoc mundo non sunt secundũ se appetenda, sed secundũ q̃ ordinãtur ad aliquod bonũ. Apostoli autem & Christiani multa mala passi sunt in hoc mũdo. Nisi ergo ordinarentur ad aliquod bonũ, essent miserabiliores cęteris hominibus. Aut ergo ordinãtur ad bonũ futurũ, aut ad bonũ præsens: sed ad bonũ futurum nõ ordinãtur, si non est resurrectio mortuorum. Si autem ordinãtur ad bonũ præsens, hoc vel est bonũ intellectus, sicut philosophi naturales paupertates, & alia multa mala passi sunt, vt peruenirent ad verã veritatem. Sed ad hoc non possunt ordinari, si nõ est resurrectio mortuorũ: quia sic fides eorũ esset falsa: quia ipsi prædicauerũt resurrectionem futurã: falsitas autẽ non est bonum intellectus. Vel est bonũ moris, sicut morales philosophi multa mala passi sunt, vt peruenirẽt ad virtutes & famã. Sed nec ad hoc ordinari possunt, quia si resurrectio mortuorũ non sit, nõ reputatur virtus & gloria velle omnia delectabilia dimittere, & sustinere pœnas mortis & contẽptus, sed potius reputatur stultitia. Et sic patet q̃ miserabiliores essent cæteris hominibus.

Lectio 3.

Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Christo omnes viuificabũtur. Vnusquisq; autẽ in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij qui sunt Christi, qui in aduẽtum eius crediderũt. Deinde finis: cũ tradiderit regnũ deo & patri, cùm euacuauerit omnẽ principatum & potestatẽ & uirtutem. Oportet autem illũ regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissimè autem inimica destructur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autẽ dicat, omnia subiecta sunt ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia, ut sit deus omnia in omnibus.

Docetur quomodo se habeat resurrectio Christi ad resurrectionẽ aliorũ, ordo resurrectionis, finis eiusdem ũtũ ad adeptionẽ boni, & remotionẽ mali.

¶ Hic probat positam superius conditionalem esse veram. s. si Christus resurrexit, mortui resurgũt. Et circa hoc tria facit. Primò ostẽdit quomodo se habeat resurrectio Christi ad resurrectionem aliorum. Secũdò ostẽdit ordinem resurrectionis, ibi [Vnusquisq; autẽ in suo ordine &c.] Tertiò ostendit finẽ resurrectionis, ibi [Deinde finis, &c.] Circa primum duo facit. Primò ostẽdit habitudinem resurrectionis Christi ad resurrectionem aliorum, per cõditionalem prædictã, probans hoc. Secũdò probat ipsam habitudinem, ibi [Quoniam quidem &c.] Dicit ergo, Nunc. i. ex quo dicta inconuenientia sequũtur, si Christus non resurrexit, ideo ad ipsa vitãda dicamus q̃ Christus resurrexit. Hoc autẽ verum est secũdum quòd Mat. vlt. dicitur, & aliis locis euãgeliorũ. Sed resurrectionis Christi habitudo ita se habet ad resurrectionẽ aliorum, sicut primitię fructuum ad sequẽtes fructus, quę excedunt alios fructus tẽpore & melioritate, seu dignitate: & ideo dicit q̃ resurrexit, nõ sicut alii, sed primitię. i. primo tẽpore & dignitate. Apoc. 1, Primogenitus mortuorum. Primitię dico dormiẽtium. i. mortuorum, qui in spe resurrectionis quiescũt. Ex hoc potest inferri conditionalis posita, quia sicut dicimus & verũ est, si Christus qui est primitiæ dormiẽtium resurrexit, ergo & alii dormientes.

Christus fuit primus q̃ ad vitã immortalem surrexit.

¶ Sed cõtrarium videtur. s. q̃ Christus non resurrexit primitiæ dormiẽtium, quia Lazarus fuit resuscitatus à Christo nõdum passo, & aliqui prophetæ suscitauerunt alios à mortuis, vt habetur in veteri testamento. Ad hoc dicẽdum q̃ duplex est resurrectio. Vna est ad vitam mortalẽ, & ad istam Lazarus & alii qui suscitati fuerunt, resurrexerũt ante Christũ. Alia ad vitam immortalẽ, & de hac loquitur hic Apostolus. ¶ Sed cõtrà Matt. 27. dicitur, q̃ multa corpora sanctorum surrexerunt. Cùm ergo hoc legatur ante Christi resurrectionem, & cõstet quòd nõ surrexerunt ad vitam mortalẽ, videtur quòd adhuc restet quæstio prima. ¶ Responsio, dicendum est q̃ hoc quod Matt. dicit de resurrectione illorũ, dicit per anticipationẽ, quia licet dicatur in tractatu de passione, nõ tunc resurrexerũt, sed postq̃ Christus resurrexit. [Quoniã quidẽ &c.] Hic probat habitudinẽ positam. s. q̃ Christus sit primitiæ dormiẽtium. Et primò probat in generali. Secũdò in speciali, ibi [Et sicut in Adã &c.] Probat in generali tali ratione, deus voluit reintegrare humanã naturam, sed humana natura corrupta est per hominem, quia mors intrauit per hominẽ. Pertinebat ergo ad dignitatem humanę naturæ, vt reintegraretur per hominem, hoc autẽ est, vt reducatur ad vitam. Cõueniens ergo fuit sicut mors intrauit p hominẽ. s. per Adã, ita resurrectio mortuorũ fieret per hominẽ. s. p Christũ. Ro. 5, Si enim vnius delicto &c. [Et sicut in Adam.] Hic probat idẽ in speciali, dicẽs, q̃ sicut in Adam omnes morimur morte corporali, ita & omnes viuificamur in Christo. Ro. 5, Per vnũ hominem &c. Et non dicit per Euam, quod videtur cõtra illud Eccl. 25, Per illã omnes morimur. Dicẽdum quòd hoc est per illã Euam. s. suggerẽtem, sed per Adam sicut causantem. Nã si solũ Eua peccasset, peccatũ originale nõ fuisset traductũ in posteros. Viuificabũtur, inquã, in Christo. s. boni, & mali vita naturæ: sed vita gratiæ nõ nisi boni: sed tamen Apostolus loquitur hic de resurrectione ad vitam naturæ, ad quam omnes viuificabũtur. Ioã. 5, Sicut pater habet vitam in semetipso, ita & filio dedit vitam habere. i. viuificandi virtutẽ. Io. 5, Omnes qui in monumẽtis sunt, &c. [Vnusquisq; autem in suo ordine, &c.] Hic ostendit ordinẽ resurrectionis. Et primò insinuat ipsum ordinem. Secũdò manifestat id quod dixerat, ibi [Primitiæ Christus, &c.] Dicit ergo quòd verum est, quòd omnes in Christo viuificabũtur, sed tamen differẽter, quia differentia erit inter caput, & membra: & differẽtia quãtum ad bonos, & malos. Et ideo dicit q̃ vnusquisq; resurget in suo ordine. s. dignitatis. Rom. 13, Quæ autẽ sunt, à deo ordinata sunt. Sed hunc ordinẽ consequẽter manifestat, quia primitiæ Christus, quia ipse est prior tẽpore, & dignitate, quia plus de gloria. Io. 1, Vidimus eũ quasi vnigenitũ &c. Deinde resurgent omnes qui sunt Christi posteriores tẽpore, & dignitate, isti sunt qui carnẽ suam crucifixerunt cũ vitiis &c. Gal. 4, At vbi venit plenitudo. 1. Tim. 6, Serues mãdatum sine macula irreprehẽsibile vsq; in aduẽtum domini nostri. Qui autẽ sint Christi, exponit, dicens, Qui crediderũt per fidem per dilectionem operãtem. Heb. 11, Accedẽtem ad deũ oportet credere &c. In aduẽtum eius primo & secũdo. Sed sciẽdũ q̃ inter alios sanctos nõ erit ordo tẽporis, quia oẽs resurgent in ictu oculi, sed bene secũdum dignitates, quia martyr resurget vt martyr: apostolus vt apostolus, & sic de aliis. [Deinde finis] Hic ostẽdit finem resurrectionis, & hunc duplicem. Vnum quãtum ad adeptionem boni. Alium quantum ad remotionem mali, ibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Oportet illum regnare &c.]Circa primum duo facit.Primò ostendit quòd adeptio ipsius boni cõsistit in inhærentia ad deum.Secũdò ostendit q̃ in immediata inhærẽtia,ibi [Cum euacuauerit &c.] Dicit ergo q̃ deinde.i.post hoc erit finis resurrectionis:& finis huiusmodi nõ erit vt viuãt vita corporis & voluptatibus, vt Iudæi & Saraceni fingunt, sed q̃ inhæreãt deo per immediatã visionem & beatã fruitionem,& hoc est tradere regnũ deo & patri.Et ideo dicit,Cùm tradiderit.i.perduxerit regnum.i.fideles suos quos,pprio sanguine acquisiuit.Apoc.5,Redemisti nos deo in sanguine tuo,deo & patri.i.ante cõspectum dei.i.creatoris sui inquãtum est homo,& patris inquãtum est deus.Et hoc est quod petebat Philippus Ioan.14,Domine ostẽde nobis patrem,&c.Sed sic tradet, vt sibi nõ adimat,immo ipse vnus deus cum patre & sancto spiritu regnabit.Vel,cùm tradiderit regnum deo & patri.i.cùm ostẽdet deum patrẽ regnare.In scriptura enim tunc dicũtur aliqua fieri,quãdo primò innotescunt,& huiusmodi innotescentia fit per Christum. Mat.11, Nemò nouit patrem nisi filius,& cui &c.Cùm euacuauerit.Hic ostẽdit immediationem dictæ inhærentiæ. Sicut enim dicitur Gal.4,Quanto tẽpore hæres paruulus est,est sub tutoribus,&c. Sed quãdo iam est magnus & perfectus,tunc immediatè absq; pædagogo & tutore sub patre est in domo.Status autem huius vitæ præsentis assimilatur pueritiæ,& ideo in vita ista sumus sub angelis,sicut sub tutoribus,inquãtum præsunt nobis & dirigunt nos:sed quãdo tradetur regnum deo,& patri:tunc immediatè erimus sub deo, & cessabunt omnia alia dominia:& hoc est quod dicit,Et cùm euacuauerit omnem principatũ & potestatem & virtutem.i.cùm cessauerit omne dominium tam humanum,q̃ angelicum,tunc immediatè erimus sub deo. Esa.2,Exaltabitur dominus solus in die illa.Hier.31,Nõ docebit vltrà vir proximũ suũ,&c. ¶ Sed nũquid non remanebunt ordines angelorum distincti? Dicẽdum q̃ sic,quãtum ad eminẽtiam gloriæ:qua vnus alteri præeminet,sed non,quãtum ad efficaciam executionis ad nos:& ideo illos dicit euacuari: quorum nomina pertinent ad executionem.¶principatus,potestates,& virtutes.Illos autem qui sunt de superiori hierarchia nũ nominat,quia non sunt exequẽtes,nec angelos,quia est nomen cõmune. Dominationes autem non dicit euacuari,quia licet sint de exequẽtibus,nõ tamen ipsi exequũtur,sed dirigunt & imperãt. Dominorũ enim est dirigere & imperare,nõ exequi. Archãgeli verò intelligũtur cum principatibus:archòs enim idem est q̃ princeps.Hi tres ordines secũdum Greg.legũtur de descendẽdo,quia secũdum ipsum, principatus sunt super potestates:& potestates super virtutes:sed secũdum Dio.ascendẽdo, quia vult quòd virtutes sint super potestates:& potestates super principatus. Vel aliter,cùm euacuauerit & c. i. tunc erit notum q̃ principatus,& potestates,& dominationes nihil potestatis habuerunt ex seipsis,sed à deo ex quo sunt omnia. ¶ Deinde cùm dicit[Oportet autem illũ &c.]ostendit Apostolus finẽ resurrectionis quo ad remotionem mali.Quod quidẽ ostendit per destructionem omniũ inimicorum ad Christũ.Et primò ponit ipsorũ destructionem.Secũdò subiectionis perfectionem,ibi[Nouissimè autem &c.]Tertiò subiectionis finẽ,ibi [Cùm autem subiecta fuerint] Dicit ergo primò,dixi quòd finis erit,cùm tradiderit regnum deo, & patri. Sed nũquid Christus habet regnũ,ita q̃ oportet illum regnare?sic enim dicitur Mat.vlti.data est mihi &c. Luc.1,Et regnabit in domo Iacob.Oportet,inquam,donec ponat inimicos suos sub pedibus eius.Et nunquid modò nõ sunt inimici eius sub pedibus eius.i.sub potestate Christi?Dicẽdum q̃ modò inimici Christi sunt sub potestate eius,sed dupliciter:Vel inquãtum per ipsum conuertuntur,sicut Paulus,quem prostrauit.Act.9.Vel inquãtum Christus facit volũtatem suam,etiam de his qui faciunt hìc cõtra volũtatem Christi.Sic ponit inimicos suos sub pedibus suis,puniendo eos:sed in futuro ponet sub pedibus.i.sub humanitate Christi. Sicut enim per caput,deitas Christi intelligitur,quia caput Christi,deus.1.Cor.11.Ita per pedes humanitas.Psal:Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius,&c.Sic ergo inimici erunt nõ solùm sub deitate,sed etiam sub humanitate Christi.Phil.2,In nomine Iesu omne genu &c.Sed quid est quod dicit? Donec ponat &c.Nunquid non regnabit priusquam posuerit inimicos sub pedibus?Dicendum q̃ hoc potest intelligi dupliciter, nam ly donec,quandoq; determinat tempus, & ponitur pro finito:sicut si diceremus, videbo deum donec moriar,quia vsq; tunc nõ videbo,sed postea videbo. Quandoq; ponitur pro infinito sicut cùm dicitur,Nõ cognouit eam donec peperit filiũ suum. Non q̃ velit dicere,q̃ non cognouit eam solùm vsq; ad partum filii,sed nec etiam postea quàm cognouit:sicut dicit Hie.Iste modus seruatur quãdo aliqui intẽdunt excludere illa solùm de quibus est dubiũ.Vnde euãgelium excluſit illud solũ quod videtur esse dubium.s.q̃ Ioseph cognouisset beatam virginem ante partum.Hoc verò quòd post partum nõ cognouit eam,nulli est dubium,cùm tot mysteria pueri viderit,& totiens ab angelis monitus sit,& adoratus etiam à Magis Iesus fuisset:vnde poterat eam iam dei matrem cognoscere,& ideo non curauit hoc excludere:sic etiam loquitur hìc Apostolus.Quòd enim aliquis regnet adhuc inimicis non subiugatis,videtur esse dubium: sed q̃ regnet postquam inimici subiugati sunt,nulli est dubium:& ideo illud excludit principaliter dicens, Donec ponat &c.q.d.verum est,q̃ Christus habet regnũ,& licet sint aliqui inimici,dum nõ faciunt voluntatem suam,tamen regnat donec ponat &c.Potest etiam alio modo intelligi donec ponat &c.vt ly donec determinet tempus,& ponatur pro futuro:vt dicatur sic,Oportet illum regnare.Sed quãdo? donec ponat &c.q.d.vsq; tũc regnabit,quousq; ponat inimicos sub pedibus,postea verò nõ regnabit. Sed secũdum hãc expositionem,regnare nõ importat regnum habere,sed in regnãdo proficere,& regnũ augeri:& hoc q̃ tum ad manifestationem perfectã regni Christi.q.d. Regnum Christi paulatim proficit,inquãtum.s.manifestatur & innotescit,donec ponat inimicos sub pedibus.i.quousq; omnes inimici regnare eum fateãtur. Boni quidẽm cum gaudio beatitudinis:mali verò cum confusione:& postea nõ regnat.i.regnum suum nõ proficit,& non amplius manifestatur,quia iam plenè manifestũ erit.Sic ergo patet omnium aduersantium subiectio:quæ quidem subiectio perfectissima erit, quia etiam illud quod maximè inimicatur, subiicietur sibi: hoc autem est mors quæ maximè cõtrariatur vitę:& ideo dicit,Nouissimè autem &c. vbi tria facit. Primò ponit subiectionẽ mortis.Secũdò probat hoc per authoritatem,ibi[Omnia enim subiecit &c.] Tertiò exipsa authoritate arguit,ibi[Cùm autem dicat &c.]Dicit ergo,dixi q̃ omnes inimicos subiecit sub pedibus eius.Sed qualiter?Perfectissimè,inquam,quia nouissimè inimica mors destruetur.f.in fine, quia nõ poterit esse cum vita,vbi omnes per resurrectionem viuent.Osee 13,Ero mors tua,ô mors.Esaiæ 20,Præcipitabit mortem

mortem in sempiternum. ¶ Sciendum est autem quòd Origenes ex hoc verbo sumpsit occasionem erroris sui,quem ponit in periarchon.Ipse enim voluit quòd pœnæ damnatorũ essent purgatorię & non æternæ,& voluit quòd omnes qui sunt in inferno,quandoq; conuerterentur ad Christum & saluarentur,& etiã diabolus. Et hoc confirmat per ista verba donec ponam inimicos &c. Et intelligit quòd hoc quod dicitur inimicos sub pedibus : solùm intelligitur de subiectione quæ fit per conuersionem peccatorum ad Deum, non de subiectione qua sunt subiecti Christo etiam illi qui nunquam cõuertuntur ad Christum , inquantum punit eos in inferno.Et ideo dicit , Oportet illum regnare donec ponat inimicos sub pedibus , quia tunc omnes damnati & qui sunt in inferno saluabuntur,inquantum scilicet conuertentur ad ipsum,& seruient ei,& non solùm ipsi homines damnati,autẽ pro,sed, nouissimè ipsa mors id est,diabolus destruetur, non quòd nõ sit omnino,sed quòd nõ sit mors,quia etiam ipse diabolus in fine saluabitur. Sed hoc est hæreticũ & damnatũ in concilio. ¶ Iterum sciendũ est quòd apostolus signanter posuit hoc quod dicitur,nouissimè autẽ &c,ad remouendũ duas quæstiones quæ possent fieri circa prædicta de resurrectione, scilicet vtrũ Christus posset viuificare mortuos? Et hoc soluitur quia omnes inimicos posuit sub pedibus eius, & etiã ipsam mortẽ.Et quare nõ statim resuscitauit?Ad quod respõdetur quòd oportet quòd primò subiiciat inimicos sub pedibus,& nouissimè cùm destructur ipsa mors,tũc resurgẽt omnes ad vitã. Nõ ergo differt, quia nõ potest,sed vt seruet ordinẽ,quia quæ à deo sunt,ordinata sunt.Quòd autem ipsa mors subiiciatur Christo,probat per authoritatem.Psal.Omnia subiecisti sub pedibus,id est,sub humanitate eius.f.Christi. Phil.2. Omnis lingua &c.Esa. 45,Mihi curuabitur omne genu &c.Ex hac autẽ authoritate argumẽtatur, dicẽs,Cùm autẽ dicat &c.Et est ratio sua talis.Propheta dicit omnia subiecisti &c.Sed dicẽdo omnia,conflatur q̃ nihil excluſit nisi illũ qui subiecit,ergo subiecta sunt Christo omnia & ipsa mors.Dicit ergo. Cùm autẽ dicat psalmista,scilicet omnia subiecta sunt ei,scilicet Christo,inquantũ homini præter eũ,scilicet patrem qui subiecit sibi omnia.Heb.2,In eo qui omnia sibi subiecit &c.Mat.vlt. Data est mihi omnis potestas &c. ¶ Sed contrà,si pater subiecit omnia filio,ergo filius est minor patre. ¶ Responsio,Dicendum est quòd pater subiecit omnia filio inquantũ est homo vt dictũ est,& sic pater est maior filio.Est enim minor patre,secundũ humanitatẽ, æqualis verò secundũ diuinitatẽ.Vel dicendũ quòd etiã ipse filius inquãtũ deus subiecit sibi omnia,quia sic potest omnia quę pater potest.Phil.3,Saluatorẽ expectamus &c.secundũ operationẽ qua potẽs est subiicere omnia. ¶ Cõsequenter cùm dicit, [Cùm autem subiecta fuerint illi omnia &c.] Ostẽdit finẽ huius resurrectionis nõ esse in humanitate Christi sed vlterius pducetur rationalis creatura ad contemplationẽ diuinitatis & in ea est beatitudo nostra , & finis noster ipse deus est, & ideo dicit, Cùm autẽ subiecta &c.q.d.Nõdum deus subiecit omnia Christo,sed cùm omnia fuerint ei subiecta,scilicet Christo,tũc ipse filius secũdũ humanitatẽ subiectus erit illi,scilicet patri Io.14,Pater maior me est,& subiectus est,nũc etiam Christus secundũ quòd homo patri,sed hoc, tũc manifestius erit.Et ratio huius subiectionis est, vt sit deus omnia in omnibus, id est vt anima hominis totaliter requiescat in deo , & solus deus sit beatitudo.Modò enim in vno est vita,& virtus in alio,& gloria in alio,sed tũc deus erit vita, & salus, & virtus,& gloria,& omnia.Vel aliter ita vt sit deus omnia in omnibus, quia tunc manifestabitur,quòd quicquid boni habemus,est à deo.

Error Genij q̃ dixit damnatos tandem saluandos, etiã damones.

Differtia resurrectionis nostræ,vt omnia ordinatè fiant à Christo.

Lectio. 4.

Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis,si omnino mortui non resurgunt? Vt quid & baptizantur pro illis? vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior propter uestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Iesu domino nostro.Si secundum hominẽ ad bestias pugnaui Ephesi, quid mihi prodest, si mortui nõ resurgunt? Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.Nolite seduci.Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Euigilate uti, & nolite peccare.Ignorantiam enim dei quidam habent. Ad reuerentiam uobis loquor.

Ostenditur futura resurrectionis nostra ex Sanctorum vita,deducendo ad tria inconuenientia si non sit futura resurrectio, tandẽ monet.

¶ Ostensa resurrectione mortuorũ ex resurrectione Christi, hìc cõsequẽter ostẽdit resurrectionẽ mortuorum ex vita sanctorũ.Et circa hoc duo facit.Primò,probat propositũ.Secundò,subiũgit ammonitionẽ, ibi [Nolite seduci &c.]Probat autẽ propositũ ducẽdo ad tria inconuenientia. Primũ inconueniẽs est, quòd frustretur labor sanctorũ,& hoc ponit,ibi[Vt quid & nos periclitamur,&c.] Tertiũ est quòd daretur occasio fruẽdivoluptatibus.Et hoc ponit,ibi[Manducemus & bibamus &c.]Circa primũ duo facit.Primò ponit primũ inconueniens.Secũdò explicat illud,ibi [Si omnino mortui &c.]Dicit ergo primò,Dixi quòd mortui resurgũt. Alioquin,scilicet si non est resurrectio mortuorũ futura,vt nos prædicamus, quid faciẽt qui &c.hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per hoc quod dicit mortui,intelligãtur opera peccati quæ sunt mortua,quia carẽt vita gratiæ & ducũt ad mortem.Heb. 9, Sanguis Christi emũdabit &c.Et secundũ hoc plana est litera. Quid,scilicet faciẽt illi qui baptizãtur pro mortuis,id est pro peccatis abluendis,si non sint vitam gratiæ habituri? Alio modo, quia quidam tũc tẽporis volebãt quòd homines possent primò baptizari, vt in sibiipsis remissionẽ peccatorũ cõsequerẽtur, & iterũ baptizabãtur pro aliquo cõsanguineo suo defuncto, vt etiam post mortẽ dimitterẽtur ei peccata.Et secundũ hoc sit litera. Quid faciẽt qui baptizãtur pro mortuis scilicet cõsanguineis, pro quorũ salute baptizãtur si nõ sit resurrectio mortuorũ? sed isti in aliquo cõmendari possunt, scilicet in hoc q̃ fidẽ resurrectionis videbãtur habere.Sed in aliquo possunt reprehẽdi in hoc.s.q̃ vnum credebãt posse pro alio baptizari.Sed tũc est quæstio.Si oratio vnius prodest alteri,quare nõ etiã baptismus?Ad hoc est duplex respõsio.Vna est q̃ opera quæ faciũt viui prosunt mortuis propter vnionẽ charitatis & fidei.Et ideo nõ prosunt nisi illis qui decedũt cũ charitate & fide. Vnde infidelibus,nec oratio,nec baptismus virorũ prosunt, tamẽ oratio prodest illis qui sunt in purgatorio.Alia respõsio,& melior,quia bona opera valẽt mortuis,nõ solũ ex vi charitatis,sed etiã ex intẽtione faciẽtis.Sicut si ego dicerẽ psalteriũ pro aliquo qui est in purgatorio,qui tenebatur dicere vt satisfaciã pro eo,valet quidẽ quãtũ ad satisfactionẽ solũ illi ,q̃ quo dico.Dicendũ est ergo secundũ hoc q̃ baptismus non habet virtutẽ ex intẽtione nostra,sed ex intentione Christi.Intẽtio autẽ Christi est,vt baptismus illis proficiat,qui in Christi fide baptizãtur. ¶ Cõsequenter istud ineõueniẽs explicat,dicẽs [Si omnino &c.]Et ista explicatio videtur magis conuenire secundæ expositioni suprà positæ.q.d.Vt quid baptizãtur pro illis,id est,pro mortuis si nõ resurgũt? sed si secundũ primã exposi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem exponatur,tunc sic potest dici(Si omnino mortui nõ resurgũt)vt quid etiã baptizantur pro illis,id est,pro peccatis cùm ipsa non dimittãtur.[Vt quid periclitamur &c.] Hic ponit secundum inconueniẽs, & circa hoc duo facit.Primò ponit inconueniens in cõmuni.Secundò in speciali,ibi [Quotidie &c.]Dicit ergo non solùm frustra baptizãtur aliqui pro remissione peccatorum, sed nos etiã frustra affligimur si resurrectio mortuorum nõ est & hoc est quod dicit[Vt quid.]& nos sancti apostoli periclitamur,id est pericula patimur omni hora.2.Corin.11,Periculis fluminũ periculis &c. Constat enim quod sancti exponunt se tribulationibus & affligunt seipsos propter spem vitæ æternæ secundum illud Roma 5, Non solùm autem sed & gloriamur &c. [Spes autem non confundit &c.]Si ergo resurrectio mortuorum nõ sit,totaliter spes perit. Frustrà ergo affligerent se si mortui non resurgunt. Nec obstat si dicatur quòd anima separata præmiatur,quia vt probatum est suprà,non posset probari quod anima esset mortalis. ¶ Consequenter cùm dicit[Quotidie &c.] Enumerat pericula in speciali,& primò quãtum ad personam.Secundò quantum ad locum, ibi [Si secundum hominem ad bestias, &c.] Manifestat ergo in speciali pericula quantum ad personam suam vnde dicit. [Quotidie morior &c.] Quasi dicat. Non quæcunq; pericula patimur, sed etiam mortis,quia quotidie morior.i.sum in periculis mortis.Psal.Propter te mortificamur tota die.Et hoc ostẽdit Apostolus Rom.8,in persona apostolorum esse dictum.2.Corin.4,Semper mortificationem &c.Propter gloriam vestram.i.vt ego acquiram gloriam quam expecto ex vestra cõuersione ad fidem.1. Thess.2. Vos estis gloria nostra,& gaudium habeo.i.spero me habiturum in Christo Iesu domino nostro.i. per charitatem Christi.Alia litera habet per gloriam &c.& tunc ly,per gloriam est verbum iurantis. Quasi dicat per gloriam vestrã,quã.s. expectatis quæ est deus.Ac si diceret.Iuro per deum quem habeo in spe in Christo Iesu.i,per passionem &c.Ex quo apparet quòd etiã Apostolus iurauit , & quòd in viris perfectis iurare non est peccatum.[Si secundum hominem &c.]Hic specificat pericula quantum ad locum.Vbi sciendum est quòd hoc legitur. Act. 19, vbi dicitur quòd cùm Paulus apud Ephesum multos conuertisset ad fidem, quidam concitauerunt contra eum populum intantum quòd nõ esset ausus exire in theatrũ,& quòd multa pericula sit ibi passus.Ergo forte facit hic de hoc mentionem, quia è vicino passus hoc fuerat. Dicit ergo si secundum hominem. i.secundum rationẽ ex qua homo est hoc disputando de resurrectione concludens quòd homo nõ moritur sicut bestia.Pugnaui ad bestias.i. ad homines bestialiter viuentes apud Ephesum. Vel si pugnaui ad bestias Ephesi,& hoc dico non ex reuelatione diuina,sed secundũ hominem.i. ex instinctu humano si tot pericula passus sum &c. ¶ Deinde cùm dicit[Manducemus &c.] Ponit tertium inconueniens quod est si resurrectio mortuorum non esset daretur occasio fruendi voluptatibus. Quasi dicat si non est alia vita , stulti sumus si affligimus nos, sed manducemus & bibamus.i. vtamur deliciis & fruamur voluptatibus.Sap.2, Non est qui sit agnitus &c. Venite fruamur &c.Cras enim.i.proximo moriemur, totaliter enim deficiemus in anima & corpore si mortui non resurgũt. ¶ Deinde cùm dicit. (Nolite seduci.) Ex prædictis concludit ãmonitionem,& primò quãtum ad infirmos. Secundò verò quantum ad perfectos & iustos,ibi [Vigilate iusti &c.] Circa primum duo facit. Primò reddit eos attẽtos, dicens (Nolite seduci.) Quasi dicat dictum est,quòd si resurrectio mortuorum non sit,stultum esset non vti lasciuis & voluptatibus. Ne ergo ad lasciuias inducamini nolite seduci ab his qui negant resurrectionem.Col.2,Videte ne quis vos seducat &c.Secundò rationem attentionis assignat,dicens [Corrumpunt &c.]. q.d. Ideo nolite seduci,quia colloquia mala illorum.s.qui negant resurrectionem,corrumpunt bonos mores.2,Tim. 2, Sermo eorum serpit vt cancer.Hiero.dicit quòd hoc est sumptum ex dictis gentilium, & est versus cuiusdam Menandri.Et ex hoc,vt ipse dicit,argumentum habemus,quòd licet nobis quandoq; in sacra scriptura vti authoritatibus gentilium. ¶ Deinde cùm dicit.[Vigilate,&c.] Ponit ammonitionem quantum ad perfectos. Posset enim dicere quòd à colloquiis illorum debent cauere infirmi, qui de facili seducuntur:perfecti autẽ non sic seduci possunt.Apostolus autem vult quòd etiam perfecti sint cauti. Vnde circa hoc duo facit.Primò reddit eos attẽtos,dicẽs (Vigilate iusti.)id est,vos qui reputamini iusti,vigilate,id est soliciti sitis.Matt. 24,Vigilate,quia nescitis &c.Apoc.16,Beatus qui vigilat,&c.Secundò rationem assignat, dicens, [Nolite &c.]& hanc duplicem,quarum vnam propter seipsos. Nullus enim est adeò perfectus quin debeat sibi cauere à peccatis. Inertia autẽ & torpor frequenter inducit ad peccatum, vnde ne peccent inducit eos ad vigiliam,& ideo dicit,& nolite peccare,id est ne peccetis.Tob.4,In mente habeto deum,& caue ne aliquando peccato consentias. Aliam rationem inducit propter alios:quia non solùm propter seipsos sint soliciti, sed & propter alios ne illi seducantur,& hoc est quod dicit. Quidam enim habent ignorantiã dei,id est nõ rectam fidem.Ro.10, Ignorantes dei iustitiam &c. ¶ Et hoc loquor vobis ad reuerentiam vestram, vt sitis cauti.Vel ad verecundiã vestrã,quia verecundum est vobis qui reputamini sapientes, & instructi in fide qp sint aliqui inter vos ignorantiã dei habentes,id est nõ rectã fidem. Lectio. 5.

Declaratur qualitas resurgẽtiũ et astruitur resurrectio similitudine seminũ , ex hoc ostẽdẽdo esse tãdẽ substãtiã in suscitato q̃ fiunt prius.

SEd dicet aliquis.Quomodo resurgunt mortui? Quali autem corpore uenient? Insipiens, tu quod seminas non uiuificatur nisi prius moriatur, & quid seminas? Non corpus quod futurum est seminas,sed nudum granum,ut puta, tritici,aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut uult, & unicuique seminum proprium corpus.

¶ Superius Apostolus probauit resurrectionem mortuorum.hic ostendit qualitatem & modum resurgentium.Et circa hoc duo facit.Primò mouet quæstionem circa qualitatem resurgentium. Secundò soluit,ibi [Insipiens tu &c.]Circa resurrectionem fuerunt duo errores.Quidam enim totaliter negabãt resurrectionem mortuorũ futurã.Cùm enim non considerarent nisi principia naturæ & posse nullus de morte potest redire ad vitam,nec cæcus potest recuperare visum, ideo totaliter negauerunt resurrectionem,ex quorum persona dicitur.Sapien.2,Vmbrę transitus est tempus nostrũ &c.Et ibidem,de nihilo nati sumus &c.Iob.14, Putásne mortuus homo rursum viuat &c. Alii autem dixerunt resurrectionem mortuorum futuram esse, sed dicebant quòd resurgebant ad eundem modum viuendi,& ad eosdem actus. Et hoc etiam posuerunt quidam Philosophi qui dicunt post multa annorum curricula Plato adhuc resurget, & habebit eosdem scolares Athenis quos aliquando habuit. Hoc etiã asserunt Pharisæi.Mat.22,de muliere septem virorum,vnde dicebant.In resurrectione cuius erit? Saraceni

etiam fingunt quòd habebũt post resurrectionem vxores,& voluptates,& delicias corporales.Iob.20,Nõ videat riuulos fluminis torrentis mellis & butiri. ¶ Contra quos dicitur Mat.22, Quòd erunt sicut angeli dei in cælo. Has ergo duas quæstiones mouet hic Apostolus,primã cùm dicit (Quomodo resurgũt mortui)quomodo est possibile quòd mortui qui sunt cinis possunt resurgere? Secundam cùm dicit (Quali autem corpore venient.)Quasi dicat.Nunquid cum tali corpore resurgẽt cum quali sumus modò? Has duas quæstiones soluit cùm dicit [Insipiens &c.]Primò soluit secundam.Secundò verò soluit primã, ibi. [Ecce mysterium vobis dico &c.] Ad intellectum autem eorũ quæ Apostolus ponit in prima parte , oportet inuestigare quid Apostolus intendat. Intendit autem in ista parte Apostolus ostẽdere quòd mortui resurgũt, & quòd erit eadem substantia. Vbi primò ponit similitudines.Secundò adaptat, ibi [Sic etiam resurrectio mortuorum &c.]Tertiò probat,ibi [Si est corpus animale &c.] Circa primum duo facit.Primò propopit similitudines in vna specie.Secundò in diuersis speciebus,ibi,Non omnis caro,eadem caro &c. Circa primum sciendum est quòd videmus in vna & eadem specie quòd vna res in via generationis habet diuersas qualitates & formas.sicut granum aliam formam & qualitatem habet quãdo seminatur, aliam quãdo pullulat,aliam quando iam est in herba. Et ideo ex hac similitudine Apostolus intendit ostendere qualitatem resurgentium.Vnde circa hoc tria facit.Primò comparat ordinem seminationis ad pullulationem. Secũdò differentiam qualitatis in semine & in pullulatione,ibi[Tu quod seminas &c.]Tertiò causam qualitatis in pullulatione,ibi[Deus autẽ &c.] Dicit ergo,Insipiens &c. ¶ Sed contrà Mat.5,Qui dixerit fratri suo Racha &c.Dicendũ quòd dominus prohibet dici fratri,Racha seu fatue,ex ira,non ex correctione. Causa autem quare dicit insipiens, est quòd hæc obiectio contra resurrectionem procedit ex principiis humanæ sapientiæ,quæ tandiu est sapientia, quandiu est subiecta sapientiæ diuinæ,sed quãdo recedit à deo tũc vertitur in insipientiam,vnde cùm contradicat sapientiæ diuinæ,vocat eum insipientem.Quasi dicat.Insipiens nonne quotidie experiris tu,quia quod seminas in terra non viuificatur. i. vegetatur nisi prius moriatur. i. putrescat.Io.12,Nisi granum frumenti &c.Ex hoc videtur Apostolus facere comparationem,quòd quando corpus hominis ponitur in sepulchro in terra, tunc est quædam seminatio:quãdo verò resurget tunc est quædam viuificatio.Vnde ex hoc opinãtur aliqui resurrectionem mortuorum esse naturalem,propter hoc quod Apostolus hic resurrectionem comparat pullulationi seminis quæ est naturalis. Opinantur enim in pulueribus resolutis in quos resoluuntur humana corpora esse quasdam virtutes seminales actiuas ad corporum resurrectionem. Sed istud non videtur esse verũ. Fit enim resolutio corporis humani in elementa, sicut & aliorum mixtorum corporum, vnde pulueres in quos humana corpora resoluuntur, nullam aliam habent virtutem actiuam quàm alii pulueres,in quibus constat non esse aliam virtutem actiuam ad corporis humani constitutionem,sed solùm in semine hominis: differunt autem pulueres in quos hamana corpora resoluuntur ab aliis pulueribus solùm secundum ordinationem diuinam , prout huiusmodi pulueres sunt ex diuina sapientia ordinati,vt iterum ex eis humana corpora reintegrẽtur.Vnde resurrectionis actiua causa,solus deus erit,& si ad hoc vtatur ministerio angelorum, quantum ad puluerum collectionem. Propter quod Apostolus infrà modum resurrectionis exponens, attribuit sono tubæ , & suprà attribuit Christo resurgenti,non autem alicui virtuti actiuæ in pulueribus. Non ergo intendit hic probare Apostolus qp resurrectio sit naturalis,per hoc qp semẽ naturaliter pullulat,sed intendit hic manifestare per exẽpla quędã, qp non sit eadẽ qualitas corporũ resurgentiũ , & corporũ morientiũ:& primò per hoc quòd non est eadem qualitas seminis & pullulationis , vt ex sequentibus manifestè ostendetur.Nam cõsequenter cùm dicit [Et quod seminas &c.] Ostẽdit qualitatem seminis differentẽ esse à qualitate pullulationis, cùm dicit, & quod seminas non corpus quod futurum est seminas. i.non quale futurum est seminas. Quod exponens subdit. Sed nudum granum,puta,tritici vel alicuius cæterorum.s.seminum,quia seminatur nudum semen,pullulat autem ornatum herba, & aristis & huiusmodi. Et similiter corpus humanum aliam qualitatem habebit in resurrectione quàm nunc habet,vt infrà exponetur. Est tamen differentia inter resurrectionẽ humani corporis,& pullulationem seminis:nam surget idem corpus numero,sed habebit aliam qualitatem, sicut infrà dicit Apostolus,quòd oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.Et Iob. 19. dicitur, Quem visurus sum ego ipse, & non alius.Sed in pullulatione,nec est eadem qualitas,nec idem corpus numero, sed solùm idem specie. Et ideo signanter Apostolus de pullulatione loquens dixit,nõ corpus quod futurum est, seminas,dans intelligere quòd non sit idem numero.Et in hoc opus naturæ deficit ab opere dei.Nam virtus naturæ reparat idem specie,sed non idem numero:virtus autem dei reparare potest etiã idem numero. Et sic etiã ex hoc qp hic dicitur potest sumi probatio ad hoc qp resurrectionẽ futurã fieri nõ est impossibile sicut insipiens obiiciebat,quia si natura ex eo qp mortuũ est potest reparare idem specie, multò magis deus potest reparare idem numero:quia & hoc ipsum qp natura facit,opus dei est.Habet enim hoc natura à deo quòd hoc facere possit.Et ideo cõsequenter de scribens qualitatẽ pullulationis attribuit eam,primùm quidem deo,secũdò proportioni naturæ. Dicit autẽ primò,deus autem dat illi corpus sicut vult,quia. s.ex ordinatione diuinæ volũtatis procedit quòd ex tali semine talis plãta producatur , quæ quidẽ planta est quasi corpus seminis. Vltimus enim fructus plãtæ est semẽ. Et hoc ideo attribuit operationi diuinæ quia omnis operatio naturæ est operatio dei.secundũ illud suprà. 12.Idem autẽ deus qui operatur omnia in omnibus. Et hoc sic potest cõsiderari. Manifestũ est enim qp res naturales absq; cognitione, operantur ad finẽ determinatũ,alioquin non semper vel in maiori parte eundem finẽ consequerẽtur. Manifestum est etiã qp nulla res cognitione carens in certũ finem tendit,nisi directa ab aliquo cognoscente,sicut sagitta tendit ad certũ signũ ex directione sagittantis. Sicut ergo si aliquis videret sagittã directè tendere ad certum signum quanuis sagittãtẽ nõ videret, cognosceret statim qp dirigeretur à sagittãte. Ita cùm videamus res naturales absq; cognitione tendere ad certos fines, possumus pro certo cognoscere qp operãtur ex voluntate alicuius dirigentis,quẽ dicimus deũ. Et sic dicit Apostolus qp deus dat semini corpus.i.ex semine producit plantã sicut vult. Sed rursus,ne aliquis crederet huiusmodi naturales effectus ex sola dei volũtate prouenire absq; operatione & proportione naturæ,subiungit,Et vnicuiq; seminũ propriũ corpus,puta,ex semine oliuæ gene-

Opinio dicentium resurrectionẽ fieri naturaliter reijcitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur oliua,& ex semine tritici generatur triticum. Vnde & Gen.1, Germinet terra herbam virentem & facientem semen iuxta genus suum. Sic ergo & in resurrectione erit alia qualitas corporis resurgentis, quæ tamen proportionabitur meritis morientis. Lectio. 6.

Declaratur diuersitas qualitatis corporis resurgẽtis, ex diuersitate & diuersis corporibus & in diuersis ipsorum cõparationibus.

NOn omnis caro, eadem caro: sed alia hominum, alia pecorum, alia volucrũ, alia autẽ piscium. Et corpora cælestia, & corpora terrestria. Sed alia quidẽ cælestium gloria: alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in uirtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.

¶ Hic Apostolus ponit exẽplũ de diuersitate qualitatis corporis resurgẽtis in diuersis speciebus. Et primò cõparando cælestia ad terrestria. Secũdò terrestria ad cælestia, ibi [Sunt corpora cælestia &c.] Tertiò corpora cælestia adinuicẽ, ibi [Alia claritas solis &c.] Quia posset aliquis dicere, quomodo est possibile quòd mortui resumãt corpus & carnẽ, si nõ sint habituri eandẽ corporis qualitatẽ: ideo ad hoc excludendũ introducit diuersas qualitates corporis & carnis, vt sic manifestũ sit ꝙ non oportet si nõ erit eadẽ qualitas, ꝙ nõ resumatur idẽ corpus, vel eadem caro. Dicit ergo primò, ꝙ non omnis caro est eadẽ caro secundũ formam. Sed alia est caro hominũ, alia piscium, alia pecorũ, alia volucrũ &c. Et similiter est alia morientis, & alia resurgentis: sicut autẽ exemplum superius inductũ de semine & pullulatione deficiebat in hoc, ꝙ in seminatione, & pullulatione non est idem numero, nec eędẽ qualitates, ita hæc exẽpla deficiũt, quia in his exẽplis nec est eadem species, nec eadẽ qualitas: sed caro hominis resurgẽtis est eadem secundũ speciẽ cum carne mortuis, sed tamẽ erit alia secũdum qualitatem. Erit enim eiusdem naturæ, sed alterius gloriæ: vt Gregorius de corpore Christi dicit, si quis autẽ hæc quæ dicta sunt ad diuersum statum resurgentiũ referre vellet, potest dici ꝙ per homines intelliguntur boni secundum rationẽ viuentes: secundum illud Ezec.34, Vos autẽ greges mei, greges pascuæ meæ homines estis. Per pecora verò intelligũtur luxuriosi, secundum illud.2. Pet.2, Hi verò velut irrationabilia pecora & cætera. Per volucres, superbi, per pisces cupidi: secundum illud Psal. Volucres cæli, & pisces maris & cætera. ¶ Ad idem autẽ introducit diuersitatem cælestiũ, & terrestriũ corporum, cùm subdit, Sunt corpora cælestia, vt sol, & luna, & huiusmodi. Et sunt corpora terrestria, vt ignis, aqua, &c. sed alia quidem est gloria, id est, pulchritudo & decor cælestiũ corporũ, alia autẽ terrestriũ, Eccles. 43, Species cæli gloria stellarũ. Et possunt per cælestia corpora intelligi cõtẽplatiui. Philip.3, Nostra conuersatio in cælis est. Per terrestria actiui, qui circa terrena occupãtur, vnde Marthæ dictũ est, Turbaris ergà plurima. Luc.10, Et ad idem vlterius introducit diuersam qualitatem cælestiũ corporũ, cùm dicit, Alia claritas solis &c. Similiter inter stellas est differẽtia. Stella enim differt, &c. Et potest intelligi per solem Christus, Malach. vltimo, Orietur vobis timentibus nomen meũ sol iustitiæ &c. Per lunam beata virgo, de qua Cant.6, Pulchra vt luna. Per stellas, adinuicem ordinatas, cæteri sancti. Iudic.5, Stellæ manentes in ordine suo, &c. ¶ Consequenter cùm dicit (Sic erit resurrectio mortuorum) Adaptat prædicta exempla ad resurrectionem mortuorum. Nec intelligendum est quantum ad literalem expositionem, ꝙ Apostolus hoc dicat ad designandum in resurgentibus generis diuersitatem, propter id quod præmiserat, Stella differt, &c. Sed hoc refert ad omnia præcedentia, vt ostendatur ex omnibus præmissis, ꝙ sicut in rebus inueniuntur diuersæ qualitates corporum: ita erit diuersa qualitas resurgentiũ a qualitate morientiũ. Vnde sequitur, Seminatur corpus &c. Vbi Apostolus maximè ostendit aliam esse qualitatem corporis morientis, & corporis resurgentis. Et agit hic de corpore resurgente glorioso, cuius proprię qualitates dotes corporis gloriosi dicuntur. Quæ quidem sunt quatuor, quas hic Apostolus tangit. Primò enim tangit dotem impassibilitatis, cùm dicit [Seminatur in corruptione &c.] Et quanuis seminatio accipi posset pro prima corporis origine, secundum ꝙ generatur ex semine, tamen conuenientius est secundum intellectum Apostoli, vt seminatio referatur ad mortem & sepulturam, vt respondeat ei quod suprà dictum est. Quod seminas nõ viuificatur, nisi prius moriatur. Dicitur autem mors & resolutio seminatio, non ꝙ in corpore mortuo, vel in cineribus ex eo resolutis sit aliqua virtus ad resurrectionẽ, sicut est virtus actiua in semine ad generationem, sed quia à deo talis ordinatio est deputata, vt ex eo iterato reformetur corpus humanum. Sicut igitur corpus humanum quando seminatur, id est quando moritur, est in corruptione, id est secundum suam proprietatem est corruptioni subiectum, secundum illud Rom.8, Corpus quidem mortuum est propter peccatum. Sed resurget in incorruptione. Dicitur autem hic incorruptio, non solùm ad excludendum separationem animæ à corpore: quia hanc incorruptionem & corpora damnatorum habebunt, sed ad excludendum tam mortẽ quàm quamlibet noxiam passionem, siue ab interiori siue ab exteriori. Et quantum ad hoc intelligitur impassibilitas corporis gloriosi. Secundum illud Apocal. 7. Non esurient, neq; sitient amplius, &c. Secundò tangit dotem claritatis cùm dicit (Seminatur in ignobilitate,) id est corpus quod ante mortem, & in morte est deformitatibus, & miseriis multis subiectum: secũdum illud Iob.14, Homo natus de muliere, &c. Sed resurget in gloria quæ claritatem significat. vt Augustinus dicit super Ioan. Erunt enim corpora sanctorum clara & fulgentia, secundum illud Matt.13, Fulgebunt iusti sicut sol &c. Tertiò, tangit dotem agilitatis, cùm dicit, (Seminatur in infirmitate,) id est corpus animale, quod ante mortem est infirmum & tardum, & ab anima non facilè mobile, secundum illud Sapien.9, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Sed surget in virtute, qua.s. fiet vt ex tanta virtute ab anima moueri possit, vt in nullo difficultatem ad motum exhibeat, quod ad dotem agilitatis pertinet. Tanta enim erit ibi facilitas, quanta fœlicitas, vt August. dicit. Vnde dicitur Sapient.3. de iustis, Fulgebunt iusti & tanquam scintillæ in arundineto discurrẽt. Et Esa.40, Qui sperant in domino mutabunt fortitudinem, assument pennas &c. Quartò tangit dotem subtilitatis, cùm dicit, [Seminatur corpus animale &c.] Quam quidam ad hoc referre volunt quòd corpori glorioso secũdum hanc dotem competat, vt possit simul esse cum corpore non glorioso in eodem loco. Quod quidem sustineri posset, si corpori secundum statum præsentem competeret, quod non posset simul cum alio corpore esse in eodem loco secundum aliquid, quod à corpore remoueri posset. Nunc autem si diligenter consideretur, quòd secundum nihil aliud hoc copori competit, nisi secundum quòd habet dimẽsiones corporales. Vnde videmus corpora quantumcunq; subtilia, nõ compati secum alia corpora vt pater in aere & igne: & vlterius si essent corpora separata omnino absq; materia, sicut quidã potuerũt, nõ possent simul cum corporibus naturalibus esse in eisdem locis vt Philosophus dicit. Remanentibus igitur dimẽsionibus in quocunq; corpore, est contra suã naturam ꝙ sit cum alio corpore in eodem loco. Vnde si hoc aliquando contigit, erit ex miraculo. Propter quod Greg. & Aug. miraculo ascribunt ꝙ corpus Christi, ad discipulos ianuis clausis intrauit. Nulla enim virtus terminata potest facere miraculũ, hoc enim solius dei est. Relinquitur ergo quòd esse simul cum alio corpore, in eodẽ loco nõ possit esse ex dote seu ex qualitate corporis glorioſi. Non tamẽ negandũ est quin corpus glorioſum possit esse simul cum alio corpore in eodem loco: quia corpus Christi post resurrectionẽ intrauit ad discipulos ianuis clausis, cui corpus nostrum in resurrectione conformandũ speramus: sed sicut corpus Christi hoc habuit non ex proprietate corporis, sed ex virtute diuinitatis vnitæ, ita corpus cuiuslibet alterius sancti hoc habebit nõ ex dote, sed ex virtute diuinitatis existẽtis in eo. Per quẽ modum corpus Petri habuit ꝙ ad vmbrã eius sanarẽtur infirmi, non per aliquã proprietatẽ ipsius. Est ergo dicendum ꝙ ad dotẽ subtilitatis pertinet, quod hic Apostolus tangit, dicens, Seminatur corpus animale, surget spirituale. Quod quidẽ malè intelligẽtes dixerunt, ꝙ corpus in resurrectione vertetur in spiritũ, & erit simile aeri aut vẽto, qui spiritus dicitur. Quod maximè excluditur per illud quod ad apostolos dicitur Luc. vltimo, Palpate & videte quia spiritus &c. Vnde & hìc Apostolus nõ dicit quòd resurgat spiritus, sed spirituale corpus. Ergo in resurrectione spirituale erit, nõ spiritus, sicut nunc est anima le, nõ anima. Ad horũ autem differentiã cognoscendam considerandum est, ꝙ vnum & idem in nobis est, quod dicitur & anima & spiritus: sed anima dicitur secundũ quod perficit corpus, spiritus autem propriè secundum mentẽ secundũ quam spiritualibus substantiis assimilamur: secundũ illud Ephe.4, Renouamini spiritu mentis vestræ. Itẽ considerandũ est ꝙ triplex est differentia potentiarũ in anima: quædam enim potentiæ sunt quarũ operationes ad bonũ corporis ordinantur, sicut generatiua, nutritiua, & augmentatiua. Quædam verò sunt, quæ quidem corporeis organis vtuntur, vt omnes potentiæ sensitiuæ partis: sed earũ actus ad corpus non ordinantur directè, sed magis ad perfectionem animæ. Quædam verò sunt potentiæ quæ neq; vtuntur corporeis organis, neq; directè ad bonum corporis ordinãtur, sed magis ad bonum animæ: sicut quæ pertinẽt ad intellectiuã partem: primæ ergo potentiæ pertinent ad animam, inquantum anima corpus: secundæ verò maximè pertinent ad animam inquantum est spiritus: tertiæ verò medio modo se habenti inter vtrasq;: quia tamen iudiciũ de potentia aliqua magis debet sumi ex obiecto & fine, quàm ex instrumento, ideo secundæ potentiæ magis se tenent cum tertiis, quàm cum primis. Item considerandũ est ꝙ cùm vnaquæq; res sit propter suam operationẽ, corpus ad hoc perficitur ab anima, vt sit subiectum operationibus animæ. Nunc autem in statu isto corpus nostrum est subiectum operationibus, quæ pertinẽt ad animã inquantum est anima prout generatur & generat, nutritur, erescit, & decrescit. Quantum autem ad spirituales animæ operationes, corpus, licet aliquo modo subseruiat, tamen multum impedimentum affert: quia corpus quod corrumpitur aggrauat animã, vt dicitur Sapien.9. Sed in statu resurrectionis cessabunt operationes animales à corpore, quia non erit generatio nec augmẽtum aut nutrimentũ, sed corpus absq; aliquo impedimento & fatigatione incessanter seruiet animæ ad spirituales operationes eius, secundum illud Psal. Beati qui habitant in domo tua domine &c. Sicut ergo nunc est corpus nostrum animale, tũc verò erit spirituale. Causam autem harũ proprietatũ, quidam attribuunt luci, quã dicunt esse de natura quintæ essentiæ, & venire in compositionem humani corporis, quod quia friuolum est & fabulosum, sequentes Augustinum dicimus quòd procedunt ex virtute animæ glorificatæ. Dicit enim Augustinus in epistola ad Dioscorum, Tam potenti natura deus fecit animam, vt eius plenissima beatitudine quę in fine temporum promittitur sanctis, redundet etiã in inferiorem naturam, quæ est corpus nõ beatitudo, quæ sanctis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est incorruptionis vigor. ¶ Videmus autem ex anima quatuor corpori prouenire, & tãtò perfectius, quantò anima fuerit virtuosior. Primò quidem dat esse. Vnde quãdo erit in summo perfectionis, dabit esse spirituale. Secũdò conseruat a corruptione. Vnde videmus homines quãtò sunt fortioris naturæ, minus à calore & frigore pati. Cùm ergo anima fuerit perfectissima, conseruabit corpus omnino impassibile. Tertiò dat pulchritudinem & claritatem. Infirmi enim & mortui propter debilitatẽ operationis animæ in corpus, efficiuntur discolorati: & quando erit in summa perfectione, faciet corpus clarum & fulgidum. Quartò dat motum, & tanto facilius, quantò virtus animæ fuerit fortior supra corpus. Et ideo quando erit in vltimo suæ perfectionis, dabit corpori agilitatem. Lectio 7.

Quatuor dotes corporum gloriosorũ hic tanguntur.

Duo aut plura corpora nõ possunt esse simulex dote nec natura liter, sed bene miraculo & virtute supernaturali.

Error dicẽtiũ in resurrectione corpus verti in spiritum.

SI est corpus animale, est & spirituale, sicut scriptum est, Factus est primus homo Adam in animã uiuentem, nouissimus Adam in spiritum uiuificantẽ. Sed non prius quod spirituale est, sed quod animale: deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus: tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Hoc autẽ dico fratres, quia caro & sanguis regnum dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.

Probatur corpus quod seminatur animale resurgere spirituale, & principaliter probatur quòd sit aliquod corpus spirituale.

¶ Hic Apostolus differentiam qualitatis corporum morientium ad corpora resurgentium suprà exemplis ostensam, ostendit ratione. Circa autem hoc, duo facit, Primò enim præmittit quod probare intendit. Secundò præmissum probat, ibi [Sicut scriptum est &c.] Dicit ergo primò. Dixi quòd id quod seminatur animale, surget spirituale: & quòd hoc sit verum, scilicet quòd sit aliquod corpus spirituale, ostendo, quia si est corpus animale, est & spirituale: & non intendit Apostolus ex hoc arguere ad propositum, sed hoc supponit, intendens probare ipsum quod dicit [Si est corpus &c.] Ecclesiastici vigesimo tertio. Intuere in omnia opera altissimi, duo contra duo, & vnum contra vnum. [Sicut scriptum est, &c.] Hic probat propositum. Est autem sua ptobatio talis. Duo sunt principia humani generis. Vnum secundum vitam naturæ, scilicet Adam: aliud secundum vitam gratiæ, scilicet Christus: sed animalitas est deriuatiua in omnes homines à primo principio. s. Adam, ergo constat quòd multò amplius à secundo principio, scilicet Christo, spiritualitas deriuabitur in omnes homines. Huius rationis primò probat primam diuersitatem principiorum. Secundò mediam, scilicet determinationem similitudinis ex vtroque principiorum, ibi [Qualis ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

renus &c.] Circa primum tria facit. Primò ostendit principiorum differentiam. Secundò, principiorum ordinem ad inuicem, ibi [Sed non prius quod spirituale &c.] Tertiò rationis ordinem assignat, ibi [Primus &c.] Ponit ergo primò conditionē primi principii secundū vitā naturæ, sumens authoritatem. Gen. 2, Vnde dicit, Sicut scriptū est, Factus est à deo primus homo Adam in animā viuentē, vita. s. animali, qualē anima potest dare, cùm. s. spirauit dominus in faciē eius spiraculū vitæ, Gen. 2. Forma humana enim & anima dicitur & spiritus. Inquantū enim intendit curæ corporis. s. vegetādo, nutriēdo, & generando, sic dicitur anima: inquantū autē intendit cognitioni. s. intelligendo, volendo, & huiusmodi, sic dicitur spiritus. Vnde cùm dicit, Factus est primus homo Adam in animā viuentē. Intendit hic Apostolus de vita qua anima deseruit circa corpus, nō de spiritu sancto, sicut quidā fingūt, propter hoc quod præcedit, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, dicētes hoc esse spiritū sanctū. Secundò ponit conditionem secundi principii, dicēs [Nouissimus verò Adam]. i. Christus. & dicitur nouissimus, quia Adā induxit vnū statū. s. culpæ, Christus verò gloriæ & vitæ. Vnde cùm post statū istū nullus alius sequatur in vita ista, ideo dicitur nouissimus. Esa. 53, Desiderauimus enim despectū & nouissimū virorū. Et alibi. s. Apoc. 1, Ego primus & nouissimus. Et alibi, Ego sum alpha & o &c. Dicit autē Adam, quia de natura Adæ factus in spiritū viuentē. Et ex hoc conditionibus principiorū visis apparet eorū diuersitas, quia primus homo factus est in animā, nouissimus in spiritū. Ille autē in animā viuentem solùm, iste verò in spiritum viuentē & viuificantem. Cuius ratio est: quia sicut Adam cōsecutus est perfectionē sui esse per animam, ita & Christus perfectionē sui esse inquātū homo per spiritū sanctum. Et ideo cùm anima non posuit nisi proprium corpus viuificare, ideo Adā factus est in animā, non viuificantē, sed viuentē tantùm: sed Christus factus est in spiritū viuentē & viuificantē, & ideo Christus habuit potestatem viuificādi. Io. 1, De plenitudine eius &c. & Ioan. 10, Veni vt vitam habeāt & abundantius habeant. Et simbolo. Et in spiritū sanctum viuificantem. Sed ne aliquis diceret, si Christus factus est in spiritū viuificantē, quare dicitur nouissimus. Ideo cōsequenter dicit [Sed nō prius &c.] Ostendit ordinē principiorū. Videmus enim in natura quòd in vno & eodem, prius est imperfectum quā perfectum. Vnde cùm spiritualitas se habeat ad animalitatē, sicut perfectū ad imperfectū, ideo in humana natura non prius debet esse spirituale, quod est perfectū, sed vt seruetur ordo prius debet esse imperfectū. s. quod animale est: deinde perfectum. s. quod spirituale est: suprà. 13, Cùm venerit quod perfectū est &c. Sicut dicit Augustī. Huius signū est quòd primogeniti antiquitus consueuerunt esse animales, sicut Cayn ante Abel natus: Ismael ante Isaac: & Esau ante Iacob. Rationem autem dictæ diuersitatis assignat, dicens [Primus homo &c.] q.d. verè primus homo factus est in animā viuentē, quia de terra. Gen. 2, Formauit dominus hominem de limo terræ: & ideo dicitur esse terrenus. i. animalis: secundus homo. s. Christus factus est in spiritum viuificantē, quia de cælo: quia diuina natura quæ fuit huic naturæ vnita, de cælo est. Et ideo debet esse cælestis. i. talem perfectionem debet habere, qualem decet de cælo venire, scilicet perfectionem spiritualē. Ioan. 3, Qui de cælo venit, super omnes est. Dicit autem primū hominem de terra, secundum modum loquendi quo res de illo esse dicuntur: quia prima pars est in eorum fieri: sicut cultellus dicitur de ferro, quia prima pars vnde est cultellus, est ferrum. Et quia prima pars vnde Adam factus est, terra est: & ideo dicitur de terra. Secundus homo dicitur de cælo: non quòd attulerit corpus de cælo, cùm de terra assumpserit. Ide corpore beatæ virginis; sed quia diuinitas (quæ naturæ humanæ vnita est) de cælo venit, quæ fuit prior quàm corpus Christi. Sic ergo patet principiorum diuersitas, quòd erat maior propositio rationis principalis. ¶ Consequenter cùm dicit [Qualis terrenus &c.] Ostendit deriuationem similitudinis horum principiorum ex vtroq;, & primò in cōmuni. Secundò diuidit eam per partes, ibi [Igitur sicut portauimus &c.] Dicit ergo [Qualiter terrenus &c.] q.d. Primus homo qui terrenus fuit & mortalis, ideo deriuatum est vt omnes essent & terreni & mortales: suprà eodem, Et sicut in Adam omnes moriūtur. Zach. 13, Adam cognatus meum, &c. Quia verò fuit secundus homo cælestis. i. spiritualis & immortalis: & ideo omnes & immortales & spirituales erimus. Rom. 6, Sed complantati facti sumus similitudini &c. Igitur sicut portauimus, &c. Hic concludit qualiter in speciali debeamus conformari homini. s. cælesti. Possumus autem dupliciter conformari cælesti in vita. s. gratiæ & gloriæ, & vna est via ad aliam: quia sine vita gratiæ non peruenitur ad vitam gloriæ, & ideo dicit [Sicut portauimus &c.] i. quandiu peccatores fuimus, in nobis fuit similitudo Adæ 2, Ro. 7, Ista est lex Adam domine deus &c. vt ergo posimus esse cælestes. i. peruenire ad vitam gloriæ portemus imaginem cęlestis per vitam gratiæ. Col. 3, Exuentes veterem hominem, induite nouum hominem. s. Christum. Rom. 8, Quos præscíuit & prædestinauit cōformes &c. Sic ergo debemus conformari cęlesti in vita gratię, quia aliàs non peruenietemus ad vitā glorię. Et hoc est quod dicit, Hoc autē dico fratres q.d. Nisi viuatis. s. vita gratiæ, non poteritis peruenire ad regnum dei. s. ad vitam gloriæ: quia caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Quod quidem non est intelligendum sicut quidam Hęretici dicunt, quòd non resurget caro & sanguis secūdum substantiam, sed quòd totum corpus vel verteтur in spiritum vel in aerem, quod est hæreticum & falsum: nam Apostolus dicit quòd conformabit corpus nostrum corpori claritatis suæ. Vnde cùm Christus post resurrectionem habuerit carnem & sanguinem, sicut dicitur Lucæ vltimo, Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa non habet &c. Constat quòd & nos in resurrectione carnem & sanguinē habebimus. Non est intelligendum caro & sanguis. i. substantia carnis & sanguinis, regnum dei non possidebunt, sed caro & sanguis. i. carni & sanguini operam dantes. s. homines dediti vitiis & voluptatibus, regnum dei non possidebunt. Et sic accipitur caro. i. homo carnaliter viuens. Ro. 8, Vos autem non in carne &c. Vel caro & sanguis. i. opera carnis & sanguinis, regnum dei non possidebunt, quod est contra Iudæos & Sarracenos, qui fingunt se habituros post resurrectionem vxores, fluuios mellis & lactis. Vel caro & sanguis. i. corruptio carnis & sanguinis regnum dei non possidebunt. i. post resurrectionem corpus non subiicietur corruptioni carnis & sanguinis secundum quam vixit homo. Vnde & secundum hoc subdit, neq; corruptio incorruptionem possidebit. i. neq; corruptio mortalitatis quę nomine carnis hic exprimitur, possidebit incorruptionem. i. incorruptibile regnum dei, quia resurgemus in gloria. Ro. 8, Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis &c.

Forma humana dicitur anima, & etiam spiritus.

Lectio 8.

Resoluit futurā resurrectionē declarādo modū, & ordinem ipsius.

ECce mysterium vobis dico, omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

¶ Hic Apostolus postquā respōdit quæstioni de qualitate resurgentiū: respōdet cōsequēter quæstioni qua quærebatur de modo & ordine resurgēdi. Et circa hoc duo facit. Primò ostēdit modū & ordinē resurrectionis. Secūdò cōfirmat per authoritatē, ibi [Cùm autē mortale hoc &c.] Circa primū duo facit. Primò enim proponit intētū. Secūdò ostēdit quo ordine fiat, ibi [In momēto, in ictu oculi, &c.] Primò igitur reddit eos attētos, ostēdens id quod proponit esse arduū & occultū, dicēs, Ecce mysteriū. i. occultū quoddā dico vobis. i. aperio vobis fratres quod debet vobis aperiri & omnibus credētibus. Luc. 8, Vobis datū est nosse, &c. suprà secūdo, Sapientiā loquimur inter perfectos. Et pòst, sed loquimur dei sapientiā quæ absconditа est &c. Quid autē sit istud mysteriū, subdit, Omnes quidē, &c. ¶ Circa primū sciendū est, quòd sicut Hieronimus dicit in quadā epistola ad Mineruiū & Alexandrū monachos. Hoc quod hic dicitur, Omnes quidē resurgemus &c. In nullo libro Græcorū habetur, sed in quibusdā habetur, Omnes quidē dormiemus. i. omnes moriemur. Et dicitur mors somnus, propter spē resurrectionis. Vnde idē est ac si diceret, omnes quidē resurgemus, quia nullus resurget nisi moriatur. Sed nō omnes immutabimur. Hoc nō mutatur in libris Græcis, & hoc est verū, quia ista mutatio de quā hic loquitur, non erit nisi secundū corpora beatorū, quia immutabūtur ad illa quatuor quæ suprà posita sunt quæ dicūtur dotes corporū glorioſorum. & hāc desiderabat Iob 14, Cunctis diebus quibus nūc milito, expecto donec veniat immutatio mea. In quibusdā verò libris inuenitur, Nō omnes quidē moriemur, sed omnes immutabimur. Et hoc intelligitur dupliciter. Primò ad literā, quia quorūdā opinio fuit, ꝙ nō omnes homines moriētur, sed quòd aliqui in aduentu Christi ad iudiciū veniēt viui, & isti nō moriētur, sed isti mutabūtur in statū incorruptionis: & propter hoc dicunt, nō omnes quidē dormiemus. i. moriemur, sed omnes immutabimur tā boni quā mali, & tā viui quā mortui. Vnde secundū hos immutatio nō intelligitur de statu animalitatis ad statū spiritualitatis: quia secūdū hāc soli boni immutabūtur, sed de statu corruptionis ad statū incorruptionis. Alio modo exponitur mysticè ab Origene: & dicit ꝙ hoc nō dicitur de somno mortis, quia omnes moriētur. ps. Quis est homo qui viuet, &c. Sed de somno peccati, de quo in Psal. Illumina oculos meos ne vnquā obdormiā, vt sic dicatur, Nō omnes moriemur. i. non omnes peccabimus mortaliter, sed omnes immutabimur, sicut suprà de statu corruptionis ad incorruptionē. Et licet hæc litera. s. nō omnes moriemur &c. nō sit cōtra fidē, tamē ecclesia magis acceptat primā. s. ꝙ omnes moriemur siue resurgemus, &c. Quia omnes moriētur etiā si sint tūc aliqui viui. ¶ Ordinē autē & modū resurrectionis manifestat cōsequenter cùm dicit [In momēto, in ictu oculi, &c.] Et hoc quātū ad tria. Primò enim manifestat ordinē quantū ad tēpus. Secūdò quātū ad causam resurrectionis, ibi [In nouissima tuba] Tertiò quantū ad progressum effectus à causa, ibi [Canet enī tuba, &c.] Dicit ergo ꝙ omnes resurgemus, sed quomodo? In momēto. Per quod excludit errorē dicentiū resurrectionē nō esse futurā omniū simul. Sed dicūt quòd martyres resurgēt ante alios per mille annos, & tūc Christus descēdet cū illis & possidebit regnū corporale Hierusalē mille annis cū eis. Et hæc fuit opinio Lactātii. Sed hoc patet esse falsum, quia omnes in momēto resurgemus & in ictu oculi. Excluditur etiā per hoc alius error eiusdem qui dicebat, ꝙ iudiciū duraturū erat per spatiū mille annorū. Sed hoc est falsum, qa nō erit ibi aliquod perceptibile tēpus, sed in momēto &c. ¶ Sciendū est autē ꝙ momentū potest accipi vel pro ipso instāti tēporis, quod dicitur nūc: vel pro aliquo tēpore imperceptibili: tamē vtroq; modo potest accipi hoc referendo illud ad diuersa, quia si nos referimus hoc ad collectionē puluerū (quę fiet ministerio angelorū) tūc momentum accipitur pro tēpore imperceptibili. Cùm enim in collectione illorū puluerū sit mutatio de loco ad locum, oportet ꝙ sit ibi tēpus aliquod. Si autē referamus ad reunitionē corporum & pro vnione animæ, quę omnia fiēt à deo, tūc momentū accipitur pro instāti tēporis, quia deus in instāti vnit animā corpori & viuificat corpus. Potest etiā hoc ꝙ dicit, in ictu oculi ad vtrūq; referri, quia si in ictu oculi intelligitur tantùm apertio palpebrarū (quæ fit in tēpore perceptibili) tūc refertur ad collectionē puluerū. Si verò in ictu oculi intelligitur ipse subitus cōtuitus oculi & qui fit in instāti, tūc refertur ad vnionē ad corpus. ¶ Cōsequēter cùm dicit [In nouissima tuba.] Ostēdit ordinē resurrectionis quantū ad causam immediatā. Et ista tuba est vox illa Christi, de qua Matth. 25. dicitur, Media nocte clamor factus est. Ioā. 5, Audiēt vocē filii dei, & qui audierint &c. Vel ipsa præsentia Christi manifesta mūdo secundū ꝙ dicit Grego. Tuba nihil aliud esse dēsigna tquàm præsentiā Christi mūdo manifestatā, quæ dicitur tuba propter manifestationē: quia omnibus erit manifesta. Et hoc modo accipitur tuba. Matt. 6, Cùm facis elleemosynā noli tuba canere ante te. Item dicitur tuba propter officiū tubæ quod erat ad quatuor, vt dicitur Num. 10. s. ad vocādū cōsiliū & hoc erit in resurrectione, quia tūc cōuocabit ād cōsilium. i. ad iudiciū. Esa. 3, Dominus ad iudiciū veniet, &c. ad solēnizandū festū. Psal. Buccinate in neomenia tuba. Sic & in resurrectione. Esa. 33, Respice Syon ciuitatē solēnitatis nostræ. Ad pugnā & hoc in resurrectione. Sap. 5, Pugnabit pro illo &c. Esa. 30, In cytharis & tympanis &c. Ad mouendū castra, sic & in resurrectione. Quidā eūdo ad paradisum, quidā eūdo ad infernum. Matt. 25, Ibūt qui bona fecerūt in vitā ęternā, quiverò mala in ignē æternū. ¶ Cōsequēter eū dicit, [Canet enim tuba &c.] Ponit progressum effectus à causa prædicta. Et circa hoc duo facit. Primò enim ponit progressum effectus. Secūdò necessitatem huius assignat, ibi [Oportet enim mortale &c.] Progressus effectus est, quia statim ad sonitū tubæ sequetur effectus. Quia mortui &c. ps. Dabit voci suæ vocē virtutis &c. Ponit autē duplicē effectū. Vnus est cōmunis, quia mortui resurgēt incorrupti. i. integri sine aliqua diminutione mēbrorū. Quod quidē est cōmune omnibus, quia in resurrectione est cōmune omne quod pertinet ad reparationē naturæ, quia omnes habēt cōmunionem cum Christo in natura. Et licet Augustī. relinquat sub dubio vtrū deformitates remaneāt in dānatis, ego tamē credo ꝙ quicquid pertinet ad reparationē naturę, totū cōfertur eis: sed quod pertinet ad gratiā, solū electis cōfertur. Et ideo omnes resurgēt incorrupti. i. integri, etiā damnati. Hieronymus autē exponit incorrupti. i. in statu incorruptionis, vt. s. vlterius post resurrectionē nō corrūpantur, quia isti ad beatitudinē æternā ibūt, mali verò ad pœnā æternā. Dan. 12, Multi de

Errorlactā tij excluditur duplex.

Præsentia Christi dicitur tuba in dicij propter tubæ officiū qđ erit quadruplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

terræ puluere euigilabũt. Alius effectus est proprius.i. apostoloru tãtũ, quia nos immutabimur. s. apostoli & nõ solũ erimus incorrupti, sed etiã immutabimur. s. de statu miseriæ ad statũ gloriæ, quia seminatur animale, surget autẽ spirituale. Et secundũ hũc modũ exponẽdi apparet ꝙ melior est litera illa ꝙ dicit, Omnes quidẽ resurgemus, sed nõ omnes immutabimur, ꝙ illa quæ habet, Omnes immutabimur, ꝙa licet omnes resurgẽt, tamẽ soli sancti & electi immutabũtur. Posset tamẽ etiã secundũ illos qui habẽt, Nõ omnes quidem morimur, sed omnes immutabimur, legi sic, Mortui resurgent incorrupti. i. ad statũ incorruptionis: & nos qui viuimus licet nõ resurgamus, quia nõ morimur, tamẽ immutabimur de statu corruptionis ad incorruptionẽ. Et videtur consonare iis quæ dicit primæ Thess. 4, Nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis &c. vt sicut & ibi & hîc connumeret se viuis. Lectio 9.

Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autem mortis, peccatum est: virtus verò peccati, lex. Deo autẽ gratias qui dedit nobis victoriã per dominum nostrum Iesum Christum. Itaque fratres mei dilecti stabiles estote, & immobiles, abundantes in omni opere domini: semper scientes quòd labor uester non est inanis in domino.

Infert diuersitatem qualitatis corporũ resurgẽtiũ ad seipsa ante resurrectionẽ, ex hoc inferẽdo absoptã mortẽ et declarãdo exultationẽ qua exultabunt sancti i mortẽ iet tandẽ in fide confirmat: ad bonũ inducit corinthorũ spẽ & laborẽ nõ esse vana demonstrat.

¶ Hic Apostolus ponit necessitatẽ effectus resurrectionis ab ipsa causa progrediẽtis. Et circa hoc duo ponit correspõdẽtia duobus quæ posuerat in progressu effectuũ ab ipsa causa. Primò fuit generale omniũ. s. ꝙ mortui resurgẽt incorrupti. Et ideo primò quãtũ ad hoc dicit, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ. Secũdũ fuit speciale apostolis & bonis. s. Et nos immutabimur, & ideo secũdò quãtũ ad hoc dicit, Et mortale hoc induere immortalitatẽ: ꝙa enim corruptibile opponitur incorruptibili, & in statu præsentis vitæ subiicimur corruptioni. Ideo dicit ꝙ cũ resurgem⁹, oportet hoc corruptibile &c. Necessitate. s. cõgruẽtiæ. Et hoc propter tria. Primò propter cõpletionẽ humanæ naturę. Nã sicut etiã dicit Augustinus, Anima quãdiu est separata à corpore est imperfecta, nõ habẽs perfectionẽ suæ naturæ, & ideo nõ est in tãta beatitudine separata existens, in quanta erit corpori vnita in resurrectione. Vt ergo perfruatur beatitudine pfecta, oportet corruptibile hoc. i. corpus induere vt ornamẽtũ, incorruptionẽ, vt vlterius aliquatenus nõ ledatur mortale. Secũdò propter exigẽtiã diuinę iustitię, vt. s. illi ꝙ bona fecerũt seu mala in corpore, prę miẽtur vel puniãtur, etiã in ipsis corporibus. Tertiò propter cõformitatẽ mẽbrorũ ad caput: vt sicut Christus resurrexit à mortuis p gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Ro. 6, ¶ Notandũ autẽ ꝙ ipsam incorruptionẽ seu immortalitatẽ assimilat vestimento, cũ dicit, induere: vestimentũ enim adest vestito, & abest manente eadem numero substãtia vestiti. vt per hoc ostẽdat ꝙ corpora eadẽ numero resurgẽt & tãdẽ homines tãdẽ numero erũt in statu incorruptionis & immortalitatis, inquo sunt modò. Vnde ex hoc excluditur error dicẽtium, ꝙ corpora nõ resurgẽt eadẽ numero. Vnde signãter dicit, Oportet corruptibile hoc. s. corpus. Nam anima nõ est corruptibilis. ¶ Excluditur etiã error dicentiũ ꝙ corpora glorificata nõ erũt eadẽ cũ istis, sed cælestia & de isto modo simile habetur secũdæ Cor. 5, Nã in hoc ingemiscimus &c. Esa. 52, Induere vestimẽtis gloriæ tuæ. Iob. 40, Circũda ubi decorem &c. ¶ Sed cõtra hoc est quia videtur impossibile ꝙ corruptibile hoc induat incorruptionẽ. i. ꝙ corpora resurgãt eadẽ numero: quia impossibile est ea quæ differũt genere vel specie esse eadẽ numero: sed corruptibile & incorruptibile nõ solũ differũt specie, sed genere. Ergo impossibile est ꝙ corpora resurgentiũ sint incorruptibilia & remaneãt eadẽ numero. Præterea Philosophus dicit ꝙ impossibile est ꝙ illa quorũ substãtia corruptibilis mota est, reintegrẽtur eadẽ numero, sed specie. substãtia autẽ corporũ humanorũ est corruptibilis, ergo impossibile est reintegrari eadẽ numero. ¶ Respõdeo, dicendũ est ad primũ quòd vnũ quodq; cõsequitur genus & speciẽ ex sua natura & non ex aliquo intrinseco suæ naturæ, & ideo dico ꝙ si resurrectio corporũ futura esset ex principiis naturæ corporũ, impossibile esset ꝙ corpora resurgerẽt eadẽ numero. ¶ Sed dico ꝙ incorruptio corporũ resurgentiũ dabitur ab alio principio quã à natura ipsorũ corporũ. s. à gloria animæ, ex cuius beatitudine & incorruptione tota beatitudo & incorruptio corporũ deriuabitur. ¶ Sicut ergo eiusdẽ naturæ & idẽ numero est liberũ arbitriũ, modò dũ est volubile ad vtrãq; partẽ & cũ erit firmatũ in fine vltimo, ita & eiusdem naturæ & idem numero erit corpus quod modò est corruptibile, & tũe quãdo per liberũ arbitriũ firmatum erit per gloriam animæ, erit incorruptibile. ¶ Ad secundum dicendũ ꝙ ratio Philosophi procedit contra illos qui ponebãt omnia in istis inferioribus causari ex motu corporum cælestiũ, & ꝙ reuolutis eisdem reuolutionibus corporũ superiorũ, sequebantur iidem effectus numero, qui aliquãdo fuerant. Vnde dicebant ꝙ adhuc Plato idem numero leget Athenis & ꝙ habebit easdem scholas & eosdẽ auditores, quos habuit. Et ideo Philosophus cõtra eosdem arguit, ꝙ licet idem cælum numero & idem sol sit in eisdem reuolutionibus, tamen effectus, qui inde proueniunt non consequuntur identitatẽ numero, sed specie, & hoc secundum viam naturæ. Similiter dico ꝙ si corpora induerent incorruptionem & surgerent secundum viã naturæ, quòd non resurgerent eadẽ numero, sed eadem specie. Sed cùm reintegratio & resurrectio, sicut dictum est, fiant virtute diuina, dicimus quòd corpora erunt eadem numero, cùm neq; principia individuantia huius hominis sint aliud, quàm hæc anima & hoc corpus. In resurrectione autem redibit & anima eadẽ numero cùm sit incorruptibilis, & hoc corpus idem numero ex eisdem pulueribus in quibus resolutũ fuit ex virtute diuina reparatum, sic erit idem homo numero resurgens. Nec facio vim in formis intermediis, quia non pono esse aliquam aliam formam substantialem in homine nisi animam rationalem, à qua habet corpus humanum quod sit animatum natura sensibili & vegetabili, & quod sit rationale. Formæ verò accidentales nihil impediunt identitatẽ numeralem quam ponimus. ¶ Consequenter cùm dicit [Cùm autem corruptibile &c.] Confirmat quod dixerat per authoritatem. Et circa hoc duo facit. Primò ponit authoritatem. Secundò ex ea concludit tria, ibi [Vbi enim est mors &c.] Dicit ergo primò. Dixi quòd oportet corruptibile hoc induere &c. Sed cùm mortale hoc induerit immortalitatem tunc. s. in futuro. Quod est contra illos qui dicunt iam resurrectionem factam. Fiet sermo qui scriptus est. s. Absorpta est &c. Hoc secundũ translationem nostram non inuenitur in aliquo libro Bibliæ. Si tamen inueniatur in trãslatione. 70. nõ est certum vnde sumptũ sit. Potest tamen dici hoc esse sumptum. Esa. 26, Viuent mortui &c. Et. 25, Præcipitabit mortem in sempiternum. Osee 13, vbi nos habemus, Ero mors tua ô mors. 70, habent, Absorpta est mors in victoria. i. propter victoriam Christi. Et ponit præteritum pro futuro propter certitudinem prophetiæ. 1. Petri. 3, Deglutiens mortem &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Vbi est mors victoria tua? &c.] Cõcludit tria ex præmissa authoritate. Insultationem sanctorum contra mortem. Gratiarum actiones ad deũ, ibi [Deo autem gratias.] Et ammonitionẽ suam Corinthiis, ibi [Itaque fratres mei, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ponit insultationẽ. Secundò exponit, ibi [Stimulus autem, &c.] Loquẽs ergo Apostolus de victoria Christi cõtra mortẽ quasi in quodã speciali gaudio positus, assumit personam vitorum resurgentiũ, dicens, Vbi est mors victoria tua? Hoc non inuenitur in aliquo loco sacræ scripturæ, vtrum autem ex se, vel aliunde habuerit hoc Apostolus, incertũ est. Si tamẽ aliunde accepisset, videtur accepisse de Esa. 14, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum &c. Dicit ergo [Vbi est mors victoria tua? &c.] s. corruptionis vi ctoria tua. i. potentia qua totum humanum genus prosternebas, de oĩbus triũphabas. 2. Reg. 14, Oẽs morimur, &c. Iob. 18, Calcet super eum quasi rex interitus, &c. [¶ Vbi est mors stimulus tuus?] Quid autem sit stimulus, consequenter exponit, dicens [Stimulus aũt &c.] Vnde duo ponit. Vnum per quod exponit quod dixit. Aliud per quod obiectionem excludit, ibi [Virtus peccati &c.] Sciendũ est autẽ ꝙ stimulus mortis potest dici vel stimulans ad mortẽ, vel quo vtitur, seu quẽ facit mors, sed literalis sensus est, stimulus mortis. i. stimulans ad mortem: quia homo per peccatum est impulsus & deiectus ad mortẽ. Ro. 6, Stipẽdia peccati, mors, &c. ¶ Sed quia aliquis posset obiicere ꝙ iste stimulus est remotus per legẽ, ideo cõsequẽter hoc Apostolus excludit, subdẽs, Virtus verò. i. augumentum peccati lex. q. d. Non est remotũ peccatũ per legẽ, ĩmo virtus peccati lex. i. augumentũ occasionaliter. s. nõ ꝙ induceret ad peccatũ, sed inquantũ dabat occasionẽ peccati, & non conferebat gratiã ex qua magis accendebatur cõcupiscentia ad peccãdũ. Rom. 5, Lex subintrauit vt abundaret delictũ. Rom. 7, Occasiõe accepta, peccatũ per mandatũ &c. Est autem alius sensus, sed nõ literalis, vt stimulus mortis dicatur, quo vtitur mors. Et sic per mortẽ intelligitur diabolus. Apoca. 6, Nomẽ illi mors. Et sic stimulus mortis est tentatio diaboli. Et sic totũ quod dicitur de morte, exponitur de diabolo Vt in Glosa habetur. Vel stimulus mortis i. à morte factus. i. à carnali concupiscentia. Iaco. 1, Concupiscentia cùm conceperit, &c. Concupiscentia enim primò volentes allicit, sicut in intemperatis. Secũdò repugnantes trahit vt in incontinentibus. Postea cõtendit, sed non vincit vt in continẽtibus. Postea debilitatur eius contentio, sicut in temperatis, & vltimo totaliter deficit sicut in beatis, quibus dicere cõpetit. Vbi est mors, cõtentio, vel victoria tua? Quia ergo stimulus mortis destructus est nõ per legẽ, sed per victoriã Christi, ideo deo sunt reddendæ gratiarũ actiones. Et hoc est quod dicit, Deo autem gratias. s. ago seu agamus, qui dedit nobis victoriã mortis & peccati per Iesum Christum, nõ per legẽ. Io. 16, Hæc est victoria, &c. Ro. 15, Quis me liberabit, &c. Gratia dei, &c. Nã quod impossibile &c. ¶ Consequẽter cùm dicit [Itaq; fratres mei &c.] Subdit ammonitionẽ, sicut enim dictum est pseudo apostoli corrũpebãt Corinthios negando resurrectionẽ. & ideo postquam iam astruxit fidem resurrectionis & per exẽpla ostendit, ammonet eos ꝙ bene se habeãt ne seducantur à pseudo apostolis, Et circa hoc tria facit. ¶ Primò enim eos in fide confirmat, dicens. Itaq; s. iam ostensa resurrectione fratres mei per fidem per quã omnes sum⁹ filii dei. Io. 1, Dedit eis potestatem, &c. Dilectissimi per charitatẽ qua debemus nos inuicẽ diligere. 1. Io. 4, Hoc mãdatum habemus à Deo &c. Stabiles estote. s. in fide resurrectionis, ne recedatis à fide. Ephes. 4, Non simus sicut paruuli fluctuantes &c. Et immobiles, ne. s. ab aliis seducamini. Col. 1, In fide fundati, stabiles & immobiles &c. Secundò inducit ad bona opera, dicens, Abundantes in omni opere bono semper. Galat. vltimo, Dum tempus habemus, & cætera. Prouerbio. 3, In abundanti iustitia. Tertiò probat eos per spem, dicens, Scientes per quod &c. Sapientię 3, Bonorum enim laborum gloriosus est fructus.

Capitulum 16.

De collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesiis Galatiæ ita & uos facite per unam sabbati. Vnusquisque uestrum apud se reponat recondens quod ei beneplacuerit, ut non cùm uenero tunc collectæ fiant. Cũ autẽ præsens fuero, quos approbaueritis, per epistolas hos mittam perferre gratiã uestrã in Hierusalẽ. Quòd si dignũ fuerit ut ego eã, mecũ ibunt. Veniã aũt ad uos cũ Macedoniã pertransiero. Nã Macedoniam pertransibo, apud uos autem forsitã manebo, uel etiã hyemabo ut uos me deducatis quocũq; iero, nolo enim uos modò in transitu uidere. Spero enim me aliquantulum temporis manere apud uos, si dominus permiserit: permanebo autem Epheſi usque ad penthecosten. Ostium enim mihi apertum est magnum & euidens, & aduersarii multi.

Monentur corinthii ad collectas & absentibus christianis pauperib⁹, & ad modũ de ministris admittẽdũ & de seipso loquitur. Apostolus narrando suam peregrinationẽ, & ea q̃ in ea est acturus & quæ sibi sunt parata.

¶ Suprà per totã seriẽ epistolæ proposuit Apostol⁹ Corinthiis quãdã doctrinã generalẽ, & hoc vltimo capponit eis quædã specialia & familiaria. Et circa hoc duo facit. Primò monet eos qd ipsi debeãt aliis facere. Secũdò ostẽdit qd alii faciãt ipsis, ibi [Salutat vos ecclesia &c.] Circa primũ duo facit. Primò instruit eos de his quæ debẽt facere ad absentes. Secũdò verò de his quæ debẽt facere ad præsentes, ibi [Vigilate, & state in fide &c.] Circa primũ tria facit. Primò instruit eos de his quę pertinent ad absentes pauperes sanctos qui sunt in Hierusalẽ. Secũdò de his quæ pertinent ad Apostolum, ibi [Veniam ad vos cum &c.] Tertiò de his quæ pertinẽt ad discipulos, ibi [Si aũt venerit &c.] Circa ea quæ debẽt fieri sanctis qui erãt in Hierusalẽ, de tribus instruit eos Apostolus. Primò qualiter eleemosyna sanctis faciẽda sit colligẽda, Secũdò qualiter sit cõseruãda, ibi [Vnusq̃q; aũt vestrũ &c.] Tertiò qualiter sit in Hierusalẽ trãsmittenda, ibi [Cùm aũt præsens fuero, &c.] Circa primũ sciendũ est ꝙ sicut legitur. Act. 4. Mos erat in primitiua ecclesia vt cõuersi ad fidem venderent possessiões & oĩa quæ habebãt, & pretiũ ponerent ad pedes apostolorũ, & de eis vnicuiq; (prout erat opus) prouideretur, vt sic nullus haberet ꝓpriũ, sed essent illis omnia cõmunia. Et sicut dicitur in collationibus patrum, omnis religio ab illa sancta societate sumpsit exordium. Contingit autem vt fame perualida exorta, pauperes sancti qui erãt in Hierusalem inopia maxima laborarent. Vũ factũ est vt apostoli ordinarent ad ipsorũ subuentionem quod per alias ecclesias Christi collectæ fierent, & hæc cõmissio facta est Paulo & Barnabæ. Gal. 2, Dederunt mihi & Barnabæ, &c. & quia Apostolus super hoc solicit⁹ erat, monebat illos, quos cõuerterat vt eis subuenirent, ꝙa sicut ipse ad Ro. dicit, Iustũ est vt à qb⁹ spũalia recepẽrãt, tẽporalia ministrẽt. Et hoc est quod dicit, De collectis aũt q̃ fiũt ꝓ ecclesias ĩ sanctos. i. ĩ vsũ sanctorũ &

Universidad de Deusto
Biblioteca

non quorumlibet. Eccle.12,Da iusto & ne recipias peccatorẽ. Nõ quòd peccatoribus nõ sit aliquid dãdũ, sed quia magis debet quis dare eleemosynã iusto indigenti quã peccatori. ¶ Sicut ordinaui in ecclesia Galatiæ, ita & vos facite.i.colligite per vnam.s.diem sabbati.i.septimanæ. Et hoc ideo ordinatũ est vt paulatim qualibet hebdomada aliquid paruum soluerent,ne si simul totũ soluissent,grauarentur. Et licet eis paulum videretur & quasi insensibile paulatim dare,tamen completo anno eleemosynæ in simul collectæ, magnæ erant. Vel per vnam sabbati intelligitur prima dies post sabbatum.s.dies dominicus. Et hoc ideo illo die fieri voluit Apostolus,quia iam inoleuerat consuetudo vt populus in dominicis diebus ad ecclesiã cõueniret. Leuitici.23,Dies primus celeberrimus erit atque sanctissimus,& cætera. Et post. Est eñ cœtus atq; collectæ &c. De huiusmodi eleemosyna dicitur. Dan.4,Peccata tua eleemosynis redime. Et Eccl.29,Eleemosyna viri quasi sacculus,&c. ¶ Quia verò nõ solùm debet apponi modus in colligendo,sed etiam in cõseruando,ideo consequenter instruit qualiter collectæ consetuentur,cũ dicit,Vnusquisque autem vestrum, &c. In quo ostenditur maxima industria Apostoli, ne aliqui crederent q̃ Apostolus faceret collectas istas magis causa quæstus proprii,q̃ propter necessitatem sanctorum. ideo suspitionẽ hãc vitans,& quantum ad se,& quantum ad suos ministros,noluit dictam pecuniam à se seu à suis ministris custodiri,sed ordinauit q̃ quilibet illud quod sibi placebat elargiri reportaret domi,& conseruaret seorsum faciens sic per totum annum. Et huius ratio erat:quia Apostolus nolebat q̃ quando veniret Corinthum vacarẽt collectis,sed doctrinæ & rebus spiritualibus. Et ideo dicit[Vt non cùm venero,&c.]Act.6,Nõ est æquum nos relinquere, &c.qualiter autem debeant mitti in Hierusalem,subdit,dicens[Cùm autem præsens fuero,&c.]Q.d. Nec in hoc volo aliquos specialiter onerare cùm præsens fuero.s.ad portandum pecuniam,sed mittã illos quos probaueritis.i.approbaueritis mittendos,mittã,inquam,per epistolas.i.cũ epistolis missis à vobis & à nobis laudatoriis & commendatoriis.s.in quibus contineatur quantitas pecuniæ,commendatum studium nostrum,& charitas. Mittam,inquam,perferre gratiam vestram.i.quod gratis dabitis sanctis pauperibus in Hierusalem. 2.Corinth.8,Notam facimus vobis gratiã dei &c. In Hierusalem.i.sanctis qui sunt in Hierusalem,& non solùm mittam illos quos probaueritis,sed si dignum fuerit.&c.i.si magna quantitas fuerit, mecum ibunt,in quo inducit eos ad bene & liberaliter soluendũ. Rom.15,Nunc igitur proficiscar Hierusalẽ ministrare sanctis &c. ¶ Consequenter Apostolus instruit eos de his quæ pertinẽt ad seipsum. Et circa hoc tria facit. Primò promittit eis suam præsentiã. dicens[Veniam ad vos cùm Macedoniã pertransiero &c.] ¶ Circa quod sciendum est q̃ sicut dicitur Actuum decimo sexto,Vir Macedo apparuit Apostolo cum esset in Troade deprecans eum,& dicens ei,Transiens in Macedoniam libera nos. Vt ergo Apostolus iussa impleret,disposuit Macedoniam iturum. Et quia Macedonia erat media inter Asiam & Achaiam,in qua est Corinthum,ideo dicit,Cùm pertransiero in Macedoniam,veniam ad vos,imo veniam ad vos inde,scilicet quia tunc ero vobis propior. Secundò promittit se facturum apud eos diutinã morã,dicens,Apud vos forsitam manebo.i.moram contraham vel etiam hyemabo.i.per totam hyemem permanebo vobiscum,quia multa corrigenda sunt in vobis:Vel causam quare ad eos vadit,subdit,cũ dicit[Vt vos me deducatis quocũque iero,]Et dicit quocunque,quia nesciebat determinatè quò iret,nisi secundum q̃ spiritussanctus inspiraret sibi. Deducatis,inquã,nõ defendatis me,sed vt deceatis vias. Tertiò cũ dicit.[Nolo enim vos &c.] Excusat dilationem suæ præsentiæ dupliciter,Vno modo,quia Corinthii possent dicere nõ est necesse q̃ tantùm differas venire,& q̃ primò vadas in Macedoniã,qa tu potes venire in Achaiam & permanere, ita q̃ non transeas per Macedoniam. Et ad hoc dicit,licet sic possem venire ad vos:tamẽ non diu possem manere vobiscum,quia statim oportet me esse in Macedonia vel redire in Asiam. Vnde quia nolo vos modò in trãsitu videre,ideo modò nõ venio primò ad vos:nã ego spero aliquam moram contrahere vobiscum si dominus permiserit. Dicit si dominus permiserit,quia forte vel antequam esset ibi,vel postquam iam esset ibi, dominus inspiraret ei q̃ iret ad aliũ locum vbi faceret maius bonum. Alio modo excusat se & hoc videtur magis literale,quia oportebat eũ diu manere apud Ephesum quod est in Asia,& ideo dicit,Permanebo autem Ephesi vsque ad Penthecostem &c. Fortè hæc epistola missa fuit in hyeme seu in vere,& tunc post Pẽthecostem debebat ire in Macedoniam & morari ibi vsque ad hyemen,& tunc ire Corinthum & hyemare. Rationem autem quare volebat morari Ephesi vsque ad Penthecosten,subdit cùm dicit[Ostium autem &c.]i.magnum fructum facio in Epheso,Et dicit ostium esse apertum magnum.i.multa corda hominum ad credendum parata,& euidens,quia sine contradictione. Coloss.4,Orantes simul & pro nobis vt deus aperiat nobis ostium &c. Sed quia sunt multi aduersarii qui conantur impedire vel subintrare. Si ergo absentarem me,tantus fructus posset de facili impediri,ideo nolo recedere quousq; sitis bene firmati, Apoca 1.3,Ecce coram te ostium apertum.

Docentur Corinthij quõse habeant ad Timothæum et Apolo. & ad virtutẽ monentur, docentur simul quõse habeant ad alios,quõ alij se habeant ad ipsos, & tandẽ solicita imprecatione tota claudi tur epistola

Lectio 2.

SI autẽ uenerit Timothæus, uidete ut sine timore sit apud uos:opus enim domini operatur sicut & ego. Ne quis ergo illum spernat. Deducite aũt illum in pace ut ueniat ad me,Expecto enim illũ cũ fratribus. De Apollo autem fratre uobis notũ facio,quoniam multum rogaui eum ut ueniret ad uos cũ fratribus. & utique non fuit uoluntas eius ut nũc ueniret, Veniet aũt cùm ei uacuũ fuerit. Vigilate,state in fide, uiriliter agite, & confortamini:omnia enim uestra in charitate fiant. Obsecro autẽ uos fratres,nostis domũ Stephanæ & Fortunati & Achaici,quoniam sunt primitiæ Achaiæ, & in ministerium sanctorũ ordinauerũt seipsos: & ut uos subditi sitis eiusmodi & omni cooperãti & laborãti. Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & Fortunati & Achaici,quoniã id quod uobis deerant,ipsi suppleuerũt. Refecerũt enim & meũ spiritũ & uestrũ. Cognoscite ergo qui eiusmodi sunt. Salutant uos oẽs ecclesiæ Asiæ. Salutãt uos in domino multum Aquila & Prisilla cum domestica sua ecclesia, apud quos & hospitor. Salutant uos omnes fratres. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat dominum nostrum Iesum Christum,sit anathema maranatha. Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum. Charitas mea cum omnibus uobis in christo Iesu. Amen.

¶ Hìc instruit eos de his quæ pertinẽt ad discipulos suos. Et primò de his quæ pertinent ad Timo. Secundò de his quæ pertinent ad Apollo,ibi[De Apollo &c.]De Timothæo tria mãdat. Primò vt securè custodiatur. Vñ dicit. Si aũt venerit ad vos Tim.videte,studeatis vt sine timore sit apud vos. Fortè aliq̃ cõmotio fuerat ibi ꝓpter pseudo apostolos.2.Cor.7,Foris pugnæ,intº timores&c. Et hoc debetis facere qa opº dãti

operatus,sicut & ego,prædicando.2.Timo.4,Tu verò vigila,in omnibus labora. Secundò vt in honore habeatur,& ideo dicit,Ne quis ergo illũ spernat. Et ratio huius est fortè,quia iuuenis erat.2.Timo.4,Nemo adolescentiam tuam spernat. Luc.10,Qui vos spernit me spernit. Tertiò vt pacificè deducatur, & hoc est quod dicit. Deducite autem illum &c. Et ratio huius est quia expecto illum cum fratribus qui sũt cum eo. [De Apollo &c]Iste est ille Apollo,de quo habetur Act.18,Quod Iudæus quidam &c.& iste iuit in Achaiam,& fuit quasi specialis doctor eorum post Apostolum.1.Cor.3,Ego plantaui,Apollo rigauit &c.& vt Glo.dicit,episcopus erat. Et quia Cor.malè se habuerant,recesserat ab eis,& iuerat ad Apostolum. Postmodum verò Cor,rogauerunt Apostolum vt remitteret illuc ipsum ad quod respondet eis,dicens, De Apollo autem fratre quẽ rogastis remitti ad vos,notum vobis facio tria. Primò preces meas sibi factas,quoniã multum rogaui eum,vt veniret ad vos cum fratribus. Et dicit,rogaui eum licet possit præcipere,quia magnis viris non de facili debet fieri præceptum. 1.Timo.5,Seniorem obsecro &c. Eccles.32,Rectorem te posuerunt &c. Sed nunquid licuit sibi relinquere populum suum? Ad hoc dicendum quòd Gregorius dicit quando omnes subditi malè se habent & nolunt corrigi,licet episcopo recedere ab eis. Vnde quia isti erant tales,licuit ei. Vel dicendum est q̃ fortè non erat episcopus eorum,sed specialiter prædicauerat eis. Secundò responsum Appollinis,quia renuit venire ad eos,ibi[Et vtique non fuit voluntas eius vt nunc &c.] Et ratio huius est,quia fortè nondum erant bene correcti. Vel quia ipse erat in aliis arduis occupatus. Tertiò promittit eum aliquando ad eos iturum. Vnde dicit[Veniet autem cùm ei vacuum]id est, opportunum fuerit,scilicet quando vos eritis correcti. ¶ Consequenter postquam instruxit eos quid debeant facere ab sentibus,hìc instruit eos qualiter se habeant ad præsentes. Circa hoc duo facit. Primò ostendit qualiter se habeant quantum ad omnes in cõi. Secundò quantum ad quosdam in speciali,ibi[Obsecro aũt vos fratres.] Instruit autem eos Apostolus in cõi de tribus.s.de fide,de bona operatione,& de modo bene operãdi. Sed istis tribus præmittit vnum quod est omnibº necessarium.i.solicitudo. Vnde dicit,Vigilate, & orate. De fide ergo instruit,cùm dicit] State.s.in fide, Ephe.6, State succincti &c. De bona operatione, cùm dicit [Viriliter.].i,fortiter agite,quia fides sine operibus mortua est. Iac.secundo. Sed quia bona operatio non est attribuenda nobis,sed deo:ideo subdit,Et confortamini in domino.ps. Viriliter agite & confortetur cor vestrum &c. De modo agendi cùm dicit [Omnia vestra in charitate fiant].i.omnia debent referri ad finem charitatis.s,vt fiant propter deum & proximum. Col.3,Super omnia charitatem &c. ¶ Consequenter cùm dicit[Obsecro autem,&c.]Instruit eos quòd se habeant ad quosdam in speciali. Et primò quantum ad illos qui videntur habere aliquam prærogatiuam in spiritualibus. Secundò quantum ad illos qui in corporalibº operibus,ibi[Gaudeò autem,&c.]Dicit ergo[Obsecro autẽ vos fratres nostis].i,approbastis,do mum Stephanę,& Fortunati,& Achaici. Approbastis,inquam propter duo,& quia sunt primitię.i,primò conuersi ,quia ab ipso Apostolo in primis baptizati,supra.1,Baptizani autem &c. Et quia magis deuoti & prompti ad ministeria sanctorum. Vnde dicit,Et in ministerio sanctorum ordinauerunt seipsos. Ro.12, Ne cessitatibus sanctorum &c. Et ideo obsecro vt & vos subditi &c. Hebrę.12,Obedite prępositis &c. Et omni cooperanti. Philipens.4,Adiuua eos qui mecũ laborauerunt Sap.3,Bonorũ gloriosus &c. Hic instruit eos quantum ad illos qui præeminent in ministeriis & potest dupliciter exponi? Vno modo vt dicatur,Gaudeo autem in præsentia Stephanę,& Fortunati,& Achaici qui sunt præsentes vobis,quorum pręsentia est vobis proficua. Quoniam ipsi id quod vobis deerat suppleuerunt docendo vos. Et in hoc quidem refecerunt spiritum meum, inquantum gaudeo de bono vestro: & spiritum vestrum, inquantum instructi estis Phil.4,Gauisus sum valde, quia inueni &c. Et ideo quia sic se habuerunt,ergo agnoscite.i,honorate eos; &c. Alio modo,vt dicatur gaudeo in præsentia Stephanę. Fortunati, & Achaici,quia.s.personaliter mecum sunt & seruiunt mihi,in quo supplent quod deerat vobis.i,quod vos non poteratis mihi corporaliter exhibere. In quo quidem refecerunt spiritum meum,inquantum mihi seruierunt & pauerunt me,& vestrum, inquantum de bono meo gaudetis, & ideo cognoscite,&c. Salutat vos &c,Hìc Apostolus insinuat quid alii faciant Corinthiis. Et circa hoc duo facit. Primò insinuat quomodo salutentur ab aliis. Secundò subdit suam salutationem.ibi[Salutatio mea &c]Circa primum tria facit. Primo insinuat quomodo salutat eos tota ecclesia Asię in communi. Vnde dicit[Salutant vos omnes ecclesiæ]Roma vltimo. Salutant vos omnes ecclesiæ Christi. Secundò quomodo salutant eos specialiter hospites Pauli. Vnde dicit[Salutant vos in domino multũ Aquila,&c.]Isti erant hospites Apostoli,& de his habetur Ro.16.Act.18. Tertiò quomodo salutant eos apostoli & familiares sui,Vnde dicit. Salutant vos omnes fratres qui.s.mecum sunt. Philip,vltimo, Salutant vos qui mecum sunt fratres. Ex quo ergo omnes salutant vos & vos etiam salutate inuicem in osculo sancto, non libidinoso, quo mulier apprehensum deosculatur iuuenem. Prouerb. 7,Non fraudulento quo Iudas osculatus est Christum. Matth.26.& Mar.14. Salutatio &c. Hic suam salutationem subdit; & circa hoc duo facit. Primò ponit titulum salutationis, dicens [Salutatio mea] .s.scripta est manu mea Pauli Et hoc faciebat in epistolis suis propter quosdam qui sub specie Apostoli scribebant falsas literas, Vnde vt non deciperentur, postquam scripta erat epistola per aliquem in fine consequenter scribebat Apostolus manu sua. Secundò ponit ipsam salutationem in qua primò malè dicit malis,dicens, Si quis non amat &c.anathema sit.i.separatus vel excommunicatus, maranatha.i. dominº veniet.q.d. Qui non amat dominum nostrum Iesum Christum sit anathema in aduentu domini. Sed nunquid sunt excommunicandi omnes qui non sunt in charitate? Respondeo, dicendum quòd intelligitur si qs non amat dominum Iesum Christum i.fidem Christi:& isti sunt hęretici & sunt excommunicati. Vel si qs vsq; ad finem mortis non perseuerat in amore domini Iesu Christi.in aduentu erit separatus à bonis. Secundò benedicit bonis bene optans eis.s.gratiam Christi.cùm dicit,Gratia domini nostri Iesu Christi. Et hoc optans optat eis omne bonum quia in gratia domini nostri Iesu Christi cõtinetur omne bonũ. Optat etiam eis charitatem suam,dicens,Charitas mea &c. Vt vos inuicem,& deum diligatis ea charitate qua ego vos diligo,& nõ propter aliquod aliud nisi in Christo Iesu propter amorem Christi. Amen. Id est fiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Incipit postilla doctoris angelici
SANCTI THOMAE ORDINIS FRATRVM
prædicatorum super secunda epistola ad Corinthios.

Ratio scribendi secundã epistolã corinthiis. materia istius secundæ epistolæ

MInistri dei nostri dicetur vobis.Esa.16,In his verbis cõgruè tãgitur materia huius secũdæ epistolæ ad Corinthios.Nã in prima epistola agit Apostolus de ipsis sacramẽtis,sed in hac secũda agit de ministris ipsorũ sacramẽtorũ,tã bonis,quã malis.Ratio aũt hãc epistolã scribendi fuit,quòd Corinthii post prædicationẽ eius admiserãt pseudo apostolos,quos Apostolo pferebãt.Propter hoc scribit eis hãc epistolã,in q̃ cõmẽdat Apostolos & ostẽditverorũ apostolorũ dignitatẽ:ostẽdit etiã & vituperat falsorũ apostolorũ falsitatẽ,cõmẽdat aũt verorũ apostolorũ dignitatẽ, ex hoc q̃ sũt ministri dei.Ministri(inqt)dei dicetur vobis.s.apostolis,q̃ qdẽ dicũtur ministri quãtũ ad triã. Primò quãtũ ad dispẽsationẽ sacramẽtorũ.1.Cor.4,Sic nos existimet homo vt mini.&c.Christus eñ institutor est sacramẽtorũ,sed Apostoli & eorũ successores ea dispẽsant,& ideo subditur in p̃dicta authorate,& dispẽsatores ministeriorũ dei.Secundò quantũ ad gubernationẽ.s.inquãtũ gubernãt populũ dei .Sap.6,Cùm essetis ministri nõ rectè iudicastis &c.Deus eñ gubernat omnia per prudẽtiã.Vnde quicunq; aliquid gubernat dicitur minister dei.Tertiò quãtum ad humanæ salutis operationẽ,inquantum.s. eorũ ministerio & prædicatione,homines ad salutẽ cõuersi sunt:cuius salutis solus deus est author,quia ipse est qui venit saluum facere quod perierat:apostoli verò ministri.i.1.Cor.3,Quid ergo est Apollo?quid Paulus? ministri eius,cui credidistis &c.

Hic ponitur tota salutatio epistolaris.

Capitulum I.

PAulus apostolus Iesu Christi per uolũtatẽ dei:& Timotheus frater:ecclesiæ dei quæ est Corinthi,cũ omnibus sanctis,qui sunt in uniuersa Achaiæ:gratia uobis,& pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.

¶ De istis ergo ministris tractat hic Apostolus,ostẽdẽs in hac epistola eorũ dignitatẽ etiã scribẽs Corinthiis.In qua qdẽ p̃mittit Primò salutationẽ.Secũdò ,pseqtur epistolã,ibi[Benedictꝰ deus &c.]In salutatiõe aũt tria ponit.Primò eñ describit personas salutãtes.Secũdò personas salutatas, ibi [Ecclesiæ quæ est,&c.]Tertiò bona optata,ibi[Gratia vobis &c.]Circa primum,primò describitur persona salutãs principalis,quia Paulus.Secũdò persona adiuncta,quia Timothe⁹.Persona salutãs describitur ab humilitate,q̃a Paulus(q̃ latine dicitur modicus) iste est ille modicus de quo Esa.60,Minimus erit in mille &c.Vel à doctrina,quia Paulus dicitur os tubæ.Ista est illa tuba de qua Zach.9,Domin⁹ in tuba canet &c. Et cõpetit quod dicitur Esa.58,Quasi tuba exalta voce tuã &c.A dignitatis authoritate,q̃a Apostol⁹, &c. Vbi tria ponũtur.Primò q̃ sit legat⁹.Vñ dicitur Apostolus.i.principaliter missus.Soli eñ duodecim Apostoli electi missi sunt à Christo,Lu.9,Elegit duodecim quos & apostolos &c.Alii aũt discipuli nũ missi sũt principaliter sed secũdariò.Et inde est q̃ apostolis succedũt episcopi q̃ habẽt specialẽ curã gregis dominici. Alii autẽ sacerdotes succedũt 72.discipulis q̃ gerunt vices cõmissas sibi ab episcopis.Est ergo eius dignitas, quia Apostolus.1.Cor.9,Si aliis nõ sũ apostolus,sed tamẽ vobis sum &c.Gal.2,Qui operatus est Petro &c. Sed quare vocat se hic apostolũ,dicẽs,Paulus apostolus cùm in epistola ad Romanos scribat se seruũ , Ratio huius est quia Romanos reprehendit de dissensione & superbia,quæ est mater dissensionis,q̃a iter superbos semp iurgia sũt.Vndẽ vt eos reuocet à dissensiõe,inducit eos ad humilitatẽ vocãdo se seruũ . Corinthii verò erãt pertinaces & rebelles,& ideo vt reprimat eorũ proteruiã,vsus est hic noĩe digniatis,dicẽs se apostolũ.Secũdò ponitur cuius sit legatus,quia Iesu Christi.infrà.5,Pro Christo legatiõe fungimur. ¶ Tertiò ponitur modus quo adeptus est legationẽ,quia nõ iniecit se vt pseudo.Hie.23,Nõ mittebã eos & ipsi currebãt.Non est datus populo ex diuino furore,iuxta illud Iob.34,Qui facit regnare hypocritã &c.Ose.12, Dabo tibi regem , sed in furore meo.Est adeptus apostolatũ ex volũtate dei & beneplacito.Act.9,Vas electionis est mihi iste.Et ideo dicit per voluntatem dei.Persona aũt adiũcta est Timothæus.Vnde dicit , Et Timothæus frater.Frater,inquã,propter fidem.Matt.23,Omnes vos fratres estis &c.Et propter dignitatẽ, quia episcopus:& inde est q̃ papa vocat omnes episcopos fratres.Connumerat autem sibi Timothæũ , q̃a cùm ipse transisset per eos,sicut dicit in prima epistola vltimo cap.possent credere q̃ malitioſẽ retulisset Apostolo ea de quibus ipse scribit ad eos. ¶ Cõsequenter ponuntur personæ salutatæ,& primò principales:secũdò adiunctæ principalibus,in hoc q̃ dicit[Ecclesiæ dei]quæ est totus populus fidelis tã eleri quã laici.1,Ti.3,Vt scias quomodo oporteat te cõuersari[Quæ est Cori⁹hii]q̃a Corinth⁹ erat metropolis Achaiæ. Sed adiunctæ personæ sunt oẽs sancti,qui sunt vnius spiritus sancti gratia renati.1.Cor.6.Sed abluti estis, sed sanctificati &c. Qui sunt in Achaia,cuius Metropolis est Corinthus.Istis autem personis salutatis optat Apostolus bona.Vnde dicit,Gratia vobis &c.Et circa hoc duo facit.Primò ponit ipsa bona.Secũdò ipsorũ actorẽ,ibi[A deo patre &c.]Ponit aũt ista duo extrema bona,vt in eis intelligãtur media. Primò eñ bonũ est gratia quæ est principiũ omniũ bonorũ.Nã ante gratiã nihil est nisi diminutum in nobis . Vltimũ autẽ oĩm bonorũ est pax,quia pax est generalis finis mentis.Nã qualitercũq; pax accipiatur,habet rationẽ finis & in gloria æterna & in regimine,& in cõuersatione finis est pax.ps.Qui posuit fines tuos pacem. Quis autẽ sit actor horũ bonorũ ostendit,subdens,A deo patre &c.Et hæc duo possunt dupliciter distingui,q̃a cũ dicit à deo patre,potest intelligi pro tota trinitate.Nam licet persona patris dicatur pater Christi per naturã,tamẽ tota trinitas est pater noster per creationẽ & gubernationẽ.Esa.63,Et nũc dũe pater noster es tu. Hie.3,Patrem vocabis me.A deo ergo patre nostro.i.à tota trinitate proueniunt bona.Matth.7, Si vos cũ sitis mali &c.Sed si de⁹ pater noster accipiatur ,p̃ tota trinitate quare additur persona filii,cũ dicit,Et dñi Iesu Christo,nunquid est alia persona à trinitate ?Dicendum quòd additur nõ propter aliã personam , sed propter aliã naturã,scilicet humanitatis assumptæ à filio in personã diuinã:quã quidẽ trinitati connumerat quia omnia bona proueniunt nobis à trinitate per incarnationẽ Christi.Et primò gratia.Ioan.1,Gratia & veritas &c.Secundò pax.Ephe.2,Ipse est pax nostra &c.Item cùm dicit.A deo patre nostro.Potest intelligi persona patris solũ,& licet tota trinitas sit pater noster vt dictũ est,tamẽ persona patris est pater noster per appropriationem,& sic hoc,quod dicit,Et domino Iesu Christo,intelligitur de persona filii.De persona autẽ spiritus sancti nõ fit hic mẽtio,quia sicut dicit Augastinus,Cum sit nexus patris & filii, vbicunque ponitur persona patris,& persona filii,intelligitur persona spiritus sancti.

Apostolis succedũt episcopi & 72.discipulis succedũt alii sacerdotes.

Cor.captat beneuolentiam, ostendendo se omnia in bonum eorũ, facere:assignando vtilitatẽ quæ exipso prouenit aliis, cum ratione.

Lectio.II.

BEnedictus deus pater & domini nostri Iesu Christi,pater misericordiarum & deus totius consolationis,qui consolatur nos in omni tribulatione nostra:ut possimus, & ipsi consolari eos,qui in omni præssura sunt per exhortationem,qua exhortamur,& ipsi à deo:quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis,ita & per Christum abundat consolatio nostra.

¶ Hic incipit epistolã in qua Apostolus duo facit.Primò enim excusat se de eo q̃ nõ iterat ad eos sicut p̃miserat.Secũdò prosequitur intentionem suam cap.3.ibi[Incipimus iterum &c.]Circa primum duo facit. Primò ponit excusationẽ de mora.Secundò moræ assignat causam,secundo cap.ibi[Statui autem &c.]Circa primum duo facit.Ptimò enim reddit eos beniuolos.Secundò excusationem ponit,ibi[Et hac confidentia &c.]Circa primum duo facit.Primò captat eorum beniuolentiam recitando quædam in generali. Secũdò quædam in speciali,ibi[Non enim &c.]Beniuolentiam autem eorum captat Apostolus ostendendo q̃ quicquid facit,totum facit ad eorum vtilitatẽ.Et circa hoc duo facit.Primò præmittit vtilitatẽ quæ ex ipso aliis prouenit,Secundò rationẽ eorum assignat,ibi[Quoniam sicut abundãt &c.]Circa primum tria facit. Primò enim ponitur gratiarum actio.Secundò actionis gratiarum modus,ibi[Qui consolatur &c.]Tertiò causa,ibi[Vt possimus & ipsi consolari.]Agit ergo gratias tori trinitati à qua prouenit omne bonum, Et ideo dicit,Benedictus deus.i.tota trinitas.Item personæ patris,cùm dicit.Et pater dñi nostri Iesu Christi, per quem Christum pater nobis omnia donauit.Sed sciendum q̃ nos benedicimus deum,& deus benedicit nobis,sed aliter,& aliter.Nam dicere dei,est facere.ps.Dixit & facta sunt.Vnde benedicere dei est bonum facere,& bonum infundere:& sic habet rationẽ causalitatis,& Gen.1,& 22,Benedicens benedicã tibi &c.Dicere autem nostrum nõ est causale sed recognoscitiuũ seu expressiuum.Vnde benedicere nostrũ, idem est,q̃ bonum recognoscere.Cùm ergo gratias agimus deo,benedicimus sibi.i.recognoscimus eũ bonum & datorẽ oĩm bonorũ.Tob.12,Benedicite deum cæli &c.Dani.3,Benedicite omnia opera &c.Rectè ergo gratias agit patri,quia misericors est.Vnde dicit pater misericordiarũ.Et quia consolator.Vnde dicit, Et deus totius consolationis.Et agit gratias de duobus quibus homines maximè indigent.Primò enim indigent vt aufferantur ab eis mala:& hoc facit misericordia,quæ auffert miseriam:& miserere est proprium patri.ps.Quomodo miseretur pater filiorum &c.Secundò indigent vt sustentẽtur in malis quæ aduenĩũt. Et illud est propriè consolari,quia nisi homo haberet aliquid in quo quiesceret cor eius quãdo superueniũt mala,nõ subsisteret.Tunc ergo aliquis cõsolatur aliquem,quãdo affert ei aliquod refrigeriũ in quo quiescat in malis.Et licet in aliquibus malis homo ponsit in aliquo consolari & quiescere & sustentari,tamen solus deus est qui nos consolatur in omnibus malis.& ideo dicit,Deus totius consolationis,quia si peccas, consolatur te deus,q̃a ipse misericors est.Si affligeris,cõsolatur te,vel eruendo ab afflictiõe per potẽtiã suã,vel iudicãdo per iustitiã.Si laboras,cõsolatur te remunerãdo.Gen.15,Ego merces tua &c.Et ideo dicitur Mat.5, Beati q̃ lugẽt &c.Materiã aũt gratiarũ actiõis subdit,dicẽs,Qui cõsolatur.&c.q.d.Ideo benedictꝰ,q̃a cõsolatur nos in oĩ tribulatiõe,infrà.7,Qui cõsolatur &c.Causã aũt huius ponit cùm dicit.Vt possimus & ipsi cõsolari.Vbi notãdũ est q̃ ĩ donis diuinis est ordo.Ad hoc eñ deus dat aliqbus specialia dona,vt ipsi effundãt illa in vtilitatẽ aliorũ.Nõ eñ dat lumẽ soli vt sibi soli luceat,sed vt toti mũdo.Vnde vult quòd de oĩb⁹ bonis nostris,siue sint diuitiæ,siue potẽtia,siue scientia,siue sapiẽtia accrescat aliqua vtilitas aliis.1.Pet.4, Vnusq̃sq; gratiã quã accepit &c.Hoc est ergo quod Apostolus dicit,Cõsolatur nos in omni tribulatione. Sed quare,nõ vt solùm nobis hoc sit ad bonũ,sed vt etiã aliis ,p̃sit.Vnde dicit, Vt possimus & ipsi cõsolari eos &c.possumus per exẽplũ cõsolationis nostræ.Qui eñ nõ est consolatus,nescit cõsolari.Eccle.33, Qui non est tentatus,qualia scit quæ sunt in omni.i.in qualibet præssura:Esa.61,Spiritus domini misit me &c. vt cõsolarer oẽs lugẽtes &c.Eccl.48,Consolatus est lugẽtes &c.Possumus,dico consolari per exhortationẽ ad toleratiã passionũ,promittẽdo præmia æterna,qua.s.exhortamur vos per scripturas & in æternas inspirationes vt patiẽter sustineam⁹,& alios exhortemur exẽplo nostro & per ipsas scripturas.1.Cor.11,Egoeñ accepi à domino &c.Esa.48,Quæ audiui à domino &c. ¶ Posita vtilitate quæ ex Apostolis aliis prouenit dictorum consequenter rationem assignat,dicens[Quoniam sicut abundant &c.]Et q̃a duo dixerat.s. q̃ deus consolatur nos in omni tribulatione & q̃ possimus & ipsi &c.Hic rationẽ horum duorum exponit, & primò ostẽdit quomodo deus consolatur nos in omni tribulatione.Secundò quomodo cõsolatio nostra conuertitur in consolationem aliorum,ibi[Siue autem tribulamur &c.]Dicit ergo rectè dico q̃ consolatur nos in omni tribulatione nostra,quia secundũ q̃ abundant passiones Christi in nobis,& dicit Christi.i. inchoatæ à Christo.Eze.9,A sanctuario meo incipite.In Christo eñ inceperũt passiones pro peccatis nostris,quia ipse peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.1.Pe.2,Deinde per Apostolos q̃ dicebãt,Mortificamur tota die,Psal.&c.Deinde per martyres q̃ sancti sunt,tentati sunt &c-Heb.11,Vltimo ipsi peccatores pro suis peccatis patienter irã domini portabunt,quia peccauerunt ei.Vel passiones Christi.i. quas sustinemus propter Christum.Act.5,Ibant Apostoli gaudentes &c.& Psal,Propter te mortificamur &c.Sicut,inquam huiusmodi passiones abundant,sic abundat per Christum consolatio nostra Psal.Secundum multitudinem dolorum.&c.

Differentia inter hene dicere quo deus nos benedicit & quo nosdeũ aut nos benedicimus.

Ostenditur credere ĩ bonũ Corinthiorum tribulationẽ apostolorũ, eorũdẽ cõsolationẽ exhortationemque ac ostenditur eorũ patiẽtia habita ĩ aduersis in exemplũ patientiæ Corinthiorum.

Lectio.3.

SIue aũt tribulamur pro uestra exhortatione & salute,siue cõsolamur pro uestra consolatione,siue exhortamur pro uestra exhortatione & salute quæ operatur tolerantiam earundem passionum quas & nos patimur,ut spes nostra firma sit pro nobis,scientes quoniam sicut socii passionum estis,sic eritis & consolationis.Non enim uolumus ignorare uos fratres,de tribulatione nostra quæ facta est in Asia,quoniam supra modum grauati sumus,supra uirtutem,ita ut taderet nos etiam uiuere.Sed ipsi in nobis ipsis responsum mortis habuimus,ut non simus fidentes in nobis sed in deo qui suscitat mortuos,qui de tantis periculis non eripuit & erauit,in quem speramus , quoniam & adhuc eripiet adiu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uantibus uobis in oratione pro nobis:ut ex multarum personis facierum,eius quæ in nobis est donati onit,per multos gratiæ agantur pro nobis.

Postq̃ Apostolus ostendit q̃ deus consolatur seruos suos in tribulationibus,scilicet ministros fidei & prædicatores:hîc cõsequẽter manifestat q̃ eorum consolatio cedit ad bonũ aliorũ.Et circa hoc duo facit. Primò manifestat qualiter eorũ cõsolatio sit ad aliorũ vtilitatẽ & salutem.Secundò ordinem huius consolationis & salutis insinuat ibi [Quæ operatur tolerantiã.&c.]Circa primũ aduertendũ est q̃ tria dicit Apostolus se recepisse.Tribulationẽ,cũ dicit,In omni tribulatione nostra,consolationẽ cùm dicit,Qui consolatur nos.Exhortationẽ,cum subdit,Vt possumus & ipsi,&c.Accipiendo ergo hæc tria passiuè dicimus q̃ Apostoli cõsolantur,tribulantur & exhortãtur.Vnde & tria ostendit Apostolus cedere ad consolationẽ aliorũ: & hoc in quodã ordine.Et primò eorũ tribulationẽ,cũ dicit[Siue,inquit,tribulamur.&c.]Quasi dicat verè quicquid recipimus est in bonum vestrum.Quia siue tribulamur pro vestra exhortatiõe & salute,quia. s.nostro exẽplo monet vos deus ad passionũ tollerantiã,vnde prouenit vobis salus æterna.Vnde.1. Mach. 6.legitur,Quòd ostenderũt elephãtis sanguinẽ vuæ,& mororũ,vt acuerent eos ad bellũ.Quod sit q̃n tepidis & pigris adhibentur passiones sanctorũ in exemplũ.Secũdò ostẽdit,q̃ eorũ consolatio in aliorum vtilitatẽ cedit,cũ dicit,[Siue consolamur.]Quasi dicat:ipsa nostra cõsolatio qua nos spe præmii consolamur, est ad cõsolationẽ vestrã inquãtum exẽplo nostro vos etiã eãdẽ spem præmii habẽtes,gaudetis.Tertiò ostẽdit q̃ eorũ exhortatio passiua est bonũ aliorũ,dicẽs[Siue exhortamur]per internam inspirationẽ vel per flagella,hoc est pro vestra exhortatiõe,scilicet vt vos ad maiora animemini,& salutẽ speretis.Vnde dicitur. 2,Machab.vltimo.q̃ exhortati sermonibus Iudæ.&c.Sextò adiuuantibus aũt vobis,&c.Huius aũt cõsolationis & salutis ordinẽ insinuat,cùm subdit,Quæ operantur tolerãtiã.&c.Et circa hoc duo facit.Primò ostẽdit patiẽtiã habitã in aduersis.Secundò manifestat fructũ qui ex patiẽtia prouenit,ibi [Vt spes firma.&c.] Dicit ergo.Dico q̃ hæc ad vestrã s.lutẽ cedũt,quæ sal⁹ est vobis in hoc,inquãtũ exẽplo nostri estis fortes ad tolerantiã passionũ,& vt patiẽter sustineatis passiões quas & nos patimur.Luc.21,In patiẽtia vestra possidebitis ãias vestras.Iac.5,Exemplũ accipite fratres mei &c.Ex qua quidem patientia ,puenit vobis fructus quia ex hoc spes nostra firma est ,p vobis,q̃ vos efficiamini hæredes vitæ æternæ.Ro.5,Tribulatio patientiam operatur,patientia verò spem.Greg.Tãtò spes in deũ solidior surgit,quãtò qs grauiora ,p nomine eius pertulerit.Nã ex passionibus quas sustinent sancti dei pro Christo,cõsurgit eis spes vitæ æternæ. Et causa spei huius est,quia sumus scientes,quia sicut estis socii nostri in passionibus,eritis socii & cõsolationis.s. vitæ æternæ.2,Timo.2,Fidelis sermo,nã si cõmortui sumus & cõuiuemus.&c.1.Pe.4,Cõmunicantes Christi passionibus gaudete.&c. ¶ Consequenter cùm dicit.[Non enim volumus vos.]Captat eorũ beniuolentiã recitãdo quædã in speciali.Et circa hoc tria facit.Primò enim describit persecutionem quã passus est in Asia.Secũdò specialem ei cõsolationem collatam,ibi[Qui de tãtis.]Tertiò subdit cõsolationis causam,ibi [Nã gloria.&c.]Dicit ergo primũ.Nõ solùm ea quæ dicta sunt de tribulatiõibus in generali bonũ est vos scire,sed non volumus vos ignorare,quia scire est vtile vobis inquantũ exemplo nostri patientiores estis. Nolumus,inquã,vos ignorare de tribulatione nostra.&c.Tren.3,Recordare paupertatis meæ.&c.Hæc est illa persecutio de qua legitur.Act.19.Quæ facta est Apostolo ab Asiano quodã argentario concitante plebem contra eũ,quam quidẽ Apostolus exaggerat à tribus.Ex loco quia in Asia,& hoc est quod dicit.Quæ s.tribulatio.Facta est in Asia.i.apud Ephesum quæ est in Asia,vbi debuisset magis honorari & cõsolari.Et acerbitate,q̃a supra cõsuetudinẽ humanarũ passionũ , & ideo dicit,Quoniam supra modũ sumus. &c. Ité supra posse,& ideo dicit supra virtutẽ.Sed cõtra.1.Corin.10,Fidelis deus qui nõ patietur vos tẽtari supra. &c. ¶ Respõdeo dicẽdũ q̃ pati supra virtutẽ põt intelligi dupliciter,Vel supra virtutẽ naturalẽ,& de hac loquitur hîc,supra quam deus aliq̃ permittit sanctos tẽtari.Vel supra virtutẽ gratiæ,& de hac intelligitur illud.1.Corinth.10,Fidelis deus &c.supra quam nõ permittit aliquem deus tentari. Et q̃ Apostolus loquatur hîc de virtute naturali,ostendit consequenter cùm dicit,Ita vt tederet nos viuere.Constat enim quòd inter alia viuere magis desideratur.Quando ergo est tanta persecutio vt & ipsa vita reddatur tædiosa,manifestum est quòd est supra virtutem naturæ. Et hoc est quòd dicit.Ita vt &c.Quasi dicat . Sic erat grauis persecutio,vt vita esset nobis tædiosa.Iob.10.Tædet animam meam vitæ meæ. ¶ Cõtrà,Iac.1,Omne gaudiũ existimate fratres mei.&c. ¶ Respõdeo,dicendũ quòd tribulatio põt cõsiderari dupliciter. Vel secũdũ se,& sic est tædiosa,vel in cõparatione ad finẽ,& sic est iocũda inquantũ ,pter deũ & spem vitæ ęternæ sustinetur.Et nõ solùm erat nobis tædiosa vita,sed eramus certi de morte.Vnde dicit.Sed ipsi in nobis respõsum mortis.i.certitudinẽ mortis habuimus.q.d.Opinio mea dictabat mihi hoc q̃ deberẽ mori.Vel aliter respõsum mortis.i.ipsa ratio diceret & eligeret mori ,pter tædiũ vitæ.Exaggerat etiã tribulationẽ ex causa. Vnde dicit,Vt nõ simus in nobis.&c.s.vt reprimatur humana superbia.Hiere.16,Dñe fortitudo mea & robur.&c.Sed in oĩbus cõfidamus de deo.Hier.17,Benedictus q̃ cõfidit in domino.&c.Et ideo dicit, Sed in deo q̃ suscitat.&c.1.Re.2,Dominus mortificat & viuificat.Sed quia dominus nõ derelinquit sperãtes in se, ideo subdit Apostolus consolationẽ ei factã à domino,dicẽs, Qui de tãtis periculis.&c.Et circa hoc tria facit.Primò describit eosolationẽ præsentẽ cõtra mala præterita.Secũdò consolationẽ futurã. Tertiò causam spei.Dicit ergo.Cõsolati sumus à deo qui eripuit nos in præterito de tantis periculis & eruit in prẽsenti,qa non cessat liberare.Esa.43,Cũ trãsieris per aquas,&c.In quẽ speramus q̃n eripiet,adiecit in futuro. Eccl. 2,Qui timetis dominũ sperate in illũ.Huius aũt spei causam nobis præbẽt oratiões vestræ,Vnde dicit,Adiuuãtibus vobis nos in orationibus,quas ,p nobis facitis.Prouer.18,Frater q̃ iuuatur à fratre . &c. Ro.15. Obsecro vos fratres per dominũ Iesum Christũ & per charitatẽ sanctiſpiritus vt adiuuetis me in orationibus vestris.&c.Quæ qui dẽ orationes necessariæ sunt,quia deus multa bona cõfert vni ad preces multorũ, cuius ratio est,quia deus de bonis quæ cõfert vult exhiberi sibi gratias,& q̃ multi ex hoc teneãtur ad gratiarũ actiones,hoc aũt fit quãdo ex eo quod dat vni ad preces multorũ,obligat sibi oẽs ad quorũ preces confert bonũ aliquod,vt sic nõ solùm ille cui cõfert,sed etiã ipsi rogãtes gratias referãt deo.Et hoc est quod dicit,Vt ex multarũ personis.Et dicit ex multarũ facierũ vel quãtũ ad ætatẽ,vel quãtũ ad conditionẽ,vel quãtum diuersitatem gentium vel morum.Eius quæ in nobis est donationis.i.pro illa donatione.s.fidei quæ in nobis est.Per multos agantur gratiæ deo pro nobis.Ephe.5,Gratias agentes deo & patri.Vel aliter.Vt ex multarum personis facierum.i.conditionum personis.Dico eius donationis quæ est in nobis.i.quæ habent idem donum.s.fidei vel charitatis.i.ex multis personis illorum qui sunt in fide Christi.Agantur.&c. Et sic secundum hanc expositionem per diuersas facies,intelliguntur diuersæ virtutes,vt facies vnius dicatur illa virtus in qua præeminet:sicut facies Iob,patientia:facies Danid,humilitas,& sic de aliis.

Quomodo verũ sit q̃ Paulus fuerit tribulatus supra virtutem.

Lectio.4.

NAm gloria nostra hæc est,testimonium conscientiæ nostræ,quòd in simplicitate cordis & in sinceritate dei , & non in sapientia carnali,sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mundo,abundantius autem ad uos . Non enim alia scribimus uobis,quàm quæ legitis & cognoscitis.Spero autem quòd usque in finem cognoscetis,sicut & cognouistis nos ex parte:quia gloria uestra sumus,sicut & uos nostra in die domini nostri Iesu Christi,

Causa consolatiõis in aduersis ponitur esse spes diuini auxilii ponẽdo in primis causam spẽ & adducendo testimonium eorum ad quos scribit

¶ Posita consolatione Apostolo à deo facta post persecutionẽ,hic consequenter consolationis causam assignat,quæ est de spe diuini auxilii.Et circa hoc duo facit.Primò ,pponit causam spei.Secũdò adducit ad hoc testimonium eorũ quibus scribit,ibi[Nõ enim alia.&c.]Dicit ergo,Dico quòd speramus adhuc eripi à domino & cõsolari.Nã gloria,&c.q.d.causa huius est bona cõsciẽtia nostra.Spes enim est expectatio futurorũ ex gratia & meritis ,puenies.Vnde & circa hoc tria facit.Primò ostẽdit gloriã quã habet de testimonio puræ cõscientiæ.Secũdò causam hu⁹ gloriæ insinuat,ibi[Quòd in simplicitate.]Tertiò manifestat vnde ,pueniat hæc causa,ibi[Et nõ in sapiẽtia carnali.]Dicit ergo:Ideo spero & cõfido de deo,quia gloria nostra. i.glorior ex testimonio & puritate cõscientiæ nostræ:ex qbus securè põt cõfidere de deo.1.Io.4,Si cor nostrũ non reprehenderit.&c.Ro.8,Ipse spiritus testimonium,&c.Notãdũ aũt quòd conscientiæ testimoniũ verum est,quia non decipit.Multi enim exterius videntur boni,qui in cõscientia sua non sunt boni.Et semper durat.Sed non dicit cõscientiæ aliorũ,sed nostræ,quia semper homo plus debet stare cõscientię suæ de se,q̃ testimonio aliorũ,quod non faciunt illi q̃ reputãt se bonos ex hoc q̃ alii sunt mali,nõ ex hoc q̃ ipsi in veritate boni sint.Et illi qui gloriãtur de bonitate alicuius boni viri q̃ eis aliqua affinitate cõiungitur.Causam aũt huius gloriæ insinuat,dicẽs,q̃ in simplicitate.&c.quæ consistit in duobus.In duobus enim consistit puritas conscientiæ,vt.s.ea quæ facit sint bona,& q̃ intentio faciẽtis sit recta:& ista dicit Apostolus de se.Primò q̃ habet intentionem rectã ad deũ in operibus suis,& ideo dicit.Quòd in simplicitate.i.in rectitudine intentionis.Sap.1,In simplicitate cordis.&c.Prouer.11,Simplicitas iustorũ.&c.Secũdò q̃ ea quę facit sunt bona,& ideo dicit,Et sinceritate operationis.Phi.1,Vt sitis sinceres & sine offensa,Vnde aũt ,puenìat huius gloriæ causa,manifestat subdens.Sed non in sapientia carnis.Hoc potest dupliciter legi. Primò vt referatur ad hoc q̃ immediatè præcedit.s.dei.Et tunc est insinuatiuum,vnde veniat ei sinceritas & simplicitas.q.d.Multi antiqui fuerunt sapientes in sapientia terrena sicut philosophi.Et multi Iudæi purè vixerunt confidentes in iustitia legis,sed nos nõ in sapiẽtia carnali,quæ secũdũ naturas rerũ,vel desideria carnis est,sed in gratia dei conuersati sumus in hoc mũdo.Ro.8,Prudẽtia carnis mors est.&c.1.Cor.2,Nõ in persuasibilibus humanæ naturæ.&c.1.Corin.15.Gratia dei sum id quod sum. Vel etiã secundum hunc modum.Non in sapientia.&c.i.quasi innixus humanæ sapientiæ,sed gratiæ dei.Prouer.3,Ne innitaris prudentiæ tuæ.Alio modo potest exponi vt hoc quod dicit in simplicitate.&c.referatur ad puritatẽ vitæ:hoc verò quod dicit,Non in sapientia.&c.referatur ad veritatẽ doctrinæ:q.d.sicut vita nostra est in simplicitate & sinceritate dei,sic doctrina non in sapientia carnali,sed in gratia dei.Sed tamẽ duæ primæ magis valẽt.Et licet sic bene conuersati simus in mundo isto,tamẽ abundãtius quãtum ad vos,quia.s.ab aliis ecclesiis receperat sumptus,ab eis non ,infra.11.Alias ecclesias expoliaui.Et ratio huius põt esse,quia auari erãt.vnde ne cotristaret eos,noluit ab eis recipere sumptus. ¶ Consequenter huius sanctę suæ cõuersationis testimoniũ eorũ inuocat,dicens[Non enim alia,&c.]q.d.hæc quæ scribimus vobis,non sunt vobis incognita,quia iam legistis ea in prima epistola & cognouistis per experiẽtiã operũ.2.Io.2,Non mãdatũ nouũ.Et licet nõ perfectè cognoueritis,quia cõparastis vobis pseudo apostolos:spero tamẽ q̃ vsq; in finẽ.s.vitæ cognoscetis. s. perfectè,sicut vsq; modò cognouistis nos ex parte.Cuius ratio est,quia cùm qs videt aliquem aliquid bene incipere,debet sperare q̃ semper bene proficiat.Et quare,quia qui cæpit in vobis opus bonum.&c.vt dicitur.Phil.1,Et cognoscetis quia nos sumus gloria vestra.i.per nos debetis cõsequi gloriã æternã,ad quã homo peruenit per fidẽ Christi,quã prædicamus vobis.Prouer.10,Gloria filiorũ sunt patres eorũ.Ita dico sumus gloria vestra sicut & vos gloria nostra estis,quia per vos à nobis instructos habere speramus præmium æternæ gloriæ.1,Thess.2,Quæ est spes nostra aut corona gloriæ nostræ,nõne vos?Et hæc gloria erit nobis ex vobis in die domini nostri Iesu Christi.i.in die iudicii,q̃ dicitur Christi,quia tunc faciet voluntatẽ suam cum peccatoribus,puniendo eos qui in hoc mundo fecerunt voluntatem suam peccando.Psal.Cùm accepero tempus ego iusti.&c.Apo.20,Libri aperti sunt.&c.

Lectio.5.

Se excusat ab aduentu ad Corinthios.

ET hac confidentia uolui prius uenire ad uos,ut secundã gratiã haberetis:& per uos trãsire in Macedoniã,& iterum à Macedonia uenire ad uos,& à uobis deduci in Iudæam.Cũ ergo hoc uoluissem,nunquid leuitate usus sum? Aut quæ cogito,secundũ carnẽ cogito,ut sit apud me,est & nõ.Fidelis aũt deus,quia sermo noster qui fuit apud uos,nõ est in illo,est,& nõ,sed est in illo,est.Dei enim filius Iesus Christus,qui in uobis per nos prædicatus est per me & Syluanũ & Timotheũ,nõ fuit in illo est & nõ,sed est in illo fuit.Quotquot enim promissiones dei sunt in illo est , ideo & per ipsum amẽ deo ad gloriã uestrã.Qui aũt confirmat nos uobiscũ in Christo,& qui unxit nos,deus:qui & signauit nos & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.Ego autem testem deum inuoco in animã meam,q̃ parcens uobis non ueni ultra Corinthum:non quia dominamur fidei uestræ,sed adiutores sumus gaudii uestri.Nam fide statis.

¶ Apostolus captata beniuolẽtia Corinthiorũ,cõsequẽter excusationẽ suã addit,& circa hoc tria facit. Primò ẽm ponit intẽtũ.Secũdò sub quæstione accusationẽ contra eũ ab eis factã exponit,ibi[Cùm ergo hoc. &c.]Tertiò excusat se,ibi[Fidelis aũt de⁹.]Circa primũ sciẽdũ est q̃ Apostol⁹ i prima epistola(quã nos nõ habem⁹) missa ab eo Corinthiis,vel per nũciũ ,pmiserat eis q̃ primò iret ad eos anteq̃ iret in Macedoniã, & per eos iret in Macedoniã,& iterũ inde rediret in Achaiam in qua est Corinthũ,& de Achaia in Iudæã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

postmodũ in secunda epistola, quã nos habemus primã, scribit eis q̃ primò iret in Macedoniã, & postmodum iret in Corinthum. Quia ergo videtur secundum hoc cõtrarium primæ promissioni, Apostolus excusat se modò de hoc. Ponens primò ipsam promissionẽ primò factam, & ideo dicit, & hac confidẽtia. q.d. vos scitis puritatẽ & sinceritatem meam, & estis testes mei & gloria mea, ideo in hac confidentia .i. in hoc confisus, quia per alterutrum glorificari speramus, volui primò venire ad vos, vt secundã gratiã haberetis, quia secunda visitatio & cõfirmatio in fide, dicitur secunda gratia respectu conuersionis, quam primo habuerunt ministerio & prædicatione ipsius, & per vos transire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Iste est ordo primæ promissionis, sed in præcedenti epistola est ordo contrarius, sicut dictum est. ¶ Consequenter huius mutationis accusationem qua accusabant eũ Corinthii ponit sub quæstione, dicẽs (Cùm ergo hoc voluissem. &c.) Duo imponebãt ei ex hoc, leuitatẽ, quia mutauerat propositũ. Eccl. 27, Stultus vt luna mutatur. Et carnalitatẽ, quia visum erat eis quòd ex aliquo carnali & humano affectu hoc fecisset. Vnde hæc duo tangit & primò leuitatem, vnde dicit, Nunquid leuitate vsus sum, si non feci quod aliquando volui. Absit. Hester. 16, Nec putare debetis si diuersa iubeamus ex animi leuitate venire. Psal. In populo graui, &c. Secũdò tangit carnalitatẽ cùm dicit. Aut nũquid ea quę cogito facienda vel dimittenda secundũ carnem cogito. i. secundum aliquem carnalem affectũ. Vt sit apud me, est & nõ. i. affirmatio & negatio, infrà. 10, Arbitrãtur nos tanq̃ secundũ carnem ambulemus. Iac. 1, Vir duplex a͡ſo, &c. Exposita eorũ accusatione, cõsequenter excusat se, dicens, Fidelis aũt deus. &c. & circa hoc duo facit. Primò insinuat se nõ fuisse mentitũ. Secundò ostẽdit modũ quomodo nõ fuit mentitus, ibi[Qui aũt cõfirmat. &c.] Quòd aũt non fuerit mẽtitus, excusat se dupliciter. s. ex consuetudine, & ex causa. Ex cõsuetudine quidẽ, quia nõ debet credi q̃ aliquis de facili mẽtiatur, qui nunq̃ inuentus est mendax, & secũdũ hãc expositionẽ fidelis deus, &c. accipitur in vi iuramenti, quasi testis sit mihi deus quòd sermo meus. s. prędicationis qui fuit apud vos, nõ est in illo, est & nõ. i. nõ est in illo falsitas. Deut. 32, Deus fidelis & absq; vlla &c. Si aũt sumatur fidelis deus. &c. pro veritate diuinæ promissionis, tũc est sensus. Fidelis est deus .i. seruat promissa sua. Promiserat aũt mittere ad vos prædicatores veritatis. Hier. 3, Dabo vobis pastores iuxta eor. &c. Et ideò cùm sim missus ab eo sermo noster qui fuit. &c. sicut suprà. Ex causa excusat se eũ dicit, Dei eñ filius. & hoc duplicitèr. s. motiua & efficiente, ibi[Qui aũt cõfirmat. &c.] Causa aũt motiua ad non mentiẽdum est, quia qui assumit aliquod officium, naturaliter mouetur ad ea quæ congruunt illi officio, & nõ ad cõtraria. Sed constat quòd officium apostolicũ est prædicare veritatẽ. Nõ ergo mouetur ad contrarium veritatis, quod est mentiri, Et circa hoc tria facit. Primò probat veritatẽ dicti sui per dictũ Christi. Secũdò veritatẽ Christi per dictum dei, ibi[Quotquot autẽ. &c.] Tertiò cõcludit suum propositum, ibi[Ideo & per ipsum. &c.] Dicit ergo primò, dico q̃ dicta nostra debẽt reputari vera, & vera sunt, quia prædicanim° Christum in quo non fuit aliqua falsitas. & hoc est quod dicit, Dei enim filius Christus qui est prædicatus per nos in vobis: per me. s. principaliter, & Syluanum secundariò. Iste est Sylas de quo habetur. Act. 18, & Timothæus de quo suprà. Isti enim duo fuerũt cũ Apostolo, quando primò cõuertit eos. In illo. s. filio dei non fuit, est & non. i. falsitas, vel nõ fecit quod non cõuenit. Sed fuit in illo est. i. veritas, nã verum & ens conuertuntur. Io. 14, Ego sum via, veritas, & vita. Sed quia posset videri dubium hoc quod dicit q̃ in Christo nõ fuit falsitas, ideo statim hoc probat, subdens, Quotquot aũt, &c. & probat hoc modo. Cõstat quòd in illo quod est manifestatiuũ diuinæ veritatis nõ potest esse falsitas, filius dei venit ad manifestandũ diuinã veritatem in promissionibus à deo factis cõplendis per ipsum, ergo in ipso nõ est falsitas. Et hoc est quod dicit, Non est in filio dei, est & nõ. sed, est, quia quotquot promissiões dei. s. sunt factæ hominibus in illo. i. in Christo, est. i. in Christo verificantur & complentur, Rom. 15, Dico Iesum Christum ministrũ fuisse. &c. Ad cõfirmandas &c. Ex his ergo cõcludit, q̃ postq̃ dicta sua vera sunt, quia prędicat filium dei in quo est veritas: ideo & per ipsum .s. Christum dicimus. Amen deo. i. verum. Apocal. 1, Hęc dicit, amẽ testis fidelis, &c. Esa. 65, Qui benedictus est in terra, benedicetur in deo amen. &c. Et istã veritatẽ dicimus deo. i. ad honorẽ dei. s. manifestantes eius veritatem & gloriã nostrã, quia gloria nostra est couersio vestra, vel gloriã vestrã, quia gloria nostra est ostẽdere & prædicare verbũ dei. ¶ Consequenter cũ dicit [Qui autẽ cõfirmat nos &c.] Probat Apostolus q̃ nõ est mentitus per causam efficientem sic. licet enim homo ex libero arbitrio ponit vti lingua sua ad verũ vel ad falsum loquendũ, nihilominus tamen deus potest confirmare hominem sic in vero, vt non nisi vera loquatur. Si ergo deus aliquẽ cõfirmaret in vero, manifestũ est q̃ non diceret falsum, sed deus confirmat nos in veritate, ergo &c, Et ideo dicit q̃ deus est qui confirmat vos nobiscum in Christo. i. in vera prædicatione Christi. q.d. si Christus esset extra nos, possemus mentiri, sed ex quo est nobiscũ & nos sumus in Christo, non mentimur. ꝑ. Ego confirmaui columnas eius, &c. Sumus ergo in Christo dupliciter, s. per gratiam & per gloriam. Per gratiam quidem sumus inquãtum vncti sumus spiritu sancti gratia, & effecti sumus membra Christi & iuncti sibi, qua etiam gratia Christus vnctus est secundum quod homo. ꝑ. Vnxit te deus. &c. Et ex plenitudine istius vnctionis redundauit in omnes suos, sicut vnguẽtum in capite, scilicet Christo, quod descendit. &c. Et ideo dicit quòd vnxit nos deus, vnxit, inquã, in reges & sacerdotes. Apo. 5. Fecisti nos deo. &c. 1. Pe. 2, Vos autem genus electum. &c. Vnionem autem quæ est per gloriam non habemus in re, sed in spe certa, inquantum habemus firmam spem vitæ ęternæ. Et habemus duplicem certitudinem spei huius vnionis consequendæ. Vna est per signum, alia per pignus. Per signũ euidens, quia fidei. Vnde dicit, Signauit nos signo fidei Christi. Item signum crucis. Ezech. 9, Signa thau. i. signum crucis. Apoc. 7, Quoadusq; signemus seruos dei nostri &c. Et hoc per spiritũ sanctum. Ro. 8, Si quis spiritũ Christi non habet. &c. Et ideo speciale & certum signum est vitæ æternæ consequendæ configurari Christo. Can. 8, Pone me vt signaculum. &c. Vel signauit signo vitæ: per pignus verò maximum, quia spiritus sancti. & ideo dicit, Dedit pignus spiritus in cordibus nostris. De quo certum est q̃ nullus potest eum accipere à nobis. ¶ Sed nota in pignore duo sunt consideranda. s. q̃ faciat spẽ habendæ rei, & quòd valeat tantum, quantum valet res vel plus. & hæc duo sunt in spiritu sancto, quia si consideremus substantiam spiritus sancti, sic valet tantum spiritus sanctus quantum vita æterna quæ est ipse deus, quia. s. valet quantum omnes

res personæ. Si verò cõsideretur modus habẽdi, sic facit spem, & nõ possessionẽ vitæ æternæ, quia nõdum perfectè habemus ipsum in vita ista. Et ideo nõ perfectè beati sumus, nisi quãdo perfectè habebimus in patria. Ephe. 1, Signati estis spiritu. ¶ Consequẽter cùm dicit[Ego autem testẽ, &c.] Excusat se de eo q̃ non venit: & hoc p iuramẽtum quod maius est. Et circa hoc tria facit. Primò ponit suã excusationẽ. Secũdò respõdet tacitè quæstioni, ibi[Nõ qa dominamur.] Tertiò exponit quod dicit, ibi[Nã fide statis.] Excusat se aũtẽ per iuramẽtum duplex. Vnũ attestationis, cũ dicit, Ego autẽ testem deũ inuoco. Aliud est execrationis cũ dicit, In animã meam. i. cõtra animã meam. Ro. 1, Testis est mihi deus, &c. Testẽ, inquã, inuoco deũ: quia nõ veni vltrà. i. post primã vicem, vel postq̃ discesi à vobis, & hoc feci parcens vobis. s. quia ipse sciebat eos incorrigibiles. Vñ si iuisset tũc aut puniuisset, & sic fortè recessissent totaliter à fide: aut nõ puniuisset, & sic dedisset occasionẽ magis peccãdi. Sed qa aliquis posset dicere, quare dicis, parcẽs vobis. Nũquid dominus noster estis? Ideo cõsequẽter hoc remouet, dicẽs, Nõ dico, qa dominamur fidei vestræ: sed adiutor, &c. q.d. nõ dico hoc, vt dominus, sed vt coadiutor. 1. Pet. 5, Nõ enim dominãtes in cleris, &c. Adiutor, inquã, gaudii vestri vel emẽdationis vestræ. Quare autẽ dicat, fidei vestræ, exponit cõsequẽter, dicẽs, Nã fide statis. i. statis in gratia ista Christi per fidem.

Caput 2.

Hic in cõmuni assignat. P. rationẽ cur venire distulerit esse vitationẽ tristitiæ causã assignãs sicut tandẽ quæ dicit manifestans.

Statui autẽ hoc ipsum apud me, ne iterũ in tristitia uenirẽ ad uos. Si enim ego cõtristo uos, & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Et hoc ipsum scripsi uobis, ut non cùm uenero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere, confidens in omnibus uobis, quia gaudium meum omnium uestrum est. Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi uobis per multas lachrymas: nõ ut contristemini, sed ut sciatis quam charitatem habeam abundantius in uobis.

¶ Apostolus suprà posuit excusationẽ in generali de mora eundi ad Corinthios, hìc verò insinuat causam tãtæ moræ, & quomodo eis pepercit. Circa hoc autẽ duo facit. Primò enim insinuat vnã causam dilationis fuisse, ne in aduentu suo tristitiã inferret eis. Secũdò ostẽdit aliã causam fuisse, ne fructus quẽ apud alios spe rabat & inceperat facere, impediretur, ibi[Cùm venissem autẽ, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ostendit causam dilationis esse in cõmuni, ne tristitiã inferret. Secũdò loquitur in speciali de quodã qui eum cõtristauerat, ibi [Si qs autẽ contristauit me.] Circa primũ tria facit. Primò assignat rationẽ quare venire distulit. Secũdò causam dicti assignat[Si enim ego contristatus, &c.] Tertiò manifestat q̃ dicit, ibi[Nã ex multa tribula.] Dicit ergo, dixi q̃ non veni ad vos parcẽs vobis, in hoc. s. quia nolui vos cõtristare, & ideo statui. i. firmiter disposui hoc ipsum apud me, quod ꝓposui, cũ aliam epistolã misi. Eccle. 37, Ante omnia verbũ verũ, &c. Ne iterũ. i. alia vice in tristitia venirẽ ad vos. i. vos contristẽ. Et ratio quare noluit eos cõtristare, est illa qua dñs noluit ieiunare discipulos suos. s. ad hoc vt amore & nõ timore afficerẽtur ad Christũ, & iũgerẽtur sibi. Voluit eñ eos dñs firmare & nutrire in fide ĩ omni dulcedine & desiderio cordis, & sic firmati ex amore nõ de facili euellerẽtur ꝓpter tribulationes, qa aquæ multæ nõ potuerũt extinguere charitatẽ. Can. 8, Si-militer Apost. nõ vult eos ꝓpter hoc contristare. Rationẽ huius dicti. s. q̃ non vult eos contristare, assignat eũ dicit[Si eñ ego cõtristo, &c.] Et circa hoc duo facit. Primò assignat causam quare noluit eos cõtristare. Secũdò manifestat quare hoc significauit, ibi[Et hoc ipsum scripsi.] Dicit ergo, Ratio quare nolui in tristitia venire, est, quia tristitia vestra redũdat in tristitiã meam, & de cõsolatione vestra gaudeo, & solũ vos cõsolamini me cũ sum apud vos: vñ si venirẽ & cõtristarem vos, ego ex tristitia vestra tristarer, & sic nullus esset qui lætificaret me inter vos qui cõtristamini ex me, quia cõtristatus nõ de facili aliũ cõsolatur. Prou. 10, Filius sapiens, &c. Prou. 29, Vir qui amat sapientiã, &c. Vel aliter est duplex tristitia. Vna secũdum mũdum: alia secũdum deum, quæ pœnitentiam in salutem operatur. Apost. nõ loquitur de prima, sed de secũda. Et dicit ex hoc ipso ego cõsolabor si cõtristo vos. i. si increpãdo reduco ad pœnitẽtiã: sed si venirẽ, & viderẽ vos non pœnitere de peccatis: tũc nullã cõsolationẽ haberem, qa nullus cõtristatur & pœniret ex me. i. mea correctione & increpatione. Causa autẽ quare hoc scribo vobis, est, vt ita disponatis vos, q̃ quãdo venero nõ habeã tristitiam, de eo q̃ viderim vos incorrectos: super tristitiã quã habui, quãdo audiui vos peccasse. Et circa hoc duo facit. Primò ponit ãmonitionẽ. Secũdò spẽ de ꝑpletione ãmonitionis oñdit, ibi[Cõfidens, &c.] Ammonitio est ita. Ideo scripsi vobis hoc. s. q̃ tristor de peccato vestro cõmisso. 2. Pe. 1, Iniqs opib° animã iusti cruciabãt, &c. Vt paretis & disponatis vos corrigẽdo: vt cũ venero ad vos non habeã tristitiã de peccatis: de quib°. s. vobis oportuerat me gaudere. i. debebã lętari, & nõ cõtristari. s. de præsentia vestra. Lu. 15, Gaudiũ est ãgelis dei, &c. Qualẽ autẽ spẽ habeat de ꝑpletione suæ ãmonitionis, subdit dicẽs. Confidẽs, &c. q.d. hãc fiduciã habeo de vobis taliter disponi vos, vt cũ venero oẽs detis mihi materiã gaudii, & hoc debetis libẽter facere, quia gaudiũ meũ, &c. i. cędit ad gaudiũ vestrũ, vel est, ꝓpter gaudiũ vestrũ qđ habetis de reuperatiõe gratiæ. 1. Ti. 2, Quod est gaudiũ meũ, &c. Ro. 12, Gaudete cũ gaudẽtib°, &c. Sed qa posset aliqs dubitare de hoc qđ dicit, Ne cũ venero tristitiã sup tristitiã habeã: & q̃rere quã tristitiã habuit de eis, ideo cõsequẽter hoc exponit, dicẽs, Nã ex multa tribulatione, &c. Et circa hoc duo facit. Primò manifestat tristitiã iam dudũ habitã. Secũdò respõdet cuidã tacitæ quæstioni, ibi[Non vt cõtristemini, &c.] Dicit ergo primò quia haberem tristitiã si nõ inuenirem vos correctos sup tristitiã quam habui quãdo peccastis, & oportuit me cõtristare vos redarguẽdo durè. Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi primã epistolam per multas lachrymas, quas fudi ꝓ vobis iam mortuis ꝓ peccatũ. Hier. 9, Quis dabit capiti meo aquas, &c. Eccl. 22, Cõfusio est patri de filio indisciplinato. Esa. 57, Iustus perit & non est qui recogitet, &c. Scien dũ est autem q̃ duo ponit ad exaggerationẽ tristitię: tribulationem. s. & angustiam: quia vnum additũ alteri aggrauat tristitiam. Nam aliquãdo quis tribulatur, sed sine angustia, tunc. s. quando aliqua aduersitate quasi acutissimo tribulo pungitur, & tamen videt sibi patere vias euadendi, quia si non pateat, tribulationi angustia iungitur. Dicit ergo, Ex multa tribulatione, qua pungebar de malo vestri & angustia cordis, quia non videbam vnde de facili posset poni remedium. [Scripsi, & cęt.] Psa. Tribulatio & angustia inuenerunt me. Sed quia possent dicere. O Apostole etiam hæc scribis nobis vt tristemur, & ideo hoc remouet, dicens, Nõ vt cõtristemini. s. scribo vobis illa, sed vt sciatis quam charitatẽ habeam in vobis. Duo enim sunt signa dilectionis. s. quòd gaudeat quisde bono alterius, & tristetur de malo eius: & hęc ego habeo ad vos: infrà 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Fuit deo ipsa causa exaggerando culpam eius & mouendo ad misericordiam cōtra illum qui erat ille fornicator incestuosus de quo 1.Corint.5.

Charitas Christi vrget nos [Abūdantius]q̄ credatis,vel abundātius q̄ ad alios. Lectio 2.

SI quis autē contristauit me,nō me cōtristauit:sed ex parte ut nō onerem omnes vos. *Sufficit illi qui eiusmodi est obiurgatio hæc quæ fit à pluribus:ita ut ecōtrario magis donetis & cōsolemini,ne fortè abūdatiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Propter quod obsecro uos,ut confirmetis in illa charitatē. Ideo enim, & scripsi uobis ut cognoscam experimentū uestrū,an in omnibus obedientes sitis.Cui autē aliquid donastis,& ego. Nā & ego quod donaui,si quid donaui,propter uos in persona Christi,ut non circunueniamur à Sathana. Non enim ignoramus cogitationes eius.*

¶ Posq̄ Apost.insinuauit causam dilationis,ne.s.tristitiā inferret,& de eius cōtristatiōe tractauit,hic cōsequēter tractat de cōtristante. Et circa hoc tria facit.Primō enim exaggerat culpā contristātis.Secūdō pœnā eius ꝓ culpa inflicta,ibi[Sufficit illi,&c.]Tertiō hortatur eos habere misericordiā ad cōtristātem,ibi[Ita & ecōtrario,&c.] Dicit ergo primō,Scripsi vobis p multas lachrimas quas fudi propter tristitiā cōceptam,& ꝓpter pœnā infligēdam peccāti. Sed si quis cōtristauit me,ille,s.fornicarius:de quo dicitur 1.Cor.5,Omnino auditur inter vos fornicatio,&c.Iste,inq̄,& si cōtristauit nō cōtristauit me,sed ex parte.i.non cōtristauit me.s.solùm, sed vos & nos.Non oēs,sed ex parte.Et hoc dico nō vt onerē vos oēs.i.vt vobis hoc omnibus nō imponā deinceps loquēdo.q.d.non ita estis boni & diligitis me,ꝙ pro tristitia mea & ꝓ peccato fratris oēs doleatis.Vel vt onerē omnes vos, nō tātùm illos qui nō doluerūt de peccato.Vel aliter dicēdum & melius,Nō me contristauit,sed ex parte,&c.Sciendum est enim ꝙ aliquis aliquādo tristatur totaliter,& aliquādo non totaliter.Totaliter quidem tristatur quis,quādo prę tristitia absorbetur à dolore:& hæc tristitia est quæ mortem operatur,vt dicitur infrà 7.Quæ quidē,secūdum Philosophum,nō cadit in sapientem.Nō totaliter autem tristatur quis quādo licet ex aliquo modo quod patitur seu videt fieri, tristatur,tamen ex aliis causis bonis gaudet,& ista tristitia est secūdum deum,& cadit in sapientem.Quia ergo Apost.dicit se cōtristatum,ne credatur totaliter à tristitia absorptus,quod nō est sapientis.Dicit se cōtristatum ex parte quia si nō totaliter.Et secūdum hoc legitur sic,Cōtristauit me.s.fornicarius propter peccatum suum:sed nō me cōtristauit totaliter, quia licet in ipso propter peccatū habuerim tristitiam, tamen in vobis propter multa bona quæ facitis,& in ipso propter pœnitentiā quam fecit,habeo gaudium.Et dico ex parte,vt nō onerem omnes vos.i.vt non imponam vobis hoc onus,quod.s.contristaueritis me.Sed ne isti propter tristitiā Apostoli adhuc vellet eum magis punire,ostendit eis pœnam sufficiētem fuisse,dicens,Sufficit illi qui eiusmodi est,ꝙ.s.contristauit me tam grauiter peccādo:obiurgatio quæ fit à pluribus.i.tam manifesta & dura correctio.s.ꝙ separatus fuit ab omni cōmunione.i.excōmunicatus ab ecclesia & traditus sathanæ, vt habetur 1.Cor.5,Est ergo sufficiens hæc pœna ꝓpter dictas causas.Vel potest dici sufficiens,nō q̄tum ad dei iudicium, sed q̄tum expediebat tēpori & personæ.Melius enim est sic seruare lenitatis spiritū in corrigēdo,vt per pœnitētiam correctionis fructus sequatur,q̄ si durius corrigatur,& desperet peccans,& maioribus peccatis immergatur.Et ideo dicitur Eccl.21,Obiurgatio & iniuriæ annulabūt substātiam. Quia ergo pœna sufficiēs fuit,& pœnitētiam egit:ideo cōsequēter inducit eos ad miserēdum,dicens,Ita vt ecōtra magis,&c.Vbi tria facit.Primō mādat,vt ei.s.peccāti,parcant.Secūdo huius rationem assignat,ibi[Ne fortè,&c.]Tertiō inducit eos ad obseruātiam huius monitionis,ibi[Propter quod,&c.]Dicit ergo primō, Dico ꝙ sufficiēs pœna est illi,& intātum vt velim vt econtrario magis donetis.i. remittatis.Luc.6, Dimittite & dimittetur vobis. Ephe.4,Donātes inuicem sicut & deus in Christo donauit vobis.Ei non solùm donetis,sed quod plus est, cōsolemini:& hoc proponēdo sibi exēpla peccātium qui restituti sunt ad statū gratiæ, sicut dicitur de Dauid,Petro,Paulo,& Magdalena,& per verba dei.Ezech.18,Nolo mortem peccatoris,&c.1.Thes.vlt.Consolamini pusillanimes,&c.Rationem autem huius ammonitionis subdit,Ne fortè abūdantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Aliquis enim propter peccatum & pœnam peccati, aliquādo submergitur tristitia,quòd absorbetur,dum nullū habet consolatorem:& hoc est malum, quia nō sequitur ex hoc pœnitentiæ fructus qui speratur.s. correctio:sed potius desperās tradit se omnibus peccatis sicut Cayn, cùm dicit,Maior est iniquitas,&c.Gen.4.& Ephe.4,Qui desperātes tradiderunt se,&c.Et propter hoc dicitur 2.Reg.2,ꝙ piculosa res est desperatio.Et ideo dicebat Dauid in Psal.Neq; absorbeat me,&c.Et ideo ne hoc cōtingat,dicit,Cōsolemini,vt.s.cesset à peccato.Esa.27, Hic est omnis fructus vt auferatur peccatū.

¶ Contra Apost.nō solùm per rationē,sed ex aliis causis inducit eos ad hoc,cùm dicit, Propter quod obsecro,&c.Et inducit eos à tribus.Primō precibus,dicēs,Propter quod.s.ne absorbeatur,obsecro qui possum præcipere.Phylem.Multam fiduciā habens in Christo Iesu imperādi tibi,&c.Cōtrarium faciunt mali prælati.Eze.34,Cum austeritate imperabatis eis,&c.Vt confirmetis in illum charitatem. Quod fit si ostēditis charitatem vestram ad deum, & non abominamini eum propter peccata,nec contēnitis:sed propter consolationem vestram facitis eum habere odio peccatū suum,& diligere iustitiam.Luc.22, Et tu cōuersus cōfirma fratres tuos,&c.Secūdò,præcepto,dicēs,Ideo enim scripsi hoc.s.vt cognoscam experimētum vestrū, an in omnib⁹ obedientes sitis.Et dicit,in oībus.s.siue in his quę placēt vobis:siue in his quę displicēt.Primō enim mādauerat eis ꝙ excōmunicarent eū,& sic fecerūt mādatum Apostoli:nūc verò secūdò mādat eis ꝙ parcant.Et ideo dicit,An in omnibus obedientes sitis.Tertiò ex cōmemoratione beneficii,cùm dicit, Cui autem aliquid donastis,& cęt.Quasi dicat,Vos debetis hoc facere,quia etiam ego feci.Sic enim vos remittitis alicui & rogastis me,quòd ego remitterem,& ego remisi.Et hoc est quòd dicit, Cui autem aliquid donastis vos,& ego,scilicet donaui.Et hoc patet. ¶ Nam & ego quod donaui,&c.Vbi quatuor tāguntur ad huiusmodi donationem seu remissionem necessaria.Primum est discretio,vt.s.non passim & temerè remittatur. Et ideo dicit, Si quid.s.in debito modo.Prouer.4,Palpebræ tuæ præcedant,&c.Secundum finis,quia non propter amorem vel odium debet fieri,sed propter vtilitatem aliquam ecclesiæ vel aliquorum.Et ideo dicit,Propter vos.Tertiū est authoritas,quia nō debet fieri authoritate propria,sed Christi,qui remittit peccata authoritate: alii verò quibus cōmissum est ministerio,& sicut membra Christi.Et ideo dicit,in persona Christi,scilicet non mea authoritate. Et tamen quodcūq; remittetur,Christus remittit.Ioan.20, Quorum remiseritis peccata, & cætera. Quartum est necessitas:Vnde dicit,Vt non circunueniamur à sathana. Diabolus enim multos decepit,quosdam.s.trahēdo ad peccatorum perpetrationem,quosdā verò ad nimiā

rigiditatem cōtra peccātes, vt si non potest eos habere per perpetrationem facinorum,saltem perdat quos iam habet per prælatorum austeritatem,qui eos nō misericorditer corrigētes in desperationem inducūt,& sic hos perdit,& illos diaboli laqueus includit. Eccle.7,Noli esse nimis iustus.1.Pet.5, Aduersarius vester diabolus,&c.Et hoc cōtingeret nobis si nō remittamus peccātibus.Et ideo vt non circūueniamur à sathana, ego donaui,si quid donaui. Nō enim ignoramus cogitationes eius.s.sathanæ:verū est in generali,sed in speciali nullus potest scire eius cogitationes,nisi solus deus.Iob 41,Quis reuelauit faciē indumēti eius,&c.

Lectio 3.

Cum uenissem autem Troadem propter euangelium Christi,& ostium mihi apertum esset in domino: non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum, sed ualefaciens eis profectius sum in Macedoniam. Deo autem gratias qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco:quia Christi bonus odor sumus deo in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. Aliis quidem odor mortis in mortem,aliis autem odor uitæ in uitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Non enim sumus sicut plurimi adulterantes uerbum dei,sed ex sinceritate,sicut ex deo,coram deo in Christo loquimur.

Causa secūda, cur ad Corinthios nō uenerit potuit esse fructus euangelij maior:et fructus ipse hic declaratur,falsique prædicatores excluduntur.

¶ Posita prima causa suæ dilationis ne.s.cum tristitia iret ad eos,hic ponit causam secūdam quæ est ex fructu quem alicubi faciebat.Et circa hoc duo facit.Primò ponit sui itineris processum.Secūdò ipsius,pcessus effectū,ibi[Deo autē gratias,&c.]Circa primū duo facit.Primò ostendit impedimētum fructificādi, quod habuit in Troade.Secūdò subiūgit processum suū in Macedoniā,ibi[Sed valefaciēs,&c.]Dicit ergo[Cùm venissem Troadē propter euāgelium].i.ad prædicādum Christū.Io.15,Posui vos vt eatis,&c.[Et ostiū mihi apertū esset].i.mentes hominū paratę & dispositæ essent ad reciptēdum prædicationis verba & Christū. 1.Cor.16,Ostium mihi apertū est,&c.Apoc.3,Ecce sto ad ostium,&c.Sed non in quocūq;,immò in domino:quia ipsa præparatio mentis humanæ est ex virtute diuina. Nam licet facilitas qua mentes præparātur, sit causa conuersionis,tamen ipsius facilitatis & præparationis causa est deus.Treñ.vlti.Conuerte nos domine ad te & conuertemur.Cùm,inquā,ita esset apertū mihi ostiū in dōmino, non habui requiem spiritui meo.i.non potui facere qđ spiritus meus volebat.i.dictabat.Tūc enim dicitur habere spiritus requiē,quādo efficit quod vult:sicut tunc dicitur caro requiescere,quādo habet quod concupiscit.Luc.12,Anima mea habes multa bona,&c.Apostolus non dicit,Non habui requiē carni meæ vel corpori,sed spiritui meo.i.voluntati meę spirituali,quæ est vt Christū firmem,in cordibus hominū.Et impeditur,quia videbat corda parata & disposita,& non poterat prædicare.Sed quare non habuit requiem spiritui suo,subdit,Eo ꝙ non inueni Titū fratrem meū.i.propter absentiam Titi, & hoc duplici de causa. Vna causa est, ꝙ licet Apostolus sciret omnes linguas,ita vt diceret,Gratias ago deo meo,ꝙ omniū vestrum lingua loquor,tamen magis expeditus & edoctus erat in lingua Hebręa,q̄ in Græca.Titus autem magis in Græca. Et ideo volebat eū habere præsentem,vt prædicaret in Troade.Et quia erat absens,nā Corinthii detinuerāt eum,dicit, Non habui requiem spiritui meo: sed quia dona dei non sunt imperfecta & donū linguarum fuit specialiter apostolis collatū ad prędicādum per totum mūdum.Psal.In omnem terrā exiuit sonus eorum,&c.Et ideo alia causa est melior,quæ est,quia Apostolo imminebāt in Troade multa facienda. Nā ex vna parte imminebat ei prædicare his qui parati erant recipere Christum per fidem,ex alia parte imminebat ei resistere aduersariis qui impediebāt:& ideo quia ipse non poterat solus ista facere,angustiabatur de absentia Titi,qui institisset prædicationi & conuersioni bonorū, & Apostolus restitisset aduersariis. Et specialiter etiā hoc scribit eis, vt innuat ꝙ non solùm prima causa dilationis suę fuit ex eis,sed etiā secūda.Non ipse propter duritiā & dissensionem eorū detinuerat tanto tēpore Titū,& ideo dicit,Eo ꝙ non inueni Titū fratrē vel in Christo vel coadiutorē.Prou.18,Frater qui iuuatur à fratre,&c.Et quia non inueni Titum in Troade, non remāsi ibi, sed valefaciens eis qui erāt conuersi,& in quibus ostium apertū erat,ꝓfectus sum in Macedoniā,vbi credebam eum inuenire.Causa autē essendi in Macedonia legitur.Act.20.vbi dicitur ꝙ vir Macedo,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Gratias aūt deo,&c.]Ponit profectū sui processus:& circa hoc duo facit.Primò enim describit ordinem sui processus.Secūdò excludit ab isto processu pseudoapostolos,ibi[Ad hoc quis tam idoneus,&c.] Circa primū duo facit.Primò insinuat profectum quem faciebat. Secūdò exponit quoddam quod dixerat,ibi[Christi bonus odor,&c.] Circa primū sciēdum ꝙ Apostolus profectū & fructum quem faciebat,non attribuit sibi, neq; propriæ virtuti,sed deo.1.Cor.15, Abundātius omnibus laboraui nō ego, sed gratia,&c.& ideo dicit,Gratias autem deo.s.ago.1.The.5,In omnibus gratias agite.Ephe.5,Gratias agentes,&c. ¶ Qui semper triumphat in Christo Iesu.i. triūphare nos facit in prædicatione Christi contra aduersarios.Vbi sciēdum est ꝙ prędicatores veritatis duo debent facere.s.exhortari in doctrina saera,& cō tradicētem deuincere:& hoc dupliciter,disputatione hæreticos:patientia verò persecutores.Vnde per ordinem,ista tāgit hic Apostolus:& ideo dicit,Qui triūphat nos quātum ad cōtradicentes.Ro.8,In his omnibus superamus.Et 1.Mach.2,Nō in fortitudine exercitus victoria belli,sed de cælo,&c. ¶ Et odorē notitię suæ manifestat per nos in omni loco,q̄tum ad exhortationē sacræ doctrinæ.Sed odorem notitiæ suæ exponit glo.i.filium suū:sed melius est vt hoc dicatur ad differētiam notitiæ de deo quam faciunt aliæ sciētiæ, & quā facit fides.Nā notitia de deo quæ habetur p alias sciētias, illuminat intellectū solū, ostēdens ꝙ deus est causa prima,ꝙ est vnus & sapiēs,&c.Sed notitia de deo q̄ habetur p fidē,& illuminat intellectū, & delectat affectū:quia nō solū dicit ꝙ deus est prima causa,sed ꝙ est saluator noster,ꝙ est redēptor, & ꝙ diligit nos, ꝙ est incarnatus ꝓ nobis q̄ omnia affectū inflāmant.Et ideo dicēdū ꝙ odorē notitiæ suæ.i.notitiā suę suauitatis,credēti p nos in omni loco manifestat:qa iste odor lōgē latéq; diffunditur.Eccl.24, Ego quasi vitis fructificaui,&c.Ge.27,Ecce odor filii,&c.Quiaverò aliqui possent dicere,quid est odor dei in omni loco? nā multa loca sunt in quibus nō recipitur p̄dicatio nostra:ideo Apost.exponit,dicēs,Nō curo,quia siue recipiant prædicationē,siue nō: tamen notitia dei manifestatur vbiq; per nos, quia sumus bonus odor Christi deo,id est ad honorem:& loquitur ad similitudinem legis,vbi dicitur quòd sacrificium fiat in odorem suauitatis. Et suauissimum deo,quasi dicat, Nos sumus holocaustum quod offertur deo in odorem suauitatis. Et tam in his qui salui fiunt,vt scilicet non pereant,quod est eis à deo,quàm in his qui pereunt,quod est eis ex

Prædicator,& prædicare habet,& cōtradicentes deuincere.

Vide latā differentiā inter notitiā quæ habetur de deo p alias scientias,et quæ p fidē, & ex hoc cōiectas cur requiritur fides ad salutē & nō sufficit scientia seu notitia de deo per alias scientias.

seipsis. Vnde Osee 13, Perditio tua Israel ex te, &c. Sed est ne odor bonis, & malis eodem modo? Non, sed aliis quidem est odor mortis in mortem, id est, innidiæ & malitiæ occasionaliter ducentis eos in mortem æternam, illis, scilicet qui inuidebant bonæ famæ Apostoli, & impugnabant prædicationem Christi, & conuersionem fidelium. Luc. 2, Positus est hic in ruinam, & in resurrectionem, &c. Aliis autem odor vitæ dilectionis & bonæ opinionis ducentis eos in vitam æternam, scilicet illis qui gaudent & conuertûtur ad prædicationem Apostoli. 1. Corinth. 1, Verbum crucis pereuntibus, &c. ¶ His autem qui salui, &c. Sic ergo ex odore apostoli boni viuunt, mali moriuntur: sicut legitur q̃ ad odorem vinearum florẽtium morîtur serpentes. ¶ Consequenter cùm dicit [Sed ad hæc quis tam idoneus, &c.] exeludit ab isto profectu pseudo apostolos, dicens, Quis est tam idoneus ad ista, scilicet quæ nos apostoli veri facimus? Quasi dicat, Nullus. Psal. Nimis honorati sunt amici tui deus. Sed cõtrà Prou. 27, Laudet te alienus, &c. Ad hoc respondet Gregorius super Ezech. quòd sancti duplici ex causa, seipsos laudãt: & non propter gloriam suam & vanitatẽ. Prima causa est, vt non desperent in tribulationibus, sicut Iob, quando amici nitebantur eum ad desperationem inducere: reduxit ad memoriam sua bona quæ fecerat, vt confortatus non desperaret. Vnde dicebat, Pepigi fœdus cum oculis meis, &c. Legitur etiam de quodam sancto patre quòd quando tentabatur de desperatione, reducebat ad memoriam bona quę fecerat, vt confortaretur: quando tentabatur de superbia, reducebat ad memoriam mala, vt humiliaretur. Secunda causa est propter vtilitatem, vt scilicet haberetur in maiori fama, & citius crederetur doctrinæ suæ. Et propter hãc causam hîc Apostolus laudat se. Nam Corinthii præferebant sibi pseudoapostolos & condemnabant eum, & ideo non sic obediebant sibi. Vt ergo non vilipenderent eum, sed obedirent sibi, præfert se eis & laudat se, & dicit, Sed ad hęc quis tam idoneus sicut nos, non pseudo: quia licet ipsi prædicent, tamen adulterant verbum dei quod nos nõ facimus. Vnde dicit, Non sumus sicut plurimi, scilicet pseudo, adulterantes verbum dei admiscendo contraria, sicut hæretici qui licet confiteantur Christum, tamen non dicunt eum esse verũ deum, sic faciunt pseudo qui dicunt cum euangelio debere obseruari legalia. ¶ Item non adulterantes verbum dei, id est prædicantes, vel propter quæstum, vel propter fauorem laudis. Sic enim mulieres adulteræ dicuntur quando recipiũt semen ex alio viro ad propagationem prolis. In prædicatione autem semen nihil aliud est quàm finis seu intentio tua, vel fauor gloriæ propriæ. Si ergo finis tuus est quæstus: si intentio tua est fauor gloriæ propriæ, adulteras verbum dei. Hoc faciebant pseudo, qui propter quæstum prædicabant. infrà 4, Neque adulterantes verbũ dei &c. Apostoli autẽ prędicabant neq; propter quęstũ neq; gloriã propriam, sed propter laudẽ dei, & salutem proximi. Et ideo subiungit, Sed ex synceritate, id est syncera intentione: nõ pro quæstu & sine admixtione corruptionis. suprà 1, Ex synceritate, &c. Ponit autẽ triplicem rationẽ huius synceritatis. Prima ratio sumitur ex dignitate mittentis. Nuntium enim veritatis decet vera loqui. Et ideo dicit, ex deo, id est, illa synceritate quę est digna nuntiatio dei. 1. Pet. 4, Si quis loquitur quasi sermones dei. Secunda sumitur ex authoritate præsidentis cui astat. Ideo dicit, Coram deo, coram quo ex synceritate loqui debemus. 3. Reg. 17, Viuit dominus in cuius conspectu sto, &c. Tertiò sumitur ex dignitate materiæ de qua loquitur. Nam prędicatio apostolorum est de Christo: & ideo debet esse syncera: sicut & ipse deus & Christus. Et ideo dicit, In Christo solùm non de legalibus, vt pseudo faciunt. 1. Cor. 2, Neq; existimaui me scire aliquid inter vos nisi Christum & hunc crucifixum.

Caput 3.

INcipimus iterum nosmetipsos commendare? Aut nunquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad uos, aut ex uobis? Epistola nostra uos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus: manifestati quòd epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu dei uiui: nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autẽ talem habemus per Christum ad deum: non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est.

¶ Postquam Apostolus suam excusationem posuit in qua beniuolentiã captauit auditorum, hîc consequẽter prosequitur suam intentionem, scilicet tractans de ministris noui testamenti. Et circa hoc duo facit. Primò enim cõmendat dignitatem bonorum ministrorum. Secundò verò exaggerat malitiam malorum ministrorum: & hoc à 10. cap. & deinceps. Circa primum duo facit. Primò enim cõmendat ministerium noui testamenti. Secũdò cõmendat vsum huius ministerii in aliis exhortando eos ad hoc, ibi 6. c. Adiuuantes autẽ &c. Primò cõmendat huiusmodi ministerium noui testamẽti ex tribus, ex dignitate, ex vsu, cap. 4. ibi [Ideo habentes, &c.] & ex præmio. 5. cap. ibi [Scimus autem quoniam si, &c.] Circa primum duo facit. Primò remouet quãdam obiectionem. Secundò cõmendat ministros noui testamenti, ibi [Qui & idoneos nos fecit, &c.] Circa primum sciendum est quòd Apostolus intendit cõmendare ministros noui testamenti quorum ipse erat vnus. Et ideo ne Corinthii obiicerent sibi q̃ in hoc vellet commendare seipsum statim excludit, dicens [Incipimus iterum nosmetipsos, &c.] Vbi duo facit. Primò mouet quæstionem. Secundò respondet, ibi, scilicet, Aut nunquid egemus, &c. Quæstio sua talis est, Dico quòd non sumus adulterantes verbum dei, sicut pseudo, sed ex synceritate, sicut ex deo. Sed nunquid hoc dicendo, incipimus iterum nos commendare, id est, dicimus ista, vt velimus nostram gloriam quærere & nõ dei. Et dicit iterum, quia in epistola prima cõmendauerat se satis, cùm dixit, Vt sapiens architectus, &c. Nõ ergo hoc dicimus, vt quæramus gloriam nostram, sed dei. Prouerb. 27, Laudet te alienus, &c. Huic autem quæstioni respondet, cùm dicit, Aut nunquid egemus, &c. Et ostendit quòd non libenter commendat se. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit q̃ nõ indiget cõmendatione hominum. Secundò q̃ neq; etiam hoc requirit ipse ab eis, ibi [Fiduciam autẽ talem, &c.] Circa primum duo facit. Primò ostẽdit q̃ non indiget cõmendatione eorũ ad gloriam propriã. Secundò huius causam assignat, ibi [Epistola nostra vos estis, &c.] Dicit ergo, Dico q̃ non incipimus commẽdare nosmetipsos, quia nõ indigemus cõmendatione. Et hoc est q̃ dicit, Aut nũquid egemus nos veri ministri sicut quidã. s. pseudo cõmendatitiis epistolis. i. laudibus missis ad vos ab aliis aut ex nobis aliis missis.

¶ Sed contrà Col. 4. dicitur, Marcus consobrinus Barnabæ de quo accepistis mandatum, &c. Etiam legati Papæ semper portant literas cõmendatitias. Non est ergo malum. Responsio dicendum quòd accipere literas huiusmodi à personis famosis, vt solùm p illas cõmendentur & honorentur quousq; ipsi ex bonis operibus suis veniant in notitiam: hoc non est malum, hoc faciunt legati Papæ. Apostolus verò ita iam erat notus & cõmendatus apud istos per opera sua, quòd nõ indigebat literis cõmendatitiis. Et ideo statim causam huius assignans, subdit, Epistola nostra vos estis. q. d. Ego habeo bonas literas, nõ indigeo aliis. Et ideo circa hoc duo facit. Primò enim ostendit quæ sit ista litera quam habet. Secũdò exponit hoc idem, ibi [Manifestati, & cætera.] Circa primum duo facit. Primò ostendit quæ sit illa litera. Secundò, ostendit eam esse sufficientem ad cõmendationem propriam, ibi [Scripta, & cætera.] Dicit ergo sic, Epistola nostra vos estis, id est, epistola per quam manifestatur dignitas nostra, qua nos cõmendamur, ita vt epistolis aliis non indigeamus: suprà 2, Gloria nostra vos estis. Galat. 4, Filioli mei quos iterum parturio, &c. ¶ Sed hæc epistola est ne sufficiens? Ita, quia scripta, & cæt. Vbi duo tangit sufficientiam literarum huiusmodi causantia. Vnum est quòd intelligatur & sciatur ab eo pro quo mittitur, alias adhuc quæreret, nisi sciret se eã habere. Et quãtum ad hoc, dicit, Scripta in cordibus nostris: quia semper vos habemus in memoria, habentes de vobis specialem curam. Philippẽn. 1, Eo quòd habeam vos, & cæt. Secundum est quòd ille cui mittitur, legat & sciat eam: aliàs non curaret, de cõmendatione eius. Et quantum ad hoc, dicit, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus. Nostra, inquam, quia per nos instituti estis & conuersi. Legitur autem quia exemplo nostri etiam alii imitantur vos. Abac. 2, Scribe visum & explana eum super tabulas, vt percurrat qui legerit eum. Quomodo autem scitur, hæc epistola exponit, dicens, Manifestati, & cætera. Et circa hoc tria facit. Primò exponit cuius sit hæc litera. Secũdò quomodo sit scripta: & tertiò in quo. Cuius autem sit, sic ostendit, quia Christi. Et ideo dicit, Manifestati quoniam estis Christi, id est, à Christo informati & inducti, scilicet principaliter & authoritatiuè. Mat. 23, Vnus est magister vester. Sed à nobis secundariò & instrumentaliter. Et ideo dicit, Ministrata à nobis. 1. Corinth. 4, Sic nos existimet homo, &c. 1. Corinth. 3, Quid igitur Cephas, & cætera. Quomodo autem sit scripta, ostendit, quia non atramento, id est, non admixta erroribus, sicut pseudo, nõ mutabilis & imperfecta, sicut vetus lex: quia neminem ad perfectum adduxit. Heb. 7, Nam atramentum nigrum est, per quod intelligitur error, & delebile, per quod intelligitur mutabilitas. Non, inquã, in atramento est scripta, sed spiritu dei viui, id est, spiritu sancto quo viuitis, & quo docente instructi estis. Ephes. 1, In quo signati estis, & cætera. Vbi autem sit scripta insinuat, subdens, non in tabulis lapideis, sicut lex vetus, vt excludat duritiem: quasi dicat, Non in lapideis cordibus habentibus duritiem, sicut Iudæi. Actuum 7, Dura ceruice, & cætera. Sed in tabulis cordis carnalibus, id est, in cordibus lautis ex charitate: & carnalibus, id est, molibus ex affectu implendi & intelligendi. Ezechiel. 36, Auferam à vobis cor lapideum, & cætera. Fiduciam autem talem, & cætera. Apostolus suprà excusauit se quòd nõ quęrebat gloriam suam, quia non indigebat ea: hîc verò probat, quia ipse non quærit gloriam propriam, immò omnia bona quæ facit non attribuit sibi, sed deo. Et circa hoc duo facit. Primò enim attribuit omnia bona quæ habet & facit deo. Secundò causam huius assignat, ibi [Non quòd sufficientes, & cætera.] Dicit ergo primò, Dico quòd non egemus epistolis cõmendatitiis, & quòd vos estis epistola nostra ministrata à nobis. Nec etiam quærimus gloriam nostrã, sed Christi: & fiduciã talem, id est, dicẽdi talia. Habemus ad deum, id est, referimus in deum. Vel fiduciã tendentem in deum ex cuius viribus hoc dico, quia ipse in me operatur, quam quidem fiduciam habemus per Christum, per quem accessum habemus ad patrem, vt dicitur Roman. 5, Qui vniuit nos deo. Hiere. 17, Benedictus vir, & cæt. Et quia vnitus deo per Christum habeo hanc fiduciam. Psal. Fiducialiter agam, & cætera. Causa autem huius fiduciæ est, quia quicquid ego facio, etiam ipsum principiũ operis deo attribuo. Et ideo dicit, Non q̃ simus sufficientes cogitare, saltem non dicere vel implere. Nam in quolibet processu operis, primò est assensus qui fit cogitãdo deinde collatio per verbum: & postmodũ impletio per opus: vnde fit, vt si nec cogitare, qui à se habeat, sed à deo, non est dubium q̃ non solùm perfectio operis boni est à deo, sed etiam inchoatio. Philippen. 1, Qui cœpit in vobis opus bonum, & cætera. Et hoc est contra Pelagianos dicentes, quòd inchoatio boni operis est ex nobis, sed perfectio est à deo. Esaiæ vigesimosexto, Omnia opera nostra, &c. Sed ex hac ne videatur tollere libertatem arbitrii, dicit, A nobis, quasi ex nobis, quasi dicat, Possum quidem aliquid facere, quod est liberi arbitrii: sed hoc quod facio non est ex me, sed à deo qui hoc ipsum posse confert, vt sic & libertatem hominis defendat, cùm dicit, A nobis, id est, à nostra parte, & diuinam gratiam commendat, cùm dicit, Quasi ex nobis, scilicet, procedat, sed à deo. Hoc etiam Philosophus vult quòd nunquam homo per liberum arbitrium potest quoddam bonum facere sine adiutorio dei. Et ratio sua est, quia in his quæ facimus, quærendum est illud propter quod facimus. Non est autem procedere in infinitum, sed deuenire ad aliquid, puta, ad consilium. Sic ergo bonum facio, quia consilium mihi inest ad hoc, & hoc est à deo. Vnde dicit quòd consilium boni est ab aliquo quod est supra hominem mouens eum ad bene operandum. Et hoc est deus, qui & homines mouet, & omnia quæ agunt ad actiones suas, sed aliter & aliter. Cùm enim huiusmodi motus sit quoddam receptum in moto, oportet q̃ hoc fiat secũdum modum suæ naturæ, id est, rei motæ. Et ideo omnia mouet secundum suas naturas. Ea ergo quorum natura est vt sint liberæ voluntatis, dominium suarum actionum habentia, mouet liberè ad operationes suas sicut creaturas rationales & intellectuales. Alia autem non liberè, sed secundum modum suæ naturæ, licet autem non simus sufficientes cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis: tamen habemus aliquam sufficientiam, qua, scilicet, bonum possumus velle & credere incipiamus, & hoc à deo est. 1. Corint. 4, Quid habes quod non accepisti?

Lectio 2.

QVi & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non literæ, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem uiuificat. Quòd si ministratio mortis literis deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam ultus eius quæ euacuatur: quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damnationis in gloria est: multò magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est quod clarum est in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur per gloriam est, multo magis quod manet in gloria est.

¶ Cõmendatio ministerio noui testamẽti, hîc consequẽter cõmendat ministros eius. Et primò ponit duo quæ respõdent verbis præmissis. Præmiserat enim donũ à deo acceptũ, cùm dixit, Sufficientia nostra, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et fiduciam ex dono conceptam,cùm dixit,Fiduciam talem,&c. Primò ergo determinat ea quæ pertinent ad donum perceptum.Secundò ea quæ ad fiduciam conceptam,ibi[Habentes igitur talem,&c.] Circa primum tria facit.Primò ostendit donum à deo susceptum,scilicet ministerium noui testamenti.Secundò describit nouum testamentum,ibi,[Non litera,sed spiritu.]Tertiò ex dignitate noui testamenti,ostēdit dignitatem ministrorum eius,ibi[Si ministratio,&c.]Dicit ergo,Dico quòd sufficientia nostra ex deo est,qui & fecit nos idoneos ministros noui testamēti.Esa.61, Ministri dei nostri dicetur vobis. Et in hoc tenemus locum angelorū.Psal. Qui facit angelos,&c.Sed non solùm fecit nos ministros,sed idoneos. Deus enim cuilibet rei dat ea per quæ possit consequi perfectionem suæ naturæ.Vnde quia deus constituit ministros noui testamenti,dedit & eis idoneitatem ad hoc officium exercendum, nisi sit impedimentum ex parte recipientium:supra 2, Et ad hæc quis tam idoneus.s. sicut Apostoli à deo instituti. Hoc autem nouum testamētum quid sit describit,subdens[Non litera,&c.]Et describit ipsum quātum ad duo.s.quātum ad illud in quo cōsistit,& quantum ad causam propter quam datū est,ibi[Litera enim occidit,&c.]Circa primum sciendum est ꝙ Apostolus loquitur profundè:dicitur enim Hie.31,Feriam domui Israel,& domui Iuda fœdus nouū, non secūdum pactum,quod pepigi cum patribus vestris.Et pòst,Dabo legem meā in visceribus eorum,& in corde eorum superscribam eam, &c. ¶ Vetus ergo testamentum scribitur in libro: postmodum sanguinem aspergendo,vt dicitur Heb.9,Accepit sanguinem & aspersit librum,&c.dicens,Hic est sanguis,&c.Et sic patet quòd vetus lex est testamentum literæ : sed nouum testamentum est testamentum spiritus sancti, quo charitas dei diffunditur in cordibus nostris,vt dicitur Roma.5,Et sic dum spiritus sanctus facit in nobis charitatem,quæ est plenitudo legis,est testamentum nouum,non litera.i.per literam scribēdum,sed spiritu.i.per spiritum,qui viuificat.Rom.8, Lex spiritus vitæ.i.viuificantis. Causa autem quare datum sit nouum testamentum,per spiritum,subditur,Quia litera occidit occasionaliter.Nam litera legis dat solùm cognitionem peccati.Rom.3,Per legem autē cognitio peccati. ¶ Ex hoc autem quòd cognosco peccatū,solùm duo sequūtur.Nam lex dum per eam cognoscitur,non reprimit concupiscentiam:sed magis occasionaliter auget,inquātum concupiscētia feruētius fertur in rem prohibitam. Vnde huiusmodi cognitio nōdum destructa causa concupiscētiæ occidit,hinc verò addit prævaricationem.Nam grauius est peccare contra legem scriptam & naturalem simul,q̄ contra legem naturalē solùm.Ro.7,Occasione accepta, non data,peccatum,&c.Licet autē occasionaliter occidat,inquātum.s.auget concupiscētiam:& addit prçuaricationem, non tamen est mala lex vetus,quia ad minus prohibet mala.Est tamen imperfecta inquātum non remouet causam.Est ergo lex sine spiritu interius imprimens legem in corde occasio mortis.Et ideo necessariū fuit dare legem spiritus,' qui charitatem in corde faciens viuificat.Ioan.6, Spiritus est qui viuificat. ¶ Consequenter ex his ostendit dignitatem sui ministerii.Et circa hoc duo facit. Primò ostendit quòd ministerium noui testamenti præfertur ministerio veteris testamenti.Secundò quòd non solùm præfertur,sed quòd ministerium veteris testamenti,quasi nihil habet de gloria in comparatione ad nouum,ibi[Nam nec glorificatum,&c.]Circa primum duo facit.Primò ostendit ꝙ ministerium noui testamenti prefertur veteri.Secūdò rationem huius assignat,ibi[Nam si ministratio,&c.]Circa primum sciēdum est ꝙ Apostolus argumētatur ex hoc quòd habetur Exo.24,Vbi litera nostra habet ꝙ Moyses habebat faciem cornutam,ita ꝙ non possent,&c.Alia litera habet faciem splēdidam,quod melius dicitur.Non enim intelligēdum est eum habuisse cornua ad literam,sicut quidam eum pingunt : sed dicitur cornuta propter radios,qui videbantur esse quasi quædā cornua.Arguitur autē ex hoc sic.Et primò per vnum simile,& est locus à minori. Cōstat enim ꝙ si aliquid quod minus est,habet aliquid de gloria,ꝙ multò magis illud quod est maius. Sed vetus testamentum est minus,q̄ nouum,cùm ergo illud fuerit in gloria,ita vt non possent,&c. Videtur ꝙ multò magis nouum est in gloria.Quod autem vetus testamentum minus sit nouo,probat tripliciter.Primò quātum ad effectum,quia illud est testamentum mortis,istud vitę,vt dictum est.Et quātum ad hoc,dicit,ꝙ si ministratio mortis.i.vetus,quæ est occasio mortis:& hoc respondet ei quo dicitur,Litera occidit,&c.Secundò quātum ad modum tradēdi,quia vetus fuit tradita literis in tabulis lapideis:noua verò fuit impressa spiritu in cordibus carnalibus,& hoc innuit,cùm dicit,Literis deformata.i.perfectè formata,in lapidibus.i.in tabulis lapideis.Et hoc ei respōdet,quo dicitur,Non litera,sed spiritu,&c.Tertiò quātum ad perfectionem, quia gloria veteris testamenti sine fiducia est,quia neminem ad perfectum adduxit lex.In nouo verò est gloria cum spe melioris gloriæ.s.sempiternæ.Esa.51,Salus mea in sempiternū erit.Et hoc innuit,cū dicit,Quæ euacuatur.Gal.5,Quòd si circūcidamini,Christus nihil,&c. Cōclusio ponitur,cùm dicit, Quomodo non magis, quod planū est.Horum autē rationem assignat consequenter, cùm dicit[Nam si ministratio,&c.]Et est ratio sua talis,Gloria magis debetur iustitiæ q̄ damnationi,sed ministerium noui testamenti est ministerium iustitiæ,quia iustificat interius viuificando. Ministerium autem veteris testamenti,est ministerium dānationis occasionaliter:suprà eodem,Litera occidit,spiritus autem viuificat.Cùm ergo ministratio dānationis.i. ministratio veteris testamēti quę occasionaliter est causa dānationis,vt dictū est, est in gloria quæ apparuit in facie Moysi: constat quòd multò magis abundat in gloria.i.dat abundātem gloriam ministris eius ministerium iustitiæ.i.noui testamenti,per quod datur spiritus per quem est iustitia & consummatio virtutum. Prou.3,Sapientes gloriam possidebunt.Consueuerunt hoc in loco fieri quæstiones de comparatione Moysi & Pauli:sed si rectè considerentur verba Apostoli non sunt necessariæ:quia hìc non fit comparatio personæ ad personam,sed ministerii ad ministerium.Sed quia possent pseudo dicere quòd licet maius ministerium sit noui testamenti,quàm ministerium veteris testamenti:non tamen est multum magis,& ideo bonum est quòd illi ministerio & isti intendamus,quod & faciebant,quia simul seruabant legalia cum euāgelio. Ideo hìc consequenter Apostolus hoc improbat,cùm dicit [Nam nec glorificatum,&c.] Et circa hoc duo facit. Primò enim ostendit quòd ministerium noui testamenti absque aliqua comparatione excedit ministerium veteris.Secundò causam huius assignat,ibi [Si enim quod euacuatur,&c.] Dicit ergo,Dixi quòd ministerium iustitiæ abundat in gloria,& intantum quòd gloria veteris ministerii non est dicenda gloria:quia nec glorificatum,&c.quod dupliciter exponitur.Primo modo sic, Quia nec,& cæt.id est,illa gloria nihil est in

comparatione ad istam noui testamēti,quia illa gloria nō est omnibus ministris collata,sed solū Moysi, & non claruit in toto Moyse,sed in parte.i.in facie solùm particulariter.Et ideo nec glorificatū est.i.nec glorificari debet propter excellētem gloriam.i.cōparatione excellentis gloriæ noui testamenti, quæ abūdat gratia,vt per eam purificati homines possent videre nō gloriam hominis,sed dei.Secundo modo,vt pūctetur sic,Nec glorificatum est quod claruit:quasi dicat,Nam in hac parte,i.in respectu huius naturæ particularis qui sumus serui,non est glorificatū.i.non gloriosum illud quod claruit in veteri testamento:& hoc propter excellentem gloriam,quæ est in nouo,quia illa est gloria dei patris. Huius autē causam assignat consequenter,cū dicit[Si enim quod euacuatur,&c.]Et est ratio sua talis.Illud quod datur vt trāseat,nihil est in respectu ad illud quod datur,vt semper maneat. Si ergo testamentum vetus quod euacuatur,tollitur.1.Cor.13, Cùm venerit quod perfectum est,euacuabitur &c.Per gloriam enim Moysi ministratū saltem per particularem gloriam,cōstat quòd testamentum nouum manet:quia hìc inchoatur & perficitur in patria.Luc.21, Cælum & terra transibunt,verba autē mea non trāsibunt.Erit multò magis in gloria æterna in quo perficietur.Erit,inquam,nobis qui sumus huius ministri. Lectio 3.

Habentes igitur talem spem,multa fiducia vtimur:Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut nō intenderēt filij Israel in faciem eius quod euacuatur.sed obtusi sunt sensus eorum.Vsq; in hodiernum enim diem, idipsum uelamen in lectione ueteris testamēti manet non reuelatum(quoniam in Christo euacuatur)sed usq; in hodiernum diē,cùm legitur Moyses,uelamen positum est super cor eorum.Cùm autē cōuersi fuerint ad dominū,auferetur uelamen. Dominus autem,spiritus est.Vbi autē spiritus domini,ibi libertas.Nos verò omnes,reuelata facie,gloriam domini speculantes,in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem,tanquam à domini spiritu.

¶ Positis his quæ pertinēt ad cōmendationem doni percepti à deo: hic cōsequenter ponit ea quæ pertinet ad cōmendationem fiduciæ de ipso dono conceptæ.Circa hoc autē duo facit.Primò ponit fiduciam ex dono conceptam.Secūdò verò cōparat fiduciam veteris,& noui testamenti,ibi [Et non sicut Moyses.] Dicit ergo primò,Habētes igitur talem spem ex hoc.s.quòd nobis dictum est.s.videndi gloriam dei.Rom.8, Spe salui facti sumus. Multa fiducia vtimur.i. confidēter operamur ea quæ pertinent ad vsum huius ministerii ex quo crescit nobis spes.Pro.28,Iustus quasi leo cōfidens absq; terrore erit.Hie.17, Benedictus vir qui cōfidit in domino. ¶ Consequenter sicut prætulit donum dono,ita præfert fiduciam noui testamenti fiducię veteris testamenti,cùm dicit[Et non sicut Moyses,&c.]Et circa hoc duo facit. Primò proponit factū in veteri testamēto.Secundò exponit,ibi[Quod euacuatur,&c.]Factū autē quod proponit legitur Exo.24,vbi dicitur ꝙ Moyses quando loquebatur ad populū,velabat faciem suam,quia propter claritatem vultus eius non poterāt respicere in eum filii Israel. Et ideo dicit,Et nō sicut Moyses,&c.q.d. Dico ꝙ vtimur fiducia & tanta quòd non accidit nobis, sicut Moyses faciebat eis.s.non velādo faciem suam populo, quia nōdum venerat tempus reuelandi claritatem veritatis. Habemus ergo nos fiduciam absq; velamine. ¶ Cōsequenter exponit hoc quod dixerat de velamine,dicēs [Quod euacuatur,&c.] Velamen enim illud erat obscuritas figurarum quæ per Christum euacuata est.Et circa hoc tria facit.Primò enim ponit euacuationem hūius velaminis.Secundò quòmodo hæc euacuatio habet locū in Iudæis,ibi[Sed obtusi &c.]Tertiò quomodo nō habet locum in ministris noui testamenti,ibi[Nos verò reuelata &c.] Dicit ergo quòd Moyses ponebat velamen.s.figuræ,super faciem suam,quod.s.velamen euacuatur.i.tollitur per Christum.s.implendo in veritate , quod Moyses tradidit in figura:quia omnia in figura contingebant illis : sic enim Christus per mortem suam remouit velamen de occisione agni paschalis.Et ideo statim cùm emisit spiritū, velum templi scissum est.Item in mittendo spiritum sanctum in corda credentium, vt intelligerent spiritualiter,quod Iudęi carnaliter intelligūt.Et hoc velamen remouit,cùm aperuit eis sensum,vt intelligerēt scripturas. Luc. vlt.Qualem autem effectum habeat in Iudæis,hæc euacuatio ostendit,dicēs[Sed obtusi &c.] Et circa hoc duo facit.Primò ostendit quòd remotum ab illis non fuit in statu infidelitatis. Secundò ostendit quòd remouebitur in eorum cōuersione,ibi[Cùm autē conuersus fuerit,&c.]Circa primum duo facit. Primò ostēdit rationem quare hìc euacuatio habet effectum in Iudæis.Secūdò ex hoc ostendit eos adhuc habere velamen,ibi[Sed vsq; in hodiernum diem,&c.]Dicit ergo ꝙ euacuatur in his qui credunt,sed non quantum ad Iudæos infideles,& ratio huius est,quia obtusi sunt sensus eorū.i.ratio eorum hebes est,& sensus eorum imbecilles & obtusi sunt, nec possunt videre claritatem diuini luminis.i. diuinæ veritatis absque velamine figurarum.Et huius ratio est,quia claudūt oculos vt nō videant, quia velum tēpli scissum est.Et ideo est ex eorū culpa infidelitatis,nō ex defectu veritatis,qa remoto velamine omnibus aperiētibus oculos mētis p fidē clarissimè manifestatur.Ro.11,Cęcitas ex parte cōtingit in Israel.Io.9,In iudiciū veni in hūc mūdū,&c. Sic enim prophetauerat Esa.6.c.Excæca cor populi huius,&c.Et verè intātum obtusi sunt sensus eorū, vt veritatē nobis manifestatā vsq; in hodiernū diem nō intelligāt.Sed idipsum velamen quod erat in veteri testamēto,anteq̄ velū tēpli scissum esset in lectione veteris testamēti,quia nō aliter intelligūt illud,q̄ antè, qa adhuc innitūtur figuris,vt veritatem nō reuelēt.i.nō intelligāt:sic velamen dei non figurā,sed veritatē credunt,quod.s.euacuatur q̄tum ad fideles,& q̄tum in se est omnibus per Christum.i.in fide Christi,sed in eis non manet,quia nō credunt venisse Christum. ¶ Cōsequenter cùm dicit[Sed vsq; in hodiernū diem,&c.] ostēdit quomodo adhuc apud Iudæos est velamen q̄tum ad infideles,licet remotū sit per Christum . Circa quod sciēdum est ꝙ velamen dicitur apponi alicui dupliciter.Aut quia apponitur rei visæ ne possit videri. Aut quia apponitur videnti ne videat,sed Iudæis in veteri lege vtroq; modo appositum erat velamen. Nā & corda eorū excæcata erant ne cognoscerent veritatē propter eorum duritiem,& vetus testamētum nondum cōpletum erat,quia nōdum veritas venerat. Vnde in signum huius velamen erat in facie Moysi,& nō in faciebus eorum : sed veniente Christo , velamen remotum est à facie Moysi , id est à veteri testamento: quia iam impletum est, sed tamen nō est remotum à cordibus eorum.Et hoc est quòd dicit[Sed vsq; in hodiernum diem.]Quasi dicat amotū est à fidelibus veteris testamenti velamen.Sed adhuc cùm legitur Moyses,id est,cùm exponitur eis vetus testamentum.Actuū 15, Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus qui eum prædicent in synagogis , &c. Velamen, id est cæcitas est positum super cor eorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Roman.11,Cæcitas ex parte contingit &c. Quando autem & quomodo remouetur ab eis illud velamen, ostendit consequenter,cùm dicit[Cùm autem conuersus &c.] Et primò describit modum remouendi hoc velamen.Secundò rationem huius reddit,ibi[Dominus autem spiritus &c.]Dicit ergo q̃ illud velamen adhuc est in eis,sed non q̃ vetus testamẽtum sit velatum,sed quia corda eorum velata sunt. Et ideo ad hoc vt remoueatur,nihil restat,nisi q̃ conuertãtur,& hoc est quòd dicit,Cùm autem conuersus fuerit, scilicet aliquis eorum ad deum per fidem in Christũ ex ipsa conuersione auferetur velamen.Esa.10, Reliquiæ cõuertentur,&c.Et hoc idem habetur Rom.11. Et nota quòd cùm ageret de cæcitate,loquitur in plurali. Vnde dicit,Super corda eorum:cùm verò loquitur de conuersione,loquitur de singulari,dicens,Cùm autem conuersus, vt ostendat eorum facilitatem ad malum,& difficultatẽ ad bonum,quasi pauci conuertãtur.Ratio autem quare conuertãtur,& velamen remouetur,hoc modo est,quia deus vult. Posset enim dicere q̃ velamen illud appositum est ex præcepto domini,& ideo non potest remoueri.Sed Apostolus ostendit q̃ non solùm potest remoueri,immo quia remouetur per eũ qui est dominus : & hoc est quod dicit, Dominus enim,&c.Quod potest dupliciter legi.Vno modo vt spiritus teneatur ex parte subiecti,vt dicatur spiritus.i. spiritus sanctus.i.qui est author legis,est dominus.i.operatur ex proprio libertatis arbitrio. Ioã.3, Spiritus vbi vult spirat.1.Cor.12,Diuidens singulis prout vult.Vbi autẽ spiritus dei,ibi libertas.Quasi dicat, Quia spiritus est dominus,potest dare libertatem, vt possimus liberè vti scriptura veteris testamenti absq; velamine.Et ideo qui non habẽt spiritum sanctum,nõ possunt liberè vti.Gal.5,Vos in libertatem vocati estis. 1.Pet.2,Quasi liberi,non quasi velamen habentes malitiæ libertatem.Alio modo, vt per dominum intelligatur Christus,& tunc legitur sic,Dominus.i.Christus est spiritualis.i.spiritus potestatis,& ideo vbi est spiritus domini.i.lex Christi spiritualiter intellecta non scripta literis,sed per fidem cordibus impressa,ibi est libertas ab omni impedimento velaminis. ¶ Sciendum autem q̃ occasione istorum verborum.s. vbi spiritus domini,ibi libertas:& illorum.s.iusto lex nõ est posita:aliqui erroneè dixerunt q̃ viri spirituales nõ obligantur præceptis legis diuinæ.sed hoc est falsum:nam præcepta dei sunt regula voluntatis humanæ.Nullus autẽ homo est,nec etiam angelus cuius volũtatem non oporteat regulari & dirigi lege diuina.Vnde impossibile est aliquem hominem præceptis dei non subdi.Hoc autem quod dicitur,Iusto lex non est posita, exponitur.i.propter iustos qui interiori habitu mouentur ad ea quæ lex dei præcipit,lex non est posita:sed propter iniustos,nõ quin etiam iusti ad eam teneantur.Et similiter,vbi spiritus domini, ibi libertas intelligitur:quia liber est qui est causa sui:seruus autem est causa domini:quicunq; ergo agit ex seipso,liberè agit, qui verò ex alio motus,nõ agit liberè.Ille ergo qui vitat mala,nõ quia mala,sed propter mãdatum domini, non est liber:sed qui vitat mala,quia mala,est liber.Hoc autem facit spiritussanctus,qui mentẽ interius perficit per bonum habitum,vt sic ex amore caueat,ac si præciperet lex diuina,& ideo dicitur liber, non quia subdatur legi diuinę,sed quia ex bono habitu inclinatur ad hoc faciẽdum quod lex diuina ordinat. ¶ Deinde cùm dicit[Nos verò omnes &c.]ostẽdit quomodo Christi fideles sunt omnino liberi ab hoc velamine. Dicit ergo,Dico q̃ ab illis aufertur velamen hoc,cùm aliquis cõuersus fuerit sicut nos:non aliquis,sed omnes qui sumus Christi fideles.Luc.8,Vobis datum est,&c. Reuelata facie non habẽtes velamen supra cor, sicut illi:& intelligitur per faciem cor seu mens,quia sicut per faciem videt quis corporaliter,ita per mẽtem spiritualiter.Psal.Reuela oculos meos,&c.Gloriã domini nõ Moysi:gloria enim significat claritatem:vt dicit Aug.Iudæi autẽ videbãt quãdam gloriam in facie Moysi ex hoc q̃ locutus est eũ deo: sed hæc gloria est imperfecta,quia nõ est claritas ex qua ipse deus est gloriosus: & hoc est cognoscere ipsum deũ: vel gloriam domini.i.filium dei.Prou.10,Gloria patris,filius sapiens &c. Speculãtes nõ sumitur hic à specula,sed a speculõ.i.ipsum deum gloriosum cognoscentes per speculũ rationis , in qua est quædam imago ipsius:& hunc speculamur quãdo homo ex consideratione suiipsius assurgit in cognitionẽ aliquã de deo,& trãsformatur. Cùm enim omnis cognitio sit per assimilationem cognoscentis ad cognitũ , oportet q̃ qui vident aliquo modo trãsformentur in deum.Et siquidẽ perfectè vidẽt,pfectè transformãtur:sicut beati in patria per fruitionis vnionem.1.Ioã.3,Cùm autẽ apparuerit &c.Si verò imperfectè,imperfectè,sicut hìc per fidẽ.1. Cor. 13,Videmus nunc per speculum & in enigmate,& ideo dicit,In eãdem imaginem.i.sicut videmus. Trãsformamur,inquam,à claritate in claritatem,in quo distinguit triplicem gradũ cognitionis in discipulis Christi.Primus est à claritate cognitionis naturalis in claritatem cognitionis fidei.Secũdus est à claritate cognitionis veteris testamẽti in claritatem cognitionis gratiæ noui testamenti.Tertius est à claritate cognitionis naturalis & veteris & noui testamenti in claritatẽ visionis æternæ.infrà 4,Licet is qui foris est,&c.Sed vnde est hoc?Non ex litera legis,sed tanquam à spiritu domini.Rom.8,Quicunque spiritu dei aguntur. Psal. Spiritus tuus deducet,&c.

Caput 4.

Agitur de vsu ministerij noui testamenti in bonis agendis: in malisq; tolerandis,et hìc quidẽ de vsu in bonis.

IDeo habentes hanc administrationem,iuxta quod misericordiam consecuti sumus,non deficimus: sed abdicamus occulta dedecoris:non ambulantes in astutia,neq; adulterantes uerbum dei: sed in manifestatione ueritatis,commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo.

¶ Ostensa dignitate ministerii noui testamenti, hìc consequẽter Apostolus determinat de vsu ministerii.Et circa hoc duo facit. Primò enim ostẽdit vsum huius ministerii qui debet esse in agẽdis bonis. Secundò illũ qui debet esse in malis patiẽter tolerãdis,ibi[Habemus autẽ thesaurum,&c.] ¶ Circa primũ duo facit.Primò ponit huius ministerii vsum.Secũdò obiectionem excludit,ibi[Quòd si &c.] Dicit ergo, Quia igitur huiusmodi ministerium est tantæ dignitatis in se & in ministris.Ideo nõ habẽtes hanc administrationem.i.hanc dignitatem administrãdi spiritualia.1.Cor.4,Sic nos existimet homo vt ministros,&c. Rom.11,Quandiu sum Gentium apostolus,ministerium &c.Habentes,inquam,non ex nobis, seu ex meritis nostris, sed iuxta quod misericordiam consecuti sumus à deo, id est, ex misericordia dei , quam in hoc consecuti sumus à deo.primæ Timoth.primo,Misericordiam consecutus sum,& cætera. ¶ Consequenter cùm dicit [Non deficimus,& cætera.] describit vsum huius ministerii , qui debet esse circa bona agenda: & hoc quantum ad duo . Primò quantum ad vitationem malorum . Secundò quantum ad operationem bonorum,ibi[In manifestatione,&c.] Docet autem vitari mala in vsu huius ministerii,& quãtum ad vitam,& quãtum ad doctrinam.Sed quantum ad vitam dupliciter.s.quantum ad operationem, & quãtum ad intẽtionem.Nam si quis vitat mala operari & bona intẽtione,perfectè vitat mala. In operatione autem vitatur malũ in aduersitate patienter mala sustinendo:& ideo dicit,Non deficimus per impatientiam.Gal. 6.Bonum autẽ facientes nõ deficiamus.2.Cor.1,Cùm infirmor,tunè fortior sum & potẽs.Vitatur etiam in prosperitate tẽperatè vtendo eis quæ prosperè succedunt:& ideo dicit,Sed abdicamus occulta dedecoris.i. amouemus à nobis quæ hominem turpem & dedecorosum faciũt.s.immũda & turpia,& etiam occulta,nõ solùm manifesta.Iac.1,Abiiciamus omnem immũditiam.Ephes.5, Quæ in occulto ab eis fiũt turpe &c.in intentione autem vitatur malum vitæ,sicut in intentione recta,& quãtum ad hoc,dicit,Non ambulãtes in astutia.i.in astutia &simulatione & hypocrisi,quod faciunt pseudo,qui aliud prætendunt exterius,& aliud gerunt interius in corde.Iob 36,Simulatores & callidi prouocãt iram dei. In doctrina autẽ vitatur malum quãdo verbum domini debito modo proponitur,& q̃tum ad hoc,dicit,Non adulterantes verbum. Quod dupliciter exponitur,vt patet suprà 2.Et primò non permiscẽtes doctrinæ Christi,falsam doctrinam,quod faciebant pseudo,dicẽtes legalia debere seruari cum euangelio.Secũdò non prædicantes propter lucrũ vel gloriã propriam .Et istorum primus est lupus.Secũdus mercenarius.Sed qui vera prædicat,& propter gloriam dei,est pastor.Vnde August. Pastor est amandus,lupus vitandus,sed mercenarius ad tempus tolerandus.Sed quia non sufficit ad perfectã iustitiam solùm vitare mala, sed requiritur operatio bona,ideo consequenter subiungit de operatione bonorũ in ipso vsu huius ministerii.Et ponit triplex bonũ quod facit contra triplex malũ. Primum bonũ contra malum doctrinæ.Secũdum cõtra malũ operationis.Tertium cõtra malũ intẽtionis.Contra malũ doctrinæ quod debet vitari,facit bonũ manifestę veritatis.Et q̃tum ad hoc, dicit,In manifestatione veritatis.q.d.non deficimus, sed vitãtes mala ambulamus & proficimus in manifestatione veritatis.i. veritatẽ puram manifestamus.Ioan.19, Ad hoc natus sum,vt testimonium perhibeam veritati.Eccle.24,Qui elucidant me,vitam æternam habebunt.Cõtra malũ operationis faciunt bona operatio:& q̃tum ad hoc dicit,cõmendantes nos,&c. Et circa hoc non facimus.dicendo de vobis bona, quia nõ de facili creditur ei qui seipsum cõmendat:sed operãdo bona: quia talia opera facimus, vt ex ipsis operibus reddamus nosmetipsos cõmendabiles ad omnem conscientiam hominum.1.Pet.2, Cõuersationem vestram inter Gentes,&c.Contra malum intẽtionis facimus bonum reddẽdo nos cõmendabiles, nõ solùm ad omnem conscientiam hominum,sed etiam corã deo,qui intuetur corda.infrà 10,Non enim qui seipsum cõmendat,ille probatus est,&c.Rom.12,Prouidẽtes bona,nõ solùm coram,&c.Et secũdum August.in glos.Apostolus implet in hoc mandatum domini.Mat.5,Sic luceat,&c.Item 6,Attendite ne iustitiam &c.Primum hoc quod dicit,Cõmendantes nos,&c.Secundum verò in hoc quod dicit, Coram deo.Rom.2,Non enim qui in manifesto,&c.Vel potest totum hoc magis secundum continuationem literę legi,sic vt dicatur,ideo habentes hanc ministrationem,iuxta quod,&c.Non deficimus,supple à bene operãdo, sed abdicamus &c. Et iterum, non deficimus in manifestatione veritatis, seruato tamen eodem modo exponendi sicut in prima lectura.

Lectio 2.

Ostenditur quibus euãgelium occultatur:occultationi causa assignatur ostendendo hoc non esse ex defectu veritatis euãgelij: tandẽ docẽdo esse idẽ euãgelium ministrorũ noui testamenti cum euangelio Christi vt pote esse nũtiationẽ de Christo & ostenditur vnde sit vt tantus illuminatiua euãgelij apostolorum.

Quòd si etiam opertum est euangelium nostrũ, in his qui pereunt, est opertum, in quibus deus huius seculi excæcauit mẽtes infidelium,ut non fulgeat illuminatio euãgelij gloriæ Christi,qui est imago dei. Non enim nosmetipsos prædicamus,sed Iesum Christum dominum nostrum:nos autem seruos uestros per Iesum: quoniã deus qui dixit de tenebris lucem sp̃lẽdescere,ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis dei in facie Christi Iesu.

Hic cõsequẽter Apostolus respondet cuidã tacitæ obiectioni.Posset enim dici sibi ab aliquo, tu dicis q̃ nõ deficitis in manifestatione veritatis Christi, sed hoc nõ videtur,quia multi cõtradicunt tibi.Huic ergo quæstioni respondet.Et circa hoc duo facit.Primò enim respondet quæstioni prædictę.Secũdò excludit quoddam dubium,quod videtur ex responsione sua sequi,ibi[Non enim nosmetipsos,&c.] Circa primum tria facit.Primò ostendit quibus occultatur veritas Christi.Secundò occultationis causam assignat,ibi[In quibus deus huius seculi.] Tertiò ostendit q̃ hoc nõ est ex defectu veritatis euangelii vt occultetur,ibi [Vt nõ fulgeat,&c.]Dicit ergo,Dixi q̃ non deficimus in manifestatione,quod.i.sed,si euangeliũ nostrum,quod.s. nos prædicamus,est opertum.i.occultum:non est opertum omnibus,sed illis tantùm qui pereunt.s. præbẽdo impedimentum ne eis manifestetur.1.Corin.1,Verbum crucis pereuntibus stultitia est,&c. Causa ergo huius occultationis est non ex parte euangelii,sed propter eorũ culpam & malitiam. Et hoc est quod subdit,In quibus deus huius seculi,&c.Et hoc potest exponi tribus modis.Primo modo sic.Deus huius seculi, id est,deus qui est dominus huius seculi,& omniũ rerum creatione & natura,iuxta illud Psalm.Domini est terra & plenitudo eius orbis terrarum.Excæcauit mentem infideliũ non inducendo malitiam , sed merito: immo demerito præcedentium peccatorũ subtrahendo gloriam.Esa.6,Excæca cor populi huius,&c. Vnde & præcedentia peccata insinuat,cùm dicit.Infideliũ quasi infidelitas eorum fuerit causa huius excæcationis.Secũdo modo sic.Deus huius seculi.i. diabolus qui dicitur deus huius seculi.i.seculariter viuentiũ non creatione,sed imitatione qua seculares eum imitantur.Sapient.2,Imitantur eum qui sunt,&c.Et hic excęcat suggerendo,trahẽdo,& inclinando ad peccata. Et sic quando iam sunt in peccatis, operiuntur in tenebris peccatorũ ne videant.Ephe.4,Tenebris obscuratum habẽtes intellectum,&c.Tertio modo sic.Deus habet rationem vltimi finis,& cõplementũm desideriorum totius creaturę.Vnde quicquid aliquis sibi pro fine vltimo constituit in quo eius desiderii quiescit,potest dici deus illius. Vnde cùm habes pro fine deliciis,tunc delitiæ dicũtur deus tuus.Similiter etiam si voluptates carnis vel honores.Et tunc exponitur sic, Deus huius seculi.i.illud quod homines seculariter viuentes sibi pro fine cõstituunt,vtputa,voluptates vel diuitiæ & huiusmodi.Et hic deus excæcat mẽtes inquantũ impedit ne homines lumen gratię hìc,& glorię in futuro videre possint.Psal.Supercecidit ignis.s.cõcupiscentiæ,vt nõ viderent solẽ.Sic ergo excęcatio infidelium non est ex parte euangelii,sed ex culpa infidelium.Et ideo subdit.Vt non fulgeat,&c.Vbi sciendũ est q̃ deus pater est fons totius luminis.1.Ioan.1,Deus lux est,& tenebræ in eo,&c.Ex hoc autem fontano lumine deriuatur imago huius luminis.s.filius verbum dei.Hebr.1,Qui cùm sit splendor,&c. Hic ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

splẽdor gloriæ imago fontanosi lucis carnem nostram accepit, & multa glorioſa & diuina in hoc mũdo opera fecit. Declaratio igitur huius lucis eſt euangelium: vnde & euangelium dicitur notitia claritatis Chriſti, quæ quidem notitia virtutẽ habet illuminatiuam. Sapien. 6, Clara eſt & quæ nunq̃ marceſcit ſapientia, &c. Et quidem quantum eſt de ſe in omnibus refulget, & in omnes illuminat, ſed illi qui præbent impedimentum, non illuminantur, & hoc eſt quòd dicit, Ideo excæcauit mentes infidelium, vt. ſ. non effulgeat in eis. ſ. in mentibus infideliũ, licet in ſe effulgens ſit illuminatio euãgelii illuminantis, quod quidem eſt illuminans, quia eſt gloria Chriſti. i. claritas. Ioan. 1, Vidimus gloriam, &c. Quæ quidem gloria prouenit Chriſto ex quo eſt imago dei. Colloſ. 1, Qui eſt imago inuiſibilis dei. Nota ſecundum glo. ꝙ Chriſtus perfectiſsima imago dei eſt. Nam ad hoc ꝙ aliquid perfectè ſit imago alicuius tria requiruntur, & hæc tria pfectè ſunt in Chriſto. Primũ eſt ſimilitudo. Secũdum eſt origo. Tertiũ eſt perfecta æqualitas. Si em̃ inter imaginem, & eũ cuius eſt imago eſſet diſſimilitudo & vnũ non oriretur ex alio, ſimiliter etiãſi nõ ſit æqualitas perfecta, quæ eſt ſecũdum eãdem naturam non eſſet ibi perfecta ratio imaginis. Nam ſimilitudo regis in denario nõ perfectè dicitur imago regis, quia deeſt ibi æqualitas ſecundũ eandem naturam, ſed ſimilitudo regis in filio dicitur perfecta imago regis, quia ſunt ibi illa tria quæ dicta ſunt. Cùm ergo iſta tria ſint in Chriſto filio dei, quia. ſ. ſimilis patri, oritur à patre, & æqualis eſt patri, maximè & perfectè dicitur imago dei. ¶ Conſequenter cùm dicit [Non enim noſmetipſos, &c.] Remouet Apoſtolus quoddã dubium. Poſſet enim aliquis contra prædicta dicere Apoſtolo. Suprà dixiſti euãgelium veſtrũ eſſe opertum, modo dicis euangeliũ Chriſti illuminare: ſi ergo detur ꝙ euangelium Chriſti ſit illuminãs, non poteſt hîc ſequi ꝙ opertum ſit euangeliũ veſtrum. Et ideo ad hoc remouendum, duo facit. Primò oſtendit quòd idem eſt euangelium ſuum & Chriſti. Secundò oſtendit vnde ſit quòd euangeliũ ſuum ſit illuminatiuum, ibi [Quoniã deus qui dicit, &c.] Dicit ergo primò. Dico ꝙ manifeſtatio claritatis Chriſti, eſt euangeliũ Chriſti & noſtrum. Noſtrum quidem tanquam per nos prædicatum: Chriſti verò, tanquam in ipſo euangelio prædicati. Et hoc eſt ꝙ non prædicamus noſmetipſos, id eſt non commendamus nos, nec ad nos. i. ad laudem vel lucrum noſtrum conuertimus prædicationem noſtram, ſed ad Chriſtum totum referimus & laudem eius. 1. Cor. 1, Nos autem prædicamus Chriſtum, &c. Pſal. Vt annuntiem omnes prædicationes tuas non meas in portis, &c. Sed Ieſum dominũ noſtrum, nos autẽ ſeruos veſtros per Ieſum. q.d. Ieſum prædicamus, vt dominum, nos autẽ vt ſeruos. Et huius ratio eſt, quia principaliter quærimus laudem Chriſti, & nõ noſtram. Nam ſeruus eſt, qui eſt propter vtilitatem domini. Et inde eſt ꝙ miniſter eccleſiæ qui nõ quærit honorẽ dei, & vtilitatem ſubditorum non dicitur verus rector, ſed tyrãnus. Nam quicunq; bene regit, debet eſſe ſicut ſeruus quærens honorem, & vtilitatem ſubditorum. Gen. 25, Maior ſeruiet minori. 1. Cor. 9, Cùm eſſem liber, omniũ veſtrum me ſeruum feci. ¶ Conſequenter cùm dicit [Quoniam deus qui dixit &c.] oſtendit vnde euãgelium ſuum habet virtutem illuminatiuam. Vbi nota ordinem procedẽdi ſeruatum ab Apoſtolo qui talis eſt. Nos aliquãdo. ſ. antequam conuerſi eſſemus ad Chriſtum eramus tenebroſi ſicut & vos & alii in quibus non fulget claritas gloriæ Chriſti. Nunc verò poſtq̃ Chriſtus vocauit & nos per gratiã ſuam ad ſe, tenebræ iſtæ remotę ſunt à nobis, & iam fulget in nobis virtus gloriæ claritatis Chriſti, & intãtum refulget in nobis, quòd nõ ſolùm illuminamur ad hoc quòd videre poſsimus, ſed etiã quòd alios illuminemus. Ex ſpirituali ergo gratia & abundanti refulgẽtia claritatis glorię Chriſti in nos habet euãgelium noſtrum virtutẽ illuminatiuã: & hoc eſt ꝙ dicit, Dico ꝙ ideo illuminat euãgelium noſtrũ, quoniam deus qui dixit. i. præcepto ſolo fecit lucem ſplendeſcere, quod fuit in ſeparatione elemẽtorum, quando chaos tenebroſum illuminauit per lucẽ quam fecit. Geñ. 1, Dixit, fiat lux. Eccl. 24, Ego feci, vt in cœlis oriretur lux, &c. Iſte, inquam, deus illuxit in cordibus. i. in mẽtibus noſtris prius tenebroſis per abſentiam luminis gratiæ & obſcuritatẽ peccati. Luc. 1, Illuminare his qui in tenebris, &c. Illuxit, inquam, nõ ſolùm vt nos illuminaremur, ſed ad illuminationem. i. vt & alios illuminemus. Ephe. 3, Mihi omniũ ſanctorum minimo data eſt, &c. Mat. 5, Vos eſtis lux, &c. Ad illuminationem dico ſcientiæ. i. vt faciamus alios ſcire. Dico claritatis dei. i. claræ diuinæ viſionis. In facie Ieſu Chriſti. Glo. i. per Ieſum Chriſtũ qui eſt facies patris, quia ſine ipſo nõ cognoſcitur pater: ſed melius dicitur ſic, Ad illuminationem ſanctę claritatis dei, quę quidẽ claritas fulget in facie Chriſti Ieſu. i. vt per ipſam gloriam & claritatem cognoſcatur Chriſtus Ieſus. q.d. in ſumma ad hoc deus illuxit nobis ad illuminationẽ, vt ex hoc Ieſus Chriſtus cognoſcatur & prædicetur in Gentibus.

Hîc agitur de vſu miniſterij noui teſtamẽti quãtũ ad tollerantiã malorũ: oſtendẽdo in primis cauſam quare tribulationibus à deo exponãtur, & ꝙ ipſe ſe ſ. illis habẽt patienter, tandem aſſignatur huius patiẽtiæ ratio.

Lectio 3.

Habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus: vt ſublimitas ſit virtutis dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur. Aporiamur, ſed non deſtituimur. Perſecutionem patimur, ſed nõ derelinquimur. Humiliamur, ſed non confundimur. Deijcimur, ſed non perimus. Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circunferentes, ut & vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris.

¶ Suprà tractauit de vſu miniſterii noui teſtamenti quantũ ad bona agenda: hîc conſequenter tractat de vſu eius quãtum ad tollerantiam malorum. Et circa hoc duo facit. Primò enim oſtendit tollerantiã malorum, quæ patiebantur. Secundò verò hoc manifeſtat, ibi [Semper enim nos qui viuimus, &c.] Circa primũ tria facit. Primò ponit cauſam quare tribulationibus exponantur à deo. Secundò oſtendit ꝙ in iſtis tribulationibus patiẽter ſe habeant, ibi [In omnibus tribulationẽ patimur, &c.] Tertiò verò rationem huius patientię aſsignat, ibi [Semper mortificationem Ieſu, &c.] Dicit ergo, Deus illuxit mentibus noſtris ad illuminationem aliorũ, quæ quidem lux eſt maximus theſaurus. Sapient. 7, Infinitus enim theſaurus, &c. Eſa. 33, Diuitiæ ſalutis ſapientia, &c. Iſtum autem maximũ theſaurum non habemus in prætioſo loco, ſed in re vili & fictili: & ratio huius eſt, vt. ſ. deo efficacia eius tribuatur. Et hoc eſt ꝙ dicit. Habemus theſaurum iſtum, id eſt, lucem illã qua alios illuminamus in vaſis fictilibus. i. in corpore fragili & vili. Pſal. Ipſe cognouit figmentum noſtrum. Hier. 18, Sicut lutum in manu figuli, ſic & in manu, &c. Eſa. 64, Et nunc domine pater noſter es tu, nos verò lutum. Ideo habemus in vaſis fictilibus, vt ſublimitas iſtius lucis ſit virtutis dei. i. deo attribuatur, & nõ ex nobis credatur eſſe. Nam ſi eſſemus diuites, ſi potentes, ſi nobiles ſecundum carnem, quicquid magnũ faceremus non deo, ſed nobiſipſis attribueretur. Nunc verò quia pauperes & contẽptibiles ſumus huiuſmodi ſublimitas deo, & non nobis attribuitur. Et ideo vult nos deus contemptui haberi, &

tribulationibus exponi. Deutero. 32, Ne dicerent manus noſtra excelſa. &c. Et 1. Corint. 1, Vt non glorietur omnis caro, &c. Sapient. 12, Miſiſti anteceſſores tuos ne dicerent, &c. ¶ Conſequenter cùm dicit [In omnibus tribulationibus, &c.] Oſtendit eorum patientiam in iis quæ patiuntur. Et circa hoc duo facit. Primò oſtendit mala quæ patiuntur in generali. Secundò enumerat ea in ſpeciali, ibi [Aporiamur, & non deſtituimur, &c cæt.] Dicit ergo. Verè habemus hunc theſaurum in vaſis fictilibus: quia in omnibus tribulationem patimur, quaſi dicat, Nullus modus tribulandi deeſt nobis. Actuum 14, Per multas tribulationes, &c. Nec mirum, quia vt dicitur Lucæ vltimo, Oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare, &c. Et licet ſic tribulemur, non tamen anguſtiamur. Et loquitur ad ſimilitudinem viatoris, qui quando non patet ei via qua exeat de aliquo arcto loco, angustiatur. q.d. Homines qui ſolùm in mundo confidunt, angustiãtur, ſi vndiq; à mundo tribulãtur, quia non patet eis via remedii, cùm nõ ſperẽt niſi de mundo. Sed nos licet tribulamur in mundo, quia tamen confidimus de deo & ſperamus in Chriſto, patet nobis via euaſionis & auxilii à deo, & ideo non angustiamur. ¶ Conſequenter cùm dicit [Aporiamur, &c.] Enumerat tribulationes in ſpecia li. Sunt autem quatuor in quibus homines conſueuerunt tribulari, & in iſtis tribulati ſunt. Apoſtoli. ſ. in rebus exterioribus, in quietudine ſtatus, in læſione famæ, & in afflictione proprii corporis. Quãtum ergo ad primum dicit, Aporiamur. i. depauperamur. Aporos enim Græcè, Latinè dicitur pauper. q.d. Adeò pauperes ſumus vt neceſſaria deſint. 1. Cor. 4, Vſq; ad hãc horam eſurimus, &c. Sed non deſtituimur à deo qui eſt theſaurus noſter. Diuitiæ enim non quęrũtur propter ſe, ſed propter ſufficientiam vitæ. Vnde homines qui ſine dei auxilio & ſpe ſunt, ſi careant diuitiis, deſtituũtur: ſed qui ſolùm de deo cõfidunt, & ſperant quantũcunq; aporiãtur, non deſtituũtur. infrà 6, Tanquam nihil habentes, & omnia poſsidentes. Sed nec ſufficit, immò cùm hoc inquietamur, perſecutionem patimur. ſ. de loco ad locum. Matt. 24, Perſequentur vos. Sed non relinquimur à deo quin præbeat auxilium. Heb. vlt. Non te deſeram, &c. Pſal. Sperent in te qui nouerunt te, &c. Sed & cum hoc lædimur in fama, quia humiliamur. i. contẽnimur, & pro nihilo reputamur. Io. 16, Venit hora vt omnis qui interficit vos, &c. Mat. 5, Beati eritis, &c. Sed quia quãdo quis contemnitur, & cauſa contẽptus, ſubeſt, ille qui cõtemnitur, conſueuit confundi: quando verò cauſa non ſubeſt, non cõfunditur, & iſtis nõ ſuberat cauſa contẽptus: ideo dicit, Non confundimur. q.d. Quia non ſubeſt cauſa, non curamus. Pſal. In te domine ſperaui non cõfundar, &c. Sed quaſi hæc pauca ſint, addit ad tribulationis exaggerationẽ, dicens, Deijcimur ad mortis pericula, ſed nõ perimus. i. à bono non ceſſamus, vel nõ perimus: quia deus ſuſtentat nos. Iob 11, Cùm te conſumptum putaueris, &c. 1. Cor. 4, Tanquam purgamẽta huius mundi, &c. Pſal. Aeſtimati ſumus ſicut oues, &c. ¶ Conſequenter cùm dicit [Sẽper mortificationem, &c.] Subdit rationẽ huius patientiæ. Circa quod ſciẽdum eſt ꝙ in Chriſto talis fuit proceſſus. Nam à principio ſuæ cõceptionis carnem habens paſsibilẽ, & paſſus mortuus fuit, ſed tamen interius viuebat ſpirituali vita. Poſt reſurrectionem verò illa ſpiritualis & glorioſa vita vſq; ad corpus derivata eſt, & factum eſt ipſum corpus glorioſum & immortale, quia Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, &c. Vnde ex hoc accipitur duplex ſtatus in corpore Chriſti. ſ. mortis & gloriæ. Et ideo dicit, Quòd ideo pericula mortis & paſsiones patiẽter ſuſtinemus, vt perueniamus ad glorioſam vitam. Et hoc eſt quòd dicit, Ita ſuſtinemus ſemper. i. in omnibus, & vbiq; mortificationẽ Ieſu. i. propter Ieſum, vel ad ſimilitudinem mortis Ieſu. Gal. vlt. Stigmata domini Ieſu, &c. Quia propter veritatem paſsi ſumus, ſicut & Ieſus, in corpore noſtro non ſolùm in mẽte. Pſal. Propter te mortificamur tota die. Vt vita Ieſu. i. vita gratiæ quam Ieſus dat: vel vita gloriæ ad quam Ieſus per paſsiones peruenit. Luc. 24, Nõne oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriã. i. manifeſtè appareat etiam inimicis. Dicit ergo in futura. ſ. reſurrectione, vel etiam nunc vita gloriæ in cordibus noſtris, nõ ſolùm in animabus. Iudi. 7, Fractis lagũculis apparuerunt lucernæ. Et idcireo dicit Amb. Nõ timebat mori propter reſurrectionem promiſſam. Circunferentes. i. vbiq; portantes & ſuſtinẽtes, quia quocunq; eamus, patimur, & nõ cædimus. Et hoc ideo vt vita Ieſu quæ latet nunc in corde noſtro, in corporibus noſtris manifeſtetur, quando. ſ. reformabit corpus humilitatis noſtrę, &c. Phil. 3. Col. 3, Mortui eſtis & vita veſtra, &c. 2. Tim. 2, Si commortui ſumus & conuiuemus.

Manifeſtatur ſpes gloriæ quã habent miniſtri noui teſtamenti, oſtendendo ſe portare chriſti mortificationẽ & eiuſdẽ vitã, & ꝙd inde ſequatur. Ponitur etiã hîc cauſa certitudinis ſpei & ipſa certitudo.

Lectio 4.

Semper enim nos qui viuimus, in mortẽ tradimur propter Ieſum: ut & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in nobis. Habentes autem eundem ſpiritũ fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur: ſcientes, quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet nobiſcum. Omnia enim propter uos, & gratia abundans per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam dei.

¶ Poſita patientia apoſtolorũ in malis, & cauſa patientiæ oſtenſa: hîc Apoſtolus conſequenter manifeſtat ea, & primò manifeſtat id quod dixit de ſpe gloriæ. Secundò verò id quod dixit de ſua patientia, ibi [Propter quod non deficimus, &c.] Circa primũ duo facit. Primò manifeſtat ſpem gloriæ quam habet. Secũdò oſtendit vnde hæc ſpes ſibi proueniat, ibi [Habentes autẽ eundẽ, &c.] Circa primũ tria facit. Primò oſtẽdit quomodo mortificationẽ Ieſu in corpore ſuo portet. Secundò verò manifeſtat quomodo portet vitã Ieſu, ibi [Vt & vita, &c.] Tertiò manifeſtat quid ex hoc ſibi & aliis proueniat, ibi [Ergo mors, &c.] Dicit ergo primò. Dico ꝙ portamus mortificationẽ in corporibus noſtris, nõ ꝙ moriamur, ſed quia nos, qui viuimus corporali vita vel virtutibus, ſemper tradimur in mortẽ, vel in pericula mortis. Et hoc quidem propter Ieſum. Pſal. AEſtimati ſumus ſicut oues, &c. Qualiter autẽ vitã Ieſu portemus in corpore, exponit ſubdens, ita. ſ. vt vita Ieſu immortalis & impaſsibilis manifeſtetur in carne noſtra nunc mortali, ita vt caro noſtra mortalis recipiat immortalitatẽ in reſurrectione. 1. Cor. 14, Oportet autem mortale hoc induere, &c. Sed ex hoc quid proueniat, ſubdit, dicẽs, Ergo mors operatur. i. exercet dominiũ ſuum in nos. Vita autem. ſ. præſens operatur in vobis, quia eſtis in proſperitate, iuxta illud 1. Corin. 4, Nos ſtulti, &c. Vt mors operetur in nobis magnũ bonum. ſ. conſecutionem vitæ ſpiritualis, ſed vita terrena quã amatis, operatur in vobis magnum malum. ſ. mortẽ æternam. Prouer. 10, Opus iuſti ad vitã, &c. Ioan. 12, Qui amat animã ſuam in hoc mundo, &c. Vel aliter. Duo fuerunt in Chriſto, mors corporalis & vita ſpiritualis. Dicit itaq;, Ergo mors, &c. q.d. in nobis non ſolùm vita ſpiritualis operatur, inquantũ imitamur ſpiritualiter, ſed etiam mors ope-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ratur.i.propter ſpem reſurrectionis,& propter amorem Chriſti, veſtigia mortis Chriſti in nobis apparẽt, inquantum paſsionibus mortis exponimur.Pſal.Propter te mortificamur tota die,ſed in vobis operatur ſo lùm vita Chriſti,per quam vitam fides plãtatur in vobis & vita ſpiritualis.Vnde autem proueniat Apoſtolo hæc ſpes certitudinis,ſubdit,dicens[Habẽtes autem,& cætera.]Et circa hoc duo facit. Primò ponit cauſam certitudinis.Secundò concludit ipſam certitudinem,ibi[Scientes quoniam qui,&c.]Cauſa autem huius certitudinis eſt ſpiritus infundens fidem in cordibus eorum. Vnde primò ponit cauſam hanc. Secundò verò manifeſtat eam per exẽplum,ibi[Sicut ſcriptũ eſt,&c.]Dicit ergo ex hoc ſperamus,& nõ deficimus, quia ſumus habentes eũdem ſpiritũ fidei quem antiqui habuerunt:quia licet tẽpora mutata ſint, ſpiritus tamen & fides nõ eſt mutata,niſi q̃ illi credebãt Chriſtũ venturum & paſſurum,nos autem credimus ipſum veniſſe & paſſum fuiſſe.Et hic ſpiritus eſt ſpiritꝰ ſanctus,qui eſt ſpiritus fidei.1.Cor.12,Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idẽ ſpiritus,&c.Et ibidẽ,Alteri fides in eodẽ ſpiritu. Hunc ergo ſpiritũ habentes,quẽ antiqui habuerũt, facimus eadẽ quæ illi & credimus.Illi autẽ quid fecerint,dicit Pſal.Credidi.ſ.deo & pꝛeẽtè. Et hoc omnes antiqui fecerũt.Heb.11,Hi omnes teſtimonio fidei,&c.propter quod.ſ.credidi,locutus ſum i.cõfeſſus ſum fidẽ.Ro.10, Corde creditur ad iuſtitiã,&c. Quod etiam nõ facimus,quia propter hoc quod credimus,loquimur,& cõfitemur fidem,& prædicamus.Act.4,Nõ enim poſſumus quę vidimus,& audiuimus nõ loqui.Spiritus ergo ſanctus eſt cauſa huius certitudinis.Vltimò ergo cõcludit cõcluſionẽ intẽtam.ſ. ipſam certitudinẽ.Et primò de ſalute propria.Secũdò de ſalute aliorũ,ibi[Et cõſtituet vobiſcũ,&c.]Dicit ergo,Scientes.i.certã ſciẽtiam habentes,quoniam qui ſuſcitauit Ieſum.i.deus pater vel tota trinitas, & nos cum Ieſu ſuſcitabit,vt.ſ.ſumamus eãdem gloriã cum Ieſu:quia cùm ſimus mẽbra eius,debemus eſſe cum capite.Ioã.12, Volo pater,vt vbi ego ſum,illic ſit & miniſter meus,&c.Ro.8,Qui ſuſcitauit dominũ Ieſum à mortuis ſuſcitabit,&c.Et nõ ſolũ ſum certus de ſalute noſtra,ſed etiã de veſtra:quia cõſtituet nos vobiſcũ.i. ſimul erimus:quia ſicut nos ſumus mẽbra Chriſti,ita & vos per nos.1.Theſ.4, Et ſic ſemper cum domino erimus.Mat.24,Vbicũq; fuerit corpus,&c.& ideo dicit vobiſcũ,vt animet eos ad bonum,inquãtum oſtendit eos nõ eſſe inferiores,ſed pares.Et bene hoc poſſum certè dicere,quia omnia ſunt propter vtilitatẽ veſtram.Nam omnia quæ ſuſtinemus,omnes gratiæ,quas recipimus à deo ſunt propter vos.ſ.inſtruendos noſtro exẽplo.Et hoc ideo vt gratia abundans à nobis,in vos abundet per multos in gloriam dei.i.multi agãt gratias deo ſuper beneficio tãto.Epheſ.5,Gratias agẽtes deo & patri,&c. Lectio 5.

Inſinuatur bonorũ miniſtrorũ patiẽtia,patiẽtiæ remuneratio et eiuſdem cauſa.

PRopter quod non deficimus:*Sed licet is qui foris eſt, noſter homo corrumpatur,tamen is qui intus eſt, renouatur de die in diem.Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ: ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,non contemplantibus nobis quæ uidentur,ſed quæ non uidẽtur. Quæ enim uidentur,temporalia ſunt: quæ autem non uidentur,æterna ſunt.*

¶Poſita patientia quam apoſtoli habebãt in tribulationibus, & præmio quod expectabant manifeſtatur: hic conſequenter agit de patientiæ cauſa & patientię modo ſeu ratione.Et circa hoc tria facit.Primò enim inſinuat ſanctorũ patientiam.Secundò patientiæ cauſam,ibi[Non contẽplantibus nobis,&c.]Tertiò patientiæ remunerationẽ,ibi[Id enim,&c.]Circa primum intẽdit oſtendere q̃ ſanctorum patientia eſt inuincibilis.Et hoc eſt quod dicit[Propter quod.].ſ.quia ſumus ſcientes,q̃ qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis,ſuſcitabit nos & cõſtituet nobiſcum,ideo nõ deficimus. ſ.in tribulationibus.i. non deducimur ad hoc quòd nõ poſsimus propter Chriſtũ amplius ferre & ſuſtinere.Nam deficere idẽ eſt quòd ferre non poſſe.Hier.20, Defeci ferre non ſuſtinui.Cauſa autẽ quare non deficimus eſt,quia licet quantum ad aliquid deficiamus.ſ. quantum ad exteriorem hominẽ, tamen quantum ad aliquid ſemper renouamur.ſ. quãtum ad interiorem hominem:Et hoc eſt qõod dicit[Sed licet is qui foris eſt,&c.] ¶Vbi ſciendũ eſt q̃ occaſione iſtorum veborum hæreticus Tertulianus nomine,dixit q̃ anima rationalis quæ eſt in hominis corpore,habet corpoream figurã & membra corporea,ſicut & corpus habet:& hoc dicitur homo interior: corpus verò cũ ſenſibus ſuis dicitur homo exterior.Quod quidẽ falſum eſt.Vnde ad intellectum huius verbi,ſciendum eſt,q̃ etiam ſecundũ Philoſophum in Ethi.& ſecundum conſuetudinẽ loquendi.Vnumquodq; dicitur eſſe illud, quod eſt principalius in ipſo,puta,quia in ciuitate principalius eſt poteſtas & conciliũ,id quod facit poteſtas & conciliũ dicitur tota ciuitas facere.Principalius autẽ in homine poteſt aliquid iudicari,& ſecundũ veritatem& ſecundũ apparentiam,ſecundũ veritatem quidẽ principalius in homine eſt ipſa mens.Vnde ſecũdum iudiciũ ſpiritualiũ virorum mẽs,dicitur homo interior:ſecundũ apparentiam verò principalius in homine eſt corpus exterius cũ ſenſibus ſuis:vnde ſecundum iudiciũ illorũ qui tantùm corporalia & ſenſibilia cõſiderant & terrena ſapiũt,quorũ deus venter eſt:corpus cum ſenſibus dicitur,homo exterior,Et ideo ſecundum hunc modum loquitur hic Apoſtolus,dicens[Licet homo noſter,ſcilicet corpus cum natura ſenſitiua corrũpatur in tribulationibus,ieiuniis & abſtinẽtiis & vigiliis.Rom.6.Vetus homo noſter ſimul, &c. Abac.3,Ingrediatur putredo,&c.Tamen is homo qui intus eſt.ſ. mens,ſeu ratio munita ſpe futuri præmii, & firmata munimine fidei,renouatur.Quod ſic intelligẽdum eſt, Vetuſtas enim eſt via ad corruptionem. Heb.8,Quod antiquatur & ſeneſcit,&c.Natura autẽ humana fuit in integritate condita,& ſi in illa integritate permanſiſſet,ſemper eſſet noua:ſed per peccatũ incepit corrũpi:quo fit, quòd quicquid cõſecutum eſt ſicut ignorãtia,difficultas ad bonum,& pronitas ad malũ,pœnalitas & alia huiuſmodi,totũ pertinet ad vetuſtatẽ.Cùm ergo natura humana huiuſmodi peccatum ſequẽtia deponit,tunc dicitur renouari. Quæ quidem depoſitio hic incipit in ſanctis,ſed perfectè cõſummabitur in patria.Hic enim deponitur vetuſtas culpæ,nã ſpiritus deponit vetuſtatẽ peccati & ſubiicitur nouitati iuſtitiæ.Hic intellectus deponit errores & aſſumit nouitatem veritatis:& ſecũdum hoc is qui intus eſt homo.ſ.anima,renouatur.Ephe.4,Renouamini in ſpiritu mentis veſtrę.Sed in patria tolletur etiã vetuſtas pœnę,Vnde ibi erit cõſummata renouatio.Pſal. Renouabitur vt aquilæ,&c.Sed quia ſancti quotidiè proficiunt in puritate cõſcientię & in cognitione diuinorũ,ideo dicit[De die in diẽ.]Pſal. Aſcenſiones in corde ſuo. Sic ergo patientia eſt inuincibilis,quia renouatur de die in diem.Tertiũ principale,eſt huius patiẽtiæ cauſa,& eſt recogitatio præmii,quæ eſt efficaciſſima,quia ſecũdũ Gre.Recogitatio prędmii diminuit vim flagelli.Et hoc eſt quòd dicit[Id enim quod,&c.]

quaſi dicat,Nihil ſunt tribulationes quas hîc patimur,ſi reſpiciatur ad gloriã,quam ex eis cõſequimur.Vnde cõparat ſtatum ſanctorũ qui ſunt in vita iſta ad ſtatũ eorum qui ſunt in patria, & ponit quinq; in vtroq; ſtatu correſpõdentia ſibiinuicem.Nam primò ſtatus iſtius vitę in ſanctis eſt ſtatus,quantũ in ſe eſt paruus, & quaſi imperceptibilis.Vnde dicit,Id.i.minimũ. Eſa. 54, Ad punctũ in modico dereliquite. Item tranſitorium.Vnde dicit,In præſenti.i.in vita iſta,quæ eſt in afflictionibus & erũnis.Iob 7,Militia eſt vita hominis,&c.Item tẽporis breuitas.Vnde dicit,Momẽtaneum.Eſa.54, In momento indignationis abſcõdi faciẽ meam parũper à te,&c. Nam totũ corpus huius vitæ cõparatum ad æternitatem,nõ eſt niſi momẽtum.Itẽ eſt leuis:vnde dicit leue.Nã licet ſuprà.1.dicatur,Grauati ſumus ſupra modũ,quia.ſ.graue eſt corpori,tamẽ ſpiritui charitate feruẽti leuiſsimum eſt. Aug. Omnia grauia & immania facilia & propè nulla facit amor. Item eſt pœnoſus,& ideo dicit,Tribulationis.Mich.7,Iram domini portabo,&c. Sed q̃tum ad ſtatum beatitudinis ponit quinq;,quia cõtra hoc quod dicit,Id,ponit ſupra modũ.i.ſupra menſurã. ¶Sed cõtrà,Mat. 16,Reddet vnicuiq; iuxta opera ſua.Nõ ergo ſupra mẽſuram.Reſpõdeo,dicẽdum eſt, quòd ly ſed,nõ deſignat æqualitatem quãtitatis,vt.ſ.q̃tum quis meruit,tãtum præmietur,ſed deſignat æqualitatem proportionis,vt.ſ.qui plus meruit,plus præmi accipiat.Itẽ contra id quod dicit,In præſenti,ponit,In ſublimitate.i.in ſtatu ſublimi abſq; perturbatione.Eſa.58,Suſtollã te ſuper altitudinẽ nubium,&c.Cõtra id quod dicit,momẽtaneum,ponit,æternum.Eſa.35,Lætitia ſempiterna ſuper capita eorũ,&c.Cõtra id quod dicit,leue,ponit põdus.Et dicit põdus propter duo.Pondus enim inclinat & trahit ad motũ ſuum quæ ſubſunt ſibi. Sic gloria æterna erit tãta q̃ totũ hominẽ facit glorioſum,& in anima & in corpore nihil erit in homine quod nõ ſequatur impetũ glorię.Vel dicitur,põdus,propter pretioſitatem.Nã pretioſa ſolùm põderari conſueuerunt.Contra hoc quòd dicit,tribulationis,ponit,Gloriæ,vel hoc,q̃ dicit,gloriæ,poteſt eſſe cõmune ad alia quatuor quæ de ſtatu patriæ dicũtur.Hoc verò quòd dicit,tribulationis,ad quatuor quæ de ſtatu pręſentis vitæ dicta ſunt.Operatur ſupra id.ſ.q̃ tribulationes patimur: nã hæc ſunt cauſa & meritũ,quare deus iſtam gloriã nobis cõferat.Eſt ergo ſanctorũ pariẽtia inuincibilis,eorũ remuneratio ineffabilis:ſed remunerationis eorũ recõpenſatio recta & delectabilis. Vnde dicit, Non contẽplantibus nobis,&c.q.d. Licet hæc quæ ſperamus ſint futura,& interim corpus noſtrũ corrũpatur,nihilominus tamen renouamur,quia nõ attendimus ad iſta tẽporalia,ſed ad cæleſtia.Et hoc eſt q̃ dicit,Operatur in nobis põdus gloriæ,nobis,dico,non cõtemplãtibus.i.nõ attendẽtibus ad ea quæ videtur.i.ad terrena:ſed ad ea quæ non videtur.ſ.cæleſtia. Phili.3, Quæ retrò ſunt obliuiſcẽs,&c.1.Cor.2,Oculus nõ vidit,&c.Et quare cęleſtia contẽplamur?quia ea quę videtur.i.terrena,ſunt tẽporalia & trãſitoria:ea autẽ quæ nõ videtur.ſ.cæleſtia,ſunt æterna.Eſa.49,Saluſ autem mea in ſempiternum erit.

Hîc ponitur præmiũ expectatũ, & ſecundò exprimitur deſiderium præmij expectati.

Caput 5.

SCimus autem quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur,quòd ædificationẽ ex deo habemus,domum non manufactam,ſed æternam in cælis.Nam & in hoc ingemiſcimus, habitationem noſtram quæ de cælo eſt,ſuperindui cupientes:ſi tamen veſtiti & non nudi inueniamur.Nam & qui ſumus in hoc tabernaculo,ingemiſcimus grauati,eo q̃ nolumus expoliari,ſed ſuperueſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt,à uita.

¶Poſtquam Apoſtolus cõmendauit miniſterium noui teſtamenti & quantũ ad dignitatem, & quantũ ad vſum:conſequenter hîc cõmendat illud quantum ad præmiũ,licet de præmio quantum ad aliquid aliqualiter & incõpletè ſuprà tractauit:hîc tamen de hoc cõpletè tractat.Circa quod tria facit.Primò enim agit de præmio.Secundò verò de præparatione & præmii ſuſceptione,ibi[Et ideo cõtendimus ſine,&c.]Tertiò verò de cauſa vtriuſq;.ſ.præparationis & præmii qđ expectatur,ibi[Omnia autẽ ex deo qui reconciliauit, &c.]Circa primũ duo facit. Primò ponit præmium quod expectatur. Secundò exprimit deſiderium præmii expectati,ibi[Nam in hoc ingemiſcimus,&c.]Sed quia præmiũ quod expectatur eſt ineſtimabile.ſ.gloria cæleſtis,& ideo dicit[Scimus quoniã,&c.]quaſi.d.ſecundũ Glo.Verè operatur in nobis pondus glorię, quia in corporibus erit hæc gloria,nõ tantùm in animabus. Enim.i.quia,ſcimus.i.certi ſumus, quia iam habemus in ſpe,quoniã ſi terreſtris domus noſtra.i.corpus.Homo enim,vt dictũ eſt,dicitur mẽs,cùm ſit principalius in homine:quæ quidẽ mens ſe habet ad corpus,ſicut homo ad domũ. Sicut enim deſtructa domo nõ deſtruitur homo eã inhabitans,ſed manet,ſic deſtructo corpore,nõ deſtruitur mens ſeu anima rationalis,ſed manet.Corpus ergo terreſtre dicitur domus habitationis.i.in qua habitamus. Iob 4, Qui habitant domos luteas,&c.[Diſſoluatur].i.deſtruatur.[Scimus,inquã,q̃ habemus ædificationẽ].i.ędificiũ ex deo.i. paratum à deo.Aedificium,dico,domũ non manufactã.i.non opere hominis,nec opere naturæ: ſed corpus incorruptibile,quod aſſumemus:quod quidẽ nõ eſt manufactũ.quia incorruptibilitas in corporibꝰ noſtris prouenit ſolũ ex operatione diuina.Phi.3,Reformabit corpus humilitatis noſtræ,&c.[Domũ ęternã].i.domũ ab ęterno pręparatã.Eſa.33,Tabernaculũ quod nequaq̃ deſtruetur in cęlis.Mat.5,Merces veſtra copioſa eſt in cælis.Hãc autem cõmutationem, vt.ſ.pro terreſtri domo habeãt cæleſtem, deſiderabat Iob,dicẽs, 14, Cũctis diebꝰ quibus nũc milito,expoſitio eſt ſecũdum glo.Sed tamen nõ eſt ſecũdum intellectũ apoſtoli,nec præcedẽtibus,nec ſequẽtibus cõcordat.Nã ipſe cùm habeat vnã materiam cõtinuam de qua loquitur,nõ interponit aliã.Et ideo videamus quid intẽdat Apoſtolus dicere. ¶Sciẽdum eſt autẽ q̃ Apoſtolus vult hîc oſtẽdere q̃ ſancti rationabiliter ſuſtinẽt tribulationes,ex quibꝰ vita pręſens corrũpitur:quia ex hoc ſtatim perueniũt ad gloriã,nõ ad glorioſum corpus,vt dicitur in glo.Et ideo dicit,Ideo ſuſtinuimus enim.i. quia ſcimus.i.q̃ certo habemus,quoniã ſi terreſtris domus noſtra huiꝰ habitationis.i. corpus diſſoluatur.i. corrũpatur per mortẽ:habemus ſtatim nõ in ſpe,ſed in re,meliorẽ domum.ſ.ædificationẽ,domum nõ manufactã.i.gloriam cęleſtẽ,non corpus glorioſum. De hac autẽ domo dicitur Io.14,In domo patris mei mãſiones multæ,&c. Quæ quidẽ eſt ex deo non manufacta,quia gloria æterna eſt ipſe deus.Pſal.Eſto mihi in deum protectorẽ & in domũ,&c.Et æternam ad literã,quia ipſe deus eſt æternus.In cęlis.i.in excelſis,quia ſtatim corrupto corpore anima ſancta cõſequitur hãc gloriã nõ in ſpe,ſed in re.Si ergo pręmiũ ſanctorũ eſt admirabile & deſiderabile,quia gloria cæleſtis eſt:ideo cõſequenter ſubiũgit, deſideriũ ſanctorum ad ipſum præmiũ,dicẽs[Nam in hoc ingemiſcimus,&c.]Vbi tria facit.Primò exprimit deſideriũ gratię ad pręmium

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum. Secūdò ostendit ꝙ desideriū gratię retardatur ex desiderio naturæ, ibi[Nā & qui sumus in taberna culo,&c.]Tertiò ostēdit quomodo desiderium gratiæ vincit desideriū naturę, ibi[Audētes igitur,&c.]Sed desideriū gratiæ est cum feruore. Nam in hoc ingemiscimus,&c. q.d. hæc est vera probatio ꝙ habemus do mū nō manufactā: quia si desideriū naturæ nō esset frustrā, multò minus desideriū gratiæ frustrà est. Cùm igi tur nos habeamus feruētissimum desideriū gratiæ de gloria cęlesti, impossibile est ꝙ sit frustrà: & hoc est ꝙ dicit, Ingemiscimus. i. ingemēdo desideramus, in hoc. s. animæ desiderio retardati. Heu mihi, quia incolatus meus,&c. In hoc enim ꝙ cupiētes sumus. i. cupimus superindui habitationē nostrā. i. fruitionem glorię quę de cęlo est. i. cęlestis quę dicitur habitatio, quia in ipsa gloria sancti habitāt sicut in suo cōsolatorio. Mat. 25. Intra in gaudiū domini tui. Per hoc autē ꝙ dicit superindui, dat intelligere, ꝙ illa domus cælestis de qua lo prà dixerat, nō est aliquid ab homine separatū, sed aliquid homini inhęrēs. Nō enim dicitur homo induere domū, sed vestimērum: domū autem dicitur aliquis inhabitare. Hæc ergo duo cōiungit, dicēs, superindui habitationē, per quod ostēdit ꝙ illud desideriū est aliquid inhærens, quia induitur: & aliquid cōtinens & excedens, quia inhabitatur. Sed quia nō simpliciter dixit, indui, sed superindui, rationē sui dicti subdit, dicens[Si tamen vestiti & nō nudi inueniamur.]q.d. si anima indueretur habitatione cælesti quòd nō exueretur habitatione terrena. i. nō corrūperetur corpus nostrū per mortē, sed cælestis adeptio illius habitationis esset superinduitio. Sed quia oportet ꝙ euacuetur habitatione terrena, ad hoc ꝙ induatur cęlesti, nō potest dici superinduitio, sed induitio simplex, Et ideo dicit[Si tamen vestiti & nō nudi inueniamur.]q.d. superinduere mur quidē si inueniremur induti, & nō nudi. Nudus enim nō dicitur superindui, sed indui tātùm. Glo. verò aliter exponit de vestimēto spirituali, dicēs, Cupimus superindui, quod vtiq; fiet, tamē hac cōditione, si nos inueniamur vestiti. s. virtutibus & nō nudi. s. virtutibus. De istis vestibus dicitur Col. 3, Induite vos sicut electi dei,&c. q.d. Nullus ad illā gloriā perueniet nisi habeat virtutes, ꝙ quidē expositio nō videtur cōcordare intētioni Apostoli. Sic ergo desideriū gratię fernet ad pręmiū, sed tamē retardatur à desiderio naturæ, quod ostēdit, eū dicit, Nam dū sumus in tabernaculo isto,&c. Vbi primò ponit conditionē desiderii naturalis. Secūdò ostēdit ꝙ etiā hic status desiderii naturalis est à deo, ibi[Qui autē efficit nos,&c.]Cōditio autē desiderii est naturalis retardās desideriū gratiæ, ꝙa vellemus inueniri vestiti & nō nudi. i. ita vellemus ꝙ anima perueniret ad gloriā ꝙ non corpus corrūperetur per mortē. Cuius ratio est, quia naturale desiderium inest animæ esse vnitam corpori, aliàs mors nō esset pœnalis, & hoc est quòd dicit[Nam nos qui sumus in tabernaculo].i. qui habitamus in isto mortali corpore. 2. Petr. 1, Scio quòd velox sit depositio tabernaculi mei. Ingemiscimus. i. intus in corde, non solùm extrà in voce gemimus. Esa. 59, Vt colūbæ meditātes gememus, quia durū est cogitare mortē, & tamen grauati quasi aliquo existētes cōtra desideriū nostrum, eoꝙ nō possumus peruenire ad gloriā, nisi deponamus corpus quod est ita cōtra naturale desideriū: vt dicit Aug. ꝙ necipsa senectus à Petro timorē mortis auferre potuit. Et ideo dicit, Eo ꝙ nolumus spoliari. s. tabernaculo terreno, sed superuestiri gloria supercælesti. Vel secūdum glo. corpore glorioso. Sed quia posset videri indecens, quòd corpus ex vna parte esset corruptibile ex sui natura, si non fuisset ante dissolutum: & ex parte gloriæ esset gloriosum, subdit modū quomodo fieri vellet, dicens, vt absorbeatur quod mortale est,&c. q.d. Non sic superuestiri volumus ꝙ corpus remaneat mortale, sed ita ꝙ gloria auferat ex toto corruptionem corporis absq; corporali dissolutione. Et ideo dicit, Absorbeatur quod mortale est. i. ipsa corruptio corporis à vita. s. gloriæ. 1. Cor. 15, Absorpta est mors in victoria tua,&c. Lectio 2.

Ostenditur author sup naturalis desiderij habitatiōis cęlestis esse de se, dando nūc ꝙ erra spiritū sancti, ostendi tur etiā incōpossibilitas desiderij naturalis de non moriēdo ad desiderium supnaturale de habitādo cęlo: et ꝙbatur, similiter ostēditur de sideriū sup naturale vicere naturale, & præparatio ad præmiū ptr pugnā contra tentationē & p exercitium bonorū operum.

QVi autem efficit nos in hoc ipsum, deus, qui dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper, & scientes, quòd dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Audemus autem & bonam uoluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominum. Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum.

¶ Hic ostendit author supernaturalis desiderii de habitatione cælesti. Causa enim naturalis desiderii quo nolumus expoliari est, quia. s. anima naturaliter vnitur corpori & ecōuerso. Sed hoc ꝙ cælestē inhabitationem superindui cupiamus nō est ex natura: sed ex deo. Et ideo dicit, Qui autē efficit nos in hoc, &c. q.d. Volumus supinduere cælestē habitationē ita tamē ꝙ nō spoliemur terrena, & tamē hoc ipsum ꝙ volumus fieri superuestiri, efficit in nobis deus. Phil. 2, Deus est qui operatur in nobis,&c. Cuius ratio est, quia quælibet naturā consequitur appetitus cōueniens fini suæ naturæ, sicut graue naturaliter tendit deorsum & appetit ibi quiescere. Si autē sit appetitus alicuius rei supra naturā suam, illa res nō mouetur ad illum finē naturaliter, sed ab alio quod est supra naturā suam. Constat autē ꝙ perfrui cælesti gloria & videre deum p essentiam, licet sit rationalis creaturæ, est tamen supra naturā ipsius: nō ergo mouetur rationalis creatura ad hoc desiderandū à natura, sed ab ipso deo qui in hoc ipsum efficit nos,&c. Sed quomodo hoc efficit subdit, dicens, Qui dedit pignus,&c. Circa quod sciendū est ꝙ deus efficit in nobis naturalia desideria & supnaturalia. Naturalia quidē quando dat nobis spiritū naturalem cōuenientē naturæ humanæ. Genē. 1, Inspirauit in faciē eius,&c. Supnaturalia verò dat quādo infundit in nobis supnaturalem spiritū. s. spiritū sanctū. Et ideo dicit, Dedit nobis pignus spiritus. i. spiritū sanctū causantē in nobis certitudinē huius rei quā desideramus impleri. Ephe. 1, Signati estis spiritu ꝓmissionis sancto,&c. Dicit autē pignus, quia pignus debet tantū valere ꝙtum valet res ꝓ qua ponitur: sed in hoc differt à re pro qua ponitur, quia pleniori iure possidetur res quādo iam habetur quā pignus: quia res possidetur vt quid suū, pignus verò seruatur & tenetur quasi pro certitudine rei habendæ. Ita est de spiritu sancto, quia spiritus sanctus tantū valet quantū gloria cęlestis, sed differt in modo habēdi: quia nūc habemus eū quasi ad certitudinē consequēdi illam gloriā. In patria verò habebimus vt rē iam nostrā, & à nobis possessam. Tūc enim habebimus pfectè, modò impfectè. Sic ergo retardatur desideriū gratiæ, à desiderio naturæ. Sed nūquid impeditur? Nō, sed desideriū gratię vincit. Et hoc est quod dicit. Audēter igitur, &c. q.d. Duo desideria sunt in sanctis. Vnū quo desiderant cælestē habitationem, aliud quo nolūt expoliari. Et si hæc duo essent cōpossibilia, non essent cōtraria, & vnū non retardaretur ab alio. Sed Apostolus ostendit ea esse incōpossibilia, & ꝙ oportet ꝙ vnum vincat alterū. Vnde circa

hoc tria facit. Primò enim ostēdit incōpossibilitatē dictorū desideriorum. Secūdò interponit quādam ꝓbationē, ibi[Per fidē em̄,&c.]Tertiò ostēdit qđ horū vincat, ibi[Audem⁹ autē,&c.]Incōpossibilitatē ostēdit cū dicit[Audētes igitur,&c.]Audere, ꝓprię est immiscere se in pericula mortis, & nō cedere propter timorē. Licet autē sancti naturaliter timeāt mortē: tamen audent ad pericula mortis, & nō cedūt timore mortis. Prou. 28, Iustus quasi leo cōfidens. Eccl. 48, In diebus suis nō pertimuit principē. ¶ Et sciētes. s. sumus hoc quod cōfirmat in nobis audaciā, vt ꝓ Christo mori non timeamus, qm̄ dum sumus in hoc corpore mortali peregrinamur. i. elōgamur à deo. Psa. Heu mihi quia incolatus,&c. Peregrinamur, inquā, ꝙa sumus extra patriā nostrā qui deus est, aliàs nō diceremur peregrinari ab eo. Et hoc nō est ex natura nostra, sed ex eius gratia. Quòd autē peregrinamur à domino ꝓbat, cū dicit, Per fidē enim ambulamus. i. procedimus in vita ista per fidē & nō p speciē. i. nō per pfectā visionē. Fides enim verbū, est sicut lucerna à qua illuminamur ad ambulādum in vita ista. Psa. Lucerna pedibus meis verbū,&c. In patria autē nō erit huiusmodi lucerna, quia ipsa claritas dei. i. ipse deus illuminabit illā. Et ideo tūc per speciē. i. p essentiā videbimus eum. Dicit autē, Per fidē ambulamus, quia fides est de nō visis. Est enim fides substātia sperādarum rerū, argumētum nō apparentium. Heb. 11, Quādiu autē anima corpori mortali vnitur, nō videt deū per essentiā. Exo. 33, Nō videbit me homo,&c. Vnde inquātum assentimus, credēdo his ꝙ nō videmus, dicimur ambulare per fidē & nō per speciem. Sic ergo patet duorū desideriorū incōpossibilitas: quia nō possumus eum hoc corpore superindui cælestē habitationem, & probatio huius, quia p fidē ambulamus. ¶ Sequitur cōsequenter victoria vnius desiderii de duobus. s. desideriū gratię, cùm dicit[Audemus,&c.]Et debet resumi, sciētes suprà positū, quia litera suspēsiua est, vt dicatur sic. Hoc, inquā, sciētes quia dū sumus in hoc corpore,&c. Audemus & bonā volūtatem habemus. Duo dicit quorū vnum importat repugnātiam quam habet in volēdo quæ fit p timorē mortis. Vbi enim nō est timor, nō est audacia. Nam ex appetitu naturæ surgit timor mortis, ex appetitu gratiæ surgit audacia. Ideo dicit, Audemus. Aliud importat imperfectionē animi in desiderādo, quia nisi bene desideraretur, nō vinceretur timor mortis, cùm sit valde naturalis. Et ideo non solùm oportet audere, sed bonā volūtatem habere. i. cū gaudio velle. Licet enim secūdū Philosophū, in actu fortitudinis nō requiratur gaudiū ad perfectionem virtutis sicut in aliis virtutibus, sed solū nō tristari: tamen quia fortitudo sanctorū pse ctior est, nō solū nō tristātur in periculis mortis, sed etiā gaudēt. Phil. 1, Habēs desideriū dissolui, &c. Sed qd audemus? Magis peregrinari à corpore p corporis dissolutionē, quod est cōtra desideriū naturæ, & præsentes esse ad dominū. i. ambulare p speciē quod est desideriū gratiæ. Hoc desiderabat Psal. qui dicebat, Sitiuit anima mea ad deū, &c. Et nota ꝙ hic cōcludit eadē duo ꝙ proposuit in principio suprà co. c. f. ꝙsi terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod idē est ꝙ hic dicit peregrinari à corpore, & ꝙ habemus habitationē in cælis nō manufactā, & hoc quod idē est ꝙ præsentes esse ad deū. Cōfutatur p hæc verba error dicētium animas sanctorū decedētium nō statim post mortē deduci ad visionē dei & eius præsentiā, sed morari in quibusdā māsionibus vsq; ad diē iudicii. Nā frustrà sancti auderēt & desiderarēt peregrinari à corpore, si nō essent ꝓsentes ad deū. Et ideo dicēdum est ꝙ sancti statim post mortē vident deū p essentiā, & sunt in cælesti māsione. Sic ergo patet ꝙ præmiū quod sancti expectāt est inestimabile. ¶ Sequitur de prępara-

Iudicij futuri quinq; cōditiones.

tione ad præmiū quæ fit p pugnā contra tētationes & per exercitiū bonorum operū, & hoc est quod dicit, Ideo cōtendimus, &c. Præparātur autē sancti ad hoc præmiū tripliciter. s. placēdo deo. Secundò ꝓficiendo proximo, ibi[Sciētes autē timorē dei.]Tertiò abdicando à se carnales affectus, ibi[Itaq; nos,&c.]Deo autem placēt resistēdo malis, & ideo dicit Ideo, quia. s. totū desideriū nostrū est ꝙ simus præsentes deo. Contēdimus. i. cū conatu nitimur seu studemus cū pugna & lucta cōtra tentationes diaboli carnis & mūdi. Lu. 13, Cōtendite intrare p angustam portā, &c. Placere illi. s. deo ad quē desideramus esse præsentes, & hoc sive absentes, sive præsentes illi sumus: quia nisi studeamus ei placere in vita ista dum sumus absentes nō poterimus ei placere, nec esse ei præsentes in alia vita. Sap. 4, Placens deo factus dilectus,&c. ¶ Cōsequenter cùm dicit[Omnes enim nos manifestari,&c.]subdit causam quare sancti cōtendūt placere deo, quæ quidē causa sumitur ex cōsideratione futuri iudicii, vbi nos oēs manifestari oportet. Ponit autē Apostolus quinq; cōditiones futuri iudicii. Primò enim ponit ipsius vniuersalitatē: quia nullus excipietur ab illo iudicio. Et ideo dicit, Omnes nos. i. oēs homines bonos & malos, magnos & paruos. Ro. 14, Omnes stabimus ante tribunal Christi. Apoc. 20, Vidi mortuos pusillos & magnos stātes in conspectu agni,&c. ¶ Sed contra hoc obiicitur dupliciter. Primò, quia videtur ꝙ infideles nō venient ad iudiciū, nam qui non credit iā iudicatus est, vt dicitur Io. 3. Secūdò, quia quidam erūt, ibi vt iudices. Mat. 19, Sedebitis sup sedes, &c. Non ergo oēs erunt ante tribunal vt iudicētur. Respōsio, dicendū ꝙ in iudicio duo erūt. s. discussio meritorū, & quātū ad hoc nō oēs iudicabuntur: quia illi qui totaliter abrenunciauerūt sathanæ & pōpis eius, & ꝓ omnia adhæserunt Christo, nō discutiētur, quia iā dii sunt. Illi verò qui in nullo adhæserunt Christo, nec per fidē nec per opera, similiter nō indigent discussione, quia nihil habēt cū Christo: sed illi qui cū Christo aliquid habēt. s. fidem, & in aliquo recesserunt à Christo. s. per mala opera & praua desideria, discutiētur de his quæ contra Christū commiserunt. Vnde quantū ad hoc soli Christiani peccatores manifestabūtur ante tribunal Christi. Ité erit in iudicio prolatio sentētię, & quantū ad hoc oēs manifestabūtur. Sed de pueris nō videtur, quia dicitur vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, sed pueri nihil gesserūt in corpore, ergo,&c. Sed hoc soluit glo. quia nō iudicabūtur pro his quæ ipsi gesserunt p se, sed de his quæ gesserūt per alios dū per eos crediderūt vel nō crediderūt, baptizati vel nō baptizati fuerunt. Vel dānabuntur ꝓ peccato primi parentis. Secūdò verò ponit iudicii certitudinē. In iudicio hominū multi decipi possunt, dū quidā iudicantur mali, qui tamē sunt boni & ecōuerso. Et huius ratio est, quia nō manifestantur corda, sed in illo iudicio pfectissima certitudo erit, quia erit ibi manifestatio cordiū. Vnde dicit, Manifestari. 1. Cor. 4, Nolite ante tēpus iudicare,&c. Tertiò ponit iudicii necessitatē, quia nec p interpositā personā, nec per contumaciā poterit quis effugere iudiciū illud. Vnde dicit, Oportet. i. necessariū est. Iob 19, Scitote esse iudiciū. Eccl. vlt. Cuncta quæ fiūt adducet deus,&c. Quartò ponit iudicis authoritatē. Vnde dicit, Ante tribunal Christi, vt. s. veniat ad iudicandū homines in eadē forma in qua iudicatus est ab hominibus, vt existēs in forma humana vi

An pueri sint futuri in iudicio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deatur à bonis & malis. Mali enim nõ possunt videre gloriã dei. Ioan. 5, Potestatem dedit ei iudicium facere &c. Tribunal autem dicit iudiciariam potestatem, & sumptum est ab antiqua cõsuetudine Romanorũ, qui elegerunt tres tribunos plebis, ad quorum officiũ pertinebat diiudicare excessus cõsulum & senatorum, & loca istorũ vocabãtur tribunalia. Quintò ponit iudicis æquitatẽ, quia secundum merita propria erunt præmia vel pœnę. Vñ dicit, Vt referat vnusquisq;, &c. Ro. 2. Reddet vnicuiq; secũdum opera sua. Et dicit corporis, nõ solùm pro his q̃ fecit motu corporis, sed ꝓ his quæ mẽte gessit, aliàs infideles non punirẽtur. Et ideo cùm dicit, corporis, intelligẽdum est. i. pro his quæ gessit dum vixit in corpore. Lectio 3.

Ostendit Apostolo. se sollicitũ de proximorũ salute eis suadẽdo & causam suæ sollicitudinis assignãdo.

Scientes ergo timorẽ domini, hominibus suademus, deo autẽ manifesti sumus. Spero autẽ & in conscientiis uestris manifestos nos esse. Non iterum cõmendamus nos uobis, sed occasionẽ damus uobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos qui in facie gloriantur, & non in corde. Siue enim mente excedimus, deo: siue sobrij sumus, uobis. Charitas enim Christi urget nos æstimantes hoc: quoniã si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui uiuunt iam non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

¶ Ostẽso qualiter sancti se præparãt ad præmiũ æternæ gloriæ placẽdo deo: hîc ostẽdit cõsequẽter quomodo præparãt se ad hoc proficiẽdo ꝓximo. Et circa hoc duo facit. Primò ostẽdit sollicitudinẽ suã quã habet de salute proximorũ. Secũdò verò huius sollicitudinis causam assignat, ibi [Charitas Christi, &c.] Circa primũ tria facit. Primò ponit curã quã habet de salute proximorũ persuadẽdo eis. Secũdò excludit quãdam falsam suspitionẽ, ibi [Nõ iterũ nos, &c.] Tertiò ostẽdit q̃ etiã in modo docẽdi ꝓximorũ vtilitatẽ intẽdat, ibi [Siue em̃ mẽte, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ponit studiũ suum de vtilitate proximorũ. Secũdò manifestat hoc, ibi [Deo autẽ, &c.] Dicit ergo, Dico q̃ oportet nos manifestari ante tribunal, &c. Et hæc cõsideratio inducit homines ad timẽdum iudiciũ. Et ideo dicit [Sciẽtes ergo timorẽ domini]. i. q̃ purè & castè timẽdus sit dñs Iesus Christus suademus hominibus, vt timeãt & credãt. Iob 23, Cõsiderans cũ timore sollicitor. Hie. 10, Quis nõ timebit te ô rex gẽtium. Esa. 8, Dominũ exercituũ ipsum sanctificate, &c. Sed quia aliquis posset dicere q̃ nõ ex gratia, sed ex cõmodo suo suadebat hominib⁹. Et ideo manifestat hoc esse falsum duplici testimonio. s. dei. Vñ dicit, Deo autem manifesti sumus. s. ex timore dei loquimur. Deus em̃ videt intentionẽ cordis nostri. Hie. 17, Prauũ est cor hominis & inscrutabile & q̃s cognoscet illud? Ego dñs, &c. Io. 2, Ipse sciebat, &c. Itẽ testimonio cõsciẽtiarum ipsorũ. Vñ dicit, Spero autẽ in cõscientiis vestris, &c. & verè spero, q̃a sic me exhibui. vt vos scire possitis nos esse probatos: & firmiter hoc tenere, & si non cõfiteamini ore: suprà 4, Cõmendátes nosmetipsos ad omnẽ cõsciẽtiam, &c. ¶ Cõsequenter q̃a possent credere q̃ hoc dixerit Apost. ad cõmendationẽ propriã, remouet hãc suspitionẽ falsam, dicẽs [Nõ iterũ nos cõmendamus vobis]. i. non dicimus hoc ad cõmendationem nostrã, vt quasi iterũ velimus nos cõmendare: suprà em̃ 3. & etiã 1. Cor. 3. aliqua dixerat ad cõmẽdationem suã. Et ideo dicit, Iterũ: anfrà 10, Non em̃ qui seipsum cõmendat, &c. Sed hoc dicimus ꝓpter vtilitatẽ vestram. q. d. Damus vobis occasionẽ gloriãdi. i. materiã gloriãdi. Pseudo enim per elationem gloriabãtur, dicẽtes se fuisse doctos ab Apostolis, qui fuerũt à dño. s. à Petro & Iacobo, qui erãt colũnę fidei detrahẽtes in hoc Apostolo, quasi non fuerit cũ domino Iesu, & volentes eius doctrinã destruere. Vt ergo & Corinthii haberẽt in quo gloriarẽtur cõtra ipsos pseudo. s. de gratia Apostolo data, & vt eos refellãt, & nõ seducãtur ab eis: ideo dicit hoc. Vñ subdit [Vt habeatis ad eos.] i. contra eos, vel ad eos reprimẽdos quid possitis dicere. Ad eos dico qui in facie gloriãtur, & nõ in corde. Quod tripliciter exponitur sic, In facie gloriãtur. i. exterioribus obseruãtiis legalibus, q̃a ad literã docebãt seruare legalia. Et in corde. i. in virtute Christi. quæ est in corde, q̃a in spiritualibus, sicut Apost. qui in virtute Christi dicebat, Mihi autẽ absit gloriari, &c. Item in facie gloriabãtur. i. in cõspectu hominũ, sicut hypocritę faciunt, & non in corde. i. in testimonio conscientiæ, sicut Apostolus. Vnde dicit, Gloria nostra hæc est, &c. Vel in facie gloriãtur, quia aliqua prætendebãt exterius, quæ tamen non ita sentiebant interius in corde. s. q̃ dicebãt se doctos ab apostolis, & sequerentur eorũ doctrinam quam nitebantur destruere. Patet ergo qualiter Apostolus in docendo proximorũ salutem procurabat. ¶ Sequitur videre quomodo ipsorũ salutem procurabat etiã in modo docẽdi. Vnde dicit [Siue enim mẽte, &c.] Quod exponitur dupliciter: vno modo sic, vt Apost. dicat se excedere quãdo loquitur eis cõmendãdo se sobriũ esse, quãdo loquitur de cõmendatione ꝓpria, secũdum hoc dicit, Quocũq; modo doceamus, vel est honor dei, vel vtilitas ꝓximi, quia si excedimus mẽte. i. cõmẽdamus nos deo. s. est. i. ad honorem dei, vel de seruãdo iudicio dei: siue sobrii sumus. i. nõ alta dicamus de nobis. Hoc est vobis. i. ad vtilitatẽ vestram. Sed aliter & est magis literalis sensus. Dico q̃ damus vobis occasionem gloriãdi pro nobis, q̃a nos in omnibus quæ facimus, & etiã in modo faciendi intẽdimus bonũ vestrum. Vnde sciẽdum q̃ Apostoli sunt medii inter deum & populum. Deut. 5, Ego sequester medius fui, &c. Oportebat ergo q̃ haurirent à deo quod effunderent populo. Et ideo necessarium erat q̃ quandoq; eleuarent se per contẽplationem in deum ad percipiendum cælestia, quandoq; conformarent se populo ad tradendum quæ à deo perceperant, & hoc totum in eorum vtilitatem cedebat. Et ideo dicit, Siue enim excedimus mente. i. eleuamur ad hoc q̃ percipiamus dona gratiarũ, & hoc vt deo. s. vniamur quod fit per excessum rerũ tẽporalium. Psal. Ego dixi in excessu meo. Dyonys. Est enim extasim faciens diuinus amor, &c. Siue sobrii simus. i. cõmensuremus nos vobis tradendo diuina præcepta. Hoc est vobis. i. ad vtilitatem vestram. Sobrietas enim idẽ est q̃ cõmensuratio. Bria enim in Græco idem q̃ mensura. Hæc sobrietas nõ opponitur ebrietati quæ est de vino quæ ad bella trahit in terra, sed opponitur ebrietati quæ est à spiritu sancto quæ rapit hominem ad diuina, de qua dicitur Can. 5, Bibite amici & inebriamini charissimi. Nã illa. s. sobrietas est ꝓpter vtilitatẽ proximi: sed hæc ebrietas est propter amorẽ dei. Huiusmodi autẽ descensus signatus est per descensum angelorũ per scalam quam vidit Iacob. Gen. 28. Io. 1, Videbitis cælum apertum, &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Charitas autẽ Christi, &c.] Subiungit Apostolus causam præmissæ sollicitudinis quæ quidem est charitas Christi. Circa hoc autem duo facit. Primò ostẽdit se vrgeri à charitate Christi ad procurandam salutem proximorum. Secundò ostendit vnde prouocetur charitas Christi in ipso, ibi [Estimantes hoc, &c.] Dicit ergo. Dico quòd siue excedimus deo, siue sobrii simus vobis est ad vtilitatẽ vestram. Et huius causa est, quia charitas Christi vrget nos ad hoc. Et dicit, vrget, quia vrgere idem est quòd

stimulare. q. d. Charitas Christi quasi stimulus stimulat nos ad faciendum ea quæ charitas imperat, vt. s. ꝓcuremus salutem proximorum. Hic est effectus charitatis. Ro. 8, Qui spiritu dei aguntur. i. agitantur &c. Can. 8, Lampades eius vt lampades ignis &c. Vnde autem proueniat iste stimulus charitatis, ostendit consequenter subdens, Estimantes hoc quoniam si vnus &c. Et primò affirmat rationẽ huius. Secundò exponit, ibi [Et pro omnibus mortuus est &c.] Dicit ergo, Dico q̃ omnia pro vobis facim⁹, quia vrget nos charitas Christi, quia æstimamus, q̃ si vnus. s. Christus pro omnibus mortuus est, q̃ etiam nos ita viuamus, id est ad vtilitatem vestrã, q̃ etiam nobis mortui simus, id est nihil curemus de nobis, sed de Christo & de his quæ Christi sunt. Et hoc est quod dicit, Si vnus. Ro. 5, Commendat deus suam charitatem in nobis &c. 1. Pe. 2, Christus passus est pro nobis &c. Quod ergo infertur, Ergo omnes mortui sunt, exponitur tribus modis. Primò vt dicatur omnes mortui sunt, morte peccati in Adam. Non enim esset necessarium q̃ Christus pro omnibus moreretur, nisi omnes mortui fuissent morte peccati in Adam. 1. Corin. 15, Sicut in Adã omnes, &c. Secũdò vt dicatur, Omnes mortui sunt, scilicet veteri vitæ. Christus enim mortuus est ad delenda peccata. Ergo omnes debẽt mori veteri vitæ, scilicet peccati, & viuere vita iustitiæ. Ro. 6, Quòd enim mortuus est peccato &c. ita & vos æstimate vos mortuos esse &c. Tertiò & magis literaliter. Ergo mortui sunt omnes, id est ita debet se quilibet reputare ac si esset mortuus sibiipsi. Col. 3, Mortui estis &c. Et hunc modum exponit consequenter cùm dicit. Et pro omnibus mortuus est Christus. 1. Io. 2, Mortuus est vt viuamus Christo. Vnde subdit, Vt & qui viuit. s. vita naturali, iam non sibi viuat. i. non propter seipsum & propter bonum suum tantùm, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. s. Christo. i. totam vitam suam ordinet ad seruitium & honorem Christi. Gal. 2, Viuo ego iam non ego &c. Ecc. 29, Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris &c. Et horũ ratio est quia vnusquisque operam sumit regulã operis sui à fine. Vnde si Christus est finis vitæ nostræ: vitam nostram debemus regulare, non secundum voluntatem nostram, sed secundum voluntatem Christi. Sic enim & Christus dicebat Ioan. 6, Descendi de cælo non vt facerem voluntatem meam &c. Nota autem q̃ duo dicit. s. q̃ mortuus est Christus & q̃ resurrexit pro nobis: vbi duo exiguntur à nobis. Quia enim mortuus est pro nobis. & nos debem⁹ mori nobisipsis. i. pro ipso obnegare nosipsos. Vnde dicebat. Luc. 9, Qui vult venire post me abneget semetipsum &c. Quia verò Christus resurrexit pro nobis, & nos debemus ita mori peccato, & veteri vitæ, & nobisipsis, quòd tamen resurgamus ad nouam vitã Christi. Rom. 6, Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate &c. Et propter hoc dominus non dixit solùm, abneget semetipsum & tollat crucem suam, sed addidit & sequatur me, scilicet in nouitate vitæ proficiendo in virtutibus. Psalm. Ibunt de virtute in virtutem &c.

Lectio 4.

Itaque, nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem. Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nũc iam non nouimus. Si qua ergo in Christo noua creatura, uetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.

¶ Posito quomodo sancti præparant se ad susceptionem gloriæ cælestis placendo deo & proficiendo proximo. Hic consequenter ostendit qũo præparant se ad hoc idem abdicãdo à se carnalẽ affectũ. Et circa hoc tria facit. Primò ponit abdicationem carnalis affectus. Secundò excludit instantiam, ibi [Et si cognouimus &c. Tertiò concludit intentum, ibi [Si qua ergo in Christo &c.] Dicit ergo primò, Ex quo ergo à deo certi sumus de gloria æterna, ita q̃ nos ex hoc neminem secundum carnem nouimus. Vbi nota quòd secundum carnem est quædam determinatio, & potest dupliciter exponi, secundum quòd dupliciter constructio fieri potest. Vno modo vt ly, secundum carnem, construatur cum hoc accusatiuo neminem, & sic exponit Glo. Neminem secundum carnem, idest carnaliter viuẽtem approbamus. Ex quo enim quilibet debet mori, non approbamus eum qui carnaliter viuit. Et hoc modo accipitur caro. Rom. 8, Vos autem in carne nõ estis &c. Alio modo, neminem secundum carnem, ideſt secundum carnales legis obseruantias, viuentem, nõ uimus, ideſt approbamus. Et hoc modo accipitur caro Philip. 3, Qui confidunt id carne, id est in carnalibus legis obseruantiis &c. Tertiò, neminem secundum carnem, ideſt secundum carnis corruptionem nouimus, ideſt reputamus. Licet enim fideles adhuc carnem corruptibilem gerant, tamen in spe iam habent corpus incorruptibile. Vnde non reputant se secundum q̃ modò carnẽ corruptibilem habent, sed secundum quòd habituri sunt corpus incorruptibile. Hoc modo accipitur caro. 1. Corin. 15, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Alio modo potest construi, vt ly, secundum carnem, construatur cum hoc verbo, nouimus. Et sic est sensus. Dico quòd ex quo non debemus nobis viuere, sed ei qui pro nobis mortuus est: itaque nos ex hoc neminem secundum carnem noui mus, ideſt non sequimur in aliquo carnalem affectum, nec aliquem hoc modo reputamus. Et hoc modo Deut. 33, Qui dixerit patri suo & matri nescio vos &c. Et sic ly, secundum carnem, refertur ad cognoscentem, sed in prima expositione referebatur ad cognitum. Quia verò aliquis posset dare instantiam de Christo quòd saltem cognouisset eum secundum carnem. Ideo consequenter hoc remouet, dicens, quòd si cognouimus &c. Circa quod sciendum est quòd Manicheus adducebat verba ista pro se in fulcimentum sui erroris. Ipse enim dicebat Christum non habuisse verum corpus, nec fuisse ex semine Dauid natum. Et sic Augustinus dicit in lib. contra Faustum, Si quis contra eum allegaret verbum Apostoli ad Rom. 1, Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. & illud. 1. Tim. 3, Et manifestè magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne &c. &. 2. Ti. 2, Memor esto dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid &c. Respondebat quòd Apostolus aliquando fuerat huius opinionis, scilicet quòd fuisset ex semine Dauid, & quòd verum corpus habuisset: sed postea hanc opinionem mutauit & correxit se hic. Vnde dicebat, Et si cognouimus secundum carnem Christum, ideſt si fuerimus aliquando huius opinionis quòd Christus habuisset veram carnem, sed nunc iam non nouimus, ideſt modò mutauimus illam opinionem & non credimus ita. Quod quidem dupliciter improbat Augu. 1. quia de eo quod falsò putamus, nullus dicit, nouimus, sed opinamur. Cùm ergo Apostolus vtatur hîc hoc verbo, cognouimus: videtur quòd non aliquando falsò putauerit. Secundò quia suprà Apostolus dicit, Neminem nouimus secundum carnem. Si ergo verum esset quod dicit Manicheus, Apostolus nullum cognosceret habere verum corpus, quod est falsum. Est ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

falsum quod Manicheus dicit. Et ideo aliter exponendum secundum veritatem & dupliciter. Vno modo vt sumatur hîc, caro, pro corruptione carnis. 1. Cor. 15, Caro & sanguis &c. Et tũc est sensus. Et si cognouimus aliquando Christum secundum carnem, i. habere eum carnem corruptibilem ante passionẽ, sed nunc iam nõ nouimus. s. eũ habere carnẽ incorruptibilẽ, qa Ro. 6, dicitur, Christus resurgens ex mortuis iam nõ moritur &c. Alio modo secundum Glo. vt ly, ũ aliquãdo secundum carnem Christum cognouimus, refertur ad statum Pauli ante cõuersionẽ ad Christũ. Quod verò sequitur, sed nũc iam nõ nouimus, referatur ad statum eius post cõuersionem. Et sic est sensus. Et ego & alii Iudæi infideles aliquando, i. ante conuersionẽ meam, cognouimus Christum secundũ carnem. i, secundũ ꝙ carnaliter opinati sumus de Christo. s. eum esse tantàm hominem, & ꝙ venit tantùm ad carnales obseruantias legis, sed iam. i. postquam conuersus sum, non nouimus. i. hæc opinio cessauit, immo credo ꝙ sit verus deus, & ꝙ non sit colendus per carnales obseruantias. Vnde dicebat Gal. 5, Si circuncidimini Christus nihil vobis proderit. Potest & aliter exponi, vt hoc quod dicit, & si cognouimus &c. Dicat Apostolus in persona omniũ Apostolorum Christi, & sic videtur respondere vltimæ expositioni huius quod dicitur, Neminem cognouimus. Vnde sciendum est ꝙ Augustꝰ exponens illud Io. 16, Expedit vobis vt ego vadã. Vbi ratio domini ad hoc subditur. Si enim non abiero paracletus non veniet ad vos. Dicit quòd hoc ideo erat, quia discipuli carnaliter amantes Christum afficiebantur ad ipsum, sicut carnalis homo ad carnalem amicum: & sic non poterant eleuari ad spiritualem dilectionem quæ etiam pro absente multa facit pati. Vt ergo radicaretur in eis affectus spiritualis qui est à spiritu sancto, & cessaret carnalis, dixit eis dominus, Pax vobis &c. Hoc ergo Apostolus in persona omniũ discipulorum commemorans dixit, Et si cognouimus. i. si adhęsimus Christo aliquando. s. quando nobiscũ erat præsentia corporali secundum carnem. i secundum carnalem affectum: sed iam non nouimus. i. iam iste affectus cessauit à nobis per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ Consequenter cũ dicit [Si qua igitur in Christo &c.] Ex præmissis concludit quendam effectum esse cõsecutum. s. nouitatis in mundo, & ideo dicit, Si qua igitur. i. si aliqua in Christo. i. in fide Christi, vel per Christũ noua creatura est facta. Gal. 5, In Christo Iesu neque præputium neque circuncisio &c, Vbi notãdum ꝙ innouatio per gratiam dicitur creatura. Creatio enim est motus ex nihilo ad esse. Est autem duplex esse, esse naturæ & esse gratiæ. Prima creatio facta fuit qua creaturæ ex nihilo productæ sunt à deo in esse naturæ, & tũc creatura erat noua, sed tamẽ per peccatum inueterata est. Tren. 3, Vetustam fecit pellẽ meam &c, Oportuit ergo esse nouam creationẽ, per quam producerentur in esse gratiæ, quæ quidẽ creatio est ex nihilo. quia qui gratia carent, nihil sunt. i. Cor. 13, Si nouerim misteria omnia &c. charitatem autẽ non habeam &c. Iob. 18, Habitent in tabernaculo illius socii eius qui non est. i. peccati. Aug. Peccatum enim nihil est & nihil fiunt homines cùm peccant. Et sic patet ꝙ infusio gratiæ est quædã creatio. Si ergo aliqua creatura facta est noua per ipsum, vetera trãsierunt ei. Hoc quidem sumptum est, Leui. 26. vbi dicitur, Nouis superuenientibus vetera proiicietis. Ex quo sic argumentauerunt. Si omnia noua facta sunt & secundum legem nouis superuenientibus vetera sunt proiicienda, ergo si qua creatura est, vetera transierunt ei. i. trãsire debent ab eo, vetera autem quæ transire debent sunt legalia. Ro. 7, Seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Item errores gẽtilium. Esa. 26, Vetus error abiit. Item corruptiones peccati. Ro. 6, Vetus homo noster &c. Quibus quidem in nobis transeuntibus virtutes cõtrariæ his vitiis debent in nobis innouari. Apocal. 21, Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia.

Lectio 5.

Omnia aũt ex deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam deo exhortãte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini deo. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur iustitia dei in ipso.

¶ Postq̃ Apostolus in superioribus tractauit de præmio sanctorum & de præparatione ad susceptionem eius. Hîc consequenter agit de causa vtriusque. Et circa hoc tria facit. Quia primò ostendit authoritatem omnium prædictorum esse deum. Secũdò commemorat beneficium à Christo collatum, ibi [Qui reconciliauit &c.] Tertiò beneficii vsum, ibi [Pro Christo ergo legatione.] Dicit ergo, Dixi ꝙ intendimus salutem proximorum, & vetera transierunt, sed hæc omnia sunt nobis ex deo patre. Vex ex deo authore. Ro. 11, Ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Iac. 1, Omne datum optimum &c. Sequitur beneficiũ susceptum à deo, ibi [Qui reconciliauit &c.] Vbi primò ponit ipsum beneficium collatum. Secundò exponit, ibi [Quoniam quidem deus &c.] Cõmemorat aũt duplex beneficiũ per Christum collatum. Vnum commune, aliud speciale. Commune quidem toti mundo. s. reconciliationis ad deũ, & hoc est quod dicit, Qui. s. deus pater reconciliauit. i. pacificauit nos sibi, & hoc per Christum. i. per incarnatum verbũ. Homines enim erant inimici dei propter peccatum, Christus autem hanc inimicitiam abstulit de medio satisfaciens pro peccato. Et fecit concordiam. Col. 1, Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis &c. Et ideo dicit per Christum. Ro. 5, Reconciliati sumus deo per mortem &c. Speciale autem beneficiũ est apostolis collatum. s. ꝙ ipsi sint ministri huius reconciliationis. Vnde dicit, Et dedit nobis apostolis vicarius Christi ministerium huius reconciliationis: suprà 3, Ministros nos elegit &c. Psal. Suscipiãt montes .i. Apostoli, pacem populo, scilicet à domino. ¶ Consequenter cùm dicit [Quoniam &c.] Exponit quæ dixit. Primò primum. Secundò secundum, ibi [Posuit in nobis &c.] Dicit ergo, Dico quòd deus reconciliauit nos sibi. & hoc modo. Inimicitiæ enim inter deum & hominem erant propter peccatum, vt dictum est, secundũ illud Esa. 59, Peccata vestra diuiserunt &c. Destructo ergo peccato per mortem Christi, inimicitiæ iam solutæ sunt. Et hoc est quod dicit, Quoniã quidẽ deus erat in Christo per vnitatem essentiæ. Ioan. 14, Ego in patre & pater in me est. Vel deus erat in Christo per Christum mundum sibi reconcilians. Ro. 5, Reconciliati sumus deo &c. Et hoc non reputans illis delicta ipsorum, id est non habens in memoria illorum delicta tã actualia q̃ originalia ad puniẽdũ, pro quibus Christus plenè satisfecit. Et secũdũ hoc dicitur nos reconciliasse sibi, inquãtũ nõ imputat delicta nostra nobis. ps. Beatus vir cui non imputauit dñs peccatũ. ¶ Cõsequẽter eũ dicit [Et posuit in nobis &c.] Exponit secũdũ. s. de bñficio apostolis collocato. q. d. Hoc modo

dedit nobis ministerium reconciliationis, qui posuit in nobis verbũ reconciliationis: i. dedit virtutẽ & inspirauit in cordibus nostris: vt annuntiemus mundo hanc reconciliationẽ esse factã per Christum. Et hoc faciendo inducimus hoẽs vt cõformẽt se Christo per baptismũ. Hie. 1. Ecce dedi verba mea. ¶ Consequẽter cũ dicit [Pro Christo ergo legatiõe, &c.] Ostendit vtum beneficii. Et primo quãtũ ad secũdũ beneficiũ collatũ Apostolis. Secũdò quantũ ad primũ collatũ omnibus, ibi [Obsecramus pro Christo &c.] Dicit ergo. Ex quo deus posuit verbũ reconciliatiõis debemus eo vti. Et hoc est ergo ꝙ fungimur legatiõe ꝙ Christo. i. sumus legati Christi. Ephe. 6, Pro quo legatione fungimur in catbena ista &c. Et idoneitas ad hãc legationẽ est nobis ex virtute dei, quæ est in me. Et ideo dicit, Tanq̃ deo exhortante per nos, quia deus qui in nobis loquitur, dat nobis idoneitatẽ ad hãc legationẽ. Mat. 10, Nõ vos estis qui loquimini &c. infrà 13, An experimẽtũ quæritis eius qui in me &c. ¶ Cõsequẽter cũ dicit [Obsecram⁹ &c.] Subdit quãtũ ad vsum primi beneficii. Et primò inducit ad vsum. Secundò ostẽdit vnde adsit nobis facultas ad ipsum vsum, ibi [Eum qui nõ &c.] Dicit ergo, Ex quo deus fecit reconciliationẽ, & nos sumus legati dei in hoc obsecramus &c. Blandè alloquitur cũ posset imperare. 2. Ti. vlti. Argue, obsecra, increpa &c. Ad Phile. Potestatẽ habẽs imperandi &c. Obsecramus, inq̃ pro Christo. i. propter amorẽ Christi, recõciliamini deo. ¶ Videtur autẽ hoc esse cõtrariũ ei quod dicit ꝙ deus recõciliauit nos sibi, Si ergo ipse recõciliauit, qd necesse est vt nos recõciliemus, iam enim reconciliati sumus. Ad hoc dicẽdũ ꝙ deus recõciliauit nos sibi: vt causa efficiẽs. s. ex parte sua: sed vt sit nobis meritoria, oportet etiã ꝙ fiat recõciliatio ex parte nostra. Et hoc quidẽ in baptismo & in pœnitentia, & tunc cessamus à peccatis: Vnde autẽ adsit nobis huiusmodi facultas recõciliandi deo ostendit ex hoc. s. ꝙ dedit nobis potestatẽ iustè viuẽdi qua possumus abstinere à peccatis, & hoc faciendo recõciliamur deo. Et ideo dicit [Eum qui nõ &c.] quasi dicat. Bene potestis reconciliari, quia deus. s. pater, eum. s. Christũ qui nõ nouerat peccatũ. 1. Pe. 2, Qui peccatũ nõ fecit &c. Io. 8, Quis ex vobis arguet me &c. ¶ Pro nobis fecit peccatũ. Quod tripliciter exponitur. Vno modo quia consuetudo veteris legis est, vt sacrificium pro peccato peccatũ nominetur. Osee 4, peccata populi mei comedẽt, i. oblata pro peccato. Tũc est sensus. Fecit peccatum. i. hostiã vel sacrificiũ pro peccato. Alio modo quia peccatũ aliquãdo sumitur pro similitudine peccati, vel pro pœna peccati. Ro. 8, Misit deus filiũ suũ in similitudinẽ peccati & c. i. de similitudine peccati dãnauit peccatũ. Et tunc est sensus. Fecit peccatũ. i. fecit eũ assumere carnẽ mortalẽ & passibilẽ. Tertio modo quia aliqñ dicitur hoc esse hoc vel illud, nõ quia sit: sed quia opinatur hoẽs ita esse. Et tũc est sensus. Fecit peccatũ. i. fecit eũ reputari peccatorẽ. Esa. 53, Cũ iniquis reputat⁹ est. Et hoc quidẽ fecit vt nos efficeremur iustitia. i. vt nos qui peccatores sumus, efficeremur nõ solũ iusti, imo ipsa iustitia .i. iustificaremur à deo, vel iustitia, quia nõ solũ nos iustificauit, sed etiã voluit ꝙ per nos aliꝫ iustificarẽtur. Iustitia dico dei, nõ nostra. Et in Christo. i. per Christũ vel aliter vt ipse Christus dicatur iustitia. Et tũc est sensus vt nos efficeremur iustitia. i. vt inhęreremus Christo per amorẽ & fidẽ qui Christ⁹ est ipsa iustitia. Dicit aũt dei vt excludat iustitiam hominis quæ est, qua homo confidit de propriis meritis. Ro. 10, Ignorantes dei iustitiã &c. In ipso. s. Christo. i. per Christũ, quia ipse factus est nobis iustitia. 1. Cor. 1.

Caput 6.

Adiuuantes aũt exhortamur, ne in vacuũ gratiã dei recipiatis. Ait enim, tẽpore accepto exaudiui te: & in die salutis adiui te. Ecce nũc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nemini dantes vllã offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in uigiliis, in ieiunijs.

¶ Suprà Apostol⁹ cõmẽdauit ministeriũ apostolatus: hîc cõsequẽter ipsum ministeriũ sibi cõmissũ ad vtilitatẽ subditorũ exequitur. Et circa hoc duo facit. Primò hortatur eos in generali ad oĩa quæ cõuenit esse necessaria ad bonã vitã. Secũdò hortatur eos de quodã speciali suffragio fiẽdo sanctis in Hierusalẽ, & hoc 8. ca. ibi [Notũ aũt vobis facimus fratres &c.] Circa primũ aũt duo facit. Primò hortatur eos ad bona præsentia. Secũdò cõmẽdat eos de bonis in præterito factis, & hoc 7. ca. ibi [Has igitur habẽtes promissiões &c.] Circa primũ tria facit. Primò hortatur in gñali quòd gratia dei nõ vtãtur in vanũ. Secũdò ostẽdit gratiã dei eis esse collatã, ibi [Ait enim tpe accepto &c.] Tertiò docet eos in speciali modũ vtendi dicta gratia, ibi [Nemini dãtes vllã offensionẽ &c.] Dicit ergo primò. Ex quo facultas adest nobis ad bũ operãdũ, & hęc est gratia dei. nos aũt ad hoc ꝓ Christo legatiõe fungimur. Ideo adiuuãtes nos. s. prædicatiõib⁹, exẽplis & exhortatiõib⁹. Prou. 18, Frater q adiuuatur à fratre &c. Vel adiuuãtes. s. deũ. 1. Co. 3, Adiutores dei sum⁹. ¶ Sed cõtrà Esa. 40. Quis adiuuit spiritũ dñi &c. Nõ ergo bñ dicitur, Adiuuãtes deũ. Respõsio, ꝙ iuuare deũ põt itelligi, vel ei vires ministrare ad aliqd agẽdũ, & sic null⁹ iuuat deũ, nec iuuare põt. Vel eius mãdatũ exequi, & sic sancti hoẽs deũ iuuare dicũtur exequẽdo eius mãdata. Nos inq̃, sic iuuãtes hortamur vos. Ro. 12, Qui exhortatur &c. Hoc. s. exhortamur ne in vacuũ gratiã dei recipiatis. q. d. Ne receptio gratiæ sit vobis inutilis & vacua. Quod tũc cõtingit, qñ ex perceptiõe gratiæ qs nõ sentit fructũ. Quiquidẽ duplex est. s. remissio peccatorũ. Esa. 27, Hîc est oĩs fructus &c. Et vt hõ iustè viuẽdo puerùm ad gloriã eęlestẽ. Ro. 6, Habetis fructũ vestrũ. Quicũq; ergo gratia perecepta nõ vtitur ad vitãdũ peccata, & cõsequẽdũ vitã ęternã, hîc gratiã dei in vanũ recipit. Phi. 2, Nõ in vacuũ cucurrit &c. Et ne aliqs dubitaret de perceptiõe hui⁹ gratię à deo, ideo cõsequẽter Apostol⁹ ꝓbat eos iã recepisse gratiã hãc, vel paratã habere ad recipiẽdũ, dicẽs [Ait enim tẽpore &c,] Et circa hoc duo facit. Primò inducit authoritatẽ ꝓphetæ. Secũdo inductã adaptat ad ꝓpositũ, ibi [Ecce nũc tẽpus &c.] Dicit ergo primò. Dico ꝙ paretis vos ad fructuosè percipiẽdũ gratiã quę vobis est collata vel parata. Ait enim dñs per Esa. 49, Tẽpore accepto &c. Circa quod sciẽdũ est ꝙ dñs dicitur facere nobis gratiã vel exaudiẽdo nos in petitiõibus nostris, vel iuuãdo in operatiõibus nostris, sed exaudit vt percipiamus quod petimus. Ia. 1, Si qs indiget sapiẽtia postulet &c. Adiuuat vt perficiam⁹ quod operamur. Psal. Nisi qa dñs adiuuit me &c. Et hæc duplex est gratia prœueniẽs. s. & cooperãs vel subsequẽs, quę quidẽ necessaria est nobis ad obtinendũ. Et primò gratiã prœueniẽtẽ quã optare debemus vt simus accepti à deo. Psal. Pro hac orabit ad te oĩs sanctus. Et ẽ tũ ad hoc dicit, In tẽpore accepto. i. acceptiõis & gratificationis, hoc enim tẽpore accepto fit quod gratis fit, Ro. 4, Beatitudinẽ hominis cui deus accepto fert iustitiam &c. Exaudiui te. i.

acceptaui te. Vel tempore accepto. i. in tempore gratiæ. Et hoc modo gratia præueniēs dicitur illa per quā liberamur à peccatis. Gratia verò subsequens dicitur per quam virtutes nobis ex perseuerantia in bono cō feruntur. Secūdò necessaria est nobis gratia cooperans & hanc petebat. Psal. Et misericordia eius subsequa tur me &c, Et q̄tū ad hoc dicit, In die salutis adiui te. Tēpus enim ante Christū non fuit dies, sed nox. Ro. 13, Nox præcessit &c. Sed tēpus Christi dicitur dies & non solùm dies, sed dies salutis. Ante enim non erat salus, quia nullus ad finē salutis perueniebat. s. ad visionem dei, sed modò quando iam nata est salus in mun do, homines salutem sequuntur. Mat. 1, Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum &c. 1. Pet. 4, Operamini vestram salutem. Et hoc fit auxilio gratiæ cooperantis qua per nostra opera perueni mus ad vitā æternam. Phi. 2, Deus est qui operatur &c. ¶ Consequenter authoritatem inductam adaptat ad propositum, dicens [Ecce nunc &c.] Quasi dicat. Hæc quæ dixit dominus de tempore gratiæ per ꝓphe tam implentur modò, quia ecce nūc tempus acceptabile. i. gratificationis per quam exaudimur à deo, quia iam venit plenitudo temporis. s. incarnationis Christi. Gal. 4. Et hoc quantum ad primā partem authorita tis. Psal. Tempus beneplaciti deus. Ecce nunc dies salutis, in quo. s. adiuti gratia cooperante possumus ope rari ad consequendum salutem æternam. Io. 9, Me oportet operari &c. Gal. 6, Dum tempus habemus &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Nemini dantes &c.] Docet modum vtendi gratia eis collata. Et primò in ge nerali, qualiter. s. in vacuū non recipiatur. Secūdò in speciali, ibi [In multa patientia &c.] Dicit ergo, Sic vte dū est gratia vt dantes nemini vllam offensionē. Nam gratia ad duo datur. s. ad vitandū mala, & ad operan dem bona. Et ideò duo docet, vt. s. vitemus mala, & quantum ad hoc dicit [Nemini dantes &c.] quod po test dupliciter exponi. Vno modo vt referatur ad apostolos. q. d. Nos adiuuantes vos exhortamur. Nos di co nemini vllam dantes offensionem, quia si per malā vitam aliquos offenderemus, vituperaretur minister rium nostrum, & contēneretur prædicatio nostra. Rom. 2, Nomen dei per vos blasphematur. Gregorius, Cuius vita despicitur restat vt eius prædicatio contēnatur. Vnde publicus & famosus peccator cauere de bet sibi ne prædicet, aliàs peccat. Psal. Peccatori aūt dixit deus &c. Alio modo vt referatur ad. subditos. q. d. Hortamur vos ne in vacuū &c. Vos dico nemini dantes vllam &c. i. non facientes aliquid vnde alii scanda lizentur. 1. Co. 10, Sine offensione estote &c. Rom. 14, Non ponatis offendiculum &c. Et ratio hui⁹ est, vt nō vituperetur &c. i. ita irreprehensibiliter vos habeatis vt ministerium nostrū. i. apostolatus noster non vi tuperetur. Quando enim subditi malè se habent vituperium est prælatis. 1. Pet. 2, Conuersationem vestrā inter gentes &c. Vel vt non vituperetur cōmune ministeriū quo ad vos & nos, qui sumus ministri dei. Nos dico sumus ministri dei ad exequendum voluntatem eius in nobis & in aliis. Sed vos ad exequendum volū tatem eius in vobis tantùm. Esa. 61, Vos sacerdotes domini vocabimini &c. ¶ Consequenter cū dicit [Sed in omnibus exhibeamus &c.] Docet eos modū vtendi perceptā gratia quantū ad bona operanda. Dicit er go nemini demus vllam offensionē, sed exhibeamus nos & vos opere, & sermone in omnibus quæ ad vir tutes pertinent tales, quales debent esse ministri dei, vt. s. conformemur nos deo faciendo eius voluntatem. Eccl. 10, Secundū iudicem populi, sic & ministri eius. 1. Cor. 4, Sic nos existimet homo vt ministros &c. ¶ Consequenter cū dicit [In multa patientia &c.] Ostendit in speciali quomodo nos debemus exhibere sicut dei ministros in vsu gratiæ collatæ. Et hoc quantum ad tria. Primò quantum ad exteriorem operatio nem. Secundò quantum ad maiorē deuotionem, ibi [Os nostrum patet &c.] Tertiò quantū ad infidelium vitationē, ibi [Nolite iugū ducere &c.] Circa primū tria facit, secundū tria in quibus cōsistit operatio exte rior. Primò enim cōsistit in sufferētia malorū. Et quātū ad hoc dicit [In multa patiētia &c.] Secūdò in ope ratione bonorū, & quātū ad hoc dicit [In castitate &c.] Tertiò in mutua cooperatiōe bonorū ad mala, & quātū ad hoc dicit [Per arma iustitiæ &c.] Est ergo necessaria in malis sustinēdis virtus patientiæ. Vñ dicit [In multa patientia &c.] Vbi tria facit. Primò inducit ad patiētiā: Et hoc quia in ps. legitur, Bene patientes erūt vt annūtiēt. Et quātū ad hoc dicit [In multa patiētia.] Prouer. 19, Doctrina viri per patiētiā noscitur. Luc, 21, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Dicit in multa. i. propter multas tribulationes quæ occurrunt. Secundò ostendit viam patientię in generali: & hoc in superuentione malorū. Vnde dicit, In tri bulationibus. Ro. 12, In tribulatione patiētes. Act. 14, Per multas tribulatiōes &c. Et in defectu necessario rum. Vñ dicit, In necessitatibus. s. eorū quæ sunt necessaria ad vitā. Psal. De necessitatibus &c. Tertiò ostē dit materiā patientiæ in speciali. Et primò in his quæ pertinent ad tribulationes quę sunt volūtariæ, & hoc quantū ad tribulationes quæ pertinent ad animā, & sic dicit, In angustiis. s. cordis quādo. s. sic arctatur ad uersis vt non pateat via euadendi. Heb. 11, Angustiati, afflicti &c. Itē inquantū ad tribulationes quæ sunt in corpore, & sic dicit, In plagis. s. illatis ab aliis. Et carceribus. Act. 16, Cū multas plagas ei intulissent &c. infrà 11, In carceribus abundantius, in plagis suprà modū &c. In seditionibus. s. totius populi cōmoti. Act. 19, Pericli tamus argui seditionis hodiernæ &c. Secūdò in his quæ pertinent ad necessitates. Necessitas autem aliquādo est volūtaria. Et sic dicit, In laboribus, propria manu operādo apud Corinthios, quia auari erant ne eos grauaret sumptibus. Et apud Thessalonī. quia erāt otiosi, vt daret exēplum exercitii. Act. 11, Ad ea quæ mihi opus erant &c. In vigiliis propter prædicationes: infrà 11, In vigiliis, in ieiuniis aliquādo volunta riis aliquādo inuolūtariis propter penuriam. 1, Cor. 9, Castigo corpus meū &c. ¶ Sed contrà est quod di citur Mat. 11, Iugū meū suaue est. Hic verò dicitur in tribulationibus multis &c. Nō ergo suaue sed grauissi mum. Respōdeo, hæc sunt in seipsis aspera, sed propter amorē & interiorē feruorē spiritus dulcorātur. Vn de Aug. Omnia grauia & immania, facilia & propè nulla facit amor. Lectio 2.

IN castitate, in scientia, in lōganimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uir tute dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per glorią & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt seductores, & ueraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce uiuimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

¶ Positis his quæ pertinēt ad tolerantiā malorū, ponit cōsequēter ea quæ pertinent ad obseruantiā bono rum. Bonitas aūt operis consistit in tribus. In perfectione virtutum, & hoc pertinet ad cor. In veritate lo

cutionis: & hoc pertinet ad os. In virtute operis: & hoc pertinet ad opus. ¶ Primò ergo ostēdit Apostolus qualiter se habeāt in his quæ pertinēt ad perfectionē virtutum quæ cōsistunt in corde. Secūdò in his quæ ad virtutem oris, ibi [In verbo veritatis.] Tertiò in his quæ pertinent ad perfectionē operis, ibi [In virtute dei] Circa primum ponit quatuor virtutes. Et primò virtutē castitatis quæ maximū locū tenet in virtute tē perantiæ, & quantū ad hoc dicit, in castitate. s. mentis & corporis. Vbi notandū est ꝙ immediatè post mul tos labores, vigilias & ieiunia subdit de castitate, & qui vult habere virtutē castitatis. necessè habet labori bus dari, vigiliis insistere, & macerari ieiuniis. 1. Corin. 9, Castigo corpus meum & in seruitutē redigo &c. Hebr. 12, Pacem sequimini &c. ¶ Si autē quæratur quare nō facit mentionē de aliis virtutibus, nisi solùm de temperantia. Dicendū est ꝙ sic facit, sed implicitè, quia hoc quod dicit, In multa patientia, in tribulatio nibus &c. pertinet ad virtutem fortitudinis, hoc verò quod dicit, Per arma iustitiæ, pertinet ad virtutem iu stitiæ. Secundò ponit virtutē scientiæ. Vnde dicit, In scientia. Et si quidem scientia referatur ad sciētiā qua aliquis scit bene conuersari in medio nationis prauæ & peruersæ, sic refertur ad virtutē prudentiæ. Si verò scientia referatur ad certitudinem, qua fideles certi sunt de his quæ pertinēt ad cognitionē dei, sic pertinet ad virtutē fidei. Et vtraq; necessaria est Christianis: quia sine sciētia primo modo, siue secūdo modo accepta homines de facili ruunt in peccatis. Esa. 5, Propterea captiuus ductus est populus meus, quia nō habuit scientiam. Hiere. 3, Dabo vobis pastores iuxta cor meū. Tertiò ponit virtutem spei. Vnde dicit, In longani mitate quæ pertinet ad perfectionem spei. Nihil aūt aliud est longanimis, quā qui arduū aliquod ex spe sem per ac diu dilatū patienter expectat, & hoc à spiritusancto. Gal. 5, Fructus aūt spiritus, charitas &c. Longani mitas &c. Col. 1, In omni patientia & longanimitate. Quartò ponit virtutē charitatis. Charitas aūt duo ha ber. s. effectum exteriorem & interiorem. Sed in effectu exteriori, habet suauitatem ad proximū. Non enim cōuenit ꝙ aliquis non sit suauis ad eos quos diligit. Et ideò dicit, In suauitate. i. dulci conuersatione ad pro ximos, vt scilicet blandi simus. Prouer. 12, Qui suauis est viuit in moderationibus &c. Eccl. 6, Verbum dul ce multiplicat amicos &c. Sed nō in suauitate mundi, sed in ea quę causatur ex amore dei. s. ex spiritusancto, & ideò dicit ex spiritusancto. i. quā spiritus sanctus causat in nobis. Sap. 12, O quā bon⁹ & suauis &c. In effectu aūt interiori habet veritatē absq; fictione, vt. s. nō prætendat exterius contrariū eius quod habet inte rius. Et ideò dicit, In charitate nō ficta. 1. Io. 3, Non diligamus verbo neq; lingua, sed &c. Col. 3, Super oīa charitatē habentes. Et huius ratio est, quia, vt dicitur Sap. 1, spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictū. ¶ Cō sequenter ostendit quomodo se habeāt in his quæ pertinent ad veritatē oris, vt. s. sint veraces. Et ideò dicit In verbo veritatis. s. vera loquendo & prædicando. Quomodo autem se habeāt in perfectione operis, subdit, dicens [In virtute dei] i. non in operibus nostris cōfidamus, sed solùm in virtute dei, & nō in propria. 1. Corin. 4, Regnum dei non est in sermone &c. ¶ Consequenter cū dicit (Per arma iustitiæ &c.] Ostendit qualiter se habeāt in operatione bonorum & malorum, inter bona & mala, ꝑspera & aduersa, & hoc per tinet ad virtutē iustitiæ. Et primò ostendit hoc in generali. Secundò exponit in speciali. Dicit ergo primò ꝙ exhibeamus nos sicut dei ministros in multa patientia. Et quod plus est, per arma iustitiæ. Vbi sciendum est ꝙ iustitia ordinat, & facit hominem tenere locum suum à dextris. i. in prosperis: vt. s. non eleuetur, & à si nistris. i. in aduersis, vt scilicet, non deiiciatur. Phil. 4, Vbique est in omnibus &c. scio abundare &c. ¶ Con sequenter hoc exponit per partes prosperorum, & aduersorum, dicens (Per gloriā &c.) Vbi sciendum est ꝙ in rebus temporalibus prosperitas, vel aduersitas in tribus consistit. In superbia vitæ, in concupiscentia carnis, in concupiscentia oculorum. Iuxta illud. 1. Io. 2, Omne quod est in mundo aut est cōcupiscentia car nis &c. Et hæc prosequitur ordine suo, quia primò dicit qūo se habeant in aduersis & prosperis, quæ perti nent ad superbiā vitæ, dicens (Per gloriā &c.) Secūdò quomodo se habeant in his quæ pertinent ad concu piscentiam carnis, ibi [Quasi morientes &c.] Tertiò quomodo se habeant in his quæ pertinent ad cōcupi scentiam oculorū, ibi [Sicut egentes &c.] Sunt aūt duo quæ ad superbiā pertinēt. s. sublimitas status, & ope rum. Et ideò dicit, Per gloriā. i. per statum excellentiæ. q. d. Exhibeamus nos dei ministros. s. per dei gloriā. i. in ꝑsperitate. Esa. 23, Domin⁹ exercituū cogitauit &c. Et ꝙ apostoli glorioſi appareāt, patet act. 14, Quòd Paulus & Barnabas credebātur esse dii. Et ignobilitatē quæ est in sinistris. q. d. nec in gloria eleuemur, nec si contemptibiles sumus, deiiciamur. 1. Corint. 1, Ignobilia huius mundi elegit deus &c. Quantum ad famā operū dicit, per infamiam & bonā famam. Vbi sciendū est ꝙ sicut Greg. dicit, Homo non debet ex se dare causam infamiæ suæ, sed potius debet procurare bonam famā, iuxta illud Eccle. 41, Curam habe de bono nomine, & hoc propter alios, quia oportet nos bonum testimonium habere ad eos qui foris sunt. 1. Timo. 3, Si verò contingat aliquem incurrere in infamiam iniustè, non debet esse ita pusillanimis, vt propter hoc derelinquat iustitiā. Si verò sit in bona fama apud infideles, nō debet tamen superbirè, sed debet inter vtrū que medio modo incedere. ¶ Consequenter exponit ista duo quæ posuit. Et primò quam infamiā habue rūt, & ostendit ꝙ magnam, quia vt seductores &c. quasi dicat. A quibusdā habemur vt seductores, à quibus dam verò habemur vt veraces. Nec mirum, quia etiam de Christo, alii dixerunt, quia bonus est, alii verò quòd non, sed seducit turbas, vt dicit Io. 7. Secundò ostendit quomodo fuerunt glorioſi & ignobiles, quia sicut ignoti & cogniti. i. approbati à bonis, & incogniti. i. despecti à malis. 1. Cor. 4, Tanq̄ purgamenta &c. ¶ Consequenter prosequitur ea quæ pertinent ad concupiscentiam carnis. Et ponit tria quæ cōcupiscit ca ro. Primò enim cōcupiscit longam vitam, & quantū ad hoc dicit [Quasi morientes] id est, licet exponamur periculis mortis, infrà. 11, In mortibus frequenter &c. tamen ecce viuim⁹ virtute & fide. Et ideò Abachuc 2, Iustus in fide viuit. Psal. Non moriar, sed viuam &c. Secundò concupiscit incolumitatem & quietē. Et quantum ad hoc dicit, Vt castigati, & non mortificati, quasi dicat, licet diuersis flagellis castigemur à domi no, non tamē tradit nos morti. Psal. Castigans castigauit me dominus. &c. 2. Tim. 3, Omnes qui piè volunt &c. Tertiò concupiscit gaudium & iocunditatem, & quantum ad hoc dicit [Quasi tristes] semper autē gau dentes: quia licet in exterioribus, & quæ ad carnem sunt patiuntur tristitiam, & amaritudinem: interius ta men continuum gaudium habemus, quod crescit in nobis ex consolationibus spiritussancti, & spe remune rationis æternæ. Iac. 1, Omne gaudium existimate &c. Io. 16, Tristitia vestra vertetur in gaudium &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Consequenter prosequitur de his quæ pertinent ad cõcupiscentias oculorũ. Et circa hoc ponit duo, quorum vnũ est in comparatione ad alios: & secundũ hoc prosperum in diuitiis, est quòd homo abundet, ita ꝙ possit aliis ministrare de diuitiis suis. Siniſtrũ autẽ in hoc est ꝙ homo sit ita pauper, ꝙ oporteat eũ ab aliis mendicare. Et ideò dicit quòd in his tẽporalibus sumus, sicut egentes. i. ab aliis accipiẽtes, sed tamen quantum ad spiritualia, sumus multos locupletãtes, & nõ dicit oẽs, quia nõ sunt oẽs locupletari parati. Prouerb. 13, Est quasi pauper cũ in multis diuitiis sit. Secundũ est in comparatione ad seipsos, & secundũ hoc prosperum in diuitiis est multa possidere, siniſtrum autem vt nihil penitus habeat. Et quantum ad hoc dicit ꝙ in exterioribus sunt tanquã nihil habentes. s. in temporalibus, quia omnia dimiserunt propter Christum. Matt. 16, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes &c. Sed interius & in spiritualibus omnia possidentes. s. per interiorem magnitudinem cordis. Et hoc ideò est, quia ipſi viuebãt, nõ sibi, sed Christo. Et ideò omnia quę sunt Christi reputabant vt sua. Vnde cùm Christo omnia sint subiecta, omnia possit debãt & omnia tẽdebãt in eorũ gloriã. Iosuæ. 1, Et omnẽ locũ quẽ calcauerit pes vester, vobis tradã. Nota autem circa præmissa ꝙ Apostolus vtitur in prẽmissis miro modo loquendi. Nam ipse quasi semper ponit vnum contra vnum, & temporale contra spirituale, sed tamen in temporalibus semper addit quandam cõditionem, puta, vt, sicut, quasi, tanquã, sed in oppositio spirituali, nihil addit. Cuius ratio est: quia tẽporalia siue sint mala, siue bona, siue transmutabilia & apparẽtia, habẽt tũ similitudinẽ vel boni vel mali. Et ideò dicit, Vt seductores, & quasi ignoti, quia nõ erãt in reiveritate sic, sed in opiniõe hoĩm, & si erãt trãsitoria erãt bona aut mala. Bona autem spiritualia existentia sunt & vera, & ideò non addit eis conditionem aliquam.

Lectio 3.

Instruit Paulus de vsu gratiæ quãtum ad internã deuotionẽ cõsistẽtem in cordib⁹ latitiæ causam latitudinẽ cordis cuius latitudinis exhibet exẽplum ostendendo etiã ꝙ ab ipso modo est exemplum contrarii, ad cordis latitudinem hortaturin fideles vitare docet rationem subdendo: & fideles templum dei asserendo.

OS nostrum patet ad uos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatũ est. Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in uisceribus uestris. Eãdem autem habentes remunerationem (tanquam filiis dico) dilatamini & uos. Nolite iugũ ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autẽ conuentio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo dei cum idolis? Vos enim estis templum dei uiui: sicut dicit deus, quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorũ deus, & ipsi erũt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit dominus: & immundũ ne tetigeritis: & ego recipiam uos, & ero uobis in patrem, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit dominus omnipotens.

¶ Postquã Apostolus docuerat vsum gratiæ collatæ quãtum ad bonas operatiões exteriores, Hic cõsequẽter instruit eos circa vsum prædictũ quantũ ad interiorem deuotionẽ, quæ cõsistit in lætitia cordis quæ latitudinem cordis causat. Et circa hoc tria facit. Primò enim exhibet se eis in exẽplum latitudinis. Secundò ostẽdit ꝙ ab ipso nõ habent contrariũ exemplũ, nec possunt accipere, ibi [Nõ angustiamini in nobis, &c.] Tertiò exhortatur eos ad cordis latitudinẽ, ibi [Eandem habentes &c.] Circa primũ duo facit. Primo ponit signũ latitudinis cordis, Secũdò ponit ipsam latitudinẽ cordis quã habebat Apostolus, ibi [Cor nostrũ dilatatũ est &c.] Signũ autẽ latitudinis est os latũ, ꝙa os immediatè adhæret cordi. Vñ quæ per os exprimimus sunt expressa signa cõceptionũ cordis. Mat. 12, Ex abundantia cordis os loquitur. Et hoc est quod dicit, Os nostrũ patet ad vos. Os enim clausum est aliquando, tunc. s. quando ea quæ sunt in corde nõ patent exterius, sed apertũ & patens est, qñ ea quæ in corde sunt manifestãtur. Iob 3, Post hæc aperuit &c. Mat. 5, Aperiens os suũ &c. Et ne hoc videatur pertinere ad vitiũ vanitatis, ꝙa manifestat se, subdit rationẽ dicens [Ad vos]. i. propter vtilitatẽ vestrã manifestamus vobis secreta cordis nostri. 1. Corin. 10, Nõ quærẽs quod mihi vtile sit &c, Causa autẽ huius dilatationis, ꝓcedit ex dilatatiõe & latitudine cordis. Et ideò dicit [Cor nostrum dilatatum est &c.] Prouer. 21, Exaltatio oculorum dilatatio est cordis. Cor autem aliqñ est strictum tunc. s. qñ cõprimitur & cõcluditur in modico, sicut cũ quis nõ curat nisi de terrenis & cõtẽnit cælestia nõ valẽs ea intellectu capere. Aliqñ autẽ est latũ, tũc. s. qñ qs magna appetit & desiderat. & talis erat Apostol⁹ ꝙ nõ reputãs ea ꝙ videntur desiderabat cælestia. Et ideo dicit [cor nostrũ dilatatũ est]. i. ampliatũ ad magna appetẽda. ¶ Cõsequẽter ostẽdit ꝙ non habẽt ab Apostolo cõtrariũ exẽplũ dicẽs [Nõ angustiamini &c.] q. d. Ex quo ostẽdim⁹ vobis latitudinẽ cordis nostri nõ habetis a nobis exẽplũ, nec causam vñ angustiamini. Sed si hoc facitis, tũc quidẽ angustiamini, sed nõ ex nobis, imo ex viscẽribus vestris. i. ex vobis. Vbi sciẽdum est ꝙ angustiari, idẽ est ꝙ includi in aliquo, vñ nõ patet alius aditꝰ euadẽdi. isti autẽ erãt seducti à deo à pseudo, ꝙ nõ credebãt posse salutẽ cõsequi, nisi in obseruãtiis legalib⁹. Et ideò efficiebantur serui cũ essent liberi secũdũ fidẽ Christi. Vñ angustiatio huius seruitutis nõ proueniebat eis ab Apostolo, sed ex viscerib⁹ eorũ. i. ex duritia cordiũ ipsorũ. Luc. 23, Nolite flere super &c. ¶ Cõsequẽter hortatur eos ad latitudinẽ cordis, dicẽs [Eandẽ autẽ habẽtes &c.] q. d. si aliquando decepti à pseudo angustiati estis, non omnino remaneatis in angustiatione. Imo studeatis habere latum cor sicut nos habemus. quia eandem habebitis remunerationem quam nos habemus. Et ideo dicit [Eãdem remunerationem habẽtes]. s. sicut & nos. suprà. 1, Sicut estis socii passionum &c. Tanquam filiis, non inimicis, dico vobis vel tanq̃ filiis dei. q. d. Eandem remunerationem habentes quam filii dei. s. hæredes vitæ æternæ. Ro. 8, Si filii & hæredes, [Eandem inquam, habentes remunerationem dilatamini & vos]. i. habeatis cor magnum & liberum libertate spiritus quæ est in fide Christi & non coangustiamini in seruitute obseruantiæ legalis. ¶ Consequenter cũ dicit [Nolite iugũ ducere &c.] docet eos vsum collatæ gratiæ quantum ad infideliũ vitationem. Et circa hoc duo facit. Primò ponitur Apostoli exhortatio. Secũdò exhortatiõis ratio, ibi [Quæ enim participatio &c.] Tertiò rationẽ huius authoritate cõfirmat, ibi [Vos enim estis templũ dei &c.] Dicit ergo [Nolite iugum ducere &c.] Vbi est sciendum quòd iugum dicitur omne illud quod ligat plures ad aliquid faciendũ. Vñ quia aliquãdo aliq cõueniunt ad faciendum aliquid boni quod est ex deo, & aliqui ad faciendũ aliquid mali quod est ex diabolo. Ideò dicitur iugum dei & iugum diaboli. Iugum quidẽ dei est ipsa charitas, quæ ligat hominem ad seruiendũ deo. Mat. 10, Tollite iugũ meũ &c. Iugum verò diaboli est ipsa iniquitas, quæ ligat ad malum & ad malè faciendum. Esa. 9, Iugum oneris eius. Hoc ergo dicit [Nolite iugũ ducere]. i. nolite communicare in operibus infidelitatis cũ infidelibus. Et hoc propter duo. Primò quia aliqui erant inter eos qui reputabantur sapientiores, non abstinentes ab idolotitis: & ex hoc scandalizabant inferiores. Alii autem erãt qui cõmunicabant cũ Iudæis in traditionibus seniorũ. Vnde Apostolus hortatur eos cũ dicit [Nolite &c.] vt non cõmunicent cũ Iudæis in traditionibus legis, neq; cũ Gẽtibus in cultu idolorũ. Vtriq; enim infideles sunt. Rationẽ autẽ huius assignat dicẽs [Quæ enim participatio &c.] Quæ sumitur ex distinctione duplici. Vna distinctio est quantum ad causam, sed alia est quãtũ ad statum. Distinctio quantũ ad causam duplex est. s. quãtum ad causam habitualẽ & quantũ ad causam efficientẽ. Causa autẽ habitualis est duplex. Vna quantũ ad effectũ, & hoc est quod dicit [Quæ enim participatio iustitiæ &c.] q. d. Non debetis iugum ducere cum infidelibus quia alius habitus est in vobis, alius in illis: in vobis quidẽ est habitus iustitiæ: in illis verò est habitus iniquitatis. Maxima autẽ iustitia est reddere deo quod suum est, & hoc est colere ipsum. Vnde cũ vos colatis deũ, est in vobis habitus iustitiæ: summa aũt iniquitas est auferre deo quod suum est, & dare diabolo. Esa. 1, Iniqui sunt cœtus vestri. Hieremie. 23, Quid paleis ad triticum? Alia causa habitualis est quãtum ad intellectum, & hæc distinctio est, quia fideles sunt illuminati lumine fidei, sed infideles sunt in tenebris erroꝝ. Et quãtum ad hoc dicit [Aut quæ societas luci ad tenebras.] quasi dicat, nõ est conueniens ꝙ eis communicetis, quia nõ est aliqua societas conueniens, quia vos estis lux per scientiam fidei. Ephe. 5, Eratis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in domino &c. Illi verò tenebræ sunt per ignorantiã. Prou. 4, Via impiorũ tenebrosa &c. Vnde dominus à principio diuisit lucem à tenebris, vt dicitur Gene. 1. Quantũ verò ad causam efficientẽ, dicit [Quæ autem conuentio Christi ad Belial?] q. d. Vos estis serui Christi, & membra eius. 1. Corint. 12, Vos estis corpus Christi, illi aũt sunt membra diaboli. Et dicitur diabolus Belial absq; iugo, ꝙa noluit subiici iugo dei. Hiere. 2, A seculo fregisti &c. Quòd autem non possit esse conuentio Christi ad Belial, patet ex verbis Christi. Io. 14, Venit princeps mundi huius &c. Et etiã ex verbis diaboli. Mat. 8, Quid nobis & tibi Iesu &c. Alia distinctio est quantum ad statum, & hoc quantum ad duo: scilicet quantum ad statum fidei, & secundũ hoc dicit [Aut quæ pars est fidelis &c.] q. d. non eadem est pars vtriusq;, quia pars fidelis est ipse deus quẽ habet præmium, & vt finẽ suæ beatitudinis. ps. Dominus pars hereditatis meæ &c. Sed pars infidelis sunt bona terrena. Sap. 2, Hæc est sors nostra &c. Matt. 24, Diuidit eũ & partẽ &c. Item quantum ad statũ gratiæ, & secundum hoc dicit, quis autem consensus &c. q. d. Non est aliqua conuenientia tẽplo dei & idolis. Vnde vos estis templũ dei per gratiã. 1. Corint. 3, Tẽplũ dei &c. & 6, Nescitis quoniã membra vestra templa sunt &c. Non debetis ergo communicare cum infidelibus qui sunt templa idolorũ. Sed notandum ꝙ dominus prohibet per Ezechielem ꝙ in templo dei non colantur idola. Ezech. 26, Multò ergo magis prohibentur homines, quorum animæ sunt templum dei ne violẽt illa per participationem idolorum. 1. Corint. 3, Si quis templum dei violauerit &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Vos enim estis &c.] Confirmet rationem propositã per authoritatem. Et circa hoc duo facit. Primò enim confirmat quod induxit ratione ammonitionis. Secundò verò confirmat ipsam ammonitionem, ibi [Propter quod exite &c.] Circa primum duo facit. Primò resumit quod probare intẽdit. Secundò verò inducit authoritatem ad propositum, ibi [Sicut dicit dominus quoniam &c.] Dicit ergo. Rectè dico ꝙ non est consensus templo dei cum idolis. i. nõ debetis cum eis participare, quia vos estis templum dei viui, & non mortui sicut idolatræ. ad hoc probandũ adducit authoritatem probans hoc ipsum per vsum templi: vsus enim templi est vt deus habitet in eo. Nam templum est locus dei ad inhabitandum sibi consecratus. Psal. Dominus in templo sancto suo &c. Quæ quidem authoritas sumitur ex Leuit. 26. quæ talis est, Ponam tabernaculum meũ in medio vestri &c. In qua authoritate quatuor tangit quantum ad hunc vsum pertinet. Primum pertinet ad gratiam operationum: quod est deum esse in aliquo per gratiam. Et hoc est quod dicit [Inhabitabo in eis]. s. in sanctis per gratiam excolens eos, licet autem deus in omnibus rebus dicatur esse per præsentiã, potentiam & essentiam, non tamen dicitur in eis inhabitare, sed in solis sanctis per gratiam. Cuius ratio est, quia deus est in omnibus rebus per suam actionem inquantum coniungit se eis vt dans esse, & conseruans in esse. In sanctis autem est per ipsorum sanctorum operationem qua attingũt ad deum, & quodammodo comprehẽdunt ipsum, quæ est diligere & cognoscere. Nam diligens & cognoscens dicitur in se habere cognita & dilecta. Secundum pertinet ad gratiam cooperantem, quo. s. proficiunt sancti auxilio dei, & quantum ad hoc dicit [Inambulabo in eis]. i. promouebo eos de virtute in virtutem. Nã hic profectus sine gratia dei esse nõ potest. 1. Cor. 15, Gratia dei sum id quod sum. Nam sicut gratia operans facit nos esse aliquid ineſſe iustitię, ita & gratia cooperans facit nos, ipso esse proficere. Tertiũ pertinet ad dei beneficium, & hoc vel protectionis per prouidentiã, & hoc tangit dicens, Ego ero illorum deus. i. prouidentia mea protegam eos. Psal. Beatus populus cuius dominus &c. Vel beneficium remunerationis, vt sic dicatur, Ero illorum deus. i. dabo eis meipsum in mercedem. Gene. 15, Ego ero merces tua &c. Et Hebr. 11, Non confunditur deus eorum vocari deus. Quartum pertinet ad debitum cultum & seruitium sanctorum, & quantũ ad hoc dicit. Et ipsi erũt mihi in populum. i. me colent & mihi obedient vt mei, & non alterius. Psal. Nos aũt populus eius & oues, &c. Vel possunt ad præsentiã corporalẽ referri, & tunc exponitur sic, Quoniã inhabitabo in illis per carnis assumptionem. Io. 1, Verbum caro factum est &c. Et ambulabo inter illos corporaliter cũ eis conuersando Bar. 3, Post hæc in terris visus est &c. Et ero illorum deus per gloriã. Deut. 4, Non est alia natio tam grãdis &c. Et ipsi erunt mihi populus. i. per fidẽ me colent. ¶ Consequenter cùm dicit. [Propter quod exite &c.] Confirmat ipsam ammonitionem per aliam authoritatem. Et circa hoc duo facit. Primò confirmat ammonitionem per authoritatem. Secundò ostendit præmium promissum seruantibus monitionem, ibi, Ego recipiam vos &c. Dicit ergo propter quod. i. quia estis templũ dei exite de medio eorum. Et sumitur de Esa. 52, Recedite recedite inde & pollutũ nolite tangere. Vbi tria dicit, Exite, separamini, & immundum nolite tangere: quia triplicitẽr debemus nos habere ad infideles. Primò vt exeamus ab eis relinquendo peccata. Zach. 2, O, o, fugite de terra Aquilonis &c. Sed Donatistæ dicũt ꝙ debemus corporaliter deserere malam societatem, quod non est verum. Vnde quod Apostolus dicit intelligendum est de separatiõe spirituali. Et ideo sic exponit, Exite spiritualiter non sequendo vitam eorũ. Can. 2, Sicut lilium inter spinas, &c. Et hoc ideo vt vitemus ipsas peccatorum occasiones ab eis datas. Et ideo dicit, Separamini. i, à longè ab eorũ consensu sitis. Matt. 26, Venẽ enim separare &c. Nu. 16, Recedite à tabernaculis hominum impiorũ &c. Tertiò

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt arguamus eos,cùm malè agunt.Et ideò dicit immundum ne tetigeritis.ſ.conſentientes eis in malis.Ro. 1,Non ſolùm qui faciunt ea,ſed,& qui conſentiunt &c.Epheſ.5,Nolite communicare operibus infructuoſis.Et hoc quia qui tangit picem &c.Eccl.13,Præmium autem repromiſſum ſeruantibus monitionem eſt duplex,ſcilicet diuina familiaritas,& diuina adoptio.Diuina familiaritas,quia ego recipiam vos.q.d.Securè exeatis,quia ego recipiam vos in meos.Pſal.Quoniá pater meus,& mater mea &c.Pſal.Beatus quem elegiſti &c.Eſa.41,Ecce ſeruus meus &c.Sed diuina adoptio,quia adoptat nos in filios,quia dicit, Et ero vobis in patrem,& vos eritis mihi in filios Roꝝ.8,Non accepiſtis &c.Et dicit filios quantum ad perfectos,& filias,quantum ad imperfectos,& hoc ſumitur de.2.Reg.7.vbi dicitur de Salomone,Ego ero in patrẽ.&c.

Caput 7.

Monet.P. præmittẽdo motiuũ obſeruandæ monitionis & exemplum ſe ex hibẽdo & ſuã intẽtionem eſſe nõ vt confunderet eos cũ eos in corde haberet in bonum.

HAs igitur habẽtes promiſſiones chariſſimi,mũdemus nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus, perficiẽtes ſanctificationẽ in timore dei.Capite nos.Neminẽ læſimus,neminẽ corrupimus,neminẽ circũuenimus.Nõ ad cõdẽnationẽ ueſtrã dico.Prædiximus enim q̃ in cordibus noſtris eſtis ad cõmoriẽdũ & ad cõuiuẽdum. ¶Monuit Apoſtolus Corinthios qualiter ſe in futuro debeãt habere.Hic cõmẽdat eos de bonis præteritis.Sed vt fiat quædam continuatio præteritorum ad futura.Primò concludit ammonitionẽ.Secundò verò cõmendat eos,ibi[Multa mihi fiducia &c.]Circa primum tria facit.Primò ponit ammonitionem.Secũdò inducit exemplum ſuiipſius ad ammonitionem ſeruandam,ibi[Capite nos &c.] Tertiò ponit ammonentis intentionem,ibi[Nõ ad cõdemnationem veſtram &c.]Circa primũ tria facit.Primò ponit motiuum ad obſeruantiã ammonitionis,& hoc eſt promiſsio eis facta.Et ideo dicit,Has igitur habẽtes promiſsiones chariſsimi.ſ.q̃ deus habitet in nobis,& recipiat nos &c.Secũdò ponit ammonitionem,cũ dicit[Mundemus &c.]Et hoc ideo quia promiſsiones iſtæ non dantur niſi mundis,& ideo mũdemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus.i.carnalium & ſpiritualiũ vitiorum.Eſa.52,Mundamini qui fertis vaſa domini &c.Vbi ſciendum eſt q̃ omne peccatum quod conſummatur in delectatione carnis eſt carnale: illud verò quod conſummatur in delectatione ſpiritus,eſt ſpirituale.Et inde eſt q̃ peccata carnalia ſi conſiderentur quantum ad ſui coſummationem ſunt duo tantùm.ſ.gula & luxuria:cætera verò peccata ſunt ſpiritualia.Si verò conſiderẽtur quãtũ ad ſui originem,ſic omnia peccata poſſunt dici carnalia,quia omnia ex conceptione carnis originem habent,& hoc modo loquitur ad Gala.5,Manifeſta ſunt autem opera carnis &c.Tertiò ponit modũ implendi ammonitionem,ibi[Perficientes & c.]Poſſet enim aliquis dicere, Nũqd non ſumus mundati in baptiſmo?Et ideo addit perficientes ſanctificationem.i perficimus emundationem inchoatam in baptiſmo.Sanctus enim idem eſt quòd mundus.Leuit.11.& 19,Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum &c.Perficiamus,inquam,quia philoſophi conati ſunt perficere,& non potuerunt,quia non potuerunt omnia peccata vitare:quantumcunq; enim aliqua peccata vitarent & exercerent actus virtutum, adhuc tamẽ remanebat in eis peccatũ infidelitatis.Et ideo in vero cultu dei ſolùm perficitur emũdatio,& hoc eſt quod dicit,in timore.i.in cultu dei,Eccle.25, Timor dñi,&c. ¶Sed contra Col.3,Super omnia charitatem habentes quæ eſt vinculum perfectionis.Non igitur perficitur ſanctificatio in timore dei,ſed in charitate dei.Reſpondeo,dicendũ q̃ hic loquitur de timore filiali,qui eſt charitatis affectº,& nõ de ſeruili qui contrariatur charitati.Dicit autẽ in timore,vt doceat nos habere affectũ ad deum,cũ quadã reuerentia & ſollicitudine.Amor enim cauſat ſecuritatem,quæ quãdoq; negligentiam parit,ſed qui timet,ſemper eſt ſollicitus. ¶Cõſequenter cùm dicit[Capite nos &c.]In exemplũ ſe præbet.Quaſi diceret.Accipite nos in exemplum.1.Cor.11, Imitatores mei eſtote &c.Ego enim mihi caui ab immunditia per ſanctificationem, cuius neminem læſi.Vbi notandũ q̃ tripliciter poteſt aliquis lædere proximum,& nullo iſtorum modorum læſit aliquem.Primo in perſona,& quantum ad hoc dicit,Neminem læſimus.ſ.in perſona ſicut faciũt mali domini.Mich.3,Violenter tollitis pellem eorum &c.Secundò quantum ad famam inducendo eos vel exemplo vel perſuaſionibus ad malum,& quantum ad hoc dicit neminem corrupimus.1.Conrint.15,Corrumpunt bonos mores.Tertiò quantum ad ſubtractionem bonorum,& quantum ad hoc dicit, Neminem circunuenimus.i.in bonis fraudauimus.1.Theſſ.4,Ne quis circunueniat &c. ¶Conſequenter cùm dicit [Non ad condemnationem veſtram &c.]Aperit ſuã intentionem.q.d.nõ dico hoc condemnando vos,ſed vt emẽdemini.Mala enim præterita propter duo conſueuerunt commemorari.Aliquando ad condemnationem, & hoc quando non eſt vltra ſpes correctionis.Aliquando autem ad emendationem,vt.ſ.corrigatur,& hoc modo loquitur hìc,Non ad condemnationem veſtrã &c.1.Cor.4,Hæc ad vtilitatem veſtrã dico &c.Et ratio huiº eſt,quia gaudeo de bono veſtro,prædixi enim q̃ vos eſtis &c.ſuprà.3,Epiſtola noſtra vos eſtis ſcripta in cordibus noſtris.Phil.1,Eo q̃ habeã vos &c.Eſtis,inquam,in cordibus noſtris.ſ.ad cõmoriendum & ad cõuiuendum.Quod poteſt intelligi de morte culpæ,& de morte naturali.De morte culpæ,vt nõ intelligatur q̃ nos ſimus parati ad cõmoriendum vobiſcũ.i.quãdo vos peccatis nos volumus peccare,ſed q̃ mortem culpæ veſtrã eo dolore accipimus quo noſtrã.2.Corin.11,Quis infirmatur,& ego nõ infirmor.1.Cor. 15,Quotidie morior &c.Et ad cõuiuendũ,quia ita gaudeo de bona vita veſtra in gratia,ſicut & de noſtra. De morte verò naturali,vt intelligatur ad cõmoriendum.i.paratus ſum mori pro vobis.infrà.12, Libenti impendar,& ſuper impendar &c.& ad cõuiuendum.i.vt deſiderem vos eſſe ſocios in vita æterna. 2. Tim. 2,Si commortui ſumus,& conuiuemus.

Laudãtur Corinthii: & declaratur in quo interponẽdo ſuã in Macedonia perſecutionẽ & cõſolationem partitũ & ex eorũ cõuerſione.

Lectio 2.

MVlta mihi fiducia eſt apud uos,multa mihi gloriatio pro uobis:Repletus ſum cõſolatione,ſuperabũdo gaudio in omni tribulatione ueſtra.Nã & cùm uenìſſemus in Macedoniam,nullã requiẽ habuit caro noſtra,ſed cẽm tribulationẽ paſſi ſumus.Foris,pugnæ:intus,timores.Sed qui cõſolatur humiles,cõſolatus eſt nos deus,in aduẽtu Titi.Nõ ſolũm in aduẽtu eius,ſed etiã in cõſolatione in qua cõſolatus eſt in uobis,referens nobis ueſtrũ deſiderium,ueſtrũ fletũ,ueſtrã æmulationẽ pro me,ita ut magis gauderẽ.Quoniã etſi cõtriſtaui uos in epiſtola,non me pœnitet.Etſi pœniteret uidẽs q̃ epiſtola illa(& ſi ad horã)uos cõtriſtauit,nũc gaudeo,nõ quia cõtriſtati eſtis,ſed q̃ cõtriſtati eſtis ad pœnitẽtiã. ¶Apoſtolus poſuit ſuprà ammonitionem ex præmiſsis cõcluſam.Hìc ſubdit ſuã cõmẽdationem. Et circa hoc duo facit.Primò ponit eorũ cõmendationẽ.Secũdò ipſam exponit,ibi[Nã & eũ veniſſem &c.] Cõmẽdationem autem ipſorũ ponit oſtendendo affectum ſuum,qui conſurgit ex bonis operibus quæ Corinthii

faciebant. Conſueuit enim quadrupliciter affectus in cordibus diligentium conſurgere ex bonis quæ dilecti operantur,& hos quatuor ſe Apoſtolus concepiſſe de eis oſtendit.Et primò affectum fiduciæ. Vnde dicit,Multa mihi fiducia eſt apud vos,Inquantum. ſ.confido q̃ qui bene cœpiſtis , ſemper proficietis in melius,Vnde ex bonis auditis,de vobis ſpero maiora in futuro.Ph.1.1,Confido de vobis quòd qui cœpit opus bonum &c.Hæb.6,Confidimus de vobis chariſsimi &c.Et hæc fiducia bona eſt & ſalubris.Hæbr.10, Nolite amittere fiduciam &c. Secundò ex hoc concipit affectum gloriationis.Ex quo enim quis bona amici, ſicut ſua diligit : conſequens eſt vt de bonis amici,ſicut de propriis glorietur.Et hoc ſpecialiter quoniá ipſe eſt cauſa illorum bonorum, ſicut magiſter eſt cauſa doctrinæ diſcipuli. Et ideo dicit, Multa mihi gloriatio pro vobis eſt &c.Prouer.10,Gloria patris filius ſapiens.Tertiò ex prædictis concipit affectum conſolationis,quando is qui lætatur , & gloriatur de bonis ſuis vel amici habet remedium contra triſtitias. Conſolatio enim eſt remedium contra triſtitias. Naturale autem eſt quòd ſemper delectatio & gaudium triſtitiæ oppomitur. Et ſecundum Philoſophum, Omnis delectatio debilitat vel totaliter tollit triſtitiam.Si delecta tio ſit contraria triſtitiæ,totaliter abſorbet triſtitiam:ſi autẽ non ſit contraria,debilitat & diminuit eam.Et inde eſt quòd quando quis eſt in triſtitia quandocunq; nuntiantur ſibi aliqua læta diminuitur triſtitia. Et ideo quia audit læta de Corinthiis,dicit,Repletus ſum cõſolatione,audita.ſ.correctione veſtra.ſuprà.1. Sicut abundant Chriſti paſsiones &c.Phil.2,Si qua conſolatio &c.Implete gaudium meum &c. Quartò cõſurgit ex prædictis affectus exuperantis gaudii:licet enim ex aliquibus delectationibus diminuatur triſtitia, non tamen totaliter tollitur niſi gaudium ſit magnum.Quanuis autem Apoſtolus multas tribulationes ſuſtineret,quia tamen multum gaudebat de bonis Corinthiorum , ideo non ſolùm non abſorbebatur triſtitia totaliter,ſed etiam ſuperabundabat gaudio. Et ideo dicit , Superabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.i.gaudium meũ ſuperat omnem tribulationẽ quæ erat in animo meo.1. The.2, Quæ eſt enim ſpes noſtra aut gaudium &c.Rom.12,In tribulatione patientes. ¶Conſequenter cùm dicit [Nam cùm veniſſem &c.]exponit ſuam commendationem. Duo autem dixerat.ſ.ſe accepiſſe gaudium & habuiſſe tribulationem.Primò ergo manifeſtat ſuam tribulationem.Secundò verò ſuam conſolationem,ibi [Sed qui conſolatur &c.] Tribulationem autẽ aggrauat ex duobus. ſ. ex ſubtractione remedii,cùm dicit [Nam & cùm veniſſem,&c.] q.d.Verè tribulationem habeo,quia in nullo conſolor. ¶Nam cùm veniſſem Macedoniã, nullam requiem habuit caro noſtra , hìc facit mentionem de perſecutione quam paſſus eſt in Macedonia, quando liberauit ancillam Phytoniſſam,vt legitur Act. 16. Dicit autem, nullam requiem habuit caro noſtra,& non dicit,ſpiritus noſter:quia ſancti ſemper habent pacem ſpiritus, cùm etiá in aduerſis anima quæ in corpore patitur ſpe futuri præmii quieſcat , quanquam multa ſuſtineat affectui carnis contraria. ¶Ex multiplicitate verò tribulationum aggrauat,cùm dicit,Omnem tribulationem paſsi ſumus. i. omne genus tribulationis ſecundum corpus,& ſecundum animam:ſuprà.4,In omnibus tribulationem patimur &c.Io. 16,In mundo præſſuram &c. ¶Et quòd omnem tribulationem paſſus fuerit, exponit conſequenter, cùm dicit[Foris pugnæ,intus timores.]Foris.i.extra meipſum pugnæ perſecutionum, ſed tamen intus.i.in corde eſt timor de malo,timens perſecutionem in futuro.Deut.32,Foris vaſtabit eos gladius &c. ¶Sed contrà,Prou.28,Iuſtus quaſi leo confidens abſq; terrore erit. Reſpondeo, eſt ſine timore quãtum ad ſpiritum, non tamen quantum ad carnem. Vel foris.i.extra eccleſiam pugnæ illatæ ab infidelibus, ſed intus timores, ne.ſ.illi qui intra eccleſiam ſunt,excidant à fide propter perſecutores. Vel foris.i.in manifeſto, pugnæ quibus impugnantur à manifeſtis inimicis.Intus timores,qui iniiciuntur nobis ab illis qui dicunt ſe amicos, & non ſunt:quia vt dicit Boetius de conſola. Nulla peſtis efficacior ad nocendum quàm familiaris inimicus. Matt.10,Inimici hominis domeſtici eius. ¶Conſequenter cùm dicit [Sed qui conſolatur &c.] Ponit materiam ſuæ cõſolationis quam extollit ex duobus.ſ.ex grata præſentia Titi,& ex conſolatione Titi,ibi [Nõ ſolùm autem &c.]Dicit ergo,licet hìc grauiter afflicti fuerimus,ſed qui.ſ.deus conſolatur humiles, conſolatus eſt &c.Cuius præſentia vtpote mihi gratiſsima eſt, & in adiutorium.ſuprà. 1, Qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.Dicit autem qui conſolatur humiles, quia ſuperbos non conſolatur, ſed eis reſiſtit:vt dicitur Iac.4.&.1.Pet.5,Conſolatur autem humiles dando eis gratiã.quæ eſt conſolatio ſpirituſſancti.Eſa.61,Vt conſoler omnes lugentes &c.[Non ſolùm autem &c.]Hìc ponitur alia materia conſolationis Apoſtoli.ſ.conſolatio Titi.Et materia huius conſolationis eſt duplex. Prima emendatio Corinthiorũ, quam habuerunt in præſentia Titi. Secunda eſt deuotio Corinthiorum quam oſtendit ad Titum , ibi [In conſolatione autem veſtra &c.] Circa primum duo facit. Primò ponit conſolationem de pœnitentia Corinthiorum.Secundò exponit quædam quæ dixit,ibi [Contriſtati enim eſtis &c.] Circa primum tria facit. Primò ponit conſolationem Titi.Secundò materiam conſolationis,ibi[Referens nobis &c.] Tertiò effectum conſolationis in mente Apoſtoli,ibi [Ita vt magis gauderem &c.]Dicit ergo,Non ſolùm conſolatur nos deus in aduentu Titi , ſed etiam in conſolatione qua ipſe Titus conſolatus eſt de vobis & in vobis. Et huius conſolationis materia eſt,quia ipſe Titus conſolatus eſt referens nobis veſtrum deſiderium &c. Vbi tria ponit laudabilia propter tria reprehenſibilia quæ fuerunt in eis.Fuerunt enim pigri ad bonum, & contra hoc dicit [Referens nobis veſtrum deſiderium.]de proficiendo in melius. Item erant proni ad malum, & contra hoc dicit [Noſtrum fletum].ſ.de peccatis cõmiſsis.Hier.6,Luctum vnigeniti fac &c.Item erant faciles deceptioni pſeudorũ, & contra hoc dicit [Veſtram æmulationẽ contra pſeudos habitam pro amore mei.] Nam ante æmulabamini contra me pro eis. ¶Conſequenter cùm dicit [Ita vt magis &c.] Ponit affectum conceptum ex conſolatione Titi,qui quidem affectus eſt gaudium.Vnde circa hoc tria facit. Primò ponit conceptum gaudium.Secundò oſtendit ſuæ æſtimationis imitationem. Tertiò ſubdit rationem gaudii. Dicit ergo,intantùm gauiſus ſum de his quæ Titus retulit mihi,ita vt magis gauderem de hoc,quã de tribulatione mea doluerim. Nam ſpiritualia præferenda ſunt temporalibus. Vel vt magis gauderem de hoc quòd contriſtaui vos quàm doluerim olim. Peccauerant enim faciendo fornicationem , & Apoſtolus increpauerat eos,vt patet in prima epiſtola 5. & 6. Tunc autem incertus erat Apoſtolus quem euentum deberet habere illa triſtitia,bonum.ſ.an malum. Et ideo dubitans pœnituit:ſed videns poſtmodum quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum inde prouenerat, gaudebat:ideo dicit (Quoniam etsi contristati.) vos increpãdo in prima epistola,non me pœnitet modò,quia correcti estis:& si olim pœniteret,quando. s. eram incertus, vtrum tristitia induceret vos ad correctionem vel desperationem, videns quòd epistola illa,etsi ad horam vos cõtristauit, nunc gaudeo,quia estis conuersi.Et rationem gaudii assignat, quia non gaudeo de hoc,quia cõtristati estis: sed de effectu.s.de correctione,quia. s.contristati estis nõ ad desperationem,sed ad pœnitentiam, sicut medicus non gaudet de amaritudine, sed de effectu.s.de sanitate. suprà. 6, Quasi tristes, semper autem gaudentes.

Lectio 3.

Assignatur ratio cur de tristitia Corinthiorũ gaudeat Apostolus ipsaque eorum tristitia laudatur ex suo effectu.

Contristati enim estis secundum deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur:seculi autẽ tristitia, mortẽ operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum deum contristari uos, quantam in uobis operatur sollicitudinem,sed defensionem,sed indignationem,sed timorem,sed desiderium,sed æmulationem,sed uindictam.In omnibus exhibuistis uos incontaminatos esse negotio.

¶ Posita consolatione Apostoli & Titi de tristitia Corinthiorum,eo quòd fuerit ad pœnitentiam,& non ad desperationem : hîc consequenter huius consolationis ratio assignatur,eorum tristitiam commẽdando. Et circa hoc duo facit.Primò enim commendat eorum tristitiam. Secundò ex hoc concludit propositum, ibi[Et si scripsi vobis &c.]Commendat autem Corinthiorũ tristitiam ex duobus.Primò ex causa:secundò ex effectu,ibi [Quæ enim tristitia est,&c.Causa autem ex qua commendatur eorum tristitia hæc est, quia est secundum deum, & ideo dicit, Licet ad horam contristauerim vos per epistolam, tamen nunc gaudeo. i.quia contristati estis secundum deum.Vbi sciendum est quòd tristitia & gaudium,& communiter omnis affectio ex amore causatur.Tristatur enim quis,quia caret eo quod amat. Qualis autẽ est amor,talis est tristitia ex amore causata. Est autem duplex amor. Vnus quo diligitur deus, & ex hoc causatur tristitia, quæ est secundum deum. Alius amor quo amatur seculum,& ex hoc causatur tristitia seculi. Amor quo diligimus deum,facit nos libenter seruire deo,sollicitè quærere honorem dei,& vacare deo dulciter.Et quia peccando impedimur à seruitio dei,& ideo ei non vacamus,nec eius honorem quærimus,ideo amor dei causat tristitiam de peccato, & hæc est tristitia secundum deum, quæ quidem tristitia non fuit nobis ad malum, nec detrimentum,sed potius ad fructum & meritum. Et ideo dicit,Vt in nullo detrimentũ patiamini à nobis, quia non solùm bona & grata quæ vobis impendimus, vobis prosunt : sed etiam hoc ipsum quòd vos corrigimus & contristamus.Heb.12,Omnis disciplina in præsenti.&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Quæ enim tristitia,&c.]Commendat eorum tristitiã ex effectu, qui quidem est præmium vitæ æternæ.Et circa hoc duo facit. Primò enim ponit effectum in generali. Secundò experimentum specialiter in eis consecutum,ibi [Ecce enim hoc ipsum,&c.]Circa primum duo facit.Primò enim ponit effectum tristitiæ,quæ est secundum deum.Secundò ponit effectum tristitiæ,quæ est secundum mundum,ibi[Seculi autem,&c.]Dicit ergo primò.Dico q̃ tristitia nostra non fuit vobis detrimentum.Enim.i.quia, tristitia quæ est secũdum deum,operatur pœnitentiam:pœnitentiã autem dico in salutẽ stabilem.i.sempiternã, quæ est salus stabilis, & est beatorũ:de qua Esa. 49,Salus autem mea in sempiternum erit.Et hanc operatur pœnitentia. Matt. 3,Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cælorum. Et dicit stabilem vt excludat salutem temporalem,quæ est transitoria,& communis ipsis hominibus & iumentis,de qua in Psal.Homines & iumenta saluabis domine, &c. ¶ Sed contra hoc quod dicit quòd tristitia quæ est secundum deum pœnitentiam operatur,videtur esse,quia ipsa tristitia secundum deum est pœnitentia. Pœnitere enim est tristari de malo & secundum deum.Non ergo operatur pœnitentiam. Respondeo. Dicendum est quòd pœnitentia habet tres partes,quarum pars prima est tristitia.s.dolor & cõpunctio de peccatis. Aliæ duæ sunt confessio & satisfactio.Cùm ergo dicit quòd tristitia operatur pœnitentiam,intelligendum est quòd compunctio,seu dolor de peccato operetur in nobis pœnitentiam.i.alias partes pœnitentiæ.s.confessionem & satisfactionem. Vel dicendum est quòd tristitia secundum deum est communior quãm pœnitentia:quia pœnitentia est de proprio peccato, sed tristatur quis secundum deum, & de peccatis propriis & de alienis. Sic ergo effectus tristitiæ quæ est secundum deum est salus æterna,effectus verò tristitiæ quæ est secũdum mundũ,est mors. Quia enim qui diligit seculum,inimicus dei constituitur,vt dicitur.Iac.4,Ideo ex amore seculi mors causatur.Tristatur enim secundum seculum quis,non quia peccans deum offendit, sed deprehensus in peccato, punitur de eo & detegitur.Et hæc tristitia est vitanda in peccatis.Eccle. 30, Tristitiam longè fac à te. &c. ¶ Consequenter manifestat effectũ prædictum per experimentũ sumptum in ipsis,cùm dicit [Ecce enim hoc ipsum,&c.] q.d.Verè salutem stabilẽ,quia experimento patet quòd in nobis multa quæ ad salutem ducunt,operatur.Ponit autem sex ad hoc pertinentia,quorum vnum est generale. f.sollicitudo:quando enim homo est in lætitia,de facili committit aliquas negligentias:sed quando est tristis, & in timore sollicitatur, & ideo dicit, Ecce enim.f.in vobis experti estis hoc ipsum. f.secundum deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem ad vitandum mala,& ad faciendum bona.Mich. 6, Indicabo tibi, ô homo, quid sit bonum,&c.Et infrà,sollicitum,&c.Alia verò sunt specialia, quorum quædam pertinent ad effectũ interiorem, quædam ad actum exteriorem. Eorum verò quæ pertinent ad effectum exteriorem, quædam sunt ad peccati remotionem,quædam verò ad boni adeptionem. Nam verus pœnitẽs debet recedere à malo,& facere bonum. Quantum autem ad remotionem mali ponit tria. Primum est, vt desistat facere malum.Et quantum ad hoc dicit,Sed defensionem,contra illos qui nos ad malum inducunt.1. Pet.5, Cui resistite fortes in fide.Vel secundum gloss.vt cõtra pseudo me defendatis.Ephe.vlt.Accipite armaturam dei. &c.Secundum est quòd homo indignetur contra se pro peccatis quę fecit,& quantum ad hoc dicit,sed indignationem.Indignatio autem sui operatur tristitiam secundum deum. Esa. 63, Indignatio mea auxiliata est mihi. Tertium est quòd sit in continuo timore de futuro,vt caueat,& quantum ad hoc dicit, Sed timorem,de recidiuo,ne. Cin futuro similiter contingat.Eccl.25,Timor domini omnia,&c. Quantum ad boni adeptionem duo ponit. Primò desiderium,quo ad bonum afficitur, & quantum ad hoc dicit , Sed desiderium,quo bonum facere affectetis.Prouerb.11, Desiderium iustorum omne bonum.Secundò æmulationem bonam qua bonos imitari conatur : & quãtum ad hoc dicit,Sed æmulationem,vt.s.me& alios bonos imi-

Effectu tristitiæ secundum deum.

Tristitia est ferè omnis affectio ex amore causatur.

Duplex amor & ex eo duplex tristitia.

Quid tristitia secundũ deum.

temini.1.Corin. 4, Sectamini charitatem æmulamini charismata meliora. Eorum verò quæ pertinent ad exteriorem actum duo ponit. Primum est vt vindicent in seipsis quod peccauerunt, & hoc vtile est. Cùm enim omne malum necessarium sit puniri vel ab homine vel à deo,si hoc nõ punit melius est quòd homo malum in se puniat,quod fecit, quàm quòd deus:quia vt dicitur Hebr. 10, Horrendum est incidere in manus dei,&c.Et quantum ad hoc dicit,sed vindictam,id est,quia peccantes punitis & etiam vosipsos.1. Corin. 9,Castigo corpus meum. &c.Esa.26,Iustitiam non fecimus, &c.Secũdum est quòd totaliter abstineat à malo.Et ideo dicit in omnibus exhibuistis duce,scilicet fide,in contaminatos esse negotio, scilicet Christiano,suprà.5,In omnibus exhibeamus.Ephes.1,Elegit nos ante mundi constitutionem,vt essemus sancti. Psalm.Ambulans in via immaculata,&c.Vel negotio de quo,scilicet correcti estis,pura,de fauore quem de distis fornicatori:sed postmodum puniendo & condemnando ipsum ostendistis vos in hoc incontaminatos esse.

Lectio 4.

Ostenditur Pauli intẽtio quã habuit in scribendo Corinthijs: & gaudiũ qđ habuit de ipsorũ correctione & causa suæcõsolationis supta ex deuotione oblẽsa Tito.

Igitur & si scripsi uobis,non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui passus est:sed ad manifestandã sollicitudinem nostram,quam habemus pro uobis coram deo,ideo consolati sumus.In consolatione autem nostra, abundantius magis gauisi sumus super gaudio Titi,quia refectus est spiritus eius ab omnibus uobis.Et si quid apud illum de uobis gloriatus sum,non sum confusus:sed sicut omnia uobis in ueritate locuti sumus,ita & gloriatio nostra quæ fuit ad Titum,ueritas facta est, & uiscera eius abundantius in uobis sunt, reminiscentis omnium uestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Gaudeo quòd in omnibus confido in uobis.

¶ Hic assignata ratione quare gaudet Apostolus de ipsorum tristitia,consequenter inducit conclusionem suam in qua duo facit.Primò enim ostendit intentionem suam quam habuit in scribendo. Secundò manifestat gaudium quod habuit de ipsorum correctione,ibi[Ideo consolati &c.] Dicit ergo primò,ex quo incontaminati estis,igitur apparet quòd & si scripsi vobis per epistolam increpãdo, non scripsi propter eum tantùm qui fecit iniuriam incestu maculando cubile patris sui,vt dicitur.1.Cor. 5, Nec propter eum tantùm qui passus est.s.propter patrem,quasi non propter zelum vindictę solùm,sed hoc fecit ad manifestandam sollicitudinem nostram,quam pro vobis habemus.i.vt sciretis quàm solliciti sumus pro vobis,& hoc dico coram deo,vt sit iuramentum.i.deo teste. Vel ad manifestandam coram vobis deo.f.de omnibus sollicitudinem nostram.Collo.2,Volo vos scire quam sollicitudinem,&c.Vel aliter.Non scripsi tantùm propter eũ qui fecit iniuriam,vt.f.corrigeretur.Vel propter eum qui passus est,vt placaretur,sed ad manifestãdam,&c.vt.f.vos qui indignati fuistis pro contumelia & pœna inflicta fornicatori reconciliaremini deo.

¶ Consequenter concludit gaudium quod habuit de eorum correctione,cùm dicit [Ideo & consolati sumus,&c.]q.d.Quia hoc cõsecutus sum ex eo quòd scripsi.f.quòd estis correcti,ideo consolati sumus.i. consolationem accepimus. Gaudium enim hominis est cùm consequitur, quod cùm desiderio intendit, suprà 1,Abundantius autem,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[In consolatione autem,&c.] Ponit secundam causam suæ consolationis quæ sumitur ex deuotione quam ostenderunt ad Titum. Et circa hoc tria facit. Primò ponit gaudium suum de gaudio Titi conceptũ.Secundò gaudii rationem assignat,ibi[Et si quid apud illum,&c.]Tertiò materiam gaudii Titi assignat,ibi[Reminiscentis omnium vestrum,&c.] Dicit ergo primò.Gauisi sumus,de correctione vestra:autem.i. sed , in consolatione nostra abundantius magis gauisi sumus quàm turbati fuerimus de tribulatione super gaudio Titi. Vel magis gauisi sumus. i.magis gaudiũ attulit consolationi nostræ gaudium Titi, & hoc quia refectus est spiritus eius. Tunc enim reficitur animus prælati,quando subditi eius sunt obedientes ei,& eum reuerentur.Philem.Refice viscera,&c. Refectus,inquam ab omnibus vobis,quia omnes vel correcti estis,vel est spes correctionis.Rationem autẽ huius gaudii assignat quantum ad duo. Vnum est ex parte Apostoli, quia.f.ipse inuentus est verax. Nam Apostolus commendauerat Corinthios Tito antequam iret ad eos.Quia verò nunc ita inuenit Titus , sicut Apostolus dixit, gaudet Apostolus verba sua vera fuisse, & hoc est quod dicit [Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum]commendando vos.Dicit autem gloriatus sum,quia gloria Apostoli erat bonum illorum [Nõ sum confusus.] i.non erubesco me falsa dixisse. Quando enim aliquis inuenitur mendax,cõfunditur. Eccl. 37,Ante omnia sermo verax,&c.Sed sicut omnia in veritate vobis locutus sum. i.sicut prædicaui vobis veritatem,ita gloriatio nostra quæ fuit ad Titum de vobis,veritas facta est.i.inuenta est vera.Alia ratio est ex parte Corinthiorum. Nam amici desiderant,vt illi quos diligunt ab omnibus diligantur.Quia ergo Titus diligebat Corinthios propter eorum deuotionem,ideo de hoc Apostolus gaudebat.Et ideo dicit Apostolo. [Et viscera eius,&c.] q.d. Non solùm gaudeo,quia inuentus sum verax,sed etiam quia viscera eius.i.viscerosa charitas eius, & nimius amor abundantius quàm ante in vobis esset,ex quo vidit profectum vestrum. Vel abundantius quàm in aliis.Ephe. 6, Induite vos sicut electi dei, &c. ¶ Materiam autem gaudii manifestat ex duobus.s.ex obedientia & reuerentia. Ex obedientia quidem, cùm dicit [Reminiscentis omnium vestrum obedientiam]qua obedienter sibi obtemperastis.In quo etiam & laudauit vos.1. Reg. 15, Melior est obedientia,&c.Eccl.3,Filii sapientiæ ecclesia iustorum.Ex reuerẽtia autem cùm dicit[Quomodo cum timore].f.filiali,non seruili cum timore animi,& tremore corporis excepistis eum. Gal. 4, Testimonium enim vobis,&c.Et quia ita habuistis vos ad eum, gauisus sum,quia verax inuentus sum, & ipse diligit vos. Vnde gaudeo quòd in omnibus confido in vobis.Non solùm in bona voluntate,sed etiam in bonis operibus in futuro,quòd bene vos habeatis.Hebr.6,Confidimus de vobis meliora & viciniora saluti.

Caput 8.

Prouocatur Achaici ad facie dã pro sanctis q erãt Hierusalẽ eleemosynã: exemplo Macedonii quo

Notam autem uobis facimus fratres gratiam dei quæ data est in ecclesijs Macedoniæ,& quòd in multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit,& altissima paupertas eorum abundauit in diuitias simplicitatis eorum. Quia secundum uirtutem,(testimonium illis reddo) & supra uirtutem uoluntarij fuerunt,cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam & communicationem ministerij quod fit in sanctos.Et non sicut sperauimus,sed semetipsos dederunt, primùm domino, deinde nobis per uoluntatem dei: ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in uobis etiam gratiam istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni sollicitudine, insuper et charitate uestra in nos,ut & in hac gratia abun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rū magna cōmendatur liberalitas, & cōmoratur missi hunc eleemosynæ gratia. Titus et alij duo fratres probatæ vitæ, nec monētur tamē quasi imperiosi, sed consilij modo.

detis. Nō quasi imperans dico: sed per aliorum sollicitudinem, etiam uestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

¶ Posita iam exhortatione ad bonum in generali: hīc consequenter exhortatur eos ad quoddam bonū particulare. s. ad largitionem collectarum pro sanctis qui erāt in Hierusalem. Nam sicut Actuum. 15, dicitur, & Apostolus tangit ad Galat. 2, Apostoli imposuerūt Paulo, & Barnabæ vt proponerēt verbum salutis Gentibus, exhortando eos ad subueniendum sanctis qui erant in Hierusalem, qui venditis omnibus, & positis ad pedes apostolorum in maxima erant paupertate, & ad hoc inducit eos ad præsens. Vbi duo facit. Primò inducit eos ad dandum. Secundò monet ad modum dandi, vt. s. cito & abundanter dent. & hoc. 9 cap. ibi [Nam de ministerio, &c.] Circa primum duo facit. Primò tractat de collectis dandis. Secundò de ministris per quos huiusmodi collectæ fiant, ibi [Gratias autem deo qui dedit, &c.] Circa primum duo facit. Primò inducit eos ad dandum. Secundò excludit excusationem, ibi [Si enim voluntas prompta est &c.] Inducit autem eos ad dandum tripliciter. Primò exemplo aliorum qui dederunt. Secundò exēplo Christi, ibi [Scitis enim gratiam domini nostri &c.] Tertiò ex ipsorum propria voluntate, ibi [Hoc enim vobis vtile &c.] Circa primum tria facit. Primò ponit exemplum. Secundò ostendit se per motum ab hoc exemplo, ibi [Ita vt rogaremus Titum &c.] Tertiò monet vt ipsi hoc exemplum sequantur, ibi [Sed sicut in omnibus abundatis &c.] Circa primum sciendum est quòd Apostolus ad hoc vt Corinthii liberaliter tribuant, proponit eis Macedones in exemplum. Et commendat eos quantum ad duo. s. quantum ad patientiam in aduersis. Secundò quantum ad liberalitatem in donis, ibi [Et altissima paupertas &c.] Circa primum sciendū est quòd Apostolus inducit eos ad eleemosinas, vt merita ipsorum crescant, & ideo in illo tempore hoc fecit quando possunt mereri. s. in tempore gratiæ: tunc enim eleemosinæ meritoriæ sunt. Et hoc est quod dicit, Notam vobis facimus gratiam. i. gratuitum donum dei. s. eleemosinarum largitionē, & dicit hoc esse gratiam, quia quicquid boni facimus est ex gratia dei, quæ quidem gratia non est data istis, sed mihi, inquantum. s. ex mea procuratione & sollicitudine & monitione. Macedones ad hoc moti sunt. Eph. 3, Mihi autē omnium sanctorum minimo &c. Data est, inquam, mihi in ecclesiis Macedoniæ. i. apud fideles Macedoniæ, quæ quidem gratia est quantum ad duo. s. quantum ad patientiam, quia in multo experimento &c. ¶ Vbi ponit conditiones patientiæ perfectæ. Vna est quòd homo sit constans, ita quòd nec timore tribulationis deiiciatur, sed nec etiam in ipso tribulationis experimento. Et ideo dicit quòd in multo experimento tribulationis. s. constantes fuerunt. Alia est quòd in ipsis tribulationibus gaudeat, sicut legitur de beato Laurentio: & quantum ad hoc dicit, Abundātia gaudii ipsorum. s. Macedonum fuit. Iac. 1, Omne gaudium existimate &c. Ro. 13, In tribulatione gaudētes &c. Vel in multo experimento tribulationis, non quā ipsi passi fuerunt, sed quam viderunt pati in Macedonia, abundantia gaudii ipsorum fuit. ¶ Item secundò gratia est quantum ad liberalitatem in eleemosinis. Et quantum ad hoc dicit. [Et altissima &c.] Vbi duo facit. Primò ponit eorum liberalitatem. Secundò exponit quod dixerat, ibi [Quia secundum virtutem, &c.] Dicit ergo primò. Non solùm fuerunt patientes in tribulationibus. s. Macedones: sed etiam fuerūt liberales, quia altissima. i. maxima paupertas eorum vel nobilissima. Secundum gloss. facit paupertatem altam eleuatio spiritus supra tres temporales & contemptus earum. Et sic istorum paupertas altissima erat, quia non habebant diuitias, & contemnebant eas. Iac. 7, Nonne deus elegit pauperes in mundo, &c. Hęc, inquàm paupertas abundauit. i. excreuit in diuitiis copiosē dando. Sed hæc expositio glosæ non videtur esse secundum intentionem Apostoli, & ideo aliter dicendum est. Altissima paupertas, &c. ¶ Vbi sciendum est quòd homo ex duabus causis habet promptum animum ad dandum satis. s. ex abundantia diuitiarum, sicut diuites, vel ex contemptu diuitiarum: & sic idem facit in paupere contemptus quod facit in diuite abundantia, & ideo dicit altissima paupertas sic suprà abundauit. i. effectum abundantiæ fecit in diuitias simplicitatis eorum, quia cor eorum erat solùm ad deum, & ex hoc prouenit contemptus diuitiarum. Prouer. 10, Simplicitas iustorum, &c. ¶ Consequenter, cùm dicit [Quia secundum veritatem, &c.] Exponit quod dicit commendando ipsorum liberalitatem quantum ad tria. s. quantum ad quantitatem dati, quantum ad voluntatem dandi, & quātum ad ordinem dationis. Quantum ad quantitatem dati, quia dederunt supra virtutem, & ideo dicit. Verè abundauit in diuitias, quia ego reddo illis testimoniū q̄ fuerunt voluntarii ad dandū secundū virtutē rerū suarum, & supra virtutē: quia intantū dederunt q̄ post eguerunt. Vel dicendū est & melius, q̄ est virtus interior animi, & virtus exterior. s. facultas rerū temporaliū. Virtus interior, est prōptitudo animi ad dandum, & ideo dicit. Testimoniū illis reddo quòd fuerūt voluntarii ad dandum secūdum virtutem animi interiorem, & supra virtutem exteriorem. s. diuitiarum. Thob. 4, Si multum tibi fuerit, &c. ¶ Contrà. Quicunq; dat supra virtutem dat immoderatè. Respondeo. Dicendum est quòd virtus in dando potest considerari dupliciter. s. simpliciter seu absolutè, & secundum proportionem aliorum. Quando ergo dat plus quàm alii suæ proportionis, non peccat: sed si simpliciter dat supra virtutem, tunc immoderatè dat. Sic ergo cōmendat eorum liberalitatem quantum ad quātitatem dati. Cōmendat autem eam quantum ad voluntatem dandi, cùm dicit (Quia voluntarii fuerunt.) Exod. 25, Ab omni qui vltroneus offert. In hoc autem fuerunt voluntarii, quia rogauerunt nos cum multa exhortatione, obsecrantes. i. rogantes. q. d. Non solùm rogauerunt, sed etiam per rationes nos induxerunt, vt habeant gratiam & communicationē ministerii. &c. i. vt liceret eis dare sua pauperibus sanctis qui sunt in Hierusalem, non reputantes se facere gratiam nobis, sed quòd eis gratia fiat. Hæbr. vlt. Beneficentiæ autem & communionis, &c. Commendat etiam eorum liberalitatem quantum ad ordinem dandi, quia non solùm sua dederunt, sed primò seipsos quia talis debet esse ordo in dando, vt primò homo sit acceptus deo. Gene. 4, Respexit dominus ad Abel. s. primò, & ad munera eius consequenter. Eccl. 30, Miserere animæ tuæ, &c. & ideo dicit, Non sicut sperauimus. q. d. Verè voluntarii fuerūt, quia non sicut sperauimus. i. non ea intentione qua putabamus, vt. s. darent pro culpis redimendis: sed semetipsos dederunt primùm domino emendando vitam suam, & deinde nobis obediendo per omnia per voluntatem dei, quæ est, vt subdantur homines vicariis suis. Hebr. vltim. Obedite præpositis vestris, &c. ¶ Glosa dicit quòd non aliter erat ab eis recipiendum, nisi. s. prius seipsos dedissent deo, ergo videtur quòd non sint recipiendæ eleemosinæ à peccatoribus. ¶ Sed dicendū est quòd

non est ab eis recipiendum quando dant ea intentione, vt foueantur in peccatis. Sic ergo posito exemplo Macedonum, ostendit se consequenter permotum esse hoc exemplo, cùm dicit [Ita vt rogaremus Titum.] quasi diceret, Intantum nos permoti fuimus hoc exemplo de liberalitate Macedonum, vt. s. rogaremus Titum vt etiam vos sitis participes ipsius gratiæ, vt. s. Titus quemadmodum cœpit vos monere ad bene faciendum postquam vidit vos correctos, & inducere vos ad communionem, ita perficiat in vobis, & spiritualiter gratiam istam de largitione eleemosinarum, vt non desit vobis. Phili. 2, Qui cœpit in vobis &c.

¶ Consequenter admonet eos, vt hoc exemplo ipsi inducātur, cùm dicit [Sed sicut in omnibus &c.] Vbi duo dicit. Primò monet, vt ipsi exemplo Macedonum sint prompti ad eleemosinas faciendum. Secundò quandam suspitionem aufert. ibi [Et nō quasi imperans dico &c.] Dicit ergo [Sed sicut in omnibus &c.] q. d. Sicut vos superatis Macedones in omnibus aliis gratiis, ita debetis eos superare etiam in ista. s. eleemosinis faciendis. Et hoc est quod dicit. Sicut in omnibus aliis abundatis. Et primò in his quæ pertinēt ad intellectum, & quantum ad hoc dicit, In fide qua creditur, & sermone quo confitemur. Rom. 10, Corde creditur ad iustitiam, quantum ad fidem: ore autem confessio fit ad salutem, quantum ad sermonem. In scientia scripturarum. 1. Cor. 1, In omnibus diuites facti estis &c. Secundò in his quæ pertinent ad opus, & quantum ad hoc dicit, Et in omni sollicitudine. s. bene operādi. Rom. 12, Sollicitudine non pigri. Tertiò in his quæ pertinent ad affectum, & quantum ad hoc dicit, In charitate vestra spirituali habita in nos superabundatis. Col. 4, Super omnia charitatem habentes &c. Sicut inquam, in omnibus istis abundatis, ita. s. rogaui Titum, vt in hac gratia. s. eleemosinarum abundetis. Et quia posset haberi suspitio quòd quasi ex imperio mandaret, vt darent eleemosinas. Cōtra quod est quod dicitur Eze. 34, Vos autem cum austeritate &c. Et ideo contrà remouet, dicens, Non quasi imperans dico, hoc est quòd rogaui Titum, vel quòd ego ipse hoc dico vobis. 1. non feci quasi imperans. 1. Pet. 1vltimo, Non vt dominantes in cleris. Sed dico hoc comprobans. i. volens comprobare per aliorum sollicitudinem. s. Macedonum, vestræ charitatis ingenium. ¶ Vbi sciendum est quòd ingenium bonum sumitur, non solùm pro aptitudine ad sciendum faciliter, sed etiā ad bene operandum. Cuius ratio est, quia ad hoc quòd aliquis bene operetur, exigitur scientia dirigēs. Et ideo sicut in adiscendo dicitur boni ingenii esse qui cito capit verba magistri, ita in operando boni ingenii dicitur qui exemplo aliorum cito mouetur ad bene operandum: & ideo dicit Apostolus, Comprobās. i. probare volens bonum ingenium vestrum. i. quàm promptam voluntatem habeatis ad dandum moti exemplo Macedonum. 1. Cor. 4, Non vt confundam vos, hæc scribo.

Lectio 2.

Inducitur Corinthij ad largiendas eleemosinas exemplo Christi, ex eorū vtilitate cœpta voluntate.

Scitis enim gratiam domini nostri Iesu Christi, quoniam propter uos egenus factus est, cùm esset diues: ut illius inopia, uos diuites essetis, & consilium in hoc do: hoc enim uobis utile est, qui non solùm facere, sed & uelle cœpistis ab anno priore. Nunc uerò & facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus uoluntatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim uoluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod nō habet. Non enim ut aliis sit remissio, uobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in præsenti tempore uestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia, uestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas sicut scriptum est. Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum, non minorauit.

¶ Hīc inducit Corinthios ad dandum eleemosinas exemplo Christi, dicens, Volo comprobare ingenium vestrum bonum ad dandum. s. pauperibus, & hoc facere debetis exemplo Christi, enim. i. quia scitis gratiā domini nostri Iesu Christi quam quidem humano generi cōtulit. Ioan. 1, Gratia & veritas per Iesum Christum, &c. Et hæc dicitur gratia, quia quicquid filius dei pœnalitatum nostrarum assumpsit, totum gratiæ est imputandum: quia nec præuentus alicuius bonitate, nec alicuius virtute coactus, nec inductus sua necessitate. Est autem gratia ista quomodo propter nos egenus factus est. Et dicit egenus quod plus est, quàm pauper. Nam egenus dicitur ille, qui non solùm parum habet, sed qui indiget seu eget. Pauper verò ille qui parum habet. Ad significandū ergo maiorē paupertatem dicitur egenus factus est. s. in tēporalibus. Luc. 9, Filius hominis non habet, &c. Tre. 3, Recordare paupertatis, &c. Est autē factus egenus, non ex necessitate, sed ex voluntate, quia gratia ista iam non esset gratia: & ideo dicit, Cum diues esset. s. in bonis spiritualibus. Ro. 10, Idē deus diues in omnes, &c. Pro. 8, Mecū sunt diuitiæ, &c. Dicit autē esset, nō fuisset, ne videretur Christus amisisse diuitias spirituales, cùm assumpsit paupertatē. Sic enim assumpsit hanc paupertatē q̄ illas inestimabiles diuitias non amisit. Psal. Simul in vnū diues & pauper. Diues in spiritualibus. pauper in tēporalibus. Causam autē quare voluit fieri egenus, subdit, cū dicit, Vt illius inopia diuites essemus. i. vt illius paupertate in tēporalibus, vos essetis diuites in spiritualibus. Et hoc est propter duo. s. propter exemplū & propter sacramentum. Propter exemplum quidē, quia si Christus dilexit paupertatē, & nos exēplo suo debemus diligere eam. Diligendo autē paupertatem in temporalibus, efficimur diuites in spiritualibus. Iac. 2, Nonne deus elegit pauperes in mundo, diuites in fide, &c. & ideo dicit [Vt illius inopia, &c.] Propter sacramentum autem, quia omnia quæ Christus egit vel sustinuit, fuit propter nos. Vnde sicut per hoc quod sustinuit mortem, liberati sumus à morte æterna, & restituti vitæ, ita per hoc quòd sustinuit inopiā in temporalibus, liberati sumus ab inopia in spiritualibus, & facti diuites in spiritualibus. 1. Corinth. 1, Diuites facti estis in illo in omni scientia, &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Consilium in hoc do, &c.] Inducit eos ad dandum ex parte eorum. Et circa hōc duo facit. Primò ponit ipsorum vtilitatem, quæ ex hoc prouenit. Secundò ostendit quòd hoc etiam ab ipsis volitum est. s. vt darent eleemosinas, ibi [Qui non solùm, &c.] Dicit ergo considerans hoc Beneficium consilium vobis do. i. hortor vos ad hoc. s. ad dandum eleemosinas. s. non solùm propter vtilitatem sanctorum qui sunt in Hierusalem, sed & propter vtilitatem vestram. Prouer. 27, Boni amici consiliis anima dulcoratur, &c. Et hoc, quia vtile est vobis. Bonum enim pietatis plus est vtile facienti, quàm illi cui fit: quia faciens reportat inde commodum spirituale, recipiens verò temporale. 1. Tim. 4, Pietas ad omnia valet. Hoc autem non solùm est eis vtile, sed etiā ipsi hoc voluerunt: & ideo dicit [Qui non solùm, &c.] Vbi tria facit. Primò commemorat bonum principium in eis. Secundò hortatur eos ad debitum finem, ibi [Nūc verò & facto, &c.] Tertiò exponit quoddam quod dixerat, ibi [Si enim voluntas, &c.] Dicit ergo, Verè debetis libenter dare eleemosinas, quia non solùm est vobis vtile, sed etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc ipsum velle spō te cœpistis.s.dare eleemosinas à priori anno quo.s.veni ad vos.Vel à priori anno.i.præcedenti.q.d.plus est velle,q̄ facere,iuxta illud Eccle.18,Verbū melius est q̄ datū, &c. Et ideo debetis esse prōpti ad dandū.Et quia estis prōpti ad dandū,ideo nunc cō habuistis in animo perficite facto,alioquin illa voluntas esset fruſtrà.1.Io.4,Nō diligamus verbo neq; lingua &c.Phil.1,Qui cœpit in vobis,&c.Et huius ratio est,vt quēadmodū prōptus est animus voluntatis.i.discretio volūtatis secundū glo.prōpta est, ita sit prōpta discretio perficiēdi. Vel aliter vt animus sumatur pro volūtate.Et tūc dicitur: Quēadmodū prōpti fuistis ad volendū,ita prōpti ad perficiēdū,& hoc ex eo quod habetis.i.secundū facultatē vestrā. ¶ Consequenter exponit hoc quod dicit,Ex eo quod habetis dicens [Si enim, &c.] q. d. Dico quōd debetis esse prompti ad dandum,& in hoc non intendo vos grauare,vt. s. detis supra facultates vestras, quia fortè voluntas prompta ad hoc inducit vos,sed in hoc opus nō potest imitari voluntatē,& ideo dicit (Ex eo quod habetis.) Enim,pro quia,si voluntas prompta est secundum id quod habet, accepta est. Et huius ratio est, quia voluntas acceptatur in perfectione operationis, opus autem non perficitur, nisi ex eo quod habetur, & ideo dicit secundum quod habet ,accepta est. Thob.4,Si multum tibi fuerit,abundanter tribue,&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Non enim vt aliis,&c.]Remouet suspitionem quandam.Possent enim dicere isti: Si damus eleemosinas pauperibus sanctis qui sunt in Hierusalem ipsi otiosi viuent , & nos damna patiemur,& sic efficiemur miseri.Ideo Apostolus primò hanc suspitionem excludit.Secundò suam intentionem manifestat.Tertiò verò confirmat per authoritatem,& remouet suspitionem,cùm dicit[Non enim vt aliis &c.]q.d. Non enim ita moneo vos eleemosinas dare , vt aliis sit refrigerium , dum otiosè viuerent de eleemosinis vestris:vobis autem sit tribulatio.i.paupertas,quia vos affligeremini. Sed nunquid peccant illi qui dant omnia aliis,& ipsi postea paupertate affliguntur.Et videtur quōd sic per hæc verba Apostoli.Respondeo,dicendum est secundum Glo.quōd melius esset totum dare pauperibus:& affligi pro Christo.Illud autem quod dicit hîc,condescendendo fecit, quia infirmi erant,& fortè deficerent , si egestate præmerentur. ¶ Intentionem suam manifestat,cùm dicit [Sed ex æqualitate &c.]q.d.Non intendo tribulationē vestram,sed quandam æqualitatem,vt.s.vestra abundantia &c. Quod potest exponi triplicìter. Primò de æqualitate quantitatis.Secundò de æqualitate proportionis. Tertiò de æqualitate voluntatis. De æqualitate quantitatis,quia isti.s.Corinthii abundabant in tēporalibus,& deficiebant in spiritualibus.sancti verò qui erant in Hierusalem abundabant in spiritualibus, & deficiebant in temporalibus. Vult ergo vt fiat inter eos æqualitas quantitatis,vt.s.illi qui abundant in temporalibus,dent medietatem omnium illis qui deficiunt in eis,& isti dent medietatem spiritualium eis, vt sic sint æqualiter diuites. Et ideo hoc potius dicit, vt.s.ex æqualitate quātitatis.i.dimidia parte bonorum vestrorum in præsenti tempore,quod breue est vestra abundantia terrenorum,suppleat illorum inopiam,qui deseruerunt omnia mundi:& vt illorum abundantia.s.in spiritualibus sit supplementum vestræ inopiæ in spiritualibus.i.vt sitis participes vitæ æternæ. Luc.16,Facite vobis amicos &c.Eccl.14,In diuisione sortis da,& accipe.da temporalia,& accipe spiritualia.De æqualitate autē proportionis exponitur sic,& melius.Vos Corinthii habetis abundantiā tēporalium, sancti qui sunt in Hierusalē abundantiā spiritualiū.Volo ergo ex quadā æqualitate,nō quę sit secundū quantitatē,sed secundū proportionem: vt.s.sicut illi sustentantur eleemosinis vestris, ita vos ditemini præcibus illorum apud deum. Sicut enim illi non ita ditantur de bonis vestris temporalibus , sicut vos estis diuites, ita nec vos bonis illorum spiritualibus ditemini sicut illi. Et ideo dicit, Sed ex æqualitate prædicta vestra abundantia terrenorum,illorum.s. sanctorum inopiam in temporalibus suppleat, vt & illorum abundantia in spiritualibus &c. 1.Cor.9,Si nos vobis spiritualia seminauimus &c.De æqualitate autē volūtatis exponitur sic,Sed ex æqualitate &c.i.volo quōd sit in vobis æqualitas voluntatis, vt.s.sicut illi habent voluntatem communicandi vobis ea in quibus abundant, ita vos habeatis voluntatem communicandi illis ea in quibus abundatis. ¶ Consequenter confirmat hoc per authoritatem. Vnde dicit,Sicut scriptum est.s.Exo.16,Qui multum.s.collegerat de manna.i.qui amplius habuit quàm Gomor,non abundauit.i.non habuit vltra sufficientiam suam, & qui modicum non minorauit.i.non defecit ei , quia omnes æqualiter abundabāt,vt dicitur.Exo.16,Et sic nec qui plus collegerat plus habuit,nec qui minus parauerat,repperit minus.

Lectio 3.

Agitur de ministro p quos eleemosinæ rāt recipiendæ & laudantur.

GRatias autem ago deo,qui dedit eandem sollicitudinem pro uobis in corde Titi, quoniam exhortationem quidem suscepit:sed cùm sollicitior esset,sua uoluntate,profectus est ad uos.Misimus etiam cum illo fratrem nostrum , cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias:non solùm autem, sed & ordinatus est ab ecclesijs comes peregrinationis nostræ,in hanc gratiam quæ ministratur à nobis ad domini gloriam, & destinatam uoluntatem nostram. Deuitates hoc ne quis nos uituperet in hac plenitudine quæ ministratur à nobis in domini gloriam. Prouidemus enim bona non solū coram deo,sed etiam coram hominibus. Misimus autem cum illis,& fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpe sollicitum esse:nunc autem,multo sollicitiorem, confidentia multa in uos, siue pro Tito qui est socius meus , & in uobis adiutor:siue fratres nostri Apostoli ecclesiarum gloriæ Christi.Ostensionem ergo quæ est charitatis uestræ, & nostræ gloriæ pro uobis,in illos ostendite in faciem ecclesiarum.

¶ Postquā tractauit de collectis dandis:hîc consequēter tractat de ministris per quos collectæ fiāt.Et circa hoc duo facit.Primò nominat eos.Secūdò recōmendat eos Corinthiis.ibi[Ostēsionem ergo quæ est &c.] Circa primū tria facit.Primò enim nominat Titū:secundò Barnabā,ibi[Misimus etiam cū illo fratrē &c.] tertiò Apollo, ibi [Misimus autem cum illis &c.] Circa Titum duo commendat. s. eius sollicitudinem & sollicitudinis signum,ibi [Quoniam exhortationē &c.] Dicit ergo primò. Dixi suprà quōd rogaui Titum vt perficeret gratiam istam de eleemosinis colligēdis,quod imminet sollicitudini meæ ex ordinatione apostolorum,de quo inueni etiam ipsum sollicitum. Et ideo ago gratias deo, qui dedit eandem sollicitudinem quam ego habeo pro vobis exhortandis & promouendis ad opera misericordiæ in corde Titi : quia ipse etiam sollicitus est,sicut & ego vt perficiat in vobis hanc gratiam.Heb.6,Cupimus vnumquemque vestrū eandem ostentare sollicitudinem &c.Rom.12, Qui præest in sollicitudine. Signum autem huius sollicitudinis est:quia quando rogaui eum ipse consensit exhortationi meæ. Et ideo dicit, Quoniam exhortationē

quidem susceperit. Et quia profectus est quando petiit.Vnde dicit, Sed cùm sollicitior esset sua voluntate q̄ mea exhortatione, profectus est ad vos:qui tamen primò recusabat venire propter peccata vestra. Roma.12,Sollicitudine non pigri. ¶ Consequenter cùm dicit. [Misimus autem &c.] Tractat de secundo ministro. Et circa hoc duo facit. Primò commendat ipsum.Secundò subdit rationem quare mittit tam solennes nuntios,ibi [Deuitantes &c.] Frater iste secundum quosdam est Lucas, vel secundum alios Barnabas: quem quidem commendat ex tribus.s.ex fama,quia laus eius. s. Lucæ est in euangelio ab eo scripto per omnes ecclesias,quia est approbatum per apostolos.Vel cuius laus.s.Barnabę est in euangelio prædicato ab ipso per omnes ecclesias:quia Iudęis & Gētibus. Vnde dicitur de Barnaba Act.10,quōd erat vir bonus plenus fide & spiritu sancto.Item commendat ipsum ex societate sua, quia non solùm est famosus,sed ordinatus est ab ecclesiis Iudææ comes peregrinationis meæ.i. prædicationis meæ,qua vt peregrini mundum circuimus,suprà 5, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à deo &c.Et hoc est verum de Luca, quia ipse fuit vnus de.72.discipulis & socius Pauli.De Barnaba similiter,quia per spiritum sanctum dicitur. Act. 13, Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus &c.Et factus est cōmes in hanc gratiam. s.collectionis eleemosinarum.Vel in hāc gratiam.s.prædicationis de qua dicitur Eph.3, Mihi autem omnium sanctorum minimo &c.Item commendat eum ex officio,quia est minister gratiæ quæ ministratur à nobis. 1.Cor. 4, Sic nos existimet homo.suprà.3,Qui & idoneos nos &c. Ministratur autem gratia ista ad domini gloriam:vt. s.dominus noster glorificetur. s. de eleemosinis factis de conuersione apostolorum prædicationis nostræ, quia vt dicitur Pro.14,In multitudine populi &c.Item ministratur,vt voluntas nostra impleatur,quia nos hoc volumus fieri. Et ideo dicit,Et voluntatem nostram destinatam.i, prædestinatam a deo qui prædestinauit ab æterno nos talem voluntatem habere. ¶ Consequenter cùm dicit [Deuitantes &c.]Assignat causam quare mittat tam solennes nuntios.Et primò huius rationem assignat. Secundò probat,ibi, Prouidemus ergo &c.Dicit ergo,Causa quare tam solennes nuntios mittimus, est ista,vt sciatis negotiū huius mundi inesse cordi nostro. Et ideo dicit, Deuitantes hoc.s.ne quis &c.q.d.vt vitemus vituperium quod posset mihi impingi ab aliquibus: vel negligentiæ, si non mitterem strennuos : vel fraudis,si non mitterem securos.Et isti strennui erant & prompti & securi,quia dati ab ecclesiis,& electi per spiritum sanctum:suprà.6, Nemini dantes vllam offensionem &c.Dicit autem in hac plenitudine. s.eleemosinarum vel conuersionis gentium.1.Pet.4,Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum &c.Et hoc probat dicens, prouidemus enim &c.q.d.Bene dico deuitantes,quia prouidemus. i.prouidere debemus bona. i. vt opera nostra bona sint non solùm coram deo vt ei placeamus,sed etiam coram hominibus, vt scilicet eis bona videantur. Et hoc facit sollicitè procurando & bonos imitando. Rom.12,Adhęrentes bono &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Misimus autem cum illis & fratrem nostrum: &c.] Tractat de tertio nuntio.s.de Apollo. Vbi duo facit. Primò commendat eum de sollicitudine,cùm dicit, Quem. s. Apollo probauimus sæpe sollicitum esse de salute vestra:nunc autem multo sollicitiorē.Nam sicut suprà apparet Apollo fuit primus qui post Apostolum prædicauit apud Corinthum.1.Cor.3,Ego plantaui,Apollo rigauit.Hic autem turbatus de peccato ipsorum recessit,& sollicitudinem quam antè pro ipsis habebat,post posuit. Nunc verò audita conuersione eorum factus est de salute ipsorum sollicitior quàm antea esset.Ephe.4,Solliciti seruare vnitatē spiritus &c.Roma.12, Qui præest in sollicitudine &c. Secundò subdit causam sollicitudinis quam assumpsit: quia Apollo confidit de vobis ex his quæ Titus dixit de vobis commendans vos.Vnde dicit,Multa confidentia in vobis siue pro Tito qui est socius meus:& quia libenter venit in societatē Titi,& Lucæ seu Barnabæ : & quia ad hoc inductus fuit ab Apostolis ecclesiarum quæ sunt in Iudæa.Et ideo dicit , Siue fratres nostri Apostoli ecclesiarum Iudęæ.s.induxerunt eum ad sollicitudinem habendam pro vobis,quæ quidem ecclesiæ sunt gloriæ Christi.i.ad gloriam Christi. ¶ Consequenter cùm dicit [Ostentionem ergo quæ est &c.] Recommendat istos nuntios Corinthiis dicens , Quia tales misimus ad vos, ergo ostensionem &c.i. ostendatis opere,quōd charitatem habetis ad eos, & quōd verè commendaui vos , & quōd ego verè gloriatus sim de vobis in facie ecclesiarum ad quas perueni, & quibus prædicaui. Vel in faciem omnium ecclesiarum,quia quod facitis eis innotescet omnibus ecclesiis.

Caput 9.

Docetur modus dādi eleemosinas vt posē q̄ dētur ve luciter,abūdāter,hilariter : sed Pauli tollitur suspitio & quæstio quæ Apost. pos.fieri. s. tu moneside ministris recipiēdæelee mosinæ & nil mones de eleemosinis bene largiēdis, hoc, inquā,tollit ab exordio ducī q̄ scie bas eos ad hoc prōptos &c.

NAm de ministerio quod fit in sanctos ex abundanti,est mihi scribere uobis. Scio enim promptum animum uestrum pro quo de uobis glorior apud Macedones,quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & uestra æmulatio prouocauit plurimos. Misimus autem fratres:ut ne quod gloriamur de uobis, euacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi,) parati sitis:ne cùm uenerint Macedones mecum , & inuenerint uos imparatos,erubescamus nos,(ut non dicamus uos)in hac substantia. Necessarium ergo existimaui rogare fratres,ut præueniant ad uos , & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem non quasi auaritiam. Hoc autem dico,Qui parce seminat,parcè & metet:& qui seminat in benedictionibus,de benedictionibus & metet.Vnusquisque prout destinauit in corde suo:non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarē enim datorem diligit deus.

¶ Suprà Apostolus induxit Corinthios ad dandum eleemosinas sanctis qui sunt in Hierusalem : hîc verò inducit eos quantum ad modum dandi,vt.s.hylariter & abundanter dent.Vnde ad hoc quōd bene darent, misit tam solennes nuntios.Circa hoc autem duo facit.Primò excludit opinatam causam de missione nuntiorum.Secundò verò astruit veram,ibi[Misimus autem fratres &c.]Circa primum tria facit.Primò excludit suspitionem.Secundò ad hoc causam assignat,ibi [Scio enim promptum &c.] Tertiò causam probat, ibi [Pro quo de vobis &c.] Quantum ad primum quia posset aliquis dicere Apostolo,tu mones nos quōd bene recipiamus nuntios quos mittis.Sed quare non potius mones quōd bene largiamus eleemosinas. Et ideo hoc remouens dicit,Non est necessarium quōd hoc moneam. Nam.i. quia , de ministerio quod fit in sanctos ex abundantia est.i.superfluum est mihi scribere vobis,& huius causa est, quia scio promptum animum vestrum ad subueniendum eis.Psal.Paratum cor meum deus &c. Quōd autem sit promptus animus vester,probo ex duobus.Primò ex gloriatione nostra de vobis. Nam nisi scirē vos esse promptos ad hoc, non fuissem gloriatus de vobis apud alios. Et ideo dicit, Pro qua.s. promptitudine animi vestri,suprà.1,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloria nostra &c.Et suprà.7,Multa mihi fiducia &c.Glorior apud Macedones,de hoc.s.quoniã & Achaia in qua Corinthus metropolis est, parata est ab anno præterito ad largiendum. Secundò ex effectu, quia vos prouocastis exemplo vestro multos ad hoc. Et ideo dicit,Et vestra æmulatio.i. amor & studium imitandi vos prouocauit plurimos, quia enim audierunt vos bene correctos proficere: prouocantur plurimi scilicet ad proficiendum.Prouer.27,Ferrum ferro acuitur &c.Gal.4,Bonum autẽ æmulamini &c.1. Corin.12,Aemulamini charismata &c. ¶Consequenter cùm dicit[Misimus autem fratres &c.] Ponit veram causam quare miserit tam solennes nuntios.Et primò ponit in generali.Secundò in speciali,ibi[Vt quemadmodum dixi &c.]Circa primum duo facit.Primò assignat veram causam,dicens, Causa autẽ quare istos misi,est non quòd credam vos nolle subuenire pauperibus,sed vt ne quòd gloriamur de vobis. i.ne gloria nostra quam habemus de vobis euacuetur si.s.deficeretis.1.Cor. 9, Bonum est mihi mori &c. Euacuetur, inquam, in hac parte, quia bene constat mihi quòd in aliis virtutibus, & bonis non euacuabitis gloriam meam.Secundò cùm dicit,Vt quemadmodum &c.hortatur eos ad debitum modum dandi. Et primò hortatur,vt dent promptè.Secundò vt dent abundanter,ibi[Necessarium ergo &c.] Tertiò vt dent hylariter, ibi[Vnusquisq; prout destinauit &c.]Circa primum duo facit.primò ponit modum dandi.Secundò rationẽ assignat,ibi[Ne cùm venero &c.]Modus dandi est,vt.s. prõptè detur.Et ideò dicit,ideo misi ministros, vt sitis parati ad dandum quemadmodum dixi. s.exemplo Macedonum.Matt. 25, Quæ paratæ erant &c. Prouer.3,Ne dicas amico tuo vade, & reuertere,& cras dabo tibi &c. Ratio autem huius est,ne cùm venerint mecum.s.ad vos, Macedones,& inuenerint vos imparatos,erubescamus nos. q.d. Vobis erit confusio si promisistis,& non soluistis. Sed esto quòd sustineatis, & non curetis de confusione vestra, ad minus caueatis erubescentiæ nostræ, qui dicimus vos esse paratos. ¶Consequenter cùm dicit [Necessarium ergo &c.] Hortatur eos quòd dent abundanter. Et circa hoc duo facit. Primò ponit ammonitionem. Secundò ammonitionis rationẽ assignat, ibi [Hoc autem dico &c.]Dicit ergo. Ne ergo euacuetur gloria nostra, & vos non erubescatis, necessarium existimaui rogare fratres. s. Lucam, Titum & Apollo, vt præparent repromissam benedictionem,hanc.s.eleemosinam,quæ dicitur benedictio, quia est causa æternæ benedictionis.Nam per actionem dandi,homo benedicitur à deo.Psal. Hic accipiet benedictionem à domino &c.Et ab hominibus.Eccle.13,Splendidum in panibus &c.Prouer.22, Qui pronus est ad misericordiam &c.Et dicit hanc benedictionem paratam esse quasi benedictionem. i. abundanter, & non quasi auariciam. i.parcè. Ratio autem quare debeant abundanter dare, est, quia ego dico quòd qui parcè seminat.i.qui parum dat in mũdo isto,parcè & metet.i.parum recipiet in alio seculo.Et dicit seminat,quia semina nostra sunt quicquid boni fecerimus.Et iterum, quia parum seminatur,non multũ colligetur. Gal. 5,Quæ seminauerit homo hæc & metet,sed multiplicata.Et qui seminat in benedictionibus.i.abundanter metet & de benedictionibus.s.dei largam retributionem.Sed nunquid non metent omnes abũdanter? Dicendum est sic,quantum ad quantitatem præmii,quia omnes affluent, & nullus ibi parcè metet. Sed dicit abundanter quasi ad proportionem & bene seminantium.1.Corinthiorum 15,Stella à stella differt.Abundanter omnes quantum ad præmium substantiale, sed parcè in comparatione ad præmium accidentale in quo est sanctorum differentia suprà.8,Qui multum non abundauit & qui modicum non minorauit.Exo. 16,Quia aliquando aliquis parcè dat,& cum magna charitate & abũdanter metet. ¶Consequenter cùm dicit [Vnusquisque enim &c.]Hortatur eos,vt dent hylariter & gaudenter.Et circa hoc duo facit. Primò enim monet eos ad gaudẽter dandum.Secundò rationem assignat,ibi [Hylarem enim datorem &c.] Dicit ergo,Dico quòd paretis illud quod vultis dare quasi benedictionem. i. abundanter, & dignum benedictione non quasi auariciam.i.non parcè. Et hoc dicit,quia illud quod sponte fit, non potest auarè fieri. Et ideò subdit,Vnusquisque enim &c.quasi nõ auarè,quia vnusquisque.s. vestrum,det eleemosinas prout destinauit.i. prædeliberauit in corde suo.s.secum conferens.Non ex tristitia autem &c.q.d. Vnusquisque voluntariè det non coactè.Ponit autem duo opposita voluntario. s. tristitiam & necessitatem. Voluntarium enim tollitur per violentum.Est autem duplex violentum.s.simplex & mixtum.Simplex quando absolutè quis cogitur ad aliquid contra voluntatem suam faciendum.Ad remouendum ergo illud violentum, dicit, Non ex necessitate,quod fieret si darent coacti mandato Apostoli. q. d. Non cogat vos ad dandum mandatum nostrum,sed moueat vos ad hoc prompta voluntas vestra.Exo.35,Omnis voluntarius &c. Violentum mixtum est quando quis non absolutè cogitur ad faciendum aliquid contra voluntatem suam, sed secundum quid. s. quòd nisi faciat incurrit maius damnum:sicut si non proiciantur merces in mari, nauis submergitur.Et ideò aliquo modo fit sponte & aliquo modo violenter,inquantum.s.coguntur timore maioris damni.Vt ergo hoc remoueat,dixit,Non ex tristitia.i.non ita quòd scit violentum mixtum.q. d.Non ex timore confusionis,ne, scilicet erubescatis, sed ex gaudio quod concepistis propter amorem quem habetis ad sanctos.Psal.Voluntariè sacrificabo tibi &c. ¶Consequenter cùm dicit [Hylarem enim datorem &c.] rationem assignat,& est talis.Omnis remunerator remunerat ea quæ sunt remuneratione digna: hæc autem sunt solùm actus virtutum:in actibus autem virtutum duo sunt, scilicet species actus & modus agendi qui est ex parte agentis.Vnde nisi in actu virtutis vtrunque istorum concurrat,non dicitur actus ille simpliciter virtuosus,sicut non dicitur perfectè iustus secundum virtutem qui operatur opera iustitiæ,nisi delectabiliter & cum gaudio operetur.Et licet apud homines qui non vident nisi ea quæ patẽt,sufficiat quòd quis operetur actum virtutis secundum ipsam speciem actus, puta, actum iustitiæ, tamen apud deum qui intuetur cor,non sufficit quòd solùm operetur actum virtutis secundum speciem, nisi etiam secundum debitum modum operetur, scilicet delectabiliter & cum gaudio. Et ideo non datorem tantùm, sed hylarem datorem diligit deus.i.approbat & remunerat & non tristem & remurmurantem.Psal.Seruite domino in lætitia.Eccle.35,In omni dato hylarem &c.Rom.12,Qui miseretur in hylaritate &c.

Lectio 2.

Ponitur ratio cur debent dare

POtens est enim deus omnem gratiam abundare facere in uobis:ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes,abundetis in omne opus bonum,sicut scriptum est. Dispersit dedit pauperibus:iustitia eius manet in seculum seculi.

Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit. Et multiplicabit semen uestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ uestræ,ut in omnibus locupletati,abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarũ actionẽ deo. Quoniã ministerium huius officij,non solùm supplet ea quæ desunt sanctis,sed etiã abundat per multas gratiarũ actiones in domino,per probationem ministerij huius,glorificates deũ in obedientia cõfessionis uestræ in euãgelio Christi,& simplicitate communicationis uestræ in illos, & in omnes:& in ipsorũ obsecratione pro uobis,desiderantium uos propter eminentem gratiam dei in uobis.Gratias ago deo super enarrabili dono eius.

propter, hylarem & abundãter.

¶Hic rationem trium modorum assignat. Et circa hoc duo facit. Primò assignat rationem sumptam ex parte ipsorum,Secundò rationem sumptam ex parte dei, ibi [Et in omnibus locupletati,&c.] Circa primum duo facit.Primò ponit rationem.Secundò ipsam confirmat,ibi[Sicut scriptum est,&c.]Ratio est talis.Quicunq; dat aliquid quod multiplicatur sibi,debet prompte abundanter & hylariter dare,sicut videmus quòd homines abundanter,& promptè,& cum gaudio seminant semen, quia multiplicatum illud recolligunt. Cùm ergo eleemosinæ multiplicentur datibus, debetis illas promptè,gaudẽter & abundanter facere. Et quòd multiplicentur patet,quia deus potens est omnem gratiam,&c.q.d. Non timeatis date ne indigentia grauati preueniat aliquando vos dedisse,quia potens est deus facere abundare omnem gratiam spiritussancti,qua. s.semper gaudeatis de bono opere quod fecistis. Et ideo dicit,Abundetis in omne opus bonum, id est abundantem affectum habeatis ad dandum eleemosinam,sicut habetis ad alia opera virtutum,& tamen habeatis plenam sufficientiam bonorum exteriorum.Et ideo dicit, Semper omnẽ sufficientiam habentes.i.vos reputantes habere. Iaco.1, Qui dat omnibus affluenter.&.1.Ti.6, Habentes alimenta,&c.De ista sufficiẽtia dicetur infrà 12, Sufficit tibi gratia mea,&c. De multiplicatione verò dicitur Esa. 30,Dabitur pluuia semini tuo.Mat.19, Omnis qui reliquerit,&c.recipiet centuplum accipiet,&c. ¶Consequẽter cùm dicit[Sicut scriptum est,&c.] probat positam rationem dupliciter.s. authoritate & experimento,ibi [Qui autem administrat,&c.]probat autem authoritate,dicens. Recte debet vos mouere prædicta ratio: Quia sicut scriptum est, &c.Sed glo.in alio sensu adducit hãc authoritatem quàm sit intentio Apostoli.Nã glo.sic adducit, Deo quòd abũdetis in omne opus bonum.i.largitione eleemosinarum,quia scriptum est, Dispersit dedit pauperibus.Sed Apostolus videtur hoc velle referre ad illud quod dicit abundare facere omnem gratiam.Et hoc quia ille qui dispersit dedit pauperibus,iustitia eius manet in æternum. Eccl.12:Bene fac iusto,& inuenies retributionem,&c.In authoritate autem proposita notatur quibus sit dãdum,quia pauperibus.i.indigentibus,&c.Luc.14,Cùm facis prandium,&c.Quomodo dandi,quia dispersit:quia nõ totum vni,sed diuisim multis.1.Corin.12,Si distribuero,&c.Esa. 58, Frange esurienti panem,&c. Iustitia eius. i.vitus iustitiæ manet in æternum:quia ex quo dat,augetur voluntas ad dandũ vel iustitia eius.i.merces iustitiæ eius manet in æternum.Prouer.11,Seminanti iustitiam merces fidelis,&c.Experimento autem confirmat rationem prædictam,dicẽs,Qui autem administrat,&c.q.d. Experti estis,quia hoc ipsum quod datis in eleemosinas,habetis à deo.Et idem debetis libẽter dare amore dei.1.Paral.vltimo, Tua sunt omnia quæ de manu,&c.Et insinuat tria circa hoc.Primum est q; aliquis posset dicere, Si nos damus modo quod habemus,deficient nobis necessaria ad quotidianum victum. Et hoc remouet, quia non solùm semen ministrat seminanti,sed panem.i.necessaria vitæ præstabit ad manducandum. Psal. Qui dat escam omni carni. Secundum est : quia posses dicere quòd si multum darẽmus,deficient nobis quæ habemus ad dandum iterum. Et hoc Apostolus remouet dicens, quòd non deficiet, sed multiplicabit semen vestrum,vt.s. plures eleemosinas facitis. Tertium est, quia posset aliquis dicere quòd si modò damus deficiet nobis voluntas ad dandum,& pœnitebit nos dedisse.Et hoc remouet, dicens, Et augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ,id est tantum augebit facultatem, & voluntatem dandi elæmosinas ex quibus procedit iustitia vestra,quòd semper parati & prompti eritis ad dandum eleemosinas, & quòd fruges maximè erunt in comparatione ad parum semen.Prouer. 5, De primitiis frugum tuarum da pauperibus.Eccle. 25, Dabo benedictionẽ,&c.1. Timo.4, Pietas ad omnia valet. ¶Deinde cùm dicit[Vt in omnibus locupletati,&c.] Assignat rationem,quare promptè, abundãter & hylariter dare debeat ex parte ipsorum dantium. Hic assignat rationem ex parte ipsius dei pro quo dare debent.Et primò assignat rationem.Secundò manifestat eam,ibi [Quoniam ministerium huius officii,&c.] In ratione autem assignanda tria considerantur:quorũ primum est ipsorum locupletatio,quod respondet præmissis. Dixerat enim suprà, Multiplicabit semen vestrum & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ.& hoc primò resumit, dicens, Et vt in omnibus locupletati,id est,tam in corporalibus quàm in spiritualibus bonis.1.Corinth.1. Diuites facti estis, &c. Sed ne aliquis crederet quòd finis ponendus sit in abundantia diuitiarum temporalium:aut quòd diuitias spirituales aliquis otiosè absque vsu possidere deberet, refert hoc primum ad aliud secundum dicens, Abundetis in omnem, id est perfectam simplicitatem,id est largitatem simplici animo factam, vt largitio procedat ex diuitiis temporalibus,simplicitas autem ex spiritualibus.Prouerb.10,Simplicitas iustorum,&c. Sed & hoc ipsum ad alium finem referendum est, scilicet ad deum.Et ideo tertiò subdit, quæ scilicet largitio simplex, operatur per nos,id est mediantibus nobis,gratiarum actionem deo.1.Thessa. 5, In omnibus gratias agite &c. ¶Deinde cùm dicit[Quoniam ministerium,&c.] manifestat rationem suprà positam,scilicet quomodo eorum largitio operetur gratiarum actionem deo. Et primò hoc ostendit.Secundò ponit gratiarum actionis materiam,ibi[Glorificantes deum,&c.]Tertiò ipse prorumpit in gratiarum actionem,ibi[Gratias deo,&c.]Dicit ergo. Dico quòd largitio vestra operatur gratiarum actiones deo, quia ministerium huius officii vestri quo subuenitis sanctis, multa bona habet,quia non solùm supplet ea quæ desunt sanctis quantum ad temporalia.suprà 8,Vestra abundãtia illorum inopiam suppleat,&c. Non solùm ergo hoc bonum sequitur inde, sed etiam quòd ipsi orant pro vobis & agunt gratias deo probantes & approbantes ministrationem vestram.Et hoc est quod dicit,sed etiam abundat.i. excrescit in actione gratiarum, quæ fit per multos,non solùm perfectos, sed per alios fideles pauperes qui inde agunt gratias deo in domino, qui eos ad hoc mouet videntes & probãtes ministerium vestrum. suprà 1,Vt ex multarum personis facierum, &c. Huius quidem gratiarum actionis materia est propter tria.Primò propter eorum fidem quam acceperunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& ideo dicit, Dico quòd abundat in gratiarum actione. Glorificantes. ſ. fideles deum in obedientia confeſsionis veſtræ.i.de confeſsione fidei veſtræ, quam confitemini & creditis in Chriſtum. Mat.5, Sic luceat lux veſtra,&c. Prou.21, Vir obediens loquetur victorias. Secundò propter eorum largitionem. Et ideo dicit, Glorificãtes,& in ſimplicitate cõmunicationis veſtræ.id eſt pro largitione veſtra in illos. ſ.ſanctos pauperes,& in omnes.ſ.fideles qui indigent, ſimplici,& puro animo facta. Gal. 6, Cõmunicet is qui catechizatur verbo ei qui ſe catechizat,&c. Et iterum operemur bonum ad omnes,&c. Tertiò propter hoc quòd ipſi viri ſancti habẽt à deo,vt pro eis agant gratias deo, Et ideo dicit, Glorificantes etiã deũ pro ipſorũ obſecratione pro vobis.i. glorificant deũ de hoc q̃ ipſi viri ſancti obſecrant pro nobis:ipſorũ dico deſideratium vos videre in ęterna beatitudine,& hoc propter eminentẽ gratiã dei in vobis. Ex his ergo Apoſtolus prorũpit in gratiarũ actionẽ deo,dicens, Gratias, &c. i.quia tot bona inde proueniũt de miniſterio veſtro, ego ago gratias deo, &c. ſ. charitatis quæ maximè videtur vigere in vobis qui ſubuenitis etiam illis qui ſic agunt gratias deo,& orant pro vobis. Et hoc donũ eſt inenarrabile:quia non poteſt dici,quantum vtile ſit, quia oculus non vidit,nec auris audiuit,&c.

Caput 10.

Monentur Corinthij ad collectas pro abſentibus Chriſtianis, pauperibus, et ad modum de miniſtris ad mittendũ, et de ſeipſo loquitur Apoſtolus narrando ſuã peregrinationẽ, & ea quæ in ea eſt actura, & quæ ſibi ſunt parata.

IPſe autem ego Paulus obſecro uos per manſuetudinem & modeſtiam Chriſti, qui in facie quidem humilis ſum inter uos, abſens autem confido in uobis. Rogo autem uos, ne præſens audeam per eam confidentiam qua exiſtimor audere in quoſdam : qui arbitrantur nos tanquam ſecundum carnem ambulemus. In carne enim ambulantes, non ſecundum carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt : ſed potentia deo ad deſtructionem munitionum conſilia deſtruẽtes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiã dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, & in promptu habentes ulciſci omnem inobedientiam, cum impleta fuerit ueſtra obedientia.

¶ Poſtquam tractauit de bonis miniſtris Chriſti & fidei, conſequenter Apoſtolus inuehit contra falſos miniſtros & pſeudo prophetas. Et primò inuehit contra eos. Secundò verò contra illos qui decepti ab eis adhęrebant eis, in 13.cap.ibi[Ecce tertio,&c.] Circa primum duo facit. Primò excuſat ſe de eis quæ imponũtur ſibi per rationem. Secundò verò per facti euidentiam, ibi[Quæ autẽ ſecundum faciem ſunt, &c.] Circa primum duo facit. Primò recuſat ſe excuſare per experimentum, cùm tamen poſſet. Secundò verò excuſat per rationem, ibi [Qui arbitrantur,&c.] Circa primum tria facit. Primò præmittit obſecrationem. Secundò interponit illud quod imponitur ſibi à pſeudo, ibi[Qui in faciem quidem,&c.] Tertiò recuſat experimentum, ibi [Rogo autem ne.] Dicit ergo, Ipſe ego autem Paulus qui vos & alios ad eleemoſinas exhortor, ego, inquam, ipſe obſecro vos per manſuetudinem & modeſtiam Chriſti. De manſuetudine Chriſti habetur Mat.11, Diſcite à me quia mitis ſum,&c, De modeſtia. Sapien.11, Omnia in numero, pondere,& menſura diſpoſuiſti, &c. Modeſtia enim nihil aliud eſt quàm modum ſeruare in agẽdis. Facit autem ſpecialiter hìc mentionem de manſuetudine & modeſtia Chriſti, quia pſeudo & Corinthii ſpecialiter imponebant Paulo quòd cùm eſſet præſens apud eos conuerſaretur humiliter,& cùm eſſet abſens ſcriberet eis valde dure. Et ideò poſuit illa duo quæ Chriſtus habuit vt ſciant quòd Apoſtolus hæc etiam oſtendit & ſeruauit exemplo Chriſti. Et ideò conſequenter interponit vitium ſibi impoſitum, dicens, Ego ipſe Paulus. i. verè humilis,quia paulus humilis & quietus interpretatur.1.Corint.15, ego ſum minimus,&c. Vnde ego ipſe.i. verè Paulus. Pſal. Tu quidem ipſe es. Eccleſi.19, Eſt qui nequiter humiliat ſe,&c. Et Iac.3, Vbi zelus & contentio, ibi inconſtantia,&c. Ego, inquam, obſecro qui in facie. i. exterius vt dicitis, humilis ſum inter vos.i. humiliter conuerſatus, cùm ſum vobis præſens. abſens autem.i.cùm ſum abſens à vobis, quando. ſ. non timeo lædi ab aliquo veſtrum, confido in vobis.i. confidenter ago aſperè vobis per epiſtolam ſcribens. Prouer.28, Iuſtus quaſi leo confidens,&c. ¶ Conſequenter cùm dicit [Rogo autem,&c.] Recuſat ſumere experimentum. iſti enim credebant quòd Apoſtolus ex timore ductus conuerſaretur humiliter inter eos, & ideò dicit, Vos ita creditis, ſed ego rogo vos, qui & ipſe obſecro vt veliis experiri vtrum ego ſi neceſſe ſit, faciam in præſentia, quomodo facio in abſentia. Et ideò dicit, Ne præſens. i. cùm fuero apud vos audeam facere in vobis ſi neceſſe ſit:per eam confidentiam. i.ita confidenter ſicut exiſtimor à vobis audere.i.audaciter & confidenter agere in quoſdam incorrectos durè reprehendendo, per literas etiam corrigendo. Iob 31, Exaltat audacter,&c. ¶ Deinde excuſat ſe per rationem, dicens[Qui arbitrantur,&c.] quaſi dicat. Et licet nolim experimento me excuſare propter vos: tamen ratio in promptu eſt ad excuſandum me ſufficienter. Circa hoc ergo tria facit. Primò ponit cauſam quare imponunt ei quod dictum eſt. Secundò deſtruit cauſam illam. Tertiò confirmat per rationem. Cauſa autem quare hoc ſibi imponitur. ſ. quòd præſens ſit humilis, abſens autem ſeuerus & auſterus eſt: quia iſti arbitrabantur Apoſtolum ſecundum carnem ambulare. Et quia vnuſquiſq; ſecundum regulam operis operatur, finis autem habet rationem regulæ, quia quilibet dirigit opus ſuum ad finem quem intendit. Qui ergo ponunt finem ſuum in bonis carnalibus, dicuntur ambulare ſecundum carnem. Et inde eſt quòd ita regulant opera ſua, vt conſequantur ea quæ ſunt carnis, quæ quidem quia poſſunt ſubtrahi ab hominibus: ideo homines quæ in carnalia intendunt, blandè ſe habent ad homines & humiliter. Et ideò quia credebant Apoſtolum ambulare ſecundum carnem: ideò ere debã t quòd propter hoc humiliter cõuerſatus ſit inter eos. Sed hęc ratio nulla eſt & vana, & ideò deſtruit eam, dicens [In carnem enim,&c.] q.d. quòd nos ſimus in carne non poſſumus negare, quia Ro.8. dicitur, Debitores ſumus carni, &c. ſed quòd nos regulemur ſecundum carnem ponendo in bonis carnalibus finẽ, ſiue intentionem noſtram, hoc eſt falſum: quia non ſecundum carnem militamus. i. vitam noſtram quæ eſt quædam militia, vt dicitur Iob 7, Non regulamus ſecundum carnem. Et quòd non militemus ſecundum carnem, probat cùm dicit,[Nam arma noſtra,&c.] Et primò ex militaribus armis ſicut vnuſquiſq; pugnator habet arma accommoda militiæ & pugnæ ſuæ. Sed conſtat quòd arma eorum qui pugnant ſecundum carnem ſeu militant, ſunt diuitiæ, voluptates, honores, & potentię mundanę & temporales. cùm ergo arma noſtra non ſint huiuſmodi, quia arma militiæ noſtrę non ſunt carnalia, ſed potentia deo. i. ſecundum deum vel ad honorem dei. Ergo nos non militamus ſecundum carnem. ¶ Secundò verò cùm dicit. [Ad deſtructionem, &c.] Ponit virtutem armorum ſpiritualium, quorum quidem virtus patet ex triplici effectu

eorũ. Primus effectus eſt q̃ per ipſa arma cõfunduntur rebelles. Et quãtũ ad hoc dicit[Ad deſtructionẽ munitionũ.] Quaſi dicat. Bene ſunt potẽtia deo vt deſtruãt rebelles, infrà Titum.1, Vt ſit potẽs exhortari &c. Hier.1, Vt euellas & deſtruas &c. Muniũt autẽ ſe aliqui cõtra deũ dupliciter. Aliqui aſtutis cõſiliis, ſicut ſunt tyranni qui machinãtur prauis cõſiliis ſuis deſtruere quæ dei ſunt vt ipſi tyrãnizent. Et quantũ ad hoc dicit, Conſilia deſtruẽtes, ſcilicet, tyrãnorũ. Iob 5, Qui apprehẽdit ſapiẽtes &c. Aliqui vero per ſuperbiã vel altitudinẽ ingenii proprii. Et quantũ ad hoc dicit, Et omnẽ altitudinẽ, ſcilicet ſuæ ſuperbiæ. Ro.11, Non alta ſapiẽtes &c.i.ſuperba. Siue profunditatẽ intellectus tam legiſlatorũ, q̃ philoſophorũ. Ro.8, Neq; altitudo, neq; profundũ. Eſa.5, Væ qui ſapiẽtes eſtis in oculis veſtris. Altitudinẽ, dico, extollẽtiæ aduerſus ſcientiam dei.ſ.fidẽ quæ eſt ſciẽtia dei: quia quæ de deo dicũtur, impugnant. ſ. partũ virginis. & alia dei mirabilia. Eſa. 11, Repleta eſt terra ſcientia dei. Apo.2, Quã dicunt altitudinẽ ſathanæ. Apo.2, Qui nõ cognouerũt altitudinẽ ſathanæ. Ro.11, Noli altũ ſapere, ſed time. ¶ Secũdus effectus eſt cõuerſio infidelium ad fidẽ. Et quantum ad hoc dicit [Et in captiuitatẽ redigẽtes &c.] quod quidem fit quãdo id quod homo ſcit totũ ſupponit miniſterio Chriſti & fidei. Pſal. Ad alligandos reges eorũ in compedibus &c. Eccle.6, Inijce pedẽ tuum in compedes illius.i.in documenta fidei,&c. ¶ Tertius effectus eſt correctio peccantiũ. Et quantũ ad hoc dicit [Et in promptu habentes,] id eſt promptũ & liberum animum habentes ad puniendũ inobedientiã. Pſal. Gladii ancipites in manibus &c. Et hoc erit cùm impleta fuerit veſtra obedientia, id eſt cùm vos perfectè obedientes eritis, quia ſi vos velitis obedire non erit nobis locus puniendi inobedientiã aliorum & veſtram. Vel tunc vleiſcemur vos de inobediẽtia quando impleta fuerit obediẽtia veſtra, id eſt quãdo deſtruetur inobedientia veſtra. contraria enim contrariis curantur.

Lectio 2.

Excuſat ſe Paulus ſuã ſciẽtiã cõmittẽdo auditoribus iudiciũ ſuæ excuſationis & ſuã cauſam proſequẽdo, oſtẽdẽdo pſeudo non ſibi debere præferri, imò ipſe eis, & oſtendit falſum eſſe quòd ſibi imponitur à pſeudo, et rationẽ ſui dicti ponit.

QVæ ſecundũ faciẽ ſunt, uidete. Si quis cõfidit ſibi, Chriſti ſe eſſe, hoc cogitet iterũ apud ſe, quia ſicut et ipſe Chriſti eſt, ita & nos. Nã & ſi am plius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quã dedit nobis dominus in ædificationẽ, et nõ in deſtructionẽ ueſtrãnõ erubeſcã, vt autẽ nõ exiſtimer tãquã terrere uos p epiſtolas, quoniã quidẽ epiſtolæ, inquiũt, graues ſunt, & fortes: præſentia autẽ corporis infirma, & ſermo cõtemptibilis, hoc cogitet qui eiuſmodi eſt, quia quales ſumus uerbo per epiſtolas abſentes, tales et præſentes in facto. Non enim audemus inſerere aut cõparare nos quibuſdam, qui ſeipſos commendant: ſed ipſi in nobis noſmetipſos metientes, & cõparantes noſmetipſos nobis,

¶ Suprà excuſauit ſe Apoſtolus per rationem: hìc excuſat ſe per facti euidentiã. Et circa hoc duo facit. Primò enim committit auditoribus iudicium ſuæ excuſationis. Secundò proſequitur ſuam cauſam, ibi[Si quis confidit &c.] Dicit ergo primò. Licet appareat per rationem falſum eſſe quod imponunt mihi pſeudo, tamen ſi aliqui ſint inter vos qui ratione non vincantur & noluerint rationi acquieſcere, ſaltem videre, id eſt conſiderate ea quæ ſunt ſecundum faciem, id eſt in manifeſto apparent de me cuidẽter. Committit autem eis iudicium cauſæ ſuæ, ad oſtendendam ſecuritatem cordis ſui. Iob 6, Reſpondete obſecro abſq; contradictione. ¶ Sed contrà Io.7, Nolite ſecundum faciem iudicare. Non ergo bene dicitur hìc, Quæ ſecundum faciem ſunt videte. Reſpondeo, dicendum eſt quòd ibi accipitur ſecũdum faciem pro his quæ exterius apparent in homine, ſcilicet, pro ſola veritatis apparentia, ſecundum quæ non debet homo iudicare, quia aliquando contrarium latet in corde. Vnde dicitur Mat. 7, Veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus &c. Hìc verò accipitur ſecundum faciem pro ipſa veritate euangelica & facti euidentia ſecundum quam poteſt fieri iudicium. Glo. aliter exponit, ſcilicet ſecundum faciem, id eſt, pſeudo. videte id eſt, attendite. Quaſi dicat. Conſiderate facta eorum, quia impoſsibile eſt quin inter multa bona quæ prætendunt non faciant aliqua ex quibus poteritis cognoſcere intentionem ipſorum prauam. Matt. 7, Ex fructibus eorum &c. ¶ Conſequenter cùm dicit [Si quis autem confidit &c.] proſequitur cauſam ſuam. Contingit autem quòd aliquis moueatur contra aliquem deceptus authoritate alicuius qui ſe magnum facit. Et ſic Corinthii commoti erant contra Apoſtolum decepti à Pſeudo, qui ſe dicebant maioris authoritatis quàm Paulus quia venerant à Iudæa,& quia erant primò conuerſi. Et ideò Apoſtolus duo facit. Primò euacuat authoritatem illorum Pſeudorum. Secundò proſequitur cauſam ſuam, ibi [Vt autem non exiſtimet, &c.] Circa primum duo facit. Primò oſtendit quòd pſeudo non ſint ſibi præferendi. Secundò quòd ipſe eſt præferendus eis, ibi [Nam & ſi amplius,&c.] Dicit ergo. Hoc, inquàm, ſecundum faciem videte. Quòd ſi quis de Pſeudo confidit ſe Chriſti eſſe propter aliquod magnum quod fecerit, vel propter aliquod donum ſpirituale quod à Chriſto receperit, hoc cogitet apud ſe, id eſt, conſideret diligenter in corde ſuo : quia ſicut ipſe Chriſti eſt, ita nos, quaſi dicat. Quicquid inuenitur in eis, totum inuenitur in nobis, vnde debeamus dici & eſſe Chriſti. primæ Corinth. 7, Puto quòd & ego ſpiritum Chriſti habeam. Roma. 8, Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Non ſolùm autem nos ſumus Chriſti ſicut & ipſi, ſed multò plus poſſumus gloriari quòd ſumus Chriſti quàm ipſi. Et hoc eſt quod dicit, Nam & ſi amplius quàm ipſi gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam, ſcilicet poteſtatem dedit mihi dominus. Actu. 9, Vas electionis eſt mihi iſte. Galat. 2, Qui operatus eſt Petro, &c. Dedit, inquam, mihi poteſtatem hanc ſpecialem ad conuertendum Gentes in ædificationem, ſcilicet eccleſiæ & non in deſtructionem ſicut faciunt Pſeudo abutentes poteſtate eis data in contrarium ad quod data eſt. Nam licet poteſtas detur in ædificationem eccleſiæ in fide & charitate, iſti tamen quærunt gloriam ſuam & non Chriſti, & ideò deſtruunt. Et hoc faciebant prædicando obſeruari legalia & faciendo quæſtum. Si ergo amplius glorior de hac poteſtate quam habeo & in qua gloriam Chriſti quæro & non meam, non erubeſcam, ſcilicet de huiuſmodi commendatione mea, quia non facio ad oſtendendum me, ſed cauſa neceſſitatis, ſcilicet vt oſtendens authoritatem meam eſſe magnam, & Pſeudo nullam, non decipiamini ab eis de cætero. ¶ Vbi nota quòd ſecundum Grego. duabus de cauſis poteſt ſe aliquis commendare abſque peccato, ſcilicet, quando aliquis prouocatur opprobriis & conculcatur: & hoc vt non deſperet videns ſe conculcari, & vt confutet aduerſarios. Sic Iob commendauit ſe multum, ſicut patet 27. cap. vnde dicit Neq; enim reprehendit me cor meum in omni vita mea &c. Item quando aliquis prædicans veritatem, & alius aduerſarius veritatis contradicit ſibi & impedit manifeſtationem veritatis, tunc huiuſmodi prædicator debet ſe cõmendare & oſtendere authoritatẽ ſuam vt confutet illum, & vt trahat auditores ad veritatẽ. ¶ Et

Paulo potẽſtas apoſtolica et eccleſiæ data eſt in ædificationẽ, nõ in deſtructionẽ, nihil poteſt cõtra bonos mores, nec contra cõſilia euãgelica, nec poſſet nũc ordinare q̃ oẽs vxorarentur.

Poteſt ſe q̃ cõmendare duabus de cauſis

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc facit Apostolus in multis locis & hîc etiam. ¶ Consequẽter cùm dicit [Vt autem non existimer &c.] prosequitur causam suam ex facti euidentia. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit falsum esse quod sibi imponitur. Secundò rationem dicti assignat, ibi [Non enim audemus &c.] Tertiò exponit rationem ipsam, ibi [Nos autem non &c.] Circa primum sciendum est quòd, sicut dictum est, imponebatur Apostolo quòd in præsentia esset humilis propter timorem, vel propter gratiam & fauorem captãdum, & in absentia durè scriberet eis. Et ideò dicit Apostolus quòd non est ita, sed si bene volunt considerare quæ apparent, ita inuenient eum facto qualem habuerunt scripto, & hoc possunt experiri si volunt. Et hoc est quod dicit, Vt autem non existimer à Pseudo seu à vobis tanquam terrerem vos, vel timorem vobis incuterem per epistolas nostras quas vobis mittimus, quem quidem timorem non incutiebã vobis in præsentia. Et hoc ideo est quoniã ipsi. s. Pseudo inquiunt, epistolæ. s. Pauli graues sunt. i. durè & grauiter punientes & fortes. i. absq; timore: sed præsentia nõ talis, immo infirma. i. debilis & humilis: quod respõdet ei quod dicit, fortes, & sermo. s. prædicatio sua & collocutio, & exhortatio contẽptibilis, quod respõdet ei quod dicitur, graues. Sed qui est huiusmodi. i. qui talia dicit, de nobis cogitet. i. sciat certè ꝙ quales sumus &c. i. tales erimus præsentes cùm venimus ad vos, quales sumus per epistolam absentes si necesse fuerit. Causam autẽ quare Apostolus se habuit humiliter ad eos, manifestat Apostolus 1. Corin. 2, Et ego fratres cum timore multo & tremore &c. quod faciebat quia non erant firmi in fide. Et voluit eos per dulcedinẽ suæ cõuersationis firmare. Quare autẽ locutus fuerit sibi plana & prędicauerit eis nõ subtilia, insinuat 1. Cor. 3, dicẽs, Tanquã paruulis in Christo lac potum dedi vobis &c. Nondum enim erant capaces altioris doctrinæ. ¶ Consequenter cùm dicit [Non enim audemus &c.] Ostẽdit rationẽ dicti sui, dicens, Dico ꝙ nõ sumus similes Pseudo, nec etiam est verum quod imponitur nobis: quia ego nõ dico alia quã facere est necesse. Et ideo dicit, Nõ enim audemus nos inserere. i. dicere nos esse vnũ ex eis, aut cõparare. i. similẽ facere quibusdã. s. Pseudo qui seipsos vobis tantũ cõmendant, & tamẽ ab aliis & à factis suis nõ cõmendatur, cõtra illud Prou. 27. Laudet te alienus, & nõ os tuũ &c. [Sed ipsi in nobis &c.]. i. secundũ ea quæ sunt in nobis cõmensuramus facta nostra & dicta. q.d. Illa dicimus de nobis quæ sunt proportionata nobis. i. cõmensurata factis nostris. Gal. vlt. Vnusquisq; opus suũ probet &c. ¶ Sed cõtrà 4. dicitur, Cõmendantes nosmetipsos ad omnẽ conscientiã &c. Ergo nõ bene dixit. Respõdeo, dicendum est ꝙ aliud est commendare seipsum ad conscientiã, & aliud ad aures. Nam ad conscientias hominũ cõmendamus nosipsos cùm bene agimus, & hoc est bonũ. Ad aures autẽ cõmendamus nosmetipsos verbis tantùm, & hoc est malũ. Primo modo cõmendant se iusti & Apostolus. Secundo modo Pseudo & Hypocritæ.

Lectio 3.

Dicit Apostolus se nõ excedere mẽsurã gloriãdo se de his quæ non habet, sed sequitur mẽsurãqua sibi mensus est deus.

NOs autem non in immensum gloriabimur: sed secundum mensuram regulæ, quã mensus est nobis deus mensurã pertingendi usque ad vos. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos. Vsque ad vos enim peruenimus in euangelio Christi: non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei uestræ, in uobis magnificari secundum regulam nostram in abundantia, etiam in illa quæ ultra uos sunt euangelizare, non in aliena regula, in his quæ præparata sunt gloriari. Qui autem gloriatur in domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem deus commendat.

¶ Suprà Apostolus ostendit rationẽ eorũ quæ dixerat: hîc consequẽter ipsum rationẽ manifestat. Dixerat enim ꝙ eũ mẽsurabat se sibi, & nõ excedebat mensurã suã. Potest autẽ aliquis in gloriãdo & cõmendando se excedere dupliciter. Primò quãtũ ad id de quo gloriatur, putà si quis gloriatur de eo ꝙ nõ habet. Secundò quantũ ad id in quo gloriatur, putà, si quis habẽs aliquid ex alio, gloriatur in ipso tãquã à se haberet. Et ideo Apostolus ostẽdit ꝙ neutro istorũ modorũ excedit mensurã gloriãdo vel laudando se. Et primò quantũ ad primũ. Secundò quantũ ad secundũ, ibi [Qui autẽ gloriatur &c.] Circa primum duo facit. Primò probat ꝙ non excedit mensurã suã quantũ ad gloriã de præteritis. Secundò quantũ ad gloriã de futuris, ibi [Spẽ autem habẽtes &c.] Circa primũ tria facit. Primò proponit intentũ. Secundò propositum probat, ibi [Non enim quasi nõ &c.] Tertiũ cõcludit, ibi [Nec in immẽsum gloriãtes &c.] Dicit ergo primò, Dico quòd metimur & comparamus nosmetipsos nobis facientes. s. secundũ ꝙ officiũ nostrũ exigit. Hoc autẽ nos agẽtes nõ in immensum gloriamur. i. nõ excedimus mensurã nostrã exercẽdo potestatẽ nostrã & cõmendando nos. Legitur. 19, Nolite facere iniquũ &c. Sed gloriamur secundũ mensurã qua mẽsus est nobis deus. Glo. hoc exponit de mẽsura prælationis Apostoli, & dicit, secundũ mensurã. i. secundũ mẽsuratum mihi à deo populum, cuius ego sum prælatus & regula ad dirigẽdum. Sed hoc idẽ potest vniuersãlius accipi, vt mẽsura regulæ dicatur quãtitas gratiæ. Et tunc est sensus. Sed gloriamus secundum mẽsuram qua mẽsus est nobis deus. i. secundũ quantitatẽ gratiæ quam dedit nobis deus. Eph. 4, Vnicuiq; data est gratia &c. Quę quidẽ gratia est nobis regula, ne extollamur & deuiemus a deo. Quam mẽsus est nobis deus, quia quicquid boni facimus in euangelizando & in conuersatione vestra & aliorũ, totũ est ex deo mihi in vobis & aliis cõcessum. 1. Co. 3, Ego plantaui, Apollo rigauit &c. Mẽsuram dico pertingẽdi vsq; ad vos: quia vos estis sub mẽsura gratię mihi datę per quam conuersi estis ad Christũ & obeditis euãgelio. Hoc est ergo quod proponit. s. ꝙ non excedit mensuram suam gloriando se ꝙ sit eorum prælatus & ꝙ per eum conuersi sunt. Et ꝙ ita sit. s. ꝙ pertingat vsq; ad eos, probat consequẽter cùm dicit, [Non enim quasi nõ pertingẽtes &c.] q.d. Verè gloriamur. Non enim superextẽdimus nos in gratia vel gloria vel in potestate nostra quasi nõ simus pertingẽtes vsq; ad vos potestate nostra & ministerio. Nam vsq; ad vos peruenimus in euangelio Christi. i. in prædicatione euangelii Christi. 1. Cor. 4, In Christo Iesu per euangelium ego vos genui &c. & suprà 9, Nõne opus meũ vos estis &c. Gal. 2, Qui operatus est Petro in Apostolatum &c. Et ideo concludit dicens. Igitur cùm glorior de vobis, non glorior in immensum. Vnde dicit [Non in immensum gloriantes, &c.] Vbi alius fundamentum fidei posuisset. ¶ Consequenter cùm dicit [Spem autem habentes &c.] Ostendit ꝙ non excedit mensurã suam quantũ ad gloriam de futuro. Sciendum est autem ꝙ prædicator potest habere duplex argumentum gloriæ de prædicatione sua. Vnum est vt conuersi ad prędicationem suã proficiãt in melius. Aliud vt per ipsos conuersos alii conuertantur, quia vt dicitur Exo. 36, Cortina cortinã trahit &c. Et Apoc. vlt. Qui audit, dicat veni. Nã quãdo quis videt alios cõuerti, facilius cõuertitur. Et quãtũ ad ista duo Apostolus

sperat augeri gloriã suã de Corinthiis primò. s. de profectu eorũ in melius. Et ideò dicit, Dico ꝙ nec in immensum gloriamur de cõuersione vestra per nos causata olim. Sed adhuc habẽtes. s. sumus spẽ magnificari in futuro. i. augeri gloriã nostrã crescẽtis fidei vestrę in vobis. i. de fide vestra crescẽte & proficiẽte in melius per bona opera. 1. Pet. 2, Lac cõcupiscite vt in eo crescatis in salutẽ, &c. Et iterũ secũdò speramus magnificari in conuersione aliorum per vos. Et ideo dicit, In abundãtia &c. id est, in abundantia prædicationis, nõ solùm in vobis, sed etiam in illa loca quæ vltra vos sunt: & secundum regulam nostram, id est secũdum ꝙ iniunctum est nobis à Christo, non solùm euangelizare vobis, sed omnibus gentibus. Mar. vltimo, Euntes in mundum vniuersum, &c. Nec tamen sumus habentes spem in aliena regula, id est non speramus gloriari, nec gloriamur in aliqua aliena regula. Quasi dicat: Non in illis quæ præparata sunt ab aliis, id est, quos alii duxerunt ad fidem, sed faciam fructum in illis in quibus ab aliis non est prædicatum. Ro. 15, Prædicaui euangelium hoc non vbi nominatus est Christus. ¶ Contrà est, quòd Petrus prædicauit Romæ antequam prædicaret ibi Paulus. Respondeo, dicendum est quòd non dicit hoc, recusans prædicare vbi alius prædicasset, sed dicit quòd intendit prædicare etiã vbi non prædicasset aliquis. ¶ Consequenter cùm dicit [Qui autem gloriatur, &c.] Ostendit quòd non excedit mensuram suam quantum ad id in quo gloriatur, dicens, Quia si ego glorior in eo in quo gloriandum est, non excedo. Cùm autem gloriãdum sit in deo, qui gloriatur, in domino glorietur. Hier. 9, In hoc glorietur qui gloriatur, &c. Potest autẽ hoc exponi tripliciter. Vno modo in domino glorietur vbi ly, domino, denotet obiectum gloriandi, quasi dicat: Ex hoc glorietur quòd habet dominum amando & cognoscendo. Hiere. 9, In hoc glorietur &c. Alio modo glorietur in domino. i. secũdum deum, & hoc modo gloriatur qui gloriatur de his quæ dei sunt, & non de malis, sicut ille de quo dicitur in Psal. Quid gloriaris in malitia. Alio modo in domino glorietur, id est, vt gloriã suã reputet se habere à deo totum quod cedit ad gloriã suam referens in deũ. 1. Corin. 4, Quid habes quod non accepisti. Si autẽ accepisti &c. Et sic accipitur hîc eũ dicitur [Qui gloriatur in domino glorietur] q.d. glorior de prædictis, sed non quasi hoc à me habeam, sed à deo. Et hoc etiam est mensura vestra: quia totum bonum vestrum habet ortum à nobis. Et verè in domino debemus gloriari, non nobis imputare gloriam nostrã, sed deo. Nam nõ est probatus, id est, comprobatus à deo vel hominibus ille qui seipsum cõmendat. Prou. 27, Laudet te, &c. Sed ille quem deus cõmendat, id est, cõmendabilem facit bonis operibus & miraculis. Nam deus est causa totius boni operis per homines facti.

Caput 11.

VTinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ: sed & supportate me. Æmulor enim uos dei æmulatione. Despondi enim uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne sicut serpens seduxit Euam astutia suatitia corrumpantur sensus uestri & excidant à simplicitate, quæ est in Christo Iesu.

¶ Postquam Apostolus excusauit se de his quæ falsò imponebãtur sibi à Pseudo: hîc consequẽter vt cõfunderet eos. s. Pseudo & reddat authoritatẽ suã, honorabilem cõmendat se Corinthiis. Circa hoc autẽ duo facit. Primò rationẽ suæ cõmendationis assignat. Secũdò ponit suã cõmẽdationem, ibi [In quo quis audet, &c.] ¶ Circa primum tria facit. Primò petit vt eius insipiẽtia supportetur. Secũdò subdit necessitatẽ suæ commendationis, vt non insipiẽs videatur, ibi [Æmulor enim vos, &c.] Tertiò innuit quòd dato quòd sit insipiens, supportare debent, ibi [Iterum dico ne quis, &c.] Circa primũ duo facit. Primò præmittit suum desiderium, vt petitio sua facilius exaudiatur. Secundò ponit suam petitionem, ibi [Sed & supportate me.] Desiderium autem Apostoli est, vt Corinthii sustineant Apostolum cõmendantem se. Et ideò per aduerbium optandi incipit, dicens [Vtinã sustineretis &c.] Circa quod sciẽdum est ꝙ præcepta moralia sunt de agendis, quæ cùm sint particularia & variabilia, non possunt determinari vna cõmuni ratione & regula indefectibiliter, sed oportet quandoq; præter regulam cõmunem aliquid facere in aliquo casu emergẽte. Quãdo autẽ hoc modo fit aliquid præter communẽ regulã, sapientes qui causam huius considerãt non turbãtur, nec reputãt insipienter factũ esse. Indiscreti verò & minus sapiẽtes non considerãtes ex qua causa hoc ita fiat, turbantur, & reputãt stultè factũ fore, sicut patet: quia præceptum morale est, non occides. Aliquãdo tamẽ necesse est malos occidere. Et quãdo hoc fit sapiẽtes cõmendãt vel non reputãt malè factũ. Stulti autẽ & hęretici dãnant, dicẽtes hoc esse malè factũ. Quia ergo cõmunis lex moralis est ꝙ homo non commendet seipsum, secundũ quod dicitur Prou. 27, Laudet te alienus, &c. Potest fieri in aliquo casu præter hãc cõmunẽ regulã vt homo cõmendet se, & laudabiliter hoc facit, & tamẽ indiscreti hoc reputant insipientiã. Vnde cũ immineret casus quo Apostolus deberet se cõmendare, hortatur eos ad hoc ꝙ istud non reputẽt ei ad insipientiã, dicẽs [Vtinã sustineretis] scilicet patienter [modicũ insipientiæ meæ] supportãdo me. Et dicit modicum, quia si cõmendaret se sine causa, esset maxima insipientia. Et iterũ si cõmendaret se ex causa omnino vrgente, tũc nihil esset ibi insipientiæ. Sed quia cõmendat se, licet ex causa, nõ tamẽ omnino vrgẽte, cũ alio modo posset confutare Pseudo: & quia cõmendat se multũ, videtur ibi esse aliquid insipientiæ, & hoc est ꝙ dicit [Modicũ insipiẽtiæ meæ.] infrà 12, Factus sum insipiẽs &c. Et licet sic sim insipiẽs, tñ supportate me. &c. Eph. 4, Supportantes inuicem in charitate. Necessitatem autẽ cõmendationis ostendit, dicens [Æmulor, &c.] Et circa hoc tria facit. Primò ostendit huiusmodi cõmendationem prouenire ex zelo, vt excludat insipientiã. Secũdò dicit hũc zelũ nõ esse inordinatũ, vt vitet indiscretionem, ibi [Timeo autẽ &c.] Tertiò excludit eorũ excusationem, ibi [Nam si is qui venit, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ponit zelum quem habet ad eos sanctũ, quia dei. Secũdò ostendit causam huius zeli, quia incũbebat sibi ex officio, ibi [Despondi vos &c.] Est ergo zelus sanctus, quia æmulor vos. i. diligo vos feruenter dei æmulatione, id est, ad honorem dei, non meum. Circa quod nota quòd æmulatio prout est idem quòd zelus, non aliud est quàm quidam motus animi bonus vel malus tendentis in statum proximi, & importat feruorem amoris. Et ideò consueuit sic definiri. zelus est amor intensus non patiens consortium in amato. Et siquidem non patitur consortium in aliquo bono, puta, vitii vel alicuius imperfectionis, sed singulariter illud solus vult habere, tunc zelus est bonus & æmulatio bona, de quo dicitur 1. Corinth. 12, Æmulamini charismata &c. Galat. 4, Æmulamini bonum in bono, &c. 3. Reg. 17, Zelo zelatus, &c. Psalm. Zelus domus tuæ &c. Si

Universidad de Deusto
Biblioteca

verò non patiatur cõsortium in aliqua excellentia vel in aliqua prosperitate mundi,tunc zelus est malus & æmulatio mala.Hoc autẽ bono zelo seu æmulatione aliquando quis æmulatur alios pro se,sicut vir zelatur pro vxore sua quã sibi soli vult seruari. Aliquando verò zelatur aliquis pro alio sicut eunuchus zelatur vxorem domini sui vt custodiat eam sibi.Sic Apostolus populũ suũ, quem videbat paratũ ad præcipitiũ,& cũ spõso Christo velle prostitui diabolo,æmulabatur,ne Christus spõsus verus in eis aliquod diaboli cõsortiũ pateretur. Et ideò dicit dei æmulatione.q.d.nõ pro me,sed Christo,qui est spõsus.Io.3,Qui habet spõsam, spõsus est.3.Reg.19,zelo zelatus sum pro domino &c.Vnde autem Apostolo incumbebat huiusmodi æmulatio,ostẽdit,dicẽs [Despondi enim vos &c.] Quasi diceret,Meritò vos æmulor dei æmulatione,quia ego sum paranymphus huius matrimonii, quod est inter vos & Christũ, quia ego despondi vos.i.feci spõsalia, quæ sunt per fidẽ & charitatẽ.Osee secundo, Sponsabo te mihi,&c. Et ideò pertinet ad me custodire vos. Quicũq; ergo conuertit populũ ad fidẽ & ad iustitiã,despõdet eos Christo.Despõdi,inquã,nõ multis,quia quæ multis adhæret,polluitur.Hiere.3,Tu autẽ polluta es,&c.Sed vni Christo,scilicet viro perfecto virtutis plenitudine.Zachariæ 6, Oriens nomẽ eius.Hiere. 31,Nouũ faciet dominus super terrã, &c.Et dicitur Christus vir vnus,quia singularis:& quantũ ad modũ conceptionis,& quantũ ad modũ nascendi, & quãtũ ad gratiæ plenitudinẽ.Eccl.7,Vnũ de mille &c.Isti, inquã,viro despõdi vos exhibere virginẽ. ¶ Nota qꝺ plurali ad singulare descẽdit,dicẽs (Despõsaui vos)in plurali [Et exhibere virginẽ.] in singulari, volens ostendere quòd ex omnibus fidelibus fit vnũ corpus & vna ecclesia,quę debet esse virgo in omnibus membris suis. Et ideò dicit, virginẽ castã.In omnibus enim accipitur virginitas pro integritate corporis : castitas pro integritate mẽtis.Nã aliquãdo aliqua est virgo corpore,quæ nõ est casta mẽte. Sic ecclesia exhibet se Christo virginẽ,quãdo perseuerat in fide,& infra sacramẽta absq; corruptione alicuius idolatriæ,& infidelitatis.Eze.16,Ad omne caput viæ ædificasti signũ,&c.Castã exhibet se quãdo existẽs infra sacramẽta & in fide Christi exhibet puritatẽ corporis & operis. Ephe. 5,Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiã nõ habentem maculã neq; rugã,&c.Sed quia Corin.possent dicere,nõ necesse est ꝙ custodias nos,& zelus tuus non est rationabilis,quia nos bene seruabimus nosmetipsos.Ideò cõsequenter causam huius zeli ostendit, dicẽs [Timeo autem &c.] Vbi sciendũ est ꝙ in paradiso fuit coniugiũ Adam & Euæ. Sed Eua corrupta fuit per serpentẽ nõ violenter,sed astutè inquantum promisit falsum & suasit iniquum. Falsum quidem,cùm dixit, Eritis sicut dii & nequaquã moriemini:cum tamẽ ex hoc ipsi incurrerint necessitatem mortis. Iniquũ verò vt transgrederetur & præteriret mandatum dei.Et secundũ hanc similitudinẽ Apost.loquẽs,dicit ecclesiam esse sicut Euã, quam diabolus aliquando persecutus est manifestè per tyrãnos & potestates, & tũc sicut leo rugiẽs circuit,quærẽs quẽ deuoret,vt dicitur 1.Pet.5,Aliquãdo molestat ecclesiam latenter per Hæreticos qui promittunt veritatem & simulãt se bonos, & tunc sicut serpens seducit astutia sua promittẽdo falsa.Et ideò dicit (Timeo ne sicut serpẽs Euã seduxit)à paradiso eam eiiciens(astutia sua) promittẽdo falsa.1.Timo.2,Adã nõ est seductus,sed mulier.(Ita)id est,per similes deceptiones Hæreticorũ[Corrũpantur sensus vestri.] Et dicit sensus vestri , quia sicut in matrimonio carnali cauet spõsus ne cõiunx corrumpatur carnaliter,ita Apost.in hoc matrimonio spirituali timet ne corrũpantur spiritualiter sensus cordis. 1. Cor. 15,Corrũpunt bonos mores,&c.Vel sensus spirituales de quibus Sapien.1,Sẽtite de domino,&c.1. Corin. 14, Nolite pueri effici sensibus. Et excidant à simplicitate,quæ est in Christo Iesu. Simplex enim est illud quod corruptione caret.Pseudo ergo componebant vnam sectam ex Iudaismo & Euãgelio mandantes simul cum euangelio seruari legalia.Illi ergo excidunt à simplicitate Christi qui seducti à Pseudo simul cum Euang.seruant legalia,& hoc timebat Apost.de Corin. Eccl.2,Væ peccatori ingredienti terrã duabus viis.

Et econtrà.Prou.11,Simplicitas iustorum dirigit eos. Lectio 2.

Ostendit Paulus ꝙ dato ꝙ insipienter ageret nec minus deberẽt eum supportare Corinthij gloriãtem & se se commendantem.

NAm si is qui uenit alium Christum prædicat quem non prædicauimus:aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud euangelium quod non recepistis, rectè pateremini. Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis apostolis.Nam & si imperitus sermone,sed non scientia. In omnibus autem manifestus sum uobis.Aut nunquid peccatum feci me ipsum humilians,ut uos exaltemini?quoniam gratis euangelium dei euangelizaui uobis, Alias ecclesias expoliaui,accipiens stipendia ad ministerium uestrum.

¶ Posito zelo quem ad Corin. habebat Apost. & ostenso zelum esse rationabilem:hîc cõsequenter remouet eorum excusationẽ. Et circa hoc duo facit. Primò proponit eorum excusationẽ.Secũdò verò remouet eam,ibi [Existimo enim me, &c.] ¶ Circa primum sciendũ est ꝙ Corin. possent suspicari ꝙ ideò zelum haberet de eis, quia timet ne dimittant doctrinã suam propter doctrinã Pseudo:vnde possent dicere,cõstat quòd minus bona sunt dimittenda propter magis bona.Ergo si Pseudo meliora doceãt,non debes turbari si acquiescimus eis. Et ideò hãc excusationẽ ponit ostẽdendo ꝙ nihil maius quã Apost. docẽt & prædicãt. Nã Apost.tria prædicauit eis,& docuit eos.Primò ꝙ essent Christi:suprà 4,Nõ enim prædicauimus nosmetipsos,sed Christum Iesum. Secundò ꝙ haberent spiritũ Christi. Rom.8,Si quis spiritũ Christi nõ habet,hic non est eius. Tertiò vt reciperent euang.Christi.Rom. 1, Non enim erubesco euang. &c. Si ergo Pseudo meliora vobis prædicarent & vos docerent , rectè faceretis & excusabiles essetis : Sed hoc non faciũt.Et hoc est quod dicit [Nam & si is qui,&c.] Quasi dicat,Timeò ne Pseudo qui venit ad vos non missus,sed ex se sicut fur & latro.Ioan.10,Quotquot venerunt fures sunt & latrones.Hier. 23,Non mittebam eos & ipsi currebant.Romanorum decimo,Quomodo prædicabunt nisi,&c. Si,inquam, talis prædicator prædicat vobis alium Christum , scilicet excellentiorem quàm illum quem nos prædicauimus , quod non potest esse, quia vt dicitur Corinthio. 8, Vnus dominus noster Iesus Christus per quem omnia & cætera. Et hoc quantum ad primum.Aut alium spiritum , scilicet meliorem accipitis, scilicet per talem, quàm accepistis , scilicet per nos , id est, ministerio nostro, quod non potest esse , quia vt dicitur primæ Corinthiorum duodecimo,Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus,& cætera. Et hoc quantum ad secundum. Aut prædicat vobis aliud euangelium , id est , aliam prædicationem vel doctrinam , quam per nos non recepistis. Galatas primo , Miror quòd sic cito transferimini , & cætera. Si , inquam , alia & meliora facerent vobis,pateremini,id est,faceretis excusando vos.Et quia non potest eis aliud euangelium,id

est, melius tradi.Ideò Apostolus excommunicat Galatas si aliud euangelium recipiant. Galatas primò, Si quis aliud vobis euangelizauerit,&c. ¶ Consequẽter cùm dicit [Existimo &c.] Remouet hanc excusationem.Et circa hoc duo facit. ¶ Primò ostendit quòd ipse nõ minus fecit eis quàm alii.Secundò ꝙ plus, ibi [Aut nunquid,&c.] Circa primũ tria facit. Primò ostendit quòd nihil minus fecit facto quàm alii apostoli. Secundò innuit ꝙ nõ defuit ei facultas ad hoc faciendũ,ibi[Nã & si imperitus sermone &c.] Tertiò ostendit euidentiam vtriusq;,ibi[In omnibus autem,&c.] Dicit ergo:Rectè pateremini vos seduci ab eis si melius prædicarent vobis,sed hoc non est verũ.Enim, id est,quia,existimo me nihil minus fecisse in his à magnis apostolis, id est,quàm Petrus & Ioannes quos isti habebãt magnos. Et comparat se magnis apostolis, non,tum quia Paulus videbatur & reputabatur ab eis minor quàm illi , eo quòd illi fuerant cum Iesu & Paulus tum errorem remouet & Pseudo confutat.Et nõ solùm nihil minus fecit,sed plus. primæ Corinthiorũ decimoquinto,Plus omnibus laboraui.Et ne fortè dicerent ei: Vnde tibi est facultas ad hoc faciendũ cùm sis imperitæ linguę.Ostendit ꝙ ei facultas affuit ex magnitudine scientiæ,dicẽs,Licet sim imperitus sermone, tamẽ non sum imperitus scientia.secũdæ Petri vltimo,Sicut & charissimus frater noster Paulus secundũ sapientiam. Sed hoc sciendũ est ꝙ Pseudo quærentes gloriam propriam & luera sectantes nitebantur attrahere populum per ornata & subtilia & exquisita verba,non attendentes nisi solùm aures permulcere. Apostolus verò, quia non quærebat vtilitatem propriam, sed solùm dilatationem fidei Christi & profectũ eius, ita proponebat verbum fidei,vt omnes possent capere,conformans se conditioni audiẽtium & capacitati. Vnde quia isti in principio non erant capaces altæ doctrinæ, proposuit eis fidem, non in subtilitate sermonis,sed eo modo quo capere possent,scilicet planè & apertè. Et ideò isti dicebant eum esse imperitum sermone.primæ Corinthiorũ primo, Nõ in sapientia verbi,&c.Et propter hoc dicit Apostolus,licet sim imperitus sermone,vt vobis videtur,hoc non fuit ex defectu scientiæ, sed propter vos ex quadam dispẽsatione:quia tanquam paruulis in Christo lac potum dedi vobis, &c. Vel dicendum ad litteram quòd Apostolus fuit balbus & ex hoc Pseudo deridebant eum. Et ideò dicit [Et si imperitus sermone,] id est,impeditæ linguæ,non tamen sum imperitus scientia.Exodi quarto, Impeditioris & tardioris linguæ sum. Quòd autem nihil minus fecerim à magnis apostolis,enidẽter apparet per ea quæ feci vobis.Et ideò dicit[In omnibus prædictis manifestatus sum in vobis.]Qui experti estis quæ per me fiunt.primæ Corinthiorum nono, Signaculum Apostolatus mei vos estis in domino.Et infrà 12,Signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos,&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Aut nunquid peccatũ,&c.] Ostẽdit quòd plus fecit quàm omnes alii,& hoc quia prædicauit sine sumptibus.Circa hoc duo facit. Primò ponit factum. Secundò causam factũ assignat, ibi [Quare,quia nõ diligo vos,&c.]Circa primum duo facit.Primò ostendit factum quantum ad præteritum.Secundò quantum ad futurum,ibi [Et in omnibus,&c.] Factum autem præteritum ostendit dupliciter.Primò in generali.Secundò in speciali, ibi [Quoniam gratis,&c.] Dicit ergo. Rectè dico ꝙ nihil minus feci ab illis, nisi fortè hoc reputetis malè & minus actum:quia diminui de authoritate mea non accipiens sumptus à vobis,sed si hoc esset malum,minus fecissem.Et ideò ostendit quòd nõ est malum. Et hoc est quòd dicit, Aut nunquid peccatum feci,id est, nunquid peccaui humilians meipsum & diminuens de authoritate mea?Quasi dicat,non.Eccle.3,Quantò maior es,&c.1.Corin.9,Cùm essem liber, &c.Mat. 18,Qui humiliauerit se,&c. Ratio autem humiliationis meæ est,non propter luerum proprium, sed propter promotionem vestram.Vnde dicit[Vt vos exaltemini,] id est,in fide confirmemini. Corinthii autem putari erant,& ideò si à principio accepissent sumptus,fortè desiit sent à fide. Item Pseudo prædicabãt propter quæstum.Vt ergo Corinthii reciperent Apostolum & Pseudo auferret occasionẽ quæstus,gratis prædicauit eis sine sumptibus propriis. Hoc autem quod dixerat in generali, manifestat in speciali,ibi [Quoniam gratis,&c.]Et facit duo.Primò ostendit quomodo sine sumptibus prædicauit eis in primo aduẽtu ad eos.Secundò ostendit quòd idem fecit in mora quam apud eos contraxit,ibi[Et cùm essem,&c.]Circa primum duo facit.Primò proponit quod intendit,scilicet humiliationẽ,dicens (In hoc humilians meipsum.) Quoniam euangelizaui vobis gratis,id est,sine sumptu, non autem sine mercede:quia hoc non est laudis, licet enim omnes possent capere sumptus personæ ab eis quibus proponunt verbum dei:nullus tamẽ prædicare debet pro mercede & quæstu.Secũdò,quia possent dicere isti,vnde ergo accepisti sumptus.Respondet quòd ab aliis ecclesiis, dicens, Ecclesias alias expoliaui accipiens ab eis stipendium ad ministerium vestrum. Ex hoc cõuincit eos quòd non possint dicere Apostolo quòd non liceret ei accipere ab eis. Si enim accipitur ab aliis,ad seruitium eorum,multò magis liceret ei accipere ab ipsis. Ex hoc etiam apparet quòd legatus papæ visitans vnam partem legationis potest accipere stipendia. Et quòd dominus Papa pro necessitate vnius patriæ potest accipere subsidium ab aliis partibus mundi. Ratio est, quia ecclesia est sicut vnũ corpus. Videmus autem in corpore naturali quòd natura quando deficit virtus in vno membro, submistrat humores & virtutem accipiens ab aliis membris. Lectio 3.

Paulus fuit balbus vel melius plebeius inculturs in sermone.

ET cùm essem apud uos, & egerem:nulli onerosus fui.Nam quod mihi deerat, suppleuerunt fratres qui uenerant à Macedonia, & in omnibus sine onere me uobis seruaui , & seruabo. Est ueritas Christi in me , quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ. Quare? Quia non diligo uos? Deus scit. Quod autem facio & faciam ut amputem occasionem eorum qui uolunt occasionem:ut in quo gloriantur,inueniantur sicut & nos.Nam eiusmodi Pseudo apostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Et non mirum, Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis.Non est ergo magnum si ministri eius transfigurentur uelut ministri iustitiæ , quorum finis erit secundum opera ipsorum.

Ostẽdit apost ꝙ cum Corint. moram trahẽs sumptus nõ accepit: sed Macedonibus est nutritus, et datur horum ratio.

¶ Ostenso quòd quando primò eis prædicauit in ipso aduentu, euangelizauit eis gratis:hîc ostendit quòd nec etiam contrahendo moram apud eos, accepit ab eis sumptus. ¶ Et primò hoc ostendit.Secundò verò respondet cuidam tacitæ quæstioni,ibi [Nam quod mihi,&c.] Dicit ergo. Non solùm quando primò veni ad vos non accepi à vobis sumptus : sed etiam cùm essem apud vos diu & etiam egerem , vt ostendat quòd non dimisit eis sumptus propter diuitias. Nulli onerosus fui aliquid ab aliquo accipiendo. In quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparet causa quare dimisit: quia Corin. propter auaritiam eis innatam, reputabant sibi onus ministrare sumptus. 1. Corin. 9, Non sumus vsi hac potestate: sed omnia sustinemus, &c. Sed possent isti dicere, vnde ergo habuisti necessaria? Et ideò respondet dicens quòd ab aliis ecclesiis. ideò scilicet nihil accepi, quia illud quod mihi deerat, scilicet à pretio quod lucrabatur nocte laborando manibus suis apud Aquilã & Priscam. Erat enim senofactoriæ artis per quam lucrabatur sibi necessaria. Act. secundò, Ad ea quæ mihi opus erant, &c. Illud ergo quod deerat nõ dedistis vos, sed suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia, scilicet Philippenses qui erant valdè liberales. Vnde de hoc in epistola ad Philippenses commendat eos. Phil. 4, Nulla ecclesia communicauit mihi in ratione dati & accepti, nisi vos. Sed Corinthii erant auari. ¶ Consequenter cùm dicit [Et in omnibus sine onere, &c.] Ostendit quomodo se habebit in hoc ad eos in futurum, dicens, quòd etiã sine onere vult se habere ad eos. Et circa hoc duo facit. Primò ponit suã rationẽ cõmunem. Secundò confert eam, ibi [Est veritas Christi, &c.] Dicit ergo nõ solùm feci hoc, scilicet, quòd gratis vobis euãgelizaui & nulli onerosus fui, sed etiã in omnibus seruabo me vobis sine onere, sicut vsq; modò seruaui nõ durè reprehendendo, nõ seuerè corrigẽdo, nec vestra accipiẽdo. Act. 3, Argentũ & aurũ & vestem nullius cõcupiui. Numeri 16, Tu scis q̃ nec asellum quidẽ acceperim ab eis, dicit Moyses ad dominũ. Samuel dicit, primi Reg. 12, Loquimini de me si oppressi &c. Et quòd ita facturus sit, confirmat ex duobus. Primò ex eo qui loquitur in ipso, scilicet Christo qui est veritas, à qua non potest esse falsum. Et ideò dicit, Est veritas Christi in me, &c. Quasi dicat: Hoc quod dixi verũ est, quia veritas Christi loquitur in me, &c. Hoc infrà vltimo, An experimentum quæritis eius qui in me, &c. Vel hoc potest accipi per modũ iurãtis. Quasi dicat, deus qui est veritas & est in me scrutãs corda, sit mihi testis, q̃ ita seruabo me. Ro. 1, Testis est mihi deus &c. Secũdò ex eo q̃ nõ intẽdit minuere gloriã suã, sed augere. Apost. enim attribuebat sibi apud Christum ad magnã gloriam, q̃ ipse solus inter Apost. sine sumptu prædicabat Corin. Et ideò dicit [Ideò seruabo me sine onere.] Quoniã non infringetur. i. non minuetur in me hæc gloria, quòd. s. gratis prædico vobis, & q̃ à licitis abstineo, propter salutẽ vestrã, quæ quidem est gloria Christi: quia ipse glorificatur per hoc in me, vel quia ego hãc gloriã habeo specialiter apud Christũ: quæ quidẽ refringeretur in regionibus Achaiæ, vbi Corinth. erat metropolis si recepissẽt ab eis, quia auari erant: habitabãt enim in maritimis, & erãt intẽti mercationibus, & tales consueuerunt esse auari. 1. Cor. 9, Bonũ est mihi magis mori, quã vt gloriam meã quis euacuet. ¶ Consequẽter cùm dicit, [Quare, quia nõ, &c.] Ponit causam quare non accepit sumptus ab eis. Et circa hoc duo facit. Primò excludit falsam causam. Secũdò astruit verã, ibi [Quod autẽ facio, &c.] Circa primũ sciendũ est, quòd Pseudo imponebãt Apostolo, quòd ideo nõ recipiebat à Corint. sumptus, quia nõ diligebat eos, & quia nõ intẽdebat eis, benefacere & seruire. Dicit ergo quare, scilicet hoc facio, quia nõ diligo vos. i. pro odio quod habeo ad vos, sicut dicunt Pseudo, deus scit q̃ diligo vos & q̃ nõ pro odio hoc facio. Ioã. vltimo, Domine tu scis, quia amo te. Sic ergo exclusa causa falsa sequitur vera, ibi [Quod autẽ facio, &c.] Et circa hoc duo facit. Primò ponit verã causam. Secundò rationẽ huius assignat, ibi [Nam eiusmodi Pseudo &c.] ¶ Circa primum sciendum est q̃ Pseudo, vt dictum est, quærebãt lucra & gloriam propriã. Et ideò vt in reuerẽtia haberentur nitebantur exterius sequi vestigia Apostoli, vel etiã si potuissent excellere ipsum. Dicit ergo Apostolus, Si ergo volunt me imitari in hoc imitentur vt nihil accipiant. Et quia sciebat q̃ Pseudo prædicabãt vt accipiãt, & per consequẽs q̃ nõ prædicarent si deficeret eis lucrũ. Dicit, Quod facio, ideo facio & faciã hoc non propter odiũ sed vt amputẽ occasionẽ eorũ. s. Pseudo accipiendi vestra, eorũ. s. Pseudo qui volũt, supple, meo exẽplo, habere occasionẽ acciẽpidi vestra. Sciebat enim secundũ Ambro. q̃ si nõ acciperẽt nõ diu prædicarẽt. Ecõtrario dicitur Pro. 9, Da occasionẽ sapiẽti, &c. Et hoc vt tales inueniãtur. s. Pseudo, sicut & nos. s. nõ accipiẽtes pecunias, sicut & nos nõ accipimus. In quo quidẽ ipsi gloriãtur. s. q̃ imitãtur nos, & ego nolo si perfectè volũt nos imitari q̃ accipiãt. 1. Corin. 7, Volo omnes homines esse sicut me, scilicet non accipientes. ¶ Vt in quo, &c. Hoc legitur tripliciter. Vno modo sic, vt inueniãtur tales, supple sicut & nos, nõ accipiẽdo sicut nec nos accipimus, & per consequens à prædicatione cessando. In quo. s. esse tales sicut & nos gloriãtur: contendebãt enim esse similes veris apost. Secundò modo sic, vt in eo in quo gloriãtur. s. accipiẽdo, quia hoc solùm quærebãt, inueniãtur sicut & nos. i. similes nobis, cessando. s. & desistẽdo ab acceptione vt nobis assimilẽtur. Tertio modo sic, vt in eo in quo gloriantur. s. in non accipiendo, dicunt enim se nihil accipere, inueniantur sicut & nos. i. non meliores nobis, ne. s. possint se in hoc nobis præferre. ¶ Nam eiusmodi, hoc continuatur tripliciter. Primò modo sic, ita gloriantur & contendunt, non sicut nos. [Nam eiusmodi &c.] Secundo modo sic, & verè desistunt accipere, vt nobis assimilentur.] Nam eiusmodi, &c.] Tertio modo sic, Ita in non accipiendo gloriantur, vt nobis similes videantur. Posita autem vera causa probat eam consequenter, dicens [Nam eiusmodi, &c.] Ostendens quomodo studẽt assimilari Apost. Et circa hoc tria facit. Primò ponit causam. Secundò probat eam, ibi [Sed non mirum.] Tertiò cõsequenter ostendit differentiam Pseudo ad veros apost. ibi [Quorum finis &c.] Dicit ergo: Rectè dico q̃ hoc facio vt amputem eis occasionem accipiendi. Nam eiusmodi Pseudo apostо. sunt operarii. s. falsi. Phil. 3, Videte canes, videte malos operarios, &c. Subdoli. i. callidi & vulpini sub specie religionis decipiẽtes. Eze. 13, Quasi vulpes in desertis, &c. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas, &c. Canti. secundo, Matt. septimo, Veniunt ad vos in vestimentis ouium, &c. Et hoc est quòd dicit. Transfigurantes se in apost. Christi, id est, exterius portantes signa bonorum apost. 2, Timoth. 3, Habentes quidem speciem pietatis, &c. Et hoc probat, quia sicut veri apostо. mittuntur à deo & informantur ab ipso, sic Sathanas transformat se in angelum lucis qui est dux & incentor eorum, ostendens se esse vel angelum dei, vel aliquando Christum. Non est ergo mirum neq; magnum si ministri eius, scilicet Pseudo, transformant se in ministros iustitiæ, id est, simulant se esse iustos. Ecclesiastici 10, Secundum iudicem populi sic & minister eius, &c. ¶ Notandum autem est quòd Sathanas transfigurat se aliquando visibiliter, sicut beato Martino, vt deciperet eum, & hoc modo multos decepit. Sed ad hoc valet & necessaria est discretio spirituum quam spiritualiter deus contulit beato Antonio. In hoc tamẽ potest cognosci quòd Sathanas sit, quia bonus angelus in principio hortatur ad bona, & perseuerat in eis. sed malus in principio quidem pretendit bona, sed postmodum volens explere desiderium suum, & quod intendit, scilicet decipere inducit & instigat ad mala. 1. Io. 4, Omni spiritui nolite credere, &c. Et ideò Iosue cùm videret angelum in campo suo dixit Iudicũ 5, Noster es an aduersariorum? Aliud etiam signum est q̃ bonus angelus & si terreat in principio, tamen statim consolatur, & cõfortat sicut Zachariam Luc. 1, Ne timeas Zacharia. Et ad beatam virginem dixit, Ne timeas Maria &c. Malus autem angelus stupefacit & desolatum dimittit. Et hoc ideò vt stupefactum facilius decipiat & persuadeat sibi. Aliquando autem transfigurat se inuisibiliter, & hoc quando ea quæ in se mala sunt, facit apparere bona, peruertendo sensus hominis & inflammando concupiscentiam. Prouer. 14, Est via quæ videtur homini recta, &c. Sic decepit monachum quendam cùm proposuisset in animo suo nunquã exire cellam, suggesit ei diabolus q̃ bonum esset quòd exiret ad ecclesiam & reciperet corpus Christi. Cui suggestioni cõsentiens propositum mutauit vadens ad ecclesiam. Postmodum cognoscens eum fuisse diabolum gloriatus est monachus quòd non deceperat eum, quia ad bonum iuerat, & tamen iam remouit eum à proposito continuè stándi in cella. Post modum verò iterũ suggesit ei q̃ pater suus esset mortuus, & dimiserat sibi multas diuitias distribuendas inter pauperes, q̃ iret ad ciuitatem, ad quam cùm iret nunquam rediit ad cellam, & mortuus est in peccato. Vnde valde difficile est q̃ homo caueat sibi, & ideò recurrẽdum est ad adiutoriũ diuinum. Iob 41, Quis reuelabit faciem indumẽti eius, &c. Quasi dicat, Nullus nisi deus. ¶ Consequenter ponit ministrorum, & malorum, & bonorũ differentiam quæ consistit in hoc q̃ finis illorum. s. ministrorum Christi, & Sathanæ erunt secundũ opera eorum. Nam finis bonorum erit bonus, & malorum erit malus, & boni inducuntur ad bonum, & mali ad malum. Phi. 3, quorum finis interitus, &c. Item boni recipient bona, & mali mala suprà 5, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.

Lectio 4.

Continuãdo suã gloriationẽ ponit culpã Corinthiorũ eam exaggerãdo & arguendo.

Iterum dico (ne quis me putet insipientem esse, alioquin uelut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier) quod loquor, non loquor secundum deum. sed quasi in insipientia, in hac substantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes cùm sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis uos in seruitutem redigit. si quis deuorat. si quis accipit. si quis extollitur. si quis in faciem uos cædit. Secundum ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte.

¶ Suprà Apostolus induxit Corinthios vt patienter sustinerent suam commendationem, ostendẽs q̃ hoc faciebat ex zelo quem habebat ad eos: & quia zelus ille erat rationabilis & ordinatus: hîc autem consequẽter ponit aliam rationem, per quam ostendit, quòd dato q̃ insipienter ageret, nihilominus tamen deberẽt eum supportare. Vnde in ista ratione procedit ex suppositione stultitiæ, In hac autem parte duo facit. Primò enim proponit suam petitionem. Secundò rationem dictorum assignat, ibi [Quod loquor &c.] In petitione aũt sua duo facit. Primò enim petit q̃ nõ reputẽt eũ insipientẽ, quod pertinet ad præmissam rationẽ. Et ideò dicit, Iterũ dico q̃ ex quo zelus meus est rationabilis & ego rationabiliter cõmẽdo me: ne quis, scilicet vestrum me reputet insipientem. Secundò petit q̃ dato q̃ insipienter agat tamen supportent eum & hoc pertinet ad rationem hanc. Et ideò dicit (Alioquin) id est, si non rationabiliter commendo me, & penitus velitis me ex hoc insipientem reputare: tamen accipite, id est, supportate me velut insipientem. Et dicit, velut. Quia licet ipsi reputent eum insipientem in hoc, tamen in rei veritate non est insipiens. Accipite me, inquam, velut insipientem, vt & ego modicum quid glorier. Et dicit modicum, quia infrà commendauit se de gloria, quæ est secundum carnem, quæ valdè modica est. Iob 25, Homo putredo & filius hominis vermis. Ecclesiastici 10, Quid superbis terra & cinis? Rationem autem dictorum assignat, dicens [Quod loquor &c.] Dixerat autem tria. ¶ Primò quia supposuit insipienter commendasse seipsum. Secundò q̃ vult gloriari. Tertiò q̃ sustineant eum. Et horum trium rationem assignat. Et primò de hoc q̃ supposuit insipienter commendare se. Secundò quare vult gloriari, ibi [Quoniam multi gloriantur, &c.] Tertiò quòd debeant eum supportare, ibi [Libenter enim suffertis, &c.] Dicit ergo primò, Ratio quare debetis insipientẽ accipere me, est, quia illud quod loquor in hac substantia gloriæ, idest commendatione carnis quæ à quibusdam appetitur, ac si per eam debeant subsistere, non loquor secundum deum, sed quasi in insipientia. Et dicit ex hypostasi, sicut illud quod suprà dixit, velut insipiẽtem. Vnde ibi posuit, velut, hîc ponit, quasi. Ac si diceret, Si nõ rationabiliter commendarem me, tunc illud quod loquor in commendatione mea, non est secundum deum. i. secundum rationem diuinæ sapientiæ. Et tunc meritò acciperetis me non secundum deũ loqui, sed insipienter. suprà 10, Non enim qui seipsum cõmendat, ille probatus est, &c. Prouerbiorum. 27, Laudet te alienus, &c. Rationem autem suæ commendationis & gloriæ ostendit, subdens [Quoniam multi gloriantur &c.] Vbi sciendum est quòd Pseudo, quia ex Iudæis erant, gloriabantur secundum carnem, dicẽtes se esse filios Abrahæ, & ex hoc volebant haberi in reuerentia à Corinthiis & authoritate. Dicit ergo Apostolus, dato quòd sit insipientia q̃ glorier secundum carnem, tamen quoniam multi. s. Pseudo gloriantur secundum carnem, & ego etiam gloriabor secundum carnem. Prouerbiorum. 26, Respondе stulto secũdum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. ¶ Sed contrà est, quia Seneca dicit, Summa malorũ est quod ad exemplum vnitur. Et Exo. 23, Non sequaris turbam ad faciendum malum. Non ergo Apostolus debet gloriari secundum carnem, eo quòd Pseudo gloriantur. Respondeo, Dicẽdum est, quòd licet sit eadem materia gloriationis, non tamen est eadem intentio & idem finis: quia Pseudo cõmendabant se propter gloriã propriam, & vt ipsi haberentur in authoritate, & possent luerari. Apostolus autem gloriabatur, vt verbum dei per eum prædicatum esset maioris authoritatis, & ponderis, & fructum faceret Christo. Rationem autem quare debeant eum supportare, subdit dicens [Libenter enim suffertis, & cætera] Et primò ponit rationem hanc, quòd, scilicet, debeant eum supportare. Possent enim dicere: Quare debemus te supportare si es insipiens? Et dicit Apostolus quòd ideò, quia cùm vosipsi sitis sapientes in oculis vestris & in vestra reputatione, libenter suffertis. i. estis consueti supportare insipientes, Pseudo. s. Secundò ostendit in quo supportent insipientes. Et ponit quinque grauia quæ sustinebant à Pseudo. Primum est iugum seruitutis. Et quantum ad hoc dicit, Sustinetis enim si quis. i. aliquis pseudo redigit vos in seruitutẽ. Quasi dicat, per Christum liberati fuistis à seruitute legis, quæ est in timore. & reducti estis in libertatẽ filiorũ dei, quæ est in charitate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gala.4,Non sumus ancillæ filii,sed liberæ.Et tamẽ vos sustinetis Pseudo,qui ex huiusmodi libertate redigunt vos in seruitutem legis:quia cogunt vos seruare legalia.Gal.5,Nolite iugo seruitutis,&c.Multò ergo magis debetis sustinere me,qui volo vos perseuerare in libertatem Christi,quã Pseudo qui volunt vos reducere in seruitutem legis.Secundũ est graue valde.s.q̃ Pseudo viuunt de bonis vestris lautè,nos verò nõ.suprà 8,Non vt aliis sit remissio,&c.Et ideo dicit,Si quis deuorat.Mat.23,Vę qui comeditis domos viduarũ, &c.Tertiũ graue est deprædatio & expoliatio:quia isti ad literam blandis verbis & prætextu pietatis accipiebant eis omnia:& quantum ad hoc dicit,Si quis accipit.i.blandè decipit subtrahendo vestra.Roma.16, Per blandos sermones seducunt corda insipientiũ.Quartũ graue est nimia iactantia super eos cum Corin. contemptu.Ideò dicit,Si quis extollitur iactando se importunè.Eccl.6,Non te extollas in'cogitatione,&c. Quintũ graue est illatio opprobriorũ.Nam Pseudo non solùm tam grauia eis inferebant,sed super hoc addebant improperia dicentes eis iniurias,& maximè de ignobilitate.Nam quia ipsi erant Iudæi, & cultores vnius dei,dicebant se nobiles esse,& Corinthios ignobiles,quia non erant de semine Abrahæ,nec circunci si,& quòd de idolatris.Et quantum ad hoc dicit,Si quis in faciem vos cædit,id est,coram vobis infert cõtumelias & dicit iniurias.Et huiusmodi iniuriæ sunt secundum ignobilitatem,quam vobis obiiciunt. Et tamen illos sustinetis,& nos non:quasi nos fuerimus infirmi in hac parte gloriæ quam attribuistis eis præferẽdo eos nobis,præsertim cùm pseudo dicant quòd ideò nos non dicimus nec facimus vobis ista,quia nos sumus infirmi in hac parte.i.quia sumus ignobiles.1.Cor.4,Nos infirmi,& vos fortes:vos nobiles,nos ignobiles.

Lectio 5.

Cõmendat se Apostolus adæquãdo se pseudo apostolis & tãdẽ se eis præferẽdo quãtum ad perpessionem passionum pro Christo.

IN quo quis audet(in insipientia dico)audeo & ego.Hebræi sunt,& ego.Israelitæ sunt, & ego . Semen Abrahæ sunt:& ego.Ministri Christi sunt,& ego(ut minus sapiens dico)plus ego:in laboribus plurimis,in carceribus abundantius,in plagis supra modum,in mortibus frequenter.A Iudæis quinquies quadragenas una minus,accepi.Ter virgis cæsus sum,semel lapidatus sum,ter naufragium feci,nocte & die in profundo maris fui,in itineribus sæpe , periculis fluminum,periculis latronum,periculis ex genere,periculis ex gentibus,periculis in ciuitate,periculis in solitudine,periculis in mari,periculis in falsis fratribus.

¶Positis rationibus suæ cõmendationis & causis quare supportandus est:hîc consequenter incipit se cõmendare.Et circa hoc duo facit.Primò enim adæquat se pseudo & aliis qui cõmendabant se.Secundò præfert se eis,ibi[Vt minus sapiens &c.]Adæquat autẽ se Apostolus eis in gloria.Est aũt gloria duplex.Vna secundũ carnẽ,quæ modica est & contemnenda.Vnde ipse dicit Philip.3,Sed quæ mihi fuerunt lucra arbitratus,&c.Alia est secundũ Christum:quia magna gloria est sequi dominũ.Eccle.23,Et bæc est quærenda. Galat.vltimo,Mihi absit gloriari nisi in cruce,&c.Et ideò Apostolus adæquat se eis quantum ad vtranque gloriã.Et primò quantũ ad primam.Secundò quantũ ad secundã,ibi[Ministri Christi,&c.]Et primò adæquat se eis in generali,dicens,Recipiatis me insipientem,si tamen insipiẽtia est.Ex hypostasi enim loquor quia si quis ausus est præsumere de se,& commendare se & ego possum bene audere & commendare me in eodem in quo ipse cõmendat se:quia non subest eis maior causa suæ cõmendationis quã mihi.Et hoc dico in insipientia .i.dico q̃ insipienter agam,cũ tamen ipse sapienter ageret,cùm hoc non faceret pro sui iactãtia,sed vt pseudo humiliaret,suprà eodẽ,Existimo me non minus fecisse à magnis apostolis,&c. Secundò ex dicit [Hebræi sunt,&c.]Adæquat se eis in speciali,ostendens per singula se parẽ eis esse in quibus pseudo gloriabantur.Cõmendatio autem istorum & gloria erat de tribus.Primò de natione & lingua, quia dicebant se Hebræos.Secundò de genere,quia dicebant se esse de genere Israel.Tertiò de promissione,quia dicebant se esse participes promissionis Abrahæ,cùm essent de semine eius. Et quantũ adhæc tria adæquat se eis.Primò quantum ad nationẽ & linguam ,dicens [Hebræi sunt & ego] .s.lingna & natione, quasi dicta sicut & illi.Et notandum est secundũ q̃ quidam dicunt. Hebræi dicuntur ab Abraham , quia ante eum de facili non inuenitur illud nomẽ.Potest tamẽ dici & fortè melius q̃ dicuntur à quodam Heber, de quo habetur Gene.11,Vixit Sale triginta annis & genuit Heber,Et sequitur, Vixit Heber triginta tribus annis,& genuit Phalech.Et tempore eius fuerunt diuisæ linguæ,& lingua Hebræorũ remãsit in familia sua. Secundò adæquat se eis quantũ ad genus,dicens[Israelitæ sunt & ego.]s.secundum ritus,Tertiò quantum ad tertium dicens,Semen Abrahæ sunt & ego.Et de istis tribus simul dicitur.Philip.3,Si quis alius sibi cõfidere videtur ego magis circuncisus octauo die.Quantum ad tertium ex genere Israel de tribu Beniamin, quantum ad secundum Hebræus ex Hebræis,quantum ad primũ.Ro.11,Nam ego Israelita sum ex semine Abrahæ,&c.Sic ergo patet q̃ non sum minor eis quantum ad gloriam:quæ est secundum carnem. Sed nec etiam quantum ad gloriam,quæ est secundum Christum,quia ministri Christi sunt,ideſt,dicunt se sic,vt decipiant vos,& ego sum minister Christi.1.Corin.4,Sic nos existimet homo,vt ministros Christi, &c. suprà 3,Qui & nos idoneos fecit,&c. ¶Consequenter cùm dicit[Vt minus sapiens,&c.]Præfert se omnibus apostolis & pseudo.Et primò quantum ad mala perpessa.Secundò quantum ad beneficia recepta & hoc. 12.capit.ibi[Si gloriari oportet,&c.]Circa primũ duo facit.Primò præfert se quantum ad mala quæ pertulit.Secundò quantum ad modũ quo mala vitauit,ibi[Damasci præpositus.]Circa primum duo facit . Primò proponit se aliis præferendum.Secundò ostendit in quo sit præferendus,ibi[Quia in laboribus,&c. Tertiò confirmat quædam dictorum,ibi[Si gloriari oportet,&c.]Dicit ergo , Si videor insipiens vobis, quia commendo me,& adæquo me aliis,quantò magis videbor vobis minus sapiens,si præferam me eis. Et ideò dicit,Non solùm sum minister Christi sicut & illi,sed vt minus sapiens secundum vestrum iudicium dico q̃ ego sum plus minister Christi,q̃ illi,& quantum ad hoc dicit se præferendum esse.Ro.11 , Ministerium meum honorificabo, præponendo.s.illud ministerio aliorum.In quo autem sit præferendus, ostẽdit, dicens[Quia in laboribus &c.]q.d.in hoc plus ego,quia sum magis ostensus minister Christi.In hoc primò quantum ad mala illata.Secundò quantũ ad mala sponte assumpta,ibi(In itineribus sæpe.] Mala autẽ illata primò ponit in generali dicens.Plus ego sum.s.ostensus minister in laboribus plurimis quã illi , & si aliquos labores pertulerint,1.Cor,15,Abundantius omnibus illis laboraui.Secundò enumerat ista mala in speciali,& hoc primò quantum ad carceris squalores.Quia in carceribus abundantius.s.quàm illi.Act.16,

Hebræi nõ ab Abraham sed ab Heber.

Cùm multas plagas illis intulissent. s.Paulo & sociis,miserunt in carcerem.Secundò quantũ ad flagellorũ dolores,quia in plagis,scilicet ostensus sum supra modum aliorum,scilicet humanæ virtutis, vel supra modum humanæ consuetudinis , suprà 11,In plagis,in carceribus , &c. ¶Sed contrà.1.Corinthiorum 10, Fidelis deus qui non permittet vos tentari supra id,&c.Non ergo supra modum humanæ virtutis . Respondeo,dicendũ est q̃ deus non permittit nos tentari sine adiutorio gratiæ diuinæ.Et ideò dicebat Apostolus.1.Cor.15,Non aũt ego,sed gratia dei mecũ.Et quantũ ad mortis terrorẽ.Vnde dicit [In mortibus frequenter.]i.in periculis & terroribus mortis.Vnde dicebat ipse.Rom.8,mortificamur tota die.1.Corin. 15,Quotidie morior propter gloriam vestram. ¶Sed consequenter cũ dicit[A Iudæis quinquies,&c.]Manifestat duo vltima pericula quæ perpessus est.Et primò periculum plagarum.Secũdò periculum mortis. Plagarum autem periculum manifestat per ipsa perpessa à suis.s.Iudæis.Et ideò dicit[A Iudæis quinquies &c.]Notãdũ est autem sicut dicitur Deute.25,Pro mensura delicti erit plagarum modus. Ita duntaxat vt quadragenarium numerum non excedat,&c.Ex quo habetur q̃ homines pro minoribus peccatis debent flagellari.Ita tamen q̃ flagellatus non reciperet vltra quadraginta plagas.Iudęi autem vt viderentur miseri cordes semper faciebãt citra mandatum legis dantes pauciores quàm quadraginta secundum q̃ eis videbatur.Quia ergo odio habebant Paulum quãdo flagellabant eum dimittebant sibi de numero prædicto quã dominus poterant.s.vnam tantùm minus,dantes sibi trigintanouem.Et hoc est q̃ quinque vicibus accepit i.recepit quadraginta plagas minus vna plaga.i.triginranouem.Secundò manifestat pericula perpessa ab extraneis.s.à gentibus,dicens[Ter virgis cæsus sum.]Actu.16,Magistratus scissis eorum tunicis iussit eos virgis cædi.Item 22,Iussit eum tribunus duci in castra & flagellis cædi & torqueri eum,&c. Pericula verò mortis illata,& primò pericula mortis illata ab hominibus ostendit,dicens,Semel lapidatus sum: hoc fuit in ciuitate Licaonia vbi obrutus lapidibus fuit quasi mortuus.Actu.14,Lapidantes Paulum eiecerunt eum extra ciuitatem credentes eum mortuum.Secundò pericula mortis illata à periculis naturæ,& hæc sunt speciaiter maris,& aggrauat ea.Primò ex numero,quia ter naufragium feci.i.pertuli . Secundò ex continuita te,quia nocte & die in profundo maris fui,quod est grauius,quia ad literam dicit q̃ cùm pluries passus sit naufragium,tamen semel stetit sub aqua per diem & noctem,diuina eũ virtute protegẽte,Vnde poterat dicere illud Ionæ 2,Et proiicite me in profundum,&c.Enumeratis autem malis illatis,enumerat consequenter etiam mala assumpta,cùm dicit[In itineribus.]Et primò exteriora.Secũdò interiora,ibi[Præter illa quę intrinsecus,&c.]Mala exteriora exprimit,& quantum ad mala quæ contingunt in itineribus.Secũdò quantum ad ea quæ eueniunt in domibus. ¶Quantum ad primũ.Primò ponit multiplicitatem itinerum, dicẽs [In itineribus sæpe]scilicet ostensus sum minister Christi sustinendo multa dura & grauia patiẽter.Romanorum 15,Ab Hierusalẽ vsque in Illiricum,&c.Et cum hoc multas alias vias fecit,& Romam & Hyspaniã vadens.Psal.Propter verba labiorum tuorum,&c.Secundò enumerat periculum itinerum.Et primò præmittit minora.Secundò subdit grauius periculum quod in falsis fratribus.Præmittit aũt tria secundum quę multa pericula passus est.Primò pericula secundum causas.Et hoc vel ex causa naturali:& ideò dicit [Periculis fluminum.]Naturaliter enim flumina hyeme excrescunt & sunt rapida& valde periculosa,&c.Vel ex malitia violẽta,& quantum ad hoc dicit[Periculis latronum]quos excitabat ei diabolus,vt vel vestes ei auferrent.Iob 9,Simul venerunt latrones,&c.Secundò enumerat pericula metum inferent a,& hoc vel ex suis.Vnde dicit periculis ex genere.i.à Iudæis procuratis.Vel ab extraneis,& ideò dicit,Periculis ex gentibus propter vnius dei prædicationem qui eum capere volebant,& sic in suis & in aliis non habebat requiem.Hieremiæ 15,Vt quid me genuisti mater mea virum doloris?&c.Tertiò enumerat pericula quãtum ad loca,& hoc vel quantum ad ciuitates.Vnde dicit[Periculis in ciuitate].i.in cõmotionibus ciuitatum cõtra me.Sicut fuit Ephesi & apud Corinthum,vt patet Act.18,&.19.vel quantum ad solitudines:& quantũ ad hoc dicit[Periculis in solitudine.]Quæ erãt vel à bestiis malis,sicut quando vipera momordit manum suam.Actuum vltimo.Quando congregauit sarmenta.Vel ex penuria ciborum,vel quantum ad maria , & ideò dicit,Periculis in mari non ex mari,sicut suprà.Eccle 43,Qui nauigant mare,&c.Sed grauius periculum subdit,dicens[Periculis in falsis fratribus]id est in falsis Christianis & hæreticis & in Pseudo. Hiere.9, Vnusquisque à fratre suo se custodiat.

Lectio 6.

Continuat enumerationem malorum quæ pro Christo pertulit.

IN *labore & erumna,in vigiliis multis,in fame,in siti,in ieiuniis multis,in frigore & nuditate.Præter illa quæ extrinsecus sunt:instantia mea quotidiana,sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur,& ego nõ infirmor. Quis scandalizatur,& ego non uror?Si gloriari oportet,quæ infirmitatis meæ sunt,gloriabor.Deus & pater domini nostri Iesu Christi,qui est benedictus in secula, scit quòd non mentior.Damasci,præpositus gentis Arethæ regis,custodiebat ciuitatem Damascenorum,ut me comprehenderet:& per fenestram in sporta demissus sum per murum,& sic effugi manus eius.*

¶Hîc consequenter enumerat mala sponte assumpta quæ sustinentur in domibus.Et enumerat tria mala opposita tribus bonis quæ sunt necessaria ad vitam domesticam.Primum bonum est requies somni. Secundum est sustentatio cibi.Tertium est fomentũ vestis.Requiei ergo somni opponit laborẽ & vigilias.Quãtum ad laborem,dicit(In labore).s.manuũ, Act.20,Ad ea quæ mihi opus erant,&c.Et ideò dicit suprà 6. In laboribus,quia ad literam,vt dictum est suprà,manu sua victum quærebat.Et.2.Thessal.3,Nocte & die laborantes,&c.Quantum ad laboris defectum,dicit(Erumna)Quæ est defectus & langor consequens ex labore vel ex morbo naturali.Psal.Conuersus sum in erumna,&c.Quantum verò ad vigilias,dicit[In vigiliis multis.]Vel in vacando prædicationibus de nocte.Vel operi manuali.Act.20,dicitur q̃ protraxit sermonem vsque ad mediam noctem.Sustẽtationi verò cibi opponit duplicem subtractionem cibi,vnam quę est ex necessitate.Vnde dicit[In fame & siti,]Quia scilicet ad literam deficiebat sibi aliquãdo cibus & potus.1.Corin.4,vsque in hanc horam &c.Aliam quæ est ex voluntate,Vnde dicit[In ieiuniis multis.]s. voluntariè assumptis.& propter exemplum bonum,& propter macerationem carnis.1.Corin.9,Castigo corpus meum,&c.Sed cõtrà.Mat.6,Hæc omnia adiicientur vobis.s.temporalia.Quare ergo in fame & siti? Respondeo,dicendum est q̃ quando expedit,adiiciutur nobis .s. temporalia,& propter vtilitatem nostrã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed aliquando expedit carere eis. Fomento verò vestis opponit vnum ex parte naturæ. Vnde dicit[In frigore.]Aliud ex parte inopiæ. Vnde dicit[Et nuditate.]s.ostensus sum.s.minister Christi.1.Corin.4,Nudi & instabiles,&c.suprà 6,In necessitatibus,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Præter illa &c.]Enumerat mala assumpta interiora,quæ causantur ex sollicitudine cordis pro pseudo. Bonus autem prælatus dupliciter affligitur pro subditis. Et primò sollicitudine conseruationis subditorum. Secundò pro defectu ipsorum. Et istam duplicem afflictionem passus est Apostolus. Primã cùm dicit[Præter illa quæ extrinsecus,&c.] Quasi. Præter omnia quæ exterius patior & passus sum,angit me grauius interior afflictiõ.s.sollicitudo subditorum. Et ideò dicit[Instãtia.]omnium ecclesiarum magna est & multum grauat,quia multũ sollicitat. Luc. 10,Martha,Martha sollicita es,& turbaris erga plurima,&c. Ro.12,Qui præest in sollicitudine. Secundam afflictionem passus est pro defectu subditorum:& hoc dupliciter,scilicet pro defectu spirirualium. Vnde dicit[Quis infirmatur.]s.in fide & bono,& ego non infirmor,in corde dolens de eo,sicut de me.1.Corin.9, Factus sum infirmis infirmus,&c.Hiere.9,Quis dabit capiti meo aquam, &c.Item pro defectu corporalium. Vnde dicit[Quis scandalizatur]malo pœnæ.i.quis patitur tibulationes[& ego non vror]igne compassionis. Iste est ignis quem dominus venit mittere in terram.Luc.12,Et attende q̃ cõgruè vtitur hoc verbo,vror:quia compassio procedit ex amore dei & proximi qui est ignis consumens,dum mouet ad subleuãdas miserias proximorum,& purgat ex affectu compassionis,& per quem nobis peccata relaxantur: charitas autem illius compassionis, operit multitudinem peccatorum. Vel aliter,Aliquando enim labitur homo in peccatum ex seipso,& tunc infirmatur. Aliquando autem ex malo exemplo aliorũ,& tunc scandalizatur.Luc.17,& Mat.18,Væ homini illi per quem scãdalum venit,&c. ¶ Deinde cũ dicit[Si gloriari oportet,&c.]Confirmat quædam dictorum superius. Vel dic q̃ suprà loquitur quãtum ad mala quę pertulit cõmendabiliter:hîc autem quantum ad mala quæ vitauit prudenter. Sed quia vitare pericula quæ surgunt propter fidem,videtur pertinere ad infirmitatem. Ideo primò præmittit quod in illis,quæ infirmitatis sunt, vult gloriari. Secundò proponit iuramentum ad confirmationem dicendorum,ibi[Deus & pater &c.]Tertiò ostendit modum vitandi,ibi[Damasci,&c,]Proponit ergo primò de quibus gloriatur,si debet gloriari, dicens. Si pro quia,oportet gloriari,quæ sunt infirmitatis meæ gloriabor.q.d. Alii gloriãtur in genere & in aliis mundanis rebus. Phil.3,Gloria in confusione,&c. Et ego etiam coactus gloriatus sum in eis. Tamen si gloriari oportet,gloriabor in infirmitatibus meis:infrà 12,Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Secundò subdit q̃ non mentitur inuocans testimonium diuinum per modum iuramenti, vt credatur sibi, dicens[Deus & pater,&c.]Vbi tria ponit. Vnum per quod inducit ad amorem. Vnde dicit(Deus)Hiere.9, Quis non timebit te &c. Aliud per quod excitauit ad amorem. Vnde dicit(Pater.)Iac.1,Omne datum optimum,&c.Mal.1,Si ego pater vbi est amor meus. Vel secundum aliam literam,honor meus. Tertium per quod mouet ad reuerentiam & laudem. Vnde dicit[Qui est benedictus deus in secula.]suprà primo,Benedictus deus & pater,&c. Iste ergo tam reuerendus,tam diligendus,tam timendus scit quòd non mentior,s. in his quæ dixi & dicturus sum,suprà primò. Non enim est apud nos,est,& non,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Damasci præpositus,&c.]Ostendit quanta mala vitauit,& hoc in quodam particulari periculo. Vbi sciendum est q̃ Apostolus primò cœpit prædicare Christum in Damasco,vbi dum pergeret Christianos capere,prostratus est & ad fidem conuersus. Et ideo Iudæi ad præpositum illius ciuitatis qui erat ibi pro Aretha rege refugerunt,vt Paulum caperent & occiderent. Et ideo ille faciebat custodiri nocte & die portas ciuitatis,vt dicitur Act.9,Christiani autem qui erãt ibi volentes seruare Paulum, eum submiserunt in sporta per murum,& sic euasit. Hunc ergo modum euadendi tangit Apostolus,dicens, Verè non mentior dehoc quòd dico etiam modò[Nam Damasci,&c.]i.præpositus,qui sub Aretha rege genti Damascenorũ præerat,custodiri faciebat,inductus à Iudæis,ciuitatem Damascenorum,ad hoc.s.vt me comprehenderet, & comprehensum assignaret Iudæis,ne amplius prædicarem:sed ego per fenestram submissus sum per murum,& sic effugi manus eius,s.præpositi. Et hoc fuit de mandato domini dicentis Mat.10,Si vos persecuti fuerint,&c. Sic Michol Dauid posuit per fenestram,ne caperetur à Saule.1.Reg.19,Sic Raab exploratores demisit eum func per fenestram. Iosue 2. ¶ Sed hîc obiicitur contra Apostolum,primò quia videtur q̃ nõ fuerit sufficienter confisus in domino,sed fugit. Respondeo,dicendum est q̃ quandiu adest humanum auxiliũ,homo non debet confugere ad auxiliũ diuinum,quia hoc esset tentare deum,sed debet vti illo auxilio quantum potest. Apostolo autem nondum deerat humanũ auxilium. ¶ Secundò obiicitur,quia Io.10.dicitur,Mercennarius autem & qui non est pastor,videt lupum venientem,& fugit. Vnde videtur q̃ non fuerit bonus pastor. Respondeo,dicendum est,q̃ aliquando quæritur persona prælati tantùm,aliquando cum prælato totus populus. Quando ergo quæritur prælatus solus,tunc debet committere curam alteri & absentare se. Et sic fecit hîc Paulus. Et ideò dicit glo.q̃ licet fingeret,tamen fuit ei cura de ouibus, bono pastori in cœlo sedenti eas commendando,& vtilitati eorum se per fugam præseruando. Quando verò quæritur totus grex,tunc debet præponere vtilitatem & salutem gregis saluti corporis sui. ¶ Nota autem quòd est quædam fuga humilitatis,quando quis fugit honores, sicut Christus fugit.Io.6,Cùm vidisset q̃ vellent eum eligere in regem,fugit. Sic Saul cùm electus fuit in regem,abscondit se domi.1.Regum 10, Quædam verò fuga est cautela quando.s.fugit pericula,vt præseruetur ad maiora. Sic Helias fugit propter Iezabel.3. Regum 16,Et sic Apostolus hîc fugit manus præpositi.

Hîc proponit bonum sibi diuinitus collatũ in cõmuni, & post in speciali, declarando si hi factas reuelationes.

Caput 12.

Si gloriari oportet(non expedit quidem)ueniam autem ad uisiones & reuelationes domini. Scio hominẽ in Christo ante annos quatuordecim(siue in corpore, siue extra corpus,nescio,deus scit) raptum huiusmodi usque ad tertium cælum.

¶ Posita sua commendatione quantum ad mala perpessa,hîc consequenter Apostolus commendans ostendit præeminentiam suæ dignitatis,quantum ad bona diuinitus recepta. Prima autem gloriatio fuit de infirmitatibus. Ista verò est de bonis eius. Vnde circa hoc duo facit. Primò commendat se de bonis susceptis diuinitus. Secundò excusat se de hac commendatione,q̃ hoc fecerit quasi coactus,

ibi[Factus sum insipiens,&c.]Circa primum duo facit. Primò extollit magnitudinem eorum quæ sunt sibi collata à deo. Secundò manifestat remedium infirmitatis sibi adhibitum contra periculum superbiæ, ibi [Et ne magnitudo,&c.]Circa primum duo facit. Primò ponit bonum sibi diuinitus collatũ. Secundò ostendit quomodo se habuit in gloriando de huiusmodi bono,ibi[Pro huiusmodi,&c.]Circa primum duo facit. Primò ostendit q̃ hoc sit sibi collatum diuinitus in generali. Secundò verò in speciali,ibi[Scio hominem,&c.]Bonum autem Apostolo collatum diuinitus,sunt reuelationes sibi diuinitus factæ,& de istis vult hic gloriari. Vnde dicit,Si gloriari oportet.i.quia gloriari oportet propter vos,tamen secundum se non expedit,quia qui gloriatur de bono recepto,incidit in periculum amittendi quod habet. Eccle.43, Aperti sunt thesauri,scilicet virtutũ,per gloriationem manem,& euanuerunt nebulæ sicut aues. Et hoc significatur in Ezechia. Esa.39.quando ostendit thesauros domus domini nuntiis regis Babylonis. Et licet simplici ter non expediat gloriari,tamen aliquando propter aliquam specialem causam potest homo gloriari, sicut ex præmissis manifestum est. Et ideò dicit, Quia gloriari oportet:ideò dimissis commendationibus de infirmitatibus,veniam commendando me ad visiones & reuelationes domini. Vbi notandum est q̃ differentia est inter visionem & reuelationem. Nam reuelatio includit visionem & non econuerso. Nam aliquando videntur aliqua quorum intellectus & significatio est occulta videnti,& tunc est visio solùm. Sicut fuit visio Pharaonis & Nabuchodonosor. Danie.2.& Gene.41. Sed quando cum visione habetur significatio intellectus eorum quæ videntur,tunc est reuelatio. Vnde quantum ad Pharaonem & Nabuchodonosor visio de specie & de statua,fuit solùm visio:sed quantum ad Ioseph & Danielem qui significationem visorũ habuerunt,fuit reuelatio & prophetia. Vtrunque tamen.s.visio & reuelatio quandoque quidem fit à deo. Danie.2,Est deus in cælo reuelans mysteria. Osee 12,Ego visiones multiplicaui eis. Psalm. Reuela oculos meos,&c. Quandoque verò à malo spiritu. Hiere.23,Prophetæ prophetabant in Baal. Apostolo autem fa cta est,& visio,& reuelatio,quia secreta quæ vidit plenè intellexit à domino,non à malo spiritu. Vnde dicit domini. Est autem reuelatio amotio velamenti. Potest autem esse duplex velamen. Vnum ex parte videntis,& hoc est infidelitas vel peccatum vel duritia cordis,& de hoc suprà tertio. Vsque in hodiernum diem velamen,&c. Aliud ex parte rei visæ,quando,scilicet res spiritualis proponitur alicui sub figuris rerum sensibilium,& de hoc dicitur Numeri 4,Quòd sacerdotes tradebant Leuitis vasa sanctuarii velata,quia scilicet debiliores non possunt spiritualia capere secundum quòd in seipsis sunt. Et ideò dominus loquebatur turbis in parabolis. Matthęi decimo tertio. ¶ Consequenter visiones & reuelationes huiusmodi manifestat Apostolus in speciali loquens de se tanquam de alio. Vnde dicit[Scio hominem in Christo,&c.] Et ponit duas visiones. Prima incipit hîc. Secunda verò incipit, ibi[Et scio huiusmodi hominem in Christo. &c.]Circa primam autem visionem vtitur Apostolus quadam distinctione. Dicit enim se circa huiusmodi reuelationem scire quædam,& quædam nescire. Dicit autem se scire certa.s. videntis conditionem. Vnde scio hominem in Christo. Visionis tempus,quia ante annos quatuordecim,& visionis fastigium,quia raptũ vsque ad tertium cælum. Dicit autem se nescire videntis dispositionem,quia siue in corpore siue extra corpus,nescio. ¶ Videamus ergo ea quæ sciuit,vt per nota ad ignota facilius peruenire possimus. Et primò videntis conditionem quæ est laudabilis,quia in Christo.i.conformem Christo. Sed contrà. In Christo nullus est:nisi qui habet charitatem,quia.1.Io.4,dicit,Qui manet id charitate,in deo manet. Ergo sciuit se habere charitatem,quod est contra illud,Nescit homo vtrum odio vel amore dignus sit,&c. ¶ Respondeo, q̃ esse in Christo potest intelligi dupliciter. Vno modo per fidem & fidei sacramẽtum,secundũ illud Apostoli Gal.3,Quotquot baptizati estis,Christum induistis.s.per fidem & fidei sacramentum. Et hoc modo sciuit se Apostolus in Christo esse. Alio modo dicitur aliquis esse in Christo per charitatem, & hoc modo nullus scit se esse in Christo certitudinaliter,nisi per quædam experimenta & signa,inquantum sentit se dispositum & coniunctum in Christo:ita quòd nullo modo etiam propter mortem permitteret se separari ab eo. Et hoc de se expertus erat Apostolus,cùm dicebat Rom.8,Certus enim sum q̃ neque mors neque vita,&c.separabit nos à charitate. Vnde potuit habere huiusmodi signa quod esset in charitate Christi. ¶ Secundò visionis tempus quod fuit conueniens,quia ante annos quatuordecim,quia quatuordecim anni transacti erant ab eo tempore quo viderat visionem vsque ad tempus quo scripsit hanc epistolam. Quando enim hanc epistolam scripsit,nondum Apostolus erat positus in carcerem. Et sic videtur quòd fuit circa principium imperii Neronis à quo post multum tempus occisus fuit. Vnde si computemus annos descendentes à principio imperii Neronis vsque ad quatuordecim annos, manifestè apparet quòd Apostolus habuit has visiones in principio suæ cõuersionis. Ipse enim conuersus fuit ad Christum anno quo Christus passus est. Christus autem passus est circa finem Tyberii Cæsaris, quo mortuo successit ei Gaius imperator qui vixit quatuor annis,post quem Nero factus est imperator. Et sic inter Tyberium, & Neronem fluxerunt quatuor anni. Et sic additis duobus annis de tempore Tyberii, quia nondum mortuus erat quando Paulus fuit cõuersus,& octo de tempore Neronis,quod fluxerat vsque ad tempus quando scripsit hanc epistolam,relinquitur quòd à tempore suæ conuersionis,vsque ad tempus quo hanc epistolam scripsit,fuerunt anni quatuordecim. Et ideò quidam dicunt satis probabiliter quòd Apostolus has visiones habuit in illo triduo quo post prostrationẽ suã à domino stetit neque videns,neque mãducans,neque bibens. Actuum 9,Commemorat autem tempus suæ conuersionis Apostolus, vt ostendat quòd si à tempore suæ conuersionis tantum erat gratus Christo,vt talia sibi ostenderet:quantò magis post quatuor decim annos,cùm profecerit,& in authoritate apud deum,& in virtutibus & gratia. Tertiò videamus fastigium visionis quod quidem est excellens,quia raptus vsque ad tertium cælum. ¶ Sed sciendum quòd aliud est furari & aliud rapi. Furari quidem propriè est cùm res alicui latenter aufertur. Vnde Gene.41,dicebat Ioseph,Furtim sublatus sum. Sed rapi propriè dicitur quod subito & per violentiam aufertur. Iob 6, Sicut torrens raptim,ideſt subito & rapidè transit in conualibus. Inde est quòd prædones qui violenter expoliant,dicuntur raptores. Sed attende quòd aliquis homo dicitur rapi ab hominibus,sicut Enoch. Sapien.4,Raptus est ne malitia,&c. Aliquando rapitur anima à corpore. Luc.12,Stulte hac nocte animam

Differẽtia inter visionem & reuelationem

Furari & rapi differunt.

Rapi quot modis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

In extasi fit homo per cognitiuã & per appetitiuam virtutem.

tuam,&c. Aliquando aliquis dicitur rapi à seipso quando propter aliquid homo efficitur extra seipsum, & hoc est idem quòd extasis. Sed & extra seipsum efficitur homo,& per appetitiuam virtutem, & per cognitiuam. Per appetitiuã enim virtutẽ homo est solùm in seipso quando curat quæ sunt sua tãtùm. Efficitur verò extra seipsum quando non curat quæ sunt sua,sed quæ perueniunt ad bona aliorum,& hoc facit charitas. 1. Cor. 13, Charitas non quærit quæ sua sunt. Et de hac extasi dicit Dionysi. 4. cap. de diuinis nominibus. Est autem extasim faciens diuinus amor non sinens amatorem suipsius esse,sed rerum amatarum. Secundum cognitiuam verò aliquis efficitur extra se,quando aliquis extra naturalem modum hominis elevatur ad aliquid videndum,& de isto raptu loquitur hic Apostolus. ¶ Sed sciendum quòd modus naturalis humanæ cognitionis est,vt cognoscat simul per vim mentalem quæ est intellectus,& corporalem quæ est sensus. Et inde est quòd homo non habet in cognoscendo liberum iudicium intellectus,nisi quando sensus fuerint in suo vigore bene dispositi absque aliquo ligationis impedimento: aliàs,cùm impediuntur, etiã iudicium intellectus impeditur,sicut in dormientibus patet. Tunc ergo homo efficitur extra se secundũ cognitiuam quando remouetur ab hac naturali dispositione cognitionis,quæ est vt intellectus ab vsu sensuũ & sensibilium rerum abstractus ad aliqua videnda moueatur. Quod quidem contingit dupliciter,vno modo per defectum virtutis,vndecunque talis defectus contingat: sicut accidit in freneticis & aliis mente captis,& hæc quidem abstractio à sensibus non est eleuatio hominis,sed potius depressio,quia virtus eorum debilitatur. Alio verò modo per virtutem diuinam,& tunc propriè dicitur eleuatio,quia cùm agens assumat sibi patiens,abstractio quæ fit virtute diuina,& est supra hominem,est aliquid altius quàm sit hominis natura. Et ideò raptus sic acceptus,diffinitur sic. Raptus est ab eo quod est secundum naturam in id quod est supra naturam in vi superioris naturæ eleuatio. In qua quidem definitione tangitur eius genus,dum dicitur,eleuatio. Causa efficiens,quia vi superioris naturæ. Et duo termini motus. s. à quo & in quem,cùm dicitur ab eo quod est secundum naturam in id quod est supra naturam. Sic ergo patet de raptu. ¶ Sequitur de termino raptus. s. ad quem,cùm dicitur, Vsque in tertium cælum. Notandum est autem quòd tertium cælum tripliciter accipitur. Vno modo secundum ea quæ sunt infra animam. Alio modo secundum ea quæ sunt in anima. Tertio modo secundum ea quæ sunt supra animam. Infra animam sunt omnia corpora, vt dicit August. in lib. de vera religione. Et sic possumus accipere triplex cælum corporeum, scilicet aereum, sydereum & empireum. Et hoc modo dicitur quòd Apostolus erat raptus vsque ad tertium cælum, id est vsque ad videndũ ea quæ sunt in cælo Empireo, non vt existeret ibi, quia sic sciret si fuisset siue in corpore, siue extra corpus. Vel secundum Damascenum qui non ponit cælum Empireum, possumus dicere quòd tertium cælum ad quod raptus est Apostolus est supra octauam sphæram: vt scilicet euidenter videret ea quæ sunt supra totam naturam corporalem. Si autem accipiamus cælum secundum ea quæ sunt in ipsa anima, sic cælum debemus dicere aliquam altitudinem cognitionis quæ excedit naturalem cognitionem humanã. ¶ Est autem triplex visio, scilicet corporalis per quã videmus & cognoscimus corpora spiritualia: siue imaginaria qua videmus similitudines corporum: & intellectualis qua cognoscimus naturas rerum in seipsis. Nam propriè obiectum intellectus est quod quid est. Huiusmodi autem visiones si fiant secundum naturalem modum, puta, si video aliquid sensibile, si imaginor aliquid prius visum, si intelligo per fantasmata, nõ possunt dici cælum. Sed tunc quælibet istorum dicitur cælum quando est supra naturalem facultatem humanæ cognitiõis, puta, si aliquid vides oculis corporalibus supra facultatẽ naturæ, sic es raptus ad primum cælum. Sicut Balthasar raptus est videns manum scribentis in pariete, vt dicitur Daniel. 5, Si verò eleveris per imaginationem vel per spiritum ad aliquid supernaturaliter cognoscendum, sic es raptus ad secundũ cælum. Sic raptus fuit Petrus quando vidit lintheum immissum de cælo, vt dicitur Act. 10. Sed si aliquis videret ipsa intelligibilia & naturas ipsorum non per sensibilia, nec per fantasmata, sic esset raptus vsque ad tertium cælum. Sed sciendũ est q̃ rapi ad primum cælum est alienari à sensibus corporalibus. Vnde eũ nullus possit abstrahi totaliter à sensibus corporeis, manifestum est quòd nullus potest dici simpliciter raptus in primum cælum, sed secundũ quid, inquantũ contingit aliquando aliquẽ sic esse intentũ ad vnũ sensum, q̃ abstrahitur ab actu aliorũ. Rapi ad secundũ cælũ est quando aliquis alienatur à sensu ad videndum quædã imaginabilia, vnde tales semper consueuerunt fieri in extasi. Et ideò Act. 10, Quãdo Petrus vidit linthe dicitur q̃ factus fuit in extasi. Paulus verò dicitur raptus ad tertium cælũ, quia sic fuit alienatus à sensibus & sublimatus ab omnibus corporalibus vt videret intelligibilia nuda & pura eo modo quo vident angeli & anima separata: & quod plus est, etiam ipsum deum per essentiam, vt Augustinus expresè dicit 12. super Gene. ad literam, & in glo. & ad Paulinam in libro de videndo deum. Nec etiam est probabile, vt Moyses minister veteris testamenti ad Iudæos viderit deum & minister noui testamenti ad Gentes & doctor Gentium hoc dono fuerit priuatus. Vnde dicit ipse suprà 3, Si ministratio dãnationis fuit in gloria, &c. De Moyse autem q̃ viderit deum per essentiam, patet. Nam ipse à domino petiuit. Exodi 33, Ostende mihi faciem tuam. Et licet tunc negatum fuerit sibi, non tamen dicitur q̃ dominus finaliter negauerit ei. Vnde dicit Augustinus q̃ concessum fuit ei per hoc quod dicitur Numeri 12. Si quis fuerit inter vos Propheta domini, &c. At verò talis seruus non meus Moyses, &c. palam enim & non per enigmata vidit deum. ¶ Sed nunquid fieri potuisset Paulo, vt non raptus videret deum. Dicendum quòd non. Nam impossibile est q̃ deus videatur in vita ista ab homine non alienato à sensibus, quia nulla imago nullum fantasma est sufficies medium ad dei essentiã ostendẽdam, ideò oportet quòd abstrahatur, & alienetur à sensibus. Tertio modo accipiendo cælum secundum ea quæ sunt supra animam, sic triplex cælum est triplex hierarchia angelorum, & secundum hoc Apostolus raptus fuit vsque ad tertium cælum, id est ad hoc, vt videret essentiam dei ita clarè sicut vident eum angeli superioris & primæ hierarchiæ, qui sic vident deum quòd immediatè in ipso deo recipiunt illuminationes & cognoscunt diuina misteria. Et sic vidit Paulus. Si ergo sic vidit dei essentiam sicut angeli superioris hierarchiæ, ergo bene videtur q̃ Apostolus fuerit beatus & per cõsequẽs fuerit immortalis. ¶ Respondeo quòd licet viderit deum per essentiam, non tamen fuit beatus simpliciter, sed solùm secundum quid. ¶ Sciẽdum autem q̃ visio dei per essentiã fit per lumen aliquod. s. per lumẽ gloriæ de

Raptus pro priè quid sit.

quo dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen. Sed aliquod lumen communicatur alicui per modum passionis, alicui verò per modum formæ inhærentis, sicut lumen solis inuenitur in carbunculo & in stellis vt forma inhærens. i. connaturalis effecta, sed in aere inuenitur vt forma transiens & nõ permanẽs, quia trã sit abeunte sole. Similiter & lumen gloriæ dupliciter menti infunditur. Vno modo per modũ formæ connaturalis factæ & permanentis, & sic facit mentem simpliciter beatã. Et hoc modo infunditur beatis in patria, & ideò dicuntur comprehensores & vt ita dicam visores. Alio modo contingit lumen gloriæ mentem humanam sicut quædam passio trãsiens, & sic mens Pauli fuit in raptu lumine gloriæ illustrata, vnde etiam ipsum nomen, raptus, ostendit transeundo hoc esse factum: & ideò non fuit simpliciter glorificatus, nec habuit dotem gloriæ, cùm illa claritas nõ fuerit effecta proprietas. Et propter hoc non fuit derivata ab anima in corpus, nec in hoc statu perpetuo permansit. Vnde solùm actum beati habuit in ipso raptu, sed non fuit beatus. Sic per hoc patet quid Apostolus sciuit in suo raptu. s. videtis conditionem, visionis tempus, & visionis fastigium. ¶ Sequitur quid nescivit. s. vtrum esset in corpore vel extra corpus, quod tamen dicit deum scire. Vnde dicit, Siue in corpore, siue extra corpus, nescio, deus scit: quod quidam intelligere voluerunt, vt, raptus, referatur ad corpus, dicentes Apostolum dixisse se nescire, non quidem an anima esset coniuncta corpori in illo raptu an non, sed esset raptus secundum animam & corpus simul, vt simul corporali ter portaretur in cælum, sicut Abachuc portatus fuit. Dani. vlti. An secundum animam tantùm esset in visionibus dei, vt dicitur Ezech. 8, In visione adduxit me in terram Israel. Et iste fuit intellectus cuiusdam ludæi quem exprimit Hieronymus in prologo super Danielem, vbi dicit, Denique & Apostolum nostrum, dicit non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse siue in corpore, &c. Sed hunc intellectum Augu. maximè improbat 12. super Gene. ad literam, quia non conueniunt cum aliis verbis Apostoli. Apostolus enim dicit se raptum vsque in tertium cælum. Vnde sciuit pro certo illud fuisse verum cælum. Sciuit ergo an illud cælum esset corporeum an incorporeum. i. res incorporea. Sed si fuit incorporeum, sciuit q̃ corporaliter ibi rapi non potuit, quia in re incorporea non potest esse corpus. Si verò corporeum fuerat, sciuit q̃ non fuit ibi, anima sine corpore: quia anima coniuncta corpori non potest esse in loco vbi non est corpus, nisi cælum incorporeum dicatur similitudo cæli corporei. Sed si sic Apostolus non dixisset se scire q̃ esset raptus in tertium cælum. i. in similitudinẽ cæli, quia pari ratione dicere potuisset, q̃ fuisset raptus in corpore. i. in similitudine corporis. Dicendum est ergo secundum Augnst. q̃ diuinam essentiam nullus in hac vita positus & hac mortali vita viuens, videre potest. Vnde dicit dominus Exo. 33, Non videbit me homo, & viuet. i. non videbit me homo nisi totaliter separetur à corpore, ita. s. q̃ anima eius non insit corpori vt forma, vel si ineat forma, tamen mens eius omnino in huiusmodi visione totaliter alienetur à sensibus. Et ideò dicendum est q̃ hoc quòd Apostolus dicit se nescire, vtrum scilicet, in illa visione anima eius fuerit totaliter separata à corpore. Vnde dicit siue extra corpus, vel vtrum anima eius extiterit in corpore vt forma, tamen mens eius fuerit à sensibus corporeis alienata. Vnde dicit, Siue in corpore. Et hoc etiam alii concedunt.

Lectio 2.

Citatur secundò apostoli raptus & quæ in illo vidit & modus.

ET scio huiusmodi hominem (siue in corpore, siue extra corpus, nescio: deus scit) quoniam raptus est in paradisum: & audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi gloriabor, pro me autem nihil, nisi in infirmitatibus meis. Nam & si uoluero gloriari non ero insipiens: ueritatem enim dicam. Parco autem: ne quis me existimet supra id quod uidet in me, aut aliquid audit ex me.

¶ Posito primo raptu, ponitur consequenter secundus raptus. Et duo facit. Primò ponitur raptus. Secundò raptus excellentia, ibi [Audiuit arcana, &c.] Sed notandum q̃ glo. dicit istum raptum esse alium à primo. Et si bene consideretur, bis legitur aliquid de Apostolo ad quod possunt isti duo raptus referri. Nam Act. 9. legitur de eo quòd stetit tribus diebus non videns, & nihil manducans neque bibens, & ad hoc potest referri primus raptus, vt scilicet tunc fuerit raptus vsque ad tertium cælum. Sed Act. 22, legitur q̃ factus est in templo in stupore mentis, & ad hoc refertur iste secundus raptus. Sed hoc non videtur verisimile: quia quando in stupore mentis factus fuit, missus iam fuerat in carcerem Apostolus, sed hanc epistolam scripsit Apostolus diu antè, vnde prius scripta fuit hæc epistola quàm Apostolus fuisset in stupore. Et ideò dicendum est quòd differt iste raptus à primo quantum ad id quod raptus est. Nam in primo raptus est in tertium cælum. In secundo verò in paradisum dei. Si verò aliquis tertium cælum acciperet corporaliter secundum primam acceptionem cælorum superius positam, vel si fuerit visio imaginaria, posset similiter dicere paradisum corporalẽ, vt diceretur q̃ fuerit raptus in paradisum terrestrem: sed hoc est contra intentionem Augustini, secundum quem dicimus quòd fuit raptus in tertium cælum, ideò visionem intelligibilũ, secundum quòd in seipsis & in propriis naturis videntur, vt suprà dictum est. Vnde secundum hoc oportet non aliud intelligere per cælum & aliud per paradisum, sed vnum & idem per vtrunque, scilicet, gloriã sanctorum, sed secundum aliud & aliud. Cælum enim dicit altitudinem quandam cum claritate, paradisus verò quandam iucundam suauitatem. In sanctis autem beatis & Angelis deum videntibus sunt excellenter hæc duo, quia est in eis excellentissima claritas, qua deum vident: & summa suauitas, qua deo fruuntur. Et ideò dicuntur esse in cælo quantum ad claritatem, & in paradiso quantum ad suauitatem. Esaie 66, Videbitis & gaudebitis, &c. Fuit ergo vtrunque collatum Apostolo, vt. s. sublimaretur ad illam altissimam claritatem cognitionis, & hoc significat, cùm dicit. Ad tertium cælum, & vt sentiret suauitatem diuinæ dulcedinis, vnde dicit in paradisum, Psal. Magna multitudo dulcedinis tuæ, &c. Apoc. 2, Vincenti dabo manna absconditum, &c. Et ista dulcedo est gaudium de diuina fruitione. de qua Matt. 25. dicitur, Intra in gaudium domini tui. Sic ergo patet terminus, raptus: quia in paradisum. i. in eam dulcedinem, qua indeficienter refunduntur illi qui sunt in cælesti Hierusalem. ¶ Sequitur consequenter ipsius raptus excellentia, quia audiuit arcana quæ non licet homini loqui. Et hoc potest dupliciter exponi. Vno modo vt ly, homini, construatur, cum licet & loqui, & sensus est. Audiuit arcana verba. i. percepit intima cognitione de secreta dei essentia quasi per verba, quę. s. verba non est licitum, vt homini dicantur. Alio modo vt ly, homini, construatur solùm, cum, non licet, & tunc est sensus, Audiuit verba, &c. quæ verba non licet homini loqui, homini, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

imperfecto. Sciendum autem quòd secundum Augustinum Paulus est raptus ad videndum diuinam essentiam, quæ quidem non potest videri per aliquam similitudinem creatam. Vnde manifestū est q̄ illud quod Paulus vidit de essentia diuina nulla lingua humana potest dici: alias deus non esset incomprehensibilis. Et ideo secundum primam expositionem dicendum est, audiuit, id est considerauit arcana verba, id est magnificentiá diuinitatis, quam nullus homo potest loqui: dicit autē, audiuit, pro vidit, quia illa consideratio, fuit secundum interiorem actum animæ, in quo idem est auditus & visus secundum quòd dicitur Numer. 12. Ore ad os loquitur ei & palam &c. dicitur autem illa consideratio visio in quantū deus videtur in hoc, & locutio inquantum homo in ipsa instruitur de diuinis. Et quia huiusmodi spiritualia non sunt pandenda simplicibus & imperfectis, sed perfectis, secundum quòd dicitur 1. Corint. 2, Sapientiam loquimur inter perfectos: ideò secundo modo exponitur quòd secreta quæ ibi audiuit, non licet mihi loqui homini .i. imperfectis, sed spiritualibus inter quos loquimur sapientiam. Prouer. 25, Gloria dei est celare verbum. i. hoc ipsum quod necesse est celare magnalia dei pertinet ad gloriam dei. Psal. secundum translationem Hieron. Tibi silet laus deus. i. quòd incomprehēsibilis est verbis nostris. ¶ Deinde cùm dicit [Pro huiusmodi gloriabor &c.] Ostendit quomodo se habet ad gloriam. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit se non gloriari de huiusmodi reuelationibus. Secundò insinuat se habere aliquid præter illud vnde gloriari possit, ibi [Nam si voluero, &c.] Tertiò assignat causam, quare non gloriatur de omnibus, ibi [Pàreo autem ne quis, &c.] Circa primum sciendum est, quòd hoc quod dicit, Pro huiusmodi autem gloriabor, &c. potest dupliciter legi. Vno modo vt Apostolus ostendat se esse ipsum pro quo gloriatur, vt scilicet ipse sit qui vidit has visiones. Alio modo: vt ostendat quòd alius sit qui vidit has visiones. ¶ Sciendum est enim quòd in homine duo possunt considerari, scilicet donum dei & humana conditio. Si ergo aliquis gloriatur in aliquo dono dei vt à deo accepto illa est bona gloria: quia sic in domino gloriatur, vt dictum est suprà 10. Sed si gloriatur de illo dono sicut à se habito, tunc mala est gloriatio huiusmodi. 1. Corinthiorum quarto Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Dicit ergo Apostolus, secundum hoc, pro huiusmodi. s. visionibus & donis dei mihi collatis, gloriabor. Pro me autem non. i. nō gloriabor inde quasi à me acceperim, quia à deo habui. Sed si pro me oportet gloriari, nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. i. nō habeo vnde possim gloriari, nisi de infirma conditione mea. Si autē exponatur vt ostendat alium esse qui vidit, & si ipse sit, tūc est sensus, vt quasi loquatur de quodam alio, dicens, Pro huiusmodi gloriabor. i. pro illo homine qui hoc vidit, & qui hæc dona recepit, gloriabor. Sed pro me quasi velim manifestare me esse talem, nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis, id est de tribulationibus, quas patior. Sed quia isti possent sibi dicere, O Apostole non est mirum si non gloriaris, quia nō habes vnde glorieris: ideo Apostolus ostendit quòd etiam præter illas visiones habet aliquid vnde possit gloriari, dicens, Licet pro huiusmodi homine glorier, & non pro me, tamen etiam bene pro me possum gloriari, nam si voluero gloriari, &c. vel pro huiusmodi tribulationibus, vel pro aliis mihi à deo collatis, vel etiam pro infirmitatibus, non ero insipiens. i. non insipienter agam. Et quare veritatem enim dicā de aliis, de quibus præter dictas visiones gloriari possum. Dicit autē, Non ero insipiēs, quia gloriabatur de his quę habebat. Quando enim gloriatur quis de his quæ non habet, stultè gloriatur. Apoc. 3, Dicis quia dines sum, & nullius egeo & nescis, &c. Et quia gloriabatur ex causa sufficienti, vt ex prædictis est manifestum. ¶ Consequenter autem cùm dicit [Parco autē &c.] Ostendit rationem quare non gloriatur de omnibus si potest gloriari, quæ quidem ratio est, vt eis parcat. Vnde dicit, Parco autē, &c. Quasi dicat. Possem de pluribus aliis gloriari, sed parco. i. parcè glorior, vel parco vobis cōmendando me nolens esse onerosus vobis. Nam talia mihi deus cōcessit quæ si sciretis, reputaretis me multò maiore, & hæc sunt dona gratuita multa quæ habebat Apostolus. Ex quibus homines huius mūdi cōsueuerūt plus cōmendare homines & maiores eos reputare qui ex gratum facientibus. Et ideo dicit, Nolo ex gratuitis commendari. Et ideo parco. i. non glorior. Et quare? Ne quis existimet me commendare vel gloriari supra id quod videt. &c. Vel aliter, homo dupliciter cognoscitur, per conuersationē & doctrinam suā. Apostolus autē nolebat aliqua de se dicere, licet posset, quæ excedebant, & vitā, & doctrinā suā. Et ideò parco autē ne quis existimet me esse supra id quod videt de cōuersatione mea exteriori: aut audit aliquid ex me. i. ex doctrina prædicationis & exhortationis & instructionis meæ: quia fortè crederēt eū esse vel immortalē vel angelū. Prouer. 11, Vir prudens tacebit. Prouerb. 29, Totum spiritū suū profert stultus, sapiens differt, &c. Vel dicit, Parco autē &c. Pro detractoribus. s. Pseudo, qui dicebāt eū gloriari ex elatione, & non ex causa neque de his quę in ipso erant. Et ideo dicit, parco autē. i. parcè glorior, ne quis Pseudo existimet me excedere elationis spiritu, supra id. i. in aliqd quod videt in me vel audit ex me. i. suprà posse meritorium. ps. Domine non est exaltatum cor meum, &c. Eccle. 3. Quanto magnus es &c.

quomodo aliquis gloriatur in dono dei, & quomodo non.

Declaratur remedium datū Paul. ne superbiret pro tot reuelationib⁹ oratio pro illius remotiōe, & ratio non exaudiendi: illusque gloriatio & cōplacentia

Lectio 3.

ET ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Sathanæ qui me colaphizet. Propter quod ter dominū rogaui, ut discederet à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus, in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Cùm enim infirmor: tunc potens sum.

¶ Hic agit de remedio adhibito contra superbiam. Et circa hoc tria facit. Primò enim ponit remedium adhibitum. Secundò manifestat suam orationem de remedio remouendo, ibi [Propter quod ter dominum, &c.] Tertiò insinuat domini responsionem assignātis rationē de adhibito remedio, ibi [Et dixit mihi dominus, &c.] Circa primum sciēdum est quòd plerunque sapiens medicus procurat: & permittit superuenire infirmo minorem morbum, vt maiorem curet vel vitet, sicut vt curet spasmum, procurat febrem, hoc euidenter in se beatus Apostolus à medico animarum domino nostro Iesu Christo factum ostendit. Christus enim velut medicus animarum summus ad curandum graues animæ morbos permittit plurimos electos suos, & magnos in morbis corporum grauiter affligi, & quod plus est ad curandum maiora crimina permittit incidere in minora etiam mortalia. Inter omnia verò peccata grauius peccatum est superbia.

est superbia. Nā sicut charitas est radix & initiū virtutum, sic superbia est radix & initiū omnium vitiorū. Eccl. 10, Initiū omnis peccati superbia. Quod sic patet: Charitas enim ideo dicitur radix omniū virtutum, quia cōiungit deo, qui est vltimus finis. Vnde sicut finis est principiū omniū operabiliū, ita charitas est principium omniū virtutum. Superbia autē auertit à deo. Superbia enim est appetitus inordinatus excellētiæ. Si enim aliquis appetit aliquā excellentiam sub deo, si moderatè quidem appetit, & propter bonū, sustineri potest. Si verò nō debito ordine, potest quidem alia vitia incurrere. s. ambitionis, auaritiæ, seu inanis glorię, & huiusmodi: tamen nō est propriè superbia, nisi quando quis appetit excellētiam non ordinando illam ad deum. Et ideo superbia propriè dicta separat à deo, & est radix omniū vitiorum, & pessimū omnium, propter quod deus resistit superbis: vt dicitur Iaco. 4. Quia ergo in bonis est maximè materia hums vitii. s. superbiæ, quia eius materia est bonū, permittit aliquando electos suos impediri ex aliqua sui parte, vt per infirmitatē vel per aliquem defectū, & aliquādo etiā per peccatum mortale ab huiusmodi bono, vt sic ex hac parte humiliētur, quòd ex illa nō superbiant, & homo sic humiliatus recognoscat se suis viribus stare non posse. Vnde dicitur Rom. 8, Diligentibus deum omnia, &c etera. Non quidem ex eorum peccato, sed ex ordinatione dei. Quia igitur Apostolus magnam habebat superbiendi materiam, & quantum ad specialem electionem qua à domino electus est. Actu. 9, Vas electionis est, &c. Et quantum ad secretorum dei cognitionem, quia hìc dicit se raptum in tertium cælum, & in paradisum, vbi audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui: & quantum ad malorū perpessionem: quia suprà 11, In carceribus plurimis, in infirmitatibus, ter virgis, &c. Et quantum ad virginalem integritatem: quia volo omnes esse sicut & ego. 1. Corinth. 7. Et quantum ad bonorū operationem, quia suprà, plus omnibus laborau. Et specialiter quātum ad maximam scientiam qua emicuit quæ specialiter inflat: ideo dominus adhibuit ei remedium, ne in superbiam extolleretur. Et hoc est quod dicit, Et ne magnitudo reuelationis mihi factæ extollat me in superbiam. Eccles. 6, Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus, &c. Psal. Exaltatus autem humiliatus, &c. Et dicit vt ostendat sibi factas fore reuelationes prædictas, Datus est mihi, id est ad meam vtilitatem & humilitatē. Iob 30, Eleuasti me, & quasi super vētum ponens, &c. Datus est, inquā, mihi stimulus crucians corpus meū per infirmitatem corporis, vt anima sanetur, quia ad literam dicitur, quòd fuit vehementer afflictus dolore yliaco. Vel stimulus carnis meæ, id est cōcupiscentiæ surgens ex carne mea, à qua multùm infestabatur. Ro. 7, Non enim quod volo, &c. Igitur ego ipse mente seruio legi dei, &c. Vnde Aug. dicit quòd inerant ei motus cōcupiscentię: quos tamen diuina gratia refrenabat. Iste, inquam, stimulus est āgelus sathanæ. i. angelus malignus. Est autē angelus à deo missus seu permissus, sed sathanæ: quia sathanæ intentio est, vt subuertat: dei verò, vt humiliet & probatum reddat. Timeat peccator si Apostolus & vas electionis securus nō erat. ¶ De remotione autem huius stimuli remouendi sollicitus erat Apostolus. Vnde propter hoc orabat. Et hoc est quod subdit, Propter quod, ter, &c. ¶ Vbi sciendum est q̄ infirmus nesciens processum medici apponētis mordax emplastrū, rogat medicum vt remoueat: quod tamen sciēs medicus causam quare faciat. s. propter sanitatem nō exaudit eum q̄tum ad volūtatem petētis, magis curās de eius vtilitate. Sic Apost. sentiens stimulū sibi grauem esse ad singularis medici cōfugit auxiliū, vt eum remoueat. Ter enim expressè & deuotè rogauit, vt deus tolleret ab eo. s. stimulū. 2. Para. 20, Cū ignoremus quid agere debeamus, &c. Fortè pluries hoc petiit, sed expressè & instanter ter eum petiit, vel ter. i. multotiens. Ternarius enim est numerus perfectus. Et verè ipse rogādus est, quia ipse vulnerat, & medetur. Iob 5. & Luc. 22, Orate ne intretis in tētationem, &c. ¶ Sequitur respōsio domini, Et dixit mihi dominus, &c. Vbi duo facit. Primò ponit domini respōsionem. Secundò respōsionis rationē assignat, ibi [Nam virtus, &c.] Dicit ergo, Ego rogaui, sed dominus dixit mihi, Sufficit tibi, &c. q. d. Nō est tibi necessarium q̄ infirmitas corporis recedat à te, quia non est periculosa: quia nō duceris ad impatiētiam, cùm gratia mea cōfortet te: nec infirmitas cōcupiscētię, quia nō protrahet te ad peccatum, quia gratia mea proteget te. Ro. 3, Iustificati gratis, &c. Et verè sufficit gratia dei ad mala vitanda, ad bona facienda, & ad vitam consequendam æternam. 1. Corinth. 15, Gratia dei sum id quod sum, &c. Ro. 6, Gratia dei vita æterna. ¶ Sed cōtrà, Ioan. 15, Quicquid petieritis patrem in nomine meo, &c. Aut ergo Paulus discretè petiuit, & tunc debuit exaudiri: aut indiscretè, & tūc peccauit. ¶ Respōdeo, dicēdum est q̄ de vna & eadē re potest homo dupliciter loqui. Vno modo secūdum se & natura illius. Alio modo secūdum ordinem ad aliud. Et sic contingit quòd illud quod est malum secūdum se, est vtandum: secūdum ordinē ad aliud est appetēdum: sicut potio inquātum secundū se est amara, est vitāda: tamen qui cōsiderat eam secūdum ordinem ad sanitatem appetit eam. Ergo & stimulus carnis secūdum se est vitādus & affligens: inquātum verò est via ad virtutem & exercitiū virtutis, est appetēdus. Apostol. autem quia nōdum reuelatū ei erat illud secretū diuinæ prouidentiæ, vt ad vtilitatem suā cederet: cōsiderabat sibi malum quātum in se est, & ideo petierat suam amotionem, nec in eo peccauit: sed deus qui ordinauerat hoc ad bonum humilitatis suæ non exaudiuit eum q̄tum ad eius volūtatem: quod tamen sciens postmodū Apost. gloriabatur cùm diceret, Libēter gloriabor, &c. Et licet nō exaudierit eum q̄tum ad voluntatem, exaudiuit tamen eum, & exaudit sanctos suos q̄tum ad eius vtilitatem. Vnde dicit Hiero. in epistola ad Paulinum, Bonus dominus qui sępe non tribuit quod volumus, vt tribuat quod mallemus. Rationē autē suæ respōsionis subdit cōsequenter, cùm dicit [Nā virtus, &c.] Mirus modus loquēdi, Virtus in infirmitate perficitur. Ignis in aqua crescit. Intelligi verò potest hoc quod dicitur, Virtus perficitur in infirmitate dupliciter. s. materialiter & occasionaliter. Si accipiatur materialiter, tūc est sensus, Virtus in infirmitate perficitur. i. infirmitas est materia exercendæ virtutis. Et primò humilitatis, vt suprà dictum est. Secundò patientiæ. Iac. 1, Tribulatio patientiā operatur. Tertiò tēperantiæ: quia ex infirmitate debilitatur fomes, & tēperatus efficitur quis. Si verò accipiatur occasionaliter, tunc virtus in infirmitate perficitur. i. occasio peruenièdi ad perfectā virtutem: quia homo sciēs se infirmū, magis sollicitatur ad resistēdum, & ex hoc q̄ magis resistit & pugnat, efficitur exercitatior, & per cōsequēs fortior. Et ideo Leu. legitur & Iudic. 3, Quòd dominus noluit destruere omnes habitatores terrę: sed aliquos reseruauit, vt. s. filii Israel exercitarētur pugnādo cum eis. Sic etiā Scipio dolebat destructionem ciuitatis Carthaginensis, vt. s. dum Romani haberent hostes exterius non sen-

Quid sit stimulus carnis ex cruciās Paulū.

Quomodo virtus perficiatur in infirmitate.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tirent hostes interiores cõtra quos durius bellũ est quàm contra exteriores, vt ipse dicebat. ¶Consequenter ponit Apostolus effectum huius responsionis dominicæ, dicens [Libenter gloriabor, & cæt.] Ponit autem duplicem effectum. Vnus est gloriationis. Vnde dicit, Quia virtus mea perficitur in infirmitatibus, igitur libenter gloriabor in infirmitatibus meis, id est mihi ad vtilitatem meam datis. Et hoc quia magis coniungitur Christo. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce, &c. Galat. vltim. Eccle. 10, Qui in paupertate gloriatur, &c. Et ratio q̃ libenter gloriabor, vt inhabitet in me virtus Christi, vt. s. per infirmitates inhabitet & cõsummetur in me gratia Christi. Esa. 40, Qui dat lapso virtutẽ, &c. Alius effectus est gaudii. Vnde dicit, Propter quod cõplaceo, &c. Et circa hoc duo facit. Primò ponit huiusmodi effectum. Secundò huius effectus rationem assignat, ibi [Cùm enim infirmor, &c.] Ponit autem effectum gaudii & materiam gaudii. Dicit ergo propter quod, quia virtus Christi habitat in me in infirmitatibus & in tribulationib⁹ omnibus, & ideo cõplaceo mihi i. multũ delector & gaudeo dictis infirmitatibus meis. Iac. 1, Omne gaudium existimate fratres, &c. Defectus autem in quibus propter gratiã Christi abũdanter delectatur, enumerat. Et primò illos qui sunt à causa interiori & huiusmodi sunt infirmitates. Et ideo dicit, in infirmitatibus. Psal. multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. s. ad gratiam. Secundò illos qui sunt à causa exteriori. Et hos quidem q̃tum ad verbũ, cùm dicit, In cõtumeliis. s. mihi illatis. Act. 5, Ibant apostoli gaudẽtes, &c. Et quãtum ad factum, & hoc vel quãtum ad defectũ bonorum, cùm dicit, In necessitatibus. i. in penuriis necessariorum, & in paupertate qua præmebatur. Et hoc modo accipitur necessitas, cùm dicitur Ro. 12, Necessitatibus sanctorum cõmunicantes. Vel q̃tum ad experimẽtum malorũ illatorum: & hoc q̃tum ad exteriora. Mat. 5, Beati qui persecutionem, &c. cùm dicit, In persecutionibus. s. corporis quas de loco ad locũ, & vbiq̃ experimur. Et q̃tum ad interiora, dicens, In angustiis. i. in anxietatibus animi. Dan. 13, Angustiæ sunt mihi vndiq̃, &c. Sed materia omniũ horum quæ faciunt ad gaudium est, quia pro Christo. q. d. Ideo complaceo, quia propter Christũ, patior. 1. Pet. 4, Nemo vestrũ patiatur quasi homicida vel fur. Et huius gaudii rationem assignat, dicẽs, Cùm enim infirmor, &c. q. d. Meritò cõplaceo mihi in illis: quia quãdo infirmor, &c. i. quando ex his quæ in me sunt vel ex persecutione aliorum incido in aliquod prædictorum, adhibetur mihi auxiliũ diuinum, per quod confirmor. Psal. Cõsolationes tuæ lætificaverunt animã meam. Ioel 3, Infirmus dicat, quia ego fortis sum. suprà 4, Licet is qui foris est, noster homo corrumpatur, &c. Exo. 1, legitur quòd quantò plus præmebantur filii Israel, tantò plus multiplicabantur.

Se excusat de sui gloriatiõe, causam tribuẽs Corin. eam dẽ manifestãdo & ostendendo multa propter q̃ debuisset meritò eũ commẽdare cõtra pseudo apostolos eũ ex suam doctrinã cõtenentes, et ideo ostẽdit bona ã per se facta.

Lectio 4.

FActus sum insipiens, uos me coegistis. Ego enim à uobis debui commendari. Nihil enim minus feci ab his qui sunt supra modum apostoli: tametsi nihil sum. Signa tamen apostolatus mei facta sunt super uos in omni patientia, in signis & prodigiis & uirtutibus. Quid est enim quod minus habuistis præ cæteris ecclesiis, nisi quòd ipse non grauaui uos? Donate mihi hanc iniuriam.

¶Posita cõmendatione sua cõsequenter Apostolus excusat se de his quæ dixit: ostẽdens se coactum hoc dixisse quæ ad gloriã suam pertinẽt. Et circa hoc duo facit. Primò imponit Corinthiis causam eiusmodi gloriationis. Secundò exponit & manifestat hanc causam, ibi [Ego enim debui, &c.] Dicit ergo, Confiteor q̃ in his omnibus cõmendationibus meis factus sum insipiens, id est videtur vobis quòd opus insipientis fecerim: sed hoc non ex me, nec sponte, immò coactus feci, & vestra culpa fuit quia vos me coegistis, id est, debuistis mihi occasionem. Frequenter enim subditi cogunt prælatos aliqua facere quæ insipienter facta esse iudicari possunt: sed tamen pro loco & tempore sapienter facta sunt. Hoc autem quod dixerat, in cõmunicãs licet quòd ipsi fuerant causa suæ cõmendationis, exponit consequenter, cùm dicit [Ego enim debui, &c.] Vbi dicit, quòd ipsi fuerunt causa suæ commendationis. Primò omittendo bona quæ facere debuissent. In quo exaggerat eorum ingratitudinem. Secundò cõmittendo mala, in quo detestatur eorum malitiam, ibi [Timeo enim ne fortè, &c.] Circa primum duo facit. Primò cõmemorat quid facere debuissent, ostendens causam, ibi [Nihil enim minus, &c] Tertiò remouet ipsorum excusationem, ibi, [Quid est enim quod minus, &c.] Dicit ergo verè vos me coegistis: quia vos debuissetis facere illud quod ego feci. Vnde dicit, Ego debui cõmendari à vobis, quod nõ feciſtis quãdo necesse erat. s. quando pseudo vilipendẽdo me & præferẽdo se, reddebãt vilem doctrinã & euãgelium Christi à me prædicatũ. Vnde quia vos non cõmendastis me, ne deperiret fides Christi in vobis, prorupi in cõmendationem propriã. ¶Sed cõtrà. suprà 3. dicit, Nũquid egemus cõmendatitiis epistolis, &c. Quare ergo voluit cõmendari ab istis? Respõdeo, dicendum est q̃ Apostolus propter se nõ egebat cõmendationibus, sed propter alios: vt. s. dum cõmendaretur, doctrina sua esset in maiori authoritate, & pseudo cõfutarentur. Sed quia possent isti dicere, ideo nõ cõmendauimus te, quia non est in te aliquid cõmendatione dignum. Propter hoc Apostolus probat eis q̃ bene poterant eum commendare, cùm dicit [Nihil enim, &c.] Ostendens esse in se multa cõmendatione digna. Et primò quantum ad præterita bona quæ fecit. Secundò quantum ad futura quæ facere intendit, ibi [Ecce tertio hoc paratus, &c.] Ostendit autẽ præterita cõmendabilia quæ fecit primò in generali, q̃tum ad omnes ecclesias. Secundò in speciali, q̃tum ad ea quę egit apud eos, ibi [Tametsi nihil, &c.] Tertiò excludit obiectionẽ, ibi [Quid est enim, &c.] Dicit ergo, Meritò debui cõmendari à vobis, quia multa sunt in me cõmendatione digna. Nam nihil minus feci ab eis. s. Petro, & Iacobo, & Ioãne, qui sunt supra modũ apostoli. i. qui videtur à quibusdã digniores apostoli, q̃ ego sum. Pseudo enim dicebãt q̃ erant docti à Petro & Ioãne qui fuerũt docti à Christo: & q̃ Petrus & Ioannes seruabant legalia: vnde & ipsi debebãt seruare. Sed quia nihil minus feci ab eis, nec quantum ad prædicationem, nec quantum ad conuersionem fidelium, ostensiones miraculorũ, & persecutionem laborũ, imò plus: quia (vt suprà) plus omnibus laboraui. 1. Cor. 15, Abundãtius omnibus, &c. Ideo magis sum cõmendandus. Vel dicitur supra modũ apostoli. s. Petrus, Ioãnes & Iacobus: quia fuerunt primò conuersi ad Christum. 1. Corinth. 15, Nouissimè autem visus, &c. Si secundum hoc accipiatur, nihil tamen minus fecit eis, quia in modico tẽpore: & postquã conuersus fuit, plus laborauit. Sed esto q̃ nihil fecerim q̃tum ad ecclesias per quod possent cõmendari, multa tamẽ specialia egi apud vos, de quibus potuistis me commendare. Et ideo dicit, Tametsi nihil. i. dato quòd nihil fecerim in cõparatione ad eos, tamen

effectus meæ virtutis manifestè apparent in vobis: & primò quãtum ad prædicationem nostrã qua cõuersi estis ad fidem. Et sum Apostolus vester. Et ideo dicit, Signa apostolatus mei. i. meæ prędicationis facta sunt supra vos à deo, inquãtum credẽtes cõuersi estis. 1. Cor. 9, Signaculũ apostolatus mei vos estis. 1. Cor. 4, In Christo Iesu per euãgelium ego vos genui. Secundò per conuersationem per quam confirmatur fides: quia quando vita concordat doctrinæ, maioris authoritatis est doctrina. Et virtus prædicatoris magis apparet p patiẽtiam. Pro. 19, Doctrina viri per patientiã noscitur. Et ideo dicit, In omni patiẽtia. Tertiò q̃tum ad operationem miraculorũ. Et ideo dicit, In signis, &c. Marci vlt. Illi autẽ profecti, &c. Et hæc tria distinguntur, quia virt⁹ est cõmune ad omnia miracula. Nã virt⁹ est vltimũ de potentia. Et ideò aliquid dicitur virtuosũ, quia ex magna virtute. Quia ergo miracula fiunt ex magna virtute. s. diuina, ideò dicũtur virtutes. Signũ verò refertur ad min⁹ miraculũ. Prodigiũ autẽ ad maximũ. Vel dicit signa quãtũ ad miracula facta de præsenti, prodigia quantũ ad miracula de futuris. Vel signa & prodigia dicit miracula quæ fiunt cõtra naturã, sicut illuminatio cęci, suscitatio mortui, &c. Virtutes verò dicit quæ sunt secũdũ naturã, sed non eo modo quo natura facit: sicut quòd ad impositionẽ man⁹ statim sanentur infirmi, quod etiã natura facit, sed successiuè. Vel virtutes dicit virtutes mẽtis, sicut est castitas & huiusmodi. ¶Cõsequẽter excludit obiectionẽ cũ dicit [Quid enim est quod minus, &c.] Possent enim Corinthii respondere ad prædicta & dicere, verũ est quòd multa bona feciſti & magna, & tamen alii fecerunt plura & maiora quã tu, & ideo apud eos & in eorũ cõparatiõe nolum⁹ te cõmendare. Et ideò hoc excludit, ostẽdẽs quòd nihil min⁹ fecit quã illi, sed pl⁹. Et ideo dicit, Quid est enim quod min⁹ habuistis à me præ cæteris eccles. i. quã aliæ ecclesiæ Christi, habuerũt per illos quãtũ ad spiritualia. q. d. Nihil, quia ipsi prædicauerũt fidẽ & Apostolus prædicauit. Illi ostenderunt signa & virtutes, & Apostolus similiter. Et non solùm nõ min⁹ habuistis, sed plus, quia alii apostoli viuebãt de sumptibus illorũ quibus prędicabãt: sed apostolus non, quia nihil accepit à Corinthiis. Et ideo dicit, Ni si quòd ego ipse non grauaui vos accipiendo vestra. q. d. nihil habuistis minus, nisi hoc fortè reputetis minus: quia nihil accepi à vobis, quod tamen plus est. Act. 20, Ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecũ sũt necessaria, ministrauerunt, &c. 2. Thess. 3, Nocte ac die laborantes, &c. Esa. 23, Qui excutit manus suas, &c. Quòd si hoc ipsum reputatis iniuriam. s. q̃ nolui vestra recipere, quod feci: quia nõ dilexi vos, & videtur vobis q̃ malè fecerim, parcatis mihi. Et ideo dicit ironicè loquendo, Donate. i. pareite mihi hanc iniuriam. Hoc modo accipitur, donare, Ephe. 4, Donantes inuicem sicut & Christus vobis donauit.

Lectio 5.

ECce tertio paratus sum uenire ad uos: & non ero grauis uobis. Non enim quæro quæ uestra sunt, sed uos. Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam & superimpendar ego ipse pro animabus uestris: licet plus uos diligens, minus diligar. Sed esto. Ego uos non grauaui: sed cùm essem astutus, dolo uos cepi. Nunquid per aliquem eorũ quos misi ad uos, circunuenti uos? Rogaui Titum, & misi cum illo fratrem. Nunquid Titus uos circunuenit? Nõne eodem spiritu ambulauimus? Nõne eisdem uestigiis? Olim putatis quòd excusemus nos apud uos. Coram deo in Christo loquimur: Omnia enim charissimi, propter ædificationem uestram.

¶Hic ostendit se esse cõmendabilem q̃tum ad bona futura quę facere intẽdit. Et duo facit. Primò ostẽdit suum propositum de futuro bono quod intendit. Secundò propositi huius rationẽ assignat, ibi [Non enim quæro quæ vestra sunt, &c.] Tertiò ad rationẽ, similitudinẽ adhibet, ibi [Nec enim debet, &c.] Sciẽdum est circa primum q̃ aliquãdo contingit q̃ ideo aliqui nõ accipiunt vno tempore, vt reseruent se ad aliud tempus, in quo possint & plus recipere & audacius. Ne ergo isti simile crederent de Apostolo, vt ideo noluisset prima vice recipere ab eis, vt postmodum reciperet plus: dicit q̃ non solùm hoc fecit olim, sed etiam paratus est facere in futurum. Vnde dicit, Ecce iam tertiò. i. tertia vice paratus sum venire ad vos, & non ero vobis grauis. q. d. nec etiam tunc grauabo vos accipiẽdo vestra. sup. 11, In omnibus sine onere me seruaui & seruabo. Iob 27, Iustificationem quam cœpi tenere, &c. Dicit autem, Tertio paratus sum venire. Et nõ dicit, Tertio venio, quia bene ter paratus fuit venire ad eos, sed tamen nõ iuit nisi bis. Paratus enim fuit venire prima vice, & tunc iuit & cõuersi sunt. Secũda vice fuit paratus, & fuit impeditus propter peccatum eorũ, & tũc nõ iuit, de quo excusat se in principio huius epistolę. Modò est paratus ire tertiò, & iuit vnde bis iuit, & ter fuit paratus ire. Rationem autẽ huius boni propositi subdit, dicens, Nõ enim quæro, &c. quę talis est, Constat q̃ artifex disponit opus suum secũdum finem quem intendit: prædicatores autem in prædicando aliqui intendunt quęstũ & bona tẽporalia: & ideo totã prædicationem ad hoc ordinãt & disponunt. Aliqui verò intendũt salutem animarũ: & ideo hoc modo disponũt prædicationem suam, secundũ quod vident expedire saluti illorum quibus prædicant. Quia ergo Apostolus intendebat in prædicatione sua salutem Corinthiorum, & videbat q̃ non expediebat q̃ reciperet ab eis sumptus: tum vt confutaret pseudo: tum etiam quia auari erãt, ideo noluit accipere sumptus. Et ideo huius rationẽ assignat, dicens, Ideo nõ grauabo vos, sumptus accipiendo: quia non quęro quæ vestra sunt in prædicatione mea, sed vos & vestram salutẽ procurare intendo. Phil. 4, Non quæro datum, sed fructum. Et ideo dominus dixit apostolis, Faciam vos fieri piscatores hominũ, non pecuniæ. Hoc etiã figuratur Gen. 47, Vbi legitur q̃ Ioseph emit Aegyptios in seruitutẽ regis, quia bonus prædicator debet ad hoc studere vt infideles cõuertat ad seruitiũ Christi. Sed huiusmodi rationi adaptat similitudinẽ, cùm dicit, Nec enim debent, &c. Et primò ponit similitudinem. Secũdò adaptat eam, ibi [Ego autẽ libentissimè, &c.] Tertiò arguit eorum ingratitudinem ibi [Licet plus vos, &c.] Dicit ergo, Quòd autem nõ quærã vestra, patet per simile. Videmus enim q̃ parentes carnales debent thesaurizare filiis carnalibus: quia filii non debent thesaurizare parentibus, sed parẽtes filiis. Cùm ergo ego sim pater vester spiritualis, & vos sitis filii mei, nolo q̃ vos thesaurizetis mihi, sed ego vobis. ¶Sed hic est quęstio de patribus carnalibus. Nam Exo. 20. dicitur, Honora patrem tuũ, &c. In quo etiã præcipitur nobis q̃ ministremus eis necessaria. Ergo filii tenẽtur thesaurizare parẽtibus. Respõdeo, dicẽdum est q̃ ex præcepto tenentur filii ministrare & subuenire parẽtibus in necessariis, nõ autẽ cõgregare & thesaurizare eis. Nã thesaurizatio & cõgregatio fit in posterum. Sed nos videmus q̃ secũdum naturam filii succedunt parentibus, & non ecõuerso, nisi in aliquo tristi euentu. Et ideo naturaliter amor parẽtum est ad hoc vt cõgregẽt filiis.

Bis solũ fuit Paulus apud Corinthios.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hoc modo loquitur Apost.Exod.autē 20.loquitur dominus de subuētione in necessariis. ¶Itē quæstio oritur de hoc quòd dicit,Parentes filiis,&c.Ergo cùm prælati sint parentes nostri spirituales,videtur q̄ male fecerint principes & alii dando diuitias prælatis.Responsio,dicendū est quòd nō dederunt prælatis propter se,sed propter pauperes.Et ideo nō dederunt eis,sed pauperibus.Et hoc dominus monet Mat.6,Thesaurizate vobis thesauros in cælis,&c.Prælatis autē dantur tanquam pauperum dispensatoribus. ¶Consequenter positam similitudinem adaptat, in similitudine autem duo proposuit. Vnum est q̄ filii nō debent thesaurizare parētibus,& hoc iam patet.Et aliud est q̄ parētes debēt thesaurizare filiis & dare. Et quātum ad hoc dicit,Quia ergo ego sum pater vester,ideo paratus sum dare vobis. Et hoc est quòd dicit, Ego libēntissimè impendā vobis bona,nō solùm bona spiritualia prædicādo & exēpla mōstrando,sed etiam temporalia,quod & faciebat,inquantū prædicabat,& seruiebat eis cū sumptibus aliarū ecclesiarum.Hæc tria ministrare debet quilibet prælatus suis subditis.Vnde dominus dixit ter Petro,Pasce oues meas.i. pasce verbo,pasce exēplo,pasce tēporali subsidio.Et non solùm ista impendā vobis,sed paratus sum mori pro salute animarū vestrarum.Vnde dicit,Et superimpendar pro animabus vestris.Ioā.15,Maiorē charitatē nemo habet,&c.1.Ioan.3,Si Christus animā suam pro nobis posuit,& vos debetis,&c.Ioā.10, Bonus pastor animā suam,&c. ¶Ingratitudinem istorū increpat cōsequenter,dicens,Licet plus vos diligens,&c.q.d. Libentèr impendar prō vobis licet sitis ingrati,quia licet plus vos diligens,&c. Et hæc cōparatio potest exponi dupliciter.Vno modo sic,licet plus diligam vos quàm pseudo, tamen minus diligor.s. à vobis quàm diligātur pseudoapostoli quos plus diligitis q̄ me.Et sic patet q̄ ego plus vos diligo q̄ illi, quia ego quęro salutē vestram tantùm,illi verò bona vestra solùm.Alio modo sic,licet plus diligam.i.vos q̄ alias ecclesias, tamen minus diligor à vobis,q̄ ab aliis ecclesiis.Phil.1,Testis est mihi deus quomodo cupiam,&c.Et q̄ plus dilexerit Corinthienses q̄ alias ecclesias,patet quia plus pro eis laborauit.Illud autē in quo plus laboramus, magis cōsueuimus diligere. ¶Consequenter cùm dicit[Esto ego vos,&c.]remouet suspicionē.Et primò ponit suspicionē ipsam.Secūdò excludit eam,ibi[Nunquid per aliquē,&c.]Tertiò rationē exclusionis assignat,ibi[Olim putatis q̄ excusemus,&c.]Posset autē esse istorū suspicio talis,q̄ ideo ipse ab eis per seipsum nō acceperit, vt per alios dolosè ab eis plus accipiat.Et ideo dicit hoc,ponens, Esto.i.dato & concesso q̄ ego in persona mea & eorū q̄ mecū sunt aliquid accipiēdo nō grauaui vos,sed(sicut credidistis)cū essem astutus,dolo,&c. i.per alios detraxi vobis bona vestra plurima,sed hoc est falsum,q̄a nihil ex dolo feci.1.Thes.2,Exhortatio nostra non de errore,neq; de immūditia,neq; in dolo.Nam ipse erat verè Israelita in quo dolus nō fuit.Io. 1.Hane ergo suspicionē excludit cōsequenter,cùm dicit,Nūquid per aliquē,&c.Et primò in generali.Secūdò in speciali.In generali sic,si per alios voluissem surripere vestra, misissem aliquos qui hoc procurarēt apud vos.Sed nunquid per aliquē eorū quem misi ad vos circūueni vos, extorquēdo per eos vestra.q.d.nō. suprà 7,Neminē circūuenimus,&c.1.Thess. 4,Ne quis circūueniat in negotio fratrē suum.In speciali verò excludit suspicionem prædictā,cùm dicit,Rogaui Titū,&c.q.d.Nullus eorū in speciali quē misi ad vos,circunuenit vos.Titū enim cum precibus misi ad vos.Et hoc est quòd dicit,Rogaui Titū,&c. De isto habetur suprà 8,Misi etiā cum illo fratrem,scilicet Barnabā,vel Lucam.suprà 8,Misimus eum illo, scilicet Tito, fratrem(.s.alterū dictorum)cuius laus est in euangelio.Sed nunquid Titus circunuenit vos,&c.q.d.Nō.suprà 8, Gratias ago deo meo qui dedit eandē sollicitudinē pro vobis in corde Titi,&c.Et q̄ Titus non circunuenerit eos, probat per cōformitatem Titi ad seipsum Apostolum : & ponit triplicem cōformitatem. s.cordis.Et ideò dicit,Nonne eodem spiritu ambulauimus. i. eandem voluntatem habemus. Vel codē spiritu instigamur ad bene & rectè agendū suprà.4,Habentes autē eundē spiritū,&c.Item cōformitatē operis.Et ideò dicit.Nōne eisdem vestigiis.i.operibus intēdimus.s.vestigiis Christi. Nam ego sequor vestigia Christi. Iob 13,Vestigia eius.s.Christi secutus est pes,&c.1.Pet.2,Christus passus est,&c.Vt sequamini vestigia eius. Et Titus sequitur vestigia mea.1.Cor.11 ,Imitatores mei estote,&c.Et sic patet q̄ si cōformis est mihi in voluntate & opere,& ego nō circunueni vos nec intendo circunuenire : quod autem nec ipse circunuenerit vos,patet per illud Matt.7, A fructibus eorum cognoscetis, &c.Rationem autem exclusionis, subdit,dicens,Olim putatis,&c.Et primò ponit eorum opinionem.Secundò excludit eam.Opinio autem istorum erat q̄ Apostolus quasi reus & culpabilis omnia verba ista epistolæ diceret ad excusationem suā & q̄ nō essent vera,sed ad excusandum tantùm inuenta:& ideo ponens hanc opinionem ipsorū,dicit, Vos putatis olim.i.à principio huius epistolæ q̄ excusemus nos apud vos.i.q̄ hæc verba non sint verā, sed sint ad excusandum cōficta.Hanc autem excludit sic, Qui enim sic excusat se,duo habet.Vnum est q̄ non vtitur verbis veris,sed confictis.Aliud est quia nō vult pati detrimentum famę suæ & glorię.Vnde specialiter propter dispēdium famæ aliqui excusant se.Sed neutrum istorū est in nobis.Non ergo vera est opinio vestra.Quòd autem neutrum istorum sit in nobis,patet. Non enim dicimus verba falsa,quod probo. Primò per testimonium dei,quia coram deo loquimur. Quasi dicat,Teste deo hoc in veritate dico. Iob 16, Ecce in cælo testis meus,&c.Secundò per testimonium Christi, quia in Christo loquimur.i.per Christū, in quo nulla est falsitas.suprà 2,Ex sinceritate sicut ex deo in Christo loquimur.Item non quærimus gloriam nostram nec timemus infamiam,quia omnia quę dixi & de reuelationibus & de tribulationibus,facio seu dico propter vestram ædificationem,vt.s.permaneatis in virtute,& expellatis Pseudo.Rom.14, Quæ ædificationis sunt inuicem,&c.1.Cor.14,Omnia ad ædificationem fiant.Ioā.12,Non propter me hæc vox venit sed propter vos,&c.

Hîc Apostolus ostēdit aliā causam quæ p̄ uenit ex Corinthiorū omissione quantū ad mala quæ debuissent euitare in qua tangit eorū malitiam.

Lectio 6.

Timeo enim ne forte cùm uenero non quales uolo,inueniam uos: & ego inueniar à uobis, qualem non uultis: ne forte contentiones,æmulationes,animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes , inflationes , seditiones sint inter uos,ne iterum cùm uenero humiliet me deus apud uos:& lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & nō egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

¶Posita vna causa cōmendationis quę prouenit ex omissione Corinthiorum,quantū ad ea bona quæ facere debuissent in qua detestatur eorum ingratitudinem:hîc cōsequenter ponit aliam causam quæ prouenit ex eorum commissione quantum ad mala quæ debuissent vitare , in qua exaggerat eorum malitiam.

Et circa hoc duo facit.Primò ponit eorum culpā in generali.Secundò explanat eam in speciali,ibi[Ne forte,&c.] Dicit ergo non solùm laudaui me propter hoc quòd vos omisistis me laudare , sed etiam propter periculum vestrum,quod est in hoc quòd vos adhæretis pseudo,quia dum fouent vos in peccatis, exponūt vos in magno periculo:& ideo dicit, Timeo, scilicet ne fortè cùm venero ad vos personaliter, nō inueniam vos quales vos volo.s. iustos,sed peccatores & incorrectos,& displiceatis mihi & ego vobis,quia iusto non placent peccatores,inquātum peccatores.Et inueniar talis à vobis, scilicet constistatus & puniens, qualem me non vultis habere.Mali enim odiūt correctionem,& veritatem : ergo inimicus factus sum vobis verum dicens vobis,&c.Gal.4.Sic patet eorum malitia in generali,scilicet quòd timebat ne nondum plenè pœnituerint.In speciali etiam manifestat eorum malitiam, cùm dicit [Ne fortè contentiones,&c.] Et circa hoc duo facit.Primò enim enumerat eorū mala præsentia.Secundò cōmemorat præterita mala, de quibus nōdum pœnituerunt, ibi[Ne iterum cùm venero,&c.]Sciendum est autem circa primum quòd Corinthienses post conuersionem inciderunt in peccatum carnale,vt patet de illo qui vxorem patris habuit,& de hoc in hac parte correcti sunt per primam epistolā,non tamen plenè,sed adhuc aliquid in eis remansit,& suprà hoc remanserunt in eis multa peccata spiritualia,quæ propriè opponuntur charitati. Charitas verò duo facit.Primò enim facit corda hominum adinuicem consentientia. Secundò inducit homines ad mutuū profectum.Et ideo peccata spiritualia ecōtrario primò faciunt homines adinuicem dissentientes. Secundò faciunt eos inuicem offendentes. Et ideo primò enumerat peccata spiritualia,quæ pertinēt ad dissensionem. Secundò ea quæ faciunt ad offensionem,ibi [Detractiones,& cæt:] In dissensionibus autem procedit ordine retrogrado . Nam secundum rectum ordinem homines primò dissentiunt , inquantum vnus vult vnum,alius vult contrariū.Secundò ex hoc procedunt ad inferendum documenta,inquantum quilibet vellet obtinere in proposito suo.Tertiò quando non potest obtinere in proposito suo, sed succumbit,accenditur zelo inuidiæ.Quartò ex hoc prorumpit ad contentiones verborum,& ab isto vltimo incipit Apostolus,dicens,Ne fortè contentiones,&c.Quasi dicat,Non solùm timeo mala vestra in generali,sed in speciali,ne fortè sint in vobis contentiones,de meritis prælatorum,& de baptistis,&c.Prouer.20, Honor est homini qui separat se à contentionibus,&c.Ambrosius,Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.Et hæc contentio venit ab æmulatione,& ideo dicit,Et æmulationes,id est inuidiæ,in his qui minores sunt & minus habent.Iacob.3,Vbi zelus & contentio,ibi inconstantia,&c. Iob 5, Paruulum occidit inuidia,&c.Sapien.2,Inuidia diaboli,&c.Et æmulatio venit ab animositate.Vnde dicit, Animositas,in vltione & illatione nocumēti.Ecclesiast.8,Cum audace ne eas.&c.Et animositas venit ex dissensionibus. Et ideo dicit,Dissensiones,id est,odia,& contrarietas animorum.Rom.vlt.Obseruetis eos qui dissensiones & offendicula,&c.1.Corinth. 1,Idipsum dicatis omnes,& non sint in vobis scismata. ¶Consequenter enumerat eorum mala præsentia quantum ad offensionem.Et quia ista specialiter sunt mala in nocumētis verborum,& non factorum.Ideo dimissis nocumentis factorum,enumerat nocumēta verborū, in quibus etiā procedit ordine retrogrado incipiens à posteriore.Et hoc est,Cùm quis expressè malum dicit de aliquo,& siquidem in manifesto,sic est detractor.Et ideo dicit detractiones.Rom.1,Detractores deo odibiles,&c.Si verò in occulto,tunc est susurro.Et ideo dicit susurrationes.Sunt enim susurrones,qui latenter seminant discordias.Eccle.28,Susurro & bilinguis maledictus erit. Et hæc duo procedunt ex superbia, quæ animum inflatum contra aliquos prorūpere facit in mala verba.Et ideo dicit,Inflationes.1. Corint.4, Tanquā non sim venturus ad vos sic inflati,&c.Et hæ inflationes veniunt ex seditionibus quæ sunt præparationes partium ad pugnam,quia inter superbos semper iurgia sunt.Prouer.13.Et ideo dicit, Seditiones,ad est,cumulatus ad pugnam.Prouer.17,Semper iurgia quærit malus.Sic ergo patet eorum malitia quantū ad mala præsentia quę multa sunt & in dissensionibus,& in nocumentis. Manifestat autem eorum malitiam quantum ad mala præterita de quibus nō pœnituerunt ,cùm dicit, Timeo ne iterum cùm venero humiliet me deus, id est,affligat apud vos:ita q̄,& lugeam multos vestrum,& qui ante peccauerunt ante primam epistolā & non egerunt pœnitentiam,plenè post primam epistolam.Et meritò lugeam,quia sicut gloria patris est gloria filiorum,ita confusio patris est confusio filiorum.Sic Samuel lugebat Saul.1.Regum 15. Vsquequo lugēs Saul,&c.1.Reg.16.Et hoc quia non pœnituerunt,nec egerunt pœnitentiam de peccatis carnalibus præ dictis,quorum quædam sunt contra naturam. Et ideo dicit de immunditia,id est, luxuria contra naturam. Quædam sunt quæ committuntur cum mulieribus corruptis, scilicet, viduis seu coniugatis. Et ideo dicit, Et in fornicatione. Quædam sunt quæ fiunt in corruptione virginum.Et ideo dicit,Et impudicitia.Galat. quinto,Manifesta sunt opera carnis quæ sunt fornicatio,immunditia,impudicitia,& cætera.

Caput 13.

Ecce tertio hoc uenio ad uos:ut in ore duorū uel trium testium stabit omne uerbum.Prædixi enim & prædico ut præsens uobis,& nunc absens his qui antè peccauerunt, & cæteris omnibus,quoniā si uenero iterum non parcam. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Qui in uobis non infirmatur sed potens est in uobis:Nam & si crucifixus est ex infirmitate,sed uiuit ex uirtute dei.Nam & nos infirmi sumus in illo,sed uiuemus cum eo ex uirtute dei in uobis.

Increpat seductos cōminādo se ueritatē sentētiæ ei ostēdēdo suam potestatem iudiciariā, ponit principio sui alterā & sui formā iudicij declarat.

¶In præcedētibus Apostolus multa locutus est ad detestationem, pseudo,hîc cōsequenter loquitur cōtra illos qui à pseudo sunt seducti.Et circa hoc duo facit. ¶Primò increpat seductos.Secundò consolatur persistentes,ibi[De cætero fratres gaudete,&c.] ¶Circa primum primò cōminatur sententiæ seueritatem. Secundò ostendit suam iudiciariam potestatem,ibi[An experimentum quæritis,&c.] Tertiò monet ad correctionem,ibi[Vosmetipsos tentate,&c.] ¶Circa primum primò promittit suam præsentiam.Secundò prædeterminat sui iudicii formam, ibi [In ore duorum vel trium,&c.] Tertiò cōminatur seueram sententiam,ibi[Prædixi enim & prædico,&c.] ¶Promittit ergo primò suum aduentum,dicens,Ecce ego venio, quasi.d.Certum sit vobis q̄ venio ad vos.Et ideo cauete vobis ne inueniam vos imparatos : & dicit tertio non q̄ tertio iuerit,sed quia tertio iā parauerat ire,& si nō iuerat nisi semel,in secūdo apparatu impeditus. 2.Corinth.4,Veniam ad vos citò,&c. Veniam,inquam,& iudicabo malos secūdum ordinem,tamen ita.s.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd in ore duorum vel trium testium æcusantium seu testantium contra aliquem, sit omne verbum æcusatorum: quod quidem dicitur Deut. 17, Nemo occidetur vno teste dicente testimonium. & eiusdē 19, Non stabit testis vnus cōtra aliquem. Vel aliter, in ore duorum, &c. q.d. Hoc quod dico de aduentu meo ad vos, ita est certum, sicut testimonium duorū vel trium. Sic ergo ordo iudicii erit. Sed seueritatem sententiæ cōminatur, dicens, Prædixi enim, &c. Vbi primò insinuat ordinem iudiciarium quo est procedendum, in quo exigitur vt præcedat trina ammonitio. Et quātum ad hoc, dicit, Prædixi vobis, vt præsens, bis quādo. s. eram vobiscum, & nunc absens prædico, vt sic ter ammoneat: prædico, inquam, his qui antè peccauerunt & omnibus alijs. q.d. omnes moneo. Secundò præmissa monitione cōminatur sententiam. Vnde dicit, Quoniam si venero non parcam iterum. q.d. Illis qui peccauerunt peperci prima vice, sed si iterum peccauerint, vel si non egerint pœnitentiam, nō paream eis iterum. Et hoc iustè fit, quia ille cui semel remittitur & iterū peccat si remitteretur sibi cresceret in malitia & efficeretur insolēs. Et ideo dicit Sapiens Prou. 13, Qui parcit virgæ odit filium, &c. Ex hoc ergo ordinatum est in ecclesia, vt præcedat trina monitio anteq̄ quis sententiam excōmunicationis fulminet: quia contingit q̄ aliqui, licet sint in peccatis & offendunt, tamen ex solo verbo ammonitionis corrigūtur & satisfaciunt. Et etiam à leuioribus semper incipiendum est, quòd si ammonitione non ducitur, ne magis insolescat, adhibenda est seueritas sententię. Eccle. 8, Ex eo quòd nō profertur citò contra malos sententia, &c. ¶ Cōsequenter ne possent calūniari de potestate Apostoli, ostendit Apost. suam iudiciariā potestatem, dicens, An experimētum, &c. Vbi tria facit. Primò ostēdit se habere legationē & potestatem iudicādi à Christo. Secūdò ostendit virtutē Christi, ibi [Quis in vobis non infirmatur, &c.] Tertiò ostendit q̄ virtus Christi etiam ad alios deriuatur, ibi [Nam & nos infirmi sumus in illo.] Dicit ergo, Si venero non paream, immò seueriſsimè iudicabo: & hoc bene possum, quia habeo authoritatem Christi in puniendo & remittendo. suprà 2, Nam si quid donaui vobis, &c. suprà 5, Pro Christo legatione fungimur, &c. Et ideo dicit, An experimētum, &c. q.d. Non est dubitādum de potestate mea, quia quicquid ego loquor vel proferēdo sentētias, vel remittēdo vel prædicādo, loquor à Christo. Exo. 4, Perge ergo, ego ero in ore tuo. Luc. 21, Ego dabo vobis os & sapiētiam, &c. Quę ergo homo facit ex instinctu spiritus sancti, dicitur quòd spiritus sanctus facit: ideo Apostolus quia à Christo motus hoc loquebatur, attribuit Christo tanq̄ principali, dicēs, Qui in me loquitur Christus, &c. Sed ne dubitetur de potestate & virtute Christi: ideo cōsequenter Apostolus ostēdit virtutem Christi, cùm dicit, Qui in vobis, &c. Vbi primò ostēdit virtutē Christi, q̄tum ad ea quæ in eis apparuerūt. Secūdò q̄tum ad ea quæ in Christo sunt, ibi [Nā etsi, &c.] Dicit ergo, Habeo potestatem iudiciariā à Christo, qui in me loquitur, qui magnę virtutis est in vobis dādo dona gratiarū, distributionem spiritus & alia multa quæ experti estis, & nō solùm nō infirmatur, sed potens est in vobis, quia potenter vos liberauit à peccato, potēter vos cōuertit ad bonum. Psal. Dominus fortis, &c. Sapien. 12, Subest tibi cùm volueris posse. Et paulò antè, Virtutem enim ostēdis tu, &c. Et nō solùm potentia Christi apparuit in vobis, sed etiam in seipso. s. inquātum ad mortem crucis quam sustinuit ex infirmitate humana, quā assumpsit infirmatā in paupertate surrexit, & viuit ex virtute dei, quæ est ipse deus. Talis enim erat illa susceptio quę deum hominē faceret & hominem deum. 1. Cor. 1, Quod infirmū est dei, fortius est hominibus, &c. Vel ex virtute dei. s. patris, qui est etiam virtus Christi, quia eadem est virtus patris & filii. Apoc. 1, Fui mortuus, &c. Hæc etiā virtus Christi deriuatur ad nos. Nam & nos infirmi, &c. q.d. Ad nos etiam pertinet illa virtus, quia & nos infirmi sumus in illo. i. ad intentionem illius inquantum propter ipsum multa patimur, & mortificamus nosmetipsos & humiliamus nos. 1. Corint. 4, Nos infirmi propter Christum, &c. Suprà 10, Præsentia corporis infirma. Suprà 4, Semper mortificationem, &c. Et ideo viuemus. i. viuificabimur ex virtute dei in vobis iudicandis. Galat. 1, Qui suscitauit Iesum Christum, &c. Et est sensus, Nos ex virtute qua Christus viuit, resuscitamur & illa virtute habemus etiam potestatem iudicādi in vobis, vel viuemus simili beatitudine cum eo, & hoc ex virtute dei, quæ quidem virtus dei est in vobis, id est, in conscientiis vestris.

Cur triplex monitio præmittitur ante excōmunicationem

Monentur Corinthijse ducti vt se se examinēt de fide, & moribus, et per hoc cōperient an sit[eis Christus, an sint reprobi: orat q̄ se ostendat, p̄ eis ne reprobi appareant, & hoc ad tollendā ab eis malā suspitionem.

Lectio 2.

Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi uos probate. An non cognoscitis uosmetipsos, quia Christus Iesus in uobis est? Nisi forte reprobi estis. Spero autem quòd cognoscitis, quia non sumus reprobi. Oramus autem deum, ut nihil malifaciatis: non ut nos probati appareamus, sed ut uos quod bonum est, faciatis. Nos autem ut reprobi simus. Non possumus enim aliquid aduersus ueritatem, sed pro ueritate. Gaudemus enim quoniam nos infirmi sumus, uos autem potentes estis. Hoc & oramus, uestram consummationem. Ideo enim hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

¶ Post cōminationē seueri dei iudicii, subdit Apostolus ammonitionē ad præparationem, vt iudiciū sentirum nō patiantur: & primò ponit ipsam ammonitionē. Secūdò rationem ammonitionis assignat, ibi [Ideo hæc absens scribo, &c.] Circa primū duo facit. Primò ponit ammonitionem. Secūdò excludit falsam suspitionem, ibi [Oramus autē ad deum, &c.] Circa primū duo facit. Primò monet vt se examinent. Secūdo innuit quid per huiusmodi examinationē inuenire possint, ibi [An nō cognoscitis, &c.] Circa primū sciendū est, q̄ ille qui, securè vult cōparere in iudicio, debet se primò examinare de factis suis, & sic poterit scire vtrum tutè cōpareat. Et ideo Apostolus monet, vt anteq̄ veniāt ad iudicium quod erit in aduētu suo ad eos, examinēt se, dicens, Vosmetipsos tentate. i. examinate & cōsiderate actus vestros. 1. Thes. 5, Omnia probate, quod bonum est tenete, &c. Monet autem vt de duobus se examinent. s. de fide. Vnde dixit, Si estis in fide. s. quam prædicaui vobis & à me accepistis de domino Iesu Christo, an excideritis ab ea & sitis prolapsi in aliam. Et hoc necessarium est, quia 1. Corint. 11. dicitur, Si nosmetipsos iudicaremus, &c. Hiere. 2, Vide vias tuas, &c. Item de operibus, Vnde dicit, Ipsi vos probate. s. an sitis in operibus bonis, & vtrum conscientia remordeat vos aliquid mali fecisse. Et hoc vtile est, quia 1. Corin. 11. dicitur, Probet autem seipsum homo, &c. Gal. 6, Opus suum probet vnusquisq;. ¶ Consequēter cùm dicit [An nō cognoscitis, &c.] ostēdit quid per huiusmodi examinationē inuenire poterunt. Et primò quid inueniant in seipsis. Secundò quid inueniant in Apostolo, ibi [Spero autem, &c.] In seipsis autem duo inuenire poterunt per examinationem, quia aut scient se tenere fidem, & sic inuenire poterunt & cognoscere quòd Christus sit in eis: & hoc est

quòd dicit, An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est, id est, nunquid si examinaretis vos, sciretis vos habere fidem, & cognoscceretis q̄ Christus est in vobis? Quasi dicat sic, quia vbi est fides Christi, ibi est Christus. Ephe. 3, Habitare Christū per fidem, &c. 1. Cor. 6, Nescitis quia corpora vestra templū, &c. Aut scient se nō tenere fidē, & sic inuenient q̄ sint reprobi. Et ideo dicit, Nisi fortè reprobi estis. i. verè inuenietis vos habere Christum, nisi fortè dimiseritis fidem & reprobi sitis ab eo quod prius habuistis per fidem. Hie. 15, Reliquisti me, retrorsum abiisti. Hier. 6, Malitiæ eorum non sunt consumptæ, argentum reprobum, &c. ¶ Sed hic quæstio est literalis de hoc quòd dicit, An nō cognoscitis, &c. Nam Christus in eis solùm manet qui habent charitatem, vt dicitur 1. Io. 4, Deus charitas est, &c. Si ergo cognoscimus q̄ Christus per fidem sit in nobis, oportet q̄ hoc sit per fidem formatam. Cognoscētes ergo hoc modo Christum esse in nobis, sciemus nos habere charitatem qua informatur fides, quod est cōtra id Eccle. 9, Nemo scit vtrum odio, &c. Respondeo, dicēdum est q̄ habitare Christum in nobis, potest accipi dupliciter. Vel q̄tum ad intellectum: vel q̄tum ad effectum. Si quātum ad intellectū, sic ipse habitat in nobis per fidē informem. Et hoc modo nihil prohibet nos per certitudinem scire q̄ Christus habitet in nobis. s. cùm scimus nos tenere fidē, quam ecclesia catholica docet & tenet. Si verò q̄tum ad effectū sic habitat Christus in nobis per fidē formatam, & hoc modo nullus potest scire q̄ Christus habitet in nobis, vel q̄ habeamus charitatē nisi per reuelationem & specialem gratiam alicui concedatur certitudo, per quādam tamen coniecturam nihil prohibet nos scire posse, q̄ in charitate sumus: quando. s. quis inuenit se taliter paratum & dispositū, vt nullo modo propter aliquod temporale vellet aliquid facere contra Christum. 1. Io. 3, Si cor nostrū non reprehēderit nos, &c. Patet ergo q̄ Apostolus loquitur quātum ad primū modum. Vel etiam loquitur de cognitione quę est per coniecturam quādam, vt dictū est, Argumētum autem procedit quantum ad secūdum modum, & de cognitione, quæ est per certitudinem. Quid autem in Apostolo possint inuenire, subdit, dicens, Spero autem, &c. Nam quia isti Corinthii possent dicere, Nos non sumus reprobi, sed ideo nō tenemus documenta tua, quia nō sunt recta, sed reprobāda. Et ideo dicit, Quicquid sit de vobis, tamen spero q̄ ex vita & doctrina nostra quam ostēdi vobis, cognoscetis q̄ non sumus reprobi, & nō docuimus mala, nec exclusi sumus à potestate quam dicimus nos habere. Eccl. 19, Ex visu cognoscitur vir. Mat. 7, A fructibus eorū, &c. ¶ Consequenter cùm dicit [Oramus, &c.] excludit suspitionem. Cōminatus enim fuerat eis iudicium seuerum cùm ostenderat potestatem suam in iudicādo, & indixerat examinationem, credens Christū in eis esse nisi ipsi essent reprobi. Sed tamen hoc dimittit sub dubio, vtrum sit Christus in eis. Et quia ipsi possent credere & suspicari q̄ Apostolus gauderet de hoc q̄ essent reprobi, vt ipse in comparatione ad eos maior appareat: & vt in eis posset exercere seuerius iudicium: ideo Apostolus hanc suspitionem remouet hic. Primò per orationem quam pro eis ad deum dirigit. Secundò per gaudium quod de eis concepit, ibi [Gaudemus enim, &c.] Orat autem vt ipsi inueniantur innocentes, vt non examinentur ex seueritate iudicii. Et ideo dicit, Oramus autem. s. deum, vt vos nihil mali faciatis. q.d. non credatis q̄ velimus q̄ sitis reprobi, sed oramus vt nihil, &c. Item orat q̄ ipse appareat infirmus, q̄ quod excluditur appetitus excellētię Apostoli in cōparatione ad eos. Et ideo dicit, Nō. s. oramus, vt probati appareamus. i. nō vt nos cōmēdemur probati in cōparatione ad vos, sed magis vt vos quod bonū est, faciatis. Gal. 6, Bonū autem facientes, &c. Psa. Viriliter agite & cōfortetur cor vestrum. Nos autē vt reprobi simus, amittēdo potestatē puniendi & iudicandi, quia vbi nō est culpa omnes sumus pares, & vnus nō habet potestatem iudicandi super alios. Magis ergo vult Apostolus vt sint boni, quā vt subiaceant potestati iudicii sui. Et q̄ careat potestate iudicandi si boni sint, ostendit cùm dicit, Nos enim possumus, &c. Quasi dicat, nos non laboramus nisi pro veritate & pro ipsa stamus. ¶ Constat autē si puniremus innocentes, faceremus contra veritatē, & contra iustitiā. Vnde cùm Apostolus non posit facere cōtra veritatem sed pro veritate. i. pro iustitia, manifestū est, quod nō puniet innocentes. Notandum est (secundū August. in Glosa) q̄ ad vitandum peccata, necessaria sunt duo. s. liberum arbitrium, & Gratia dei. Si enim liberū arbitrium nō esset necessarium, nunquā darentur homini præcepta nec prohibitiones, nec exhortationes. Frustrà etiā darentur pœnæ. Gratia etiam est necessaria, quia nisi deus omnes regeret per gratiā suam, non posset homo stare. Frustrà etiā oraremus, q̄ non inducat nos in tentationem. Et ideo Apostolus ostendens vtrunq; esse necessariū, & orat deum pro gratia obtinēda, & monet vt per liberū arbitrium recedāt à malo & faciant bonū. Vnde dicit, Oramus quantū ad primum. Vt nihil malifaciatis. Quantū ad secundum. ¶ Consequēter cùm dicit [Gaudemus, &c.] Remouet falsam suspitionē, propter gaudium de bono ipsorū conceptum. Et primò ponit gaudium quod de ipsorū innocentia concepit. Secundò orationē quam pro ipsorum perfectione emittit, ibi [Hoc autē oramus vestram, &c.] Dicit ergo, Oramus q̄ vos probati appareatis, sed nos infirmi: & hoc apparet ex affectu nostro, quia gaudemus q̄ s. aliqui sint inter vos boni & innocentes, ex quo subtrahatur nobis potestas iudicandi & videmur infirmi. Et hoc est quod dicit. Gaudemus quoniā nos infirmi sumus. i. non exercentes potestatē nostram. Vos autē potentes. i. sic bene agentes & vitia vincentes, q̄ subtrahitis vos à potestate nostra iudicandi. Cùm enim aliquis malè agit, subdit se potestati iudicis, sed bene faciendo repellit illam à se. Rom. 13, Vis non timere potestatem? Benefac, &c. 1, Corint. 4, Nos infirmi, vos fortes. De isto gaudio dicitur Philip. 2, Gaudeo & congratulor vobis, &c. Et non solùm de his gaudemus, sed etiā super hoc oramus vestram cōsummationem. i. perfectionē. In rebus enim naturalibus videmus q̄ quælibet res naturalis naturaliter tēdit ad suā perfectionem, ad quā habet naturale desiderium. Et ideo cuilibet rei datur virtus naturalis, vt ad suā perfectionem naturalem possit peruenire. Gratia autem datur homini à deo, per quā homo perueniat ad suam vltimā & perfectam consummationem. i. beatitudinē, ad quam habet naturale desiderium. Vnde quādo aliquis non tēdit ad suā perfectionem, signū est q̄ non habet satis de gratia dei. Et ideo Apostolus vt isti possint in gratia crescere, orat vt perficiātur. Et Phil. 1, Oro vt charitas, &c. Ephe. 6, Vt possitis resistere in die malo, &c. ¶ Consequēter posita ammonitione, causam ammonitionis assignat dicens [Ideo hoc absens scribo, &c.] id est ideo absens scribo vobis hoc monēdo vos, ne. s. cogar aliquid facere contra voluntatē meam, quæ est vt nihil durè agā contra vos, nisi quatenus per vos cōpellar. Et ideo dicit, Vt nō præsens vobis durius agam

Apparentia ad ph̄ā dū nos scire esse I gratia.

Quòd sit liberum arbitrium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra vos quàm velim vel quàm velitis. Sapien. 11, Hoc quidem tāquam pater monens probasti, &c. suprà 10, Absens confido in vobis. Rogo autem vos ne præsens audeam, &c. Sed quia Corinthii possent dicere, nunquid etiam si benefecerimus non poteris cōtra nos ô Apostole, durè agere? Ideo respōdet, dicens, Non: quia non propono nec possum agere, nisi secūdum quòd recepi à deo potestatē. Deus autē dedit mihi hāc potestatem. s. ligādi atq; soluendi in ædificationem nō in destructionem. i. vt vos ædificemini, & non vt destruamini. Et si durè vos corrigerem, non ædificarem, sed destruerem: suprà 10, De potestate nostra, quā dedit nobis dominus ad ædificationem, &c. Hanc autem potestatem dedit dominus Paulo. Act. 9. & 13, Segregate mihi Barnabam & Paulum ad opus, &c.

Consolatur psistētes in bono fidei, et morū, ad gaudiū, & pacē iducē do, et ad alia bona opera tandē salutantur, salutatione qua vtitur Paulus in omni epistola p signo mannali.

Lectio 3.

De cætero fratres, gaudete: perfecti estote, exhortamini, idipsum sapite, pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Salutate inuicem in osculo sancto, Salutant uos omnes sancti. Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei, & communicatio sancti spiritus, sit cum omnibus uobis. Amen.

¶ In precedentibus Apostolus increpauit seductos à Pseudo: hic verò consolatur persistentes in fide & doctrina sua. Et primò ponit monitionem. Secundò subdit salutationem, ibi [Salutate in osculo, &c.] ¶ Circa primū primò ponit monitionem. Secūdò præmiū impletæ monitionis, ibi [Et deus pacis, &c.] Monet autē ad tria. Primò qualiter se habeāt in seipsis. Secūdò qualiter se habeant ad proximos. Tertiò qualiter debēt esse omnes adinuicē. In seipsis autem debent bona duo habere. Primò gaudiū de bono habito, & q̄tum ad hoc dicit, De cætero fratres (qui constātes fuistis) gaudete in his quę ad seruitiū dei sactis. Et hoc est necessariū ad hoc q̄ sitis iusti & virtuosi, quia nullus est virtuosus, seu iustus qui nō gaudet iusta & virtuosa operatione. Et ideo dicitur in Psal. Iubilate deo omnis terra, seruite domino in lætitia. Phil. 4, Gaudete in domino semper, iterum dico gaudete, &c. Et verè semper gaudēdum: quia gaudium cōseruat hominem in bono habitu: quia nullus potest esse diu in eo quod tristat. Secūdò debent habere boni in seipsis æmulationē perfectionis, & q̄tum ad hoc, dicit, Perfecti estote, id est, semper tēdatis ad profectum. Heb. 6, Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem, &c. Non est autē hoc quod hic dicitur præceptum. s. q̄ homo sit perfectus, sed hoc q̄ semper tendat ad perfectionem, & hoc est necessārium, quia qui non studet ad proficiēdum est in periculo deficiendi. Videmus enim q̄ nisi remiges conentur ascendere, nauis semper descendit. Et ideo dicebat dominus Marci 6, Estote perfecti, &c. Proximus autem est impēdenda exhortatio ad bona. Et quantum ad hoc, dicit, Exhortamini, &c. Eccle. 17, Vnicuiq; mandauit de proximo, &c. Rom. 12, Qui exhortatur in exhortando. Apoc. vlt. Qui audit, dicat, veni. Communia autem omnibus debent esse duo. s. vt idem sapiant. Et ideo dicit, Idem sapite, & vt pacem habeant, & ideo dicit, pacē habete. Et hæc duo ita se habent quòd vnum est exterius, aliud interius. Constat enim q̄ corpora non possunt seruari & ordinari, nisi mēbra ordinentur adinuicem. Similiter nec ecclesia nec ecclesiæ mēbra, nisi ordinentur & vniātur adinuicem. Est autem duplex vnio necessaria ad membra ecclesię vnienda. Vna est interior, vt. s. idem sapiant per fidem q̄tum ad intellectū, idem credendo, & per amorem q̄tum ad affectum, idē diligēdo. Et ideo dicit, Idem sapite. i. idem sentiatis de fide, & idē diligatis affectū charitatis: quia tunc est vera sapientia, quādo operatio intellectus perficitur & cōsummatur per quietationem & delectationem affectus. Vnde sapiētia dicitur quasi sapida scientia. Ro. 15, Vt sic vnanimes vno ore honorificetis deum, &c. 1. Cor. 1. Idipsum dicatis, &c. Phil. 2, Idē sapiatis, &c. Alia est exterior. s. pax. Et ideo dicit, Pacem habete inter vos. Heb. 12, Pacem sequimini, &c. Psal. Inquire pacem. 2. Thes. 3, Ipse deus pacis det vobis pacem semper nam in omni loco. ¶ Cōsequenter cùm dicit [Et deus pacis & dilectionis erit vobiscū.] ponit prēmiū quod redditur implentibus monitionē prędictam. q. d. Si seruabitis pacem inter vos, deus pacis & dilectionis erit vobiscum. ¶ Circa quod notādum est q̄ apud Gentiles consuetum erat q̄ aliqui ex donis denominabant deos, quia licet esset vnus deus tantùm, tamen singula dona sua denominabant deos ex illis donis, sicut ex dono pacis denominabant deum pacis: & ex dono salutis, deum salutis. Huic vocabulo alludens Apostolus, dicit, Deus pacis, &c. Non q̄ pax sit vnus deus, sicut illi dicebant: sed ideo Christus dicitur deus pacis, quia est dator pacis & amator. Io. 14, Pacem meam do vobis, &c. 1. Cor. 14, Nō est deus dissensionis, sed pacis. Ro. 5, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris, &c. Ipse etiam est author pacis. Ioan. 16, In me pacē habebitis, &c. Ipse in pace habitat. Psal. In pace factus est locus eius, &c. Item nō solùm est deus pacis, sed etiam dilectionis. Et ideo dicit, Deus pacis & dilectionis erit vobiscū, & hoc ideo est, quia qui est in vera pace eordis & corporis, est in charitate: & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo, vt dicitur 1. Ioan. 4. & quia homo nō meretur nisi pacem & dilectionē. Io. 14, Si quis diligit me, &c. ¶ Cōsequēter cùm dicit [Salutate inuicem in osculo, &c.] Ponit salutationem, & circa hoc primò indicit eis mutuam salutationem. Secundò salutat eos ex parte aliorū, ibi [Salutat vos, &c.] Tertiò salutat eos ex parte sua, ibi [Gratia dei &c.] Vnde dicit, Salutate inuicem vosipsos in osculo sancto. Vbi notandum est quòd, osculum, est signum pacis. Nam per os in quo datur osculum, homo respirat. Et ideo quando homines dant sibi mutua oscula, signū est q̄ vniunt spiritum suum ad pacem. Est autē pax simulata, & hęc est eorum qui loquuntur pacē cum proximo suo, mala autem, &c. vt dicitur in Psal, Quæ quidem fit per osculi fraudulentiam. Prouer. 27, Meliora sunt verbera diligentis, & cæt. Est & pax mala & turpis, quando, scilicet conueniunt ad malum faciendum. Sapientiæ 14, In magno viuētes insciētiæ bello, & cætera. Et hæc fit per osculum libidinosum. Prouerb. 7. dicitur de mala muliere quòd apprehensum deosculatur iuuenem, &c. Est & pax sancta quam facit deus. Philippē. vltimo, Et pax dei quæ exuperat, &c. Et hæc fit per osculum sanctum, quia vnit spiritum ad sanctitatem. Et de hoc osculo dicitur hic, In osculo sancto. Et ex hoc inoleuit consuetudo quòd fideles & sancti viri in signū charitatis, & vnionis seinuicem osculātur. Et datur pax in ecclesiis in osculo sancto. Ex parte autem aliorum salutat eos, dicens, Salutant vos sancti omnes: quia omnes sancti & fideles sperant & desiderant, ac orationibus procurant salutem nostram: vnde omnes fideles Christi, adinuicem sperant & desiderāt sibi salutem. Psal. Participem me fac deus, &c. Ex parte autem sua salutat eos Apostolus, dicēs, Gratia domini nostri, &c. Vbi sciēdum q̄ duplex est modus appropriādi aliquid diuinis personis. Vnus est essentialiter, alius causaliter: essentialiter autē appropriatur diuinis personis, sicut patri potētia: quia ipse est potētia essentialiter inquātum est principium. Filio sapiētia inquātum est verbum. Spiritui sancto amor, inquātum est bonitas. Hic verò Apost. nō appropriat ista hoc modo. s. per essentiā, quia sic omnia appropriarētur spiritui sancto, sed appropriat per causam. Et ideo cùm gratia sit donum quo dimittūtur nobis peccata. Ro. 3, Iustificati gratis, &c. Et remissio peccatorū sit nobis facta per filium, qui carnem nostrā accipiens, pro peccatis nostris satisfecit. Io. 1, Gratia & veritas, &c. propter hoc Apost. attribuit gratiam Christo. Vnde dicit, Gratia domini nostri, &c. Charitas autem est nobis necessaria, quia oportet nos vniri deo. 1. Io. 4, Qui manet in charitate, in deo manet, &c. Et quia hoc est à deo patre inquātum ipse sic dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt dicitur Ioan. 3. Ro. 5, Cōmendat autem deus suam charitatem. Ideo sibi vt principio istius charitatis attribuit charitatem, cùm dicit, & charitas dei. s. patris. Communicatio verò diuinorū fit per spiritum sanctum: quia est distributor donorum spiritualium. 1. Corin. 12, Hęc omnia operatur vnus atque idem spiritus. Et ideo spiritui sancto attribuit communicationem, cùm dicit, Et communicatio spiritus sancti. Vel attribuit sibi hoc, quia ipse est communis aliis duabus personis. Sic ergo Apostolus in salutatione sua optat omnia necessaria, cùm dicit, Gratia domini nostri Iesu Christi, & charitas dei & cōmunicatio spiritus sancti, sit semper cum omnibus vobis. Amen. Gratia Christi qua iustificamur & saluamur charitas dei patris, qua sibi vnimur, & communicatio spiritus sancti diuina nobis dona distribuentis. Amen.

¶ Explicit aurea expositio super secunda epistola ad Corinthios angelici doctoris sancti Thomæ de Aquino ordinis prædicatorum.

Incipit mirabilis explanatio sanctissimi doctoris thomae de aquino ordinis prædicatorum super epistolam ad Galatas.

PROLOGVS.

VEtera nouis superuenientibus proiicietis. Leu. 26, Hæc verba cōpetunt præsenti epistolæ. In qua Apostolus redarguit Galatas qui intantum seducti fuerunt à Pseudo, vt simul seruarent legalia & euangelium, quod Apostolus improperat eis in verbis prę missis, dicens, Vetera nouis superuenientibus proiicietis. In quibus verbis innuit dominus quadruplicem vetustatem. Prima vetustas est erroris: de qua Esa. 26, Vetus error abiit, & hæc remota est per nouitatem doctrinæ Christi. Mar. 1, Quæ est hæc noua doctrina. Secūda vetustas est figuræ, de qua Heb. 8, Cōsummabo super Dauid & super Iuda testamētum nouum, non secūdum testamētum quod feci patribus eorū. Vbi primò ostendit primum testamentum esse vetustum, & hoc renouari per nouitatem gratiæ seu veritatis præsentiæ Christi. Hie. 31, Nouū faciet dominus super terram, &c. Tertia est vetustas culpæ: de qua Psa. Quoniam tacui (confitendo. s. peccata mea) inueterauerunt, &c. Et hæc renouatur per nouitatem iustitiæ. Rom. 6, In nouitate vitæ ambulemus, &c. Quarta est vetustas pœnę. Treñ. 3, Vetustam feci pellem meam, & hæc renouabitur per nouitatem gloriæ, de qua nouitate. Esa. vlti. Ecce ego creo eęlū nouum, &c. Apoc. 21, Dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia.

Caput 1.

Hic ponitur salutatio P. s. qua suæ legationis describitur origo. & bonū salutatis ipre catū, declarando illud esse à patre & Christo pro peccatis nostris.

PAulus apostolus non ab hominibus, neq; per hominem sed per Iesum Christum & deum patrem, qui suscitauit eum à mortuis, & qui mecum sunt omnes fratres: ecclesiis Galatiæ, Gratia uobis, & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti seculo nequam secundum uoluntatem dei & patris nostri: cui est gloria in secula seculorum, Amen.

¶ Scribit ergo Apostolus Galatis hanc epistolam, in qua ostēdit q̄ veniente gratia noui testamēti, debet proiici vetus testamentū, & impleta veritate deferatur figura, quibus duabus. s. gratia & veritate adeptis perueniatur ad veritatē iustitiæ & gloriæ. Acquiruntur autē illa duo, si obseruantia legalium dimissa, obseruantiæ euangelii Christi feruenter insistamus. Ordo autē huius epistolæ cōgruus est, vt post duas epistolas ad Corinthios, in quarū prima agitur de sacramentis ecclesiæ: in secunda de ministris horum sacramētorū, necessariè sequatur epistola ad Galatas, in qua agitur de cessatione sacramētorum veteris testamenti. Diuiditur autē hæc epistola, in duas partes, in salutationem, & epistolarē narrationem, ibi [Miror quòd, &c.] In salutatione autē primò ponitur persona salutantis. Secundò ponuntur personæ salutatæ, ibi [Ecclesiis Galatiæ, &c.] Tertiò bonū optatum, ibi [Gratia vobis, &c.] Circa primum primò ponitur persona salutās principaliter, quæ describitur ex nomine, & ex authoritate. Ex nomine quidem cùm dicit Paulus qđ congruit humilitati suæ, quia interpretatur humilis. Vnde dicitur 1. Cor. 15, Ego sum minimus apostolorum, &c. Item congruit officio suo, quia secundū alium modum interpretatur os tubæ, in quo specialiter est officiū prædicationis significatum. Esa. 58, Quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Ex authoritate autē describitur eū dicitur [Apostolus.] Vbi duo ponuntur. s. eius authoritas & authoritatis origo. Authoritas, quia Apostolus, qui idem est q̄ missus. Sciendum est autē q̄ Apostolus in quibusdam epistolis scribit se seruum ostendens nomen humiliatis, vt in epistola ad Romanos. In quibusdā verò scribit se Apostolū ostendens authoritatē suam, cuius ratio est, quia Romani superbi erant. & ideo Apostolus vt inducat eos ad hu

Universidad de Deusto
Biblioteca

militatem scribit se seruum,in exẽplum humilitatis. Galatis verò,quia stulti erant & superbi,vt frãgat eos nominat se Apostolum:& ideo hic ponit authoritatem suam. Originem autem authoritatis suæ describit, cùm dicit[Non ab hominibus,&c.]Et primò remouet originẽ æstimatam.Secundò assignat verã,ibi[Sed per Iesum Christum,&c.]Origo autẽ æstimata erat,quia in tantum Galatę seducti erant à Pseudo q̃ credebant Apostolũ non esse eiusdẽ authoritatis qua alii Apostoli erant,quia nõ fuit doctus à Christo vel cõuersatus cum eo,sed esset missus ab eis quasi minister eorũ. Opinionem ergo istã remouet,cùm dicit[Non ab hominibus,&c.]Quidam enim mittebantur à toto collegio apostolorũ & discipulorum.Et ideo ostẽdens se non esse ab eis missum,dicit,Non ab hominibus. Quidã enim mittebantur ab aliquo apostolorum speciali,sicut Paulus aliquãdo mittebat Lucã & Titum.Et ideo ostendens q̃ nec sic missus sit,dicit [Neq; per hominem].i.per aliquem apostolorum in speciali,sed per spiritum sanctum,qui dicit Act.13, Segregate mihi,&c.Causa autem originis huius authoritatis vera est Christus Iesus.Et ideo dicit [Sed per Iesum Christum & deum patrem.]Hæc autem distinctio,cùm dicit,per Iesum Christum & deum patrem,potest accipi,vel q̃tum ad personam patris,& personam filii,& tunc alius est in persona deus pater & alius Iesus Christus:ab vtroq; autem missus est beatus Paulus ad prędicãdum,& à tota trinitate,quia inseparabilia sunt opera trinitatis.Non sit autem mẽtio de persona spiritus sancti:quia cùm sit vnio &nexus duorũ,positis personis duabus.s.patris & filii,intelligitur etiam spiritus sanctus.Vel potest sumi distinctio prædicta quãtum ad naturam assumptam.s.humanam, quia secundum naturã diuinam non est distinctio inter deum patrem & Iesum Christum.Et tunc missus est Paulus per deum patrem,sicut per authorem.Et per Iesum Christum sicut per ministrum.Ro.15,Dico Iesum Christum ministrum fuisse,&c.Quia verò Galatæ derogabant Apostolo,quòd non fuisset conuersatus cum Christo sicut alii,nec missus ab eo.Ideo in hoc specialiter magnificat se,quia illi fuerunt missi per Christum adhuc viuentem in carne mortali.Ipse verò à Christo iam glorificato missus est.Ideo dicit,Qui.s.deus pater suscitauit eum.s.Iesum Christum(inquantũ hominẽ)à mortuis.Quasi dicat, Apostolus sum nõ ab hominibus.s.collegio apostolorum,nec per hominem.s. Christum in mortali carne viuentem:sed sum apostolus per Christum iam susceitatum & glorificatum.Rom.6,Christus resurgens à mortuis,&c. Et quia præsens vita significatur per sinistram: futura verò per dexteram, inquantũ ista est cælestis & spiritualis:illa verò tẽporalis:ideo Petrus qui vocat⁹ fuit à Christo adhuc in carne mortali posito,ponitur in bulla Papæ in sinistra parte.Paulus verò qui vocat⁹ fuit à Christo iã glorificato, ponitur in parte dextera. ¶ Consequenter cùm dicit [Et qui mecum sunt,&c.] Ponuntur personæ adiunctæ salutantes,quas describit à dulci familiaritate, quia mecum sunt.s. ad solatium & adiutorium.Prou.18, Frater qui iuuatur à fratre,&c.Psal.Ecce quàm bonũ,&c.Item ab inseparabili charitate,cùm dicit, Fratres. Ioan.13,In hoc cognoscent omnes,&c.Item ab vniuersalitate,cùm dicit,Omnes, quod ideo addit,quia fortè erant intantum seducti quòd dictum Pauli non reputarent. Et ideo dicit,Omnes qui mecum sunt, vt ostendat eos testes esse veritatis suæ. Et facilè intelligant se errare dum ab omnibus reprehendũtur.2.Corint.2,Sufficit illi q̃ eiusmodi est obiurgatio hæc quæ fit à pluribus,&c.Personas autem salutatas ponit,cũ dicit Ecclesiæ Galatiæ,&c.Vbi sciendum q̃ sicut in glo.tangitur,Brennus dux Senonum olim congregato exercitu intrauit Italiam,qua pertranfita venit in Græciam antę tempus Alexandri Magni,vbi cùm essent, aliqui de gente sua remanentes,in vna parte Græciæ miscuerunt se Græcis: vnde illa prouincia Gallogræcia dicta est.Deinde illi Galatæ sunt appellati,quasi albi.Et licet Græci sint acuti ingenii,tamen illi Galatæ stulti erant & instabiles & ad intelligendum tardiores,sicut & indocti Galli, vnde originem traxerunt. Et ideo infrà dicit eis. O insensati Galatæ,&c. Istis ergo scribit epistolam hanc, & isti sunt personæ salutatæ.

Cur in bullis pontifi cuponatur imago Petri ad sinistrã,et Pauli ad dextetum.

Vide hic Galatæ vn de venerint & q̃ sint.

Vide hic laudẽ non bonã Gallorum.

¶ Consequenter cùm dicit[Gratia vobis,&c.]ponit bona quæ eis optat. Et primò ponit ipsa bona optata.Secũdò ipsorũ bonorum authorẽ,ibi[A deo patre,&c.]Bona autẽ quæ eis optat sunt duo,in quibus omnia spiritualia includuntur. Primũ est gratia,quæ est principiũ vitæ spiritualis,cui in glosa ascribitur remissio peccatorum,quæ est primum in vita spirituali. Nullus enim potest esse in vera vita spirituali, nisi prius moriatur peccato.Secundum est pax,quæ est quietatio mentis in fine,quæ in glo.dicitur esse reconciliatio ad deum:& sic dum optat principium & finem omnium bonorum spiritualium,includit Apostolus tanquã inter duo extrema desiderium omnis boni eis prouenièdum.Psalm.Gratiam & gloriam dabit dominus. 2. Corin.vlt.Gratia domini nostri,&c.Bonorũ autem ipsorum author est deus pater:& ideo dicit, A deo patre,&c.Vbi primò ponitur bonorum causa.Secundò causandi modus,ibi[Qui dedit.]Tertiò gratiarum actio pro ipsis bonis,ibi[Cui est honor,&c.]Causa autem & authoritas bonorũ est deus pater tanquam author,inquãtum deus & tota trinitas,quę dicitur deus omnium per creationem.Sapien.14,Tu autem pater gubernas,&c.Et ideo dicit,A deo patre.Itẽ actor est dominus Iesus Christus,sicut minister. Et hoc inquãtum homo.Rom.15,Dico Iesum Christũ ministrum,&c.Et q̃ per Christum,sit nobis gratia,patet Ioan.1, Gratia & veritas per Iesum Christũ facta est.& Ro.5,Iustificati gratis,&c. Pax etiam est nobis per ipsum. Ioan.14,Pacem meam do vobis,&c.Modus autem causandi huiusmodi bona ponitur,cùm dicit, Qui tradidit,&c.Vbi primò ponitur causa efficiens,quæ est mors Christi. Et quantum ad hoc,dicit, Qui dedit semetipsum,&c.q.d.Ideo Christus est author gratiæ & pacis,quia ipse morti dedit se,& sustinuit crucem. Vnde ipsa mors Christi,est causa efficiens gratię.Rom.5, Iustificati gratis,&c.Et Col.1, Pacificans quæ in cælis,&c.Et dicit primò,Qui dedit,&c.i.sponte se obtulit.Ephe.5,Dilexit nos Christus,& tradidit,&c.Heb. 2,Pro omnibus nobis gustaret mortem.Titum 2,Qui dedit semetipsum,&c.Ex quo manifestè Apostolus arguit contra eos,q̃ si mors Christi est sufficiens causa salutis nostræ & in sacramẽtis noui testamenti, quæ efficaciam habent ex passione Christi confertur gratia,quòd superfluum simul cum nouo testamento seruari legalia in quibus gratia non confertur,nec salus acquiritur,quia neminem ad perfectum adduxit lex,vt habetur Heb.7.Secundò ponitur finis & vtilitas ipsorum bonorum,quę est causa finalis.Et est duplex.Vnus est,vt liberemur à peccatis prꝫteritis.Et quantum ad hoc,dicit,Pro peccatis nostris.s. prꝫteritis delendis & expiandis,quod est initiũ nostræ saluationis.Apoc.1,Dilexit nos,&c. Alius finis est,vt liberarer nos à potestate mortis,& q̃tum ad hoc,dicit,Vt eriperet nos de præsenti,&c.Col.1, Eripuit nos à potestate,&c.

Et ponit tria.s.vt eriperet(inquit)de præsenti & seculo,& nequam. Vt eriperet de præsenti trahẽdo nos ad æterna,per desiderium & spem.De seculo,id est,de conformitate huius mundi qui nos allicit, vt non ei cõformemur.Rom.12,Nolite cõformari huic seculo,&c.Nequam reducens nos ad veritatem iustitiæ.Et dicitur seculum nequam,nõ propter sui naturam,cùm bonum sit creatum à deo, sed propter mala quæ in eo fiunt:sicut illud Ephe.5,Dies mali sunt,&c.Genes.47,Dixit Iacob,Dies peregrinationis vitę meę.130.annorum sunt parui & mali,&c.Et licet hæc sint nobis per Christum, nõ tamen excluditur deus pater. Et ideo ponitur tertiò acceptatio diuinæ voluntatis. ¶ Vnde dicit,secundum voluntatem dei & patris. Patris, inquam,Christi per naturam,qua ab æterno procedit,vt verbum.Psal.Ego hodie genui te.Ioan.1,In principio erat verbum,&c. Item patris nostri per adoptionem. Ioan.1, Dedit eis potestatem,&c.Primo modo ly deus pater,accipitur pro sola persona patris. Secundo modo pro tota trinitate. Et quia à deo patre nostro(scilicet à tota trinitate)hæc omnia prouenium nobis per Christũ,ideo ipsi,scilicet toti trinitati gloria in se honor aliis sit vel est in secula seculorũ.i.semper.Amen,est nota cõfirmationis. Habes ergo in summa in salutatione prædicta authoritatem Apostoli, qua eorum superbiam frangit. Virtutem gratiæ qua eos ad obseruantiam euangelii prouocat,& insufficientiam legalium,vt ab eis eos reuocet.

Lectio 2.

Ab hoc loco q̃ quo incipit epistole mater ã vsq; ad 5. c. arguitur error Galatarũ,& ab hinc quid, est vsq; ad 5.c.p antho ritatẽ euangelij, arguẽdo tamen hic primò eorũ leuitatẽ in diuisione euangelij mudi per obseruãtiæ legis cõmixtionem.

Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo qui uos uocauit in gratiam Christi,in aliud euangelium:quod non est aliud,nisi sunt aliqui qui uos conturbant,& uolunt conuertere euangelium Christi. Sed licet nos, aut angelus de cælo euangelizet nobis, præterquam quod euangelizauimus uobis,anathema sit.Sicut prædiximus,& nunc iterum dico,si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, Modò enim hominibus suadeo,an deo? An quæro hominibus placere?si adhuc hominibus placerem,Christi seruus non essem.

¶ In superioribus præcessit salutatio,sequitur in sequentibus epistolaris narratio:in qua arguit Apostolus eorum errorem.Secundò monet ad correctionem.5.cap.ibi,State ergo,&c. Errorem autem eorum arguit dupliciter,& per authoritatem euãgelici documenti,& per rationem veteris testamenti.3.cap.ibi[O insensati,&c.]Arguit autem errorem ipsorum,ostendẽdo authoritatem euãgelicæ doctrinæ.Primò ostendendo ipsorũ leuitatem q̃tum ad leuem dimissionem euãgelicæ doctrinæ.Secũdò cõmendando authoritatem ipsius doctrinæ euãgelicę:& sic quantò dignius est quod dimittunt,tantò eorũ error appareat maior,ibi[Notum enim vobis facio,&c.] ¶ Circa primum duo facit.Primò enim exaggerat culpam.Secũdò infligit pœnam,ibi[Sed licet nos,&c.]Culpã autem exaggerat & seductorum & seducẽtium,ibi[Nisi sunt,&c.]Circa primum tria facit.Primò enim aggrauat culpã seductorum ex animi leuitate.Vnde dicit,miror.q.d.cùm sciatis tot bona(quæ dicta sunt)prouenire vobis per Christum,& q̃ cùm fueritis ita bene instructi per me, tam sic.i.intãtum & tam vehemẽter,vt videamini iam obliti tam citò.i. in tam breui tempore trãsferimini, vt alludat nomini.Galatia enim trãslatio dicitur.q.d.Vos estis Galatę,quia tam citò trãsferimini.Eccle.19, Qui citò credit,leuis est corde.Secundò aggrauat eorum culpã ex eo quod dimiserunt.Si enim ratio recedit & transfertur à malo,cõmendabilis est & benefacit:sed quãdo recedit à bono,tunc est culpabilis.Et sic isti à bono trãslati erant.Et ideo dicit eis,Et si mirãdum sit q̃ tam citò,& sic trãferimini,addit tamen materiam admirationis,q̃.s.transferimini ab eo.s.à deo,& fide eius qui vos vocauit in gratiam Christi.i.in participationem æterni boni,quam habemus per Christũ.1.Pet.2,Gratias agẽtes deo,qui vos vocauit in admirabile lumen suum.Item 2.Pet.2,Melius erat eis viam veritatis nõ agnoscere,q̃,&c. Secundò aggrauat eorum culpã ex eo ad quod conuersi sunt,quia nõ sunt cõuersi ad bonum,sed ad malum. Vnde dicit,In aliud euãgelium.i.veteris legis,quæ annũtiatio bona est inquãtum annũtiat quædam bona.s.temporalia & carnalia.Esa.1,Si volueritis & audieritis me,&c.Sed tamen nõ est perfecta & simpliciter,sicut euãgelium:quia nõ annũtiat perfecta & maxima bona,sed parua & minima.Sed lex noua est perfectè & simpliciter euãgeliũ.i. annũtiatio,quia annũtiat maxima bona.s.cælestia,spiritualia & æterna.Et licet sit aliud euãgelium secundum traditionem Pseudo: tamen secũdum meam prædicationem,non.Est enim aliud in promissis,sed nõ est aliud in figura,quia idem cõtinetur in veteri testamẽto & in nouoan veteri quidẽ vt in figura: in nouo verò vt in re & expressè.Et sic est aliud euãgelium quãtum ad ea quę exterius apparent,sed quãtum ad ea quæ interius sunt & continẽtur,nõ est aliud:licet autem nõ sit aliud in se, tamen potest esse aliud ex culpa aliorum.s.seducẽtium.Et ideo eorum culpã exaggerans,dicit, Nisi sint aliqui.s.seductores qui vos cõturbant.i.puritatem sensus vestri qua imbuti fuistis per fidei veritatẽ,obfuscãt: quia licet idem cõtineatur quãtum ad interiorem intellectum per vetus & nouũ testamentum , vt dictum est,tamen si post susceptionem noui testamenti reiteretur vetus,videtur ostendi q̃ nouum nõ sit perfectum,& quòd illud sit aliud ab isto. Et ideo dicit,Quòd nõ est aliud,nisi sint,&c.quia isti pseudo post fidei euãgelicæ susceptionem cogebant. eos circũcidi,ostendẽdo per hoc q̃ circumcisio est aliquid aliud q̃ baptismus, & effecit aliquid quod baptismus nõ potest efficere:& ideo isti cõturbant vos.infra 5,Vtinam abscindãtur qui vos cõturbant,&c.Et vere conturbant:quia volunt cõuertere euangelium Christi.i.veritatem euãgelicæ doctrinæ in figuram legis, quod est absurdum & turbatio maxima.In illud enim debet aliquid conuerti ad quod ordinatur:nouũ autem testamentum & euangelium Christi nõ ordinatur ad vetus:sed potius ecõuerso lex vetus ordinatur ad legem nouam,sicut figura ad veritatẽ: & ideo figura cõuerti debet ad veritatem, & lex vetus in euãgelium Christi,nõ autem veritas in figuram,neq; euangelium Christi in legem vetetem: quod patet ex ipso vsu loquendi.Non enim dicimus q̃ homo sit similis imagini hominis, sed potius ecõuerso imago est similis homini.Hie.15,Ipsi cõuertentur ad te,&c. & Lenit.26,Nouis superueniẽtibus,&c. ¶ Consequenter post exaggerationẽ culpæ ponitur inflictio pœnæ,cùm dicit[Sed licet,&c.]Et circa hoc duo facit.Primò promulgat sententiam.Secundò rationem sententiæ assignat,ibi[Modò enim hominibus,&c.] Circa primũ duo facit.Primò ostendit authoritatem suæ sententiæ.Secundò profert eam,ibi [Sicut prædixi,&c.]Ostẽdit autem authoritatem suæ sententiæ,multam esse:eo q̃ non solùm in peruersores & in seductores subditos,sed etiam in pares,sicut sunt alii apostoli:& etiam in superiores,sicut sunt angeli, si huius criminis.s. cõuertionis euãgelii in veterem legem rei essent,efficaciam haberet.Et ideo dicit,Quia nostræ sententiæ authoritas

Vetus lex, & noua nõ sunt nisi vnũ euangelij, sed lex vetus, est illud in figura,noua in re.

Quid & vnde anathema.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam ego promulgo(quæ est excõmunicatio)non solùm in illos qui talia intendunt,efficaciam habet,sed licet nos,scilicet Apostoli,aut angelus bonus vel malus de cælo veniens euangelizet præterquã quod euangelizatum est à nobis,anathema sit,id est,reus erit huius sententię quam promulgamus. ¶ Ad euidentiam autem dictorum tria inquirere oportet. Primò quid significat hoc nomen, anathema. Circa quod sciendũ est quòd anathema est nomen Græcum,& componitur ab ana,quod est sursum,& thesis,positio,quasi sursum positio.Et est ortum ex quadam antiqua consuetudine. Antiqui enim quando pugnabant, capiebant aliquando aliquam prædam ab hostibus quam nolebant conuertere in vsum proprium, sed suspendebant illam in templis vel in aliquo loco publico ciuitatis,quasi separatam à cõmuni vsu hominum, & omne tale sic suspensum nominabant Græci,Anathema:& ex hoc inoleuit consuetudo,quòd omne illud quod excludebatur ab vsu communi diceretur anathematizatum.Vnde dicitur Iosue 6.de Hierico & omnibus quę in ea sunt,quòd Iosue mox anathematizauit ea.Et ideo etiam hoc in ecclesia inolevit, vt illi qui excludũtur à communi societate ecclesiæ & à participatione sacramentorum ecclesiæ,dicantur anathematizati. ¶ Secundò,inquirenda est ratio eorum quæ dicit[Licet nos aut angelus,&c]Vbi sciendum est quòd est triplex doctrina. Prima est philosophorum, qui ex ductu rationis propriæ in cognitionem suæ doctrinæ deuenerunt.Quædam alia doctrina est quæ est tradita per angelos,sicut lex vetus.Lex enim non est allata voluntate humana(sicut dicitur ad Galat.3.)sed per angelos in manu mediatoris,vt dicitur infrà 3. Quædam verò doctrina tradita est à deo immediatè,sicut doctrina euangelii:Ioan.1,Deum nemo vidit vnquam,&c.Heb. 1,Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio.Et pòst,Quæ cùm initium accepisset,&c. Doctrina ergo quæ traditur per hominem potest mutari & reuocari per alium hominem qui melius nouit,sicut vnus philosophus reprobat dicta alterius.Item per angelum qui perspicacius videt veritatem.Doctrina etiam quæ traditur per angelum posset fortè remoueri per alium angelum superiorem,seu per deum.Sed contrà,doctrina quæ immediatè à deo traditur, non potest neque per hominem neq; per angelum irritari. Et ideo si contingat quòd homo vel angelus diceret contrariũ illi quę per deum tradita est,dictum suum non est contra doctrinã,vt per hoc irritetur & repellatur: sed potius doctrina est contra eum:quia ipse qui dicit, debet excludi & repelli à cõmunione illius doctrinæ.Et ideo dicit Apostolus quòd dignitas doctrinę euangelicę, quæ est immediatè à deo tradita,est tantæ dignitatis,quòd siue homo,siue angelus euangelizet aliud præter id quod in ea euangelizatum est,est anathema.id est abiiciendus & repellendus est. ¶ Tertiò soluere oportet obiectiones quæ circa hoc occurrunt. Quarum vna est cùm par in parem non habeat imperium, & multò magis non habeat in superiorem, videtur quòd Apostolus non potuit excõmunicare apostolos qui erant sibi pares,& minus angelos qui sunt superiores.Mat.11, Qui minor est in regno cælorũ maior est illo. Non est ergo anathema per hoc.Ad hoc dicendum est q̃ Apostolus protulit hanc sententiam, nõ propria authoritate,sed authoritate euangelicæ doctrinæ cuius minister erat,cuius doctrinæ authoritas habet, vt quicunque contra illã dicunt,excludendi & repellendi sunt.Ioan.10,Sermo quẽ locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die,&c. Alia quæstio est,quia ipse dicit,præterquã quod euangelizatũ est. Ergo non debet aliquis docere neq; prædicare,nisi quod scribitur in epistolis & in euangelio.Sed hoc est falsum,quia euangelizãdum est quàm illud quod continetur in euangeliis & in epistolis ; & in sacra scriptura implicitè vel explicitè.Nam sacra scriptura & euangelium euangelizat esse credendũ Christo explicitè.Vnde quicquid continetur in eis implicitè quod facit ad doctrinam eius,& ad fidẽ Christi,euangelizari & doceri potest.Et ideo cùm dicit[Præter id,&c.].i.omnino alienũ addendo.Apoc.vlt.Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illũ plagas scriptas in libro isto.Et Deu.4, Nõ addetis quicquã,&c.scilicet contrariũ seu alienũ,nec minuetis,&c. ¶ Consequẽter cùm dicit[Sicut prædixi,&c.] Sententiam suã profert in malo,dicens;Sicut prædixi de angelis,idẽ dico de seductoribus,si quis seducãtur euangelizauerit præter id quod accepistis à me,anathema sit.i.excõmunicatus.Et hæc est sententia quã profert. Sed nunquid ex hoc sunt excõmunicati omnes hæretici? videtur q̃ non,quia dicitur Tit.3, Hæreticũ hominem post primam & secundã correctionem deuita,&c.Respondeo, dicendũ est quòd hæreticos potest dici aliquis:vel quia simpliciter errat ex ignorantia:& ex hoc non est excõmunicatus.Vel quia errat ex pertinacia & alios nititur peruertere,&tunc incurrit in canonẽ latæ sententiæ. Vtrum autẽ extunc his verbis sententiam in hæreticos protulerit,dubiũ est. Cùm tamen sententia iam lata sit contra hæreticos in concilijs, Potest tamen dici quòd fortè hic ostenduntur excõmunicatione digni. ¶ Consequenter cũ dicit[Non enim hominibus,&c.]ostendit rationẽ sententiæ.Vbi primò ponit rationẽ ipsius sententiæ.Secundò manifestat hic propositũ,ibi[An quæro,&c.]Posset enim aliquis dicere,Quare sic excommunicas? Fortè aliqui sunt amici vel alicuius authoritatis,non ergo sic faciendũ est.Ideo respondens Apostolus,dicit,Immo sic faciendum est,quia ea quæ modo dico,non sunt ad fauorẽ hominum,sed vt placeã deo,& hoc est quòd dicit, Non enim.i.post cõuersionem,vel in ista epistola,suadeo hominibus.i.tẽdit ad hoc appetitus meus, vt placeã hominibus,an deo?q.d. Hæc quæ facio,ideo facio,vt cõplaceam soli deo.1.Thes.2,Loquimur nõ quasi hominibus placentes,sed deo,&c.Nec etiam loquimur authoritate hominũ,sed diuina.Quòd autẽ non intendam placere hominibus,patet ex intentione & ex proposito meo.Nam ego non quæro hominibus placere.i.nõ est intentionis meæ homines cõuertere,vt placeam hominibus tantũ, sed propter honorẽ dei. Et hoc patet,quia si adhuc intenderẽ placere hominibus,vt olim placui,nõ essem seruus Christi. Cuius ratio est quia hæc sunt cõtraria.Ita duntaxat,vt.s. velim placere hominibus propter homines, nõ referẽdo illud in deũ.Si enim ideo intendã aliquandò placere hominibus vt eos trahem ad deũ, non peccò. Sed si primo modo,non sum seruus Christi.Isa.28,Coangustatũ est stratũ,ita vt alter decidat,&c.Mat.6,Nemo potest duobus dominis seruire,&c.Psal.Cõfusi sunt qui hominibus placent. Lectio 3.

Triplex doctrina:s.philosophorũ: data p angelos: et data immediatè à deo.

Cũ sit prædicendum quomodo non sit in sacru addendum.

An hæretici cum eo ipso quo est hæretici sit excommunicatus.

Incipit ostẽdere excellẽtiã doctrinæ euãgelica quã habebat, et hoc ex authore dro, probãdo se solũ ab eo habuisse et q̃ ab homine non habuerit probat.1.hic q̃ nũ ante suã cõuersionẽ ex odio q̃d ad Christũ et ad Christianos tũc habuit & ex zelo ad Iudaismũ.

Notum enim vobis facio fratres euangelium quod euangelizatum est à me,quia non est secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici: sed per reuelationem Iesu Christi. Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo,quoniã supra modum persequebar ecclesiam dei,& expugnabã illam: & proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo,abũdantius æmulator existens paternarum mearũ traditionũ.

¶ Suprà Apostolus redarguit Galat. de leuitate animi,eo q̃ sic citò dimiserãt doctrinã euangelii: hîc verò ipsius euangelicæ doctrinæ dignitatẽ ostendit.Et circa hoc duo facit.Quia primò cõmendat authoritatem doctrinæ euãgelicæ secundũ seipsam. ¶ Secũdò ex parte aliorum apostolorũ,& sua simul.2.c.ibi [Deinde post annos 14.&c.] Iterum prima pars diuiditur in duas:quia primò proponit intentũ.Secũdò manifestat propositũ.ibi[Audistis enim,&c.]Circa primũ duo facit. ¶ Primò proponit quod intendit.Secundò probat quod proponit,ibi[Neque enim,&c.]Intendens ergo cõmendare veritatem euangelicæ doctrinæ,dicit [Notum vobis&c.] q.d.Ita sum certus de authoritate euangelii,quòd non solùm hominibus,immò etiam angelis contrariũ,non crederem,sed eos si contrarii essent,anathematizarem. Quam quidẽ certitudinem ex hoc habeo, quia magis credendũ est deo q̃ hominibus seu angelis.Et ideo cùm ego habuerim illud euãgelium à deo,maximã certitudinem habere debeo & habeo. Et ideo dicit, Notũ enim vobis facio fratres euãgelium quod euãgelizatum est à me vobis & aliis ecclesiis,quia nõ secundũ hominem.i. secũdum humanã naturam discordãtem à regula seu reuelatione diuina.Et sic ly secũdum hominẽ,sonat in vitium.1.Cor.3,Cũ enim sit inter vos zelus & contentio,&c.Et sic accipit hîc Apostolus.Et ideo dicit, Non secũdum hominẽ docentẽ me vel mittẽtem.q.d.Nullo modo potest hoc euãgelium haberi a b homine,sed à deo.Et ideo subdit,Neque enim ego ab homine,&c. Vbi duplicẽ modum acceptionis excludit. Primò quòd nõ habuit ab homine authoritatẽ euangelizãdi:& quãtum ad hoc,dicit,Neque ab homine.s.puro,accepi illud.i. authoritatem euangelizãdi euangelii,sed à Christo.Ro.10,Quomodo prędicabunt, nisi mittãtur.Esa.42,Dedi te in lucem Gentiũ,&c.Act.9,Vas electionis est mihi iste,&c.Secundò quòd nõ accepit scientiã euangelizãdi ab homine. Et ideo dicit,Neque didici,scilicet euãgelium per hominẽ purũ,sed per reuelationẽ Iesu Christi,id est,per Iesum Christũ omnia clarè ostendentem.1.Corinth.2,Nobis autẽ reuelauit deus,&c.Esa.50, Dominus deus aperuit mihi aurem,&c.Et ibidẽ, Dominus dedit mihi linguã eruditam,vt sciam,&c.Hæc autem reuelatio facta fuit Apostolo, cùm raptus fuit in paradisum,vbi audiuit arcana verba quæ non licet homini loqui.2.Corinth.12. ¶ Consequenter cùm dicit [Audistis enim,&c.] Probat propositum,scilicet quòd non accepit ab homine euãgelium,neque ante cõuersionem,neque post conuersionẽ ad Christum,ibi[Cùm enim placuit,&c.]Quòd autem nõ acceperit ab homine ante cõuersionem suã,ostendit & per odium quod habebat ad fidem Christi,& ad Christianos,& per feruorem quem habebat ad Iudaismum,ibi [Et proficiebam,&c.]Dicit ergo,Dico quòd non accepi ab homine & hoc ante conuersionem meã,quod patet ex factis illius temporis, & ex odio quod habebam ad fidem.Nam vosipsi audistis.infrà eodem,Tantùm autẽ auditum habebant,&c.Cõuersationem meã aliquãdo (dum infidelis eram) in Iudaismo, quo Iudaicè viuebã. Et dicit,meam,quia hoc quod malè facimus ex nobis est, ex deo autẽ quicquid boni facimus. Osee 13,Ex te perditio tua Israel,tantũmodo in me auxilium tuum.Istud.s.audistis, quoniã supra modũ.s. aliorum,quia nõ solùm per se,sed prouocabat principes ad hoc.Alii enim fortè à principibus inducti persequebãtur sed iste eos inducebat.Act.9,Saulus adhuc spirãs minarum,&c.accessit,&c. Et quia nõ solùm in Hierusalem,sed etiã per totã regionem.Vnde accepit literas in Damascũ,&c.Vnde de eo potest intelligi illud quod dicitur Genẽ.49,Beniamin lupus rapax,&c.Persecutus sum ecclesiã dei.s.inquirẽdo Christianos, & fugãdo.1.Cor.15,Nõ sum dignus vocari apostolus,&c.Et expugnabã illam,non quidẽ spiritualiter,quia corda fidelium nõ poterã à fide auertere,sed corporaliter affligẽdo eos pœnis corporalibus, & ponendo in carcere.Act.9,Nõne hic est qui,&c.Psal.Sæpe expugnauerũt me,&c.Sic ergo patet per odium quod habebat ad fidẽ Christi ante conuersionem.s. q̃ nõ accepit euãgelium ab homine.Patet hoc etiã per amorem & feruorem zeli,quem habuit ad Iudaismũ,& hoc primò q̃tum ad perfectum exteriorem.Vnde dicit,Et proficiebã,&c. Vbi tria ponit,quæ exprimũt profectus magnitudinem,quia supra multos nõ paucos proficiebat,nõ suprà senes ineptos ad profectũ scientiæ,sed coætaneos.s.adolescentes acutos & aptos ad profectum. Treñ.3,Bonum est viro,cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.Item nõ supra coætaneos quasi ignotæ linguæ,sed illos qui sunt in genere meo.s.Iudęorũ.Act.22,Ego sum vir Iudæus,secus pedes Gamalielis eruditus,&c.Itemq̃ tum ad zelum interiorẽ quem habebat ad legem.Et ideo dicit, Abundãtius præ aliis æmulator existẽs,nõ solùm legis,sed paternarũ mearum traditionũ.s.quas habent Iudęi licitas,quas boni patres addiderunt:vt dicitur in glo.quas quidẽ traditiones vocat suas:quia ita reputabat eas acsi suæ fuissent.Phi.3,Secundum legẽ pharisæus,secũdum æmulationẽ persequens,&c. ¶ Sed quæstio est super hoc quod dicit glo.Boni patres addiderunt.Videtur q̃ nõ fuerint boni:quia Deut.4.dicitur,Nõ addetis ad verbum quod ego loquor vobis,&c.Ergo fecerunt cõtra mãdatum domini addẽtes traditiones,& sic nõ fuerũt boni.Dicẽdum est q̃ verbum illud domini intelligẽdum est sic, nõ addetis aliquid cõtrarium seu extraneum verbis quæ ego loquor,&c.Addere autẽ aliqua quæ nõ sunt cõtraria,licuit eis.s.aliquos dies solẽnes & alia similia: sicut factum est tempore Mardochæi, & tẽpore Iudith in memoriam beneficiorum quæ à deo recipiebãt. ¶ Cõtrà Mat.15.dominus reprehẽdit eos,dicẽs,Irritũ feciſtis mãdatum domini propter traditiones hominum.Non ergo sunt licitæ traditiones.Respõdeo,dicẽdum est q̃ nõ arguitur q̃ tenẽt traditiones hominũ, sed quia propter traditiones hominum dimittũt mandata dei. Lectio 4.

An sint licitæ traditiones humanæ vltra diuinas.

Ostẽdit P. q̃ euãgelũ non accepit ab homine tẽpore suæ cõuersionis.

Cum autem placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & uocauit per gratiam suam ut reuelaret filium suũ in me,ut euangelizarem illum in Gentibus,continuò non acquieui carni & sanguini.Neque enim ueni Hierosolymam ad antecessores meos apostolos,sed abij in Arabiam,& iterum reuersus sum Damascum.

¶ Postquam autem Apostolus ostendit q̃ ipse nõ accepit ab homine euangelium ante suã conuersionem: nũc hîc probat q̃ nõc accepit ipsum ab homine post conuersionẽ suam.Et circa hoc duo facit.Primò ostẽdit q̃ non recepit euãgelium ab homine tẽpore conuersionis suæ.Secundò q̃ nec etiam post cõuersionem suam,ibi[Deinde post annos tres,&c.]Circa primum duo facit. Quia primò ostendit q̃ non accepit euangelium ab apostolis neque didicit.Secundò q̃ non ab aliis fidelibus,ibi[Sed abij in Arabiã,&c.]Circa primum duo facit.Primò ostẽdit causam efficientem suę conuersionis.Secundò finem,ibi[Vt reuelaret,&c.] Tertiò modum,ibi[Cõtinuò non acquieui,&c.]Circa primum notat causam suæ cõuersionis,quæ duplex

Universidad de Deusto
Biblioteca

est,scilicet beneplacitũ dei(quod est diuina electio & cõuertentis vocatio.)Quãtum ad primũ,dicit, Cùm autem placuit.s.deo,non quãdo volui ego:sed quando placitum fuit sibi:quia non est volẽtis neque currẽtis,&c.vt dicitur Ro.9,Psal.Beneplacitum est domino,&c.Phil.2,Deus est qui operatur in nobis,&c.Qui scilicet deus me scilicet rebellem.1.Cor.15,Ego sum minimus apostolorũ,&c.quoniã persecutus sum,&c. Act.9,Saulus adhuc spirãs minarum,&c. Persecutorem,Saule,Saule quid me persequeris,&c.Blasphemũ, 1.Tim.1,Qui fui blasphemus,&c.Me talem,inquam,segregauit de vtero matris meæ.Vel ad literam, Qui fecit me nasci ex ventre matris meæ.Et verè dicitur deus segregare ex vtero, licet sit opus naturæ, quæ est quasi instrumẽtum dei,quia opera etiã nostra attribuũtur deo,sicut principali authori.Esa.26, Omnia enim opera nostra operatus es in nobis,&c. Sicut & effectus principali agenti attribuũtur. Ideo dicitur Iob 10, Pelle & carnibus vestisti me,&c.Et ab hoc vtero segregatus est ad iustificationem,quia eiusdẽ est iustificare,cuius est cõdere.Psa.De ventre matris meæ,&c.Vel ex vtero matris meæ.s.sinagogæ,cuius vterus est collegium Pharisæorum, qui nutriebant alios in Iudaismo.Mat.23,Circuitis mare & aridã,vt faciatis,&c. Sic ergo mater sua fuit synagoga.Cañ.1, Filii matris meæ pugnauerunt contra me,&c.Vterus eius sont Pharisęi.Ex hoc ergo vtero est segregatus p spiritũ sanctum ad fidẽ euangelii.Ro.1,Segregatus in euãgeliumdei. Vel mater sua est ecclesia Christi.Vterus eius,collegiũ apostolorũ. Segregauit ergo deus ipsum ab vtero ecclesię.i.à collegio apostolorũ in officium apostolatus & prędicationis ad Gẽtes,quãdo dixit apostolis Act. 13,Segregate mihi Barnabam & Paulum,&c.Vocat autem synagogã,matrẽ suam,quia pharisæus erat qui magnus in ea,dum dicitur pharisęus & ex pharisęis,quia zelator legis erat.suprà,Abundãtius autem ęmulor,&c.Quantum autem ad aliã causam,dicit,Et vocauit,&c. Est autem duplex vocatio. Vna est exterior, & sic dicit,vocauit me ex cælesti voce.Act.9,Saule Saule quid me persequeris,&c.Vade in ciuitatẽ,&c. sic etiam alios apostolos vocauit.Alia est interior, & sic vocauit per quẽdam instinctum interiorem quo deus per gratiam tangit cor, vt cõuertatur ad ipsum,& sic vocauit à mala via in bonam,& hoc per gratiã suam, non nostris meritis.Ro.8,Quos prædestinauit,hos & vocauit,&c.Esa.45,Suscitauit eũ ad iustitiã,&c. Amos 5,Qui vocat aquas maris,&c.Finis autẽ cõuersionis ponitur,cũ dicit,Vt reuelaret filiũ,&c. Quidem finis est Christus.Ordinatur autẽ conuersio sua ad Christũ dupliciter.s.facto, & sic dicit,Vt reuelaret filium suũ.i.in eo quod circa me fecit cõuertendo me,& dimittendo peccata mihi,reuelaret q̃ta sit mihi facta misericordia.1.Tim.1,Christus Iesus venit in hũc mũdum peccatores saluos facere,&c.Sed ideo misericordiam dei cõsecutus,quia ignorãs,&c.Sic ergo reuelauit in eis cõuersione filium suũ,& hoc inquantum filius dicitur,gratia dei.Item reuelauit eũ in eis operatione.Vnde dicebat ipse Ro.15,Non enim audeo aliquid loqui eorũ quę per me nõ effecit Christus in obedientiam Gẽtium,in verbo,in factis,& virtute,&c.Et hoc inquãtum filius virtus est dei.Itẽ reuelauit eum in eis prædicatione. Vnde ipse 1.Cor.1.dicebat, Nos prædicamus,&c.vsq;,& dei sapiẽtiam.Et hoc inquãtum filius eius dicitur,dei sapientia. Item ordinatur ad Christũ sua cõuersio,verbo.Et sic dicit,Vt euãgelizarem illũ in Gẽtibus,quia aliis apostolis euãgelizãtibus Christũ Iudęis:Paulus de mãdato domini iuit ad Gẽtes cõuertendas.Esa.49,Parum enim mihi,vt sis mihi seruus,&c.dedi te in lucem,&c.Act.13,Sic enim præcepit,&c.infrà.Esa.55,Ecce testẽ populis dedi eum,ducem ac præceptorẽ Gentibus. ¶ Modus autẽ suæ cõuersionis est perfectus,& q̃tum ad effectũ. Vnde dicit, Cõtinuò nõ acquieui carni & sanguini.i.statim ita perfectè fui cõuersus q̃ omnis carnalis affectus recesserit à me.Eccl.11, Facile est enim in oculis domini subitò honestare pauperẽ. Et accipitur hìc caro & sanguis, pro vitiis carnalibus.1.Cor.15,Caro & sanguis regnũ dei nõ possidebũt,&c.infrà 5,Caro concupiscit,&c. Vel pro affectu & amore ad carnaliter sibi coniũctos.Mat.16,Caro & sanguis nõ reuelauit tibi,&c.Sic Apostolus & vitia sua superauit,& suos Iudæos contẽpsit. ¶ Item q̃tum ad intellectũ,quia ita fuit instructus à Christo,q̃ non fuit ei necesse instrui ab apostolis.Et ideo dicit, Nec veni Ierosolymã,vt.s.ab eis instruerer.Item nõ fuit necesse instrui ab aliis fidelibus.Et ideo dicit,Sed abii in Arabiam,&c.q.d. Nõ iui ad loca vbi erãt alii fideles,vt me instruerẽt,sed iui in Arabiã,vbi nõ erãt edocti in fide,sed infideles:&reuersus sum Damascum.s.ad parẽtes.Iob 38, Quis dedit vehemẽtissimo imbri cursum,&c. ¶ Sed cõtrà dicitur Act.9, Quòd demiserũt eum de muro per sportã,&c. Cùm autẽ venisset Hierusalẽ,tentabat se iungere discipulis. Venit ergo Hierusalẽ. ¶ Dicẽdum est q̃ venit,sed nõ vt instrueretur.Vel melius dicẽdum est q̃ nõ statim venit,sed post aliquod tẽpus.Et ideo sequitur,Deinde post annos,&c.

Vocatio interior & exterior.

Ostendit Paulus suã doctrinam ab apostolis & ab aliis fuisse approbatã, sed nõ acceptã ab eis.

Lectio 5.

DEinde post annos tres, ueni Hierosolymam,uidere Petrum: & mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem apostolorũ uidi neminem, nisi Iacobũ fratrem domini. Quæ autẽ scribo uobis, ecce corã deo: quia nõ mẽtior. Deinde ueni in partes Syriæ & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ, quæ erant in Christo. Tantùm autem auditum habebant, quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando expugnabat, & in me clarificabant deum.

¶ Postq̃ superius Apostolus ostendit se nõ accepisse euãgelium ab homine ante cõuersionem suã,nec tempore suæ conuersionis,hìc probat q̃ nec etiam post cõuersionem accepit ipsum ab homine, sed potius hìc ostendit quomodo doctrina sua fuit ab hominibus approbata,Et circa hoc duo facit.Primò enim manifestat quomodo doctrina sua fuit ab apostolis approbata.Secũdò ostendit qualiter fuit approbata ab aliis fidelibus,ibi[Deinde veni in partes,&c.]Et primò narrat factũ.Secundò cõfirmat veritatem dicti,ibi[Ecce corã deo,&c.]Dicit ergo,licet nõ iuerim ad apostolos vt instruerer ab eis circa principium meæ cõuersionis,quia iam eram instructus à Christo, tamen ex affectu charitatis cõpulsus post annos tres.s. cõuersionis meæ veni Hierosolymam,quoniam iãdiu desideraui videre Petrum,nõ vt discerem ab eo,sed vt visitarem eum.Iob 5,Visitans speciem tuam,&c.Et mansi apud eum diebus quindecim,repertus ab eo, vt verus apostolus.Et dicit,diebus quindecim,quia numerus iste cõponitur ex octo & septem.Octonarius autẽ est numerus noui testamẽti,in quo expectatur octaua resurrectio Gẽtium.Septenarius autem numerus veteris testamenti,quia celebrat certũ diem.Mãsit autem apud Petrum diebus quindecim,conferens cum eo de mysteriis veteris testamẽti & noui. Et ne credatur q̃ licet nõ sit instructus à Petro, esset tamen etiã instructus ab aliis,subdit q̃ nec ab aliis fuit instructus. Vnde dicit,Aliũ autem apostolorum,à quo instruerer,vidi nemi-

minem.i.nullum,nisi Iacobum fratrem domini.Illum enim vidit in Hierusalem.Circa istum Iacobũ sciendum est q̃ iste fuit episcopus Hierosolymorum , & fuit vocatus Iacobus minor, eo q̃ vocatus fuerat post Iacobum,alium.Dicuntur autem multa de isto.Act.15,Ipse etiam fecit epistolã canonicam. Quare autem dicatur,frater domini,à diuersis diuersimodè dicitur.Eluidius enim dicit q̃ ideo dicitur frater domini:quia fuit filius beatæ virginis.Dicit enim q̃ beata virgo Christũ concepit & peperit, & post partum Christi cõcepit de Ioseph,& peperit alios filios:sed hic error est damnatus & reprobatus.Item patet esse falsum,quia Iacobus nõ fuit filius Ioseph,sed Alphæi. Alii verò dicũt q̃ Ioseph ante beatã virginẽ habuit aliã vxorem, de qua habuit filiũ Iacobum & alios,qua mortua accepit in vxorem beatã virginem,de qua datus est Christus,nõ tamen cognita à Ioseph,sed per spiritum sanctũ,vt in euãgelio dicitur. Quia ergo ex patre nominãtur cognationes,&Ioseph putabatur pater Christi:ideo iste Iacobus,licet nõ fuit filius virginis,tamen vocabatur frater domini.Sed hoc est falsum,quia si dominus matrem virginẽ noluit nisi virgini cõmendare custodiendã,quomodo sustinuisset spõsum eius, virginem nõ fuisse,& sic perstitisse?Ideo alii dicũt,& in glos. tangitur,q̃ Iacobus iste fuit filius Mariæ Cleophę,quæ fuit soror virginis.Dicũt enim q̃ Anna mater beatæ virginis nupsit primò Ioachin,ex quo peperit Mariã matrem domini,quo mortuo,nupsit Cleophæ fratri Ioachin,ex quo peperit Mariã Cleophæ, & ex hac natus est Iacobus minor,Iudas & Simon, quo mortuo dicitur q̃ nupsit adhuc cuidã tertio,qui vocatus est Salome, ex quo cõcepit & peperit aliã Mariã, quæ dicta est Salome:& de hac natus est Iacobus maior &Ioãnes frater eius.Sed huic opinioni dupliciter cõtradicit Hiero.Primò quia Salome nõ est nomen viri,vt etiam in Grẽco apparet,sed est nomen mulieris,quę fuit soror beatæ virginis, & ex Zebedeo genuit Iacobũ maiorem & Ioannem:sicut Maria Cleophæ,ex Alphęo genuit Iacobũ minorem,Iudã & Symonem. Dicitur autẽ frater domini iste Iacobus,specialiter inter alios suos cõsobrinos,& hoc propter duo. Primò propter similitudinem effigiei, quia similis erat Christo in facie.Et propter similitudinem vitę,quia imitabatur Christum in moribus.Vel quia Alphæus pater eius fuit de cognatione Ioseph.Et ideo quia Iudæi cognitionis lineam texere solent à maribus,& Christus putabatur filius Ioseph,vt dicitur Luc.3.ideo specialiter dictus est frater domini,& non alii,qui solùm ex matre cõiuncti erant ei.Accipitur autẽ hìc frater cognatione.Natu in scriptura fratres aliquando dicũtur natura. Mat.1,Iacob autẽ genuit Iudam & fratres eius.Cognatione,sicut omnes cõsanguinei sunt fratres. Gen.13, Ne quęso sit iurgium inter te & me,fratres enim sumus.Gente,& sic omnes vnius linguę dicuntur fratres. Deut.17, Nõ poteris alterius gentis hominem regem facere,qui nõ sit frater tuus.Affectione,& sic omnes amici & qui habent eũdem affectum dicuntur fratres.2.Cor.2, Eo quòd nõ inuenerim Titũ fratrem meũ, &c.Religione,& sic omnes Christiani qui habent vnam regulã vitæ,dicuntur fratres.Mat.23,Fratres estis &c.Ecce q̃ bonum & q̃ iocũdum habitare fratres in vnum,&c.Cõmuniter autem omnes homines dicuntur fratres,quia ab vno deo gubernati & educati.Malac.2,Nũquid nõ vnus est pater omniũ nostrum, &c. ¶ Cõsequẽter eũ dicit[Quæ autẽ dico vobis,&c.] Cõfirmat p iuramẽtum quod dixerat.q.d.Ea quæ nũc scribo vobis de me,ecce in manifesto sunt,ita q̃ satis cõstat q̃ nõ mẽtior.Et hoc dico corã deo.i.teste deo. Iurat autẽ hìc Apost.nõ ex leuitate,sed ex necessitate istorũ quib⁹ necessariũ erat, vt crederẽt. Nisi eṁ hoc faceret,nõ crederẽt ei.2.Cor.2,Corã deo in Christo loquimur.Ro.1,Testis est mihi deus,&c. ¶ Quid ergo dicit dñs?Sit sermo vester,est est,nõ non,quod amplius est,à malo est. Dicẽdum est,q̃ est à malo eius q nõ credit,vel à malo pœnę quo cogitur quis iurare. ¶ Cõsequenter cũ dicit[Deinde veni,&c.]ostẽdit quomodo fuit approbatus ab aliis ecclesiis Iudææ.Vbi tria facit.Primò ostendit vbi fuit cõuersatus,quia in Cilicia.Vnde dicit,Deinde veni in partes Syriæ & Ciliciæ.s.patriæ:vnde etiã fuit raptus:quia dicitur Act.22, Erat autẽ Paulus à Tharso Ciliciæ,&c.Secũdò quomodo fuit cognitus ab eis,quia nõ facie sed auditu tantùm & fama.Vũ dicit,Erã enim ignotus facie ecclesiis Iudææ quæ erãt in Christo.i.in fide Christi.2.Co.6, Sicut qui ignori & cogniti. Vnde patet q̃ ecclesiæ Iudææ nõ docuerũt me. Tãtùm enim auditũ habebãt.s. de me p famã,quoniã qui psequebatur,&c.Tertiò quomodo reprobatus est ab eis,quia in me glorificabãt deũ.i.in mea cõuersione magnificũ probabãt,q̃ gratia sua me cõuertit. Esa.43,Glorificabit me bestia,&c.

Iacobus frater domini, est Iacobus minor.

Error Eluidij de fratre domini.

Ratio q̃ Ioseph virgo fuerit.

Cur Iacobus minor dicatur frater domini.

Fratres sacru dicũtur aliqui sex modis.

Iurat Paulus.

Caput 2.

DEinde post annos quatuordecim iterum ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium quod prædico in Gentibus . Seorsum autem his qui uidebantur aliquid esse: ne forte in uacuum currerem, aut cucurrissem. Sed neque Titus qui mecum erat, cùm esset Gentilis, compulsus est circumcidi: sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, ut nos in seruitutem redigerẽt. Quibus neque ad horam cessimus subiectione: ut ueritas euangelij permaneat apud uos.

Hic de collatione euãgelij sui facta cũ apostolis & de facto circa Titum.

¶ Postq̃ Apostolus in præcedenti cap.cõmendauit authoritatem euãgelicæ doctrinæ secundum seipsam: nunc in isto cap.cõmendat ipsam ex parte aliorum apostolorũ & sua simul. Et circa hoc duo facit. Primò cõmendat authoritatẽ suæ doctrinæ ex approbatione aliorũ apostolorum.Secundò ex exẽplo sui & aliorũ apostolorũ,ibi[Nos natura Iudæi,nõ ex Gẽtibus,&c.]Circa primũ duo facit.Primò ostẽdit q̃ alii apostoli approbauerũt suã doctrinam.Secũdò ostẽdit q̃ liberè reprehẽdit alios apostolos in his quæ cõtrarium suæ doctrinæ dicebãt,ibi[Cũ venisset Petrus,&c.] Circa primũ duo facit. Primò agit de collatione quã habuit cum apostolis.Secũdò insinuat quid inde secutũ sit,ibi[Sed neq; Titus,&c.]Circa primũ duo facit.Primò ponit circũstãtias ipsius collationis.Secũdò ponit ipsam collationẽ,ibi[Et cõtuli cũ illis,&c.] Quãtum ad primũ tãgit quatuor circũstantias. s.tẽpus,locũ,testes,& motiuũ ipsius.Describit autẽ tẽpus,cũ dicit[Deinde post annos quatuordecim.] ¶ Sed cõtrà est:qa Apost.fuit cõuersus primo anno post passionẽ Christi & post tres,iuit in Hierusalẽ,& sic sunt quatuor,& hìc dicit,post annos quatuordecim,iterũ iuit inHierusalẽ, & sic fiũt decem & octo:& tunc inuenit Petrum in Hierusalem. Et hoc nõ potest esse ,quia Petrus sedit in Anthiochia septem annis:in Roma verò 25.annis.Et sic essent duodeuiginti,& septem(qui sunt 25. anni) antequam iret Romã,& Romæ moratus est 25 annis,ergo vixisset Petrus post passionẽ Christi 50. annis: quod est falsum,quia quadragesimo anno à passione Christi passus est Petrus Romę,vt in historia habetur

Quæstio sup illos ãnos quatuordecim asscẽdi Hierosolymam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod fuit tẽpore Neronis. Respõdeo dicẽdum ꝙ cũ dicitur, Deinde, &c. nõ est intelligẽdum ꝙ post tres annos, iterũ elapsũ sint quatuordecim anni anteq̃ iret ī Hierusalẽ: sed ꝙ anno quartodecimo suæ cõuersionis, iterũ ascẽdit: nec sunt addendi supra istos quatuordecim, septẽ anni, quibus Petrus rexit ecclesiã Antiochenã, quia ante istos annos incepit regere: & cũ Anthiochia sit ꝑpe Hierusalẽ, potuit esse vt aliquãdo Petrus iuisset in Hierusalẽ, & tunc Paulus inuenerit eum ibi. Et sic colligitur ex historia ꝙ post annos quatuordecim, Petrus venit Romã, tempore Claudii imperatoris, & existens ibi 25. annis, cõpleuit numerũ 39. annorum, & mortuus est 40. anno post passionẽ domini. Dicit autẽ signãter, quatuordecim, vt ostẽdat ꝙ nõ indigebat apostolorũ instructione, si quatuordecim annis fuit sine eis. ¶ Locũ verò describit, cùm dicit [Hierosolymã.] Et dicit, ascendi, quia in alto posita est. Ascẽdit autẽ Hierosolymã, vt ostẽderet se cõcordare cũ prophetia, quæ dicit Esa. 2, De Syon exibit lex, &c. ¶ Testes describit, cũ dicit [Cũ Barnaba, assumpto Tito,] Barnabas Iudæus erat, Titus verò Gentilis. Cum eis ergo ascendit, vt haberet testes suæ doctrinæ, & vt in nullã partem, siue Iudæorũ siue Gẽtilium ostẽdat se declinare. Deut. 17, In ore duorũ vel trium stat omne verbum. ¶ Motiuũ autem describit, cùm dicit [Secũdum reuelationẽ dei] .i. deo reuelãte & præcipiente sibi ꝙ ascenderet in Hierusalem. Ex quo colligi potest ꝙ omnes actus apostolorũ & motus, fuerunt secundum instinctũ spiritussancti. Iob 37, Nubes spargũt lumen suum, &c. ¶ Cõsequenter cùm dicit [Et cõtulit, &c.] agit de ipsa collatione, vbi tria facit. Primò manifestat materiã super qua cõtulit. Secũdò personas cũ quibus cõtulit. Et tertiò causam ꝓpter quam cõtulit. Materia de qua cõtulit, fuit euãgelium. Et ideo dicit, Cõtulit cũ illis euãgelium dei, &c. Personæ cũ quibus cõtulit, sunt maiores & excellẽtiores inter apostolos. [Seorsum autẽ cũ his, &c.] Sed causa vtilis & necessaria, ne. s. in vacũ, &c. Quãtum ad primũ, dicit, Ascẽdi Hierosolymã, vbi cõtuli cũ illis, tanq̃ cũ amicis & paribus, euãgelium quod prẽdicaui in Gẽtibus, nõ vt addiscerẽ, quia iam doctus erã à Christo, non vt certificarer, quia sic certus sum ꝙ si angelus diceret cõtrarium, nõ crederem, vt patet suprà 1. cap. Sed cõtuli propter duo. s. ad insinuãdam vnitatem doctrinę meę cum doctrina aliorũ apostolorum. 1. Cor. 1, Idipsum dicatis omnes, &c. Contulit ergo cũ eis quasi idem verbũ cum eis, sed non partes habuit. Item ad vitãdum calũniam aliorum. Apostolus enim, quia non fuerat cõuersatus cum Christo, nec eductus ab apostolis: sed statim post cõuersionem suã incepit prædicare quæ erant odiosa Iudæis: & specialiter de vocatione Gentium, & quòd nõ debebant seruari legalia. Sic ergo contulit euangelium. Sed cum quibus hoc fecerit, ostendit, subdens, Seorsum autẽ his, &c. q. d. Non cũ omnibus, sed cum his qui erant inter alios alicuius authoritatis & mometi. s. cum Petro, Iacobo, & Ioanne, & aliis magnis. Ecclę. 9, Cum sapientibus & prudẽtibus tracta, &c. Sed seorsum, &c. non quòd turpia vel falsa cum eis tractaret ac conferret, sicut hæretici faciunt, sed quia sciebat ibi esse Iudæos calũniantes propterea quia de legalibus docuerat. Et ideo ne veritas pateret calumniæ, cum illis seorsum contulit, qui non calũniarentur. Prou. 25, Causam tuã tracta cum amico tuo, & secretũ extranei ne reueles, &c. Eccl. 8, Coram extraneo nẽ facias cõsilium, &c. Sic ergo patet & materia collationis & psonæ. ¶ Sequitur causa, quæ fuit. s. ne in vacũ curreret aut cucurrissem. i. ne reputarer ꝓdicasse inutiliter. Vocat autẽ prędicationẽ suã, cursum, ꝓpter velocitatem suæ doctrinæ, quia in modico tẽpore à Hierusalẽ vsq; in Illiricũ, & vsq; in Hispaniã, prædicauit euangelium. Vnde posset dici de eo illud Psal. Velociter currit sermo eius. & 2. Tes. 3, Fratres, orate pro nobis, vt sermo domini currat, &c. ¶ Sed nunquid dubitabat ꝙ in vacuum curreret? Dicẽdum est ꝙ sibi non dubitabat, sed illis quibus prædicauerat, quia nisi ab illis firmiter teneretur sua doctrina, q̃tum ad illos in vacũ cucurrisset, & ideo voluit conferre cum eis, vt dum scirent auditores ꝙ doctrina sua concordaret cum doctrina aliorum apostolorum, & approbaretur ab eis, firmius eius doctrinam tenerent, & sic quãtum ad eos non in vanũ curreret. 1. Cor. 9, Ego sic curro non quasi in incertum. ¶ Consequenter cùm dicit [Sed neq; Titus, &c.] ostẽdit quid secutũ sit ex collatione cum apostolis habita. Et ponit tria quæ inde secuta sunt. s. quòd à sua sententia non recesit, & quòd suæ doctrinæ nihil superadditum fuit, ibi [Ab his autem quæ videbãtur, &c.] Tertiò ꝙ sua doctrina approbata est, ibi [Sed cõtra cùm vidissent, &c.] Circa primũ duo facit. Primò ostendit quòd non recesit à sua sententia in quodã particulari. Secũdò ostendit ꝙ etiam in nullo alio recesit ab ea, ibi [Sed propter introductos, &c] Dicit ergo, Dico quòd ita contuli cum eis de doctrina euãgelii quod ex hoc secutum est, quòd doctrina mea & sentẽtia firma permãsit. s. de lagalibus nõ obseruãdis: sic quòd Gentiles nõ cogerẽtur ad seruãdum legalia, intãtum ꝙ neque Titus, qui mecum erat, cùm esset etiam Gentilis, cõpulsus est rationibus eorũ circuncidi, sed suseeptus est ab apostolis in societatem incircuncisus. Vnde tunc data est sententia ab apostolis de legalibus non obseruãdis, sicut habetur Act. 15, Ratio autem quare post passionem Christi nõ debent seruari legalia, assignatur à Chrisostomo talis. Manifestum est enim ꝙ instrumẽtum quod fit de aliqua promissione seu fœdere tenet tantũ quousq; compleatur fœdus & promissio, quibus cõpletis instrumẽtum prędictũ in hoc nõ tenet. Circũcisio autẽ est quoddã instrumẽtum promissionis & fœderis inter deũ & fideles homines: vnde & Abrahã accepit circũcisionem in signũ promissionis: vt dicitur Gen. 17. Et quia Christi peracta passione soluta fuit promissio & cõpletum fœdus, ideo post passionem nõ tenet, nec valet circuncisio. Sic ergo patet ꝙ non recesit à sententia sua in hoc ꝙ non permitteret circuncidi Titum. ¶ Cõsequenter ostẽdit ꝙ in nullo alio etiam recesit ab ea, cùm dicit [Sed propter subintroductos, &c.] Litera autẽ ista est diuersa in diuersis & obscura, & legitur sic, Tu dicis ꝙ non permisisti circũcidi Titum, sed quare nõ permisisti? Nõne alibi permisisti Timothẽũ, sicut legitur Act. 16. Ad hoc potest sic respõdere Apost. quia tunc tẽporis quãdo Timothẽus fuit circuncisus, indifferens erat circuncisio, vtrum. s. seruaretur vel non: sed modò cùm ageretur de Tito erat specialis quæstio de circuncisione quam ego dicebam nõ debere seruari. Vnde si permisissem eum circũcidi, cùm egomet difficult

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantùm deus ſuæ beneplacito voluntatis elegit me & magnificauit,& hoc quia dominus perſonã hominis non acceptat. ¶Conſequenter cũ dicit[Sed econtra,cùm vidiſſent,&c.]Oſtendit quomodo eius ſententia ſit approbata ab Apoſtolis.Et circa hoc tria facit.Primò ponit cauſam approbationis.Secũdò inſinuat ipſã approbationẽ,ibi [Iacobus & Cephas,&c.]Tertiò addit quandam conditionem approbationi interpoſitam,ibi[Tantùm vt pauperes,&c.]Cauſam autẽ approbationis(qua nouit apoſtolos approbare sentẽtiam Apoſtoli)ponit duplicem.ſ.prædicationis officiũ Apoſtolo iniunctum à Chriſto,& effectum iniuncti officii,ibi[Et cùm cognouiſſent,&c.]Circa primum primò ponit officium iniunctum ꝙ mouit eos ad approbandum.Secundò officii manifeſtationẽ.ibi[Qui enim operatus eſt,&c.]Dicit ergo,Dico ꝙ illi quibus debantur aliquid eſſe,nihil mihi contulerunt,ſed potius contra opinionẽ aduerſariorum qui aſcenderant contra me in Hieruſalem ad apoſtolos pro ipſa quæſtione,me ipſi apoſtoli approbauerunt,& hoc cùm vidiſſent ꝙ creditum eſt mihi euangelium.i.officium prædicationis præputii.i.iniunctum prædicare incircũciſis.ſ.Gentibus.Hic.9,Omnes Gentes habent præputium,omnis autem domus,&c. Sicut Petro cõmiſſa eſt authoritas,vt prædicaret Iudæis tantùm,& Paulus Gentibus,ſed poſtmodũ & Petrus prædicauit Gentibus,& Paulus Iudæis.Sed quia aliquis poſſet dicere,vnde conſtat nobis quòd tibi ſit commiſſum euangelium in Gentibus,ideo interponens dicit ꝙ per operationes Chriſti.Sicut enim patet quòd Petrus accepit euangeliũ à Chriſto propter mirabilia quæ Chriſtus fecit per eum,ita patet ꝙ ego ab ipſo accepi propter miracula quæ Chriſtus operatus eſt,& operatur in me.Et ideò dicit,Qui operatus eſt Petro,&c.i.qui Petrum fecit Apoſtolum in Iudæa.ſ.Chriſtus,ipſe me fecit Apoſtolum in Gentibus.Et hæc eſt cauſa quę mouet eos.Sed quia non ſufficit iniunctio & authoritas prædicandi,niſi homo per bonam ſcientiam & diſcretam eloquentiã ipſam exequatur,& per bonã vitam cõmendet,ideò addit vſum ſuæ authoritatis ſeu officii effectũ dicens,Et cũ cognouiſſent gratiã dei,&c.Et eſt litera ſuſpenſiua.i.cũ vidiſſent ꝙ gratioſa & fructuoſa eſſet prædicatio mea,tũc Iacobus,& Cephas,& Ioãnes,&c.In quo notatur approbatio ſeu ſocietas facta cũ eis & Paulo.Et primò ponuntur perſonæ inter quas facta eſt ſocietas,quæ ſunt Iacobus,& Cephas.i.Petrus & Ioãnes.Et præmittitur Iacobus,quia erat epiſcopus Hieroſolymorũ,vbi hæc facta ſunt.Ioannes autẽ,iſte fuit Ioannes euãgeliſta qui non deſeruit Iudææ vſque ad tẽpus Vaſpaſiani.Qui videbãtur colũnæ eſſe.Metaphoricè dicitur hoc.i.ſuſtentatio totius eccleſiæ.Sicut enim totũ ædificiũ ſuſtentatur per colũnas, ita per iſtos tota eccleſia Iudæorũ ſuſtentabatur & regebatur.Et de iſtis colũnis dicitur in Pſal. Ego cõfirmaui colũnas eius,i.apoſtolos eccleſiæ.Can.5,Crũra illius colũnæ marmoreæ,quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.Iſti.ſ.ex vna parte,dederunt dexteras ſocietatis.i.conſenſerunt in ſocietatem mihi & Barnabæ, in quo deſignantur perſonæ ex alia parte.Per hoc autẽ quòd dederũt ſibi dexteras,ſignificatur ꝙ per manſe acceperunt in ſignũ coniunctionis & vnitatem opinionis.Secundò oſtenditur ſocietatis tenor ſeu conditio,cùm dicit,Vt nos in Gentes,ipſi autem in circunciſionẽ.ſ.prædicarent.q.d.Facta fuit inter nos cõiunctio & vnio,ita tamẽ ꝙ ſicut omnes fideles obediunt Petro in circunciſione.i.in eccleſia Iudæorũ fideliũ, ita omnes Gentiles qui conuerſi fuerunt ad Chriſtum,obedirent Barnabæ & Paulo:hoc tamen appoſito vt nos eſſemus memores pauperũ Chriſti,qui.ſ.vendiderant omnia bona ſua & pretiũ eorũ ad pedes Apoſtolorum poſuerant,propter Chriſtum pauperes effecti. Quod quidem ſollicitus fui hoc idem facere, non minus affectus quàm ipſi qui ordinauerunt,ſicut apparet.Ro.15.&.1.Co.6.& 2.Co.8.&9.Ratio autẽ quare cõſuetudo primitiuæ eccleſiæ de venditione poſſeſſionum ſeruabatur in eccleſia ex circũciſione,& non in eccleſia ex Gentibus,hæc eſt,quia fideles Iudæi cõgregati erant in Hieruſalem,& in Iudæa quæ deſtruẽda in breui à Romanis erat, vt poſtmodum rei probauit euentus:& ideò voluit dominus vt ibi poſſeſſiones non reſeruarentur vbi permanſuri non erant.Eccleſia verò Gentilium firmanda erat & augenda, & ideò conſilio ſpirituſſancti factum eſt,vt in ea poſſeſſiones non venderentur.

Cur fideles ex Iudæa vẽdebãt omnia & non fideles ex Gentibus cõuerſi.

Lectio 3.

Oſtenditur ꝙ Petrus nil Paulo cõtulit, ſed potius econtra ex correctione qua Petrum correxit.

Cvm autem uenisset Petrus Antiochiam:in faciem ei restiti,quia reprehensibilis erat.Prius enim quàm uenirent quidam à Iacobo cùm Gentibus edebat.Cùm autem uenissent,subtrahebat & segregabat se timens eos qui ex circunciſione erant.Et ſimulatione eius conſenſerunt cæteri Iudæi,ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam ſimulationem,Sed cùm uidiſſem quòd non rectè ambularent ad ueritatem euangelii,dixi Cephæ coram omnibus,Si tu cùm Iudæus ſis,gentiliter uiuis & non Iudaicè, quomodo Gentes cogis Iudaizare?

¶Suprà Apoſtolus oſtendit ꝙ ipſe nil vtilitatis accepit ex collatione habita cũ dictis Apoſtolis, hîc verò oſtendit ꝙ ipſe aliis profuit.Et primò oſtendit quomodo profuit Petro in corrigendo eum.Secundò manifeſtat ea quæ dixit,ibi[Prius enim quàm venirent,&c.]Dicit ergo,Verè ipſi mihi nihil contulerunt, ſed ego potius contuli eis,& ſpecialiter Petro:quia cùm veniſſet Petrus Antiochiam vbi erat eccleſia Gentilis ego reſtiti ei in faciem.i.manifeſtè.Eccle.4,Ne reuerearis proximum in caſu ſuo,ne retineas verbum, &c. Vel in faciem.i.non in occulto tanquam detrahens & timens,ſed publicè & vt par ei.Leui.19,Non oderis fratrem tuum in corde tuo,ſed publicè argue eum,&c.Et hoc ideò quia reprehenſibilis erat. ¶Sed contrà quia hoc fuit poſt acceptam gratiam ſpirituſſancti:ſed poſt gratiã ſpirituſſancti nullo modo peccauerunt apoſtoli. ¶Reſpondeo:dicendum ꝙ poſt gratiam ſpirituſſancti nullo modo peccauerunt mortaliter apoſtoli,& hoc donum habuerunt per potentiam diuinam quæ eos confirmauerat.Pſalm.Ego confirmaui columnas eius,&c.Peccauerunt tamen venialiter,& hoc fuit eis ex fragilitate humana.1.Ioã.1, Si dixerimus, quia peccatum non habemus.ſ.veniale,ipſi nos ſeducimus, &c.Quòd verò dicitur in Glo.Reſtiti ei tanquam par.Dicendum eſt ꝙ Apoſtolus fuit par Petro in executione authoritatis,non in authoritate regiminis.Ex prædictis ergo habemus exemplum,prælati quidem humilitatis,vt nõ dedignentur à minoribus & ſubditis corrigi:ſubditi verò exemplum zeli & libertatis,vt non vereantur prælatos corrigere,præſertim ſi crimen eſt publicum & in periculum multitudinis vergat. ¶Conſequenter cùm dicit[Priuſquam venirent,& cætera.]Manifeſtat ea quæ dixit.Et primò hoc quod dixit eum reprehenſibilem eſſe. Secundò verò hoc quod dixit Petrum reprehendiſſe,ibi[Sed cùm vidiſſem,&c.]Circa primum tria facit.Primò oſtendit quia Petrus ſentiebat.Secundò quid faciebat,ibi[Cùm autem veniſſent,& cætera.]Tertiò quid inde

Apoſtoli poſt ſpiritũ ſanctũ receptũ nũquã mortaliter peccauerũt.

Æqualis fuit Petro Paulus nõ in authoritate regiminis,ſed in executione authoritatis.

ſequebatur, ibi[Et ſimulationi eius,&c.]Dicit ergo circa primũ,ꝙ Petrus ſentiebat legalia non eſſe ſeruãda.Et hoc facto oſtendebat,quia priuſquam venirent quidam Iudæi.ſ.zelantes pro legalibus a Iacobo Hierosolymitanæ eccleſiæ Epiſcopo edebat.ſ.Petrus,cũ Gentibus.i.indifferenter vtebatur cibis gentilium.Et hoc faciebat ex inſtinctu ſpirituſſancti,qui dixerat ei, Quod deus ſanctificauit tu ne cõmune dixeris, vt habetur Act.10,vt ipſe ibidẽ ſequenti cap. dixit Iudæis,qui contra eum inſurrexerunt:quia cũ incircũciſis comediſſet,quaſi rationẽ reddens. Quid autẽ faciebat,oſtendit hîc Paulus dicẽs,ꝙ cùm erat cũ Iudæis ſubtrahebat ſe à conſortio fideliũ qui fuerant ex Gẽtibus,adhærens Iudæis tantũ,& congregans ſe cũ eis.Et ideo dicit,Cùm aũt veniſſet.ſ.à Iudæa,ſubtrahebat ſe Petrus à Gentibus cõuerſis,& ſegregabat ſe ab eis.Et hoc ideo,quia erat timens eos qui ex circunciſione erant.i.Iudæos,nõ quidẽ timore humano ſiue mũdano, ſed timore charitatis,ne.ſ.ſcandalizarentur,ſicut dicitur in Glo.Et ideò factus eſt Iudæis tanquam Iudæus, ſimulans ſe cũ infirmis idem ſentire,ſed tamen inordinatè timebat,quia veritas nunquã dimittenda eſt propter timorẽ ſcandali.Quid autem ex hac ſimulatione ſequebatur,ſubdit dicens, ꝙ ſimulationi eius.ſ. Petri conſenſerunt cæteri Iudæi qui erant Antiochiæ diſcernentes cibos & ſegregantes ſe à Gentibus,cũ tamen ante ſimulationem huiuſmodi hoc non feciſſent.Et non ſolũ illi conſenſerũt Petro,ſed ita fuit illa ſimulatio in cordibus fidelium,vt etiam Barnabas qui mecũ erat doctor Gentium,& contrarium fecerat & docuerat,duceretur ab eis in ſimulationem,ſubtrahens ſe ab eis.ſ.Gentibus.Et hoc ideò,quia ſecũdum quod dicitur.Eccleſi.10,Qualis eſt rector ciuitatis,&c.Et ibidem,Secundum iudicem populi,&c. ¶Conſequenter cũ dicit[Sed cũ vidiſſem,&c.]Manifeſtat ea quæ dixerat de reprehenſione Pauli qua Petrum reprehendit.Et circa hoc tria facit.Primò ponit cauſam reprehenſionis.Secundò reprehendendi modũ. Tertiò reprehenſionis verba.Occaſio autem reprehẽſionis eſt nõ leuis,ſed iuſta & vtilis.ſ.periculum euangelicæ veritatis.Et ideò dicit,Sic Petrus reprehenſibilis erat,ſed ego ſolus cùm vidiſſem ꝙ non rectè ambularent illi qui ſic faciebant ad veritatẽ euangelii,quia per hoc periebat veritas,ſi cogerentur Gentes ſeruare legalia,vt infrà patebit.Quòd autẽ rectè nõ ambularent,ideò eſt quia veritas,maximè vbi periculũ imminet, debet publicè prædicari,nec fieri cõtrariũ propter ſcandalum aliquorũ.Mat.10,Quod dico vobis in tenebris,dicite in lumine.Eſa.26.Semita iuſti recta eſt,rectus callis iuſti ad ambulandũ.Modus autẽ reprehẽdẽdi fuit conueniens,quia publicus & manifeſtus.Vnde dicit,Dixi Cephæ.i.Petro corã omnibus,quia ſimulatio illa in periculũ omniũ erat.1.Thi.5,Peccatũ corã omnibus argue.Quod intelligendum eſt de peccatis manifeſtis,& non de occultis,in quibus debet ſeruari ordo fraternæ correctionis.Cuiuſmodi autẽ verba Apoſtolus dixerit Petro,cũ eum reprehenderet,ſubdit,dicẽs,Si tu Iudæus cùm ſis,&c.q.d.O Petre,ſi tu cũ Iudæus ſis natione & genere,Gentiliter & non Iudaicæ viuis.i.Gentium & non Iudæorũ ritũ ſeruas,cũ ſcias & ſentias diſcretionẽ ciborũ nihil cõferre,quomodo cogis Gentes non quidem imperio,ſed tuę cõuerſationis exemplo iudaizare?Et dicit cogis,quia ſecundum ꝙ Leo Papa dicit,Validiora ſunt exempla quàm verba.In hoc ergo Paulus reprehendit Petrum,ꝙ cùm ipſe eſſet inſtructus à deo,cùm Iudaicè prius viueret,ne poſtea amplius cibos deſcerneret.Actu.10,Quod deus ſanctificauit tu ne commune dixeris,ipſe contrariũ ſimulabat. ¶Sciendum eſt autem ꝙ occaſione iſtorum verborum non parua controuerſia eſt orta inter Hieronymum & Auguſtinum.Et ſecundum quod ex eorum verbis apertè colligitur in quatuor diſcordare videntur.Et primò in tempore legalium quando.ſ.ſeruari debuerunt.Nam Hieronymus duo tempora diſtinguit,vnum ante paſsionem Chriſti,aliud poſt paſsionem.Vult ergo Hieronymus ꝙ legalia ante paſsionem Chriſti,viua erant.i.habentia virtutem ſuam,inquantum.ſ.per circunciſionem tollebatur peccatum originale,per ſacrificia & hoſtias placabatur deus.Sed poſt paſsionem non ſolùm dicit ea non fuiſſe viua nec mortua,ſed quod plus eſt ea fuiſſe mortifera,& ꝙ quicunque poſt paſsionem Chriſti ea ſeruauit,peccauit mortaliter.Aug.verò diſtinguit tria tempora.Vnum tempus ante paſsionem Chriſti,& concordans cũ Hieronymo dicit iſto tempore legalia viua fuiſſe.Aliud tempus eſt poſt paſsionem Chriſti immediatè ante gratiam diuulgatam (ſicut tempus Apoſtolorum in principio)in quo tempore dicit Augu.legalia mortua fuiſſe,ſed tamen non mortifera Iudæis conuerſis,dummodo ipſa ſeruantes ſpem in eis non ponerẽt,ita ꝙ etiam ipſi Iudæi ea ſeruantes tunc non peccarent.Si verò in eis ſpem poſuiſſent,quicunque conuerſi ea ſeruantes,peccaſſent mortaliter,quia ſi poſuiſſent in eis ſpem,quaſi eſſent neceſſaria ad ſalutem quãtum in eis erat,euacuaſſent gratiam Chriſti.Aliud tempus dicit eſſe poſt veritatem & gratiam Chriſti diuulgatã & in iſto tempore dicit ea mortua & mortifera omnibus ea ſeruantibus.Ratio autem dictorum eſt,quia ſi Iudæi ſtatim poſt conuerſionem fuiſſent prohibiti ab obſeruantiis legalium,viſum fuiſſet eos pari paſſu ambulare cũ idolatris qui ſtatim ab idolorum cultura prohibebantur,& legalia non fuiſſe bona ſient nec idolatriam.Et ideò inſtinctu ſpirituſſancti permiſſum eſt,vt legalia modico tempore ſeruarentur ea intentione quæ dicta eſt,vt per hoc oſtenderetur legalia tunc bona fuiſſe.Vnde dicit Augu. ꝙ per hoc oſtendebatur ꝙ mater Synagoga cum honore deducenda ad tumulum erat,dum non ſtatim poſt paſsionem Chriſti legalia prohibita ſunt.Quicunque verò non eo modo ipſa ſeruaret,non honoraret matrem Synagogã, ſed eã extumularet. ¶Secundò diſcordãt prædicti Hieronymus & Auguſtinus de obſeruatione legalium quantum ad ipſos Apoſtolos.Hieronymus enim dicit quòd apoſtoli nunquam ſeruabant legalia, ſed ſimulauerunt ſe ſeruare,vt vitarent ſcandalum fidelium qui fuerant ex circunciſione.Et hoc quidem modo dicit ſimulaſſe Paulum,quando perſoluit votum in templo Hieroſolymitano,vt habetur Act.21.Et quando circuncidit Timotheum,vt habetur Act,16,Et quando à Iacobo monitus quædã legalia ſuſcepit, vt habetur Actu.15.Et hoc quidem facientes non deludebant alios,quia faciebant hoc non intendentes legalia ſeruare,ſed propter aliquas cauſas,ſicut ꝙ quieſcebant in ſabbato non propter obſeruantiam legis, ſed propter quietem.Item abſtinebant ab immundis ſecundum legem non propter obſeruantiam legis, ſed propter alias cauſas,vtpotè propter abominationẽ & aliquid huiuſmodi.Auguſtinus verò dicit ꝙ apoſtoli ſeruabãt ipſa legalia,& hoc intendentes,ſed tamen nõ ponentes in eis ſpẽ quaſi eſſent neceſſaria ad ſalutẽ. Et hoc quidem licebat eis,quia fuerunt ex Iudæis,Ita tamen ꝙ hæc ſeruarent ante gratiã diuulgatã,vnde ſicut eo tempore alii Iudæi conuerſi ſine periculo ſeruare poterant,abſque ꝙ in eis ſpem ponerẽt,ita & ipſi.

Digladiatio inter Hiero. & Auguſtinum de legalibus ſeruandis.

Ante chriſti paſsionẽ legalia erãt viua.

Obſeruatio legaliũ ante ſufficientem prouulgationem euangelii etiam poſt mortẽ Chriſti non fuit mortifera Iudæis non ponentibus in illis ſpẽ ſalutis.

An verè an ſimulatè ſeruauerint legalia Apoſtoli poſt mortẽ Chriſti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Petrus peccauit in obseruatione legalium cū Paulus eū reprehēdit.

¶ Tertiò discordāt de peccato Petri. Nā Hieronymus dicit in simulatione prædicta Petrū nō peccasse, qā hoc ex charitate fecit, & non ex aliquo timore mūdano, vt dictum est. Augustinus verò dicit eū peccasse venialiter tamen & hoc propter indiscretionē quā habuit nimis inhęrendo huic parti (s. Iudæorum) ad vitandū eorū scādalū. Et validius argumētū Augustini cōtra Hieronymū est, quia Hieronymus adducit pro se septem doctores, quorū quatuor. s. Laudicensem, Alexandrum, Origenem & Didimum excludit Augustinus, vtpotè de hæresi infames. Aliis verò tribus opponit tres quos pro se & pro sua opinione habet. s. Ambrosium, Cyprianū & ipsum Paulū qui manifestè dicit ꝙ reprehensibilis erat Petrus. Si ergo nephas est dicere in scriptura sacra aliquod falsum cōtineri. nō erit fas dicere Petrū reprehensibilē nō fuisse. Et propter hoc verior est opinio & sentētia Augustini, quia cum dictis Apostoli magis concordat. Quartò discordant in reprehēsione Pauli. Nā Hieronymus dicit ꝙ Paulus verè nō reprehendit Petrum, sed simulatoriè, sicut & Petrus simulatoriè legalia seruabat. vt. s. sicut Petrus nolēs scādalizare Iudæos simulabat se legalia seruare, ita Paulus vt nō scādalizaret Gentes ostēdit sibi displiciere quod Petrus faciebat, & simulatoriè eū reprehendit, faciebántque hoc quasi ex condicto, vt vtrisq; fidelibus sibi subditis prouiderent. Aug. verò dicit sicut Petrū verè seruasse legalia, ita Paulum eū verè reprehendisse & nō simulatoriè. Sed & Petrus quidē seruando peccauit, quia inde erat scādalū apud Gentiles à quibus se subtrahebat. Paulus verò nō peccauit reprehendēdo, quia ex eius reprehensione nullum scandalum sequebatur. Lectio 4.

Approbatur sententia Augustini & præfertur sententiæ Hieronymi.

Apostolorū cōditio,

Apostolorum cōuersatio.

Ex cōuersatione Apostolorū ostēditur veritas doctrinæ prædicatæ per Paulum. s. ꝙ ex lege non est iustitia & sic non est seruanda.

Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

¶ Suprà ostendit veritatem doctrinæ Apostolicæ prædicatæ per eū ex authoritate aliorum apostolorum, hic ostendit idē ex eorū cōuersatione & exēplo. Et circa hoc duo facit. Primò ostendit propositū per Apostolorum conuersationē. Secundò aduersantiū obiectionē, ibi [Quòd si quærētes iustificare, &c.] Circa primū tria facit. Primò præmittit apostolorū conditionem. Secundò insinuat eorum cōuersationem, ibi [Scientes autem ꝙ non iustificatur, &c.] Tertiò infert intentam conditionem, ibi [Propter quod ex operibus legis, &c.] Conditio autem Apostolorū & etiā ipsius Pauli hæc est, ꝙ secūdū naturalē originē ex Iudæis processerūt. Et hoc est quod dicit, Nos. s. ego & apostoli alii sumus natura. i. naturali origine Iudæi nō proseliti. 2. Corin. 11, Hebræi sunt & ego, &c. Et hæc est magna laus, quia vt dicitur Io. 4, Salus ex Iudæis est. Et nō ex Gentibus peccatores. i. non sumus peccatores, vt Gentes ydolatræ & immundæ. ¶ Sed cōtra est quod dicitur 1. Io. 1, Si dixerimus quoniā peccatū non habemus. &c. ergo Iudæi sunt peccatores. Respondeo, dicendū est ꝙ aliud est peccantē esse, aliud peccatorē. Nā primū denominat actū: secundū verò promptitudinem siue habitū ad peccādum. Vnde scriptura iniquos & grauibus peccatorū sarcinis oneratos peccatores appellare cōsueuit. Iudæi ergo propter legē superbientes, quasi per eā coerciti à peccatis, Gentes quæ sine freno legis erant, & ad peccādum pronæ, peccatores vocabāt. Eph. 4, Non ergo circūferamur omni vēto doctrinæ, &c. Cū ergo dicat Apostolus, nō ex Gentibus peccatores exponitur. i. non sumus de numero peccatorum qui sunt inter Gentiles, &c. ¶ Consequenter cū dicit [Sciētes aūt ꝙ nō iustificatur homo, &c.] Ponit apostolorū cōuersationem, quæ quidē nō est in legalibus, sed in fide Christi. Et circa hoc duo facit. Primò exprimit rationē Apostolicę conuersationis. Secūdò ponit ipsam Apostolicā conuersationē, ibi [Et nos in Christo, &c.] Erat ergo Apostolica conuersatio in fide, & non in legalibus. Cuius ratio est, quia licet fuerimus Iudæi natura & in legalibus nutriti, tamen scientes pro certo ꝙ non iustificatur homo ex operibus legis. i. per opera legalia, nisi per fidem Iesu Christi, ideo deserentes illa conuersamur in præceptis fidei, Ro. 3. Arbitramur enim hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Actuū 4, Non est aliud nomen, &c.

Qui fuerūt iustificati in lege hoc fuit solùm per fidem Christi.

¶ Sed contrà, Rom. enim 2. dicitur, Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur, &c. Videtur ergo ꝙ ex operibus legis iustificetur homo. Respondeo, dicendum est ꝙ iustificari, potest dupliciter accipi, scilicet iustitiam exequi, & iustum fieri. Primo autem modo homo iustificatur qui opera iustitiæ facit. Non autem iustus fit aliquis nisi à deo, per gratiam. Sciendum est ergo ꝙ opera legis quædam erant moralia, quædam verò cerimonialia. Moralia autem licet continerentur in lege, non tamen poterant propriè dici opera legis, cùm ex naturali instinctu, & ex lege naturali homo inducatur ad illa. Sed cerimonialia dicuntur propriè opera legis. Quantumcunque ergo homo quoad executionē iustitiæ ex moralibus iustificetur, & etiam ex cerimonialibus inquantum seruare ea est opus obedientiæ, vt ad sacramenta pertineant, & sic accipitur secūdum dictum Apostoli ad Ro. 2. Quantum tamen ad iustum fieri, ex operibus legis non iustificari homo per hæc videtur, quia sacramenta veteris legis non conferebant gratiā. infrà 4, Conuersi estis ad egena elementa, ideſt gratiam non conferentia, neque gratiam in se continentia. Sacramenta verò nouæ legis licet sint elementa materialia: nō tamen sunt elementa ægena, quia in se gratiam continent, vnde & iustificare possunt. Si qui autem in veteri lege iusti erant, non erant iusti ex operibus legis, sed solùm ex fide Christi, quem deus proposuit propitiatorem per fidem, vt dicitur Roma. 3. Vnde & ipsa sacramenta veteris legis non fuerunt nisi quædam protestationes fidei Christi, sicut & nostra sacramenta, sed differenter: quia illa sacramenta gratiam Christi configurabant quasi futuram: nostra autem sacramenta protestantur quasi continentia gratiam præsentem. Et ideò signanter dicit ꝙ ex operibus legis non iustificatur homo nisi per fidem Iesu Christi: quia & si olim aliqui seruantes opera legis iustificarentur, non tamen hoc erat nisi per fidem Iesu Christi. Ex hac autem scientia apostolorum quam habebant, ꝙ iustificatio non est per operationem legis, sed per fidem Christi, concludit conuersationem apostolorum eligentium fidem Christi & dimittentium opera legis. Vnde sequitur, Et nos in Christo Iesu credimus: quia vt dicitur Actuum 4, Non est aliud nomen datum, &c. Vnde sequitur, Vt iustificemur ex fide Christi. Roma. quinto, Iustificati ergo ex fide, &c. Et ne aliquis credat quòd simul cum lege Christi opera legis iustificent, subiungit, Et non ex operibus legis. Roma. tertio, Arbitramur enim iustificari hominem per fidem, & cætera. Ex hoc concludit principale intentum, dicens quòd si apostoli qui sunt naturaliter Iudæi non quærunt iustificari per opera legis, sed per fidem, quòd non iustificatur omnis caro ex

operibus legis, nec homo quicunque potest iustificari per opera legis. Sumitur enim hîc caro, pro homine scilicet pars pro toto. sicut Esa. 40, Videbit omnis caro salutare dei nostri. Dicens autē, Propter quod, &c. Concludit quasi à maiori. Magis enim videtur naturale vel rationabile de Iudæis ꝙ per opera legis nō per fidem iustificarentur quàm alii, sed hoc non est. Quare &c.

Lectio 5.

Quæstio ex dictis.

Quòd si quærentes iustificari in Christo, inuenti sumus & ipsi peccatores nunquid Christus peccati minister est? Absit. Si enim quæ destruxi iterum reædifico, prævaricatorem me constituo.

Solutio. 5.

¶ Postquam Apostolus ostendit per conuersationem apostolorum legalia non esse obseruanda, quod ipse dicebat, hîc mouet quæstionē in contrarium. Et circa hoc tria facit. Primò mouet quæst. onē. Secundò soluit eam, ibi [Absit, &c.] Tertiò solutionem eius manifestat, ibi [Ego enim per legem, &c.] ¶ Primum dupliciter potest exponi secundum Glosam. ¶ Primò sic. Posset enim aliquis dicere ꝙ apostoli deferentes legē veniendo ad fidem Christi peccassent. Sed ex hoc Apostolus introducit quasi quoddā inconueniens, scilicet Christum esse authorem peccati, eo quòd homines ad suam fidem vocat. Et hoc est quod dicit, Quòd, ideſt, sed si nos Apostoli quærentes iustificari in ipso, id est per ipsum, scil. cet Christum inuenti sumus, ideſt manifestè comprobamur, & ipsi apostoli peccatores propter legis dimissionem, nunquid Christus est minister peccati, id est inducens nos ad peccandum qui nos à statu legis ad suam fidem vocauit, infra 4, Factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. s. ab onere legis. Respondet Apostolus, Absit. quia magis est minister iustitiæ. Roma. 5, Per vnius obedientiam iusti constituuntur multi. 1. Pet. 2, Qui peccatum non fecit, &c. Et ꝙ Christus non sit minister peccati abstrahens à lege veteri, patet, quia si ego ipse quę destruxi, scilicet, superbiam gloriantem de lege, iterum reædifico volens redire ad gloriandum de lege, præuaricatorem meipsum constituo, resumens quæ destruxi. 2. Pet. 2, Canis reuersus ad vomitum, &c. Iosue. 2, Maledictus homo qui reædificauerit Hierico. Dicit autem quæ destruxi non ipsam legem, vt Manichei volunt, quia lex sancta est. Roma. 7. sed superbiam de lege, de qua dicitur Roma. 10, Quærentes suam iustitiā statuere, &c. Si quis obiiciat ꝙ cùm ipse olim destruxerit fidem Christi, prævaricatorem se faciebat eam ædificans, patet responsio, quia fidem Christi conatus fuit quidem destruere. sed non prævaluit propter veritatem. Actuum 9, Quid me persequeris, durum est tibi, &c. Sed superbia legis vana erat, & ideo destrui poterat, & reædificanda non erat. Secundo modo potest exponi vt quod dicit, Inuenti sumus & ipsi peccatores, vt referatur non ad dimissionem legis, sicut nūc expositum est, sed magis ad ipsam legis obseruantiam. Manifestum enim est quòd quicunque quærit iustificari, profitetur se non esse iustum, sed peccatorem. Est ergo sensus. Si nos quærentes iustificari in Christo, ex hoc ipso quòd quærimus nos iustificari inuenti sumus, ideſt ratione comprobamur & ipsi peccatores fuisse propter hoc quòd legem obseruabamus, nūquid Iesus Christus minister peccati est, vt scilicet mandauerit homines post suam passionem legalia obseruare, quod sine peccato fieri non potest. Et attendendum est quòd hæc expositio procedit secundum opinionem Hieronymi, qui ponebat statim post passionem Christi legalia fuisse mortifera. Tertio modo potest exponi vt quod dicit, Inuenti sumus & ipsi peccatores, pertineat quidem ad statum quo lex obseruabatur: non tamen quòd ipsi offenderent propter legis obseruantiam, sed propter legis defectum, quæ peccatum auferre non poterat, vt sit sensus. Si quærentes iustificari in ipso inuenti sumus & ipsi peccatores, ideſt peccatum habentes, lege peccatum non auferēte secūdū illud Ro. 3, Causati sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse, nunquid Iesus Christus peccati minister est vt reducat nos ad obseruantiam legis in qua sub peccato eramus? Et hæc expositio procedit secundum expositionem Augusti. Et respondet secundum vtranque expositionem, Absit: quia ego destruxi legem carnaliter intellectam spiritualiter iudicando & docendo. Vnde si iterum vellem ædificare carnalis legis obseruātias, essem prævaricator legis spiritualis. Potest & quarto modo sic exponi. Dixeram hominem non iustificari ex operibus legis. Posset aliquis dicere ꝙ nec etiam per fidem Christi, quia multi post fidem Christi acceptam, peccant. Et hoc est quod dicit, Si quærentes iustificari in Christo, ideſt per fidem Christi, inuenti sumus post fidem Christi susceptam etiam ipsi nos fideles peccatores, ideſt in peccatis viuentes, nunquid Iesus Christus minister peccati est & damnationis? nō ꝙ lex induceret ad peccatum, sed occasionaliter: quia prohibebat peccatum & non conferebat gratiam adiuuantem ad resistendum peccato. Vnde dicitur Roma. 7, Occasione accepta, peccatum per mandatum, &c. Sed Christus dat gratiam adiuuantem. Ioan. 1, Gratia & veritas pe Iesum Christum facta est. Vnde nullo modo est minister peccati, nec directè nec occasionaliter.

Lectio 6.

Manifestatur solutio quæstionis statim prius mota

Ego enim per legem legi mortuus sum ut deo viuã: Christo confixus sum cruci. Viuo autem, iam non ego: viuit verò in me Christus. Quòd autē nunc viuo in carne, in fide viuo filii dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non abiicio gratiam dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est.

¶ Hic Apostolus solutionem superius assignatam manifestat. Et primò ponit solutionis manifestationē. Secundò concludit principale intentum, ibi [Non abiicio gratiam dei, &c.] Sed attendendum est ꝙ Apostolus inquirendo procedens, nullum dubium indiscussum relinquit. Et ideò verba eius, licet videantur intricata, tamen si diligenter aduertantur, nihil sine causa dicit, & hoc apparet in verbis propositis. Vbi tria facit. Primò manifestat solutionem. Secundò explicat solutionis manifestationem, ibi [Christo confixus sum cruci, &c.] Tertiò remouet dubitationem, ibi [Quòd autem viuo, &c.] Quia ergo Apostolus dixerat. Si enim quæ destruxi, &c. quod intelligitur de veteri lege, posset enim ab aliquo reputari legis destructor, & per consequens iniquus secundum illud Psalm. Dissipauerunt iniqui legem tuam. Ideo Apostolus vult ostendere quomodo legem destruat, & tamen non est iniquus dicens, Ego enim per legem, & cætera. Vbi sciendum est quòd quando aliquis dissipat legem per ipsam legem, talis est prævaricator legis, non iniquus. Dissipatur autem lex per legem quando in lege datur aliquod præceptum locale seu temporale, vt scilicet lex illa tali tempore seu tali loco seruetur, & non alio, & hoc ipsum exprimatur in lege.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si quis tũc illo alio tempore seu alio loco lege non vtitur, destruit legẽ per ipsam legem, & hoc modo Apostolus destruxit legem. ¶ Vnde destruxi, inquit, quodammodo legem, tamen per legem: quia ego mortuus sum legi per legem. i. per authoritatẽ legis ipsam dimisi, quasi legi mortuus. Authoritas enim legis, per quã mortuus est legi, in multis sacrę scripturæ locis habetur. Hiere. 31. tamen sub aliis verbis, Confirmabo testamentũ nouum super domũ Israel, &c. Deut. 18, Prophetam suscitabit dominus de fratribus vestris, &c. Et multis aliis locis, non est ergo transgressor Apostolus legem destruendo. Vel aliter. Ego per legẽ. s. spiritualem mortuus sum legi carnali. Tunc enim moritur legi, quando abiicit legem solutus à lege. Iuxta illud Ro. 7, Mortuo viro soluta est mulier à lege viri. Inquantum verò Apostolus subiectus erat legi spirituali dicit se mortuum legi. i. solutũ à legis obseruatione. Ro. 8, Lex spiritus vitæ, &c. Alius modus dimittendi legẽ sine prævaricatione esse potest: quia videlicet lex aliqua quãdo est scripta in carta, tũc dicitur lex mortua, & quãdo est in mente legislatoris, tũc dicitur lex viua. Cõstat autẽ ꝙ si aliquis secundũ verbũ legislatoris operaretur cõtra legẽ scriptã, & solueret legẽ, & solueretur à lege mortua, sed seruaret legẽ viuã secũdũ imperiũ legislatoris. Dicit ergo secundum hoc, Mortuus sum legi scriptæ & mortuæ. i. solutus sum ab ea vt deo viuam. i. motus meos secundũ dicta ipsius dirigã & ad honorẽ eius ordiner. Lex enim statuta in scriptis aliquid tradit propter extraneos & eos qui ab eo verbotenus audire non possunt, sed his qui coram eo sunt, nõ dicit eam scriptis, sed verbo tantùm. A principio enim homines infirmi erant, ad deũ accedere nõ valẽtes. Et ideò necesse fuit eis præcepta legis in scriptis dare, vt per legem quasi per pædagogum manuducerẽtur ad hoc ꝙ ab eo præcepta eius audirent, secundum quod dicitur infrà 3, Lex pædagogus noster fuit in Christo, &c. Sed postquã habemus accessum ad patrem per Christum, vt dicitur Ro. 5, Nõ instruimur per legem de mandatis dei, sed ab ipso deo. Et ideo dicit, Per legem manuducentem, mortuus sum legi scriptæ, vt viuam deo, scilicet ipsi factori legis. i. vt ab ipso instruar & dirigar. ¶ Consequenter cùm dicit [Christo confixus sum, &c.] Explicat quæ dixit. Dixerat aũt ꝙ est mortuus legi, & ꝙ viuit deo. Et ista duo manifestat. Primò ꝙ sit mortuus legi, per hoc quod dicit, Christo confixus sum cruci. Secũdò ꝙ viuit deo, cùm dicit, Viuo ego, iam non ego, &c. Et primum quidem potest exponi dupliciter. Vno modo sicut in Glosa sic. Quilibet homo secundum carnalem originẽ nascitur filius iræ. Ephe. 2. Eramus enim natura filii iræ, &c. Nascitur etiam in vetustate peccati. Baruch 3, Inueterasti in terra aliena, &c. Quæ quidẽ vetustas peccati tollitur per crucem Christi & confertur nouitas vitæ spiritualis. Dicit ergo Apostolus, Christo confixus sum cruci. i. concupiscentia seu fomes peccati & omne huiusmodi, mortuum est in me per crucem Christi, Ro. 6, Vetus homo noster simul crucifixus est, &c. Item ex quo cum Christo confixus sum cruci & mortuus sum peccato, & Christus resurrexit, cum resurgente etiam resurrexi. Ro. 4, Traditus est, &c. Sic ergo Christus in nobis renouat vitam nouã destructa vetustate peccati. Et ideò dicit, Viuo aũt. i. quia Christo cõfixus sum cruci, vigorem bene operãdi habeo, iam non ego secundũ carnem, quia iam nõ habeo vetustatẽ quam prius habui, sed viuit in me Christus. i. nouitas quæ per Christum nobis data est. Vel aliter. Homo quantum ad illud dicitur viuere in quo principaliter firmat suum affectum, & in quo maximè delectatur. Vnde & homines qui in studio seu in venationibus maximè delectantur, dicunt hoc eorũ vitam esse: quilibet autem homo habet quendam priuatum affectũ, quo quærit quod suũ est, dũ ergo aliquis viuit quærẽtantũ quod suũ est, soli sibi viuit: cũ verò quærit bona aliorũ, dicitur etiã illis viuere. Quia ergo Apostolus propriũ affectũ deposuerat per crucẽ Christi, dicebat se mortuũ proprio affectu, dicens, Christo confixus sum cruci. i. per crucem Christi remotus est à me proprius affectus siue priuatus. Vnde dicebat infrà vlti. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri, &c. 2. Co. 5, Si vnus ꝓ omnibus mortuus est, ergo oẽs mortui sum. Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuunt iam nõ sibi viuãt, sed ei, &c. Viuo autem. i. iam nõ viuo ego quasi in affectu habens proprium bonũ, sed viuit in me Christus. i. tantũ Christũ habeo in affectu, & ipse Christus est vita mea. Phil. 1, Mihi viuere Christus est, & mori lucrũ. ¶ Consequẽter aũt cùm dicit [Quòd autem nũc viuo, &c.] Respondet dubitationi quæ poterat esse duplex ex præmisso verbo. Vna est quomodo ipse viuit & nõ est ille. s. qui viuit. Secunda quomodo confixus est cruci. Et ideò hæc duo aperit. Et primò primũ, quomodo. s. viuit & non ipse viuit, dicens, Quòd autẽ nunc viuo in carne, &c. Vbi notandum est ꝙ illa propriè dicũtur viuere quæ mouentur à principio intrinseco. Anima autẽ Pauli cõstituta erat inter deũ & corpus, & corpus quidẽ viuificabatur & mouebatur ab anima Pauli, sed anima eius à Christo. Quantũ ergo ad vitam carnis viuebat ipse Paulus. Et hoc est quod dicit, Quòd autem nũc viuo in carne. i. in vita carnis, sed quantum ad relationẽ ad deũ, Christus viuebat in Paulo. Et ideò dicit, In fide viuo filii dei, per quam habitat in me & mouet me. Abachuc 2, Iustus aũt meus ex fide viuit. Et nota quod dicit, In carne, nõ ex carne, quia hoc malum est. Secũdò ostẽdit ꝙ confixus est cruci, dicẽs. Quia amor Christi quẽ ostendit mihi in cruce moriens pro me, facit vt semper ei configar. Et hoc est quod dicit, Qui dilexit me. 1. Ioan. 4, Ipse prior dilexit nos. Et intantum dilexit me ꝙ tradidit semetipsum pro me, & non aliud sacrificiũ. Apoc. 1, Dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Ephe. 5, Sicut Christus dilexit ecclesiã, & semetipsum tradidit pro ea, &c. Sed attendendũ est ꝙ ipse filius tradidit se, & pater tradidit filiũ. Ro. 8, Qui proprio filio nõ pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, & Iudas tradidit eũ, vt dicitur Mat. 26. Et totum vna res est, sed non vna intẽtio, quia pater ex charitate, filius ex obediẽtia simul & cum charitate, Iudas verò ex cupiditate & proditorie. ¶ Consequenter cùm dicit. [Non abiicio gratiam dei, &c.] Infert cõclusionẽ principalem. Et primò inducit conclusionẽ. Secũdò manifestat modum. Dicit ergo, Ex quo tantam gratiam recepi à deo ꝙ tradidit se, & ego viuo in fide filii dei, non abiicio gratiam filii dei. i. non repudio nec ingratum me exhibeo. 1. Cor. 15, Gratia dei in me vacua non fuit, &c. Vnde & alia litera habet, Non sum ingratus gratiæ dei. Hebr. 12, Contemplantes ne quis desit gratiæ dei. s. per ingratitudinem se indignum fatendo. Modus autem abiiciendi & ingratitudinis est, si dicerem ꝙ lex esset necessaria ad iustificandum. Et ideò dicit, Si enim per legẽ iustitia, ergo Christus gratis est mortuus. i. si sufficiens sit lex. i. opera legis sufficiunt ad iustificandum hominem, Christus sine causa mortuus est & frustrà, quia ad hoc mortuus est vt nos iustificaret. primæ Petri tertio, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,

Manifestat Paulus se mortuũ legi, & viuere deo.

Quomodo Paulus sit confixus cruci.

&c. Quòd si hoc per legem fieri posset, superflua fuisset Christi mors. Sed non gratis mortuus, nec in vacuũ laborauit, vt dicitur Esa. 49, Quia per ipsum solùm gratia iustificans & veritas facta est: vt dicitur Ioan. 1, Si qui ante passionem Christi iusti fuerũt, hoc etiam fuit per fidem Christi venturi in quem credebant, & in cuius fide saluabantur.

Caput 3.

Insensati Galatæ quis nos fascinauit non obedire veritati, ante quorũ oculos Iesus Christus proscriptus est, & in nobis crucifixus?

Obiurgãtur Galatæ ob eorũ facilitatẽ & ratio obiurgationis subditur:

¶ Suprà confutauit Apostolus vanitatem & mutabilitatem Galatarum per authoritatem euãgelicæ doctrinæ ostendens suam doctrinam authenticam fuisse ab aliis Apostolis: hic verò per rationem & authoritatem ostendit hoc idem, s. quòd legalia non sunt seruãda. Et hoc dupliciter. Primò ex insufficientia legis. Secundò ex dignitate eorum qui ad Christũ conuersi sunt, & hoc quarto cap. ibi [Dico autem quanto tempore &c.] Circa primum duo facit. Primò præmittit obiurgationem. Secundò prosequitur suam probationem, ibi [Hoc solũ à vobis volo, &c.] Circa primum duo facit. primò obiurgat eos attẽdens eorum fatuitatem. Secundò rationem obiurgationis assignat ibi [Ante quorum oculos &c.] Primò ergo eos de fatuitate obiurgat vocans eos insensatos. Vnde dicit, ò insensati, &c. Insensatus autem propriè dicitur qui sensu caret. Sensus autem spiritualis, est cognitio veritatis, qui ergo veritate caret, propriè insensatus dicitur. Mat. 15, Et vos sine intellectu estis. Sapien. 5, Nos insensati vitam illorũ, &c. ¶ Sed contrà Mat. 5, dicitur, Qui dixerit fratri suo fatue, &c. sed fatuus idem est quòd insensatus, ergo Apostolus reus est gehennæ ignis. Sed dicendum est vt Aug. dicit quòd intelligendum est si dixerit sine causa & animo vituperandi, sed Apostolus ex causa dixit & animo corrigendi. Vnde dicitur in Glo. Hoc dolendo dicit. Secundò cùm dicit [Quis vos fascinauit, &c.] Ostendit modum quo insensati erant effecti. Vbi primò notandũ est ꝙ insensatus fit aliquis multis modis. Vel quia nõ proponitur sibi aliqua veritas quam cognoscere possit, vel quia & si proponatur sibi, tamen nunquam eam acceptat. Vel quia veritatem propositam, & acceptã deserit à via veritatis recedens, & tales erant isti Galatæ: qui veritatem fidei quam acceperant deserentes, veritatem propositam renuerunt. Suprà 1, Miror quòd tam cito, &c. Et ideò istum gradum insensationis in eis reprehendit, dicens, Quis vos fascinauit, &c. ¶ Ad sciendum autem quid sit fascinatio, sciendum est ꝙ secundum Glo. fascinatio propriè dicitur ludificatio sensus, quæ per artes magicas fieri consueuit: puta, cũ hominem facit aspectibus aliorum apparere leonem vel cornutum, & huiusmodi. Et hoc etiam per dæmones potest fieri, qui habẽt potestatem mouendi fantasmata & reducendi ad principia sensuum, ipsos sensus immutando. Et secundum hanc acceptionem satis propriè dicit Apostolus, Quis vos fascinauit. q. d. Vos estis sicut homo ludificatus, qui res manifestas aliter accipit quàm sit in rei veritate: quia, scilicet vos estis ludificati per deceptiones & sophismata veritati non obedire, idest veritatem manifestam, & à vobis receptam non videtis, nec obediendo recipitis. Sapien. 4, Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Esa. 5, Væ qui dicunt bonum malum, &c. Alio modo accipitur fascinatio secundum quod aliquis ex aspectu maliuolo læditur, & hoc maximè in vetulis quæ viſu vrenti & aspectu inuido fascinant pueros, qui ex hoc infirmantur & vomunt cibum. Huius causam volens assignare Auicenna in libro suo de anima, dicit quòd materia corporalis obedit substantiæ intellectuali magis quàm qualitatibus actiuis & passiuis in natura. Et ideò ponit quòd ad deprehensionem substantiarum intellectualium (quas vocas animas seu motores orbium) multa fiunt præter ordinem motus cæli & omnium corporalium agẽtium. Eodem modo dicit quòd quando anima sancta depurata est ab affectibus terrenorum & à carnalibus vitiis, accedit ad similitudinẽ substantiarum dictarum & obedit ei natura. Et hinc est quòd aliqui sancti viri operantur quædam mira præter naturæ cursum, & similiter quia anima alicuius fœdata passionibus carnalibus, habet fortem apprehensionẽ in malitia obedit ei natura ad transmutationem materiæ, in illis maximè in quibus materia habilis est: sicut in pueris teneris contingit. Et sic contingit secundum eum quòd ex forti apprehensione vetularũ, in malitiam immutatur puer & fascinatur. Hæc autem positio satis videtur vera secundum opinionẽ Auicennæ. Nam ipse posuit formas omnes corporales in istis inferioribus influi à substantiis incorporalibus separatis, & quòd agentia naturalia non habent se ad hoc nisi vt disponentia tantùm. Sed hoc quidem improbatur à Philosopho. Agens enim oportet esse simile subiecto. Non fit autem forma tantùm, nec materia, sed compositum ex materia & forma. Id ergo quod agit ad esse corporalium oportet quòd habeat materiam & formam. Vnde dicit quòd transmutare materiam & formam non potest, nisi id quod habet materiam & formam, & hoc quidem vel virtute sicut deus qui actor est formæ & materiæ: vel actu, sicut agẽs corporeum. Et ideò materia corporalis quãtum ad huiusmodi formas, nec angelis nec alicui puræ creaturæ obedit ad nutũ sed soli deo, vt Augustinus dicit. Vnde non est verum quod Auicenna dicit de huiusmodi fascinatione. Et ideò dicendum quòd ad imaginationem seu apprehensionem hominis quando fortis est, immutatur sensus seu appetitus sensitiuus: quæ quidem immutatio non est sine alteratione corporis & spirituum corporis: sicut nos videmus quòd ad apprehensionem delectabilis mouetur appetitus sensitiuus ad concupiscentiam, & exinde corpus calefit. Similiter ex apprehensione timendi, frigescit. Immutatio autem spirituum maximè inficit oculos, qui infecti rem per aspectũ inficiunt, sicut patet in speculo mundo quod ex aspectu menstruatæ inficitur. Sic ergo quia vetulæ obstinatæ in malitia & duræ sunt, ex forti apprehensione immutatur appetitus sensitiuus, & ex hoc sicut dictum est infectio maximè fit à venis ad oculos, & ex oculis ad rem perspectam. Vnde quia caro pueri mollis est, ad earum inuidum aspectum inficitur & fascinatur. Et quandoque quidem ad hunc effectũ dæmones operantur. Dicit ergo, Quis vos fascinauit veritati non obedire? q. d. Vos aliquãdo obedistis veritati fidei, sed modò non: ergo estis sicut pueri q ex aliquo inuido aspectu infecti qui cibum vomitis. ¶ Rationem autem obiurgationis assignat dicẽs [Ante quorum oculos, &c.] Quod potest tripliciter legi. Vno modo secundum Hieronymum vt respondeat primę acceptioni fascinationis. q. d. Dico vos fascinatos, quia ante quorum oculos &c. i. proscriptio Christi qui dãnatus est in mortem adeo vobis manifesta fuit, ac si ante oculos vestros fuisset: & in vobis crucifixus, idest

Opinio Auicennæ de fascinatione vetularum.

Reiicitur Auicenna

Universidad de Deusto
Biblioteca

in intellectibus vestris erat crucifixio Iesu Christi ita vt sciretis qualiter facta esset, vnde si eam non videtis modò, nec obeditis, hoc contingit, quia estis ludificati & fascinati. Contra quod dicitur Cap. vlt. Pone me vt si gnaculum super cor tuum, &c. Alio modo secundum Augustinum. q. d. Rectè fascinati estis, quia veritatem quam recepistis. s. Christum per fidem in cordibus vestris euomitis sicut pueri. Et hoc quia ante oculos vestros. i. in vestra præsentia Iesus Christus proscriptꝰ est. i. expellitur & eiicitur de hæreditate sua, quod molestum deberet esse vobis, quia quē nō deberetis pati quòd ab alijs proscriberetur: & expelleretur in vobis proscriptus est. i. hæreditatem suam amisit in vobis. i. vosipsos. Et tunc hoc quod sequitur. s. crucifixus, legi debet cum pondere & ostensione doloris, quia hoc addidit vt considerarent quo pretio Christus emerit possessionem, quam in eis amittebat, & ex hoc mouerentur magis. q. d. Christus proscriptos est in vobis. s. qui crucifixus. i. qui cruce sua & sanguine proprio acquisiuit hanc hæreditatem. 2. Cor. 6, Empti enim estis pretio magno, &c. 1. Pet. 1, Non corruptibilibus auro vel argento, &c. Tertio modo secundū Ambrosium. q. d. Verè fascinati estis ante quorum oculos. i. in quorum reputatione. s. secundum iudicium vestrum Iesus Christus proscriptus est. i. dānatus non alios saluans, & in vobis. i. secundum quòd vos intelligitis crucifixus est, i. mortuus tantùm, nō autem alios iustificans, cùm tamen de eo dicatur. 2. Cor. vlt. Quòd si mortuus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei. Potest & quarto modo exponi secundum Glosam vt per hoc designet Apostolus grauitatem culpæ eorum, quia in hoc quòd Christum deserunt legem obseruantes, æqualiter quodam modo peccabant Pilato qui Christum proscripsit. i. damnauit, cùm insufficientem Christum credunt ad saluandum similes in peccando crucifixoribus Christi, qui ipsum in ligno suspenderunt morte turpissima condemnantes & afficientes. Aequalitas tamen est accipienda ex parte eius in quem peccatur, quia in Christum Galatæ peccabant, sicut Pilatus & crucifixores Christi.

Lectio 2.

Ostenditur Galatis insufficientia legis per ea quæ ipsi sut experti ex seipsis primo, & secundò ex eo q̃ sicut experti ex parte Pauli, & simul ostenditur virtus fidei.

Hoc solùm à vobis uolo discere, ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic stulti estis, vt cùm spiritu experiti, nunc carne consummemini? Tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

¶ Posita obiurgatione, consequenter Apostolus procedit ad insufficientiam legis, & virtutem fidei ostendam. Et primò ostendit insufficientiam legis. Secundò mouet quæstionem & soluit, ibi [Quid igitur lex, &c.] Et circa primum duo facit. Primò probat defectum legis & insufficientiā per ea quæ ipsi experti sunt. Secundò per authoritates & rationes, ibi [Sicut scriptum est.] Circa primum duo facit, quia primò probat propositum experimento sumpto ex parte ipsorum. Secundò probat idem experimento sumpto ex parte ipsius Apostoli, ibi [Qui ergo tribuit vobis, &c.] Circa primū duo facit. Primò ostendit donum quod receperunt. Secundò defectum in quem inciderunt, ibi [Sic stulti estis, &c.] Donum autē quod receperunt ostendit quærendo ab eis vnde illud receperunt. Vnde suscepturn donum supponens, interrogans, quærit ab eis, dicens, Quanuis fascinati & stulti sitis, tamen non tantum estis ludificati quin vnum quod valde manifestum est me docere possit: is, Et ideò solùm hoc volo à vobis discere, quia hoc solùm sufficit ad probandum quod intendo: hoc, inquam, est, quia constat quòd spiritum sanctum accepistis: quæro ergo an accepistis illum ex operibus legis, an ex auditu fidei? Ad quod sciendum est quòd in primitiua ecclesia ex diuina dispositione vt fides Christi promoueretur & cresceret, statim post prædicationē fidei ab Apostolis manifesta signa spiritus sancti fiebant super audientes. Vnde de Petro dicitur Act. 10, Adhuc loquente Petro verba hęc, cecidit spiritus sanctus super omnes &c. Ipsi etiam Galatæ ad prædicationem Pauli manifestè spiritum sanctum acceperant. Quærit ergo Apostolus ab eis, vnde habuerunt spiritum sanctum. Constat autem quòd non per opera legis, quia cùm essent gentiles ante receptionem spiritus sancti legem non habebant, ergo habuerūt spiritum sanctum. i. dona spiritus sancti ex auditu fidei. Rom. 8, Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, qui. s. dabatur in lege (vnde & cum tremore lex data est) sed accepistis spiritum filiorum, qui datur per fidē quæ est ex auditu, vt dicitur Ro. 10. Si ergo hoc potuit fidei virtus, frustrà quæritur aliud per quod saluemur, quia multò difficilius est de iniusto facere iustum, quàm iustū in iustitia conseruare. Si ergo fides de iniustis Galatis, sine lege iustos fecerat, non est dubium q̃ sine lege poterat eos in iustitia cōseruare. Magnum ergo erat donum quod per fidem acceperant. ¶ Consequenter cùm dicit [Sic stulti estis, &c.] Ostendit defectum in quem prolapsi sunt. Et exaggerat duplicem defectum in eis Apostolus, scilicet quantū ad dona quæ à Christo acceperant, & quātum ad mala quæ pro ipsō pertulerunt, ibi [Tanta passi estis, &c.] Circa primum sciendū est quòd isti Galatæ deserentes quod magnū erat. s. spiritum sanctum adhæserunt minori. s. carnali obseruantiæ legis, & hoc stultum est. Et ideò dicit, Sic stulti estis, adeo vt cùm cœperitis instinctū sancti spiritus. i. initium perfectionis vestræ habueritis à spiritu sancto, nunc dū perfectiores estis consummamini carne. i. quæratis conseruari per carnales obseruantias legis, à qua nec initium iustitiæ potest haberi. Io. 6, Caro non prodest quicquam, &c. Et sic ordinem peruertitis, quia via perfectionis est ab imperfecto tendere ad perfectum. Vos autem quia econuerso facitis, stulti estis. Eccle. 27, Homo sanctus permanet in sapientia sicut sol, stultus vt luna mutatur. Similes isti sunt his qui incipiunt seruire deo cum feruore spiritus, postmodum deficiunt. etiam assimilantur statuæ Nabuchodonosor, cuius caput aureum, & pedes lutei. Dan. 2. Et ideò dicitur Ro. 8, Qui in carne sunt, deo placere non possunt. Et infrà 6, Qui seminat in carne, de carne metet corruptionem.

Exaggeratur stultitia Galatarum.

¶ Consequenter cùm dicit [Tanta passi estis, &c.] Exaggerat eorum defectum quantum ad mala quæ pro Christo pertulerunt, qui enim aliquid sine labore recipiūt illa minus clarè custodiunt, sed illud quod cum labore acquiritur vilipendere & non custodire stultum est. Isti autem cum labore & tribulatione magna quam passi sunt à contribulibus suis, propter fidem receperunt spiritum sanctum. Et ideò dicit [Tanta passi estis sine causa.] q. d. Non contēnatis tantum donum quod cum labore accepistis, aliàs illa sine causa. i. sine vtilitate passi estis, quia hæc sustinuistis vt peruenire tis ad vitam æternam. Ro. 5, Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, &c. vnde si præcluditis vobis aditum vitæ æternæ deserentes fidem, quærentes conseruari carnalibus obseruantiis, sine causa, ideò inutiliter passi estis. Et hoc dico, si tamen sine causa. Quod

ideò dicit, quia in eorum potestate erat pœnitere si vellent, quandiu viuerent. Ex hoc autem habetur quòd opera mortificata reuiuiscunt. Sapien. 3, Labores eorum sine fructu, &c. Ga. 4, Timeo autem ne sine causa laborauerim, &c. Si verò accipiatur de malis qui non pœnitent, potest dici quòd patiuntur sine causa cōferente. s. vitam æternam. ¶ Consequenter cùm dicit [Qui ergo tribuit vobis, &c.] probat propositum experimento sumpto ex parte Apostoli: possent enim dicere quòd verum est nos recepisse spiritum sanctū ex auditu fidei, tamen propter deuotionem quam ad legem habuimus, accepimus fidem quam prædicabas. Et ideò dicit, Non curo quicquid sit ex parte vestra, tamen illud quod ego feci tribuens vobis ministerio meo spiritum sanctum qui operatur in vobis virtutes. Inter vos miracula, nunquid facio hoc sic ex operibus legis an ex operibus fidei? Non vtiq; ex operibus legis, sed ex fide.

An homo possit dare spiritū sanctum.

¶ Sed nunquid aliquis potest dare spiritum sanctum. Aug. enim 15. de trint. dicit, quòd nullus homo purus spiritum sanctum dare potest, nec ipsi Apostoli dabant, sed imponebant manus super homines, & accipiebant spiritum sanctum. Quid ergo est quod hìc dicit Apostolus de se loquens, qui tribuit vobis spiritum sanctum? Respondeo dicendum est quòd in datione spiritussancti tria per ordinem se habentia occurrunt. s. spiritus sanctus inhabitans, donū gratiæ & charitatis cum cæteris habitibus, & sacramentum nouæ legis cuius ministerio datur. Et sic potest ab aliquibus tripliciter dari. Ab aliquo enim datur sicut authoritatem habente quantum ad tria prædicta. s. respectu spiritussancti inhabitantis, respectu doni, & respectu sacramenti: & hoc modo spiritussanctus datur à solo patre & filio, secundum quod eius authoritatem habent, non quidem dominii, sed originis, quia ab vtroque procedit. Sed quantum ad gratiam seu donum, & quantum ad sacramenta spiritussancti, dat etiam se, secundum quod datio importat causalitatem spiritussancti respectu donorum ipsius, quia vt dicit Apostolus. 1. Corin. 12, ipse diuidit singulis prout vult. Secundum autem quòd in datione importatur authoritas, non potest propriè dici spiritum sanctum seipsum dare. Quantum verò ad sacramētum quod ministerio ministrorum ecclesiæ datur, potest dici quòd sancti per ministerium sacramentorum dant spiritū sanctum. Et hoc modo hìc loquitur Apostolus secundum quod tangitur in Glo. tamen huiusmodi modus non est consuetus neque extendendus. Dicit etiam Glo. quòd facere miracula attribuitur fidei, quia ex hoc quòd credit quæ supra naturam sunt, supra naturam operatur. & quia apostoli prædicabant fidē quæ quædam rationem excedentia continebat, ideò oportebat ad eorum credulitatem aliqua testimonia adducere quòd missi essent à deo: quod rationem excedit. Vnde Christus dedit eis signum suum ad hoc ostendendum. Est autem duplex signum Christi. Vnum est quòd est dominus omniū. Vnde dicitur in Psal. Regnū tuum, regnum omnium seculorum, &c. Aliud est quòd est iustificator & saluator, secundum illud Act. 4, Non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, &c. Dedit ergo eis duo signa. Vnum est quòd facerent miracula, per quod ostenderent quòd missi sunt à deo domino creaturæ omnis. Luc. 10, dedit eis potestatem & virtutem super omnia dæmonia, &c. Aliud quòd darent spiritum sanctum, ministerio per quod ostenderent quòd missi sunt ab omnium saluatore. Act. 8, Tunc imponebant manus super eos, &c. Et tunc cùm imposuisset illis manus Paulus, spiritussanctus venit super illos, &c. Et de his duobus modis dicitur Hebr. 2, Contestante deo signis, & portentis & variis virtutibus & spiritussancti distributionibus secundum suam voluntatem.

Lectio 3.

Sicut scriptum est credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam, cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ, Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat Gentes deus, pronuntiauit Abrahæ quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

Fidei virtus ostenditur per authoritatem scripturæ.

¶ Suprà probauit Apostolus experimento virtutem fidei & insufficientiam legis: hìc verò probat idem per authoritates & rationes. Et primò probat virtutem fidei in iustificando. Secundò in hoc ostendit legis defectum, ibi [Quicunque enim ex operibus legis, &c.] Primum autem probat vtens quodam sillogismo. Vnde circa hoc tria facit. Primò ostendit minorem. Secundò maiorem, ibi [Prouidens autē scriptura, &c.] Tertiò infert conclusionem, ibi [Igitur qui ex fide, &c.] Circa primum duo facit. Primò proponit quandam authoritatem ex qua elicit minorē. Secundò cōcludit eam, ibi [Cognoscite ergo, &c.] Dicit ergo verè iustitia spiritussancti est ex fide, sicut scriptum est Gene. 15, Et introducitur Rom. 4, Quòd credidit Abraham deo, &c. Vbi notandum est quòd iustitia consistit in redditione debiti, homo autē debet aliquid deo, & aliquid sibi, & aliquid proximo. Sed quòd aliquid debeat sibi & proximo, hoc est propter deum. Ergo summa iustitia est reddere deo quod suum est. Nam si reddas tibi vel proximo quod debes, & hoc non facis propter deum, magis es peruersus quàm iustus, cùm ponas finem in homine. Deus autē est quicquid est in homine & intellectus & voluntas & ipsum corpus: sed tamen quodam ordine, quia inferiora ordinantur ad superiora, & exteriora ad interiora. s. ad bonum animæ: supremum autem in homine est mens. Et ideò primum in iustitia hominis est quòd mens hominis deo subdatur, & hoc fit per fidem 2. Corinth. 10, In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Sic ergo dicendum est in omnibus, quòd deus est primum principium in iustitia: & qui deo dat. s. summum quod in se est, mentem ei subdendo, perfectè est iustus. Rom. 8, Qui spiritu dei aguntur, hi filii sunt dei. Et ideò dicit [Credidit Abraham deo,]. i. mentem suam deo per fidem subdidit. Eccle. 2, Crede deo & recuperabit te, &c. Et infrà, Qui timetis dominum credite illi, &c. Et reputatum est ei ad iustitiam. i. ipsum credere & ipsa fides fuit ei & est omnibus aliis sufficiens causa iustitiæ, & quòd ad iustitiam reputetur ei exterius ab hominibus, sed interius datur à deo, qui eos qui habent fidem, per charitatem operantem iustificat eis peccata remittendo. Ex hac autem authoritate concludit minorem propositionem, dicens [Cognoscite ergo, &c.] q. d. ex hoc aliquis dicitur filius alicuius quòd imitatur opera eius: si ergo vos filii estis Abrahæ, opera Abrahæ facite. Ioan. 8, Abrahā autem non quæsiuit iustificari per circumcisionem, sed per fidem: ergo & illi qui quærunt iustificari per fidem, sunt filii Abrahæ. Et hoc est quòd dicit. Quia Abraham iustus est ex fide, per hoc quòd deo credidit, & reputatum est ei ad iustitiam: ergo cognoscite quòd illi qui ex fide sunt. i. qui ex fide credunt se iustificari & saluari, hi sunt filii Abrahæ. s. imitatione & instructione, Rom. 9, Qui filii sunt promissionis æstimantur in semine, &c. Luc. 19, dicitur Zacheo, Hodie huic domui salus à deo facta est, eo q̃ & ipse sit filius Abra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæ,&c.Et Mat.3,Potens est deus de lapidibus istis.i.de Gentibus,suscitare filios Abrahæ,inquantum. s.facit eos credentes. ¶ Consequenter cùm dicit [Prouidens autem scriptura,&c.] Ponit maiorem, quæ. s. est quòd Abrahæ prænuntiatũ est quòd in semine suo benedicentur omnes gentes. Et hoc est quòd dicit [Prouidens autẽ scriptura.] Inducens deum loquentẽ Abrahæ dicit Gen. 12, Quòd deus prænũtiauit Abrahæ quòd in te. i. in his qui ad similitudinem tuam filii tui erunt imitatione fidei benedicentur omnes gentes Matt.8,Multi venient ab oriente & occidente,&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Ergo qui ex fide,&c.] Infert conclusionem ex præmissis. Vnde sic potest formari argumẽtum. Deus pater nuntiauit Abrahæ quòd in semine suo benedicerentur omnes gentes,sed illi qui quærunt iustificari per fidem sunt filii Abrahæ, ergo qui ex fide sunt,id est qui quærunt iustificari per fidem benedicentur cum fideli, id est credẽte Abrahæ.

Lectio 4.

Per authoritatẽ scripturæ legis insufficientia ẽstenditur ex dãno cõsecuto ex lege, & ex insufficientia legis ad dãni remouendum.

Quicunque enim ex operibus legis sunt,sub maledicto sunt.Scriptum est enim,Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis,ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud deum,manifestum est:quia iustus ex fide uiuit. Lex autem non est ex fide,sed qui fecerit ea,uiuet in illis.

¶ Suprà ostendit Apostolus virtutem fidei:hic consequenter ostendit defectum legis. Et primò per authoritatem legis.Secundò per humanam consuetudinem, ibi [Fratres secundum hominem dico, &c.] Circa primum tria facit. Primò ostendit damnum occasionaliter ex lege consecutum. Secundò legis insufficientiam ad ipsum damnum remouendum,ibi[Quoniam autem in lege,&c.]Tertiò Christi sufficientiam quia ipsum damnum est remotum,ibi [Christus autem nos redemit,&c.] Circa primum duo facit. Primò proponit intentum.Secundò probat propositum,ibi,Scriptum est enim [Maledictus, &c.]Dicit ergò [Quicunq; enim,&c.] Nam quia dixerat quòd qui ex fide sunt benedicentur cùm sint filii Abrahæ, posset quis dicere quòd propter opera legis & propter fidem benedicuntur,& ideò hoc excludens,dicit, Quicunq; ex operibas legis sunt,sub maledicto sunt. ¶ Sed contrà. Antiqui patres fuerunt in operibus legis, ergo sunt maledicti,& per consequens damnati,quod est error Manichæi.Ideò hoc est sanè intelligendum.Et attendendum est quòd Apostolus non dicit,quicunque seruant opera legis sub maledicto sunt, quia hoc est falsum pro tempore legis,sed dicit [Quicunque ex operibus legis,&c.]. i.quicunque in operibus legis confidunt & putant se iustificari per ea,sub maledicto sunt.Aliud enim est esse in operibus legis,& aliud est seruare legem,nam hoc est legem implere,& qui eam implet,non est sub maledicto.Esse verò in operibus legis,est in eis confidere & spem ponere. Et qui in eis hoc modo sunt,sub maledicto sunt. s. transgressionis; quod quidem non facit lex, quia concupiscentia non venit ex lege,sed cognitio peccati ad quod promittimus per concupiscentiam per legem prohibitã.Inquantum ergo lex agnitionem peccati facit & non præbet auxilium contra peccatũ,dicuntur esse sub maledicto,cùm nequeant illud per ipsa opera euadere.Sunt autem quædam opera legis cærimonialia,quæ in obseruationibus fiebant. Alia sunt opera quæ pertinent ad mores,de quibus sunt mandata moralia.Vnde secundum Glo.hoc quod hîc dicitur,Quicunque ex operibus legis sunt,&c.Intelligendum est de operibus cærimonialibus,& non de moralibus. Vel dicendum q̃ loquitur hîc Apostolus de omnibus operibus tam cæremonialibus quàm moralibus. Opera enim nõ sunt causa quòd aliquis sit iustus apud deum,sed potius sunt executiones & manifestationes iustitiæ.Nam nullus per opera iustificatur apud deum,sed per habitum fidei, non quidem acquisitum,sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt,sub maledicto sunt, quia per ea peccata , non remouentur,nec aliquis quoad deum iustificatur,sed per habitum fidei charitate informatum. Hebr.11,Hi omnes testimonio fidei,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Scriptum est enim,&c.] Probat propositum, & hoc primò quidem secundum Glosam ostenditur per hoc quòd nullus potest legem seruare hoc modo quo lex præcipit Deut.28, Quòd omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. i. qui non impleuerit totam legem,sit maledictus.Sed implere totam legem est impossibile,vt dicitur Act.15, Vt quid tentatis imponere iugum,quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus? Ergo nullus est ex operibus legis,quin sit maledictus.Potest etiam accipi hoc quod dicitur [Scriptum est enim, &c.] Non vt probatio propositi,sed vt ostendatur eius expositio.q.d. Dico quòd sunt sub maledicto, sub illo. s. de quo dicit lex,Scriptum est enim,Maledictus est omnis,&c. Vt intelligatur de maledicto.i.de peccato. Nam lex imperat bona facienda seu mala vitanda, & imperando obligat, sed non dat virtutem obediendi. Et ideò dicit,Maledictus quasi malo adiectus,omnis,nullum excipiendo,quia vt dicitur Act.10,Non est personarũ acceptio apud deum. Qui non permanserit vsque in finem. Mat.24, Qui perseuerauerit vsque in finẽ. In omnibus, non in quibusdam tantùm, quia vt dicitur Iac. 2, Quicunque totam legem seruauerit,offendat autem in vno,factus est omnium reus. Quæ scripta sunt in libro legis vt faciat ea, non solùm vt credat seu velit tantùm, sed vt opere impleat.Psal.Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Sancti autem patres, & si in operibus legis erant,saluabantur tamen in fide venturi, confidentes in eius gratia,& saltem spiritualiter legem implentes. Moyses enim vt in Glo. dicitur,multa quidem præcepit quæ nullus implere potuit ad domandam Iudæorum superbiam : dicentium,Non deest qui impleat, sed deest qui iubeat. ¶ Sed hîc est quæstio de hoc quòd dicitur,Maledictus omnis,&c.Dicitur enim Rom. 12, Benedicite, & nolite maledicere.Respondeo,dicendum est quòd maledicere nihil aliud est quàm malum dicere, possum ergo dicere bonum esse malum,& malum esse bonum:& rursum bonum esse bonum,& malum esse malum.Et primò quidem prohibet Apostolus,dicens [Nolite maledicere].i.nolite dicere bonum esse malum & ecõtra, sed secundum licet,& ideò cùm vituperamus peccatum maledicimus quidem , sed non dicendo bonum malũ, sed dicimus malum esse malum.Et ideò licet peccatorem maledicere. i. dicere eum esse malo adiectum vel esse malum. ¶ Consequenter cùm dicit[Quoniam autem in lege,&c.]Ostendit insufficientiam legis non valentis ab illo maledicto eripere ex hoc quod iustificare non poterat. Ad quod ostendendum vtitur quodam syllogismo in secunda figura, & est talis. Iustitia est ex fide, sed lex ex fide non est, ergo lex iustificare non potest. Circa hoc ergo primò ponit conclusionem cùm dicit [Quoniam autem in lege nemo iustificatur.]Secundò autem maiorem cùm dicit[Quia iustus ex fide viuit.] Tertiò minorem cùm dicit[Lex autẽ

Opera non sunt causa q̃ quis sit iustus apud deũ,sed sunt executiones & manifestationes iustitiæ , ipsa autem fides perdilectionẽ operãte iustificamur.

Probatur q̃ sumus cõsecuti dãnũ maledictionis ex lege.

An liceat aliquis maledicere.

Legis insufficientia ex eo q̃ iustificare nõ poterat.

non est ex fide.] Dicit ergo, Dico quòd per legem maledictio inducta est , nec tamen ab illa maledictione lex eripit,quia manifestum est quòd nemo in lege iustificatur apud deum.i.per opera legis.Circa quod intelligendum quòd illi qui negauerunt vetus testamentum, ex hoc verbo occasionem sumpserunt. Et ideò dicendum est quòd nemo iustificatur in lege.i.per legem. Nam per eam cognitio quidem peccati habebatur,vt dicitur Ro.5,Sed non habebatur per eam iustificatio.Rom.3,Ex operibus legis nullus iustificabitur. ¶ Sed contrà Iac.2,dicitur, Nonne Abraham ex operibus iustificatus est? Respondeo,dicendum est q̃ iustificare potest accipi dupliciter.vel quãtum ad executionem iustitiæ & manifestationem, & hoc modo iustificatur homo.i.iustus ostenditur ex operibus operatis. Vel quantum ad habitum iustitiæ infusum,& hoc modo iustificatur quis ex operibus, cùm habitus iustitiæ qua homo iustificatur apud deum,non sit acquisitus,sed per gratiã fidei infusus. Et ideò signãter Apostolus dicit [Apud deum,] quia iustitia quæ est apud deum in interiori corde est,iustitia autem quæ est ex operibus.i.quæ manifestat iustum, est apud homines, & hoc modo Apostolus accipit apud deum.Rom.2,Non enim auditores,sed factores,&c. Rom. 4, Si ex operibus Abraham iustificatus est,habet gloriam,sed non apud deum, &c. Sic ergo patet conclusio rationis.s.quòd lex iustificare non potest. ¶ Consequenter cùm dicit[Quia iustus,&c.]Ponit maiorem,quæ est ex authoritate scripturæ.Abacuh 2,Et introducitur etiam Rom.1,& ad Heb.10, Circa quod notandũ est, quòd in homine est duplex vita.s.vita naturæ & vita iustitiæ. Vita quidem naturæ est per animam. Vnde anima á corpore recedente,corpus remanet mortuũ. Vita verò iustitiæ est per deum habitantem in nobis per fidem.Et ideò primum quo deus est in anima hominis,est fides:ad Heb.11,Accedẽtem ad deum oportet credere. Eph. 3, Habitare Christum per fidem , &c. Et sic dicimus quòd in anima prima iudicia vitæ apparent in operibus animæ vegetabilis:quia anima vegetabilis est, quæ primò aduenit animali generato, vt Philosophus dicit:ita quia primum principium quo deus est in nobis,est fides, ideo fides dicitur principium viuendi.Et hoc est quod hîc dicitur, Iustus meus ex fide viuit. Et intelligendum est,de fide per dilectionem operante.Minor autẽ ponitur,ibi[Lex autem non est,&c.] Et primò ponitur ipsa minor. Secundò probatur,ibi[Sed qui fecerit,&c.]Dicit ergo lex non est ex fide. ¶ Sed cõtrà, lex mandat credere quòd sit vnus deus,& hoc pertinet ad fidem,ergo lex habebat fidem.Quòd autem sit vnus deus,mandatur Deu. 6,Audi Israel,dominus deus tuus,&c.Respõdeo,dicendum est quòd hîc loquitur de obseruationibus mãdatorum legis,secundum quòd lex consistit in mandatis & præceptis cærimonialibus , & dicit quòd talis lex non est ex fide.Fides enim vt dicitur Hebr.11,est substantia sperandarum rerum argumentum non apparentium.Et ideò propriè implet mandatũ de fide qui non sperat ex hoc aliqua præsentia & visibilia consequi,sed bona inuisibilia & æterna.Lex ergo quia promittebat terrena & præsentia, vt dicitur Esa.1,Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis,ideò non est ex fide,sed ex cupiditate potius,vel ex timore, secundum illos præcipuè qui carnaliter legem seruabant. Aliqui tamen spiritualiter viuebant in lege , sed hoc non erat ex ea,sed ex fide mediatoris.Et quòd lex non sit ex fide,probat cùm dicit [Sed qui fecerit ea] id est opera legis,viuet in illis, scilicet vita præsenti. i. immunis erit à morte temporali & conseruabitur in vita præsenti. Vel aliter. Dico quòd lex non est ex fide,& hoc pater,quia qui fecerit, &c.q.d.Præcepta legis non sunt de credendis,sed de faciendis,licet aliquid credendum annuntiet. Et ideò virtus eius nõ est ex fide,sed ex operibus:& hoc probat,quia dominus quando voluit eam confirmare, non dixit,qui crediderit, sed qui fecerit ea,viuet in illis.Sed noua lex ex fide est.Matt.vltim.Qui crediderit & baptizatus fuerit,&c. Lex tamen est quoddam effigiatum & effectum ex fide,& ideo comparatur lex vetus ad legem nouã,sicut opera naturæ ad opera intellectus.Nam in ipsis operibus naturæ apparent quædam opera intellectus,non quòd res naturales intelligant, sed quia aguntur & ordinantur ab intellectu vt finem consequantur. Sic & in veteri lege aliqua continentur quæ fidei sunt:non quòd Iudæi ea prout erant fidei haberent , sed habebant ea in figura tantùm fidei Christi,& protestatione,ex cuius fidei virtute saluabantur iusti.

Hæc secũda pro ẽcordia Pauli, & Iacobi & diuersũ passuũ Pauli.

Secunda quomodo fides iustificet & quæ sit fides iustificans.

Quomodo sit verũ q̃ lex non ex fide.

Lectio 5.

Christus autem nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (quia scriptum est, maledictus omnis qui pendet in ligno) ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Iesu: ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem.

¶ Posito damno à lege illato,& defectu legis ab illo eripere non valentis:hic consequenter ostendit virtutem Christi ab ipso damno liberantis. Et primò ostendit quomodo per Christum ab ipso damno liberamur.Secundò quomodo etiam super hoc auxilium à Christo acquirimus, ibi [Vt in gentibus, &c.] Circa primum tria facit.Primò enim ponit liberationis authoritatem.Secundò liberationis modum, ibi [Factus pro nobis,&c.]Tertiò testimonium propheticum,ibi[Quia scriptũ est,&c.]Dicit ergo primò, Quicunq; seruabant opera legis erant sub maledicto (sicut dictum est) nec per legem liberari poterant. Ideò necesse fuit aliquem habere qui nos liberaret, & iste fuit Christus. Et ideò dicit Christus redemit nos de maledicto legis.Rom.8,Quod impossibile erat legi,&c.Deus mittens filium suũ.s. Christũ,&c, Redemit,inquã, nos.s.Iudæos,pretioso sanguine suo.Apoc.5,Redemisti nos in sanguine,&c.Esa. 43,Noli timere,quia redemi te,&c.De maledicto legis,id est,de culpa & pœna.infrà 4,Vt eos qui sub lege erant redimeret.Osee. 13,De morte redimam eos.Modum liberationis ponit cùm dicit [Factus pro nobis maledictum.]Vbi notandum q̃ maledictum est quod dicitur malum.Et secundum duplex malum potest dici duplex maledictũ .s.maledictũ culpæ & maledictũ pœnæ.Et vtroq; modo potest hoc legi dupliciter[Factum pro nobis maledictum.]Et primò quidem de malo culpæ.Nam Christus redemit nos de malo culpæ.Vnde sicut redemit nos de morte mortuus, ita redemit nos de maledicto culpæ factus maledictum. s.culpæ, non quidem quòd in eo peccatum esset aliquod , qui peccatum non fecit nec dolus,&c.vt dicitur 1.Pet.2, sed secũdum opinionem hominum,& præcipuè Iudæorum,qui reputabant eum peccatorem.Ioan.18,Si non esset hic malefactor,non tibi tradidissemus eum.Et ideò de hoc dicitur 2.Corinth.5,Eum qui non nouerat peccatum, fecit pro nobis peccatum.Dicit autem maledictum,non maledictus, vt ostendat quòd Iudæi eum sceleratissimum reputabant:Vnde dicitur Ioan.9, Non est hic homo à deo,&c.Et Ioan. 10, De bono opere non

Ostenditur liberatio à maledicto per Christũ, & modus liberationis ẽt quomodo ex hoc data est nobis ẽs et benedictio Abrahæ. Liberatio de maledicto per Christũ. Modus liberationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lapidamus te,sed de peccato & de blasphemia. Et ideo dicit [Factus est pro nobis maledictũ in abstracto] q.d.Factus est ipsa maledictio.Secundò exponitur de malo pœnæ. Nam Christus liberauit nos à pœna sustinendo pœnam & mortem nostram:quæ quidem in nos prouenit ex ipsa maledictione peccati. Inquantũ ergo hanc maledictionem peccati suscepit,pro nobis moriendo, dicitur esse factus pro nobis maledictum. Et est simile ei quod dicitur Rom.8,Misit deus filium suum in similitudinem carnis peccati. i. mortalis.2. Corint.5,Eum qui non nouerat peccatum.s.Christum,qui peccatum non fecit,deus scilicet pater, pro nobis fecit peccatum.i.fecit pati peccati pœnam,quando.s.oblatus est propter peccata nostra. ¶ Consequenter ponit scripturæ testimonium cùm dicit[Quia scriptum est,Maledictus omnis,&c.] Et hoc Deuter.27, Vbi sciendum secundum Glo. quòd in Deut.vnde accipitur hoc verbum tam in nostris,quàm in Hebræis codicibus habetur,Maledictus à deo omnis,&c.Quod quidem.s.à deo in antiquis Hebræorum voluminibus non habetur,vnde creditur quòd à Iudæis post passionem domini appositum sit ad infamiam Christi. Potest autem exponi authoritas de malo pœnæ & de malo culpæ. De malo quidem culpæ sic, Maledictus omnis qui pẽdet in ligno,non propter hoc quod pendet in ligno,sed pro culpa pro qua pendet.Et hoc modo Christus æstimatus maledictus in cruce pendens propter hoc quod maximè tali pœna punitus fuit, Et secundum hoc continuatur ad præcedentia.Dominus enim præcepit in Deut.vt qui suspensus fuerit in ve spera de ponatur.& ratio huius est,quia hæc pœna erat cæteris abiectior & ignominiosior.Dicit ergo, Factus est pro nobis maledictum : quia ipsa mors crucis quam sustinuit,sufficit ad maledictionem , hoc modo exponẽdo de malo culpæ,sed solùm æstimatione Iudęorum quia scriptũ est, Maledictus omnis,&c.De malo verò pœnæ, sic exponitur. Maledictus omnis qui,&c.quia ipsa pœna est maledictio. s. quòd sic mortuus est. Et est hoc modo exponendo verè maledictus à deo,quia deus ordinauit quòd hanc pœnam sustineret vt nos liberaret. ¶ Consequenter cùm dicit [Vt in gentibus benedictio,&c.] Ponit spem quam per Christum,per hoc quod per eum liberamur de maledicto,acquirimus, vt dicitur Ro. 5, Non sicut delictũ, ita & donum,immo multò maius. s.quia liberat à peccato,& confert gratiam. Primò ergo ponit fructum, & quibus datur,dicens[Vt in gentibus benedictio Abrahæ,&c.]q.d. Factus est pro nobis maledictum,non solùm vt maledictionem remoueret,sed vt in Gentibus quæ non sub maledictione legis erant, fieret benedictio Abrahæ promissa. Gen.22, In semine, tuo benedicentur omnes gentes,&c.Et hæc quidem benedictio facta est nobis. i. impleta est per Christum qui est de semine Abrahæ , cui dictæ sunt promissiones & semini tuo qui est Christus,vt dicitur infrà eod.c.Quæ quidem benedictio & fructus est vt pollicitationem spiritus accipiamus. i. promissiones quas spiritus sanctus facit in nobis. s.de beatitudine æterna, qui quasi arra & pignus nobis traditus ipsam nobis promittit,vt habetur Ephe.1,& 2.Cor.2,Et quidem in pignore datur ad certitudinem. Nam pignus est quædam certa promissio de re accipienda. Rom.5,Non enim accepistis spiritum seruitutis,&c.& infrà,si filii & hæredes.Vel pollicitationem spiritus accipimus.i. spiritũ sanctum.q.d. Accipiamus pollicitationem de spiritu sancto factam semini Abrahæ.Ioel.2,Effundam de spiritu meo,&c. Quia per spiritum sanctum coniungimur Christo, & efficimur semen Abrahæ,& digni benedictione. Secundò ostendit per quid proueniat nobis iste fructus, dicens, Per fidem, per quam quidem & hereditatem æternam acquirimus.Ad Hebr.11,Accedentem ad deum oportet credere quia est,& inquirẽtibus se remunerator sit.Per fidem etiam acquirimus spiritum sanctum,quia vt dicitur Actuum. 5, Dominus dat spiritum sanctum obedientibus sibi,scilicet per fidem.

Lectio 6.

Ostenditur q lex nõ iustificat , nec est necessaria ad iustificationem corã deo per rationes humanas: & ponitur hîc consuetudo testamentũ applicãdo ad promissiones Abrahæ. Patet q ad cõferẽdũ de his quæ sũt fidei possumꝰ vti quacunque libet scientia.

FRatres (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentũ nemo spernit,aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones:& semini eius.Non dicit, & seminibus,quasi in multis,sed quasi in uno, & semini tuo qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum à deo:quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex non irritum facit ad euacuandam promissionem.Nam si ex lege hæreditas,iam non ex promissione.Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus.

¶ Postquam Apostolus probauit per authoritates quòd lex non iustificat , nec ad iustificationem quæ est per fidem est necessaria:hîc consequenter ostendit idem per rationes humanas. Et circa hoc quatuor facit. Primò humanam consuetudinem ponit.Secundò assumit promissionem diuinam,ibi [Abrahæ dictæ sunt promissiones,&c.] Tertiò infert conclusionem,ibi[Hoc autem dico,&c.] Quartò ostendit conclusionem sequi ex præmissis ibi[Nam si ex lege, &c.]Dicit ergo,Apertè quidem prius locutus sum secundum authoritatem scripturæ non allatæ voluntate humana,sed spiritu sancto, vt dicitur 2. Pet.1, Sed nunc secundum hominem dico , & secundum ea quæ humana ratio & consuetudo habet. Ex quo quidem habemus argumentum quòd ad conferendum de his quæ sunt fidei, possumus vti quacunque veritate cuiuscunque scientiæ. Deut.21,Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram & adamaueris eam,volueriscq; habere in vxorem,introduces eam in domum tuam. i.si sapientia & scientia secularis placuerit tibi introduces eam infra terminos tuos,quæ radet Cæsariem,&c.i.resecabit omnes sensus erroneos.Et inde est quòd Apostolus in multis locis in epistolis suis vtitur authoritatibus Gentilium,sicut illud 1.Corinth.15, Corrumpunt bonos mores, &c. Et illud Titum 1,Cretenses malæ bestiæ, &c. Vel quãuis huiusmodi rationes vanæ sint & infirmæ,quia vt dicitur in Psal.Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt:tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit aut superordinat, quia nihil humanum tantam firmitatẽ habet sicut vltima voluntas hominis:sperneret autem illud aliquis si diceret quòd testamentum hominis cõfirmatum morte testatoris & testibus non valeret. Si ergo testamentũ huiusmodi nemo spernit,dicens non esse seruandum, aut spernit aliquid mutando , multò magis testamentum dei nullus spernere debet aut superordinare,infringendo illud vel addendo vel diminuendo. Apoc.vlt.Si quis apposuerit ad hæc, apponet deus super illum plagas scriptas in illo libro : & si quis diminuerit de verbis prophetiæ huius,auferet deus partem eius,&c.Deut. 4, Non addetis ad verbum quod vobis loquor,neque auferetis ex eo,&c. ¶ Cõsequenter cùm dicit [Abrahæ dictæ sunt promissiones, &c.] Assumit promissionẽ diuinam Abrahæ factam quæ est quasi quoddam testamẽtum dei.Et primò exponit hanc promissionem seu testamẽtum. Secundò

verò aperit veritatem testamenti, ibi [Non dicit in seminibus, &c.] Dicit ergo primò Abrahæ dictæ sunt promissiones. q.d.Sicut testamentum hominis est firmum : ita promissiones diuinæ firmæ sunt.Sed nunquid deus aliquas promissiones fecit ante legem? Vtique,quia Abrahæ qui fuit ante legem. s.quòd non falleret deus,dictæ.i.factæ sunt promissiones & semini eius à deo.Sed Abrahæ factę sunt vt cui erant implendæ:semini verò vt per quod impleretur.Dicit autem promissiones pluraliter,quia promissio de benedicendo semine multa continebat.Vel,quia frequenter idem.i æterna beatitudo sibi promissa est,sicut Gen. 12, In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.Item.15,Suspice cælum & numera stellas,&c.Item eodem, Semini tuo dabo terram hanc,&c.Item 22,Benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli. Iste ergo promissiones sunt quasi testamentum dei,quia est quædam ordinatio de hæreditate danda Abrahæ & semini suo,Veritatem autem testamenti aperit cùm dicit [Non dicit in seminibus,&c.] Quam quidem aperit eodem spiritu quo testamentum conditum est.Et hoc patet ex verbis testamenti,Non(inquit) dicit in seminibus quasi in multis.i.sicut faceret si de multis illud valeret,sed in vno quod est Christus,quia ipse solus est per quem & in quo omnes poterunt benedici. Nam ipse solus & singularis est qui non subiacet maledictioni culpæ,& si maledictio pro nobis dignatus sit fieri.Vnde dicitur in Psal.Singulariter sum ego,&c.Item non est qui faciat bonum,&c.Eccl.7,Virum de mille vnum reperi.s.Christum,qui esset sine omni peccato : mulierem autem ex omnibus non inueni quæ à peccato omnino immunis esset ad minus originali vel veniali.Conclusionem autem infert consequenter,cùm dicit [Hoc autem dico testamentum, &c.]Vbi videmus per ordinẽ quid sit quod dicit. Dicit ergo quòd hoc promisit deus Abrahæ sed hoc est testamentum.s.ista promissio de hæreditate adipiscenda.Hiere.31,Feriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum,&c.Confirmatum.Quod ideò ponit vt concordet cum præmissis. Nam suprà dixerat,Testamentum hominis confirmatum,&c.A deo.s.qui promisit. Et confirmatum dico iureiurando,Gen.22, Per memetipsum iuraui,&c.Heb.6,Vt per duas res immobiles quibus impossibile est mentiri deum,&c.Hoc, inquam,testamentum lex non facit irritum,quæ quidem lex facta est, & data à deo per Moysen.Ioã. 1,Lex per Moysen data est,&c.Post quadrigentos & triginta,&c.Et quasi exponens quod dixerat,subiungit,non irritum facit ad euacuandam promissionem. Sic enim irritum fieret prædictum testamẽtum , si promissio facta Abrahæ euacueretur.i.in vacuum facta esset,quasi non sufficeret semen Abrahæ repromissum ad gentium benedictionem.Per Christum autem non sunt euacuatæ promissiones patribus factæ, sed confirmatæ.Rom.15, Dico Iesum Christum ministrum fuisse circuncisionis, ad confirmandas promissiones patrũ. Et 2.Corin.1, Quotquot enim promissiones dei sunt,in illo est,&c.Hoc autem quod dicitur,Post quadringentos & triginta annos,cõcordat ei quod habetur Exo.12, Habitatio filiorum qua manserat in Aegypto fuit quadringentorum triginta annorum.Et Act.7, Locutus est dominus. s. Abrahæ, quia erit semen eius accola in terra aliena & seruituti eos subiicient annis quadringentis triginta. Sed contrà est quod dicitur Gene.15, Scito prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum, & seruitute eos subiicient,& affligent eos annis quadringentis. Respondeo,dicendum quòd si fiat computatio annorũ à prima promissione facta Abrahæ quæ legitur.Genc. 12,vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegipto quando data est lex,sic sunt anni quadringenti triginta,sicut hîc scribitur,& Exo.12,& Act. 7, Vsque ad exitum filiorum Israel de Aegypto quando data est lex.Si autem incipiat cõputatio à natiuitate Isaac (de qua legitur Gen. 21,) sic sunt tantùm quadringenti & quinque anni. Nam viginti quinq; anni fuerunt à promissione facta Abrahæ vsq; ad natiuitatem Isaac. Abraham enim erat septuaginta quinque annorum quando exiuit de terra sua & facta est ei prima promissio,vt habetur Gene.12,Centenarius autem fuit,quando natus est Isaac, vt habetur ibidem 21. Quòd autem à natiuitate Isaac vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegypto fuerint quadringenti quinq; anni,probatur per hoc quod Isaac fuit sexaginta annorũ quando genuit Iacob, vt habetur Gen. 25,Iacob autem erat 130. annorum quando intrauit Aegyptum vt habetur Gene.47, Et sic à natiuitate Isaac vsq; ad introitum Iacob in Aegyptum fuerunt 190.anni Ioseph autem fuit triginta annorum,quando sterit coram Pharaone, vt habetur Gen.41,Et postea transierunt septem anni fertilitatis & duo sterilitatis,vsq; ad ingressum Iacob in Aegyptum.vt habetur 45.Vixit autem Ioseph 110. annis vt habetur Gene.vlti.A quibus si subtrahantur triginta nouem anni remanent septuaginta & vnus annus. Fuerunt ergo a natiuitate Isaac vsq; ad mortem Ioseph ducenti & sexaginta vnus annus.Fuerunt autem in Aegypto filii Israel post mortẽ Ioseph 144, annis vt Rabanus dicit in Glo.Actu.7.Fuerunt ergo à natiuitate Isaac vsq; ad exitum filiorum Israel de Aegypto & legem datam 450.anni,scriptura autem Gene.17,non curauit de minutis.Vel potest dici quòd quinto anno Isaac expulsus fuit Ismael , & remansit solus Isaac hæres Abrahæ,à quo tempore fuerunt quadringenti anni. ¶ Deinde cùm dicit[Nam si ex lege, &c.]Ostendit quomodo sequatur ex præmissis quòd lex euacuaret promissiones, si lex necessaria esset ad iustificationẽ siue benedictionem gentium. Dicit ergo verè promissio euacuaretur si lex necessaria esset.Nam si hæreditas.s.benedictionis Abrahæ esset ex lege,iam non esset ex repromissione.i.ex semine repromisso Abrahæ.Si enim semen promissum esset sufficiens ad hæreditatem benedictionis consequendam, non fieret iustificatio per legem. Destruit autem consequens,cùm dicit [Abrahæ autem donauit deus, &c.] i. promisit se daturum, quod ita certum erat acsi statim daret per repromissionem.i.per semen repromissum.Non ergo est ex lege hereditas.i.benedictio,de qua dicitur 1.Pet.3,In hoc vocati estis vt benedictionem hæreditate possideatis.

Docetur q promissio facta Abrahæ vana esset, & iam euacuata si per legẽ esset benedictio.

Lectio 7.

QVid igitur lex? Propter transgressionem posita est,donec ueniret semẽ cui promiserat:ordinata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius,non est,deus autem unus est.

Quæstio mouetur ex dictis et soluitur.

¶ Postq̃ ostendit Apostolus & authoritate scripturę & consuetudine humana q̃ lex iustificare nõ potuit, hîc mouet duas dubitatiões & soluit. Secũda dubitatio incipit,ibi[Lex ergo aduersus ꝓmissa dei,&c.]Circa primum tria facit.Primò mouet dubitationem.Secundò soluit,ibi[Propter trãsgressiones,&c.] Tertiò quoddã in solutione positum manifestat,ibi [Mediator autẽ,&c.] Potest autẽ esse dubiũ ex præmissis tale, Si lex iustificare non poterat,an esset omnino inutilis.Et hanc dubitationẽ mouet,dicẽs [Quid igitur lex,

Universidad de Deusto
Biblioteca

&c.]sit.i.ad quid lex vtilis fuit.Et hanc punctuationem magis approbat Aug.vt habetur in Glo.quam aliã quæ sibi primitus melior videbatur, vt distinguatur sic. Quid igitur? & postea dicatur.Lex propter transgressiones,&c.Similis dubitatio proponitur.Roma.3.vbi sic dicitur, Quid igitur amplius Iudæo,&c.

¶ Deinde cùm dicit[Propter trãsgressiones.] Soluit dubitationem motam,vbi quatuor facit.Primò proponit legis vtilitatem. Secundò legis fructum , ibi [Donec veniret semen, &c.] Tertiò legis ministros,ibi [Ordinata per angelos.] Quartò legis dominiũ,ibi[In manu mediatoris.] Circa primum notãdum est q̃ lex vetus data est propter quatuor secundũ quatuor ex peccato consecuta quæ enumerat Beda. s. propter malitiam,infirmitatẽ,concupiscentiam & ignorantiã.Et est ergo lex primo data ad reprimẽdam malitiam dum.s.prohibendo peccatũ & puniendo retrahebantur homines à peccato,& hoc tangit, dicens [Propter transgressiones posita est lex].i.ad transgressiones cohibendas:& de hoc habetur 1.Tim.1, Iusto lex nõ est posita,sed iniustis.Cuius ratio potest sumi à Philosopho in 4.Ethic. Homines enim bene dispositi ex seipsis mouẽtur ad bene agendũ & sufficiũt eis paterna monita,vnde non indigẽt lege:sed sicut Ro. 2. dicitur, Ipsi sibi sunt lex,habẽtes opus legis scriptũ in cordibus suis.Sed homines malè dispositi,indigent retrahi à peccatis per pœnas. Et ideo quantũ ad istos fuit necessaria legis positio,quæ habet coartatiuam virtutẽ. Secundò lex data est ad infirmitatẽ manifestandam.Homines enim de duobus præsumebant.Primò quidẽ de scientia,secundò de potẽtia.Et ideo deus reliquit homines absq; doctrina legis,tẽpore legis naturæ. In quo dum in errores inciderunt,cõuicta est eorũ superbia de fructu scientiæ. Sed adhuc restabat præsumptio de potẽtia.Dicebãt enim nõ deest qui impleat,sed deest qui iubeat,vt dicitur in Glo.sup illud Exo.24. Quæ quid præceperit dominus,faciemus & erimus obedientes.Et ideo data est lex quæ cognitionẽ peccati faceret.Per legẽ enim cognitio peccati.Ro.3.quæ tamen auxiliũ gratię non dabat ad vitandũ peccata,vt sic homo sub lege cõstitutus & vires suas experiretur & infirmitatem suã recognosceret inueniens se sine gratia peccatum vitare nõ posse,& sic auidius quæreret gratiã:hæc etiam causa potest ex his verbis accipi, vt dicatur q̃ lex posita est propter transgressiones adimplendas, quasi illo modo loquendo quo Apostolus dicit Ro.5,Lex subintrauit vt abũdaret delictũ, qđ non est intelligendũ causaliter,sed cõsecutiuè:quia lege subintrante abundauit delictũ & transgressiones sunt multiplicatæ,dum cõcupiscentia nõdum per gratiã sanata in id quod prohibebatur,magis exarsit,& factũ est peccatũ grauius addita præuaricatiõe legis scriptę.Et hoc deus permittebat vt homines imperfectionẽ suam cognoscentes quærerent mediatoris gratiã.Vnde ingnanter dicit,Posita est quasi debito ordine collocata inter legẽ naturæ & legem gratiæ.Tertiò data est lex ad domandã concupiscentiam populi lasciuientis, vt diuersis cerimoniis fatigati neq; ad idolatriã,neq; ad lasciuias declinarent.Vnde dicit Petrus,Act.15,Hoc est onus quod neq; nos,&c.Quartò ad instruendũ ignorantiam data est lex in figurã futuræ gratiæ,secundũ,illud Heb.10,Vmbram habet lex,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Donec veniret semen,&c.]Id est Christus de quo promiserat deus,per eũ benedicendas omnes gentes.Mat.11,Lex & prophetæ vsq; ad Ioannẽ,&c.Gene.12,In semine tuo,&c. Ministri autẽ legis ponũtur, cùm dicit[Ordinata].i.ordinanter data per angelos.i.per nuntios dei.s.Moysen & Aaron.Malach.2,Legẽ requirent ex ore eius,&c.Angelus enim domini,&c.Vel per angelos.i.ministros angelorũ.Act.6,Accepistis legem in dispositionẽ angelorum, &c.Est data per angelos,quia lex non debebat dari per filiũ qui maior est.Heb.2,Si enim qui per angelos factus est sermo,&c.Dicit autem, Ordinata,quia ordinabiliter data est.s.inter tẽpus legis naturalis,qua homines conuicti sunt q̃ se iuuare non poterant,& tẽpus gratiæ. Nam anteq̃ gratiam acciperent,cõuincendi erãt de lege.Dominus autẽ legis dicitur Christus.Et ideo dicit in manu mediatoris.i.in potestate Christi.Deut.33,In dextera eius ignea lex.1.Timo.2,Mediator dei & hominũ &c. Iste mediator significatus est per Moysen,in cuius manu est lex data. Deut.5, Ego sequester & medius fui inter deum & vos,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Mediator autẽ,&c.]Exponit quod dixit. In manu mediatoris,quod potest tripliciter exponi.Vno modo quia mediator non est vnius tantùm, sed duorum.Vnde cùm iste sit mediator dei & hominis,oportet q̃ sit deus & homo.Si enim esset purus homo vel deus tãtùm, nõ esset verus mediator.Si ergo est verus deus,cùm nullus est mediator suiipsius,posset videri alicui q̃ præter ipsum sunt alii dii quorũ est mediator:& hoc remouet dicens,q̃ mediator iste & si nõ est vnius tantũ , non propter hoc sunt alii dii,sed deus vnus est,quia licet ipse alius sit in persona à deo patre , nõ est tamen aliud in natura.Deut.6,Audi Israel dominus deus tuus, &c.Ephe.4,Vnus deus,&c.Secundo modo,quia posset credi q̃ iste esset mediator Iudæorũ tantùm:ideo dicit,Dico q̃ Christus est mediator,sed nõ vnius.s.Iudęorum,sed vnus est omniũ.i.sufficiens ad omnes reconciliandos deo,quia ipse deus est.Rom.3,Vnus est deus qui iustificauit circuncisionẽ ex fide & præputium per fidẽ,&c.2.Corin.5, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi,&c.Tertio modo,quia non est mediator vnius populi tantũ.s.Iudæorum,sed etiam Gentilium.Ephe.2,Ipse est pax nostra,qui fecit vtraq; vnum.Et hoc ex parte Gentiũ auferendo idololatriã, & ex parte Iudæorũ ex obseruantia legis.Specialiter autem mediator est filius non pater,non spiritussanctus, nihilominus tamen vnus est deus.

Lectio 8.

Quæstio est an lex noceat gratiæ, dicitur q̃ nõ: & ostẽditur q̃ lex nõ sit cõtra promissa dei immo inobsequiũ qđ in Iudæis, manifestatum est.

Lex ergo aduersus promissa dei? Absit.Si enim data esset lex quæ posset uiuificare,uerè ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.Priusautem quàm ueniret fides,sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem quæ reuelanda erat.Itaque lex, pædagogus noster fuit in Christum ex fide iustificemur.At ubi uenit fides,iam non sumus sub pædagogo.

¶ Hìc mouet Apostolus aliam dubitationẽ,vtrũ.s.lex noceat gratiæ.Et primò mouet dubitationẽ, dicẽs, [Lex ergo,&c.]Quasi.d.si lex posita est propter transgressiones,nunquid lex facit aduersus promissa dei.s. vt id quod deus promisit se facturũ per semen repromissum,per aliũ faciat?[Absit] .q.d.Non. Nam supra eodem,Lex non irritũ facit testamentum ad euacuandũ promissionem,&c.Ro.7, Lex sancta & mãdatum sanctum.Secundò cùm dicit[Si enim lex esset data,&c.]Soluit dubitationẽ.Et primò ostendit q̃ lex nõ est cõtra promissa dei.Secundò q̃ est in obsequiũ promissorũ,ibi[Sed cõclusit,&c.] Dicit ergo q̃ licet lex sit posita propter transgressiones,non tamen cõtrariatur promissioni dei,quia trãsgressiones ipsas remouere non potest.Si enim eas remoueret,tũc manifestè esset contra promissa dei,quia iustitia esset per alium mo

 160

dum quàm deus promisit,quia esset per legem & nõ per fidem,cùm tamen dicatur Abacuh.2,Iustus meus ex fide viuit.Rom.3, Iustitia dei est per fidẽ Iesu Christi.Et ideo dicit q̃ si lex esset data talis quæ posset viuificare.i.tantæ virtutis esset q̃ posset vitam gratiæ,& æternam beatitudinem conferre,tunc verè & nõ apparenter iustitia esset ex lege,si lex faceret quod fides facere dicitur,& sic fruſtrà esset fides.Sed lex non iustificat,quia litera.s.legis,occidit,vt dicitur 2.Cor.3.& Rom.8, Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. ¶ Deinde cùm dicit[Sed scriptura conclusit,&c.]ostẽdit q̃ lex non solùm non contrariatur gratię,sed est ei etiam in obsequium. Et primò ostendit quòd lex obsequitur promissis dei. Secundò quomodo hoc obsequium manifestatum est in Iudæis,ibi [Prius autem quàm veniret fides,&c.] Tertiò quomodo Gentiles etiam sine lege consecuti sunt promissa dei,ibi[Omnes enim filii dei estis,&c.] Circa primum sciẽdum est quòd lex obsequitur promissis dei in generali quantum ad duo.Primò quia manifestat peccata. Ro. 3, Per legem cognitio peccati.Deinde quia manifestat infirmitatem humanam,inquantum homo non potest vitare peccatum,nisi per gratiam,quæ per legem nõ dabatur . Et sicut ista duo.s.cognitio morbi & impotentia infirmi, multum inducunt ad quærendum medicum:ita cognitio peccati & propriæ impotentiæ inducunt ad quærendum Christum. Sic ergo lex obsecuta est gratiæ,inquantum præbuit cognitionem peccati & experientiam propriæ impotentiæ.Et ideò dicit [Scriptura,] id est lex scripta (conclusit,) .i. tenuit inclusos Iudæos [sub peccato,] id est ostendit eis peccata quę faciebant. Ro. 7, Concupiscentiam nesciebā, &c.Item conclusit,quia veniente lege sumpserunt occasionem peccati. Rom. 11,Conclusit deus omnia in incredulitate,&c.Et hoc ideo,vt homo quæreret gratiam.Et ideo dicit, Vt promissio.i.gratia, repromissa daretur non solùm Iudæis,sed omnibus credentibus,quia illa gratia poterat liberare à peccatis, & hæc gratia est ex fide Iesu Christi. ¶ Deinde cùm dicit[Prius autem quàm veniret,&c.]Ponit experimentum huius obsequi manifestatum in Iudæis.Et primò ponit obsequium Iudæorum. Secundò concludit quoddã correlarium,ibi[Itaq; lex pædagogus,&c.]Dicit ergo si scriptura.i.lex scripta,detinuit omnia sub peccato quas vtilitates habebant Iudæi ex lege anteq̃ veniret fides ex gratia.Respondet & dicit,Nos Iudęi ante aduentum fidei custodiebamur sub lege,inquãtum faciebat nos vitare idololatriam & multa alia mala,custodiebamur,inquam,non sicut liberi,sed quasi serui sub timore,& hoc sub lege.i.sub onere legis & dominio. Ro.7,Lex in homine dominatur quanto tẽpore viuit,&c.Et custodiebamur conclusi.i.seruati ne defluere mus ad vitia,sed præpararemur in eã.i.tam bonã fidẽ quæ reuelanda erat , Esa.56,Iuxta est salus mea vt veniat,& iustitia mea vt reueletur.Et dicit reuelanda,quia cùm fides excedat omne humanũ ingenium,nõ potest per propriũ sensum haberi,sed ex reuelatiõe & dono dei. Esa.40, Reuelabitur gloria domini,&c. Vel in eam fidẽ quæ reuelanda erat tẽpore gratiæ,in antiquis temporibus multis signis latens. Vnde & tẽpore Christi velum tẽpli scissum est.Mat.27. ¶ Cõsequenter cùm dicit[Lex pædagogus,&c.]Concludit quoddam correlariũ.Et primò ostendit legis officium.Secundò officii testationẽ,ibi[At vbi venit plenitudo tẽporis,&c.]Officium autẽ legis fuit officium pædagogi.Et ideo dicit[Lex pædagogus noster,&c.]Quãdiu enim hæres nõ potest consequi beneficium hæreditatis,vel propter defectũ ætatis seu alicuius debitæ perfectionis,cõseruatur & custoditur ab aliquo instructore,qui quidẽ instructor pædagogus dicitur , à pædos quod est puer,& goge quod est ductio. Iudæis autẽ promissa erat benedictio futuri seminis de hæreditate obtinenda,sed nondũ aduenerat tempus ipsius hæreditatis cõsequendæ.Et ideo necessarium erat q̃ cõseruarentur vs; ad tẽpus futuri seminis & cohiberentur ab illicitis,quod factũ est per legem.Et ideo dicit [Itaque,&c.]q.d.Ex quo sub lege custodiebamur,lex fuit noster pædagogus.i.dirigens & cõseruans in Christo i.in viam Christi.Et hoc ideo vt ex fide Christi iustificaremur.Osee 11,Puer Israel & dilexi eum.Hiere. 31, Castigasti me domine,& eruditus sum,&c.Ro.3,Arbitramur enim hominem iustificari per fidem.&c.Et quãuis lex pædagogus noster esset,nõ tamen ad perfectam hæreditatẽ ducebat,quia vt dicitur Heb.7,Nehinem ad perfectũ adduxit lex,&c.Sed hoc officium cessauit postquam venit fides. Et hoc est quod dicit, [At vbi venit fides] .s.Christi iam non sumus sub pædagogo.i.sub coactione, quæ non est necessaria libertis.1.Cor.13, Cùm essem paruulus,&c.cum autem factus sum vir,&c.2.Cor.5, ¦ Si qua ergo in Christo noua creatura vetera tranſierunt,&c.

Lectio 9.

Ostẽditur q̃ nullus sit sub lege sed filij dei per fidẽ omnes.

Omnes enim filij dei estis per fidem quæ est in Christo Iesu.Quicunq; enim in Christo baptizati estis:Christum induistis.Non est Iudæus neque Græcus,non est seruus neque liber,non est masculus neque fœmina,Omnes enim uos unum estis in Christo Iesu.Si autem uos Christi:ergo semen Abrahæ estis,secundum promissionem hæredes.

¶ Hìc ostendit Apostolus q̃ ad fructum gratiæ Gentiles sine obsequio legis peruenerũt, ad quẽ tamen Iudęi perducti sunt per legis custodiã & obsequium.Et circa hoc tria facit.Primò proponit intentũ.Secundò manifestat propositũ,ibi[Quicunq; enim in Christo,&c.] Tertiò ex hoc argumentatur,ibi [Si autem vos Christi,&c.] Dicit ergo verè non sumus sub lege.i.sub pædagogo & coactione,quia sumus filii dei. Similiter & vos neq; sub lege,neq; sub pædagogo estis,quia.s.ad gratiã peruenistis. Ideo omnes estis filii dei per fidem,nõ per legem.Ro.8,Non enim accepistis spiritum seruitutis.s.timoris qui dabatur in lege veteri,sed accepistis spiritũ filiorũ.s.charitatis& amoris qui datur in noua lege per fidẽ.Ioan.1,Dedit eis potestatẽ filios dei fieri,&c.Si ergo filii dei estis per fidẽ,quare vultis esse serui q̃ legis obseruãtias? Nã sola fides homines facit filios dei adoptiuos.Nullus siquidẽ est filius adoptiuus,nisi vnatur & adhæreat filio naturali.Ro. 8,Quos præsciuit cõformes fieri imaginis filii eius,&c.Fides em̃ facit nos in Christo Iesu filios.Eph.3,Habitare Christum per fidẽ in cordibus vestris.Et hoc in Christo Iesu.i. filii dei estis per Iesum Christum.

Quomodo Christiani sint in Christo ostenditur.

¶ Consequenter cùm dicit[Quicunq; enim in Christo,&c.]Manifestat propositũ.Et circa hoc tria facit. Primò proponit propositi manifestationẽ.Secundò manifestationis expositionẽ,ibi[Non est Iudęus,&c.] Tertiò assignat manifestationis rationẽ,ibi[Omnes enim vnũ sumus,&c.] Manifestat autẽ circa primum quomodo sumus in Christo Iesu filii dei.Et hoc est quod dicit[Quicũq; enim in Christo Iesu,&c.]Quod potest quadrupliciter exponi,vno modo vt dicatur, Quicunq; in Christo Iesu baptizati estis.i.institutione Christi ad baptismũ instructi estis.Mar.vlt.Euntes in mundũ vniuersum, prædicate euãgelium omni creaturæ,&c.Qui crediderit & baptizatus fuerit,&c.Alio modo quicunq; in Christo Iesu baptizati estis.s. per

Universidad de Deusto
Biblioteca

similitudinem,& per configurationē mortis Christi.Ro.6,Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu,in morte ipsius baptizati sumus.Vel in Christo Iesu.i.in fide Iesu Christi. Nam baptismus nō fit, nisi in fide, sine qua effectū baptismi nullum cōsequimur.Mar.vlti.Qui crediderit,& baptizatus fuerit,saluus erit,&c. Vel in Christo Iesu.i.in virtute & operatione eius.Io.1,Super quē videris spiritum descendentē hic est qui baptizat.Quicunq; ergo istis quatuor modis baptizati estis Christum induistis. Vbi dicendū est ꝙ qui induitur aliqua veste,protegitur ac cōtegitur ea,& apparet sub colore vestis colore proprio occultato. Eodē modo & qui induit Christū,protegitur & cōtegitur à Christo Iesu contra impugnationes & æstus,& in eo nihil aliud apparet nisi qui Christi sunt.Ro.13,Induite dominū Iesum Christum. Et sicut lignū accensum induitur igne,& participat eius virtutē,ita & qui Christi virtutes accipit,induitur Christo.Luc.vlti.Sedete in ciuitate donec induamini virtutē,&c.Quod in illis locū habent qui interius Christi virtute informātur, Ephe.4,Induite nouū hominem qui secundū,&c.Et nota ꝙ Christū aliqui induunt exterius per bonā conuersationē,& interius per spiritus renouationē,& secundū vtrunq; per sanctitatis configurationē vt tangitur in glosa. ¶ Expositionē autem manifestationis ponit,cùm dicit [Non est Iudæus,&c.] q.d.verè dixi ꝙ quicunq; in Christo Iesu,&c.Quia nihil potest esse in hominibus qđ faciat exceptionē à sacramento fidei Christi & baptismi.Et ponit tres differentias hominū,ostendens ꝙ per eas nullus excipitur à fide Christi. Prima differentia est quantū ad ritum,cùm dicit[Non est Iudæus neq; Græcus].q.d.Ex quo in Christo Iesu baptizatus est,nō est differentia,ꝙ propter hoc sit indignior in fide ex quocunq; ritu ad eam veneriti,siue ex ritu Iudaico siue Græco.Ro.3,An Iudeorū deus tantùm?Nonne & Gentiū?Immo & Gentiū,quoniquidem vnus deus qui iustificauit circuncisionē ex fide,& præputium per fidē.Et Ro. 10, Non est distinctio Iudæi & Greci,&c. ¶ Sed cōtrà est qđ dicitur Ro.3,Quid ergo amplius est Iudæo?Multū quidem per omnem modū.Respondeo,dicendum est ꝙ Iudæi & Græci possunt cōsiderari dupliciter. Vno modo secundum statum in quo erant ante fidē,& sic amplius fuit Iudæo,propter beneficiū legis. Alio modo quantum ad statū gratiæ,& sic nō est amplius Iudæo:& de hoc intelligitur hîc.Secunda differentia est quantū ad statum & conditionē,cùm dicit[Non est seruus neq; liber].i.neq; seruitus,neq; libertas,neq; nobilitas,neq; ignobilitas differentiā facit ad recipiendum effectū baptismi.Iob 3,Paruus & magnus ibi sunt,& seruus liber à domino suo.Ro.2,Non est personarū acceptio apud deū.Tertia differētia est quantum ad naturam, cùm dicit [Nō est masculus neq; fœmina]quia sexus nullā differentiam facit quantū ad participandum baptismi effectū.Gal.3,Nō est masculus aut fœmina,&c.Expositionis verò rationē ponit,cùm dicit[Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu].q.d.verè nihil horū est per qđ differentia fit in Christo, quia vos omnes.s.fideles vnum estis in Christo Iesu qui in baptismo omnes estis effecti mēbra Christi & vnum corpus & si inter vos sitis diuersi.Ro.12,Omnes vnū corpus sumus in Christo,&c.Ephe.4,Vnū corpus vnus spiritus,&c.Vbi autē est vnitas differentia non habet locū.Pro hac vnitate orat Christus.Ioan.17,Volo pater vt sint vnum,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Si autē vos estis,&c.]Arguit ad principale propositum hoc modo.Dixi ꝙ Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius,sed vos estis Abrahæ, ergo ad vos pertinet promissio Abrahæ de hæreditate cōsequenda.Minorē sic probat,Vos estis filii dei adoptiui,quia estis vniti per fidem Christo qui est filius dei naturalis,sed Christus est filius Abrahæ,vt suprà eodem,quasi in vno,& semini tuo qui est Christus,ergo si vos estis Christi,id est,in Christo, estis semen Abrahæ , id est filii , cùm Christus filius eius sit.Et si filii estis & hæredes.i.ad vos pertinet hęreditas secundum promissionem Abrahæ factam.Ro.9,Non qui filii sunt carnis,hi filii dei,sed qui sunt filii promissionis,æstimantur in semine.

Caput 4.

Similitudo ponitur ad ostēdēdam dignitatem gratiæ supra statum legis & apparet vt similitudo ad ꝓpositū & ostenditur per hoc beneficium gratiæ Iudæis etiam exhiberi ex fine promissionis ibi.

Dico autem quanto tēpore hæres paruulus est,nihil differt à seruo,cùm sit dominus omniū,sed sub tutoribus & actoribus est usque ad præfinitum tempus à patre.Ita & nos cùm essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruientes.

¶ Postq̄ ostendit Apostolus legis defectum:hîc cōsequenter ostendit gratiæ dignitatē. Et primò per exemplū humanum.Secundò per exēplum scripturæ,ibi[Dicite mihi qui sub lege vultis esse,&c.] Circa primū duo facit.Primò ostendit dignitatē gratiæ supra primitiuū statum veteris legis, per similitudinem à lege humana sumptā.Secundò ostēdit ꝙ ipsi facti sunt principes huius dignitatis per fidē,ibi[Quoniam autē estis filii dei,&c.]Tertiò arguit ipsos,eo ꝙ hanc dignitatē contēnebāt,ibi[Sed tunc quidē ignorantes deū,&c.]Circa primum duo facit.Primò ponit similitudinē.Secundò adaptat eam ad propositum, ibi[Ita & nos cū essemus,&c.]Notandū est ꝙ in proposita similitudine quatuor tangit Apostolus. Primò quidem dignitatē,quia nō est seruus,sed hæres.Vnde dicit[Quanto tēpore hęres,&c.]Quod aptatur & refertur ad populum Iudæorum,qui fuit hæres promissionis Abrahæ.Psal.Elegit nos in hęreditatē sibi,& ad Christum qui est hæres omniū.Heb.1,Quem constituit hæredē vniuersorum.Secundò eius paruitatē,Vnde dicit[Paruulus est.]quia & Iudæi paruuli erant secundū statū legis.Amos 7, Quis suscitabit Iacob,quia paruulus est?Similiter & Christus paruulus factus est per incarnationē.Esa.9,Paruulus natꝰ est nobis,&c. Sed nota ꝙ Apostolus aliquādo assimilat paruulo statū legis,sicut hîc.Aliquādo statū ꝓsentis vitę.1.Cor. 13,Cùm essem paruulus,&c.Cuius ratio est,quia status veteris legis est sicut paruulus propter imperfectionem cognitionis in ipsa cōparatione ad statum gratiæ & veritatis:quæ per Christum facta est.Sic & status præsentis vitæ in qua videmus per speculū in enigmate,est sicut paruulus, cōparatus statui futuræ vitæ,in qua est perfecta dei cognitio,quia videtur sicuti est. ¶ Tertiò eius subiectionē,cùm dicit[Nihil differt à seruo,cùm sit dominus omniū,sed sub tutoribus,&c.]Proprium enim serui est ꝙ sit subiectus alicui domino. Puer autē quandiu paruulus est,quia non habet cognitionē perfectam,& vsum liberæ voluntatis , propter defectum ætatis,cōmittitur custodiæ aliorum qui & bona sua defendant,& hi dicuntur tutores, & negotia agant,& hi actores nominātur.Et ideo licet sit dominus omniū rerum suarum,tamē inquantū subiicitur aliis,nihil differt à seruo.Esa.44,Et nunc seruus meus Iacob,&c.Sed notandū est ꝙ in populo Iudaico aliqui erāt simpliciter serui,illi.s.qui propter timorē pœnæ & cupiditatem tēporalium quæ lex promittebat, legem seruabāt.Aliqui verò erant qui non erant serui simpliciter,sed quasi serui existētes erant verè filii & hæredes

In populo Iudæorum quidā erāt serui simpli

hæredes:qui licet attenderent exterius ad tēporalia & vitarent pœnas,nihilominus tamen in eis finem non ponebant:sed accipiebant ea vt figurā spiritualium bonorum. Vnde licet viderentur nihil exterius differre à seruis,inquantum cerimonias & alia legis mandata seruabant:tamen erant domini,quia non ea intentione eis vtebantur vt serui,quia illis vtebantur amore spiritualium bonorū,quæ prefigurabāt:serui verò principaliter timore pœnæ & cupiditate terrenæ cōmoditatis.Christus erat etiā quasi seruus, quia licet sit dominus omnium,secundū illud Psal.Dixit dominus domino meo,&c.tamen nihil videbatur differre à seruo in exterioribus,inquantū homo.Philip.2,Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens,& habitu inuentus vt homo.Sub tutoribus autem & actoribus erat,quia sub lege factus erat:vt dicitur infrà eodē , Factus sub lege.Et hominibus subditus,vt dicitur Luc.2,Erat subditus illis. ¶ Quartò ponit tēporis congruitatē, cùm dicit[Vsq; ad præfinitum tempus à patre.]quia sicut hæres secundum determinationē patris præfinito tempore sub tutoribus est,ita & lex determinatum tēpus habuit à deo quandiu deberet durare:& quandiu hæres.s.populus Iudæorum esset sub ea.Similiter & præfinitum tempus fuit à patre quo Christus non erat facturus miracula & ostensurus dominium potestatis diuinæ.Ioan.2,Nondū venit hora mea.Hanc similitudinem adaptat,cùm dicit consequenter[Ita & nos,&c.]Et primò adaptat eam quantum ad Iudæos. Secundò quantū ad Christum,ibi[At vbi venit plenitudo temporis.]Dreit ergo,Dico ꝙ quanto tempore hæres paruulus, &c. Et ita nos Iudæi cùm essemus paruuli in statu legis veteris,sub elementis mundi eramus seruientes.i.sub lege quæ tēporalia promittebat.Esa.1,Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis,& cōminabatur pœnas temporales.Vel lex vetus dicitur elementū,quia sicut pueris qui sunt instruendi ad scientiā,primò proponuntur elementa illius scientiæ per quæ manuducuntur ad illam scientiā: ita lex vetus proposita est Iudæis,per quam manuducerentur ad fidem & iustitiā.suprà 3,Lex pædagogus noster fuit in Christo.Vel sub elementis. i. corporalibus rerum ritibus quos seruabāt, sicut lunares dies, neomenias,& sabbatum.Nec tamen instandum est ꝙ propter hoc non differrent à Paganis qui elementis seruiebant huius mundi,cùm eis non seruirent Iudęi seu cultū impenderent,sed sub eis deo seruiebant,& eum colebant,Gentiles verò elementis seruientes,eis diuinum cultū impendebant.Roma.1,Serui erunt creaturæ potius quàm creatori,&c. Fuit autem necessarium quòd Iudæi sub elementis huius mundi deseruirent deo,quia iste ordo est congruus naturæ humanæ,vt à sensibilibus ad intellectualia perducantur.

citer, alii et si fecit, qua si seruiebat sub elementis seruientes, erāt tamen verè filij et hæredes,quia ac cipiebāt legalia vt figuras,et in illis mediatorē intuebātur et spiritualia ex pectabant.

Lectio 2.

At vbi venit plenitudo temporis,misit deus filium suum factum ex muliere,factum sub lege vt eos qui sub lege erant redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus.

Similitudo ꝓposita ad aptatur ad Christum, & finis in quo adaptatur & ponitur.

¶ Hic adaptat Apostolus similitudinē propositam ad Christum.Et primò ponitur adaptatio. Secundò finis rei in qua similitudo adaptatur,ibi[Vt eos qui sub lege erāt,&c.]Sciendū est autem ꝙ suprà in similitudine proposita quatuor ostendit per ordinē,sicut dictum est.Hic autem illa quatuor adaptans ad Christū, incipit ab vltimo.s.à determinatione tēporis cuius ratio est:quia idem tempus fuit in quo Christus fuit humiliatus,& in quo fideles fuerunt exaltati.Et ideo dicit [At vbi venit plenitudo tēporis] .i.postq̄ tempus quod fuerat præfinitū à deo patre de mittendo filio suo,erat cōpletum,& hoc modo accipitur. Luc.2,Impleti sunt dies,&c.Dicitur autē plenum tempus illud propter plenitudinē gratiarum quæ in eo dantur,secundum Psal.Flumen dei repletū est aquis,&c.Item propter impletionē figurarū veteris legis.Mat.5,Non veni soluere legem,&c.Item, propter impletionem promissorū. Dan.9, Confirmabit autē pactum multis hebdomada vna.Hoc autē quod dicit [At vbi venit plenitudo tēporis,&c.] Similiter,& in aliis scripturæ locis vbi tēpus circa Christum impleri dicitur,non est referendum ad fatalem necessitatē,sed ad diuinā ordinationem,de qua dicitur in Psal.Ordinatione tua perseuerant dies,&c.Assignatur autē duplex ratio quare illud tēpus præordinatum est ad aduētum Christi.Vna sumitur ex magnitudine. Quia enim magnus est qui venturus erat,oportebat & multis indiciis & multis præparationibus homines ad aduētum eius dispōni.Heb.1,Multifariè multisq; modis,&c.Alia ex conditione venientis. Quia enim medicus erat venturus, oportebat ꝙ ante aduentum suum conuincerentur homines de morbo,& quantū ad defectum scientiæ in lege naturæ,& quantum ad defectum virtutis in lege scripta. Et ideo oportuit vtrunque, scilicet, & legem naturæ & legem scripturæ aduentum Christi præcedere. Secundò adaptat quantum ad hæreditariam dignitatem,cùm dicit[Misit deus filium suum]scilicet,proprium & naturalem.Et si filius ergo & hæres.Dicit autem filium suum,id est,proprium naturalem & vnigenitum non adoptiuum.Ioan.3, Sic deus dilexit mundum,vt &c.Misit,inquam,eum non à se separatum,quia missus est per hoc quod assumpsit humanam naturam,& tamen erat in sinu patris.Ioan.1,Vnigenitus qui est in sinu patris æternaliter.Ioan.3,Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo filius hominis qui est in cælo : qui licet descenderit per assumptionem carnis , tamen est in cælo . Item misit eum vt non esset vbi prius non erat: quia licet in propria venerit per præsentiam carnis,in mundo tamen erat per præsentiam deitatis, vt dicitur in euang. Ioannis primo:similiter non misit eum quasi ministrum,quia sua missio fuit assumptio carnis , non depositio maiestatis.Misit ergo deus filium suum ad sanandum,inquam, deuiationem concupiscibilis , & ad illuminandum ignorantiam rationalis!. Psalmista , Misit verbum suum , &c. Misit etiam ad liberandum à potestate dæmonis contra infirmitatem irascibilis. Esaiæ 19, Mittet eis saluatorem qui liberet eos . Item ad remediandum ab obligatione æternę mortis.Osee 13.De manu mortis liberabo eos,de morte redimā eos.Itē ad saluandum ab eorū peccatis.Io.3,Non misit deus filium suum in mundū vt iudicet mundum , sed vt saluetur mundus per ipsum,&c. ¶ Tertiò adaptat similitudinē quantum ad paruitatē,cùm dicit[Factum ex muliere.]Esa.9,Paruulus natus est nobis,&c.Phil.2,Exinaniuit semetipsum,&c. Paruū se fecit nō dimittēdo magnitudinem,sed assumendo paruitatē.In hoc autem quod dicit , Factū ex muliere, cauēdi sunt duo errores f.Fotini qui dixit Christum purum hominē esse,& ex virgine principium essendi sumpsisse , & ideo ita dicit ipsum factū ex muliere,quasi totaliter initiū ex ea sumpserit.Sed hoc est falsum,quia est cōtra illud quod dicitur Ro.1,Qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem nō dicit secundū personā, quæ est ab æterno,s.ipsa hypostasis filii dei. Vnde sicut cùm scutum sit album de nouo,non oportet dicere qđd ipsa sub-

Tēpus aduentus Christi cur dicitur plenum tempus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stantia scuti de nouo fiat,sed quòd ei de nouo albedo accesserit, ita ex hoc quòd filius dei de nouo carnem assumpsit,nõ oportet dicere ꝙ persona Christi de nouo sit facta:sed ꝙ natura humana ei de nouo aduenit, sicut corpori cũ absq; sui mutatione quędã accidunt. Aliqua enim adueniũt alicui & immutant ipsum,sicut formæ & qualitates absolutæ:quædã verò absq; mutatione adueniũt,& huiusmodi est assumptio carnis secundũ ꝙ dicit relationem. Vnde per hoc,persona verbi in nullo mutatur. Et inde est ꝙ in diuinis vtimur his quæ relationẽ significant etiam ex tempore. Vnde dicimus,Domine refugiũ factus es nobis: & ꝙ deus factus est homo. Non autẽ vtimur formis & qualitatibus absolutis,vt deus factus est bonus,sapiens,& huiusmodi. Item vitandus est error,Hebeonis,qui dicit Christũ ex Ioseph semine esse natũ motus ad hoc ponendũ per hoc quod dicit,ex muliere. Nam secundũ eum mulier tantũ importat corruptionẽ. Sed hoc est falsum,quia hoc nomen mulier in sacra scriptura designat etiã sexum naturalem,secundũ illud Gen.3, Mulier quã dedisti mihi,&c.vocat enim eam mulierem,quæ tamen adhuc erat virgo. Per hoc etiam quod dicitur,ex muliere factus,destruuntur duo errores.s. Valentini dicentis Christũ non sumpsisse corpus de virgine,sed attulisse illud de cælo,& per beatã virginem sicut per fistulam seu cannale transiuisse. Sed hoc est falsum,quia si verũ esset quod dicit,non fuisset factus ex muliere,vt Apostolus dicit. Hęc enim præpositio,ex, causam materialẽ designat. Item error Nestorii dicentis beatam virginẽ non esse matrem filii dei, sed filii hominis,quod falsum esse ostẽditur per hoc quod dicit Apostolus hìc. Quòd misit deus filiũ suum factum ex muliere. Qui enim fit ex muliere,est filius eius. Si ergo filius dei est factus ex muliere.s. ex beata virgine, manifestum est quòd beata virgo est mater filii dei. Licet autẽ posset dici natus ex muliere, signãter tamen dicit factum,& nõ natum. Nasci enim aliquid est ipsum produci solùm ex principio coniuncto,sed fieri est produci ex principio separato. Area enim fit ab artifice,sed fructus nascitur ex arbore. Principiũ autem humanæ generationis est duplex.s. materiale,& quantum ad hoc Christus processit ex principio coniuncto, quia materiã sui corporis sumpsit ex virgine. Vnde secundum hoc dicitur nasci de ea. Mat.1, De qua natus est Iesus,&c. Aliud est principiũ actiuum quod quidem in Christo quantũ ad id quod principiũ habuit.i. quantum ad formationẽ corporis non fuit coniunctum,sed separatũ, quia virtus spiritussancti formauit illud. Et quantũ ad hoc non dicitur natus ex muliere,sed factus quasi ex principio exteriori. Ex quo patet ꝙ hoc quod dicit ex muliere,nõ dicit corruptionem,quia dixisset natũ & non factum. ¶ Quarto adaptat similitudinẽ quantum ad subiectionem cùm dicit[Factũ sub lege.]Sed contra est quod dicitur.infrà 5, Si spiritu ducimini non estis sub lege. Si ergo Christus nõ solùm est spiritualis,sed etiam dator spiritus,inconuenienter videtur dici ꝙ sit factus sub lege. Respondeo. Dicendum est ꝙ esse sub lege dicitur dupliciter. Vno modo vt ly,sub,denotet solã obseruantiam legis,& sic Christus fuit factus sub lege,quia circunc;sus fuit,& in tẽplo præsentatus. Mat.5, Non veni legẽ soluere,&c. Alio modo,vt ly, sub,denotet oppressionẽ. Et hoc modo ille dicitur esse sub lege,qui timore legis opprimitur & hoc modo nec Christus,nec viri spirituales dicuntur esse sub lege. ¶ Consequenter cùm dicit[Vt eos qui sub lege,&c.] Ponit fructũ rei in qua similitudo adaptatur.ſ.ꝙ ideo voluit isto tẽpore fieri subiectus,vt hæredes fierent magni & liberi. Et hæc duo ponit,& primò fructum liberationis contra subiectionẽ. Et ideo dicit,Vt eos qui sub lege erant.i.sub maledicto & onere legis liberaret.suprà 3. Christus nos redemit de maledicto legis,&c. Secũdò fructum exaltationis,inquantũ adoptamur in filios dei per hoc ꝙ accipimus spiritum Christi & conformamur ei. Rom.8, Si quis spiritum Christi non habet,&c. Et hæc adoptio specialiter cõpetit Christo,quia non possumus fieri filii adoptiui,nisi conformemur filio naturali. Rom.8, Quos præscruit cõformes fieri imaginis filii eius, &c. Et quantum ad hoc dicit,Vt adoptionem filiorũ reciperemus.i.vt per filium dei naturalem efficeremur filii adoptiui.

Ostenditur beneficium adoptionis filiorũ etiã pertinere ad Gentiles.

Lectio 3.

QVoniam autem estis filij dei:misit deus spiritum filij sui in corda uestra,clamantem,abba pater. Itaque iam nõ es seruus,sed filius:quòd si filius,& hæres per deum.

¶ Suprà Apostolus ostẽdit beneficium Iudæis exhibitũ:hìc ostendit hoc beneficium etiã ad Gentiles pertinere. Et primò proponit ipsum beneficiũ. Secundò modum adipiscendi,ibi[Misit deus spiritũ,&c.] Tertiò manifestat eius fructum,ibi[Itaq; iam non est,&c.] Dicit ergo. Quòd beneficium adoptionis filiorum dei nõ solùm pertinet ad eos qui sub lege erant,sed etiã ad Gentiles. Et ideo dicit, Quoniam estis filii dei.i. ꝙ estis filii dei ista de causa factum est,quia non solùm Iudæi,sed etiã omnes alii qui in filium dei credunt, adoptantur in filios,&c. Io.1, Dedit eis potestatẽ filios dei fieri,&c. Modus autem adipiscẽdi illud donum, est per missionẽ spiritus filii dei in corda vestra. Aug. autem dicit quòd Christus in carne existens prędicauit Iudæis principaliter:Gentibus autẽ perfunctoriè. Ro.15, Dico Christum Iesum ministrũ fuisse circumcisionis,&c. Et ideo quicquid pertinet ad statum Iudæorũ conuenienter attribuitur Christo. Et quia possent dicere isti,Galatas nõ esse adoptatos in filios dei,cùm Christus ex eis carnẽ non sumpserit, nec eis prædicauerit,vnde non videbantur in aliquo Christo coniungi. Ideo Apostolus modum huius adoptionis demõstrans,dicit,quòd & si non fuerunt coniuncti Christo secundum carnem,scilicet, quantum ad Gẽtem, neque secundum prædicationem: tamen fuerunt coniuncti per spiritũ,& ex hoc adoptati sunt in filios dei. Vnde conuersio Gentilium specialiter attribuitur spiritui sancto. Et ideo Petrus quando fuit reprehensus à Iudæis quòd iuisset prædicare Gentibus excusaut se per spiritum sanctum,dicens,Actuum 11, Non possum resistere spiritui sancto,cuius instinctu, hoc fecerat. Et ideo quia misit deus per spiritum filii sui in corda nostra(Iudæorum,scilicet,& Gentium)coniungimur Christo, & per hoc adoptamur in filios dei.

¶ Sed sciendum est quòd si alicubi in scriptura inuenitur spiritussanctus mitti à patre. Ioã. 14, Paracletus autem spiritussanctus,quem mittet pater,&c. aliquando verò à filio. Ioã.15, Cùm venerit paracletus quem ego mittam vobis,&c. nihilominus tamen spiritussanctus communis est patri & filio,& ab vtroque procedit,& ab vtroque datur. Et ideo est quòd vbicunque inuenitur quòd pater mittat spiritum sanctum, fit mentio de filio:sicut in præmissa authoritate dicitur,quem mittet pater in nomine meo. Et similiter vbi dicitur,mitti à filio, fit mentio de patre. Vnde dicit, Quem mittam vobis à patre. Et etiam hìc cùm dicit, Misit deus pater spiritum sanctum, statim fit mentio de filio, cùm dicit, Filii sui. Nec refert si aliqui dicatur spiritussanctus solùm à patre procedere,quia ex quo filius mittit eum,manifestum est ꝙ ab ipso procedit,vnde spiritussanctus dicitur spiritus filii sicut mittẽtis,& sicut à quo procedit,& sicut à quo habet spiritussanctus quicquid habet sicut & à patre. Io.15, Ille me clarificabit,quia de meo accipiet,&c. Dicit autem in corda, quia duplex est generatio. Vna carnalis quę fit per semẽ carnale missum in loco generationis: quod quidẽ semen licet sit quantitate paruum,tamen virtute continet totũ. Alia est spiritualis, quæ fit per semen spirituale transmissum in locũ spiritualis generationis: qui quidem locus est mens seu cor hominis, quia in filios dei generamur per mentis renouationẽ. Semen autem spirituale, est gratia spiritussancti. 1. Io. vlti. Qui natus est ex deo,non peccat:quoniã generatio dei conseruat eum,&c. Et hoc semen est virtute cõtinens totam perfectionẽ beatitudinis. Vnde dicitur pignus & arra beatitudinis. Ephe.1. Ezech. 39, Dabo spiritum nouum,&c. ¶ Clamantem.i.clamare facientem,Abba pater,non magnitudine vocis, sed magnitudine,& feruore affectus. Tunc enim clamamus,Abba pater,quando per affectũ accendimur calore spiritussancti ad desiderium dei. Ro.8, Non accepistis spiritũ seruitutis,&c. ¶ Abba pater,&c. Item autẽ est in signification e,abba,quod est Hebræũ,& pater,quod est Latinum,& patr,quod est Græcũ. Et vtriusq; ponit,vt ostendat quòd gratia spiritussancti cõmuniter se habet, quantum ad vtrunq; populum quantũ est ex se. ¶ Consequenter cùm dicit [Itaq; iam non est seruus,&c.] Ponit fructum huius beneficii. Et primò quantũ ad remotionem omnis mali,à quo liberamur per adoptionẽ spiritussancti,& hæc est liberatio à seruitute. Et quantũ ad hoc dicit,Itaq;.ſ. quia spiritus clamat in nobis pater,iam à tempore gratiæ non est aliquis nostrũ,qui in Christum credimus,seruus in timore.ſ. seruiens. Ioan.15, Iam non dicam vos seruos, sed amicos,&c. Roma.8, Non accepistis spiritũ seruitutis,&c. sed est filius. Ro.8, Ipse spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro ꝙ sumus filii dei. Licet enim conditione serui simus,quia dicitur Luc.17, Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis,dicite serui inutiles sumus:tamen nõ sumus serui maliuoli,ex timore.ſ. seruientes,quia tali seruo debentur tortura & cõpedes:sed sumus serui boni & fideles,& amore seruientes, & ideo libertatem per filium consequimur,Ioan.8, Si filius vos liberauerit,verè liberi eratis. ¶ Secundò ponit fructũ quantum ad consecutionem omnis boni,& quantũ ad hoc dicit,Quòd si filius,& hęres per deũ. Roma.8, Si filii & hæredes,hæredes quidẽ dei,&c. Hæc autẽ hæreditas est plenitudo omnis boni, cùm nihil aliud sit quã ipse deus,secundum illud Psal. Dominus pars hæreditatis męe,&c. Gen.15, Dixit ad Abraham, Ego merces tua magna nimis,&c. ¶ Dicit per deũ,quia sicut Iudæi hæreditatem adepti sunt per dei repromissionẽ & iustitiam,ita & Gentiles per deum.i. per dei misericordiã. Rom.15, Gentes autem super omnia honorare deum,&c. Vel per deum,id est per dei operationem. Esa.26, Omnia opera nostra opera tus es in nobis domine.

Arguitur Galatæ ingratitudinis statũ prius extollẽdo, & peccatũ cõmissum exaggerando.

Lectio 3.

SEd tunc quidẽ ignorantes deũ,his qui natura nõ sunt dij,seruiebatis. Nunc autẽ cùm cognoueritis deũ, immò cogniti sitis à deo:quomodo cõuertimini iterũ ad infirma & egena elementa,quib⁹ denuo seruire uultis? Dies obseruatis, & mẽses,& tẽpora,et annos. Timeo uos ne forte sine causa laborauerim in uobis. Estote sicut ego,qa et ego sicut uos.

¶ Posita dignitate beneficii gratiæ,& offensa per exẽplum humanũ:hìc Apostolus arguit Galatas qui hãc gratiã contemnebant,vtpote ingrati tanto beneficio. Et primò arguit eos de ingratitudine. Secundò excusat se ꝙ hoc nõ facit ex odio & liuore,ibi [Fratres obsecro vos,non me leſistis,&c.] Circa primũ tria facit. Primò cõmemorat statum pristinum. Secũdò extollit,& cõmendat beneficium susceptũ, ibi [Nunc autem cùm cognoueritis,&c.] Tertiò exaggerat peccatũ cõmissum,ibi[Quomodo cõuertimini,&c.] Dicit ergo, Sed tunc,&c. q.d. Nunc estis filii & hæredes per deum:sed tunc quidẽ,cùm Gẽtes essetis. Ephe.5, Eratis aliquando tenebræ,&c. Ignorantes deum,per infidelitatẽ seruiebatis culeu latriæ,his qui non sunt natura dii, sed opinione hominũ. 1. Corint.12, Cùm Gentes essetis ad simulachra muta prout ducebamini cũtes, &c. Rom.1, Seruierunt creaturæ potius quã creatori,&c. Hoc autem quod dicit, Qui natura nõ sunt dii,est ad confutationẽ Arrianorum dicentium Christũ dei filium non esse deũ per naturam. Quòd si verũ esset,nõ esset ei exhibendus cultus latriæ,& quicunq; exhiberet ei esset idolatra. Sed potest obiici, quia nos adoramus carnẽ & humanitatem Christi,ergo sumus idolatræ. Sed dicendũ est ꝙ licet adoremus carnem seu humanitatem Christi,adoramus tamen eam vt vnitã personæ diuini verbi, quod quidem verbum est suppositum diuinũ. Vnde cùm adoratio debeatur supposito diuinæ naturæ, quicquid in Christo adoratur, absq; errore fit. ¶ Consequenter cùm dicit [Nunc autẽ cùm cognoueritis,&c.] Cõmemorat acceptum beneficium. q.d. Si ignorantes eratis & peccabatis,tolerari poterat:nam cæteris paribus grauius est peccatum in Christiano q̃ in Gentili. Sed nunc cùm cognoueritis deum.i. sitis conducti ad dei cognitionẽ, grauius peccatis q̃ olim,seruiendo & ponendo spem in his in quibus non debetis. Hier.31, Omnes cognoscẽt me,&c. Sed hoc quod dicit,immo cogniti sitis à deo,videtur contrarietatem habere, cùm deus ab æterno omnia cognouerit. Eccle.23, Domino enim deo antequam crearentur omnia agnita,&c. Sed dicendum hoc eaſaliter esse &c.ũ, vt sit sensus,immo cogniti sitis à deo.i. deus fecit ꝙ vos cognosceretis eum. Sic enim deus dicitur cognoscere,inquantũ est causa cognitionis nostræ. Et ideo,quia suprà dixit,Cùm cognoueritis deũ, quæ fuit vera locutio,statim corrigit & explicat eã prefiguratã innuendo quòd nõ possumus deũ cognoscere ex nobis,nisi per ipsum. Io.1, Deum nemo vidit vnquã,sed vnigenitus qui est in sinu patris,&c. ¶ Cõsequenter exprobrat peccatum cõmissum,dicens [Quomodo cõuertimini,&c.] Et primò exaggerat eorũ peccatum. Secundò ostendit imminens periculum,ibi[Timeo vos ne fortè,&c.] Tertiò reducit eos ad salutis statum,ibi [Estote sicut ego,&c.] Circa primum duo facit. Primò proponit peccatum cõmissum. Secundò de peccato cõmisso eos conuincit,ibi[Dies obseruatis,&c.] Sciẽdum est autem ꝙ hæc litera dupliciter legitur. Vno modo quia isti Galatæ à fide conuertebantur ad idololatriam,& ideo dicit, Quomodo cõuertimini à fide iterum.i. denuo. 2. Pet.2, Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ,q̃ post,&c. Psal. Conuersi sunt retrorsum,&c. Ad elemẽta.ſ. mundi quæ sunt infirma,per se subsistere nõ valentia,quia in nihilũ decideret,nisi ea manus cuncta regẽtis teneret:secundũ illud Heb.1, Portãs omnia verbo virtutis suę,&c. Et egena,quia egẽt deo & seipsis ad inuicẽ,ad cõplementũ vniuersi,quibus.ſ. elemẽtis denuo.i. iterũ seruirevultis seruitute.ſ. latrię. Probatio huius manifestè apparet quia obseruatis dies.ſ. fastos & ifastos,& mẽses,&

Duplex est generatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tempora,& annos.i.constellationes & cursum corporũ cælestium,quæ omnia ortum habent ab idolatria. Contra quod dicit.Hier.10,A signis cæli nolite metuere quæ gẽtes,&c.Et ꝙ obseruationes huiusmodi ma læ sint,& cõtra cultum Christianæ religionis,patet:quia distinctio dierũ,mensium,annorũ,& tẽporum attenditur secundũ cursum solis & lunæ.Et ideo tales tẽporum distinctiones obseruãtes venerantur corpora cælestia,& disponunt actus suos secundũ iudicium astrorum, quæ nullã directam impressionem habent in voluntate hominis & in his quæ depẽdent à libero arbitrio.Et ex hoc imminet graue periculũ.Vnde dicit, Timeo ne fortè sine causa.i.inutiliter laborauerim in vobis. Et ideo cauendũ est fidelibus talia obseruare, sed nulla debet esse eis suspitio harum rerum,quia prosperè potest cedere quicquid sub dei deuotione simpliciter agitur.Sed nũquid licet in aliquo cursum stellarũ seruare?Dicendum est ꝙ corpora cælestia quorũdam quidẽ effectuum causa sunt.s.corporalium,& in illis licet ipsorũ cursum attendere:quorundam autem non sunt causa.s.eorũ quæ dependent à libero arbitrio,seu à fortuna,vel infortunio, & in illis seruare cursum astrorũ pertinet ad idolatriam.Sed licet hæc lectura sustineri possit,nõ tamen est secũdum intentionẽ Apostoli.Cùm enim ipse in tota precedẽti serie huius epistolæ,& in sequenti arguat Galatas de hoc quòd à fide transtulerũt se ad obseruantiã legis,ideo magis ad propositum exponitur de hoc ꝙ ad legales obseruantias cõuertuntur.Vnde dicit,Cùm cognoueritis deum per fidẽ,quomodo conuertimini à fide ad elemẽta.i.ad literalẽ legis obseruãtiam? quæ dicitur elemẽta,quia fuit prima institutio diuini cultus,elemẽta dico infirma,quia nõ perficit iustificando.Heb.7,Neminẽ ad perfectum adduxit lex egena, quia nõ confert vires & gratiã adiuuando per se.Sed quid est quod dicit,Conuertimini. Et Videtur hoc incõuenienter dictum.Similiter & hoc quod dicit,denuo.Nam isti nec Iudæi fuerãt,nec aliàs legalia seruauerant, Ad quod dicendũ est ꝙ cultus Iudæorum medius est inter cultũ Christianorum & Gentiliũ.Nam Gẽtiles colebant elementa ipsa tanq̃ viua quædam:Iudæi verò elementis quidẽ non seruiebant,sed deo sub ipsis elemẽtis in quantum obseruationibus corporaliũ elementorum deo cultũ exhibebant.suprà eodem,Sub elementis huius mundi eramus seruientes.Christiani verò seruiunt deo sub Christo.i.in fide Christi.Quando autẽ aliquis peruenit ad terminũ transacto medio,si iterum redire velit ad mediũ,idem videtur ac si velit redire ad principium.Et ideo Apostolus,quia isti iam peruenerant ad terminũ.s.ad fidem Christi,& nunc redierunt ad mediũ.s.ad cultum Iudæorum,inde est ꝙ propter quandã conformitatẽ medii ad principium dicit eos conuerti ad elementa,& denuo eis seruire.Et ꝙ ita sit probat,cùm dicit,Dies obseruatis Iudaico ritu.s.sabbata,& decimum primi mensis,& huiusmodi quæ dicuntur in glo.Menses.i.neomenias,vt primum & septimum mẽsem,vt habetur Leui.23,Tẽpora.s.egressionis de AEgypto, & ꝙ Hierosolymam tribus vicibus veniebant per singulos annos.Item annos Iubilei,& septimũ annũ remissionis.Et ex hoc sequitur periculum,quia ex hoc nihil prodest fides Christi. Vnde dicit, Timeo vos ne fortè sine causa.i.inutiliter in vobis laborauerim.infrà 5,Si circũcidimini,Christus vobis nihil proderit.Consequenter cùm dicit[Estote sicut ego,&c.]reducit eos ad statũ salutis.q.d. Ita timeo vos ne fortè sine causa laborauerim in vobis, sed ne ita sit,estote sicut ego.Hoc in glosa tripliciter legitur.Primo modo sic,Estote sicut ego. s.legẽ deserentes sicut ego dimisi.Secundo modo sic,Estote sicut ego,errorẽ.s.pristinum corrigentes,sicut ego errorem meũ correxi.Et hoc potestis,quia ego supple, sum sicut vos,& tamen de errore meo correctus sum . Tertio modo sic,Estote sicut ego.s.sine lege viuentes,quia ego(supple qui legẽ habui,& in lege natus sum)modò sum sicut vos,supple fuistis.s.sine lege.

In quib⁹ licet attẽdere & seruare cursum stellarum.

Ostendit Apostolus se non odio reprehẽdisse Galatas, ostẽdẽdo se nõ habuisse odij causam in eos, nec veram nec præsumptã immo potius causam amoris.

Ostendit Paul. ꝙ habet causam amoris ad Galatas.

Lectio 4.

FRatres,obsecro uos.Nihil me læsistis.Scitis autem,quia per infirmitatẽ carnis euangelizaui uobis iampridẽ.Et tentationem uestrã in carne mea,non spreuistis, neq; respuistis,sed sicut angelũ dei excepistis me,sicut Christũ Iesum. Vbi est ergo beatitudo uestra? Testimonium enim perhibeo uobis,quia si fieri posset,oculos uestros eruissetis,& dedissetis mihi.Ergo inimicus uobis factus sum uerum dicens uobis? AEmulantur uos nõ bene:sed excludere uos uolunt: ut illos æmulemini.Bonum autem æmulamini in bono semper:& non tantùm cùm præsens sum apud uos.

¶ Postq̃ reprehendit Apostolus Galatas,hìc ostendit se hoc non ex odio fecisse.Et primò ostendit se non habere veram causam odii ad eos vllam.Secundò ꝙ nec habet causam æstimatã,ibi [Ergo inimicus factus sum vobis,&c.]Tertiò assignat causam præmisse reprehensionis,ibi [Filioli mei,&c.]Circa primũ duo facit.Primò ostendit ꝙ non habet causam odii ad eos.Secundò quòd magis habet causam amoris,ibi[Scitis autem quòd per infirmitatẽ,&c.]Circa primum notandũ est ꝙ consuetudo est boni pastoris in correctione subditorum asperis dulcia miscere:ne.s.ex nimia seueritate frangantur. Luc.10. legitur de Samaritano, quòd in curatione sauciati infudit vinũ & oleum.Et contrà de malis pastoribus dicitur Eze.34, Cùm austeritate imperabatis eis.Et ideo Apostolus sicut bonus prælatus ostẽdit ꝙ non ex odio increpat eos,blandẽ loquẽdo eis quantũ ad tria, primò quantum ad charitatis nomen.Vnde dicit,Fratres.Psal.Ecce q̃ bonũ & quàm iucundum habitare fratres in vnum.Secundò quantũ ad modestiæ verbum.Vnde dicit,Obsecro vos.Prouer.19,Cum obsecrationibus loquitur pauper.Tertiò quantum ad excusationem.Vnde dicit,Nihil me læsistis & ego non sum talis ꝙ habeam odio illos qui me nõ offendunt. Secundò ostendit se ad eos habere causam amoris cùm dicit[Scitis autem ꝙ per infirmitatẽ,&c.]Vbi tria ponit ex quibus hominẽs se diligere consueuerunt:primũ est mutuum societatis auxiliũ,& ex hoc etiam amor in hominibus confirmatur:secundum illud Luc.22,Vos estis qui permansistis mecũ,&c. Et quantum ad hoc dicit, Scitis autẽ,&c. Vbi primò cõmemorat tribulationem quã passus est apud eos . Secundò ostendit quomodo ei astiterunt, ibi [Et tentationẽ nostram,&c.] Dicit ergo quantũ ad primum,Dico ꝙ nihil me læsistis,immo seruauistis mihi.Scitis enim.i.recordari poteritis ꝙ euangelizaui vobis iam pridẽ.i.transacto tempore, per infirmitatem carnis.i.cum infirmitate & afflictione carnis meæ,vel cum multis tribulationibus quas patiebar à Iudæis(qui sunt de carne mea)me persequẽtibus.1.Corin.2,Cum timore & tremore multo fui apud vos. 2, Cor.12,Virtus in infirmitate perficitur.Et licet hæc infirmitas fuerit causa spernendi me,& tentationis vestræ,secundum illud Zacha.13,Percute pastorem,& dispergentur oues,&c. vos tamen tentationem vestrã quæ erat in carne mea,id est,tribulationem meam,quæ erat vobis causa tentationis,non spreuistis.Eccl.11, Nõ spernas hominem in visu suo.Quia vt dicit dominus,Luc.10,Qui vos spernit,me spernit,&c. Neq; re

spuistis doctrinam meam'& me,quin velletis esse socii tribulationum.Esa.33,Væ qui spernis,nonne & ipse sperneris,&c.Secundũ autem quod cõfirmat inter homines dilectionẽ,est mutuus amor & mutua dilectio adinuicẽ: secundum illud Prou.8,Ego diligẽtes me diligo,&c.Et quantũ ad hoc dicit, Sed sicut angelũ dei excepistis me.i.ita honorificè sicut nuntiũ verba dei nuntiãtem.1.Thes.2, Cùm accepissetis à nobis verbũ auditus dei,&c.Et inde est ꝙ prædicatores dicuntur angeli,Malac.2,Legẽ requirent ex ore eius,&c. Et nõ solùm sicut angelũ recepistis,sed sicut Iesum Christũ.i.actu Christus ipse venisset,QuiChristus profecto in ipso ad eos venerat,& in eo loquebatur secundũ illud 2.Cor.vlt.An experimentũ quæritis eius qui in me loquitur Christus.Mat.10,Qui vos recipit,me recipit,&c. ¶ Deinde increpat eos ꝙ sic deteriorati erãt. Vnde dicit,Vbi est ergo beatitudo vestra?q.d.Nonne ex hoc homines beatificabant vos ꝙ me honorastis, & prædicationẽ meam recepistis?Iob 4,Vbi est timor tuus,& fortitudo tua,patientia tua, & perfectio viarum tuarum? ¶ Tertium quod amorẽ confirmat,est mutua beneficentia.Et quantũ ad hoc dicit, Testimonium perhibeo ꝙ si fieri posset.i.iustè fieri potuisset.Illud enim fieri potest quod iustè fit, vt ad vtilitatẽ ecclesię fuisset,oculos eruissetis & dedissetis mihi.q.d. Ita me diligebatis ꝙ non solùm mihi vestra exteriora,sed etiam oculos vestros dedissetis mihi. ¶ Cõsequenter cùm dicit[Ergo inimicus factus sum vobis,&c.]Ponit causam æstimati odii:& primò vnã ex parte Apostoli.Secundò aliã ex parte Pseudo,ibi[AEmulantur vos, &c.]Dicit ergo,Ex quo mihi tot bona fecistis,est ne credendũ ꝙ factus sim inimicus vobis,verũ dicens vobis?Verbũ autẽ hoc quod dicit,inimicus,dupliciter potest intelligi.Vno.s.modo ꝙ ipse habeat eos odio,& isto modo legitur sic tunc,Factus sum inimicus.i.habeo vos odio.Et sic hoc quod sequitur,verum dicẽs vobis,potest æstimari vt signũ odii,quod tamen est signũ dilectionis.s.dicere verũ, suo tamen loco & tẽpore. Alio modo potest intelligi,inimicus passiuæ.s.ꝙ ipse habeatur odio ab eis.Et tũc sic legitur, Ego factꝰ sum inimicus vobis.i.habetis me odio,& hoc ideo:quia dico vobis verũ,vt sic dicẽs verum vobis ponatur, vt sit causa odii.Nam homines veritatẽ dicentes,à malis odio habentur.Veritas enim odiũ parit. Amos 5, Odio habuerunt in porta corripientẽ,&c. ¶ Sed contrà est quod dicitur Proueb.28, Qui corripit hominẽ, gratiam post ea inueniet apud eum,magis q̃ qui per linguæ blandimenta decipit. ¶ Sed dicendũ est ꝙ solutio hæc potest haberi ex hoc quod dicitur Prouerb.9,Noli arguere derisorem ne oderit te,argue sapientem & diliget te.Bonitatis enim signũ est,si iste qui corripitur corripientẽ diligit.Et econuerso si eum oderit, signũ est malitiæ.Cùm enim homo naturaliter odiat illud quod cõtrariatur ei quod diligit,si tu odis eum qui corrigit te de malo,manifestum est ꝙ malum diligis.Si verò diligis eum,ostendis te odire peccata. Quia enim homines à principio cùm corripiuntur,per amorẽ ad peccata afficiunturinde est ꝙ in principio peccatorem corripientẽ oditised postq̃ iam correctus est& affectũ peccati deposuit,corripientem diligit.Et ideo signãter in proposita authoritate dicitur:ꝙ postea inueniet gratiam apud eũ. ¶ Consequenter cùm dicit [AEmulantur vos,&c.]Ponit aliam causam æstimatam ex parte.s.pseudo.Et primò ponit eam. Secundò excludit eam,ibi[Bonum autẽ æmulamini,&c.]Quantum autem ad primum, sciendũ est ꝙ sicut dictum est suprà, quidam Pseudo ex Iudæis conuersi , circuneuntes ecclesias Gentium, prædicabant seruari legalia. Et quia Paulus contrarium dicebat,ideo isti detrahebant ei.Et hoc magis faciebãt vt excluderent Paulum,q̃ pro salute eorum.Et ideo dicit AEmulantur vos.i.non patiuntur in vobis(quos diligunt potius amore cõcupiscentiæ quàm amicitiæ)consortium nostrũ.AEmulatio enim est zelus ex amore quocunq; prouieniens,non patiens consortium in amato.Sed quia amor eorum ad istos non erat bonus,tum quia nõ amabãt eos propter vtilitatem ipsorum,sed propter cõmodum proprium:& hoc pater,quia volebant excludere Apostolũ ab eis, vtpotè propriæ vtilitati contrariũ : tum quia hoc cedebat in damnum Galatarum ,quia quærebant in eis lucrum per quod ipsi dãnificabantur:ideo dicit,AEmulantur vos,sed non bene,quia non amant bonum vestrũ.Et hoc apparet,quia volunt vos excludere vt æmulamini illos.i. vt nullum recipiatis nisi eos. Prouerb.3,Ne æmuleris hominẽ iniustum,&c.Et Proper.31,Non æmuletur cor tuum peccatores.Hoc autem excludit cõsequenter,cùm dicit[Bonum autẽ æmulamini,&c.]q.d.Nõ debetis eos æmulari in doctrina eorum,sed æmulamini bonũ doctorem,me.s.& huiusmodi.1.Petr.3, Quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis ? Sed quia aliquis potest esse bonus doctor,in quo potest esse aliquid mali, ideo addit, AEmulamini bonum doctorẽ,sed,dico,tamen in bono.i.in eo quod bonum est.1.Cor.14 ,Sectamini charitatem,æmulamini spiritualia.Licet autẽ Apostolus de se loquatur,secundum Glo.cùm dicit, AEmulamini bonum,addit tamen in bono,quia sicut ipse dicit 1.Cor.4,Nihil mihi conscius sum , sed non in hoc iustificatus sum.Sed quia aliqui æmulantur doctorẽ bonum in sua præsentia solùm,ideo addit,semper,& nõ tantùm cùm præsens sum apud vos:quia æmulatio in bonum est signum quòd ex amore & timore dei, qui omnia videt,procedat: si etiam in absentia doctoris perseuerat.Colloss.3, Serui obedite per omnia dominis vestris,&c.

Ostenditur vera causa correctionis Galatarũ et est dolor imperfectionis eorũ, et ipse dolor exprimitur cum desiderio ipsum manifestandi ex eius causa.

Lectio 5.

FIlioli mei,quos iterum parturio,donec formetur Christus in uobis.Vellem autem esse apud uos modò , & mutare uocem meam,quoniam confundor in uobis.

¶ Suprà Apostolus remouit falsam causam correctionis Galatarũ:hìc consequenter Apostolus dictæ correctionis assignat causam verã,quæ est dolor eorum imperfectione.Et ideo primò dolorẽ cordis ex quo loquebatur,exprimit.Secũdò ponit desideriũ de manifestatione huius doloris,ibi [Vellẽ autẽ,&c.] Tertiò ponit causam doloris,ibi[Quoniã confundor,&c.]Dolor autẽ iste ex charitate ꝓcedebat,quia dolebat de peccatis eorũ.Psal.Vidi præuaricantes & tabescebã,&c.Et ideo verbũ charitatis proponit,dicens [Filioli mei.]Signanter autẽ non eos filios vocat,sed filiolos,vt designet eorũ imperfectionẽ,qua diminuti sunt.1. Cor.3,Tãq̃ paruulis in Christo,&c. ¶ Sed notandũ est ꝙ puer dũ est in parturitione dicitur filiol⁹. Et isti tales erant,quia indigebãt iterata parturitione,cùm tamen parentes carnales semel tantũ parturiant filios. Et ideo dicit eis,Quos iterũ parturio.Nam semel eos parturierat in prima cõuersione, sed quia iam auersi erant ab eo qui eos vocauit in aliud euangeliũ , indigebant ꝙ iteratò parturiret eos. Ideo dicit parturio. i. eum labore & dolore ad lucẽ fidei reduco.In quo apparet dolor Apostoli. Vnde cõuersio hominis,partus dicitur.Iob 39, Incuruãtur ad fœtũ & pariunt.Apoc.12,Clamabat parturiẽs,& eruciatur vt pariat.Et in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

de est ꝙ Apostolus ex dolore durè eos corrigit, sicut mulier ex dolore partus durè clamat. Esa.42, Quasi parturiens loquar,&c.Et ratio iteratæ parturitionis est,quia non estis perfectè formati.Vnde dicit,Donec Christus formetur in vobis.i.recipiatis similitudinẽ eius quam vestro vitio perdidistis.Et non dicit,formemini in Christo,sed formetur Christus in vobis,vt hoc terribilius insonet auribus eorũ. Nam Christus per fidem formatã formatur in corde.Ephe.3,Habitare Christum per fidẽ,&c.Sed quando quis non habet fidem formatã, iam in eo moritur Christus.2.Pet.1,Donec dies illucescat,&c.Et sic secundũ hominis profectum in fide,Christus in homine proficit,& econuerso secundũ defectum deficit.Quãdo ergo fides in homine efficitur informis per peccatum,Christus non est in eo formatus . Et ideo quia in istis non erat fides formata,indigebant iterũ parturiri,donec Christus in eis formaretur per fidẽ formatam.s.quæ per dilectionem operatur.Vel donec Christ⁹ formetur in vobis.i. formosus aliis per vos appareat. Posset autẽ aliquis dicere,Absens tu dicis talia,sed si esses apud nos hæc nõ diceres,secundũ illud.2.Cor.10.Præsentia quidem corporis infirma,& sermo cõtẽptibilis,&c.Et ideo ponit desideriũ manifestandi dolorem suũ,asperius,dicens,Vellem autẽ esse apud vos modò & mutare vocem meã.q.d.Modò blãdis verbis vtor vocans vos fratres,& filios in absentia,sed si essem præsens asperius corriperẽ.Nam si quæ per literas scribo,nunc præsens & ore proferrẽ,durior esset correctio: vtpotè quia magis possem vocẽ obiurgantis exprimere & iracentis resonare clamorẽ & dolorem pectoris,magis quã per literas explicare,& magis cor vestrũ vina vox ad confusionem de erroreveſtro & mea turbatione moueret.Et causa huius doloris est,quia cõfundor in vobis.i. erubesco apud alios pro vobis.Nam sicut Eccl.22.dicitur,Confusio est patris de filio indisciplinato.Nam cùm filius sit res patris , & discipulus inquantum huiusmodi res magistri , magister gaudet de bono quod videt in eo relucere,quasi de bono proprio,& gloriatur,& econuerso de malo dolet & confunditur. Vnde quia isti mutati erant de bono in malum,Apostolus confundebatur inde.

Similitudo ex scripturis de legahũ cessatione,& gratiæ dignitate.

Lectio 6.

Dicite mihi qui sub lege uultis esse,legem non legistis ? Scriptum est enim quoniam Abraham duos filios habuit:unum de ancilla,& unum de liberâ.Sed qui de ancilla,secundum carnem natus est:qui autem de libera,per repromissionem. Quæ sunt per allegoriam dicta.

¶ Suprà Apostolus probauit dignitatem gratiæ per consuetudinem humanam:hîc autem probat eam authoritate scripturæ.Et primò proponit factum.Secundò exponit mysteriũ,ibi [Quæ sunt per allegoriã dicta,&c.] Tertiò concludit propositũ,ibi[Itaq; fratres mei non sumus,&c.]Circa primum duo facit.Primò excitat ad attentionẽ.Secundò proponit suam intentionẽ,ibi[Scriptum est enim,&c.] Dicit ergo [Dicite mihi,&c.]q.d.Si vos estis sapientes attẽdite ad ea quæ obiicio,& si nõ potestis contradicere:cedatis.Iob 6. Respondete obsecro absq; contentione,&c.Facio vobis autem hanc obiectionem,Aut legistis legẽ:aut nõ legistis.Sed si legistis scire debetis ea quæ in ea scripta sunt:sed ipsa probat se dimittendã, si autem non legistis,nõ debetis recipere quod nescitis.Prouer.4,Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. ¶ Dicit autẽ subige.i.sub onere legis.Nam subire aliquod leue non est vis,sed subire graue onus sicut est onus legis, magnæ stultitiæ signũ esse videtur.Act.15,Hoc est onus quod neq; patres nostri, neq; nos portare potuimus ,&c. Quod est intelligendum de illis qui volunt carnaliter esse sub lege. ¶ Consequenter cùm dicit [Scriptum est enim,&c.]proponit suã intẽtionem dicens,Ideo quæro an legistis legẽ: quia in ipsa cõtinentur quædam quæ manifestè dicunt legẽ non esse tenendam.Et specialiter Apostolus facit mentionẽ de duobus filiis Abrahæ.Et primò ponit vnũ in quo conueniunt.Secundò duo in quibus differunt.Conueniũt quidẽ in vno patre.Vnde dicit,Scriptũ est,quoniam Abraham duos filios habuit.Habuit etiam alios q̃ istos duos filios: quia post mortẽ Saræ alios genuit de Cęthura,vt dicitur Gen.25.de quibus mẽtionẽ non fecit Apostolus, quia non pertinent ad hanc significationẽ.Possunt tamen per istos duos.s.filium ancillæ & filiũ liberæ duo populi..s.Iudęorũ & Gentium designari:per alios verò filios Cæthuræ,scismatici & hæretici.Qui quidem duo populi cõueniunt in vno patre:quia Iudęi sunt filii Abrahã secundum carnem:Gentiles verò secundũ imitationẽ fidei.Vel sunt filii Abrahæ.i.dei qui est pater omnium,Malac.2,Nonne deus pater omniũ, &c. Roma.3,An Iudæorum tantũ.Differunt autem in duobus.s.in conditione matris: quia vnus est de ancilla vt dicitur Gene.21.Nec tamen peccauit Abrahã ad eam accedens:quia accessit ad eam coniugis affectu & ordinatione diuina.Alius autem est de libera.s.Isaac quẽ genuit ei Sara vxor sua.Gen. 18,Veniã ad te tempore isto vita comite & Sara vxor tua,&c.Item differũt in modo generationis,quia qui de ancilla.s.Ismael, secundũ carnem natus est:qui autẽ de libera.s.Isaac,per repromissionẽ. Sed vtãdus est hîc duplex falsus intellectus.Vnus,ne intelligatur per hoc quod dicit,secũdum carnẽ natus est,vt accipiatur hîc,caro, pro actu peccati secundũ illud Ro.8,Si secundum carnem vixeritis,moriemini,&c.2.Cor.10. In carne ambulantes non secundũ carnem militamus quasi Abrahã peccante natus sit Ismael.Alius intellectus,vt per hoc quod dicitur,Per repromissionẽ,credatur Isaac non secundũ carnem natus.i.secundũ carnalem cõmixtionem:sed per spiritũ sanctum.Est ergo dicendum ꝙ secundũ carnem.i.secundum naturã carnis natus est Ismael. Nã naturale est in hominibus ꝙ ex muliere iuuencula fœcũda,sicut erat Agar,& sene,nascatur filius . Et quòd per repromissionẽ.i.supra naturam carnis natus est Isaac.Non enim ad hoc se extẽdit natura carnis vt ex vitro sene & vetula sterili sicut fuit Sara,filius nascatur.Per Ismael significatur populus Iudæorũ qui secundũ carnẽ natus est.Per Isaac verò intelligitur populus Gentiũ qui natus secundũ repromissionẽ, qua promissum est Abrahæ ꝙ esset futurus pater multarũ gentium.Gen.22,in semine tuo benedicẽtur,&c. Mysteriũ autẽ exponit,cùm dicit, Quæ sunt per allegoriã dicta.Et primò ponit modum mysterii.Secundò exemplificat,ibi[Hæc enim duo sunt testamẽta,&c] Dicit ergo,Hæc quæ sunt scripta de duobus filiis,&c.sunt per allegoriam dicta ,id est, per alium intellectum.Allegoria enim est tropus seu modus loquendi quo aliquid dicitur & aliud intelligitur.Vnde allegoria dicitur ab allos,quod est,alienum,& goge ductio, quasi in alienum intellectum ducens.Sed attendendum est quòd allegoria sumitur aliquando pro quolibet mystico intellectu , aliquando pro vno tantùm ex quatuor qui sunt , hystoricus, allegoricus, mysticus , & anagogicus,qui sunt quatuor sensus sacræ scripturæ: & tamen differunt quantum ad significationem . Est enim duplex significatio . Vna est per voces . Alia est per res quas voces significant. Et hoc specialiter est

Quid allegoria, & vnde.

in sacra scriptura & nõ in aliis.Cùm enim eius actor sit deus in cuius potestate est ꝙ nõ solùm voces ad designandum accõmodet(quod etiam homo facere potest)sed etiã res ipsas.Et ideo in aliis scientiis ab hominibus traditis quæ non possunt accõmodari ad significandum nisi tantũ verba, & voces solùm significant. Sed hoc est propriũ in ista scientia,vt voces & ipsę res significatæ per eas aliquid significẽt:& ideo hęc scientia potest habere plures sensus.Nam illa significatio qua voces significãt aliquid,pertinet ad sensum literalẽ seu hystoricũ.Illa verò significatio qua res significatæ ꝑ voces iterũ res alias significant,pertinet ad sensum mysticum.Per literalem autẽ sensum potest aliquid significari dupliciter.s.secundum proprietatẽ locutionis:sicut cùm dico,homo ridet:vel secundũ similitudinem seu metaphorã,sicut cùm dico, pratum ridet. Et vtroq; modo vtimur in sacra scriptura, sicut cũ dicimus quantũ ad primum ꝙ Iesus ascendit: & cùm dicimus ꝙ sedet à dextris dei,quantũ ad secundũ.Et ideo sub sensu literali includitur parabolicus seu metaphoricus.Mysticus autẽ sensus seu spiritualis diuiditur in tres.Primò nanq; sicut dicit Apostolus,lex vetus est figura nouæ legis.Et ideo secundũ ea quæ sunt veteris legis,significãt ea quæ sunt nouæ, est sensus allegoricus.Item secundũ Dionysium in libro de cælesti Hierarchia,Noua lex est figura futuræ. Et ideo secũdum ꝙ ea quæ sunt in noua lege & in Christo,significãt ea quæ sunt in patria,est sensus anagogicus.Item in noua lege ea quæ in capite sunt gesta,sunt exẽpla eorum quę nos facere debemus:quia quæcunq; scripta sunt, ad nostrã doctrinam scripta sunt,& ideo secundum ea quæ in noua lege facta sunt in Christo,& in his quæ Christum significant,sunt signa eorũ quæ nos facere debemus, est sensus moralis. Et omniũ horum patet exẽplum.Per hoc enim quod dico,fiat lux,ad literam de luce corporali pertinet ad sensum literalem.Si intelligatur,fiat lux.i.nascatur Christus in ecclesia,pertinet ad sensum allegoricũ.Si verò dicatur,fiat lux.i. vt per Christum introducamur ad gloriã,pertinet ad sensum anagogicum.Si autẽ dicatur,fiat lux.i.per Christum illuminemur in intellectu & inflamęmur in affectu , pertinet ad sensum moralem.

Lectio 7.

Declaratur allegoria et eius significatio quãtũ ad matres.

HAEc enim sunt duo testamenta,Vnum quidẽ in monte Syna,in seruitutẽ generans:quæ est Agar(Syna enim mons est in Arabiæ)qui coniunctus est ei,quæ nunc est Hierusalem & seruit cum filiis suis.) Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est:quæ est mater nostra.Scriptum est enim, Lætare sterilis,quæ non paris:erumpe & clama:quæ non parturis:quia multi filij desertæ,magis quàm eius quæ habet uirum.

¶ Superius posuit Apostolus intellectũ mysticum:hîc aperit mysterium.Et primò quantũ ad matres. Secundò quantũ ad filios,ibi[Nos autẽ fratres,&c.]Per duas autẽ matres, intelligit duo testamenta . Et ideo primò ponit significatũ.Secundò exponit,ibi [Vnum quidẽ in monte,&c.] Dicit ergo,Hæ.s.duæ vxores, ancilla,& libera,sunt duo testamenta,vetus & nouũ.Hier.31,Feriam domui Israel fœdus nouũ.Ecce nouũ testamentum,non secundũ pactum,&c.Ecce testamentũ vetus.Libera enim significat testamentũ nouum, ancilla verò vetus.Ad sciendũ autem quid sit testamẽtum,attendi debet ꝙ testamentum idẽ est ꝙ pactum seu fœdus eorum quę testibus confirmantur.Vnde in scriptura multotiens loco testamenti ponitur fœdus vel pactum.Vbicunq; autẽ interuenit fœdus vel pactum fit aliqua promissio.Et ideo secundũ diuersitatem promissionum,est diuersitas testamentorũ.Duo autẽ sunt nobis promissa.s.tẽporalia in veteri lege:& æterna,in noua.Mat.5,Gaudete & exultate,&c.Hæ ergo duæ promissiones sunt duo testamẽta.Vnde Apostolus cõsequenter cùm dicit[Vnum quidẽ,&c.]exponit ipsa.Et primò quantũ ad vetus.Secundò quãtum ad nouum,ibi[Illa autẽ quæ sursum,&c.]Ad euidentiam autẽ literæ sciendum est circa primũ ꝙ quilibet ciuis alicuius ciuitatis dicitur esse filius illius,& ipsa ciuitas est sicut mater eius.Luc.23,Filiæ Hierusalẽ nolite flere,&c.Treն.vlti.Filii Syon inclyti,&c.Per hoc igitur ꝙ aliqui fiunt alicuius ciuitatis ciues, efficiũtur filii eius.Duplex autẽ est ciuitas dei.Vna terrena.s.Hierusalem terrestris.Alia spiritualis.s. Hierusalem cælestis. Per vetus autẽ testamẽtum homines efficiebãtur ciues ciuitatis terrestris,per autẽ nouum,cælestis. Et ideo circa hoc duo facit.Primò proponit mysteriũ expositum.Secũdò expositionis mysticę rationẽ assignat,ibi [Syna enim,&c.]Dicit ergo primò,dico ꝙ significat duo testamenta.s.vetus & nouum. Et quantũ ad hoc dicit,Primum quidẽ in monte Syna,&c.Vbi primò ponitur locus in quo datũ fuit,quia ad literam in mõte Syna,vt dicitur Exo.20,Cuius secundũ Glo.mystica ratio est,quia Syna interpretatur mandatũ. Vnde & ab Apostolo vetus lex,vocatur lex mandatorũ.Ephe.2,Mons autẽ significat superbiã.Hier.13,Antequam offendãt pedes vestri ad montes caliginosos,&c.Vnde per montẽ istum in quo data est lex,significatur superbia Iudæorũ duplex, Vna qua superbiebant contra deũ.Deut.31, Ego scio contentionẽ tuam,&c. Alia qua superbiebãt contra alias nationes abutentes illius quod dicitur in Psal.Non fecit taliter omni nationi, &c.Secundò verò proponit ad quid sit datũ,quia non ad faciendũ liberos,sed filios matris ancillæ generãs in seruitutẽ quæ est Agar.i.significatur per Agar,quæ quidẽ in seruitutem generat.s.vetus testamentum.Et hoc tripliciter.s.quantũ ad affectum,quantum ad intellectũ & fructum. Quantũ ad intellectum quidem se eundam cognitionẽ,quia in homine est duplex cognitio.Vna libera,quando.s.rerũ veritatem secundũ seip fam cognoscit.Alia verò ancilla.i.subiecta velaminibus figurarũ. Et talis fuit cognitio veteris testamenti. Quantũ ad affectum verò,quia noua lex generat affectũ amoris,qui pertinet ad libertatẽ. Nã qui amat ex se mouetur.Vetus autẽ generat affectũ timoris,in quo est seruitus.Qui eñ timet non ex se,sed ex alio mouetur.Ro.8,Non accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore,&c.sed quãtum ad fructũ,quia lex noua generat filios quib⁹ debetur hæreditas,sed illis quos vetus generat,debẽtur mansiones,sicut seruis.Io.8, Seruus non manet in domo in æternũ,filius manet in domo in æternũ.Rationem mysterii assignat cùm dicit.Syna eñ mons est in Arabia,&c.Vbi primò oritur dubitatio,quia cũ Syna distet à Hierusalẽ per 20.ferè dietas, videtur falsum ꝙ Syna iunctus sit Hierusalem,vt hîc Apostolus dicit.Sed ad hoc mystice respõdetur in Glo.sic vt Syna sit Arabia.Arabia enim humilitas vel afflictio interpretatur,in qua datũ est vetus testamẽtum,quia homines quasi serui & alieni sub ea affligebãtur carnalib⁹ obseruãtiis.Act.15,Hoc est onus quod neq; patresnostri neq; nos,&c.Qui mõs coniunctus est nõ per spatii cõtinuitatẽ,sed p similitudinẽ ei quę nunc est Hierusalẽ.i.Iudaico populo:quia sicut ipsi terrena diligũt,& pro tẽporalibus seruiũt sub peccato, ita&mons ille in seruitutẽ generabat.Sed hæc nõ videtur intentio Apostoli.Nam ipse vult ꝙ vetus testa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentum,quod in monte Syna datũ eſt,ex ipſo loco ſeruituti in ſeruitutẽ generet: quia illud dabatur in Syna,non tamen ibi remanentibus filiis Iſrael,ſed proficiſcentibus ad terrã promiſſionis. Hieruſalem enim etiam generat filios ſeruitutis,ideo quantum ad hoc coniungitur mons Syna cum illa. Et hoc eſt quod dicit, Qui coniunctus eſt ei.ſ.per continuationẽ itineris euntium in Hieruſalem. Quæ ſeruit cum filiis ſuis,ſeruitute.ſ.legalium obſeruantiarũ(à qua redemit nos Chriſtus)& ſeruitute diuerſorum peccatorũ. Io. 8, Qui facit peccatũ ſeruus eſt peccati &(ad literã)ſeruitute Romanorũ qui eis dominabantur. ¶ Deinde cùm dicit[Illa autẽ quæ ſurſum eſt Hieruſalem,&c.]Hìc conſequẽter aperit myſterium de libera. Et primò exponit myſteriũ. Secundò inducit prophetiam,ibi[Scriptũ enim,&c.] Primum quidẽ poteſt dupliciter intelligi:ſecũdum ꝙ hanc matrẽ poſſumus intelligere. Vel illam per quã generamur,quę eſt eccleſia militans. Vel illam matrẽ in cuius filios generamur,quæ eſt eccleſia triũphans. 1. Pet. 1, Regenerauit nos in ſpem viuam, &c. Sic ergo generamur in præſenti eccleſia militante vt perueniamus ad triũphantem. Hoc ergo modo illud exponẽtes à quatuor deſcribitur,mater noſtra.ſ.à ſublimitate cùm dicit[Surſum] Secũdò à nomine cũ dicit[Hieruſalẽ] Tertiò à libertate cùm dicit[Libera eſt]Quartò à fœcunditate cũ dicit[Mater noſtra]Eſt ergo ſublimis per apertã dei viſionem,& per perfectam dei fruitionẽ,& hoc quantum ad eccleſiã triũphantem. Eſa. 6, Videbis & afflues,&c. Col. 3, Quæ ſurſum ſunt ſapite,&c. Itẽ ſublimis per fidem & ſpẽ quãtum ad eccleſiam militantẽ. Phil. 3, Noſtra conuerſatio in cælis,&c. Can. 3,& 8, Quę eſt iſta quæ aſcẽdit,&c. Sed eſt etiã pacifica,quia Hieruſalem.i.viſio pacis. Quod quidẽ competit eccleſiæ triũphanti vt habenti pacem perfectam. Pſal. Qui poſuit fines tuos pacẽ,&c. Eſa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. Item cõpetit eccleſiæ militanti,quæ in Chriſto pacẽ habens quieſcit. Io. 16, In me pacẽ habebitis. Eſt etiã libera. Ro. 8, Ipſa creatura liberabitur,&c. Et hoc quantũ ad triumphantẽ & etiam quantũ ad militantẽ,vt Apoc. 21, Vidi ciuitatẽ ſanctam Hieruſalẽ,&c. Sed fœcũda eſt:quia mater noſtra. Militans quidẽ vt generans, triũphans vt in cuius filios generamur. Pſal. Nunquid Syon dicet homo,&c. Eſa. 60, Filii tui de lõge venient. &c. Scriptũ eſt enim.ſ.Eſa. 54, Secundum enim ſeptuaginta hic ponitur prophætia,per quã primò probatur libertas matris prædictæ. Secundò eius fœcunditas,ibi[Quia multi filii,&c.] ¶ Sciẽdum eſt autẽ circa primum ꝙ in muliere fœcunda:Primò quidẽ eſt triſtitia in pariendo. Secundò ſubſequitur gaudiũ in ſuſcepta prole,ſecundũ illud Io. 16, Mulier cùm parit,&c. Sed mulier ſterilis nec patitur in partu,nec gaudet in prole. Differunt autẽ parere & parturire:quia parturire dicit conatũ ad partum:parere verò dicit eductionem fœtus iam facti. In parturitione ergo dolorẽ experitur fœcunda,& in partu gaudiũ. Sterilis autem dolore parturitiõis & gaudio partus priuatur. Sed hæc duo prophæta indicit ſterili,dicens, Lætare ſterilis,&c. Vbi loquitur de Hieruſalẽ quam dicit liberam,ſignificatã per Saram ſterilẽ. Nam eccleſia ſterilis erat.ſ.eccleſia militans gentiũ ante conuerſionẽ quæ nõ offerebat filiũ deo:ſed diabolo. Vnde ad Babilonẽ dicitur Eſa. 47, Sterilitas & viduitas venerũt tibi,&c. Et eccleſia triũphans ante paſſionẽ Chriſti ſterilis erat: quia non generabãtur aliqui in filios eius per introitũ gloriæ niſi in ſpe. Poſita enim erat rõphea ante ianuã paradiſi vt nullus intrare poſſet. Huic ergo ſterili dicitur, Lętare quæ nõ paris,&c. q.d. Steriles,vt dictum eſt, non dolent de partu:ſed de eo ꝙ nõ pariunt. 1. Re. 1, Cùm eſſet Anna amaro animo,&c. Sed tu lætaberis in multitudine filiorũ. Eſa. 60, Tunc dilatabitur & mirabitur cor tuũ.ſ.lętitiam mentis extrà oſtendens. Duo enim ſunt in partu.ſ.dolor ex eruptione reticulorũ quibus continetur fœtus in matrice, & clamor ex ipſo dolore. Et ideo dicit, Tu quę nõ parturis.ſ.eccleſia militans:quę nõ conaris ad partum per deſiderium:& triumphans quæ nõ parturis dolendo:vel quia nondũ venit tempus recipiendi filios:erũpe.i.lætitiam quã interius habes manifeſta exterius,& clama voce laudis. Eſa. 57, Clama ne ceſſes,&c. Et hæc duo ad libertatẽ pertinẽt.ſ.clamare&erũpere:ſic ergo apparet libertas matris. ¶ Sequitur fœcũditas[Quia multi filii,&c.] Sed cùm ſuprà dictũ ſit eccleſiam liberã ſignificari per Saram,videtur eſſe dubiũ an Sara fuerit deſerta. Ad quod ſciendũ eſt ꝙ deſerta fuit ab Abraham vt hìc dicitur,nõ per diuortiũ,ſed quantum ad opus carnale. Nam Abrahã vacabat quidem operi carnali,non propter concupiſcentiã,ſed propter prolẽ ſuſcipiendam. Cùm ergo innotuit ei Sarã ſterilem eſſe deſeruit eã,non frangens coniugalẽ thorum:ſed quia nõ vtebatur ea ab illo præcipuè tẽpore quo Sara introduxit ei ancillã. Per quod datur intelligi ꝙ eccleſia Gentiũ deſerta erat à Chriſto,quia nondũ venerat Chriſtus:& ꝙ eccleſia triũphans deſerta erat ab hominibus, quibus adeã nondũ patebat acceſſus. Huius ergo deſertæ.ſ.eccleſiæ Gentiũ ſunt multi filii.i.plures magis quã eius.ſ. Synagogę quæ habet virũ.ſ.Moyſen. 1. Re. 2, Sterilis peperit plurimos,& quæ multos filios habebat, &c. Et hoc veniente ſponſo.ſ.Chriſto à quo deſerta erat non dilectione,ſed partu poſtpoſito. Lectio 5.

Applicatur figuræ ſignificatio ad Chriſtianos, & ad propoſitũ. Et cõparãtur filij eccleſiæ & ſinagogæ, quãtum ad originẽ affectuũ, & in hæreditatis, & tãdẽ cõcluſio intenta infertur.

NOs autem fratres ſecundum Iſaac, promiſſionis filij ſumus. Sed quomodo tunc is qui ſecũdum carnem natus fuerat, perſequebatur eũ qui ſecundũ ſpiritũ erat & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillã & filiũ eius. Nõ enim hæres erit filius ancillæ cũ filio liberæ. Itaq; fratres, nõ ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate nos Chriſtus liberauit.

¶ Expoſito myſterio quantũ ad matres:hìc exponit illud quantũ ad filios. Et primò ponit filiorum diſtinctionem. Secundò principalẽ concluſionẽ,ibi[Itaq; fratres mei,&c.]Diſtinctionẽ autem filiorũ ponit quãtum ad tria. Primò quantũ ad modum originis. Secundò quantũ ad affectũ dilectionis, ibi [Sed quomodo tunc,&c.] Tertiò quantũ ad ius hæreditatis,ibi[Sed quid dicit ſcriptura,&c] Modus autẽ originis quo aliqui naſcũtur filii Abrahæ eſt duplex:quidã origine carnali,ſicut Iſmael de ancilla:quidã autem non carnali origine,ſicut Iſaac de libera:nõ quòd naturali opere natus nõ fuerit,ſed quia(ſicut dictũ eſt)ſupra naturalẽ virtutẽ carnis fuit vt de vetula ſterili filius naſceretur. Per hos autẽ filios intelligitur duplex populus. Nam per Iſmaelẽ intelligitur populus Iudæorũ qui carnali ꝓpagatione eſt ab Abrahã deriuat⁹. Per Iſaac autẽ populus Gentiũ,qui per imitationem fidei ab Abrahã deſcendit. Et ideo dicit[Nos autẽ fratres].ſ.fideles,tam Iudæi quàm Gentiles ſecundum Iſaac.i. in ſimilitudine Iſaac promiſſionis filii ſumus facti Abrahæ. Gene. 12. Rom. 9, Qui ſunt filii promiſſionis æſtimantur in ſemine. Sed nota ꝙ filii carnis Abrahæ ad literã ſunt Iudæi,myſticè autem qui propter carnalia & temporalia bona ad fidem veniunt. Secundũ affectum autem diſtinguntur,quia qui natus erat ſecundum carnem,perſequebatur illum qui natus erat ſecundũ ſpiritum.

¶ Sed hìc eſt quæſtio. Primò quia non legitur ꝙ Iſmael perſecutionem aliquam fecerit contra Iſaac,ſed ꝙ

tantùm luſerit cum eo, Gene. 21. Cùm vidiſſet Sara filium ancillę Agar ludentem,&c. Reſponſio, dicẽdum eſt ꝙ Apoſtolus illum ludum dicit perſecutionem, quia ludus magni ad paruum eſt quædã illuſio, cùm maior eum paruo ludens intendit eum decipere. Vel etiam vt dicunt quidã Iſmael cogebat Iſaac adorare imagines luteas quas faciebat. Per hoc autem docebat eum auerti à cultu vnius dei, quod eſt magna perſecutio cum maius malum ſit inferre mortem ſpiritualem quàm corporalem. Quod tamen ideo in Gene. apellatur ludus, quia ſub ſpecie ludi hoc faciebat. ¶ Eſt etiam quæſtio quomodo filii ſecundum carnẽ perſecuti fuerint & perſequantur filios ſecundũ ſpiritum. Sed ad hoc eſt reſponſio, quia à principio primitiuæ eccleſiæ Iudæi perſecuti ſunt Chriſtianos, vt patet in actibus Apoſtolorũ, & facerent etiã nunc ſi poſſent. Nũc etiã carnales perſequũtur in eccleſia ſpirituales viros etiam corporaliter, illi.ſ. qui quærunt gloriam & temporalia lucra in eccleſia. Vnde dicitur in Glo, Omnes qui in eccleſia terrenam facultatem quęrunt à domino, ad hunc Iſmaelem pertinent. Ipſi ſunt qui contradicunt ſpiritualibus proficientibus, & detrahunt illis, & habent labia iniqua¦& linguas doloſas & ſubdoloſas. Spiritualiter autem perſequũtur ſpirituales filios ſuperbi & hypocritæ. Nam aliquando aliqui manifeſtè carnales & mali culpam ſuam recognoſcentes, bonis ſe humiliant, fatui verò bonitatem quam ipſi non habent, perſequuntur in aliis. ¶ Eſt etiam quæſtio, quia Hęretici quos nos perſequimur, dicunt ſe natos ſecundum ſpiritum, nos verò ſecũdum carnem. Sed dicẽdum eſt ꝙ duplex eſt perſecutio. Vna bona qua aliquis perſequitur alium vt reducat eum ad bonum, & hanc viri iuſti faciunt malis, & ſpirituales carnalibus, vel vt eos corrigant, ſi conuerti volũt, vel ſi obſtinati ſunt in malo, deſtruant ne gregem domini inficiant. Alia perſecutio eſt mala, qua quis perſequitur alium, vt peruertat ad malum, & hanc qui ſecundum carnem nati ſunt, faciunt his qui nati ſunt ſecundum ſpiritum. Quantum verò ad ius hæreditatis, diſtinguntur per authoritatem ſcripturæ. Geñ. 21, Eiice ancillam & filium eiº. In quo datur intelligi quòd Iudæi & perſecutores fidei Chriſtianæ, & etiam carnales & mali Chriſtiani eiicientur à regno cæleſti. Mat. 8, Multi venient ab oriente,&c. Apoc. 22, Foris canes & venefici,&c. Ancilla etiam.i.malitia & ipſum peccatum eiicietur. Eccleſi. 18, Omne opus corruptibile in fine deficiet. Et ratio horum ſubditur, quia non erit hæres filius ancillæ cũ filio liberæ. In mundo enim iſto boni ſunt malis permixti, & mali bonis. Caſi. 2, Sicut lilium inter ſpinas,&c. Sed in æterna patria non erant niſi boni. Iudic. 11, Dicitur ad Iepte, Hæres in domo patris noſtri eſſe non poteris, quia de adultera natus es. Quã quidẽ libertatem habemus à Chriſto. Vnde dicit, Qua libertate,&c. Io. 8, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

Caput 5.

Monentur Galatæ ne iterũ ſe ſubdant ſeruituti, oſtendẽdo iugũ ſeruitutis eſſe valde nociuũ, & valde oneroſum.

STate ergo: & nolite iterum iugo ſeruitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Teſtificor autem rurſus omni homini circunciděti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Euacuati eſtis à Chriſto, qui in lege iuſtificamini, à gratia excidiſtis.

¶ Suprà oſtendit Apoſtolus ꝙ per legem non eſt iuſtitia:hìc verò reducit eos ab errore ad ſtatum rectitudinis. Et primò quantum ad diuina. Secundò quantũ ad humana. 6. ca. ibi[Et ſi præoccupatus fuerit homo,&c.]Circa primum duo facit, primò proponit ammonitionem. Secundò eius rationẽ aſſignat ibi. Ecce ego Paulus,&c. Et in ammonitione etiam duo ponit. Quorum vnum eſt inductiuũ ad bonum. Secundũ eſt prohibitiuũ à malo. Inducit quidem ad bonũ,cùm dicit, State ergo. q.d. Ex quo per Chriſtum liberati eſtis à ſeruitute legis, ſtate firma fide,& fixò pede permanentes in libertate. Sic ergo cùm dicit ſtate, inducit ad rectitudinẽ. Qui enim ſtat,rectus eſt. 1. Cor. 10, Qui ſe exiſtimat ſtare,&c. Inducit etiã ad firmitatem. 1. Cor. 15, Stabiles eſtote & immobiles,&c. Ephe. vlti. State ſuecincti lũbos veſtros,&c. Prohibet verò & retrahit à malo,cùm ſubdit, Nolite iterum iugo ſeruitutis contineri,i.non ſubijciamini legi quæ in ſeruitutẽ generat. De quo iugo dicitur Actu. 15, Hoc eſt onus quod neq; patres noſtri neque nos,&c. à quo tamen per Chriſtum liberati eſtis. Eſa. 9, Virgam humeri eius,&c. Ideo aũt addit, Iterum, non quia prius ſub lege fuerint, ſed quia vt Hieronymus dicit poſt euangelium ſeruare legalia, adeo peccatum eſt, ſicut ſeruire idolatriæ. Vnde iſti quia idolatræ fuerant, ſi ſubiiciant ſe iugo circũciſionis & aliarũ legaliũ obſeruationũ, quaſi ad eadem reuertuntur quibus antea in idololatria ſeruierant:ſecundũ Aug. verò vt ſuprà dictum eſt, circa legalium obſeruantias triplex tempus diſtinguitur.ſ. tempus ante paſſionẽ, ante gratiã diuulgatam, & poſt gratiam diuulgatam. Poſt ergo gratiã diuulgatam ſeruare legalia eſt peccatum mortale etiam ipſis Iudæis. Sed in tempore medio.ſ.ante gratiã diuulgatam poterant quidem abſque peccato etiam illi qui ex Iudæis conuerſi fuerant, legalia ſeruare, dum tamen in eis ſpem non ponerent, conuerſis verò ex Gentibus, non licebat ea ſeruare. Quia ergo Galatæ ex Iudæis non erant,& tamen legalia ſeruare volebant & ponebant in eis ſpem:ideo reuertebãtur in iugum ſeruitutis. Nam huiuſmodi obſeruatio erat eis ſicut idolatria, inquantum non rectè ſentiebant de Chriſto, credentes ab ipſo ſine legalibus ſalutem conſequi non poſſe. ¶ Deinde eũ dicit[Ecce ego, &c.]Exponit prædicta duo. Et primò ſecundũ, ſecundò primum, ibi [Nos autem ſpiritu,&c.]Circa primũ duo facit. Primò oſtendit quid ſit iugum ſeruitutis quod non debent ſubire. Secundò, probat, ibi[Euacuati eſtis,&c.]Circa primũ duo facit. Primò oſtendit iugum illud eſſe valde nociuum. Secundò valde oneroſam, ibi[Teſtificor autem,&c.]Nociuum eſt quidem iugũ legis, quia aufert dominicæ paſſionis effectum. Et ideò dicit, Nolite contineri iugo ſeruitutis, quia ecce ego Paulus qui, ſuple voce authoritatis dico & bene, Si circuncidimini Chriſtus vobis nihil proderit, ideſt fides Chriſti, Sed contra Act. 16, dicitur, ꝙ Paulus circũcidit Timotheũ, ergo fecit ꝙ Chriſtus ei nihil prodeſſet, ergo decepit eum. Reſpondeo, dicendũ eſt ſecundũ Hieronymũ ꝙ Paulus non circuncidit Timotheum quaſi legẽ ſeruare intenderit, ſed ſimulauit ſe circuncidere faciendo opus circunciſionis. Nam ſecundũ ipſum Apoſtoli ſimulatoriè ſeruabant legalia ad vitandũ ſcandalũ fidelium ex Iudæis. Faciebãt aũt actus legalium, non tamen cum intentione ſeruandi legalia, & ſic non exibant à fide. Vnde non decepit Timotheum. Secundum verò Aug. dicendũ eſt ꝙ Apoſtoli ſecundũ veritatem ſeruabant legalia & cum intentione ea ſeruandi: quia ſecundum Apoſtolorũ ſententiam licebat fidelibus ex Iudæis illo tempore. ſ. ante gratiam diuulgatam ipſa ſeruare. Et ideò quia Timotheus fuit ex matre Iudæa, circuncidit eum Apoſtolus cum intentione ſeruandi legalia. Quia verò Galatæ ponebant ſpem in legalibus poſt gratiam diuulgatam, quaſi ſine eis gratia non

Universidad de Deusto
Biblioteca

sufficeret ad salutem,& ideò ea seruare volebãt,ideò dicit eis Apostolus,Si circũcidimini,&c. Sequebatur enim ex hoc ꝙ non reputarent Christum,in cuius signum data fuit circuncisio.Genẽ.17,Vt sit in signũ fœderis inter me & vos,&c.Qui ergo circuncidebantur,credebant adhuc signum durare,& tunc signatũ nõdum veniſſe,& sic excidebant à Christo.Sic ergo patet onus legis esse nociuum. ¶ Est etiam valde onerosum,quia obligat ad impossibile,& hoc est quod dicit[Testificor autẽ,&c.]q. d. Dico ꝙ si circuncidimini Christus vobis nihil proderit.Sed adhuc testificor omni homini.s.Iudæo & Gẽtili,&c.Nam quicunq; profitetur in aliqua religione facit se debitorem omnium,quæ ad obseruantiam illius religionis pertinent. Et sicut dicit Augustinus,Nunquam fuit aliqua religio sine aliquo visibili signo,ad quod obligarentur qui in ipsa religione viuunt, sicut in religione Christiani,signum visibile est baptisma,ad quod omnes Christiani tenentur quoad cultũ.Obligantur etiam ad omnia quæ ad cultum Christianæ religionis pertinẽt.Signũ autem legis Mosaycæ fuit circuncisio.Quicunque ergo circuncidebat se,obligabatur ad omnia legalia seruanda ac implenda,& hoc est quod dicit,debitor est vniuersæ legis faciendæ.Iac.2,Qui offendit in vno factus est omnium reus,Quã tamen nullus seruare poterat secũdum illud Act.15,Hoc est onus quod neque patres nostri neque nos portare potuimus,&c.Sed dato ꝙ aliquis circuncideretur,ergo secundum prædicta obligat se ad seruandum legalia,sed hoc est peccatũ mortale,ergo tenetur peccare mortaliter & sic videtur esse perplexus.Respondeo,dicendũ est quòd eadẽ conscientia durante tenetur seruare legalia,putà si aliquis haberet conscientiam ꝙ nisi circuncideretur peccaret mortaliter,& circuncisus ipsa conscientia durante peccaret mortaliter si non obseruaret legalia:cuius ratio est,quia habere conscientiam de re aliqua faciendа,nihil aliud est quàm æstimare ꝙ faciat contra deum nisi illud faciat.Facere aũt contra deum est peccatum.Sic ergo dico ꝙ nisi faceret hoc ad quod inducit conscientia,peccaret:non quidem ex genere operis,sed ex intentione operantis.Et similiter si facit,peccat:quia huiusmodi ignorantia non excusat cùm sit ignorantia iuris.Nec tamen est perplexus simpliciter,sed secundum quid,quia potest deponere erroneã eo scientiam.Et hoc modo hic Apostolus testificatur omni circuncidenti se,ꝙ tenetur ad seruandum legem. ¶ Consequenter cùm dicit[Euacuati estis,&c.]probat quæ dixit,scilicet quòd non debent accipere legis obseruantiam ratione damni iam præsentis,quod est duplex.Vnum est amissio Christi.Secũdum est amissio gratiæ Christi.Primũ est causa secũdi,ibi[Qui in lege,&c.]Dicit ergo Euacuati,&c.q.d.Verè Christus vobis nihil proderit,quia euacuati estis à Christo.i.habitatione Christi.Secundum damnũ est amissio gratiæ,Ideò dicit,A gratia excidistis,qui.s.prius eratis pleni gratia Christi,quia de plenitudine eius accepimus omnes.Ioan.1,De plenitudine Christi nos oẽs accepimus,&c.& Eccl.21,Cor fatui quasi vas confractũ & omnẽ sapientiam non tenebit.Vos dico qui in lege iustificamini.i.créditis iustificari,à gratia.s.habendę turæ beatitudinis,vel etiã à iam habita excidistis.Apo.2,Memor esto vnde excideris & age pœnitentiam.

Lectio 2.

Docentur Galatæ stare in gratia euangelii & fidei & non se subdere seruituti legis Mosaycæ nec credere talẽ subiectionẽ suadentibus.

NOs autem spiritu ex fide,spem iustitiæ expectamus.Nam in Christo Iesu,neque circuncisio aliquid ualet, neque præputium,sed fides quæ per charitatem operatur.Currebatis benè,quis vos impedиit veritati non obedire?Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos.Modicum fermentum totam massam corrumpit.Ego confido in vobis in domino,quòd nihil aliud sapietis.Qui autem conturbat vos,portabit iudicium,quicunque est ille. Ego autem fratres,si circuncisionem adhuc prædico,quid adhuc persecutionem patior?Ergo euacuatum est scandalum crucis.Vtinam abscindantur qui vos conturbant.

¶ Explicauit Apostolus secundũ documentũ.s.ꝙ non esset subeundũ iugum seruitutis legis:hic aũt redit ad primum ostendens ꝙ stare debent.Et primò proponit standi exemplũ.Secundò remouet stationis impedimentum,ibi[Currebatis,&c.]Tertiò assignat standi causam ibi[Vos autem in libertatem, &c.] Circa primum duo facit.Primò proponit standi exemplum.Secundò causam eius assignat,ibi [Nam in Christo Iesu,&c.]Dicit ergo,Qui in lege volunt iustificari,Christus eis nihil prodest,quia excidũt à gratia.Sed nos.s.Apostoli stamus per spem,quia.s.expectamus spem iustitiæ.i.iustitiam & spem.s.æternam beatitudinem.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuam,&c.Vel spem iustitiæ.i.Christum per quem est nobis spes iustitia & iustitia & sanctificatio & redẽptio,&c.Vel spem iustitiæ,i.spem quæ est de iustitia,vt iustificetur non per legem,sed per fidem.Ro.3,Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis.Vel spem iustitiæ.i.rem speratam in quã tendit iustitia.s.vitam æternã.2.Ti.vlt.In reliquo repositа est mihi corona iustitiæ,&c.Et hoc ex fide,quia iustitia dei est per fidem Iesu Christi,vt dicitur Ro.3,Quæ quidẽ fides nõ est ab homine,sed à spiritu sancto qui eam inspirat,Ro.8,Accepistis spiritum filiorum in quo clamamus,abba pater,&c.Sicut ergo fides est ex spiritu,ita ex fide est spes,ex fide iustitia,per quam peruenimus ad vitam æternam.Hæc autem spes non venit ex circũcisione,neque ex gentilitate,quia nihil faciũt ad hoc. Et ideò dicit[Nam in Christo Iesu].i.in his qui sunt in fide Christi,neque circuncisio,neque præputium, &c.i.indifferentia sunt,sed fides,non informis, sed ea quæ per dilectionẽ operatur.Iac.2,Fides sine operibus mortua est,&c.Nam fides est cognitio verbi dei.Ephe.3,Habitare Christum per fidẽ,&c.Et hoc verbum nec perfectè habetur nec perfectè cognoscitur nisi etiã habeatur amor quẽ spirat.Hic sunt duo dubia circa glosam.Primũ est quòd dicit præputium & circuncisionem esse indifferentia, cũ suprà dixerit, Si circuncidimini,Christus vobis nihil proderit,Sed dicendum est ꝙ ex genere operis sunt indifferentia.s.illis, qui non ponunt spem in eis,sed ex intentione operantis non sunt indifferentia.Nam ponentibus in eis spem,mortifera sunt. Secundũ dubiũ est de hoc ꝙ dicit ꝙ illi qui non credunt,peiores sunt quàm dæmones, cũ dæmones credant & contremiscat.Respondeo,dicendum est ꝙ peiores quidem sunt ex specie operis,sed non quantum ad affectum.Nam dæmonibus displicet hoc ꝙ credunt,nec etiam est tanta nequitia voluntatis in homine qui non credit,quanta in dæmone qui odit quod credit. ¶ Consequenter cùm dicit[Currebatis bene,&c.]Agitur de impedimento stationis:Et primò ponit impedimentum.Secundò docet eius remotionem,ibi[Nemini cõsenseritis.&c.]Impedimentum stationis eorum magnum erat & nociuum:nam tantò aliquid est magis nocuum,quantò maius bonum priuat. Quando ergo aliquis multis bonis spiritualibus

priuatur,signum est habuisse magnum impedimentum.Et ideò vt ostendat eos Apostolus magnum impedimentum habuisse,commemorat eis bona spiritualia quæ amiserũt cũ dicit.[Currebatis bene,&c.]s. per opera fidei formatæ per charitatem,quæ instigat ad currendum.Psal,Viam mandatorũ tuorũ cucurri cùm dilatasti cor meũ.Et hoc quidem fuit olim in vobis,sed dũ sic currebatis,estis impediti,& ideò subdit,Quis vos fascinauit,de quo dictũ est suprà.3.capᵒ.& ideo supersedeo ad præsens.Quis ergo vos fascinauit.i. impediuit veritati,scilicet euangelicæ,non obedire.Et hoc congruè dicit.Nam obedire est voluntatis applicandæ ad consensum prẽcipientis.Et ideò fides est voluntatis & intellectus.Oportet ergo voluntati fidei obedire:hoc autem est volendo credere ꝙ gratia fidei Christi sufficiat ad salutem sine legalibus obseruantiis. ¶ Excludit autẽ impedimentum,cùm dicit[Nemini,&c.]Et hoc ex triplici parte.Primò ex parte eorum. Secundò ex parte dei,ibi[Ego cõfido,&c.]Tertiò ex parte Apostoli,ibi[Ego autem fratres si,&c.]Ex parte eorum,cũ dicit[Nemini,&c.]Vbi primò ostendit quid requiratur ex parte eorum vt vitent hoc impedimentum,scilicet ꝙ nemini Pseudo deinceps consentiant.1,The.5,Non sumus noctis neq; tenebrarũ,&c. Ephe.5,Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum,&c.Et.2.Ti.2.Et sermo eorum vt Cãcer serpit,&c.ex quo datur intelligi quòd nondum erant corrupti,sed solicitabantur de hoc. Secundò assignat rationem huius cùm dicit[Persuasio enim,&c.]Et hæc est duplex.Prima quia homo cùm dat se alicui, nihil debet facere nisi quod vtile dixerit sibi.Sed vos traditi estis Christo,ergo non debetis audire vel cõsentire,nisi his quæ sunt ab ipso,ergo hæc persuasio qua vos volunt mittere sub iugo legis,quia nõ ex eo,scilicet ex deo qui vos vocauit ad vitam,sed ex diabolo,inquantum,scilicẽt deficiens est.Et ideò non consentiritis eis.Vel non ex eo,id est contra ipsum.Secunda ratio est,quia posset dici ꝙ non est magnum si paucis consentiatur,cùm ex hoc nõ sit periculum,& ideò dicit ꝙ non est eis consentiendum,nec eorũ insidiæ sunt contemnendæ,sed debent principiis obstare,quia modicum fermentum,&c.idest illi pauci qui vobis persuadent.Vel hæc persuasio parua in principio totam massam corrumpit,idest congregationem fideliũ.Leuit. 2,Ne quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio domini. ¶ Consequenter cũ dicit[Ego confido in vobis,&c.Remouet impedimentum ex parte dei qui auxilium ad hoc præbet,& ponit duplex auxilium.Vnum quantum ad seducentes.Aliud quãtum ad conturbantes,ibi[Qui autem conturbant,&c.] Dicit ergo,ego confido,&c,quasi dicat.Dixi quòd non consentiretis pseudo,& confido in vobis.1. Corin.7, Gaudeo ꝙ in omnibus confido in vobis.Heb.6,Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora & vicinora saluti.Cõfido,inquam,in hoc.s.quòd nihil aliud sapietis quàm quod vos docui.suprà.1,Licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus,anathema sit,Phi.2 , implete gaudium meum,vt idem sapiatis , &c. Et hoc ex auxilio diuino . & ideò dicit[In domino deo.]s. operante. 2.Cor.3.Fiduciam talem habemus per Christum ad deũ,&c.quia dominus dabit vobis sapere secundum sobrietatem catholicæ veritatis.ps.Bonum est confidere in domino,&c. ¶ Quantum autem ad conturbãtes dicit,Qui aũt conturbat,&c.i.qui remouet vos à debito ordine,vt.s.à spiritualibus cõuertamini ad corporalia,cũ debeat esse cõtrarium.1.Co.15,Non prius quod spirituale est,sed quod animale est,deinde quod &c.Et cũ talis ordo sit peruersus,vt dicitur suprà 3,Sic stulti facti estis,vt cũ spiritu cœperitis,&c.ideò portabit iudicium.i.condemnationem sustinebit.Sicut enim qui inducit aliquem ad bonũ,remuneratur.Dan. 12,Qui ad iustitiam eruditi plurimos,quasi stellæ in perpetuas æternitates,&c.ita qui inducit aliquem ad malum,condemnatur.Iosue 7,Qui turbasti nos,exturbet te dominus in hac die.Deut.27,Maledictus qui errare facit cæcum in itinere.Et hoc quicunque est ille.i.quãtæcunque sit authoritatis,non parcetur ei.Sed Porphyrius & Iulianus in hoc reprehendunt Paulum de præsumptione dicentes.ꝙ hoc dicit lacerans Petrum(cùm suprà in faciem se restitisse scripserit) vt sit sensus,quicunque sit ille.i.etiam si Petrus esset,puniretur.Sed vt Aug.dicit non est credendum ꝙ Paulus cum maledicto de ecclesiæ principe loqueretur , cũ scriptum sit.Exo.22.Principem populi tui non maledices.Nec etiam ꝙ Petrus sic offenderit quod esset dignus condemnatione.Dicit ergo Apostolus de quodam alio qui de Iudæa veniens,dicebat se fuisse discipulum magnorum Apostolorum,& sub ista authoritate corrumpebat Galatas ipse eum aliis falsis prædicatoribus.suprà.2,Propter subintroductos falsos fratres,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Ego autẽ fratres,&c.] Remouet impedimentum ex parte sua.Et primò ponit sui excusationem.Secundò eorum qui eum infamabant obiurgationem,ibi[Vtinam abscindantur,&c.]Excludit autẽ falsum quod ei imponebatur.Et primò aliquid pertinens ad ipsum tantùm.Secundò aliquid pertinens ad omnes,ibi[Ergo euacuatum est, &c.] Sciendum est circa primum quòd Pseudo Galatis excusantibus se de eo ꝙ non seruabant legalia , quia ita edocti erant ab Apostolo,& dicebant ꝙ Apostolus deceperat eos,& confirmabant,dicentes Paulum prædicasse in Iudæa,& docuisse legalia debere seruari.Et ideò excusat se de hoc Apostolus,dicens [Ego autẽ fratres,si circuncisionem adhuc prædico,sicut imponunt mihi Pseudo,]quid adhuc persecutionem patior, scilicet à Iudæis.1.Corinth.4,Persecutionem patimur,&c.Nam Iudæi specialiter propter hoc persequebãtur Paulum, ꝙ prædicabat legalia non debere seruari.Act.21.dicit Iacobus Paulo, Audierunt de te quia discessionem doceas à Moysę eorum qui per Gentes sunt Iudæorum,dicens eos non debere circuncidere filios,&c.Patet ergo quod nõ est verũ ꝙ mihi imponunt,alioqn persecutiones adhuc non paterer: Falsum est etiam id quod mihi imponunt per id quod communiter est apud alios, quia circuncisionẽ prædico euacuatum est scandalum crucis.Nam non solùm ego,sed etiam omnes Apostoli prædicamus Christum crucifixum.Iudæis quidẽ scandalum,&c.vt dicitur.1.Cor.1,Et de hoc maximè scandalizantur,quia prædicamus ꝙ per crucem Christi legalia euacuantur.Si ergo prædico circuncisionem,euacuatũ est scandalum.i. non erit scandalũ apud Iudæos vltra de cruce.Nam patienter sustinerent immo libenter vellent ꝙ prædicaremus crucem & legalia simul debere seruari.Vel secundum Augu.euacuatum est scandalum crucis,id est euacuata est crux quæ est scandalum,quasi dicat.Crux perdidit effectum suum & virtutẽ.suprà 2, Si enim ex lege esset iustitia,ergo Christus gratis mortuus est.Dicit autem Apostolus specialiter euacuatũ est, &c. vt det intelligere,quòd propter hoc Iudæi occiderunt Christum,quia legalia nõ seruabat,& ea non esse seruanda docebat.Ioan.9,Non est hic homo à deo qui sabbatum non custodit. ¶ Consequenter obiurgat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pseudo qui eum infamauerant dicens. Vtinã abscindãtur,&c. Quasi dicat. Ipsi conturbant vos in hoc quòd volunt vos circuncidi,sed vtinam non solùm circuncidantur,sed totaliter castrentur. Sed contrà. Rom.12, Benedicite & nolite maledicere,&c. Ad hoc est duplex responsio. Prima est quòd non maledixit Apostolus eis,sed potius benedixit,quia optauit eis vt spiritualiter castrentur vt seruarent spiritualem castitatẽ cas sando cerimonialia,secundum illud Mat.19,Sunt quidam eunuchi qui se castrauerũt propter regnum cælorum. Secundò q optat eis sterilitatem prolis quam habent Eunuchi,vt scilicet nõ generent. Vnde ait,Vtinam & abscindãtur,&c. ideest vim generandi perdant in vobis vel aliis. Et hoc meritò, quia generant filios in errorem,& rediguntˢ eos in seruitutem legis. Osee.9,Da eis vuluam sine liberis,& vbera arentia.

Lectio 3.

Vos enim in libertatem uocati estis fratres, tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur, diliges proximum tuum sicut teipsum, Quòd si inuicem mordetis & comeditis: uidete ne ab inuicem consumamini.

Docetur status fidei conditio, dissuadetur eius abusus & suadetur bonus vsus, monẽdo ad sectãdum charitatẽ ex impletionis eius vtilitate & ex dãno quod incurrimus ex eius defectu.

¶ Proposito exemplo standi,& remoto eius impedimento:hîc innuit modum ipsius. Et primò ponit modum standi. Secundò exponit,ibi[Omnis enim lex,&c.]Circa primum tria facit. Primò ponit conditionem status. Secundò remouet abusum standi. Tertiò innuit standi modum. Conditio quidem standi est libertas. Omnis enim status conditio pertinet ad seruitutem vel ad libertatem, sed status fidei Christi ad quem inducit Apostolus ad libertatem pertinet,& est ipsa libertas. Et ideò dicit,Vos enim,&c. Quasi dicat,Rectè conturbant vos quia abducũt à meliore in peius,quia vos vocati estis,scilicet à deo in libertate gratiæ. Roma.8,Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum,&c. suprà.4,Non sumus ancillę filii,sed liberæ,&c. Vos,inquã qui liberi estis per Christum, volunt ducere in seruitutem. Abusus autem status est si in deterius prolabatur,& libertas spiritus peruertatur in seruitutem carnis. Galatæ autem iam liberi erant à lege. Sed ne credant eis licere peccata committere quæ lex prohibebat,ideò Apostolus subdit abusum libertatis,dicens,Tantùm ne,&c. quasi dicat,Liberi estis,ita tamen q non abutamini libertate vestra,impunè vobis peccandum esse arbitrantes. 1. Corinth. 8. Videte ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Modus autem standi est per charitatem. Vnde dicit, Sed per charitatem spiritus,&c. Status autem totus est in charitate,sine qua homo nihil est. 1. Corin. 13, Et secundũ diuersos gradus charitatis distinguntur diuersi status. Sic ergo status gratiæ est non per affectum carnis,sed per charitatem spiritus. i. quæ procedit à spiritu sancto,per quem debemus inuicem esse subiecti & seruire. infrà 6. Alter alterius onera portate,&c. Ro.12, Honore inuicem præuenientes,&c. Sed cũ superius,dicat q sint vocati in libertatem,quid est quodmodò dicit, seruite inuicem. Ad quod dicendum est q hoc exigit charitas vt inuicem seruiamus & tamen libera est. Sciendum est tamen quòd sicut Philosophus dicit,liber est qui est causa sui:seruus aũt est causa alterius,vel vt mouẽtis vel vt finis:quia seruus nec à se mouetur ad opus,sed à domino,& propter vtilitatem domini sui. Charitas ergo quantum ad causam mouentem libertatem habet,quia à se operatur. 2. Corin. 5, Charitas Christi vrget nos spontaneè,scilicet ad operandum:seruus autem est cùm postpositis propriis vtilitatibus accommodat se vtilitatibus proximorum. ¶ Consequenter cũ dicit[Omnis lex,&c.]Exponit quæ dicit,& primò de dilectione. Secundò de libertate non danda in occasionem carnis,ibi[Spiritu ambulate,&c.]Circa primum monet ad charitatem sectãdam,Primò propter vtilitatem quam consequimur in impletione. Secundò propter dãnũ charitatis neglectæ quod incurrimus,ibi[Quod si inuicem,&c.]Vtilitas autem quã consequimur ex impletione charitatis maxima est,quia in ea implemus totam legẽ. Et ideo dicit[Omnis enim,&c.]q.d. Ideo charitas est habẽda, quia omnis lex in vno sermone impletur. s. in vno præcepto charitatis. Ro.13, Qui diligit proximũ legẽ impleuit. Et in eodẽ ca. dicitur,plenitudo legis est dilectio. Et ideò dicit. 1. Ti.1, Finis præcepti est charitas. Sed contrà,quia dicitur Mat.12, In his duobus mandatis. s. de dilectione dei & proximi,tota lex pendet & prophetæ,non ergo in vno præcepto tantùm impletur. Respondeo,dicendũ est q in dilectione dei includitur dilectio proximi. 1. Io.4, Hoc mandatũ habemus à deo vt qui diligit deum,diligat & fratrem suum. Et ecõuerso proximũ diligimus propter deum,impletur ergo tota lex in vno præcepto charitatis. Præcepta enim legis reducuntur ad illud præceptum. Nam omnia præcepta vel sunt moralia,vel sunt cerimonialia, vel iudicialia. Moralia quidem sunt præcepta decalogi,quorum tria pertinent ad dilectionem dei,alia septem ad dilectionem proximi. Iudicialia autem sunt vt quicunque furatur aliquid reddat quadruplum,& his similia quæ similiter ad dilectionem proximi pertinent. Cerimonialia verò sunt sacrificia & huiusmodi quæ reducuntur ad dilectionẽ dei. Et sic patet q omnia in vno præcepto charitatis implentur, Diliges proximũ tuũ sicut teipsum,& est scriptum Leui.19. Dicit autẽ sicut teipsum,non quantũ teipsum,quia homo secundum ordinem charitatis magis debet se diligere quàm alium. Exponitur autem tripliciter. Vno modo vt referatur ad veritatem dilectionis. Amare enim,est velle bonum alicui. Et ideò dicimur amare aliquẽ cui volumᵘ bonum,& etiã bonũ illud amamus quod ei volumus,sed diuersimodè. quia cũ volo bonum mihi me diligo simpliciter propter me:bonũ autem illud quod mihi volo,diligo non propter se,sed propter me. Tunc ergo diligo proximũ sicut meipsum. i. eodẽ modo quo meipsum quando volo ei bonũ propter se,nõ quia est mihi vtilis vel delectabilis. Secundo modo vt referatur ad iustitiã dilectionis. Vnaquæq; enim res est inclinata velle sibi illud quod potissimũ est in ea,potissimum autẽ in homine est intellectus,& ratio,ille ergo diligit se qui vult sibi bonum intellectus & rationis. Tunc ergo diligis proximũ sicut teipsum,quando vis ei bonum intellectus & rationis. Tertio modo vt referatur ad ordinem,scilicet vt sicut te diligis propter deũ, ita & proximum propter ipsum diligas,scilicet vt ad deum perueniat. ¶ Consequenter cùm dicit [Quòd si inuicem,&c.]Inducit ad charitatẽ sectandã,ex damno quod incurrimus si eam negligamus. Vbi loquitur Galatis adhuc quasi spiritualibus abstinens à commemoratione maiorum vitiorum & eorum quæ minora videntur mentionem facit,scilicet de vitiis linguæ,Et ideo dicit, Quòd si inuicem,&c. quasi dicat. In dilectione omnis lex impletur,q si vos inuicem mordetis,ideſt,in parte famam proximo detrahẽdo, auferetis:qui enim mordet,non totum accipit,sed partem,Et comeditis. i. totã famam aufertis,& totaliter dettrahendo confunditis. Nam qui comedit,totũ absorbet. Iac.4, Nolite detrahere alterutrũ fratres mei, &c. Si ita,inquam,charitatem negligitis, videte damnũ quod imminet vobis,scilicet q adinuicem consumamini. Philip.3, Videte canes videte malos operarios,&c. Esa.49, Et vanè fortitudinẽ meã consumpsi, &c. Nã sicut Augu. dicit, Vitio contentionis & inuidiæ pernicioſa iurgia inter homines nutriuntur, quibus consumitur societas & vita.

Lectio 4.

Dico autem in Christo: spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibiinuicem aduersantur, ut non quæcunque uultis, illa faciatis.

Ponitur beneficiũ vnũ spiritus sancti & eius necessitas ostenditur.

¶ Postquam Apostolus manifestauit in quo cõsistit status spiritualis,quia. s. in charitate:consequenter hîc agit de causa status. s. de spiritu sancto,quem dicit esse sequendum. Vbi ponit triplex beneficium spiritussancti. Quorum primum est liberatio à seruitute carnis. Secũdũ est liberatio à seruitute legis. Et tertiũ est collatio vitæ seu securitas à damnatione mortis. Secundũ,ibi[Quòd si ducimini,&c.]Tertium, ibi[Si spiritu viuimus,&c.]Circa primũ duo facit. Primò ponit primum beneficiũ spiritus. Secundò beneficii necessitatem ostẽdit,ibi[Caro enim,&c.]Dicit ergo,Dicit q debetis per charitatẽ spiritus inuicẽ seruire,quia nihil prodest sine charitate. Sed hoc dico in Christo. i. per fidẽ Christi,Spiritu ambulate. i. mẽte & ratione. Quãdoque enim mens nostra spiritus dicitur,secundum illud Ephe.4, Renouamini spiritu mentis vestræ &. 1. Cor.4, Psallã spiritu,psallã & mente. Vel spiritu ambulate. i. spiritu sancto proficite bene operando. Nã spiritussanctus mouet & instigat corda ad bene operandũ. Roma.8, Qui spiritu dei aguntur,&c. Ambulandum est ergo spiritu,id est,mente vt ipsa ratio siue mens legi dei concordet,vt dicitur Roma.7, Nam spiritus humanus per se vanus est & nisi regatur aliundè fluctuat hac atque illac,vt dicitur,Eccles.34, Et ficut parturientis cor tuum fantasias patitur nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio,&c. Vnde de quibusdam dicitur Ephe.4, Ambulant in vanitate sensus sui,&c. Non ergo perfectè stare potest ratio humana,nisi secundum q est recta à spiritu diuino. Et ideo dicit Apostolus, Spiritu ambulate. i. per spiritũ sanctum regẽte & ducentem, Quem sequi debemus sicut demonstrãtem viam. Nam cognitio supernaturalis finis non est nobis nisi à spiritu sancto. 1. Cor.2, Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoîs ascendit,&c. & sequitur, Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. Item sicut inclinãtem. Nam spiritussanctus instigat, & inclinat affectum ad bene volendum. Romano.8, Qui spiritu dei agũtur,&c. Psal. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. ¶ Ideò aũt spiritu ambulandum est,qui liberat à corruptione carnis. Vnde sequitur, Et desideria carnis non perficietis,id est delectationes carnis quas caro suggerit. Hoc desiderabat Apostolus dicens Rom.7, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius: gratia dei,&c. Et postea concludit in octauo capite. Nihil ergo damnationis est his qui sunt in Christo Iesu,qui nõ secundũ carnem ambulãt. Huius rationem ibidem subiungit dicens[Quia lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege,&c.]Et hoc est speciale desiderium sanctorũ, vt nõ perficiant desideria ad quæ caro instigat, ita tamen quòd in hoc non includantur desideria quæ sunt ad necessitatem carnis, sed quæ sunt ad superfluitatem. Consequenter cùm dicit[Caro enim cõcupiscit,&c.]Ponit necessitatem huius beneficii quæ est ex impugnatione carnis & spiritus. Et primò ponit ipsam impugnationem. Secundò manifestat eã per euidens signum,ibi[Hæc enim inuicem aduersantur,&c.]Dicit ergo,Necessarium est q per spiritum, carnis desideria superetis. Nam caro cõcupiscit aduersus spiritũ. Sed hîc videtur esse dubium, quia cùm cõcupiscere sit actus animæ tantùm,non videtur quòd competat carni. Ad hoc dicendum est secundum Augusti, quòd caro dicitur concupiscere inquantum anima secundum ipsam carnem concupiscit,sicut oculus dicitur videre cùm potius anima per oculum videat. Sic ergo anima per carnem concupiscit, quando ea quæ delectabilia sunt secundum carnem appetit. Per se verò anima concupiscit, quando delectatur in his quæ sunt secundum spiritum, sicut sunt opera virtutum,& contemplatio diuinorum & meditatio sapientiæ. Sapien.6, Concupiscentia itaque sapientię deducet ad regnum perpetuum,&c. Sed si caro concupiscit per spiritum quomodo concupiscit aduersus eum? In hoc, scilicet quòd concupiscentia carnis impedit concupiscentiam spiritus. Cùm enim delectabilia carnis sunt bona quæ sunt infra nos: delectabilia verò spiritus bona quæ sunt supra nos,contingit q cùm anima circa inferiora quæ sunt carnis occupatur,retrahitur à superioribus quæ sunt spiritus. Sed videtur etiam dubium de hoc quòd dicit. s. quòd spiritus concupiscit aduersus carnem. Si enim accipiamus hîc spiritum pro spiritu sancto:concupiscentia autem spiritussancti sit contra mala,consequens videtur q caro aduersus quam concupiscit spiritus sit mala. & sic sequitur error Manichei. Respondeo,dicendũ est q spiritus nõ concupiscit aduersus naturã carnis,sed aduersus eius desideria,quæ. s. sunt ad superfluitatem. Vnde & suprà dictum est,Desideria carnis. s. superflua non perficietis. In necessariis enim spiritus non contradicit carni,quia vt dicitur Eph.5, Nemo carnem suam odio habuit. ¶ Consequenter cùm dicit [Hæc enim,&c.]Ponit signum cõpugnationis. q.d. Experimento patet q contra seinuicem pugnant & aduersantur,intantum vt non quæcunque vultis bona. s. vel mala,illa faciatis. i. facere permittamini. Ro.7, Non quod volo bonum,hoc ago,sed quod,&c. Non tamen tollitur libertas arbitrii. Cũ enim liberum arbitrium sit ex hoc quòd habet electionem,in illis est libertas arbitrii,quæ electioni subsunt. Non autẽ omnia quæ in nobis sunt simpliciter subsunt nostræ electioni,sed secundum quid. In speciali enim possum vitare hunc vel illum motum concupiscentiæ seu iræ,sed in generali omnes motus iræ vel concupiscentiæ vitare non possumus,& hoc propter corruptionem fomitis ex primo peccato introductam. Sed notandum est q quatuor sunt genera hominum circa concupiscentias,quorũ nullum facit quæcunque vult. Nam intemperati qui ex proposito sequuntur carnales passiones,secundum illud Prouerb.2, Lætantur cùm malefecerint,faciunt quidem quod volunt inquantum ipsas passiones sequuntur,sed inquãtum ipsa eorum ratio remurmurat & ei displicet,faciunt quæ non volunt. Incontinentes autem qui habent propositum abstinendi & tamen à passionibus vincuntur,faciunt quidem quod non volunt inquãtũ ipsas passiones contra eorum propositum sequuntur,& sic intemperati faciunt plus de eo quod volunt. Continentes autem qui vellent omnino non concupiscere,faciunt quod volunt dum non concupiscunt:sed quia omnino non cocupiscere non possunt,faciunt quod nolunt. Temperati verò quod volunt quidem faciunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

inquantũ in carne domata non concupiſcunt,ſed quia non ex toto domari poteſt quin in aliquo repugnet ſpiritui,ſicut nec malitia intantum creſcere poteſt,quin ratio remurmuret,ideò cùm aliquando concupiſcunt,faciunt quod nolunt,plus tamen de eo quod volunt. Lectio 5.

Doctetur libertas à lege eſſe per ſpiritũ & manifeſtatur ab effectu oſtẽdendo opera carnis cõtraria ſpiritui ſancto prohibitæ per legem.

QVòd ſi ſpiritu ducimini,non eſtis ſub lege.*Manifeſta ſunt autem opera carnis quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia,luxuria,idolorum ſeruitus,veneficia,inimicitiæ,contentiones,æmulationes,iræ, rixæ, diſſenſiones,ſectæ,inuidiæ,homicidia, ebrietates,comeſſationes,& his ſimilia,quæ prædico uobis,ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt,regnum dei non conſequentur.*

¶ Poſtquam oſtendit Apoſtolus,q̃ per ſpiritum liberamur à deſideriis carnis:hîc conſequenter oſtẽdit q̃ per ipſum liberamur à ſeruitute legis.Et primò proponit beneficiũ ſpiritus.Secundò manifeſtat per effectum,ibi[Manifeſta ſunt opera carnis,&c.]Dicit ergo,Dico quòd ſi ſpiritu ambuletis nõ ſolùm deſideria carnis non perficietis,ſed quod plus eſt,ſi ſpiritu ducimini(quod fit quando facitis quod ſpiritus ſuggerit vt director & gubernator,nõ autem id ad quod ſenſus & affectus proprius inſtigat)non eſtis ſub lege.Pſal. Spiritus tuus bonus deducet me in terrã rectam.Non quidem vt coactor,ſed vt gubernator.Ex his autem verbis vult Hieronymus q̃ poſt aduentum Chriſti nullus habens ſpiritum ſanctum tenetur ſeruare legem.

¶ Sed ſciendum eſt q̃ hoc quòd dicit[Si ſpiritu ducimini iam non eſtis ſub lege.]poteſt referri ad præcepta legis vel cerimonialia vel moralia.Siquidem referatur ad cerimonialia,ſciendum eſt quòd aliud eſt ſeruare legem,aliud eſt eſſe ſub lege.Seruare legem eſt facere opera legis nõ habendo ſpem in eis,ſed eſſe ſub lege eſt ponere ſpem in operibus legis.In primitiua autem eccleſia erant aliqui iuſti ſeruantes legem ſed nõ ſub lege,inquantum ſeruabant opera legis,ſed nõ erant ſub lege quaſi in eis ſpem ponentes. Sic etiã Chriſtus ſub lege fuit.ſuprà 4,Factum ſub lege,&c.Et ſic excluditur opinio Hieronymi.Si aũt referatur ad moralia,ſic eſſe ſub lege poteſt intelligi dupliciter,vel quantum ad obligationem,& ſic omnes fideles ſunt ſub lege,quia omnibus data eſt.Vnde dicitur Mat.5,Non veni ſoluere legẽ,&c.Vel quantum ad coactionem, & ſic iuſti non ſunt ſub lege,quia motus & inſtinctus ſpiritusſancti qui eſt in eis,eſt proprius eorũ inſtinct⁹. Nã charitas inclinat ad illud idẽ quod lex præcipit.Quia ergo iuſti habent legem interiorẽ,ſponte faciunt quod lex mandat ab ipſa non coacti.Qui verò voluntatẽ malè faciendi habent,cõprimuntur tamen pudore vel timore legis,iſti coguntur.Et ſic iuſti ſunt ſub lege obligante tantùm,non cogente,ſub qua ſunt ſoliti iniuſti.2.Corin.3,Vbi ſpiritus domini,ibi libertas.1.Ti.1,Iuſto non eſt lex poſita.ſ.cogens. ¶ Conſequenter cùm dicit[Manifeſta ſunt aũt opera,&c.]probat quæ dixit per effectum.Et primò ponit opera carnis quæ contrariantur ſpiritui ſancto.Secundò oſtendit quomodo opera ſpiritus nõ prohibẽtur à lege,ibi[Ad uerſus huiuſmodi,&c.]Circa primum duo facit.Primò ponit opera carnis quæ prohibentur à lege.Secundò ponit opera ſpiritus quæ ab ea nõ prohibentur,ibi[Fructus autẽ,&c.]Circa primũ duo facit. Primò ponit opera carnis.Secũdò ſubdit nocumentum quod ex his ſequitur,ibi[Quæ prædico,&c.] Dubitatur aũt circa primũ.Primò quidem de hoc quod Apoſtolus hîc quædam ponit quæ non pertinent ad carnem, quæ tamẽ dicit eſſe opera carnis,ſicut idolorũ ſeruitus,ſectæ,æmulationes,& huiuſmodi.Reſpondeo,dicendum eſt ſecundũ Aug.lib.4.de ciui.dei,cap.2,Quòd ſecundũ carnẽ viuit quicunque viuit ſecũdũ ſeipſum. Vnde caro hîc accipitur pro toto homine.Quicquid ergo ꝓcedit ex inordinato amore ſui dicitur operari nis.Vel dicendum eſt,q̃ aliquod peccatũ poteſt dici carnale dupliciter.ſ.quantum ad conſummationẽ,& ſic dicũtur carnalia illa tantùm quæ conſummãtur in delectatione carnis.ſ.luxuria & gula, & quantum ad radicẽ,& ſic omnia peccata dicuntur carnalia,inquantũ ex corruptione carnis anima aggrauatur,vt dicitur Sapi.9.Ex quo intellectus debilitatus facilius decipi poteſt,& impeditur à ſua perfecta operatione.Vnde& ex hoc ſequuntur vitia.ſ.hæreſes,ſectæ & alia huiuſmodi.Et hoc modo dicitur quòd fomes eſt principium omniũ peccatorũ.Secũdò dubitatur,quia cùm Apoſtolus dicat,qui talia agunt regnũ dei nõ conſequentur & nullus excludatur à regno dei,niſi pro peccato mortali,ſequitur ergo q̃ omnia quæ enumerat ſint peccata mortalia.Cuius contrarium videtur,quia inter iſta enumerat multa quæ nõ ſunt peccata mortalia, ſicut eſt contentio.æmulatio,& huiuſmodi.Reſpondeo,dicendũ eſt q̃ omnia hîc enumerata ſunt aliquo modo mortalia,ſed quædam quidẽ ſecundum genus ſuum,ſicut homicidiũ,fornicatio,Idolorũ ſeruitus & huiuſmodi,quædam verò ſecundũ ſuã conſummationẽ,ſicut ira cuius conſummatio eſt in nocumentũ proximi. Vnde ſi accedit conſenſus de ipſo nocumento,eſt peccatũ mortale.Et ſimiliter comeſtio ordinatur ad delectationem cibi,ſed ſi in huiuſmodi delectationibus ponat quis finẽ ſuum,peccat mortaliter,& ideo nõ dicit comeſtiones,ſed comeſſationes,& ſimiliter intelligendum eſt de aliis ſimilibus. ¶ Tertiò dubitatur de ordine & numeratione eorum.Circa quod dicendũ eſt q̃ cùm Apoſtolus in diuerſis locis,diuerſa vitia, & diuerſimodè enumerat,nõ intendit enumerare omnia vitia ordinatè ſecundum artẽ,ſed illa tantùm in quibus abundant & in quibus excedunt illi ad quos ſcribit.Et ideo in eis nõ eſt quærenda ſufficientia,ſed cauſa diuerſitatis. ¶ His ergo habitis ſciendum eſt quòd Apoſtolus enumerat quædam vitia carnis quæ cõtingunt circa ea quæ non ſunt neceſſaria vitæ:quædã verò circa ea quæ ſunt neceſſaria vitę.Circa primum ponit quædam vitia quæ ſunt hominis ad ſeipſum,quædã cõtra deum,quędã cõtra proximum.Cõtra ſeipſum ſunt quttuor,quæ ideo primò ponit,quia manifeſtè ex carne ꝓcedunt,quorum duo pertinẽt ad actum carnalem luxuriæ.ſ.fornicatio quæ eſt quãdo.ſ.accedit ſolutus ad ſolutam,vel quantum ad naturalem vſum luxuriæ.Aliud eſt immunditia quantum ad vſum contra naturã . Ephe.5,Omnis fornicator aut immundus, &c.2.Cor.13,Qui non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione & impudicitia , &c. Alia duo ordinantur ad ipſos actus.Vnum.ſ.exterius ſicut tactus,aſpectus,oſcula & huiuſmodi. Et quantum ad hoc dicit,Impudicitia.Ephe.4,Qui deſperantes,ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ,&c.Aliud interius.ſ. in cogitationibus immundis.Et quantum ad hoc dicit Luxuria.1.Timo.5,Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto nubere volunt,&c. ¶ Cõtra deum ponit duo,quorum vnum eſt per quod impeditur ab hoſtibus dei cultus diuinus.Et quantum ad hoc dicit[Idolorum ſeruitus.]1.Cor.10,Neq; Idolatræ efficiamini, &c. Sapiẽ.14,Infandorum enim Idolorum cultura omnis mali cauſa eſt & initium & finis.Aliud eſt per quod initur pactum cum dæmonibus.Et quantum ad hoc dicit[Veneficia] quæ fiunt per magicas artes.& dicuntur veneficia à veneno,quia fiunt in nocumentum hominũ.1.Corin.10,Nolo vos fieri ſocios dæmoniorum.Apoc.vlt.Foris canes & venefici,&c. ¶ Contra proximum autem ponit nouem, quorum primũ eſt inimicitia,vltimum verò homicidiũ,quia ab hoc deuenitur ad illud.Primũ ergo eſt inimicitia in corde,quę eſt odium erga proximum.Mat.10,Inimici hominis domeſtici eius.Et ideò dicit[Inimicitiæ.]Ex hac autẽ oritur diſſenſio in verbis.Et ideò dicit[Contentiones]quæ eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.Prouer.20,Honor eſt homini qui ſe ſeparat à contentionibus.Secundũ eſt æmulatio quæ conſiſtit in hoc quod ad idem obtinendũ cũ alio contendit.Vnde dicit,Æmulationes quæ ex contentione oriũtur, Tertiũ eſt cũ vnus impeditur per alium ad rem eandem tendentem,& ex hoc iraſcitur contra eum.& ideò dicit(Iræ)Iaco.1,Ira enim viri.&c.Ephe.4, Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Quartũ cùm ex ira animi perueniturad percuſsiones.Et quantum ad hoc dicit[Rixæ.]Prouer.4,Odium ſuſcitat rixas. Quintum ex his.ſ.diſſenſiones,& ſiquidẽ in rebus humanis ſint,dicuntur diſſenſiones,quãdo.ſ.partialitates fiũt in eccleſia.Rom.16,Obſeruetis eos qui diſſenſiones & offendicula præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt,& declinate ab illis.Si in rebus diuinis,ſic dicuntur ſectæ.i.hæreſes.2.Pet.2,Introducent ſectas perditionis,&c.Et ibidem,Sectas non metuunt introducere blaſphemantes.Ex his autẽ ſequitur inuidia,quãdo illi quos æmulantur,proſperantur.Iob 5,Paruulum occidit inuidia,&c.Ex his autẽ ſequuntur homicidia cordis & operis.1.Io.4,Qui odit fratrem ſuum homicida eſt. Quantum verò ad vitia quæ pertinẽt ad ordinationem circa vitæ neceſſaria ponit duo,vnum quantum ad potum.Vnde dicit,Ebrietates.ſ.aſſiduæ. Luc.21.Attendite ne grauentur corda veſtra crapula & ebrietate,&c.Aliud verò quantum ad cibũ, & quãtum ad hoc dicit[Comeſſationes.]Rom.13,Non in comeſſationibus & ebrietatibus. Lectio 6.

Numerantur opera ſpiritus aduerſus quæ non eſt lex.

Fructus autem ſpiritus eſt,charitas,gaudium,pax,patientia,benignitas,bonitas,longanimitas,mãſuetudo,fides, modeſtia,continentia,caſtitas.

¶ Poſitis operibus carnis:hîc conſequenter Apoſtolus manifeſtat opera ſpiritus.Et primò manifeſtat ea. Secundò oſtẽdit quomodo lex ſe habet ad opera ſpiritus & ad opera carnis,ibi[Aduerſus huiuſmodi,&c.] Circa primum enumerat bona ſpiritualia quæ nominat,fructus.Ex quo incidit quæſtio,quia illud dicitur fructus,quo fruimur,ſed actibus noſtris non debemus frui,ſed deo ſolo,ergo huiuſmodi actus quos enumerat hîc Apoſtolus nõ debent dici fructus.Item Glo.dicit quòd huiuſmodi opera ſpiritus ſunt propter ſe appetenda:quod autem propter ſe appetitur non refertur ad aliud,ergo virtutes & earum opera non ſunt referenda ad beatitudinem.Reſpondeo,dicendũ eſt q̃ fructus dicitur dupliciter.ſ.vt acquiſitus,puta ex labore vel ſtudio.Sap.3,Bonorũ laborum glorioſus eſt fructus.Et vt productus ſicut fructus producitur ex arbore.Mat.7,Non poteſt arbor bona fructus malos facere.Opera autẽ ſpiritus dicuntur fructus nõ vt adepti ſiue acquiſiti,ſed vt producti.Fructus autẽ qui eſt adeptus habet rationẽ vltimi finis,nõ aũt fructus ꝓductus.Nihilominus tamen fructus ſic acceptus,duo importat.ſ.q̃ ſit vltimum producentis,ſicut vltimum quod producitur ab arbore,eſt fructus eius,& quod ſit ſuaue ſiue delectabile.Canti.2, Fructus eius dulcis gutturi meo.Sic ergo opera virtutũ & ſpiritus ſunt quid vltimũ in nobis.Nã ſpiritus ſanct⁹ eſt in nobis per gratiam,per quam acquirimus habitum virtutũ,& ex hoc potentes ſumus operari ſecundũ virtutem.Sunt etiã delectabilia.Et ſunt etiam fructuoſa.Ro.6,Habetis fructũ veſtrũ in ſanctificatione,i.in operibus ſanctificatis,& ideo dicũtur fructus.Dicuntur etiã flores reſpectu futuræ beatitudinis,quia ſicut ex floribus accipitur ſpes fructus,ita ex operibus virtutum habetur ſpes vitę æternæ & beatitudinis. Et ſicut in flore eſt quædã inchoatio fructus,ita in operibus virtutũ eſt quædã inchoatio beatitudinis,quæ tunc erit quando cognitio & charitas perficientur Et per hoc patet reſponſio ad illud quod ſecũdò obiicitur.Nam aliquid poteſt dici propter ſe appetendũ dupliciter,quia ly,propter,poteſt deſignare cauſam formalem,vel finalem. Opera virtutum propter ſe ſunt appetenda formaliter,ſed non finaliter quia habent in ſeipſis delectationem.Nam medicina dulcis appetitur propter ſe formaliter,quia habet in ſe vnde ſit appetibilis.ſ.dulcedinẽ quæ tamen appetitur propter finem.ſ.propter ſanitatem.Sed medicina amara non eſt appetenda propter ſe formaliter,quia non delectat ratione ſuæ formæ,ſed tamen propter aliud appetitur finaliter .ſ. propter ſanitatem quæ eſt finis eius. ¶ Ex his apparet ratio quare Apoſtolus effectus carnis vocat opera , fructus aũt ſpiritus,vocat fructus.Dictũ eſt enim q̃ fructus dicitur aliquod finale & ſuaue ex re productum.Quod autem producitur ex aliquo præter naturam eius,non habet rationem fructus,ſed quaſi alterius germinis. Opera autem carnis & peccata ſunt præter naturam eorũ quæ deus naturæ noſtræ inſeruit.Deus enim humanæ naturæ quædam ſemina inſeruit.ſ.naturalem appetitum boni & cognitionem.& addidit etiam dona gratiæ.Et ideò quia opera virtutum ex his naturaliter producuntur,fructus dicuntur,non aũt opera carnis.Et propter hoc Apoſtolus dicit.Ro.6,Quẽ ergo fructum habuiſtis tunc in illis in quibus nunc erubeſcitis.Patet ergo ex dictis q̃ fructus ſpiritus dicuntur opera virtutum,& quia habẽt in ſe ſuauitatem & dulcedinem,& quia ſunt quoddam vltimum productum ſecũdum conuenientiam donorum. ¶ Accipitur autem differentia donorum,beatitudinũ,virtutum & fructũ ad inuicẽ hoc modo.In virtute enim eſt conſiderare habitũ & actũ.Habitus autẽ virtutis perficit ad bene agendũ.Et ſiquidẽ perficiat ad bene operandũ humano modo,dicitur virtus.Si verò perficiat ad bene operãdum ſupra modum humanum,dicitur donũ. Vnde Philoſophus ſupra cõmunes virtutes,ponit virtutes quaſdam hæroicas,puta, cognoſcere inuiſibilia dei ſub enigmate eſt per modũ humanum. Et hæc cognitio pertinet ad virtutem fidei.Sed cognoſcere ea perſpicuè & ſupra humanum modum,pertinet ad donum intellectus.Actus autem virtutis,vel eſt perficiẽs & ſic eſt beatitudo,vel eſt delectans,& ſic eſt fructus.Et de iſtis fructibus dicitur Apoc.22,Ex vtraque parte lignum vitæ afferens fructus.12,&c.Dicit ergo fructus ſpiritus,qui.ſ.conſurgit in anima ex ſeminatione ſpiritualis gratiæ,eſt charitas,&c.Quiquidem ſic diſtinguntur,quia fructus aut perficiunt,interius,aut exterius.Primò ergo ponit illos qui perficiunt interius.Secundò illos qui perficiunt exterius,ibi[Bonitas.&c.] Interius autem homo perficitur & dirigitur,& circa bona,& circa mala.2.Cor.6,Per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris.Circa bona aũt perficiunt:primò quidem in corde per amorẽ.Nã ſicut inter motus naturales primus eſt inclinatio appetitus naturæ ad finem ſuum,ita primus motuum interiorũ eſt inclinatio ad

Peccatum poteſt dici carnale dupliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum quæ dicitur amor,& ideò primus fructus est charitas.Ro.5,Charitas dei diffusa est in cordibus nō
stris,&c.Et ex charitate perficiuntur aliæ,& ideò dicit Apostolus.Col.3,Super omnia charitatē habentes,
&c.Vltimus autē finis quo homo perficitur interius,est gaudiū quod procedit ex præsentia rei amatæ.Qui
autem habet charitatem,iam habet quod amat.1.Io.4,Qui manet in charitate,in deo manet,& deus in eo.
Et ex hoc consurgit gaudiū.Phil.4,Gaudete in domino semper,&c.Gaudium autē istud debet esse perfe-
ctum.Et ad hoc duo requiruntur.Primò vt res amata sufficiens sit amanti propter suā perfectionē.Et quā-
tum ad hoc dicit,Pax.Tunc enim amans pacem habet,quando rem amatam sufficienter possidet.Cant.vl,
Ex quo facta sum corā eo quasi pacem reperiens,&c.Secundò verò vt absit perfecta fruitio rei amatæ,quod
similiter per pacem habetur:quia quicquid superueniat si perfectè aliquis fruatur re amata,puta deo,nō po
test impediri ab eius fruitione.Psal.Pax multa diligentibus legem tuam,& nō est illis scandalum. Sic ergo
gaudium dicit charitatis fruitionem,sed pax charitatis perfectionem.Et per hæc homo interius perficitur
quantum ad bona.Circa mala etiam perficit spirituſſanctus & ordinat,& primò cōtra malum quod pertur
bat pacē,quæ perturbatur per aduersa,sed ad hoc perficit spirituſſanctus per patientiā quæ facit aduersa pa
tienter tolerare.Et ideò dicit[Patientia]Luc.21,In patientia vestra possidebitis animas vestras.Iac.1,Patiē
tia opus perfectum habet.Secundò contra malum impediens gaudium,est dilatio rei amatæ,ad quod spiri
tus opponit longanimitatem,quæ expectatione non frangitur.Et quantum ad hoc dicit [Longanimitas.]
Abach.2,Si moram fecerit,expecta eū,quia,&c.2.Cor.6,In longanimitate,&c.Et ideò dicit dominus Mat.
10,Qui perseuerauerit vsque in finem,&c. ¶ Cōsequenter cùm dicit[Bonitas,&c.]Ponit fructus spiritus,
qui perficiunt quantum ad exteriora.Hominis autē exteriora sunt vel id quod est iuxta ipsum, vel id quod
est supra ipsum,vel id quod est infra ipsum.Iuxta ipsum est proximus,supra ipsum deus,infra ipsum natura
sensitiua & corpus.Sic ergo quantum ad proximum perficit primò quidem in corde per rectam & bonam
voluntatem.Et quantum ad hoc dicit[Bonitas].i.rectitudo & dulcedo animi.Si enim homo omnes alias
potentias bonas habeat,non potest dici bonus homo,nisi habeat bonam voluntatē,secundū quā omnibus
aliis bene vtitur.Cuius ratio est,quia bonū dicit aliquod perfectum.Est autē duplex perfectio.Prima.f.quę
est ipsum esse rei.Secunda verò est eius operatio,& hæc est maior quàm prima.Illud ergo dicitur simpli
ter perfectum,quod pertingit ad perfectam sui operationē,quæ est secunda eius perfectio. Cùm ergo ho-
mo per voluntatem exeat in actum cuiuslibet potentiæ,voluntas recta facit bonum vsum omnium potēn-
tiarum,& per consequens ipsum hominē bonū.Et de hoc fructu dicitur.Ephe.5,Fructus enim lucis est in
omni bonitate,&c.Secundò verò in opere,vt.f.sua cōmunicet proximo,& quātū ad hoc dicit[Benignitas]
i.largitas rerū.2.Cor.9,Hylarem enim datorē,&c.Benignitas enim dicitur quasi bona igneitas, quæ facit
hominem fluere ad subueniendū necessitatibus aliorū.Sap.1,Benignus est enim spiritus sapientiæ,&c. Co
lo.3,Induite vos ergo sicut electi dei,sancti,& dilecti,viscera misericordiæ,benignitatem,&c.Item perficitur
etiam quātum ad mala ab aliis illata,vt mansuetè ferat,ac sustineat proximi molestias,& quantū ad hoc di-
cit[Mansuetudo.]Mat.11,Discite à me quia,&c.Prouer.3,Mansuetis dabit gratiā.Ad id verò quod est su-
prà nos.f.deus ordinat spiritus per fidē,vnde dicit(Fides)quæ est cognitio quædā inuisibilium cū certitudi
ne:Gen.15,Credidit Abraham deo,& reputatū est ei ad iustitiam.Heb.11, Accedentem ad deū oportet cre
dere,&c.Et ideò Eccl.1,Beneplacitum est deo fides & mansuetudo,&c.Ad id quod est infra nos.f.corpus
dirigit spiritus,& primò quantum ad actus exteriores corporis:quod fit per modestiam,quæ ipsis actibus
seu dictis modum imponit.Et quantum ad hoc dicit[Modestia.]Phil.4,Modestia vestra,&c.Secundò ve-
rò quantum ad appetitum sensitiuum interiorem,& quantum ad hoc dicit[Continentia]quæ etiam à lici-
tis abstinet[& castitas]quæ licitis rectè vtitur,secundum Glo.Vel aliter,cōtinentia dicitur ex eo quod licet
homo impugnetur à prauis concupiscentiis,tamen per rationis vigorem se tenet,ne abducatur,& ideo cō-
tinentiæ nomen sumptū est ab eo quod aliquis in impugnatione tenet se.Castitas verò dicitur ex eo quod
quis nec impugnatur,nec abducitur,& dicitur à castigando.Nam illum dicimus bene castigatū,qui in om-
nibus ordinatè se habet. ¶ Circa hoc dubitantur duo.Primò quia cū fructus spiritus aduersentur operib⁹
carnis,videtur ꝙ Apostolus debuerit ponere tot fructus spiritus quot posuit opera carnis,quod non fecit.
Ad quod dicendum est ꝙ ideo non fecit,quia plura sunt vitia quàm virtutes. ¶ Secundò dubitatur, quia
fructus spiritus hīc positi non respondent operibus carnis.Ad hoc dicendum est ꝙ Apostolus non inten-
dit hīc tradere artem virtutum & vitiorum,& ideo non ponit vnum contra aliud,sed aliqua enumerat de
istis,& aliqua de illis,secundum quod expediens videtur præsenti intentioni,nihilominus tamen si diligen
ter consideretur,aliqualiter sibi contrà respondent.Nam fornicationi quæ est amor illicitus,contrà respō-
det charitas:immunditiæ verò impudicitiæ & luxuriæ,quæ sunt carnales illecebræ,& ex fornicatione pro-
ueniunt contrà ponitur gaudium,quod est spiritualis delectatio consequens ex charitate,vt dictū est. Ei ve
rò quod est idolorum seruitus,contrà ponitur pax.Et verò quod dicit veneficia,&c. vsque ad dissensiones,
patientia,longanimitas & bonitas.Ei verò quod dicitur sectæ,cōtrà ponitur fides,Ei verò quod dicitur in-
uidiæ,benignitas.Ei autem quod dicitur homicidia,mansuetudo.Ei quod dicitur ebrietas, comessationes,
& his similia,contrà ponitur modestia,continentia & castitas.

Concluditur ex fructibus carnis & spiritus ꝙ qui spiritū habent & sequūtur nō sūt sub lege & hoc.1. ostenditur ex parte operū spiritus & .2. ex parte operū carnis quæ mortificata sūt in eo qui spiritum habet.

Lectio 7.

Aduersus huiusmodi non est lex.Qui autē sunt Christi,carnē suā crucifixerūt cū vitiis & cōcupiscētiis. Si spiritu viuimus,spiritu & ambulemus.Nō efficiamur inanis gloriæ cupidi,inuicem prouocantes,inuicem inuidentes.

¶ Enumeratis operibus carnis & spiritus,hīc consequenter ex vtrisque cōcludit ꝙ q spiritū sequūtur, non
sunt sub lege.Et vtitur tali probatione.Ille est sub lege qui est obnoxius legi.i.qui facit cōtraria legi,sed illi
qui agūtur spiritu,nō faciūt opera cōtraria legi,ergo nō sunt sub lege.Primò ergo ostēdit propositū ex par
te operū spiritus.Secūdò ex parte operū carnis,ibi[Qui aūt sunt,&c.]Dicit ergo.Dico ꝙ qui aguntur spiri
tu,non faciūt opera cōtraria legi,quia faciūt opera spiritus,& aduersus huiusmodi nō est lex.i.cōtra ope
ra spiritus,sed spiritꝰ docet ea.Nā sicut lex exteriꝰ docet opera virtutū,ita & spūs interiꝰ mouet ad illa.Ro.
7,Cōdelector enī legi dei secūdū interiorē hoīem,&c.Aut faciūt opera carnis,& hæc in his q spū dei agū-
tur,non

tur,non sunt contraria legi.Vnde dicit,Qui Christi sunt.i.qui spiritum dei habent.Ro.8,Qui spiritum dei
nō habet,hic non est eius.Illi ergo qui spiritu dei agūtur,sunt Christi.Isti,inquā,carnem suā crucifixerunt,
&c.Nō autē dicit,vitia & cōcupiscentias vitā:quia bonus medicus tunc bene curat,quando adhibet remē
dia cōtra causam morbi.Caro autē est radix vitiorū.Si ergo volumus vitare vitia,oportet domare carnē.1.
Cor.9,Castigo corpus meū,&c.Quia verò caro domatur per vigilias,ieiunia & labores.Eccl.33,Seruo ma
liuolo tortura & cōpedes,&c. Ad hæc autē opera mouētur ex deuotione quam habent ad Christū crucifi-
xum:ideo signāter dicit[Crucifixerūt].i.Christo crucifixo,se cōformauerunt affligendo carnem suam,&c.
Ro.6,Vetus homo noster simul crucifixꝰ est,&c.suprà 2,Vt deo viuā Christo cōfixus sum cruci,&c. Quia
verò nō crucifigunt carnē,destruēdo naturā:quia nemo carnem suā odio habuit,vt dicitur Ephe.5. Sed q-
tum ad ea quæ cōtrariantur legi,ideo dicit,Cum vitiis.i.cum peccatis & cōcupiscētiis.i. passionibꝰ quibus
anima inclinatur ad peccādum.Nō enim bene crucifigit carnem,qui etiā passionibus locū non aufert. Ali
ter cùm ratio nō semper inuigilet ad peccata vitādum,vt oportet,posset quādoq; cadere.Eccl.18, Post cō
cupiscētias tuas nō eas,&c.Ro.13,Carnis curā ne feceritis,&c. ¶ Cōsequēter cū dicit [Si spiritu viuimus,
&c.]Ponit tertium beneficiū spirituſſancti,quod cōfert vitam.Et primò ponit beneficium spiritus dei.Se-
cundò excludit vitia spiritus mūdi,ibi[Nō efficiamur,&c.]Dicit ergo cōnumerans se eis quibus scribit.Di
co ꝙ debemus ambulare per spiritum,quia & per ipsum viuimus,& nō per carnē.Ro.8, Debitores sumus
nō carni,&c.Si ergo spiritu viuimus,debemus in omnibus ab ipso agi. Sicut enim in vita corporali corpus
nō mouetur nisi per animā per quam viuit,ita in vita spirituali, omnis motus noster debet esse à spiritu san
cto.Io.6,Spiritus est qui viuificat.Act.17,In ipso viuimus,mouemur & sumus. Et ne ea quæ dicta sunt de
spiritu intelligātur de spiritu mundi,de quo dicitur 1.Cor.2, Nos autē nō spiritum huius mūdi accepimus.
Ideo hoc cōsequenter remouet Apost.dicens[Non efficiamur,&c.]Vbi tria excludit propria spiritus mū
di.f.inanem gloriā,iracūdiam,& inuidiam,quibus tribus cōuenienter aptari potest nomen spiritus.Signifi
cat enim spiritus quādam inflationem,Vnde secūdum hoc illi dicūtur vani spiritus,qui sunt inflati per ina-
nem gloriam.Esa.25,Spiritus robustorū quasi turbo impellens parietem,&c.Et quātum ad hoc,dicit [Nō
efficiamur inanis gloriæ cupidi].i.gloriæ secularis.Cùm enim vanum sit quod nec solidè firmatur,nec ve-
ritate fulcitur,nec vtilitate amatur.Ideo gloria huius mūdi vana est,quia caduca & non solida.Esa.40, O-
mnis caro fœnum,&c.Et quia falsa est.1.Machab.2, Gloria hominis peccatoris,stercus & vermis, sed vera
gloria est in propriis bonis hominis,quæ sunt bona spiritualia,& hanc habent sancti.2.Cor.1, Gloria no-
stra hæc est testimonium conscientię nostrę,&c.Et quia inutilis & infructuosa.Nam quantūcunq; gloriam
habeat quis ex testimonio secularium,non potest propter hoc consequi finem suum,quem consequitur te-
stimonio dei.1.Cor.2,Qui gloriatur,in domino glorietur.Non autem dicit, Nō habeatis inanem gloriam,
sed non efficiamini cupidi,quia gloria sequitur aliquādo fugientes eam,& si eam oportet recipi,non tamen
ametur.Item significat quādam impetuositatem.Prou.27,Impetum concitati spiritus ferre quis poterit:Et
significat iracundiam.Et quantum ad hoc,dicit[Inuicem prouocātes].f.ad contentionem,vel litem,vel a-
lia illicita.Rom.13,Non in contentione & æmulatione,&c.Item est spiritus tristitiæ,de quo dicitur Prou.
17,Spiritus tristis exsiccat ossa.Et quantum ad hoc,dicit [Inuicem inuidentes.]Prou.14, Putredo ossium,
inuidia,&c.Cuius ratio est,quia ipsa sola crescit ex bono.

Docentur Galatæ & in ipsis oēs Christiani quomodo se habeāt ad rectos vtpo tequomodo superiores ad inferiores,æquales ad cōæquales.

Caput 6.

Fratres,& si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis,considerans teipsum ne & tu tenteris.Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi.Nā si quis existimat se aliquid esse,cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autē suū probet unusquisq; & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.Vnusquisq; enim onus suum portabit.

¶ Postquam Apost.reduxit Galatas ad statū veritatis,quātum ad res diuinas:hīc consequenter reducit eos
ad res humanas,instituēs eos qualiter se habeant ad homines. Et primò qualiter se habeāt ad rectos.
Secūdò quomodo ad peruersos,ibi[Videte qualibus literis,&c.]Circa primum tria facit.Primò docet qua
liter superiores se habeant ad inferiores.Secūdò qualiter æquales ad cōæquales,ibi[Alter alterius,&c.]Ter
tiò qualiter inferiores ad superiores,ibi[Cōmunicet autem is,&c.]Circa primū duo facit. Primò ponit am
monitionem.Secundò assignat ammonitionis rationem,ibi[Considerās teipsum,&c.]Quia ergo de pecca
tis multa dixerat,ne aliquis à peccato immunis in peccatores deseuiret,ideo ammonitionem de māsuetudi
ne,& misericordia eis proponit,dicens[Fratres,& si præoccupatus fuerit homo,&c.]Vbi tria ponit quę fa
ciunt ammonitionē.Primū est surreptio. Nam quādo aliqui ex malitia peccāt,minus digni sunt venia. Iob
34,Qui quasi de industria recesserunt,&c.Sed quando aliquis præoccupatur tētationibus,& inducitur ad
peccādum,facilius debet ei venia concedi:& ideo dicit,Et si præoccupatus fuerit,&c.i. improuidēter & ex
surreptione lapsus,vt nequeat vitare.Secundū est peccatorum paucitas.Nā aliqui ex consuetudine peccāt.
Osee 4,Maledictum,& mēdacium,& homicidiū,& furtum,& adulterium inūdauerunt, & sanguis sangui-
nem tetigit,&c.Et cōtra tales seuerius est agēdum.Et hoc excluditur,cùm dicit in aliquo,quasi nō vsu quo
tidiano peccās.Tertiū est peccatorum qualitas.Nam quædam peccata consistūt in transgressione,quędam
verò in omissione.Grauiora autem sunt prima secundis:quia illa opponuntur præceptis negatiuis,quę obli
gant semper & ad semper:hæc verò opponūtur præceptis affirmatiuis,quæ cùm nō obligent ad semper, nō
potest sciri determinatè quādo obligant.Vnde dicitur in Psal.Delicta quis intelligit,&c.Et quātum ad hoc
dicit,Delicto.Vel secūdum glo,Delictum est peccatum ex ignorātia.His ergo præmissis,ad misericordiam
eos qui corrigunt,monet,& hi sunt spirituales,ad quos pertinet correctio.Vnde dicit,Vos qui spirituales e-
stis,huiusmodi instruite.1.Cor.2,Spiritualis iudicat omnia,& ipse à nemine iudicatur,&c.Et huiꝰ ratio est,
quia rectū iudiciū habet de omnibus,qui circa vnūquodq; rectè dispositus est:sicut qui sanum gustū habet,
rectè indicat de sapore:solus autem spiritualis bene dispositus est circa agenda:& ideo ipse solus de eis bene
iudicat.Sed quia nomen spiritus rigorem quēdam & impulsum designat,secūdum illud Esa.25,Spiritus ro
busto rum quasi turbo impellens parietem,&c.Non tamen credendum ꝙ viri spirituales sunt nimis rigidi

Universidad de Deusto
Biblioteca

in corrigẽdo. Nam hoc ſpiritus huius mũdi facit, ſed ſpiritus ſanctus ſuauitatem quãdam & dulcorem efficit in homine. Sap. 12, O q̃ bonus & ſuauis eſt ſpiritus tuus domine, &c. Et ideo dicit [In ſpiritu lenitatis.] Pſa. Corripiet me iuſtus in miſericordia, &c. Contra quod dicitur de quibuſdã Ezec. 34, Cum auſteritate imperabatis eis, &c. Dicit autẽ inſtruite, & nõ corrigite, quia loquitur de prẽoccupatis delinquentibus, qui indigent inſtructione. Vel quia omnis peccans, eſt ignorãs. Prou. 14, Errant qui operãtur malũ. Rationem autẽ ammonitionis ſubdit, dicẽs, Cõſiderans teipſum, &c. q.d. Ita fiat vt dixi, quia & tu fragilis es. Nam q̃diu in hac vita mortali ſumus, proni ſumus ad peccãdum. Nihil autem ita frãgit hominis ſeueritatem in corrigendo, q̃ timor proprii caſus. Eccl. 31, Intellige quę ſunt proximi tui ex teipſo. ¶ Qualiter autem ſe habeãt ad æquales oſtendit, dicens [Alter alterius, &c.] Et primò proponit ammonitionem. Secundò aſsignat eius rationem, ibi [Et ſic adimplebitis, &c.] Tertiò excludit ammonitionis implẽdę impedimẽtum, ibi [Nã ſi quis exiſtimat, &c.] Ammonet autem ad mutuã ſupportationem, dicẽs, Alter alterius onera portate. Et hoc tripliciter. Vno modo defectũ alterius corporalem, ſeu ſpirituale patiẽter tollerãdo. Ro. 15, Debemus autem nos firmiores, &c. Alio modo neceſsitati mutuæ ſubueniendo, &c. Ro. 12, Neceſsitatibus ſanctorum cõmunicãtes, &c. Tertiò modo pro pœna ſibi debita ſatisfaciendo orationibus & bonis operibus. Prou. 18, Frater qui iuuatur à fratre, &c. Ratio autem ammonitionis eſt adimpletio legis Chriſti, quæ ſimiliter eſt charitas. Ro. 13, Plenitudo legis, eſt dilectio. Vnde dicit, Et ſic adimplebitis legẽ Chriſti. i. charitatem. ¶ Dicitur autẽ charitas ſpecialiter lex Chriſti triplici ratione. Primò quia per hoc diſtinguitur lex noua à lege veteri. Nam illa eſt timoris, hæc verò amoris. Vnde Aug. dicit, Parua differentia eſt veteris legis & nouæ timor & amor. Secundò quia per charitatem ſpecialiter Chriſtus legem ſuã promulgauit. Io. 13, In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem, &c. Et iterũ, Mãdatum nouũ do vobis, vt diligatis inuicẽ, &c. Tertiò quia ipſam impleuit Chriſtus, & exẽplum eam implẽdi nobis reliquit. Nam ipſe ex charitate peccata noſtra tulit. Eſa. 53, Verè lãgores noſtros ipſe tulit. 1. Per. 2, Qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ, &c. Eſa. 40, Fetas ipſe portabit. Sic ergo debemus alter alterius onera portare ex charitate, vt ſic impleamus legem Chriſti. Impedimẽtum autem implendæ ammonitionis prædictæ eſt ſuperbia. Ideo hoc excludens, dicit, Nam ſi quis exiſtimat, &c. Et primò vituperat ipſam ſuperbiam. Secundò oſtẽdit modũ vitãdi eam, ibi [Opus autẽ ſuum, &c.] Tertiò vitãdi rationem aſsignat, ibi [Vnuſquiſq; enim, &c.] Dicit ergo, Facite vt dixi. Sed cõtingit aliquẽ onus alterius non portare, quia præfert ſe aliis. Vnde dicebat ille Luc. 18, Nõ ſum ſicut cæteri hominũ, &c. Et ideo dicit, Nã ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe. i. in mẽte ſua ſuperbè iudicat ſe magnũ eſſe in cõparatione peccãtis, cùm nihil ſit ex ſe, quia quicquid ſumus hoc eſt ex gratia dei, ſecũdum illud Apoſt. 1. Co. 15, Gratia dei ſum id quod ſum. Qui, inquã, tale aliquid facit, ipſe ſe ſeducit. i. à veritate ſe diuidit. Eſa. 40, Omnes gentes quaſi nõ ſint, &c. Luc. 17, Cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſerui inutiles ſumus, &c. Remediũ autem vitãdi, eſt propriorũ defectuum cõſideratio. Nam ex hoc quẽlibet aliquis alienos & non ſuos defectus cõſideret, videtur ſibi aliquid eſſe in cõparatione ad alios in quibus defectus intuetur, & ſuos nõ cõſideràs ſuperbit. Et ideo dicit, Opus autẽ ſ. interius & exterius, ſolã. propriũ, probet. i. diligẽter examinet vnuſquiſq;. 1. Co. 11, Probet ſeipſum homo, &c. Et ſic in ſeipſo. i. in ſua propria cõſcientia gloriã habebit. i. gloriabitur & gaudebit. 2. Co. 1, Gloria noſtra hęc eſt teſtimonium cõſcientię noſtrę. Et nõ in altero. i. nõ in laude alterius, vel ſic in ſemetipſo. i. per ea quæ ſuũpſius ſunt, gloriã habebit. i. gloriabitur in cõſideratione ſui, & nõ in altero. i. non cõſideratione alterius. 2. Cor. 12, Libẽter gloriabor in infirmitatibus meis, &c. Vel in ſemetipſo. i. in deo qui in eo habitat, gloriabitur. i. eius erit gloria, & nõ in altero q̃ in deo. 2. Cor. 10, Qui gloriatur, in domino glorietur. Ratio vitãdi ſuperbiam eſt præmiũ vel pœna vnicuiq; pro merito vel demerito reddẽda. Vnde dicit, Vnuſquiſq; enim onus ſuũ portabit. Quod videtur cõtrarium ei quod dixerat, Alter alterius onera portate. Sed ſciẽdum eſt q̃ ibi loquitur de onere ſuſtinẽdæ infirmitatis, quod debemus mutuò portare: hîc loquitur de onere reddẽdæ rationis, quod quilibet ꝓ ſe portabit, ſiue ſit onus præmii, ſiue pœnæ. Nam onus aliquãdo quidẽ põdus pœnæ, aliquando præmii ſignificat. 2. Cor. 4, Aeternũ gloriæ põdus operatur, &c. Eſa. 3, Dicite iuſto quoniã bene, quoniam fructũ adinuẽtionum ſuarũ ſi comederit, veh impio in malum, &c. Si autem dicãtur aliqui rationẽ reddere pro aliis, putà prælati pro ſubditis, ſecũdum illud Ezec. 3, Sanguinẽ eius de manu tua requirã, &c. Et Heb. vlt. Obedite præpoſitis veſtris, ipſi enim peruigilãt quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris, nõ eſt cõtrarium dicto Apoſtoli: quia nõ pũniũtur ꝓ peccatis ſubditorũ, ſed pro propriis quæ in cuſtodia ſubditorum cõmiſerunt. Eſt ergo vitãda ſuperbia & peccatum, quia vnuſquiſq; onus ſuũ. i. mẽſurã gratiæ ſuæ offeret deo in die iudicii, tanq̃ manipulos bonorum operũ. Pſal. Venientes autẽ venient cum exultatione: Et hoc q̃tum ad bonos. vel onus ſuum portabit. i. pœnam pro proprio peccato.

Tripliciter portamus alter alterius onera.

Charitas eſt lex Chriſti.

Lectio 2.

Docẽtur in ſeruores obſequi ſuperioribus, miniſtrando prõptè ꝓſeuerãter, & cõmuniter.

Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. Nolite errare: deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniã qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem. Qui autẽ ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem faciẽtes, nõ deficiamus: tempore enim ſuo metemus nõ deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autẽ ad domeſticos fidei.

¶ Poſtquam Apoſt. oſtendit qualiter ſuperiores ſe habeant ad inferiores & æquales æqualibus: hic conſequenter oſtendit qualiter inferiores ſe habeant ad ſuperiores, dicens inferiores debere ſuperioribus miniſtrare & obſequi. Et circa hoc tria facit. Primò monet vt miniſtrent prõptè. Secundò vt miniſtrent perſeueranter, ibi [Bonum autem facientes, non deficiamus, &c.] Tertiò vt miniſtrent communiter, ibi [Ergo dum tempus habemus, &c.] Circa primum duo facit. Primò ponit monitionem miniſterii. Secundò excuſationẽ excludit, ibi [Nolite errare, &c.] Dicit ergo, Dictũ eſt ſuprà quomodo ſuperiores ſe debeant habere ad inferiores. ſ. leniter corripiẽdo & inſtruẽdo: nunc autem reſtat videre qualiter inferior ſuperiori obſequatur: & ideo dicit [Cõmunicet autẽ qui catechizatur. i. docetur verbo dei, ei qui ſe catechizat. i. qui eum docet. Cõmunicet, inq̃, in omnibus bonis. Sed notãdum eſt q̃ diſcipulus poteſt dupliciter cõmunicare ſe docẽti. Primò vt accipiat bona doctoris, & ſic dicitur, Cõmunicet is qui catechizatur. i. commune ſibi faciat quod eſt docẽtis, eum imitãdo. 1. Cor. 11, Imitatores mei eſtote, &c. Sed quia cõtingit doctores aliquãdo minus bona

facere, ideo nõ ſunt in hoc imitãdi. Et ideo ſubdit [In omnib⁹ bonis.] Mat. 23, Quæcũq; dixerint vobis ſeruate & facite, ſecũdum opera eorum nolite facere. Secũdò vt cõmunicet bona ſua docenti. Hoc enim à domino præcipitur 1. Cor. 9. vbi dicitur, Qui euãgelio ſeruiunt, de euãgelio viuant. Vnde Mat. 10, Dignus eſt operarius cibo ſuo. Et Luc. 10, Dignus eſt operarius mercede ſua. & Apoſt. dicit 1. Cor. 9, Si vobis ſpiritualia ſeminamus, &c. Et ideo hîc dicit, Cõmunicet autem his, &c. i. doctus doctori in omnibus bonis quæ habet: nam etiã temporalia bona quædã dicuntur. Eſa. 1, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comederis. Mat. 7, Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data, &c. Dicit autem, In omnibus, quia nõ ſolùm cõmunicare debet indigenti, ſed & ſciẽtiam & cõſilium: potẽtiam, & quicquid agat, generaliter debet proximo cõmunicare, 1. Pet. 4, Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiã in alterutrũ illam adminiſtrãtes, &c. De iſta cõmunicatione dicitur Ro. 12, Neceſsitatibus ſanctorũ cõmunicantes. Eccle. 14, In diuiſione ſortis da & accipe. ¶ Cõſequẽter cùm dicit [Nolite errare, &c.] Excuſationem excludit: & primò excludit eam. Secũdò rationem exclusionis aſsignat, ibi [Quæ enim ſeminauerit, &c.] Dicit ergo, Nolite errare, deus nõ irridetur. Quod quidem dupliciter intelligi poteſt ſecũdum duas præmiſſas expoſitiones. Secũdum primã quidẽ ſic, Tu dicis q̃ debemus imitari doctores etiam in bonis, ſed nõ poſſum eos imitari, niſi in his quæ faciunt: nihil autem video in ipſis, niſi malum: ergo debeo eos imitari in malo. Sed hoc excludit, dicẽs, Nolite errare, deus nõ irridetur. q.d. Error eſt hoc dicere. Nam mala prælatorum nõ excuſant nos. Nõ enim ſunt ſubditis in exẽplum, niſi in his quibus imitãtur Chriſtum, qui eſt paſtor abſq; peccato: vnde & ſignãter dicit Ioan. 10, Ego ſum paſtor bonus, &c. Et Apoſt. 1. Co. 4. & 11. dicit, Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. q.d. In his me imitamini in quibus ego imitor Chriſtum. Et ſi per mala prælatorum excuſatis vos apud homines, tamen deus nõ irridetur. i. non poteſt falli. Iob 13, Aut decipietur vt homo fraudulentiis veſtris? Vnde dicitur prou. 3, Deluſores ipſe deludet. Secũdum autẽ ſecundam expoſitionem ſic introducitur, Poſſent autem dicere, Pauperes ſumus, nihil habemus quod cõmunicare poſsimus. Sed hoc excludit, dicẽs, Nolite errare. i. nemo excuſatũ vanè ſe exiſtimet paupertatem prætendẽdo, deus nõ irridetur. i. non poteſt falli. Scit enim corda noſtra, & nõ ignorat facultates. Excuſatio veriſimilis hominem poteſt fallere & placare, deum nõ poteſt fallere. Rationẽ autem huius aſsignat, dicẽs, Quę enim ſeminauerit homo, &c. Et primò in generali. Secũdò in ſpeciali, ibi [Quoniã qui ſeminat, &c.] Dicit ergo ſecũdum priſtinã expoſitionem, Verè erratis, hoc credẽtes, quia deus reddet ſingulis, pro meritis propriis. Nam quæ ſeminauerit homo, hæc & metet. i. ſecũdum opera ſua bona vel mala, parua vel magna præmiabitur vel punietur. Secũdum autem ſecundã expoſitionem, Quæ ſeminauerit homo. i. ſecũdum beneficia ſua parua vel magna: & q̃tum ad qualitatem operũ, & q̃tum ad quãtitatem beneficiorum præmiabitur. 2. Cor. 9, Qui parcè ſeminat, parcè & metet, &c. Rationem autem ſpecialiter aſsignat, dicens [Quoniam qui ſeminat in carne ſua, &c.] Quę quidẽ ratio habet duas partes ſecundum duas ſeminationes carnis & ſpiritus. Primò ergo agit de ſeminatione carnis. Vbi dicẽdum eſt, quid ſit ſeminare in carne. Secundò quid eſt de carne metere corruptionem. Seminare quidem in carne, eſt operari pro corpore vel pro carne: ſicut ſi dicam, Ego multum expendi in iſto homine. i. multa feci pro eo. Ille ergo in carne ſeminat, qui ea quæ facit, etiam ſi quæ bona videãtur, facit in fomẽtum & vtilitatem carnis. De carne autem metere corruptionem, dicit & infert, quia ſemen fructificat vt plurimũ ſecũdum cõditionem terræ. Vnde videmus q̃ in aliquibus terris ſemen frumenti degenerat in ſiliginem, vel in aliquod aliud. Cõditio autem carnis eſt, vt ſit corruptibilis, & ideo qui in carne ſeminat. i. ſtudiũ ſuum ponit & opera, oportet q̃ ipſa opera corrumpãtur & pereant. Eccle. 14, Omne opus corruptibile, in fine perdetur. Ro. 8, Si ſecũdum carnẽ vixeritis, moriemini. Secũdò agit de ſeminatione ſpiritus, dicẽs, Qui autẽ ſeminauerit in ſpiritu. i. ordinat ſtudiũ ſuum ad ſeruitutem ſpiritus, ex fide & charitate ſeruiendo iuſtitiæ, metet quidẽ de ſpiritu ſecũdum cõditionem eius. Cõditio autem ſpiritus eſt q̃ ſit actor vitæ. Ioan. 6, Spiritus eſt qui viuificat. Nõ autem cuiuſcũq; vitæ, ſed vitæ æternæ, cùm ſpiritus ſit immortalis, & ideo metet de ſpiritu vitam æternam. Pro. 11, Seminãti iuſtitiã mercesfidelis, quia nunq̃ deſiccatur. Sed nota q̃ cùm agit de ſeminatione carnis, dicit, In carne ſua, quia caro eſt nobis de natura noſtra: ſed cũ loquitur de ſemine ſpiritus, nõ dicit, ſuo, quia ſpiritus nõ eſt nobis à nobis, ſed à deo. ¶ Deinde cùm dicit [Bonũ autem faciẽtes, &c.] monet ad miniſterii perſeuerãtiam, quia nõ ad horam tãtùm ſed ſemper debemus benefacere: quod quidẽ poteſt referri ad ea quæ dicta ſunt. ſ. ad ſuperiores, & ad æquales, & ad inferiores. q.d. Quicunq; ſumus ſiue prælati erga ſubditos, ſiue æquales erga æquales, ſiue ſubditi erga prælatos, bonum faciẽtes nõ deficiamus. ſ. in bene operãdo, quia nõ deficiemus in metẽdo. Eccl. 9, Quodcũq; facere poteſt manus tua, inſtãter operare. 1. Co. 15, Stabiles eſtote & immobiles. Et meritò nõ eſt deficiẽdum, quia expectamus remunerationẽ æternã & indeficiẽtem. Vnde ſubdit, Tẽpore enim ſuo metemus nõ deficientes. Vnde dicit Aug. Si homo nõ impoſuerit ſinẽ operi, nec deus imponet remunerationi. Mat. 25, Ibũt hi in vitam æternã. Sed nota quòd dicit, Tẽpore ſuo: quia ſicut agricola nõ ſtatim de illo quod ſeminat, fructũ colligit: ſed tẽpore congruo. Iac. vlt. Agricola expectat glorioſum fructũ terræ, patiẽter ferens, donec accipiat tẽporaneum & ſerotinũ, &c. De iſta meſſione dicitur 2. Cor. 9, Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitã æternam. ¶ Deinde cũ dicit [Ergo dum tẽpus habemus, &c.] monet ad miniſtrãdum cõmuniter, dicens, Quia metemus non deficientes. Ergo dum tẽpus habemus. i. in hac vita, quæ eſt tẽpus ſeminãdi. Io. 9, Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt: venit nox, &c. Eccl. 9, Quodcũq; poteſt facere manus tua, inſtãter operare. quia nec opus, nec ratio, nec ſciẽtia, nec ſapientia erũt apud inferos quò tu properas. Dum, inquã, illud habemus, operemur bonũ, & hoc ad omnes. ſ. homines qui iuncti ſunt nobis in diuina ſimilitudine, inquantum omnes ad imaginẽ dei facti ſumus. Sed cõtrà, Eccle. 12. dicitur, Da iuſto, & ne recipias peccatorem. Nõ ergo debemus operari bonum ad omnes. Reſpõdeo, Dicẽdum eſt q̃ in peccatore duo ſunt, natura. ſ. & culpa. Natura quidẽ eſt in eo amãda & ſuſtẽtanda, etiã inimici. Mat. 5, Diligite inimicos veſtros, &c. Culpa verò in eo eſt expellẽda. Sic ergo dictũ eſt, Da iuſto, &c. vt. ſ. peccatori nõ ideo benefacias, q̃ peccator eſt, ſed quia homo. Vnde Aug. Nõ ſis ad iudicãdum remiſſus, nec ad ſubueniendum inhumanus. Perſequamur ergo in malis propriã iniquitatem, miſereamur in eiſdem cõmunem condition̄em. ¶ Sed quia nõ poſſumus

An ſit benefaciẽdũ peccatori.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus benefacere,ordinem benefaciendi subdit, Maximè autem ad domesticos fidei , qui.s.nō solū natura nobis sunt similes,sed etiā sunt vniti fide & gratia.Ephe.2,Nō estis hospites & aduenę,sed estis ciues &c. Ergo omnibus impendēda est misericordia,sed pręponēdi sunt iusti,qui sunt ex fide:quia 1.Tim.5.dicitur, Qui suorū maximè domesticorum curā non habet,fidē negauit: & est infideli deterior. Sed dubitatur hic vtrū liceat plus vnū diligere,q̄ aliū.Ad quod sciēdum ꝙ amor potest dici maior vel minor dupliciter.Vno modo ex obiecto.Alio modo ex intētione actus.Amare enim aliquem,est velle ei bonū.Potest ergo aliquis aliū magis alio diligere,aut quia vult ei maius bonū quod est obiectū dilectionis,aut quia magis vult ei bonum.i.ex intēsiori dilectione. Quātum ergo ad primū omnes ęqualiter debemus diligere,quia omnibus debemus velle bonū vitæ æternæ.Sed q̄tum ad secūdum nō oportet ꝙ omnes æqualiter diligamus:quia cūm intentio actus sequatur principium actionis, dilectionis autem principiū sit vnio & similitudo, illos intensius & magis debemus diligere qui sunt nobis magis similes & vniti. Lectio 3.

Docentur Galatæ quo modo se habeant ad pseudo apostolos: & p̄monentur ad cognoscēdas literas Pauli.

Videte qualibus literis scripsi vobis mea manu. Quicunque enim volunt placere in carne:hi cogunt vos circuncidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circunciduntur,legem custodiunt,sed volunt vos circuncidi,ut in carne uestra glorientur.

¶Postq̄ Apost.monuit Galatas qualiter se habeant ad homines rectos & iustos:hic docet quomodo se habeant ad hæreticos & pernersos.Et primò insinuat modū scribendi monitionem.Secundò ipsam monitionem subiūgit,ibi[Quicunq; enim,&c.] Circa primum sciēdum ꝙ consuetudo erat apud hæreticos depranādi & falsificandi scripturas canonicas,necnon & permiscendi aliqua eorum quæ hęresim sapiāt,propter hoc consuetudo fuit ab Apostolo seruata, ꝙ quando aliqua contra eos scribebat,in fine literæ aliqua scriberet,vt deprauari nō posset,& ita innotescerent eis de eius conscientia processisse:sicut 1.Cor.vlt.dicit,Salutatio mea manu Pauli.Totam enim epistolā per alium eo dictāte scribi faciebat:& postea in fine aliquid propria manu addebat. Et secūdum hunc modum ea quæ sequūtur ab isto loco scripsit Paulus manu propria.Vnde dicit,Videte qualibus literis scripsi vobis manu propria,vt.s.prædicta firmius teneatis, vt sciētes à me hanc epistolā missam magis obediatis.Sic ergo prælati debent propria manu scribere, vt quod docēt verbo & scripto,ostendāt exēplo.Ideo dicitur Esa.49,In manibus.i.in operibus meis descripsi te,&c.Exo.32,dicitur de Moyse,ꝙ descendit portans duas tabulas lapideas scriptas digito dei. ¶Monitionem autem subiungit,dicens [Quicūq; enim placere volunt,&c.]Et primò aperit seducentium intētionem. Secundò ostendit suam intētionem eis esse cōtrariam,ibi[Mihi autem absit gloriari,&c.]Tertiò subdit suā ammonitionem ad subditos, ibi[Quicunq; hanc regulam,&c.]Circa primum duo facit. Primò aperit seducētium malam intentionem.Secūdò probat quod dicit,ibi[Neque enim circuncisionem,&c.] Circa primū ponit vnum factū & duas intētiones adinuicem ordinatas. Factum autē erat istorū qui circūcisionem inducebāt, & ex hoc duo intendebāt.Vnū propter aliud.s.vt placerēt inde Iudæis,& ex hoc ꝙ carnales observātias legis introducebāt in ecclesia Gētium,& hoc est quod dicit[Quicūq; volūt placere].s.Iudæis infidelibus,in carne.i.carnalibus observātiis,hi cogūt vos circūcidi nō coactione absoluta,sed quasi ex cōditione dicētes, Quasi nisi circūcidamini, nō poteritis salui fieri, vt habetur Act.15, Intēdebāt autē ex hoc vlterius quādam securitatem habere.Iudæi enim persequebātur discipulos Christi propter prædicationem crucis.1.Cor.1, Nos autem prædicamus Christū crucifixum,&c.Et hoc quia per prædicationem crucis euacuabātur legalia.Nam si apostoli simul cum cruce Christi prædicassent debere seruari legalia,nullā persecutionem Iudęi apostolis intulissent. Vnde dicebat suprà 5,Ego autē fratres si adhuc circuncisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior,&c.Vt ergo nō haberet persecutionē à Iudæis,inducebāt circūcisionem.Et ideo dicit,Et etiā hoc ꝓpter hoc tātùm faciūt,vt crucis Christi persecutionem nō patiātur.quæ.s.pro cruce Christi infertur. Vel hoc etiam faciebāt ad vitādam persecutionē, nō solùm Iudæorum,sed etiam Gentilium infidelium.Nam Romani imperatores,Gaius Cesar,& Octauius Augustus promulgauerūt leges,vt Iudæi vbicunq; essent proprio ritu & propriis cerimoniis deseruirent.Et ideo quicūq; in Christū credebat & circūcisus nō erat,persecutionibus tam Gētilium q̄ Iudęorū fiebat obnoxius.Vt ergo nō inquietarentur de fide Christi,& in quiete viuerent, ꝓcurabāt eos circūcidi secūdū quod habetur in glo. ¶Sed quia possent dicere pseudo, q̄ nō propter hoc circūcisionem induerūt,sed zelo legis solū,ideo hoc excludēs,probat quod dixit, cūm dicit sic[Neque enim qui circuncidūtur,&c.]Constat enim quòd si propter legis zelum aliquos ad legis observātias inducerent,mandarent etiam legem in aliis impleri.Sed neque illi qui circuncidūtur,neque pseudo in aliis.s. in moralibus quæ potiora sunt in lege & in aliis observātiis custodiunt.Ioan.7, Nemo ex vobis facit legem.non ergo ex zelo legis circūcisionem inducunt.Rom.2,Circūcisio quidem prodest,si legem observes. Sed ideo volunt vos circūcidi, vt in carne vestra.i.in carnali vestra circuncisione glorientur apud Iudæos,eo quòd tam multos proselytos faciant.Mat.23,Væ vobis scribę & pharisæi,qui circuitis mare & aridam,vt faciatis vnum proselytum,&c. Lectio 4.

Ponit suā verā gloriationē cōtra falsam gloriationem pseudo apostolorum.

Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid ualet,neque præputium,sed noua creatura.

¶Postq̄ Apostolus expeſuit prauā seducētium intētionem:hic insinuat suam. Et primò ponit suam intentionem.Secundò ostēdit intentionis huius signū, ibi[Per quem mundus,&c.]Tertiò rationem intentionis assignat,ibi[In Christo Iesu,&c.]Dicit ergo,Intentio seducentium apparet,quia illi gloriātur in carne,sed ego aliam gloriā quæro.s.in cruce.Et hoc est quod dicit [Mihi absit gloriari,&c.]Vide quòd vbi mūdi philosophus erubuit,ibi Apostolus thesaurum reperit. Quod illi visum est stultitia,Apostolo factū est sapientia & gloria,vt dicit Aug.Vnusquisq; enim in ea re gloriatur,per quā reputatur magnus. Sic qui reputat se magnum in diuitiis,gloriatur in eis,& sic de aliis.Qui enim in nullo alio se magnū reputat,nisi in Christo, gloriatur in solo Christo.Talis autem erat Apostolus.Vnde dicebat suprà 2,Viuo ego,iam nō ego,vinit vero in me Christus-Et ideo nō gloriatur nisi in Christo,præcipuè autem in cruce Christi,& hoc quia in ipsa inueniuntur omnia de quibus homines gloriari solent . Nam gloriātur aliqui de magnorū (puta regum aut principum) amicitia : & hoc maximè Apostolus inuenit in cruce , quia ibi ostenditur euidens signum

diuinę amicitię.Ro.5,Cōmendat autem suā charitatē deus in nobis,&c.Nihil enim sic charitatē suā ad nos ostēdit sicut mors Christi.Vnde Gre.O inęstimabilis dilectio charitatis,vt seruū redimeres,filiū tradidisti. Item gloriātur aliqui de sciētia.Et hāc Apost.excellētiorem inuenit in cruce.1.Cor.2, Non enim æstimaui me aliquid scire inter vos,nisi Iesum Christū,&c.Nam in cruce est perfectio totius legis & tota ars bene vinēdi.Item gloriātur aliqui de potentia,& hāc Apost.maximā habuit per crucē.1.Cor.1,Verbū crucis pereūtibus stultitia est,his autē qui salui fiūt,i.nobis,virtus dei est. Itē gloriātur aliqui de libertate adepta, & hāc Apost.cōsecutus est per cruecm.Ro.6,Vetus noster homo crucifixus est,vt vltrà nō seruiamus peccato.Itē aliqui gloriātur in assumptione ad aliquod magnū collegium. Sed per crucē Christi assūmūtur ad collegiū cæleste.Col.1,Pacificās per sanguinem crucis eius,siue quæ in cælis,siue quæ in terris sunt.Itē quædā gloriātur in triūphali signo victoriæ,Sed crux triūphale signū est victoriæ Christi cōtra dæmones.Col.2, Expolians principatus & potestates traduxit cōfidenter,palā triumphās illos,&c.Sap.14, Benedictū lignum per quod fit iustitia. ¶Signū autem suæ intētionis subdit,dicēs,Per quē mihi mūdus,&c. Quia autē hoc quod dicit,Mihi absit gloriari,nisi in cruce,&c.est,ppositio excepti ua includēs vnam affirmatiuā,& aliam negatiuā: ideo duplex signum ponit,probās vtrāq; propositionem. Et primò quidem probat negatiuam.s. ꝙ nō gloriatur nisi in cruce:& hoc,cùm dicit [Per quem mihi mūdus crucifixus est,&c.] Illud enim in quo quis gloriatur,nō est mortuū in corde eius,sed magis illud quod cōtemnit.Psal.Obliuioni datus sum tanq̄ mortuus à corde.Manifestum est autem ꝙ mundus & omnia quę in mundo sunt,mortua erant in corde Pauli. Phil.3,Omnia arbitratus sum vt stercora,vt Christū lucrifacerem.Ergo nō gloriatur in mundo,neq; in his quæ in mūdo sunt,& hoc est quod dicit,Verè in nullo alio glorior, nisi in cruce Christi,per quē.s.Christū crucifixū mihi mūdus crucifixus est.i.mortuus est in corde meo,vt nihil in eo cupiam. ¶Secundò probat affirmatiuam.s.quòd in cruce Christi gloriatur,dicēs se crucifixum mundo. Qui enim gloriatur in aliquo, illud in se prætendit,& manifestare desiderat:sed Apost. nihil in se prætēdit,nec manifestare desiderat, nisi quod pertinet ad crucē Christi,& ideo tantùm in ea gloriatur: & hoc est quod dicit, Et ego mundo.s. sum crucifixus.q.d.Porto insignia crucis,& sum reputatus vt mortuus. Et ideò sicut mundus horret crucem Christi,ita horret me.Col.3,mortui enim estis,& vita vestra abscondita est cum Christo in deo &c. ¶Rationem autem quare non in alio gloriatur,ostendit subdens,In Christo enim Iesu &c.In illo siquidem maximè gloriatur,quod valet & adiuuat ad coniungendum Christo,hoc enim Apostolus desiderat.s.cū Christo esse.Et quia non valet ad hoc ritus Iudaicus,nec Gentilium observantia,sed crux Christi solùm, ideo solū in ea gloriatur,& hoc est quod dicit,In Christo neq; circuncisio aliquid valet.i.ritus Iudaicus,neq; præputium.i.gentilitatis observantia.i.ad iustificandum,& adiungendum Christo,sed ad hoc valet noua creatura.Quod quidem patet ex his quæ dicta sunt suprà 5. (quasi eisdem verbis,)In Christo enim Iesu , neq; circuncisio aliquid valet,neq; præputium,sed fides quæ per dilectionem operatur. Fides ergo charitate formata est noua creatura.Creati nanque & producti sumus in esse naturæ per Adam:sed illa quidem creatura vetusta iam erat & inueterata,& ideo dominus producens nos & cōstituens in esse gratiæ,fecit quādam nouam creaturā.Iac.1,Vt simus initium aliquod creaturæ eius.Et dicitur,Noua, quia per eam renouamur in vitam nouā,& per spiritum sanctū.Psa.Emitte spiritū tuum & creabūtur,& renouabis faciē terrę.Et per crucē Christi.2.Cor.5,Si qua est in Christo noua creatura,&c.Sic ergo per nouā creaturā.s.per fidē Christi & charitatem dei quæ diffusa est in cordibus nostris,renouamur,& Christo coniūgimur. Lectio 5.

Monet ad gloriādū ī cruce declarando fructū inde secuturū, & monet ne vltra molestetur,patiendo subiūgēdo, & salutatione ponit

Et quicūque hanc regulā secuti fuerint,pax super illos, & misericordia, & super Israel dei.De cætero nemo mihi molestus sit.Ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto.Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu uestro fratres. Amen.

¶Aperta intentione seducētium & insinuata sua,hīc consequenter Apostolus monet eos : & primò ad sui imitationem.Secūdò vt desistāt ab eius molestatione,ibi[De cętero nemo,&c.]Tertiò implorat eis gratię auxilium ad prædictorū implętionem.Dicit ergò primò,Intentio mea est,vt non nisi in cruce Christi glorier,quod & vos debetis facere,quia quicūq; hanc regulā quam ego.s.teneo,secuti fuerint.s.hāc rectitudinē gloriādi.2.Cor.10,Nō in immēsum gloriamur,sed secūdum mensuram regulæ,&c.Pax super illos.s.gloriātes:quia non nisi in Christo gloriātur,pax,inquam,qua quietētur & perficiātur in bono.Pax enim est tranquillitas mentis,Cant.8,Ex quo facta sum coram illo quasi pacem reperiens.Col.3, Pax Christi exultet in cordibus vestris,in qua,&c.Et misericordia per quam liberentur à peccatis.Treñ.3, Misericordiæ domini, quia non sumus consumpti.Sap.4, Gratia dei & misericordia in sanctos eius,& respectus in electos illius. Qui.s.sunt Israel.Ro.2,Non enim qui in manifesto Iudęus est . Ille ergo est Israel dei , qui est spiritualiter Israel coram deo.Ioan.1,Ecce verè Israelita in quo dolus non est.Rom.9,Non enim omnes qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitæ,&c. sed qui filii sunt promissionis,existimantur in semine. Vnde & ipsi Gentiles facti sunt Israel dei per mentis rectitudinem.Israel rectissimus interpretatur.Gen.32,Israel erit nomen tuū,&c. ¶Cōsequēter cū dicit[De cætero nemo,&c.]monet,vt desistāt à sui molestatione.Et primò ponit ammonitionē.Secūdò rationē eius assignat,ibi[Ego enim stigmata.]Dicit ergo[De cętero,&c.]quod potest duplicīter exponi.Vno modo,vt de cętero accipiatur in vi vnī° dilectionis,vt sit sensus,De cętero.i.ammodo. Alio modo vt accipiatur in vi duarū dictionū,vt sit sensus,De residuo nemo,&c.q.d. Ego gloriabor tātū in cruce,de aliis nemo mihi molest° sit:qa ego de nullo curo.Sed prima melior est.Quod autē dicit,Nemo mihi molestus sit,potest referri ad pseudo,q molesti erāt Apostolo, moūdo quæstiones,& murmurādo de observātiis legalibus.Psa.Ego dū mihi molesti,&c.Vel potest referri ad auditores nō rectè sentiētes,vt dica tur,Nemo mihi molestus sit.i.nullus auditor exhibeat se talē,vt rursum in eo necessitatē habeā laborādi.s. aliter sentiēdo q̄ doceam. ¶Rationē autem horū assignat,dicēs[Ego enim stigmata,&c.]Stigmata enim ꝓpriè sunt quædā notæ ſpressæ alicui cū ferro cādēti,sicut eū seruus ab aliquo dño signatur in facie, vt nulli° eū sibi vendicet,sed quiete dimittat dño suo,cuius stigmata portat.Hoc etiā modo Apost.dicit se stigmata domini portare quasi insignitus sit vt seruus Christi.Et hoc qa portabat insignia passionis Christi,patiens proeo multas tribulationes in corpore suo,secūdū illud.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis vobis relin-

quens exẽplum,&c.2.Cor.4,Sẽper mortificationẽ domini Iesu in corpore nostro circũferentes,&c.Et secundum hoc dupliciter potest continuari ad præmissa.Vno modo vt dictum est,Nemo mihi molestus sit, nam ego porto insignia domini nostri Iesu Christi in corpore meo,& sic nullus super ius habet nisi Christus.Alio modo,Nemo mihi,&c.quia ego habeo multos alios cõflictus& stigmata quæ in persecutionibus quas patior me molestãt,& graue est addere afflictionẽ afflicto.Vnde cõqueritur Iob16,Cõscidit me vulnere sup vuln⁹.Sed prima melior est. ¶ Implorat autẽ auxiliũ gratię dei,dicẽs,Gratia dñi nostri Iesu Christi,&c.Per quã prædicta implere possitis,sit cum spiritu vestro.s.cum ratione vestra,vt veritatẽ intelligatis. Vel cum spiritu vestro,quo.s.debetis legem obseruare,& non carnaliter.Ro.8,Non enim accepistis, &c.

¶ Explicit aurea expositio doctoris angelici sancti Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum in epistolam sanctissimi Pauli ad Galatas.

Incipit solennis explanatio eiusdem, in epistolam ad Ephesios.

EGo confirmaui columnas eius.Psal.Sicut dicit sapiens, Non minor est virtus quam quærere parta tueri.Ideo non immerito cõmendatur Apostolus,quia & si Ephesios in fide nõ fundauit,tamen fundatos in fide cõfirmauit,vt ipse loquens de ecclesia Ephesiorũ verẽ possit dicere. Ego confirmaui colũnas eius: ego videlicet Israelita natione,Christianus religione,Apostolus dignitate.Israelita dico natione.Nam& ego Israelita sum,ex semine Abrahæ de tribu Beniamin.2. Cor.11. Item Christianus religione.Gala.2,Ego enim per legẽ mortuus sum legi,vt deo viuã, Christo confixus sum cruci,viuo ego,iam non ego, viuit verò in me Christus. Quòd autẽ nunc viuo in carne,in fide viuo filii dei.Item apostolus dignitate.1.Cor.15,Ego sum minimus apostolorũ. De his tribus.2.Cor.11,Israelitæ sunt & ego,semen Abrahæ sunt & ego,ministri Christi sunt & ego,vt minus sapiens dico,plus ego. Talis debet esse prædicator sapientiæ salutaris.s.Israelita quo ad contẽplationẽ dei:Christianus quo ad religionẽ fidei:Apostolus quo ad authoritatem officii.Ego ergo Iudæos per originem: quærens deum per fidẽ:Apostolus dei per imitationẽ,confirmaui,&c.Confirmaui ne à fide vacillarent,sicut artifex confirmat ædificiũ ne cadat.Vnde dictum est Petro.Luc.22,Et tu aliquãdo conuersus cõfirma fratres tuos.Quod fecit Paulus.Vnde ei cõpetit illud Iob 4,Vacillantes confirmauerunt sermones tui,confirmauit itẽ nẽ pseudo timerent,sicut Episcopus confirmat puerũ ad robur contra pusillanimitatẽ.Vnde dictum est de Dauid in Psal.[Inueni Dauid seruũ meum,oleo sancto meo vnxi eum,manus enim mea auxiliabitur ei,& brachiũ meum cõfortabit eum,nihil ꝓficiet inimicus in eo,&c.Psal.Verbo domini,per Paulũ scripto, cæli.i.Ephesii firmati sunt,&c.s.ne præmiũ gloriæ amitteret,sicut prælatus vel princeps cõfirmat donũ ne postea auferatur.Psal, Me autẽ propter innocẽtiam suscepisti,& cõfirmasti me in cõspectu tuo ineternum. Has cõfirmationes petebat Psa.dicens,Cõfirma hoc deus quod operatus es in nobis,&c.Has promittebat Apost.2.Thes.vlt.Fidelis autẽ deus qui cõfirmabit vos,& custodiet à malo.Ego ergo cõfirmaui columnas eius.s.fideles ecclesiæ Ephes. ¶ Fideles enim ecclesię dicuntur colũnæ,quia debẽt esse recti,erecti,& fortes. Recti per fidẽ:erecti per spẽ:fortes per charitatẽ.Recti per fidẽ,fides enim ostẽdit rectã viam veniẽdi ad patriã.Vnde significatur per colũnam nubis:de qua Exod.13,Dñs autem præcedebat eos,ad ostendẽdam viã per diem in colũna nubis. Fides enim ad modum nubis habet obscuritatẽ, quia cũ enigmate: dissolutionẽ, quia euacuatur:humiditatẽ,quia excitat ad deuotionem.Erecti per spem,spes enim dirigit ad supernã.Vnde significatur ꝑ colũnam fumi,de qua dicitur Iudic.20,Viderũt quasi colũnam fumi de ciuitate ascendentem.Spes enim ad modũ fumi ex igne.i.ex charitate prouenit,in altũ ascẽdit,in fine deficit.i.in gloria.Fortes per charitatẽ,fortis enim est vt mors,dilectio:vt dicitur Cañ.8,Vnde significatur per colũnam ignis qui omnia cõsumit:de quo Sap.18,Ignis ardẽtem colũnam ducem habuerũt ignotę viæ.Sicut enim ignis illuminat diaphana,examinat metalla,exterminat eremabilia,sic charitas illuminat opera, examinat intentionem,& omnia vitia exterminat.Iam apparet quæ sit causa eius epistolæ efficiẽs:quia Paulus,quod notatur ibi[Ego.]Finalis,quia cõfirmatio,quod notatur,ibi[Confirmaui.]Quæ materialis,quia Ephesii, quod notatur,ibi[Colũnas eius.]Formalis patet in diuisione epistolæ,& modo agẽdi.Huic epistolæ præmittit glossator prologũ siue argumentum,vbi principaliter duo facit.Primò describit eos.Secundò ratione & modũ scribẽdi subdit,ibi[Hos collaudat Apostolus,&c.]Ephesinos verò quibus scribit,describit à tribus.Primò à regione,quia Ephesii sunt Asiani ab Asia minore.Secũdò à religione,quia hi acceperũt verbum veritatis Christianæ.Tertiò à stabilitate,quia perstiterũt in fide.Primum respicit patriã.Secundum gratiam. Tertiũ perseuerantiã.Hos collaudat Apostolus,&c.Hic subdit etiam rationem & modum scribendi, vbi implicat quatuor.Primò scripturæ rationem.Secundò actorẽ qui est,Apostolus scribens. Tertiò locũ à quo scribit, quia à Roma de carcere.Quartò nuntium per quem scribit,quia per Tichicum diaconũ, litera satis patet.

Ephesii sunt Asiani Asiæ minoris.

Hæc epistola est scripta Romæ à Paulo I carcere.

Salutatio. Narratio in qua confirmat in bonis habi-

Caput 1.

PAulus Apostolus Iesu Christi p uoluntatẽ dei:omnibus sanctis qui sunt Ephesi,& fidelib⁹ in Christo Iesu, Gratia uobis et pax à deo patre nostro,et domino Iesu Christo. Benedict⁹ deus et pater domini nostri Iesu Christi,q benedixit nos in omni benedictiõe spirituali,in cælestib⁹,in Christo:sicut elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionẽ:ut essemus sancti et immaculati in cõspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem

filiorum per Iesum Christum,in ipsum:secundum propositum uoluntatis suæ,in laudem gloriæ gratiæ suæ,

¶ Hãc epistolam scribit Apost.ad Ephesios.Ephesii sunt Asiani, ab Asia minore,quæ est pars Græciæ: hi nõ fuerunt per apostolũ Paulum in fide fundati,sed cõfirmati.Iam enim anteq̃ veniret ad eos,erãt cõuersi vt haberi potest Act.16,Factum est cùm Apollo esset Corinthi,&c.Post conuersionem verò suã,&c. Apostoli cõfirmationem,in fide perstiterũt,nec pseudo receperũt.Non ergo reprehẽsione, sed consolatione digni erãt.Ideo Paulus eis non increpatoriã,sed cõsolatoriam scribit epistolã.Scribit autẽ ab vrbe Roma per Tichicũ.Intẽtio verò eius est eos in bonis habitis cõfirmare,&'ad altiora prouocare.Modus autẽ agẽdi patet in diuisione epistolę.Primò ergo ponit salutationem,in qua suum affectum ad eos demõstrat.Secundò narrationẽ,in qua eos in bonis habitis cõfirmat,ibi [Benedictus deus,&c.]vsq; ad 4.cap. Tertiò exhortationem,in qua eos ad vlteriora bona prouocat,à cap.4.vsq; ad locum illũ cap.6,De cætero fratres confortamini in domino &c.Quartò epistolę cõclusionem,in qua eos ad certamen spirituale cõfortat à loco isto, De cætero,vsq; in finem.In salutatione primò ponitur persona salutãs.Secundò personæ salutatæ,ibi[Sanctis omnibus,&c.]Tertiò forma salutationis,ibi[Gratia vobis,&c.]In prima,primò nominat personã, ibi [Paulus.]Secũdò personæ authoritatẽ,ibi[Apostolus Christi.]Tertiò authoritatis datorem,ibi[Per volũtatem dei.]Dicit ergo[Paulus apostol.]Paulus nomen est humilitatis:Apostolus verò nomen est dignitatis:quia qui se humiliat,exaltabitur.Lu.14.& 18,Apostolus,inquã,Iesu,nõ sathanæ:sicut pseudo.2.Cor.11, Nõ est ergo magnũ si ministri eius.s.sathanæ trãsfigurentur velut ministri iustitiæ,&c. Apostolus,inquã,& hoc nõ meis meritis,sed p volũtatem dei.Ecõtra est in multis.Osee 8,Ipsi regnauerũt & nõ ex me,&c.Sanctis omnibus.s.qui sunt Ephesi,& fidelibus supple,scribit.Vel ego Paulus scribo sanctis:exercitio virtutum quo ad mores:fidelibus,rectitudine cognitionis quo ad fidẽ:vel sanctis.i.maioribus & perfectis:fidelibus.i. minorib⁹ & fidelib⁹ imꝑfectis,inquã,in Christo,nõ in sectis suis. ¶ Gratia vobis & pax,&c.Hic subditur salutationis forma,in qua implicatur tria donũ quodlibet gratificantia.s. doni sufficiẽtia,ibi [Gratia vobis & pax.]Datoris potentia,ibi[A deo patre.]Mediatoris excellentia,ibi[Et domino Iesu Christo.]Tunc enim gratũ est donũ quãdo sufficiens est quod datur, quando à potẽte datur:vt quãdo à rege vel principe datur, quãdo per solẽnem nuntiũ datur,vt per filiũ.Dicit ergo,Gratia.s.iustificationis à culpa:& pax.i.trãquillitas mentis vel recõciliatio ad deum,quo ad liberationem à debita pœna pro offensa,vobis supple sit,ex hoc.s. à deo patre nostro,à quo bona cũcta procedũt.Iac.1,Omne datum optimũ,&c.Et domino Iesu Christo,sine quo nulla bona dãtur.Ideo ferè omnes orationes finiuntur per dominũ nostrum Iesum Christũ.Spiritũ sanctũ non nominat,quia cũ sit nexus patris & filii,intelligitur in extremis, vel intelligitur in donis sibi appropriatis,quæ sunt gratia & pax. ¶ Deinde cùm dicit[Benedictus deus,&c.] Hic gratias agẽdo,eos in bono cõfirmat,& hoc tribus modis.Primò ratione sumpta ex parte Christi,à quo multa bona adepti sunt,capite isto.Secũdò ratione sumpta ex parte ipsorũ qui de præterito statu malo,ad bonũ translati sunt,cap.2. ibi[Et vos cùm essetis mortui,&c.]Tertiò ratione sumpta ex parte Apostoli,cuius ministerio & diligentia in bono statu positi,cõfirmati sunt,cap.3.ibi[Huius rei gratia,&c.]Iterum prima in tres diuiditur:quia primò gratias agẽdo,tãgit beneficia generaliter.Secũdò beneficia exhibita ipsis apostolis specialiter,ibi[Quę superabũdauit in vobis&c]. Tertiò beneficia exhibita ipsis Ephesiis specialiter,ibi[In quo &vos cũ audisse tis,&c.Beneficia verò exhibita generaliter humano generi tãgit sex.Primũ benedictiõis in certitudine futuræ beatitudinis,ibi [Benedictus,&c.]Secundũ electionis in præordinata separatiõe à massa perditionis,ibi [Sicut elegit nos in ipso,&c.]Tertium predestinationis in prœordinata associatione cum bonis.s.cum filiis adoptionis,ibi[Qui prædestinauit nos,&c.]Quartũ gratificationis in collatiõe gratiæ,ibi [In quo gratificauit nos,&c.] Quintũ redẽptionis,in liberatione à pœna.i. à diaboli seruitute,ibi [In quo habemus redẽptionem,&c.]Sextum remissionis,in deletione culpę,ibi[Remissionem peccatorum,&c.]Circa beneficiũ benedictionis,tãgit duo.Primò prœconiũ quod debet impendi,ibi[Benedictus deus,&c.]Secũdò beneficiũ ꝓpter quod debet impẽdi,ibi [Qui benedixit nos,&c.] Dicit ergo,Benedictus.s.à me,à vobis & ab aliis.s. corde & ore & opere.i.laudatus deus & pater.i.ille qui est deus per essentiam diuinitatis , & pater propter proprietatẽ generationis.Incidit autẽ copulatio nõ ratione suppositionis,quia idem est suppositum:sed ratione significationis essentialiter & relatiuè.Pater,inquã,domini nostri Iesu Christi.i. filii, qui est dominus noster secũdum diuinitatem:Iesus Christus secũdum humanitatem.Qui.s.deus benedixit nos in spe in prę senti:sed in futuro benedicet in re.Ponit autẽ præteritũ pro futuro propter certitudinem.Benedixit,inquã, nos,licet nostris meritis maledictos. In omni benedictione spirituali.s.q̃tum ad animã & q̃tum ad corpus. Tunc enim erit corpus spirituale.1.Cor.15,Seminatur corpus animale,resurget corpus spirituale.Benedictione,inquã,habita in cælestibus.i.in cælo.Et hoc in Christo.i.per Christũ,vel in Christo operãte,Ipse enim est qui cõformabit corpus humilitatis nostræ,&c.Phil.3.Valde appetẽda est benedictio hæc.Et ratione efficiẽtis:quia deus est benedictio hæc.Et ratione materiæ:quia nos benedicit.Et ratione formæ:quia in omni benedictione spirituali benedicit.Psal.Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. ¶ Deinde cũ dicit[Sicut elegit nos,&c.] tangitur beneficiũ electionis,vbi cõmendatur electio ista,quia libera,ibi[Sicut elegit nos in ipso]quia æterna,ibi[Ante mũdi cõstitutionem]quia fructuosa,ibi[Vt essemus,&c.]quia gratuita,ibi[In charitate.]Dicit ergo,Ita benedicet nos,nõ nostris meritis,sed ex gratia Christi,sicut elegit nos & gratis à massa perditionis separãdos præordinauit nos in ipso.i.per Christum.Ioã.15,Nõ vos me elegistis,sed ego elegi vos,&c.Et hoc ante mũdi cõstitutionem.i.ab æterno anteq̃ fieremus.Ro.9,Cùm nondũ nati fuissent,&c.Elegit,inquã,nõ quia sancti essemus(quia nec eramus)sed ad hoc elegit nos vt essemus sancti virtutibus & immaculati à vitiis.Vtrũq; enim facit electio secũdum duas partes iustitiæ.Psal. Declina à malo,& fac bonũ.Sãcti,in q̃,in conspectu eius.i.interius in corde,vbi ipse solus cõspicit.1.Re.16,Deus autẽ intuetur cor.Vel in conspectu eius,id est, vt eum inspiciamus, quia visio est tota merces secundum Augustinum. Et hoc fecit non nostris meritis,sed in charitate sua, vel nostra, quæ nos formaliter sanctificat. ¶ Deinde cùm dicit[Qui prædestinauit,&c.] subdit tertiũ beneficium.s.prædestinationis in prærordinata associatione cum bonis.Vbi circa prædestinationẽ implicat sex.Primò actũ æternum,ibi[Prædestinauit.]

tis ratione sumpta ex ꝑte Christi cui gratias agẽdo tangit beneficia generaliter sex enumerãdo cõmunia toti generi humano. Et hic qdẽ tria ponũtur.s. benedictio nis,electiõis & ꝓdestinationis.

Hæc epistola solũ est cõsolatoria & nõ increpatoria,et cõfirmat in bonis habitis & ꝙ cat ad altiora.

Secũdum beneficiũ.s. electionis.

Tertium beneficiũ.s. prædestinationis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Secundò tẽporale obiectũ,ibi[Nos.]Tertiò præsens cõmodum,ibi[In adoptionem,&c.Quartò fructũ futurum,ibi[In idipsum.]Quintò modũ gratuitum,ibi[Secũdum propositum.]Sextò effectũ debitum, ibi [In laudẽ gloriæ,&c.]Dicit ergo,Qui.s.deus prędestinauit nos.i.sola gratia præelegit in adoptionem filiorum.i.vt associaremur cum aliis filiis adoptionis in bonis quę habituri sunt:ideo dicit,In adoptionem filiorum.Ro.8,Non enim accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore,sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.Et infrà,Adoptionem filiorũ expectantes.Quia verò illud quod fit ignitũ,per ignẽ hoc oportet fieri, quia nihil cõsequitur participationem alicuius,nisi per id quod est per naturã suam tale. Ideo adoptionem filiorum oportet fieri per filiũ naturalem,Et ideo dicit Apost.Per Iesum Christum. Et hoc est tertiũ quod tãgitur in isto beneficio.s.mediator alliciens.Gal.4,Misit deus filiũ suum factũ ex muliere,factum sub lege vt eos qui sub lege erant,redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus.Et hoc in idipsum.i.inquãtum et cõformamur,& in spiritu seruimus.1.Ioan.3,Videte qualem charitatẽ dedit nobis deus,vt filii dei nominemur,& simus.Et sequitur ibidem,Et scimus quoniã cùm apparuerit,similes ei erimus. Vbi notãdum est q̃ duplex est similitudo prædestinatorũ ad filiũ dei,quædã imperfecta quæ est per gratiam,& dicitur imperfecta.Primò quidem quia solùm est secũdum reformationem animæ,de qua Col.3,Reformamini spiritu mẽtis vestræ & induite nouũ hominem,&c.Secundò quia etiam secũdum animã habet quãdam imperfectionẽ.Ex parte enim cognoscimus,vt dicitur 1.Cor.13,Alia verò similitudo erit perfecta,quæ erit in gloria,& quantum ad corpus.Phil.3,Reformabit corpus humilitatis nostræ cõfiguratum,&c. & secũdum animam, quia cùm venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est.1.Cor.13.Quod ergo dicit Apostolus q̃ prædestinauit nos in adoptionem filiorum,potest referri ad imperfectã assimilationem filii dei quę habetur in hac vita per gratiam,sed melius est q̃ referatur ad perfectã filii dei assimilationem quæ erit in patria, de qua adoptione dicitur Ro.8, Ingemiscimus adoptionem filiorũ dei expectãtes. Causa prædestinationis diuinæ,nõ est necessitas ex parte dei,nec debitum ex parte prædestinatorum,sed magis est secũdum propositum volũtatis suæ.In quo quartò cõmendatur beneficium,quia ex amore puro proueniens,quia prædestinatio secũdum rationem præsupponit electionẽ,& electio dilectionem. Duplex tamen hic causa huius beneficii immensi assignatur. Vna est efficiens,quæ est simplex dei voluntas, ibi [Secundum propositum voluntatis suæ.] Rom.9,Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.Iac.1, Voluntariè enim nos genuit verbo veritatis suæ. Alia verò causa est finalis quæ est vt laudemus & cognoscamus bonitatem dei quæ notatur,ibi[In laudem gloriæ gratiæ suæ.] Et hoc iterum est à quo commendatur istud excellens beneficium.s. seruitium sibi conueniens. Causa enim diuinę prędestinationis,est voluntas mera dei, finis verò, cognitio eius bonitatis.Vnde notandum est q̃ dei volũtas nullo modo habet causam,sed est prima causa omnũ.Nihilominus tamen potest ei aliqua ratio assignari dupliciter.s. vel ex parte volentis, & sic quędã ratio diuinæ volũtatis,est eius bonitas quæ est obiectũ voluntatis diuinæ,& mouet eã.Vnde ratio omnium eorũ quę deus vult, est diuina bonitas. Pro.16, Vniuersa propter semetipsum operatus est deus. Ex parte autẽ voluntatis,potest esse aliquod esse creatũ,sicut dũ vult coronare Petrum, quia legitimè certauit,sed hoc non est causa volendi,sed est causa quòd ita fiat. ¶ Sciẽdum tamẽ est q̃ effectus,sunt ratio volũtatis diuinæ ex parte voliti, ita.s. q̃ effectus prior sit ratio vlterioris, sed tamẽ cùm vnitur ad primũ effectũ, non potest vltra assignari aliqua ratio illius effectus nisi volũtas diuina,puta,deus vult hominẽ habere rationem,vt seruiat rationi,& hominem habere rationem,quia voluit eum esse hominem, & hominem esse voluit propter perfectionem vniuersi.Et quia hic est primus effectus in creatura, nõ potest assignari aliqua ratio vniuersi ex parte creaturæ,sed ex parte creatoris,quæ est diuina volũtas .Ergo secũdum hunc modum, nec prædestinationis potest ex parte creaturæ ratio aliqua assignari , sed solùm ex parte dei. Nam effectus prędestinationis sunt duo.s.gratia & gloria. Effectuum autem qui ad gloriam ordinãtur,potest quidem ex parte voliti assignari ratio.s.gratia:putà,Petrum coronauit,quia legitimè certauit,& hoc quia fuit firmatus in gratia: sed gratiæ quæ est primus effectus non potest aliqua ratio assignari ex parte hominis, q̃ sit ratio prædestinationis:quia hoc esset ponere quòd principium boni operis sit in homine ex seipso & nõ per gratiã,quod est hæresis Pelagiana, quæ dicit principiũ boni operis esse ex parte nostra. Sic ergo patet q̃ ratio prædestinationis est simplex dei volũtas:propter quod dicit Apostolus, secũdum propositũ volũtatis suæ. ¶ Qualiter autẽ intelligatur q̃ deus omnia facit & vult propter suam bonitatem,sciẽdum est q̃ aliqua operari propter finem potest intelligi dupliciter. Vel propter finem adipiscẽdum,sicut infirmus accipit medicinam propter sanitatem,vel propter amorẽ finis diffundẽdi,sicut medicus operatur ,ppter sanitatẽ alteri cõmunicãdam.Deus autẽ nullo exteriori à se bono indiget,secũdum illud Psa. Bonorũ meorũ non eges. Et ideo cùm dicitur q̃ deus vult & facit omnia propter bonitatẽ suam,nõ intelligitur q̃ faciat aliquid propter bonitatem sibi cõmunicãdam,sed propter bonitatem in alios diffundẽdam.Cõmunicatur autẽ diuina bonitas creaturæ rationali ,ppriè vt ipsa rationalis creatura eã cognoscat. Et sic omnia quæ deus in creaturis rationalibus facit, creat ad laudẽ & gloriã suam,secũdum illud Esa.43, Omnẽ qui inuocat nomen meũ in gloriã meam creaui eũ, vt.s.cognoscat bonitatẽ,& cognoscẽdo,laudet eã.Et ideo subdit Apost. In laudẽ gloriæ gratiæ suæ.i. vt cognoscat q̃tum deus sit laudãdus & glorificãdus.Non dicit autem,In laudẽ iustitiæ. Nam iustitia ibi locũ habet vbi inuenitur debitũ vel etiã redditur,quod autẽ prędestinatur ad vitã æternam nõ est debitũ,vt dictũ est:sed gratia purè gratis data.Nec solùm dicit,gloriæ,sed addit gratiæ,quasi gloriosæ gratiæ,quæ est gratia in qua ostẽditur magnitudo gratiæ,quæ cõsistit etiã in magnitudine gloriæ,& eo do dãdi:quia nullis meritis præcedẽtibus:sed adhuc immeritis existẽtibus eam dat.Vnde Ro.5, Cõmendat autẽ deus suã charitatẽ in nobis,quoniã si eũ adhuc peccatores essemus secũdum tẽpus Christus pro nobis mortuus est,&c. Et parũ pòst,Cùm inimici essemus,reconciliati sumus deo. Patet ergo q̃ prædestinationis diuinæ nulla alia causa est,nec esse potest,q̃ simplex dei volũtas.Vnde patet etiã q̃ diuinæ volũtatis prædestinatis nõ est alia ratio q̃ diuina bonitas filiis cõmunicãda. Lectio 2.

Duplex est similitudo prædestinatorũ ad filiũ dei.

Diuina voluntas nullã habet causam.

Ratio potest assignari diuinæ voluntati. Hæc nota pro prædestinatione.

IN *qua gratificauit nos in dilecto filio suo:in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundum diuitias gratiæ eius.*

¶Hic apponit Apostolus quartũ beneficium.s.gratificationis in collatione gratiæ. Circa quod duo facit. Primò tãgit huius beneficii collationem.Secũdò ostẽdit conferẽdi modum & cõditionem,ibi[In quo habemus redẽptionem,&c.] Dicit ergo primò,Ego dico q̃ prædestinati sumus in adoptionem filiorũ in laudem glorię gratię suæ,& dico gratiã in qua gratificauit nos,&c. Circa quod sciẽdum est q̃ idem est aliquid esse gratũ alicui & esse dilectũ ei.Ille enim est mihi gratus quẽ diligo.Cùm ergo deus dilexerit nos ab æterno:nam elegit nos ante mũdi cõstitutionem in charitate,sicut dictũ est:quomodo ergo in tẽpore gratificauit?Et dicẽdum est q̃ illos quos ab æterno in seipso dilexit,in tẽpore prout sunt in naturis propriis gratificat:& illud quidẽ quod ab æterno est,factũ non est,quod verò in tẽpore est,fieri dicitur.Vnde hic Apost.dicit,Gratificauit.i.gratos fecit q̃ simus digni dilectione sua.1.Io.3,Videte qualem charitatem dederit nobis deus pater,vt filii dei nominemur,& simus. Cõsueuit autẽ distingui duplex gratia.s.gratis data,quę sine meritis datur.Ro.11,Si autẽ gratia,iam nõ ex operibus,alioquin gratia,iam nõ est gratia:& gratia gratũ faciẽs, quæ nos facit deo gratos & acceptos de qua dicitur hic.Notãdum est autẽ q̃ aliqui diligũtur propter aliũ, & aliqui propter seipsos.Cùm enim aliquem multũ diligo,diligo illũ,& quicquid ad illũ pertinet: nos autẽ à deo diligimur,sed nõ propter nosipsos,sed in eo qui per seipsum dilectus est patri.Et ideo Apost.addit,In dilecto filio,pro quo.s.nos diligit inquãtum sumus ei similes. Dilectio eũ fundatur sup similitudine.Vnde dicitur Eccl.13,Omne animal diligit sibi simile.Filius autẽ est per naturã suam similis patri.Et ideo principaliter & per se dilectus est,& ideo naturaliter & excellẽtissimo modo est patri dilectus.Nos autẽ sumus filii per adoptionem,inquãtum.s.sumus cõformes filio eius,& ideo quãdam participationẽ diuini amoris habemus.Ioan.3,Pater diligit filiũ,& omnia dedit in manu eius,qui credit in filiũ habet vitam æternã. Col.1, Trãstulit nos in regnũ filii dilectionis suæ. ¶ Deinde cùm dicit[In quo habemus redẽptionem,&c.]Ponit modũ ipsius.Circa hoc autem duo facit. Quia primò proponit modum ex parte Christi. Secũdò ex parte dei,ibi[Secũdum diuitias gratiæ eius,&c.]Ex parte Christi ponit dupliciẽ modũ:nam Christus per duo nos gratificauit.Sunt enim duo in nobis qui repugnãt gratificationi diuinę.s.peccati macula & pœnę noxa.Et ficut mors repugnat vitæ,ita peccatum repugnat iustitiæ,ita vt per hoc elõgati à dei similitudine,deo gratiã nõ essemus.Sed per Christũ nos gratificauit.Primò quidẽ ablata pœna,& q̃tum ad hoc, dicit q̃ in Christo habemus redẽptionem.s.à seruitute peccati.1.Pet.1,Nõ corruptibilibus auro vel argẽto redẽpti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis,sed prętioso sanguine,&c. Apoc.5,Redemisti nos deo in sanguine tuo.Secũdò dicimur redẽpti,quia à seruitute qua ,ppter peccatũ detinebamur, nec per nos plenè satisfacere poteramus,per Christũ liberati sumus:quia moriẽdo pro nobis satisfecit deo patri,&sic abolita est noxa culpæ.Vnde dicit,In remissionem peccatorũ.Io.1,Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccata mũdi. Luc.vlt. Oportebat Christũ pati & resurgere à mortuis die tertia,& prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorũ. ¶ Modus autẽ ex parte dei ponitur,cùm dicit [Secũdum diuitias,&c.]q.d.q̃ deus gratificãs nos,nõ solùm culpã remisit nobis,sed filiũ suum dedit,qui pro nobis satisfecit:fuit ex superabundãti gratia qua voluit per hoc honorem humanæ naturæ cõseruare, dum quasi per iustitiã homines à seruitute peccati & mortis voluit liberare per mortẽ filii sui.Et ideo dicit, Secũdum diuitias gratiæ eius.q.d. Hoc quòd redẽpti sumus & gratificati sumus per satisfactionem filii eius,fuit ex abundãti gratia & misericordia, prout immeritis tribuitur misericordia & miseratio.Hæc autem quæ dicta sunt, prosecuti sumus secũdum expositionem glosę:quę quidẽ expositio videtur extorta,quia idem cõtinetur in vno quod in alio.Nã idem est dictũ,elegit nos & prædestinauit nos.Et idem dicitur per hoc quod dicit,vt essemus sancti & immaculati,& per hoc quod dicit,in adoptionem filiorũ.Propter quod sciẽdum est q̃ est cõsuetudo Apostoli, vt cũ loquitur in aliqua difficili materia,q̃ immediatè sequũtur, sunt præmissorũ expositio, nec est ibi inculcatio verborũ,sed expositio & hũc modum seruat hic Apost. Vnde seruato eodem verborũ põdere aliter à principio diuidamus,& dicamus q̃ pars ista,Benedictus deus,&c. diuiditur primò in tres partes: quia Apostolus primò reddit gratiarũ actionem,ibi[Benedictus deus,&c.] Secũdò recitat omniũ beneficiorũ simul lationem,ibi [Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali,&c.]Tertiò ponit diuinorũ beneficiorũ in speciali apertã expressionem,ibi[Sicut elegit,&c.]Et hæc diuiditur in duas partes:quia primò beneficia distinctè exprimit.Secũdò ea exponit,ibi[Qui prędestinauit nos,&c.]Explicat autem beneficia.Primò q̃tum ad electionem.Secundò q̃tum ad ea quæ sequũtur,ibi[Vt essemus sancti,&c.] Exponit autẽ primò de electione.Est enim duplex electio.s.prędestinationis æternæ:de prima,Io.6,Nõne duodecim vos elegi,& vnus ex vobis diabolus est?Et de hac Apost.nõ intendit hic, quia ista nõ fuit ante mũdi cõstitutionem,& ideo statim manifestat de qua intelligit:quia de secũda.s.de ęterna prędestinatione,ppter quod dicit[Prædestinauit nos,&c.]Et quia dicit,In Christo.s.vt Christo essemus similes & cõformes,secũdum quod adoptamur in filios:ideo subdit,In adoptionem filiorũ per Iesum Christum.Hoc verò quod dixit,In charitate,exponit, cũ dicit, In quo habemus redẽptionem per sanguinẽ eius.q.d. Nos habemus,&c. Quod verò dicit,Et immaculati,exponit,cũ dicit,In remissionem peccatorũ.Hoc verò quod dicit, In conspectu eius,exponit,dicẽs,in laudem gloriæ gratiæ suæ. Lectio 3.

Quartũ beneficiũ commune.s.gratificationis ponitur. s. redẽptionis. & 6 s. peccatorũ remissiõis.

Melior expositio est bonũ notabile.

QVæ *superabũdauit in nobis in omni sapientia & prudentia,ut notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ, secũdum beneplacitum eius quod proposuit in eo,in dispensatione plenitudinis temporum,instaurare omnia in Christo,quæ in cælis & quæ in terra sunt,in ipso.*

¶Positis beneficiis cõmuniter omnibus collatis:hic Apost.ponit beneficia specialiter apostolis collata. Diuiditur autẽ hæc pars in duas,quia primò proponit beneficia singulariter apostolis collata. Secũdò ostẽdit causam eorũ,ibi[In quo & nos sorte vocati,&c.] Circa primũ tria facit:quia primò proponit singularia apostolorũ beneficia q̃tum ad excellẽtiam sapientiæ.Secũdò q̃tum ad specialem reuelationẽ sacramẽti abscõditi,ibi[Vt notũ faceret,&c.]Tertiò exponit quod sit illud sacratissimũ,ibi[Secũdum beneplacitũ,&c.] Dicit ergo primò, Dico q̃ secũdum diuitias gratiæ eius omnes fideles cõmuniter tam vos q̃ nos habemus redẽptionẽ & remissionem peccatorũ per sanguinem Christi, quæ quidẽ gratia superabũdauit in nobis.i. abundantius fuit q̃ in aliis.Ex quo apparet temeritas illorũ (vt nõ dicã error)qui aliquos sanctos præsumũt

Ponũtur apostolorum singularia beneficia q̃tũ ad sapientiæ excellentiã et sacramẽti abscõditi reuelationẽ,exponẽdo qd sit illud sacramẽtũ abscõditum à seculis.

ideo s. fol. 33. pag. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõparare apostolis in gratia & gloria. Manifestè enim patet ex verbis istis q̃ apostoli habẽt gratiã maiorẽ q̃ aliqui alii sancti post Christũ & virginẽ matrẽ. Si verò dicatur alios sanctos tãtum mereri posse q̃tum & apostoli meruerũt, & per cõsequens tãtam gratiã habere. Dicẽdum est q̃ bene argueretur si gratia pro meritis daretur, quòd si ita esset, iam non esset gratia: vt dicitur Ro.11, Et ideo sicut deus præordinauit aliquos sanctos ad maiorẽ dignitatem, ita & abundãtiorem gratiã eis infudit, sicut Christo homini quem ad vnitatem personæ assumpsit, cõtulit gratiã singularem. Et gloriosam virginem Mariã, quam in matrem elegit, & q̃tum ad animã, & q̃tum ad corpus gratia impleuit, & sic apostolos, sicut ad singularem dignitatẽ vocauit, ita & singularis gratiæ priuilegio dotauit: propter quod dicit Apost. Ro.8, Nosipsi primitias spiritus habẽtes. Glo. tẽpore prius, & cæteris abundãtius. Temerariũ est ergo aliquem sanctũ apostolis cõparare. Superabũdauit ergo gratia dei in apostolis in omni sapiẽtia. Nã apostoli ppositi sunt ecclesiæ sicut pastores. Hie. 3, Dabo vobis pastores secũdũ cor meũ, & pascẽt vos sciẽtia & doctrina. Duo autẽ spectãt ad pastores, s. vt sint sublimes ĩ cognitione diuinorũ, & industrii in actione religionis. Nã subditi instruẽdi sunt in fide & ad hoc necessaria est sapiẽtia, q̃ est cognitio diuinorũ, & q̃tum ad hoc, dicit, In omni sapiẽtia. Lu.21, Ego dabo vobis os & sapiẽtiam cui nõ poterũt resistere nec cõtradicere omnes aduersarii vestri. Item gubernãdi sunt subditi in exteriorib⁹, & ad hoc necessaria est prudẽtia. Mat.10, Estote ergo prudẽtes, &c. Sic ergo apparet beneficiũ apostolorũ q̃tum ad excellẽtiam sapiẽtiæ. ¶ Sequitur eorũ beneficiũ q̃tum ad excellẽtiam reuelationis, ibi [Vt notũ faceret sacramẽtum, &c.] q.d. Sapiẽtia nostra nõ est, vt sciamus naturas rerũ, & syderũ cursus, & huiusmodi, sed in solo Christo. 1.Cor.2, Nõ enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Christũ Iesum, &c. Vnde hìc dicit, Vt notũ faceret sacramẽtum. i. sacrum secretũ. s. mysteriũ incarnationis, quod fuit ab initio abscõditũ. Causam autem huius sacramẽti abscõditi subdit, dicens, Volũtatis. Nam effectus futurã nõ cognoscũtur, nisi cognitis causis suis, sicut eclipsim futurã nõ cognoscimus, nisi cognoscẽdo causam eius. Cùm ergo causa mysterii incarnationis sit volũtas dei: quia ꝓpter nimiã charitatem quã deus habuit ad homines, voluit incarnari. Io.3, Sic enim deus dilexit mũdum, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Volũtas autẽ dei occultissima est 1.Cor.2, Quę dei sunt, nemo nouit, nisi spiritus dei. Causa ergo incarnatiõis occulta fuit, nisi quibus deus reuelauit per spiritum sanctũ: sicut Apost. dicit 1.Cor.2. Dicit ergo, Vt notũ faceret sacramentũ. i. sacrum secretum, quod ideo est secretum, quia voluntatis suæ. Mat.11, Confiteor tibi domine pater cæli & terræ, quia abscõdisti hæc à sapiẽtibus & prudẽtibus, & reuelasti ea paruulis. Item Col.1, Mysterium quod abscõditum fuit à seculis & generationibus: nũc autẽ manifestatũ est sanctis eius, quibus voluit deus notas facere diuitias gloriæ sacramẽti huius. Quid autẽ sit hoc sacramentũ exponit, dicẽs, Secũdum beneplacitũ, &c. Quæ quidẽ sententia intricata est, & debet sic cõstrui, Vt notũ faceret, &c. Quod quidẽ sacramẽtum est instaurare omnia in Christo. i. per Christũ Omnia dico quę in cęlis & in terra sunt. Instaurare, inquã, in eo. s. Christo, cum dispẽsatione plenitudinis tẽporũ, & hoc secũdum beneplacitũ eius. Vbi tria tãgit. s. sacramẽti causam, tẽporis cõgruitatem, & sacramẽti vtilitatem. Causam quodãmodo tãgit, cùm dicit, Secũdum beneplacitum. Licet autẽ quicquid deo placet, bonum sit: hoc tamen beneplacitum dei anthonomazice bonũ dicitur, quia per ipsum ad perfectã fruitionem bonitatis perducimur. Psal. Beneplacitũ est domino super timẽtes eum. Ro.12, Vt probetis quæ sit volũtas dei bona & beneplacens & perfecta. Cõgruitas tẽporis fuit in dispẽsatione plenitudinis, de qua dicitur Gal.4, Vbi venit plenitudo tẽporis misit deus filiũ suum factũ ex muliere. Vnde Apost. hìc excludit quęstionem friuolã, quam Gẽtiles quęrere cõsueuerũt: vt enim dicitur Iob 24, Ab omnipotẽte nõ sunt abscõdita tẽpora. Vnde sicut omnia ordinat & dispensat, ita & tẽpora dispensando & accõmodãdo ea effectibus quos producit secũdum cõgruentiam eorum. Sicut autem aliis effectibus ab eo productis tempora ordinata sunt: ita & certum tẽpus pręordinauit ab æterno mysterio incarnationis: quod quidem tẽpus secũdum glo. existens fuit postq̃ homo cõuictus fuit de sua insipientia ante legem scriptã, dum. s. creaturas collebat, vt creatorem: vt dicitur Rom.1, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: & de impotentia per legem scriptã, quam implere nõ poterat: vt sic homines aduentũ Christi de sua sapientia & virtute nõ præsumentes, nõ contẽnerent: sed quasi infirmi & quodãmodo ignari, Christum auidius affectarent. ¶ Et effectus huius sacramenti est instaurare omnia. Nã inquantum facta sunt propter hominem omnia instaurari dicuntur. Amos 9, Suscitabo tabernaculũ Dauid quod cecidit, & reędificabo aperturas murorũ eius, & ea quæ corruerũt, instaurabo. Omnia, inquã, quæ in cælis. i. angelos: non q̃ pro angelis mortuus sit Christus, sed quia redimendo hominem, reintegratur ruina angelorũ. Psal. Impleuit ruinas, &c. Vbi cauendus est error Origenis, ne per hoc credamus angelos dãnatos redimendos esse per Christũ, vt ipse finxit. Et quæ in terris, inquantum cælestia terrenis pacificat. Col.1, Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt: quod est intelligendum quãtum ad sufficientiam, & sic omnia nõ restaurentur quãtum ad efficaciam.

Lectio 4.

Ostendit Apostolus nõ ex meritis sed gratia dei accepisse excellentiã beneficiorũ, proponendo gratuitã vocationẽ volũtariã p. destinationẽ & vsque finẽ. Quid sit sors.

IN quo etiam nos sorte uocati sumus prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia secundum cõsilium uoluntatis suæ: ut simus in laudem gloriæ eius, nos qui antè sperauimus in Christo.

¶ Suprà posuit Apost. abundãtiam gratiæ, quam ipse & alii apostoli à Christo receperunt: ne autem crederet aliquis eos propriis meritis eam recepisse: ideo cõsequenter ostendit q̃ gratis eam receperunt, vocati à deo nõ propriis meritis. Diuiditur autẽ pars ista in tres: quia primò proponit gratuitã vocationem. Secũdò volũtatem dei prędestinationem, ibi [Prędestinati secũdum propositũ eius, &c.] Tertiò vtriusq; finem, ibi [Vt simus in laudẽ gloriæ eius, &c.] Dicit ergo, Dixi q̃ huiusmodi gratia superabundauit in nobis, & q̃ in Christo omnia restaurata sunt. In quo etiã. i. per quem Christũ nos sorte sumus vocati. i. nõ nostris meritis, sed diuina electione. Col.1, Gratias agẽtes deo & patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, in lumine, &c. Psal. In manibus tuis sortes meæ. ¶ Ad huius autẽ intellectũ sciẽdum est q̃ multa fiũt inter homines, quæ fortuita vidẽtur & cõtingentia: quæ tamen sunt secũdum diuinã prouidẽtiam ordinata. Sors ut hil aliud est, q̃ exquisitio prouidẽtiæ diuinæ de aliquo cõtingenti & humano. Vnde Aug. super illud Psal. In manibus tuis sortes meæ. Dicit q̃ sors nõ est aliquod malum, sed in rebus dubiis diuinam exquirẽs voluntatem. Est autẽ in sortibus triplex peccatũ vitãdum. Primò quidem superstitionis: nam omnis vana & illicita religio superstitio est. Tunc ergo in sortibus incurritur peccatũ illicitę superstitionis, quando in eis initur aliquod pactum cum dæmonibus. Vnde dicitur Eze.21, Stetit rex Babylonis in biuio, in capite duarum viarum diuinationem quærens, cõmiscens sagittas. Interrogauit idola, exta consuluit. Cõmiscere enim sagittas ad sortilegiũ pertinet & interrogare idola ad superstitionem. Et ibi sortilegiũ dãnatur inter peccata ad superstitionẽ pertinentia. Secũdò vitandum est peccatũ tentationis dei, nã quãdiu per se homo aliquid potest facere & scire quid debeat facere, si tunc à deo sorte vel aliquo alio loco tali explorat quid facere debeat, deũ tentat. Quando autẽ necessitas imminet neque ipse per seipsũ iuuari potest, tunc licitè à deo inquirit quid facere debeat. 2.Paralip.20, Cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc solũ habemus residuũ vt oculos nostros dirigamus ad te. Tertiò vitandũ est peccatũ vanitatis: quod fit si de inutilibus & impertinentibus ad nos inquiramus, vt puta, de futuris cõtingentibus. Vnde dicitur Act.1, Non est vestrũ nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Potest ergo secundũ hoc triplex sors accipi. s. quædã diuisoria, quædã consultoria, & quædã diuinatoria. Diuisoria est cum aliqui diuidentes hæreditatẽ & concordare non valentes mittunt sortes, puta, anulũ, vel cartam: vel aliquid tale ostendendo dicentes, ille cuicunq; euenerit, habebit partem istã in hæreditate. Et huiusmodi sortes possunt mitti licitè, Prouer.18, Contradictiones cõprimit sors: & inter potẽtes quoq; diiudicat. i. inter volentes diuidere. Consultoria autẽ fit quando quis dubitãs quid facere debeat consulit deũ mittens sortes. Ionæ 1.dicitur, Quòd quãdo superuenit tẽpestas illa in mari consuluerunt deũ sortem mittentes, vt scirent cuius peccato tẽpestas illa venisset. Et hìc modus licitus est, maximè in necessitatibus, & in electionibus potestatũ secularium. Vnde faciunt rotulos de cera in quorum quibusdã ponunt aliquas cartas & in quibusdã non, quos bussulos vocant, vt illi quibus veniunt bussuli eum cartis habeant voces in electione. Sed hoc ante aduentũ spiritussancti, apostoli fecerũt etiam in electione spirituali. Act.1. quãdo sors cecidit super Mathiã: sed hoc post aduentũ spiritussancti, amplius non licet in prædictis electionibus, quia hoc faciendo iniuriaretur spiritui sancto. Credendũ est enim q̃ spiritussanctus prouidet ecclesiæ suæ de bonis pastoribus. Vnde post aduentũ spiritussancti quãdo apostoli elegerunt septẽ dyaconos non miserunt sortes, & ideo in nulla electione ecclesiastica hoc modo licet. Diuinatoria autẽ sors est inquisitio de futuris soli diuinæ cognitioni reseruatis. Et hæc semper habet vanitatem admixtã, nec potest sine vitio curiositatis fieri. Quia ergo sors nihil aliud est quã inquisitio rerũ quæ ex diuina voluntate fiunt: gratia autem eius ex sola diuina voluntate dependet. Inde est q̃ gratia diuinę electionis dicitur sors, quia deus per modũ sortis secundum occultam prouidentiã, non ex alicuius meritis, per gratiam internã vocat. ¶ Deinde cùm dicit [Prædestinati, &c.] ponit voluntariã dei prædestinationem de qua dicitur Ro.8, Quos prædestinauit hos & vocauit. Cuius quidẽ prædestinationis ratio non sunt merita nostra, sed mera dei voluntas, propter quod subdit, Secundũ propositum eius. Ro.8, Scimus quoniã diligentibus deum omnia cooperãtur in bonum, his qui secundũ propositum vocati sunt sancti. Quòd autem secundũ propositum prædestinauerit, probat: quia nõ solùm hoc, sed etiã omnia alia quæ deus facit operatur secundũ consilium voluntatis suæ. Psal. Omnia quæcũq; voluit dominus fecit. Esa.46, Consilii meum stabit & omnis voluntas mea fiet. Non autẽ dicit secundum voluntatem, ne credas q̃ sit irrationabilis, sed secundum consiliũ voluntatis suæ. i. secundum voluntatẽ suam quæ est ex ratione, non secundum q̃ ratio importat discursum, sed secũdum q̃ designat certã & deliberatã volũtatem. ¶ Vltimo autem tãgit finem vtriusq;. s. prædestinationis & vocationis. s. laudem dei. Vnde dicit, Vt simus in laudẽ gloriæ eius nos qui antè sperauimus in Christo, & per nos qui credimus in Christo laudetur gloria dei. Esa.55, Montes & colles cantabunt corã vobis laudem. Laus autem gloriæ dei (vt dicit Ambrosius) est cùm multi acquiruntur ad fidem, sicut gloria medici est cùm multos acquirit & curat. Eccle.2, Qui timetis dominũ sperate in illum, & in oblectatione veniet vobis misericordia.

In sortibus triplex peccatum.

Lectio 5.

IN quo & vos, cùm audiuissetis uerbũ ueritatis (euangelium salutis uestræ) in quo & credẽtes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

Tria beneficia Ephesiis exhibita numerantur. s. prædicationis, conuersionis, & iustificationis.

¶ Postq̃ enarrauit Apostolus beneficia collata cõmuniter omnibus fidelibus exhibita specialiter Apostolis: hìc autem enumerat beneficia ipsis Ephesiis collata. Diuiditur autẽ pars ista in duas, quia primò proponit beneficia eis exhibita. Secũdò insinuat affectũ suum & ipsis beneficiis excitatum, ibi [Propterea & ego audiens, &c.] Prima iterũ in tres diuiditur secũdum tria beneficia eis exhibita: quia primò proponit beneficium prædicationis. Secundò beneficium cõuersionis ad fidem, ibi [In quo & credẽtes signati estis.] Tertiò beneficium iustificationis, ibi [Signati estis, &c.] Dicit ergo q̃tum ad primũ, In quo. s. Christo & vos cũ audiuisse tis. i. cuius beneficio & virtute audiuistis verbũ veritatis. i. verbũ prædicationis, inquãtum ipse Christus ad vos prædicatores misit. Ro.10, Quomodo audient sine prædicãte? quomodo verò prędicabunt, nisi mittãtur. Item eodẽ infrà, Ergo fides ex auditu, auditus autẽ per verbũ dei. Eius ergo beneficio audiunt qui prædicatores eis mittit. Luc.11, Beati qui audiunt verbũ dei & custodiunt illud. ¶ Hoc verbum prædicationis tripliciter cõmendat Apost. Primò à veritate, cùm dicit, Verbũ veritatis, Quippe quia accipit originem à Christo: de quo dicitur Ioã.17, Sermo tuus veritas est. Iac.1, Volũtariè genuit nos verbo veritatis suæ. Secundò quia est annũtiatio bona. Vnde dicit, Euãgelii, quod quidem annuntiat summũ bonum & vitã æternam: & anthonomazicè verbum fidei, euãgelium dicitur, quia annuntiatio summi boni. Esa.52, Quàm pulchri pedes annũtiantis & prædicãtis pacem, annuntiãtis bonum, prædicãtis salutem. Eodem 41, Super mõtem excelsum ascẽde tu qui euãgelizas Syon. Et hoc est q̃tum ad futura bona. Tertiò describitur & cõmendatur q̃tum ad bona præsentia, quia saluat. Vnde dicit [Salutis vestræ]. i. quod creditum dat salutem. Ro.1, Nõ enim erubesco euãgelium: virtus enim dei est in salutẽ omni credẽti. 1.Co.15, Notũ autẽ vobis facio fratres euãgelium quod prędicaui vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & saluamini. ¶ Quantũ autẽ ad beneficiũ cõuersionis ad fidem, dicit, In quo. s. Christo. i. in cuius operatione vos credẽtes signati estis. Quod quidẽ beneficiũ ideo apponitur fidei, quia fides necessaria est audiẽtibus. Frustrà enim quis audiret verbũ veritatis, si nõ crederet, & ipsum credere est q̃ Christũ: infrà 2, Gratia enim estis saluati per fidẽ. Et hoc nõ ex vobis, donũ enim dei est. ¶ Quãtum verò ad beneficiũ iustificationis, dicit [Signati estis.] Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc per spiritum sanctũ qui datus est vobis,de quo dixit tria.s. quòd est signũ,& quòd est spiritus promissionis,& quòd est pignus hęreditatis.Signũ quidẽ est inquãtũ per eũ infunditur charitas in cordib⁹ nostris qua distinguimur ab his qui non sunt filii dei,& quãtũ ad hoc dicit,Signati estis.i.diuisi à grege diaboli. Infrà 4,Nolite contristare spiritũ sanctũ dei in quo signati estis ,&c. Sicut enĩ homines gregibus suis apponunt signa vt ab aliis distingãtur,ita dominus gregem suũ.i.populũ suum spirituali signo voluit signari: dominus autẽ populũ peculiarẽ habuit, in veteri quidem testamento Iudæos.Ezech.34,Vos autẽ greges mei greges pascuæ meæ homines estis.Vnde Psa.Nos autẽ populus eius,& oues pascuæ eius.Sed quia hic grex in pascuis corporalib⁹ pascebatur.s.in doctrina corporali & in bonis tẽporalibus.Esa.1,Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis:ideo eum dominus corporali signo.s.circũcisionis ab aliis separauit & distinxit.Gen.17,Eritq; pactũ meum in carne vestra.Prius autẽ dicitur,Circũcidetis carnem præputii vestri, vt sit signũ fœderis inter me & vos.In nouo autẽ testamẽto gregẽ habuit populũ Christianum.1.Pe.2,Cõuersi estis nũc ad pastorem & episcopũ animarum vestrarũ.Io.10,Oues meæ vocem meã audient,&c.Sed grex iste pascitur in pascuis doctrinæ spiritualis & spiritualib⁹ bonis:ideo cũ signo spirituali ab aliis dñs distinxit: hoc autem est spiritussanctus,per quem illi qui Christi sunt,distinguntur ab aliis qui non sunt eius: quia autẽ spiritussanctus amor est, ergo tũc spiritussanctus datur alicui quãdo efficitur amator dei & proximi.Ro.5,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ,&c.Signũ ergo distinctionis est charitas,quæ est à spiritu sancto.Io.13,In hoc cognoscent omnes,quia mei discipuli estis si dilectionem habueritis adinuicẽ.Spiritus ergo sanctus est quo signamur. ¶ Spiritus verò promissionis dicitur triplici ratione. Primò quia promissus est fidelibus.Ezec.36,Spiritũ nouum ponã in medio vestri.Et Eze.37, Dabo vobis spiritũ nouum.Secũdò quia datur cũ quadã promissione,ex hoc enim ipso quod datur nobis,efficimur filii dei. Nã per spiritũ sanctũ efficimur vnũ cũ Christo.Ro.8,Si quis autẽ spiritũ dei nõ habet,hìc nõ est eius, & per cõsequens efficimur filii dei adoptiui,ex quo habemus promissionẽ hęreditatis æternę:quia si filii,& hæredes.Ro.8,Tertiò dicitur pignus,inquãtum facit certitudinem de promissa hæreditate.Nã spiritussanctus inquãtum adoptat in filios dei,est spiritus promissionis,& ipsemet est signũ promissionis adipiscẽdæ. Sed vt dicitur in glo.alia litera habet,Qui est arra hęreditatis:& fortè meliùs,quia pignus est aliud à re pro qua datur,& redditur postq̃ ille qui pign⁹ recipit,rẽ sibi debitã recipit. Arra autẽ non est aliud à re pro qua datur,nec redditur:quia datur de ipso pretio,quod nõ est auferẽdũ,sed cõplẽdũ. Deus autẽ dedit nobis charitatem tanq̃ pignus,per spiritum sanctũ,qui est spiritus veritatis & dilectionis. Et ideo huiusmodi non est aliud q̃ quædã particularis & imperfecta participatio diuinæ charitatis & dilectionis, quæ quidem non est auferẽda sed phicẽda ideo magis propriè dicitur arra q̃ pignus. Tamen potest nichilominus & pignus dici. Nã per spiritũ sanctũ deus nobis diuersa dona largitur,quorũ quædã manẽt in patria,vt charitas quæ nunq̃ excidit.1. Cor.13.quædã verò propter sui imperfectionẽ non manent,sicut fides & spes,quæ euacuabuntur vt ibidẽ dicitur.Sic ergo spiritussanctus dicitur,arra per respectũ ad ea quæ manẽt:pignus verò per respectũ ad ea quæ euacuabuntur.Ad quid autẽ signati sumus subdit,dicens,In redemptionẽ.Nam si aliquis de nouo aliqua animalia acquireret & adderet gregi suo imponeret eis signa acquisitionis illius. Christ⁹ autẽ acquisiuit populũ ex Gẽtibus.Io.10,Alias oues habeo quæ nõ sunt ex hoc ouili,& illas oportet me adducere,&c.Et ideo impresit eis signũ acquisitionis.1.Pe.2,Gens sancta,populus acquisitionis.Act.20, Quã acquisiuit sanguine suo.Sed qa Christus acquisiuit populũ istum,nõ sic q̃ nunq̃ fuerit suus,sed quia aliquãdo fuerat suus,sed opprimẽbatur à seruitute diaboli,in quã peccãdo se redegit,ideo nõ dicit simpliciter,acquisiuit,sed addit,In redẽptionem.q.d. Nõ simpliciter de nouo acquisiti,sed quasi à seruitute diaboli p sanguinem eius redẽpti.1 Pe.1,Nõ corruptibilibus auro & argẽto redẽpti estis,&c.Acquisiuit ergo Christus nos redimẽdo,nõ q̃ accrescat inde aliquid deo:quia bonorũ nostrorum nõ indiget.Iob 35, Si iustè egeris,quid donabis ei?aut quid de manu tua recipiet?Ad quid autẽ acquisiuerit nos Christus,subdit,In laudẽ gloriæ ipsius.i.vt ipse deus laudetur.Esa.43,Qui inuocat nomẽ meum in gloriã meam creaui eum. Lectio 6.

Ostenditur affectꝰ Pauli ad Ephesios augmentatus prætermittẽdo bona quæ de ipsis audiuit & agendo gratias de perceptis beneficiis.simul orando p aliis beneficiis recipiendis.

PROPTEREA & ego audiens fidem uestrã quæ est in Christo Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, nõ cesso gratias agẽs pro uobis,memoriã uestri faciẽs in orationibus meis,ut deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det uobis spiritũ sapiẽtiæ & reuelationis,in agnitionẽ eius,illuminatos oculos cordis uestri,ut sciatis quæ sit spes uocationis eius & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis,& q̃ sit supereminẽs magnitudo uirtutis eius in nos, qui credimus.

¶ Postquam enumeranerit Apostolus beneficia Ephesiis collata per Christum:hìc ostendit quomodo affectus suus creuit ad eos.Diuiditur autẽ hæc pars in tres partes,quia primò præmittitur bonorum quæ audiuit de eis cõmemoratio.Secũdò de perceptis beneficiis gratiarũ debita actio,ibi[Non cesso gratias agens &c.]Tertiò subditur pro futuris beneficiis eius oratio,ibi[Memoriam vestri faciens &c.]Bona autem quę de eis audiuit,sunt duo,vnum quo ordinantur ad deum,& hoc est fides.Et quantum ad hoc dicit[Propter ea & ego audiẽs fidẽ vestram quę est in Christo Iesu:]quę quidem facit habitare deum in homine.infrà 3, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris.Item corda purificat.Act.15,Fide purificans corda eorũ. Item sine lege iustificat.Rom.3,Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis.Secundum quod ordinãtur ad proximũ,& hoc est dilectio.& quãtum ad hoc dicit,Et dilectionem.i.opera charitatis, quæ quidem dilectio est spirituale signum quod homo sit discipulus Christi. Io.13,In hoc cognoscent omnes,quia mei estis discipuli,si dilectionẽ &c.Et ibidem,Mandatum nouum do vobis vt diligatis inuicẽ &c. dilectionẽ,dico,in omnes sanctos.Nam omnes quos ex charitate diligimus debemus eos diligere vel ideo quia sancti sunt vel vt sancti sint.Gal.vl.Dum tẽpus habemus operemur bonum ad omnes maximè aũt ad domesticos fidei &c. ¶ Deinde cùm dicit [Non cesso &c.]agit Apostolus gratias de bonis & beneficiis huiusmodi auditis dicens,Non cesso gratias agens &c. Contrà,quia non semper poterat continuè pro eis gratias agere.Respondeo,Apost.dicit,non cesso.i.horis debitis,vel nõ cesso,quia affectꝰ gratias agendi pro vobis sine cessatiõe habitualiter est in me.Col.1,Non cessamus pro vobis orãtes & postulãtes &c.Rom.1. Sine intermissione memoriã vestri facio semper in orationibus meis. ¶ Consequenter orat Apostolus pro beneficiis eis in futurum concedendis.& quantũ ad hoc dicit,Memoriã vestri &c.Et hęc diuiditur in tres

quia primò proponit quædam quæ eis petit.Secundò exponit ea,ibi[In agnitionem eius,&c.] Tertiò ostẽdit exemplar & formam illorum,ibi[Secundum operationem potẽtiæ,&c.] Dicit ergo quantũ ad primũ, Non solũ gratias ago quãtum ad beneficia præterita quæ recepistis & quantũ ad bona audita de vobis,sed etiã oro vt omnino in futurũ accrescãt.Memoriã vestri faciens in orationibus meis pro bis.s.vt deus domini nostri Iesu Christi pater glorię,&c. ¶ Vbi sciendũ q⁹ dominus noster Iesus Christus& deus & homo est. Et inquãtũ homo est,deũ habet cũ sit cõpositus ex anima & corpore quorũ vtriq;,cũ sint creaturæ,cõpetit deũ habere:secundũ autẽ q⁹ deus est,patrẽ habet.Io.20,Ascendo ad patrẽ meũ & patrẽ vestrũ:deũ meũ & deũ vestrũ.Similiter etiam secundũ quòd est deus:est gloria patris.Hebręorũ 1.Qui cũ sit splendor glorię &c.Est etiã gloria nostra:quia ipse est vita æterna.1.Io.vlt.Simus in verò filio eius,hìc est verus deus:& vita æterna.Sic ergo dicit,vt deus domini nostri Iesu Christi,secundũ q⁹ est homo:& pater eiusdẽ secundũ q⁹ est deus,pater,inquã,glorię.s.Christi q̃ est gloria eius.Pro.23,Gloria patris filĩ⁹ sapiẽs, &c.& glorię nostrę, inquãtũ dat oĩbus gloriã. ¶ Deinde cũ dicit[Det vobis,&c.]ponit ea quę petit que sunt duo. Vbi sciendũ est quòd quędã sunt dona cõmunia omnib⁹ fidẽtibus.s.illa quę sũt necessaria ad salutẽ,vt fides,spes,charitas, & hęc habebãt:vt iã patet.Alia autẽ sunt dona specialia,& quantũ ad hoc pro eis orat:primò quidẽ pro dono sapientiæ:& quantũ ad hoc dicit[Vt det vobis spiritũ sapientiæ]quẽ null⁹ potest dare nisi deus.Sap.9,Sensũ autẽ tuũ quis sciet,nisi tu dederis sapientiã,& miseris spiritũ sanctũ tuũ de altissimis.Secũdò orat pro dono intellectus,& hoc cõsistit in reuelatione spiritualiũ secretorũ,propter quod dicit. Et reuelationis : quæ etiã à solo deo est.Dañ.2,Est deus in cęlis reuelans misteria. ¶ Exponit autẽ quę sint ista quę petit,& primò quod pertinet ad donum sapiẽtiæ,secũdò quod pertinet ad donũ intellectus,ibi [Vt sciatis quę sit spes, &c.]Ad donum autem sapientię pertinet cognitio diuinorum.Vnde petere donum sapientiæ est & petere quòd habeant cognitionem dei.Et hoc petit,ibi [In agnitionẽ dei,&c.].q.d. Hoc peto vt per spiritum sapiẽtiæ habeatis illuminatos oculos cordis vestri in agnitionem.s.clariorem eius.s.dei.Psalm.Illumina oculos meos,&c.Hoc est cõtra eos qui habent oculos illuminatos tantùm ad tẽporalia cognoscenda:cùm magis tamen sit necessariũ & etiã gloriosum cognoscere deũ.Hiere.9, Nõ glorietur sapiens in sapiẽtia sua , & nõ glorietur diues in diuitiis suis:sed in hoc glorietur,qui gloriatur scire & nosse me.Ad donũ autẽ intellectus tria pertinentia ponit.Vnum q̃tum ad statũ præsentem:& duo q̃tum ad futurum.Ad statum verò præsentem pertinet spes,quæ est necessaria ad salutem.Ro.8,Spe enim salui facti sumus,&c.& q̃tum ad hoc dicit,Vt sciatis quæ.i.quãta sit spes vocationis eius.i.virtus spei,& de quanta re sit.Quę quidẽ & maxima est, quia de maximis.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis,&c. Et fortissima virtutum.Heb.6,Fortissimum solatium habeamus,qui confugimus ad tenẽdam propositam spem:quam sicut ancoram habemus animę,&c.Sed quia ea quę speramus,sunt de futura vita:ideo alia duo pertinent ad vitam futuram:vnum quidẽ pertinet ad omnes iustos cõmuniter,quod est præmium essentiale.Et q̃tum ad hoc,dicit[Et quæ diuitię gloriæ,&c.]Vbi ponit quatuor ad illa dona pertinentia. Primùm est q⁹ sunt copiosissima:& quãtum ad hoc,dicit[Diuitiæ.]Prou.1,Abundãtia perfruetur, terrore malorum sublato.Psal.Gloria & diuitiæ in domo eius,&c.Pro.8,Mecum sunt diuitiæ & gloria,&c.Secundò q⁹ sunt clarissima.Et q̃tum ad hoc,dicit[Gloria.]Ro.2,Gloria autem & honor & pax omni operãti bonum, &c. Tertiò q⁹ sunt stabilissima:& q̃tum ad hoc,dicit[Hęreditatis.]Ea enim quæ hæreditaria sunt,stabiliter possidentur.Eccle.31,Stabilita sunt bona illius in domino.Psal,Dominus pars hęreditatis meæ & calicis,&c. Quartò q⁹ erunt intima.Et q̃tum ad hoc,dicit[In sanctis.]Rom.8,Non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis,&c.2.Cor.4,Supra modũ in sublimitate gloriæ pondus operatur in nobis. Aliud quod ponit pertinens ad futurã gloriam,est quod specialiter pertinet ad Apostolos.Vnde dicit,Et quæ sit(supple sciatis)supereminens magnitudo virtutis eius in nos.s.apostolos.q.d.Licet omnibus sanctis abundãter diuitias gloriæ tribuat,supereminentius tamen tribuet apostolis.Magnitudo enim virtutis ostenditur in effectu.Vnde quantò magis effectus virtutis diuinæ in aliquo inuenitur,tantò ibi virtus diuina maior ostenditur,licet in seipsa sit vna & indiuisa.Et ideo quia maior effectus virtutis diuinæ est in apostolis:ideo magnitudo virtutis erit in eis.Et q⁹ maior sit in eis effectus,ostendit,dicens,Qui credimus.i.qui sumus primitiæ credentiũ. 2.Cor.4,Nos credimus,propter quod & loquimur,sciẽtes q⁹ ille qui suscitauit Iesum,& nos cũ Iesu suscitabit.Propter quod dicebat 2.Tim.1,Scio cui credidi,&c.Ideo illi inter vos p quos alii instructi sunt & vocati ad fidẽ,sicut doctores præeminẽtius præmiabũtur:qa vt dicitur in glo.quoddã incremẽtum gloriæ habebũt summi doctores vltra illud quod cõmuniter omnes habebũt:propter quod Dañ.12,Docti assimilãtur splẽdori firmamẽti,sed doctores assimilãtur stellis.Qui autẽ docti fuerint,fulgebũt quasi splẽdor firmamẽti,& quid ad iustitiã erudiunt multos,quasi stellæ in perpetuas æternitates. Lectio 7.

Ponitur exẽplar exaltationis beneficiorum Ephesiis conferendo vũ,et nobis omnib⁹,est q̃ Christus de cui⁹ exaltatiõe in resurrectiõe, & gloria hìc agitur.

SECUNDUM operationem potentiæ uirtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis,& cõstituẽs ad dexteram suam in cælestibus,supra omnem principatum & potestatem & uirtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sęculo,sed etiam in futuro.

¶ Enumeratis beneficiis quę Apost.cõferenda optat Ephesiis in futurum:hìc cõsequenter ponit formã & exẽplar.Sicut autẽ vita Christi est forma & exẽplar iustitiæ nostræ,ita & gloria & exaltatio Christi,est forma & exẽplar gloriæ & exaltationis nostræ.Ideo hìc Apost.duo facit:quia primò proponit formã exaltationis beneficii & donorũ in generali.Secũdò manifestat eam in speciali,ibi[Suscitãs illum à mortuis,&c.] Forma autem & exẽplar operationis diuinæ in nos est operatio diuina in Christo.Et quãtum ad hoc,dicit [Secundum operationem].i.ad similitudinem operationis potentiæ virtutis eius.i.virtuosæ potentiæ dei, quam operatus est in Christo,exaltãs,caput illud supple,ita virtuosẽ operabitur in nobis.Phil.3, Saluatorẽ expectamus dominum nostrũ Iesum Christũ,qui reformabit corpus humilitatis nostræ,&c.Nos autem exaltari ad similitudinem exaltationis Christi frequenter legimus in scriptura.Ro.8,Si cõpatimur vt & glorificemur.Item Apoc.3, Qui vicerit,dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut & ego vici & sedi cum patre meo in throno eius. ¶ Cõsequenter explicat formam & exẽplar in speciali, manifestãs ea quæ pertinẽt ad exaltationem Christi,loquendo de Christo inquãtum est homo,dicẽs[Suscitãs illum,&c.]Circa quod tria

Universidad de Deusto
Biblioteca

beneficia ponit exaltationis Christi. Primum est transitus de morte ad vitã. Et quãtum ad hoc, dicit, Suscitans illum à mortuis. Secundum est exaltatio ad gloriam altissimam, & quantum ad hoc dicit [Constituens illum ad dexteram suam.] Tertium est sublimatio ad potentiã maximam, & quantum ad hoc dicit [Et omnia subiecit sub pedibus eius.] Dicit ergo quantũ ad primum, dico ꝙ hoc erit secundum operationem qua operatus est in Christo. s. deus pater eadẽ virtute quam habet cum Christo. Vnde & ipse Christus seipsum resuscitauit, & deus pater eum resuscitauit. Roma. 8, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum à mortuis viuificabit & mortalia corpora vestra. Quantũ verò ad secundũ dicit [Constituens illum, &c.] Quæquidem celsitudo gloriæ potest tripliciter cõsiderari. s. per cõparationem ad deum, per cõparationem ad corporales creaturas, & per comparationem ad creaturas spirituales. Si ergo consideretur per cõparationem ad deum, sic constitutus est ad dexteram sũam, quæ quidem dextera nõ est intelligenda pars corporalis, quia vt dicitur Io. 4, Spiritus est deus, sed metaphoricè dicitur, vt sicut per dexteram intelligitur nobilior & virtuosior pars hominis, ita cùm dicimus Christum Iesum constitutũ ad dexteram dei, intelligatur secundũ humanitatẽ constitutus in potioribus bonis patris, & secundum diuinitatem intelligatur æqualis patri. Vnde Psal. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, &c. Item Mat. vlti. Et dominus quidẽ Iesus postq̃ locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet ad dexteram dei. In cõparatione verò ad corporales creaturas dicit, in cælestibus. Nam corpora cælestia tenent supremũ locum in cõparatione ad alia corpora. infrà 4, Qui descendit, ipse est, & qui ascendit super omnes cælos. In cõparatione verò ad spirituales creaturas. Primò dicit Christum exaltatũ super aliquas specialiter. Secũdò super omnes generaliter, ibi [Et sup omne nomen, &c.] ¶ Ad horũ autẽ intelligentiam sciẽdum est ꝙ nouẽ sunt ordines angelorum: quorũ quatuor Apostolus tangit hîc, qui quidem sunt medii. Nam suprà eos sunt tres superiores. s. throni, cherubin & seraphin. Sub eis autẽ sunt duo inferiores. s. archangeli, & angeli. Qui quidem nouem ordines distinguntur in tres hierarchias. i. sacros principatus. In quarũ qualibet assignãtur tres ordines, sed in assignatione ordinũ hierarchiæ primæ conueniunt omnes doctores in hoc. s. ꝙ supremus ordo ipsius sit seraphin, secundus cherubin, tertius throni. In assignatione verò ordinũ aliarum duarum hierarchiarum. s. mediç & infimæ discordãt Dionysius & Gregorius. Nam Dionysius in supremo ordine mediæ hierarchiæ ponit dominationes, in secũdo virtutes, in tertio potestates descendẽdo. In supremo verò ordine infimæ hierarchiæ posuit principatus, in secundo archãgelos, in tertio angelos. Et hæc assignatio ordinum concordat literæ præsenti. Nam Apostolus ascẽdendo incipit à supremo infimæ hierarchiæ, qui est septimus. Gregorius autem aliter ordinat: quia ponit principatus in medio dominationum, & potestatum quod pertinet ad secundũ ordinem mediæ hierarchiæ: virtutes verò ponit in medio potestatum, & archangelorum, quod pertinet ad supremũ ordinem infimæ hierarchiç. Et hæc assignatio etiã sulfimentũ habet ex verbis Apostoli. Col. 3, Vbi dicit, Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, vbi illos ordines enumerat descendendo. Sed reseruata ordinatione Gregorii (vsquequo legamus epistolã ad Col.) ad præsens viam Dionysii cõpetentem præsenti literæ prosequemur. ¶ Ad cuius intellectum sciẽdum est ꝙ potest considerari tripliciter ordo rerum. Primò quidẽ secũdum ꝙ sunt in prima omniũ causa. s. in deo. Secundò verò secũdum ꝙ sunt in causis vniuersalibus. Tertiò secundũ determinationem ad speciales effectus. Et quia omnia quæ fiunt in creaturis ministrantur per angelos, ideo secundũ triplicem acceptionem ordinis rerum distingũtur tres angelicæ hierarchiæ, ad quarũ vnam pertinet accipere rationes rerum in ipso rerum vertice. s. deo; ad aliam verò pertinet accipere rationes rerũ in causis vniuersalibus: ad aliam verò in propriis effectibus. Nam quãtò mentes angelicæ sunt superiores, tantò diuinã illuminationem in maiori vniuersalitate recipiunt. Et ideo ad supremã hierachiam pertinet administratio rerum in comparatione ad deum. Propter quod ordines hierarchiæ istius denominantur per cõparationem ad deum, quia seraphin dicuntur ardentes & vniti deo per amorẽ. Cherubin verò quasi lucentes inquantũ supereminenter diuina secreta cognoscunt. Throni verò dicuntur sic, inquantũ in eis deus sua iudicia exercet. De istis tribus ordinibus nullam facit hîc Apostolus mẽtionem. Ad mediam hierarchiã pertinet rerum administratio per cõparationem ad causas vniuersales. Vnde denominãtur ordines hierarchiæ illius nominibus ad potestatẽ pertinentibus, cũ causę vniuersales sint virtute & potestate in inferioribus & particularibus. Ad potestates autẽ quæ habent vniuersale regimen tria pertinent. Primò ꝙ sit aliquis per imperium dirigens. Secundò ꝙ sint aliqui qui impedimenta executionis repellant. Tertiò ꝙ sint aliqui qui ordinent qualiter alii in perium exquantur. Horum autẽ primum pertinet ad dominationes, quæ vt dicit Dionysius sunt liberæ ab omni subiectione nec ad exteriora mittuntur, sed eis qui mittuntur imperant. Secundũ verò pertinet ad virtutes quę præbent facilitatẽ ad imperium implendum. Tertiũ verò pertinet ad potestates imperium exequẽtes. Ad infimam autẽ hierarchiam pertinet administratio rerum in cõparatione ad speciales effectus, vnde nominibus ad eos pertinentibus nuncupantur. Vnde angeli dicuntur illi qui exequuntur ea quæ pertinent ad salutem singulorũ. Archangeli verò qui exequuntur ea quæ pertinent ad salutẽ & vtilitatem magnorum. Principatus verò dicuntur illi qui præsunt singulis prouinciis. ¶ His ergo expositis Christus super omnes est. De his verò quatuor Apostolus specialẽ mentionem facit. Cuius ratio est, quia horũ quatuor ordinum nomina à dignitate imponũtur: & quia agit de dignitate Christi, ideo hîc specialiter eos nominat vt ostendat. Christum omnem dignitatẽ creatam excedere. ¶ Consequẽter cùm dicit [Et omne nomen quod nominatur, &c.] ostendit Christum exaltatũ esse cõmuniter supra omnem creaturam specialẽ: dixerat enim supra Christum esse exaltatũ super omnes creaturas spirituales, quæ à potestate denominantur. Sed quia præter illos angelorum ordines, in sacra scriptura quidã alii ordines cælestiũ spirituum inueniũtur. s. seraphin, Esa. 6. Et cherubin, Ezech. 10. & 11. & 41. Et throni, in Psalm. Et de istis non fecerat mentionem: ideo ostendit Christum secundũ quòd homo supra omnes huiusmodi ordines esse exaltatum: propter quod subiũgit, dicens [Et super omne nomen, &c.] id est, non solùm super principatus, sed super omne nominabile. ¶ Sciendum est enim quòd nomen imponitur ad cognoscẽdum rem, vnde & significat rei substãtiam, cùm significatum nominis sit diffinitiua ratio rei. Cùm ergo dicit, Et omne nomen quod nominatur, dat intelligere ꝙ

Nouẽ sunt ordines angelorum.

Triplex ordo rerum.

exaltatus est supra omnem substantiam de qua potest haberi notitia & quæ possit nomine comprehendi. Quod dico, vt excludatur substãtia diuinitatis, quæ incõprehensibilis est. Vnde Glo. dicit [Supra omne nomen.] i. nominabile. Et ne intelligatur ꝙ sit supra nomen dei, ideo subdit [Quod nominatur.] Nam maiestas diuina nullo nomine concludi vel nominari potest. Addit autẽ non solùm in hoc seculo, sed etiã in futuro: quia multa fiunt in hoc seculo quæ notitia cõprehendimus & nominamus: quædã tamen sunt in futuro seculo, quæ hic cõprehendi non possunt nec etiam nominari: quia vt dicitur 1. Cor. 13, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Nominantur tamẽ hæc à beatis qui sunt in futuro seculo. Huiusmodi autem sunt de quibus dicit Apostolus 2. Cor. 12. quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et tamen super hæc omnia exaltatus est Christus. Philip. 2, Dedit illi nomen quod est super omne nomen.

Lectio 8.

Agitur de Christi exaltatiõe quũ ad potestatẽ, declarando eum esse supra omnẽ creaturã, et supra ecclesiam.

Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

¶ Suprà egit Apostolus de exaltatione Christi, & quantũ ad eius transitum de morte ad vitam in illa particula [Suscitans illum, &c.] & de eius exaltatione ad gloriã altissimam, in illa particula [Et constituens ad dexterã, &c.] Hîc agit de eius exaltatione quantũ ad potestatem maximã. Circa quod duo facit, quia primò agit de Christi potestate respectu totius creaturæ. Secũdò de eius potestate respectu ecclesiæ, ibi [Et ipsum dedit, &c.] Dicit ergo ꝙ respectu totius creaturæ habet vniuersalem potestatẽ, quia omnia subiecit. i. deus pater sub pedibus eius. ¶ Vbi sciendũ est ꝙ hoc quod dixit [Sub pedib⁹] potest accipi dupliciter. Vno modo vt sit locutio figurativa & similitudinaria, vt. s. per hoc detur intelligi ꝙ omnis creatura totaliter est subiecta potestati Christi. Illud enim est à nobis omnino subiectum quod pedibus cõculcamus. Et de ista potestate dicitur Matt. vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Hebr. 2, In eo enim ꝙ ei omnia subiiciuntur, nihil dimisit non subiectũ ei. Alio modo vt sit locutio metaphorica. Nam per pedes intelligitur infima pars corporis, per caput verò suprema. Licet autẽ in Christo diuinitas & humanitas nõ habeant rationẽ partis, tamen diuinitas quæ est supremum in Christo intelligitur per caput. 1. Cor. 11, Caput verò Christi deus, humanitas verò quæ infima est, intelligitur per pedes. Psal. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Est ergo sensus ꝙ omnia creata nõ solùm subiecit pater Christo inquantũ est deus qui ab æterno omnia sunt subiecta, sed etiã humanitati eius. Aduertẽdum est autem hîc ꝙ Christo subiiciũtur aliqua dupliciter quia quædã voluntariè, & quædam inuoluntariè. Hoc autẽ Origenes non intelligens, sumpsit ex hoc verbo Apostoli occasionẽ erroris, dicens. Quòd omnia quę subiiciuntur Christo participant salutem, quia ipse est vera salus. Et ideo dixit ꝙ omnes dæmones & dãnati aliquando saluabuntur, vt subiiciant sub pedibus Christi, hoc autẽ est contra sententiam domini. Mat. 25, Discedite à me maledicti in ignem ęternũ qui paratus est diabolo & angelis eius: & concludit in fine capituli, Ibunt hi in supplicium æternum. Dicẽdum est ergo ꝙ omnia subiecit sub pedibus eius, sed quędam voluntariè tanq̃ saluatori, puta, iustos qui in vita præsenti implent voluntatem dei, & isti subiiciuntur ei, vt impleat eorũ desiderium & voluntatem, expectantes illud quod dicitur de bonis Prouer. 10, Desideriũ suum iustus dabitur. Quædã verò subiiciuntur ei inuitè tanq̃ Iudęi, vt Christus de his suam voluntatem faciat. Et isti sunt mali de quibus potest intelligi illud Luc. 19, Veruntamen inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se: adducite huc & interficite coram me. ¶ Deinde cùm dicit [Et ipsum dedit caput, &c.] Agit de potestate Christi respectu ecclesiæ. Circa quod tria facit, quia primò ponit habitudinem Christi ad ecclesiã. Secundò habitudinem ecclesiæ ad Christum. Tertiò exponit illam habitudinẽ. Quantum ad primum dicit [Et ipsum dedit deus pater caput super omnem ecclesiam]. s. tam militãtem, quæ est hominum in præsenti viuentium, q̃ triumphãtem, quæ est ex hominibus & angelis in patria. Christus enim secũdum quasdam cõmunes rationes caput est etiam angelorum. Col. 2, Qui est caput omnis principatus & potestatis, sed secũdum speciales rationes est Christus caput hominum spiritualiter. Nam caput triplicem habitudinem habet ad membra. Primò quidẽ quo ad præeminẽtiam in situ. Secundò quo ad diffusionem virtutum, quia ab eo omnes sensus deriuãtur in mẽbra. Item quo ad conformitatem in natura. Sic ergo quãtum ad præeminẽtiam, & quãtum ad diffusionem Christus est caput angelorum. Nam Christus præest angelis, etiam secundum humanitatem. Hebr. 1, Tãtò melior angelis effectus, quãtò præ illis differentius nomen hæreditauit. Item Christus etiã secundum quòd homo angelos illuminat & in eis influit, vt Diony. probat ex verbis Esa. 63. s. Quis est iste qui venit de Edon, &c. dicens hæc verba esse supremorũ angelorum. Quod autem sequitur, Ego qui loquor iustitiam, dicit esse verba Christi eis immediatè respõdentis. Ex quo datur intelligi ꝙ non solùm inferiores, sed etiã superiores angelos Christus illuminat. Quãtum autem ad naturæ conformitatem, Christus nõ est caput angelorum, quia non angelos apprehendit, sed semen Abrahæ, vt dicitur Heb. 1. Sed est caput hominum tantùm. Cant. 4, Vulnerasti cor meum soror mea. s. per naturam: & sponsa per gratiam. Quantum ad habitudinem ecclesiæ ad Christum, dicit [Quæ est corpus eius]. s. inquãtum est ei subiecta, & recipit ab eo influẽtiam: & habet naturam conformem cum Christo. 1. Corint. 12, Sicut enim corpus vnum est & habet multa membra, omnia autem mẽbra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt, ita & Christus: vt enim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. ¶ Exponit autem quòd dixit, Quæ est corpus ipsius, subdens [Et plenitudo eius, &c.] Quærenti enim cur in corpore naturali sint tot mẽbra. s. manus, pedes, os, & huiusmodi, respõdetur hoc esse ideo, vt deseruiãt diuersis operibus animæ, quarũ ipsa potest esse causa, principium, & quæ sunt virtute in ipsa. Nã corpus est factũ propter animam, & nõ ecõuerso. Vnde secũdum hoc corpus naturale est quædã plenitudo animæ. Nisi enim essent mẽbra cum corpore cõpleta, nõ posset anima suas operationes plenè exercere. Similiter itaq; est hoc de Christo & de ecclesia. Et quia ecclesia est instituta propter Christum, dicitur ꝙ ecclesia est plenitudo eius. s. Christi. i. vt omnia quæ virtute sunt in Christo, quasi quodãmodo in mẽbris ipsius ecclesiæ impleãtur, dũ. s. omnes sensus spirituales & dona & quicquid potest esse in ecclesia, quæ omnia superabundãter sunt in Christo, ab ipso deriuẽtur in mẽbra ecclesiæ & perficiantur in eis. Vnde subdit [Qui omnia in omnibus adimpletur]. s. dum hunc quidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui est membrum ecclesiæ facit sapientem secundum perfectam sapientiam, quæ est in ipso: illum verò iustum secundum perfectam iustitiam,& sic de aliis.

Caput 2.

Hîc ponitur beneficium viuificationis,et status culpæ quoad Gentiles,& secundò quoad Iudæos.

ET uos cõuiuificauit cùm essetis mortui delictis & peccatis uestris:in quibus aliquãdo ambulastis secũdum seculum mũdi huius:secũdum principem potestatis aeris huius spiritus,qui nũc operatur in filios diffidentiæ:in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus,in desideriis carnis nostræ, facientes uoluntatem carnis cogitationum,& eramus natura filij iræ,sicut & cæteri.

¶ Supra enumerauit Apost.beneficia humano generi p Christũ cõmuniter exhibita: hîc Apost.cõmemorat eadẽ per cõparationem ad eorũ statum præteritũ.Status autẽ eorum præteritus dupliciter cõsiderari potest.Primò quidem q̃tum ad statũ culpæ.Secũdò q̃tum ad statũ Gẽtilitatis eorum.Apost.ergo duo facit:quia primò cõmemorat beneficia q̃tum ad primũ statum eis exhibita.Secundò cõmemorat ea per cõparationẽ ad statum secũdum,ibi[Propter quod memores estote,&c.]Prima iterũ in duas:quia primò recitat Apost.statũ culpæ ipsorum.Secũdò beneficiũ gratię iustificationis,ibi[Deus autem qui diues est,&c.]Prima iterũ in duas:quia primò cõmemorat statum culpę q̃tum ad Gentiles.Secũdò quãtum ad Iudæos,ibi[In quibus & nos,&c.Prima iterũ in duas:quia primò præmittit beneficii generalitatem. Secũdò subdit huius necessitatẽ,ibi[Cùm essemus mortui,&c.]Dicit ergo,Dico q̃ deus magnificè operatur in fidelibus secũdum operationem potẽtiæ virtutis eius,quam operatus est in Christo,& hoc quia suscitauit illũ à mortuis,secũdum hanc ergo operationẽ ad huius operationis exẽplum cõuiuificauit nos,vita.s.gratię de morte peccati.Oseæ 6,Viuificauit nos post duos dies,in die tertia suscitabit nos,&c.Col.3,Si cõsurrexistis cum Christo,quę sursum sunt,&c.Necessitatẽ verò huius beneficii ostẽdit,cùm dicit[Cũ essetis mortui,&c.]Vbi optimè describit eorum culpã.Primò q̃tum ad multitudinẽ: quia cùm essetis mortui.s.morte spirituali, quæ pessima est. Psal.Mors peccatorũ pessima.Peccatum enim mors dicitur:quia per ipsum homo à domino,qui est vita separatur.Ioã.14,Ego sum via,veritas,& vita.Mortui,inquã,in delictis & peccatis vestris,ecce multitudo.In delictis quidẽ q̃tum ad omissa.Psa.Delicta quis intelligit,&c.& peccatis q̃tum ad cõmissa,in quibus aliquando ambulastis.Quod ideo dicit,vt multitudinem peccatorũ exaggeret. Nam aliqui si ad horã mortui sunt in peccatis & in delictis,cessant tamen aliquando,& peccare desistũt,sed ibi de malo in peius procedẽtes& ambulãtes,proficiebãt.Simile habetur Phil.3,Multi enim ambulant,quos sæpe dicebã vobis,nũc autem & flens dico,&c.Hie.2,Ambulauerunt post vanitatem suam,& vani facti sunt.Secundò describit eorum culpam quãtum ad causam,quæ ponitur duplex.Vna ex parte huius mũdi:quia alliciebãtur à rebus mundi: & quãtum ad hoc,dicit[Secũdum seculum mundi huius].i.secũdum secularem vitã rerum mũdanarum,quæ vos alliciunt.1.Io.2,Si quis diligit mundum,nõ est charitas patris in eo.Propter quod prẽmittit,Nolite diligere mundum.Alia causa est ex parte dæmonũ quibus seruiebãt:de quibus dicitur Sap.14. Infandorũ idolorum cultura omnis malæ causa est & initium.Et quãtum ad hoc dicit[Et secũdum principem potestatis.] Quam quidẽ causam describit triplicìter. Primò quidem q̃tum ad potestatẽ,dicens [Secũdum principem potestatis] i.potestatẽ exercẽtem,nõ q̃ habeat eam naturaliter,cùm nec dominus,nec creator sit ex natura,sed inquãtum dominatur hominibus qui se ei peccãdo subiiciũt.Io.12,Nunc princeps huius mũdi eicietur foras.Et 14,Venit princeps huius mundi,& in me nõ habet quicquam.Secundò quãtum ad habitationem,quia aeris huius.i.qui habet potestatem in hoc aere caliginoso. ¶ Vbi sciẽdum est q̃ de istis dæmonibus duplex est opinio apud doctores.Quidã enim dixerunt dæmones qui cęciderunt, non fuisse de supremis ordinibus,sed de inferioribus qui præsunt corporibus inferioribus.Cõstat autem totam creaturã corporalem administrari à deo ministerio angelorum.Et hæc est opinio Ioannis Damasceni.s.q̃ primus eorũ qui cęciderunt, præerat ordini terrestrium, quod fortè sumptum est ex dicto Platonis,qui ponebat quatuor substãtias cælestes seu mundanas. Et secundùm hoc exponetur hoc quod dicit,aeris huius,sit ad ostendẽdum ipsum aerem esse habitationem ipsorum in pœnã eorum.Vnde Iudas in sua canonica dicit,Angelos verò qui nõ seruauerũt suum principatũ,sed dereliquerunt suũ domicilũ,in iudicium dei magni,vinculis æternis,sub caligine reseruauit.Ratio autem quare nõ statim post eorum casum retrusi sunt in infernũ,sed dimittũtur in aere,est quia deus noluit q̃ ipsis peccãtibus eorũ creatio totaliter frustraretur,& ideo dedit eos hominibus in exercitiũ quo bonis præpararent coronã, malis autem æternã mortem.Et quia vsq; ad diẽ iudicii est tẽpus belli & merẽdi,ideo vsq; tũc in aere permanebũt:post diẽ verò iudicii retrudẽtur in infernum. ¶ Aduertẽdum etiam q̃ vna litera habet spiritus,& sic est genitiui casus,& ponitur singulare pro plurali.q.d.spirituũ. Alia litera habet spiritũ,& tunc est accusatiui casus,vt dicatur secũdum principem spiritum i.qui princeps est spiritus.Tertiò q̃tum ad operationẽ,ibi cùm dicit[Qui nũc operatur in filios diffidẽtiæ].i.in illos qui à se repellunt fructum passionis Christi, qui erãt filii diffidentiæ. Vel quia de æternis nõ habent fidẽ,nec spem salutis per Christũ.Et in talibus princeps potestatis aeris huius liberè operatur,ducens eos quò vult:de quibus infrà 4.dicitur, Qui desperãtes semetipsos tradiderunt impudicitiæ,in operationẽ immunditiæ.Vel diffidentiæ.i.de quibus eis est diffidẽdum.i.qui ex malitia peccãt,in quibus princeps huius mundi etiã operatur ad nutũ.De his enim qui ex ignorãtia,& infirmitate peccãt,nõ est diffidẽdum,nec in eis princeps iste operatur ad nutum.Sed cõtrà, de nemine est desperãdum q̃diu viuit.Respõdeo dicẽdum est q̃ de aliquo potest esse duplex spes.Vna ex parte hominis, alia ex parte diuinę gratię,&sic de aliquo potest desperari ex parte sua,de quo tamen desperãdum nõ est ex parte deificet desperãdum erat de Lazaro iacẽte in sepulchro,quòd resurgeret ex parte sua, de quo tamẽ desperãdum nõ erat ex parte dei,à quo resuscitatus est.De illis ergo qui ex malitia sunt multũ in peccatis demersi,si attẽdatur eorum virtus desperari potest.Psal.Infixus sum in limo profundi,& non est substãtia. Non tamen si attendatur virtus diuina. De istis autem filiis diffidentiæ dicitur infrà 5, Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hoc enim venit ira dei in filios diffidẽtiæ. ¶ Deinde cũ dicit[In quibus & nos omnes,&c.]cõmemorat Apostolus statum culpæ quãtum ad Iudæos, ostẽdens eos omnes in peccato fuisse,secundum illud Rom.

Roma.3,Causati sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse.Attendenda est tamen differentia circa hoc,quia Apostolus agẽs de culpa gentilium assignauit duas causas culpæ fuisse.Vnam scilicet ex parte mũdi,aliam ex parte dæmonũ quos colebant.Quia ergo Iudæi erant similes Gentilibus in statu culpæ quantum ad primã causam,non autem quantũ ad secundã,ideò Apostolus non facit mentionem de culpa eorũ: nisi quantũ ad causam quæ est ex parte mũdi.Circa quod tria facit.Primò commemorat eorum culpã quã tum ad peccatum cordis.Secundò quantum ad peccatum operis. Tertiò quantum ad peccatum originis. Peccatum verò cordis insinuat per desideria carnis,& quantum ad hoc dicit,In quibus.s.peccatis & delictis nos omnes,scilicet Iudæi,aliquando conuersati sumus agentes vitã nostrã in desideriis carnis nostræ.i. carnalibus.Tit.3,Eramus enim aliquando & nos insipientes & increduli,errantes & seruiẽtes desideriis & voluptatibus variis,&c.Rom.13,Carnis curam ne feceritis in desideriis.Peccatum verò operis insinuat cũ dicit[Facientes voluntates,&c.]Peccatũ enim operis nihil aliud est,quã expressio interioris concupiscẽtię. Est autem quædam concupiscentia carnis,sicut sunt concupiscentiæ naturales,puta cibi,per quã cõseruatur individuum,& venereorũ,per quã conseruatur species,& quantum ad hoc dicit [Facientes voluntates carnis.]idest ea in quibus caro delectatur.Romano.8,Qui autem in carne sunt deo placere non possunt, Quædam verò est concupiscentia cogitationis eorũ.s.quæ non veniunt ex desideriis carnis,sed ex ipso appetitu animæ,vt honoris ambitio & propriæ excellẽtiæ & huiusmodi.Et quantum ad hoc dicit [Et cogitationum.]i.exequentes illas concupiscentias quæ causantur ex instinctu cogitationum nostrarum. Peccatũ verò originis insinuat,dicens[Et eramus natura filii iræ.]Quod quidem peccatum ex primo parente non solùm in Gentiles,sed etiam in Iudæos transfunditur.Rom.5,Sicut per vnũ hominẽ in hunc mundũ peccatum intrauit,& per peccatũ mors,ita & in omnes homines mors pertransiuit in quo omnes peccauerunt. Et sicut homines per baptismũ mũdantur à peccato originali solùm quantũ ad personas proprias,vnde generant filios baptizandos,ita circũcisio mũdabat ab originali personas solùm,sed generabant adhuc circumcidendos.Et hoc est quod dicit[Eramus natura.]i.per originem naturæ,nõ quidem naturæ vt natura est, quia sic bona est & à deo,sed naturæ vt vitiata est[filii iræ,]idest vindictæ pœnæ & gehennę,& hoc sicut & cæteri,id est Gentiles.

Lectio 2.

Hîc cõmendatur beneficium gratiæ viuificationis, & describitur quantũ ad causam efficiẽtem quæ est charitas dei,ex qua est viuificatio in Christo, & finalem quæ est ostẽsio diuitiarum suæ gratiæ & bonitatis.

DEus autem qui diues est in misericordia,propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos,& cùm essemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Christo(cuius gratia estis saluati)& conresuscitauit & consedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu,ut ostenderet in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ,in bonitate super nos in Christo Iesu.

¶ Postquam exaggerauit Apostolus statũ culpæ inficientis,hîc cõmendat beneficiũ gratiæ iustificãtis. Circa quã duo facit.Primò ipsum beneficiũ ponit.Secũdò seipsum exponit,ibi[Gratia enim estis,&c.]Beneficium autẽ illud describit quantũ ad tres causas.Primò quãtũ ad causam efficiẽtẽ.Secũdò quãtum ad causam formalẽ seu exemplarẽ.Tertiò quantum ad causam finalẽ.Efficiens autẽ causa beneficii diuini iustificãtis,est charitas dei.Et quãtum ad hoc dicit[Deus autẽ qui diues est in misericordia propter nimiã charitatẽ.]Dicit autẽ propter nimiã charitatẽ,quia dilectionis diuinæ possumus considerare quadruplicẽ bonitatẽ & efficientiam.Primò quia nos in esse produxit.Sapien.11,Diligis enim omnia quæ sunt,& nihil odisti eorũ quę fecisti,&c.Secũdò quia ad imaginẽ suã nos fecit & capaces beatitudinis suæ.Deu.33,Cũ eo sanctorũ milia in dextera illius ignea lex,dilexit populos,omnes sancti in manu illius sunt.Tertiò quia homines per peccatũ corruptos reparauit.Hie.31,In charitate perpetua dilexi te,ideo,&c.Quartò quia pro salute nostra filium propriũ dedit.Io.3,Sic deus dilexit mundũ vt filium suum vnigenitum daret.Vnde Grego. O inestimabilis dilectio charitatis vt seruum redimeres filium tradidisti.Dixit autẽ,Qui diues est in misericordia,quia cũ amor hominis causetur ex bonitate eius qui diligitur,tunc homo ille qui diligit,diligit ex iustitia,inquãtum iustum est q̃ talẽ amet.Quãdo verò amor causat bonitatẽ in dilectõ,tunc est amor procedens ex misericordia.Amor autẽ quo deus amat nos causat in nobis bonitatẽ:& ideo misericordia ponitur hîc quasi radix amoris diuini.Esa.63,Largitus est in eis secundũ indulgentiã suã & secundũ multitudinem misericordiarũ suarũ.Ibidẽ,Multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarũ super me.Dicitur autẽ deus diues in misericordia,quia habet eã infinitã & indeficientem,quod non habet homo.In tribus enim homo misereturcũ termino & limitatione.Primò quidẽ largiẽdo beneficia temporalia,& hæc misericordia est finita,nõ excedẽs limites propriæ facultatis.Tob.4,Quomodo potueris,ita esto misericors,sed deus diues est etiam in omnes qui inuocãt illum,vt dicitur Ro.10.Secundò est finita misericordia hominis,quia non remittit nisi offensam propriã,& in hoc etiã modus esse debet,vt.s.nõ sic passim remittat,vt ille cui remittit, efficiatur procacior,pronior,& facilior ad iterũ offendendũ-Eccle.8,Erenim quia non profertur cito contra malos sentẽtia,absque timore vllo filii hominũ perpetrãt mala.Deo autem nihil nocere potest, & ideo potest omnẽ offensam remittere.Iob 35,Si peccaueris quid ei nocebis?Et parũ post,porro si iustè egeris,quid donabis ei?Tertiò homo miseretur pœnã remittẽdo,& in hoc etiã est modus seruãdus.s.vt nõ facias cõtra legis superioris iustitiã:deus autẽ pœnã omniũ remittere potest,cũ nõ obstringatur aliqua superioris lege.Iob 34,Quẽ cõstituit aliũ super terrã & quẽ posuit super orbem quẽ fabricatus est?Sic ergo misericordia dei est infinita,quia nõ coartatur angustiis diuitiarũ,neque timore nocumẽti restringitur,& neq; lege superioris. ¶ Causa verò exemplaris beneficii est quia in Christo collata est.Et q̃tũ ad hoc dicit[Cũ essemus mortui peccatis,cõuiuificauit nos in Christo,&c.]Vbi tãgit triplex beneficiũ.i.iustificationis, resurrectionis à mortuis & ascẽsionis in cælũ,per quę tria Christo assimilamur.Dicit ergo q̃tum ad primum vt legatur litera suspensiuè,Deus autẽ qui diues est,&c.Cùm essemus mortui peccatis conuiuificauit nos in Christo.i.simul viuere fecit eũ Christo.Oseę 6,Viuificauit nos post duos dies,&c.Conuiuificauit,inquam hic scilicet per vitã iustitiæ.Psal.Qui potuit animã meã ad vitã,& hoc in Christo,ideſt per gratiã Christi, cuius scilicet Christi gratia estis saluati.Roma.8,Spe enim salui sumus.Quãtum verò ad secundum dicit[Et conresuscitauit nos cum Christo,] quantum ad animam in re,& spe quantum ad corpus. Romano. 8, Qui suscitauit ipsum à mortuis,viuificabit & mortalia corpora nostra,&c. ¶ Quantum verò ad tertiũ dicit [Et cõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.]scilicet nunc per spem,& tandem in futuro in re: quia vt dicitur Io.12,Vbi ego sum,illic & minister meus erit,&c.Item Apoc.3,Qui vicerit dabo ei sedere mecũ in throno meo,sicut & ego vici,& sedi cum patre meo in throno eius.Vtitur autem in his Apostolus præterito pro futuro,enuntians tanquam iam factum quod futurum est,pro certitudine spei.Sic ergo cõuiuificauit quãtum ad animam,tandem resuscitabit,quantum ad corpus,consedere fecit quantum ad vtrunque. ¶ Consequenter cùm dicit[Vt ostenderet,&c.] Ostendit causam finalem collati beneficii. Quod quidem potest dupliciter legi,quia secula superuenientia vel possunt accipi in vita ista vel in vita futura. Si enim accipiantur in vita ista tunc seculum est quędam mensura temporis,& periodus vnius generationis, vt dicatur ũc,Dico ꝙ nos qui sumus primitiæ dormientium conuiuificauit in Christo,& hoc vt ostenderet in seculis superuenientibus.i.in his qui futuri sunt post nos,abundantes diuitias gratiæ suæ, & hoc non meritis nostris,sed bonitate sua,quę est.s.super nos in Christo Iesu.i.per Christum Iesum.1.Ti.1,Iesus Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere,quorum primus ego sum.Sed ideo misericordiã cõsecutus sum, vt in me ostenderet Christus omnem patientiam ad informationem illorum qui crediturí sunt illi in vitam æternam.Sic ergo deus largitus est sanctis primitiuis abundantia dona gratiæ,vt posteri facilius conuertãtur ad Christum.Vel potest aliter accipi seculum.s.in alia vita de quibus dicitur Eccle.24,Et vsque ad futurum seculũ non desinam.Sed licet ibi sit vnum seculum:quia ibi est æternitas,dicit tamen in seculis superuenientibus propter multitudinem sanctorum participantium æternitatẽ:vt dicãtur ibi tot secula quot sunt ęternitates participatę.De his seculis dicitur in Psal.Regnum tuũ regnum omniũ seculorũ.Dicit ergo secundũ hũc sensum,Deo quòd viuificauit nos in spe.s.per Christum vel in gratia:vt ostenderet in seculis superuenientibus.i.in alia vita cõpleret abundantes diuitias gratiæ suæ.i.abundantẽ gratiã,quã etiã in hoc mundo dum multa dimittit peccata,& maxima dona concedit,dicit:quæ quidẽ superabũdat in vita alia,qa ibi indeficienter habetur Io.10,Ego veni vt vitã.s.gratiæ,habeant in hoc mundo,& abundantius habeant s.glorię in patria.Et hoc in bonitate sua.Psal.Quã bonus Israel deus.Treñ.3,Bonus est dominus sperãtib⁹ in eũ,animæ quærenti illũ.Et hoc supra nos.i.supra nostrũ desiderĩũ,supra nostrum intellectũ,& supra capacitatẽ nostrã.Esa.64,Oculus nõ vidit deus,absque te quæ pręparasti expectantibus te,& hoc in Christo Iesu.i.per Christũ Iesum:quia sicut gratia nobis confertur per Christũ,ita & gloria,quæ est gratia consummata.Psal.Gratiã & gloriã dabit dominus.Per ipsum enim beatificamur per quẽ iustificamur.Dicit autẽ, Vt ostenderet,quia thesaurus gratię in nobis est occultus,quia habemus ipsum in vasis fictilibus,vt dicitur 2.Cor.4.&.1.Io.3,Videte qualẽ charitatẽ dedit nobis pater:vt filii dei nominemur & simus. Et parũ pòst, Nunc filii dei sumus,& nondũ apparuit,&c.Sed ille thesaurus occultus quia nondũ apparuit,in seculis superuenientibus ostenditur,quia in patria omnia erunt nobis aperta quæ ad manifestã sanctorum gloriam pertinent.Ro.8,Non sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis.

Lectio 3.

Docet nos saluos sola gratia dei per fidem, & hoc probat dicẽdo gratiam esse à deo.

Gratia enim estis saluati per fidem,(& hoc non ex nobis,dei enim donum est) non ex operibus,ut ne quis glorietur.Ipsius enim sumus factura,creati in Christo Iesu in operibus bonis,quæ præparauit deus,ut in illis ambulemus.

¶ Suprà cõmemorans Apostolus beneficiũ dei quo liberati sumus à peccato,interposuerat ꝙ gratia Christi eramus saluati,nunc autẽ illud probare intendit.Circa quod duo facit.Primò enim proponit intentionẽ suam.Secundò manifestat propositum,ibi[Et hoc nõ ex vobis,&c.]Dicit ergo primò,Bene dixi cuius gratia estis saluati.Et certè adhuc dico securè.Enim,pro quia,estis saluati gratia.1.Corin.15,Gratia dei sum id quod sum.Ro.3,Iustificati per gratiam ipsius.Idem enim est saluari & iustificari.Salus enim importat liberationem à periculis.Vnde perfecta salus hominis erit in vita æterna,quando ab omnibus periculis immunis erit:sic nauis dicitur esse saluata,quando venit ad portũ.Esa.60,Occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio.Huius autẽ salutis spẽ suscipiunt homines,dum in præsenti iustificantur à peccato , & secundum hoc dicuntur saluati esse,secundũ illud Ro.8,Spe enim saluati sumus.Hæc autẽ saluatio gratiæ est per fidẽ Christi.Concurrit enim ad iustificationẽ impii simul cum infusione gratiæ motus fidei in deũ in adultis.Luc.8,Vade in pace,fides tua te saluũ fecit.Ro.6,Iustificati enim ex fide pacem habeamus . ¶ Deinde cùm dicit[Et non ex vobis,&c.]Manifestat quod dixerat,& primò quantum ad fidem quæ est fundamentum totius spiritualis ædificii.Secundò quantũ ad gratiã,ibi[Ipsius enim sumus factura,&c.] Circa primũ excludit duos errores,quorũ primus est,quia dixerat ꝙ per fidem sumus saluati,posset quis credere ꝙ ipsa fides esset à nobis,& ꝙ credere in nostro arbitrio constitutum est.Et ideo hoc excludens,dicit[Et hoc non ex vobis.]Non enim sufficit ad credendum liberum arbitrium,eo ꝙ ea quæ sunt fidei, sunt supra rationẽ. Eccl.3,Plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.1.Co.2,Quæ dei sunt,nemo nouit nisi spiritus dei, &c.Et ideo ꝙ homo credit,hoc non potest ex se habere nisi deus det:secundum illud Sapientiæ 9, Sensum autem tuum quis sciet,nisi tu dederis sapientiam,& miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Propter quod subdit,Dei enim donum est,scilicet ipsa fides,Phil.1,Vobis autem donatum est pro Christo non solùm vt in eum credatis,sed etiam pro eo patiamini,& 1.Corin. 12, Alii enim datur fides in eodem spiritu. Secundò excludit alium errorem.Posset enim aliquis credere ꝙ fides daretur nobis à deo merito operum præcedentium,& ad hoc excludendum,subdit[Non ex operibus]scilicet præcedentibus hoc donum meruimus aliquando quòd saluati sumus,quoniam hoc ex gratia vt suprà dictum est , secundum illud Ro.11, Si autem gratia iam non ex operibus,alioquin gratia iam non est gratia. ¶ Subdit autem rationem quare deus saluat homines per fidem absque meritis præcedentibus.Vt ne quis glorietur in seipso,sed tota gloria in deum referatur.Psalm.Non nobis domine non nobis,& cætera.1.Corinthiorum 1,Vt non glorietur omnis caro in conspectu eius,ex ipso autẽ vos estis in Christo Iesu. ¶ Deinde cùm dicit[Ipsius enim factura sumus,& cætera.]Manifestat quod dixerat quantum ad gratiam.Circa quod duo facit. Primò manifestat gratiæ infusionem.Secundò declarat gratiæ prædestinationem,ibi[Quæ præparauit deus,& cætera.] Duo autem ad rationem gratiæ pertinent quæ etiam iam dicta sunt, quorum primum est, vt id quod est per gratiam, non insit homini per seipsum, vel à seipso, sed ex dono dei. Et quantum

ad hoc dicit [Ipsius enim factura sumus]quia.s.quicquid boni nos habemus nõ est ex nobisipsis,sed ex deo faciente.Psal.Ipse fecit nos,& nõ ipsi nos.Deut.32, Nónne ipse est pater tuus qui possedit,fecit & creauit te? Et continuatur immediatè cum præcedenti,vt dicatur, Ne quis glorietur, quia.s.ipsius factura sumus. Vel potest continuari cum eo quod suprà dixerat.Gratia enim saluati sumus. ¶ Secundò pertinet ad rationem gratiæ vt non sit ex operib⁹ præcedentibus,& hoc exprimitur in hoc quod subdit [Creatura.]Est em creare aliquid ex nihilo facere.Vnde quando aliquis iustificatur sine meritis præcedẽtibus,dici potest creatus quasi ex nihilo factus.Hæc autẽ actio.s.creatio iustitiæ, fit virtute Christi spirituſanctũ dantis. Propter quod subdit[In Christo Iesu].i.per Christum Iesum.Gal.vl. In Christo enim Iesu neq; circuncisio aliquid valet,neq; præputium,sed noua creatura.Psal.Emitte spiritũ tuum & creabuntur.Vlterius nõ solùm datur nobis habitus virtutis & gratiæ:sed intrinsecus per spiritum renouamur ad bene operandum.Vnde subdit[In operibus bonis]quia.s.ipsa bona opera sunt nobis à deo.Esa.36, Omnia enim opera nostra operatus es in nobis.Et quia quos prædestinauit,hos & vocauit.s.per gratiam:vt dicitur Ro.8.Ideo subdit de prædestinatione,dicẽs[Quæ].s.bona opera præparauit deus.Nihil enim aliud est prędestinatio,q̃ præparatio beneficiorum dei,inter quæ beneficia cõputantur & ipsa bona opera nostra.Dicitur autem deus nobis præparare inquãtum disposuit se nobis daturum.Psal.Parasti cibũ illorum,&c. ¶ Sed ne aliquis intelligeret bona opera sic esse nobis præparata à deo,vt nihil ad illa per liberũ arbitriũ cooperaremur,ideo subdit[Vt in illis ambulemus.]Quasi dicat,Sic nobis ea præparauit vt ea nosipsi nobis per liberum arbitriũ impleremus. Dei enim adiutores sumus,vt dicitur 1.Cor.3.Propter quod dicebat de seipso Apostolus 1.Cor.15,Gratia eius in me vacua non fuit,sed abundãtius omnibus laborani,non ego autem,sed gratia dei mecum. Signãter autem dicit[Ambulemus]vt designet boni operis profectum,secũdum illud Ioan.12,Ambulate dum lucem habetis.infrá 5,Vt filii lucis ambulate.

Lectio 4.

Reducitur Ephesios in memoriam status gẽtilitatis eorũ, et illius conditio, et ponitur beneficiũ in eorũ cõuersione eis collatũ vt aduertant omnia esse ex gratia dei.

Propter quod memores estote quòd aliquãdo uos qui Gentes eratis in carne,qui dicebamini,præputium,ab ea quæ dicitur,circuncisio in carne manufacta, qui eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamẽtorum,promissionis spem non habentes & sine deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu uos qui aliquando eratis longè,facti estis propè in sanguine Christi.

¶ Prosecuto beneficio dei Gentilibus exhibito quantũ ad liberationem à peccato,hic recitat Apost.beneficium eis exhibitum in liberatione à statu Gẽtilitatis. Circa quod duo facit. Primò cõmemorat cõditionẽ status pręteriti.Secũdò recitat beneficia eis exhibita in statu præsenti,ibi[Nũc autem in Christo Iesu,&c.] Circa primum duo facit. Primò cõmemorationis status præteriti ponit exhortationem. Secundo ipsemet status præteriti declarat conditionẽ,ibi[Quia aliquando,&c.]Dicit ergo.Propter quod,vt.s.aduertere possitis ꝙ omnia sint nobis data ex dei gratia,memores estote. Deut.9,Memento & ne obliuiscaris quomodo ad iracundiam prouocaueris dominum deum tuum,&c. Deut.16, Memineris diei egressionis tuæ de AEgypto omnibus diebus vitæ tuæ.Secundò cùm dicit [Qui aliquando,]Cõmemorat præteriti status conditionem,& primò quantũ ad mala quæ habebant.Secundò quantũ ad bona quibus priuabantur, ibi [Qui eratis illo in tẽpore,&c.]Circa primũ ponit tria mala.Primò gẽtilitatis crimen quo idolis seruiebant,cũ dicit,[Quia aliquãdo vos gentes eratis.]1.Co.12,Scitis quoniã cùm gẽtes essetis ad simulacra muta prout ducebamini euntes. Quidã verò libri habent,Vos qui gentes eratis,& tunc pendet constructio vsq; ibi[Nũc autem in Christo Iesu,&c.]Secũdò recitat eorũ carnalem conuersationem cùm dicit [In carne] .i.carnaliter viuentes.Ro.8,Qui autẽ in carne sunt,deo placere non possunt. Tertiò recitat contẽptus eorum vilipẽdebantur.Vnde dicit [Qui dicebamini præputiũ].i.incircũcisio,ab ea.s.circũcisione quæ dicitur circũcisio manufacta in carne.i.à Iudæis tali circuncisione circuncisis.Et dicit manufacta ad differentiã circuncisionis spiritualis,de qua dicit Col.2,In quo circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis,sed in circũcisione Christi cõsepulti ei in baptismo. Et sequitur parum post,Vos cùm mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo condonans vobis omnia,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Qui eratis illo in tẽpore,&c.]Cõmemorat bona quibus priuabantur:& primò participatione sacramentorũ.Secundò dei cognitione,ibi [Et sine deo in hoc mundo.]Circa primũ ponit tria sacramenta quorũ participatione priuabantur.Primò Christi dignitate.Vnde dicit[Qui eratis illo tẽpore sine Christo.i.sine ꝓmissione Christi,quæ facta est Iudæis.Hier.23,Suscitabo Dauid germen iustũ,&c.Zach.9,Exulta satis filia Sion:iubila filia Hierusalẽ, ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator. Secũdò tangit societatẽ sanctorũ,qua priuabãtur q̃diu in gentilitate permanebant,cùm dicit,Alienati à cõuersatione Israel, quia.s.Iudæis cũ Gẽtibus non erat licitũ conuersari.Deut.7,Non inibis cũ eis fœdus,nõ miſereberis eorũ,neq; sociabis cum eis cõiugia,&c.Io.4, Non enim coutũtur Iudæis Samaritanis. Et quãtum ad illos qui in Iudaismo recipiebantur contẽptibiliter cum fiebãt proseliti.Vnde subditur,Et hospites testamentorũ.q.d.Huiusmodi proseliti quãdo conuertebantur ad Iudæos:& fiebant proseliti,non sicut ciues,sed sicut hospites recipiebantur ad percipiendũ testamenta dei.Dicit autem testamentorũ:quia Iudæis vetus testamentũ erat exhibitum & nouũ erat promissum:quia vt dicitur Eccl.44, Testamentũ suum confirmauit sup caput Iacob.Quod potest intelligi de veteri testamẽto.Promiserat enim deus dare aliud testamentũ.Baruch 2,Statuã illis testamẽtum alterũ sempiternum.Hoc autẽ reddidit illis,quorũ adoptio est filiorum dei,& gloria & testamentũ,vt dicitur Ro.9. ¶ Ponit etiã aliud beneficium quo priuabãtur.s. spem futurorũ bonorũ,cùm dicit[Promissionis spẽ non habentes.]quia vt dicitur Gal.3,Abrahę dictæ sunt promissiones,& semini eius. ¶ Vlterius ponit summam damnificationẽ qua dãnificabantur.s.ob dei ignorantiam,ibi[Et sine deo in hoc mũdo.]i.sine cognitione dei.Psal. Notus in Iudæa deus,nõ autem gentibus,vt dicitur 1.Thes.4,Non in passione desiderii,sicut & gentes quæ ignorant deum:quod tamen intelligitur de cognitione quæ est per fidem.Nam de cognitione naturali dicitur Ro.1, Qui cum cognouissent deum,nõ sicut deum glorificauerunt,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Nunc autẽ in Christo,&c.] Cõmemorat beneficia eis exhibita in statu conuersionis per Christum. Circa quod duo facit,quia primò ostẽdit quomodo facti sunt participes bonorum quibus antè priuabantur. Secundò ostendit quòd ad illa bona non sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

hospites,sed sicut ciues recipiuntur,ibi[Ergo non estis hospites,&c.]Prima iterum in duas,quia primò cõmemorat huiusmodi beneficia in generali.Secundò in speciali,ibi[Ipse enim est pax nostra,&c.] Dicit ergo primò,Dixi q̃ in illo tempore eratis sine Christo,alienati à cõuersatione Israel.Nũc autẽ.i. postquã cõuersi estis ad Christum vos qui estis in Christo.i.qui ei adhęretis per fidẽ & charitatem.1.Io.4,Qui manet in charitate in deo manet,& deus in eo.Gal.vlt.In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet, neq; præputium,sed noua creatura.Vos,inquam,qui aliquando eratis longè,id est elõgati à deo:nõ loco,sed merito.Psal.Lõgè à peccatoribus salus,& à conuersatione sanctorũ & participatione testamentorum,vt dictũ est,Iam facti estis propè,deo scilicet & sanctis eius,& testamentis.Esa.6,Filii tui de longe venient,&c.Mat. 8,Quidam enim ex eis,scilicet gentibus,de longe venerunt,scilicet de regione dissimilitudinis & status gentilitatis,vos autem modo facti estis propè,scilicet in sanguine Christi,id est per sanguinẽ eius,quo vos Christus attraxit.Ioan.12,Ego si exaltatus fuero a terra,omnia traham ad meipsum.Et hoc propter nimiã charitatem,quæ potissimè in morte crucis manifestatur.Hiere.31,In charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miserans.

Ponitur in speciali beneficia exhibita Ephesiis vtpotè approximatio ad Iudæos, ponẽdo causam approximationis modũ & finem.

Lectio 5.

Ipse enim est pax nostra,qui fecit utraque unum,& medium parietem maceriæ soluens,inimicitias in carne sua legem mandatorum decretis euacuans,ut duos condat in semetipso in uno nouo homine,faciens pacem,ut reconciliet ambos in uno corpore,deo per crucem,interficiens inimicitias in semetipsõ.Et ueniens euangelizauit pacem nobis, qui longè fuistis,& pacem his,qui propè:quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem.

¶ Cõmemoratis beneficiis collatis ipsis Ephesiis in generali per Christum,hic ea cõmemorat in speciali. Circa quod duo facit. Primò ostẽdit quomodo appropinquauerunt populo Iudaico. Secũdò qualiter propinquiores facti sunt deo,ibi[Vt reconciliet ambos,&c.]Prima iterũ in tres,quia primò ostẽdit causam appropinquationis.Secundò modum.Tertiò finẽ.Secunda,ibi [Et medium parietem,&c.] Tertia,ibi[Vtrosq; os,&c.]Causa autẽ appropinquationis est Christus,propter quod dicit [Ipse enim est pax nostra,&c.]Et est emphatica locutio ad maiorẽ rei expressionem. Quasi dicat,Benedico q̃ facti estis propè, sed hoc factũ est per Christum,quia ipse est pax nostra.i.causa pacis nostræ.Vnde dicebat Ioã.14,Pacem meã do vobis. Hic autẽ modus loquendi fieri cõsueuit,quãdo totũ quod est in effectu dependet ex causa: sicut cũ dicimus de deo q̃ ipse est salus nostra,quia quicquid salutis est in nobis causatur à deo. Quia ergo quicquid pacis est in nobis causatur à Christo,& per cõsequens quicquid appropinquationis,quia homo quando pacificatus est cum alio,securè potest ambulare seu appropinquare ad ipsum: ideo dicit q̃ est pax nostra.Nam in eius natiuitate angeli annuntiauerunt pacẽ.Luc.2,Gloria in altissimis deo,& in terra pax,&c.Ipso etiam Christo in corpore existẽte,mundus maximã pacem habuit qualem antè non habuerat. Psal. Orietur in diebus eius iustitia,&c.Ipse etiã resurgens pacem annuntiauit.Luc.vlt.dixit eis,Pax vobis. ¶ Sequitur, Qui fecit vtraq; vnũ,quia.s.Christus vtrunq; populum,videlicet Iudæorũ colentium deũ verum: & Gentiliũ ab huiusmodi dei cultura alienatorũ,coniunxit in vnũ.Io.10,Alias oues habeo quę nõ sunt ex hoc ouili,&c.vtsi ibi,Et fiet vnũ ouile & vnus pastor.Ezech.37,Rex vnus erit omnibus imperans,&c.Modus autẽ appropinquationis ostenditur,cùm subdit[Mediũ parietẽ,&c.] Hic autẽ modus est per remotionẽ eius quod diuidebat. Debemus autẽ ad intellectũ literę imaginari vnũ magnũ campũ,& multos homines ibi congregatos in quo quidẽ per medium protẽdatur & eleuetur vnus paries diuidens cos:ita q̃ non videatur populus vnus, sed duo. Quicũq; ergo remoueret parietẽ,coniungeret illorum hominũ congregationem in turbã vnam& efficeretur populus vnus.Sic intelligendũ est quod hic dicitur,Mundus enim iste est sicut ager.Mat.13,Ager est mundus,hic autẽ ager.s.mundus plenus est hominibus.Genẽ.8,Crescite & multiplicamini & replete terram.In isto autẽ agro est paries,quia quidam sunt ex vna parte,quidã ex alia:hic autẽ paries potest dici lex vetus secundũ carnales obseruantias,in qua Iudæi cõclusi custodiebantur,vt dicitur Gal.3, Sub lege custodiebamur concluſi in eam fidẽ quæ reuelanda erat.Can.2,Ipse stat post parietẽ nostrũ, quia videlicet Christus per veterẽ legem figurabatur.Christus autẽ hunc parietẽ remouet,& ita cũ nullũ remaneret interstitium factus populus vnus Iudæorũ & Gẽtium.Et hoc est quod dicit[Dico quòd fecit vtraq; vnum.]hoc modo.s.soluens mediũ parietem.Parietẽ dico maceriæ non muri.Tunc enim est paries maceriæ,quãdo lapides in eo nõ conglutinantur cemento,nec ad hoc erigitur vt duret in perpetuũ,sed vsq; ad tempus præfinitum.Vetus ergo lex est paries maceriæ propter duo.Primò quia non conglutinabatur charitate, quæ est quasi cementũ conglutinans singulos sibiinuicẽ,& omnes simul Christo,infrà 4,Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis . Vetus enim lex,est lex timoris inducens homines per pœnas & cõminationes ad obseruantias mandatorum.Et si qui illo tẽpore legis eam ex charitate obseruabant,iam pertinebant ad nouum testamentum,vt dicit Aug.q̃ est lex amoris.Roma. 8,Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c. Secundò vetus lex est paries maceriæ,quia non fuit data vt perpetuò duraret , sed vsque ad tempus præfinitum.Gala.4,Quanto tempore hæres paruulus est,nihil differt à seruo,cùm sit dominus omnium,sed sub tutoribus & actoribus est vsque ad præfinitum tempus à patre,ita & nos cùm essemus,&c. Sed hìc incidit quæstio,quia dicit,parietem maceriæ soluens,contrarium dicitur Matt.5, Non veni soluere legem,sed adimplere. Respondeo, Dicendum est q̃ in veteri lege erant præcepta moralia & cerimonialia. Moralia quidem præcepta Christus non soluit,sed adimpleuit,superaddendo consilia, & exponẽdo ea quę Scribæ & Pharisæi malè intelligebant.Vnde dicebat Mat.5,Nisi abundauerit iustitia vestra plùs quàm scribarum,&c.Et iterum,Dictum est antiquis,Diliges proximũ tuum.& odio habebis inimicũ tuum.Ego autem dico vobis,Diligite inimicos vestros,&c.Cerimonialia verò præcepta soluit quidẽ quantum ad eorum substantiam,sed adimpleuit quantum ad illud quod figurabant,adhibens figuratum figuræ. Est ergo intelligendum quòd hìc dicit soluens,scilicet,quantum ad obseruãtiam legis carnalis.Et soluere hoc,scilicet,parietem maceriæ,est soluere inimicitias quę erant inter Iudæos & Gentiles:quia isti volebant legem seruare, illi verò minimè:ex quo oriebatur inter eos ira & inuidia.Sed certè has inimicitias Christus soluit in carne sua assumpta.Nam in eius natiuitate statim pax hominib° annũtiata est.Luc.2,Vel in carne sua,scilicet,immolata,quia vt dicitur infrà 5,Tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiam. In quo quidem sacrificio impleta sunt omnia illa sacrificia & cessauerũt.Heb.10,Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. ¶ Quid autem sit iste paries insinuat,dicens[Quòd est lex mandatorũ] quasi dicat, Soluens parietem,hoc est legem mandatorũ,&c.Dicitur autẽ lex vetus lex mandatorum,non quia aliæ leges mandatis careant.Noua enim lex mandata habet.Io.14,Mãdatum nouum do vobis.Sed propter duo. Primò quidem propter magnum numerum mandatorũ legalũ,intãtum quòd ab omnibus seruari nõ possunt,secundum illud,Act.15,Hoc onus quod neque nos,neque patres nostri portare potuimus.Iob 11 . q̃ multiplex sit lex eius,&c.Vel dicitur,Mandatorũ.i.factorũ.Ro.3,Vbi est ergo gloriatio tua?Exclusa est.Per quam legem?Factorũ?Non,sed per legem fidei.Vnde sicut Baptismus Ioãnis dicitur baptismus aquæ ,quia tantùm exterius mundabat,interius autem non sanctificabat,ita & lex vetus dicitur lex factorũ,quia præcipiebat tantùm quid facere deberent,sed non conferebat gratiam,per quã ad legem implendam iuuarẽtur. Lex verò noua dirigit in agendis præcipiendo,& iuuat ad implendum,gratiam conferendo.Euacuans dico sicut imperfectum euacuatur per perfectũ,& vmbra per veritatem.1.Corint.13,Cùm autem venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est.s.imperfectio & vmbra veteris legis,de qua Heb.10 , Vmbrã enim habens lex futurorum bonorum,&c.Et hoc decretis.i.præceptis noui testamenti per quæ excluditur lex.Leui.26,Comedetis vetustissima veterum.i.præcepta legis naturæ simul cùm noua lege, & præceptis eius susceptis,vetera proiicietis.i.cerimonialia præcepta veteris legis quantum ad eorum substãtiam,vt dictum est. ¶ Finem verò appropinquationis ostendit dicens[Vt duos cõdat in se,&c.]Qui quidẽ finis est, vt duo populi efficiantur,vnus populus.Quæ autẽ vniuntur oportet vniri in aliquo vno,& quia lex diuidebat nõ poterant in lege vniri,Christus autẽ in lege succedens & fides eius(sicut veritas figurę)eos in semet ipso condidit.Ioan.17,Vt sint vnum sicut & nos vnum sumus.Mat.18,Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo,ibi ego sum in medio eorum.Et hoc in vno nouo homine faciens pacem.i.in semetipso Christo,qui dicitur nouus homo propter nouum modum suę cõceptiõis.Hie.13,Creauit dominus nouum super terram,fœmina circundabit virum.Item propter nouitatem gratiæ,quam contulit.Gal.vlt. In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid valet,neque præputiũ,sed noua creatura.infrà 4,Renouamini spiritu mentis vestræ,& induite nouum hominem qui,&c.Item propter noua mandata quæ attulit.Io.13,Mãdatum nouum do vobis vt diligatis inuicem,&c.Et licet ista videatur esse intentio Apostoli,tamen in glosa partis duplicatur:quia ex parte Iudæorum ponitur lex quasi obstaculum,ex parte verò Gentium est idolatria. ¶ Consequenter cùm dicit[Vt reconciliet ambos,&c.]Ostendit qualiter deo appropinquauerũt. Circa quod duo facit.Primò manifestat eorum reconciliationem ad deum.Secundò ponit manifestationẽ reconciliationis,ibi[Et veniens euangelizauit,&c.]Sciendum est q̃ dilectio proximi est via ad pacem dei, quia vt dicitur 1.Io.4,Qui enim non diligit fratrem suum quem videt,deum quem nõ videt quomodo potest diligere?Et Aug.dicit q̃ nullus putet habere pacem cum Christo si discors fuerit cùm Christiano.Primò ergo ponit pacem hominum inuicem factam per Christum,& exinde pacem hominum ad deum propter quod dicit[Vt reconciliet ambos]iam vnitos in vno corpore ecclesiæ,scilicet in Christo.Ro.12,Multi vnum corpus sumus in Christo.Reconciliet,inquam,deo,per fidem & charitatem.2.Corin.5, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.Et hoc fecit,per crucem,interficiens inimicitias in semetipso,quia Iudæorum & Gentilium quæ erant per legem inimicitias,interfecit,implens figuras veteris testamẽti,sed inimicitias quæ erant inter deum & homines per peccatum interfecit in semetipso,quando per mortem crucis deleuit peccatum.Gal.1,Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris.Heb.10,Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.Dicit ergo interficiens inimicitias.i.peccata in semetipso in immolatione corporis sui.Col.1,Pacificans per sanguinem crucis eius,siue quæ in cælis,siue quæ in terris sunt.Roma. 5,Cùm inimici essemus reconciliati sumus deo per mortem filii eius.Item Col.1 , In Christo complacuit omnem plenitudinem habitare,& per eum reconciliare omnia in ipso.Quia ergo Christus satisfecit sufficienter pro peccatis nostris, consequens fuit vt soluto pretio fieret reconciliatio. Manifestationem verò huius reconciliationis ponit,dicens[Et veniens euangelizauit,&c.]Ponit autem primò pacis seu reconciliationis annuntiationem.Secundò pacis causam & rationem,ibi[Quoniã per ipsum habemus accessum, &c.]Est ergo manifesta dei reconciliatio ad hominem per Christum,quia ipse Christus non solùm reconciliauit nos deo,& interfecit inimicitias,sed etiam veniens.s.in carne euangelizauit.i.annũtiauit pacẽ . Vel veniens post resurrectionem,quando stetit in medio discipulorum & dixit eis,Pax vobis.Luc.vlt. & Ioan. 20.Esa.61,Ad annuntiandum mãsuetis misit me,&c.Et:52,Quàm pulchri pedes supra montes annuntiãtis & prædicantis pacẽ,annuntiantis bonũ,prędicãtis salutẽ,&c.Euangelizauit,inquã,nõ vni populo tantùm,sed vobis gentibus qui lõgè fuistis,quibus & si nõ in persona propria,tamen per Apostolos suos annũtiauit pacẽ.Mat.vlt.Euntes ergo docete omnes Gentes baptizantes,&c.Esa.33,Audite qui lõgè estis quæ fecerim,& cognoscite,&c.Et pacem his qui propè,supple annuntiauit Christus in persona propria.Ro.15, Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum.Esa.54,Ecce,accola veniet qui non erat mecum,aduena quondã tuus adiungetur tibi. ¶ Causam aũt pacis & formã ostendit,dicens[Quoniã per ipsum habemus accessũ ambo].i.duo populi in vno spiritu.i.vniti vnione spiritussancti.infrà 4,Solliciti seruare vnitatem spiritus,&c.1.Co.12,Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus.Sic autem habemus accessum ad patrem,per Christũ,quoniam christus operatur per spiritũ sanctũ.Ro.8,Si quis aũt spiritũ christi nõ habet,hic nõ est eius,& ideò quicquid fit per spiritũ sanctũ,etiã fit per Christum.Per hoc etiã quod dicit,ad patrẽ,intelligendum est q̃ etiam pertinet ad totam trinitatem,qui propter essentiæ vnitatem in patre est filius & spiritussanctus , & in spiritussancto pater & filius.Ideò cũ dicit ad patrem specialiter ostendit q̃ quicquid filius habet,à patre habet,& ab eo etiam se habere recognoscit.

Ostenditur Gẽtiles non esse minoris dignitatis in susceptione beneficiorum spiritualium q̃ fuerint Iudæi.

Lectio 6.

Ergo iam non estis hospites & aduenæ,sed estis ciues sanctorum & domestici dei,superædificati super fundamẽtum Apostolorum & Prophetarum,ipse summo angulari lapide Christo Iesu,in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino.In quo & nos coædificamini,in habitaculum dei in spiritu sancto.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Ostenso suprà q̃ ad spiritualia beneficia,simul admissi sunt Gẽtiles cũ Iudæis:hic ostendit q̃ in illis beneficiis Gentiles non sunt minoris dignitatis qã̃sunt ipsi Iudæi,sed ęquè plenariè ad Christi beneficia sint admissi. Circa quod duo facit,quia primò proponit intentum. Secũdo manifestat propositũ per exemplũ, ibi[Superædificati,&c.]Circa primũ duo facit. Primò excludit id quod erat in statu præterito à statu præsenti. Secũdò concludit id quod competit præsenti statui,ibi[Sed estis ciues,&c.]quia ergo Apostolus concludendo inducit hoc quod dicit,Ergo iam,&c. Cõsiderandũ est q̃ similitudò sequitur ex præmissis. Primò quidẽ ex hoc q̃ ambo coniuncti,sunt deo reconciliati. Secũdò q̃ ambo habent accessum in vno spiritu ad patrem. Quia ergo simul sũt configurati toti trinitati,patri ad quem habent accessum,filio per quem,spiritui sancto in quo vno accedũt. In nullo ergo deficiũt à spiritualium bonorũ participatione. ¶Ad intellectum autem literæ sciendum est q̃ collegiũ fideliũ quandoque in scripturis vocatur domus: secundũ illud 1.Tim.3,Vt scias quomodo in domo dei oporteat te conuersari,quæ est dei ecclesia. Quandoque aũt vocatur ciuitas,secundum illud Psal.Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Ciuitas enim habet collegiũ politicum:domus autẽ Iconomicum,inter quæ quidem duplex differentia inuenitur. Nam qui sunt de collegio domus,cõmunicant sibi in actibus priuatis,qui verò sunt de collegio ciuitatis,cõmunicãt sibi in actibus publicis,Item qui sunt in collegio domus,reguntur ab vno qui vocatur paterfamilias,sed qui sunt in collegio ciuitatis reguntur à rege. Ita enim est paterfamilias in domo,sicut rex in regno. Sic igitur collegium fideliũ aliquid habet de ciuitate,& aliquid de domo. Sed si consideretur rector collegii,pater est. Mat.6, Pater noster qui es in cælis,&c. Hier.3,Patrem vocabis me,& post me ingredi nõ cessabis,& sic collegiũ est domus: si verò ipsos subditos cõsideres,sic ciuitas est,quia communicãt sibi in actibus præcipuis,s.fidei,spei,& charitatis. Et hoc modo si fideles considerentur in se,est collegium ciuitatis:si verò rector collegii attendatur, est collegiũ domus. Et ideò Apostolus duo verba ponit hic.s.hospites & aduenæ. Hoc enim sunt hospites ad domum,quod aduenæ ad ciuitatem. Hospes enim dicitur quasi extraneus à domo. Eccl.29,Vita nequã, hospitandi de domo in domum. Aduena verò est qui extraneus venit ad ciuitatem. Ac si dicat Apostolus, Olim eratis extranei à collegio fidelium sicut hospites à domo,& aduenæ ad ciuitatem,quèad modũ & proseliti ad legem veterem,sed nunc non est ita,quia iam nõ estis hospites,&c. Esa.54,Ecce accola veniet qui non erat mecum,aduena quondam tuus adiungetur tibi. ¶Consequenter cũ dicit[Sed estis ciues sanctorum,&c.]Concludit quod conuenit statui præsenti,dicens. Sed estis ciues sanctorum,&c. q.d. Quia collegium fidelium dicitur ciuitas in cõparatione ad subditos,& domus in cõparatione ad rectorem, collegium ad quod vocati estis est ciuitas sanctorũ,& domus dei,Psal. Gloriosa dicta sunt de te,ciuitas dei. Vnde Aug. Duas ciuitates faciunt duo amores. Nam amor dei vsque ad contemptum sui.s.hominis amantis,facit ciuitatem Hierusalem cælestem:amor verò sui vsque ad contemptum dei,facit ciuitatem Babylonis. Quilibet ergo vel est ciuis sanctorum,si diligit deũ vsque contemptum sui. Prouer.vlti. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus:si verò diligit se vsque ad contemptum dei,est ciuis Babylonis. ¶Consequenter cùm dicit[Superædificati,&c.]manifestat propositũ. Consuetũ est in scripturis q̃ in figura quæ methonomia dicitur,continens ponatur pro contento,sicut quandoque domus pro his qui sunt in domo,secundũ hunc ergo modum loquitur Apostolus de his qui sunt in domo dei.s.de fidelibus,sicut de vna domo,& comparat eos ædificio. Et circa hoc duo facit,quia primò proponit intentũ. Secundò ostendit quòd huius ædificii participes facti sunt ipsi Ephesii,ibi[In quo,& vos coædificamini,&c.]Circa primum duo facit. Primò proponit huius ædificii fundamentum. Secundò ipsius cõstructionem seu complementum,ibi[In quo omnis ędificatio constructa,&c.]Fundamentum autẽ ponit duplex. Vnũ secundariũ,& aliud principale. Secundarii quidem fundamentum sunt Apostoli & Prophetæ. Et quantum ad hoc dicit eos non esse hospites, sed ciues:quia iam pertinet ad ædificiũ spirituale,vtpote superædificati supra fundamentum Apostolorũ & prophetarum.i.qui sunt Apostoli & prophetæ.i.super doctrinã eorum. Vel aliter supra fundamentum Apostolorum & prophetarum.i.supra Christum qui est fundamentum apostolorum & prophetarum.q.d. In eodem fundamento superædificati estis in quo apostoli & prophetæ sunt ædificati,qui ex Iudæis fuerũt. Hæ autem expositiones duæ,tantùm quoad verba differunt:sed prima conuenientior est:quia si alia cõnenientior esset,tunc pro nihilo adiungeret,Ipso summo angulari lapide Christo Iesu,cùm ipse Iesus sit summum fundamentum. Secundum ergo primum modum magis consonat, ita tamen q̃ præcipuus lapis & summus fundamentum sit Christus. Quantum verò ad sententiam nihil differunt,quia idem est dicere Christum esse fundamentum,& doctrinam apostolorum & prophetarum,cũ Christum tantũ,non seipsos,prædicauerint, vnde accipere eorum doctrinam est accipere Christum crucifixum 1.Co.1, Nos autem prædicamus Christum crucifixum 1.Pe.1, Quibus reuelatum est quia non sibiipsis,&c. Item 1.Co.2. Nos autem sensum Christi habemus. ¶Notandum est q̃ apostoli dicũtur fundamenta. Psal. Fundamenta eius in mõtibus sanctis. Esa.54,Fundabo te in saphyris.i.in cælestibus viris. Expresè autem dicuntur fundamẽta. Apo. 21, Murus ciuitatis habens fundamenta.12.& in ipsis nomina 12.apostolorum. Qui tantum dicuntur fundamenta in quantum eorum doctrina Christum annuntiant. Mat,16,Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. Dicit autem apostolorum & prophetarum,vt designet quòd vtraque doctrina est necessaria ad salutem. Mat.13,Scriba doctus in regno cælorũ similis est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo noua,& vetera. Item vt ostendat concordiam inter vtranque alterius ad alteram,dum idem est vtriusque fundamentum. Nam quod prophetæ prædixerunt futurum,apostoli prædicauerunt factum. Ro.1, Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus,segregatus in euangelium dei,quod ante promiserat per prophetas suos. ¶Principale verò fundamentum,tantùm est Christus Iesus,& quantum ad hoc dicit, Ipso summo, &c. Vbi tria dicit de eo.s.q̃ sit lapis,q̃ sit angularis,& quòd summus. Lapis quidem est propter fundamẽti firmitatem. Vnde dicitur Mat.7, Quòd domus quæ fundata erat supra petram, firmiter ædificata erat, intantum quod nec pluuia,nec flumina,nec venti potuerunt eã destruere. Non sic autem de domo fundata super arenam. Dan.2,Lapis abscissus de monte sine manibus. Angularis autem dicitur propter vtriusq; cõiunctionem. Nã in angulo duo parietes vniũtur. Sic in Christo populus Iudæorũ & Gẽtiũ vniti sunt. Psal.

Apostoli fundamẽta sunt ecclesiæ.

Solus Christus est principale fundamentum ecclesiæ.

Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes hìc factus est in caput anguli. Act.4,Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus,qui factus est in caput anguli,& non est in aliquo alio salus. Et hoc idem de se introducit. Mat.21,Nunquã legistis in scripturis, Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes,hic factus est in caput anguli,&c. Summus aũt dicitur propter dignitatis celsitudinẽ. Esa.28,Ecce ego mittã in fundamentis Sion lapidem angularẽ,probatũ, pretiosum in fundamẽto fundatũ:sed non est idẽ de fundamento in ædificio spirituali,& in ædificio materiali. Materiale nãq; ædificiũ fundamẽtũ habet in terra, & ideo oportet vt principalius fundamentũ sit magis infimum. Spirituale verò ædificiũ fundamentum habet in cælo, & ideo oportet q̃ fundamentũ quanto est principalius,tãtò sit sublimius:vt sic imaginemur ciuitatẽ quandã descẽdentẽ de cælo,cuius fundamentũ in cælo existens,& ædificiũ demissum ad nos,videatur inferius:secundum illud Apo.21,Vidi ciuitatẽ Hierusalẽ descendentẽ de cælo,&c. ¶Consequẽter cũ dicit[In quo omnis ędificatio,&c.]agit de cõstructione ædificii. In qualibet autẽ ædificii cõstructione quatuor requiruntur. Primò ædificii fundatio. Secũdò cõstructio. Tertiò augmẽtatio. Quartò cõsummatio. Quæ quidẽ breuiter tangit primũ cùm dicit,In quo.s.fundamento,qui Christus est,principaliter:& doctrina Apostolorum & prophetarũ secũdariò,quia vt dicitur 1.Cor.3,Fundamentũ aliud nemo potest ponere præter id,&c. Secũdò verò tangit secundũ,cũ dicit[Omnis ædificatio cõstructa.]Et quidẽ si intelligatur allegoricè,designat ipsam ecclesiã,quæ tunc cõstruitur quãdo homines ad fidẽ cõuertuntur. Si aũt moraliter intelligatur,significat animam sanctã,& tunc eiusmodi ædificatio cõstruitur quãdo bona opera superędificãtur super Christũ. Prouer.14,Sapiens mulier ædificat domũ suam. 1.Cor.3,Vnusquisque videat quomodo superædificet. In hoc ergo fundamento.s.Christo omnis ædificatio spiritualis constituitur,Iudæorum,vel Gentilium,à deo per authoritatẽ. Psal. Nisi dominus ædificauerit domũ,&c. Heb.3,Omnis nanq; domus fabricatur ab aliquo, q autem omnia creauit,deus est,sed instrumentaliter cõstruitur ædificiũ,vel ab homine qui seipsum ędificat, vel à prælatis. Tertiũ tangit,cũ dicit[Crescit in templũ,&c.]quod quidẽ fit quando multiplicantur qui saluti fiunt. Act.6,Verbũ domini crescebat & multiplicabatur numerus discipulorũ in Hierusalẽ valde. Crescit etiam quando homo crescit in bonis operibus:& in gratia crescit quantũ ad hoc q̃ fit templum sanctũ. Tẽplum enim à deo inhabitatur,& ideò oportet q̃ sit sanctũ. Psal. Sãctificauit tabernaculum suum altissimus, Et quia nos debemus inhabitari à deo,vt deus in nobis habitet,ad hoc nos parare debemus,vt sancti simꝰ. 1.Cor.3,Nescitis quia templum dei estis,& spiritus dei habitat in vobis? Apoc.12,Ecce tabernaculum dei cum hominibus,& habitabit cum eis. Sed nunquid statim à principio,cùm charitatem habemus,templum dei sumus? Respondeo,Dicendũ est quòd sic. Et quantò magis proficimus,tantò magis deus habitat in nobis. Et ideo ad hoc ædificium quartò requiritur perfectio & consummatio,quod ostendit,cùm dicit, In domino. ¶Consequenter cùm dicit[In quo & vos,&c.]Ostendit quomodo Gẽtiles facti sunt participes huius ædificii dicens,In quo.s.ædificio,non solùm superædificantur Iudæi,sed etiã vos Ephesii coædificamini.i.ad similitudinem aliorum ædificamini.1.Pet.2,Ad quẽ accedentes lapidẽ viuũ,ab hominibus quidẽ reprobatũ,à deo autẽ electũ & honorificatum,& ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales. Et ideò subdit,In habitaculũ dei,vt.s.deus in vobis inhabitet per fidem. infrà 3. Habitare Christum per fidẽ in cordibus vestris. Hoc aũt non potest fieri sine charitate,quia qui manet in charitate,in deo manet, &c.1.Io.4,Charitas autẽ datur nobis per spiritũ sanctũ. Ro.5,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spirirum sanctũ qui datus est nobis,ideo subdit,In spiritu sancto.

Caput 3.

Hîc ponitur cõditio Pauli quãtum ad tribulationes, & patientiã, & quãtũ ad dona specialia quæ deus ei contulit, ponendo q̃ ei est data cognitio mysterij Christi, certaplena, & excellens, & tandem exponit quid sit istud mysteriũ tam longo tempore absctõditum, esse vocationẽ Gẽtium ad fidem, & gratiam Christi, dicendo.

Vius rei gratia ego Paulus uinctus Christi Iesu,pro uobis Gentibus:si tamen audistis dispensationem gratiæ dei quæ data est mihi in uobis,quoniam secundum reuelationem notũ mihi factum est sacramentũ,sicut suprà scripsi in breui,prout potestis legentes intelligere prudẽtiam meã in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominũ,sicut nunc reuelatum est sanctis apostolis eius,& prophetis in spiritu,esse Gentes cohæredes,& concorporales,& comparticipes promissionis in Christo Iesu per euangelium.

¶Suprà cõmemorauit Apostolus multa dei beneficia humano generi,& ipsis apostolis collata, hìc cõmemorat specialia beneficia sibi tradita. Primò ergo proponit intentionẽ suã in generali. Secũdò exponit per partes in speciali,ibi[Quoniam secundũ reuelationem,&c.]Circa primum duo facit. Primò ponit suã conditionem quantum ad patientiã & tribulationes quas pertulit. Secundò quantũ ad dona gratiæ quæ deus sibi contulit,ibi[Si tamen audistis,&c.]Dicit ergo. Dixi in quo & vos cœdificamini,&c. Huius rei gratia. i.vt ædificemini & conuertamini ad Christum,ego Paulus qui tantus sum,quia Apostolus Iesu Christi, & magister Gentium in fide & veritate,nunc vinctus Romæ. Nã hanc epistolam de vrbe scripsit vbi in vinculis tenebatur. 2.Timo.2,Laboro vsque ad vincula quasi malè operans. infrà 4,Obsecro vos itaq; ego Paulus vinctus in domino. Ex quo apparet eius tribulatio & passio in scalore carceris. Sed quia pœna nõ facit martyrem,sed causa:ideo addit suarum tribulationum causam. Duplex autem causa pro qua quis martyrii causam prosequitur. Vna si patiatur pro fide Christi,vel pro quacunque alia virtute. 1.Pet.4,Nemo vestrũ patiatur quasi homicida,aut fur,aut maledicus,aut alienorum appetitor,si autem vt Christianus,nõ erubescat. Et quantum ad hoc dicit,Vinctus Christi Iesu. Alia si patiatur pro ecclesiæ vtilitate. Et quantũ ad hoc ait Pro vobis Gentibus.i,tantum intendo conuersionem vestram,& verbum salutis vobis prædico,q̃ traditus sum carceri. 2.Cor.1,Tribulamur pro vestra exhortatione & salute. Col.1,Nunc gaudeo in passionibus pro vobis. ¶Consequenter cùm dicit[Si tamen audistis,&c.]ponit donum gratiæ sibi commissum. q.d. Dico q̃ sum pro vobis Gentibus vinctus. Si tamen audistis.i.intellexistis dispensationem gratiæ quæ data est mihi pro vobis. Quod potest intelligi dupliciter. Vno modo vt dispensatio accipiatur passiuè, & sit sensus,si tamen audistis dispensationem gratiæ,&c. ideò si intellexistis quòd mihi hoc donum.s.Apostolatus in Gentibus,est dispensatum. Nam vt dicitur infrà 4,Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et infrà,Ipse dedit quosdam quidem Apostolos,quosdam autem prophetas,&c. Vnde mihi dispensatum est à domino Christo,ideò venit in sortem gratia dei hæc vt in vobis fructum faciam. Colo.1,Factus sum ego minister,& cætera. Dico dispensationem dei quæ data est mihi in vobis,ideò eotum dispensatio tradita est mihi. Alio modo vt dispensatio accipiatur actiuè, vt sit sensus. Si tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

audistis dispensationē,&c.i.si intellexistis q̄ mihi datum sit vt dona gratiæ dispensem per cōmunicationē sacramentorū,& hoc in vobis.1.Cor.4,Sic nos existimet homo vt ministros Christi. ¶ Consequenter cū dicit[Quoniā secundū reuelationē,&c.]Manifestat cōditionē suā per partes & in speciali.Circa quod duo facit,quia primò ponit,quod pertinet ad dignitatē officii.i.dispēsationē gratiæ.Secundò illud quod pertinet ad experientiā patiētiæ.i.tribulationes,ibi[Quapropter peto ne deficiatis,&c.]Prima iterū in duas.Primò ostēdit gratiæ dispēsationē quātū ad diuersorū mysteriorū cognitionē.Secūdò quātū ad ipsorū executionē,ibi[Cuius factus minister,&c.]Prima iterū in duas Primò ponit mysteriorū Christi sibi datam cognitionem.Secundò exponit quod sit istud mysteriū,ibi[Esse Gentes cohæredes,&c.]Circa cognitionem suā tria facit.Primò q̄ sit certa.Secundò quod sit plena.Tertiò q̄ sit excellens.Certa quidē est,quia nō est per humanā industriam,nec per humanam intentionem,quæ falli potest.Sap.9,Cogitatiōes enim mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ,sed per legem diuinam quæ certissima est.Et ideò dicit.Quoniam secundum reuelationē,&c.Gal.1,Neque enim ego ab homine accepi illud,neque didici,sed per reuelationem Iesu Christi.2.Corin.3,Nos verò reuelata facie gloriam domini speculantes,&c. ¶ Itē plena est, quia perfectè reuelatū est mihi,& cōmitto vestro iudicio,quia ego in verbis paucis hoc expressi, in quibus cognoscere potestis q̄ perfectam cognitionem habeā de mysteriis fidei.Et quātum ad hoc dicit, Sicut scripsi in breui.i.in paucis verbis,ita apertè q̄ eo modo hoc potestis legentes intelligere.Cant.4, Fauus distillans labia tua,&c,Labium quidem breue quid est.Et sic labia doctoris sunt fauus distillans,quando breuibus & paucis verbis multa & magna insinuat.Sed attēde,vt dicit Aug.q̄ debet intēdere hoc doctor,quòd.s.intelligatur.Et quādiu ad hoc laborat verba sua non sunt superflua,sed si postquam intelligitur eis immoratur,superflua sunt eius verba.Dicit autē prudentiā meam,secundū illud Prouer.9,Scientia sanctorū prudentia.Quæ quidē nō est mundana,sed diuina & cælestis,propter quod dicit,In mysterio Christi.Est etiā excellens,quia solis apostolis est reuelata,vnde subdit,Quod aliis generationibus nō est agnitū.Licet enim mysterium Christi prophetis & patriarchis fuerint reuelata,non tamē ita clarē sicut Apostolis. Nam prophetis & patriarchis fuerunt reuelata in quadā generalitate,sed apostolis manifestata sunt quantū ad singulares & determinatas circunstantias.Hoc autē quod dicit q̄ aliis generationibus,&c.Potest dupliciter exponi.Vno modo vt per generationes tēpora generationum accipiantur.iuxta illud Psal. Dominatio tua in omni generatione & generationem.Et tunc est sensus q̄ aliis generationibus.i.temporibus nō est agnitū filiis hominū.i.rationalibus creaturis.s.nec hominibus,nec angelis.Mat.11,Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti ea paruulis.Sicut nunc reuelatū est sanctis apostolis eius & ꝓphetis in spiritu, ipsis.s.in eo spiritu noui testamenti interpretantibus scripturas,& explanantibus legem.Luc.8,Vobis datum est nosse mysterium regni dei,cæteris aūt,&c.Luc.10,Beati oculi qui vident quæ vos videtis.Et infrà, Dico aūt vobis quòd multi reges & prophetæ voluerūt videre quæ vos videtis,& nō viderūt,&c.Alio modo potest exponi vt per generationes accipiātur homines generati,secūdū illud Mat.23,Veniēt hęc omnia super generationē istā,&c.Et tunc est sensus,q̄ aliis generationibus.i.hominibus in præcedentibus generationibus generatis,non est cognitum,&c.sicut prius.Vnde Esa.53,Quis credidit auditui nostro,& brachium domini cui reuelatū est?Sed hoc quidē sacramentum fidei reuelatum est aliquibus patribus veteris testamēti.secundū illud Io.8,Abrahā pater vester exultauit vt videret diē meū,vidit,& gauisus est. Et etiam prophetis,secundū illud Ioel.2,Post hęc effundā de spiritu meo super omnē carnē,& prophetabūt filii vestri,& filiæ vestræ.Sed eis quidem reuelatū est in quadā generalitate,Apostolis verò clarè & perfectè. Et hoc propter tria.Primò quia ipsi apostoli habuerunt reuelationem immediatè à filio dei,secundū illud Io.1,Vnigenitus filius qui est in sinu patris,ipse enarrauit.Prophetæ verò & patres veteris testamenti ipsi quidē sancti sunt per angelos,vel per aliquas similitudines.Vnde dicitur Esa.6,Volauit ad me vnus de seraphin,& in manu eius calculus quē,&c.Et ideò ipsi Apostoli clarius acceperunt.Secūdò quia nō in figuris & in enigmatibus sicut Prophetæ viderunt,sed reuelata facie gloriā domini speculantes.Luc.10,Beati oculi qui vident quæ vos videtis.Tertiò quia apostoli cōstituti fuerunt executores & dispensatores huius sacramenti, & ideo oportebat q̄ melius ipsi essent instructi quam alii.Io.4,Alii laborauerunt,& vos in labores eorum introistis. ¶ Consequenter cùm dicit[Esse gentes,&c.]manifestat quid sit illud sacramētū.Circa quod sciēdum est q̄ Iudæi triplicem prærogatiuam habebāt respectu Gētium. s.promissionis hæreditatis.Rom.4, Non enim per legem promissio Abrahæ aut semini eius vt hæres esset mundi,sed per iustitiam fidei. Psal. Dominus pars hæreditatis meæ,&c.Itē per specialē à Gētibus aliis distinctionem & electionē.Deut.7, Te elegit dominus deus tuus,vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram.Vnde Psalm. Nos aūt populus eius & oues pascuæ eius.Cant.6,Vna est columba mea,perfecta mea,&c.Itē per Christi promissionem.Gene.12,In te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.Hæc autē tria gentes nō habebāt suprà 2,Qui eratis tempore sine Christo alienati à conuersatione Israel,sed ad hæc tria recepti sunt per fidem.Primò quidem quantum ad participationem hæreditatis,& quantum ad hoc dicit,Cohæredes.i.ipsis Iudæis in hæreditate cælesti.Mat.8,Multi ab oriente & occidente venient & recumbent cum Abraham, Isaac,& Iacob in regno cælorū,&c.Secūdò ad speciale collegiū fidelium.Et quātū ad hoc dicit,Concorporales.i.in vnū corpus.Io.10,Alias oues habeo quæ nō sunt ex hoc ouili.i.Gentes,& illas oportet me adducere,& vocem meam audient,& fiet vnū ouile & vnus pastor.Tertiò ad participationem gratiæ repromissæ.Et quantū ad hoc dicit,& cōparticipes.i.promissionū quæ factæ sunt Abrahæ.Ro.15,Dico autē Christum fuisse ministrum circuncisionis propter veritatem dei ad confirmādas promissiones patrum, Gentes autē super misericordia honorare deum.Et hæc omnia cōsecutæ sunt Gentes non per Moysen,sed in Christo.Io.1,Lex per Moysen data est,gratia & veritas per Iesum Christum facta est.2.Pet.1,Per quem maxima & pretiosa nobis promissa,&c.Itē nec per impletionē legis,quia hoc est iugum quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus,vt dicitur Act.15,sed per euangelium per quod omnes saluantur.Ro.1,Non enim erubesco euangelium:virtus enim dei est in salutem omni credenti.1.Corin.15,Notum vobis facio euangelium quod prædicaui vobis,quod & accepistis,in quo & statis,per quod & saluamini.

Lectio 2.

Cuius factus sum ego minister secundum donum gratiæ dei,quæ data est mihi secundum operationem uirtutis eius. Mihi enim omnium sanctorū minimo,data est gratia hæc,in Gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi,& illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo,qui omnia creauit.

Docet Paulus sibi esse datā gratiā ad executionem diuinorum mysteriorū ponēdo primò ministeriorū executionē & auxiliū datū ad exequēdū, & tandem ipsum officiū sibi cōmissum q̄ cōmēdat ex sua personæ conditione ex cōmissorum magnitudine.

¶ Potiq̄ ostendit Apostolus esse sibi gratiam dispensatā quantum ad mysteriorum diuersorū cognitionē: hic ostendit hoc idem quantū ad ipsorum mysteriorum executionem.Et circa hoc duo facit. Primò cōmorat auxiliū gratiæ præstitum sibi ad exequendū.Secundò ostendit sibi cōmissum officium ministerii, ibi [Mihi omniū sanctorum minimo,&c.] Prima in duas.Primò tāgit ministeriorum diuinorū executionem. Secundò ostendit auxiliū sibi datum ad exequendum,ibi [Secundum donum gratiæ,&c.] Executio diuinorum sibi cōmissa est per modū ministerii,& quantum ad hoc dicit,Dico q̄ hoc ministerium est mihi commissum.s.Gentes esse cohæredes per euangeliū,per quod Gentes participes fiunt promissionis dei in Christo Iesu,cuius ego Paulus factus sum minister,&c.q.d.Nō ego impleo vel exequor vt à mevel vt meū,sed sicut ministeriū quod dei est.Act.9,Vas electionis est mihi iste,&c.Vnde Apostolus 1.Cor.4,Sic nos existimet homo vt ministros Christi,& dispensatores ministeriorū dei. ¶ Deinde cùm dicit [Secundum donū gratiæ,&c.] tangit auxiliū sibi præstitum ad ministeriorum executionē. Huiusmodi autem auxiliū duplex fuit.Vnum quidē ipsa facultas exequēdi,aliud ipsa operatio,siue actualitas.Facultatē autem dat deus infundendo virtutem & gratiā per quas efficitur homo potens & aptus ad operandū,sed ipsam operationem cōfert inquantū operatur in nobis interius mouendo,& instigando ad bonum.Et ideo hoc accipiens Apostolus à deo,dicit quantū ad primum,Dico q̄ factus sum minister,sed certè non meis meritis,nec virtute propria:sed secundū donum gratiæ dei quæ data est mihi,quia.s.idoneus efficior ad executionem diuinorū ministeriorum qui fui prius persecutor.1.Cor.15,Plus omnibus laboraui,non ego sed gratia dei mecū.Quantum ad secundū dicit,Secundum operationē quam deus efficit inquantum virtus eius operatur in nobis& velle & perficere pro bona voluntate.Potest autē hoc aliter exponi secundum Glo. vt quod dictū est, modò referatur ad præcedētia.s.dicatur q̄ esse gētes cohæredes,& cōcorporales, & cōparticipes promissionis eius.s.dei patris,hoc quidē donum dedit deus Gentibus in Christo.i.per Christum & hoc secundū operationem virtutis eius.i.per hoc quod potēter operatus est suscitando Christū à morte. ¶ Consequenter cū dicit[Mihi sanctorū minimo,&c.]ostendit officium cōmissum,cuius quidem cōmissionis gratia commendatur ex tribus.Primò quidē ex personæ suæ conditione.Secundò ex cōmissorum magnitudine,ibi [Euangelizare inuestigabiles,&c.]Tertiò ex fructus vtilitate, ibi [Vt innotescat,&c.] Cōmendatur igitur officiū sibi cōmissum ex personæ conditione.Si enim rex aliquis aliquod quidē magnum officium alicui magno principi & excellenti cōmitteret,non multum ei magnā gratiam faceret,quantum ad hunc magnū si poneret in magno officio:sed si magnū & arduissimum officium alicui paruo cōmittat, multum eū magnificat, & magnā gratiam facit ei:& tantò magis quātò officii excellentia excedit ipsum. Secundū ergo hunc modum Paulus gratiā sibi commissi officii cōmendat,dicens,Mihi omnium sanctorū minimo data est gratia hæc.Et vocat se minimū,non ex potestate sibi cōmissa,sed ex cōsideratione status præteriti.1. Cor.15,Ego sum minimus apostolorū,qui non sum dignus vocari apostolus,quoniā persecutus sum ecclesiam dei. Esa. 60,Minimus erit in mille,& paruulus in gentē fortissimam.Et hoc in Gentibus (.i.inter Gentes.) Gal.2, Qui enim operatus est Petro in apostolatū circuncisionis,operatus est & mihi inter Gentes.Et cùm cognouissent gratiā dei quæ data est mihi inter Gentes, &c. Secundò cōmendatur huiusmodi cōmissionis gratia ex officii magnitudine,quod est reuelare & manifestare secreta dei,quæ sunt magna & occulta,puta,de magnitudine Christi,& de salute fidelū facta per eum.De his autem duobus est totū euangelium. Quantū ad primū dicit,Euangelizare,&c.q.d.Hęc gratia data est mihi vt annuntiē bonū.1.Cor.1,Non misit me Christus baptizare,sed euangelizare.Et ibidē 9,Væ enim mihi si non euangelizauero:& bonū hoc.s. (inuestigabiles Christi diuitias)quæ sunt veræ diuitiæ.suprà 2,Deus autē qui dues est in misericordia.&c.Ro.2, An diuitias bonitatis eius,& patientiæ,& lōganimitatis contēnis,&c.Ro.10, Dues in omnes qui inuocant illum.q.d.Diuitiæ istæ veræ inuestigabiles sunt,quia tanta est misericordia eius quòd intelligi vel inuestigari nō possēt.Esa.33,Diuitiæ salutis sapientia & scientia,timor domini ipse thesaurus eius.s. Christi,quia in Christo abundantissimè fuit timor domini.Esa.11,Replebit eum spiritus timoris domini.In Christo enim sunt omnes thesauri sapiētiæ & scientiæ absconditi.Col.2,& hæ sunt inuestigabiles,quia perfectè sapientia & scientia Christi inuestigari nō possunt.Iob 11,Reperies forsan vestigia dei,& vsq; ad perfectè omnipotentem,q.d Non.Nam per creaturas in quibus relucet vestigiū creatoris peruenīri non potest ad perfectā eius cognitionē.Huiusmodi autem diuitias stupens admiratur Apostolus dicens,Ro.11,O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei quā,&c.Eccle.1,Sapiētiam dei præcedentē omnia quis inuestigabit? ¶ Quātum ad secundū.i.ad manifestandum salutem fidelibus ex Christo proueniētē dicit [Illuminare omnes.] non solùm Iudæos,sed etiā Gentiles per prædicationē & miracula.Eccle.24,Illuminabo omnes sperantes in domino.Act.9,Vas electionis est,&c.Matt.5,Vos estis lux mundi.Illuminare,inquā, quantum in me est omnes.s.credere volentes.2,Tim.2,Qui omnes homines vult saluos fieri,& ad agnitionē veritatis venire. Ad hoc.s.vt intelligant(quæ sit dispensatio sacramēti)quia nihil valent ista nisi dispensentur,q.d. de hoc illuminabo.s.quā mirabilis,& ex quanta dilectione sit facta adimpletio arcanæ redēptionis.Huiusmodi autē diuitiæ inuestigabiles,per Christū vobis dispensatæ sunt. Sed quia dici posset, istud quod dicis & si sit magnum,omnes tamē hoc sciunt,ideo ad hoc respōdet Apostolus dicens q̄ non, quia absc̄ondita à seculis. Vbi sciendum est q̄ omnia quæ sunt in effectu,latent virtute in suis causis,sicut in virtute solis,continētur omnia quæ sunt in generabilibus & corruptibilibus.Sed tamen ibi quædā sunt abscondita, quædā manifesta. Nam calor est manifestè in igne, aliquorū verò ratio quæ occulto modo producit, latet in eo. Deus autē est omniū rerum causa efficiens:sed producit quædā quorum ratio potest esse manifesta,illa.s. quæ mediantibus causis secundis producit.Aliqua verò sunt in eo absc̄ondita,illa.s.quæ immediatè per seipsum producit.Et quia sacramentū humanæ redemptionis per seipsum operatus est deus,ideo in eo solo hoc sactamē-

Totū euangelū est de magnitudine Christi, et de salute fidelium facta p Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum est absconditum. Et hoc est quod dicit, Absc̃ódita à seculis in deo. i. in sola notitia dei. Inuestigare autẽ secreta primæ causę maximũ est. 1. Cor. 2, Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiã verò non huius seculi, neq; principum huius seculi qui destruuntur, sed loquimur dei sapientiã in mysterio quæ absc̃ódita est, quam prædestinauit deus ante secula, qui, in q̃, omnia creauit. Lectio 3.

Cõmendatur dignitas ministerij ex vtilitate effectꝰ, quæ est reuelatio rerũ magnarum pſonis magnis.

Vt innotescat principatibus & potestatibus, in cælestibus, per ecclesiam, multiformis sapientia dei, secundum præfinitionem seculorum, quam fecit in Christo Iesu domino nostro, in quo habemus fiduciam & accessum in confidẽtia, per fidem eius.

¶ Posita dignitate officii ex magnitudine cõmissorum, hìc cõmendat Apostolus officii dignitatẽ ex vtilitate effectus, quæ quidẽ est reuelatio magnarum rerum magnis personis. Sunt autẽ circa hoc tria cõsideranda. Primò quidẽ quibus sit reuelatum, & quantũ ad hoc dicit, Vt innotescat principibus, &c. Secundò per quẽ reueletur, quia per ecclesiã. Tertiò quid reueletur, quia multiformis sapiẽtia dei. Ad cuius quidẽ sapientiæ descriptionẽ quatuor tangit Apostolus. Primò eius multiplicitatẽ, ibi [Multiformis sapientia dei.] Secũdo modũ multiplicitatis, ibi [præfinitionẽ seculorũ.] Tertiò multiplicitatis authoritatẽ. Vnde subdit [Quã fecit dominus in Christo Iesu domino nostro.] Quartò authoritatis effectũ ibi [In quo habemus fiduciã & accessum.] Est ergo sapiẽtia quæ reuelatur multiformis, & hæc quidẽ multiformitas tangitur Iob 11, Vtinã deus loqueretur tecũ, & aperiret labia sua tibi, vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, & q̃ multiplex sit lex eius, &c. Sap. 7, Est enim in illa. s. sapiẽtia diuina spiritus intelligentiæ sanctus vnicus, & multiplex, &c. Multiplex. s. in effectibus, vnicus. s. in essentia. ¶ Modus autẽ multiplicitatis reuelatæ scitiæ est secundũ præfinitionem seculorum. i. distinctionẽ & determinationem diuersorum tẽporum. Deus enim ordinat alia esse in vno tẽpore, alia in alio & secundũ hoc huiusmodi multiformis dicit sapiẽtia secundũ præfinitionẽ seculorũ: q̃a diuersa tẽpora diuersis ornat effectib⁹. ¶ Author autẽ huius multiplicitatis est Christꝰ. Vnde dicit [Quã fecit deus in Christo Iesu dño nostro]. i. per Christũ. Ipse enim mutat tẽpora & statum eorum. Heb. 1, Multiphariè multisq; modis, &c, per quem fecit & secula. Potest autẽ hoc quod dicit, quem fecit, &c. referri vel ad æternam prædestinationẽ: nam ipsam fecit pater in filio suo. suprà 1, Elegit nos in ipso ante mundi cõstitutionem, vt essemus sancti. Ipse enim filius est sapientia patris: nihil autẽ diffinit vel pręordinat aliquid nisi per sapientiã. Vel potest referri ad prædestinationis æternæ completionẽ, quam deus pater per filiũ consummauit. 1. Cor. 10, In quos fines seculorũ deuenerunt, supple sumus. ¶ Effectus autẽ authoris est magnitudo fructꝰ qui nobis à Christo prouenit, quod ponitur, cùm dicit, In quo habemus fiduciã, &c. Circa quod duo facit. Primò ponit quæ recipimus. Secundò appropriatũ per quod recepimus, ibi [Per fidem eius.] Bona autẽ quæ recipimus, sunt duo. Vnum quod pertinet ad spẽ obtinendi & quãtum ad hoc dicit [In quo]. s. Christo habemus fiduciã. s. veniendi ad cælum & æternam hæreditatẽ. Io. 16, Confidite, ego vici mũdum. 2. Cor. 3, fiduciam talẽ habemus per Christum ad deum. Aliud bonum pertinet ad obtinendi facultatẽ, & quantum ad hoc dicit [Et accessum in confidẽtia]. s. habemus. Heb. 4, Adeamus cum fiducia ad thronũ gloriæ eius. Hiere. 3, Patrẽ vocabis me, & post me, ingredi non cessabis. Ro. 5, Per quẽ accessum habemus per fidem in gratia ista in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei. Per quid autẽ hęc dentur nobis, subdit, dicens, Per fidẽ eius. s. Christi. Ro. 5, Iustificati ex fide pacẽ habeamus ad deum per dominum nostrũ Iesum Christum. Vt ergo breuiter cõprehendamus: dico q̃ reuelata est sapientia dei multiformis varietatis, secundum distinctionẽ & præfinitionem seculorum, quæ dedit nobis fiduciã & accessum ad patrem per fidem eius. Quibus autẽ reuelata sit ista multiformis sapiẽtia dei ostendit, & tunc sumitur litera superius dimissa. Vt innotescat principibus & potestatibus, ex qua apparet magnitudo. Et quia etiã in terris sunt principes & potestates, addit, In cælestibus. i. in cælo vbi nos erimus. ¶ Notandum est autẽ hìc q̃ principatus & potestates sunt duo ordines qui ex ipsorum nomine præeminentiã in operãdo designãt. Potestatis ordo ordinatur ad reprimendũ impedimẽta salutis, sed ordo principatuũ præest & iniungit ad bene exequendũ. Quòd autẽ ad ordinẽ principatus pertineat regulare, patet per illud Psal. Prœuenerunt principes coniuncti psallẽtibus, &c. Itẽ principes Iuda duces eorũ, &c. Quòd autẽ ad potestates pertineat reprimere, patet Ro. 13, Vis autẽ non timere potestatem, bonum fac & habebis laudẽ ex illa, dei enim minister est tibi in bonũ: si autem malefeceris, time. Non enim sine causa gladiũ portat, &c. Magni ergo sunt quibus innotescit: quia sanctis angelis per quos diriguntur & defenduntur sancti. Per quid autẽ eis innotescat multiformis sapiẽtia dei subdit dicẽs, Per ecclesiã, quod quidem habet magnã difficultatem. Nam Glo. habet. i. per apostolos in ecclesia prædicantes. Vnus quidẽ intellectus esse potest, q̃. s. angeli didicerunt ab apostolis, & hoc videtur quandã rationem habere. Videmus enim q̃ in cælo inter angelos superiores, qui immediatè à deo illuminantur: illuminant & docent inferiores angelos qui nõ immediatè illuminantur à deo. Non videtur ergo irrationabile dici q̃ doceant angelos apostoli, qui immediatè à deo sunt edocti, secundũ illud Io. 1, Vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Sed hoc quidẽ satis sufficienter dici posset, nisi aliud occurreret. Cùm enim in Christo sint duæ naturæ, diuina. s. & humana: edocti quidẽ sunt apostoli à Christo immediatè quantũ ad humanam naturam. Angeli autẽ immediatè naturam diuinã vidẽt, etiam inferiores: aliàs non essent beati, cùm in sola visione diuinæ essentiæ rationalis creaturæ beatitudo cõsistat. Non est ergo cõueniens nec ratio aliqua, vt dicamus sanctos qui sunt in patria doceri à quantũcunq; perfectis viatoribus. Nã licet inter natos mulierũ non surrexit maior Ioanne baptista, tamen qui est in regno cælorum, maior est illo, vt dicitur Mat. 11, Dicere autem q̃ dęmones doceãtur ab hominibus, hoc absq; pręiudicio credibile est. Sed q̃ beati immediatè verbum conspiciunt, quod est speculum sine macula, in quo relucent omnia, à viatoribus doceãtur, dici non debet nec cõueniens videtur. Dicendum est ergo q̃ innotuit angelis per ecclesiam. i. per apostolos prædicantes, vt dicit Glo. Non q̃ angeli hoc didicerunt ab eis, sed in eis. Nam sicut dicit Aug. super Gen. ad literam, Deus anteq̃ creaturas crearet, antè dico ordine naturæ, non ordine tẽporis: cùm secundum tẽpus simul omnia creata sint, rationes rerũ naturalium indidit mentibus angelorũ, quorũ fit vt angeli dupliciter res naturales cognoscunt, quia cognouerũt eas in verbo, & hæc cognitio dicitur matutina. Item cognouerunt eas in naturis propriis, & hæc dicitur cognitio vespertina. ¶ Vlterius notãdum

An angeli didicerunt aliquid ab apostolis.

est q̃ sunt quædam rationes mysteriorũ gratiæ totam creaturã exeedentes, & huiusmodi rationes non sunt inditæ mẽtibus angelorũ, sed in solo deo sunt occultæ. Et ideo angeli nõ cognoscunt eas in seipsis, nec etiã in deo, sed cognoscunt eas secundum q̃ in effectibus explicantur. Cùm igitur rationes pertinentes ad multiformem sapientiã dei sint huiusmodi. s. in solo deo absconditæ. & postmodum in istis forinsecis effectibus explicatæ, manifestum est q̃ angeli eas nec in seipsis, nec in ipso verbo, nec etiam ab apostolis, nec à viatoribus aliis cognouerunt, sed in ipsis apostolis explicatas, prius in mente diuina latẽtes cognouerunt, sicut domus quæ est in mente artificis vel conceptu de domo facienda, nullus scire potest q̃ diu latet in mente, nisi solùm ille qui solus illabitur animabus. s. deus, sed postq̃ cõceptus est, iam in effectu extrinseco explicatus: quia domus iam facta est, sic aliquis de domo iam facta quæ prius latebat in mente artificis edocetur, nõ autem edocetur per domum, sed in domo. Vnde iam restat vt aliter exponatur hoc quod dicit, Vt innotescat principatibus, &c. vt illa coniunctio, vt, accipiatur non causaliter, sed quoddãmodo consecutiuè, & legatur sic, Illuminare quę sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo qui omnia creauit, ita tamen absc̃ó diti vt innotescat principatibus, &c. i. illud sacramentum ita fuit absconditũ in deo q̃ inde innotuit principatibus & potestatibus non ab æterno, sed à seculo: quia omnis creatura principiũ habet. Et hoc nõ per ecclesiam terrenã, sed cælestem: quia ibi est vera ecclesia, quę est mater nostra, & ad quã tendimus & à qua nostra ecclesia militans est exẽplata. Et sic ly, per, designat ordinem naturę tantùm, vt dicatur per ecclesiã cælestem. i. de vno in aliud: sicut dicitur illud factũ est notum per totum regnũ vel ciuitatẽ, quia noua currunt ab vno in alium, secundũ q̃ verba currunt sicut dicitur Act. 9, de suscitatione Thabitæ benignæ sancti Petri. Notum autẽ factum est per vniuersam Ioppen & crediderunt multi, &c. Magister tamen aliter recitat Ieronymum Augustini hoc modo. Illuminare quæ sit dispensatio, &c. & hoc per ecclesiam. i. omnes qui sunt in ecclesia terrena, sed hoc non est secundũ intentionem Augustini. ¶ Hìc posset quæri vtrũ angeli à principio mundi cognouerint mysteriũ incarnationis. Respõdet Magister q̃ angelis maioribus notũ fuit, sed nõ minoribus. Vnde ipsũ. s. angeli interrogant. Esa. 63, Quis est iste qui venit de Edon tinctis vestib⁹ de Bosra. Sed opinio hæc est contra beatũ Dionysiũ. Dionysius enim duas interrogationes angelorũ de Christo facias ex sacra scriptura accipit. Vnam ex Psal. Quis est iste rex gloriæ? Itẽ accipit aliã ex Esa. 63 Quis est iste qui venit de Edon, &c. Primo autẽ interrogatio secũdum eum est inferiorum angelorũ: secundi supremorũ, quod pater, quia primæ non deus respõdet, sed alius. Vnde dicit dominus virtutũ ipse est rex gloriæ: secũdæ verò respõdet ipse deus immediatè. Vnde dicit, Ego qui loquor iustitiã & ꝓpugnator sum ad saluãdum. Vult ergo Dionysius q̃ vtriq; aliquid ignorauerunt, & aliquid sciuerunt: quia à principio omnes sciuerunt mysterium incarnationis in genere. i, sed rationes in speciali didicerunt tempore procedente seu processu tẽporis, secundum q̃ in effectibus extrinsecis explicabantur. Lectio 4.

An angeli cognouerit mysterium incarnationis à principio mundi.

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris in charitate radicati & fundati.

Exhortantur Ephesini ne propter Pauli tribulationes deficiãt à fide, & vt eis fit exhortatio, pro eis orat Apostolus.

¶ Postq̃ egit Apostolus de dignitate officii, quod pertinet ad suam conditionem: hìc consequẽter agit de his quæ pertinent ad suam afflictionẽ. s. de passionibus suis. Circa quod duo facit. Primò exhortatur eos ne pro suis tribulationibus cõturbentur, sed habeant patientiã. Secundò quia ad hoc q̃ homo non conturbetur necessarium est diuinũ auxilium, præmittit orationẽ vt impleant hoc per diuinã gratiam, ibi [Huius rei gratia, &c.] Dicit ergo primò, Ex magnitudine officii mei & firmitate eius, quã habeo per fidem Christi, accidit q̃ tribulationes patior, nec me conturbant nec à Christo auellere possunt. Ro. 8, Quis nos separabit à Charitate Christi, tribulatio, &c. q. d. Nihil. Propter quod induco vos & peto, ne deficiatis in tribulationibus meis, ne. s. occasione tribulationũ mearũ deficiatis omnino à fide & ab operib⁹ bonis. Heb. 12, Non fatigemini animis vestris deficientes. Dico autẽ q̃ vos non debetis deficere, quia sunt [pro vobis]. i. pro vtilitate vestra. 2. Cor. 1, Siue tribulamur pro vestra exhortatione & salute, siue consolamur pro vestra consolatione & salute, quæ operatur tolerantiã passionum earũdem quas & nos patimur, vt spes nostra firma sit q̃ vobis: scientes quoniã sicut socii passionum estis, sic eritis & consolationũ. Vel dicit pro vobis. i. pro vestra probatione. Sap. 3, Tanq̃ aurum in fornace probauit electos dominus, &c. [Quæ est gloria vestra]. s. si nõ deficiatis, sed estis fortes in tribulationibus. Nam qui pseuerauerit vsq; in finẽ, &c. Alio modo quæ est gloria vestra. i. tolerantia passionũ nostrarum est pro vobis ad gloriam, in hoc q̃ deus exposuit apostolos suos & prophetas tribulatiõbus & passionibus, ppter salutẽ vestrã. Osee 6, Propterea dolaui in prophetis & occidi eos, &c. 2. Cor. 1, Gloria vestra sumus, sicut vos nostra, &c. ¶ Consequẽter cùm dicit [Huius rei gratia, &c.] implorat se ei auxiliũ per orationem, & per exhortationem suã proficiant. Et primò orationẽ præmittit. Secũdò quasi securus de exauditione gratias agit, ibi [Ei autẽ qui potens est, &c.] Itẽ prima in tres, quia primò proponit orationis obiectũ. Secundò orationis intentum, ibi [Vt det vobis secundum diuitias, &c.] Tertiò orationis fructũ, ibi [Vt possitis cõprehendere, &c.] Oratio autẽ redditur exaudibilis per humilitatem. Psal. Respexit in orationẽ humilium, &c. Eccle. 35, Oratio humiliantis se nubes penetrabit, &c. Et ideo statim orationẽ suam ab humilitate incipit, dicẽs [Huius rei gratia]. s. ne deficiatis à fide [flecto genua mea ad patrem, &c.] Quod est signũ humilitatis ꝓpter duo. Primò quia q̃ genua flectit quoddãmodo paruificat se & subiicit se ei cui genua flectit. Vnde per huiusmodi ostenditur recognitio proprię fragilitatis & paruitatis. Secundò quia in genu est fortitudo corporis. Quando ergo quis genua flectit, ꝓtestatur debilitatẽ suę virtutis. Et inde est quòd exteriora signa corporalia exhibentur deo ad conuersionẽ & exercitium spiritualis animę interioris. 2. Para. vlt. in oratione Manasses, Flecto genua cordis mei, &c. Esa. 45, Mihi curuabitur omne genu, &c. ¶ Deinde describit orationis obiectũ quod est deus, & describit eum ex duobus. Primò ex affinitate. Secundò ex authoritate. Ex affinitate enim erigimur ad orandũ cum fiducia. Et quantum ad hoc dicit [Ad patrẽ domini nostri Iesu Christi]. s. cuius nos filii sumus. Iac. 1, Omne datũ optimum, &c. Esa. 63, Tu enim domine pater noster, &c. Ex authoritate autẽ confirmatur obtinendi quod petimus fiducia, quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ars in angelis sit paternitas.

ipse est ex quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur. ¶ Hic posset quæri vtrum in cælo sit paternitas. Posset dici breuiter q̃ in cælo.i.in deo vel in diuinis est paternitas, quæ est principiũ omnis paternitatis. Sed de hac nõ quæritur ad præsens, quia cuilibet fideli nota est. Sed quęritur vtrũ in cælis.i.vtrum in angelis sit aliqua paternitas. Ad hoc dico q̃ paternitas est tantũ in viuentibus & cognoscentibus. Est autẽ duplex vita. Vna secundũ actum, alia secundum potentiã. Vita quidem secundũ potentiã est habere opera vitæ in potentia. Vnde dormiens quãtũ ad actus exteriores, dicitur viuere in potentia. Viuere autem secundum actum est quãdo exercet quis opera vitæ in actu. Sic autẽ non solùm qui dat potentiam vitę pater est eius cui dat, sed qui dat actum vitæ, illæ etiã pater dici potest. Quicunque ergo inducit aliquẽ ad aliquẽ actum vitæ, puta, ad bene operandum, intelligendũ, volendum, amandũ, pater eius dici potest. 1. Cor. 4, Nã si decem milia pædagogorũ habeatis in Christo, sed nõ multos patres, &c. Cùm ergo inter angelos vnus alterum illuminet, perficiat & purget, & isti sint actus Hierarchici, manifestũ est q̃ vnus angelus est pater alterius, sicut magister est pater discipuli. ¶ Vtrum autẽ paternitas quæ est in cælis & in terra deriuetur à paternitate quę est in diuinis, dubitatur: & videtur q̃ nõ, quia nomina sic imponimus secundũ quod res nominatas cognoscimus quicquid autẽ cognoscimus est per creaturas, ergo nomina imposita à nobis reb⁹ ipsis, plus & prius cõueniunt creaturis quã ipsi deo. Respondeo & dico q̃ nomen alicuius rei nominatę à nobis dupliciter potest accipi: quia vel est expressiuũ aut significatiuũ cõcept⁹ intellect⁹: quia voces sunt notæ vel signa passionũ vel conceptuũ qui sunt in anima, & sic nomẽ prius est in creaturis, quã in deo. Aut inquantũ est manifestatiuũ quiditatis rei nominatæ exterius, & sic est prius in deo. Vnde hoc nomen paternitas secũdũ quod significat conceptionẽ intellectus nominantis rem, sic per prius inuenitur in creaturis quã in deo, quia p̃ prius creatura innotescit nobis q̃ deus: secundũ autẽ q̃ significat ipsam rem nominatã, sic p̃ prius est in deo q̃ in nobis, qa certẽ omnis virtus generatiua in nobis, est à deo. Et ideo dicit, Ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. q.d. Paternitas quæ est in ipsis creaturis: est quasi nominalis seu vocalis, sed illa paternitas diuina qua pater dat totam naturam filio absq; omni imperfectione est vera paternitas.

¶ Consequenter cùm dicit [Vt det vobis, &c.] ostendit orationis intentũ. Et primò facit hoc. Secũdò ostendit per quid posset impetrare suum propositũ, ibi [Per spiritum eius, &c.] Dicit ergo, Dico q̃ peto ne deficiatis, sed stetis viriliter. Scio tamẽ q̃ hoc ex vobis facere nõ potestis sine dono dei, ideo peto [vt det vobis] Iaco. 1, Omne datũ optimum, &c. [Et hoc quidẽ secundum diuitias gloriæ suæ]. i. secundum copiã maiestatis eius & magnificentiæ. Psal. Gloria & diuitiæ in domo eius. Prou. 8, Mecum sunt diuitiæ & gloria. Diuitiæ, in q̃. quæ faciunt virtutem corroborari. Esa. 40, Qui dat lasso virtutẽ, & his qui non sunt fortitudinem & robur multiplicat. Et hoc ī interiori homine, quia nisi in interiorib⁹ fortificetur homo, faciliter ab hoste superatur. Esa. 9, Confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia antẽ, modò & vsq; in sempiternum.

¶ Tunc resumat illa particula interposita. s. [per spiritũ.] in qua ostẽdit per quid obtinere potest quod petit. Ipse enim spiritus qui roborat, est spiritus fortitudinis, & est causa non deficiẽdi in tribulationibus, quæ obtinemus p̃ fidem quæ est fortissima: quia fides est substantia rerum sperãdarum. i. facit in nobis subsistere res sperãdas. Vnde 1. Pet. 4, Cui resistite fortes in fide. Et ideo subiungit [Habitare Christum per fidẽ.] Et hoc in cordibus vestris. 1. Pet. 3, Dominũ autẽ Christũ sanctificate in cordibus vestris. Per quod? Dico q̃ non solùm per fidẽ quæ, vt suprà declaratum est, proximè est fortissima, sed etiã per charitatem quæ est in sanctis. Et ideo subdit [In charitate radicati & fundati]. i. Co. 13, Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunq̃ excidit. Cant. vlti. Fortis est vt mors dilectio. Vnde sicut arbor sine radice, & domus sine fundamento de facili ruitsita spirituale ædificium nisi sit in charitate fundatum & radicatum durare non potest.

Poniturfructus corroborationis Eph. in fide

Lectio 5.

VT posśitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundũ. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis: ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

¶ Suprà ostendit Apostolus petitionis suæ pro Ephesiis & orationis intentũ. s. corroborationẽ spiritu, in fide & charitate: hìc consequenter ostẽdit eius quã petiit corroborationis per fidem & charitatẽ fructum qui est quædã cognitio. Ideo primò proponit ipsam notitiã. Secundò ipsius notitiæ seu cognitionis efficaciã, ibi [Vt impleamini in omni plenitudine dei.] Dicit ergo [Ita sitis charissimi in charitate radicati & fundati vt posśitis cõprehendere, &c.] Quod quidẽ dupliciter legi potest, primò vt magis sequatur intentionẽ Apostoli. ¶ Sciendum est ergo q̃ tam in futuro quã in præsenti cognitio dei est nobis necessaria: nam in futuro gaudebimus & de cognitione dei & de cognitione assumptæ humanitatis. Io. 17, Hæc est vita æterna vt cognoscãt, &c. Io. 10 I, ngreditur. s. in contẽplationem diuinitatis, & egredietur. s. in contẽplationem humanitatis, & pascua inueniet. Et quia fides est inchoatio illius futuræ cognitionis, quia est substantia rerum sperandarũ, &c. vt dicitur Heb. 11. Quasi iam in nobis res sperandas per modum cuiusdã inchoationis facit subsistere. Inde est q̃ fides nostra in his duobus cõsistit. s. in diuinitate & humanitate Christi. 1. Cor. 2, Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos nisi Iesum Christum, &c. Secundũ hoc ergo primò præmittit eis cognitionẽ diuinitatis. Secundò cognitionẽ mysteriorum humanitatis, ibi [Scire etiã supereminentẽ scientiæ, &c.] Cognitionẽ autem diuinitatis manifestat eis sub his verbis [Vt posśitis, &c.] q.d. Corroborami per fidẽ & charitatẽ, quia si sic estis, peruenietis ad vitam æternã, vbi habebitis deum præsentẽ & perfectè eum cognoscetis. Quòd autẽ deus manifestetur amanti patet. Io. 14, Qui diligit me diligetur à patre meo, & ego diligã eum, & manifestabo ei meipsum. q̃ verò manifestetur credenti, patet prout dicitur Esa. 7. secundũ aliam literam, Nisi credideritis, nõ intelligetis. Oportet enim secundũ fidem & charitatẽ vt corroboremini vt posśitis cõprehendere. Vbi sciendum est q̃ comprehendere quandoque ponitur pro includere, tunc oportet quòd comprehendens contineat in se totaliter comprehensum. Quandoq; autem ponitur pro apprehendere, & tunc dicit remotionẽ distantiæ, & insinuat propinquitatem. Primò autẽ modo à nullo intellectu creato deus cõprehendi potest. Iob 11, Forsitan vestigia dei cõprehẽdes & vsq; ad per

fectũ omnipotentẽ reperies q.d. Non. Quia sic posset eũ pfectè cognoscere quãtum cognoscibilis est. Et de hac cognitione nõ intelligitur quod dicitur, Vt posśitis cõprehẽdere, sed secũdo modo. Et est vna de tribus dotib⁹, & de hac loquitur Apost. cũ dicit, Vt posśitis cõprehendere. i. deũ habere præsentẽ & præsentialiter cognoscere. Phil. 3, Sequor autẽ si quomodo cõprehendã, in quo, &c. Et hæc cõprehẽsio est cõmunis oĩbus sanctis eius. Ideo subdit [Cũ omnib⁹ sanctis.] Psal. Gloria hæc est omnib⁹ sanctis eius. Talibus autẽ dicitur illud 1. Co. 9, Sic currite vt cõprehẽdatis, &c. [Quę sit latitudo, &c.] ¶ Notandũ q̃ verba ista videntur ortũ habere ex verbis Iob 11, Forsan (inquit) vestigia dei cõprehẽdes, q.d. incõprehensibilis est: huius autẽ incõprehensibilitatis causam assignat, dicẽs, Excelsior cælo est, & quid facies? Profundior interno est, & vnde cognosces? Longior terra mẽsura eius, & latior mari. Ex quo videtur q̃ Iob ostẽdat eũ esse cõprehensibilẽ, attribuens ei quadruplicẽ differentiã dimensionũ. His enim verbis alludens Apostolus dicit, Vt posśitis cõprehendere quæ sit latitudo, &c. q.d. Habeatis tãtam fidem & charitatẽ vt posśitis tandem cõprehendere quod cõprehensibile est. Et hoc modo exponit Dionysius. Non est tamen aliquo modo intelligẽdum has dimensiones corporaliter esse in deo, quia spiritus est deus: vt dicitur Io. 4, Sunt tamen in deo metaphoricè. Vnde per latitudinẽ designatur dimensio seu extensio virtutis & sapientiæ diuinæ super omnia. Eccle. 1, Effudit illam. s. sapientiã super omnia opera sua. Per longitudinẽ designatur æterna eius duratio. Psal. Tu autẽ domine in æternum permanes, & Psal. Domũ tuam domine decet sanctitudo in longitudinem dierũ. Per sublimitatẽ vel celsitudinem verò perfectio & nobilitas naturæ eius, quæ in infinitũ excedit creaturã. Psal. Excelsus super omnes gentes dominus. Et profundũ. i. incõprehensibilitas sapientię eius. Eccle. 7, Alta profunditas. s. sapiẽtiæ diuinæ, quis inueniet eam? Sic ergo patet q̃ finis fidei & charitatis nostræ est, vt perueniamus ad perfectam dei cognitionẽ, qua cognoscamus infinitã suæ virtutis extensionẽ, æternam & infinitam eius durationẽ, suæ perfectissimæ naturæ celsitudinem, suæ sapientiæ profunditatẽ & incõprehensibilitatem eo modo sicut est attingendũ. ¶ Consequẽter quia adhuc alia cognitio est necessaria. s. cognitio mysteriorũ humanitatis, ideo subdit [Scire etiã supereminentem scientiæ, &c.] Vbi sciendũ est q̃ quicquid est in mysterio redẽptionis humanę & incarnationis Christi, totũ est opus charitatis. Nam q̃ incarnatum est, ex charitate processit. suprà. 2. Propter nimiam charitatẽ suam qua dilexit nos, &c. Quia verò mortuus fuit ex charitate processit. Io. 15, Maiorẽ hac dilectionem nemo habet, &c. infrà 5, Christ⁹ dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiam deo: propter hoc dicit Greg. O inestimabilis dilectio charitatis, vt seruũ redimeres, filium tradidisti. Et ideo scire charitatẽ Christi, est scire omnia mysteria incarnationis Christi & redẽptionis nostræ, quæ ex immẽsa charitate dei processerunt, quæ quidẽ charitas excedit omnem intellectũ creatum & omnium scientiã, cùm sit incõprehẽsibilis cogitatu. Et ideo dicit [Supereminentem scientiæ]. s. naturali, & omnem intellectũ creatum excedentẽ. Phil. 4, Et pax dei quæ exuperat omnem sensum [Charitatẽ Christi]. i. quam deus pater fecit per Christũ. 2. Cor. 5, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Alio modo potest legi vt referatur ad perfectionẽ charitatis nostræ. q.d. Corroborami in charitate radicati & fundati, & hoc vt posśitis comprehendere, non solùm cognoscere, cum omnibus sanctis, quia hoc donũ. s. charitatis cõmune est omnibus, cùm nullus posśit esse sanctus sine charitate, vt dicitur Ephe. 3, Posśitis, inq̃, comprehendere, quæ sit latitudo. s. charitatis quæ se extendit vsq; ad inimicos. Psal, Latum mandatũ tuum nimis. Lata est enim charitas ad suã diffusionem. Psal. Eduxit me in latitudinem dominus. Longitudo autẽ eius attenditur quantum ad sui perseuerãtiam, quia nunq̃ deficit, sed hìc incipit & perficitur in gloria. 1. Cor. 13, Charitas nunq̃ excidit. Cant. vlti. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem. Sublimitas autẽ eius attenditur quantum ad intentionẽ cælestium, vt. s. deus non diligatur propter tẽporalia, quia huiusmodi charitas esset infirma, sed vt diligatur propter se tantùm. Iob 40. In sublime erigere, & esto gloriosus. Profundũ verò attenditur quantum ad originẽ ipsius charitatis. Nam hoc q̃ deũ diligimus non est ex nobis, sed à spiritu sancto: quia vt dicitur Ro. 5, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum, &c. Hoc ergo q̃ vnus habet charitatem longã, latam, sublimem, & profundã, & alius non venit ex profundo diuinæ prædestinationis. Eccle. 1, Profundum abyssi quis dimensus est? Ergo vt posśitis cõprehendere. i. perfectè consequi cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo vt extendatur charitas vestra vsq; ad inimicos, quæ sit longitudo, vt. s. nunq̃ deficiat, quæ sit sublimitas, vt. s. propter seipsum deus diligatur, & quid sit profundũ. s. prędestinationis, &c. ¶ Sciendũ autẽ hìc q̃ Christus in cuius potestate fuit eligere genus mortis quod vellet, quia ex charitate mortẽ subiit, elegit mortem crucis, in qua prædictæ quatuor dimensiones sunt. Ibi est latitudo. s. in ligno transuerso, cui affixæ sunt manus, quia opera nostra debẽt per charitatem dilatari vsq; ad inimicos. Psal. Eduxit me in latitudinẽ dominus. Ibi est longitudo in ligno erecto, cui innititur totũ corpus, quia charitas debet esse perseueratiua, quæ sustinet & saluat hominẽ. Mat. 10, Qui autẽ perseuerauerit vsq; in finem hic saluus erit. Ibi est sublimitas in ligno superiori, cui caput inhęret: quia spes nostra debet eleuari ad æterna & diuina. 1. Cor. 11, Caput viri Christus est. Ibi etiã est profundum in ligno quod latet sub terra & sustinet crucẽ, & tamen non videtur: quia profundũ amoris diuini sustinet nos, nec tamen videtur, quia ratio prædestinationis (vt dictũ est) excedit intellectum nostrũ. Sic ergo debemus cõprehendere virtutem charitatis nostræ, & Christi, & adhuc scire charitatẽ Christi supereminẽtem, scientiæ. s. humanæ, quia nullus potest scire quantũ Christus dilexit nos, vel scire etiam charitatẽ scientiæ Christi, quæ habetur cum scientia Christi. Charitatẽ dico supereminentem. s. alii charitati quæ est sine scientia. Sed nunquid est verum q̃ charitas quæ est cum scientia, superemineat charitati quæ est sine scientia? & videtur q̃ non: quia sic malus theologus esset superemineritioris charitatis q̃ sancta vetula. Respondeo, dico q̃ hoc intelligitur de scientia afficiẽte. Nam ex vi cognitionis inducitur ad magis diligendũ, quia quantò deus magis cognoscitur, tantò & magis diligitur. Propter quod petebat Augu. Nouerim te, nouerim me. Vel hoc dicitur propter quosdã qui habent zelum dei, sed non secundũ sciẽtiam. Talium enim charitati supereminet charitas, cùm habetur prædicta scientia Christi. ¶ Consequenter cùm dicit [Vt impleamini, &c.] Ponit cognitionis diuinæ efficaciã, dicens [Vt impleamini in omnem plenitudinem dei]. i. vt habeatis perfectã participationem omnium donorũ dei, vt. s. hic habeatis plenitudinem virtutũ & postea bea

Quid in deo, latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum.

Crux Christi describitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

titudinis,quæ quidem efficit charitas.Eccle.24,Tranſite ad me omnes qui cõcupiſcitis me,&c. ¶Conſequenter ſequitur illa pars [Ei autẽ qui potens,&c.] In qua Apoſtolus agit deo gratias de ſuæ petitionis exauditione.Circa quod tria facit,quia primò ponit poteſtatẽ dei,qua poſtulata concedit. Secũdò poteſtatis exemplũ,ibi[Secundum virtutem quæ operatur in nobis,&c.] Tertiò materiã gratiarum actionis,ibi[Ipſi gloria,&c.]Poteſtatem autẽ dei deſcribit infinitam,dicens [Ei autẽ].ideo Chriſto & deo patri,qui potens eſt omnia facere,&c.]Exod.15,Omnipotens nomen eius. Ro. vlti. Ei autẽ qui potens eſt vos confirmare iuxta euangeliũ,&c. Et hoc ſuperabundãter facere in nobis omnia q̃ ſciamus petere per affectum,aut intelligere per intellectũ:& hoc eſt quod dicit,q̃ petimus aut intelligimus. ¶Exemplum autẽ huiuſmodi abundantiæ in nobis exhibitæ oſtẽdit dicens[Secundum virtutẽ quam operatur in nobis].q.d. Apparet ſi autẽ damus ea quæ operatus eſt in nobis.ſ.hominibus.Nam nec affectus nec intellectus humanus potuiſſent cõfiderare vel intelligere vel petere à deo q̃ fieret homo,& q̃ homo efficeretur deus & conſors naturæ diuinæ:quæ tamen ſecundũ virtutẽ operatur in nobis,&hoc in incarnatione filii ſui.1.Pet.1,Vt per hoc efficiamini diuinæ cõſortes naturæ.Vnde de his dicitur Eccle.18,Quis ſufficiet enarrare opera illius? Quis enim inueſtigabit magnalia illius,virtutẽ autem magnitudinis quis annuntiabit? Vel operatus eſt in nobis.ſ.apoſtolis,quibus dedit gratiã euangelizandi inueſtigabiles diuitias Chriſti,& illuminare omnes quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in deo.vt ſuprà eod.ca.& ibi dictum eſt. ¶Materia autẽ gratiarum actionis dicitur eſſe duplex beneficiũ quod nobis cõtulit deus.Primũ eſt eccleſiæ inſtitutio. Secundũ eſt filii incarnatio.Dicit ergo,Ipſi.ſ.deo patri gloria,ſit ſupple,in eccleſia.i. ꝓ his quę fecit in eccleſia,quã inſtituit quoad primum in Chriſto.i.per Chriſtũ,vel pro Chriſto,quem nobis dedit.Ipſi,inquã,ſit gloria,vt glorio ſus appareat non ſolùm in præſenti,ſed in omnes generationes ſeculi ſeculorum.i. ſeculi omnia continentis.1. Timo.1,Regi autẽ ſeculorum immortali,inuiſibili,ſoli deo honor & gloria in ſęcula ſeculorũ.Amen.

Caput 4.

Hic monẽtur Epheſii, ad ſeruãdã vnitatẽ eccleſiaſticã, & ambulare vt vocati ſunt.

Obſecro itaq; uos ego uinctus in domino,ut dignè ambuletis uocatione qua uocati eſtis,cũ omni humilitate & manſuetudine,cũ patientia ſupportantes inuicem in charitate,ſolliciti ſeruare unitatem ſpiritus in uinculo pacis. Vnum corpus & unus ſpiritus,ſicut uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ.

¶Suprà cõmemorauit Apoſtolus diuina beneficia,per quæ vnitas eccleſiæ cõſtituitur & cõſeruatur:hic monet eos Apoſt. ad pmanendũ in eccleſiæ vnitate.Circa quod duo facit,quia primò monet eos vt in ipſa vnitate pſeuerent.Secũdò inſtruit eos quomodo in ea pmaneant,ibi [Hoc ergo dico & teſtificor in domino,&c.]Itẽ prima in duas,quia primò monet eos ad ſeruandã eccleſiaſticam vnitatẽ.Secundò ponit ipſius eccleſiaſticæ vnitatis formã,ibi[Vnus dominus,vna fides,&c.]Prima iterum in tres.Primò præmittit quædã inductiua ad ſeruandam eccleſiaſticam vnitatẽ.Secundò ponit monitionem,ibi [Cum omni humilitate,&c.]Tertiò oſtendit monitionis finẽ,ibi[Solliciti ſeruare,&c.]Inducit autẽ ex tribus ad ſeruandam eccleſiaſticam vnitatẽ.Primò ex charitatis affectu. Secundò ex cõmemoratione ſuorum vinculorũ. Tertiò ex conſideratione diuinorũ.Charitatis autem affectum inſinuat per obſecrationẽ. Vnde dicit,Itaq; ex quo tot beneficia à domino recepiſtis,obſecro vos,cùm tamen imperare poſſem,ſed propter humilitatẽ non impero,magis autẽ obſecro.Prouer.18.dicitur, Cum obſecrationibus loquitur pauper. Item propter charitatem,quæ magis mouet ad opus q̃ timor. Phile.1, Fiduciam habens in Chriſto imperandi tibi quod ad rem pertinet,propter charitatẽ magis obſecro,&c. Ex cõmemoratione verò ſuorum vinculorũ inducit eos dicens.Ego vinctus in domino.Ex quibus inducit eos ad ſeruandã ſic vnitatẽ,propter tria.Primò quia amicus magis cõpatitur amico affligẽto,& nititur in pluribus facere voluntatẽ ſuam,vt vel ſic eum conſoletur. Eccle.12,Non agnoſcetur in bonis amicus,& non abſcondetur à malis inimicus. In bonis viri, inimici illius in triſtitia,& in malitia illius,amicus agnitus eſt.Secundò quia Apoſtolus ipſe vincula patiebatur pro ipſorum vtilitate.& ideo inducit eis ad memoriã quaſi volens eos obligare.2. Cor.1, Siue autẽ tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute:quæ operatur tolerantiã earundem paſſionum quas & nos patimur.Tertiò quia vt ſit prà dictũ eſt cap.3.in illa parte. Quæ eſt gloria veſtra,huiuſmodi erãt eis ad magnã gloriam,dum deus pro eis amicos & electos ſuos expoſuit tribulationibus pro ipſorum ſalute.Et ideo addit,In domino,id eſt propter dominum.Vel ideo dicit hoc,quia erat ad gloriã Apoſtoli q̃ non vt fur aut homicida, ſed vt Chriſtianus,& propter dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum vinculatus erat iuxta illud Eze.3,Ecce data ſunt ſuper te vincula & ligabunt te in eis,&c. ¶Ex conſideratione verò diuinorũ beneficiorum inducit eos,dicẽs, Vt dignè ambuletis vocatione qua vocati eſtis.i.attendentes dignitatẽ ad quam vocati eſtis , ambuletis ſecundũ quod ei conuenit.Si enim quis vocatus eſſet ad nobile regnũ,indignum eſſet q̃ faceret opera ruſticana.Sic monet Ephe.Apoſtolus.q.d.Vocati eſtis vt ſitis ciues ſanctorũ & domeſtici dei,vt dictũ eſt ſuprà cap.2.nõ eſt ergo dignũ vt faciatis opera terrena,nec vt de mundanis curetis.Ideo dicit, Dignè,&c.Col.1.Ambuletis dignè,deo per omnia placentes.Philip.1,Dignè euangelio Chriſti conuerſamini.& quare?quia vocauit vos de tenebris in admirabile lumen ſuum.1.Pet.2. ¶Conſequẽter cùm dicit[Cum omni humilitate,&c.] Ponit modum ſuæ monitionis, docens quomodo dignè poterunt ambulare. Ponit ergo quatuor virtutes.& excludit quatuor vitia eis appoſita.Primum autẽ vitium quod excludit eſt ſuperbia: dum enim vnus ſuperbiens vult aliis præeſſe,& alius ſimiliter ſuperbus non vult ſubeſſe,cauſatur diſſenſio in ſocietate,& tollitur pax.vnde Prouer.13,Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt.Ad quod excludendũ,dicit,Cum omni humilitate.ſ.interiori & exteriori.Eccle.3,Quantò magnus es humilia te in omnibus, &c. Phil.2, In humilitate ſuperiores inuicem arbitrantes.Iac.4, Deus ſuperbis reſiſtit,humilibus autẽ dat gratiam. Secundũ eſt ira. Iracundi enim ſunt propinqui ad iniuriam inferendã verbis,ex quo turbationes oriuntur.Prouerb.15. Vir iracundus prouocat rixas,qui patiens eſt mitigat ſuſcitatas.Ad hoc excludendum dicit,Manſuetudine,quæ mitigat rixas & pacem conſeruat.Prou.3,Manſuetis dabit gratiã.Pſal, Manſueti autẽ hæreditabũt terram. Eccle.3,Fili in manſuetudine opera tua perfice,& ſuper gloriã hominum diligeris. Tertium eſt impatientia.Quandoq; enim aliquis humilis eſt & manſuetus in ſe,abſtinens à moleſtiis inferendis,non tamen patiente ſuſtinet moleſtias ſibi illatas vel acceptas.Ideo ſubdit,Cum patientia.ſ.aduerſorum.Iac.1,Patientia autem opus perfectum habet. Eccle.2,In humilitate tua patientiã habe.Heb.10,Patientia vobis neceſſaria eſt vt voluntatem dei faciẽtes,&c.Quartũ inordinatus zelus. Cùm enim inordinatè zelãtes omnia quæ vident iudicant nec tẽpus nec locum ſeruantes,cõcitatur turbatio in ſocietate.Gal.5,Si mordetis inuicem & comeditis,videte ne ab inuicẽ conſumamini.Et ideo dicit, Supportantes inuicem in charitate.ſ.mutuo ſuſtinentes defectus aliorũ,& hoc ex charitate:quia quando deficit aliquis,non debet ſtatim corrigi niſi adſit locus & tẽpus,ſed miſericorditer expectari,quia charitas omnia ſuſtinet.1.Cor.13,Non autẽ debent huiuſmodi defectus ſupportari ex negligentia vel ex conſenſu & familiaritate,vel carnali amicitia,ſed ex charitate.Gala.6,Altera alterius onera portate,&c.Rom.15,Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorũ ſuſtinere. ¶Conſequẽter cùm dicit[Solliciti ſeruare,&c.] Oſtendit monitionis finẽ,qui quidem eſt vt ſeruetur vnitas inter fideles.Circa quod tria facit.Primò ponit ipſam vnitatẽ quæ eſt finis.Secũdò deſcribit modum vnitatis,ibi[In vinculo pacis.]Tertiò ponit rationẽ ſeruandæ vnitatis,ibi[Sicut vocati eſtis,&c.]Dicit ergo primò,Dico q̃ dignè ambuletis,&c.[Et hoc faciatis ſolliciti ſeruare vnitatẽ ſpiritus,] Eſt autẽ duplex vnitas,Vna ad maleſaciendũ,quæ eſt mala,& poteſt dici vnitas carnis.Eccle.11, Aſcintilla vna augetur ignis,& ab vno doloſo augetur ſanguis. Alia eſt vnitas ſpiritus quæ eſt bona ad faciendũ bonum. Pſal. Ecce q̃ bonum & q̃ iocundum,&c.Ioan.17,Vt ſint vnum ſicut & nos vnũ ſumus . Modus autem ſeruandæ vnitatis eſt in vinculo pacis.Charitas enim eſt coniunctio animorum.Nulla autẽ rerum materialiũ coniunctio ſtare poteſt,niſi ligetur aliquo vinculo. Eodem modo nec cõiunctio animorũ per charitatem ſtare poteſt,niſi ligetur:huiuſmodi autẽ verum ligamen eſt pax,quę eſt ſecundũ Aug.tranquillitas modi,ſpeciei, & ordinis,quãdo.ſ.vnuſquiſq; habet quod ſuum eſt.Propter quod dicit,In vinculo pacis.Pſal. Qui poſuit fines tuos pacem,&c.Quæ quidẽ pax ſeruatur per iuſtitiam. Eſa.32,Opus iuſtitiæ pax.Eccle.6, Ne accidatis vinculis eius.Et quare?quia certè vt dicitur ibidẽ, Vincula illius alligatura ſalutis.Nunc autẽ,quia in homine eſt duplex vnitas.Vna.ſ.membrorum adinuicẽ ſimul ordinatorum,alia corporis & animæ tertiũ conſtituentium.Apoſtolus autẽ loquitur hic de vnitate eccleſiæ ad modũ vnitatis quæ eſt in homine,ideo ſubiungit[Vnum corpus.]q.d.Ligemini vinculo pacis vt ſitis vnũ corpus quantum ad primã vnitatem,vt.ſ.omnes fideles ſint ordinati adinuicem ſicut mẽbra vnum corpus cõſtituentia.Ro.12,Multi vnum corpus ſumus in Chriſto,&c.[Et vnus ſpiritus.]quantũ ad ſecundum,vt videlicet vnũ habeatis ſpiritualem conſenſum per vnitatẽ fidei & charitatis.Vel vnum corpus quo ad proximũ,& vnus ſpiritus quo ad deũ, quia qui adhæret deo vnus ſpiritus eſt.1.Cor.6. ¶Deinde cùm dicit[Sicut vocati eſtis,&c.]Subdit rationem huius vnitatis:quia ſicut videmus ꝙ quando aliqui ſunt vocati ſimul ad aliquid pariter habendũ & mutuò pertractandum,ſolent ſimul etiã manere & ſimul ire,ita ſpiritualiter dicit,Quia vos eſtis vocati ad vnum.ſ.finale præmium,ideo debetis ſimul cum vnitate ſpiritus ambulare in vnã ſpem vocationis. Heb.3, Fratres ſancti vocationis cæleſtis participes.1.Cor.1,Videte vocationẽ veſtram,&c.Sed poſſet aliquis dicere,Quis vocabit nos,& ad quid.Reſpondetur 1.Pet.5,Deus autẽ omnis gratiæ,qui vocauit nos in æternã gloriam ſuam, &c.vbi eſt beatitudo veſtra. Apoc.19,Beati qui ad cœnã nuptiarum agni vocati ſunt. Lectio 2.

Oſtenditur forma vnitatis eccleſiæ, oſtẽdendo quidem hic id quod eſt cõmune eccleſiæ, & hic oſtenditur vnitas ſpiritus.

Vnus dominus,una fides,unum baptiſma. Vnus deus & pater omnium,qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

¶Poſita eorum exhortatione pro ſeruanda eccleſiaſtica vnitate,in hac parte Apoſtolus formã dictę vnitatis ipſis Epheſiis inſinuat.Vbi ſciendũ eſt cùm eccleſia dei ſit ſicut ciuitas,eſt aliquod vnum diſtinctũ,cùm non ſit vnũ ſicut ſimplex,ſed ſicut cõpoſitum ex diuerſis partibus.Et ideo Apoſtolus duo facit.Primò oſtẽdit id quod eſt cõmune eccleſiæ,Secundò oſtendit id quod eſt diſtinctũ in ipſa,ibi[Vnicuiq; autẽ noſtrum data eſt gratia,&c.]In qualibet autẽ ciuitate ad hoc vt ſit vna,quatuor debent eſſe cõmunia. ſ.vnus gubernator,vna lex,eadẽ inſignia,& idem finis; hæc autem quatuor dicit Apoſtolus eſſe in eccleſia. Dicit ergo, Dico ꝙ debetis habere vnum corpus & vnũ ſpiritum:quia eſtis in vnitate eccleſię quę eſt vna.Primò quia habet ducem vnum.ſ.Chriſtum.Et quantũ ad hoc dicit,Vnus dominus,non plures,pro quorũ diuerſis voluntatibus oporteat vos diſcordare.Dicitur enim Heb.3,Chriſtus eſt tanq̃ filius in domo ſua.Act.2, Certiſsimè ergo ſciat omnis domus Iſrael , quia in dominũ eum & Chriſtum deus fecit hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis.1.Cor.8,Vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus. Zacha.14, In illa die erit dominus vnus & nomen eius vnum.Secundò quia lex eius eſt vna.Lex enim eccleſiæ eſt lex fidei.Rom.3,Vbi eſt ergo nunc gloriatio tua? Excluſa eſt.Per quã legem?Factorum? Non,ſed per legem fidei.Sed fides quandoq; ſumitur pro ipſa re credita,ſecundũ illud,Hæc eſt fides catholica,&c.i.iſta debẽt credi. Quandoq; verò ſumitur pro habitu fidei,quo creditur in corde.Et de vtroq; hoc poteſt dici.De primo vt ſit ſenſus,vna eſt fides.i.idem in bemini credere & eodẽ modo operari:quia vnũ & idem eſt quod creditur à cunctis fidelibus.Vnde vniuerſalis ſeu catholica dicitur.vnde 1.Corin.1,Idipſum dicatis.i.ſentiatis omnes,&c. Alio modo vna eſt fides.i. vnus habitus fidei quo creditur,vna,inq̃,non numero,ſed ſpecie, quia idẽ debet eſſe in corde omnium , & hoc modo idem volentiũ dicitur,vna voluntas. Tertiò eadem ſunt inſignia eccleſiæ.ſ. ſacramenta Chriſti, inter quæ primum baptiſma,quod eſt ianua omniũ aliorum.Et ideo dicit,Vnum baptiſma. Dicitur autem vnum triplici ratione.Primò quia baptiſmata non differunt ſecundũ baptizantes:quia à quocunq; confertur,vniformem virtutẽ habet.quia qui baptizat interius vnus eſt.ſ.Chriſtus.Ioã.1,Super quem videris ſpiritum deſcendentẽ & manentem ſuper eum,hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.Secundò dicitur vnum, quia datur in nomine vnius.ſ.trinitatis.Mat.vlti.Baptizantes eos in nomine patris & filii & ſpiritusſancti. Tertiò quia iterari non poteſt.Pœnitentia autẽ,matrimonium,euchariſtia, & extrema vnctio, iterari poſſunt,non autẽ baptiſmus.Heb.6,Impoſsibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati(.ſ.per baptiſmum)guſtauerunt autem donum cæleſte & participes facti ſunt ſpiritusſancti,guſtauerunt nihilominus bonum dei verbum virtutéſq; ſeculi venturi & prolapſi ſunt(.ſ.per peccatum) renouari rurſus ad pœnitentiam.Non iteratur autẽ vel propter caracterem,vel quia cauſa eius non iteratur.Roma.6, Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem,&c.Nunc autẽ Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt, vt dicitur 1. Pet.3,

Lex eccleſiæ eſt ex fide.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quartò in ecclesia est idem finis qui est deus. Filius enim ducit nos ad patrem. 1. Cor. 15, Cùm tradiderit regnum deo & patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatẽ & virtutem, oportet autem illũ reguare, &c. Et quantum ad hoc subiungit, dicens [Vnus deus, &c.] Vbi primò ponit Apostolus eius vnitatẽ. Secundò eius dignitatem, ibi [Qui est super omnes, &c.] Circa primum duo dicit. Primum pertinet ad naturam diuinam. Vnde dicit, Vnus deus. Deut. 6, Audi Israel, dominus deus tuus vnus est. Aliud pertinet ad eius beniuolentiã ad nos & ad pietatem. Vnde dicit, Et pater omnium. Esa. 63, Tu domine pater noster, & redẽptor noster. Mala. 2, Nunquid non pater vnus omnium nostrũ? nunquid non deus creauit nos? Dignitatem autem eius cõmendat ex tribus. Ex altitudine diuinitatis cùm dicit, Qui est super omnes. Psal. Super omnes gentes dominus, &c. Ex amplitudine eius potestatis cùm dicit, Per omnia. Hier. 23, Cælum & terrã ego impleo, &c. Psal. Omnia subiecisti sub pedib⁹, &c. Luc. 10. & Mat. 11, Omnia mihi quippè tradita sunt, quippe, quia omnia per ipsum facta sunt. Io. 1. Sed modo quo dicitur Sap. 11, Omnia in numero & põdere & mensura disposuisti. Ex largitate gratiæ cùm dicit, In omnibus vobis. 1. per gratiam. Hier. 14, Tu autẽ in nobis es domine, &c. Sed primũ appropriatur patri qui est fontale principium diuinitatis & omnes creaturas excellit. Secũdum filio qui est sapientia attingens à fine vsq; ad finem fortiter. Sap. 8, Tertium verò spiritui sancto qui replet orbem terrarum. Sap. 1.

Lectio 3.

Ostenditur forma vnitatis ecclesiæ quantũ ad id quod singulis membris est proprium, ponendo distinctionẽ cum authoritate ad hoc, et eius expositione, & in hoc ostenditur vnitas corporis ostendendo dignitatem membrorũ, & vnitatẽ capitis.

VNicuiq; autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit, Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quòd autem ascendit quid est nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos ut adimpleret omnia.

¶ Suprà ost dit Apostolus ecclesiasticãvnitatem quantũ ad id quod in ecclesia est cõmune: hic idẽ ostẽdit quantũ ad hoc quod singulis fidelibus membris ecclesiæ est propriũ & speciale. Circa quod tria facit, quia primò proponit distinctionẽ. Secundò inducit ad hoc authoritatẽ, ibi [Propter quod dicit, &c. Tertiò ponit authoritatis, expositionẽ, ibi [Quòd autem ascendit, &c.] Dicit ergo habemus in ecclesia vnũ deum, vnam fidem, &c. sed tamen diuersas gratias diuersis particulariter collatas habemus, quia vnicuiq; nostrũ data est gratia. q.d. Nullus nostrũ est qui non sit particeps diuinæ gratiæ & cõmunionis. Ioã. 1, De plenitudine eius omnes accepimus gratiã pro gratia. Sed certè ista gratia nõ est data omnibus vniformiter seu æqualiter, sed secundũ mẽsuram donationis Christi. 1. secundũ quòd Christus est dator, & eam singulis mensurauit. Rom. 12, Habentes donationes secundũ gratiam quę data est nobis differentes. Hæc differentia, nõ est ex fato, nec à casu, nec ex merito: sed ex donatione Christi. i. secundũ quòd Christus nobis commensurauit. Ipse enim solus recepit spiritũ non ad mensuram. Io. 1, Cæteri autem sancti ad mensurã recipiunt. Rom. 12, Vnicuiq; sicut deus diuisit mẽsuram fidei. 1. Cor. 3, Vnusquisq; propriam mercedem accipiet, &c. Mat. 25, Vnicuiq; secundum propriam virtutem, &c. Quia sicut in potestate Christi est dare vel non dare, ita dare tantum vel minus. ¶ Sequitur [propter quod dicit, &c.] Hic ponit quandam authoritatem assumptam de Psal. & refertur ad hoc quod dixit. Secundũ mensuram donationis Christi: vbi tria facit. Primò cõmemorat Christi ascensionẽ. Secundò humani generis liberationem. Tertiò ponit donorũ spiritualium collationem. Partes consequentur se. Ostendit ergo primum, dicens sic, propter quod s. significandũ dicit. s. prophetа Dauid in Psal. Ascendens Christus in altũ, &c. Micheæ 2, Ascendit ante eos pandens iter, &c. Iob 39, Instruum alas erigit, &c. Ascendens, inq̃, sed non solus, quia captiuam duxit captiuitatẽ, eos. s. quos diabolus captiuauerat: humanum enim genus captiuatum erat, & sancti in charitate discedentes qui meruerant gloriã, in captiuitate diaboli detinebantur quasi captiui in lymbo. Esa. 5, Ductus est captiuus populus meus, &c. Hanc ergo captiuitatẽ Christus liberauit, & secũ duxit in cælum. Esa. 49, Nunquid tolletur à forti præda, aut quod captũ fuerit à robusto saluabitur ac saluum poterit esse? quia hæc dicit dominus, Equidem & captiuitas à forti tolletur, & quod ablatũ fuerit à robusto saluabitur. Sed certè hoc nõ verificatur solùm quãtum ad iam mortuos, sed etiã quantum ad viuentes, qui captiui tenebãtur sub peccato, quos à peccato liberans, seruos fecit iustitiæ, vt dicitur Roma. 6. & sic quodãmodo eos in captiuitatem duxit, non ad perniciẽ, sed ad salutem. Luc. 5, Ex hoc iam homines eris capiens. Non solùm autẽ homines à diaboli captiuitate eripuit, & fuæ seruituti subiecit, sed etiã eos spiritualibus bonis dotauit. Vnde subditur, Dedit dona hominibus. s. gratiæ & gloriæ. Psal, Gratiã & gloriã dabit dominus. 2. Pet. 1, Per quẽ & pretiosa nobis ꝓmissa donauit, &c. Nec est contrariũ quod in litera præcedenti dicitur. Accepit dona in hominibus, quia certè ipse dedit vt deus, & accepit vt homo in fidelibus, sicut in mẽbris suis. Dedit in cælo sicut deus, & accepit in terra secundũ modum loquendi quo dicitur Mat. 25, Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. ¶ Deinde cùm dicit [Quòd autẽ ascendit, &c.] Exponit propositam authoritatẽ, & primò quantum ad ascensionem. Secundò quantũ ad materiam donationis, ibi [Et ipse dedit, &c.] Circa primum duo facit. Primò ostendit quomodo descendit, ibi [Qui descendit.] Secundò quomodo ascendit, ibi [Qui ascendit, &c.] ¶ Circa primum considerandũ ꝙ Christus verè sit deus, inconueniens videbatur quòd sibi conueniret descẽdere, quia nihil est deo sublimius. Et ideo ad hanc dubitationẽ excludendam subdit Apostolus, Quòd autẽ ascendit quid est, nisi quia & descendit primũ, &c. Ac si diceret, Ideo postea dixi ꝙ ascendit, quia ipse primò descenderat, vt ascenderet: aliter enim ascendere nõ potuisset. Quomodo autẽ descendit subdit, dicens, quia in inferiores partes terræ. Quod potest intelligi dupliciter. Vno modo vt per inferiores partes terræ intelligantur istæ partes terræ in quibus nos habitamus, quæ dicuntur inferiores eo ꝙ sunt infra cælum & aerem. In has autem partes terræ dicitur descendisse filius dei non motu locali, sed assumptione inferioris & terrenæ naturæ: secundũ illud Philip. 2, Exinaniuit semetipsum, &c. Alio modo potest intelligi de inferno qui etiam infra nos est. Illuc enim descendit dominus secundũ animam vt inde sanctos liberaret. Et sic videtur hoc eis conuenire quod dixerat, Captiuã duxit captiuitatem. Zach. 9, Tu quoq; in sanguine testamẽti tui eduxisti vinctos tuos de lacu in quo nõ erat aqua. Apoc. 10, Vidi alium angelũ fortem descendentem de cælo, &c. Exod. 3, Vidi afflictionẽ populi mei qui est in AEgypto, &c. Et sequitur, Et descendi liberare eum. ¶ Deinde cùm dicit [Qui descendit, &c.] Manifestat eius ascensionem quantũ ad tria. Primò quantum ad personã ascendentis cùm dicit [Qui descendit ipse est qui ascendit, &c.] In quo designatur vnitas personæ dei & hominis. Descendit enim, sicut dictum est, filius assumendo humanam naturam, ascendit autem filius hominis secundum humanã naturam ad vitæ immortalis sublimitatem. Et sic est idem filius dei qui descendit, & filius hominis qui ascendit. Ioan. 3, Nemo ascendit in cælum nisi qui descendit de cælo filius hominis qui est in cælo, vbi notatur ꝙ humiles qui voluntariè descendunt spiritualiter deo sublimante ascendunt: quia qui se humiliat exaltabitur. Lucæ 14. & 18. Secundò ostendit terminum ascensionis cùm dicit [Super omnes cælos.] Psal. Qui ascendit super omnes cælos ad orientem. Nec solùm intelligendũ est quòd ascenderit super omnes cælos corporales, sed etiam super omnem spiritualem creaturam. suprà cap. 1, Constituens illum ad dexteram suam in cælestibus super omnem principatum, & potestatẽ, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, &c. ¶ Tertiò ponit ascensionis fructũ cùm dicit [Vt adimpleret omnia] .i. omne genus hominũ spiritualibus donis repleret. Psal. Replebimur in bonis domus tuæ. Eccle. 24, A generationibus meis adimplemini. Vel adimpleret, id est, vt ad effectum perduceret omnia quæ de ipso erãt scripta Lucæ vlti. Oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me.

Lectio 4.

Ostẽditur singulorum membrorũ ecclesiæ, singulares esse gratias, & gratiarum fructus & vtilitas.

ET ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò euangelistas, alios autẽ pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationẽ corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

¶ Hic exponit Apostolus quod suprà dixerat de donatione donorum. Circa quod duo facit. Primò ostendit quòd dominus singulis fidelibus dedit donorum diuersitatem. Secundò ostendit illorum donorum fructum & vtilitatem, ibi [Ad consummationẽ sanctorum, &c.] Et quia per dona Christi diuersi status & munera in ecclesia designantur, considerandum est quòd inter dona Christi primò ponit apostolos. Vnde dicit, Et ipse dedit quosdam quidem apostolos. Lucæ 6, Elegit ex ipsis quos & apostolos nominauit. 1. Cor. 12, Quosdam quidem posuit in ecclesia. Primùm apostolos. Secundò prophetas. Tertiò doctores. Quartò virtutes. Apostoli primo loco ponuntur, quia ipsi priuilegiati fuerunt in omnibus donis Christi. Habuerunt enim plenitudinẽ gratiæ & sapientiæ, quidam quãtum ad reuelationem diuinorum mysteriorũ. Luc. vltimo, Aperuit eis sensum vt intelligerent, &c. Marc. 4. & Lucæ 8, Vobis datum est nosse mysterium regni dei, &c. Ioan. 15, Omnia quæ audiui à patre meo nota feci vobis. Habuerunt etiam copiã eloquentiæ ad annuntiandum euangelium. Lucæ 21, Dabo vobis os & sapientiã cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Mat. vlti. Euntes in mundum vniuersum prædicate, &c. Habuerunt etiã prærogatiuam authoritatis & potentiæ quantũ ad curam dominici gregis. Ioan. vlti. Pasce oues meas. 1. Corinth. 10, De potestate nostra quã dedit nobis deus in ædificationem, non in destructionem vestram, &c. Ideo Apostolus subiungit hic tres gradus ecclesiasticos secundum participationem singulorum præmissorum. Nam quantũ ad reuelationem diuinorum mysteriorum subdit, Quosdam autem prophetas, qui prænuntiatores fuerunt incarnationis Christi, de quibus dicitur 1. Pet. 1, Prophetæ qui de futura in vobis gloria prophetauerunt. Mat. 11, Omnes enim prophetæ & lex vsq; ad Ioannem prophetauerunt. Sed apostoli prophetantes fuerunt post aduentũ Christi gaudia vitæ futuræ. Apoc. 1, Beatus qui legit & audit verba prophetiæ huius, &c. Item fuerunt exponentes antiquorum prophetarum prophetias. 1. Corint. 14, AEmulamini spiritualia: magis autẽ vt prophetetis. Mat. 25, Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes, &c. ¶ Quantum verò ad annuntiandum euangelium, subdit, Alios verò euangelistas, qui, scilicet habent officium prædicandi euangelium, vel etiam conscribendi, quanuis non essent de principalibus apostolis. Roma. 10, Quàm speciosi pedes euangelizantiũ pacem, &c. Esaię 41, Dabo Hierusalem euangelistam. ¶ Quantum verò ad curam ecclesiæ subdit, Alios autem pastores, curam, scilicet, dominici gregis habentes. Et sub eodem addit. Et doctores ad ostendendum quòd proprium officium pastorum ecclesiæ est docere, ea quæ pertinent ad fidem & bonos mores. Dispensare autem temporalia non pertinet ad episcopos qui sunt Apostolorũ successores, sed magis ad diaconos. Act. 6, Non est æquum nos derelinquere verbum dei, & ministrare mensis. Titum primo, Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelẽ sermonem. Dicitur de episcopis. Hieremiæ tertio, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. ¶ Deinde cùm dicit [Ad consummationem sanctorum, &c.] Ostẽdit fructum prædictorum donorum seu officiorũ. Et circa hoc duo facit, quia primò assignat fructum. Secũdò ostendit qualiter fideles ad hunc fructũ possent aduenire, ibi [Vt iam non simus paruuli, &c.] Prima iterũ in duas. Primò proponit effectum proximum. Secundò ostendit fructum vltimum, ibi [Donec occurramus omnes, &c.] Effectus autẽ proximos prædictorũ donorum seu officiorum potest attendi quantum ad tria. Vno modo quantũ ad ipsos qui sunt in officiis constituti, quibus ad hoc sunt collata dona spiritualia vt ministrarent deo & proximis. Et quantum ad hoc dicit, In opus ministerii per quod. s. procuratur honor dei, & salus proximorum. 1. Corin. 4, Sic nos existimet homo vt ministros Christi, &c. Esaiæ 61, Ministri dei dicetur vobis. Alio modo quantũ ad perfectionẽ iam credentium cùm dicit, Ad consummationem. i. perfectionem sanctorum. i. eorũ qui iam sunt sanctificati per fidem Christi. Et enim specialiter debent intendere prælati ad subditos suos, vt eos ad statum perfectionis perducant, vnde & ipsi perfectiores sunt, vt dicit Dionysius in ecclesiastica hierarchia. Hebre. 6, Ad perfectionem feramur, &c. Esaię 10, Consummatio abbreuiata inundabit iustitiam. Consummationem enim & abbreuiationem dominus deus exercituum faciet, &c. Tertiò quantũ ad conuersionem infidelium, & quantum ad hoc dicit, In ædificationem corporis Christi. i. vt conuertantur infideles ex quibus ædificatur ecclesia Christi quæ est corpus eius. 1. Cor. 14, Ad ędificationem & exhortationẽ, & consolationem. Et sequitur ibidẽ, Nam maior est qui prophetat quã qui linguis loquitur, nisi fortè interpretetur vt ecclesia ædificationem accipiat; & ibidẽ, Omnia ad ædificationem fiant. ¶ Deinde cùm dicit [Donec occurramus, &c.] Assignat fructũ vltimum. Et potest intelligi dupliciter. Vno modo de fructu simpliciter vltimo, qui erit in resurrectione sanctorũ. Et secundum hoc duo declarãtur. Primò quidẽ congregatio resurgentiũ & corporalis & spiritualis. Corporalis quidẽ erit congregatio in hoc quòd omnes sancti congregabuntur ad Christũ. Mat. 24, Vbicunq; fuerit corpus illuc congregabuntur & aquilæ. Et quantũ ad hoc dicit [Donec occurramus

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes,&c.]Quasi dicat.vsq; ad hoc extenditur prædictum ministerium & consummatio sanctorũ & ædificatio ecclesiæ,donec in resurrectione occurramus Christo. Matt.25,Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Amos 4,Prępara te in occursum dei tui Israel,&c. Et etiam occurramus nobis inuicem.1.Thess.4, Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera.Phili.3,Si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis.Spiritualis autem congregatio attenditur quantum ad meritũ quod est secundum eandem fidem,& quantum ad hoc dicit in vnitatem fidei.suprà eodem,Vnus dominus vna fides.Item suprà in eodem. Soliciti seruare vnitatẽ spiritus,&c.& quantum ad præmium quod est secundum dei perfectam visionem & cognitionem,de qua 1.Corint.13,Tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Et quantũ ad hoc dicit,Et agnitionis filii dei.Hiere.31,Omnes enim cognoscent me. Secundò declaratur prædictum fructum quantum ad perfectionẽ resurgẽtium.Et primò ponit ipsam perfectionem cùm dicit, In virum perfectum. Vbi non est intelligendum sicut quidam intellexerunt,qꝫ,scilicet,fœminæ mutentur in sexum virilem in resurrectione,quia vterq; sexus permanebit non quidem ad commixtionem sexuum,quę tunc de cætero non erit,secundum illud Matth.22,In resurrectione enim non nubẽt neq; nubẽtur,sed sunt sicut angeli.Sed ad perfectionem naturæ & gloriæ dei qui talem naturam condidit. Dicit ergo virum perfectum ad designandum omnimodam perfectionẽ illius status.1.Corint.13, Cùm venerit quod perfectũ est enacuabitur quod ex parte est.Et propter hoc vir magis sumitur secundum quod diuiditur contra puerum, quàm secundum quod diuiditur contra fœminam.Secundò ostendit exemplar huius perfectionis cùm dicit , In mensurã ætatis plenitudinis Christi.Vbi considerandum est qꝫ corpus Christi verum est exẽplar corporis mystici,verũque enim constat ex pluribus membris in vnũ collectis.Corpus autem Christi fuit perductum ad plenam ætatem virilem,scilicet,triginta trium annorũ,in qua mortuus fuit.Huiusmodi ergo ętatis plenitudinem conformabitur ætas sanctorum resurgentium,in quibus nulla erit imperfectio, nec defectus senectutis. Philip.3,Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. ¶ Alio modo potest intelligi de fructu vltimo præsentis vitæ,in qua quidẽ sibi occurrent omnes fideles ad vnam fidem & agnitionẽ veritatis.Ioan.10,Alias oues habeo quæ non sunt de hoc ouili,&c.in qua perficitur etiã corpus Christi mysticum spirituali perfectione ad similitudinem corporis Christi veri.Et secundũ hoc totum corpus ecclesię dicitur corpus virile secundum illam similitudinẽ qua vtitur Apostolus Gal.4,Quanto tẽpore hæres parvulus est nihil differt à seruo,&c.

Lectio 5.

Remouentur duo qꝫ impediunt ne ad fructũ donorũ spiritualium perueniatur.

Et modus ad ipsum fructũ perueniẽdi docẽtur.

Quo et qꝫ debemus crescere in Christum.

Cõditiones doctrinæ hæreticorũ.

Vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum per omnem iunctũram subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

¶ Posita donorum spiritualiũ diuersitate & fructu eorum:hic ostendit Apostolus quomodo ad fructum illum perueniamus.Circa quod duo facit.Primò duo impedimenta remouet.Secundò modũ veniẽdi docet, ibi[Veritatem facientes,&c.]Dicit ergo,Benedictum est quòd hic est fructus vltimus istorũ donorum qꝫ occurramus domino in virum perfectum,&c.Ergo oportet nos videre vt iam non simus paruuli, sed certi viri perfecti,quia quandiu aliquis est puer non est perfectus vir.Oportet ergo qꝫ deferat pueritiam qui dominò debet occurrere.Sic faciebat Apostolus 1.Corint.13,Quãdo factus sum vir,euacuaui quæ erant parvuli.Conditio autem pueri est qꝫ nõ est fixus vel determinatus in aliquo,sed credit omni verbo. Si ergo volumus exhibere nos vt viros perfectos,oportet qꝫ deseramus cogitationem fluctuantẽ.i.instabilem.Et hoc est quod dicit,Fluctuantes.1.Corint.14,Nolite paruuli effici sensibus,sed malitia paruuli estote. Dicuntur autem fluctuantes à fluctu,quia tales admodum fluctus non sunt firmi in fide.Iaco.1, Qui enim hæsitat,similis est fluctui maris qui à vento mouetur & circunfertur . Nunc autẽ necesse est nos stabiles esse & non fluctuare.Et quia vẽtus est prava doctrina,de qua meritò dicitur Prouc.25,Vẽtus Aquilo dissipat pluuias. Mat.7,Descẽdit pluuia,venerunt flumina,flauerũt venti & irruerunt in domũ illam & cecidit,& fuit ruina eius magna:ideo dicit,Et non circunferamini omni vento doctrinæ,&c.q.d. Nulla doctrina peruersa perflante ad cõmotionem cordis & ruinam spiritualis ædificii debemus moueri , quia non est bona doctrina, quod patet ex tribus.Primò ex eius principio quod est nequitia hominũ,ideo nõ est bona doctrina,sed falsa & neꝫ,quam dogmatizat aliquis ad perditionem animarum,vt obtineat principatum,sicut doctrina Arrii nequissimi, qui crepuit medius,vt de ipso possit exponi illud Eccl.31,Testimoniũ nequitiæ eius verum est.Item talis doctrina peruersa est quod patet.Secũdò ex eius processu qui est astutia,quia cum dolo.i.vnã intendit & aliud simulat,propter quod Apostolus dicit 2.Corin.11, Timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua:ita corrũpantur sensus vestri & excidant à simplicitate quæ est in Christo Iesu.Tertiò patet hoc idem ex effectu:quia effectus talis doctrinę est ad circunuentionem erroris,non ad denarios vel alia tẽporalia acquirenda,sed ad seminandos errores seducunt & circunueniunt tales doctores:de quibus dicitur 2. Timo.3,Mali homines & seductores proficient in peius errantes,& in errorem mittentes. ¶ Deinde cùm dicit[Veritatem autem facientes,&c.] Ostensis impedimentis per quæ à fructu donorum spiritualium impeditur quis:hic ostendit qualiter ad fructum debitum peruenitur.Et arguit sic,Statim dictum est quòd si volumus ad spiritualium donorum fructum peruenire,oportet vt iam non simus paruuli, &c. Sed tandiu sumus paruuli quandiu virilem statũ non attingimus nec crescimus: ergo nobis necessariũ est vt crescamus. Et hoc est quod dicit[Veritatẽ autẽ facientes,&c.]Duo ergo facit.Primò ostendit in quo debemus crescere.Secundò per quẽ,ibi[In illo per omnia,&c.]Dicit ergo quantũ ad primũ,veritatẽ facientes crescamus,& hoc in duobus.f.in bono opere,& forma boni operis,quæ duo sunt,veritas,& charitas.Veritas aũt quãdoq; dicitur omne opus bonũ,vt Thob.1,In captiuitate tamen positus viã veritatis nõ deseruit. Faciamus ergo veritatẽ.f.omne opus bonũ,vel veritatẽ doctrinę:quia nõ sufficere nobis debet audire vel docere veritatẽ,sed oportet facere, ꝓpter hoc dicebat Apost.1.Tim.4,Hoc em faciẽs,& teipsum saluũ facies & eos qui te audiũt.Estote ergo fact.&c.vt dicitur Iac.1,Quia factores iustificabũtur,vt habetur Ro.2, Et hoc si fiat in charitate quæ est forma boni operis. 1.Cor.16,Viriliter agite & confortetur corvestrum,& omnia opera vestra in charitate fiant.Quia certè aliter nihil valerent.1.Corint.13,Si tradidero corpus meum ita vt ardeam,charitatem autem non habuero,nihil mihi prodest.Sed quia in via dei non progredi est regredi,ideo subdit Apostolus,Vt crescamus in illo,&c.vbi tria facit.Primò ostendit authorem nostri augmenti.Secundò eius veritatem.Tertiò modum augmenti.Secunda,ibi [Ex quo totum corpus.] Tertia,ibi[Secundum operationem in mensuram vniuscuiusque membri.] Dicit ergo,Crescamus in illo.s.in Christo,de quo. 1. Petri 2,In eo crescatis in salutem.In illo,inquam,qui est caput nostrum Christus, & in ecclesia quæ est corpus ipsius,vt dicitur Colos.1,Crescamus,inquam, non in possessionibus, sicut dicitur Iob 1, Possessio eius creuit in terra , sed in spiritualibus . Nec in vno tantùm , sed per omnia .i.in omni bono , fructificantes & crescentes.1.Cor.10,Omnia in gloriam dei facite,&c.Et ibi sequitur,sicut & ego per omnia omnibus placeo.De hoc cõmendat Corinthios Apostolus,dicens 1.Corinth.11,Laudo vos fratres quòd per omnia mei memores estis & sicut tradidi vobis,omnia præcepta mea tenetis. ¶ Consequenter cùm dicit [Ex quo totum corpus, &c.] ostendit veritatem Christi per quem crescere debeamus. ¶ Vbi sciendum est qꝫ corpus naturale tria habet.s.compactionem membrorum adinuicem,ligationem per neruos & mutuam subministrationem.1.Corint.12,Si dixerit pes quoniam non sum manus,non sum de corpore: non ideo non est de corpore ? Et si dixerit auris quoniam non sum oculus,non sum de corpore,&c.Si totum corpus est odoratus,vbi auditus ? Spiritualiter ergo sicut vnum corpus efficitur ex multis his tribus modis. s. per compactionem seu adunationem,per ligationem,& per mutuam operationem & subuẽtionem:ita & omnia quæ sunt à capite corporali.s.cõpactio,neruorũ ligatio,ad opus motio,fluũt à capite nostro Christo in corpore ecclesiæ.Et primò cõpactio per fidẽ.Vnde dicit,Ex quo.s. Christo qui est caput nostrũ(vt modò dictũ est) totum corpus compactum est.i.coadunatum.Psal.Dispersiones Israel congregabit. Abach. 2, Congregabit ad se omnes gentes & coacerabit ad se omnes populos.De hoc dicitur Col.2,Caput ex quo totũ corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum dei . Secundò fluit a Christo capite in corpus ecclesiæ suæ mysticum cõnexio & colligatio,quia oportet adunata aliquo nexu vel vinculo necti vel colligari. Et propter hoc dicit, Et connexum per omnem iunctũram subministrationis.i.per fidem & charitatem quæ connectunt , & coniungunt membra corporis mystici ad mutuam subministrationem.Eccles.39,Omnia opera domini bona,& omne opus hora sua subministrabit. Vnde ipse Apostolus confidens de ista mutua subministratione quæ est inter membra ecclesiæ per diuinam coniunctionem,dicebat Philip.1,Scio enim quia hoc proueniet in salutem per vestram orationem & subministrationem spiritus Iesu Christi.Tertiò à capite Christo in membris vt augmententur,influitur virtus actualiter operandi.Vnde dicit,Secundum mensuram vniuscuiusq; membri augmentum corporis facit, quasi dicat,Non solùm à capite nostro Christo est membrorum ecclesiæ cõpactio per fidem,nec sola connexio vel colligatio per mutuam subministrationem charitatis:sed certè ab ipso est actualis membrorum operatio,sive ad opus motio secundum mensuram & cõpetentiam cuiuslibet membri.Vnde dicit qꝫ facit augmentum corporis secundum operationem & mẽsuram vniuscuiusq; membri debitè mensurati , quia non solùm per fidem corpus mysticum cõpaginatur,nec solùm per charitatis subministrationem connectentem augetur corpus,sed per actualem motionem ad operationem,quam deus facit in nobis.vnde Esa.26,Omnia opera nostra operatus es in nobis.Idem verò deus qui operatur omnia in omnibus,vt dicitur 1.Corin.12.Et hæc expositio concordat glosatori.Sed ad quid augmentat deus vnumquodq; membrum ? vt corpus ædificet. suprà.2,In quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo & vos ædificamini,&c.Vnde 1.Cor.3,Dei ædificatio estis.Et hæc omnia fiunt in charitate,quia vt dicitur 1.Cor.8,Charitas ædificat.Vel in charitate facit deus hæc omnia.i.ex mera dilectione.Hier.31,In charitate perpetua dilexi te,ideo attraxi te miserans.Rursúsque,AEdificabo,&ædificaberis.Hoc est ergo quod dicit,In ædificationem sui in charitate.

Lectio 6.

Docetur via pmanẽdi i ecclesia ficavnitate ponẽdo hic precepta ad omnes hortãdos declinare à conuersatione gẽtilũ quã describit.

Hoc ergo dico & testificor in domino:ut iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant,in uanitate sensus sui tenebris obscuratum habentes intellectum,alienati à uita dei per ignorantiam quæ est in illis,propter cæcitatẽ cordis ipsorum:qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ,in operationem immunditiæ omnis in auaritiam,

¶ Supra monuit Apostolus Ephesios vt manerent in ecclesiastica vnitate describendo modum eius & formam hac parte docet eos viam per quam possint manere in ecclesiastica vnitate.Et primò facit hoc. Secundò ostendit potestatem hanc ad implenda præcepta in fine epistolæ,ibi [De cætero fratres confortamini,&c.]Prima in duas.Primò proponit præcepta ad omnes.Secundò pertinentia ad singulos gradus ecclesiæ,ibi[Mulieres viris suis subditæ sint,&c.]Prima in duas.Primò ponit quædã præcepta generalia ad quæ reducuntur omnia alia.Secundò ponit specialia,ibi [Propter quod deponẽtes mendacium,&c.] Prima iterum in duas,quia cùm intentio Apostoli sit eos reuocare à veteri consuetudine ad nouam Christi doctrinã. Primò ostendit doctrinam Christi esse contrariam antiquę peruersitati gentilitatis.Secundò inducit eos vt eam deponant,& eam qꝫ Christi est assumãt,ibi[Deponite vos secundum pristinam,&c.]Prima in duas, quia primò describit conuersationem gentilium. Secundò ostendit qꝫ ei contrariatur doctrina Christi, ibi [Vos autem nõ ita,&c.] Prima in tres.Primò hortatur eos vt declinent conuersationem gentilium.Secundò describit eam quantum ad interiorem animum,ibi[Tenebris obscuratum,&c.]Tertiò quantum ad exteriorem modum,ibi[Qui desperantes,&c.]Dicit ergo ad hoc quòd possitis implere ea quæ dicta sunt,dico,id est,non obsecro vt prius,sed dico & testificor hoc quod dixi Gala. 5, Testificor autem omni homini rursum circuncidenti se,quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ.2.Timo.4, Testificor coram deo & Christo Iesu,&c.Et quid ? Vt iam,scilicet,tempore fidei & conuersationis ad Christum,quia iam vos mũdi estis.Ioan.15,Non ambuletis,id est,vitatis.Gal.5, Si spiritu viuimus spiritu & ambulemus,&c.Et hoc fecerunt gentiles ambulant.1. Cor.12,Scitis quoniam cùm gentes essetis ad simulacra muta prout ducebamini euntes,&c.Non sic igitur ambuletis.Pro.1, Fili mi ne ambules cũ eis, prohibe pedem tuum a semitis eorũ, &c. ¶ Consequẽter cùm dicit[In vanitate sensus sui.]reddit causam huius prohibitionis.Vbi notandũ est qꝫ cùm ambulare spiritualiter,sit proficere,secũdũ illud Esa.26,Rectus callis iustis ad ambulandũ,&c. Gen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

17,Ambula coram me,& esto perfectus, dicitur Abrahæ. Ad hoc ergo vt homo iustè ambulet.i. spiritualiter proficiat,oportet tria quæ in ipso sunt regulari & ordinari. In homine enim est ratio iudicans de particularibus agendis. Item intellectus vniuersalium principiorum qui est synderesis. tertiò lex diuina seu deus. Quandocunq; ergo aliquis secundum ista tria sibi inuicem ordinata dirigitur,ita ꝙ actio ordinetur secundum iudicium rationis,& hæc.s.ratio iudicet secundum intellectum rectum vel synderesim:& hæc.s. synderesis ordinetur secundū legem diuinam,tunc actio est bona & meritoria. Sed vita gētilium non est talis, immo deficit in prædictis tribus, quia primò deficit à ratione iudicante,quia ambulant in vanitate sensus sui. Sensus autem est vis apprehensiua, per quam iudicamus singularia. Vnde aliquis homo rectus dicitur,quādo bene iudicat de agendis. Sed sensus iste quandoque est rectus,quandoq; est vanus. Rectus dicitur quādo debita regula regitur qua venit ad debitum finem. Vanus autē quando indebita regula ductus nō venit ad debitum finem. Sap.13, Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia dei,&c. Ro.1, Euanuerunt in cogitationibus suis,&c. Hier.2, Ambulauerūt post vanitates suas,&vani facti sunt. Quare? quia certè ratio istorum in agendis non dirigebatur ab intellectu illuminato, sed erroneo, Et hoc est quod ait, Tenebris obscuratum habentes intellectum. Ro.1, Obscuratum est insipiens cor eorum. Psal. Nescierūt neq; intellexerunt in tenebris ambulant. Et ratio est,quia tales non sunt participes diuini luminis,seu legis diuinæ illuminantis & regulantis:propter quod subdit, Alienati à vita dei.i.à deo qui est vita animæ. Ioan. 14, Ego sum via,veritas,& vita. Vel à vita dei. i. à charitate & gratia spirituali qua anima viuit formaliter. Ro. 6, Gratia autem dei vita æterna. Isti autē erant sine spe vitæ æternæ,quia ponebant mortalitatē animæ, cōtra fidem & spem. Sap.2, Nescierunt sacramenta dei,neq; sperauerunt mercedē iustitiæ, neq; iudicauerunt honorē in animarū sanctarum,&c. Vel à vita dei.i.à vita sanctè viuendi quę est per fidem. Gala.2, Viuo ego iam non ego,&c. Iustus autem ex fide viuit,vt dicitur Ro.1. Vel quæ est per charitatem. 1.Io.3, Nos scimus, quia translati sumus de morte ad vitam,quoniā diligimus fratres,&c. Non sic autem isti,sed magis alienati. ¶ Modum autem huius alienationis tangit.s.ignorantiā non stellarum vel cursus syderum, sed naturæ diuinæ. 1.Cor.15, Ignorantiam quidē dei quidam habēt,quia certè tunc solùm in Iudæa notus erat deus, sed modò vt dicitur Act.17, Tempora huius ignorantiæ despiciens deus,nunc annuntiat hominibus vt omnes vbiq; pœnitentiam agant,&c. Huius autem ignorantiæ deus non erat causa quantum de se erat,vt dicitur Ro.1, Deus illis reuelauit,sed certè causa erat illis propter cæcitatem cordis ipsorum. Et verè dicit cæcitatem,ꝙ ex creaturis non poterant venire in notitiam creatoris,quia vt dicitur Sap.2, Excæcauit eos malitia eorum,& sequitur,Et nescierunt sacramenta dei,neq; mercedem sperauerunt iustitiæ. Et hoc est quod sequitur,Qui desperātes, &c. Vbi ostendit Apostolus quales erāt in exteriori conuersatione quoniā sine spe, & hoc quia alienati à vita. Iob 7, Desperaui,nequaq̄ vltra iam viuam,&c. Hie.18, Desperauimus,post cogitationes cm̄ nostras ibimus,& vnusquisq; prauitatē cordis sui malefaciemus. Et hoc est quod sequitur, Tradiderūt semetipsos impudicitiæ,&c. Et hoc legi potest dupliciter,vel separatim,vt dicatur in auaritia,quia auari erant. Ro.1, Repletos omni iniquitate & malitia,fornicatione,auaritia,&c. Heb.13, Sint mores sine auaritia,&c. quia vt dicitur Eccle.10, Auaro nihil est sceleſtius. Propter quod Abac.2, Veh qui congregat auaritiam malam domui suæ,&c. Potest etiam legi conjunctim cum præcedentibus,vt dicatur in auaritia,i. auarè,ita vt sit modificans præcedentia. Et secundum hoc aggrauat eorum vitā tripliciter: quia primò peccauerunt non ex passione,sed potius ex electione. Vnde dicit, Tradiderunt semetipsos impudicitiæ. q. d. Non passionibus vel infirmitate peccauerunt, sed semetipsos tradiderunt, &c. Iudith 7, Sponte tradamus nos omnes populo Olofernis,&c. 2. Cor.12, Non egerūt pœnitentiā super immunditia quā gesserunt,&c. secundò ex actuali effrenatione. 1. Pet.2, Post carnem in concupiscentiā immunditię ambulant,&c. Et ideo dicit, In operationem omnis immunditiæ. Ezec.14, Isti posuerūt immunditias suas in cordibus suis,&c. tertiò aggrauatur eorū peccatum ex continuatione,quia incessanter peccabant. Osee 4, Fornicati sunt,& non cessauerunt,quoniam dominū reliquerunt,vnde dicit, In auaritiā.i. ardenter & insatiabiliter. 2. Pet.2, Oculos habentes plenos adulterii & incessabilis delicti,pellicientes animas instabiles, cor exercitatum in auaritia habentes,maledictionis filii,&c.

Lectio 7.

Ostenditur doctrina Christi esse cōtraria statui,& vitæ gentilitatis ostendendo simul cōditiones debitas doctrinæ Christi.

Vos autem non ita didicistis Christum,si tamen illum audistis, & ipso edocti estis,sicut est veritas in Iesu, deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem qui corrumpitur secūdum desideria erroris. Renouamini autē spiritu mentis vestræ, & induite nouū hominē qui secundū deū creatus est in iustitia & sanctitate veritatis,

¶ Ostensa peruersitate gentilis conuersationis: hīc ostendit Apostolus quòd doctrina Christi totaliter cōtraria est isti cōuersationi & statui. Et quia peruertentes quidā doctrinā Christi dixerunt non esse aliam vitam post istam,sed animam mori cum corpore vt animalia: ideo Apostolus ostendit. Primò doctrinam Christi contrariam esse vitæ & statui præcedenti. Secundò ostendit conditiones debitas doctrinæ Christi, ibi, [Deponite vos,&c.] Dicit ergo. Ita dictum est quòd illi desperantes, &c. vos autem non ita audiuistis Christum,scilicet,esse imitandum. Quomodo ergo. Ipsi enim vos à deo didicistis vt diligatis inuicem. 2. Thes. 2, Itaque fratres state & tenete traditiones quas credidistis. Et 2. Thessa. 2, Quomodo tenebimus? Et primæ Thessa. 2, Quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditus dei,accepistis illud non vt verbum hominū, sed sicut est verè verbū dei,&c. Col.2, Radicati & superædificati in ipso, & cōfirmati in fide,sicut didicistis abundantes in illo in gratiarū actione. Et hoc certè si tamen illū audistis,quia auditus deseruit disciplinę. Si, pro quia. Quia hæc est annuntiatio quā audistis,vt dicitur 1.Io.1, Et hoc quātum ad prædicationem fidei. Eccle.24, Qui audit me,non confundetur. Prouerb.15, Auris quæ audit increpationes vitæ,in medio sapientium commorabitur,&c. ¶ Et in illo edocti estis,scilicet,quomodo pertinentia ad fidem, sunt custodienda & adimplenda. Mar.vlti, Fecerunt sicut erant edocti,&c. Et hoc sicut est veritas in Iesu.q.d. Si audiuistis fidem Christi prædicari,& quomodo prædicata debeant adimpleri,estis edocti, sicut Iesus de quo prædicatur vobis qui est veritas,ambulate. ¶ Vos autem non ita,scilicet, oportet ambulare sicut aliqui desperantes. Sed quomodo? Subdit [Deponite vos,&c.] Quæ quidē litera potest legi dupliciter. Vno modo vt dicatur deponere,& tūc construitur cū præcedētibus sic,ita est veritas in qua edocti estis in Iesu deponere vos,

&c. Si autem dicatur deponite,quæ litera cōmunius habetur,dicemus quòd quia contraria est & vita & doctrina Gētilium,vitæ & doctrinæ Iesu,in qua edocti estis,restat vt deponatis,&c. Duo ergo facit, quia cùm primò extirpanda sint vitia,q̄ inserantur virtutes. Primò docet eos statum pristinæ ac veteris conuersationis deponere. Secundò nouum statū Iesu assumere,ibi [Renouamini autē spiritu,&c.] Dicit ergo, Deponite,&c. vbi tria sunt consideranda. Primò quid intelligitur per veterē hominem. Dicunt aliqui ꝙ hic homo vetus exterior,nouus verò dicitur interior. Sed dicendum est ꝙ homo vetus dicitur tam interior quā exterior qui subiicitur vetustati quantū ad animam per peccatum,& quantū ad corpus. quia membra corporis sunt arma peccati. Et sic subiectus homo peccato secundū animam & corpus,dicitur vetus homo,secūdum ꝙ illa vetusta sunt quæ sunt in via corruptionis,vel in ipso corrūpi, quia quod antiquatur & senescit prope interitum est,vt dicitur Heb.8, Et sic homo subiectus peccato dicitur vetus,quia est in via corruptionis,propter quod subdit, Qui corrūpitur secūdum desideria erroris. Nam vnūquodq; corrumpitur,cùm recedit ab origine naturæ suæ. Natura autē hominis est vt desiderium eius tendat ad id quod est secundū rationem. Perfectio autē & bonum rationis est veritas. Quando ergo ratio tendit ad errorē & desiderium ex hoc errore corrūpitur,tunc vetus homo dicitur. Dicit autē secundum desideria.s.mala. Rom.13, Carnis curā ne feceritis in desideriis. 1. Tim.6, Desideria multa & nociua & inutilia quæ mergunt hominē in interitum & perditionem,&c. Quia autē hæc desideria in quibusdā trahuntur ex infirmitate: in quibusdam verò ex malitia,sicut in illis qui dicunt deum prouidentiā non habere,ideo dicit, Erroris: quia in talibus errantibus corrūpitur intellectus & affectus. Vel secundum desideria erroris.i. quæ homines faciunt errare, secūdum illud Sap.2, Hæc cogitauerunt & errauerunt,&c. Proue.14, Et prudentia stultorum errans. Sed quomodo deponendus sit, docet Apostolus,dicens Col.3, Expoliantes vos veterē hominem cum actibus suis, &c. Non ergo substantialiter debet deponi vel expoliari, sed solùm quo ad opera mala vel conuersationē. 1.Pet.2, Conuersationem vestrā inter gentes habentes bonam. 1. Tim.4, Exemplum esto fidelium in verbo & conuersatione. ¶ Deinde cùm dicit [Renouamini,&c.] Ostendit ꝙ debemus nouum statum induere. Circa quod tria facit. Primò ostendit per quid consequi possumus hanc nouitatem. Secundò in quo hęc nouitas consistat. Tertiò quæ sit. Quantū ad primum dicit, Renouamini spiritu,&c. Vbi notandum est ꝙ licet spiritus multipliciter dicatur in homine,tamen triplex spiritus inuenitur.s.spiritus sanctus. 1. Corint.3, Nescitis ꝙ templum dei estis,& spiritus dei habitat in vobis. Item spiritus rationalis. Gal.5, Caro concupiscit aduersus spiritū. Item spiritus fantasticus. Osee 14, Scitote Israel stultum prophetā insanum virum spiritualem.i. fantasticum. Hoc ergo quod dicit, Spiritu mentis,sumitur pro spiritu sancto. Dicit autē causam renouationis esse spiritum sanctū,qui habitat in mente nostra. Gala.4, Misit deus spiritum filii sui in corda, &c. Psal. Emitte spiritū tuum,& creabuntur,&c. Vel potest accipi spiritus pro spiritu rationali,& tunc spiritus idem est ꝙ mens nostra,& est simile huic quod dicitur Col.2, In expoliatione corporis carnis.i. corpus quæ est caro,ita hīc spiritu mētis.i. spiritu qui est mens: hoc autē dicit,quia in nobis est alius spiritus qui non est mens,qui.s. est cōmunis nobis & brutis. Dicit autem, Renouamini spiritu mētis: quia illud quod nō est corruptum, est nouum,nec renouatione indiget. Nam si Adam corruptus nō fuisset, renouatione non indiguisset,nec nos etiā. Sed quia corruptus fuit,renouatione indiguit & eius posteriores. Et ideo oportet renouari nos in præsenti secundū animam,& in futuro,secundum corpus,quando corruptibile hoc induet incorruptionē,& mortale immortalitatem,vt dicitur 1.Cor.15. Dicit ergo, Renouamini spiritu,hīc.s. quia nisi in præsenti spiritus renouetur,nunq̄ corpus eius innouabitur. Vel potest exponi spiritu mentis.i. mente vestra spirituali facta,& in idē redit. In quo autem hæc renouatio consistat quantū ad secundum subdit, cùm dicit [Induite nouum hominē,&c.] Hic aduertendum est ꝙ sicut vniuersumq; rei primum vetustatis principium fuit Adam per quē peccatum in omnes intrauit,ita principiū primum nouitatis & renouationis Christus est: quia sicut in Adam omnes moriuntur,ita & in Christo omnes viuificabuntur. Vnde Gal. vlti. In Christo Iesu neq; circumcisio,neq; præputium aliquid valet,sed noua creatura. Induimini ergo dominum nostrū Iesum Christum. Rom.13, Quę autem sit renouatio ostendit,cùm dicit, Qui secundū deum creatus est,&c. Hoc autem potest intelligi tripliciter. Vno modo sic vt ly,qui,referatur ad spiritū.i. spiritus qui est mens nostra,& creatus est à deo.s. in originali iustitia.s. in sui nouitate. Vel recreatus noua creatione vt esset iustus. supra 2, Creati in Christo Iesu in operibus bonis. Vel ly,qui,potest referri ad nouum hominem.s. Christum. Et tunc construetur sic. Qui creatus est.i. formatus in vtero virginis secundum deum.i. non semine humano,sed spiritu sancto. Vel creatus est secundū esse gratiæ & plenitudinis,& hoc in iustitia quo ad homines,in sanctitate quo ad deum,& hoc veritatis,nō falsitatis. Luc.2, In sanctitate & iustitia. Vel vt sanctitas sit in corde,veritas in ore,iustitia in opere.

Lectio 8.

Pro nouitate spiritus peccata interiora inhibentur ꝙ corrumpūt spiritū: primò quidem peccatū cor rūpens rationale: & secundò irascibile.

Propter quod deponētes mendaciū,loquimini veritatē unusquisq; cū proximo suo: quoniā sumus inuicē mēbra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam uestram. Nolite locum dare diabolo.

¶ Suprà posita generali monitione vt nouitatem induerent: hīc Apostolus ponit præcepta specialia. Circa quod duo facit. Primò inhibet eis peccata interiora corrumpentia spiritū. Secundò peccata exteriora quæ corrumpunt carnē,ibi [Fornicatio autem,&c.] Prima in duas. Primò prohibet peccata quæ in deordinatione propria consistunt. Secundò peccata quæ consistunt in deordinatione alterius,ibi [Omnis sermo malus, &c.] Prima iterum in tres,quia primò prohibet peccatum corrūpens rationalem. Secundò peccatum deordinans irascibilē,ibi [Irascimini & nolite peccare,&c.] Tertiò peccatum pertinens ad concupiscibilem,ibi, Qui furabatur,&c. Circa primum tria facit. Primò quia vnum istorū prohibet. Secundò inducit ad aliud. Tertiò rationē assignat. Prohibet ergo illud primò quod ad veterem hominem pertinet,ita vt ista litera,sit expositiua huius quod prædixerat. Induite nouum hominem,ad quem inducendum primò prohibet mendacium: quia per hoc peccatum ab is, corrumpitur veritas rationis. Vnde dicit, Propter quod, scilicet, nouum hominem induendum, sitis supple, deponentes mendacium, quia vt dicitur in Psalmista, Perdes omnes qui loquuntur mendacium, scilicet, perniciosum. ¶ Et postea inducit ad nouitatem, dicens Zacha. quarto, Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. Et quare? Quoniam sumus inuicem

Universidad de Deusto
Biblioteca

membra. Membra enim seinuicem diligunt,& se iuuant mutuò in veritate. Ro. 12, Vnum corpus sumus in Christo, singuli autē alter alterius mēbra. ¶ Sequitur [Irascimini,&c.] Vbi prohibet peccatum, corrūpens irascibilem. Circa quod tria facit. Primò ponit monitionem. Secūdò eam exponit, ibi [Sol nō occidat,&c.] Tertiò rationem reddit, ibi [Nolite locum,&c.] Monitionem autē ponit, cùm dicit [Irascimini,&c.] Quod potest exponi dupliciter, quia duplex est species iræ, quædā bona, quædam mala. Mala quidem quando inordinatè tendit in vindictam. s. contra iustitiam: bona verò quando in vindictam debitā, quando. s. quis irascitur quando oportet, cum quibus,& quantū oportet. Et de vtraq; potest exponi. Si de mala, sic est sensus. Non præcipit, sed permittit. q.d. Si ficst q; motus iræ insurgat, quod humanum est, nolite peccare. i. nolite perducere ad effectum per consensum. 1. Cor. 10, Tentatio vos nō apprehendat nisi humana: quia certē qui aliter irascitur fratri suo, reus erit iudicio, vt dicitur Mat. 5. De hac ira monebat Ioseph fratres suos. Genes. 45, Ne irascimini in via. Si autē exponatur de bona, sic tenetur nō solùm permissiuè vt primò, sed imperatiuè, irascimini. s. cōtra peccata vestra: quoniam duplex est vindicta quā homo appetit. Vna de seipso peccāte & sic pœnitentia est quędā vindicta quam homo facit,& capit de seipso. Et hæc est bona ira. & de hac dicitur imperatiuè, Irascimini. s. cōtra peccata vestra,& nolite peccare. s. de cætero, nec talia cōmittere contra quæ iterum oporteat irasci. Modò credunt aliqui q; homo securè possit sibiipsi irasci propter peccata sua, sed non proximo suo propter sua, sed non est ita: sicut enim contra seipsum quis irascitur propter peccata propria, ita proximo suo propter sua, ergo irascimini cōtra vitia aliena,& hoc cum zelo. Num. 25, Phinees auertit iram meā à filiis Israel, quia zelo meo cōmotus est cōtra eos. Sic Helyas 3. Reg. 19, Zelo zelatus sum p domino deo exercituū, quia dereliquerunt pactū domini filii Israel,&c. Et nolite peccare prævenièdo rationem, sed potius sequendo. Iac. 1, Sit autē omnis homo velox ad audiendum, tardus autē ad loquendum, & tardus ad iram,&c. ¶ Sequitur [Sol non occidat,&c.] Vbi exponit quod dixerat,& secundum tres prædictas expositiones potest tripliciter exponi, quia si de mala ira tunc sic, Sol,&c. i. non persistatis in ira concepta, sed ante solis occasum deponatis, quia licet permittatur motus, propter fragilitatē, non permittitur mora. Si de bona,& hoc contra peccata propria, tunc sic, Sol. i. Christus. Mala. 4, Orietur vobis timētibus nomen meum sol iustitiæ,&c. Non occidat super iracundiā vestram. i. super peccata vestra, pro quibus iterum oporteat vos irasci & vosmetipsos punire. Si contra peccata aliena sic accipitur sol. s. rationis. Eccl. 12, Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, anteq; veniat tēpus afflictionis,& appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent, anteq; tenebrescat sol,&c. Sol non occidat super iracundiā vestram. i. non obtenebretur dictamen rationis. Iob 5, Virum stultū interficit iracundia. ¶ Sequitur [Nolite locū dare diabolo] vbi assignat rationē monitionis. Diabolus enim habet locum in nobis per peccatum, vel per consensum. Io. 13, Cùm diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas,&c. Et sequitur ibidē quòd post buccellam introiuit in eum sathanas. Nunc autē huiusmodi passiones multum inclināt ad consensum, & maximè quando peruertunt iudicium rationis,& hoc specialiter facit ira quæ consistit in ascensione sanguinis, quæ quidē ratione velocitatis sui motus præcedit iudiciū rationis. Et quia sic nobis perturbatis diabolus incipit locum habere in nobis, ideo dicit, Nolite locū dare diabolo. q.d. Non perseueretis in ira, quia per hoc datis locum diabolo, quia totus diabolus iracundus est. Psal. Liberator meus de inimicis meis iracūdis. Intrat autem hominē cum furore & ira. Apoc. 12, Descendit diabolus ad vos habens iram magnā. Hoc autē non potest facere saltē in anima, quandiu homo iustus est. Hæc autē iustitia per iram amittitur, quia ira viri iustitiā dei non operatur, vt dicitur Iac. 1, Si ergo non vultis locū dare diabolo, saltem in anima, sol non occidat super iracundiam vestram. Eccle. 11, Aufer iram à corde tuo.

Ira quædā bona quædam mala.

Lectio 9.

Pro renouatione spiritus, prohibetur vetustas peccati ortū ad cōcupiscibilē, monēdo ad nouitatē, et tādē pœnitentia ad veterē hominē deordinantia p respectū ad proximum.

QVi furabatur iā nō furetur: magis aūt laboret, operādo manibus suis, qđ bonū est, vt habeat vnde tribuat necessitatē patiēti. Omnis sermo malus ex ore vestro nō procedat: sed si qs bonus ad ædificationē fidei, vt det gratiā audientibus.

¶ Excluſa suprà vetustate hominis quantum ad vim rationalem & irascibilem: hìc prohibet eam quātum ad concupiscibilem proueniente ex rerum inordinata concupiscentia. Circa quod duo facit. Primò prohibet concupiscibilis vetustatē. Secundò hortatur ad eius nouitatem, ibi [Magis autem laboret,&c.] Ad vetustatem autē concupiscibilis pertinet furtum; quod prouenit ex corrupto & inordinato appetitu rei tēporalis. Ideo dicit [Qui furabatur, iam non furetur,&c.] q.d. Qui habebat concupiscibilem corruptam & vetustam ex corrupto appetitu rerum tēporalium, iam non furetur. s. si vult concupiscibilem renouare, quia vt dicitur Eccle. 5, Super furē confusio, propter hoc dicitur Exod. 20, Non furtum facies. Et quia aliquis posset se excusare præ paupertate, ideo dicit [Magis laboret,&c.] sicut ipse fecit Apostolus, vt dicitur Act. 20, Argentū & aurū nullius concupiui aut vestē, vosipsi scitis, quoniam ad ea quę mihi opus erāt & his qui mecum sunt, ministrauerūt manus iste. Item 2. The. 3, Ipsi enim scitis quēadmodum oporteat vos imitari nos, quoniā non inquieti fuimus inter vos neq; gratis panem māducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte ac die laborātes, ne quē vestrum grauaremus,&c. Vnde notandū est q; opus manuale ad tria inducitur. Primò ad necessitatem victus acquirendā. Gene. 3, In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et ideo qui non habet vnde licitè viuat, tenetur manibus laborare. 2. Thes. 3, Si quis nō vult operari, non māducet, q.d. Sicut qui non comedit in necessitate peccat, ita& si non laborat. Et sic ponitur hìc ad excludendum furtū. Quandoq; verò inducitur contra otium, quia multa mala docuit otiositas. Eccl. 33, Et ideo qui habent vitam otiosam tenentur manibus laborare. 2. Thessa. 3, Audiuimus quosdam inter vos ambulare in quiete oihil operantes, sed curiosè agentes. His autem qui huiusmodi sunt denuntiamus, obsecramus in domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes suum panem manducent. Quandoque enim inducitur ad carnis macerationem & domationem. Vnde ponitur inter alia opera continentiæ. 2. Corin. 11, In laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, &c. Triplex ergo est ratio iniungendi laborem corporalem, sed prima omnibus necessaria est, & hoc de necessitate præcepti, quia aliis modis potest exciudi otium, similiter & lasciuia carnis potest alio modo domari & refrenari, & sufficit quomodocunque fiat. ¶ Sequitur [Quod bonum est] quod dupliciter potest intelligi. Vel in vi accusatiui,& sic constituetur: Magis autem laboret operando manibus & quidem non illicita, sed quod bonum est. Galatas vltimo, Bonum autem facientes non deficiamus. Esa. primo,

Quiescite agere peruersè, discite bene facere. Vel potest intelligi in vi nominatiui, laboret, &c. quod bonū est, quasi hæc sit ratio quare laborandū est, q.d. Non solùm est necessarium laborare, immo etiam bonū est laborare, vt laborans possit viuere,& vt habeat vnde tribuat necessitatē patienti. Eccle. 29, Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius,&c. ¶ Deinde cùm dicit [Omnis sermo malus,&c.] Ponit pertinentia ad veterem hominem in deordinatione ad alium,& facit duo: quia primò prohibet vetustatē, & inducit nouitatem. Secundò inducit exēplum, in principio quinti capitis, ibi [Estote ergo,&c.] Ad proximum autē potest quis malè se habere dupliciter. Vno modo ledendo eum verbis malis. Alio modo malis exēplis. Primò prohibet primum. Secundò secundū, ibi [Et nolite contristare,&c.] Primò iterum in duas. Primò prohibet vetustatem. Secundò inducit ad nouitatē, ibi [Sed si quis,&c.] Dicit ergo [Omnis sermo malus,&c.] Sermo oris prætendit & annuntiat quæ sunt in anima, quia voces sunt earū quæ sunt in anima passionum notæ. Ille est bonus sermo qui indicat bonā dispositionem interiorem, malus verò qui malā. Tripliciter autem homo ordinatur interius. s. ad se, vt. s. omnia sint rationi subiecta ad deum, vt ratio sit ei subdita, ad proximum quando diligit eū vt seipsum. Est ergo quandoq; sermo malus, quādo indicat hominem inordinatū in se,& hic est sermo falsus eius qui aliud loquitur, aliud intēdit: & similiter sermo inutilis & vanus. Item est sermo malus qui indicat hominē inordinatum contra deum: sicut periuria, blasphemiæ,& huiusmodi. Item etiam est sermo malus, quādo est contra proximū suum: sicut iniuriæ, doli,& fallaciæ. Et ideo dicit, Omnis sermo malus ex ore vestro nō procedat. Omnis non verò æquipollet huic signo, nullus. Sap. 1, Custodite ergo vos à murmuratione quę nihil prodest,& à detractione parcite linguæ, quia sermo obscurus in vacuum non ibit: quia certè deū non præterit omnis cogitatus & nō absconditur se ab eo vllus sermo, vt dicitur Eccl. 42, Nunc autē deponite & vos omnia, iram, indignationē, malitiam, blasphemiam, turpem sermonē de ore vestro. Col. 3. ¶ Sequitur [Sed si quis bonus est,&c.] Inducit ad nouitatem, quia sermo bonus benedicēdus est pro loco & tēpore. Prouer. 15, Sermo oportunus est optimus. Si quis ergo loquitur quasi sermones dei. 1. Pet. 4, Et ad quid subditur? Ad ædificationem fidei. i. vt corroboretur fides in cordibus infirmorum. 1. Cor. 14, Omnia ad ædificationem fiant,& hoc vt det gratiā audientibus. s. si talis bonus sermo sit probatus, vel talis sermo est conferens: quia frequenter homo ex bono sermone & per virtutem boni sermonis auditi cōpunctus disponitur ad gratiam. Act. 10, Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Sic loquebatur dominus de quo dicitur Lucæ 4, Mirabantur ex verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius. Eccle. 10, Verba oris sapientis gratia.

Lectio 10.

Docentur Ephesii nō expellere spiritū sanctum per quodcūque peccatum.

ET nolite contristare spiritum sanctum dei in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & deus in Christo donauit vobis.

¶ Suprà monuit Apostolus abstinere à verbis malis & nociuis: hìc monet abstinere à verbis & factis turbatiuis seu contristatiuis proximorū. Circa quod duo facit. Primò prohibet quod pertinet ad vetustatem. Secundò persuadet quod pertinet ad nouitatē, ibi [Estote autem inuicem benigni,&c.] Prima iterum in duas: quia primò prohibet quod ad vetustatem pertinet in generali. Secundò in speciali, ibi [Omnis amaritudo,&c.] Dicit ergo [Nolite cōtristare spiritū,&c.] Cōtrà. Spiritus sanctus est deus, in quo nō cadit passio aliqua nec tristitia. Respondeo. Spiritus sanctus dicitur contristari quando contristatur ille in quo est spiritus sanctus. Luc. 10, Qui vos spernit, me spernit. Esa. 63, Ipsi autem ad iracundiā prouocauerunt eum,& afflixerūt spiritum sanctum eius: & conuersus est eis in inimicum. Vel dicēdum est, q; est metaphorica locutio. Sicut enim deus dicitur irasci propter similitudinē effectus: ita etiam dicitur contristari: quia sicut quando aliquis contristatur, recedit à cōtristante, ita spiritus sanctus à peccante. Et sic est sensus, Nolite contristare spiritum sanctum dei. i. nolite eum fugare vel expellere per peccatū. Sap. 1, Spiritus sanctus enim disciplinę effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Igitur non est contristandus spiritus sanctus, & hoc propter beneficiū signi salutaris. Ideo subiūgit [In quo signati estis]. i. reformati estis, & ab aliis distincti. Qui autem habebit hoc signū secū, habebit vitam ęternā. Ideo ergo est custodiendus, & nullo modo contristandus, quia sine eo non est vita æterna. 2. Cor. 1, Qui signauit nos deus,& dedit nobis pignus spiritus. Et quando? [In die redemptionis] id est baptismi. Io. 3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto. &c. Actu. 1, Vos baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Dicit autem redemptionis, quia in baptismo fit homo particeps redemptionis factæ per Christū. ¶ Sequitur [Omnis amaritudo,&c.] Vbi ostendit in speciali quæ pertinent ad vetustatem. Quādoq; enim homo contristat amicū suum ex ira, aliquando ex industria. Sed in ira est triplex gradus, quia aliquando retinetur & manet solùm in corde, sicut qui tantùm interius irascitur. Aliquando verò exprimitur in voce sine tamen contumeliæ prolatione: sicut qui dicit, Racha. Aliquando fit etiam addita cōtumeliæ prolatione, sicut qui dicit, fatue. Primò ergo ponit quod pertinet ad iram cordis. Secundò quod pertinet ad inordinatā prolationem. Tertiò quod pertinet ad contumeliam. In ira autem cordis ista se consequuntur. Primò q; ira est effectus tristitiæ,& hæc in sacra scriptura dicitur amaritudo. 1. Regū 1, Cùm esset Anna amaro animo, & oraret deū flens,&c. Et ideo dicit [Omnis amaritudo,&c.] quæ est per memoriā iniuriæ præteritæ. Eccl. 21, Non est sensus vbi abūdat amaritudo. Secundò q; ratum appetit vindictā, ideo dicit [Et ira.] quæ est appetitus vindictæ. Iaco. 1, Ira enim viri dei iustitiā non operatur. Tertiò q; iratus indignum reputat q; ei paretur,& indignum esse q; sine punitione transeat, ideo sequitur [& indignatio] Sed quantum ad inordinatam prolationē sic est clamor. Esa. 5, Expectaui vt faceret iudiciū,& ecce iniquitas: & iustitiā,& ecce clamor. Ideo dicit [Et clamor.] Similiter & blasphemia est vel contra deum, vel contra sanctos. Leuit. 24, Quicunq; blasphemauerit nomen domini, morte moriatur. Ideo dicit [Et blasphemia.] Et addit [Tollatur à vobis cū omni malitia]. s. operis. 1. Pet. 2, Deponentes omnem malitiam,& omnem dolum,& simulationē. ¶ Deinde cùm dicit [Estote autē,&c.] Ponit pertinentia ad nouitatem contrariam passionibus præmissis, cōtra amaritudinem, benignitatem. Vnde dicit [Estote autem inuicem benigni.] quia benignus est spiritus sapientię,

Universidad de Deusto
Biblioteca

&c. Contra irã, misericordiã. Vnde dicit [Misericordes.] Luc. 6, Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors est. Contra indignationẽ, condonationem. Vnde dicit [Donantes inuicẽ, &c.] Col. 3, Donãtes vosmetipsis si quis aduersus aliquẽ habet quærelam sicut & dominus donauit nobis, ita & vos. Rom. 8, Qui etiã proprio filio suo non pepercit. Et paulò pòst sequitur. Quomodo non etiã cum illo nobis omnia donauit?

Caput 5.

Proponitur Christus imitãdus vt exemplar, et docetur in quo sit imitandus.

Estote ergo imitatores dei, sicut filij charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis.

¶ Posita exhortatione ab benignitatẽ & misericordiam quæ sunt effectus charitatis: hìc ostẽdit eis exẽplum. Circa quod duo facit. Primò inducit eos ad imitationem exemplaris. s. dei. Secũdò ostendit in quo debent ipsum imitari, ibi [Et ambulate, &c.] Dicit ergo, Dixi quòd debetis donare inuicẽ, sicut & deus in Christo donauit vobis. ergo estote imitatores dei, quia hoc necessariũ est, licet difficile sit. Eccl. 2, Quid est, inq̃, homo vt possit sequi regem factorẽ suum? Nunq̃ tamen perficietur natura humana, nisi in coniunctione ad deũ. Vnde Iob 23, Vestigia eius secutus est pes meus. Ergo imitãdus est taliter quo modo habemus possibilitatẽ, quia ad filium pertinet patrẽ imitari. Et ideo subdit [Sicut filii patrem.] s. per creationem. Deute. 32, Nónne ipse est pater tuus qui possedit, & fecit, & creauit te? Et addit [Charissimi.] quos. s. elegit ad participationẽ suiipsius. ¶ Sequitur [Et ambulate, &c.] Vbi primò ponit imitãdi modum, quia in charitate. Secundò ostendit immensæ charitatis signum, ibi [Et tradidit, &c.] Quòd ergo simus filii charissimi, hoc facit charitas dei. Rom. 8, Non enim accepistis spiritũ seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum in quo clamamus, abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, & sumus filii dei. Debemus ergo ipsum in dilectione imitari. Et dicit [Ambulate]. i. semper proficite. Geñ. 15, Ambula corã me, & esto perfectus. Et hoc [in dilectione] quia dilectio est tale bonum in quo debet homo proficere, & tale debitũ quod debet homo semper soluere. Roma. 13, Nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Vel in dilectione quæ est via sequendi deum magis de propinquo. 1. Corint. 13, Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Si linguis hominũ loquar & angelorum, &c. Col. 3, Super omnia hęc charitatẽ habentes, &c. Et hoc exemplo Christi. Vnde subdit [Sicut & Christus dilexit nos.] Ioa. 13, Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, in finẽ dilexit eos. ¶ Et quia secundum Grego. probatio dilectionis, exhibitio est operis: ideo subdit [Et tradidit semetipsum pro nobis.] Apo. 1, Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris. Gala. 2, In fide viuo filii dei qui dilexit me, & tradidit in mortẽ seipsum pro me. Esa. 53, Tradidit in mortem animã suam, &c. ¶ Hæc autem mors fuit nobis vtilis & necessaria, ideo subdit [Oblationem & hostiam, &c.] Loquitur autẽ hìc Apostolus more veteris legis, in qua, vt dicitur Leuit. 4, Quando quis peccauerat, offerri debebat pro eo hostia & oblatio quæ dicitur pro peccato. Item quando quis agebat gratias deo, vel aliquid consequi volebat, oportebat offerri hostiã pacificam, vt dicitur Leuit. 3. Quæ quidem erat in oblationem suauissimi odoris domino, vt dicitur ibidẽ, Hęc autem facta sunt per Christum, quia vt à peccatis mũdaremur, & gloriã consequeremur tradidit semetipsum pro nobis in oblationem, per ea quæ in vita gessit. Esa. 53, Oblatus est, quia ipse voluit, &c. [Et hostiam deo pro peccato.] & hoc in odorem suauitatis. Alludit autẽ huic quod dicitur Leuit. 3. Sed certè ille odor non erat tunc ideo acceptus secũdum se, sed secundum suam significationem, inquantũ significabat oblationem odoriferam corporis Christi filii dei. Geñ. 2, Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni. Cant. 1, Trahe me post te, curremus in odorem vnguẽtorum tuorum. Sic autem debemus nos sacrificare deo spiritualiter. Psal. Sacrificiũ deo spiritus, &c.

Lectio 2.

Excluditur vetustus peccati quãtũ ad vitia carnalia.

Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

¶ Suprà posita monitione Apost. docuit, vt deposita vetustate Ephesii nouitatẽ assumerẽt prohibendo vitia spiritualia: hìc prohibet eisdẽ vitia etiam carnalia. Diuiditur autẽ in duas. Primò enim prohibet vetustatem vitiorũ carnalium. Secũdò inducit ad nouitatẽ, ibi [Videte itaq; fratres, &c.] Prima iterum diuiditur in tres. Primò excludit vetustatẽ vitiorum. Secundò proponit pœnam eorum, ibi [Hoc autẽ scitote, &c.] Tertiò excludit fallaciã, ibi [Nemo vos seducat, &c.] Prima iterum in duas. Primò excludit quædã vitia principalia. Secundò excludit quædã adiuncta, ibi [Aut turpitudo, &c.] Excludit autem tria vitia. s. luxuriam naturalem, quæ est, cum non sua. Vnde dicit [Fornicatio.] Osee 4, Spiritus enim fornicationum decepit eos. 1. Corint. 6, Fugite fornicationem. Sic faciebat Iob 31, Pepigit fœdus cum oculis meis, vt nec cogitarẽ de virgine. Dicitur autem fornicatio à fornice. i. arcu triumphali, iuxta quem erant lupanaria. Proueb. 20. [Et omnis immunditia] i. omnis pollutio contra naturam, scilicet, quæ non ordinatur ad generationem. Gala. 5, Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, &c. Tertiò excludit auaritiam, dicendo [aut auaritia.] Sed quare hoc? Nunquid est idem cum peccatis carnalibus? Respondeo. Dicẽdum est quòd non, nec totaliter est diuisa, sed medium inter spiritualia & carnalia peccata: quod patet sic. In peccato sunt duo. s. obiectum peccati, & delectatio in obiecto. Quædam ergo sunt peccata quorũ obiectio & delectatio est spiritualis, sicut ira. Nam vindicta quæ est obiectum iræ, & delectatio eius, est quid spirituale, & similiter inanis gloria. Quędã verò sunt omnino carnalia, & obiectũ, & delectatio: sicut gula & luxuria, sed auaritia tenet medium, quia eius obiectum est carnale, scilicet, pecunia, sed delectatio est spiritualis, quia animo quiescit quis in pecunia. Et ideo cõnumeratur auaritia cum peccatis carnalibus ratione obiecti, cum spiritualibus verò ratione delectationis. Hebr. vlti. Sint mores sine auaritia. Vel dicẽdum est q̃ auaritia ponitur iustitiæ, vnde ponitur pro specie luxuriæ, quę est adulteriũ, quod est iniustus vsus mulieris alterius: sicut auaritia iniustus vsus pecuniæ. Sed suprà dixit, Qui furabatur, &c. hìc autem dicit q̃ nec nominetur, &c. quia in pugna spirituali vitia carnalia primò occurrunt vincenda: quia frustrà pugnat quis contra intrinseca, nisi primò vincat extrinseca, scilicet, carnalia contra quæ semper remanet bellũ. Et ideo dicit [Nec nominetur in vobis sicut decet sanctos.] s. abstinere à factis, à cogitationibus, & à dictis. Esa. 41, Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem, & germen. Eccle. 41, Curam habe de bono nomine, quia hoc

Auaritia est peccatũ partim carnale partim spirituale.

decet sanctos. 2. Cor. 6, In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros, &c. ¶ Sequitur [Aut turpitudo, &c.] Vbi ponit quædam vitia adiuncta. Circa quod duo facit. Primo adiuncta vitia excludit. Secundò ad contraria eorum inducit, ibi [Sed magis gratiarũ actio, &c.] Tria ergo vitia excludit, scilicet turpitudinem, quæ est in tactibus turpibus, & amplexibus, & oculis libidinosis. Prouer. 6, Qui autem adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suã, & turpitudinem, & ignominiam congregat sibi. Item stultiloquium, ideſt, verba prouocantia ad malum. Eccle. 9, Colloquiũ illius quasi ignis exardescit, scilicet malę mu beris. Et scurrilitatem, ideſt verbũ ioculatorium, per quod aliqui volunt inde placere aliis. Matt. 12, De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ de eo in die iudicii. Et hæc omnia sunt mortalia inquantum ad mortalia peccata ordinantur, quia aliquid etiam si bonum sit ex genere, inquantum ad mortale ordinatur, est mortale. ¶ Deinde inducit ad contraria, scilicet gratiarum actiones. Vnde dicit, Sed magis gratiarum actio. Esa. 51, Gaudium, & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.

Lectio 3.

Proponitur pœna vitiorum notatorũ & excluditur fallacia seductorũ, monẽdo ne insequantur in malo.

Hoc enim scitote intelligentes, & omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Nemo vos seducat inanibus uerbis, propter hæc enim uenit ira dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum.

¶ Suprà prohibuit Apostolus peccata carnalia, hìc comminatur pœnam damnationis, quæ peccatoribus infligitur. Circa quod duo facit, Primò enim de hoc eos certificat. Secundò sigillatim peccata recitat, ibi [Quòd omnis fornicator, &c.] Dicit ergo, Hoc scitote intelligentes, ideſt, actualiter non solùm habitualiter pro certo habete. 1. Ioan. 3, Hæc scripsi vobis vt sciatis, &c. Et quidẽ quòd omnis fornicator, aut immundus aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatẽ in regno Christi & dei. Nota q̃ vocat hìc auaritiam idololatriã, quoniam idololatria est quando honor soli deo debitus, impenditur creaturæ. Nunc autem deo dupliciter honor debetur, scilicet vt in eo finem nostrum cõstituamus, & vt in eo fiduciam nostrã finaliter ponamus, ergo qui hoc in creaturis ponit reus est idololatriæ. Hoc autem facit auarus, qui finem suum in re creata ponit, & etiam totam suã fiduciam. Osee 8, Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Et hoc, quia, vt dicitur Prouer. 11, Qui confidit in diuitiis suis corruet. Sed cùm in aliis peccatis ponat homo finem suum in creatura, cui amore inhæret, quare etiam in illis non dicitur peccator idolatra? Respondeo, idolatrare est aliquid exterius indebitè colere. Nunc autem in aliis peccatis ponitur finis in interioribus quasi in propria exaltatione. Sed qui ponit finem in diuitiis, ponit in eis finem vt in re exteriori, sicut idololatra. Sed nunquid auari honorem deo debitum exhibentes creaturæ, realiter sunt idolatræ, & per se? Dico q̃ non: quia in moralibus actus seu opera iudicantur ex fine. Ille ergo per se est idololatra, qui intendit per se cultum exhibere creaturæ. Hoc autem non intendit auarus per se, sed per accidẽs hoc facit, inquantum superfluè & inordinatè diligit. Et quid de tali? Non habebit hæreditatem, quippe, quia filii & hæredes. vt dicitur Rom. 8, Nunc autem tales non sunt filii qui sic carnales sunt: ergo hæreditatem nõ habent, quia vt dicitur 1. Corin. 15, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt, ideſt, deum qui dicit Ezechie. 44, Ego hæreditas eorum. ¶ Sed posset quęri si hæreditas ista est ipse deus, cùm sit indiuisibilis & impartibilis, quare dicit, in regno Christi & dei diuisuè, ac si hæreditas ista sit diuisibilis? Respondeo. Hæreditas nostra consistit in fruitione dei, nunc autem deus aliter se fruitur, & nos eo, quia deus seipso perfectè fruitur, quia seipsum perfectè cognoscit, & totaliter diligit quantum cognoscibilis & diligibilis est, non autem sic nos: quia licet ipsum perfectè cognoscamus in patria, & per consequens diligamus, quia qui aliquid simplex attingit, ipsum totũ cognoscit, & si non totaliter: sicut lux solis si esset pũctalis humanus oculus, ipsam totam apprehenderet non totaliter, oculus verò Aquilæ ipsam totaliter comprehenderet. Sic & si deũ perfectè cognoscimus in patria, & perfectè diligimus, sed ipsum totaliter non comprehendimus, ideo videtur ibi esse quædam imperfectio & particularitas. Et ideo dicit Christi & dei coniunctim, quasi partem cum parte ponendo. ideſt, quia per Christum, & non per alium habetur hæreditas. ¶ Deinde cùm dicit [Nemo vos seducat.] Hìc excludit fallaciam seductorum. Et circa hoc duo facit. Primò enim ponit admonitionem. Secundò subiungit ipsius rationem, ibi [Eratis enim aliquando tenebrę, &c.] Prima iterũ in duas, quia primò monet eos, vt non seducantur verbis eis credendo. Secundò vt non communicent eis mala faciendo, ibi [Nolite communicare, &c.] Prima adhuc in duas, quia primò remouet seductiones, secundò ostendit seductionis signum, ibi [Propter hoc enim venit ira, &c.] Notandum est ergo quòd in vitiis carnalibus solùm docuit cauere seductionem, quia à principio vt homines possent liberè frui cõcupiscentiis, cogitauerũt inuenire rationes quòd fornicationes & huiusmodi venerea non essent peccata. Et ideo dicit inanibus verbis, quia sine ratione sunt talia verba quæ dicunt, quòd huiusmodi non sint peccata, nec excludant à regno dei & Christi. Col. 2, Videte ne quis vos seducat per prophetiam & inanẽ fallaciam. Et quòd tales sint seductores & talia verba seducentia ostendit, quia nisi peccata carnalia essent peccata, non punirentur à deo, quia cùm deus sit iustus non infligit pœnam sine culpa. Nunc autem talia puniuntur à deo, ergo peccata sunt. Minorem probat, cùm dicit [Propter hęc enim venit ira dei] scilicet propter peccata carnalia [in filios diffidentiæ] vt patuit in diluuio. Gene. 6. Item in sodomitis. Gene. 19. Item tribus Beniamin ferè tota consumpta fuit propter hæc. Iudicum 20, Dicit autem filios diffidentiæ, quia ficut peccantes diffidunt de vita æterna: quia si sic faciens sperarẽt vitam æternam, magis esset præsumptio quã spes, quæ est certa expectatio futuræ beatitudinis ex meritis, &c. Vnde suprà 4, Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Sap. 7, Nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra, &c. [& sequitur in fine capitis.] Quia tales non sperauerũt mercedem iustitiæ, &c. Dicit ergo quòd in filios diffidentiæ, ideſt, qui non confidunt de gaudiis æternis, venit ira dei, scilicet propter peccata: vel diffidentiæ, ideſt, de quibus non est confidendum, quantum est ex parte meritorum. Et ideo concludit, Nolite effici participes eorum, communicando scilicet eis in talibus operibus. 2. Co. 6, Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras, aut quæ communicatio Christi ad Belial, aut quæ pars fidelis cum infideli.

Cur in aliis peccatis nõ dicatur qꝫ idolatra sicut in auaritia.

Lubrici quã quæsierũt rationes inuenire offensiuas q̃ venerea peccata nõ essent, vt liberiùs illis fruerentur.

Lectio 4.

Proponitur ratio, in quo fuerit ante eorũ cõuersionē, & in qua post cõuersionem, ad quę sequentia monentur non recurrentes ad priorē, sed potius redarguãt.

ERatis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Vt filii lucis ambulate (fructus enim lucis, est in omni bonitate, & iustitia, & ueritate) probãtes quid sit beneplacitum deo. Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.

¶ Suprà prohibuit Apostolus peccata carnalia, comminando pœnam & remouẽdo fallaciam: hic assignat rationem sumptam ex eorum conditione, & duo facit. Proponit enim primò eorum conditionem. Secundò ex eis duas conclusiones inducit, ibi [Vt filii lucis sitis, &c.] Ponit autem duas conditiones. Primò præteritam. Secundò conditionem præsentem, ibi [Nunc autem lux, &c.] Dicit ergo, Eratis aliquando tenebræ, idest excæcati ignorantia & errore. suprà 4, Tenebris obscuratum habentes intellectum. Psalm. Nescierũt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Item tenebrosi per peccatum. Prouer. 4, Via impiorũ tenebrosa, nesciunt vbi corruant. Sed notandum est q̃ indeterminatè non dicit tenebrosi, sed tenebræ, quia sicut quilibet videtur esse id quod principaliter est in eo, sicut tota ciuitas videtur esse rex, & quod rex facit, ciuitas dicitur facere, ita quando peccatum regnat in homine, tunc totus homo dicitur peccatum & tenebræ. ¶ Sequitur [Nunc autem lux, &c.] Vbi ponit conditionem præsentem. q.d. Nunc autem habetis lucem fidei. Philip. 2, Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Mat. 5, Vos estis lux mũdi. Sed contrà dicitur de Ioanne Baptista, Non erat ille lux, quomodo ergo fideles alii lux dicuntur? Respondeo. Non dicuntur lux per essentiam, sed per participationem. ¶ Deinde cùm dicit [Vt filii lucis ambulate, &c.] concludit duas conclusiones. Dixerat enim q̃ tenebræ fuerunt, & quòd nunc sunt lux. Et ideo primò concludit vt se conforment ei quod nunc sunt. Secundò vt vitent ea quæ prius fuerunt, ibi [Et nolite communicare.] Prima in duas. Primò ponit ammonitionem. Secũdò eam exponit, ibi [Fructus enim lucis, &c.] Dicit ergo, quia nũc lux estis, faciatis opera lucis, ergo vt filii lucis ambulate. Ioan. 12, Ambulate dum lucem habetis, &c. ¶ Hoc autem exponit. cùm dicit [Fructus enim, &c.] Ambulat autem quis vt filius lucis dupliciter. Primò quantũ ad substantiam vel genus operis. Secundò quantum ad modum vel intentionem facientis. Primò ergo ponit opera quæ oportet facere. Secundò qua debent fieri intentione, ibi [probantes, &c.] Dicit ergo, Dixi vt ambuletis vt filii lucis: fructus autem lucis, sunt opera fructifera & clara. Eccles. 24, Flores mei fructus honoris, &c. Et hoc in omni bonitate, &c. Vbi aduertendum est q̃ omnis actus virtutis ad tria reducitur. Nã oportet quòd agens ordinetur in se, ad proximum, & ad deum. In se, vt sit bonus in seipso, & propter hoc dicit in omni bonitate. Psalm. Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me, &c. Item ad proximum per iustitiam. Ideo dicit, In iustitia. Psal. Feci iudicium & iustitiam, &c. Ad deum per cognitionem & confessionem veritatis. Et ideo dicit, Et veritate. Zacha. 8, Veritatem enim & pacem diligite. Vel aliter, vt bonitas referatur ad cor, iustitia ad opus, veritas ad os. Suprà 4, & Zacha. 8, l. oquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. ¶ Deinde cùm dicit [Probantes, &c.] Ostendit qua intentione debeant operari, quia non ex abrupto, sed probantes, idest, ratione discernentes. Opus suum probet vnusquisq; vt dicitur Gala. 6. Et hoc [quid sit beneplacitum deo] idest, vt intẽdatis facere quod placet deo. Rom. 15, Probetis quæ sit voluntas dei bona, & beneplacens & perfecta. ¶ Deinde cùm dicit [Et nolite communicare, &c.] Hortatur eos nericatorem me constituo. 2. Pet. 2, Canis reuersus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti. Diuiditur autem ista pars in duas. Primò ponit monitionem. Secundò assignat rationem, ibi [Quæ autem in occulto, &c.] Prima iterum in duas. Primò monet eos ne malefaciant. Secundò vt mala reprehendant, ibi [Magis autem redarguite, &c.] Dicit ergo, Probantes quid sit bene placitum deo. Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, idest operibus carnalibus ducentibus ad tenebras perpetuas: quæ quidem sunt infructuosa, quia non habent nisi momentaneam delectationem citissimè transeũtem. Ro. 6, Quem ergo fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis, Iudæ 1. Arbores autumnales infructuosæ, bis mortuæ, eradicatę, fluctus feri maris, despumãtes suas confusiones, &c. Item tenebrosa loca quærunt propter turpitudinẽ quia communicant in eis cum brutis. Iob 24, Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, Non me videbit oculus, & operiet vultum suum, perfodit in tenebris domos, &c. Istis ergo nolite communicare, imitando, coadinuando, consentiendo. Eccle. 13, Quæ communicatio homini sancto ad carnem? Sed certè hoc non sufficit nisi etiam eos reprehendatis, quia vt dicit August. aliquando deus punit communicantes insontes, quia aliqui boni non reprehendunt malos. Eccles. 7, Mandauit autem vnicuique de proximo suo. Et ideo dicit, magis autem redarguite. 2. Timo. 4, Argue, obsecra, increpa, &c. Sed nunquid semper peccamus si nõ reprehendimus? Respondet August. Quod enim non reprehendis ex timore charitatis, ne. s. peior efficiatur, & scandalizatus affligat bonos, non peccas. Si autem ex timore cupiditatis, ne. s. indignetur, & perdas beneficia tua, sic peccas,

Ponitur ratio cur non debeãt cõmunicare operibus tenebrarum gẽtilii, & ratio cur sint arguendi & confirmatur.

Lectio 5.

QVæ autem in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autem quæ arguuntur à lumine, manifestãtur. Omne enim quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit, Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

¶ Suprà posuit Apostolus monitiones: Hic assignat rationes earũ. Duas aũt monitiones posuit. Prima vt non cõmunicarent operibus tenebrarũ. Secũda vt redarguerẽt peccatores. Secundum hoc ergo duo facit. Primò ponit rationẽ primæ monitionis. Secũdò rationẽ secundę, ibi [Omnia enim quæ arguuntur, &c.] Dicit ergo, Bene dixi, nolite cõmunicare: immo debetis & tales increpare & redarguere. Quare? Quia quę in occulto fiunt ab ipsis, turpe est dicere: hoc autem est de vitiis carnalibus in quibus est turpitudo magna: quæ minimum est ibi de bonis ratiõis, cùm huiusmodi actus cõmunes sint nobis & brutis. ¶ Sequitur [Omnia quæ arguũtur, &c.] Hic ponit Apostolus rationẽ secũdæ monitionis, & facit duo. Primò eã ponit rationẽ. Secundò assignat confirmationẽ, ibi [Propter quod dicit, &c.] Quantum ergo ad primum, vult probare q̃ eos deceat delinquentes arguere, & hoc probat sic. Quicquid ostenditur, malũ esse redarguitur: omnis enim redargutio manifestatio quædam est, sed omnis manifestatio fit per lumen. vos autem estis lux: ergo decet

vos arguere & eos manifestare. Ponit autem huius rationis maiorem, ibi [Omnia autem quæ arguuntur, &c.] Minorem autem ponit, ibi [Omne quod, &c.] Ideo decet eos arguere, quia vt dicitur. 1. Cor. 2, Spiritualis iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Vnde glo. sic exponit, Omnia. s. peccata quæ arguũtur à lumine. i. à bonis & sanctis hominibus qui sunt filii lucis, manifestantur. s. per confessionem. Prouer. 28, Qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam cõsequetur. Omne autem. s. malum quod manifestatur per cõfessionem, lumen est. i. in lumine vertitur. Deinde cõfirmat hoc per authoritatem, dicẽs [Propter quod dicit, Surge, &c.] Glo. sic exponit. Propter hoc quod sit lumẽ dicit. s. spiritusanctus, O tu qui dormis surge, &c. Sed hæc non est consuetudo Pauli. Et ideo dicendum est q̃ Apostolus introducit figurã positã. Esa. 6, Surge illuminare Hierusalem, &c. dicens: Propter quod dicit. s. scriptura, Surge à negligẽtia boni operis, tu scilicet qui dormis. Prouerb. 6, Vsquequo piger dormies? Psal. Nunquid qui dormit, non adiciet, vt resurgat? Et exurge à mortuis. i. ab operibus mortuis, seu mortificantibus. Hebræos 9. Emundabit conscientiã nostram ab operibus mortuis, &c. Esa. 26, Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent. Exurge ergo, & illuminabit te Christus. Psal. Dominus illuminatio mea, &c. Idem: Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, Sed nũquid possumus per nos resurgere à peccato? quia dicit, Surge, & illuminabit te Christus. Respondeo, Dicendum est quòd ad iustificationem impii duo requirũtur. s. liberum arbitrium cooperans ad resurgendum, & ipsa gratia. Et certè hoc ipsum habet liberum arbitrium à gratia præueniente, & postea meritoriè operari à gratia subsequente. Vnde dicitur Tren. vlti. Conuerte nos deus, & cõuertemur.

Lectio 6.

VIdete itaque fratres quomodo cautè ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniã dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit uoluntas dei.

Monentur Ephesij ad nouitatem oppositam fallaciæ, in docendo ad cautelã contrariam & ostendendo nouitatem cautelæ ac modũ eiusdem.

¶ Suprà prohibuit fallaciarum carnalium vetustatem, hic hortatur ad contrariam nouitatẽ. Et primò hortatur ad nouitatem contrariam fallaciæ. Secundò ad nouitatem contrariam luxuriæ, ibi [Et nolite inebriari, &c.] Prima in tres. Primò inducit ad cautelam contrariam fallaciæ. Secundò ostendit nouitatem cautelę, ibi [Redimentes tempus, &c.] Tertiò docet modum cautelæ, ibi [Propterea nolite fieri, &c.] Dicit ergo. Ita que. s. ex præmissis videte quomodo cautè ambuletis. Cautio est quædam conditio prudentiæ per quã aliquis vitat impedimenta agendorum, & hanc cautelam debent omnes habere. Prouer. 4, Oculi tui videant recta, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Hoc autem pertinet ad sapientes, & ideo dicit [Non quasi insipientes] qui. s. nesciunt vitare impedimenta. Psal. Turbati sunt omnes insipientes corde. [sed vt sapientes.] Eccleſia. 2, Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat. Quidã dicunt, Si non castè, tamẽ cautè. Sed sic non accipit Apostolus, sed dicit cautè, ac si diceret, cauete ab hominibus contrariis castitati. Necessitatem autem huius cautelæ ostendit, cùm dicit, Redimentes tempus, &c. quod potest exponi dupliciter. Redimit enim aliquis quandoque rem suam dando enxenia vel aliquid pro ea, sicut dicitur aliquis redimere vexationem suam dando enxenia, vel pecuniam, vel quando dimittit de iure suo. Dicit ergo, Totũ tempus, hoc est tempus calumniæ, & ideo sitis redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Ex quo peccauit Adam, ex tunc semper paratæ sunt insidiæ impellentes ad peccatum. Non sic autem in statu innocentię in quo non oportebat hominem ab aliquo licito abstinere, quia in eius voluntate non erat impellens aliqd ad peccatum. Modò autem oportet nos tempus redimere, quoniam dies mali sunt. i. debemus malitiam diem vitare, diem malum præcauere, vt dicitur Eccle. 7, & etiam à quibusdam licitis abstinere. 1. Co. 10, Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. In hunc autem modum dicitur aliquis vexationem suam redimere: quia dimittit aliquid de iure suo perire. Vel aliter, Redimentes tempus, &c. Contingit quandoque quòd aliquis per magnum tempus vitæ viuit in peccato, & hoc est tempus perditum. Sed quomodo redimet, cũ homo non sufficiat ad debita persoluenda? Respondeo. Dicendum est q̃ tantò magis debet vacare operibus bonis, quantò prius instituit malis. 1. Pet. 4, Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consumendam his qui ambulauerunt in luxuriis, vinolentiis, desideriis, &c. Sed prima expositio est melior. ¶ Deinde cùm dicit [Propterea nolite fieri, &c.] docet modum cautelæ dicens, propterea. s. vt posſitis tempus redimere nolite fieri imprudentes. ¶ Nota quòd differentia est inter sapientiam & prudentiam. Prudẽtia enim est quædam sapientia, sed non vniuersalis sapientia. Prou. 10, Sapientia autem est viro prudentia. Sapiens enim simpliciter dicitur qui habet de omnibus ordinare: sapiens autem secũdũ quid dicitur qui habet ordinare de his de quibus est sapiens. 1. Corin. 3, Vt sapiens architectus fundamentum posui, quia sapientis est ordinare, vt dicitur 1. Methaphisicæ, Omnis autem ordinator respicit finem ille ergo simpliciter est sapiẽs qui cognoscit finẽ, vel qui agit propter finem vniuersalem. s. deum. Deut. 4, Hæc est enim sapientia vestra, &c. Sapientia enim est diuinarum rerum cognitio, vt dicit Aug. 4, de Trin. Prudentia verò est partecularis rei prouidentia, quãdo. s. quis ordinat facta sua. Et ideo sapientia est viro prudentia Propter hoc ergo dicit, Nolite fieri imprudentes, sed intelligẽtes, &c. sicut ratio speculatiua ordinat de agendis & iudicat: oportet autem conclusiones habere & iudicare per principia, & similiter in operabilibus. Istud autem principium per quod debemus iudicare omnia & regulare, est volantas dei, & ideo intellectus in moribus & diuinis debet habere pro principio volũtatẽ dei, quia si hanc habeat pro principio, fit prudens intellectus. Deu. 32, Vtinã saperent & intelligerent, &c. hoc autem docuit dominus. Mat. 6, Fiat voluntas tua.

Lectio 7.

ET nolite inebriari uino in quo est luxuria, sed impleamini spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine domini nostri Iesu Christi deo & patri Subiecti inuicem in timore Christi.

Inducitur Ephesij ad nouitatem cõtra vitia carnalia, maximè ga. Le, quod fit per opera spiritualia ad quæ iducit Apostolus.

¶ Suprà induxit ad nouitatem cõtra vetustatem fallaciæ: hic hoc idem facit contra vetustatem vitiorũ carnalium. Vel dicamus, q̃ prius reprehenderit peccata carnalia quantum ad luxuriam, hic autem quantum ad gulam. Duo autem facit. Primò enim prohibet vetustatem. Secundò inducit statum ad nouitatem, ibi [Sed impleamini, &c.] Dicit ergo: Dixi quod fornicatio & omnis immunditia nõ nominetur in vobis, sed ad hoc cauendũ debetis à vino superfluo abstinere, quia cibus & potus superfluus est causa luxuriæ, & præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipuè vinũ, quod calefacit & mouet.Prou.20,Luxuriosa res vinum,& tumultuosa ebrietas.Hester 1,Cùm esset rex hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero,&c.Osee 4,Fornicatio,& vinum,& ebrietas auferunt cor.Vnde Hiero.Quæ Sodoma non vicit,vina vicerũt Loth.Nolite ergo, &c. sed impleamini spiritusancto.Inter omnia quæ multos spiritus generant,est vinum,vnde generat animositatem,& facit homines per talenta loqui,vt dicitur 2.Esdræ 3.Et ideo conuenienter docet eos contra hoc repleri spiritusancto,qui generat feruorem deuotionis.Ro.12,Spiritu feruẽtes. Item etiam generat gaudium & lætitiam spiritualem.Ro.14,Iustitia & pax,& gaudium in spiritusancto.Item facit audacter loqui.Act.2, Repleti sunt omnes spiritusancto,& cœperunt loqui.&c.Et ideo qui eos loquentes audiebant,credebãt eos ebrios.Sed nunquid habemus spiritum sanctum in nostra potestate?Respondeo,& dico q̃ habere spiritum sanctũ est dupliciter,vel receptiuè,& sic non est in nostra potestate eum recipere,sed ex dono dei eum recipimus.Ro. 5,Charitas diffusa est in cordibus nostris,&c.vel dispositiuè,& sic adhuc non sumus sufficientes eum recipere.i.nos disponere sine gratia dei.2.Corinth.3,Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis,sed sufficientia nostra ex deo est.Vel aliquis dicitur recipere spiritum sanctum,non tamen plenus esse spiritusancto,quando.s.habet gratiam spirituſſancti quantum ad aliquam,& non quantum ad omnem hominis operationem.i.Tunc autem dicitur plenus spiritusancto,quando eo vtitur generaliter.Modus autẽ repletionis est in dilectione dei & proximi.Et ideo cùm dicit,Loquentes,&c.Primò tangit modum repletionis ex parte dei.Secundò ex parte proximi,ibi[Subiecti inuicem,&c.]Circa primũ tria facit.Primò ponitur spiritualis meditatio.Secundò spiritualis exultatio.ibi[Cantantes,&c.]Tertio gratiarum actio,ibi [Gratias agentes.&c.]Prima in duas,quia primò ponit modum meditationis,secundò materiam eius,ibi [In psalmis,&c.]Dicit ergo,Loquentes vobis,&c.Est autem duplex locutio.Vna exterior,hominis ad hominem:alia interior, hominis ad seipsum. Talis autem debet esse compunctiua.Iob 10,Loquar in amaritudine animæ meæ.Item debet fieri in secreto.Mat.6,Tu autem cùm oraueris,intra cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Et Sapien.8, Intrans in domum meam conquiescam cum illa. ¶Materiã verò meditationis tangit,cũ dicit[In psalmis,&c.]Psallere est vti psalterio.Et sic in psalmis.i. bonis operationibus.Psal.Sumite psalmum & date tympanum,psalterium iucũdum,&c.Et hymnis.i.laudibus diuinis. Psal.Hymnus omnibus sanctis eius,&c.Et canticis spiritalibus.s.de spe æternorum.Ro.12,Spe gaudentes. Psal.In decachordo psalterio cum cantico in cithara.Psal.Cantate domino canticum nouum,&c. Meditemur ergo de recta operatione quid faciendum,de diuina laudatione quid imitandum,de cœlesti iucundatione quid & quomodo seruiendum.Sic ergo effectus spiritusancti primò est sacra meditatio, secundò spiritualis exultatio:quia ex frequenti meditatione ignis charitatis in corde accenditur.Psal.Concaluit cor meũ intra me,& in meditatione mea exardescet ignis,&c.Et hinc generatur lætitia spiritualis in corde.Et ideo dicit[Cantantes & psallentes.]i.vt affectus vestri afficiantur gaudio spirituali ad operãda bona.1.Cor.14, Psallam spiritu,psallam & mente.Col.3,In omni sapientia docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis,& hymnis,& canticis spiritalibus,in gratia cantantes & psallentes in cordibus vestris domino.Ex hoc error hæreticorum confunditur dicentium,q̃ vanum est cantare domino cantica vocalia,sed spiritualia tãtùm.Nam in laudibus ecclesiæ est aliquid per se considerandum,& hoc est quod Apostolus dicit,In cordibus. Aliquid verò propter duo.s.propter nos,vt mens nostra incitetur ad deuotionem interiorem:sed si ex hoc aliquis commoueatur ad dissolutionem,vel in gloriam inanem,hoc est contra intentionem ecclesiæ. Item propter alios,quia per hoc rudes efficiuntur deuotiores.4.Reg.3,Cũq; caneret psaltes,facta est super eum manus domini.Tertius effectus,est gratiarũ actio:quia ex hoc quod aliquis sic affectus est ad deum,recognoscit se omnia habere à deo.Quantò enim aliquis magis afficitur ad deum,& ipsum cognoscit, tantò videt eum maiorem,& se minoremimmo propè nihil,in comparatione ad deum.Iob 42,Oculus meus videt te,idcirco me reprehendo,&c.Et ideo dicit [Gratias agentes semper pro omnibus].s.donis vel prosperis,vel aduersis.Psal.Benedicam dominum in omni tempore,&c.quia hæc etiam sunt nobis dona in vita.Ia. 1,Omne gaudium existimate,&c.Act.5,Ibãt apostoli gaudentes,&c.Thes.2,In omnibus gratias agite.Sed hoc in nomine domini nostri Iesu Christi,quia omnia bona proueniunt per eum.Ro. 5, Pacem habemus ad deum per dominum nostrum Iesum Christum,per quem & accessum,&c.Sed addit [deo] inquantum actor noster est per creationem[& patri]inquantum misit nobis Christum per quem regenerauit nos. Et sic gratias deo,quantum ad bona naturæ:patri,quantum ad bona gratiæ.Sed quantum ad proximum ponit modum repletionis dicens[Subiecti inuicem in timore Christi.]i.nõ propter timorem humanum,sed Christi.

Lectio 8.

Monentur mulieres subiici viris quia vir caput est mulieris,sicut Christus ecclesiæ, & viri vt vxores diligant exemplo Christi qui sic dilexit ecclesiã vt pro ea se tradiderit ad vtilitatem & gloriosam faciendam.

Mulieres viris suis subdite sint,sicut domino,quoniam vir caput est mulieris,sicut Christus caput est ecclesiæ,ipse saluator corporis eius Sed sicut ecclesia subiecta est Christo:ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores uestras:sicut & Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea:ut illam sanctificaret,mundans eã lauacro aquæ in uerbo uitæ,ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam,non habentem maculam,aut rugam,aut aliquid huiusmodi,sed ut sit sancta & immaculata:Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua.

¶Suprà Apostolus posuit præcepta generalia ad omnes:hîc ponit ea quæ pertinent ad speciales quasdam personas & status.Et quia secũdũ Philosophũ in politicis.Domus habet tres connexiones sine quibus nõ est perfecta.s.viri & mulieris,patris & filii,domini & serui.Ideo hęc tria prosequens instruit.Primò mulierẽ & virũ.Secundò patrem & filiũ.cap.6.ibi[Filii obedite,&c.]Tertiò seruos & dominos,ibi[Serui obedite, &c.]Prima in duas.Primò enim monet mulieres de subiectione.Secundò viros de dilectione,ibi[Viri diligite,&c.]Prima in duas.Primò ponit ammonitionem.Secundò eius rationem,ibi[Quoniam vir caput est, &c.]Dicit ergo[mulieres viris suis subditæ sint]quia certè mulier si primatum habeat, contraria est viro suo:vt dicitur Eccl.25,Et ideo specialiter monet eas de subiectione.Et hoc[sicut domino]quia proportio viri ad vxorem quodãmodo est sicut serui ad dominũ,quantũ debet regi mãdato dominus,sed differetia est in hoc,q̃ dominus vtitur seruis suis quo ad id quod est sibi vtile,sed vir vtitur vxore & liberis ad vtilitatẽ cõmunẽ.Et ideo dicit,Sicut dño.Nõ quòd verè sit dns,sed sicut dominus,1.Pet.3,Mulieres subditæ sint viris suis,&c. ¶Deinde subdit rationem suam.Circa quod tria facit.Primò eam proponit.Secũdò exemplũ inducit,ibi,Sicut Christus,&c.Tertiò ex exemplo intentum concludit,ibi[Sed sicut,&c.]Ratio autem hęc est quoniam vir est caput mulieris,in capite autem viget sensus visus.Eccl.2,Sapientis oculi in capite eius, ideo vir debet gubernare mulierem vt caput eius.1.Cor.11,Caput quidem mulieris vir. ¶Deinde ponit exemplum cùm dicit[Sicut Christus caput est ecclesiæ.]Suprà 1,Ipsum dedit caput supra omnem ecclesiã, quæ est corpus ipsius.Et hoc non ad vtilitatem suam,sed ecclesiæ:quia[ipse est saluator corporis eius]Act. 4,Non est enim aliud nomen sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri.Esa.12, Ecce deus saluator meus,&c. ¶Ex hoc autem cõcludit intentionem cùm dicit[Sed sicut,&c.]q.d.Non est cõueniens q̃ membrum repugnet ipsi capiti in aliquo:nunc autem sicut Christus caput est ecclesiæ,suo modo,ita vir est caput mulieris.nõ debet ergo mulier inobediens esse viro[sed sicut ecclesia subiecta est Christo]Psal.Nõne deo subiecta erit anima mea,&c.[Ita & mulieres viris suis]Gene.3,Sub viri potestate eris. [Et hoc in omnibus].s.quæ non sunt contra deum,quia dicitur Act.5,Obedire oportet deo magis quàm hominibus. ¶Deinde cùm dicit[Viri diligite vxores vestras,&c.]monet viros ad dilectionem vxorũ. Et primò facit hoc.Secundò assignat rationẽ huius,ibi[Sicut Christus,&c.]Dicit ergo,Viri diligite vxoresvestras,quia certè ex amore quem habet vir ad vxorem magis castè viuit,& pacificè vterque se habet.Si aũt vir aliam diligit quàm suam.se & suam discrimini exponit.Col.3,Viri diligite vxores vestras,& nolite amari esse ad illas.Tangit autem rationem huius triplicem.Primam sumit ex exemplo Christi cùm dicit[Sicut & Christus,&c.]Secundam ex parte viri ibi[Qui suam vxorem diligit,&c.]Tertiam ex parte mandati diuini,ibi[Propter hoc relinquet,&c.]Circa primum tria facit.Primò proponit exemplum dilectionis Christi.Secundò signum ibi[Et tradidit,&c.]Tertiò concludit intẽtum,ibi[Ita & viri,&c.]Dicit ergo, Sicut & Christus dilexit ecclesiam.Suprà eodem,Estote imitatores dei sicut filii charissimi,&c.Signum autem dilectionis Christi ad ecclesiam ostenditur:quia tradidit semetipsum pro ea.Gala.2,Dilexit me & tradidit semetipsum pro me,&c,Esa.53,Tradidit in mortem animã suam,&c.Sed ad quid?vt illã sanctificaret. Hebr. vlt.Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem populum,&c.Ioan.17,Sanctifica eos in veritate.Iste est effectus mortis Christo.Effectus autem sanctificationis est mundatio eius à maculis peccatorum. Ideo subdit dicens.Mundans eum lauacro aquæ,quod quidem lauacrum habet virtutem à passione Christi.Ro.6,Qui cunque baptizati sumus in Christo Iesu in morte ipsius baptizati sumus,consepulti enim sumus cũ illo in mortem per baptismum.Eze.39,Effundam super vos aquam mundam,&c.Zach.13,Erit fons patens domui Dauid,&c.Et hoc,in verbo vitæ,quod aduenienti aquæ dat ei virtutem abluendi.Mat.vlt.Euntes ergo docete omnes gentes baptizãtes eos in nomine patris & filii & spiritusancti.Finis autem sanctificationis est puritas ecclesiæ.Ideo dicit[Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam]q.d.Apostolus,indecens est q̃ immaculatus sponsus sponsam duceret maculatam.Et ideo sibi exhibet eam immaculatam:hîc per gratiam, sed in futuro per gloriam.Vnde dicit,Gloriosam.s.per claritatem animæ & corporis.Philip.3,Reformabit corpus humilitatis nostrę,&c.Et ideo addit[Non habentem maculam]Psal.Ambulans in via immaculata,&c. Psal.Beati immaculati in via,&c.[Neque rugam].i.sine defectu passibilitatis,quia vt dicitur Apoca.7, Nõ esurient neque sitient amplius[Aut aliquid huiusmodi,sed vt sit sancta]per confirmationem gratiæ[& immaculata]ab omni immunditia.Et hæc omnia intelligi possunt de exhibitione quæ erit in futuro per gloriam.Si autem de exhibitione per fidem:tunc diceretur vt exhiberet filio.s.per fidem ecclesiam gloriosam: quia gloria magna est sequi dominum,vt dicitur Eccle.23,Non habẽtem maculam.s.crimnis morralis.Maculata es in iniquitate tua.Hiere.2,Neq; rugam.i.duplicitatẽ intentionis quam non habent qui rectè coniuncti sunt Christo & ecclesiæ.Iob 16,Rugæ meæ testimonium dicunt contra me,&c.Sed magis sanctam per intentionem,& immaculatam per omnimodam puritatem.Ex hoc tertiò concludit intentum dicens [Ita & viri debent diligere vxores suas,vt corpora sua.]

Lectio 9.

Ostenditur virualis ratione q̃ suas diligere debet vxores, vipoid ex eo q̃ vir & vxor sunt aliquo modo vnũ, & inducitur exẽplo Christi.

Qui suam uxorem diligit:seipsum diligit.Nemo enim unquam carnem suam odio habuit,sed nutrit & fouet eam sicut & Christus ecclesiam:quia membra sumus corporis eius,de carne eius, & de ossibus eius.

¶Suprà induxit viros ad dilectionem vxorum ex parte Christi vel exemplo dilectionis quã habet Christus ad ecclesiam:hîc ostendit idem ex parte ipsiusmet viri.Et facit duo.Primò ponit rationem.Secũdò cõfirmat eam per exemplum,ibi[Sicut & Christus,&c.]Ratio est talis.Vir & mulier sunt quodãmodo vnũ. vnde sicut caro subditur animæ,ita mulier viro,sed nullus vnquam habuit carnem suã odio:ergo nec vxorem.Dicit ergo[Qui suam vxorem diligit:seipsum diligit.]Mat.19,Itaque non sunt duo,sed vna caro. Et ideo sicut peccaret contra naturam qui seipsum odio haberet,ita qui vxorem.Eccle.25,In tribus beneplacitum est spiritui meo quæ sunt probata coram deo & hominibus,concordia fratrum,amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.Quòd autem sic debeant diligere,probat dicens:Quia [nemo carnem suam vnquam odio habuit]quod patet per effectum,quia probatio dilectiõis exhibitio est operis. Nã id quod pro viribus conseruantes diligimus, sed quilibet[nutrit & fouet carnem suam]propter conseruationem.1.Timo.vlti.Habentes autem alimenta,& quibus tegamur,&c.Sed contrà Luc.14,Qui non odit vxorem,&c.non potest meus esse discipulus.Respondeo,Dicendũ est q̃(vt Apostolus dicit)sic homo vxorem debet diligere sicut se.se autem debet homo diligere infra deum.sic ergo vxorem debet diligere, scilicet infra deum.Dicit autem qui non odit vxorem:non quia præcipiat eam odire,quod esset peccatũ mortale præcipere,sed præcepit eam ita vt se diligere,nunc autem minor dilectio est quasi quoddam odium respectu eius quod summè & plus diligitur,scilicet respectu dei,ita nemo carnem suam odit,&c. Sed contrà. Qui diligit aliquem non vult nec appetit ab eo separari,sed sancti volunt à carne separari.Ro.7, Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?Philip.1,Desideriũ habens dissolui,&c.Præterea nullus affligit quod diligit,sed sancti affligunt carnem suam in hoc mundo.1.Cor.9,Castigo corpus meũ,&c. Præterea quidam occidunt se, sicut auditum est frequenter.Item de Iuda.Respondeo.Caro potest cõsiderari in se,& sic non habetur odio,sed naturaliter quilibet appetit eã esse & fouet eã vt sit.Vel potest cõsiderari

Universidad de Deusto
Biblioteca

rari caro inquantum est alicuius impeditiua quod volumus,& sic odio quodãmodo habetur per accidens. Nam omne quod volumus aut est bonum aut mãlum,si bonum,vel est vt finis vltimus,scilicet vita æterna, à qua impedimur per carnem.2.Cor.5,Quamdiu sumus in hoc corpore peregrinamur à domino. Et quia naturaliter appetimus finem nostrum & bene esse,nec hoc possumus quãdiu in hac carne sumus,ideo vellemus eam abiicere:non sicut malum odio habitum,sed sicut bonum minus dilectum impediens maius bonum.Et sic exponendæ sunt authoritates suprà inductæ.Infœlix,&c.Item desiderium habens,&c.Et consimiles.Vel illud quod volumus est bonum non vt finis,sed disponens ad finẽ:sicut sunt habitus virtutũ: hoc autem bonũ impeditur per carnis lasciuiam.Et ideo sancti affligunt & macerant carnẽ suã vt subdatur spiritui ad repressionẽ concupiscentiarũ:quia caro cũ concupiscit impediens acquisitionem virtutum nos disponentium ad bonũ vltimũ.Et ideo qui sic affligit carnem suã vt subdatur spiritui,non odit eã sed procurat bonũ eius,quia bonũ eius est ꝙ subiiciatur spiritui,sicut bonũ hominis est ꝙ subiiciatur deo.Psal.Mihi autẽ adhærere deo bonũ est.Et sic intelligitur,Castigo corpus meum,&c.& consimiles. Vnde hoc non oportebat fieri in statu innocentiæ,quandiu homo subditus fuit deo,& caro totaliter subdita fuit spiritui in qua quidem mutua subiectione consistebat donũ originalis iustitiæ.Sed aliquando illud quod volumus est malum,& ideo sicut boni carnem affligunt vel deponere volunt inquantum impeditiua est boni quod appetunt,ita mali inquantũ caro est impeditiua mali quod appetunt,eam occidunt,& se suspendũt sicut Iudas.Deinde ostendit quòd virũ oportet vxorẽ diligere & hoc per exemplũ.Vnde dicit[Sicut & Christus ecclesiam].s.dilexit sicut aliquid sui,quia mẽbra sumus corporis.suprà 4,Sumus enim inuicẽ mẽbra. Dicit autem de carne eius propter eandem participationem naturæ.Luc.vlt.Spiritus autẽ carnẽ & ossa non habet,&c.Vel dicit de carne mysticeè,quantum ad debiles qui sunt carnei,& de ossibus eius, quantũ ad fortes qui sunt ossei.

Inducitur vir ad amorem vxoris ex ductu scripturæ & ipsam authoritatẽ mystícè exponit de vnione Christi & ecclesiæ Apostolus repetens quod dixerat de viro & vxore.

Lectio 10.

PRopter hoc relinquet homo patrem & matrem suam,& adhærebit vxori suæ,& erunt duo in carne una.Sacramentum hoc magnum est.Ego autẽ dico in Christo & in ecclesia,veruntamen & uos singuli,unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat:uxor autem timeat uirum suum.

¶ Suprà exhortatus est Apostolus Ephesios ad amorẽ vxorũ dupliciter.s.exẽplo dilectionis Christi ad ecclesiam,item ex amore hominis ad seipsum:hîc tertiò hortatur eos per authoritatem scripturę.Et circa hoc tria facit.Primò authoritatẽ inducit.Secundò eam mystícè exponit,ibi[Sacramentũ hoc,&c.]Tertiò adaptat eam secundũ literalem sensum ad propositum suum,ibi[Veruntamen & vos,&c.]Authoritas hæc Gene.2,dicta est ab Adam vidente vxorem.s.de costa sua formatã.Sed contrà dicitur Mat.19, ꝙ deus hoc dixit.Respondeo.Adam vt à deo inspiratus hoc dixit,deus autẽ vt Adam inspirans & docens. Nos autẽ hoc idem dicimus & multa alia quæ dixit dominus,spiritu dei docẽte:vnde dicitur Mat.10,Non enim vos estis qui loquimini,&c.Notandũ hîc est ꝙ in prædicta authoritate triplex coniunctio virì ad mulierem designatur.Prima per affectũ dilectionis,quia est tantus affectus vtriusque,vt patres relinquant.2.Esdræ 9, Diligit homo vxorem suã magis quàm patrem,& multi demẽtes facti sunt propter vxores suas,&c. ibi multa. Hoc autẽ naturale est,quia appetitus naturalis est cõcors debitæ actioni:constat autẽ ꝙ omnibus gentibus superioribus inest appetitus vt propinent & cõmunicent inferioribus,& ideo amor naturalis inest eis verior,& ad filios,naturaliter plus afficitur quàm ad parentes,& etiam quia vxor sibi coniungitur ad actũ generationis. ¶ Secunda coniunctio est per conuersationem.Vnde dicit,Et adhærebit vxori suæ,&c. Eccle. 25,In tribus beneplacitum est spiritui meo,&c. ¶ Tertia est per carnalem coniunctionẽ,ibi[Et erunt duo in carne vna].i.in carnali opere.In qualibet enim generatiõe est virtus actiua & passiua,sed in plantis vtraque est in eodem,in perfectis autẽ animalibus distinguũtur.Et ideo in actis generationis ita se habent masculus & fœmina in animalibus,sicut in plantis solo eodem vno corpore fit.Consequenter exponit eã mystícè & dicit[sacramentũ hoc magnũ est] i.sacræ rei signũ.s.cõiũctionis Christi & ecclesiæ.Sap.6,Nõ abscondã à vobis sacramentũ dei, ¶ Notandũ est hîc ꝙ quatuor sacramenta dicũtur magna.s.baptismus ratione effectus : quia delet culpã, & aperit ianuã paradisi.Confirmatio ratione ministri quia solùm à põtificibus & non ab aliis cõfertur.Eucharistia ratione continentiæ,quia totũ Christum continet.Item matrimonũ ratione significationis,quia significat coniunctionem Christi & ecclesiæ.Et ideo si mystícè exponatur,debet sic exponi litera præcedens:propter hoc relinquet homo.s.Christus patrẽ & matrem. Reliquit inquam,patrẽ inquantum est missus in mundum & incarnatus.Ioã.16,Exiui à patre & veni in mundum, &c. & matrem, scilicet synagogam.Hiere.12,Reliqui domũ meã & dimisi hæreditatem meã,&c. & adhærebit vxori suæ, ecclesiæ.Mat.vlt.Ecce vobiscum sum omnibus diebus,&c. ¶ Consequenter argumẽtatur secundũ sensum literalem exponẽdo prædictũ exẽplũ.Quædã enim sunt in sacra scriptura veteris testamenti,quæ tantũ dicuntur de Christo,sicut illud ps,Foderũt manus meas,&c.& illud.Es.7,Ecce virgo concipiet, &c. Quædã verò de Christo,& alia exponi possunt,sed de Christo principaliter:de aliis verò in figura Christi,sicut prædictũ exemplum.Et ideo primò exponendũ est de Christo,& postea de aliis.Et ideo dicit [Veruntamen & vos singuli vnusquisque vxorẽ suã diligat.]q.d.De Christo dicitur,principaliter,& si non singulariter,quia exponendum,& implendũ est in aliis in figura Christi.Dicit autẽ [Sicut semetipsum] quia sicut vnusquisque se diligit in ordine ad deum,ita debet vxorem diligere,non inquantũ trahit ad peccatum.Luc.14.Si qs venit ad me & non odit patrem & matrem & vxorem suam,&c.sequitur,non potest meus esse discipulus. Sed quid de vxore?[vxor autẽ virũ timeat],s.timore reuerentiæ & subiectionis,quia debet ei esse subiecta.

Docẽtur filii obedire parentibus & ratio subditur, docentur etiã patres quomodo sese habere debent ad filios.

Caput 6.

FIlii obedite parentibus uestris in domino Hoc enim iustum est.Honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione,ut bene sit tibi,& sis longeuus super terram.Et uos patres,nolite ad iracundiam prouocare filios uestros,sed educate illos in disciplina & correctione domini.

¶ Suprà monuit virũ & vxorẽ,quæ est vna connexio familiæ:hîc monet patrem & filios, quæ est secunda cõnexio domus.Et primò facit mentionẽ quomodo filii se debeãt habere ad parẽtes . Secundò

quomodo econuerso patres ad filios,ibi[Nolite,&c.]Prima in duas.Primò proponit monitionẽ.Secundò ostẽdit rationẽ,ibi[Hoc enim est iustũ,&c.]Dicit ergo[Filii obedite,&c.]Notandũ est hic ꝙ patres debẽt naturaliter instruere filios moribus,filu aũt instruentibus parentibus naturaliter debent eis obedire.Col.3, Filii obedite.s.patribus per omnia,hoc est enim beneplacitũ domino,&c.Dicit aũt[in domino]quia non est obediendũ parentibus nec alicui in his quæ sunt contra deũ.Act.5,Obedire oportet deo magis quã hominibus.Et per hoc soluitur authoritas modò allegata.Luc.14,Si quis venit ad me & non odit patrẽ,&c. quia hoc intelligitur inquantũ sunt cõtra deũ.Rationẽ aũt assignat ex duobus.s.ex iustitia,& vtilitate:quòd aũt sit iustũ patet ac probatur,quia lex diuina nihil mandat nisi iustũ.Psal.Iustitię domini,&c.Sed hoc mãdat lex diuina.Exo.20, Deut.5,Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã,&c.Eccl.3,Qui timet deũ honorat patrẽ, &c.Honor autẽ importat exhibitionẽ reuerentiæ his qui supra nos sunt:sed quia parentes habemus supra nos,vtitur nomine honoris.Dicit ergo,Hoc enim iustũ est,Honora patrẽ tuum & ma.&c.Eccle.3,Qui honorat patrẽ suũ vita viuet lõgiore,& qui obedit patri refrigerabit matrẽ.Et hoc intelligitur tripliciter ꝙ filii debent parentes honorare,quia debent eis reuerentiam sicut maioribus,obedientiã sicut instructoribus, sustentamenta sicut nutrientibus cũ fortes erant. ¶ Deinde assignat dignitatẽ hui⁹ præcepti,dicẽs [Quod est mãdatũ primũ.]Cõtrà,immo mãdatũ primum est quòd est colendus vnus deus.Respondeo , Mandata continentur in duabus tabulis.Prima continent ea quæ ordinantur ad deũ.Secunda ea quæ ad proximum, & in hac secunda primũ mandatũ est de honore parentũ.Et hoc duplici de causa.Primò quia in illa secunda tabula nullum est præceptum affirmatiuũ nisi istud,quia naturale est nobis vt parentibus seruiamus,nõ aũt sic aliis proximis,ideo nullum est aliud affirmatiuum.Sed natura dictat vt non inferat homo proximis nocumentum,& ideo prohibetur,quia ergo primũ,plus & prius habet de debito,ideo primum . Secundò quia deus honorandus est sicut principium nostri esse,& quia parentes sunt etiam principiũ nostri esse(qa vt dicitur 6.Ethi.Tria habemus à parentibus.s.esse,viuere,& disciplinã)ideo conueniens est vt post mãdata ordinata ad deum,primum esset ordinatum ad parentes.Vel primũ ad promissionẽ quia illi soli additur promissio.Et huius est duplex ratio.Vna est,quia homines in aliis quæ agunt quærunt vtilitatem propriã, & quia à parentibus,iam senibus nullam expectant vtilitatem,nisi à deo prouenientem.Secunda ratio est: ne aliquis credat quòd honoratio parentum non sit meritoria,quia naturalis est,ideo addit,vt sis lõgeuus super terram.In veteri autem testamento promittebantur promissiones temporales,quia populus ille parvulus erat,ideo gratiosè instruendus sub pedagogo sicut paruulus.Tamen in illis paruis munusculis populum illum paruum docentibus figurabantur magna bona.s.spiritualia.Et ideo potest hoc referri secundũ sensum literalẽ ad bona temporalia.Et sic dicit[in promissione vt bene sit tibi].i.vt bonis promissis abundes.Nã qui gratus est in minoribus beneficiis,meretur maiora recipere,maxima autem beneficia habemꝰ à parentibus.s.esse,nutrimentũ,& disciplinam.Quando ergo quis gratus est his,fit dignus vt maiora recipiat.Et ideo dicit,Vt bene sit tibi,quia vt dicitur.1.Ti.4,Pietas ad omnia vtilis est,promissionem habens vitæ quæ nunc est & futuræ.Et ideo addit[Et sis longeuus super terram]quasi super gratiam & beneficiũ vitæ,quam habes à parentibus.Prouerb.3,Longitudo dierum in dextera eius,& in sinistra illius diuitiæ & gloria.Sed contrà.Multi deuoti parentibus cito moriuntur.Et ideo sciendum ꝙ hæc temporalia non sunt bona absolutè,nisi inquantum ordinata ad spiritualia,& ideo intantum homini bona inquantũ per ea iuuatur ad spiritualia.Vnde fortuna non est dicenda bona si est impediẽs à virtute.Et ideo longitudo vitę in tantum est bona,inquantum ad seruitia dei est ordinata.Et ideo quandoque subtrahitur ne impediat. Sap. 4,Raptus est,ne malitia mutaret intellectum eius.Vel potest referri ad sensum spiritualem vt sis longeuus in terra viuentiũ.Psalm.Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam,propter nomen tuũ domine viuificabis me. ¶ Consequenter instructis filiis,instruuntur parentes.Circa quod duo facit.Primò ponit vnũ prohibitiuũ.Secundò aliud inductiuum,ibi[Sed educate eos,&c.]Dicit ergo[Et vos patres nolite prouocare filios vestros ad iracundiam]non ꝙ in omnibus assentiatis voluntati eorum.Vbi notandum est ꝙ aliꝰ est principatus patris ad filium,& domini ad seruũ,quia dominus vtitur seruo suo ad vtilitatem propriam, sed pater vtitur filio ad vtilitatem filii.Et ideo est necesse ꝙ patres instruant filios propter vtilitatem suã,& sic non nimis arcendo aut subiiciendo.Et ideo dicitur Col.3,Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros:vt.s.non pusilo animo fiant quia talis prouocatio non animat ad bonũ.Quomodo ergo? subdit[Sed educate illos in disciplina].s.verborum: & correctione.s.verborum,i.corripite eos, & educate vt seruiant domino.Vel in disciplina,eos ad bonum inducendo,& correctione,à malis retrahendo.

Lectio 2.

SErui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore,in simplicitate cordis uestri,sicut Christo:non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes,sed ut serui Christi facientes uoluntatem dei ex animo,cum bona uoluntate seruientes sicut domino & non hominibus:scientes quoniam unusquisque quodcunque fecerit bonũ,hoc recipiet à domino,siue seruus,siue liber,Et uos domini eadem facite illis, remittentes minas,scientes quia & illorum & uester dominus,est in cælis,& personarum acceptio non est apud deum.

Instruũtur serui quomodo sese habere debẽant ad dominos, & dominique modo sese habere debent ad seruos.

¶ Instructis duabus connexionibus.s.viri & mulieris,patris & filii:hîc instruit connexionem serui ad dñm Et circa hoc facit duo.Primò instruit seruum.Secundò dominum,ibi[Et vos domini,&c.] Iterũ prima in tres.Primò enim ponit monitionem.Secundò exponit,ibi[Non ad oculum seruientes,&c.] Tertiò ostendit retributionem,ibi[Scientes quoniam vnusquisque,&c.]Iterũ prima in tres.Quia primò monet ad obedientiam.Secũdò ad reuerentiã.Tertiò ad cordis simplicitatem,Secunda,ibi[Cum omni timore,&c.]Tertia,ibi[In simplicitate,&c.]Monet enim eos ad obedientiã ex imperio dñi.Vnde dicit [Serui obedite dñis carnalibus.]Monet eos ad reuerentiã,dicẽs[Cũ timore]interius, Malach.1,Si ego dñs vbi est timor meus? [& tremore]exterius.Psal.Seruite dño in timore,&c.[& in simplicitate cordis.]Sap.1,In simplicitate cordis quærite illũ.Luc.12,Fidelis seruus,&c.Iob 1,Nũqd cõsiderasti seruũ meũ Iob,&c.Et paulò pòst.Vir simplex,&c.Sic enim seruiendũ est Christo.Vnde dicit[Sicut Christo.]Sap.1,In simplicitate cordis quærite illum.1.Paralip.29,Domine deus in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa.Dicit etiam,Sicut Christo

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia à domino Christo est quòd dominus aliquid posit. Roman.23,Qui potestati resistit,dei ordinationi resistit.Et ideo seruiendum est eis sicut Christo,in his quæ nõ sunt cõtra fidem,nec cõtra Christum.Exponit autem,In simplicitate,& primò remouet cp simplicitati contrariatur.Secũdò docet modũ conuenientẽ ibi[Facientes voluntatem dei,&c.]Contrarium autem simplicitatis est cp seruus habeat respectum ad oculum & non ad complacentiam domini.Talis enim seruus non habet simplicitatem & rectã intentionẽ.Et ideo hoc prohibet,dicens[Non ad oculũ seruientes].f.domino propter lucrum temporale tantùm[quasi hominibus placentes.]i.complacere volentes.Gal.1,Si adhuc hominibus placerem,Christi seruus non essem[sed vt serui Christi.]Col.3,Domino Christo seruite.Et quomodo? [Faciẽtes voluntatẽ dei].f.implendo mandata eius opere.Psal.Facientes verbũ illius:sicut Christus Io.6,Descendi de cælo,non vt faciem voluntatem meam,sed voluntatem eius qui misit me.Hæc est enim voluntas eius qui misit me.f.vt obediã hominibus propter deũ.Et ideo dicit[Sicut serui Christi]& sicut seruientes domino non hominibus.f. nõ propter se,sed propter dominum.Quomodo?[Ex animo]Col.3,Quodcunque facitis ex animo operamini sicut domino,& non hominibus.Item idem subiungit hîc dicens,sicut domino & nõ hominibus.[cum bona voluntate].i.recta intentione.Col.4, Stetis perfecti & pleni in omni voluntate dei. ¶ Deinde subiungit remunerationem,dicens[Scientes.]1.Io.5,Scripsi vobis vt sciatis,&c.[Quoniam vnusquisque siue seruus siue liber.]sine personarum acceptione.Non enim est personarum acceptio apud deum.Gala.3, Nõ est seruus neque liber,non est masculus neque fœmina,omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu.Actu.10,In veritate comperio quoniam non est personarũ acceptor deus,sed in omni gente,qui timet deum & operatur iustitiam, &c.[Quodcunque fecerit bonum]est omni faciendum.Ecclesia.9,Quodcunque potest facere manus tua,instanter operare,&c.[Recipiet à domino]pro remuneratione.Col.3, Scientes quòd à domino accipiẽt retributionem hæreditatis. ¶ Deinde cùm dicit[Et vos domini,&c.]instruit dominos, & facit duo.Primò ponit monitionem.Secundò subdit rationem,ibi[Scientes quia & illorũ,&c.]Dicit ergo[Et vos domini eadem faciatis]eadem.f.identitate proportionis, vt sicut illi ex animo & bona volũtate, ita & vos faciatis.Eccl.xxxiii.Si est tibi aliquis seruus fidelis,sit tibi sicut anima tua[Remittentes minas ioõ solùm verba vel flagella.Et quare?Rationem subdit,dicens[Scientes quia & illorum & vester dominus est in cælis.]Nam idem dominus omnium.Roma.10,Quasi dicat conserui estis,& ideo debetis vos bene habere ad eos.Mat.18,Oportuit & te misereri conserui tui[Et personarum acceptio non est apud deum]Roma.2.Idem dicitur,Luc.20,Non accipis personam hominum.Actu.10.idem.

Lectio 3.

Vt possit adimplere præceptaũ data docetur fidere i dei auxilio & inducere arma dei ad resistendũ dæmoni

De cætero fratres,confortamini in domino,& in potentia virtutis eius Induite uos armaturam dei,ut possitis stare aduersus insidias diaboli:quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem:sed aduersus principes & potestates,aduersus mundi rectores tenebrarum harum,contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

¶ Suprà posuit Apostolus multa præcepta generalia & specialia ad destruendam vetustatem peccati & iuendam nouitatem gratiæ,hîc ostendit in qua virtute debent vti ad præcepta hæc implenda, quia fiducia auxilii diuini.Circa quod duo facit.Primò ponit monitionem.Secundò in speciali explicat eam,ibi[Quoniam non est nobis colluctatio,&c.]Prima in duas,quia primò ostendit de quo debemus cõfidere,sicut de interiori.Secundò ostendit de quo debemus confidere,licut de exteriori,ibi[Induite vos.&c.]Illud autem Hiere.17,Benedictus vir qui confidit in domino,& erit dominus fiducia eius,& cætera.Duplici autem ratione confidit quis de aliquo.Vna est quia ad eum pertinet sua defensio.Alia est quia potẽs est, & paratus est eum defendere.Et hęc duo sunt in deo respectu creaturę suæ,quia cura est deo de vobis,vt dicitur 1.Pe.vltimo, Omnẽ solicitudinem vestram proiicientes in eum,quoniam ipsi cura est de vobis. Item ipse potẽs est & promptus auxiliari.Et ideo dicit[De cætero fratres,&c,]quasi dicat.Postquam vos instruxi suprà de præceptis implendis,iam confortamini non in vobis,sed in domino,qui curam habet de vobis. Psal. Mihi autem adhærere deo bonum est,&c.Esa.xxxv,Dicite pusillanimes confortamini.&c.Hiere.20, Dominus mecum est tanquam bellator fortis,ideireo qui me persequuntur,cadent,&c.[Et in potentia, &c.] Luc.1. Quis potens est.Et licet in deo virtus & potentia sint idem,tamen quia virtus est vltimum de potentia & quasi perfectio potentiæ,ideo dicit,In potentia virtutis eius.i.in potentia virtuosa.Philip.4, Omnia possũ in eo qui me confortat.Iob 17,Pone me iuxta te,& cuiusuis manus pugnet contra me. Sed posset dici, si deus potest & vult,debemus esse securi.Ideo respondens dicit quòd non,immo debet quilibet facere quod in se est quia si inermis iret ad bellum,quantuncunque rex protegeret eum,esset in periculo. Et ideo dicit [Induite vos armaturam dei].i.dona & virtutes.Roma.13,Abiiciamus ergo opera tenebrarum & induamur armaturam lucis,&c.Col.3,Induite vos ergo sicut electi dei sancti & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem,humilitatem,modestiam,&c.quia per virtutes,homo protegitur contra vitia.Sed cõtrà.Dominus est rex,ita potens cp nullus potest eum impugnare.Respondeo,verum est per violentiam,sed per insidias & fallaciam impugnat eum diabolus in membris suis,non in se quia,vt dicitur Ecclesi.11,Multæ sunt insidiæ do lori,&c.Et ideo subdit[Vt possitis stare contra insidias diaboli.]1.Pe.5,Sobrii estote & vigilate, &c.Psal. Insidiatur in abscondito quasi leo,&c.Consequenter cùm dicit[Quia non est nobis colluctatio,&c.] explicat in speciali monitionem.Et primò de insidiis inimicorum.Secundò de armatura sumẽda,ibi[Propterea accipite,&c.]Tertiò de fiducia Christi habenda,ibi[Per omnium orationem,&c.]Describit autẽ insidias, quia quando aliquis hostis imminet, si sit debilis,stultus,& huiusmodi,non est multum cauendum nec timendum de eo.Sed quando est potens,nequam,& callidus, tunc est timendus. Hæc tria sunt in diabolo. Primò quia non est debilis.Et propter hoc dicit,quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem,&c.Per carnem & sanguinem intelliguntur vitia carnis.1,Corint.15,Caro & sanguis regnum dei non possidebunt & homines carnales.Galat.1,Continuò non acquieui carni & sanguini,ideſt hominibus carnalibus.Dicit ergo,Non est nobis colluctatio,&c.quod videtur esse falsum qualitercunque accipiatur, quia vt dicitur Galat.5,Caro concupiscit aduersus spiritum,&c.Psal.Multi qui persequuntur me.Respondeo

deo dupliciter.Primò vt dicamus,Non est nobis colluctatio aduersus,&c.supple tantùm,quinetiam aduersus diabolum.Vel aliter,quia actio quæ instrumento attribuitur,est principaliter agentis:sicut accipitur illud Ro.9,Non est volẽtis,neq; currentis,sed miserẽtis dei.q.d.Quòd vultis aliquid,vel facitis,à vobis non est,sed aliũde.f.à deo:sic hîc,Nõ est nobis colluctatio,&c.exponatur.i. cp nos impugnent.f.caro & sanguis, hoc nõ est eorum principaliter,sed à superiore mouente.f.à diabolo. ¶ Cõsequenter describitur à potẽtia: quia aduersus principes & potestates tenebrarũ harum.Io.14,Venit enim princeps huius mũdi,&c. Dicitur autẽ princeps mũdi,nõ creatione,sed imitatione mũdanorum.Io.1,Et mũdus eum nõ cognouit.i.princeps mũdi.Vel dicitur princeps, quasi primatum capiẽs.Vnde principes quasi primi duces ad aliquid. Psal. Principes conuẽcti psallẽtibus.Gen.23,Princeps dei es apud nos.Ad potestatẽ autẽ pertinet iustitiã exercere.Inquãtum ergo aliqui dæmones inducunt aliquos ad rebellãdum deo, dicũtur principes:inquãtum verò habẽt potestatẽ puniendi illos q eis subiiciũtur,dicũtur potestates.Luc.22,Hæc est hora vestra,& potestas tenebrarũ,&c.Sed cùm ex ordinibus omnibus ceciderint aliqui,quare mẽtionẽ facit Apost.de illis duobus ordinib⁹ denominãs dęmones?Respõdeo,In nominibus ordinũ sunt tria.In quibuslibet em importatur ordo ad deũ:in quibusdã verò potestas:in quibusdã verò dei ministeriũ. In nominibus em cherubin & seraphin & thronorũ,importatur cõuersio ad deum.Dæmones autem aduersi sunt deo,& ideo eis nõ cõpetunt hæc nomina.Item quædã nomina importãt ordinem ad ministeriũ dei,sicut angeli & archangeli:& ista etiã nomina non cõpetunt dæmonibus,nisi cum adiũcto.f.fathanæ. Tertio etiã quia virtutes & dominationes important ordinem ad seruitium dei: ideo eis non cõueniunt hæc nomina, sed tantùm ista duo quæ cõmunia sunt bonis & malis.f.principatus & potestates.Sunt ergo & potentes & magni,ideo habẽt magnum exercitum:contra quem habemus pugnare aduersus mundi rectores tenebrarũ harum.f.peccatorum.suprà 5,Eratis enim aliquãdo tenebræ,&c. Quia quicquid est tenebrosum,totum est de ordine istorum, & subiectum eis Glo.Mali homines sunt equi,diaboli equites,ergo occidamus equites,& equos possideamus.Io 1,Et tenebræ eum nõ comprehẽderunt. ¶ Sunt etiã astuti,quia contra spiritualia nequitiæ.i.contra spirituales nequitias,emphaticè loquendo,per quod intelligitur plenitudo nequitiæ.Dicit autẽ spiritualia nequitiæ,quia quanto est altior secũdum naturã,tanto,quando cõuertitur ad malum,est peior & nequior.Vnde Philosophus dicit,cp homo malus,est pessimus omniũ animalium.Et ideo dicit,spiritualia nequitiæ,quia spirituales & nequissimi sunt.Et dicit,in cælestibus,duplici de causa.Vel vt ostẽdat virtutem & anãthagium in tangendo,ad superãdum nos:quia nos in terra,ipsi autẽ in alto.f.in aere caliginoso,& ideo habent partem meliorem.Luc.8,Volucres cæli comederunt illud.Vel dicit,in cælestibus,quia pro cælestibus est ista pugna:& hoc debet animare nos ad pugnam.

Cõcluditur ex dictis armaturæ dei necessitas, & describitur armorũ diuersitas.

Lectio 4.

Armorũ spiritualiũ triplex genus.

Propterea accipite armaturam dei,ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos uestros in ueritate,& induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem euangelij pacis. In omnibus sumentes scutum fidei,in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite, & gladium spiritus,(quod est uerbum dei.)

¶ Supra exposuit Apostolus quod dictũ est de insidiis diaboli:hîc monet nos de armatura sumenda. Et circa hoc facit duo.Primò cõcludit ex præmissis armaturę necessitatem.Secundò,armorum diuersitatem describit,ibi[State ergo,&c.] Dicit ergo habetis hostes malos,nequissimos & potẽtes,& pro re ardua pugnãtes,quia pro cælestibus:propterea accipite armaturam dei.i.armamini spiritualibus armis.2.Cor.10,Arma militiæ nostræ nõ sunt carnalia,sed potẽtia deo ad destructionem munitionũ.&c.Et hoc[vt possitis resistere.]1.Pe.5,Cui resistite fortes in fide,&c.Ia.4, Resistite diabolo,& fugiet à vobis.Quãtò magis enim ei cedit,tantò plus insequitur.[In die malo.]Et hoc propter mala quæ in die fiunt.suprà 5,Redimentes tẽpus quoniam dies mali sunt.Eccle.7,Diem malã præcaue,&c.Item accipite nõ solùm ad resistẽdum, sed etiam ad proficiẽdum.[Et in omnibus perfecti stare].i.in aduersis & prosperis immobiliter stare.Iac.1,Sitis perfecti,in nullo deficientes.De hoc 1.Pet.1,Perfecti sperate in eam quæ offertur vobis gratiã.&c.Sed nũquid omnes debent perfecti esse?Respõdeo,Triplex est perfectio:vna sufficiẽtiæ quam habet homo,secũdum cp habet quod sibi est necessariũ ad salutem:sicut illud,Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo.q.d.vt nihil sit in corde tuo quod sit cõtra deũ.Et hoc est de necessitate salutis.Ia.1,Vt sitis perfecti & integri in nullo deficiẽtes,&c. Alia est perfectio totalis abundãtiæ, quæ est perfectio patrię,quæ est cõsummata gloria,in hoc cp perfectus totaliter inhæreat deo.Matt.22,In resurrectione neq; nubẽt,neq; nubentur,sed sunt sicut angeli dei in cælo.Et de hac loquebatur Apostolus Philip.3, Nõ quòd iam acceperim aut cp iam perfectus sim.Et paulò pòst, Fratres,ego non arbitror me comprehendisse.Alia est media.f.consilii, qua homo nititur se abstrahere ab his & ire ad illas. ¶ Deinde cũ dicit [State ergo,&c.] Describit diuersitatem armorũ. Est autẽ triplex genus spiritualiũ armorum,ad similitudinem corporaliũ,quorum quædã sunt similia indumẽta ad tegendũ,quędã verò ad protegẽdũ,& quędã ad impugnãdum.Indumẽro autẽ tria sunt necessaria. Primò cp cingatur.Et q̃tum ad hoc dicit[State ergo succincti lũbos vestros,&c.]Sed prius induit se homo quã se cingat.Apost.autem accipit hæc secũdum ordinẽ armaturæ spiritualis.In bello autẽ spirituali prius est necesse cõcupiscentias carnis restringere,sicut vicinus hostis est prius vincẽdus:hoc autem fit per restrictionẽ lumborũ in quibus viget luxuria,quod fit per temperantiã quæ gulæ & luxuriæ cõtrariatur.Lu.12, Sint lumbi vestri præcincti &c.Iob.38,Accinge sicut vir lũbos,&c.Sed[in veritate].i.in rectitudine intentionis,& nõ simulatæ.Alia litera habet in charitate.1.Cor.vlt.Omnia vestra in charitate fiant.Secũdò monet vincere cupiditates rerũ.Duplex autem inuenitur armatura contra eas.f.iustitia,& abrenũtiatio rerum tẽporaliũ.Et ideo primò præcipit vt eas nõ iniustè vsurpemus, quod facit iustitia.Et ideo dicit[Induite loricã iustitię].f.propter quã homo abstinet à rebus alienis.Dicitur autẽ iustitia,lorica,quia sicut lorica tegit mẽbra,ita iustitia virtutes omnes.Sap.5,Induet pro thorace iustitiam,& accipiet pro galea iudicij certum. Secundò præcipit vt rerum tẽporalium curam superfluã deponamus,quia dum his nimis intẽdimus,nõ habemus pedes paratos ad diuina negotia & mysteria annuntiãda.Et propter hoc,dicit [Calciati pedes].i.affectus dispositi,sint supple[in præparatione euãgelii pacis.]In signũ huius misit apostolos dominus.Mar.6,

ealciatos ſandaliis,quæ habẽt ſubtus ſoleas:per quod ſignificatur eleuatio mẽtis à terrenis: & aperti ſunt ſuperius,per quod ſignificatur p̃ptitudo ad diuinã ſapiẽtiam.Dicit autẽ pacis,quia per euãgelium pax nobis annũtiatur.Mat.10,In quãcunq; domum intraueritis,dicite,pax huic domui.Item ſecũdò ſunt arma ad protegẽdum.Duo autẽ in nobis ſunt protegẽda,quæ ſunt principia vitę.ſ.pectus in quo eſt cor,& caput in quo eſt cerebrũ.Pro pectore autẽ eſt ſcutum.Et ideo dicit[In omnibus ſumẽtes ſcutum fidei]quia ſicut ſcutum ſupponitur omnibus armis,ita fides omnib⁹ aliis virtutibus.Alia ſunt enim arma virtutũ moralium.ſ. tẽperãtiæ.i.ſuccinctio lũborum,& inſtitię.i.induitio loricę:& hoc genus armorũ.ſ.ſcutum,eſt virtutis theologicæ.ſ.fidei:quia ſicut per ſcutũ repellũtur tela,ita per fidem omnia contraria, & habetur victoria. Heb. 11,Sãcti per fidẽ vicerũt regna.ſicut per virtutes morales vincimus poteſtates terrenas. Et ideo ait[In quo poſſitis omnia tela ignea nequiſſimi extinguere].ſ.diaboli, cuius tela ſunt quædã immiſſiones per angelos malos.Ignea ſunt,quia aduẽtia prauis cõcupiſcentiis.Pſal.Supercecidit ignis,&c.Hæc autem per fidẽ extingũtur:quæ tẽtationes præſentes & trãſitorias extinguit per bona ſpiritualia & æterna,quæ promittit ſacra ſcriptura.Vnde dominus Mat.4.diabolo tentãti producebat & opponebat authoritates ſacræ ſcripturæ.Et ſic debemus facere,ſi tentat de gula, ſecũdum illud Deut.8,Non in ſolo pane viuit homo.Vel illud, Non eſt regnũ dei,eſca & potus.Ro.14.Si de luxuria, Nõ mœchaberis.Si de furto, Non furtũ facies.& ſic de aliis.Dicitur autem ſcutũ fidei,quia ſicut protegit totum pectus,ita fides debet eſſe in pectore. Spes autem dicitur galea,quia ſicut galea in capite,ita caput virtutum moraliũ eſt finis:& de hoc eſt ſpes.ſ. de fine. Et ideo dicitur,Et galeam ſalutis aſſumite. ¶ Item tertiò ſunt arma ad pugnãdum,quia nõ ſolũm ſufficit ſe defendere,ſed etiam oportetaduerſariũ impugnare.Hoc autẽ ſicut fit per gladiũ materialem corporaliter, ita per verbũ dei,quod eſt ſpirituſſanctigladius ſpiritualiter.Et propter hoc,dicit, Et gladiũ ſpiritus, quod eſt verbũ dei.ſ.aſſumite.Heb.4,Viuus eſt ſermo dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, ptingens vſq; ad diuiſionẽ animę & ſpiritus.Et prędicatio dicitur gladius ſpiritus,quia nõ penetrat vſq; ad ſpiritum,niſi ducatur à ſpiritu ſancto.Mat.10,Non enim vos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. ¶ Sic ergo habemus arma quib⁹ defendamur à carnalib⁹ hoſtibus.ſ.à gula & luxuria,quod fit per temperãtiam,ibi[State ergo ſuccincti lumbos veſtros,&c.]Item quibus vincamus cupiditates terrenas.ſ.arma iuſtitiæ,quæ abſtinere nos faciũt ab illicitis,ibi [Induti loricam iuſtitiæ.]Et puritatem affectus, ſeu paupertatem quæ nos retrahit etiam à licitis,ibi[Calciati pedes,&c.] Item habemus arma quibus protegamur ab erroribus.ſ.arma fidei,ibi[In omnibus ſumẽtes ſcutum fidei.]Et etiam ab hoſtibus generis humani,ibi[Quo].ſ.ſcuto fidei poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Item habemus arma quibus in bonis ſpiritualibus cõfirmamur.ſ.arma ſpei,ibi[Et galeam ſalutis aſſumite.] Galea ponitur in capite, ſic ſpes in fine. Nunc autem caput virtutum moraliũ eſt ipſe finis de quo eſt ſpes.Vnde nihil eſt aliud, galeam ſalutis aſſumere,quàm ſpem de vltimo fine habere.Item habemus arma ad impugnãdum ipſos dęmones.ſ. gladium ſpiritus,quod eſt verbum dei:quod fit frequenter in ſermonibus, in quibus verbum dei penetrans corda peccatorum expellit cõgeriem peccatorum & dæmonum.

Lectio 5.

Docentur cohortandi in petitione dei p oratione ad uicũ-

PEr omnem orationem & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis , & pro me,ut detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere myſterium euangelij,pro quo legatione fungor in catena iſta,ita ut in ipſo audeam prout oportet me loqui. Vt autem & uos ſciatis quæ circa me ſunt,quid agam, omnia uobis nota faciet Tychicus charißimus frater & fidelis miniſter in domino,quem miſi ad uos in hocipſum,ut cognoſcatis quæ circa nos ſunt,& conſolentur corda ueſtra, Pax fratribus & charitas cum fide à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratia cum omnibus qui diligunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in incorruptionem. Amen.

¶ Suprà poſuit Apoſt. quæ dixerat de inſidiis& armaturis:hîc exponit illud quod etiam dixerat de confirmatione & cõfortatione in potentia dei:& hoc fit per orationem ad deum ſuper auxilio diuino. Facit autẽ tria.Primò monet eos ad orãdum pro ſeipſis. Secũdò pro aliis.Tertiò pro ipſomet Apoſtolo. ¶ Circa primũ ponit ſeptem conditiones orationis. Primò q̃ debet eſſe perfecta.Vnde dicit: Omnẽ orationem,quod ſit cum in omnibus recurrit quis ad orationẽ,vel orat pro omni bono.Secũdò quòd ſit humilis,nõ p̃ſumptuoſa.Pſa.Reſpexit in orationẽ humilium,&c.Quod fit quãdo homo nõ putat ſe exaudiri propter merita ſua.ſ.propter miſericordiam diuinam.Et ideo dicit,Obſecrationem.i.per ſacræ rei acceptionem.Phil.4.In omni oratione & obſecratione, cũ gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud deum. Tertiò q̃ ſit continua,ibi[Omni tẽpore.]1.Theſ.5,Sine intermiſsione orate,in omnibus gratias agite. Pſal. Benedicam dominum in omni tempore.ſ.ſtatuto.Quartò q̃ ſit deuota,quia in ſpiritu.1. Cor.14, Pſallam ſpiritu, pſallam & mẽte.i.non vt vagus.Quintò q̃ ſit vigilans,ibi [Vigilãtes.]1.Pet.4,Eſtote prudentes,& vigilate in orationibus .Sextò q̃ ſit inſtans,ibi[In omni inſtantia.] Rom.12,Orationi inſtãtes,&c.Septimò charitatiua, vt ſcilicet fiat pro omnibus aliis ſanctis, ibi [Et obſecratione pro omnibus ſanctis].1.Tim.2,Obſecro enim primum omnium fieri obſecrationes , orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus &c. ¶ Deinde vltimò pro ſe petit orationes fieri,ibi[Et pro me]Vbi tria petit pro ſe,quæ cuilibet prædicatori ſunt neceſſaria, ſcilicet quòd os aperiat,& ad prædicãdum ſe præparet quantum in ſe eſt,vt detur ſibi modi loquendi cõgruentia. ¶ Et vt hæc tria ſibi dentur, petit vt oretur pro ſe,dicens, Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei.Non enim potero loqui, niſi quod dederit mihi dominus, dicebat ille Balaam Num.22.Vnde dominus Mat.10,Non enim vos eſtis qui loquimini,ſed ſpiritus,&c.Vnde dicitur ibidem,Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini.Hoc autem dictum primò ponit Apoſtolus, vt detur,inquit,mihi ſermo in apertione oris mei.Col.vl.Orãtes ſimul & pro nobis, vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis.Et ad quid Paule?Reſpõdet,vt ſcilicet poſsim cum fiducia notum facere euangelii myſterium pro quo legatione fungor in catena. Et hoc eſt ſecũdum quod petit: quia non ſolùm eſt neceſſarium prædicatori,vt detur ei ſermo in apertione oris,ſeu ſciẽtia:ſed vt ſermonẽ ſibi datũ prędicet audacter & cũ fiducia.Et hoc eſt quod dicit[Cum fiducia,&c.]Et ſic prædicabãt apoſtoli:de quibus Act.4,Quòd loquebãtur cum fiducia verbum dei.Cõmendat autem Apoſtolus officium prædicationis ab excellentia & altitudine.Vnde dicit[Myſterium euãgelii.]Secundò oſtendit q̃ pro ipſo libenter ſuſtinuit tribulationem & ignominiam.Vnde dicit [Pro quo legatione fungor in catena.]De his duobus ſimul.Col.vlt.Vt deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquẽdum myſterium Chriſti,propter quod & vinctus ſum. Et quia dicitur Eccle.20,Ex ore fatui reprobatur parabola,non enim dicit eam tẽpore ſuo. Ideo Apoſtolus non ſolùm petit quòd detur ſibi ſermo,ſeu prædicãdi ſcientia,ſed gratia loquendi cum fiducia, vt.ſ.non deſiſteret ab incepto pro catenis quibus catenatus erat,ab inceptо & cõmiſſo ſibi officio fiducialiter & fideliter proſequẽdo.Tertiò petit vt detur ſibi temporis ſeu modi cõgruentia,quia tempus loquendi & tempus tacendi:vt dicitur Eccle.3,Et ideo dicit,Vt in ipſo audeam,prout oportet me loqui.Et certè in omnibus modus,& qualitas facit gratũ. Et hoc idem petebat Apoſtolus.Col.vlt.Vt manifeſtem illud,ita vt oportet me loqui:quia vt dicitur Pro.15,Sermo opportunus,optimus. ¶ In fine autem huius epiſtolę,Apoſtolus ſtatum ſuũ Epheſiis manifeſtat,cùm dicit [Vt autem vos ſciatis,&c.] Vbi primò facit quod dictum eſt. Secundò eos more ſolito ſalutat,ibi [Pax fratribus,&c.]In prima parte tria facit.Primò ponitur ſtatus ſui manifeſtatio,ibi[Vt autem vos ſciatis,&c.]Secũdò diſcipuli nuntiãtis multiplex cõmendatio,ibi[Tychicus frater meus chariſſimus& fidelis,&c.]Tertiò oſtẽdit finem pro quo eis manifeſtat ſtatum ſuũ,quia.ſ.eſt ipſorũ conſolatio,ibi [Et cõſoletur corda veſtra.]Dicit ergo,Vt autem vos ſciatis quæ circa me ſunt,quid agam, omnia nota vobis faciet,&c.Quaſi dicat Apoſtolus,Pro myſterio euãgelii pro quo catenatus ſum,volo q̃ ſciatis quòd catena & omnes tribulationes & omnia ſupplicia quæ in credito officio inferuntur, non me angunt, nec eor mutant,nec pernertunt interius,nec attingunt:ſed certè ſic ago de iſtis quòd omnia circa me ſunt,nõ intrà. Et quia non poſſum ire ad annuntiandum vobis, vtpote catenatus, omnia nota faciet vobis Tychicus frater meus chariſsimus & fidelis miniſter in domino.Et ideo ſecurè credatis ei de omnibus.Luc.12,Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudẽs,&c.Et iſte certè eſt talis,quem miſi ad vos in hocipſum, vt cognoſcatis quæ circa nos ſunt.Et hęc eſt diſcipuli cõmendatio.Et ad quid?vt conſoletur corda veſtra. ¶ Deinde cùm dicit [Pax fratribus,&c.] Ponit Apoſt.conſuetã ſalutationẽ. Et aduertendum eſt q̃ licet gratia præcedat pacem & charitatem mutuam hominum ad ſe inuicem,& ad deũ quo ad collationem (quia non eſt paximpiis,dicit dominus:)tamen quo ad executionem, & gratiæ & veritatis & charitatis conſeruationem pax præcedit ſuo modo.Et ideo primò optat eis pacem ad ſe inuicem & charitatem ad deum,dicẽs[Pax fratribus & charitas cum fide.]Et quia licet pax & charitas multum faciant ad gratiæ conſeruationem,tamen quia ſemper ſupponunt ipſam gratiam ſine qua haberi non poſſunt , ideo optat eis gratiam. Vnde dicit, Gratia vobis cum omnibus qui diligunt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.Amen.

Explicit mirabilis lectura gloriofiſsimi doctoris ſancti Thomæ de Aquino,ordinis prædicatorum,ſuper epiſtolam ſanctiſsimi apoſtoli Pauli ad Epheſios.

Incipit deuotiſsima explanatio eiusdem angelici doctoris sancti Thomæ de Aquinatis,ordinis fratrum prædicatorum,super epiſtolam eiuſdem ſanctiſsimi apoſtoli Pauli ad Philippenſes.

PROLOGVS.

IVſtorum ſemita quaſi lux ſplendens,&c. Prou.4,In hac authoritate deſcribitur vita ſanctorum ex tribus.Ex eorum altitudine,ibi [Semita] quia Mat.7,Arcta eſt via, &c.Iob 28,Semitam ignorauit auis,&c.Ex claritate,ibi[Lux ſplendens.]Ephe.5,Eratis aliquando tenebræ,&c.Iuſti enim ſunt lucẽtes,& ideo eorum via eſt lucida. Ex profectu,quia ſemper creſcit.1.Pet.2, In eo creſcatis,&c.Et hoc vſque ad perfectum diem,ſcilicet glorię.1.Corint.13,Cùm venerit quod perfectum eſt,euacuabitur,&c. Econuerſo malorum via eſt lata,obſcura,tenebroſa,& deficiens.Vnde Prou.4.ſubditur,Via impiorum tenebroſa,&c.& Matth.7,Lata porta & ſpacioſa via quę ducit ad perditionem, &c. Ex his verbis trahi poteſt materia huius epiſtolæ. Erant enim Philippenſes in Chriſti recta ſemita, tribulationes multas pro Chriſto ſuſtinentes.Item illuminati per fidem.intrà 2,Inter quos lucetis,&c.Item proficiebant,vt patet per totam epiſtolã.Item conuenienter poſt epiſtolam ad Epheſios, in qua fit inſtructio qualiter ſeruanda ſit eccleſiaſtica vnitas: hi proponuntur in exemplum ſeruandæ eccleſiaſticæ vnitatis,qui optimè eam ſeruauerunt.

Salutatio. Epiſtolarũ tractat⁹ incipit: gratias agit hîc p. Philipp. de bonis ꝑceptis ab eis receptis: gaudet & ꝓponit materiam gaudij.

Caput 1.

PAulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti: omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu qui ſunt Philippis cum epiſcopis, & diaconibus, Gratia uobis & pax à deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto. Gratias ago deo meo in omni memoria ueſtri(ſemper in cunctis orationibus meis,pro omnibus uobis in gaudio deprecationem faciens)ſuper communicatione ueſtra in euangelio Chriſti à prima die uſque nunc:confidens hoc ipſum quòd qui cœpit in uobis opus bonum,perficiet uſque in diem Chriſti Ieſu: Sicut eſt mihi iuſtum,hoc ſentire pro omnibus uobis: eo

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd habeon uos in corde, & in uinculis meis, & in defensione, & confirmatione euangelij socios gaudij mei omnes uos esse.

¶ Diuiditur autem hæc epistola in salutationem, & epistolarem narrationem. Secunda, ibi [Gratias ago, &c.] Circa primum tria facit. Quia primò describuntur personæ salutantes. Secundò personæ salutatæ, ibi [Omnibus sanctis, &c.] Tertiò bona optata, ibi [Gratia vobis, &c.] Circa primum primò ponuntur personæ salutantes. Secundò earum conditio, ibi [Serui, &c.] Circa primum primò ponitur persona principalis, cùm dicit [Paulus.] Et interpretatur, paulus, quasi modicus. In quo notatur eius humilitas. Esa. 60, Minimus erit in mille, & paruus in gentem fortissimam. Secundò, ibi [Timotheus.] Ponitur persona adiuncta, quia fuerat eorum prædicator. infrà 2, Neminem enim habeo tam vnanimen qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. ¶ Deinde cùm dicit [Serui, &c.] ponitur conditio eorum. 2. Corinth. 4, Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominum nostrum: nos autem seruos vestros per Iesum, &c. Sed contrà Ioan. 15, Iam non dicam vos seruos, &c. Respondeo duplex est seruitus secundum duplicem timorem. Timor enim pœnæ causat malam seruitutem, & de hac intelligitur dictum præmissum. Ioan. 15, Timor verò castus causat seruitutem reuerentiæ, & de hac loquitur Apostolus hìc. Personæ salutatæ sunt omnes de ecclesia Philippensi. Et primò minores. Vnde dicit [Omnibus sanctis qui sunt Philippis.] quæ est ciuitas quam Philippus condidit. & dicit sanctis: & hoc propter baptismum. Rom. 6, Quicunque baptizati sumus in Christo, in ipsius morte baptizati sumus. Maiores autē tangit, dicens [Cum episcopis &c.] ¶ Quæstio est, quare minores præponit maioribus? Quia prius est populus quā prælatus. Ezech. 34, Nonne greges pascuntur à pastoribus? Greges enim pascendi sunt à pastoribus, non econuerso. Item cur intermittit presbyteros? Respondeo, dicendum est quòd comprehendūtur cum episcopis, quia in vna ciuitate non sunt plures episcopi: vnde dicens in plurali, dat intelligere etiam presbyteros. Et tamen est alius ordo, quia ex ipso euangelio hoc legitur quòd post designationem duodecim apostolorum (quorum personas gerunt episcopi) designauit septuaginta duos discipulos, quorū locum sacerdotes tenēt. Dionysius etiam distinguit episcopos & sacerdotes. Sed in principio licet ordines fuerint distincti, non tamen nomina ordinū. vnde hìc comprehendit presbyteros cū episcopis. ¶ Deinde ponit bona optata, ibi [Gratia, &c.] Et sunt duo quæ includit omnia. Primum est gratia dei remittens peccata. Ephes. 2, Gratia saluati estis, &c. Vltimum est pax hominis. Psal. Qui posuit fines tuos pacem, &c. & per consequens optat bona media, & hoc à deo patre. Iac. 1, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendēs à patre luminum. Item per meritum humilitatis Christi. Et ideo addit, Et domino Iesu Christo. Ioan. 1, Gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Ephe. 2, Ipse enim est pax nostra, &c. ¶ Consequenter ponit epistolarem narrationem. Et circa hoc duo facit. Quia primò agit gratias de præteritis. Secundò hortatur ad profectum in futurum, ibi [Scire autem vos volo &c.] Circa primum primò præmittit gratiarum actionem pro eis. Secundò materiam eius, ibi [Super communicatione &c.] Gratias autem agit adiuncto gaudio & deprecatione. Et ideo hæc tria tangens, dicit [Gratias deo nostro.] Gratias agere, est recognoscere gratiam sibi factam. 1. Thessal. vltimo, In omnibus gratias agite. In omni memoria vestri, quia in eis nihil occurrit Apostolo quod non esset dignum gratiarū actione. Et hoc est valde magnum. Prou. 10, Memoria iusti cum laudibus, &c. Pro omnibus. Esa. 60, Populus autem tuus omnes iusti in perpetuum, &c. Agit ergo gratias pro eorū bono, orationem & deprecationem pro custodia: totum tamen pro gaudio. 1. Reg. 12, Absit autem à me hoc peccatum in domino, vt cessem orare pro vobis. ¶ Deinde cùm dicit [Super communicatione, &c.] Tāgit de materia trium prædictorum. Et primò ponit materiā gratiarum actionis. Secundò gaudii de futuris, ibi [Confidens, &c.] Tertiò deprecationis, ibi [Testis, &c.] Dicit ergo, Super communicatione, scilicet qua communicastis doctrinæ euangelii, credendo & opere implendo. Hæc est enim vera communicatio. Heb. vlt. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci, &c. ¶ A prima die, &c. Eccle. 27, Homo sanctus in sapiētia manet sicut sol, &c. Et hocipsum confidens de vobis gaudeo, quia qui cœpit, &c. Hiere. 17, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suū. Benedictus vir qui cōfidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Et hoc in virtute dei. Et ideo dicit [Qui cœpit, &c.] Ioan. 15, Sine me nihil potestis facere. Quod est contra Pelagianos, qui dicunt principium boni operis esse ex nobis, sed consummationem ex deo. Sed hoc non est verum: quia principium boni operis in nobis est cogitare de bono, & hocipsum est à deo. 2. Cor. 3, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, &c. [In diem Christi Iesu] quo remunerabit singulos. 2. Timot. vlt. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus, &c. 1. Cor. 1, Cōfirmabit vos vsq; in finem sine crimine, &c. ¶ Ratio gaudii ponitur, cùm dicit [Sicut est mihi, &c.] quia scilicet id iustum est, quia cōgaudetis mihi de bonis meis. Eo quòd habeam vos, &c. Quasi dicat, Habeo de vobis hanc conscientiā tales vos esse, vt scilicet gaudeatis de his de quibus & ego ideo gaudeo, quod gaudium est in vinculis meis: quia tunc pro Christo fuit ligatus, de quo gaudebat. Iac. 1, Omne gaudium existimate fratres mei cùm in varias tentationes incideritis, scientes, &c. Act. 5, Ibant apostoli gaudētes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati, &c. Et in defensione & in confirmatione euangelii. s. audacter prædicādo contra tyrānos & hereticos, & confirmando euangelium in cordibus fidelium. Act. 18, Perambulans ex ordine Galatiam regionem & Phrygiam, confirmans omnes discipulos. Vel aliter secundum glo. In corde, id est, desiderio, vt socii sitis sempiterni gaudii. Ioan. 16, Gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et hoc non potest abstrahi à corde meo, quia etiam in vinculis existens & intentus cōfirmationi & defensioni euangelii solicitudo de vobis non recedit de corde meo.

Proponitur desyderiū Apostoli ad Philippēsiū bonū, oratio & materia orationis & monitio ad profectum pro se proponit exēplum.

Lectio 1.

TEstis enim est mihi deus, quomodo cupiam omnes uos esse in uisceribus Iesu Christi. Et hoc oro, ut charitas uestra magis ac magis abundet in omni scientia & in omni sensu: ut probetis potiora, ut sitis synceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum, in gloriam & laudem dei. Scire autem uos uolo fratres, quia quæ circa me sunt magis ad profectum uenerunt euangelij: ita ut uincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus, ut plures è fratribus in domino confidentes in uinculis meis, abundantius auderent sine ti-

more uerbum dei loqui. Quidam & idem & propter inuidiam & contētionem: quidam autem & propter bonam uoluntatem Christum prædicant: quidam ex charitate, scientes quoniam in defensione euangelij positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant, nō synceri: existimantes pressuram se suscitare uinculis meis.

¶ Posita materia gaudii de spe futura: hìc ostēdit super quo deprecationē pro eis facit. Et primò præmittit suum desyderiū, quod ostenditur omnino seruens. Secundò materiā deprecationis, ibi [Et hoc oro &c.] Et quia cordis desyderium soli deo est manifestū, ideo inuocat deum testē quòd pro eis deprecetur cum desyderio. Iob 12, Ecce in cælo testis meus est, scilicet deus, &c. Quomodo cupiā vos. s. ego, existēs in visceribus Iesu Christi. Vel quomodo cupiāvos esse in eis. q.d. quomodo cupiam vestrā salutem & participationē viscerosæ charitatis Christi. Luc. 1, Per viscera misericordiæ dei, &c. q.d. ad profunda & intima cordis, virtus amoris pertingit. Vel cupiam vt sitis in visceribus Iesu Christi. i. vt ipsum intimè diligatis, vt & diligamini ab eoin hoc enim vita hominis consistit. ¶ Deinde cùm dicit [Et hoc oro, &c.] ponit deprecationem, & tria bona optat. Primò quantum ad interiorem charitatis augmētum. Affectus enim interior perficitur per charitatem: & ideo non habenti charitatem, optandum est vt habeat: habenti verò, vt perficiatur. Vnde dicit [Vt charitas &c.] Pro augmento autē charitatis orādus est deus, quia solus deus hoc in nobis operatur. 2. Corint. 9, Potens est autem deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnē sufficiētiam habentes abūdetis in omne opus bonum, &c. Et hoc necessariū vt peramus & nos, quia Matt. 5, Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & pharisæorum, nō intrabitis in regnum cælorum. ¶ Secundò q̄tum ad intellectum. Vnde dicit [In omni scientia.] Sed nunquid ex charitate prouenit sciētia? Sic: quia dicitur. 1. Io. 2, Et vos vnctionē quā accepistis ab eo, maneat in vobis: & nō necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, &c. Itē charitas est spiritus de quo dicitur Ioan. 16, Cùm venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnē, &c. Cuius ratio est, quia qui habet habitū, si rectus est habitus, sequitur inde rectū iudicium de his quę pertinent ad illum habitum, si verò corruptus falsum. Sicut circa venerea tēperatus habet bonū iudicium; intemperatus non, sed falsum. Omnia autem quæ à nobis fiunt, sunt informāda charitate, & ideo habēs charitatem, habet rectum iudicium, & quatum ad cognoscibilia. Et sic dicit [In omni scientia] qua scilicet agnoscat veritatem, & inhæreat circa ea quæ sunt fidei. Hæc est scientia sanctorum, de qua dicitur Sapiē. 10. & quantum ad operabilia, & sic dicit [In omni sensu.] qui est vis cognoscitiua circa exteriora obiecta. Et propriū eius est vt statim indicet de proprio sensibili recētè. Et ideo hoc nomen trāslatum est ad interius iudicium rationis, vt sensati dicūtur qui habent rectum iudicium circa agibilia. Sap. 1, Sentite de domino in bonitate, &c. Sap. 6, Cogitate ergo de illa, sensus est consummatus, &c. Sed hìc sensus, debet esse non tantū consyderatiuus, sed etiā discretiuus inter bonū & malū, & inter bonū & melius. Vnde subdit [Vt, &c.] ¶ Nota q̄ charitas perficit sensum vt probet bona, sed perfecta charitas vt probet meliora. 1. Cor. 12, Aemulamini meliora charismata. & infrà cap. 14, Sectamini charitatem, &c. Et ideo dicit [potiora.] ¶ Tertiò quantum ad effectum. Et primò ponit immunitatem à malo. Secundò perfectionem in bono. Primum in hoc quod dicit [Vt sitis synceri.] Est enim duplex peccatū vitandum. s. interioris corruptionis qua homo corrumpitur in se, & hoc excluditur per syncerit atem. 1. Cor. 5, In azimis syncer itatis, &c. Aliud est in proximum. s. offensa. Et ideo dicit [Sine offensa.] 1. Cor. 4, Sine offensione estote Iudæis & Gentibus & ecclesiæ dei, sicut & ego, &c. Et 2. Corint. 6, Nemini dantes vllam offensionem, &c. In diem Christi Iesu, id est, vsque in finem vitæ. Mat. 24, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Quātum ad gratiam, dicit [Repleti fructu iustitiæ] vt opera iustitiæ quædā fructus sint. Ro. 6, Habetis fructū vestrum in sanctificatione, &c. Vel fructu iustitiæ. i. præmio iustitię. s. corona. 2. Tim. 4, In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, &c. Sap. 4, Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, &c. Et hoc habetur per Christū, quia omnia quæ facimus, sunt bona per ipsum. Io. 15, Sine me nihil potestis facere, &c. Et hæc facienda sunt hoc fine. s. in laudem dei: quia ex operibus sanctorum deus clarificatur, cùm inde alii prorūpunt in laudem dei. Psal. Laudate dominū in sanctis eius, &c. Hier. 33, Erit mihi in nomen, & in gaudium & in laudem & in exultationem cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Scire autē, &c.] admonet ad futura. Et primò ponit exēpla exequenda & vitāda. Secūdò concludit moralem monitionem in quarto capit. ibi [Itaq; fratres mei charissimi, &c.] Circa primū duo facit, quia primò ostendit quæ sunt imitanda: secundò quæ sunt vitanda: tertio cap. ibi [De cætero, &c.] Item prima diuiditur in duas, quia primò inducit se eis imitādum: secundò alios, secundo cap. ibi [Si qua ergo, &c.] Item prima in tres, quia primò ponit in exēplum profectū suum. Secūdò gaudium quod habet ex profectu ibi [Quid enim, &c.] Tertiò fructū ex profectu suo, ibi [Scio enim, &c.] Item prima in duas. Primò præmittit profectum: secundò modum, ibi [Ita vt vincula mea, &c.] Dicit ergo, Monui vos ad profectum, & vt formam habeatis profectum meum, scire vos volo, & quæ circa me sunt, exterius, quia tribulationes: & si exterius essent, non immutabāt interius: sed magis ad profectū venerunt, quia ex eis fides prædicata magis profecit. 2. Cor. 1, Siue tribulamur pro vestra exhortatione & salute: siue consolamur pro vestra consolatione, &c. Et ostendit profectū. Primò q̄tum ad se: secundò q̄tum ad alios, ibi [Vt plures, &c.] Quātum ad se quidem manifestum fuerat q̄ talia pro Christo paterētur constāter, ita vt vincularetur: vnde dicitur [Vt vincula, &c.] quod est gloriosum pro Christo. 1. Pet. 4, Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut alienorū appetitor: si autē vt Christianus, nō erubescat, &c. In omni prætorio, sicut in curia Cæsaris, &c. Ex parte verò aliorū fides crescebat in cōmuni. Vnde dicit, Vt plures, &c. 1. Mach. 4, De elephātibus. Eccle. 10, Secundum iudicem populi, sic & ministri eius, &c. Pro. 18, Iustus quasi leo confidens absque terrore erit, &c. Ex parte tamen aliorum est diuersitas, quia quidam bene loquebantur, quidā malè. Et qui bene, quidam ex generali charitate, & quidam ex speciali amore ad Apostolum. Et qui malè, quidam ex generali malitia, quidam ex speciali odio ad Apostolū. Sed vt mihi videtur, Apostolus duplicem ostēdit causam propter quam quidam prædicabant. Primò propter inuidiam. Et ideo Apostolus eorum prauam intentionem ostēdit, dicens [Quidam quidem propter inuidiam, &c.] Iac. 3, Vbi zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. 1. Corinth. 3, Cùm sit inter vos zelus & contentio, nōne carnales estis? Secundò propter amo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem Christi & euāgelii. Vnde dicit [Quidā propter bonam, &c. [Psal. Benignè fac in bona voluntate, &c.] Sed Apost. addit, dicens [Quidam verò ex charitate]. s. quæ facit bonam volūtatem: &c. quia vt suppleret defectum mei docentis, prædicauerunt. Deinde Apost. exponit quod dixerat, dicens, ꝙ quidam non secundum sanam intētionem, sed ex contentione. Corrupta eorum contētio dupliciter patuit. Vno modo, vt publicè prædicādo, turbationem facerēt in populo Gentili cōtra Apostolum, supra illam quam habuit. Alio modo quia credebant ꝙ Paulus audiens eos vsurpare officium sibi cōmissum, turbaretur, & ex hoc adderetur afflictio afflicto.

Proponit materia gaudij Apost. & ipsū gaudiū, ī quo declarat Paulus suā charitatē ꝙ ad p dicationes, siue recta intentione, siue mala, facta.

Lectio 2.

QVID enim? *Dum omni modo siue per occasionem, siue per ueritatem Christus annuntietur. & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proueniet ad salutem per uestram orationem & subministrationē spiritus Iesu Christi. secūdum expectationem & spem meam: quia in nullo cōfundar. sed in omni fiducia, sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, siue per uitā, siue per mortem. Mihi enim uiuere Christus est, & mori lucrum: quòd si uiuere in carne hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro: coarctor autem è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multò magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter uos.*

¶ Supra Apost. delcripsit profectum ex ipso subsecutum: hìc agit de gaudio concepto ex hoc profectu. Et ponitur primò materia gaudii: secundò ipsum gaudiū, ibi [Et in hoc gaudeo, &c.] Contingit autē quādoq; ꝙ aliquod gaudium prouenit ex bona causa, & hoc directè, & per se, & quādoq; ex mala causa, & hoc indirectè & per accidens. Quando enim ex bona causa, gaudēdum est de effectu & de causa, sicut de eleemosyna facta propter deum. Sed quando est ex causa mala, tunc est gaudēdum de effectu, sed de causa non: & sic de redēptione per Christū, licet fuerit ex scelere Iudæ & Iudęorū. Ita contingit in ecclesia, vbi prouenit vtilitas quādoq; per bonos prædicatores quo ad bonam intētionem, quādoque per malos quo ad malā: & de vtraq; gaudēdum est, sicut dictum est. Et ideo dicit [Quid enim, &c.] Per occasionem annūtiat Christū, quia nō intendit hoc principaliter, sed propter aliud, putà lucrum vel gloriam. Prou. 18, Occasiones quærit, qui recedere vult ab amico. Per veritatem autem, quando ex recta intentione. Esa. 36, Obsecro domine memēto quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate & corde perfecto, &c. Sed hoc vtroq; modo fit ad vtilitatem ecclesiæ: ideo dicit [Si Christus annūtietur, &c.] quia si aliud annūtiaret q̄ Christum, tunc multū interesset, quod fit quādo falsa doctrina docetur. Aug. Pastor qui propter veritatē annūtiat, est amādus: mercenarius qui propter lucrū, est tolerādus: qui falsas expellēdus. ¶ Deinde ponit gaudium cōsequens, dicens [In hoc scilicet ꝙ vincula mea manifesta sunt propter Christum, & ꝙ Christus annūtiatur, gaudeo in præsenti. Io. 14, Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, &c. & gaudebo in futurum. Esa. 51, Gaudium & lætitiā obtinebunt, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Scio enim, &c.] ponit fructū ex profectu suo proueniētem. Et primò ponit ipsum fructum. Secundò mouet quādam dubitationem, ibi [Quòd si viuere, &c.] Item primò proponit fructū. Secundò auxilium ipsum consequendi, ibi [Per vestrā orationem, &c.] Tertiò assignat materiā fructus, ibi [Sed non in omni, &c.] Dicit ergo gaudeo de his, & hoc propter fructū proueniētē ex eis in salutē æternā. Esa. 45, Saluatus est Israel in domino salute æterna, &c. Et hoc ideo, quia quando nos aliqua bona facimus cooperādo saluti aliorum, redundat in salutem nostram. Si enim, vt dicitur Mat 18, Qui scandalizauerit vnum ex his pusillis, &c. quanta gloria dignus est qui salutem multorum procurat? ¶ Auxiliū autem est triplex. s. ex parte aliorum mutua oratio. Vnde dicit [Per vestras orationes] scilicet ex quibus spero adiuuari à deo. Iac. vlt. Orate pro inuicem vt saluemini, &c. Ex parte dei de quo habemus spem salutis. Esa. 26, A facie tua domine concepimus, & quasi parturiuimus & peperimus spiritū salutis. Et ideo dicit, Et subministrationem spiritus Iesu Christi. Rom. 8, Spiritus adiuuat infirmitatem nostram. Et loquitur similitudinariè. Quando enim aliquis est debilis, indiget releuante vt sustentetur, & hoc est subministrare: & nos debiles sumus, ideo indigemus subministratione spiritus. Ioā. 14, Et suggeret vobis omnia, &c. s. quasi vobis subministrādo. Ex parte nostra est spes in deo, quia Prou. 11, Qui confidit in diuitiis, corruet. Oportet ergo ꝙ spes nostra sit in deo, &c. Psal. Qui confidunt in domino sicut mons Sion, &c. Et ideo dicit, Secūdum expectationem & spem meam. Sed nonne spes est expectatio futuræ beatitudinis? Dicendum est ꝙ spes est motus appetitus in bonū arduum. Et hoc dupliciter: quia quādo quis sperat adipisci per se, sic spes est sine expectatione: quando autem per alium, tunc est spes cum expectatione, & sic nos expectamus spem habentes aliquid consequi per alium. Psal. Expectans expectaui dominū, &c. Rom. 8, Spe salui facti sumus. Sed dicit, Scio, & postea, spero & expecto. Nūquid certa est hęc spes? Respōdet Apost. dicens, Ita, quia in nullo cōfundar. 1. Macha. 2, Omnes qui sperant in illo non infirmantur. Rom. 5, Spes autem non confundit. Eccle. 2, Nullus sperauit in domino, & cōfusus est. Huius primò rationem assignat: secundò exponit eam. Ratio hęc sumitur ex hoc quòd ipse totaliter ordinatur ad seruitiū Christi. Quasi dicat, Ideo hæc mihi prouenient in salutem, quia totaliter sum ad seruitium Christi. Et primò ponit fiduciam: secundò perseuerantiam: tertiò certitudinem intentionis. Dicit ergo, Sed in omni fiducia, &c. Quasi dicat, Multi persequūtur me, sed ego confido in deum. Esa. 12, Fiducialiter agam & nō timebo. Psal. Fiducialiter agam in eo. Sicut semper, id est, à principio conuersionis. Act. 9, Quomodo in Damasco fiducialiter egerit, &c. Ita & nunc. Iob 27, Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deseram. Tertiò ostendit quòd sit eius recta intentio, quia magnificabitur Christus: qui cùm sit verus deus, non potest in seipso magnificari vel minorari, sed in nobis, id est, in cognitione aliorum: tunc ergo quis magnificat Christum, quando eius cognitionem dilatat. Eccleſiast. 43, Quis magnificabit eum sicuti est à principio? Et hoc & verbo & facto, quando magnitudo diuini effectus ostendit magnitudinem eius. Et inter effectus mirabiles iustificatio est hæc, quandiu est in corde hominis latens non magnificabitur per eam Christus, nisi quantum ad cor illius, non quantum ad alios, sed quandoque prorumpit in exteriora per actus corporales apparentes: tunc verius & proprius magnificatur. Et ideo ait, In corpore meo. In corpore nostro Christus dupliciter magnificatur. Vno modo inquantum corpus nostrum deputamus ad obsequium eius, ministeria eius corporaliter exequendo. 1. Corinth. 6, Glorificate & portate deum in corpore vestro. Alio modo corpus nostrum exponendo pro Christo. 2. Corint. 13, Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, &c. Sed primus modus fit per vitam: secundus verò

per mortem. Ideo dicit, Sive per vitam, quia viuendo operatur, siue per mortem. Ro. 14, Siue viuimus, siue morimur, domini sumus, &c. Quod etiam intelligi potest de morte spirituali. Col. 3, Mortificate mēbra vestra quę sunt super terrā, &c. ¶ Deinde exponit quomodo mortificabitur per vitam & per mortem, dicens [Mihi viuere, &c.] Vita enim importat motionem quādam. Illa enim viuere dicūtur, quę ex se mouētur. Et inde est ꝙ illud videtur esse radicaliter vita hominis, quod est principiū motus in eo: hoc autē est illud cui affectus vnitur, sicut fini: quia ex hoc mouetur homo ad omnia. Vnde aliqui dicunt illud ex quo mouentur ad operādum vitā suam: vt venatores venationē: & amici amicū. Sic ergo Christus est vita nostra, quoniā totum principium vitæ nostrę & operationis est Christus. Et ideo dicit Apost. Mihi viuere, &c. Quia solus Christus mouebat eum. [Et mori lucrū.]hìc Apost. propriè loquitur. Quilibet enim sibi ad lucrū reputat, quando vitā quam habet imperfectā potest perficere. Sic infirmus ad lucrū reputat sanā vitam. Vita nostra Christus est. Col. 3, Vita vestra obscōdita est cum Christo in deo: sed hìc est imperfecta. 2. Co. 5, Quādiu sumus in corpore, peregrinamur à domino. & ideo quando morimur corpore, perficitur nobis vita nostra. s. Christus, cui tūc præsentes sumus. Psal. Cū dederit dilectis suis somnū, &c. 2. Tim. 4, Ego enim iā delibor, & tēpus meę resolutionis instat, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Quòd si viuere, &c.] ponit dubitationē quādam circa ea quæ dicta sunt. Et circa hoc duo facit. Primò ponit dubitationem: secūdò soluit eam, ibi [Et hoc cōfidens, &c.] Itē prima in duas: quia primò ponit dubitationem: secūdò ꝓponit rationes ad vtrāq; partē, ibi [Coarctor autē, &c.] Dicit ergo, Si viuere in carne hic mihi est fructus, &c. verū est ꝙ in corpore meo dum viuo, magnificatur Christus. Ergo viuere meū in carne. s. vita mea in carne est huiusmodi fructus. Vnde præ dicat effectum de causa. i. si vita affert mihi hunc fructū, vt Christus magnificetur, vita in carne est bona & fructuosa. Ro. 6, Habetis fructū vestrum in sanctificationem, &c. Si ergo ita est, ignoro quid eligā, vtrū mori vel viuere. Ro. 8, Nā quid oremus sicut oportet nescimus, &c. Sap. 9, Cogitationes ēm mortalū sunt timidę & incertæ prouidētiæ nostrę. Sed quare dubitas? quia coarctor, &c. Primò ponit rationē ad partem vnā: secundò ad aliam. In homine enim duplex est motus, naturæ. s. & gratiæ. Naturæ ad non moriēdum. 2. Co. 5, Nolumus expoliari, sed superuestiri, &c. Ioan. vlt. Et alius ducet te quo tu nō vis, &c. Et gratiæ, quam sugeret charitas: quæ mouet ad dilectionem dei & proximi. Hic affectus ad dilectionem dei mouet vt finitus cum Christo. Et ideo dicit, Desiderium habens dissolui, non simpliciter, sed esse cum Christo. 2. Cor. 5, Audemus autem & bonā volūtatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad dominū, &c. In quo notatur falsitas opinionis Græcorum, ꝙ animæ sanctorū post mortem nō statim sunt cū Christo. Et hoc ideo opto: quia est multò melius esse cum Christo. Psal. Quid enim mihi est in cælo, &c. Defecit cor meum & cor meum. s. ad habēdum bonum. Psal. Melior est dies vna in atriis tuis super milia, &c. Dilectio autem proximi mouet ad profectū proximi: & ideo dicit [Permanere autem, &c.] i. necessaria est vita mea propter vtilitatem vestrā. 2. Cor. 5, Sive mente excedimus deo, siue sobrii sumus, vobis, &c. Vel aliter coarctor, &c. i. ex duplici parte insurgit desiderium dissolui, &c. melius, &c. Sententia non mutatur. Sed hoc non videtur dubitabile, quinimmo videtur etiam Apost. in peiorem partem declinare. Primū enim desiderium excitat in nobis dilectio dei: secundum dilectio proximi. Maius autē & melius est desideriū primum, igitur, &c. Respondeo, dicēdum est ꝙ duplex est dilectio dei. s. dilectio concupiscētiæ, qua vult frui deo & delectari in ipso: & hoc est bonū bonis. Item est dilectio amicitiæ, quia homo præponit honorem dei, etiā huic delectationi, qua fruitur deo, & hæc est perfecta charitas. Vnde Ro. 8, Neq; mors neq; vita: neque angeli, &c. Et subdit 9. cap. Optabam ego anathema fieri pro fratribus meis, &c. Et hoc ergo dixit, vt ostendat se esse perfectioris charitatis, quasi sit paratus propter amorem dei & gloriam carere delectatione visionis dei, & ideo hoc elegit, & bene, tanquam magis perfectum.

Lectio 3.

Promittit se nēdū moriturū, et ꝓmittit suū aduentū ad Philippen. Apost. cuius quę monet, vt i Christi euāgelio dignè cōuersētur & pseuerent in amore, cōcordia & cooperatione.

ET *hoc confidens scio, quia manebo & permanebo omnibus uobis, ad profectum uestrum & gaudium fidei, ut gratulatio uestra abundet in Christo Iesu in me, per meum aduentum iterum ad uos. Tantùm dignè euangelio Christi conuersamini: ut siue cùm uenero & uidero uos, siue absens, audiam de uobis quia statis in uno spiritu, unanimes, collaborantes fidei euangelij, & in nullo terreamini ab aduersariis quæ est illis causa perditionis, uobis autem salutis. Et hoc à deo: quia uobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes quale & uidistis in me, & nunc audistis de me.*

¶ Posita dubitatione & rationibus hinc inde: hìc soluit dubitationem. Et primò quasi eligēs vnā partē præsitiat, post futurū aduētum suū ad eos q̄tum ad se: secūdò ostendit quid requiratur ex pte eorū, ibi [Tantùm dignè, &c.] Itē prima in tres: quia primò præmittit futurū aduētum: secūdò ostēdit fructū: tertiò illum fructū exponit. Dicit ergo, Posq̄ suprà dictum est ꝙ permanere in carne necessarium est propter vos. Et hoc ꝙ mea vita est fructuosa vobis, scio indeo. s. quia permanebo, sed hoc quasi cōfidēs de deo. Pro. 18, Iustus quasi leo cōfidens, &c. ¶ Manebo & ꝑmanebo. i. viuam & diu viuā. Sed cōtrà, statim occisus est à Nerone. Respō deo, dicēdum est ꝙ epistola est facta vel scripta primo anno incarnationis, quod fuit primo anno Neronis. Vnde postea vixit septē annis. Omnibus vobis. i. ad vtilitatē omnū vestrum. 1. Cor. 10, Non quęrens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Et hoc ad profectum vestrum, id est, vt per meam exhortationem proficiatis in fide, & gaudeatis de mea vita quam audistis, sed magis gauderetis si essem præsens. Rom. 1, Desidero videre vos, &c. ¶ Deinde exponit quod dixerat, dicens [Vt gratulatio vestra, &c.] i. si detur, vt iterum veniā ad vos, est vt gaudium abundās sim vobis. Ephe. 3, Ei autem qui potens est omnia facere superabundātet quàm petimus, aut intelligimus, &c. Et hoc in Christo Iesu, quia hoc ipsum ꝙ gaudebant de eo, erat propter Christum. Philem. Fruar te in domino, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Tantùm dignè, &c.] ostēdit quid requiratur ex parte eorum. Et circa hoc tria facit, quia primò facit hoc: secundò manifestat vtilitatem inde consequēturam: tertiò explicat. Dicit ergo ꝙ tantùm ex parte eorū requiritur ꝙ in euangelio Christi dignè conuersentur. s. secundum ꝙ doctrinæ tali congruit. 1. Thessal. 2, Testificati sumus, vt ambularetis dignè deo, qui vocauit vos in suum regnum & gloriā, &c. Col. 1, Ambuletis dignè deo, &c. Vt siue cùm venero ad vos & videro vos, siue absens audiam de vobis bona. Et hoc gaudiū est mihi. 1. Io. 3, Maiorem horum non habeo gratiam, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulāre, &c. ¶ Et nunc in speciali expe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tit ab eis. Primò vnitatem: secũdò constátiam, ibi [Et in nullo: &c.] ¶ Est autẽ sanctis necessaria vnitas triplex. s. amoris, vnde dicit [Audiam de vobis] quòd. s. stis in vno spiritu, quod est per amorem. Ephe. 4, Soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Et 1. Cor. 6, Qui autem adhęret domino, vnus spiritus est. Ité concordiæ. Vnde dicit [Vnanimes]. i. vnam volũtatem & animũ habentes. Act. 4, Multitudinis credẽtium erat cor vnũ & anima vna. Psa. Qui inhabitare facit vnãmoris in domo, &c. Ité cooperationis. Vnde dicit, Collaborátes, &c. vt. s. vnus adiuuet aliũ. Ad hoc facit quod dicitur 1. Reg. 25, Cõgregatus est Israel vniuersus, & plãxerunt eũ. s. Samuelẽ. Pro. 18, Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas firma. ¶ Secũdò expetit constátiam, ibi [Et in nullo, &c.] Et primò inducit ad fortitudinẽ: secũdò ponit rationẽ. Dicit ergo, Et in nullo, &c. qa nihil possunt, nisi q̃tum deus pmittit. Iuc. 21, Capill9 de capite vestro nõ peribit. Psal. Foliũ eius nõ defluet, &c. Esa. 51, Quis tu vt timeas ab homine mortali, & à filio hominis q̃ quasi fœnũ ita arescet? Ratio autem est triplex. Prima sumitur à fructu tribularionis. Secũda ex dono duplici dei. Tertia ab actore. Dicit ergo [Non terreamini, quia est vobis fructus]. i. ipsa persecutio quæ in illis. s. persequẽtibus, est causa perditionis, sed vobis est causa salutis, Mat. 16, Qui voluerit animã suam saluã facere, perdet eam, &c. Io. 12, Qui amat animã suam pdet eam. Osee 12, Perditio tua ex te Israel, tantũmodo ex me auxiliũ tuũ, &c. Et hoc à deo, à quo pro munere donatũ est vobis q̃ sustineatis tribulationes patiẽter. Secũda ratio, Vt in eum credatis. Ephe. 2, Gratia enim estis saluati per fidẽ, quod est magnũ & primum donũ, & etiã vt pro illo patiamini, quod est maius donũ, vt. s. curã Christi agatis quasi athletæ eius. Act. 5, Ibãt apostoli, &c. Sic ergo vtile est & honorificũ: ideo agatis fortiter. Tertia ratio sumitur ex exẽplo: quia ita tractat eosdẽ sicut nos q̃ sumus primitiæ fidelũ. Et ideo dicit, Idem certamen habẽtes, quale vidistis in me. s. apud vos, quãdo nudus fui verberatus Philippis, propter Phitonissam liberatam. Act. 16, Et nunc audistis de me qui sum in vinculis.

Caput 2.

Hic inducuntur Philippẽses ex deuotione ad Christũ ex charitate proximi ex speciali societate et ex miseratione: ad ad implẽdum gaudium Pauli, ad mutuam charitatem & humilitatem, ac mutuam solicitudinem.

Si qua ergo cõsolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua uiscera miserationis, implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes. Nihil per contẽtionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes: non quæ sua sunt singuli cõsiderantes sed ea quæ aliorum.

¶ Supra præbuit se in exẽplum patientiæ & sanctitatis: hìc ad idem adducit exẽpla aliorum. Et primò ponit exẽplum Christi: secundò exempla suorũ discipulorum, quos ad eorum cõfirmationem mittere promittit, ibi [Spero autem in domino, &c.] Circa primum tria facit: quia primò præmittit exhortationem: secundò inducit exẽplum, ibi [Hoc enim sentite, &c.] Tertiò cõcludit propositum ex exemplo Christi, ibi [Itaq; charissimi mei, &c.] Circa primum primò est considerãdum mediũ quo eos inducit: secundò ad quod inducit, ibi [Implete gaudium, &c.] Vtitur autẽ circa primum quadruplici medio. Primò ex deuotione ad ipsum Christum: secundò ex charitate proximi: Tertiò ex speciali societate: quartò ex miseratione. Dicit ergo [Si qua consolatio, &c.] Hæc quatuor media quæ hìc consequenter ponuntur, omnia referuntur ad hoc quod subdit [Implete, &c.] Et est sensus. q. d. Consolari volo in vobis. [Si qua ergo consolatio,] id est, si quam cõsolationem mihi afferre vultis in Christo, implete meum gaudiũ. Esa. 61, Vt ponerem fortitudinem lugentibus Sion, &c. 2. Co. 1, Cõsolatur nos in omni tribulatione, vt & ipsi possimus cõsolari, &c. ¶ Ex parte verò charitatis fraternæ, dicit [Si quod solatium charitatis]. s. est, implete gaudium meum. Galat. 3, Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, &c. Psal. Ecce quàm bonum, &c. ¶ Item ex speciali societate, & hæc est inter homines qui cõmunicant in rebus, sicut socii in bellicis armis: ita boni spirituales, quę sibi cõmunicant in spiritualibus bonis. Et ideo dicit [Si qua societas spiritus]. s. est mihi ad vos, implete meum gaudiũ. Quasi dicat, Exhibui ego vobis multã consolationem vestram: si ergo socii mei estis, exhibete idem & vos mihi. Ephe. 4, Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, &c. Prou. 18, Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit quàm frater. ¶ Item ex miseratione, cùm dicit [Si qua viscera miserationis.] Col. 3, Induite vos sicut electi dei sancti & dilecti viscera misericordiæ, &c. Deinde ponit ea ad quę inducit. Et primò in generali, dicens [Implete, &c.] q. d. Gaudeo in vobis propter bona quæ vidi & audiui de vobis: sed quando hæc perficientur, tunc gaudiũ meum erescet & tãdem perficietur. Vnde illud implete. s. proficiẽdo in bonũ. Secũdò in speciali monet ad mutuã charitatem. Cuius vnitas in duobus cõsistit. s. interius in affectu, & exterius in effectu. 1. Ioan. 3, Nõ diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate. Prima designatur in obiecto charitatis, cùm dicit [Idem sapite.] Sapiẽtia enim est cognitio altissimarũ causarum: quia eius est iudicare, quod nullus potest sine causa altissima. Et ideo sapientia est cognitio de diuinis. [Idem ergo sapite, &c.] q. d. Idem sapiatis circa ea quæ sunt fidei. Ro. 15, Deus autem patientiæ & solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secũdum Iesum Christum, vt vno ore glorificetis denm. Sed hoc fit per charitatem eãdem: ideo sequitur, Eandem charitatem habentes. Col. 3, Super omnia charitatem habẽtes, quod est vinculum perfectionis. Item quãtum ad effectum sunt duo necessaria. s. consensus duorum in idem ex parte affectus, & iudiciun rationis cõcors in eodem. Quãtum ad primũ, dicit [Vnanimes]. s. in agendis. Psal. Qui iohabitare facit vnius moris in domo. Rom. 15, Vno ore honorificetis deum. Quãtum ad secũdum, dicit [Idipsum sentientes.] quod ita differt ab hoc quod dicit [Idem sapite.] sicut hoc quod dicit [Vnanimes] ab eo quod dicit [Eãdem charitatẽ habentes.] Secũdò monet ad humilitatem: circa quã primò excludit cõtraria humilitati: secundò monet ad eam. Cõtraria autem humilitati sunt quæ oriuntur ex superbia. Hæc autẽ sunt propriè exterior cõtentio, quia humiles sibi cedunt. Prou. 13, Inter superbos semper iurgia sunt, &c. Iac. 3, Vbi zelus & contentio, ibi inconstãtia & omne opus prauũ. ideo dicit [Nihil per contẽtionem.] Aliud est inanis gloria. Superbus enim inordinatè appetit suã excellẽtiam, etiam in opinione aliorum. Gal. 6, Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocãtes, inuicẽ inuidentes, &c. Io. 8, Ego autem nõ quæro gloriã meam, &c. Ideo hìc dicit [Neq; per inanem gloriã.] Et sequitur monitio, sed in humilitate superiores inuicem arbitrãtes. Sicut enim pertinet ad superbiã quòd homo se extollat supra seipsum ad humilitatem quòd homo se subiiciat secũdum suã mẽsuram. Sed quomodo superior poterit hoc implere? Aut enim nõ cognoscit se esse superiorẽ & virtutem suã, & sic nõ est virtuosus, quia nõ est prudens. Aut scit, & sic nõ potest aliũ existimare

superiorem se. Respõdeo dicẽdum est q̃ nullus est sic bonus, quin in eo sit aliquis defectus, & nullus est sic malus, quin habeat aliquid boni. Vnde nõ oportet q̃ eum præponat sibi simpliciter: sed q̃tum ad hoc dicat in mente sua, sic, Fortè in me est aliquis defectus, qui non est in illo. Et hoc ostendit Aug. in lib. de virginitate, quomodo virgo præferat sibi cõiugatã, quia fortè feruentior. Sed detur q̃ quãtum ad omnia sit ille bonus, & ille malus, nihilominus tu & ille geritis duplicẽ personam. s. tui & Christi. Si ergo illũ non præponas ratione suæ personę, præponas ratione imaginis diuinæ. Rom. 12, Honore inuicẽ præuenientes. Tertiò monet ad mutuam solicitudinem, dicẽs [Non quæ sua, &c.] Cor. 12, Pro se inuicem solicita sunt membra, &c. 1. Cor. 13, Charitas nõ quærit quæ sua sunt.

Lectio 2.

Inducitur Philippẽ. ad iam dicta exemplo Christi.

Hoc sentite in uobis quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, ut homo. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

¶ Postquam Apost. posuit exhortationem suam: hìc hortatur ad virtutẽ humilitatis, exẽplo Christi. Et primò inducit ad imitãdum Christi exẽplum. Secundò ponit eius exẽplum, ibi [Qui cùm in forma, &c.] Dicit ergo, Sitis humiles, vt dixi, ideo hoc sentite. i. experimẽto tenete quod fuit in Christo Iesu. ¶ Notãdum q̃ quinq; modis debemus hoc sentire. s. quinq; sensibus. Primò videre eius claritatem, vt ei conformemur illuminati. Esa. 33, Regem in decore suo videbunt, &c. 2. Cor. 3, Nos autem omnes reuelata facie gloriam dei speculãtes, &c. Secundò audire eius sapiẽtiam, vt beatificemur. 3. Reg. 10, Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant corã te, & audiunt sapientiã tuam. Psal. In auditu auris obediuit mihi. Tertiò odorare gratias suæ mãsuetudinis, vt ad eum curramus. Can. 1, Trahe me post te, curremus in odore vnguẽtorum tuorũ. Quartò gustare dulcedinem eius pietatis, vt in deo semper dilecti simus. Psal. Gustate & videte quoniã suauis est dominus. Quintò tãgere eius virtutem, vt saluemur. Mat. 9, Si tetigero tantùm fimbriã vestimenti eius, salua ero. Et sic sentire quasi tãgendo per operis imitationem. Deinde cùm dicit [Qui cùm in forma dei, &c.] Proponit exẽplum Christi. Et primò præmittit Christi maiestatẽ. Secundò ponit eius humilitatem, ibi [Semetipsum, &c.] Tertiò exaltationem, ibi [Propter quod, &c.] Et primò maiestatẽ Christi præmittit, vt magis humilitas cõmendetur. Et duo proponit pertinentia ad Christi dignitatem. s. diuinæ naturæ veritatem. Secundò æqualitatem, ibi [Non rapinam.] Dicit ergo, Qui. s. Christus, cùm in forma, &c. Vnũquodq; enim dicitur in natura generis vel speciei per suã formam. Vnde forma dicitur natura rei. Et sic esse in forma dei est esse in natura dei, per quod intelligitur q̃ sit verus deus. 1. Ioan. vlt. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Sed nõ est intelligendum q̃ aliud sit forma dei, & aliud ipse deus: quia in simplicibus & in materialibus idem est forma: & id cuius est, maximè in deo. Sed quare potius dicit in forma, q̃ in natura? Quia hoc competit nominibus propriis filii tripliciter. Dicitur enim & filius, & verbũ, & imago. Filius enim est qui generatur, & finis generationis est forma. Et ideo, vt ostendatur perfectus dei filius, dicit, in forma: quasi habens perfectè formam patris. Similiter verbum nõ est perfectũ, nisi quãdo ducit in cognitionem naturę dei, & sic verbum dei, in forma dei dicitur, quia habet totam naturã patris. Similiter nec imago dicitur perfecta, nisi habeat formã cuius est imago. Heb. 1, Cùm sit splendor gloriæ, & figura substãtiæ eius, &c. Sed nũquid habet eam perfectè? Sic: quia nõ rapinã, &c. Quod posset dupliciter intelligi. Vno modo de humanitate, & ita nõ intelligebat Paulus, quia hoc esset hæreticũ: quia hoc esset rapina, si referretur ad humanitatẽ. Ideo exponẽdum est alio modo. s. de diuinitate, secũdum quam dicitur de Christo. Repugnat etiam rationi aliter dicere: quia natura dei non est receptibilis in materia: q̃ autem aliquis existens in natura aliqua magis vel minus participet eam est ex materia, sed ibi nõ est: ergo dicẽdum est, q̃ arbitratus est nõ esse rapinam. s. se esse æqualem deo: quia est in forma dei, & cognoscit bene naturã suam. Et quia cognoscit hoc, ideo dicitur Ioã. 5, Aequalem se deo facit. sed hoc non fuit rapina: sicut quãdo diabolus & homo volebãt ei æquari. Esa. 14, Ero similis altissimo, &c. Et Gen. 3, Eritis sicut dii. Hæc autem fuit rapina: ideo pro hac Christus venit satisfacere. Psal. Quæ non rapui, tunc exoluebam. ¶ Deinde cùm dicit [Sed semetipsum, &c.] Humilitatem Christi cõmendat. Primò quantum ad mysterium incarnationis: secundò quãtum ad mysterium passionis, ibi [Humiliauit se, &c.] Circa primum ponit humilitatem: secundò eius modũ & formam. Dicit ergo [Sed semetipsum, &c.] Sed quia erat plenus diuinitate, nunquid ergo euacuauit se diuinitate? Non: quia quod erat, permãsit: & quod nõ erat, assumpsit: sed hoc est intelligẽdum secũdum assumptionem eius quod nõ habuit, sed nõ secũdum assumptionem eius quod habuit. Sicut enim descendit de cælo, nõ q̃ desineret esse in cælo: sed quia incœpit esse nouo modo in terris: sic etiam se exinaniuit, non deponẽdo diuinã naturam: sed assumẽdo naturam humanã. Pulchrè autem dicit, exinaniuit. Inane enim opponitur pleno. Natura autem diuina satis plena est, quia ibi est omnis bonitatis perfectio. Exod. 33, Ostẽdam tibi omne bonũ. Natura autem humana, & anima non est plena, sed in potẽtia ad plenitudinem: quia est facta quasi tabula rasa. Est ergo natura humana inanis. Dicit ergo, Exinaniuit, quia naturã humanã assumpsit. Tãgit ergo primò naturę humanæ assumptionẽ, dicẽs, Formã serui accipiens. Homo enim ex sua creatione est seruus dei, & natura humana est forma serui. Psal. Scitote quoniam dñs ipse est deus, &c. Esa. 42, Ecce seruus meus, &c. Psa. Tu domine susceptor meus es, &c. Cur dicitur cõuenientius formã serui, q̃ seruum? Quia seruus est nomen hypostasis, vel suppositi, quod nõ est assumptum, sed natura: quod enim susciputur, distinguitur in suscipiente. Nõ ergo filius dei assumpsit hominẽ: quia daretur intelligi q̃ homo esset aliud à filio dei, cùm tamen filius dei factus sit homo. Accepit ergo naturam in persona sua, vt esset idẽ in persona filius dei & filius hominis. Secundò tãgit naturæ cõformitatem, dicens [In similitudine hominum factus]. s. secũdum speciem. Heb. 2, Debuit per omnia fratribus assimilari. Et si dicas, q̃ in domino Iesu Christo nõ conuenit speciem accipere, verum est, qua resultet ex diuinitate & humanitate, quasi diuinitas & humanitas cõuenissent in vnã naturam cõmunem. Vnde sequeretur q̃ diuina natura (vt ita loquar) mutaretur. Tertiò naturæ humanæ cõditiones ponit, dicens [Et habitu inuẽtus vt homo] quia defectus omnes & proprietates continẽtes speciem præter peccatum susceptit. Et ideo habitu inuentus vt homo. s. in exteriori conuersatione, quia esuriit vt homo: fatigatus fuit, & huiusmodi. Hebr. 4, Tentatum per omnia pro similitudine absque peccato. Baruch 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Post hæc in terris visus est,& cum hominibus conuersatus est.Et sic habitum possumus referre ad exteriores habitudines.Vel habitu quia ipsam humanitatẽ accepit quasi habitum. Est autem habitus quadruplex. Vnus mutat habẽtem,& ipse nõ mutatur,vt stultus per sapientiam.Alius mutatur & mutat,vt cibus.Alius qui nec mutat nec mutatur,vt annullus aduenies digito.Alius qui mutatur & non mutat, vt vestimentũ. Et per hãc similitudinem natura humana in Christo dicitur habitus,qui sic aduenit diuinæ personæ quòd non mutauit ipsam:sed mutata est in melius,quia impleta est gratia & veritate.Io.1,Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre,plenum gratiæ & veritatis.Dicit ergo,In similitudine hominum factus,ita tamen quòd non mutatur: quia habitu inuentus est vt homo.Sed aduertẽdum est ꝙ ex hoc verbo habitu, &c.aliqui errauerunt.Vnde tangitur triplex opinio 6.distinct.3.sententiarum.Prima est ꝙ humanitas Christi aduenit ei accidentaliter,quod est falsum:quia suppositum diuinæ naturæ factum est suppositum humanę naturæ:& ideo accidentaliter nõ aduenit ei,sed substãtialiter:non ꝙ diuinitas naturaliter, sed substãtialiter prędicetur de ipso.Et per hoc etiam excluditur error Fotini,qui dixit ꝙ Christus esset purus homo,nõ de virgine,quia dicitur cùm in forma dei esset.Ergo prius in forma dei erat,q̃ acciperet formã serui, ex qua est minor patre,quia nõ rapinã,&c.Vincitur ergo ꝙ per formã serui meruit.Itẽ excluditur error Arrii, qui dixit ꝙ esset minor patre,quia nõ rapinam,&c.Item Nestorii, qui dixit ꝙ vnio esset intelligenda secũdum inhabitationem,inquãtum.s.deus inhabitauit hominem: & quòd alius est filius hominis, & alius filius dei. Sed Rabanus dicit ꝙ Apost.incarnationẽ nominat exinanitionem. Cõstat autem ꝙ pater inhabitat & spiritussanctus,ergo & isti sunt exinaniti,quod est falsum.Item dicit,semetipsum exinaniuit,ergo idem est qui exinanitus est,& exinaniens.Sed huiusmodi est filius dei, quia ipse semetipsum exinaniuit, ergo est vnio in persona.Item Euthicetis,qui dixit ꝙ ex duabus naturis resultat etiam vna natura.Ergo non accepit formã serui,sed quãdam aliam,quod est cõtra hoc.Item Valentini,qui dixit ꝙ attulit corpus de cælo.Item Apollinaris,qui dixit,ꝙ non habuit animã.Sic enim non esset in similitudinem hominũ factus. ¶ Deinde cùm dicit[Humiliauit semetipsum,&c.]cõmendat humilitatem Christi quo ad mysteriũ passionis eius.Et primò ostendit humilitatem Christi:secundò modum,ibi[Factus obediẽs,&c.]Est ergo homo,sed valde magnus: quia idẽ est deus & homo,& tamen humiliauit se.Eccle.3,Quantò magnus es,humilia te in omnibus.Mat. 11,Discite à me quia mitis sum & humilis corde. ¶ Modus humiliationis & signũ humilitatis est obedientia:quia proprium superborũ est sequi propriã volũtatem:quia superbus quærit altitudinem:ad rem autem altã pertinet quòd nõ reguletur alio,sed ipsa alia regulet:& ideo obedientia cõtrariatur superbiæ. Vnde volens ostendere perfectionem humilitatis & passionis Christi,dicit ꝙ factus est obediens, quia si fuisset passus nõ ex obedientia,nõ fuisset ita cõmendabilis:quia obedientia dat meritum passionibus nostris.Sed quomodo factus est obediẽs?Nõ volũtate diuina,quia ipsa est regula:sed voluntate humana,quę regulata est in omnibus secũdum volũtatem paternam.Mat.26,Verũtamen nõ sicut ego volo,sed sicut tu.& cõuenienter introducit in passione obedientiam,quia prima præuaricatio est facta per inobedientiam.Rom.5,Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores cõstituti sunt multi,ita & per obedientiam vnius hominis,iusti constituũtur multi.Prou.21,Vir obediens loquetur victorias.Sed quòd magna & cõmendabilis sit hæc obedientia,patet: quia tunc est obedientia magna quando sequitur imperium alterius contra motum proprium:motus autem volũtatis humanæ ad duo tendit,ad vitam & ad honorem:sed Christus non recusauit mortem.1.Pet.3,Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,&c. Item nõ fugit ignominiam.Vnde dicit,Mortem autem crucis:quæ est ignominiosissima.Sap.2,Morte turpissima condemnemus eum.Sic ergo nec refugit mortem,nec genus ignominiosæ mortis.

Propter humanitatem in obediendo vsq; ad mortẽ exaltatur Christus: vnde ad obedientiã exhortatur Philippenses.

Lectio 3.

PRopter quod & deus exaltauit illum,& donauit illi nomen quod est super omne nomen,ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium,terrestrium,& infernorum:& omnis lingua confiteatur,quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris.Itaque charissimi mei(sicut semper obedistis)non in præsentia mea tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea,cum metu & tremore uestram salutẽ operamini.Deus est enim qui operatur in uobis & uelle & perficere pro bona uoluntate.

¶ Suprà cõmendauit Christi humilitatem:Hic cõmendat eius premiũ:quod est exaltatio & gloria.Lu.14. & 18,Omnis qui se exaltat,humiliabitur:& qui se humiliat,exaltabitur.Iob 22, Qui humiliatus fuerit,erit in gloria.Nota triplicem exaltationem Christi.s.q̃tum ad gloriã resurgentis,ibi[Propter quod,&c.]Quãtum ad notificationem suæ diuinitatis,ibi[Et donauit,&c.]Et q̃tum ad reuerẽtiam totius creaturæ,ibi[Vt in nomine,&c.]Dicit ergo,Propter quod & deus exaltauit illum.s.vt de morte resurgeret.Idem de mortalitate ad immortalitatem.Ro.6,Christus resurgens ex mortuis iam non moritur,mors illi vltrà non dominabitur.Psal.Dextera domini exaltauit me,non moriar,sed viuam.Item,exaltauit eum in dexteris suis constituẽdo.Ephe.1,Cõstituens illũ ad dexterã suam in cęlestibus supra omnẽ principatum,& potestatẽ & virtutem,& dominationem & omne nomen.&c.Sed verum est ꝙ alii exaltãtur in gloria,& in immortalitate, sed ille plus,quia dedit ei nomen,&c.Nomen autẽ imponitur ad significãdam rem aliquã,& tantò nomen est altius,quãtò res significata per illud est altior,& ideo nomẽ diuinitatis est altius.Psal.Domine dominus noster,q̃ admirabile est nomen tuũ,&c.Ergo hoc nomen,vt deus diceretur, & esset,dedit isti.s.Christo patri,tanq̃ vero deo. Sed Fotinus dicit,ꝙ hoc ponitur hic sicut præmiũ humilitatis Christi:& dicit ꝙ nõ est verus deus,sed ꝙ sit sibi data quædã eminẽtia creaturæ & similitudo diuinitatis:quod non est verũ, quia dictum est suprã,Cũ in forma dei esset,&c.Dicẽdum ergo est ꝙ in Christo est duplex natura,& vnum suppositũ. Hæc enim persona deus est & homo: & ideo potest hoc dupliciter exponi.Vno modo vt donauerit ei hoc nomen pater,inquãtum est filius dei,& hoc ab æterno per generationem æternam: quæ donatio nihil est aliud,q̃ æterna eius generatio.Io.5,Sicut pater habet vitam in semetipso:sic dedit & filio vitam habere in semetipso,&c. Alio modo de Christo homine,& sic pater dedit illi homini nomen,vt deus esset, nõ per naturam:quia alia est natura dei,& alia hominis:sed vt esset deus per gratiam,non adoptionis, sed vnionis, qua simul esset deus & homo.Rom.1,Prædestinatus est filius dei in virtute,ille.s. qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnem.Et hæc est expositio Augustini,secũdum intentionem Apostoli. Similiter habetur

Act.2,Certissimè sciat omnis domus,&c.Prima autem est Ambrosii. Sed quæris q̃tum ad vtranq; expositionem obiiciendo,cur postq̃ dixit,Humiliauit semetipsum,&c.sequitur hic, propter quod,&c. cùm præmium non præcedat meritum. Non ergo æterna generatio nec incarnatio est præmium passionis Christi: quia præcedunt. Sed dicendum est ꝙ in sacra scriptura dicitur aliquid fieri,quando innotescit.Donauit ergo.i.fecit manifestum mundo,ꝙ hoc nomen haberet.Hoc enim manifestatum est in resurrectione,quia antè nõ erat sic nota diuinitas Christi.Et huic concordat textus sequens,quasi non donauerit quod nõ haberet:sed vt hoc omnes venerentur.Et ponitur duplex veneratio.s.in subiectione operis,& in cõfessione oris, ibi[Et omnis lingua,&c.]Dicit ergo,& dedit illi nomẽ quod est sup omne nomen,etiã secũdum ꝙ homo. Ideo subdit,Vt in nomine Iesu,quod est nomen hominis,omne genu flectatur.Phil.2.& Esa.45, Mihi curabitur omne genu,&c.Sed hîc errauit Origenes:quia cùm audiuit,ꝙ omne genu flectatur,quod est reuerentiam exhibere,credidit futurum quãdoq; ꝙ omnis creatura rationalis,siue angeli,siue homines,siue dęmones subiicerentur Christo subiectione charitatis.Sed cõtra hoc est illud Mat.25, Ite maledicti in ignem æternum,&c.Sed dicendum est,ꝙ est duplex subiectio:vna voluntaria,& alia inuoluntaria.Et est futurum ꝙ omnes angeli sancti Christo subiiciantur voluntariè,& ideo dicit,omne genu flectatur,& ponitur signũ pro signato.Psal.Adorate eum omnes angeli eius.Item ꝙ homines beati & sancti ac iusti hoc modo subiicientur.Psal.Omnes gentes quascũq; fecisti,venient & adorabunt coram te domine,& glorificabũt nomẽ tuũ.Sed dęmones & dãnati non sic:sed inuolũtariè subiiciũtur.Ia.2.Dęmones credunt & cõtremiscũt,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Et omnis lingua cõfiteatur,&c.]ponitur exhibitio reuerẽtiæ in confessione oris. Omnis lingua .s.cælestium,terrestrium,& infernorum.Non de confessione laudis dicitur hoc respectu infernorum,sed de coacta,quę fit per recognitionem dei.Esa.40,Videbit omnis caro patiter ꝙ os domini locutum est,&c.Psal.Confiteãtur nomini tuo quoniam terribile & sanctum est,&c. Et hoc quia dominus Iesus Christus,&c.Iste.s.homo in gloria,&c.Non dicit,in simili,quia in eadem.Ioã.5,Omnes honorificent filiũ, sicut honorificãt patrem ¶ Et notãdum est ꝙ in principio dicit[Qui cùm in forma,&c.] Hîc dicit,in gloria:quia futurum erat quòd illud quod ab æterno habuit,omnibus innotesceret:vt Ioã.17,Clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mundus fieret apud te. ¶ Deinde cùm dicit[Itaq; fratres,&c.]concluditur exhortatio. Et circa hoc tria facit:quia primò hortatur ad bene agendum:secundò ostendit quomodo debent agere,ibi[Omnia autem,&c.] Tertiò quo fructu,ibi[Vt sitis,&c.] Item prima in tres.Quia primò cõmemorat præteritam obedientiam:secundò ostendit quid agere debeant,ibi[Non in præsentia,&c.]Tertiò dat fiduciam adimplendi,ibi[Deus enim,&c.]Dicit ergo,Itaq; ex quo Christus sic se humiliauit,& propter hoc est exaltatus,debetis scire ꝙ si humiliamini,exaltabimini: & hoc debetis facere:quia semper obediuistis.Et facit mẽtionem de obedientia,cõmendãdo bona eorum,& hoc ideo,quia per obedientiam intelligitur omnis virtus:quia ex hoc est homo iustus,quòd mãdata dei custodit.Ro.6,Serui estis eius cui obedistis,siue peccati ad mortem,siue obeditionis ad iustitiam,&c.Item omne bonum quantũcunq; bonum est per se,per obedientiam redditur melius.Prou.21,Vir obediens loquetur victorias.Item quia obedientia inter alias est maxima.Nam offerre de rebus exterioribus est magnum,sed maius si de corpore,maximũ autem si de anima & voluntate tua,quod fit per obedientiam.1.Reg.15, Melior est obedientia q̃ victimæ,& auscultare magis q̃ offerre adipem arietum,&c.Sed si sic fecistis,hortor vt adhuc sic facia tis de cętero. ¶ Deinde cùm dicit[Non in præsenti,&c.]ostendit quid agere debeant.Et primò monet,vt agant fideliter:quia seruus infidelis non seruit,nisi quãdo dominus videt:quia non curat,nisi placere,sed fidelis semper bene operatur:& ideo dicit,Non in præsentia mea tantùm: quia sic videretur quòd non faciatis ex instinctu bonæ voluntatis Ephe.6,Non ad oculũ seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi facientes volũtatem dei ex animo cum bona voluntate seruientes sicut domino & nõ hominibus. Secũdò vt humiliter,ibi[Cum metu & tremore,&c.] Superbus enim nõ timet,sed humilis.1.Cor.10,Qui se existimat stare,videat ne cadat.Pro.28,Beatus homo qui semper est pauidus.Psal. Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore.Tertiò salubriter,ibi[Vestram salutem operamini.]Mar.10.& 24,Qui perseuerauerit vsq; in finem,hic saluus erit ¶ Deinde cùm dicit[Deus enim,&c.]cõfirmat fiduciã,& excludit quatuor falsas existimationes.Vnam hominũ credentium ꝙ homo per liberum arbitrium possit saluari absq; diuino auxilio.Contra hoc dicit,Deus:&c.Io.14,Pater in me manens ipse facit opera.& 15, Sine me nihil potestis facere.Alii omnino negãt liberũ arbitrium:dicẽtes ꝙ homo necessitatur à fato vel à prouidẽtia diuina.Et hoc excludit,cùm dicit,In vobis,quia interius per instinctũ mouet voluntatem ad bene operãdum.Esa.26,Omnia enim opera nostra operatus es in nobis.Tertia Pelagianorum,sicut & primi dicentium electiones in nobis sed prosecutiones operum in deo:quia velle est à nobis,sed perficere à deo. Et hoc excludit,dicens,Et velle & perficere.Rom.9,Non est volentis.s.velle sine auxilio dei:neque currentis.s.currere,sed miserẽtis est dei.Quarta ꝙ deus facit omne bonum in nobis,& hoc per merita nostra.Hoc excludit,cùm dicit,Pro bona voluntate.s.tua,non pro meritis nostris,quia ante gratiam dei nihil boni meriti est in nobis.Psal.Benignè fac domine in bona voluntate tua,&c.

Docetur modũ faciẽdi opera salutis.

Lectio 4.

OMnia autem facite sine murmurationibus & hæsitationibus:ut sitis sine querela,& simplices filij dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ,inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,uerbũ uitæ continentes ad gloriam meã in diem Christi:quia nõ in uacuũ cucurri,neq; in uacuum laboraui.Sed & si immolor supra sacrificium & obsequium fidei uestræ,gaudeo & congratulor omnibus uobis:idipsum autem & uos gaudete & cõgratulamini mihi.Spero autẽ in domino Iesu,Timotheũ me citò mittere ad uos, ut ego bono animo sim, cognitis quæ circa uos sunt.Neminem enim habeo tam unanimem,qui syncera affectione pro uobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt,quæ runt,non quæ Iesu Christi.Experimentum autem eius cognoscitis, quoniam sicut patri filius,mecum seruiuit in euangelio.Hunc igitur spero mittere ad uos,mox ut uidero quæ circa me sunt Confido autem in domino,quoniam & ipse ueniam ad uos citò. Necessarium autem existimaui Epaphroditum fratrem & cooperatorem & cõmilitonem meum, uestrum autem apostolum,& ministrum necessitatis meæ,mittere ad uos:quoniam quidem omnes uos desiderabat, & mœstus erat propterea quòd audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est usq; ad mortem: sed deus miserius est

eius: non solùm autem eius, uerumetiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum, ut uiso illo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in domino, & eiusmodi cum honore habetote: quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit: tradens animam suam, ut impleretur id quod ex uobis deerat erga meum obsequium.

¶ Supra Apostolus induxit ad faciendũ opera salutis: hic docet eos modum faciẽdi. Et primò docet ipsum modum: secũdò assignat rationẽ eius, ibi [Vt sitis, &c.] Docet duplicem modũ faciẽdi, vt. 1. sine murmure & sine dubitatione. Opera enim virtutũ sunt difficillima, & in his habet locum murmuratio. 1. Cor. 10, Neq; murmuraueritis sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Et ne dubitetis anfiant. Iac. 1, Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris qui à vento mouetur, & circũfertur, &c. Ponit autem huius rationem, & primò ex parte eorum: secundò ex parte Apostoli, ibi [Ad gloriam, &c.] Circa primũ ponitur triplex ratio. Prima in comparatione ad fideles, cùm dicit [Vt sitis sine querela.] Luc. 1, Incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela, &c. Sine peccato autem nullus esse potest, sed bene sine querela. Vnde ad hoc monet. Secũdò in comparatione ad deum, ibi [Simplices, &c.] Filius enim est similis patri. Deus autem simplex est: vnde simplices simus sicut filii dei, quod est, quãdo intentio est ad vnum. Iac. 1, Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Mat. 10, Estote prudẽtes sicut serpẽtes, & simplices sicut colũbę. Tertiò in cõparatione ad infideles, ibi [Sine reprehẽsione, &c.] i. vt bene se habeant ad infideles, vt. s. sint sine offensione in medio nationis prauæ, q̃tum ad mala opera: & puerſæ, q̃tum ad infidelitatem: & hoc est quãdo non possunt infamari ab eis. 1. Tim. 5, Nullã occasionem date aduersario maledicti gratia. Et huius ratio ponitur, ibi [Inter quos, &c.] Quia qualitercunq; mũdus varietur, luminaria cæli clara manẽt. Mat. 5, Vos estis lux mundi, &c. Lucens nõ quãtum ad essentiam, quia sic tantũ deus lux est. Io. 1, Et vita erat lux hominũ, &c. At verò sancti nõ sic. Io. 1, Nõ erat ille lux, &c. Sed sunt lux inquãtum habent aliquid lucis illius qui erat lux hominum. s. verbi dei irradiãtis nobis. Et ideo dicit, verbum vitæ continentes. i. verbum Christi. Ioan. 6, Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum, &c. ¶ Deinde ponit rationem ex parte Apostoli, ibi [Ad gloriã meam.] Secundò manifestat rationem, quia subditi debent bene agere, etiam vt cedat in gloriã prælatorum. Eorum enim est gloria quando subditi sunt bene instructi. Prou. 10, Filius sapiens lætificat patrem, &c. 1, Tessal. 2, Vos enim estis gloria nostra, &c. Et hoc in diem Christi, quando. s. adducet secum fideles. Et hoc propter duo est ad gloria. s. propter laborem in prædicatione, propter passionem mortis quam sustinuit. Et ideo dicit [Quia non in vacuum cucurri, neq; in vacuum laboraui.] Cursum dicit prædicationem propter agilitatem, quia à Hierusalem vsq; in Hispaniam. Item labores, propter cõtradictiones & pœnas quas pertulit, & hoc non in vacuũ, immo in multum fructũ. 1. Cor. 15, Gratia eius in me vacua non fuit. Item propter passionẽ, ibi [Sed & si immolor.] Conuertens enim aliquos quasi de illis quos cõuertit, offert sacrificium deo. Sed quandoq; offerentes à tyrãnis occisi sunt supra sacrificium, sicut habetur Lucæ 13. Et ideo dicit, Offero deo sacrificiũ de vobis, sed si cõtingat q̃ & ego supra hoc immoler. i. occasione sacrificii cõuersionis vestræ occidar; gaudeo propter me. Iac. 1, Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis, &c. Et cõgratulor vobis q̃ habetis fidem etiam cum periculo personæ meæ, cui & in hoc congratulamini. Et ideo dicit, Idipsum gaudete & cõgratulamini mihi. Ro. 12, Gaudere cum gaudẽtibus. ¶ Deinde cùm dicit [Spero autem, &c.] Circa primum, primò præmittit missionẽ Timothei: secundò cõmendat eum, ibi [Neminẽ, &c.] Tertiò ionuit tẽpus missionis, ibi [Hunc igitur, &c.] Dicit ergo [Spero, &c.] Notãdum est q̃ Apostolus sic habuit fiduciam in deo, q̃ etiam minima attribuebat deo. 2. Co. 3, Non q̃ sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Littera est plana. ¶ Deinde cõmendat eum, & primò ex charitate ad eos: secundò ex deuotione ad Apostolum, ibi [Experimentũ, &c.] Et sic facit bonus mediator, quia illos diligit, hunc veneratur. Item primò ponit cõmendationem: secundò exponit, ibi [Omnes enim quæ, &c.] Dicit ergo [Mitto, &c.] Quia neminem, &c. f. in profectũ vestrum. Psal. Qui inhabitare facit vnius moris in domo. [Qui solicitus fit.] Rom. 12, Qui præest in solicitudine. [Syncera affectione] quia solùm propter deũ. 2. Cor. 1, Ex syncerit ate, sicut ex deo, corã deo, in Christo loquimur. Ratio antẽ quare, Neminem, &c. quia omnes quæ, &c. i. non quæ ad salutem proximorum sunt, & ad honorem dei quærunt, sed quæ ad lucrũ & gloriam, & quæ sua sunt. Sed nunquid Lucas & Epaphroditus, & alii qui erant cum Apostolo quærebãt quæ sua sunt? Respõdeo, Dicẽdum est q̃ in societate Apostoli plures erant qui hoc quærebant, qui & deseruerunt eum. 2. Tim. 4, Demas enim me reliquit, diligens seculum, & abiit Thessalonicã: Crescens in Galatiam: Titus in Dalmatiam: Lucas est mecum solus. Sed consuetudo est q̃ aliquando scriptura loquitur de nõnullis, sicut de omnibus. Hie. 6, A minori quippe vsq; ad maiorem omnes auaritiæ student, & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum, &c. Et ideo est distributio accõmoda. Et si vultis scire, quomodo se habet ad me? Respondeo, Experimentum, &c. i. quasi esset specialis filius. 1. Cor. 4, Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus & fidelis in domino, &c. Hunc ergo sic soliciti pro vobis, sic mihi charum, spero, &c. Sed quare non statim? Et sciendum quòd aliter est de Christo, & de aliis sanctis. In Christo enim est plenitudo gratiarũ, vnde habuit semper notitiã omnium: non sic alii sancti. Vnde Apostolus præuidebat aliqua de futuris circa se, aliqua ignorabat. Et sic non reuelatũ erat sibi, an deberet liberari de vinculis. Et ideo dicit [Mox, &c.] Quia si detur facultas, personaliter veniam. Et ideo cõfido, &c. Sed tamen liberatus à vinculis non fuit. Psal. Quoniam tu illuminas lucernã meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Semper enim aliquid tenebrosum est in sanctis. ¶ Deinde cùm dicit [Necessarium, &c.] proponit in exẽplum alium suũ discipulum. f. Epaphroditum. Et primò describit ipsum: secundò ostendit quomodo suscipiatur, ibi [Excipite, &c.] Circa primũ duo facit, quia primò cõmendat eum, secundò ostendit causam missionis, ibi [Quoniam quidem, &c.] Tertiò eam exponit, ibi [Nam & infirmatus est, &c.] Dicit ergo [Necessariũ, &c.] Neminat autem eum fratrem propter fidem. Mat. 23, Omnes vos fratres estis, &c. Cooperatorem. f. in labore prædicationis. Prou. 18, Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas fir-

ma. Et cõmilitonem, &c. quia simul passi tribulationem. 2. Timo. 2, Labora sicut bonus miles Christi Iesu, &c. Apostolum. i. doctorem. Hic fuit episcopus Philippẽsium, & missus ab eis vt seruiret Apostolo: & ideo dicit, Ministrũ necessitatis meæ. infrà 4, Repletus sum acceptis ab Epaphrodito quæ misistis in odorẽ suauitatis hostiam acceptã, placentem deo. Sed quare? ad satisfaciendum desiderio, quo desiderio desiderat videre vos. Ro. 1, Desidero enim vos, &c. Item ad subueniendum suæ tristitiæ, quia tristis erat de vestra tristitia, quam conceperatis, quando audistis eum infirmari: & exponit causam, dicens, Nã & infirmatus est vsq; ad mortem. s. secundũ iudicium medicorũ, non autem secũdum prouidentiã diuinam, sed ad honorem dei. Io. 11, Infirmitas hæc non est ad mortẽ, sed pro gloria dei. Ideo sequitur, Sed deus misertus est eius. Psal. Miserere mei deus quoniã infirmus sum, &c. Et nõ solùm, &c. quia tristitiã temporalẽ & naturalem habuit de afflictionibus suis, sicut & Christus legitur aliquando habuisse. ¶ Consequenter cõcludit missionem, & patet litera, & ostendit quomodo recipiatur, & secũdò huius causam. Recipiendus est honorificè in domino, cuius est minister. Gal. 4, Sicut angelum dei excepistis me, sicut Christũ Iesum. 1. Tim. 5, Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeãtur: maximè qui laborant in verbo & doctrina, &c. Et hoc propter, &c. i. propter deũ & salutem fideliũ vsq; ad mortem accessit. Io. 15, Maiorẽ charitatem nemo habet, vt animam suã ponat quis pro amicis suis, &c. [Tradens] Io. 10, Bonus pastor animã suam ponit pro ouibus suis. Et hoc, vt impleret, &c. quod vos personaliter non potuistis circa meum obsequium.

Caput 3.

Monentur Philip. gaudere nõ in legalibus, sed in domino, & ob hoc dicit Paul⁹ se ite rũ scribere q̃ iã verbo eu dixerat.

DE cætero fratres mei, gaudete in domino: eadẽ uobis scribere, mihi quidẽ non pigrũ, uobis autẽ necessarium: uidete canes, uidete malos operarios, uidete concisionem. Nos enim sumus circumcisio: qui spiritu seruimus deo, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fiduciam habentes, quanquam & ego habeo confidentiam in carne. Si quis alius uidetur confidere in carne: ego magis, circũcisus octauo die, ex genere Israel, de tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis: secũdum legem pharisæus: secundum æmulationem persequens ecclesiam dei, secundum iustitiam quæ in lege est, cõuersatus sine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum, detrimenta, uerumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi domini mei, propter quẽ omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, ut & inueniar in illo.

¶ Proposuit exẽpla quæ sequi deberẽt: hic ostendit quorũ exẽpla debent vitare. Et circa hoc tria facit: quia primò præmittit quos vitare debẽt: secũdò exẽplum vitãdi per conuersationẽ sanctorũ, ibi [Vos enim, &c.] Tertiò inducit ad vitãdum eos quos illi reputabãt imitabiles, ibi [Imitatores, &c.] Iterũ prima pars diuiditur in tres particulas: quia primò præmittit finẽ huius doctrinę: secũdò scribẽdi necessitatẽ, ibi [Eadẽ vobis, &c.] Tertiò necessitatis rationẽ, ibi [Videte, &c.] Intentio ammonitionis est remouere fideles gentes à legalibus, ad quæ quidã eos inducebant. Et ideo dicit, O fratres. s. per fidem, de cætero. 1. postq̃ vos monui, vt supra, Gaudete in domino tantùm, nõ in legalibus obseruãtiis. Abac. 3, Ego autẽ in domino gaudebo, & exultabo in deo Iesu meo, &c. Et hoc, quia [eadẽ] quæ dixi in præsentia [nõ est mihi pigrũ vobis scribere] in absentia. Verba enim de facili trãseunt, sed scripta manent. Eccl. 38, Sapientiã scribe in tẽpore vacuitatis, &c. Iudæ 1, Omnem solicitudinẽ faciens scribendi vobis, de cõmuni vestra salute necesse habui scribere vobis, &c. Ro. 15, Audacius scripsi vobis fratres, ex parte tanq̃ in memoriã vos reducẽs, &c. Et causa huius necessitatis est, quia instãt seductores: & ideo oportet instãtius veritatem scribere: vnde dicit, Videte. i. obseruate, &c. Et tria de his dicit. f. sæuitiam cordis irrationabilem: vnde dicit, Canes. Glos. Natura canis est, vt statim ex ira latret, non ex ratione, sed ex consuetudine. Sic & illi. Esa. 56, Canes impudẽtissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores nescierunt intelligentiam, &c. Apoc. vlt. Foris canes, &c. Secundò peruersæ doctrinæ seminationem, ibi [Malos operarios] quia nõ fideliter in vinea domini laborãt, nec bonũ semen in agro mittunt. Mat. 13, Inimicus homo hoc fecit, &c. 2. Tim. 2, Cura teipsum probabilẽ exhibere deo, &c. Tertiò dissensionis, ibi [Concisionem.] Et hoc verbo vtitur in eorũ suggillationem. Prædicãt enim circũcisionem quæ non potest stare cum gratia Christi. Gal. 5, Si circuncidamini, Christus nihil vobis proderit. vnde alludens vocabulo, dicit, Concisionem: quasi non circuncisionem, sed cõcisionem habeãt. ¶ Deinde cùm dicit [Nos autem. &c.] ostẽdit quomodo vitentur à sanctis. Et primò quomodo ab omnibus. Secũdò quomodo ab ipso, ibi [Quapropter, &c.] Dicit ergo, Ego dico q̃ illi sunt cõcisio, sed nos vera circũcisio. Qui spiritu, &c. Est autem duplex circuncisio. f. corporalis, & spiritualis. Ro. 2, Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto est in carne, est circuncisio, sed qui in adbscõdito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu, nõ litera, &c. Circũcisio enim carnis est, quæ est de superfluo carnis: sed circuncisio spiritus, per quã spiritus sanctus abscindit superfluas interiores cõcupiscẽtias. Et ideo dicit, Nos sumus, &c. i. qui interius circuncidit nos deo. Ro. 2, Testis enim est mihi deus, cui seruio in spiritu meo in euãgelio filii eius, &c. 1. Cor. 14, Psallam spiritu, psallam & mente: orabo spiritu, orabo & mente, &c. Data est autem circũcisio, vt ostenditur Ro. 4. vt signũ fidei Abrahæ ostẽderetur, vt. s. eius fides ostenderetur vera, quæ fuit fides de futuro semine. Gal. 3, Abrahæ dictæ sunt promissiones, &c. Est ergo circuncisio, signũ fidei Abrahæ de Christo. Ille ergo circunciditur qui interius per spiritum sanctũ renouatur in Christo, qui est veritas circũcisionis. Col. 2, Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Christi, &c. [Et nõ habentes fiduciam in carne]. i. in carnali circũcisione: quia, vt dicitur Io. 6, Spiritus est qui vificat, caro autem non prodest quicquam. Sumitur autem caro aliquãdo in nobis pro carnali cõcupiscentia, quãdoq; pro carnis cura, & vtrũq; debemus circũcidere, nec in eis gloriari. ¶ Deinde cũ dicit [Quanq̃ ego, &c.] Ponit exẽplum proprium: & primò præmittit eminẽtiam suã quam habebat in statu legali. Secũdò ostendit quomodo eam contẽpsit, ibi [Sed quæ, &c.] Primũ proponit primò in generali. Secundò explicat per partes, ibi [Circuncisus, &c.] Circa primũ duo facit: quia primò ostendit fiduciam quam habere potuit in legalibus, dicens, Non debemus habere fiduciam in legalibus (quãquam habeam). i. possem habere si vellem, quia in quo quis audet, in insipientia dico, audeo & ego, &c. vt dicitur 2. Cor. 11, Et hoc etiam excellentius, quia ego magis. 2. Corint. 11, Vt minus sapiens dico plus ego, &c. Et hoc totum adducit, vt efficax eius destruat obseruationes legales. Multi enim contemnunt quæ nesciunt, vel nõ habent: & hoc non valet,

Universidad de Deusto Biblioteca

sed tunc quando aliquis habet & contẽnit,& non gloriatur in eis. Sic si Apostolus non habuisset locũ in statu legalium, poterat dici q̃ ideo ad statum euãgelii vẽit. Et ideo ostendit per hoc eminẽtiam suã in statu illo. Et primo q̃tum ad genus: secundò q̃tum ad cõuersationem, ibi[Secũdum legẽ,&c.] Quãtum ad primũ tripliciter, quãtum ad generis sacramentum, quia circũcisus octauo die. Gene.17, Vt sit signum fœderis inter me & vos,&c. Et dicit, octaua die, quia hæc erat differentia inter proselytos, & eos qui erant de genere Abrahæ, quia illi non octaua die, sed iam adulti quando conuertebãtur: sed isti secundum legem octauo die. Gene.17, Infans octo dierum circuncidetur ex vobis. Sic ergo non vt proselytus, sed vt verè Israelita sunt. Secũdò quãtum ad ipsum genus:& primò q̃tum ad gentem, cùm dicit, Ex genere Israel. Ex Abraham enim duæ gentes descenderunt. Vna per Isaac:& alia per Ismael. De primo, duæ. Vna per Esau:& alia per Iacob. Sed duæ. s. quæ ex Esau,& Ismaelite non sunt consecutæ hæreditatem: sed solus Iacob, qui & Israel. Ideo dicit, Ex genere Israel. 2. Cor. 11, Israelitæ sunt,& ego. Item quãtum ad tribũ: quia in tribu Israel erãt quidam de ancillis. s. de Bala & Zelpha: quidam de liberis. s. Lia & Rachel. Et inter istos quidã semper erant in cultu dei. s. Leui, Iuda & Beniamin. Aliæ tempore Hieroboã conuersæ sunt ad idola. Et ideo tribus Beniamin priuilegiata erat, quia in fide & dilectione vxoris,& in ea templum. Deut. 33, Beniamin amãtissimus domini habitabit confidenter in eo, quasi in thalamo tota die morabitur,& inter humeros illius requiescet,&c. Gene. 49, Beniamin lupus rapax mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia. Quo figurabatur Paulus, qui sunt quandoque contra ecclesiam. Tertiò quãtum ad nomen & linguam, cùm dicit, Hebræus. Aliqui dicũt, quòd Hebræus dicitur ab Abraham:& hoc dicit Augustinus, sed postea retractat. Sed dicitur ab Heber, de quo Gene. 11. Quòd autem non ab Abrahã, patet. quia etiam Abrahã dicitur Hebræus. Genes. 14. Nuntiauit Abrahæ Hebræo. Dicit glo. super Gene. 11, Quòd tempore Heber diuisum est labium gentium omnium,& illa lingua remansit in familia Heber, & in cultu vnius dei,& inter omnes Hebræos. Natus est etiam ex parentibus Hebræis:& ideo dicit, Ex Hebræis. ¶ Deinde ostendit suam eminentiã quo ad cõuersationem. Et primò quãtum ad sectam, cùm dicit[Secũdum legem pharisæus] Apud Iudæos siquidem erãt tres sectæ. s. pharisæorum, saduceorum & hesseorum. Sed pharisæi magis ad veritatem accedebãt, quia sadducæi negabant resurrectionem, neque credebãt esse angelos, neque spiritus. Pharisæi autem vtrunq; cõtinentur: vt dicitur Act. 23, Et ideo in hoc cõmendabiliores est secta pharisæorum. Quomodò autem pharisæus fuerit, dicitur Act. 26, Quoniam secũdum certissimam sectã nostræ religionis vixi pharisæus. Secundò quantũ ad æmulationẽ quam habuerunt Iudæi, licet non secũdum scientiã, in persequẽdo Christianos: ideo dicit, Persequens ecclesiã dei. Gal. 1, Qui persequebatur nos aliquãdo, nunc autẽ euãgelizat fidẽ quam aliquãdo expugnabat. Et Act. 26, Et ego quidem existimauerã me aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa cõtraria agere, quod & feci Hierosolymis,& multos sanctorũ ego, in carceribus inclusi,&c. 1. Cor. 15. Nõ sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiã dei. Tertiò quãtum ad innocentiã conuersationis. Ideo dicit, Secundum iustitiã,&c. Hęc iustitia cõsistit in exterioribus, sed iustitia fidei est cordis. Act. 15. Fide purificãs corda eorum. Nam quãtum ad iustitiam exteriorem Apostolus innocenter vixit. Et ideo dicit, Sine querela. Non autem ait, sine peccato, quia querela est peccatum scandali proximorum in his quæ sunt exteriora. Luc. 1, Incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela,&c. Et ideo non est cõtrarium quod dicitur Ephe. 2, In quibus & nos ambulauimus. quia veram iustitiã fidei, quæ facit hominem parum, tunc non habuit, sed solùm legis. Deinde cùm dicit[Sed quæ mihi,&c.] ostendit contẽptum suæ eminentiæ in legalibus. Et primò ostendit propter quid legalia contẽpsit in generali: secundò in speciali, ibi[Veruntamen, &c.] Dicit ergo[Hæc quæ fuerunt,&c.] i. reputabam magna. s. q̃ pharisæus,&c. Hæc sum arbitratus propter Christũ mihi detrimenta. i. reputo q̃ sunt mihi in detrimẽtum. Legales enim obseruantiæ, quæ tempore legis erant efficaces, post Christũ factæ sunt noxiæ. Et ideo dicit detrimenta. Et finis huius est Christus. Et ideo dicit, Propter Christum. Et exponit, quia primò propter Christum cognoscendum: secundò propter Christum adipiscendum. Quãtum ad primum, dicit, Veruntamen existimo omnia detrimenta esse: verum est si eis inniteretur. Et hoc quod aliquando feci, reputo mihi detrimentum, & hoc propter desiderium rectæ scientiæ Christi domini mei. 1. Corin. 2, Nihil reputaui me scire nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum. Et hoc propter eminentem scientiã,&c. quia hæc superat omnes alias scientias. Nihil enim melius potest sciri quãm verbũ dei, in quo sunt omnes thesauri sapientię & scientiæ abscõditi. Coloss. 2, Quantum ad secundum dicit, Propter quem omnia,&c. Et primò ostendit q̃ propter Christum adipiscẽdum contẽpsit legalia. Secundò ostendit q̃ posset Christum adipisci, ibi [Non habes,&c.] Dicit ergo, Omnia detrimentum facio, habendo me ad ea sicut ad detrimentum,& vilia: & hoc vt Christũ lucrifaciam. i. adipiscar ipsum & adiungar ei per charitatem.

Exponit lectã q̃ Christo fieri per iustificationẽ, simulq̃ verã doctrinã iustitiã.

Lectio 2.

NOn habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi Iesu, quæ ex deo est iustitia in fide, ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius, & societatem passionis illius, configuratus morti eius, si quo modo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis. Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim. Sequor autem si quo modo cõprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Iesu. Fratres ego me non arbitror cõprehendisse. Vnum autem (quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum) ad destinatum persequor brauium supernæ vocationis dei in Christo Iesu.

¶ Ostendit suprà, præterita lucra contemnere propter Christum, & ostendit q̃ intẽdebat Christũ cognoscere,& Christum lucrari,& hoc intẽdit hîc specialiter exponere. Et primò quomodo desiderat Christũ lucrari & inueniri in eo per iustitiã. Secũdò per passionis tollerãtiam, ibi[Cõfiguratus,&c.] Circa primũ, primò ostendit quæ sit iustitia quam dereliquit. Secundò quæ sit quam quærit, ibi[Sed,&c.] Sciẽdum est autẽ q̃ iustitia quãdoq; sumitur, vt est specialis virtus, per quam homo ponit rectitudinem in his quę sunt ad cõmunem cõuictum,& secũdum quod est in his directiua. Nã tẽperantia est circa interiores passiones. Iustitia autẽ est ad alterum. Alio modo iustitia dicitur virtus generalis, secũdum q̃ homo seruat legem propter bonum cõmune:& hoc modo frequẽter in scriptura sacra ponitur pro obseruãtia diuinæ legis. Psal. Feci iudicium & iustitiã. i. legẽ, quam seruabat ex amore, quasi motus ex se:& sic est virtus. Nõ autẽ si alio modo. i. ex

aliqua exteriori causa. s. vel propter lucra, vel propter pœnas,& si obseruatio ei displiceat. Et secũdum hoc est duplex modus iustitiæ: vnus est iustitiæ moralis: alius est iustitiæ legalis, per quam, legẽ non ex amore, sed timore seruat. Et ideo dicit, Nõ habens meam iustitiã quæ ex lege est: quia vt dicit Aug. Breuis differẽtia legis & euãgelii, est amor & timor. Ro. 8, Nõ accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis,&c. Sed si tua est, quomodo est ex lege? Respõdet, immo est mea, quia humana virtute absq; habitu gratiæ interioris iustificãtis facio talia opera, sed ex lege est, sicut à docente. Vel mea est, quod præsumo per me eã seruare. Ro. 10, Moyses enim scripsit quoniã iustitiam quæ ex lege est, qui fecerit homo, viuet in ea. De hac iustitia quam quærit, tria dicit. s. modũ adipiscẽdi, actorem,& fructũ. Modus est quia nõ adipiscitur, nisi ex fide Christi. Ro. 5, Iustificati igitur ex fide, pacẽ habeamus ad deũ, per dominum nostrũ Iesum Christũ. Ro. 3, Iustitia autẽ dei per fidẽ Iesu Christi in omnes,& super omnes q̃ credũt. Actor autẽ est deus, & non homo. Ro. 8, Deus qui iustificat. Ro. 4, Credẽri autẽ in eum qui iustificat impiũ, reputatur fides eius ad iustitiã, secundũ propositũ gratiæ dei. Et ideo dicit, Quę ex deo est,&c. Act. 5, Et spiritus sanctus quẽ dedit deus omnibus,&c. Fructus est cognitio eius, & virtus resurrectionis eius, & societas sanctorum eius. Et de huiusmodi, secundũ duplicẽ cognitionem, potest dupliciter agi. Vno modo exponẽdo de cognitione viæ, & sic oportet tria cognoscere de eo. Primò eius personã. s. quòd est verus deus,& verus homo. Et ideo dicit ad cognoscẽdum illum. Io. 14, Tanto tempore vobiscũ sum,& non cognouistis me,&c. Secũdò gloriã resurrectionis eius. Vnde dicit, Et virtutẽ resurrectionis eius. i. resurrectionẽ virtuosam factã propria virtute. Tertiò qualiter eum imitentur, ibi[Et societatem]. s. vt ei sociemur in passione. 1. Pet. 2, Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exẽplum vt sequamini vestigia eius. Secundò de cognitione experimentali,& incipit à posteriori, quod est vltimũ in executione,& primũ in intẽtione. Primum est agnitio dei per essentiã, ad quam ducit fides. Hie. 31, Omnes cognoscẽt me à minimo eorum vsq; ad maximũ, dicit dñs,&c. Et ideo dicit ad cognoscẽdum illum. Secũdò quia nõ solùm anima glorificatur, sed ex hoc etiã corpus erit gloriosum. Ideo dicit, Et virtutem resurrectionis eius. s. ex qua resurgemus. 1. Cor. 15, Si Christus nõ resurrexit, vana est fides nostra,&c. Tertiò societatẽ, quia per experiẽtiam habebimus q̃tum valeat societas passionis eius. 1. Cor. 1, Fidelis autẽ deus per quem vocati estis in societatem filii eius Iesu Christi domini nostri. ¶ Deinde cùm dicit[Cõfiguratus,&c.] ostẽdit quomodo velit lucrari & inueniri in eo per tollerãtiam passionis, Et primò ponit tollerãtiam: secundò fructũ, ibi[Si quo modo,&c.] Dicit ergo, Inueniar nõ solùm habẽs iustitiã, sed cõfiguratus morti eius, vt patiar, ppter iustitiã & veritatem, sicut Paulus. Gal. vlti. Ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto. Fructus verò est, si quo modo,&c. Ex passionib' enim hîc tolleratis homo peruenit ad gloriã. Ro. 6, Si enim cõplantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus. 2. Tim, 2, Si cõmortui sumus & conuiuemus: si sustinemus & cõregnabimus. Ro. 8, Si tamen cõpatimur, vt & glorificemur. ¶ Et dicit[Si quo modo] propter difficultatem, arduitatẽ & laborem. Mat. 7, Arcta est via quæ ducit ad vitam,& pauci sunt qui inueniunt eam,&c. Amos 4, Prępara te in occursum dei tui Israel,&c. Christus enim surrexit per potẽtiam propriã: homo autem nõ propria potestate, sed gratia dei. Ro. 8, Qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitãtem spiritũ eius in vobis. Vel potest intelligi de occursu sanctorum, quãdo occurrent Christo descendenti de cælo in iudicium. ¶ Deinde cùm dicit[Non quòd iam,&c.] ostendit quo modo differtur suũ desiderium. Et primò ostendit quid de se sentit: secundò hortatur alios vt idem de se sentiant, ibi[Quicunque enim perfecti,&c.] Iterum prima in duas, quia primò ostendit quomodo deficit à perfectione interna. Secũdò hoc exponit, ibi[Fratres, ego me,&c.] Circa primum duo facit. Primò ostẽdit se nõ peruenisse ad perfectionem. Secundò q̃ ad eam tendit[Sequor autem,&c.] Tendens in aliud, duo intẽdit. s. adipisci quæsitum, & frui illo. Frustrà enim quæreret, si non eo frueretur & inhæ eret. Et ideo dicit, Non q̃ iam acceperim. s. gloriam quam quæro. Sap. 5, Accipient regnum decoris,& diadema speciei de manu dei sui. Aut iam perfectus sim. 1. Cor. 13, Cùm venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Sed contrà: Estote perfecti. Mat. 5.& Gene. 17, Esto perfectus. Respondeo dicendum est q̃ duplex est perfectio. s. patriæ & viæ. Perfectio nanque hominis consistit in hoc quod adhæreat deo per charitatem: quia vnũquodq; est perfectum secũdum modum quo adhæret suæ perfectioni. Anima autem potest adhærere deo dupliciter perfectè. Vno modo, vt totam actionem referat in deum actualiter: & cognoscat vt cognoscibilis est. & hæc est patriæ. Sed inhæsio viæ est duplex. Vna de necessitate salutis, ad quam omnes tenẽtur. s. vt in nullo cor suũ applicet ad id quod est contra deum, sed habitualiter referat totam vitã in eum. Et isto modo dicit dominus Mat. 22, Diliges dominum deũ tuum,&c. Deut. 6, Alia est supererogationis, quando quis vltra cõmunem statum inhæret deo, quod fit remouendo cor à temporalibus, & sic magis appropinquat ad patriam, quia quantò deficit cupiditas, tantò plus crescit charitas. Quod ergo hîc dicitur, intelligitur de perfectione patriæ. ¶ Deinde cùm dicit[Sequor autem,&c.] ostendit conatum ad eam, dicens, Sequor. s. Christum. Io. 8, Qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris,&c. Io. 10, Oues meæ vocem meã audiunt,& sequũtur. Et hoc Si quo modo cõprehendam. 1. Cor. 9, Sic currite, vt cõprehendatis. Sed contrà, quia deus est incõprehensibilis: quia Hie. 31. dicitur, Si mensurari potuerint cæli desursum,& inuestigari fundamenta terræ deorsum,&c. Respondeo, dicendum est q̃ comprehendere vno modo est includere: sicut domus comprehendit nos. Alio modo idem est quod attingere & tenere. Primo ergo modo est incõprehensibilis: quia non potest includi in intellectu creato, cùm sit simplicissimus: quia non perfectè vides eum nec amas, sicut est visibilis & amabilis: sicut qui nescit demõstrationem, nescit demõstratiuè sed operatiuè. Deus autem perfectè seipsum cognoscit, vt cognoscibilis est. Cuius ratio est, quia res cognoscitur secundum modum sui esse & veritatis: deus autem lux est & veritas infinita, sed nostrum lumen est finitum. Et ideo dicit, Sequor si quo modo cõprehendam: hoc intelligendo secundo modo. s. attingendo. Cant. vlt. Tenui eum, nec dimittã.&c. ¶ In quo & comprehensus sum. Quod tripliciter intelligitur. Nam tota gloria est in dicta dei comprehensione, vt. s. deus sit præsens animæ nostræ. Sed non omnes habent æqualem beatitudinem: quia quidam clarius vidẽt, sicut etiam quidã ardentius amabunt & plus gaudebunt. Vnde quilibet habebit certam mensuram, & hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex prædestinatione diuina. Et ideo dicit, In quo & cõprehensus sum. q.d. in tali mensura intendo comprehendere, secũdum q̃ mihi dispositum est à Christo. Vel sequor vt comprehendam sicut comprehẽsus sum. Quasi dicat, Vt videam eum sicut ipse me videt. 1. Io. 3, Videbimus eum sicuti est. i. nõ per similitudinẽ, sed per essentiam. Vel comprehẽdam videndo Christũ gloriosum. In quo cõprehensus sum. i. in illa gloria qua apparuit quando conuersus sum. ¶ Deinde cùm dicit [Fratres ego, &c.] exponit quæ dixerat: & primò de defectu perfectionis: secundò de sequela, ibi [Vnum autem, &c.] Dicit ergo, Ego, &c. q. d. Non sum sic superbus quòd attribuam mihi quod non habeo, sed sequor, &c. Quod tripliciter legitur. Vno modo sic, vnũ arbitror. s. quòd quæ retrò sunt, &c. Vel non arbitror me comprehendisse, sed prosequor vnum. s. ad destinatum, &c. Vel non arbitror me comprehendisse illud supra. Psal. Vnam petii, &c. Et tunc ostẽdit quid deferatur, quia vel temporalia lucra, vel temporalia bona, vel merita præterita, quia nõ debet homo cõputare deo merita præterita. Secundò ostendit ad quid tendit. s. ad ea verò, &c. i. vel quæ pertinent ad fidem Christi, vel maiora merita vel cœlestia. Psal. Afcẽsiones in corde suo disposuit, &c. Et dicit, Extendens. Qui enim aliquid vult capere, extendit se quantum potest. Sed debet cor extendere se per desiderium. Sap. 6, Concupiscentia sapientiæ ducit ad regnum perpetuum, &c. Sed ad quid tendit? Ad destinatum brauium, quod est præmium solius currentis. 1. Corinth. 9, Omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium. Dico autem ad hoc brauium destinatum mihi à deo, quod est supernæ vocationis dei. Rom. 8, Quos prædestinauit, hos & vocauit, &c. Et hoc in Christo Iesu, id est, per fidem Christi.

Lectio 3.

Monentur Philipp se existimare imperfectos vltima, & cõpleta perfectione vitæ, nec excepto Paulo à suo exemplo regula debere recedere.

Quicunque ergo perfecti sumus hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis deus reuelabit. Verumtamen ad quod peruenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres: & obseruate eos qui ita ambulãt, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi, quorum finis interitus: quorum deus uenter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundum operationem uirtutis suæ, quæ etiam possit subiicere sibi omnia.

¶ Suprà posuit quomodo ab vltima perfectione deficiebat: nũc hortatur alios ad idẽ sentiẽdum. Et primò ponitur exhortatio: secũdò quid ab eis necessariò exigatur, ibi [Veruntamen ad quod peruenimus, &c.] Dicit ergo, Quicunq;, &c. s. quod ego sentio. s. q̃ nõ sum perfectus. Quomodo ergo si pfecti sumus, sentimus, quasi nõ perfecti? Respõdeo, Dicẽdum q̃ perfecti perfectione viæ, sed nõ perfecti ptectione cõprehẽsionis, quãdo. s. tota intentio fertur actu in deũ. In via verò habitualiter, quòd. s. nihil cõtra deũ faciamus. Et dicit, Quicũq;, quia quãtò q̃s est pfectior, tãtò imperfectũ se magis cognoscit. Iob. vl. Auditu auris audiui te, nũc autẽ oculꝰ meus videt te. Idcirco ipse me reprehẽdo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere, &c. Heb. 5, Perfectorum est solidus cibus: eorũ qui pro consuetudine exercitatos habẽt sensus ad discretionẽ boni & mali. ¶ Et si quid aliter, &c. In glo. quatuor modis dicitur: & primò ponũtur duo sensus magis literales. Vnus talis, dico q̃ vos sentiatis quod ego. s. vos esse imperfectos: tamẽ si quid aliter. i. melius de vobis sapiatis q̃ ego de me, hoc ipsum est vobis per reuelationẽ diuinã donatũ. Et quãdo altius est vobis reuelatũ aliquid quod nõ mihi, non cõtradico, sed cedo vestræ reuelationi: veritamen nolo q̃ propter hanc reuelationem ab veritate ecclesiæ discedatis: sed teneamus ex vnitate illud ad quod peruenimus, vt idẽ sapiamus, &c. quæ vnitas ecclesiæ cõsistit in vnitate veritatis fidei, & rectitudinis bonæ operationis. Et vtraq; seruãda est. 2. Cor. vlt. Perfecti estote, exhortamini, idem sapite, &c. Et eadem regula bonæ vitæ & operationis. Gala. vltim. Quicunque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos & misericordia, &c. Vel aliter dico etiam si vos propter ignorãtiam vel infirmitatem aliter sapitis, quàm veritas habet, si humiliter confiteamini, nec protervè defendatis. Mat. 11, Abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis, &c. Vel aliter, dico, quòd idem sentiamus. s. nondum comprehendisse, sed si quid aliter nunc sapiatis, quàm sapiendum sit in futuro, quia nunc videmus in speculo, tunc autem facie ad faciem deus reuelabit in futuro. Psal. Reuelabit cõ deosa, &c. Vel aliter, siue sapiatis hic obscurè, siue in futuro manifestè, deus reuelabit, quia fides ex deo est, veruntamen, &c. non mutatur. ¶ Deinde cùm dicit [Imitatores, &c.] inducit ad sui & aliorum imitationẽ, vt caueãt malos. Et primò proponit intẽtionem: secundò rationem, ibi [Multi enim, &c.] Dicit ergo, Quia hæc reputo vt sterc'ora, &c. In hoc imitatores, &c. Io. 10, Vocem eius audient, &c. Ego sum pastor, vos oues meæ per imitationem. 1. Cor. 4. & 11, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, &c. Et obseruate. i. diligenter considerate, qui ita ambulant, sicut ego. Et vos scire potestis ex regula & doctrina mea. 1. Tim. 4. Exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. 1. Petr. 5, Forma facti gregis dò ex parte imitandorum, ibi [Nostra autem cõuersatio, &c.] Ne autem hæc videãtur ex odio dicere præmittit suã affectionem. Secundò ostendit quales sunt vitãdi, ibi [Inimicos, &c.] Dicit ergo, Dico quòd imitandi indigent obseruatione: quia quidam aliter incedunt. s. de malo in peius. Psal. In tenebris ambulãt, &c. Quos, &c. vobiscũ præsens, nunc autẽ & flens, præ cõpassione. Hie. 9, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontẽ lachrymarũ, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei? Et huius rationẽ ostẽdit, dicens, Inimicos: &c. Quos describit. Primò ex operẽ: secũdò ex intentione, ibi [Quorũ deus, &c.] Itẽ circa primũ, primò proponit opus: secũdò euectum operis ostendit, ibi [Quorum finis, &c.] Opus eorũ est exercerẽ inimicitiæ cõtra crucem Christi. s. dicẽtium q̃ nullus potest saluari sine legalibus, in quo euacuãt virtutem crucis Christi. Gal. 2, Si enim ex lege iustitia, ergo Christus gratis. i. sine vtilitate mortuus est. 1. Corint. 1, Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: his autem qui salui fiunt, id est, nobis virtus dei est. Et quid eueniet? Certè nobis vita per crucem Christi, illis autẽ contrarium, quia incurrent mortem. Vnde dicit [Quorum finis, interitus]. s. mortis æternæ. Iob 28, Lapidem caliginis & vmbram mortis dixit, &c. ¶ Deinde describit eos quãtum ad intentionem. Et primò manifestat eorum intentionem, secundò ostendit intentionis euentum, ibi [Et gloria, &c.] Dicit ergo, Quorum deus, &c. quasi dicat, Ideo hoc dissimãt, scilicet legalia esse obseruanda propter lucrum & gloriam propriam, vt satisfaciant ventri. Rom. vlti. Domino

mino non seruiunt, sed suo ventri, & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Eccle. 6, Omnis labor hominis in ore eius, sed anima illius non implebitur. Et dicit deus, quia propriũ dei est vt sit principium primum & finis vltimus. Vnde qui pro fine habet aliquid illud est deus suus. Item quærunt gloriam suam contra illud Ioan. 8, Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet, &c. Sed enentus eorum erit in confusione. Osee 4, Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et hoc eorum qui terrena sapiunt, ideſt, quibus terrena placent & bi quærunt. Et bi confundentur, quia status eorum transit. Roma. 8, Si secundum carnem vixeritis moriemini, &c. Glo. Quorum deus, &c. Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant deum ventrem. Item est in confusione, quia in confusibilibus, scilicet in circuncisione pudendorum, & occisione brutorum. ¶ Consequenter ostendit quales sunt imitandi, ibi [Nostra autem conuersatio, &c.] Et primò describit in eis cœlestem conuersationem. Secundò expectationem ibi [Vnde saluatorem, &c.] Tertiò vtilitatem, ibi [Qui reformabit corpus humilitatis.] Dicit ergo, Illi terrena sapiunt, sed non est sic de nobis, quia nostra conuersatio in cœlis est, ideſt, perficitur per contemplationem. 2. Corinthiorum 4, Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur, &c. Item per affectionem, quia sola cœlestia diligimus. Item per operationem in qua est cœlestis representatio. 1. Corinthio. 15, Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœlestis. Sed quare est ibi conuersatio? quia inde expectamus optimum auxilium. Psalm. Leuaui oculos meos in montes, &c. Matt. 6, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Vnde dicit: Vnde expectamus saluatorem nostrum. Esa. 30, Beati omnes qui expectant eum. Lucæ 12, Similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptiis, &c. ¶ Tria autem facit iste aduentus. Primò communem resurrectionem. Ideo dicit, Reformabit corpus humilitatis, ideſt, abiectiõis, quia est mortalitati subiectum. Iob 25, Homo putredo & filius hominis vermis. 1. Corio. 15, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute. Hoc corpus sic abiectum reformabit, id est, ad propriam formam reducet. Romanorum 8, Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra, & cætera. Secundò sanctorum imitationem. Ideo dicit, Configuratum corpori claritatis suæ. Corpus siquidem Christi est glorificatum per gloriam diuinitatis suæ & hoc meruit per suam passionem: quicunque ergo participat virtutem diuinitatis per gratiam & passionem Christi imitatur, glorificabitur. Apocal. 3, Qui vicerit dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut ego vici & sedi cum patre meo in throno eius. 1. Ioan. 3, Similes ei erimus. Mat. 13, Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Et hoc. s. quia estis boni. Prouerbiorum 10, Filius sapiens lætificat patrem, &c. Quintò per rationem gaudii. Vnde dicit [Corona mea] primæ Thessal. 2, Quæ est enim spes nostra aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Sic state, &c.] ponit monitionẽ de perseuerantia dicens [Sic state, &c.] ideſt, sicut ego perseuerate, vel sic sicut statis. Matth. 10, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. ¶ Deinde cùm dicit [Euchodiam rogo, &c.] singulares monitiones ponit. Et primò de concordia. Secundò de solicitudine adiutorii, ibi [Etiam rogo & te, &c.] Hæ duæ mulieres sanctæ ministrabant sanctis in ciuitate Philippensi: & fortè erat aliqua discordia inter eas, ideo eas ad concordiam reuocat. 2. Corint. vltimo, Idem sapite. ¶ Deinde cùm dicit [Etiam rogo te, & cætera.] quendam rogat vt adiuuaret quasdam personas. Et dicit compar, quia socius erat prædicationis eius. Prouerb. 18, Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas fortis. Adiuua illas, &c. Et ad hoc rogo omnes quorum nomina, &c. Quod ponit ne si alios nõ nominaret, turbarentur, quasi dicat: Non est magnũ si nõ scribo omnium nomina, quia sunt scripta in meliori loco. Matth. 5, Gaudete & exultate, &c. Liber vitæ secundum glo. est prædestinatio sanctorum, & hoc est verum secundũ rem, sed differt ratione. Sciendũ est autẽ quòd olim erat cõsuetudo quòd qui ordinabantur ad ali-

Ostenditur affectꝰ Pauli ad Phil. & monetur ad perstiendum in generali, post in speciali.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod officium vel dignitatẽ ſcribebantur in matricula,ſicut milites & ſenatores,qui palatio cõſcripti erãt. Omnes autẽ ſancti prædeſtinati eliguntur à deo ad magnum,ſcilicet ad vitam æternã. Et hæc ordinatio eſt prædeſtinatio.Conſcriptio huius ordinationis dicitur liber vitæ:hæc conſcriptio eſt in memoria diuina,quantum ordinat,prædeſtinat.Inquantum verò immobiliter ſcit,dicitur eſſe præſcriptio.Firma ergo notitia de prædeſtinatis dicitur liber vitæ.Sed nunquid aliqui inde delentur.Sciẽdum eſt q̃ aliqui ſunt ſcripti ſimpliciter,aliqui ſecundũ quid.Sunt enim aliqui prædeſtinati à deo vt habituri ſimpliciter vitam æternã, & iſti ſunt ſcripti indelebiliter.Aliqui vt habeant vitam æternam non in ſe,ſed in ſua cauſa inquantum ordinantur ad iuſtitiam præſentem,& tales dicuntur deleri de libro vitæ quando excedunt à preſenti iuſtitia.

¶ Deinde cùm dicit[Gaudete in domino,&c.]hortatur eos ad proficiendũ in melius,& primò ordinat eorum animum ad proficiendũ in melius.Secundò actum eorum,ibi[De cætero,&c.]Animum autem ordinat tripliciter,& primò quantum ad ſpirituale gaudium,ſecundò quantum ad ſpiritualem quietem,ibi[Nihil ſoliciti,&c.]tertiò quantum ad pacem,ibi[Et pax,&c.]Circa primum,primò deſcribit quale debeat eſſe noſtrum gaudium.Secundò oſtendit gaudii cauſam,ibi[Dominus propè,&c.]Neceſſarium eſt enim cuilibet volenti proficere q̃ habeat ſpirituale gaudium.Prouerbio.17,Animus gaudens ætatem floridam facit,&c. ¶ Conditiones autem quatuor veri gaudii tangit Apoſtolus,& primò quòd debet eſſe rectũ, quod eſt quando eſt de proprio bono hominis,quod non eſt quid creatum,ſed deus.Pſalm. Mihi adhærere deo bonum eſt,&c.Tunc autem rectum eſt quando in domino.Ideo dicit,In domino.Neemiæ 8,Gaudium domini eſt fortitudo veſtra.Item continuum.Vnde dicit[Semper.]1.Theſſal.vltimo,Semper gaudete, quod fit quando non interrumpitur peccato:tunc enim eſt continuũ.Aliquando verò interrumpitur per triſtitiã temporalem,quod ſignificat imperfectionem gaudii.Cùm enim quis perfectè gaudet, non interrumpitur eius gaudium,quia parum curat de re parũ durante.Et ideo dicit,ſemper.Item multiplicatum debet eſſe,ſi enim gaudes de deo,imminet tibi gaudere de eius incarnatione.Lucæ 1,Euangelizo vobis gaudiũ magnũ, quia natus eſt,&c.Item vt gaudeas de actione.Prouerbio.21,Gaudium eſt iuſto facere iudicium,&c.Immi net etiam tibi gaudium de contemplatione.Sapient.8,Non habet amaritudinem conuerſatio illius.Item ſi gaudes de bono proprio,imminet tibi gaudere ſimiliter de bono aliorum.Item ſi de præſenti imminet etiã de futuro:& ideo dicit,iterum,&c.Item debet eſſe moderatum,ne ſcilicet,effluat per voluptates ſicut facit gaudium mundi.Et ideo dicit[Modeſtia veſtra,&c.]quaſi dicat,Ita ſit moderatum gaudium veſtrum q̃ nõ vertatur in diſſolutionem.Iudith vltimo,Populus erat iocundus ſecundum faciem ſanctorum,&c.Prouer. 12,Qui ſuauis eſt,viuit in moderationibus. ¶ Et dicit:Nota ſit omnibus hominibus,quaſi dicat, Vita veſtra ſic moderata ſit in exterioribus,vt nullius offendat aſpectum:impediret enim conuerſationem veſtrã.

¶ Deinde cùm dicit[Dominus enim propè eſt]tangitur cauſa gaudii.Homo enim gaudet de propinquitate amici.Dominus quidẽ propè eſt præſentia maieſtatis.Act.17,Non longè eſt ab vnoquoque. Item eſt propè per inhabitantem gratiam.Iaco. 4,Appropinquate deo & appropinquabit vobis.Item per exaudi tionis clementiam.Pſal.Propè eſt dominus inuocantibus eũ.Itẽ ad remunerandũ.Eſa.14,Propè eſt vt veniat tempus eius,& dies eius non elongabuntur,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Nihil ſoliciti,&c.]oſtendit quòd mens noſtra debet eſſe quieta.& primò oſtendit ſuperfluam ſolicitudinem.Secundò oſtendit quid loco eius in mente ſuccedat,ibi[Sed in omni oratione,&c.]Et ſatis conuenienter ſubdit, Nihil ſoliciti, &c. ad hoc quod dixerat.Dominus propè eſt,quaſi dicat,ipſe omnia tribuet,vnde non neceſſe ſit quòd ſitis ſolicitus. Mat.6,Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis,neque corpori veſtro quid induamini,&c. Sed contrà,quia dicitur Romanorum 12,Qui præeſt in ſolicitudine.Reſpondeo dicendum eſt quòd ſolicitudo quãdoque importat diligentiam quærendi quod deeſt,& hoc eſt commendabile, & opponitur negligentiæ: quandoque anxietatem animi cum defectu ſpei & timore de obtinendo id circa quod ſolicitatur, & hanc prohibet dominus.Matt.6,& hîc Apoſtolus,quia non debet deſperare quin dominus det neceſſaria.Sed loco ſolicitudinis debemus habere recurſum ad deum.1.Petri vltimo,Omnem ſolicitudinem proiicientes in eum,quoniam ipſi eſt cura devobis.Et hoc fit orãdo.Et ideo dicit,Sed in omni,&c. Et conuenienter poſtquam dixit,Dominus propè eſt,ſubdit de petitione.Nouo enim domino venienti porriguntur petitiones. Et ponit quatuor quæ neceſſaria ſunt in qualibet oratione.Oratio enim importat aſcenſum intellectus in deum,Et ideo dicit,In omni oratione.Eccleſiaſti.35,Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit,&c. Item debet eſſe cum fiducia impetrandi,& hoc ex dei miſericordia.Dani.9,Neq; enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam,ſed in miſerationibus tuis multis,&c. Et ideo dicit obſecratione, quæ eſt ſacra conteſtatio per dei gratiam,& eius ſanctitatem,& ideo ſe humiliantis eſt.Prouerb. 18, Cum obſecratione loquitur pauper.Et hoc fit cùm dicimus,Per paſſionem & crucẽ tuam,&c.Quia verò ingratus de beneficiis acceptis,indignus eſt vt alia accipiat,ideo ſubdit,Cum gratiarum actione.1.Theſſalo.vlt. In omnibus gratias agite.Et tunc proponit petitionem.Et ideo dicit,Petitiones veſtræ.Matt.7,Petite & accipietis.Et hæc quatuor ſi bene conſideremus habẽt omnes orationes eccleſiæ.Primò eñ inuocatur deus, poſt cõmemoratur diuinum beneficium.Tertiò petitur beneficium.Quartò ponitur obſecratio,Per dominum noſtrum,&c.Sed notandum quòd dicit,petitiones veſtræ innoteſcant apud deum.Nunquid dominus neſcit hoc?Ideo hoc tripliciter exponitur in glo.Primò innoteſcant,ideſt,approbentur ante deum & appareant quaſi dignæ & ſanctæ.Pſal.Dirigatur domine oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, &c. Vel innoteſcant nobiſipſis,quòd ſemper ſint apud deum,quaſi dicat,Non oretis propter fauorem populi.Mat. 6,Tu autem cùm oraueris intra in cubiculum tuum,& clauſo oſtio ora patrem tuũ in abſcondito,&c. Vel innoteſcant his qui ſunt apud deum,ideſt,angelis per quorum miniſterium deferuntur deo,non quaſi ignoranti,ſed quia intercedunt pro nobis.Apoca.8,Aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu angeli coram deo,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Et pax,&c.]ordinat animum quantum ad pacem per ilã ſupradicta,diſpoſitum.Et hanc per modum orantis optat.Pax ſecundum Auguſtinum, eſt tranquillitas ordinis,perturbatio enim ordinis eſt deſtructio pacis.Hæc ordinis tranquillitas tripliciter conſideratur.Primò prout eſt in principio ordinis,ſcilicet in deo.Romanorũ 13,Quæ à deo ſunt,ordinata ſunt,&c. Ab iſto

profundo in quo eſt pax deriuatur,primò & perfectius in beatos in quibus nulla perturbatio,nec culpę nec pœnæ,& conſequenter deriuatur ad ſanctos viros.Et quantò eſt magis ſanctus,tantò minus patitur perturbationem mentis.Pſal.Pax multa diligentibus legem tuam & non eſt illis ſcandalum,ſed perfecta eſt in beatis.Eſa.vlt.Ecce ego declinabo ſuper eam quaſi fluuium pacis,&c.Quia verò cor noſtrum ab omni perturbatione nõ poteſt eſſe alienum niſi per deum,oportet q̃ per ipſum fiat.Vnde dicit,deī. Et hoc ſecundum quod conſideratur in ipſo principio,exuperat omnẽ ſenſum creatum,quia vt dicitur.1.Ti.vlti.Lucem habitat inacceſsibilem.Iob 36,Ecce deus magnus vincẽs ſcientiam noſtram,&c.Et ſecundum q̃ eſt in patria ſuperat omnem ſenſum angelorum,ſed ſecundum q̃ eſt in ſanctis in via exuperat omnem ſenſum humanum non habentium gratiam.Apoca.2,Vincenti dabo manna abſconditum & dabo illi calculum,&c. Hæc ergo pax cuſtodiat corda veſtra,id eſt,affectus veſtros,vt in nullo declinetis à bono.Prouer.4, Omni cuſtodia ſerua cor tuum,quia ex ipſo vita procedit.Item intelligentias veſtras,ſcilicet vt in nullo deuietis à vero. Et hoc in Chriſto Ieſu.Per cuius ſcilicet charitatem conſeruatur affectus à malo,& per cuius fidem intellectus perſeuerat in vero. ¶ Deinde cùm dicit[De cætero,&c.]ordinat actum,& primò inducit eos ad bene agendum,vbi ponit actionis obiectum.ſ.bonum quod agitur,Secundò motiuũ actus.Tertiò actum. Quarto fructum actus.Hæc quatuor ſunt hîc.Obiectũ aũt boni actus,vel eſt obiectum cognitionis,vel affectionis,Quantum ad intellectum eſt verum,quantum ad affectum eſt bonum.Et ideo dicit, De cætero, ideſt, ex quo ſic eſtis firmati,cogitate quæ ſunt vera per fidem.Zacha.8,Pacem & veritatem diligite,&c. Quantum autem ad affectum,ſciendum eſt q̃ quædam ſunt de neceſsitate virtutis,quędã ſuperaddita. De neceſſitate ſunt tria.Primò vt integer ſit in ſe,& quantum ad hoc dicit,Quæcunque pudica,ideſt, caſta.Iacob.3, Quæ de ſurſum eſt ſapientia,primum quidem pudica eſt,&c.Item quòd ſit directus ad proximum.Vnde dicit,quæcunque iuſta,&c.Matt.5,Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,&c.Item ordinatus ad deum. Vnde dicit,Sancta.Luc.1,Seruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris,&c. Obiecta autem neceſsitati ſuperaddita ſunt duo,ſcilicet q̃ ſit inductiuum ad amicitiam.Secũdò q̃ cõſeruatiuum bonæ famæ.Quantum ad primum dicit[Quæcunque amabilia,]ideſt,quæ inducunt ad mutuam amicitiam. Eccleſia.7,Non te pigeat viſitare infirmum.Ex his enim in dilectione firmaberis.Prouer.18, Vir amicabilis ad ſocietatẽ magis amicus erit quàm frater.Quantum ad ſecundum dicit[Quæcunq; bonæ famæ.] Multa enim poſſent fieri cum bona conſcientia,quæ tamen propter famam ſunt dimittenda.Eccle.41, Curam habe de bono nomine.Hoc enim magis permanebit quàm mille theſauri magni & pretioſi. Motiuum ad operandum eſt duplex.Primò inclinatio interioris habitus.Secundò exterior diſciplina ſeu inſtructio.Quãtum ad primum dicit[Si qua virtus]id eſt,habitus virtutis eſt in vobis ſcilicet inducat vos ad hoc. Eccleſi. 44,Diuites in virtute pulchritudinis ſtudium habentes,pacificantes in domibus ſuis.Quantum ad ſecundum dicit[Si qua laus,]ideſt,laudabilis diſciplina,ſcilicet eſt in vobis,facite bona.Pſal.Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam docce me,&c.Et exponit qualis ſit iſta diſciplina dicens[Hæc cogitate]ſcilicet quæ didiciſtis me docente.Matt.11,Diſcite à me,quia mitis ſum & humilis corde,&c.&.1.Theſſa.2, Cùm accepiſſetis à nobis verbum auditus dei,accepiſtis illud non vt verbum hominum,ſed ſicut eſt verè verbũ dei,&c. Et vidiſtis per exempla.Sic enim patet motiuum actus & obiectum,quia diſciplina habetur per doctrinã. Et oportet quòd primò capiatur. Vnde dicit[Hæc cogitate.]Item quòd ei aſſentiatur.Vnde dicit[Et didiciſtis & accepiſtis.]Item habetur per auditum & viſum.Vnde dicit[Quæ audiſtis & vidiſtis.] Bonus actus eſt duplex,ſcilicet vnus interior qui ponitur,ibi[Hæc cogitate.]1.Tim.4,Hæc meditare:exterior,ibi[Agite.]Eſa.1,Quieſcite agere peruerſè,diſcite benefacere.& cætera.Fructus eſt deus,ibi[Et deus pacis, & cætera.]Quaſi dicat:Si hoc feceritis,erit vobiſcum deus.2.Corinthiorum vltimo,Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiſcum.

Lectio 2.

Ganiſus ſum in domino vehementer,quoniam tandem aliquando refloruiſtis pro me ſentire,ſicut & ſentiebatis: occupati autem eratis. Non quaſi propter penuriam dico:ego enim didici,*in quibus ſum,ſufficiens eſſe.* Scio *& humiliari,ſcio & abundare.* Vbique *& in omnibus inſtitutus ſum,& ſatiari,& eſurire, & abundare, & penuriam pati.* Omnia *poſſum in eo qui me confortat,* Veruntamen *benefeciſtis,communicantes tribulationi meæ.* Scitis *autem & vos Philippenſes,quòd in principio euangelii quando profectus ſum à Macedonia, nulla mihi eccleſia communicauit in ratione dati & accepti,niſi vos ſoli:quia & Theſſalonicam ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis.* Non *quia quæro datum,ſed requiro fructum abundantem in ratione veſtra.* Habeo *autem omnia,& abundo:* Repletus *ſum acceptis ab Epaphrodito,quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis,hoſtiam acceptam,placentem deo.* Deus *autem meus impleat omne deſiderium veſtrum ſecundum diuitias ſuas in gloria in Chriſto.* Deo *autem & patri noſtro gloria in ſecula ſeculorum amen.* Saluate *omnem ſanctum in Chriſto Ieſu,* Saluant *vos qui mecum ſunt fratres.* Saluant *vos omnes ſancti,maximè autem qui de Cæſaris domo ſunt.* Gratia *domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro,* Amen.

Commendatur Philip. de beneficio quod Paulo exhibuerũt, & beneficium exponitur.

¶ Superius oſtendit Apoſtolus qualiter fideles ſe debeant habere in futurum,hîc commendat eos de præterito ſibi impenſo beneficio.Et primò ponit commendationem,ſecundò terminat epiſtolam in oratione & ſalutatione,ibi[Deus autem,& cætera.]Circa primum duo facit.Primò commẽdat eos de beneficio impenſo:ſecundò beneficium diffuſius exponit,ibi[Non quaſi,& cætera.]Item prima pars diuiditur in tres particulas,quia primò ponit gaudium conceptum ex eorum beneficio:ſecundò commendat eorum beneficium,ibi[Quoniam tãdem,& cætera.]Tertiò excuſat tarditatem,ibi[Occupati,& cætera.]Dicit ergo: moneo vt gaudeatis,ſed ego gauiſus ſum propter ea quæ feciſtis,non in rebus,ſed in domino.Abacuch 3,Ego autem in domino gaudebo,& cætera. Gauiſus ſum tanquam, vehementer, quia propter filios meos. ¶ Deinde ponitur materia gaudii,ibi[Quoniam tandem,&c.]Bona opera ſunt opera miſericordiæ,& dicuntur flores, quia ſicut ex flore fructus prouenit, ita ex eis fruitio vitæ beatæ percipitur. Eccleſiaſtici 24,Flores mei fructus honoris & honeſtatis. Quando ergo opus bonum intermittitur & poſtea reſumitur,dicitur reflorere. Iſti autem aliquando prouiderant Apoſtolo,& iterum nunc prouiderunt,ideò dicit eos refloruiſſe,& hoc exponit cùm ſubdit[Pro me ſentire,]ideſt, mihi compati, ſupra 1. Sicus

Universidad de Deusto
Biblioteca

est mihi iustam hoc sentire pro omnibus vobis,&c.1.Macha.10,Quæ nostra sunt sentias nobiscum,vt cõlerues amicitias ad nos,&c.sicut & olim sentiebatis,scilicet quando mihi prouidistis.Et hoc tãdem aliquãdo,quia licet tardè tamen aliquando fecistis.Ro.1,Si quomodo tandè aliquãdo prosperum iter habeã,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Occupati,&c.]excusat tarditatem:Quasi dicat,Non imputo negligentiæ vel culpæ, sed necessitati,quia eratis occupati propter tribulationes quas passi estis.Eccle.40,Occupatio magna creata est omnibus hominibus,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Non quasi propter.]Beneficiũ exponit,& primò causam gaudii,secundò beneficium quo floruerunt,ibi[Scitis autem & vos.]Tertiò commemorat beneficium præsens,ibi[Habeo aũt omnia.]Item primò excludit causam gaudii æstimatam. Secũdò declarat propriã mentis constantiam,ibi[Ego enim didi.&c.]Tertiò approbat beneficentiam,ibi[Veruntamen bene fecistis.]Dicit ergo,Non gaudeo propter penuriam à vobis propulsam,quæ grauis erat.Esa.48,Elegi te in camino paupertatis.Sed tamen non deprimit animum,nisi eorum qui in diuitijs delectantur,aut qui gloriatur in substantia.Et hoc ideo quia Apostolus non tristatur de paupertate,cuius ratio est constantia mentis eius quam primo ponit.Secundò causam eius,ibi[Omnia possum,&c.]Item primò ponit constantiam in speciali casu.Secundò generalitatẽ in omnibus,ibi[Vbique,&c.]Dicit ergo paupertatem non timeo,quia didici,&c.Nihil demonstrat ita mẽtem sapientis perfecti,sicut q̃ sciat vti quolibet statu.Sicut enim est bonus dux qui in quolibet exercitu operatur secundũ exigentiã eius:& coriarius qui ex quolibet corio facit optimos sotulares,sic ille perfectus est qui scit vti quolibet statu,vt si sit in magno non eleuetur,& si in minimo non deiiciatur.Et ideo dicit,Didici,&c.Esa.50,Dominus deus aperuit mihi aurem,ego aũtẽ non cõtradico,retrorsum non abii, &c.Et hoc sufficit si parum habeo,si multum,scio me cõtemperare.Et ideo se exponit,dicens[Scio humiliari.]Humilitatem aũt quandoq; dicit virtutem quandã.Lũc.14.&.18, Qui se humiliat exaltabitur.Quandoq; deiectionem.Psal.Humiliauerunt in cõpedibus pedes eius.Et sic loquitur hic,dicens[Scio humiliari,]id est abiectionem sustinere moderatè,sicut oportet.Et quia homines exaltantur per diuitias,& deprimuntur per paupertatem,ideo exaltationem vocat abundantiam.Et in vtroque est periculum,quia ex abundantia erigitur animus contra deũ,ex paupertate deiicitur.Et ideo dicitur Prouer.30,Paupertatem & diuitias ne dederis mihi.Sed Apostolus loquitur melius,quia virtute in vtroq; scit vti,& hoc vbiq;,i.in omni loco,negotijs,statibus,& conditionibus institutus sum.2.Corin.6, In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Omnia possum,&c.]Ponit causam suæ constantiæ,dicens[Omnia possum.]Quasi dicat,Nõ possem hos insultus sustinere,nisi manu dei me confortante.Eze.3,Manus domini erat mecum.Esa.40,Qui sperant in domino mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ,&c.Sed nunquid superfluit quod misimus cùm scias egere?Non, quia licet sciam penuriam pati,quod est virtus,tamen non debet mihi subuentio subtrahi.Roma.12,Necessitatibus sanctorum communicantes.Heb.10,Nã & vinctis cõpassi estis,& sic patet causa gaudii. ¶ Secundò cõmemorat præteritum beneficium,ibi[Scitis autem.]A quibusdam enim nihil accipiebat,scilicet Corinthijs & Thessalonicensibus,& quia Corinthij erant auari & cum turbatione ministrassent,& quia Thessalonicenses erant otio dediti, laborabat dans eis exemplum laborandi.Isti verò erant boni in absentia & præsentia. Vnde dicit.2.Cor.11,Alias ecclesias expoliaui accipiens stipendium ad ministerium vestrum.In ratione dati spiritualis & accepti temporalis.1.Cor.9,Si nos vobis spiritualia seminauimus,magnum est si nos carnalia vestra metamus? ¶ Quia & Thessalonicam,&c.Et hoc est argumentum q̃ Papa potest ab vna ecclesia accipere in subsidium aliarum,non autem sine quacunque causa. ¶ Sciẽdum est autem q̃ cùm quis dat aliquid alicui,duo sunt consideranda.s.substantia muneris & meritum dantis.Qui gaudet de temporalibus, gaudet de substantia muneris,nec quærit nisi dantẽ,& hic est mercenarius. Qui autem quærit dãtis meritũ, quærit fructum virtutis & iustitiæ,& talis est pastor.Fructum inquam,qui abundat in ratione vestra. Ratio dicitur dupliciter,vel secundũ q̃ est virtus animæ,& sic omnis virtus est rationis.Rom.12,Rationabile obsequium vestrũ .Quandoq; est ratiocinatio & computatio.Matt.18,Qui voluit rationem ponere cum seruis suis.Ideo dicit abundantem in ratione,quia plus dabant quàm tenerentur,quia quidam tantùm in præsentia,sed isti etiam mittebãt Romam.Habeo autem,quæ misistis.Repletus sum acceptis.s.his quæ misistis [in odorem,&c.]Leui.3.&.4,Offerte holocaustũ in odorem suauitatis domino.Est enim odor deo suauis deuotio offerentium,& inter omnes hostias multum valent eleemosynæ.Heb.13,Beneficẽtiæ autem & cõmunionis nolite obliuisci,talibus enim hostijs promeretur deus. ¶ Deinde cùm dicit[Deus autem, &c.] Finit epistolam in oratione,& primò ponit orationem[Deus autem meus]Vnus deus est omnium per creationem & potentiã,sed meus,quia singulariter ei seruio.Ro.1,Testis enim est mihi deus cui seruio.Impleat, &c.quia implestis meum.Et hoc potest dominus,quia abundat secundum diuitias.Roma.10.Item dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum,&c.Et hoc verum in gloria.s.sua,quia ibi implebitur totũ desiderium.Psal.Satiabor cùm apparuerit gloria tua.Psal.Qui replet in bonis desiderium tuum. Et hoc in Christo,idest,per Christum.2.Pet.1,Per quẽ maxima nobis & pretiosa donauit.Et de omnibus his sit deo trinitati & patri nostro gloria.1.Tim.1,Soli deo honor & gloria in secula seculorum.seculum est spacium seu duratio generationis aut memoriæ hominum. ¶ Posita primò oratione,& secundò gratiarum actione, tertiò ponit salutationem dicẽs.Salutate omnem sanctũ,idest,fideles in Christo,quia per Christum sanctificati.Heb.13,Vt sanctificaret per suum sanguinem populum,extra portam passus est[Maximè,&c.] Et per hoc intelligitur quòd multos de familia Cæsaris conuertit.supra primò,vt vincula mea manifesta in Christo fierent in omni prætorio & cæteris hominibus,&c.Quãuis autem Matt.11.dicatur, Qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt,tamen ad promouendum bonos,& impediendum malos,videtur licitum sanctis in curijs regum commorari,sed non propter delitias & concupiscentiam voluptatum.Et dicit, qui de Cæsaris domo sunt,vt eos animet ad gaudium & ad fidem. ¶ Deinde ponit suam salutationem de manu sua dicens[Gratia domini,&c.]

Explicit deuotissima expositio doctoris angelici sanctissimi Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum super epistolam glorioſi Apostoli sancti Pauli ad Philippenses.

Incipit subtilis explanatio eiusdem GLORIOSISSIMI DOCTORIS SANCTI Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum,super epistolam sanctissimi Pauli apostoli ad COLOSSENSES.

PROLOGVS.

PRotegebat castra gladio suo,&c.1.Mach.3,Hæc verba congruũt materiæ huius epistolæ ad Colossenses,quia totus status huius vitæ est in pugnatione militantiũ,quorum habitacula castra dicuntur.Iob 7,Militia est vita hominis super terrã: ideo habitacula fideliũ nomine castrorum figurãtur.Vnde ecclesia similitudinem habet castrorum.Genẽ.32, Castra dei sunt hæc.Hæc castra tripliciter impugnãtur.A quibusdam quasi obsidentibus,qui manifestè se erigũt cõtra ecclesiã.Apoc.20,Ascenderũt super latitudinẽ terræ,& circuierũt castra sanctorũ & ciuitatem dilectã.Ab aliis latẽter decipitur,sicut ab hæreticis.Ro.vlt.Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda hominũ,&c.2.Ti.3,Mali aũt homines & seductores proficiẽt in peius,errantes & in errorẽ mittentes,&c.A quibusdã.s.domesticis,per diuersas corruptelas peccatorũ quæ sunt ex corruptiõe carnis.Gal.5, Caro cõcupiscit aduersus spiritũ,& spiritus aduersus carnẽ.Ephe.vlt.Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ,sed aduersus principes,&c.Prælati ecclesiæ sunt duces.Psal.Principes Iuda duces eorũ. Ad quorũ officiũ pertinet contra omnia prædicta castra ecclesiæ munire.Cõtra peccata quidẽ per exhortationes.Esa.58,Annuntia populo meo scelera eorũ,& domui Iacob peccata eorũ.Cõtra hæreticos,per sanam doctrinã.1.Ti.1,Amplectentẽ eum qui secũdũ doctrinã est fidelẽ sermonẽ,&c.Cõtra persecutores,exẽplo. s.patiẽter tolerãdo.Sic Paulus protexit gladio spirituali,quia in suis epistolis corripiebat peccata,cõfutabat hæreses,animabat ad patientiã.De primo,Ephe.5,Fornicatio aũt & omnis immũditia aut auaritia,nec nominetur in vobis,&c.De secũdo , Tit.3,Hæreticũ hominẽ post primã & secundã correptionẽ deuita , &c. De tertio.2.Cor.11,per totũ patet quomodo animabat ad patientiã.Et sic tangũtur duo in verbis propositis.s.ecclesiæ status,cũ dicitur Castra,& Apostoli studiũ,ibi,Protexit.In castris aũt debet esse solicitudo ad mala vitanda.Deu.23,Vt sint castra tua sancta,& nihil in eis appareat fœditatis.Item ordo ad ducẽ & ad se. Cant.7,Quid videbis in Sunamite, nisi choros castrorũ?Genes.32,Castra dei sunt hæc.Item terror ad hostes.Cant.6,Terribilis vt castrorũ acies ordinata.Sed Apostolus circa protectionẽ erat solicitus tanquam pastor,cuius est dirigere oues diligenter ne errent.Io.10,Ante eas vadit,&c.Et sic Apostolus faciebat.Phil. 3,Imitatores mei estote sicut & ego Christi.Item pascere abũdanter,ne deficiant.1.Pet.5,Pascite qui in vobis est domini gregẽ,&c.Et sic Apostolus faciebat.1.Cor.3,Tanquã paruulis lac dedi vobis.Itẽ defendere potenter,ne pereant.Eccl.7,Noli velle fieri iudex,nisi valeas virtute irrumpere iniquitates.1.Reg.17,Pascebat seruus tuus patris sui gregẽ,& veniebat leo vel vrsus,&c.& ideo dicit q̃ Apostolus protegebat castra.i. ecclesiam dei gladio quod est verbum dei,vt dicitur Ephe.6.Heb.4,Viuus est enim sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti,&c.Sic ergo materia huius epistolæ est hæc.Quia in epistola ad Ephesios ostendit modũ ecclesiasticæ vnitatis.In epistola ad Philippenses ostendit eius profectum & confederationem.In hac autem agit de eius conuersatione contra hæreticos,qui deprauauerant eos seducendo, &c.

Caput 1.

Salutatio cõuenit personas salutantes & salutatas, ac bona optata,gratiã scilicet & pacem.

PAulus Apostolus Iesu Christi per uoluntatẽ dei & Timotheus frater:his qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in Christo Iesu,Gratia uobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo.

¶ Diuiditur aũt hæc epistola in salutationẽ,& tractatũ,ibi[Gratias,&c.]Itẽ primò ponuntur personæ salutãtes.Secundò personę salutatæ,ibi[His qui sunt.]Tertiò bona optata, ibi [Gratia vobis.]Circa primũ,primò ponitur principalis persona.Secundò adiũcta,ibi [Et Timotheus.]principalis primò tãgitur ex nomine Paulus.i.humilis.Tales enim percipiunt sapientiã.Mat.11,Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelasti ea paruulis.Et ideo docet eã. Secũdò ab officio.s.Apostolus.i.missus.s.ad procurandũ salutẽ fideliũ.Act.13,Segregate mihi Saulũ & Barnabã in opus ad quod assumpsi eos.Io.20,Sicut misit me pater & ego mitto vos.Et apostolus,non cuiuslibet,sed Iesu Christi,cuius gloriã quærit,nõ suiipsius.2.Cor.4,Non enim nosmetipsos prædicamus,sed Iesum Christum dominum nostrum,nos aũt seruos vestros per Iesum.Sed quidam aliquando peruenĩũt ad officium ex ira dei propter peccatũ populi.Iob 34,Qui regnare facit hominẽ hypocritã propter peccata populi.Ose.13,Dabo tibi regẽ in furore meo.Et ideo dicit[Per volũtatẽ dei.]s.eius beneplacitum.Hier.3, Dabo vobis pastores iuxta cor meũ,& pascẽt vos scientia & doctrina.Persona adiuncta est Timotheus,vt scilicet in ore duorũ vel triũ stet omne verbum,vt dicitur Deut.17.Prou.18,Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas firma.Personæ salutatæ ponũtur,ibi[His,&c.]Sancti dicũtur maiores.Luc.1,Seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso.Fideles dicuntur minores,qui saltem verã fidem tenent,quia sine fide impossibile est placere deo,vt dicitur Heb.11.Vel sanctis.i.in baptismo sanctificatis,& fidelibus.i.permanẽtibus in fide accepta.Pro.28,Vir fidelis multũ laudabitur,&c.¶ Deinde ponũtur bona optata.s.gratia quæ est principiũ omnis boni.Ro.3,Iustificati gratis per gratiã ipsius.Pax quæ est finale bonum omnium.Psal.Qui ponit fines tuos pacem.Et per consequens optat omnia bona media.Et hoc à deo.Psal.Gratiam & gloriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dabit dominus. Patre domini nostri Iesu Christi.s.per naturã,sed nostro per gratiam. Et domino Iesu Christo & sic patre nostro.s.deo in trinitate,& domino Iesu Christo quantum ad naturam assumptam.

Lectio 2.

Gratias agit Apostolus Deo de effectu Colossensium, ponẽdo rationem gratiarum & materiam.

GRatias agimus deo & patri domini nostri Iesu Christi semper pro uobis orantes, audientes fidem uestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est uobis in cælis, quã audistis in uerbo ueritatis euangelii, quod peruenit ad uos sicut & in uniuerso mundo est, & fructificat & crescit, sicut in uobis, ex ea die qua audistis & cognouistis gratiam dei in ueritate, sicut didicistis ab Epaphra charissimo conseruo nostro, qui est fidelis pro uobis minister Christi Iesu, qui etiam manifestauit nobis dilectionem uestram in spiritu.

¶Hic accedens ad propositum incipit epistolarem tractatum. Et primò commendat euangelii veritatem. Secundò contra contrariantia protegit veritatem status huius in 2.capit.ibi[Volo enim scire vos] Circa primum duo facit. Primò commendat euangelicæ fidei veritatem. Secundò actorem huius status ,ibi[Qui est imago.] Item prima in duas,quia primò agit gratias pro beneficiis specialiter exhibitis Colossensib⁹. Secundò pro exhibitis generaliter ecclesiæ,ibi[Gratias agentes.] Circa primum duo facit, quia primò commendat gratiarum actionem deo pro istis. Secundò ostendit orationis materiam,ibi[Audiẽtes.] Iterum prima in duas,quia primò præmittit gratiarum actionem. Secundò orationem,ibi[Orantes.] Dicit ergo,Gratias agimus deo actori gratiarum. 1.Thessal.vltimo,In omnibus gratias agite. Et hoc semper, pro præteritis & futuris. Licet enim non continuè in actu possimus orare,tamen semper ex habitu charitatis debemus orare. 1.Thessa.vlt. Sine intermissione orate. Lucæ 18,Oportet semper orare, ¶Deinde ponitur materia & primò gratiarum actionis, Secundò orationis,ibi [Ideo & nos.] Circa primum primò commemorat bona eorum. Secundò quomodo fuerunt ea adepti,ibi[Quam audistis.] Bonum nostrum principaliter, est in fide,spe & charitate,per fidem enim habemus notitiam dei,per spem eleuamur in ipsum,sed charitate vnimur ei. 1.Corint.13,Nunc autem manent fides,spes,charitas,tria hæc,&c. Et ideo de istis tribus gratias agit primò quòd fidem habent. Non enim ipse prędicauerat eis,sed quidam discipulus Epaphras nomine:& postea Archippus,Et ideo dicit[Audientes fidem]quæ est principium spiritualis vitæ. Abac.2,Iustus meus ex fide viuit. Heb.11, Accedantem ad deum oportet credere,&c. Sed hæc fides sine dilectione operãte,est mortua,vt dicitur Iaco.2. Et ideo oportet ꝙ absit dilectio operans. Gal.vltimo,in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet neque pręputium,sed noua creatura. Et ideo dixit[Et dilectionem quam habetis,&c.] Est autem quædam dilectio charitatis,& quædam mundana,sed mundana non se extendit ad omnes, quia dilectio talis ad illos est cum quibus est cõmunio,quæ est causa dilectionis,& hæc causa in dilectione mundana non se habet ad omnes,sed tantùm est cũ cõsanguineis & mũdanis,sed dilectio charitatis se extẽdit ad omnes. Et ideo dicit[In omnes.] Nam & si peccatores diligantur per charitatem,hoc est vt sint aliquando sancti. 1.Ioan.3,Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam,quoniam diligimus fratres. Item dilectio mundi habet fructum in hoc mundo,sed charitas habet in vita æterna. Et ideo tertiò subdit,de spe,dicens[Propter spem quæ reposita est,]idest propter gloriam æternam,quæ ideo dicitur spes,quia pro certo custoditur. Iob 19,Reposita est hæc spes mea in sinu meo. ¶Deinde cùm dicit[Quam ante audistis.] Ostendit quomodo adepti sunt ista. Et primò commendat doctrinam euangelicam. Secundò ministerium,ibi[Sicut didicistis.] Item primò commendat doctrinam à veritate. Secundò ab eius dilatione,ibi[Quod peruenit.] Tertiò à profectu,ibi[Et fructificat.] Dicit ergo. Quam audistis scilicet spem,vel rẽ speratam. Et hoc in verbo veritatis euangelii. Hæc enim excedit omnia. 1.Corin.2,Nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit,&c. Et ideo deus eam reuelat. Matt.3,Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hæc autem est spes vera,non autem est vana(sicut quando promittens est mendax) quia in verbo veritatis. Ioan.17,Sermo tuus veritas est. ¶Deinde cùm dicit[Quod peruenit.] Commendatur doctrina Christi à dilatione quia non solùm peruenit ad vos,sed in vniuerso mundo. Psal. In omnem terrã exiuit sonus eorum,&c. Mat.24,Oportet hoc euangelium regni prædicari in vniuerso orbe,& tunc erit consummatio. Sed quomodo nondum est consummatio,cùm sit prædicatum in vniuerso mundo? Respondeo: Aliqui dicunt quòd euangelium Christi non est euangelium regni. Sed hoc est falsum, quia dominus dicit hoc euangelium regni. Sed dicendum est secundum Chrysostomum ꝙ adhuc viuentibus apostolis euangelium Christi est diuulgatum per totum mundum,saltem quantum ad famam,quod est valde miraculosum quòd in quadraginta annis sic creuerit doctrina Christi. Et sic dicit in vniuerso mundo quantum ad famã, & tunc erit consummatio,idest,destructio Hierusalem. Secundum Augustum autem hoc non est verum, quia adhuc tempore suo erant aliquę gentes in quibus nondum erat ecclesia. Et ideo ipse dicit hoc esse intelligendum quando prædicabitur. Ita ꝙ quando in omnibus Gentibus ecclesia erit fundata,licet aliqui sint credẽtes,aliqui non,tunc erit finis,& hoc non tempore Apostoli:sed circa finem mundi:& sic quando hic dicitur in vniuerso mundo,loquitur Apostolus de futuro sicut de præsenti propter certitudinẽ euẽtus. Psal. In omnẽ terram exiuit sonus eorum,&c. Potest tamen dici ꝙ secundum famam est diuulgatum per totum mundum,sed non secundum fundationem. ¶Deinde commendat doctrinam Christi quantum ad fructũ per bona opera,ibi[Et fructificat.] Eccle.24,Flores mei fructus honoris & honestatis,&c. Mat.13, Fructũ affert & facit aliud quidem centesimum,aliud sexagesimum,aliud tricesimum. Et crescit scilicet in multitudine credentium. Actuum.2,Dominus autem augebat qui salui fierent quotidie in idipsum. Et hoc magnę potestatis fuit,quia sicut in vobis,ita & in aliis. Audistis prædicationem,& cognouistis approbãdo. ¶Cõsequenter commendat ministerium tripliciter. Primò per comparationem ad se. Secundò per comparationem ad ipsos. Tertiò quantum ad vtrosque. Dicit ergo,Edocti estis per euangelium,sicut ab Epaphra didicistis conseruo. Apocalip.vltimo,Conseruus tuus sum & fratrum tuorum. Qui est fidelis minister, scilicet non quærens quæ sua sunt. 1.Corinth.4,Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores ministeriorum dei, & cætera. Qui est fidelis,scilicet mediator inter Apostolum & istos. Qui etiam manifestauit,idest,significauit,&c.

Lectio 3.

Orare cum fuit pro Colossen.se dicit Apostolus, & ponitur materia orationis & est cognitio veritatis, oratio tolerantia virtuosa malorum, & tãdem gratiarum actio pro beneficiis exhibitis omnibus Christianis

IDeo & nos ex qua die audiuimus,non cessamus pro uobis orantes & postulantes,ut impleamini agnitione uoluntatis eius,in omni sapientia & intellectu spirituali,ut ambuletis dignè deo, per omnia placentes in omni opere bono fructificantes,& crescentes in scientia dei,in omni uirtute confortati secundum potentiam claritatis eius,in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agentes deo & patri,qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filii dilectionis suæ,in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

¶Suprà posuit materiam gratiarum actionis,ostendens pro quibus bonis gratias egit:hìc ostendit orationem innuens quid pro eis petit. Et primò præmittit conditiones orationis. Secundò subdit bona petita, ibi[Vt impleamini.] Oratio tres habet conditiones. Primò quòd sit tempestiua. Vnde subdit [Ex qua die, &c.]supple cepimus orare. Hiere.31,Ex quo locutus sum de eo,adhuc recordabor eius,&c. Secundò quòd sit continua,ibi[Nõ cessamus,&c.] 1.Regum 12,Absit autem à me hoc peccatum in domino vt cessem orare pro vobis. Rom. 1, Sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Tertiò multiplex & perfecta,ibi[Orantes & postulantes.] Oratio est ascensus mentis in deum. Postulatio est rerum petitio. Oratio debet præcedere vt deuotè petens exaudiatur sicut petentes præmittunt persuasionem vt inclinent,sed nos debemus prępmittere deuotionem & meditationem dei & diuinorum,non vt eum flectamus,sed vt nos erigamus in eum. Tria autem petit,scilicet cognitionem veritatis ibi[Vt impleamini.] Operationem virtutis,ibi[Vt ambuletis.] Tolerantiam malorum ibi[In omni patientia.] Triplicem verò cognitionem optat,scilicet agendorum. Vnde dicit[Vt impleamini agnitione,&c. Ji.vt plenè cognoscatis voluntatem dei. 1.Thessa.4,Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra vt abstineatis,&c. Ille ergo cognoscit volũtatem dei,qui in sanctitate viuit. Qui ergo peccat non cognoscit voluntatem dei,quia omnis peccans est ignorans. Roma.12,Vt probetis quæ sit voluntas dei,&c. Item cognitionem diuinorum,ibi[In omni sapiẽtia]quæ est cognitio diuinorum,secundum Augu. Sapien.1,Sentite de domino in bonitate. Item spiritualium donorum,ibi[Et intellectu spirituali].i.non harum corporalium rerum. 1.Corin.2,Nos autem spiritũ huius mundi accepimus,sed spiritum qui ex deo est. Et aptè coniunguntur hæc duo,sapientia & intellect⁹, quia minor est sapientia si intellectu careat[vt dicit Gregorius]Et inutilis est intellectus sine sapientia, quæ sapientia iudicat,& intellectus capit:& nõ valet capere nisi iudicet,& econuerso. Glosa dicit ꝙ primum sumitur generaliter. Secundũ pertinet ad actiuam vitam. Tertium ad contemplatiuam. Nec sufficit cognoscere,quia scienti bonum & non operanti,peccatum est illi,vt dicitur Iaco.4,Vnde oportet quòd absit virtuosa operatio,quã primò tangit,ibi[Vt ambuletis dignè deo] Indignè enim ambulat qui nõ viuit sicut decet filium dei. 2.Corint.6,Ie omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros in multa patientia, &c. 1. Thessa.4,Sicut prædiximus & testificati sumus. Secundò tangit rectam intentionem,ibi[Per omnia placẽtes] Sapien.4,Placens deo factus est dilectus. Tertiò studium proficiendi,ibi[In omni opere bono, &c.] Semper enim homo debet niti ad vlterius bonum. Eccles.24,Flores mei fructus honoris & honestatis. Roma.6,Habetis fructum vestrum in sanctificationem,&c. Ad fructificationem sequitur augmentum sciẽtiæ, ideo dicit[Et crescentes,& cætera.] Ex hoc enim quòd aliquis studet implere mãdata,dìsponitur ad cognitionem. Psalmus,Super senes intellexi,quia mandata tua quæsiui. Sapien.1,Non habitabit in corpore subdito peccatis. Et dicit dei,non mundi. Sapien.10,Dedit illi scientiam sanctorum,&c. ¶Deinde tangit tolerãtiam malorum,quia ad virtutem non sufficit scire vel velle,nisi immobiliter operetur,quod non potest esse sine patientia & malorum tolerantia. Et ideo dicit[In omni virtute confortati.] Ecclesiast.47,Diuites in virtute pulchritudinis studium habentes. Quę virtus est à deo. Vnde dicit[Secundum potentiam claritatis eius]Ephsi.6,Confortamini in domino,sed addit claritatis eius.i.Christi qui est claritas patris,quia pergere ad peccatum,est pergere ad tenebras. Sapien.7,Vapor est enim virtutis dei,& emanatio quædam est claritas omnipotentis dei sincera. ¶Deinde cùm dicit[In omni patientia,&c.] Petit eis tolerantiam in aduersis. Quidam enim deficiunt vel propter difficile aduersorum,& ideo oportet habere patientiam. Luc.21, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vel propter dilationem præmii. Et ideo dicit[Et lõganimitate.]quæ facit sustinere rem promissam, Abac.2,Si moram fecerit expecta eum,&c. Heb.6, Lõganimiter ferens adeptus est repromissionem. Sed aliqui hæc duo vitant,sed cum tristitia. Contra hoc dicit[Cum gaudio.] Iac.1,Omne gaudium existimate fratres,quum in varias tentationes incideritis,&c. ¶Deinde cùm dicit[Gratias agentes,&c.] Agit gratias pro beneficiis exhibitis omnibus fidelibus. Et hoc pro beneficio gratiæ quod primò ponit. Secundò pro fructu gratiæ,ibi[Qui eripuit.] Dicit ergo,Oramus pro vobis agentes gratias deo.s.creanti:& patri.s.adoptanti,qui dignos,&c. Dixerunt aliqui ꝙ dona gratiarum dantur pro meritis,& ꝙ deus dat dignis gratiam,non autem indignis,ideo hoc excludit Apostolus,quia quicquid habes dignitatis & gratiæ hoc deus fecit in te,ergo & effectus gratię. Et ideo dicit[Qui dignos nos fecit,&c.] 2.Corin.3,Non ꝙ sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis,&c. In partem sortis sanctorũ, &c. Omnes homines de mundo secundum naturam sunt boni. Et ideo iustum est eos aliquam partem habere dei. Mali quidem partem habent voluptates & temporalia. Sapientiæ secundo,Hæc est pars nostra & hæc sors nostra. Sancti verò habent ipsum deum partem. Tren.3,Pars mea dominus. psalmus , Dominus pars hæreditatis meæ. Et ideo dicit[Qui dignos,& cætera.]Et addit,Sortis quia tripliciter aliquid diuiditur. Quandoque per electionem quando vnus hanc,alius illam partem elegit. Aliquando sorte. Prouerbio. 18, Contradictiones comprimit sors. Hæc autem pars cedit sanctis non per electionẽ propriam. Ioan.decimo quinto,Non vos me elegistis,sed ego elegi vos,sed quia ipse deus elegit nos. Sors enim nihil aliud est quàm committere aliquid diuino iudicio. Sors autem triplex est,scilicet consultoria,diuinatoria:& diuisoria, Prima autem in temporalibus non est mala. Secunda vana est & mala. Tertia in necessitatibus aliquando permittenda, sed hæc per se est possessio luminis. 1. Timot.vltimo,Lucem habitat inaccessibilem. Iob 36, In manibus abscondit lucem,& cætera. Et ex hac parte sequitur effectus gratiæ,scilicet translatio de tenebris ad lucem. Et ideo primò ponit translationem. Secundò modum in quo homines ante gratiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt serui peccati. Nam cùm peccatum sit tenebra, ideo sunt in potestate tenebrarum: siue dæmonum, siue peccatorum. Ephe. vlti. Aduersus rectores mundi tenebrarum harum, &c. Esa. 49, Captiuitas à forti tollitur, &c. Et transtulit, &c. i. vt essemus regnum dei. Io. 19, Regnum meum non est de hoc mũdo, &c. Et hoc fit quando liberamur a peccato. Apo. 5, Fecisti nos deo nostro regnũ, &c. vel ad literã vt vitã æternã. Mat. 3. & 4. & 10, Appropinquabit regnum cælorum. Et hoc est quòd dicit [Regnum filii dilectionis suæ.] Dilectio, vt dicit Augustinus, quandoque dicitur spiritus sanctus qui est amor patris & filii. Sed si dilectio sic sem per teneretur personaliter, tunc filius esset filius spiritus sancti, sed quandoq; dicitur essentialiter, vt dicitur in Glo. Filii ergo dilectionis suæ, dicitur. i. filii sui dilecti: vel filii essentiæ suæ. Sed nunquid hæc est vera? Filius est filius essentiæ patris? Dicendum est q̃ si genitivus designat habitudinem causæ efficientis, est falsũ: quia essentia non generat, nec generatur. Si autem designat formam. i. habens essentiam suam quasi materialiter, sicut dicitur aliquid ægregiæ formæ. i. habens ægregiam formam, sic est vera. Ioan. 3, Pater diligit filium & omnia dedit in manu eius. ¶ Deinde cùm dicit [In quo habemus, &c.] Ostendit modum translationis. Homo enim existens in peccato dupliciter tenebatur, subditus, scilicet per seruitutem. Ioan. 8, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Item erat reus pœnæ, & auersus à deo. Esa. 59, Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & deum vestrum: & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret. Hæc duo remouet Christus, quia inquantum homo, factus est pro nobis sacrificium, & redemit nos in sanguine suo. Et ideo dicit, In quo habemus redemptionem. 1. Cor. 6, Empti estis pretio magno. Sed inquantum est deus, habemus per eum peccatorum remissionem, & sic reatus peccati solutus est per eum.

Commendatur author beneficiorũ gratiæ tam per cõparationẽ ad totam creaturam.

Lectio 4.

Qui est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt uniuersa in cælis, & in terra, uisibilia & inuisibilia. Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

Postquam superius commemorauit gratiæ beneficia specialia & vniuersalia: hic commendat authorem huius gratiæ. s. Christum. Et primò per coparationem ad deum: secundò generaliter per comparationem ad totam creaturam, ibi [Primogenitus] tertiò specialiter per cõparationẽ ad ecclesiam, ibi [Et ipse est caput.] Circa primum notandum est q̃ deus dicitur inuisibilis, quia excedit capacita em visionis cuiuscunque intellectus creati, ita q̃ nullus intellectus creatus naturali cognitione potest pertingere ad eius essentiam. Iob 36, Ecce deus magnus vincens scientiam nostram. 1. Tim. vlti. Lucem habitat inaccessibilem. Videtur ergo à beatis ex gratia, non ex natura. Ratio huius assignatur à Dionysio, quia omnis cognitio terminatur ad existens, ideſt, ad aliquam naturam participantem esse. Deus autem est ipsam esse, non participans sed participatum, ergo est incognitus. Huius ergo dei inuisibilis filius est imago. Sed videndum est quomodo dicatur imago dei: & quare dicatur inuisibilis. Et quidem de ratione imaginis sunt tria, scilicet q̃ sit ibi similitudo, quò deducta sit, vel expressa ex eo cum quo est similitudo, & quod deducta sit in aliquo pertinente ad speciem vel signum speciei. Si enim sunt duo similia quorum vnum non deriuetur ab alio, neutrum dicimus alterius imaginem, sicut ouum non dicitur imago ouí. Et ideo ab imitando dicitur imago. Item si sit simile, sed non quantum ad speciem, vel signum speciei, tunc nec imago dicitur, sicut in homine multa sunt accidentia, vt color, quantitas, & huiusmodi, & secundum nullum horum dicitur imago. Sed si figuram accipiat, sic potest esse imago, quia figura est signum speciei, filius autem est similis patri, & pater similis filio, sed filius habet hoc à patre, pater autem nõ à filio. Et ideo propriè loquendo dicimus filium imaginem patris, & non econuerso, quia deducitur & deriuatur hæc similitudo à patre. Item hæc similitudo est secundũ speciẽ, quia filius in diuinis representatur aliquo modo, sed deficiẽter per verbũ mentis nostræ. Verbũ autẽ mentis nostræ est quando formamus actu formã rei cuius notitiam habemus, & hoc significamus verbo exteriori. Et hoc verbum sic conceptum est quædam rei similitudo quam in mente tenemus, & simile secundum speciem. Et ideo verbum dei imago dei dicitur. ¶ Quantum ad secundum est quòd Arriani hoc verbum malè intellexerunt indicantes de dei imagine secundum imagines quæ fiebant ab antiquis vt viderent in eis charos suos subtractos sibi, sicut & nos facimus imagines sanctorum, vt quos non videmus in substantia, videamus in imagine. Et ideo dicunt quòd inuisibile est proprium patri, filius autem est primum visibile in quo manifestatur bonitas patris, quasi pater sit verè inuisibilis: filius verò visibilis & sic alterius essent naturæ. Hoc autem excludit Apostolus ad Hebræos 1. dicens, Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, &c. Et sic est imago non solùm dei inuisibilis, sed etiam ipse est inuisibilis, sicut pater. Coloss. primo, Qui est imago inuisibilis dei. ¶ Deinde cùm dicit [Primogenitus, & cætera.] Commendat Christum per comparationem ad creaturam. Et primò facit hoc, secundò exponit, ibi [Quia in ipso.] Circa primum sciendum est quòd Arriani sic intelligunt quasi dicatur primogenitus, quia sit prima creatura, sed hic none st sensus, vt patebit. Et ideo duo sunt videnda, scilicet quomodo hæc imago sit genita, & quomodo primogenita creaturæ. Quantum ergo ad primum, sciendũ est quòd in vnaquaque re generatio est secundum modum sui esse & suæ naturæ. Alius enim modus generationis est in hominibus, & alius in plantis & sic de aliis. Natura autem dei est ipsum esse intelligere, & sic oportet quòd eius generatio, vel conceptio intellectualis sit generatio vel conceptio naturæ eius. In nobis autem conceptio intelligibilis non est conceptio naturæ nostræ, quia in nobis aliud est intelligere & natura nostra. Et ideo cùm hæc imago sit verbum & conceptio intellectus oportet dicere quòd sit germen naturæ, & sic de necessitate genitus, quia accipit naturam ab alio. ¶ Secundò videndum est quomodo dicatur primogenitus. Deus enim non alio se cognoscit & creaturam, sed omnia in sua essentia sicut in prima causa effectiua. Filius autem est conceptio intellectualis dei secundum q̃ cognoscit se, & per consequens omnem creaturam. Inquãtum ergo gignitur, videtur quoddam verbum representans totam creaturam, & ipsum est principium omnis creaturæ. Si enim non sic gigneretur, solùm verbum patris esset primogenitus patris, sed non creaturæ. Ecclesiasti. 24, Ego ex ore altissimi prodii primogenita ante omnem creaturam, & cætera. ¶ Deinde cùm dicit [Quia in ipso, &c.] Exponit quod dixerat. s. q̃ sit primogenitus, quia. s. est genitus vt

Quomodo filius dicitur imago dei. Ad imaginem tria sunt necessaria.

Error Arrij.

Error alius Arry.

principium creaturæ. Et hoc quantũ ad tria. Primò quantum ad rerum creationem. Secundò quantũ ad earum distinctionẽ, ibi [In cælis.] Tertiò quãtum ad conseruationẽ in esse, ibi [Et omnia in ipso, &c.] Dicit ergò, Est primogenitus creaturæ, qa est genitus vt principiũ omnis creaturæ. Et ideo dicit [Quia in ipso, &c.] Circa quod sciendũ est, quòd Platonici ponebant ideas dicẽtes q̃ quælibet res fiebat ex eo q̃ participabat ideam, puta, hominis vel alicuius alterius speciei. Loco omniũ harum idearum nos habemus vnum. i. filiũ verbum dei. Artifex enim facit artificiũ ex hoc quod facit illud participare formam apud se conceptã, quasi inuoluens eã exteriori materiæ: sicut si dicatur q̃ artifex facit domum per formã rei quam habet apud se cõceptam. Et sic deus omnia in sua sapientia dicitur facere, quia sapientia dei se habet ad res creatas sicut ars ædificatoris ad domũ factam. Hæc autem forma & sapientia est verbũ, & ideo omnia in ipso condita sunt, sicut in quodam exemplari. Gene. 1, Dixit & facta sunt, quia in verbo suo æterno creauit omnia vt fierent. ¶ Quantum autẽ ad rerum distinctionem, sciendũ est q̃ aliqui sicut Manichei errauerunt dicẽtes hæc corpora terrena, quia corruptibilia facta esse à malo deo: cœlestia verò, quia incorruptibilia à bono deo. s. patre Christi. Sed mentiuntur, quia in eodẽ sunt vtraq; creata. Ideo dicit [In cælis, &c.] Et hæc est distinctio secũdũ partes naturæ corporeæ. Gen. 1, In principio. i. in filio, creauit deus, &c. Platonici etiã dicunt q̃ deus per se creauit creaturas inuisibiles. s. angelos, & per angelos creauit naturas corporeas. Sed hoc excluditur hic, quia dicitur, Visibilia & inuisibilia. De primo Heb. 11, Fide intelligimus esse aptata secula vt ex inuisibilib⁹ visibilia fierent. De secũdo autẽ. Eccle. 43, Pauca vidimus operũ eius, omnia autem dominus fecit, &c. Hæc autẽ distinctio est secũdum creaturarum naturã. Tertia distinctio est ordinis, & gradus in inuisibilibus, cùm dicit [Siue throni, &c.] Platonici etiã errãt hic: dicebãt enim in rebus diuersas esse perfectiones, & quãlibet attribuebãt vni primo principio, & secundũ ordines earũ perfectionũ ponebant ordines principiorũ, sicut ponebant primũ ens a quo participant omnia esse, & illud principiũ ab isto. s. primum intellectum: à quo omnia participant intelligere, & aliud principiũ vitam, à quo omnia participant viuere. Sed nos non sic ponimus, sed ab vno principio res habent q̃cquid in eis pfectionis est. Et ideo dicit [Siue throni, &c.] Qua si dicat, Non dependent ab aliis principus ordinatis, sed ab ipso vno solo verbo dei. Sed quid est quod dicit Ephe. 1, Ipsum dedit caput, &c. Vbi quædam diuersitas videtur esse ab istis. Solutio. Hic enim enumerat descendendo, quia ostẽdit progressum creaturæ à deo, ibi ascendẽdo, quia ostendit q̃ filius dei secundũ q̃ homo super omnes creaturas est. Sed tamen ibi principatus ponũtur sub potestatibus: & virtutes inter dominationes & potestates: hîc principatus super potestates, & principatus medium inter dominationes & potestates. Et secundũ hoc diuersæ sunt sententiæ Gregorii & Dionysii. Dionysius enim ordinat eos secundum q̃ dicitur ad Ephesios: quia in secunda hierarchia ponit dominationes, virtutes, & potestates. Gregorius verò ordinat eos sicut hîc habetur: quia in secũda hierarchia ponit dominationes, principatus & potestates: in tertia verò virtutes, archangelos, & angelos. ¶ Sed sciendum est, q̃ sicut Gregorius & Dionysius dicunt hæc dona spiritua'ia ex quibus nominantur hi ordines, cõmunia sunt omnibus, tamen quidã nominantur à quibusdã, quidam ab aliis: cuius ratio accipitur ex dictis Platonicorũ, quia omne quod conuenit alicui, conuenit tripliciter, quia aut essentialiter, aut participatiuè, aut causaliter. Essentialiter quidẽ quod cõuenit rei secundũ proportionem suæ naturæ, sicut homini rationale. Participatiuè autẽ quod excedit suam naturã: sed tamen aliquid de illo participat, sed imperfectè, sicut intellectuale homini, quod est supra rationale: & est essentiale angelorũ & idẽ aliquid participat homo. Causaliter verò quod cõuenit rei superueniens, sicut homini artificialia, quia in eo nõ sunt sicut in materia, sed per modum artis. Vnũquodq; autem denominatur solùm ab eo quod conuenit ei essentialiter. Vnde homo nõ dicitur intellectualis nec artificialis, sed rationalis. De dictis autẽ donis in angelis: ea quæ conueniunt superioribus essentialiter, inferioribus conueniunt participatiuè: quæ verò inferioribus essentialiter cõueniunt, superioribus causaliter conueniunt. Et ideo superiores denominantur à superioribus donis. Supremum autem in creatura spirituali est quod attingit deum & quodãmodo participet eum. Et ideo denominantur superiores ex hoc quòd attingunt deum. Seraphin quasi ardentes deo vel incẽdentes. Cherubin quasi scientes deũ. Throni quasi habẽtes in seipsis sedentẽ deum. Tripliciter enim aliquid potest ab alio participare. Vno modo accipiendo proprietatem naturæ eius. Alio modo vt recipiat ipsum per modũ intentionis cognitiuæ. Alio modo vt deseruiat aliqualiter eius virtuti, sicut aliquis medicinalem artẽ participat à medico, vel quia accipit in se medicinæ virtutem, vel accipit cognitionẽ artis medicinalis, vel quia deseruit arti medicinæ. Primũ est maius secundo, & secundum tertio. In sacra autẽ scriptura significatur aliquid diuinum per ignẽ. Deute. 4, Dominus deus tuus ignis consumens est, &c. Et ideo supremus ordo dicitur Seraphin, quasi ardentes deo & continẽtes aliquam diuinã proprietatem. Secũdus ordo est Cherubin, eõsequẽtes eum cognitiuè. Et tertius Throni, eius virtuti deseruientes. Alii autẽ ordines non nominãtur ex attingendo deũ, sed per aliquam eius operationem. Et aliqui vt dirigẽtes, & sic sunt dominationes. Alii exequentes: Et horũ quidem vt principaliores vt principatos. Psal. Præcesserunt principes, &c. Alii secundũ executionem, & sic sunt exequẽtes supra spirituales creaturas vt sunt potestates quæ arcent dæmones: si supra naturalia, sunt virtutes quæ miracula faciunt: si supra homines, sunt archangeli ad magna: si angeli ad minima. Et sic cõcludẽdo dicit, Omnia per ipsum sicut per causam effectiuã, & in ipso sicut per causam exemplarem. Ioã. 1, Omnia per ipsum facta sunt, &c. Sed quia posset aliquis dicere. Nunquid omnia sunt æterna? Ideo Apostolus quasi respõdens ad hoc dicit q̃ non, sed ipse est ante omnia. s. tẽpora & res alias. Prou. 8, Dominus possedit me in initio viarũ suarum anteq̃ quicq̃ faceret à principio, &c. Vel ante dignitatẽ. Psal. Quis similis deo, &c. ¶ Quantum ad conseruationẽ dicit, Et omnia in ipso constãt. i. conseruantur. Sic enim se habet deus ad res sicut sol ad lunã, quo recedente deficit lumen lunæ. Et sic si deus subtraheret suam virtutem à nobis, in momento deficerent omnia. Hebr. 1, Portans omnia verbo virtutis suæ.

Omne qđ cõuenit alicui, cõuenit ei vno trifariã modorum.

Lectio 5.

Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatũ tenẽs; quia in ipso cõplacuit, omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt. Et uos cùm essetis aliquando alienati & inimi

Cõmendatur Christus p cõparationẽ ad eccle

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sum: primò quidē generaliter et in ordine ad omnes. 2. autē specialiter in ordine ad ipsos Colloss.

Quomodo ecclesia dicatur corp⁹

ci sensu in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, ut exhiberet uos sanctos & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles & immobiles à spe euangelij quod audistis, quod prædicatum est in uniuersa creatura quæ sub cælo est.

¶ Posq̄ Apostolus cōmendauit Christum per cōparationem ad deum & ad totam creaturam, hīc cōmendat ipsum in cōparatione ad ecclesiam. Et primò generaliter. secūdò specialiter quantū ad Colossenses, ibi [Et vos cum essetis.] Tertiò quantum ad suam personā singulariter, ibi [Cuius factus sum.] Circa primum duo facit, quia primò proponit habitudinē Christi ad totam ecclesiam, secūdò exponit, ibi [Qui est principium.] Dicit ergo: Iste in quo habemus redēptionem Christus est & primogenitus creaturæ. Sed secūdum q̄ huiusmodi factus est caput ecclesiæ, duo occurrunt hīc exponēda. Et primū quomodo corpus sit ecclesia, & secūdò quomodo Christus est caput. Ecclesia dicitur corpus ad similitudinem vnius hominis, & hoc dupliciter. s. & quantū ad distinctionem membrorū. Ephe. 4, Dedit quosdam quidē Apostolos, quosdā autem prophetas, &c. Et quantū ad seruitia, quæ licet sint distincta, tamen vnum seruit alteri. 1. Cor. 12, pro inuicem solicita sint mēbra. Gal. 6, Alter alterius onera portate, &c. Item sicut cōstituitur vnū corpus ex vnitate animæ, ita ecclesia ex vnitate spiritus. Ephe. 4, Vnum corpus & vnus spiritus. 1. Cor. 10, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, &c. Item est alia consideratio mēbrorum ad caput ecclesiæ. s. ad Christum. Ipse enim Christus est caput ecclesiæ. Psal. Tu exaltāns caput meū, &c. ¶ Et exponit quid est esse caput, dicens, Qui est principium, &c. Caput enim respectu aliorū membrorum habet tria priuilegia. Primò, quia distinguitur ab aliis ordine dignitatis, quia est principiū & præsidens. Secundò in plenitudine sensuū qui sunt omnes in capite. Tertiò in quodā influxu sensus & motus ad mēbra. Et ideo primò ostēdit quomodo Christus est caput ratione dignitatis, secundò ratione plenitudinis gratiarū, ibi [Quia in ipso cōplacuit.] Itē tertiò ratione influentiæ, ibi [Et per eum.] Ecclesia quidē habet duplicem statum. s. gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, & est eadē ecclesia, & Christus est caput secundum vtrunq; statū: quia primus in gratia, & primus in gloria. Quantū ad primum dicit, Qui est principium, quia non solùm est in gratia secundum q̄ homo, sed etiā omnes sunt iustificati per fidē Christi. Ro. 5, Per obedientiā vnius hominis iusti constituuntur multi. Et ideo dicit [Qui est principium.] s. iustificationis & gratiæ in tota ecclesia, quia etiam in veteri testamento sunt aliqui iustificati per fidē Christi. Ioan. 8, Ego principium qui & loquor, &c. Psal. Tecū principium, &c. Item est principiū quātum ad statum glorię. Ideo dicit, primogenitus ex mortuis. Quia enim resurrectio mortuorū est quasi quædā secunda generatio, quia homo in ea ad vitā æternam reparatur. Matt. 19, In regeneratione, cùm sederit filius hominis, &c. & præ omnibus primus est Christus: ideo est primogenitus ex mortuis. i. eorum qui sunt geniti per resurrectionē. Sed contrà de Lazaro. Ioan. 12. Respondeo, dicitur quod iste & alii non resurrexerunt ad illam vitā immortalem, sed ad mortalem, sed Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, ac dicitur Ro. 6. Apoc. 1, Primogenitus mortuorū, &c. 1. Co. 15, Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientiū. Et hoc, vt in omnibus sit ipse principatū tenens, quantum ad dona gratiæ, quia ipse est principium: quātum ad dona gloriæ, quia ipse est primogenitus. Eccl. 24, In omni gente & in omni populo primatū habui, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Quia in ipso, &c.] Ostendit dignitatem capitis quantū ad plenitudinem gratiarum omniū. Alii enim sancti habuerunt diuisiones gratiarum, sed Christus habuit omnes. Ideo dicit [Quia in ipso, &c.] Singula verba pondus suū habent [Cōplacuit.] designat q̄ dona hominis Christi non erant ex facto seu meritis, vt dicit Fotinus, sed ex diuinæ voluntatis cōplacentia assumentis hunc hominem in vnitatē personæ. Matt. 3, Hic est filius meus, &c. Item dicit omnem, quia alii habēt hoc donum, alii, aliud. Io. 13, Omnia dedit in manus eius. Item dicit plenitudinem: quia aliquis aliquod habuit donū, sed non plenitudinem eius, seu virtutis: quia fortè inuitus in aliquo defecit. Sed Io. 1. dicitur de Christo, Vidimus eum plenū gratiæ & veritatis. Eccle. 24, In plenitudine sanctorū detentio mea. Item dicit habitare. Alii enim acceperūt vsum gratiæ ad tēpus, quia spiritus prophetarū non semper adest prophetis: sed in Christo est habitualiter, quia semper ad votū in Christo est dominium huius plenitudinis. Io. 1, Super quē videris spiritum descendentē, & in eo manētem, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Et per eum, &c.] Ostendit Christū esse caput ecclesię ratione influxus. Et hæc est tertia ratio capitis. Et primò ostendit influxū gratiæ. secundò exponit quod dixerat, ibi [Pacificans.] Dicit ergo primò, dico q̄ complacuit, non solùm quantū ad hoc quod haberet in se, sed etiā vt per eum ad nos deriuaret. Vnde dicit [Et per eum reconciliari omnia in ipsum. 2. Cor. 5, Deus erat in Christo mundū reconcilians sibi. Exponit autem qualis sit ista reconciliatio: & quomodo omnia reconciliata. In reconciliatione autē sunt duo considerāda. Primò in quo cōueniunt qui reconciliantur. Discordes enim diuersas habent voluntates. Reconciliati autē consentiunt in aliquo vno. Et sic voluntates prius discordes, concordāt in Christo. Et huiusmodi voluntates sunt & hominū, & dei, & angelorum. Hominū, quia Christus homo est: dei quia deus est. Item discordia erat inter Iudæos qui volebant legē, & Gentiles qui non volebant legem: sed vtrosq; Christus concordat: quia ex Iudæis est, & quia absoluit obseruātias legis. Et hæc concordia est facta per sanguinē, &c. Inter deū enim & hominē causa discordiæ fuit peccatū: inter Iudæos & Gentiles lex. Christus per cruē destruxit peccatum, & impleuit legem. Et ita remouit causam discordię. Heb. 12, Accessistis ad Sion montē, & ciuitatem dei viuentis Hierusalem, &c. Et sic reconciliati sumus. Et ista sunt siue quæ in cælis, vt angeli & deus, siue quę in terris. s. Iudęi & Gentiles. Ideo Christo nato dicitur Luc. 2, Gloria in altissimis deo, Et in terra pax hominibus, &c. Item in resurrectione dixit [Pax vobis, &c.] Vt habetur Ioā. 20, Ephe. 2, Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraq; vnum, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Et vos, &c.] ponitur cōmendatio Christi per dona eis collata. Vbi primò cōmemorat statum præteritum: secundò Christi beneficium, ibi [Nunc autem, &c.] Tertiò quid exigatur ab eis, ibi [Si tamen, &c.] Status enim pręteritus habuit tria mala. Quantum enim ad intellectum erant ignorantes: quantū ad affectum inimici iustitiæ: quātum ad actum in multis peccatis. Quantum ad primum dicit [Alienati, &c.] Quantum ad secundū [Et inimici sensus] secundum vnam literam, & ostendit defectum sapientiæ quā prædicabant Iudæi de vno deo. Ioā. 3, Dilexerunt magis tenebras q̄ lucem. Sed nunquid tenebantur ad legē Moysi? Dicendum est q̄ sic, quantum ad cultū vnius dei. Vel alienati sensu, id

est ex electione contradicētes ei ex malitia. Iob 34, Qui quasi de industria recesserunt ab eo. Quantum ad tertium dicit [In operibus malis.] Ioā. 3, Erant enim eorum opera mala, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Nunc autem.] ponit beneficia Christi. Et primum est reconciliatio in corpore eius. Et dicit [In corpore carnis.] non quòd aliud sit corpus, & aliud caro, sed ad ostendendū quòd accepit corpus in esse naturæ. Io. 1, Et verbum caro factum est, &c. Et idem corpus carnis. i. mortale. Rom. 8, Deus filium suū mittens in similitudinē peccati, &c. Secundum est sanctificatio. Vnde dicit [Exhibere vos sanctos.] Heb. 13, Iesus vt sanctificaret populum suum, &c. Tertium est ablutio à peccatis, ibi [Et immaculatos.] Hebr. 9, Sanguis Christi qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit deo, emundabit conscientiā nostram, &c. ¶ Item quantum ad futura, ibi [Et irreprehensibiles.] 2. Per. 3, Satagite immaculati & inuiolati & inueniri in pace, &c. Et addit, Coram ipso. 1. Reg. 16, Homo videt quæ foris patent, dominus autem intuetur cor. Exigit à nobis firmitatem fidei & spei. Ideo subiungit, dicēs [Si tamen permanetis in fide fundati.] Fides est sicut fundamentū, ex cuius firmitate tota firmatur ecclesiæ structura [Et stabiles] in spe nō moti à seipsis [& immobiles] quasi non exciden tes à spe per alios [A spe] inquam, euangelii. i. quam da: euangelū de bonis regni cælorum. Mat. 4, Pœnitē tiam agite appropinquabit enim regnū cælorum. Nec est excusatio, quia est prædicatū: videlicet per apostolos. Vtitur præterito pro futuro, propter certitudinē eius [In vniuersa creatura quæ sub, &c.] i. omni creatu ræ nouæ. i. fidelibus quibus paratum erat.

Lectio 6.

Ostenditur Paulū esse ministrū euangelij, et eius fidelitas in ministrādo: & mysteriūm ignorantiæ fuisse; abscōditū euāgelū, nunc verò manifestatū Gētibus p apostolos, maximè p Paulū pro euangelio vinculatum.

Vius factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia: cuius factus sum ego minister secundū dispensationem dei, quæ data est mihi in uobis, ut implea uerbum dei, mysteriū quod absconditū fuit à seculis & generationibus: nūc autē manifestatū est sanctis eius quibus uoluit deus notas facere diuitias gloriæ sacramēti huius in Gētibus, quod est Christus in uobis spes gloriæ: quē nos annuntiamus, corripientes omnē hominē, & docentes in omni sapiētia, ut exhibeamus omnem hominē perfectū in Christo Iesu: in quo & laboro certādo, secundū operationē eius quæ operatur in me in virtute.

¶ Posq̄ cōmendauit Christum in cōparatione ad deum & ad vniuersam creaturā, ad totam ecclesiam & ad ipsos Colossenses: hīc cōmendat eum in cōparatione ad seipsum, ostendens se eius ministrum. Et primò ponit ministeriū: secundò ostendit fidelitatem in ministrando, ibi [Qui nunc gaudeo.] Tertiò ministerii magnitudinē, ibi [Cuius factus sum.] Dicit ergo, Dico q̄ prędicatum est in vniuersa creatura, cuius euangelii factus sum minister prædicandi, non mea authoritate sed prædicationi ministeriū exhibens. 1. Cor. 4, Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores, &c. Sed est minister fidelis. quod patet, quia non refugit pati pericula quin diligēter exequatur. Vnde primò ostendit quo affectu sustinet passiones: secūdò quo fructu, ibi [Adimpleo, &c.] Affectu quidē lætо, quia nunc gaudeo, &c. pro vobis. i. propter vestrā vtilitatem. 2. Cor. 1, Siue tribulamur pro vestra exhortatione & salute, &c. Et propter gaudiū vitę æternę quod inde expecto, quod est fructus ministerii eius. Iac. 1, Omne gaudiū existimate fratres mei, cùm in tētationes varias incideritis, scientes, &c. Philip. 2, Si immolor super sacrificiū fidei vestræ, gaudeo & cōgratulor, &c. Et etiam hoc fructu vt adimpleam, &c. Hęc verba secundū superficiem malum possent habere intellectū. s. q̄ Christi passio non esset sufficiens ad redēptionem, sed additæ sunt ad complendū passiones sanctorum. Sed hoc est hæreticū, quia sanguis Christi est sufficiens ad redēptionem etiam multorum mundorū. 1. Ioā. 2, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, &c. Sed intelligendum est q̄ Christus & ecclesia est vna persona mystica, cuius caput est Christus, corpus omnes iusti: quilibet autē iustus, est quasi mēbrum huius capitis. 1. Cor. 12, Et mēbra de membro. Deus autē ordinauit in sua prædestinatione quantum meritorū debet esse per totā ecclesiam tam in capite q̄ in membris, sicut & prædestinauit numerū electorum. Et inter hæc merita præcipuè sunt passiones sanctorū. Christi. s. capitis merita sunt infinita, quilibet verò sanctus exhibet aliqua merita secundū mensuram suam. Et ideo dicit, Adimpleo ea quæ desunt passionū Christi. i. totius ecclesiæ cuius caput est Christus, adimpleo. i. addo mensuram meam. Et hoc in carne. i. ego ipse patiens. Vel quæ passiones desunt in carne mea. Hoc enim deerat quòd sicut Christus passus erat in corpore suo, ita pateretur in Paulo mēbro suo, & similiter in aliis. Et pro corpore, quod est ecclesia, quæ erat redimenda per Christum. Ephe. 5, Vt exhiberet ipse sibi ecclesiā gloriosam nō habentem maculam neq; rugam. Sic etiam omnes sancti patiuntur propter ecclesiā: quæ eorum exemplo roboratur. Glosa. Passiones adhuc desunt eo q̄ paritoria meritorū ecclesiæ non est plena, nec adimplebitur, nisi cùm seculum fuerit finitū. Paritoria autem est vas, vel domus, vbi pariter multa inferuntur. ¶ Deinde cùm dicit [Cuius sum, &c.] Ostendit dignitatem ministerii tripliciter. Primò ex materia adoptionis: secundò ex fine ad quē dicitur, ibi [Vt impleamini, &c.] tertiò ex vsu, ibi [Quoniā vos cùm, &c.] Sed diceret aliquis. Est ne magnū hoc ministerium? Et respondet dicens, Ita est, quia traditū est mihi secundum dispensationem. Quod dupliciter potest exponi. s. actiuè: & sic est sensus. i. vt dispensem vobis diuina fideliter tradens ea, & hæc potestas data est mihi. Vel passiuè, & tunc est sensus. i. secundum q̄ mihi dispensatum est à deo. Ephe. 4, dedit quosdā quidem apostolos; quosdam prophetas, &c. Act. 13, Segregate mihi Barnabā & Paulum in opus ad quod assumpsi eos, &c. Ecce quis est finis, certè non pecunia nec gloria propria, sed aliquod magnū ad quod accepi, quia vt impleam &c. Et primò ostendit dignitatem eius ad quod accepit: secundò ostendit quod est illud, quod est Christus. Item primò cōmendat magnitudinem eius ex diffusa prædicatione: & occultatione & manifestatione. Accipitur autē ad conuersionem Gentilium, Vnde vt adimpleā verbum non prædicationis, sed dispensationē æternam dei. i. vt mea prædicatione impletū ostendam verbū dei. i. dei dispensationē, & prę ordinationem & promissionem de verbo dei incarnando, vel dispensationē dei æternam qua disposuit vt Gētes per Christum conuerterentur ad fidē veri dei. Et hoc oportebat impleri. Num. 23, Dixit ergo & non faciet, locutus est, & non implebit? Esa. 55, Verbū quod egredietur de ore meo non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quęcunq; volui, & prosperabitur, &c. Sed hoc dispositum fuit impleri per ministeriū Pauli, Vnde dicit, Vt impleā hoc mysterium.] s. inquātum est res abscondita: quia mysteriū quod est absconditum est hoc verbum. Esa. 24, Secretū meum mihi est, &c. Quod absconditū fuit à seculis. i. à principio seculorum, & omnibus generationibus hominum qui hoc scire non potuerunt. Ephe. 3, Quæ sit dispensatio sacramēti abscōditi à se-

Universidad de Deusto
Biblioteca

eulis in deo. Nam & si philosophi antiqui quædã de Christi deitate videantur dixisse vel propria, vel appropriata: sicut Aug. inuenit in libris Platonis, In principo erat verbũ, &c. tamen ꝙ verbũ caro factum est, nullus scire potuit. Sed dicis, Nónne fuit scitũ per prophetas? Respondeo: dicendũ est quòd sic tamen in quantum pertinebat ad euangeliũ, vel non ita aperté sicut apostoli sciuerunt. ¶ Deinde cùm dicit [Nunc autẽ, &c.] Agit de manifestatione eius: & primò ostẽdit quibus manifestatum est, secũdò ostendit quare manifestatũ est eis, ibi [Quibus voluit.] Dicit ergo, Manifestatũ est nunc. s. tẽpore gratiæ. 2. Cor. 4, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hæc autẽ est scientia sanctorum. Sap. 10, Dedit illi scientiã sanctorũ, &c. Iob 36, Annũtiat de ea amico suo, &c. Sed hoc nõ propter eorũ merita, sed propter beneplacitũ suum. Vnde dicit: quibus voluit deus, &c. Io. 15, Quæ audiui a patre meo nota feci vobis, &c. Et subdit, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, &c. Mat. 11, Ita placitũ fuit ante te (notas facere diuitias gloriæ sacramẽti huius) quia per hoc ꝙ ista fuerunt occulta deus apparet abũdanter gloriosus. Nam olim notus in Iudæa deus, sed per hoc sacramentũ conuersionis gentilium gloria dei notificatur per totũ mundum. Io. 17, Ego te clarificaui, &c. Et hoc [in gentibus.] s. quod cõpletur in eis. Ro. 5, Gloriamur in spe glorię filiorũ dei. Et Rom. 11, O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ dei. Hoc verbũ est quod est Christus. i. quod per Christũ adipiscimur. s. spem gloriæ quæ olim videbatur promissa solùm Iudæis. Act. 10, Mirabantur ꝙ & in nationes diffusa est gratia, &c. Ro. 5, Iustificati ex fide pacẽ habeamus, &c. Et post, & gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei, &c. Esa. 11, Radix Iesse qui stat in signum populorum, &c. Sic ergo ostenditur origo ministerii & finis. ¶ Sed subdit vsum eius, cùm dicit [Quẽ nos, &c.] Et circa hoc tria facit, quia primò ostendit vsum eius. secundò fructum, ibi [Vt exhibeamus, &c.] tertiò auxiliũ sibi impensum ad consequendũ vsum, ibi [In quo & laboro.] Vsus eius est nuntiare Christũ, Et ponit vsum & modum vtendi. Psal. Annuntiate inter gentes studia eius, &c. 1. Io. 1, Quod vidimus & audiuimus, annuntiamus vobis, &c. Modus ponitur, ibi [Corripiẽtes, &c.] Quod est perfecta annuntiatio, quia omni homini non solùm Iudæis. Mat. vlt. Docete omnes gentes, &c. Modus etiam eius est docere veritatẽ, & refellere falsit atem. Et ideo dicit [Corripientes omnẽ hominem.] infideles in vita. 2. Cor. 10, Arma militiæ nostræ nõ sunt carnalia, sed potentia dei ad destructionem munitionum, cõsilia destruentes, &c. [Et docentes in omni sapiẽtia.] s. quæ est cognitio dei. Sap. 15, Nosse enim te cõsummata iustitia est, & scire iustitiã & veritatẽ tuam radix est immortalitatis, &c. Et 1. Cor. 2, Sapientiã loquimur, &c. ¶ Fructus autẽ hîc est ꝙ homines ducuntur ad perfectũ, Vnde dicit [Vt exhibeamus omnem hominem.] s. cuiuscunq; cõditionis perfectũ, non in lege, sed in Christo. Mat. 5, Estote perfecti, &c. Sed nunquid quilibet tenetur ad perfectionẽ? Non, sed intentio prædicatoris ad hoc debet esse. Est autẽ duplex perfectio charitatis. Vna de necessitate præcepti. s. vt in corde nihil admittat contrarium deo. Mat. 22, Diliges dominũ deum tuum ex toto corde tuo, &c. Alia de vtilitate consilii vt abstineat etiã à licitis, & hęc est perfectio supererogationis. Sed ad hoc habuit auxiliũ à deo. Vnde dicit [In quo laboro certando] cõtra infideles & peccatores. 2. Timo. 2, labora sicut bonus miles Christi, &c. Item eiusdem 4, bonum certamen certaui, &c. Et hoc [secundũ operationem eius.] 1. Cor. 15, Gratia dei mecum, quã operetur in me, quia hoc facit deus in me in virtute miraculorum. s. præbendo virtutem. Luc. vlti. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto.

Caput 2.

Solicitudo Pau. ponitur, quã habet de hu q eũ nõ viderant vt consolentur & dotẽtur ſpiritualiter, ſignãter cognitione Chriſtiꝙ eſt res euãgeli ſata, in quo ſunt omnes theſauri dei, & tandẽ ponitur tuitio cõtra malam doctrinam.

VOlo enim uos scire qualem solicitudinẽ habeam pro uobis & pro his qui sunt Laodiciæ, & quicunque non uiderunt faciem meam in carne, ut consolentur corda ipsorũ instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus, in agnitionem misterij dei patris & Iesu Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Hoc autem dico, ut nemo uos decipiat in sublimitate sermonum.

¶ Suprà cõmendauit statũ fidelium, qui est gratię & actorem. s. Christũ: hîc protegit eos cõtra contrariũ huic statui. & primò contra doctrinã corrũpentẽ, secundò contra peruersos mores. 3. cap. ibi [Igitur si consurrexistis.] Circa primũ duo facit, quia primò ostendit solicitudinem de eorũ statu: secundò tuetur eos cõtra malam doctrinã, ibi [Hoc autem dico.] Iterum prima pars diuiditur in tres particulas. Quia primò ponit solicitudinem, secundò personas de quibus solicitatur, ibi [Pro vobis.] tertiò de quo sit solicitus, ibi [Vt consoletur.] Dicit ergo, Volo enim vos scire qualẽ habeam solicitudinẽ. s. magnam. Et hoc pertinet ad bonum prælatum. Ro. 12, Qui præest in solicitudine. Luc. 2, Pastores erant in eadẽ regione vigilantes & custodientes vigilias noctis supra gregẽ suum. Et non solùm pro à se conuersis & sibi præsentibus: sed etiã pro aliis. Vnde dicit, Pro vobis. s. quos non vidi corpore, sed mente, & non solùm pro istis, sed etiam pro illis qui non viderunt, &c. Solicitus quippe erat pro toto mũdo. Sap. 18, In veste poderis Aaron totus erat orbis terrarũ, &c. Sic in mente Apostoli. 2. Cor. 11, Præter ea quę extrinsecus sunt instantia mea, quotidiana solicitudo omnium ecclesiarum, &c. Sed de quibus magis solicitatur. Respondeo, de non visis quantũ ad aliquid, quia nesciebat quid fieret circa eos: non autẽ simpliciter. ¶ Deinde cùm dicit [Vt consolẽtur.] ostendit de quo solicitus sit. s. de eorum consolatione. Et primò hoc ponit, secundò quomodo posit hoc haberi, ibi [In structi.] Dicit ergo, Vt consolentur. i. per me habeant consolationẽ spiritualem, cuius consolationis factiuũ est bonum. Est enim factiuũ gaudii vt qui tristatur de aliquo, consoletur de alio æque bono. Duo autẽ sunt quæ consolantur nos. s. meditatio sapientiæ. Sap. 8, Erit allocutio cogitationis & tedii mei. Aliud est oratio. Iaco. 5, Tristatur quis in vobis, oret æquo animo & psallat. ¶ Consequenter cùm dicit [Instructi, &c.] ponit specialiter sapientiæ institutionẽ. Duplex est hîc litera. s. quæ dicta est, & quę habetur in glosa sic, Vt cõsolentur corda ipsorum instructorũ, &c. ad cognoscendum, &c. Et est idem sensus, Instructio ergo sapientię consolatur contra mala tẽporalia. Debet autem hîc esse instructus de via: & ideo dicit, In charitate, quæ. s. est via ad deum. 1. Cor. 12, Adhuc excellentiorem viam vobis demõstro, si linguis, &c. Instructi ergo in charitate qua deus nos diligit, & qua nos eum diligimus. Vtrunq; enim nos consolatur. s. & quia dominus dilexit nos. Gala. 2, Viuo ego, &c. Et post, Qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me, &c. Ephe. 2, Deus in misericordia, propter nimiam charitatẽ suam, qua dilexit nos, &c. Item qua nos deum diligimus nos cõsolamur, quia consolatio est amici si pro eo sustineat mala. Eccle. 22, Et si euenerint mihi mala, propter illum sustinebo. Et subdit [In omnes diuitias.] i. in omni capacitate. Intellectus enim noster est in potẽtia ad aliquid cognoscendum, sed intellectus angeli in sua creatione impletus est scientia intelligibiliũ. Et ideo oportet ꝙ nostro intellectui humano superueniat scientia, vel per disciplinam: sed hæc est insufficiens, quia nunquam aliquid tantum potest sciri, sic ꝙ capacitatẽ eius impleat: vel per reuelationẽ diuinam & donum dei. Et hæc est sufficiens. Eccle. 15, Implebit eum dominus spiritu sapientiæ & intellectus, &c. Et ideo dicit [Plenitudinis intellectus.] i. in copiam. Sap. 8, Quid sapientia locupletius? Esa. 33, Diuitię salutis sapientia & scientia. Instructi ergo in copia diuinæ sapientiæ, quæ copia implet intellectum. Et hoc habebimus cognoscẽdo deum. Et ideo dicit [In agnitionẽ mysterii, &c.] i. ad cognoscendum veritatẽ sacramenti huius occulti, s. quòd deus sit pater Iesu Christi. Vel mysterii dei patris, quod est Christꝰ. Ideo dicitur Mat. 11. de apostolis, Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus: & reuelasti ea paruulis. Vel in agnitione æternę generationis & incarnationis Christi. Sap. 6, Cogitare ergo de illa sensus est consummatus. Augu. Beatus qui te nouit, infœlix qui te non nouit: cognitione dei habet homo omnẽ plenitudinem. Ioã. 16, Hæc est vita æterna vt cognoscant te solum verũ deum, &c. Sed nunquid per cognitionẽ Christi impletur intellectus? Respondeo sic, quia in eo sunt omnes thesauri, &c. Deus habet omnium rerum notitiam & hæc notitia cõparatur thesauro. Sap. 7, Infinitus enim est thesaurus hominibus, &c. Thesaurus est diuitiæ congregatæ, sed effusæ non dicũtur thesaurus, sed quæ in vno sunt. Deus enim sapientiã suam sparsit super omnia opera sua. Eccl. 1, Et secundum hoc non habet rationẽ thesauri, sed secundũ quòd huiusmodi rationes vniuntur in vno. s. in sapientia diuina: & omnes huiusmodi thesauri sunt in Christo. Sapientia enim est cognitio diuinorũ: scientia verò est creaturarũ cognitio. Quicquid autem de deo potest sciri pertinens ad sapientiam, totum deus abundãter in se cognoscit. Itẽ quicquid potest cognosci de creaturis, cognoscit in se supereminenter. Quicquid autẽ in sapientia dei est, est in verbo suo vno: quia vno simplici actu intellectus cognoscit omnia, quia in eo non est scientia in potentia, nec in habitu. Et ideo in isto verbo sunt omnes thesauri, &c. Sed addit [Absconditi.] quia ꝙ mihi aliquid abscõditur contingit dupliciter. s. vel propter debilitatẽ intellectus mei, vel propter velamen oppositum, sicut quis non videt candelam, vel quia cæcus est, vel velata est. Ita in verbo dei sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ, sed absconditi nobis qui non habemus limpidos oculos, sed lippos. Io. 12, Adhuc modicum lumen in vobis est: & quia est velatũ duplici velamine. s. creaturæ, quia intellectus noster nunc ad illam cognitionẽ non potest nisi per similitudinem creaturarum. Ro. 1, Inuisibilia dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, &c. secundò est velatũ in carne. Io. 1, Et verbum caro factum est. Et si aliquid videmus de deo, non tamen totũ. Esa. 45, Verè tu es absconditus. Num. 20, Aperi eis thesaurum tuum. Ponamus ꝙ aliquis habeat candelam velatã, non quæreret alionde lumen: sed potius quod habitum ab eo reueletur, & ideo nõ oportet sapientiam quærere nisi in Christo. 1. Cor. 1, Non existimaui me aliquid scire nisi Christũ Iesum, &c. Et 1. Io. 3, Cùm apparuerit. i. reuelabitur, similes ei erimus. s. omnia scientes, sicut qui haberet librũ vbi esset tota scientia, non quæreret nisi vt sciret illum librũ, sic & nos nõ oportet amplius quęrere nisi Christum. ¶ Deinde cùm dicit [Hoc autẽ dico, &c.] Instruit & monet eos contra doctrinam corrũpentem. Seducebantur autem à quibusdã philosophis contra fidem, & ab hęreticis qui docebant obseruantias legaliũ. Ideo primò instruit eos contra philosophos, secũdò contra iudaizantes, ibi [In quo & circuncisi.] In scientia verò mundana duo continentur, quia est quædã scientia loquendi, & quædam scientia rerũ, & ideo dupliciter possunt decipere. Ideo primò munit eos contra philosophos decipientes eos per scientiã loquendi: secundò contra decipientes eos per scięctiam rerum, ibi [Videte ne quis.] Primò manifestat deceptionẽ, secundò assignat rationẽ, ibi [Nam si corpore.] Dicit ergo, Dico ꝙ in Christo est omnis scientia. Et hoc dico, ne quærentes alibi scientiã decipiamini. Et dicit [Vt nemo.] i. nec Demosthenes, nec Tullius vos decipiat in sublimitate sermonis. Esa. 33, Populum imprudentẽ non videbis, populum alti sermonis, &c. Sed nunquid est peccatum vti sermonibus sublimibus? Respondeo. Non, quia etiam sancti viri elegantius loquuntur q̃ etiam rethores mũdi, sicut Ambrosius, Hieronymus, & Leo papa. Nam si licet vti ad persuadendũ in malo ornata locutione: multò magis in bono.

Lectio 2.

Ponitur hîc ratio monitionis præ-dictæ, ostendendo quo modo Paulo sint nota bona Coloſſen. & quæ ſint illa, & tandẽ manentur Coloſ ne decipiantur per philoſophiam.

NAm etsi corpore absens sum, sed spiritu uobiscum sum: gaudens, & uidens ordinem uestrum & firmamẽtum eius quæ in Christo est, fidei uestræ. Sicut ergo accepistis Iesum Christum dominum nostrum, in ipso ambulate, radicati & superædificati in ipso, & confirmati in fide sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione. Videte ne quis uos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.

¶ Suprà monuit ne per aliquã fallaciam sermonis decidant à fide: hîc ponit rationem monitionis, quæ sumitur ex bonis quæ in istis erant: quæ non debebant perdere, sed proficere in eis. Et primò cõmemorat bona habita: secundò ostendit quomodo in eis proficiant, ibi [Sicut ergo.] Circa primũ duo facit: quia primò ostendit qualiter sunt sibi nota bona eorũ. Secundò quæ bona in eis sunt, ibi [Gaudens.] Dicit ergo [Nam & si, &c.] q. d. Licet non prædicauerim vobis nec vestra facta oculis videã, tamen spiritu vobis interſum per affectionem gaudens de bonis vestris. 1. Cor. 5, Absens quidã corpore, præsens verò spiritu. Prou. 10, Filius sapiens lætificat patrẽ, &c. Et hoc quia reuelabatur sibi per spiritum sanctũ, & ideo dicit [Sed spiritu vobiscum sum.] 4. Reg. 5, Nónne cor meum in præsenti erat quando reuersus est homo de curru in occursum tui, &c. [Gaudens.] inquã, sum, quia videns sum ordinem. i. ordinatam vestrã conuersationem. 1. Corin. 14, Omnia honestè & secundũ ordinem fiant in vobis. Iudic. 5, Stellę manentes in ordine & cursu suo, &c. [Et firmamentum, &c.] 1. Tim. 2, Firmũ fundamentum dei stat, &c. Et hoc [in Christo.] Eph. 3, Habitare Christum per fidẽ in cordibus vestris, &c. Ecclesia enim est spirituale ædificium. Ephe. 2, In quo omnis ædificatio constructa crescit in tẽplum sanctum in domino. Huius autem bonitas consistit in debito fundamento quod est fides, & in debita superædificatione. Et ideo hęc duo posuit. ¶ Deinde cùm dicit [Sicut ergo, &c.] Monet eos ad hæc seruanda. Et primò ad proficiendum: secundò ad persistendũ: tertiò ad gratias agendum. Dicit ergo [Sicut accepistis Christũ dominum nostrum non peruertendo in ipso ambulate.] Ro. 12, Adhærentes bono. Ecclesia quandoq; cõparatur spirituali ędificio. 1. Cor. 3, Templum dei sanctum est quod estis

Universidad de Deusto
Biblioteca

vos. Quandoq; arbori, quia fert fructum. Et eadem est cõparatio fundamẽti ad domum, & radicis ad arborem: quia vtriusq; firmitas est radix & fundamentũ Christus. Esa. 11, Erit radix Iesse quæ stat in signũ populorum. 1. Cor. 3, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus. Ideo dicit [Radicati.] s. sicut boni rami. [& superædificati in ipso & cõfirmati.] s. sicut boni lapides, hoc est si perstiteritis [in fide] eius. 1. Petr. vlti. Aduersarius vester, &c. Et pòst, Cui resistite fortes in fide, &c. Et hoc [sicut didicistis.] s. in vera fide. Gala. 1, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit, &c. [Abundantes in illo in gratiarũ actione.] i. gratias agentes abundanter. 1. Thes. vlti. In omnibus gratias agite. 2. Machab. 1, De magnis periculis à deo liberati magnificè gratias agimus ipsi, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Videte.] monet ne decipiantur per vanam sapientiã. Et primò ponit monitionem, secũdò rationem, ibi [In ipso.] Circa primũ, primò docet vitare quod potest decipere: secundò ostendit quare illud decipiat, ibi [Secundum traditiones.] Sed q̃ aliquis decipiatur per sapientiam secularem, dupliciter contingit. s. quandoq; per principia realia philosophiæ, quandoq; per sophisticas rationes. Et vtrasq; docet cauere. Vnde dicit [Ne quis, &c.] i. per philosophica documenta. Esa. 47, Sapientia tua & scientia hæc decepit te. Multi enim sunt propter philosophiã decepti à fide declinantes. Hiere. 10, Stultus est factus omnis homo à scientia sua. Quantũ ad secundum dicit [Et inanem fallaciam.] quæ non fundatur nisi super apparẽti involutione verborum. Ephe. 5, Nemo vos seducat inanibus verbis. Sed quomodo seducẽs? Qui seducit, oportet habere aliquid apparens, & aliquid nõ existens. Ideo primò ponit principiũ apparentię: Secundò defectum existentiæ. Principiũ apparentiæ est duplex. i. authoritas philosophorum, & quantũ ad hoc dicit [Secũdum traditionem hominum.] i. secundũ ea quæ aliqui tradiderunt propria ratione. Psal. Dominus scit cogitationes hominũ quoniam vanę sunt. Aliud est adinuentio rationis, quando. s. aliquis vult metiri ea quæ sunt fidei secundum principia rerum, & non secundum sapientiam diuinam. Ex hoc enim multi decipiuntur. Et ideo dicit, Secundũ elementa mundi, &c. Sap. 13, Neq; operibus attendentes cognouerunt quis esset artifex &c. Quantò enim causa est altior, tantò habet superiorẽ effectum. Vnde qui voluerit considerare effectus superiores secundum causas inferiores decipitur, vt si quis consideret motũ aquæ secundum virtutẽ aquæ, non potest scire causam reflexus maris, sed sic si considerat eum secundũ virtutem lunæ. Vnde multò magis decipitur qui considerat proprios dei effectus secundũ elementa mundi. Et hæc est causa apparẽtię. Sed nunquid sunt semper respuendæ traditiones hominũ & rationes? Respondeo: Non, sed tunc quando procedit physica ratio secundũ illas & non secundũ Christum. Infrà eodem, Non tenentes caput ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratũ & constructum crescit in augmentũ dei. Vel potest exponi secundũ elementa mundi mensurãdo. s. veritatem secundũ veritatem creaturarum. Vel hoc dicit propter idolatras colentes idola: & dicentes, Iouem cælũ. Vel secundum Iudæos vt sit sensus: Per philosophiã. i. per rationem volentiũ trahere ad legalia secũdum elementa mundi. i. secundũ obseruationes corporales. Gala. 4, Sub elementis mundi eramus seruientes. Sed prima expositio est melior. ¶ Deinde cùm dicit [Quia in ipso, &c.] ponit rationẽ prædictorum, dicens, Quicquid non est secundũ Christum respuendũ est. Sed numquid est Christus tantus vt pro eo omnia respui debeant? Et respondet q̃ ita: quod ostendit tripliciter. Primò per cõparationem ad diuinitatem: secundò per cõparationem ad fideles, ibi [Et estis.] tertiò per cõparationẽ ad angelos, ibi [Qui est caput.] Dicit ergo, Ideo respuendũ est quod est cõtra eum, quia ipse est deus. Vnde plus est ei standũ, q̃ omnibus [quia in ipso habitat, &c.] Deus em̃ est in omnibus, sed in quibusdã per participationẽ similitudinis suæ bonitatis, vt ī lapide & aliis huiusmodi. Et talia nõ sunt deus, sed habet in se aliquid dei, nõ eius substãtiã, sed similitudinẽ eius bonitatis. Et ideo nõ habitat ī eis plenitudino diuinitatis, quia nõ est ibi secundũ substantiã. Itẽ est in mentibus sanctis per operationẽ quæ per amorẽ & cognitionẽ attingunt deũ. Et ideo deus est in eis secundũ gratiã, sed nõ corporaliter, sed secundũ effectũ gratiæ: nec est plenitudo, sed secundũ aliquos effectus terminatos. Sed in Christo est corporaliter, quod exponitur tripliciter. Corpus em̃ diuiditur contra vmbrã, infrà eodẽ, Quæ sunt vmbra futurorũ, &c. Et sic deũ contingit dupliciter inhabitare, vel secundum vmbrã, vel corporaliter. i. realiter. Primò modo inhabitabat in veteri lege, sed in Christo inhabitabat corporaliter. i. realiter & secundũ veritatem. Secundo modo exponitur quia alii sancti inhabitantur solùm secundũ animum, non secundum corpus. Ro. 7, Scio q̃ non habitat in me. i. in carne mea bonum, sed in Christo diuinitas inhabitat corporaliter: quia inhabitatio dei qua sanctos inhabitat est per operationẽ. i. per amorem & cognitionem quod est opus solius mentis rationalis, sed in Christo inhabitat per assumptionẽ hominis in vnitatem personæ. Vnde quicquid pertinet ad hominem, totum inhabitatur a deo: & ideo caro & mens inhabitatur, quia ambo sunt vnitaverbo. Io. 1, Et verbũ caro factum est. Sed tertio modo est sensus. Tribus enim modis est deus in rebus. Vnus est cõmunis per potentiam, præsentiam, & essentiam. Alius per gratiã in sanctis. Tertius modus est singularis in Christo per vnionem. Corpus autẽ tres dimensiones habet. Et plenitudo diuinitatis, his modis in Christo superabũdat, ideo corporaliter dicitur in eo esse. Et primus quidẽ modus est quasi longitudo, quia se extendit ad omnia. Item latus est per charitatem. Item quantũ ad profundum incõprehensibilis. Sed ex hoc Nestorius errat, dicẽs vnionem factam per inhabitationẽ, tantùm dicens verbum inhabitasse carnẽ. Sed contra hoc est quod Apostolus dicit Philip. 2, Exinaniuit semetipsum, &c. Habitare autẽ hominem nõ est exinanire, sed hominẽ fieri, & subdit, in similitudinẽ hominum factus, & ideo habitabilis dicitur Christus, nõ quasi alius sit qui habitat & qui inhabitatur, sed ipse est & homo & deus in quo habitat plenitudo diuinitatis. ¶ Deinde cùm dicit [Et estis in illo, &c.] Ostendit idem per cõparationem ad alios. Quasi dicat, omnia accepistis. Ioã. 1, De plenitudine eius, &c. Sciendũ est autem q̃ Platonici dicunt q̃ diuina dona perueniunt ad homines mediantibus subtilibus separatis. Et hoc est verum etiam secundum Dionys. sed hoc est quoddã speciale, quia ab eo immediatè qui replet angelos. Io. 1, Vnigenitus dei filius qui est in sinu patris ipse enarrauit, &c. Heb. 2, Cùm initium accepisset enarrari per dominũ ab his qui audierunt, &c. Et ideo dicit [Qui est caput omnis principatus & potestatis] inquantum est rex eorum & dominus: nõ per conformitatẽ naturæ, quia sic caput est hominum. Et tangit istos ordines qui videntur habere quandã præeminentiam.

Lectio 3.

IN quo & circuncisi estis circuncisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisione Christi, cõsepulti ei in baptismo: in quo & resurrexistis per fidem operationis dei, qui suscitauit illũ à mortuis. Et nos cùm mortui essetis in delictis & præputio carnis uestræ, conuiuificauit cum illo: donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in seipso.

¶ Suprà muniuit fideles contra deceptiones secularis sapiẽtiæ: hìc instruit & munit eos cõtra hæreticos volentes eos ad legalia trahere: quos primò docet vitare: secũdò excludit eorũ falsam seductionem, ibi [Nemo &c.] Iterũ prima in duas, quia primò ostendit legalia esse impleta in Christo: secundò ea excludit ostẽdens q̃ non tenentur ad ipsa, ibi [Nemo vos.] Inter legalia autẽ primum est circuncisio, in qua Iudæi profitebantur obseruantiã veteris legis: sicut nos in baptismo profitemur obseruãtiam nouæ legis. Gala. 5, Testificor omni circuncidenti se, quoniã debitor est vniuersæ legis faciendæ. Vnde dicit q̃ fideles sunt circuncisi quadam spirituali circuncisione. Ex quo sequitur q̃ illa cessat. Vnde primò ostẽdit quali circuncisione sunt circuncisi. Secundò in quo accipitur hæc circuncisio, ibi [Consepulti.] Tertiò assignat rationẽ huius circuncisionis, ibi [Et vos cùm mortui.] Circa primum sciẽdum est q̃ duplex est circuncisio. s. carnalis & spiritualis. Per Christum verò sumus circuncisi, non circuncisione carnali, sed spirituali. Et ideo primò excludit carnalem: secundò astruit spiritualem. Dicit ergo, In quo. s. Christo circuncisi estis circuncisione non manufacta, Ro. 2, Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto in carne est circũcisio, sed qui in abscõdito Iudæus est, & circuncisio cordis in spiritu nõ litera, &c. [In expoliatione corporis carnis.] Hoc dupliciter potest legi. Vno modo sic, Dico circuncisi, non manufacta circuncisione vos dico manẽtes in expoliatione, &c. i. carnalis corruptionis, secundũ illud 1. Cor. 15, Caro & sanguis regnum dei non possidebũt, &c. quasi dicat, Ideo circuncisi, quia non habetis iam vitia carnis: infrà 3, Expoliantes vos veterẽ hominem cum luis actib⁹, &c. Vel dico circũcisione nõ manufacta, quæ circuncisio manufacta cõsistit in expoliatione corporis carnis quæ abscinditur ab alia. Vnde alia litera habet. Cutis carnis. s. corporis carnis. i. particulæ corporis quæ est caro, non q̃ aliud sit corpus & aliud caro. Et dicit carnis alludens legi, vbi mentio de carne. Gen. 17, Circuncidetis carnẽ præputii vestri, &c. Et hoc vt ostenderet q̃ est quędam carnalis obseruantia. Sed nos non tali sumus circuncisi, sed circuncisione Christi. Sicut enim Christus assumpsit similitudinem carnis peccati. i. carnẽ passibilem, vt à peccato liberaret, ita & remedia legis vt à legis obseruantia liberaret. Vel quam Christus facit in nobis quæ est spiritualis circuncisio, vt dicitur Ro. 2, Non litera, sed spiritu. Secundò ostendit q̃ adepti sumus eam in baptismo, & sic baptismus est spiritualis circuncisio. Et primò ostẽdit q̃ in baptismo exhibetur figura mortis Christi. Secũdò q̃ in eo accipitur conformitas ad resurrectionẽ Christi, ibi [In quo & resurrexistis.] Dicit ergo [Consepulti, &c.] Quia in eo exprimitur similitudo mortis Christi, vt sicut Christus ponitur primò in cruce, & postea in sepulchro: ita qui baptizatur, ponitur sub aqua, & ter, sicut stetit Christus triduo in sepulchro. Consepulti etiã. i. baptizati ad similitudinẽ mortis Christi, vt sicut in ea destruxit peccatum, ita & in baptismo. Et sicut resurrexit de sepulchro: ita & nos à peccatis in re, & à corruptione carnis in spe. Et hoc [per fidẽ operationis dei.] quia virtute dei resuscitatus est. Psal. Resuscita me, &c. Et credens hanc resurrectionem fit particeps huius resurrectionis. Rom. 8, Qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra. Sed & Christ⁹ resuscitauit se. Eadem est enim operatio patris & filii. Psal, Exurgam diluculo, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Et vos cum, &c] Ostendit rationem similitudinis: & primò ostendit similitudinẽ: secundò modum dictorũ, ibi [Delens, &c.] Litera non est difficilis. Dixi vos circuncisos, quia consepulti estis Christo in baptismo. Et cõparauit baptismum sepulturæ & morti. Sed potest dici q̃ ad propositum magis esset si dicatur q̃ primò ostenditur q̃ baptismus sit circuncisio: secundò ostendit rationẽ quare: quia. s. peccatum est superfluitas, & caro præputii est superfluitas. Idẽ ergo est deponi peccatũ, & præputiũ. Sed in baptismo deponitur peccatũ, ergo est idem q̃ circuncisio. ¶ Et ideo dicit [Cùm essetis mortui in delictis.] i. propter delicta vestra. Psal. Mors peccatorum pessima [Et præputio carnis vestræ.] i. carnalis cõcupiscentiæ quod pertinet ad originale, quasi astricti reatu malorum actuũ & peccati mortalis, hoc faciens Christus conuiuificauit, &c. Ephe. 2, Cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, &c. Et hoc remouens à vobis omne peccatum, condonans & remittens vobis omnia delicta. Idem est igitur circuncidi & conuiuificari, & hoc in baptismo per remedium mortis peccati, & cùm circuncidimur per remotionẽ peccati originalis. Sed quomodo condonauit? Respondeo, Dicendũ est q̃ homo peccando duo incurrit. s. reatum culpæ, & seruitutẽ diaboli. Et ideo dicit quomodo sunt peccata condonata. Primò quantũ ad remotionem seruitutis diabolicæ: secundò ponit ablationem reatus culpę, ibi [Expoliãs, &c.] Dicit ergo, Delẽs, &c. Quod decretũ dupliciter potest intelligi. Vno modo lex vetus. Eph. 2, Legem mandatorum decretis euacuans, &c. Et sic loquitur hìc ad Iudæos. q. d. Et vos conuiuificauit. Chirographum est scriptura manualis. & propriè fit pro cautione contractuum. Quicunq; frangit decretũ dei, efficitur reus culpæ. Et hic reatus consistit & in memoria hominis inde perturbata & maculata, & in memoria dei, & dęmonũ qui cruciaturi sunt. Hoc ergo remanens in memoria, vocatur chirographũ: Christus ergo est qui cõdonauit omnia, & hoc delens chirographum. i. memoriã transgressionis, quod chirographũ, vel decretum erat aduersus nos, quia vtrunq; erat contra nos. Lex quidẽ, quia faciebat cognitionem peccati, & non iuuabat. Chirographum autẽ, quia memoria transgressionis ad puniendum erat. Et dicit decreti, quia non remittit sic vt facias q̃ nõ peccaueris, sed quia nõ est in memoria dei ad puniendum, nec in dęmonis memoria ad accusandum, nec in te ad contristandum. Psal. Beati quorũ rem. &c. & quorũ tecta sunt peccata, &c. Vel cõmuniter loquitur non solùm ad Iudæos, sed ad omnes. Vnum decretum factũ est primo homini. Gene. 2, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autẽ scientiæ boni & mali ne comedas. In quacũq; die comederis, morte morieris. Sed huiusmodi decretũ est homo transgressus, & propter hoc in memoria est chirographum contrarium nobis, quod Christus deleuit. Et quomodo? In cruce, quando tulit ipsum de medio, &c. Consuetudo enim erat q̃ soluens omnia ad quæ quis tenebatur, scindebatur chirographũ. Homo autem erat in peccato, sed Christus soluit pro nobis patiendo. Psal. Quæ non rapui, tunc exoluebã. Et

Ostẽditur legalia impleta esse in Christo, et hoc adducẽdo circuncisionẽ ostendẽdo quali circũcisione sint circũcisi fideles, et in quo accipitur talis circũcisio simulassignãdo rationẽ ipsi⁹: et mõstrãdo deletionẽ chirographi peccati: & expoliationis dæmonum.

Aliter modus chirographi, & eius deletionis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ideo simul cum morte Christi,hoc chirographum est destructũ, & ideo dicit, Tulit de medio.i.sustulit de rerum natura,& hoc affigens illud cruci per quã satisfaciens deo tulit peccatum nostrum. ¶ Deinde cùm dicit[Expolians,&c.]Ostẽdit quomodo liberauit a seruitute peccati.Detur enim q̃ usurarius propter cautionem teneat hominẽ captum,non sufficeret destructio cautionis nisi liberaretur.Sic & Christus.Et ideo dicit[Expolians,&c.]Hæc expoliatio refertur ad sanctos mortuos ante passionẽ Christi,& sic Christus eos de inferno expoliando liberauit.Zach.9,Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua.Esa.49,Equidẽ & captiuitas à forti toletur,& quod ablatum fuerit à robusto,saluabitur.Si autẽ intelligatur de viuis,sic expoliauit eos.s.à dæmonibus.Luc.11,Si autem fortior illo superueniens vicerit eum,vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat,& spolia eius distribuet.Io.12,Princeps huius mundi eiicietur foras.Dicit[Expolians principatus & potestates.]i.ipsos dæmones. Ephes.vlti. Aduersus principes & potestates,aduersus mundi rectores tenebrarũ harum,&c. Traduxit ipsos sanctos confidenter tanq̃ authoritatem habens,in cælum quantũ ad mortuos: & quantum ad viuos, in regnũ gloriæ vel gratiæ suæ. Vel traduxit.i.extra duxit.i.expulit principatus ex homine.Esa.51,Induere fortitudinem brachium domini,&c.[Palàm.]i.euidenti iudicio,quo cognoscatur q̃ traducti sunt.Olim enim totus mũdus seruiuit idolis,nũc non.Vel [palàm.] coram multitudine angelorũ,tum quia descendit ad infernum sanctorũ,tum quia ascendit in cælum,Et hoc[triumphans in semetipso.]i.in sua virtute.Philip. 3, Secundum operationẽ qua posit etiam subiicere sibi omnia.Alia litera sic habet,Et exuens se carne,principatus & potestates exẽplauit fiducialiter triũphans.Et exponitur sic:Exuẽs se carne.i.mortalitate.1.Co.15,Caro & sanguis regnũ dei non possidebunt.i.mortalitas carnalis corruptionis.Ro.6,Christus resurgens ex mortuis iam nõ moritur: mors illi vltra non dominabitur.2.Cor.5,Et si cognouimus secundum carnem Christum,sed nunc iam nõ nouimus.Exemplauit,id est,in se exemplum præbuit quomodo sunt vincendi. Reliqua non mutantur.

Lectio 4.

Cõcluditur ex dictis fideles nõ debere obseruare legalia & monẽtur ne decipiãtur, et decepti arguuntur.

Nemo ergo uos iudicet in cibo,aut in potu,aut in parte diei festi,aut neomeniæ,aut sabbatorum,quæ sunt ambrasa futurorum:corpus autẽ Christi. Nemo uos seducat uolens in humilitate & religione angelorũ,quæ non uidit,ambulans frustrà inflatus sensu carnis suæ,& non tenens caput ex quo totũ corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructũ crescit in augmentum dei.Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi,quid adhuc quam uiuentes in mundo discernitis? Ne tetigeritis,neque gustaueritis,neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso usu,secundum præcepta & doctrinas hominum:quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate,& non ad parcendum corpori,non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

Cærimonialia erant quatuor sacrificia,sacra,sacramenta, & obseruatiæ Tria sacramenta in veteri lege.

¶ Suprà ostendit legalia esse impleta in Christo propter circuncisionẽ in eo impletam quæ est legalium prohibitio:hìc concludit eos nõ obligari ad legalia præcepta cærimonialia.Cærimonialia verò erant quatuor.s. sacrificia,sacra,sacramẽta,&obseruãtię.Sacrificia immolabãtur deo,vt oues,vituli,& huiusmodi.Sacra erãt sicut vasa,& solennia tẽpora.Sacramenta erant tria.s.circuncisio,agnus paschalis,& consecratio sacerdotii. Obseruantiæ autẽ erant ea quę pertinebant ad singulare in cõuersationẽ populi Israel,vt cibi,vestes,& huiusmodi. Quædã verò prædictorũ pertinebant ad quosdã,vt sacrificia,vasa,&alia huiusmodi:quædã ad omnes. De primis autẽ non facit mentionem,sed de tangentibus totum populũ sicut nunc baptismus.Facit autem mentionem de obseruantiis,quia abstinebant à certis cibis. Leuit.11,vt de quadrupedibus,ab his quæ vngulam non diuidunt.In potu etiã vas quod non haberet operculũ immundũ erat,& quicquid in eo erat. Et ideo quantũ ad hoc dicit[Nemo vos iudicet in cibo.]i. cõdẽnabiles putet in hoc q̃ vtimini cibis vel potibus prohibitis in lege.Rom.14,Qui non manducat,manducantẽ non iudicet,&c.Item facit mentionem de sacris ad tẽporum solennitatem pertinentibus.In veteri autẽ lege erat solenpitas iugis,vt sacrificium vespertinum & matutinum,quædã autem quæ certis temporibus fiebant:& horũ,quædam fiebant pluries in anno,quædã semel tantùm sicut pascha,senophegia,& pentecostem:sed sabbatũ,& neomenia pluries: quia istud qualibet hebdomada,illud semel in mense.Et huius ratio erat,quia omnia festa tendunt ad honorem dei.Impendimus autẽ deo honorem,vel propter aliquod æternũ,& sic est iuge sacrificium,vel propter aliquod tẽporale,& hoc quãtum ad totum hominũ statũ:& sic sunt duo.s.creationis beneficiũ, & sic est sabbatum.Exod.20,Memento vt diẽ sabbati sanctifices.Et ratio ponitur,ibi,quia 7.die requieuit.Et ratio allegorica est quia significat quietẽ Christi in sepulchro.Et anagogicé,quietem animæ in deo.Aliud est beneficium propagationis & cõseruationis,quod etiam fit per tẽpus. Et quia Iudæi obseruabant tẽpora à luna, ideo dicit:Festum neomeniæ.i.nouę lunæ.Sunt etiam alię causæ.s.liberationis specialis , & sic superadditæ sunt aliæ solennitates,& ideo dicit[In parte diei festi,aut neomenię.]quæ fit quolibet mẽse.Leuit.3,aut sabbatorum pro quolibet septimana.Et dicit sabbatorũ,quia sabbatum est requies,& isti habebant plura sabbata,quia septimũ diem & septem septimanas.s.pentecostẽ quæ in septima septimana est à pascha: quæ est principium anni,& septimũ mensem,& septimum annum in quo fit remissio debitorũ. Item septima septimana annorũ.i.in iubileo.Et ideo dicit,Sabbatorum.q.d.Nullus vos condẽnet quia hæc nõ obseruatis. Et hoc ideo,quia sunt vmbræ futurorũ.s.Christi.Et ideo veniente veritate,debet cessare vmbra[Corpus autẽ Christi.]i.corpus pertinens ad Christum.Quando quis videt vmbrã sperat q̃ corpus sequatur. Legalia autem sunt vmbra præcedens Christum,& eum figurabant venturũ.Et ideo dicit,Corpus.i.veritas rei pertinet ad Christum,sed vmbra ad legem. ¶ Deinde cùm dicit[Nemo vos seducat,&c.] Loquitur contra seductores & deceptores.Et primò monet vt nõ decipiãtur:secundò arguit deceptos,ibi[Si ergo mortui.] Item primò reddit cautos à seductione:secundò ostendit per quid seducantur,ibi [Volens in humilitate.] tertiò in quo deficiat,ibi[Quæ nõ vidit.]Dicit ergo[Nemo vos seducat.]s.à veritate quam dixi.Ephes.5, Nemo vos seducat inanibus verbis.Seducunt enim in humilitate isti pseudo introducentes legalia: quia vrebãtur simulata sanctitate. Sanctitas autẽ in duobus consistit.s.in humili conuersatione,& cultura dei.Isti autẽ ostendebant humilẽ conuersationem,cùm apparebat eos non curare de rebus mũdi.Et ideo dicit [In humilitate.]Eccl.19,Est qui nequiter se humiliat,& interiora eius plena sunt dolo.Item dicebãt se prędicare ad reuerentiã dei.Et ideo dicit[Et religione angelorũ.]Religio enim est secundũ Tullium,quæ cuidã naturę, quam

quam diuinã vocant,cultum & cærimoniam affert.2. Timo.3, Habentes quidẽ speciẽ pietatis, virtutem autẽ eius abnegantes.Et secundũ Glo.legitur sic in religione,&c.Quia per hoc intendunt q̃ videãtur esse angeli.i.nuntii dei.Mat.7,Attendite à falsis prophetis,&c.Vel in religione angelorũ ad literam: quia vetus lex est tradita per angelos in manu mediatoris,vt dicitur.Galat.3.Heb.2,Si enim qui per angelos dictus est sermo factus est firmus,&c.Et isti dicebant cultum legis obseruãdum,quia tradita erat per angelos. ¶ Sed tamen triplex est eorũ defectus.s.scientiæ,iustitiæ & fidei.Et quantum ad primũ dicit[Volens quæ non vidit.]i.intellexit persuadere,& semp repetere,Nemovos seducat. Isti enim nesciebãt quo fine data esset lex. 1.Timo.1,Volentes esse legis doctores,nõ intelligentes,neq; quæ loquũtur,neq;de quibus affirmant.Quãtum ad secundũ dicit[Ambulans frustra inflatus.]licet sic humilitatem prætendant.Exponit duo.s.q̃ religio eorum sit inutilis,quia ambulant frustrà.s.operantes opera quę nõ prosunt ad vitã æternam.Sap.3,Inutilia sunt opera eorũ.Iob 39,Frustrà laborauit nullo timore cogente.Item quòd prætendunt falsam humilitatem.Vnde dicit[Inflatus,&c.]Differẽtia est inter inflatum & pinguẽ: quia pingues,veritatis sunt pleni: inflati verò vacui,sed vento extẽsi.Qui ergo verè sunt humiles sunt pleni,sed qui apparẽt tantũ inflati,sunt vacui.Sap.4,Dirũpe illos inflatos sine voce.Hoc sensu intelligitur illud,Scientia inflat.1.Cor.8,Hęc sapiẽtia est grauis.s.quia inflat,non quæ est ex deo.Mat.16,Caro & sanguis non reuelauit tibi,&c. ¶ Quantum ad tertium dicit [Non tenẽs caput.]s.Christum per fidem. Et talis decipitur quia sine Christo est in tenebris.1.Timo.6,Si quis non acquieuerit sanis verbis,&c.Sed quare est caput ? Respondet,dicens, Quia ab eo dependet totum bonum corporis.s.ecclesiæ.In corpore enim naturali sunt duo bona.s. compactio mẽbrorum,& augmentum corporis.Et hoc habet ecclesia à Christo. Ex eo enim dependet totum corpus.Rom. 12,Multi vnum corpus sumus in Christo.Et ideo dicit[Coniũctiones.] in corpore enim est duplex coniunctio membrorum.s.secundum contractum,quia manus est coniuncta vlnæ,hæc pectori, & sic de aliis. Alia est connexio seu coniunctio neruorum.Et ideo dicit,Coniunctum & connexum.Sic in ecclesia est coniunctio per fidem & scientiam.Ephe.4,Vnus dominus,vna fides,vnum baptisma.Sed hoc non sufficit, nisi sit connexus charitatis,& connexio sacramentorũ.& ideo dicit[Subministratum per nexus]quia per charitatem vnus subministrat alteri.Augetur etiã per Christum,quia[crescit.]s.corpus constructum sic[in augmẽtum dei.].i.quod deus facit in nobis.Psal. Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit,&c. Vel dei.i.Christi qui deus corpus augetidum augetur ecclesia.Ephe.4,Ad consummationẽ sanctorum in opus ministerii in ædificationẽ corporis Christi,&c. ¶ Deinde cùm dicit [Si ergo mortui,&c.] Arguit etiã deceptos.Et primò ponit rationem redargutionis & conditione deceptorum.Secundò ex conditione eorum in quibus decipiebantur,ibi[Quæ omnia sunt.]Conditio eorũ erat libertas,quia sicut erãt mortui peccato,ita & legi.Vnde seruare eam non debebãt.Dicit ergo[Si ergo mortui estis cum Christo.] mortui legi[ab elementis mundi.]i.à legalibus obseruantiis:quia Iudæi seruiebant deo vero, nõ tamen sub elementis:sed Gentiles sub ipsis elementis [quid adhuc]veritate cognita [tanquam viuentes in mundo] vt Iudæi[discernitis]tangenda & comedenda.s.dicentes[Ne tetigeritis hoc]quia peccatũ est[neq; gustaueritis]de porco & anguilla.Leuit.11. ¶ Deinde cùm dicit[Quæ omnia,&c.] Ostendit qualia sunt ex parte legalium,dicens q̃ sunt noxia,& vana,& grauia.Vnde dicit[Quæ omnia sunt in interitu]quia mortifera post passionem Christi solùm ponentibus spem in eis,sed post tẽpus gratiæ diuulgatę simpliciter omnibus sunt mortifera.Quod dico propter opinionem Hieronimi & Augustini,quæ suprà ad Gala. 2.cap.ponitur.Ad interitum ergo & in mortem perducentia sunt.Et si dicatur quare ergo legimus vetus testamẽtum?dico q̃ legimus ad testimonium,non ad vsum.Et ideo dicit[Sunt in interitu ipso vsu.]i.non assumãtur ad testimonium,sed ad vsum.Item sunt vana quæ nõ innituntur rationi nec authoritati,sed hæc nõ innituntur authoritati diuinæ,sed humanæ.Vnde dicit[secundũ præcepta.]Sed nunquid nõ sunt præcepta à deo?Respõdeo sic ad tẽpus quousq; veniret veritas.Mat.15,Irritum fecistis mandatũ dei propter traditiones vestras.Item non innitũtur rationi,quia sunt habentia rationẽ sapientiæ in superstitione.q.d.Non habẽt rationem quæ inducat nisi ad superstitionẽ.i.ad religionem supra modum,& extra tẽpus ipsorum obseruatum[Et in humilitate.]s.simulata tantũ secundum deiectionem,quia qui liberatur per Christum à seruitute legis, non debet se iterum supponere seruituti.Gala.5,Nolite iterũ sub iugo seruitutis cõtineri.Seruantur tamen aliqua quæ & si non authoritate diuina,tamen humana ratione sunt vtilia, sed hoc deficit hic . Sunt enim grauia hæc secundũ se considerata.Tria autẽ desideramus.s.quietem, honorem, & sufficientiam, quæ hæc legalia non habent.Subtractio enim ciborum contraria est saturitati.Inducunt etiam laborẽ, propter obseruãtias multiplices.Nec sunt ad honorẽ,sed ad confusionem multam,vt illa aspersio cineris,& huiusmodi. Act.15, Hoc est onus quod neq; patres nostri,neq; nos portare potuimus[Non ad parcendum corpori.]i.ecclesiæ [Nõ in honore aliquo.]i.nõ ad honorem dei,sed[ad saturitatem carnis.]i.ad implendũ carnalem affectũ.

Vetus testamentũ non legitur ad vsum, sed ad testimonium.

Caput 3.

Ponitur hìc susceptũ beneficiũ resurrectionis, & ex hoc monitio cũ sua ratione. Alia ex dictis monitio de malis vitandis. & eiusdẽ ratio ex puntiue et ex hoc q̃ in ipsis mala tã fuerũt quorum fructũ percipere pauerunt.

Si igitur consurrexistis cũ Christo quæ sursum sunt quærite,ubi Christus est,in dextera dei sedẽs:quæ sursum sunt sapite:nõ quæ sunt super terrã. Mortui enim estis,& uita uestra abscõdita est cũ Christo in deo. Cũ autem Christus apparuerit,uita uestra:tũc & uos apparebitis cũ ipso in gloria. Mortificate ergo mẽbra uestra quæ sunt super terrã,fornicationẽ,immunditiã,libidinẽ,concupiscentiã malam, & auaritiã,quæ est simulacrorum seruitus:propter quæ,uenit ira dei in filios incredulitatis:in quibus ambulastis aliquando,cùm uiueretis in illis.

¶ Suprà Apostolus monuit fideles cõtra seducentes:hìc instruit eos cõtra peruersitatẽ morũ.Et primò ponit generalẽ doctrinam.Secundò specialẽ,ibi[Mulieres subditæ.]Circa primũ duo facit:quia primò instruit eos de habenda recta intẽtione finis,Secũdò de rectitudine humanæ actionis,ibi[Mortificate.]Iterũ prima diuiditur in duas partes,quia primò ponit modũ instructionis.Secundò assignat rationẽ,ibi[Mortui enim.]Circa primũ,primò ponit susceptũ beneficiũ.Secundò ex hoc cõcludit instructionis documentũ,ibi [Quæ sursum.]Beneficium est quòd surreximus cum Christo resurgẽte,sed hoc dupliciter:Vno modo per spem corporalis resurrectionis.1.Corin.15,Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quoniam resurrectio mortuorũ non est?Item cum eo resurgente reparamur

Universidad de Deusto
Biblioteca

da vitã iuſtitiæ.Ro.4,Traditus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram,q. d. Si Chriſto reſurgente & vos reſurrexiſtis.2.Cor.4,Qui ſuſcitauit dominũ Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit. ¶ Deinde cũ dicit[Quæ ſurſum,&c.]Concludit documentũ debitum fini. Et primò per cõparationẽ ad finem,& vt finẽ principaliter aliquis intẽdat.ſecundò vt ſecundũ finem de aliis indicet.Dicit ergo[Si cõ ſurrexiſtis cum Chriſto quæ ſurſum ſunt quærite.]Mat.6,Primũ quærite regnum dei & iuſtitiam eius,&c. Hic enim eſt finis.Pſal.Vnã petii à domino,&c.Et ideo hoc quærite [vbi Chriſtus ſedet in dextera.] Mar. vlti.Dominus quidẽ Ieſus poſtq̃ locutus eſt eis aſſumptus eſt in cælũ,& ſedet à dextris dei.Pſal.Sede à dextris meis.Et intelligenda eſt dextra non pars aliqua corporalis,ſed ſimilitudinaria. Dextra enim eſt potior pars hominis.Chriſtus ergo ſedet ad dexterã,quia ſecundum q̃ homo,in potioribus bonis patris eſt,ſed ſecũdum q̃ deus,in æqualitate eius eſt.Et ſic ſit ordo in vobis,vt quia Chriſtus eſt mortuus, & ſurrexit:& ſic eſt aſſumptus à dextris dei,ita & vos moriamini peccato,vt poſtea viuatis vita iuſtitię,& ſic aſſumamini ad gloriam.Vel nos reſurreximus per Chriſtũ,ipſe autem ibi ſedet : ergo deſideriũ noſtrũ debet eſſe ad ipſum. Mat.24,Vbi fuerit corpus,ibi cõgregabuntur & aquilæ,&c.Mat.6,Vbi eſt theſaur° tuus,ibi eſt & cor tuũ. Item debemus iudicare de aliis ſecundũ ipſum.Et ideo dicit[Quæ ſurſum ſunt ſapite,&c.] Aſtruit vnũ,& aliud negat.Sapit autẽ quæ ſurſum ſunt,qui ſecundũ ſupernas rationes ordinat vitã ſuam, & de omnibus iudicat ſecundũ eam.Iac.3,Hæc eſt ſapientia de ſurſum deſcendens.Sapit autẽ quę ſunt ſuper terrã,qui ſecundum terrena bona omnia ordinat & iudicat,iudicans ea ſumma bona.Phil.3, Et gloria in confuſione eorũ qui terrena ſapiũt. ¶ Deinde cùm dicit [Mortui enim,&c.] Ponit ratio monitionis.Et primò cõmemorat quandã mortem,Secũdò innuit occultationẽ cuiuſdã vitæ,ibi[Et vita.] Tertiò docet huius vitæ manifeſtationẽ,ibi[Cùm autẽ Chriſtus.] Prius enim vnũ prohibuit & aliud aſtruxit:& nũc ad hæc duo redit.primò ſic:Non ſapite quæ ſunt terrena,quia mortui eſtis terrenæ cõuerſationi.Mortuus enim huic vitæ non ſapit ea quæ ſunt huius mũdi:ita & vos ſi mortui eſtis cũ Chriſto ab elemẽtis huius mũdi.Ro.6, Exiſtimate vos mortuos eſſe quidẽ peccato,viuentes autẽ deo.Eſa.26,Morientes nõ viuant,gigantes nõ reſurgãt,&c. Cũ autẽ dixit,Exiſtimate,&c.Subdit, Viuentes. Et ideo alia vita eſt occulta.vnde etiã hìc dicit, Et vita veſtra, &c.Et hanc vitã acquirimus nobis per Chriſtũ.1.Pet.3,Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt,iuſtus p iniuſtis,&c.Quia verò hęc vita eſt per Chriſtũ,Chriſtus autẽ eſt occultus à nobis,quia eſt in gloria dei patris.Et ſimiliter vita quæ per eũ nobis data eſt in occulto,vbi.ſ.Chriſtus eſt in gloria dei patris.Prou.3,Lõgitudo dierũ in dextra eius,& in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Pſal. Quã magna multitudo dulcedinis tuæ, quã abſcondiſti timentibus te,&c. Apoc.2.Vincenti dabo manna abſconditũ,&c.Ideo cùm dicit[Cùm autem Chriſtus,&c.]oſtendit quomodo manifeſtatur.ſ.ſicut & Chriſtus quia dicitur in Pſal.Deus manifeſtẽ veniet.Et ideo dicit[Cùm autem apparuerit Chriſtus vita veſtra.]quia ipſe eſt actor vitæ veſtrę, & quia in amore eius & cognitione cõſiſtit vita veſtra.Gala.2,Viuo ego iam nõ ego,viuit verò in me Chriſtus [Tũc vos apparebitis.]1.Io.3,Cùm apparuerit ſimiles ei erimus.ſ.in gloria. Abac.3, Ab auſtro veniet & ſanctus de mõte Pharan,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Mortificate ergo.] Ordinat humanã actionem.Primò per cohibitionem peccatorũ.Secundò per inſtructionem bonorũ morum,ibi[Induite vos.]Circa primũ duo facit, quia primò præmittit monitionẽ:ſecundò eius rationẽ exponit,ibi [Expoliantes vos.]Iterũ prima in duas, quia primò prohibet vitia carnalia:ſecundò rationẽ aſsignat,ibi[propter quę.]Circa primũ duo facit,quia primo ponit generalem prohibitionẽ:ſecundò explicat in ſpeciali,vbi[Quæ ſunt.]Dicit ergo,Non debetis ſapere quæ ſunt ſuper terrã,ſed mortificate quicquid terrenũ & ſpecialiter mẽbra quæ ſunt,&c.Quod poteſt exponi ſimilitudinariè.quia cõuerſatio noſtra eſt continens multos actus,ſicut corpus multa mẽbra,& in cõuerſatione bona,prudẽtia eſt ſicut oculus dirigens:fortitudo autẽ ſicut pes portans. In mala verò,aſſutia ſicut oculus,pertinacia verò ſicut pes.Hæc ergo mẽbra ſunt mortificanda.Vel aliter de mẽbris corporis carnalibus dixit,Mortui eſtis,&c.ſ.terrenæ conuerſationi.Quomodo?Et reſpõdens dicit,Mortificate,&c. Intantũ ergo morimur culpæ,inquantũ viuificamur per gratiam. Vita enim gratiæ reparat nos quantũ ad mentẽ,non totaliter quantũ ad corpus propter fomitẽ.Ro.7,Ego ipſe mente ſeruio legi dei,carne autẽ legi peccati.Et paulò antè,Video aliã legem in mẽbris meis repugnantẽ legi mentis meæ,&c. Qui ergo mortui eſtis quantũ ad mentem,mortificate concupiſcentiã in mẽbris quæ ſunt ſuper terram, inquantũ ſunt ſuper terrã,& terrena corpora.1.Cor.6,Caſtigo corpus meum & in ſeruitutẽ redigo,&c.i. non permittendo ei ſe pertrahi ad carnalia.Et ideo ponit peccata in ſpeciali.Et primò purè carnalia.Secũdò media,ibi [Et auaritiam]Inter carnalia maximè cõcupiſcentia inclinat ad luxuriã,vbi eſt actus turpis. Et hoc vel ſecũdum naturam animalis,non dicam rationis,quia omne peccatum eſt contrariũ rationi.Et ideo dicit,Fornicationem.Tob.4,Attende tibi ab omni fornicatione,&c. vel contra naturam,& ſic dicit [Immunditiam.]Item delectatio eſt immunda, vnde dicit [libidinem.] Item concupiſcentia eſt praua,vnde dicit [Concupiſcentiam malam.]Secundò ponit peccata media.Et primò auaritiã,cuius obiectum eſt corporale.ſ.pecunia: & cõpletur in delectatione ſpirituali.ſ.dominio taliũ. Et ideo cõmunicat cum carnalibus peccatis. Et ſubdit [quæ eſt idolorum ſeruitus.]Ephe.5,Aut auarus,quod eſt idolorũ ſeruitus.Sed nunquid auaritia ex ſuo genere eſt ſpecies idolatriæ,& auarus peccat tanq̃ idolatra? Reſpondeo dicendum eſt, Non ſecundũ ſpeciem ſed ſecundum ſimilitudinem:quia auarus ponit vitam ſuam in pecunia.Idolatra eſt quãdo quis exhibet alicui imagini honorem debitum deo. Auarus autẽ honorem debitum deo,exhibet pecuniæ:quia tota ſua vita circa hoc eſt.Quia verò auarus non intendit circa pecuniã ſe habere vt ad deum,ſicut idolatra, ideo eſt minus peccatũ.Deinde cùm dicit[Propter quæ venit ira dei.]Oſtendit rationẽ quare vitanda ſunt hæc peccata:& eſt duplex.Vna quæ mouet omnes,& alia quę ſpecialiter iſtos.Prima eſt vindicta dei,qa propter carnalia venit ira,id eſt,vindicta dei[In filios diffidentiæ.]id eſt,peccatores qui diffidunt de deo, quia luxuria eſt filia deſperationis:quia multi ex deſperatione ſpiritualium dant ſe totaliter carnalibus. Vel diffidentiæ, quia quantum eſt de ſe,non eſt confidendum vt corrigantur,& ideo venit ira dei,ſicut in Geñ.6.& 7. in diluuio:& 18,& 19.de Sodomitis.Alia ratio eſt,quia illi aliquando fuerunt tales.Vnde dicit[In quibus & vos ambulaſtis aliquando.]ſcilicet de malo in peius. Et ponit hanc rationẽ propter duo, ſcilicet, & propter id

quod Petrus dicit.1.Pet.4, Sufficit præteritũ tempus ad volũtatem gentiũ conſummandam,qui ambulauerunt in luxuriis,&c. & quia experti eſtis quòd in eis nõ eſt vtilitas,ſed confuſio.Ro.6,Quem ergo fructum. habuiſtis tunc in illis,in quibus nunc erubeſcitis. Lectio 2.

Cõtinuatur monitio & ad vitia ſpiritualia vitãda applicatur deponendũ veterẽ hominẽ, & nouũ induendũ, de cẽdo in quo oẽs ſunt æquales.

NVnc autem deponite & vos omnia:iram,indignationem,malitiam,blaſphemiam,turpem ſermonẽ de ore veſtro Nolite mentiri inuicem:expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis,& induẽtes nouum cum qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginem eius qui creauit illum:ubi non eſt maſculus & fœmina,Gentilis & Iudæus, circumciſio & præputium,barbarus & ſcytha,ſeruus & liber:ſed omnia,& in omnibus Chriſtus.

¶ Suprà Apoſtolus monuit fideles cõtra vitia carnalia:hìc monet eos cõtra vitia ſpiritualia.Et primò ponit vniuerſalẽ admonitionẽ.Secũdò per partes diſtinguit.Dicit ergo aliquãdo ambulaſtis in illis, ſed [nunc deponite omnia]nõ ſolùm carnalia,ſed omnia.1.Pe.2,Deponẽtes omnẽ malitiã & omnẽ dolũ,&ſimulationes,& inuidias,& detractiones,&c.Diſtinguit autẽ vitia ſpiritualia in duo.Primò in peccatũ cordis. Secundò oris,ibi[Blaſphemiã,&c.]Et primò ponit[irã] Ira enim viri iuſtitiã dei nõ operatur,& hæc eſt deponẽda.Secũdò[indignationẽ]quæ oritur ex ira,quæ eſt quãdo quis reputat aliquẽ indignũ eorũ quæ habet vel vt cõparetur alii.Eſa.27,Indignatio nõ eſt mihi[Malitiã]quæ cõſequitur ad hæc duo. ſ.quando quis molitur malũ proximo inferre.Iac.1,Abiiciẽtes omnẽ immũditiam & abundantiã malitiæ in manſuetudine,&c. ¶ Deinde ponit peccata pertinẽtia ad peccatũ oris.Et ſunt tria genera peccatorũ oris.Per hoc enim peccatum deſignatur inordinatio mentis.Et primò in cõparatione ad deũ,& hæc eſt blaſphemia.Leui.24,Eduę blaſphemũ extra caſtra,& ponãt omnes qui audierũt manus ſuas ſup caput eius,& lapider eũ populus vniuerſus.Et ſic quæcũq; blaſphemia eſt peccatũ mortale.Sed quid ſi fit ſubito? Reſpõdeo, dicendũ eſt q̃ ſi fit ſubito ita q̃ nõ percipit ſe blaſphemare, nõ peccat mortaliter.Sed credo q̃ quãtuncũq; ſubito, ſi tamẽ percipit q̃ dicit verba blaſphemiæ,peccat mortaliter.Secundò deſignat inordinationẽ circa cõcupiſcentiã, dicens, Turpẽ ſermonẽ de ore veſtro.Ephe.4,Omnis ſermo malus ex ore veſtro nõ procedat,&c.Tertiò inordinationẽ contra proximũ,& hoc eſt mendaciũ.Prou.19,Qui loquitur mẽdaciũ nõ effugiet. ¶ Deinde cũ dicit[Expoliãtes,&c.]Oſtẽdit rationẽ quare ſunt vitãda prædicta vitia,quia,ſ. depoſita vetuſtate debet indui nouitas.Mat.9,Nemo mittit cõmiſſurã panni rudis in veſtimentũ vetus,&c.Et primò ponit depoſitionẽ vetuſtatis.Secũdò aſſumptionem nouitatis,ibi [Et induẽtes.]Dicit ergo,Deponite, hoc expoliãtes, &c.Nam hoc inueteratur per peccatũ.Heb.8,Quod autẽ antiquatur & ſeneſcit prope interitũ eſt. Hæc vetuſtas propinquat corruptioni,quia peccatũ eſt via ad corruptionẽ.Item p peccatũ perditur virt° & decor ſpiritualis,quæ quidẽ vetuſtas eſt introducta per peccatũ primi parentis.Ro.5,Sicut enim per vnũ hominẽ peccatũ in hũc mundũ intrauit,& per peccatũ mors,ita & in omnes homines pertrãſiit in quo omnes peccauerũt[Hũc ergo veterẽ hominẽ.]i.vetuſtatẽ peccati.Ro.6,Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt vt deſtruatur corpus peccati,vt vltra nõ ſeruiamus peccato,&c.[Exuite eũ actibus ſuis.]Ephe.4,Deponite vos ſecundũ priſtinã conuerſationẽ veterẽ hominẽ qui corrũpitur ſecundũ deſideria erroris,&c. Nouus homo eſt animus interius renouatus:quia homo ante gratiã,habet mentẽ interiorẽ peccato ſubiectã,& quãdo reparatur per gratiã,habet nouitatẽ.Pſal.Renouabitur vt aquila iuuẽtus tua.Gal.vlt.In Chriſto Ieſu neq; circunciſio neq; præputiũ aliquid valet,ſed noua creatura.Noua creatura eſt gratia innouãs, ſed adhuc vetuſtas remanet in carne.Sed ſi ſequaris iudiciũ noui hominis,tũc induis nouũ hominẽ:ſi verò cõcupiſcis ſecũdum deſideria carnis,induis vetuſtatẽ.Ephe.4,Induite nouũ hominẽ,qui ſecũdũ deũ creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. ¶ Deinde eũ dicit[Et induẽtes,&c.]Deſcribit nouũ hominẽ.Et primò oſtẽdit renouationis modũ.Secũdò vbi renouetur.Tertiò ſecundũ quid renouatur. Oſtẽdit ergo quòd interior homo vetus per ignorantiã dei,renouatur per fidẽ & agnitionẽ dei.2.Co.3,In eandẽ imaginẽ trãsformamur,à claritate in claritatẽ tanq̃ à domini ſpiritu.Sed vbi eſt hæc renouatio?Ibi.ſ.vbi eſt imago dei,quæ nõ eſt in potẽtiis ſenſitiuę partis,ſed in mẽte.Vnde dicit ſecundũ imaginẽ.i.ipſa dei imago quæ eſt in nobis renouata& hoc ſecundũ imaginẽ eius.ſ.dei qui creauit eũ.Dicitur autẽ nouus creatus,quia anima rationalis non eſt ex traduce,ſed à deo creata. ¶ Deide cũ dicit[Vbi nõ eſt,&c.] Oſtẽdit hãc innouationẽ eſſe omnib° cõmunẽ, aliãs nõ pertineret ad hominẽ inquantũ homo.Et hoc quia facta eſt ſecundũ aliquid quod cõuenit omnibus.Quintuplex autẽ hìc cadit diſtinctio inter homines.Vna ſecundũ ſexũ corporeũ,& hãc excludit,dicẽs, Vbi nõ eſt maſculus& fœmina:quia nõ differunt mẽte,ſed ſecundũ ſexũ corporeũ.Secunda per nationes,& hãc excludit,ibi[Gẽtilis & Iudæus.]Iſti enim ex fidelibus,illi ex infidelibus,& tamẽ vtriq; mẽte rationales. Ro.3,An Iudęorũ deus tantũ?Nónne & Gentiũ?Tertia ſecundũ ritũ certũ & propriũ,quia quidã legis profeſsionẽ,& quidã ritũ eundẽ non habebant.Ro.10,Idẽ dominus omniũ,&c.Alia ſecundũ linguã,ibi[Barbarus & ſcytha.]Scytha eſt verſus ſeptẽtrionem:barbarietas autẽ extraneitatẽ dicit.Vnde barbari quaſi extranei.Et ſimpliciter eſt barbarus qui extraneus eſt ab homine inquantũ homo,& hoc eſt inquantũ rationalis.Et ideo illi barbari ſunt qui nõ reguntur ratione & legibus,& ideo barbari naturaliter ſunt ſerui,&in Chriſto nõ differunt,quia & ſi ius ciuile nõ habent,tamen legẽ habent Chriſti. Alia ſecundũ conditiones, quia quidã ſerui,quidã liberi:in Chriſto autẽ ſunt omnes ſimiles.Iob 3,Paruus& magnus,ibi ſunt,&c.Ergo nõ ſunt hæ differẽtiæ in Chriſto[ſed eſt omnia in omnibus Chriſtus.]Non enim eſt circũciſio niſi p Chriſtum & libertas per Chriſtum:ſi nõ es liber,libertas tua eſt Chriſtus . Si non es circũciſus,circũciſio tua eſt Chriſtus,& ſic de aliis[Et in omnibus.]quia omnibus beneficia ſua dat. Lectio 3.

Inducũtur fideles ad actus virtutũ moralũ et theologalium ad verbum Chriſti in ſeipſis habẽdũ & aliis docẽdũ: & q̃ in oẽs gratias agãt & ad dei gloriã faciant.

INduite uos ergo ſicut electi dei,ſancti,& dilecti,uiſcera miſericordiæ,benignitatẽ,humilitatẽ,modeſtiam,patientiã, ſupportantes inuicẽ,& donãtes uobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquẽ habet querelã,ſicut & dominus donauit uobis, ita & uos.ſuper omnia aũt hæc charitatẽ habete,qđ eſt uinculũ perfectionis:& pax Chriſti exultet in cordib° ueſtris in qua & uocati eſtis in uno corpore, & grati eſtote.Verbũ Chriſti habitet in uobis abũdater,in omni ſapiẽtia:docẽtes & cõmonẽtes uoſmetipſos in pſalmis & hymnis & cãticis ſpiritualibus,in gratia cãtãtes in cordib° ueſtris deo.Omne quod.ũq; facitis in uerbo aut in opere,omnia in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti,gratias agẽtes deo et patri p ipſum.

Suprà Apoſtolus induxit fideles ad virtutũ mala:hìc inducit eos ad operandũ bona:& primò ad opera particularium virtutũ.Secũdò ad opera virtutum principaliũ perficientiũ animas,ibi [Sup omnia.] Et primò

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõmemorat eorum conditionem. Secundò subdit virtutum connumerationem, ibi[Viscera misericordię.] Dicit ergo, Si induistis nouũ hominem, debetis induere noui hominis partes. ſ. virtutes. Ro.13, Abiciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis: quibus induimur, quãdo quicquid exterius apparet, eſt virtutibus ornatũ. Sed quib⁹ virtutibus? Aliter induũtur milites, aliter ſacerdotes. Ergo induite vobis cõuenięntia veſtimẽta [Sicut electi dei ſãcti.] Et quod dicit electi, pertinet ad remotionẽ à malo: qđ dicit ſancti, ad donũ gratiæ. 1. Cor. 6, Abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Leuit. 11. & 19, Sãcti eſtote, quia ego ſanctus ſum dominus deus veſter. Quod dicit [Dilecti] pertinet ad præparationẽ futuræ gloriæ. Io. 13, In finẽ dilexit eos. ſ. vitæ æternæ. ¶ Et deſcribit hic veſtimẽta quæ protegũt nos in aduerſis, & proſperis. 2. Cor. 6, Per arma militiæ à dextris & à ſiniſtris. Et primò quæ habẽda in proſperis. Secũdò quæ in aduerſis, ibi [Patientiã.] In proſperis aliquid debemus, & primò proximò miſericordiã. Et ideo dicit [Viſcera miſericordiæ.] Lu. 1, per viſcera miſericordiæ dei noſtri, &c. Phil. 2, Si qua viſcera miſerationis, &c. 1. miſericordiã ex affectu procedentẽ. Ad omnes verò cõſequenter eſt habẽda benignitas quæ eſt quaſi bona igneitas. Ignis enim liquefacit & effluere facit humida. Si in te eſt bonus ignis, liquefacit: quicquid humiditatis habes & diſſoluet. Hanc facit ſpiritus ſanctus. Saſ. 1, Benignus eſt ſpiritus ſapientię. Ephe. 4, Eſtote aute inuicem benigni miſericordes, &c. In corde debes humilitatẽ. Eccl. 3, Quatò magnus es humilia te in omnib⁹, &c. In exteriorib⁹ debes modeſtiã, quæ ponit modũ ne in proſperis excedas. Phil. 3, Gaudete in domino ſemp, iterũ dico gaudete, modeſtia veſtra nota ſit omnib⁹ hominibus. In aduerſis tria ſunt arma habẽda. ſ. patiẽtia quæ facit q⁹ animus ꝓpter aduerſa nõ amoueatur ab amore dei & rectitudine iuſtitiæ. Lu. 21, In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras. Sed quia quãdoq; cõingit q⁹ aliquis à iuſtitia nõ declinat quãtũ eſt de ſe, tamẽ aliorũ mores ſunt ei importabiles, ideo dicit [Supportãtes inuicẽ.] 2. Petr. 2, Habitãs apud eos qui de die in diẽ iuſtã animã iniquis operib⁹ cruciabãt. Ro. 15, Debemus nos firmiores imbecilitates infirmorũ ſuſtinere. Tertiò cõdonationẽ, ibi [Et donãtes, &c.] i. parcẽtes. 2. Cor. 2, Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui propter vos in perſona Chriſti. Cõdonat autẽ quis iniuriã quãdo nõ habet rancorẽ ad eum, nec malum cõtra ipſum procurat. Sed quãdo neceſsitas puniẽdi eſt, tũc puniẽdus eſt. Et addit rationẽ [ſicut & dominus donauit vobis.] Eccl. 28, Homo homini ſeruat irã, & à deo quærit medelã, &c. Mat. 18, Omne debitũ dimiſi tibi, &c. Et poſt, Nõne ergo oportuit & te miſereri cõſerui tui ſicut, &c. ¶ Deide cũ dicit [Sup omnia, &c.] Inducit ad principales virtutes perficiẽtes alias. Et principalior eſt charitas inter virtutes. ſapiẽtia verò inter dona. Charitas quiẽ informat omnes virtutes. ſapiẽtia verò dirigit. primò igitur inducit ad primũ. Secũdò ad ſecundũ [Verbum Chriſti.] primò inducit ad charitatẽ habendã. Secũdò ad charitatis effectus, ibi [Et pax.] Dicit ergo. Sup omnia induatis charitatẽ quæ omnib⁹ prædictis maior eſt, vt dicitur 1. Cor. 13, Sup omnia. 1. magis q̃ omnia, quia eſt finis omniũ virtutũ. 1. Timo. 1, Finis autẽ præcepti eſt charitas, &c. Vel ſup omnia debemus habere charitatẽ, quia eſt ſup omnia alia. 1. Cor. 12, Adhuc excellẽtiorẽ viã vobis demõſtro, &c. Et hoc quia ſine ipſa nihil valẽt alia. Et hæc charitas figuratur per tunicã inconſutilẽ. Io. 19, Et ratio huius quare eſt habenda, ſubditur. ſ. quia [eſt vinculũ] ſecundũ Glo. per omnes virtutes homo perficitur, ſed charitas cõnectit eas ad inuicẽ. & facit eas pſeuerantes, & ideo dicitur vinculũ. Vel ex natura ſua eſt vinculum, quia eſt amor qui eſt vniens amatũ amanti. Oſee 11, In funiculis Adã trahã eos, in vinculis charitatis, &c. Sed addit [Perfectionis] quia eſt vnũquodq; perfectũ quãdo adhęret fini vltimo. ſ. deo, quod facit charitas. ¶ Deinde cùm dicit [Et pax, &c.] Monet ad actus charitatis. Et ponit duos actus. ſ. pacẽ, & gratitudinẽ, & tertiũ innuit. ſ. gaudiũ. Dicit ergo [Et pax Chriſti, &c.] Ex charitate mox oritur pax, quæ eſt ſecundũ Aug. tranquilitas ordinis, ſibi à deo inſtituti, quod facit charitas. Qui enim aliquẽ diligit, cõcordat cũ eo in volũtate. Pſal. Pax multa diligẽtibus legẽ tuã [Exultet] quia charitatis effectus eſt gaudiũ, quod ſequitur ex pace. Prou. 12, Qui pacis ineũt cõſilia ſequitur eos gaudiũ. Sed nõ dicit ſimpliciter pax, q̃a eſt pax mũdi quã deus nõ venit facere, ſed Chriſti, quã fecit inter deũ & hominẽ. Mar. 9, Pacẽ habete inter vos, quã annũtiauit. Luc. vlti. Stetit Ieſus in medio eorũ, & dixit eis: Pax vobis. Et debetis habere, quia [in iſta vocati eſtis.] 1. Corin. 8, In pace vocauit nos deus. Et hic ſubdit [in vno corpore.] i. vt ſitis in vno corpore. Effectus alius eſt vt ſitis grati. ideo ſequitur [Et grati eſtote.] Sapiẽ. 16, Ingrati ſpes tanq̃ hibernalis glacies tabeſcet & diſperiet tanq̃ aqua ſuperuacua. ¶ Deinde cũ dicit [Verbũ Chriſti.] monet ad ſapientiã, & primò docet ſapientiæ originẽ. Secundò ſapientiæ vſum, ibi [Docẽtes.] Ad hoc etiã q⁹ quis habeat ſapientiã verã, oportet cõſiderare vnde oriatur. Ideo dicit [Verbũ Chriſti.] Eccl. 1, Fons ſapiẽtiæ verbũ dei in excelſis, ergo ex verbo Chriſti hauriatis eã. Deut. 4, Hæc eſt ſapiẽtia veſtra & intellectus corã populis, &c. 1. Cor. 1, Qui factus eſt nobis ſapiẽtia à deo, &c. Sed aliqui nõ habent verbũ, ideo nec ſapientiã. Et ideo dicit [habitet.] Prou. 3, Circũda eas gutturi tuo, & deſcribe in tabulis cordis tui, &c. Aliquibus ſufficit modicũ quid de verbo Chriſti: ſed Apoſtolus vult q⁹ habeamus multum. Et ideo dicit [Abundanter.] 2. Cor. 9, Potens eſt deus omnẽ gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus ſemper omnẽ ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum. Prouer. 2, Sicut theſauros effoderis eã, &c. Et addit [In omni ſapientia.] i. in omnibus pertinẽtibus ad ſapientiam Chriſti debetis ſtudere ſcire. Act. 20, Non ſubterfugi quo minus annuntiarẽ vobis omne conſilium dei. Eccl. 21, Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit. ¶ Triplex autem eſt vſus huius ſapientiæ. ſ. inſtructionis, deuotionis, & directionis. Inſtructio duplex. ſ. ad cognoſcendum vera. Vnde dicit [Docentes] quaſi. d. Habitet ita abundanter in vobis, vt de omnibus ſitis inſtructi per ipſum. 2. Timo. 3, Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, &c. Item ad cognoſcendũ bona, ideo dicit [Et cõmonentes vosmetipſos.] i. exhortantes vos ad bona opera. 2. Petri 1, Sufcitate vos in commonitionẽ, &c. ¶ Secũdò ponit vſum deuotionis. Vnde dicit [In pſalmis & hymnis.] In pſalmis qui deſignãt iocunditatẽ bonę operationis. Pſal. Laudate eum in voce exultationis, &c. Hymnus eſt laus cum cantico. Pſal. Hymnus omnibus ſanctis eius, &c. [Et canticis ſpiritualibus, &c.] quia quicquid nos facimus debemus referre ad bona ſpiritualia, ad promiſſa ęterna, & ad reuerentiã dei. Et ideo dicit [In cordib⁹] & nõ in labiis tantũ. 1. Cor 14, Pſallam ſpiritu pſallam & mẽte. Eſa. 29, Populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum longè eſt à me. Et addit [In gratia.] ſ. recognoſcẽtes gratiã Chriſti & beneficia dei. Sunt autẽ cantica eccleſiæ cordis principaliter, ſed oris ſunt vt excitetur canticũ cordis, & pro ſimplicib⁹ & rudibus. Tertiò ponit vſum directionis in opere, dicẽs [Omne quodcũq; facitis, &c.] quia etiã locutio opus quoddã eſt. 1. Cor. 10, Siue mãducatis, ſiue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriã dei facite, &c. Sed cõtrà, Aut hoc eſt præceptũ, aut cõſiliũ: ſi præceptũ, peccat quicunq; hoc nõ facit: ſed peccat venialiter quãdo quis hoc non facit: ergo quicũq; peccat venialiter peccat mortaliter. Reſpõdeo: quidã dicunt q⁹ hoc eſt conſiliũ, ſed hoc non eſt verũ. Sed dicendum eſt q⁹ non eſt neceſſariũ q⁹ omnia in deum referantur actu, ſed habitu: qui enim facit contra gloriã dei & præcepta eius, facit contra hoc præceptũ. Venialiter autẽ peccans, non facit contra hoc præceptũ ſimpliciter: quia licet non actualiter, tamen habitualiter refert omnia in deum.

Lectio 4.

Docentur mulieres quomodo ſe ſe habere debẽt ad viros: filij ad parentes: famuli ad dominos: & econtra.

Mulieres ſubdite eſtote viris, ſicut oportet in domino. Viri diligite vxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas. Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in domino. Patres nolite ad indignationem prouocare filios veſtros: ut non puſillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentis dominum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut domino, & non hominibus: ſcientes quòd à domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite. Qui enim iniuriam facit recipiet id quod iniquè geſſit: Et non eſt perſonarum acceptio apud deum. Domini quod iuſtum eſt & æquum ſeruis præſtate: ſcientes quoniam & vos dominum habetis in cælo.

¶ Poſita generali inſtructione ad omnes: hic incipit ponere ſpecialẽ. Primò dat quædã ſpecialia documẽta pertinẽtia ad ſingulos ſtatus in eccleſia. Secũdò quædã cõmunia omnibus ſtatib⁹ reſpectu cenarũ conditionum, in 4. cap. ibi [Orationi inſtate.] Prima in tres ſecundũ tres cõnexiones ex quib⁹ domus cõſtituitur ſecundũ Philoſophũ quarũ vna eſt viri & vxoris: ſecunda patris & filii: alia domini & ſerui. Secũda, ibi [Filii.] Tertia, ibi [Serui.] Vnaquęq; earũ diuiditur in duo ſecũdũ q⁹ monet ſubditos vt obediãt, ſuperiores vt moderatè imperẽt. Dicit ergo [mulieres, &c.] & dicit [Sicut oportet,] quia hæc ſubiectio eſt lege diuina ordinata. Gen. 3, Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. 1. Cor. 14, Mulieres in eccleſia taceãt. Nõ enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe ſicut & lex dicit. Et ratio huius eſt, quia regere eſt rationis: viri autẽ magis vigẽt ratione, & ideo præſidere debẽt. Itẽ addit [In domino.] quia omnia ordinata ad aliquos fines ſunt referẽda finaliter in deũ. Deinde monet viros vt diligãt eas, dicẽs [Viri diligite vxores.] hoc enim eſt naturale: quia vir & vxor quodãmodo ſunt vnũ. Ephe. 5, Viri diligite vxores veſtras, &c. Et prohibet ne eis ſint amari. Mich. 1, Infirmata eſt in bonũ quæ habitat in amaritudinib⁹. Eph. 4, Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor & blaſphemia, tollatur à vobis, cũ omni malitia. ¶ Deinde cũ dicit [Filii, &c.] agit de ſecũdo & dicit [Filii obedite per omnia.] ſ. quæ nõ ſunt cõtra deũ. Heb. 12, Parẽtes quidẽ carnis noſtræ habuimus eruditores & reuerebamur eos, &c. Si verò præcipiãt in his quæ ſunt cõtra deũ, ſic intelligitur illud qđ dicitur. Luc. 14, Si quis venit ad me & nõ odit patrẽ ſuũ & matrẽ, &c. & hoc quia hoc eſt placitũ in domino. i. in lege domini, quia lex charitatis nõ remouet legẽ naturæ, ſed perficit. Eſt autẽ lex naturalis q⁹ filij⁹ ſubdatur curæ patris. Exo. 20, Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã, &c. ¶ Deinde dicit [Patres nolite, &c.] inſtruit parẽtes. Eph. 6, Et vos patres nolite ad iracũdiã prouocare filios, &c. & hoc [vt nõ puſillo animo fiãt.] i. vt nõ puſillanimes fiãt, huius ratio eſt q⁹ homines retinẽt impreſsionẽ quã à pueritia habuerũt. Naturale aũt eſt q⁹ in ſeruitute nutriũtur, ſemp ſint puſillanimes. Vnde ratio eſt cuiuſdã quare filii Iſrael nõ ſtatì in terrã ꝓmiſſionis ſunt perducti: q⁹ fuerãt nutriti in ſeruitute, & nõ habuiſſent audaciã cõtra inimicos pugnãdi. Eſa. 35, Dicite puſil. &c. ¶ Deide dicit [Serui obedite.] agit de tertio, & primò de ſeruis ponit monitionẽ. Secũdò oñdit rationẽ, ibi [Sciẽtes.] Tertiò excludit dubitationẽ, ibi [Qui enim.] Circa primũ duo facit: quia primò monet eos ad obediẽtiã. Secũdò determinat obediẽdi modũ, ibi [Nõ ad oculũ.] Dicit ergo [Serui.] ſecũdũ carnalẽ cõditionẽ [obedite p omnia] q̃. ſ. nõ cõtra deũ ſunt. 1. Pet. 2, Nõ tantũ bonis & modeſtis, ſed etiã diſcolis, &c. 1. Tim. vlt. Quicũq; ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos, omni honore dignos arbitrẽtur. ¶ Deinde dicit. [Non ad oculũ.] Docet modũ obediẽdi. Et oſtẽdit duos modos obediendi. Primò quòd ſimpliciter & ſine dolo. Secũdò oſtẽdit q⁹ volũtariè. Dicit ergo [nõ ad oculũ.] ſ. quantũ poteſt videri à domino. Eph. 6. ſimile. Et dicit, quaſi hominib⁹ placẽtes, quia nõ ſeruiũt hoc modo niſi vt placeãt hominib⁹. Gal. 1, Si adhuc hominibus placerẽ, ſeruus Chriſti nõ eſſem. Ideo addit [Sed in ſimplicitate cordis, &c.] i. abſq; dolo [Timẽtes dominum] ſicut Iob 1. Erat vir ille ſimplex & rectus ac timẽs deũ. Prou. 11, Simplicitas iuſtorũ diriget eos, &c. Itẽ volũtariè, vnde dicit [Quodcũq; facitis ex animo.] ꝓptẽ [operamini.] Et hoc [ſicut domino] quia qui ſeruit alicui propter ordinẽ iuſtitiæ, facit hoc propter deũ à quo eſt hic ordo. Ro. 13, Qui poteſtati reſiſtit, dei ordinationi reſiſtit. Eph. 6, Faciẽtes voluntatẽ dei ex animo, cũ bona volũtate ſeruiẽtes ſicut, &c ¶ Deinde dicit [Sciẽtes] oſtẽdit duplicẽ rationẽ huius, & vna eſt ex parte remunerationis, alia ex parte deuotionis ad deũ. Dicit ergo. Seruiatis ꝓptè, quia à domino accipietis retributionem hæreditatis æternę. Pſalm. Funes ceciderũt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara eſt mihi. Eph. 6, Scientes quoniã vnuſquiſq; quodcũq; fecerit bonum hoc recipiet à domino, ſiue ſeruus, ſiue liber. Quorundã enim fuit opinio quòd actus iuſtitiæ nõ eſt meritorius, quia hoc videbatur eſſe debitum, & hoc non eſt meritoriũ alicui dare quod ſuũ eſt. Sed ſciendum eſt q⁹ ex hoc quòd voluntariè facis, & ex hoc ponis aliquid de tuo, quia de potestate tua eſt velle & non velle, ſic eſt meritorium. Serui autẽ ex debito ſeruiunt domino, & ideo vt habeant mercedẽ hoc faciunt voluntariè. Sed ſic ſeruite eis q⁹ à deo nõ recedatis. Itẽ alia ratio eſt, quia ſic ſeruitis domino Chriſto. Ro. 12, Spiritu feruẽtes, domino, &c. ¶ Deinde dicit [Qui enim.] remouet dubitationẽ. Poſſet enim dicere ſeruus. Quomodo ſeruiã ei qui facit mihi iniuriã. Et ideo dicit, Nõ eſt tuum vt vindices te, ſubtrahendo et quod ſuũ eſt, ſed expecta ab eo qui poteſt, quia [qui iniuriã facit, &c.] 2. Cor. 5, Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malũ. Eph. 6, Et perſonarũ acceptio non eſt apud deũ. Act. 10, Non eſt perſonarũ acceptor deus. ¶ Deinde cùm dicit [Domini.] oſtendit qualiter domini ſe habeãt ad ſeruos. Circa hoc duo facit, quia primò dat doctrinã. Secundò reddit rationẽ eorũ, ibi [Sciẽtes.] Dupliciter autẽ poteſt dominus grauare ſeruos ſ. faciẽdo cõtra eos quod iuſtitia legis prohibet, quia ſecundũ leges nõ licet domino ſeruire in ſeruum. Ideo dicit [quod iuſtũ eſt.] Itẽ ſi exigeret totũ debitũ, quod mãſuetudo chriſtiana mitigat. Ideo dicit [Et equũ.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob 31, Si contẽpsi subire, &c. ¶ Deinde cũ dicit [Scientes, &c.] Ponitur ratio, quia sicut tu te habes ad eos, ita dominus ad te. Ephe. 6, Scientes, &c.

Caput 4.

Habentur Colossenses ut vigilate & pro Apostolo specialiter orare ꝓ fructu euangelicæ ꝓdicationis, exhortatur post vt in sapientia erga infideles ambulẽt

RAtioni instate vigilantes in ea in gratiarũ actione: orantes simul & pro nobis, ut deus aperiat nobis ostiũ sermonis ad loquendũ mysteriũ Christi (propter quod etiã uinctus sum) ut manifestẽ illud, ita ut oporteat me loqui. In sapiẽtia ambulate ad eos qui foris sunt tẽpus redimẽtes. Sermo uester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat uos unicuiq; rẽspõdere. Quæ circa me sunt, omnia uobis nota faciet Tichicus charissimus frater, & fidelis minister, & cõseruus in domino: quẽ misi ad uos ad hoc ipsum ut cognoscat quæ circa uos sunt, & consoletur corda uestra: cũ Onesimo charissimo & fideli fratre, qui ex uobis est: qui omnia q̃ hic agũtur, nota faciẽt uobis. Salutat uos Aristarchus concaptiuus meus, & Marcus cõsobrinus Barnabæ (de quo accepistis mandata, si uenerit ad uos, suscipite illũ) & Iesus qui dicitur iustus: qui sunt ex circũcisione. Hi soli sunt adiutores mei in regno dei: qui mihi fuerunt solatio. Salutat uos Epaphras qui ex uobis est seruus Christi Iesu, semp sollicitus pro uobis in orationibus, ut stetis perfecti & pleni in omni uoluntate dei. Testimoniũ enim illi perhibeo ꝙ habet multũ laborem pro uobis, & ꝓ his qui sunt Laodiciæ & qui Hierapoli. Salutat uos Lucas medicus charissimus et Demas. Salutate fratres q̃ sunt Laodiciæ, et Nymphã & q̃ in domo eius est ecclesia. Et cũ lecta fuerit apud uos epistola hæc, facite ut & in Laodicẽsiũ ecclesia legatur, et ea q̃ Laodicẽsiũ est, uobis legatur. Et dicite Archippo: Vide ministeriũ qd̃ accepisti in domino, ut illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores estote uinculorũ meorũ. Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscũ. Amẽ.

¶ Suprà posuit specialia documẽta ad singulos status hominũ, hic ponit ptinẽtia ad omnes, tamẽ respectu diuersorũ. Et primò ostẽdit qualiter se habeãt ad alios. Secũdò qualiter ad ipsos alii se habeãt, ibi [Quæ circa me, &c.] Iterũ prima in duas, quia primò ostẽdit quomodo se habeãt ad ipsummet Apostolũ eorũ prælatũ. Secũdò quomodo ad alios, maximè infideles, ib̃ [Insapiẽtia.] Circa primũ duo facit, quia primò incitat eos vniuersaliter ad orãdũ. Secũdò vt orẽt ꝓ eo, ibi [Orantes.] Debet autẽ oratio habere tria. s. ꝙ sit assidua, grata, & vigilãs. Assidua. vnde dicit [orationi instãtes.] i. cũ perseuerãtia orate. 1. Thes. 5, Sine intermissione orate. Lu. 18, Oportet semp orare & nunq̃ deficere. Itẽ vigilans, vt animus nõ sit præssus. Ideo subditur (vigilãtes.) 1. Pet. 4, Vigilate in orationib⁹, &c. Lu. 6, Erat pernoctãs in oratione, &c. Itẽ gratia. i. in gratiarũ actione, aliàs nõ meretur beneficia noua si de acceptis esset ingrat⁹. Vnde sequitur (in gratiarũ actione.) Phil. 4, Cũ gratiarũ actione. 1. Thes. 5, In oĩbus gratias agite. Consequẽter rogat vt orẽt ꝓ ipso, dicens [Orãtes, &c.] Quia hoc est debitũ ꝙ subditi ꝓ prælatis orẽt, quia prælati custodiũt eos, & eorũ bonũ est cõmune omniũ. 2. Thes. 3, Orate ꝓ nobis vt sermo dñi currat, &c. Et hoc [vt deus aperiat ostiũ.] i. os ꝙ quod sermo à corde exit, & ꝙ deus det gratiã digné ꝓferẽdi verbũ suũ. In operatione etiã significatur aliquod magnũ. Mat. 5, Aperiẽs os suũ docebat eos, &c. Et ideo subdit [ad loquendũ.] 1. Cor. 14, Spiritus est qui loquitur mysteria. Et his indigeo, quia ꝓpter verbũ Christi, &c. Et tribulationes patior. Ideo orãdũ est vt libere posim. 2. Ti. 2, Laboro vsq; ad vincula. Et hoc modo vt aperiat. i. [vt manifestet, &c.] Tria possunt esse impedimẽta verbi. s. vel ꝓpter timorẽ, ideo dicit [Vinctus.] vel propter altitudinẽ ita ꝙ subditi nequeãt intellige re ideo dicit [vt manifestẽ.] vel propter incõgruitatẽ tẽporis vel modi. ideo dicit [Vt oportet.] 1. Cor. 5, Nõ potui vobis loqui quasi spiritualib⁹, &c. Lu. 12, Fidelis dispẽsator & prudẽs quẽ cõst. &c. ¶ Cõsequẽter cũ dicit [In sapiẽ. &c.] ostẽdit quomodo se habeãt ad extraneos, & primò in cõuersatione. Secundò quomodo in locutiõe, ibi [Sermo vester.] Dicit ergo [In sapiẽtia ambulate ad eos q̃ foris sunt.] i. infideles: in sapiẽtia. i. sapiẽter. Sap. 7, Neminẽ diligit de⁹ nisi qui cũ sapiẽtia inhabitat, &c. Et huius causa est [Redimẽtes, &c.] Redemit vexationẽ suã quando quis dimittit quod est de iure suo vt vitet eã. Isti vexabãtur ab eis, ideo vult ꝙ redimãt eã ꝓ sapiẽtiã. 1. Pet. 2, Cõuersationẽ vestrã inter gẽtes habẽtes bonã, &c. Itẽ docet: secũdò quomodo se habeãt loquẽdo. Et primò vt sermo sit gratus. Vnde dicit [Sermo vester semp in gratia.] Eccl 6, Lingua eucharis in bono homine abũdabit. secũdò vt sit discretus. Vnde dicit [Sale cõditus.] per salẽ intelligitur discretio: qa ꝓ ipsum omnis cib⁹ cõditus est sapidus, ita omnis actio indiscreta est aspida & inordinata. Mat. 9, Habete in vobis sal, & pacẽ habete inter vos. Et hoc [vt sciatis, &c.] Aliter ẽm est respõdendũ sapientib⁹, aliter insipiẽtib⁹. Prou. 26, Nõ rũdeas stulto iuxta stultitiã suã ne efficiaris ei similis, &c. 1. Pe. 3, Parati semp ad satisfactionẽ omni poscẽtivos rationẽ, &c. ¶ Deĩde cũ dicit [Quę circa me, &c.] ostẽdit quid alii agãt ad ipsos, & primò oñdit qd̃ ad eos agãt illi quos ad eos mittit. Secũdò quid cũ Apostolo remanẽtes, ibi [Salutãt.] Mittit autẽ ad eos legatũ quẽ primò describit tripliciter, & primò à dilectione, dicẽs [Charissimus frater.] i. per charitatẽ quę facit hominẽ auro pretiosiorẽ. Esa. 13, Pretiosior erit vir auro & homo mũdo obrizo, &c. Itẽ à fide. Vnde dicit [Fidelis in ministerio.] i. Cor. 4, Hic iam quæritur inter dispẽsatores, vt fidelis quis inueniatur. Itẽ ab humilitate. Vnde dicit [Et cõseruus.] s. in executione ministerii, sed [in domino] quia prælatus quærere debet vtilitatẽ eorũ quibus præfertur, & dei honorẽ. Sed ad quid mittitur? Vt cognoscat statũ subditorũ. Gen. 37, Vade & vide si cũcta prospera sunt erga fratres tuos & pecora, & renũtia mihi quid agatur, &c. 1. Reg. 17, Fratres tuos visitabis si rectè agãt, & cũ quibus ordinati sunt disce. Itẽ vt consoletur. Ro. 1, Desidero ẽm videre vos vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis ad cõfirmãdos vos. i. simul cõsolari in vobis, &c. Et dñs missus à patre ad hoc venit. Esa. 61, Vt cõsolarer omnes lugẽtes, &c. Itẽ describit eius societatẽ cũ Onesimo [Qui omnia quæ hic agũtur, &c.] Et vestra mihi vt corrigã, & mea vobis vt exẽplum habeatis. ¶ Deinde cũ dicit [Salutat, &c.] ostẽdit quomodo salutãtur à remanẽtibus cũ Apost. & litera satis patet [De quo accepistis, &c.] Act. 13. dicitur quòd cũ Paulus, &. Barnarb. simul irẽt quidã Io. Marc⁹ sic se eis cõiunxit ꝙ postea recessit & iterũ rediit. Et Paul⁹ quidẽ noluit eũ recipere, sed Barna. Et ideo Paulus recessit à Barna. Et propter hoc Apost. scripsit Colossensib⁹ de Marco ꝙ nõ reciperẽt eũ, sed nũc quia conuersus erat scribit vt eũ recipiãt: & hoc est, Accepistis, &c. Vel fratrẽ Barnab. de quo Barnab. accepistis, &c. [Et Iesus qui dicitur iustus.] qui quidẽ erat vir sanctę conuersationis. Et ideo dicitur iustus [Qui sunt ex circuncisione.] misit ad prędicandũ euangelium Christi. Philip. 1, Quid enim cũ omni modo siue per occasionem siue per veritatẽ Christus annũtietur. Et sic 1. Gẽtiles. 2. Iudęos ponit [Epaphras qui ex vobis est.] Iquia Asianus erat. Et ad hoc salutãt [vt stetis perfecti.] Iac. 1, Sitis pfecti, &c. [Pleni, &c.] i. in oĩb⁹ quæ ptinẽt ad volũtatẽ dei. Itẽ ponit Lucã qui nõ fuit natus ex Iudęis [vt videtur] quia fuit Antiochen⁹, medicus arte, quẽ

specialiter nominat, quia fuit homo bonæ authoritatis in ecclesia propter euangeliũ quod scripsit Apostolo adhuc viuente. ¶ Deinde dicit [Salutate, &c.] ostẽdit quos salutẽt, & primò quomodo alios alienæ ecclesiæ. Secundò quomodo eos qui sunt de sua, ibi [Et eã quæ est Laodicensiũ.] Ex quo habetur ꝙ scripsit alias epistolas: quia istã de qua fit mẽtio hic. s. Laodicensiũ, & vnam aliã ad Cor. præter primã & secundã: quia in prima epist. cap. 5. dicit, Scripsi vobis in epistola, ne cõmiscearnini fornicatiis, &c. Sed ratio est duplex quare nõ sunt in canone: quia non cõstabat de earũ authoritate, quia fortè erant deprauatæ, & perierãt in ecclesiis. Vel quia non cõtinebant aliud q̃ ista [Et dicite Archippo.] hic fuit prælatus eorũ, & mandat vt moneãt ipsum dicentes [Vide, &c.] 2. Tim. 4, Ministeriũ tuum imple. Et quidẽ tunc ministerii implet quando facit illud ad quod accepit. Sed videtur ꝙ non pertineat ad subditũ monere prælatũ. Exod. 19, Dicendũ ꝙ irreuerẽter arguere & vituperare est prohibitũ, sed monere charitatiuè potest, sicut Paulus Petrũ. Gala. 2, Sed quare nõ scripsit prælato? Quia prælatus est propter ecclesiã, & non ecõuerso [Salutatio, &c.] Consuetudo Apostoli erat ꝙ totam epistolã faciebat aliquẽ scribere: sed in fine ponebat aliquid de manu sua. 2. Thes. vl. vbi dicit, Salutatio mea manu Pauli, idẽ & hic ne fallerentur. Et dicit [memores, &c.] quia Romæ vinctus erat: quia Iac. 5, Exẽplum accipite fratres exitus mali & lõganimitatis & laboris & patiẽtiæ prophetas, qui locuti sunt in nomine domini, &c. Heb. vlt. Memẽtote præpositorũ vestrorũ qui vobis locuti sunt verbum dei, quorũ intuentes exitũ, conuersationis imitamini fidẽ. Tandẽ concludens optat eis bonũ, dicẽs [Gratia &c. Ioan. 1, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est cui sit laus & gloria, nunc & semper. Amen.

Explicit subtilissima expositio. S. Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum super epistolam Pauli ad Collocenses.

Incipit mirabilis declaratio angelici doctoris sancti thomae aqvinatis, super primã epistolã doctoris Gentium sancti Pauli apostoli ad Thessalonicenses.

PROLOGVS.

Salutatio. Bona optata gratia & pax.

VLtiplicatæ sunt aquæ, &c. Gen. 7, Hęc verba cõpetunt materię huius epistolæ. Ecclesia enim figuratur per arcã, sicut dicitur 1. Petr. 3, quia sicut in arca cæteris pereuntibus paucæ animæ saluatæ sunt, ita in ecclesia pauci. i. soli electi saluabũtur. Per aquas autẽ significantur tribulationes. Primò quia aquæ impellunt irruẽdo sic tribulationes. Mat. 7, Venerũt flumina & flauerunt venti & irruerunt in domũ illam. Sed & impulsu fluminũ ecclesia non mouetur. Vnde subdit, Et nõ cecidit. Secundò aqua extinguit ignem. Eccl. 30, Ignem ardentẽ extinguit aqua, sic tribulationes extinguunt impetus concupiscentiarũ, ne homines ad libitum eas sequãtur, sed non extinguntur veram charitatẽ ecclesiæ. Can. 8, Aquæ multæ non poterũt extinguere charitatẽ, nec flumina obruent illã. Tertiò aquæ submergũt per inundationẽ. Treñ. 3, Inundauerũt aquę super caput meũ, sed ecclesia non per has submergitur. Io. 2, Circũdederũt me aquæ vsq; ad animã meã, abyssus valuit me, pelagus operuit caput meũ, &c. Et pòst, Rursum videbo tẽplum sanctũ tuum, &c. Non ergo deficit, sed subleuatur. Et primò per eleuationem mẽtis ad deum. Greg. Mala quæ nos hìc præmunt ad deũ nos ire cõpellunt. Osee 6, In tribulatione sua mane cõsurgent ad me. Secundo per spirituale consolationẽ. Psal. Secundũ multitudinẽ dolorũ in corde meo cõsolationes tuæ lætificauerũt animã meam. 2. Cor. 1, Sicut abundãt passiones Christi in nobis, ita per Christũ abundat cõsolatio nostra. Tertiò per multiplicationẽ fidelium, quia tẽpore persecutionũ deus multiplicauit ecclesiã. Exod. 1, Quãtóq; magis opprimebãt eos, tantò magis multiplicabãtur & crescebãt. Sic ergo conuenit huic epistolæ: quia isti multas tribulationes passi, steterũt fortes. Videamus ergo textum.

Caput 1.

PAulus & Siluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensiũ in deo patre nostro & domino Iesu Christo: gratia uobis & pax. Gratias agimus deo semper pro omnibus uobis: memoriã uestri faciẽtes in orationibus nostris sine intermissione memores operis fidei uestræ & laboris & charitatis & sustinẽtiæ spei domini nostri Iesu Christi ante deũ & patrem nostrũ. Scientes fratres dilecti à deo electionẽ uestrã: quia euangeliũ nostrum nõ fuit ad uos in sermone tantũ: sed & in uirtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in uobis propter uos. Et uos imitatores nostri facti estis, & domini excipiẽtes uerbũ in tribulatione multa, cũ gaudio spiritus sanctí: ita ut facti sitis forma omnibus credenti bus in Macedonia & in Achaia. A uobis enim diffamatus est sermo domini: non solũ in Macedonia & in Achaia, sed in omni loco, fides uestra quæ est ad deũ perfecta est, ita ut nõ sit nobis necesse quicquã loqui. Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad uos, & quomodo conuersi estis ad deum à simulachris, seruire deo uiuo & uero, & expectare filium eius de cælis (quem suscitauit ex mortuis) Iesum qui eripuit nos ab ira uentura.

¶ Apostolus vult munire hic ecclesiam contra tribulationes: & primò contra tribulationes præsentes. Et hoc in prima epistola. Secundò cõtra futuras tẽpore Antichristi, & hoc in secũda. Prima diuiditur in salutationem & epistolarem narrationẽ, ibi [Gratias agimus.] Item primò tangit personas salutantes. Secũdò ecclesiam salutatam. Tertiò bona optata. Notandum est autem ꝙ quia vbi delinquimus omnes pares sumus, ideo quia istis bonis scribit, non facit mentionem de officio suo, sed solùm de nomine humilitatis quòd est, Paulus. Sap. 7, Et innumerabilis honestas per manus illius. Et adiungit duos qui eis prædicauerũt cum eo. s. Siluanũ q̃ est Sylas, & Timotheũ quẽ circuncidit, vt dicitur Act. 16, Salutat aũt ecclesiã q̃ est cõgregatio fidelũ. Et hoc [in deo patre & dño nostro Iesu Christo.] i. ĩ fide trinitatis, & diuinitatis & humanitatis Christi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia in horum cognitione erit nostra beatitudo. Tãgit autẽ personam patris & filii incarnati, in quibus intelligitur spiritus sanctus, qui est nexus amborũ. Bona optata sunt gratia, quæ est principiũ omnium bonorum. 1. Cor. 15, Gratia dei sum id quod sum. Et pax quæ est finis, quia tunc est pax quando appetitus totaliter pacatur. Deinde cùm dicit [Gratias agimus.] Incipit epistolaris narratio, & primò cõmẽdat eos de præterita perseuerãtia. Secundò monet eos ad bene agendũ in futurum. 4. cap. ibi [De cætero.] Item primo agit gratias vniuersaliter de bonis eorũ. Secundò ea cõmemorat in speciali, ibi [Scientes fratres, &c.] Circa primũ duo facit, quia primò ponit gratiarũ actionem. Secundò eius materiã, ibi [Memores.] Item primo ꝙ eis gratias agit. Secũdo pro eis orat, ibi [Memoriã vestri.] Quantũ ergo ad primum dicit tria quæ debẽt esse in gratiarũ actione. Primò ꝙ sit ordinata. s. ad deũ. Ideo dicit [Gratias agamus deo.] Psa. Gratiã & gloriã dabit dominus. Iac. 1, Omne datũ optimum & omne donũ perfectum de sursum est descẽdens à patre luminum. Item assidua, quia [semp.] Item vniuersalis, ibi [Pro omnibus vobis.] infrà 5, In omnib⁹ gratias agite. ¶ Deinde orat pro eis, dicens [Memoriã vestri faciens, &c.] q.d. Quandocũq; oro, habeo vos in memoria. Rom. 1, Sine intermissione memoriã vestri facio semper in orationibus meis. ¶ Deinde cùm dicit [Memores operis.] Ponis bona de quibus agit gratias. s. fidẽ, spem & charitatem. 1. Cor. 13, Nunc autẽ manẽt fides, spes, charitas: tria hæc, &c. Fidẽ præmittit: quia est substantia sperandarũ rerum, &c. Accedentẽ enim ad deũ oportet credere, &c. Heb. 11, Hæc autẽ non est sufficiens nisi habeat operationẽ & laborem. Et ideo dicit [Operis fidei vestræ & laboris.] Iac. 2, Fides sine operibus mortua est. ¶ Item quia qui in laborando propter Christũ deficit, nihil valet. Luc. 8, Ad tẽpus credunt, & in tẽpore tẽtationis recedũt. Ideo dicit [Operis & laboris. q.d. Memores fidei vestrę operãtis & laborantis.] Itẽ, charitatis in cuius operibus abũdãt. infrà 4. charitate fraternitatis, &c. Item spei quæ facit patienter sustinere aduersa. Ro. 12, Spe gaudẽtes in tribulatione patiẽtes. Et sustinẽtiæ quã spes facit. Iac. 5, Patiẽtiã Iob aud. &c. Spei, inq̃, domini nostri. i. quã habemus de Christo, vel quã Christus dedit nobis. 1. Pet. 1, Regenerauit nos in spem viuã, &c. Hæc spes est [ante deũ non ante oculos hominũ.] Mat. 6, Attendite ne iustitiã vestram faciatis coràm hominibus, &c. Hebr. 6, Quã sicut anchorã habemus animæ tutã, &c. Spes enim in veteri testamento nõ induxit ad deũ. ¶ Deinde cùm dicit [Sciẽtes fratres.] Tꝛ speciali cõmemorat eorũ bona, quos primò cõmendat, ꝙ deuotè & prõptè susceperunt prædicationẽ, non obstãte tribulatione. Secũdò ꝙ propter tribulationẽ ab ea non recesserũt in 2. ca. ibi [Nam ipsi scitis.] Iterũ prima pars diuiditur in duas: quia ostẽdit qualis fuit ista prædicatio. Secũdò qualiter ab eis recepta, ibi [Et vos imitatores.] Circa primũ tria facit: quia primò ostendit quid circa eos sciebat. Secũdò modũ prædicationis suæ, ibi [Quia euangeliũ.] Tertiò quid ipsi sciebãt de Apostolo, ibi [Scitẽs ó fratres dilecti à deo.] nõ solùm cõmuniter inquantũ dat esse naturæ, sed inquantũ specialiter ad bona æterna estis vocati. Mala. 1, Iacob dilexi, &c. Deut. 33, Dilexit populos, &c. [Electionẽ vestrã.] q.d. Certitudinaliter cognosco vos esse electos: quia hanc electionẽ non meruistis, sed à deo estis gratuitè electi. Et hoc scio, quia deus dedit mihi magnũ argumentũ in prædicatione. s. ꝙ illi quibus loquor sunt à deo electi. s. quando deus dat eis vel mihi gratiã copiosè prædicãdi eis. ¶ Consequẽter quod dicit Eze. 3, Et linguã tuã adhærere faciã palato tuo, &c. Ideo primò cõmemorat q̃ virtuosè eis prædicauit. Secũdò inducit eorũ testimonium, ibi [Sicut scitis.] Virtuosè quidẽ: quia non fuit in sublimitate sermonis, sed in virtute. 1. Cor. 2, Sermo meus & prædicatio mea nõ in persuasibilib⁹ humanæ sapientiæ verbis, sed ostẽsione spiritus & virtutis. 1. Cor. 4, Non em̃ in sermone est regnũ dei, sed in virtute. Vel potest referri ad confirmationẽ prædicationis, vel ad modũ prædicandi. Si ad primum sic confirmata fuit prædicatio mea vobis: nõ argumentis, sed virtute miraculorũ. Vnde dicit, Mar. vlt. Domino cooperãte & sermonẽ confirmãte sequẽtibus signis. Itẽ in datione spiritus sancti, vnde dicit [Et spiritui sancto.] Act. 10, Adhuc loquẽte Petro verba hæc, cecidit spiritus sp̃s omnes qui audiebãt verbũ, &c. Heb. 2, Contestãte deo signis & portentis & variis virtutib⁹ & spiritus sancti distributionibus [Et in plenitudine, &c.] Et hoc addit ne crederẽt se minus recepisse quã Iudæi. Quasi d. Spiritus sanctus nõ est personarũ acceptor: sed in ea plenitudine fuit apud vos sicut apud Iudæos. Act. 2, Repleti sunt omnes spiritu sancto, &c. Sed si ad secundũ, sic [in virtute.] i. virtuosam vitã vobis ostẽdẽs. Act. 1, Cœpit dñs facere & docere. Et in spiritu sancto. s. suggerẽte. Mat. 10, Non estis vos qui loquimini, &c. [In plenitudine multa.] i. quia instruxi vos de oĩbus ad fidẽ necessariis. Inducit autẽ eorum testimoniũ ad hoc cùm dicit [Sicut vos scitis, &c.] i. talia dona & virtutes ostẽdimus in vobis. 2. Cor. 5, Spero autẽ in conscientiis vestris manifestos nos esse. ¶ Deinde cũ dicit [Et vos imitatores, &c.] ostẽdit quomodo prędicationẽ suã virtuosè receperũt, nec propter tribulationes recesserũt. Et primò ostẽdit eorum virtutẽ in hoc ꝙ alios imitati sunt, Secũdò ꝙ aliis se imitabiles præstiterũt, ibi [Ita vt facti sitis.] Circa primũ duo facit, quia primò ostendit quos sunt imitati. Secũdò in quibus sunt imitati, ibi [Excipiẽtes.] Circa primum dicit ꝙ imitati sunt eos quos debuerunt. s. prælatos. Et ideo dicit [Imitatores nostri facti, &c.] Phili. 3, Imitatores mei estote fratres. Sed imitati sunt nõ eo in quo deliquimus sicut homines, sed in quo imitamur Christum. Vnde & dicitur [& dñi.] 1. Cor. 4, Imitatores mei estote sicut & ego Christi. i. in quo imitatus sum Christũ. s. in patiẽtia tribulationis. Mat. 16, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me. 1. Pet. 2, Christ⁹ passus est ꝓ nobis, vobis relinquens exẽplum, vt sequamini vestigia eius. Et ideo dicit [In tribulatione multa cũ gaudio. ji. q̃is multa tribulatio immineret propter verbũ, tamẽ illud accepistis cũ gaudio. Iac. 1, Omne gaudiũ existimate fratres mei cũ in tentationes varias incideritis, &c. Act. 5, Ibãt apostoli gaudentes à cõspectu concilii, quoniã digni habiti sunt ꝓ nomine Iesu contumeliam pati. Cũ gaudio, inq̃, spiritus sancti: non alio quocunq; qui est amor dei, qui facit gaudiũ patientibus ꝓpter Christũ, quia amant eum. Can. 8, Si dederit homo omnẽ substantiã domus suę ꝓ dilectione quasi nihil despiciet eã. ¶ Et sic estis imitatores nostri, q̃. s. aliis estis imitabiles. Vnde dicit [Ita vt facti sitis, &c.] Circa quod tria facit: quia primò ostendit eos esse imitabiles. Secũdò quomodo eorũ fama diuulgata est, ibi [A vobis em̃ diffamatus.] Tertiò quomodo ab omnibus laudabãtur populis, ibi [Ipsi enim annũtiant.] Dicit ergo, Ita perfectè nos imitati estis [vt sitis facti forma.] ji. exemplum vitæ, non solùm in terra vestra, sed in aliis. Matt. 5, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videãt opera vestra, &c. Sed credẽtibus forma facti estis quibus fides vestra innotuit.

Ad quod bonitas vestra accesit [A vobis enim diffamatus est sermo domini.] i. prædicandi dominũ, id est, vestra fama diffusa est nõ tantũ in Macedonia & Achaia quæ sunt vobis vicinæ, sed [fides vestra ad deũ per fecta.] i. quã deus acceptat, & quæ cõiungit vos deo, quæ etiã est in omni loco diuulgata. Ro. 1, Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo, &c. Et signũ huius est, quia nõ est necesse, &c. Boni enim prædicatoris est bona aliorũ in exemplũ adducere. 2. Cor. 9, Vestra enim æmulatio prouocauit plurimos. ¶ Deinde dicit [Ipsi enim, &c.] ponit eorũ laudẽ qua ab aliis laudabantur, quia [de nobis annuntiãt, &c.] Prouerb. vlt. Laudent illã in portis opera eius. Laudant aũt in vobis meã prædicationẽ & vestrã cõuersionẽ. Annuntiant ergo qualẽ introitũ habuerimus ad vos, quia cum magna difficultate & in tribulationibus. Laudãt etiã vestrã cõuersionẽ. Et ostendit quomodo, à quo, & ad quid cõuersi sunt. Quo ad primũ dicit [Et quomodo cõuersi estis ad deũ.] ji. q̃ faciliter & perfectè. Iohel 2, Cõuertimini ad me in toto corde vestro, &c. Eccle. 5, Ne tardes cõuerti ad dominũ, & ne differas de die in diẽ. Quo ad secũdũ dicit [A simulachris.] 1. Cor. 12, Scitis quoniã cũ gẽtes essetis ad simulachra muta prout ducebamini eũtes. Quo ad tertiũ dicit [seruire deo.] s. seruitute latriæ: non creaturæ, sed deo. Cõtra quod dicitur. Ro. 1, Seruierũt creaturæ potiꝰ q̃ creatori, &c. Et dicit [Viuo] vt excludat idolatriæ cultũ, quia idolatræ colebãt quosdã mortuos, quorũ animas dixerũt deificatas, sicut Romulũ & Herculẽ. Et ideo dicit, Viuo Deut. 32, Viuo ego in æternũ. Itẽ quia Platonici putabant quasdã substãtias separatas deos esse participatione: dicunt verò nõ participatiõe diuinæ naturæ, sed quia seruientes eius sunt remunerandi. Ideo quia sic estis, restat vt remunerationẽ expectetis. Vnde dicit [Et expectare filium eius.] s. dei [de cælis] descendentẽ. Luc. 12, Et vos similes hominibus expectãtibus dominũ suũ quãdo reuertatur à nuptiis. Esa. 30, Beati omnes qui expectãt eũ. Illi aũt sunt qui sunt lũbis præcincti. Duo aũt expectamus. s. resurrectionẽ, vt. s. cõformemur. Vnde dicit [Quẽ suscitauit ex mortuis Iesum] Rom. 8, Qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis viuificabit & mortalia corpora vestra, &c. Phili. 3, Reformabit corpus humilitatis nostræ cõfiguratũ corpori claritatis suæ. Itẽ liberari à pœna futura, quæ imminet reis. A cuius aũt pœnæ. s. à peccato, liberamur per Christũ. Vnde dicit [Qui eripuit nos, &c.] Apoc. 6, Abscõdite vos à facię sedentis super thronũ & ab ira agni, &c. Ab hac ira nullus potest nos liberare nisi Christus. Matth. 3, Quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira?

Caput 2.

Hic Paul⁹ præmittit tribulationes quas passus est antequã ad Thes. veniret. & tamen nõ ub hoc est. i. eo extinctis inducia prædicãdi ostẽditque synceritate suæ doctrinæ, quã nõ de errore, immunditia, dolo. s. vt dem̃ credixerit, nõ quasi hominib⁹ placens, non adulando, non in auaritia, &c.

NAm & ipsi scitis fratres introitum nostrum ad nos, quia non inanis fuit, sed ante passi multa & contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis fiduciam habuimus in deo nostro, loqui ad nos euangelium dei in multa sollicitudine. Exhortatio enim nostra, non de errore, neque de immũditia, neque in dolo, sed sicut probati sumus à deo ut crederetur nobis euangelium, ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed deo qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, deus testis est, neque quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis. Cum possemus vobis oneri esse, ut Christi apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestrum tanquam si nutrix foueat filios suos: sic desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solum euangelium dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. Memores enim facti estis fratres laboris nostri & fatigationis: nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, prædicauimus in vobis euangeliũ dei. Vos testes estis & deus, quam sanctè & iuste & sine querela vobis qui credidistis affuimus: sicut scitis qualiter unũquenque vestrum sicut pater filios suos deprecantes vos & consolantes, testificati sumus vt ambularetis dignè deo qui vocauit vos in suum regnum & gloriam.

¶ Supra cõmendauit eos ꝙ in tribulationibus verbũ dei receperũt, hìc cõmendat eos ꝙ ab eo nõ recesserunt propter tribulationes. Et circa hoc tria facit: quia primò cõmemorat eorũ tribulationes. Secundò ostẽdit quale eis remediũ adhibuit in tertio cap. ibi [Propter quod] Tertiò propter quid, ibi [Quia nunc viuimus.] Quia verò suprà dixit de eis nuntiari ab omnibus introitũ apostoli ad eorũ conuersionẽ, ideo primò agit de introitu suo, secundò de eorũ conuersione, ibi [Ideo & nos gratias.] Circa primũ tria facit, quia primò cõmemorat suã cõstantia quã habuit antequã ad eos veniret. Secundò syncritatẽ doctrinę per quã eos conuertit, ibi [Exhortatio enim nostra] Tertiò syncritatẽ suæ conuersationis cũ conuersis, ibi [Vos enim.] Iterũ prima in duas, quia primò præmittit tribulationes quas passus est antequam ad eos veniret. Secundò quomodo fiduciã ex hoc nõ amisit, ibi [Fiduciã habuimus.] Dicit ergo: Dico ꝙ annuntiat introitũ nostrũ, quẽ & vos scitis, quoniã [nõ fuit inanis, &c.] i. leuis, sed difficilis, quia per multas tribulationes. Vel nõ inanis. i. vacuus, sed plenus. Gene. 1, Terra erat inanis & vacua, &c. Vel nõ inanis, i. mobilis, sed stabilis. Phili. 2, Nõ in vanũ cucurri, neq; in vacuũ laboraui. Sed antè sumus passi passiones corporales. Prou. 19, Doctrina viri per patientiã noscitur. Psal. Bene patiẽtes erũt vt annuntient. Itẽ spirituales, quia cõtumeliis ex hoc affecti in Phil. vbi propter curationẽ phitonissæ passus est tribulationes. Et hæc ciuitas est Macedonia. Nec tũ propter hęc fiducia prædicãdi est extincta. Esa. 12, Ecce deus saluator meus fiduciabiliter agã & non timebo. Et hæc fiducia fuit prædicandi [ad vos euãgeliũ dei in multa sollicitudine] de vestra conuersione. Roma. 12, Qui præest in sollicitudine. 2. Cor. 11, Præterea quæ extrinsecus sunt instãtia mea quotidiana sollicitudo omniũ ecclesiarũ. ¶ Deinde cũ dicit [Exhortatio] Ostẽdit syncritatẽ suæ prędicationis. Et circa hoc duo facit quia primò probat syncritatẽ suæ doctrinæ, secundò quædã quæ dixerat, exponit, ibi [Non quasi hoĩbus.] Circa primũ duo facit, quia primò excludit corruptionẽ doctrinæ, secũdò ponit syncritatẽ, ibi [Sed sicut probati] Doctrina aũt corrũpitur, vel propter rẽ quæ docetur, vel ꝓpter intẽtionẽ docẽtis. Propter primũ duplicitèr corrũpitur doctrina, s. vel per errorẽ, sicut docẽs salutẽ esse per Christũ cũ legalibus. 2. Tim. 3, Mali homines & seductores proficiẽt in peius errãtes, & in errorẽ mittẽtes. Ideo dicit [Exhortatio enim nostra nõ est] sicut aliquorũ [de errore] vel propter immũditiã, sicut dicentiũ vacandũ esse voluptatibus, quæ doctrina est à quodã Nicolao, q̃ permisit promiscua matrimonia. cõmunicãs aliis suã vxorẽ, ideo dicit [Nec de immũditia.] Apoc. 2, Permittit mulierẽ Iezabel, quæ se dicit ꝓphetã docere & seducere seruos meos fornicari, & mãducare de idolotitis, &c. Iob 6, Nõ inuenietis in lingua mea iniqtatẽ. Itẽ nec est exhortatio in dolo sicut quorundã: q̃ licet verũ dicãt, habẽt tamẽ intẽtionẽ corruptã, quia nõ profectũ auditorũ neq; dei honorẽ, sed suũ quærunt honorẽ. Contra quod dicit [Neq; in dolo] Hier. 9, Sagitta vulnerans lingua eorũ, dolũ locuta est, &c. Sua ergo prædicatio non est corrupta, sed syncera. Syncerũ aũt aliquid est quod seruat suã

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturā. Tunc aūt est prædicatio syncera quando quis docet eo tenore & fine quo Christus docuit. Et ideo dicit[Sed sicut probāti.]i.eo modo & ea intentione qua deus nos elegit & approbauit ad prædicādū euangeliū loquimur. Gal.2, Creditū est mihi euangeliū pręputii, sicut Petro circuncisionis. Act.9, Vas electionis est mihi iste, vt portet nomē meū coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. ¶ Deinde cū dicit[Non quasi hominibus, &c.] ostēdit qp sua prædicatio nō est in dolo. Primò excludēs illud per quod videretur esse dolosa: secundò manifestat per signū, ibi[Neq; aliquando]tertiò per causam, ibi[Neque in occasione]Propter primū dicit. Prædicatio mea non est quasi hominibus placens. s. finaliter. ps Dissipata sunt ossa eorū qui hominibus placent. Gal.1, Si hominibus placerē, Christi seruus nō essem. Aliquādo tamē debēt velle placere hominibus propter gloriā dei vt prædicatio magis fructificet, sicut dicitur 1.Cor.10, Ego per omnia omnib⁹ placeo, &c.[Sed deo, &c.]Prou.16, Omnes viæ hominū patēt oculis eius. Huius aūt signū est, quia nō adulati sumus loquentes eis placentia. Esa.30, Loqmini nobis placentia, videte nobis errores, &c. Prou.24, Nō lactes quēquā labiis tuis, &c. Et idē ostēdit per causam. Propter duo enim aliquis quærit hominibus placere s. vel propter beneficia, vel propter gloriā. Hoc aūt hīc excludit, & primò primū dicēs[Neq; fuimus, &c.] quia nō solū adulationē deuitauimus, sed etiā omnē occasionē auaritiæ. 1.Tim.6, Existimātiū quæstū esse pietatē. Hier.6, A minori quippe vsq; ad maiorē, oēs auaritiæ studēt. Secundò secundū, ibi[Neq; quærentes à vobis, neq; ab alijs gloriā]de doctrina, cū haberemus vnde possemus gloriari & accipere, imò oneri esse & quia debebāt ei, vnde dicit[Cū possemus]gloriā & sustētationē. Et vocat onus, quia peruersē eis prędicates vltra modū hæc ab eis quærebāt. Esa.3, Vos enim depasti estis vineā meam, &c. ¶ Deinde eū dicit[Sed facti sumus, &c.]manifestat hæc duo, & primò qp nō quærit humanā gloriā, secūdò qp nec occasionē auaritię, ibi[Memores enim estis.]Circa primū duo facit: quia primò ostēdit suā humilitatem. secūdò sub similitudi ne ostēdit suā solicitudinē, ibi[Tanquā si nutrix.]Ponit ergo primū dicēs qp[facti sum⁹ paruuli, &c.]i.humiles. Eccles.32, Rectorē te posuerunt, noli extolli: sed esto in illis quasi vnus ex ipsis. Quod ostendit in similitudine, dicens[tanquā si nutrix]quæ. s. cōdescendit infanti balbutiendo ei loquēs, vt puer loqui discat: & in gestibus ei etiā cōdescendit. 1.Cor.9, Omnibus omnia factus sum. 1.Cor.3, Tanquam paruulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam[Etiam animas.]Io.10, Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis, &c.[Quoniā charissimi, &c.]2.Cor.12, Ego aūt libentissimè impendā & super impēdar ego ipse pro animabus vestris, &c. ¶ Deinde eū dicit[Memores enim estis]Ostendit secundū quod suprà dixerat. s.[Ité neque per occasionē auaritiæ]quia nihil à vobis sumpsimus, sed de labore, quia laboris, &c. Et aliqui laborant quidē, sed ex solatio, sed nos nō. Ideo dicit[Laboris nostri]non propter exercitationē corporis, sed cū fatigatione. Vnde dicit[Et fatigationis]Aliqui etiam laborant de die, nos verò nocte & die. Per hoc enim voluit arcere pseudo qui nimis accipiebant, & propter occisos inter eos. 1.Cor.4, Laboramus operantes manibus nostris, &c. ¶ Deinde eū dicit(Vos enim estis)Ponit puritatē suæ conuersationis, & primò quomodo sancta quo ad vitā, secundò quomodo solicita quo ad doctrinā, ibi[Qualiter vnūquēque]Dicit ergo sanctis[quā sanctè.]i.purè. Leui.11.&.19, Sāti estote quia ego sanct⁹ sum[iustè]quo ad proximū Tit.2, Sobriè & iustè: & piè vinamus in hoc seculo. Sine querela vobis qui credidistis. i. ex quo credidistis nihil agētes, vnde quis posset scādalizare vnūquēq; vestrū singulariter. Nota qp singularis prædicatio quādoq; multū valet. Tanquam pater. 1.Cor.4, In Christo Iesu per euangeliū ego vos genui[Deprecantes]Philem, Multā fiduciam habēs in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rē pertinet, propter charitatē magis obsecro[Et consolantes]per verba lenia. Cōtra quod dicitur Ezech.34, Cū austeritate imperabatis eis cū potētia, Esa.61, Vt cōsolarer oēs lugētes, & ponerē cōsolationē lugētibus Syō. Et quid prædicasti? Vt digni. i. vt vestra cōuersatio esset talis qualis decet ministros Christi. Col.1, Ambuletis dignè deo per omnia placētes[Deo qui vos, &c.]Sap.6, Concupiscentia, itaque sapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Lectio 2.

Ostendit Paul⁹ Thessalon. perfectè cōuersos per sīmā fidem, ponēdo bona eorū pro quibus agit gratias, & rationē reddit. Ostendit etiā quo modo fortiter perstiterunt in tribulatiōib⁹, vituperat Iudæos à q̄ bus incepit pſecutiō & p remedio ostēdit pro posito eū di ad eos. s. Thes. impedimētū sui ꝓpositi & causam⁹.

I Deo & nos gratias agimus deo sine intermissione quoniam quum accepissetis à nobis uerbum auditus dei, accepistis illud non ut uerbum hominum, sed (sicut est uerè) uerbum dei, qui operatur in uobis qui credidistis. Vos enim imitatores facti estis fratres ecclesiarum dei quæ sunt in Iudæa, in Christo Iesu, quia eadem pāsi estis & uos à contribulibus uestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & dominum occiderunt Iesum & prophetas, & nos persecuti sunt, & deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur: prohibentes nos gentibus loqui ut salui fiant, ut impleat peccata sua semper. peruenit enim ira dei super illos usque in finem. Nos autem fratres desolati à uobis ad tempus horæ, aspectu, non corde abundantius festinauimus faciem uestram uidere cum multo desiderio, quoniam uoluimus uenire ad uos, ego quidem Paulus & semel & iterum: sed nos impediuit Sathanas. Quæ est enim nostra spes, aut gaudiū, aut corona gloriæ? Nōne uos ante dominum nostrum Iesum Christum estis, in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

¶ Suprà ostendit Apostolus qualis fuit ad eos introitus suus: hīc ostendit qualis fuit eorū cōuersio. Et circa hoc duo facit, quia primò ostendit qp perfectè conuersi sunt per fidem firmam, secundò quomodo fortiter perstiterunt in tribulationibus, ibi[Vos enim.]Ponit ergo primò bona eorū pro quibus gratias agit, & reddit rationem: Dicit ergo ideo, quia solicitè vobis prædicaui sicut pater filiis, ideo de bonis vestris gratias ago, sicut pater de bonis filiorum. Io.2, Maiorem horum non habeo gratiam quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Phil.4, Cum gratiarum actione. Sed de quo? [Quoniam cùm accepissetis à nobis, &c.] Gratias debet agere prædicator quando verbū eius in auditoribus proficit. Et dicit verba auditus dei à nobis. i. per nos. ps. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Ro.10, Fides enim ex auditu, auditus autē per verbū Christi[Accepistis illud.]i. firmiter in corde tenuistis. Nō vt verbū hominū, qa vana verba hominis. 2.Cor.13, An experimentū quæritis eius qui in me loquitur Christus. 2.Pet.1, Non enim voluntate humana allata est aliquando ꝓphetia: sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. Et quare gratias agitis, quia[hoc ipsum qp credidistis deus in vobis operatus est]Phi.2, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. Esa.26, Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ¶ Deinde cū dicit[Vos enim]Ostendit quomodo fortiter perstiterunt in tribulationibus. Et circa hoc duo facit, quia primò ponit tribulationes eorum in quibus steterunt, secundò quod remediū proposuit adhibere ibi[Nos autē]Itē prima diuiditur in duas, quia primò cōmendat eorū patientiam in aduersis, secundò reprehendit eos

qui intulerunt aduersa, ibi[Qui Christum]Dicit ergo. Accepistis verbum nō vt est hominum[sed sicut est verè verbum dei]quia exposuistis vos pro illo vsque ad mortem. Per hoc enim qp homo moritur propter Christum testificatur qp verba fidei, sunt verba dei. Et ideo martyres, idē est qp testes[In Iudæa]ibi enim fides Christi primò est annuntiata. Esa.2, De Syon exibit lex & verbum domini de Hierusalē. Ibi etiam primò persecutio fidei facta fuit. Act.8, Facta est autem in illa die persecutio magna in ecclesia quæ erat Hierosolymis, &c. Heb.10, Rememoramini autem pristinos dies in quibus illuminati magnū certamen sustinuistis passionum. Et isti similes passiones passi sunt. Et ideo dicit[Eadem passi à cōtribulibus vestris.]i. ab infidelibus Thessalonicensibus. Mat.10, Inimici hominis, &c. ¶ Deinde cùm dicit[Qui & dominum.]Vituperat Iudæos à quibus incœpit persecutio. Et primò cōmemorat eorum culpam, secundò rationem culpæ, ibi[Vt impleant]Circa primum tria facit, quia primò eorum culpam ponit in cōparatiōe ad dei ministros, secundò ad ipsum, tertiò ad totum genus humanum. Ministri dei sunt prædicatores. Prædicatio autē principaliter est à Christo figuraliter à prophetis, executiuè ab apostolis. Contra hos tres insurrexerunt Iudæi. Et primò dicit de Christo, ibi[Qui & dominum]Mat.21, Hic est hæres, venite occidamus eum. Nec obstat si Gentiles occiderunt eum, quia ipsi suis vocibus petierunt eum occidi à Pylato. Hie.12, Facta est hęreditas mea mihi quasi leo in silua, dedit contra me vocem, &c. Secundò dicit de prophetis, ibi[Et prophetas]Act.7, Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? & occiderunt eos qui prænuntiabant de aduentu iusti: cuius vos nunc proditores & homicidæ fuistis. Tertiò dicit de apostolis[Et nos.]s. apostolos. Mat.10, Tradent vos in concilijs, &c. Secundò ponit culpam in comparatione ad deum, ibi[Deo non placent]licet crederent in hoc se obsequium præstare deo. Io.16, Sed quia zelū dei habent non secundum scientiam. ideo deo non placent, quia non faciunt recta fide. Et sine fide impossibile est placere deo. Heb.11. Esa. 9, Iratus est furor domini in populo suo, &c. Tertiò ostendit eorum culpā in comparationē ad totum genus humanū, cùm dicit[Omnibus hominibus aduersantur]Gene.16, Manus eius contra omnes, &c. Aduersantur autem in hoc, quia prohibent & impediunt prædicationem Gentilium & conuersionem. Act.11, Reprehenditur Petrus qp iuit ad Cornelium. Item Lucæ 15, Filius maior. s. populus Iudæorum turbatur, quia filius minor, ideſt populus Gentilium recipitur à patre. Esa.45, Væ qui dicit patri quid generas? Num. 11, Quis det vt omnis popul⁹ prophetet? Ratio autē huius culpæ est ex diuina permissiōe, qua vult vt impleāt peccata sua. Omnium enim quæ fiunt siue bona, siue mala est quędam certa mēsura, quia nihil est infinitū. Et omnium istorum mensura est in præscientia. Bonorum quidem in eius præparatione. Eph.4, Quia vnicuique vestrum datur gratia secundum mensuram donationis Christi. Malorum verò in permissione, quia si aliqui sunt mali, non tamen quantum volunt, sed quantum deus permittit. Et ideo tandiu viuunt quandiu perueniant ad hoc quod deus permittit. Matt.23, Implete mensuram patrum vestrorum, &c. Et ideo dicit, Vt impleant, &c. Deus enim dedit Iudæis post passionem Christi spatium pœnitētiæ per 40. annos, nec conuersi sunt, sed addebant peccata peccatis. Et ideo deus nō plus permisit. Vnde dicit hīc[Peruenit ira dei, &c.]4.Regum 22, Ira dei magna succensa est cōtra nos, quia non audierūt patres nostri verba libri huius, &c. Luc.21, Erit enim pressura magna super terram & ira populo huic, &c. Et non credas qp hæc ira sit per centū annos, sed[vsque in finem]mundi, quando plenitudo gentiū intrauerit, &c. Luc.19.& 21, & Mat. 23, Non relinquetur lapis super lapidem, qui nō destruatur. ¶ Deinde cùm dicit[Nos autem,]Ostendit remedium quod eis proposuit adhibere. s. quòd personaliter iret ad eos. Et circa hoc duo facit, quia primò ponit propositum suæ visitationis, secundò impedimentum, ibi[Sed impediuit]Tertiò causam quare volebat ire, ibi[Quæ autem est,]Dicit ergo[Nos fratres desolati à vobis]à quibus eramus separati, vel propter tribulationes vestras[ore.]i. carentes collocutione[Et aspectu.]i. carentes visione, propter hæc enim duo necessaria est amici præsentia, quia est consolatiua, sed[non corde,]quia corde sumus præsentes. 1.Co.5, Ego absens quidē corpore, præsens autem spiritu[Abundantius festinauimus faciem, &c.]Vt sicut corde, sic & corpore præsens esset. Ro.15, Cupiditatem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedētibus annis, &c. [Festinauimus]dicit pluraliter, quia scribit ex persona trium. s. sui, Siluani & Timothei. Ideo etiam [voluimus venire ad vos]omnes fortè semel, sed ego Paulus[semel & iterum.]i. bis proposui[sed impediuit nos Sathanas.]i. procurauit impedimenta, fortè per aeris tempestates. Apoca.7, Isti sunt angeli qui tenent ventos. ¶ Deinde cùm dicit[Quæ est enim]Ostendit causam propositi. Primò quantum ad futurum. Secundò quantum ad præsens, ibi[Nos enim, &c.]Dicit ergo, Desidero videre vos, & gratias ago de bonis vestris quę sunt spes nostra. Nam pro his speramus à deo præmia, quando reddere venerit vnicuique secundū opera sua. Maxima enim est retributio prædicatori ex his quos conuertit[aut gaudium:]quia gaudium illorum est gaudium Apostoli, sicut bonum eorum est bonum Apostoli, bonum enim effectus reducitur in bonum causę[Aut corona gloriæ]quia pro certaminibus eorum & iste qui induxit ad certandum coronatur: Dux enim qui induxit milites ad pugnam, coronabitur. Eccle.30, Qui docet filium, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur, &c. Hæc, inquam, spes, quæ est? [Nonne vos?]Immo fic. In futuro ante dominum nostrum Iesum Christum in aduētu eius, sed etiam in præsenti[vos estis]apud omnes fideles[gloria nostra,]1.Cor.9, Melius est mihi mori quā vt gloriam meam quis euacuet[Et gaudium]quo lętor de bonis vestris in præsenti.

Quia Apostol⁹ fuerat impedit⁹ à Sathana ne in propria iret ad cōsolādos Thessalonicenses, ideo docet se eis alio modo subuenire. s. per Tim. & ponitur causa missi ejus, quare & propter quā. s. adēs firmādūm fide.

Caput 3.

Propter quod non sustinentes amplius placuit nobis remanere Athenis solis, & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum dei in euangelio Christi, ad confirmandos uos & exhortandos pro fide uestra: ut nemo moueatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis qp in hoc positi sumus. Nā & cùm apud uos essemus prædicabamus uobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens misi ad cognoscendum fidem uestram, ne forte tentauerit uos is qui tentat, & inane fiat labor noster. Nunc autem ueniente Timotheo ad nos à uobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem uestram: & quia memoriam nostri habetis bonam semper desiderantes nos uidere, sicut & nos quoque uos: ideo consolati sumus fratres, in uobis, in omni necessitate & tribulatione nostra per fidem uestram: quoniam nunc uiuimus si uos statis in domino. Quam enim gratiarum actionem possumus deo retribuere pro uobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter uos ante

Universidad de Deusto
Biblioteca

deum nostrum nocte ac die abundantius orantes ut videamus faciem uestram, & compleamus ea quæ desunt fidei uestræ. Ipse autem deus & pater noster, & dominus Iesus Christus dirigat uiam nostram ad uos. Vos autem dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem uestram in inuicem, & in omnes quemadmodum & nos in uobis, ad confirmanda corda uestra sine querela, & sanctitate, ante deum & patrem nostrum, in aduentu domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen.

¶ Commemorauit tribulationes quas passi erant, & remedium quod proposuit eis impendere: hîc ostendit quomodo eis subuenisset visitando per Timotheum. Et primò agit de missione nuntii: secundò de relatione facta per eum, ibi [Nunc autem.] Tertiò de effectu relationis in Apostolo, ibi [Ideo consolati.] Item prima in tres, quia primo promittit causam quare misit eum, secundò qualem misit: tertiò causam propter quam misit. Dicit ergo propter quod. i. quia impediuit nos Sathanas tamen vos estis gloria nostra, ideo [non sustinentes] pondus amoris inclinantis ad vos. Esa. 1, Facta sunt mihi molesta, &c. Ge. 45, Non se poterat vltra cohibere [Placuit nobis.] f. Paulo & Siluano [remanere Athenis solis] & misimus Timotheũ, qui erat Apostolo conuenientissimus. Phil. 2, Neminem habeo tam vnanimen qui syncera affectione pro vobis solicitet. 1. Cor. 4, Misi ad vos Timotheum qui est filius meus charissimus & fidelis in domino [Fratrẽ] per charitatem adiuuantem. Prou. 18, Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas firma [Ministrum] Ecclesiæ dignitatis est. 2. Cor. 11, Ministri Christi sunt & ego, &c. Mittit autem ad confirmandos eos & referendum sibi.

¶ Deinde cùm dicit [Ad confirmandos, &c.] Ostendit qp mittitur ad confirmandum. Et primò facit hoc: secundò ponitur ratio confirmationis, ibi [Ipse enim.] Dicit ergo, Ad confirmandos vos & exhortandos, quia per exhortationes animus hominis confirmatur. Iob 4, Vacillantes confirmauerũt sermones tui. Luc. 22, Et tu aliquando conuersus cõfirma fratres tuos. Et indigetis exhortari pro fide vestra, vt nemo moueatur in his tribulationibus. Eccl. 10, Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuũ ne dimiseris. Est autem ratio duplex cõfirmans. Vna ex ordinatione diuina. Ipsi enim scitis, &c. Quasi dicat. Ita voluit deus vt per tribulationes in cælum intraretis. Actuum 14, per multas tribulationes oportet vos intrare in regnum dei. & 2. Tim. 3, Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Per hãc viam iuit Christus. Luc. vltimo. Oportebat Christum pati & resurgere, & sic intrare in gloriam suam. Alia ratio est ex parte prænuntiationis, quia prçuisa minus feriunt. Vnde dicit, Nam & cum apud, &c. idest quia ego prædixi vobis tribulationes quas estis passi in istis annis, misi ad cognoscendum, &c. qualiter, f. essetis fortes in fide. Prou. 27, Diligenter agnosce vultum pecoris tui, & greges tuos considera. Is qui tẽtat. f. diabolus. Mat. 4, Accedens tentator. Glosa, Cuius officium est tentare. Sed contrà. Tentat mundus & caro. Iac. 1, Vnusquisque tantatur à concupiscentia sua, &c. Item Genes. 22, Tentauit deus Abraham, &c. Respondeo. Tentare est experimentum de aliquo sumere. In hoc considerandum est ad quid velit sumere, & quomodo. Nam hoc est dupliciter. Vel vt ipse cognosca: Vel vt aliũ cognoscere faciat. Primo modo deus non tentat, ipse enim scit quid est in homine. Ioan. 2. Secundo modo sic, Deus enim tentauit Abraham. f. vt alii scirent fidem eius. Sed primo modo tentare est dupliciter, f. vt promoueat ad bonum, sicut episcopus promouendos examinat, vel aliquis tentat vt decipiat, & hoc est diaboli, quia. f. inquirit conditionem hominis, vt secundũ diuersas conditiones ad diuersa vitia ad quæ proni sunt inducat. 1. Pet. 5, Aduersarius vester diabolus, &c. Officiũ ergo eius est tentare ad decipiendum. Mundus autem & caro tentare materialiter, quia per ea ad quæ ipsa inclinant: sumitur experimentum de homine vtrum firmus sit ad mandata dei & dilectionem. Si enim vicerit concupiscentia, non perfectè diligit deum. Et similiter quando res mundi vel terrent, vel afficiunt, [Et inanis] quia si tentationi nõ resistitis labor vester esset inanis. Gal. 4, Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eze. 18, Omnes iustitiæ eius quas operatus est non recordabuntur. Inanis autem dicitur respectu mercedis æternæ, tamen bona ante peccatum commissa ad aliquid valent, qa post pœnitentiam reuiuiscunt, & disponitur quis faciliter ad conuertendum.

¶ Deinde cùm dicit [Nũc autem, &c.] Ostendit quomodo retulit Timotheus bona eorum pertinentia ad deum & Apostolum. Ad deũ fidem, & charitatem. Gal. 6, In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputiũ, sed noua creatura. Sed fidem etiam ad Apostolũ: vnde dicit, Et quia memoriam. Eccle. 49, Memoria Iosiæ in compositione operis facta opus pigmentarii, &c. Prouer. 10, Memoria iusti cum laudibus, &c. [Desiderantes videre nos sicut & nos quoque vos.] Augustinus. Durus est animus qui dilectionem, & si non velit impendere, nolit rependere. Esa. 51, Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c.

¶ Deinde cùm dicit [Ideo consolati] Ponitur effectus relationis triplex. f. spiritualis consolationis, gratiarum actionis, ibi [quam enim.] & orationis multiplicatæ, ibi [Nocte.] Dicit ergo, Quia talia audiuimus de vobis, licet necessitates temporaliũ imminent & tribulationes corporales: tamen consolati sumus. Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, &c. 2. Cor. 1, Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarũ, & deus totius consolationis, &c. Et hoc [per fidem vestram.] idest, audiens firmitatem fidei vestræ [Quoniam viuimus, &c.] quasi dicat, Tantum diligo statum vestrum qp reputo me per ipsum viuere. Gene. 45, Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus viuit.

¶ Deinde cùm dicit [Quam enim, &c.] Ponitur secundus effectus relationis factæ, scilicet gratiarum actio. q. d. Non sufficio, qp aliquam condignam gratiarum actionem agam deo pro vobis. Mich. 6, Quid dignum offeram domino, &c. Psal. Quid retribuam domino pro omnibus, &c. Referendæ sunt tamen gratiarum actiones [In omni gaudio] quod omnino non est exterius sed [quo gaudemus propter vos] in conscientia [ante dominum] qui videt eam. Vel ante dominum: quia de proximo placet deo. 1. Corin. 13, Congaudet veritati, &c.

¶ Deinde cùm dicit [Nocte, &c.] Ponitur tertius effectus relationis, & primo proponit multiplicitatem orationis, secundò ostendit quid orando optet, ibi [Ipse autem, &c.] Dicit ergo, Gratias agimus de præteritis, nec tamen deficimus quin oremus pro futuris, immo [nocte ac die] idest aduersis & prosperis. Psal. Vespere & mane ac meridie narrabo, &c. [Quæ desunt, &c.] Non quidẽ quæ erant de necessitate fidei, sed aliqua secreta quæ nec dum Apostolus eis prædicauit in sua nouitate. 1. Corin. 3, Non potui loqui vobis quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus, &c. Ioan. 16, Multa habeo vobis loqui quæ nõ, &c.

¶ Deinde cùm dicit [Ipse autem deus, &c.] Demõstrat quid optet eis.

Et circa hoc primò ostendit quid petat, ibi [Ad confirmanda.] Petit autem duo. Vnum ex parte sua vt posset ire ad eos. Vnde dicit [Ipse deus & pater noster, &c.] Io. 20, Ascẽdo ad patrem meum & patrem vestrũ, &c. Prou. 16, Hominis est præparare animum & domini gubernare linguam. Aliud ex parte eorum. Vnde dicit [Vos autem multiplicet.] f. in fide. 2. Reg. 24, Adaugeat dominus populum suum cẽtuplum quã sunt, &c. Et vt augeantur merita. Vnde dicit [Et abundare faciat charitatem vestram] quæ semper in via crescere potest. Col. 3, Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Et primò [inuicem] secũdõ [in omnes] Gal. 6, Operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei. Et ponit exemplũ de seipso, dicens [Quemadmodum, &c.] q. d. Sicut & ego diligo vos. 2. Cor. 7, In cordibus nostris estis ad cõmoriendum & ad conuiuendum. Sed ad quid petit? [Ad confirmãda corda vestra sine querela.] i. vt nullus possit conqueri de vobis. Luc. 1, Incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus sine querela [Et sanctitate ante deum.] f. qui cor videt, Luc. 1. In sanctitate & iustitia coram ipso, &c. Et hoc apparet [in aduẽtu domini nostri Iesu Christi] vt vos inueniat sanctos, qui aduentus erit [cum omnibus sanctis eius.] i. sitis in conspectu eius, sicut sunt omnes sancti ante eum.

Caput 4.

De cætero ergo fratres, rogamus uos & obsecramus in domino Iesu: ut quemadmodũ accepistis à nobis quomodo oporteat uos ambulare & placere deo, sic & ambulatis ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim uobis per dominum Iesum. Hæc est enim uoluntas dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos à fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum nas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii sicut & gentes quæ ignorant deum. Et ne quis supergrediatur, neque circunueniat in negotio fratrẽ suũ, quoniam uindex est dominus de his omnibus, sicut prædiximus uobis & testificati sumus. Non enim uocauit nos deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. De charitate autem fraternitatis non necesse habuimus scribere uobis, ipsi enim uos à deo didicistis ut diligatis inuicem. Etenim illud facitis in omnes fratres in uniuersa Macedonia. Rogamus autem uos fratres ut abundetis magis & operam detis ut quieti sitis, & ut uestrum negotium agatis & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis, ut & honestè ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.

¶ Suprà commendauit Apost. fideles de cõstantia in tribulationibus & aliis bonis: hîc in futurũ monet ad bene agendum. Et primò proponit generalem ammonitionẽ, secundò specificat, ibi [Vt abstineatis] Circa primum duo facit, quia primò proponit intentum, secundò rationẽ monitionis assignat [Vt abundetis] Dicit ergo: Audiui bona vestra prçterita, sed infuturum rogamus, &c. Inducit autem eos primò ex parte sua. Et ideo dicit [Rogamus] ps. Rogate quæ ad pacem sunt, &c. Item ex parte Christi, & sic dicit [Obsecramus &c,] Obsecrat autem, quia erant perfecti. 1. Timo. 5, Seniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem. Sed quid rogat? [Vt quemadmodum, &c.] Docuerat eos Apostolus quomodo oporteret eos ambulare in via cõmuni iustitiæ quæ est per mandata. Vnde dicit [Accepistis, &c.] ps. Viam mandatorum tuorum, &c. Itẽ quo modo placerent deo in via consiliorum. Sap. 4, Placens deo factus est dilectus. Vel quomodo ambuletis. f. per rectam operationem. Io. 12, Ambulate dum lucem habetis. Quomodo placeatis. f. per rectam intentionem. [Sic & ambuletis.] i. vt seruetis primam doctrinam nõ recedendo ab ea. Gal. 1, Sed licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis prætercquàm quod euangelizauimus vobis, anathema sit.

¶ Ratio monitionis accipitur primò ex fructu seruatæ monitionis, secundò ex ipsa monitione, ibi [Scitis enim quę.] Dicit ergo. Licet sitis boni, tamen per exercitium mandatorum & consiliorum abundabitis & proficietis. 2. Co. 9, Potens est deus omnem gratiam abũdare facere in vobis. Est enim charitas tam magna qp semper restat quò proficiendum sit. Item quæ ex monitione accepistis, honesta sunt & vtilia. ps. Lex domini immaculata &c. Prouer. 6, Mandatum lucerna est, & lex lux & via vitæ. Ideo dicit [Quæ præcepta.] i. qualia. Et hoc per dominũ Iesum accepta ab eo. 1. Cor. 11, Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, &c. Heb. 2, Quæ cùm initium accepisset enarrari per dominum ab his qui audierunt, &c. Et hæc sunt ista [Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra.] Quasi dicat, Omnia præcepta dei sunt ad hoc qp sitis sancti. Sãctitas enim dicit mũditiam & firmitatem. Et omnia dei præcepta inducunt ad ista, vt quis mundus sit à malo, & firmus in bono. Roma. 12, Probetis quæ sit voluntas dei. f. explicata per præcepta.

¶ Deinde cùm dicit [Vt abstineatis] Monet in speciali. Et primò corrigit eos de quibusdam inordinationibus inter nos: secundò promouet ad obseruantiam bonorum, 5. ca. ibi [De temporibus.] Tres autem inordinationes erant inter eos. f. carnaliũ vitiorum quantum ad quosdam. Item curiositatis. Item tristitiæ de mortuis, & ideo de istis agit. Secũda ibi [De charitate autem.] Tertia ibi [Nolumus vos.] Circa primũ duo facit, quia primò monet abstinere ab immoderato appetitu carnalium, Secundò ponit rationem, ibi [Quoniam vindex.] Iterum prima in duas, quia primò prohibet luxuriam: secundò auaritiam. Et coniungit hæc semper: quia vtrunque est circa obiectum corporale, licet hoc compleatur in delectatione spirituali. Item primò docet cauere luxuriã quantum ad non suam, secundò quantum ad vxorem propriam, ibi [Vt sciat.] Ergo di. Vt abstineatis à fornicatione. Voluntas enim dei est abstinere à fornicatione, ergo est peccatum mortale, quia est contra præceptũ & voluntatem dei. Tob. 4, Attende tibi ab omni fornicatiõe. Sed & respectu vxoris abstineatis honestè [Vt sciat vnusquisque vas suum.] i. vxorem possidere in sanctificatione] cessando ad tempus [& in honore, nõ in passione] vt. f. passio præcedat [sicut Gentes,] quia hoc est Gentilium quærere delectationes præsentes non futuræ vitæ. In sanctificatione & honore, quia hic est debitus vsus matrimonii, quia est ad bonum prolis, vel ad reddendum debitũ, sic potest esse sine peccato, sed aliquãdo est veniale peccatũ, si non efferatur concupiscentia vltra limites matrimonii. f. quando licet concupiscentiam habeat, non tamen vteretur ea nisi esset vxor sua. Sed quando est extra limites matrimonii sequitur mortale, & hoc quãdo si non esset sua vxor adhuc vteretur ea, & libentius cũ alia. Heb. vlti. Sit honorabile connubium, & thorus immaculatus. Fornicatores autem & adulteros iudicabit deus. 1. Pet. 3, Viri similiter cohabitantes secundum scientiam quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorẽ, tanq; cohæredibus gratiæ & vitæ, vt non impediantur orationes vestræ.

¶ Deinde cũ dicit [Et ne quis.] prohibet auaritiã. Vnde dicit [Et ne quis supergrediatur.] i. vio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lentiam inferat auferendo aliena per potentiam.Iac.2,Nonne diuites per potentiã vos opprimunt?Neque circũueniat per dolũ.Hie.5,Sicut decipula plena auibus,sic dom⁹ eorũ plenæ dolo. ¶ Deide di.[Quoniã vindex,&c.]Ponitur ratio monitionis,quã primò assignat ex diuina vltione:secũdò ostẽdit hanc vltionem esse iustã,ibi[Non enim vocauit.]Dicit ergo,Abstineamus ab his,quia[dominus est vindex.]Gal.5,Prædico vobis sicut prædixi,quoniã qui talia agũt,regnũ dei nõ cõsequẽtur.Nã certè iuste vlciscitur,cuius vna est ratio ex deo vocante,secũda ex contrarietate dom.Si dominus vocat te ad vnũ,& tu agis cõtrariũ, dignus es pœna.Et ideo dicit[Nõ enim vocauit,&c.]Ephe.1,Elegit nos in ipso ante mũdi cõstitutionẽ, vt simus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate.Ro.8,Quos vocauit hos & iust.&c.Ideo dicit[Itaque, &c.]q.d.hæc est vna ratio specialis quã dixi.Alia est ratio?quia contrariantur hęc vitia spiritui qui datus est nobis.Vnde qui hęc agit,iniuriam facit spiritui sancto.Ideo dicit[Qui etiam,&c.]Heb.10.Irritã quis faciẽs legẽ Moysi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur,q̃tomagis putatis deteriora mereri supplicia qui filiũ dei cõculcauerit & sanguinem testamenti pollutũ duxerit in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit, ¶ Deinde cũ dicit[De charitate autẽ,&c.]retrahit ab otiositate. Sciendũ est autẽ q̃ sicut dicit Hiero.in epi.ad Gal.Thes.erant liberales,& erat consuetudo apud eos diuites dare multũ & ideo pauperes otiosę inhærebãt beneficio eorũ non curantes labores,sed discurrere per domos. Et ideo primò cõmẽdat liberalitatẽ dãtiũ,secũdò otiũ accipientiũ dissuadet,ibi[Et operã detis.]Dicit ergo primò q̃ nõ indigent moneri ad charitatẽ:secũdò monet q̃ in ea proficiant,ibi[Rogamus aũt.]Dicit ergo[de charitat.fra.]i.q̃ diligatis fratres[non est necess.scri.vo.]Ro.12,Charitatem fraternitatis inuicẽ diligẽtes.Heb. vlt.Charitas fraternitatis maneat in vobis.Et ratio est,quia[ipsi didicistis à deo.]s.per præceptũ in lege.Leui.19,Diliges amicum tuum sicut teipsum.Itẽ in euangelio Io.13,Mandatũ nouũ do vobis vt diligatis inuicem,&c.Vel didicistis interiori disciplina.Ioã.6,Omnis qui audiuit à patre & didicit,venit ad me, &c. Et hoc addiscit per spiritum sanctum. ¶ Deinde cùm dicit[Rogamus autem.]Hortatur eos ad proficiendum in charitate,dicens:Et quia habetis charitatem ad omnes.ideo rogamus vt proficiatis.Et licet alii abutãtur, vos tamen insistatis.Prou.15.In abundanti iustitia virtus maxima est. ¶ Deinde eũ dicit[Et operã detis.] Arguit otiosos & primò eorum inquietudinẽ:secundò ostendit quomodo eam reprimãt,tertiò quare.Dicit ergo[Operam detis vt quieti sitis.]Prou.7,Garrula & vaga quietis impatiens,nec valens pedibus suis in domo consistere,&c.2.Thess.3,Non inquieti fuimus inter vos,neq; gratis panem manducauimus ab aliquo,sed in labore & fatigatione nocte & die operantes,&c.otium reprimentes exercendo negotia.Vnde dicit[Et vt vestrum negotium agatis]Prou.24,Diligenter exerce agrum,vt postea ædifices domum tuã.Dicit autem vestrum,Sed nunquid non alienum negotium est agendum?Et videtur q̃ sic.Ro.vlt.Assistatis ei in quocunque negotio.Respondeo.Dicendum est q̃ omnia possunt inordinatè fieri si fiãt præter ordinem rationis,tunc.s.quando aliquis se improbè ingerit,& ordinatè.s.quando seruatur ordo rationis,& in necessitate,& hoc est cõmendabile[Et operemini manibus ves.]i.operando manibus vestris.Eccl.33,Multa mala docuit otiositas,&c.Eze.16,Hæc fuit iniquitas Sodomę sororis tuæ superbia, saturitas panis & abundãtia, & otium ipsius,& filiarum eius & manum ægeno & pauperi non porrigebãt,&c.Et hoc est in præcepto omnibus illis qui non habent alia vnde licitè viuere possunt:quia de præcepto naturæ est quòd homo corpus sustentet.2.Thessa.3,Qui non vult operari nec manducet.Huius est duplex ratio.Prima propter exemplũ aliorum.Vnde dicit[Vt honestè,&c.]Infideles enim videntes conuersationem vestram sic otiosam detestãtur vos.1.Timo.3,Oportet autem illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt,&c. Secunda ratio vt non desideretis ea quæ sunt aliorum,vnde dicitur[Et nullius ali.desi.]Pro.21,Desideria occidunt pigrum.Ephe.4,Qui furabatur,iam non furetur,&c.Et ideo hæc inquietudo si reprimatur,est in bonũ exemplum,& in represionem desiderii.

Lectio 2.

Nolumus autem uos ignorare fratres,de dormientibus,ut non contristemini,sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus q̃ Iesus mortuus est,& resurrexit:ita & deus eos qui dormierunt per Iesum,adducet cum eo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini,quia nos qui uiuimus,qui residui sumus in aduentu domini,non præuenienimus eos qui dormierunt. Quoniam ipse dominus in iussu,& in uoce archangeli,& in tuba dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui uiuimus,qui relinquimur simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra,& sic semper cum domino erimus.Itaque consolamini inuicem in uerbis istis.

¶ Suprà induxit ad continentiam à cupiditatibus,& compescuit ab otiositate,hìc compescit ab inordinata tristitia.Primò præmittens monitionem,secũdò assignat rationẽ,ibi Sicut & cæteri.Prohibẽtur ergo ne.s.inordinatè tristentur.Vnde di.Sicut & cæteri.Videtur autem Apostolus bene concedere tristari pro mortuis,aliquid tamen prohibere ne.s.inordinatè tristentur.Vnde dicit[Sicut & cæteri]quod enim aliquis tristetur .s. de mortuis habet pietatem.Primò propter defectum corporis deficientis.Debemus enim eos diligere & corpus propter animam.Eccle.41,O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti &c.Secundò propter discessum & separationem quæ dolorosa est amicis.1.Re.15,Siccine separat amara mors.Tertiò,quia per mortem fit cõmemoratio peccati.Ro.6,Stipendia peccati mors.Quartò,quia fit cõmemoratio mortis nostræ,Eccle.7,In illa enim finis cunctorũ ammonetur hominum,& viuens cogitat qd futurum sit,&c.Sic ergo tristandũ,sed moderatè.Vnde Eccle.22,Modicum plora supra mortuum, quoniã requieuit,&c.Et ideo dicit,Sicut cæteri qui spem non habent.s.quia isti credũt huiusmodi defectus perpetuos,sed nos non.Philip.3,Saluatorem expectamus dominum nostrũ Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.Vnde signanter dicit[De dormientibus.] Ioã. 11,Lazarus amicus noster dormit. ¶ Dormiens enim tria facit.Cubat in spe surgẽdi Psal.Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat?Sic & qui moritur in fide.Item in dormiente anima vigilat.Canti.5,Ego dormio,& cor meum vigilat,&c.Item postea homo resurgit magis refectus & vegetus.Sic sancti resurgent incorruptibiles.1.Corin.15. ¶ Deinde cùm dicit[Si enim credimus.]Ponitur ratio monitionis. Et primò astruit resurrectionem,secundò excludit dilationis suspitionem,ibi[Hoc enim vobis.]Tertiò ponit resurrectionis ordinem,ibi[Quoniam ipse dominus.]Sciẽdum est autem q̃ Apostolus.1.Cor.15,Ex resurrectiõe

Bonorum mors,iurdicatur dormitio.

Christi astruit nostram,quia illa est causa nostræ,vnde arguit per locum à causa.Et resurrectio Christi non est causa solùm,sed etiam exemplar,quia verbũ caro factũ suscitat corpora,verbũ verò simpliciter,animas. Et enim eo q̃ Christus accepit carnem,& in ea resurrexit,est exemplar nostræ resurrectionis.Nec solũ hoc est,sed & causa efficiens:quia quæ humanitate Christi gesta sunt non solùm sunt gesta secundum virtutẽ humanitatis,sed virtute diuinitatis sibi vnitæ.Vnde sicut tactus suus curabat leprosum inquantum instrumentum diuinitatis:sic resurrectio Christi causa est nostræ resurrectionis non inquantum corporis,sed inquantum resurrectio corporis vniti verbo vitæ.Et ideo Apostolus hoc firmiter supponens sic arguit [Si enim credimus firmiter q̃ Christus resurrexit,ita & eos qui dormierunt,&c.]Illi dormierũt per Iesum qui facti sunt conformes morti eius per baptismum,vel per Iesum quòd secum ducet.s.cum ipso Christo.Zac. 14,Et veniet dominus deus meus omnésque sancti eius cum eo,&c.Esa.3,Dominus ad iudicium veniet cũ senibus populi sui & principibus eius. ¶ Deinde cùm dicit[Hoc enim.]Excludit dilationis suspitionem. Quasi dicat: Scimus q̃ resurgent & venient cum Christo,ideo non debemus tantum dolere. Non enim illi qui inuenientur viui,prius consequentur resurrectionis gloriam quàm mortui.Et ideo[hoc dicimus vobis]non ex coniectura hominis,sed[in verbo domini]cuius verba non deficient[quia nos qui viuimus .]i. illi qui sunt viui non prius sortientur consolationem ex aduentu Christi quàm mortui.Et ideo dicit, Nos qui viuimus.Ex quo videtur non intelligentibus q̃ Apostolus hìc dicit q̃ adhuc Apostolo viuente hoc fieret,& hoc etiam Thessalonicensibus videbatur.Et ideo scribit eis aliam epistolam in qua dicit 2.Thessalonicen.2,Non moueamini à vestro sensu,&c.Sed non loquitur ex persona sua & tunc existentium,sed eorũ qui tunc viui reperientur[Qui residui sumus,]idest erunt residui post persecutionem Antichristi[non prę uenientes eos,]idest,non prius recipient consolationem.1.Corin.15,In momento enim in ictu oculi in nouissima tuba, &c. ¶ Deinde cũ dicit[Quoniam ipse,&c.]ostendit ordinem resurrectionis & modum. Primò proponit resurrectionis causam,secundò eius ordinem & modum,ibi[Et mortui.]Tertiò concludit eorum consolationem,ibi[Itaque cõsolamini inuicem.]Primum ostendit dicens[Ipse dominus.]Vbi notandum est q̃ sicut dictum est causa cõmunis resurrectionis est resurrectio Christi.Sed si dicas q̃ iam fuit,quare ergo non sequitur effectus eius?Respondeo,dicendum est q̃ est causa resurrectionis nostræ secundum q̃ operatur in virtute diuina.Deus autem operatur per ordinem suæ sapientiæ.Tunc ergo erit nostra resurrectio quando hoc disposuit ordo diuinæ sapientiæ. ¶ Vt ostendat q̃ Christus sit causa,ostendit q̃ ad presentiam Christi omnes mortui resurgent.Ad resurrectionem autem communem faciendam triplex causa concurrit.Vna principalis.s.virtus diuinitatis,secunda instrumẽtalis.s.virtus humanitatis Christi. Tertia quasi ministerialis.s.virtus angelorum qui habebunt aliquem effectum in resurrectione.Augustì.enim probat q̃ ea quæ fiunt nunc per creaturas corporales,fiunt à deo eis mediantibus,in resurrectiõe verò aliqua per eos sunt agenda,sicut collectio pulueris.Sed reintegratio corporum,& vnio animæ ad corpus,erit immediatè per Christum.Has ergo tres causas ponit.Primò humanitatem Christi glorioſam,dicẽs[Ipse domin⁹, &c.] Actu.1,Quemadmodũ vidistis eum ascendentem in cælum ita veniet[In iussu.]In primo aduentu venit vt obediens.Philip.2,Factus est obediens vsque ad mortem.Et hoc,quia ille fuit aduentus humilitatis,sed iste erit gloriæ.Luc.21,Venit cum potestate magna & maiestate.Secundò virtutem angelorum,eũ dicit[In voce archangeli.]Non q̃ operetur in voce eius,sed ministerio eius.Et dicit archangeli,quia omnes angeli sub vno archangelo ministrant ecclesiæ.Apoc.12,Hic est Michael princeps ecclesiæ.Vel in voce archangeli, id est,Christi principis angelorũ.Esa.9,Magni consilii angelus.Et in voce eius corporali vel spirituali erit resurrectio.Ioan.5,Audient vocem filii dei.s.surgite mortui & venite ad iudicium,& illi voci corporali obedient.Tertiò virtutem diuinitatis,cùm dicit[In tuba dei.]Hæc est virtus diuina,quia dicitur vox archangeli inquantum fiet ministerio archangelorum,& tuba dei inquantum virtute diuina fiet.Et dicitur tuba propter eius sonoritatem,quæ prouenit à deo suscitans mortuos.Item tuba congruit ad officia cuius vsus fuit multiplex in veteri testamento,vt ad bellum.Et tunc pugnabit pro eo orbis terrarum.Sapien.5 . Item fiebat vsus eius ad solennitates,sic ista ad cælestem Hierusalem.Item ad mouendum castra,& tunc sancti mouebunt castra.Vnde si sit vox corporalis dicitur tuba propter has rationes,vel non erit vox corporalis , sed virtus diuina Christi presens & manifesta toti mundo. ¶ Deinde cũ dicit[Et mortui]Ponitur ordo resurrectionis,& circa hoc tria facit:quia primò ponit resurrectionem mortuorum,secũdò occursum viuorum, ibi[Deinde]Tertiò beatitudinem sanctorum vtrorumque ibi[Et sic semper.]Occasione horum verborũ crediderunt aliqui q̃ futuri in fine nunquam morerentur,vt dicit Hieronymus in epistola , propter hoc quod dicit[Deinde nos,&c.]Aliàs enim frustra distingueret viuentes à morientibus.Sed contrà.1.Co. 15, Omnes quidem resurgemus.Item sicut in Adam omnes moriuntur,&c.vt habetur Rom.5, Ergo mors ad omnes pertransiit.Dicendũ est ergo q̃ aliqui inuenientur viui in tempore illo quo Christus veniet ad iudicium:sed in illo momento temporis morientur & statim resurgent.Et ideo propter modicam interpollationem reputantur viuentes.Sed tunc est quæstio,quia dicitur hìc[Et mortui qui in Christo sunt, resurgẽt, primi,& deinde nos,&c.] Ergo prius resurgent mortui quàm viui occurrant Christo, & in hoc occursu morientur.Ergo prius aliqui resurgent,& sic non erit omniũ resurrectio simul,quod est contra illud.1. Co. 15,In momento,in ictu oculi,in nouissima tuba,&c.Respondeo,dicendum est q̃ duplex est hìc opinio:quidam enim dicunt q̃ resurrectio non erit simul,sed primò mortui venient cum Christo.Et tunc in aduentu Christi,viui rapientur in nubibus,& in illo raptu morientur & resurgent.Et ideo quod dicitur esse in momento,intelligitur,quia in modico tempore fiet.Et si dicatur q̃ erit in instanti,tunc non est hoc referendũ ad totam resurrectionem omnium,sed ad resurrectionem singulariũ,quia singulus resurget in instanti.Alii verò dicunt q̃ omnes simul & in instanti resurgent.Quòd ergo dicit resurgent primi, denotat ordinem dignitatis non temporis:Sed videtur hoc difficile,quia de viuis multi erunt probati in persecutione Antichristi,qui dignitate precellent multos prius defunctos.Et ideo videtur aliter esse dicendum q̃ omnes morientur,& omnes resurgent & q̃ simul.Nec Apostolus dicit hìc q̃ illi prius resurgent quã isti,sed q̃ illi prius resurgent quàm isti occurrant.Apostolus enim non ponit ordinem resurrectionis ad resurrectionem , sed

Resurrectio Christi est causa efficiua & exemplaris nostræ resurrectiõis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinem ad raptum vel ad occurrentiam.Nam primò veniente domino morientur qui inuenientur vini, & tunc ſtatim cum illis qui prius mortui fuerant reſurgentes rapientur in nubibus,&c.vt Apoſtolus hîc dicit.Eſt autem hæc inter bonos & malos differentia,quia mali remanebunt in terra quam dilexerunt,boni rapientur ad Chriſtum quem queſierunt.Mat.24,Vbi fuerit corpus,ibi congregabuntur,& aquilæ.In reſurrectione etiam ſancti conformabuntur Chriſto nõ ſolùm quantum ad gloriam corporis.Phili.3, ſed etiã quãtum ad ſitum,quia Chriſtus erit in nube.Actuum 1,Et nubes ſuſcepit eum.Et quemadmodum vidiſtis eum,&c.Sic & ſancti à nubibus rapiẽtur.Et quare hoc?Ad oſtendendum eorum deiformitatem. In veteri enim teſtamento gloria domini apparuit per modũ nubis.3.Reg.8,Dominus venit in nebula. Hæ nubes erunt præparatæ virtute diuina ad oſtenſionem gloriæ ſanctorum.Vel ipſa fulgentia corpora gloriioſorum videbuntur malis quædam nubes,qui erunt in terra.Matt.25,Ecce ſponſus venit,exite obuiam ei. ¶Deinde cùm dicit[Et ſic ſemper]Oſtendit beatitudinem ſanctorum,quia ſemper erunt cum domino eo fruentes.Ioan.14,Iterum veniam & accipiam vos ad meipſum,vt vbi ego ſum,& vos ſitis.Hoc ſancti deſiderant. Philippenſes 1,Deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. ¶Deinde cùm dicit[Itaque,&c.]Concludit conſolationem habendam eſſe de mortuis dicens,Ex quo ſancti reſurgunt,& nullum detrimentum cõſequuntur,ergo de mortuis conſolamini.Eſa.40,Conſolamini,conſolamini popule meus dicit dominus deus veſter.

Caput 5.

Quietat Apoſtolus Theſſ ſolicitudine circa ſcientiã futuri:adhuc tur: oſtendit quid ſit ant circa illũ: & hoc exponit,primò in malis quibus erit in malum illa dies, ſecundò in bonis quibus erit in bonum.

DE *temporibus autem & momentis fratres,non indigetis ut ſcribamus uobis.Ipſi enim diligẽter ſcitis, quia dies domini ſicut fur in nocte,ita uenietcum enim dixerint pax & ſecuritas:tunc repentinus eis ſuperueniet interitus,ſicut dolor in utero habentis & non effugient.* Vos *autem fratres,non eſtis in tenebris ut uos dies ille tanquam fur comprehendat:omnes enim uos,filii lucis eſtis,& filii diei: non ſumus noctis,neque tenebrarum.Igitur non dormiamus ſicut & cæteri,ſed uigilemus & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt:& qui ebrii ſunt,nocte ebrii ſunt.Nos autem qui diei ſumus,ſobrii ſimus, induti loricam fidei & charitatis,& galeam,ſpem ſalutis:quoniam non poſuit nos deus in iram,ſed in acquiſitionem ſalutis per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum qui mortuus eſt pro nobis:ut ſiue uigilemus,ſiue dormiamus,ſimul cum illo uiuamus.Propter quod conſolamini inuicem & ædificate alterutrum ſicut & facitis.Rogamus autem uos fratres ut noueritis eos qui laborant inter uos, & præſunt uobis in domino, & monent uos:ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum:pacem habete cum eis.*

¶Suprà correxit in eis corrigenda:hîc monet eos in futurum,& primò ponit monitionem,ſecũdò orationem ibi[Ipſe autem deus]Hæc autem duo ſunt nobis neceſſaria.Nam quia bona quæ facimus ſunt ex libero arbitrio,ideo indiget homo monitione,& quoniam ſunt etiam ex gratia,ideo oratione. Circa primũ duo facit,quia primò hortatur vt præparent ſe ad futurum iudicium:ſecundò oſtendit præparandi modum, ibi[Propter quod conſolamini]Iterum prima in duas,quia primò oſtendit qualis ſit cõditio futuri iudicii: ſecundò qualiter præparent ſe ad illud,ibi[Igitur non dormiamus]Item prima in duas,quia primò præmittit conditionem futuri iudicii:ſecundò exponit,ibi[Cùm enim]Item primò quietat eorum ſolicitudinem circa ſcientiam futuri aduentus,ſecundò oſtendit quid circa illum ſciant,ibi[Ipſi enim]Dicit ergo:Neceſſe erat quòd ſcriberem de præmiſsis,quia indiguiſtis.Sed de temporibus.ſ.eſtate,hyeme,vel potius quæ tempora futura ſint non erat neceſſe,quia quædam de his ſunt ſoli diuinæ ſcientiæ reſeruata.Matt.24.& Mar. 13,De die illa vel hora nemo ſcit,neque angeli in cælo,neque filius niſi pater,&c.Actuum 1.Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta,& cætera.Eccleſia.6,Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere,cùm ignoret quid conducat ſibi in vita numero dierum vitæ ſuæ,&c.Et ideo hoc non eſt neceſſe ſcribere,quia illud quod ſciendum eſt vos ſcitis,quia ſcilicet[dies domini ſicut fur in nocte,&c.]Sunt autem omnes dies domini.Pſal.Ordinatione tua perſeuerant dies.Sed iſte ſpecialiter eſt domini,quia facit in omnibus ſuã voluntatem,quæ impletur in bonis,qui perducuntur ad finem præſcitum à deo.ſ.ſalutem.1.Tim.2,Vult omnes homines ſaluos fieri,& cætera.In malis,quia punientur. Pſalm. Cùm accepero tempus,ego iuſtitias iudicabo.Iſte veniat ſicut fur,ideſt ex impræmeditatione.Luc.duodecimo,Si ſciret pater familias qua hora fur veniret,&c.2.Pet.3,Aduenient dies domini ſicut fur.Apocalip.3,Veniam tibi tanquam fur. Quomodo autem dies dicitur venire in nocte?Sed ſciendum quòd vtrumque eſt,quia in die venit propter manifeſtationem cordium.1.Corinth.4,Quoaduſque veniat dominus,qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium,ſed in nocte propter incertitudinem.Matth.25,Media nocte clamor factus eſt,ecce ſponſus venit,&c.Incertum enim eſt qua hora erit. ¶Deinde cùm dicit[Cùm enim dixerint] Exponit quæ dixerat,& primò quantum ad malos,ſecundò quantum ad bonos ibi[Vos autem]Circa primum duo facit.Primò deſcribit præſumptionem malorum,ſecundò periculum moræ.Dicit ergo,Veniet ſicut fur,quia ex improuiſo[Cùm enim dixerint Pax.]quantum ad præſentia,ideſt dum tranquillè viuunt, ſic decipiuntur.Sapientiæ 14,In magno viuentes inſcientiæ bello tot & tam magna mala pacem appellant[Et ſecuritas]quantum ad futura.Lucæ duodecimo,Anima mea multa habes bona repoſita in annos plurimos,requieſce,comede,bibe,& epulare.Sed cõtrà.Lucæ 21,Areſcentibus hominibus præ timore,& cætera.Ergo nulla ſecuritas.Solutio eſt duplex.Vna quæ eſt Auguſtini quæ talis eſt,In tempore illo aliqui erunt boni,& affligentur,lugebunt & expectabunt.Et de hoc dicitur Lucę 21,Areſcentibus ex carentia voluptatum,& abũdantia malorum,&c.Sed in malis erit pax & ſecuritas.Alia datur ſolutio in gloſa. ¶Deinde cùm dicit[Tunc repentinus]Deſcribit periculum à quatuor.Primò,quia ſubitum,ibi[Repentinus]Eſa. 30,Subito dum non ſperatur, veniet contritio eius:ſecundò, quia mortiferum,ibi[Interitus]Iob 18, Calcet ſuper eum quaſi rex interitus,&cætera.Tertiò afflictiuum,ibi[Dolor]Pſalm. Ibi dolores,vt parturientis,&cætera. Quartò ineuitabile,ibi[Non effugient]Iob vndecimo,Effugium peribit ab eis. Ab ira dei nunc eſt effugere ad eius miſericordiam,ibi verò non eſt tempus miſericordiæ,ſed iuſtitiæ. ¶Deinde cùm dicit[Vos autem]Exponit quæ dixerat quo ad bonos,& duo facit,quia primò excipit bonos à conſortio malorum,ſecundò rationem aſsignat,ibi[Omnes enim vos]Dicit ergo[Non eſtis in tenebris]quia illuminati

luminati eſtis per Chriſtum de illo die,ideo vobis non eſt improuiſus.Ioan.8,Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris,ſed habebit lumẽ vitæ.& huius ratio eſt,ibi[Omnes enim vos filii lucis eſtis & filii.]Aſtruit enim quòd ſunt filii lucis & diei. Filii autem alicuius rei in ſcriptura dicuntur aliqui propter abundantiam in illa.Eſa.5,In cornu filio olei,id eſt,habente multum oleum.Qui ergo participãt multum de die & luce dicuntur eorum filii.Hæc lux eſt fides Chriſti.Ioan.8,Ego ſum lux mundi & cæt.Ioan.12.Credite in lucem vt filii lucis ſitis.Item diei.Sicut enim ex luce fit dies,ita ex fide Chriſti fit dies.ſ. honeſtas bonorum operum.Rom.13,Nox præceſſit,&c.Et ideo[non ſumus filii noctis].i.infidelitatis[neq; tenebrarun].i.peccatorum.Roman.13,Abiiciamus ergo à nobis opera tenebrarum,&c. ¶Deinde cùm dicit[Igitur non dormiamus,& cætera.]oſtendit qualiter ſe præparent ad illum aduentum, & primò qualiter per vltionem malorum:ſecundò per obſeruantiam bonorum,ibi[Induti.]Circa primum duo facit: quia primò ponit monitionem:ſecũdò eius rationem,ibi[Qui enim dormiunt.]Dicit igitur,Ex quo dies domini eſt ſicut fur.Luc. 12,Si ſciret paterfamilias qua hora fur veniret:vigilaret vtique.Ergo vos,quia ſcitis,vigiletis.Vnde dicit[Igitur non dormiamus]ſomno peccati.Epheſ.5, Surge qui dormis, & exurge à mortuis.Item nec pigritiæ. Prouer.6,Vſquequo piger dormis?&c.[Sed vigilemus per ſolicitudinem.Mat.24,Vigilate itaque,&c. Et ad hoc eſt neceſſarium quòd[ſobrii ſimus]vt & corpus & mens ſint ſobria,id eſt,non occupata voluptatibus,& curis mundi.Luc.21,Attendite vobis,ne forte grauentur corda veſtra crapula & ebrietate.1.Petr.5, Sobrii eſtote & vigilate.Ratio autẽ huius eſt ex tẽporis cõgruitate:quia qui dormiũt,vel ebrii ſunt, aliquid faciunt in nocte.Sed nos nõ ſumus in nocte,[Ergo,&c.]Dicit ergo[Qui enim dormiũt,nocte dormiũt].i. tempus noctis deputãt quieti:diẽ verò operationi.Pſal.Ortus eſt ſol & congregati ſunt,& in cubilibus ſuis collocabũtur.Et rurſum exibit homo ad opus ſuum,& ad operationem ſuã vſq; ad veſperã.Item abſtinent aliqui à vino in die propter negotia exercẽda:ſed de nocte tantùm nõ curant.Iob 24, Oculus adulteri obſeruat caliginem.Somnus ergo & ebrietas eſt nocti cõueniens,eo q̃ nocte infidelitatis & tenebris peccatorum occupati,ſunt ebrii, per amorem præſentium non habentes ſpem futurorum.Ephe.4,Deſperãtes tradiderunt ſe impudicitiæ in operationem immũditiæ omnis in auaritia,&c. [Nos autem qui.di.iu.].i.pertinentes ad diẽ honeſtatis& fidei[ſimus ſobrii.]Ro.13,Honeſtè ambulemus in die. ¶Deinde cùm dicit[Induti,&c.]oſtendit quomodo ſe præparent per bona:& primò ponit monitionem generalem:ſecundò ſpecialem,ibi[Propter quod.]Item prima in duas,quia primò ponit ipſam monitionẽ:ſecundò rationem eius, ibi[Quoniam non poſuit.]Sunt autẽ in homine duo principalia membra,quæ cõſueuerunt in bellis protegi.ſ.cor,quod eſt principium vitæ,& caput.ſ.principium motus exterioris,à quo ſunt ſenſus,& aliquo modo nerui.Et protegitur cor lorica:caput galea.Spiritualis vita in nobis eſt Chriſtus, per quem anima viuit, & dominus in nobis per fidem habitat.Ephe.3,Habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Habitat etiam per charitatẽ.1.Io.4,Qui manet in charitate,in deo manet,& deus in eo:quæ informat fidẽ.Et ideo debemus habere fidem & charitatem.Vnde dicit[Loricã fidei & charitatis]quia protegit vitalia:[& galeã, ſpem ſalutis]quæ eſt principiũ motus ſpecialis,quod eſt ex intẽtione finis,quem ſperamus aſſequi. ¶Deinde cùm dicit[Quoniã non poſuit nos.]oſtendit rationem quomodo in nobis operatur.Et primò ex præordinatione diuina:ſecundò ex gratia Chriſti:tertiò oſtendit modũ conſequẽdæ ſalutis.Dicit ergo,Quoniam non poſuit.i.non ordinauit.Io.15,Poſui vos.ſ.ſanctos,vt eatis,&c.[Deus in iram].i.ad hoc,vt cõſequamur eius iram.Sapien.1,Deus mortem non fecit.Ezec.18,Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii,dicit dominus deus,&c.[Sed in acquiſitionem].i.vt acquiramus ſalutem.Mat.11,Regnum cælorũ vim patitur,& violenti rapiunt illud.1.Pet.2,Vos eſtis genus electum,regale ſacerdotium,&c.Et hoc per gratiã Chriſti: ideo dicit[Per dominũ noſtrum,&c.]Act.4,Non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri. [Qui mor.eſt pro no.]i.ſaluauit nos moriendo pro nobis.1.Pet.3, Mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis,vt offerret nos deo mortificatos quidem carne, viuificatos autẽ ſpiritu. Et modus perueniendi eſt, quia Chriſtus docuit nos operando ſalutem noſtram:& hoc moriendo & reſurgendo.Roman.4,Traditus eſt propter delicta noſtra: & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. & ideo dicit [Siue vigilemus, ſiue dormiamus,ſimul cum illo viuamus.]Rom.14,Siue viuimus,ſiue morimur,domini ſumus. ¶Deinde cùm dicit[Propter quod.]docet nos quomodo præparemus nos quantum ad ſpeciales cõditiones perſonarum. Et circa hoc tria facit:quia primò oſtendit quomodo ſe debeant habere ad æquales:ſecundò quomodo ſubditi ſe habeant ad prælatum,ibi[Rogamus autem.]Tertiò quomodo prælati ad ſubditos,ibi[Rogamus autem.Debemus autem æqualibus cõſolationem in aduerſis.Vnde dicit[Conſolamini inuicem.]Item ædificationem in exemplis.Vnde dicit[Et ædificate,&c.]Ro.14,Quæ ædificationis ſunt inuicem cuſtodiamus. Subditi autẽ ad prælatos,primò debẽt beneficiorũ recognitionem: ſecũdò charitatem:tertiò pacem.Vnde [Vt noueritis].i.vt recognoſcatis beneficia eorum.Heb.vlt.Memẽtote præpoſitorũ veſtrorum,&c. Noue ritis,inquã,primò ex parte eorũ,quia maximũ laborem ferũt pro vobis:Vnde dicit[Eos qui laborant inter vos]pro bono veſtro.2.Tim.2,Labora ſicut bonus miles Chriſti,&c.Secũdò ex parte dei.Et ideo eſt habẽda reuerẽtia ad eos,ſicut ad deum.Vnde dicit[Et præſunt vobis in domino].i.vice domini.2.Cor.2,Ego ſi quid donaui vobis in perſona Chriſti.Tertiò ex parte veſtra, quia ſunt vobis vtiles.Vnde dicit[Et monent vos,vt ha.&c.]ideo ſecũdò debetis eis charitatem abundãtius.i.præ aliis:& tertiò[pacem propter opus illorũ.]Sed contra hoc quidã agunt. Amos 5,Odio habuerunt in portas corripiẽtem,&c.Eccl.19,Qui odit correctionẽ, minuetur vita. Sed vos habete pacẽ propter opus correctionis, quod propriè ſpectat ad eorũ officium.Pſal.Dum loquebar illis,impugnabant me gratis.

Lectio 2.

Docentur prælati quo modo ſe habere debẽt ad ſubditos quomodo quilibet ad quemlibet & quomo

ROgamus autem uos fratres:corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos,patientes eſtote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat, ſed ſemper quod bonũ eſt ſectemini inuicem & in omnes.Semper gaudete. Sine intermiſsione orate. In omnibus gratias agite: hæc eſt enim uoluntas dei in Chriſto Ieſu in omnibus uobis.Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite ſpernere.Omnia autem probate: quod bonum eſt tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete uos.Ipſe autẽ deus pacis ſanctificet uos per omnia,ut integer ſpiritus ueſter,& anima & corpus ſine querela in aduentu domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.Fidelis eſt qui uocauit uos:qui etiã faciet. Fratres orate pro

Quilibet ad deū & ad dona dei & ad omnia orat Apostolus pro Thess. dat spē exaudītionis, vndē monet ad orā dū p se & suis, vt salui fiāt et vt omnib⁹ legatur hæc epistola sic q̄ solita in precatione clauditur epistola.

nōbis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuro uos per dominum ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Gratia domini nostri Iesu Christi uobiscum. Amen.

¶ Suprà ostendit quomodo subditi debent se habere ad prælatos:hîc ostendit econuerso. Et circa hoc duo facit,quia primò docet quomodo prælati ad sacerdotes subditos se debeāt habere,secūdò generaliter quomodo se debeant habere ad omnes,ibi[Videte ne quis.]Sciēdum est autē quòd cura prælatorum ad duo debet tēdere.s.ad retrahendū alios à peccatis,& ad custodiēdum seipsos.Quātum ad primū, tria Apostolus dicit. ¶ Tripliciter enim subditi possunt pati defectū.Primò in actu:secūdò in voluntate:tertiò in virtute. In actu autem quādo prorūpunt in actum peccati,& tūc sunt corrigendi.Et q̄is de omni peccato, specialiter tamē corrigendi sunt de peccato inquietudinis.Et ideo dicit[Corripite inquietos.]2.Thes.3,Nō inquietemur inter vos.Eccles.19,Corripe proximum antequam cōminearis,& da loeū timori. In volūtate verò, quando nō aggreditur magna,quia deiicitur propter aduersa & peccata præcedentia.Vnde dicit[Consolamini pusillanimes.]Pusillanimis est nō habēs animū ad magna,timens ne deficiat.Esa.35, Dicite pusillanimes,cōfortamini & nolite timere.Iob 4,Vacillātes cōfirmauerunt manus tuæ,&c.In virtute autem,quādo vel ex infirmitate peccāt,vel debilitantur in bono actu &,isti sunt fouendi.Vnde dicit[Suscipite.]s.in viscere charitatis fouēdo[infirmos]quorū est virtus debilis,vel ad resistēdū malis,vel ad faciendū bona. Rom. 15,Debemus nos firmiores,imbecillitates infirmorum sustinere. Prælatus autē debet se custodire à defectu cuiuscūque modi,& maximè ab impatiētia:quia ipse portat totum pōdus multitudinis. Nume.11,Nō possum solus sustinere omnem hanc multitudinem,quia grauis est mihi,&c. Et ideo dicit [Patientes estote ad omnes,[Prou.19,Doctrina viri per patientiā noscitur.Psal.Bene patientes erunt,vt annūtient. ¶ Deinde cùm dicit[Videte ne quis.]Ostendit generaliter quomodo se habeāt ad omnes.Et circa hoc duo facit,quia primò ostēdit qualiter omnes in quibusdā debeāt se habere.Secūdò quid in omnibus,ibi[Omnia autem.] Circa primū tria facit:quia primò ostēdit quomodo se debeāt habere ad proximū:secūdò quomodo se habeant in his quæ ad deum sunt,ibi[Sēper gaudete.]Tertiò quomodo se habeant ad eius dona,ibi[Spiritū nolite.] Quātum ad proximū debēt se habere vt nō inferāt ei mala,& vt studeāt ei benefacere.Vnde dicit, Dixi suprà in speciali,sed nunc in generali dico[ne quis malū,&c.]Psal. Si reddidi retribuentibus mihi mala.Sed contrà,multotiens vindicta petitur coram iudice. Respondeo, Sicut actus moralis sumitur secūdum intētionem finis,sic ad duo potest esse intētio,vel ad malū illius,ita q̄ quiescat ibi,& hoc est illicitum, quia ex liuore vindictæ:vel ad bonum correctionis seu iustitiæ & conseruationis reipublicæ, & sic nō reddit malum pro malo,sed bonum.s.eius correctionē.Quātum ad secūdum,dicit [Sed semper quod bonū est,&c.] Et dicit[Sectamini]& non faciatis:quia tu ex te debes sumere occasionem benefaciendi ad proximū tuum & non expectare quòd ipse det tibi occasionem benefaciendi sibi.Vnde Psal.Inquire pacem,& persequere eam.Ro.12,Noli vinci à malo,vt.s.fis tractus ab eo ad malefaciendum:sed vince in bono malū, retrahendo eum ad bonum.Gal.vlt.Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. ¶ Deinde cùm dicit[Sēper gaudete.]ostendit quomodo se debeāt habere quoad deum,ad quæ tria oportet habere.Primò gaudere de ipso.Vnde dicit,Sēper gaudete.s.de deo:qa quicquid malū prouenit est incōparabile bono,quod est deus. Et ideo nullū malū illud interrūpat.Vnde dicit,Sēper gaudete. Secūdò orare pro beneficiis suscipiēdis,ibi [Sine intermissione orate.]Luc.18, Oportet semp orare,& nunq̄ deficere.Sed quomodo potest hoc esse? Respōdeo,Dicēdum est q̄ hoc potest esse tripliciter.Primò q̄ ille semper orat,qui statutas horas nō intermittit.Simile habetur 2.Reg.9,Tu comedes panem in mensa mea semper.Secūdò sic,Sēper.i.cōtinuè oratio:sed tunc oratio sumitur pro effectu orationis.Est enim oratio, interpretatio seu explicatio desiderii,quia quādo desidero aliquid, tunc illud orādo peto.Vnde & oratio est petitio decētium à deo: & ideo desiderium habet vim orationis.Psal. Desiderium pauperum exaudiuit dominus.Omnia ergo quæ facimus, ex desiderio bono prouenīunt.Ergo oratio in bonis quæ facimus,manet in virtute:quia bona quæ facimus,ex desiderio bono prouenīūt.Glo.Nō cessat orare,qui non cessat benefacere.Tertiò quo ad causam orationis.s.faciendo eleemosinam.In vitis patrū,Ille semper orat,qui eleemosinas dat:quia qui elemosinā accepit,orat pro te,etiam te dormiente.Item tertiò orare pro beneficiis suscipiendis:& gratias agere pro susceptis.Ideo dicit[In omnibus].s.bonis & aduersis[gratias agite.]Ro.8,Diligētibus deum omnia cooperātur in bonū.Col.2,Abundātes in illo in gratiarū actione.Phi.4,Cum gratiarū actione.Hæc enim volūtas,&c.1.Tim.2, Qui vult omnes homines saluos fieri,& in agnitionē veritatis venire. ¶ Deinde cùm dicit[Spiritū nolite,&c.]ostēdit quomodo se habeāt ad dona dei.Et primò q̄ ea nō impediāt.Secūdò q̄ ea non contēnant,ibi prophetias] Spiritus autē sanctus est persona diuina incorruptibilis & æterna, vnde in sua subsistātia extingui nō potest. Sed tamen dicitur quis extinguere spiritum,vno modo feruorem eius extinguendo,vel in se vel in alio.Ro. 12,Spiritu feruentes.Cū enim aliquis aliquid boni ex feruore spiritussancti vult facere:vel etiā cùm aliquis bonus motus surgit & ipse impedit,extinguit spiritū sanctum .Act.7, Vos semper spiritui sancto restitistis. Alio modo mortaliter peccando . Spiritus enim sanctus in se semper viuit , sed in nobis viuit quando facit nos in se viuere: sed quando quis peccat mortaliter,non viuit in ipso spiritussanctus. Sapiē.1,Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictū,&c.Tertio modo occultādo.q.d. Si donū spiritussancti habetis, vtimini eo ad vtilitatē proximorū.Ecc.20,Sapiētia abscōdita & thesaurus inuisus,quę vtilitas in vtrisq;.Mat.5,Nemo accēdit lucernā & ponit eā sub modio,&c.[Prophetias nolite sper.]Aliqui enim apud istos spiritu prophetię erāt pollētes,qui ab istis reputabātur insani.1.Co.14,Aemulamini spiritualia,magis autē vt propheletis. Vel prophetias.i.diuinā doctrinā.Exponētes enim diuinā doctrinam dicūtur propheræ.q.d. Nō spernatis verba dei & prædicationes.Hic.20,Factus est sermo domini in opprobriū & in derisum tota die. ¶ Deinde cùm dicit[Omnia autē probate,]ostendit qualiter se habeāt ad omnia, & vnū est q̄ in omnibus vērtur discretione.Rom.12,Rationabile obsequium vestrum.In hac materia debet esse diligens examinatio,bonī electio, mali abiectio.Quātum ad primum,dicit, Prophetias nolite spernere,tamen omnia probate.s.quæ sunt dubia.Manifesta enim,examinatiōe nō indigēt.1.Io.4,Omni spiritui credere nolite.Iob 12.Nōne auris verba diiudicat? Quantum ad secūdum dicit[Quod bonum est tenete.]Galat.4, Bonum autem æmulamini in bono semper.Quantum ad tertium,dicit[Ab omni specie mala abstinete vos.]Esa.7,Vt sciat reprobare malum & eligere bonum.Et dicit,specie, quia etiam quæ habent similitudinem malitiæ vitare debemus,quę scilicet non possemus,seruare coram hominibus absque scandalo eorum. ¶ Deinde cùm dicit [Ipse autem.]tubdit orationem,& circa hoc tria facit:quia primò orat pro eis:secundò dat spem de exauditione:tertiò dat speciales monitiones. Dicit ergo[Ita moneo] sed nihil valet, nisi deus gratiam det. Vnde [Ipse deus pacis,sancti vos.]Leuit.21,Ego dominus qui sanctifico vos,&c.[Per omnia,id est,vt sitis totaliter sancti.& hoc[vt integer,&c.]Occasione enim verborum istorum dixerunt quidam quòd in homine aliud est spiritus,& aliud anima:ponentes duas in homine animas.Vnam quæ animat,alia quæ ratiocinatur. Et hæc sunt reprobata in ecclesiasticis dogmatibus.Vnde sciendum quòd hæc non differunt secundum essentiam,sed secundum potentiam.In anima enim nostra sunt quædam vires quæ sunt actus corporaliū organorum,sicut sunt potentiæ sensitinæ partis.Aliæ sunt quę non sunt actus talium organorum,sed sunt abstractæ ab eis,sicut sunt potentiæ intellectiuę partis.Et hæc dicūtur spiritus,quasi immateriales & separatæ aliquo modo à corpore,inquātum non sunt actus corporis,& dicuntur etiam mens.Ephe.4,Renouamini spiritu mentis vestræ. Inquantum autem animat, dicitur anima, quia hoc est ei proprium. Et loquitur hîc Paulus propriè.Nam ad peccatum tria cōcurrunt,ratio,sensualitas,& executio corporis.Optat ergo quòd in nullo horum sit peccatum.Non in ratione.Vnde dicit[Vt spiritus,] id est,mens vestra seruetur integer. In omni enim peccato ratio corrumpitur,secundum quod omnis malus est ignorans.Item nec in sensualitate.Vnde dicit[Anima.]Item nec in corpore:& ideo dicit[Et corpus.] Hoc autem fit sic quando seruatur immune à peccato.Et dicit[Sine querela]non sine peccato,quod est solius Christi:sed esse sine querela,est etiam aliorum,qui & si venialia, non tamen committunt grauia, & quibus proximus scandalizatur. Luc.1, Incedentes in omnibus mandatis,& iustificationibus domini sine querela.Et addit[In aduentu, &c.]scilicet,perdurando vsque in finem vitæ.Vel integer spiritus refertur ad donum spiritus sancti.q.d.Donum spiritus sancti quod habetis sit integrum. ¶ Deinde eū dicit.[Fidelis &c.]Dat spem exauditionis q.d.Vt ego spero,sic fiet,quia & ipse qui vocauit faciet,id est, complebit.Psal.Fidelis dominus in omnibus verbis suis, &c.Roma.8,Quos vocauit,hos & iustificauit, &c. ¶ Vltimò iniungit familiares monitiones.s.orationem ibi[Orate.]Item mutuā pacem,ibi.[Salutate omnes fratres in osculo sancto]non proditorio, sicut Iudas. Mat.26.Nec libidinoso,vt libidinosa mulier.Proue.7.[Vt legatur &c.]Timebat enim ne prælati propter aliqua quæ erant hic ea occultarent.Prouerb.11,Qui abscondit frumenta maledicetur in populis &c.Vltimò concludit epistolam in salutatione.

Explicit mirabilis & deuota expositio doctoris angelici sanctissimi Thomæ Aquinatis, ordinis fratrum prædicatorum,super primam epistolam incliti Apostoli sancti Pauli ad Thessalonicenses.

Incipit profunda & subtilis explanatio eiusdem sanctissimi doctoris Thomæ de Aquino ordinis,fratrum prædicatorum, super secūdam epistolam eiusdem glorioſi apostoli Pauli ad Thessalonicenses.

PROLOGVS.

COngregamini,vt annūtiem quæ vētura sunt vobis,diebus nouissimis,&c.Gen.49, Hæc verba cōpetunt huic epistolæ.Duo enim tangūtur quæ ei cōueniunt.s.fructus, & eius materia.Vnde dicitur,Vt annuntiem,&c.Agitur enim in ea de his quæ vētura sunt in diebus nouissimis:quę sunt tria.s.pericula ecclesiæ,tempore Antichristi.2. Tim.3,In nouissimis diebus instabūt tēpora periculosa,&c. Item malorū supplicia. Psal.Donec intrem in sanctuariū dei,&c.Verūtamen propter dolos posuisti eis,deiecisti eos dum allenarētur.Item præmia bonorū.Pro.vlt.Fortitudo & decor,indumētum eius.Et de his agitur in hac epistola.Vtilitas ostēditur,quia cōgregamini. Sic ac quiritur ex hac epistola cōgregatio.s.eōcordātiū in veritate, quia discordabāt de iudicio futuro: propter hoc quod dicit in 1.epist.Deinde nos qui viuimus,&c.Psa.Dispersiones Israelis cōgregabit.Itē volūtatum,quia cū considerāt q̄ quæcūq; tēporalia sunt,in nouissimo mūdi peribūt , datur intelligi q̄ eos cōgregāt ad vnū quærēdum.s.cæleste præmium.Ecc.30,Congrega cor tuū in sanctitate eius.Item cogitationū ad vnā stabilem veritatem.Esa.vlt.Ego autem opera eorū & cogitationes eorum venio vt congregem,&c.Sic ergo patet fructꝰ & materia:quia in prima muniuit eos cōtra persecutiones præteritas:hîc munit eos cōtra futuras.

Salutatio.

Bona optata.

Epistolaris tractatus in quo agit de futuris & primò agit gratiarū de p fectu Thessal. in fide, charitate et aliis ostēdēdo eorū idoneitatē ad futurū iudicium.

Caput 1.

PAulus & Siluanus & Timotheus,ecclesiæ Thessalonicensiū in deo patre nostro & domino Iesu Christo. Gratia uobis & pax à deo patre nostro,& domino Iesu Christo.Gratias agere debemus semper pro uobis fratres,ita ut dignū est , quoniā supercrescit fides uestra,& abūdat charitas unusquisq; uestrū in inuicē, ita ut & nosipsi in uobis gloriemur in ecclesiis dei,p patiētia uestra,& fide,& in omnibus persecutionibus uestris & tribulationibus quas sustinetis in exēplū iusti iudicij,ut digni habeamini in regno dei,p quo & patimini.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Diuiditur hæc epistola in salutationem, & epistolarem narrationem, ibi [Gratias agere debemus,&c.] Item primò ponuntur personæ salutantes. Secundò personæ salutatę. Tertiò bona optata. Sunt autem eædem personæ quæ & in prima. Tres autem personæ salutantes ponuntur, vt authoritas epistolæ robustior appareat. Ecclesia. 4, Funiculus triplex difficilè rumpitur. [Ecclesiæ Thessalonicensium,&c.] Ecclesia congregationem dicit, quæ debet esse in deo, aliàs est mala. De bona dicitur Psalm. Congregate illi sanctos eius,& cætera. [In Christo,] id est, in eius fide. Roman. 5, Per quem accessum habemus per fidem in gratiam istam. ¶ Deinde optat eis bona: & primò pacem. Ipsa est enim principium omnium spiritualiũ donorum. 1. Corinthio. 15, Gratia dei sum id quod sum. Item, pacem quæ est finis hominum. Psalm. Qui posuit fines tuos pacem,& cætera. & hoc [à deo,&c.] Iac. 1, Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descẽdens à patre luminum,& cætera. [Et domino Iesu,&c.] 2. Petr. 1, Per quem maxima & pretiosa nobis donauit. ¶ Gratias agere debemus,& cætera.] Hæc est epistolaris narratio. Et primò instruit eos de futuris in nouissimis diebus. Secundò admonet eos familiariter de quibusdam, in tertio capit. ibi [De cætero fratres, & cæt.] Item primò monet sicut dictum est, quantum ad præmia donorum, & pœnas malorum. Secundò quantum ad pericula tempore Antichristi, secũdo cap. ibi [Rogamus autem vos,&c.] Item primò agit gratias de præparatione ad futurum iudicium. Secundò describit ipsum iudicium, ibi [Sed tamen iustum.] Item primò gratias agit de profectu. Secundò ostendit fructum profectus. Tertiò signum. Dicit ergo, Gratias agere debemus,&c. Nam quia in prima epistola commendauit eos de fide & charitate, & aliis bonis in quibus abundabant: ideo dicit [Gratias agere debemus semper pro vobis] quia bonum quod habetis, reputo meum. 2. Ioan. 3, Maiorem horum nõ habeo gratiam, quàm vt audiam filios meos in veritate ambulare. Et hoc deo, sine quo nihil boni potest fieri. Et hoc dignum est, quia de magnis bonis agimus gratias. 2. Machab. 1, De magnis periculis à deo liberati magnificè gratias agamus. Quare? [quia supererescunt] bona spiritualia. Periculosè enim custodiuntur, nisi proficiat in eis homo. In his donis autem dei, primum est fides, per quam deus habitat in nobis, & in hac proficimus secundum intellectum. Ephes. 4, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Et sic proficit homo per cognitionem, deuotionem, & inhæsionem. Secundum est charitas, per quam deus est in nobis secundum effectum. 1. Ioan. 4, Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Et ideo dicit [Et abundat.] Prouerbio. 15, In abundanti iustitia, virtus est maxima, & cætera. 1. Thessalonic. 4, De charitate autem fraternitatis non necesse habuimus scribere vobis ipsi enim à deo didicistis, vt diligatis inuicem, & cæt. Et tunc ponitur profectus, cùm dicit, Ita quòd ego glorior, inde apud alios, quia vestra reputo mea. Bonum enim discipulorũ est gloria prælatorum. Prouer. 10, Filius sapiens lætificat patrem, &c. Prouer. 17, Corona senum, filii filiorum, &c. 2. Corinth. 9, Pro quo de vobis glorior. Et tunc ponit signum profectus, scilicet patientiam, quæ ostenditur maximè in tribulationibus. Iac. 1, Beatus vir qui suffert tentationem, &c. In tribulationibus sunt duo seruanda, scilicet patientia, ne discedat à fide. Iac. 1, Patientia opus perfectum habet. Et fides in persecutionibus. 1. Corinth. 4, Persecutionem patimur & sustinemus. Vnde dicit [In fide, in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus.] Quæ quidem tribulationes dicuntur à tribulis: quibus interius per afflictiones pungimur. Gene. 3, Spinas & tribulos germinabit tibi. Psalm. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt. Et hæc sancti sustinent propter duo, scilicet propter terrorem malorum. Si enim deus non parcit bonis in hoc mundo, quomodo parcet malis in futuro. 1. Pet. 2, Si autem primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei euangelio, &c. Hierem. 49, Ecce quibus non erat iudicium, vt biberent calicem, &c. Secundò ad augendum meritum. Vnde dicit [Vt digni,&c.] Nam vt dicitur Mat. 11, Regnum cęlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et Luc. vltim. Nõne hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? Ro. 8, si tamen compatimur, vt & glorificemur. Vnde dicit [Pro quo & patimini.] Tribulatio enim quę fertur pro deo, facit dignum regno dei. Mat. 5, Beati qui persecutionem patiũtur, &c. 1. Pet. 4, Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Lectio 2.

SI tamen iustũ est apud deum retribuere retributionẽ his qui uos tribulant, & uobis qui tribulamini, requiem nobiscũ, in reuelatione domini Iesu de cælo cum angelis uirtutis eius, in flamma ignis dantu uindictã his qui nõ nouerunt deum, & qui non obediunt euangelio domini nostri Iesu Christi: qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie domini, & à gloria uirtutis eius, cùm uenerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super uos in die illo. In quo etiam oramus semper pro uobis, ut dignetur uos uocatione sua deus, & impleat omnem uoluntatem bonitatis suæ & opus fidei in uirtute, ut clarificetur nomen domini nostri Iesu Christi in uobis, & uos in illo, secundum gratiam dei nostri & domini Iesu Christi.

¶ Suprà egit de eorum idoneitate ad futurum iudicũ: hìc agit de forma iudicii. Et primò ponit iudicium quantũ ad punitionem malorum & præmia bonorũ. Secũdò de vtraq; parte sigillatim, ibi [In flãma.] Item primò ponit iudicium quãtum ad punitionem malorum. Secundò quantũ ad præmia bonorum, ibi [Cùm venerit.] Quãtum ad primum dicit suprà, sustinetis in exemplum, &c. Hic subinfert [Si tamen iustũ est.] Si, pro quia. Vnde alia litera habet, Si quidem. Vel, si tamen, referatur in exemplum iusti iudicii: quasi dicat, Iustum est quòd hæc patiamini, si tamen ex hoc mereamini, sed prima litera & expositio est melior. [Iustum est retribuere,] Psalm. Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis. Esa. 33, Veh qui prædaris, nõne & tu prædaberis? [Retributionem.] scilicet, æternæ dãnationis. Roma. 8, Tribulatio an angustia, &c. [Et vobis qui tribul. requiem.] Luc. 16, Recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Apoc. 14, Amodò enim iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. [Nobiscũ,] id est, æqualem gloriam. Se nunquid hoc est verum? Respondeo: duplex est æqualitas. s. absoluta quantitatis, & proportionis. Et prima non est æqualis quantum ad participationem hominis, sed æqualis quantum ad beatitudinem participatam quæ est deus: homo enim participat secũdum magis & minus, scilicet, secundum quòd ardentius vel minus ardenter amat deum. Sed secundum secundam, omnimoda æqualitas erit, quia ita est gloria patri ad gratiam sibi datam & meritũ suum, sicut gloria Lini ad suam. Hoc, inquam, erit in reuelatione, &c. Ioan. 5, Pater omne iudicium dedit filio suo: & hoc inquãtum filio hominis

vnde sequitur, & potestatem dedit ei iudicium facere. quia in forma humana omnibus apparebit, sed modò non apparet, quia humanitas eius latet in gloria dei, sed tũc apparebit. Esa. 40, Et reuelabitur gloria domini, &c. Et hoc [cum angelis virtutis eius] ministris suis. Matt. 25, Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, &c. ¶ Deinde dicit [In flãma ignis] agit de vtraq;. s. punitione malorum, & præmiatione bonorum: sed in punitione malorum ostendit acerbã, iustam & diuturnã. Dicit ergo [Dantis vindictam] .i. iudicãtis puniendos in flãma ignis, faciem orbis cõburentis, & inuoluentis reprobos, & detrudentis in perpetuum. Psal. Ignis ante ipsum præcedet, &c. Item erit iusta propter duplicem culpam. s. infidelitatis, & malæ vitæ. Quãtum ad primum, dicit [Qui non nouerunt] .i. noluerunt cognoscere [deum.] Iob 21, Scientiã viarum tuarum nolumus. 1. Cor. 14, Ignorans ignorabitur, &c. Quãtum ad secũdum, dicit [Qui non obediunt euãgelio domini nostri Iesu Christi] Ro. 10, Nõ omnes obediunt euãgelio. Inobediẽtia enim est tantũ peccatum quod per eam mors venit in hunc mũdum, vt dicitur Ro. 5. Item est diuturna, quia pœnas dabunt in inte.æter. Et potest legi dupliciter, secũdum quòd duplex est pœna. s. sensus, & dãni. De pœna sensus potest intelligi sic, Dabũt .i. sustinebunt pœnas æternas nõ finiẽdas: & hoc in interitu, quia semper moriẽtur. Aliter enim est de pœnis huius vitę & illis. Nam hìc q̃tò plus acerbiores, tãtò sunt breuiores, quia extingũtur: sed ille sunt grauissimę, quia sunt pœnæ mortis: & sunt interminabiles. Vnde dicitur ꝙ semper erunt quasi in morte. Mors depascet eos. Esa. vl. Vermis eorũ non morietur. Pœna autẽ dãni est duplex, quia separabuntur à visione dei. Vnde dicit [A facie domini] .s. remoti. Iob 13, Non veniet in cõspectu eius omnis hypocrita. Alia est priuatio visionis gloriæ sanctorũ. Esa. vl. Tollatur impi⁹ ne videat gloriã sanctorum, &c. ¶ Vel aliter [A facie domini, &c.] in hoc ostẽditur causa acerbitatis pœnæ sensus. Sensus enim alicuius euacuatur, vel propter superiorem iudicem, vel propter superioris potẽtiam: sed hoc non erit, quia hoc iudicium procedet à facie domini. Psal. De vultu tuo iudiciũ meum prodeat, &c. Et ideo dicit, Dabunt pœnas .i. sustinebunt à facie domini. ¶ Deinde cùm dicit [Cùm venerit.] agit de præmiatione sanctorũ. Et primò ponit præmium: secũdò meritum, ibi [Qui crediderunt.] Gloriã sanctorum cõmedat: & quãtum ad essentiam, per participationem gloriæ dei, cùm dicit [Glorificari, &c.] & quantum ad eius excessum, ibi [Et admirabilis.] Dicit ergo [Cùm venerit.] Christus certè gloriosus est. Phil. 2, Omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. [Glorificari in sanctis eius.] quia bonum sui est cõmunicatum, vel glorificari in sanctis eius, qui sunt membra sua in quibus habitat, & in quibus glorificatur, quando sua gloria. s. capitis, derivatur vsq; ad sua membra. Esa. 49, Seruus meus es tu Israel, quia in te glorificabor. Et hoc excedet omnẽ admirationem. Vnde dicit [Admirabilis, &c.] Siquidem admiratio est stupor procedens ex magna fantasia. Tanta verò sanctorum gloria nõ potest cadere in opinionem hominum. Et ideo dicit, Admirabilis. Sap. 5 Mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, &c. ¶ Deinde ponit meritum, ibi [Qui crediderunt, &c.] Et ponit primò meritum fidei. Secundò suffragiũ orationis, ibi [In quo.] Dicit ergo, Hęc erit gloria, quia creditũ est nostrũ testimoniũ super vos quod credidimus de Christo [in illo die,] .i. propter illũ diẽ: quia bona quæ agimus sunt ꝓpter illũ diẽ. Et dicit hoc testimoniũ est super vos. i. super sensum humanũ. Eccle. 9, Plurima super sensum hominis, &c. Fides enim nõ habet meritũ, vbi humana ratio prebet experimẽtum. Nisi enim esset supra vos, nõ esset magni meriti credere. Vel dicit super vos. i. dominatur vobis subiiciẽtibus intellectũ vestrum humiliter ad credendũ. 2. Cor. 10, In captiuitatẽ redigẽtes omnem intellectũ in obsequiũ Christi. Sic exponit glo. Vel aliter & magis secũdum literam: Dico, ꝙ glorificabitur Christus in vobis qui credidistis, in die iudicii, quando apostoli iudicabunt: & tunc testimonium quod est super vos. i. de promptitudine fidei vestræ, erit certum & creditum. i. credibile. ¶ Deinde cùm dicit [In quo oramus, &c.] subiungit suffragium orationis: & primò proponit quod petit: secũdò quo fine, ibi [Vt dignetur.] Tertiò per quod posset assequi petitum. ibi [Secũdum gratiam.] Petit autem vnum ex parte dei, & duo ex parte nostra. Dicit ergo [In quo] .i. propter quem diem [etiã nos oramus semper.] Ro. 1, Sine intermissione memoriã vestri facio semper in orationibus meis. 1 Reg. 15, 8 absit autẽ hoc peccatũ à me in domino vt cessem orare pro vobis. Sed ad quid? [Vt dignetur vos vocatione sua deus] .i. faciat vos in mũdo dignè conuersari suæ vocationi. Ephe. 4, Dignè ambuletis vocatione qua vocati estis. Item ex parte nostra duo petit, ex parte volũtatis, vt plenè fruãtur omni bonitate. Vnde dicit [vt impleat omnẽ volũtatẽ bonitatis] .i. impleat in vobis volũtatem omnis boni. Phil. 2, Qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Item ex parte intellectus, vt perfectè credant: ideo dicit [Et opus fidei.] Roma. 10, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et hoc opereminí in virtute, id est, in constãtia & fortitudine, vt nullo timore cessetis à confessione eius. Vel sic, In quo, id est, propter quem diem oramus, vt deus dignetur vobis dare illud ad quod vocauit vos. 1. Pet. 3, In hoc vocati estis, vt benedictionẽ hæreditate possideatis. Et impleat omne bonũ quod desideratis, quod est in vita æterna, quãdo habebimus deum. Psal. Qui replet in bonis desiderium tuum. Itẽ impleat opus fidei, quod erit quãdo id quod hic per speculũ & in ęnigmate videmus, videbimus tunc facie ad faciẽ. Sed quo fine? [vt clarificetur no. do. no. I. C., &c.] .i. ad gloriã Christi sit. & per vos tam in præsenti q̃ in futuro nomen Christi glorificetur in bonis vestris. Mat. 5, Videãt opera vestra bona & glorificẽt patrẽ vestrũ qui in cælis est. Eccouetso de malis dicitur. Esa. 52. & Ro. 2, Nomen dei per vos blasphematur. Sed per quid poterimus illud cõsequi? [secũdum gratiã dei nostri] quæ est radix omnium bonorum nostrorum. 1. Corinth. 15, Gratia dei sum id quod sum, &c.

Monet nõ recedere à veritate, quasi instet dies iudicij, instruẽdo ꝙ primò fiet discessio à Rom. imperio, & reuelabitur antichristus.

Caput 2.

ROgamus autem uos fratres per aduẽtum domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: ut non citò moueamini à uersto sensu, neq; terreamini, neq; per spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolam tanq̃ per nos missam, quasi instet dies domini. Ne quis uos seducat ullo modo. Quoniam nisi uenerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur, ita ut in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Num retinetis, quod cùm adhuc essem apud uos, hæc dicebam uobis?

¶ Superius Apostolus ostendit futura quantum ad pœnas malorum, & præmia bonorum: hic annun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiat futura,quantum ad pericula ecclesiæ,quæ erunt tempore Antichristi.Et primò nuntiat veritatem de futuris periculis.Secundò monet vt in veritate permaneãt,ibi [Itaque fratres.] Circa primum duo facit:quia primò excludit falsitatem.Secundò instruit de veritate,ibi[Quoniam nisi.]Iterum prima in tres: quia primò commemorat illud ex quo debent induci.Secundò ostendit ad quid debent induci, ibi [Vt non citò.] Tertiò remouet illud quod eos mouere posset,ibi[Neque per spiritum.] Inducit autem ex tribus, scilicet, propriis precibus,ibi [Rogamus]non præceptis.Philem.1,Multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi,quod ad rem pertinet propter charitatem magis obsecro.Secũdò ex aduentu Christi,desiderabili bonis:licet terribili malis.Amos 5,Veh desiderantibus diem domini,&c.2.Tim. 4,Nõ solùm autem mihi,sed & his qui diligunt aduentum eius,&c.Apoc.vlt.Veni domine Iesu, &c.Tertiò ex desiderio & amore totius congregationis sanctorum.[In idipsum.]scilicet vbi Christus est:quia Matt.24,Vbi erit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.Vel,In idipsum,id est,in idem:quia omnes sancti loco & gloria erunt in eodem. Psal.Cõgregate illi sanctos eius.Sed ad quid inducit [Vt non citò moueamini à vestro sensu.] Est autem aliud moueri,aliud terreri.Mouetur autem à suo sensu,qui prætermittit quod tenebat.q.d.Non citò dimittatis doctrinam meam.Ecclesiast.19,Qui citò credit,leuis est corde.Terror autem est quædam trepidatio, cum formidine contrarii.Et ideo dicit[Ne terreamini.]Iob 15,Sonitus terroris semper in auribus eius.Itẽ si pax,illi semper insidias suspicantur.Sap.17,Cùm enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Neque per spiritum.] remouet quod eos mouere posset:primò in specali: secundò in generali,ibi[Ne quis.]Seducitur autem quis per falsam reuelationem.Vnde dicit[Neq; per spiritum].i. si quis dicat sibi reuelatum per spiritum sanctum, vel à spiritu sancto aliquid quod est contra doctrinã meam[non terreamini.]1.Ioan.4,Nolite omni spiritui credere. Eze.13,Veh prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum,& nihil vident.Aliquando etiam sathanas transfigurat se in angelum lucis,vt dicitur 2.Cor.11.& 3.Reg.vlt.Egrediar,& ero spiritus mendax in ore omniũ prophetarum eius. Secundò per ratiocinationem,vel falsam expositionem scripturæ.ideo dicit[Neq; per sermonem.]2.Tim.2,Sermo eorum vt cancer serpit.Ephe.5,Nemo vos seducat inanibus verbis.Tertiò per authoritatem inductã in malo intellectu.2.Petr.vlti.Sicut charissimus frater noster Paulus,secũdum sibi datam sapientiam scripsit vobis,sicut in omnibus epistolis,loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu,quæ indocti & instabiles deprauant , sicut & cæteras scripturas, &c. Sed de quo seducebantur? [Quasi instet dies domini.]Et dicit[Neque per epistolam tanquam per nos missam.]quia in prima epistola nisi bene intelligatur, videtur dicere,instare domini aduentum,vt illud, Deinde nos qui viuimus,&c. Deinde cùm dicit[Ne quis,&c.]facit idem in generali.Luc.21,Videte ne seducamini,&c.1.Co.15,Nolite seduci.Ratio autẽ quare hæc remouet Apostolus,scilicet de aduentu domini est , quia prælatus nullo modo debet velle quod per mendacium aliqua bona procurentur.1.Cor.15,Inuenimus autem & falsi testes,&c.Item, quia res credita erat periculosa,quòd scilicet instaret dies domini. Primò quia daretur occasio maioris seductionis:quia futuri erant post tempora apostolorum aliqui qui dicerent se esse Christum. Luc.21, Multi dicent,ego sum, &c.& ideo Apostolus noluit Item dæmon frequẽter prætendit se esse Christum,sicut patet de beato Martino.Et ideo ne seducãtur,noluit.Aug.autem ponit aliam rationem,quia immineret periculum fidei,vnde diceret aliquis,tardè veniet dominus,& tunc præparabo me ad eum. Alius diceret,Veniet citò,& ideo nũc me præparabo. Alius diceret,Nescio.Et hic melius dicit,quia concordat Christo.Sed ille plus errat,qui dicit,citò:quia elapso termino homines desperarent,& crederent falsa esse quæ scripta sunt. ¶ Deinde cũ dicit[Quoniam nisi venerit discessio,&c.] instruit veritatem:& primò ostẽdit quæ ventura sunt ad Antichristi aduentũ.Et sunt duo, quorũ vnum præcedit aduentum Antichristi.Aliud est ipse aduentus eius: primũ est discessio,quod multipliciter exponitur in glo.Et primò à fide,quia futurũ erat,vt fides à toto mundo reciperetur.Mat.24,Et prædicabitur hoc euãgelium regni in vniuerso orbe.Istud ergo præcedit quod(secũdum Aug.)nõdum est impletum:& post multi discedent a fide,&c.1.Tim.4,In nouissimis temporibus discedent quidam à fide,&c.Mat.24,Refrigescet charitas multorum.Vel discessio à Romano imperio,cui totus mũdus erat subditus.Dicit autem Aug.q̃ hoc figuratur Dan.2,in statua vbi nominãtur quatuor regna: & post illa aductus Christi,& quod erat conueniens signum,quia Romanũ imperium firmatũ fuit ad hoc, quòd sub eius potestate prædicaretur fides per totum mũdum.Sed quomodo est hoc,quia iãdiu Gentes recesserunt à Romano imperio,& tamen necdum venit Antichristus?Dicendum est q̃ nondum cessauit, sed est cõmutatum de tẽporali in spirituale:vt dicit Leo Papa in sermone de apostolis. Et ideo dicendum est q̃ discessio à Romano imperio debet intelligi,nõ solùm à tẽporali,sed à spirituali.s.à fide catholica Romanæ ecclesiæ.Est autem hoc cõueniens signum,quòd Christus veniet quando Romanũ imperium omnibus dominabitur:ita ecõuerso signum Antichristi est discessio ab eo.Secũdò prædicit secundum futurum.s.Antichristum.E primò quantum ad eius culpã & pœnam.Secundò quãtum ad eius potestatem,ibi[Eum cuius aduentus.]Item primò cõmuniter & implicitè tangit culpã eius & pœnam.Secundò explicat vtrunq; , ibi [Qui aduersatur.]Dicit ergo,Discessio primò veniet,& tunc reuelabitur.Dicitur autẽ esse[homo peccati & filius perditionis]secundũ glo.quia sicut in Christo abundauit plenitudo virtutis,ita in Antichristo multitudo omnium peccatorum.Et sicut Christus est melior omnibus sanctis, sic ille peior omnibus malis. Et propter hoc homo peccati dicitur,q̃ totaliter erit peccatis deditus.Sed non dicitur sic homo peccati,quin posset esse peior:quia nunquam malum cõsũpit totum bonum,licet quãtum ad actum non poterit esse peior.Christo autem nullus homo potuit esse magis bonus.Dicitur autem filius perditionis,id est, deputatus extremæ perditioni.Iob 21,In die perditionis seruabitur malus,& ad diẽ furoris ducetur. Vel perditionis,i. diaboli non per naturam,sed per suæ malitiæ complementum,quæ in eo complebitur.Et dicit [Reuelabitur.]quia sicut omnia bona & virtutes sanctorum,qui præcesserunt Christum,fuerunt figura Christi:ita in omnibus persecutionibus ecclesiæ tyrãni fuerũt,quasi figura Antichristi,& latuit ibi Antichristus:& ita rota illa malitia quæ latet in eis,reuelabitur in tẽpore illo. ¶ Deinde cũ dicit[Qui aduersatur]explicat quę dixerat.Et primò ostẽdit quomodo sit homo peccati.Secundò quomodo filius perditionis,ibi [Et tũc reue-

labitur]Item primò prænuntiat eius futurã culpam.Secundò assignat eius causam,ibi [Et tunc.]Item primò describit culpam.Secundò dicit se non annũtiare doctrinam nouam,ibi [Nonne.] Item primò ostẽdit culpam.Secundò eius signum,ibi[Ita vt,&c.]Duplex est autem eius culpa.s.cõtrarietas ad deum.Vnde dicit(Qui aduersatur)omnibus spiritibus bonis.Iob 15, Cucurrit aduersus deum erecto collo & pingui cervice,armatus est,sicut & membra eius.Esa.2,Lingua eorũ & adinuentiones eorum contra dominũ,vt pronocarent oculos maiestatis eius.Secunda est,quia præfert se Christo,ideo dicit(extollitur &c.)Dicitur autẽ deus tripliciter.primò naturaliter.Deut.6,Audi Israel dominus deus tuus,deus vnus est.Secũdò opinatiuẽ.Psal.Omnes dii gentium dæmonia. Tertiò participatiuè.Psal. Ego dixi,dii estis.Omnibus autem his se præferet Antichristus.Dan.11,Eleuabitur & magnificabitur aduersus omnem deum,& aduersus deũ deorum loquetur magnifica.Signum autem culpæ est,cùm dicit,(Ita vt in tẽplo,&c.)Superbia enim Antichristi maior est superbia omniũ præcedẽtium.Vnde sicut de Cayo Cæsare legitur. Quòd cùm in vita ista adhuc esset,coli voluit,statuã suã ponens in quolibet tẽplo,& Eze.28,De rege Tyri dicitur,Dixisti quia deus ego sum &c.Ita credibile est quòd sic eis faciet Antichristus,dicens se deum esse & hominem.Et in huius signum sedebit in tẽplo. Sed in quo tẽplo? Nõne est destructum à Romanis? Et ideo dicunt quidam q̃ Antichristus est de tribu Dan,cuius tribus inter alias duodecim nõ nominatur.Apo.7,Et ideo Iudei primò eũ recipiẽt,& reædificabunt tẽplum in Hierusalẽ,& sic implebitur illud Dan.9,Erit in templo abominatio & idolũ.Mat.24,Cùm verò videritis abominationẽ desolationis,quæ dicta est à Daniele propheta, stantẽ in loco sancto,qui legit intelligat.Quidã verò dicũt q̃ nunquã Hierusalẽ,nec tẽplum reædificabitur,sed vsq; ad cõsummationem & finẽ perseuerabit desolatio. Et hoc etiã aliqui Iudæi credũt:ideo exponitur in tẽplo dei.i.in ecclesia,quia multi de ecclesia eum recipient.Vel secundũ.Aug.in tẽplo dei sedeat.i.principetur & dominetur, tanquam ipse cũ suis nuntiis sit templum dei,sicut Christus est cum suis. ¶ Deinde cùm dicit, [Non retinetis.]Ostendit q̃ nihil noui scribet.q.d.Olim cũ essem apud vos,dixi hoc.1.Ioan.2. Non mãdatum nouũ scribo vobis,sed mandatum vetus quod habuistis ab initio.2,Corinth.10, Quales fuimus verbo per epistolas absentes,tales & præsentes in facto,&c.

Lectio 2.

Et nunc quid detineat, scitis,ut reueletur in suo tẽpore. Nam mysteriũ iam operatur iniquitatis:tantùm ut qui tenet nunc teneat,donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui.Et destruet illustratione aduentus sui eum cuius est aduentus secundum operationem sathanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,& in omni seductione iniquitatis his qui pereunt.

Causa dilationis aduẽtus antichristi.ostẽditur eius aduentus manifestatio et pœnarũ pręparatio & seductio reproborum.

¶ Superius Apost. prænũtians narrauit aduẽtum & culpã Antichristi:hic ostẽdit causam dilationis.Et primò ostẽdit eos habere huius scitię causam.Secũdò causam illã obscurè proponit,ibi[Nã mysteriũ.]Dicit ergo,Dico,q̃ oportet reuelari hominẽ peccati.[Et quid nũc detineat].i.quæ sit causa q̃ tardet[scitis]quia ego dixi vobis,itaq; sic ad præsens detinet[vt suo tẽpore,].i.cõgruo tẽpore[reueletur.]Eccle.8,Omni negotio tẽpus & opportunitas est.Et ibidem 3,Omnia fecit deus bona in tẽpore,&c. ¶ Deinde cũ dicit [Nã mysterium,&c.]causam eius ponit.Et hæc litera multipliciter exponitur:quia hoc mysteriũ potest esse nominatiui casus,vel accusatiui.Si primo modo est sensus: Dico & suo tempore,quia etiam iam mysterium.i. figuraliter occultatũ operatur in fictis,qui videntur boni,& tamen sunt mali.Et hi operãtur officium Antichristi.2.Tim.3,Habentes speciem pietatis,virtutem autẽ eius abnegantes.Sed secũdo modo est sensus.Nã diabolus in cuius potestate veniet Antichristus,iam incipit operari occultè iniquitatem suã,per tyrãnos & seductores:quia persecutiones ecclesiæ huius temporis sunt figuræ illius vltimæ persecutionis cõtra omnes bonos,& sunt sicut imperfectæ comparãdo ad illã.[Tãtùm vt qui tenet,&c.]Hoc exponitur multipliciter. Vno modo secũdum glo.& Aug.20.de ciu.dei.qui dicunt q̃ quidã opinati sunt Neronem,qui primò persecutus est Christianos,esse Antichristũ,& q̃ non fuerat occisus,sed subtractus, & quãdoq; restituẽdus.Vnde Apost.hoc euacuans,dicit[Tantũ vt qui tenet nunc]Romanum imperiũ[teneat donec de med.fi.]i.donec moriatur.Sed hoc modo non est cõueniens:quia multi anni sunt q̃ Nero mortuus est,illo.s. anno quo Apostolus:sed melius est q̃ referatur ad Neronẽ,prout est persona publica Romani imperii,donec de medio fiat.i.tollatur Romanũ imperiũ de hoc mũdo.Esa.23,Dominus exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret superbiã omnis glorię,& ad ignominiam,&c.Vel aliter,Tãtùm vt qui tenet.i.detinet modo aduẽtum Antichristi,teneat ne veniat:quasi sit necessarium quòd adhuc aliqui veniant ad fidem, & aliqui recedant.q.d. Vt discessus & accessus qui nunc tenet donec veniat,teneat donec tollatur ille obscenus.Vel sic,Tãtùm quãnũc tenet fidem,teneat,id est,firmus sit in ea.Apoc. 2,Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Donec de medio fiat.i.congregatio malorum permixta,separetur & fiat seorsum, quòd erit in persecutione Antichristi.Vel,Tantùm dic,&c.id est,vt mysterium iniquitatis,id est,iniquitas mystica quæ detinet,detineat donec fiat de medio,id est,donec iniquitas reducatur in publicum:& fiat quasi aliquid existens in publico de medio.Multi enim modò occultè peccant, sed tamen quandoque fiet in aperto:quia deus sustinet peccatores quãdiu sunt occulti,donec publicè peccent,& tunc non sustinebit,vt patet de Sodomitis.Gen. 19.Sed tamen Aug.confitetur se nescire quid Apostolus illis loquitur,qui iam latebant.Vnde dicit [Quid nũc detineat, scitis.] Et præterea hoc nõ erat multũ necessariũ ad sciẽdum. ¶ Deinde cùm dicit [Et tunc, &c.]ponitur aduentus iniqui,& pœna eius.Primò manifestatio:secundò eius pœna.Quãtum ad primũ,dicit,Ille singulariter iniquus reuelabitur,quia manifesta erit eius culpa.[Quẽ dominus Iesus inter.spi.o.sui.] Esa.11,Zelus domini exercituũ faciet hoc.i.zelus iustitiæ, qui est amor.Spiritus enim Christi est amor Christi,& hic zelus est spiritus sancti quem habet ad ecclesiam.Vel spiritu oris sui,id est, mandato suo : quia Michael interfecturus est eum mõte Olueti: vnde Christus ascendit: sic & Iuhanus manu diuina extinctus est.Et hæc est pœna præsens,licet futura etiam æternaliter puniętur,quia[destruet illustratione,&c.]id est in aduentu suo omnia illustrante.1.Cor.4,Illuminabit abscondita tenebrarum,&c.& destruet,iniquam,æterna.s. damnatione.Psal.Destrues illos,&c.Et dicit illustratione,quia ipse visus est ecclesiam obtenebrare, & tenebræ expelluntur illustratione,quia quicquid Antichristus ostenderit, ostendetur fuisse mendacium. ¶ Deinde cùm dicit [Eum cuius est aduentus.] Prædicit potestatẽ Antichristi.Et circa hoc duo facit,quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

primò ponit potestatem eius ad seducendum. Secundò huius causam ex domini iustitia, ibi [Eo q̃ charitatem.] Iterum prima in tres: quia primò ponit actorem huius potestatis. Secundò modũ seducẽdi. Tertiò ostendit seducendos. Actor huius potestatis est diabolus: & ideo destruet eum Christus. 1.Io.3, In hoc apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Et ideo dicit q̃ [aduentus antichristi erit secũdum operationem sathanæ] .i. ex instinctu eius. Apoc.20, Soluetur sathanas de carcere suo, & exibit & seducet gentes, &c. Operatur enim aliquid secũdum operationem Sathanæ, sicut arrepticius, in quo nõ solùm instigat voluntatem, sed etiam impedit vsum rationis: quod tamen nõ imputatur ad culpã eius, quia non habet vsum liberi arbitrii. Antichristus autem nõ sic: sed habebit vsum liberi arbitrii, in quo est diabolus suggerẽs, sicut dicitur de Iuda Ioã.3, Introiuit in eum sathanas. .i. instigando. Decipiet autẽ hoc modo, primò per potẽtiam secularẽ. Secũdò per virtutem miraculorũ. Quãtum ad primum, dicit [In omni virtute] .i. seculari. Dañ.11, Dominabitur thesauris auri & argenti, & in omnibus pretiosis Aegypti. Vel virtute. .i. simulata. Quãtum autem ad secũdum, dicit [In signis, &c.] Signa sunt quædã mira etiã parua. Prodigia verò magna, quæ aliquem prodigiosum ostendũt, quasi procul à digito. Apo.13, Fecit signa magna, vt & ignẽ faceret descẽdere de cælo, &c. Mat.24, Dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur si fieri potest etiam electi. Et dicit [Mẽdacibus.] Miraculũ mendax dicitur, vel quia deficit à vera ratione facti, vel à vera ratione miraculi, vel à debito fine miraculi. Primum fit in præstigiis, quãdo per dæmones illuduntur aspectus: vt aliud videatur quàm est: sicut Simon magus fecit decollari arietem, & postea ostensus est viuus & homo decollatus est: & postea homo qui credebatur decollatus, ostensus est viuus, & creditus est resuscitatus. Et hoc faciunt homines cõmutando fantasmata & decipiendo. Secundo modo illa dicũtur miracula impropriè, quæ plena sunt admiratione, quãdo effectus videtur & ignoratur causa. Quæ ergo habẽt causam occultã alicui, & non simpliciter, dicũtur quidem mira, & non miracula simpliciter. Sed quæ simpliciter causam occultã habent, sunt propriè miracula, quorum est ipse deus gloriosus, quia totũ ordinem naturæ creatæ trãscendunt. Aliquãdo verò fiunt aliqua mira, sed non præter ordinem naturæ, sed occultas causas habent: & hæc multò magis faciunt dæmones, qui virtutes naturę sciũt, & qui habent determinatas efficacias ad speciales effectus, & hæc faciet antichristus: sed nõ qui habent veram rationem miraculi, quia non possunt in illa quæ sunt supra naturam. Tertiò modo dicuntur miracula secundum quòd sunt ordinata ad atteſtãdum veritati fidei, ad inducendum fideles in deum. Mar.vlt. Domino cooperãte & sermonem confirmante sequentibus signis. Sed si alicui adest gratia miraculorum, & nõ vtatur eis ad hoc, miracula quidem sunt vera quoad rationem rei factæ, & quoad rationem miraculi: sed sunt falsa quãtum ad finem debitũ, & intentionem dei. Sed tamen hoc non erit in antichristo, quia nullus contra fidem facit vera miracula, quia deus non est testis falsitatis. Vnde aliquis prędicãs falsam doctrinã non potest facere miracula, licet aliquis habens malã vitam posset. ¶ Deinde ostẽdit seducẽdos, cũ dicit [His qui pereũt] .i. in præscitis ad perditionem. Io.17, Nemo ex eis periit, nisi filius perditionis. Et hoc ideo, quia Io.10, Oues meæ vocem meam audiunt.

Lectio 3.

Ponitur causa cur reprobabũtur & seducẽtur ab antichristo, et quõ decipiũtur, & pœna eorũ, simul agendo gratias pro electis qui nõ decipiẽtur, quorũ duo beneficia commemorantur. s. electio & vocatio et monẽtur tenere veritatẽ p̃ qua tenẽda orat

Eo quòd charitatem ueritatis non receperunt, ut salui fierent. Ideo mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere deo semper pro uobis fratres dilecti à deo, quòd elegerit nos deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide ueritatis: in quam & uocauit uos per euãgelium nostrum in acquisitione gloriæ domini nostri Iesu Christi. Itaque fratres state: & tenete traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Ipse autem dominus noster Iesus Christus, & deus & pater noster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternã & spem bonam in gratia: exhortetur corda uestra & confirmet in omni opere & sermone bono.

¶ Postquam ostẽdit in quibus habet locum deceptio antichristi. s. in præscitis ad dãnationem: hìc assignat causam prædictorum. Et primò ostendit causam huius, & quomodo decipientur: Secundò quomodo fideles ab eo liberẽtur, ibi [Nos autẽ.] Item primò ponit eorum culpã tantùm. Secundò pœnã cum culpa. Tertiò pœnam tãtùm. Et est hìc processus peccati. Primò enim quis ex demerito primi peccati deseritur à gratia: & cadit in aliud peccatum, & pòst inæternum punitur. Dicit ergo q̃ causa quare decipiẽtur, est, quia noluerunt recipere charitatis veritatem. i. veritatem euãgelii. Ioan.8, Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Iob 24, Ipsi fuerunt rebelles lumini. Et dicit charitatem veritatis: quia nisi sit formata fides per charitatem, nihil est. 1.Cor.13, Si habuero fidẽ ita vt montes trãsferam, charitatẽ autem nõ habuero, nihil sum, &c. Gal.vlt. In Christo Iesu neq; circuncisio, neq; preputium aliquid valet, sed noua creatura. Et subdit, vtilitatem veritatis, dicens [Vt salui fierent.] Ro.5, Iustificati ex fide pacem habeamus ad deum per dominũ, &c. Sed culpa & pœna est eorũ seductio. Vnde dicit [Mittet] .i. permittet illis venire operationem erroris. Esa. 19, Miscuit dominus in medio eius spiritũ vertiginis. 3.Reg.vl. Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et ideo dicit [Vt credant mendacio] .i. falsæ doctrinæ antichristi. Ro.2, Propter quod tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciãt ea quæ non cõueniunt, sed pœna tantùm, est æterna dãnatio. Vnde subdit [Vt iudicentur] .s. iudicio dãnationis. Ioa.5, Et procedent qui mala fecerunt in resurrectionem iudicii, &c. [Omnes qui crediderunt veritati.] Io.3, Qui nõ credit, iam iudicatus est. ¶ Deinde cùm dicit [Nos autem.] ostendit quare fideles Christi liberentur. Et primò agit gratias pro eis. Secũdò cõmemorat diuina beneficia, quibus à talibus liberãtur. Dicit ergo sic, Illi decipientur, sed [nos debemus gratias agere.] Ro.1, Primũ quidem gratias ago deo meo semper pro vobis per dominũ, &c. Duplex autẽ ponit dei beneficiũ. s. electionem dei quæ est æterna, & vocationẽ quæ est temporalis, ibi [In qua & vocauit nos.] Dicit ergo [q̃ pro quia, elegit nos] .s. apostolos, & vos. s. fideles. Ephe.1, Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, &c. Ioan.15, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. ¶ Circa electionem tria tangit. s. ordinem electorum, finem electionis, & medium consequendi finem. Electi sunt omnes sancti à principio mundi. Deut.33, Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt. Sed apostoli specialiter sunt primitiæ. Ro.8, Nosipsi primitias spiritus habẽtes, &c. Et ideo dicit [Primitias fidei.] Finis item electionis est salus æterna: & ideo dicit [In salutẽ.] 1.Tim.2, Omnes homines vult saluos fieri, &c. Hoc autẽ fit primò ex parte dei per gratiam sanctificãtem. Vnde dicit [In sanctificatione spiritus.] Secundò ex parte nostra est consensus liberi

arbitrii per fidem. Ideo subdit [Et in fide veritatis.] ¶ Deinde cùm dicit [In quam vos vocauit, &c.] ponit secũdum beneficium, quod est vocatio temporalis Christi, quæ sequitur electionem. Ro.8, Quos vocauit, hos & iustificauit, &c. Et de hac vocatione nota parabolã. Luc.14, De eo qui fecit cœnam magnam, &c. Et addit [Per euãgelium nostrum] .i. à me prædicatum. Sed ad quam cœnam: [In acquisitione gloriæ] .i. vt acquiramus Christi gloriam. ¶ Deinde cùm dicit [Itaq;, &c.] Monet tenere veritatem: & primò ponit monitionem: secundò orationem, ibi [Ipse autem dominus, &c.] Et facit primũ, quia opus nostrum dependet à libero arbitrio. Secundũ verò, quia indiget auxilio gratiæ. Et primò monet ad stãdum, cùm dicit [State in veritate.] Gal.5, State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Secũdò docet modum stãdi, ibi [Et tenete traditiones] .i. documenta quæ à maioribus traduntur. Nam documenta quæ tradũtur à minoribus, quãdoq; non sunt seruãda, quando. s. contrariãtur documentis fidei. Mat.15, Irritum fecistis mãdatum dei, propter traditionem vestrã. Sed seruanda sunt quæ ordinãtur ad mãdata dei. [Quas didicistis.] Act.16, Paulus docebat vt tenerent traditiones & documenta quæ erant decreta ab apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis, &c. Et has traditiones dupliciter ediderũt: quasdam verbis, vnde dicit [Per sermonem.] Quasdã in scripturis: ideo addit [Siue per epistolam.] Vnde patet q̃ multa in ecclesia non scripta, sunt ab apostolis docta, & ideo seruanda. Nam multa secũdum iudicium apostolorum melius erat, vt occultarentur, vt dicit Dionysius. Vnde Apostolus 1.Cor.10. dicit, Cætera cùm venero, disponam. ¶ Deinde ponit orationem, ibi [Ipse autem dominus noster Iesus Christus, &c.] q.d. Sic moneo, sed nihil valet nisi adsit diuinum auxilium. Et ideo ponit primò duplex dei beneficium. Primũ est amor eius ad nos, quo alia nobis impẽdit: ideo dicit [Dilexit nos.] Secundum est spiritualis consolatio, ibi [Et dedit cõsolationem æternam.] 2.Cor.1, Qui cõsolatur nos in omni tribulatione nostra. Esa.40, Consolamini, consolamini populę meus, dicit dominus deus vester, &c. Et dicit consolationem æternam. s. contra omnia mala imminentia, & futura. Et ideo expectamus spem bonam. i. bonorum æternorum infallibilitatem. 1. Petr.1, Qui secundum magnam misericordiã suam regenerauit nos in spem viuã. Et hoc [In gratia] .i. per quam speramus consequi vitam æternam. Ro.6, Gratia dei vita æterna. ¶ Petit autem pro eis exhortationem, quæ est monitio ducens animũ ad volendum. Et hãc potest facere homo exterius: sed non esset efficax, nisi esset interius spiritus dei. Vnde dicit [Exhortetur corda vestra] .i. instiget. Osee 2, Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Item petit confirmationem. Vnde dicit [Et confirmet.] Psa. Confirma hoc deus quod operatus es in nobis. q.d. Exhortetur per gratiam vt velimus, & cõfirmet vt efficaciter velimus. At hoc [in omni opere bono & sermone.] Præcedit opus sermonem, quia cœpit Iesus facere & docere. Act.1.

Caput 3.

Monitur fideles orare p̃ Apostolo, vt augeatur euangelij fiducia nec impediatur à falsis apostolis ponitur fiducia quã habet Apostolus de Thessa. & pro ipsis orat, docetq; ac monet vitãdos malos & suo exẽplo iducit ad laborandũ manibus p̃ vitã.

De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo dei currat, & clarificetur, sicut & apud uos: Et ut liberemur ab importunis malis hominibus: nõ enim omnium est fides. Fidelis autem deus est qui confirmabit uos & custodiet à malo. Confidimus autem de uobis fratres in domino, quoniam quæcũque præcepimus, & facitis & facietis. Dominus autem dirigat corda uestra in charitate dei, & patientia Christi. Denuntiamus autem uobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante inordinatè, & nõ secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam nõ inquieti fuimus inter uos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte ac die operantes, ne quem uestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus uobis ad imitandum nos.

¶ Suprà instruxit eos de futuris in nouissimis: hìc instruit eos de quibusdam quæ particulariter eis agenda erant. Vbi primò ponitur instructio. Secundò epistolæ cõclusio, ibi [Ipse autẽ deus pacis.] Item primò monet qualiter se habeant ad ipsum. Secundò ostendit quid de eis confidat ipse, ibi [Fidelis autem deus.] Tertiò quomodo se habeant ad alios qui inordinatè ambulant, ibi [Denũtiamus autem vobis.] Circa primum primò ponit orationem. Secundò quid in oratione est petendum, ibi [Vt sermo.] Dicit ergo [De cætero] .s. quia estis sufficienter instructi [Orate pro nobis.] Ro.15, Obsecro igitur vos fratres per dominum nostrũ Iesum Christũ, & per charitatẽ spiritus sancti, vt adiuuetis me orationibus vestris pro me ad deum. Et hoc est debitum: quia curati habent curam vtilitatis gregis. Heb.13, Mementote præpositorum vestrorum qui vobis locuti sunt verbum dei, &c. Secundò ostendit quid petendum est, vt. s. tollãtur impedimenta prędicationis. Et ideo dicit [Vt sermo dei currat] quia non potest totaliter impediri, sed retardari. i. Ideo dicit, Curat. Col.4, Orantes simul etiam pro nobis, vt dominus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Item vt clarificetur. s. per claram & lucidam expositionem apud rudes & sapientes, sicut & apud vos. Rom.1, Sapientibus & insipiẽtibus debitor sum. Prou.14, Doctrina prudẽtium facilis. Item per miracula quæ sunt demõstrationes fidei. Est enim omnis sciẽtia clara per demõstrationes, & hoc est orãdũ. Act.4, Da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbũ tuum, &c. Item secundò orãdum est pro prædicatoribus, vt liberentur ab importunis & malis hominibus. s. pseudoapostolis, qui sunt importuni in disputãdo, mali in seducendo. Vel à persecutoribus qui cogitauerũt iniquitatem in corde. Et ratio petitionis est, quia, omnium non est fides, quia licet videãtur habere eam, non tamen habent veram. Esa.53, Domine quis credidit auditui nostro. Ro.10, Non omnes obediunt euãgelio. ¶ Deinde cùm dicit [Fidelis, &c.] ponit fiduciã quam habet de eis. Et primò facit hoc. Secundò orat pro eis, ibi [Dominus autem, &c.] Fiducia autem pendet ex deo, qui gratiam dat, & ex hominibus qui sunt liberi arbitrii, vt dirigãtur in gratia: dicit primò ex parte dei, Confido q̃ orabitis & exaudiemini, quia fidelis est dominus qui confirmabit in bonis, quæ in vobis est operatus. 1.Pet.vlt. Perficiet, confirmabit, consolidabitque, &c. Et custodiet à malo culpæ, & pœnæ. Si tamen in mala pœnæ incidant, est eis in bonum, quia diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, vt dicitur Ro.8. Secundò ex parte eorum dicit [Confidimus autem de vobis fratres] .s. ex gratia quam accepistis, sed in domino, non in virtute vestra. Heb.6, Cõfidimus autem de vobis dilectissimi, meliora & viciniora salutis, &c. [Quoniam quæcunq; præcipimus, &c.] .i. quoniam perseuerabitis. Exo.24, Omnia verbis quę locutus est dominus faciemus ¶ Deinde cùm dicit [Dominus &c.] pro eis orat, dicẽs, [Dominus au

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem dirigat].ſ.vt perueniatis.Eſt autem hominis animum præparare,& domini linguam gubernare,vt dicitur Prou.16.Et paulò póſt,Cor hominis diſponit viam ſuã,ſed domini eſt dirigere greſſus eius.ſ. ad deſtinatum bꝛauiũ.Et ideo dicit,Dirigat corda noſtra,nõ ſolũm exteriora opera,& hoc in charitate. Duo autẽ ſunt per quæ in via ſalutis incedimus.ſ.bona quæ facimus,& mala quæ ſuſtinemus. Sed opera nõ ſunt bona,niſi directa in finem charitatis.1.Tim.1,Finis præcepti eſt charitas,&c.Item nec patientia,niſi per Chriſtum.Luc.21,In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras.Mat.5,Beati eritis cùm maledixerint vobis homines,&c.Et ideo dicit [Et patientia Chriſti].i.tolerantia malorũ propter Chriſtum vel ad exẽplum eius. 1.Pet.2, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exẽplum,&c. ¶ Deinde cùm dicit [Denũtiamus, &c.]oſtendit quomodo ſe habeant ad homines inordinatos.Et primò proponit edictum.Secũdò exponit ibi[Ipſi enim,&c.]Tertiò oſtendit neceſsitatem edicti proponẽdi,ibi[Audiuimus]Dicit ergo,Sic vos nimitis,& ſic confido.Sed quia ſunt quidam mali inter vos[Denũtiamus,&c.]ſ.perfectis.(In nomine,&c.)Hoc enim ad prælatum pertinet.Eſa.58,Annuntia populo meo ſcelera eorum,& domui Iuda peccata eorũ,&c. Ezech.3,Sanguinem illius de manu tua requiram.Et ſequitur edictum, dicens (Vt ſubtrahatis,&c.) Ex hoc introductum eſt in eccleſia,ꝙ mali vitentur,& hoc ne infirmiores ex eorum conſortio maculentur. Eccle. 13,Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.1.Cor.5,Modicum fermẽtum totã maſſam corrumpit. Item ad ſanationem peccãtis,vt confuſio cedat ei in ſalutem.Eccle.4,Eſt confuſio adducens peccatum,& eſt cõfuſio adducens gloriam.Nec hoc debet fieri paſsim,ſed cum deliberatione & maturitate.1.Cor.5,Congregatis vobis & meo ſpiritu cum virtute domini Ieſu tradere huiuſmodi hominem ſathanæ in interitũ, &c. Et ſic hîc dicitur,Vt ſubtrahatis,&c. Nec debet fieri excõmunicatio, niſi pro aliquo peccato:quia hîc dicitur, Inordinatè,&c. Et hoc eſt quãdo aliquid eſt ſecũdum ſe malũ,& cõtra ordinem iuris naturalis, vt gloſa exponit.1.Cor.14,Vt omnia honeſtè & ſecũdum ordinem fiant in vobis.Rom.13,Omnia quæ ſunt,à deo ordinata ſunt.Vel quia eſt prohibitum, & cõtra doctrinã eccleſiæ.Vnde dicit (Et non ſecũdum traditionem, &c.)Suprà ſecundo huius,Tenete traditiones quas didiciſtis,ſiue per ſermonem,ſiue per epiſtolã noſtram. ¶ Deinde cùm dicit(Ipſi enim,&c.)exponit quãtum ad vltimum quod dixerat.ſ.ſecundum traditiones,oſtendens quæ ſit traditio hæc:& quomodo acceperunt ab ipſo.Eſt autem hæc traditio,vt non eſſent otioſi, vel curioſi.Et primò oſtendit quomodo acceperunt verbo. Secundò quomodo exemplo.Item primò oſtendit ꝙ vitauit inquietudinem.Secundò quomodo.Tertiò aſsignat cauſam.Dicit ergo[Traditionem quam acceperunt,ſcitis,&c.]quia prælati ſunt imitãdi non in omnibus:ſed in his quæ ſunt regula Chriſti.1.Cor. 4.& 11,Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chriſti.Et in quo? [Quoniam non inquieti fuimus inter vos.] Erant enim Theſſalonicenſes valde liberales.1.Theſſal.4,De charitate fraternitatis non neceſſe habemus ſcribere vobis,ipſi enim didiciſtis,&c.Et hac ratione pauperes otioſe viuebant, & ex otio dabant ſe operibus inde debitis,nec pertinẽtibus ad eos. Et hoc erat inquietudo.Et ideo dicit [Quoniam non inquieti,&c.] 1. Theſſal.4,Operã detis,vt quieti ſitis,&c.Item[Neq; gratis panem manducauimus,&c.]quia operibus manuũ operabatur.Act.20.dicitur,Ipſi ſcitis quoniã ad ea quæ mihi opus erant,& his qui mecum ſunt, miniſtrauerunt manus iſtæ.Et prou.vlt.Panem otioſa nõ comedit.Num.16,Tu ſcis, quia nec aſſellũ quidem vnq; acceperim ab eis,&c.[Sed in labore & fatigatione.]Non parum,ſed[nocte & die].i.continuè,quia aliquando oportebat eum prædicare & docere:& reſiduũ ponebat in labore.[Ne quem veſtrũ grauaremus.] 2.Cor.12,Quid eſt quod præ cæteris minus habuiſtis,niſi ꝙ non grauaui vos? ¶ Deinde cùm dicit [Non quaſi,&c.] aſsignat cauſam ſui operis manualis.Vbi excludit primò cauſam falſam. Secundò ponit veram. Falſa quidem cauſa eſſet ſi quis diceret ꝙ ei nõ liceret accipere ab eis ſumptus . Et ideo dicit [Nõ quaſi habuimus] immo habuimus poteſtatem viuendi de ſumptibus fidelium.1.Cor.9,Qui altario deſeruiunt, cum altari participant.Mat.10,Dignus eſt operarius cibo ſuo.1.Corin.9,Sic & dominus ordinauit his qui euãgelium annũtiant,de euãgelio viuere.Et ſic ex euangelio ſunt duo genera hominum poteſtatẽ habẽtium viuere ex aliorũ ſumptibus,qui.ſ.altari deſeruiunt.,vt prædicatores. ¶ Deinde cùm dicit[Sed vt nos &c.]Ponit veram cauſam.Nam duplicem cauſam inuenimus quare Apoſt.manibus laborauit.Vna apud Corinthios. Alia hîc.Illi enim erant auari & grauiter taliſſent,ſicut ibi dicitur.Cauſa autem quare laborauit hîc fuit,horum otium.Et ideo dicit [Vt nos formam daremus,&c.] .ſ.laborandi.1.Tim.4, Exẽplum eſto fidelium in verbo,in cõuerſatione,in charitate,in fide,in caſtitate.1.Pet.5,Forma facti gregis. Alia cauſa ponitur in gloſa.1.Cor.4.ſ.quando non inuenimus qui det nobis,& tunc laborabat. Quarta cauſa erat,vt ſicut monachi Aegypti non eſſent otioſi.Eccle.33,Multam malitiã docuit otioſitas.Vnde qui non habent exercitium oſtij vel ſtudii,vel lectionis,periculoſè viuunt otioſi.

Oſtẽdit Paulus ꝙ cũ eſſet præſente apud Theſſ. vbi docuit qd ſcripto nũc monet & cõtinuat ſua ammonitionẽ, et ſic optãdo eis bona,et ſignãdo ſolito ſigno totam claudit epiſtolam.

Lectio 2.

NAm cùm eſſemus apud uos,hoc denuntiabamus uobis,quoniam ſi quis non uult operari,nec manducet. Audiuimus enim inter uos quoſdam ambulantes inquietè,nihil operantes, ſed curioſè agentes. His autem qui eiuſmodi ſunt, denuntiamus & obſecramus in domino Ieſu Chriſto , ut cum ſilentio operantes, ſuum panem manducent . Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.Quòd ſi quis non obedierit uerbo noſtro per epiſtolam,hunc notate: & non cõmiſceamini cum illo,ut confundatur.Et nolite quaſi inimicum exiſtimare, ſed corripite ut fratrem.Ipſe autẽ deus pacis det uobis pacem ſempiternam in omni loco.Dominus ſit cum omnibus uobis.Salutatio,mea manu Pauli,quod eſt ſignum in omni epiſtola:ita ſcribo.Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti,cum omnibus uobis.Amen.

¶ Suprà oſtendit Apoſtolus quid eis ſuo exemplo tradidit,vt.ſ.nõ eſſent inquieti,ſed vt operarentur: hîc oſtendit quomodo hoc præſens verbis & factis tradidit.Vnde dicit[Cùm eſſemus] .q.d.Vt formã daremus vobis,fecimus quod docuimus:quia[hoc denuntiabamus,quoniã ſi quis,&c]Hæc verba ſicut dicit Glo.& Aug.in lib. de operibus monachorum quidam peruertebant ꝙ non ſit licitum ſeruis dei manibus operari,propter hoc quod dicitur.Mat.6.Nolite ſolliciti eſſe &c.Nam dicunt hanc operationem pertinere ad ſollicitudinem victus.Et propter hoc iſtud referebãt ad ſpiritualia opera. Quaſi dicat,Si quis non vult facere opera meritoria & ſpiritualia,non eſt dignus manducare.Sed hoc eſt contra intentionem Apoſtoli, qui dicit[Denuntiabamus]nos ſic feciſſe.ſ.in labore & fatigatione.Sed quid eſt,quoniam ſi quis nõ vult &c.Eſt ne hoc conſilium vel præceptum?Et videtur eſſe præceptum,quia infrà dicitur,Si quis nõ obedierit verbo

noſtro,&c.Ergo omnes tenentur manibus operari.Qui igitur non operatur manibus,ſed ſtat otioſus,peccat mortaliter.Reſpondeo:dicẽdum eſt ꝙ eſt præceptum,ſed aliquid præcipitur dupliciter, ſimpliciter,vel ſub conditione.Simpliciter præcipitur quod per ſe eſt neceſſarium ad ſalutẽ: & hæc ſunt opera virtutum. Sub conditione verò,vt quando talis eſt caſus quo ſine opere manuali præceptum ſeruari non poteſt.Præcipitur autem homini quòd corpus ſuum ſuſtentet, aliàs enim eſt homicida ſuiipſius.Geneſis ſecundo, De omni ligno paradiſi comede, & cætera. Ex præcepto ergo tenetur homo corpus ſuum nutrire, & ſimiliter ad omnia,ſine quibus corpus non poteſt viuere,tenemur.Vnde quicunque non habet aliàs vnde corpus ſuſtenter licitè,vel poſſeſsione,vel licito negotio,tenetur laborare,ne furetur.Epheſio.4,Qui furabatur, iam non furetur,magis autem laboret operando manibus ſuis,&c. Eſt ergo præceptum, quando aliter non poteſt licitè viuere.Vnde dicit, Si quis non vult operari,nec manducet. Eſt ergo alterum duorũ neceſſarium, vt homo poſsit manducare,ſcilicet vel quòd habeat poſſeſsionem,vel quòd licitè procuret.Pſalm.Labores manuum tuarum,quia manducabis,& cætera.primæ Theſſalonicen.quarto, Operamini manibus veſtris,ſicut præcepimus vobis,& cætera. ¶ Deinde cùm dicit [Audiuimus,&c.] ponit neceſsitatem huius præcepti,quia Apoſtolus dicit hoc non tam ex officio docentis, quàm propter vitium gentis . Ideo primò ponit culpam quæ inducit neceſsitatem præcepti.Secundò adhibet remedium:ibi [His autem qui,&c.] Dicit ergo[Audiuimus,&c.]Quaſi dicat,Ideo non occulto hoc præceptum,quia audiuimus quoſdam,&c. Anima enim hominis ſemper oportet quòd circa aliquid occupetur,& ideo neceſſe eſt quòd otioſi inquietudinem patiantur circa illicita.1.Theſſalonicen.4, Operam detis,vt quieti ſitis,& cætera. Et addit [Sed curioſè agentes.] ſcilicet de negotiis aliorum. Prouerbio.vigeſimoprimo, Deſideria occidunt pigrum. ¶ Deinde adhibet remedium,cùm dicit[His autem qui,&c.] Et primò ex parte peccãtium. Secundò ex parte aliorũ, ibi[Vos autem,&c.]Dicit ergo.]His qui ſunt huiuſmodi denuntiamus]ſeuerè,vt prælatus [& obſecramus charitatiuè,vt pater eorum[patrem ſuum]non alienum,ſed debitum ſibi,ſcilicet licitè acquiſitum [cum ſilentio]id eſt,ſine inquietudine non diſcurrendo.Eſa.30,Cultus iuſtitiæ,ſilentium.Ezec.33, Multam malitiam docuit otioſitas. ¶ Deinde cùm dicit [Vos autem,& cætera.] ex parte aliorum non peccantium duplex adhibet remedium.Primò,ſcilicet,quòd non ceſſent benefaciendo: ſecundò quòd illos corripiant, ibi [Quòd ſi quis,&c.]Dicit ergo[Vos autem,&c]Quaſi dicat,Nolite deficere benefaciendo,licet otioſi abundantur.Galat.quinto, Bonum facientes,non deficiamus,& cætera.Et hoc neceſſarium eſt,etiam ſi operentur manibus,& non deeſſet illis aliquid, quia neceſſaria eſt aliis ſubuentio . ¶ Deinde cùm dicit [Quòd ſi quis,& cætera.]innuit quòd corrigantur: & primò oſtendit quo ordine puniantur : ſecundò oſtendit effectum pœnæ,ibi[Vt confundãtur.]tertiò finem,ibi[Et nolite,&c.]In ordine verò primò ponit culpam:ſecundò eius manifeſtationem :tertiò eius punitionem. Culpa eſt inobedientia : & ideo dicit [Quòd ſi quis non obedierit.]i.Regum decimoquinto.Quaſi peccatum ariolãdi eſt repugnare,& quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere. ¶ Manifeſtatio & conuictio ponitur,cùm dicit [Hunc per epiſtolam notate.]id eſt,manifeſtare: ſed per veritatis inquiſitionem . Iob 29, Cauſam quam neſciebam,diligentiſsimè inueſtigabam. ¶ Pœna eorum eſt ſententia excõmunicationis.Vnde dicit [Et non cõmiſceamini cum illo,&c.] 1.Cor.5, Cum huiuſmodi nec cibum ſumere. 2.Ioan. Nolite recipere eum in domum,nec,Aue, ei dixeritis.Hîc notã ꝙ excommunicatio infligitur pro inobedientia:debet tamen eſſe conuictus.Vnde dicit,Si quis non obedierit,per epiſtolam veſtram,hunc notate,id eſt,ſignificate nobis, vt puniatur:& tamen vos interim ne cõmiſceamini cum illo, ſed effectus pœnæ eſt,vt confundatur,& ex hoc reſipiſcat. Eccleſiaſt.4,Eſt confuſio adducens peccatum : & eſt confuſio adducens gloriam . Finis autem & intentio debet eſſe eius correctio, quam intendit charitas.Vnde dicit[Et nolite inuicem exiſtimare]quia non debet fieri ex liuore odii,ſed ex ſtudio charitatis. Quaſi dicat, Quòd ipſum vitatis,non fiat ex odio inimicitiæ.Matth.5, Diligite inimicos veſtros,benefacite his qui oderunt vos.Et ideo dicit[Sed corripite vt fratrem.]In quo oſtenditur charitas. Pſalm.Ecce quàm bonum,& quàm iucundum habitare fratres in vnum,& cætera. ¶ Deinde cùm dicit[Ipſe autẽ,& cætera.]concludit epiſtolam.Et primò ponitur concluſio:ſecundò ſalutatio,quæ eſt quaſi epiſtolæ figillum,ibi[Salutatio,&c.]Iterum prima in duas,quia eis primò optat dona dei:ſecundò ipſum deum, ibi[Dominus ſit,& cætera.]Quantum ad primum,dicit[Ipſe,& cæt.] Deus dicitur eſſe pacis, quãtum ad duo.Pax enim conſiſtit in duobus,vt ſcilicet homo concordet ad ſeipſum,& ad alios.Et neutrum poteſt haberi ſufficienter niſi in deo:quia ſibi non concordat ad ſeipſum in ſeipſo,quando quod appetitur ſecũdum vnum, ſufficit quantum ad omnes,quod nihil poteſt eſſe præter deum. Pſalm. Qui replet in bonis deſiderium tuum. Quæcunque enim alia præter deum, non ſufficiunt ad omnes: ſed deus ſufficit.Ioan.16,In me pacem habebitis,& cætera.Item homines nõ vniuntur inter ſe,niſi in eo quod eſt cõmune inter eos:& hoc eſt maximè deus.Et ideo dicit[Deus pacis det]non pacem temporalem,ſed ſempiternam,id eſt,ſpiritualẽ, quæ hîc incipit,& ibi perficitur.Pſalm. Qui poſuit fines tuos pacem, &c.Et hoc [in omni loco] & in toto mundo apud fideles.Quantum ad ſecundum,dicit[Dominus ſit cum omnibus vobis.]quia nihil aliud bene habetur,niſi ipſe per fidem & charitatem.[Salutatio mea.] hoc dicit propter infideles peruertentes epiſtolas eius. Galat. vltimo, Videte qualibus literis ſcripſi vobis manu mea,& cætera. [Quod eſt ſignum,& cætera.] Gratia gratuitum donum dei,quod gratos vos reddit deo, & cætera.Ioan.1, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.

De excõmunicatione.

Explicit deuota & ſubtilis explanatio angelici doctoris ſancti Thomæ Aquinatis, ordinis fratrum prædicatorum , ſuper epiſtola ſecunda, & vltima glorioſi apoſtoli ſancti Pauli ad Theſſalonicenſes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Incipit deuotissima postilla eiusdem sanctissimi doctoris thomae aquinatis ordinis fratrum prædicatorū super primam epistolam eiusdem sanctissimi Pauli apostoli ad Timotheum.

PROLOGVS.

IN manu dei potestas terræ,& execrabilis omnis iniquitas gentium, & vtilem rectorem suscitabit in tempore super illam.Eccle.10. Hæc verba materiæ huius epistolæ conueniunt. Prius enim instruxit ecclesiam in his quæ ad eius vnitatem pertinent. Hic instruit ipsos rectores ecclesiæ, qui sunt quasi principalia membra eius. Circa quod videda est ista instructio & vtilitas.Instructio est in deo,quia in manu dei,&c. Et hoc triplicíter,quia ab ipso exoritur.Rom.13,Non est potestas nisi à deo.Item ꝙ secundum deum debet regulari.Prou.8, Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Item quia secundum dei dispositionem, eorum potestas fundatur. Dan.2,Et ipse mutat tempora & ætates,transfert regna atq; constituit.Item vtilitas eorū ostenditur, quia est ad cohibendā nequitiam hominum:quia execrabilis omnis iniquitas gentium.infrà primo,Iusto nō est lex posita.Rectores legis tripliciter debēt se habere ad mala.Primò vt ea corde odio habeāt.2.Maca.3,Animo odio habentes mala &c.Secundò vt prohibeant ea ne fiāt.Prou.20,Rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malū.Tertiò vt facta puniāt.Ro.13,Minister enim dei est vindex in iram ei qui malè agit.Quartò videnda est vtilitas,ibi [Vtilem rectorem &c.]Et ad tria est vtilis rector,quæ notātur Eccle.49, Ioseph princeps fratrum,firmamētum gentis,rector fratrum,stabilimentum populi. Primò princeps fratrū,vt gentē sustentet per potentiā.Esa.19, Et rex fortis dominabitur eorū,&c.Rector fratrū dirigēdo per sapiētiam. Esa.32,Princeps ea quæ sunt digna principe cogitabit,&c.Eccl.10,In medio fratrum rector illorū. Stabilimētum populi, vt cohibeat ab iniustis per iustitiam.Psa.Tu populū humilem saluū facies,& oculos superborū humiliabis,&c.Et sic patet materia harum epistolarū,quia est ad instructionem rectorū populi fidelis,in quo quidā præferūtur in spiritualibus,sicut prælati ecclesiarū,quos primò instruit.Quidā verò in temporalibus,quos secūdò monet.Et hoc in epistola ad Philem.Circa primū tres sunt epistolę,secūdū tria quę cōpetunt prælato:quorum primū est,vt gubernet populū. Secūdum vt pro populo subdito patiatur. Tertium vt malos coerceat.Primū in prima ad Tim.Secundū in secunda,vbi agit de martyrio. Tertium in epistola ad Titum,vbi agit ac docet quomodo vitet hæreticos,vt etiam patet in argumentis epistolarum.

Caput 1.

Salutatio.

PAulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium dei saluatoris nostri, & Christi Iesu, spei nostræ: Timotheo dilecto filio in fide: Gratia & misericordia, & pax à deo patre & Christo Iesu domino nostro.

¶ Diuiditur hæc epistola in salutationem & epistolarem narrationem,ibi [Sicut rogaui.] Circa primum tria facit:quia primò ponitur persona salutans: secundò persona salutata:ac tertiò bona optata. Describit autem personam salutātem, primò ex nomine [Paulus] quod conuenit authoritati propter duo.In apostolatu enim duo sunt.s.altitudo potestatis,ad quam exaltātur humiles.1.Reg.13,Quum esses paruulus in oculis tuis,caput in tribubus Israel factus es.Et Paulus,dicitur modicus.Item claritas sapientiæ,& hanc dominus prebet paruulis.Mat.11,Reuelasti ea paruulis,&c.Secundò ex authoritate:quia [apostolus].i.missus.Io.20,Sicut misit me pater.1.Cor.9,Signaculū apostolatus mei, vos estis in domino:tertiò ex origine huius authoritatis.Vnde dicit [Iesu Christi secundum imperium dei, &c.]Act.13,Segregate mihi Barnabā & Saulum in opus ad quod assumpsi eos.1.Reg.13, Quæsiuit sibi dominus virum iuxta cor suū,&c.Ex quo patet ꝙ prælati ex necessitate præcepti tenētur ad ea quæ sunt proprii officii.1.Cor.9,Væ mihi enim est,si nō euāgelizauero.[Et Christi Iesu spei nostræ]qui est spes nostra, vt ad eum veniamus.Phil.1,Desideriū habens dissolui,& esse cum Christo,&c.Vel,spei nostræ,quia per ipsum speramus adipisci bona æterna.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuam,&c.Ro.15, Per cōsolationem scripturarū spem habeamus. ¶ Personam salutatā describit tripliciter. Primò ex nomine,cùm dicit [Timotheo]de quo Act.16.Item ex affectione,dicens[Dilecto.]Phil.2,Neminem habeo tam vnanimem,&c.Itē ex filiatione,dicens[Filio in fide].s.à se cōuerso.1.Cor.4, Misi ad vos Timotheū filium meum charissimū, & fidelem in domino,&c. ¶ Tunc autē primò ponit bona optata: & deinde ostendit à quo sunt. Sciēdum est ꝙ in aliis epistolis duo ponuntur:hic tria,quia prælati pluribus indigent.Et ideo dicit [Gratia & misericordia.]primò sibi,& deinde aliis.Et sumitur hic misericordia,pro remissione peccatorum,quia hæc est ex dei misericordia:gratia verò pro munere gratiarū, quo indigēt prælati.Vel gratia sicut in aliis pro gratia iustificāte:sed misericordia,pro munere diuino in spiritualibus charismatibus exaltante.Sap.4, Gratia dei & misericordia in sanctos eius,& respectus in electos illius.Et pax.s.tecū,& per te alios.Psal.Suscipiant montes pacem.Sed vnde? [A deo,]vt dent populo.Iac.1, Omne datum optimū,& omne donū perfectū,desursum est,descendens à patre luminum. [Et Christo Iesu domino nostro].s. per quem maxima nobis & pretiosa promissa donauit.1.Petr.1.

Lectio 2.

Docet Paulus quid de

SIcut rogaui te,ut remaneres Epheſi,cùm irem in Macedoniam,ut denuntiares quibusdam,ne aliter docerent,neque intenderent fabulis & genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis,quàm ædificationem dei, quæ est

in fide. Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

¶ Hic incipit epistolaris narratio.Et est hæc epistola quasi pastoralis regula, quā Apostolus tradit Timotheo instruens de omnibus quæ spectāt ad regimen prælatorum, & eo ordine quo debet esse intentio. Primò ergo instruit eum de spiritualibus ministrandis:secūdò de tēporalibus,in.4.cap.ibi [Spiritus autē.]Itē ad prælatū pertinet primò ꝙ doceat de forma fidei:ne fides subditorū corrūpatur.Lu.22, Ego rogaui pro te,vt non deficiat fides tua,& tu aliquando cōuersus cōfirma fratres tuos.Secundò vt instruat eos de pertinentibus ad cultū dei,quod non potest esse,nisi fides sit recta.Ideo primò instruit de fide:secundò de cultu dei.2.ca.ibi[Obsecro igitur.]Tertiò agit de institutione officiorū.in.3.ca.ibi [Fidelis sermo.]Sciēdum est autem ꝙ in primitiua ecclesia error fuit periculosus quorūdam dicentiū,legalia debere seruari simul cū euāgelio,quod Apostolus excludit.Primò ostendens legis conditionē:secūdo probat per experimētum in scip so,ibi [Gratias ago]Circa primū tria facit,quia primò ostēdit quid de lege sit reputādum:secūdò quid in ea acceptandū,ibi[Finis autē præcepti.]Tertiò cōcludit legis cōditionem,ibi[Scimus autē quia]Repudiandū est autē in lege quod alii malè addiderūt, nō quod à deo est datū, nisi iam secūdum carnalē intellectum. Et primò docet falsas fabulas,& traditiones esse repudiandas:secundò rationē assignat,ibi[Quæ quæstiones.]Dicit ergo,Dico quòd debes facere[sicut rogaui te.]cùm tamen possem imperare. Eccle.32, Rectorē te posuerūt,noli extolli,esto in illis quasi vnus ex illis. [Vt denunciares quibusdā.]Vel aliter,Duo pertinēt ad prælatū,vt cohibeat docentes falsa.Et ideo dicit [Ne aliter doceret] Gal.1,Si quis vobis euāgelizauerit præter id quod accepistis,anathema sit.Deu.4,Nō addetis ad verbū quod ego loquor vobis,neq; auferetis ex eo:secundò,vt si contingat ꝙ aliqui falsa docerent,prohibeat populū ne eis intendant.Vnde dicit[Neq; intenderent fabulis & gen.inter.]Fuerunt autem quidā hæretici,qui detestātes vetus testamētum,exponebant quòd Apostolus ipsum repudiabat,deridendo historias eius,dicens,Fabulis & genealogiis interminatis,&c.Contra quod dicit Aug.ꝙ Apostolus vtitur historiis & genealogiis veteris testamenti.Gal.4,Abraham duos filios habuit,&c.Si ergo reprobaret,nō eis vteretur.Dicit ergo,fabulas,nō datā legem in scriptis, sed in ore.s.Thalmuth. nō quæ Moyses ore tradidit,sed quæ alii addiderunt,vt sunt stultæ fabulæ.s.q. Adā habuit aliam vxorem,ex qua dicunt natos dæmones.Mat.15, Irritū fecistis mādatum dei propter traditionem vestrā.2.Tim.4,Ad fabulas autem conuertētur.Ratio huius est,quia[præstant quæstiones].i.contentiones.2.Tim.2,Noli verbis contēdere.Pro.20,Honor est homini qui se separat à contētionibus[magis q̄ ædificationem dei,quæ est in fide]quādo.s.aliquis est cōfirmatus in veritate fidei,ad quod debet omnis doctrina tendere. ¶ Deinde cùm dicit[Finis autem.]ostendit quid de lege sit tenendū.Et circa hoc duo facit: quia primò ostendit hoc:secundò quod periculū est his qui hoc non tenent,ibi[A quibusdā,&c.]Circa primū sciēdum est ꝙ lex vetus dicitur lex mādatorum:quia mādatis & præceptis continetur.Ephes.2, Legem mādatorum,decretis euacuans. Illud ergo ad quod ordinantur omnia mādata legis est præcipuè tenēdum, hoc autem est charitas.Mat.22,Diliges deū tuum ex toto corde tuo,&c.Et paulò pōst, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ.Sed quomodo charitas est finis præcepti?ꝰ d hoc sciēdum,duo sunt considerāda.Primò ꝙ omnia præcepta legis sunt,de actibus virtutū,& ꝙ per omnes actus virtutum ordinatur homo vnus ad aliū.Secundò ꝙ obiectum vnius virtutis,est finis alterius: quia quādocūq; vna potentia est circa aliquē finem,ad illā ordinātur omnia quæ sunt eiusdē,sicut ad finem,sicut frenifactiua ad equestrem:quia officium equestris est eius finis,hæc autem ad ducem.Virtutes autem theologicæ vltimū finem habent pro obiecto.Aliæ autem sunt circa ea quæ sunt ad finem.Virtutes ergo omnes respiciunt theologicas,sicut finem.Inter theologicas verò illa plus habet de ratione finis,quæ propinquius se habet ad vltimū finem.Fides autem ostendit eum,spes facit tendere in eum,charitas vnit. Ergo omnes ordinātur ad charitatem:& sic dicitur charitas finis præceptorum.Sed cùm ea quæ sunt ad finem,disponunt ad finem:præcepta autem sunt ad charitatem,ideo disponūt ad eam.Ideo dicit [De corde puro.] Ad hoc enim ꝙ cor sit purū, dantur præcepta virtutum,quarū quædā ordinātur ad modum rectificandi passiones,quarum.s.virtutū materiæ sunt passiones:sicut temperātia quæ ordinat cōcupiscentiam:mānsuetudo iras:fortitudo timores & audacias.Per has autem passiones turbatur puritas cordis.Et ideo istæ virtutes faciūt cor purum.Sed nūquid hoc requiritur ad charitatē?Respondeo,Dicēdum est ꝙ sic:quia impossibile est ꝙ cor impurū sit prōptum ad charitatē,quia vnicuiq; est diligibile quod sibi est conforme.Cor impurū diligit illud, quod cōpetit ei secundum passionem,ergo necesse est ꝙ sit expeditum à passionibus.Can.1, Recti diligunt te. Aliæ virtutes sunt quæ rectificant hominem ad proximū:& ex hoc sequitur ꝙ habeat conscientiam bonā,quia nō facit alteri quod sibi nō vult fieri.Mat.7,Omnia ergo quæcunq; vultis vt faciāt vobis homines,& vos facite illis. Et ideo quæ cōtra proximū sunt,sunt contra cōscientiam.Vnde dicit [Et conscientia bona.] Qui ergo nō habuerit conscientā bonam,nō potest deum purè diligere,quia qui nō habet cōscientiam bonā,timet pœnam.Timor autē non est in charitate,sed fugit deum,& nō vnitur ei.Et ideo præcepta quę conscientiam rectificāt,bene disponūt ad charitatem. Aliæ sunt virtutes ad habendā veram fidem.s. virtutes quibus deum colimus.s.latria & huiusmodi quæ sunt ordinata ad remouendum errores,& ad confirmādum in cordibus fidei firmitatem de deo.Qui enim nō habēt veram fidem, non possunt deum diligere:quia qui falsō credit de deo,iam nō diligit deum.Non enim diligit,qui nō credit:quia nō figitur affectus,nisi in illo quod ostendit intellectus.Et ideo quæ faciunt fidem verā ordinātur ad charitatē. Et ideo dicit [De corde puro.] quæ faciunt hoc,Mat.5,Beati mundo corde,quoniam ipsi deum videbunt.[Et cōscientia bona.]2.Cor.1,Gloria nostra hæc est testimonium cōscientiæ nostræ.[Et de fide nō ficta].i.vera. Et ideo virtutes & præcepta ordinātur ad finem qui est charitas,quæ & sumitur secūdum ista tria,&c.

lege sit reprobanda vt fabulæ et genealogiæ interminatæ et quid sequē dū, nempe charitate, &c.

Vide hic materiā epistolæ.

Error in prima ecclesia de obseruantia legalium cū euangelio.

Lectio 3.

QVibus quidam aberrantes, conuersi sunt in uaniloquium,uolētes esse legis doctores,non intelligentes,neque quæ loquūtur,nèque de quibus affirmant.Scimus autem quia bona est lex si quis ea legitimè utatur, scientes hoc, quia lex iusto non est posita,sed iniustis & non subditis,impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis,homicidis,fornicariis,masculorum concubitoribus,plagiariis,mendacibus & periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum euangelium gloriæ beati dei,quod creditum est mihi. Gratias ago ei qui

Ostenditur charitatis, fidei non fictæ & aliarū virtutū necessitas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ostendendo ex ipsarum defectu sequi incommoda &c.

me cõfortauit in Christo Iesu domino nostro, quia fidelem me existimauit potens in ministerio. Qui primus blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Super abundauit autem gratia domini nostri cum fide & dilectione, quæ est in Christo Iesu.

¶ Suprà ostendit virtutum dignitatem & vtilitatem: hic declarat harum necessitatem, quia quicunque ab his discedit, in periculum falsæ doctrinæ cadit. Et circa hoc duo facit: quia primò ponitur falsitas doctrinæ in quam incidunt: secundò conditio falsa docentium, ibi [Volentes esse.] Dicit ergo, Finis præcepti, &c. Et hæc sunt principalia legis, à quibus quidam discedunt. Psalm. Vana locuti sunt, & cætera. Et nota quòd recessus à charitate, causa est falsæ doctrinæ: quia qui non amant charitatem, cadunt in mendacium. 2. Thess. 2, Qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Similiter qui dimittunt cordis puritatem. Habentes enim cor infectum passionibus, iudicant secundum affectum earum, & non secũdum deum. 1. Cor. 2, Animalis homo non percipit quæ dei sunt, &c. Similiter habentes conscięt iam malam: quia non possunt quiescere in veritate. Et inde est quòd quærunt falsa, vt in eis quiescant. infrà eodem, Habens fidem, & conscientiam bonam. Similiter qui habet fidem fictam. Esa. 21, Qui incredulus est, infideliter aget. ¶ Deinde cùm dicit [Volentes, &c.] ponitur conditio falsa docẽtium: & primò inordinata ambitio: secundò defectus eorum. Quantum ad primum, dicit [Volentes esse, &c.] Mat. 23, Amant primos recubitus in cœnis, & vocari ab hominibus, Rabbi, &c. Iac. 3, Nolite plures magistri fieri, &c. Quantum ad secundum, dicit [Nõ intelligentes.] Psalm. Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Sapient. 5, Sol intelligentiæ non est ortus nobis. [Neque quæ loquuntur] per authoritates quas non intelligunt [neq; de quibus affirmant.] scilicet concludendo. ¶ Deinde cùm dicit [Scimus autem &c.] Ponit legis conditionem quantum ad duo. Primò quãtum ad bonitatem legis: secundò quantum ad finem & intentionem legislatoris, ibi [Scientes.] Dicit ergo, Scimus, scilicet, per certitudinem [quòd lex bona est] non mala, vt hæretici dicunt. Psalm. Lex domini immaculata, &c. Roma. 7, Lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum. Sed contingit quòd aliquis bono vtatur malè. Quum ergo lex sit bona, requiritur quòd homo ea bene vtatur. Et ideo dicit [Si quis rectè ea vtatur.] Aliàs fit ei mors, vt dicitur Roma. 8, In lege enim sunt quædam moralia, & quędam cerimonialia. Cerimonialia quidem in figura Christi, & ecclesiæ sunt datæ, sed indigent, vt intelligantur non solùm carnaliter, sed etiam spiritualiter & in figura futurorum, & vt scias quòd non sunt perpetuò seruanda, sed cessant veritate veniente. Hierem. 31, Et feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris, &c. Et sic exponit glosa. Sed Apostolus videtur loqui de moralibus, quia subdit quòd lex posita est propter peccata, & hæc sunt præcepta moralia. Horum legitimus vsus est, vt homo non attribuat eis quàm quod in eis continetur. Data est lex, vt cognoscatur peccatum. Roma. 7, Quia nisi lex diceret, Non concupisces, &c. Quod dicitur in decalogo, Non est ergo in eis spes iustificationis, sed in sola fide. Rom. 3, Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis. ¶ Deinde cùm dicit [Scientes.] ostendit conditionem legis quãtum ad legislatoris intentionem: & primò ponit existimatam: secundò ponit veram intentionem, ibi [Sed iniustis.] Existimata intentio excluditur, cùm dicit [Iusto, & cætera.] Vbi posset esse duplex falsus intellectus. Vnus quòd iustus legem non seruat, quod falsum est, quia nisi seruaret eam quãtum ad moralia, iustus non esset. Vnde & Christus factus est sub lege. Alius quòd iustus non obligatur ad præcepta legis, & non peccaret, si faceret contra ea. Sed verus est sequens sensus supponendo, quia quod imponitur alicui, imponitur sicut onus: lex enim iustis non imponitur, sicut & onus: quia habitus eorum interior inclinat eos ad hoc ad quod lex, & ideo non est onus eis. Rom. 2, Ipsi sibi sunt lex. Vel aliter, Lex non est posita pro iustis, sed pro iniustis. Quasi dicat, Si omnes essent iusti, nulla necessitas esset dandi legem, quia omnes essent sibi lex. Intentio bonorum debet esse, vt alios inducant ad virtutes. Quidam autem per se sunt bene dispositi ad virtutes: alii habent mentem bene dispositam, sed per alium: & de istis sufficit paterna monitio, non coactiua. Alii autem nec per se, nec per alium bene disponũtur, ideo eis omnino est necessaria lex, vt patet in Ethicis. ¶ Deinde cùm dicit [Sed iniustis, &c.] Ponit veram intentionem: & primò describit eos in generali, quibus necessaria est lex. Secundò in speciali, ibi [Patricidis.] Sciendum est autem quòd sicut 1. Ioan. 3. dicitur, Omne peccatum est iniquitas, & ideo repugnat alicui iuri. Quum autem sit duplex ius. s. naturale, & positiuũ: naturali repugnat, quod secundum se est malum: positiuo autem repugnat, quod est malum, quia prohibitum. Quantum ad primum, dicit [Sed iniustis.] qui. s. agunt contra ius naturale. Esa. 24, Transgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternum, &c. Quantum ad secundum, dicit [Non subditis]. s. præcepto humano. Rom. 1, Parentibus non obedientes. Et hæc duo respiciunt rationem peccati. Ponit autem alia quæ sumũtur per cõparationem ad illud: & hoc est vel contra deum, vel contra proximũ, vel in seipsum. In deum dicitur impietas, quia pietas importat cultũ dei: ideo dicit [Impiis.] In proximũ, sic dicit [Peccatoribus.] Psal. Non resurgent impii in iudicio, &c. Gal. 2, Nos enim natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores. Sed secũdum Aug. de doctr. Christ. Peccata distingũtur in duo. s. in spiritualia, quæ dicũtur facinora: & in carnalia, & hæc dicuntur flagitia: & ideo dicit [Sceleratis.] quãtum ad spiritualia. Prou. 17, Qui absc̃dit scelera, &c. Quantum ad carnalia dicit [Cõtaminatis.] Mala. 2, Cõtaminauit Iudas sanctificationem domini, &c. ¶ Deinde cõnumerat peccata in speciali. Et primò nominat quædã in speciali, secundò colligit alia in generali, ibi [Et si quid aliud &c.] Primò ponit peccata operis, Secũdò peccata oris, ibi [Mendacibus, &c.] Circa primum primò ponit quãtum ad facinora, secũdò quãtum ad flagitia. Facinora dicuntur quæ sunt in nocumentum proximi. Et quantò est proximius coniunctus: tãtò est eorum peccatum grauius, quia plus eis tenemur. Et ideo primò dicit de patre: secũdò de matre. Exod. 20, Honora patrem tuũ, & matrem tuã, &c. Et postea 21, Qui percusserit patrem suũ, aut matrem, morte moriatur. Deinde prosequitur de aliis proximorũ homicidiis, dicens Exo. 21, Si quis per industriam occiderit proximũ suum, &c. ¶ Deinde ponit flagitia, & primò quæ secũdum naturã sunt, cùm dicit [Fornicariis.] Heb. vlt. Fornicatores & adulteros iudicabit deus. Secũdò contra naturã, dicens [Masculorum concubitoribus.] 1. Corint. 6, Neque masculorum concubitores, regnum dei possidebunt. ¶ Deinde ponit nocumenta oris, & primò quantum ad simplex mendacium: di-

Facinus quid est.

cens [Mendacibus.] Ephes. 4, Deponẽtes mendacium, loquimini veritatem, &c. Secundò quãtum ad iramentũ, dicens [Periuris.] Et tunc colligit alia in generali, dicens [Et si quid aliud sanę doctrinæ aduersę. &c.] Iob 6, Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit, &c. Tim. 2, Loquere quæ decent sanam doctrinã. ¶ Deinde cùm dicit [Quæ est secũdum euãgelium.] ostendit q̃ euangelium cõmunicat sanam doctrinã: quod tripliciter describit. Et primò à fine, cùm dicit [Gloriæ]. s. quam annuntiat Psal. Annũtiate inter gentes gloriam eius: secundò ab actore gloriæ, cùm dicit [Beati dei.] Infrà vlt. Quem suis temporibus ostendet beatus, & solus potens rex regum, &c. Tertiò ministro, cùm dicit [Quod creditum est mihi.] Gal. 2, Cùm vidissent quòd creditum est mihi euãgelium præputii, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Gratias ago.] probat per experimentum in seipso, quid fuerit ipse tempore legis, & quid consecutus sit tempore gratiæ. Et primò ostendit quid circa se vtroque tempore sit actum: secundò inducit Timotheũ ad imitandum se, ibi [Hoc præceptum.] Circa primum duo facit: quia primò ostendit quid datum sibi fuit in lege: & quid sibi sit datum in euangelio: secundò rationem assignat, ibi [Fidelis sermo.] Item prima pars diuiditur in tres particulas: quia primò ponit dignitatem quam consecutus est in euangelio: secundò peccata quibus subiacuit in statu legis, ibi [Qui prius fui.] Tertiò quomodo liberatus fuit, ibi [Sed misericordiã, &c.] Sed ad hoc quòd aliquis sit minister euangelii, tria requiruntur. Primò quòd sibi cõmittatur. Rom. 10, Quomodo prædicabunt nisi mittãtur, &c. Secundò idoneitas. i. vt sit fidelis. 1. Cor. 4, Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Item vt sit fortis ad prosequendum. Et hæc tria ponit ordine retrogrado: & primò tertium, dicens [Qui me confortauit, &c.] i. ad prosequendũ officium iniũctum. Ezec. 3, Manus domini erat mecum cõfortans me. Secundum ponit, ibi [Quia fidelem me, &c.] Matt. 24, Fidelis seruus & prudens quem constituit dominus super familiã suam. Et hoc quia quærebat solùm quæ dei erãt. Primũ verò ostendit, cùm dicit, In ministerio. i. cõmittens mihi ministeriũ hoc. Act. 13, Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod assumpsi eos. 2. Corint. 11, Ministri Christi sunt, & ego. Sed qualis erat in statu legis? Peccator. Et primò in deum, cùm dicit [Qui prius fui blas.] scilicet nominis Christi. Leu. 24, Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierũt, manus suas super caput eius, & lapidet eum populus vniuersus. Vnde sibi illud cõpetebat. Item in proximum, cùm dicit [Persecutor.] 1. Corin. 15, Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam dei. Item [Contumeliosus] verbis & factis. Hie. 20, Audiui cõtumelias multorum, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Sed misericordiam dei.] ostẽdit quomodo fuit liberatus per Christum. Et circa hoc duo facit: quia primò ponit misericordiam liberãtem: secũdò ostendit q̃ superabundãter in bonis repletur, ibi [Superabundauit autem.] Quantum ad primum, dicit [Sed misericordiam dei cõsecutus sum.] Treñ. 3, Misericordiæ domini q̃ non sumus consumpti. Ro. 9, Cui vult, miseretur, & quem vult indurat. Sed ex parte mea aliqua est excusatio peccati [quia ignorãs feci.] Minus dicit, plus significat: quia aliud est ignorãter agere, aliud per ignorãtiam: quia ignorãter facit aliquid qui nescit quod facit, tamen si sciret, etiã faceret illud, sicut credẽs se interficere ferã, occidit inimicũ suum, quẽ tamen occidisset etiã libẽtius si nouisset eũ. Sed per ignorãtiam facit, qui facit aliquid quod nõ faceret, si nosset, sicut occidẽs patrem, quem si sciret, nõ occideret eum, quem tamen occidit, quia eum credit inimicum. Sed Paulus fecit per ignorãtiam: quia si sciuisset q̃ Christus esset filius dei, hoc non fecisset. Sed Iudæi per ignorãtiam non occiderunt Christum, sed ignorãter: quia si scirent ipsum esse Christũ, libentius occidissent eum. Luc. 12, Seruus qui cognouit volũtatem domini sui, & non se præparauit, nec fecit secũdum voluntatem eius, vapulabit multis, &c. Quantum verò ad secundum, dicit [Superabundauit, &c] Ro. 5, Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. [Cum fide & dilectione.] Nam fecit ibi effectũ fidei per dilectionem operantem. [Quæ est in Christo Iesu.] Gal. 3, In Christo Iesu, vt pollicitationem spiritus accipiamus per fidem.

Ostendit Paulus bona ad quæ trãsit esse ex dei misericordia.

Lectio 4.

Fidelis sermo & omni acceptione dignus, q̃ Christus Iesus uenit in hunc mũdum peccatores saluos facere, quorũ primus ego sum. Sed ideo misericordiam consecutus sum, ut in me primò ostenderet Christus Iesus omnem patiẽtiam ad informationem eorum qui crediturí sunt illi in uitam æternam. Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli deo honor & gloria in secula seculorũ, amen. Hoc præceptum cõmendo tibi fili Timothee, secũdum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscięt iam. Quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi sathanæ, ut discant non blasphemare.

¶ Suprà ostendit conditionem suam, & quantum ad peccata sub lege, & quantum ad bona tempore gratiæ: hic ostendit rationem horum beneficiorum, quæ sumitur ex diuina miseratione. Et primò proponit diuinam miserationem in cõmuni: secundò apęat ad se, ibi [Quorum primus.] Tertiò ponit gratiarum actionẽ, ibi [Regi autẽ seculorum.] Circa primũ duo facit, quia primò cõmendat veritatem proponẽdam: secũdò proponit diuinam miserationem, ibi [Quia Christus Iesus.] Quãtum ad primum dicit [Fidelis seruus, &c.] Duo autem sunt in sermone cõmendanda. s. quòd sit verus & quòd sit acceptabilis. Aliquando enim sermo verus est durus, & odia cõcitans. Gal. 4, Inimicus factus sum vobis, verum dicens vobis. Sed hic sermo primò quidem habet veritatem. Vnde dicit [Fidelis sermo.] Apo. vlt. Hæc verba fidelissima & vera sunt. Item acceptabilis est, quia de salute nostra. Ideo dicit [Et omni acceptione dignus.] Zachariæ 1, Et respondit dominus angelo qui loquebatur, &c. Alia litera habet, humanus sermo, quia de susceptione hominũ. Titũ 3, Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri, &c. Et hic sermo est talis [quia Christus venit, &c.] Quòd in mundũ venit, exprimit duplicem naturam. s. diuinitatis, in qua erat antẽ q̃ in mũdo appareret. Io. 16, Exiui à patre, & veni in mundum, &c. & humanitatis, in qua apparuit. Et quia deus est, cęlum & terram implet. Hier. 23. Ideo non competit ei secundum diuinam naturam in aliquo loco esse, sed comperit ei secundum humanã naturam. Ioan. 1, In mundo erat, & mundus, &c. In propria venit, &c. Sed ad quid venit? [Peccatores saluos facere.] id est, propter salutem populorum. Ioan. 3, Non enim misit deus filium in mundum vt iudicet mundum, sed vt mundus saluetur per ipsum. Ioan. 12, Non enim veni vt iudicem mũdum. Sed si nullus fuisset peccator, nunquid incarnatus non fuisset? Videtur quòd non: quia venit peccatores saluos facere. Non ergo fuisset necessaria incarnatio. Item glo. Tolle morbum, & medicinæ non opus erit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Respondeo:Dicendum est quòd ex verbis sanctorum satis hoc patet. Sed hæc quæstio non est magnæ authoritatis:quia deus ordinauit fienda secundum quòd res fiendæ erant. Et nescimus quid ordinasset,si non præscuisset peccatum,nihilominus tamen authoritates videntur expresse sonare quòd non fuisset incarnatus,si non peccasset homo,in quam partẽ ego magis declino. ¶ Deinde cùm dicit [Quorum primus.]adaptat hoc ad se.Primò confitens se peccatorem:secundò dicit se saluatum,ibi[Sed misericordiam.]Dicit ergo[Quorum primus ego sum.]Hic dicit hæreticus quòd anima Adæ fuit in Paulo, & transiuit de corpore in corpus.Quasi dicat,Ego primus peccator,quia anima Adæ est anima mea: sed hoc est contra Apostolũ. Ro.9,Cùm nondum nati essent,&c.Ergo anima nõ est ante corpus.Primus ergo non tempore,sed peccatorum magnitudine.Et hoc dicit ex humilitate.Pro.18,Iustus prior est accusator sui.Prou.30, Stultissimus sum virorum,&c. ¶ Sed nũquid fuit Apostolus,maximus peccator?Et videtur quòd Iudas fuit maior. Sed quidã dicunt q̃ peccatum Pauli generalius fuit,quia contra totam ecclesiã.Sed hoc nihil est,quia Paulus in incredulitate,& multi Iudæi persequebantur ex malitia. Dicẽdum est ergo quòd est primus, non quòd inter peccatores maximus qui tunc erant: sed maximus inter peccatores saluatos.q.d.Venit pecatores saluos facere,quorum.s.peccatorum saluatorum ego sum primus:quod est de illis intelligendum qui præesserant Apostolum:quia prius etiam multi alii sunt ecclesiã persecuti.Et hoc dicit, vt ostenderet quòd omnia quæ deus facit,facit ad ostẽsionem bonitatis suæ.Prou.16,Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. Eccle.42,Gloria domini plenum est opus eius.Item propter nostram vtilitatem:& ideo dicit[Ideo saluatus me.] Primò propter gloriam suam.Vnde exponitur primũ tempore, vel primũ.i.potissimè. [Omnem patientiam].i.perfectam,quia prouocatus non puniuit:sed potius aduersarium exaltauit, & hoc ad vtilitatem nostram.Vnde dicit [Ad exemplum]id est ad informationẽ & eruditionem.q.d.Vt non diffidant peccantes ad eum accedere.1.Pet.vltim.Forma facti gregis. ¶ Deinde cùm dicit [Regi,&c.] Ponit gratiarum actionem. & circa hoc duo facit:quia primò cõmendat eum cui gratias agit:secundò gratias refert,ibi [Honor.]Commendat autem eum primò ex potestate:secundò ex naturę proprietate. Quãtum ad primum dicit[Regi.]Dominũ suum est maximũ,quia solus dominatur,& habet liberam potestatẽ,non secũdum statuta,vt pollicitus:deus autem vnus est dominus omnium.Et ideo dicit[Deo. Apoc.1,Rex regum & dominus dominantium.Psal.Quoniam rex omnis terræ,deus.Item alicuius regis potestas,vt plurimũ,non vltra quàm quinquaginta annis durat:sed iste est omnium seculorum.Psalm.Regnum tuum,regnum omnium seculorum,&c.Eccle.10,In manu dei potestas terræ.Cui etiam conuenit proprietas naturæ dei. Circa quod sciendum est quòd in rebus prima differẽtia rerum naturalium est corruptibile,& incorruptibile. Et incorruptibilium quædam visibilia & corporalia, vt corpora terrestria:quædã autem inuisibilia & spiritualia,vt angeli.Et hæc diuiduntur secũdum Platonicos in deos,qui per naturam supremi sunt: & intellectus qui nõ sunt dii,sed diuini:& in animas:sed apud nos est vnus solus deus.Deute.6,Audi Israel, dominus deus tuus. Dicit ergo primò [Immortali.]vt distinguat à corruptibilibus. [Inuisibili.] vt ad inuisibilem ostẽdat pertinere:& vt distinguat ab aliis visibilibus.Dicit[Soli deo]& nõ soli immortali,vel inuisibili: quia solus est deus per naturam:licet posset dici solus immortalis, & solus inuisibilis,id est,specialis præ aliis.Infrà vltim. Qui solus habet immortalitatem. ¶ Deinde cùm dicit[Honor & gloria.]agit gratias. Quasi dicat,Exhibẽdus est ei honor ex subiectione totius creaturæ,& in manifestationem excellentissimæ ipsius bonitatis,claritas & gloria.Apoc.7,Benedictio & claritas,& sapientia,& gratiarũ actio,honor,virtus, & fortitudo deo nostro. [In secula seculorum.] Quia seculum aliorum est modico tempore. Esa. 40, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. ¶ Deinde cùm dicit[Hoc præceptum,&c.] Instruit Timotheum permanere in his quæ dicuntur.Primò commemorans quid sit ei commissum. Secũdò monet ad debitum vsum. Et tertiò docet vtẽdi modum. Dicit ergo[Hoc præceptũ.] vt.s.tu custodias finem legis.i.charitatem conserues semper,non autem fabulas Iudæorũ.[Commendo tibi.]sicut fidele depositũ,quia tibi ideo est commissum. Et quomodo ? [Secundum præcedentes,&c.] i.quia hoc euangelium non discordat à prophetis quas ante didicerat:quia fuit filius mulieris Iudææ.2.Petr.1,Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes,quasi lucernę ardenti in caliginoso loco,&c.1.Thessa.vltim.Prophetias nolite spernere,&c.Vel secũdum præcedentes.i.secũdum quòd ego & alii sancti de te per spiritum prophetiæ cognouerunt tradendum esse tibi[vt in illis milites].s.prophetis[bonam militiam.] Militia est *duplex*, quædam spiritualis, quædam carnalis.2.Cor.10, Arma militiæ nostræ non sunt carnalia,sed potentia deo,&c. In bona militia requiruntur duo ex parte militis.s. vt nihil agat contrarium disciplinæ militari,vt nõ marcescat otio.1.Cor.9,Omnis qui in agone contendit,ab omnibus se abstinet,&c.Item ex parte militiæ duo requirũtur.s.vt expugnet cõtrarios reipublicæ,& vt subiiciat eos qui debẽt esse subiecti.Sic & in militia spirituali est,quia ordinatur ad destruendum omnes extollentes se, & ad subiiciendum omnem intellectum in obsequium Christi,vt dicitur 2.Cor.10,Et hæc vera militia:de qua dicit, Milites,&c.Vbi etiam primò modus vtendi ponitur:& secundò eius necessitas,ibi[Quam quidem.]Dicit ergo,Milites,&c.q.d.Potes quidẽ facere bonam militiam.Primò per fidem bonam quam habes.1.Ioan.vlt. Hæc est victoria quæ vincit mũdum, fides, &c. Item per conscientiam bonam,quia de facili homo recedit ab eo quod mordet eum: vnde remorsus conscientię,est sicut quidã stimulus qui habentem malam cõscientiam pungit.& ideo citò à peccatis per bonam conscientiam, & rectam fidem recedit. Act. 23, Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante deum vsque in hodiernam diem.2.Corint.1, Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. ¶ Necessitas bonæ conscientiæ consequenter ostenditur,cùm dicit[Quam quidem,&c.] vbi primò ponit culpam:secundò pœnam: tertiò fructum pœnæ. Culpam, ibi [Quam] scilicet conscientiam bonam [quidam repellentes,circa fidem naufragauerunt.]Qui enim contra fidem errat,perdit omnia quæ habet. Hebr.11,Sine fide impossibile est placere deo. Item moritur,quia iustus meus ex fide viuit. Abac.2.& Ro. 1,Ex quibus est Alexander & Hymenęus.2.Timoth.4, Alexander ęrarius multa mala mihi ostendit, &c. ¶ Deinde ponitur eorũ pœna,cũ dicit[Quos tradidi,&c.]quia excõmunicauit eos,vt fideles vitent eos ne coinquinẽt ipsos.Fuit autẽ excõmunicatio Apostoli tantæ virtutis quòd excõmunicati mox corripiebãtur à diabolo,& corporaliter vexabantur.1.Cor.5,Congregatis vobis & meo spiritu in virtute domini Iesu, tradere huiusmodi hominẽ sathanæ in interitũ carnis,vt spiritus saluus sit.Tamen etiã modò tradũtur ad vexandũ spiritualiter,quia amittunt suffragia ecclesiæ,quæ multum iuuant contra diabolum.Et tradidi sicut deus tradidit in reprobum sensum.Ro.1,Quasi subtrahendo suum auxilium,& cõmunionem ecclesiæ, & suffragia.Et hoc non ex odio,sed ex charitate ad profectum eorum.1.Cor.5,Vt spiritus saluus fiat.Vnde dicit[Vt discant]saltem per pœnam[non blasphemare.]Dicitur autem quis recedere à peccato tripliciter, quandoque.s.ex pœna,quando corporaliter vexatur.Item ex confusione excommunicationis.Item ex hoc quòd cùm ecclesia tradit aliquem sathanę ruit in peccata manifesta,vnde confusus humiliatur, & abstinet etiam ab occultis quæ prius non cognoscebat se habere.

Caput 2.

De orationibus quæ ad cultum fidei pertinẽt.& pro quibus sint fiendæ :subiuncta ratione quia.s.bonum & acceptũ coram deo, & q̃ sit acceptũ probat qa omnes vult saluare quod probatur ex tribus.

Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes,orationes,postulationes,gratiarum actiones pro omnibus hominibus,pro regibus,& omnibus qui in sublimitate constituti sunt:ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.Hoc enim bonũ est & acceptũ coram saluatore nostro deo: qui omnes homines vult saluos fieri,& ad agnitionẽ veritatis venire.Vnus enim deus,unus & mediator dei & hominum,homo Christus Iesus,qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

¶ Suprà docuit Timotheum quomodo reducat populum ad formã veræ fidei,hîc agit de pertinẽtibus: ad cultum fidei.s.orationibus & obsequiis,& primò ponit doctrinam orationis in communi,secundò descendit ad determinatas conditiones hominum,ibi[Volo ergo.]Item primò distinguit diuersos modos orationis,secundò ostendit pro quibus sit orandum,ibi[Pro omnibus.]tertiò assignat rationem, ibi[Hoc enim bonum.]Dicit ergo:Quia ita est q̃ Christus venit peccatores saluos facere.Igitur[primùm omnium obsecrationes.&c.]In quo apertè ostendit q̃ inter omnia necessaria ad vitam christianam præcipua est oratio,quæ vt et contra pericula tentationis & ad proficiendum in bono.Iaco.vlti.Multum valet oratio iusti assidua.Distinguit ergo orationem in quatuor.s.obsecrationes,orationes,postulationes,& gratiarum actiones,quorũ ista pertinent ad beneficia impetranda,vltimũ ad beneficia accepta.In impetrandis autem beneficiis tria requiruntur.Primò,vt.s.impetrans assignet causam quare debet ei concedi.Secundò oportet q̃ ostendat causam esse rationabilem.Tertiò concludit petitionem.Et sicut rhetores faciunt,sic & nos in orãdo debemus facere.Primò excogitare causam quare sit concedendum,& hoc non merita nostra, sed miserationem diuinam.Dani.9,Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam,sed in miserationibus tuis multis,&c.Et ad hoc est obsecratio quæ est attestatio per sacra, sicut per passionem & crucem tuam libera nos domine.Hæc causa excogitata,necesse est q̃ meditemur q̃ hoc sacrum est causa salutis. Et ideo requiritur oratio quæ est ascensus mentis in deum.Psal.Ego verò orationem meam ad te domine,&c. Dicitur autem oratio quasi oris ratio.Persuasiones enim rethorum,dicuntur orationes,quia persuadent,sed aliter,ibi,aliter in nostra ad deum,quia non intendimus q̃ animum dei flectamus,qui semper ad bonum est paratus,sed vt nostrum cor sit in oratione ad deum eleuatũ.Tertiò postulatio.Iaco.1,Postulet autem in fide nihil hæsitans.Item de acceptis donis gratiarum actiones.1.Thess.vlti.In omnibus gratias agite.Philip. 4.In omni oratione & obsecratione,cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant ante deum.Vnde iste modus orandi est in ecclesia dei,Omnipotens sempiterne deus, ecce ascensus mentis qui est oratio. Qui dedisti ecclesiæ tale beneficium, ecce gratiarum actio.Præsta quæsumus, ecce postulatio. Per dominum, ecce obsecratio.Similiter in missa est obsecratio vsque ad cõsecrationem corporis & sanguinis, quia in eis est commemoratio sacrorum ex quibus est fiducia impetrandi. In mysterio consecrationis est oratio,quia meditatio eorum quæ Christus egit.In aliis verò vsque ad communionem est postulatio pro viuis & mortuis,& pro se.In fine autem est gratiarum actio.Vel hæc quatuor referuntur ad quatuor quæ nos vouemus in oratione obtinere,vt obsecratio referatur ad difficilia impetranda,vt ad impiorum conuersionẽ. Oratio quando iam conuersis imploramus gratiam vt proficiant.Postulatio, vt præmia pro meritis retribuantur.Et pro beneficiis iam acceptis,est gratiarum actio. ¶ Deinde cùm dicit [Pro omnibus.] ostendit pro quibus est orandum. Et circa hoc duo facit, quia primò ostendit orandum esse pro omnibus,secundò assignat fructum orationis,ibi[Vt quietam.]Circa primum ergo dicit esse orandum[pro omnibus hominibus.]Cuius ratio est,quia oratio est interpres desiderii nostri.Orando enim petimus quod desideramus. Charitas autem requirit q̃ desideremus bonum omnibus ad quos se extendit.Iaco.vltimo, Orate pro inuicem vt saluemini,&c.Sed pro quibus specialiter?[Pro regibus,&c.]Baruch 1,Orate pro vita Nabuchodonosor regis Babyloniæ,& pro vita Balthasar filii eius.Et Apostolus dicit Roma.13,Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit,1.Petri 3, Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter deum,siue regi quasi præcellenti,siue ducibus tanquam ab eo missis.Subiecti quippe oportet q̃ impendant dominis suis de suis officiis,vtilitas aũt est,quia per hoc etiam procuramus bonũ nostrum.In pace enim eorũ est pax nostra.Vnde dicit[Vt quietam & tranquillam,&c.]In his duobus est pax mundi.Ecclesia siquidem habet pacem propriam,in qua non est mundus,quia non est pax impiis.Sed quædam est pax communis vtrisque,& hac indiget ecclesia.Hier.29,Quærite pacem ciuitatis ad quam transmigrare vos feci.Pax terrena, quãdoque perturbatur ab interioribus,quandoque ab exterioribus.2.Cor.7,Foris pugnæ,intus timores.Quantũ ad primum dicit,Vt quietam.Quantum ad secundum dicit,Et tranquillam vitam.Et licet pax terrena communis sit bonis & malis,tamen diuersimodè vtrique illa vtuntur.Mali enim tunc ad duo ea vtebantur.s.ad cultum dæmonum:quia illam prosperitatem falsis diis attribuebant.Item ad lasciuiam:quia tempore pacis vitia carnalia abundabant.Sapi.14,in magno viuentes inscientiæ bello,tot & tã magna mala pacẽ appellãt. Sed sancti eõuerso ex vtũtur,q̃ in cultu veri dei & in castitate.Et ideo dicit[In omni pietate & castitate.] Tit.2,Sobriè,& iustè,& piè viuamus in hoc seculo, ¶ Deinde cùm dicit[Hoc enim bonum]ponitur ratio orationis.Et circa hoc duo facit,quia primò ponit rationẽ,secundò ꝓbat quoddam ꝓpositũ,ibi[Vnus enim deus.]Itẽ primò assignat rationẽ ex specie operis,secũdò ex parte dei,ibi[Et acceptũ.]Ponit ergo rationẽ ex operis specie,quia q̃ aliquid est secundũ se bonũ,illud debem⁹ facere,sed ꝓ aliis orare est huiusmodi q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

est actus charitatis. Et ideo dicit[Hoc enim bonũ est.]Psal. Quoniam bonum est in cõspectu sanctorũ tuorum. Item ex parte dei, quia est[& acceptũ coram deo.]Psal. Tunc acceptabis sacrificiũ, &c. Et hoc non nisi in charitate fuerit oblatum. Et dicit, Saluatore, quia solus deus saluat. Esa. 43, Non est absque me saluator. Et probat quòd sit acceptum, ibi[Qui vult, &c.]2. Petri tertio, Nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Sed contra. Omnia quæcunque voluit fecit, ergo omnes saluat. Sed si dicis q̃ nõ, quia homo non vult, videtur inconuenientes q̃ omnipotentis impediatur per voluntatem non omnipotentis. Respõdeo: Velle ponitur quandoque pro voluntate beneplaciti, quandoque pro voluntate signi. Pro voluntate signi vult saluare omnes, quia omnibus proposuit salutis præcepta, consilia, & remedia. Pro voluntate beneplaciti, sic exponi potest quatuor modis. Vno modo vt sit locutio causalis, sicut deus dicitur aliquid facere, quia facit alios illud facere, sicut Roma. 8, Spiritus postulat. i. postulare nos facit, Sic ergo deus vult, quasi facit suos sanctos velle q̃ omnes salui fiant. Hoc velle enim debet esse in sanctis, quia nesciũt qui sunt præ destinati, & qui non. Alio modo vt sit distributio accõmoda. i. omnes qui saluabuntur, quia nullus saluatur nisi per volũtatem eius, sicut in vna scola magister docet omnes pueros huius ciuitatis, quia nullus docetur nisi ab eo. Alio modo vt sit distributio pro generibus singulorum, nõ pro singulis generũ. i. nullũ genus hominũ excipit à salute, quia olim tantùm Iudæis, sed modò omnibus præbetur. Et hoc magis facit ad intẽtionem Apostoli. Alio vero modo secundũ Dam. vt intelligatur de volũtate antecedẽte, nõ cõsequẽte. In voluntate enim dei licet non sit prius & posterius, dicitur tamen voluntas antecedens & consequens. Item secundũ ordinẽ volitorũ secundũ q̃ voluntas potest dupliciter cõsiderari. s. in vniuersali vel absolutè, & secũdũ aliquas circũstãtias & in particulari. Et prius est absoluta cõsideratio & in vniuersali q̃ in particulari & cõparata. Et ideo volũtas absoluta est quasi antecedens, & voluntas alicuius rei in particulari est quasi cõsequens. Exemplum de mercatore qui vult omnes merces suas saluare absolutè, & hoc voluntate antecedẽte. Sed si consideret salutem, non vult omnes merces per comparationẽ ad alia saluare, scilicet quãdo cũ salute sequitur submersio nauis. Et hęc volũtas est cõsequẽs. Sic in deo salus omniũ hominũ secũdũ se cõsiderata habet rationẽ vt sit volibilis. Et Apostolus hic ita loqtur & sic eius volũtas est antecedẽs. Sed si consideretur bonũ iustitiæ, & q̃ peccata puniãtur, sic nõ vult. Et hæc est volũtas cõsequẽs. Et subdit[Ad agnitionẽ veri.] quia salus nõ est nisi per agnitionẽ veritatis. Io. 8, Agnoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. ¶ Deinde cũ dicit[Vnus, &c.]probat quod dixerat per rationẽ, & sunt tres probationes. Vna ex parte dei, alia ex parte hominis Christi: Tertia ex parte testiũ Christi. Dicit ergo q̃ deus velit omnes, &c. patet [quia vnus est deus,]omniũ, qui saluat. Ro. 3, An Iudæorũ deus tantũ: an non & Gẽtiũ? immo & Gẽtiũ, quoniã quidẽ vnus deus, &c. ¶ Tunc ponitur ratio ex parte hominis Christi, ibi[Vnus & mediator, &c.]Vbi primò probat intentũ, secũdò inducit signũ, ibi[Qui dedit.]Dicit ergo, homo Christus Iesus est mediator dei & hominum, non quorundã, sed inter deũ & oẽs homines, & hoc nõ fuisset nisi vellet oẽs saluare. Et potest dici q̃ Christus mediator est similis vtrique extremo, scilicet deo & homini inquãtũ deus, & inquantũ homo, quia mediũ debet habere aliquid de vtroque extremorũ. Et hæc sunt homo & deus. Sed quia mediũ est distinctum ab vtroque extremorũ, & filius nõ est alius deus à patre, ideo melius est dicendũ q̃ mediator est secundũ q̃ homo. Sic enim cõmunicat cũ vtroq; extremorũ. In deo enim sunt duo. s. iustitia & immortalitas, in hominibus verò est iniustitia & mortalitas. Media ergo sunt duo. Vnũ in quo est iustitia & mortalitas. Aliud in quo est immortalitas & iniustitia. Et vtrunq; est medium, sed primum medium cõuenit Christo, secũdũ verò diabolo. Et ideo diabolus est mediũ diffugẽs, quia per iniustitiã suã diffugit nos à diuina iustitia, sed Christus est mediũ cõiũgens, quia est iustus & mortalis, & per suã mortẽ cõiungit nos dei iustitiæ. 1. Ioan. 2, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, pro aliquibus efficaciter, sed pro omnibus sufficiẽter quia pretium tanguinis eius est sufficiens ad salutem omnium: sed nõ habet efficaciam nisi in electis propter impedimentũ.

Lectio 2.

Ostenditur quãdo deus voluit ossẽ dere per testes se velle pro nobis dare dicẽdo Paul. fuisse de testibus: monentur viri erare & modũ ostendit Apostolus idẽ & mulieres quæ ad habitus decentiam inducuntur

CVius testimonium temporibus suis confirmatum est: in quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatẽ dico non mentior,) doctor Gentium in fide & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cũ verecũdia & sobrietate ornãtes se, nõ in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

¶ Suprà dixit q̃ deus vult omnes saluos fieri, & probauit hoc ex parte dei qui est vnus omniũ, & ex parte Christi qui est vnus mediator omniũ: hìc probat idem ex parte testimonii. Et primò inducit alios testes, secũdò suũ testimoniũ, ibi[In quo positus sum.]Dicit ergo dedit se pro omnibus. Sed nunquid subitò deo in mentem venit vt qui elegerat saluare Iudæos solũ, vellet saluare totũ mundũ: hoc excludẽs dicit[Cuius testimoniũ tẽpo. suis.]Quasi dicat: Hæc lex non est subita, sed antiquitus attestata per legem, & per prophetas. Esa. 44, Vos estis testes mei. Act. 10, Huic oẽs prophetæ testimoniũ perhibẽt, &c. [Cõfirmatũ est]. s. impletione & ostẽsione signorũ, & prædicatione apostolorũ. Temporibus suis. s. quibus prædeterminatũ erat heri. Eccles. 3, Omnia tempus habent. Vel testimoniũ apostolorũ confirmatum est temporibus determinatis. Act. 1, Eritis mihi testes in Hierusalẽ, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ, &c. ¶ Deinde cùm dicit[In quo positus sum.]ponit testimonium suum. Et primò ostendit suum officium, secũdò officii sui vsum, ibi[Veritatẽ.]Dicit ergo[In quo]scilicet officio testificandi[positus sum]scilicet à deo. Io. 15, Posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat[Ego prædicator]quia ad hoc me posuit vt prædicarem. Mar. vlti. Euntes in mundũ vniuersum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, Sed in qualibet ar tificio sunt duo, quidã ministerialiter operantes, quidã qui disponunt de aliis, scilicet architectores, sed in officio ecclesiæ disponentes sunt apostoli, & ideo dicit[Apostolus]quasi cum authoritate. 1. Corin. 9, Signaculum apostolatus mei vos estis in domino. Vsus aũt officii est prædicare veritatem, & hoc est officium predicatorum vt veritatẽ dicãt. Prouer. 8, Veritatẽ meditabitur guttur meum. Ephe. 4, Loquimini veritatem. Sed nõ est aliqua doctrina quę nõ habeat aliquã veritatẽ: sed in hoc dãnatur aliqua doctrina, quia miscet veritati falsitatẽ. Et ideo dicit[Veritatẽ dico nõ mẽtior.]Prouer. 8, Recti sunt oẽs sermones mei. Iob 6, Nõ inuenietis in lingua mea iniquitatẽ. Et hic est vsus officii. s. veritatem sine mẽdacio prædicare, qui cõpetit meo

officio qui sum[doctor Gentium.]Doctor autem generat scientiam in anima discipuli. Scientia autem nõ est de falso: vnde docens falsum non est doctor. Sed contrà, Mat. 23, Nolite vocari rabbi. Respondeo. Non prohibet ministerium doctrinæ, sed ambitionem officii. Act. 9, Vas electionis est mihi iste vt portet nomẽ meum, &c. Esa. 49, Dedi te in lucem gentium, &c. Et debeo eas docere[in fide & veritate]quia debet docere fidem & bonos mores. Et dicit in fide, ideſt, de his quæ pertinent ad statum præsentem in quo secundũ fidem viuimus, & in veritate quantum ad statum gloriæ. ¶ Deinde cùm dicit[Volo.]Descendit ad speciales gradus hominum. Et circa hoc duo facit, quia primò monet viros de oratione, secũdò mulieres, ibi[Similiter & mulieres.]Dicit ergo[Volo, &c.]¶ Tria exigit à viris in orando, primò q̃ oratio sit assidua, secũdò pura, tertiò quieta. Assidua vt in omni tempore & in omni loco. Et dicit[Volo,]quia bonum est q̃ homo oret, & ego doctor[volo viros orare in omni loco]non in Hierusalem tantùm, vt Iudæi, nec in monte Garisim, vt Samaritani. Ioan. 4, In omni loco potest homo spiritualiter & moraliter orare. Soph. 2, Adorabunt eum viri de loco suo: omnes insulæ Gentium, &c. Sed quomodo dominus reprehendit Pharisæos stantes in angulis? Mat. 6, Respondeo. Oratio mentalis vbique potest fieri, sed signa orationis exterius non debent fieri in omni loco, quia homo non debet singularis apparere in exterioribus, quia propter hoc posset haberi inanis gloria. Sed quare nunc sunt factæ ecclesiæ? Respondeo: Non q̃ locus sit de necessitate orationis, sed ad bene esse eius: quia oratio requirit solitudinem & quietem. Item pura. Ideo dicit [Leuantes puras.]Au. quod exterius orãdo agimus, facimus vt affectus noster interius excitetur. Genuflexiones enim & huiusmodi non sunt per se acceptatę deo, sed quia per hæc tanquam per humilitatis signa homo interius humiliatur, sicut elevatio manus significat eleuationem cordis. Treñ. 3, Leuemus corda nostra cum manib⁹ ad dominum in cælo[Leuantes, &c.]i. orantes cum deuotione cordis. Iob 8, Si diluculo consurrexeris ad deum & omnipotentem fueris deprecatus, si mundus & rectus incesseris, statim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuę. Item quieta. Ideo dicit[Sine ira & dis.]Et ponit duo, primò vt scilicet mẽs sit sine ira, quæ animum inquietat ad inferendum nocumentum proximo à qua oportet liberum esse animum orantis. Eccle. 28, Homo homini seruat iram, & à deo quærit medelam. Item liber debet esse homo à disceptatione, quod potest intelligi dupliciter. Vno modo secundum glo. vt non disceptemus cõtra deum incredùli verbis eius, & murmurando contra eius ordinationem. Rom. 9, O homo tu qui es quis respõdeas deo, &c. Item cõtra proximum, vt non rumpamus pacem cum eo, quod fit per disceptationẽ. Pax enim est necessaria oranti. Mar. 18, Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quã petierint, fiet illis à patre meo. ¶ Deinde cùm dicit[Similiter & mulieres.]Ordinat mulieres & primò quantũ ad orationem, secundò quantũ ad doctrinã, ibi[Mulieres in silentio.]Item primò ostendit quid requiratur à muliere orante, secundò exponit quæ dixerat, ibi[Non in tortis.] Circa primum sciendum est q̃ omnia quæ requiruntur ad virum orantem, requirũtur & ad mulieres. Et ideo dicit[Similiter & mulieres.]Quasi dicat: Omnia ferventa quæ dicta sunt. Sed addit duo, scilicet ornamenta & verecundiã, di.[In hab. or. cum verecun,]cuius ratio est, quia naturale est q̃ sicut mulieres sunt mollioris corporis quàm viri, ita & debilioris rationis. Ratio autem est ordinare actus, & effectus vniuscuiusque rei. Ornatus verò cõsistit in debita ordinatione & dispositione. Sic in interiori decore nisi sint omnia ordinata ex dispositione per rationem, non habẽt pulchritudinem spiritualem. Et ideo quia mulieres deficiunt à ratione, requirit ab eis ornatũ. Itẽ verecundia est de turpi actu, & ideo est laudabilis in illis qui facilè solent declinare in actus turpes, cuiusmodi sunt iuuenes & mulieres, & ideo hoc in eis laudatur, non autem senes & perfecti. Eccle. 26, Gratia super gratiam mulieris sancta & pudorata. Item sobrietatem requirit, vnde sequitur[& sobrietate.]Quia enim in mulieribus ratio est debilis, sobrietas autẽ cõseruat virtutem rationis, & ideo in mulieribus maximè reprehenditur ebrietas. Vnde antiquitus apud Romanos eis nõ dabitur vinum[Nõ in tortis, &c.]Exponit quòd dixerat, & primò de ornatu, secundò de verecundia, ibi[Sed quod decet.]Circa primũ primò excludit ornatum corporalem, secundò ponit spiritualem, ibi[Sed quod decet.]Circa primum dicit, Quòd dixi de habitu ornato, non intelligo de exteriori, quia[non in tortis crinibus]ideſt, non ornato capite vel toto corpore. Sed præcipuè mulieres ornant caput quod est naturale mulieri, vt dicitur. 1, Cor. 11, Et ideo ornamenta in capite habent. In capite verò est duplex velamentum. Vnum est naturale, scilicet capilli, vt dicitur. 1. Cor. 11, Item artificiale, & in vtrisque se ornant, quia capillos torquent. Vnde dicit, Non in tortis, ideſt, in crispatis. Esa. 3, Erit pro crispanti crine caluitium. Item artificilia prohibet, cũ dicit[Aut auro aut margari.]1. Pet. 3, Non extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, indumenti, aut vestimentorum cultus, &c. Vel non in tortis crinibus, & hoc auro, ideſt, non habentes crines tortos auro, vel margaritis. Quantum verò ad totum corpus dicit[vel veste pretiosa]hoc enim damnat Apostolus hìc, & Esa. 3. Sed nunquid hoc est peccatum? Respondeo: Dicendum est quòd secundum Augusti. duo sunt consideranda in ornatu mulierum, scilicet simplex ornatus & fucatus. Simplex ornatus, puta in veste, & auro & huiusmodi, quod potest fieri eum peccato tribus modis: scilicet ex praua intentione, vt si intendãt commotionem concupiscentiæ, ostentationem, vel inanem gloriam. Prouer. 7, Præparata ad capiendas animas. Secundò si fiat præter consuetudinem patriæ, quod fit diuersimodè. Quod enim excedit modum consuetum patriæ, hoc ex leuitate animi est. Tertiò si conditionem sui status excedit. Sed seruata recta intentione, consuetudine patriæ, & conditione status non est peccatum. Defucato autem semper est peccatum. Mulieribus enim non permittitur ornari nisi propter viros, & viri nolunt decipi vt fucatè eis appareant. Sit ergo non talis ornatus, sed qualis decet mulieres promittentes pietatem. Exteriora enim opera hominis sunt quasi quædam professio interioris hominis, sicut religiosi ad hoc habent habitum & clerici similiter. Vnde nisi concordet interior cum exteriori, est fictio. Ita etiam de aliis operibus interioribus. Interius enim debemus colere pietatem, ideſt, cultum dei habere, exterius verò promittere & prostari per bona opera quæ concordant pietati: & similiter habere interius, sicut ostendimus exterius. Vel dico quòd debent se ornare non exterius, sed secundum quod decet eas promittentes, id est, quæ promittere debent pietatem per opera bona. Ecclesiasti. 19, Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis annuntiant de illo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lectio 3.

Datet cõpetere mulieribus taciturnitatẽ: discere, & subiici, non docere, non dominari in virũ: & ratio ponitur ex ordine creatiõis & culpæ in Adam & Euam soluitque quæstionẽ tacitam.

MVlier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neq; dominari in virum, sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Eua, & Adam non est seductus: mulier autem seducta, in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem: si permanserit in fide & dilectione, & sanctificatione, & cum sobrietate

¶ Superius Apostolus ordinauit mulieres quo ad orationem: hîc ordinat eas quantum ad doctrinam: & primò ponit suam ordinationem circa earũ doctrinam: secundò rationem ordinationis assignat, ibi [Adam enim primus.] Tertiò respondet tacitę quæstioni, ibi [Saluabitur autem.] Item primò ostendit quid mulieribus conuenit: secundò quid eis nõ competat, ibi [Docere autem.] Circa primum tria ponit eis competere, scilicet taciturnitatem, disciplinam, & subiectionem, quæ tria ex vna ratione procedunt, scilicet ex defectu rationis in eis, quibus primò indicit silentium di. [Mulier in sil.] Iac. 3, Si quis in verbo nõ offendit hic perfectus est vir. & primæ Corin. 14, Mulieres in ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, &c. Nã verba mulieris sunt inflãmantia. Eccle. 9, Colloquium illius quasi ignis exardescit. Secundò vt discant, quia eorũ qui deficiunt ratione, proprium est addiscere. 1. Co. 14, Si quid volunt discere, domi viros suos interrogent, &c. Viris autem datur quòd doceãt. Tertiò indicit subiectionẽ, quia naturale est ꝙ anima dominetur corpori, & ratio viribus inferioribus. Et ideo sicut Philosophus docet: Quandocunque aliqua duo ad inuicem sic se habent, sicut anima ad corpus, & ratio ad sensualitatem, naturale dominium est eius qui abundat ratione, & illud est principans, aliud autẽ est subditũ, quod scilicet deficit ratione. Gene. 2. Sub viri potestate eris. ¶ Itẽ excludit ea quæ eis non competunt di. [Docere autem, &c.] Et sunt duo scilicet vt non doceant. Sed contrà, Prouer. vlti. Erudiuit eum mater sua, &c. Respondeo dicendum est ꝙ doctrina alia est publica, & hæc non cõpetit mulieri, & ideo dicit, in ecclesia. Alia est priuata, & hac mater erudit filium. Sed contrà. Iudi. 5, Delbora erudiuit populum Israel. Respondeo, illa eruditio est per spiritum prophetiæ, & gratia spiritusancti non discernit inter virum & mulierem, non tamen publicè prædicabat, sed instinctu spiritussancti consilia dabat. Secundò, interdicitur eis dominiũ in virũ. Eccl. 25, Mulier si primatũ habeat cõtraria est viro suo. Et Philosophus dicit ꝙ dominiũ mulierũ est corruptio familiæ, sicut tiranni in regno. Et sic prohibet duo cõtra duo quæ cõpetunt eis, sed primum repetit, scilicet [esse in silentio.] ¶ Deinde cùm dicit [Adã enim.] Assignat rationem eius quod dixerat, & primò ex ordine creationis, secundò ex ordine culpæ, ibi [Et Adam non est.] Circa primũ sciendum est ꝙ in ordine rerum perfectum & imperfectum diuersimodè ordinatur, quia in vno & eodem imperfectum præcedit tempore, & perfectũ præcedit natura: quia natura tendit ad perfectum, sed in diuersis perfectum est prius tempore & natura, quia natura semper incipit à perfectis. Et hunc ordinem agit hîc, quia vir perfectus est in natura humana, mulier vir occasionatus. Vnde primò formatus est Adam. Gene. 2, Formauit deus hominem de limo terræ. Secũdariò mulier sicut quoddam imperfectũ à perfecto originatũ, scilicet de costa. 1. Corin. 11, Non enim vir ex muliere, sed mulier ex viro est. Et inde est ꝙ homo non dicitur factus propter mulierem, sed ad similitudinẽ dei. Gene. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Mulier autem propter virũ, ideo vir debet præesse. Itẽ ex parte culpæ. Ordo enim generationis & corruptionis est contrarius, quia quod est primum in generatione, est vltimum in corruptione. Peccatum autem est corruptio naturæ, & ideo generatio incipit primò ab Adam, sed corruptio à muliere. Vnde dicit, Adam non est seductus. s. primò, quia fortior erat, sed tentator incipit à debiliori vt facilius seduceretur fortior. Alludit autẽ hîc verbis Adæ. Gene. 3, Cùm enim dominus reprehendit Adã, dixit, Mulier quam dedisti mihi sociam dedit mihi, &c. Et ideo dicit, Adam non est seductus, sed mulier. Seductio autem duplex est, scilicet in vniuersali, & particulari eligibili quæ est ignorantia electionis. Quicunque ergo peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. Mulier autem fuit seducta ignorantia in vniuersali, quando scilicet credidit ꝙ serpens dixit, sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scilicet ꝙ gerendus esset mos vxori, & cum ea comedere deberet, & inexpertus diuinæ seueritatis erediditꝙ facilè ei remitteretur. Sed contrà. Ignorantia est pœna peccati, ergo pœna præcesit culpam. Respõdeo, dicendum est ꝙ non præcesit, quia statim ad verba serpentis fuit elata, eo ꝙ alius esset de ea sollicitus, & ex illa elatione seducta est, vnde elatio præcesit. ¶ Deinde cùm dicit [Saluabitur autem.] Respondet cuidam tacitę quæstioni, quia diceret quis quòd si mulier non est propter virum & ex ea est initium peccati, ergo viro est nociua, sed si aliquid non est propter aliud, sed est ei nociuum, debet tolli, ergo mulier non debet saluari. Dicendum est ergo quòd duplex est salus: scilicet temporalis, & hæc est communis etiam brutis. Alia est æterna, & hæc est propria hominum. Esa. 51, Salus autem mea in sempiternum erit. Vtranque autem salutem mulier non amisit. Non temporalem, quia statim non priuatur sexu muliebri propter generationem prolis, nec æternam, quia secundum animam capax est gratiæ & gloriæ. Et ideo quantum ad primum dicitur [Saluabitur, ideſt, non extirpabitur: & hoc [per generationem filiorum] ad quam est à deo ordinata. Quantum ad secundum dicit [Si permanserit] Sed quia si importat causam, nunquid quæ non permansit non saluabitur cùm Apostolus dicat quòd mulier melius facit si non nubat? Respondeo, vno modo potest este locutio figuratiua: & sic per virum ratio superior intelligitur: ratio inferior est mulier: opera bona sunt filii inferioris rationis, & charitas quam per virum concepit & per hæc saluabitur. Alia est expositio literalis, vt ly, per, non dicat causam sed repugnantiam. Et est sensus: Mulier saluabitur etiam si incedat per generationem, scilicet si nubat & non sit virgo. Et tunc ly, per, dicit augmentationem salutis quasi per generationem filiorum ad cultum dei, magis saluabitur. Ecclesiastici septimo, Filii tibi sunt, erudi illos, & incurua illos à pueritia illorum. Quo ad salutem æternam consequendam tria ponit. Primò aliquid quo ad intellectum. Secundò quo ad effectum. Tertiò quo ad exteriorem actum. In intellectu est fides per quam intellectus Christo subiicitur. Vnde dicit [In fide.] Hebræorum 11, Sine fide impossibile est placere deo. Et quia fides nihil valet sine dilectione, ideo quoad effectum statim subiunxit, dicens [Et dilectione.] primæ Corinthiorum 13, Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum, &cætera. In exteriori autem ponit duo contra lasciuiam,

quę consistit in duobus, scilicet in luxuria. Et quantum ad hoc dicit [In sanctificatione,] id est, in castitate. 1. Thes. 4, Hæc est voluntas dei sanctificatio vestra, &c. Item in crapula, eõtra quod dicit [In sobrietate.] Tit. 2. Sobriè & piè, & iustè viuamus in hoc seculo.

Caput 3.

Agitur de desiderio quod habere debet ad episcopatũ: & cõditionibus episcopi ac sacerdotis.

FIdelis sermo. Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris uirum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non uinolentũ, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum.

¶ Suprà instruxit Timotheum de pertinentibus ad fidem rectam & cultum dei. hîc agit de instructione officiorum ecclesiasticorum. Et primò ponitur institutio. Secundò suæ institutionis occasio seu necessitas, ibi [Hæc tibi scribo.] Item primò instruit de pertinentibus ad episcopũ. secundò quo ad dyaconos, ibi [Dyaconos similiter.] Sed cùm secundum Dionysium tres sint ordines, scilicet episcoporũ qui prę ficiunt, præsbyterorũ qui illuminant, dyaconorum qui purgant: quare nõ facit mentionem de presbyteris? Respondeo, dicendũ est ꝙ presbyteri intelliguntur cũ episcopis: nõ ꝙ sit indistinctio inter ordines quantũ ad rem, sed quantum ad nomina: quia presbyter idẽ est ꝙ senior: & episcopus superintendens. Et ideo presbyteri & episcopi quantum ad nomẽ vocabantur & episcopi & presbyteri. Circa hoc ergo primò agit de desiderio perueniendi ad episcopatum. Secundò describit cõditionem episcopi, ibi [Oportet autẽ.] Præmittit ergo suæ institutionis assertionẽ, dicens [Fidelis sermo] scilicet quẽ dicã vel dixi. Apoc. vlt. Hę verba fidelissima & vera sunt [Si quis episcopatum de.bo.o.desi.] Ex hoc sumpserunt aliqui occasionẽ ambitiõis episcopatus & prelationis. Sed nõ rectè intelligunt quod hîc dicitur. Apostolus enim hîc voluit ostẽdere quid pertineat ad episcopum. Episcopus est nomẽ græcũ, scopos enim idem est ꝙ intendens. epi. i. supra: episcopus ergo dicitur quasi superintendens. Duo ergo sunt consideranda in episcopo, scilicet gradus superior, & actio plebi vtilis. Aliqui enim proiiciunt fortè oculũ ad ea quæ circũstãt eum. s. ꝙ qui præest honoratur, & ꝙ habet potestatem. Et qui propter ista desiderat episcopatum, nescit quid sit episcopus. Et ideo dicit Apostolus quid sit episcopus, & quid desiderat qui episcopatum desiderat, quia bonũ opus, Non dicit bonũ desiderium habet, sed bonũ opus. s. vtilitatẽ plebis. Sed nunquid licet ipsum desiderare? Aug. dicit ꝙ nõ. Glo. Locus superior sine quo regi non potest populus & si teneatur & administretur decenter, tamen indecenter appetitur. Et idẽ dicit. 19, de ci. dei, Cuius ratio est ꝙ nullus debet appetere aliquid supra vires suas non sibi proportionatum, aliàs esset stultus. Horatius, Ludere qui nescit campestribus abstinet armis, Ille ergo bene episcopatum desiderare posset cuius facultas episcopatui esset proportionata. Ad hoc autem nullus est idoneus: quia prelatus secundum gradum & cõuenientiam debet omnes alios excedere in conuersatione & contemplatione: ita vt in respectu sui alii sint grex. Et hanc idoneitatem de se præsumere est maximę superbiæ, aut ergo appetit circunstantias, & tunc nescit quid appetat, quia non est hic episcopatus, vel ipsum opus, & hoc est superbiæ. Et ideo non est accipiendum nisi impositum. Glo. si dicis status episcoporum nõ est perfectior statu religiosorum, hunc autem licet appetere, igitur. Respondeo. Perfectio aliter se habet in hoc & in illo, quia status episcoporum præsupponit perfectionẽ, & ideo nullus appetere debet nisi habeat eam, sed status religiosorum est via, & ideo non requiritur perfectio iam habita, sed quod teneatur acquirere eam nisi habeat, & hoc patet Io. vlti. Vbi dominus Symoni non dicit, Si vis perfectus esse, pasce, &c. Et iuueni dicit, Si vis perfectus esse, &c. Sic ergo intelligendum est in nomine episcopatus bonum opus. 1. Pe. 5, Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis, &c. Quasi dicat: Si tu episcopatum desideras, hoc est quod desideras, quia bonum opus. ¶ Sed qualis debeat esse episcopus ostendit, cùm subdit [Oportet episcopum, &c.] Quem primò instruit in generali. Secundò in speciali, ibi [Vnius vxoris.] Dicit ergo. Dico ꝙ bonum opus desiderat, sed ad hoc non omnis est idoneus, sed oportet ꝙ sit talis: primò irreprehensibilis. Vnde de Zacharia dicitur Luc. 1, ꝙ incedebat in omnibus mandatis & iustificatiõb' domini sine querela. Leuiti. 21, Qui habuerit maculam non offeret panes deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Nec intelligendum est ꝙ omnino sit sine peccato, quia dicitur. 1. Io. 1, Si dixerimus, &c. Nec est dicendum sicut aliqui dixerunt, ꝙ quicunque peccauit mortaliter post baptismum, non est idoneus, quia pauci essent tales: sed irreprehensibilis, ideſt, non subiectus alicui peccato, vnde ab aliis reprehendi posset, quia indecenseſt si reprehensibilis sit reprehensor. Mat. 37, Eiice primùm trabem, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Vnius vxoris, &c.] Instruit eum in speciali, & primò quantũ ad se. Secundò quantum ad multitudinẽ, ibi [Filios habentem.] Iterum prima in duas, quia primò ostendit quibus virtutibus ornetur. Secundò à quo mens debet esse immunis, ibi [Nõ vinolentũ.] Omnis autẽ moralis virtus est primò circa passiões, & sunt duo quæ faciũt sanctitatẽ. s. castitas, & sobrietas, quia per delectationẽ del delectabilia carnis, maximè inquietatur anima. Et ideo primò ponit quod pertinet ad castitatem, dicens [Vnius vxoris virũ.] Simile Tit. 1, In hoc autẽ discordia videtur esse inter Augustinũ & Hieronymũ. Hieronymus enim dicit ꝙ hoc intelligitur post baptismũ, quia si ante baptismum duas habuit vxores, vel vnã primò & aliã postea, nõ impeditur ab ordinatiõe, quia per baptismũ omnia delẽtur. Augustinus, & Ambrosius cõtrariũ dicunt, quia siue antè, siue pòst, si duas habuit nõ ordinatur. Et nunquid baptismus omnia delet? Respõdeo, sic quo ad peccata, nõ autẽ quoad irregularitatem quæ interdũ etiã sine peccato incurritur ex sola ecclesiastica institutiõe, sed matrimoniũ nõ est peccatum etiã in paganis. Sed quæ est causa huius institutiõis? Nunquid nõ magis impeditur qui multas cõcubinas habet? Respõdeo: dicendum ꝙ hoc fit nõ propter incõtinentiã tantùm, sed propter representationẽ sacramẽti, quia spõsus ecclesiæ est Christus, & vna est ecclesia. Can. 5, Vna est columba mea. ¶ Secundò agit de sobrietate. Tit. 2, Sobriè & piè & iustè viuamus in hoc seculo, &c. Hîc etiã docet episcopũ qui dicitur superintendẽs, vt vigilet. Luc. 1, Pastores autẽ erãt, &c. Et ebrietas obstat vigiliis. 1. Pet. vlt. Sobrii estote, &c. Tertiò ordinat rationẽ, dicens [Prudentẽ] quia hæc est regitiua omnium virtutum, & episcopus eligitur vt alios regat. Mat. 10, Estote prudentes. Matt. 24, Quis putas est fidelis seruus & prudens, &c. ¶ Consequẽter ponit virtutes quæ ordinant actiones exteriores. Primò quantum ad se; Secundò quãtum ad alios. Quãtum ad se dicit [ornatum, pudicum.] Ornatus est quãdo bene cõponitur in actibus, & dictis. Ornatus enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

importat pulchritudinem quæ cõsistit in proportione. Vnde tunc est ornatus quãdo agit & loquitur vt decet. Ecclesia. 44, Homines diuites in virtute pulchritudinis studium habentes. Hoc requiritur in episcopo quia per exteriora iudicamus de interioribus. Eccles. 19, Amictus corporis, & risus dentiũ, & ingressus hominis, enuntiant de illo: quia prælatus ponitur in aspectu hominũ, oportet ꝙ sit ornatus. Vnde dicitur de Ambrosio ꝙ quosdã ordinare nolebat, quia dissolutè incedebãt. Item quandoque contingit ꝙ occurrunt alicui aliqua turpia in aliis vel agentibus vel dicentibus, & ad hæc debet habere pudicitiam, vt verecundetur si videat vel audiat. Augu. Impudicus oculus, impudici cordis est nuntius. Eccle. 7, Gratia enim verecũdiæ illius super aurum. ¶ Deinde cũ dicit[Hospitalem, &c.]agit de episcopo in comparatione ad alios. Imponitur autem episcopo vt pascat oues. Io. vlti. & 1. Pet. vltimo. Et duplex est eleemosyna, scilicet corporalis & spiritualis. Ergo debet in vtraque pascere. Quantum ad primum dicit[Hospitalem] scilicet peregrinorum & hospitũ. Ro. 12, Hospitalitatem sectantes. Hebr. vltimo, Hospitalitatem nolite obliuisci, &c. Iob 31, Ostium meum viatori patuit, &c. Quantum ad secũdum dicit[Doctorem.]Eph. 4, Alios pastores & doctores, &c. Et hoc est officium proprium prælati. Hiere. 3, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina, &c. ¶ Consequenter cũ dicit[Non vinolẽtũ, &c.]remouet vitia opposita. Tria autem remouet. Vnum quod pertinet ad concupiscentiã carnis. Aliud ad iram. Aliud ad cupiditatem. Quantum ad primũ dicit[Non vinolentũ.]Minus dicit, & plus significat. Eph. 5, Nolite inebriari vino in quo est luxuria. Quasi dicat, non gulosum, nõ luxuriosum. Quantum ad iram duo ponit, primò quantũ ad actũ dicit[Non percussorem.]Decenter prohibet hoc post vina, quia ebrii de facili percutiũt[sed modestũ.]i. patientem. Phil. 4, Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Psal. Bene patientes erũt vt annuntiẽt. Christus passus non percutiebat. Secũdò quantũ ad verba cũ dicit[Non litigiosum.]2. Timo. 2, Seruum dei non oportet litigare. 1. Corinthio. 11, Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem cõsuetudinem nõ habemus, neq; ecclesia dei. Et hoc quia episcopi sunt successores apostolorũ, quos Christus instruxit vt pacem annuntiarent. Item in passione sua Christus dixit, Pacem meã do vobis, pacem relinquo vobis. Quantum ad res temporales dicit[Non cupidũ]quia ponitur iudex & ordinator ecclesiæ, qui si sit cupidus de facili declinat à iustitia. Exo. 23, Ne accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes & subuertunt verba iustorum. sed heu. Hier. 6, A maiore vsque ad minorem omnes auaritiæ student.

Lectio 2.

Ostenditur qualis debet esse episcopus in ordine ad suã familiã domesticã, & illius ratio: qualis etiã esse debet in ordine ad

Sed suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit quomodo ecclesiæ dei diligentiã habebit? Non neophitum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem & illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, vt non in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, nõ multo uino deditos, non turpe lucrum sectantes: habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primùm, & sic ministrent nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

¶ Suprà ostẽdit Apostolus qualis debet esse episcopus secũdũ se. hìc ostẽdit qualis debet esse in cõparatione ad multitudinẽ. Et primò ad multitudinẽ domesticæ familiæ. Secũdò ad multitudinẽ ecclesiæ, ibi[Non neophitũ.]Tertiò ad multitudinẽ infidelũ, ibi[Oportet aũt.]Itẽ primò ostẽdit qualis debet esse in cõparatione ad familiã domesticã. Secũdò rationẽ huius assignat: ibi[Si qs aũt.]Itẽ primò ostẽdit ꝙ ab episcopo regitur gubernatio debita familiæ. Secũdò bona instructio filiorũ, ibi[Filios habẽtẽ.]Dicit ergo, Oportet episcopũ bene præesse domui. i. familiæ suæ, vt eã bene gubernet. Bona aũt gubernatio nõ solũ est acquisitio diuitiarũ, quia eã nõ sunt finis yconomicæ, sed instrumẽta: sed finis eius est recta vita. Eccle. 44, Pacificates in domibus suis. Specialiter aũt in domestica familia prẽcipui sunt filii. Et ideo dicit de eis specialiter[Filios ha. sub.]i. ꝙ suis filiis dominetur nõ emolitus ex teneritudine amoris quã quãdoq; exẽdit ad filios. Inter alia aũt quę requirũtur in filiis episcoporũ quos habuerũt antequã essent episcopi, regritur ꝙ sint casti. Ideo subditur[cũ omni casti.]quia mala eorũ vita esset testimoniũ cõtra parẽtẽ & prælatũ. Eccl. 10, Secũdũ iudicẽ populi sic & ministri eius: & qualis rector ciuitatis, tales & habitãtes in ea. Saꝑ. 4, Ex iniquis enim oẽs filii qui nascuntur testes sunt nequitiæ aduersus parẽtes in interrogatiõe sua. Secũda ratio est, quia ad domũ episcopi cõcurrit populus, ideo oportet eos esse castos. Contra illud primi Regum secundo, vbi filii Hely non essent casti, corrumpebant mulieres veniẽtes ad templum: vnde & Hely à domino est punitus. ¶ Deinde cùm dicit[Si quis autem.]Dicti sui rationem assignat. Posset enim dici: Quid ad episcopum ꝙ bene regãt familiam, cui imminet cura communis? Et ideo dicit[Si quis autẽ domui suæ, &c.]propriæ familiæ. Luc. 16, Qui fidelis est in minimo & in maiore fidelis est. Contingit tamen frequenter ꝙ aliqui non sunt bene regitiui in paruis domesticis, qui tamen bene regunt in maioribus. Sed quod dicit, nescit, hæc nescientia referatur ad negligentiã. Nam qui parua negligit, de facili magna negligit: licet qui non curat de paruis, aliquando bene se habeat in maioribus. ¶ Consequenter ostendit qualiter se habeat ad multitudinem ecclesię, in qua non debet esse nouitius in fide, sed antiquus. Vnde dicit[Non neophitum,]idest, nouã fidem habentem. Actuum 1, Oportet eligere vnum ex his qui nobiscum, &c. Item Nume. 11, Congrega mihi. 70, viros de senioribus quos tu nosti ꝙ senes sint populi ac magistri & duces, &c. Sed sicut dicitur Sap. 4, Senectus venerabilis est nõ diuturna neque numero annorũ computata. Contingit enim quandoq; ꝙ in aliquibus nouis superabũdet gratia & habent simul cũ ætatæ iuuenili morum senectutẽ, qui dispensatiuè promouentur: sicut Ambrosius diuina inspiratione. Vnde hoc ꝙ dicit hìc, ad eos pertinet qui non solũ ætate neophiti, sed & qui neophiti sunt perfectione. Et huius est ratio[ne in superbiã, &c.]Quando enim aliquis de nouo veniens ad fidem & ad conditionem aliquã promouetur, reputat se aliis meliorem & valde necessarium, quasi nisi ipse esset non haberent vnde prouideretur ecclesiæ. Et dicit[diaboli]quia ipse condemnatus fuit propter peccatũ superbiæ. ¶ Deinde cùm dicit[Oportet autẽ illũ, &c.]ostendit qualiter se habeat ad multitudinẽ infidelium. & ponit documenta. Primò vt sit bonæ famæ. Col. 4, in sapientia ambulate ad eos qui foris sunt. 1. Petr. 2, Cõuersationem vestrã inter gentes habentes bonã. Et hoc necessariũ est prælato, quia cõuersatio totius cõgregationis iudicatur ex prælato. Sed cõtrà 2. Cor. 6, Per infamiã & bonã famã. Respõdeo infamia insurgit

quandoque ex culpa eius qui infamatur: & hanc prohibet hìc, quandoque ex malitia detrahentiũ, & in hac oportet habere patientiam, & de hac loquitur Apostolus ibi. Sed hìc loquitur de assumendo in episcopũ qui & si sit bonus, & infamatur falsò, debet patienter ferre. Secundò assignat rationem. Vnde subdit[Vt nõ in opprobrium, &c.]Vbi tangit duplex periculum, scilicet ne fiat opprobriosus, & per hoc eius authoritas minuatur, & per cõsequens auferatur audacia corrigendi. Matt. 7, Eiice primùm trabem, &c. Secundò ne incidat in laqueum diaboli, quandoque scilicet impatienter sustinẽdo, per quod infamis cõcitetur ad odia, & desperetur, & huiusmodi. Et ꝙ prælatus sit odiosus laycis contingit, si negligit cultum diuinæ laudis. Malach. 2, Irritum feciſtis pactum Leui, dicit dominus exercituum, propter quod dedi vos cõtemptibiles & humiles omnibus populis. ¶ Deinde cùm dicit[Dyaconos, &c.]Ostendit pertinentia ad dyaconos, quod in græco idem est ꝙ ministri. In primitiua enim ecclesia solùm erant tres ordines vt dicit Dionysius, scilicet episcoporum, presbyterorum, & ministrorum, & non diuidebantur per diuersos gradus, sed omnia erãt in vno ordine propter paucitatem ministrorum, & propter nouitatem ecclesiæ. Primò ergo ostendit quales debent esse secundum se. Secundò quantum ad alios, ibi[Mulieres.]Item primò ostendit quales debẽt esse. Secundò quomodo examinandi sunt, ibi[Et hi.]Item primò ostendit quales debent esse quantum ad ordũ proprium corpus. Secundò quantum ad res exteriores, ibi[Non turpe.]Tertiò quantum ad alia[Habẽtes, &c.]Item quantum ad corpus, primò ostendit quoad totius corporis qualitates. Secundò quãtum ad oris refrenationem. Dicit ergo: Dico ꝙ episcopi debent esse pudici, similiter oportet dyaconos esse, quia cõtrarium pudicitiæ facit ineptum ad spiritualia: quia denegat animum à spiritualibus, quem necesse est tales habere eleuatum. Esa. 52, Mundamini qui fertis vasa domini. Lucæ duodecimo, Sint lumbi vestri præcincti. ¶ Deinde ostendit quales debent esse in ore. Os seruit locutioni, & gustui. Quantum ad primũ dicit[Nõ bilingues.]Eccleſiasti. 28, Lingua tertia multos cõmouit, & dispersit illos à gente in gẽtem. Bilinguis est habẽs duas linguas. Non erunt tales dyaconi ministri pacis. Quantũ ad secundũ dicit[Non multo.]Prouerb. 23, Cui vehi? Cuius patri vehi? cui rixæ? cui foueę, cui sine causa vulnera, cui suffosio oculorum? Nonne his qui commorantur in vino & studet calicibus epotandis? Esa. 5, Væh qui potentes estis ad bibendum vinũ, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. ¶ Deinde cùm dicit[Non turpe luerũ sec.]Ostendit quomodo se habeant ad res exteriores. Non solùm enim diuertuntur à iustitia quandoque propter cupiditatem lucri, sed etiam à veritate dicentes quæ non oportet. Et ideo prohibetur eis temporale lucrũ in quo intelligitur omne lucrũ inhonestum. ¶ Sed quantũ ad affectionem dicit[Habentes, &c.]Et instruit eos. Primò quantum ad fidem. Secundò quantum ad conscientiæ puritatem. Vnde dicit[Mysteriũ fidei]non fidem, idest, nõ tantũ fidẽ simplicem, sed intelligentiam eius quod in fide occultũ est. Mysterium enim idem est ꝙ occultũ: quia ministri debent scire non tantũ ea de fide quæ & populus intelligit, sed & mysteria, quia debẽt alios instruere. 1. Petri 3, Parati semper ad satisfactionẽ omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est fide & spe, &c. Item conscientiam puram, quia impura facit in fide errare: suprà primo, Finis autẽ præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. ¶ Deinde cùm dicit[Et hi probentur primùm & sic, &c.]Ostendit quomodo examinentur. Posset enim dicere aliquis: Puto omnes bonos: hoc enim debet esse in tua reputatione. Sed quantũ ad eorum promotionem omnes sunt examinandi. Vnde etiam ipsi examinantur, vnde dicit, Et hi, &c.[Nullum crimen,]idest, peccatum mortale, non autem intendit de peccato veniali: quia vt dicitur 1. Io. 1, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus ipsi nos seducimus & veritas in nobis non est. Nec dicit qui habuerunt, sed[habentes,]idest, qui sunt notabiles & habent infamiæ crimẽ. Alioquin hoc esset derogare claubis ecclesiæ. ¶ Deinde cùm dicit[Mulieres, &c.]Ostendit qualiter se habeãt ad alios. Et primò ponit suam instructionem. Secundò rationem, ibi[Qui enim habent.]Circa primũ duo facit, quia primò ostendit qualiter se habeãt ad vxores, quas habebãt in primitiua ecclesia, & loquitur pro statu illo. Secundò quomodo ad filios, ibi[Qui filiis.]Iterum prima in duas, quia primò ostendit quales debent esse eorum vxores. Secundò qualiter ipsi habeant se ad illas, ibi[dyaconos.]In vxoribus eorum requirit quatuor, scilicet pudicitiam, modestiam, sobrietatẽ, & fidelitatem. Dicit ergo similiter sicut dixi de dyaconibus dico de mulieribus, quia oportet eas esse[pudicas.]Ecclesia. 26, Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Item modestas in lingua[non detrahentes.]Eccleſiast. 10, Quomodo si serpẽs mordeat in silentio, nihil eo minus habet qui detrahit. Item[sobrias]quæ est maximum ornamentum mulierum: suprà secundo. Similiter mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate. Item[fideles]vel deo quantum ad veram fidem, vel viris suis. Sed quę culpa est dyaconi, si eius vxor est mala. Respondeo: Aliquis à ministerio repellitur nõ solùm propter culpam, sed etiam propter aliquod impedimentum ministerii. Et ideo si præter culpam eorũ possent mulieres esse malæ, tamen præstant impedimentum dupliciter. Primò quia cũ malæ sunt indigent maiori curã, & per hoc earum viri minus vacarent ecclesiasticis ministeriis. Secundò qa viri deprauantur ex vxoribus. Item esset in periculum, quia ministrorum ecclesiæ multi frequẽtant domos. Dixerunt autem cathaphrigæ quod ex quo inter dyaconos agitur de mulieribus, mulieres possunt ordinari ad sacros ordines. Sed sciendũ est ꝙ in iure aliquæ mulieres aliquãdo vocantur dyaconissæ nõ quia habeãt huiusmodi ordinem, sed propter aliquod ministeriũ ecclesiæ: sicut in græco dicitur dyaconus quilibet ministrans.

Docentur dyaconi esse monogami, & quomodo se habeant ad filios & familiã & ratione ad hoc indutũ tur: subditurq; ratio omniũ tam dictorum in qua commendatur ecclesia: cuius manifestatio ostenditur & Christi sui ipsius qui est sacramẽtũ pietatis manifestatum in carne &c.

Lectio 3.

Diaconi sint unius uxoris uiri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent & multam fiduciam in fide quæ est in Christo Iesu. Hæc tibi scribo fili Timothee, sperans me uenire ad te cito. Si autem tardauero, ut scias quomodo oporteat te in domo dei conuersari quæ est ecclesia dei uiui, columna & firmamentũ ueritatis. Et manifestè magnũ est pietatis sacramentũ quod manifestatũ est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

¶ Suprà ostẽdit Apostolus quales debẽt esse dyaconi & eorũ vxores, hìc ostendit quomodo dyaconi se habeãt ad vxores & ad filios & familiã. Et primò ponit documẽtũ. Secũdò et. rationẽ, ibi[Qui enim bene.]Dicit ergo: Dixi ꝙ mulieres dyaconorũ sint pudicę. Et si in vxorib⁹ est pudicitia habẽda ꝓpter eos, amplius in ipsis est necessaria, vt sint omnino à cõtactu mulierũ immunes. Sed quia secundũ hoc pauci essent ministri,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cæcedit quòd saltem sint vnius vxoris viri,quia habuisse plures est signum incontinentiæ & contra significationem sacramenti.Et inde est q̃ dominus instituit matrimoniũ vnius ad vnum. Vnde & prima vxor benedicitur,non secunda. ¶ Deinde monet qualiter se habeant ad filios,dicẽs[Qui filiis suis bene præsint] scilicet bene erudiendo in disciplina bona & vita.Ecclesia.7,Filii tibi sunt erudi illos,&c. ¶ Consequenter hortatur eos bene præesse & toti domui,idest,familiæ scilicet cũ mansuetudine.Ecclesia.4, Noli esse sicut leo in domo tua,&c.Et huius ponit rationem,dicens[Qui enim bene ministra.&c.]quasi diceret,Quod requiris ab episcopis rationabile est,quia ipsi sunt prælati.Sed quare à dyacono qui est minister. Respondet, dicens[Qui enim,&c.]Et primò ostendit quòd bonus vsus huius ministerii est via ad maiorem dignitatẽ. Secundò etiam q̃ est via ad vitam æternam.Quantum ad primum dicit [Qui enim bene ministrauerit] exercendo officium dyaconi.Quod enim est in græco dyaconus,in latino dicitur minister[Gradum bonũ sibi acquirent,]idest,promoueri merentur ad gradum altiorem.Matth.25,Quia in pauca fuisti fidelis super multa te constituam,&c.Et dicit bonũ,quia suprà eodem,Qui episcopatum desiderat,bonum opus desiderat.Nec tamen in hoc est eorum finis,sed cum hoc remunerationem habent à deo.Ioan.12,Volo vt vbi ego sum,illic sit & minister meus.Et ideo dicit[Multam fiduciam.]f.auxilii gratiæ in præsenti,& gloriæ in futuro,& hoc[In fide,&c.]idest,per fidem Christi.2.Cor.3,Fiduciã talem habemus,&c.Esa.12, Fiducialiter agam & non timebo. ¶ Deinde cũ dicit[Hæc tibi scribo.]Ponit rationem omnium prædictarum monitionum.Et primò excludit causam opinatam.Secundò astruit veram,ibi[Si autem.]Tertiò assignat rationem ibi[Quæ est ecclesia.]Circa primum sciendum est q̃ posset Timotheus credere q̃ ex quo scripsit,de cætero eum non visurus esset,aliàs superfluum videretur eum literis monere.Et ideo dicit[Hæc tibi scribo fili.] Et nominat eum filium quia sibi charissimus erat.1.Cor.4,Ideo misi ad vos Timo.qui est filius meus charissimus.Et dicit[sperans]quasi non certus.2.Ioan.1,Plura habẽs vobis scribere nolui per cartam & atramentum:spero enim me futurũ apud vos & os ad os loqui.Scribo igitur,licet spem habeam,quia spes in lõgum protrahi potest.Prou.16,Hominis est præparare animũ,& domini linguam gubernare. Et ideo dicit [Si autem tardauero,&c.]1.Thessalo.2,Sed sathanas impediuit nos.Ego igitur scribo[si tardauero vt scias quomodo oporteat te in domo dei conuersari.]Psal.Habitare facit vnius moris in domo,&c. ¶ Deinde cũ dicit[Quæ est ecclesia.]Assignat rationem quare sit sic conuersandum in ea. Et assignat rationem huius causæ quæ est duplex.Primò commendando ipsam ecclesiam.Secundò veritatẽ ecclesiæ,ibi[Et manifestè.] Circa primum duo facit,quia primò cõmendat ecclesiam ex parte eius cuius est ecclesia.Secundò ex veritate ipsius ecclesię,ibi[Columna.]Ex parte eius cuius est ecclesia,quia est dei viui. Ecclesia quasi adunatio, quia in ecclesia est adunatio fidelium.Roma.8,Quos vocauit,&c.Et adunantur in deum.Io.17, Vt & ipsi in nobis sint vnum,&c.Et ideo dicit[quæ est dei.]Et addit[viui]ad distinctionem aliorũ deorum ad quos congregantur gentes.Nam hi sunt mortui,sed deus ecclesiæ est viuus.Io.5,Sicut pater habet vitam in semetipso,&c.Est ergo sic in ea conuersandum vt spiritualiter viuamus.Ptal.Domũ tuam domine decet sanctitudo , &c. Secũda ratio est ex veritate ecclesiæ.Naturale est enim homini vt desideret cognitionem veritatis,cùm sit perfectio intellectus.Vnde Aug.dicit q̃ beatitudo est finis hominis,quæ nihil aliud est quàm gaudium de veritate.Hoc innotuit philosophis per creaturas.Ro.1.Sed in hoc vacillabant,quia non habebant certitudinem veritatis,tum quia erant corrupti erroribus,tũ quia vix inuenitur apud eos q̃ in veritate concordent.Sed in ecclesia est firma cognitio & veritas.Vnde dicit[columna.]Ecclesi.24,Thronus meus in colũna nubis,&c.Eccl.26,Colũnæ aureæ,&c.Et dicitur aurea,quia in se sancta[Et firmamentum]scilicet quantum ad alios,quia non possunt firmari in veritate nisi per ecclesiæ sacramẽta.Luc.22,Tu aliquando conuersus confirma,&c.Psal.ego confirmaui colũnas eius.Quia igitur ecclesia congregat in deo & dat cognitionem veritatis,debemus esse in ea. ¶ Deinde cùm dicit[Et manifestè.]Cõmendat veritatem ecclesiæ.Et primò Christũ,ad cuius manifestationẽ apparuit.Secũdò de eius exaltatione agit,ibi[Assumptum.] Cõmendat autem Christum dupliciter.Primò quantum ad naturam diuinam.Secundò quãtum ad humanam,ibi[Quod manifestatum est.]Dicit ergo[Et manifestè,&c.]Quia sacramentũ idem est q̃ sacrum secretum.Nihil autem tam secretum quã id quod in corde gerimus.Multò ergo magis quod in corde dei, & secretum est & sacrũ.1.Cor.2,Quæ sunt dei nemo nouit nisi spiritus dei,&c.Esa.24,Secretum meum mihi.Esa.45,Tu es deus absconditus.Et hoc est verbum dei in corde patris.Psal.Eructauit cor meum verbũ bonum.Hoc siquidem secretum est sacramentum pietatis,secretum autem hominis aliquando est vanum. Psal.Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt.Inquantum ergo est restaurationum mundi, est pietatis.Item magnũ,quia est verus deus,cuius magnitudinis non est finis.Hoc ergo secretũ quod latet in corde patris factum est homo.Et ideo describit ipsum.Secundò quantum ad naturam humanã. Et primò quantũ ad carnẽ.Secundò quantũ ad animã.Quantũ ad primũ dicit[Quod manifestatũ est in carne.] Sicut verbũ quod latet in corde manifestatur verbo sensibili,ita verbũ dei in corde dei latebat,sed in carne est manifestatũ.Io.1,Verbũ caro factum,&c.Quantum ad animam dicit[Iustificatum est in spiritu.] Hoc dupliciter exponitur.Primò ne credatur q̃ caro prius sit concepta,dicit q̃ nõ,quia in spiritu.i.per spiritum sanctũ conceptus est.Mat.1,Quod enim ex ea natum est,de spiritu sancto est.Et Luc.1, Quod enim ex te nascetur vocabitur filius dei.Et hoc quia spiritus sanctus superueniet in te,&c.Vel in spiritu sancto humano,de quo Io.19,Emisit spiritũ.Et sic est manifestatum in carne,quod tamẽ est cũ spiritu.Et dico spiritu iustificato.f. quia iustus est absq; omni macula. ¶ Deinde cũ dicit[Apparuit.] Ostẽdit eius manifestationẽ, & primò factã angelis,secũdò hominibus,ibi[Prædicatũ.]Dicit ergo sacramẽtũ illud quod apparuit angelis,& excedit etiã cognitionẽ angelorũ.Illud aũt dicitur apparere quod ī potestate sua habet videri & nõ videri,& nõ subest potestati vidẽtis.Vnde nõ dicitur,lapis apparet mihi,sed video lapidẽ. Si ergo angelus in sua natura vel potestate haberet quod videret verbum,nõ diceretur verbũ apparere sibi,sed q̃ ipse videret cũ vellet.Et ideo dicit Apostol⁹ q̃ apparuit angelis,qa nõ in sua natura viderũt ipsum.Et verũ est q̃ à principio apparuit angelis qñ ex cõuersiõe ad se deificauit ipsos,sed quãdo est incarnatũ multa mysteria,innotuerũt angelis q̃ nõ cognouerãt antea.Et ideo dicit Beda,q̃ in natiuitate apparuit angelis claritas quæ nõ

antea in veritate visa est hominibus.Et hoc dupliciter.Primò quantum ad ministerium apostolorũ.Secundò quantum ad cognitionẽ populorum quibus manifestatur.Olim siquidem solis Iudæis manifestabatur, sed nunc in Gentibus.Et ideo dicit[prędicatum est Gentibus.]Mat.vlti.Euntes ergo docete omnes gẽtes, &c.Psal.Annuntiate inter gentes gloriam eius.Et hoc efficaciter,quia [creditum est mundo.] Et hoc dominus orabat.Io.17,Et hoc maximè mirum est quòd per simplices pauperes & impotentes,totus mundus est conuersus.1.Cor.1,Non multi sapientes,&c.Et hoc vt non glorietur omnis caro,&c. Secundò manifestat quòd sola veritas dei hoc facit,quia[assumptũ est in gloria] Christus,scilicet, quia manifestatus assumptus est in cælis.Mar.vlti.Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis assumptus est in cælum.Philip.2, Et omnis lingua confiteatur,quia dominus noster Iesus Christus in gloria est dei patris.

Caput 4.

Prædicitur discessus à fide: error in hypocrisi p libertũ habere,& de omni cibo edere tanquã per se mala sint.

Spiritus autem manifestè dicit,quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide,attẽdentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorũ,in hypocrisi loquentium mendaciũ,& cauteriatam habentium suam conscientiam,prohibentiũ nubere,abstinere à cibis quos deus creauit ad percipiendũ cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt ueritatem.Quia omnis creatura dei bona est & nihil reiicièdum quod cum gratiarum actione percipitur.Sanctificatur enim per uerbum dei & orationem.

¶ Superius instruxit Timotheũ de pertinentibus ad ordinationẽ ecclesiæ in spiritualibus.Secundò quantum ad documẽta fidei,cultũ dei,& dispositionẽ ministeriorum.hîc instruit eũ de ordinatione ecclesię quãtum ad exteriora.Et primò quantũ ad cibos.Secundò quantũ ad status hominum & diuitias,ibi [Quicũq; sub iugo.]Item primò agit de vsu ciborũ.Secundò de dispensatione ciborũ.5.cap.ibi[Viduas honora.]Itẽ primò excludit superstitiosam abstinentiã.Secundò præfert pietatẽ abstinentiæ licitę,ibi[Exerce te.] Item primò prænuntiat falsam doctrinã de illicita abstinentia.Secundò instruit eũ hæc proponere fratribus, ibi [Hæc proponẽs.]Item primò errorẽ manifestat.Secũdò excludit ipsum,ibi[Quos deus.]Item primò prænuntiat errorẽ futurum ex parte deceptorũ.Secundò ex parte decipientiũ,ibi[In hypocrisi.]Item ponit actorem denuntiationis.Secũdò fidei defectum,ibi[Quia in nouissimis,]Tertiò causam defectus,ibi[Attendentes.]Dicit ergo,Magnũ est pietatis sacramentum quod iustificatũ est in spiritu,sed supra hoc sacramentum spiritussanctus aliquid prænũtiat futurũ.Ad eum enim pertinet reuelare mysteria.1. Cor.15.& Io.16, Quæ ventura sunt,annuntiabit vobis.Spiritus ergo prænuntiat prius secreta in corde patris futura.Sed olim loquebatur in similitudinibus.Num.12, Si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei,vel per somniũ loquar ad illud. Osee 12, Ego visionẽ multiplicaui,& in manu prophetarum assimilatus sum.Sed in nouo testamẽto[spiritussanctus manifestè dicit.]Ioan.16,Et palam de patre meo annuntiabo vobis.Et prænuntiat defectũ fidei futurum.Vnde dicit [In nouissimis tẽporibus,&c.] Nouissimum tẽpus dicitur vltima ætas,quia nos sumus in quos fines seculorũ deuenerunt.Tamen in hoc tẽpore tantò amplius nouissimũ est,quantò magis propinquum nouissimę diei.Et sicut in primitiua ecclesia propter propinquitatem ad Christum,& sacramenta recenter instituta,fuit feruentissima fides:sic in nouissimis tẽporibus, in cõparatione ad tempus apostolorũ[discedant quidam à fide]quia carnales erunt,sed magis in fine abundabunt errores.Gen.49,Congregamini vt annuntiẽ quæ vẽtura sunt vobis nouissimis diebus,&c. Causa defectus est duplex.Vna ex parte diaboli seducentis.2.Cor.11,Timeo ne sicut serpens Euã seduxit astutia sua, &c.Et ideo dicit[Attendentes spiritibus erroris.]f.dęmonibus quorũ est officium in errorẽ mittere.Ioã.8, Mendax est,& pater eius.3.Reg.vlti.Egrediar,& ero spiritus mendax,&c. Et dicit spiritibus, quia dæmon maior multos habet ministros.Sed quomodo attẽdent eis?Nunquid eos videbũt?Non,sed loquetur in eis. Et ideo addit secundã causam.f.falsam doctrinã.Et secundũ glosam dicit hîc falsos doctores,dæmones, nec immeritò.Sicut enim boni homines interdũ dicuntur angeli:sic isti propter excellentem malitiã dæmones dicuntur.Ioã.6,Nónne ego duodecim vos elegi,& ex vobis vnus est diabolus. ¶ Ex parte decipientiũ est duplex causa.Vna eorum falsitas.Alia peruersitas cõscientiæ eorũ.Quantum ad primũ dicit[Dæmoniorum.]i.hominum à dæmone possessorũ,& horum dico [loquentiũ mendacium.] Hier.23, Vsquequo istud est in corde prophetarũ vaticinantium mendaciũ,& prophetantium seductiones cordis sui. Et nota q̃ per mendacium simplex absq; pallio apparentiæ,nõ posset aliquis decipere quẽpiam. Et ita hi neminẽ possent fallere,nisi prærenderent aliquod palliũ,vel bonę intẽtionis vel simulationis,vel falsę authoritatis.1.Cor.3, Nemo vos seducat,&c.2.Timo.3,Habentes quidẽ speciem pietatis:ii.fictam pietatem:Et dęmoniorũ dico [habentium cõscientiã cauteriatam.]Cauteriũ est corruptio in carne per ignem, ex qua egreditur cõtinuè putredo.Ita ex igne peruersæ voluntatis,iræ,odii,cõcupiscentiæ,vlceratur cõscientia, & dæmoniorũ egreditur falsa doctrina.Titũ 1,Coinquinatæ sunt eorũ mentes. ¶ Deinde ostendit quæ sit ista falsa doctrina & tangit hæresim Manicheorũ,qui damnant matrimoniũ,contra illud Matt.19, Quos deus coniunxit homo non separet.1.Cor.7,Mulier nõ peccat si nubat:Item Manichei prohibẽt vsum ciborum:i.mãdant abstinere à cibis.Abstinere autẽ à cibis potest quis licitè intentione domandi carnẽ,sicut Timotheus abstinebat à vino,vel propter scandalũ,sicut dicit Apost.1.Cor.8,Si esca scandalizat fratrẽ meum, non manducabo carnes in ætrnũ.Item illicitè.Vno modo propter legis præceptum,quasi legalia adhuc essent seruanda,contra quod loquitur ad Gala.2.Alio modo secundũ hæresim Manicheorũ,non quia prohibitum lege (quã damnãt) sed quia dicũt q̃ in carnibus,ouis,& vino,& huiusmodi.i.in aliqua talium particula diuina natura est cõmixta,quod nõ potest de deo putari.Non videtur autẽ hoc dicere de cibis legalibus , quia dicit in nouissimis diebus,sed de prohibitis à Manicheis.Et istos Manicheos dæmones vocat , quia inter omnes hæreses plus dant diabolo de honore,quia ponunt eũ principium ex æquo cum deo bono, ponẽtes eum principiũ visibilium.Improbat autẽ Apostolus hanc erroneam doctrinã dupliciter.f.ex intentione dei creãtis cibos. Secundò ex cõditione creaturæ,ibi[Omnis creatura.]Dicit ergo q̃ prohibẽt abstinere, & hoc contra intẽtionem dei,quia[creauit eos ad percipiẽdum.]Gen.1.& 9,Sicut olera virẽtia dedi vobis omnia,&c. Sed dicis,Nũquid plãtę propter animalia,& animalia propter homines?Respõdeo:dicendũ est q̃ sic,secundũ etiã Philosophum in 1.Pol.quia imperfectũ ordinatur ad perfectius. Et ideo sicut in generatione est multiplex

Universidad de Deusto
Biblioteca

perfectio:primò.ſ.plantarum,deinde animalium,& vltimò humana,ita in vſu rerum. Et ideo ad percipiendum,ted[cum gratiarũ actione.]1.Theſ.vlti.In omnibus gratias agite,quia.ſ.cõceſſa ſunt vobis à deo. Pſal. Edent pauperes,&c. Et ſubdit[fidelibus]quia illi qui percipiunt cum gratiarũ actione, ſunt fideles. Nullus enim poteſt gratias agere deo in eo quod illicitũ eſt. Stultus enim eſt qui agit gratias de fornicatione deo, quia deus nõ eſt actor malorũ. Ergo ille gratias agit qui habet hoc ꝙ vſus ciborũ ſit licitus. Et hoc quidem innoteſcit per fidẽ ſolam. Et iſta etiam ratione dicit,fidelibus. ¶ Deinde cùm dicit[Qui cognouerunt veritatem. Quia omnis,&c.]Improbat errorẽ ex conditione creaturę. Et primò proponit creaturã eſſe bonam ſecundum ſe. Secundò quantũ ad vſum. Dicit ergo,Omnis creatura eſt bona.ſ.in ſua natura. Gene.1,Vidit deus cuncta quę fecerat,& erãt valde bona. A bono etiã actore nihil eſt niſi bonum. Sed quia multa ſunt in ſe bona,quorũ tamen vſus non eſt bonus,ideo probat omnem creaturã eſſe bonam,non ſolùm in ſe,ſed & quantũ ad vſum. Et primò ponit intentũ. Secundò probat,ibi[Sanctificatur enim.] Dicit ergo nihil reuciendum eſt.ſ.ex debito diuinæ legis,quãuis ex alia cauſa:ſicut venenũ comedere, inquantũ cibus non eſt pectum,ſed reiiciendũ eſt inquantum eſt mortiferũ. Similiter nec alii cibi inquantũ res tales ſunt,non ſunt reiiciendi,ſed inquantũ incitant ad laſciuiam. Ergo ſecũdum diſcretionem rationis,& ordinationẽ charitatis, non ſunt reiiciendi. Mat.15,Omne quod intrat in os,nõ coinquinat hominẽ,&c. Quare ergo aliqui cibi in veteri lege ſunt prohibiti? Auguſtinus ponit rationẽ contra Fauſtum:quia in illo ſtatu,nõ ſolùm per verba, ſed etiã per acta præfiguratus eſt Chriſtus,Et ideo in cibis,veſtibus & ſacrificiis fuerũt figuræ futuri ſtatus. Non ergo prohibentur ſecundũ ſe,ſed quia immundorum figuræ ſunt.ſicut porcus eſt ſignũ immundæ vitæ. Et ideo prohibitio carnis eius,eſt ſignũ ꝙ in lege Chriſti eſt prohibita omnis immunditia. Et eſt exemplum Auguſtini. Hoc nomen fatuus poteſt cõſiderari ſecundũ ꝙ eſt vox cõpoſita ex literis, & ſic eſt bona: vel inquantũ ſignum & ſignificatiua talis rei,& ſic mala eſt & prohibita. Omnis ergo creaturæ vſus ſecundum ſe eſt bonus. Cuius ratio eſt,quia ſi eſſet malus,hoc nõ poſſet eſſe niſi inquãtũ diabolus, poſt peccatũ hominis accepiſſet poteſtatẽ ſuper eos:quia ex quo homo peccauit,accepit in hominẽ poteſtatem: & in ea quæ ſunt eius. Sed per Chriſtum eſt ablata hęc poteſtas,vt hæc vocatur ſanctificatio. Vnde omnia quæcũq; benedicimus exorcizantur primò,& ibi eſt oratio expellẽs diabolum. Et ideo dicit[Sanctificatur enim per verbum dei.]i.per Chriſtum qui omnes ſanctificat. Ioan.17[& orationem]fidelium. Iac.vlt. Multũm valet deprecatio iuſti aſſidua.

Lectio 2.

Monetur Timotheus apponere iã ſtatim dicta, qa hoc ſibi cõpetit & ex edu ex officio ſibi cõmiſſo & ex edu eatione in fide & bona doctrina: & ei oſtẽditur fabulas vitandas eſſe, & pietas ſectãda quæ abſtinentia præfertur.

HAEc proponẽs fratribus,bonus eris miniſter Chriſti Ieſu,enutritus uerbis fidei & bonæ doctrinæ quã aſſecut⁹ es. Ineptas autẽ & aniles fabulas deuita. Exerce autẽ teipſum ad pietatẽ. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis eſt:pietas autem ad omnia utilis eſt,in promiſſionem habens uitæ quæ nunc eſt, & futuræ. Fidelis ſermo & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicimur,quia ſperamus in deum uiuum qui eſt ſaluator omnium hominum,maxime fidelium,

¶ Suprà reprobauit ſuperſtitionem ciborũ abſtinentiam : hîc mandat Timotheo vt doctrinã præmiſſam proponat fidelibus:& primò oſtendit quid debet proponere. Secũdò quid debet vitare,ibi[Ineptas autẽ.] Proponit ergo duas rationes quare debet proponere præmiſſa. Vnam ex cõmiſſo ſibi officio. Secundã ex eius educatione. Dicit ergo[Hæc]quæ dixi ſuprà.ſ.ꝙ omnis creatura eſt bona & ꝙ nihil reiiciendum,&c. [proponens,&c.] Timotheus enim cõſtitutus erat in officio miniſterii Chriſti,quia omnes habentes officium prædicandi & regendi conſtituuntur miniſtri Chriſti.1.Cor.4,Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti,&c. Ille autẽ eſt bonus miniſter qui ſequitur intentionẽ domini ſui,Chriſtus autẽ hoc docuit. Mat. 15,Nihil quod intrat in os coinquinat. Et ideo hoc officiũ,requirit illud docere. Item ipſa educatio hoc requirit. Prou.22,Adoleſcens iuxta viam ſuã etiam cum ſenuerit nõ recedet ab ea. Et ideo incõueniens eſt ꝙ aliqui nutriti veritate doctrinæ recedãt ab ea. Vnde recedens à doctrina qua eccleſia ſuos paruulos inſtruit, non eſt bonus miniſter Chriſti. Et ideo dicit[Enutritus verbis fidei,&c.] Verbũ enim dei eſt ſpirituale nutrimentum quo ſuſtentatur anima,ſicut corpus per cibũ. Mat.8,Non in ſolo pane viuit homo,ſed in omni verbo,quod procedit de ore dei. Hoc verbũ fidei inſtruit primò circa credenda,& ſic dicit [Enutritus verbis fidei.] Secũdò circa agenda, & ſic ſubiungit [Et bonę doctrinæ.] Vel fidei verbũ quod & ſimplices habent,& bonę doctrinæ quod ſpirituales magiſtri. ¶ Deinde cùm dicit[Ineptas,&c.] Oſtẽdit quid vitandũ ſit,quia fabulæ ineptæ & inanes. Fabula enim ſecundũ Philoſophum eſt cõpoſita ex miris,& fuerũt in principio inuentæ(vt dicit Philoſophus)in pœtria,quia intentio hominũ erat vt inducerent ad acquirendũ virtutes & vitandũ vitia. Simplices autẽ melius inducuntur repreſentationibus quã rationibus. Vnde in miro bene repreſentato videtur delectatio,quia ratio delectatur in collatione. Et ſicut repreſentatio in factis eſt delectabilis,ita repreſentatio in verbis:& hoc eſt fabula.ſ.dictũ aliquod repreſentans & repreſentãdo mouens ad aliquid. Antiqui enim habebãt aliquas fabulas accõmodatas aliquibus veris,qui veritatem occultabãt in fabulis. Duo ergo ſunt in fabula,ꝙ.ſ.contineat verũ ſenſum,& repreſentet aliquid vtile. Item ꝙ conueniat illi veritati. Si ergo proponatur fabula quæ nõ poteſt repreſentare aliquã veritatẽ eſt inanis,ſed quæ non propriè repreſentat eſt inepta,ſicut fabulæ de thalmulth. ¶ Deinde cùm dicit[Exerce,&c.]excluſa ſuperſtitioſa abſtinẽtia:hîc cõparat abſtinentiam virtuoſam aliis virtutibus. Et ſciendũ eſt ꝙ iſte Timotheus erat homo valde abſtinens. Vnde dicit infrà 5,Quòd modico vino vratur,& fortè vt ſit ſolicitus de his quæ ad miſericordiã pertinent:quia qui nõ parcunt ſibi frequenter,nec aliis parcunt. Et ideo inducit eũ vt pietatem præferat abſtinẽtię. Et primò inducit eum ad pietatẽ. Secundò præfert eam abſtinẽtiæ,ibi[Nam corporalis.] Tertiò confirmat quoddã dictum,ibi[Promiſsionẽ.] Quartò dat formam docendi pietatẽ,ibi [Præcipe hæc.] Dicit ergo[Exerce teipſum ad pietatẽ.]Pietas eſt per quam parentibus,patriæq; benuolentiæ officium impendimus:ſicut religio per quam cultũ debitum deo exhibemus. Pietas enim importat quandã affectionem ad ſuũ principium. Principium autẽ generationis,eſt pater & patria. Et ideo oportet ꝙ homo circa eos ſit benuolus. Pater autẽ omnium eſt deus: Mala.1,Si ego pater vbi eſt honor meus? Et ideo nomẽ pietatis eſt deriuatũ ad cultum dei,vt dicit Aug.4.de ciui.dei. Vnde euſebia eſt idem ꝙ pietas. Iob 28, Ecce pietas ipſa eſt ſapiẽtia,ſecundum aliam tranſlationẽ,vbi noſtra ſic habet. Ecce timor domini ipſa eſt ſapientia. Titum 1,In agnitione veritatis quæ eſt ſecundũ pietatem. Sed quantum ad terrenam pietatem cõpetit pietati vt homo ſit beniuolus cõpatriotis,ſed quantũ ad Chriſtianã pietatem requiritur vt homo omnibus hominibus ſit beniuolus, quia omnes ſumus eiuſdẽ patriæ. Et ideo pietas ſumitur pro miſericordia. Cùm ergo dicit,Exerce teipſum ad pietatẽ:poteſt accipi ſecundum ꝙ pertinet ad cultũ dei,& ad opera miſericordiæ exhibenda. Gloſa,ad pietatẽ.i.ad cultum omnipotentis dei,& opera miſericordiæ. Et dicit,Exerce,nõ fac:quia exercitium dicit prõptitudinem,& hoc ideo,quia exercitatus facit leuius,delectabilius,& ſtabilius. Proue.24,Diligenter exerce agrũ tuum. ¶ Deinde cùm dicit [Nam corporalis exercita.ad mo.vtil.eſt.]Præfert eam abſtinẽtiæ. Et primò oſtendit ad quid valet exercitatio corporalis. Secũdò ad quid pietas, ibi [Pietas autẽ.] Corporalis exercitatio ieiunii & huiuſmodi in ſua natura nõ ſunt bona,ſed pœnalia,& ſi homo nõ peccaſſet nihil horum fuiſſet,ſed bona medicinalia. Sicut enim reubarbarũ eſt bonum inquãtum releuat à colera,ſic & iſta inquantum cõprimunt cõcupiſcentias,ergo ad iſtud modicũ ſunt vtilia.1.Cor.9, Caſtigo corpus meũ & in ſeruitutem redigo,&c. Collo.3,Mortificate mẽbra veſtra quę ſunt ſuper terram. Et ideo ſi homo eſſet in ſtatu in quo nõ poſſet peccare:non indigeret ieiunio & huiuſmodi. Vnde Chriſoſtomus ſuper illud Matt. Venit Ieſus,&c. Dicit Ioannes purus homo,indigebat medicina ieiunii : Chriſtus deus erat & nõ purus homo,& ideo huiuſmodi nõ indigebat,ergo ad modicũ vtilis eſt,quia tantũ ad mortificandum peccati carnalis,non ſpiritualis:quia aliquãdo propter abſtinentiã homo iracundiam, inanẽ gloriam, & huiuſmodi incurrit. ¶ Deinde cùm dicit]Pietas autẽ.] profert abſtinẽtiæ pietatẽ,& accipitur hîc vtroq; modo.ſ.pro cultu dei,& miſericordia[& eſt ad omnia vtilis]quia ad omnia peccata delenda. Eccl.3,Ignem ardentem extinguit aqua,& eleemoſyna reſiſtit peccatis. Item ad bona promouẽda. Eccle.17, Eleemoſyna hominis quaſi ſaculus,&c. Item promerẽtur ſpecialem dei miſericordiã. Mat.5,Beati miſericordes quoniã ipſi miſericordiã conſequentur. Et ideo ad hoc deſignandũ dominus Mat. 25. ſpecialitet cõmemorat opera miſericordiæ. Quod probat ſubdens[Promiſsionẽ habens.]In præceptis enim decalogi vnum ſolùm inuenitur,quod pertinet ad pietatẽ.ſ.honorare patrem & matrẽ, & ſub illo continentur omnia præcepta ad quodcunq; beneficiũ impendendum proximo:& hoc eſt ſolùm præceptum inter ea quæ ſunt ad proximũ habens promiſsionẽ.ſ. vt ſis longeuus, &c. Exod.20. Et Apoſtolus hîc interpretatur longeuus ſecundũ vitam præſentem,& futurã. Vnde dicit[Vitæ quæ nunc eſt futuræ.]Prou.3,Longitudo dierũ in dextera eius. Sed tunc eſt quæſtio,quia aliquando inuenitur aliquis pietatẽ ſequens,qui tamen nõ eſt longeuus. Reſpondeo ſicut dicit Philoſophus,hæc bona tẽporalia intantum ſunt bona inquantũ vtilia ad fœlicitatem . Vnde ſi quis haberet tantum de tẽporalibus ꝙ propter ipſa impediretur à bono virtutis & fœlicitatis,hoc nõ eſſet ſibi ad bonã fortunam,ſed ad malã,vt dicitur 10.Ethic. Et longitudo vitæ eſt vnum de tẽporalibus , intantum bonũ,inquantum coadiuuat ad virtutem. Aliquando autẽ eſt occaſio ad peccãdum:& ideo deus aliquando ſubtrahit eam homini,nõ quia deficiat à promiſsione,ſed quia dat quod melius eſt. Sap.4,Raptus eſt ne malitia immutaret intellectũ eius. Alia eſt quæſtio,quia Apoſtolus præfert pietatem corporali exercitationi,quia habet ſpem vitæ præſentis & futuræ. Sed nunquid corporalis exercitatio etiã habet ſpem,aliàs ieiunans non mereretur vitã æternam? Reſpondeo quãdo duæ virtutes ſunt & vna continet aliam, illud quod eſt ſuperioris virtutis per ſe,cõpetit per accidens inferiori. virtus autem cui competit per ſe mereri vitam æternã,eſt charitas,cuius proprius & immediatus effectus eſt pietas. Et ideo ſecundũ propriam rationem attingit ad merendã vitam æternam:abſtinentia autẽ non,niſi inquãtum ordinatur ad charitatẽ & pietatem:quia ſi ieiunans non refert hoc ad dilectionẽ dei,nõ meretur vitam æternam. Tertia quæſtio eſt,quia dicit hîc Ambroſius in gloſa,Omnis ſumma diſciplinæ Chriſtianæ in miſericordia & pietate eſt,quã quiſquis ſequens,ſi lubricum carnis patiatur,ſine dubio vapulabit,non tamen peribit. Vbi primò eſt dubiũ de prima eius parte,quia miſericordia & pietas immediatè ordinãtur ad charitatẽ,in qua eſt ſumma Chriſtianæ religionis. Reſpondeo quorundã fuit opinio,ſicut Augu. dicit 10.de ciui.dei,ꝙ exercentes pietatis opera quantũcunq; faciant peccata carnalia,finaliter non pereunt æternaliter. Et ad hoc eſt authoritas iſta. Itẽ quod habetur Mat.25,Vbi dãnandis ſolùm improperat defectum miſericordiæ,ergo debetur pœna ęterna ſolùm immiſericordibus. Auguſtinus autẽ dicit contrariũ,quia Apoſtolus dicit qui talia agũt regnũ dei,&c. Quantũcunq; enim exercitetur quis in miſericordia,ſi in morte eſt in peccato mortali, nõ intrabit regnũ. Ad oppoſita dicendum eſt,ꝙ non eſt miſericors qui ſibi non miſeretur,ſecundũ illud Eccl.30. Miſerere animæ tuæ placens deo,& hoc fit ſi homo coniungatur deo per amorẽ,aliàs non eſt miſericors. Ad illud euã gelii reſpondet Auguſtinus,ꝙ non quicũq; peccat detruditur in infernũ ſtatim,quia remanet ei locus pœnitentiæ,ſed ille detruditur qui finaliter moritur in peccato,& pertinet pœnitentia ad miſericordiã. Sed quid dicit,Si lubricũ,&c. Reſpondeo,dicendum eſt ꝙ loquitur de lubrico mortali. Et ꝙ dicit,non peribit , licet hoc non ſit ex cõdigno tamen eſt ex congruo,inquantũ diſponitur animus ad bonũ:vnde dominus poſt lapſum hominẽ reparat. Et hoc præcipuè videtur eſſe in pietate, quia homo benefaciendo aliis inducit alios ad orandũ pro ſe,& dominus donat aliquando veniã peccatoribus precibus ſanctorũ:inquantum impetratur eis venia peccatorum & donũ gratiæ:quia homo poteſt mereri ex congruo alteri primã gratiam : aliàs pro nihilo oraret eccleſia pro peccatoribus. ¶ Deinde cùm dicit[Fidelis ſermo.] Oſtendit ꝙ promittitur nobis futura vita,& primò oſtendit hoc ex labore ſanctorũ. Secundò ex eorum ſpe, ibi [Quia ſperamus.] Tertiò ex benignitate dei,ibi [Qui eſt.] Dicit ergo [Sermo.]ꝙ.ſ.pietas habet promiſsionem[eſt fidelis.] Quod ſupra expoſitũ eſt. Et quarẽ?[In hoc enim.]i.propter hoc vt conſequamur vitam æternam[laboramus.]2.Timo.2,Laborantẽ agricolam oportet primũ de fructibus percipere. Item vt benefaciamus , licet mala ſuſtineamus,dicit[& maledicimur. Iac.1,Patientia opus perfectũ habet.& Ro.5,Patientia probationem operatur,&c. Et ſuſtinemus propter ſpem vitæ[quia ſperamus in deum viuũ]qui eſt ſaluator vitæ præſentis & futurę. Item ex officio dei eſt ſaluare. Eſa.43,Nõ eſt abſq; me ſaluator. Et ideo incarnatus eſt deus, & vocatus eſt Ieſus. Mat.1,Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuũ à peccatis eorum:& Ieſus idẽ eſt ꝙ ſaluator,quia ſaluat,ſalute corporali, quo ad omnes. Et ideo dicit[Omniũ hominum.]Item ſpirituali quo ad bonos.& ideo dicit[Et maximè fidelium.]

Lectio 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Datur episcopo forma docendi pietatē: & idonea ad hoc facilitas. & quomodo diuersi diuerso modo sint docendi: nam alio modo senes alio modo iuuenes.

PRæcipe hæc & doce. Nemo adolescentiā tuam contemnat: sed exēplum esto fidelium, in uerbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum uenio, attēde lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratia quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiā, cum impositione manuū presbyterij. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attēde enim tibi & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciēs et teipsum saluū facies, & eos q̄ te audiūt. Seniorē ne increpaueris: sed obsecra ut patrē: iuuenes ut fratres: anus ut matres: iuuēculas ut sorores in omni castitate.

¶ Superius Apostolus hortatus est Timotheū ad pietatem: hīc dat ei formā docendi pietatem: cui primò iniungit vt pietatē doceat. Secundò quomodo sit idoneus ad docendū, ibi [Nemo.] Tertiò quomodo diuersos diuersimodè doceat, ibi [Seniorem.] Doctrina verò pietatis in duobus consistit. s. in agēdis & credēdis. Agenda autē non solùm debent instruere si sunt authoritatē habentes, sed etiā præcipere: & ideo dicit [Præcipe hæc.] Tit. 2, Argue cū omni imperio. Quantū ad credenda dicit [Et doce.] Mat. vlti. Docete omnes gētes. Iob 4, Ecce docuisti plurimos. ¶ Deinde cùm dicit [Nemo.] Ostēdit quomodo possit esse idoneus ad prædicta, & primò ad præcipiendū. Secundò quomodo ad docendū, ibi [Dum venio.] Circa primū duo facit, quia primò docet quomodo debet excludere contēptum. Secundò manifestat per quid excludendū sit, ibi [Sed exēplum.] Præceptum efficaciā non habet nisi per authoritatē prēcipientis: & ideo quando authoritas contēnitur, præceptum frustratur, quod maximè fit in adolescentia, quia tales non credūtur prudentes esse. Vnde secundū Philosophum, Nemo iuuenes elegit duces. Et ideo dicit [Nemo, &c.] Quasi dicat, Licet sis iuuenis, mores tamen representēt senectutē. Tob. 1, Cùm esset iunior. ¶ Deinde ostendit quomodo excluditur contēptus, dicens [Sed esto, &c.] vt. s. talem exhibeas te vt sis exēplum faciēdi quod verbo doces. Et notandū q̄ in his in quibus prælatus est exēplum, est multiplex differentia. Quædā enim ordinātur ad proximum, quędā ad deum, quędam ad se. Quantū ad proximum dicit [Exēplum esto fidelibus.] vt. s. quod verbo prēcipis, impleas opere. 1. Pet. vlt. Forma facti gregis, &c. Et hoc in locutione. Vnde dicit [In verbo.] s. ponderato, ordinato, & circunspecto. Collo. 4, Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. 1. Pet. 4, Si quis loquitur quasi sermones dei. Item [in conuersatione] exteriori, vt sicut excellit loco & dignitate, ita & honesta conuersatione. 1. Pet. 2, Conuersationē vestram inter gentes habentes bonā. &c. Mat. 5, Videant opera vestra bona & glorificēt patrē vestrum qui in cælis est. Quantū ad deum ordinatur charitate, quæ perficit affectū. Vnde dicit [In charitate.] 1. Cor. 13, Si linguis hominū loquar, &c. Collo. 3, Super omnia charitatem habentes. Item per fidē quæ illuminat intellectum. Vnde dicit [In fide.] Heb. 11, Sine fide impossibile est placere deo. Quod specialiter cōpetit prælatis qui sunt custodes fidei. Vnde Luc. 22, Specialiter dominus orat pro fide Petri, dicens, Ego p̄ te rogaui Petre, vt nō deficiat fides tua. Quantū ad se ordinatur castitas, quia indecens est nimis vt vita ministrorū discordet à vita domini. Eccle. 10, Secundū iudicem populi sic & ministri eius. Christus autē sic castitatem dilexit vt de virgine vellet nasci & ipse eam seruauit, ideo sequitur, in castitate. ¶ Deinde cùm dicit [Dum venio, &c.] ostēdit quomodo sit idoneus ad docendū, & primò facit hoc. Secundò assignat rationē prēmissæ monitionis, ibi [Noli negligere.] Per duo autē est idoneus ad docendū. s. per lectionem, in qua acquirit scientiam, & per exercitiū, in quo efficitur prōptus. Et ideo dicit [Dum venio attende lectioni.]. s. librorum sanctorū. 1. Macha. 12, Habentes solatio libros sanctos. Ioā. 5, Scrutamini scripturas. Et hoc significatur. Exodi 25, Vbi dicitur q̄ semper in arca domini debebant esse vectes in circulis & circuli in angulis: quasi semper parati ad portandū. Ad exercitium autem necessaria est exhortatio nostra quantū ad agenda, doctrina quantū ad cognoscenda. Ideo addit [Exhortationi & doctrinæ.] Hier. 3, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. ¶ Deinde cùm dicit [Noli.] Ponit rationē monitiōis prēmissæ, & primò ponit causam ex dono susceptō. Secundò causam ex prēmio expectato, ibi [Attende tibi.] Item primò ponit rationē. Secundò ostendit quomodo quod in ratione cōtinetur impleri potest, ibi [Hæc meditare.] Dicit ergo [Noli, &c.] q. d. immo attende, quia qui recipit gratiam nō debet in ea negligens esse, sed ex ea fructificare debet. Mat. 25, Seruus abscōdens in terra pecuniā punitur, propter negligentiā [Noli ergo negligere gratiam, &c.] Per hoc intellige vel dignitatem episcopalem, vel donū scientiæ, vel prophetiæ vel miraculorum, quorū nihil debet negligi. 2. Cor. 6, Ne in vanum gratiā dei recipiatis. Dico gratiam, quæ data est tibi per prophetiā. i. per diuinam inspirationē. Nam in primitiua ecclesia, vbi purè & propter deū electiones fiebāt, nullus assumebatur ad episcopatū nisi per electionem diuinā, sicut electus est Ambrosius & Nicolaus. Et hāc inspirationē vocat hic prophetiam. Vnde glo. dicit. i. per sanctorū electionem, quia sancti nō eligebant quem à deo nō sciebāt electū. Item Apostolus præuidebat hunc profuturū esse populo. Prouer. 29, Cùm prophetia defecerit. i. talis modus electionis, dissipabitur populus. Et quomodo? Cum impositione manus præsbyteri. Alia litera habet [manuū præsbyterii] Et sicut dictū est nomina præsbyteri vel episcopi sunt promiscui, quia sacerdotes & præsbyteri. i. episcopi erant qui recipiebātur cum manus impositione. Num. 27, Voca Iosue & impone manū tuam super eū, &c. Dominus etiā imposuit manum pueris, vt dicitur Mat. 19. Item Apostoli septē dyaconibus. Act. 6, Et ideo ordinādis in episcopū imponuntur manus. Sed quæstio est cū episcopus debeat ordinari à tribus, quare hic dicitur singulari numero præsbyteri? Respōdeo, hoc ideo dicit, quia & si conueniant multi, tamen vnus est principalis & alii coassistētes. Tamen potest dici q̄ tunc hæc cōstitutio nōdum erat, & tūc pauci erant episcopi, qui nō poterant cōgregari. Alia litera habet presbyterii. i. illorū qui sibi imposuerunt manus non inquantū homines, sed inquantum præsbyteri. Et hæc impositio significat collationē gratiæ: non q̄ ministri dent gratiā, sed q̄ significant gratiam datā à Christo. Vnde illorū est solùm qui sunt ministri Christi. Et ideo dicit præsbyterii vel præsbyteri, quia manus impositio, alia est quæ fit à dyaconibus, & alia quæ fit à præsbyteris. ¶ Deinde cùm dicit [Hęc meditare.] Ostēdit quomodo impleatur quod dictū est, vt. s. cōtinuē meditetur ea quæ spectant ad officiū suum. Heb. vlti. Ipsi enim peruigilant quasi rationē pro animabus vestris reddituri. [Hæc ergo meditare.]i. frequenter cogita quæ sunt ad curam gregis tui [In his esto.]i. tota virtus tua sit ad hoc. Et quare? [Vt profectus tuus ma. sit omnibus.] Mat. 5, Nemo accendit lucernā: & in abscōdito ponit, &c. Philip. 4, Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et hæc debet seruare propter prēmiū expectatum, propter quod subdit, dicens [Attende tibi & doctrinæ.] Aliqui sic attendunt doctrinę, q̄ sui cu-

ram negligunt: sed Apostolus dicit q̄ primò attēdat sibi, & postea doctrinæ. Eccle. 30, Miserere animæ tuæ placens deo. Vnde Iesus cœpit facere & docere [Insta in illis]i. instāter exercē. 2. Timo. 4, Insta opportunè. Et fructus erit ex hoc copiosus, quia [hoc faciens & teipsum, &c.] Et hoc est magnū. Iac. 5, Qui cōuerti fecerit peccatorē ab errore viæ suę saluabit animā suā à morte. Dan. 12, Qui ad iustitiā eruditi multos quasi stellæ, &c. Vnde doctoribus debetur præmiū aureolæ. ¶ Deinde cùm dicit [Seniorem, &c.] Ostēdit quo modo diuersimodè diuersis suam doctrinā debet tradere, & ponit duas diuersitates. Vnam secundū ętatem. Aliam secundū sexum. Secūdum ætatem primò quantū ad viros. Secundum quantū ad fœminas, ibi [Anus &c.] Dicit ergo [Seniorē, &c. sed obse. vt patrem.] Leui. 19, Honora personam senis. Et ideo nō sunt mordaciter increpandi, sed obsequēdi. 1. Pet. 5, Seniores qui in vobis sunt obsecro cōsenior. Et si Petrus senior hoc faciebat, quātò magis iuuenis hoc debet. Sed contrà, Esa. 65, Puer centum annorū morietur: & peccator centum annorū maledictus erit. Respondeo, dicendū est q̄ senex propter excedentem malitiam perdit honorē senectutis: & tunc increpandus [Iuuenes vt fratres.] Mat. 23, Omnes vos fratres estis. Ezechie. 34, Cum austeritate imperabatis eis. Ex parte fœminarū est differentia ætatum [quia anus vt matres] maximè quę non sunt iuuenes. infrà 5, Viduas honora [Iuuenculas vt sorores.] ex amore charitatis. Et hoc [In omni castitate.] Quia amor spiritualis ad mulieres nisi cautus sit degenerat in carnalem, ideo in his quę ad iuuēculas pertinent adhibēda est castitas. & ideo Apostolus addit hoc. Vnde papa scribens eis dicit [Dilectus in Christo.] Sed viris simpliciter dicit, dilectis filiis.

Instruit de viduis, ostēdēdo qualibus viduis sit subueniē dū: instituēdo quomodo sese habere debeāt quæ habēt filios & parentes, & illæ quæ nō habēt, quæ vocat desolatas.

Caput 5.

VIduas honora: quæ uerè uiduæ sunt. Si qua autem uidua filios aut nepotes habet: discat primùm domū suam regere, & mutuam uicem reddere parentibus: hoc enim acceptū est coram deo. Quæ autem uerè uidua est & desolata: speret in deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die. Nam quæ in deliciis est, uiuēs mortua est. Et hoc præcipe ut irreprehensibiles sint. Si quis autem suorum, & maximè domestico rum curam non habet: fidem negauit, & est infideli deterior.

¶ Suprà instruxit Timotheum de vsu eiborū & de abstinentia: hīc instruit eum de dispensatione eiborum quæ fit spiritualibus personis. s. quæ dispensabantur viduis & doctoribus. Primò ergo instruit eū de viduis. Secundò de doctoribus, ibi [Et qui bene præsunt.] Circa primū primò ostendit quomodo viduis & doctoribus sunt ministrāda alimenta per ecclesiam. Secūdò qualis vidua sit eligēda, ibi [Vidua eligatur.] Item primò ostendit qualibus viduis sit subueniendū. Secundò manifestat quod dixit, ibi [Si qua autē.] Tertiò ostēdit rationem dictorū, ibi [Si quis.] Dicit ergo [viduas honora] nō solùm reuerentiā exhibendo, sed necessaria tribuēdo. Hæc enim duo intelliguntur in verbo honoris. Vnde in præcepto honorādi parentes, intelligitur etiā de subuentione. q. d. In necessariis prouide: & hoc inchoatū est à principio ecclesiæ. Act. 6, Factum est murmur Græcorū aduersus Hebræos, eo q̄ despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorū. secundo Mach. 3. In tēplo pecunia posita erat ad alimoniam viduarū & pupillorum. Sed quas viduas? Illas [quæ verè sunt viduæ.] Vidua dicitur quasi à viro idua. i. diuisa. Nam vidua verè est illa quæ nō habet alias personas à quibus sustētetur & huic necessaria dabantur de eleemosynis fideliū. ¶ Deinde cùm dicit [Si qua autem] Exponit quæ sunt verè viduæ, & primò ostēdit quæ non sunt verè. Secundò quæ sunt verè, ibi [Quæ autem.] Circa primū primò agit de institutione earum quæ sunt verè viduæ. Secundò rationē assignat, ibi [Hoc enim.] Instruit ergo huiusmodi q̄ [discant domū suam regere.] Tob. 10, Docuerūt filiā suam regere familiam. Et dicit, primùm, quia vidua quæ assumitur ad prouisionē sibi ab ecclesia fiēdam, debet esse eum honestate vigilans, Et hoc est q̄ dicit [Discat.] Item debet suis parētibus seruire, & ideo dicit [Mutuā, &c.] Quasi dicat, Sicut parentes eam nutrierunt, ita & ipsa eos si habet. Et huius ratio assignatur cùm subiungit, dicens [Hoc enim est acceptū, &c.] Quia hæc nō solùm hominibus fiunt, sed deo. Et hoc patet, quia dominus de hoc speciale mandatū dedit Exod. 20. quod etiā dominus Iesus in euangelio noluit prætermitti. Item hoc natura docet vt homo recōpenset beneficia impendentibus. At nulla tantū impenderunt quantū parentes. ¶ Deinde cùm dicit [Quæ autē verè.] Tractat de veris viduis. Primò ostendens quæ verè sint viduæ. Secundò qualiter instruēdæ sunt, ibi [Speret in deū.] Dicit ergo [Quæ autē verè vidua est & desolata.] id est, quæ non habet consolationē humanam. s. filios vel parentes, & talis quę nō habet aliud confugiū, speret in deum, etiā quantum ad tēporalia subdita per ecclesiam sustētata. Et debet instrui primò vt exerceatur in bonis. Secundò vt caueat à malis, ibi [Et hoc præcipe.] Circa primū duo facit, quia primò ostendit quibus debet occupari hæc vidua. Secūdò rationē assignat, ibi [Nam vidua.] Dicit ergo, Speret in deum & actum spei conuenientē exerceat, quod fit per orationē & obsecrationē, per quas obtinetur quod speratur. Oratio enim eleuatio est mentis in deū: obsecratio est postulatio per aliqua sacra. Et ideo subiungit [& instet obsecra. & ora.] & dicit [Die & nocte] quia impossibile est q̄ animus hominis sit sine aliqua cura. Et ideo ex quo vidua nihil habet in quo occupetur, debet vacare semper deo. Luc. 2, Anna non discedebat de tēplo, &c. Iudith 8, Fecit cubiculū in superiori ad orandum. ¶ Deinde cùm dicit [Nam quæ.] Reddit rationem quare debet semper vacare orationi. s. quia impossibile est q̄ animus non occupetur circa aliquā delectationem. Et cùm animus otiosi nō occupātur vtilibus, oportet q̄ occupetur carnalib⁹. Et ideo dicit q̄ vidua sic desolata vacet orationi: quia si nō habet hanc, dat se deliciis, & sic mortua est morte peccati. Apo. 3, Nōmen habes q̄ viuas, & mortuus es. Esa. 38, Viuens. s. interius: viuens. s. exterius, confitebitur tibi. Et licet deliciæ sint omnibus hominibus occasio mortis, specialiter tamen mulieribus, quia ex sui natura habēt animi mollitiem. Cùm ergo deliciæ emolliant animū, necesse est q̄ mulieres multò plus emolliantur. Hier. 31, Vsquequo deliciis dissolueris filia vaga? Apoc. 18, Quantū glorificauit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentū & luctum. ¶ Deinde cùm dicit [Et hoc præcipe.] Ostēdit quod instrui debent cauere se à malis. Et ideo dicit q̄ etiā prohibeat hoc, præcipiens [q̄ mulieres] quę ab ecclesia sustentantur [sint irreprehensibiles.] Psal. Domum tuā domine decet sanctitudo. ¶ Deinde cùm dicit [Si quis autē.] Assignat rationē huius quod dicit [discat primū, &c.] Dicens q̄ oportet q̄ circa hoc instruatur vidua, quia hoc est de necessitate. Et ideo dicit [suorū] quorum. s. cura ei incūbit [& maximè domesticorum.] Can. 2, Ordinauit in mecha sitatem. Et sicut Aug. dicit, possumus omnibus bene velle, sed illi qui sunt nobis cōiuncti, æstimantur quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

quædam sors,& ideo magis diligendi.Ambro.in lib.de offi.dicit ꝙ ratio huius est,quia fortè his quibus nō est verecundū suscipere à suis,esset verecundū suscipere ab aliis[Fidem negauit]per opera, quia si non seruat fidē his quos sibi natura copulauit,consequens est ꝙ nec alios.Tit.1,Confitentur se nosse deū,factis autem negant.Sed[nunquid est hoc verū[& est infideli deterior.] Cuius contrariū videtur per Aug.Ioan.15, Si nō venissem,&c.quia super hoc dicit,ꝙ ibi loquitur de peccato infidelitatis,quod est grauius cęteris peccatis:quia peccata in deum sunt grauiora,q̄ quæ in proximum.Respondeo ꝙ fidelis & infidelis possunt dupliciter cōsiderari.Primò quantū ad statum peccati,& sic infideles sunt in peiori statu,quia nihil agunt deo acceptum.Secundò quantū ad vnum peccatum,& tūc ecōtra:fidelis enim & infidelis si mechētur, plus peccat fidelis,quia facit imuriā fidei.Et sic dicit ꝙ si fidelis contēnit curam parentum grauius peccat q̄ si hoc faceret infidelis.2.Pet.2,Melius erat eis non cognoscere viā iustitiæ,q̄ post agnitionem retrorsum conuerti,&c.

Lectio 2.

Ostendit q̄ viduæ sunt eligēdæ ad hoc vt præsint aliis viduis ex tēpore,ex castitate & ex bonorū operū exercitio: vel hoc de sumēdis ad hoc qui ex tēpore sis ecclesiæ nutriētur intelligitur post ostēdit quæ sunt viduæ vitādæ, nā iuuenes: et qd de illis sit fīdum.

VIdua eligatur non minus sexaginta annorum,quæ fuerit unius uiri uxor,in operibus bonis teſtimonium habens,si filios educauit,si hospitio recepit,si sanctorum pedes lauit,si tribulationē patientibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autē uiduas deuita,Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo,nubere uolunt: habētes dānationem,quia primam fidem irritam fecerunt.Simul autem & otiosæ discunt circūire domos,non solùm otiosæ, sed & uerbosæ,& curiosæ loquentes quæ non oportet.Volo autem iuniores nubere,filios procreare, matres familias esse:nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia.Iam enim quædam conuersæ sunt retro post Sathanam.Si quis fidelis habet uiduas,subministret illis,ut non grauetur ecclesia:ut his quæ uere uiduæ sunt sufficiat.

¶ Suprà ostendit viduas ab ecclesia esse sustentādas:hìc ostendit quales sunt sustentādæ. Et primò ostēdit qualis sit eligenda:secūdò qualis vitanda,ibi[Adolescentiores.] Circa primū tria facit,quia primò ostēdit esse eligendam ex tēpore:secundò ex castitate: tertiò ex bonorū operū exercitio. Ex tēpore,quia[sexaginta annorū.] Sed de qua electione agit?Ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo ꝙ loquitur de electione qua eligitur ad præsidendū gubernatione aliarum viduarum quæ ab ecclesia nutriebantur, quæ sic antiqua præficiatur,vt de cōtinentia eius nullus suspicetur.Num.4,A triginta annis & suprà usq; ad annos quinquaginta,&c.Sed cōtra videtur,quia ecclesia facit contrariū,quia abbatissę iuniores fiunt. Respōdeo, Dicendū est ꝙ inordinatum est ꝙ nimis iuuenculæ fiant:sed tamen non est tanta diligentia ecclesiæ in eis quæ sunt inclusæ vt in eis quæ sunt liberæ.Alio modo ꝙ loquatur de electione qua eligitur ad hoc ꝙ sustentetur stipendiis ecclesiæ:& talis eligatur non minus quàm annorū sexaginta:quia iuuenes possunt laborare manibus,sicut & Apostolus,qui licet posset de euangelio viuere,tamen laborabat,sed vetulæ quæsunt,

¶ Ex castitate etiā eligenda est vidua,ideo dicit[Quæ fuerit vnius viri vxor.]Sicut enim requiritur in episcopo ꝙ sit vir vnius vxoris:ita in vetula ꝙ sit viri vnius vxor.Glo.hoc dicit propter prædictū sacramentū. Hæc glosa est magistralis & parū valet. Non enim videtur ratio sumi ex aliquo sacramento, quia mulieres non suscipiunt aliqua sacramēta ministranda.Sed hoc dicit propter firmitatē,vt.s.habeant continuum propositum seruādæ viduitatis.Sed Hieronymus in epistola ad Aggeruntiā,aliàs ad Eſiciam,aliā rationem assignat.s.ꝙ apud Gentiles mos erat ꝙ in sacris deorum nulla præerat quæ haberet duos viros. Et ideo Apostolus voluit vt quæ alimentis ecclesiæ nutriebātur,non minus essent castæ.Iudith 15, Eo ꝙ castitatē amaueris,& post virū tuum alterū nescieris,&c.Luc.2,Vixit annis septē cum viro suo à virginitate sua.Et ideo est quasi laudabile signū castitatis quòd vnius viri fuit vxor.¶ Deinde cùm dicit [In operibus bonis,&c.] Ostendit viduā esse eligendam ex exercitatione bonorum operū.& primò in generali: secundò in speciali, ibi[Si filios.]tertiò dat idē intelligere de omnibus bonis operib⁹,ibi [Si omne opus.] Quantū ad primum dicit[In operibus bonis.]Prouer.vlti: Laudent eam in portis eius.Et dicit[Testimoniū habens.]Io.5,Opera quæ dedit mihi pater vt perficiā ipsa opera quæ ego facio testimoniū perhibent de me. Exteriora enim opera ostendunt interiorē fidem.Iac.2,Ostende mihi fidē tuam sine operibus, & ego ostendā tibi ex operibus fidē meam.Sed quæ opera:primò ad suos:secundò ad alios.Ad suos dicit[Si filios eduexit.] s.in timore dei,& castitate.Eccle.7,Filii tibi sunt,erudi illos.Quantū ad alios,tangit tria opera pietatis,quia mulieres habentes cor molle sunt naturaliter misericordes.Primò ergo docet hospitalitatē, ibi [Si hospitio recepit.]Ro.12,Hospitalitatē sectantes.Secundò cum hoc simul ponit humilitatē dicens [Si sanctorū lauit pedes]sic enim sunt sancti recipiēdi & honorificè tractandi.Luc.10,Martha autē satagebat circa frequens ministerium,sic Christus Ioā.13,Si ergo ego laui pedes vestros dominus & magister,& vos debetis alter alterius lauare pedes.Glo.Aug.super Ioā.Faciūt hoc fibiinuicē fratres etiam in ipso opere visibili:& quod manu nō faciunt,corde non faciunt.Multò autē melius est vt etiam manibus fiat,nec dedignetur id quod fecit Christus facere Christianus.Qui enim ad pedes fratris inclinatur,ei in corde humilitas excitatur,vel si iam inerat,cōfirmatur humilitatis effectus.Tertiò fortitudinē & constantiam,vt.s.tribulatis assistat, vnde dicit [Si tribula.pati subministrauit.]Heb.10,Vinctis cōpassi estis.¶ Deinde cùm dicit[Si omne opus.]Cōcludit in quibus debet esse bona,dicens[Si omne opus bonū subsecuta est.]i.prosecuta est.Gal.6,Dum tēpus habemus operemur bonū ad omnes.¶ Deinde cùm dicit[Adolescentiores,&c.]Ostendit quæ sint vitandæ.Et primò hoc ostendit:secundò assignat rationē,ibi[Cùm enim luxuriatæ.] Dicit ergo,Eligātur viduæ talis ætatis,sed denita adolescētiores viduas.i.passim non recipias ad sustentationē in ecclesia,præcipuè infames & dissolutas:vel denita eas,quantū ad consortium & familiaritatē.Eccle.42,Melior est iniquitas viri.i.securior ad cōmorandum,q̄ mulier benefaciens:vnde ibi subditur,& mulier confundens in opprobrio. Prima expositio est literalis.¶ Deinde cùm dicit[Cùm enim,&c.]Assignatur duplex ratio ex duplici periculo quod imminet.Circa primū duo facit,quia primò proponit primū: secundò respondet quæstioni, ibi [Habentes dānationem.] Si enim adolescentes assumantur ad sustētationē ecclesiæ sunt duo consequētia, scilicet ꝙ habeant sufficientiā,& ꝙ nō cogantur manibus operari. Ex vtroq; autē imminet periculum. Ex primò periculū castitatis.Vnde dicit[Cùm enim luxuriatæ fuerint.]Luxuria quandoq; sumitur pro superfluitate actus venerei,& sic est vnum de septē vitiis capitalibus: quandoq; verò sumitur pro omni superfluitate rerum corporaliū:& sic sumitur hìc.q.d.Cùm habuerint superabundantiā[in Christo.]i.per suffragiū

Christi,tunc[nubere volunt.]Exod.32,Sedit populus manducare & bibere, & surrexerūt ludere. Valerius dicit ꝙ à cerere.i.cibo,& libero.patre propinquus est locus ad venere.Olee 4,Comedent,& non saturabūtur,fornicati sunt,& non cessauerunt,&c.¶ Deinde cùm dicit[Habentes,&c.]Respondet tacitæ quæstioni.Posset enim aliquis dicere,Quid enim mali est si nubant? Tu enim dicis 1. Cor.7, Mulier non peccat si nubet.Ideo dicit[In hoc habent dānationem,quia primam fidē,&c.]s.castitatis quā vouerūt,aliàs enim nō fuissent assumptæ ad alimoniā.Vnde dicit Augu.hic ꝙ ex solo proposito quis incurrit dānationem . Verū est si sit ad determinatū & cum consensu.Eccles.4,Si quid vouisti deo ne moreris reddere. Luc.9, Nemo mittens manū in aratrum & aspiciens retrò aptus est regno dei.Ex secundò.s.ꝙ non laborant tria mala incurrunt.Primum malū est otiositas.Eccle.33,Multam malitiā docuit otiositas.Ezec.16,Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ,superbia,saturitas panis,& abundantia,& otium.Prouerbio. 12, Qui sectatur otium stultissimus est.Ex otiositate sequūtur hæc mala.Cor mulieris non est firmū sicut viri, & propter hoc ad diuersa mouetur.Si ergo nō astringatur ad operandū,oportet ferri ad diuersa. Et ideo est periculū ꝙ mulieres sint otiosæ,vnde antiqui occupabāt eas.Item efficiūtur instabiles quantū ad locum,quia discunt circūire domos.Prouer.7,Nunc foris,nūc in plateis,nunc iuxta angulos insidiās. Hier.14, Dilexit mouere pedes suos,& nō quieuit,& domino non placuit.Quantū ad verba dicit [Verbosæ.] Ex quo enim nō occupātur, multum vacāt nugis.Prou.7,Garrula,vaga,quietis impatiens.Quantū ad cor[curiosæ]quia ex quo nō occupantur in suis,intromittūt se de alienis,& ideo [loquūtur quę non oportet]quia omnū facta diiudicant. Eccle.9,Colloquium eius quasi ignis exardescit.¶ Deinde cùm dicit [Volo ergo,&c.] Ostendit cui operi sint applicandę.s.vt nubant.Et proponit primò documentū:secundò assignat rationem,ibi, Iam enim. Dicit ergo.Volo[iuniores].s.viduas[nubere.]Contrà.1.Corin.7,Bonum est eis si sic permaneant,ergo debet melius dicere,Volo continere.Respondeo.Hieronymus dicit ꝙ illud 1.Cor.7,Volebat ex principali intentione,sed vnusquisq; habet propriū donum à deo.Et ideo subdit , Melius est nubere q̄ vri. Et ideo in quo casu loquitur videndū est,quia in hoc,ne primam fidem faciant irritam:& ideo quod hìc dicit,volo,intelligitur nō ex principali intentione[filios procreare]& non eos occultè occidere per abortum,supra 2,Saluabitur autē per filiorum generationē si permānerit in fide[matres familias esse[vt.s.sint occupatę,nec verbosæ discurrant per domos. Et etiā hoc volo[vt nullam occasionē dent aduersario.]i.vel diabolo vel gentili[maledicti gratia.]i.vt possit maledicere ecclesiis dei. In quo sic cōcludit vitā viduarū, vt sic viuāt ꝙ in nullo alios prouocēt ad lasciuiā. 1. Pet.2,Sic est voluntas dei vt bene facientes obmutescere faciatis imprudentiū hominum ignorātiam.Et est eius hæc ratio,quia quædā vouentes castitatem,cōuersæ sunt retro,vocū irritantes . Et tales vadūt post Sathanā per imitationē,qui apostatauit de societate angelorum. ¶ Deinde cùm dicit[Si quis]Ostēdit quę viduæ sunt nutriēdæ à priuatis personis:& primò ponit documentū:secū dò rationē,ibi[Et nō grauetur.] Dicit ergo quòd quæ est vidua verè speret in deo,sed iam quòd si qua habet fratres vel parētes,sustētetur ab illis.Et ideo dicit[Si quis fidelis,&c.]quia hoc est opus pietatis.Et hoc [vt ecclesia non grauetur, &c.] Et hoc necessariū est,quia tūc ecclesia nō habuit possessiones,sed modò habet possessiones deputatas ad hoc,1.Thessa.1.Nocte & die operantes,ne quem vestrum grauaremus.

Lectio 3.

Ostēdit P. presbyteros debere honorari: & quod ꝙ scipturā: malos inter eos debere puniri: & docetur modus: adiuratur ministri presbyter supra mm vt ista faciat, cùm examinet ea ꝙ nullū indiscretè ordinet, doceatur quomodo i sua ꝑsona se se habere debeat: & declaratur qd dixit,nil faciendū cum præiudicio, sed cū examine:nam hoc verum est in occultis,non fidelibus manifestis: et de nō cito promouendis docet intelli-

QVi bene præsunt presbyteri:duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in uerbo & doctrina. Dicit enim scriptura,Non alligabis os boui trituranti. &,Dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterū accusationem noli recipere:nisi sub duobus aut tribus testibus.Peccantes,coram omnibus argue,ut & cæteri timorē habeant.Testor coram deo & Christo Iesu,& electis angelis eius,ut hæc custodias sine præiudicio nihil faciens in alteram partem declinando.Manus cito nemini imposueris:neque communicaueris peccatis alienis.Teipsum castum custodi.Noli adhuc aquam bibere,sed modico uino utere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.Quorundam hominum peccata manifesta sunt,præcedentia ad iudicium,quorūdam autem sequuntur.Similiter & facta bona, manifesta sunt,& quæ aliter se habent abscondi non possunt.

¶ Superius egit de viduis honorandis,quæ stipendiis ecclesiæ sustentabātur:hìc agit de honoratione presbyterorum:& primò instituit Timotheū qualiter se habeat ad eos : secundò ostēdit quomodo quædā dicta sunt intelligenda,ibi[Quorundā hominum.]Item primò ostendit ꝙ presbyteri sunt honorandi, secundò confirmat per authoritatē,ibi[Dicit enim scriptura.]Circa primū duo facit,quia primò ostēdit ꝙ sunt honorandi:secundò ostēdit qua ratione debetur eis honor,ibi[Maximè qui.] Dicit ergo [Qui bene præsunt præsby.]Præsbyter idem est ꝙ senior,& sicut senes ætate,cōsueuerunt habere prudentiā.Iob 12,In multo tēpore prudentiam:ita qui sumitur ad regimen ecclesiæ debet prudēs esse.Luc.12,Fidelis seruus & prudēs, &c.Et ideo prælati ecclesiæ.s.episcopi & sacerdotes,vocātur presbyteri.Et ideo dicit,Qui præsunt,&c.Nec hoc tantū,sed oportet ꝙ bene præsint.s.ad dei honorē,& non ad propriam cōmoditatē.Ezec.34,Vę pastoribus Israel qui pascebāt semetipsos.Item prudēs sit vt vnicuiq; det tēpore suo.1.Cor.4, Hìc iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Isti duplici digni sunt honore, quorū vnus est in ministratione necessariorū.Tob.1,Ex his quibus honoratus fuerat à rege habuisset decē talenta argenti,&c. Prouer.3, Honora dominū de tua substantia.Item alius in exhibitione reuerentiæ.Eccle.4, Præsbytero humilia animam tuā.Heb.12,Obedite præpositis vestris.Prou.vlti. Omnes domestici eius vestiti sunt duplicibus. Esa. 16,In terra sua duplicia possidebūt.Sed[maximè]præcipuè hic honor est illis exhibendus qui hoc merētur suo labore,s.[qui laborant in verbo]prædicationis. Phil.2,Inter quos lucetis sicut luminaria in mūdo,verbum vitæ continētes.Col.3,Verbū Christi habitet in vobis abundāter,in omni sapiētia docētes.Itē[in doctrina.]i in eruditione.Hier.3,Dabo vobis pastores iuxta cor meū,& pascent vos scientia, & doctrina. Et Ephe.4,Iungit pastores & doctores,quia hoc est officiū episcopi.¶ Deinde cùm dicit [Dicit enim.]probat per duplicē authoritatem,& vnam introducit secundū sensum mysticum, aliam secundū literalem, ibi [Dignus est.]Dicit ergo[Dicit enim scriptura.]. s.Deute.25 [Non alligabis os bo.tri.] 1.Corin.9.Probat Apostolus hoc esse intelligendū de doctoribus,quia deo non est cura de bobus,nō quin subsint diuinæ prouidentiæ,sed quia deo nō est cura qualiter homines tractent boues,qui possunt eis vti vt volunt. Vnde illa

Universidad de Deusto
Biblioteca

pendā si nō sunt manifestē boni, nā si sit manifestū oībus q̄ sant boni nō differendū est cæteru suppositū.

lex non est de bobus,sed per similitudinē dicitur.q.d.Homini laboranti in officio nō prohibeas quin viuat de illo officio.Per boues enim intelligūtur docentes.Pro.14,Vbi plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis.Per messes,fideles.Mat.9,Messis quidē multa,&c.Ergo nō sunt prohibēdi prædicatores & doctores quin sumptus habeāt.Alia authoritas est[Dignus est operarius cibo suo.]Matt.10,Vel potius in veteri testamēto est,licet nō sic scripta sit.Nec cōsueuit Apost.de euangelio adducere authoritatē,nisi cū expressione dicentis,sed sumitur hæc de Leu.9,Nō morabitur apud te merces mercenarii tui vsq; manè.Sed nunquid isti sumptus sunt merces?Dicit Aug.in glo.q̄ sic.Nō tamen venale est euāgelium vt pro istis prædicetur.Merces enim quādoq; dicitur quod homini redditur pro prēmio finali,& sic absit q̄ prædicatorū merces sint huiusmodi sumptus,quādoq; dicitur merces solū,quo quis sit dignus laborādo. Et hoc modo largē hīc dicitur merces.Et ideo dicit Aug.Accipiāt ergo,&c.Deinde cū dicit [Aduersus presbyterū]agit de correctione presbyteri,dicēs q̄ sicut presbyteri qui bene præsunt duplici honore sunt honorādi,sed mali sunt corrigēdi.Circa quod tria facit. Primò dicit q̄ faciliter eorū accusatio nō admittatur.Secūdò q̄ culpabiles sunt publicè corrigendi,ibi[Peccātes.] Tertiò q̄ non dānentur temerè,ibi [Sine præiudicio.] Dicit ergo; Tu maior presbyter [noli aduersus presbyterū accu.&c.] Duo sufficiunt si boni sunt.Cuius dicti ratio est in glo.quia nō est facile accusanda tam alti ordinis p̄sona quę sit vice Christi.Sed hoc nō videtur sufficere, quia aliorū accusatio non nisi sub duobus,vel tribus testibus admittitur.Deute.17, In ore duorū aut trium testiū peribit,qui occidetur.Vnde notādum q̄ aliud est accipere accusationē,& aliud condēnare accusatū, secundū non debet iudex,nisi cum testibus conuictus fuerit dānandus,& hoc in hominibus vulgi, sed in sacerdotē non debet accusationē recipere nisi sit euidens. ¶ Deinde cùm dicit[Peccantes,&c.Ostendit quomodo puniatur si sibi probetur:& primò ostēdit q̄ publicè corrigat eum:secundò adiurat eum q̄ obseruet illa,ibi[Testor corā.]Dicit ergo[Peccantes]tam presbyteros q̄ quoscunq; [eorā omnibus argue.]Et quare?[Vt cæteri timorē habeant.]Proceditur tamen aliter in correctione fraterna,aliter in iudiciaria,quia iudex gerit personā publicam,& ideo debet intendere bonum cōmune,quod lęditur per peccatū publicum, quia multi scandalizantur.Et ideo iudex ecclesiasticus sic debet publicè punire,vt alii ædificentur. Eccl.8, Quia nō citò profertur contra malos sententia,absq; vllo timore filii hominū perpetrant mala.Prou. 19, Pestilente flagellato stultus sapiētior erit. Nota q̄ dicit,Corā omnibus.Sed cōtrà Mat. 18,Si peccauerit in te frater tuus,corripe eū inter te & ipsum solum,&c.Respondet Aug.in glo.distingue tēpora & peccatum, quia aliud est occultū,aliud publicū. Sed primū indiget occulto remedio.i. occultè est arguendū,& de hoc loquitur dominus.Vnde dicit in te.s.solo,quasi occultè.Sed Apostolus loquitur de peccato publico, quod publica pœna indiget.Et hoc significatur in mortuis,quos dominus suscitauit.Mat.9,Puellam suscitauit intra domū,per quod occultū peccatū intelligitur, vnde & tunc eiecit turbā:sed Luc. 7, Filium viduæ extra portā,coram omnibus,per quod ostēditur publicū peccatum publicè puniendū. ¶ Deinde cùm dicit [Testor,&c.]Quia iudex ecclesiasticus maximè gerit in iudicādo personam dei: ideo per deū attestandus est q̄ iustè iudicet.Sic enim debet arguere corā omnibus,q̄ non despiciat iudiciū dei.Vbi tria ostendit. Primum est authoritas diuina,quia deus pater authoritate iudicabit,ideo dicit[Corā deo.]Genē.18,Iudicas omnem terrā.Item Christus homo sicut in iudicio cōparens.Io.5,Potestatē dedit ei iudiciū facere,quia filius hominis est.Et ideo dicit[Et Christo.] Item angeli sicut ministri.Mat.25, Cū venerit filius hominis in maiestate sua,& omnes angeli cū eo,tunc sedebit super sedē maiestatis suæ.Ideo addit [Corā angelis.] Iob 10, Instauras testes tuos cōtra me. ¶ Deinde cùm dicit[Sine præiudicio.] Remouet temerariū iudicium,dicens [Sine præiudicio.] Vt.s.non temerè procedas , sed cū deliberatione nihil faciens.s.declinando ad aliquam partem.Vel sine præiudicio.i.sine præcedēti discussione. Eccles.33,Sine iudicio nihil facias graue.Iob 29, Causam quā nesciebam diligentissimè inuestigabā,alioquin nō esses medius inter partes.Exod.23, Non declinabis in iudicio pauperes. ¶ Deinde cū dicit[Manus cito nemini impo.]Agit de promotione,& de hoc videtur esse ratio primi.Sicut enim non debet cito punire,ita nec cito promouere.i.ordinare de facili ad seros ordines.Suprà 2,Et hi probentur primū,&c.Num.11,Congrega ad me 70. viros de senioribus Israel quos tu nosti q̄ senes sint populi ac magistri,q.d. illos quos tibi constat idoneos esse.Et quare?[Neq; communicaueris pec.ali.] quia si inordinatè promoueas,& ex hoc cōtingat peccatū eis,vel in plebe,hoc tibi imputabitur.Vel cōmunicat alienis,quia nō corripit cùm potest.Ro.1, Digni sunt morte nō solùm qui faciūt ea,sed etiā qui consentiunt facientibus.Esa.52,Pollutum noli tāgere. ¶ Deinde cùm dicit [Teipsum,&c.] Ostendit quomodo habeat se ad seipsum,& hoc satis rationabiliter, quia cōtingit q̄ aliquis ita fertur ad alios q̄ se negligit.Vnde primò hortatur eum ad castitatē:secundò ex hoc reprimit immoderatā eius abstinētiā,ibi[Noli adhuc,&c.]Dicit ergo[Tu q̄ alios debes corrigere.]Teipsum castū,&c.1.Cor.9, Castigo corpus meū, & in seruitutē redigo,ne cū aliis prædicauero ipse reprobus efficiar. Iste si quidē Timotheus erat nimiæ abstinentiæ,& ad vitandum carnis peccata corpus macerabat.Eccle.2, Cogitans in corde meo abstrahere à vino carnē meam,&c.Et quia propter hoc fuit infirmus totaliter:ideo dicit[Noli adhuc.]postq̄ es infirmus[aquā bi.]Et quare?Quia Leuit.2,Quicquid abstuleris sacrificii,sale.s.discretionis,cōdies.Ro. 12,Rationabile obsequiū vestrum.Et ideo dicit[Vtere vino,sed modico.]non ad ebrietatē.Eccle.31, Exultatio animæ & cordis vinū moderatè potatum [Propter stomachū tuum, & frequētes infirmitates tuas.]s. quæ tibi ex abstinētia prouenerūt.glo.Laborandū enim est vt si fieri potest cœptū officium gradatim proueatur:potius quā per inconsiderationē diminuatur. ¶ Sed notandū est q̄ sanabat Paulus infirmos,& mortuos suscitabat,& tamen Timotheū curat consilio medicinę per quod datur intelligi q̄ non ad omnes vtebatur miraculis,sed quando expediebat propter fidem. ¶ Deinde cùm dicit[Quorundā,&c.] Ostēdit qualiter intelligenda sunt duo quæ dixit.s.sine præiudicio nihil in condēnationibus fiendū. Item manus ei to,&c.Et primò primū:secundò secūdum.Quantū ad primum dicit [Quorundā enim peccata, &c.] q.d. Superius dixi sine prę̄iudicio,&c.Tamen debes adhibere considerationē:quia quędā peccata sunt notória, & hæc non indigent examinatione:quædā occulta,& hæc indigent. Vnde in istis verè intelligitur sine præiudicio , & non in primis,quia illa præcedunt iudiciū:ista verò subsequuntur.s. manifestatio per discussionem

nem non tunc publicandum.Prou.27,Quomodo in aquis respondent vultus prospicientiū,sic corda hominum manifesta sunt prudētibus. ¶ Secundò dicit[Manus cito,&c.]Quod dicit esse intelligendū in non manifestè bonis,quia similiter facta bona quorundā manifesta sunt.Matt.5,Videant opera vestra bona, & glorificent patrē vestrum.Io.3,Qui autē facit veritatē venit ad lucem, vt manifestentur eius opera. [Quæ aliter se habent.]i.quæ nō sunt manifesta[absēdi non possunt] quia Mat.10,Nihil opertū quod non reuelatur,& occultum quod non sciatur,quia vel in futuro,vel etiam hīc omnis iniquitas manifestatur.Et in his non est facilis impositio.

Caput 6.

Instruitur serui quomodo se habere debēt ad dominos tā infideles q̄ fideles: monetur Timothe⁹ hæc docere,quæ P. scribit

VIcunque sunt sub iugo serui,dominos suos omni honore dignos arbitrentur:ne nomen domini & doctrina blasphemetur.Qui autem fideles habent dominos,non contemnant,quia fratres sunt,sed magis seruiāt, quia fideles sunt & dilecti,quis beneficij participes sunt.Hæc doce,& exhortare.Si quis aliter docet,& non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi,& ei quæ secundum pietatem est doctrinæ,superbus est nihil sciens,sed languens circa quæstiones & pugnas uerborum,ex quibus oriuntur inuidiæ , contentiones, blasphemiæ,suspitiones malæ,conflictationes hominū mente corruptorum,& qui à ueritate priuati sunt,existimantiū quæstum esse pietatem.Est autē quæstus magnus,pietas cum sufficientia.Nihil enim intulimus in hunc mundum , haud dubium,quia nec auferre quid possumus.Habentes autem alimenta,& quibus tegamur,his contenti simus.

¶ Suprà Apostolus Timotheū instruxit de vsu ciborum & de personis quibus ecclesia ministrabat alimēta:hīc agit de aliis personis ad populū ecclesiæ pertinentibus.Et primò de personis infimi status:secūdò de personis maioris status,ibi[Diuitibus.]Circa primū tria facit,quia primò ponit instructionem de seruis:secundò arguit contrariā assertionem,ibi[Si quis aliter.]Tertiò monet vt contraria vitet & seruet prędicta, ibi[Cùm autē.]Item prima in duas:quia primò ostēdit quid sit tenendū:secundò docet hoc esse docendū, ibi[Hæc doce.]Item primò ostēdit qualiter se habeant serui ad dominos infideles. Secundò qualiter se habeant ad fideles,ibi[Qui autē.]Dicit ergo[Quicunq; serui sunt sub iugo.] s.propter seruilē conditionem quæ dicitur iugū similitudinariè:quia sicut boues continentur sub iugo,vt non liceat eis ire quo velint, ita serui sub domino,vt nō liceat eis quod velint facere.Gal.5,Nolite iterū sub iugo seruitutis cōteneri.[Omni honore.]i.debita reuerētia.Eph.6,Serui obedite dominis carnalibus cū omni timore & tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo.Cuius ratio est[ne nomen domini & doc.bla.] Si enim domini,infidelis seruos suos intuitu fidei rebelles sentirent, dānarēt nomen Christi,& blasphemarent doctrinā nostram. Ro.2,Nomen Christi per vos blasphematur.Qui ergo infideles habent dominos illis obediant,ne nomen dei,&c.Sed quomodo fidelibus?[Qui autē fi.ha.do.nō contēnant]quod quandoq; contingit,quādo familiaritas infimis exhibetur.s.q̄ erigantur in superbiā.Prou.30, Per tria mouetur terra.& quartū non potest sustinere per seruū,cùm regnauerit.Et huius ratio est secundū Philosophum: quia homines in talibus parificantur:q̄ si in vno vident se æquales,credūt q̄ sint in omnibus æquales,& nolūt illis in aliquo subdi,sicut in ciuilibus bellis,quia populus nō est subiectus,credūt q̄ sint totaliter æquales nobilibus.Et sic posset contingere q̄ serui vidētes se in aliquo.s.fide æquales,dominis reputent se æquales simpliciter.Et ideo dicit [Non contēnant.]Et ponit tria.Primum est fidei donū.Vnde dicit[Quia fideles sunt]& hoc valde magnū est,quia per fidē viuit iustus.Item per eā vincitur mundus.Secundū est dignitas diuinæ dilectionis, ideo dicit[Dilecti.]s.excellētius aliis creaturis,quia adoptātur in filios dei.1.Io.3,Videte qualē charitatē dedit nobis deus pater,vt filii dei nominemur & simus.Tertiū est beneficiū gratiæ,ideo dicit[Quia beneficii participes sunt.]s.quantū ad sacramentū domini.1. Cor.10, Panis quē frangimus nónne cōmunicatio corporis domini est?Psal.Particeps ego sum omniū timentium te.[Hęc doce.]s.nescientes[& exhortare]vt impleant scientes.Tit.2,Hæc loquere,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Si quis.] Excludit contrariā assertionem. Et primò modū falsæ doctrinæ:secundò radicē,ibi[Superbus.]tertiò effectū eius,ibi[Ex quibus.]Si vis scire quæ doctrina sit erronea,hoc ostēdit ex tribus.Primò si sit contra doctrinā ecclesiasticā . Et ideo dicit [Si quis aliter docet.]s.q̄ ego & alii apostoli,quantū ad primum.Gala.1,Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis,anathema sit.Doctrina enim apostolorū & prophetarū dicitur canonica:quia est quasi regula in tellectus nostri.Et ideo nullus aliter debet docere.Deut.4,Non addetis ad verbū quod loquor vobis,neq; auferetis ex eo.Apoc.vlti.Si quis apposuerit ad hæc,apponet deus super illum plagas scriptas in libro isto. Quantū ad secundū dicit[Et non acquieſcit,&c.] Nam dominus Iesus venit vt testimoniū perhibeat veritati.Io.18,In hoc natus sum,& ad hoc veni in mundū,vt testimoniū perhibeā veritati. Et ideo missus est à patre sicut doctor & magister.1.Mac.2,Ipsum audite semper,& ipse erit vobis pater,&c. Et ideo erroneus est quicunq; nō acquieſcit sermonib⁹ eius.1.Reg.15, Quasi peccatū ariolandi est repugnare,& quasi scelus idolatriæ nolle acquiescere.Et dicit[sanis] quia in Christi sermonib⁹ nihil est corruptionis, nihil falsitatis, vel peruersitatis,quia sunt sermones diuinæ sapiētiæ.Prou.8,Iusti sunt sermones mei, nō est in eis prauum quid neq; peruersum.Recti sunt intelligētibus,& æqui inueniētibus scientiā.Quantū ad 3,Prou.6, Conserua fili mi præcepta patris tui,& ne dimittas legē matris tuæ.Vnde dicit[Et ei quæ secundū pietatē est doctrinæ.]s.ecclesiasticæ.Hæc pietas est per cultū dei.Tit.1,Secundū agnitionē veritatis quæ est secundū pietatem. ¶ Radix autē erroris est duplex.s.superbiæ affectus, & defectus intellectus. Quantū ad primum dicit [Superbus.]Dicitur autē superbia radix errorum dupliciter.Primò,quia superbi volunt se intromittere de his ad quę nō attingunt,& ideo necesse est q̄ errent & deficiāt.Esa.16,Superbia eius & arrogantia eius, & indignatio eius plus q̄ fortitudo eius, &c.Item, quia nolunt intellectum alteri subiicere, sed innituntur suę prouidentiæ,& ideo nolunt obedire scripturæ sacræ.Cōtra hoc dicitur Prou.3,Ne innitaris prudētiæ tuæ. Prou.11,Vbi humilitas,ibi sapientia.Item defectus intellectus. Vbi sciendum est q̄ sicut in corpore sanitas est quædā æqualitas humorum,ita veritas est quædā æqualitas in intellectu , quia veritas est adæquatio rei & intellectus.Vnde sicut infirmus quando non habet æqualitatē cōplexionis ad modica cōtraria accidentia iudicat sic intellectu quādo homo nō fundatur in veritate, nec habet virtutē q̄ quā possit iudicare veritatē, æqualiter quęstionis difficultate,incidit in errorē.Vnde dicit[Lāguēs circa qstiones,&c.]Sap.9,Homo infirmus & exigui tēporis,& minor ad intellectū iudicii & legū. Sicut dicit Boetius,ita se habet intellectus ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

veritatẽ ſicut circulus ad centrũ. Ratio enim diſcurrit conſiderando actus ac defectus & habitudinẽ vnius rei ad aliam. Et niſi reſoluat vſq; ad intellectũ veritatis, vana eſt ratio, Vnde quando accipit veritatẽ rei habet eam quaſi centrum. Quidam autẽ diſcurrunt, & non attingunt. 2. Tim. 3, Semper diſcentes, & nunq̃ ad ſcientiam veritatis peruenientes. Et ideo dicit circa quæſtiones. i. non peruenientes ad ipſum centrũ. Et dicit [quæſtiones, &c.] quia in aliquibus dubitatio fit ex parte rei, in aliquibus ex parte verborũ & nominũ. Et ideo dicit [quæſtiones] quantũ ad primum. ſ. de rebus ſuprà 2. Quæ quæſtiones præſtant magis quã ædificationem dei quæ eſt in fide. Quantũ ad ſecundum dicit, Pugnas verborũ, Prou. 19, Qui tantùm verba ſectatur nihil habebit. Et dicit [Pugnas verborũ] quod intelligitur quando fit diſſenſio ex verbis tãtùm orta: quia dominus dicit Io. 8, Si filius vos liberauerit verè liberi eritis. & Mat. 17, Ergo liberi ſunt filii. Si ex hoc vellent aliqui inferre q̃ omnes catholici ſicut ſunt filii dei, ita eſſent etiã liberi, eſſet pugna verborum, quia dominus loquitur, ibi de libertate ſpirituali, non de carnali. ¶ Deinde cùm dicit [Ex quibus, &c.] Ponit effectum erroris. Et primò ponit ipſum effectũ: ſecundò manifeſtat quædam quæ dixerat, ibi [Eſt autem quæſtus.] Item primò oſtẽdit quæ mala ſequantur ex falſa doctrina: ſecũdò in quibus, ibi [Hominũ mente.] Inter mala verò quæ ponit, quędã ſunt intus in corde, quędã exterius. Interius ſunt inordinati motus reſpectu boni, vel reſpectu mali. Reſpectu boni eſt inuidia, quæ eſt triſtitia de bono alieno. Vnde dicit [Inuidiæ.] Quod poteſt intelligi vel in propoſito, vel vniuerſaliter, quia cũ aliqui laborant nõ ad veritatẽ, ſed ſolummodo ad verba, nõ vident æquo animo ſi aliquis prævalet. Iob 5, Paruulũ occidit inuidia. Idem in propoſito quia ſi ſerui habẽtur vt liberi & non ſubditi, domini inuidebũt & dolebũt ſeruos ſibi æquari. Ex inuidia verò homo inſurgit contra proximũ cui inuidet. Et hoc eſt contentio. Proue. 20, Honor eſt homini qui ſe ſeparat à cõtentionibus. Vel inſurgit contra deũ, & hoc eſt blaſphemia. 2. Pet. 2, Quæ ignorant blaſphemãtes, &c. Reſpectu verò mali eſt ſuſpitio. Vnde dicit [Suſpitiones malę.] ſ. dominorum aduerſus Chriſtianos, quaſi libertatẽ ad lucrum finxerimus. Vel q̃ ſolùm tota doctrina Chriſtiana eſſet inuenta vt ſerui fierent liberi. Eccle. 3, Multos ſupplantauit ſuſpitio illorũ, & in vanitate detinuit ſenſus illorũ. Et ex iſtis ſequuntur cõflictationes aduerſus fideles. Geñ. 13, Facta eſt rixa inter paſtores gregũ Abraham & Loth. Sed hoc nõ eſt in cordibus omniũ, ſed quorundam. Et ponit tres eorũ conditiones, quarum prima pertinet ad defectũ luminis naturalis, ſecũda ad defectũ cognitionis, tertia ad vitiũ inordinatę affectionis. Quantũ ad primũ dicit [Hominũ mẽte corruptorũ.] i. ratione etiã naturali qui habẽt puerſum iudiciũ. ſ. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Quantũ ad ſecũdũ dicit [A veritate.] ſ. cognitiõis eius [priuati ſunt.] Oſee 4, Non eſt veritas, & nõ eſt miſericordia, & non eſt ſcientia dei in terra. Quantũ ad tertiũ dicit [Exiſtimantiũ quęſtũ eſſe pie.] i. q̃ cultus dei ordinetur ad quæſtũ & acquiſitionẽ diuitiarũ. Saꝑ. 15, Exiſtimauerũt luſum eſſe vitã noſtrã, & conuerſationẽ vitæ cõpoſitã ad lucrũ, & oportere vndecũq; etiã ex malo acquirere. Homines ergo huiuſmodi qui hoc credũt, de facili contẽnũt & incidũt in mala prędicta. ¶ Deinde cũ dicit [Eſt autẽ.] Declarat vltimò dictũ. ſ. quæſtũ eſſe pietatẽ. Et primò oſtẽdit quomodo pietas habet ſe ad quæſtũ: ſecundò oſtendit q̃ nõ conſiſtit in quæſtu diuitiarum exteriorũ, ibi [Nam qui volunt.] Item primò oſtẽdit primũ: ſecundò rationẽ aſſignat, ibi [Nihil enim.] Dicit ergo, Iſti dicunt quæſtũ eſſe pietatem, ſed ego dico q̃ [pietas eſt quæſtus] ideo addit [cum ſufficientia] ſed illarũ diuitiarum quæ dant ſufficientiã. Et hoc conſiſtit in duobus. In vno principaliter. ſ. pietate quæ ordinat alia in deum & proximũ, & hæc ſunt virtutes & dona gratiæ. Saꝑ. 7, Infinitus eſt theſaurus hominibus quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ dei. Secundò in ſuſtentatione vitæ. Vnde dicit, Cum ſufficientia. i. in his quæ ſunt neceſſaria ad vitam. Mat. 6, Quærite primùm regnũ dei, & iuſtitiam eius, &c. ſuprà 4, Pietas ad omnia vtilis eſt. ¶ Deinde cùm dicit [Nihil enim, &c.] Aſſignat rationẽ huius. Et primò ex humana conditione: ſecũdò ex eius neceſsitate, ibi [Habẽtes.] Cõditionem autẽ ponit quantum ad duo. ſ. quantũ ad principium, quia [nihil intulimus, &c.] q. d. Sufficit neceſsitas, nõ expedit ſuperfluitas, quia nihil intulimus in hũc mundũ. Iob 1, Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ. Item quantũ ad finem, quia nihil auferemus. Pſal. Dormierunt ſumnũ ſuum, & nihil inuenerũt omnes viri diuitiarũ in manibus ſuis. Iob 27, Diues cùm dormierit nihil ſecum auferet, aperiet oculos ſuos, & nihil inueniet. Eccl. 5, Quomodo venit ſic reuertetur. Quantũ ad neceſsitatẽ dicit [habentes ali. & quibus tegamur] quia bona ſunt propter neceſsitatẽ quibus indiget homo contra interiora cõſumentia: & hęc ſunt alimenta, vel contra exteriora corrũpentia, & ſic indiget homo tegumentis veſtium & domorũ. Hebr. vlti. Sint mores ſine auaritia contenti præſentibus. Eccle. 29, Initium vitæ hominis aqua & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem.

Lectio 2.

Oſtẽdit P. mala quæ ſequũtur ex appetitu inordinato diuitiarũ ſub iungẽdo rationẽ ex natura cupiditatis & experientia hortaturad vitandum peccata præ dicta, oſtendẽdo, quid agendũ eſt & illud ſcipiendo agere.

NAm qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu autem o homo dei, hæc fuge. Sectare verò iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confeſſus bonam confeßionem coram multis teſtibus, Præcipio tibi coram deo qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pylato bonam confeßionem, ut ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile uſque in aduentum domini noſtri Ieſu Chriſti.

¶ Suprà oſtendit Apoſtolus quis ſit quæſtus Chriſtianis expediẽs: quia pietas cũ ſufficientia: hìc oſtẽdit q̃ quærentes ſuperfluũ quæſtum diuitiarum incurrunt damna multa. Et primò oſtendit mala quæ ſequuntur ex inordinato appetitu diuitiarũ: ſecundò aſſignat rationem, ibi [Radix enim.] Mala autem quæ ſequuntur, ſunt duplicia. Quædã enim oriuntur ex hoſte exteriori: quædam verò concupiſcentia interiori, ibi [Deſideria.] Dicit ergo, ſimus cõtenti alimentis, &c. quia [qui volunt diuites fieri.] non ad neceſsitatẽ, ſed abundantiam diuitiarũ [incidunt, &c.] Eccle. 10, Nihil eſt iniquius quàm amare pecuniam. Eccle. 5, Qui amant diuitias fructum non capient ex eis. Et ponit duo. ſ. tentationes, & laqueũ: quia primò tentant inquantum diuitiæ alliciunt, & inducunt ad aliqua peccata. 1. Theſſa. 3, Ne forte tentauerit vos qui tentat, &c. 1. Corin. 10, Tentatio vos non apprehendat niſi humana: & laqueo inuoluunt, quia diuitiæ ſunt non habentibus ad tentationem, habentibus in laqueum: quia non libenter reddunt eas quas auferunt. Prouer. 21, Qui congregat theſauros lingua mendacii, vanus & excors eſt. Ex parte interiori ponit tria mala. Primò q̃ incidit in deſideria multa. Perfectio enim hominis eſt q̃ cor eius congregetur in vnum: quia quantò aliquid eſt magis vnum, tantò eſt deo ſimilius qui verè vnus eſt. Pſal. Vnam petii à domino, &c. Sed contra hoc patitur quæ rens diuitias, quia cor eius trahitur ad diuerſa. Oſee 10, Diuiſum eſt cor eorũ nunc interibunt. Et hoc ideo quia vbi eſt theſaurus tuus, &c. Mat. 6. Item ſunt inutilia huiuſmodi deſideria multipliciter. Primò, quia inutilia ſunt ſpiritualiter, quia diuitiæ non ducunt ad beatitudinem. Sap. 5, Quid nobis profuit ſuperbia? aut quid diuitiarũ iactantia contulit nobis? &c. Eccle. 5, Qui amat diuitias fructũ nõ capiet ex eis. Item tẽporaliter, quia non dant quod promittunt. Eccle. 6, Eſt aliud malũ quod vidi ſub ſole, & quidem frequens apud homines, vir cui dedit deus diuitias & ſubſtantiã, & honorem, & nihil deeſt animę ſuæ ex omnibus quæ deſiderat, nec tribuit ei poteſtatẽ deus vt comedat ex eo, ſed extraneus homo deuorabit illud, &c. Tertiò ſunt nociua. Eccle. 5, Diuitiæ conſeruatæ in malũ domini ſui. Et oſtendit quomodo ſunt nociuæ, quia [mergũt in interitũ.] ſ. in præſenti. Propter diuitias multi perierunt. Item in futuro. Vnde dicit [Et perditionẽ.] Act. 7, Pecunia tua tecum ſit in perditionẽ. Vel vtrunq; refertur ad ſpirituale dãnum. Interitum. i. mortem æternam. Roma. 9, Suſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, &c. Et perditionem. i. pœnam ęternã quæ dicitur perditio propter pœnã damni, quia ſunt quaſi perditi damnati, dum non poſſunt redire in donum ſuam. ſ. æternitatis. Iob 21. In diem perditionis ſeruabitur malus, & ad diẽ furoris ducetur. ¶ Deinde cùm dicit [Radix, &c.] Oſtẽditur ratio huius, & hoc ex duobus. ſ. ex natura cupiditatis & experientia, ibi [Quam quidã, &c.] Dicit ergo incidunt in tentationẽ, &c. Quare? Quia [radix omnium malorũ eſt cupiditas.] Vbi notandum eſt q̃ ſecundum quoſdã cupiditas ſumitur tripliciter. Quandoq; pro auaritia ſecundũ q̃ eſt ſpeciale peccatum. ſ. inordinatus amor habendi diuitias. Quandoq; prout eſt genus peccatorum omnium, ſecundum q̃ importat inordinatum appetitum rei temporalis, & hoc includitur in omni peccato, quia peccatum eſt conuerſio ad bonum cõmutabile. Sed ſic non eſt radix, ſed genus omniũ. Tertio modo prout eſt quædam inordinatio animi ad cupiendum bona tẽporalia inordinatè, & hæc eſt habituale tantũ peccatum, & non in actu, ſed eſt quædã radix omnium peccatorum. Et dicitur cupiditas radix, & ſuperbia initium. Eccle. 10, Initium omnis peccati eſt ſuperbia, quia ſuperbia dicit corruptionẽ animi ad recedendũ à deo. Arbor autẽ à radice habet alimentum, & ſic peccatum à cupiditate ex parte conuerſionis ad bonum cõmutabile ſumit nutrimentum. Sed credo q̃ loquitur de cupiditate ſecundum q̃ eſt ſpeciale peccatũ. Vnde dicit, Qui volũt diuites fieri, &c. Et hęc eſt inordinatꝰ amor pecuniarũ. Et ideo dico q̃ auaritia eſt radix omnium. Omnia enim peccata conſiſtunt in appetitu, & ideo origo peccatorum eſt ſecundũ originem appetibilium. Origo enim appetibilũ procedit ex fine. Et ideo quantò aliquod peccatũ habet finem magis deſiderabilem, tantò eſt peius. Finis autẽ alicuius peccati eſt deſiderabilis propter duo. ſ. propter ſeipſum, & hæc eſt excellentia, quia ad hoc homo bonũ illud vult vt excellat. Et hæc eſt ſuperbia, & ideo ſuperbia eſt initium omniũ peccatorum. Item propter aliud quod ad omnia valet, & huiuſmodi ſunt diuitiæ, quia per hoc homines credunt ſe habere omnia. Ex iſta parte auaritia eſt radix omnũ malorum. ¶ Deinde cùm dicit [Quam quidã.] Oſtendit idem per experientiam, & dicit [Appetentes] quia quantò magis habentur diuitiæ, tantò magis deſiderantur. Eccle. 5, Auarus nõ implebitur pecunia. Et incidunt primò in damnum ſpirituale. Vnde dicit [Errauerũt a fide.] Cuius ratio eſt, quia per ſanam doctrinã fidei prohibẽtur multa illicita lucra, à quibus deſiſtere nolũt, & inueniunt ſibi aliam doctrinã vbi eis ſit ſpes ſalutis. Et hoc ſpecialiter faciunt vſurarii: ſecundò quia [inſeruerũt ſe doloribus multis] etiã in præſenti, quia eſt ſolicitudo in acquirendo, timor in poſſidendo, dolor in amittendo. Iob 20, Cùm ſatiatus fuerit diuitiis, artabitur, æſtuabit, & omnis dolor ſtruet in eum. Et multò magis in futuro dolebunt. ¶ Deinde cùm dicit [Tu autẽ.] Monet ad ſequendum ſanam doctrinã, & vitandam malam. Et primò exponit viam quã ſequatur: ſecundò alligat eũ inſtructione præcepti, ibi [Præcipio.] Item primò hortatur ad vitandũ peccata prædicta: ſecundò oſtendit quid agat, ibi [Sectare verò.] Et quia ſeruus debet imitari dominũ ſuum, quia vt dicitur Eccle. 10, Secundum iudicẽ populi, ſic & miniſtri eius, ideo dicit [O homo dei.] q. d. Tu deditus ſeruituti dei. Pſal. Ego ſeruus tuus. 1. Ioã. 2, Qui dicit ſe in illo manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare. Si igitur tu es homo dei, debes facere ſicut Chriſtus fecit. Qui, vt habetur Ioan. 6, Fugit cùm eum volebant facere regẽ. Heb. 12, Qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem confuſione contẽpta. Ergo & tu [hæc fuge.] Pſal. Elongaui fugiens. Quid ergo faciet? Ad duo hortatur, primò. ſ. ad ſectandũ arma ſpiritualia: ſecundò ad certandum in eis, ibi [Certa bonum.] Arma autẽ ſpiritualia, aut ſunt ad faciendũ bonum, aut ad malum tollerandum. Primum autem eſt vel in cõparatione ad proximum, cui per duo ordinamur. ſ. per iuſtitiã, & pietatem ſeu miſericordiam: quia primũ ſine ſecundo eſt ſeueritas, ſecundũ ſine primo eſt remiſsio. Quantum ad primũ dicit [Sectare iuſtitiam.] quæ cõpetit prælatis. Saꝑ. 1, Diligite iuſtitiam qui iudicatis terrã. Item quantũ ad ſecundum dicit [Pietatem.] id eſt, miſericordiam. Prou. 20. Miſericordia & iuſtitia cuſtodiunt regem, & roboratur clementia thronus eius. In comparatione autem ad deum, primum eſt q̃ perficit intellectum, fides. Hebr. 11, Sine fide impoſsibile eſt placere deo, &c. Secundum quod perficit effectum, eſt charitas. 1. Ioan. 4, Qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Ad ſuſtinenda mala ſunt duæ virtutes, ſcilicet, patientia & manſuetudo: quia homo in malo duas paſsiones inordinatas incurrit, ſcilicet, triſtitiam inordinatã, & iram quę eſt ex ea. Et ideo patientia eſt contra immoderatam iuſtitiam. Lucæ 21, In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras, & manſuetudo eſt contra iram. ¶ Deinde inducit eum ad debitum certamen. Et primò oſtendit qualiter certet: ſecundò inducit rationem. Dicit ergo [Certa bonũ certamen.] ſ. exemplo militũ, qui dupliciter pugnant, ſcilicet, quandoq; ad defendendum quod habent, quandoq; ad acquirendum non habitã, & hoc imminet ſanctis: primùm vt cuſtodiant habita. ſ. fidem & virtutes. Et ideo dicit [Fidei.] i. pro fide cuſtodienda. Eccle. 4, Vſq; ad mortem certa pro iuſtitia, &c. Vel fidei, vt per fidem vites peccata. 1. Ioã. vlti. Hęc eſt victoria quæ vincit mundũ fides noſtra. Vel fidei. i. vt alios ad eam conuertas. Et dicit bonũ. i. legitimũ certamen. 1. Cor. 9, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Tunc eſt bonũ quando abſtinet ſe ab omnibus impedimẽtis. 2. Tim. 4, Bonũ certamen certaui. Secundò certãt ad acquirendũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ non habent. Et hæc est vita æterna quæ acquiritur per pugnã. Mat. 11, Regnum cælorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Et ideo dicit [Apprehende vitã æternã.] ſ. quaſi tenens, tuo certamine vincas. Vel certes certamen fidei. Et quo præmio? Vt apprehendas vitã æternam. 1. Cor. 9, Nos autem incorruptam, &c.

¶ Deinde cùm dicit [In quã vocatus es.] Rationem ponit huius dicti. ſ. Apprehende, &c. Et primò reſpondet obiectioni. q. d. Dicis ꝙ debeo apprehendere, vellem quidẽ, ſed non poſſum. Immo potes, quia debetur tibi de iure, quia vocatus es in eam à deo & à rege illius regni. Et ideo debes conari potiſsimè. 1. Petr. 2, De tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuũ. Secũdò proponit obligationẽ. q. d. Certa bonum certamen quia dediſti iuramentũ de hoc faciendo, & ideo non licet tibi repugnare. Vnde dicit [Et confeſſus bo. coram multis teſtibus.] i. in conſecratione bonum certamẽ profeſſus es quãdo ordinatus es in epiſcopũ. 1. Cor. 9, Nam ſi non euangelizauero, &c. vſq; diſpenſatio credita eſt mihi. Vel confeſsionẽ bonam. ſ. prædicando fidem vt eam ſerues.

¶ Deinde cùm dicit [Præcipio.] Obligat eum ad prædicta ex præcepto quod primò ponit: ſecundò manifeſtat quædã dicta, ibi [Quem ſuis.] In præcepto autẽ primò teſtes inducit: ſecundò commẽdat præceptum: tertiò oſtendit quãdiu ſeruet præceptum. Teſtes inducit deum patrẽ, & dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ. Dicit ergo. Te monui, ſed ne eredas quòd liceat aliter facere [præcipio tibi.] ſicut tu debes præcipere ſubditis tuis [corã deo.] Ad duo induxerat. ſ. apprehende vitam, & confeſſus es, &c. Et ideo induxit actorẽ vitæ [qui viuificat omnia.] Dicit autem [deo] qui eſt tota trinitas, qui eſt actor vitæ. Item hominem Chriſtum inducit etiã, qui confeſſus eſt ſe eſſe filium dei quod eſt bona confeſsiõ fidei noſtræ. Item cõmendat mãdatum, quia in ſe iuſtum, & rectũ, & irreprehenſibile ab aliis. Iob 6, Non inuenietis in lingua mea iniquitatẽ. Et quandiu eſt ſeruandum? [Vſq; in aduẽtu domini] ly, vſq; dicit finem intentionis. i. vt per obſeruantiam huius mandati ordines te ad aduẽtum. Vel. i. vſq; ad mortẽ tuam, quia qualis eris in illa, talis inuenieris tunc. Mat. 24, qui perſeuerauerit vſq; in finem, &c.

Lectio 3.

De aduẽtu Chriſti in dicto, oſtendẽdo ipſum futurũ congruo tẽpore: & manifeſtũ ꝙ deũ quẽ laudat Apoſtolus

Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, rex regum, & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſibilem, quem nullus hominum uidit, ſed nec uidere poteſt: cui honor & imperium ſempiternum. Amen.

¶ Suprà Apoſtolus proponens præceptũ Timotheo, præcepit vt ſeruet prædicta vſq; ad aduentum Chriſti: & ideo agit hìc de Chriſti aduentu de quo tria manifeſtat. Primò ꝙ erit, tempore congruo: ſecũdò ꝙ manifeſtus erit: tertiò oſtendit actorem aduentus. Quantũ ad primum dicit [Quem ſuis temporibus oſtendet.] 1. Pet. vlti. Venient in nouiſsimis diebus in deceptione illuſores, &c. Et ideo vult oſtendere ꝙ etſi videatur aduentus tardari, tamen ſuo tempore oſtendetur. Eccle. 3, Omnia tempus habent. Eccl. 8, Omni negotio tempus eſt, & opportunitas. Congruum tempus eſt finis mundi, quia illud tẽpus eſt tempus meſsis, & collectionis fructus. Et ideo oportet ꝙ veniat in fine. Quantum ad ſecundum dicit [Oſtendet.] i. manifeſtabit. Licet enim ſit viſibilis quantũ ad carnem, tamen virtus eius eſt abſcondita, ſed tunc etiam diuinitas eius erit manifeſta ſanctis, reprobi verò ſolùm videbũt gloriã carnis. Sed quantum ad tertium dicit ꝙ oſtendet eum deus trinitas. Et circa hoc duo facit: quia primò deſcribit aduentũ Chriſti: ſecundò in eius cõmendationem prorumpens laudat eam, ibi, Cui honor, &c. Item circa primum tria facit. Primò actorem aduentus deſcribit ex perfecta operatione: ſecundò ex ſingulari poteſtate: tertiò ex incõprehenſibilitate naturæ. Primum cùm dicit [Beatus.] Beatitudo enim eſt operatio perfecta, quæ eſt ſupremæ virtutis operatiuæ, optimè diſpoſitæ. Et hæc eſt beatitudo noſtra. Dei autẽ beatitudo eſt qua cognoſcit ſe. Si enim ſe non cognoſceret, deus non eſſet. beatus Greg. Deus dum ſeipſo perfruitur perfectè glorioſus eſt. Et conuenienter de actore huius aduentus dicit ꝙ beatus eſt: quia ad hoc eſt aduentus Chriſti vt nos deducat ad beatitudinem. Tob. 13, Beatus ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndum claritatem Hieruſalem. Quantũ ad ſecundum dicit [Solus potens.] Pſal. Potens es domine, &c. Sed quare dicit ſolus? Nunquid non omnia habent potentiam, immò per participationẽ, ſed ſolus deus à ſe eſſentialiter. Vnde dicit [Rex regũ, & dominus dominantium.] Ambro. Dominus eſt nomen poteſtatis, & rex ſimiliter. Qui ergo habet dominũ & regem ſupra ſe, eſt ſubiectus poteſtati, & talis non eſt potens à ſe, ſed ab alio. Si ergo Chriſtus eſt rex regum, &c. Neceſſe eſt ꝙ ſolus habeat potentiã non ab alio, ſed omnes ab eo. Et deſignatur duplex potentia dei. ſ. gubernatiua mũdi, cùm dicit, Rex regum, quaſi à regimine dicta. Prouer. 20, Rex qui ſedet in ſolio iudicii diſsipat omne malum intuitu ſuo. Item potentia creandi, cùm dicit, Dominus dominãtium. Pſal. Scitote quoniã dominus ipſe eſt deus, ipſe fecit nos. Apoc. 19, Et habebat in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptũ, Rex regum, & dominus dominãtium. Quantum ad tertiũ dicit [Qui ſolus habet immortalitatem & lucem habitat inacceſsibilem.] Incõprehenſibilitas dei ex duobus patet. Primò, quia tranſcendit quicquid in creaturis eſt cõprehenſibile. Secundò, quia hoc ipſum ꝙ deus eſt, omnium cõprehenſionem exeedit. Primũ, cùm dicit, Solus, in quo libet enim mutatione vel quædã corruptio, quia omne quod mutatur inquantũ huiuſmodi, deſinit eſſe tale. Illud ergo propriè & verè eſt incorruptibile quod penitus eſt immutabile. Quælibet autem creatura in conſiderata habet aliquã mutationem vel mutabilitatem: deus autẽ eſt omnino immutabilis. Sed ſi aliqua creatura eſt immutabilis, hoc cõuenit ei ex dono gratiæ. Et ex hoc oſtendit ꝙ natura dei tranſcendit omne quod eſt in natura creata. Suprà 1, Regi ſeculorum immortali, &c. Quantũ ad ſecundum dicit, Lucem, &c. Lux in ſenſibilibus eſt principiũ videndi, vnde illud quo aliquid cognoſcitur quocunq; modo, dicitur lux. Vnumquodq; autem cognoſcitur per ſuã formam, & ſecundum quod eſt actu. Vnde quantũ habet de forma & actu, tantũ habet de luce. Res ergo quæ ſunt actus quidã, ſed non purus, lucentia ſunt: ſed nõ lux. Sed diuina eſſentia quæ eſt actus purus, eſt ipſa lux. Ioan. 1, Non erat ille lux, &c. Deus autem habitat apud ſe, & hæc lux eſt inacceſsibilis. i. nõ viſibilis oculo carnis, ſed intelligibilis. Et tamen nullus intellectus creatus poteſt ad eũ accedere.

¶ Notandũ eſt tamen ꝙ dupliciter poteſt intellectus accedere ad cognitionem naturæ alicuius. ſ. vt cognoſcat & vt cõprehendat. Ad comprehendendum autem deum impoſsibile eſt intellectum peruenire, quia ſic cognoſceret deum vt cognoſcibilis eſt: deus autẽ perfectè cognoſcibilis eſt inquantũ habet de entitate & luce: hæc autẽ ſunt infinita, ergo eſt infinitè cognoſcibilis. Virtus autem intellectus creati eſt finita. Et ideo etiã intellectus Chriſti non cõprehendit deum. Sed alius modus eſt cognoſcendi deum,

ſcilicet, attingẽdo deum. Et ſecundũ hoc nullus intellectus creatus per propria naturalia attingit ad cognoſcendum id quod eſt deus. Et ratio huius eſt, quia nulla potẽtia poteſt in aliquid altius ſuo obiecto, ſicut viſus ad altius cognoſcere. Proprium autẽ obiectũ intellectus eſt quod quid eſt, vnde quod ſuperat quod quid eſt, excedit proportionẽ omnis intellectus. In deo autẽ non eſt aliud eſſe, & quidditas eius. Quomodo ergo cognoſcibilis eſt? ergo accedamus, ad eũ cognoſcendũ: hìc per gratiã, & in futuro per gloriã. Pſal. Accedite ad eum, & illuminamini. Sed qualiter ergo deus habitat lucẽ inacceſsibilẽ? & in Pſal. Nubes & caligo in circuitu eius. Exod. 9, Moyſes acceſsit ad caliginẽ in qua erat deus. Reſpõdet Dionyſius: Omnis caligo eſt inacceſsibile lumen. Eſt ergo idẽ quod hìc lumen, & ibi caligo, ſed caligo eſt inquantũ non videtur, lumen verò inquantũ videtur. Sed aliquid eſt inuiſibile dupliciter. Vno modo propter ſe ſicut opaea. Alio modo propter excedentiã eius ſicut ſol ab oculo noctuæ. Si quædã ſunt nobis non cõſpicua propter defectum ſui eſſe, & quædam propter excedentiã eius: & ſic deus nobis quodãmodo inacceſsibilis eſt [Quem nullus hominum vidit.] Si intelligatur de cõprehenſione ſic abſolutè verum eſt, etiã de angelis: quia ſolus deus comprehendit ſe. Si autẽ de viſione qua attingitur, ſic intelligitur tripliciter. Vno modo nemo vidit oculo corporali. Alio modo ſecundũ eſſentiam oculo mentis viuẽs in carne, niſi Chriſtus. Exod. 33, Non videbit me homo & viuet. Tertio modo nemo vidit quid eſt deus per ſeipſum. Mat. 11, Nemo nouit patrem, &c. Mat. 16, Caro & ſanguis non reuelauit tibi.

¶ Deinde prorũpit in laudem dei, dicens [cui honor.] Et ponit duo. Primum pertinet ad reuerentiæ exhibitionem, dicens: Honor qui eſt exhibitio reuerentiæ. Malach. 1, Si ergo pater vbi eſt honor meus, &c. Secundum ad gubernationem, cùm dicit [Imperium ſempiternum.]

Lectio 4.

Monetur Timot. ad inſtructionẽ diuitum in quo debẽt ſperare & quo diuites fiere: & ipſemet Timot. monetur ad bonũ ſeruandũ & malũ vitandum.

Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublimè ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarum, ſed in deo uiuo qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant bonam uitam. O Timothee depoſitum cuſtodi, deuitans prophanas uocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderũt. Gratia tecum. Amen.

¶ Suprà egit de inſtructione perſonarũ infimi ſtatus: hìc reddit ad materiã ſuam, & inſtruit eum ad inſtruẽdum diuites. Et primò facit hoc: ſecundò agit de inſtructione Timothei, ibi [O Timothee.] Et ſemper quãdo inſtruit eum ad inſtructionem aliorum, monet vt non negligat ſe. Et circa primum primò excludit vitia quæ ſolent in diuitibus abundare: ſecundò inducit ad bona, ibi [Bene agere.] Item circa primũ primò ponit vitia quæ ſolent eſſe in diuitibus: ſecundò excludit hæc, reddẽdo rationem huius, ibi [In incerto.] Dicit ergo [Diuitibus] Diuitiæ abundantiam important. Eſt autem abundantia ſpiritualium, & hæ ſunt veræ diuitiæ. Eſa. 33, Diuitiæ ſalutis ſapientia & ſcientia, timor domini ipſe eſt theſaurus eius. Quædam corpora les, & hæ non ſunt veræ diuitiæ, quia non ſufficiunt. Et ideo addit eum quadã diminutione [huius ſeculi.] Baruch 3, Qui argentũ theſaurizant, & aurum in quo confidunt homines. His ergo [præcipe.] Quando deſeruis egit non poſuit præceptũ, quia hoc eſt virtus ꝙ homo vtatur authoritate ad maiores, nõ ad minores. Et ideo dicit, Non dimittas propter diuitias & propter altum ſtatũ eorum, quin præcipias. Et quid debet præcipere? [Non ſublimè ſapere.] i. non ſentire aliquid excelſum de ſe. Nunquid hoc eſt malum? Reſpondeo. Poteſt reddi malum ex duobus. Primò ſi ſublimè ſapit de ſe propterea quæ non habent excellentiam veram. Et hoc eſt ſi in rebus tẽporalibus, vnde qui propter exteriorem excellentiam ſublimè ſapit, de ſe inordinatè ſapit: & eſt ſuperbia. Et tamen carnales non aliam ſublimitatẽ curant niſi iſtam, & hæc acquiri poteſt per diuitias. Eccle. 10, Pecuniæ obediunt omnia. Vnde, quia diuites huiuſmodi hæc habent, inaniter extolluntur. Item alio modo, quia ſunt quædã quæ habent ſublimitatẽ, ſicut dona ſpiritualia. Eccle. 25, Quàm magnus eſt qui inuenit ſapientiã & ſcientiam, &c. In his enim aliquis poteſt inordinatè ſapere ſublimitatẽ, non ex natura donorũ, ſed vel attribuendo ſibi quod non habet, vel non cognoſcendo à deo ea quæ habet. Vnde primo, eſt inordinatio propter defectũ rerum. In ſecũdo, propter inordinationem affectus. Secũdum vitium in diuitibus eſt ſpes mũdanorum. Vnde dicit [Neq; ſperare.] Iob 31, Si putaui aurũ robur meum, & obrizo dixi, fiducia mea. Prou. 10, Subſtantia diuitis vrbs fortitudinis eius.

¶ Deinde cùm dicit [In incerto diuitiarum.] Aſsignat rationem monitionis. In eo enim ſperat aliquis vnde credit auxiliũ habere, ſed auxilium habetur à forti: & diuitiæ ſunt fragiles, ergo non eſt in eis ſperandum. Mat. 6, Nolite theſaurizare, &c. [Sed in deo] vbi eſt vera ſpes ponẽda. Hiere. 17, Beatus vir qui confidit in domino & erit dominus fiducia eius. Iacob. 1, Dat omnibus affluenter. Sed hoc quod dicit [Abundè ad fruendum] dupliciter poteſt exponi. Vno modo vt fruitio ſumatur pro gaudio, & hoc modo eſt etiam in corporalibus. Vel expone. i. vt per hæc perueniamus ad fruitionem dei.

¶ Deinde cùm dicit [Bene agere.] Monet ad operandum bonum. Qui autem habent affectum ad diuitias, primò nituntur ad acquirendum non habitas: ſecundò vt vtantur habitis: tertiò vt ad finem diuitiarum perueniant. Hìc tria monet Apoſtolus: primò vt acquirant ſpirituales diuitias quas non habent. Et ideo dicit [Bene agere, &c.] Eſa. 1, Diſcite bene facere. Quantũ ad ſecundum, ſciendum eſt ꝙ duplex eſt vſus diuitiarum. Vnus eſt tenere, & alius eſt dare, ſed principalis eſt dare. Et ideo iſta duo ponit, primò vt dent. Vnde dicit [Facilè tribuere.] i. ſine grauitate cordis interius. 2. Cor. 9, Non ex triſtitia, aut ex neceſsitate, &c. Et ſine tarditate. Proue. 3, Ne dicas amico tuo vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm ſtatim poſsis dare. Iob 31, Si oculos viduę expectare feci. Secundò vt cuſtodiat non quidem tantũ ad ſuam vtilitatem, ſed ad quoddam cõmune. Vnde dicit [cõmunicare.] i. habere eas ſicut cõmunes. Roma. 12, Neceſsitatibus ſanctorum cõmunicantes. Quantum ad tertium vt ad finẽ theſaurizãdi perueniant, ideo dicit [Theſaurizare, &c.] Theſaurus ſpiritualis eſt congregatio meritorum, quæ ſunt fundamentum futuri ædificii quod nobis præparatur in cælo. quia tota præparatio futuræ gloriæ eſt per merita quæ acquirimus per gratiam, quæ eſt principium merendi. Mat. 6, Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neq; tinea, &c. 1. Corinth. 9, Sic currite vt comprehendatis.

¶ Deinde cùm dicit [O Timothee.] Inſtruit ipſum Timotheũ. Et primò vt bona conſeruet: ſecundò vt mala deuitet ibi [Deuitans.] Dicit ergo [O Timothee depoſitum cuſtodi.] Depoſitum hominis eſt omne bonum quod habet quilibet quod ſibi commiſſum à deo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Princeps secularis se habet ad custodiā vnitatis temporalis regni, spiritualis ad spiritualem.

vt conseruet & multiplicet. Eccle. 17, Gratiā hominis quasi pupillam conseruabit. 1. Cor. 15, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et sic dicit ei vt depositū custodiat. i. vt se in gratia dei conseruet & multiplicet. Qui enim abscondit talentū, punitur. Et specialiter prælati habent depositū. s. curam proximorum & fidelium. Io. vlti. Pasce oues meas. Heb. vlti. Ipsi peruigilant quasi rationē reddituri pro animabus vestris. 2. Timo. 1, Bonum depositū custodi. Item ꝙ mala vitet, præcipuè illa quæ sunt nata coinquinare fidē, cuius ratio est, quia sicut princeps secularis ponitur ad custodiendā vnitatem regni, ita spiritualis ad seruandam vnitatem spiritualem. Pax autē regni consistit in iustitia, & ideo ille ordinatur ad iustitiā. Sed vnitas ecclesiæ est in fide, & ideo principaliter monet ad custodiā fidei. Luc. 22, Ego rogaui pro te vt nō deficiat fides tua. Similiter autē posset corrumpi fides per fallaciam sicut etiam quælibet scientia. Sed sicut dicitur 1. Elenc. Fallacia quandoq; fit ex voce, quandoq; ex re. Vnde est fallacia in dictione, & extra dictionem. Et sic fides aliquādo corrūpitur per aliquas voces inordinatas, sicut dicit Hie. ꝙ ex verbis inordinatè prolatis sit hęresis. Et ideo dicit, Deuitans prophanas vo. no. Quia nō velle audire aliquid nouū est oblatrare cōtra cōsuetudines. Sed noua prophana nō sunt audienda. Sed prophana nouitas est quando inducitur aliquid contra fidem. Et dicitur nouū, ad id quod est antiquum. Hoc fecit Nestorius quando dixit de virgine Maria Christo tochos, vt inferret ꝙ non esset mater dei. Et ideo sancti patres in Ephesino concilio instituerūt quòd diceretur theotochos. 2. Tim. 1, Formā habens sanorum verborū quæ à me audisti in fide, & dilectione in Christo Iesu. Et ca. 2, Prophana & voniloquia deuita, &c. Quandoq; verò corrūpitur per rationes reales sophisticas. Et istud vitandū est. Et dicit [Et oppositiones scientiæ falsi nominis] quia non est vera scientia, sed apparens. Scientia enim secundū propriam rationem non est nisi verorū. Impossibile autem est ꝙ verum sit vero cōtrarium, licet quandoq; duo falsa sint sibi contraria, & ideo impossibile est ꝙ illud quod repugnat veritati diuinæ quæ est summa veritas, sit verum. Col. 2, Videte ne quis vos decipiat per philosophiā & inanem fallaciam secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. [Promittentes.] i. dicentes se habere. Hier. 10, Stultus factus est omnis homo à scientia sua. Quæ nō est dei, quia qui loquitur mendaciū: ex propriis loquitur. Io. 8. Hier. 2, Filii Mempheos & Taphneos cōstupraverūt te vsq; ad verticem. Esa. 47, Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te. [Gratia dei] tecum. Amen.

Explicit profunda & subtilis explanatio mirifici doctoris sanctissimi Thomæ Aquinatis: ordinis fratrum prædicatorum super prima epistola gloriosi Gentium apostoli Pauli ad Timotheum.

Incipit deuotissima expositio eiusdem Angelici doctoris gloriosi Thomæ Aquinensis ordinis fratrum prædicatorum super secundā epistolā eiusdem sanctissimi Pauli apostoli, ad Timotheum.

PROLOGVS.

NOcte & die estu vrebar & gelu, &c. Gen. 31, Verba sunt Iacobi ostendentis & cōmendantis curā pastoralem, ac pastorale officium. In quibus circa hoc officiū tria ponuntur. s. assiduitas, patientia, solicitudo. Primū est, quia sine intermissione debet curam gregis gerere. Vnde dicit, Nocte & die. Nocte orādo, die erudiēdo. Esa. 21, Super speculam domini ego sum stans iugiter per diē, & super custodiā ego sum stans totis noctibus. Vel per diem. i. tēpore prosperitatis, & per noctem. i. tempore aduersitatis. In quibus prælatus debet respicere curā gregis. 2. Cor. 6, Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Prou. 17, Omni tēpore diligit qui amicus est. Secundū est quia maximè prælato patiētia necessaria est. Debet enim prælatus propter gregis salutē omnia sustinere. Io. 10, Bonus pastor animā suam dat pro ouibus suis. Prou. 19, Doctrina viri per patientiā noscitur. Vnde dicit, Estu. i. feruore instātis persecutionis. Iac. 1, Exortus est sol cum ardore & arefecit fœnū. Gelu. i. timore futurorū. 2, Cor. 7, Foris pugnæ, intus timores. Tertiū est quia præest in solicitudine, vt dicitur Ro. 12. Et hoc expellit somnū negligentiæ. Vnde subditur Gen. 31, Fugiebātq; somnus ab oculis meis. Prou. 6, Discurre, festina, fuscita amicū tuum, ne des oculis tuis somnū. Rectè ergo hæc verba materiæ huius epistolæ conueniunt. In prima enim instruxit eum de ordinatione ecclesiastica. In hac autem secunda agit de solicitudine tanta pastorali, vt etiā martyrium sustineat pro cura gregis, vt patet in prologo.

Materia huius epistolæ,

Salutatio.

Caput 1.

PAulus apostolus Iesu Christi per uoluntatē dei, secundum promissionem uitæ quæ est in Christo Iesu: Timotheo charissimo filio gratia, & misericordia, et pax à deo patre nostro, et Christo Iesu domino nostro.

¶ Diuiditur autem hæc epistola in salutationem, & narrationem: secunda ibi [Gratias ago.] Item primò ponitur persona salutans: Secūdò persona salutata. Tertiò bona optata. Persona salutās describitur ex nomine [Paulus] quod sonat modicitatē, quod ei cōpetit ꝓpter humilitatē mentis, & tribulationē, quæ factunt hominē parū. Intantū ꝙ Christus dicitur minoratus ꝓpter passiones. Heb. 2, Eum qui in modico ab angelis minorat⁹ est, &c. Itē ex dignitate, quā primò ponit. Secūdò dignitatis originē. Tertiò fructum. Dignitas est magna quia est [Apostolus Iesu Christi.] id est, missus est à Christo. Lucæ 6, Elegit duodecim ex ipsis, quos etiam apostolos nominauit. Hanc dignitatem adeptus est quia

plus omnibus laborauit. 1. Cor. 15. & Gala. 2, Qui operatus est Petro in apostolatū circuncisionis, operatus est & mihi inter Gentes. Origo apostolatus est voluntas dei. Vnde dicit [Per voluntatē dei] quam quidā præueniunt, quia se ingerunt: contra quos dicitur Heb. 5, Nemo assumit sibi honorē, sed qui vocatur à deo tanq; Aaron. Item quidā permittuntur, propter peccata populi. Iob 34, Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi: sed hic est per voluntatē dei. Quod dicit, quia non per voluntatē suam. Fructus autē non est aliquid terrenum, sed [secundū promissionem vitæ que est, &c.] i. ad consequēdam vitam æternam promissam à Christo. Hic debet esse finis prælatorū. 1. Cor. 9, Illi quidē vt corruptibilem coronā accipiant, nos autē incorruptam: Dan. 12, Qui ad iustitiā erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates. Persona salutata est Timotheus filius eius ab eo conuersus. Act. 16, Charissimus, quia sibi vnanimis Philip. 2, Neminē habeo tam vnanimē, &c. Bona optata sunt tria. s. [gratia] per quam est remissio peccatorum [misericordia] per quā consequimur finale bonum [Pax] Glo. i. tranquillitas mentis, hæc cōpetit prælato, qui ad hoc ponitur vt pacē procuret. Io. 10. dixit dominus, Pax vobis. Et præcepit intrātibus domum pacem offerre ei vt habetur Matth. 10. Et hoc [à deo patre] qui est dator omnis boni. Iac. 1. Item à Iesu Christo qui est mediator inquantū homo dei & hominum. 2. Petr. 1, Per quem maxima nobis & pretiosa promissa donauit.

Lectio 2.

hoc c. 2. munit Timoth. contra præsentes persecutiones et hic quidem ponit affectū quē habet ad Timot. ipsum ostendendo p oratione, & desiderii, & 2. ponit bona Timot. tale affectū incitantia.

GRatias ago deo meo, cui seruio à progenitoribus meis in conscientia pura, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te uidere. Memor lachrimarum tuarum, ut gaudio implear, recordationem accipiens eius fidei quæ est in te non ficta, quæ & habitauit primùm in auia tua Loidæ, & matre tua Eunicæ, certus sum autem quòd & in te.

¶ Hic incipit epistolaris narratio, in qua primò munit eum cōtra præsentes persecutiones. Secūdò contra futura pericula ecclesiæ. 3. ca. ibi [Hoc autē scito.] Item primò inducit ad instantiā prædicationis, quæ tunc erat causa & occasio persecutionis. Secundò hortatur ad sustinēdas tribulationes propter Christū, ibi [Tu ergo, &c. cap. 2.] Item primò cōmemorat bona ipsius Timothei. 2. hortatur eum ad vsum horū bonorum per instantiā prædicationis, ibi [Per quam & cætera. Tertiò ponit se in exemplum, ibi [In quo positus sum ego prędicator & apostolus & magister &c] Item primò ponit affectū quē habebat ad Timotheum. Secundò ponit bona huius, quę prouocabāt eum ad huiusmodi affectū, ibi [Memor.] Affect⁹ ostēditur per duo. s. per orationē & desiderium. Et ideo gratias agit deo de affectu quē habet ad Timotheum, quia est charitatis, & charitas est principale donum. q. d. Reputo me gratiā consecutum quòd sic sincerum affectum habeo ad te, Et dicit [Deo meo, cui specialiter] seruio à progenitoribus meis, nō à parētibus carnalibus, quia 1. Timoth. 1, Christus venit peccatores saluos facere quorū primus sum ego, sed seruitio deriuato à progenitoribus meis. s. patriarchis & prophetis qui deo sincerè seruierunt. Et dicitur à progenitoribus, quia filii facilius imitantur perfectionē paternam, tum quia instruuntur ab eis vt Tobias, tum quia etiā homo facilius imitatur amicos. Et quomodo seruio ei? In cōscientia pura, quia vt habetur Abac. 1, Mūdi sunt oculi tui domine ne videant malū, & respicere ad iniquitatem nō poteris. 2. Cor. 1, Gloria nostra hæc est testimonium cōscientiæ nostræ. De quo agit gratias: quia sine intermissione, siue die prosperitatis, siue nocte aduersitatis oro pro te. Item ex desiderio. ideo dicit [desiderans te videre.] s. propter cōsolationē vtriusq;. Ro. 1, Desidero enim videre vos, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Memor] ostendit bona quæ erant in Timotheo. Et primò cōmorat affectū eius ad se. Secundò fidem ad deū, ibi [Recordationem.] Dicit ergo [Memor lachrymarum] quas. s. Timotheus effudit quādo discesserit Ephesum ab eo, paratus ad martyriū. Vel lachrymarum quas fudit in orationib⁹ & hoc [vt gaudio implear.] i. hęc memoria replet me gaudio. Phil. 2. Implete gaudiū meū, &c. Item memor fidei ad deum. Fidem eius primò cōmemorat. Secundò ostēdit eam à parentibus derivatam & non nouitiā. Dicit ergo [Recordationem, &c.] Fides necessaria est prælato qui est fidei custos. Heb. 11, Sine fide impossibile est placere deo. Et dicit [Non fictā.] Vera enim per opera bona est. Iac. 2, Ostende mihi sine operibus fidē tuam, ego ostendam tibi ex operibus fidē meam. 1. Timo. 1, Finis præcepti est charitas, &c. Sap. 1, Effugiet fictū, &c. Et hæc non noua, sed [habitauit primū in auia tua Loide, &c.] Act. 16, dicitur ꝙ fuit filius mulieris viduæ [Certus autem] vel per reuelationem vel per indicia [quod & in te.]

Lectio 3.

Monetur Timot. ad vsum gratiæ sibi datæ subdēdo rationē & specificādo gratiæ vsū in prædicatione remouendo, primò erubescentiā impedientē & tandē deducendo auxilium à deo ad hoc datum.

PRopter quam causam ammoneo te ut resuscites gratiam dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis deus spiritum timoris: sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium domini nostri, neque me uinctum eius: sed collabora euangelio secundum uirtutem dei qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Manifestata est autem nunc per illuminationem saluatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem uitam & incorruptionem per euangelium.

Duplex est spiritus.

¶ Supra cōmendauit eum de bonis gratuitis: hīc hortatur ad vsum gratuitorū sibi datorū præcipuè in prædicatione euangelii. Et primò monet generaliter ad vsum datæ sibi gratiæ. Secūdò specificat qualis sit vsus gratiæ, ibi [Noli itaq; erubescere.] Item primò ponit monitionē: secundò eius rationem, ibi [Non enim dedit nobis.] Dicit ergo, Fides non ficta in matre & auia & in te est [Propter quā causam ammoneo te.] Gratia dei est sicut ignis qui quando obtegitur cinere non licet, sic gratia obtegitur in homine per torporem vel humanum timorem. Vnde & Timotheus effectus pusillanimis, torpuerat circa prædicationem. Et ideo dicit [vt resuscites gratiam, sopitam. 1. Thessa. 5, Spiritum nolite extinguere. Et addit [Quæ est in te per impositionem manuum mearum] à quo, scilicet ordinatus erat episcopus. In qua manus impositione data est ei gratia spiritus sancti. ¶ Deinde cùm dicit [Non enim.] ponitur ratio monitionis, & sumitur ex conditione diuinorum munerum. Qui enim accipit munus debet operari secundum congruentiam muneris, ergo secundum conditionem diuinorum munerum debemus deo seruire. Est autem duplex spiritus, huius mundi, & dei. Et horum distinctio est: spiritus enim significat amorem: quia nomen spiritus impulsionē importat, & amor impellit. Duplex autē est amor. s. dei: & hic est per spiritū dei, & amor mundi, & hic est per spiritum mundi. 1. Corin. 2, Non enim accepimus spiritum huius mundi, &c. Spiritus autem mundi facit amare

Universidad de Deusto
Biblioteca

bona mundi,& timere mala tẽporalia,& ideo dicit [Non enim dedit nobis deus ſpiritum timoris.]ſ.mundani:quia hunc deus aufert à nobis,Mat.10,Nolite timere eos qui occidunt corpus,&c.Eſt alius ſpiritus timoris domini & ſanctus:& iſte facit vt timeatur deus.hic autẽ eſt ſine pœna & ſine offenſa, & hic eſt à deo. Mat.10,Timete eum qui poteſt & animã & corpus perdere in gehẽnam.Et addit[ſed virtutis]quia per ſpiritum ſanctum dirigimur in malis,& hoc per virtutẽ.ſ.fortitudinis contra aduerſa mundi.Luc.vlti. Sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto.Item dirigimur in bonis,quia quantum ad affectionem ordinamur per dilectionẽ charitatis,dum quis omnia quæ diligit,refert in deũ.Vnde dicit[Et dilectionis.]1.Ioã.3, Qui non diligit manet in morte.Item quantũ ad bona exteriora,& ideo dicit[Et ſobrietatis.]i.omnis temperantiæ ſeruando debitũ modum & menſuram,vt.ſ.tẽperatè vtamur bonis mũdi. Tit.2,Sobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo.1.Tim.3,Oportet epiſcopũ eſſe irreprehenſibilem ,vnius vxoris virũ, ſobrium.

¶ Deinde cùm dicit[Noli.]ſpecificat vſum gratiæ,& primò excludit contraria huic vſui.Secũdò hortatur ad vſum gratiæ,ibi[Sed collabora.]A ſolita autẽ prædicatione poterat impediri propter duo.Primò per erubeſcentiã.Secundò ex pœna Apoſtoli quam patiebatur propter euangeliũ,& ideo quantum ad primũ dicit[Noli itaq;.]ſ.ex quo habes ſpiritum fortitudinis[Erubeſcere,&c.]Prædicatio enim Chriſti ſi referatur ad ſapientiã mundi videbatur ſtulta,vnde erubeſcentiã habere videbatur.1.Cor.1,Nos prædicamus Chriſtum crucifixũ, Iudæis quidem ſcandalum,Gentibus autẽ ſtultitiam. Ro.1,Non enim erubeſco euangeliũ. Luc.9,Qui me erubuerit & meos ſermones,hunc filius hominis erubeſcet. ¶ Quantum ad ſecundũ ſciendum eſt q̃ ſi latro videt aliquẽ ſuſpenſum,erubeſcit ſe confiteri ſocium eius. Sic quia Apoſtolus erat vinctus poterat eum Timotheus erubeſcere,& ideo dicit[Neq; me vinctum eius.] Ephe.6,Pro quo legatione fungor in cathena.Eccl.4,Ne reuerearis proximũ tuum in caſu ſuo. ¶ Deinde cùm dicit [Sed collabora.] hortatur ad vſum gratiæ:& primò in generali.Secundò oſtendit ex qua fiducia hunc vſum aggrediatur,ibi [Secundũ virtutem.]Hic manifeſtat quod dicit ibi[Non ſecundũ,&c.]ſed collabora.Dicit ergo ne erubeſcas,ſed[collabora.]i.ſimul mecum labora.1.Cor.3,Vnuſquiſq; propriã mercedem accipiet.Et dicit[euangelio]quod poteſt eſſe ablatiui caſus,& hic in euangelio prædicando datiui caſus, & ſic ad laudẽ euangelij, vt ſcilicet creſcat.Sap.3,Bonorũ laborum glorioſus eſt fructus,&c.Et hoc cum fiducia,nõ propria,quia nõ ſufficientes ſumus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis,&c.Sed[ſecundũ dei virtutem.]i.habendo fiduciam de virtute dei.Eſa.40,Qui dat laſſo virtutem & his qui non ſunt fortitudinem & robur multiplicat. Hæc virtus manifeſtatur per duo.ſ.quantũ ad affectum,quia liberamur à malis.Et ideo dicit [Qui nos liberauit.]1.Eſd.8,Liberauit nos de manu inimici & inſidiatoris in via.Io.8,Si filius vos liberauerit.Et quantũ ad hoc q̃ vocat nos ad bona.Vnde ſequitur[& vocat vocatione ſua ſancta] quia vocauit ad ſanctificandũ. Ro.8,Quos prædeſtinauit hos & vocauit.1.Petr.2,Qui de tenebris nos vocauit,in admirabile lumen ſuũ. Et manifeſtat quædã quæ dicit,dicens[Non ſecundũ opera noſtra.] vbi oſtendit q̃ per virtutẽ dei liberati & vocati ſumus,non per humanã.Et primò oſtendit cauſam vocationis noſtræ & liberationis eſſe à deo.Secundò proceſſum cauſæ ibi[Quæ data eſt etiã.]Tertiò cõmendat datorem cauſæ.ſ.gratiç,& eius conſeruatorem,ibi[Qui deſtruxit.]Dicit ergo vocauit non per noſtram virtutem, quia.ſ.non per opera noſtra quæ ſunt effectus virtutis.Tit.3,Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundũ ſuam miſericordiã ſaluos nos fecit.Eſt autẽ duplex cauſa humanæ ſalutis quæ eſt à deo.Vna eſt æterna.ſ.eius prædeſtinatio.Alia eſt tẽporalis.ſ.gratia iuſtificans.Quantũ ad primum dicit[Secundũ propoſitum.]i.prędeſtinationẽ,quę eſt propoſitũ miſerendi.Ephe.1,Operatur omnia ſecundũ propoſitũ volũtatis ſuæ.Ro.8,His qui ſecundũ propoſitum vocati ſunt ſancti.Quantũ ad ſecundũ,dicit[Et gratiã.]Ro.3, Iuſtificati gratis per gratiam ipſius.

Duplex cauſa ſalutis humanæ

¶ Circa proceſſum gratię primò oſtẽdit quomodo eſt præparata gratia.Secũdò quomodo collata.Tertiò quẽ.Primum oſtẽdit cùm dicit[Quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu.] i.præuiſa eſt nobis dari ante tẽpora ſecularia.Sicut dicit Philoſophus,Seculũ nihil aliud eſt q̃ mẽſura durationis aliquarũ rerum.vnde diuerſa ſecula,diuerſæ ſunt ætates hominũ.Vnde vnum ſeculũ durat mille annis:quia homo dicitur viuere q̃diu eſt in memoria hominũ,quæ non excedit mille annos.Tẽpora ergo ſecularia ſunt quæ menſurant res mutabiles,& hæc inceperunt cum mũdo,ſed prædeſtinatio eſt ante mundũ.Ephe.1,Elegit nos in ipſo ante conſtitutionẽ mundi.Et dicit,In Chriſto Ieſu,quia nõ ſumus electi ſic vt ſaluemur propriis meritis,ſed per gratiam Chriſti:quia ſicut prædeſtinauit ſalutẽ noſtram,ita modũ ſalutis noſtræ.Io.1,Gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt.Sed hæc prædeſtinatio prius erat occulta,ſed nũc eſt manifeſta.Et quomodo?ſicut cõceptus cordis per opera.vnde nũc in effectu operis, ſuis electis manifeſtauit, per illuminationẽ propriè loquitur.manifeſtare enim eſt in lucẽ ducere.Iob 18, Abſcondita produxit in lucẽ. Sic ergo [manifeſtata eſt nunc,&c.]per hoc q̃ miſit Chriſtũ nos illuminantẽ.Eſa. 60,Surge illuminare Hieruſalẽ quia venit lumen tuum.Luc.1,Illuminare his qui in tenebris& in vmbra mortis ſedent. ¶ Deinde cùm dicit[Qui deſtruxit.] cõmendat Chriſtum illuminatorẽ.& primò eius virtutem quantũ ad mala quæ abſtulit.Secundò quãtum ad bona quæ cõtulit.Dicit ergo Chriſtus,propter hoc q̃ pro nobis paſſus eſt [deſtruxit mortẽ.]i. ſatisfecit deo pro peccatis noſtris.1.Pet.3,Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt,&c.Et peccatũ erat cauſa noſtræ mortis corporalis.Ro.6,Stipẽdia enim peccati mors.& ideo deſtruẽdo peccatũ, deſtruxit mortem. Oſee 13,Ero mors tua ô mors,&c.Contulit etiam perfecta bona.primò animę in præſenti,per gratiã fidei. Abac.2,Iuſtus meus ex fide viuit.Et eſt imperfecta in hac vita,ſed perficietur in gloria.Ioã 17,Hæc eſt vita æterna vt cognoſcãt te.Secundò immortalitatẽ carnis reſultantem ex gloria animæ.1.Corint.15, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, &c.Ioan.10,Ego veni vt vitã habeant.ſ.iam per gratiã, & abundantius habeant.ſ.per gloriam in futuro.Item ibidem,Omnis qui viuit & credit in me,non morietur in æternum.

Lectio 3.

Deſcribit Paulus ſuũ officiũ ex tribus, & oſtẽdit quæ

IN quo poſitus ſum ego prædicator & apoſtolus & magiſter Gentium.Ob quã cauſam etiam hæc patior ſed non confundor Scio enim cui credidi, & certus ſum,quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem.Formã habe ſanorum uerborũ,quæ à me audiſti in fide & in dilectione in Chriſto Ieſu.Bonum depoſitũ cuſtodi per ſpiritum ſanctũ, qui habitat in nobis.Sciunt enim hoc quòd auerſi ſunt à me omnes q̃ in Aſia ſunt:ex quibus eſt Philetus & Hermogenes

Det miſericordiam dominus Oneſiphori domui,quia ſæpe me refrigerauit, & catenam meã non erubuit:ſed cùm Romã uenieſſet,ſolicitè me quæſuit, & inuenit.Det illi dominus inuenire miſericordiam à deo in illa die.Et quanta Epheſi miniſtrauit mihi,tu melius noſti.

patitur pro ſui officii executione oſtendendo certitudinẽ ſuæ ſpei ꝙ facit eũ nõ cõfundi,inducendo ad ſui ſequelã & ad officiũ prædicationis, atq; inducit pro ponendo alios quorum de fecerũt & alios qui profecerũt.

¶ Suprà monuit ad ſolicitã Chriſti prædicationẽ:hîc inducit ad hoc per exẽplũ,& primò ponit hoc. Secũdò inducit ad ſui ſequelã ibi[Formã habens.]Tertiò oſtẽdit ſequẽdi neceſſitatem,ibi[Scis hoc.]Item primò ponit ſuũ officiũ.Secũdò oſtẽdit quæ patitur pro ſui officii executione,ibi[Ob quam cauſam.]Tertiò ſpei certitudinem,ibi[Scio enim.]Deſcribit aũt officium ſuũ tripliciter:quia dicit ſe prædicatorem ad excitandũ ad bonos mores.infrà 4,Prædica verbũ,inſta opportunè.Mar.vlti.Prædicate euangelium omni creaturæ.Apoſtolũ ad regendũ eccleſiã:quia apoſtoli ſunt prælati eccleſiæ.Gala.2,Qui operatus eſt Petro in apoſtolatum circunciſionis ,operatus eſt & mihi inter Gentes.Et magiſtrum inſtitutũ ad docẽdũ fidei ſanctitatẽ,& cognitionẽ dei.1.Timo.2,Doctor Gentiũ in fide & veritate.Iohel 2.Filii Syon exultate & letamini in domino deo noſtro qui dedit vobis doctorẽ iuſtitię.Sed dicit[In quo poſitus ſum ego.]Vbi nota trio. Primò q̃ ipſe non aſſumpſit ſibi,ſed ab illo poſitus eſt.Heb.5,Nemo aſſumit ſibi honorẽ,ſed qui vocatur à deo tanquam Aaron.Secũdò in poſitione deſignatur ordo.Tertiò firmitas:quia ſecundũ ordinẽ rationis inſtitutus,firmiter manſit.Io.15,Poſui vos vt eatis & fructũ afferatis,& fructus veſter maneat.Iudicũ 5,Stellæ manentes in ordine & curſu ſuo. ¶ Deinde cùm dicit[Ob quam cauſam]oſtendit quæ patitur pro ſui officii executione,dicens,hæc aduerſa patior.ſ.vincula & tædia,& hoc pro fide Chriſti.Infrà 2, Laboro vſque ad vincula.Et dicit ob hanc cauſam,quia pati ſimpliciter nõ eſt laudabile,ſed propter iuſtam cauſam.Mat. 5.Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.Et ideo[Sed non confundor]quia non eſt ad confuſionem ei qui patitur propter iuſtitiam,1.Pet.4,Nemo veſtrum patiatur quaſi homicida,aut fur,aut maledicus,aut alienorum appetitor,ſi autem vt Chriſtianus,non erubeſcat,&c.Act.5,Ibant apoſtoli gaudẽtes, &c. ¶ Deinde cùm dicit[Scio]Ponitur certitudo ſpei,quæ facit eum non confundi,etiam hæc prouenit ex magnitudine dei promittẽtis.Et ideo dicit[Cui credidi.]Et nota q̃ vno modo credere eſt actus fidei:& eſt ſenſus[Scio,&c.]ideſt,ſcio q̃ ille qui promiſit eſt verax & potens ad reddendam vitam æternam,quam repromiſit homini fideli exiſtenti.Sed contrà ex hoc ſequitur q̃ eadem eſt ſcientia & fides,& idem eſt ſcitum & creditum,quod eſt impoſsibile:quia de ratione ſciti,eſt q̃ videatur:de ratione crediti,q̃ non. Reſpõdeo: in fide duo ſunt.ſ.id quod creditur,& ille cui creditur.De eo quod creditur nõ poteſt eſſe ſcientia , quia ſic perderet crediti rationem,ſed de eo cui creditur eſt ſcientia,quia per euidentiſsimã rationem eſt ſcitum q̃ deus eſt verax.Et ſic dicit,Cui credidi.1.Ioan.4,Nolite omni ſpiritui credere,ſed probate ſpiritus ſi ex deo ſunt.Prou.14,Innocens credit omni verbo,&c.Alio modo dicitur credere fidei eius cui committit rẽ ſuã, & hic ſenſus eſt verior.q.d.Quia meipſum,labores & poſſeſsiones credidi.i.commiſi deo:ſcio q̃[potẽs eſt depoſitum meũ ſeruare,&c.]Et nota q̃ depoſitum dicitur dupliciter.Vno modo quod ego depoſui.Et ſic homo deponit apud deum ſalutem ſuam,quando ſe deo totum cõmittit.1.Petri 5,Omnẽ ſolicitudinem veſtram in eum proiicientes,quoniam ipſi cura eſt de vobis.Pſal.Iacta ſuper dominum curam tuam,& ipſe te enutriet.Item deponit opera ſua,quando.ſ.nõ ſtatim recipit remunerationẽ ſuã,ſed in poſterum.Et ſic qui benefacit,deponit illud apud deum,& hoc vſque in illũ diem,quando iudicabit occulta hominũ,quibus tũc reddet deus mercedem laborum ſuorũ.Sap.10.& Eſa.3,Dicite iuſto quoniam bene,quoniam fructum adinuentionum ſuarum comedet.Vel depoſitum.i.quod penes me poſitum eſt.ſ.officium euangelij. Act.9, Vas electionis eſt mihi iſte vt portet nomen meum,&c. Etiam deus eſt potens conſeruare ſuum Apoſtolũ vſque ad mortem ſuam. ¶ Deinde cùm dicit[Formã habens,]inducit ad ſequelam ſui, & eſt duplex litera. Vna dicit habe,altera habens.Si dicit habens,ſic primò ponit idoneitatem quã proponit Timotheo ad imitandũ exẽplũ Apoſtoli.Secundò hortatur ad imitandũ,ibi[Bonũ depoſitũ.]Apoſtolus autẽ bonã idoneitatem habuit ſecundũ duo.ſ.ſecundũ eruditionem quantũ ad cognitionẽ.Et ideo dicit[Sanorum verborũ.] Item ſecundũ virtutẽ.Vnde dicit[In fide & dilectione.]Dicit ergo,Non potes te excuſare ſi patiẽter te nõ habeas vſque ad vincula ſicut ego,quia tu es[habens formã ſanorum verborũ.]ſ.quæ non continent falſitatis corruptionem.Tit.2,Loquere quæ decent ſanã doctrinã.Et dicitur doctrina ſana non corrupta effectiuè,quia nos ſanos facit.Et addit[Quæ à me audiſti.] q.d.non es deceptus,quia hoc tibi tradidi quod à Chriſto audiui.1.Cor.11,Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis.Luc.10,Qui vos audit,me audit.Et hoc[in fide & dilectione]quia ſi aliquis omnia verba ſana ſciret & nõ crederet,nõ eſſet idoneus,nec etiam diligeret,quia de facili recederet à doctrina vel per aduerſa vel per proſpera.Heb.11,Sine fide impoſsibile eſt placere deo.1.Ioan.3,Qui non diligit manet in morte.Et hoc[in Chriſto Ieſu]quia vera fides eſt eorũ quę Chriſtus docuit,& vera dilectio eſt in Chriſto,qui dedit ſpiritũ ſanctũ per quẽ deũ diligimus.Hęc igitur habens[cuſtodi bonũ depoſitũ]quod.ſ.dedi tibi.i.officiũ prędicationis,vt nunquã à veritate recedas, nec propter timorẽ,officiũ prædicationis vllo tempore dimittas,Prou.4,Omni cuſtodia ſerua cor tuũ,&c. 1.Tim.6,O Timothee depoſitum cuſtodi.Et hoc cuſtodi bono adiutorio.ſ.per ſpiritũ ſanctũ qui habitat in nobis.1.Cor.3,Neſcitis quia templum dei eſtis & ſpiritus dei habitat in vobis?Secundũ aliã literã monet ad duo.Primò ad ſanam doctrinam.Secundò ad perſeuerantiam in ea. ¶ Deinde cũ dicit[Scis hoc] oſtendit neceſsitatem monitionis ex defectu & profectu aliorũ.Quando enim aliquis videt aliquos ſociorũ ſuo rum proficere & aliquos deficere,nititur ſequi bonos.Et ideo primò cõmemorat deficientes.ſecundò proficientes,ibi[Det miſericordiã.]Oſtendit ergo quid caueat,aliàs eſt periculũ.1.Cor.10,Qui ſe exiſtimat ſtare,videat nec cadat.Et ideo dicit,Auerſi,&c.Glo.iſti fallacia erant pleni,ſimulatè enim fuerãt cũ Apoſtolo vt.ſ.adiſcerent vnde facerent calumniam Apoſtolo.Iſti ergo qui ſunt auerſi à me,ſunt modò in Aſia, inter quos præcipuè ſunt iſti duo qui conuerſi ſunt per Iacobum. ¶ Deinde cùm dicit[Det miſericordiã.]Oſtẽdit aliorum profectum & præcipuè cuiuſdã Oneſiphori,cõmememorans primò bona quæ ſibi cõtulit Romæ.Secundò quæ in Aſia.Item primò optat ei dei miſericordiam.Secundò oſtẽdit meritum miſericordię. Tertiò tempus miſericordiæ.Primũ cùm dicit[Det miſericordiam.]Rectè optat ei miſericordiã quia præſens vita miſera eſt.Iob 14,Homo natus de muliere breui viuens tempore,repletur multis miſeriis . Dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

[det Onesiphori domui]non solũ personæ sed familiæ, quia propter bonitatẽ vnius deriuatur gratia ad totam familiam.Mat.10,Siquidem fuerit domus illa digna veniet pax vestra super eam.Meritum autẽ misericordiæ,est misericordia quã habebãt in Apostolũ.Vnde dicit,quia[sepe me refrigerauit.]S.quietẽ præstando.Mat.5,Beati misericordes,quoniam ipsi misericordiam consequẽtur.Eccle.18,Nõne ardorem refrigerabit ros.Philip.16,Viscera sanctorũ requieuerunt per te frater[Et cathenam meã.]infrà secũdò,laboro vsq; ad vincula quasi malè operans,nõ erubuit,sed eũ Romã venisset solicitè vt amicus quæsiuit.Eccl.6,Si possides amicũ,in tentatione posside illũ.Prou.17,Omni tempore diligit qui amicus est. ¶ Optat autem misericordiã futuri seculi cũ dicit,In illa die,in qua.s.dominus iudicabit omnes quando misericordia est necessaria,non solùm autem Romæ,sed & Epheſi.Et ideo dignus est diuina misericordia.

Caput 2.

Quia Paulũ vult inducere Timotheũ ad constantem tollerantiã martyrii: ideo hic præmittitur præparatio martyrii quãtũ ad animi fortitudinẽ honorũ dispensationẽ & fructuosum militiæ laborem.

TV ergo fili mi, confortare in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus,qui idonei erunt & alios docere.Labora sicut bonus miles Christi Iesu.Nemo militans deo implicat se negotiis secularibus ut ei placeat cui se probauit.Nam & qui certat in agone, nõ coronabitur nisi legitimè certauerit.Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus accipere.Intellige quæ dico:dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum.

¶ Suprà induxit Timotheũ ad diligentẽ euangelii prædicationẽ:inducit eum hìc ad cõstantẽ tollerantiam martyrii.Et primò inducit eũ ad sustinẽdã passionẽ pro salute fideliũ.Secũdò docet eũ qualiter resistat infidelibus,ibi[Noli verbis.]Item primò inducitur præparatio ad martyriũ sustinendũ.Secundò exhortatio martyrii,ibi[Memor esto.]Præparatio martyrii præmittitur quãtum ad tria.Primũ est animi fortitudo.Secundũ est bonorum dispensatio,ibi[Et quę audisti.]Tertium est fructuosus militiæ labor,ibi[Labora.]Requiritur autem ad martyriũ fortitudo quæ est circa pericula mortis,& ideo dicit[Tu ergo fili mi.]s. quem per euangeliũ genui[confortare in gratia.]Psal.Viriliter agite & confortetur cor vestrum[quæ est]non in te.s.cuius fortitudo est vana,sed[in Christo Iesu.]Ephe.6,Confortamini in domino & in potentia virtutis eius.Vel in gratia,&c.i.gratuito dei dono per Christum.Ioã. 1,Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.Secundum est dispensatio bonorum.Circa quod notandũ est q̃ quando aliquis adducitur ad mortem, disponit de suis.Non ergo minus debent esse soliciti sancti de bonis spiritualibus sibi creditis q̃ nõ dispereant post eorum mortẽ,sed aliis credãt,& ideo monet eum vt si ad martyrium venerit q̃ dispẽset doctrinam fidei.Et primò ponit quomodo accepit,quia per auditum.Vnde dicit[Quæ audiuisti à me]& ego à Christo.Et dico à me nõ singulariter,sed confirmata[per multos testes.]i.per legem & prophetas.Rom.3, Testificata à lege & prophetis.Vel per apostolos.1.Cor.15,Siue enim ego siue illi,sic prædicauimus & sic credidistis.[Hæc cõmenda]inquantum sunt accepta.Sap.7,Quã sine fictione didici & sine inuidia cõmunico[Fidelibus hominibus]vt.s.nõ quærant lucrum tẽporale,sed gloriã dei.1.Cor.4,Hìc iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur.Mat.24,Fidelis seruus & prudẽs quem cõstituit dominus super familiam,&c.Item qui sunt idonei ad dispẽsandum.Ideo dicit[Qui idonei,&c.]Debẽt autẽ esse idonei tripliciter.Primò intellectu vt sint sapientes ad intelligendum.Luc.21,Ego dabo vobis os & sapientiam,&c. Item linguavt sint facundi ad docendum.Esa.50,Dominus dedit mihi linguam eruditã vt sciã suscitare eum qui lassus est,verbo.Item opere,quia cœpit Iesus facere & docere.Act.1.¶ Deinde eũ dicit[Labora]ponitur tertium quod est legitimus militiæ labor ad quem primò hortatur.Secundò ponit laboris præmium, ibi[Nam & qui.]Tertiò militiæ stipendia[Laborantem.]Itẽ primò hortatur ad legitimum laborem.Secũdò exponit quis labor sit legitimus,ibi[Nemo.]Dicit ergo[Labora sicut bo.mi.[Est autẽ tripliciter aliquis miles Christi.Primò inquantũ pugnat cõtra peccata.Iob 7,Militia est vita hominis super terrã.& 14.Cunctis diebus quibus nunc milito,expecto,&c.Et hæc pugna est cõtra carnẽ,mundũ,& diabolũ.Eph.vlt. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ,&c. Secundò est aliquis miles Christi pugnando cõtra errores.2.Cor.10,Arma militiæ nostræ nõ sunt carnalia,sed potentia deo,ad destructionem munitionum cõsilia destruentes,&c.Tertiò est militia martyrum cõtra tyrannos.Et hæc est laboriosior.Iob 25,Nunquid est numerus militũ eius.Et non debet quiescere miles,quia dicitur à militia sustinenda. ¶ Deinde eũ dicit [Nemo.]Exponit quid sit legitimus labor.Et primò inducit eum ad laborem.Secũdò ostẽdit qualis debet esse bonus miles,ibi[Vt ei placeat.]Primò circa primũ duo facit,quia exẽplũ ponit.Secũdò manifestat. Dicit ergo[Nemo mili.deo,&c.]Circa primũ sciendum est q̃ alius est finis militiæ spiritualis & alius est finis militiæ corporalis,quia finis militiæ corporalis est vt obtineat victoriã contra hostes patriæ,& ideò milites debent abstinere ab his quæ abstrahunt à pugna,puta à negotiis & deliciis.1.Co.9,Qui in agone cõtẽdit ab omnibus se abstinet.Sed militiæ spiritualis finis est vt victoriã habeant ab hominibus qui sunt cõtra deũ,& ideo oportet q̃ abstineant ab omnibus quæ distrahũt à deo.Hæc autem sunt negotia secularia,quia sollicitudo huius seculi suffocat verbũ.Et ideo dicit,implicat se.Sed contrà.Negotia secularia sunt tẽporalia hoc autẽ Apostolus fecit quãdo vixit de labore manuum suarũ.Respondeo,dicendum est quòd Apostolus dicit implicat,& nõ dicit exercet.Ille autẽ eis implicatur cuius cura & sollicitudo iungitur circa ipsa.Et tunc propriè ipsa hæc interdicuntur militibus Christi in quibus ostenditur nõ esse necesse implicari animũ.Item nõ dicit,simpliciter implicatur,sed dicit implicat se,quia quandoq; implicatur & non se implicat. Implicat enim se quãdo sine pietate & necessitate assumit,sed quando necessitas officii pietatis & authoritatis exercetur,tunc non implicat se,sed implicatur huiusmodi necessitate.Ro.16,Assistatis ei in quocunq; negotio vestri indiguerit.Causa autẽ quare nõ debet se implicare est[vt ei placeat cui se proba.]1.Io.2, Si quis diligit mundũ nõ est charitas patris in eo.Qui enim est miles Christi deuouit se ad militãdum deo,& ideo debet conari vt ei placeat cui se deuouit. ¶ Deinde cùm dicit[Nam & qui.]Ponit laboris præmium,Et quia diceret aliquis,O Paule magnaimponis:sed quis est eorũ fructus?Respondet,assumatis exẽplum in pugnis secularibus vbi non omnes,sed legitimè pugnantes accipiunt coronam.Sic ergo erit & in spiritualibus q̃ nullus coronabitur nisi seruet debitas leges pugnę.1.Cor.9,Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant,nos autẽ incorruptã.Sapi.4,In perpetuum coronata triumphat. ¶ Deinde cùm dicit [Laborãtem.]

ostẽdit stipendia interdicitq; ei negotia secularia.Et primò proponit stipẽdia sub metapho.secũdò exponit ibi[Intellige.]officiũ enim prædicatorũ & doctorũ est officiũ militũ inquãtũ insurgũt cõtra hostes & vitia. Itẽ agricolæ,inquantũ fructũ faciũt promouẽdo ad bona.Huius ager est ecclesia,& principalis agricola est deus interius & exterius operãs.Io.13,Ego sum vitis vera & pater meus agricola est.Homines aũt exterius adhibẽt ministeriũ.1.Co.3,Ego plãtaui,Apollo rigauit,deus aũt incremẽtũ dedit.Isti sunt exteriores agricolæ.Iob 31,Si animã agricolarũ eius afflixi.Istũ ergo agricolã oportet fructũ accipere:huius fructũ sunt opera virtutũ.Eccl.24:Flores mei fructus honoris & honestatis.Gal.5,Fructus aũt spiritus est charitas,gaudium, pax,patiẽtia.Inter hos fructus sunt & fructus eleemosynarũ.Act.9,Hæc erat plena fructibus bonis & eleemosynis quas faciebat.Isti ergo debẽt prĩcipaliter fructũ percipere,vt ipsi gaudeãt.Primò de subditorũ fructib⁹.Phili.4,Itaq; fratres mei charissimi & desideratissimi gaudiũ meũ & corona mea.Secũdò de subsidiis tẽporalibus,nõ pro præmio principali,sed stipẽdio.Gal.6,Cõmunicet aũt is qui catheczizatur verbo, vel q̃ se catheczizat in omnibus bonis.Mat.1,Dignus est operarius cibo suo. ¶ Deinde eũ dicit [Intellige.] Expositæ quæ dixerat sequẽs modũ Christi post parabolas.Mat.13,Qui habet aures audiendi audiat.q.d. Reducite hæc ad intellectũ spiritualẽ.Dani.16,Intelligẽtia opus est in visione,quasi diceret aliquis,tu dicis accipe stipendiũ ò Timothee,sed tu nõ facis,quia de labore manuũ vis viuere.Vnde(intellige quæ dico) quia est necessaria discretio,quia ibi nõ sunt accipiẽda vbi est occasio auaritiæ cõtra euangeliũ vel propter cupiditatẽ, vel propter otiũ,& hoc poteris intelligere,quia[dabit,&c.]1.Io.2,Vnctio docebit vos de omnibus.

Lectio 2.

Vt exhortetur ad martyrii Timotheũ pro ponitur ei exẽplũ præmi(quod est gloriosa resurrectio)Christi resurrectio:& exẽplum martyrii tolerãtia Pauli, tãdẽ ponitur præmiũ martyrii & pœna eorũ qui nil pro deo sufferre volũt, dãdomodũ resistẽdi in fidehbus.

MEmor esto dominum nostrum Iesum Christũ resurrexisse à mortuis,ex semine Dauid,secundum Euãgeliũ meũ, in quo laboro vsque ad uincula,quasi malè operans,sed uerbum dei nõ est alligatum.Ideo omnia sustineo propter electos,vt & ipsi salutem consequantur,quæ in Christo Iesu,cũ gloria cælesti.Videlis sermo. Nam si commortui sumus: & conuiuemus,si sustinemus & cõregnabimus:si negauerimus & ille negabit nos:si nõ credimus,ille fidelis permanet negare seipsum non potest.Hæc commonetestificans coram deo.Noli contendere uerbis,ad nihil enim utile est nisi ad subuersionem audientium.Solicitè autem cura teipsum probabilem exhibere deo, operarium inconfusibilem rectè tractantem uerbum ueritatis.

¶ Suprà ponitur præparatio ad martyriũ.hìc ponitur exhortatio ad ipsum,& primò præmittit exẽplũ præmii.secũdò exẽplũ martyrii,ibi[In quo laboro]Tertiò manifestat consequẽtiã præmii ad martyriũ.ibi[Fidelis sermo.]Ná præmiũ mortis pretiosæ martyrii est resurrectio gloriosa,cuius exẽplũ præcelsit in capite nostro Christo.Et ideo dicit[Memor esto,&c.]q.d.Dominũ nostrũ Iesum Christũ habe in mente contra tribulationes.Prou.3,In omnibus viis tuis cogita illũ,& ipse diriget gressus tuos.Multa sunt in eo cogitanda,sed specialiter resurrectio.Ad hãc omnia ordinãtur,& præcipuè totus christianæ religiõis status.Ro. 10,Si cõfitearis in ore tuo dominũ Iesum,& in corde tuo credideris q̃ deus excitauit illũ à mortuis , saluus eris.Et nota q̃ dicit resuscitatũ,quia & si pater eũ suscitauerit,tamẽ propria etiã virtute resurrexit,& est primus resurgentiũ.1.Co.15.Sed quia secundũ naturã humanã resurrexit & mortuus est ex semine Dauid.Ro. 1,Qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnẽ,&c.[Secundũ euangeliũ meũ.]i.à me prædicatũ.1.Cor. 15,Notũ aũt facio vobis euãgeliũ quod prædicaui vobis.Qui prædicat euangeliũ est minister euãgelii,sicut qui baptizat est minister baptismi.Tamen nõ potest dici baptisma meũ,sed euãgeliũ sic. Et hoc ideo quia multũ facit exhortatio & solicitudo. ¶ Deinde eũ dicit[In quo laboro]ostendit se in exẽplum martyrii, & primò eius pœnã.Secũdò eius causam,ibi[Ideo omnia]Tria aũt ostẽdit esse in pœna.s.acerbitatem,opprobriũ,& cõstantiã.Acerbitatẽ cũ dicit[In quo.]s.euãgelio prædicãdo,vel pro quo[laboro].i. affligor,& hoc vsq; ad vincula]quia quãdo hãc epistolam scripsit,erat Romę in vinculis.Eph.vlt.Mysteriũ euangelii pro quo legatiõe fungor in cathena.Opprobriũ quantũ ad infideles,cùm dicit[Quasi malè operãs] Christiani enim tũc reputabãtur pessimi.Lu.9,Beati eritis cũ vos oderint homines & separauerint & exprobrauerint &c.Christus etiã fuit damnatus quasi malè operans.Esa.53,Et eũ scelleratis reputatus est.Cõstãtiã aũt ostẽdit,cũ dicit[Sed verbũ dei,&c.]Licet enim corpus sit alligatũ,tamẽ verbũ dei nõ est alligatum,quia prædicatio fuit ex volũtate Apostoli quæ libera est,præcipuè propter efficaciã charitatis quæ nihil timet . Ro.8, Certus sum enim,quia nec mors neq; vita,&c.Quia sicut.1.Io.3.dicitur,Maior est deus corde nostro.Et dicitur q̃ in vinculis existẽs multos conuertit. ¶ Deinde cũ dicit[Ideo omnia.]Ostẽdit causam,quia martyrem nõ pœna facit,sed causa.Duplex aũt est causa martyrii.s.propter diumũ honorẽ,& salutẽ proximi.Propter deũ quidẽ,quia Ro.8,Propter te mortificamur tota die.Propter salutẽ proximorũ,quia dicit hìc[Propter electos.]Io.15,Maiorẽ charitatẽ nemo habet vt animam suam ponat q̃s pro amicis suis.1.Io. 3, Quoniã ille pro nobis animã suã posuit,& nos debemus pro fratribus animas ponere.Et dicit propter electos, quia quæcũq; bona fiunt,specialiter cedunt in donũ electorũ,nõ reproborum.Et quomodo?[vt & ipsi salutem conse.]Sed nunquid sufficit passio Christi?Dicendũ est q̃ sic effectiuè,sed passio Apostoli dupliciter expediebat.Primò quia dabat exẽplũ perfistẽdi in fide.Secũdò quia cõfirmabatur fides,& ex hoc inducebãtur ad salutẽ.Et hoc[in Christo.]i.quæ venit nobis per eũ.Mar.1,Ipse enim saluũ faciet populũ à peccatis eorũ.Et hoc nõ solũ salutẽ gratiæ præsentẽ,sed etiam[cũ gloria cælesti.]Mat.5,Merces vestra copiosa est in cęlis. ¶ Deinde cũ dicit[Fidelis sermo.]Ponit cõsequentiam præmii ad meritũ martyrii.Et primò ponit attestationẽ.Secundò consequentiam,ibi[Nam si.]Tertiò cõfirmat per testimonium,ibi[Hæc cõmone.] Dicit ergo[Fidelis sermo.]i.verbum quod dicam est fidele.Apoc.vlt.Hæc verba fidelissima sunt,&c. ¶ Deinde eũ dicit[Nam si , &c.]ponit consequentiam.Et primò de remuneratione bonorũ.Secundò de punitione malorum,ibi[Si negauerimus.]In præmio bonorum sunt duo.s.reparatio per resurrectionẽ,& superadditio gloriæ ad quam resurgẽt.Et ideo primò ostẽdit q̃ per Christum venitur ad reparationẽ vitæ . Secundò q̃ per ipsum venitur ad resurrectionẽ,ibi[Si sustinemus.]Dicit ergo[Si cõmortui sumus.]s.cum Christo,& hinc per sacramenti susceptionem in baptismo.Ro.6,Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ.Item per pœnitentiam nos macerãdo.Gal.6,Qui Christi sunt carnẽ suam crucifixerũt cum vitiis & concupiscentiis.Item pro confessione veritatis moriendo sicut & Christus.Pretiosa in cõspectu domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

mors sanctorũ eius. Si ergo cõmortui sumus[& conuiuẽmus.]i.sicut ipse resurexit sic & nos. Ro.6, Si complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. ¶ Deinde agit de gloria quã sancti merentur per mortis ignominiam. Luc.vlt. Nonne hæc oportuit Christum pati. Et ideo dicit[Si sustinuerimus.]i.patienter afflictiones & opprobria[cõregnabimus.]i.simul cũ ipso peruenietmus ad regnũ. Mat.5, Beati qui persecutionẽ, &c. ¶ Deinde eũ dicit[Si negauerimus.]ostendit cõsequentiam quantũ ad pœnas. Dupliciter aũt potest aliquis peccare contra fidem. Primò exterius negando. Secundò interius eam deponẽdo. Quantũ ad primũ dicit[Si negauerimus.]i.corã aliis[ipse negabit nos]in iudicio. Mat.25, Amẽ dico vobis nescio vos. Negare est non cognoscere eos esse de ouibus suis. Quantum ad secundum dicit[Si non credimus.]i.ũ fidem à corde abiiciamus[ille fidelis permanet.]i.ipse fidẽ suã tenet. Vnde fidelis manet in sua fide, quia fides nihil aliud est quàm participatio siue adhæsio veritati. Ipse autem est ipsa veritas quæ negare se non potest. Ergo non est omnipotens. Respondeo ex hoc est omnipotens, q̃[seipsum negare nõ potest.]Posse enim deficere magis est pertinẽs ad impotentiã, quia q̃ aliquid deficiat à suo esse, est per debilitatem virtutis propriæ. Christũ autẽ negare seipsum est deficere à seipso, hoc ergo ipsum quod nõ potest negare se, est ratio perfectæ virtutis. Vnde nec peccatum cadit in eũ vt est dictum, nec potest negare suã virtutem & suam iustitiã quin puniat. Mat.vlt. Qui verò nõ crediderit condemnabitur. Sed nunquid non potest deus alicui remittere pœnã? Potest quidem secundum ordinẽ sapientiæ suæ, sed contra ordinẽ sapientiæ & iustitiæ, nõ. ¶ Deinde cùm dicit[Hęc commone, &c.]confirmat per testimonium. Quasi dicat, Simul cũ aliis admoneo vt semper habeas in corde[testificans corã deo.]i.testem adducẽs corã quo loquor. ¶ Deinde cùm dicit[Noli verbis.]Ostẽdit quomodo resistat infidelibus, quia primò præmittit modum resistendi. Secundò ostendit quæ sunt quibus resistat, ibi[Prophana.]Itẽ primò excludit indebitum modum resistendi. Secundò ponit debitũ, ibi[Solicitè.]Circa primũ primò excludit indebitum modũ. Secundò rationẽ assignat, ibi[Ad nihil.]Dicit ergo[Noli contendere verbis.]Contentio importat concertationẽ in verbis. Potest ergo secundum duo intelligi, quia acrimoniam loquẽs deprauatur dupliciter. Vno modo si per hoc acceditur ad fauorẽ falsitatis, vt quando quis cum confidẽtia clamoris impugnat veritatẽ. Alio modo propter inordinationẽ vt quando vtitur acrimonia vel vltra modum debitum, vel cõtra qualitatem personæ. Sed si moderatè, & cũ circunstantiis debitis, & pro veritate fiat, nõ est peccatum. Et sic in rethorica est vnum instrumentum exhortationis. Tamen in sacra scriptura accipitur secundum q̃ importat inordinationẽ. 1.Co. 11, Si quis videtur inter vos contentiosus esse, nos non habemus talem consuetudinem, neq; ecclesia dei. Et dicit verbis, quia aliqui disceptant solùm verbis improperii. Et hoc propriè est cõtendere. Si hoc fit nõ verbis tantùm, sed veris rationibus, hoc est disputare, non contendere. ¶ Deinde cùm dicit[Ad nihil vtile est.]Ostendit rationem documenti. Nam moderata disputatio quãdo cum ratione fit, est vtilis ad instructionẽ, sed quando cum verbis tantùm, tunc est litigiosa. Ideo dicit[Nisi ad subuersionem]& hoc dupliciter. Vno modo dum quod est certũ venit in dubium. Alio modo, quia audientes scandalizantur. Prou.14, Vbi verba sunt plurima, ibi frequenter egestas, vnde Iac.3, Vbi zelus & cõtentio, ibi inconstantia & omne opus prauũ. Sed nunquid non sine contentione debet quis disputare coram populo de fide? Respondeo distinguẽdum est ex parte audientium, quia aut sunt solicitari ab infidelibus & tunc est vtilis publica disputatio, quia per hanc simplices efficiuntur magis instructi quando vident errantes confutari. Si verò non sunt solicitati ab infidelibus, tunc non est vtilis disputatio, sed periculosa. Item est distinguendum ex parte disputantis, quia si disputans est prudẽs sic q̃ manifestè confutet aduersarium, tunc debet publicè disputare: si verò non, nullo modo. ¶ Deinde cùm dicit[Solicitè cura teipsum]ponit debitum modum resistendi. Et primò quantũ ad rectam intentionẽ. Secundò quantum ad rectã operationẽ. Tertiò quãtum ad rectã doctrinã. Qui enim vult disputare, primò debet scrutari suam intẽtionẽ vtrũ moueatur bono zelo. Ideo dicit[probabilem deo exhibere]qui.s.probat cor.2.Cor.10, Non enim qui seipsum cõmẽdat ille probatus est, sed quẽ deus cõmẽdat. Psal. Probasti cor meũ & visitasti nocte. Item q̃ doctrinã quam prædicat ore, stabiliat per opera, quod nisi faciat, est confusione dignus. Vnde dicit[Operarium inconfusibilem.]q.d, Hæc facito, sic non confunderis. Item q̃ rectè tractet verbum veritatis vera docẽdo & vtilia audientibus. Vnde subiungit[Rectè tract. ver.ve.]non quærens lucrum & gloriam. 2.Cor.2, Non sumus sicut plurimi adulterantes verbũ dei, sed ex sinceritate, sicut ex deo, coram deo in Christo loquimur.

Lectio 3.

Docet vitãda documẽta hæresum ex nocumẽto quod inferũt, docendo quomodo per hæreses nõ est ex toto tulẽda fides, & quare deus permittit aliquos errare.

PRophana autem & uaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymeneus & Philetus, qui à ueritate exciderũt, dicentes resurrectionem iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentũ dei stat habens signaculũ hoc. Cognouit dominus qui sunt eius. Et discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen domini. In magna autem domo, non solùm sunt uasa aurea & argentea: sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

¶ Supra instruxit Timotheum ostendens modum generalem quo infidelibus est resistendum: hic ostendit in speciali quibus sit resistendum. Et primò ostendit quibus est resistendum. Secundò quare, ibi[Multũ enim]Tertiò quomodo, ibi[Iuuenilia.]Dicit ergo.[Prophana & vaniloquia de.]Vbi ostendit duo esse vitanda. s.prophana & vaniloquia, & referuntur ad idem, vel ad diuersa. Nam prophana dicuntur quasi procul à phano. s.cultu diuino, & hæc sunt documenta hæresum: & hæc vitanda. Ideo dicit, Deuita prophana. Potest etiam dici q̃ hæc prophana sunt quę fidei repugnant, sed vaniloquia fabulosa. Psal. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. ¶ Deinde cùm dicit[Multum enim]Ostendit quare hæc sunt vitanda & hoc dupliciter. Primò ex nocumẽto quod inferunt. Secundò ex fructu vitationis, ibi[Si quis.]Circa primũ duo facit, quia primò ostendit quomodo noceant ad fidei subuersionem. Secundò quomodo non possunt totaliter fidem subuertere[Sed firmum]Item primò ponit documentum. Secundò subdit similitudinẽ, ibi [Et sermo.]Tertiò exemplum, ibi[Ex quibus est]Dicit ergo. Hæc sunt vitanda quæ impediunt pietatem, quæ cultus dei dicitur. Vnde doctrina fidei est doctrina pietatis. Impietas verò est doctrina cõtra fidem. Vnde dicit[Multum proficiunt ad impi.]i.perducunt ad errorem siue ad erroneam doctrinam. Sed hic profectus, est in malis abusiuè. infrà 3, Mali homines & seductores ,pficiũt in peius, errãtes & in errorẽ mittẽtes.

¶ Deinde ponit eorum similitudinem dicens[Sermo.]Hæretici enim dicunt à principio quædam vera & vtilia, sed cùm audiuntur, immiscent quædam quæ euomunt mortifera. Et ideo dicit[Sermo eorum, &c.] Eccle.11, A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis. ¶ Deinde cùm dicit[Ex quibus] ponit ad hoc exemplum. Hi enim duo, fidem suo tempore corrumpebant. A quibus quidam errantes conuersi sunt in vaniloquium, &c. De Phileto dicitur suprà primo, Auersi sunt à me omnes qui sunt in Asia ex quibus est Philetus & Hermogenes. De Hymeneo autem habetur 1.Timo.1, Ex quibus est Hymeneus. Et dicit[Exciderunt.]1.Io.2, A nobis exierunt. Et hoc aggrauat, quia.2.Petri 2, Melius enim erat eis nõ cognoscere viam iustitiæ, q̃ post agnitionẽ retrorsum conuerti. Errabant autẽ dicentes resurrectionem iam factã esse. De qua Mat.27, Multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt. Et dicebant q̃ non est alia resurrectio expectanda, sed tunc surrexerũt. Alio modo & melius q̃ sicut est duplex mors, ita duplex est resurrectio. s.animæ & corporis. De resurrectione animę habetur. Apoc.20, Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. Dicebãt ergo q̃ omnia quæ dicuntur in scripturis erant referenda ad resurrectionẽ animarum quæ iam facta est. Colo.3, Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt quærite. Et hic error est etiam hodie apud hæreticos, & per istum subuertunt quosdam. Et congruè dicit[Et subuertunt quorũdam fidem]quia destruunt fundamentum fidei. Actu.13, O plene omni dolo & omni falacia fili diaboli, & inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias domini rectas. ¶ Deinde cùm dicit[Sed firmum]ostẽdit quomodo per hæreses fides non est totaliter subuertenda. Et primò q̃ per doctrinas hæreticas nõ potest tota ecclesiæ fides corrumpi. Secundò ostendit quare deus permittit aliquos errare, ibi[In magna autẽ.]Itẽ primò ostẽdit immobilitatem fidei electorum. Secundò addit demonstrationem, ibi[Habens] Dicit ergo, Subuertunt, sed firmum fundamentum dei stat. Hæc enim fundamenta sunt illi quibus datur gratia immobiliter standi. Mat.7, Fundata enim erat supra petrã[Firmum]quia immobile, Vnde præmittitur, ibi Matt. 7, Quòd venerunt flumina & flauerunt venti & irruerunt in domum illam, & non cecidit. Huius firmitas dependet primò ex diuina prædestinatione. Secundò ex libero arbitrio nostro. Et ideo quantum ad primũ dicit, Hoc firmum fundamentum[habet hoc signaculum.]i.hoc est signum huius firmitatis. Io.3, Qui autẽ receperit testimonium eius, signauit, quia deus verax est. Et hęc est prima pars signaculi. s.ex diuina prædestinatione, quia nouit dominus qui sunt eius. Et hæc est notitia diuinæ prædestinationis. Io.10, Ego cognoco oues meas, & alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili. Mat.7, Non noui vos. Sed quantũ ad secũdũ dicit[Discedat ab ini.o.q.in.]Quasi dicat, si prædestinati sunt à deo, q̃ per liberum arbitrium saluabuntur quia ex hoc q̃ aliquis finaliter non adhæret peccato, ostendit se esse prædestinatum. Et ponit duo quæ pertinent ad ordinationem in statu salutis. Primum q̃ confiteatur fidem. Ideo dicit, Omnis qui, &c. Roma.10, Ore confessio fit ad salutem. Secundum q̃ recedat à peccato. Mat.7, Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Et ideo dicit, Discedat, &c. Esa. 55, Derelinquat impius viam suam, &c. Quòd verò dicit[inuocat nomen]non intelligit q̃ solùm nominet ore, sed interius per fidem, & extra per opus. ¶ Deinde cùm dicit[In magna]ponit rationem quare deus permittit aliquos errare, licet omnes diligat. Dupliciter autem potest hoc intelligi, quia vel in generali, vel in speciali ad hunc vel illum. Si enim quæras in singulari, quare dat huic donum perseuerantiæ & non illi, non habet rationem nisi solam dei voluntatem. Aug. Quare hunc trahat & illum non trahat, noli velle iudicare, si non vis errare, &c. Sed si quæras in generali quare quibusdam dat & quibusdam non, habet rationem, quam & assignat Apostolus Ro. 9, Et est eadem ratio cum ista, licet per alia exempla. Ideo enim dicit, Sustinuit in multa patientia, &c. secundum enim quòd omnia opera quæ deus fecit in natura & gratia, sunt facta ad manifestandum gloriam dei. Eccle.42, Gloria domini plenum est opus eius. Sic etiam fecit diuersas creaturas, vt perfectio diuinæ bonitatis quæ non potest manifestari per vnam, sufficienter manifestetur per aliam. Ita etiam considerandũ est de vno artifice, in domo vna est vna fenestra quæ est altera pulchrior. Si quis ergo quærat quare nõ tota domus est fenestra, ratio est, quia tota domus esset imperfecta, Similiter dicit Apostolus. 1.Cor.12, Si totũ corpus esset oculus, vbi auditus? Sic ergo dicit Apostolus in effectu gratiæ, quia oportuit q̃ deus manifestaret iustitiã & misericordiam. Si enim omnes saluaret, esset solùm eius misericordia. Si omnes damnaret, solùm esset iustitia. Et ideo deus volens manifestare iram. i. iustitiam, &c. Et similis est ratio de perfectione ecclesię quam oportebat esse perfectã, quod nõ esset si nõ esset in ea diuersitas. In qua est triplex diuersitas. s.bonorum & malorum, bonorum & meliorum, malorũ & peiorum. Et hanc assignans dicit[In magna autem domo.]i.ecclesia. Baruch 3, O Israel quàm magna est domus dei & ingens locus possessionis eius. Non solùm sunt vasa aurea, &c. vbi aurea & argentea distinguntur à fictilibus. Item argentea ab aureis. Item fictilia à lignea. In primo cõparatio bonorũ & malorum innuitur. In secundo comparatio bonorũ & meliorũ. In tertio malorum & peiorũ. Nam aurea & argentea sunt boni, sed aurea meliores, argentea minus boni. Similiter lignea & fictilia sunt mali, sed fictilia sunt peiores, lignea verò minus mali. ¶ Consequenter designat diuersitatem quantũ ad vsum, vt boni sint vasa in honorem, sicut deputati ad honorabilẽ vsum: mali verò sint vasa fictilia & lignea, quasi deputati in contumeliam. i. ad vilem vsum. Sicut enim in hominibus quidam. s. sanctì quasi vasa pretiosa. Eccle.50, Vas auri solidum, &c. Act.9, Vas electionis est mihi iste, &c. Quidã verò sicut vasa inutilia. s.mali. Esa.32, Fraudulenti vasa pessima sunt. Eccl.21, Cor fatui quasi vas confractum, Prima vasa sunt in honorem quibus debetur vita æterna. Ro.2, His quidem qui secundũ patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærentibus vitam æternam. Secũda vasa sunt in contumeliam. 1.Ro.2, Qui autem contemnũt me erũt ignobiles. Et prædicta diuersitas potest aliter applicari ad diuersitatẽ ecclesiæ, vt vasa aurea sint prælati, argentea verò & lignea, & fictilia tenẽtes inferiorẽ gradũ, inter quos est quidam gradus. Et quod subdit[quædam in honorem, &c.]non est tũc intelligendũ q̃ vasa aurea & argentea omnia sint in honorem & fictilia in contumeliam, quia de quocũq; statu quidam saluantur, & quidam damnãtur.

Lectio 4.

Docet vitãda propha na, ratione

SI quis ergo se emundauerit ab istis, erit uas in honorẽ sanctificatum & utile domino, ad omne opus bonũ paratũ. Iuuenilia autem desideria fuge: sectare iustitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem cum his qui inuocant dominum

Universidad de Deusto
Biblioteca

sumpta ex fructu vitationis, & proponit quæ sunt vitanda & quæ sequenda.

de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini nõ oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequando deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

¶ Suprà ostendit q̃ prophana sint vitanda per rationem sumptam ex nocumento: hîc ostendit idem per rationem sumptam ex fructu. Et primò proponit vitationem. Secundò eius fructum ibi [Est vas] Nam vitationem vocat emundationẽ. Dicit ergo quædam sunt vasa in contumeliam [Ergo si quis emundauerit se ab istis] quia eorum consortia inquinant. Eccle. 13, Qui tetigerit picẽ inquinabitur ab ea. Et ideo fugiendi sunt. 2. Cor. 9, Exite de medio & separamini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, &c. Fructus autem sequens, est quadruplex. Primus est ex ordine ad gloriam [quia erit vas in honorem] quia si sordidetur ab illis, erit in contumeliam, si emundat se, in honorem. Psal. Nimis honorati sunt amici, &c. Prouerb. 25, Auferrubiginem de argento & egredietur vas purissimum. Alii effectus sunt gratiæ quorum primus est hominis sanctificatio. Secundus est hominis ordinatio per rectam intentionem. Tertius per operis execntionem. Quantum ergo ad primum dicit [sanctificatum.] 1. Co. 6, Abluti estis, sanctificati estis. Sed quantum ad secundum dicit [Vtile domino] Sed nunquid indiget seruitio nostro? Non. Psal. Bonorum meorum non indiges. Sed dicit vtile domino, idest vtilitati suę cedet ad honorem domini. Act. 9, Vt portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israel. Quantum ad tertium dicit [Ad omne opus bonum paratum] Psal. Paratus sum & non sum turbatus. Et dicit, Ad omne bonum, quia præcepta affirmatiua non obligant ad semper. Et ideo debet esse paratus, vt quando necesse est operetur. ¶ Deinde cùm dicit [Iuuenilia] Ostendit qualiter prophana sunt vitanda. Et ponit duo vitanda. Primum est conuersatio praua. Secundũ est doctrina mala, ibi [Stultas autem.] Circa primum duo facit, quia primò ostendit quid sit vitandum. Secundò quid sit sequendum, ibi [Sectare] Dicit ergo, Dico q̃ debes vitare hæc vt sis vas emundatum. Ideo iuuenilia &c. Considerandum est q̃ dicit hoc, quia iste iuuenis erat. Et hæc sunt desideria vanitatum exteriorum, & carnalium voluptatum. Naturale est iuuenibus q̃ hæc desiderent. Eccle. 11, Adolescentia & voluptas vana sunt. Cuius est duplex ratio. Vna, quia non sunt alia experti. Secũda quia huiusmodi delectationes naturales sunt ordinatæ vt medicina contra labores. Natura verò in iuuenibus laborat & ideo inclinantur ad eas ¶ Deinde cùm dicit [Sectare verò iustitiam, fidem, spem, charitatem, & pacem] ostendit quæ sunt sectanda Et sunt quatuor, quorum primum ordinat ad subditos, & hæc est iustitia, quia princeps est custos iustitiæ. Prouer. 20, Rex qui sedet in solio iudicii dissipat omne malum intuitu suo. Secundum ordinat ad deum, & hæc est fides, sine qua impossibile est placere deo. Hebræ. 11. Tertium est spes. Quartum ordinat ad proximum vnumquemq; s. charitas & pax, quæ se extendit ad inimicos. 1. Cor. 13, Si habuero fidem ita vt mõtes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Ex charitate sequitur gaudium. Pax autem imperat ordinatam concordiam. Quod autem subdit [Cum his qui inuocant, &c.] vno modo exponi potest referẽdo ad immediatè dictum. q.d. Sequimini pacem cum his, &c. Quod autem dicit [De corde puro] ponitur quia non est speciosa laus, &c. Sed Heb. 12. dicitur, Pacem sequimini cum omnibus. Quare ergo dicitur hîc cum his qui in. do. de corde puro? Respondeo dicendum est q̃ quantum in nobis est, debemus habere pacem cum omnibus si fieri potest, sed non potest esse pax inter bonos & malos, quia pax dicit concordiam quæ non potest haberi cum malis. Alio modo legitur cum his, &c. vt referatur ad totum præcedens. q.d. Ita sectare iustitiam, pacem, & omnia, sicut & illi qui inuocant, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Stultas autem] hortatur ad vitandum doctrinam malam. Et primò docet quid sit vitandum. Secundò quid sit sectãdum, ibi [Sed mansuetum] Circa primum duo facit, quia primò proponit documentum. Secundò rationem assignat ibi [Sciens quia.] Vitãdæ sunt [quæstiones stultæ] quantum ad materiam, quia sunt de stultis. i. de his quæ contrariantur sapientiæ. i. de his quæ sunt contra diuinam sapientiam. Has non debet homo mouere, sed eis resistere. Hier. 10, Stultus factus est omnis homo à scientia sua. Dicit autem [sine disciplina] quantum ad modum, quia clamosæ sunt. Vel sine disciplina ex parte eorum de quibus dubitatur, vt puta si vertat in dubiũ id quod tota ecclesia tenet. Iob 34, Iob aũt stultè locutus est & verba eius non sonãt disciplinã. Quæstiões autem intantum sunt amandæ inquantum ducunt ad veritatem: per hoc q̃ oportet q̃ omnes vnum dicãr. Quæstiones autem stultè non ducunt ad veritatem, sed ad litem, quæ est vitanda. Esa. 58, Ecce ad lites & cõtentiones ieiunatis, &c. Et ideo dicit [Seruum autem domini.] i. eum qui se dat seruitio domini [non oportet litigare.] 1. Tim. 3, Non litigiosum. ¶ Deinde cùm dicit [Sed mansuetum] ostendit quid sit sectandum. Et primò ponit documentum. Secundò rationem, ibi [Ne quando det.] Item prima in duas, quia primò proponit quoddam generale ad omnes. Secundò quædam necessaria ad singulos, ibi [Docibilem.] Generale quod debet habere qui vult disputare, est q̃ sit mansuetus. Psalm. Docebit mites vias suas. Est enim mansuetudo virtus cõpescẽs ab ira, quæ perturbat iudicium rationis, quæ necessaria est in quæstione & iudicio veritatis. Matt. 11, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. In speciali autem debet habere respectu superiorum docilitatem: respectu persecutorum, patiẽtiam: respectu falsorum doctorum, correctionem. Quãtum ad primum dicit [Docibilem.] i. paratũ corrigi à quocunque. Et hæc est sapientia cælestis. Iaco. 3, Quæ autem de sursum est sapientia, primũ quidem pudica est: deinde autẽ pacifica, modesta, suasibilis, &c. Quãtum ad secundum dicit [Patientem.] Psal. Bene patientes erunt vt annuntient. Proue. 19, Doctrina viri per patientiam nosci tur. Quantum ad tertium dicit [Cum modestia corripiẽtem] quia correctio debet esse modesta. Gala. 6, Vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Ne quando] assignat rationem vitationis: & respondet cuidam tacitę quæstioni. Posset enim aliquis dicere, Isti resistunt veritati, & ideo imminet necessitas corrigendi. Respõdeo q̃ deus pater eos potest reducere ad pœnitentiam, & ad hoc debet iustus niti. Et primò præmittit pœnitentiam, quam debet intendere cõtra aduersarios. Secundò pœnitentiæ fructus. Tertiò pœnitentiæ necessitatem. Dicit ergo [Nequando.] i. vt [deus aliquando det eis pœnitentiam] quia ex superbia resistunt quibus difficile videtur dari pœnitentia. Hîc excluditur error Pelagii qui dicit dona gratiæ esse ex operibus nostris, quod per hoc patet esse falsum, quia

etiam principium bonorũ. s. pœnitentia, datur à deo. Treñ. 5, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Esa. 26, A timore tuo concepimus. Fructus verò pœnitentiæ duplex est. s. cognitio veritatis, liberatio à potestate diaboli. Quãtum ad primum dicit [Ad cognoscendã veritatem] quia quãdo ex malitia resistitur veritati, ipsa malitia sua excęcat eos: quando ergo malitia aufertur, cognoscunt veritatem. Ioã. 8, Et cognoscetis veritatem. Quãtum ad secundum dicit [Et resipiscant à dia. la.] i. ab occasionibus errorum ex parte intellectus sicut falsæ fantasiæ, & ex parte affectus sicut sunt inuidia, superbia, & huiusmodi. Necessitas autem pœnitentiæ, est magna, quam nisi habeant, diabolus dominatur eis. Vnde dicit [A quo captiui tenentur.] quia qui facit peccatum seruus est peccati. Io. 8, Et dicit [ad ipsius voluntatem.] s. sectandam. Vel vt de homine fa erat voluntatem suam. Sed contrà. Non statim pręcipitat sicut vellet. Dicẽdum est q̃ solùm adipiscitur quãtum permittitur sibi: sed difficile est quòd ei auferatur id quod tenet. Esa. 49, Nunquid tolletur à forti præda, aut quod captum fuerit à robusto saluum esse poterit?

Caput 3.

Docet futura pericula nouissimis temporibus esse causata ob abundãtiam malitiæ.

Hoc autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: & erunt homines seipsos amantes cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi & voluptatum amatores magis quàm dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes,

¶ Suprà instruxit eũ quomodo resistat tribulationibus & periculis præsentibus, hîc ostẽdit quomodo stet contra futura. Et primò prænuntiat futura pericula. Secundò ostendit idoneitatem suã ad resistendum, ibi [Tu autem assecutus.] Tertiò ostendit qualiter resistat, ibi [Testificor.] Circa primũ duo facit, quia primò prænuntiat pericula nouissimorũ temporũ. Secundò ostẽdit quomodo eorũ vitia sunt etiã modò vitanda, ibi [Et hos deuita.] Item prima in duas, quia primò prænuntiat esse futura pericula in nouissimis temporibus. Secundò causam periculorũ, ibi [Et erunt homines.] Dicit ergo, Dixi deuita prophana, &c. Non solũ autem sunt hæc modò vitanda, sed in futuro restãt etiam quędã alia vitãda. Et dicũtur [nouissimi dies] quia sunt propinqui nouissimæ diei. Io. 5, Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Gene. penultimo, Congregamini vt annuntiem quæ ventura sunt vobis diebus nouissimis. Et addit [Instabunt tẽpora periculosa, &c.] Mat. 24, Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meũ. Causa horũ est iniquitatis abundantia. Mat. 24, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum: quia fides & charitas vel annullabitur, vel totaliter peribit: quia quãtò magis aliquid elõgatur à suo principio, tãtò plus deficit. Et ideo in tempore illo magis deficient fides & charitas, quia plus elongantur à Christo. Luc. 19, Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? ¶ Et circa hoc primò ponit iniquitatis radicem. Secundò diuersas eius species. Radix aũt totius iniquitatis est amor sui ipsius. Duplex autem amor dupliciter ciuitatem facit. Sed contrà. Quilibet naturaliter diligit se. Respondeo, dicendum est q̃ in homine duo sunt. s. natura rationis, & corporalis. Quantum ad intellectualem seu rationem, quæ interior homo appellatur, vt dicitur 2. Cor. 4, homo debet plus se diligere quàm omnes alios, quia stultus esset qui vellet peccare vt alios à peccatis retrahat, sed quantum ad exteriorem hominem, laudabile est vt alios plus diligat q̃ se. Vnde illi qui se sic plus amãt, sunt vituperabiles. Phil. 2, Oẽs quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Ex hac radice diuersæ sunt species iniquitatis. Vnde dicit [Cupidi, elati, &c.] Et circa hoc tria facit, quia primò ponit peccata quæ sunt in abusu rerum exteriorum. Secundò quæ pertinent ad inordinationẽ hominis ad alios, ibi [Blasphemi.] Tertiò quæ ad seipsum, ibi [Incontinentes.] Duo autem sunt in rebus exterioribus. s. abundantia diuitiarum, & excellentia bonorum. Quantum ad primum dicit [Cupidi.] Et cupiditas primò ponitur, quia est radix omnium malorum. Vel est propinqua amori suiipsius, quæ est ad bona exteriora. Quantum ad secundum dicit [Elati.] Elatio est species superbiæ, quæ sunt quatuor. Vna quando aliquis attribuit sibi quo caret. Secunda quando quod ab alio habet attribuit sibi, ac si haberet à se. 1. Cor. 14, Quid habes quod non accepisti, &c. Tertia quando attribuit sibi quod habet ab alio, sed meritis propriis. Lucæ 18, Ieiuno bis in sabbato, &c. Quarta quando singulariter vult videri supra omnes, & hæc est elatio. Psal. Domine non est exaltatum cor meum, &c. Quod dicit [superbi] reducitur ad alias species superbiæ. Ia. 4, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. ¶ Consequenter ponit vitia quantum ad alios. Et primò quantum ad superiores, secũdò quantum ad æquales, ibi [Scelesti.] Superior est triplex, s. deus, & contra hunc dicit [Blasphemi.] Esa. 1. Dereliquerunt dominũ, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Item parentes, & quãtum ad hoc dicit [Parentibus non obedientes.] 1. Reg. 15, Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus ydolatriæ nolle acquiescere. Prou. 30, Oculum qui subsannat patrẽ, & qui despicit partum matris suæ effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ. Item benefactor, inquãtum huiusmodi. Et quantum ad hoc dicit [Ingrati.] Psal. Qui retribuunt mala pro bonis, &c. Co. 3, Grati estote. Sap. 16, Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua superuacua. Tũc ponit mala quæ sunt ad æqualem & proximum, & sunt tria. Primum pertinet ad opus. Vnde dicit [Scelesti.] i. qui scelera grauia perpetrant in proximos. Esa. 1, Væ genti peccatrici populo graui iniquitate, seruis nequam, filiis sceleratis, &c. Secundum ad affectum. Vnde dicit [Sine affectiõe.] i. sine affectu charitatis, & sine pace. Tertiò quantum ad verbum. Vnde dicit [Criminatores.] Leui. 19, Non eris criminator, nec susurro in populis. Item quantum ad seipsum ostendit quædam alia triplicitrer. Primò quantum ad corruptionem concupiscibilis, secundò irascibilis, tertiò rationalis. Quantũ ad primũ dicit [Incõtinẽtes.] Vnde dicitur incõtines qui se nõ tenet in bono proposito propter prauas cõcupiscẽtias. Eccl. 26, Omnis aũt põderatio nõ est digna cõtinentis animæ. Quantũ ad irascibilem dicit propriè [immites.] i. non mansueti: hæc enim mansuetudo moderatur passiones iræ. Mat. 11, Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Psal. Docebit mites vias suas. Ic̃ ponit aliud quod pertinet ad affectum irascibilis. s. benignitatis exclusio. Vnde dicit [Sine benignitate.] Hoc enim est naturale quod quãdo dominatur vnum cõtrariorũ excludit aliud. Eph. 4, Estote inuicẽ benigni. ¶ Deinde ponit vitia, quæ sunt ad corruptionẽ rationalis. Hæc autem potentia perficitur per prudentiam: prudentiæ aũt opponitur aliquod vitium per abusum prudentiæ, & aliquod per eius priuationem, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

vtrunque ponit. Quantum ad primum dicit [Proditores.] Ad prudentiam autē pertinet sagacitas, qua quidam abutuntur in malū, & hi sunt proditores. Proue. 11, Qui ambulat fraudulenter, reuelat arcana. Ita constantia qua quidam abuntur dum in malo proteruiunt. Vnde dicit [Proterui.] Prou. 3, Ne innitatis prudentiæ tuæ. ¶ Deinde ponit vitia quæ sunt ad priuationem prudentiæ. Et primò ponit priuatiōis causam. Vnde dicit [Tumidi.] Superbi enim inflantur in agendis, quia non metiuntur vires suas, & ideo deficiunt. Prouer. 11, Vbi superbia, ibi erit & contumelia: vbi autem humilitas, ibi & sapientia. Secūdò ponit priuationis effectum, quia temporalia præponūt æternis. Vnde dicit [Voluptatum amatores magis quàm dei.] Esa. 13, Syrenæ in delubris voluptatis. Sed nunquid est idem esse incontinentem, & voluptatum amatorem? Respō deo. Dicendū est q̄ non, quia propriè incontinēs dicitur qui habet spem fugiēdi, sed vincitur ab eis, sed propriè amator earum est intemperatus qui habet corruptam ęstimationem. ¶ Consequenter ponit simulationem: dicens [Habentes spem pietatis.] 2. Cor. 11, Operarii subdoli [virtutē autem eius abnegantes] virtutē. s. pietatis, quæ dicitur hîc dupliciter. Vno modo ipsa vis pietatis. i. eius virtus. Vnde dicit, Abnegantes. i. veritatem non habentes. Titum 1, Confitentur se nosse deum, factis autem negant. Alio modo, quia virtus rei dicitur illud ex quo dependet tota res. Tota autem virtus pietatis depēdet ex charitate, ideo dicit virtutem eius. s. charitatem, abnegantes.

Lectio. 2.

Docet vitādos esse eos qui cōditiones iam dictas habēt. & eorum alias declarat cōditiones.

ET hos deuita. Ex his enim sunt quæ penetrant domos: & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uariis desideriis, semper discentes & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iamnes & Mambres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt ueritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient: Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconio, Listris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me dominus.

¶ Suprà Apostolus descripsit pericula nouissimorū temporum, & causam assignauit: hîc docet huiusmodi etiā in præsenti esse vitanda: Et primò præmittit monitionem de horum vitatione: secundò ostendit in quibus hominibus in præsenti apparent prędicta, ibi [Ex his enim.] Dicit ergo, Dixi q̄ in nouissimis temporibus erunt homines pessimi. Sed non credas te in præsenti esse tutum: sed etiā nunc hos, & tales homines deuita. s. ne in similem errorem labaris. Tit. vlti. Hæreticū hominem post vnā & secūdā correptionem deuita, quia non stetit constanter in verbis domini, sed dixit, ne fortè moriamur. Eccles. 6, Ne respicias mulieres multiuolam. Quantum ad quartum dicit [Semper discentes, & nunquam, &c.] Curiositas semper nouitatis quærere, & non vult insistere. Vnde dicit, Semper discētes. Proue. 9, Mulier clamosa, &c. Tamen hoc quod dicit, Semper discentes, potest reduci ad penetrantes domos. ¶ Deinde cùm dicit [Quemadmodum] ostendit nocumentum quod afferunt prælatis, nocumentum resistendi earum doctrinæ: & inducit exemplum de Exodo vbi magi Pharaonis restiterunt Moysi, quia à principio mundi semper fuit pugna inter veritatem & falsitatem. 2. Pet. 2, Fuerunt verò & pseudo prophetæ in populo sicut & in vobis, & cætera. Sed in Exodo isti magi non nominantur, sed hîc sic quod fortè habuit ex aliquibus verbis Iudæorum [ita & resistunt veritati.] scilicet quam nos prædicamus. Iob 24, Ipsi fuerunt rebelles lumini. Actuum 17.

Semper

Semper spiritui sancto resistitis. ¶ Consequenter cùm dicit [Homines, &c.] ostēdit eorum defectum in fide, & in opere. In opere homines reprobi. Glo. In operibus. i. qui per opera sua se reprobos ostendunt. Hiere. 6, Argentum reprobum vocate eos. Item in fide corrupti mente. i. potentia rationali. Vnumquodque enim tunc dicitur corruptum, quando deficit à propria virtute. Prepria autem mentis perfectio est cognitio veritatis. Vnde dicitur corruptus mente qui deficit à cognitione fidei. ¶ Consequenter cùm dicit [Sed vltra.] ostendit quomodo arrantur: & primò ostendit eos esse impediendos: secundò docet modum impediendi, ibi [Insipientia.] Sciendum est autem circa primum quòd voluntas nocendi est homini à seipso, sed potestas nocendi est à deo permittente. Et deus non permittit vt noceat quantum vult malus, sed impōnit terminum. Iob 38, Et hîc confringes tumentes fluctus tuos. Sic & diabolus non læsit Iob nisi secundum quod permissus fuit à deo. Sic Arrius non nocuit in ecclesia, nisi quantum dominus permisit. Apocal. 7. dicit angelus, Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus seruos dei in frontibus, & cætera. Et dicit [Vltra.] scilicet, quàm deus permittit [non proficient.] ¶ Modus impediendi est vt tollatur eorum pallium & occultatio quæ sunt tollenda, quia nocent. Iob 41, Quis reuelabit faciem indumenti eius, &c. Et ideo dicit [Insipientia eorum manifesta erit] deo detegente, quando illuminabit abscondita, &c. vt dicitur 1. Corinth. 4. [Sicut & illorum.] scilicet, magorum Pharaonis, quæ fuit manifesta, quia non potuerunt facere signa. ¶ Deinde cùm dicit [Tu autem, &c.] ostendit idoneitatem Timothei ad resistendum huiusmodi periculis. Et primò ostendit quòd erat idoneus ex institutione Apostoli: secundò ex experientia scripturarum, ibi [Ab infantia.] Item primò ostendit quomodo erat instructus sufficienter ab Apostolo: secundò quomodo vniuersaliter instrui ab aliis poterat, ibi [Omnis qui, & cætera.] Circa primum primò ostendit quomodo instructus erat verbo: secundò quomodo exemplo, ibi [Propositum.] Sed sciendum est quòd verbo aliquis instruitur dupliciter: vno modo de veritate agnoscenda: alio modo de iustitia operanda. Quantum ad primum, dicit [Tu autem assecutus es meam doctrinam.] id est, instructus es in fide catholica: ideo bene potes vitare eos. Quantum ad secundum, dicit [Meam institutionem.] Institutio est eruditio quæ est de aliquibus agendis quæ subduntur operationi humanæ. Philip. 4, Vbique & in omnibus institutus sum. Item quomodo institutus erat exemplo. Et primò quantum ad bona agenda: secundò quantum ad mala toleranda, ibi [Patientiam.] In bonis faciendis ponit duo. Primum est intentio recti finis. Et quantum ad hoc dicit [propositum.] quod est de fine. Sa. 8, Proposui ergo hanc adducere mihi ad conuiuādum. Et ad hoc peruenitur per bona opera, quæ deriuantur à tribus virtutibus, scilicet fide, spe, & charitate. E primò ponit fidem, cùm dicit [Fidem.] Hebræ. 11, Sine fide impossibile est placere deo. Secundò spem, cùm dicit [Longanimitatem] quæ in longum expectat. 2. Corinth. 6, In lōganimitate. Tertiò charitatem, cùm dicit [Dilectionem.] 1. Ioan. 3, Qui non diligit, manet in morte. ¶ Deinde de malis tolerandis instruit eum quantum ad tria, ea reducendo ad memoriam. Primò patientiam quam habuit. Item mala quæ sustinuit. Item diuinum auxilium quod sibi affuit. Primò ergo ponit [patientiam] quæ opus perfectum habet. & primò ponit patientiæ materiam, scilicet [persecutiones] in generali. Matth. 10, Si vos persequuntur in vna ciuitate, fugite in aliam. Item in speciali, cùm dicit [Passiones] quas, scilicet, passus est in proprio corpore. 2. Corinth. 11, Ter virgis cæsus sum, & cætera. Tertiò in particulari, cùm dicit [Qualia facta sunt mihi Antiochiæ, &c. Act. 16. & 17, Iudæi persecuti sunt eum præsente Timotheo. Sed affuit diuinum auxilium. Et ideo dicit [Et ex omnibus eripuit me dominus.] 2. Corin. 1, Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

Lectio 3.

Ostēdit esse cōmune omnibus sanctis pati in hac vita defectūpœnales, malis autē proficere in malo culpæ: et tādē monet Ti. vt maneat in sua institutione, sequatúrq; sacras literas, declarādo ipsarū vtilitatem.

ET omnes qui piè uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Mali autem homines & seductores proficient in peius errantes, & in errorem mittentes. Tu uerò permane in his quæ didicisti, & creditа sunt tibi, sciens à quo didiceris. Et quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructus.

¶ Suprà proposuit Timotheo in exemplum persecutiones quas ipse passus fuit. Et ne videatur ipse solus per huiusmodi passiones transisse, ostendit eas esse communes sanctis. Et primò docet quomodo sancti patiuntur hîc defectus pœnales: secundò quomodo mali proficiunt per defectum culpæ, ibi [Mali autem homines.] Dicit ergo, Persecutiones sustinui, & non solùm ego, sed & omnes. Piè sumitur dupliciter, quandoque pro virtute pietatis ad cultum diuinum, suprà eodem, Habentes speciem pietatis. Quandoque pro misericordia ad proximum. 1. Timoth. 4, Pietas ad omnia valet. [Omnes ergo qui piè volunt viuere in Christo, &c.] id est, volunt obseruare cultum religionis Christianæ. Timoth. 2, Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, & cætera. Et tales [persecutionem patientur] & maximè in primitiua ecclesia, quando Christus vndique impugnabatur à Iudæis & Gentibus. Et ideo Ioan. 16, Venit hora vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare deo. Matth. 24, Eritis odio omnibus Gentibus propter nomen meum. Item omnes qui piè volunt, &c. id est volunt per fidem Christi seruare misericordiam ad proximum, necesse est eos persecutionem pati, & si non ab extra, tamen ab intus, quando, scilicet compatiuntur defectibus proximorū, quorum culpas & pœnalitates vident. 2. Cor. 11, Quis scādalizatur, & ego non vror, &c. 2, Pet. 2, Habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Psalm. Vidi prævaricantes, & cætera. Item sunt aliæ persecutiones quæ sanctis omnibus deesse non possunt, scilicet: carnis, mundi, & dæmonis: quia vt habetur Galat. 5, Caro concupiscit aduersus spiritum. Rom. 7, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. Psalm. Multæ tribulationes iustorum. ¶ Deinde cùm dicit [Mali autem homines.] ostendit quòd mali incidunt in peiora mala. s. culpæ. Dicit, mali in se. s. inquantum peccatis inhærent. Matth. 21, Malos malè perdet, &c. [Et seductores] . s. in proximorum nocumentum, inquantum seorsum ducunt eos à via veritatis, quæ communis est. Rom. vlt. Per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Sed isti nō contēti malis quæ fecerunt [proficient in peius.] Apo. vlt. Qui sord:dus est, fordescat adhuc. Sed cōtrà, suprà eodē, vltrà nō proficient. Dicendum est quòd qui proficiunt in peius, sunt permissi à deo: vel hîc quòd proficiunt in peius ex intentione malitiæ eorū quę semper

H

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ad malũ:sed secundum prouidentiam diuinam prohibentur, ne possint implere quod cœperunt. Proficiunt autem in peius mali in seipsis,inquantum errant circa veritatem.Matth.22,Erratis nescientes scripturas, neq; virtutem dei.Item opere errant,& hoc modo omnes mali errant.Prou.14,Errãt omnes qui operantur malũ.Item in proximis,quia seductores.Vnde dicit,In errorem mittentes, suadendo.s.quòd possint per prosperiates venire ad regnum cælorum,contra illud supra,Qui piè volunt,&c.Et Esa.3,Populi mei qui beatum te dicũt,ipsi te decipiunt. ¶ Deinde cùm dicit[Tu verò,]monet eum,vt maneat in sua institutione.Et hortatur eum tripliciter.s.ex parte doctoris,ex parte ipsius Timothei,& ex parte eorum quæ accepit. Dicit ergo, Assecutus es meam doctrinã,&c.vt suprà:ergo[permane in his.]Eccle.10,Si spiritus potestãtem habentis ascenderit super te,locũ tuum ne dimiseris.1.Cor.15,Stabiles estote,& immobiles.Dicit ergo[Quæ didicisti,& credita sunt tibi.]quia quilibet Christianus discit quæ fidei sunt:& hæc est doctrina salutaris.Ioan.6,Omnis qui audiuit à patre meo,& didicit,venit ad me,&c. Sed specialiter documenta fidei sunt credita prælatis,inquãtum debent aliis ea dispensare.Gal.2,Cùm vidissent quòd creditũ est mihi euãgelium præputii.Et quare oportet permanere?Quia ego à magistro scientiæ habui qui errare nõ potuit.2. Corinthior.13,In me loquitur Christus.Et ideo in his firmiter permane:Sciens à quo dideceris,quia à Paulo,qui non ab homine,neq; per hominem didicit,&c.Gal.2. Secundò ex propria conditione.Turpe enim est homini nutrito in bono à pueritia,in senectute deficere.Eccl.26, Qui trãsgreditur à iustitia ad peccatũ, deus parauit eum ad rõpheam.Timotheus autẽ sic fuit nutritus,Prouc.22,Adolescens iuxta viã etiam cùm senuerit,non recedet ab ea.Vnde dicit[Ab infantia.Et dicit[Sacras literas nosti.] quæ sunt literæ veteris testamẽti quas didicit ab infantia, quia filius mulieris Iudææ. Act.16,Vnde mater sua fecit eum erudiri in eas quod est contra Manicheum: quia Apostolus vetus testamentum hic nominat,sacras literas, quæ non possunt intelligi de nouo testamento , quia ab infantia sua non erat edoctus literas noui testamenti.Tertiò ex parte eorũ quæ accepit,& est tertia ratio.Nam si aliquis habet aliquã sciẽtiam in qua nõ est vtilitas,deserit eam & transit ad aliam.Sed si scientia est valde vtilis,stultum est eam dimittere.Et primò facit rationem:se cundò manifestat eam.ibi[Omnis scriptura.]Dicit ergo,Dico q̃ accepisti literas sacras, quæ non sunt contenendæ,quia sunt vtiles.Esa.48,Ego dominus deus tuus docens te vtilia.Vnde subdit,dicẽs[Quæ te possunt instruere]Ioan.6,Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternę habes.Ioan.5,Scrutamini scripturas,in quibus putatis vitam æternã habere, illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Et hæ literæ te possunt instruere ad salutem:sed non nisi [per fidem quæ in Christo Iesu]Rom.10, Finis enim legis est Christus ad iustitiam omni credẽti.Heb.11,Sine fide enim impossibile est placere deo. ¶ Rationem autem manifestat, dicens [Omnis.] Vbi ostendit q̃ sacræ literæ sunt viæ ad salutem.Et tria ponit.Nam cõmendat scripturas ratione principii,ratione effectus vtilis,& ratione vltimi fructus & profectus.Si enim consideres eius principium,habet priuilegium super omnes:quia aliæ sunt traditæ per rationem humanã, sacra autem scriptura,est diuina:ideo dicit[Scriptura diuinitus inspirata.]2.Petr.1,Non enim voluntate humana,allata est aliquando prophetia,sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines.Iob 32,Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.Sed dices quomodo non alia omnis scriptura diuinitus inspiratur, cùm secũdum Ambrosium,omne verum à quocunq; dicatur,à spiritu sancto est?Dicendum est q̃ deus dupliciter aliquid operatur.s.immediatè,vt proprium opus,sicut miracula. Aliquid mediantibus causis inferioribus, vt opera naturalia.Iob 10,Manus tuæ domine fecerunt me,&c. Quæ tamen fiunt operatione naturæ. Et sic in homine instruit intellectum & immediatè per sacras literas,& mediatè per alias scripturas.Effectus huius scripturæ est duplex.s.q̃ia docet cognoscere veritatem,& suadet operari iustitiam.Ioan.14,Paraeletus autem spiritussanctus docebit.s.cognoscenda,& suggeret operanda.Et ideo vtilis est ad cognoscendam veritatem,& vtilis est ad dirigendum in operatione.Est enim ratio speculatiua,& est etiam ratio practica.Et in vtroque sunt duo necessaria.s.quòd veritatẽ cognoscat,& errorẽ refellat. Hoc enim opus,est opus sapientis.s.nõ mentiri, & mentientem refellere. Quantum ad primum dicit[Vtilis est ad docendum].s.veritatem.Psal.Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me.Quantum ad secundum subdit[Ad arguendum]Tit.1,Vt sis potens exhortari in doctrina sana,& eos qui contradicunt arguere.Item quantum ad practicam sunt duo necessaria.s.vt reducat à malo,& ad bonum inducat.Psal. Declina à malo,& fac bonum. Quãtum ad primũ, dicit[Ad corripiendum.]quod est corripere à malo.Mat.18, Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solũ.Iob 5,Beatus homo qui corripitur à domino. Quãtum ad secũdum,dicit[Ad erudiẽdum in iustitia.]Et hæc omnia sacra scriptura facit.Esa.8,In manu forti erudiuit me,&c.Si ergo quadruplex est effectus sacræ scripturæ.s.docere veritatem,arguere falsitatem,quantum ad speculatiuam:eripere à malo,& inducere ad bonum,quantum ad practicam:vltimus eius effectus est , vt perducat homines ad perfectum.Non enim qualitercunque bonum facit,sed perficit.Heb.6,Ad perfectionem feramur. Et ideo dicit[Vt perfectus sit homo dei.]quia nõ potest homo esse perfectus,nisi sit homo dei.Perfectum enim est, cui nihil deest.Tunc ergo homo est perfectus,quãdo est instructus,id est,paratus[ad omne opus bonum,] non solũ ad ea quæ sunt de necessitate salutis,sed etiã ad ea quę sunt supererogationis.Bonũ autem facientes , non deficiamus.Galat.vltimo.

Caput 4.

Cõtestãdo, monet Tim. vt instet doctrinæ,& subdit rationẽ exmalitia futuri tẽporis & ex officio Tim. cui p̃dicare incũbebat.

TEstificor coram deo & domino Iesu Christo qui iudicaturus est uiuos & mortuos , & per aduentum ipsius & regnum eius: prædica uerbum, insta opportunè,importunè argue,obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.Erit enim tempus cum sanam doctrinã non sustinebunt.sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros,prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.Tu verò uigila,in omnibus labora,opus fac euangelistæ,ministerium tuum imple,sobrius esto.

¶ Præmissis periculis temporum nouissimorum,& idoneitate Timothei ad resistendum:hic ostendit quo modo resistat.Et primò ponitur monitio:secundò eius necessitas,ibi[Erit enim.]Item primò ponitur monitionis cõtestatio:secundò admonitio,ibi[Prædica verbum.]In contestatione sunt duo considerada.f.coram quibus contestetur,& per quem.Contestatur autem coram duobus.s.coram eo qui est nostra beatitudo,& coram

eo qui nos in beatitudinem introduxit.Beatitudo autem nostra deus est.Psa.Beata gens cuius est dominus deus eius.Et ideo dicit[Testificor corã deo].i.testem inuoco deum q̃ hãc monitionẽ faciam. Hic enim testis non decipitur.2.Cor.1,Ego autem deum testem inuoco in animã meam.[Et Christo.]cuius est introducere in beatitudinem.Ro.1,Per quem & accessum habemus per fidem in gratiam istã.Vel aliter introducit quidem,quia [ipse iudicaturus est viuos & mortuos.]Et tunc viuos dicit illos,qui viui reperientur in aduentu eius,qui morientur quidem.s.quia in modico tempore resurgent,dicuntur viui.1. Thessa.4,Nos qui viuimus:qui residui sumus in aduentu domini,nõ prꝙueniemus eos qui dormierũt.Vel viuos dicit bonos.s. qui viuũt vita gratiæ,& mortuos,malos.1.Io.3,Qui nõ dilꝝit,manet in morte.Et hos etiã iudicat. Act.10, Ipse est qui constitutus est à deo iudex viuorũ & mortuorum. Sed cùm Christus sit deus,quomodo vtitur hic hac copula coram deo & Christo?Respondeo:Potest dici quòd dicitur coram deo.s.patre & Christo.i. filio.Pater enim est fons diuinitatis. ¶ Deinde cùm dicit[Et per aduentum,&c.]contestatur per duo desiderabilia sanctis.Primũ est aduentus Christi.Luc.12,Similes hominibus expectãtibus dominũ suum quãdo reuertatur à nuptiis.Apoc.vlt.Veni domine Iesu.Secundũ est regnum eius. Mat.6,Adueniat regnũ tuum. Regnat quidem secundũ potestatem generalem super omnem creaturam. Mat.vlt.Data est mihi omnis potestas in cælo,& in terra.Sed & specialiter spiritualiter in sanctis regnat in præsenti per gratiam,& in futuro per gloriam. Qui sancti nõ sunt de hoc mundo. Ioan.18,Regnũ meum non est de hoc mundo. Sed hoc regnum hîc inchoatur,& in futuro cõsummabitur quãdo omnia regna ei subiicientur & volentia & nolentia.Psal.Donec ponam inimicos tuos,&c. ¶ Consequenter cùm dicit[Prædica verbum.]ponitur monitio & hoc vt instet doctrinæ,quæ est duplex.Vna ad omnes quam ponit primò. Alia ad aliquos,& hanc ponit secundò,ibi[Argue.]Item primò monet eum ad generalem doctrinam exequendam:secundò docet modũ. Dicit ergo [Prædica verbum].s.euãgelii.Mar.vlt. Euntes in mũdum prædicate euãgelium omni creaturæ. In prædicatione duo sunt.s.denuntiatio veritatis,& instructio ad mores.Et hæc duo debet prædicator face re.Luc.vlti.Incipiẽs à Moyse,& omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis,&c. Modus est instantia & continuatio..Vnde dicit[Insta opportunè,importunè.]2Cor.11,Instantia mea quotidiana, &c.Sed dicit,Importunè.Contrà.Eccle.10,Ex ore fatui reprobabitur parabola,nõ enim dicit illam in tempore suo.Item Prou.15,Sermo opportunus optimus est. Dicendum est q̃ prædicator secũdum veritatem, semper debet prædicare opportunè, sed secundum existimationem falsam audientium debet prædicare importunè,quia prædicator veritatis semper est bonis opportunus,& malis importunus semper.Io.8,Qui ex deo est,verba dei audit,propterea vos non auditis,quia ex deo non estis.Eccle.6,Quàm aspera est nimiũ sapientia in doctis hominibus.Si homo enim vellet hãc seruare opportunitatem vt solùm diceret his qui volũt audire prodesset tãtùm iustis,sed oportet q̃ aliquãdo etiam prædicet malis vt eõuertantur.Et ad hoc ad datur,importunè.Esa.58,Clama,ne cesses,&c. ¶ Cõsequenter cùm dicit [Argue.]ponitur doctrina in speciali,quam primò ponit: secundò modum,ibi[In omni patientia]Instituens autem aliquem specialiter potest eum instituere.Vel de pertinẽtibus ad fidem:putà vt doceat veritatem: & remoueat errorem,Et quantum ad hoc primum dicit[Argue.].s.errores.Tit.2,Argue cũ omni imperio.Vel de pertinentibus ad bonos mores,& ad hoc debet inducere aliquãdo bonum,& superiorem,& tunc debet placidè & benignè monere. Vnde dicit[Obsecra.]2.Tim.4,Seniorem ne increpaueris,sed obsecra vt patrem.Gal.6,Vos qui spiritales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.Et specialiter si nõ peccat ex malitia.Si autem instruat vel instituat malũ, debet eũ increpare.Ideo dicit [increpa.] Tit.1,Ob quã causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.Iob 5,Increpationẽ domini ne reprobes.Sed quis modus?[In omni patientia]ne iratus appareas,& ex ira instruas,sed trãquillè.Pro.19, Doctrina viri per patientiã noscitur.Psa.Bene patiẽtes erũt,vt annũtient. [Et doctrina.]f.de his quę ad fidẽ:& in his quæ ad mores.Hie.3,Pascẽt vos in scientia & doctrina. ¶ Deinde cùm dicit[Erit enim.]ostendit necessitatẽ monitionis præmissæ.Est autem triplex necessitas prædictorũ.Et prima ex parte audiẽtium:secũda ex parte Timothei,ibi [Tu verò.]tertia ex parte Apostoli,ibi [Ego enim iam.]Circa primum duo facit:quia primò proponit necessitatem:secundò exponit dictũ suum,ibi[Et à veritate.]Necessitas prima est auditorum peruersitas in audiendo,vt vtilia nolint audire,sed curiosa.Dicit ergo quãtum ad primum,Insta,dum nolunt audire sanam doctrinam. Nam [erit tempus cùm sanam doctrinam,&c]quando erunt mali doctores.Act.20,Ego scio quoniam lupi rapaces intrabunt in vos post discessionem meam.Vnde dicit,Non sustinebunt.i.erit eis odiosa vestra doctrina.s.Christi. Prou.Iusti sunt omnes sermones mei,non est in eis prauum quid,neque peruersum.Alia peruersitas,quia volũt inordinatè audire curiosa & noxia.Prou.1,Vsquequo paruuli diligitis infantiam,& stulti ea quæ sunt sibi noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam?Ideo dicit.[Sed ad sua desideria coaceruabunt].i. multiplicabunt,&c. Contra quos dicitur Iac.3, Nolite plures magistri fieri fratres mei,scientes quoniam maius iudicium sumitis.Et est coaceruatio quando indigni & insufficientes multiplicantur,& magis coaceruatio est si fiant quatuor indigni,quàm si cẽtum boni:quia vt habetur.Sapi.6, Multitudo sapiẽtium sanitas est orbis terrarum. Esa.30,Loquimini nobis placentia.Et hoc est secundum sua desideria quia vnus vult audire vnum,alius alium,& sic quærũt diuersos magistros.Et dicit[Magistros prurientes auribus].s.auditores. Pruritũ dicitur habere in pedibus qui nõ vult quiescere. In auribus verò qui semp audire vult noua inaudita & curiosa,& quandoq; noxia. Act.17,Atheniẽses ad nihil aliud vacabãt,nisi aut discere, aut audire aliquid noui.Et ideo multiplicatur doctrina hæretica. Prouc.19,Aquæ furtiuæ dulciores sunt,& panis absconditus suauior,&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Et à veritate.] exponit dictum:& primò exponit quod dixerat quòd sanam doctrinam non sustinent,cùm dicit[A veritate audi.auer.]Sana doctrina est quando non habet admixtam falsitatem,ergo sanam doctrinam non sustinent,dum veritatem nolunt audire.Osee 4,Non est veritas , & non est misericordia,& non est scientia dei in terra.Ioan.8,Si veritatem dico vobis,quare non creditis mihi?Secundò quòd dixerat,Coaceruabunt,&c. exponit cùm dicit [Ad fabulas autem conuertentur.] Fabula est composita ex miris in quibus deficit veritas . Et talia homines habentes in auribus pruritum, volunt audire.1.Timoth.4,Ineptas& inanes fabulas deuita. ¶ Deinde cùm dicit[Tu verò.] ponitur necessitas ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

parte Timothei,cui erat officium commissum,& ideo necessariũ erat ꝙ prædicaret.Et primò monet eum ad solicitudinem:secundò inducit eum ad laborem: tertiò moderatur laborem. Dicit ergo[Tu verò vigila.]q.d.Isti sic faciunt.Tu verò, &c.Mat.24,Vigilate,quia nescitis qua hora dominus vester vẽturus sit.Lu. 2,Et pastores erant in regione eadẽ vigilãtes, & custodientes vigilias noctis supra gregem suũ.Ro. 12,Qui præest in solicitudine.Sed quia solicitudo sine labore, inanis est:ideo primò inducit ad vniuersaliter laborã dum:secũdò determinat in quo est laborãdum:tertiò laborãdi necessitatem.Dicit ergo,Vigila,sed,sic quòd aliquid facias:& ideo [labora.]Sap.3,Bonorum laborũ glorioſus est fructus.Et hoc[in omnibus].i.in omni genere hominum.Esa.32,Beati qui seminatis super omnes aquas.Mar.vl.Prædicate euangeliũ omni creatu ræ.Vnde mox determinat in quo est laborandum dicens [Opus fac euangelistæ] .i.euangeliza . Hoc enim est nobile opus:quia ad hoc Christus est missus.Luc.4,Aliis ciuitatibus oportet me euangelizare,quia ideo missus sum.Esa.41,Primus ad Syon dicet,Ecce adsum,& Hierusalem euangelistã dabo.Euangelista autem dicitur aliquãdo qui scripsit euãgelium,& sic sunt quatuor, quandoq; qui prædicat ipsum, & sic dicitur hic & Eph.4,Necessitas autem huius laboris,quia est [ministerium tuum] tibi commissum. Et ideo [imple.] s.prædicando.Col.4,Dicite Archippo,vide ministeriũ quod accepisti in domino,vt illud impleas.Ille autẽ implet officiũ euangelistæ,qui verbo prædicat,& opere implet.Act.1,Cœpit Iesus facere & docere. ¶Consequenter inducit ad moderantiam , dicens [Sobrius esto] vel sobrietate corporali quæ decet prædicatorem. Ebrietas enim est inimica sapientiæ. Ecclesiast.2, Cogitaui abstrahere à vino carnem meam.Vel potius sobrietas ponitur hic pro discretione.Actu.26,Verba sobrietatis,& veritatis eloquor.1.Petr.5, Sobrii estote,&c.

Lectio 2.

Manifestat P. passiões quas patiebatur,et suam fdicit mortem,docendo meritũ securitatem mortis suæ, & securitatem præmij.

EGo enim iam delibor,& tempus resolutionis meæ instat.Bonum certamen certaui,cursum consummaui, fidem seruaui . In reliquo,reposita est mihi corona iustitiæ , quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex.Non solùm autem mihi,sed & his qui diligunt aduentum eius.

¶Suprà monuit eum,vt instaret doctrinæ,& hoc propter audientes,& propter ipsum Timotheum:hìc inducit tertiam necessitatem.s.ex parte Apostoli,& est quia in breui erat subtrahendus de mundo.Et primò prænũtiat suam mortem imminere:secũdò mãdat ꝙ visitet eum,ibi[Festina.] Circa primum duo facit:primò designatur instãtia mortis eius:secundò securitas moriẽtis,ibi [Bonum certamen.]Circa primum duo facit:quia primò nuntiat passiones quas patiebatur:secundò prædicit mortem quæ expectabatur,ibi[Et tẽpus meæ.]Quãtum ad primum,dicit[Ego iam delibor.]q.d.Statim ego delibor. Sanctorum autem passio dicitur immolatio.Phil.2,Sed & si immolor super sacrificium,& obsequium fidei vestræ,gaudeo.Psal.Tibi sacrificabo hostiam laudis.s.pro te patiendo.Antiquitus in sacrificiis quæ ex humidis offerebãtur,quædam fiebant prægustationes: & hæ vocabantur delibationes.Ro.11, Quòd si delibatio sancta est,& massa, &c. Et ideo vocat passiones,imminentes delibationes.Et q̃is iamdiu eas sim expertus[tẽpus tamen meæ resolutionis instat.]Est autem duplex resolutio.s.animæ à corpore.Eccle.vltim.Et reuertatur puluis in terram suam,vnde erat:& spiritus redeat ad deum qui dedit illum.Item est resolutio corporis in puluerem. Gen.3, Puluis es, & in puluerem reuerteris. ¶Deinde cùm dicit [Bonum.] ostendit securitatem suæ mortis. Sed sciendum est quòd est differentia inter mortem iusti,& peccatoris:quia vt dicitur Prou.11,Mortuo homine impio nulla erit vltra spes. Quia enim spem habet in istis rebus transitoriis, ideo spem non habet in æternis.Sed iustus habet spem in æternis,& non in terrenis.Primò ergo ponit meritum suæ securitatis:secundò securitatem de præmio,ibi[In reliquo.] ¶Meritum huius vitæ est in tribus.s.in resistendo malis , in proficiendo in bonis,in bene vtendo dei donis.Primum dicitur quoddã certamen.Vnde hìc dicit [Bonũ certamen certaui.]Sed certamen dicitur bonũ,primò si sit pro bonis:putà si sit pro fide & iustitia,sicut apostoli.Iudæ 1,De cõmuni vestra salute necesse habui scribere vobis,deprecãs supercertari semel traditæ sanctis fidei.Eccle.4,Pro iustitia agonizare pro anima tua,& vsq; ad mortem certa pro iustitia. Secundò propter modum certaminis, si.s.solicitè & legitimè certetur:suprà 2, Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. 1.Cor.9,Sic pugno,non quasi aerem verberans,sed castigo corpus meum,&c.Tertiò propter difficultatem certaminis.Sap.10,Et certamen fortè dedit illi,vt vinceret:secundum ꝙ est profectus in bonis dicitur cursus:vnde sequitur[Cursum consummaui.]1.Cor.9,Sic currite,vt comprehendatis.Et dicitur cursus, profectus sanctorum,quia cum festinatione currũt, vt meliorãtes cõsumment agitati stimulis charitatis. Heb.4, Festinemus ergo ingredi in illã requiem.Psal.Viam mãdatorum tuorũ cucurri. Sed adhuc certamen & cursus mortis restabat:ergo non cõsummauerat cursum,nec certauerat.Dicendum est ꝙ sicut homo qui bene incipit & intendit finire,habet opus perfectè,sic & Apostolus:iam enim inceperat,& finire intẽdebat.Bonus vsus donorum dei est duplex.f.conseruatio fidei:& ideo dicit[Fidem seruaui.]quod facit qui vritur donis dei ad gloriam dei & salutem proximorum.Mat.24,Quisputas est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiã suam.1.Tim.1,Fidelem me existimauit ponẽs in ministerio.Vel seruaui in me virtutem fidei. Rom.14,Omne quod nõ est ex fide,peccatum est.Propter quod Mat.10,Estote prudentes sicut serpentes.i.custodite fidem,tanquam caput & fundamentum virtutum. ¶Deinde cùm dicit [In reliquo.]ponitur spes de præmio,quod primò ponit:secundò ostendit datorem eius,ibi[Quam reddet.]Tertiò ponit participes præmii,ibi [Qui diligunt.]Dicit ergo,Ex quo pugnaui,& cursum consummaui, nihil restat nisi quòd coroner.Corona iustitiæ dicitur quam deus ex sua iustitia reddet.Sed cõtrà:quia vita æterna ex gratia datur.Ro.6, Gratia dei vita æterna.& capit. 8, Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam,non ergo ex iustitia.Respondeo:Dicendum est,quòd est ibi [Gratia] quantum ad radicem merendi : iustitia quantum ad actum qui procedit ex voluntate : vel corona iustitiæ est quæ datur ex iustitia, quia datur iustis secundum opera ista. Esai. 3, Dicite iusto quoniam bene fructum adinuẽtionum suarum comedet,&c.Hæc corona duplex est,quædam principalis,quædam secundaria.Prima est præmium essentiale,quæ nihil est aliud quàm gaudium de veritate.Esaiæ 28, In illo die erit dominus exercituum corona gloriæ , & sertum exultationis reliquo populi sui . Deus est ergo corona nostra . Secunda est corona quæ debetur specialibus operibus, & hæc est aureola , & vna debetur martyribus:suprà 2,Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit,& ad hoc est ꝙ dicit, Bonũ certamen certaui.Alia debetur virginibus. Sap. 4,In perpetuum coronata triumphat in coinquinatorum certaminũ præmium vincens.Et ad hoc est,Cursum consummaui.Apoc.14,Hi sequuntur agnum,&c.Tertia est doctorum.Prouc.4,Dabit capiti tuo augmenta gratiarum,& corona inclinata proteget te.Et ad hoc dicit,Fidem seruaui.Et dicit reposita.i. secundum æternam prædestinationem reseruata:suprà 1,Scio cui credidi,& certus sum quia potens est depositũ meum seruare in illum diem. ¶Dator huius est deus.ideo dicit[Quam reddet mihi dominus].s. per suam iustitiã[in illa die.]Nã hæc est corona gloriæ,& hęc est duplex.s.animę,& hæc redditur sanctis in illa die.s. in morte.Vnde hìc dicit,Tempus meæ resolutionis instat.2.Cor.5,Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur,ædificationẽ habemus ex deo.Alia est corporis,& hæc reddetur in illa die.s.iudicii.1.Co. 15,Seminatur in ignobilitate,&c. Participes huius sunt omnes sancti.Vnde dicit [Nõ solùm autẽ mihi] .s. reponitur.Apoc.vlt.Veni domine Iesu,Cañ.5,Veniat dilectus meus in hortum suũ,vt comedat fructũ pomorum suorum.Qui nõ diligunt deum,nihil habent, vt diligãt aduentum eius. Amos 5,Væ desiderãtibus diem domini.quia corona solùm charitati debetur.Io.14, Qui diligit me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum.

Lectio 3.

Timothe⁹ vocatur à Paulo,ratio vocationis subditur,et soc⁹ Marci iubetur, et declarãtur quæ fiebãt apud et circa Apostolum.

Festina ad me uenire citò.Demas enim me dereliquit diligens hoc seculum,& abiit Thessalonicã, Crescens in Galatiam,Titus in Dalmatiam,Lucas est mecum solus. Marcum assume & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerio.Tichicũ autẽ misi Ephesum.Pẽnulam quã reliqui Troade apud Carpum,ueniẽs affer tecum & libros,maximè autẽ membranas. Alexander æramus multa mala mihi ostendit:reddet illi dominus secundum opera eius:quem & tu deuita. Valde enim restitit uerbis nostris.In prima mea defensione nemo mihi affuit,sed omnes me dereliquerunt:non illis imputetur.Dominus autem mihi astitit,& confortauit me,ut per me prædicatio impleatur,& audiant omnes gentes,quia liberatus sum de ore leonis.Liberauit me dominus ab omni opere malo: & saluũ faciet in regnum suum cæleste:cui gloria in secula seculorum,Amen.Saluta Priscam,& Aquilam,& Onesiphori domum.Erastus remansit Corinthi.Trophimum autem reliqui infirmũ Milethi.Festina ante hyemem uenire.Salutant te Eubulus,& Pudens,& Linus,& Claudia,& fratres omnes.Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo.Gratia uobiscum,Amen.

¶Rogat visitari:& primò vocat eum ad se : secundò significat suum statum,ibi[Alexander.]Tertiò cõcludit epistolarem salutationem, ibi [Salutãt te.]Item primò mandat vt veniat: secũdò assignat ei socium,ibi [Marcum assume.]Tertiò ostẽdit quid deferat,ibi [Pennulam.]Circa primum duo facit,quia primò vocat eum:secundò causam vocationis assignat,ibi[Demas.]Dicit ergo, Quia in breui sum recessurus de mũdo [Festina ad me ve.citò.]& hoc vt inuicem consolarentur,& vt iuuarent eum in prædicatione euãgelii, pro quo erat solicitus in vinculis existẽs.Prou.18, Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma.Causa vocationis est,quia societate debita erat destitutus.Et primò à quodã qui ꝓpter suam culpã recesserat:secundò, quia quosdã miserat ad prædicãdum.Dicit ergo,Demas enim,&c.i.præposuit amorem huius seculi, amori meo.1.Ioan.2,Si quis diligit mundum,non est charitas patris in eo.[Crescens] quidam discipulus [abiit in Galatiã]missus ab Apostolo.[Titus]etiam missus ab eo[abiit in Dalmatiã]vbi finaliter dicitur fuisse episcopus.Iob 38,Nunquid mittes fulgura & ibunt[Lucas est mecũ solus.]hunc retinuit in prędicatione euãgelii in qua fuit gratiosus.2.Corint.8,Cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. ¶Deinde cùm dicit [Marcum assume,& ad.te.]Assignat ei socium:& circa hoc duo facit,quia primò assignat ei socium: secũdò huius rationem.Hìc Marcus alio nomine dicitur,Ioãnes:& cõsobrinus Barnabæ.Act.15,Dicitur ꝙ Barnabas volebat assumere Marcum , sed Paulus nolebat. Et propter hoc dissensio facta est inter eos , ita vt discederet ab eis.Col.vlt. Marcus consobrinus Barnabæ.Ratio est,quia [est mihi vtilis, &c.] ¶Deinde cùm dicit[Pẽnulam,&c.] Dicit quid portet.Carpus est sanctus quidam. Pennula secundum Hieronymum erat volumen legis quod habebant in carta per modũ roruli,& hoc vocat,pẽnulam,vel pẽnula dicitur vestis alia,sed secũdum Chrysostomum erat vestis cõmunis.Et quia Apostolus Romæ erat pauper,non accipiẽs ab aliis,ideo voluit vt sibi vestis portaretur.Haymo dicit quòd erat specialis vestis in signũ nobilitatis.Vnde Actu.22. Paulus dixit se ciuem Romanum.Pater enim Pauli seruiebat Romanis in Tarso Ciliciæ: & ex hoc factus fuit ciuis Romanus:& Pennula erat vestis in signum consulis.Et fortè pater suus erat ibi consul. Vel pennula dicitur mantica vbi erant libri,quod videtur,quia sequitur[Et libros.] Sed quid Apostolo de libris pleno spiritu sancto?Item instabat sua resolutio.Respondeo dicendum est quòd propter duo . Primò vt in legendo haberet solatium.1.Machab.12,Habentes solatio sanctos libros.In libris enim est remedium contra tribulationes. Vel dicit hoc ne perderentur, sed remanerent fidelibus . Item quantò magis approximabat morti,tantò magis instabat seruitio scripturarum,sicut de Ambrosio dicitur,quòd vsque ad vltimam ægritudinem non cessauit scribere : vnde scribens illum psal. Magnus dominus & laudabilis nimis, &c.mortuus est.[Maximè autem membranas.]Membranæ sunt cartæ non scriptæ, vel schedulæ, vbi scripserat epistolas,vel prædicationes suas. ¶Deinde cùm dicit [Alexander,& cætera.] ostendit quæ apud ipsum fuerunt,& quæ apud ipsum sunt.Et primò ex parte hominum:secundò ex parte dei,ibi[Dominus autem mihi astitit.]Iterum prima in duas:quia primò significat ei de quodam,qui ei aduersabatur:secundò de negligentia eorum qui eum non iuuabant,ibi [In prima mea defensione,& cætera.] Item primò prœmittit conquerelam iniquè impugnantis: secundò ostendit pœnam eius futuram, ibi [Reddet ei, & cætera.] Tertiò ostendit quomodo sit etiam secundum ecclesiam puniendus,ibi[Quem & tu deuita.]Videtur quòd hic Alexãder fuit artifex æris,vel custos ærarii:& erat de his qui dixerunt legalia esse de necessitate salutis seruanda.1. Timoth.1, Circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymenęus & Alexander. Et dicunt quidam quòd iste est de quo dicitur Actuum decimonono, Quia concitauit seditionem in Apostolum, sed nomen dissonat,quia ille Demetrius,hic Alexander,& Lucas:quia ille Ephesi,iste Romæ fuit. Et subiungit [Multa mala mihi ostendit.]Et nota quòd non dicit,fecit,sed quòd ostendit:quia impii aduersus iustos animum ostendere possunt,sed non semper explent.Hieremiæ primo & decimoquinto,Bellabunt aduersum te,& nõ prævalebunt,quia ego tecum sum.Iob 5, Qui dissipat cogitationes malignorum,ne possint adimplere manus eorum quod cœperunt.Qui apprehendit sapientes in astutia eorum,& consilium prauorum dissipat.

Duplex corona seu præmium beatorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Deinde cùm dicit[Reddet illi dominus,&c.]ponit pœnam eius futurã. Sed nota q̃ non ponit verbũ optatiuũ,reddat,sed dicit reddet:quia significatur pœnã esse paratã à deo,quod præuidebat Apostolus ex eius pertinacia. Psal. Quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua. Tum cùm hoc quod reseruatur ei pœna in futurum,ecclesia debet etiam eum punire excõmunicando. Vnde subiũgit[Quem & tu deuita].s.tanq̃ hæreticum. Tit.3, Hæreticũ hominem post vnã & secũdam correctionẽ deuita. Cuius etiã dicti reddit rationem, dicens[Valde enim re.ver.no.]Act.7, Vos semper spiritui sancto restitistis. ¶ Consequenter ponit negligẽtiam nõ iuuantiũ eum:& primò reprehẽdit eorum culpã:secundò petit eis veniã, ibi[Non illis imputetur.] Dicit ergo[In prima mea,&c.] Glo. dicit q̃ Apostolus sæpe cõtra Alexãdrum prauẽ docẽtem pugnauit,& in persona nullus ei affuit,sed hic non videtur esse sensus eius,quia iste Alexãder non erat tantus,q̃ Apost. indigeret aliis ad disputãdum cum eo:sed dicẽdum est q̃ sicut dicitur Act.25, Paulus appellãs missus est Romã:& ideo oportuit q̃ præsentaretur Cæsari,vt discuteretur missionis suæ causa,& Iudæi venerũt cõtra eũ. Et hoc Apostolus appellat suam primã defensionem. In qua discipuli defuerũt ei, timẽtes ne à crudeli Nerone punirẽtur. Eccle.51, Respiciens eram ad adiutoriũ hominum, & non erat. Esa.63, Torcular calcaui solus,& de gentibus non est vir mecũ. Sed posset dici q̃ hoc fuit quia à principio nullus sciuit. Sed hoc est falsum,immo ex quadã pusillanimitate receſſerunt. Psal. Elongasti à me amicum & proximũ & notos meos à miseria. Iob 6, Fratres mei præterierunt me,&c. Sed quia fecerunt ex infirmitate, orat pro eis,& non excõmunicat dicens[Non illis imputetur.]Lu.6, Orate pro calũniantibus vos. ¶ Deinde cùm dicit [Dominus autem.]Ostendit quid agitur circa eum ex parte dei,cuius auxilium primò ponit,secundò huius effectũ,ibi [Et audiãt.]Dicit ergo. Omnes me dereliquerũt,sed vbi deest homo,offert se deꝰ. Psa. Quoniã pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autẽ suscepit. Vnde dicit [Dominus mihi astitit].s.ad adiuuãdum me. Hie.20, Dominus mecum est tanq̃ bellator fortis. Psal. Prouidebã dominum in cõspectu meo, semper, quoniam à dextris est mihi ne cõmouear. Et quomodo?[Et confortauit me]fortitudinem animi dando, vt non stupescerem corã Cæsare. Ezec.3, Manus domini erat mecum,me confortans. Et hoc [vt per me, &c.] Quod impletur quando ad plures diffunditur,& quando quod ore dicitur,opere impletur. Act.9, Vas electionis,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Et audiant.] ponitur effectus auxilii diuini. Et primò q̃tum ad præteritã: secũdò q̃tum ad futurã:tertiò agit gratias. Sed duplex est beneficiũ circa præterita.s.liberationis à culpa & à pœna. Dominus mihi astitit,& ideo in illa vocatione liberatus fui, quia non fui condẽnatus à Cæsare: sed permissum est mihi q̃ irem quò vellẽ. Et ideo dicit[Et audiant omnes gẽtes]vt.s.alii secum cõfortentur ad veniendum. Psal. Annuntiate inter gentes gloriã eius. Et vt Iudæorũ insultatio deprimeretur. Et subdit[Liberatus sum de ore leonis,]id est,de crudelitate Neronis. Prouerbiorum decimonono, Sicut fremitus leonum, ita ira regis. Prouerbiorum 28, Leo rugiens, & vrsus esuriens princeps impius super populum pauperem. Secũdò liberatus fuit à culpa. Vnde dicit [Liberauit me dominus ab omni opere malo.] Aliqui verò liberãtur à pœna,incidẽtes in culpã negationis à fide. Psal. Eripuit me de inimicis meis fortissimis,&c. Et hoc per deũ. Sap.8, Nõ possum esse cõtinens nisi deus det. ¶ In futuro[saluum faciet.]Esa.45, Israel saluatus est in domino salute æterna. Et dicit[In regnũ cæleste.]Luc.22, Ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, Mat.5, Merces vestra copiosa est in cælis. Et ideo agit gratias[Cui gloria.]1.Ti.1, Regi seculorũ. ¶ Deinde cùm dicit[Saluta,&c.]iniũgit ei aliorum salutationem: secundò eum salutat ex parte aliorum:tertiò ex parte sua. Item circa primum primò iniungit aliorũ salutationem:secundò determinat tempus veniendi. Dicit ergo[Saluta Priscam].f.quæ est mulier[& Aquilam]virum Priscæ quos præmittit, quia fortè deuotiores[& Onesiphori domum.]Sed quare nõ eum,sed domum? quia fortè mortuus erat:& ideo salutat familiam. Vel fortè,quia erat cum eo Romæ. Determinans tempus veniẽdi: primò ostẽdit necessitatem:secũdò prosequitur propositum. Necessitas est propter alios remanentes in aliis locis. Item propter turbationem maris. ¶ Deinde ponit personas salutantes, vt patet. Et modo consueto,ne corrumpatur epistola,scribit manu sua[Gratia vobiscum. Amen.]

Explicit deuotissima postilla sanctissimi doctoris Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum super secundam epistolam beatissimi apostoli Pauli ad Timotheum.

Incipit pulcherrima expositio eIVSDEM ANGELICI DOCTORIS BEATI Thomæ de Aquino,ordinis fratrum prædicatorum, super epistolam eiusdem glorioſi doctoris Gentium apostoli Pauli ad Titum.

PROLOGVS.

SI sciret paterfamilias,&c. Luc. 12. Per patremfamilias significatur prælatus ecclesiæ propter tria,quæ debet exhibere.s.generationem ad fidem,eruditionem ad salutem, custodiam ad securitatem. Primum quidẽ, quia sicut est vita corporalis per animã, ita spiritualis per fidem. Abac.2, Iustus autem meus, ex fide viuit. Et sicut ad vitam carnalem generatur quis per emissionem seminis corporalis: ita ad vitã spiritualem per infusionem seminis spiritualis,quod est verbum dei. Mat.13.& 1.Corint.4. Per euangelium ego vos genui. Item per eruditionem. Eccle.7, Filii tibi sunt,erudi illos. Esa.48, Ego dominus deus tuus docens te vtilia. Item per protectionem ad tutelã

Deut.32, Circuncidit eum,& docuit,&c. ¶ Cuilibet enim prelato cõmittitur cura subditorum. 3. Reg. 20, Custodi virum hunc, qui si lapsus fuerit,erit anima tua pro anima eius. Et Heb.13, Ipsi peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Sed ad hãc generationem requiritur sciẽtia. Osee 4, Quia tu scientiam repulisti,& ego repellam te,ne sacerdotio fungaris mihi. Et ideo dicit, Si sciret. Requiritur enim quòd sciat. Item vltra eruditionẽ requiritur q̃ sit solicitus. Ro.12, Qui præest in solicitudine. Lu.2, Pastores erãt in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Ad custodiam verò fortitudo requiritur ad protegẽdum. 1. Mach.3. de Iuda Machabæo, Induit se loricã,sicut gigas,& succinxit se armis bellica sua in preliis,& protegebat castra gladio suo. Et ideo dicitur, Et nõ sineret perf. do. suam. 1. ecclesiã. 1. Tim.3, Vt scias quomodo oporteat te cõuersari in domo dei,quæ est ecclesia dei. Hæc domus est dei, sicut domini,& prælati sicut famuli. Heb.3, Moyses quidẽ erat fidelis in tota domo illius,tãquam famulus. Christus verò tanq̃ filius in domo sua. Hæc perfoditur à fure.i.hæretico. Abdiæ cap. vnico, Si fures introisſent ad te,si latrones per noctem,quomodo cõticuisses? Qui dicitur fur,quia occultè venit & graditur in tenebris. Vnde fur à furuo dicitur,quod est obscurus:sic isti per obscura dogmata. Prou.9, Aquæ furtiuæ dulciores sunt,& panis abscõditus suauior. Item ex peruersa intẽtione,quia intendunt occidere. Io.10, Fur non venit nisi vt furetur,& mactet,& pdat. Itẽ ex modo intrãdi,quia nõ per ostiũ. 1. Io.4, Et omnis spiritus qui soluit Iesum ex deo nõ est,& hic est Antichristus,&c. Sic ergo ex præmissis trahitur cõuenienter intẽtio huius epistolæ,in qua Apostolus instruit Titum quomodo regat ecclesiam,vt patet in argumento.

Caput 1.

In hac epistola monet & instruit Apostolus de constitutione presbyterij,& de spiritali conuersatione, ac vitãdis hæreticis credẽtibus adhuc Iudaicis traditionibꝫ: sed hic quidẽ ponitur salutatio.

PAulus seruus dei, apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur deus ante tẽpora secularia: manifestauit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum saluatoris nostri dei: Tito dilecto filio secundum cõmunem fidem,gratia & pax à deo patre & Christo Iesu saluatore nostro.

¶ Hæc epistola diuiditur in salutationẽ & epistolarẽ narrationem, ibi [Huius rei.] In prima primò ponitur persona salutãs,quæ notificatur tripliciter. f.ex nomine,cùm dicit[Paulus]quod significat humilitatem. 1. Cor.15, Ego sum minimus apostolorum,&c. Item ex cõditione:cùm dicit[Seruus.]Psal. Domine ego seruus tuus. Contrà, Ioan.14, Iam non dicam vos seruos. Respondeo, Sancti quandoque dicuntur serui,quandoq; non,sed filii. Duplex enim est seruitus. Vna est ex timore,quæ non cõpetit filiationi dei,sed cõdiuiditur cõtra eam. Ro.8, Nõ accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore,&c. Alia ex amore quæ cõsequitur filiationem dei. Et ratio huius distinctionis est,quia liber est qui est causa sui,qui operatur quod vult:seruus verò est,qui est causa alterius. Sed triplex est causa quæ est principium operis. i. finalis,formalis, & efficiens. Si ergo propter causam finalem,sic omnes sancti sunt serui dei,quia propter deũ faciunt. 1. Co. 10, Siue manducatis,siue bibitis,vel aliud quid facitis,omnia in gloriã dei facite. Et hoc est ex amore,à quo procedit q̃ omnia operemur propter deum. Si verò propter causam mouẽtem quæ est extrinseca,& cõpelliť,sic est seruitus timoris,& est malorũ. Si propter causam formalem, sic est habitus inclinans: & sic quidã sunt serui peccati,quidam serui iustitiæ: quia secundum habitum inclinatur ad malũ vel ad bonum. Item ex authoritate,cùm dicit [Apostolus.]Luc.6, Elegit.s.super omnes fideles, duodecim ex ipsis, quos etiam apostolos nominauit. Ephe.4, Primũ quidem apostolos. Et describitur primò ab authore,cùm dicit[Iesu Christi.]quia ab ipso est electus. Gal.1, Non ab hominibus,neq; per hominem,sed per Iesum Christũ,&c. Item quia solùm Christũ annũtiabat. 2. Cor.4, Nõ enim nosmetipsos prædicamus,sed Iesum Christũ dominum nostrum,nos autem seruos vestros per Iesum. Item quia legatus Christi cuius authoritate vtebatur. 2. Cor. 5, Pro Christo ergo legatione fungimur. Ephe.6, Legatione fungor in catena. 2. Corinth.2, Si quid donaui propter vos in persona Christi. Item secundò describitur ex idoneitate: nam apostolus, est annuntiator. Mat.vlti. Docete omnes gentes,&c. Doctor autem debet habere fundamẽtum doctrinæ,& doctrinæ perfectionem. Primum pertinet ad quemlibet: secundum verò pertinet ad prædicatores, & ad doctores. Et sicut in aliis sciẽtiis sunt principia, sic in hac sunt articuli fidei qui innotescunt cuilibet fideli secũdum lumen infusum,& articuli sunt fundamenta fidei, quæ est substantia rerum sperandarum,&c. Heb. 11, Et ideo dicit [Secundum fidem electorum dei.] Item requiritur perfectio doctrinæ. Vnde dicit [Et agnitionem veritatis.]Duplex autem habetur cognitio veritatis.s. perfecta in patria.s.quando videbimus facie ad faciem, & imperfecta per fidem quam habent sancti. Ioan.8, Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Sed cuius veritatis?[In agnitionem eius quæ est secundum pietatem]Religio enim & pietas secundũ Tullium, sunt partes iustitiæ:& differunt,quia religio est cultus dei. Sed,quia deus non solùm est creator, sed etiam & pater,ideo non solùm debemus ei cultum vt creatori,sed amorem & cultum sicut patri. Et ideo pietas quandoq; pro cultu dei sumitur. Iob 28, Ecce pietas ipsa est sapientia secũdum aliam translationem, vbi nostra sic habet, Ecce timor domini ipsa est sapientia. ¶ Tertiò describitur ex fine,& primò ponit ipsum finem:secundò eius dignitatẽ ibi[Quam promisit.]Finis autẽ est spes vitæ æternæ, quia & si Moyses posit dici apostolus, quia à domino missus, Exo.4. sed tamen non in spem vitæ æternæ,sed terræ Euei & Amorrhei: sed Paulus est apostolus in spem vitæ æternæ. Ioan.6, Hæc est voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium,& credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo,&c. 1. Petr.1, Regenerauit nos in spem viuã. Rom.5, Gloriamur in spe gloriæ filiorũ dei. Promissio autem hæc,est firma dupliciter:primò ex parte promittentis. Vnde dicit[Qui non mentitur.]Deus enim veritas est,cuius cõtrarium est mẽdacium. Num.23, Non est deus quasi homo vt mentiatur. Secundò ex diuino proposito dãdi. Vnde dicit [Ante tẽpora secularia.]Seculum secũdum Philosophum est mensura durationis vniuscuiusq; rei. Tẽpora ergo secularia,sunt tempora distincta secũdum diuersas successiones rerum: quasi dicat,antequã tempus succeſſiuum inciperet esse. Et quia incepit hoc tempus cum mundo,ideo fuit ante principium mundi. Alia litera habet, æterna.i.antiqua. Sic enim aliquando accipitur æternum.i.antiquum. Vel æterna non secũdum veritatem, sed secũdum imaginationẽ. Et ante ista promisit hoc,quia hæc sunt successiua. Sed promittere,est verbo nũ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiare suam volũtatem de dando. Et deus ab æterno protulit verbũ suum in quo erat, vt sancti haberent vitam æternã. Ephe. 1, Elegit nos ante mundi constitutionem ¶ Confirmatur autẽ hęc spes ex manifestatione promissionis. Vnde dicit [Manifestauit autem suis temporibus, &c. [Et describitur hęc manifestatio tripliciter. Primò ex tempore, vnde manifestauit quãdo verbũ suum incarnari constituit. Vnde dicit [Temporibus suis] .i. tempore congruo quo homo esset conuictus de superbia, per quam peccauerat. Et sic primò medicus conuincit ęgrotũ, vt eum cõgruentius sanet. Homo enim superbiebat de scientia, sed conuictus est de ignorantia ante tempus legis vbi peccauit in idololatria, & vitiis contra naturã. Item de virtutibus & de his conuictus est tempore legis. Gal. 4, At vbi venit plenitudo tẽporis misit deus filiũ suum, &c. Item secundò describitur ex modo, quia per publicã prædicationem. Mar. vlt. Euntes in mũdum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturę. Vnde dicit [In prædicatione.] 1. Corin. 9, Dispensatio credita est mihi. Item tertiò ex actore. Vnde dicit [Secũdum præceptum, &c.] Mat. 1, Ipse enim saluum faciet populũ suum à peccatis eorum. Act. 9, Vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meũ, &c. ¶ Persona salutata ponitur, cùm dicit [Tito.] quem describit tripliciter. Primò ex nomine: secundò ex dilectione: tertiò ex filiatione. Filius ergo est per dilectionem & fidem quæ debet esse cõmunis, vt idipsum dicãt omnes. Et ideo dicit [Cõmunem fidem.] quæ etiam dicitur catholica. i. vniuersalis. Vnde dicitur Ephe. 4, Vna fides, vnus dominus, &c. ¶ Bona verò optata sunt [gratia & pax.] Hæc sępe coniũgit, quia omniũ spiritualium donorũ principium est gratia: & pax, finis. Psal. Qui posuit fines tuos pacem. [à deo, &c.]

Lectio 2.

Quia Paulo non poterat vbique exequi p se ipsum, ideo dicit se dimisisse Titũ Cretæ, ppatiore ad corrigẽdũ & ad ordinãdum episcopos p ciuitates ad resistẽdum hæreticis, ostẽditque qualẽs debẽt esse episcopi in vita.

Hvius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui. Si quis sine crimine est, unius uxoris uir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut nõ subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut dei dispẽsatorem: nõ superbum, non iracũdum, nõ uinolẽtum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

¶ Accedit ad narrationem: & sicut dictum est, intendit munire ecclesiã contra hæreticos. Et primò monet Titum ꝙ alios instruat ad resistẽdum hæreticis. Secũdò docet quomodo ipse eis resistat, ibi [Tu autem loquere.] cap. 2. Item primò monet vt instruat episcopos, qui hæreticis resistant: secũdò ostẽdit necessitatem huius cõmissionis, ibi [Sũt enim multi.] Item primò ponit cõmissionem Tito factã de institutẽdo episcopo. Secundò ostẽdit quales debent esse episcopi, ibi [Si quis sine crimine.] Tertiò manifestat quæ dixit, ibi [Oportet enim.] Quia ergo Apostolus habuit vniuersalem cõmissionem ecclesię Gẽtium, & nõ poterat solus per se omnia exequi: ideo dicit [Huius rei gratia reliqui te Cretæ.] in Creta. s. insula, vt loco Apostoli, ecclesiæ Cretẽsi officium pastorale gerat. Prou. 18, Frater qui iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma. Sed quod dicit [Vt quæ desunt, corrigas.] Videtur ꝙ deberet dicere, suppleas. Respondeo: Dicẽdum est ꝙ glo. sic supplet, vt omnia quæ sunt in malis corrigas: & quæ desunt in bonis, addas. 1. Tessal. 3, Impleamus ea quæ desunt fidei vestræ. Vel dicẽdum est ꝙ est quoddã peccatum omissionis, & quoddã transgressionis, & vtrunq; indiget correctione. In sanctis autem & perfectis, sicut Titus fuit, non abundanerunt trãsgressiones: & ideo nõ dicit, trãsgressiones corrigas, sed quæ desunt. i. omissiones. [Et constituas presbyteros] .i. episcopos. Vnde inferius, dicit, Oportet episcopũ, &c. Et vtitur indifferenter nomine episcoporum & presbiterorum. Vnde sumpsit occasionem hæreticus, qui ambiuit episcopatũ, quem quia nõ poterat adipisci, diuisit se ab aliis, & multa falsa docuit. Inter quæ dixit ꝙ episcopi in nullo differunt à sacerdotibus, quod est contra Dionysiũ in lib. de ecclesiast. hierarchia. Vtitur ergo Apostolus eodẽ nomine in vtroq; per identitatẽ rei, quia presbyter dicitur senior. Item, quia pertinet ad superiores episcopum constituere, licet eum canonici eligant. Et dicit, Constituas, non in villis, sed [per ciuitates.] sicut enim in republica reges sunt tantùm in ciuitatibus, sic in spirituali regimine episcopi. 1. Pet. 2, Regale sacerdotium. Item debent seniores esse. Eccles. 10, Væh tibi terra, cuius rex est puer. & intellige senes nõ solùm ætate, sed & moribus. Numer. 11, Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel quos tu nosti, quòd senes sint populi ac magistri, &c. Item secundũ formam ecclesiæ. Vnde dicit [Sicut ego disposui tibi.] Prou. 3, Fili mi ne effluãt hæc ab oculis tuis. ¶ Deinde cùm dicit [Si quis sine crimine.] describit eos tripliciter. s. quantum ad seipsos, quantum ex parte vxoris, & ex parte filiorũ. De primò dicitur [Sine crimine,] Si quis talis erit. 1. Ioan. 1, Si dixerimus quia peccatũ non habemus ipsi nos seducimus. Dicẽdum est, ꝙ aliud est crimen, aliud est peccatum. Peccatum dicitur quodcunq;, siue magnum, siue paruũ, siue occultum. Crimen autem magnum & infame. Psal. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, &c. Et postea subdit, Qui ingreditur sine macula, &c. Non ꝙ qui mortaliter peccat post baptismum, non possit eligi. Sed quòd eligendus, non sit infamis. Quo ad secundum, dicit [Vnius vxoris virum.] Quod orientales sic exponunt. i. ꝙ non habeat simul duas vxores, sicut quorũdam est consuetudo. Sed secũdum hoc non esset necessarium ꝙ Apostolus hoc diceret: quia secũdum leges Romanas, quibus Apostolus scribebat, etiã ante fidem nõ licebat simul habere plures vxores. Item 1. Timo. 5. dicit de vidua, quæ fuit vnius viri vxor, & tamen nunq; licuit ꝙ vna plures viros simul posset habere. Et hoc modo vult istud etiã de vidua. s. ꝙ non habuerit nisi vnum virum. Sed Hieron. dicit oportere ꝙ vnã tãtùm vxorẽ post baptismũ habuerit, & ꝙ non est vis si ante baptismum alias habuisset. Sed Aug. & Ambros. dicunt ꝙ per baptismum delẽtur omnia crimina, sed ꝙ per baptismum, matrimoniũ non deleatur: ergo secũdum hos dicendum est & rectius, ꝙ vnam tantùm, & non plures licet habuisse antè vel post. Secũdum quosdam autem ratio huius est, quia signũ esset incõtinentiæ si plures habuisset. Sed hoc non est verum: quia nihil repugnaret si plures habuisset meretrices, quæ sunt magis incontinentes. Sed est alia ratio altior significato. s. quia ipse est dispensator sacramentorum, & ideo nullus defectus sacramentorum debet esse in eo: sed sacramentum matrimonii est significatiuum coniũctionis Christi & ecclesiæ, ergo vt signum respondeat signato: sicut Christus est vnus, & ecclesia vna, sic & hîc: quod quidem deficeret si episcopus plures vxores haberet. In veteri autem lege, Patriarchæ significabant coniunctionem hanc, non vt coniũctam Christo, sed coniungendam, & cum ecclesia erat futura ex multis. Ideo tunc non vna, sed plures habebãtur. Et ideo multitudo vxorũ ipsorum hoc significabat. Quãtum autẽ ad tertium. s. ex parte filiorũ, subiungit, dicens [Filios habẽs fideles, nõ in accusatione luxuriæ, &c.] Episcopus eñ cõstituitur, vt supertintẽdat: & qui cõstituitur ad

aliquid, debet esse exercitatus in illo, aliàs nõ prudẽter institueretur. Præsumitur autẽ esse bene exercitatus, si bene alios rexit. Episcopus autem constituitur ad tria. Primò vt fidem doceat. Mat. vlt. Docete omnes gẽtes, &c. Et ideo dicit [Fideles.] Secũdò requiritur ꝙ populum instruat ad virtutes. Eccl. 7, Filii tibi sunt, erudi illos: peccata autem lasciuiæ magis abstrahunt à virtute. Eccl. Lasciuus & imprudens non seruabunt tẽpus. Et ideo dicit [Non in accusatione luxuriæ.] 1. Reg. 3, Hely condemnatur, quia filios de hoc non correxit. Tertiò oportet ꝙ pertinaces corrigat. Vnde dicit [Aut nõ subditos.] .i. nõ obedientes. Eccl. 30, Equus indomitus euadet durus, & filius remissus euadet præceps. ¶ Deinde eũ dicit [Oportet enim.] exponit quod dixit: & primò quod dixit [Sine crimine.] Secũdò sine quibus debet esse, ibi [Non superbũ.] Causa autem primi est, quia debet dispensare diuina. Eccle. 10, Secũdum iudicem populi, sic ministri eius. Psal. Ambulãs in via immaculata, hic, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Non superbum.] ostendit à quibus debet esse immunis: & primò ostendit à quibus criminibus. Secundò quibus virtutibus luceat, ibi [Hospitalem.] Peccatorũ autem quædã sunt carnalia, quædã spiritualia. De primis nõ facit mẽtionem, quia omnino debent mundi esse ab eis. Ephe. 5, Fornicatio autẽ & omnis immũditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Sed tantũ de spiritualibus, quæ sunt quinq;, quorũ duo nõ habent locum in prælatis. s. inuidia, quod est peccatum paruulorũ. Iob 5, Paruulũ occidit inuidia. Prælatus autẽ est in summo. Item nec accidia, quia omnia ei ad votũ succedunt, sed superbia, quia est in summo, & ira & cupiditas occasione tẽporalium, quorũ est dispensator. Quãtum ad primũ, dicit [Nõ superbum.] Psa. Superbo oculo & insatiabili corde, cũ hoc nõ edebam. Eccl. 32, Rectorẽ te posuerũt, noli extolli, &c. Quãtum ad secũdum: primò excludit irã, cùm dicit [Nõ iracũdum.] Secũdò incẽdium iræ, quod est vinum, dicens [Nõ vinolẽtum.] Prouc. 23, Cui suffosio oculorum, nõne his qui cõmorantur in vino? &c. Tertiò sequelã iræ, quod est percussio. Ideo dicit [Nõ percussorem.] .i. nõ crudelem. Esa. 50, Corpus meũ dedi percutientibus. Vel, nõ percussorem. i. non percutiẽtem conscientias aliorum prauis moribus. 1. Cor. 8, Et percutiẽtes cõscientiam eorũ infirmã. Quãtum ad tertiũ, dicit [Non turpis lucri cupidum.] 1. Tim. 3, Non turpe lucrum sectãtes. Sap. 15, Sed æstimauerunt lusum esse vitam nostrã, & cõuersationem vitæ cõpositam ad lucrum, & oportere vndecunq; etiam ex malo acquirere. Deinde ponit bona quæ debet habere. Et primò quæ pertinent ad cõuersationem vitæ. Secũdò quæ ad veritatem doctrinæ, ibi [Amplectentem.] Et patent omnia.

Lectio 3.

Ostenditur qualem doctrinam debet esse episcopus, & necessitas doctrinæ, insinuãdo cõditiones falsorũ doctorũ & eorũ studium.

Amplectẽtem eum qui secũdum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana: & eos qui cõtradicunt arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui & seductores, mæximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui: qui uniuersas domos subuertũt, docẽtes quæ nõ oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidã ex illa proprius ipsorum propheta, Cretẽses semper mẽdaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Testimonium hoc uerum est.

¶ Suprà docuit qualem oportet esse episcopũ in vita: hîc ostendit qualem oportet esse in doctrina. Et primò ostendit ꝙ ad ipsum requiritur diligentia studii. Secũdò ponit materiam studii. Tertiò eius vtilitatem. Quãtum ad primum, dicit [Amplectentem.] Aliquid enim amplectens, illud diligenter cõstringit, & amplexus ex dilectione fit. Oportet enim eum scientiæ inhærere cum amplexu. i. firma adhæsione animi & cordis dilectione. Sap. 6, Prœoccupat eos qui se concupiscunt. Prou. 4, Arripe illã & exaltabit te, glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus. ¶ Materia studii nõ debent esse fabulæ, nec temporalia, sed sermo fidelis. i. verus. Psal. Fidelis dominus, &c. Vel sermo fidelis. i. fidei, in qua oportet episcopũ instrui. Sed aliqui studeant in eis dupliciter, vt. s. adiscãt solùm & operẽtur. Sed hoc nõ sufficit episcopo, sed oportet vt & alios instruat. Et ideo dicit [Qui secũdum doctrinã est.] 1. Tim. 4. dicitur, Nemo adolescentiã tuã contẽnat, sed esto exẽplum fidelibus in verbo, in conuersatione. Vtilitas, est facultas exequendi officiũ suum. ¶ Officium autem prælati est, sicut pastoris. Io. vlt. Pasce oues meas. Pastor verò duo habet facere. s. pascere gregem. 1. Pet. 5, Pascite qui in vobis est gregem dei. Item arcere lupum. Sic & episcopus pascere debet per doctrinam veram. Hie. 3, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Et ideo dicit [vt sit potens exhortari in doctrina.] Non dicit, vt exhortetur, sed vt potens sit exhortari. Quod est quãdo habet in prõptu exhortationes quãdo est necesse exequi. Quod figuratur Exodi 25, Per vectes in circulis archę vt archa possent portari. Iuc. vlti. Potẽs in opere & sermone. Et dicit [Sana] .i. absq; corruptione falsitatis. infrà 2, Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. 1. Thes. 2, Exhortatio nostra non fuit de errore, neque de immunditia, &c. Item vt custodiant contra hæreticos. Et ideo dicit [Et eos qui cõtradicunt arguere. i. conuincere. & hoc per studiũ sacræ scripturæ. 2. Tim. 3, Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum. Iob 6, Nec contradicam sermonibus sancti. Et hæc duo secũdum Philosophum pertinent ad opus sapientis. s. non mentiri de quibus nouit, quãtum ad primum: & mentientem manifestare posse, quantum ad secundum. ¶ Consequenter cùm dicit [Sunt enim multi.] ponit necessitatem dictorum. Et primò ex parte falsorum doctorum. Secundò ex parte malorum auditorum, ibi [Dixit quidam.] Circa primum, duo facit quia primò describit conditionem falsorum doctorum. Secundò peruersitatem studii ipsorum, ibi [Qui vniuersas.] Item primò ostendit eorum conditionem. Secundò docet remedium contra eos, ibi [Quos oportet.] Conditionem ostendit quadrupliciter. Et primò ex numero, cùm dicit [Multi.] Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Secũdò ex vitio inobediẽtiæ, cùm dicit [Et iam inobedientes] quãtum ad deum & suos superiores. Rom. 1, Parentibus nõ obedientes. 1. Reg. 15, Peccatũ inobedientię, sicut idolatria dicitur esse. Tertiò ex vaniloquio, cùm dicit [Vaniloqui]. s. quo ad se. Psa. Dominus scit cogitationes hominum quoniam vanæ sunt. Sap. 13, Vani sunt homines in quibus non subest scientia dei, & præcipuè vani sunt hæretici: ideo subiũgit dicens [Seductores]. s. quo ad inferiores. 2. Timo. 3, Mali homines & seductores, &c. Quartò ex loco, cùm dicit [Maximè qui de circuncisione.] qui cogebant homines iudaizare. Phili. 3, Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. ¶ Contra quos ponit remediũ. Non enim sunt tolerandi, quia corrũperetur populus & imputaretur pastori. Eze. 13, Non ascendistis ex aduerso neque oppositis murum pro domo Israel, &c. Tim. 4, Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrinã. Et ideo dicit [Quos oportet redargui.] ¶ Deinde cùm dicit [Qui vniuersas, &c.] describit horum studiũ: & primò describitur ex damno quod inferunt. Secundò ex falso quod docent. Tertiò ex lucro quod concupiscunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Damnum est,quia[vni.do.subuertunt.] Doctrina enim catholica publicè proponitur in ecclesia, sed hæretici latenter:& ideo quærunt latibula.Prou.9,Aquæ furtiuæ dulciores sunt,& panis absconditus suauior.Et ideo circũeunt per domos,vt seducant præcipuè mulieres.2.Tim.3,Ex his sunt qui penetrant domos & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis[Docentes quæ non oportet].i.vana & inutilia: nec qærunt lucrum spirituale,sed tẽporale.Et ideo addit [Turpis lucri gratia].i.tẽporalis, vel propriæ gloriæ. Sap.15, Sed æstimauerunt lusum esse vitam nostrã & conuersationem vitæ cõpositam ad luerum,& oportere vndecunq; etiam ex malo acquirere. ¶ Deinde cùm dicit[Dixit quidam]describit auditores,quia isti erant Cretenses,& ad hos refert hoc opus.Et primò ostendit cõditionem. Secũdò dat remedium,ibi [Quam ob causam [Circa primum primò describit conditionem per testimonium.Secundò confirmat.Dicit ergo,Tales sunt doctores,sed & auditores sunt similiter seducibiles iuxta testimonium cuiusdã poetæ eorum.i.Epimenidis quẽ hìc Paulus dicit eorum prophetam.Vbi nota q̃ propheta aliquis dicitur,qui à deo illuminatur secundun intellectũ ad cognoscẽdun aliqua supra cõmunem cognitionem.Nu.12,Si quis fuerit inter vos ꝓpheta domini,in visione apparebo ei,vel per somniũ loquar ad illũ.Itẽ qui exponit prophetias eodem spiritu, & eodẽ modo quo sunt traditæ.Item qui profert aliquid ꝓpheticũ.Vnde potest proferri aliquid propheticum ex quodã interiori instinctu etiã præter suũ intellectum.Ioan.11, Caiphas cum erat põtifex prophetauit.Non enim prophetauit secũdum suam intentionen qui dicebat expedire eum mori, intelliges sic, ne seduceret populum.Nihilominus tamen fuit motus ad id dicẽdum per spiritum.Et hic modus prophetandi est apud illos qui accipiunt primũ verbum aliquorum pro homine, quod etiã fit à dæmonibus.Et dicit[Proprius]quia propriè describit eorum cõditiones. ¶ Deinde cùm dicit[Cretenses]proponit testimonium,& notat eos de tribus.s.de corruptione rationalis,cùm dicit[Semper mendaces.]Psal.Perdes omnes qui loquũtur mendacium.Item de corruptione irascibilis,cùm dicit[Malæ bestiæ].i.crudeles:bestiæ dicuntur,quasi vastiæ,quia crudeles sunt.Prou.28,Leo rugiens,& vrsus esuriẽs, princeps impius super populum pauperẽ.Et dicit,malę, quia secũdum Philosophũ in politicis, Homo quãdo secũdum rationem operatur, est optimũ animalium:sed quãdo declinat ad malitiã,est pessimũ:quia si declinat propter erudelitatem,nulla bestia ita est crudelis.Vnde dicit q̃ decies milies est peior malus homo q̃ mala bestia.Itẽ de corruptione cõcupiscibilis,cũ dicit [Vẽtres pigri].i.pigritiã habẽtes ex vẽtre: erãt enim gulosi,& tales quærũt quietem. Luc.12,Anima habes multa bona reposita in annos plurimos,requiesce,comede,bibe epulare. ¶ Confirmat autẽ testimoniũ,cùm dicit[Testimoniũ,&c.] Glo.Per hoc intelligimus q̃ doctor sacræ scripturæ accipit testimoniũ veritatis,vbicunq; inuenerit.Vnde Apost.in pluribus locis recitat dicta Gẽtilium,sicut in 1. Cor.15, Corrumpunt bonos mores colloquia mala.Item Act.17,In ipso viuimus,mouemur & sumus.Nec propter hoc approbatur tota eorum doctrina, sed eligitur bonum,quia verũ à quocunq; dicatur,est à spiritu sancto,& respuitur malũ.Vnde dicitur Deut.21,In figura huius,q̃ si quis viderit puellã in numero captiuorum,debet præcidere vngues & capillos.i.superfluitates.

Nõ est mala ũ accipere dicta gentiliũ ꝓ cõfirmatione veritatis.

An sit obediendũ mãdatis hominum.

Lectio 4.

Dicit esse reprehẽdẽdos Cretenses,& remediũ dictorũ,ostendendo quõ cibi legales se habeant ad bonos,& quõ ad malos.

QVam ob causam increpa illos durè,ut sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominũ auertantium se à veritate.Omnia munda mundis:coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum,sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur se nosse deum, factis autem negant,cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

¶ Posita conditione Cretensis populi:hìc ponit remediũ:& primò ponit remedium reprehensionis:secundò assignat dictorum rationem,ibi[Omnia mũda.]Circa primũ tria facit: quia primò hortatur Titum ad reprehẽdendum eos:secũdò reprehẽsionis finem ostendit,ibi [Vt sani.]Tertiò docet debitũ modũ perueniendi ad finem,ibi[Non intendẽtes.]Dicit ergo,Cretenses sunt malæ bestiæ,quibus.s.debetur flagellũ, & castigatio.Et ideo[increpa illos durè.]Prou.6,Via vitæ,increpatio.Psal.Increpa feras arundinis. Sed cõtrà 2.Tim.4,In omni patientia.Respondeo duplex est ratio exhortationis huius.Vna ex parte eorũ qui reprehendũtur.Cretenses enim duri & pertinaces erant,& ideo durè eos reprehẽdi iubet, nõ autem Ephesi quorũ archiepiscopus erat Timotheus. Alia ex parte reprehendẽtũ, quia & Titus fuit lenis & mansuetus: & ideo inducitur quasi ad cõtrarium,sed Timotheus erat rigidus,& ideo inducitur ad patientiã. ¶ Deinde cũ dicit Vt sani sint in fide.]tãgit finem reprehẽsionis.Nam homo est sanus in quo nõ est corruptio.Et sic sanus est in fide,qui in nullo habet eam corruptam. Horũ autem fides vitiabatur per hæreticos.2.Cor.11, Timeo ne sicut serpens Euã seduxit astutia sua,ita corrũpantur sensus vestri,& excidant à simplicitate,quæ est in Christo Iesu.1.Tim.6,Si quis autẽ aliter docet,& non acquieuerit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi,&c. ¶ Modus perueniendi ad sanitatem est si vitent errores Iudæorũ.Vnde dicit[Non intendentes Iudaicis fabulis.]In lege enim erant duplicia documẽta fidei.s.quædã circa credenda.Item quædã mandata religionis quæ erant seruãda circa cultum dei.Et prima vocat fabulas. Secunda,mãdata hominum, & non dei.Ex quo videtur q̃ condẽnet vetus testamentum,vt dicunt Manichęi.Sed q̃ dicit, fabulis, potest referri ad eorum narrationes,præter doctrinam legis,quæ sunt fabulosa,vt Thalmuth.1.Tim.1, Ne intenderent fabulis & genealogiis interminatis.Vel ipsa doctrina quæ fuit olim veritas,nũc secũdum quod ipsi intelligũt, sunt fabulæ,sicut illud Esa.7,Virgo cõcipiet,&c.fuit veritas:sed nunc quia ipsi dicũt adhuc hoc esse implẽdum,est fabulosum.Item mandata hominum possunt intelligi,non quæ sunt in lege Moysi,sed traditiones seniorum.Mat.15.Sed nũquid mãdatis hominum nõ est obediẽdum? Respondeo q̃ sic:quãdiu non auertũt à veritate dei.Et ideo subdit [Auertantium se à veritate.] 2.Tim.4, A veritate quidem audituin auertent, &c.Simile habetur Mat.15,Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mãdata hominum. Simile dicitur Mar.7.Vel dicendum est q̃ mandata quæ sunt in lege dei,sunt facta mãdata hominum. Quando enim seruãtur in signum futuræ veritatis,sunt mandata dei: sed quando volunt ea seruare postq̃ corpus nostrũ mortuũ est legi,sunt mãdata hominũ. ¶ Deinde cùm dicit[Omnia mũda.] in speciali ostendit dictorũ rationẽ s.quomodo auertunt se à veritate,& quomodo discunt fabulas,& mãdata hominum:quod est præcipuè de discretione ciborum secundum legem,quam pseudo quidã docebant esse seruãdam.Et ideo primò ostendit quomodo hi cibi habent se ad bonos:secundò quomodo ad malos,ibi [Coinquinatis autem.] Dicit ergo,

Non intendentes Iudaicis fabulis,de cibis:quia[omnia].s. cibaria[sunt munda mundis.]Sed infert,Ergo adulterium est mundum mundis.Respondeo dicendum est quòd non:quia ex hocipso quòd adulterium est, immundat.Sed sunt munda mundis illa quæ de se non immundant. Ad hæc Matthæi quinto, Ea quæ intrant in os,non coinquinant hominem:ergo omne quod intrat in os mundum est.Sed duplex est obiectio. Vna quod Leuitici vndecimo dicitur,quòd quando aliquod animal non ruminat,vel non scindit vngulam, est immũdum.Respõdeo secũdum Aug.cõtra Faustum:Aliquod est immũdum,vel secũdum rei naturã,vel secundũ significationem:putà si hoc nomen,stultus,secũdum se sumatur,inquãtum est vox quædam,sic nõ est immundum,sed bonum.Si verò secundũ significationẽ,quia significat defectũ sapientiæ,& sic habet immũditiam.Actus autem illius populi erant actus prophetici.Vnde porcus secũdum q̃ res quædam,non est immũdus,sed secundum q̃ significat hominem voluptatibus se inuoluẽtem.Sed nunc veritate veniẽte cessant,& vtũtur cibis homines secũdum suam naturã.Alia quæstio est q̃ Act.15,mandauerunt apostoli,q̃ abstinerent se à sanguine & suffocato:ergo videtur q̃ non sit licitum,hoc comedere: non ergo omnia munda mundis.Respondeo:Aliqui eredunt q̃ illud mãdatum intelligatur ad literã,& quòd obligat vsq; modò, vt apud Græcos,& etiã aliquãdo apud Latinos. Aliqui autem dicunt,q̃ non intelligitur secũdum literã, sed secundum mysterium,vt per sanguinem intelligatur homicidium,& à suffocato.i.oppressione pauperum.Et hoc bonũ est,sed nõ est tota ratio præcepti:& ideo dico q̃ ad literã est præceptũ,& tamen non obligamur. Quædã enim prohibentur quia mala sunt, & hæc simpliciter sunt vitãda. Aliqua verò quæ non sunt mala simpliciter,sed pro tẽpore,& hæc sunt seruãda existente causa.Et hæc apostoli prohibuerunt, non quia mala secũdum se,quia Mat.15.dicit dominus cõtrarium.Sed ratio erat,quia cõuersi erant quidã ex Iudæis,qui dam ex Gentibus:& ideo oportebat ad hoc q̃ vnus populus ex eis fieret,quòd vni condescenderet alius,vt Iudæis,quibus abominabile erat comedere sanguinem & suffocatũ, cõdescenderetur. Et ideo ad seruãdam pacem,instituerunt apostoli hoc esse seruãdum pro tẽpore illo. ¶ Deinde cùm dicit[Coinquinatis.]ostendit quomodo se habent ad malos:& circa hoc tria facit:quia primò ostendit hoc: secundò assignat causam, ibi[Sed inquinatę.]Tertiò manifestat per signum,ibi[Cõfitentur.]Dicit ergo,Cibi isti mundi sunt mũdis, sed immũdi coinquinatis.i.his qui habent conscientiã coinquinatam.Eccle.13,Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.[Et infidelibus].i. qui habent malã fidem.Esa.21, Qui incredulus est,infideliter agit.Sed nunquid facit peccator & infidelis immũdam eleemosynã?Dicẽdum est q̃ Apostolus nõ ponit affirmatiuã,sed negatiuã.Vnde nõ dicit,omnia,sed nihil mũdum eis,quod est verum:quia nihil eis perfectè mundũ est:quia nihil est mũdum in actibus,nisi in finem debitũ ordinatum sit.Isti autem sunt extra finem.Sed nunquid aliquid est eis mũdum?sic.Sed cõtrà:quia omne quod nõ est ex fide, peccatum est.Dicẽdum est q̃ malũ nunquam corrũpit totum bonum.Impossibile enim est quin in peccatore quolibet sit aliquod bonũ.s.naturæ, etiam in dęmonibus:quando ergo peccator facit aliquod bonũ secũdum q̃ est peccator & infidelis,totum est peccatum ex radice.Sed si quid facit ex principio alicuius boni quod habet,vt fidei informis,vel naturę, nõ est immũdum.Et ideo signãter dicit,Coinquinatis & infidelibus.i.inquãtum sunt huiusmodi.Comedebant enim contra cõscientiam,& errabant in fide.Et ideo quod de natura sua est mũdum, fecerunt sibi immundum.Cuius causa est,quia causa actuum eorum est immunda.s.voluntas & intellectus,quæ sunt in eis deprauati.Vnde dicit,Sed inquinatæ sunt eorum & mens.s.per infidelitatem,& cõscientia.s.per peccatum. Baruc.3,Quid est Israel,q̃ in terra inimicorũ es,inueterasti in terra aliena,coinquinatus es cũ mortuis,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Confitentur,&c.]ostendit fidem per signum.Si enim aliquis dicat q̃ eorũ dicta sunt vera,immo q̃ habent fidem vnius dei & confitentur eum,hoc excludit.Et primò ostendit bonum quod est in eis.s.quòd [confitentur].s.labiis exterioribus[se nosse deum.]Esa.29, Populus hic labiis me honorat,cor autem eorũ longè est à me.Hie.12,Propè es tu ori eorum.Secũdò ostendit defectum interiorem:& primò quãtum ad præsentia:secundò quãtum ad futura,ibi [Incredibiles.]Quo ad præsentia,quia[negant factis.]Qui enim peccat inquãtum est de se,negat eum factis: quia qui confitetur deum, confitetur & eius potestatem.s.q̃ est ei obediendum.Et ideo si non obedit peccãdo,negat factis,quod cõfitetur ore.Sed dicis quicunque negat deum,est infidelis:peccatores negant deum factis,ergo,&c.Respondeo sicut habens scientiam in vniuersali, potest errare in particulari:ita habens fidem in vniuersali,in particulari tamen agibili corrũpitur,propter corruptionem affectus.1.Tim.5,Fidem negauit,& est infideli deterior.Quomodo autem quo ad futura deficiunt? Certè quia non solùm negant,sed sunt indispositi ad redeundum ad deum. ¶ Sunt enim tria per quæ homo redit ad deum.s.dei gratia.Rom.5,Iustificati gratia ipsius.Secundũ est fides.Act.15,Purificans fide corda eorum.Tertium,exercitium boni operis.Rom.2,Factores legis iustificabuntur.Hæc tria excludit ab ipsis:primò gratiam,ibi[Cùm sint abominati,]id est,non accepti ad gratiam. Secũdò fidẽ,cùm dicit[Incredibiles].i. nõ apti ad credẽdum.Ezec.2, Increduli & subuersores sunt tecum. Tertiò tertium,quia ad omne opus bonũ reprobi.i.reprobandi.Hie.6,Argentum reprobum vocate eos.

Caput 2.

Instruitur Tit⁹,et ꝑ eos ęs ꝑ docere sanam doctrinã, & quę,et de quibus deceant senes, tam vros quàm mulieres, contra vitæ puersitatẽ, & idẽ de iuuenibus, et hæc qua

TV autem loquere quæ decent sanam doctrinam.Senes ut sobrij sint,pudici,prudentes, sani in fide,in dilectione,in patientia.Anus similiter,in habitu sancto,non criminatrices,non multo uino seruientes:bene docentes,ut prudentiam doceant.Adolescentulas,ut uiros suos ament,filios suos diligant, prudentes,castas,sobrias,domus curam habentes,benignas,subditas uiris suis,ut non blasphemetur uerbum dei. Iuuenes similiter hortare,ut sobrij sint.

¶ Superius Apostolus instruxit Titum quales ministros instituat ad arcendum hæreticos: hìc docet quid ipse circa eos faciat.Et primò proponit hoc in generali:secundò distinguit per partes,ibi[Senes.]Dixit ergo.Ita dixi q̃ oportet episcopos constituere:sed ne credas q̃ tu sis propter hoc alienus à cura,immo maior debet esse tibi solicitudo ad instruendum.Ideo[tu autem loquere quæ decent sanam doctrinã].s.per quæ fides incorrupta ædificatur.suprà 1,Vt sis potens exhortari in doctrina sana,& eos qui cõtradicunt, arguere. ¶ Deinde ostendit idem per partes:& primò ponitur doctrina sana contra peruersitatẽ vitæ: secundò contra hæreticos & errores,ibi[Stultas autem quæstiones.]Circa primum duo facit:quia primò instruit singu

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad liberos, & de ultima verbali.

las conditiones hominum. Secundò generaliter omnes, 3. cap. ibi [Admone illos.] Iterũ prima in duas, quia primò ostendit quomodo instruat liberos: secũdò quomodo instruat seruos, ibi [Seruos.] Item primò ostendit quomodo instruat liberos verbo: secũdò quomodo exemplo, ibi [In omnibus teipsum.] Circa primum duo facit: quia primò ostendit quomodo instruat senes: secundò quomodo doceat iuuenes, ibi [Adolescentulas.] Item prima in duas: quia primò ostendit quomodo instruat senes mares: secundò quomodo anus fœminas, ibi [Anus.] Sciendum est autem ꝙ quædã bona sunt ad quæ senectus disponit, quæ primò ponit: secundò quædã bona quibus senectus contrariatur: & hæc secundò ponit, ibi [Sani in fide.] Inter bona verò ad quæ senectus disponit. Vnum est contemptus delectationum. Aliud est perfectio sapientiæ & prudẽtiæ. Disponit quidem senectus ad contẽptum delectationum. Iuuenũ enim corpora feruent naturali calore, ex quo concitatur iuuentus ad delectationes corporales, quæ præcipuè consistunt in cibis & potibus, & venereis. Sed ad vitãdum hæc disponit senectus. Senes enim sunt mortificati. 2. Reg. 19, Nunquid vigent sensus mei ad discernẽdum suaue vel amarum? Et ideo dicit [Vt sobrii sint] quãtum ad cibos & potus: [& pudici] quãtum ad venerea. Gene. 18, Postquã consenui & dominus meus vetulus est, voluptati operã dabo. Sed si senectus ad hoc disponit, quare hoc monet? Respõdeo aliquando contingit ex magna peruersitate ꝙ senex reducitur ad puerilia peccata. Esa. 65, Puer centum annorum morietur: & peccator centum annorũ maledictus erit. Et duplex est ratio quare hoc contingit. Aliter enim ad hoc monetur senex, aliter iuuenis. Iuuenis enim incitatur ad hæc ex instinctu passionis, sed senex ex electione, propter duo. Nullus enim vult esse sine delectationibus, & tantò plus appetit eas, quãtò maiores molestias sentit. Senex autem patitur multa incõmoda & defectus naturæ. Et ideo quãdo non habet spirituales delectationes, quærit corporales. Secunda ratio est, quia iuuenis quandoque refrenatur per pudorem: senes autem secundum Philosophum sunt inuerecundi, quia sunt antiqui & multa experti. Iuuenes autem vani & verecundabiles naturaliter: & ideo refrenantur, sed non senes. Item senectus disponit ad prudẽtiam propter experimẽtum longi temporis. Iob 12, In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Eccl. 25, Quàm speciosa veterani sapientia, & gloriosus intellectus & consilium, corona senum multa peritia. Vnde subdit [Prudentes.] Contingit tamen aliquãdo senem esse fatuum. Eccles. 25, Senem fatuũ & insensatum. Et hoc est ex duobus ꝙ senex est fatuus, prudentia enim acquiritur per exercitiũ: quãdo ergo in iuuentute se in bonis nõ occupãt, sunt in senectute imprudentes. Eccle. 25, Quæ in iuuentute tua non congregasti, quomodo inuenies ea in senectute tua? Item alia ratio est, quia in iuuentute quãdoq; affluũt voluptatibus, & maximè superfluitate ciborũ: & ideo delicatur eorũ cerebrũ. Prou. 20, Luxuriosa res est vinũ, & tumultuosa ebrietas, quicunq; hic delectatur, nõ erit sapiens. ¶ Deinde ponit ea ad quæ cõtrariatur senectus: & primũ est fides: secũdum dilectio: tertium patiẽtia. Quãtum ad primũ, dicit [Sani in fide.] quia sine ea impossibile est placere deo. Heb. 11, Sed ꝙ aliqui nõ sunt sani in fide, maximè in aliquo nouo quod proponitur senibus credendum, eõtingit ex duobus. Primò ꝙ senes non sunt firmi in aliquo nouo propter præsumptionem sapientiæ: & ideo non credũt aliis. Iob 12, Et senes sunt in nobis. Item quia naturale vitium senum est quòd sunt incredibiles: quia sunt experti se sæpius esse deceptos. Et ideo loquũtur semper cũ, fortè vel ferè, aduerbiis tẽperatiui modi, & dubitatiui modi. Incredulitas autem repugnat fidei. Esa. 1, Qui incredulus est infideliter agit. Quãtum ad secũdum dicit [In dilectione.] Et hoc ideo, quia plenitudo legis est dilectio. Et monet ad hoc propter duo. Primò quia in senibus parum est amicitiæ, quia amor nutritur per cõuictum. Nullus autem vult diu conuiuere cum tristibus. Senes autem sunt tristes, & ideo non est cum eis amicitia. Item quia senes diligunt propter vtilitatẽ tãtùm, sicut iuuenes propter delectabile. Senex enim indiget sustẽtatione. Quãtum ad tertium, dicit [In patiẽtia.] & monet ad hoc propter tria. Primò quia senes multa mala siue incõmoda circũueniunt: & ideo indigent patiẽtia cõtra turbationes. Alia ratio est: Senes enim viuunt in memoria multorũ: vnde semper dicunt antiqui, Iuuenes autem viuunt in spe magnorũ: & ex hoc senes dupliciter ad impatientiam mouentur propter bona. s. quę habuerũt, & carent eis: vnde Boetius, Sũma miseria est fuisse fœlicẽ. Treñ. 1, Recordata est Hierusalem dierum afflictionis suæ præuaricationis omniũ desiderabiliũ suorum, quæ habuerat à diebus antiquis. Item quia viuunt, in memoria, contingit ꝙ aliqui qui modò eos despiciunt, aliquãdo fuerunt peiores: & ideo turbãtur. Iob 30, Nunc autem deridẽt me iuniores tempore, quorum patres non dignabar ponere cum canibus meis. Tertia ratio est, quia quãtò senex appropinquat ad finem vitæ, tantò magis desiderat viuere. Vnde vidẽs se deficere, magis tristatur. ¶ Deinde cùm dicit [Anus.] docet qualiter vetulæ instruãtur. Et primò docet qualiter instruãtur in vita: secundò in doctrina. Item primò qualiter in habitu: secundò qualiter in victu. Tertiò quomodo in verbo. Quantum ad primum, dicit [In habitu sancto]. h. carentes lasciua & pompa. Et hoc conuenit omni mulieri. 1. Pet. 3. Quarum nõ sit extrinsecus capillatura, aut circũdatio auri, aut indumenti, vestimentorũque cultus, &c. 1. Tim. 2, Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, &c. Sed specialiter anus hoc seruare debent: quia iuuẽcularum est propter viros suos modestè se ornare: quod intelligitur simpliciter de omni motu corporis. Eccle. 19, Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Quãtum ad secũdum dicit [Non criminatrices.] Duo enim sunt in sene. Vnum quod cõmune est senibus. s. ꝙ sunt suspicioſi, quia viderunt multa mala quæ similiter præsumunt de aliis. Item in mulieribus specialiter sunt zelotipæ, & vtrũque contingit in vetula, quia ratione ætatis est suspiciosa: ratione sexus, est zelotipa. Ecclesiastici vigesimosexto. In muliere zelotipa flagellum linguæ omnibus communicans. Et ideo, Non criminatrices. Quãtum ad conuictum, dicit [Non multo vino seruientes.] Et de vitis dixit. Vt sobrii sint. Et dicitur, non multo, quia quandoque vtuntur eo propter frigiditatem earum. Quantum ad doctrinam dicit [Bene docentes.] Contrà, 1. Corint. 14, Mulieres in ecclesiis taceant, non eis permittitur loqui, sed subditas esse. 1. Tim. 2, mulier in silentio discat cum omni subiectione: docere autem mulieri non permitto. Respondeo dicendum est ꝙ doctrina publica quæ fit in populo, interdicitur mulieri: sed priuata, qua quis familiam docet, ei conceditur. Proue. 31, Visio qua erudiuit eum mater sua. & Prou. 4. Nam & ego filius fui patris mei tenelus & vnigenitus coram matre mea, & docebat me, atq; dicebat, &c. Et bene dicit

[Vt prudentiam doceat] magis ad anus, quàm ad viros: quia quandoq; docent fabulas aniles, magis quàm proficua, & etiam quia magis ipsę conuersantur cum pueris & cum familia quàm viri. ¶ Deinde cùm dicit [Adolescentulas.] ostendit qualiter instituat iuuenes: & primò ostendit qualiter instruat iuuenes fœminas: secundò qualiter mares iuuenes, ibi [Iuuenes similiter.] Item prima in tres: quia primò ostendit qualiter se habeant ad personas coniunctas: secũdò ad seipsas: tertiò ad subiectos. Quãtum ad primum dicit [Vt viros suos ament.] Viro enim debetur amor. Prou. 12, Mulier diligens corona est viro suo. Eccle. 25, In tribus beneplacitũ est spiritui meo, &c. & infrà, Vir & mulier bene sibi consentientes. Vel sic, vt prudentiam doceãt adolescentulas & viros, &c. Sed prima expositio est melior. [Et filios diligãt.] hoc est naturale. Esa. 49, Nũquid potest mulier obliuisci infantem suum, vt nõ misereatur filio vteri sui. Et nota ꝙ dicit, Vt viros amẽt, & filios diligant: quia ad viros est amor feruentior, sed ad filios naturalior. ¶ Sed quãtum ad seipsas, tria dicit. Vnum quo ad rationem. s. [prudentes.] Prou. 19, Domus & diuitiæ dãtur à parẽtibus, à domino autem propriè vxor prudens. Et hoc necessariũ est, quia iuuentus earum & sexus cõtrariatur prudentiæ. Aliud est quãtum ad cõcupiscibilem. s. cùm dicit [Castas.] Tertium verò quãtum ad irascibilẽ, cùm dicit, [Sobrias.] Eccle. 26, Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Sed quãtum ad subiectos, primò ponit curã eorum: secundò modũ: tertiò rationem assignat. De primò dicit [Domus n.ha.] Prou. 14, Sapiens mulier ædificat domum suam: insipiẽs verò instructã quoq; destruet manibus. In cura autem sunt duo obseruãda mulieri, sunt enim vtplurimum iracundæ. Eccl. 23, Non est ira super iram mulierum. Et ideo dicit [Benignas.] q. d. Cum mãsuetudine regãt. Aliud est, quia quãdo mulier potestatem habet, nititur in cõtrarium viro suo. Eccle. 25, Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo: ideo dicitur [Subditas viris suis.] Vnde dicitur Gen. 3, Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Et hoc ideo [vt nõ blasphemetur verbũ dei]. i. nõ detis occasionẽ blasphemãdi. Et omnia hæc notãtur Tob. 10. Vbi dicitur quòd Raguel & Sara monuerunt filiam suam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere. ¶ Consequenter ostendit qualiter doceat mares iuuenes. s. [Vt sobrii sint.] quod repetit: quia ebrietas est principium vitiorum. 1. Pet. 5, Sobrii estote, &c.

Lectio 2.

IN omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum: in doctrina, in integritate, in grauitate verbum sanum, irreprehensibile: vt is qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes: sed in omnibus fidẽ bonam ostendentes, vt doctrinam saluatoris nostri dei ornent in omnibus.

Monet P. Titũ vt se ꝓbeat exẽplũ bene viuendi: & quomodo doceat seruos se habere in ordine ad suos dominos.

¶ Suprà Apostolus Titum docuit de quibus instruat subditos liberos. Et quia non tantùm verba prosunt, sed etiam exempla: ideo docet vt se exemplum prebeat. Primò generaliter: secundò specialiter, ibi [In doctrina.] Tertiò rationem huius assignat, ibi [Vt is qui ex.] Dicit ergo, Quia ætate iuuenis es [prẽbe te in exemplum omnibus bonorum operum.] Prælatus enim debet esse quasi forma existens discipulis. 1. Cor. 11, Imitatores mei estote: sicut & ego Christi. Ioan. 13, Exemplum dedi vobis, &c. ¶ Deinde cùm dicit [In doctrina.] ponit specialia in quibus debet se præbere exemplum: primò ostendit quis debeat esse eius actus. s. in doctrina. Vnde dicit [In doctrina.] Hoc enim est proprium prælati. Hiere. 3, Dabo vobis pastores iuxta cor meũ & pascent vos scientia & doctrina. Et ei maximè conuenit, vt qui habeat alios episcopos sub se, vt dicitur suprà 1, Episcopos cõstituas, &c. Ideo debet alios docendo, eis exẽplum doctrinę præbere. 1. Tim. 4, Attẽde tibi & doctrinæ. Itẽ monet eum ꝙtum ad vitã: & primò declinare à malo. Esa. 1, Quiescite agere peruersè. Et ideo dicit [In integritate.] per incorruptionẽ: sicut eñ corpus perdit integritatẽ per corruptionẽ mẽbrorũ suorũ, ita anima p corruptionẽ peccati. In prælato autẽ est integritas sensus per prudentiam, affectus per charitatem, corporis p castitatẽ. 1. Tes. vl. Integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in aduentu dñi nostri Iesu Christi seruetur. Secũdò ꝙ sit grauis ꝙtum ad bona quæ cũ charitate fiunt. Graue autẽ duo habet, vnũ quia descendit, & secundum hoc vituperatur. Psa. Filii hominũ vsquequo graui corde, &c. Aliud est quòd est stabile & firmum. Et ideo illi dicuntur graues, qui non de facili mouẽtur à bono: ita hic cùm dicit [In grauitate.] & hoc cõmendatur. Psalm. In populo graui laudabo te. ¶ Deinde ostẽdit qualis debet esse eius doctrina & verbum. Et dicit quòd debet esse [sanum]. i. non corruptum falsitate. 2. Tim. 1, Formam habe sanorum verborum quæ à me audisti in fide, &c. Prouc. 17, Non decet principem labium mentiens. ¶ Item quantum ad modum, cùm dicit [Irreprehensibile]. i. vt proferatur tempore suo, & cum omni decentia & prouocatione ad correctionem. Eccle. 20, Ex ore fatui reprobatur parabola. Non enim dicet illam in tempore suo. Finis autem doctrinæ est [vt is qui ex aduerso est vereatur, &c.] q. d. Si omnes bene se habeant. s. prælati & subditi, aduersarii non possunt vobis nocere. 1. Pet. 2, Sic est voluntas dei vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorãtiam. 1. Tim. 5, Nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. ¶ Deinde cùm dicit [Seruos.] docet qualiter instruat seruos: & primò facit hoc: secundò eius rationem assignat, ibi [Apparuit.] Circa primum tria facit: quia primò inducit seruos ad subiectionem: secundò determinat modum eius, ibi [In omnibus.] Tertiò ostendit necessitatem doctrinæ huius, ibi [Vt doctrinam.] Dicit ergo, Admone seruos dominis suis [subesse.] 1. Petr. 2, Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed & discolis. Col. 3, Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, &c. Idem dicit Ephes. 6. Et quare monet hoc tam frequenter Apostolus? Respondeo, non sine causa. Hæresis enim incœpit apud Iudæos, quòd serui dei non deberẽt seruire hominibus, & ex hoc etiam deriuatum est in populo Christiano, quòd dixerũt quòd per Christum filii dei facti, non deberent esse serui hominum. Sed Christus per fidem non venit tollere ordinem iustitiæ, immo per fidem Christi iustitia seruatur. Rom. 3, Iustitia autem facit alios alis subdi. Sed seruitus huiusmodi est quantum ad corpus. Nam per Christum nunc liberamur à seruitute quantum ad animam, sed non à seruitute, nec à corruptione corporis: sed in futuro liberamur etiam à corruptione & seruitute corporali. 1. Corinth. 15; Cùm tradiderit regnum deo & patri, &c. Sed quod dicit [In omnibus.] potest referri primò ad hoc quod dicit, subditos, vt intelligatur in omnibus. s. ad quæ se exendit ius dominatiuæ potestatis. Vel ad hoc quod dicit, Placentes. Debet enim esse subiectio. Primò vt seruiant sine offensione, non cum murmure

Universidad de Deusto
Biblioteca

& tarditate. Coloſ.1, Per omnia placentes deo. 1. Corint.10, Ego per omnia omnibus placeo. Contrà. Gal. 1, Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Reſpondeo, Placere homini propter ipſum eſt vituperabile, ſed propter deum eſt laudabile. Secundò vt ſint ſine repugnantia: ideo dicit [Non contradicentes.] Eccle. 4, Non contradicas verbo veritatis. Tertiò ſine fraude. Vnde dicit [Non fraudantes.] Vbi vnum remouet, & alterum aſtruit. Remouet fraudem. Seruis enim committuntur bona dominorum. Lucæ 19, Tradidit eis bona ſua. Aſtruit in omnibus bonitatem. Et ideo dicit [Sed in omnibus fidem bonã oſtendentes.] Sed quo fine ſunt hæc fiẽda? Non quidem propter terrenum fauorem, ſed propter gloriam dei. Vnde dicit [Vt doctrinam ſaluatoris noſtri domini ornent, &c.] Glo. Ornamẽtum doctoris eſt honeſta vita diſcipuli, ſicut ſanitas infirmi eſt laus medici. Doctor, curator eſt animarum. Si ergo nos oſtendimus bona opera, laudatur doctrina Chriſti. Eſa. 52, Iugiter tota die nomen meum blaſphematur. Matth. 5, Vt videant opera veſtra bona, &c.

Lectio 3.

Proponitur Chriſtus exẽplar bonæ doctrinæ, tã in facto, q̃ in verbo: q̃ ponendo apparitionem gratiæ eius, et eruditionẽ qua nos erudit de vitãdis, agendis, & ſperandis.

APparuit enim gratia dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus: erudiens nos, ut abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

¶ Suprà Apoſt. inſtruxit Titum qualiter doceret ſeruos & liberos, & cõcluſit quaſi rationem, vt. ſ. doctrina Chriſti ornaretur: hîc aſſignans plenã rationem dictorũ exponit quod dixit per bonã conuerſationem. Et primò præmittit gratiã & doctrinam Chriſti: ſecundò inducit eum ad gratiæ prædicationem, ibi [Hæc loquere.] Item primò proponit gratiæ apparitionem: ſecundò eius inſtructionem, ibi [Erudiens nos.] Tertiò eius operationem, ibi [Qui dedit.] Sciẽdum eſt autem q̃ gratia importat miſericordiã, quia gratia eſt de eo quòd gratis datur, & quod gratis datur hoc miſericorditer datur. Miſericordia autem ſemper in deo fuit, tamen olim circa homines latebat. Pſal. Domine in cælo miſericordia tua. Ante Chriſtũ enim omnes quantũcunq; eſſent iuſti, erãt ſub dãnatione, ſed Chriſto filio dei carnem aſſumente. [apparuit gratia.] 1. Tim. 3, Et manifeſtè magnũ eſt pietatis ſacramẽtum, quod manifeſtatum eſt in carne. Pſal. Qui ſedes ſuper cherubim manifeſtare. Sed quãtò quis eſt potẽtior, tãtò eius gratia magis deſideratur. Vnde gratia dei deſiderãda eſt. Et hoc eſt quod dicit [Gratia dei.] Et hoc ad ſaluãdum. Vnde dicit [Et ſaluatoris noſtri.] Eſa. 51, Salus autẽ mea in ſempiternũ erit. Hæc autem gratia nõ proponitur vni ſolũmodo populo Iudæorum, ſicut olim, ſed [omnibus hominibus.] Eſa. 40. Videbit omnis caro pariter quòd os domini locutũ eſt. Eſa. 52, Et videbũt omnes fines terræ ſalutare dei noſtri. 1. Tim. 2, Vult omnes homines ſaluos fieri. Et poteſt dici q̃ in natiuitate Chriſti apparuit hæc gratia dupliciter. Vno modo & primò, quia per maximã dei gratiam datus eſt nobis. Vnde eius cõceptio cùm ſit operatio totius trinitatis, attribuitur tamẽ ſpecialiter ſpiritui ſancto, qui eſt principium gratiarũ. Et hęc gratia apparuit omnibus hominibus, & ſpecialiter homini Chriſto. Io. 1, Plenũ gratiæ & veritatis. Ex hac gratia ſecũdò eſt cõſecuta inſtructio humani generis: quia ante Chriſtũ fuit mundus in ignorãtia & hæreſi. Eſa. 9, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã. Vnde dicit [Erudiens nos]. ſ. ſicut homo erudit filium. De duobus autem erudiuit nos, quia duo neceſſaria ſunt homini. ſ. bonũ opus, & recta intentio. Primò oſtẽdit quomodo Chriſtus nos de primo erudiuit: ſecundò de ſecũdo, ibi [Expectãtes.] Dicit ergo [Vt abnegantes impiet. & ſe. deſi.] Notãdum eſt q̃ dicit, impietatem, & ſæcularia deſideria, quia omnia peccata vel conſiſtunt in his quæ ſunt directè contra deum, quæ dicuntur peccata impietatis. Pietas enim propriè eſt ſecũdum quam colimus parentes & patriam: & quia deus eſt principalis pater noſter, ideo pertinet ad cultum dei pietas. Iob 28. Secũdum aliam literã, vbi nos habemus ſic, Ecce timor domini ipſa eſt ſapientia, habetur, Ecce pietas ipſa eſt ſapientia. E ideo peccata contra deum dicuntur eſſe impietates. Rom. 1, Reuelatur enim ira dei de cælo ſuper omnem impietatẽ, & ibi loquitur de idolatria. Vel cõſiſtunt in abuſu temporalium, & hæc ſunt ſecularia deſideria. Eſt autem ſeculum ſpatium menſurãs periodum rerum. Vnde per ſecularia intelliguntur res ſeculares, & omnia peccata quæ in proximum committuntur vel in ſe, per earum abuſum. ¶ Deinde cùm dicit [Sobriè, &c.] oſtẽdit quid boni faciamus: & dicit [Sobriè] quantum ad ſe: [Iuſtè] ad proximum: [Piè] ad deum. Sobriè, ad ſe, quaſi menſuratè. Bria enim mẽſura eſt, & hoc eſt ſi homo cum mẽſura rationis vtatur exterioribus rebus, & ꝑpriis paſſionibus. Vnde ſobrietas accipitur pro quolibet menſurato vſu rerum exteriorũ & extrinſecarum paſſionũ. Sap. 8, Sobrietatem enim & ſapientiã docet & iuſtitiã & virtutem, quibus nihil vtilius eſt in vita hominibus. Iuſtè ad proximum. Pſal. Iuſtus dominus & iuſtitias dilexit. Piè ad deum. 1. Tim. 4, Exerce te ad pietatem. ¶ Deinde eũ dicit [Expectantes.] Inſtruit eũ de fine, qui conſiſtit in duobus. ſ. in gloria animæ in morte. Alius in gloria corporis, in aduẽtu Chriſti. Ioan. 5, Venit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filii dei, &c. Quãtum ad primum, dicit [Expectantes beatam ſpem.] Contra illos qui ponunt finem hominis in actu virtutũ in hac vita. Sed hoc nõ eſt verũ, quia & ſi ſobriè & piè & iuſtè viuamus, adhuc ſumus expectantes. Iob 7. & 14, Sicut mercenarii dies eius. Eſa. 30, Beati omnes qui expectãt eum. Et ideo dicit, Expectãtes beatam ſpem: quod poteſt intelligi dupliciter: vel quia eſt ſpes de beatitudine: vel quia expectatio facit ipſos beatos. Quantum ad ſecũdum dicit [Et aduentum gloriæ m. d. & ſal. n. I. C.] ſ. per quem reſurgent corpora noſtra. Qui enim diligit amicũ, cum deſiderio expectat eum. 2. Tim. 4, Non ſolùm autem mihi, ſed & his qui diligunt aduentum eius. Luc. 12, Vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum. Et dicit [Aduẽtum gloriæ] quia primus aduentus fuit humilitatis. Phil. 2, Humiliauit ſemetipſum, &c. Mat. 11, Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Et ille erit gloriæ, quia ſua diuinitas omnibus innoteſcet. Luc. 21, Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum poteſtate magna & maieſtate. Et dicit [Magni dei.] cõtra Arrium qui dixit filium non æqualem patri. Et bene magnus, quia dicitur Ro. 9, Qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. 1. Ioan. vlti. Vt ſimus in vero filio eius, &c. Item eſt ſaluator. 1. Tim. 2, Hoc enim bonum eſt & acceptum coram ſaluatore noſtro deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, &c. Quia ad hoc venit, & hoc importat nomen eius. Mat. 1, Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à pecatis eorum. Et ad-

dit [Chriſti]. ſ. qui eſt vnctus, in quo intelligitur vnio diuinitatis ad humanitatẽ. Aliqui enim dicuntur vniti: ſed nõ ita quòd habeant eſſentiã diuinitatis vnitam, ſed quia participant eius aliquid, ſed Chriſto eſt vnita diuinitas. Pſal. Vnxit te deus deus tuus, &c. ¶ Deindè cùm dicit [Qui dedit.] oſtenditur operatio gratiæ. Et primò oſtendit beneficium gratiæ paſsionis eius. Secundò paſsionis fructum, ibi [Vt nos redimeret.] Dicit ergo, Dico quòd eſt noſter ſaluator, & quomodo [quia dedit ſe. pro nob.] Ephe. 5, Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam deo. Fructus eius dicitur liberatio & ſanctificatio. Liberatio, cùm dicit [Vt nos redimeret ab omni iniquitate.] Ioan. 8, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Primus enim homo ex peccato ſuo redactus eſt in ſeruitutem peccati, ex qua ſeruitute inclinabatur ad aliud peccatum, ſed Chriſtus ſatisfecit per ſuam paſsionem: & ideo ſumus redempti à ſeruitute. Eſa. 43, Noli timere, quia redemi te, &c. Et non ſolùm ab originali, ſed ab omnibus quæ quis ſua voluntate ſuperaddidit. Sanctificatio in bono ponitur, cùm dicit [Vt mundaret ſibi po.] i. vt ſanctificaret populum, ſic. ſ. vt eſſemus populus eius. i. ei conſecratus. Qui aliquando nõ populus eius, nunc autẽ populus eius. Oſee 1. & Rom. 9. [Acceptabilem.] ſ. deo per rectã fidem & intentionem. Prou. 14, Acceptus eſt regi miniſter intelligens. Vel acceptabilem. i. peculiarem. Deut. 7, Te elegit dominus deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris. Sed oportet etiam quòd extra ſint opera bona. Vnde dicit [Sectatorem bonorum operum.] Ro. 13, Bonum fac & habebis laudem ex illa. Gal 6, Bonum autem facientes, non deficiamus. ¶ Deinde cùm dicit [Hæc loquere, &c.] inducit eũ ad prædicationẽ gratiæ: & circa hoc duo facit: quia primo hortatur eum ad prædicandum: ſecundò inſtruit prædicandi modum, ibi [Cum omni, &c.] Dicit ergo [Loquere] ſpectantia ad credenda, [Exhortare] ad agenda. 1. Theſſ. 2, Exhortatio noſtra non de errore, neq; de immunditia, neq; in dolo, [Argue] malè agentes. 1. Tim. 5, Peccantes coram omnibus argue. Et hoc [cum omni imperio,] id eſt, cum authoritate, quia loquitur, vt inſtrumẽtum, vel miniſter dei. Et ideo cum fiducia diuinæ authoritatis. ¶ Eſt tamen loquendum in exhortando quandoque cum prece, conſiderando infirmitatem propriam. Prou. 18, Cum obſecrationibus loquitur pauper. Quandoq; cum imperio, conſiderãdo authoritatem cõmiſſam. 2. Cor. vlt. An experimẽtum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus. Vel cum mãſuetudine ad bonos, cum authoritate ad obſtinatos: habet autem moneri, vt cum imperio arguat, quia natu ſaliter fuit mitis. 1. Tim. 4, Nemo adoleſcentiam tuam contemnat.

Caput 3.

Inſtruitur quò ſe habere debeant ad ſuperiores, et quõ ad æquales, ponẽdo q̃ ratione ſtatũ in quo fuerãt, vt ſ quo ſunt primi, in quo vult P. confirmare eos. nec q̃ Titum.

ADmone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos: omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes, & increduli, errantes, ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit ſaluatoris noſtri dei nõ ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecũdum miſericordiã ſuã ſaluos nos fecit per lauacrũ regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtũ ſaluatorem noſtrũ: vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt: Et de his volo te confirmare: vt curent boni operibus præeſſe qui credunt deo. Hæc ſunt bona & utilia hominibus.

¶ Suprà Apoſtolus poſuit particulares admonitiones pertinẽtes ad ſingulos ſtatus: hîc ponit generales ad omnes. Et primò ponit ipſas. Secundò rationem ipſarum, ibi [Eramus.] Tertio inducit Titum ad vtrorũq; prædicationem, ibi [Et de his volo te.] Circa primũ duo facit, quia primò monet omnes qualiter ſe habeãt ad ſuperiores: ſecundò quomodo ad æquales, ibi [Neminem blaſphemare.] Item prima in duas, quia primò oſtẽdit q̃ ſuperioribus debent ſubditi reuerẽtiam ſubiectionis. Secũdò obedientiã iuſſionis, ibi [Dicto obedire.] Dico ergo, dixi de quo moneas prædictos, ſed [admone illos]. i. omnes [principibus.] Id eſt, maioribus ſublimibus licet regibus & huiuſmodi [& poteſtatibus] i. aliis officialibus [ſubditos eſſe.] 1. Pet. 2, Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter deum, ſiue regi tãquam præcellenti, ſiue ducibus tanquã ab eo miſsis. Ro. 13, Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Et hæc monitio neceſſaria eſt primò ad tollẽdum errorem circa Iudæos, qui dicunt non eſſe obediendum mandatis hominum. Secũdò vt nullã inquietudinẽ faceret in eccleſia. Tertiò quia tenentur ad obedientiam iuſſionis. Heb. vltim. Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis, & cætera. Et dixit [Dicto obedire.] id eſt, ad ſolum verbum præſidis. 1. Reg. 15, Melior eſt enim obedientia quàm victimæ. 2. Teſſalon. 3, Si quis non obedierit verbo noſtro, per epiſtolam, hunc notate. Non ſolùm autem eſt neceſſaria promptitudo, ſed diſcretio. Vnde dicit [Ad omne opus bonum.] aliquin non eſſet obediendum: tunc enim magis deo obediendum eſſet, quo maior eſt. Actuum 4, Si iuſtum eſt in conſpectu dei, vos potius audire quàm deum, iudicate. Vnde mulieres non tenentur obedire in bello iniuſto. ¶ Deinde cùm dicit [Neminem.] oſtendit qualiter ſe habeant æquales. Et primò quo ad vitationẽ mali. Secundò quo ad operationem boni, ibi [Sed modeſtos.] Monet autem eos ſpecialiter de verbis, quia in primitiua eccleſia pauci peccabãt factis. Verbis autem aliquis peccat, primò contra perſonam alterius ſi ei improperia inferat. Vnde dicit [Neminẽ blaſphemare.] Sed contrà, quia blaſphemia eſt relatio criminis in deum, non ergo eſt blaſphemia in proximum. Reſpondeo, inquãtum dilectio proximi refertur in dilectionem dei, & honor ꝑximi in honorem dei, ſic eius improperium eſt in deum. Sumitur ergo hîc, blaſphemare, pro qualibet maledictione occulta vel manifeſta. 2. Petr. 2, Sectas non metuunt introducere blaſphemantes. Secundò quis peccat contra proximum propter res exteriores. Et ideo dicit, Non litigioſos eſſe. Vbi eſt ſciendum q̃ tria ſunt genera hominum. Quidam eorum ſunt virtuoſi, & duo vitioſi. Quidam enim omnibus verbis auditis in nullo contriſtantur, & hi ſunt adulatores. Et quidam omni verbo reſiſtunt, & hi litigioſi ſunt. Contra hos loquitur hîc. Ideo dicitur. 2, Timoth. 2, Seruum autem domini non oportet litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. Prouerbiorum viceſimo, Honor eſt homini qui ſe ſeparat à contentionibus. Sed medium tenens, vt quandoque delectetur verbis, quandoque contriſtetur, eſt virtuoſus. 2. Cor. 2, Si contriſtaui vos epiſtola, non me pœnitet, &c. Deinde cùm dicit [Sed modeſtos.] oſtendit quomodo ſe habeant ad operatione boni, & primò in exterioribus actibus dicẽs [Sed modeſtos.] Eſt autem modeſtia virtus per quam aliquis in omnibus exterioribus modum tenet, vt non offendat cuiuſquam aſpectum. Philipenſ. 4,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.Prou.21,Finis modestiæ,timor domini,diuitiæ,gloria,& vita,&c. Quantò autem quis est impetuosior in interioribus affectibus, tãto refrenatur difficilius etiã in exterioribus.Talis autem est inter omnes affectus,ira. Et ideo contra hoc ponit mansuetudinem,quæ moderatur passiones iræ.Vnde dicit[Omnem mansuetudinem ostendentes ad omnes homines.]Mat 11,Discite à me quia mitis sum & humilis corde.Iac.1, In mãsuetudine suscipite insitum verbũ,quod potest saluare animas vestras. ¶ Deinde cùm dicit[Eramus enim & nos,&c.]assignat rationem prædictorum,& maximè huius vltimi,scilicet quòd sint mãsueti.Possent enim dicere,quomodo erimus mãsueti ad infideles,quomodo ad malos? Nõ enim hoc possumus.Respondet, Cõsidera te qualis fueris. Et ideo cõtra iram optimũ remedium est recognitio fragilitatis propriæ.E ideo primò ponit statum eorũ præteritum.Secundò ostendit vnde venerunt ad statũ perfectionis, ibi [Cùm autem benignitas.] Item primò ponit defectus pertinentes ad intellectũ:secundò ad affectum,ibi[Seruientes.] Intellectus autem potest dupliciter deficere;vel quia deficit à vera cognitione, sicut per ignorãtiam negationis: vel quia incidit in opinionem falsi. Verum autẽ in rebus diuinis dupliciter aliqui percipiunt.Quidam enim solùm per fidem,quidã prægustãdo per lumen sapientiæ per apertã aliquam cognitionem. Vnde quãtum ad secũdum,dicit [Eramus insipientes.i.priuati ista sapientia. Luc.21, Dabo vobis os & sapientiam,&c. Quãtum ad primum dicit[Increduli].i. infideles. Ezech.2,Increduli & subuersores sunt tecum. Sed erramus incidentes in cõtrariam opinionem.Vnde dicit [Errãtes].i.falsum pro vero tenentes.Esa.19,Errare fecerunt Aegyptũ in omni opere suo. ¶ Deinde ponit ea quæ pertinent ad corruptionem affectus:& primò quãtum ad se:secundò quãtum ad alios,ibi[In malitia,&c.] Affectus autem hominis tunc est rectus quãdo seruit rationi,& vtitur licitis delectationibus secũdum rationem.Quando ergo nõ sequitur rationem, sed sua desideria,tunc corrũpitur.Vnde dicit[Seruientes desideriis & voluptatibus variis.] Voluptates respiciunt peccata delectationũ carnalium, vt sunt luxuria & gula.Desideria verò quælibet alia vitia,vt sunt ambitio & auaritia & huiusmodi.Eccle.18, Post cõcupiscentias tuas non eas,& à voluptate tua auertere.Rom.6,Non regnet peccatum in vestro mortali corpore,vt obediatis concupiscentiis eius.2.Tim.3,Voluptatum amatores magis quàm dei. ¶ Deinde cùm dicit [In malitia & inuidia agentes.]ponit peccata in ordine ad alios:& primò malitiã,quæ est voluntàs nocendi alteri.effectus enim denominatur a fine. Qui ergo intendit inferre malum,dicitur malitiosus.Iac.1,Propter quod abiicientes omnem immũditiam & abundãtiam malitiæ.Secundò ponit inuidiam,quæ dolet de proximi bono,sicut malitia infert malum.Prou.14, Putredo ossium,inuidia. Tertiò ponit odium.Vnde dicit [Odibiles].s.vel deo,per hoc q̃ faciunt peccatum. Sapien.14,Similiter odibiles sunt deo impius & impietas eius.Ro.1,Detractores deo odibiles.Vel proximo, quãdo faciunt illud vnde proximus eos odio habere debeat.Et addit[Odientes inuicem.] q.d.& nos etiã odiebamus alios.1.Ioan.3,Qui odit fratrem suũ, homicida est. ¶ Deinde cùm dicit[Cùm autem benignitas.]ostendit statum salutis nostræ,cuius ordinem & processum primò describit. Secundò cõfirmat dictum,ibi[Fidelis sermo.] Circa primum quatuor facit, quia primò ostendit causam salutis:secundò rationem saluãdi,ibi [Non ex operibus iustitiæ.Tertiò modũ eius,ibi[Per lauachrũ.[Quartò finem,ibi[Vt iustificati.]Causa autem nostræ salutis est charitas dei.Ephe.2,Deus autem qui dives est in misericordia propter nimiã charitatem suam qua dilexit nos,&c. Hanc charitatem describit,primò quãtum ad affectum: secundò quãtum ad effectum.Interior charitatis affectus designatur in benignitate,quæ dicitur bona igneitas.Ignis autẽ significat amorem.Canti.8,Lampades eius lãpades ignis atq; flãmarum.Benignitas ergo est amor interior,profundens bona ad exteriora.Hæc ab æterno fuit in deo,quia amor eius est causa omniũ. Ioel.2,Benignus & misericors est,&c.sed hoc quandoq; nõ apparebat.Esa.63,Vbi nunc zelus tuus & fortitudo tua,multitudo viscerũ tuorum,& miserationum tuarũ super me cõtinuerunt se. ¶ Sed per effectum apparuit quod designatur,cùm dicit[Humanitas.]quod dupliciter potest intelligi,vel secundum quod significat humanã naturam.q.d.Apparuit benignitas & humanitas quãdo deus ex benignitate est homo factus. Philip.2,Habitu inuentus vt homo.Psal. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.Vel secundũ quod designat virtutem quæ cõsistit in exteriori subuentione in defectibus aliorum.Vnde humanũ esse,est cõdescendere.Act.vlt. Barbari autẽ præstabãt non modicã humanitatem nobis.Sic deus cõdescendit nostris defectibus.Psal.Ipse cognouit figmentũ nostrum.Et hoc[Saluatoris.]quia vt dicit Psal.Salus autem iustorum à domino. ¶ Deinde cùm dicit[Nõ ex operibus,&c.] ponit rationem saluãdi:& primò excluditur ratio præsumpta:secũdò ostenditur ratio vera. Ratio præsumpta, est quòd propter merita nostra simus saluati,quod excludit,cùm dicit[Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos.]Ro.11,Reliquiæ secundum electionem gratiæ dei saluæ factæ sunt.Deu.9, Non propter iustitias tuas & æquitates cordis tui ingredieris, vt possideas terram eorum,&c. Sed vera ratio est sola misericordia dei.Vnde dicit[Sed secũdum suam misericordiã,&c.] Tren.3,Misericordię domini q̃ nõ sumus cõsumpti. Lu.1,Et misericordia eius à progenie in progenies. ¶ Modus salutis adipiscẽdę est per baptismũ quẽ primò proponit:secũdò effectum eius:tertiò causam. Dicit ergo[Per lauachrum].i.saluati sumus per ablutionem spiritualem.Ephe.5,Mundãs eam lauachro aquæ in verbo vitæ.Zacha.13, Erit fons patens domui Dauid, & habitãtibus Hierusalem,in ablutionem peccatoris & menstruatæ.Quãtum ad effectus eius subdit[Regenerationis & renouationis.]Pro quo sciendum est quòd homo indigebat duobus in statu perditionis, quæ consecutus est per Christum.s. participatione diuinæ naturæ, & depositione vetustatis. Erat enim separatus à deo.Esa.59,Iniquitates vestræ diuiserũt inter vos & deum vestrum,& peccata vestra abscõderunt faciem eius à vobis ne exaudiret.Et erat inueteratus. Baruch 3,Inueterasti in terra aliena. Sed primum consequimur per Christum.s.per participationem naturæ diuinæ.1.Pet.1,Vt per hoc efficiamur consortes diuinæ naturæ.Sed noua natura non acquiritur nisi per generationem. Sed tamen hæc natura ita datur, quòd etiam remanet nostra,& ita superadditur.Sic enim generatur participatio in filium dei quod nõ destruitur homo.Io.3,Oportet vos nasci denuo.Et ideo dicitur generatio.Iac.1,Volũtariè genuit nos verbo veritatis suæ.Homo etiã per Christũ deposuit vetustatem peccati renouatus ad integritatẽ naturæ, & hoc vocatur renouatio.Ephe.4,Renouamini spiritu mentis vestræ.Sed quæ est causa huius effectus vt cor abluat?Hæc virtus

virtus est à sancta & indiuidua trinitate.Mat.vlt.In nomine patris& filii & spiritussancti,&c.Vnde & Christo baptizato pater in voce,filius in carne,spiritussanctus in columbæ specie apparuerũt.Et ideo dicit[Spiritussancti.]i.quam spiritussanctus facit.Psal.Emitte spiritum tuũ, &c.Item est regeneratio per spiritũ. Ga Ia.4,Misit deus spiritum filii sui in corda vestra clamantem,abba pater.Roma.8,Non accepistis spiritũ seruitutis iterum in timore.Sed accepistis spiritum adoptionis filiorũ in quo clamamus,abba pater.Sed hunc spiritum dat deus pater[quem effudit abundè.]vt designet copiam gratiæ in baptismo,vnde fit plena peccatorum remissio.Ioel.2,Effundam de spiritu meo super omnem carnem , &c. Effundam spiritum meum super semẽ tuum.Et propter diuersa dona gratiarum.Iaco.1,Qui dat omnibus affluenter & non improperat.Hoc etiam datur[per Christum Iesum.]Ioan.16,Paraclitus quem ego mittam vobis,&c.In Christo enim duas naturas inuenimus,& ad vtramque pertinet q̃ Christus det spiritum sanctum. Quantum quidem ad diuinam,quia est verbum,ex quo simul & à patre procedit amor.Amor autem in nobis procedit ex conceptione cordis,cuius conceptio est verbum.Quantum verò ad humanam,quia Christus accepit summã plenitudinem eius,ita q̃ per eum ad omnes deriuatur.Io.1,Plenum gratiæ & veritatis.Et paulopost.Et de plenitudine omnes nos accepimus gratiam pro gratia.Et cap.3,Non enim ad mensuram dat deus spiritum, &c.Et ideo baptismus & alia sacramenta non habent efficaciã nisi ex virtute humanitatis & passiõis Christi. ¶ Deinde cùm dicit[Vt iustificati gratia ipsius.]Ponitur finis salutis nostræ quæ est participatio vitæ æternæ.Vnde dicit[Hæredes,]Idem autem est iustificari,& quod prius dixerat,regenerari.In iustificatione impii sunt duo termini.s.à quo,qui est remissio culpæ,& hæc est renouatio,& ad quem,qui est infusio gratię,& hoc ad regenerationem pertinet.Dicit ergo,Ideo verbum caro factum est vt iustificati.i.renouati per gratiam,quia iustificatio non fit sine gratia.Sed nunquid deus posset remittere culpam sine gratiæ infusione?Videtur q̃,sic,quia à principio poterat constituere hominem esse sine gratia & culpa:Respondeo, dicẽdum est q̃ aliud est de homine qui nunquam offendit,quia sic potest esse sine gratia & sine culpa, & aliud est de homine qui iam peccauit,qui non potest esse quin odiatur vel diligatur,& si à deo diligitur oportet q̃ diligat,& si diligit oportet q̃ præstetur ei gratia:quia sine gratia non diligit,& q̃ etiã per hoc efficiantur hæredes.1.Pet.1,Hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem conseruatam in cælis in vobis,&c.Et hoc[vitæ æternæ]Psal.Funes cæciderunt mihi in præclaris,&c.Sed quomodo hæredes?[secundũ spem]quia iam non inest spes huius vitæ.Ro.5,Gloriamur in spe filiorum dei. ¶ Deinde cũ dicit[Fidelis sermo est]probat dicta de salute nostra & spe.Quasi dicat,Hoc dictum est fidele,Apoca. vlti. Hæc verba fidelissima & vera sunt. ¶ Deinde cùm dicit[Et de his volo]mandat hoc prædicari. Et primò ponit præceptum.Secundò rationem assignat,ibi[Hæc sunt.]Dicit ergo[Et de his.]s.quæ ad dei beneficia reprehensionem peccatorum,documenta fidei & morum[volo te confirmare.]s.alios,Iob 4,Vacillãtes cõfirmauerunt sermones tui.Actu.15,Et confirmauerunt eos.Et ratio huius est[vt curẽt,&c.]quod potest intelligi de prælatis.q.d.Volo q̃ confirmes viatores.i.prælatos vt ipsi curent præesse his qui credunt deo.s.fidelibus in bonis operibus.1.Pet.2,Ex bonis operibus vos confiderantes,glorificent deũ,Mat.5,Vt videant opera vestra bona,& glorificent patrem vestrum[Hęc]verba[sunt bona,]quia de bonitate dei.Mat.12,Bonus homo de bono thesauro profert bona[Et vtilia hominibus.]Esa.48,Ego dominus deus tuus docens te vtilia.

Lectio 2.

Docet vitare inutilia dogmata, & hæreticos, quædã familiaria scribit,salutat,& imprecatione solitaepistolã claudit.

STultas autem quæstiones,& genealogias,& contentiones,& pugnas legis deuita.Sunt enim inutiles & vanæ. Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuitæsciens quia subuersus est qui eiusmodi est, & delinquit cùm sit proprio iudicio condemnatus. Cùm misero ad te Arthemam aut Tychicum,festina ad me uenire Nicopolim.Ibi enim statui hyemare.Zenam legisperitum & Apollo solicitè præmitte,ut nihil illis desit. Discãt autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios:ut non sint infructuosi.Salutant te qui mecum sunt omnes . Saluta eos qui nos amant in fide.Gratia dei cum omnibus uobis, Amen.

¶ Suprà Apostolus docuit Titum qualia ad institutionem populi proponat,nunc ostendit quæ vitet in doctrina.Et primò facit hoc.Secundò scribit quædam familiaria,ibi[Cùm misero.]Item prima in duas, q̃a primò ostendit quomodo vitet inutile & aliena dogmata.Secundò quomodo vitet hæreticos, ibi[Hæreticum.]Circa primum duo facit,quia primò ostendit quæ sunt vitanda in sua doctrina. Secundò rationem assignat,ibi[Sunt enim.] ¶ Notandum est autem circa primum,q̃ ad eum qui profitetur doctrinam alicuius scientiæ,primò pertinet vt satisfaciat quæstionibus quæ mouentur in illa.Secundò vt per se aliqua tradat.Tertiò vt disputet cum resistentibus.Et quartò q̃ doceat quid circa eam sit vitandum.In aliis autẽ scitis nullus sapiens cuilibet quæstioni respondet,sed tantùm ad eas quę pertinent ad suam scientiam.Ita doctor veritatis nõ debet cuilibet quæstioni respondere.Stultitia enim sapientiæ opponitur.Hæc autem doctrina est sapientiæ.Deu.4,Hæc enim sapientia vestra,& intellectus coram populis.Ideo dicit[Stultas quæstiones.]Quæstiones ergo aduersantes intentionibus doctrinæ istius,stultæ sunt,Aduersantur autem ei illa quæ sunt indisciplinabilia.Iob 34,Iob autem stultè locutus est,& verba illius non sonant disciplinã. Itẽ quando manifestum proponitur vt dubium.s.quæcunque debet aliquis per se tenere in scictia.Et hæc sunt quæ spectant ad institutionem fidei & eruditionem morum.Et quædam sunt quæ debet vitare. Vnde dicit [Genealogias.]Ponuntur enim genealogiæ in scripturis propter mysteria, & propter intellectum hystorialem.In resistendo impugnantibus debet vitare[contentiones,& pugnas.]Quando enim est disputatio ad inquisitionem veritatis est laudabile,sed quando est contentio quid sit tenendum,& quid vitandum,tales sunt vitandæ.Prouer.20,Honor est homini qui separat se à contentionibus.2.Tim.2,Noli verbis contẽdere.Pugnæ legis sunt quæ nõ ex vitio disputantium,sed quæ oriuntur ex contrarietate in scriptura,vel rationibus contrariis.Sed nunquid huiusmodi semper sunt vitandæ?Dicendũ est in scriptura sacra secũdum veritatem nihil est contrariũ.Sed si aliquid apparet cõtrariũ.Vel est quia nõ intelligitur,vel quia corrupta sunt vitio scriptorũ,quod patet specialiter in numeris & genealogiis.Et hic ideo quia determinari nõ possunt,vult quod vitẽtur.Et hoc ideo,q̃a[inutiles sunt,]Et doctor ad duo intẽdere debet.s.ad vtilitatẽ, & ad veritatẽ.Prou. 8,Veritatẽ meditabitur guttur meũ,&c.Esa.48,Ego dñs deus tuus docẽs te vtilia. Non est

ergo intromittendum se de inutilibus,& quæ nō habēt solidam veritatem.Scire enim singularia vt sunt genealogiæ,non est ad perfectionem intellectus,nec ad instructionem morum,nec fidei.Et sunt[vanæ]qa nō habent solidam veritatem.¶ Deinde cùm dicit[Hæreticum.]Ostendit qui sunt vitādi inter homines,& primò ostendit qp hæretici,secundò ostendit rationem huius,ibi[Sciens quia.]Dicit ergo[hæreticum homi nem.]Vbi notadum est quid faciat esse hæreticum,& accipienda est prima ratio huius nominis,hæreticus. Nō enim dicitur à diuisione,sed ab electione,vt dicit Hieronymus,In græco enim hæresis dicitur electio. Vnde hæreticus.i.electiuus,quasi pertinaciter adhærens sectæ alicuius quā elegit.Vnde sciēdū est qp omnis hæreticus est errans,& non econuerso,propter duo.Primò ex parte materiæ circa quam errat,puta si non est circa finem vitæ humanę,vel circa id quod ad fidem pertinet & bonos mores.Talis enim sic errans non est hæreticus.Si verò erraret circa ea quæ sunt ad finem vitæ humanæ,semper est hæreticus.Et dico finem vitæ humanæ,quia apud antiquos erant sectæ ponētes diuersum finem vt patet de Stoycis & Epicuris.Vel fidem:& sic si aliquis diceret deum non esse trinum & vnum & fornicationem non esse peccatum,est hæreticus.Secundò ex parte electionis,quia eligens si non est pertinax,sed est paratus corrigi secundum ecclesię determinationem,& sic non est ex malitia sed ex ignorantia,non est hęreticus[Hunc ergo deuita] propter periculum.2.Timo.2,Sermo eorum vt cancer serpit.Item nec aliquis cōmunicet peccatis eorum,ne videatur eis consentire.2.Ioan.ca.vnico.Si quis venerit ad vos,& hanc doctrinā nō affert,&c.Item propter pœnam.Nume.16,Recedite à tabernaculis hominum impiorum,& nolite tangere quæ ad eos pertinent, &c. Vult tamen qp moneatur,& si non dimittit,tunc est hęreticus & vitandus.Et dicit[post primam & secūdā correptionem.]Sic enim fit in ecclesia in excommunicationibus.Et ratio est,quia numerus omnis rei habet principium,medium,& finem.Ideo accipitur vt sufficiens ad omnia.2.Cor.vlti.Ecce iam tertio hoc venio ad vos,&c.Item propter perfectionem numeri ternarii.Ratio autem deuitationis est,quia cum errāte agendum à principio vt corrigatur.Mat.9,Non est opus valentibus medicus,sed malè habentibus.Et ideo non est dimittendum quousque videatur si curari poterit,sed si non potest sanari,tunc est dimittēdus.Luc. 19,Ex ore tuo te iudico serue nequam.¶ Deinde cū dicit[Cùm misero.]Scribit quædam familiaria. Et primò quædam disponenda circa ipsum:secundò epistolam terminat in salute.Dicit ergo[Cū misero,&c.] Hi duo discipuli erant Apostoli.Alios misit quia volebat qp Titus iret ad eum nec determinat ei tępus,sed locum:eo enim indiguit in adiutoriū prædicationis,voluit tamen præmitti arthemam, & ostendit quid de eis disponat.secūdò obiectioni respondet,ibi[Discant autem & vestri.]Apollo iste de quo Act.19.erat episcopus Corinthiorum propter quorum culpam dimisit eos,& init Cretā ad Titū, sed correctis Corinthiis Apostolus reuocat eum.Vocat autem Zenā legisperitum,licet & Apollo esset valde doctus,quia in Iudaismo habuit hanc dignitatem.Ratio autem quare istos vult præmitti & non Titum,est,quia Titus necessarius erat apud Cretam propter episcopatum,isti autem nō habebant aliquam curam.Et dicit[Vt nihil illis desit.]Quasi dicat.Si nō habes,prouideant subditi tui.Et ideo subiungit[Sic discāt vestri.].f.fideles prouidere sicut faciunt Iudæi.Et dicit vestri.f.subditi discant excellere Iudæos,& alios de Asia,qui suis prædicatoribus & indigentibus prouident.Et dicit[ad vsus necessarios.]i.in casibus necessitatis.1.Timothe. 6 , Habentes alimenta,& quibus tegamur his contenti simus.Ratio autem quare præsint:est[vt non sint infructuosi.]1. Cor.9,Quis plantat vineam,& de fructu eius non edit,&c.Populus ergo si est vt vinea domini,debet ferre fructum,non solùm spirit ualem,sed etiam temporalem,vt exinde cultores sustententur , aliàs essent infructuosi.Mat.7,Omnis arbor quę nō facit fructū bonū excidetur,&c.¶ Deinde salutat eos primò ex parte aliorū:secundò rogat qp salutēt alios:tertiò ponit suā.Quantū ad primū dicit[Salutant,&c.]i.salutem optant.Secundò dicit,Saluta eos qui nos amant in fide Christi existentes,quia non est conuētio fidelis cum infideli.2.Paral. 19,Impio præbes auxilium, & his qui oderunt dominum amicitia iungeris . Vel qui nos amant in fide.i.fideli affectu.Eccle.6,Amico fideli nulla est cōparatio[Gratia dei.].f.quæ est principiū omnium bonorum.Ro.3,Iustificati gratis per gratiam ipsius.Et dicit[vobis]quia non scribit vni propter vtilitatem ipsius tantùm,sed propter totam ecclesiam.Deo gratias.

Explicit explanatio deuotissima cælici doctoris sanctissimi Thomæ Aquinatis ordinis fratrum prædicatorum super epistolā beatissimi Pauli Apostoli ad Titum.

Incipit expositio eiusdem angelici doctoris sancti thomae aquinensis ordinis fratrum prædicatorum super epistolam Apostoli Pauli ad Philemonem.

PROLOGVS.

SEruus si est tibi fidelis,sit tibi quasi anima tua,&c.Eccle.33,Ostendit sapiēs tria circa dominū & seruum.f.quid requiratur ex parte serui.Itē qualis debet esse affectus domini ad seruū.Itē qualis vsus serui.Ex parte serui requiritur fidelitas in qua est bonum serui,quia & quod est & omnia sua debet dare domino.Mat.24,Fidelis seruus & prudens,&c.Et dicit,si est fidelis,quia fidelitas apud paucos est.Prou.20, Virū fidelem quis inueniet?talis ergo seruus debet haberi à domino sicut amicus in affectu. Vnde dicit,Sit tibi sicut anima tua.Hoc enim est propriū amicorū,vt eorum anima vna sit in nolēdo & volēdo.Actu.4,Multitudinis credentiū erat cor vnū, & anima vna.In quo datur intelligi qp est quidam cōsensus inter dominū & seruū,quia seruus fidelis transit in amicum. Vsus eius est vt tractetur vt frater,nā frater est & ꝙtum ad generationem naturæ,quia eodem agitur

Iob 31,Si cū tempsi subire iudicium cum seruo meo.Mala.2,Nūquid nō vnus pater omniū nostrū? Nunqd nō deus vnus?Et ꝙtū ad generationē gratiæ,quæ est cadē.Gal.3,Quicunq; enim in Christo baptizati estis, Christū induistis,non est Iudæus,neq; Græcus,non est seruus,neq; liber,nō est masculus,neq; fœmina, omnes enim vos vnū estis in Christo Iesu.Mat.23,Omnes fratres estis.Hæc autem verba conueniunt materię huius epistolæ.Sicut enim suprà ostendit qualiter spirituales prælati habeant se ad subditos, sic hic qualiter temporales domini ad temporales seruos,& quomodo seruus fidelis quoād dominum eius.

Vide hic materiā huius epistolæ

Caput 1.

Sulatatio.

PAulus uinctus Christi Iesu:& Timotheus frater,Philemoni dilecto adiutori nostro,& Appiæ sorori charissimæ,& Archippo cōmilitoni nostro,& ecclesiæ quæ in domo tua est.Gratia uobis & pax à deo patre nostro,& domino Iesu Christo.Gratias ago deo meo,semper memoriam tui faciēs in orationibus meis,audiens charitatem tuam,& fidem quam habes in domino Iesu,& in omnes sanctos: ut communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni in Christo Iesu. Gaudiū enim magnum habui & consolationem in charitate tua,quia uiscera sanctorum requieuerūt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Iesu imperandi tibi quod ad rem pertinet:propter charitatem magis obsecro,cum sis talis ut Paulus senex.

Narratio epistolaris in qua gratiagit materiam gratiarum ponit,& causam, eandēq; postulat.

¶Epistolæ occasio ex hoc est.Apud enim Colossenses quidā christianus magnus habuit quēdā seruū qui furtum fugiēs Romā,ab Apostolo est baptizatus,pro quo & scribit.Et primò ponitur salutatio,secūdò epistolaris narratio.In salutatione primò ponit personas salutātes,secūdò salutatas,tertiò bona optata . Dicit ergo[Paulus]quod est nomen venerandū omnibus fidelibus qui sunt docti ab eo[Vinctus.].2.Tim.2, Laboro vsq; ad vincula.Nā tunc vinctus erat Romæ.Sed[Iesu Christi]vbi ostenditur causa vinculorū. Laudabile enim valde est vinctum esse propter Christum,in hoc enim,est beatificandus.Mat.5,Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiā,&c.1.Pet.4,Nemo vestrū patiatur quasi homicida,aut fur, aut maledicus,aut alienorū appetitor,si autē vt Christianus,non erubescat,glorificet autem deū in isto nomine . Act. 5,Ibant apostoli,&c.[Et Timotheus frater]Fratres sunt ꝙtum ad perfectam fidem.Phil.2,Neminē habeo tam vnanimem qui syncera affectione pro vobis solicitus sit.Ipsi autem Timotheū adiungit vt facilius impetret , quia impossibile est preces multorum non exaudiri. ¶ Deinde ponit personas salutatas.Et primò ponitur persona principalis salutata,secundò adiuncta.Item primò ponit maritum & vxorem qui dominū domus habent,quibus obligatur seruus[Dilecto] dicit propter bona opera.Ioā.15,Hoc est præceptum meum,vt diligatis inuicem[Adiutori]quia subministrabat sanctis.Prouer.18,Frater qui iuuatur à fratre , quasi ciuitas firma.Secundò ponitur persona adiuncta,cū dicit[Archippo commilitoni nostro]qui ita erat potēs Colossis qp oēs Christiani erāt sub vmbra eius.Et ideo inducit totā ecclesiā ibi,cuius erat episcopus,sic scribēs Col.vlt.Dicite Archippo,vide ministeriū quod accepisti,&c. Et dicit Archippo cōmilitioni qa oēs prælati sunt sicut spūales milites ecclesiæ.2.Co.10,Arma militiæ nostrę nō sunt carnalia,&c.Et addit[& ecclesię,&c.]Hos superinducit:vt moneant eū ad exaudiēdū.Bona optata exponūtur,vt cōsuetū est. ¶ Deīdecū dicit[Gratias ago]Ponitur epistolaris narratio.Et primò ponitur gratiarū actio,secūdò petitio, ibi [Propter qđ], tertiò cōclusio,ibi[Itaq; fratres.]Itē primò gratiarū actio ponitur,secūdò materia actiōis gratiarū, ibi[Audiēs.]tertiò causa ꝓpter quā deo gratias agit,ibi[Gaudiū cm magnū]Dicit ergo[Gratias ago deo meo.]Colo.3,& grati estote.Phil.4,Cum gratiarū actione.q.d.Ita ago gratias de præteritis,vt orē tamen pro futuris.Et ideo dicit[Semper memoriā tui faciens,&c.]Phil.1,Eo qp habeam vos in corde,& in vinculis meis. Esa.49,Nūquid potest mulier obliuisci infantem suū,&c. ¶ Ponendo autē materiā gratiarū actionis,ostēdit quid pro eo petendo orat.Materiam autem huius erat necessaria & bona Philemoni . f. & charitas & fides,sine enim charitate nihil aliorum valet,& per eam omnia habentur.1.Co.13,Si linguis hominum loquar,&c.Item sine fide nullus deum amare potest,quia non cognoscit verè deum . De spe autem mentionem non facit,quia media est:& in his intelligitur.Sed in quo habes fidē & charitatem?[In domino Iesu.]1.Cor.vlt,Si quis non amat dominū nostrum Iesum Christum anathema sit. Et hoc est necessarium, quia ex Christo dulcius dilecto,deriuatur dilectio ad mēbra:quia non diligit caput,qui nō diligit mēbra .1. Io.4,Qui nō diligit fratrem suū quē videt,deū quē nō videt quomodo potest diligere? [Et in oēs sanctos] fides innititur doctrinæ prout est manifestata per Christū,quia deū nemo vidit vnquā.1.Io.1.&.14, Credidistis in deum,& in me credite,& ideo per fidē habemus Christū. Sed quoad sanctos pertinet,potest intelligi dupliciter.Vno modo,quia ex fide quā habēt ad Christū procedūt obsequia impēsa sanctis . Vel fides cōsistit in diuinitate principaliter prout est annuntiata per Christū,sed nō solū per Christū,sed etiam per sanctos. Mat.vlt.Euntes ergo docete omnes gentes,&c.Debemus ergo credere non solùm dicta per Christum,sed etiam per sanctos.Heb.2,Quæ cùm initium accepisset enarrari per dominum,ab eis qui audierunt in nos confirmata est[Vt communicatio fidei,]hoc continuatur dupliciter.Vno enim modo vt sit signum.Et est sensus,vt communicatio,&c.idest tanta est charitas tua,vt communicatio fidei tuæ,&c.Vel aliter.[Gratias ago & memoriam,&c.]vt.f.ostendat quid pro eo petat orando.Et potest intelligi communicatio fidei dupliciter,Vel quia in fide cōmunicabat cū omnibus sanctis,non habens aliam fidem nouam vt hęretici.1.Corint.1,Idipsum dicatis omnes,&c.Vel communicatio qua bona communicas sanctis, procedens ex fide.1. Timo.vlti.Diuitibus huius seculi præcipe non altū sapere,nec sperare in incerto diuitiarū, sed in deo viuo qui præstat no.&c.[Euidens fiat.1.]vt bonū latens in corde euidens fiat per bona opera[In agnitione omnis boni.]f.quod à te fit.Et hoc[in Iesu Christo.]i.pro Iesu Christo.Iaco.2,Ostende mihi fidem tuam sine operibus & ego tibi ostendam ex operibus fidem meam.Vel aliter.Multa sunt opera in mundo quæ sunt bona hominibus,& tamen deo non sunt bona,quia non rectè fiunt.Prouerbiorum 14,Est via quæ videtur homini recta,nouissima autem eius deducunt ad mortem . Ecclesiastici 8, Vidi impios sepultos,qui etiam cum adhuc viuerent in loco sancto erant,& laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Sed hoc manifestatur per fidem rectam,quando consequitur præmium à deo qui non remunerat nisi recta,Et ideo dicit,In agnitione,ideſt,vt hoc euidens fiat qt ōd cognoscas omne bonum.Vel quōd cognoscatur in te omne

Universidad de Deusto
Biblioteca

bonum quod est fruitio diuinitatis.Exod.31,Ostendã tibi omne bonum.Sap.7,Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. ¶ Causa aũt propter quã gratias agit est,gaudium.Et ideo dicit[Gaudiũ enim magnũ habui.]3.Io.ca.vnico.Maiorem horum gratiam non habeo,q̃ vt audiam filios meos in veritate ambulare. Hoc enim gaudium alleuiabat præssuras suas.Vnde addit[Et cõsolationẽ.]Psal.Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo cõsolationes tuæ lętificauerunt animam meã.Cuius rationem assignat, dicens[Quia viscera sanctorum requi.per te frater.]Col.3.Induite vos ergo sicut electi dei sancti & dilecti viscera misericordiæ benignitatẽ,&c.3.Io.c.vnico,Charissime fideliter agis quicqd operaris in fratres, & hoc in peregrinos,&c. ¶ Deinde cũ dicit[Propter quod,&c.]Ponitur petitio,& primo fiducia petendi,secũdo ipsa petitio,ibi[Obsecro.]tertiò ei⁹ ratio,ibi[Forsitã.]Dicit ergo,Propter quod.i.qa,sic abũdas charitate [Multã fiduciam ha.in Christo Iesu.]q.d,Non ex me,sed ex authoritate Iesu Christi,in cuius fide te genui. Et ideo possum tibi imperare vt pater,sed quod[ad rem.]tuã[pertinet]vel cõmunẽ,aliàs prælatus nõ habet potestatẽ imperãdi sibi quicquam,nisi quod vel est ad eius vtilitatẽ,vel ecclesiæ, vel bonorum morum christianæ religionis.Tamen magis[propter charitatem obsecro.]Prouer.18,Cum obsecrationibus loquitur pauper. Et quare?Certè cùm sis talis,&c.Sunt duo propter quæ quis debet obsecrari.s. ætas senectutis. 1.Tim.4,Seniorẽ ne increpaueris,sed obsecra vt patrem,&c.Itẽ honestas virtutis,vbi enim non delinquimus,pares sumus.Eccl.32,Rectorẽ te posuerũt noli extolli,esto in illis quasi vnus ex ipsis.Dicit ergo[Cum sis talis vt Paulus senex.]q.d.Si esses puer præciperẽ tibi hoc,sed tu es senex.Item si leuis,sed talis es vitę q̃ es mihi similis.Non q̃ talis & tãtus sit simpliciter,sed aliquomodo similis,quod dicit ex sua humilitate.Ro. 12,Honore inuicẽ pręuenientes.Origenes,Paulus diu vixit in fide.Cõuersus eñ fuit adolescẽs,nũc dicit vt senex.Origenes,Raro vtilis doctor inuenitur in ecclesia quin sit longeuus.Exemplum de Petro & Paulo.

Ostendit Paulus pro quo petit & eius cõditiões: ponit petitionem & rationẽ cur in ea debeat exaudiri sumendo Onesimũ, pro quo orat,& allegat pro se Paulus suã ad Onesimum amicitiã: fidemque habet pro eo de damno: & receptionis officiũ ostẽdit: adducitúrque & cõmẽdatur obedientia Philemonis, vt indicatur ad petita impendia,si mul petitur parari Paulo hospitũ: salutatiões, interponuntur,& solita imprecatione epistola claudit.

Lectio 2.

NVnc autem & uinctus Iesu Christi:obsecro te pro meo filio quem genui in uinculis,Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit,nunc autem & mihi & tibi utilis,quem remisi tibi.Tu autem illum ut mea uiscera,suscipe. Quem ego uolueram mecum detinere,ut pro te mihi ministraret in uinculis euangelii:sine consilio autem tuo nihil uolui facere,uti ne uelut ex necessitate bonum tuum esset,sed uoluntarium. Forsitan enim ideo discessit ad horam à te, ut in æternum illum reciperes:iam non ut seruum,sed pro seruo charissimum fratrem,maximè mihi,quantò autem magis tibi, & in carne, & in domino?Si ergo habes me socium,suscipe illum sicut me.Si autem aliquid nocuit tibi,aut debet:hoc mihi imputa.Ego Paulus scripsi mea manu:ego reddam:ut non dicam tibi quod & teipsum mihi debes.Ita frater, ego te fruar in domino,refice uiscera mea in Christo:Confidens in obedientia tua scripsi tibi:sciens,quoniam & super illud quod dico,facies.Simul & para mihi hospitium:nam spero per orationes uestras donari me uobis. Salutat te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus, Demas & Lucas,adiutores mei. Gratia domini nostri Iesu Christi,cum spiritu uestro.Amen.

¶ Posita fiducia Apostoli de bonitate Philemonis,ponit hic suam petitionẽ.Et primò ostendit personam pro qua petit,secũdò ex hoc petitionẽ cõcludit,ibi[Tu autem illum]Circa primũ duo facit,quia primò describẽdo personã ostẽdit eã sibi acceptã ex spirituali generatione,secundò ex morũ mutatione.Dicit ergo, Verè sum exaudiendus,quia petitio continet honestatẽ & pietatẽ pro meo filio Onesimo de quo est præsens mea solicitudo.Et acquirens filiũ tẽpore defectus magis eũ diligit,vt senex filios in senectute genitos. Genũ.37,Israel aũt diligebat Ioseph super oẽs filios suos,eo q̃ in senectute genuisset eũ.Hũc aũt genuit in vinculis.Secundò est mutatio in moribus.Si enim in peccato perseueraſſet,nõ fuisset dignus venia. Et nota q̃ min⁹ dicit,& plus significat.Docet enim Tullius q̃ quis factũ suũ debet attenuare q̃tũ potest.Sic Apostolus leuiter de culpa huius loquitur dicẽs[Inutilis.]i. nociuus in subtrahẽdo res tuas,nunc aũt cõuersus à malo ad statũ virtutis vtilis est ad seruitiũ dei & hominũ.2.Tim.2,Si quis ergo emũdauerit se ab istis,erit vas in honorẽ sanctificatũ.Prouer.25,Auser rubiginẽ de argẽto,& egredietur vas purissimũ. ¶ Deinde cũ dicit[Tu aũt illum.]Ponit petitionẽ suã,Et primò ponitur petitio,secundò respõdet quæstioni,ibi[Quem ego]Dicit ergo[Tu ergo illum vt mea viscera suscipe.]Et hoc ideo,quaniam eũ emẽdatũ,cuius signũ est,quia cũ remisi tibi.Cõtrà.Deu.23,Nõ trades seruũ domino,qui ad te cõfugerit,&c.Respõdeo.Verũ est quando dominus quærit eũ ad mortẽ,& ideo dicit[Tu aũt,&c.]Phil.1,Eo q̃ habeã vos in corde,& in vinculis meis & in defensione,&c.Et respõdet quæstioni,quia posset dicere,Si est vtilis tibi,quare nõ retines eum vsq; ad mortẽ?ideo dicit,Quæ est causa mittendi eũ.Primò aũt ostẽdit propositũ retinendi eũ,secundò quare destitit à proposito,ibi[Sine consilio aũt tuo,]Dicit ergo Philemoni,qui licet esset magnus,tamẽ Apostolo soli tus erat ministrare.Mat.20,Quicũq; voluerit inter vos maior fieri,sit vester minister.Vnde ex hac fiducia proposuit eũ tenere,vt loco eius sibi ministraret.Vnde di.[Quẽ ego voluerã mecũ detinere vt pro te.&c.] quod erat maximè necessariũ,quãdo erat in vinculis propter Christũ.Est enim prouidendũ quãdo quis patitur pro domino suo.Ratio autẽ quare destitit,est,quia noluit vti re aliena ignorante domino. Vnde dicit [Sine cõsilio,&c.]Quasi dicat,Si retinuissem eũ,iam placeret tibi nõ valẽti resistere,& esset quędã coactio. Sed sic nolui,immo magis volui q̃ voluntariè fieret.Exo.25,Ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas.s.primitias.2.Cor.9,Nõ ex tristitia,aut ex necessitate,hylarẽ eñ datorẽ diligit deus. ¶ Deinde cũ dicit[Forsitã eñ]Ponit rationẽ quare debet eũ recipere benignè.Et primò ex parte dei.secũdò ex parte ipsius Apostoli,ibi[Si ergo habes.]tertiò ex parte ipsius Philemonis,ibi[Cõfidẽs.]Ex parte dei,quia sępe dei ,puidẽtia id quod videtur malũ permittit fieri,vt exinde sequatur bonũ,vt patet de Ioseph vẽdito,vt liberaret AEgiptũ & familiã patris.Genũ.45,Pro salute eñ vestra misit me deus ante vos.Et dicit[forsitã] q̃a incõprehẽsibilia sunt dei iudicia.Ro.11,Et dicit[pro seruo.]i.loco serui.Mat.25,Omnes aũt vos fratres estis. Et nõ solũ tibi,sed mihi in cõparatione ad deũ,licet sit filius ministerio[q̃tò magis tibi,& in carne,& in domino]quod dupliciter potest exponi? Vno modo q̃ referatur ad primã originẽ diuinæ creationis, & sic est frater.Deut.32,Nõne est ipse pater tuus qui possedit & fecit,& creauit te.Malach.2,Nũquid nõ pater vnus omniũ nostrũ,nunqd nõ deus vnus creauit nos?Itẽ in deo per fidẽ,vel magis erat in bonũ Philemoni,qa affinis eius secundũ carnẽ,quia secũdũ eã erat seruus eius,quia hoc totũ quod erat et carnaliter erat suũ.Vnde

duplici ratione qs mouetur ex charitate.s.ex amore secũdũ carnis originẽ,& ex amore spũali.Ex parte aũt Apo.primò allegat suã amicitiã,sub cuius obtẽtu vult eũ suscipi.secũdò fide iubet ,p eo de dãno.tertiò ostẽdit receptionis officium.Secundum ibi[Si autẽ]Tertiũ ibi[Itaq; frater.]Dicit ergo. Si ergo habes me socium.s.illũ.]1.Io.1,Si autẽ in luce ambulamus,sicut & ipse est in luce,societatẽ habemus adinuicẽ.Et dicit[Si eum & me]quia iunctus est mihi.Mat.10,Qui vos recipit,me recipit.Secundò aũt obligat se pro eo satisfacturum pro dãno.Dicit ergo[Si aliquid nocuit].s.dimittens seruitium tuum[hoc mihi imputa] Quasi dicat,Ego satisfaciã.Gal.vlt.Alter alterius onera portate.Et plus,quia primò promittit se soluturũ . Secundò ostendit eũ esse debitorẽ ad hoc nõ necessitatis,sed volũtatis.Dicit ergo[Ego Paulus]Quasi dicat,vt certę sis de restitutione[scripsi manu]Et hoc nõ est necessitas,quia tu debes mihi teipsum quẽ erui à morte æterna.Et talis debet se liberatori.To.9,Si meipsum tradã tibi seruũ,nõ ero cõdignus prouidẽtiæ tuæ. Et subiungit dicẽs[Itaq; frater ego te fruar.]Q.d.Si vis me habere sociũ,suscipe eum,& ego ita fruar te,frater.i.si feceris,implebis volũtatẽ meã gaudiis.Nã frui est vti fructu,& sicut est vti ad vtile,sic frui ad fructũ. Importat aũtẽ fructus dulcedinẽ.Canti.2,Et fructus eius dulcis gutturi meo.Itẽ finẽ,quia vltimum de arbore est fructus.Et ideò propriè est habere aliquid vt delectabile & finale.Et inde est q̃ dicit Aug.Fruimur cognitis in quibus voluntas delectatur propter dulcedinẽ.Itẽ frui est alicui inhærere propter se. Aliquando ergo accipiuntur frui & vti cõmuniter ,put important delectationẽ absq; cõtrario.Eccl.8,Fruere magnatis sine querela. Dicit ergo,Sic fruar quia in nullo mihi cõtrarius es.Et si in hoc mihi satisfacis,nihil erit in corde meo de te quod cõtristet me,& sic delectabis me.Si aũt accipitur frui ,put finale quid est,sic nõ est fruẽdũ homine,sed solo deo.Cõtra quod est illud Sap.2,Fruamur bonis quæ sunt & vtamur creatura tanq̃ in iuuẽtute celeriter,&c. Vnde iste addit[in dño.]i.fruar te in delectatiõe dei,gaudẽs de bono diuino in te,quia ei⁹ actus est dilectio,& fruitio effectus.s.charitatis.Ideo addidit[In hoc refice viscera mea]Reficitur enim homo spiritualiter quãdo satisfit desideriis animę suæ.Ac si dicat,Imple desideria intima cordis mei,& non in malis,sed[in Christo,]& ideo bona est impletio desiderii. ¶ Deinde cũ dicit[Cõfidẽs.] Sumitur ratio ex parte Philemonis,& est cõmẽdatio obediẽtiæ eius.Et primò ostẽdit quomodo cõfidit de obediẽtia eius, se eũdò iniũgit ei aliud simile.Dicit ergo[Cõfidẽs,&c.]2.Co.7,Gaudeo q̃ in omnib⁹ cõfido in vobis.1.Reg. 15,Melior est obediẽtia quã victimæ.Sed plus cautè scribit,qa homo magis exaudit aliquẽ, qũ sperat iterũ ipsum visurũ q̃ si desperat.Et ideo dicit[Simul & para mihi hospitiũ.]Solitus eñ erat cũ esset Colossis hospitari in domo sua.Chrysostomus,locũdũ verbũ,vt homo pauper diuiti mãdet vltra tot terrarũ spatia per epistolã præparationẽ hospitii.Quid eñ pro eo parãdũ erat,q̃ pane & vili pulmẽto cõtentus erat? Dicendũ ergo q̃ nõ propter hospitii præparationẽ,sed ad insinuãdũ familiaritatẽ & dilectionẽ hoc dicit , & magis per hoc prouocat eũ ad obediendũ.Hęc ille.Nõ ergo hoc Apostolus dixit propter apparatũ exteriorẽ, sed ad deuotionẽ eius[Nã spero per orationes vestras,&c.]Contrà,nunquã fuit eis redditus,sed Romę est mortuus,ergo spes eius defecit.Respõdeo.Duplex est spes iusti.s.principalis ad ,ppriũ bonũ.Et in hoc nunquã deficit pro se.Alia est secundaria.s.probatio aliorũ,& in hoc quãdoq; deficit,qa merita illorũ cõtrariantur,sicut iusti quãdoq; nõ exaudiuntur pro aliis.Sed nunqd fuit deceptus de sua fiducia?Dicendũ est q̃ futura scire est solius dei,nõ aũt in cognitione humana nisi prophetica.Et nullus ,pphetarũ sciuit omnia futura de seipso,nisi solus Christus,qui nõ habuit spiritũ sanctum ad mẽsurã.Sic Isaac magnus ,ppheta fuit deceptus in Iacob.Vnde nõ est mirũ de Apostolo si nesciret. ¶ Tunc terminat epistolã in salutationẽ,& primò ex parte aliorũ,secundò ex parte sua.Dicit ergo[Salutãt,&c.]De his omnibus habetur Col.4.Sed dubitatur de hoc quod dicit[Demas.]Quomodo potest hoc esse,quia dicitur.2.Tim.vlt.Demas dereliqt me diligẽs hoc seculũ.Quomodo ergo vtitur nomine eius?Dicẽdũ est q̃ iã redierat ad eũ.Sed nec hoc videtur quia hæc epistola præcesserat secundã epistolã ad Timotheũ,quia hîc dicitur,Spero,&c.ibi prænũtiat mortẽ suã,dicẽs,Et tẽpus meæ resolutionis instat.Et ideo dicẽdum est q̃ Paulus fuit Romæ ferè nouẽ annis, & hæc epistola fuit facta in principio.Secunda verò ad Tim̃.in fine vitæ suæ,& tunc Demas attediatus ex lõgis vinculis,dimisit eum.Et epistolæ Pauli nõ ordinantur secundum tempus,quia epistolæ ad Cor. fuerunt ante epistolam ad Roma.& hæc fuit ante vltimam ad Timo.Et præmittitur illa propter materiã, quia de digniori,Salutatio sua eadem est cum secunda ad Tim̃.Deo gratias.Amen.

Explicit deuotissima expositio sanctissimi doctoris Thomæ de Aquino ordinis fratrum prædicatorum super epistolam glorioſi Gentium Apostoli sancti Pauli ad Philemonem.

Incipit profundissima, ac mirabilis EXPLANATIO EIVSDEM ANGELICI DOctoris sanctissimi Thomæ Aquinatis ordinis fratrum prædicatorum super epistolam eiusdem sanctissimi totius orbis apostoli Pauli ad Hebræos.

PROLOGVS.

NOn est similis tui in diis domine,& non est secundum opera tua.Psal.In verbis istis exprimitur Christi excellentia q̃tum ad duo.Et primò q̃tum ad cõparationẽ ad alios deos,cùm dicit [Nõ est similis tui in diis domine.]secundò per cõparationẽ ad effectus cũ dicit[Et nõ est secundũ opera tua.]Circa primũ sciendũ est q̃ licet sit tantũ vnus deus naturaliter:tamen participatiuè & in cælo:& in terra sunt dii multi,1 Co.8,Sũt quidẽ dii multi & dii multi.Dicuntur angeli dii.Nã Iob 1.& 2.Dicũtur filii dei.Itẽ Exo.6,Cõstituite te deũ Pharaonis,dicitur ad Moysen.Itẽ

Universidad de Deusto
Biblioteca

de sacerdotibus.Exo.22,Diis non detrahes.Itē ibi,Si latet fur,dñs domus applicabitur ad deos. Angeli autem dicuntur dii propter abundantissimā refulgentiā diuinæ claritatis.Iob 25,Super quē non fulget lumē illius.Christus ergo multomagis est deus,q̄ est splēdor gloriæ,vt dicitur infrà.1.Eph.1,Cōstituēs eū ad dexteram suā in cælestibus supra oēm principatū,&c.Prophetę verò dicūtur dii,quia ad ipsos sermo dei factus est.Io.10,Ergo multò excellentius est deus Christus qui est verbū dei.Io.1,sacerdotes verò dicūtur dii,quia dei ministri. Esa.61, Vos sacerdotes domini vocabimini.Sed Christus multò fortius qui non est minister sed dominus vniuersorū.Hester 14,Itē Apoc.19,Dominus dominantiū.Et infrà tertio, Tanquā dominus in omni domo sua.Christus ergo deus magnus super oēs deos,quia splendor,quia verbū,quia dominus est. Secundò manifestatur hæc excellētia per effectus. ¶ Est aūt triplex opus excellēs Christi.Vnū quod se extēdit ad totā creaturā.Io.1,Omnia per ipsum facta sunt.Aliud quidē tantū ad creaturā rationalem,quę per Christū illuminatur.Ioā.1.Erat lux vera,&c.Tertiū q̄ tantū ad sanctos,qui per ipsum per gratiā viuificātē viuificantur & iustificantur.His enim tribus modis non possunt operari dii prædicti.Angeli enim nō sunt creatores.Psal.Qui facis angelos tuos spiritus,&c.Prophetæ etiā sunt illuminati nō illuminātes.Io.1, Non erat ille lux,&c.Sacerdotes etiā nō iustificabant,infrà 10,Impossibile est enim sanguine hyrcorū & taurorū auferri peccata.Si ergo manifestè in verbis istis demōstratur Christi excellētia,& hæc est materia huius epistolæ ad Hebræos,quæ ab aliis distinguitur,quia in quibusdā epistolis agitur de gratia noui testamenti quātū ad totū corpus mysticū ecclesiæ,& hoc in omnibus epistolis quas mittit ecclesiis.In quibusdā verò quantū ad mēbra principalia,sicut in his quas mittit singularibus personis.In ista verò cōmēdat ipsam gratiā q̄tū ad caput.s.Christū.In corpore enim ecclesię ista tria reperiūtur sicut & in corpore naturali.s.ipsum corpus mysticū,mēbra principalia.s.prælati & maiores,& caput à quo vita fluit in totū corpus.s.Christus. ¶ Sed sciēdū est q̄ ante synodū Nicenā,qdā dubitauerūt an ista epistola esset Pauli.Et q̄ nō, p̄bāt duob⁹ argumētis.Vnū est,quia vō tenet hūc modū quē in aliis epistolis.Nō enim prēmittit hic salutationē,nec nomē suū.Aliud est,quia nō sapit stylū aliarū,imo habet elegātiorē,nec est aliqua scriptura quæ sic ordinatè procedat in ordine verborū,& in sententiis,sicut ista.Vnde dicebāt ipsam esse vel Lucæ euāgelistę,vel Barnabæ,vel Clemētis Papæ.Ipse enim scripsit Atheniēsibus quasi per omnia secundū stylū istū. Sed antiq doctores præcipuè Dionysius,& aliqui alii accipiūt verba huius epistolæ pro testimoniis Pauli. Et Hieronymus illā inter epistolas Pauli recipit.Ad primū ergo dicēdū est q̄ triplex ratio fuit quare nō posuit nomē suū.Vna est quia nō erat Apostolus Iudæorū,sed Gentiū.Gal.2,Qui operatus est Petro in apostolatū,&c. Et ideo nō fecit mētionē de apostolatu suo in principio huius epistolæ.Secūda quia nomē suū Iudæis erat odiosum,vt patet Actu.22,Et ipsum tacuit,ne salubertima doctrina huius epistolæ abiiceretur.Tertia,quia Iudæus erat,Hebræi sunt & ego.2.Cor.11.Et domestici nō bene sustinēt excellētiā suorū,Nō est propheta sine honore nisi in patria sua,& in domo sua.Mat.13.Ad argumētū secundū,dicendū est q̄ ideo est elegantior in stylo,quia & si sciebat omnē linguā.1.Corin.14,Omniū vestrū lingua loquor,tamen melius sciebat Hebræā tanquā sibi magis cōnaturalē,in qua scripsit epistolā istā.Et ideo magis ornatè potuit loqui,in idiomate suo,q̄ in aliquo alio.Vnde dicit,Et si imperitus,sermone,sed nō sciētia.2.Cor.11,Lucas autē qui fuit optimus prolocutor,istum ornatum transtulit de Hebræo in Græcum.

Caput 1.

Cur Paul⁹ scripserit hanc epistolam.

Multifariè multisque modis olim deus loquēs patribus in prophetis:nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio,quē constituit hæredem uniuersorum,per quem fecit & secula.

¶ Scripsit aūt epistolā istā cōtra errores quorūdā,q̄ ex Iudaismo ad fidē Christi cōuersi, volebāt seruare legalia cū euāgelio,quasi nō sufficeret gratia Christi ad salutē.Vñ & dividitur i duas partes.Primò eñ multipliciter cōmēdat excellētiā Christi,vt per hoc præferat nouū testamētū veteri:secundò agit de his per quæ mēbra iungūtur capiti.s.de fide.infrà 11.cap.ibi[Est aūt fides.]Intēdit aūt ostēdere excellētiā noui ad vetus testamentū,per excellētiā Christi,quātū ad tres personas solēnes in ipso veteri testamēto cōtentos.s.angelos per quos lex tradita est.Gal.3,Ordinata per angelos,&c.Quātū ad Moysen, à quo vel per quē data est. Io.1,Lex per Moysē data est.Et Deu.vlt.Nō surrexit vltrà ꝓpheta,&c.Quātū ad sacerdotiū per quod ministrabatur.infrà 9,In priori tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorū officia cōsumētes,&c.Vnde primò præfert Christū angelis,secūdò Moysi.3.cap.ibi[Vnde fratres.]Sed tertio sacerdotio veteris testamēti.5.cap.ibi[Omnis pōtifex]Circa primū duo facit,quia primò præfert Christū angelis in isto cap.Secūdò cōcludit qualis reuerētia exhibēda sit nouæ legi.2.cap.ibi[Propter hoc abūdātius.]Adhuc circa primū duo facit,q̄a primò excellētiā Christi ostēdit,secūdò probat q̄ hoc verū sit de Christo,& sic angelos deficere ab illa excellētia,ibi[Tātò melior.]Hoc aūt est in hac epistola singulare, q̄ singula verba habēt ordinē suū.Excellētiā verò Christi denotat quātū ad quatuor.Primò quātū ad proprietatē originis,secūdò quātū ad magnitudinē dominatiōis,ibi[Quē cōstituit.]tertiò quātū ad virtutē operationis,ibi[Per quē fecit.]quartò quātū ad sublimitatē dignitatis,ibi[Qui cū sit splēdor gloriæ.]Quia verò intēdit cōmēdare Christū vt hoc redūdet in nouū testamētū,per hoc præfert nouū testamētū veteri. Circa aūt vetus testamētū quinq; ponit:primò modū tradēdi,quia multipariè multisq; modis,&c.secūdò tēpus cū dicit[Olim]tertiò actorē,siue datorē,quia deus.quartò qbus fit traditū,quia patribus nostris:quintò qui bus ministris,quia in ꝓphetis.Dicit ergo[multipariè]& hoc quātū ad diuisionē,quæ attēditur quantū ad tria.Primò quātū ad diuersas personas,quia nō vni personæ,sed pluribus.s.Abrahæ,Noe, & sic de aliis.Secūdò quātū ad diuersa tēpora,& hoc totū ad eius certitudinē.Vnde Mat.20,Exiit primò mane,&c circa horā tertiā,&c.Itē quātū ad ea quæ ibi ostēsa sunt,q̄a diuina.Exo.3,Ego sum qui sum,&c.Itē euentus futuri. Sap.8,Signa & mōstra scit antequā fiāt,&c.Itē promissiones futurorū bonorū,saltē in figura.Eccl.3,Pluriora super sensum hominū mōstrata sunt tibi.Itē multipariè quātū ad diuersas figuras,quia modò in figura leonis,modò in figura lapidis,sicut Dan.2,Abscisus est lapis de mōte sine manibus.Iob 11,Et q̄ multiplex sit lex oris ei⁹.Sequtur[Multisq; modis]qđ refertur ad tria diuersa genera visionū.s.ad visionē corporalē,sicut Dan.5,Apparuerūt digiti quasi man⁹ scribētis in pariete,&c.Aliq̄ aliq b⁹ per visionē imaginariā.Esa.

6,Vidi dominū sedentē,&c.Aliquibus verò apparebat per visionē intellectualē, sicut Dauid. Vnde de istis dicitur Osee 12, Ego visiones multiplicaui eis. Refertur etiā ad diuersos modos loquendi, quia aliquando planè loquebatur,aliquando verò obscurè,nec est aliquis modus loquendi quo scriptura veteris testamenti non loquatur.Prouer.22,Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus& sciētia,&c.Tertiò quia arguēdo malos,alliciēdo iustos,instruendo ignorātes.2.Timo.3,Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendū,ad arguendū,&c.Secundò tangit tēpus quia[olim]. i. non subito,quia tam magna erāt quæ de Christo dicebātur q̄ non poterāt credi,nisi cum incremento temporū prius didicissent.Esa. 48, Priora ex tunc annuntiaui & ex ore meo exierūt,& audita feci ea,&c.Tertiò tangit authorē,quia[deus]qui loquitur. Psal.Audiā quid loquatur in me dominus.Hic est autē qui nō mentitur.Num.23, Nō est deus quasi homo vt mentiatur.Ex his autem tribus cōmendat vetus testamentū.s.ab authoritate,quia est à deo.A subtilitate & à sublimitate,quia multipariè multisq; modis.A firmitate,quia olim.Quartò ostendit quibus traditum sit,quia[patribus.]Et ideo est nobis familiare,& acceptū. Act.13,Annuntiamus vobis eā quæ ad patres nostros,&c.Sed 5.ostendit quibus ministris,quia non ioculatoribus,sed[in prophetis].i.per prophetas.Ro.1. Quod ante promiserat per prophetas.Act.10,Huic omnes prophetæ testimoniū perhibēt. ¶ Consequenter cùm dicit [Nouissimè.] Describit doctrinā noui testamenti, & ponit quinq;, quorum quatuor sunt diuersa à quatuor præmissis.vnum autem est idem vtrobiq;. Quod enim dixerat, Multipariè multisq; modis,&c.ostendit quia omnis multitudo ordinata, ad vnum debet referri.Ideo dicit q̄ licet sit modus multiplex,tamen totum ordinatum est ad istud nouissimum.Prouer.23,In timore domini esto tota die,& habebis spem in nouissimo.Esa.10,Consummatio abbreuiata inundabit iustitiam. Consummationem enim & abbreuiationem dominus deus exercituum faciet in medio omnis terræ.Item illud olim in tempore expectationis & tenebrarum,sed istud[in diebus istis]id est tempore gratiæ.Rom.13,Nox præcessit,dies autem appropinquauit,&c Sed tamen vtrobiq; dicit[Locutus est vel loquēs]& denotat eundē esse actorē veteris & noui testamenti cōtra Manicheum.Ephe.2,Per ipsum habemus accessum,ambo in vno spiritu,&c. Ro. 3,An Iudæorum deus tantùm?Nonne & Gētium? Item illud fuit traditū patribus nostris,sed istud[nobis] à apostolis qui Christum in propria persona vidimus.Deut.5,Non cum patribus nostris iniuit pactum,sed nobiscum qui in præsentiarum sumus & viuimus.Item illud per prophetas,sed istud[in filio.]i.per filiū qui est dominus prophetarum.Io.1,Vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. Et ista occasione Apostolus introducit eum esse filium. ¶ Consequenter ostendit magnitudinem dominationis Christi cùm dicit [Quem constituit hæredem,]quia vt dicitur Gala.4, Si filius, & hæres per deum. In Christo autem sunt duæ naturæ.s.diuina & humana.Secundum ergo quòd est filius naturalis non est constitutus hæres,sed est naturalis:sed inquantum homo factus est filius dei.Rom.1, Qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem.Et secundum hoc,est constitutus hæres vniuersorum,sicut verus filius patris. Mat. vlt. Data est mihi omnis potestas, &c.Et hoc quantum ad totam creaturam in qua accepit dominationem. Item nō tantùm quo ad vnum genus hominum,sed [vniuersorum] .s. tam Iudæorum quàm Gentium. Psal.Postula à me & dabo tibi,&c. ¶ Consequenter cùm dicit [Per quem fecit & secula.]Ostendit virtute operationis Christi, quare sit constitutus hæres vniuersorum, non quòd ipse sit factus in tempore, & hoc meruerit merito bonæ vitę,sicut dicit Fotinus,sed q̄ æque omnia facta sunt per ipsum sicut & per patrem.Per ipsum enim fecit pater secula. ¶ Sed sciēdum est q̄ ista præpositio,per,denotat causam actus.Sed hoc est dupliciter.Vno modo quia est causa factionis ex parte facientis; vt cùm. s.causale cui adiungitur, est causa actionis secundū quod exit ab agente. Semper enim factio est mediùm inter faciens & factum. Potest ergo denotare circa agens causam finalem vt artifex operatur per lucrum. Aliquando causam formalem, vt ignis calefacit per calorem.Aliquando verò causam efficientem,vt balivus operatur per regem.Nullo istorum modorum est filius causa partis q̄ per illum operetur,sicut nec quod ab ipso sit. Aliquando verò causale est causa actionis secundum q̄ terminatur ad factum vt artifex operatur per martellum.Martellus enim non est causa artificis quod agat,sed est causa artificato quòd ab artifice procedat, vt ferro quòd recipiat operationem ab artifice,& sic filius est causa facti,& pater operatur per filium.Sed nunquid filius est minor patre? Nō,quia eadem virtus numero,& eodem modo est in patre,& in filio. Vnde dicit [Per quem fecit & secula,] id est, operantem genuit & secula.Seculum dicitur spacium rei temporalis. Secula ergo sunt successiones temporum:non ergo fecit tantùm tempora sempiterna secundum quòd Philosophi aliqui dixerunt deum tantùm fecisse sempiternum,& angelos creasse temporalia,sed etiam fecit temporalia quæ vocat hic secula.infrà vndecimo,Fide intelligimus aptata esse secula.Ioan. 1, Omnia per ipsum facta sunt.In hoc ergo remouet errorem Manichei dupliciter.Primò in hoc q̄ dicit eum actorem veteris testamenti, secundò quòd dicit ipsum fecisse temporalia.

Lectio 2.

Ostenditur Christi excellētia ejus ad sublimitate gloriæ & sublimitatis eius, &c.

Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portánsque omnia uerbo uirtutis suæ, purgationem peccatorum faciens sedet ad dextram maiestatis in excelsis.

¶ Superius ostendit Apostolus Christi excellentiam quantum ad originis proprietatem, quantum ad dominii maiestatem,& quantum ad operationis virtutem:hic autem ostendit eius excellentiam quantum ad gloriæ & dignitatis sublimitatem. Et pars ista diuiditur in duo.Primò enim ostendit Christū esse idoneū ad dignitatem istam.secūdò ponit ipsam dignitatem ibi [Sedet ad dexteram.]Idoneitatem verò ostēdit ex duobus quæ reddunt aliquem idoneum ad aliquid magnū,vnum est facilitas administrandi, aliud est industria & strenuitas exequendi.Primò ergo ostendit eius facilitatem,secūdo eius strenuitatem, ibi [Purgationem peccatorū faciens.] ¶ Circa primū sciendū est q̄ tria requiruntur, quæ faciūt facilitatem ad dignitatem aliquam ministrandam.Primū quidem sapientia,ne erret gubernando.Eccl.10;Est & malū quod vidi sub sole,quasi per errorem à facie principis positum stultum in dignitate sublimi.Prouerb.8, Per me reges regnant.Secundum est generis prosapia,ne contemnatur præcipiendo.Prouer.vlt. Nobilis in portis vir eius cùm sederit cum senatoribus terræ. Tertium virtutis potentia in exequendo. Eccle. 7, Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Et quantum ad ista tria Apostolus ostendit in Christo

Universidad de Deusto
Biblioteca

facilitatem ad dignitatem prædictam. Primò, quia non solùm est sapiens, sed etiam ipsa sapientia. Vnde dicit [Cùm sit splendor gloriæ.] Secundò quia non solùm est nobilis, sed est ipsa nobilitas, quia est [figura substãtię eius.] Tertiò, quia non solùm est potens, sed est ipsa potentia [Portans omnia verbo, &c.] Tria autẽ sunt vt suprà dictum est, quæ faciunt hominem idoneum, vt magnam dignitatem assequatur. Primum est sapientiæ claritas. Prouer. 3, Gloriam sapientes possidebunt. Et ideo ostendit Christi sapientiam, dicens [Qui cùm sit splendor gloriæ,] Vbi est considerandum ꝙ secundum Ambrosium gloria est clara cum laude notitia, quasi quædam manifesta notitia, quæ de bonitate alicuius habetur. Sed sicut dicitur Mat. 10, Nemo bonus, nisi solus deus. Et etiam Luc. 18, Vnde ipse est bonitas antonomasicè & per essentiam. Alia verò bona sunt per participationem, ita soli deo conuenit gloria antonomasicè. Esa. 42, Gloriam meam alteri non dabo. 1. Timot. 1, Regi autem seculorum immortali, inuisibili soli deo honor & gloria. Cognitio ergo diuinæ bonitatis excellenter & antonomasicè dicitur gloria. i. clara cum laude notitia bonitatis diuinæ. Ista aliqualiter habetur ab homine: quia nunc, cognosco ex parte. 1. Corinthiorum 13, Sed habetur excellentius ab angelis, sed à deo perfectè. Deum enim nemo vidit vnquam. Io. 1. verum est nec angeli comprehensiuè, sed ipse solus seipsum comprehendit. Ergo sola cognitio de se ipso perfectè dicitur gloria, quia perfectam notitiã habet, & clarissimam de seipso. Quoniam autem splendor est illud quod à fulgente primò emittitur. Sapiẽtia verò est quidam fulgens. Eccles. 8, Sapientia hominis lucet in vultu eius. Inde est ꝙ prima conceptio sapientię est quasi quidam splendor. Verbum ergo patris, quod est quidam conceptus intellectus eius, est splẽdor sapientiæ, qua se cognoscit. Et ideo Apostolus filium vocat splendorem gloriæ, idest diuinæ claręnotitiæ. In quo ostendit ipsum nõ solùm sapientem, sed sapientiam genitam. Esa. 62, Donec egrediatur vt splendor iustus eius, &c. ¶ Secundum quod facit hominem idoneum ad magnam dignitatem, est generis nobilitas. Et hoc ostendit esse in Christo, quia dicit ꝙ est [figura substantiæ eius [Decet enim cum sapientia esse nobilitatem in principe. Deuter. 1, Tulique de tribubus vestris sapientes & nobiles, & constitui eos principes, &c. Figura hîc ponitur pro caractere, vel imagine. q. d. imago substantiæ. Sciendum tamen ꝙ licet imago dicat similitudinem, non tamen quælibet similitudo est imago. Albedo enim in pariete nõ est imago albedinis meæ, sed imago est similitudo in specie. Inter accidentia verò nihil ita est expressum signum, sicut speciei est figura. Vnde qui describit figuram animalis describit imaginẽ eius. Filius ergo qui est imago inuisibilis dei, Collocenses primo, propriè dicitur figura. Sed cuius? Substantiæ eius. Imago enim alicuius est multiplex. Aliquando enim est signum representans speciem in nullo cum ipsa conueniens, sicut imago hominis in pariete, quę in nullo habet veram speciem hominis. Aliquando verò assimilatur ei in specie, nõ tantùm in representando, sed etiam in essendo, sicut filius est imago vera patris. Genesis quinto, Adam genuit filium ad imaginem suam. Vnde dicit Augustinus, quòd filius est imago patris, quia assimilatur patri in natura speciei, sicut filius regis, est imago regis. Dicit ergo quòd est figura substantiæ. Sed quare non dicit quòd est figura naturę. Quia possibile est, quòd natura speciei multiplicetur ad multitudinem indiuiduorum in compositis ex materia & forma. Vnde filius sortis nõ habet eandem naturã numero cum patre suo. Substantia verò nunquam multiplicatur. Non enim alia est substantia patris, alia filii. Nec enim diuiditur secundum diuersa indiuidua. Quia ergo vna & eadem est numero natura in patre, & filio dei: ideo non dicit naturæ quæ diuiditur, sed substantiæ indiuisibilis. Ioã. 10, Ego & pater vnũ sumus, & 14, Ego in patre, & pater in me est. ¶ Tertium quòd facit hominẽ idoneum, est virtus & potestas. Vnde Eccle. 7, Noli quærere esse iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Et ideo ostendit virtutem cùm dicit [Portánsque omnia verbo virtutis suæ. Proprium autem principum & potentũ est portare. Iob 9, Sub quo curuãtur qui portant orbem. Ipse ergo portat, sed vidẽdum est quid portat, & quo, vel per quid. ¶ Quantum ad primũ sciendum est ꝙ id quod de se nec stare, nec ambulare potest, indiget portari. Omnis autem creatura, de se nec subsistere, nec operari potest. primũ patet, quia remota causa remouetur effectus. Deus autem est causa omnis substantiæ, quia non minus est causa subsistentiæ rei quantum ad fieri, quàm domificator est causa fieri domus, inde sicut ad absentiã domificatoris cessat fieri domus: & ad absentiã solis cessat & fieri & esse luminis, in aere: Ita ad subtractionẽ virtutis diuinæ cessat & esse, & fieri, & subsistere omnis creaturę. Portat ergo omnia quantũ ad suũ esse. Portat etiam omnia quantũ ad operari: quia subtracta influentia eius, cessat omnis motio causarum secundarum, cùm ipse sit causa prima: & causa prima plus influit quàm secũda. Iob 38, Super quo bases illius solidatæ sunt. Sic ergo patet quòd omnia portat. Sed per quid portat? Verbo virtutis suæ. Quia enim Apostolus loquens de creatione rerum dixit, quòd deus omnia fecit per filium: quia. s. dixerat per quem fecit & secula. Ille autem per quem aliquis operatur, non videtur virtute sua operari, sed virtute eius qui per eum operatur. sicut baliuus per quem rex operatur, non operatur virtute propria. Ergo per hoc videtur quòd filius nõ operetur virtute propria. Ideo dicit Apostolus ꝙ portat verbo virtutis suæ, quia cum idẽ sit causa essendi, & conseruandi, cùm dicit quòd filius virtute sua est causa cõseruationis, ostendit ꝙ etiã est causa essendi. Sed nunquid non virtute patris? vtiq;, & eius virtute, quia eadẽ est virtus vtriusque. Operatur ergo & virtute propria, & virtute patris, quia virtutem suam habet à patre: nec tamen dicit Apostolus virtute sua, sed verbo virtutis suæ: ad ostendendum ꝙ sicut pater omnia per verbum produxit. Psalm. Ipse dixit & facta sunt, &c. In quo ostẽditur maxima virtus patris, ita filius eodẽ verbo, quod est ipse, omnia fecit. Et in hoc ostendit Apostolus potentiam virtutis suæ, quia eandem habet cum patre, quia eadẽ operatur, & per idem quo ille. Sed tunc est dubium: quia pater cùm dicit, producit verbum. Ergo filius cùm dicit, produceret verbum, & sic verbum patris esset verbum filii. Et ad hoc dicunt Græci, ꝙ sicut filius est imago patris, ita spiritus sanctus est imago filii. Et sic exponit Basilius, Portans verbo virtutis suæ, id est, spiritu sancto, Nam sicut filius est verbum patris, ita vt dicunt, spiritus sanctus est verbũ filii. Et ideo per ipsum facit filius, sicut per filium pater. Veruntamen propriè loquendo, verbum non dicitur nisi quod procedit, vt conceptus ab intellectu, ad quod sequitur procedere in similitudinem speciei. Spiritus autem sanctus & si sit similis, non tamen habet hoc ex modo suæ processionis: quia non procedit vt conceptus ab intellectu, sed vt amor à voluntate. Aliter autem exponit Glosſ. Verbo virtutis suæ. i. imperio suo. ¶ Sed hîc

adhuc est dubium: quia imperium, vel est exterius per vocẽ prolatũ, & hoc non potest dici, quia nihil est extrinsecũ à natura diuina procedens a filio, per quod omnia portentur, vel illud imperium est interius in corde conceptum, sed nec etiã hoc potest stare, quia nihil in mente dei concipitur, nisi verbum æternum. Ergo illud imperiũ sic conceptum in mẽte filii esset verbũ æternum, & sic essent duo verba æterna, quod nephas est dicere. Ideo ad argumentũ est dicendum sicut exponit Aug. illud Ioã. 12, Sermo quẽ locutus sum, ille iudicabit eũ. i. ipse ego qui sum verbũ patris iudicabo eum. Et similiter in proposito verbũ virtutis suæ. i. seipso qui est verbũ virtuosum. ¶ Per ista ergo tria, ostendit tria de Christo. Per hoc enim ꝙ est splendor, ostẽdit eius coæternitatẽ cum patre. In creaturis enim splendor est coęuus, sed ille est coęternus. Et hoc est contra Arrium. Sed cùm dicit imago substãtiæ, ostendit eius cõsubstantialitatẽ. Quia enim splendor nõ est eiusdem naturæ cum resplendẽte ne fortè aliquis credat ꝙ non sit similis in natura, dicit quòd est imago, vel figura substãtiæ. Sed quia filius & si sit eiusdẽ naturę cum patre, si tamen sit infirmus, deficit à virtute patris. Ideo subdit, Portãs omnia verbo virtutis suæ. Apostolus ergo in his tribus cõmendat Christum à tribus. s. à coæternitate, à consubstantialitate, & ab æqualitate potestatis. ¶ Deinde cùm dicit [Purgationẽ peccatorum faciens] ostendit secundũ quod facit ad idoneitatẽ dignitatis eius. s. strennuitas, & industria quã habuit in operando. Fuit eñ hoc magnę industriæ, vt qđ ei cõpetebat ex natura qua deus est, ipse meruerit per passionem in natura assumpta. Vnde Phili. 2, Factus est obediens vsq; ad mortẽ, propter quod & deus exaltauit illũ. Purgare ergo peccata & si cõueniat ei ex natura diuina, tamẽ cõuenit ei etiã ex merito passionis. Vnde Eccle. 47, Christus purgauit peccata eius, &c. Mat. 1, Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. ¶ Consequenter cùm dicit [Sedet ad dexterã.] Subiungit ipsam dignitatẽ. Quasi dicat, Non videtur indecens si sedet, &c. quia ipse est splendor, & figura & portat omnia, &c. In verbo autẽ sessionis tria solent importari. Vnum est sedẽtis authoritas. Iob 29, Cunq; sederẽ quasi rex circunstante exercitu, &c. In diuina autẽ curia multi assistunt, quia Daniel. 7, Milia milium ministrabant ei & decies centena milia assistebant ei. Sed nullus legitur ibi sedere. Quia omnes sunt ibi serui & ministri. infrà eodẽ, Omnes sunt administratorii spiritus in ministeriũ missi. Sed salus iste habet regiam dignitatẽ. Daniel. 7, Et vsq; ad antiquũ dierum venit. Et postea sequitur, Et dedit ei potestatẽ, & honorem, & regnũ, &c. Matt. 25, Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit super sedẽ maiestatis suæ. Et post sequitur, Tunc dicet rex his, &c. Secundũ est sedentis stabilitas. Luc. vlti. Sedete in ciuitate, &c. Dañ. 7, Potestas eius, potestas æterna, & infrà 13, Christus Iesus heri & hodie, ipse & in secula. Item aliquãdo sedere importat humiliatẽ, quia sedens inferior est stantibus. Psal. Tu cognouisti sessionẽ meam. Et sic non accipitur hîc sed primis duobus modis. sed cõtrà Act. 7, Ecce video cælos apertos, & Iesum stantẽ, &c. Et dicẽdum est ꝙ sedere & stare, & huiusmodi dispositiones de deo dicuntur, secundũ similitudinem. Et ideo secundũ diuersa dicitur & sedens, & stans. Sedens quidẽ propter immobilitatẽ sed stans propter vtilitatẽ ad fortiter resistẽdum. Vnde stabat quasi paratus iuuare Stephanũ in agone constitutum. Sed addit Apostolus ꝙ sedet ad dexteram: ꝙ si referatur ad diuinã naturam est sensus ad dexteram. i. ad æqualitatẽ patris. Si verò ad humanam, est sensus ad dexterã. i. in potioribus bonis patris. Marc. vlti. Sedẽt à dextris dei. Psal. & Mat. 22, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Sed inter eos qui habent assessores, quidã sunt simpliciter maiores, vt rex vel imperator, quidã verò non simpliciter maiores, sed secũdum quid, vt præpositi vel baliui. Sed Christus non sedet ad dexterã alicuius inferiorum iudicũ, sicut alicuius præpositi vt baliui, sed simpliciter maioris, quia ad dexterã maiestatis. Maiestas propriè est summa potestas. Esa. 6, Plena erat omnis terra maiestate eius. Prou. 25, Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Christus aũt & si sic sedeat ad dexteram maiestatis, habet tamen & ipse maiestatẽ, quia habet eandẽ cum patre. Mat. 25, Cùm venerit filius hominis in maiestate sua. Lu. 9, Hũc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua & patris. Dicit etiã non solùm maiestatis, sed etiã [in excelsis.] i. super omnẽ creaturam. Eccle. 24, Ego in altissimis habito. Sic ergo sedet in excelsis, quia eleuatus est super omnẽ creaturam. Psal. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cælos. Et secundũ quod dicit Chrysostomus, Apostolus in loco isto tenet modũ volẽtis instruere parulum qui non statim proponit ei summa, sed paulatim perducit eum: modò loquendo ardua, modò proponendo infima, ita etiã modò proponit diuina, cùm dicit in filio, modò humana, cùm dicit, Quem constituit hæredem, &c. & sic de aliis, vt patet in glosa.

Lectio 3.

Tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum, filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum, Ego ero illi in patrem: & ipse erit mihi in filium? Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli dei, Et ad angelos quidem dicit, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos, flammam ignis.

Ostenditur Christum excellẽtior angelo in filiatione, & probatur, & idẽ ostenditur quo ad dominium.

¶ Sicut suprà dictum est, Apostolus in toto capitulo intendit præferre Christũ angelis quantum ad excellentiam, vnde posuit quatuor pertinentia ad excellentiã Christi. s. quantũ ad originem: quia [filius] quantum ad dominationẽ, quia [hęres] quantum ad operationẽ, quia [ipse fecit secula.] Quantũ ad honorem, quia [sedet ad dexteram maiestatis.] Modò Apostolus in parte ista ostẽdit, ꝙ Christus quantũ ad ista quatuor excedit angelos: & primò quantũ ad filiationem, secundò quãtum ad dominationem, ibi [Et cùm iterũ introducit.] tertiò quantũ ad operationẽ creationis, ibi [Et tu in principio domine terrã fundasti.] quartò quantũ ad patris confessionẽ, ibi [Ad quem autẽ angelorum.] Circa primũ duo facit: quia primò præmittit intentũ: secundò propositũ probat, ibi [Cui enim dixit.] Dicit ergo [Tantò melior angelis.] i. sanctior, & ideo propinquior, in quo proponit excellentiã Christi ad angelos. Ephe. 1, Constituens eum ad dexterã suam in cælestibus super omnem principatum & potestatem. Sed tunc oritur quæstio quomodo Apostolus hoc intelligat verum secundum diuinam naturam vel humanam, quia secundum diuinam non videtur verum, quia secundum illam genitus est, non factus: secundum verò humanam non est melior angelis, vt infrà. 2. cap. Eũ autem qui modico quàm angeli, &c. Sed dicendum est ꝙ Christus secundum humanam naturam duo habuit in vita ista. s. infirmitatem carnis & sic fuit minor: infrà 2. cap. Eum qui modico, &c. Item habuit gratię plenitudinẽ, & sic etiam in humanitate maior fuit angelis in gratia & gloria. Io. 1, Vidimus eum quasi vni-

Universidad de Deusto
Biblioteca

geniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Sed hîc non est intellectus. Apostolus enim non intelligit quòd melior fuerit quantum ad gratiam: sed propter vnionem humanæ naturæ ad diuinam: & sic dicitur actus inquantum per illius vnionis factionem peruenit ad hoc. Et ideo subdit [Quantò differentius præ illis nomen hæreditauit.] Et quantum ad hoc nomen, ostendit differentiam quantũ ad tria, scilicet, quantum ad nominis significationem, quia proprium nomen angelorum est quòd dicuntur angeli, quod est nomen ministri. Augelus enim idem est quòd nuntius. Nomen autem Christi est, quòd dicitur filius dei: & hoc nomen est valde differentius ab illo, quia quantacunque differentiam ponis, adhuc est maiorem dare, cùm distent in infinitum. Prouerbiorum 30, Quod nomen eius? & quod nomen filii eius si nosti? Est enim nomen filii eius sicut & patris incõprehensibile. Phili. 2, Et dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Sed fortè dices ꝙ etiam angeli dicuntur filii dei. Iob 1, & 2. Dicendũ est ꝙ si dicũtur filii dei, hoc nõ est essentialiter & per naturã, sed per quandam participationẽ. Ipse autem est essentialiter filius dei, & ideo habet nomen differentius præ illis, & hoc est secundũ: quia differunt quantum ad modum. Psal. Quis est similis deo in filiis dei? Quasi dicat, Nullus per naturã. Quantum ad tertiũ dicit ꝙ illud nomen hęreditauit. Hæreditas enim consequitur originẽ. Vnde Christus quòd filius sit, habet ex origine: & per naturã, angeli autem ex dono gratiæ. Mat. 21, Hic est hæres. Vnde ipse nomen hæreditauit, non autẽ angeli, & hæc est tertia differẽtia. ¶ Deinde cùm dicit [Cui enim angelorũ] probat quod dixit, & primò agit de nomine secundũ quòd cõuenit Christo secundũ diuinitatẽ. secundò secũdum humanitatẽ, ibi [Et rursum, Ego ero, &c.] Quantũ ad primum inducit authoritatẽ. Psal. Dominus dixit ad me, &c. Et hoc est, Cui enim angelorũ, &c. q.d. Nulli angelorum dicta sunt hæc verba, sed tantũ Christo. Vbi tria possunt notari. Primò modus originis in verbo [dixi.] secũdò singularitas filiationis, ibi [Filius meus es tu.] tertiò eius authoritas, ibi [Ego hodie.] Modus iste non est carnalis, sed spiritualis & intellectualis. Deus enim spiritus est. Io. 4, Et ideo non generat carnaliter, sed spiritualiter & intellectualiter. Intellectus autẽ dicendo, generat verbum quod est conceptus eius, & ideo signanter dixit ꝙ dominus dixit ad me. i. pater dixit filio. Dicere ergo intellectus patris nihil aliud est q̃ in corde verbũ concipere. Psal. Eructauit cor meum verbũ bonum. Iob 33, Semel loquitur, & secũdò idipsum non repetit. Eccle. 24, Ego ex ore altissimi prodii. Sed quantum ad secundum, generatio ista est singularis, quia dicit [Filius meus es tu.] q.d. Et si multi alii filii dicuntur, tamen esse filium naturalẽ est sibi proprium: alii autẽ dicuntur filii dei, quia sunt participes verbi dei. Io. 10, Illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, sed Christus est ipsum verbũ. Mat. 17, Hic est filius meus dilectus. Sed quantũ ad tertium ista generatio nõ est tẽporalis, sed æterna, quia hodie genui te. Differt autem tẽpus ab æternitate, quia tempus variatur sicut motus, cuius mẽsura est in variatione & successione. Et ideo nominatur per successionẽ præteriti & futuri. Eternitas autẽ est mensura rei immobilis, & ideo nõ est ibi variatio per successionẽ, sed semper est præsens: & ideo notatur per aduerbiũ præsentis tẽporis. s. hodie. Verum quia illud quod fit, quia nondũ est, incõpletum per consequens est: quod autẽ factum est, cõpletum est, & ita perfectũ. Ideo non dicit genero te, sed genui, quia perfectus est. Sed tamen ne putetur esse generatio eius tota in præteritione & per cõsequens in defectione, addit hodie: vt sit sensus, perfectus es fili, & tamen generatio tua æterna est, & semper à me generaris: sicut lumen in aere perfectũ est, & tamen semper procedit à sole. Mich. 5, Egressus eius à principio à diebus æternitatis. Psal. Ex vtero ante luciferũ genui te. ¶ Consequenter cùm dicit [Et rursum ego ero illi in patrẽ, &c.] propositum ostendit secundũ quod conuenit Christo secundum humanitatẽ, & hoc per aliam authoritatẽ, scilicet Glo. istud dicitur in Esa. Ego ero illi in patrẽ. Sed tamen non inuenitur aliquid huic simile in Esaia, nisi illud, Et filius datus est nobis. Sed 2. Reg. 7. & 1. Para. 28, Habentur ista eadẽ verba domini dicẽtis ad Dauid de Salomone, per quẽ figurabatur Christus. ¶ Sciendum est autẽ ꝙ in veteri testamento quædã dicuntur de eo quod est figura, non inquantũ quædam res, sed inquantũ est figura, & tunc nõ exponitur de illo, nisi inquantũ refertur ad figuratũ. Verbi gratia in Psal. quædã dicuntur de Dauid, vel de Salomone, inquantũ figurabant Christũ tantùm: quædam verò etiã secundum ꝙ sunt homines quidã, & istorum dicta de ipsis possunt exponi & de Christo: sicut illud, Deus iudiciũ tuum regi da: quia illud potest conuenire Salomoni. Illa verò quæ dicuntur de ipsis inquantũ sunt figura, nunq̃ de ipsis possunt exponi, sicut illud, Et dominabitur à mari vsq; ad mare, &c. quia nullo modo verificari potest de Salomone, Sic & in proposito licet ista dicta sint de Salomone, tamẽ possunt exponi de Christo qui præfigurabatur per illũ. Dicit ergo, Ero, quod est futuri tẽporis, ad denotandũ ꝙ incarnatio filii futura erat in tẽpore. Gala. 4, At vbi venit plenitudo tẽporis, &c. Suprà verò cùm loquebatur de æterna generatione, dixit Es tuꝰ quasi sine motuꝰ hic autẽ cũ loquitur de tẽporali, dicit, In filium: quod denotat terminũ alicuius motionis. Assumptio enim importat motũ in filiationem. Et quia omnis motio fit per operationẽ alicuius terminatam ad aliquẽ effectum, ideo primò ponit operationẽ facientis, quia non virtute humanitatis facta est assumptio, sed diuinitatis, cùm dicit, Ego ero illi in patrẽ. i. assumam eum ad vnionẽ personę filii. Et subiungit effectũ consecutum, quia. s. est susceptурus in vnitatẽ personalem filii, Erit mihi in filiũ. De primò dicitur Luc. 1, Virtus altissimi, s. facientis assumptionẽ, obumbrabit tibi. De secundo, Ro. 1, Qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnem. ¶ Deinde cùm dicit [Et cùm iterũ, &c.] Agit de dominatione Christi qua est hæres vniuersorũ. Vbi tria facit, quia primò ostendit dominiũ eius, & præcipuè super angelos: secundò ponit rationẽ dominii illius ex parte angelorũ, ibi [Et ad angelos.] Tertiò ex parte Christi, ibi [Ad filium autẽ.] Quantum ad primũ inducit authoritatẽ. Psal. cùm dicit, Adorate eum omnes angeli eius, hoc habetur in Psal. Dominus regnauit exul. &c. Adoratio enim nõ fit nisi domino, ergo si angeli eũ adorant, dominus illorũ est. Volens Apostolus inducere hãc authoritatẽ. Primò tangit intentionẽ Psalmistæ cùm dicit [Et cùm iterum introducit, &c.] vt Psalmista loquatur de aduentu Christi in mundũ. Et ideo dicit, Et cũ scriptura introducit. i. introducendũ dicit primogenitũ, &c. q.d. Iam dictũ est ꝙ Christus est filius præ angelis, ergo est principaliter à patre genitus. Est ergo dicẽdus primogenitus. Ro. 8, Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Hic autẽ primogenitus debebat introduci in orbẽ, &c. Et vide quàm ordinatè loquatur Apostolꝰ. Primò enim dicit ipsum à patre, ibi [Ego ero illi in patrẽ.] Secũdò assumptũ in vnitate personę, ibi [Et ipse erit mihi in filiũ.] Sed modo

proponit eum in notitiã hominum. Vocat autẽ incarnationem introductionem in mũdum. Sed contrà: Ipse Christus vocat eam exitum. Io. 16, Exiui à patre & veni in mundũ. Et dicendum est ꝙ exitus est etiam introductio, sicut si aliquis recõciliandus sit principi, primò exit ad eum mediator, & post introducit eũ. Simile habetur 1. Reg. 20. de Dauid ad Ionatã. Sic Christus mediator dei & hominũ primò exiit ad homines, & postea introduxit eos recõciliatos, infrà 2, Qui multos filios adduxerat in gloriã, &c. Vel introducit. i. induxit eum vsq; in corda hominum, quia scriptura loquẽs de aduentu Christi, dicit eum suscipiendũ intra corda hominũ. Ista autem receptio fit per fidẽ. Ephe. 3, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Psal. Annuntiate inter gentes gloriã eius. Quando enim scriptura dicit ꝙ gentes debẽt credere, dicit ꝙ Christus intraturus est in corde ipsorum. Hoc autem quod dicit Iterum, multipliciter exponitur. Dicit enim Chrysostomus, quòd de incarnatione verbi, quæ dicitur introductio, nõ loquitur scriptura semel, sed iterũ atq; iterum. Vel aliter, quia ipse primò erat in mundo per potentiã diuinitatis inuisibiliter, sed iterum introducit eũ in mundum secũdum præsentiã humanitatis visibiliter. Vel aliter, quia suprà dixerat, ero illi in patrẽ. i. assumam in vnitatem personalem mei. Et cùm iterũ introducit eum. s. ipsum primogenitũ & assumptum ad vnitatẽ personæ, quia non sufficeret dicere ꝙ introducitur nisi dicatur qualiter introducatur, quia non quasi vnus de mundo, nec sicut angeli, sed super omnes. Ideo dicit, Adorant eũ omnes angeli. Nec. 9, Exercitus cæli te adorat. Apoc. 7, Omnes angeli stabant in circuitu throni & ceciderunt & adorauerunt, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Et ad angelos, &c.] Ponitur ratio ex parte angelorũ quare eũ adorant. q.d. Iustũ est ꝙ adorẽt, quia sunt ministri. Vnde dicit, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flãmam ignis. Deus enim aliquando operatur illuminando intellectũ. Io. 1, Illuminat omnem hominẽ, &c. Aliquando verò mouet ad opus. Esa. 26, Omnia opera nostra operatus es in nobis. Et primũ facit deus in nobis mediantibus angelis. Psal. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. Secundũ etiam facit in nobis ipsis mediantibus sicut dicit Dionys. 4. cap. cælestis hierarchiæ. Inquantũ ergo illuminat per ipsos dicuntur nuntii. Nuntii enim est nuntiare ea quæ sunt in corde domini sui. Inquantũ verò sunt mediatores operum diuinorũ, dicuntur ministri. Psal. Ministri eius qui faciunt voluntatẽ eius. Sunt ergo & nuntii & ministri, sed quales sunt describit eos per duas res corporales maximè ad hoc idoneas. Vna est aer, cuius proprietas multũ conuenit nuntio. Ministro autem proprietas ignis. Aer enim est receptibilis luminis & impressionis. Item optimè reddit receptã. Item habet velocẽ motum. Hæc autẽ debet habere bonus nuntius, vt. s. bene recipiat dicta, bene referat recepta, & vtrunq; velociter faciat. Ista bene conueniunt angelis. Optimè enim recipiunt diuinas illuminationes. Sunt enim angeli specula munda secundũ Diony. Mat. 18, Et Angeli eorũ in cęlis, &c. Item optimè reddũt, quod significatum est. Apoc. 1, Significauit deus quæ oportet fieri cito: loquens per angelũ suum seruo suo Ioanni &c. Item sunt veloces. Esa. 18, Itẽ angeli veloces, &c. Isti autẽ dicuntur spiritus, quia omnis substãtia inuisibilis dicitur spiritus. Vnde & aer dicitur spiritus. Item sunt ignis inquantũ ministri. Ignis autẽ inter omnia elementa est maximè actiuus, & efficax ad agendũ. Vnde in Psal. de angelis vbi dicuntur ministri eius, ibi additur, Et ministros tuos ignẽ vrentem. Item ignis calorẽ causat per quod designatur charitas. Can. 8, Lãpades ignis atq; flãmarum. Vnde describũtur in igne, & dicuntur seraphin. Esa. 6. Item ignis semper mouetur sursum, ita angeli & boni ministri omnia quę agunt semper referunt in gloriã dei, sicut patet de angelo. Thob. 12, Benedicite deũ cæli, &c. Non dicit benedicite me, sed deum cæli. Non sic de malo angelo qui dicit Mat. 4, Si cadens adoraueris me. Sed angelus bonus tanq̃ bonus minister dicit Apo. vlt. Vide ne feceris, & sequitur, deum adora.

Lectio 4.

Commẽdatur Christi regia dignitas, commẽdando eius authoritatẽ regiminis, æquitatẽ, et bonitatem, ac ad talem dignitatẽ, ostendendo idoneitatẽ.

Ad filium autem. Thronus tuus deus in seculum seculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te deus, deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

¶ Suprà probauit Apostolus per authoritatẽ angelos esse ministros: hic probat hoc per rationẽ sumptam, ex parte ipsius Christi. Vnde intendit hic probare regiã dignitatem Christi, vbi duo facit. Primò enim commendat regiã dignitatem ipsius Christi. Secundò eius ad illam dignitatẽ ostendit idoneitatẽ, ibi [Propterea unxit te deus.] Circa primũ tria facit. Primò commendat Christi regiã authoritatem. Secundò eius regiminis æquitatem, ibi [virga æquitatis.] Tertiò regiminis bonitatẽ, ibi [Dilexisti iustitiam.] Dicit ergo [Ad filiũ autem] dicit [thronus tuus, &c.] Et sunt verba dei patris loquentis per linguam prophetæ, sicut per calamũ scribæ. Dicit ergo, O deus fili thronus tuus, &c. In quo denotatur regia maiestas. Est enim thronus regis sedes, sed cathedra magistri, tribunal autẽ sedes iudicis. Competit autẽ thronus Christo secundum naturã diuinam inquantũ est deus. Psal. Rex omnis terræ deus: sed secũdũ ꝙ homo conuenit sibi ex merito passionis, victoriæ, & resurrectionis. Apoc. 3, Qui vicerit dabo ei sedere mecũ in throno meo, sicut ego vici & sedi in throno patris mei cum eo. Hic thronus est perpetuus. Luc. 1, Et regni eius non erit finis. Dan. 7, Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur. Patet autẽ ꝙ regnum illud est æternum & inquantũ sibi conuenit ex natura, quia est deus. Psal. Regnũ tuum regnum omniũ seculorum. Item inquantum sibi conuenit vt homo, & hoc duplici ratione. Vna quia regnũ illud non ordinatur ad tẽporalia, sed ad æterna. Io. 18, Regnum meum non est de hoc mundo. Ad hoc enim regnat vt homines dirigat ad vitã æternam. Non autem sic est de regno hominum, vnde regnum illorum finitur cum vita præsenti. Alia ratio est, quia ecclesia quæ est regnum eius, durat vsq; ad finẽ mundi, & tunc tradet Christus regnum deo & patri cõsummandum & perfiendum. ¶ Consequenter cõmendat regnum eius ab æquitate, cùm dicit [Virga æquitatis, &c.] Conuenienter autẽ describitur regnum per virgam. Differt enim regimen tyrannicum à regimine regis, quia regimen tyrãnicum est ad vtilitatẽ suam cum grauamine subditorum: regimen autẽ regis principaliter ordinatur ad vtilitatem subditorũ. Et ideo rex est pater, & pastor. Pastor enim non corrigit cum gladio, sed cum virga. Psal. Visitabo in virga iniquitates eorũ. Item pastor vtitur virga in directione gregis. Mich. 7, Pasce populũ tuum in virga tua. Virga etiã sustentat infirmos. Psal. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Item virga cõturbat hostes. Num. 24, Cõsurget virga de Israel & percutiet duces Moab. Sed est hæc virga æquitatis. Esa. 11, Arguet in æquitate pro mansuetis terræ. ¶ Sed sciendũ est ꝙ aliquando aliquis regit in rigore iustitiæ, sicut quando seruat ea quæ iuxta sunt secundum se. Contingit autẽ ꝙ aliquid de se iustum est, quod ta

Universidad de Deusto
Biblioteca

men cõparatum ad aliquid inducit detrimentum si seruetur:& ideo oportet q̃ ius cõmune ad hoc applicetur,& si hoc fiat,tunc est regimen æquitatis.Regnum veteris testamenti erat secundũ rigorem iustitię.Act. 15,Onus quod nec nos,nec patres nostri portare potuimus.Sed regnũ Christi est regnum æquitatis & iustitiæ,quia in ipso non imponitur nisi suauis obseruantia.Mat.11,Iugum enim meum suaue est & onus meum leue. ¶ Consequenter cùm dicit [Dilexisti,&c.]bonitatẽ regentis cõmendat.Quidam enim seruant æquitatem,non tamen propter amorẽ iustitiæ,sed magis propter timorem vel gloriã vel metum,&tale regimen non durat.Sed iste seruat æquitatẽ propter amorem iustitiæ.Dicit ergo[Dilexisti iustitiam.]q.d.Hoc q̃ vis ga est æqua & directa,hoc est quia dilexisti iustitiã.Sap.1, Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Non autẽ est iustus qui non amat iustitiã.Mat.5,Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã.Sed aliqui quidem diligunt iustitiam,sed sunt remissi in correctione iniquitatis,sed Christus odit.i.reprobat iniquitatem.Psal.Iniquos odio habui.Sap.14,Similiter odio sunt duo,impius & impietas eius.Eccle.12,Altissimus odio habet peccatores & misertus est pœnitentibus. ¶ Deinde cùm dicit [Propterea vnxit te deus.] ostẽdit Christi idoneitatem ad exequendum & gubernandum,vbi dubitatio est de hoc quod dicit, propterea, &c. In verbis istis agitur de spirituali vnctione,qua Christus est repletus spiritussancto.Nunquid enim ideo repletus est,quia dilexit iustitiã?Ergo meruit gratiam,quod est contra illud Ro.11,Si ex operibus iam non ex gratia,& hæc est ratio cõmunis.Sed specialiter ad propositum,quia Christus in ipsa conceptione fuit plenus spiritussancto. Io.1, Plenũ gratia & veritate.Non ergo meruit.Respondeo,hic est cauendus error Origenis.Voluit enim q̃ omnes spirituales creaturæ etiã anima Christi à principio creatæ fuerunt, & secundũ q̃ plus vel minus adhæserunt deo vel diuerterunt ab ipso per libertatẽ arbitrii sui facta, est distinctio inter angelos & etiam animas. Vnde in Peryarchõ dicit q̃ anima Christi quia vehemẽtius adhęsit deo diligẽdo iustitiã,propterea meruit hoc.Sed hoc est hæreticũ dicere,q̃.s.quęcũq; anima vel etiã animaChristi creata fuerit ante corpus,qđ etiã specialem rationem in Christo habet,quia in primo instanti simul creata fuit anima & formatũ corpus, & totum est assumptũ à filio dei.Quid ergo dicit,propterea.Vna glo.videtur sentire cum Origene.Sed si volumus eã saluare,dicemus q̃ in scriptura dicitur aliquid fieri quãdo innotescit,sicut cùm dicitur Phil.2,Factus est obediẽs,&c.Propter quod & deus exaltauit illũ & dedit illi no.&c.Nũquid Christus merito passionis meruit esse deus?Ablit.Hic enim est error Fotini.Dicendũ est ergo q̃ Christum esse deum excedit omne meritũ,sed per passionem meruit q̃ manifestetur vbiq; esse deum & q̃ deus dederat illi tale nomẽ, &c. Ita hoc quod dicit hic,propterea vnxit te deus,&c.vt sit sensus.Ex hoc q̃ tu dilexisti iustitiã,meruisti quod hoc innotescat.Vel aliter & melius ita q̃ ly propterea,nõ dicat causam meritoriã,sed finalẽ.q.d.Ad hoc q̃ illa haberes.s.thronũ perpetuum virgam æquitatis,&c.quæ dicta sunt,propterea vnxit te deus oleo.s.sanctificationis,quod dominus mandauit fieri Exod.30, Quo vngebantur vasa & sacerdotes.Leui.8.& 9.Et teges vt patet de Dauid 1.Reg.16.& Salomone 3.Reg.1.Item prophetæ,vt patet de Heliseo 3. Reg.19. Sed quare fiebat ista sanctificatio per vnctionẽ?Ratio est literalis.Homines enim orientales pro celebritate vngebantur ne cõsumerentur,eo quod sunt in regione multũ calida.Pauperes etiam vngebãtur ad festiuitatẽ. 4.Reg. 4, Non habeo ancilla tua nisi parum olei quo vngar. In scriptura autẽ diuina traduntur nobis per modum quo homines solent vti.Quia ergo tunc vigebantur homines vel propter celebritatẽ festi,vel celebritatem personæ,ideo ad ostendendũ excellentiam Christi,dicit eum vnctũ[oleo,exultationis.]Ipse enim est rex.Esa.32,Ecce in iustitia regnabit rex.Et 33,Dominus enim iudex noster,dominus legifer noster, dominus rex noster,ipse veniet & saluabit nos.Est etiã sacerdos.Psal.Tu es sacerdos inæternum secundũ ordinem Melchisedech.Fuit etiã propheta.Deut.18,Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi dominus.Et conuenit sibi vngi oleo sanctificationis & exultationis.Ab ipso autẽ sunt sacramẽta, quæ sunt vasa gratiæ.Esa.22,Suspendã super eum omnem gloriã domus patris eius vasorum diuersa generis,&c.Conuenit etiã ista vnctio Christianis.Sunt enim reges & sacerdotes.1.Pet.2,Vos estis genus electũ, regale sacerdotiũ.Apoc.5,Fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. Item habet spiritũ sanctum qui est prophetiæ spiritus.Ioel 2,Effundã de spiritu meo super omnem carnẽ,&c.& ideo omnes vncti sunt inuisibili vnctione.2.Cor.1,Qui autẽ confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos deus, & qui signauit nos & dedit,&c.1.Io.2,Vos vnctionem habetis à sancto & nostis omnia.Sed quæ cõparatio est,inter Christum vnctũ,& Christianos vnctos?Ista.s.quia ipse habet eam principaliter & primo, nos autẽ & alii ab ipso effusam.Psal.Sicut vnguentũ in capite,&c.Et ideo dicit[præ participibus tuis.]Io.1,De plenitudine eius omnes accepimus.Vnde alti dicũtur sancti,ipse verò sanctus sanctorũ.Ipse enim est radix omnis sanctitatis. Dicit autẽ oleo lętitiæ vel exultationis,quia ex ista vnctione procedit spiritualis lętitia.Ro.14, Non est regnum dei esca & potus,sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto.Gal.5,Fructus autẽ spiritus,est charitas,pax,gaudium.Psal.Vt exhilaret faciẽ in oleo. Esa.61, Oleum gaudii pro luctu,&c. Illud autẽ quod bis dicit[deus deus]dupliciter exponitur.Vno modo quòd repetatur nominatiuus casus,vt sit sensus, Vnxit te deus per seipsum deum,nos autẽ per te mediatorem dei,& hominum hominẽ Christum.2.Per.1,Per quem magna & pretiosa nobis promissa donauit.Alio modo,quia secundũ Aug.in glo.alterum est nominatiui casus,alterũ vocatiui,vt sit sensus.O Christe qui es deus filius, deus pater vnxit te,&c. Et q̃ debet sic exponi magis patet in Græco.Sed cùm Christus non sit vnctus secundũ q̃ deus,quia sic non conuenit sibi recipere spiritum sanctũ,sed magis aliis dare,secunda expositio non videtur esse vera.Respondeo, dicẽdumest q̃ idem est in persona & deus & homo,tamen vnctus est inquantum homo.Et cùm dicitur ô deus,&c.& vngens est deus & homo,& vnctus similiter est deus & homo,& vnum cum ipso in persona.

Lectio 5.

Ostenditur Christum excedere angelos in virtute, quia ipse est creans.

ET,*Tu in principio domine terram fundasti,& opera manuum tuarum sunt cæli.Ipsi peribunt,tu autem permanebis:& omnes ut uestimentum ueterascent.Et uelut amictum mutabis eos,& mutabuntur:tu autem idem ipse es& anni tui non deficient.*

¶ Suprà præmiserat Apostolus quatuor in quibus Christus excellit angelos,& probauit duo illorũ.s.& q̃ excedit eis quia est filius,& quia est hæres:nunc probat tertium.s.q̃ excedit eos in virtute operationis,quia

per eum pater fecit & secula.Hoc autem probat Apostolus ex authoritate eiusdem prophetię,& circa hoc duo facit.Primò ostendit virtutẽ operationis inquantum creator.Secundò quantũ ad differentiam creaturis ad creaturam,ibi[Ipsi peribunt.]Circa primũ duo facit,quia primò ponit creationem terræ, secũdò cælorum,ibi[Et opera manuum.]Sciendũ est autem circa primũ q̃ hoc potest dupliciter legi. Vno modo vt sit sermo directus ad patrẽ,vt sit sensus[Tu domine.]s.deus pater [fundasti terram in principio.]i.in filio qui est principium.Io.8,Ego principiũ qui & loquor vobis.Et hoc tantum valet ac si dixisset, Tu fundasti terrã per filium.Psal.Omnia in sapientia fecisti.Filius autẽ est sapientia genita,vt suprà dixit eum splendorẽ glorię.Et hoc quod dicit hîc,respondet huic quod suprà dixit,per quẽ fecit in secula.Alio modo q̃ sit sermo directus ad filium,sic[Et tu domine.]s. fili fundasti terrã in principio.s.temporis vel in principio.s.productionis rerum,vt excludat opinionẽ dicentium, corporalia non fuisse creata cum spiritualibus , sed post. Gen.1,In principio creauit deus cælũ & terram.Sciendum est autẽ q̃ tripliciter potest distingui terra à cælo.Vno modo & ad literã q̃ per terram intelligatur elemẽtum terræ: per cælum autẽ superiora corpora,vt sicut Moyses non facit mentionẽ de aere,quia est cum aquatita hîc intelligit per cælum , ipsum cælũ & alia duo elementa.s.aerem & ignẽ quæ magis accedunt ad naturam cæli,quod patet ex loco ipsorum.Sic etiam accipit Moyses.Gen.1,Et dicit[fundasti]quia sicut fundamentũ quod est prima pars ædificii est in imo,ita terrã inter omnia elementa tenet locũ imum.Esa.48,Manus mea fundauit terrã.Psal.Aridam fundauerunt manus eius.Non autẽ dicit fecisti cælos, sed [opera manuũ tuarum sunt cæli.] quia illud quod aliquis facit manibus,magis diligẽter videtur facere.Et ideo sic loquitur ad designandum nobilitatẽ & pulchritudinem ipsorum.Esa.48,Dextera mea mensa est cælos.Aliter verò q̃ per terrã intelligat totam naturam corporalem.Et sic terrã fundasti,quia materia est locus & fundamentum formarũ:per cælos autem,spirituales substantias.Psal.Laudate eum cæli cælorũ.Et hi sunt opera manuum eius,quia fecit eos ad imaginẽ & similitudinem suam.Vel per terrã imperfecti in ecclesia qui sunt fundamentum aliorũ,quia nisi esset actiua in ecclesia,contẽplatiua non subsisteret.Per cælos contẽplatiui.Et hæc facta in ecclesia in principio.i.per filiũ.Esa. 51,Posui verba mea in ore tuo vt fundes terrã.i.imperfectos & plantes cælos.i.perfectos. ¶ Consequenter cùm dicit[Ipsi peribũt]ostẽdit differentiã inter creatorẽ & creaturã,& hoc quantũ ad duo quæ sunt propria creatori,primũ est ęternitas,secũdũ est immutabilitas,de qua,ibi [Et omnes vt vestimentũ veterascẽt,&c.] Circa primum duo facit,quia primò ponit terminationẽ creaturæ.Secundò in terminationem dei,ibi[Tu autẽ permanebis.]Dicit ergo primò[Ipsi.]s.cæli[peribunt]Sed cõtrà.Eccle.1,Terra in æternum stat,ergo videtur q̃ multò plus cæli.Respondeo dicendũ est q̃ secundum Augu. & Philosophum in qualibet mutatione est generatio & corruptio. Vnde quicquid mutatur,perit à statu in quo erat. Ergo quod dicit q̃ cæli peribunt,non intelligitur quantũ ad substantiam,de qua Iob 37,Qui solidissimi quasi ære fusi sunt,sed quã tum ad statum quẽ nunc habent.Apoc.21,Vidi cælũ nouum & terrã nouam.1.Cor.7,Prętерit figura mundi huius . Sed quomodo mutabunt statum ? Diuersimodè,quia cæli superiores mouentur,sed non alterantur.Inferiores verò.s.ignis & aer & mouentur & alterãtur & corruptioni sunt subiecti.Sic ergo status omnium cælorum est mutabilis,sed tunc motus cessabit in superioribus,& corruptio in inferioribus , quia aer igne conflagrationis purgabitur.2.Pet.3,Cęli qui nunc sunt & terra eodẽ verbo repositi sunt,igni reseruati in die iudicii,&c.Omnes peribunt à statu in quo nũc sunt,& sic quodãmodo peribunt,sed tu domine permanebis.Psal.Tu autẽ domine in æternum permanebis. ¶ Deinde cùm dicit[Et omnes,&c.]ostendit differentiam dei ad creaturã quantum ad immutabilitatem.& circa hoc duo facit.Primò enim ponit mutabilitatem creaturæ.Secũdò immutabilitatẽ dei,ibi[Tu autem idem.]Et adhuc circa primũ duo facit,quia primò describit rationẽ mutabilitatis creaturę.Secundò subdit illam mutabilitatẽ,ibi[Et velut amictum.]Circa primum autẽ sciendum est q̃ vetus & nouum,consequuntur tempus. Vnde veterascere non potest nisi quod aliqualiter mensuratur tẽpore.Motus autem cælorum mensuratur tẽpore,sed ipsum mobile mensura tur ipso nunc tẽporis:ergo in cælo possunt inueniri nouitas & vetustas.vnde non veterascẽt cæli quasi sub stantia eorũ minuatur vel corrumpatur in aliquo, sed tantum quantum ad diuturnitatẽ temporis quo amplius nõ mensurabuntur.Et ideo dicit,Sicut vestimentũ,&c. quia causa mutationis cælorum non erit propter defectum virtutis ipsorũ quæ in aliquo minuatur,quia si motus ipsorum cessaret propter defectũ virtutis,iam cessatio haberet causam naturalẽ & posset deprehendi ratione naturali cuius contrariũ dicitur Mar. 24,De die autẽ & hora illa nemo scit,&c.ergo erit propter necessitatẽ finis: quia omnes creaturæ corporales ordinãtur ad spirituales,& totus motus deseruiens generationi & corruptioni ordinatur ad generationem hominis.Cessante ergo generatione hominis,quod est quando cõpletus erit numerus electorũ & prædestinatorũ,cessabit motus ille.Et ideo dicitur vestimentũ, quod sumitur ad vsum, & cessante vsu deponitur,sicut homo calidũ vestimentum deponit veniente estate. Sic ergo status mũdi qui nunc est cõmodatus isti fini,cum cõpletus fuerit numerus ille electorum,iam amplius non erit accõmodatus nec necessarius, & ideo sicut vestimentũ deponetur.Luc.21,Cælum & terra transibunt. ¶ Consequenter ponit ipsam mutabilitatem,cùm dicit[Et velut amictũ mutabis eos.]s.cælos:& bene dicit,Mutabis tu deus,quia non propria virtute nec per se,sed virtute dei mutabuntur à motu,sicut amictũ qui ad vsum sumitur,& postvsum deponitur secundũ congruentiam temporis & finis.Et dicit amictum, quia per amictum gloria hominis & manifestatur & tegitur.Ita etiã deus per creaturas & occultatur nobis & manifestatur.Roma.1,Inuisibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur.Sap.13, A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horũ creator videri,&c.Et dicit mutabuntur,quia in perpetuũ mutati permanebunt.Itẽ quantum ad cælos spirituales qui pereunt à vita prẽsenti per mortem corporis.Ro.14,Omnes morimur & quasi aquæ dilabimur in terrã quę non reuertentur.Esa.57,Iustus perit & nemo est,&c.Item veterascent,quia ve dicitur infrà 8,quod antiquatur & senescit,prope interitũ est.Et mutabis,s.secundum corpora, quando corporale hoc induet incorruptionẽ.1.Cor.15,Et mutabũtur secundum mentẽ,quando à visione enigmatica assumentur ad speciei visionẽ. Iob 14,Cunctis diebus quibus nũc milito expecto donec veniat immutatio mea. ¶ Deinde subiungit immutabilitatẽ dei,cùm dicit [Tu autem idẽ ipse es.] Vbi duo facit.Primò

101. Item quia est immutabilis, & creaturæ sunt immutabiles.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim ponit hoc. Secundò ostendit hoc per signum, ibi[Et anni tui.] Dicit ergo, Isti peribunt[tu autē.] s. dei filius, & hoc contra Arianos[idem ipse es.] i. idem perseueras & nunq̄ mutaris. Malac. 3, Ego deus & non mutor. Iac. 1, Apud quē non est transmutatio, &c. Et signū huius est[anni tui non deficient.] Anni enim dei dicuntur duratio eius, sicut anni hominis duratio hominis; quæ deficit, & secundū partes: quia cùm sit tem poralis, vna pars succedit alteri, & vna adueniente, deficit altera. Deficit etiā secundum totum, quia ex toto definit esse. In duratione verò dei neutrū horum est, quia non deficit secundū totum, quia est semper. Psal. Tu autem altissimus in æternum domine. Item nec secundum partes, quia æternitas est tota simul, & quid stans. Iob 36, Numerus annorū eius inæstimabilis, &c. Sed cùm sit vna & immutabilis, quare anni vocātur. Ratio huius est, quia intellectus noster accipit cognitionē intelligibilium per sensibilia, quia omnis nostra cognitio incipit à sensu. Vnde & deus qui est omnino simplex, describitur sub similitudine corporaliū. Esa. 6, Vidi dominum sedentem, &c. Ita etiā duratio eius à nobis describitur per aliqua nobis nota, cùm tamen sit vniformis & simplex. Vnde aliquando dicitur annus, aliquando dies & mensis, quia omnes differentias temporis includit.

Lectio 6.

Probatur q̄ Christus sit angelis excellentior & dignitate sessione ad dexteram maiestatis in excelsis.

AD quem autem angelorū dixit aliquādo, Sede à dextris meis, quoadusq; ponā inimicos tuos scabellū pedum tuorū? Nónne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis.

¶ Suprà probauit Apostolus tria de Christo in quibus excedit angelos: hîc probat quartum q̄ præmiserat de ipso. s. q̄ sedet ad dexterā maiestatis, quod pertinet ad dignitatē eius. Et circa hoc duo facit. Primò enim inducit authoritatem Dauid. Secundò ostendit angelos ab hac dignitate deficere, ibi[Nónne omnes sunt.] Circa primū duo facit, quia primò describit dignitatem Christi. Secundò ostendit per signū, ibi[quoadusq; ponam,] Dicit ergo[Ad quem autē angelorum dixit aliquando deus.] q. d. Non inuenitur q̄ hoc deus dixerit angelo, sed dixit Christo. Et ipse est Christus. Mat. 22, Inducit hoc de se dictū. Hoc autē quod dicit [Sede à dextris meis] potest referri ad diuinā naturam in qua Christus æqualis est patri, quia habet & iudiciariam & regiam potestatē æqualem patri. Ioā. 16, Omnia quæ habet pater, mea sunt. Ipse verò pater ab æterno dixit: quia dicendo filiū generauit, & generando dedit ei æqualitatē patris. Potest etiam referri quantum ad humanā naturam, secundum quam sedet in bonis potioribus patris. Tunc autē pater dixit, quando humanæ naturæ verbū suum vniuit. Hoc autem magis suprà expositum est vbi dixerat, Sedet ad dexteram.

¶ Consequenter cùm dicit[quoadusq;] ostēdit per signū dignitatē Christi: vbi occurrit duplex dubitatio. Vna quia ab æterno omnia sunt subiecta filio. Item quia in resurrectione Christus dicit, Data est mihi omnis potestas. Quid ergo expectat subiiciendū scabello suo? ¶ Et sciendum est q̄ aliquid potest esse in potestate alicuius dupliciter. Vno modo quantū ad authoritatem, & sic omnia ab æterno quantū ad præordinationem tiendorum & in tēpore quo fuerunt, subiecta sunt filio dei inquantū deus, sed à principio cōceptionis inquantū homo. Alio modo quantum ad exercitiū potestatis, & sic non sunt ei omnia subiecta, sed tantùm in fine mundi, quia nondū exercet potestatem in omnia, subiiciendo sibi omnia. Phil. 3, Secundū operationē qua posit etiā subiicere sibi omnia. Sed quid est q̄ dicit scabellū? Potest dici q̄ per hoc nihil aliud intelligitur quā plena & perfecta subiectio. Illud enim dicitur p̄fectē subiectū alicui quod ipse potest conculcare pedib⁹. Aliter etiā & faciendo vim in verbo, quia sicut deus est caput Christi. 1. Cor. 11, Caput Christi deus, ita pedes Christi, humanitas eius. Psal. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Ponam ergo scabellum. i. nō solùm subiiciam inimicos tuos tuæ diuinitati, sed etiā humanitati tuæ. In hoc autē errauit Origenes. Ipse enim voluit & intellexit tantùm vnum modū subiectionis, dicens, Sicut enim nihil aliud est subiici luci quā illuminari: ita cùm Christus sit veritas, iustitia & bonitas, & quicquid tale potest dici, nihil est aliud subiici saluatori quā saluari. Et ideo voluit q̄ in fine omnia, etiā dæmones, saluarentur, quia aliter nō subiicerentur omnia Christo. Sed hoc est contra illud quod dicitur Mat. 25, Ite maledicti in ignem æternū. Vnde sciendum est q̄ duplex est modus subiectionis. Vnus per voluntatem subditorum sicut boni ministri subiiciuntur domino suo, puta regi, & sic soli boni subiiciuntur Christo. Alius per voluntatē dominī, & sic est quædā violentia ex parte subditorum. Et sic mali subiicientur Christo, non q̄ velint dominium eius, sed quia Christus faciet de ipsis voluntatē suam puniendo eos qui noluerūt hîc facere voluntatē suam. Et hoc propriè designatur per scabellū, quia quod calcatur comprimitur. Esa. 66, Cælum mihi sedes est. i. ecclesiæ, & boni, sed terra. i. terreni & mali scabellum pedū tuorum. ¶ Alia dubitatio est de hoc quod dicit, quoadusq;, &c. quia si sedebit quoadusq; ponat: ergo cùm posuerit non sedebit. Respōdeo quòd, donec &, quoadusq; quandoq; ponuntur finitè, quādo. s. designant terminum eius cui coniungitur, sicut cùm dico, Sede hîc donec veniam. Aliquando autē tenentur infinitè, quando. s. non ponitur terminus vt cùm dicitur, Iste non pœnituit donec vixit, quia nec post mortē pœnituit. Sicut enim dicit Hiero. illud oportet designari de quo potest esse dubium. Illud autē quod nō est dubium relinquitur intelligenti. Dubium autē est vtrum in vita sua pœniteat, sed q̄ non post mortē suā, nulli est dubiū. Sic & in proposito, cū enim modò multi impugnēt & blasphemēt Christū, videtur dubiū vtrū modò sedeat, sed nō est dubiū, vtrū sedeat: quando omnia subiecta erunt ei, & ideo nō exprimitur illud. ¶ Cōsequēter ostendit q̄ dignitas hęc angelis nō cōuenit, cū dicit [Nónne omnes sunt admi. spiritus.] Vbi tria facit, quia primò ostēdit ipsorū officium. Secundò executionē officii, ibi[in ministeriū.] Tertiò fructū executiōis, ibi[vt hæreditatē.] Dicit ergo. Nónne omnes, &c. Psal. Ministri eius qui facitis voluntatem eius. Sed cōtrà. Dañ. 7, Milia milium ministrabāt ei, &c. Vbi dicit Gre. Aliqui ministrāt, alii sunt qui assistunt. Non ergo omnes ministrāt. Respondeo, dicendum est q̄ sicut videmus in artificibus q̄ duplex est genus artificum. Quidā enim sunt quasi manu exequētes vt manu artifices. Alii autē non exequuntur nec operantur manu, sed sunt artifices disponentes, & quasi præcipiētes quid agendum, ita & in angelis est, quia quidā sunt quasi exequentes, quidā verò quasi præceptores præcipientes ea quæ agenda sunt. Accipiendo ergo largo modo administratores tam pro exequēntibus, quàm etiam pro imperantibus, sic omnes sunt administratores vel administratorii. Sed si dicantur administratorii qui exequuntur, alii autē qui immediatè accipiunt à deo assistentes, sic quidā ministrant, quidā assistunt & traduunt aliis. Sed cōtrà hoc est, quia hîc tāgitur executio officii cùm dicit[In ministeriū missi] ergo videtur per hoc

quòd omnes exequātur. Psal. Immittit angelus domini in circuitu eius, &c. & Esa. 6, Volauit ad me vnus de seraphin, qui sunt de supremo ordine. Ergo si illi mittuntur, multò fortius alii. Sed cōtra hoc est Dionysius qui dicit quòd accepit ab Apostolo quod soli inferiores mittuntur, & nō superiores. Respondeo, quidā dicunt q̄ superiores mittuntur & exeunt aliquādo aliquibus causis subortis ad exteriora, sed videtur mihi q̄ superiores quatuor. s. seraphin, cherubin, throni, & dominationes nunq̄ mittuntur, sed inferiores mittūtur quod patet ex eorū nominibus. Virtutes enim mittuntur ad mirabilia facienda. Potestates ad arcendū potestates aereas. Principatus ad gubernandum cōmunitatem vel regnum, & sic de aliis. Dominationes autē dicuntur, quia ordinant omnia hæc inferiora. Alii autē tres ordines accipiunt nomina ex operatione quam immediatè exercent circa deum, & illa dispensant in alios. Quod ergo dicit, missi. Dicendum est q̄ duplex est missio. Vna quę motū localē importat, & sic mittuntur solùm inferiores. Alia est missio quę fit per applicationem & directionē nouī effectus in creaturā, & sic mittuntur filius & spiritussanctus, & hoc modo mittuntur superiores, quia virtus eorū immittitur in inferiores, immittenda alijs. Et quod dicit, volauit, &c. Dicendum q̄ inferiores vtuntur nominibus illorum quorum virtute & authoritate agunt, & eis attribuunt operationes suas. Et quia ille inferior officium suum exequebatur in virtute seraphin, ideo vocatus est nomine seraphin, non quòd esset natura seraphin. ¶ Deinde subiungit fructum officii cùm dicit[qui hæreditatem capiunt salutis.] Et licet omnes sint vocati, non tamen omnes capiunt hæreditatem. Qui ergo capiunt, illi percipiunt fructum missionis. Hiere. 51, Curauimus Babylonem & non est sanata.

Caput 2.

Ex excellētia Christi super angelos, infertur hoc quod hîc dicitur, s. q̄ magis est obediendum nouo testamento quod est doctrina Christi, q̄ veteri, & patitur ratio.

PRopterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne fortè pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & si omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? Quæ cùm initium accepisset enarrandi per dominum, ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & spiritussancti distributionibus secundum suam voluntatem.

¶ Suprà ostendit Apostolus multipliciter eminentiam Christi ad angelos: hîc ex hoc concludit quòd magis obediendum est doctrinæ Christi, scilicet nouo testamento, quàm veteri testamento. Et circa hoc tria facit. Primò enim ponit conclusionem intentam. Secundò inducit rationem ad conclusionem intentam. Tertiò confirmat consequentiam rationis. Primum in principio. Secundum, ibi [Si enim qui per angelos.] Tertium, ibi [Non enim angelis.] Circa primum sciendum est quòd Exodi vigesimotertio, Datis præceptis legis in iudicibus, subiungit, Ecce ego mitto angelum meum, &c. Et sequitur, Obserua igitur & audi, &c. Si igitur mandatum angeli per quem lex data est seruaretur, introitus disponeretur ad patriam. Vnde & Mat. 19. dictum est, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Oportet ergo seruare mādata illa legis, ergo oportet magis obedire mādatis eius qui maior est āgelis per quos lex data est. Et hoc est quod dicit[Propterea abundantius obseruare oportet ea quæ audiuimus.] Abdiæ 1, Auditum audiuimus à domino. Abac. 3, Domine audiui auditū tuum & timui. Oportet ergo obseruare abūdantius, quia. s. à maiore dicta sunt. Psal. Ideo dilexi testimonia tua, &c. Et hoc propterea. i. propter imminens periculū [ne fortè pereffluamus.] Aliquis enim fluit per pœnas corporales. 2. Reg. 14, Quasi aquæ dilabimur super terram: effluit per culpā, sed pereffluit corporaliter per dānationem æternam. ¶ Consequenter inducit rationē ad hoc, quæ continet vnā conditionalē continentem cōparationem nouī & veteris testamenti. In antecedenti ponitur conditio veteris testamenti. In cōsequenti conditio nouī testamenti. Circa vetus autē tria ponit. s. legis authoritatē. Secundò firmitatem veritatis, ibi[Qui factus est firmus.] Tertiò necessitatē obseruandi, ibi[Et omnis præuaricatio.] Primò ponit authoritatē, quia non humana ratione data est lex, sed per angelos. Gal. 3, Ordinata per angelos, &c. Act. 7, Hic Moyses qui fuit in ecclesia in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in mōte Sina, &c. Nec hoc est mirū, quia vt probat Dionysius, reuelationes diuinarū illuminationum ad nos perueniunt mediātibus angelis. Firmitatē veritatis ostendit, cùm dicit [Factus est firmus.] quia totū impletur quod ibi mandatū est Matt. 5, Iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege donec omnia fiant. ¶ Necessitatē ostendit qua puniuntur præuaricantes. Vnde dicit[Et omnis præuaricatio & inobedientia, &c.] Vbi ponit vnū quod respondet duplici culpæ. s. peccato omissionis & transgressionis. Primum respōdet præceptis affirmatiuis, aliud negatiuis. Primū notatur nomine inobedientiæ. Sed nunquid inobedientia est peccatum generale? Et videtur q̄ sic, per hoc quod dicitur hîc. Ad quod dicendum est q̄ peccatum dicitur esse speciale ex intētione specialis finis. Vnde quando aliquis non seruat præceptū hac intentione vt cō terminat præceptū, sic est speciale peccatum, sed quando ex aliqua causa, puta quādo ex concupiscentia, tunc est cōditio consequens peccatum, non tamen speciale peccatum. Aliud autē vocatur præuaricatio. Psal. Prę uaricantes reputaui, &c. Item aliud ponit ex parte pœnæ, cùm dicit, Accepit iustā mercedis retributionem. Retributio enim respicit quantitatē culpæ, vt qui magis peccauit, magis puniatur. Mercesverò respicit qualitatē vt qui igne libidinis peccauerit, igne crucietur. Accipiet ergo mercedem bonā pro bonis, & malā pro malis. Et sic merces accipitur in bonū & in malum, inquantum importat iustitiā distribuendi. Iustum dicit propter æqualitatē pœnæ, vt. s. secundum mensuram peccati sit plagarū modus. De pœnis autē habetur Leuit. 26. & Deut. 28. Glo. dicit, Iustum, ne putetur perire iustitia propter misericordiam. ¶ Consequenter cùm dicit[Quomodo nos effugiemus, &c.] Ponit consequens suæ cōditionalis in quo describit conditionē nouī testamenti vbi tria facit. Primò enim ostendit necessitatē obseruandi. Secundò originem nouī testamenti. Tertiò firmitatē veritatis ipsius. Secundum ibi[Quæ cum initiū accepisset.] Tertium ibi [Contestā te deo.] Dicit ergo, Si sermo factus per angelos punit præuaricatores & inobedientes, quomodo nos effugiemus, &c. In quo denotat periculū quod imminet non obseruantibus. Suprà autē vetus testamentum vocauit salutē. Cuius ratio est, quia sermo ordinatur ad cognitionē tantùm, hoc enim facit vetus testamētum, quia per ipsum est cognitio peccati. Ro. 3, Per legē cognitio peccati. Psal. Non fecit taliter omni nationi. Et alibi, Notus in Iudæa deus, &c. Non tamen conferebat gratiā, sed in nouo testamento confertur gratia. Io. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et 6, Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. Ignitum eloquium tuum vehementer. Et dicit [tantam.] i. valde magnam. Et certè valde magna est si consideres à quibus periculis liberat: quia non solùm liberat à periculis mortis corporalis, sed etiam spiritualis. Mat. 1, Ipse enim saluum faciet populũ suum à peccatis eorum. Item magna est, quia est vniuersalis. i. non vnius populi tantũ, nec ab vno periculo, sed est omnium hominũ & ab hostibus omnibus. 1. Timo. 4. Qui est saluator omniũ, maximè autem fidelium. Luc. 1, Sine timore de manu inimicorũ nostrorum liberati, &c. Item magna est, quia æterna. Esa. 45, Saluatus est Israel in domino salute sempiterna. Et ideo non est negligẽda, sed debemus esse soliciti ad obtinendũ eam. Iudic. 18, Vidimus terram valde opulentam & vberem. Et sequitur, Nolite negligere, nolite cessare, &c. Et verè non debemus negligere, quia si negligẽtes fuerimus, puniemur, non tantùm perdendo bonũ, sed etiam incurremus malum. i. æternæ dãnationis, quod effugere non poterimus. Ideo dicit [Quomodo nos effugiemus?] Mat. 3, Quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Iob 11, Effugiũ peribit ab eis. Psal. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? ¶ Origine doctrinæ nouæ testamenti ostendit, cùm dicit [quæ cum initiũ accepisset, &c.] Vbi ponit duplicem eius originem. Prima fuit non per angelos, sed per ipsum Christum, supra 1, Locutus est nobis in filio. Io. 1, Vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. Et ideo dicit [Quæ cũ accepisset initium enarrãdi per dominum] quia habet duplex initium. Vnũ simpliciter, & illud est ab æterno, & hoc est per ipsum verbũ. Eph. 1, Elegit nos in ipso ante mundi constitutionẽ. Aliud est initium enarrationis, & istud fuit in tẽpore per verbum incarnatum. Secunda origo fuit per apostolos qui audierunt à Christo. Vnde dicit [ab eis qui audierũt.] i. per ipsorum prædicationẽ. 1. Ioan. 1, Quod fuit ab initio quod vidimus & audiuimus, &c. Luc. 1, Sicut narrauerunt nobis qui ab initio ipsi viderunt. Firmitatẽ deinde eius ponit, quæ maior est q̃ firmitas veteris testamẽti, quod ostendit ex testimonio dei qui mentiri non potest. Vnde dicit [confirmata est deo contestãte, &c.] ¶ Sciendum est autẽ q̃ testimonium est per loquelam: loquela est signũ sensibile. Deus autẽ duplici signo sensibili contestatus est. f. miraculis, & donis spiritussancti. Quantũ ad primũ dicit q̃ [confirmata est contestãte deo signis] quo ad minora miracula, vt sanatio claudi vel febris. De primo, Act. 3. & 14. De secũdo autem Act. vlti. [Portentis.] quantũ ad maiora, sicut suscitatio mortui. Act. 9, Thabita surge, &c. Dicitur autẽ portentum quasi porro vel procul tensum, quod. f. aliquid in longinquũ demonstrat. 2. Paral. 32, In legatione principũ Babylonis qui missi fuerant ad eum vt interrogarent de portento, quod. f. fuerat sol retrogressus, &c. Præcipuũ verò portẽtum est q̃ deus factus est homo. Esa. 8, Ego & pueri mei quos mihi dedit deus in portentũ, q̃. f. ego sum homo, & q̃ pueri mei hoc crederẽt. Mirum enim fuit q̃ eor humanum hoc potuit credere. Dicit [Variis virtutibus] vt signa & portenta referantur ad ea quæ excedunt virtutẽ naturæ et significatum dicatur quod est præter & supra naturam, non tamen contra. Sed portentũ est quòd est contra naturam vt partus virginis, suscitatio mortui. Sed virtus referatur ad ea quæ sunt secundũ naturam quãtum ad substantiã facti, sed non quantum ad modũ fiendi, sicut sanatio febris, quod vtiq; possunt medici, licèt non statim. Vel virtutes referantur ad virtutes mentis, quas dominus suis prædicatoribus dedit. f. fidẽ, spẽ, & charitatẽ. Sed quantũ ad secundũ. f. quantũ ad dona dicit [Et spiritussancti distributionibus.] Sed contrà: vt dicitur Sap. 7, Spiritussanctus vnus est. Quomodo ergo distribuitur? Dicendũ est q̃ non distribuitur secundum essentiã, sed inquantum dona eius distribuuntur. 1. Cor. 12, Diuisiones gratiarũ sunt, idem autem spiritus. Omnes autẽ gratiæ attribuuntur spiritui sancto, quia dantur ex amore. Amor verò appropriatur spiritui sancto. Grego. Certè spiritussanctus amor est. Vel distributionibus. i. per distributiones quæ fiunt à spiritu sancto, quia alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii operatio miraculorum, alii prophetia, & sic de aliis. Et hoc totum non pro meritis, nec ex necessitate naturæ, sed per ipsius voluntatem. Ioã. 3, Spiritus vbi vult spirat, &c. Mat. vlti. Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis,

Lectio 2.

Probatur Christum esse maiorem angelis, quia dominũ est & ex hoc probatur cõsequẽtia immediatè ꝓcedente. f. si puniti sunt transgressores veteris testamẽti, à fortiori trãsgressores noui.

NOn enim angelis subiecit deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autẽ in quodam loco quis, dicẽs, Quid est homo quòd memor es eius: aut filius hominis, quoniam uisitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manũ tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quòd omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem necdum uidemus omnia subiecta ei.

¶ Suprà fecit Apostolus quandam cõparationem ostendens esse maiorem necessitatem obseruandi præcepta Christi q̃ legis datę per angelos: hic confirmat consequentiam, vbi duo facit. Primò enim confirmat dictam consequentiã ostendens maiorem esse potestatem Christi q̃ angelorum. Secundò probat idẽ per authoritatem, ibi [Testatus est autem quidam.] Dicit ergo. Ita dixi q̃ maiora supplicia sustinebunt, q̃ qui faciunt contra mandata angelorũ, quia ipse Christus dominus est, & magis punitur qui peccat contra dominum, quã qui peccat contra seruos. Et q̃ Christus sit dominus ostendit, quia non subiecit deus orbem terræ futurum subiectũ Christo, angelis. Et duo facit. Primò quia orbis non est subiectus angelis. Secundò ostendit de quo orbe intendit, ibi [De quo loquimur.] Orbis enim est subiectus angelis. Iob. 34, Quem cõstituit alium super terrã, aut quem posuit super orbem quẽ fabricatus est. Sed cõtrà. Dañ. 10. dicitur, Angelus princeps regni Græcorũ & Persarum. Et Deu. 32, Constituit fines populorum iuxta numerũ filiorum dei, secũdum aliam literam. Et dicendum est q̃ non est eis subiectus vice dominii, sed vice cuiusdam ministerii. Tota enim creatura corporalis ministratur per angelos. ps. Ministri eius qui facitis, &c. suprà 1, Omnes administratorii dicuntur. Vel non enim subiecit orbẽ terræ angelis, orbem dico futurum. f. mundũ istum qui dicitur futurus, quia in scriptura quandoq; dicitur futurum non respectu nostri, sed respectu eius cui cõparatur, sicut idem Apostolus dicit Ro. 5, de Adam respectu Christi, qui est forma futuri; Christus enim non est futurus respectu sui, sed respectu Adę. Sic hic orbis futurus dicitur, non respectu nostri, sed respectu Christi, qui est ab æterno, cùm orbis sit in tẽpore. Et quia Manichæi dicunt orbẽ subiectum malo deo, non autẽ bono, ideo subdit [de quo loquimur] quia, nõ de alio, sed de isto. Vel quia suprà 1. dixerat, Ipsi peribunt. f. cæli & mutabuntur, quod sicut ibi dictũ fuit intelligitur quo ad statum, non quo ad substantiã, ita quòd duplex est status mundi. Vnus qui nunc est præsens. 2. Pet. 3, Cæli qui nunc sunt, &c. eodẽ verbo repositi, sunt reseruati igni, &c. Et alius est futurus. In orbe autẽ, sed isto qui nunc est, nec omnia sunt ei subiecta, vt suprà dictum est,

& hoc per executionem potentiæ, licet subiecta sint per authoritatem: sed tunc in illo statu futuro erit ei orbis subiectus. Et ideo subdit, de quo loquimur. ¶ Consequenter probat per authoritatem, cùm dicit [Testatus est autem quidam.] Vbi tria facit. Primò enim cõmendat authoritatem testimonii inducendi. Secundò inducit testimonium, ibi [Quid est homo quòd memor es eius?] Tertiò explicat sensum testimonii, ibi [In eo enim quòd ei omnia.] Circa testimonium verò ponit primò, quòd verba veteris testamenti sunt quædam testimonia Christi. Ioannis quinto, Scrutamini scripturas, &c. Et paulò pòst, Et illę sunt quæ testimonium perhibent de me. Et ideo dicit, testatus est autem. Secundò quia apud Iudæos erant quædam scripturæ minus notæ, & quædam magis notæ, & ideo maioris dignitatis sunt scripturæ psalmorum quibus ipsi vtebantur in omnibus sacrificiis suis. Et ideo dicit [In quodam loco] noto, scilicet & manifesto. Tertiò ponit authoritatem dicentis, scilicet Dauid, qui scilicet fuit maximę authoritatis. 2. Regum. 23. Dixit vir cui constitutum est de Christo dei Iacob, egregius psaltes Israel. ¶ Deinde inducit testimonium cùm dicit [Quid est homo, &c.] Vbi tria facit. Primò enim ponit ministerium incarnationis. Secundò passionis, ibi [Minuisti eum paulominus ab angelis.] Tertiò ministerium exaltationis, ibi [Gloria & honore.] Dicit ergo [Quid est homo quòd memor es eius?] Et debet legi despectiuè. q. d. Homo valde modicũ quid est respectu dei. Esa. 40, Omnes gentes quasi non sint sic coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Si enim aliquis diligit aliquem & dimittit eum diu in miseriis nec subuenit, videtur eius obliuisci. Deus autem humanum genus dilexit, & quia ipsum fecit ad imaginem suam, & quia in medio paradisi ipsum posuit. Sed post peccatum quia non statim ei subuenit, videtur eius fuisse oblitus. Psalmist. Memento nostri domine in beneplacito tuo, &c. Et ideo dicit, Quid est homo, &c. quasi dicat. Si consideremus vtilitatem hominis, mirum est quòd memor es eius. Si ergo primò ponit causam incarnationis. Secundò ponit ipsam incarnationem cùm dicit [Filius hominis] In scriptura enim sacra Christus vocatur filius hominis, sicut patet Daniel. 7. Et in euangelio in multis locis, & huius ratio est, quia alii sunt filii hominum. Psalm. Filii hominum vsquequo graui corde. Sed Christus tantùm filius est hominis, scilicet virginis beatæ. Et ipse adeo visitatur. Aliquando visitatio in scriptura refertur ad gratiam, sicut dicitur Geñes. 21, Visitauit dominus Sarã, &c. Quandoque autem ad pœnam. Psalm. Visitabo in virga iniquitates eorum. Hic autem refertur ad beneficium. [Visitas.] id est, excellentissimum beneficium ei confers, quia facis eum filium dei, ex hoc scilicet quòd humanitas assumpta est à verbo in vnitatem suppositi. Vel hoc dicit propter plenitudinem Christi. Ioannis primo, Plenum gratia & veritate, &c. Vel referendum est vtrumque ad Christum vt sit sensus, Memor es eius in incarnatione in qua humanitas assumpta est à Christo, sed visitas in resurrectione. Vel referendum est vtrunque ad humanum genus. Quilibet autem filius hominis est homo, non autem quilibet homo est filius hominis. Adam enim non fuit filius hominis. Dicitur ergo, Homo, qui gerit imaginem hominis terreni, Adæ scilicet. Et iste homo dicitur peccator, sed filius hominis, dicitur qui gerit imaginem hominis cælestis, scilicet Christi qui dicitur filius hominis. primæ Corinth. 15, Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis. Homo ergo simpliciter dicitur peccator. Et quia iste longè est à deo, quia longè à peccatoribus salus, dicitur deus eius esse memor, sicut aliquis non memoratur eius quod longè est ab ipso. Sed cùm de peccatore fit iustus, & sic filius hominis visitatur per gratiam. Iob decimo, Visitatio tua custodiuit spiritum meum. ¶ Consequenter ponit mysterium passionis, cùm dicit [Minuisti eum paulominus ab angelo.] Vbi sciendum est quòd ordine naturæ corruptibilia ac passibilia minora sunt incorruptibilibus & impassibilibus. Angeli autem secundum naturam sunt impassibiles & immortales. Vnde quando Christus dignatus est passionem & mortem sustinere, minoratus est ab ipsis, non quòd plenitudinem suam amiserit, vel in aliquo diminutus fuerit, sed prauitatem nostram ipse longè est à deo, quia longè à peccatoribus salus, dicitur deus eius esse memor, sicut aliquis non memoratur eius quod longè est ab ipso. Sed cùm de peccatore fit iustus, & sic filius hominis visitatur per gratiam. Iob decimo, Visitatio tua custodiuit spiritum meum. ¶ Consequenter ponit mysterium passionis, cùm dicit [Minuisti eum paulominus ab angelo.] Vbi sciendum est quòd ordine naturæ corruptibilia ac passibilia minora sunt incorruptibilibus & impassibilibus. Angeli autem secundum naturam sunt impassibiles & immortales. Vnde quando Christus dignatus est passionem & mortem sustinere, minoratus est ab ipsis, non quòd plenitudinem suam amiserit, vel in aliquo diminutus fuerit, sed prauitatem nostram sibi assumpsit. Et hoc significatum fuit Lucæ vigesimosecundo, Vbi dicitur apparuit illi angelus domini confortans eum, non quòd indigeret ipso, sed vt ostenderet se minoratum ab ipsis per passionem. Dicit autem [paulominus] propter duo. Primò quia omnis creatura corporea est modicum quid per comparationem ad rationalem, quia corporea comprehenditur certis limitibus quantitatis, non autem rationalis, sed semper plus ponit in magis intelligibile: Christus autem est minoratus ab angelis, non quantum ad diuinitatem, nec quantum ad animam, sed solo corpore. Et sic dixit paulominus propter quantitatem. Secundò dicitur paulominus quantum ad durationem, quia modicum durauit. Esa. 54, In modico dereliqui te, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Gloria & honore, &c.] Ostendit mysterium exaltationis. Vbi tria facit. Primò ostendit eius gloriam. Secundò honorem, ibi [Et honore.] Tertiò potestatem, ibi [Constituisti eum.] Apocalyp. quinto, Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem & diuinitatem & sapientiam & fortitudinem & honorem & gloriam & benedictionem in omnem creaturam, &c. Dicit ergo primò [coronasti eum gloria] id est, claritate. Gloria enim claritatem importat. Christus duplici gloria coronatus est, scilicet claritate corporis. Philipenses tertio, Qui reformabit corpus humanitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Ista claritas sibi promittitur. Ioannis, duodecimo, Et clarificabo, animam scilicet implendo splendoribus gratiæ, & iterum clarificabo, scilicet corpus immortalitatis gloria. Alia claritas est in confessione omnium populorum. Philipenses, secundo, Et omnis lingua confiteatur. Psalm. Gloriam & magnum decorem impones super eum. ¶ Consequenter ostendit eius honorem, cùm dicit [Et honore.] Differt autem honor à gloria, sicut effectus à causa. Est enim honor reuerentia exhibita in testimonium excellentiæ, vnde est testificatio bonitatis eius. Honor ille est vt omnis creatura reuereatur ipsum sicut & patrem. Ioannis quinto, Vt omnes honorificent filium sicut & patrem. Et dicit [coronasti] scilicet in signum victoriæ, quia corona datur vincenti. primæ Corinthio. 9, Illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, &c. secundæ Timot. 2, Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit: Christus autem per certamen passionis meruit hanc gloriam. Philipen. 2, Factus est obediens vsque ad mortem: & sequitur, Propter quod & deus exaltauit illum, &c. Ista autem prout conueniunt Christo inquantum deus est, non sunt præmium, sed magis illi naturalia, sed inquantum homo est, sunt præmium victoriæ passionis eius. ¶ Sed potestatem eius ostendit, primò quantum ad authoritatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius. Secundò quātum ad effectū, ibi [Omnia subiecisti.] Quantū ad primū dicit [constituisti] quod potest tripliciter intelligi. Vno modo ꝙ cōstitutus est super omnia loca & hoc in ascensione. Ephe. 4, Ascēdit sup omnes cęlos. Secūdò dignitate. Ephe. 1, Cōstituens eum ad dexterā suā super omnē principatū & potestatem, &c. Tertiò potestate, quia super omnem creaturam. Mat. vltimo, Data est mihi omnis potestas in cęlo, &c. Sed Christus inquantum deus non est constitutus, sed natus, sed constitutus est inquantum homo. suprà 1, Quem constituit hæredem vniuersorum, &c. Effectus potestatis est, quia [omnia subiecisti sub pedibus eius.] Vtitur autem propheta præterito pro futuro propter maiorem certitudinem. Iam enim factū est in æterna dei prędestinatione. Et dicit sub pedibus eius. i. humanitate, vel cum omnimoda subiectione. Psal. Donec ponam inimicos tuos, &c. Esa. 45, Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius gentes, &c. ¶ Consequenter cùm dicit [In eo enim, &c.] Exponit sensum testimonii. Vbi Apostolus duo facit. Primo enim exponit quantum ad eius sublimitatem. Secūdò quātum ad minorationem, ibi [Eum autē qui modico.] Circa primum duo facit, quia primò ostendit qualiter dictum prophetæ sit intelligendum. Secundò ostendit illud nondum esse impletū, ibi [Nunc autem.] Cùm ergo dicit [In eo enim quòd ei subiecit.] Ostendit qualiter sit intelligendum, quia enim scriptura dicit omnia subiecta esse Christo [nihil dimisit non subiectum ei.] Vnde ly omnia, non est distributio accommoda ad aliqua genera, sed absolutè ad omnia, quia omnia generaliter ei & vniuersaliter subiecta sunt. Verùm est præter eum qui subiecit sibi omnia, vt dicitur 1. Corint. 15. sicut dicitur, Cælum tegit omnia. Verū alia à se. Sed tunc arguit sic Arrius. Pater omnia subiecit filio, ergo filius minor est ipso patre. Respōdeo dicendū est, ꝙ verum est ꝙ pater omnia subiecit filio secundū naturam humanam in qua minor est patre. Ioan. 14. Pater maior me est, sed secundum naturam diuinā ipse Christus subiecit sibi omnia. ¶ Consequenter cùm dicit [Nunc autem necdum videmus o. s. ei] Ostendit hoc nondum esse impletum, quia infideles nondum sunt ei subiecti. Ro. 10, Sed non omnes obediunt euangelio. Exod. 10, Vsquequo nōvis mihi subiici, &c Et sic peccatores non sunt subiecti Christo, per rebellionem voluntatis, sed per potentiam omnes subiiciuntur ei modò quantum ad authoritatem, sed in futuro omnes quantum ad executionem. Vnde hæc est expositio eius quod suprà dixit, orbem terræ futurum.

Lectio. 3.

Quia Paulus dixit de Christo ꝙ est modicū minoratus ab angelis, quod videtur repugnare excellētiæ Christi quā hic intēdit Paulus ostendere supra angelos, ideo illud hīc exponitur, ostēdēdo illā minorationē esse secundum passionem, ostendēdo simul conuenientiam passionis.

EVm autem qui modico quàm angeli, minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatū, ut gratia dei, pro omnibus gustaret mortē. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quē omnia, qui multos filios in gloriā adduxerat, authoritatē salutis eorū, per passionē consummari. Qui enim sanctificat & qui sanctificantur: ex uno omnes. Propter quā causam non cōfunditur fratres eos uocare dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterū, Ego ero fidens in eō, Et iterū, Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi deus. ¶ Suprà Apostolus volēs probare excellentiā Christi super angelos induxit authoritatē prophetæ in qua aliquid erat quod pertinet ad Christi dignitatē, sicut illud, Omnia subiecisti, &c. Et ipse illud exposuit. Aliquid autē quod pertinet ad eius passionē. s. minuisti eū, &c. Istud autē videtur repugnare suo principali intento, quo. s. intendit Christum præferre angelis. Et ideo hoc in parte ista diffusè exponit. Vbi duo facit, ꝙ primò ostendit secundū quid sit ista minoratio intelligenda, quia. s. secundum passionem: secundò agit de cōuenientia passionis, ibi [Decebat enim.] Circa primum duo facit, quia primò ostendit illud quod est dictū. Secundò describit ipsam passionē, ibi [Vt gratia dei.] Dicit ergo, Eum autem, &c. Continuetur sic, ita dictum est, quid est homō, &c. Gloria & honore, &c. Omnia subiecisti, &c. Minuisti eū, &c. Et hęc ꝓpheta de Christo prædixit, sed iam multa de istis videmus impleta. Pro certo ergo tenemus ꝙ quæ restant sunt implenda. s. quòd omnia subiicientur ei, &c. Greg. Præteritorū exhibitio, futurorū est certitudo. Et potest sic construi. [Nos cum qui modico q̄ angeli minoratus est, videmus esse Iesum] nec solùm hoc, sed [gloria & honore coronatum, propter passionem mortis] quæ fuit causa illius coronationis. Philip. 2, Propter quod & deus exaltauit illum, &c. Et dicit mortis, quia non qualemcunq; passionem sustinuit, sed acerrimam & turpissimā. Sap. 2, Morte turpissima condemnemus eum. Vel aliter, Nos videmus Iesum. Et quasi quæreretur ab ipso quē diceret: ideo respōdens dicit. s. eum qui per passionē mortis modico minoratus est quā angeli, cū gloria & honore coronatum. q. d. Hæc minoratio non est intelligenda nisi propter passionem mortis. Nec est mirum, quia quantum ad hoc non solùm angelis sed etiam hominibus est minor. Esa. 53, Desiderauimus eum nouissimum virorum, &c. Dicit autem Glo. & est Augustini contra Maximū, ꝙ Christus nō est minoratus ab angelis propter conditionē naturæ humanæ, sed ꝓpter passionē. Natura enim mētis humanæ, quā Christus sine peccato assumpsit, nihil est maius q̄ sola trinitas. Minor ergo angelis corpore, quia passio est secūdū corpus, quod videtur esse cōtra Diony. qui dicit. 4. ca. angelicæ hierarchiæ, quòd angeli naturali participatione luminis maiores sunt quàm homines. Et dicendum est quòd de natura mentis humanæ dupliciter possumus loqui. Vel secundum naturalia sola, & sic natura angelorum excellentior est quàm natura mentis humanæ, quia angelus accipit cognitionem diuinæ veritatis in quadā excellentia & plenitudine intellectualis luminis, sed homo ex creaturis. Alio modo possumus accipere naturam vtriusque sine peccato, in ordine ad beatitudinem obtinendā, & sic sunt æquales. Luc. 20, Erunt sicut angeli in cœlo: Christus tamen quantū ad excellentiam gratię, secundum mētem humanam maior est angelis. Ista igitur minoratio nō est secundū naturam diuinitatis, nec absolutè secundum naturā humanam nisi inquantum passus est secundum illam. ¶ Deinde cùm dicit [Vt gratia dei.] Describit ipsam passionem & describit eam tripliciter. Primò ex causa cū dicit, Vt gratia dei. Secūdò ex vtilitate cùm dicit, Pro omnibus. Tertiò ex modo cùm dicit, Gustaret. Causa enim fuit sola gratia dei. Vnde cōtinuatur sic, Videmus Iesum qui minorat° est, ex hoc [vt gratia dei, &c.] Ex ipsa enim factum est quòd filium suum vnigenitum dedit. Io. 3, Sic enim dilexit deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Ro. 5, Cōmendat deus charitatem suam in nobis, quia cùm adhuc peccatores, &c. Vel secundum quòd dicit glo. Augustini, vt gratia. i. ipse Christus qui est gratia dei. Et sic gratia est nomen actiui casus. Dicitur autem Christus gratia, quia author est gratiæ. Ioan. 1. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Vel quia est gratis datus. Esa. 9, Filius datus est nobis: vt sit sensus, quòd ipse minoratus est, vt

ipse qui est gratia dei, &c. Vtraque positio est secundū glo. [Pro omnibus] ecce vtilitas. Pro omnibus autem dupliciter potest intelligi. Vel vt sit distributio accōmoda. i. pro omnibus prædestinatis, pro istis enim tātū habet efficaciam. Vel absolutè pro omnibus, quantum ad sufficientiam. Sufficiens enim quantū ad se omnibus est. 1. Tim. 4, Qui est saluator omniū, maximè autē fidelium. Chrysostomus. Pro omnibus hominibus generaliter mortuus est, quia omnibus pretium sufficit. Et si omnes non credunt, ipse tamen quod suum est impleuit. [Gustaret] ecce modus. Gustat enim qui non multū comedit nec bibit. Quia ergo Christus non perseuerauit in morte, sed statim surrexit, ideo gustauit. Psalmus, De torrente in via bibit, &c. Viator festinat. Item gustus est discretiuus saporis. Vnde qui gustat magis discernit, quàm qui bibit. Vt ergo desinet ꝙ mortem & dolorē sensit, & sic mors non fuit fantastica, vt dicit Manicheus & Apollinaris, ideo dicit, gustauit. Tren. 1, O vos omnes qui transitis per viam, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Decebat enim eum, &c.] Ostendit conuenientiā ex vtilitate. Deus enim pater est qui fuit causa mortis. Ipse enim est [per quē omnia] sicut per causam efficientē, & propter quē omnia, sicut per causam finalē. Propter enim ipsum sunt omnia, quia propter bonitatē suam cōmunicandā. Et hæc fuit causa mouēs ad producēdū res, & ita finaliter sunt omnia propter deū. Prou. 16, Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. Sunt etiam effectiuę per ipsum. Psalmus, Qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. Est ergo omnium principium, & finis. Apoc. 1, Ego sum alpha & ω, principium & finis. Ro. 11, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Decebat ergo ipsum, quia actor est omnium omnibus prouidere. Sap. 6, Equaliter illi cura est de omnibus. Secū dò conueniens fuit ex parte causæ, quæ, vt dictū est, fuit gratia dei, gratia verò ordinatur ad gloriam. Rom. 6. Gratia dei vita æterna, Deus autem ab ęterno prædestinauit, quos debet adducere in gloriam. Et isti sunt omnes illi qui sunt participes filiationis eius, quia si filii, & hæredes. Ro. 8, Et ideo dicit [Qui multos filios in glos. ad.] q. d. Ipse habet vnum filium perfectū naturaliter. Mar. 12, Adhuc ergo habens filium vnū charissimum, &c. Qui est naturaliter splendor gloriæ: suprà. 1. Alii autem sunt adoptiui, & ideo adducendi sunt in gloriam. Vnde dicit, Qui adduxerat. i. adducendos præordinauerat. Et quid decebat eum? Hoc. s. ꝙ ipse est qui est actor salutis eorum, &c. Salus ista in duobus consistit. s. ꝙ fiant filii, & ꝙ inducantur in hæreditatem. Quòd autem sint filii habent per filium naturalem. Quos præscriuit & prædestinauit cōformes fieri imaginis filii sui. Ro. 8, Gloriā autem & hæreditatem non consequuntur nisi per eum cuius naturaliter est hæreditas qui est splēdor gloriæ: quia ergo per filiū cōsequimur ista duo, ideo ipse cōuenienter dicitur auctor salutis Mat. 1, Ipse saluū faciet populū suū à peccatis eorū. infrà 12, Aspiciētes in actorē fidei, & consummatorē Iesum. Decebat ergo ꝙ pater actorē salutis mitteret. s. filiū, vt expositū est, q multos filios adduxerat p ipsum in gloriā. Et sic patet conuenientia ex parte causæ. [Per passionem cōsummari]. i. per fidē. Ipse enim inquātū est filius naturalis est totaliter perfectus, sed quia in passione minoratus fuit, debuit per meritū passionis perfici. Ex ista ergo consummatione, patet cōuenientia modi, de quo dixerat quòd gustaret. Tantū enim gustauit mortem, quia nō accepit eā, nisi vt per meritū passionis consummaretur. Ipsa enim eius cōsummatio est eius glorificatio. Luc. vltimo, Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriā suam. Gustauit etiā, quia cū ipse adduxerit filios in gloriā, sicut medicus gustat medicinā ne infirmus abhorreat, sed vt securius bibat, ita ipse gustauit mortē, vt quia sine morte ingrediēte necessitatē nō est salus, nullus mortē refugiat. ¶ Consequēter cùm dicit [Qui enim sanctificat.] Probat quod dixerat. Vbi duo facit, quia primò probat propositū. s. ex parte patris cōsummantis. Secundò ex parte Christi consummati, ibi [Quia ergo pueri.] Adhuc circa primū duo facit, quia primò proponit intentū. Secundò probat per authoritatē, ibi [Propter quā causam [Dicit ergo. [Qui enim sanctificat & qui sanc. ex vno omnes.] Sciendum est autē quòd suprà Apostolus tria dixerat: Primò ꝙ Christus est causa salutis, in quo ostendit nos dependere ab ipso. Secundò ostendit ꝙ pater est consummator ipsius Christi per meritum passionis, & in hoc Christus dependet à patre. Tertiò ꝙ pater nos adducit in gloriam, in quo etiam nos dependere à deo ostendit, & secundum hoc, Apostolus tertia facit. Primò enim ostendit ꝙ dependemus à Christo. Sanctificatus enim dependet à sanctificato, Christus autem est sanctificās. infrà 13, Iesus vt sanctificaret per suum sanguinem, &c. Bene ergo dictum est, ꝙ quia est actor & sanctificator, dependemus ab ipso, ipse verò à patre à quo habet quod sanctificet, quod est secundum. Sed omnes, ipse. s. qui sanctificat & nos qui sanctificamur, ex vno. s. ex patre, quod est tertiū. Romanorum octauo, Hæredes dei, cohæredes autem Christi, ¶ Consequenter ista tria probat per tres auctoritates. Et primò ꝙ Christus tanquam mediator & actor salutis ea quæ dei sunt in nos refert. Vnde dicit [Propter quam causam] quia scilicet nos & ipse ex patre dependemus & sumus ex vno deo patre [non cōfunditur eos vocare fratres [quia. s. ex eodem patre. Malac. 2, Nunquid non pater vnus omnium nostrum? ideo dicitur in psal. Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Et Ioannis 2, Vade ad fratres meos. ¶ Sed notā ꝙ dicit, Non confunditur, &c. Quia aliqui de vili plebe nati si promouentur, confunduntur cognoscere consanguineos suos. Prou. 19, Fratres hominis pauperis oderunt eum. Non sic autē Christus, sed dicit [Nuntiabo nomen tuū fratribus meis.] Ioan. 17, Pater manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi. Ioan. 1, Vnigenitus qui est in sinu patris, &c. Istius annuntiationis ostendit fructū, cùm dicit [In medio ecclesiæ laudabo te. Et dicit in medio, quia sicut columna in medio domus ipsam sustentat, lucerna in medio domus illuminat, cor in medio corpus viuificat, ita Christus in medio ecclesiæ. Ea ideo de ipso conuenienter dicitur, ꝙ stetit Iesus in medio, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Et iterum, &c.] Ostendit ꝙ ipse Christus dependet ex patre per hoc quod dicit [Ego ero fidens in eum.] Hoc secundum Hieronimū habetur. Esa. 8, Vbi nos habemus, Expectabo dominum qui abscondit faciem suam à domo Iacob, &c. Sed Esa. 12. expressè habetur, Fiducialiter agā, & non timebo. Ego ero fidens in ipso pro gloria capitis & membrorū, quod suprà dixit consummationem. Psal. In te domine sperani. Ostendit autem quā spem habet, quia non quācunq;, sed firmā quæ dicitur fiducia. Spes enim & si non sit de impossibili, tamen habet timorem commixtum quandoque, & tunc ꝓpriè dicitur spes. Spes quandoque est firma & sine timore, & tunc ꝓpriè dicitur fiducia. Et istam habuit Christus. ¶ Deinde cùm dicit [Et iterū, &c. Ostendit tertium. s. quod refert nos in deū, dicēs [Ecce ego.] Et habetur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esa.8.q.d.Relatus sum in deũ,ego,inquã,qui sum fidens[& similiter pueri mei] quos in deũ reduco.s.discipuli mei.Ioan.vltimo,Pueri nunquid pulmentarium habetis?[Quos dedit mihi deus.]Ioan.17, Tui erant, & mihi eos dedisti.Isti dicuntur pueri propter puritatẽ.1.Regũ 21, Si mundi sunt pueri & maximẽ à mulieribus,& paulò pòst ibidem sequitur,Fuerunt vasa puerorum sancta.Item propter simplicitatẽ.1. Cor. 14. Nolite pueri effici sensibus,sed malitia paruuli estote.Item propter humilitatẽ.Mat.18,Nisi conuersi fueritis,& efficiamini sicut paruuli,&c.Istos autem pueros dedit mihi dominus,quia Ioan.6,Nemo potest venire ad me,nisi pater qui misit me traxerit eum.

Lect. 4.

QVia ergo pueri cõmunicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem:ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium,id est,diabolum: & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant seruituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus assimilari,ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad deum, ut repropitiaret delicto populi. In eo enim in quo passus est,ipse & tentatus:potens est & eis qui tentantur auxiliari.

¶ Suprà ostendit Apostolus cõuenientiã mortis Christi ex parte patris mortẽ deponentis,hìc ostendit idẽ ex parte ipsi9 Christi mortẽ patiẽtis. De Christo verò dixit ꝙ erat actor salutis fideliũ,ideo hìc intẽdit ostẽdere quomodo per passionẽ effectus est actor salutis eorũ.Et circa hoc tria facit.Primò enim ostendit cõditionẽ naturæ,per quẽ mori potuit.Secundò ostendit vtilitatem quã per mortẽ attulit,ibi [Vt per mortẽ.] Tertiò ꝓbat,quod ꝓposuerat,ibi[Nusq̃ enim angelos.]Dicit ergo,Ita dixi ꝙ ipse & pueri sunt ex vno omnes,& ꝙ vocauit eos fratres,ergo cõueniens fuit ꝙ esset eis similis,nõ tantũ quia impartitur eis participationẽ naturæ diuinæ quod est ex dono gratiæ,sed etiã quia ipse naturã eorum assumpsit.Vnde dicit [Quia ergo pueri cõmunicauerunt carni & sanguini & ipse similiter partticipauit eisdẽ.] Nomine carnis & sanguinis,aliquãdo ipsa natura carnis & sanguinis intelligitur.Gene.2,Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de carne mea.Aliquando verò vitia carnis & sanguinis Mat.16, Caro & sanguis nõ reuelauit tibi:Aliquãdo verò ipsa corruptibilitas carnis & sanguinis.1.Cor. 15,Caro & sanguis regnũ dei non possidebunt, neq; corruptio incorruptionẽ.Sed hic nõ intelligitur de vitiis:Christus enim assumpsit naturã sine peccato,sed cũ passibilitate,quia assumpsit carnẽ similem peccatrici.Roma 8,In similitudinem carnis peccati.Ipse ergo communicauit vel pueris,vel etiam carni & sanguini.Et totũ similiter,quia. s.non carni fantasticè vt dixit Manicheus:nec accidentaliter,vt dixit Nestorius,sed veræ carni & sanguini,sicut & pueri,&in vnitate personę.

¶ Consequẽter ostendit vtilitatẽ quã per mortẽ attulit cùm dicit,Vt per mortẽ destrueret,&c.Et circa hoc facit duo.Primò enim ostendit vtilitatẽ istam ex parte diaboli qui tenebat.Secundò ex parte nostra,qui tenebamur,ibi[Vt liberaret eos.]Dicit ergo,Ideo participauit.i. assumpsit naturã in qua posset pati & mori, quod nõ poterat in diuina[vt per mortẽ destrueret eum qui habebat mortis imperiũ].i.diabolum. ¶ Sed quomodo habet diabolus mortis dominiũ?Hoc enim est solius dei.1.Reg.2, Dominus viuificat,& mortificat.& Deut.32,Ego occidã,& viuere faciã.Respondeo,Dicendũ est ꝙ aliter habet dominiũ mortis iudex, quia scilicet quasi mortẽ infligens,cũ per mortem punit,aliter latro quasi scilicet mortẽ sibi ex demerito acquirens.Primo modo deus habet mortis imperium.Gene.2, Quacunq; die cõmederis ex eo morte morieris.Secundo modo diabolus,qui suadẽdo homini peccatũ,morti ipsum addixit.Sap.2,Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terratũ.Dicit autẽ destrueret,non quantũ ad substantiam quã habet incorruptibilem,nõ quantum ad malitiã,vt aliquando diabolus bonus fiat (vt dicit Origenes) sed quantũ ad potestatis dominium.Io.12,Nunc iudiciũ est mũdi,nunc princeps mundi huius eiicietur foras.Col.2.Expolians principatus & potestates traduxit confidenter,palàm triumphans illos in semetipso. Et hoc factum est per mortem Christi triplici ratione. Vna est ex parte Christi.Iustitiæ enim est vera ratio,vt victor victum sibi subiiciat. 2.Pet.2,A quo enim quis superatus est,huius & seruus est.Christus enim vicit diabolũ.Apocali.5,Vicit leo de tribu Iuda.Et ideo iustum est diabolũ sibi esse subiectum.Luc.11,Cùm fortis armatus custodit atriũ suũ, &c. Alia ratio est ex parte diaboli. Iustitia eñ exigit,quod qui malè vtitur potestate sibi cõcessa,amittat eã. Diabolo autẽ data est permissiua in peccatores quos seduxit, sed non in bonos.Quia ergo hanc extendere præsumpsit,etiam in ipso Christo,qui peccatũ non fecit.Ioan.14,Venit princeps mundi huius & in me non habet quicquam,ideo meruit illam perdere. Tertia ratio est ex parte nostri,quia iustum est quòd victus sit seruus victoris,vt dictum est.Homo autem per peccatũ seruus erat diaboli.Ioan.8,Qui facit peccatum seruus est peccati,& ita subiectus dyabolo, & obnoxius peccato. Christus autem soluit pretium pro peccato nostro. Psal. Quæ non rapui tunc exoluebam. Sublata ergo causa seruitutis,scilicet peccato, per Christum est homo liberatus. ¶ Sciendum est autem quòd nulla alia satisfactio fuit conueniens. Homo enim erat debitor,vnus autem bene potest satisfacere pro alio ex charitate.Nullus autem pro tota humana natura,quia non habet potestatem super illam.Nec etiam ipsum humanum genus sufficienter poterat satisfacere,quia totũ erat peccato obnoxium.Nec etiam angelus,quia ista satisfactio est ad gloriam,quæ excedit facultatem naturæ angeli:Oportuit ergo esse hominẽ qui deberet satisfacere,& deum qui solus habet potestatẽ super totum humanũ genus, qui posset pro toto humano genere satisfacere. Per mortem ergo dei & hominis destruxit eum qui habet mortis imperium. ¶ Consequenter cùm dicit[Vt liberaret eos,&c.] Ponitur alia vtilitas ex parte nostra.Homo enim intantũ est seruus peccati,inquãtum inducitur ad peccandũ. Inter omnia verò duo sunt quæ inducunt ad peccandũ efficacissimè. s. præsentium bonorũ amor malè inflãmans,præsentium etiam pœnarum,timor malè humilians.De his Psal.Incensa igni,quantum ad primum, & suffossa,quantum ad secundum.Hæc autem duo in idem reducuntur,quia quantò quis amat bonum aliquod,tantò timet malum sibi contrarium.Ista sunt quibus homo ligatur & detinetur in peccato, magis tamen per timorem mouetur quàm per amorem. Vnde videmus quòd fœuæ bestiæ, pœnarum timore retrãhũtur à maximis voluptatibus,& sic timor maximè ligat homines.Inter omnes autẽ,timor mortis est maximus.Est enim finis terribilium.Vnde si homo timorem istũ superat,supat omnes,&hoc superato,superatur omnis amor mundi inordinatus.Et ideo Christus per mortem suam fregit hoc ligamen, quia abstulit timorem mortis,& per consequens,amorem vitæ præsentis.Quando enim considerat homo quòd filius dei dominus mortis,mori voluit,nõ timet mori.Vnde prius dicebat ille.Eccles.41,O mors quã amara est memoria tua.Sed pòst clamat Apostolus.Phil.1,Desideriũ habens dissolui & esse cũ Christo.Vnde Mat.10, Nolite timere eos qui occidũt corpus,&c.Dicit ergo[Vt liberaret eos qui timore mortis,obnoxii erãt seruituti,scilicet peccati,per totam vitã quam nimis appetebãt.Vel aliter.Homo enim duplici seruituti erat obnoxius,scilicet legis.Vnde Actu.15,Lex dicitur iugũ,quod nec nos nec patres nostri portare potuimus.Manus enim Moysi erãt graues.Exod.17.Gal.4,Vt eos qui sub lege erãt redimeret. Erãt enim obnoxii seruituti peccati.Ab ista duplici seruitute Christus nos liberauit.Differentia autẽ inter nouũ & vetus testamentũ est timor,& amor.In nouo est amor.Ioan.14,Si diligitis me mandata mea seruate.Vetus autem fuit lex timoris.Romanos.8,Nõ enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.Et ideo dicit, Vt liberaret eos qui timore mortis corporalis,quam infligebat lex,per totam vitam obnoxii erant seruituti legis. ¶ Consequenter cùm dicit[Nusquam enim angelos apprehendit.]Probat Apostolus vtilitatem, quam mors Christi attulit. Et circa hoc tria facit.Primò enim ostendit quòd Christus per mortem nos liberauit,quod probat ex conditione naturæ passibilis quam assumpsit.Secundò concludit similitudinem,ibi [Vnde debuit] Tertiò ostendit similitudinis vtilitatem,ibi [Vt misericors fieret.] Dicit ergo, Ita dixi quòd Christus per mortem suam liberauit nos à peccatis & morte.Nec est dubium quòd quantum ad conditionẽ naturæ angelus maior est homine,sed quia angelus non fuit obnoxius seruituti , nec dignus morte, ideo non assumpsit angelum.Quòd si assumpsisset angelum,hoc vtique fuisset propter dignitatem naturæ, sed nusquam legimus ꝙ assumpsit eum[sed tantùm semen Abrahæ]id est humanã naturam,non tamẽ ydealem, sed in individuo & athomo,& ex semine Abrahæ.Mat.1.Filii Abraham,&c.Et hoc addit,vt Iudæi magis vererẽtur Christum Signanter verò dicit[Apprehendit] quia illud propriè dicitur apprehendi quod fugit. Non solùm autem ipsa natura humana fugiebat à deo,sed etiam ipsi filii Abrahę.Zacha.7,Auerterunt scapulã,&c.Glo.Chryso.Magnum & mirabile & stupore plenum est carnem nostram sursum sedere & adorari ab angelis & archangelis.Hoc ego sepius in mente versans excessum patior,magna de genere humano imaginans. ¶ Deinde cùm dicit[Vnde debuit per.o.f.assi.]Ex prędictis concludit similitudinem.Quasi dicat,Quia ergo nõ apprehendit angelos,sed semen Abrahæ,ideo debuit per omnia assimilari fratribus.Per omnia,inquam, in quibus sunt fratres,non in culpa sed in pœna,& ideo debet habere passibilem naturam.Vnde infrà 4,Tentatũ autem per omnia pro similitudine absque peccato.quantum,scilicet,ad pœnam,non tentationẽ culpæ. Item sunt fratres quantum ad gratiam.1. Io.3. Videte qualem charitatem dedit nobis deus pater, vt filii dei nominemur & simus.Romano.octauo,Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri,& cætera. ¶ Cõsequenter ponit vtilitatẽ istius similitudinis,dum dicit[Vt misericors fieret.]Vbi duo facit, quia primò ponit eam,secundò exponit ipsam,ibi[In eo enim, &c.] Nam Christus secundum quòd mediator est, duplex habet officium.Vnum quod prçponitur toti humano generi sicut index.Io.5,Potestatem dedit ei iudicium facere,&c.Aliud per comparationem ad deum apud quem pro nobis quasi aduocatus interpellat,quia assistit vultui eius pro nobis.infrà 9.&.1.Ioan. 2, Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum,&c. Indice autem maximè desideratur misericordia, & præcipuè à reis . In aduocato desideratur fideliras . Inquantum est iudex desiderabat misericordiam,inquantũ aduocatus fidelitatem.Et ista duo exhibuit Christus per passionẽ.Vnde quantũ ad primum dicit ꝙ per passionẽ adsimilatus est fratribus,vt misericors fieret.Sed nũquid nõ fuit misericors ab æterno?quia miserationes eius super omnia opera eius.Psal.Itẽ ab initio habuit misericordiã.Iob 31,Ab infantia creuit mecũ miseratio.Respõdeo.Dicendũ est ꝙ miseratio dicitur quasi miserũ cor super aliena miseria,& hoc est dupliciter.Vno modo per solã apprehẽsionẽ,& sic deus sine passione nostrã miseriã apprehẽdit.Ipse enim cognouit figmentũ nostrũ,vt dicitur in Psal. Alio modo per experientiã,& sic Christus potissimè in passione expertus est miseriã nostrã . Itẽ ipse est fidelis aduocatus.Et ideo dicitur[Fidelis pontifex].infrà 9,Christus assistens pontifex futurorum bonorũ. Et requiritur ibi fidelis.1.Cor.4,Hic iam quæritur inter dispensatores,vt fidelis quis inueniatur,& hoc totũ[vt repropiciaret delicta populi].s.pro quo mortẽ sustinere voluit.Ipsa enim passio allegatio est, & fideliũ interpellatio. ¶ Deinde cùm dicit[In eo enim,&c.]Exponit istam vtilitatem & continuatur sic.Quasi dicat, Non loquor de Christo inquantum deus,sed inquantum est homo. Et ideo [in eo,]id est, in illa natura quam assumpsit,vt experiretur in se nostram causam esse suam.Vnde dicit[Et tentatus,& passus est]ideo [potẽs est & eis qui tẽ.aux.]Vel aliter,Ideo factus est misericors & fidelis,quia in eo quòd passus & tentatus est,habet quandam conuenientiam ad hoc quòd misereatur.Et dicit tentatus,non à carne,sed ab hoste.Mar. 4, Ductus est Iesus in desertũ à spiritu,vt tentaretur à diabolo.In ipso enim non fuit aliqua rebellio patris inferioris ad superiorem,sed passus est in carne pro nobis.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis,&c.Et.4,Christo ergo in carne passo,& vos eadem cogitatione armamini.

Præfertur Christus Moysi & Aaron,ponendo primò conditionem eorũ, quibus loquitur Paulus, et illius de quo loquitur.s. Christi & ipsum Christum comparat Moysi, ponendo ea in quibꝰ cõueniunt tãdẽ Christum Moysi præferẽdo.

Cap. 3.

VNde fratres sancti uocationis cœlestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum:qui fidelis est ei qui fecit illum,sicut & Moyses in omni domo eius.Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus habitus est,quantò ampliorem honorem habet domus, qui fabricauit illam. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo. Qui autem omnia creauit,deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius,tanquam famulus,in testimonium eorum quæ dicenda erant. Christus uerò tanquam filius in domo suæ:quæ domus,sumus nos, si fiduciam & gloriam spei usque ad finem,firmam retineamus.

¶ Sicut suprà dictum fuit lex vetus ex tribus habuit authoritatem,scilicet ex angelo,ex Moyse,&ex Aaron pontifice.Apostolus autem suprà prætulit Christũ actorem noui testamenti angelis per quos lex data fuit, hìc intendit ipsum præferre Moysi qui fuit promulgator,& quasi legislator veteris testamenti.Et circa hoc facit duo.Primò enim prefert Christum Moysi.Secundò cõcludit ex hoc quòd sit efficacissimè obediendũ Christo,ibi[Quapropter sicut]Circa primũ tria facit.Primò præmittit dignitatẽ Christi. Secũdò ostendit quid sit cõmune Christo & Moysi,ibi[Amplioris.]Circa primũ duo facit,quia primò ponit conditionem eorum ad quos loquitur,secundò ponit cõditionẽ eius de quo loquitur,ibi [Cõsiderate.]illos autẽ ad quos loquitur describit tripliciter.Primò ex charitate.Vnde dicit[Fratres]quasi diceret, quia ex semine Abrahæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

fratres estis inter vos adinuicem.Mat.23,Omnes vos fratres estis,&c.Item fratres Christi.suprà.2, Non cõ
funditur eos vocare fratres. Hanc autẽ fraternitatem facit Charitas. Psal. Ecce q̃ bonum & q̃ iocundum,
&c.Secundò etiã describit eos ex sanctitate,cùm dicit[sancti.]Et hoc propter sacramentorũ perceptionẽ.
1.Cor.6,Sed abluti estis,sed sanctificati estis, &c. Tertiò describit eos ex vocatione cũ dicit[Vocationis cæ
lestis participes.]Ista autẽ vocatio dupliciter potest intelligi cęlestis esse.Vel quia vocati sunt ad cælestia re
gna.1.Thes.2,Vocauit nos ad suum regnũ & gloriam.Vel vocauit nos vocatione cælesti, quia non huma-
na adinuentione, sed cælesti graria.Gal.1,Vocauit per gratiã suam. Ro.8, Quos autem prædestinauit hos
& vocauit.Esa.41,Quis suscitauit ab oriente iustũ,vocauit eum,vt sequeretur se. ¶ Consequenter descri-
bit illum de quo loquitur,cùm dicit [Considerate.] Infrà 12,Aspicientes in actorẽ fidei,& cõsummatorem
Iesum,&c.Sed quem?[Apostolũ,inquit,& pontificem cõfessionis nostræ Iesum.]Apostolus enim in sequẽ-
tibus præfert Christum Moysi & Aaron,& ideo ascribit ei vtriusq; dignitatem, Moysi.s.quia missus fuit à
deo.Psal.Misit Moysem seruũ suum.Aaron verò qui pontifex fuit. Exod. 28, Applica quoq; ad te Aaron,
&c.Christus autẽ excellentius missus fuit Apostolus, quàm Moyses.Exod. 4, Obsecro domine mitte quẽ
mittsurus es,quasi dicat alium digniorem mittsurus es.Item ipse est pontifex & sacerdos.Psal.Tu es sacerdos
in æternum secundum ordinem Melchisedech.Quasi ergo præmittit hic conditionem suam principalem,
dicens,Vnde.i.ergo fratres considerate Apostolũ,Q.d.Prætermittatis considerare illũ Apostolũ.i. missum
Moysen & pontificẽ Aaron & considerate Apostolum & pontificẽ cõfessionis nostræ.i.illum quẽ nos cõ-
fitemur.Hoc est enim necessariũ ad salutem,vt cõfiteamur eum. Romano.10, Corde creditur ad iustitiam,
ore autẽ confessio fit ad salutem,vel cõfessionis,id est,sacrificii spiritualis. Omnis enim sacerdos ordinatur
ad sacrificia offerẽda.Duplex autem est sacrificium scilicet corporale vel tẽporale. Et ad hoc institutus fuit
Aaron.Aliud autem est sacrificium spirituale,quod est in fidei confessione.Psal.Sacrificium laudis honori-
ficabit me.Et ad istud sacrificium institutus est Christus,non ad tauros.Esaiæ primo, Holocausta arietum
& adipem pinguium,& sanguinem vitulorum,& agnorum , & hircorũ nolui. Et paulò pòst ibidem sequi-
tur,Ne offeratis vltra sacrificium fruſtrà. ¶ Deinde cùm dicit[Qui fidelis,&c.]Comparat Christũ Moysi.
De Aaron infrà facit mentionem specialem.Et ponit primò hic vt dictum est , illud in quo cõueniunt.Sciẽ
dum est autem quòd totũ hoc quod hìc dicitur de Moyse,fundatur super illud quod habetur Numeri.12,
Vbi dominus ostendit excellentiam Moysi postquã iurgati sunt cõtra ipsum Aaron & Maria,vbi ponũtur
hæc verba quæ Apostolus hic allegat.Ibi enim dicitur sic.At nõ talis seruus meus Moyses,qui in omni do-
mo mea fidelissimus est.Hoc autẽ potest cõuenire & Christo & Moysi. De Moyse enim patet ex ipsa hy-
storia allegata.De Christo etiã intelligitur,quia ipse secundũ q̃ homo[fidelis est ei qui fecit eũ]scilicet deo
patri,qui eum secũdum humanitatem fecit.Romanos 1, Qui factus est ei ex semine Dauid secundũ carnẽ.
Secundũ enim quòd deus non est factus,nec creatus,sed genitus.Fidelis autẽ fuit deo patri,quia gloriã eius
quærebat,non suam.Ioan.8,Ego gloriam meã non quæro.Et 7.dicitur,Qui quærit gloriã eius,qui eũ mi-
sit,hìc verax est & in iustitia in illo non est.Fidelis ergo est Christus ei qui fecit eũ [sicut Moyses] & hoc in
omni domo eius , quæ domus est vniuersitas fidelium de qua.ps.Domum tuam decet sanctitudo domine.
¶ Deinde cùm dicit [Amplioris enim gloriæ] Præfert Christum Moysi, & hoc quantum ad duo. Primò
quantum ad potestatem.Secundò quantum ad conditionem,ibi [Et Moyses.] Commẽdando autẽ Chri-
stum,cõmendat ipsum habuisse honorem in omni domo sicut Moyses,sed q̃ Christus ipsum excellat ostẽ-
dit.Vbi primò ponit rationem.Secundò manifestat,ibi [Omnis nanq;] Ratio autẽ Apostoli est quòd ma-
ior gloria debetur illi qui fecit domũ,quã illi qui eam inhabitat,Christus autem fabricauit domum.Psal.Tu
fabricatus es aurorã & solẽ.Prouer.9,Sapientia ædificauit sibi domũ.i.ecclesiã.Ipse enim Christus per quẽ
gratia & veritas facta est, tanquæm legislator ædificauit ecclesiam . Moyses autem tanquam legis pronun-
tiator,& ideo solùm vt pronuntiatori debetur gloria Moysi.Vnde & resplẽduit facies eius,de qua Exo.34.
&.2.Cor.3,Ita vt non possent filii Israel intendere in faciem Moysi propter gloriam vultus eius. Cõtinua-
tur ergo sic litera,Tu dicis quòd Christus est fidelis sicut Moyses,quare ergo dimittemus ne consideremus?
Certè quia[amplioris glorię dignus est habitus præ Moyse quantò ampliorẽ gloriã habet dominus domus
qui fabricauit illã.]Q.d.Et si Moyses multum sit honorabilis,tamen Christus honorabilior est sicut fabri-
cator domus,& sicut legislator principalis.Iob.36,Ecce deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis
in legislatoribus.Si ergo debetur gloria Moysi,ampliori dignus est Christus.2.Corint.3,Si ministratio dã-
nationis in gloria est, multò magis ministerium iustitiæ erit in gloria . ¶ Consequenter probat minorem
suæ rationis cùm dicit[Omnis nanque domus fabri,ab aliquo.]Minor autem est quòd Christus fabricauit
domum istam,& hoc probat primò,quia omnis domus indiget fabricatore: secũdò quia ista domus de qua
loquitur, à Christo fabricata est,ibi[Qui autem omnia.]Primò ergo probat quòd ista domus sicut & quę-
libet alia indiget fabricatore,quia diuersa non coniunguntur nisi ab aliquo vno,sicut patet de domo artifi-
ciali,in qua ligna & lapides ex quibus composita est vniuntur ab aliquo . Aggregatio autem fideliũ quæ est
ecclesia & domus dei,ex diuersis collecta est.s.Iudæis & Gentibus,seruis & liberis. Et ideo ecclesia sicut &
omnis domus ab aliquo vniente fabricatur.Huius rationis ponit tantùm conclusionem supponens verita-
tem præmissarum ex facti euidentia.1.Pet.2,Ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales,
&c.Ephe.2,Superædificati supra fundamentum Apostolorum & prophetarum, &c. ¶ Deinde cùm dicit
[Qui autem creauit omnia deus.]Probat quòd Christus sit istius domus ædificator,ipse enim est deus qui
fecit omnia. Et si hoc intelligitur de toto mundo, planum est. Plasmus, Ipse dixit & facta sunt,&c. Est au-
tem alia creatio spiritualis,quæ fit per spiritum. Psalmus,Emitte spiritum tuum & creabuntur , & renoua-
bis faciem,&c.Et hæc fit à deo per Christum.Iac.1,Voluntariè genuit nos verbo veritatis,vt simus initium
aliquod creaturę eius.Ephe.2,Ipsius factura sumus creati in Christo Iesu in operibus bonis. Deus ergo istã
domũ.s.ecclesiam ex nihilo.s.de statu peccati,in statum gratiæ creauit. Ergo Christus per quẽ fecit omnia.
suprà.1,Per quẽ fecit & secula.Ioã.1,Omnia per ipsum facta sunt,& sine ipso,&c.est excellẽtior, vt pote qa
habet potestatẽ factoris,quã Moyses q solũ fuit,pnũtiator. ¶ Deïde cũ dicit[Et Moyses quidẽ]Præfert Chri

stum Moysi quantum ad conditionẽ,& circa hoc duo facit.Primò enim ponit rationem suam:secundò ma
nifestat eam,ibi[Quæ domus.]Apostolus valde diligenter notat verba illa scripta de Moyse in quibus duo
dicuntur de ipso:vocatur enim seruus,vocatur etiã fidelis non in domo propria, sed in domo dei nostri. Et
quantũ ad ista duo præfert Christum Moysi.Primò enim ostendit quid cõueniat Moysi.Secundò quid cõ-
ueniat Christo ibi[Christus verò tanq̃ filius.]Dicit ergo[q̃ Moyses fidelis erat tanq̃ seruus.] 1.sicut fidelis
dispensator.Mat.25,Euge serue bone & fidelis,quia in pauca fuisti fidelis,supra multa te cõstituam. Chri-
stus autem quodãmodo seruus est.s.secundum carnẽ,Philip.2,Formam serui accipiens,sed Moyses fuit fa-
mulus dei in verbis dei proponendis filius Israel. Ex quo patet q̃ quia erat fidelis famulus , illa quæ dicebat
ordinabantur ad aliud.s.ad Christũ.Et hoc erat[in testimonium eorũ quæ dicenda erant.]Io.5,Si credere-
tis Moysi,crederetis forsitan & mihi,de me enim ille scripsit Act.10,Huic omnes prophetæ testimoniũ per
hibent.Quia ergo erat famulus,ideo erat nõ in domo propria,sed in aliena. Et quia ea quæ dicebat erãt in
testimonium eorum quæ dicenda erant de Christo:ideo Moyses omniquaq; minor in Christo. ¶ Deinde
cùm dicit[Christus verò.]Ostendit quid conueniat Christo,quia.s.[Christus]non est sicut seruus,sed tanq̃
filius in domo patris& per consequens[sua]quia hæres naturalis:suprà 1,Quẽ constituit hæredem vniuer-
sorum,&c.Ecclesia enim est domus Christi.Prou.14, Sapiens mulier ædificat domum.Psal. Dominus di-
xit ad me filius meus es tu,&c.Mat.3,Filius meus dilectus,&c.Est ergo non seruus,sed filius,& in domo sua,
sed Moyses est seruus,& in domo aliena.Io.8,Filius manet in æternum. ¶ Deinde cùm dicit[Quæ domus
sumus nos]ostendit quæ sit ista domus.Ista domus sunt fideles,& sunt domus Christi,qui credunt in Chri
stum.1.Tim.3,In domo dei quæ est ecclesia.Et etiã quia Christus habitat in ipsis.Philip.3,Habitare Chri-
stum per fidẽ in cordibus vestris:Hæc ergo domus,nos fideles sumus. ¶ Ad hoc autem q̃ simus domus dei,
quatuor oportet,quæ requirũtur circa domũ,quę nõ sunt in tabernaculo.Et ista tangit Apostolus. Primò
q̃ spes nostra & fides sit certa& permanens:tabernaculum autẽ,& si sit firmum,tamen cito moueri potest.
Et significat illos qui ad tẽpus credunt,& in tempore tentationis recedunt.Et ideo dicit[Si retineamus fi-
duciam]dictum est suprà,q̃ fiducia est spes cum expectatione firma & sine timore.2. Cor.3, Fiduciã talem
habemus per Christũ ad deum.Secundò q̃ sit ordinatè disposita.Et ideo dicit[Spei gloriam.]i.ad gloriam
dei ordinatè,ita q̃ contemptis aliis gloriemur in spe gloriæ.Hiere.9,In hoc glorietur qui gloriatur,scire,&
nosse me. Tertiò q̃ perseverans.Vnde dicit[Vsq; in finẽ] Mat.10,Qui perseuerauerit vsq; in finem hic sal
uus erit.Quartò q̃ sit firma,vt.s.nulla aduersitate moueatur.Vnde dicit[Firmam] infrà 6,Confugimus ad
tenendam propositã spem,quam sicut anchorã habemus animæ tutam & firmam. Lectio 2.

Concludi-tur ex eo q̃ Christus est excellentior Moyse q̃ ei est magis obediendũ, & probatur authoritate in qua ponitur monitio culpæ & pœnæ.

Q Vapropter sicut dicit spiritus sanctus,Hodie si vocem eius audieritis:nolite obdurare corda uestra,sicut in exacer-
batione secundum diem tentationis in deserto,ubi tentauerunt me patres uestri : probauerunt,& uiderunt
opera mea quadraginta annis.Propter quod infensus fui generationi huic:& dixi,Semper hi errant corde. Ipsi autem
non cognouerunt uias meas:quibus iuraui in ira mea,si introibunt in requiem meam.

¶ Suprà probauit Apostolus q̃ Christus est maioris excellentiæ quã Moyses:hic concludit q̃ magis est o-
bediendũ Christo.Et hoc facit propter authoritatem prophetæ Dauid in Psalm. Vbi tria facit quia primò
proponit authoritatem quæ continet quandam exhortationẽ:secundò exponit eam,ibi [Videte fratres.]
tertiò ex authoritate & expositione arguit.4.c.ibi[Timeamus ergo.]Circa primum tria facit.Primò enim
insinuat authoritatem verborũ sequentium.Secundò ponit exhortationẽ quæ est in authoritate,ibi[Hodie
si vocem.]Tertiò ponit quandã similitudinem,ibi [Sicut in exacerbatione,&c.] Authoritas verborum est
ex hoc quòd non sunt prolata humana adinuentione,sed à spiritu sancto.Vnde dicit [Quapropter sicut di
cit spiritus sanctus.] Ipse autẽ verba veteris testamenti allegat pro nouo, ne credatur quòd tantũ sint refe-
renda ad vetus testamentũ,immo etiam ad nouum, & ad aliud tẽpus referri debent. Et sunt verba spiritus-
sancti,quia vt dicitur 2.Pet.1,Non humana voluntate allata est aliquãdo prophetia, sed spiritu sancto inspi
rati locuti sunt sancti dei homines. Ipse enim Dauid dicit 2. Reg.23, de seipso, Spiritus domini locutus est
per me.In hoc ergo ostendit authoritatẽ esse veram,quia.s.est à spiritu sancto,contra Manicheũ. ¶ Dein-
de cùm dicit[Hodie si vocem,&c.] Ponit monitionẽ vbi facit tria.Primò enim describit tempus cùm dicit
[Hodie]Secũdò subdit beneficiũ,ibi[Sivocem.]Tertiò subiungit monitionẽ suam,ibi[Nolite obdurare.]
Tẽpus est[hodie.]i.tempus diei.Tẽpus enim legis veteris dicebatur nox,quia erat tẽpus vmbræ,infrà 10,
Vmbrã enim habens lex futurorũ bonorum.Sed tẽpus noui testamenti,quia repellit vmbrã noctis legis, di
citur dies.Ro.13,Abiiciamus opera tenebrarum,& induamur arma lucis,&c.Et in hac die exhibetur nobis
beneficiũ.Nam sequitur [Si vocẽ eius audieritis]quia audimus vocẽ eius,quod nõ erat in vetri testamẽto,
in quo audiebãtur tantùm verba prophetarũ,suprà 1, Olim deus loquens patribus in prophetis,nouissimè
verò diebus istis locutus est nobis in filio.Esa. 52, Propter hoc sciet populus meus nomen meũ in die illa,
quia ego ipse qui loquebar ecce adsum.Cañ.2,Sonet vox tua in auribus meis.In hoc enim exhibetur nobis
beneficiũ tantũ desideratũ.Lu.19,In hac die tua quę ad pacẽ tibi,&c.Si ergo tantũ est beneficiũ, ecce moni
tio[Nolite obdurare corda vestra.]Cor durũ sonat ī malũ.Durũ est quod nõ cedit,sed resistit impellẽti.Et
sic dicitur cor hominis durũ quando nõ cedit diuinæ iussioni.Eccl.3,Cor durũ malè habebit in nouissimo.
Ro.2,Secundũ duritiã tuã,& cor tuũ impœnitens thesaurizas tibi irã in die iræ.Hæc autẽ induratio ex duo-
bus causatur.Ex vno quasi negatiuè.s.ex deo non apponẽte gratiã.Ro.9,Cuius vult deus miseretur: & quẽ
vult indurat.Ex alio verò positiuè,& hoc modo indurat peccator seipsum non obediẽdo deo , & non ape-
riendo cor suũ gratiæ.Zacha.7,Cor suum posuerunt vt adamantẽ:ne audirent legẽ & verba quæ misit do-
minus exercituũ spiritu suo per manum propheterũ priorum.Nolite ergo obdurare corda vestra. i. nolite
corda claudere spiritui sancto.Act.7,Vos semper spiritui sancto restitistis. ¶ Consequẽter ponit similitudi
nem cùm dicit[Sicut in exacerbatione.] Intentio autẽ Apostoli est ex factis priorem,concludere per simili
tudinem suum propositũ,quia vt dicitur Ro.15,Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinã scripta sunt.
Facit autem duo circa hoc,quia primò proponit exẽplum in generali ponendo culpam:secundò in speciali,
ibi[Vbi tentauerũt me,&c.] Vt autẽ sequamur expositionem Apostoli,oportet ponere in ista litera sensũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui conueniunt expositioni. Legimus autem inter alias duas culpas filiorum Israel grauissimè punitas. Vna fuit inobedientia quã habuerunt in facto exploratorum, de quo Nume. 13. & 14. Pro quo facto indignatus dominus voluit totũ populum delere. Vnde iurauit ꝙ nullus intraret terrã promissionis exceptis duobus, f. Caleph & Iosue. Istud autẽ vocat specialiter exacerbationem, quia licet per alia peccata offendissent deũ tamen per illud exacerbauerunt ipsum, quia sicut fructus acerbus, qui opponitur maturo, non est aptus ad cibum, sic tunc ira dei fuit inflexibilis. Báruch 4, Exacerbastis eum qui fecit vos. Aliud peccatũ fuit peccatũ tentationis. Frequenter enim tentauerunt deũ, quia quandoq; pro aqua, quandoq; pro carnibus, quandoq; verò pro pane: ita ꝙ decies tentauerunt ipsum. Posset autẽ aliquis putare ꝙ idem esset peccatum exacerbatio & tentatio: ita ꝙ vellet Apostolus dicere, Nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione quæ fuit in die tentationis. Sed hoc est contra expositionẽ Apostoli. Ideo dicendum est sic, Nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione: & iterũ, sicut in die tentationis, ita ꝙ sint duo peccata. Vnde Psalm. Conuersi sunt, & tentauerunt deum, & sanctũ Israel exacerbauerunt. ¶ Consequenter prosequitur culpas in speciali, cùm dicit [Vbi tentauerũt me patres vestri, &c.] Et circa hoc duo facit, quia primò ponit peccatũ tentationis: secundò peccatum exacerbationis, ibi [Et dixi semper.] Circa primũ tria facit. Primò enim ponit peccatum tentationis. Secũdò ostendit eius grauitatẽ, ibi [probauerũt.] Tertiò ponit pœnam, ibi [Propter quod offensus fui.] Dicit ergo, Peccatum tentationis, quia secundum diem tentationis, inquit, in deserto. Tentare autem est experimentum sumere de re quam quis ignorat. Vnde quòd quis tentat deum, procedit ex infidelitate. Sed sciendum est ꝙ aliquando aliquis tentat deum, non cum intentione tentandi & experiẽdi, veruntamen se habet ad modũ tentantis. Qui enim vtitur re sua propter vtilitatem, non tentat propriè: puta si aliquis fugiens currat super equum suum & si tentat, non tamen cũ intentione tentãdi. Sed quando ad nihil vtile est quod facit, tunc tentat. Item si aliquis exponat se alicui periculo cõpulsus necessitate, sub spe diuini auxilii, non tentat deum. Si autẽ sine aliqua necessitate, tunc tentat deũ. Et sic dicit ipse Mat. 4, Non tentabis dominum deum tuum, quia necessitas nulla erat ꝙ mitteret se deorsum. Sic isti tentauerunt dominum, quia dubitauerunt de potestate dei, clamantes contra Moysen, ac si deus non posset eis dare cibum.

¶ Deinde ponitur grauitas culpæ cùm dicit [Probauerunt me, &c.] Quantò enim aliquis maiora beneficia dei recipit, & maiorẽ certitudinem diuinæ potestatis, tantò grauius postmodũ peccat. Isti verò viderunt signa & prodigia in terra AEgypti, apertionẽ maris, & alia miracula, & tamen nõ cessauerunt. Vnde Num. 14, Homines qui viderunt maiestatẽ meam, & signa quæ feci in AEgypto & in solitudine & tẽtauerunt me iam per decem vices, &c. Et ideo dixit [Probauerunt.] i. experiri voluerũt [& viderunt.] i. experti sunt [opera mea.] i. effectus qui non poterant esse, nisi virtutis infinitæ esset ille qui opera faciebat. Et hoc totum nõ vno die, sed [quadraginta annis] quibus. f. manserunt in deserto, quia semper habuerunt manna & colũnam ignis & nubis, vel probauerunt & viderunt me. quia. f. in nullo defeci eis. Illud tamen quod dicit, quadraginta annis, secundũ intentionem Apostoli refertur ad priora, sed secundum intentionẽ Psalmistæ refertur ad sequentia, vt dicatur quòd offensus vel infensus ei fuit 40. annis. Et sic habet litera Hieronymi. ¶ Deinde cùm dicit [Propter quod offensus fui.] Ponitur pœna peccati, & est duplex litera. f. offensus, vel proximus, & idem est [propter quod.i].propter peccatũ, fui offensus. i. indignatus, non ꝙ ira fit in deo, nisi similitudinariè, quia punit sicut iratus: de qua pœna frequẽter habetur in Exod. & in lib. Numerorũ, Sæpe enim prostrati sunt. Vnde 1. Cor. 10. agit de pœna istius peccati, vel [proximus fui.] f. puniendo ipsos. Quando enim dominus subuenit bonis, & punit malos, tunc est prope ipsos, sed quãdo dissimulat peccata hominum propter pœnitentiã, & dissimulat afflictionem iustorũ, vt crescat ipsorum meritum, tunc videtur etiam longè. Iob 22, Nubes latibulũ eius, nec nostra considerat, & circa cardines cęli perambulat. Vel proximus, quantũ ad diuinam misericordiam quia hoc ipsum ꝙ punit eos temporaliter magnum misericordiæ signum est. ¶ Deinde cùm dicit [Et dixi, &c.] Ponit peccatũ exacerbationis. Et hoc patet per hoc quod infrà dicitur, Quibus iurauit non introire, &c. Et circa hoc facit duo. Primò enim ponit culpã. Secundò subdit pœnam, ibi [Quibus iurauit in ira mea, &c.] Culpam autẽ duplicem ponit. Vna est in obstinatione in malo. Alia est in recessu à bono. Et istã ponit ibi [Ipsi verò non cognouerunt vias meas.] Dixit ergo. Ego sic fui eis proximus. f. puniendo eos [& dixi.] f. præuisione æterna [hi errãt corde semper.] Deut. 31 Semper cõtentiosè egistis contra dominũ. Hiere. 13, Si potest Ethiops mutare pellem suam, &c. Sic ergo vno modo aliquis exacerbat deum, quãdo obstinatè adhæret malo. Alio modo, quando contẽnit bonum. Vnde dicit [Ipsi verò non cognouerunt vias meas] hoc est non quantũ ad simplicem ignorantiam, sed ad affectatã. Iob 21, Scientiam viarum tuarũ nolumus. Psal. Noluit intelligere vt bene ageret. Vel nõ cognouerunt. i. non approbauerunt, sicut dicit Apostolus 2. Timo. 2, Cognouit dominus qui sunt eius. ¶ Consequenter ostendit pœnã cùm dicit [Quibus iurauí.] In quo verbo ponit immobilitatẽ: in hoc ꝙ vult iuramenta firma, quando enim deus vel angelos inueniuntur iurare, signum est immobilitatis eius de quo iuratur. Psal. Iurauit dominus & non pœnitebit eum, &c. Veruntamen aliquando non iurat nisi sub conditione, quia. f. si non pœniteant, hæc mala euenient eis. Ponit etiam ꝙ pœna ista non est ad cõminationem, sed magis ad exterminationem, quia dicit [in ira.] Psal. Domine ne in ira tua corripias me. Iurauit ergo in ira [si introibũt in requiẽ meã.] Cõstructio est defectiua ad modum irati, qui truncat verba sua. Et accipitur ly si, pro non. i. non introibunt in requiem meam. Est autem triplex requies. Vna est temporalis, de qua Luc. 12, Habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, &c. Secunda est requies conscientiæ. Eccle. 51, Modicum laborauí & inueni requiem multam. Tertia est requies gloriæ æternæ. Psal. In pace in idipsum dormiam & requiescam. Ipsi verò nec in terram promissionis, nec in requiem fruitionis æternæ introierunt.

Lectio 3

Ponitur monitio & cõditio monitionis, vtriusq; expo

VIdete fratres, ne forte sit in aliquo uestrum cor malum incredulitatis discedendi à deo uiuo. Sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius usque ad finem firmum retineamus. Dum dicitur, Hodie si uocem eius audieritis: nolite obdurare corda uestra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes,

exacerbauerunt: sed non uniuersi qui profecti sunt ab AEgypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis qui peccauerant, quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iurauit non introire in requiem ipsius nisi illis qui increduli fuerunt? Et uidemus quia non potuerunt introire in requiem ipsius propter incredulitatem.

nendo ponitur etiã culpa & pœna maiorũ Iudæorum

¶ Suprà Apostolus per authoritatẽ psalmistæ ostendit ꝙ firmiter obediendũ est Christo. In authoritate verò posuit tria, monitionẽ, culpam, & pœnam, hîc ponit ista tria per ordinẽ. Primũ facit, hic videte: secundum, ibi [Quidã.] tertiũ, ibi [Quibus autem iurauit.] In admonitione verò sunt duo. f. ipsa monitio, & ipsius monitionis conditio. Vnde ista duo exponit. Primò primum hic. Secundo secundũ, ibi [Participes enim Christi.] In prima verò admonitione ad duo hortatur. f. ad solicitã cõsiderationẽ, secundò ad mutuã admonitionem, ibi [Sed adhortamur.] Dicit ergo [Videte.] Vnusquisque enim in se debet considerare in quo statu sit. Gal. 6, Opus suum probet vnusquisque. Hier. 2, Vide vias tuas in conualle. [Videte ergo fratres] quantũ ad quẽlibet in se, quia quilibet est pars societatis, & vnicuique mandauit deus de proximo suo. Eccle. 17, Vide te. i. probate vnus aliũ, ne fortè sit in aliquo vestrũ, &c. Q.d. Multi inter vos sunt in statu perfecto, tamẽ pro pter fragilitatem, & arbitrii libertatẽ posset esse malum in aliquo vestrum. Iob 4, Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, q̃tò magis hi qui habitant domos luteas, & terrenũ habent fundamentum. Io. 6, Nonne ego duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Non ergo aliquis sit tantũ solicitus de se: sed etiã de quolibet suæ societatis. Sed quid? Ne sit in aliquo vestrũ cor malum incredulitatis. Ecce malũ de quo loquitur Apostolus. f. cor incredulũ. i. non firmum in fide, in quo cõsistit malitia animæ: quia sicut bonũ animæ in adhærendo deo. ps. Mihi aũt adhærere deo bonũ est, quod. f. est per fidem, ita recedere à deo per incredulitatẽ est malum hominis. Hier. 2, Scito & vide Israel, quia malũ & amarum est reliquisse te dominũ, &c. Et ideo dicit [discedendi] quia per incredulitatẽ recedit [à deo viuo.] Hier. 2, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Sed si inueniatur istud malum in aliquo, nunquid desperandũ est? Non, sed magis debet exhortari. i. admoneri. Ideo dicit [Sed exhortamini vosmetipsos per singulos dies.] i. contimuè. f. discutiendo conscientiã suã, & inducendo ad bonũ [Donec hodie cognominatur.] i. donec durat præsens tempus gratiæ, quod est totũ sicut vnus dies. Io. 9, Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Et hoc ideo [vt non obduretur aliquis ex vobis fallacia peccati] Sicut enim suprà dictum est, Cor obduratur per obstinationem in malũ. Sed per hoc, aliquis firmiter inhæret peccato, quia fallitur. Naturale enim est appetitui adhærere bono, sed recedit à bono quia decipitur. Prouer. 14, Errant qui operantur malũ. & Prouer. 13. secundũ aliã litera, Animæ dolosæ errãt in peccatis. Sapiẽ. 5, Ergo errauimus à via veritatis. ¶ Consequenter cùm dicit, Participes, &c. Exponit conditionẽ monitionis. Q.d. Ista conditio magis est efficax q̃ illa, quia illi tantũ audierunt, nos autẽ, participes facti sumus Christi. Et loquitur propriè, quia in veteri testamẽto erat tantũ auditus, nec cõferebatur gratia ex ope operato, sed in nouo testamẽto & est auditus fidei, & datur gratia ipsi operanti. Vnde sumus facti participes Christi. Io. 1, De plenitudine eius accepimus omnes. Sumus autẽ participes gratiæ. Primò per susceptionem fidei. Eph. 3, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Secundò per sacramenta fidei. Gala. 3, Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis. Tertiò per participationem corporis Christi. 1. Cor. 10, Panis quem frangimus: nonne participatio corporis domini est? ¶ Sciendũ aũt ꝙ duplex est participatio Christi. Vna imperfecta, quę est per fidem & sacramenta. Alia verò perfecta, quę est per præsentiã & visionẽ rei, primam iam habemus in re, sed secũdam in spe. Tamen cũ hoc spes habet hanc cõditionẽ. f. si perseueramus. Vnde dicit [Si tamẽ initiũ, &c.] Quicunq; enim in Christo baptizatur, suscipit quandã nouã naturã, & formatur quodãmodo Christus in ipso. Gal. 4, Filioli mei quos iterum parturio donec formetur in vobis Christus. Hoc quidẽ in nobis verè perficietur in patria, sed hîc tantũ initiũ & hoc per fidẽ formatã: quia informis mortua est. Iaco. 2, Fides sine operibus mortua est. Vnde ista nõ est nobis initiũ participationis Christi, sed fides formata. Infrà 10, Est autem fides sperandarũ substãtia rerũ. i. fundamentũ, & quasi initiũ. Dicit ergo, Sumus participes Christi (si tamen retinemus vsque in finem firmum initiũ substãtiæ eius.) f. fidẽ formatã. Sed cõtrà. Videtur ꝙ timor magis sit initiũ, quia dicit. ps. Initiũ sapientiæ timor domini. Respondeo. Dicẽdũ est ꝙ fides formatur per charitatẽ. Charitas aũt nõ est sine timore casto. Et ideo fides formata semper habet timorẽ istũ secum annexũ. Vnde & fides & timor sunt initiũ. Illud autẽ quod addit dũ dicitur, hodie, &c. totum expositũ est. ¶ Deinde cũ dicit [Quidã enim audiẽtes.] Exponit quod dixerat de culpa illorũ. Q.d. Vos estis effecti participes Christi, si nõ obdurauerit is corda vestra sicut isti qui audierũt, sed exacerbauerũt [sed nõ vniuersi.] i. non tamen omnes. Duo enim. f. Caleph & Iosue permanserunt, vt habetur Num. 14, Et alios etiam cõfortabãt. Et per hoc datur intelligi ꝙ cũ nõ tota ecclesia cadat, sed tantũ aliqui, licet plures, ꝙ nihilominus mali punientur, sed non boni, sicut in istis duobus. 3. Reg. 19, Reliqui mihi septẽ milia virorum, qui non curuauerunt genua sua Baal. Ro. 11, reliquiæ secundum electionem dei saluæ factæ sunt. ¶ Deinde cũ dicit [Quibus aũt, &c.] Exponit illud quod dixerat de pœna. Et primò illod quod dixerat offensus fui, secundò illud quod dixerat. Iurauí in ira, &c. ibi, Quibus autẽ iurauit, &c. Dicit ergo [Quibus autẽ offensus est quadraginta annis. Nõne, &c.] Ex quo patet ꝙ istud quod suprà dixit, quadraginta annis, refertur ad illud offensus fui. Vnde dicit ꝙ fuit eis offensus per illos quadraginta annos. Vnde sciẽdũ est ꝙ omnes q egressi sunt de AEgypto mortui sunt in deserto, sicut dicitur Iosue 5, Non tamẽ oẽs prostrati sunt, sed aliqui, vel à deo, sicut quãdo aperta est terra, & deglutiuit Datã & Abiron, sicut dicitur in ps. Et de hoc habetur Nume. 16. Aliqui verò prostrati sunt à Moyse, sicut patet in conflatione vituli, sicut patet Exo. 22. Aliqui verò ab hostibus, sicut patet in pluribus locis. Et ista satis habentur 1. Co. 10. Aliqui verò morte propria mortui sunt. Non ergo omnes prostrati sunt. Vnde non fuit pœna generalis, sed pœna specialis fuit. Et nullus præter illos duos q dicti sunt introierunt terram promissionis. Et de ista terra dicit [Quibus autẽ iurauit.] i. firmiter statuit [non introire in requiem] nisi illis qui fuerũt increduli verbis. f. exploratorũ? Vnde patet ꝙ propter incredulitatẽ nõ potuerunt intrare in requiem ipsius, & propter hoc dicit [Videmus.] quia experti sunt ꝙ propter incredulitatem suam nõ potuerunt intrare. Vel videmus nos. f. per pœnã illã quæ dicta est, quia non potuerunt, &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caput 4.

Arguit Paulus ex authoritate Dauid tam citata, solicitando ad intrandū in requiem dei æternam.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis, sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex his quæ audierunt. Ingrediemur enim in requiem, qui credimus: quemadmodum dixit, Sicut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi: perfectis. Dixit enim in quodā loco de die septima sic, Et requieuit deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto, rursum, Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & hi quibus prioribus annuntiatū est, non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quendam, hodie, in Dauid dicendo post tantum tempus, sicut suprà dictum est, Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Nam si eis Iesus requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur post hac die.

¶ Præmisit suprà Apostolus authoritatē Dauid & exposuit, nūc asūt arguit ex ipsa. Et circa hoc facit duo. Primò enim indocit solicitudinē introeūdi, secūdò monet ꝙ properemus ingredi, ibi [Festinemus ergo] Circa primū duo facit. Primò enim incutit solicitudinē timoris. Secundò ostēdit ꝙ de hoc debet solicitudo imminere, ibi [Et enim & nobis] Dicit ergo. Dictū est ꝙ infensus est illis qui nō crediderūt, ita ꝙ iurauit ꝙ nō introibunt in requiem eius [ergo & nos timeamus.] s. timore casto & solicitudinis. Prou. 28, Beatus homo q̄ semper est pauidus. Sed quid timere debemus? [Ne forte relicta pollicitatione, &c.] Beatitudo enim siue fœlicitas in hoc cōsistit, vt homo ingrediatur illā. Tob. 13, Beatus ero si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndū claritatem Hierusalē. Infrà 12, Cōtemplātes ne forte quis desit gratiæ dei. Quia vt dicit Chrysostomus, Maior est pœna dānatis de hoc ꝙ sunt excluſi à visione dei, q̄ aliæ pœnæ quas habent. Et dicit [Existimetur.] s. diuino iudicio. Mat. 25, Ite maledicti in ignem æternū. Vel existimetur secundū humanā opinionē. Ephe. 5, Hoc scitote intelligentes ꝙ omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus quod est idolorū seruitus nō habet hæreditatem in regno Christi & dei. Timēdū est ergo ne aliquis ex vobis existimetur deesse, quia vobis facta est promissio intrandi, Esa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulēta. Apo. 14, A modò iam dicit spiritus, vt requiescāt à laboribus suis. Timēdū est ergo ne propter culpam nostrā nō ingrediamur relicta pollicitatione. i. promissione, quā relinquimus deferendo spem, fidē, & charitatē per quā possumus introire. Et hoc fit per peccatum mortale. ¶ Consequenter cùm dicit [Etenim nobis] ostendit ꝙ nobis imminet ista solicitudo. Et circa hoc facit duo. Primò enim proponit intentionē suā. Secundò probat eam, ibi [Ingrediemur.] Circa primū duo facit, quia primò ostendit ꝙ nobis facta est ista promissio, secūdò ꝙ ista promissio, non sufficit, ibi [Sed non profuit,] Dicit ergo [Etenim nobis promissum est. Vnde sciendū est ꝙ illa quæ in veteri testamento promissa sunt temporaliter, intelligenda sunt spiritualiter. Omnia enim in figura contingebant illis. 1. Cor. 10, & Rom. 15, Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinā scripta sunt. ¶ Deinde cùm dicit [Sed nō profuit, &c.] ostendit ꝙ nō sufficit promissio, quin nihilominus debeamus esse soliciti. Vnde dicit ꝙ sermo auditus, & nō creditus, in nullo eis profuit. Nō enim auditores legis iustificabuntur, sed factores. Ro. 2, Et dicit [Nō admixtus fidei] quia sicut ex intellectu & intellecto fit vnum, ita ex corde credentis, & ipsa fide formata fit vnū. 1. Corin. 6, Qui adhæret deo vnus spiritus est. Illud asūt ꝙ dicit [ex his quæ audierūt] potest esse ratio quare sermo nō est admixtus fidei. Hoc enim fuit ex his quæ audierūt ab exploratoribus, quibus fuerunt increduli. Vel potest esse determinatio fidei, quæ debet esse ex his quæ audierūt. Fides enim ex auditu. Ro. 10, Verba enim dei sic sunt efficacia: ꝙ statim audita debent esse credita. Psal. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. ¶ Deinde cū dicit [Ingrediemur enim, &c.] probat propositū, & circa hoc facit tria. Primò enim ostendit quòd nobis est necessariū credere sicut & illis. Secundò adducit duas authoritates ad probandū intētum suū, ibi [Et quidē operibus.] Tertiò ex illis arguit, ibi [Quoniā ergo supereſt] Dicit ergo, Nobis factus est sermo sicut & illis, quia [ingrediemur in requiē] Psal. In pace in idipsum dormiā & requiescā. Iob 11, Requiesces, & non erit qui te exterreat. Est autem duplex requies. Vna in bonis exterioribus, & ad istā egreditur homo à requie mentis. Alia est in bonis spiritualibus quę est intima & ad istā ingreditur. Mat. 25, Intra in gaudium domini tui. Can. 1. Introduxit me rex in cellaria sua. Deinde ponit authoritatē. Sicut iuraui, &c. & hoc expositum est. Deinde cū dicit [Et quidem operibus, &c.] ponit duas authoritates. Vnā legis quę habetur Gen. 2, Aliā quæ frequēter posita est, quæ habetur in Psal. dicit ergo q̄tū ad primū [& quidē operibus ab institutione huius mūdi perfectis dixit, &c.] Hoc potest legi dupliciter. Vno modo ꝙ nō sit, ibi em̄, sed dixit, in quodam loco, &c. Et est planior litera, vt sit sensus. Dico quòd ingrediemur in requiem quæ præfigurata est ab institutione mūdi, de qua requie prefigurata per diē septimā [dixit.] s. spiritussanctus qui loquitur in scriptura: quia spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines. 2. Pe. 1. [in quodam loco] famoso. s. Gene. 2, [de die septima] Et sic requieuit deus ab operibus suis. Operibus, inquā ab institutione mūdi perfectis. Vel dixit spiritussanctus in quodā loco de die septima, & hoc dixit postquā narrauerat opera sex dierū ipsis perfectis ab institutione mundi. Si verò sit ibi. Dicit enim, sic est defectiua constructio, & est sensus. Nuntiatū est nobis quòd ingrediemur, & hoc operibus ab institutione mundi perfectis, sed quando & quomodo nū tiatum est, quia dixit, in quodā loco, &c. Dicit autem operibus perfectis ad denotandum opera sex dierum, quæ fuerunt perfecta. Dicit verò ab institutione mundi, quia primò constitutus est mundus, & post sex dies distinctè perfectus est in singulis partibus suis. De distinctione autem istorum dierum diuersimodè loquuntur sancti. Aliter enim accipit Aug. ab aliis sanctis, sicut patet prima parte summæ quasi. 74. Art. 2. & 3. Tamē quomodocūq; dicatur manifestū est quòd opera illa perfecta fuerūt. Est enim in ipsis duplex perfectio. Vna secundū partes mūdi, quæ sunt cælū, & quatuor elemēta. Et hæc attenditur penes earū essentias, sicut habetur in prima parte summæ quasi vbi suprà. Et hoc fuit per opus creationis, quod fuit prima die. Et per opus distinctionis, quod fuit secunda & tertia die. Et in hoc concordat Aug. cū aliis. Alia perfectio est secūdum singulas partes. Et hæc perfectio pertinet ad opus ornatus. Et iste ornatus q̄tū ad superiora fuit quarta die, q̄tū ad mediā. s. aerem & aquā quinta die, q̄tum verò ad terrā quæ est infimū elementū, fuit sexta die. Ista verò perfectio cōuenit numero senario q cōsurgit ex suis partibus aliquoties simul sumptis, quæ sunt

vnū, duo, & tria, quia sexies vnū, sunt sex, similiter ter bis & bis ter & vnū duo tria, sunt sex, quia ergo senarius est primus numerus perfectus, quia licet ternarius cōueniat aliqualiter his quæ dicta sunt, quia ter vnū, tria sunt, & vnū & duo, tria sunt, tamen bis vnum non faciunt tria, similiter semel duo, non faciunt tria, sed tantùm duo. Ideo per ipsum senarium designatur perfectio rerum. Post perfectionem verò promittitur quies, quæ nulli datur nisi operanti. Et sic in septima die qua mutatus est status mūdi, sicut in qualibet alia erat quædā variatio. Vnde in ipsa incœpit status propagationis, propter quod & cōnumeratur aliis, ideo in septima mundi ætate, est status quiescentium. Secūdū Aug. tamen ista septima dies nihil aliud est q̄ cognitio angelica relata ad quietem dei ab operibus. Sed contrà. Si quieuit die septima, quis ergo fecit eā, si non est op⁹ dei? Præterea Io. 5, Pater meus vsq; modò operatur, & ego operor. Respondeo est dicendū ꝙ accipitur ibi quies, non secūdū ꝙ opponitur labori, sed secundū ꝙ opponitur motui. Deus enim & si producendo non moueatur, tamen quia de ipso nō loquimur nisi per sensibilia, in quibus nō est operatio sine motu, ideo omnis operatio largè loquendo, dicitur motus, & sic dicitur quieuisse, quia cessauit nouas species producere: quia illa quæ post ea facta sunt fuerunt in illis rebus tunc productis: vel secundū virtutē actiuā sicut in animalib⁹ perfectis, vel secundū rationes seminales, vel secundū materiā sicut mineralia. Ideo tunc non fuit mortuus suscitatus, sed fuit factū corpus quod postea suscitari. Quædam autē fuerunt tunc secundū similitudinē vt animæ rationales quæ tantùm fiunt à deo. Sic ergo requieuit deus ab operibus producēdis, quia omnia aliquo modo præcesserunt vt dictū est, tamen vsque modò operatur cōseruando & gubernando quæ condidit. Et sic septimam diem deus fecit sicut quālibet aliā, quia tunc fuit aliquid additū, quia tunc incœpit status propagationis. Quælibet autem additio variabat statū mundi, vt dictum est, & faciebat vnum diē. Vel secūdum Aug. non dicit simpliciter requieuit, sed [requieuit ab operibus suis.] Ab æterno enim requieuit in seipso, sed tunc etiam requieuit non in operibus, sed ab operibus. Aliter enim operatur deus, & quilibet alius artifex. Artifex enim agit propter indigentiam suā, sicut domificator facit domū vt in ipsa quiescat. Similiter faber facit cultellum propter lucrū. Vnde desiderium cuiuslibet artificis quietatur in opere suo. Sed nō sic est de deo, quia non agit propter indigentiam suam, sed propter bonitatem communicandam. Vnde nō quiescit in opere, sed ab opere producendo, & quiescit tantùm in sua bonitate. Consequenter autem ponit authoritatem Dauid quæ iam exposita est. ¶ Consequenter eū dicit [Quoniā ergo supereſt, &c.] arguit ex præmissis. Et circa hoc facit duo. Primò enim accipit sensum secundæ authoritatis illius. Si vocem eius audieritis, &c. Secūdò arguit ex primo ibi [Itaque relinquitur, &c.] Circa primū duo facit, quia primò trahit duo à secunda authoritate, secundò ostendit ꝙ hæc duo intelligūtur in ipsa, ibi [Nā si eis Iesus.] Accipit ergo duo quæ intelliguntur in ipsa, ibi [Nā iustū est.] s. quòd antiqui patres non introierunt. Aliud est quòd tempore Dauid adhuc restabat alia quies præstanda. Licet enim ipsis fuisset promissa requies præstāda in terra promissionis, tamen per hoc quòd post longum tempus dicit, Hodie si vocē, &c. ostēdit quòd alia requies restat. Aliter enim nō faceret mentionē de requie, dicēs, Hodie, &c. Est ergo quædā requies in quā nobis introeundū est, in quā illi non intrauerunt propter incredulitatē. Et ideo quoniā illi nō intrauerunt, restat ergo quosdā intrare quibus promissio facta est, quia hi quibus prius nūtiatū est non introierunt. i. Indæi quibus promissio facta est, & ideo [terminat] idest, determinat nobis diē septimā. i. diē gratiæ dicēdo in Dauid, Hodie si vocē, &c. Et repetit authoritatē quæ exposita est. ¶ Sciendū est autem quòd deus homini præparauit beatitudinem pro requie. nec vult istā præparationē esse frustrà, sed si vnus nō intrabit, alius intrabit, sicut ostendit in illa parabola de nuptiis. Mat. 22. Vnde Apoc. 3, Tene quod habes, vt nemo accipiat coronā tuā. Quasi dicat, Si tu non accipias, alius habebit. Iob 34, Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. ¶ Deinde cū dicit [Nam si eis Iesus, &c. Probat quòd supersit alios intrare, quia si Iesus naue. i. Iosue filius Israel [finalem requiem præstitisset, nunquam de alia, &c.] idest, non immineret nobis alia requies nec de alia aliqua propheta Dauid loqueretur post illam diem. Vnde manifestum est quòd illa requies fuit signū requiei spiritualis.

Lectio 2.

Concludi tur quies æterna ex authoritate Gene. & ponitur ratio cōsequētiæ inducimurque ad festinandū ad introitū eius cū ratione monitionis, triplex requies.

[Itaque relinquitur sabbatismus populo dei. Qui enim ingressus est in requiem eius: etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum, Viuus est enim sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Et non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem est nobis sermo.

¶ Suprà Apostolus duas authoritates assumpsit, vnā de. 2. Gen. Aliam verò de Psal. & cōclusit intentionē suā ex secunda authoritate. s. Psal. hīc concludit idē ex prima. Et circa hoc facit duo. Primò enim ponit conclusionem, secūdò ponit rationē consequentiæ, ibi [Qui enim ingressus.] Circa primū sciēdū est quòd Apostolus in serie omniū istorū verborū facit mentionem de triplici requie. Prima est requies dei ab operibus suis. Secūda est requies temporalis, quam habuerūt filii Israel in terra promissionis. Tertia est requies æterna, quæ per istas duas designatur. Sed Apostolus hīc antequā faciat mētionem de requie æterna, dicit quòd post terrenam adhuc [relinquitur.]i. remanet [sabbatismus populo dei] qui in veteri lege per sabbatum, representabatur. s. requies æterna. Esa. 58. Vocaberis sabbatū delicatum & sanctum domini. Esa. 66, Erit mēsis ex mense & sabbatū ex sabbato. i. requies perpetua. Et dicit sabbatismus, quia sicut in veteri lege sabbatum representabat requiem dei ab operibus suis, de qua dicitur Gen. 2, Ita illa requies erit sanctorū ab operibus suis. Apoc. 14, A modò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Vnde subdit [Qui enim ingressus est re. eius.] quia sicut deus sex diebus operatus est, & septima requieuit, ita per sex dies præsens tempus propter perfectū numerū significatur. Qui ergo perfectè operatur, in septima [requieſcit ab operibus suis, sicut & à suis deus] nō autē à quibuscunque operibus, quia sunt ibi quædam opera perpetua, videre. s. amare, & laudare. Apoc. 4, Non habebant requiem nocte ac die dicētia, sanctus, sanctus, sanctus, &c. Sed ab operibus laboriosis. Esa. 40, Qui sperant in domino mutabunt fortitudinē, assumēt pēnas vt aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient. ¶ Deinde cū dicit [Festinemus.] Inducit ad festinationem. Et circa hoc facit duo. Primò enim ponit monitionem, secundò subdit rationem de introitu illius

Universidad de Deusto
Biblioteca

requiei,ibi[Viuus eſt.]Item circa primũ duo facit.Primò enim monet ad feſtinandũ,ſecũdò oſtẽdit tardã-
tis periculũ ibi[Vt ne in idipſum.]Dicit ergo,Quia igitur reliquitur ſabbatiſmus,&c.[Feſtinemus ergo in
gredi in illã requiẽ.]Et ſignanter dicit ingredi,quia non eſt in bonis exterioribus,ad quæ eſt egreſſus, ſed
eſt in bonis interioribus.Exo.15,Introduces eos,& plantabis,&c.Mat.25,Intra in gaudium domini tui.Eſt
ergo multiplex ratio,quare feſtinandum eſt intrare.Vna eſt,quia longinqua eſt via.Prouer.7,Abut via lõ-
giſsima.Luc.19,Homo quidam nobilis abiit in regionẽ longinquã.Dicitur aũt longinqua propter diſtantiã
ſtatus,quia ibidẽ plenitudo omnis boni,& immunitas ab omni malo:eſt etiam deſideranti perfect a viſio &
tentio,hic aũt ſunt omnia cõtraria iſtis.Itẽ feſtinandũ eſt,quia tempus eſt valde breue.Iob 14,Breues dies
hominis ſunt.Itẽ quia iſtud tempus cũ hoc quòd eſt breue & modicũ,eſt etiam incertũ.Eccl.9,Neſcit ho-
mo finem ſuũ.Itẽ propter vrgentẽ vocationẽ.Interior enim vocatio vrget nos per ſtimulũ charitatis. Eſa-
59,Cùm venerit quaſi fluuius violentus,quẽ ſpiritus domini cogit,&c.2.Corint. 5,Charitas Chriſti vrget
nos.Pſal.Viã mandatorũ tuorũ cucurri.Itẽ propter periculũ tardantis,ſicut patet de fatuis virginib⁹. Mat.
25,Quæ tardè venientes intrare non potuerũt.Et ideo dicit[Vt ne in idipſum quis in.incre.ex.]Q.d. An-
tiqui nõ potuerũt ingredi propter incredulitatẽ.Vnde caueamus alienæ culpæ exemplo,ne ſimus incredu
li,& exẽplo pœnæ,vt.ſ.non excludamur ſicut ipſi.Luc.1,Abiit in montana cũ feſtinatiõe.Ad hoc enim oſtẽ
duntur nobis præteritæ pœnæ aliorũ,vt caueamus.Prou.19,Peſtilẽte flagellato ſtultus ſapientior erit.Glo.
Peius eſt niſi caueatis.Ex hoc videtur q̃ ille qui nõ corrigitur punitione alterius,grauius punietur. Sed eõ
trà,quia iam peccatũ Adæ qui nõ peccauit exẽplo alterius eſſet minus graue.Reſpondeo:dicẽdũ eſt q̃ ſem
per iſte locutiones intelligendæ ſunt cæteris paribus.Contingit enim duo peccata in ſe cõſiderata, nõ eſſe
vnũ grauius altero,tamen propter aliquã circunſtãtiã aduenientẽ,aggrauatur vnũ & non aliud: ſicut duo
adulteria de ſe æqualia ſunt,tamen illud quod eſt ex certa malitia grauius eſt,q̃ illud quod eſt ex paſsione
vel infirmitate.Et ſimiliter verbum otioſum grauius eſt,quando ſit ex certa malitia. ¶ Deinde cùm dicit
[Viuus eſt enim ſermo dei,&c.]Ponit rationẽ prædictæ monitionis,& præcipuè q̃tũ ad periculũ.Hæc au-
tem ratio ſumitur ex parte Chriſti.In ipſo aũt eſt duplex natura.Vna.ſ.diuina ſecũdũ quã eſt verbũ patris.
Alia eſt humana ſecũdũ quã eſt pontifex offerens ſe in cruce.Primò ergo ponit rationẽ ſumptã ex parte di
uinitatis,ſecundò rationẽ ſumptã ex parte humanitatis,ibi[Habẽtes igitur.]De filio aũtẽ dei dicit tria.Pri
mò enim aſsignat eius virtutẽ,ſecũdò eius cognitionẽ,ibi[Et diſcretor,]tertiò eius authoritatẽ,ibi[Ad quẽ
nobis ſermo]Virtutẽ eius oſtẽdit tripliciter.Primò q̃tũ ed naturã,ſecũdò q̃tũ ad poteſtatẽ,ibi[Et efficax.]
tertiò quantũ ad operationem,ibi]Et penetrabilior.]Dicit ergo[Viuus eſt ſermo dei]Iſta litera de ſe vide-
tur habere difficultatem,tamen conſiderando aliã tranſlationẽ planior eſt.Vbi enim nos habemus, ſermo,
in Græco habetur,logos,quod eſt idẽ quòd verbũ.Vnde ſermo.i.verbum.Et ſic etiam exponit Aug. illud
Io.11,Sermo quem locutus ſum.i.ego ipſe qui ſum verbũ.Sap.18,Omnipotens ſermo tuus domine exiliẽs
de cælo à regalibus ſedibus venit.Et ſimiliter hic ſermo dei eſt viuus.i.verũ dei viuũ.Verbũ enim dei ab
æterno cõceptũ,in paterno intellectu eſt verbum primordiale,de quo Eccl.1.dicitur,Fons ſapientiæ verbũ
dei in excelſis.Et quia eſt primordiale,ideo ab ipſo deriuantur omnia alia verba,quæ nihil aliud ſunt quã
quædã conceptiones expreſſæ in mẽte angeli,vel noſtra.Vnde illud verbũ eſt expreſsio omniũ verborum,
quaſi fons quidã.Et illa quæ dicuntur de illo verbo quodãmodo aptantur ad alia verba ſecũdũ ſuũ modũ.
De illo aũt dicitur q̃eſt viuus.Dicitur autẽ res viua,quãdiu habet motũ & operationẽ ſuã.Sicut enim fons
ſcaturiens dicitur viuus,ſic & verbũ illud quod habet perpetuũ vigorẽ.Pſal.In æternũ domine verbũ tuum
permanet in cælo.Io.5,Sicut enim pater habet vitã in ſemetipſo,ſic dedit & filio vitam habere in ſemet-
ipſo.Vel poteſt referri ad humanã naturã.Eſt enim viuus,licet ab aliis reputetur mortuus,Apoc.1,Fui mor
tuus,& ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum.Similiter etiã ſermo ſcripturæ eſt viuus & indeficiens.Roma.
9,Non autẽ quòd exciderit verbũ dei. ¶ Conſequẽter cũ dicit[Et efficax.]Oſtendit eius poteſtatem. Di-
citur aũt verbũ efficax propter maximam virtutem & infinitã vim effectiuam,quam habet.Per ipſum enim
facta ſunt omnia.Io.1.& Pſal.Verbo domini cæli firmati ſunt.Itẽ eſt efficax quia ex ipſo omnia verba pro
lata à deo mediante angelo vel homine,efficaciã habent.Eccl.8,Sermo illius poteſtate plenus eſt. Eſa.55,
Verbũ quod egredietur de ore meo nõ reuertetur ad me vacuũ,ſed faciet quodcũq; volui,&c.Deinde cùm
dicit[Et penetrabilior]oſtendit eius operationẽ.Et circa hoc facit duo.Primò ponit eius operationẽ,ſecũ-
dò exponit,ibi[Et pertingens.]Dicit ergo[Et penetrabilior.]Illud propriè dicitur penetrare,quod ingre-
ditur profunda rei.Hoc autẽ poteſt eſſe dupliciter.Vno modo quia operatur in intimis rei.Eſa.26,Omnia
enim opera noſtra operatus es in nobis.Alio modo quia cognoſcit intima rei.Io.2,Opus ei non erat vt qs
teſtimonium perhiberet de homine,ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.Eccl.24,Penetrabo inferiores
partes terræ.Operatio enim dei & cognitio pertingit & penetrat intima rei.Vnde dicit[Omni gladio anci
piti.]Inter omnia enim gladius eſt penetrabilior propter acumen,& maximè gladius anceps,qui.ſ.eſt acu-
tus ex duabus eius partibus.Et ideo quia verbũ dei acutũ eſt,& ad operandum,& ad cognoſcendũ,ideo cõ
paratur gladio ancipiti.Ephe.6,Et gladium ſpiritus,quod eſt verbum dei.Eſa.27,In illa die viſitabit domi
nus in gladio ſuo duro,& grandi,& forti,&c.Vel dicitur anceps quia habet aciem ad bona promouenda,&
mala deſtruenda,Apoc.1,Ex ore ipſius proeedebat gladius ex vtraq; parte acutus.In ordine enim cauſarũ
videmus q̃ ſemper cauſa prior intimius operatur q̃ cauſa poſterior.Vnde illud quod natura producit eſt in
timius q̃ illud quod producitur per artem,Quia ergo deus eſt prima cauſa ſimpliciter,ideo eius operatiõe
producitur illud quod eſt intimius ipſi rei,ſcilicet eſſe eius. ¶ Conſequenter cùm dicit[Et pertingens,&c.]
manifeſtat quod dixerat de operatione.Et circa hoc facit duo,quia primò oſtendit hoc q̃tum ad ſpiritualia
ſecundò q̃tũ ad corporalia ibi,Compagũ quoq; & medullarum.Secundũ enim Apoſtolũ tria ſunt in homi
ne.ſ.corpus,anima,& ſpiritus.1.Theſ.5.Integer ſpiritus veſter,anima & corpus,&c.Quid enim ſit corpus
notũ eſt.Anima autẽ eſt quæ dat corpori vitã:ſpiritus verò in rebus corporalibus dicitur quid ſubtile, &
ideo ſignificat ſubſtantias immateriales.Eſa.31,AEgyptus homo & non deus,& equi eorum caro & non
ſpiritus.Spiritus ergo in nobis dicitur illud per quod communicamus cũ ſubſtantiis ſpiritualibus. Anima

verò illud per quod cõmunicamus cum brutis.Et ſic ſpiritus eſt mens humana.ſ.intellectus & volũtas. Ex
hoc autẽ dicunt aliqui q̃ in nobis ſunt diuerſæ animæ.Vna.ſ.quæ perficit & viuificat corpus,& iſta dicitur
anima propriè.Alia verò eſt ſpiritus habens intellectũ quo intelligimus,& volũtatẽ qua volumus. Et ideo
iſta duo magis dicuntur ſubſtãtiæ,quã animæ.Hoc autẽ damnatũ eſt in hb.de eccleſiaſticis dogmatibus.Et
ideo dicendũ eſt q̃ vna & eadem eſt eſſentia animæ,quæ per eſſentiã ſuã viuificat corpus,& per potentiã
ſuam quæ dicitur intellectus,eſt principium intelligẽdi.Et per iſtam intelligit ɛterna,quod quomodo ſit,ſic
patet.Videmus enim q̃ q̃tò forma eſt perfectior,tantò operatio eius minus ſubditur materię:ſicut patet q̃
formæ elementorũ,quia ſunt imperfectiſsimæ,non extendũtur vltra materiam.Cùm ergo anima inter om
nes formas ſit nobiliſsima,oportet q̃ habeat aliquã operationem & præcipuè anima rationalis,quæ omni-
no excedit potẽtiam materiæ.Et iſtã operationẽ vocamus intelligere ad quam ſequitur ſua inclinatio.ſ.vel
le.Eſt autẽ triplex differentia inter operationes animæ,ita q̃ anima dicatur ad quã pertinẽt potentiæ, qui-
bus anima operatur eum corpore.Ad ſpiritũ verò ille quibus operatur ſine corpore.Prima autẽ differen-
tia inter iſtas potentias & operationes ab ipſis procedentes,eſt ipſius rationis ad ſenſualitatẽ(quæ eſt potẽ
tia,per quam anima operatur cũ corpore)quia ratio apprehẽdit immaterialia:ſenſualitas verò materialia &
ſenſibilia.Secũda differentia eſt partiũ ſenſualitatis,quia aliũ ſtatũ & ordinẽ habet ſenſualitas ſecundum q̃
tendit propriũ obiectũ ex natura ſua,& aliũ ſecũdũ q̃ regulatur à ratione.Ipſa enim cõcupiſcibilis aliter eõ
ſideratur vt eſt vis quęda u in ordine ad obiectũ ſuũ,& aliter vt participat ratione. Tertia differentia eſt
partiũ ipſius rationis ſecũdũ diuerſa obiecta ipſius,quia vel tendit in deũ:& hoc eſt ſupremũ in ipſa, vel in
effectus ſpirituales,vel in effectus temporales.Omnes autẽ iſtas diuiſiones & differẽtias operatur,& diſcer
nit verbũ dei.ſ.quomodo ſenſualitas diſtinguatur à ratione, differentiã etiã ipſius ſenſualitatis in ſe,differẽ
tiam etiã partiũ rationis,& quid prouenìat in anima ex conſideratione ſpiritualiũ & terrenorum. ¶ Con-
ſequenter cùm dicit[Compagum quoque & medullarum]declarat illud quod dixerat de operatione dei,&
q̃tum ad temporalia. ¶ Sciendum eſt autem q̃ aliquid non poteſt penetrando pertingere ad aliquid pro-
pter duo.Vnum eſt propter colligationem,Aliud aũt eſt propter incluſionẽ.Neutrũ iſtorũ poteſt impedi-
re verbũ dei.In nobis quidã ſunt quædã colligationes.ſ.neruorũ & arteriarũ.Quędã etiã ſunt valde incluſa
& occulta,ſicut medullæ quæ in oſsibus includuntur,omnia autem iſta diuino proſpectui manifeſta ſunt &
ſubdita.Et ideo nihil eſt ei difficile ad penetrandũ.Vel per compages poteſt intelligi conjunctio quæ eſt in
ter partes animæ adinuicem,vt inter animam & ſpiritũ.q.d.Non ſolùm pertingit ad cognoſcendum diffe-
rentiã & diuiſionẽ animę & ſpiritus,ſed etiam ad cognoſcendum quomodo coniunguntur.Cognoſcit eũ
quomodo ſenſualitas regitur ratione.Medula autem poteſt intelligi illud quod latet in ratione & ſenſuali-
tate.Mat.10,Timete eum q̃ poteſt & animã & corpus mittere in gehennam. ¶ Deinde cũ dicit]Et diſcre
tor cogitationum.]agit de cognitione verbi.Et circa hoc facit duo.Primò enim oſtendit q̃ omnia ſubdun-
tur cognitioni eius.Secundò oſtendit quomodo cognoſcit,ibi[Omnia autẽ nuda]Ex duobus autem con-
tingit q̃ aliquid nõ cognoſcatur.ſ.aut quia eſt intra aliquod occultatũ.Et ſic maximè ſunt occulta quæ la-
tent in corde,quia ipſum eſt valde profundũ & inſcrutabile.Hier.7,Prauũ eſt cor hominis & inſcrutabile.
Secũdũ verò ſeptuaginta interpretes habetur ſic,Profundũ eſt cor hominis,&c.In cordeverò latent cogita
tiones.Iſtas aũt cognoſcit verbũ dei.Eſa.1,Auferte malũ cogitationũ veſtrarũ ab oculis meis.Et ideo q̃tũ
ad hoc dicit[diſcretor cogitatiõũ.]Alio modo nõ cognoſcitur aliquid quia eſt omnino ignotum & inui-
ſibile,& ſic ea quæ ſunt in volũtate ſunt ignota.In volũtate autem eſt ipſa intentio finis,quæ de natura ſua
eſt inuiſibilis.Quid enim homo facit vel cogitat manifeſtatur per opus,ſed qua intentione hoc faciat,peni
tus eſt incertũ.Iſta aũt nõ ſunt occulta deo,Ideo adiungit[Et intentionũ cordis.]Pſal.Scrutans corda & re
nes.i.cogitationes & intentiones. ¶ Sciendũ eſt aũt q̃ illud quod dicit penetrans,referri poteſt ad opera-
tionem vt dictũ eſt.Et ſic differunt penetrans & diſcretor.Si aũt referatur ad cogitationẽ,tunc quod hic di
cit,Et diſcretor,eſt expoſitio illius.q.d.Tu dicis q̃ eſt penetrabilior,&c.Verum eſt quia eſt etiã diſcretor
compagũ & medullarum.i.cogitationũ & intentionũ.Compages enim dicuntur quędã colligatiões, & ſic
cogitatio in qua eſt,quaſi quædã colligatio terminorũ,poteſt dici cõpago,dũ de vno tẽdit in aliud. Eſa.58,
Diſſolue colligationes impietatis.Itẽ Eſa.5,Vel qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis.Item medulla
eſt intima latens in oſsibus.Iob 21,Medullis oſſa illius irrigantur. ¶ Deinde cũ dicit[Et non eſt vlla creatu
ra inuiſibilis in cõſpectu eius]oſtendit q̃ illud quod ſecũdũ naturã eſt inuiſibile,nõ eſt occultũ deo. Quod
enim aliquid non videatur à nobis,hoc eſt quia ſimplicius & ſubtilius eſt oculo noſtro ſiue corporali ſiue
intellectuali:ſicut ſunt ſubſtãtiæ ſeparatæ,quas in vita iſta videre non poſſumus.Diuino autẽ intellectu ni-
hil eſt ſimplicius vel ſubtilius,ergo nulla creatura eſt inuiſibilis in conſpectu eius. Sed nunquid cognoſcit
in vniuerſali tantùm ſicut quidã voluerunt?Non,ſed[omnia nuda & aperta ſunt oculis ei⁹.] Per oculũ autẽ
intelligitur vis cognitiua.Intelliguntur enim ſpiritualia per ſenſibilia.Signãter aũt dicit in plurali oculos ,p
ter diuerſitatẽ intellectorũ,quia non cognoſcit vnum tantùm,ſed etiam multitudinẽ rerum. Dicit etiam
nuda & aperta.Dupliciter enim cognoſcitur aliquid.Vno modo in ſuperficie.Alio modo in profundo, ſi-
cut homo nudus videtur in ſuperficie,nõ autẽ veſtitus,ſed omnia deo manifeſta ſunt quæ videtur in ſuper-
ficie.Nihil enim eſt extra quod impediat cognitionem dei,ſicut veſtis impedit ne videatur homo. Et ideo
dicit,nuda.Iob 26,Nud⁹ eſt infernus coram illo.Dicit etiã aperta,quia nihil eſt ita occultum in re quòd dei
cognitionẽ effugiat. ¶ Cõſequenter oſtendit perfectionẽ authoritatis ipſius cùm dicit[Ad quẽ nobis ſer-
mo]Iſta verò authoritas eſt authoritas iudicãdi.Act.10,Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à deo iudex viuorum ac
mortuorum.Ad iſtum ergo nobis ſermo,vt.ſ.reddamus rationẽ de operibus noſtris.2.Co. 5, Omnes nos
manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti,vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſsit, ſiue bonũ,
ſiue malum ſit.Et ideo quia ſicut eſt potens,ſic ſciens,& ſic magnus,feſtinemus ergo ingredi,&c.

Lectio 3.

Habentes ergo pontificem magnum qui penetrauit cælos Ieſum filium dei:teneamus ſpei noſtræ confeſſionem. Non enim habemus pontificem qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimili-

Inducit Paulus ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

festinandū ad ingressū in requiem æternā, ponendo magnitudinē Christi q̄tū adhumanā naturā, ponēdo ipsius Christi dignitatē, & pietatē, & inducendo ad fiduciā in ipsum.

tudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius: ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

¶ Suprà Apostolus monuit ad festinandū ingredi in requiem dei, & ad hoc inducendum posuit magnitudinem Christi q̄tum ad diuinā naturam, hic ostendit idem q̄tum ad humanam naturā, & circa hoc tria facit. Primò enim ponit eius dignitatē, secūdò ostēdit eius pietatem ibi [Non enim habemus] Tertiò inducit ad habendum de eo fiduciam, ibi [Adeamus] Dicit ergo, Ita dictum est q̄ nobis est sermo ad eum qui est vi uus sermo, verus iudex, & pontifex [Ergo habentes pontificem magnū] Psal. Tu es sacerdos in æternū, &c. Nec tātùm pōtifex, sed etiam magnus. Zach. 3, Et ostendit mihi dominus Iesum sacerdotem magnū stantē corā angelo, &c. Hic autē dicitur magnus, quia non est pontifex tantùm bonorum temporalium, sed & futurorum. infrà 9, Christus assistens pōtifex bonorum, &c. Duo autem pertinebant ad magnum pontificē. Vnum quo ad officium. s. semel in anno cum sanguine intrare in sancta sanctorum. sicut habetur infrà 9, & Leui. 16, Hoc autem præcipuè conuenit Christo. Ille enim intrat cum sanguine in sancta figuralia, sed Christus per proprium sanguinē intrauit in sancta. i. sacra cælestia, & ideo dicit [Qui penetrauit cælos] Secundū est q̄ debebat esse ex certa tribu, scilicet de stirpe Aaron: sicut dicitur Exo. 29, & Nume. 16. & 17. Hoc autem competit Christo qui est nobilioris originis. Vnde dicitur filius dei, Mat. 3, Hic est filius meus dilectus, Psal. Filius meus es tu, &c. Quia ergo habemus hunc pontificem teneamus confessionē, ideſt, inhæreamus corde. quia vt dicitur Ro. 10, Corde creditur ad iustitiā, ore aūt cōfessio fit ad salutē. Hanc autē confessionē requirit à nobis Christus pontifex maximus. Mat. 10, Qui me confessus fuerit corā hominibus, &c. Sed dicit [spei nostræ] quod dupliciter potest intelligi. Vno modo q̄ confessio prout hīc sumitur, sit confessio fidei. Fides autē est principiū spei, sicut habetur ex glo. Mat. 1. Abrahā autem genuit Ysaac. i. fides genuit spē, non quidem quantū ad habitū, sed quantū ad ordinē actus. Nullus enim potest sperare nec debet, nisi quod potest consequi. Quod aūt possumus consequi æterna habemus per fidem. Vel cōfessionem spei, ideſt, ei⁹ de quo speramus, scilicet videre primā veritatem. ¶ Deinde cùm dicit [Non enim habemus pōtificem] ne forte credatur q̄ non possit aliquid agere præter id quod exigit eius iustitia, ostendit in ipso etiā esse misericordiam & pietatem, & ista respiciunt miseriam, & hoc præcipuè conuenit Christo. Vnde dicit [Qui nō possit compati infir. nostris.] ¶ Sciendum est autem q̄ ly posse, aliquando importat non nudā potentiā, sed prōptitudinem & aptitudinem Christi ad subueniendū, & hoc quia scit per experientiam miseriam nostram, quam, vt deus, ab æterno sciuit per simplicem notitiā. Psal. Misericors est deus timentibus se, quoniā ipse cognouit figmentum nostrum. Vnde subdit [Pro similitudine]. s. nostri [tentatum.] Est autem triplex tentatio. Vna quæ est à carne quando. s. caro concupiscit aduersus spiritum, vt dicitur Gal. 5. Et ista non est sine peccato, quia vt dicit Aug. Nonnullū peccatum est cùm caro concupiscit aduersus spiritum, quia hoc est carnem concupiscere. Sed hoc non fuit in Christo, & ideo dicit [Absque peccato. i. absque minimo motu peccati. 1. Pet. 2, Qui peccatum non fecit nec inuentus est dolus in ore eius. Et ideo dicitur, agnus dei. Io. 1. Alia est tentatio ab hoste, & à mundo, & hoc dupliciter. Vel alliciendo per prospera, vel terrendo per aduersa. Et his duobus modis fuit tentatus Christus. Fuit enim allectus prosperis. Quicquid enim pertinet ad prosperitatem huius vitę, vel pertinet ad concupiscentiā carnis, vel ad concupiscentiam oculorum, vel ad superbiam vitæ. De primo enim tentauit eum diabolus quando tentauit eum de gula, quæ est mater luxuriæ. Mat. 4, Si filius dei es, dic vt lapides isti panes fiāt. Item de inani gloria, cùm dicit, Mitte te deorsum. Item de concupiscentia oculorum dicens, Hæc omnia tibi dabo, &c. Luc. 4. Consummata omni tentatione diabolus recessit ab illo vsque ad tempus. Item fuit tentatus per aduersa & insidias à phariseis, quia volebant eum capere in sermone. Mat. 22. Item per contumelias. Mat. 27, Vah qui destruis templum dei, &c. Item per flagella & tormenta. Excepta ergo tentatione quæ est cum peccato, per omnia similis nobis tētatus est. Dicit autē secundū similitudinem, quod potest dupliciter exponi. Vno modo q̄ ly secundum, denotet causam finalem. q. d. Ideo tentatus est vt daret nobis exemplum vt secundum similitudinem eius tentationem sustineremus & omnia conaremur vincere. 1. Pet. 2, Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, &c. Vel potest denotare consequentiam, quasi dicat, Ideo tentatus est vt per omnia tam in tēporalibus quā in omnibus aliis, nisi in solo peccato, similis esset nobis. Si enim fuisset sine tentationibus, nō fuisset eas expertus, & sic non compateretur. Si verò habuisset peccatum, non potuisset nos iuuare, sed magis indiguisset adiutorio. ¶ Deinde cū dicit [Adeamus cum fiducia, &c.] inducit ad habēdā fiduciam de ipso, quasi dicat. Ex quo sic potest cōpati [Adeam⁹ cū fiducia.] Esa. 12, Ecce de⁹ saluator meus fiducialiter agā, &c. Adeamus dico [ad thronum.] Thronus dicitur sedes regis, Christus autem rex est. Hier. 23, Regnabit rex & sapiens erit, &c. Hic autem thronus duplicem habet statum. Vnum iustitiæ in futuro. Psal. Sedisti super thronum qui iudicas iustitiam. Hoc erit in futuro. Psal. Cùm accepero tempus ego iustitias iudicabo. Est alius thronus gratiæ de quo hīc. Ideo additur [gratiæ.] s. in præsenti quando est tempus miserendi. Zach. 4, Exe quabit gratiam gratiæ. Per gratiam autem Christi liberamur ab omni miseria, quia liberamur à peccato, quod facit miseros populos. Prouer. 14, Et ideo dicit [Vt misericordiam consequamur.] Item per gratiam Christi iuuamur ad bona operanda. Et ideo dicit [Et gratiam inueniamus.] Luc. 1, Inuenisti gratiam apud dominum. Et hoc [in auxilio opportuno] quo adiuuemur ad bene operandum. Psal. Auxilium meum à domino. Istud autem auxilium est per gratiam. 1. Cor. 15, Abundantius illis laborauī, non autem ego, sed gratia dei mecum. Hoc autem oportet esse congruo tempore. Ideo dixit, Auxilio opportuno. Omni enim negotio tempus & opportunitas. Ecclesia. 8, Hoc est tempus præsens, quod est tempus miserendi.

Caput 5.

Prosequitur P. excellentiam sacerdotii Christi su-

Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad deum: ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui uocatur à deo, tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit ut pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Quemadmodum & in alio loco dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui posit illum saluum facere à morte, cum clamore ualido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia.

pra sacerdotū Aaron & vsq; ad 7. C. ostendit Christū esse sacerdotem sm̄ pōtificem de quo multa dicit: & hic quidem ostēdit quæ requiruntur ad pontificem, ostendendo tandem illa cōuenire Christo, & concludendo ipsum esse pontificem.

¶ Sicut à principio huius epistolæ dictum fuit, intentio Apostoli est ostendere Christum excellentiorem esse omnibus his ex quibus lex habet authoritatem. s. angelis quorum ministerio data fuit. Gala. 3, Ordinata fuit per angelos, &c. Et Moyse, qui fuit legislator. Ioan. 1, Lex per Moysen data est. Et sacerdotio & pontificatu Aaron per quem lex administratur. Expeditis ergo duobus primis, hīc prosequitur de tertio. i. de eminentia sacerdotii Christi ad sacerdotium Aaron. Et circa hoc duo facit. Primò enim ostendit Christū esse pontificem. Secundò ostendit ipsum esse excellētiorem pontifice veteris legis in 7. Capi. ibi [Hic enim Melchisedech.] Item in prima parte duo facit. Primò ostendit Christū esse pontificem. Secūdò præparat aures auditorum ad consequentia, ibi [De quo nobis grandis] Adhuc circa primum duo facit. Primò ostendit quæ requirantur ad pontificem. Secundo ostendit illa conuenire Christo, & sic concludit ipsum esse pōtificem, ibi [Sic & Christus nō semetipsum, &c.] Itē in prima parte tria facit. Primò describit pontificale officium. Secundò ostendit pietatem quæ pontifici necessaria est, ibi [Qui condolere.] Tertiò ostendit modum perueniendi ad pōtificatum, ibi [Nec quisquā sumit.] ¶ Circa officium quatuor ponit. Primò cui cōuenit. Secundò vtilitatem, ibi [Pro hominibus.] Tertiò materiam, ibi [In his quæ ad deum.] Quartò actum, ibi [Vt offerat dona.] Istud autem officium conuenit homini, non angelo. Et ideo dicit q̄ ita dictum est q̄ habemus pontificem magnū, & talis est Christus [Namque] pro quia [omnis pontifex ex hominibus assumptus] & sic debet etiam esse de numero hominū. Voluit autem deus vt homo haberet similem sui ad quem curraret. Vnde & ecclesia ordinauit q̄ quādo vtilis inuenitur aliquis de collegio, non eligatur extra eus. Osee 2, Dabo eis vinitores ex eodē loco. Deute. 17, Eum constitues quem dominus deus tuus elegerit de numero fratrum tuorū. Non poteris alterius gentis hominē regē facere qui non sit frater tuus. Dicit aūt assumptus quia debet alios excellere, sicut patet de Saule. 1. Reg. 10. Et ideo Christus. Io. vlti. interrogat Petrum quem volebat præficere, si diligeret ipsum plus aliis. Finis & vtilitas est, quia [pro hominibus constituitur.] ideſt, pro ipsorum vtilitate. Non enim constituitur propter gloriam, non propter cumulādas diuitias nec propter consanguineos ditandos. 2. Cor. 4, Nos autem seruos vestros per Iesum. & vlt. Secundum potestatem quam deus dedit mihi in ædificationē, & nō in destructionem. Si verò aliquis quæsit quod suum est, nō est pastor, sed mercenarius. Materia dignitatis est quia pontifex principatur. Nam sicut principatur dux vel rector in ciuitate, ita iste pontifex [in his quæ ad deū] supple ordinantur. Exo. 4, Tu eris ei in his quæ ad deum pertinent, &c. 2. Cor. 10, Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, &c. Sicut ergo illa quæ pertinent ad dei cultum excedunt temporalia, ita dignitas pontificalis excedit omnes alias dignitates. Non ergo pōtifices debent se implicare negotiis secularibus prætermissis his quæ sunt ad deum. 2. Tim. 2, Nemo militās deo, &c. Actus pontificis est [vt offerat dona] id est voluntariè oblata, non extorta. Exod. 25, Ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis [& sacrificia pro peccatis. Ji. quæ sibi offeruntur pro satisfactione peccatorum. Leui. 4, Pro eis rogabit sacerdos & pro peccatis eius, & dimittentur ei. In quo designatur q̄ omne quod offertur sine voluntarium & votiuum, siue pro satisfactione: debet offerre secundum dispositionē prælati. ¶ Consequenter cùm dicit [Qui condolere.] Ostendit quid requiratur ad vsum. s. pietas. Et circa hoc tria facit. Primò ostendit q̄ ad vsum pontificis requiritur misericordia & pietas. Secūdò ostēdit q̄ requiritur misericordiæ motiuum, ibi [Quoniam & ipse.] Tertiò ostendit misericordiæ signum, ibi [Et propterea.] Dicit ergo dico q̄ debet esse in his quæ ad deū, tamen debet esse medius inter hominem & deum. Deut. 5, Ego medius & sequester fui inter dominum & vos. Sicut ergo per deuotionem orationis debet tāgere deum tanquam vnum extremum, sic per misericordiam & compassionem debet tangere alterum extremum. s. hominem. Et ideo dicit [Qui condolere possit]. secundæ Corin. 11, Quis infirmatur & ego non infirmor? Econtrario Amos 6, Nihil patiebantur super contritione Ioseph. Duplex est autē defectus. Quidam enim deficiunt ex ignorantia. Et ideo dicit [His qui ignorant] Est autem propriè ignorare, carere scientia eorum quæ quis debet scire. Quidam verò ex certa scientia. Et quantum ad hoc dicit [Et errant.] Motivum pietatis ponit cū dicit, Quoniam & ipse, &c. Istud motiuum est infirmitas. Et illi qui præsunt aliquando infirmātur. 2. Corint. 4, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, Et ratio huius est vt ex se aliorum infirmitatibus compatiātur, & ideo dominus permisit cadere Petrū. Eccl. 31, Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso. Et ideo dicit [Quoniam & ipse circundatus est infirmitate.] s. q̄tum ad pœnalitates, & culpam. Psa. Miserere mei deus quoniam infirmus sum. Sap. 9, Homo infirmus, & exigui temporis, &c. Et nota q̄ dicit, Circundatus. Carnales enim habent infirmitatē peccati in interioribus. Ratio enim & voluntas in ipsis subditæ sunt peccato. Sancti verò habent in exterioribus: quia non sunt subiecti peccato, tamen sunt circundati fragilitate carnis. Ro. 7, Mente seruio legi dei, carne autem legi peccati: signum autem huius est, quia & in veteri lege sicut patet Leui. 9. & 16. & etiā modò sicut patet in canone missæ cùm dicitur, Nobis quoq; peccatoribus, statutum est quòd sacerdos offerat etiam pro se, quod non fieret nisi esset infirmitas peccatorum, quibus est circundatus, non oppressus. Si enim sit in mortali peccato non debet celebrare. Et ideo dicit [Propterea debet quemadmodum pro populo etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Consequenter ponit modum perueniendi ad pontificatum, cùm dicit [Nec quisquam.] Hoc est enim contra naturam q̄ aliquid perducat se ad statum altiorem sua natura, sicut aer non facit seipsum ignem, sed fit à superiore. Vnde disciplina dei non habet quòd quisquam sibi sumat honorem fauore, pecunia, potentia. Amos 6, In forti tudine enim nostra assumpsimus nobis cornua. Osee 8, Ipsi regnauerunt & non ex me. Sed debet vocari à deo sicut Aaron. Exo. 28, Applica ad te Aaron. Et ideo dominus cōfirmauit sacerdotiū eius, sicut patet Numeri 17, per virgam quæ floruit. Tales ergo debent assumi qui non se ingerunt. Vnde antiquitus visi bali ostendebantur, sicut patet de beato Nicolao, & multis aliis. ¶ Consequenter cū dicit [Sic & Christus, &c.] ostēdit quomodo Christus sit pontifex. Et circa hoc duo facit. Primò enim ostēdit quomodo dicta cū conueniunt Christo. Secundò ex hoc cōcludit intentum, ibi [Appellatus est à deo, &c.] Circa primū tria facit.

Quid requiratur ad vsum sacerdotii.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Primò enim ostendit ꝙ Christus factus est pontifex non à se,sed à deo.Secundò agit de ipsius officio,ibi [Qui in diebus carnis.]Tertiò de ipsius misericordia,ibi[Et quidem cùm esset.]Circa primum duo facit, quia primò ostendit ꝙ Christus non promouit seipsum.Secundò ostendit à quo sit promotus,ibi [Sed qui locutus.]Dicit ergo[Christus non semetipsum clarificauit,]Circa quod sciendum est ꝙ nõ dicit,non fecit seipsum pontificem,sed dicit nõ clarificauit,&c.Sunt enim quidam qui se clarificant vt fiant sicut hypocritæ,qui demonstrant in se aliqua vt eligantur,vel præbendas consequantur,nullus tamen facit se pontificẽ: Christus verò non solùm nõ fecit se pontificẽ,sed nec se clarificauit[vt pontifex fieret.]Io.8,Ego gloriam meam non quæro.Et paulò pòst sequitur.Est pater meus qui glorificat me.Et hoc est verum inquantũ homo,quia inquantum deus habet eandam gloriam cum patre. ¶Deinde cùm dicit[Sed qui locutus] ostendit à quo est promotus.Et primò ostendit à quo est clarificatus.Secũdò quomodo est pontifex deſignatus, ibi[Et in alio loco.]Clarificatus autem est diuino iudicio,quia.s.[dominus locutus est ad ipsum]in ps.Filius meus es tu,&c.Et hoc est expositum suprà.Item Mat.3,Hic est filius meus dilectus,&c.Cùm ergo ostendit eum ab æterno genitum,ostendit gloriam eius.suprà 1,Qui cũ sit splendor gloriæ,&c.pontificatus etiã accipitur à deo inquantum homo(quemadmodum in alio loco dicit).s.in ps[Tu es sacerdos,&c.] Vtitur autẽ Apostolus authoritate.ps.Tanquã magis famosa & maioris authoritatis.vt pote magis frequẽtata.Dicit autem sacerdos,quia se obtulit deo patri.Ephe.5,Dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiã deo.Et ne credatur tale esse sacerdotiũ Christi sicut fuit in veteri lege,distinguit ipsum quãtum ad duo.Primò quantum ad dignitatem,quia[inæternum.]Illud enim fuit temporale,erat enim figura le,& ideo non est perpetuum,sed transit veniente figurato.Sed sacerdotiũ Christi est æternum,quia est de veritate quæ est æterna.Item hostia eius habet virtutem introducendi in vitam æternã.Item durat in æternum.Secundò q̃tum ad ritum,quia offerebantur animalia,hic autẽ panis & vinum.Et ideo dicit, Secundũ ordinem Melchisedech.]Istud autem infrà exponetur. ¶Deinde cùm dicit[Qui in diebus,&c.]ostẽdit ꝙ illud quod pertinet ad officium pontificale conuenit Christo.Et primò ostendit eius conditionem.Secundò actum eius,ibi[Preces.]Tertiò efficaciam,ibi[Cum clamore valido]Cõditio eius est ꝙ fuit vnus ex hominibus,quia vt dictum est,pontifex ex hominibus assumitur.Et ideo dicit[Qui in diebus carnis suæ.] ponitur autẽ hic caro pro tota natura humana,sicut illud Io.1.Verbum caro factum est. Sed nunquid modò non sunt dies carnis eius?Et videtur quòd sic, per illud Luc.vlti.Spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere.Quare ergo magis dicitur tempus ante passionem & resurrectionem suam tempus vel dies carnis,quàm nunc.Dicendum est ꝙ caro quandoque sumitur pro fragilitate carnis.sicut 1.Corin.15, Caro & sanguis regnũ dei possidere non possunt.Christus autem tunc habuit carnem fragilem & corruptibilem.Et ideo dicit,In diebus carnis suæ,idest,in quibus gerebat carnem similem peccatrici,non peccatricem.Actus autem eius fuit,quia obtulit preces & supplicationes,hoc est spirituale sacrificiũ quod Christus obtulit.Dicuntur autem preces,idest,petitiones.Iaco.vlt.Multum enim valet deprecatio iusti assidua. Supplicationes verò dicuntur quantum ad humilitatem orantis,sicut genuflexiones. Matt.26,Procidit in faciem suam orans.Ad quem[Ad deũ]scilicet deum patrem[qui salvum illum facere posset à morte.] Hoc autem poterat facere dupliciter.Vno modo ne moreretur.Vnde dicitur Mat.26,Pater si fieri potest,&c.Itẽ vt mortuum resuscitaret.ps.Non derelinques in inferno animam meam.Item,Tu autem domine miserere mei & resuscita me.Ad illud sacrificiũ spirituale ordinatur sacerdotium Christi.Vnde respondet ei quod dictum est suprà.Vt offerat dona,&c.Psal.Sacrificium laudis honorificabit me.Osee 14,Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Efficacia ostenditur ex modo orandi.Duo autem sunt necessaria oranti,scilicet seruens affectio.Itẽ dolor & gemitus.De his duobus.Psal.Domine ante te omne desiderium meum,q̃tum ad primũ.Et gemitus meus à te non est absconditus,quantum ad secũdũ,Christus autem ista duo habuit,ideo propter primum dicit[Cũ clamore valido].i.cũ intentione efficacissima.Luc.22,Factus in agonia,&c. Et 23.clamans ait,Pater,&c-Secundũ cùm dicit[Et lachrymis.]Hoc autem non legitur in euangelio,sed probabile est ꝙ sicut ipse lachrymatus est in resurrectione Lazari,ita & in passione sua. Nam ipse multa fecit quæ non sunt scripta.Non tamen fleuit pro se,sed pro nobis quibus passio sua profuit.Sibi autem profuit inquantum per ipsam meruit exaltari.Phi.2,Propter quod & deus exaltauit illum,&c.Et ideo [exauditus est pro sua reuerentia]quam scilicet super omnes habebat ad deum.Esa.11,Et replebit eũ spiritus timoris domini.Sed contrà,videtur ꝙ non fuit exauditus,primò pro se,quia non transiuit calix ab ipso,quod tamẽ petebat.Item nec pro aliis,quia non fuit indultum Iudæis quibus petebat indulgeri.Luc. 23,Pater dimitte illis,&c.Dicendum est ꝙ Christus in omnibus quæ voluit fieri fuit exauditus.Ipse autem secundum appetitum sensualitatis & secundum voluntatem,inquantum est quidam appetitus naturalis,refugiebat mortẽ. Et quantum ad hoc orabat,vt ostenderet se verum hominem.Sed voluntate consequente rationem deliberatam,volebat mori.Vnde dicit,Veruntamen nõ sicut ego volo,sed sicut tu.Item nolebat ꝙ ignosceretur omnibus,sed illis tantùm qui crediderunt.Et multi postea conuersi sunt.

Lectio 2.

Prosequitur misericordiã & pietatẽ quã põtifex debet habere ostẽdẽdo illa conuenire Christo.

ET quidem cùm esset filius dei,didicit ex iis quæ passus est obedientiam:& consummatus,factus est omnibus operantibus sibi causa salutis æternæ,appellatus à deo pontifex iuxta ordinem Melchisedech.De quo nobis grandis sermo & interpretabilis ad docendum:quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.Etenim cũ deberetis magistri esse propter tempus:rursum indigetis ut uos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum dei:& facti estis quibus lacte opus sit,non solido cibo.Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ:paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus:eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

¶Suprà posuit tria quæ pertinent ad pontificem,& ostendit duo illorum cõuenire Christo.s.officium,& modum perueniendi ad ipsum,hic prosequitur tertiũ.s.pietatẽ & misericordiã quã pontifex debet habere. Et circa hoc duo facit.Primò ostendit illud quod passus est.Secũdò quæ vtilitas cõsecuta est etiam aliis,ibi [Et cõsummatus.]Dicit ergo,Ita dixi ꝙ pontifex debet esse talis ꝙ possit compati.Talis autem est Christus.

stus.Cùm enim sit filius dei,ab æterno & secũdum hoc nec pati posset,nec cõpati, assumpsit naturã in qua posset pati,& sic etiam posset compati.Et hoc est quod dicit,Quia[cùm esset filius dei].s.ab æterno[didicit obedientiam]ex tempore.Contrà:addiscere est ignorãtis,Christus autem ab æterno,vt deus,& ab instãti conceptionis suæ habuit plenitudinem scientiæ inquãtum homo,ergo nihil ignorauit,nec per consequens didicit.Respondeo:Dicendum est ꝙ duplex est scientia.s.simplicis notitiæ.Et quãtum ad istam procedit argumentum:quia.s.ignorauit. Est etiam scientia experientiæ,& secũdum istã didicit obedientiam.Vnde dicit[didicit ex iis quæ passus est].i.expertus est.Et loquitur Apostolus sic:quia qui didicit aliquid, voluntariè accepit infirmitatem nostram.Et ideo dicit quòd didicit obedientiam.i.quàm graue sit obedire: quia ipse obediuit in grauissimis & difficillimis : quia vsque ad mortem crucis.Philippen.2.& Rom.5,Per obedientiam vnius,iusti constituti sunt multi.Deinde cùm dicit [Et consummatus,&c.] ostendit fructum passionis,qui fuit duplex. Vnus in Christo, alius in mẽbris eius. In Christo fructus fuit glorificatio.Et ideo dicit,Et consummatus. Nã ab instanti cõceptionis suæ fuit consummatus perfectus quantum ad beatitudinem animæ,inquãtum ferebatur in deum:sed tamen habuit passibilitatem naturæ.Sed post passionem habuit impassibilitatem. Et ideo quia secundum hoc ex toto perfectus est,conuenit sibi alios perficere.Hæc est enim natura perfecti,quòd possit sibi simile generare. Et ideo dicit quòd perfectus est. Quia enim per meritum obedientiæ peruenit ad istam cõsummationem.Prou.21, Vir obediens loquitur victorias.Factus est omnibus obtemperãtibus sibi causa salutis,non temporalis, sed æternæ.Esa.45,Saluatus est Israel in domino salute æterna.Et ideo dicit,Appellatus à deo põtifex iuxta ordinem Melchisedech,& hoc est suprà expositum. ¶Deinde cùm dicit[De quo nobis grandis sermo,&c.] præparat animos auditorum ad sequentia,quæ dicenda sunt de pontificatu Christi.Et circa hoc duo facit. Primò enim ostendit eorũ tarditatem.Secundò suam intentionem,cùm dicit 6.cap. Quapropter intermittentes.Iterum prima in duas : quia primò ostendit tarditatem: secundò ostendit ipsam esse culpabilem, ibi [Etenim cùm deberetis.]Item circa primã partem duo facit:primò ostendit dicendorũ magnitudinem:secundò ipsorum tarditatem ad ea capienda,ibi[Quoniã imbecilles.]Dicit ergo,Ita dixi,ꝙ appellatus est põtifex[de quo].s.põtificatu[grãdis nobis sermo]est,quia de magnis.Prou.8,De rebus magnis locutura sum. Item grãdis,quia de vtili.s.de salute animarũ.1.Tim.1,Fidelis sermo & omni acceptione dignus,quia Christus Iesus venit in hunc mundũ peccatores saluos facere.[Iste sermo est interpretabilis ad docẽdum]quod potest dupliciter exponi.Vel ꝙ fiat ibi vis negationis interpretabilis.i.non exponibilis: quia non potest ad perfectum exponi.Quę enim ad Christum pertinent nullus sermo exprimere potest.Eccle.43,Glorificantes dominum quantũcunq; potueritis,superabit adhuc & admirabilis magnificentia eius : benedicentes dominum,exaltate illum quãtum potestis,maior enim est omni laude.Alio modo affirmatiuæ interpretabilis.i.indigens interpretatione propter altitudinem & magnitudinem & profunditatẽ eius.Prou.1,Animadvertet parabolã & interpretationem,&c.Interpretatio enim scripturæ numeratur inter dona spiritus sancti.1.Cor.12,Indiget etiã vt dicatur interpretatio eius propter tarditatem nostrã.Et ideo subdit, ipsarũ tarditatem,cùm dicit[Quoniã imbecilles fac.e.ad audit.]Illi qui sunt debilis intellectus nõ possunt alta intelligere,nisi eis exponatur per singula.Io.16,Adhuc multa habeo vobis dicere,sed non potestis portare modo.1.Cor.3,Nõ potui vobis loqui quasi spiritualibus,&c. ¶Deinde cùm dicit[Etenim cùm deberetis.]ostendit istã tarditatem esse culpabilem:& circa hoc tria facit:primò enim ostendit culpã tarditatis:secundò adhibet similitudinem,ibi[Et facti estis.]Tertiò exponit,ibi[Omnis enim qui lactis.]Culpa enim alicuius est quãdo diu audiuit,si adhuc sit tardus:secus autẽ est,si sit nouus auditor.Negligentia enim nõ est sine culpa.Ideo dicit[Cùm deberetis esse magistri].s.aliorũ [propter tempus]quo.s.audierãt legem & prophetas. Io.5,Scrutamini scripturas,&c.Item ipsum Christũ.Item apostolos & multos ab ipsis cõuersos.Io.14,Tanto tempore vobiscũ sum,& nõ cognouistis me.[Rursum indigetis.]q.d.Magis deberetis docere, q̃ doceri: tamen indigetis[vt vos doce.quæ sint elementa exordii ser.dei.] Elemẽta enim dicũtur illa quæ primò traduntur in grãmatica,quãdo ponũtur ad literas:Ista verò sunt ipsæ literæ.Exordia ergo sermonũ dei,& prima principia & elementa,sunt articuli fidei,& præcepta decalogi. Qui ergo diu studuisset in theologia, & illa nesciret,tẽpus curreret cõtra ipsum.Ideo dicit,Indigetis vt doce.quæ sint ele.exor.sermo.dei.i.prima principia.2.Tim.3,Sẽper discentes,& nunq̃ ad scientiã veritatis peruenientes.Esa.65,Puer centũ annorum morietur,peccator cẽtum annorũ maledictus erit. ¶Deinde cùm dicit[Et facti estis.]ponit ad hoc similitudinem.Sciẽdum est ergo ꝙ doctrina sacra est sicut cibus animæ.Eccl.15,Cibauit illũ pane vitę & intellectus. Et 24,Qui edũt me, adhuc esurient:& qui bibũt me, adhuc sitient.Sacra ergo doctrina est cibus & potus: quia animã potat & satiat. Aliæ enim sciẽtiæ tãtùm illuminãt intellectũ,hæc autẽ illuminat animã.Psa.Præceptum domini lucidum illuminans oculos.Et etiam nutrit & roborat animã.In cibo autem corporali est differentia. Alio enim cibo vtũtur pueri,& alio perfecti.Pueri enim vtuntur lacte quasi magis tenui & conuenienti naturali,& de facili cõuertibili:sed adulti vtũtur cibo solidiori. Sic in sacra scriptura illi q de nouo incipiũt, debent audire leuia,quæ sunt quasi lac:sed eruditi debent audire fortiora.Et ideo dicit[Facti estis quibus lacte opus sit].s.sicut pueris.1.Pet.2,Sicut modò geniti infantes rationabiles sine dolo lac cõcupiscite, &c.1. Cor.3,Tãquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi,nõ escã.hoc est quod sequitur [Nõ solido cibo.] ¶Deinde cùm dicit[Omnis enim qui lactis.]exponit similitudinem: & primò exponit illud quod dixit de lacte:secũdò illud quod dixit de solido cibo,ibi[Perfectorũ autem.]Circa primũ duo facit: primò enim ponit expositionem:secundò expositionis rationem,ibi[Paruulus enim.]Dicit ergo,Ita dico ꝙ indigetis lacte sicut pueri,[Omnis enim qui lactis est partiçeps,expers est sermonis iustitiæ].i.omnis qui indiget nutriri lacte,expers est.i.non potest habere partem in sermonibus iustitiæ perfectæ intelligendis.Mat.5, Nisi abũdauerit iustitia vestra plusq̃ scribarum.Prou.15,In abundãti iustitia, virtus maxima est.Huiusmodi autem nõ sunt participes pueri.Esa.28,Quem docebit scientiam,aut quem intelligere faciet auditum?ablactatos à lacte,aulsos ab vberibus.Sed cõtrà:quia Apostolus superius multa valde difficilia tradidit eis,scilicet de mysterio trinitatis,& de sacramẽto incarnationis,& multa alia ardua,ergo vel nõ erãt paruuli,vel talia tradẽda

sunt paruulis. Respondeo dicendum est secundũ Aug. ꝙ non est intelligendum ꝙ in doctrina fidei alia sunt tradenda maioribus & perfectis, & alia imperfectis. Nõ enim est inter eos ista differentia. Eadẽ enim vtrisq; sunt tradenda, sed paruulis proponẽda sunt, sed nõ exponenda nec pertractanda: quia intellectus eorũ magis deficeret, quàm eleuaretur. Lac secundũ glo. est, sicut verbũ caro factum est. Contrà: nõ minoris difficultatis est hoc intelligere, quàm quomodo verbum erat apud deum. Vnde Augustꝰ. dicit ꝙ istud inuenitur in libris Platonis, nõ tamen illud. Ipse autem Augu. non poterat suspicari quid sacramenti haberet, verbum caro factum est. Respondeo: Dicendũ est ꝙ cognoscere, verbum caro factum est, per simplicem fidem est satis facile, quia potest cadere in imaginatione, & aliqualiter in sensu, sed verbũ apud deum, omnino excedit omnem sensum, & nõ nisi per rationem potest & eũ multa & maxima difficultate cõprehendi. ¶ Consequenter assignat rationem cùm dicit [Paruulus enim est] non quidem ætate, sed sensu. Tripliciter autem aliquis dicitur paruulus. Est eim aliquis paruulus per humilitatem. Matt. 11, Reuelasti ea paruulis. Aetate. Gal. 4, Quanto tempore hæres paruulus est, &c. Sensu. 1. Corint. 4, Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti sitis. Et isto modo accipitur hîc paruulus. ¶ Deinde eũ dicit [Perfectorũ autem est, solidus cibus] exponit illud quod dixerat de cibo solido. Hoc enim patet in corporalibus, ꝙ quãdo homo peruenit ad ætatem perfectã, vtitur fortiori & nobiliori & solidiori cibo. Sic spiritualis quando peruenit ad perfectionem spiritualẽ debet ei proponi doctrina solidior. Ista autẽ perfectio duplex est. Vna est perfectio secũdum intellectum, quãdo aliquis habet iudicium intellectus ad rectè discernendum & iudicandum de his quæ sibi proponũtur. Alia est perfectio secũdum affectũ, quam facit charitas, quæ est eũ aliquis totaliter deo inhærct. Vnde Mat. 5. Post præcepta charitatis dicitur, Estote ergo perfecti, &c. Est autẽ perfectio charitatis, vt dicit Aug. vbi nulla est cupiditas. Quantò enim quis magis ascendit in deum, tantò plus contemnit temporalia. Psal. Quid enim mihi in cælo, &c. Hoc enim habet sacræ scripturæ doctrina ꝙ in ipsa non tantũ traduntur speculanda, sicut in geometria, sed etiam approbanda per affectum. Vnde Matt. 5, Qui autẽ fecerit & docuerit, &c. In aliis ergo scientiis sufficit ꝙ homo sit perfectus secundum intellectum: in istis verò requiritur ꝙ sit perfectus secundũ intellectum & affectum. Loquenda sunt igitur alta mysteria perfectis. 1. Corin. 2, Sapientiã loquimur inter perfectos. Vnusquisq; enim secũdum ꝙ est dispositus sic iudicat, sicut iratus aliter iudicat durante passione, & aliter ipsa cessante. Et similiter incontinens aliter iudicat aliquid esse bonũ tẽpore passionis, aliter pòst. Et ideo dicit Philosophus ꝙ vnusquisq; qualis est, talis sibi finis videtur, & quia quæ in sacra scriptura tradũtur, pertinent ad affectũ & non tantùm ad intellectum, ideo oportet esse perfectũ in vtroque. Et ideo Apostolus volens ostendere qui sint perfecti, quibus sit tradendus iste solidus cibus, dicit ꝙ sunt isti qui pro sua cõsuetudine habent sensus exercitatos. Vnde in ista perfectione quatuor sunt attendẽda. s. ipsa perfectio in se in quo consistat, & quantum ad hoc dicit [Qui habent sensus exercitatos] Et conueniẽter loquitur. In hoc enim exprimit vtrãque perfectionẽ, quia (vt dicit Philosophus) intellectus prout iudicat de appetẽdis & agendis dicitur sensus: quia est relatus ad aliquid particulare. Vnde nõ accipitur hic sensus pro sensu exteriori. Qui ergo sentit quæ dei sunt, pfectus est. Phili. 3, Quicũq; perfecti sumus, hoc sentiamus. 1. Cor. 2, Nos autem sensum Christi habemus. Qui verò non sentiunt nisi carnalia, deo placere non possunt: vt patet Rom. 8. Secundò attendẽda est dispositio eius in quo est, quia debet esse exercitatus. 1. Tim. 4, Exerce teipsum ad pietatem. Qui enim non est exercitatus, non potest habere rectũ iudicium, quod ad hoc requiritur. Eccle. 34, Vir in multis expertus cogitabit multa. Item qui nõ est expertus, pauca recognoscit. Tertiò causa huius exercitationis, est cõsuetudo: non. s. otium, sed frequẽtia actus. Et ideo dicit [Pro consuetudine]. s. rectè agendi. Prou. 22, Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, nõ recedet ab ea. Si ergo vis esse perfectus, non des te otio, sed assuesce te bonis à iuuentute. Quartò finis huius exercitii, quia. s. [ad discretionem boni & mali.] Tunc enim perfectus est quando discernit inter bonum & malum. Esa. 7, Scias eligere bonum, & reprobare malum. Hæc autem sunt tria. s. discretio inter bonum & malum, inter bonum & melius, inter malum & peius. In his enim requiritur rectitudo iudicii.

Caput 6.

Dixerat ermo de Christo futurus erat difficilis ꝓpter imbecilitatẽ audientũ ꝓpter quam indigebant doctrina elementorũ Christiani, &c.

Vapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum iacientes fundamẽtum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad deum baptismatũ doctrinæ, impositionu quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorũ, & iudicij æterni. Et hoc faciemus, siquidẽ permiserit deus. Impossibile enim est illos qui semel sunt illuminati, gustauerũt etiam donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum dei uerbum, uirtutesque seculi uenturi, & prolapsi sunt: rursus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium dei, & ostentui habentes.

¶ Suprà Apost. fecit mentionem de põtificatu Christi secũdum ordinem Melchisedech, & ostẽdit tarditatem eorum quibus scribebat: hîc redit ad suũ propositum. Et circa hoc tria facit: quia primò aperit intẽtionem suã. Secundò ostendit eius difficultatem, ibi [Et hoc faciemus.] Tertiò declarat intentionẽ, ibi [Non rursum.] Propositũ suum est quòd prætermissis his quæ pertinent ad inchoationẽ doctrinę Christianæ, vult ꝓsequi alia altiora. Vnde dicit, Iam dictũ est quòd perfectis opus est solido cibo [quapropter intermittentes sermonem inchoationis doctrinæ Christi per quam Christus inchoat esse in nobis, quod est per doctrinã fidei. Ephe. 3, Habitare Christũ per fidem in cordibus nostris [Feramur ad perfectionem]. i. ad ea quæ spectant ad perfectionem doctrinæ Christi. 1. Cor. 13, Quando factus sum vir, euacuaui quæ erant paruuli. Hoc autem secundum glo. ad duo referri potest. s. vel ad intellectum, vt. s. ex quo homo prouectus est, debet intermittere puerilia & vacare perfectis. 1. Cor. 2, Sapientiam loquimur inter perfectos. Vel ad effectum. Et est sensus quòd non semper est standũ in sensu incipientium, sed oportet tendere ad statum perfectorum. Gen. 17, Ambula coram me & esto perfectus. ¶ Hîc est duplex obiectio: & primò de hoc quod dicit, intermittentes inchoationem, quia nũquam debet intermitti inchoatio. Psal. Et dixi nunc cœpi. Iob 27, Iustificationem quam cœpi tenere non deseram. Respondeo: Dicẽdum est quòd cõtingit dupliciter intermittere inchoationẽ. Vel quãtum ad æstimationẽ, & sic semper debet homo esse sicut incedens & tendens

ad maiora. Philip. 3, Non quòd iam ceperim aut quòd iam perfectus sim. Vel quantum ad progressum ad perfectionem, & sic semper debet niti homo transire ad statum perfectũ. Phil. 3, Quæ retrò sunt obliuiscẽs, ad ea quæ priora sunt me extendens. In via enim dei non progredi (ait Ber.) est regredi. ¶ Alia obiectio est de hoc quòd dicit, Feramur ad perfectionem. Perfectio enim consistit in consiliis. Mat. 19, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c. non omnes autem tenentur ad consilia, igitur. Respõdeo: Dicendum est ꝙ duplex est perfectio. Vna. s. exterior quæ consistit in actibus exterioribus qui sunt signa interiorum, sicut virginitas, volũtaria paupertas. Et ad hanc non omnes tenentur. Alia est interior quæ consistit in dilectione dei, & proximi. Col. 3, Charitatem habete quod est vinculũ perfectionis, & ad perfectionem huiusmodi nõ omnes tenentur, sed omnes tenẽtur ad eam tendere, quia si quis nollet plus diligere deũ, non faceret quod exigit charitas. Dicit autem, feramur, & hoc secũdum impulsionẽ à spiritu sancto. Ro. 8, Qui spiritu agũtur, hi filii dei sunt. Vel sicut portati à deo, qui portat infirmitatem nostrã. Esa. 46, Audite me domus Iacob, & omne residuũ domus Israel qui portamini à meo vtero. Vel sicut portati ab inuicẽ. Gal. 6, Alter alterius onera portate. ¶ Deinde cùm dicit [Nõ rursum.] exponit quod dixit: & intẽdit ostẽdere quæ sunt illa quæ faciũt ad inchoationẽ doctrinæ Christi: & vtitur similitudine. Per fidem enim anima ædificatur in spirituali ædificio. Sicut ergo in corporali ædificio, primò ponitur fundamẽtum, ita hîc prima rudimẽta doctrinæ Christi, sunt quasi fundamenta. Sed cõtrà: quia infrà 11. ponitur fides esse fundamentum: fides autem vna est. Ephe. 4, Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma: hîc autem ponit sex fundamenta: ergo videtur ꝙ malè. Respõdeo: Dicendum est, ꝙ fides fundamentũ est virtutum. Ista autem quæ ponit hîc, sunt fundamenta doctrinæ Christi. Dicit [Nõ rursum iacientes fundamentũ] quasi ita firmiter ponamus ꝙ nõ oporteat iterato ponere. Vel quia dudũ posuistis, & nõ oportet iterare. Multũ autem signanter ordinat ista Apost. Sicut enim in via generationis & cuiuscũq; motus, prius est recessus à termino à quo, & pòst accessus ad terminũ ad quem: ita dicit hîc, quia pœnitẽtia est recessus à peccato, & sic est quasi quoddã fundamentũ in ista vita. Nemo enim secũdum Aug. suæ volũtatis arbiter potest nouã vitam inchoare, nisi pœniteat eum præteritæ. Vnde dominus in principio prædicationis dicit, Pœnitentiam agite. Mat. 4. Et ideo dicit, Pœnitentiæ ab operibus mortuis. Opera enim mortua dicũtur vel quæ secũdum se sunt mortua, vel quæ sunt mortificata. Res dicitur vivere, quãdo habet officiũ propriæ virtutis, à quo cùm deficit, dicitur mortua. Opera nostra sunt ordinata ad beatitudinẽ, quę est finis hominis. Et ideo quãdo nõ ducũt ad beatitudnem, nec ordinari possunt, dicuntur mortua: & hæc sunt opera facta in peccato mortali. infrà 11, Sanguis Christi qui per spiritũ sanctũ obtulit se ipsum immaculatũ deo, emũdabit cõscientias nostras ab operibus mortuis. Opera verò facta in charitate, per peccatum mortificãtur: vnde nõ habent virtutem, vt mereãtur vitam æternã. Ezec. 18, Omnes iustitiæ eius quas fecerat, nõ recordabũtur. Pœnitentia verò facit quòd ista reuiuiscunt: vnde tunc iterũ reputantur ad vitam æternã. In accessu verò ad terminũ primò est fides. Et ideo dicit, Fundamẽtum [fidei ad deũ.] Propetium autẽ fidei est ꝙ credat homo & assentiat non visis à se, sed testimonio alterius. Hoc autem testimonium vel est hominis tantùm, & istud nõ facit virtutem fidei: quia homo & fallere & falli potest. Vel istud testimoniũ est ex iudicio diuino, & istud verissimũ & firmissimum est: quia est ab ipsa veritate, quæ nec fallere, nec falli potest. Et ideo dicit, Ad deum, vt. s. assentiar his quæ deus dicit Ioan. 14, Creditis in deum, & in me credite. Secũdò in isto processu sunt sacramẽta fidei. Hæc autem sunt duo sacramenta intrãtium, de his enim tantùm agit hîc Apostolus. Et ista sunt baptismus primũ, & secundũ est confirmatio. Quãtum ad primum dicit [Baptismatum.] Sed contrà. Ephe. 4, Vna fides, vnum baptisma. Non ergo plura sunt baptismata. Respondeo: Dicendum est quòd triplex est baptismus. s. fluminis, flaminis, & sanguinis: sed duo vltima nõ habent vim, nisi referãtur ad primum: quia illud oportet habere in proposito, si non adsit facultas, in habentibus vsum liberi arbitrii. Et ideo nõ sunt tria sacramenta: sed vnum sacramentũ per quod regenerantur ad salutẽ. Io. 3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Inter ista verò baptismus sanguinis plus habet de effectu baptismi, si tamen primũ fuerit in proposito, vel cõtrarium nõ teneatur in mẽte sicut patet de innocentibus, qui non erãt in opposita dispositione. Baptismus enim virtutẽ habet ex merito passionis Christi. Rom. 6, Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Sicut ergo qui baptizatur, conformatur morti Christi sacramentaliter, ita martyr realiter. Et ideo istud baptisma habet totum effectũ baptismi, quãtum ad hoc quòd purgat omnem culpã & pœnam peccati, nõ tamen imprimit caracterem aliquem. Et ideo si recipiens martyrium sine baptismo aquæ resurgeret, esset baptizandus. Pœnitentia verò non tãtùm habet de effectu baptismi, quia non tollit omnem pœnam, licet tollat culpam. Sicut autem martyr conformat se morti Christi per exteriorem passionem, ita pœnitens per interiorem. Gal. 5, Qui Christi sunt, carnem suã crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Ideo potest esse tanta, ꝙ tolleret omnem culpã & pœnam, sicut patet in Latrone & Magdalena. Vnde pœnitentia dicitur baptismus, inquãtum supplet baptismi vicem. Et quia non licet illud iterari, ideo instituta est pœnitentia. Ista ergo dicuntur baptismata, quia habent effectum baptismi: sed tantùm vnum baptisma, quia non agunt nisi illud habeatur in proposito. ¶ Secundũ sacramentum intrãtium est in ipsa manuũ impositione. Ideo dicit, Impositionis quoque ma. Hæc autem est duplex. Vna est miracula faciens, sicut quando Christus per manus impositionem curabat infirmos. Luc. 4, Singulis manus imponens curabat eos. Alia est sacramentalis, & hæc est duplex. Vna in sacramento ordinis. 1. Tim. 5, Manus nemini citò imposueris. Alia est in sacramento confirmationis ad renouationem. Tit. 3, Per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, &c. In confirmatione enim datur spiritus sanctus ad robur. Sicut enim in esse naturæ prius generatur homo, & postea augetur & roboratur, ita in esse gratiæ. Tertiò sequitur terminus motus, ad quem mouetur terminãtur, & ille est duplex. Duo enim expectamus: primum est resurrectio corporum, & ista est fidei fundamentum: quia sine hac inanis est fides nostra. 1. Cor. 15. Ideo dicit [De resur. mort.] Item expectamus remunerationẽ quæ fiet per iudicem. Eccles. 12, Cuncta quæ fiunt adducet deus in iudicium. Et ideo dicit [Iudicij æterni.] Non ꝙ illud iudiciũ duret per mille annos, sicut voluit Lactãtius, sed totũ erit in momẽto: sed dicitur, æternũ, quia sententia quæ ibi dabitur, in æternũ durabit. Mat. 25, Ibunt hi in supplicium æternũ:

Universidad de Deusto
Biblioteca

iusti autem in vitam æternã.Et sciẽdum est quòd omnia ista quæ dicit se velle hîc tractare,sunt quasi quædam rudimẽta fidei.Vnde prædicat ea nouitiis.Act.17.& in multis aliis locis. ¶ Deinde cùm dicit [Et hoc faciemus.]ostendit difficultatem propositi sui exequẽdi. Difficile enim est,& in se, & respectu auditorum. Vnde tria facit. Primò innuit quòd in hoc potissimè indigeat diuino auxilio. Secundò subdit quorundam imbecillitatem,ibi[Impossibile est enim.]Tertiò adducit quandam similitudinem,ibi[Terra enim.]Dicit ergo, Feramur ad perfectum,& hoc faciemus siquidem permiserit deus.Minus autem dicit, & plus significat.Nam non est tãtum necessarium,quòd dominus permittat:sed oportet quòd omnia faciat.Sapien.7,In manu dei nos & sermones nostri:& ideo debet omnia ponere sub eõfidentia diuini auxilii. ¶ Deinde cùm dicit [Impossibile est] ostendit imbecillitatem eorum:erant enim imbecilles ad audiendum.Sicut enim in corporalibus nullus status est ita periculosus,sicut recidiuãtium,ita in spiritualibus, qui post gratiã cadit in peccatũ,difficilius surgit ad bonũ.Et circa hoc facit tria:primò proponit bona quæ perceperãt:secundò difficultatem causatam in eis ex recidiuo,ibi[Et prolapsi sunt.]Tertiò assignat rationem,ibi [Rursus crucifigentes.]Bona autẽ quædã sunt præsentia,quædam verò futura .Ipsi verò in præsenti habuerunt spirituale regenerationem,& quantum ad hoc dicit[Illuminati]Ephesiorum 5, Eratis aliquãdo tenebræ, nunc autẽ lux in domino.Ista autem illuminatio fit per fidem. Act.15,Fide purificans corda eorũ. Habent etiam bonorũ dei participationẽ,& quantum ad hoc dicit [Et gustauerunt donum cæleste]Donũ istud est gratia & dicitur cæleste,quia à cælis deus eã dat.Psal.Dedit dona hominibus.& Iac.1,Omne datũ optimũ,& omne donũ perfectum desursum est descendẽs à patre luminum. Est etiam in eis participatio diuinę bonitatis.2. Pet.1,Per quẽ.s.Christum maxima nobis& pretiosa promissa donauit. Ideo dicit [Participes facti spiritus sancti.] Omnia enim dona dantur ex amore: & ideo istam participationẽ attribuit spiritui sancto. Est autẽ participare,partẽ capere. Solus autem Christus spiritũ sanctum habuit ad plenitudinem. Io. 3,Non enim ad mensuram dat deus spiritum.Alii enim sancti de eius plenitudine receperunt,& participes facti sunt,nõ quidem substantię,sed distributionum eius:supra 2,Et variis spiritussancti distributionibus.1. Corinth.12, Diuisiones gratiarum sunt , idem autem spiritus , &c. Item in præsenti habuerunt doctrinæ eruditionem. Et quantum ad hoc, dicit [Gustauerunt nihilominus bonum dei verbum.] Verbum istud dicitur bonum, quia est verbum vitæ æternæ.Ioannis 6,Domine ad quem ibimus?verba vitæ æternæ habes.Psalm Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua.Dicit autem,gustauerunt, quia nõ solùm illuminat intellectum, sed etiam reficit affectum,in quo est quædam saporatio.Psalm.Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Bona autem futura habuerunt in spe.Roman.8,Spe salui facti sumus. Et ideo dicit[Virtutésque seculi venturi.] Horum autem quædam habent n n solùm in spe,sed etiam in quadam inchoatione,& illæ sunt dotes animæ,scilicet visio,tentio,& fruitio, & illa habentur in quadam inchoatione, inquantum fides,spes,& charitas,quæ istis respondent,habentur in præsenti. Alia autem sunt bona quæ solùm habentur in spe,vt dotes corporis.s. subtilitas,agilitas,impassibilitas,claritas. ¶ Consequenter cùm dicit [Et prolapsi sunt]ostendit difficultatem ad resurgẽdum,causatã ex casu.Vbi notãdum est q̃ non dicit,lapti,simpliciter,sed prolapsi.i. totaliter lapsi:quia si lapsi tantũ essent,nõ ita difficile foret resurgere.Proue.24,Septies in die cadit iustus, & resurgit.Quòd si diceret Apostol⁹ illos qui prolapsi sunt impossibile esse resurgere, tũe posset dici quòd in hoc notat maximã difficultatem resurgendi.s.& propter peccatũ,& propter superbiã, sicut patet in dæmonibus.Sed quia dicit illos,qui semel prolapsi sunt non posse rursus renouari ad pœnitentiam,nec est aliquod peccatũ in hoc mundo à quo nõ posset homo pœnitere,ideo aliter est intelligendũ. Vnde sciendũ est q̃ ex hoc loco sumpsit nouatus quidã,qui fuit presbyter ecclesiæ Romanæ,occasionẽ errandi.Voluit enim q̃ nullus post baptismũ poterit ad pœnitentiã resurgere. Sed ista positio falsa est,sicut dicit Athanasius in epistola ad Serapionẽ:quia ipse Paulus recepit incestuosum Cor.Sicut patet 2.Corin.2.& similiter.Gal.4, quia dicit Filioli mei quos iterum parturio,&c.Est ergo intelligendũ sicut Aug.q̃ non dicit q̃ impossibile est pœnitere,sed q̃ impossibile est [rursus renouari.] 1.baptizari.Tit.3, Per lauacrum regenerationis & renouationis,&c.Nunquam enim posset homo sic pœnitere q̃ posset iterum baptizari.Et hoc dicit Apostolus,quia secundum legem,Iudæi multotiens baptizantur,sicut patet Marc.7. Et ideo ad istum errorem removendum,dicit hoc Apostolus. ¶ Deinde cùm dicit [Rursus crucifigentes,&c.]assignat rationem quare baptismus non iteratur,quia baptismus est quædam configuratio morti Christi,sicut patet Roma.6, Quicunq; Christo baptizati sumus.Hæc autem non iteratur,quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur.Roma.6, Qui ergo iteratò baptizantur, rursum Christum crucifigunt. Vel aliter q̃ denoretur repugnantia gratiæ Christi,vt.s. velint frequenter peccare,& post iterum baptizari,vt.s. non referatur ad iterationem baptismi , sed ad lapsum eorum qui peccant . Qui.s. quantum in ipsis est rursus crucifigunt Christum, quia Christus pro peccatis nostris mortuus est semel. 1. Petr.3. Cùm ergo peccas baptizatus, quantum in te est,das occasionem,vt iterum Christus crucifigatur,& sic contumelia fit Christo, in cuius sanguine te lotum maculas.Apocal.1,Dilexit nos,& lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

Lectio 2.

Similitudo q̃ eo q̃ statim dicit Impoſſ. bile eſt &c. renouari, &c.

Terra enim sæpe uenientem super se bibens imbrem & germinans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictionem à deo.Proferens autem spinas ac tribulos reproba est & maledicto proxima,cuius consummatio in combustionem.

¶ Suprà ostendit Apostolus difficultatem ad suum propositum exequendũ,prouenientem ex eorũ culpa: hîc adducit ad hoc quandã similitudinem.Et primò quantum ad bonam terram.Secundò quantum ad malam,ibi [Proferens autem.]Sciẽdum est autem quòd secundum vnam expositionẽ suprà voluit Apostolus illos qui semel baptizati sunt,non posse iterum baptizari,vel renouari ad pœnitẽtiam. Alia autẽ est expositio quæ ibi dimissa fuit,q̃ impossibile est eos qui in hac vita semel illuminati sunt , rursum in alia vita renouari ad pœnitentiam.Ecclesiast.nono,Quicquid potest manus tua facere,instanter operare: quia nec opus nec ratio,nec sapientia,nec scientia est apud inferos, &c. Ioannis 9, Venit nox, quando nemo potest operari. Rursus ergo exponatur , id est, post hanc vitam . Et huius ratio est. Duo enim causant pœnitentiam.

Vnum est quod dat efficaciam.s.meritum passionis Christi.1.Io.2,Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Aliud autem est exẽplum pœnitẽdi,quod habemus in Christo per considerationẽ.s.considerando austerita tem, paupertatẽ & tãdem passionẽ.1. Pet.2,Christus passus est pro nobis,vobis relinquẽs exẽplum,&c. Sic ergo intelligitur quod dicit [Rursus crucifigentes.].i.crucis Christi fructum percipientes,& hoc quantum ad id quod dat efficaciam pœnitentiæ[Et ostentui habentes]quantum ad exẽplum pœnitendi.Et hic accipitur ostentũ in bonum.Ista verò similitudo quæ ponitur hîc,de terra.Potest referri vel ad id quod suprà dictum est,Feramur ad perfectionem,& tunc erit sensus,q̃ si feramur,habebimus benedictionẽ sicut terra bona.Vel potest continuari ad dictum immediatè,secundum expositionem vtranque , sicut de baptismo, sine de alia vita.Ista tamen de baptismo magis est literalis: & sic est sensus,Sicut terra culta,si iteratò profert spinas,non colitur,sed comburitur: sic homo peccans post baptismum, vltrius non ablutur.Et tangitur circa bonam terram primò beneficium impensum: secũdò fructum quem profert,ibi[Et generans herbam.] Tertiò præmium,ibi[Accipit benedictionem.]Terra ista est cor humanum.Luc.8,Quod autem cecidit in terram bonam,hi sunt qui in corde bono & optimo,&c.quod dicitur terra,quia sicut terra indiget pluuia, ita homo indiget gratia dei.Psal. Visitasti terram,& inebriasti eam. Esa.55, Quomodo descendit imber & nix de cælo,& illic vltrà non reuertitur,sed inebriat terram & infundit eam & germinare eam facit,&c.Sed beneficium quod percipit, & doctrina fidei, est quasi imber superueniens, quam pluit in cordibus auditorum mediantibus prædicatoribus & doctoribus.Esaiæ 5,Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem. Iob 36,Effudit imbres ad instar gurgitũ qui de nubibus fluũt,&c.Hunc imbrem bibit,quando quod audit, intelligit:& ad illud afficitur.Esa.55,Omnes sitientes venite ad aquas,&c.Ista doctrina est super se,id est,de super veniens,& hoc quãtum ad principium huius doctrinæ:vel super se,quia quædam doctrina est de terra,qua,scilicet homo inhæret terrenis.Alia est de cœlis,quæ,scilicet,docet cælestia.Iacob.3, Non est ista sapientia desursum descendens,sed terrena,animalis,diabolica.& post sequitur ibidem,Quę autem desursum est sapientia, primùm quidem pudica est, &c. Vel super se,id est,super facultatem humanæ rationis. Eccle. 3,Plurima super sensum hominũ monstrata tibi sunt.Dicit autem nõ semper,nec raro,sed[sępe]quia vt dicit Aug.& habetur hîc in glo. Si semper vilescit,si raro, non sufficit,& negligitur.Iob 16. Audiui frequenter talia. ¶ Fructus est quia[generat herbam opportunam cultoribus.]Ista sunt bona opera,quæ facit homo per doctrinam susceptam. Gen.1,Germinet terra herbam virentem,&c.Ista terra colitur primò à deo. Ioan.15,Pater meus agricola est,&c.Colitur etiam à prælato.1.Corin.3,Ego plantaui,Apollo rigauit, &c. Colitur etiam ab homine ipso.Prou.24, Diligenter exerce agrum tuum.Est autem opportuna deo ad gloriam.1.Corinth.10,Omnia in gloriam dei facite. Aliis,ad meritum.& ad gloriam.1.Thessalonic. 2, Vos enim estis gloria nostra & gaudiũ.Ipsi verò operanti ad vitã æternã.Ro.6,Habetis fructum vestrũ in sanctificationem:finem verò vitam æternam ¶ Deinde cùm dicit[Accipit benedictionem à deo.]ostendit præmium, scilicet, benedictionẽ diminam. Ista autem benedictio nihil aliud est quàm factio bonitatis in nobis: quæ quidem in præsenti vita fit imperfecta,sed in futuro erit perfecta.1.Petr.3, In hoc vocati estis vt benedictionem hæreditate possideatis. ¶ Deinde cùm dicit[Proferens,& cætera.]agit de mala terra:de qua primò supponit beneficiũ quod dictum est. Secundò ponit malum fructum, dicens, Proferens autem.Tertiò ostendit pœnam,ibi [Reproba est.]Fructus ergo sunt spinæ,id est,minora peccata: & tribuli,id est,maiora quæ pungunt conscientiam propriam,quandoque etiam alienam, illa, scilicet, quæ sunt contra proximos. Gene.3,Spinas & tribulos germinabit tibi.In pœna verò ponit tria,scilicet diuinam reprobationem,iudiciariam condẽnationem,ibi [Maledicto proxima.]Et finalem punitionem,ibi [Cuius consummatio,&c.] Quãtum ad primum,dicit[Reproba est.]Sicut enim prædestinatio est principium remunerationis,ita reprobatio signum est condemnationis.Quòd ergo aliquis frequenter rigetur præceptis salutaribus,signum est reprobationis,si persistat in peccatis.Hiere.6,Argentum reprobum vocate eos, quia dominus proiecit eos. Condemnatio est,quia [proxima maledicto.]Matth.25, Ite maledicti in ignem æternum.Punitio est, cuius consummatio in combustionem.Esaiæ 9,Vestimentum mixtum sanguine,erit in combustionem , & cibus ignis.

Lectio 3.

Ostẽdit P. ea quæ dixit,se dixisse vt eos à periculo retraheret,ostẽdendo fiduciã quã habet de eis & subdendo rationẽ cõfidẽtiæ ex bono præteritu ipsorũ.

Confidimus autem de uobis dilectissimi meliora & uiciniora saluti : tametsi ita loquimur . Non enim iniustus est deus,ut obliuiscatur operis uestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius , qui ministrastis sanctis & ministratis.Cupimus autem unũquenque uestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem,ut non segnes efficiamini,uerùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promissiones.

¶ Quia Apostolus multa quæ dura videbantur de statu istorum dixerat , modò ne ex illis desperarent,ostendit qua intentione hoc dixerit,scilicet vt ipsos à periculis retraheret.Vnde circa hoc duo facit.Primò enim ostendit fiduciam quam de ipsis habebat : secundò subdit rationem confidentiæ, ibi [Non enim iniustus est deus.] Dicit ergo,Ita dixi quòd terra quæ profert spinas & tribulos, & cætera. Et ne credatis quòd ego tales vos reputem [confidimus de vobis dilectissimi] & hoc propter fidem & charitatem [meliora & viciniora saluti.] Vbi cõmendat statum ipsorum ex duobus,scilicet, ex eo quod iam erant:quia ex quo dicit ,meliora supponit quòd erant in bono statu , & ex eo quòd expectabant in futurum,vnde dicit viciniora saluti . Romanorum 13, Nunc autem propior est nostra salus quàm cùm credidimus . Quantò enim quis proficit in bonis : tantò magis appropinquat saluti. Sequitur [Tametsi ita loquimur] id est,quia & si sic loquimur,hoc est,vt reddamus vos cautos,& hoc procedit ex charitate.Psalmista,Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me,& cætera. ¶ Deinde cùm dicit [Non est enim iniustus deus, vt obliuiscatur, & cætera.] ostendit rationem confidentiæ, quæ duplex est.Vna ex bonis ipsorum præteritis. Alia ex promissione dei,ibi [Abrahæ namque,& cætera]Quia verò Apostolus duo dixerat:vnum,scilicet,quod de ipsis cõfidebat.Aliud quod asperè ipsis loquebatur,ideo duo facit:primò enim assignat rationem primi. Secundò rationem secundi,ibi[Cupimus,&c.] Ratio autem quare ipse de his confidebat,hæc est,quia recordatur multorũ bonorum quæ ipsi fecerunt.Vnde dicit[Cõfidimus autem,&c.]Et quare?[quia non est iniustus deus,vt obliuiscatur operis vestri.] Cõtrà:Eze.18, Si auerterit se iustus à iustitia sua,&c. Et paulò

Universidad de Deusto
Biblioteca

pòst ibidem sequitur, Omnes iustitiæ eius non recordabuntur. Et ibi subditur, Non est æqua via domini. Respondeo, dicendum est ꝙ homo qui cadit post gratiam, dupliciter potest se habere. Vno modo ꝙ in malo perseueret, & tunc deus omnes iustitias eius obliuiscitur. Alio modo ꝙ pœniteat, & tunc bonorũ præcedentium recordatur, quia reputantur sibi ad meritum. Vnde dicit glosa quòd mortificata reuiuiscunt. Sed tunc videtur dubium, quia constat quòd iustitia respicit meritum: si ergo iustitia domini exigit ꝙ deus non obliuiscatur si pœniteat, sicut dicit glo. ergo cadit sub merito ꝙ resurgat à peccato, sic meretur gratiã, quod est impossibile. Respondeo: Dicendum est ꝙ duplex est meritum. Vnum quod innititur iustitiæ, & istud est meritum cõdigni. Aliud ꝙ soli misericordiæ innititur, quod dicitur meritum congrui. Et de isto dicit ꝙ iustum est, id est congruum, quòd homo qui multa bona facit, mereatur. Ista enim misericordia est adiuncta quodãmodo iustitiæ, plusquam in illo qui nũquam aliud fecit. Et isto modo non obliuiscitur deus operis & dilectionis. Soli enim charitati debetur vita æterna, Ioan. 14, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Quicquid enim non est ex charitate, non est meritorium. 1. Corint. 13, Charitatem non habeam: nihil prodest. Et ideo hìc non dicit tantùm operis vestri, sed addit [dilectionis] quia etiam sicut dicit Greg. Non est amor dei otiosus. Operatur enim magna si est, si operari renuit, amor non est. 1. Io. 3, Non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate. Ideo subdit [Quam ostendistis in nomine ipsius] Coloss. 3, Omne quod cunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, &c. Quid autem ostenderunt & in quo ostendit? quia [ministrastis sanctis] scilicet subueniẽdo necessitatibus sanctorum. Mar. 20, Quicunque voluerit inter vos fieri maior, sit vester minister. Roman. 12, Necessitatibus sanctorum cõmunicantes. Et quia in omnibus est necessaria continuatio, ideo subdit [Et ministratis] Et ideo si peccastis, ex diuina misericordia adiuncta iustitiæ dabit veniam. ¶ Cõsequenter cùm dicit [Cupimus autem.] Assignat rationem quare ita durè locutus fuerat. s. ex desiderio salutis ipsorum. Vnde circa hoc tria facit: quia primò ostendit suum desiderium. Secundò subdit imminens periculum, ibi [Vt non segnes efficiamini] Tertiò declarat per exẽplum, ibi [Verũ imitatores.] Diximus ista nõ quasi desperãtes de vobis, sed magis [quia cupimus vnumquẽque]. i. de vnoquoq; [Vestrum] Philip. 1. Testis est mihi deus quomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi. Sed quid cupimus? [Ostendere eandem solicitudinem]. i. vt sitis soliciti ostendere per exhibitionem operis, hanc solicitudinem ad bona, quam semper habuistis. Vnde patet ꝙ ad opera pietatis requiritur solicitudo. Luc. 10, Martha, Martha solicita es, &c. Item ad propriam salutem. 2. Tim. 2, Solicitè cura teipsum probabilem exhibere deo. Et quare? [Ad expletionem spei]. s. adimplendo quod cœpistis, cõsequamini quod speratis. Rom. 5, Spes non confundit. Et hoc totum [vsque in finem.] Qui enim perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. ¶ Deinde cùm dicit [Vt segnes efficiamini.] ostẽdit periculum quod est pigritia. Et est segnities timor futurę bonæ operationis propter timorem. s. vel ne deficiat, vel ne pœniteat. Prou. 22, Piger dicit, Leo est in via. Vnde pigri semper allegant impedimenta. ¶ Deinde cùm dicit [Verùm imitatores, &c.] ponit exẽplum. q.d. Non sitis pigri, sed magis imitamini accipiendo exemplum in prophetis. Iaco. 5, Accipite exemplum patientiæ, &c. Et sequitur, Prophetas. Et in aliis sanctis, scilicet, apostolis. 1. Corinth. 2, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. [Sitis ergo imitatores eorum qui fide] sine qua impossibile est placere deo. Infrà 11. [& patientia] contra aduersa [hæreditabunt promissiones.] Per fidem enim formatam, & patientiam, acquiritur hæreditas promissa. Infrà vndecimo, Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt, &c.

Lectio 4.

Ostendit Paulus ꝙ de isto cõsidebat, ex ꝙ missione facta patriarchæ ipsam & missionẽ p̃ nendo, cũ iuramẽto facta & ostendit finem iuramenti.

Abrahæ namque promittens deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum, dicens, Nisi benedicens benedicam te, multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controuersiæ eorum finis, ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundantius uolens deus ostendere pollicitationes hæredibus immobilitatem consilij sui: interposuit iusiurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deum, fortissimum solatiũ habeamus qui confugimus ad tenẽdam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedẽtem usq; ad interiora uelaminis, ubi præcursor pro nobis introiuit Iesus, secundum ordinem Melchisedech, pontifex factus in æternum.

¶ Supra Apostolus ostendit causam quare de istis confidebat, & hoc propter bona quæ fecerunt: hìc ostendit idem ex promissione facta patribus. Vnde circa hoc facit duo. Primò enim præmittit promissionem, secundò assignat rationem dictorum, ibi [Homines enim.] Circa primum tria facit: primò enim ostẽdit eui facta sit promissio: secundò ostendit promissionis modum esse cõuenientem, ibi [Quoniam neminem, &c.] Tertiò promissionis effectũ, ibi [Et sic lõganimiter.] Promissio facta est Abrahæ. Gal. 3, Abrahæ dictæ sunt promissiões, &c. Et huius est ratio: quia per fidẽ inhęremus deo & ideo per fidẽ cõsequimur promissiones. Primũ enim exẽplum fidei fuit in Abrahã, & hoc quia primus recessit à consortio infideliũ. Gen. 12, Egredere de terra tua, &c. Secũdò quia primus aliquid credidit quod erat supra naturã. Ro. 4, Qui cõtra spẽ, in spe credidit. Vnde Gen. 15, Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Primus enim accepit signaculum fidei. s. circũcisionem. Rom. 4. ¶ Modus promissionis est quãtum ad duo: primò quantum ad iuramentum interpositum. Secundò quãtum ad verba promissionis, ibi [Nisi benedicens benedicam tibi, &c.] Dicit ergo, Deus volens ostendere promissionem suam firmam & stabilem [quia non habuit maiorem se per quem iuraret.] Psal. Excelsus super omnes gentes dominus, &c. Iurauit per semetipsum. Gene. 22, Per memetipsum iurauj, dicit dominus, &c. In quo habes exemplum quòd iuramentum de se non est illicitum, quia scriptura nihil deo attribuit quod de se sit peccatum. Intẽdit enim scriptura nos ad deũ ordinare & docere. Ephe. 5, Estote imitatores dei sicut filii, &c. Tamẽ interdicitur frequẽtia iuramenti. Eccl. 23, Iurationi nõ assuescat os tuũ, &c. Itẽ iuramẽtum in vanũ. Exod. 20, Nõ assumes nomen dei tui in vanũ. ¶ Cõsequenter cũ dicit [Nisi benedicẽs, &c.] ostẽdit modũ promissionis. q.d. Nõ credatur mihi, nisi benedicãtibi, vt fit modus iurãdi quasi per execrationẽ. Dicit autẽ [Benedicẽs] quod pertinet ad bonorũ collationem. Benedictio enim domini diuites facit, sicut dicitur Pro. 10. [Et multiplicãs multiplicabo te] quod etiã pertinet ad prolis numerositatem. Et vtrũq; fuit Abrahæ promissum, sicut patet Gen. 14. & 25. Ingeminat autem dicẽdo [Benedicẽs benedicã] vt designet bona tẽporalia & spiritualia, & cõtinuitatẽ benedictionis. Vel benedicens benedicam in multitudine prolis sanctę, quæ Gen. 22. designatur per stellas cœli, vbi dicitur, Suspice cælum & numera stellas, si potes, &c. Et multiplicans multiplicabo in numerositate prolis malæ & peruersę. quæ ibidem. s. 22. cap. designatur per arenam maris. Ingeminatur etiam multitudo quod est propter numerositatẽ prolis bonæ vel malæ. Vel propter cõtinuitatem multitudinis. Vel benedicã in bonis gratiæ: & multiplicabo in bonis gloriæ. Psa. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine, &c. ¶ Effectus promissionis fuit, quia [lõganimiter ferens adeptus est repromissionem.] Lõganimitas est nõ solùm in faciẽdo magnum aliquid, sed etiã in expectãdo in lõgum. Abrahã autem promissionẽ habuit: nec vnq̃ passum pedis terræ possedit, vt dicitur Act. 7, Et vsq; in senectutẽ prolem nõ suscepit, & tamen à spe nõ decidit. Iac. 5, Accipite exẽplum fratres mei mali exitus, & lõganimitatis, & laboris, & patiẽtiæ propheras, &c. Esa. 51, Attẽdite ad Abrahã patrem vestrũ, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Homines enim per maiorem sui iurãt] ponit rationem prędictorũ: & circa hoc facit tria. Primò enim ponit humanã consuetudinem: secundò assignat rationẽ consuetudinis, ibi [In quo abundãtius.] Tertiò subdit fructũ rationis, ibi [Vt per duas res immobiles.] Cõsuetudo enim humana duplex ponitur: vna q̃tum ad id per quod iuratur. Alia q̃tum ad effectũ iuramẽti, ibi [Et omnis cõtrouersiæ.] Illud autẽ per quod iuratur, est maius, & hoc rationabiliter. Nihil enim aliud est iurare, nisi dubium cõfirmare. Sicut ergo in scientiis nihil cõfirmatur, nisi per id quod est maius notũ: ita quia nihil certius est apud homines q̃ deus: ideo per ipsum tanq̃ per maius & certius iuratur. Sed cõtrà: Quãdoq; enim iuratur per filiũ qui minor est, vt cũ dicitur per Christũ. Aliquãdo verò per creaturã, sicut Ioseph iurauit per salutem Pharaonis. Gen. 42. Respondeo: Dicendum est ꝙ duplex est modus iurãdi per deum: vno modo per simplicem attestationẽ: vt cùm absolutè dicitur, Per deum ita est. q.d. Testis est mihi deus ꝙ ita est sicut dico. Ro. 1, Testis est mihi deus, cui seruio in spiritu meo. Aliquando verò per execrationẽ, quod fit quãdo aliquid obligatur ad vindictã deo, si nõ sit ita, putà caput, vel anima, vel aliquid huiusmodi, sicut iurauit Apost. 2. Cor. 1, Testem deũ inuoco in animã meam. q.d. Obligo animã meam pro testimonio, pro quo ipsum nomen dei assumo: & istud est grauissimũ. Per creaturã autem iuratur non inquãtum est talis: sed inquãtum in ipsa relucet aliquod iudicium diuinæ potestatis. Quia enim omnis potestas à deo est. Rom. 13. inquãtum aliquis exercet potestatem super aliquã multitudinem: si iuratur per ipsum, iuratur per deum cuius potestas in ipso relucet. Et sic iurauit Ioseph, per salutem Pharaonis. Hoc est ergo quod dicit, Homines per maiores sui iurãt. ¶ Deinde cũ dicit [Et omnis cõtrouersiæ, &c.] ponit effectũ iuramẽti qui in hoc consistit ꝙ per iuramẽtum finitur omnis cõtrouersia: sicut enim in sciẽtiis, quãdo resoluitur vsq; ad prima principia demonstrabilia, quiescitur: ita diuina lege introductũ est quòd cũ peruenitur ad primã veritatem est status, quod fit quãdo ipsam in testimoniũ inuocatur. Exo. 22. applicabitur ad deos, & iurabit, & sic sopitur omnis quæstio & cõtrouersia. ¶ Deinde cùm dicit [In quo abundãtius.] ponit rationẽ quare deus voluit iurare. s. ad ostendẽdam firmitatẽ promissionis suæ. Vnde dicit [In quo]. i. eo ipso deus interposuit iuramẽtum [volens abundãtius ostendere, &c.] Abundans enim fuit, quod promisit: sed abundãtius fuit quod iurauit. Volens, inquam, ostendere hæredibus pollicitationem. i. rei pollicitæ. Rom. 9, Qui filii sunt promissionis æstimãtur in semine. Ostendere, inquam, immobilitatem. ¶ Sciendum est ꝙ in his quæ à deo procedunt, duo sunt cõsideranda. s. ipse processus rerum, & cõsilium dei à quo talis processus causatur. Cõsilium dei est omnino immobile. Esa. 46, Cõsilium meũ stabit, & omnis voluntas mea fiet. Sed dispositio est bene mutabilis. Nam dominus aliquãdo pronũtiat aliquid secũdum quod exigit ordo & processus rerũ, sicut patet Esa. 31, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Habebat enim cursus infirmitatis ꝙ ex illa moreretur. Et similiter Ionæ 3, Adhuc quadraginta dies & Niniuæ subuertetur. quia ipsa meruerat submersionem sui ipsius. Hie. 18, Repentè loquar aduersus gẽtem, & aduersus regnũ, vt eradicẽ, & destruam, & dispergã illud. Si pœnitẽtiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui, vt facerẽ ei. Et tunc prophetia est cõminationis. Quãdoq; verò pronuntiatur aliquid secũdum quod respicit cõsilium dei æternum: & super hoc deus nũquam pœnitet, nec illud retrahit. 1. Reg. 15, Triũphator in Israel nõ parcet, & pœnitudine nõ flectetur. Tamen sciendũ est ꝙ quandocũq; dominus promittit aliquid sub iuramento, est prophetia prædestinationis, quæ est ostensiua diuini cõsilii: & ista promissio penitus immutabilis est. ¶ Deinde cùm dicit [Vt per duas res, &c.] ostẽdit fructum promissionis: & primò ostendit quis sit ille fructus: secũdò quis cõsequatur hunc fructum, ibi [Quam sicut anchoram.] Fructus autem est, vt spes nostra sit certa. Vnde dicit [Vt habeamus fortissimũ]. i. firmissimum [solatium] spei [per duas res immobiles, quibus impossibile est mẽtiri]. s. per deum qui promittit, qui nõ mentitur. Num. 23, Non est deus vt filius hominis, vt mentiatur, & per iuramẽtum: in quo est maior confirmatio veritatis. Sciendum est autem quòd sicut delectatio sensibilis est experientia sensibilis, & memoria de præterito, ita spes de futuro. 1. Machab. 2, Omnes qui sperant in ipso, non infirmantur. Esa. 40, Qui sperant in domino, mutabũt fortitudinem, assument pẽnas, vt aquilæ, current, & nõ laborabũt, &c. Habeamus, inquã, nos [qui cõfugimus] à malis. s. mundi ab impugnatione hostis [ad tenendã propositam nobis spem.] Psal. Domine refugium factus es nobis. Prouer. 18, Turris fortissima nomen domini. Ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. ¶ Deinde cùm dicit [Quam sicut anchoram.] ostendit ꝙ fideles promissionem istã consequãtur, & vtitur quadã similitudine. Cõparat enim spem ipsi anchoræ, quæ sicut in mari nauem immobilitat, ita spes animã firmat in deo in hoc mũdo, qui est quasi quoddã mare. Psa. Hoc mare magnũ & spatiosum manibus. Ista tamen anchora debet esse secura, vt. s. nõ deficiat. Vnde fit de ferro. 2. Ti. 1, Scio enim cui credidi, & certus sum, &c. Itẽ debet esse firma, vt. s. nõ citò à naui remoueatur, ita homo debet alligari isti spei, sicut anchora naui alligatur. Est autẽ differẽtia inter anchorã & spẽ, quia anchora in imo figitur: sed spes in summo. s. in deo. Nihil enim in præsenti vita est firmũ, vbi posset anima firmari & quiescere. Vnde Gen. 8. dicitur, ꝙ colũba nõ inuenit vbi requiesceret pes eius. Et ideo dicit ꝙ debet incedere vsq; ad interiora velaminis. Apostolus enim per sancta quæ erãt in tabernaculo, intelligit statum præsentem ecclesiæ, sed per sancta sanctorũ quæ per velum distinguebãtur à sanctis, intelligit statum futuræ gloriæ. In illo ergo vult quod figatur anchora spei nostræ, qui est modò velatus ab oculis nostris. Esa. 64, Oculus non vidit deus absq; te, quæ præparasti

Universidad de Deusto
Biblioteca

expectantibus te. Psal. Quã magna multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscõdisti timẽtibus te. Hanc ibi fixit præcursor noster, qui ibi ingressus est. Vnde Io. 14, Vado parare vobis locũ. Mich. 2, Ascendit pandens iter ad eos. Et ideo dicit q̃ ipse tanq̃ præcursor pro nobis ingressus est in interiora velaminis, & ibi fixit spem nostrã, sicut dicitur in collecta, in vigilia, & in die ascensionis. Tamen quia intra velum nõ licebat intrare nisi summo sacerdoti: Leuit. 16. Ideo dicit q̃ [Iesus qui pro nobis ingressus est, factus est pontifex in ęternum secũdum ordinem Melchisedech.] Ecce quàm elegãter redit Apostolus ad propositũ suum. Ipse enim cœperat loqui de sacerdotio, & tamen fuerat multum digressus: sed nunc ad illud redit, sicut patet.

Redit Paulus ad sacerdotũ Christi volendo ipsum ostendere excellentius sacerdotio Leuitico, quod facit vsque ad medium, &c.

Caput 7.

HIc enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei: cui & decimas omniũ diuisit Abraham. primũ quidem qui interpretatur rex iustitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio dei manet sacerdos in perpetuum.

¶ Suprà Apostolus 5. cap. probauit Christum esse sacerdotem. In 6. autẽ cap. interposuit quædã ad præparãdos animos auditorũ: hìc redit ad iuũ propositũ. Intẽdit enim probare excellẽtiam sacerdotii Christi ad sacerdotium Leuiticũ. Et circa hoc facit duo: primò enim ostẽdit excellẽtiam sacerdotii Christi ad sacerdotium veteris testamenti: secũdò ostendit quòd fideles debent sacerdoti Christo reuerenter subdi. Et hoc in medio decimi cap. ibi [Habentes itaq; fratres fiduciam.] Circa primũ duo facit. Primò enim ostẽdit prærogatiuam sacerdotii Christi super Leuiticũ ex parte personæ ipsius sacerdotis: secundò ex parte ministerii, 8. cap. ibi [Capitulũ autem.] Circa primum duo facit: quia primò ostẽdit existentiã sacerdotii Christi ex promissione diuina: secundò ostendit necessitatem sacerdotii eius, ibi [Talis enim decebat.] Promissionẽ verò ostẽdit per illud. Psal. Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, &c. Vnde tria ostẽdit ad propositũ suum probãdum. Primò illud quod dicitur, secũdum ordinẽ Melchisedech. Secũdò illud quod dicitur, iurauit, ibi [Et quãtum est nõ sine iureiurãdo.] Tertiò illud quod dicitur, Tu es sacerdos, ibi [Et alii quidem plures.] Circa primũ duo facit: quia primò ostendit similitudinem ad Melchisedech. Secundò ex hac similitudine præfert sacerdotium Christi Leuitico, ibi [Intuemini autem.] Circa primũ duo facit: quia primò describit conditiones Melchisedech. Secundò ostẽdit quomodo cõueniunt Christo, ibi [Primũ quidem.] describit autem Melchisedech: primò ex nomine, cùm dicit [Hic autẽ Melchisedech.] Sic enim nominat eũ scriptura Gen. 14. Vbi habetur historia, quã Apost. hìc supponit. Et secũdum Glo. Hebræi dicũt ipsum fuisse Sem primogenitum Noe, & tunc quãdo Abrahã habuit victoriã erat annor. 390. aliàs 309. & occurrit Abrahę nepoti suo. Secũdò describit eum à dignitate. Erat enim rex & sacerdos. Quãtum ad primũ dicitur [Rex Salẽ.] Et secũdum aliquos, Salem dicitur, Hierusalẽ. Sed cõtra est Hieron. in quadã epistola: quia vt ipse dicit, nõ poterat esse quòd ei occurreret à Hierusalem, quod probat ex situ. Alii autem dicunt q̃, Salem dicitur ille locus, de quo dicitur Ioan. 3. q̃ iuxta illum Ioannes baptizabat, & mœnia illius loci erãt adhuc tẽpore Hieronymi. Quãtum ad secũdum, dicit, Sacerdos dei summi. Antiquitus enim ille qui inter filios erat antiquior, erat sacerdos. Sed verũ est q̃ tẽpore Abrahæ multũ inualuerat cultus idolorum. Et ideo ne credant q̃ esset sacerdos idolorũ additur, Dei summi. s. per essentiã, nõ per participationem, vel nũcupationem. Deus enim est creator omnium eorum qui dicũtur dii, siue per participationem, siue per errorem. Psal. Rex magnus super omnes deos. Esa. 61, Vos sacerdotes domini vocabimini, &c. Tertiò describit eum ab officio, ibi [Qui obuiauit, &c.] Sacerdos enim medius est inter deũ & populũ. Debet eñ aliquid populo cõferre. s. spiritualia, & aliquid ab ipso accipere. s. tẽporalia. 1. Co. 9, Si nos vobis spiritualia seminauimus, nõ magnũ est si carnalia vestra metamus. Primò ergo debet exhibere cõfortationem per bona monita. Vnde dicitur Ge. 14. q̃ quatuor reges vicerũt quinq; reges, & captiuũ duxerunt Loth nepotem Abrahæ. Isti quatuor reges sunt quatuor vitia principalia opposita quatuor cardinalibus virtutibus, quæ captiuũ detinent affectum nepotẽ rationis, victis quinq; sensibus corporis. Qui enim superat & liberat affectum, debet cõfortari à sacerdote. Esa. 21, Occurrentes sitienti ferte aquam. & Esa. 35, Cõfortate manus dissolutas, &c. Secundò per sacramentorum administrationem benedicendo. Vnde [Benedixit ei.] Psal. Benediximus vobis in nomine domini. Hoc autem fit impendendo sacramenta per quæ cõfortatur homo in gratia. Nume. 6, Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Nã deus benedicit authoritate, sed sacerdos ministerio. [Et decimas] .s. ad sustentationem [diuisit] .s. Abraham. i. rectè distribuit. Sed cõtrà: quia vt patet Nume. 18. ex lege est datio decimarum, non ergo sunt ante legem. Respõdeo: Dicendum est q̃ cerimonialia veteris testamenti sunt quædã determinationes præceptorũ iuris naturalis, & præceptorum moralium. Et ideo quantum ad hoc quòd habebant de iure naturali, seruabãtur ante legem tantùm pro voto obseruantium, & sine aliquo præcepto. Quòd enim aliquid offeratur deo in recognitionem creationis & dominii, hoc est naturæ lex: sed quòd offeratur vitulus & hœdus, hoc est cerimoniale. Similiter de iure naturali est q̃ ministri seruientes deo, sustẽtentur à populo, sicut patet Gen. 47. quòd hoc seruabatur etiam apud Gentiles. Vnde sacerdotes, quia pascebãtur de horreis publicis, non sunt cõpulsi vendere possessiones suas: & ideo fuerunt ante legem. Sed determinatio huius partis est per legem. Leuit. 27, Omnes decimæ domini sunt. Et in huius signũ Iacob ante legem, in loco in quo postea fuit ædificatum tẽplum, vouit se daturũ decimas: & hoc spẽcaliter, quia ad hoc dei cultus propriè exhibetur, vt significetur q̃ homo quicquid habet, à deo accepit: & totã perfectionem suã ab ipso expectat. Numerus enim denarius est perfectus, quia cõsurgit ex partibus suis aliquotis: quia vnum, duo, tria, quatuor faciunt decem. Vsq; etiam ad ipsum ascẽdit numerus, & omnes alii nõ sunt nisi quædã repetitio & additio super denariũ. Omnes ergo sunt imperfecti vsq; dum peruenitur ad ipsum. Et similiter à deo est omnis perfectio. Vt ergo significaret q̃ à deo est complementum omnis perfectionis, ideo dedit decimas. Deinde cùm dicit [Primũ quidem.] ostendit similitudinem Christi & Melchisedech: & circa hoc facit duo: primò enim inducit similitudinem quãtum ad conditionem personæ: secundò quãtum ad sacerdotium, ibi [Assimilatus autem filio dei.] Prima in duas: quia primò ponit similitudinem quantum ad ea quæ in scriptura commemorantur. Secundò quantum ad ea quæ in ipsa tacentur, ibi [Sine patre.]

In scriptura autem duo dicũtur de ipso. [Primũ quidem] nomen. s. Melchisedech [quod interpretatur rex iustitiæ] & significat Christum, qui fuit rex. Hier. 23, Et regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra. Nec solùm dicitur iustus, sed etiam rex iustitiæ: quia factus est nobis sapientia & iustitia. 1. Cor. 1, Aliud quod dicitur de ipso, est conditio. Vnde dicitu: [rex Salem, quod est rex pacis] hoc autem conuenit Christo. Ipse enim est pax nostra. Ephe. 2. Et in hoc docet Apostolus vti interpretatione nominũ in prædicationibus. Oritetur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Et bene coniungit iustitiam & pacem, quia nullus facit pacem qui nõ seruat iustitiam. Esa. 32, Erit opus iustitiæ, pax. In mundo isto gubernãtur iustitia: sed in futuro in pace. Esa 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis. ¶ Deinde cùm dicit [Sine patre.] ponit similitudinem quãtum ad ea quæ tacentur de ipso, quia [in scriptura non fit mentio de patre vel matre eius, nec de genealogia ipsius.] Vnde ex hoc aliqui antiqui assumpserunt materiam erroris: vt quia solus deus est sine principio & sine fine, dicerent istum Melchisedech fuisse filium dei. Istud autem dãnatũ est sicut hæreticum. ¶ Vnde sciendum est quòd in veteri testamento quandocũque fit mentio de aliqua solenni persona, narrantur pater & mater, & tempus natiuitatis & mortis, sicut de Isaac & multis aliis: hìc autem subitò introducitur Melchisedech nulla penitus facta mentione de generatione sua, & pertinentibus ad ipsam. Et hoc vtiq; rationabiliter. Inquãtum enim dicitur [Sine patre.] significatur natiuitas Christi de virgine, quæ fuit sine patre. Mat. 1. Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Illud autem quod est proprium dei: non debet attribui creaturæ. Solius verò dei patris est esse patrem Christi. Ergo in natiuitate illius qui ipsum præfigurabat, non debuit fieri mentio de patre carnali. Item quantũ ad generationem æternam, dicit [Sine matre.] Et hoc ne intelligas istam generationem esse materialem sicut mater dat matriam genito, sed est spiritualis: sicut splendor à sole: suprà 1, Qui cùm sit splendor, &c. Item quando fit generatio à patre & matre, non totum est à patre, sed materia administratur à matre. Ad excludendum ergo imperfectionem à Christo, & ad designandum quòd totum quod habet, est à patre, nõ fit aliqua mentio de matre. Vnde versus, Est sine matre deus, est sine patre caro. Psal. Ex vtero ante luciferum genui te. s. ego sum [sine genealogia.] Et dupliciter non ponitur genealogia eius in scriptura: vna ad designãdum quòd generatio Christi est ineffabilis. Esa. 53, Generationem eius quis enarrabit? Alia ad designadum quòd Christus qui introducitur vt sacerdos, nõ pertinet ad genus Leuiticum, nec ad genealogiam veteris legis. Et hæc est intentio Apostoli. Vnde subdit [Neq; initium dierum habens, neque finem vitæ.] Hoc autem dicit, nõ quia Christus nõ sit natus in tempore, neque mortuus, sed propter æternam eius generationem, in qua natus est sine initio cuiusciũq; tẽporis. Vnde Ioan. 1, In principio erat verbum. i. tempore quocunq; dato: antè erat verbum, vt exponit Basilius. Est enim ante omnes dies, quia per ipsum factus est mundus, cum quo inceperunt dies. Item nec finem vitæ: verum est quantum ad diuinitatem, quæ est æterna. Quãtum etiam ad humanitatẽ: iam nõ habet finem vitæ, quia Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur. Rom. 6. & infrà 13, Christus Iesus heri & hodie, ipse & in secula. ¶ Deinde cùm dicit. [Assimilatus autẽ filio dei, &c.] ostẽdit similitudinem q̃tum ad sacerdotium. ¶ Sciendum est tamen q̃ solet dici quòd posteriora assimilantur prioribus, & nõ ecõuerso. Et ideo ne credatur q̃ sacerdotiũ Christi sit posterius sacerdotio Melchisedech: hoc remouet Apostolus, quia & si Christus inquãtum homo natus sit post eum & ex tẽpore, tamen inquãtum deus & filius dei est ab æterno. Et ideo Melchisedech secũdum omnia ista [assimilatus est illi qui est filius dei] & hoc inquãtum [manet sacerdos in perpetuum] quod potest dupliciter exponi. Vno modo, quia non fit mentio de fine sacerdotii eius, nec successore ipsius. Osee 12, In manibus prophetarum assimilatus sum. Item est sacerdos in perpetuum, quia figuratum eius. s. sacerdotium Christi, in perpetuum est. Vnde & in scriptura pluries repetitur, ritu perpetuo. Exod. 27, Cultus perpetuus erit. Leu. 24, Cultu, ritúq; perpetuo, quia illud quod figurabatur per istud, perpetuum erat. Per hoc enim Apostolus continuat sequentia ad præcedentia.

Lectio. 2

[Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. Et quidem de filiis Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere à populo secundum legem, id est, à fratribus suis: quamuis & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. Cuius autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones, benedixit. Sine vlla autem contradictione, quod minus est à meliore benedicitur. Et hìc quidem, decimas morientes homines accipiunt, ibi autem contestatur, quia uiuit. Et ut ita dictum sit per Abrahã & Leui qui decimas accepit, decimatus est. Adhuc enim in lũbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedech.

Ostenditur excellentia sacerdotij Melchisedech super sacerdotiũ Leuiticum excitando primò attentionem, & ipsa excellentiam, ostendit primò quãtũ ad id q̃ Melchisedech vt̃ est suo sacerdotio, & secũdò quantũ ad cõditionem sacerdotij, ibi & soluitur vltimo obiectio.

¶ Suprà ostendit Apostolus quomodo Melchisedech assimilatus est filio dei: hìc ostendit præeminẽtiam sacerdotii Melchisedech ad sacerdotium Leuiticũ. Et circa hoc facit duo. Primò enim excitat attentionem: secundò ostendit propositum, ibi [Et quidem de filiis.] Excitat autem ipsos, quia grandia & maxima dicturus erat. Prou. 8, Audite me quia de rebus magnis locutura sum. Et ideo dicit [Intuemini] .i. diligenter cõsiderate [quantus] .i. quam magnę dignitatis [sit hic cui Abraham patriarcha decimas soluit] & hoc de præclaris. Mala. 1, Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum: & votum faciens, immolat domino debile. Dicitur autem Abraham patriarcha. i. princeps patrum: nõ quia nõ habuerit patrem, sed quia sibi facta est promissio de paternitate gentium. Gen. 17, Eris pater multarũ gentium. Eccle. 44, Abrahã magnus pater multitudinis gentium. Rom. 4, Patrem multarum gentium posui te ante deum cui credidisti. ¶ Deinde cùm dicit. [Et quidem de filiis.] ostendit præeminentiam sacerdotii Melchisedech ad Leuiticũ. Et circa hoc facit duo. Primò enim ostendit propositum: secundò ex hoc concludit intentum. s. q̃ sacerdotium Christi præfertur sacerdotio Leuitico, ibi [Si ergo consummatio.] Iterum prima in duas: quia primò ostendit propositum: secundò remouet quandam resp̃onsionem, ibi [Et vt ita dictum.] Prima iterum in duas. Primò ostẽdit præeminentiã quantum ad id in quo ipse vsus est sacerdotio suo. Secundò quantum ad conditionem sacerdotii, ibi [Et hic quidẽ decimas.] Ad sacerdotem verò duo pertinent, vt dictũ est suprà. s. accipere, & benedicere. Duo ergo facit. Quia primò ostendit excellentiam quantum ad acceptionem decimarum: secũdò quãtum ad benedictionem, ibi [Et hunc qui habebat.] Circa primum adhuc duo facit: quia primò ostendit de quibus competit accipere decimas: secundò quomodo hoc excellẽtius faciebat Melchisedech, ibi [Cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem generatio.]Dicit ergo[Et quidem accipiētes ſacerdotiū de filiis Leui.]In hoc oſtendit quibus competit accipere decimas,quia ſacerdotibus.Sciendum eſt autem ꝙ illi de tribu Leui erāt deputati diuino cultui.Inter ipſos autem ſoli illi de ſtirpe Aaron,erāt ſacerdotes.Exod.28,Applica Aaron,&c. Et iſti quia per Aaron erant de tribu Leui, ſumebant decimas. Sed contrà. Ergo ſecūdum hoc ſoli ſacerdotes accipiebant decimas:quod eſt contra illud Nume.18,Filius Leui dedi omnes decimas Iſraelis.Reſpōdeo: Dicendum eſt quòd Leuitæ non accipiebāt eas,niſi quia miniſtrabāt ſacerdotibus.Et ita non propter ſe,ſed propter ſacerdotes dabātur eis.Item Leuitæ accipiebāt decimas decimatas,ſicut Nume.18.Et ita ſoli ſacerdotes accipiebant,& non ſoluebant.Secundò oſtendit quo iure accipiebant,quia ex mandato legis.Vnde dicit[Mandatum habent decimas ſumere. ¶ Contrà?Si hoc eſt mandatum legis,cùm ſeruare mādata legis modò ſit peccatum,videtur illicitū modò dare,vel accipere decimas.Reſpōdeo: Dicendum eſt ꝙ in lege fuerunt quædā purè ceremonialia,ſicut circuncīſio, immolare agnum,& huiuſmodi. Et iſta quia erant figuratiua tantùm, non licet modò ſeruare.Erant enim figura futuri.Vnde qui modò ſeruaret,ſignificaret Chriſtū adhuc futurum.Quædam verò erant purè moralia,& iſta modò ſeruanda ſunt:& de talibus fuit datio decimarum, ſicut ſupra dictum eſt.Vnde decimatio & in lege data eſt,& in nouo teſtamento.Mat.10, Dignus eſt operarius cibo ſuo.Luc. 10,Dignus eſt operarius mercede ſua.Sed determinatio talis portionis,eſt ab eccleſia, ſicut & in veteri teſtamēto fuit ex lege.Alia verò fuerunt partim cerimonialia,& partim moralia,ſicut iudicialia:& iſta quantum ad id quòd cerimonialia ſunt nō licet ſeruare:ſed quātum ad morale,debent : tamen nō eſt neceſſe in propria forma ſeruari. ¶ Alia obiectio,quia ſi eſſet mandatū,& adhuc eſt,ergo peccat qui non accipit,& peccant vbi non accipiūtur.Reſpondeo: Dicendum eſt ꝙ aliqui dicunt quòd nulli licet abrenuntiare iuri accipiendarū decimarum:ſed bene licet dimittere vſum accipiēdi propter ſcādalum,& hoc exemplo Apoſtoli,qui ſumptus nō accipiebat ab aliquibus. Et ſic dicunt mādatum eſſe quod iuri nō reſtient.Melius tamen dici poteſt ꝙ nō eſt intelligendum ꝙ eis prꝫceptū ſit ſumere,ſed pro ſe habent introductum hoc mādatum quòd accipere poſsint, & alii teneātur reddere. ¶ Tertiò oſtēdit à quibus accipiebāt, quia[à populo.ſ.à fratribus ſuis ſecūdum legem,quāquam ipſi] Leuitæ[exierint de lumbis Abrahæ.]Quia enim aliquis poſſet dicere quòd ſicut Melchiſedech accepit decimas ab Abrahā,ita Leuitæ à filiis eius,ergo nō præfertur illud ſacerdotiū iſti.Ideo hoc excludit,& dicit quòd ipſimet Leuitę erāt de ſemine Abrahæ,& ſic erant inferiores eo cui decimas ſoluerunt.ſ.Abraham. ¶ Deinde cùm dicit.[Cuius autē.]oſtendit quomodo excellentius conueniebat Melchiſedech accipere decimas, quia nec ipſe erat de genere Abrahā,vnde [generatio eius non annumeratur cum eis] .ſ.Leuitis.Item ex mandato legis licebat eis ſumere decimas: & ſic eorum ſacerdotium erat ſubiectū obſeruantiis legis, ſed ille non ex mandato cuiuſcunq; legis, ſed per ſe [ſumpſit decimas.]Ideo ſacerdotium eius erat figura ſacerdotii Chriſti, quod non eſt ſubditum legi. Item ipſi accipiebant à populo infimo,ſcilicet à fratribus,ille autem à ſummo.ſ.ab Abrahā. ¶ Deinde cùm dicit [Et hūc qui habebat,&c.]oſtendit excellentiā eius ex parte benedictionis,& eſt ſua ratio talis.Gen.14.dicitur ꝙ Melchiſedech benedixit Abrahæ,& maior eſt qui benedicit,illo cui benedicit:ergo,&c.Et ideo dicit ꝙ Melchiſedech ipſe benedixit Abraham [qui habebat repromiſsionem]Contrà:infrà 11,Non acceperunt repromiſsionem,&c.Reſpondeo:Dicendum eſt ꝙ non accepit Abraham repromiſsionem.i.rem promiſſam quia non fuit eam cōſecutus, habuit tamen ipſam in fide, & ſpe,& ad ipſum ſpecialiter facta eſt repromiſsio. ¶ Deinde cùm dicit [Sine vlla autem cōtradictione quod minus eſt à meli.be.]ponit maiorem ſuæ rationis . Sed hic ſunt tres obiectiones. Prima eſt de hoc quòd dicit ꝙ minor à maiore benedicitur. Et ex iſto loco pauperes Lugdunenſes dicunt ꝙ quicunque iuſtus, maior eſt peccatore: & ſic iuſtus laicus non benedicitur,à malo ſacerdote: ſed ecōuerſo.Vnde volūt ꝙ omnis iuſtus eſt ſacerdos,& nullus peccator,eſt ſacerdos. Reſpōdeo: Dicendum eſt quòd iſte error nimis pernitioſus eſt:quia ſi bonitas miniſtri requiratur ad collationem ſacramenti,in quo eſt ipſa ſalus,ſequitur quòd nullus ſit certus ſuæ ſalutis,nec ſciret ſe rectè baptizatū,quia nō poteſt ſcire ſi ſacerdos ſit iuſtus. Nullus etiam poterit eſſe miniſter, quia nemo ſcit vtrū odio,vel amore dignus ſit.Eccle.9.Et ideo dicendum eſt ꝙ aliquis poteſt aliquid facere dupliciter: aut authoritate propria,aut authoritate alterius. Quādo autem authoritate propria,tunc requiritur ꝙ ſit iuſtus. Sacerdos autem tantùm eſt miniſter.Vnde non agit niſi in virtute Chriſti.1.Cor.4, Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti,& diſpenſatores miniſteriorum dei.Et ideo non nocet ſiue bonus,ſiue malus ſuerit:quia Chriſtus eſt qui in ipſo benedicit & ſic ſine vlla contradictione,qui benedicit, maior eſt. Secunda obiectio eſt,quia cùm Chriſtus ſit maior omni ſacerdote,quomodo poteſt corpus Chriſti à ſacerdote conſecrari?Reſpondeo.Dicendum eſt quòd ſacerdos benedicit materiam,non autem corpus Chriſti.Item non agit authoritate propria,ſed authoritate Chriſti,qui inquātum deus maior eſt corpore ſuo. Item tertia obiectio eſt,quia non videtur verum quòd maior benedicat ſemper minorem: quia papa cōſecratur ab epiſcopo,& archiepiſcopus à ſuffraganeo,qui tamen ſunt minores.Reſpondeo:Dicendum eſt,nec epiſcopus conſecrat papam,nec ſuffraganei archiepiſcopum,ſed hunc hominem,vt ſit papa,vel archiepiſcopus.Item facit hoc miniſter dei,qui maior eſt quàm papa. ¶ Deinde cùm dicit[Et hīc quidem,&c.]oſtendit præeminentiam ſacerdotii ex parte ſacerdotis ex cōditione ipſius,& facit talem rationem,Illud eſt excellētius quod nō corrūpitur,ſed [in ſacerdotio Leuitico homines morientes].i.per mortem ſuccedentes [accipiūt decimas] ſed[ibi].i.in ſacerdotio Melchiſedech[conteſtatur]ſcriptura [quia viuit].i.non facit mentionem de morte eius:non quia non mortuus ſit,ſed quia ſignificat ſacerdotium quod manet in æternum. Chriſtus enim reſurgens à mortuis,iam non moritur.Rom.6.& Apoc.1,Fui mortuus,& ecce ſum viuus,&c. ¶ Conſequenter,cùm dicit[Et vt ita dictum ſit,&c.]reſpondet cuidam obiectioni,Poſſet enim dici,verum eſt quòd Melchiſedech maior eſt quàm Abraham qui ei dedit decimas,ſed Leui maior eſt quàm Melchiſedech. Et ideo dicit Apoſtolus ꝙ hoc non valet,quia[vt ita dictum ſit per Abraham]id eſt mediante Abrahā[& Leui decimatus eſt]ab eo ſupple[qui decimas accepit].i.à Melchiſedech.Et ſic adhuc eſt ipſe maior q̄ Leui. ¶ Sed contrà:Si alicuius epiſcopi pater dat decimas,nō tamen propter hoc oportet ꝙ epiſcopus ſit minor illo qui decimas recipit.Ergo nec ſimiliter in propoſito.Reſpondeo: Dicendum eſt ꝙ non eſt ſimile, quia tota dignitas illius generis etiam ſacerdotum, erat ex Abraham, non autem ſic eſt de epiſcopo, quia tota dignitas eius ex Chriſto eſt,non ex patre ſuo. ¶ Deinde cùm dicit[Adhuc enim in lumbis,&c.]manifeſtat quod dixerat,& dicit ꝙ[Leui adhuc erat in lumbis patris Abraham quādo dedit decimas Melchiſedech qui occurrit ſibi] & ſic Abraham decimato,decimatus eſt etiam Leui. ¶ Sed contrà: quia ſic etiam erat Chriſtus in lumbis eius,ſicut & Leui.Mat.1,Filii Dauid,filii Abraham.Et ideo ſi propter hoc maior eſt Melchiſedech, quàm Leui:quia Leui fuit decimatus, non videtur ratio quare Chriſtus non fuerit decimatus : & ſic adhuc Melchiſedech maior Chriſto erit.Et eadem difficultas eſt de peccato originali:quia vt dicitur Roma.5, In quo omnes peccauerunt.i.in Adam.Et ideo videtur quòd Chriſtus,qui eodem modo fuit in ipſo ſicut nos, ipſum peccatum originale contraxerit.Reſpondeo: Dicēdum eſt quòd totum hoc intelligitur in his qui in Abraham,ſiue in Adam fuerunt ſecundum rationem ſeminalem & corpulentā ſubſtātiam,quomodo Chriſtus non fuit ibi, ſed tantùm ſecundum corpulentam ſubſtantiā: Chriſtus enim fuit conceptus quo ad corpus de materia puriſsima & ſanctiſsima beatæ virginis, vt habetur declaratum tertii ſententiarum, tertia diſtinctione.

Lectio 3.

SI ergo conſummatio per ſacerdotium Leuiticum erat (populus enim, ſub ipſo legem accepit) quid adhuc neceſſariū fuit ſecundum ordinem Melchiſedech, alium ſurgere ſacerdotem, & non ſecundum ordinem Aaron dici? Tranſlato enim ſacerdotio, neceſſe eſt ut & legis trāſlatio fiat. In quo enim hæc dicūtur: de alia tribu eſt, de qua nullus altario præſtitit. Manifeſtum eſt enim quòd ex Iuda ortus ſit dominus noſter, in quatribu nihil de ſacerdotibus Moyſes locutus eſt. Et amplius adhuc manifeſtum eſt ſi ſecundum ſimilitudinem Melchiſedech exurgat alius ſacerdos, qui non ſecundum legem mandati carnalis factus eſt, ſed ſecundum virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim quoniam tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem eius & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris ſpei per quam proximamus ad deum.

Cōcluditur excellentia ſacerdotij Chriſti ſup Leui ex excellentia ſacerdotij Melchiſedech ſuper Leui id oſtēſa, & ſigratio qua cōcluditur ſacerdotium Chriſti præferri Leuitico, & ſi alia qua concluditur ſacerdotium Chriſti euacuare Leuiticum.

¶ Suprà probauit Apoſtolus præeminentiam ſacerdotii Melchiſedech ad Leuiticū:hīc ab eodem cōcludit excellentiam ſacerdotii Chriſti,reſpectu ſacerdotii Leuitici.Sicut etiā ſuprà dictum eſt à principio huius ſeptimi cap.Apoſtolus per tria probat in authoritate Pſalmiſtæ propoſitū ſuū . Et primò per illud, ſecūdum ordinem Melchiſedech.Probauit ergo præeminētiam Melchiſedech ad Leui.Et ideo ſecundū ordinem ſacerdotii Melchiſedech, probat præeminentiam Chriſti ad ſacerdotium Leuiticum. Vnde facit hīc magnā vim de iſto verbo,ſecundum ordinem.Et facit duas rationes, quarum vna cōcludit ꝙ ſacerdotium Chriſti præfertur ſacerdotio Leuitico.Secūda ꝙ etiam euacuat illud,& illā ponit,ibi [Et amplius adhuc manifeſtū eſt,&c.] In prima ratione quæ eſt cōditionalis,ponit duo antecedentia,& per conſequens duo conſequentia,ibi[Quid adhuc,&c.] Et ratio ſua talis eſt,Si ſacerdotiū Leuiticū fuiſſet perfectū, per cuius myſteriū erat adminiſtratio legis,nō fuit neceſſarium ꝙ ſurgeret alius ſacerdos ſecūdum aliū ordinem,per quem etiā alia lex miniſtraretur,ſicut per Leuiticū:lex vetus.Sed ſurgit alius ſacerdos ſecundum alium ordinem.ſ.ſecūdum ordinem Melchiſedech.Ergo illud imperfectū erat.Sicut ergo ſurgit ſacerdotium,ita neceſſe eſt ſurgere aliā legem. ¶ In iſta ratione manifeſtum eſt ꝙ ſunt duo antecedētia.Vnum pertinet ad ſacerdotiū:aliud ad legem.Dicit ergo quātum ad primum antecedēs,quòd[ſi eſſet cōſummario per ſacerdotium Leuiticū.] Quātum verò ad ſecundū,dicit ꝙ ſi per ſacerdotium lex adminiſtraretur,quod probat[quia ſub ipſo].i.per eius adminiſtrationem[populus legem accepit]non ꝙ ſacerdotium præcederet legem,ſed magis ecōuerſo. Vnde iſtud ſecundum anteeedens ponit ibi,cùm dicit[Sub ipſo enim,&c.]Malach.2,Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam & legem de ore eius requirent.Facit autem mentionē ſpecialiter de ſacerdotio,vt trāſferat ſe ad legem,quæ per officiū ſacerdotale adminiſtrabatur:non enim vt dicit gloſ. poteſt eſſe ſacerdos ſine teſtamēto,& lege & præceptis. Sacerdotium verò non cōſummabat.i.perficiebat. Tota enim perfectio ſua erat per legem quam adminiſtrabat.Sed vt iam dicetur nullum ad perfectū adduxit lex:quia nec ad perfectionem iuſtitiæ.Math.5,Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plusquam ſcribarum,&c. Item nō dabat cōſummationem patriæ,quia non introducebat in vitam. Et in huius ſignum ipſe legiſlator nō potuit intrare terram promiſsionis.Deute.vlt.Has autem duas perfectiones habemus per Chriſtum.Eſa.10,Conſummatio abbreuiata inundabit iuſtitiam.Rom.9,Verbum cōſummans & abbreuiās in æquitate. Hæc ſunt ergo antecedentia.Conſequentia verò ponit,cùm dicit[Quid adhuc,&c.]Et hoc quātum ad primum.q.d.Si illud fuiſſet cōſummatū & perfectum[quid adhuc fuit neceſſariū ſurgere alium,&c.]i.non dixiſſet,ſecūdum ordinem Melchiſedech,ſed ſecundum ordinem Aaron:quod quia non fecit, ergo erat imperfectum. Hæc eſt tota prima ratio per quam patet ꝙ ſacerdotium Chriſti præfertur Leuitico.Secunda ratio probat ꝙ etiam ipſum euacuat,quia perfectum euacuat imperfectum.1.Cor.13,Cùm venerit quod perfectum eſt,euacuabitur quod ex parte eſt.Ergo ſacerdotiū Chriſti euacuat ſacerdotium Leuiticū. Eſt ergo primum cōſequens ꝙ ſacerdotiū Chriſti euacuat ſacerdotiū Leuiticū. Secundum cōſequens eſt ꝙ etiam euacuatur lex qua per illud adminiſtrabatur:& iſtud ponit,cùm dicit ꝙ[tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat]Erat enim lex ſub adminiſtratione ſacerdotii: ergo mutato ſecerdotio neceſſe eſt ꝙ lex mutetur. Et huius ratio eſt,quia mutato fine, neceſſe eſt ꝙ mutentur ea quæ ſunt ad finem,ſicut qui mutat propoſitū eundi per aquam mutat propoſitum quærendi nauem . Omnis autem lex ordinatur ad conuerſationem humanā ſecundum aliquod regimen.Vnde ſecundum philoſophum in politicis,Mutata conuerſatione,neceſſe eſt mutari legem.Sicut autem lex humana ordinatur ad regimen humanū, ita ſpiritualis & diuina ad regimen diuinum.Hoc autem regimen deſignatur per ſacerdotiū.Tranſlato ergo ſacerdotio,neceſſe eſt trāsferri legē. Signanter autem loquitur quia non dicit,ſacerdote tranſlato. Lex enim non reſpicit perſonam ſacerdotis. Vnde mortuo ſacerdote,nō mutatur lex,niſi fortè ſit illa introducta propter perſonā eius:ſed mutato ſacerdotio mutatur totus modus,& ordo regiminis.Et de iſta mutatione habetur Hier.3, Feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum,non ſecundū pactum quod pepigi cum patribus veſtris,&c.Ro.8, Lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu,liberauit me à lege peccati & mortis. Lex enim vetus dicitur lex peccati & mortis, per occaſionem acceptam, quia.ſ.gratiam non conferebat ex opere operato : ſicut ſacramenta nouæ legis. Sed obiicit hīc Manicheus:Si lex vetus fuit data per diuinam prouidentiam,cùm illa ſit immutabilis,etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsa lex esset immutabilis,& per consequens non debuit mutari.Cùm ergo mutata sit,ergo nõ est data per
diuinam prouidentiã.Respõdeo:Dicendum est secundũ quòd dicit Aug.contra Faustũ,Sicut sapiens dispẽ
sator vna & eadem dispositione & prouidentia secũdum diuersitatem tẽporum & personarum dat alia, &
alia præcepta:sicut & alia hyeme,alia estate,alia pueris,alia senibus,alia perfectis,alia imperfectis,& tamen
est eadẽ prouidentia:ita diuina prouidentia immobili permanente,mutata est lex propter mutationem tẽ-
porum:quia ante aduentum debuerunt dari præcepta quæ figurarent venturum,sed post aduentum quæ si
gnificent venisse.Item data sunt illis præcepta sicut pueris:in nouo verò sicut perfectis.Vnde lex dicitur pę
dagogus,quod est proprié puerorum. Vnde si in lege dicitur aliquid quod sonet in perpetuitatem, hoc est
ratione figurati.Item glo.dicit hìc ꝙ ista translatio sacerdotii fuit figurata.1.Reg.2, Quando sacerdotium
fuit translatum ad Samuelem:qui non fuit de tribu Leui.Contrà: quia Samuel non fuit sacerdos,immo ma
gis hoc fuit figuratum in translatione sacerdotii Abyathar ad Sadoch:qui etiam erat Leuita. Et dicendum
est ꝙ licet Samuel nõ esset sacerdos,tamen aliquid sacerdotale egit:quia & sacrificium obtulit:& reges vn-
xit.s.Saul & Dauid.Et quãtum ad hoc,translatum est ad ipsum sacerdotium. Et sic dicitur in Psal. Moyses
& Aaron in sacerdotibus eius,& Samuel inter eos qui inuocãt nomen eius.Itẽ contra illud quod dicit glo.
quòd nõ erat de tribu Leuitico:quia 1.Paral.6,Helcana qui fuit pater eius,& ipse numeratur inter filios Le-
ui.Respõdeo: Dicẽdum est ꝙ Samuel quãtum ad aliquid,fuit de tribu Iuda,& hoc quãtum ad matrem:sed
quãtum ad patrem de tribu Leui,nõ tamen de Aaron:sed quantũ ad locum,fuit de monte Ephraim. Licet
enim vndecim tribus habuerint certas prouincias,nõ tamẽ trib⁹ Leui:sed inter ipsas accepit possessionem,
& sic habitabat in mõte Ephraim. ¶ Deinde cũ dicit[In quo enim,&c.]manifestat quod dixit:& primò ꝙ
sacerdotium sit trãslatum:secundò hoc exponit,ibi[Manifestũ est enim.]Dicit ergo dictum est, quòd trãsla
tum est sacerdotium:quia ille cui dixit Propheta[Tu es sacerdos] est de alia tribu.s.de Iuda,non de Leui:si-
cut patet Mat.1. [De qua]tribu[nullus præstò fuit altario].i.altaris ministerio.s.de Iuda. Sed contrà: Rex
Ozias ingressus est templum,vt poneret incensum.2.Paralip.26. Respõdeo:Dicendum est quòd licitè nul
lus præstò fuit altari, vel etiam nullus impugnè. Ipse enim Ozias grauiter fuit punitus,quia vsque ad mor-
tem, fuit leprosus. Et si dicas contra illud quod dicitur,nullus, quòd beata virgo fuit de tribu & stirpe Aa-
ron,quia erat cognata Elizabeth,quæ fuit de filiabus Aaron. Luc.1. Respondeo: Dicendum est quòd inter
stirpes, sacerdotalis & regia erant præclariores, vnde & frequenter coniunctæ fuerunt per matrimonium,
sicut patet de primo summo sacerdote qui accepit vxorem filiam Aminadab sororem Naason,qui fuit dux
in tribu Iuda.Exod.6.& etiam 4.Reg.11.& 2.Paral.22, Ioiada sacerdos duxit in vxorem Iosabeth filiã re-
gis Ioram,vnde potuit esse quòd aliqua parte Elizabeth esset de tribu Iuda. ¶ Deinde cùm dicit[Manife-
stum est.]exponit quod dixit, dicẽs,quòd[manifestum est] quòd dominus ortus est de tribu Iuda. Matt.1.
Apoc.5,Vicit leo de tribu Iuda,&c. De qua nihil,&c.Lex enim mandauit nullum assumi ad ministerũ ta-
bernaculi,nisi tantùm de tribu Leui,vnde in tribu Iuda nihil de sacerdotibus loquitus est Moyses. ¶ Dein-
de cùm dicit [Et amplius adhuc, &c.] quia superius posuit vnam rationem ad probãdum quòd sacerdotiũ
Christi præfertur Leuitico,& ipsum euacuat, ideo hìc ponit aliam in qua ostẽdit rationem euacuationis,&
transmutationis illius:& vtitur quadã conditionali:in qua primò ponit duo antecedentia:secundò duo con
sequentia,ibi[Reprobatio.]Circa primum duo facit:quia primò ponit illa antecedentia : secundò manife-
stat quod dixit,ibi [Contestatur enim.]Ratio sua talis,Si nouus sacerdos surgit,hoc non erit secundum le-
gem carnalis mandati,sed secũdum legem vitæ æternæ & insolubilis.Et huius ratio est,quia primus fuit se-
cundum legem illam , oportet ergo quòd nouus sit secundum aliam legem , si tamem surgit aliquis nouus.
Sed dicendum est quòd surgit alius nouus.In maiori ergo sunt duo,quorum vnum pertinet ad verus testa-
mentum.s.quòd est mandatũ carnale, & hoc quia habebat quasdã obseruantias carnales, sicut circunciso-
nem,& purificationes carnales.Item quia promittebat pœnas & præmia carnalia.Esa.1, Si volueritis & au
dieritis me,bona terræ comedetis.Infrà 9,Iustitiis carnis vsque ad tẽpus correctionis impositis. Et istud an
tecedens ponit, cùm dicit,Amplius manifestũ est &c.Et patet quòd pertinet ad nouum testamẽtum,quod
non dispensatur per çarnalia,sed cõsistit in spiritualibus. Est enim,secundũ spiritualem virtutem per quam
generatur in nobis vita perpetua.Ex hoc quia promittuntur in ipso bona & pœnæ perpetuæ.Infrà 9, Chri
stus assistens pontifex,&c. Matth.25,Tunc ibunt hi in supplicium æternum,iusti verò in vitam æternam.
Item non consistit in carnalibus obseruãtiis sed in spiritualibus.Ioan.6,Verba quæ ego locutus sum vobis,
spiritus & vita sunt.Et dicit ꝙ est secũdum virtutẽ vitæ insolubilis. ¶ Cõsequenter cùm dicit[Contestatur
enim,&c.]Manifestat quod dixerat,& facit vim in hoc quòd dicit,In æternum,quia si sacerdotium est æter
num, manifestum est quòd dicit perpetuitatem. ¶ Deinde cùm dicit [Reprobatio quidem fit,&c.] Ponit
duo consequentia.Et primò de euacuatione veteris testamenti:secundò de institutione noui,ibi [Introduc-
tio verò.]Primum est ꝙ vetus testamentũ fuit per legem carnalis mandati,& introducitur aliud,ergo pri-
mũ mutatur.Et hoc est quod dicit ꝙ fit prioris mãdati reprobatio.Sed contrà: Non reprobatur nisi malũ.
Esa.11,Vt sciat reprobare malum.Illud autem mandatum non est malum.Ro.7,Lex quidem sancta, & mã
datum sanctũ,& iustũ & bonum.Respondeo:Dicendum est ꝙ non erat malum secũdum se,sed vt inconue
niens tẽpori.Nõ enim seruanda sunt in nouo sacerdotio,quæ fuerunt in antiquo.Psal.Holocaustum & pro
peccato non postulasti,tunc dixi,ecce venio.Et ideo dicitur ꝙ illud reprobatur,& hoc propter infirmitatẽ
& inutilitatem. Illud autem dicitur infirmũ quod non potest exequi affectum suum: proprius autẽ effectus
legis & sacerdotii est iustificare.Hoc autẽ nõ lex potuit facere.Ro.8,Nã quod erat impossibile legi,in quo
infirmabatur secũdum carnem. Gal.4,Quomodo cõuertimini iterũ ad infirma & egena elementa,quibus
denuo vultis seruire.Item inutile dicitur quod non valet ad finem cõsequendum.Hoc autem nõ potest lex,
quia non adducebat ad beatitudinem quæ finis est hominis.Sed tamen suo tempore fuit vtilis, inquantum
disponebat ad fidem.Infrà 11,Iuxta fidem omnes defuncti sunt,non acceptis repromissionibus. Quare au-
tem sit infirmũ & inutile,ostendit cùm dicit,Nil enim ad perfectum,nec.s.iustitiæ,nec patriæ adduxit. Vn-
de erat imperfectã,sed perfecta fuit per Christũ. ¶ Consequenter cùm dicit[Introductio verò.]ponit con-

sequens secũdum ex secũdo antecedente,dicens[Introductio verò melioris spei] supple fit per nouũ facer
dotẽ[per quem proximamus ad deũ.] Si enim nouus surgit,est secũdum virtutẽ vitæ indissolubilis, hoc est
antecedens & introductio melioris,&c.& hoc est consequẽs.1.Pet.1,Regenerauit nos in spem viuã per re-
surrectionem Iesu.Item per ipsum proximamus deo.Per peccatũ enim distãgimur ab ipso.Esa.59,Iniquita
tes vestræ diuiserũt inter vos & deum vestrũ, & peccata vestra abscõderunt faciẽ eius à vobis. Hic est ergo
ille qui hoc remouet,quod facit nos approximare deo,hic autem est ille nouus sacerdos.s.Christus,qui tol-
lit peccata mũdi.Io.1. Rom.5, Iustificari ergo ex fide pacem habeamus ad deũ per dominum nostrũ Iesum
Christum,per quem accessum habemus in gratiam istam. Lectio 4.

Probat a-liũ ratione huius vtpote duab⁹ facer dotiũ Christi præferri Leuitico.

ET quantum est non sine iureiurando(alij quidem,sine iureiurando sacerdotes facti sunt: hic autem cum iureiuran-do per eum qui dixit ad illum,iurauit dominus,& non pœnitebit eum:tu es sacerdos in æternum)intantum melio-ris testamenti sponsor factus est Iesus.Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, ideirco quòd morte prohiberentur per manere:hic autem eo quòd maneat in æternum,sempiternum habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad deum:semper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat,ut nobis esset ponti-fex sanctus,innocens,impollutus,segregatus à peccatoribus,& excelsior cælis factus. Qui non habet necessitatem quo-tidie(quemadmodum sacerdotes)prius pro suis delictis hostias offerre,deinde pro populi. Hoc enim fecit semel,se offe-rendo. Lex enim constituit homines sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi qui post legem est, fi-lium in æternum perfectum.

¶ Suprà Apostolus ex vna parte authoritatis Psalmistæ probauit ꝙ sacerdotium Christi præfertur Leuiti
co,& ipsum euacuat:hìc idẽ probat ex aliis duabus partibus: ꝙ primò ex hoc quod dicit,Iurauit dominus.
Secundò ex hoc quod dicit,Tu es sacerdos,ibi[Et alii quidem plures,&c.]Facit autem primò talem ratio
nem:Illud quod instituitur sine iuramento,minus validum est,quàm quod constituitur cum iuramento:sa-
cerdotium autem Christi institutũ est cum iuramẽto,sicut patet:quia dicit,Iurauit dominus. Sacerdotium
verò Aaron,non:sicut patet Exodi 28,Applica ad te Aaron,&c.ergo,&c.Quantum ad maiorem dicit[Et
quantũ est]supple,quod[non sine iureiurãdo alii quidem sine iureiu.sacerd.facti sunt,hic autem,&c.] Om
nia ista ponuntur ad probãdum ꝙ sacerdotium Christi sit firmius,quia supradictum est, omnis promissio
facta in veteri testamẽto per iuramentũ,signum est consilii diuini immobilis.Et ideo, quia ad Dauid,& ad
Abraham facta fuit ista promissio de Christo cum iuramento , specialiter dicitur Christus filius ipsorum.
Mat.1,Istud autem iuramentum designat æternitatem potestatis Christi.Dani.7,Potestas eius,potestas æ-
terna. Luc.1, Et regni eius non erit finis. [Intantum melioris,&c. quia sacerdotium est firmius] quod pa-
tet,quia per iuramentũ ordinatum est: ideo oportet aliquid melius & firmius per ipsum haberi.Vnde po-
test legi præcedens litera suspensiuè vsq; hùc:quòd inquantum est nõ sine iuramento,intantũ melioris,&c.
¶ Sciendum est autem ꝙ sacerdos est medius inter deum & populũ. Deut.5, Ego medius & sequester fui.
Et ideo quia sequester est mediator,sacerdos debet deum & populũ ad concordiã reducere.Et hoc fit qua-
si per pactũ de bonis temporalibus in quibus non cõquiescebat affectus nisi carnalium,secũdum illud Psal.
Quid enim mihi est in cælo,&c.Et ideo oportuit vt superueniret alius sacerdos,qui esset sponsor.i.promis
sor melioris testamenti,& melioris pacti,quia de bonis spiritualibus & stabilibus.Et hic est Iesus.Hic.31,Fe
riam domui Iuda fœdus nouũ, non secũdum pactum quod pepigi,&c.Matt.4, Pœnitentiam agite,appro-
pinquabit enim regnũ cælorum. ¶ Deinde cùm dicit [Et alii quidẽ plures,&c.] vtitur alia clausula posita
in authoritate,Tu es sacerdos,in æternum.Et circa hoc facit duo.Primò enim ostendit quare hęc clausula,
in æternum apponitur.Secundò ex hoc ostẽdit sacerdotium Christi esse maioris efficacię, quàm sacerdotiũ
veteris testamenti,ibi[Vnde & saluare.] ostendit autem quòd iste sit verus sacerdos,quia alii prohibebã-
tur morte permanere,quia omnes necessitatem habebãt moriendi.Vnde Aaron mortuo,successit Eleazar,
sicut patet Nume.20,Et sic deinceps. Sicut autem videmus in naturalibus, quæ sunt signa spiritualium,ꝙ
incorruptibilia non multiplicantur sub eadem specie . Vnde non est nisi vnus sol,ita in spiritualibus in ve-
teri testamento, quod fuit imperfectũ multiplicati fuerunt sacerdotes. Et hoc fuit signum ꝙ illud sacerdo
tium erat corruptibile,quia incorruptibilia nõ multiplicantur in eadem specie vt dictum est,sed iste sacer-
dos.s.Christus est immortalis.Manet enim in ęternum,sicut verbum patris æternum,ex cuius ęternitate re
dundat etiam æternitas in corpus eius,quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. Ro.6.Et id-
circo[ex eo quod manet in æternum,habet sacerdotium sempiternum] Et ideo solus Christus est verus sa
cerdos,alii autem ministri eius.primæ Corinthiorum quarto,Sic nos existimet homo vt ministros Christi.
¶ Deinde cùm dicit[Vnde & saluare,& cętera]ostendit efficaciam eius.Et circa hoc duo facit,quia primò
ostendit efficaciam eius, secundò modum ipsius efficaciæ,ibi [Accedens.&c.] efficacia eius est, quia causa
est semper potentior suo effectu, & ideo causa temporalis non potest producere effectum æternum. Sacer
dotium verò Christi est ęternum non autem Leuiticum , vt est probatum . Ergo Christus [potest saluare
in perpetuum]Hoc autem non potest fieri,nisi haberet virtutem diuinam.Esa.45,Saluatus est Israel in do
mino salute æterna. ¶ Modus autem est quia [accedens,&c.]Et describit istum modum à tribus.s.ab excel
lentia virtutis naturæ,& pietatis.Virtutis quidem,quia[accedit per semetipsum]Sed cõtrà.Accedens ad ali
quem distat ab ipso, Christus autem non distat a deo . Respondeo. Dicendum est quòd Apostolus in ver-
bis istis ostendit duplicem naturam .s. humanam secundũ quam conuenit ei accedere, quia in ipsa distat à
deo, non autem accedit à statu culpæ ad statum gratiæ:sed per contemplationem intellectus , & affectus,&
adeptionem gloriæ.Et naturam diuinam, per hoc quod dicit eum per semetipsum accedere ad deum .Si e-
nim esset purus homo,non posset per se accedere.Io.6, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me
traxerit eum.Et ideo cùm Apostolus dicit ꝙ per semetipsum accedit,ostendit virtutem eius. Esa.63, Gra-
diens in multitudine fortitudinis suæ. Ergo accedit in quantum homo,sed per semetipsum inquantum de-
us.Excellentiam verò naturæ ostendit inquãtum dicit [Semper viuens.] Aliter enim sacerdotium eius fini
retur. Apoc.1, Fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum . Excellentiam pietatis ostendit , quia
dicit[Ad interpellandum pro nobis]quia licet sit ita potens,ita altus: tamen cum hoc est pius,quia interpel

Universidad de Deusto
Biblioteca

lat pro nobis.1.Cor.2,Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum,&c.Interpellat autem pro nobis,primò humanitatem suã quam pro nobis assumpsit repræsentãdo. Item sanctissimæ animæ suæ desiderii,quod de salute nostra habuit,exprimendo cũ quo interpellat pro nobis. Alia litera,accedẽtes per ipsum &tunc designãtur illi quos saluat, quia accedentes per fidem eius ad deum. Ro.5, Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad deum per dominũ Iesum Christũ per quem accessum habemus. ¶ Deinde cùm dicit [Talis enim decebat, &c.] ostendit ex excellentia Christi, excellentiam eius sacerdotii. Et circa hoc facit duo. Primò enim ostendit quòd ei conueniunt perfectiones conditionum, quæ requirebãtur ad sacerdotium veteris legis.Secũdò ostendit q̃ sibi desunt imperfectiones eius,ibi[Qui non habet necessitatem.]post autem quatuor conditiones de ipso,quæ debent esse in sacerdote legali.Primò sanctitas.Leui.21,Incensum enim domini & panes dei sui offerunt,& ideo sancti erunt.Hanc autem perfectè habuit Christus. Sanctitas enim importat puritatem consecratã deo.Christus autem à principio conceptionis suæ deo cõsecratus fuit.Luc.1,Quod enim ex te nascetur,sanctũ vocabitur.Matt.1, Quod enim in ea natum est,de spiritu sancto est.Et Dan.9,Vngatur sanctus sanctorum.Secundò innocẽtia.Leuit.22,Custodiã præcepta mea,vt non subiaceant peccato.Propriè autem dicitur innocẽtia,puritas ad proximũ.Psal.Innocens manibus,&c. Christus autem summè innocens fuit,vtpote qui peccatum nõ fecit. Psal.Ego in innocentia mea ingressus sum.Tertiò quòd esset impollutus,& hoc quo ad se.Leuit.21,Homo de semine tuo qui habuerit maculam, non offerat panes dei sui. De Christo autem dicitur in figura.Exod.12, Erit autem agnus sine macula,&c. Quartò q̃ non cõmisceretur cum coinquinatis.Leui.21,Non cõmisces stirpẽ generis sui, vulgo gentis suæ. Christus autem fuit perfectissimè à peccatoribus segregatus. Psal. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum,&c.Quod quidem verum est quãtum ad similitudinem vitæ.Sapi. 2, Dissimilis est aliis vita illius. Non tamen quantum ad conuersationem,quia cum hominibus conuersatus est.Baruch 3, Et hoc propter illorum cõuersationem.Mat.9,Quare cum peccatoribus mãducat magister vester?Et intantum segregatus est q̃ etiam[factus est excellẽtior cælis].i.super omnem cælestem creaturam, sublimata est humana natura in ipso.Suprà 3,Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis,&c.Ergo iste est sacerdos valde sufficiens. ¶ Consequenter cùm dicit[Qui non habet,&c.]remouet ab eo quod erat imperfectionis in sacerdote legali.Hoc autem erat quia ille indigebat sacrificio expiationis:vt patet Leuit.16,Immolabit vitulum pro se,& hircum pro populo.Ergo orabat pro se.Item non tãtùm semel orabat pro se,sed frequenter.Et huius ratio est,quia [lex instituit sacerdotes habentes infirmitatẽ.]Sapiẽ.9,Homo infirmus & exigui temporis,&c. Sed sermo diuinus qui post legẽ est,interposito iureiurando constituit filium, qui nullam de istis imperfectionibus habet,sed omnino perfectum,in æternum.s.sacerdotem duraturum.Nõ enim obtulit pro peccatis suis,sed tãtùm pro nostris.Esa.53,Vulneratus est propter iniquitates nostras.Item nec frequenter pro nobis, sed tantùm semel.1. Pet.3,Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.Vnica enim eius oblatio sufficit ad exhaurienda peccata totius generis humani.

Caput 8.

Ostenditur excellentia sacerdotij Christi sup Leuiticum, ex parte ipsius sacerdotij, & hoc I generali, toto isto capi. & hîc qui dẽ ponitur modꝰ dicendi, p̃mittitur quod debet dici de Christo, ostẽdendo dignitatẽ sui officij,ꝑ explicãdo in ꝑticulari, & ostẽdẽdo q̃ Christus nõ est minister legalium.

Capitulum autem super ea quæ dicuntur, Talem habemus pontificem,qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cælis:sanctorum minister, & tabernaculi ueri,quod fixit deus, & non homo.Omnis enim pontifex,ad offerendum munera & hostias constituitur.Vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat.Si ergo esset super terram,nec esset sacerdos:cùm essent qui offerrent secundum legem munera,qui exemplari & umbræ deseruiunt cælestium:sicut responsum est Moysi, cùm consummaret tabernaculum.Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte.

¶ Suprà probauit Apostolus excellentiã sacerdotii Christi ad sacerdotium Leuiticũ ex parte personæ: hîc probat idẽ ex parte ipsius sacerdotii. Et circa hoc facit duo. Primò enim ostendit sacerdotium Christi esse excellẽtius sacerdotio veteris legis:& primò hoc in generali:secũdò in ꝑticuli,ibi [Habuit quidẽ & prius.] s.9.capit.Prima in duas.Primò enim ponit intentũ: secundò manifestat propositum suũ,ibi [Omnis enim pontifex.]Circa primũ duo facit:quia primò ponit modum tradendi:secundò præmittit quæ debet dicere, ibi[Talem habemus pontificem.&c.]Dicit ergo [Capitulum &c.]Capitulum est breuis complexio continens multa. Et dicitur à capite, quia sicut in capite virtute & quasi summariè continentur omnia quæ sunt in corpore,sic in capitulo illa quæ dicenda sunt.Ergo dicemus in quodam capitulo, & quasi in quadã summa[Super ea quæ dicuntur] ly super, potest dicere appositum,& tunc erit sensus, Quæ summariè dicenda sunt superapponentur præmissis. Vel potest designare excessum,& tunc est sensus.Ea quæ dicenda sunt in summa,& capitulo sunt maiora. ¶ Deinde cùm dicit[Talem habemus pontificem &c.] præmittit quæ debet dicere.Et primò dignitatẽ huius sacerdotii: secundò officium eius,ibi [Sanctorum minister.] Dignitas eius est,quia[talem habemus pontificem qui consedet ad dexterã sedis magnitudinis in excelsis.] Sedes est iudiciaria potestas,quæ aliquibus conuenit tanquam ministris dei,sicut omnibus regibus,& adorabũt eum omnes reges terræ,vt dicitur in Psal.& omnibus prælatis.1.Corinthi. 4, Sic nos existimet homo vt ministros Christi. Sedes ergo magnitudinis est excellentissima potestas iudicandi. Item pars dextera est potior in animal, & significat bona spiritualia. Quia ergo Christus habet iudiciariam potestatem, dicitur sedere.Pater enim omne iudicium dedit filio. Ioan. 5. Quia verò post deum habet hoc, excellentissimè, sedet in dextera magnitudinis in excelsis,id est, in potioribus bonis: suprà 1, Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.Hoc autem quod dicitur consedere,vel consedet, potest referri ad Christum secũdum quod est deus, & sic consedet,quia habet eandem authoritatem iudicandi quam habet pater,sed distinctus est in persona. Et sic,ly magnitudinis,accipitur pro persona patris.Vel secũdum quod homo,& hoc magis propriè ad intentionem Apostoli,quia loquitur de pontificatu Christi, qui est pontifex inquantum homo. Et sic consedet,quia humanitas assumpta habet quandã associationem ad deitatem,& consedet ad iudicandũ.Psa.Elevata est magnificẽtia tua super cælos.Io.5, Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Et sic apparet dignitas sacerdotis. ¶ Consequenter cùm dicit[Sanctorum minister.]ostendit dignitatem officii eius.Dicitur autem[minister sanctorum,]id est sanctarum ædium,scilicet sanctuariorum.Ministri enim

antiqui accipiebant ministerium,vt custodirent sacra,& seruirent tabernaculo.Hoc autem excellentius habet Christus qui est minister,non quidem inquantum deus, quia sic est author, sed inquantun homo. Luc. 12,Transiens ministrabit illis.Humanitas enim Christi est,sicut organum diuinitatis.Est ergo minister sanctorum,quia ministrat sacramenta gratiæ in præsenti,& gloriæ in futuro.Item[est minister tabernaculi veri]quod est vel eius ecclesia militans.Psalmist. Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum.Vel triumphans. Esa.33,Tabernaculum quod nequaquam transferri poterit.Psal.Domine quis habitabit in tabernaculo? &c. Homo autem Christus minister est, quia omnia bona gloriæ per ipsum dispensantur.Dicit autem [veri] propter duo.Primò propter differentiam ad vetus, quod erat figurale istius.1.Corint.10,Omnia in figura illis contingebãt.Istud autem est veritas istius.Est ergo verum,id est,veritatem continens respectu figuræ.Secũdò quia illud factum est per hominem:istud autem,scilicet vel gratiæ, vel gloriæ est à solo deo.Psal.Gratiam & gloriam dabit dominus.Rom.6,Gratia dei,vita æterna. Et ideo dicit [Quod fixit deus.]2. Corint.5, Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quia ex deo habemus domum non manufactã æternam in cælis. ¶ Deinde cùm dicit[Omnis enim pontifex,&c.]explicat in speciali.Et circa hoc facit tria.Primò enim ostendit Christum esse ministrum aliquorum sanctorum. Secundò quòd non veteris legis,ibi [Si ergo esset.] Tertiò quòd aliquorũ maiorum,ibi [Nunc autem melius.]Facit autem primò talem rationem, Omnis põtifex ad hoc constituitur,vt offerat munera & hostias, & secundum hoc dicitur,Minister sanctorum.Christus autem est pontifex,vt suprà probatum est.Ergo necesse est ipsum habere aliqua quæ offerat.suprà 5,Omnis põtifex ex hominibus assumptus, &c. Hostia est de animalibus,munera de quocunque alio.Leuitic.21,Incensum & panes dei sui offerunt.Quia verò necesse fuit Christum habere quod offerret,ipse seipsum obtulit.Fuit autem talis oblatio munda,quia caro eius nullam maculam peccati habuit.Exod.12, Erit agnus sine macula, masculus anniculus. Item fuit congrua, quia congruum est quòd homo pro homine satisfaciat.Infrà 9,Obtulit semetipsum immaculatum deo.Item apta ad immolãdum,quia caro eius mortalis erat. Rom.8, Mittens deus filium suum in similitudinem carnis peccati.Item est idem ei cui offertur.Ioan.10,Ego & pater vnum sumus.Item vnit deo illos pro quibus offertur. Ioan. 17, Vt omnes vnum sint,sicut tu pater in me,& ego in te,vt & ipsi in nobis vnum sint. ¶ Deinde cùm dicit[Si ergo esset] ostendit quòd Christus nõ est minister legalium.Et circa hoc facit tria: quia primò induxit quandam consequentiam: secundò ostendit ipsam rationem, ibi[Cùm essent.]Tertiò probat eam per authoritatem,ibi[Sicut responsum est Moysi.] Consequentia verò talis est.[Ergo si esset super terram] hoc est antecedens. [Nec esset sacerdos] & hoc est consequens. Vnde consequentia est vna conditionalis.Et legitur multis modis.Primò sic,& secũdum glo.nec ponitur hic nominatiuus: & ideo sic intelligitur,Si enim illud quod offertur esset super terrã,&c. quod dupliciter intelligitur. Vno modo, vt sit sensus,Si illud quod offertur esset aliquod terrenum,Christus non esset sacerdos.Quasi dicat,Nulla necessitas esset sacerdotii eius: quia multi essent qui talia offerrent. Sed nunquid caro Christi terrena non erat? Respondeo:Dicendum est quòd materialiter est terrena.Iob 9,Terra data est in manus impii. Sed dicitur non esse terrena:primò ratione vnionis. Ioan.3, Qui de cælo venit, super omnes est,id est,filius dei qui illam sibi vniuit. Item ratione virtutis actiuæ,scilicet spiritus sancti qui eam formauit. Item ratione fructus: quia oblatio eius non ordinatur ad consequendũ aliquid terrenum,sed cæleste.Ioan.8,Vos de mundo hoc estis,ego non sum de hoc mundo: hæc est prima expositio & melior. Secunda talis est,Et si,id est, quanuis illud quod offertur,esset super terram, quia necessarium est aliquid offerri,non esset sacerdos,sed alius ideneus : quia nullus posset idoneus inueniri ad offerendum istud. Tres sunt aliæ lecturæ in quibus subintelligitur offerens:& primò in generali,vt sensus sit,Si esset aliquis sacerdos terrenus,qui posset offerre pro cælestibus,Christus non esset sacerdos. Alia est de Christo specialiter,sic, Si Christus esset sacerdos terrenus, non competeret ei ius sacerdotii,cùm essent qui secundum legem offerrent munera. Aliter sic, Si Christus adhuc esset super terram,ita,scilicet quòd nondum ascendisset,non esset sacerdos,quia non compleuisset sacerdotium suum. Sed secundum primam expositionem continuatur litera sic: & probat quia multi essent qui secundum legem offerrent talia munera,scilicet illi qui deseruiunt exemplari & vmbræ cælestium. Sacramenta legalia fuerunt figura aliorum quãtum ad duo, scilicet quãtum ad cognitionem, & quantum ad rerum expletionem.Quantum ad cognitionem, cùm dicit [Exemplari.] quia in veteri lege, quasi in quodam exemplari poterat legi id ad quod nostra cognitio debet ferri. Sed videtur quòd loquatur impropriè. Exemplar enim prius est exemplato,quod propriè dicitur exemplum. Sed cælestia sunt priora, nec facta sunt ad similitudinem veteris legis,sed magis econuerso.Respondeo:Dicendum est quòd prius dicitur dupliciter.Vno modo simpliciter, & sic procedit obiectio.Vel quo ad nos,& sic verum est quòd illa non sunt priora.Quantum ad secundum, dicit[Vmbræ]quia sicut vmbra representat corpus: nec tamen illud attingit,ita & illa representabant nouum testamentum. Infrà 10,Vmbram habens lex futurorum,&c. ¶ Consequenter probat per authoritatem rationabilitatem consequentiæ cùm dicit [Sicut responsum est Moysi,] scilicet,à domino.Exod.25,[Vide,] scilicet,diligenter considerando [& facito omnia secundum exemplar,&c.] Quia naturaliter inferiora tendunt in similitudinem superiorum. Dominus enim per sensibilia, voluit vos ad intelligibilia & spiritualia manuduci. Iob 38, Nunquid nosti ordinem cæli, & pones rationem eius in terra?&c.

Lectio 2.

Ostenditur Christũ esse ministrum meliorũ q̃ fuerint legalia: et ponũtur cõditiones nouũ testamenti ex eius ædi tione.

NVNC autem melius sortitus est ministerium quantò & melioris testamenti mediator est:quod in melioribus repromissionibus sancitum est.Nam si illud prius culpa uacasset, non utique secundi locus inquireretur.Vituperãs enim eos dicit, Ecce dies uenient, dicit dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti,quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit dominus, dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas.

¶ Suprà Apostolus probauit Christum esse pontificem,& per consequens ministrũ sacramentorum, non

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen secundum veterem legem:hîc ostendit ipsum esse ministrum maiorum & meliorum quàm illa fuerint. Et circa hoc facit tria:primò enim præmittit intentum:secundò assignat causam eius:tertiò probat secundum,ibi[Quantò & melioris.]Tertium,ibi[Nam si illud.]Dicit ergo: Dico quòd nõ habet aliquid terrenum offerre.[Sed nunc,]id est,tempore gratiæ[fortitus est,]id est,sorte accepit[melius ministerium,]id est,dignius sacerdotium.Dicitur sacerdotium Christi,ministerium,quia non competit nisi inquantum homo fuit minister.Rom.15,Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse,& cætera.Dicit autem sortitus est, id est,sorte accepit,quia illud quod habetur per sortem,expectatur à domino.Psalm.In manibus tuis sortes meæ.Et ideo omnia quæ fiunt secundum distributionem diuini arbitrii,dicuntur sorte dari,& talia sunt effectus gratiæ.Ephe.1,Sorte vocati sumus,id est,diuina electione, quia quando contingit deficere iudicium humanum solent se homines conferre ad electionem & dispositionem diuinam,mittentes sortem,sicut patet Actuum 1.de electione Mathiæ.Vnde Prouerb.16,Sortes mittuntur in sinum,sed à domino temperantur,Christus quidem istud ministerium,sorte,id est,dispositione diuina, cõsecutus est. ¶ Deinde cùm dicit [Quantò melioris,&c.] assignat causam quare ministerium hoc maius est.Omnis enim sacerdos mediator est.Iste autem mediator est melioris fœderis.s.hominis ad deum. Mediatoris enim est extrema cõciliare.Iste verò ad nos diuina attulit:quia per ipsum facti sumus diuinæ consortes naturæ,vt dicitur 2.Pet.1.Ipse etiam nostra offert deo. Et ideo dicit Apostolus 1.Tim.2, Mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Ibi promittebãtur temporalia.Esa.1,Si volueritis & audieritis me,bona terræ comedetis.Hic autem cælestia,sicut supradictum est. Sic ergo istud melius est quantum ad id quod dominus hominibus promittit. Item in illo dicuntur quædam quæ pertinent ad cultum dei, & ista sunt cerimonialia: quædam verò quæ ad rectitudinem vitæ,& ista sunt præcepta moralia,quæ manent:alia verò,non.In nouo autem adduntur consilia istis præceptis,quæ dantur perfectis, qui sunt capaces spiritualium.Et sic manent præcepta eadem: sed promissa diuersa.Item sacramenta sunt diuersa:quia ibi erat figura tantùm:hîc autem figuræ veritas expressa.Per omnia ergo testamentum istud est melius. ¶ Deinde cùm dicit[Nam si illud,&c.]probat quòd illud testamentum cuius Christus mediator est,melius est:& facit talem rationem,Si primum testamentum non habuisset culpam,non quæreretur aliud ad corrigendũ defectum ipsius,sed quæritur,ergo,&c. Antecedens ponitur,& patet in litera.Sed contrà.Rom.7,Lex ergo peccatum est? Absit.Ergo malè dicit quòd non vacabat à culpa.Respondeo:Dicendum est quòd aliquid potest conuenire legi dupliciter.Vel secundum se,& sic erat bona,vel ratione illorum quibus data est, & sic dicitur habere culpam propter duo. Primò quia nõ dabat virtutem ad purgãdum commissa. Infrà 10, Impossibile est sanguine taurorum aut hyrcorum auferri peccata. Secundò quia non dabat gratiam ad interesse ad vitãdum peccata,sed ad cognoscendũ tantùm: & sic erat occasio peccati.Rom.7,Concupiscentiam nesciebam,nisi lex diceret,Non concupisces,& sic dicitur non vacasse à culpa,quia homines in ipsa relinquebantur in culpa.Sed dicit [Nõ inquireretur locus.] Sicut enim corpus nunquam perfectè quiescit,sed semper mouetur quousque pertingat ad locum suum:sic quandiu habetur aliquid imperfectè non quiescit desiderium,sed semper tendit vltrà, vsque dum veniat ad perfectum. Inquirebatur ergo locus istius ab homine qui desiderabat , sed magis à deo qui propter nostræ salutis desiderium dicitur inquirere. ¶ Deinde cùm dicit[Vituperans enim,&c.]probat veritatem consequentis,s.quòd inquiritur locus testamẽti,& hoc per authoritatem. Hie.31,Ecce venient dies,&c. Et circa hoc facit duo. Primò enim præmittit authoritatem. Secundò arguit ex ipsa,ibi [Dicendo autem nouum.] Prima in duas.Primò enim præmittit prophetiam de noui testamenti datione. Secũdò describit ipsum,ibi [Nõ secũdum testamẽtum,&c.] Iterũ prima in tres. Primò enim ostendit tẽporis dationis opportunitatẽ. Secundò noui testamẽti perfectionem,ibi [Consummabo testamentũ nouum.]Tertiò quibus datum fuit, ibi[Super domum Iuda.]Dicit ergo[Vituperans enim] dominus,non quidem legem,sed[eos]qui.s.erant sub lege dicit[Ecce dies veniunt,&c.]Hæc est authoritas quæ est Hie.31. & non habetur omnino sub istis verbis,sed mutantur pauca.Ibi enim dicitur sic,Ecce dies veniũt dicit dominus, & feriã domui Israel,& domui Iuda fœdus nouũ : nõ secũdum pactũ quod pepigi cum patribus vestris in die qua extẽdi manum meã vt educerem eos de terra Aegypti,pactũ quod irritum fecerũt,& ego dominatus sum eorũ.Sic ergo patet quòd pacta mutãtur. Dicit ergo q̃tum ad tẽporis opportunitatem.[Ecce dies veniũt].i. tempus gratiæ,quod cõparatur diei,quod illuminatum est à sole iustitiæ.Ro.13, Nox præcessit,dies autem appropinquauit.Quãtum ad perfectionẽ noui testamenti,dicit [Cõsummabo nouũ testamentum.]Et dicit consummabo,quod sonat ad perfectionem.Apoc.21,Ecce noua facio omnia.Istud autem verbum,Consummabo,non habetur ibi,sed vtitur eo Apostolus ad designãdum perfectionem noui testamenti.Esa.10,Cõsummationem & abbreuiationem faciet dominus super terram.Fuit enim nouum testamentum perfectum quantum ad eruditionem vitæ, quæ non extenditur tantùm ad generalem iustitiæ eruditionem , sed ad perfectam . Matth.5, Nisũ abundauerit iustitia vestra,& cætera. Item in veteri testamento erant tantùm figuralia:in nouo verò, veritas figurarum:& ita nouũ cõsummat,& perficit vetus. Quãtum ad tertium dicit[Super domum Israel, & Iuda.]Sed nunquid datur tãtùm Iudeis? Non.Ro.9,Non omnes qui sunt ex Israel,hi sunt Israelitæ.Et sequitur,Non qui filii carnis,hi sunt filii dei,sed qui filii sunt promissionis,æstimantur in semine.Illi ergo qui sortiti sunt gratiã dei,sunt Israel per fidem,& Iuda per cõfessionem.Ro.10, Corde creditur ad iustitiã,&c. Dicitur autem[super domũ,&c.]triplici ratione.Vna quia Christus in propria persona prędicauit Iudæis, non Gẽtibus.Mat.15,Non sum missus nisi ad oues quæ perierũt domus Israel.Secunda quia Gentiles facti sunt participes noui testamenti,sicut oleaster insertus in bonã oliuam participat pinguedinem eius.Ro.11, Alia quia tempore Roboã & Ieroboam diuisum fuit regnũ Iuda, à regno decem tribuũ,quæ quidẽ remãserunt in idolatria,sed regnum Iuda magis adhæsit deo,licet non ex toto. Et ideo vtroq; tetigit. ¶ Deinde cùm dicit[Nõ secũdum testamẽtum.]describit nouum testamentũ:& primò per differentiã ad vetus: secundò per proprias cõditiones,ibi[Quia hoc est testamẽtum.]Iterũ prima in duas. Primò ostẽdit distinctionẽ noui & veteris testamẽti.Secũdò infirmitatẽ veteris,ibi [In die in qua.]Posset enim aliquis dicere, Nũquid istud nouũ est isti simile? Ideo quasi respõdens dicit, Nõ: [quia nõ secũdum id quod feci cũ patribus eorũ.] in quo

in quo ostendit q̃ non est seruandum vetus cũ nouo.Gal.5,State & nolite iterum iugo seruitutis contineri.Matt.9,Neq; mittunt vinum nouum in vtres veteres,&c.Et Ro.7,Seruiamus in nouitate spiritus,& nõ in vetustate literæ. Quia si aliquid inueniatur in veteri quod gentibus indicatur ad seruandum,referendum est ad intellectum spiritualẽ,sicut dicitur Esa.19,Colent eũ in hostiis & muneribus,quod totũ est spiritualiter intelligendum. ¶ Deinde cùm dicit[In die qua apprehendi,&c.]ostendit defectũ veteris testamenti. Et primò ex eius traditione,secundò ex euentu,ibi[Quoniã ipsi.]Vetus enim testamentũ traditum est seruis & infirmis.Seruis quidẽ,quia quandoq; exierunt de seruitute Aegypti.Et q̃tum ad hoc dicit[Vt educerem illos,&c.]Gala.4,Vnum quidem in seruitutẽ generans,&c.Item quia erat lex timoris seruilis. Rom.8, Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore,&c.Aug.Breuis differentia veteris & noui testamenti, timor & amor.Item infirmis,quia per se non poterant se iuuare.Et q̃tum ad hoc dicit[Apprehendi manũ eorũ]quod est infirmorum.Psal.Tenuisti manum dexteram meã.Ro.8,Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur.Dicit autẽ[patribus eorum.]s.Abraham Isaac,& Iacob,cum quibus iniit fœdus speciale.Psal. Memor fuit in seculũ testamenti sui verbi quod mãdauit in mille generationes,quod disposuit ad Abrahã, &c.Sed istis in exitu de Aegypto promisit carnalia. ¶ Deinde cùm dicit[Quoniam ipsi non,&c.]ostendit defectum veteris testamenti ex euentu,& primò quãtum ad culpam,& ideo dicit[Quoniam ipsi nõ permanserunt in testamento meo]quia.s.non erat scriptum in cordibus ipsorum.Vnde statim post legẽ datam fecerunt vitulum conflatilem.Exo.32.Et Psal.Fecerunt vitulum in Oreb & adorauerũt sculptile.Et quantũ ad pœnam . Ideo dicit[Et ego neglexi eos.]Illud enim aliquis dicitur negligere quod permittit perire.Et sic neglexit eos,quia permisit eos perire ab exterminatore,vt dicitur.1.Cor.10.& Psal.Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis.Alia litera[Et ego dominatus sum eorum,]idest,puniendo ostẽdi me esse dominũ ipsorum. ¶ Deinde cùm dicit[Quia hoc est testamentum,&c.]Describit conditiones noui testamenti. Et circa hoc facit duo.Primò ponit modum editionis eius.Secundò effectum ipsius,ibi[Et ero eis in deum.] Dicit ergo[Quia hoc est.]i.tale est[testamentum quod disponam domui Israel,&c.]dispositio importat cõgruitatẽ ordinis.Et ideo dicit[post dies illos.]i.post legem datã.Debuit enim post legẽ veterẽ dari noua lex,sicut primò datur pædagogus,postea magister,vt prius homo recognoscat infirmitatẽ suam.In hoc ergo patet cõgruitas temporis dandi nouũ testamentum.Modus autem tradendi duplex est.Vnus per exteriora,sicut proponendo verba ad cognitionem alicuius.Et hoc potest homo facere,& sic traditum fuit vetus testamentum.Alio modo interius operando.Et hoc proprium est dei.Iob 32,Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.Et hoc modo datum est nouũ testamentum,quia consistit in infusione spiritussancti,qui interius instituit.Non autem sufficit tantùm cognoscere,sed requiritur operari.Et ideo primò illuminat intellectum ad cognoscendum.Et ideo dicit[Dabo leges meas,&c.]Et dicit in plurali,propter diuersa præcepta & consilia.Et hoc facit spiritussanctus.1.Io.2,Vnctio eius docet vos.Io.14,Ille vos docebit omnia,&c. Item ad bene operandũ inclinat affectũ,vnde imprimitur cordi.Et q̃tum ad hoc dicit[In corde eorum superscribam eas.]i.super cognitionem,scribã charitatẽ.Super omnia autẽ charitatem habete,&c. Collo.3. & Roma.5,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris,&c.Et hæc est epistola de qua subdit.2.Cor.3,Non in tabulis lapideis,sed in tabulis cordis carnalibus.

Lectio 3.

Et ero illis in deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum: quoniam omnes scient me à minore usque ad maiorem, quia propitius ero iniquitatibus eorum: & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouum, veterauit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

Ponuntur hîc tres effectus noui testamenti .s. coniunctio hominis ad deũ, perfectio dei cognitio, & peccatorũ remissio.

¶ Suprà posuit Apostolus conditiones noui testamenti ex editione ipsius,nunc ponit tres effectus ipsius. Primus est hominis ad deum perfecta coniunctio.Secundus est dei perfecta cognitio,ibi[Et non docebit.] Tertius est peccatorũ remissio,ibi[Quia propitius ero.]Circa primũ sciendũ est q̃ ad hoc q̃ homo iungatur deo,requiritur auxilium diuinæ gratiæ,quia ad hoc non potest propria virtute. Hiere.31 ,In charitate perpetua dilexi te,ideo attraxi te miserans.Primò ergo tangitur illa coniunctio ex parte dei.Secũdò ex parte hominis ibi[Et ipsi erũt.]Dicit ergo[Ero illis in deum.]Nomen dei significat vniuersalem prouidentiã. Tunc ergo est nobis in deum,quando habet curam de nobis & corda nostra ad se trahit,& hoc est respectu eorum specialiter.Ex hoc ergo q̃ ero eis in deum,sequitur secundum.s.q̃ [ipsi erũt mihi in populũ.]i.ex hoc habebũt se mihi in populũ.Sicut enim dicit Aug.2.de ciui.dei.cap.21,Populus est cœtus multitudinis,iuris cõsensu & vtilitatis cõmunione sociatus.Quando ergo cõsentiũt in ius diuinæ legis vt sint adinuicẽ vtiles & tendant in deũ,tunc est populus dei.Apoc.21,Ipsi populus eius erunt,& ipse deus cũ eis erit eorũ deus. ¶ Deinde cũ dicit[Et non docebit,&c.]ponit secundũ effectũ noui testamenti.Et circa hoc duo facit.Primò enim ponit signum effectus illius.Secũdò effectum ipsum,ibi[Quia omnes,&c.]Signũ perfectæ cognitionis est quando quis nõ indiget doceri,quia doctrina est via ad acquisitionẽ scientiæ,& ideo cessat doctrina,acquisita perfectè scientia.Sed nũquid in nouo testamento vnus nõ docet alium? Et videtur q̃ nõ per literã illã.Sed cõtrà,quia Apostolus vocat se doctorẽ Gentiũ.Tit.2.& Eph.4,Alios pastores,& doctores.Ro.12. Siue qui docet in doctrina.Respõdeo,dicendum est q̃ hoc quod dicitur hîc,potest dupliciter intelligi.Vno modo de præsenti statu,& sic nõ verificatur vniuersaliter de omnibus,sed tãtũ de primis fundatoribus noui testamenti.s.apostolis qui immediatè fuerũt instructi à deo,quando aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.Luc.vlt.Apostoli ergo facti sunt perfectè cognoscentes,& non ab aliis instructi,sed simul à Christo acceperũt sapientiã infusam.Alio modo quòd referatur ad statũ patriæ futurũ,ad quam per nouum testamentũ introducimur,nõ per vetus.Et sic vniuersaliter verũ est quod dicitur hic.Sed cõtrà.Homines beati sunt æquales angelis,nõ maiores,sed secundũ Diony.vnus angelus docet aliũ illuminãdo ipsum,ergo & homo beatus aliũ docebit.Respõdeo,dicendũ est q̃ duplex est cognitio in beatis angelis.Vna quæ beatos facit.s.cognitio diuinitatis,quæ sola beatos facit,sicut dicit Aug.in lib.confes.Beatus qui te nouit,&c. Alia est quæ omniũ quæ sunt aliud à deo,cuiusmodi sunt effectus dei,& ista nõ beatificãt. Quãtũ ergo ad primã

vnus nō docet aliū:quia vnus nō beatificatur mediante alio,sed à deo immediatè. Psal. In lumine tuo videbimus lumen. Sed q̄tum ad aliā quæ est aliquorū mysteriorum, vnus docet alium. Et hoc fortè vsq; ad finē mundi,quādiu durat executio effectuū dei,& ideo addit,dicens[Cognosce dñm].q.d. Non accipit dei cognitionē. Et dicit[proximū suū & fratrem suū]quia & si secundū Aug. oēs homines sint ex charitate diligendi,si tamen non possis omnibus prodesse,tamen illis specialiter debes prodesse qui tibi coniunguntur. Vel naturaliter,sicut sunt cōsanguinei,quos hīc vocat fratres. Vel alia cōiunctione,& sic proximus est[Omnes enim sciēt me à minimo vsque ad maiorē eorū.]Hæc est causa quare vnus non docebit alium,quia omnes noscent dominū. 1. Io. 3, Videbimus eum sicuti est. In hac verò visione cōsistit beatitudo. Io. 17, Hęc est vita æterna vt cognoscant te solū verū deū,&c. Hier. 9, In hoc glorietur qui gloriatur,scire & nosse me. Et hanc doctrinā habent beati,non ab aliquo alio,sed à solo deo tātum. Esa. 54, Ponā vniuersos filios tuos doctos à domino. Illud aūt quod dicit à minimo potest dupliciter intelligi. Vno modo q̄ dicātur maiores sancti antiquiores. Et sic maior & minor dicūtur secundū ordinem tēporis. Omnes ergo cognoscēt,quia singuli accipient singulos denarios. Mat. 20. Vel hoc dicit ad ostendēdum differentiā præmiorū,quia licet omnes cognoscant,tamē vnus magis alio cognoscet. Mat. 5, Qui fecerit & docuerit,hic magnus vocabitur in regno cælorū. Pręmium enim correspondet merito,& hoc contra illos qui dicunt pœnas & omnia merita esse æqualia,& per consequens præmia æqualia. Contra quos dicitur. 1. Cor. 15, Stella differt à stella in claritate. ¶ Deinde cū dicit[Quia propitius,&c.]ponit tertiū effectū qui est culpæ remissio,quod nō poterat vetus testamentum. infrà 10, Impossibile est sanguine taurorū & hircorū auferri peccata. Dicit ergo [propitius ero.]Differunt autē iniquitas & peccatū,quia iniquitas opponitur iustitiæ,quę quidē propriè semper est ad aliū. Ideo iniquitas dicitur qua quis nocet alteri. Iob 35, Homini qui similis tui est, nocebit iniquitas tua. Peccatū autē dicitur omnis defectus actionis,quia importat deordinationē,& sic iniquitas propriè est in proximum,sed peccatum est in seipsum,& hoc propriè loquendo,largè tamen idem est iniquitas & peccatum. Et q̄tum ad hoc dicit[Quia propitius ero iniquitatibus eorum.]s. in præsenti pœnā relaxādo [nec memorabor peccatorum eorum.]s. in futuro peccata puniendo. Eze. 18, Omniū iniquitatū eius quas operatus est nō recordabor. Psal. Propitius esto peccatis nostris,&c. Itē ne memineris iniquitatū nostrarū, &c. Ro. 11, Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio dei,&c. i. deus non pœnitet q̄ hic peccata remiserit,quasi iterum puniendo. ¶ Deinde cū dicit[Dicendo aūt nouū,&c.]quasi posita authoritate arguit ex ipsa & facit talē rationē. Nouū nō dicitur nisi in cōparatione ad vetus,sed omne quod dicitur vetus significat quasi sit prope cessationē,ergo[dicēdo nouū veterauit prius.i].dedit intelligere quod prius sit vetus[Quod autem antiquatur & senescit prope interitū est]Si ergo illud est vetus,abiiciendū est. Leui. 26, Novis superuenientibus vetera proiicietis. Dicendo ergo nouū,designat cessationē veteris. Propriè aūt nihil antiquatur nisi quod subiacet tēpori,quæ aūt subiacēt tēpori cessant in tempore. Oportet ergo illud vet⁹ cessare. Dicit autem[antiquatur]propter res inanimatas,sed[senescit]propter animatas. Sciendū tamen est,q̄ vbi habemus,peccatorum,alia litera habet,peccati,& tunc refertur ad peccatum originale,quod omnibus est commune.

Caput 9.

Ostenditur excellentia noui testamenti super vetus, cōparando eam quæ sunt veteris testamēti,ad ea quæ sunt noui, & hic q̄dem describitur cēditio veteris testamenti.

Habuit quidem & prius, iustificationes culturæ, & sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panū, quæ dicitur sancta. Post velamentum autem secundum, tabernaculū, quod dicitur sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamēti circunctectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamenti: superq; eā erant Cherubin gloriæ obūbrantia propitiatoriū de quibus nō est modò dicēdū per singula.

¶ Suprà ostēdit Apostolus dignitatē noui testamēti respectu veteris in generali:hīc ostendit idē in speciali descendēdo ad singula quæ erāt in vtroq; testamento. Et circa hoc facit duo. Primò enim cōparat ea quæ sunt veteris testamenti ad ea quæ sunt noui,vt super hoc ostēdat dignitatē noui. Secūdò manifestat quædā quæ supposuerat 10. cap. ibi[Vmbrā enim habens.]Circa primū tria facit,quia primò exponit illud quod fuit in veteri testamento. Secundò ostēdit significatū suū,ibi[Hoc significāte spiritu.]Tertiò ex his arguit ad propositum,ibi[Et ideo no. testa.]Iterum prima in duas. Primò enim describit conditionē veteris testamenti. Secundò prosequitur,ibi[Tabernaculum enim factū.]Circa primum sciendum est q̄ tā vetus q̄ nouum testamentum ad hoc instituta sunt vt anima accedat ad deum. Ad hoc aūt duo sunt necessaria. s. recessus à peccato,& vnio ad deum. Primū fit per iustificationē. Secūdum per sanctificationē & in vtroq; testamento fit iustificatio,& sanctificatio. Vnde dicit sic dictum est quòd prius veterauit. Sed quale fuit illud vetus. Tale q̄[habuit iustificationes culturę.]s. latriæ secundum græcum. In veteri enim fuerūt quædā ablutiones per quas mundabātur,nō quidē à macula peccati sed à quibusdā irregularitatibus quibus impediebātur à cultu dei,sicut ex tactu mortui vel alicuius immundi non poterāt intrare tabernaculū,nisi expiati per aliquas ablutiones. Et ideo dicebantur iustificationes culturæ,quia. s. per ea fiebat idoneus ad cultū diuinū. Et de hoc habetur Leui. 22. Hiero. Iustificationes. i. ablutiones,quibus purificatis licebat accedere. Sed sanctificatio eorū erat[sanctum seculare,]Seculum quādoq; sumitur pro quacunq; duratione. Psal. In seculum seculi. Quandoq; significat mundū istum. 1. Ti. 4, Demas me dereliquit diligens hoc seculum. Illa ergo sanctificatio potest dici secularis,quia temporalis erat:& non perpetua. Sed litera græca non sic accipit,quia dicit sanctum mundari. Vnde est differētia inter nouum testamētum & vetus,quia licet vtrunq; sit corporale,tamen nouum cōtinet gratiā,& sacrum est,in quo sub tegumēto rerum visibilium diuina virtus salutem secretius operatur quod nō erat in veteri testamento,quoniā in se nullā continebat gratiā. Gal. 3, Quomodo iterū conuertimini ad infirma & egena elementa? ¶ Deinde cū dicit[Tabernaculum,&c.]exponit illud quod dixit. Et primò q̄tum ad dispositionem tabernaculi. Secundò q̄tum ad ministerium sacerdotum,ibi [His verò ita,&c.]Circa primum propter intellectum literæ,sciendum est q̄ dominus in deserto præcepit fieri tabernaculū quod haberet 30. cubitos vel passus in longitudine,& decē in latitudine,ita q̄ ostium erat ad orientē,ante quod dependebat velum super quatuor columnas,& quoddam tentorium in quo erat altare holocaustorum,sed de hoc nihil ad propositum,quia Apostolus de hoc non facit aliquam mentionem.

sed in tabernaculo versus occidētem spacio decē cubitorū longitudinis, & decē latitudinis appendebatur velū super quatuor colūnas,& illud diuidebat partē vnā decē cubitorū ab alia 20. cubitorū. Pars aūt 20. cubitorū dicitur sancta,& tabernaculū primū,sed illa decē dicuntur sancta sanctorū & tabernaculū secundū. Ista distinctio dupliciter potest exponi. Vno modo,quia ea quæ fuerunt in veteri testamēto,fuerunt figura noui testamenti. Nouū etiam est figura cælestis patrię. Sic ergo per primū tabernaculum,vetus testamentū: & per secūdum,nouū. Aho modo per primū tabernaculū,præsens ecclesia:per secūdū,ecclestis gloria. Inquātum ergo significat vet⁹ testamētum,est figura figuræ,sed inquātum significat præsentē ecclesiā,quæ adhuc significat futurā gloriam,est figura veritatis quantū ad vtrumq;. Circa hoc ergo duo facit,quia primò describit illud quod erat in primo. Secundò illud quod erat in secundo,ibi[Post velamētum.]In primo autē tria erant. s. cādelabrū aureū ad meridiē,quod ita erat factū. Ex vno ēm lōgo hastili procedebāt sex calami quasi sex brachia. s. tres a dextris,& tres à sinistris. Et sic in summitate erant septē ramusculi,& in quolibet erat vna lucerna quæ ardebat. Itē in quolibet calamo erant quatuor. s. calamus qui erat ex tribus partibus quasi tribus petiis. s. cyphi,spherulæ,& lilia:quia ibi duæ partes iungebātur. In fine cuiuslibet partis erat quasi quidā cyphus in quo duo ciphi iunguntur in nucis modū,& duæ spherulæ volubiles,& duo quasi folia lilii hinc & inde. Itē in parte Aquilonari erat mensa aurea in modum altaris super quā ponebantur in sabbato 12. panes calidi,& super quemlibet thus lucidum in patena aurea. Et stabāt illi panes qui dicebantur propositionis vsque ad diē sabbati,vbi oportebat illos amoueri & reponebantur alii loco illorū. Itē in medio erat altare aureū ad adolendū thymiama boni odoris,& hoc ad literā,ne domus fœterēt propter multitudinem immolaticii sanguinis,Per candelabrū aūt quod illuminat,& per mensam designatur ad literā,quòd qui altari seruiunt de altari viuat. Dicit ergo[tabernaculū prius.]i. anterior pars tabernaculi[factum est,in quo erant cādelabra]quæ vnū erat q̄tū ad substātiam,sed plura q̄tum ad ramos,& hoc ad meridiē[& mensa]ad Aquilonem[& propositio panū.]i panes propositionis per ypallagen,sicut perflauit fistula buccas,& ista pars[dicetur sancta.]De hoc habetur diffusè Exo. 25. 26. &. 27. ¶ Deinde cum dicit[Post velamentū,&c.]Describit ea quæ erāt in secūdo tabernaculo. s.[arca testamēti]de lignis sethin imputribilibus[circūtecta ex omni parte.]i. tam intus quā extra[auro.]In arca autē erant tria. s.[vrna aurea habēs mānа]& hoc in memoriā illius beneficii eis præstiti. Exo. 16. [Et virga Aaron quæ frōduerat.]Num. 17. In memoriā sacerdotii Aarō ne alius extraneus præsumeret accedere[Et tabulæ testamenti.]Exo. 25. In memoriā legis. Itē super arcam duo Cherubin qui tegebant se duabus alis,& tangebant alis duabus latera tabernaculi. Inter duas aūt alas quibus tangebant se,erat tabula aurea cuius lōgitudinis & latitudinis,cuius & arca. s. duorum cubitorū in lōgitudine,cubiti & semis in latitudine,& erat superemineṅ quæ dicebatur propiciatoriū. Vnde erat quasi sedes de qua deus exaudiret ad repropiciandū populo. Psal. Qui sedes super Cherubin,&c. Arca verò erat quasi scabellū pedū. Illi duo Cherubin versis vultibus ad seipsos respiciebāt. Hīc aūt addit Apostolus quartū. s.[thuribulū aureū]de quo dicūt aliqui quòd erat altare inter sancta,vt dictū est. In sancta quod erat exterius introibat sacerdos omni die,ad expletionē mysteriorū,sed in sancta sanctorū sacerdos summus semel in anno cū sanguine,& tūc implebat thuribulū illud thymiamate,ita quòd ex fumo ascenderet nebula quę operiret sancta sanctorum ne possent videri ab his qui extra erant. Ista ergo sunt illa quæ erant post velamē quod erat secūdū,quod dicitur sancta sanctorū pro dignitate,dicitur virgo virginū antonomasicè, aureū habēs thuribulū,& arca in qua erat vrna,&c. super quā. s. arcā,nō q̄ haberet super eā pedes, sed alas tantū [Cherubin gloriæ.]i. gloriosè facta [obūbrātia propiciatoriū.]s. alis suis[de qbus nō est modo dicēdū.]i. prosequēdū[per singula.]Sed cōtrā,ga 3. Reg. 8. dicitur q̄ in arca nō est aliud nisi duæ tabulæ. Respōdeo dicēdū est q̄ verum est ex principali intentione,quia ad hoc fuit arca principaliter facta,sicut patet Exo. 25. ¶ Quid aūt ista significent. Sciendū est q̄ oēs cerimoniæ legis ordinabantur ad vnum,secundū Itarū illū: ad aliud verò,secūdū q̄ erāt figuratiua. prout. s. representabāt Christū. Quo ad primū omnia instituta fuerunt ad representādū magnificentiā dei. Illa aūt non representabātur,nisi in effectibus. Isti aūt effectus habēt quasi duplex seculū. Vnū superius. s. substātiarū incorporearū,& istud representatur per sancta sanctorum. Aliud est istius mundi inferioris sensibilis,& istud representatur per sancta. In mūdo autē superiori sūt tria. s. deus,rationes rerū,& angeli. Deus aūt omnino est incōprehēsibilis,& ideo erat sedes sine sedēte,qa nō potest cōprehendi à creatura nisi ex affectibus. Illa aūt sedes erat propiciatoriū,vt dictū est. ¶ Angeli autē significātur per Cherubin propter sapientiā. Vnde & philosophi angelos dicunt substātias intellectuales. Erāt duo,ad designādum q̄ nō erāt ibi positi ad colēdum quia dictum erat eis. Deuteronomo. 4, Audi Israel, dñs deus tuus vnus est. Quòd respiciūt in propiciatorio designat q̄ nō recedūt à cōtēplātione dei. Mat. 18, Angeli eorū in cælis semper vidēt faciē patris,&c. Rationes rerū signātur per arcā. Illa verò quę sunt in hoc mundo,vel pertinēt ad sapientiā quæ per tabulas significatur, vel ad potētiā quæ per virgā,vel ad bonitatē quæ per mānа,quod erat dulce,qa quicquid est dulcedinis in creatura,totū est ex bonitate dei. Quia verò rationes rerum quæ sunt intelligibiliter in deo,sunt sensibiliter in creaturis corporalibus,ideo sicut in tabulis erat lumē intellectuale,ita in sanctis erat lumē corporale. Ibi mānа,hīc panes. Ibi virga,hīc altare pertinet ad officium sacerdotis. ¶ Sed inquātū per ista figurabatur Christus omnia ista inueniuntur in ipso. Et primò q̄tum ad sancta. Ipse enim est cādelabrum luminis. Io. 8, Ego sum lux mundi. In isto sunt sex ordines, vires à sinistris. s. perfecti veteris testamēti,& tres à dextris. s. noui testamēti. Isti designātur Eze. 14, Per Noe Daniel,contēplatiui:per Iob,actiui. Isti calami lumen accipiunt & infundunt,quia sicut dicitur 1. Pet. 4, Vnusquisque sicut accepit gratiā in alterutrū illā administrātes. Ciphi sunt propinātes potū sapiētiæ. Spherulæ propter promptitudinē obediētiæ. Lilia propter finē vitę æternæ. Septē lucernæ,sunt septem dona spiritussancti. ¶ Itē Christus est mēsa refectionis. Duodecim panes,sunt doctrina duodecim Apostolorum & successorum suorum,q̄ ponuntur in sabbato spei vsq; ad sabbatum spei,& si interim vnus removetur per mortē,alter substituitur. Sed in magno sabbato removebūtur omnes. ¶ In interiori erat ꝓpitiatorium,& Christus est ꝓpitiatio ꝓ peccatis nostris. 1. Io. 2, Duo angeli sunt duo testamēta cōcorditer Christū respicientia. Vel omnes angeli Christo seruiētes cōcorditer & vnanimiter. Mat. 4, Accesserūt angeli &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ministrabãt ei. Dani. 7, Milia milię ministrabãt ei. suprà 1, Omnes sunt administratorii spirit⁹. Ipsi desiderãt in Christum prospicere. 1. Pet. 1. Item obũbrãt propitiatorium. i. Christi ecclesiã custodiũt. Vel quia ipsorũ ministerio fiebãt visiones & apparitiones in quibus obumbratoriè figurabatur Christus. Arca aurata de ligonis sethin est caro Christi pura & pretiosissima, quæ & dicitur vrna aurea propter sapientiã, plena dulcedine diuinitatis. Tabulæ sunt eius sapientia. Virga est sacerdotiũ eius æternum, Vel virga est potestas Christi. Manna dulcedo gratiæ quæ datur per sacerdotium Christi, vel per obedientiam mandatorum, sicut homo obedit potestati. Sed quia nullus habet sic gratiam quin peccet, excepto Christo & matre eius, ideo necesse est habere propitiatorium. Sciendum est autem quòd glo. super locũ istum multũ diffusè ista exponit.

Lectio 2.

Ponitur officiũ sacerdotũ i sancta & in sancta sanctorũ

His uerò ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine quem offerret pro sua & populi ignorantia: hoc significante spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum uiam, adhuc priore tabernaculo habente statum: quæ parabola est temporis instantis, iuxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem, solummodo in cibis, & in potibus, & in uariis baptismatibus, & iustitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis.

¶ Suprà descripsit Apostolus ea quæ pertinent ad vetus testamentum q̃tum ad dispositionem tabernaculi: hìc prosequitur de officio ministrorum. Et primò de his quæ spectant ad sancta. Secundò autem de his quę spectãt ad sancta sanctorum, ibi [In secundo autem.] Ad intellectum autẽ literæ huius, sciendum est ꝙ sicut suprà dictũ est in parte anteriori ipsius tabernaculi circa medium erat altare thymiamatis vel incensi, quod idẽ est, & candelabrum. Ex parte verò meridionali, & ex oppositio mensa propositionis. Sacerdos ergo quolibet die manè & vesperè intrabat sancta propter duo. s. ad parandũ lucernas, & adolendum thimiama vt lumen & bonus odor ingiter esset in sanctis. Dicit ergo [His.] s. quę pertinent ad speciem tabernaculi [ita cõpositis.] i. ordinatis [semper.] i. quotidie. manè. s. & serò [intrabant sacerdotes cõsummãtes officia sacrificiorũ] non ꝙ in sancta sacrificarent, quia sacrificabãt super altare holocaustorũ, quod erat ante foresta bernaculi sub diuo, sed adolet ionem thimiamatis & deuotionẽ offerentium, vocat sacrificium. ¶ Deinde cùm dicit [In secundo autẽ.] Ponit officium ministrorum quantum ad sancta sanctorũ. Circa quod sciendũ est ꝙ sicut dicitur Leuit. 16, Summus sacerdos in die expiationis quæ fiebat decima die septimi mensis. s. Septẽbris qui septimus est à Martio nostro, qui apud Hebræos concurrit pro parte cũ Aprili in quo incipiunt anni. Exod. 11, Mensis principiũ vobis mensium primus erit in mensibus anni: ipsi enim incipiunt mensem in lunatione quæ semper incipit in Martio, nisi impediat embolismus, offerebat pro se & tota domo sua vitulum, & hircũ pro peccato populi, & istis immolatis accipiebat de sanguine ipsorum & implebat thuribulum prunis altaris holocaustorum quod erat in atrio ante fores tabernaculi & cum omnibus his intrabat in sancta sanctorũ, & cum sanguine expiabat tabernaculum aspergendo sanguinẽ contra velum, & post egrediebatur. Et cũ eodẽ sanguine liniebat cornua altaris thymiamatis: hoc autẽ semel i anno faciebat. Vnde dicit [In secundo autẽ.] s. tabernaculo, quod dicitur sancta sanctorũ [semel in anno intrabat solus pontifex.] Gilo. dicit ꝙ pluries poterat sine sanguine, sed nõ cum sanguine nisi semel. De hoc tamen non habetur nisi tantùm quando mouẽda sunt castra, quia tunc intrabant Aaron & filii eius & inuoluebant & dispensabant onera Leuitarũ, sicut patet Nume. 4. [Semel tamen in anno intrabat summus sacerdos solus cũ sanguine, quãdo offerebat pro sua & populi ignorantia.]i. pro peccatis nostris. Proue. 14, Errant qui operãtur malũ. Omnis enim malus ignorat, vt habetur 3. Ethico. De hoc habetur Leuit. 16. vbi traditur ritus iste. ¶ Mysticè verò per primũ tabernaculum designatur præsens ecclesia in qua fideles debẽt seipsos sacrificare. Ro. 12, Exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem, sanctam, deo placentẽ. Psal. Sacrificium deo spiritus cõtribulatus. Item debẽt sacrificare sua in eleemosinis. infrà 13, Talibus enim hostiis promeretur deus, sed in sancta sanctorũ. i. in patriam cælestẽ intrat solus pontifex. s. Christus in anima & corpore. ¶ Tamen secundũ literam intẽtio Apostoli est ꝙ per sancta intelligatur vetus lex, per sancta sanctorũ status noui testamẽti & cælum, quia per nouã legẽ intratur in cælũ. Et ideo subdit [Hoc significante spiritu sancto.] Vbi exponit quid significatur per hoc. Et primò quantũ ad vetus testamentũ. Secũdò quantũ ad nouũ, ibi [Christus assistẽs.] Item in prima parte primò ponit officiũ ministrorum quantũ ad primũ. Secũdò subdit positionis rationẽ, [iuxta quã munera.] ¶ Sciendũ autẽ ꝙ in primo intrabãt sacerdotes quotidiè: sed in secũdo quod erat vltra velum, nõ nisi pontifex solus semel in anno. Vnde quantũ ad ministros illos erant ibi duo. Vnũ ꝙ in primo quotidie intrabãt. Aliud ꝙ ante secundũ erat eis velum. Vnde interpositio veli significat ꝙ cælestia erãt eis velata. Item ꝙ non intrabãt, significat ꝙ vetus testamentũ non est via intrãdi cælum ante aduentũ Christi. Dicit ergo, Dico ꝙ hoc sic perfectũ est hoc significante spiritu sancto. 2. Pet. 1, Non humana voluntate allata est aliquãdo prophetia, sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti dei homines. Et hoc est contra hæreticos qui dicũt vetus testamentũ non esse à spiritu sancto, sed à deo malo. ¶ Quid significãte? [Nondũ propalatam esse sanctorũ viam adhuc priore tabernaculo.]i. veteri testamẽto significato per primũ tabernaculum [habente statum.] Durãte enim veteri testamẽto via sanctorũ. s. Christus qui dicit Io. 14, Ego sum via. nondũ venerat, ipse enim est ostiũ per quod patet introitus in sancta sanctorũ. Io. 10, Ego sum ostium. Sed non erat propalatus, quia adhuc latebat sub figuris literę obũbratus. infrà 10, Vmbrã habens lex futurorũ, &c. [Quæ parabola est instantis.]i. præsentis [tẽporis.] Vel instantis. i. ducens nos ad ea quæ cõtingunt in præsenti tẽpore. ¶ Deinde cùm dicit [Iuxta quam.] Ponit rationẽ quare durante statu veteris legis non patebat introitus in sancta sanctorũ. In illa enim sancta nullus intrat nisi perfectus. Esa. 35, Via sancta vocabitur, non transibit per eam pollutus. Et ideo vbi non erat mundatio & perfectio, nec erat introitus in illam. Sed vetus testamentum non poterat perfectum facere seruientem, quia nondum erat oblatum sacrificium satisfaciens pro peccato totius humani generis. Et ideo dicit [Iuxta quam.] scilicet, vel parabolam vel figuram [offeruntur munera & hostiæ.] Quod refertur ad illud quod dicit sacrificiorum officia cõsummantes: quia oblationes & munera quæ sunt de omnibus: hostiæ autem quæ tantùm sunt de animalibus, non offerebantur in sancta sanctorum, sed in sancta vel ad fores tabernaculi. Ista autem non poterant mũdare, quia [non possunt facere perfectum seruientem] seruitute latriæ, quæ pertinet ad cultum diuinũ. Perfectũ dico [iuxta conscientiam.] Est enim duplex mundatio. Vna à macula, & reatu peccati. Et est q̃tum ad cõsciẽtiã. Hoc non potest lex. Infrà 10, Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Esa. 1, Ne offeratis vltra sacrificiũ frustrà, Mich. 6, Nunquid placari potest deus in milibus arietum: aut in milibus hircorum pinguium? Alia mundatio erat q̃tum ad culturam, vt. s. liceret eis ministrare in illis sacrificiis, & sic mũdabat. Sed nunquid in veteri lege fuerunt multi perfecti? Et videtur quòd sic. Dictũ est enim Abrahæ Gen. 17, Ambula coram me & esto perfectus. Moyses etiam & multi alii valde sancti & perfecti fuerunt. Respõdeo, dicendũ est ꝙ licet tunc multi perfecti & sancti fuerint, hoc tamen non fuit ex operibus legis. suprà 7, Nihil ad perfectum adduxit lex. Sed hoc fuit per fidem Christi. Gen. 15, Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Hoc ergo non erat virtute cerimoniarum aut legalium. Vnde frequenter ibi dicitur, Orabit pro eo sacerdos & dimittetur illi. Leui. 5. Et in multis aliis locis. Quòd ergo mundaret, hoc erat ex fide. Sed in nouo testamento dicitur Mat. vlti. Qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit. Sine sacramentis enim nouæ legis non est salus. Io. 3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Sed quare non mundabant cõsciẽtiam? quia consistebant in cibis & potibus, peccatum verò est in conscientia. Illud autem quod est purè corporale non mundat animam, quia non agit in animam. In sacrificiis autẽ illis erãt cibi & potus, &c. quæ pertinent ad corpus, & ideo nõ poterant mundare conscientiam. Dicit ergo [in cibis & potibus.] i. in discretione ciborum & potuũ interdictorum in veteri lege, quia abstinere ab his non mundat conscientiã, vel vt hoc referatur ad vsum sacrificiorum, quia comedebãtur à sacerdotibus illa quæ offerebantur pro peccatis, & ab aliis quæ pro aliis. Ista enim non mundabant cõscientiam. Hiere. 11, Nunquid carnes sanctæ auferẽt à te malitias tuas? [Et variis baptismatib⁹.] i. lotionibus, quia sicut dicitur Mat. 7, Iudæi seruabant baptismata calicum & vrceorum, & à foro redeũtes nõ comedũt nisi baptizẽtur. Contra quos dicit dominus Mat. 23, Væ vobis scribæ & Pharisęi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & parapsidis, intus autem estis pleni rapina & immunditia. Veruntamen Apostolus nõ loquitur hìc de superstitionibus Pharisęorũ, & ideo oportet currere ad alias lotiones præceptas in lege: sicut est de aqua in qua lauabantur sacerdotes, & de aqua purificationis in mundatione leprosi vel polluti. Vnde frequenter dicitur. Lauabant vestimenta sua, &c. Et hæc dicũtur hìc baptismata [Et iustitiis carnis] hoc addit vniuersaliter de omnibus. Vocat ista cerimonialia iustitias carnis. i. carnales, quia pertinebant tantùm ad corporalem munditiam, nec erat in eis aliqua virtus spiritualis. Et ne aliquis dicat, quare ergo instituta sunt si non poterant perficere, quia iam videretur ꝙ deus ea inutiliter instituerit. Hoc remouet cũ dicit [Vsq; ad tẽpus correctionis impositis.] q. d. Hoc verum est ꝙ fuissent inutiliter instituta si semper deberent durare. Sed sicut puero primò oportet dare pædagogum, quando autem iam peruenit ad ætatem perfectam, tunc datur ei modus se habendi secundum iudicium rectoris reipublicæ. Ita in veteri lege ea quæ spectant ad imperfectionem instituta fuerunt, sed quando venit tempus perfectum, tunc debuerunt institui illa quæ ducunt ad perfectionem. Et ideo dicit, Vsq; ad tempus correctionis, ideſt, in quo corrigerentur, nõ quidem sicut mala, sed sicut imperfecta. Lex enim bona est. Ro. 7, Psalmist. Superuenit mansuetudo, & corripiemur.

Lectio 3.

Ingressus summi sacerdotis in sancta sanctorum applicatur ad Christum, & nouũ testamentum hoc enim significabat.

Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, peramplius & perfectius tabernaculum non manufactum id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum, aut uitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, aut taurorum, & cinis uitulæ asperſus, inquinatos sanctificat ad emundationẽ carnis, quantò magis sanguis Christi qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum deo uiuenti?

¶ Suprà posuit Apostolus significationem eorum quæ pertinent ad vetus testamentum & primum tabernaculum: hìc ponit conditiones eorum, quæ pertinent ad secundum tabernaculum, quod representabat nouum testamentum. Et circa hoc facit duo. Primò enim ponit illã significationem. Secundò probat quoddã quod suppositum fuerat, ibi [Si enim sanguis hircorum.] Sciendum est autem ꝙ si considerentur suprædicta quæ dicta sunt de secundo tabernaculo. s. quis intrabat, quia solus pontifex. Secundò dignitas & cõditio loci quo intrabat, quia dicebatur sancta sanctorum. Tertiò quomodo intrabat, quia cum sanguine. Quartò quando intrabat, quia semel in anno. Quinto quare intrabat, quia pro expiatione peccatorum. Hìc autem Apostolus illa quinque explicat. Et primò quis sit ille qui intrat, quia Christus. Pontifex enim est princeps sacerdotum. Talis autem est Christus. primæ Petri quinto, Cùm apparuerit princeps pastorum, &c. suprà 4, Habentes ergo pontificem magnum qui penetrauit cælos Iesum, &c. Si quilibet pontifex dispẽsator est alicuius testamenti. In quolibet autem testamento duo consideranda sunt, scilicet finis repromissus in illo testamento. Bona autem repromissa in veteri testamento erant bona temporalia. Esa. 1, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Ille ergo pontifex erat bonorum temporalium. Sed Christus est pontifex bonorum cælestium. Matth. quinto, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis [Est ergo pontifex futurorum bonorum.] quia per pontificatum eius introducimur in bona futura. Psalmist. Replebimur in bonis domus tuæ. Item in veteri dispẽsabantur figuralia, sed Christus dispensat spiritualia quę per illa figurabantur. Lucæ vndecimo, Pater vester de cælis dabit spiritum bonum petentibus se. Sic ergo per bona futora possunt intelligi vel bona cælestia, & hoc respectu noui testamenti. Vel bona spiritualia respectu veteris quod eorum figura erat. Iste pontifex non est negligens, sed [assistens.] Pontifex enim mediator est inter deum & populum: Christus verò mediator est. primæ Timo. 2, Mediator dei & hominũ Christus Iesus. Deutero. 5, Ego medius & sequester fui inter dominum & vos. Et ideo ipse assistit patri ad interpellandum pro nobis: suprà 7. Romano. 8, Christus Iesus qui etiam interpellat pro nobis. Item assistens nobis ad auxiliandum. Psalmist. A dextris est mihi ne commouear. Actuum 7, Ecce video cælos apertos & Iesum stantem à dextris dei. Sic ergo patet quis intrabat. ¶ Secundò ostendit dignitatem interioris tabernaculi, quia dicit [Peramplius] & conditionem, quia & [perfectius] vtpote quia est

Universidad de Deusto
Biblioteca

immobile.Esa.33,Oculi tui videbunt Hierusalem ciuitatem opulentam,tabernaculum quod nequaquã vltra transferri poterit.Hoc autem est tabernaculum cælestis gloriæ ps.Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?Dicitur autem tabernaculum,quia est locus peregrinorum.Non enim debetur nobis ex conditione naturæ,sed tantùm per gratiam.Esa.32,Sedebit populus meus in pulchritudine pacis,in tabernaculis fiduciæ,in requie opulenta.Est ergo peramplius propter multitudinem bonorum immensam,quod designatur in authoritate prædicta,Sedebit,&c.Baruch 3,O Israel quã magna est domus dei.Illud autem quod dicitur per amplius dupliciter legitur.Vno modo ꝙ sit vna dictio quasi valde peramplius,& sic constituitur litera, Christus assistens pontifex futurorum bonorum introiuit in sancta sanctorum,dico quæ sunt tabernaculũ peramplius.Alio modo,quòd ly per,sit præpositio quod magis exprimitur in græco,& tunc constituitur sic: Christus introiuit in sancta per tabernaculum amplius,i.magis amplum & perfectum.Item perfectius,quia ibi cessabit omnis imperfectio.1.Cor.13,Cùm venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est. Item est alterius conditionis,quia istud factum fuit manu hominis,hoc autem non: sed manu dei.Exo.15, Sanctuarium tuum domine quod fundauerunt manus tuæ dominus,&c.2.Corin.5,Scimus enim, quia si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur,ꝙ ædificationem habemus ex deo domum nõ manufactam,sed æternam in cælis.Infrà 11,Expectabat enim fundamenta habentẽ ciuitatem,cuius artifex est & conditor deus.Et ideo dicit[Non manufactum.]i.non huius creationis,quia non est manufactum, sicut vetus:nec est huius creatiõis.i.in bonis sensibilibus creatis,sed est in bonis spiritualibus. ¶ Vel per taberna culũ potest Christi corpus intelligi in quo contra diabolum pugnauit.ps.In sole posuit tabernaculum suũ. Quod est per amplius:quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.Collo.1. Item perfectus est,quia vidimus gloriam eius,gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis.Ioan.1.Item non manufactũ,quia non ex virili semine.Dan.2,Abscisus est lapis de monte sine manibus. ¶ Tertiò ostẽdit quomodo intrabat,quia non sine sanguine,sed ille cum sanguine vitulorum & hircorum, sicut dicitur. Leui.16.Christi verò non sic.f.sanguine alieno,ideo dicit[Neq; per san.hir.aut vitulorum,sed per propriũ sanguinem]quem pro salute nostra immolauit in cruce.Mat.26,Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorũ.Dicit autem pluraliter[vitulorum & hircorum]non ꝙ simul essent plures,sed quia per diuersos annos pluries intrabat.Christus autẽ significatur per hircum propter similitudinẽ carnis peccati.Ro.8.Item per vitulũ propter fortitudinẽ.Et quia vtitur duobus testamentis tanquã duobus cornibus.Abac.3,Cornua in manibus eius.Quartò quando intrabat: quia semel in anno,Christus autem per totum tempus quod est quasi vnus annus[introiuit semel in sancta]& semel etiam fudit sanguinẽ suum.1.Pe.3,Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.Ro.6,Quòd enim mortuus est peccato,mortuus est semel.Item semel intrauit,nam ex quo intrauit cælestia,semper est ibi.Et ideo dicit ꝙ intrauit semel in sancta. ¶ Quintò ostendit quare intrauit,quia ad offerendũ pro populi ignorantia,nõ pro sua quia non habebat.Sanguis enim Christi magis quã ille valet ad hoc,quia per ipsum [inuenta est æterna redemptio.]q.d.Per istum sanguinem redempti sumus,& hoc in perpetuum, quia virtus eius est infinita.Infrà 10,Vna oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.Psal. Redemptionem misit dominus populo suo.Hoc autem ꝙ dicit[inuenta]ad duo potest referri.f.& ad desiderũ dei quod habebat de salute nostra.Iob 33,Inueni in quo ei propicier.Ezec.18,Nolo mortẽ peccatoris.Item ad desiderium patrum quo desiderabant redimi.Nullus autem inuenit modũ ita congruum sicut Christus.Et ideo sagnanter dicit inuenta. ¶ Deinde cũ dicit[Si enim sanguis,&c.]Probat vnũ quod supposuit.f. istud vltimũ. Aeterna redẽptione inuenta.q.d.Ita dixi ꝙ per propriũ sanguinẽ fecit æternã redemptionẽ,in quo apparet eius maxima efficacia.Quòd aũt ita sit probo per locum à minori.quia si sanguis brutorũ animalium faciebat quod minꝰ est,sanguis Christi poterit facere quod maius est.Vnde circa hoc facit duo.Primò cũ ponit antecedens.Secundò consequens,ibi[Quantò magis sanguis Christi.]Circa primũ sciendum est ꝙ in veteri lege erat duplex mũdatio.Vna quæ fiebat in die expiationis,de qua habetur.Leui.16.Et de ista iam dictũ est.Et ista videbatur directè ordinari ad emundationẽ à peccato.Alia erat cõtra irregularitatẽ legis de qua dicitur Nume.16,Quòd præcepit dominus ꝙ Eleazar acciperet vaccam ruffam à Moyse sine macula ætatis integræ quæ non traxisset iugum,& eductam extra castra immolaret in cõspectu populi,& tingeret digitum in sanguine eius & aspergeret septies contra tabernaculum & quod cõbureret totam.f.carnem,pellem: & etiam fimum eius cum ysopo,ligno cedrino & coceo bis tincto,quo facto vir mundus colligebat cineres & in loco mundo effundebat extra castra.Et de ipsis ponebantur in aqua,qua immundus,qui.f. tetigisset cadauer mortui,aspergebatur die tertio & septimo cũ ysopo,& ita mundabatur,nec aliter poterat mundari.Ista est sententia Apostoli.Itaque q̃tum ad primũ dicit[Si enim sanguis hircorum aut taurorũ.]Quantũ verò ad secundũ dicit[Et cinis vitulæ aspersus sanctificat inquinatos]non gratiã cõferendo,sed[ad emundationem carnis.]i.ab irregularitate qua carnaliter impediebantur,quasi immũdi à cultu diuino non tamẽ auferebant peccata.Sed tantùm vt dicit Augustinus,aliquãdo virtute illius aspersionis mũdabantur à lepra corporali.Et ideo dicit,Ad emundationem carnis. ¶ Deinde cũ dicit[Quantò magis,&c.]Ponit cõsequẽs q.d.Si sanguis & cinis hoc possunt,quid poterit sanguis Christi?Certè multò plus.Et ponit Apostolus tria quæ ostendũt efficaciã sanguinis Christi.Primò quis est ille cuius est sanguis iste,quia.f.est Christus.Ex quo patet ꝙ eius sanguis mundat.Matt.1,Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorũ.Secundò causam quare Christus sanguinem suum fudit,quia hoc fuit spiritussanctus cuius motu & instinctu.f.charitate dei,& proximi,hoc fecit.Esa.59,Cùm venerit quasi fluuius violentus quem spiritus domini cogit.Spiritus autem mundat.Esa.4,Si abluerit dominus sordes filiarum Syon,& sanguinem Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicii & spiritu ardoris.Et ideo dicit[Per spiritum sanctum obtulit semetipsum]Eph.5, Christus dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam deo in odorẽ suauitatis.Tertiò conditionem eius,quia est immaculatus.Exo.12,Erit agnus absque macula masculus anniculus.Eccles. 34,Ab immundo quis mundabitur?Sed nunquid sacerdos immundus potest mundare?Respondeo,dicendum est ꝙ non,si ageret in propria virtute:sed agit virtute sanguinis Christi,qui est sicut causa prima. Et

ideo non egisset nisi fuisset immaculatus. ¶ Sciendũ tamen ꝙ sanguis illorum animalium mundabat tantùm ab exteriori macula.f.à contactu mortui,sed sanguis Christi mundat interius conscientiã quod fit per fidem.Actu.15,Fide purificans corda eorum,inquantum.f.facit credere ꝙ omnes qui Christo adhærẽt per sanguinem eius mundantur.Ergo iste emundat cõscientiam.Item ille mundabat à tactu mortui,sed iste ab operibus mortuis.i.peccatis quæ tollunt deum ab anima,cuius vita est per vnionem charitatis.Itẽ ille mundabat vt possent accedere ad figurale ministeriũ,sed sanguis Christi ad spirituale obsequiũ dei.ps. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat.Et ideo dicit[Ad seruiendũ deo.]Itẽ deus est vita.Io.14, Ego sum vita.Et Deut.32,Viuo ego in æternũ.Cõueniens ergo est vt seruiens ei sit viuens.Ideo dicit[viuenti.] Et secundũ rectorem vel iudicem populi,sic & ministri eius,vt dicitur Eccles.10,Qui ergo vult deo dignè seruire,debet esse viuens sicut & ipse.Totam istã figurã diligẽter exponit glo.& est Augustini de quæstionibus numeri.

Lectio 4.

ET ideo noui testamenti mediator est,ut morte intercedente,in redemptionem earum prævaricationum quæ erant sub priori testamento,repromissionem accipiant qui vocati sunt,æternæ hæreditatis. Vbi enim testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris.Testamentum enim,in mortuis confirmatum est:alioquin nondum valet,dum uiuit qui testatus est.Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est.Lecto enim omni mãdato legis à Moyse uniuerso populo:accipiens sanguinem uitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea & ysopo,ipsum quoque librũ & omnem populum asperſit,dicens,Hic est sanguis testamenti quod mandauit ad uos deus. Etiam tabernaculum & omnia uasa ministerii sanguine similiter asperſit.Et omnia pene in sanguine secundum legem mundantur:& sine sanguinis effusione non fit remissio.

Infertur ex dictis ꝙ Christus est mediator noui testamẽti quod suo sanguine cõfirmauit, & sic est excellentius veteri.

¶ Suprà exposuit Apostolus illa quæ agebãtur in veteri testamẽto,& aperuit illorũ mysticã expositionẽ, hic ex his arguit ad propositum.f.ꝙ nouũ testamentũ prẽfertur veteri:quia potest quod nõ poterat vetus. Et circa hoc facit duo.Primò enim proponit conclusionẽ intentam.Secũdò probat quoddã quod supposuerat,ibi[Vbi enim testamẽtũ.]Iterũ prima in duas.Primò enim cõcludit ex dictis ꝙ Christꝰ est mediator.Secundo hoc ostẽdit nõ potuisse vetus testamẽtũ,ibi[Quæ erãt sub priori.]Dicit ergo.[Et ideo]quia.f. Christus introiuit in sancta,æterna redẽptione inuẽta.i.perducẽs ad æterna,quod vetus nõ poterat facere, vnde oportet ꝙ istud testamẽtũ sit aliud ab illo,sicut nouũ à veteri.Hier.31,Feriam domui Israel & domui Iuda, &c.Apoc.21,Ecce noua facio omnia[Ideo huius noui testamẽti mediator est Christus]inter deũ & hominem.1.Tim.2,Mediator dei & hominũ,homo Christus Iesus.In omni autẽ testamẽto est aliquid quod ꝓmittitur & aliquid per quod testamẽtũ cõfirmatur.In nouo autẽ testamẽto promittuntur cælestia & spiritualia.Itẽ ista promissio per mortẽ Christi cõfirmata est.Et ideo Christus mediator est noui testamẽti, vt repromissionẽ æternę beatitudinis ac hæreditatis æternę[recipiãt qui vocati sunt.]Et dicit vocati,quia hoc munus nõ est ex operibus,sed ex vocatione dei.Ro.8,Quos aũt prædestinauit hos & vocauit.1. Thessa.2, Cõtestati sumus vt ambularetis dignè deo,qui vocauit vos in suũ regnũ & gloriam.Vnde dicit,Aeternę hereditatis.i.æternæ gloriæ,quæ est hæreditas nostra.1.Pet.1,Regenerauit nos in spẽ viuã per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis,in hæreditatẽ incorruptibilẽ,& incõtaminatã & immarcessibilẽ cõseruatã in cælis. ps.Ecce hæreditas domini.Itẽ dominus pars hæreditatis meæ.Istã aũt hæreditatẽ habemus per mortẽ Christi.Vnde dicit[Vt morte intercedẽte.]1.Pet.3,In hoc vocati estis,vt benedictionem hæreditate possideatis. Huius mortis effectus est redẽptio à prævaricatione peccati.1.Pet.1,Nõ corruptibilibus auro & argẽto redẽpti estis de vestra vana conuersatione,sed pretioso sanguine agni immaculati.Sed nũquid in veteri testamento poterat fieri ista redẽptio à peccatis?Et respõdet ꝙ nõ,quia[illę prævaricationes erãt sub priori testamẽto.]q.d.Quia virtute sacramẽtorũ prioris testamẽti remoueri non poterãt.Ro.3, Causati sumus Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse.Sed cõtrà,quia Dauid & multi alii sancti habuerũt remissionẽ peccatorũ.Respondeo,dicẽdũ est ꝙ q̃tum ad istũ effectũ,qui est introitus cæli,nõ,quia per mortẽ Christi aperta est ianua vitæ.Nullus enim ante mortẽ Christi intrauit.Zach.9,Tu verò in sanguine testamẽti tui eduxisti vinctos tuos de lacu in quo non est equa.Sed q̃tũ ad maculã,sic ipsi cõsecuti sunt:sed nõ virtute sacramẽtorũ veteris legis,sed in fide Christi.Sic ergo nouũ testamẽtũ est excellẽtius quã vetus,quia cõfirmatum est morte Christi,per quã remittũtur peccata,& quia exhibet promissionẽ. ¶ Deinde cũ dicit[Vbi enim testamentũ.]Probat illud quod supposuit.f.ꝙ nouũ testamẽtũ sit cõfirmatũ per mortẽ Christi.Et primò ꝓbat hoc per authoritatẽ legis humanæ.Secũdò per authoritatẽ legis diuinæ,ibi[Vnde nũc primũ.]Dicit ergo. Dictũ est ꝙ nouũ testamentũ cõfirmatur per mortẽ Christi intercedentẽ,quia[ad hoc quòd testamentũ valeat oportet quòd mors testatoris interueniat]ideo nouũ testamẽtum nõ haberet robur, nisi interuenisset mors Christi.Vnde ille dixit.Io.11,Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo.Mors aũt ad duo necessaria est.Primò vt testamentũ habeat firmitatẽ,quia cũ sit expressiuũ vltimę volũtatis,potest semper mutari ante mortẽ.Vnde dicit ꝙ[testamẽtũ cõfirmatũ est in mortuis.]i.per mortẽ.Et isto modo cõfirmatum est nouũ testamẽtũ per mortẽ Christi.Mat.26,Hic est sanguis meus noui testamẽti.f.cõfirmator & dedicator.Secũdò necessaria est mors testatoris ad hoc vt testamẽtũ valeat & habeat efficaciã.Vnde dicit[Alioqn nõdũ valet,]quia nullus potest petere aliquid,nec etiã hęres hęreditatẽ ex vi testamẽti,nisi post mortẽ testatoris.Ideo Christus voluit mortẽ suã pro nobis interponere. ¶ Deinde cũ dicit[Vnde nec primũ.]Hoc idẽ probat per authoritatẽ legis diuinæ.f.per illud quod habetur in veteri testamẽto.Et circa hoc duo facit.Primò enim ostẽdit cõuenientiã inter vtrũq; testamẽtũ.Secũdò ostẽdit differentiã,ibi[Necesse est ergo.]Circa primũ duo facit,ꝙa primò proponit.Secũdò manifestat ibi[Lecto enim.]Dicit ergo.Ita dictũ est ꝙ ad hoc quòd testamẽtũ valeat necesse est ꝙ mors testatoris interueniat.Nec hoc debet videri mirũ, quia[nec primũ testamentũ dedicatũ.]i.confirmatũ est sine sanguine.Ille aũt sanguis figurabat sanguinem Christi. Omnia enim in figura cõtingebãt illis.1.Cor.10. ¶ Deinde cũ dicit[Lecto enim.]Probat ꝓpositũ.f. quòd illud testamentum nõ est cõfirmatũ sine sanguine.Et probat hoc q̃tum ad tria in quibus fuit vsus sanguinis.Primò q̃tum ad legis ædificationem.Secundò q̃tum ad tabernaculi consecrationem,ibi[Etiam tarbernaculũ.]Tertiò quantum ad vasorum expiationem,ibi[Et omnia penè in sanguine.]Circa primũ sciendum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ꝙ Apostolus tangit hic hystoriam quæ habetur Exo.24, Vbi dicitur ꝙ postquam Moyses legerat coram populo mandata domini, ipsiſq; respondentibus, omnia quæ locutus est dominus faciemus & erimus obedientes. Accepit Moyses sanguinem quem præceperat seruare de duodecim vitulis, & asperſit librū & populum quasi in confirmatione testamenti. Et ideo dicit, Lecto enim omni mandato, &c. quia necesſarium fuit vt legeretur. Illa enim lectio fuit legis promulgatio. Oportebat enim legem promulgari [Accipiens, &c.] Hic est duplex obiectio literalis. Vna quia Exo.24. Nulla fit mentio de hirco, sed de.12. vitulis. Secundò quia ibi etiam non fit mentio de aqua & cocco & ysopo. Responsio ad ista duo est duplex. Vna. ſ. quia Apostolus nutritus erat in lege. Vnde sciebat ꝙ ille vsus erat in emundationibus secundum legē quòd aſperſio fiebat de sanguine hircorum & vitulorum & aqua admixta cum ysopo & lana coccinea tanquam aſperſorio, & ideo licet non agatur de his in Exodo, tamen Apostolus hoc accepit ex consuetudine ritus legalis. Vel potest dici, ꝙ ista fuit prima consecratio. Et ideo quaſi virtute continebantur in ipsa aliæ sanctificationes futuræ, inter quas potiſsimè fuit illa quæ fiebat in die expiationis, de qua. Leui.16. Et alia de vitula rufa. Nume.16. In prima aūt erat sanguis vituli & hirci. In secunda verò aqua & lana coccinea & ysopus. Quia ergo illa prima continebat istas duas, ideo Apostolus totū retulit ad istam. Dicit ergo [Accipiens sanguinem, &c.] librum & omnem populum aſperſit, dicens [Hic est sanguis testamenti quod mādauit ad vos deus]. ſ. confirmator testamenti. Eccleſi.24, Legem mandauit nobis Moyses in præceptis iuſtitiarum. Iſte enim sanguis fuit figura sanguinis Christi, per quem nouum testamentū confirmatū est. Et ideo Christus verbis istis vsus est. Mat.26, Hic est sanguis noui testamenti confirmatiuus. ſ. Figurabatur autem per sanguinem hirci propter ſimilitudinem carnis peccati, & vituli propter fortitudinem. Miſcetur antē cū aqua, quia baptiſmus à sanguine Christi efficaciam habet: aſpergitur autē cū ysopo qui mundat pectus, per quod ſignificatur fides. Act.15, Fide purificans corda eorum. Et lana coccinea, quæ est rubei coloris, per quam ſignificatur charitas. Can.5, Dilectus meus candidus & rubicundus, quia per fidem & dilectionem paſsionis Christi mūdatur populus. Aſpergitur & liber legis, quia paſsio Christi adimpleuit legem. Io.19, Cōſumma tum est. Mat.5, Non veni ſoluere legem, sed adimplere. ¶ Deinde cùm dicit [Etiam tabernaculum.] Ponit conſecrationem tabernaculi, quia [tabernaculum & omnium vaſa miniſteriorum ſimiliter aſperſit sanguine. [Sed contrà, quia nondum factum erat tabernaculum, ſed. 25. cap. mandatur de conſecratione tabernaculi. Reſpondeo, dicendum est ꝙ licet non ſit idem ſanguis quo aſperſus est populus & tabernaculū, tamē etiam tabernaculum [mundatum est ſanguine.] Vnde potest ſic conſtrui, vſus est ſanguine, etiam quādo ſanctificauit tabernaculum. Sed contrà, quia Numeri & Leuiti. 8. dicitur quòd vnxit tabernaculū oleo. Reſpōdeo, dicendum est ꝙ non loquitur de illa ſanctificatione qua primò conſecratum est tabernaculum & vaſa eius, ſed de illa quæ fiebat in die expiationis. Vel melius dicendum est ꝙ etiam in prima vſus est ſanguine, quia ibi dicitur ꝙ vnxit illud oleo, & poſtea quòd aſperſit. Oleum autem non est aſperſiuum, vnde intelligitur quòd primò vnxit illud: & poſtea aſperſit ſanguine. Et iſta duo ſunt neceſſaria ad ſanctificationem. ſ. virtus ſanguinis Christi, & oleum miſericordiæ, quibus ſanctificatur tabernaculum. i. eccleſia, & vaſa. i. miniſtri. ¶ Deinde cū dicit [Et omnia penè in ſan, ſe. le. mundantur.] Exequitur de cæteris mundationibus legalibus. Erat autem duplex mundatio. Vna à corporali macula ſicut lepra, Alia à ſpirituali. ſ. peccato: prima poterat pertinere ad res manifeſtas, ſicut patet de lepra domorum. Et mundatio ab iſta immunditia fiebat cum ſanguine animalis immolati, vel aqua expiationis, quæ erat confecta cū ſanguine vitulæ rufæ. Et ideo dicit [Penè omnia] & non omnia ſimpliciter, vel penè omnia ita quòd ly, penè ſit determinatiū de, ly mūdantur, ideſt peſſimè mundantur, quia non perfectè mundabantur ſanguine, quia vt dicitur Nume.31. Quicquid poteſt ignem ſuſtinere purgatur per ignem: quæ verò non poterant, purgantur aqua expiationis. Sed ad mundationem à macula peccati, neceſſaria est ſanguinis effuſio, quia requirebantur ad ſacrificiū. Et ideo dicit ꝙ [ſine ſanguinis effuſione nō fit peccatorū remiſsio] Per quod figurabatur ꝙ remiſsio peccati erat fiēda per ſanguinem Christi. Vnde in veteri lege non virtute ſacramenti, ſed virtute fidei Christi fiebat remiſſio peccatorum. Vnde frequenter ibi dicitur. Rogabit pro eo ſacerdos, & remittetur,

Lectio 5.

Oſtenditur eſſe melior & perfectior mundatio in nouo teſtamēto quàm in veteri.

Necesse est ergo exemplaria quidem cælestium, his mundari ipsa autem cælestia, melioribus hostiis quàm istis. Non enim in manufacta Iesus introiit, exemplaria verorum: sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui dei pro nobis. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit omnibus expectantibus se, in salutem.

¶ Suprà oſtendit Apoſtolus quid ſit commune nouo & veteri teſtamento, inquantū vetus & nouum cōueniunt, hìc oſtendit differentiam vtriuſq;. Et circa hoc duo facit. Primò enim oſtendit ꝙ in nouo est melior mundatio. Secundò quomodo perfectior, ibi [Neque vt ſæpe] Iterum prima in duas. Primò enim oſtendit ꝙ q̄tum ad illud quod mūdatur, & q̄tum ad id quod mūdatio efficitur, ſit melior mundatio in nouo. Secūdò manifeſtat quod dixit, ibi [Nō enim in manufacta.] Dicit ergo [Neceſſe est ergo exēplaria cælestiū.] ſ. ipſum tabernaculū quod quoad nos, est exēplar, licet ſimpliciter ſit exēplatū & figura illius, & ideo minoris dignitatis, quia figuratū nobilius est quā figura, ſicut corpus quā vmbra [his. ſ. ſacrificiis mundari.] Ipſa autem cælestia]. ſ. nouū teſtamētū [melioribus hoſtiis quā iſtis] melioribus quidē, quia alia mundabantur ſanguine animalium, ſed in nouo teſtamento fit mundatio ſanguine Christi. Semper autē meliora melioribus mundantur. Iſta autem erant cælestia. i. figura cæleſtiū. Si ergo illa mundabantur ſanguine, oportet iſta cæleſtia mundari meliori ſanguine. Sed cōtrà, In cælo nulla est immunditia. Reſpondeo. Dicendū est quòd cæleſtia intelliguntur ſecundū glo. ea quæ pertinēt ad ſtatum præſentis eccleſiæ quæ dicuntur cæleſtia. Itē homines fideles gerunt imaginē cæleſtiū, inquātū mēte cōuerſantur in cælis. Vel aliter & meli⁹, ꝙ per cæleſtia intelligatur cęleſtis patria. Et loqtur hìc Apoſtol⁹ eo modo quo ī veteri teſtamēto dicebātur emūdari tabernaculum, non quòd haberet in ſe aliquam immunditiam, ſed quia mundabantur quædam irregularitates, quibus impediebantur accedere ad ſanctuarium. Et dicuntur mundari cæleſtia, inquantum per ſacramentum nouæ legis purgantur peccata quæ impediunt ab ingreſſu cœleſtium. Item dicit, Hoſtiis in plurali. Contrà, quia tantùm est vna hoſtia Chriſti. infrà 10, Vna enim oblatione conſummauit in æternum ſanctificatos. Reſpondeo, licet vna ſit in ſe, tamen pluribus hoſtiis veteris legis figurabatur. Ex hoc loco habetur quòd hoſtiæ veteris legis erant bonæ. Melius enim non dicitur niſi reſpectu boni. ¶ Deinde cū dicit [Non enim in manufactis, &c. Oſtendit quòd cœleſtia mundantur melioribus hoſtiis. Pontifex enim expiabat ſanctuarium quod erat manufactum, ſed [Chriſtus intrauit non in manufacta ſancta] quæ erant quo ad nos [exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum] quod non in ſe, ſed quo ad nos expiauit, vt dictum est, ſed non expiauit carnalibus hoſtiis, quia Chriſtus non venit ad offerendum talia. Pſal. Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti. Item, holocauſtis non delectaberis. Item ſuprà 7. Manifeſtum ꝙ de tribu Iuda ortus est dominus de qua nullus præſto fuit altario, ſed introiuit in ipſum cælum. Mat. vlti. Dominus quidem Ieſus aſſumptus est in cęlum. Actu.1. Hic Ieſus qui aſſumptus est à vobis in cælum. Sed quare? [Vt appareat pro nobis vultui dei.] Et loquitur Apoſtolus alludendo ritui veteris legis ſecundum quam pontifex qui intrabat ſancta ſanctorum, ſtabat coram propiciatorio vt oraret pro populo, ita & Chriſtus intrauit cælum ſecundū ꝙ homo, vt aſtaret deo pro ſalute noſtra. Sed iſta differenter, quia ſacerdos impediente fumo qui aſcendebat de thuribulo non videbat ſancta ſanctorum, nec videbat aliquem vultum, ſed Chriſtus apparet vultui dei, non ꝙ ſit tibi facies corporalis, nec aliqua nebula, ſed cognitio manifeſta. Sed nunquid Chriſtus exiſtēs in terra, nō poterat apparere vultui dei, cū de⁹ oīa videat? Reſpōdeo. Dicēdū ꝙ ſicut Aug. loquēs deo dicit, mecū eras, & tecū non erā, quia. ſ. deus est in oībus per eſſentiā, præſentiā, & potētiā, mali autē non ſunt cū deo per gratiā, ita dicitur Chriſtus introiſſe vt appareat vultui dei: quia licet ſemp videret eū clara viſione, vt perfectè beatus, tamē ſtatus viatoris inquantū huiuſmodi nō habet hoc, ſed tantū ſtatus cæleſtis. Et ideo quādo aſcendit perfectè beatus in corpore & anima intrauit, vt appareat vultui dei. i. intrauit locū vbi deus manifeſtè videtur, & hoc pro nobis. Ad hoc enim aſcendit vt pararet nobis viam. Ioan. 14, Vado parare vobis locum. Item iterum veniam & aſſumam vos ad meipſum. Mich.12, Aſcendit pandens iter ante eos. Corpus enim debet ſequi caput ſuum. Matth.24, Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. ¶ Deinde cùm dicit [Neque vt ſæpe.] Oſtendit ꝙ mundatio noui teſtamenti est perfectior quàm veteris. Hoc autem oſtendit per duo. Primò per hoc ꝙ illa reiterabatur quolibet anno, hæc autem tantùm ſemel. Item quantū ad effectum, quia illa non poterat auferre peccata, quod iſta poteſt. Circa hoc ergo duo facit. Primò enim oſtendit primum. Secundò ſecundum, ibi [Vmbram habens.] Sciendum est autē ꝙ Apoſtolus ſuprà dixerat tria de Chriſto. Primò. ſ. ꝙ est pontifex. Secundò quæ ſit dignitas loci quem intrauit. Tertiò quomodo introiuit. hìc declarat quando intrauit, quia ſicut pontifex legalis ſemel in anno, Chriſtus ſemel tantùm. Et hoc erat quartum. Vnde circa hoc tria facit. Primò enim oſtendit quid fiebat in veteri teſtamēto. Secundò quòd eſſet inconueniens iſtud fieri in nouo teſtamento, ibi [Alioquin.] Tertiò oſtendit quid fiat in nouo teſtamento, ibi [Nunc autem ſemel.] In veteri enim teſtamento pontifex licet nō intraret niſi tantùm ſemel in anno, tamen quolibet anno ex præcepto legis oportebat ipſum intrare cum ſanguine alieno, ſicut dicitur. Leui.16, Chriſtus autem intrauit non in manu facta, &c. [nec vt ſæpe offerat ſeipſum quēadmodum pontifex intrabat in ſancta per ſingulos annos cū ſanguine alieno.] Deinde cùm dicit [Alioquin oportebat, &c.] probat quòd eſſet inconueniens iſtud fieri in nouo teſtamento, quia ſequeretur maximum inconueniens, quia cùm Chriſtus intraret per proprium ſanguinem [ſequeretur ꝙ oportuiſſet eum frequēter pati ab origine mundi.] Non ſic autem est de veteri hoſtia, quia illa offerebatur pro peccatis filiorum Iſrael. Ille autem populus incœpit ſpiritualiter quando data fuit lex, & ideo non oportet eam offerri ab origine mundi. Chriſtus autem ſeipſum obtulit pro peccatis totius mundi, quia ipſe propiciatio noſtra factus est pro peccatis noſtris, & totius mundi. primę Ioannis ſecundo. Et ſic ſi ſæpe offerretur, oportuiſſet ipſum naſci, & pati ab origine mundi, quod fuiſſet maximum inconueniens. Sed contrà. Apocalyp. decimotertio. Agnus qui occiſus est ab origine mundi. Reſpondeo verum est, occiſus, id est, præfiguratus ab origine mundi occidi, ſicut in occiſione Abel. ¶ Deinde cùm dicit [Nunc autem.] Oſtendit quid fiat in nouo, & circa hoc facit duo. Primò quare non iteratur hoſtia in nouo teſtamento, dat duas cauſas. Secundò explicat eas, ibi [Et quemadmodum, &c.] Dicit ergo. [Nunc ergo Chriſtus ſemel apparuit in conſummatione ſeculorum.] 1. Cor.10, Nos ſumus in quos fines ſeculorum deuenerunt. Et hoc dicit propter numerum annorum, quia iam ſunt plus quàm mille anni ex quo hoc dixit. Aetates enim mundi accipiūtur ſecundum ætates hominis, quæ principaliter diſtinguuntur ſecundum ſtatum proficiendi, non ſecundū numerum annorum. Ita prima ætas fuit ante diluuium in qua nec lex ſcripta, nec punitio, ſicut infantia. Alia à Noe vſque ad Abraham, & ſic de aliis, ita ꝙ vltima ætas est ſtatus præſens, poſt quem non est alius ſtatus, ſicut nec poſt ſenium. Sicut autē in aliis ætatibus est numerus annorum determinatus, non autem in ſenio, quia ſenium incipit à 60. anno, & aliqui viuunt per. 100. & 20. annos, ita non est determinatum, quantum iſte ſtatus mundi debeat durare, tamen est conſummatio ſeculorum, quia non reſtat alius ad ſalutē. In iſto autem Chriſtus ſemel apparuit, cuius ponit duas rationes, quia. ſ. ſemel tantùm offerebatur. Prima est, quia in veteri teſtamento non auferebantur peccata, quod fit per hoſtiam Chriſti. Alia est, quia ſacerdos legalis non offerebat proprium ſanguinem, ſicut Chriſtus. Vnde dicit ꝙ [apparuit ad deſtitutionē peccati per hoſtiam]. ſ. ſuipſius, & ideo illa reiteratur, non autem iſta. 1. Petri 3, Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus est. ¶ Deinde cùm dicit [Et quemadmodum.] Explicat iſtas rationes, Et primò ſecundam. Secundò primam, ibi [Vmbram habens lex.] Secundam explicat per ſimilitudinem aliorum hominum. Vnde circa hoc facit duo. Primò enim oſtendit quid accidit aliis hominibus. Secundò oſtendit quid accidit Chriſto, ibi [Sic & Chriſtus ſemel.] In quolibet enim homine duo inuenimus, ſcilicet neceſsitatem moriendi. Item ꝙ reſurgat, non vt emundetur, ſed vt iudicetur de factis eius. Primum tangit cùm dicit [Et quemadmodum ſtatutum est ho. ſe. mori.] Sed contrà, videtur ꝙ hoc non ſit ſtatutū, ſed magis homo peccando hoc fecerit,

quia Sap.1.dicitur quòd deus mortem nec fecit, non lætatur in perditione viuorum. Et paulò pòst. Impii autem manibus & verbis accersierunt sibi illam. Respondeo. Dicendum est quòd in morte tria sunt considerãda. s. causa naturalis, & quantum ad hoc ex conditione naturæ, statutum est hominem semel mori, inquantum componitur ex contrariis. Secundò donum inditum, & quantum ad hoc in conditionem datum est homini beneficium originalis iustitiæ, per quam anima continebat corpus vt posset non mori. Tertiò meritum mortis, & sic homo peccando meruit illud beneficium amittere, & sic mortem incurrit. Vnde dicit quòd impii manibus. s. pomum vetitum contrectando, accersierunt mortem. Homo ergo demerendo causa est mortis, sed deus vt iudex. Stipendia enim peccati mors. Rom.6. Semel: Quod quidem verum est de communi consuetudine, licet aliqui fuerint resuscitati, sicut Lazarus & filius viduæ, qui postea mortui sunt. Quantum autem ad secundum dicit [Post hoc autem iudicium] quia post quam resurgent, non iterum morientur, sed statim iudicium sequetur. Omnes enim manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, vt dicitur 2.Corin.5. ¶ Deinde cùm dicit [Sic & Christus, &c.] Ostendit quomodo hæc conueniunt Christo. Et quantum ad primum dicit ꝙ [sic Christus semel oblatus est.] Et in hoc conuenit cum aliis. Sed differt in duobus: primò quia cùm Christus non descenderit ab Adã per rationem seminalem, sed quantum ad corpulentã substantiam, non contraxit peccatum originale, & ideo non fuit debitor illius statuti. Gene.2, In quacunque die comederis ex eo, morte morieris. Sed propria voluntate mortem assumpsit. Ioan.10, Nemo tollit à me animam meam, &c. Ideò dicit quòd oblatus est. Esa.53, Oblatus est quia ipse voluit. Et.1. Petri 3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Secundò differt, quia mors nostra est effectus peccati. Romano.6, Stipendia peccati mors. Sed mors Christi est destructiua peccati. Ideo dicit [Ad multorum exhaurienda peccata]. i. remouenda. Nec dicit omnium, quia mors Christi, & si sit sufficiens pro omnibus, non tamen habet efficaciam nisi quantum ad saluandos. Non enim omnes subiiciuntur ei per fidem & bona opera. Quantum ad secundum dicit [Secundo autẽ sine peccato apparebit.] De secundo aduentu dicit duo. Primò ponit differentiam eius ad primum, quia secundus erit sine peccato. In primo enim & si peccatum non habuerit, tamen venit in similitudinem carnis peccati. Rom.8. Item in primo factus est hostia pro peccato. 2.Corin.5, Eum qui peccatum non nouerat pro nobis peccatum fecit. In secundo verò ista non erunt, ideo dicit ꝙ apparebit sine peccato. Secundò ponit illud quod est proprium secundo aduentui, quia non apparebit vt iudicetur, sed vt iudicet, remunerans pro meritis. Vnde dicit quòd apparebit. Et quidem licet omnibus, etiam his qui eum pupugerunt secundum carnem, tamen secundum diuinitatem solùm electis [expectantibus se] per fidem [in salutem] eorum. Esa.30, Beati omnes qui expectant eum. Phil.3, Saluatorem expectamus dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ.

Caput 10.

Ostenditur quòd vetus testamentũ nõ poterat mundare à peccatis & probatur tũ ratione, tũ scripturr.

Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere: alioquin cessassent offerri, ideo quòd nullam haberent ultrà conscientiam peccati cultores semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: holocaustomata & pro peccato, non tibi placuerunt, Tunc dixi, Ecce uenio: (In capite libri scriptum est de me.) ut faciam deus uoluntatem tuam. Superius dicens, quia hostias, & oblationes, & holocaustomata & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi, ecce uenio ut faciam deus uoluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat. In qua uoluntate sanctificati sumus, per oblationẽ corporis Christi Iesu semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias quæ non possunt auferre peccata: hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera dei, de cætero expectans, donec ponãtur inimici eius sabellum pedum eius. Vna enim oblatione, consummauit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos & spiritussanctus. Postquam enim dixit, Hoc autem testamẽtum quod testabor ad illos post dies illos, dicit dominus, dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: & peccatorum, & iniquitatum eorũ iam non recordabor amplius. Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato.

¶ Suprà Apostolus consideratis his quæ aguntur in vtroque testamento ostendit præeminentiam noui testamenti ad vetus, hîc probat vnum quod supponit, scilicet ꝙ vetus non poterat mundare peccata. Et hoc est vltimum illorum quinque quæ præmiserat de Christo. Et circa hoc duo facit. Primò enim ostendit defectum veteris testamenti circa abolitionem culpæ. Secundò ex hoc comparat sacerdotem noui testamenti ad sacerdotem veteris testamenti, ibi [Omnis quidem sacerdos.] Iterum prima in duas. Primò enim proponit quod intendit. Secundò probat per authoritatem scripturæ, ibi [Ideo ingrediens mundum.] Itẽ prima in duas. Primò enim proponit intentum suum. Secundò probat, ibi [Alioquin cessassent.] Circa primũ sciendum est quòd Apostolus ex conditione & ritu veteris legis concludit ipsum defectum. Per peccatum autem fit priuatio futurorum bonorum, & ideo quasi illud peccatum pertineat ad bona futura, scilicet cælestia. Ad illa bona se habet lex vetus sicut vmbra ad corpus, sed noua lex sicut imago. Vmbra autem & imago quantum ad hoc conueniunt quòd vtrunque representat, sed vmbra in communi: imago verò in particulari, & quantum ad naturam indiuidui, & in speciali. Sic etiam noua lex quantum ad bona futura representat expressius quàm vetus. Primò quia in verbis noui testamenti fit expressa mentio de bonis futuris & promissio, non autem in veteri, sed tantùm de carnalibus. Secundò quia virtus noui testamenti consistit in charitate, quæ est plenitudo legis. Et ista charitas licet sit imperfecta, ratione fidei cui inhæret, tamen est similis charitati patriæ. Vnde noua lex dicitur lex amoris. Et ideo dicitur imago, quia habet similitudinẽ expressam bonorum futurorum. Sed lex vetus illam representat per quædam carnalia, & valde à remotis. Et ideo dicitur vmbra. Collos.2, Quæ sunt vmbra futurorum [Hæc est ergo conditio veteris testamenti quòd habet vmbram futurorum, non rerum imaginem.] Ritus autem erat quòd per singulos annos offerebant in festo expiationis eisdem hostias. s. sanguinem hircorum & taurorũ pro eodem. s. pro peccato, sicut patet

Leui.23. Ex his duobus concludit intentum. s. quòd [lex habens vmbram futurorum bonorũ non rerũ imaginem, non potest facere perfectos accedẽtes.] s. pontifices [eiusdem hostiis, quas offerunt indesinenter] .i. per singulos annos, suprà 7. Neminẽ ad perfectum adduxit lex. Sed ista perfectio reseruatur nouæ legi, quæ consistit in charitate, quę est vinculũ perfectionis. Col.2. Ideo dicitur Mat.5, Estote ergo perfecti. ¶ Deinde cùm dicit [Alioquin cessassent.] Probat ex duobus intentũ: & primò ex ritu: secundò ex conditione oblatorum, ibi [Impossibile enim.] Ad probandũ autem ꝙ lex non mundabat perfectè, assumit duo. Primũ est ꝙ in ipsa fiebat frequens reiteratio earũdem hostiarum, & est ratio talis [Cultores si fuissent per easdem hostias semel mundati, quia nõ haberent vltra conscientiã peccati, cessassent offerre] & si cessassent, nõ offerre indigerent. Nunc autẽ non cessabãt, quia vt dictum est, per singulos annos easdẽ hostias offerebãt. Quia ergo non cessabant idẽ semper offerre, signũ est ꝙ nõ mundabantur. Mat.9, Non est opus valentibus medicus, sed malè habẽtibus. Sed contrà quia posset dici ꝙ ratio nõ est efficax. Posset enim dici ꝙ mũdabat illa oblatio à præteritis, nõ à futuris, & ideo quia frequenter peccabant, oportebat frequẽter iterari oblationẽ. Respondeo, dicendũ est ꝙ modus loquendi Apostoli hoc excludit: quia cùm peccatũ sit quoddã spirituale, quod opponitur cęlesti, oportet illud per quod mundatur peccatum, esse spirituale & cæleste, & per consequens habere virtutẽ perpetuam. Vnde suprà loquens de virtute sacrificii Christi, attribuit ei virtutẽ perpetuam, dicens, æternã redẽptione inuenta. Quòd autẽ habet virtutem perpetuã sufficit ad cõmittenda, & cõmissa, & ideo nõ oportet ipsum amplius iterari. Vnde Christus vna oblatione mundauit in æternũ sanctificatos, sicut dicitur infrà. Item hoc quod hîc dicitur ꝙ non iteretur, cõtrà, quia nos quotidie offerimus. Respondeo. Dicendũ est ꝙ non offerimus aliam quã illam quam Christus obtulit prõ nobis. s. sanguinẽ suum. Vnde non est alia oblatio, sed est cõmemoratio illius hostiæ quam Christus obtulit. Mat.26, Hoc facite in meam cõmemorationẽ. Secundum quod præmittit est, quia in veteri testamento fiebat cõmemoratio per singulos annos de peccatis suis & populi, ergo non erãt abolita. Vnde dicit ꝙ [in ipsis fit commemoratio, &c.] quod verũ est. In generali enim fiebat mẽtio de peccatis. s. ꝙ erat cõscius peccati, sed in speciali fit mẽtio in nouo. Iaco.5, Confitemini alterutrũ peccata vestra. ¶ Deinde cùm dicit [Impossibile est enim, &c.] Probat idẽ ex conditione oblatorum, Solennius enim quod erat inter ipsa, erat oblatio hyrcorũ & vitulorum, quæ fiebat in die expiationis. Et cùm ista esset quædã representatio obscura & imperfecta cælestiũ, sicut vmbra [impossibile est sanguine istorũ auferri peccatum.] Quod verũ est propria virtute. Sed si alicui dimittebãtur, hoc erat virtute sanguinis Christi, qui in illo præfigurabatur. Hier.11, Nunquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es? Q.d. Non. ¶ Deinde cùm dicit [Ideo ingrediens mundũ, &c.] Inducit authoritatẽ scripturæ, & circa hoc facit duo. Primò enim ponit eam. Secũdò exponit eam, ibi [Superius dicens.] Ista authoritas potest diuidi in duas secundũ glo. quia primò agit de incarnatione Christi præfigurata in legalibus. Secundò de passione Christi, ibi [Tunc dixi] Tamen secundum intentionem Apostoli potest aliter dici, quòd primò tangit illud quod pertinet ad reprobationem veteris testamenti. Secundò illud quod pertinent ad acceptionem noui testamenti, ibi [Tunc dixi.] Ista autem authoritas conuenit Christo secundum quod ingreditur in mundum, ergo quia illa non poterant auferre peccata, ideo [filius ingrediens in mundum, dicit.] Contrà, quia dicitur Ioannis primo, In mundo erat. Respondeo. Dicendũ est ꝙ verum est ꝙ erat in mundo quasi regens totũ inquantum dicitur esse in omnibus per essentiã, præsentiam, & potentiã, sed est extra mũdum, quia à mundo non cõprehenditur, sed habet bonitatem separatã à toto mũdo, à quo causatur bonitas vniuersi. Sed quia propter nos factus est humanę naturæ suppositũ, dicitur ingredi in mundum propter eius assumptionẽ, sicut suprà 1, Cùm iterum introducit primogenitũ in orbem terræ, &c. Ingrediens ergo in mundũ dicit. Sed quid dicit? [Hostiã & oblationẽ noluisti] Ponit autẽ quatuor quæ erant in veteri testamento, quia sacrificiũ aut erat de inanimatis, vtà pane vel thure, & tunc dicebatur oblatio. Vel de animatis, & tunc vel ad placandũ deum, & dicitur holocaustum quod erat dignissimũ, quia totum cõburebatur, & cedebat in honorẽ dei. Aut erat pro emundatione peccati, & dicitur sacrificiũ pro peccato. Et istud habebat duplicem partẽ, quia vna pars cõburebatur in altari, altera cedebat in vsum ministrorũ. Aut erat pro beneficiis dei, & istud minus dignũ, quia tãtùm tertia pars cõburebatur, & dabatur ministris vna, alia offerentibus. Et istud dicitur sacrificiũ pacificorum. Istis omnibus in nouo testamẽto respõdet oblatio corporis Christi, quia per corpus Christi placatus est deus. s. in oblatione ipsius in cruce. Ro.5, Cùm inimici essemus reconciliati sumus deo per mortẽ filii eius. Item per ipsum, ablatũ est peccatum. 1.Pet.3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Item per ipsum introducimur in bona æterna & promeremur beneficia dei. Dicit ergo [Hostiam. s. sacrificiũ, & oblationem noluisti.] Et interponit post [Corpus autẽ aptasti mihi.] .i. aptũ fecisti immolationi. Et hoc quantum ad duo. Primò quia fuit purissimũ, vel deleret omne peccatum. Exod.12, Erit agnus absq; macula. Item quia fuit passibile, vt posset immolari. Rom.8, Misit deus filium suũ in similitudinem carnis peccati. Istud autẽ corpus est vera hostia & vera oblatio. Ephe.5, Tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ, & hostiam deo in odorẽ suauitatis. [Holocaustomata & pro peccato nõ tibi placuerunt.] Maius est placere q̃ velle, quia illa placẽt quæ ipse habent aliquid vt ea velimus. Volumus autẽ aliquando aliqua non propter se, sed propter aliud. Quia ergo holocausta digniora erant, de quibus tamen dicit quòd nõ placuerunt, ergo multò minus alia. Sed contrà, quia Leui.1. dicitur quòd adolebat ea sacerdos super altare in holocaustũ, & suauem odorem domino. Præterea si noluit ea, quare præcepit hæc sibi offerri. Respõdeo. Dicendum est ꝙ hoc quòd deus dicit illa nolle, potest dupliciter intelligi. Vno modo ꝙ non vult ea pro tẽpore isto, in quo aduentẽte veritate cessat vmbra, vnde modò peccaret qui ea offerret. Alio modo ꝙ non vult ea propter peccata offerentium. Esa.1, Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Tertia responsio ad quã Apostolus intendit est, quia ista nunq̃ secundum se placuerunt deo, nec accepta fuerunt, sed propter duo dicuntur accepta. Primò quia erant figura Christi, cuius passio deo accepta fuit. Non enim delectabatur in occisione animaliũ, sed in fide passionis eius. Omnia enim in figura contingebant illis. 1.Cor.10, Secundò vt nos ab idolatria reuocaret per ista sacrificia, vnde in prima legis datione nulla fit mẽtio de sacrificiis, sed tantùm postq̃ fecerunt vitulũ. Vnde Hie

Universidad de Deusto
Biblioteca

re.7,Non ſum locutus cum patribus veſtris,& nō præcepi eis in die qua eduxi eos de terra AEgypti,de ver
bo holocauſtorum & victimarum. ¶ Deinde cùm dicit[Tunc dixi,&c.]Proſequitur de approbatione no-
ui teſtamenti,& ſecundū glo.ſic legitur[Tunc.]ſ.quando aptaſti corpus mihi.ſ.in cōceptione dixi[Ecce ve
nio.]i.venire propoſui.ſ.ad paſsionē.1.Ioan.5,Hic eſt qui venit per aquā & ſanguinem Ieſus Chriſtus. Vel
melius eſt q̄ referatur ad aduentum in mundū ſic[Tunc.]ſ.quando holocauſta nō placuerunt tibi[dixi ve
nio]per incarnationē.Ioan.16,Exiui à patre,& veni in mundū.Et hoc vt offeram me ad paſsionē.Et ideo
dicit[Ecce.]Sed nunquid iſtud ſacrificiū erit acceptum?Certè ſic,quia[in capite libri ſcriptum eſt de me.]
Iſteliber eſt Chriſtus ſecundū humanam naturam,in quo ſcripta ſunt omnia neceſſaria homini ad ſalutē.
Eſa.8,Sume tibi librū grādem.Caput autem Chriſti eſt deus.1.Cor.11,In capite libri.i. in ordinatione dei
qui eſt caput Chriſti,qui eſt liberſcriptū eſt q̄ filius dei incarnari deberet & mori.Vel liber.i.pſalteriū,cu-
ius primus pſalmus eſt de Chriſto.Vel melius liber vitæ qui nihil aliud eſt q̄ notitia,quā deus habet de præ
deſtinatione ſanctorū qui ſaluantur per Chriſtum. Ergo in iſto libro ſcriptū eſt de me, quia ſancti per me
prædeſtinati ſunt.Ephe.1,Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.Rom.8,Quos præſciuit & præde
ſtinauit cōformes fieri imaginis filii ſui.Si ergo prædeſtinatio dicitur liber,manifeſtū eſt q̄ Chriſtus caput
eſt libri.Apoc.21,Qui non ſunt ſcripti in libro vitæ agni.Qui ſimpliciter eſt prædeſtinatus.Roma.1, Qui
prædeſtinatus eſt filius dei in virtute.Ergo in capite libri.i.in me ſecundū diuinam naturam, ſcriptū eſt de
me ſecundū naturam humanam[vt faciā voluntatem.ſ tuam.]i.hoc præordinatū eſt,vt per gratiam tuam
faciam voluntatē tuam offerendo meipſum ad redēptionem humani generis. ¶ Deinde cū dicit[Superius
dicens.]Exponit authoritatē præmiſſam,& circa hoc facit duo. Primò enim aſsignando ordinē dicendo-
rum ponit differentiā inter nouum & vetus teſtamentū.Secundò exponit ſpecialiter quoddā ſuppoſitum
in authoritate,ibi [In qua voluntate.] Dictum eſt autē q̄ duo tangebantur in authoritate allegata. Vnum
quod pertinet ad reprobationē veteris teſtamenti.Aliud autē ad approbationē noui teſtamenti.Reproba-
tur autē vetus teſtamentum dupliciter,tum quia deus ſacrificia eius non vult,tum quia ſibi non placent, &
ſic Dauid propheta[dicens ſuperius.]i.in principio,quid dicit?[Quia hoſtias & oblationes,& holocauſto-
mata,& pro peccato noluiſti.]Eſa.1,Holocauſtū arietum,& adipem pingium,& ſanguinē vitulorum,& a-
gnorum & hircorū,nolui,&c.[Noluiſti]verum eſt ſecundū ſe[nec placita ſunt tibi quæ ſecundum legē of-
feruntur.]i.in his non delectaris.Pſal. Holocauſtis non delectaberis,niſi quia ſunt figura, vel inquantū per
ipſa retrahebantur ab idolatria.Hoc ergo primò dicens ſubiungit [Tunc dixi.] ſ.quādo carnē aptaſti mihi
ad paſsionē,vel quando iſta non placuerunt[ecce venio]vel ad incarnationē vel ad paſsionem,ſed ad quid?
[Vt faciam voluntatē tuam.]Io.6,Deſcendi de cælo vt faciam voluntatē eius qui miſit me.Io.4,Meus ci-
bus eſt vt faciā voluntatem eius qui miſit me.Propheta ergo hoc dicens[aufert primum vt ſequens ſtatuat]
in quo oſtendit differentiā veteris & noui teſtamenti,quia loquens de veteri dicit q̄ non vult, nec placent
deo.ſ.ſecundū ſe.Ergo auferuntur,ſed quādo de nouo loquitur,dicit q̄ vult, quia ad hoc venio vt faciā vo
luntatē tuam.Ergo nouum ſtatuitur.i.firmatur eſſe ſecundū voluntatem dei.Leui.26, Vetera nouis ſuper-
uenientibus proiicietis. ¶ Deinde cùm dicit [in qua voluntate.] Exponit illud quod dixerat de voluntate
dei ad quā implendam venit Chriſtus.ſ.quæ ſit illa voluntas Hæc autē eſt ſicut dicitur 1.Theſſa.4,Hæc eſt
voluntas dei ſanctificatio veſtra,ideo dicit[In qua voluntate ſanctificati ſumus]& hoc [per oblationē cor-
poris Chriſti Ieſu.]ſ.factam.Ephe.5,Obtulit ſemetipſum oblationē & hoſtiam deo.Et hoc[ſemel.]i.Petr.
3,Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. ¶ Deinde cùm dicit[Et omnis quidē ſacerdos.]Oſten-
dit cōparationem ſacerdotis noui,& veteris teſtamenti.Sciendum autē q̄ in lege erant duo ſolennia ſacrifi
cia.Vnum in die expiationis,quod fiebat per ſolum ſummū pontificem,de quo multa iam dicta ſunt.Aliud
erat iuge ſacrificiū,in quo vnus agnus offerebatur in mane,& alius in veſpere de quo Num.28.De iſto etiā
intendit hic Apoſtolus,& circa hoc tria facit.Primò enim ponit illud quod pertinet ad ſacerdotē veteris te
ſtamenti.Secundò ponit illud quod pertinet ad ſacerdotē noui.Tertiò confirmat per authoritatē, ſecundū,
ibi[Hic autē vnam.] Tertium ibi[Conteſtatur autem.]Dicit ergo,Omnis ſacerdos,&c.Dicit [omnis] ad
differentiā ſacrificii expiationis,quod tantùm per ſummū ſacerdotem fiebat,ſed in iſto[omnis ſacerdos pre
ſto eſt tota die miniſtrans,& ſæpe offerens eaſdē hoſtias, quia ſemper offerebat agnum [quæ.] ſ.hoſtiæ fe-
riales[non poterant auferre peccata]quia iterabantur.Hiere.11,Nunquid carnes ſanctæ auferent à te mali-
tias tuas in quibus gloriata es? Per iſtud iuge ſacrificium figuratur Chriſtus, & æternitas eius qui eſt agnus
immaculatus. ¶ Deinde cùm dicit[Hic autē vnam pro peccatis.] Oſtendit illud quod pertinet ad ſacerdo-
tium Chriſti.Et circa hoc facit duo.Primò enim ponit intentū.Secundò aſsignat rationem,ibi[Vna enim.]
Dicit ergo. [Hic autem.]ſ.Chriſtus [offerens vnam hoſtiam pro peccatis] auferentem.ſ.peccata. Illa ve-
rò vetus lex multas offerebat hoſtias nō expiantes peccata:hic ergo.ſ.Chriſtus, offerens vnam hoſtiā, quia
ſemel pro peccatis noſtris ſemetipſum obtulit [ſedet] non tanq̄ miniſter ſicut ſacerdos legalis qui ſemper
præſto eſt,ſed tanq̄ dominus.Pſal.Dixit dominus domino meo ſede à dextris meis.Mat.vlt.Sedet à dextris
dei[In dextera dei]patris,quantū ad æqualitatem poteſtatis ſecundū diuinitatem , ſed in potioribus bonis
ſecundū humanitatem.ſuprà 1,Sedet ad dexterā maieſtatis,&c.Et hoc[in ſempiternum. Non enim iterum
morietur,quia Chriſtꝰ reſurgēs ex mortuis,&c.Ro.6.& Dan.7,Poteſtas eius, poteſtas æterna.[De cætero
expectans donec ponātur inimici eius ſcabellum pedū eius.]Iſta expectatio nō innuit aliquā anxietatem in
Chriſto ſicut in hominibus,ſpes quæ differtur affligit animā,vt dicitur prouerb.13.Sed deſignat voluntatē
miſerendi,quā deus habet erga nos.Eſa.30,Expectat dominus vt miſereatur noſtri.Subiiciuntur ergo pedi
bus eius.i.humanitati Chriſti aliqui volentes,& in hoc ſalus ipſorū conſiſtit in faciendo voluntatem eius.
Exod.10,Vſquequo nō vis mihi ſubiici?Sed mali,nolentes ipſi ſubditi ſunt,quia & ſi voluntatē eius per ſe
non implent,tamen de ipſis impletur quantū od opus iuſtitiæ.Et ſic omnia ſunt ei ſubiecta aliquo iſtorum
modorū.Pſal.Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. ¶ Deinde cùm dicit[Vna enim oblatione.] Aſsignat ra-
tionem.ſ.quare ſedet tanq̄ dominus,& non tanq̄ miniſter ſicut ſacerdos legalis,quia ille per hoſtiam vnam
non auferebat peccata,& ideo oportebat plures alias offerre & frequenter.ſuprà 8,Omnis enim pōtifex ad

offerenda munera & hoſtias conſtituitur:ſed hoſtia,quam Chriſtus obtulit,aufert omnia peccata. ſuprà 9,
Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorū exhaurienda peccata. Et ideo dicit q̄[vna oblatione cōſummauit.]
i.perfecit,quod fecit reconciliando & coniungēdo nos deo tanq̄ principio [ſanctificatos in ſempiternum]
quia hoſtia Chriſti qui deus eſt & homo habet virtutē æternam ſanctificandi.Infrà 13,Ieſus vt ſanctificaret
per ſuum ſanguinē populum,&c.Per Chriſtum enim perficimur,& coniungimur deo.Ro.5, Per quem ac-
ceſſum habemus ad deum. ¶ Deinde cùm dicit[Conteſtatur autem.]Confirmat quod dixerat per autho-
ritatem quæ ſumpta eſt ex Hiere.31.quæ quia ſuprà octauo expoſita eſt,ad præſens intermittatur.Et tamen
poteſt diuidi in duas partes.Primò ponit authoritatem.Secundò ex ea arguit,ibi[Vbi autem horum remiſ-
ſio.]Et facit talem rationē quia in nouo teſtamento remittuntur peccata per oblationem Chriſti , quia in
remiſsionem peccatorum effuſus eſt ſanguis Chriſti:ergo in nouo teſtamento , in quo peccata & iniquita-
tes remittuntur,vt dictum eſt in authoritate[non eſt oblatio pro peccato]ſupple,amplius iterāda. Matt.9,
Non eſt opus valentibus medicus,ſed malè habentibus.Vbi ergo eſt horum remiſsio,&c.Fieret enim iniu-
ria hoſtiæ Chriſti.

Lectio 2.

Reſumitur ritus ſacerdotij Chriſti, & eius dignitas & monet Apoſtolus ad hoc q̄ fideliter adhæreamus Chriſto,fide,ſpe, et charitate

HAbentes itaq; fratres fiduciā in introitu ſanctorum in ſanguine Chriſti,quam initiauit nobis uiam nouā & uiuentem per uelamen.i.carnē ſuam:& ſacerdotem magnū ſuper domū dei,accedamus cū uero corde in plenitudine fidei,aſperſi corde à conſcientia mala,& abluti corpus aqua mūda,teneamus ſpei noſtræ confeſſionē indeclinabilē (fidelis enim eſt qui repromiſit) & conſideremus inuicē in prouocationem charitatis, & bonorū operūnon deſerentes collectionem noſtrā,ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam,ſed conſolātes,& tantò magis quantò uideritis appropinquantē diem.

¶ Poſtquam oſtendit Apoſtolus multiplicē eminentiam ſacerdotij Chriſti reſpectu ſacerdotij legalis : hic conſuetudinē ſuam concludit,monēdo q̄ iſti ſacerdotio fideliter inhærendū eſt. Hoc enim ſemper ſuprà fe
cit quod poſt cōmendationem ponit ammonitionē,quia ad hoc ſuſceperat cōmendare gratiā Chriſti,vt al
liciat eos ad obediendū Chriſto,& recedendū à cerimonialibus legis.Circa hoc ergo duo facit, quia primò
ponit monitionē,ſecundò aſsignat rationem,ibi [Voluntariè enim.]Sciendū eſt autem circa primū q̄ duo
dixerat de ſacerdotio Chriſti.ſ.virtutē ritus eius,quia per proprium ſanguinē.Item dignitatē ipſius,quia pō
tifex inæternum.Et ideo in monitione ſua reſumit iſta duo. Vnde monendo q̄ fideliter obediendū eſt deo
Chriſto.Primò ponit illa duo.Secūdò ponit ſuam monitionē,ibi[Accedamus cum bono corde.] Item pri
ma in duas,quia primò reſumit ritū ſacerdotii eius:ſecundò dignitatē,ibi[Et ſacerdotem magnū.]Dicit er-
go[Itaq; fratres.]ſ.per mutuā charitatem[habentes fiduciā in introitu,&c.]Ephe.3,In quo habemus fidu-
ciam & acceſſum in cōfidentia,&c.Exod.15,Introduces eos,& plantabis in mōte hæreditatis tuæ firmiſsi-
mo habitaculo,&c.Pſal.Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi,in domū domini ibimus.Et hoc[in ſangui
ne Chriſti]quia hic eſt ſanguis noui teſtamenti.i.nouæ promiſsionis.ſ.cæleſtiū.Sed quomodo habeamus fi
duciā introducendi,oſtendit,quia Chriſtus per ſuum ſanguinē[initiauit.]i.inchoauit[nouā viam.]Mich.2,
Aſcendit pādens iter ante eos.Io.14,Si abiero & præparauero vobis locum,&c.Eſa.35,Sancta via vocabi-
tur,& pollutus non tranſibit per illā.Hæc eſt ergo via eundi in cælū.Et eſt[noua]quia ante Chriſtum nul-
lus inuenit eam,quia nemo aſcendit in cælū niſi qui deſcendit de cælo.Io.3.Et ideo qui vult aſcendere, de-
bet ipſi,tanq̄ membrum capiti ſuo,adhærere. Apoc.2,Vincenti dabo edere de ligno vitæ,quæ eſt in paradi
ſo dei mei.Et cap.3,Et ſcribam ſuper eum nomē nouū,& nomen ciuitatis nouæ Hieruſalē,quia.ſ.de nouo
introducuntur[viuentē.]i.ſemper perſeuerātem,in quo apparuit virtus deitatis,quia ſemper viuit.Sed quæ
fit iſta via oſtēdit ſubdens[Per velamē.]i.carnem ſuam.Sicut enim ſacerdos per velū intrabat in ſancta ſan
ctorum,ita ſi volumus intrare ſancta gloriæ oportet intrare per carnē Chriſti,qui fuit velamē deitatis. Eſa.
45,Verè tu es deus abſconditus.Non enim ſufficit fides de deitate,ſi non adſit fides de incarnatione.Io.14,
Creditis in deum,& in me credite.Vel per velamen.i. per carnē ſuam, datam nobis ſub velamento ſpeciei
panis in ſacramēto.Non enim proponitur nobis ſub ſpecie propria propter horrorem, & propter meritū
fidei. ¶ Conſequenter cōmendat dignitatem ſacerdotis cùm dicit [Et ſacerdotē magnum] qui.ſ.nobis ini-
tiauit viam.q.d.Habentes fiduciā intrandi per ſacerdotē.ſ.Ieſum.Pſal.Tu es ſacerdos inæternum. Qui di-
citur magnus,quia ſacerdotiū eius non eſt tantùm ſuper vnum populū,ſicut Aaron,ſed[ſuper domū dei]to
tam.ſ.eccleſiā militantem & triūphantem.1.Tim. 3, Vt ſcias quomodo oporteat te conuerſari in domo dei
quæ eſt eccleſia.Et dicit ſuper,quia Moyſes fuit fidelis in omni domo,tanq̄ famulus.Num.12.Sed Chriſtus
ſuper totā domum,ſicut filius qui eſt dominus omniū.Mat.vlti.Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in
terra.De hoc etiā ſuprà 3. ¶ Deinde cùm dicit[Accedamus]ponit monitionē ſuam,vt.ſ.ex quo talis & tan
tus eſt,fideliter eſt ei adhærendū,quod fit tribus modis.ſ.per fidem,ſpem,& charitatē.1.Cor.13,Nunc autē
manent fides,ſpes,charitas.Primò ergo monet ad ea quæ ſunt fidei.Secūdò ad ea quæ ſunt ſpei,ibi[Tenea-
mus ſpem.]Tertiò ad ea quæ ſunt charitatis,ibi[Et conſideremus.]Sed quantū ad primum duo ſunt neceſ
ſaria.ſ.ipſa fides,quia ſine fide impoſsibile eſt placere deo.Et fidei ſacramentum. Quantū ad primum dicit
[Accedamus]ad ipſum[cum vero]non fictoſ[corde.]4.Reg.20.& Eſa.38,Memēto quomodo ambulaue-
rim coram te in veritate,& in corde perfecto. Hoc autē fit quando opus concordat cordi. Accedamus etiam
in plenitudine fidei.]Infrà 11,Accedentē ad deum oportet credere,&c.Nec ſufficit qualiſcunq; fides,ſed re
quiritur fides plena,quod fit duobus modis.ſ.& quantū ad materiam fidei, vt credantur omnia quæ propo
nuntur ad credendū,& q̄ ſit fides formata,quod eſt per charitatē.Ro.15, Plenitudo enim legis eſt dilectio.
Quantum ad ſacramentū fidei dicitur[Aſperſit corda] veſtra,quod alludit ei quod dicitur Nume.19. Vbi
ponitur ritus vitulæ rufæ,de cuius aqua aſpergebatur mundandus die tertiò,ſed die ſeptimo alia aqua laua-
batur corpus eius & veſtimēta.Per aſperſionē aquæ vitulæ rufæ figurabatur paſsio Chriſti,quia die tertia.ſ.
in fide triuitatis in baptiſmo,mundamur à peccatis.Et quantū ad hoc dicit,Aſperſit corda,non corpora.In
ſtā 12,Acceſsiſtis ad ſanguinis aſperſionē.Aſperſi ergo corda non à tactu mortui ſicut per aquā virulę rufæ,
ſed[à cōſcientia mala.] ¶ De ablutione quæ fiebat ſeptima die dicit[Et abluti corpus aqua munda.] Non
enim in baptiſmo operatur tantùm virtus paſsionis,ſed etiā infunduntur in ipſo dona ſpirituſſancti. Vnde
in ſeptima die.i.in plenitudine donorū ſpirituſſancti totus homo abluitur intùs & extrà ab omni peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam actuali quã originali,quod est quasi corporale,quia anima ipsum contrahit per vnionẽ ad carnem fœdam.Dicitur autẽ spiritussanctus aqua,quia mundat. Act.5,Fide purificans corda ipsorũ.Ezech.36, Effundam super vos aquã mundam,& mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,& ab vniuersis idolis vestris mundabo vos.Zach.13,Erit fons patens domui Dauid & habitantibus Hierusalẽ in ablutionem peccatoris & menstruatæ.Tit.3,Per lauacrũ regenerationis & renouationis spiritussancti.Et in huius signũ sup̃ Christũ baptizatum descendit spiritussanctus in corporali specie. ¶ Deinde cùm dicit[Teneamus spei nostrę.]ponit illud quod pertinet ad spem.Et circa hoc facit duo.Primò enim hortatur ad spei certitudinẽ. Secundò subdit rationẽ,ibi [Fides enim est quæ.]Seiẽdum est autẽ q̃ per fidem Christi datur nobis spes salutis æternæ,& introitus in cælum.1.Pet.1,Regenerationis in spem viuam.Vnde dicit[Teneamus]& nõ dicit spẽ,sed[spei nostræ confessionẽ]quia nõ sufficit habere spem in corde,sed etiã oportet cõfiteri ore.Ro.10,Corde creditur ad iustitiã,ore autem confessio fit ad salutẽ.Item oportet confiteri eam non solùm verbo,sed etiã factis,contra quosdã,de quibus Tit.1,Confitentur se nosse deum, factis autẽ negant. Fit autem ista cõfessio per opera,per quæ tenditur ad res speratas.Apoc.3, Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tuam[Indeclinabilẽ.]i.vt ab ista confessione non declinemus,neq; per prospera,neq; per aduersa.Psal. Declinantes autẽ in obligationes adducet dominus cum operãtibus iniquitatẽ. Esa.30,Hæc est via, ambulate in ea,& non declinetis,neq; ad dexterã,neq; ad sinistram.Et ratio huius est,quia[ille qui repromisit est fidelis]& ideo mentiri nõ potest.Psal.Fidelis dominus in omnibus verbis suis.Deut.32,Deus fidelis,& absq; vlla iniquitate. ¶ Consequẽter cùm dicit[Et cõsideremus,&c.]ponit illud quod pertinet ad charitatẽ,& circa hoc facit tria.Primò enim facit quod dictũ est.Secundò remouet contrariũ charitati,ibi [Non deserentes.] Tertiò assignat rationem ex congruitate tẽporis,ibi[Et tantò magis,&c.]Circa primum sciendũ est q̃ licet charitas principaliter inhæreãt deo,tamen quẽ non videt quomodo potest diligere?Ergo ad charitatẽ pertinet quòd diligatur proximus.Ideo dicit[Consideremus inuicẽ]vt i.ea quæ sunt proximi solicitè faciamus. Eccle.17,Et vnicuiq; mandauit deus de proximo suo.Sed quia aliqui ea quæ sunt proximi cõsiderant zelo inuidiæ,aliqui verò zelo odii.Cõtra quos dicitur Prouer.24, Ne quæras impietatẽ in domo iusti,ideo dicit [In prouocationẽ charitatis.]i.vt prouocemus eos ad charitatem.Ro.11, Quãdiu Apostolus Gentũ sum ministerium meũ honorificabo,si quo modo ad æmulandũ prouocem carnem meam & saluos faciã aliquos ex illis.Ista autẽ prouocatio procedit ex dilectione quæ extenditur ad opus exterius.1.Io.3,Non diligamus verbo neq; lingua,sed opere & veritate.Sicut enim dicit Greg. Non est amor dei otiosus. Operatur enim magna si est.Si autẽ operari renuit,amor nõ est.Probatio ergo dilectionis,exhibitio est operis. Ideo subdit [Et bonorũ operum.]Collo.1,In omni opere bono fructificantes. ¶ Deinde remouet contrariũ charitatis cùm dicit[Non deserẽtes,&c.]Quia enim charitas est amor,propriũ autem amoris est vnire, quia vt dicit Dionysius,Amor est vis vnitiua.Io.17,Vt sint vnũ sicut & nos vnũ sumus,& cognoscat mũdus, quia dilexi eos sicut & me dilexisti:ideo recedere ab inuicẽ,est directè oppositum charitati.Et ideo dicit[Non deserentes collectionẽ nostram.]Scecclesiæ,quam aliqui deserunt tripliciter.s.propter persecutiones apostatãtes à fide.Et isti significantur per illos de quibus dicitur Io.6.q̃ abierunt retrò,& iam cum illo nõ ambulabant.Mat.13,Facta tribulatione & persecutionibus propter verbũ continuè scandalizantur.Luc.8,Ad tempus credunt & in tẽpore tentationis recedunt.Secundò mali prælati qui dimittunt oues in periculo.Io.10, Mercẽnarius fugit quia mercẽnarius est.Aliqui verò ex superbia,quia cùm possent esse vtiles ad regendũ cũnota superbiæ ab aliis se separant.Iudæ 1,Hi sunt qui segregant se ab aliis,animales,spiritum non habentes. Quasi sub spe cie maioris perfectionis. Et fortè tales erant in tẽpore illo.Ideo sequitur[Sicut con.est qui.] Cõtra quod dicitur 1. Cor.11,Si quis videtur cõtentiosus esse,nos talem consuetudinẽ nõ habemus in ecclesia dei.Sed quid debent facere,subdit [Sed cõsolantes.]q.d.Si videas q̃ socius tuus malè se habet,non deseras eum,sed cõsolare,non sicut illi qui deserunt collectionẽ de quibus dicit, Sicut est cõsuetudinis quibusdã &c. ¶ Consequenter cùm dicit[Et tãtò magis] assignat causam huius.Posset enim aliquis dicere,quare debemus nos in fide proficere,quia motus naturalis quãtò plus accedit ad terminũ,magis intenditur.Contrarium est de violento.Gratia autẽ inclinat in modum naturæ,ergo qui sunt in gratia quantò plus accedũt ad finem,plus debent crescere.Et ideo dixit,Non deserentes sicut quidã,sed consolantes.Et hoc[tantò magis quantò videritis appropinquantem diem.]i.terminum.Roma.13,Nox præcessit,dies autem appropinquauit.Prouerb.4,Iustorum semita quasi lux splendens proficit,& crescit vsque ad perfectum diem.

Lectio 3.

Cõtinuatur monitio p rationẽ, terrendo cõmnatione iudicij diuini

Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam ueritatis,iam non relinquitur pro peccatis hostia,terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio,quæ consumptura est aduersarios.Irritam quis faciẽs legem Moysis sine vlla miseratione,duobus uel tribus testibus moritur:quantò magis putatis,deteriora mereri supplicia qui filium dei conculcauerit,& sanguinem testamenti pollutum duxerit,in quo sanctificatus est,& spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit,mihi uindictam,& ego retribuam.Et iterum,quia iudicauit dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus dei uiuentis.

¶ Suprà Apostolus posita cõmendatione excellentię sacerdotii Christi,& subiuncta admonitione vt illius sacerdotio adhæreant per fidẽ & charitatem,hic probat monitionem suam per rationẽ.Et hoc facit dupliciter,primò terrẽdo,secundò demulcẽdo,ibi [Rememoramini autẽ pristinos dies.] Circa primũ duo facit, quia primò terret eos ad obseruandũ monitionem suam propter subtractionẽ remedii:secundò propter expectationẽ iudicii,ibi[Terribilis autem.]Dicit ergo,Volũtariè,&c.Quod dupliciter exponitur. Vno modo secundũ Glo.quæ videtur facere differentiã inter peccantes volentes & volũtariè,ita q̃ volens peccat,qui quasi passione ductus consensit in peccatũ de quo ante non cogitauit: voluntariè autẽ qui ex certa malitia, cuius voluntas prona est ad peccandũ,vt statim cedat.Hiere.8,Omnes cõuersi sunt ad cursum suum quasi equus vadens impetu ad prælium,nec postea pœnitet.Prouerb.2,Lętãtur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis.Ergo[volũtariè peccantibus.]i.in voluntate peccandi permanentibus.Et exaggerãdo subdit

[Post acceptam notitiam veritatis.]2.Pet.2,Melius erat illis viam iustitiæ non agnoscere,quàm post agnitionem retrorsum cõuerti[Iam non relinquitur hostia pro peccatis.]i.hostia quã Christus obtulit pro remissione peccatorũ,non est nobis vtilis,quia illis dimittũtur peccata qui de ipsis pœnitẽt.Mat.26, Hic est sanguis noui testamenti,qui pro multis effundetur.i.efficaciter,sed de malis dicitur Esa.49, In vacuũ laboraui sine causa,& vanè fortitudinẽ meã cõsumpsi.Hiere.6,Frustrà cõflauit cõflator,malitiæ eius nõ sunt cõsumptæ.Sed melius potest dici,& secundũ intentionẽ Apostoli,quia secundũ Aug. liberum arbitrium habet multiplicẽ statum,quia in statu extra gratiam anteq̃ reparetur per gratiã,nõ est in potestate nostra peccare mortaliter vel nõ peccare,& hoc propter præconceptionẽ finis,& habitum inclinantẽ: quod quidem verum est secundũ magnum tẽpus,sed per aliquam morã,si operetur ex præmeditatione, potest vitare hoc peccatũ vel illud.Sed postq̃ per gratiam reparatus est homo omnino ,in potestate eius est vitare peccatũ mortale,& etiã veniale in particulari,non autẽ omnino in vniuersali,& hoc est propter auxilium gratiæ saluantis.Et ideo dicit[Nobis peccãtibus voluntariè post acceptam notitiã veritatis.]i.post acceptam gratiã per quã habetur notitia peccati,quia ante notitiã peccati peccatum nostrũ à deo nobis non imputatur:vnde quasi dicitur ipsum ignorare,quia nõ imputat nobis.Sed post[iã non est ,q̃ peccatis hostia]ante enim reparationẽ quę facta est per Christũ,relinquebatur hostia ista quæ expectabatur,sed nunc iam non expectatur alia mors eius,ita nec post baptismũ semel acceptum expectatur alius baptismus. ¶ Deinde cùm dicit [Terribilis autẽ]deterret expectationẽ diuini iudicii.Et circa hoc duo facit,primò enim terret,secũdò subdit rationem,ibi [Irritã quis faciens.] Sic ergo dictum est q̃ non relinquitur vltra hostia.Quid ergo?Illud quod suprà dictũ est 9.cap.q̃ post mortem est iudiciũ.Iob 19,Scitote esse iudicium. Istius iudicii expectatio est valde terribilis,tum propter conscientiãpeccatorum. Iac.3,In multis offendimus omnes,tum etiam propter imperfectionẽ iustitiarum nostrarũ.Esa.64,Iustitiæ nostræ quasi pãnus menstruatæ. Psal. A iudiciis tuis timui.Abac.3,Audiui & cõturbatus est venter meus.Est afflictiua. Vnde dicit,Et ignis æmulatio.i. pœna ignis quæ infligitur ex zelo & æmulatione diuinæ iustitiæ.Exod.20,Ego sum dominus deus tuus fortis zelotes,&c.zelus autẽ est amor sponsi.Sicut ergo sponsus nõ parcit spõsæ malæ, sic nec deus animæ peccatrici.Prouer.6,Zelus & furor viri nõ parcet in die vindictæ.Sequitur, Quæ cõsumptura est aduersarios. Psal.Ignis ante ipsum præcedet,& inflãmabit in circuitu inimicos eius,quia ignis qui præcedet in faciẽ iudicis corpora viuentiũ incinerabit,& reprobos detrudet in infernũ,& corpora eorum consumet,nõ totaliter cõsumendo,sed in perpetuum cruciãdo. ¶ Consequẽter cùm dicit[Irritã quis faciens.] probat quod dicerat de terrore iudicii,& primò per locũ à minori,secundò per authoritatẽ,ibi[Scimus autem illum.]Primum accipit ex lege.Tantò enim aliquis est reus maioris pœnæ,quãtò rem magis sacram contẽnit.Cùm ergo vetus testamentũ non sit ita sanctum sicut nouum,& trãsgressor illius grauissimè puniebatur,ergo trãsgressor noui longè grauius debet puniri.Circa istud argumentũ duo facit:primò enim ponit istud quod fiebat in veteri:secũdò illud quod fiendũ est in nouo,ibi[Quãtò magis.] Quantũ ad vetus ponit culpã & pœnam.Culpã cùm dicit[Irritã quis faciens legem Moysi.]Irritum dicitur quod non sortitur debitum finem. Lex autẽ non solũ vetus,sed etiã quęlibet datur vt inducat homines ad virtutẽ,& faciat abstinẽtes à vitiis. Et ideo qui trãsgreditur legem,& vacat vitiis,quantũ est in se,legem irritã facit.Mat.15,Irritum feciſtis mãdatum dei propter traditiones vestras.Geñ.17,Masculus cuius pręputii caro circuncisa nõ fuerit,peribit de populo suo,quia pactũ meum irritum fecit.Et pœnã ostendit cùm dicit[Sine vlla miseratione.]Et ista pœna est valde grauis,quia infligit mortem.Vnde dicit[Moritur]Exo.22,Maleficos non patieris viuere.Item quia irremissibilis.Vnde dicit [Sine vlla miseratione.] Deute.19,Morietur,nec misereberis eius. Sed nunquid lex dei excludit misericordiã. Constat q̃ non.Oſee 6,Misericordiã volui,& non sacrificium. Respondeo,dicendũ est q̃ differunt misericordia, clemẽtia & venia:quia misericordia est quãdo homo ex quadam passione cordis & animi mouetur ad remittendum pœnã,& hoc aliquãdo est contra iustitiam,& istam prohibet.Venia autem est quãdo propter aliquam vtilitatem publicã remittit aliquid de pœna debita.Clementia est quãdo non solùm de pœna aliquid,sed etiã de culpa remissius iudicat.Ista duo non prohibentur, sed misericordia primo modo dicta,quia est contra iustitiã,& inducit dissolutionem.Moritur ergo & hoc[duobus vel tribus testibus] supple conuictus.Deut.17,In ore duorũ vel trium testium stat omne verbũ.Causa autẽ quare lex numerum testium determinat secundũ Augu.est vt per hoc designetur immobilitas veritatis,quæ est in sancta trinitate.Nec refert si nominentur duæ personæ vel tres,quia semper in duabus intelligitur tertia.s.spiritussanctus qui est nexus amborũ.Ista ratio mystica est, sed literalis est vt quia in iudicio vnus affirmat,alter negat,nõ plus credendum est vni q̃ alteri.Multitudini autẽ est credendum. Omnis autẽ multitudo cõpletur numero ternario.Et ideo sufficit q̃ sint duo cũ accusãte,sed tertius testiũ superadditur ex abundãti. ¶ Deinde cùm dicit[Quãtò magis.]ponitur id quod spectat ad nouum testamẽtum. Et primò ponit pœnã,secundò culpam,ibi [Qui filium dei.]Quantum ad pœnam dicit [Quantò magis putatis deteriora mereri supplicia.]Quia enim in nouo testamento per Christũ prædicatum est,ideo peccãs in ipso,grauius punitur.Mat.11.Veruntamen dico vobis quòd Tyro & Sydoni remissius erit q̃ vobis in die iudicii.Sed nunquid plus punitur peccator Christianus,q̃ infidelis?Quia si sic melius esset q̃ omnes essent infideles.Respõdeo.Dicendũ est q̃aliud est de illis qui fidẽ contemnunt,quia isti propriè sunt contẽptores. Aliud de illis qui ex ignorãtia fidem non annuntiatã,non tenent,& talibus peccatum infidelitatis non imputatur.Sed qui fidem annuntiatã contemnit,grauius punitur , quia peccatũ infidelitatis maximum est . Si ergo cõparamus Christianum & Iudæũ qui non contẽnit,& vterq; sit adulter,tunc grauius punietur Christianus q̃ Iudæus,quia non solùm pro adulterio,sed etiã quia magis ingratus est.Sed nunquid vniuersaliter verum est quòd semper idẽ peccatum in specie,grauius punitur in maiori?Respõdeo.Dicendum est q̃ dupliciter peccatur.Vno modo ex surreptione.Et sic quando aliquis dat se operibus diuinis,si ex surreptione peccat,minus punitur.2.Paralip.30,Dominus bonus propitiabitur conuictis,qui in toto corde requirunt deum patrũ suorum.Psal.Cùm ceciderit nõ collidetur.Sed si ex contẽptu , magis peccat, quia cùm sit in statu altiori, magis contẽnit. Et de talibus loquitur hic,qui sunt magis ingrati. Quantum verò ad culpã dicit

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Qui filium dei conculcauerit.]Sciẽdum verò est ꝙ Apostolus grauitatem culpæ eorum qui peccãt in nouo testamento,ostẽdit ex beneficiis nobis à deo in illo collatis. Deus autem nobis dedit quicquid maximũ & pretiosum habebat.s.filium suũ vnigenitum.2.Pet.1, Per quem maxima nobis & pretiosa promissa donauit.Dedit etiã spiritum sanctum.Ioe.2,Effundá de spiritu meo super omnem carnem.Ro.5,Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctum qui datus est nobis.Ingratitudo autem super tãtis beneficiis aggrauat peccatum. ¶ Circa ingratitudinẽ verò super datione filii duo considerãda sunt ac ponderanda.s.mysteriũ incarnationis,in qua datus est nobis.Esa.9,Et sacramẽtum passionis,in qua pro nobis se obtulit.supra 6,Sanguis Christi qui per spiritũ sanctũ semetipsum obtulit immaculatũ deo,&c.Et ideo quãtum ad primũ dicit[Qui filiũ dei.]s.pro nobis incarnatũ[conculcauerit.]i.vilipẽderit.s.nõ credendo ꝙ fides filii dei sit sufficiẽs ad salutẽ,sicut illi qui legalia seruabant.Gal.3,Ante quorũ oculos Christus proscriptus est.Itẽ non obediendo eius mãdatis,nec viuendo secundũ doctrinã eius.1.Reg.10,Qui autẽ contẽnũt me erunt ignobiles.Quantũ ad secundũ dicit,Et sanguinẽ testamenti.i.Christi sanguinẽ confirmatiuũ noui testamẽti.Mat.26,Hic est sanguis meus noui testamẽti,&c.[Pollutũ duxerit.]i.reputauerit pollutũ,vt.s. nõ possit mundare,sicut pollutus in se nõ mundat.Eccle.34,Ab immũdo quid mũdabitur? q.d. Nihil.s.secundũ ꝙ mundatio tantũ fiebat per sanguinẽ animaliũ.Item pollutũ duxit,qui virtute eius in baptismo ablutus,peccat redeũdo ad vomitũ.Apo.1,Dilexit nos,& lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.Et ideo dicit[In quo sanctificatus est.]i.per quẽ sanctificatus est.1.Corin.6,Abluti estis,sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi.Malac.1,In omni loco offertur oblatio munda nomini meo quia magnũ est nomen meũ in Gentibus.Itẽ qui peccat post alia sacramẽta,etiã potest dici sanguinẽ Christi pollutũ ducere. Itẽ aggrauatur peccatum ex contẽptu spirituſſancti.Et ideo dicit[Et spiritui gratiæ,iniuriã fecerit.]i.cõtumeliam quã facit qui nõ credit ꝙ gratia spirituſſancti sit data per Christum,vt habetur Io.14,Rogabo patrẽ,& alium paracletũ dabit vobis qui sufficiat ad salutẽ sine legalibus,vt.s.remissionẽ peccatorum ascribat obseruãtiis legis.Vel[conculcat Christũ]qui liberè absq; timore [sanguinẽ Christi polluit] qui eo indignè cõmunicat[spiritui] gratis dato vt Eph.2,Donũ enim dei est,& non ex operibus.Iniuriã facit qui Christũ per peccatũ à se abiicit.Sap.1,Corripietur.i.expelletur , à supueniente iniquitate.Ephe.4,Nolite cõtristare spiritum sanctũ dei.1.The.5,Spiritũ nolite extinguere. ¶ Deinde cùm dicit[Scimus enim,&c.],probat quod dixit per authoritates.Et circa hoc facit duo:primò enim ꝓbat ponẽdo authoritates: secundò concludit ex eis,ibi[Horrendũ est.]Dicit ergo,Scimus illũ qui dixit Deut.32.secũdum aliã literã[Mihi vindicta] supple seruate.Litera nostra habet.Mea est vltio.Et nũquid reddes?immo[Et ego retribuã.]Sed cõtrà.Si soli deo seruatur vindicta quare iudices vindicãt?Respõdeo,ad hoc respõdet Apostolus Ro.13.ꝙ iudex est minister dei.Vnde nõ iudicat,ꝓpria authoritate,sed dei. Secũda authoritas est ibidẽ [Iudicabit dominus populum suũ.]Si suũ,ergo multò magis inimicos.1.Pet.4, Si iustus vix saluatur,impius & peccator vbi parebit? Vel populũ suum.i.qui fidẽ suam nõ contẽnunt,quia infideles dãnabuntur,& nõ iudicabũtur iudicio discussionis.In iudicio enim,vt dicit Greg.quatuor erũt ordines.Quidã qui nõ iudicabũtur,sed iudicabũt & saluabũtur.s.apostoli,& apostolici viri.Quidã qui iudicabũtur & saluabũtur,vt mediocriter boni Quidã qui iudicabuntur & dãnabuntur,vt mali fideles.Quidã qui nõ iudicabuntur, & damnabuntur, vt omnes infideles. ¶ Deinde cũ dicit[Horrendũ est.]ponit cõclusionẽ.Ex quo enim vindicta reseruãda est deo qui iudicabit populũ suum[horrendũ est incidere in manus dei viuẽtis.]Quãtò enim iudex iustior & fortior est,tãtò magis timendũ est.Psal.Deus iudex iustus & fortis.Ergo horrendum est incidere in manus eius. Dañ.13,Melius est mihi absq; opere incidere in manus vestras.Eccl.2,Si pœnitentiã nõ egerimus, incidemus in manus domini,& nõ in manus hominum.Sed cõtrà 2.Reg.vlti. Dauid tanꝝ melius prælegit incidere in manus dei. Respõdeo.Dicendũ est ꝙ homo peccat offendẽdo hominẽ,& offendẽdo deũ.Melius autem est incidere in manus hominis offendẽdo ipsum,quã in manus dei ipsum offendẽdo.Vel dicendũ est ꝙ melius est peccantem & contẽnentem incidere in manus hominis,peccantẽ verò sed pœnitentem in manus dei.Et sic elegit Dauid.Vel dicendum est ꝙ vsq; ad iudicium non est horrendum in manus dei incidere,qui iudicat misericorditer quandiu est pater misericordiarum,sed post iudicium horrendum est incidere in manus dei,quando sicut deus vltionum iustitias iudicabit.Modò enim sicut circundatus infirmitate, quam aliquãdo experimur,ex compassione misericorditer iudicat.

Lectio 4.

Inducit ad inhærendũ Christo per rationes demulcentes, reducẽdo ꝫ memoriam bona q̃ fecerãt, siue patiendo, siue alio modo. Et hortando adimplẽdũ q̃d restat

REmemoramini autẽ pristinos dies:in quibus illuminati,magnũ certamẽ sustinuistis passionũ,& in altero quidẽ opprobriis & tribulationibus spectaculũ facti,in altero autẽ socij taliter cõuersantiũ effecti.Nã & vinctis cõpassi estis,& rapinã bonorũ uestrorũ cũ gaudio suscepistis,cognoscẽtes uos habere meliorẽ & manẽtẽ substãtiã.Nolite itaq; amittere cõfidentiã uestrã:quæ magnã habet remunerationẽ.Patiẽtia enim uobis necessaria est:ut uolũtatẽ dei facientes,reportetis ꝓmissionẽ.Adhuc enim modicũ aliquãtulũq; q uẽturus est ueniet et nõ tardabit:iustus autẽ meus ex fide uiuit: qd si subtraxerit se,nõ placebit animæ meæ.Nos aũt nõ sumus subtractiõis filij in pditionẽ,sed fidei in acqsitionẽ animæ,

¶ Suprà Apostolus monuit ad inhærendũ Christo per fidẽ,spem,& charitatẽ,ad quod induxit ꝑ rationes terrentes:hic ponit rationes demulcẽtes,sicut bonus medicus postq̃ secuit,ponit vnctiones lenientes. Inter omnia enim cõmendatio de bene gestis,est vnũ quod maximè prouocat ad bonũ incœptum cõtinuandũ. Virtus enim laudata crescit in immẽsum.Põdus & immẽsum gloriæ calcar habet.Et circa hoc facit duo:primò enim cõmemorat eis bona quæ fecerãt.Secundò hortatur ad implendũ quod restat,ibi [Nolite itaq; amittere.]Circa primũ facit tria:primò enim in generali cõmemorat tribulationes , quas pro fide passi sunt: secundò describit tribulationũ modos ibi[Et in altero.]tertiò exponit eas in speciali,ibi [Nam & vinctis.] Quia ergo ex bene gestis homo exercitatur ad melius,sicut aliquãdo ex malis ecõtrario desperat de seipso, ideo recitat bona eorũ,dicẽs[Rememoramini.]Hiere.2,Recordatus sum tui.i.bonorũ quæ egisti [Dies primos timentium.]i.primordia cõuersionis vestræ[in quibus illuminati] per fidẽ quæ illuminat animã & purgat. Act. 15,Fide purificãs corda eorũ.Esa.60,Surge illuminare Hierusalẽ.Hoc autẽ est per fidẽ Christi.Ephe.3, Habitare Christũ per fidẽ,&c.Lu.1,Illuminare his qui in tenebris,& in vmbra mortis,cordib ꝰ vestris sedẽt.Primum enim lumen animę est fides[Sustinuistis magnũ certamen passionum.]i.magnas passiones cõtra vos certantes,

certantes,vobis illatas ab his qui Christum persequebantur in vobis.Act.9,Saule,Saule,quid me persequeris? me,inquam,in membris meis,quia vt dicit Augustin.in sermone super verbo isto,Membris in terra positis caput de cælo clamat.Sap.10,Certamen fortè dedit illi vt vinceret.2.Timoth.4, Certaui bonum certamen.Sicut enim dicitur Act.8,Facta est persecutio magna in ecclesia post mortem Stephani.1. Thessal. 2, Vos enim imitatores facti estis ecclesiarum dei quæ sunt in Iudæa,quoniam eadem passi estis & vos à contribulibus vestris,sicut & ipsi à Iudæis.Si ergo à principio incœpistis sustinere:vituperabile esset modò deficere. ¶ Consequenter cùm dicit[Et in altero.] ostẽdit quæ fuerint illę tribulationes.Dupliciter enim patitur aliquis.s.& in se tribulationem sustinendo,& in alio alienæ tribulationi compatiendo.Vtroq; autem modo illi passi sunt.Quantum ad primum dicit [in altero.]s.quantum ad vos [facti estis spectaculum opprobriis]quod grauissimum est sapienti.Quòd enim vnus fatuus irridetur, non est graue, etiam si multa ei turpiter ab aliis inferatur:sapienti verò graue est,sed si tribuletur & irrideatur à tribulante,hoc grauissimum est. In hoc ergo ostendit magnitudinem afflictionis ipsorum,quia facti erant spectaculum.i.quia nullus eis cõpatiebatur,immo magis irrisori congaudebant in afflictionibus ipsorum.s.in opprobriis. Psal. Opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt super me.[Et tribulationibus.]Psal.Multæ tribulationes iustorũ.1.Cor. 4,Spectaculum facti sumus mũdo.s.ad irrisionem,& angelis ad congratulationem,& hominibus.s.ratione vtentibus ad imitationem.Quantum ad secundũ dicit quòd [in altero effecti sunt socii taliter conuersantium.]i.eorum qui talia patiebantur:& hoc per cõpassionem,& per subministrationem.Ro.12, Necessitatibus san. ¶ Deinde cùm dicit[Nam & vinctis cõpassi estis]ponit quod dixerat,& primò quãtum ad secũdum.s.quomodo sunt cõpassi.Inter Iudæos enim multi erant vincti,sicut de Paulo dicitur Act.8.ꝙ deuasta bat ecclesiam tradens in custodiã viros & mulieres.Istis cõpassi sunt ministrando necessaria.Mat.25,In carcere eram,& venistis ad me.Quantum ad primũ dicit [& rapinam bo.vest.] s.pro hac causa factam,quia.s. vinctis ministrabant [cum gaudio suscepistis.]Iaco.1,Omne gaudium existimate fratres,&c. Act.5, Ibant apostoli gaudentes,&c.Sed quare cum gaudio?Nunquid amandę sunt tribulationes? Certè videtur ꝙ non, quia dicit Aug.Tolerari iubes eas,non amari.Respõdeo,Dicendum est ꝙ non amantur propter se,sed propter aliud,& sic isti amabant eas.Vnde subdit[Cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam.]s.alias diuitias principaliores,quæ augentur ex subtractione istarum,quibus dicuntur meliores.Temporales enim vanæ sunt,quia sunt in his quæ sunt infra hominem,spirituales autem in ipso deo.s.in fruitione dei.Esa.33,Diuitiæ salutis sapiẽtia & scientia,timor domini ipse thesaurus eius.Item sunt manẽtes,quia illę deficiunt in se & auferri possunt,illę verò non.Mat.6, Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra vbi erugo & tinea demolitur,& vbi fures effo,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Nolite itaq;.]ostẽdit quid eis restat faciendum.s.confidentiam acceptam ex bonis operibus conseruare.Et circa hoc facit tria: primò enim ponit monitionem:secundò docet modũ monitionem seruandi,ibi [patientia enim.] tertiò probat per authoritatem,ibi[Adhuc enim modicum.]Dicit ergo,Ex quo tot bona in primordiis conuersationis vestræ opera ti estis ex quibus multã cõfidentiam debetis habere apud deum[nolite itaq; amittere confidentiã vestram] quod profectò sequeretur si à bonis desisteretis [quæ magnã habent remunerationem.]Mat.5,Gaudete in illa die & exultate,quoniã merces vestra copiosa est in cælis.Gen.15,Ego protector tuus sum & merces tua magna nimis. ¶ Modus seruãdi est patientia.Vnde dicit[Patientia enim vobis necessaria est.] Sicut autem mansuetudo est moderatiua iræ,ita patiẽtia ponit modum in tristitiis,vt.s.non excedant modum rationis. Contingit autẽ aliquando tristitia ex malis illatis,aliquando verò ex bonis dilatis.Prouer.13,Spes quæ differtur affligit animam.Quantũ autem ad primum dicitur patientia,sed quantũ ad secundum dicitur longanimitas:hic accipitur patiẽtia pro vtroq;,& quantum ad sufferentiã malorum,& quantum ad longanimitatem bonorum dilatorum.Dicit ergo ꝙ quantũ ad vtrunq;,patientia nobis necessaria est. Prouerb.16,Melior est patiens forti viro.Luc.21,In patientia vestra possidebitis animas vestras.Iac.1, Patientia opus perfectum habet.Et ad quid est necessaria?[Vt voluntatẽ dei facientes repo.repromis.]i.implentes volũtatem dei.s.voluntatẽ signi.Sic enim aliquando accipitur volũtas dei in scriptura.Psal.Ministri eius qui facitis voluntatem eius.Et sic reportabitis promissionẽ.i.rem promissam,quæ operantibus datur.Mat. 20, Voca operarios:& redde illis mercedem.Luc.21,In patientia vestra possidebitis animas vestras.Mat.24,Qui perseuerauerit vsq; in finẽ,hic saluus erit.Hiere.18,Repente loquar aduersus gentẽ,& aduersus regnũ vt eradicem & dispердã illud,&c. ¶ Deinde cùm dicit[Adhuc autẽ modicum] probat quod dixit per authoritatẽ. Et circa hoc facit duo:primò enim ponit eã:secundò applicat ad propositũ,ibi[Nos autem.]Prima in tres. Primò enim proponit proximũ aduentũ remunerationis. Secundò ostẽdit conditionẽ remunerationis, ibi [Iustus autẽ meus.]Tertiò declarat periculũ,ne perdatur remuneratio,ibi[Quod si subtraxerit.]Circa primum sciendũ est ꝙ authoritas ista sumpta videtur de Abac.2.tamen principiũ sumptũ est de Aggeo 2.ca. Quod ideo fortè fecit,quia vtrũq; intellexit de eodẽ aduentu. Abacuch enim sic dixit,Adhuc visus procul. Aggeus autẽ,Adhuc modicũ.Et ideo vtitur verbis vnius quasi verbis alterius,Vel melius,quia Apo.loquitur de tẽpore suo.s.post incarnationẽ & resurrectionẽ à quo minus restat vsq; ad iudiciũ quã à tẽpore prophetæ.Et ideo magis vtitur verbo Aggei quantũ ad principiũ,tamẽ in fine authoritatis cõcordant.Vel etiã potest dici ꝙ loquitur quasi ex seipso, cui nõ minus credendũ est q̃ prophetæ.Est autẽ duplex aduẽtus domini secundũ duplex iudiciũ.Vnus generalis.s.in fine in vniuersali iudicio.Alius specialis in morte vniuscuiusq;. Quantũ ergo ad vtrunq; dicit[Adhuc modicũ] quantum ad breuitatẽ temporis.Et quidẽ quantum ad primũ,& si multũ sit quantũ ad tractum tẽporis & quo ad nos, breue tamen est quantũ ad æternitatem. Psal.Mille anni ante oculos tuos tanquã dies hæsterna quæ præteriit.Apoc.vlti.Ecce venio cito. Sed quantum ad specialẽ qui est in morte,de quo Io.14,Iterum veniã & accipiam vos ad meipsum:non multùm refert vtrum sit parũ vel multùm,quia talis erit vnusquisq; in iudicio qualis exibit. Et ideo studendum est vt in morte appareamus boni,quia vbi te inuenero,ibi te iudicabo.Et ideo dicit [modicùm & aliquantulum] quia tribulationes non sunt multùm magnæ durationis,quia si multùm præmũt,interimunt: si verò parum præmunt,non cito finiuntur.2.Corinthio.4,Id enim quod in præsenti est tribulationis momentaneum &

Universidad de Deusto
Biblioteca

leue, ſupra modum operatur in nobis æternum gloriæ pondus. Veniet ergo cito [& non tardabit] ſiue in morte ſiue in iudicio. Iaco. 5, Ecce iudex ante ianuam aſsiſtit. ¶ Qui ſunt etiam remunerandi, oſtẽdit cùm ſubdit [Iuſtus autem meus ex fide viuit.] Hæc eadem authoritas habetur Roma. 1. & Gal. 3, Solis autem iuſtis debetur remuneratio. Pſal. Salus autem iuſtorum à domino. Eſt autem duplex iuſtitia, Vna quo ad humanum iudicium. Ro. 10, Ignorantes dei iuſtitiam & ſuam quærentes ſtatuere. Alia quo ad diuinum. Luc. 1, Erant autẽ iuſti ante deum. Iſtam autem iuſtitiam requirit deus. Et ideo dicit [Iuſtus meus.] ſ. iuſtitia quę ad me ordinatur. i. qui eſt mihi iuſtus & propter me. Illud autem per quod homo iuſtificatur eſt fides. Ro. 3, Iuſtitia dei eſt per fidẽ Ieſu Chriſti. Cuius ratio eſt, quia per hoc eſt homo iuſtus quod ordinatur in deũ: illud autem per quod primò homo ordinatur in deũ, eſt fides. Et ideo dicit, Iuſtus meus [ex fide.] infrà 11, Accedentem ad deum oportet credere. Nec ſolùm per fidem iuſtitia, ſed etiam per fidẽ iuſtificatus [viuit.] Sicut enim per animam viuit corpus, ita anima per deum. Vnde ſicut per illud per quod primò vnitur anima corpori, viuit corpus, ita per id per quod primò vnitur deus animæ, viuit anima, hoc autẽ eſt fides, quia fides eſt primum in vita ſpirituali. Eſaiæ 7, Si non crediderit is non permanebitis, ſicut domus non permanet deſtructo fundamento. Gala. 2, Quòd autẽ nunc viuo in carne, fide viuo filii dei. Fides autẽ ſi non eſt formata charitate, mortua eſt, & ideo non viuificat animam ſine charitate. Gal. 5, Fides que per charitatem operatur. 1. Ioã. 3, Nos ſcimus quia tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus. Vel iuſtus meus ex fide viuit. i. apud me reputatur & habet vitam gloriæ, ſine actuali paſsione, ſi non datur opportunitas patiendi. ¶ Deinde cùm dicit [Quòd ſi ſubtraxerit ſe.] oſtendit periculum imminens non permanenti in iuſtitia fidei. Quia enim in poteſtate habẽtis fidẽ eſt ipſam perdere vel ſeruare, ideo dicit [Si ſubtraxerit ſe.] ſ. à fide & à iuſtitia [nõ placebit animę meæ.] Litera noſtra habet. Nõ erit recta anima eius. Et eſt idẽ ſẽſus. Dicit Hiero. ꝙ vbicũq; aliter ſcriptũ eſt in Hebræo q̃ in ſeptuaginta, Apoſtolus vtitur ſicut didicit à Gamaliele, ad cuius pedes didicit legẽ. Non placebit ergo animę meę. i. volũtati meæ. Volũtas enim dei debet eſſe regula actionũ noſtrarũ. Qui ergo non cõcordat voluntati dei, nõ eſt recta anima eius. ¶ Deinde eũ dicit [Nos autẽ non ſumus.] Adaptat ad propoſitũ. q. d. Sic erit his qui ſe fidei ſubtrahũt. Sed [nos nõ ſumus filii ſubtractionis in perditionẽ.] Ille dicitur filius alicuius qđ in ipſo dominatur. Et ſic dicitur aliquis filius mortis. ſ. in quo dominatur illud per quod à deo reprobatur. Canonica Iudæ, Hi ſunt qui ſegregant ſemetipſos, animales ſpiritum non habentes. In perditionem. ſ. animæ. Pſalm. Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Pſal. Et iter impiorum peribit [ſed filii dei.] i. renati in Chriſto per fidem [in acquiſitionem.] i. in ſalutem [animæ.] Qui enim mandata dei cuſtodit, ſaluat animam ſuam. Mat. 19, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. 1. Theſſal. 5, Non ſumus filii noctis neque tenebrarum. Ergo non deficiamus à fide.

Caput 11.

Deſcribitur fides.

Est autem fides, ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.

¶ Suprà Apoſtolus multipliciter oſtendit excellentiam Chriſti præferens ipſum angelis, Moyſi & Aaron, & monuit cõiungi ipſi Chriſto, quæ coniunctio, quia præcipuè & inchoatiuè fit per fidem. Ephe. 3, Habitare Chriſtum per fidẽ in cordibus veſtris. Ideo Apoſtolus procedit ad cõmendationẽ fidei. Et circa hoc facit tria: primò enim deſcribit fidẽ: ſecundò ponit exẽpla diuerſa de ipſa, ibi [In hac enim.] tertiò hortatur ad ea quæ ſunt fidei. 12. ca. ibi [Ideoq; vos tantam.] Diffinitionẽ fidei ponit cõpletè quidem, ſed obſcurè. Vnde ſciendum eſt ꝙ volens perfectè diffinire virtutẽ aliquam, oportet ꝙ trãgat materiã eius proptiã circa quam eſt, & finẽ eius: quia habitus cognoſcitur per actũ, & actus per obiectũ. Et ideo oportet tangere actũ & ordinem ad obiectum & finẽ. Sicut volens diffinire fortitudinem, oportet tangere propriã eius materiam circa quam eſt. ſ. timores & audacias, & finẽ. ſ. bonum reipublicę, vt dicatur ꝙ fortitudo eſt virtus moderatiua illorum, propter bonũ reipublicæ: cum autẽ fides virtus theologica habeat idẽ pro obiecto & fine. ſ. deum: primò ergo ponit ordinẽ & finem: ſecundò materiam propriã, ibi [Argumentum non apparentiũ.] Sciendum verò eſt ꝙ actus fidei eſt credere, qui eſt actus intellectus determinati ad vnũ, ex imperio voluntatis. Vnde credere eſt cum aſſenſu aliquid cogitare, vt dicit Aug. in lib. de prę deſtinatione ſanctorũ. Et ideo obiectum fidei & finis voluntatis oportet ſibi correſpondere. Veritas autem prima eſt obiectũ fidei, in quo quidem conſiſtit finis voluntatis. ſ. beatitudo, quæ differenter eſt in via & in patria, quia in via veritas prima nõ eſt habita, & per conſequens nec viſa, quia in his quæ ſunt ſupra animã, idẽ eſt videre & habere, vt dicit Aug 83. Quæſtione, ſed tantũ eſt ſperata. Roma. 8, Quod enim non videmus ſperamus. Quod enim videt quis quid ſperat? Ergo veritas prima non viſa, ſed ſperata eſt finis voluntatis in via, & per conſequens obiectum fidei, quia idem eſt ſibi pro fine & obiecto. Finis autem vltimus ſimpliciter ipſius fidei in patria, quem intendimus ex fide, eſt beatitudo que in aperta viſione dei conſiſtit. Ioã. 17, Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum verum deum, &c. & 20, Beati qui non viderunt & crediderunt. Huiuſmodi autẽ eſt ſpes fidelium. 1. Pe. 1, Regenerauit nos in ſpem viuam. Finis ergo fidei in via eſt aſſecutio rei ſperatæ. ſ. beatitudinis æternæ. Et ideo dicit [Sperandarum rerum.] Sed quæritur hîc quare cùm fides ſit prior quàm ſpes, diffinitur per ipſam: quia poſterius debet diffiniri per prius, & nõ econuerſo? Reſpondeo, dicendum eſt ꝙ ex iam dictis patet ſolutio, quia dictum eſt ꝙ idem eſt obiectũ & finis fidei. Cùm ergo aſſecutio rei ſperatæ ſit finis eius, oportet ꝙ etiã ſit obiectum ipſius. Dicebat autẽ ſuprà, ꝙ omnis habitus debet diffiniri per ordinẽ actus ad obiectum. Verum autẽ & bonum & ſi in ſe conſiderata conuertantur quantũ ad ſuppoſita, tamen inquantũ differunt ratione diuerſo ordine ſe habẽt ad inuicẽ, quia & verũ eſt quoddã bonum, & bonũ eſt quoddam verũ. Et ſimiliter intellectus & voluntas quæ diſtinguũtur penes diſtinctionẽ veri & boni, habent inter ſe diuerſum ordinẽ. Inquantũ enim intellectus apprehendit veritatẽ & quicquid in ipſa cõtinetur, ſic verũ eſt quoddã bonũ & ſic eſt bonũ ſub vero. Sed inquantũ volũtas mouet, ſic verũ eſt ſub bono. In ordine ergo cognoſcẽdi intellectus eſt prior, ſed in ordine mouẽdi, volũtas eſt prior. Quia ergo intellectus mouetur ad actũ fidei ex imperio volũtatis, vt dictũ eſt, in ordine mouẽdi volũtas eſt prior. Ideo nõ diffinitur prius per poſterius, quia vt dictũ eſt in diffinitione fidei, oportet ponere ordinem actus ad obiectũ, quod idẽ eſt ꝙ finis. Finis autẽ & bonũ idẽ ſunt, vt habetur 2. Phiſicorũ. In ordine

autem ad bonum voluntas cuius eſt ſpes ſicut ſubiecti, eſt prior. ¶ Quare autẽ non dicit diligendarum: Ratio eſt, quia charitas eſt preſentiũ & abſentium. Quia ergo finis non habitus, eſt obiectũ fidei, ideo dicit ſperandarũ rerum. Nec obſtat ꝙ res ſperanda eſt obiectũ ſpei. Quia oportet ꝙ fides ſicut ad finem ordinetur ad obiectũ illarum virtutũ quibus perficitur voluntas, cùm fides pertineat ad intellectũ ſecundũ quod imperatur à volũtate. ¶ Sed cùm fides ſit vna, quia ab vnitate obiecti dicitur habitus vnus, quare non dicitur rei ſperãdæ, ſed rerũ ſperãdarum? Reſpõdeo, dicendũ eſt ꝙ beatitudo quæ in ſe eſſentialiter eſt vna, quia cõſiſtit in dei viſione quæ in ſe eſt vna, eſt principiũ & radix ex qua multa bona deriuãtur, quæ ſub ipſa cõtinentur: ſicut dotes corporis, ſocietas ſanctorũ & multa alia. Vt ergo oſtẽdat omnia iſta pertinere ad fidẽ, loquitur in plurali. ¶ Illud autẽ quod dicitur [ſubſtãtia] poteſt multipliciter exponi. Vno modo cauſaliter, & tũc habet duplicẽ ſenſum. Vnũ quod eſt ſubſtãtia. i. faciẽs in nobis ſubſtare res ſperãdas, quod facit duobus modis. Vno modo quaſi merẽdo. Ex hoc enim ꝙ captiuat & ſubmittit intellectũ ſuum his quæ ſunt fidei, meretur ꝙ aliquando perueniat ad videndum hoc quod ſperat. Viſio enim eſt merces fidei. Alio modo quaſi per ſuã proprietatẽ præſentialiter faciat ꝙ id quod creditur futurũ in re, aliquo modo iam habeatur cũmodo credat in deum. Alio modo exponi poteſt, ſubſtãtia eſſentialiter quaſi fides ſit ſubſtãtia. i. eſſentia rerũ ſperandarum. Vnde in Græco habetur hypoſtaſis rerũ ſperandarũ. Eſſentia enim beatitudinis nihil aliud eſt quã viſio dei. Io. 17, Hæc eſt vita æterna vt cognoſcãt te ſolum verũ deum, &c. Vnde primò de tri. ca. 10. dicit Aug. Hæc contẽplatio promittitur nobis actionũ omniũ finis, &c. Ipſa ergo plena viſio dei eſt eſſentia beatitudinis. Hoc autẽ videmus in ſciẽtiis liberalibus ꝙ ſi quis aliquã velit adiſcere, oportet eũ primò accipere principia ipſius quæ oportet credere cùm ſibi tradũtur à magiſtro. Quòd ſi quis velit verba iſta ad debitã formã reducere, poſſet dicere ꝙ fides eſt habitus mentis qua inchoatur vita æterna in nobis, faciẽs intellectũ aſſentire non apparẽtibus. Vbi enim nos argumentũ habemus, habet alia litera cõuictio, quia per authoritatẽ diuinã conuincitur intellectus ad aſſentiendũ his quę nõ videt. Patet ergo ꝙ Apoſtolus cõpletè diffinit fidẽ, licet obſcurè. Per iſtam enim diffinitionẽ diſtinguitur fides ab opinione, dubitatione & ſuſpitione, quia per iſta nõ habetur firma adhæſio intellectus ad aliquid. Per hoc autẽ quod dicitur nõ apparentiũ, diſtinguitur ab habitu principiorũ & ſciẽtia. Et per hoc quod dicitur rerũ ſperandarũ, diſtinguitur à fide cõmuniter ſumpta quæ nõ ordinatur ad beatitudinẽ. Nã per propriã diffinitionẽ vndecunq; innoteſcit & diſtinguitur à quolibet alio ſicut eſt hic. Vnde & ad iſtã omnes aliæ reducuntur. Sed videtur ꝙ maledicat, nõ apparentiũ, quia vt dicitur Io. 20, Thomas vidit & credidit. Item credimus eſſe deum vnũ, quod tamen demõſtratur à philoſophis. Reſpõdeo, dicendũ eſt ꝙ fides dupliciter accipitur. Vno modo propriè, & ſic eſt nõ viſorũ & non ſcitorũ, vt patet ex prædictis. Et propterea ꝙ nõ poteſt maior certitudo haberi de cõcluſione quã de principio à quo elicitur: quia ſemp principia ſunt notiora cõcluſionib⁹, ideo cũ principia fidei nõ habẽt euidẽtiã, nec p conſequẽs cõcluſiones. Et ideo intellect⁹ nõ aſſentit cõcluſionib⁹ tanq̃ ſcitis nec tanq̃ viſis. Alio modo cõmuniter, & ſic excludit omnẽ certã cõcluſionẽ, & ſic loquitur Aug. in. q. euãgelii ꝙ fides eſt de quibuſdã q̃ videtur. Apo. autẽ loqtur de prima. Et quidẽ de Thoma dicendũ eſt ꝙ ſicut dicit Gre. Aliud vidit, aliud credidit, qa vidit humanitatẽ, & credidit diuinitatẽ. Ad iſtud

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ostenditur descriptio fidei, exéplo eam cõmendando scñ̃ & patrum veterum.

de demõstratione, dicendum est ꝙ nihil prohibet aliquid esse visum vni quod est creditũ alteri, sicut patet in diuersis statibus. Quod enim nõ est visum in via, videtur in patria. Vnde quod ego credo, angelus videt. Similiter quod est visum à prophetis, vt ꝙ deus est vnus incorporeus, hoc est credendũ ab idiotis, sicut idiota credit eclypsim, quam astrologus videt. Et de talibus est fides secundũ quid tantùm. Quædã autem sunt quæ simpliciter excedunt statum præsentis viæ, & de talibus est fides simpliciter. Lectio 2.

In hac enim testimonium consecuti sunt senes. Vide, intelligimus aptata esse secula verbo dei: ut ex inuisibilibus visibilia fierent. Vide, plurimam hostiam Abel quàm Cayn, obtulit deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Vide, Enoch translatus est ne videret mortem, & non inueniebatur: quia transtulit illum deus. Ante translationem enim, testimoniũ habuit placuisse deo. Sine fide autem impossibile est placere deo. Credere enim oportet accedentem ad deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Vide, Noe responso accepto de his quæ adhuc non videbantur: metuens, aptauit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundum, & iustitiæ quæ per fidem est, hæres est institutus.

¶ Suprà posuit descriptionẽ fidei: hic ostendit eã per exemplũ. Et circa hoc facit duo. Primò enim in generali manifestat propositũ suum. Secundò in speciali, ibi [Fide intelligimus.] Quantũ ad primũ sic cõtinuatur. Sic ergo describo & commendo fidem, nec hoc est de nouo [in hac enim.] i. fide [senes.] i. sancti patres testimoniũ consecuti sunt. i. crediderũt & per fidẽ instituti sunt. Gen. 15, Credidit Abrahã deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Psal. Credidi propter quod locutus sum. Inter omnes autẽ patres veteris testamẽti illi duo specialiter. s. Dauid & Abrahã habent testimoniũ fidei. ¶ Fide intelligimus, &c. In speciali declarat propositum per exẽpla antiquorũ. Et primò quantũ ad id quod crediderunt & docuerũt. Secundò quãtum ad id quod fecerũt, ibi [Fide Abel.] Tertiò quantũ ad id quod passi sunt, ibi [Alii autẽ distenti sunt.] Doctrina autẽ in veteri testamẽto duplex fuit. Vna apertè posita. Alia verò sub velamine figuratũ & mysteriorũ velata fuit. Prima de vnitate dei & creatione mundi. Secũda de mysterio incarnationis & reparationis. Vnde sicut ipsi in memoriã creationis colebant sabbata, ita nos in memoriã resurrectionis seruamus dominicã. Quantum ergo ad doctrinã de mundi creatione, dicit [Fide intelligimus, &c.] Quod potest dupliciter legi. Vno modo quod, verbo dei sit ablatiui casus. Et est sensus [Nos] sicut antiqui [Fide.] i. per doctrinã fidei. s. veteris testamẽti. Gen. 1, Dixit deus, fiat, &c. Psal. Ipse dixit & facta sunt. Intelligimus secula esse aptata. i. disposita [verbo dei.] i. per imperiũ dei. Hoc autẽ pertinet ad fidem quod. s. hoc intelligimus, quia cũ fides sit de inuisibilibus, etiã secula facta sunt de inuisibilibus. s. de materia prima quæ nuda & priuata omni forma inuisibilis est, & omni specie & dispositione carens. Ideo dicit [Vt ex inuisibilibus visibilia fierent.] Sed hoc est satis ruditer dictum, licet sit verum. ¶ Secũdo modo ꝙ, verbo sit datiui casus. Et tunc est sensus, Intelligimus per fidẽ, vt prius secula essent aptata. i. conuenientia & correspõdentia verbo, vt ex inuisibilib⁹, &c. Propter quod sciendũ est ꝙ verbum dei est ipse cõceptus dei quo seipsum & alia intelligit. Deus autẽ cõparatur ad creaturã, sicut opifex ad opus suum. Hoc autẽ videmus ꝙ artifex illud quod producit extra, producit in similitudinẽ conceptus sui. Vnde facit domũ in materia ad similitudinẽ domus quam in mente sua formauit, ꝙ si domus extra cõueniat domui præcõceptæ, est opus debito modo ordinatũ, si non, non. Quia verò tota creatura optimè disposita est, vt pote producta ab artifice in quo nõ potest cadere error vel aliquis defectus, ideo plenissimè secũdum modũ suum cõuenit diuino cõceptui. Vnde Boetius de cõsolatione, Pulchrũ pulcherrimus ipse mundũ, mente gerẽs similiq; imagine formãs. Ideo dicit [Intelligimus fide secula.] i. totam vniuersitatẽ creaturæ [aptata.] i. cõuenienter respondentia [verbo.] i. cõceptui dei, sicut artificiatũ arti suæ. Eccle. 1, Effudit illã. s. sapientiã suam, super omnia opera sua. ¶ Sequitur, Vt ex inuisibilibus, &c. Sed quia apud antiquos cõmunis animi cõceptus erat quòd ex nihilo nihil fit. 11. Phisicorũ. Ideo quando videbant aliquod nouũ opus, dicebant quòd esset factũ ex aliquibus inuisibilibus. Vnde vel ponebãt quodlibet esse in quolibet, sicut Empedocles & Anaxagoras de quo nihil ad præsens. Alii verò latitationẽ formarum, sicut ipse Anaxagoras. Alii ab ydæis, sicut Plato. Alii ab intelligẽtia, sicut Auicenna. Vnde secũdum omnes istos visibilia facta sunt ex inuisibilibus rationibus ydæalibus. Nos autẽ dicimus secundũ modũ prædictũ, ꝙ ex inuisibilibus rationibus ydealibus in verbo dei per quod omnia facta sunt, res visibiles sunt productæ. Quę rationes, & si idẽ sunt, tamẽ per diuersos respectus cõnotatos respectu creaturę differũt secundũ rationẽ. Vnde alia ratione conditus est homo, & alia equus, vt dicit Augu. in lib. 83. q. Sic ergo secula aptata sunt verbo dei [vt ex inuisibilibus] rationibus ydæalibus in verbo dei [visibilia.] i. omnis creatura [fierẽt.] Omnia autẽ ista verba expressè sunt contra Manicheos. Ipsi enim dicunt ꝙ nõ est curandũ quid homo credat, sed tantũ quid faciat. Sed Apostolus principiũ omnis operis ponit fidẽ. Vnde dicit ꝙ est substãcia. i. fundamentũ. Sine fide ergo frustrà sunt opera. Item dicũt ꝙ non est credendum nisi vnde habetur ratio. Contra quod dicit, non apparentiũ. ¶ Item dãnant vetus testamentũ dicentes ꝙ à malo principio. s. à diabolo conditum sit. Contra quod dicit, ꝙ in hac fide testimonium consecuti sunt senes. ¶ Deinde cùm dicit [Fide Abel. &c.] ostendit quid patres antiqui fecerunt. Et primò hoc ostendit de patribus ante diluuiũ. Secundò de patribus qui fuerunt ante legẽ, ibi [Fide qui vocatur Abrahã.] Tertiò de his qui fuerunt sub lege, ibi [Fide Moyses.] Ante diluuiũ fuerunt tres specialiter deo accepti. s. Abel. Gen. 4. Enoch. Gene. 5. Noe. Gen. 6. Primò ergo ponit fidẽ Abel. Secũdò fidem Enoch, ibi [Fide Enoch. Tertiò fidem Noe, ibi [Fide Noe.] De Abel autẽ ostendit quid per fidem fecerit, & quid inde consecutus sit. Per fidem Abel obtulit sacrificiũ. Vnde sicut confessio est testimoniũ fidei interioris, ita ex cultu exteriori in sacrificio cõmendatur fides eius. Et ex eo quòd obtulit sacrificiũ electum, quia de primogenitis gregis & de adipibus eorum, ostẽditur electa fides eius. Optimũ enim sacrificium signum fuit electæ fidei & probatæ. Malach. 1, Maledictus fraudulentus qui habet in grege suo masculũ, & votum faciẽs immolat debile domino. ¶ De sacrificio autẽ Cayn nulla fit mentio quantũ ad excellentiã, sed solũ ꝙ obtulit de fructibus terræ. Dicit ergo ꝙ [Abel fide obtulit plurimã hostiã] non quãtitate sed pretiositate [quã Cayn.] i. meliorẽ hostiam obtulit q̃ Cayn. s. [deo] quia ad honorẽ dei. Aliter enim nõ placuisset deo. Glo. dicit, Fide plurima, sed hoc nõ habetur in Grẽco, quia pluri ma est ibi accusatiui casus: qd patet ex modo loquẽdi q est cõparatiu⁹, nisi dicatur fide plurima. i. meliore &

præstãtiore quã Cayn obtulisse, quia vt dictũ est, sacrificium exterius signũ fuit fidei interioris. Ex fide autem duo cõsequuntur, vnũ in vita. s. testimoniũ iustitiæ. Vnde dicit [Cõsecutus est testimoniũ esse iustus.] s. per fidẽ. Mat. 23, A sanguine Abel iusti, &c. tamen nõ propter hoc testimoniũ Christi dicit ipsum consecutum fuisse testimoniũ iustitię, quia nõ intendit hîc introducere nisi authoritates veteris testamẽti. s. propter id quod dicitur Gen. 4, Respexit dominus ad Abel & ad munera eius, quia respectus domini est specialiter super iustos. Psal. Oculi domini super iustos. Et hoc [testimoniũ perhibente deo munerib⁹ eius.] Quod fortè fuit, quia igne cęlesti incẽdebantur munera. Et hoc fuit respectus dei. Prius tamẽ respexit ipsum offerentẽ quàm oblationẽ eius, quia ex bonitate offerẽtis acceptatur oblatio, quę nõ est sacramẽtalis, quia sacramentalem bonitatẽ non immutat malitia ministri: quantũ autem ad offerentẽ vt sibi prosit oblatio, requiritur bonitas in ipso. Aliud testamentũ consecutus est post mortẽ. Vnde dicit [Et per illã defunctus adhuc loquitur] quia vt dicit Glo. post mortẽ adhuc cõmendatur fides eius, quia datur nobis materia loquẽdi de ipso, vt de fide eius, & patiẽtia, demus exẽpla ad exhortandũ alios ad patientiã. Sed hęc non est intentio Apostoli, quia omnia quæ accipit hîc sumit ex scripturis. Vnde intelligitur de eo quod dicitur Gen. 4, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. infrà 11, Melius loquẽtem quã Abel. Hoc enim accepit per illam. i. per meritũ fidei, quòd defunctus. i. sanguis defuncti clamet ad deũ & loquatur deo. ¶ Deinde cùm dicit [Fide Enoch, &c.] Cõmendat Enoch. Et primò ponit intẽtum suũ. Secundò probat ibi [Et nõ inueniebatur.] Non facit autẽ Apostolus mẽtionẽ de operibus eius, quia scriptura modicũ loquitur de hoc, sed tantũ ostendit quid ei fecerit deus, quia [fide.] i. per meritũ fidei [translatus] à cõuersatione huius vitæ, in alia cõseruatur à morte. Vnde dicit [Ne videret mortẽ.] Gen. 5, Non apparuit, quia tulit eũ deus. Et verũ est ꝙ nõdum est mortuus, sed tamen quandoq; morietur, quia sententia quã dominus primis parẽtibus peccãtibus inflixit, quocunq; die comederis, &c. in omnes quocũq; modo nascuntur ex Adã permanebit, sicut etiã in Christo. Psal. Quis est homo qui viuet & nõ videbit mortẽ? Mors autẽ duorũ dilata est. s. Enoch & Heliæ. Et ratio est, quia doctrina veteris testamẽti ordinatur ad promissa noui testamẽti, in quo nobis spes vitæ æternæ promittitur. Mat. 4, Pœnitentiã agite, appropinquabit enim regnũ cælorũ. Et ideo data sentẽtia mortis voluit dominus ducere homines in spem vitæ: quod fecit in patribus vtriusq; status. s. naturæ, legis, & gratiæ. Vnde in primo statu dedit spẽ euadendi necessitatẽ mortis, & hoc in Enoch, in lege, in Helya. In tẽpore gratiæ, in Christo per quã datur nobis effectus huius promissionis. Et ideo alii moriẽtur, sed Christus resurgens ex mortuis iã nõ moritur. Sed duo primi moriẽtur per antichristũ. Sic ergo trãslatus est ne videret mortẽ, non solũ vt nõ sentiret mortẽ & hoc in illa generatione. ¶ Deinde cùm dicit [Et nõ inueniebatur, &c.] Probat ꝙ hoc habuit per meritũ fidei: & primò probat ꝙ translatus est: secũdò ꝙ hoc propter fidẽ habuit, ibi [Ante translationẽ enim.] Et primũ probat per authoritatẽ. Gene. 5, Quã sub aliis verbis ponit, quia ibi dicitur, nõ apparuit, quia tulit eũ deus. Hîc autẽ dicit [Et non inueniebatur, quia trãstulit eũ deus.] Et idẽ est sensus. Sap. 4, Placens deo factus est dilectus, & viuens inter peccatores trãslatus est. Sicut enim conueniens fuit ꝙ homo propter peccatũ expelleretur de paradiso, ita ꝙ iustus introduceretur. Iste enim per Seth septimus ab Adã optimus fuit, sic Lamech per Cayn septimus ab Adã pessimus fuit vt pote qui contra naturã primus introduxit bigamiã. ¶ Deinde cùm dicit [Ante translationẽ.] probat ꝙ propter meritũ fidei fuerat translatus, quia antequã trãsferretur dicit de ipso scriptura ꝙ ambulauit eũ deo, quod est cõsentire & placere deo, propter hoc autẽ tulit eum deus, sed sine fide impossibile est ambulare eũ deo & deo placere, ergo, &c. Totam istam rationẽ quantũ ad præmissas ponit. Et primò maiorẽ, quia [habuit testimoniũ ante translationẽ placuisse deo.] Et ideo [transtulit eũ deus.] Eccle. 44, Enoch enim placuit deo & trãslatus est in paradisum, vt det gẽtibus sapientiã. Quod autẽ placuerit ostendit scriptura quæ dicit ꝙ ambulauit cũ deo. Mal. 2, In pace & in æquitate ambulauit mecũ. Psal. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Minorẽ subdit, dicens [Sine fide autẽ impossibile est placere deo.] Eccle. 1, Beneplacitũ est illi fides. Ro. 3, Arbitramur iustificari hominẽ per fidem. Probat autẽ minorem cũ dicit [Accedentẽ ad deũ oportet credere.] Nullus enim potest deo placere nisi accedat ad ipsum. Iac. 4, Appropiquate deo & appropinquabit vobis. Psal. Accedite ad eũ & illuminamini. Sed nullus accedit ad deũ nisi per fidem, quia fides est lumen intellectus. Ergo nullus potest deo placere nisi per fidẽ. Accedentẽ autẽ per fidẽ oportet credere domino. Sicut enim videmus in quolibet motu naturali ꝙ oportet ꝙ mobile ex motu duo intendat ne motus sit frustrà. s. aliquẽ certũ terminũ & certã causam quare moueatur prius autem est terminus quã effectus motus consequatur, sic etiã in motu quo aliquis accedit ad deũ terminus motus est ipse deus. Vnde dicit [Oportet credere accedentẽ quia est.] Quod dicit propter eius æternitatẽ. Exod. 3, Qui est misit me. Secundò ꝙ sciat ꝙ deus habeat prouidentiã de rebus. Aliter enim nullus iret ad ipsum, si nõ speraret aliquã remunerationem ab ipso. Vnde dicit [Et inquirentibus se remunerator sit.] Esa. 40, Ecce dominus veniet, ecce merees eius cũ eo. Merces autẽ est illud quod homo quærit in labore. Mat. 20, Voca operarios, & redde illis mercedem. Quæ merces nihil est aliud quàm deus, quia nihil extra ipsum debet homo quærere. Gene. 15, Ego protector tuus sum & merees tua magna nimis. Deus enim nihil aliud dat nisi seipsum. Psalm. Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Treñ. 3, Pars mea dominus dixit anima mea, &c. Et ideo dicit, Remunerator est inquirentibus eum. Non aliud. Psal. Quærite dominũ & confirmamini, quærite faciem eius semper. Sed nunquid duo hæc sufficiunt ad salutem? Respondeo, dicendum est ꝙ post peccatum primi parentis nemo potuit saluari à reatu culpæ originalis, nisi per fidem mediatoris, sed ista fides diuersificata est quantũ ad modum credendi secundum diuersitatem temporũ & statuũ. Nos autem quibus est tãtum beneficiũ exhibitũ magis tenemur credere quã illi qui fuerũt ante aduentũ Christi: tunc etiã aliqui magis explicitè: sicut maiores, & illi quibus facta fuit aliquãdo reuelatio specialis. Illi etiã qui sub lege, magis explicitè quã ante legem, quia data fuerũt eis aliqua sacramenta quibus quasi per figurã representabatur Christus, sed gentiles qui fuerũt saluati, sufficiebat eis ꝙ crederent deũ esse remuneratorem, quæ remuneratio non fit nisi per Christũ. Vnde implicitè credebant in mediatorem. ¶ Contra autem illud quod dicit ꝙ oportet credere ꝙ deus est, quod dictum est suprà, ꝙ creditum non potest esse scitum nec visum, deum autem esse, est demonstratum. Respondeo, dicendum est ꝙ

Universidad de Deusto
Biblioteca

de deo potest multipliciter haberi notitia. Vno modo per Christū, inquātum. s. est pater vnigeniti & cōsubstātialis, & alia quæ specialiter Christus de deo patre & filio & spiritu sancto docuit quantū ad vnitatem essentiæ, & æternitatē personarum. Et hoc tantū est creditū, nec in veteri testamento fuit explicitē creditū nisi à maioribꝰ tantū. Secūdo modo ꝙ solus deus colēdus est, & sic etiā erat creditū à Iudæis. Tertio modo ꝙ est vnus deus, & hoc notū est etiam ipsis philosophis, & nō cadit sub fide. ¶ Deinde cùm dicit [Fide Noe.] ostendit quid Noe fecit per fidē, & quid inde cōsecutus est, ibi [Et iustitiæ] de ipso autē narrat quinq; quæ fecit. Primò ꝙ dictis dei credidit de futuro iudicio, quod tamen nondū videbatur. Vnde dicit [Fide Noe responso accepto de his quæ adhuc nō videbantur] supple crediderat. Secundò ex fide timuit. Fides enim est principiū timoris. Eccle. 25, Timor dei initiū dilectionis eius, fidei autē initium agglutinandū est ei. s. timori. Et ideo dicit [Metuēs.] s. diluuiū promissum, quod tamē nō videbatur. Ergo fides est de inuisibilibꝰ. Tertiò mandatū dei impleuit faciēdo arcam. Vnde dicit [aptauit arcā.] i. secundū dispositionē dei conuenienter fecit. Quartò à deo salutē sperauit. Vnde dicit [In salutem domus suæ.] i. familiæ suæ, quia illi soli salui facti sunt. 1. Pet. 3, Pauci. i. octo animæ saluæ factæ sunt per aquā. Quintò ex hoc ꝙ propter fidē prædictam fecit [dānauit mundū.] i. mundanos dānabiles ostēdit. Reuelatio autē sibi de fabricāda arca, responsum fuit desiderio eius & iustitiæ quæ est per fidē. ¶ Deinde cū dicit [Et iustitiæ quæ.] ostēdit quid per fidē cōsecutus est. Sicut enim post mortē alicuius aliquis succedit in hęreditatē eius, sic etiā quia à principio mūdi nō totaliter defecerat iustitia in mūdo, quia adhuc durabat mūdus, sed in diluuio quasi totaliter periit mūdus, ideo ipse Noe quasi hęres factus est propter fidē suā [vel iustitiæ quæ habetur per fidē.] Vel sicut patres sui iustificati fuerūt per fidē, ita ipse factus hæres est iustitiæ per fidē. s. imitator per fidē paternæ iustitiæ. Lectio 3.

Alia exēpla fidei.

Fide, qui uocatur Abrahā obediuit in locū exire quē accepturus erat in hæreditatē: & exiit, nescīes quò iret. Fide, demoratus est in terra repromissionis tanq̄ in aliena, in casulis habitando cū Ysaac & Iacob cohæredibus repromissionis eiusdē. Expectabat enim fundamēta habētē ciuitatē: cuius artifex & cōditor, deus. Fide, & ipsa Sara sterilis uirtutē in cōceptione seminis accepit, etiā præter tēpus ætatis quoniā fidelē credidit esse eū qui repromiserat. Propter qđ & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tāquam sidera cœli in multitudinē, & sicut arena quæ est ad orā maris, innumerabilis.

¶ Suprà posuit Apostolus exēplum fidei in patribus qui fuerūt ante diluuiū qui fuerunt cōmuniter patres tam Gētilium q̄ Iudæorū: hīc specialiter descēdit ad patres qui fuit patres qui fuerūt post diluuiū qui specialiter fuerūt patres Iudęorū. Et primò ponit exēplum fidei Abrahæ qui fuit pater credētiū. Vnde & primus accepit signa culū fidei ante legē. Et primò ostēdit quid fecerit Abrahā. Secūdò quid fecerit Ysaac. Tertiò quid fecerit Iacob. Quartò quid fecerit Ioseph. Secundū, ibi [Fide de futuris.] Tertiū, ibi [Fide Iacob.] Quartū, ibi [Fide Ioseph.] Iterū prima in duas. Primò enim ponit quid fecerit quantū ad exteriorē & humanā cognitionem. Secūdò quid fecerit quantū ad deum, ibi [Fide obtulit.] ¶ Circa primū tria facit. Primò enim ostendit quid fecerit quantū ad habitationē. Secundò quid fecerit quantū ad generationē, ibi [Fide & ipsa Sara.] Tertiò quid fecerit quantū ad fuam cōuersationē, ibi [Iuxta fidē.] Item quantū ad habitationē duo ostendit: primò quid fecerit quantū ad primā loci mutationē: secundò quantū ad alterius inhabitationē, ibi [Fide moratus.] Vt autē ostendat exēplum suum de Abrahā magnę authoritatis esse. Primò ponit celebritatē nominis eius, dicens, Ille qui vocatur. s. à deo. Gen. 17, Vocaberis Abrahā. Itē vocatur ab hominibus. Eccl. 44, Abraham magnus pater multitudinis gentiū. Talis ergo à deo vocatus & ab hominibus prędicatus, dignus est exēplo. Secūdò ponit exēplum eius, dicens [Quia fide obediuit.] Per fidē enim informamur ad obediendū deo de inuisibilibꝰ. Ro. 1, Ad obediendū fidei, &c. [Exire in locū quē accepturus erat in hæreditatē] de quo Ge. 12, Egredere de terra tua, & de cognatione tua & de domo patris tui, & veni in terrā quam monstrauero tibi. Dominus autē terram illā debebat sibi dare in hæreditatē. Gen. 13, Omnē terram quā conspicis tibi dabo. ¶ Sed nūquid non ipse cū patre suo Thare exierat de terra sua. Ergo nō exiuit ex præcepto domini, sed per patrē. Respondeo dicendū est ꝙ cū patre exiuerat reuersurus iterū, sed ex præcepto domini exiuerat in Mesopotamia Syriæ, vbi mortuo patre intendebat remanere, sed ex mādato domini venit in terrā Chanaam. Et nūquid erat hoc mirabile, vt sic de hoc oporteret habere fidē, & credere deo? Sic, quia [exiuit nescīes quo iret.] i. vt iret ad rem ignotā. Quod autē est ignotum, est inuisibile. Per illam obedientiā Abrahæ, nobis designatur quòd debemus ab omni affectione carnali exire si volumus hæreditatē nostrā habere. Psal. Obliuiscere populū tuum & domū patris tui. Esa. 64, Oculus nō vidit deus absq; te quæ præparasti expectātibus te. Vnde hæreditas ista est nobis ignota. ¶ Deinde cū dicit [Fide demoratus est, &c.] ostendit quid per fidē fecerit quantū ad inhabitationē. Et primò quid fecerit, ostendit. Secūdò subdit causam quare, ibi [Expectabat enim.] Videmus enim ꝙ aliquādo aliquis exit de terra natiuitatis suæ & vadit alibi, vt faciat mansionē suam perpetuā. Sic nō fecit Abraham, sed sicut aduena fuit in terra Chanaā, & sicut aduena mortuus est in ipsa, quod patet, quia nō fecit ibi domum nec firmam mansionē, sed habitauit in casulis & tabernaculis, quæ sunt habitacula mobilia. Vnde semper fit mētio de tabernaculis quādo loquitur de Abrahā. Vnde ex præcepto domini habitauit ibi vt aduena. Act. 7, Non dedit illi in ea hęreditatē nec passum pedis. Gen. 23, Fuit colonus terræ Philistinorū dieb⁹ multis. Quòd quidē verū est quantū ad id quod dominus ei gratis donatus esset, nō quātū ad id quod emit. Vnde dicit ꝙ [fide demoratus est in terra repromissionis] quia fuit ei frequēter promissa, sicut patet Gen. 12. vsq; ad 21. ca. [tanq̄ in aliena] quod patet, quia [habitando in casulis] quæ dicuntur à cadendo, & in tentoriis mobilibus, & quia animo nō redeundi in patriā suam; etiā si plus vixisset, patet quia [cum Ysaac & Iacob habitauit] nō quidem simul, sed successiuè, qui erāt filii promissionis quia ipsis facta est promissio. Gene. 17. & 28. Et dicit [cohæredibus repromissionis] in quo datur nobis intelligi ꝙ in mundo isto debemus conuersari sicut alieni & aduenæ. 1. Cor. 17, Qui vtuntur hoc mūdo tanq̄ nō vtantur. infrà vlti. Non enim habemus hīc manentē ciuitatē, sed futurā inquirimus. ¶ Deinde cū dicit [Expectabat enim.] ostendit quare morabantur sicut aduenæ, quia, scilicet non reputabant se aliquid habere super terram, sed quærebant hæreditatem cælestē ciuitatem. Psal. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem: Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Esa. 53, Oculi tui videbunt Hierusalem habitationē opulentam tabernaculum quod nequaquā vltra transferri poterit. Non tabernaculū mobile. Et dicitur ciuitas

primò propter ciuiū vnitatē, quæ vnitas est per pacem. Psal. Lauda Hierusalē dominū, &c. Et sequitur, Qui posuit fines tuos pacē. Esa. 32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiducię, & in requie opulēta. Ioā. 17, Vt sint vnū sicut & nos vnū sumus. Secundò est ordinata, quod fit maximè propter iustitiā, & non ad malū faciendū. Ibi autē est perpetua iustitia. Eze. 48, Nomē ciuitatis ex illa die, dominus, ibidē. Tertiò p se sufficiens ad omnia quæ sunt necessaria. Quodcūq; enim necessariū perfectissimè ibi erit, quia ibi est status bonorū omniū aggregatione perfectus. ps. Hierusalē quę ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Ista ciuitas habet fundamēta, in quo significat eius stabilitatē. Esa. 33, Tabernaculū quod nequaq̄ vltra transferri poterit. Sunt autē fundamēta prima pars ædificii. Vnde angeli sunt eius ciuitatis fundamēta. ps. Fādamēta eius in mōtibꝰ sanctis. Homines ēm assūmētur ad ordines angelorū. Ecclesiæ verò fundamēta sunt Apostoli. Apoc. 21, Author autē huius ciuitatis est ipse deus, nō humanę artis sapiētia. 2. Cor. 5, Scimus quoniā si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, ꝙ ædificationē à deo habemus domū non manufactā, sed æternā in cælis. Ad cuiuslibet autē ciuitatis ædificationē duo requiruntur. Primū est authoritas prīcipis, qua mediāte firmetur, qui dicitur cōditor eius à quo & ipsa nomē accipit, sicut à Romulo Roma. Et sic illius ciuitatis dicitur deus cōditor eius. ps. In ciuitate dei nostri deus fundauit eā in æternū. Secundū est modus disponēdi ipsam, qui cōmēdat sapientiā artificis. Et sic deus dicitur artifex eius, quia ordinata est secundū dispositionē & sapientiā dei. ps. Magnus dominus & laudabilis nimis in ciuitate dei nostri, &c. Debita ēm dispositio operis cōmendat opificē. Nusquā autē ita relucet diuina sapiētia sicut ibi. Et ideo ibi nimis laudabilis dicitur. ¶ Deinde cū dicit [Fide & ipsa Sara.] ostēdit quid ibi per fidē vxor eius cōsecuta est. Et circa hoc duo facit, quia primò ostendit quid consecuta est ipsa: secūdò quid consecutū est in filiis: ibi [Propter quod & ab vno.] In vxore autēt eius Sara duo defectus erāt propter quos omnino videbatur quasi impossibile ipsam posse cōcipere. Vnde credere illa fuit magnę fidei. Vnū erat quia sterilis. Gen. 11, Erat autē Sara sterilis. Aliud quia iam propter defectū ætatis nō erat naturaliter apta ad generationem. Gen. 18, Defierāt Saræ fieri muliebria. Itē ipsa dicit ibidē, Ego iā senui, & dominus meus vetulus est. Istos duos defectus tāgit Apostolus. Primū cùm dicit [Sara sterilis.] Secundū cùm dicit [Et præter tēpus ætatis.] Tamen his nō obstātibus [ipsa accepit virtutē in cōceptione seminis fide.] s. vel sua vel Abrahæ, quia & si erat impossibile secundū naturā ꝙ nonagenaria de centenario cōciperet, tamen vterq; credidit deo, cui nihil est difficile. Vnde dicit ꝙ [fidelē credidit esse eū qui repromiserat.] s. cōtrà: quantū ad Abrahā, & videtur ꝙ non credidit, quia Gen. 17. dicitur ꝙ risit dicens in corde suo, Putas ne cētenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet? Iterū quantū ad Saram. Gen. 18. dicitur ꝙ risit occultè, dicēs, Postq̄ ego consenui & dominus meus vetulus est: vōluptati operā dabo? Respondeo, dicendū est ꝙ quantū ad Abrahā, risus eius nō fuit dubitationis, sed admirationis. Vnde Ro. 4, Non hæsitauit diffidētia, sed cōfortatus est fide dans gloriam deo plenissimè, sciens ꝙ quicquid promisit deus, potēs est & facere. Vnde nec præhēditur risus eius à deo qui corda omniū nouit. Sara autē primò dubitauit in prima promissione, sed quādo angelus recurrit ad potentiā dei, cū dixit, Nunquid deo quicquā est difficile? tūc credidit, & hæc fuit quasi secūda promissio. Et ideo dicit ꝙ repromisit, quia in promittēdo primò non credidit, sed in repromittēdo. Sed sciendū est ꝙ omnes cōceptus miraculosi qui fuerūt in veteri testamēto, fuerūt quasi figura illius maximi miraculi qđ fuit in Christi incarnatione. Oportuit enim natiuitatē eius ex virgine per aliqua præfigurari, ad præparādos animos ad credendum. Non tamē potuit præfigurari ex ęquo, quia necessariò figura deficit à figurato. Et ideo scriptura partū virginis ostēdit per partū sterilium. s. Saræ, Annæ, & Elizabeth. Sed differentia est, quia Sara à deo miraculosè accepit virtutē concipiēdi, sed tamen ex humano semine. Et ideo dicitur hīc in cōceptionē seminis. Beata verò virgo sine semine. Vnde in Sara virtus diuina præparauit materiā ad concipiendū tantū ex semine: sed in beata virgine etiā præparauit illā purissimam materiā ex sanguine, & cū hoc fuit ibi virtus spiritus sancti loco seminis. Non enim ex virili semine, sed mystico spiramine factum est verbum dei caro. ¶ Deinde cū dicit [Propter quod & ab vno.] ostendit quid consecutū est in filiis ex virtute dei. s. multiplicatio seminis, Vbi primò considerāda est radix huius multitudinis, quæ fuit vna. s. Abrahā, vbi dicit [Propter quod.] s. meritū fidei [ab vno.] s. Abraham. Esa. 51, Vnū vocaui eū & benedixi ei & multiplicaui eū. Secūdò cōsideranda est cōditio eius quia iam emortuus. Vnde dicit [Et hoc emortuo] quia iā vetulus erat, vt suprà dictū est. Sed cōtra, quia mortua Sara multos filios genuit ex alia vxore, sicut patet Gen. 13. ergo malè dicit emortuo. Respōdeo, dicendū est ꝙ vetulus bene generat ex iuuencula, nō autē ex vetula. Et sic erat in ipso mortua virtus generādi quantū ad Saram, nō tamen ad alias. Vel dicendū est ꝙ intelligitur ab vno. s. vtero Saræ, iam emortuo. Ro. 4, Et emortuā vuluam Saræ. Esa. 51, Attendite ad Abrahā patrem vestrū & ad Sarā quæ peperit vos. Tertiò cōsideranda est differētia inter illos qui ex Abrahā processerūt. Sicut enim nō omnes, vt dicitur Ro. 9, qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitæ, sic nec hi qui sunt ex semine Abrahæ omnes sunt filii, sed qui filii sunt ꝓmissionis æstimātur in semine. Ideo eius progenies diuiditur in duas. s. in bonos & malos. Boni significātur per stellas de quibus dicit ꝙ orti sunt tanq̄ sidera cæli in multitudinē. Bar. 3, Stellæ dederunt lumen in custodiis suis, & lętatę sunt. Mali verò significātur per arenā maris contiguam, quia mali Iudæi de semine Abrahæ cōformantur gētilitati. Arena autē fluctibus maris vndiq; cōcutitur, ita & mali turbinibus mūdi. Esa. 57, Cor impii quasi mare feruens. Iudæi autē non omnino fuerūt arena, sed quasi arena, quia cōmunicabant cū Gentibus in malis. Vnde possunt dici terminus maris. Hiere. 5, Posui arenā terminū mari. Itē arena sterilis est & infructuosa. Ita etiā peccatores sunt steriles ab omni opere boni fructus. Vnde dicit ꝙ etiā si oti sunt sicut arena quæ est ad oram maris innumerabilis.] Et est sermo hyperbolicus. Vel dicitur innumerabilis, nō quia nō possit numerari: sed quia nō de facili potest numerari. Gen. 22, Multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris. Lectio 4.

Cōmendatur fides Abrahæ, quātum ad suā cōuersationem ꝙsque ad mortē.

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hoc dicunt significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt habebant utiq; tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non confunditur deus uocari deus eorum. Parauit enim illis ciuitatem. Fide, obtulit Abraham Ysaac, cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tentaretur:& unigenitum offerebat in quo fusceperat repromissiones (ad quem dictum est,quia in Ysaac uocabitur tibi semen) arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est deus.Vnde eum & in parabolam accepit.

¶ Suprà cõmendauit Apostolus fidẽ Abrahæ quantũ ad habitationẽ,& generationẽ:hic cõmendat ipsum quantũ ad suam conuersationẽ vsq; ad mortẽ.Et circa hoc facit tria:primò enim ostẽdit quid per fidẽ fecit; secũdò ponit vnũ quod pertinet ad fidẽ,ibi[Qui enim hoc dicũt.]tertiò ostẽdit quid per fidem recepit,ibi [Ideo nõ confunditur deus.]Fidẽ Abrahæ & filiorũ eius cõmendat ex perseuerãtia,quia vsq; ad mortẽ perseuerauerũt in fide.Mat.10.& 24,Qui autẽ perseuerauerit vsq; in finẽ,hic saluus erit:ideo dicit [Iuxta fidẽ omnes isti defuncti sunt] præter Enoch.Vel omnes isti.s.Abrahã,Ysaac,& Iacob. Et hoc est melius dictũ, quia istis solũ facta est promissio.Item cõmendat eos à lõga promissorũ dilatione.Vnde dicit [Nõ acceptis repromisionibus]Sed contrà,videtur q̃ receperint promissionem.Ezech.33,Vnus erat Abraham & hæreditate possedit terrã.Respõdeo dicendũ est q̃ possedit.i.possidendi primus promissionẽ accepit,nõ tamen actu possedit,vt patet Act.7.Sequitur[Sed à lõge eas aspiciẽtes]quod erat per fidẽ.q.d.Intuẽtes visu fidei. Et fortè de loco isto sumptũ est illud responsoriũ in prima dominica aduẽtus,Aspiciens à lõgè,&c.Esa.30, Ecce nomẽ domini venit de lõginquo[Et salutãtes.]i.venerãtes.Et loquitur secundũ Chrysо.ad similitudinem nautarũ,qui quãdo primò vident portũ,prorũpunt ad laudẽ,& salutant ciuitatẽ ad quã vadũt.Ita sancti patres videtes per fidẽ Christum venturũ,& gloriam quã per ipsum cõsecuturi erãt,salutabãt.i.venerabantur ipsum.Psal.Benedictus qui venit in nomine domini deus dominus.Io.8,Abrahã pater vester exultauit vt videret diẽ meum,vidit & gauisus est.Item cõmendat fidẽ ipsorũ ex sincera cõfessione,quia vt dicitur Ro.10,Corde creditur ad iustitiã,ore autẽ confessio fit ad salutẽ.Et ideo dicit[Et cõfitentes,quia peregrini & hospites sunt super terrã]isti enim tres vocauerũt se aduenas & peregrinos.Nam Gen.23,dicit Abraham,Aduena sum & peregrinus apud vos.Dicitur etiã à domino ad Ysaac. Gen.26, Quiesce in terra quã dixero tibi,& peregrinare in ea.Iacob etiã.47.dicit,Dies peregrinationis vitę meę.Dicitur autẽ peregrinus qui est in via tendẽdi ad aliũ locum.Esa.23,Dicent eã longe pedes sui ad peregrinandũ. Sed aduena est ille qui habitat in terra aliena nec intẽdit vlterius ire. Isti autẽ nõ solùm confitebãtur se esse aduenas, sed etiam peregrinos.Sic etiã sanctus vir nõ facit mansionẽ suam in mũdo,sed semp satagit tendere ad cælũ.Psal.Aduena ego sum apud te & peregrinus sicut omnes patres mei. ¶ Deinde cùm dicit [Qui enim hoc dicunt.] ostẽdit q̃ ista confessio pertineat ad fidẽ.Nullus enim est hospes & peregrinus nisi qui est extra patriam & tendit ad illã.Cũ ergo isti cõfitentur se esse hospites & peregrinos super terrã,significant se tẽdere ad patriã suam.s.cælestẽ Hierusalẽ. Gala.4,Illa quæ sursum est Hierusalẽ libera est.Et hoc est quod dicit [Qui enim hoc dicũt significant.se patriã inquirere] Sed quia fortè posset aliquis dicere q̃ verum est q̃ ipsi erãt peregrini in terra Philisteorũ & Chananeorũ inter quos habitabãt,tamen intendebãt redire in terram vnde exierãt, hoc remouet,dicẽs[Et siquidẽ ipsius.].s.patriæ suæ[meminissent de qua exierãt:habebãt vtiq; tẽpus reuertendi[quia propè erãt[Nunc autẽ meliorem appetunt.i.cælestẽ.]vnde Gen.24.dixit Abraham seruo suo, Caue ne quãdo filium meũ reducas illuc.Psal.Elegi abiectus esse in domo dei mei magis quã habitare in tabernaculis peccatorũ.Item,Vnã petii à domino,hanc requirã,vt inhabitẽ in domo domini omnib⁹ diebus vitæ meæ.Ipsi ergo patriã istam inquirebãt,non domũ paternã vnde exierunt.In quo significatur q̃ illi qui exẽũt de vanitate seculi,nõ debent illuc redire mẽte.Psal.Obliuiscere populũ tuum & domũ patris tui.Lu. 9,Nemo mittens manũ ad aratrum & respiciẽs retro,aptus est regno dei. Philip.3, Quæ retrò sunt obliuiscens,in anteriora me extẽdens.Patet autẽ q̃ ista eorum verbo & facto cõfessio,pertinet ad fidẽ,quia ipsi illud quod solùm eis promissum fuerat nec exhibitũ,firmissimè crediderunt etiã vsq; ad mortẽ. Vnde [iuxta fidẽ.]i.iuxta se habẽtes fidẽ suã quasi sociam & inseparabilẽ[defuncti.]Apoc.2.Esto fidelis vsq; ad mortẽ. ¶ Deinde cùm dicit[Ideo nõ cõfunditur.]ostẽdit quid ex fide sua meruerũt accipere,hoc autẽ fuit honor maximus.Reputatur autẽ maximus honor quãdo denominatur aliquis ab aliquo solẽni officio vel seruitio, magni & excellẽtis domini vel prĩcipis,sicut notarius papæ,vel cãcellarius regis. Maior autẽ honor est quãdo ille magnus dominus vult nominari ab his qui seruiũt ei.Sic autẽ est de istis tribus Abrahã Ysaac.& Iacob,quorũ dominus rex magnus sup omnes deos specialiter vocat se eorũ deũ, vnde Exo.3, Ego sum deus Abrahã,deus Ysaac,& deus Iacob:vnde dicit[Ideo nõ confunditur deus vocari deus eorũ.]Et huius potest triplex ratio assignari.Prima quia deus p fidẽ cognoscitur.Isti autẽ legũtur primò separasse se per cultũ spẽ ciale ab infidelibus:vnde & Abrahã primus accepit signaculũ fidei.Ro.4,Vt fieret pater multitudinis gentiũ.Et ideo ꝓponũtur nobis in exẽplum,sicut illi per quos deus primò cognit⁹ est:& per eos deus nominatus est vt obiectũ fidei.Et idcirco ab eis voluit nominari. ¶ Secũda secundũ Aug.in glo.quia in istis latet aliquod mysteriũ.In istis em̃ inuenimus similitudinẽ generationis qua deus regenerauit filios spirituales.Videmus autẽ in ipsis quadruplicẽ modũ generandi.Primus modus est liberorũ,per liberas,sicut Abrahã per Sarã genuit Ysaac,qui genuit pRebeceã Iacob.Iacob autẽ octo patriarchas per Lyam & Rachelẽ.Secũdus modus fuit liberorũ per ancillas,sicut Iacob per Balã & Zelpham genuit Dam,& Nepthalin, Gad, & Aser. Tertius modus fuit seruorũ per liberas,sicut Ysaac genuit per Rebeccam Esau,de quo dictũ est,Maior seruiet minori.Quartus modus fuit seruorũ per ancillã,sicut per Agar genuit Abrahã Ysmael.In hoc ergo designatur diuersus modus,quo dominus spirituales filios generat,quia aliquando bonos per bonos sicut Timotheum per Paulum. Aliquãdo bonos per malos,& ista est generatio liberorum per ancillas.Aliquando malos per bonos, sicut Symonem magum per Philippum. Et ista est generatio seruorum per liberas.Malorum autẽ generatio per malos reputatur in semine.Vnde Gala.4,Eiice ancillam & filium eius. ¶ Tertia ratio & videtur magis secundum intentionem Apostoli,quia consuetum est quòd rex vocatur à principali ciuitate,vel à patria tota,sicut rex Hierusalẽ,rex Romanorũ,rex Franciæ.Et ideo deus propriè vocatur rex & deus illorum qui specialiter spectant ad ciuitatem illam Hierusalem cælestem, cuius artifex & conditor est deus.Et quia isti verbo & facto ostendebant se ad illam ciuitatem pertinere, ideo dicitur deus illorum, vnde dicit[Parauit enim illis ciuitatem]id est, conditor ciuitatis illius, quam ipse habebat propriam.

¶ Deinde cùm dicit[Fide obtulit.]ponit vnum aliud exẽplum insigne circa fidem Abrahæ, inquantũ respicit deum.s.illud maximum sacrificium eius,quando ad mandatũ domini voluit vnigenitũ suum immolare filium.Gen.22.Et de hoc ostendit tria.Primò quid fecerit.Secũdò q̃ hoc ad fidẽ pertinet,ibi[Et vnigenitum.]Tertiò quid ex hoc recepit,ibi[vnde eũ & in parabolã]Dicit ergo [Abraham cùm tentaretur, obtulit.]i.offerre voluit[fide Ysaac]sicut paret per totũ duodecimũ cap.Gen. ¶ Hic est duplex quæstio. Vna quia innocentem occidere est contra legem naturæ,& ita peccatũ:ergo volendo offerre peccauit.Respondeo dicendum est q̃ ille qui ex mandato superioris interficit,si ille licitè præcipit,alius licitè obedit,& potest licitè exequi ministerium suum.Deus aũt habet mortis & vitæ authoritatem.1.Reg.2,Dominus mortificat & viuificat.Deus autẽ subtrahendo vitã alicui etiã innocenti,nulli facit iniuriã.Vnde & quotidie dispositione diuina multi nocentes & innocẽtes moriuntur.Et ideo dei mandatũ licitè poterat exequi. ¶ Itẽ quæritur de hoc quod dicit[cũ tentaretur.]Deus enim nullũ tentat,quia tentare est ignorãtis.Respondeo, dicendũ est q̃ diabolus tentat vt decipiat.1.Thes.3,Ne forte tentauerit vos qui tentat.Hoc patet in tentatione qua tentauit Christũ.Mat.4.Homo verò tentat vt cognoscat.3.Reg.10.dicitur de regina Sabba quæ venit ad Salomonem vt tentaret eũ in enigmatibus.Sic non tentat deus qui omnia nouit,sed tentat vt homo sibiipsi innotescat quãtæ fortitudinis & fragilitatis sit in se.Dent.8,Vt tentaret te,& nota fierẽt quæ in animo tuo versabantur.Itẽ vt alii tentatũ cognoscant,qui ex hoc eis proponitur in exemplũ,sicut Abrahã & Iob.Eccle.44.&.1.Mach.2,Abraham in tentatione inuentus est fidelis. ¶ Deinde cùm dicit[Et vnigenitum,&c.]Multũ subtiliter ostendit q̃ illa obedientia pertinebat ad fidẽ.Sicut enim suprà dictũ est, Abraham licet multum senex credidit deo promittenti quòd in Ysaac benedicturus esset ei in semine, credebat etiã deũ posse mortuos suscitare.Cùm ergo præcipiebatur ei q̃ occideret , non erat spes vltra iam de Sara iam valde antiqua,quia Ysaac erat iam adolescens,posse habere filium.Et ideo cùm crederet obediendum mandato dei,nõ restabat nisi q̃ crederet resuscitari Ysaac per quem debeat ei vocari semẽ.Vnde dicit [& vnigenitum.]s.Saræ[in quo.]i.filio nato,debebat deus pactũ promissum cõplere,sicut patet Gen.17.Vel vnigenitum.s.inter liberos.Gen.22,Tolle filium tuum vnigenitum Ysaac[in quo susceperat repromissiones.Ad quẽ etiam dictũ est.]i.ratione cuius,&c.[Arbitrans]i.firmiter credens[quia à mortuis potens est deus eũ suscitare.]Hoc ergo fuit argumentũ fidei maximũ,quia articulus resurrectionis est vnus de maioribus. ¶ Deinde cùm dicit[Vnde eum & in parabolam accepit.]Ostendit quid per fidem meruit,quia cũ iã nõ restaret aliud nisi immolari ipsum,vocauit eũ angelus,& arietẽ hærentem cornibus,loco filii immolauit. Hoc autẽ fuit parabola.i.figura Christi futuri.Aries enim hærens cornibus inter vepres,est humanitas confixa cruci,quæ passa est.Ysaac.i.diuinitas,euasit cùm Christus verè mortuus est & sepultus.Et sic patet q̃ ista figura valde incompletè adequat figuratum.Accepit ergo eum.s.Ysaac in parabolam.i. figuram Christi crucifigendi & immolandi.

Lectio 5.

Fide,& de futuris,benedixit Ysaac,Iacob,& Esau.Fide,Iacob moriens,singulos filiorũ Ioseph benedixit:& adorauit fastigium virgæ eius.Fide,Ioseph moriens,de profectione filiorum Israel memoratus est & de ossibus suis mãdauit.Fide,Moyses natus,occultatus est mensibus tribus à parentibus suis:eo q̃ uidissent elegantem infantem,& non timuerunt regis edictum.Fide,Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis,magis eligens affligi cum populo dei,quàm temporalis peccati habere iocunditatem,maiores diuitias,æstimans thesauro Ægyptiorum improperiũ Christi.Aspiciebat enim in remunerationem.

Hic Apostolus ponit exẽplũ de fide Ysaac, Iacob, & Ioseph.

¶ Supra posuit Apostolus exemplum de fide Abrahę:hic ponit exemplum de fide Ysaac,Iacob,& Ioseph. Et primò de fide Ysaac. Dicit ergo q̃[Ysaac fide de futuris]ideſt,quæ se extendebant ad futura [benedixit Iacob & Esau]Vel[benedixit de futuris.]i.pro futuris vel benedictione quæ se extẽdebat ad futura. Verba enim sua non habebant efficaciam nisi ex virtute dei,per quam quidẽ benedictionem minor prælatus fuit maiori. Quod non fuit q̃tum ad personas eorum,sed quantum ad duos populos qui ex ipsis exierunt.ps. In Idumæam extendam calciamentum meum. Fuerunt enim Idumæi qui egressi sunt de Esau subiecti filiis Israel. In quo significabant quòd minor populus.s.gentium,per fidem debebat præuenire populum maiorẽ Iudæorum.Mat.8,Multi ab oriente & occidente venient & recumbẽt cũ Abraham,Ysaac,& Iacob in regno cælorũ,filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores.Ista verò benedictio quæ erat de fide Gentiũ futura,per fidem facta fuit,quia respicit aliquid futurum. ¶ Deinde cùm dicit[Fide Iacob moriẽs sin.filio. benedixit]Prosequitur de fide Iacob,& ponit illud quod ipse fecit in benedicendo duobus filiis Ioseph, sicut habetur Gen.48,vbi dicitur q̃ cũ nuntiatum fuisset Ioseph quòd pater eius egrotaret,adduxit duos filios suos,quibus Iacob benedixit cancellatis manibus ,in hoc præferẽs Effrain Manasse q̃tum ad dignitatẽ, quia de Effrain fuit dignitas regalis.s.Ieroboam.Hæc autẽ benedictio fuit per fidem,quia reuelatũ ei fuit q̃ ita futurũ erat.Quæ quidẽ benedictio referebatur ad populum qui egressus est ab ipsis,non ad personas ipsorum.Item[per fidem adorauit fastigium virgæ eius]hoc habetur Gen.47.vbi dicitur q̃ fecit Ioseph iurare q̃ sepeliret eum in sepulchro patrum suorũ,& post iuramentũ,tanquã securus de promisso, adorauit ad caput lectuli,vt dicit litera nostra.Vel fastigiũ virgæ eius vt dicunt 70.Vel super fastigiũ vt habetur in Heb. Et totũ hoc potest stare,quia ipse erat senex,& ideo portabat virgã,vel recepit sceptrũ Ioseph donec traderet,& antequã redderet ei adorauit,non ipsam virgã,nec Ioseph,vt quidam malè putauerũt,sed ipsum deũ innixũ ad cacumen,vel super fastigiũ virgę eius.Ad quod motus fuit ex consideratione potestatis Christi,quã potestas Ioseph præfigurabat.Ipse enim tanquam præfectus Aegypto portabat sceptrũ,in signũ potestatis Christi.ps.Reges eos in virga ferrea.Vel si adorauit fastigiũ,idẽ est sensus,quia adorauit Christum significatum per virgam illam,sicut & nos adoramus crucifixum & crucẽ ratione Christi passi in ipsa.Vnde propriè nõ adoramus crucem,sed Christum crucifixum in ipsa. ¶ Deinde cùm dicit[fide Ioseph.]Prosequitur exemplum de fide Ioseph,vbi ponit duo quæ habentur Gen.vltim.vbi dixit fratribus suis. Visitauit vos dominus & mandauit ossa sua inde portari.Vnde fides eius fuit quantum ad duo,primò quia credidit promissionem factam debere impleri per reditum filiorum Israel in terram promissionis,secundò quia in ipsa credebat Christum esse nasciturũ,& resurrecturum,& multos cũ ipso,vnde desiderabat habere partem in ista resurrectione.Et hoc est quod dicit q̃[Ioseph moriens fide.]i.per fidẽ memoratus est de profectione

Universidad de Deusto
Biblioteca

filiorum Israel & hoc quantum ad primum [& de ossibus suis mandauit] quantum ad secundum. ¶ Sed quare non fecit se statim portari sicut pater suus. Respondeo dicendum q̃ hoc non potuit, quia non habebat tunc tantam potestatem sicut habebat in morte patris. Et ideo tunc poterat, quod tamen circa mortẽ suam non potuit. Secundò quia sciebat q̃ multas afflictiones debebant sustinere filii Israel post mortẽ eius. Vt ergo haberẽt certã spem de liberatione sua, & reditu ad terram promissionis, voluit ad solatium corpus suum remanere cum ipsis. Vnde & Moyses tullit illud secum, sicut & quælibet tribus corpus patris sui, vt dicit Hiero. ¶ Deinde cùm dicit [Fide Moyses.] Prosequitur de patribus qui fuerunt sub lege. Hoc enim tẽpus incœpit à Moyse. Eccle. 24, Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarũ. Io. 1, Lex per Moysen data est. Istud autẽ tempus distinguitur in tria. Sante exitum de Aegypto, in exitu, & post exitum. Vnde tria facit. Primò enim ostendit quid factum sit ante exitum. Secundò quid in exitu, ibi [Fide reliquit Aegyptum.] Tertiò quid in terra promissionis, ibi [Quid adhuc dicã.] Circa primum duo facit. Primò enim ostendit quid sit factum in natiuitate Moysi. Secundò quid ipse fecit, ibi [Fide Moyses.] Vbi tangitur historia quæ ponitur Exo. 1. q̃ Pharao mandauit occidi masculos ne multiplicarentur. Secũdò habetur q̃ parẽtes Moysi videntes ipsum elegantẽ, absconderũt eũ mensibus tribus, quod attribuit Apostolus fidei ipsorum. Credebant enim aliquẽ nasciturum qui liberaret eos ab illa seruitute. Vnde ex elegantia pueri æstimabant aliquã virtutem dei esse in illo. Ipsi enim erant rudes & rustici: sudantes in operibus luti & lateris. Eccl. 19, Ex vsu cognoscitur vir. Ex quo habetur q̃ licet fides sit de inuisibilibus, tamen per aliqua signa visibilia possumus niti ad ipsam. Mar. vlt. Sermonẽ confirmante sequentibus signis. Quòd autẽ ipsi hoc fecerũt ex fide non ex affectu carnali patet, quia non timuerunt regis edictum. Vnde exponebant se periculo personarum, quòd non fecissent nisi credidissent aliquid magnum futurum de puero. Mat. 10, Nolite timere eos qui occidunt corp^a, &c. ¶ Sed cõtrà, quia ipsi postea exposuerũt ipsum: ergo nõ propter fidẽ seruabãt ipsum. Respõdeo: Dicẽdũ est q̃ exposuerũt ipsũ nõ ad necãdũ, sed ne surriperetur eis, vnde posuerũt eũ i ficella, cõmittẽtes eũ diuinæ prouidẽtiæ. Credebant em̃ probabiliter quod fuisset interfectus si fuisset apud eos inuẽtus. ¶ Dein de cũ dicit [Fide grandis effectus.] Ostẽdit q̃d ipse Moyses per fidẽ fecerit. Et primò qd fecit. Secũdò ostẽdit q̃ illud factũ pertinebat ad fidẽ, ibi [Aspiciebat enim.] Tangit enim hystoriã quæ habetur. Exo. 2. vbi dicitur quòd filia Pharaonis fecit ipsum à matre pueri nutriri, & quòd adoptauit eũ in filium. Ipse autẽ [negauit se esse filiũ eius] non quidem verbo, sed facto, quia contra voluntatem Pharaonis interfecit Aegyptũ qui lædebat Hebræum. Et hoc est quod dicit [Grandis effectus] per fidẽ [negauit se esse filium filiæ Pharaonis] Quo autem affectu hoc fecerit ostendit cùm subdit [Magis eligens.] In quo ostenditur mirabilis virtus eius. ¶ Duo enim sunt quæ maximè homines appetunt. s. iocunditatem & abundantiam circa bona exteriora, & his contraria maximè fugiunt. s. dolorem & afflictionem quæ opponitur primo, paupertatẽ & abiectionem quæ opponitur secundo. Ista autem duo elegit Moyses. s. quia præposuit dolorem & afflictionem iocunditati peccati temporalis, quæ. s. semper est cum peccato. Item paupertatẽ prepposuit diuitiis propter Christum. Prou. 16, Melius est humiliari cum mitibus, quã diuidere spolia cũ superbis. Psal. Elegi abiectus esse in domo dei magis quã habitare in tabernaculis peccatorum. Quantum ergo ad primum dicit [Magis eligens affligi cũ populo dei]. s. quem Pharao affligebat [quàm habere iocunditatem peccati temporalis. s. transitorii. Quod fuisset si cum Aegyptiis afflixisset filios Israel. Quantum autem ad secundũ. s. q̃ prælegit paupertatem dicit [Maiores diuitias æstimans improperium Christi]. i. pro fide Christi, eadem enim est fides antiquorum & nostra. Vel improperium Christi quod. s. sustinuit à fratribus suis, sicut dictũ est, Nunquid interficere tu me vis sicut occidisti heri Aegyptium? Quod improperium fuit figura q̃ Christus suscipere deberet improperium à Iudæis. Psal. Improperium expectauit cor meũ & miseriam [Maiores autem diuitias credidit esse duo prędicta thesauris Aegyptiorũ.] Esa. 33, Diuitię salutis sapiẽtia & scientia. ¶ Dein de cùm dicit [Aspiciebat enim.] Ostendit q̃ prædicta facta Moysi pertinebant ad fidem Christi. ¶ Sciendum est autem q̃ quædam sunt secundũ se bona & delectabilia, quædã autem secundũ se tristia & mala. Mala autem nullus propter se prędegit, sed propter finem, sicut infirmus prælegit potionem amaram, & tristia delectabilibus ratione alicuius maioris boni quod per hoc potest cõsequi, præponũtur. Et sic sancti propter spẽ finis vltimi æternæ fœlicitatis: prędeligunt afflictiones & paupertatem diuitiis & voluptatibus, quia per ista impediuntur à cõsecutione finis sperati. Matt. 5, Beati eritis cũ maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, &c. Et sequitur, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Gen. 15, Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Et ideo dicit q̃ hoc faciebat, quia [aspiciebat oculis. s. fidei] [in remunerationem] quam. s. ex hoc sperabat. Vnde fides est substantia sperandarum rerum, &c.

Lectio 6.

Hic ostenditur virtus fidei.

Fide, reliquit Aegyptum: non ueritus animositatem regis. Inuisibilem enim tanquã uidens sustinuit. Fide, celebrauit pascha: & sanguinis effusionem: ne qui uastabat primitiua, tangeret eos. Fide, transierunt mare rubrum tanquã per aridam terram: quod experti Aegyptii, deuorati sunt. Fide, muri Hiericо corruerũt, circuitu dierum septem. Fide, Raab meretrix non periit cum incredulis: excipiens exploratores cum pace.

¶ Suprà posuit Apostolus fidẽ Moysi quantum ad id quod fecit in exitu de Aegypto. Et circa hoc facit tria. Primò enim ostendit quid fecerit in exitu de Aegypto. Secundò ostendit modum exeũdi, ibi [Fide celebrauit.] Tertiò quid per fidem factum est cum populo infideli, ibi [Fide de Raab.] Dicit ergo q̃ [Moyses fide.] i. per fidem [reliquit Aegyptum] Sicut autem habetur Exo. 2, Primò fugit de Aegypto interfecto Aegyptio. Secũdò autem exiuit quando simul omnes filios Israel eduxit. Glo. autem exponit de secundo exitu, quia sequitur [Non veritus animositatem.] i. indignationem [regis] In primo enim exitu legitur Exo. 2. eum timuisse. Prouer. 14, Iracundiam regis inutilis sustinebit. In secundo verò non timuit. Prouerbi. 8, Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Potest tamen referri ad primum. Sed nunquid tunc non timuit? Respondeo. Dicendum est q̃ in timore duo consideranda sunt. Vnum quod aliquando potest esse vituperabile. s. quando propter timorem facit aliquid non faciendum, vel dimittit faciendum. Et sic non timuit Moyses, quia propter timorem non dimisit iuuare fratres suos. Aliud est quod

potest esse laudabile, quando. s. salua fide, refugit periculum propter timorem instantem. Mat. 10, Cũ persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliã. Si enim aliquis salua honestate sua posset vitare periculum & non vitaret, stultus esset, & tentaret deum, quod est diabolicum. Et sic Iesus cessit volẽtibus ipsum lapidare, nec ad suggestionem diaboli voluit se præcipitare: ita & Moyses confidens de diuino auxilio, fugit propter timorem regis ad tempus. Et probat q̃ hoc fecit ex fide, quia fides est de inuisibilibus [& iste sustinuit.] i. expectauit [deum inuisibilẽ] & eius adiutoriũ [tanquam videns.] Psal. Confortetur cor tuum, & sustine dominum. 1. Tim. 1, Regi aũt seculorum immortali, inuisibili, &c. Moyses enim in vtroque exitu expectabat dei adiutoriũ, vnde in primo dicit Exo. 2, Deus patris mei adiutor meus. In secundo verò Exo. 14, Vos tacebitis & dominus pugnabit pro vobis. ¶ Deinde cũ dicit [Fide celebrauit pascha] Ostendit quid fecerit quãtum ad modũ transeundi. Et primò ponit illud quod fuit factũ ad præparationem transitus. Secũdò quantũ ad ipsum transitum, ibi [Fide transierũt.] Tertiò q̃tum ad id quod per fidem factum fuit q̃tum ad introitũ terræ promissionis, ibi [Fide muri] Quantum ad primũ ponit hystoriam quæ habetur Exo. 12. vbi dominus mandauit illis ante exitum filiorum Israel. s. eadem nocte immolari agnum & de sanguine eius vtrunq; postem & super liminare liniri. Carnes eius assas cum azimis & lactucis agrestibus comedi, cũ multis aliis quę fiebant & seruanda erant, vt ibi habet videri. Et hoc vocabatur pascha. s. eius agni, & effusio sanguinis, quæ duo cõ obseruanda erant, vt ibi habet videri. Et hoc vocabatur pascha. s. eius agni, & effusio sanguinis, quæ duo cõcurrebant ad transitum illum quem facturi erant in proximo. Dicitur autem pascha à paschin græcè, quod latinè est, passio, vel à phase quod Hebraicè idem est quòd trãsitus. In hoc autẽ figurabatur q̃ Christus per passionem transiret ex hoc mundo. Io. 13, Vt transeat ex hoc mundo. Itẽ q̃ nos per meritum mortis eius à terrenis ad cælestia, ab inferno transimus ad cælum. Eccl. 24, Transite ad me omnes qui concupiscitis me. Quod quidem fuit per virtutem sanguinis Christi. supra 10, Habentes itaque fiduciã fratres in introitu sanctorum in sanguinem Christi. Fuit autẽ in illo pascha duplex transitus. Vnus quo transibat dominus percutiens Aegyptios, alius quo populus transibat. Sic etiam sanguine Christi, qui est agnus immaculatus, debẽt liniri postes fidelium, intellectus. s. & affectus. Dicit ergo [Fide.] i. per fidem [celebrauit pascha.] i. esum agni [& sanguinis effusionem] ad liniendum postes domorum. Et quare hoc faciebat? [Ne. s. qui vastabat primogenita] Aegyptiorum [tangeret eos.] Psal, Percussit omne primogenitum in terra Aegypti. ¶ Sed quęri potest quorum ministerio hoc factum sit, vtrum. s. bonorum vel malorum angelorum, quia videtur q̃ per malos. Psal. Immissionem per angelos malos. Respondeo. Dicendum est q̃ non est inconueniens de quibuscũque. Vnde sciendum est q̃ pœnarum inflictio fit interdum per bonos angelos. Sicut enim dicit Dionysius. 4. ca. de di. no. Punire malum non est malum, sed malum facere est malum. Punitio enim est opus iustitiæ, si cui patet de angelo qui contriuit castra Assyriorum. Esa. 37, qui creditur fuisse bonus angelus. Vnde talis punitio indifferenter fit per bonos & malos, sed differenter à bono & à malo, quia bonus non punit nisi exercẽdo iustitiam diuinã in malos. Et in scripturis operatio tam diaboli q̃ boni angeli, cuiusmodi est hęc, attribuitur deo. Malus autem & si obsequatur diuinæ iustitiæ, tamen non ex intẽtione iustitiæ hoc agit, sed ex peruersitate voluntatis suæ affligit bonos & malos, & libentius bonos si permittatur, sicut pater de Iob. Iste angelus qui dixit Moysi, Transibit dominus percutiens Aegyptum, bonus angelus fuit, cũ ipse aliquãdo loquatur in persona sua. Bono autem angelo aliquando subministrat spiritus nequã, vnde adhibitũ fuit illi ministerium eius, licet ex intentione suę malæ & peruersæ voluntatis voluntariè operantis ad cædẽ. Et ideo dicit immissionem per angelos malos. Non ergo tangebat eos qui erant sanguine signati malus angelus terrore & timore dei, vtpote non permissus. Bonus autem inde terrebatur admirando virtutem dei. ¶ Deinde cũ dicit [Fide transierunt, &c.] Ostendit quid egit in ipso transitu. Et primò ostendit hoc. Secundò ostendit q̃ illud pertinebat ad fidẽ, ibi [Quod experti.] Dicit ergo quòd [fide] [idest, per fidem] [transierunt mare rubrum tanquam per aridam terram.] Duo enim ibi per fidem facta sunt. Vnum quod homo fecit. s. quod cõmiserunt se ad transeundum, quod non fuit nisi per fidem. Aliud fuit ex parte dei, scilicet quòd aquæ fuerunt eis pro muro. Hoc etiam fuit per fidem. Operatio enim miraculorum attribuitur fidei. Mat. 17, Si habueritis fidem sicut granum synapis, dicetis monti huic transi hinc & transibit, ergo hoc fide factũ fuit, idest, hoc meruit fides. Et hoc habetur Exod. 14. &. 15. Deinde ostendit q̃ hoc pertinet ad fidem, quia [Aegyptii hoc experti] idest, volentes experiri [deuorati sunt] quia scilicet non habuerunt fidem. Exod. 15, ¶ Deinde cùm dicit [Fide muri Hiericо cornierunt, ci. di. septem.] Agit de eo quod per fidem factum est in introitu terræ promissionis. De hoc habetur Ios. 6. vbi dicitur q̃ ad mandatum domini sacerdotes septẽ diebus cum arca testamenti circuierunt primam ciuitatem vltra Iordanem, scilicet Hiericо, & septima die septimo circuitu muri eius corruerunt: hoc fuit aliquid ex parte hominis, scilicet quòd ex mandato domini circuierunt credentes mandatum domini debere impleri. Aliquid autem ex parte dei. s. q̃ sic ad circuitum eorum muri corruerunt. Moraliter Hiericо interpretatur luna siue defectus, & significat mundum istũ. Muri eius sunt impedimenta quibus aliquis detinetur in mundo. Per buccinas quibus Leuitæ & sacerdotes intonabant, vox prædicatorum significatur. Per circuitum septem dierum totus designatur decursus præsentis temporis, qui per septem dies completur. Per quæ datur intelligi q̃ omnia impedimenta mundi cadunt ad continuam vocem prædicationis. 2. Cor. 10, Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei. ¶ Deinde cũ dicit [Fide Raab meretrix] Ostendit quid factum sit per fidem ab aliquo de populo infideli, scilicet à Raab, de quã Ios. 5. &. 6. Cùm enim Iosue misisset exploratores ad explorandum Hiericó, ipsi euaserunt auxilio istius mulieris, quæ dicitur meretrix, idest, idolatra. Vel ad literam, meretrix erat, ad quam ingressi sunt non ad peccandum, sed ad latendum. Domus enim talium patent maximè de nocte. Isti etiam venerant de nocte. Domus etiam eius cõmuncta erat muro. Meretrices autem absque exceptione accipiunt indifferenter, & ideo melius poterant apud eam occultari. Ista ergo per fidẽ liberata fuit. Vnde dicit [Raab meretrix fide] id est, per fidem [recipiens exploratores cum pace nõ periit cum incredulis] qui corporaliter perierunt, quia exploratores iurauerant eripsam liberare & omnem domum patris sui quod & fecerunt. ¶ Quare autem magis declinauerint ad ipsam potest dici, quia vt ipsa minus posset incusari, indifferenter

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes recipiens. Nec erat conueniens vt salus ipsorum fieret alicui saluāti ipsos occasio mortis. In hoc autem quod ex ipsa receptione ipsorum liberata est, designatur ꝙ recipientes prædicatores euangelii liberantur à morte æterna. Mat. 10, Qui recipit prophetam in nomine prophetę, mercedem prophetæ accipiet.

Lectio 7.

Hic narrat Apostolus exempla illorū qui fuerunt in terra promissionis.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem, de Gedeon, Barach, Sanson, Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem uicerunt regna operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonū, extinxerunt impetū ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.

¶ Suprà posuit Apostolus ea quæ facta sunt à patribus per fidem ante introitum, & in ipso introitu terræ promissionis, hic accedit ad narrandum exempla illorum qui fuerunt in ipsa terra promissionis, quæ quia multa sunt, ideo breuiter præmissis nominibus patrum ponit in generali præcipua facta ipsorum, ponens causam illius breuitatis. Et circa hoc facit tria. Primò ponit nomina patrum & causam quare breuiter vult eorum facta pertransire. Secundò ostendit quid fecerunt per fidem, ibi [Qui per fidem vicerunt.] Tertiò quid per fidem receperunt, ibi [Adepti sunt.] Dicit ergo [Quid adhuc dicā?] q.d. Peruenī vsque ad tempus introitus terræ promissionis, in quo pauca respectu dicendorum dicta erant. Remanent enim tot dicenda, ꝙ non possent explicari [Deficiet enim tempus me enarrantem] i. si velim enarrare nō sufficiet mihi tempus epistolaris enarrationis, quæ debet esse succincta. Vnde Hie. ad Paulinū 6. c. Neque enim epistolaris angustia longius euagari patiebatur. Vel tempus, intellige vitæ. Isto modo loquitur Io. vlti. Sunt quidem alia multa quæ fecit Iesus, &c. vbi dicit Gl. ꝙ loquitur hyperbolicè, nec tamen est falsum, sed est figuratiua locutio. ps. Vbi nos habemus, annuntiaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Dicit litera Hieronymi, Si annuntiare voluero, plura sunt q̄ narrari queant. ¶ Sciendum tamen ꝙ aliqui istorum aliqua mala fecerunt, & aliqua bona, vnde non numerantur hic nisi quantum ad bona quæ fecerunt vel receperunt. Tamen probabile est ꝙ oēs fuerint finaliter sancti, ex quo Apostolus nominat eos in cathalogo sanctorū. Primò ergo ponit Gedeonē, de quo Iudic. 6. Quē præmittit, & quia nihil mali fecit, & quia fecit factū multum insigne, & fortè. etiam quia accepit maximum signum incarnationis Christi in vellere & rore, de quo dicitur in psal. Descendit sicut pluuia in vellus. Secundò ponit Barach, de quo Iudic. 4. Qui nō fuit ita insignis sicut Gedeon, cui etiam illa victoria nō fuit reputata, sed magis mulieri, & ideo fortè postponit ipsum. Tertiò ponit Sanson, de quo Iudic. 13. De quo specialiter videtur ꝙ non deberet hic numerari, quia in morte peccauit interficiendo se. Aug. autem. 1. de ci. dei dicit ꝙ excusatur quia creditur hoc fecisse mandato dei, cuius signum est, quia non potuisset domū tantam propria virtute subuertere, sed virtute dei, quæ non adiuuat ad malum. Quartò ponit Iepte, de quo Iudic. 11. Istum postponit Sansoni, quia non fecit tot facta insignia sicut ille. ¶ Dubitatur autem de Iepte si immolando filiam suam ex voto peccauerit, videtur ꝙ non, quia dicitur ibi, Irruit spiritus domini in Iepte. Et post hoc sequitur votum suum & victoria. Contrà. Dicit Hiero. ꝙ fuit in vouendo indiscretus, & in reddendo impius. Respondeo. Dicendū est ꝙ fuit ibi aliquid à spiritu sancto. s. motus ad vouēdū in generali, ꝙ. s. immolaret quicquid occurreret sibi immolabile, aliquid autem ex proprio suo spiritu. s. ꝙ immolauit quod non debuit, & in hoc peccauit, sed post pœnituit. Similiter Gedeon peccauit faciendo Ephor, & in tentando deum in petitione signi in vellere, & postea pœnituit, sicut & Dauid, de quo subdit dicens, Et Dauid & Samuel, de quibus. s. in libris Regum agitur, Et aliis prophetis, de quibus si vellet dicere, tempus deficiet. ¶ Sed tunc quæstio est vtrū omnes isti qui dicti sunt fuerunt prophetæ. Respondeo, dicendum est ꝙ spiritussanctus mouet mentem prophetæ, sicut agens principale mouet instrumentum suum. Potest autem spiritussanctus mouere ad tria. s. ad cognoscendum, ad loquendū & ad faciēdum. Et quodlibet istorum dupliciter. Ad cognoscendum, s. quandoque cum intellectu, eius quod videtur, sicut fuit Esaias & alii prophetæ, vnde dicti sunt & videntes. 1. Reg. 19. Qui hodie dicitur propheta, olim dicebatur videns. Aliquando autem sine cognitione eius quod videtur, sicut patet in somnio Pharaonis, & in visione Baltasar. Ad loquendum etiam mouet dupliciter, quandoque ac sciendū id de quo loquitur, sicut patet de Dauid: quandoque autem nescit, sicut Cayphas, & fortè Balaam. Similiter etiam quandoque mouet ad faciendum, & scit quid facit, sicut Hieremias qui abscondit lumbare suum super Euphratē. Quādoque autem nescit sicut dicit. Aug. super Io. de militibus qui diuiserunt sibi vestimēta Christi, non tamen cognoscebant misteriū ad quod illa diuisio ordinabatur. Hoc est ergo de ratione prophetæ, ꝙ cognoscat illud quod videt, vel dicit, vel facit. Quando autem non cognoscit, non est verè prophe ta, sed participatiuè tantùm. Et sic dicit Ioannes Caypham prophetasse, quia habuit aliquid prophetiæ. Iste autem motus spiritus sancti dicitur instinctus secūdum Augustinum. ¶ Deinde cùm dicit [Qui per fidem vicerunt regna.] Ostendit quid sancti de quibus locutus est, fecerunt, & primò ostendit hoc in generali. Secundò descendit ad quædam specialia, ibi [Obturauerunt ora leonum.] Primò autem ponit facti ipsorū meritum. Secundò præmium, ibi [Adepti sunt] Circa primum sciendū est ꝙ inter omnes actus exteriores virtutū moralium actus fortitudinis & iustitiæ videntur esse præcipui, quia maximè pertinent ad bonum commune. Per fortitudinem enim respublica defenditur ab hoste, per iustitiam verò conseruatur. Vnde Apostolus ex vtroque actu commēdat sanctos patres. Ab actu quidem fortitudinis, cùm dicit quòd isti [per fidem vicerunt regna] idest, reges, vel etiam regna ipsorum, sicut Dauid & Iosue. Nihilominus tamen sancti spiritualiter per fidem vicerunt regna, scilicet regnum diaboli, de quo Iob 41, Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Item carnis. Ro. 6, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Item regnum mundi. Io. 18, Regnum meum non est de hoc mundo. Isti autem vincūt per fidem. 1. Io. 5, Hæc est victoria quę vincit mundum fides nostra. Nullus enim potest præsentia cōtemnere, nisi propter spem futurorum bonorū. Per contemptum enim principaliter vincitur mundus. Et ideo quia fides ostēdit nobis inuisibilia, propter quæ contemnitur mundus, ideo, vincit mundum fides nostra. Ab actu autem iustitiæ commendat eos cùm dicit [Operati sunt iustitiam.] Aliquando autem iustitia est virtus generalis, quando scilicet obedit legi diuinæ. Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit. Et. 2. Mach. 9, Iustū est subditū esse deo. 1. Io. 3, Qui iustitiā facit

iustus est. Aliquando autem est virtus specialis, & ista consistit in actionibus & communicationibus humanis, quando scilicet reddit quis vnicuiq; quod suum est. Vtrunq; autem iustitiam habuerunt sancti. Esa. 54, Hæc est hæreditas seruorum dei, & iustitia apud me, dicit dominus. Eccle. 1. Concupiscens sapientiam serua iustitiam, scilicet obediendo mandatis. Item ipsam exercendo in populo. Psal. Feci iudicium, & iustitiā, &c. ¶ Deinde cùm dicit [Adepti sunt] Ostendit quid receperunt, quia [adepti sunt repromissiones.] Promissio enim dei efficax est, quia nunquam deficit deus in promissis. Ro. 4, Quæcunque promisit deus potens est & facere. Psal. Fidelis deus in omnibus verbis suis. ¶ Sed contrà. Suprà eodem, Iuxta fidē defuncti sunt, non acceptis repromissionibus. Respondeo. Dicendum est ꝙ illud quod hic dicitur tripliciter potest intelligi. Vno modo ꝙ promissio dei sit illa specialis qua promittit sanctis vitam æternam. Et istam nullus accepit ante aduentum Christi. Rom. 15, Ad confirmandas promissiones patrum. Secundò pro promissione de terra promissionis habenda. Et istam nō acceperunt priores patres tres. s. Abraham, Ysaac, & Iacob, sed tàm patres posteriores, sicut Iosue & alii sancti. Tertiò pro promissione particulari. s. eius quod vnicuique promissum fuit, sicut Dauid regnum, & Ezechiæ sanitas. Et istas promissiones consecuti sunt. ¶ Deinde cùm dicit [Obturauerūt ora leonum] Ponit quæda ꝑticularia beneficia aliquibus collata. Et primò quę pertinent ad remotionem mali. Secundò illa quæ pertinent ad executionem boni, ibi [Fortes facti sunt in bello] Malum autem nociuum hominis est duplex. Vnum exterius, & aliud interius. Secundum ponit ibi [Conualuerunt] Exterius autem malū est duplex, quia aut illatū est à creatura irrationali, aut rationali. Secundum ponit, ibi [Effugauerunt.] Ab irrationali duplex, scilicet vel ab inanimata, vel ab animata. Nocumētum illatum ab inanimata tangit, ibi [Extinxerunt impetum.] ¶ Quantum ergo ad animata dicit [Obturauerunt ora leonum.] Loquitur autem in plurali, licet non fuerit nisi vnus, scilicet Daniel: sicut etiam dicitur. Mat. 2, Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Nullus autem tunc quærebat Christū occidere nisi solus Herodes. Cuius ratio est, quia loquitur de omnibus sanctis communiter, quasi de vno collegio sanctorum. Et quod vnus facit imputatur aliis, & etiam omnibus, quod fit per virtutem spiritussancti quæ est cōmunis omnibus. Vnde etiam in isto contextu loquitur tanquam de pluribus. Potest etiam dici ꝙ hoc cōpletum est in Dauid, qui sicut ipse dicit 1. Reg. 17, Leonē & vrsum interfecit. Et etiā Sanson iudicū 14. Per leonem aūt spiritualiter intelligitur diabolus. 1. Pet. 5, Aduersarius vester diabolus, &c. Qui ergo in fultus eius reprimit, os leonum obturat. Iob 29, Conterebam molas iniqui, & de dentibus eius auferebam prædam. ¶ Nocumentum à re inanimata remouet cùm dicit [Extinxerunt impetū ignis] sicut habetur de tribus pueris in Dan. 3. Itē ad preces Moysi & Aaron extinctus est ignis, qui missus à domino deuorabat populū murmurantē, sicut patet Nume. 11. 16. Ignis iste est interior motus cōcupiscentię vel iræ. Qui ergo refrenat illum motum, extinguit impetum ignis. Psal. Supercecidit ignis, & non viderunt solem. ¶ Remotionem nocumenti per rationalem creaturam illatam tangit cùm dicit [Effugauerunt aciem gladii] i. actiē hostis cum gladiis acutis. Hoc autem frequentissimè factum fuit per ipsos, sicut patet de Iosue, Gedeone, & Dauid. Per gladium autem mala suasio intelligitur. Psal. Linguæ eorum gladius acutus. Istos gladios fugat qui malam linguam tacere facit. Eccle. 28, Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Prouerb. 25, Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem. Nocumentum interius est infirmitas, de cuius remotione dicit [Conualuerunt de infirmitate] sicut specialiter apparet de Eze. 4. Reg. 20. & Esa. 38. Ista autem infirmitas est peccatum. Psal. Miserere mei domine quoniam infirmus sum. Conualescit ergo qui resurgit. ¶ Deinde cùm dicit [Et fortes facti sunt.] Ponit beneficia quantū ad assecutionem boni, & ponit tria. Primū pertinet ad hoc quod fortiter egerūt. Vnde dicit [Fortes facti sunt in bello] sicut patet de Iosue. Eccl. 46. fortis in bello Iesus naue, successor Moysi in prophetis, &c. Sic patet etiā de multis aliis. Secundū pertinet ad effectum illius fortitudinis. Vnde dicit [Castra verterunt exterorum] sicut patet de Maehabeis, & de Dauid. Psal. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meū. Sed tertium pertinet ad effectum fortitudinis diuinæ. Vnde dicit [Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos] idest, per resurrectionem. Quod aliqui malè intelligentes exposuerunt mortuos suos, ideſt, viros suos resuscitatos, per hoc asserentes ꝙ per mortem non soluitur matrimoniū, quod falsum est etiam si resurgeret. Et est contra Apost. Ro. 7, Si dormierit vir eius liberata est à lege viri. Vnde sciendum est ꝙ etiam in effectibus sacramentorum est quædam differentia. Quędam enim sacramenta imprimunt caracterem, sicut baptismus, confirmatio, & ordo. Et quia caracter in anima perpetuò manet, ideo baptizatus, vel confirmatus, vel ordinatus, si resuscitaretur non debet iterari aliquod illorum sacramentorum. Alia verò sacramenta non imprimūt caracterem sicut pœnitentia extrema vnctio, & sic de aliis, quia sunt contra aliquid iterabile, & ideo iterari possunt. Inter illa autem est matrimoniū, & ideo non dicit viros, sed mortuos, quia matres filios suos mortuos receperunt per resurrectionem, quorū resurrectio fuit quoddam præsagium futuræ resurrectionis inchoatę per Christum. De istorū resurrectione, vel magis resuscitatione, habetur 3. Regum 17. & 4. Reg. 4. Tamen illi sic resuscitati sunt iterum mortui, Christus autem resurgens ex mortuis iam non moritur. Ro. 6. Vnde resurrectio eius fuit initium futuræ resurrectionis. 1. Cor. 15, Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiē tiam. Sicut autē ista temporalia beneficia illis data sunt tanquā infirmis, ad sustentationem per meritū fidei ipsorum, ita fuerunt figura futurorum bonorum, quæ nobis ex merito fidei dabuntur. Mat. vlti. Signa autē eos qui crediderint hæc sequentur, &c. Quæ Gregorius exponit de bonis spiritualibus.

Lectio 8.

Exponit Apostolus exempla illorum, qui propter fidē passi sunt multa.

Alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut inuenirent meliorē resurrectionem. Alij uerò ludibria & uerbera experti, insuper & uincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierūt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & in speluncis & in cauernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperūt repromissionem, deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non sine nobis consummarentur.

¶ Suprà posuit Apostolus exēpla sanctorū patrū antiquorū qui multa & magna fecerūt ꝓpter fidē: hìc ponit exempla illorū qui multa propter fidē passi sunt. Et circa hoc facit duo. Primò enim ostēdit quomodo

Universidad de Deusto
Biblioteca

passi sunt propter fidem. Secundò ostendit quomodo promissiones eis factæ dilatæ sunt, & quare ibi [Et hi omnes testimonio.] Circa primũ duo facit, quia primò ponit mala ab aliis eis illata. Secundò mala propria voluntate assumpta, ibi [Circuierunt in melotis] ab aliis autem illata sunt eis mala dupliciter, quia quædam in vita, quædam verò in morte. Et ista duo ponit, ibi [Lapidati sunt.] In vita verò mala tripliciter illata sunt eis, quia quædam quantum ad corporalem afflictionem, quædam quantum ad irrisionem, quædam quantũ ad inclusionem. Quantum ad primum dicit, Alii autem, &c. Q.d. Ita dictum est q̃ quidam multa bona reciperunt propter fidem, vel in amotione mali, vel in executione boni temporalis, in quibus figuratur vetus testamentum quod conferebat bona temporalia. Sed alii multa propter fidem passi sunt quorum [quidam distenti sunt] in æculeis sicut dicitur 1. Mach. 2. & 2. Mac. 6. de pueris suspensis ad cervices matrum. Et 7. de septem fratribus. In istis sanctis primò figurabatur nouum testamentum. Vnde dicit [Non suscipientes redemptionem] idest, liberationẽ. Qui enim subiicitur pœnæ, est quodammodo seruus pœnæ. Et ideo liberari à pœna, dicitur redemptio. Psal. Die qua redemit eos de manu tribulantis. Sed quare non fuerunt liberati ostendit, quia hoc non fuit propter hoc quin deus haberet prouidentiam de ipsis, sed vt inuenirẽt vitã æternam, quæ melior est quã liberatio in quacunq; pœna præsenti, vel quæcunq; resurrectio vitæ præsentis, & ideo dicit [Vt meliorem inuenirent resurrectionem.] Iob 19, In nouissimo die de terra surrecturus sum. Et a. 26, Viuent mortui tui, interfecti mei resurgent. Vel dicit meliorem, quia ex hoc ipso quod maiora pro Christo passi sunt, maius præmiũ recipient. Sicut enim dicitur 1. Cor. 15, Stella differt à stella in claritate, sic erit resurrectio mortuorum. Qui enim fuerunt maiores in merito maiores erunt in præmio. Et ideo apostoli præferũtur martyribus, martyres verò omnibus aliis. Maiores enim merito, maiores sunt præmio. Præcipua verò sunt merita martyrum. Io. 16, Maiorem hanc dilectionem nemo habet, &c. Nec tamen quilibet martyr maior est quolibet confessore, sed aliquis martyr potest esse maior aliquo confessore, & econuerso aliquis confessor aliquo martyre, licet non vniuersaliter. Potest enim comparari vnus alteri vel quantum ad genus operis, vel quantum ad gradus charitatis. Nullus autem actus quantum est de se, est ita meritorius, sicut quo quis moritur propter Christum, quia dat illud quod habet carius. s. vitam propriam. Mat. 5, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si verò cõsideretur radix omnis meriti, quæ est charitas. 1. Cor. 13. Sic opus procedens ex maiori charitate, est magis meritorium. Et sic potest vnus simplex cõfessor esse maioris meriti apud deum. Apostolus autem loquitur in genere operis, dicens, Vt scilicet meliorem, id est, maiorem & clariorem inuenirent resurrectionem. Vnde, ly meliorem, importat cõparationẽ status præsentis vitæ ad futuram resurrectionem, vel comparationẽ claritatis resurrectionis vnius resurgentis ad claritatem alterius. ¶ Deinde cũ dicit [Alii ludibria.] Ponit mala illis illata in vitam quantum ad irrisionem factã in verbis, dicẽs q̃ [alii experti sunt ludibria] sicut patet de Sanson. Iudic. 16. de Thobia & Iob, & Esaia. Esa. 50, Faciem meã non auerti ab increpantibus & confpuentibus in me. Hieremias etiam dicit, Hier. 20, Factus est mihi sermo domini in opprobrium & derisum. ¶ Quantum verò ad facta dicit q̃ [experti sunt verbera] sicut patet de Michea, de quo 3. Re. vlt. & 2. Para. 18. dicitur q̃ percussit eum Sedechias in maxillam. In quibus omnibus præsignabantur passiones noui testamenti. 1. Cor. 4, Spectaculũ facti sumus mundo & angelis & hominibus. ¶ Deinde cùm dicit [Insuper & vincula.] Ponit mala sanctis illata quãtum ad inclusionem. Vnde dicit [Insuper & vincula] sicut Hieremias, de quo Hier. 20. dicitur q̃ positus in neruo. Nec solùm vincula, sed [etiam carceres] sicut Hieremias. Hier. 37. & 38. Et Micheas. 3. Regum vlti. ¶ Consequenter ostendit mala illata quantum ad mortem cùm dicit [Lapidati sunt.] Quod quidem genus mortis tunc erat cõmune apud omnes Iudæos. Mat. 23, Hierusalẽ Hierusalẽ quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Sic lapidatus est Naboth. 3. Reg. 21. Et Hieremias. s. de quo legitur q̃ Iudæi lapidauerunt eum in Aegypto lapidibus quos absconderat sub muro latericio domus ipsius Pharaonis. Et licet Epiphanius dicat q̃ fuit tractus, tamen cõmuniter ponitur q̃ fuit lapidatus. Zacharias etiam filius Ioiade fuit lapidatus, vt legitur 2. Para. 24. ¶ Secundum genus mortis inconsuetum & crudele ponit cùm dicit [Secti sunt.] Hoc dicit propter Esaiam, quem Manasses fecit secari serra lignea. Et loquitur pluraliter, licet non fuerit nisi vnus. secundũ cõsuetudinem scripturæ, propter causam supradictam. ¶ Tertium genus cùm dicit [Tentati sunt] vt. s. consentirent. Quod dicit propter Matathiam & filios eius. 1. Mach. 2. Et propter Eleazarũ. 2. Mac. 6. Et propter hystoriam de septem fratribus. 7. cap. Et tandem occiderunt eos. Tre. 4, Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame. Specialiter tamen Vrias fuit occisus à Dauid. 2. Reg. 11. Et Iosias 4. Reg. 23. ¶ Deinde cùm dicit [Circuierunt in melotis] ponit mala voluntariè assumpta. Et ista adhuc reducuntur. s. ad exteriorem cultum, ad personæ statum, ibi [Egentes] & ad habitationis locum, ibi [In solitudinibus.] Quantum ergo ad cultum, dicit [Circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis] Melota est vestis secta de pilis camelorum, vt cuidam dicunt. Vel melius quòd taxus habet pellem hirsutam, de qua fit vestis quæ dicitur melota. Pellis caprina cum hoc quòd est hirsuta, est etiam vilis. Et hæc dicũtur de Helya. 4. Reg. 1. q̃ erat vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Et de talibus vestibus dicit Aug. in li. de sermone domini, quòd potest esse in tali veste intentio mala, si quis vratur ad vanã gloriã, bona autẽ, si ad contemptum mundi, & macerationem carnis. Præcipuè autẽ qui profitentur statum pœnitentiæ, debent ostendere signa professionis. Et ideo licet eis vti talibus vestibus, non tamen ad ostentationem, & sic vtebantur prophetæ. ¶ Quantum autẽ ad statum personæ dicit [Egentes] quia carebãt diuitiis, in quo præfigurabant statum perfectionis noui testamenti, de quo dicitur Mat. 19, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ possides. Et hoc fuit specialiter de Helya, qui pastus fuit à coruis, & à muliere vidua. 3. Reg. 17. Psal. Pauper ego sum in laboribus. Idem, Egenus & pauper ego sum. Itẽ [angustiati] sicut patet de Helya, qui fugit à facie Iezabel. 3. Reg. 19. Et de Dauid qui fugit à facie Absalon. 2. Regum 15. Item afflicti labore corporali. Sicut de Helya qui dormiuit lassus subter vnam Iuniperum. Et subdit [Quibus dignus non erat mundus.] Sicut dicit Dionysius in epistola ad Ioannem euangelistam. Mali aliquãdo per ea quæ faciunt, ostendunt indicia suæ damnationis, vnde dicit q̃ per hoc quòd mali seperauerunt à se beatum Ioannem, ostẽdebat deos q̃ erant indigni societate eius. Et ideo dicit Apostolus q̃ mundus non erat dignus eis. q.d. Quia mundani

non erant digni societate iustorum. Io. 15, Ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. ¶ Deinde cùm dicit [In solitudinibus.] Ostendit hoc quantum ad locum, quia propriam mansionem non habebant, sed [errabant in solitudinibus, & in montibus, & in speluncis & in cauernis terræ] quæ sunt loca apta ad contemplationem & pœnitentiam. Dicitur autem spelunca quæ fit arte, sed cauerna quæ est à natura, vel ab aliquo accidente, sicut ex corrosione aquarum. Ista patent de Dauid. 1. Regũ 22. & 23. Et de Helya. 3. Reg. 19. ¶ Deinde cùm dicit [Et hi omnes.] Ostendit q̃ eis dilatæ sunt promissiones. Et ne putetur q̃ hoc fuerit propter defectum meriti. ideo secundò designat rationem illius dilationis, ibi [Deo pro nobis.] Dicit ergo q̃ [hi omnes testimonio fidei inuenti sunt probati]. i. per fidem habent testimoniũ q̃ sunt probati. i. approbati à deo. 2. Cor. 10, Non enim qui seipsum cõmendat ille probatus est, sed quem deus cõmendat. Sap. 3, Tanquam aurũ in fornace probauit eos. Et tamen [non acceperunt repromissionẽ.] s. gloriæ, vel promissam vitam vsque ad Christum. Psal. Distulisti Christum. Temporales enim acceperunt, non autem spirituales. Suprà eodem, Defuncti sunt non acceptis promissionibus. ¶ Deinde cùm dicit [Deo pro nobis.] Ostendit rationem dilationis, ex quo aliqui sumpserunt causam, vel occasionem erroris, qui dicũt q̃ nullus in paradisum intrabit vsque ad vltimam consummationem, quæ erit per finalem resurrectionem. Sed hoc est cõtra Apostolum. 2. Cor. 5, Scimus q̃ si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, q̃ ædificationem habemus ex deo domum non manufactã, sed æternã in cælis. Ista ergo cõsummatio de qua loquitur Apostolus, potest referri ad præmiũ essentiale, s. beatitudinem quæ habetur per Christum Micheæ 2, Ascendit pandens iter ante eos, quã non habuerunt sancti veterir testamenti. Vel potest referri ad stolã cor puris, quæ non dabitur vniuersaliter, vsque post resurrectionem vniuersalẽ, licet fortè aliqui iam habeant ipsam ex speciali priulegio. Non ergo sine nobis consummantur, sed perficiuntur duplici stola, vt sicut dicit glo. in cõmuni gaudio omnium maius fiat gaudiũ singulorũ. Vnde in hoc nobis deus prouidit. Et ideo dicit [Deo pro vobis aliquid melius prouidente.] Psal. Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum. Magis enim gauder homo cum pluribus gaudentibus. Glo. Si isti tenuerunt fidem qui tandiu expectauerũt regem, multòmagis teneamus nos qui statim recipimus. Luc. 23, Hodie mecũ eris in paradiso.

Caput 12.

Apostolus hic ponit monitionẽ moralẽ, exhortãs vt sic de quã cor de tenent, operibus de monstrent.

IDeoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus: & circunstans nos peccatum, per patientiam, curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dexterã sedis dei sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis uestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

¶ Suprà Apostolus multipliciter commendauit fidem per quam membra Christo capiti coniunguntur: hic ponit moralem monitionem exhortans vt fidem quã tenent corde, operibus demonstrent, sicut etiam monet Iac. ca. 2. canonicæ suæ. Et primò docet quomodo se debeant habere circa mala. Secundò quomodo debeant se habere circa bona. ca. 13, ibi [Charitas fraternitatis]. Est autem duplex malum. s. pœnæ & culpæ. Primò ergo docet quomodo se debent habere circa mala pœnalia tolleranda. Secundò circa mala culpæ vitanda, ibi [Propter quod remissas, &c.] Ad tolerandum autem malũ pœnæ. Primò inducit exẽplo antiquorum. Secundò exemplo Christi, ibi [Aspicientes in authorẽ.] Tertiò authoritate scripturæ, ibi [Et oblitus estis.] Quantum ergo ad primũ dicit [Ideoque nos habentes tantam nubẽ testiũ impositam.] q.d. Ita dictum est q̃ sancti testimonio fidei probati, nec tamen habuerunt promissiones, & tamen cùm hoc non defecerunt in expectando, ergo nos qui habemus tantam nubem testium interpositam, &c. Sancti dicuntur testes dei, quia verbo & facto glorificabatur deus per eos. Mat. 5, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrũ qui in cælis est. Esa. 44, Vos testes mei dicit dominus. Dicuntur autem sancti, nubes. Primò propter conuersationis sublimitatem. Esa. 60, Qui sunt isti qui vt nubes volant. Secundò propter doctrinæ fœcunditatem. Iob 26, Qui ligat aquas in nubibus suis vt non erumpant pariter deorsum. Et 36, Effundit imbres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt. Tertiò propter spiritualis consolationis vtilitatem. Sicut enim nubes præstant refrigerium, sic exempla sanctorũ. Esa. 18, Et sicut nubes roris in die messis. Hanc ergo nubem testiũ habemus impositam, quia ex vita sanctorum quodãmodo inducitur nobis necessitas ad imitandum. Ia. 5, Exemplum accipite fratres exitus mali & longanimitatis, laboris, & patientiæ prophetas. Augustꝰ. Sicut spirituſſanctus loquitur in scriptura, ita in gestis sanctorum quæ nobis sunt forma, & præceptum vitæ. Hoc est ergo exemplum sanctorum quod inducit. Sed quia ad confirmandum se ad aliquod exemplar, interdum ex impedimento superueniente impeditur homo, ideo remouet illud quod potissimè potest impedire. Illud autem est pondus peccati. Tribulatio autẽ est, quasi quidam agon. 1. Corin. 9, Omnis qui in agone contendit ab omnibus se abstinet. Sicut autem in cursu & certamine oportet omnia aggrauantia deponere, ita & in agone tribulationis. 2. Tim. 4. Bonũ certamen certaui, cursum consummaui. Qui ergo in tribulatione vult bene ad deum currere, oportet impedimenta deponere. Ista ipse impedimenta vocauit Apostolus pondus & circunstans peccatum. Per [pondus] autem potest intelligi peccatum perpetratum, quod dicitur pondus, quia animam deprimit ad infima, & inclinat ad aliud. Psal. Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Grego. Peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Per [circunstans peccatum] potest intelligi occasio peccandi, quæ quidem est in omne quod circunstat, scilicet in mundo, carne, proximo dæmone [Deponentes ergo omne pondus,] idest, peccatum, perpetratũ, quod dicitur pondus [& circunstans nos peccatum] scilicet occasionẽ peccandi. 1. Pet. 2, Deponentes omnem malitiam & omnem dolũ. Vel pondus potest intelligi tedium tribulationis, Sic enim frequenter tribulatio dicitur onus per prophetas, sicut onus damasci. i. tribulatio, quasi dicat, Non sit vobis graue pati pro Christo. Circunstans peccatum dicitur tentatio nobis immissa ex circuitu hostis. 1. Pe. 5, Aduersarius vester diabolus. &c. Vel pondus affectio terrena, per circunstans peccatũ affectio carnalis, quæ scilicet causatur in nobis à carne circunstante. q.d. Deponatis affectionem tam tempo-

Universidad de Deusto Biblioteca

ralium quàm carnaliũ,si vultis liberè currere.Vnde subdit monitionem dicens[Curramus per patientiam ad certamen nobis propositum]non solùm illatũ,quod tamen sustineamus patienter.Sed nos ipsi voluntariè curramus.Psal.Viam mandatorũ tuorũ cucurri.Hoc aũt certamen nobis propositũ est eũ iustitia. Eccl. 4.Vsque ad mortem certa pro iustitia. ¶ Deinde cùm dicit[Aspicientes,&c.]Ponit exemplũ Christi. Et circa hoc duo facit.Primò enim ostendit quare passio Christi habenda est in exemplum,& quid in ipsa considerandum est.Secundò ostendit fructum istius considerationis,ibi[Recogitate eum] Sicut enim dicitur Ephe.2,Gratia saluati estis per fidem:Christus autem est author fidei.Si ergo vis saluari,debes intueri exẽplar illud.Vnde dicit[Aspicientes in Iesum]passum.Hoc significatum fuit per serpentem æneum eleuatũ pro signo in quem aspicientes curabantur.Nu.21.& Io.3,Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis vt omnis qui credit in ipsum non pereat,sed habeat vitam æternam. ¶ Si ergo vis saluari,respice in faciem Christi tui.Ipse enim est author fidei dupliciter.Primò eam docendo verbo.Suprà 1,Locutus est nobis in filio.Io.1,Vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit.Secũdò eã in corde imprimendo.Phi.1,Vobis donatum est pro Christo non solũ vt in ipsum credatis,&c.Item ipse est consummatio fidei dupliciter.Vno modo ipsam miraculis confirmando.Io.10,Si mihi non vultis credere,operibus credite.Item fidem præmiando.Cùm enim fides sit imperfecta cognitio eius præmium consistit in ipsius cognitionis perfectione.Ioan.14,Ego diligam eum,& manifestabo ei meipsum.Hoc autem significatum fuit.Zach.4.vbi dicitur,Manus Zorobabel fundauerunt domũ istã.s.ecclesiã,cuius fundamentum est fides,& manus eius perficiẽt eam.Nam manus Christi qui de genere Zorobabel descendit,fundat ecclesiã in fide,& fidem gloria cõsummat.Videmus enim nunc in speculo,& enigmate,tunc autẽ facie ad faciem.1. Cor.13.Aug.1.de trin.ca.10,Contemplatio est merces fidei,cui mercedi per fidem corda mũdantur, sicut scriptum est.Fide mundans corda eorũ. ¶ In passione enim Christi tria consideranda sunt.Primò quid cõtempsit.Secũdò quid sustinuit.Tertiò quid promeruit.Quantum ad primũ dicit[Qui proposito sibi gaudio]istud autẽ gaudiũ fuit istud gaudium terrenum quo à turba quã pauerat quærebatur vt faceret eũ regem,quod ipse cõtempsit fugiẽdo in montẽ.Io.6.Vnde Eccl.2,Risum reputaui errorẽ,& gaudio dixi quid frustrà deciperis.Vel proposito sibi gaudio æternæ vitæ pro præmio[sustinuit crucem]hoc est secundũ.s. quid sustinuit,quia crucẽ.Phi.2,Humiliauit semetipsum factus obediens,vsque ad mortẽ,mortẽ autẽ crucis.In quo ostenditur & cruciatus acerbitas,quia ibi affixus fuit manibus & pedibus, & mortis vilitas & ignomia,quia hoc erat ignominiosum genus mortis,Sapien.2,Morte turpissima condemnemus eũ.Quantum autem ad tertiũ.s.quod promeruit,quia sessionẽ ad dexteram patris.Vnde dicit[Atque in dextera sedis dei sedet]Exaltatio enim humanitatis Christi,fuit præmiũ passionis eius.& eiusdẽ.1,Sedet aũt ad dexteram maiestatis in excelsis. ¶ Deinde cùm dicit[Recogitate eum]ostendit quis sit fructus huius considerationis.Et primò monet ad diligentẽ exempli considerationem.Secundò ostendit vtilitatem,ibi[Vt non fatigemini]Tertiò subdit rationem,ibi[Non enim vsque]Dicit ergo.Ita dictũ est[Aspicientes,&c.]Nec hoc solũ,sed etiã[recogitate eum.]i.iterum cogitate,Prouer.3,In omnibus viis tuis cogita illum. Et huius ratio est,quia in quacunque tribulatione,inuenitur eius remedium in cruce.Ibi enim est obedientia ad deũ. Phil.2,Humiliauit semetipsum factus obediens.Item pietatis affectus ad parentes.Vnde ibi gessit curã de matre sua.Item charitas ad proximum,vnde ibi pro transgressoribus orauit.Luc.23,Pater dimitte illis,non enim sciunt quid faciũt.Ephe.5,Ambulate in dilectione sicut Christus dilexit, & tradidit semetipsum pro vobis. Itẽ fuit ibi patiẽtia in aduersis.Psal.Obmutui & humiliatus sum,& silui à bonis,& dolor meus renouatus est.Esa.53,Sicut ouis ad occisionem ducetur,& quasi agnus corã tondẽte se obmutescet,& nõ aperiet os suũ.Itẽ in omnibus finalis perseuerantia.Vnde vsque ad mortem perseuerauit.Lucæ 23,Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meũ.Vnde in cruce inuenitur exemplũ omnis virtutis.Aug.Crux nõ solùm fuit patibulum patientis, sed etiam cathedra docentis[Recogitate ergo eũ qui sustinuit]Sed quid cogitãdũ? Tria s.genus passionis,vnde[sustinuit contradictionem].i.afflictionem in verbis.Vnde dicebãt,Vah qui destruis templum dei.Psal.Eripies me de contradictionibus populi.Ro.10,Expandi manus meas ad populum non credentem,sed contradicentem mihi.Luc.2,Et in signum cui contradicetur.Et[contradictionem talem.] i.tam grauem & ignominiosam.Tren.1,O vos omnes qui transitis per viam attendite & videte si est dolor sicut dolor meus.Secundò à quibus passus est,quia[à peccatoribus]pro quibus patiebatur.1. Pet.3, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,iustus pro iniustis.Tertiò persona patiẽtis,Ante passionẽ enim ab origine mũdi,passus est in membris suis,sed tũc in propria persona.Vnde dicit[Aduersus semetipsum] Esa.46,Ego feci & ego ferã.Psal.Quæ non rapui tunc exoluebam.1.Pet.2,Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. ¶ Vtilitatem ostendit cùm dicit[Vt non fatigemini.]Consideratio enim passionis Christi facit nos nõ deficere.Gre.Si passio Christi ad memoriã reuocatur nihil à deo durũ est quod nõ æquanimiter toleretur.Vnde non deficiatis,tanquam fatigati animo,à veritate fidei.Esa.40,Current & nõ laborabunt,ambulabunt & non deficient.2.Thes.3,Nolite deficere benefacientes.Rationem autem huius ponit dicens[Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis.]q.d.Non debetis deficere in tribulationibus vestris pro vobis,quia nondum tantum sustinuistis sicut Christus.Ipse enim sanguinem suum fudit pro nobis.Mat.26,Hic est sanguis noui testamenti,qui pro multis effundetur.Vos autem rapinam bonorum vestrorum sustinuistis.Maius autem est de genere operis vitam dare,quàm substantiam corporalem,licet aliquando ex radice operis.s.ex charitate possit esse minus,sicut suprà dictum est,vnde dicit, Nondum enim restitistis]repugnantes aduersus peccatum[vsque ad sanguinem.]s.fundendum pro Christo.

¶ Lectio 2.

Apostolus monet hîc ad idem,ex authoritate scripturæ.

ET obliti estis consolationis, quæ vobis tanquàm filiis loquitur ,dicens, Fili mi,noli negligere disciplinã domini:neque fatigeris dum ab eo argueris.Quem enim diligit dominus castigat,flagellat autem omnem filium quem recipit.In disciplina perseuerate,Tanquã filiis,nobis offert se deus.Quis enim filius quem non corripit pater?Quòd si extra disciplinam estis,cuius participes facti sunt omnes:ergo adulteri,& non filii estis, Deinde patres quidẽ carnis nostræ, eruditores habuimus,& reuerebamur eos:num multò magis obtẽperabimus patri spirituũ & viuemus?Et illi quidẽ in tempore

tempore paucorum dierum,secundum uolũtatem suam erudiebant nos:hic autem ad id quod utile est in recipiendo sanctificationem eius.Omnis autem disciplina in præsenti quidem uidetur non esse gaudij, sed mœroris,postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam,reddet iustitiæ.

¶ Suprà induxit Apostolus ad mala patienter sustinenda exemplo antiquorum patrum & Christi: hîc monet ad idem ex authoritate scripturæ.Vnde circa hoc tria facit. Primò enim ponit authoritatem . Secundò ostendit sensum eius, ibi [In disciplina perseuerate.] Tertiò arguit ad propositũ ex præmissis:ibi [Quòd si extra disciplinã.]Ponit autẽ authoritatem quæ habetur Proue.3.sed sub aliis verbis quàm litera nostra habet.Ibi enim habemus sic,Disciplinã domini fili mi ne abiicias,nec deficias cùm ab eo corriperis.Quem enim diligit dominus,corripit, & quasi pater in filio complacet sibi. Quia verò Apostolus inducit authoritatem istam causa consolationis, ideo vtitur aliis verbis.Vnde dicit [Et obliti estis consolationis.] Quasi dicat,Mirum est si obliti estis.Psalm. Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animã meam.Idem,in æternum non obliuiscar iustificationes tuas.Dicit autem,cõsolationis,id est,dei consolantis,& est emphatica locutio.2. Corint.1,Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi,pater misericordiarũ, & deus totius consolationis,qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.Sequitur[Quæ vobis,]id est deus consolationis[loquitur tanquã filiis.]Ergo si punit, non odit: sed eius punitio ordinatur ad bonũ,quia loquitur vobis tanq̃ filiis.Verba autem authoris ponit,dicẽs [Fili mi,&c.]Et subdit rationem,ibi[Quem enim diligit,&c.]In authoritate verò prohibet duo: quia prohibet odium disciplinæ,& impatientiam ad ipsam.Propter primum,dicit[Fili mi noli negligere] sicut quidã qui odiunt disciplinam, de quibus dicitur Prou.9, Noli arguere derisorem,ne oderit te.Amos 5, Odio habuerunt loquentem in porta,& corripientẽ perfectè abominati sunt.Dicit ergo Apostolus.Noli negligere disciplinam domini.q d. Cùm deus te flagellat causa disciplinæ, noli negligere,id est, negligenter habere fastidiendo.Sapien.3,Sapientiam & disciplinam qui abiicit,infœlix est. Propter secũdum,dicit [Et ne fatigeris dum ab eo argueris.]Quidã enim & si correctionem durã non odiãt,tamen impatienter portãt.Et ideo dicit,Ne fatigeris,&c.Tunc enim homo spiritualiter,fatigatur, quãdo contristatur inrantum q̃ deficit. suprà eodẽ,Vt nõ fatigemini animis vestris deficientes.Eccle.6,Ne accidieris in vinculis illius. ¶ Deinde cùm dicit[Quem enim diligit dominus,castigat.]assignat causam,sicut autem dicit Philosophus,Verbum castigationis cõmuniter accipitur in pueris,& in concupiscẽtia:dicimus enim castum,cuius concupiscentia castigata est.Similiter puer dicitur castigatus,qui est bene disciplinatus:quod enim de se habet pronitatem ad malum,indiget refrenante.Talis autẽ est cõcupiscentia,& puer quę de se sequũtur impetus suos.Ideo indigent castigante.Ille ergo qui castigat, ideo hoc facit ne tendant in malum.Et quia sensus nostri,& cogitatio nostra prona sunt ad malũ,vt dicitur Gen.8.Ideo dominus castigat nos,vt retrahat nos à malo.Psal.Castigãs castigauit me dominus,& morti nõ tradidit me.Hie.31,Castigasti me,& eruditus sum quasi iuuenculus indomitus.In hoc autem castigat,quia flagellat,nõ quidẽ ad condẽnationem,sed ad salutẽ.Vnde dicit q̃ flagellat omnem filiũ quem recipit.]Et ideo qui nõ flagellãtur,non sunt de numero filiorũ.Psal.In labore hominum nõ sunt,& cum hominibus nõn flagellabũtur.Vnde est signum quasi æternæ reprobationis.Ezec.16, Auferetur zelus meus à te.Nec mirum si flagellat omnem filiũ quem recipit per adoptionem:quia proprio filio suo non pepercit.Luc.vlt.Oportuit Christũ pati.Consequenter cùm dicit[In disciplina perseuerate.] ostendit sensum authoritatis præallegatæ: & primò ostendit sensum monitionis. Secundò sensum rationis assignat,ibi[Tanquam filiis.]Tertiò ostendit rationem istã esse cõuenientem,ibi[Quis enim filius.]Monitio autẽ Apostoli fuerat,q̃ non debebãt negligere disciplinã domini,nec etiam fatigari.Vtrunq; autem cõprehendit in his verbis.Non negligere enim,nec etiã fatigari sub disciplina,nõ est aliud q̃ in disciplina perseuerare.Vnde Iob 6,Hæc mihi sit consolatio,vt affligens me dolore,non parcat.Psal.Apprehendite disciplinam, &c. Quare autem non debemus negligere, dixerat:quia quem diligit dominus,&c.Vnde hîc dicit [Tanquam filiis vobis se offert deus.Quasi dicat,Ideo perseuerate,quia offert se tanquam filiis. Hierem.3, Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. ¶ Consequenter ostendit istam rationem esse conuenientem,dicens [Quis enim filius quem non corripit pater?] Ad patrem enim pertinet corrigere filium suum.Prouer.13,Qui parcit virgæ,odit filium suum:qui autem diligit illum,instanter erudit. Eccles.iast.30, Equus indomitus euadet durus,& filius remissus euadet præceps.Et ideo necessaria est correctio:sicut Paulo datus stimulus carnis,ne per superbiam corrueret.2.Corinth.12. ¶ Deinde cùm dicit[Quia si extra disciplinam,& cætera.]arguit ex præmissis:& primò deducendo ad inconueniens.Secundò ex quodam exemplo,ibi[Deinde patres,&c.]Tertiò ex vtilitate cõsequente,ibi[Omnis autem disciplina,&c,] Circa primũ facit talem rationem. Omnes sancti qui deo placuerunt per multas tribulationes transierunt, per quas filii dei facti sunt. Ergo qui in disciplina non perseuerat, non est filius,sed magis adulter,id est, de adultero natus.Istius rationis ponit tantùm conclusionem,dicens[Si estis extra disciplinam,non estis filii, sed adulteri: quia disciplinæ facti sunt participes omnes,]scilicet, sancti.2.Timothæi 3,Omnes qui piè viuere volunt in Christo,persecutionem patientur.Iudith 8,Omnes qui deo placuerunt,per multas tribulationes transierũt fideles.Nec oportet quòd semper sancti habeant exteriores tribulationes, cùm interius affliguntur ex mala conuersatione peruersorum.2.Pet.2,Habitans Loth apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant.Filius autem propriè dicitur,qui est ex legitimo patre.Mater nostra est ecclesia, cuius sponsa est ipse deus.Osee 2,Sponsabo te mihi in fide.Adulter autem est diabolus & mundus. Qui ergo nati sunt ex spiritu diaboli vel mundi,sunt filii adulterini.Esa.57,Accedite huc filii auguratricis & adulteri & fornicariæ. Patet ergo quòd propriè non sunt filii,nisi de legitimo patre nati. ¶ Consequenter cùm dicit [Deinde patres,&c.]ponit secundã rationem sumptã ex eo quod experti sumus.scilicet ex correctione paterna. Quæ quidem ratio procedit ex duplici differentia,quæ est inter deum patrẽ,& patrem carnalem.Est autem hæc prima differẽtia dei patris ad patrẽ carnalem . Homo enim generat hominẽ quãtum ad corpus, non quãtum ad animã,quæ est per creationem,& nõ traducitur.2.Machab.7,Neque enim ego spiritum & animã donaui vobis.Vnde dicit q̃ [nos habuimus patres carnis nostræ eruditores.]Eccle.7, Filii tibi sunt,

Universidad de Deusto
Biblioteca

erudi illos. [Et reuerebamur eos.]Exodi vigesimo,Honora patrem tuum & matrem, & cætera. Deus autem excellentius est pater noster, scilicet, quantum ad animam,quam immediatè creat.Ecclesiastes vltimo. Spiritus redeat ad deum,qui dedit illum.Item iustificat animam adoptando nos in filios. Roma.8, Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filii dei.Ideo dicit[Non multò magis optemperabimus patri spirituum?]id est animarum nostrarum,quæ dicuntur spiritus: quia non sunt ex materia.[Et viuemus?] Finis enim obedientiæ,est vita æterna.Ioan.8, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum.Suprà 5, Factus est omnibus obtemperãtibus ei causa salutis æternæ. Secunda verò differẽtia est correctionis humanæ ad diuinã, quæ in duobus differũt:& primò quãtum ad finem, quia finis humanæ correctionis est aliquid transitorium. Est enim ad bene conuersandum in hac vita, quæ est paucorum dierum.Secundò quãtum ad rationem:quia homo corrigit secũdum voluntatem quæ falli & errare potest,& tamen obedimus ei.In correctione autem diuina,non sic:quia erudit nos ad aliquid vtile in sempiternum.s. ad recipiendum sanctificationem,quæ,scilicet,est ipsemet deus.Esa.8,Dominum exercituũ ipsum sanctificate.Ipse pauor vester,ipse terror vester,& erit vobis in sanctificationem. Et ideo dicit[Et illi quidem erudiebant nos in tempore paucorum dierum.]Et hoc quãtum ad primum.[Et secũdum voluntatem suam.] Et hoc quãtum ad secundum [Hic autem ad id quod vtile est.]Esa.48, Ego dominus docens te vtilia. Et hoc [in recipiendo sanctificationem,]id est,in sanctificationem ab ipso recipiendam,& ideo debemus magis recipere disciplinã eius. ¶ Sequitur [Omnis autem disciplina,&c.] hæc est tertia ratio quæ sumitur ex vtilitate correctionis.Cùm autem pœnæ sint quædam medicinæ,idem iudicium videtur esse de correctione,& de medicina.Sicut autem medicina in sumptione cuidam amara est & abominabilis: tamen eius finis est valde dulcis & desiderabilis,ita de disciplina,quòd grauis est ad sustinendum:sed adducit fructum optimum. Sciendum est autem q̃ disciplina dicitur à discendo. Pueri autem qui adiscunt, flagellis eruditur. Et ideo disciplina aliquando sumitur pro scientia,vt in principio primi posteriorũ. Omnis doctrina,& omnis disciplina &c.quæ Græcè dicitur episteme.Aliquando autem sumitur pro correctione,& Græcè dicitur pedia,sed in Latino non habet nomina ita distincta. Dicit ergo q̃ [omnis disciplina]quæ.s.est eruditio per flagella & molestias[in præsenti videtur esse non gaudii sed mœroris]quia exterius habet tristitiam in sustinendo,sed interius habet dulcedinem ex intentione finis.Et ideo dicit[videtur]& non dicit,est.2.Corinth. 6,Quasi tristes,semper autem gaudẽtes.Ioan.16,Mulier cùm parit,tristitiam habet.&c. 2.Corint.4, Id enim quod in præsenti est momentaneum,& leue tribulationis nostræ,supra modũ in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Et ideo dicit [Postea reddit fructum.] Fructus enim importat dulcedinem. Vnde frui est delectari in fine adepto. [Pacatissimum.] fructus enim habetur hic cum perturbatione exteriorum incõmodorum,& tentationum interiorum, & ideo non est pacatissimus, sicut ibi. In gloria siquidem nihil erit interius remordens conscientiam,nec impellẽs est ad culpam,nec exterius cõtristans. Ibi enim vt dicit Augusti. erit quicquid volestergo ille fructus est pacatissimus. Pacatus quidẽ in tranquilitate cõscientię,pacatior in susceptione primæ stolæ,sed pacatissimus in susceptione.2.Esa.32, Sedebit populus meus in pulchritudine pacis:in tabernaculis fiduciæin requie opulenta.Prou.3,Primi & purissimi fructus eius[Reddet ergo fructũ iustitiæ]id est,quem meretur iustitia.Seminãti enim iustitiam merces fidelis.Prou. 11.Ibidem,Fructus iusti,lignum vitæ. Vel iustitiæ, ad iustitã apprehendẽdam. Osee 10, Seminate vobis in veritate iustitiam,& metite in ore misericordiæ.Psal.Euntes ibant & flebant,&c. Sed non redditur fructus nisi[exercitatis per eam,]id est, per disciplinam.suprà.5,Perfectorum est eibus solidus eorũ qui pro cõsuetudine exercitatos habent sensus. ¶ Lectio 3.

PRopter quod remissas manus, & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus uestris, ut non claudicans quis erret,magis autem sanetur. Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam:sine qua nemo uidebit deum:cõtemplantes ne quis desit gratiæ dei, ne quæ radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.Ne quis fornicator,aut prophanus,ut Esau:qui propter unam escam uẽdidit primitiua sua. Scitote enim quoniam & postea cupiens hæreditare benedictionem,reprobatus est. Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam.

¶ Suprà monuit Apostolus qualiter nos debemus habere ad mala pœnalia sustinenda: hîc monet qualiter nos debemus habere ad mala culpę vitanda.Et circa hoc duo facit.Primò enim ponit monitiones suas.Secundò assignat rationes ipsorum, ibi[Non enim accessistis.] Circa primum duo facit.Primò enim monet hominem peccantem.Secundò nondum peccantem, ibi [Pacem sequimini.] Est autem duplex peccatum, scilicet, omissionis, & transgressionis. Primò ergo monet ad dimittendum peccatum omissionis. Secundò ad dimittendũ peccatum trãsgressionis,ibi[Et gressus rectos.]Peccatũ autem omissionis duplex est.Vnum quando quis omittit bonum facere.Aliud omittendo mala & aduersa tolerare. Quantum ad primum,dicit [Propter quod.]scilicet, quia disciplina affert fructum pacatissimum: ideo vt vos hunc fructum percipere possitis[erigite manus remissas.] Manus enim cùm sit organorum remissa dicitur, quando vacat ab eius operibus,& ideo erigenda est per rectam intentionem ad operãdum quæ deo placent.Trenorum tertio.Leuemus corda nostra cum manibus ad deum.Psalm.Eleuatio manuum mearum,& cætera. Manus enim remissa inducit egestatem & seruitutem. Prouerbiorum decimo, Egestatem operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat. Item capit.12, Manus fortium dominabitur, quæ autem remissa est, tributis seruiet.In huius signum quando Moyses eleuabat manus, vincebat Israel:quando verò remittebat,superabat Amaleech.Exodi decimoseptimo. ¶ Quantum ad aliud peccatum omissionis,dicitur [Erigite genua dissoluta.] In genibus totum pondus corporis sustentatur. Habent ergo genua dissoluta, qui non habent fortitudinem fortiter tolerandi aduersa,hæc ergo remissio abiicienda est.Iob 4,Manus lassas roborasti,& genua trementia cõfortasti,vacillãtes confirmauerũt sermones tui.Esa.trigesimoquinto, Confortate manus dissolutas & genua debilia roborate.Manus ergo & genua erigite,vt nec otio torpeatis,nec hæsitare debeatis. ¶ Deinde cùm dicit[Et gressus rectos.]Improbat peccatum trãsgressionis.Istud autem peccatum est obliquitas quædam & curuitas.Rectũ enim dicitur cuius medium non exit ab extremis,id est,cuius

operatio non recedit ab intẽtione & fine debito.Triplex autem est obliquitas,scilicet in affectu,in operatione & intellectu. Istas tres monet declinare. Ex affectione autem iniqua, sequitur obliquitas in intellectu, & deprauatio in affectu.Et ideo quãtum ad primum,quod est aliorum radix,dicit[Facite gressus rectos pedibus vestris].i.rectas affectiones.Sicut enim pedes portant corpus,ita mentẽ portant affectiones. Recti ergo pedes sunt affectiones rectæ.Ezech.1,Pedes eorũ,pedes recti.Rectificate ergo affectiones,quibus totum corpus portatur spiritualiter. Esa.40, Rectas facite in solitudine semitas dei vestri. Hoc est q̃tum in vobis est date operã ad hoc.Sed propriè rectificare est solius dei.Psal.Dirige gressus meos in semitis tuis. ¶ Quãtum ad secundũ,dicit[Vt non claudicãs quis]quãtum ad actionẽ exteriorẽ. Sicut enim tibia dicitur clauda, quãdo nõ sequitur regulã potẽtiæ gressiuæ,ita operatio claudicat,quãdo siue ad dexterã.i.in prosperis,siue ad sinistram.i.in aduersis non sequitur regulã legis diuinæ.Esa.30,Hæc est via,ambulate in ea, & non declinetis neq; ad dexteram neq; ad sinistrã.Vel claudicat qui cerimonialia obseruat cum euãgelio.Quãtum ad obliquitatem intellectus,dicit[Erret.]Malã enim operationem sequitur error intellectus.Prou.14, Errant omnes qui operãtur malum.Sapiẽ.2,Hoc cogitauerunt & errauerunt,excæcauit enim eos malitia eorum. Qui ergo vult illas duas curuitates cauere,habeat pedes & affectiones rectas.Et ideo dicit[Magis autem sanetur.]Sicut enim sanitas corporis consistit in contemperatione humorum,ita sanitas spiritualis in ordinatione affectuum.Hierem.17,Sana me domine,& sanabor. ¶ Deinde cùm dicit[Pacem sequimini,&c.]monet non peccãtem ad vitãdum peccatum:& circa hoc duo facit. Primò enim præmittit quædã remedia quæ valẽt ad omnia peccata vitãda.Secũdò specialiter monet ad vitationẽ eorum,ibi[Ne qua radix.]Circa primum sciendũ est quòd actionum humanarũ sunt diuersi fines. Quædã enim ordinãtur ad aliũ sicut iustitia quæ ordinat hominem ad proximũ.Et istarum finis est pax.Vnde Esa.32,Erit opus iustitiæ pax. Quædam ad ipsum operãtem sicut ieiunare,& istorum finis est puritas.Nõ enim ieiunamus,nisi propter munditiã & puritatẽ. Quãtum ergo ad primũ,dicit[Pacem sequimini].i. nõ solùm habere, sed quæratis quomodo cum aliis habeatis.Rom.12,Si fieri potest quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes.Psal. Inquire pacem,& persequere eam.Quãtum ad secũdum dicit[Et sanctimoniam.]2.Cor.7,Mũdemus nos ab omni inquinamẽto carnis,& spiritus. Quod autem ista remedia sint necessaria,ostendit per duo dãna, quæ incurrimus sine ipsis.s.dãnum gloriæ in futuro, & gratiæ in præsenti. Quãtum ad primum dicit quòd[sine pace & sanctimonia nemo videbit deum]in quo consistit beatitudo.Ioan.17, Hæc est vita æterna &c.q.d. Sine pace quo ad proximum, & munditia & puritate quo ad seipsum,nemo potest esse beatus.Mat.5,Beati pacifici,quoniam filii dei vocabuntur. Solùm autem filiis debetur hæreditas diuinæ visionis.Item Apoc. 21.Non intrabit in ea aliquid coinquinatũ.Psal.Domine quis habitabit in tabernaculo tuo,&c.Item,Quis ascendet in montem domini,&c.Quãtum ad secũdum damnum,scilicet gratiæ dei. Gratia enim per discordiam & immũditiam amittitur.1.Corinth.14,Non est deus dissensionis,sed pacis.Psal.In pace factus est locus eius.Abacuch 1,Mundi sunt oculi tui domine,ne videant malum,& respicere ad iniquitatem non potes.Sapien.1,Spiritussanctus disciplinæ effugiet fictum,& corripietur à superueniente iniquitate.Figuratiè autem loquitur Apostolus.Gratia enim & si nõ habeatur ex meritis,alioquin gratia non esset gratia:tamen oportet quòd homo faciat quod in se est. Deus autem voluntate sua liberalissima dat eam omni præparanti se.Apoc.3,Ecce sto ad ostium & pulso,si quis aperuerit mihi intrabo ad eum.1.Timoth.2,Qui vult omnes homines saluos fieri.Et ideo gratia dei nulli deest,sed omnibus quantum in se est,se communicat: sicut nec sol deest oculis cæcis. Dicit ergo, Contemplantes,ne quis desit gratiæ dei. ¶ Sed contrà:quia si gratia non datur ex operibus,sed tantùm ex hoc quòd aliquis nõ ponit obstaculum, ergo habere gratiam dependet ex solo libero arbitrio,& non ex electione dei,quod est error Pelagii.Respõdeo:Dicẽdum est q̃ hoc ipsum quod aliquis non ponit obstaculum,ex gratia procedit.Vnde si aliquis ponat & tamen moueatur cor eius ad remouendũ illud,hoc est ex dono gratiæ dei vocantis per misericordiã suam.Gal.1,Cùm autem placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam,&c. Hoc autem donum gratiæ non est gratum faciens.Quòd ergo à quibusdam remouetur istud obstaculum,hoc est ex misericordia dei: quòd autẽ non remouetur,hoc est ex iustitia eius.Non autem dicit,ne tu desis,sed ne quis, id est quicunq;: quia quilibet debet esse solicitus de proximo.Eccl.17,Vnicuiq; mandauit de proximo suo. ¶ Deinde cùm dicit [Ne qua radix.] Specialiter descendit ad monitionem vitationis peccatorum cõtrariorum vnicuique prædictorum remediorum.Et primò monet vitare peccata cõtraria pacі. Secundò contraria sanctimoniæ, ibi[Ne quis fornicator.]Dicit ergo,Ne qua radix amaritudinis,& cætera. Illud dicitur amarum, quod non potest gustari nisi cum offensa.Conuersatio ergo alicuius dicitur amara, quando nõ potest esse sine offensa eorum cum quibus conuersatur.Quod cõtrà dicitur de sapientia.Sapiẽ.8, Non habet amaritudinem conuersatio illius,nec tedium conuictus eius,sed lętitiam & gaudium.Qui ergo in sapientia scit cõuersari, non est amaræ conuersationis, quod non habet dura verba vel facta. Et ideo dicit [Contemplantes ne qua radix amaritudinis,] id est, amaritudo paulatim inchoata & in corde radicata [sursum germinans impediat] pacem,& per consequens gratiã & visionem dei.Deut.29,Ne sit inter vos radix germinans fel & amaritudinẽ.Osee 12,Ad iracũdiam prouocauit me Ephraim in amaritudinibus suis.Vel radix amaritudinis est mala cogitatio noxiæ delectationis quæ sursum germinat,quãdo per cõsensum ad opus venitur.[Et per illam inquinantur multi] quia non solũ ille in quo est,sed & alii malo eius exemplo.1.Cor.5, Modicum fermentum totam massam corrũpit. ¶ Deinde cùm dicit[Ne quis fornicator.]monet vitare peccata cõtraria sanctimoniæ,cui specialiter opponũtur peccata carnalia.s.luxuria & gula,quæ perficiuntur in delectatione carnali,per quam mens inquinatur.Vnde ista mẽtem & carnẽ inquinant.Et ideo specialiter monet ista vitari. Et primò luxuriã,dicens,Contemplãtes.Et non solùm quilibet in seipso,sed ne quis fornicator,ita q̃ quilibet in proximo suo hoc contẽpletur.Aug.Inuicem vestrã pudicitiam custodite.& Ephe.5,Fornicatio autẽ & omnis immũditia aut auaritia nec nominetur in vobis,sicut decet sanctos.Thob.4,Attende tibi ab omni fornicatione.Secundò,phibet gulã,dicẽs[Aut ,,phanus]& dicitur quasi ,,peul à phano,& tales sunt gulosi qui de vẽtre suo deũ faciunt,[Sicut Esau.] Quod dixerat,ostẽdit in exẽplo Esau qui propter gulã vẽdidit

Universidad de Deusto
Biblioteca

primogenita. Sic etiã gulosus pro minima esca vẽdit hereditatem æternã. Prou. 6, Pretiũ scorti, vix est vnius panis. Esau autem nõ solùm fuit gulosus, sed etiã luxuriosus: quia cõtra volũtatem parentum duxit vxores alienigenas. Ius autem primogeniti erat, q̃ habebat duplicem portionẽ: & antè sacerdotiũ Aaron habebat honorem sacerdotalẽ. Vnde in hoc cõmisit ipse symoniã: ergo videtur q̃ etiam Iacob qui illud emit, similiter cõmisit symoniam, quod falsum est. Iacob enim per spiritũ sanctũ intellexit illud sibi deberi, iuxta illud Malac. 1, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Et ideo nõ emit, sed quod sibi debebatur ab iniusto possessore redemit. Et hoc est quod dicit [qui]. s. Esau [propter vnam escã vendidit primitiua sua] vel primogenita, vt dicitur Gen. 25. & 27. ¶ Et pœnam consecutã ostendit, subdens [Scitote enim quoniã & postea cupiẽs hæreditare benedictionem, reprobatus est.] Sicut enim dicitur Gene. 27, Postq̃ Ysaac benedixerat Iacob, venit Esau & petiit benedictionem, quod tamen non obtinuit, licet pater fecisset ignorans, quia in illo stupore quem habuit, factus in extasi, edoctus est à spiritu sancto q̃ nõ retractaret quod fecerat. Vnde dicit, Benedixi ei, & erit benedictus. Et sic Esau consilio spiritussancti reprobatus fuit. In quo datur intelligi, quòd nullus debet negligere dum adhuc viuit benefacere, quantũcunq; sit reprobatus in præsentia diuina, quia post vitã ad hæreditatẽ dei, etiam si desideretur, naturaliter non peruenitur. ¶ Sequitur [Non enim inuenit pœnitentiæ locũ quãquam cum lachrymis inquisisset eam.] Sicut enim dicitur Gene. 27, Irrugiit clamore magno, &c. Sed contrà: quia dicitur Ezec. 18, Quaecũque hora ingemuerit peccator, &c. Respondeo: Dicendum est quòd quandiu præsens vita agitur, potest agi vera pœnitentia. Interdum tamen aliquis pœnitet, non propter amorem iustitiæ, sed propter timorem pœnæ vel damni temporalis. Et sic pœnituit Esau: non quia vendiderat primogenita, sed quia perdiderat. Vnde non dolebat de peccato venditionis, sed de dãno perditionis. Et ideo pœnitentia eius non fuit accepta, quia non erat vera. Sic enim pœnitent dãnati in inferno, vt dicitur Sap. 5, Pœnitentiam agentes, non quia peccauerunt, sed quia exclusi sunt. Tamen secundũ glo. hoc quod dicit hic, fornicator & prophanus, aliter intelligi potest, vt fornicator dicatur, qui cum fide carnales cerimonias obseruat: sicut habens concubinam cum vxore propria. Sed prophanus, id est, procul à phano, sicut penitus infidelis.

Hic assignat Apostolus rationẽ monitionis quã fecit ex comparatione veteris & noui testamenti.

Lectio 4.

Non enim accessistis ad tractabilem mõtem & accesibilẽ ignem, & turbinem, & caliginem, & procellã, & tubæ sonum, & uocẽ uerborum, quam qui audierunt, excusauerũt se ne eis fieret uerbũ. Non enim portabãt quod dicebatur, Et si bestia tetigerit mõtem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod uidebatur, Moyses dixit, Exterritus sum & tremebũdus. Sed accessistis ad Syon mõtem, & ciuitatem dei uiuẽtis, Hierusalẽ cælestem, & multorũ milium angelorũ frequẽtiam, & ecclesiã primitiuorum qui conscripti sunt in cælis, & iudicem omniũ deum, & spiritum iustorũ perfectorum, & testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis aspersionem, melius loquentem quàm Abel.

¶ Suprà posuit Apost. monitionem ad vitãdum mala culpę: hic assignat istius monitionis rationẽ, quam sumit ex cõparatione noui & veteris testamẽti. Et circa hoc duo facit: primò enim ponit cõparationem illãs: secundò ex ipsa arguit, ibi [Videte ne recusetis.] Circa primũ duo facit: quia primò proponit ea quæ pertinent ad vetus testamẽtum: secũdò ea quæ ad nouũ testamẽtum, ibi [Sed accessistis.] Circa primum sciẽdum est q̃, vt dicit Aug. Breuis differentia legis & euãgelii est timor & amor. Lex enim tanq̃ pædagogus noster fuit in Christo: paruuli autem terroribus ducendi sunt. Prou. 19, Pestilente flagellato, stultus sapientior erit. Et ideo hic dicit Apostolus q̃ in datione legis, facta sunt quædam terribilia. Vnde primò ponit illa quibus territi sunt hi quibus lex dabatur: secũdò agit de terrore legislatoris, ibi [Moyses dixit.] Quãtum ad primũ tria ponit. s. terrorem quãtum ad visa: secundò quãtum ad audita, ibi [Et procellam.] Tertiò quãtum ad cõminationes, ibi [Et si bestia tetigerit.] Et ista tria referuntur ad tria quæ ibi erant terribilia. s. ex parte dei, ex parte legis datę, & ex parte ministrorum legis. Quãtum ad primum. s. ex parte dei, ponit tria terribilia. s. Zelum ad puniendum, seueritatem pœnæ, & occultationem dantis legem. Zelus designatur Deu. 4, Dominus deus tuus, ignis cõsumens est, deus æmulator. Malac. 3, Ipse enim quasi ignis conflãs. Vnde ipse deus frequenter vocat se Zelotem, quia crimen spõsæ non dimittit inultum. Exo. 20, Ego enim sum dominus deus tuus fortis Zelotes. Et 34, Dominus Zelotes nomen eius. & Proue. 6, Zelus & furor viri non parcet in die vindictæ. Vnde dicitur hic, Non enim accessistis sicut illi ad tractabilem & accesibilem ignem. Ille enim ignis, vt dicitur Exod. 19, erat corporalis & ideo palpabilis & sensibilis, & etiã in certo loco, vt ad ipsum posset accedi. In noua autem lege datus fuit ignis spiritussancti. Act. 2, Sicut enim Iudæis quinquagesimo die ab egressu de Aegypto, apparuit ignis æmulationis, ita discipulis quinquagesimo die à die resurrectionis, ignis spiritussancti non palpabilis, sed mẽte perceptibilis. Tren. 1, De excelso misit in ossibus meis ignem & erudiuit me. Iste ignis infinitus est natura & loco. Lucem enim habitat inaccesibilem. 1. Tim. 6, Et ideo nõ est accesibilis. Seueritas pœnę significatur per turbinem, qui est vẽtus cum aqua. Iob 9, In turbine cõteret me. Vel potest referri ad tentationes. Lex enim non refrenabat cõcupiscentiam: quia non dabat gratiã adiutricẽ ex opere operato: sed tãtum cohibebat actum, & ideo generabat turbinem tẽtationum. Occultatio autem dãtis legem, significatur per caliginem: in qua figurabatur q̃ status legis occultus erat. i. velatus. 2. Cor. 3, Vsq; in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Sed in noua lege istud velamen ablatum est, in cuius signum in passione Christi velum templi scissum est: quia nos reuelata facie gloriã domini speculamur, vbi suprà. Itẽ caligo illa significabat diuinã excellentiã. Sicut enim illud quod in caligine est, clarè videri nõ potest, & lux excellens hebetat oculũ, ita & facit ipsum caligare qui lucẽ habitat inaccesibilẽ. ¶ Deinde cùm dicit [Et procellã.] ponit terribilia q̃tum ad auditũ, quæ sunt ex parte legis. In lege autẽ tria erãt valde terribilia. s. magnitudo cõminationum, grauitas præceptorũ, & multiplicatio ipsorũ. Quãtum ad primũ, dicit, Et procellã, quæ ꝓprię est eõturbatio maris: largè autẽ dicitur turbatio aeris cũ turbine & pluuia: vnde significat austeritatẽ cõminationũ q̃ erãt in veteri lege. Deu. 29, Sonitus tubę significat grauitatẽ præceptorũ, ad quorum adimpletionẽ, indicebatur homini quasi bellũ cõtra seipsum. Vox verborũ significat multitudinẽ præceptorũ. Verborũ, inquã, dei ꝑ subiectã creaturã. s. per angelũ. Gala. 3. Ordinata per angelos, &c. Deus enim per angelos ibi loquebatur, quę omnia à deo terribilia fuerunt [q̃ illi qui vocẽ illã audierũt, excusauerũt Te, ne eis fieret verbũ.] Vnde dicitur Exo. 20, Perterriti, atq; timore per-

cussi fuerũt, & steterunt procul dicentes Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus: nõ loquatur nobis dominus, ne moriamur. Causam autẽ huius excusationis subiungit, dicens, Quia nõ poterant verba dei portare. Vnde [non portabãt]. i. nõ sustinebãt [quod dicebatur] Deut. 5, Quid est omnis caro, vt audiat vocẽ dei viuentis, qui de medio ignis loquitur, sicut nos audiuimus, & possit viuere? Tunc autẽ dicuntur nõ portari verba dei, quãdo vel intellectu nõ capiũtur, vel exceduũt affectum. ¶ Cõsequenter ponit pœnę cõminationem, dicẽs [Et si bestia tetigerit mõtem, lapidabitur. Exo. 19. vbi dicitur, Omnis qui tetigerit mõtem, morte morietur. Manus nõ tãgent eũ, sed lapidibus opprimetur aut cõfodietur iaculis, siue iumentũ fuerit, siue homo, nõ viuet. Apost. autẽ ad maiorem terrorẽ non facit mẽtionem hîc, nisi de iumẽtis quæ iubẽtur in lege occidi ad ostendẽdum grauitatẽ peccati. Tamen mysticè mons est altitudo mysteriorũ diuinorum: bestia verò est homo bestialiter viuẽs. Psal. Homo cùm in honore esset, nõ intellexit, cõparatus est iumẽtis insipiẽtibus, &c. Hæc bestia duobus modis tãgit mõtem. Vno modo blasphemãdo. Psal. Posuerũt in cælũ os suum. Leui. 24, Educ blasphemũ extra castra, & lapidet eum vniuersus populus. Alio modo ingerẽdo se indignè diuinis. Prou. 25, Qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. ¶ Ex his cõcludit quod intendit. s. quòd ista valde terribilia erãt, quia etiam nec iumẽtis parcebatur: inde dicit q̃ ita terribile est quod dicebatur, in quo designatur differẽtia noui & veteris testamẽti: quia vetus testamẽtum datũ fuit in terrore, vt corda Iudæorũ quæ prona erant ad idolatriã terrerentur. Nouũ autem datũ est in amore. Ro. 8, Non accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ in quo clamamus, abba pater. Vnde & Christus nõ terrores in principio prædicationis suæ præmisit, sed regnum cælorũ promisit. Mat. 4, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ cælorum. Pro. vlt. Lex clementiæ in lingua eius. ¶ Deinde cũ dicit [Moyses dixit] agit de timore legislatoris. s. Moysi. Lex enim per Moysen data est. Ioan. 1, Si ergo ipse Moyses in legis datione territus fuit, ita vt diceret, vt dicit Apost. hîc [exterritus sum]. s. interius [& tremebundus] exterius qui fuit perfectissimus inter omnes, signum erat q̃ ipsa lex terribilis erat etiam ipsis perfectis, quia non dabat gratiã vt dictum est, sed tãtùm ostendebat culpam. Vnde ipsa fuit graue iugũ, de quo dicit Petrus, Act. 15, q̃ hoc est iugum quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus, Sed lex Christi iugum suaue est, qua charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctũ qui datus est nobis. Ro. 5. ¶ Vnde sciendũ est q̃ ista litera quam ponit hîc Apostolus non est Exod. 20. Sed fortè accepit eam Apost. Exod. 3. vbi in visione rubi territus fuit & dixit, Non sum eloquens ab heri & nudiustertius. Ex quo dixit facto saltẽ, & si non verbo exterritus sum & tremebundus. Vel fortè Apost. vtitur alia litera quam nos nõ habemus. Ex quo apparet q̃ lex vetus fuit lex timoris. ¶ Deinde ponit cõditiones noui testamẽti, dicens [Sed accessistis.] Vbi ostendit quæ nobis in ipso proponuntur. Et sunt tria nobis promissa. s. spes futuræ gloriæ, participatio ecclesiæ, & familiaritas dei. ¶ Secundũ ostendit cùm dicit [Et ecclesiã primitiuorum.] Tertiũ, ibi [Et iudicem omniũ deum.] In cælesti autem gloria duo sunt quæ potissimè bonos lætificabunt. s. fruitio deitatis & cõmunis sanctorum societas. Nullius enim boni possessio iocunda est sine socio vt dicit, Boet. & Psal. Ecce q̃ bonum, & q̃ iocundum habitare fratres in vnum. Fruitio autẽ in duobus consistit. s. in visione intellectus, & in delectatione affectus, vt enim dicit Aug. Fruimur cognitis in quibus voluntas delectata cõquiescit. Propter visionem enim dicit [Accessistis ad montem Syon.] Syon enim significat altitudinem diuinæ contẽplationis. Esa. 33, Respice Syon ciuitatem solennitatis nostræ. Iocũditas & delectatio affectus significatur per [Hierusalem, ciuitatem cęlestẽ dei viuentis.] Ibi enim erit visio experimẽtalis pacis, quia nihil erit perturbans siue interius siue exterius. Vnde dicitur ciuitas dei. i. ciuium vnitas. Psalm. Hierusalem quæ ędificatur vt ciuitas. Itẽ, Lauda Hierusalem dominũ, lauda deum tuum Syon. sequitur, qui posuit fines tuos pacem & adipe frumenti satiat te. Gal. 4, Illa quæ sursum est Hierusalem libera est. Vnde nihil vltra erit desiderãdum. Canti. 8, Ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Cõplementum autẽ sanctorum est cõmunis societas, de qua dicit [Multorũ milium angelorũ frequẽtiam]. i. assiduitatem, quia semper ibi sunt. Mat. 18, Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Quòd autem sint multa milia, patet Danie. 7, Milia milium ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Iob 25, Nunquid est numerus militum eius. Apoc. 5, Et erat numerus eorum milia miliũ. Esa. 22, Vrbs frequens ciuitas exultãs. [Et ecclesiã primitiuorum qui conscripti sunt in cęlis.] Hæc de participatione ecclesiæ. Dicitur antẽ ecclesia domus dei. 1. Ti. 3, Primitiui sancti, sunt Apostoli, qui primitus & abundantius dona gratię perceperunt, per quos deriuata sunt in posteros. Rom. 8, Nõ solùm autem illa, sed & nosipsi primitias spiritus habentes. Ephe. 2, Superædificati super fundamẽtum apostolorũ & prophetarum, &c. Sicut autem antiquitus apud Romanos senatores qui assumebantur ad magnas dignitates describebantur, quos primus Pompilius in tabulis aureis scripsit, & dicebantur patres conscripti, ita Apost. hîc ad ostendẽdum dignitatem apostolorũ, dicit q̃ conscripti sunt in cælis; cuius scripturæ liber est notitia quã deus apud se habet de saluandis. Vnde sicut ibi illud quod scribitur nõ de facili à memoria labitur, ita illi qui ibi per finalem iustitiam scripti sunt, infallibiliter saluabũtur. Et dicitur liber ille, liber vitæ. Luc. 16, Gaudete & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. ¶ Deinde cùm dicit [Et iudicẽ omnium.] ostendit quomodo consecuti sumus dei familiaritatem. Et primò familiaritatẽ patris quia dicit [Accessistis ad iudicem omniũ deum] patrem. s. à quo est authoritas iudiciaria in diuinis. Quòd enim filius iudicet, habet à patre. Gen. 18, Nõ est hoc tuũ, qui iudicas omnẽ terrã. Illud autẽ quod dicitur Io. 5, Quòd pater omne iudiciũ dedit filio, intelligitur q̃tum ad corporalem præsentiã: quia sola persona filii apparebit in iudicio. Iste autẽ accessus est per fidẽ & charitatem. Ro. 5, Iustificati igitur per fidem, pacem habeamus ad deum, per dominum nostrũ Iesum Christum, per quem accessum habemus per fidem in gratiam istam, &c. ¶ Secundò familiaritatem spiritussancti, cùm dicit [Et spiritum sanctũ iustorum.] Secũdum glo. hîc est triplex litera. Vna est melior quæ habetur in Græco, & spiritũ iustorũ perfectorum. i. accessistis ad spiritum sanctũ, qui facit perfectos in iustitia. Iob 31, Vt video spiritus est in hominibus. 1. Cor. 3, Nescitis quia templum dei estis vos, & spiritus dei habitat in vobis? Omnis enim iustitia & perfectio est à spiritu sancto. ¶ Alia litera, Et spiritum iustorũ perfectorum: & est sensus, Accessistis ad deum, qui quidem est iudex omnium, sed est quasi hæreditas spirituum iustorum perfectorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Treu.3,Pars mea,dominus,dicit anima mea.Tertia litera est,&spiritus iustorũ perfectorum.i.vt habeamus societatẽ cum patribus sanctorũ qui sunt iusti & perfecti:sed prima melior est & planior. ¶ Tertiò quãtum ad familiaritatem filii,dicit[Et testamenti noui mediatorẽ Iesum.] q.d.Accessistis ad Christũ qui est mediator filius noui pacti,in quo nobis promittũtur spiritualia.Nõ sic autẽ Moyses. Vnde suprà 9,Ideo noui testamenti est mediator.1.Tim.2,Mediator dei & hominũ homo Christus Iesus.Modus autẽ istius mediationis fuit effusio sanguinis Christi:quia vt dictũ est suprà 9,Sine sanguinis effusione,nõ fit peccatorũ remissio.Et ideo dicit[Accessistis ad aspersionem sanguinis]suprà 10,Aspersi corda à cõscientia mala.suprà 9,Si enim sanguis hircorũ & taurorum,& cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat,&c.Et loquitur Apost.secũdum ritũ veteris legis:vbi post dationem veteris legis,populus aspersus est sanguine,qui erat figura sanguinis Christi,quo fideles mundãdi erãt.Sequitur[Melius loquẽtem q̃ Abel.] Effusio enim sanguinis Christi figurata fuit in effusione sanguinis omniũ iustorum qui fuerunt ab origine mũdi.Apoc.15,Agni qui occisus est ab origine mũdi.i.occidi prænisus. Et ideo effusio sanguinis Abel signum fuit istius effusionis.Sed Christi sanguis melius loquitur quàm sanguis Abel:quia iste clamat vindictã,sed sanguis Christi ibi clamat veniam.Luc.23,Pater ignosce eis.Esa.53,Pro trãsgressoribus orauit.Mat.26, Hic est sanguis noui testamẽti,qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ.Vel melius loquẽtem.i.melius loqui faciẽtem, quia sanguis iste facit nos loqui Christum verum deum iustificantem. Lectio 5.

Apostolus posuit cõditionẽ vtriusq; testamenti,et ex hoc hic arguit.

Videte ne recusetis loquentem.Si enim illi nõ effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multò magis nos qui de cælis loquentem nobis auertimus,cuius uox mouit terram tunc:nunc autem repromittit,dicens, Adhuc semel & ego moueho non solùm terrã, sed & cælum. Quod autem adhuc semel dicit:declarat mobilium translationẽ, tanquã factorum,ut maneant ea quæ sunt immobilia. Itaque regnũ immobile suscipientes habemus gratiam:per quam seruiamus placentes deo,cum metu & reuerentia. Etenim deus noster ignis consumens est.

¶ Suprà posuit Apost.cõditionem vtriusq; testamenti,hic ex hoc arguit,& circa hoc facit duo. Primò em̃ arguit. Secũdò inducit cõclusionem principaliter intẽtam ibi [Itaque regnũ immobile.] Circa primũ duo facit.Primò enim præmittit intentionem suã. Secũdò arguit ad propositũ,ibi [Si enim illi.]Dicit ergo,Ita dictũ est ꝙ sanguis Christi melius loquitur q̃ sanguis Abel.Videte ergo ne recusetis,vel condẽnetis loquẽtem.i.quod loquitur implete.Duo autem nobis loquitur sanguis Christi:primò enim loquitur nobis cõme morando suum beneficiũ quo datur nobis remissio peccatorũ. Qui ergo iterũ peccat, loquẽtem contẽnit. Item loquitur exhortans ad imitãdum.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis vobis relinquens exẽplum,vt sequamini vestigia eius.Qui ergo non tollit crucem suã ad ipsum sequẽdum,recusat loquẽtem.Psal. Hodie si voceꝫ eius audieritis,nolite obdurare corda vestra.Matt.17, Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cõplacui,ipsum audite. ¶ Deinde cùm dicit[Si enim illi.]arguit comparãdo locutionem veteris testamẽti ad locutionẽ noui testamenti. Et hoc quãtum ad duo.f.quãtum ad monitionem loquendi: & q̃tum ad effi caciã locutionis.Modus loquendi,quia ipse loquebatur super terrã:hic autẽ est de cælo.Vnde dicit[Si illi.] f.antiqui patres[recusantes eum qui loquebatur super terrã].f.Christũ.Esa.52,Ego ipse qui loquebar,ecce adsum.f.per angelos vel prophetas.suprà 1,Multipharie,multisq; modis olim loquens patribus in prophetis[Vel eum].i.angelũ per quem lex data est Moysi.Gala.3,Ordinata per angelos.suprà 2, Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus,&c. Act.7,Hic est Moyses qui fuit in ecclesia in solitudine, cum angelo qui loquebatur ei in monte Sinai,&c.[Non effugerunt].f.vltionẽ diuinæ legis.Iob 11,Effugiũ peribit ab eis.suprà 2,Omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustã mercedis retributionem.Sequitur cõclusio per locum à minori.Si illi qui recusauerunt loquentem de terra nõ effugerunt[multò magis nos qui auertimus loquẽtem de cælo]nõ debemus recusare,quia.f.minus possemus effugere.Ille enim qui nobis loquitur in nouo testamento,Christus.f.iam est in cælis.Mat.vlt. Dominus quidẽ Iesus postq̃ locutus est eis, assumptus est in cælum.Deut.4,De cælo audire te fecit vocem suã,vt doceret te.Doctrina ergo veteris testamenti est doctrina Christi loquentis de terra propter duo. Primò,quia ibi sub figura terrenorũ tradũtur cælestia.Item ibi promittebãtur terrena,sed doctrina noui testamenti est Christi loquentis de cælo:quia terrena cõuertimus in significationem cælestiũ,per intellectum mysticum.Item in ipso promittũtur cælestia. Mat.10,Ecce enim merces vestra copiosa est in cælis.Io.3,Si terrena dixi vobis,& non creditis,quomodo si dixero vobis cælestia credetis? ¶ Cõsequenter cõparat adinuicẽ vtrũq; testamẽtum q̃tum ad efficaciã locutionis.Et de efficacia quidẽ locutionis veteris testamẽti dicit[Cuius vox mouit terrã tunc].i.fecit cõmotionem in terra multipliciter:quia p signa in Aegypto,per diuisionẽ maris,per motũ terræ in deserto.Psa.Terra mota est etenim cæli distillauerũt,&c. In quo significatur ꝙ tota illa locutio cõmouebat corda per terrena promissa. ¶ Deinde cùm dicit[Nũc autẽ repromittit.]subiũgit q̃tum ad efficaciã noui testamẽti.Et ꝓbat eam per authoritatẽ Prophetæ,& post exponit eam,ibi[Quòd autẽ dixit.] Authoritas illa ponitur Aggei 2.Non tamen secũdum literã nostrã.Nos enim sic habemus,Adhuc vnum modicũ est,& ego mouebo, &c.Apost.autem accipit sic[Adhuc semel & ego mouebo non solùm terrã,sed etiam cælum,]Et est sensus idem.Et manifestum est ꝙ ista prolata fuerunt tẽpore veteris testamenti circa finẽ eius.f.post reditum trãsmigrationis eius quo tẽpore nihil restabat de veteri testamẽto.Ergo manifestum est ꝙ illud quod promittebatur erat implẽdum in nouo testamento.Cnouũ cælum & noua terra. Esa.65, Ecce ego creo nouos cælos,& terrã nouam. Que quidẽ creatio ostensa est in spiritu Ioãni.Apoc.21,Et vidi cælũ nouum & terram nouam.In illa enim innouatione mouebuntur cæli.Potest autẽ cælum dupliciter accipi.Vno modo cælum aereũ, & istud nõ purgabitur,se mutabitur quãtum ad nouũ statum,quia cessabit à motu & augebitur claritas partium eius:quia lux lunæ erit vt lux solis,& lux solis septẽpliciter,vt dicitur Esa.30.Dicit ergo[Nũc autẽ].i. per nouũ testamẽtum[repromittit,dicẽs,Adhuc semel & ego nõ solũ mouebo terrã,sed etiam cælũ.] ¶ Cõsequẽter cùm dicit[Quòd autem dicit,&c.]Exponit verba prophetiæ,& facit magnã vim in hoc quòd dicit [Adhuc semel.]Quòd enim dicit[adhuc]ostendit ꝙ mobilia sunt.Sed ꝙ dicit [semel] ostendit quòd à statu mobilitatis & corruptibilitatis mutãda sunt ad statũ incorruptionis & immutabilitatis. Si enim post

motionem illã remanerent in statu mutationis nõ diceret,semel,sed iterũ & iterum, quod est contra Origenẽ, qui voluit ꝙ mundus in infinitũ renouabitur ac recuperabitur. Dicit ergo[Quòd autẽ dicit Adhuc semel,declarat trãslationẽ mobiliũ]ad statum.f.immobilitatis.Et quasi aliquis quæreret,vtrũ deus hoc posset facere, subdit[Tanq̃ factorũ.]Omnia enim facta, diuinæ potestati subiiciũtur.Vnde sicut ex nihilo fecit ea deus,ita potest ea pro suæ volũtatis arbitrio immutare.Et hoc [vt maneãt ea quæ sunt immobilia].i. q̃tum ad essentias suas principales remaneãt immobilia,sed q̃tum ad aliquas accidẽtales dispositiones mutabuntur.Psal.Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur,&c.quæ suprà 1.sunt exposita.Ex his patet ꝙ ista in veteri testamento,& si mouebãtur,nõ tamen ad statũ incorruptionis & immutabilitatis,sed hoc fit tantũ in nouo,in signũ ꝙ promissa veteris testamẽti erãt mutabilia,non autẽ noui. ¶ Deinde cùm dicit[Itaq; regnũ immobile] ponit conclusionẽ principaliter intentã, postquã enim multipliciter cõmendauit gratiã & beneficia per Christũ nobis collata & conferenda,principaliter intẽdit nos inducere ad seruiendum ei. Et hoc concludit quòd ex quo nobis in nouo testamẽto promittũtur bona immobilia, debemus Christo qui repromittit,seruire in timore & reuerẽtia.Et hæc est cõclusio principalis,vnde primò resumit beneficium exhibitum,dicens[Itaque ex quo].f.deus nobis repromittit cælum & terrã immobilia,per quæ designãtur bona futura immobilia & sempiterna[habemus].i.reddimus[gratiã].i.gratiarũ actionẽ.2.Cor.9,Gratias ago deo super inenarrabili dono eius.Et hoc[suscipiẽtes].i.quia suscipimus & si nõ in re,tamen in spe promissionis[regnũ immobile.]Psal.Regnũ tuum regnũ omnium seculorũ.Luc.1.Regni eius nõ erit finis.Vel per gratiã intelligitur donũ gratiæ quod in præsenti recipimus tanquã pignus æternæ gloriæ.Et ideo dicit [Itaq; suscipiẽtes regnũ immobile].i.futuræ gloriæ,quod nobis promittitur.Luc.12, Nolite timere pusillus grex,quia cõplacuit patri vestro dare vobis regnum.Quod enim speramus,habemus.f.gratiam quam tanq̃ quoddam gloriæ inchoatiuũ accipimus.Sicut enim natura non deficit in necessariis, multò minus deus. Et ideo dat nobis spem illius regni,& per consequens gratiã per quã perueniamus.Ro.5, Accessum habemus per fidẽ in gratiã.Psal. Gratiã & gloriam dabit dñs. ¶ Sequitur [Per quã seruiamus placẽtes deo cum metu & reuerentia]vbi inducit ad obsequiũ.vt à nobis requisitũ.Dictat enim ratio naturalis ꝙ ei à quo multa beneficia recipimus,obligamur ad reuerẽtiam & ad honorẽ exhibẽdum, ergo multò fortius deo qui nobis maxima donauit,& infinita repromisit.Et ideo dicit ꝙ per istã gratiam.f.nobis datam & dãdam, seruiamus deo placentes, cum metu & reuerentia. Nõ enim sufficit tãtum seruire deo, quod potest fieri per actionem exteriorem,nisi etiam placeamus ei per intẽtionem rectã & per amorem.Sap.4,Placens deo,factus est dilectus.Psal.Placebo domino in regione viuorum. Maximè autem seruitur deo per obsequium interius. Psal. Luc.1.Seruiamus illi in sanctitate & iustitia.Deus autem propter creationem,dicitur dominus: propter regenerationẽ verò,pater.Domino autẽ debetur timor,sed patri amor & reuerentia.Mal.1,Filius honorat patrẽ,& seruus dominũ timebit.Si ergo pater ego sum,vbi est honor meus?Et si dominus ego sum,vbi timor meus?Ergo deo seruiẽdum est cũ metu & reuerẽtia.Psal.seruite domino in timore,& exultate ei cũ tremore. Quòd autẽ ita debeamus seruire deo,probat per authoritatem sumptã Deute.4. [Etenim deus noster ignis consumens est.]Hoc autẽ quod deus dicitur ignis,nũ dicitur hoc secundũ Dionysiũ quòd sit aliquod corporeũ,sed quia intelligibilia designãtur per sensibilia,inter quæ ignem reperimus habere maiorem nobilitatẽ & maiorem claritatẽ.Item maiorẽ actiuitatem.Item maiorem altitudinẽ in situ.Item est magis purgatiuus & cõsumptiuus,ideo deus præcipuè nominatur ignis, propter eius claritatem, quia lucem habitat inaccessibilem.1.Ti.6.Item quia maximè actiuus.Esa.26,Omnia opera nostra operatus es in nobis.Itẽ altior est in situ.Psal.Excelsus super omnes gentes dominus,&c. Item purgat peccata & quasi cõsumit.Vnde dicit hic ꝙ[est ignis consumens].f.peccata. Mal.3,Ipse enim quasi ignis conflans. Et sequitur,Et purgabit filios Leui.suprà 1,Purgationẽ peccatorum faciens.Item consumit peccatores puniendo.suprà 10,Terribilis autẽ quædã expectatio & ignis æmulatio,quæ consumptura est aduersarios. Et ideo quia ista nobis promissa sunt.Esa.10,Erit lumen Israel in igne & sanctus eius in flãma.Psal.Ignis ante ipsum præcedet & inflãmabit in circuitu inimicos eius.Ideo debemus studere ad seruiendum,& placendum deo.

Caput 13.

Monet hic Apostolus quũ ad cõna operandũ se debeant habere.

Charitas fraternitatis maneat in uobis.Et hospitalitatẽ nolite obliuisci:per hanc enim placuerunt quidã, angelis hospitio receptis.Mementote uinctorum,tanquam simul uincti:& laborãtium,tanquã & ipsi in corpore morantes.Honorabile connubium in omnibus,& thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus.Sint mores sine auaritia:contenti præsentibus.Ipse enim dixit, Non te deseram,neq; derelinquam: ita ut confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor:non timebo quid faciat mihi homo.Mementote præpositorum uestrorũ,qui uobis locuti sunt uerbum dei:quorum intuentes exitum conuersationis,imitamini fidem.Iesus Christus,heri & hodie:ipse & in secula.

¶ Postq̃ suprà mouuit eos Apostolus qualiter se debẽt habere ad perferẽda mala: hic monet quomodo se debeãt habere ad operãdum bona.Vnde secũdum glo.ab isto loco incipit moralis instructio post cõmendationẽ & exhortationem ad imitãdum ipsum.Et circa hoc duo facit: primò enim hortatur ipsos ad bona: secũdò orat pro eis,ibi[Deus autẽ pacis.]Circa primũ tria facit:primò enim ostẽdit quomodo debẽt bonũ operari q̃tum ad ꝓximos:secũdò q̃tum ad seipsos,ibi [Honorabile cõnubium.]Tertiò q̃tum ad prælatos, ibi[Memẽtote prepositorũ.]Dicit ergo q̃tum ad primũ sic,Dictũ est ꝙ promissum est nobis regnũ immobile,ad quod si volumus peruenire, necesse est nos charitatẽ habere. Ergo[charitas fraternitatis maneat in vobis.]1.Io.4,Qui nõ diligit fratrẽ suum quem videt,deũ quem nõ videt,quomodo potest diligere? Item 1.Pet.2,Omnes inuicẽ honorate,fraternitatem diligite. Quia verò charitas non est otiosa, vt dicit Gregorius hortatur ad opera charitatis.1.Io.3,Nõ diligamus verbo neq; lingua,sed opere & veritate.Ideo dicit ꝙ debemus ostendere charitatẽ peregrinis per hospitalitatem, vinctis per cõpassionem, pauperibus per subuentionem,Et primũ ponit,ibi[Et hospitalitatẽ nolite obliuisci.]Secũdũ,ibi [Memẽtote vinctorũ.] Tertiũ ibi[Et laborantium.]Dicit ergo quantum ad primum[Nolite obliuisci hospitalitatem.]Et dicit,obliuisci, quia isti aliquãdo in prosperitate sua multũ fuerant hospitales,sed modò depauperati erãt: & ideo nõ ita be

Universidad de Deusto
Biblioteca

ne poterãt,tamen animat eos ad cõtinuãdum ſecũdum poſsibilitatem ſuã.Ro.12,Hoſpitalitatẽ ſectãtes.Et ſpecialiter facit mẽtionẽ de hoſpitalitate, quia qui peregrinos recipit,tria opera miſericordiæ ſimul implet, quia & recipit,& cibat,& potat.1.Io.4, Hoſpitales inuicẽ ſine murmuratione.Et ſubdit rationẽ [quia per hãc multi placuerũt,angelis hoſpitio receptis]ſicut patet de Abrahã & Loth.Gen.19.Alia litera habet,Per hanc quaſi neſciẽtes receperũt angelos:quia nũ credebãt eos eſſe angelos,quod verũ eſt in principio: vnde ꝙ Abrahã adorauit eos,putauit ꝙ eſſent viri ſancti à deo miſsi:& adorauit eos adoratione duliæ, quæ exhibetur ſanctis,& quaſi hominibus cibos obtulit.Sed poſtmodũ intellexit eos,angelos,in quib⁹ deus loquebatur,& locutus eſt eis ſicut deo,dicens, Nũ eſt hoc tuũ qui iudicas omnẽ terram,& ſimiliter Loth. ¶ Quantũ ad ſecũdum,dicit[Memẽtote vinctorũ]illorum.ſ.qui propter deũ miſsi ſunt in carcerẽ:memẽtote viſitãdo & redimendo, tanq̃ eſſetis ſimul corporaliter cũ eis vincti.Hoc em̃ eſt aliud opus miſericordiæ.Mat.25, In carcere erã,& veniſtis ad me.Cõtra quod Eſa.14.dicitur,Vinctis eius nũ aperuit carcerem.Hoc ipſi aliquãdo fecerunt,ſicut patet ſuprà 10.Specialiter autem hoc pertinet ad opus miſericordiæ, alienã miſeriam ſuam reputare. ¶ Quãtum ad tertiũ,dicit[Et laborãtium.]ſiue labore corporali.Pſal. Labores manuũ tuarum,quia mãducabis.ſiue ſolicitudine ſpirituali.2.Tim.2, Laborãtem agricolã oportet primũ de fructibus percipere.Siue in malis ſuſtinendis.Eccle.1,Et cognoui ꝙ in his quoq; eſſet labor & afflictio ſpiritus.Breuiter tota præſens vita,labor quidã eſt.Iob 5,Homo ad laborem naſcitur,& auis ad volatũ.Supple memẽtote[tanq̃ & ipſi in corpore morãtes.]Per quod experti eſtis quid neceſſe ſit laborãtibus.Eccle.31,Intellige quæ ſunt proximi tui ex teipſo.Mat.7,Omnia quæcũq;vultis vt faciant vobis homines,eadẽ & vos facite illis. ¶ Deinde cũ dicit[Honorabile cõnubium.]monet bona facere q̃tum ad ſeipſum: & circa hoc duo facit.Primò enim ponit monitionem cõtra concupiſcẽtias carnaliũ delectationum.Secũdò cõtra cupiditatem rerum exteriorũ,ibi[Sint mores ſine auaritia.]Primò ergo ponit monitionem,dicẽs,Honorabile,&c. Circa quod ſciendum eſt ꝙ circa venerea cõtingit dupliciter peccatũ.Vno modo per illicitam coniunctionem ſoluti cum ſoluta,& q̃tum ad hoc,dicit[Honorabile cõnubium.]ſupple ſit in omnibus qui continere nolũt,non cõiunctio fornicatoria.Et dicitur,honorabile,quãdo ſit ſecũdum debitas circũſtantias matrimonii.Ex quo patet ꝙ actus matrimonialis poteſt eſſe ſine peccato,quod eſt cõtra hæreticos.1.Cor.7, Si nupſerit virgo nõ peccauit.Vnde dominus ad oſtendẽdum bonũ eſſe actum matrimonii, primũ ſignum fecit in nuptiis:& matrimonium nobilitauit præſentia ſua corporali:& naſci voluit de cõiugata. Alio modo per violentiã thori maritalis, quãdo.ſ.vir accedit ad alterius vxorem,vel mulier ad alterius virum. Et q̃tum ad hoc,dicit[Et thorus immaculatus.]Et Sap.14,Neq; vitam neq; nuptias mundas iam cuſtodiunt, ſed alius alium per inuidiã occidit,aut adulterans cõtriſtat.Item capit.3,Fœlix ſterilis & incoinquinata quæ neſciuit thorum in delicto,habebit fructũ in reſpectione animarũ ſanctarum.Subdit autem Apoſt.rationem,dicens [Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus.]In quo elidit errorem aliquorũ dicẽtium, ꝙ deus peccata carnalia nõ punit,nec curat.Ephe.5, Nemo vos ſeducat inanibus verbis,propter hæc enim.ſ.propter peccata carnalia,quæ præmiſerat,venit ira dei in filios diffidentiæ.Ideo dicit hic,Fornicatores, propter hoc ꝙ dixit,honorabile cõnubium,& adulteros,propter hoc ꝙ dixit, thorus immaculatus. [Deus iudicabit].i.cõdẽnabit.Ephe.5,Omnis fornicator aut immũdus aut auarus, quod eſt idolorũ ſeruitus, non habet partẽ in regno dei & Chriſti. ¶ Deinde cùm dicit[Sint mores.]prohibet cupiditatẽ bonorum exteriorũ: circa quæ contingit peccare duobus modis,Vno enim modo per tenacitatem.Alio modo per cupiditatem.Liberalitas enim eſt virtus quæ ponit medium circa pecunias,q̃tum ad dationem,& q̃tum ad acceptionem.Quantum ad primũ.ſ.cõtra tenacitatem,dicit [Sint mores ſine auaritia.] Auarus enim dicitur nimis tenax,quaſi auidus ęris.Vnde Eccle.10,Auaro nihil eſt ſceleſtius.Quãtum ad ſecũdum dicit[Cotenti præſentibus.]Illi qui ſuper,his quæ habent,volunt alia cumulare,non ſunt contenti præſentibus.1.Tim.6,Habentes alimenta & quibus tegamur,his cõtenti ſimus.Vel quod dicitur[Sint mores ſine auaritia.] prohibet auaritiã quãtum ad cupiditatem & tenacitatem.Cùm verò dicit[contenti præſentibus] excludit cauſam auaritiæ.ſ.ſolicitudinem. Mat.6,Nolite ſoliciti eſſe,&c. Nõ enim ꝓhibetur ꝙ homo nõ ſolicitetur de rebus in poſterum neceſſariis,ſed ꝙ cura & ſolicitudo nõ præoccupet mentem. Sic enim qui præoccupat futurã ſolicitudinẽ, ſolicitus eſt in craſtinũ. ¶ Deinde cùm dicit[Ipſe enim dixit.]ponit monitionis rationem.Et eſt ratio quare non debemus ſuperfluè eſſe ſoliciti,ſed tamen facere quod in nobis eſt.ſ.cum fiducia diuini auxilii.[Ipſe enim dixit]Ioſue 1, [Non te deſerã].ſ.quin miniſtrem tibi neceſſaria [neq; derelinquã].ſ.fame perire.Pſal. Nõ vidi iuſtum derelictũ, nec ſemen eius quærens panem.Vel [non derelinquam quin liberem te à malis.] Et ex hoc cauſatur fiducia in corde,[ita vt cõfidẽter dicamus]Eſa.12,Fiducialiter agam,& non timebo.Et quid dicemus?Illud Pſal.Dominus mihi adiutor,non timebo quid faciat mihi homo. Adiutor, inquãtum à malis liberat.Pſal.Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.Et ideo nõ timebo quid faciat mihi homo.i.aduerſarius quicunq; carnalis.Eſa.51,quis tu,vt timeas ab homine mortali?Vel diabolus,qui dicitur homo ab homine victus,ſicut Scipio Aphricanus.Mat.13,Inimicus homo hoc fecit. ¶ Deinde cũ dicit[Memẽtote præpoſitorũ,&c.]oſtendit quomodo debent bonũ operari q̃tum ad prælatos. Et circa hoc facit duo:primò enim oſtẽdit quomodo ſe debent habere ad mortuos.ſ.vt eorum ſequãtur exẽpla:ſecundò quomodo ad viuẽtes.ſ.vt eis obediãt,ibi[Obedite præpoſitis veſtris.] Quãtum ad primũ duo facit. Primò enim oſtendit quomodo bonorum doctrinã imitentur. Secundò quomodo malorum doctrinã deuitẽt, ibi [Doctrinis variis.]Dicit ergo[Memẽtote prępoſitorũ veſtrorũ qui vobis locuti ſunt verbum dei].i.apoſtolorũ qui vobis prędicauerunt.Eſa.51,Attendite ad Abrahã patrem veſtrum,&c.Nõ ſolùm autẽ prædicauerunt verbo,ſed etiã facto oſtẽderunt. Mat.vlti.'Sermonẽ confirmãte ſequẽtibus ſignis.Non ſolũ memẽtote verborum,ſed etiã intuemini exitũ.1.Mac.2,Memẽtote operum patrũ quæ fecerũt in generationibus ſuis, & accipietis gloriã magnam,&c.Iac.5,Exẽplũ accipite fratres mei mali exitus& lõganimitatis & laboris & patiẽtiæ,ꝓphetas qui locuti ſunt in nomine domini,&c.Sed non ſolũ hoc imitemini.ſ.exitũ,vt.ſ.pro Chriſto ſapiẽter ſuſtineatis,ſed etiam[conuerſationem]ad bonam enim mortem venitur per bonam conuerſationem.[Imitamini etiã fidem]illorum,vt ab illa non declinetis. ¶ Sequitur[Ieſus Chriſtus heri,& hodiè,

ipſe & in ſecula.] ſecũdum glo.ſic introducitur litera iſta. Ipſe enim ſuprà dixerat, quòd.ſ.dictum eſt Ioſue, Nũ te deſeram neq; derelinquã, poterant iſti dicere. Ille cui hoc dictũ eſt bene debebat confidere de dei adiutorio,nos autẽ non ſic, quibus nõ eſt dictum.Hoc remouet Apoſtolus, dicẽs ꝙ Chriſtus qui hoc dixit Ioſue,manet in æternũ.Et ideo ſicut tunc potuit ipſum iuuare,ita poteſt modò auxiliari nobis.Ideo dicit,Ieſus Chriſtus heri & hodie,&c.Vel poteſt referri ad immediatè dictum. Iam enim dixerat ꝙ deberẽt imitari apoſtolos.Poterant dicere ꝙ nõ eſt ſimile,quia illi immediatè inſtructi fuerunt à Chriſto & ſeruierunt ſibi, nos autem nõ ſic.Et ideo dicit Apoſtolus ꝙ Chriſtus manet:ideo & inſtruit nos ad ſeruiendũ ſibi.Vnde dicit [Ieſus Chriſtus heri].ſ.in tempore primitiuorũ apoſtolorum[& hodie].ſ.in tẽpore iſto[ipſe & in ſecula.]Mat.vlt.Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.Apoc.1, Dicit dominus deus qui erat,& qui eſt,& qui venturus eſt omnipotens.Pſal.Tu autem idem ipſe es,& anni tui non deficient.In hoc ergo oſtendit Apoſtolus æternitatem Chriſti. Lectio 2.

Monet Apoſtolus ad inſiſtẽdum eorũ doctrinæ qui deceſſerunt.

Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor,non eſcis,quæ non profuerunt ambulãtibus in eis.Habemus altare,de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſeruiunt.Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificem: horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus,ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum,extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra,improperium eius portantes.Non enim habemus hìc manentem ciuitatem:ſed futuram inquirimus.Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper deo,id eſt.fructum labiorum confitentium nomini eius.Beneficentiæ autem & cõmunionis nolite obliuiſci.Talibus enim hoſtiis promeretur deus.

¶ Suprà monuit Apoſtolus ad imitandum exempla & cõuerſationem eorum qui deceſſerunt: hìc monet ad inſiſtendum doctrinæ eorũ.Et circa hoc duo facit.Primò enim ponit monitionẽ ſuam.Secundò aſsignat rationem,ibi[Habemus altare.]Iterũ prima in duas.Primò enim ponit monitionẽ ſuam in generali.Secundò exemplificat ipſam,ibi[Optimũ enim eſt gratia.]Dicit ergo [Nolite abduci variis & peregrinis doctrinis.]q.d.Ita dixi ꝙ debetis imitari fidẽ apoſtolorum. Ergo à doctrina ipſorum per quãcunq; aliam doctrinam nolite abduci.i.remoueri.Vbi ſciendum eſt ꝙ cùm veritas conſiſtat in medio cuius eſt vnitas, & ideo vni vero multa falſa opponi poſſunt,ſicut vni medio multa extrema.Doctrina ergo fidei vna eſt, quia à pũcto in pũctum nõ conuenit ducere niſi vnam rectã lineã.Omnes aliæ doctrinę multæ ſunt,quia à recto multis modis cõtingit deuiare.Et ideo dicit[Doctrinis variis].i.diuiſis.Oſee 10,Diuiſum eſt cor eorũ, nunc interibunt.Hæ ſunt illæ doctrinæ de quibus.1.Tim.4,Doctrinis dęmoniorũ in hypocriſi loquentiũ mendacium.Item ſunt peregrinæ.ſ.à fide catholica, à nobis autẽ tales doctrinæ nõ ſunt ſuſtinendæ, quia nõ ſumus hoſpites & aduenæ,ſed ſumus ciues ſanctorũ & domeſtici dei.Ephe.2. ¶ Deinde cùm dicit [Optimũ eſt enim gratia.]Exẽplificat in ſpeciali quę ſunt variæ & peregrinę doctrinæ.Vnde ſciendum eſt ꝙ in primitiua eccleſia fuit vnus error,ꝙ ad ſalutẽ neceſſaria erat obſeruãtia legalium,quæ pręcipuè cõſiſtebat in quibuſdã cibis ſumendis,putà agni paſchalis.Exod.12. & in abſtinẽdo à quibuſdã cibis,ſicut patet Leui.11.& in aliis multis locis.Alius error fuit quòd paſsim licebat vti delectationibus corporalibus.Et iſte fuit error Nicolaitarum.Et de vtroque poſſunt hæc verba exponi,ſed magis propriè de primo:dixit ergo ſuprà,Nolite abduci à veritate fidei,per varias & peregrinas doctrinas.2.Theſ.2, Non cito moueamini à ſenſu veſtro. Gal.1. Miror ꝙ ſic tã citò trãsferimini ab eo qui vos vocauit in gratiã Chriſti in aliud euãgelium. Deus enim à nobis requirit cor.Prou.23,Præbe fili mi cor tuũ mihi. & ideo[Optimũ eſt gratia ſtabilire]nam debet eſſe firmũ & ſtabile.Cõtra quod dicitur in Pſal.Cor meũ dereliquit me.Hoc autẽ nõ ſtabilitur eſcis corporalibus ſed per gratiã iuſtificãtem.Ro.3,Iuſtificati gratis per gratiã ipſius & per redẽptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu.Et ideo dicit[Nõ eſcis quę non profuerũt.]Ro.14,Non eſt regnum dei eſca & potus,ſed iuſtitia & pax, &c.Non eſt ergo ſtabilimentum cordis, immoderata vel ſuperflua ſumptione cibi, ſed magis in gratiædei. Pſal.Paratũ cor eius ſperare in domino,cõfirmatum eſt cor eius,non cõmouebitur donec,&c.Spes autẽ eſt quaſi anchora ſtabiliens corda.ſuprà 6, Cõfugimus ad tenẽdam propoſitã nobis ſpem quam ſicut anchorã habemus animæ tutam & firmã.Et dicit ꝙ non profuerunt[ambulantibus in eis].i.ſperantibus in eis,quia illis qui eis vtuntur ad neceſsitatem proſunt ad ſalutem corporis,ſed qui totum ſtudiũ ponunt in eis,ambulant in ipſis,& talibus,nec proficiunt ad ſalutem animæ nec corporis.Hiere.11, Nunquid carnes ſanctæ auferent à te malitias tuas,in quibus gloriata es? ¶ Deinde cùm dicit[Habemus altare.]Aſsignat rationem,& eſt valde ſubtilis.Sicut enim legitur Leu.16,Decima die ſeptimi mẽſis, ſummus ſacerdos ſanguinẽ vituli & hirci inferebat intra ſancta,pro ſua ignorantia,& illorũ corpora cremabãtur extra caſtra.Et quia erat oblatio ſacerdotũ,non comedebantur carnes eorũ.Quod enim offerebant ꝓ peccato ſacerdotum non comedebant,ſed extra caſtra cõburebãt.Ex iſta ergo figura trahit Apoſt. myſterium.Per ſanguinẽ enim illũ figurabatur ſanguis Chriſti vt ſuprà dictũ eſt 9.cap.Vitulus enim & hircus Chriſtũ figurabãt,quia vitulus erat hoſtia ſacerdotalis,& hircus immolabatur ꝓ peccato.In quo figurabatur ꝙ Chriſtus debebat immolari ꝓ peccato,non ſuo,ſed populi.Vitulus ergo & hircus immolatus eſt, Chriſtus ſacerdos ſeipſum offerens pro peccatis noſtris.Sanguis ergo Chriſti illatus eſt intra ſancta,& caro cremata eſt extra caſtra.Vbi duplex eſt ſignificatum.Vnum ꝙ Chriſtus in ciuitate immolatus eſt lignis Iudæorũ.Vnde &Marcus dicit ipſum hora tertia crucifixum, licet hora ſexta fuerit in cruce leuatus. Aliud quod per virtutẽ paſsionis ſuæ Chriſtus intra cœleſtia ſancta nos introducit ad patrẽ. Quòd autem,corpora illorum cremabantur extra caſtra ,quantum ad caput noſtrũ,ſignificat quòd Chriſtus paſſurus erat extra portam:q̃tum verò ad nos,qui ſumus mẽbra,ſignificat ꝙ pro illis qui ſunt extra caſtra legaliũ vel exteriorum ſenſuũ immolatur Chriſtus.Qui enim erant in caſtris,de carnibus illis non comedebãt.Hæc eſt ergo figura quam proponit Apoſtolus,cuius primò ponit ſignificatum.Secundò ponit figuram,ibi [Quorũ enim animaliũ.] Tertiò inducit cõcluſionem. [Exeamus igitur.]Dicit ergo,Stabiliamus corda noſtra nõ eſcis,ſed gratia.Aliter enim non poſſumus:quia [habemus altare.]Iſtud altare vel eſt crux Chriſti,in qua Chriſtus pro nobis immolatus eſt.Vel ipſe Chriſtus in quo,& per quem preces noſtras offerimus.Et hoc eſt altare aureũ,de quo dicitur Apoc.8. [De iſto ergo altari nõ habent poteſtatẽ edere.]i.fructum paſsionis Chriſti percipere,& ipſi tanq̃ capiti incorporari

Universidad de Deusto
Biblioteca

[qui tabernaculo]legalium[deseruiũt.]Gal.5,Si circuncidimini,Christus vobis nihil proderit.Vel taberna culo corporis deseruiũt,qui carnales delectationes sequũtur.Ro.13, Carnis curam ne feceritis in desideriis. Talibus enim nihil prodest.1.Cor.11,Qui enim mãducat & bibit indigne,iudicium sibi mãducat & bibit. Dicitur autem corpus tabernaculũ,quia in ipso tanq̃ in bello habitamus cõtra hostes,& modicum manet. 2.Pet.1,Velox est depositio tabernaculi mei.& ideo nõ est ei deseruiẽdum. ¶ Deinde cùm dicit[Quorum enim animaliũ.]Prosequitur figurã ipsam.Et primò figurã veteris legis: secũdò figuram noui testamẽti,ibi [Propter quod & Iesus.]Quãtum ad primum,dicit[Quorũ enim animalium,&c.]Et potest legi litera ista duobus modis.Vno modo sic[Horum animaliũ corpora cremantur extra castra].i.vituli & hirci[quorum sanguis infertur in sancta per põtificẽ, pro peccato]sacerdotũ & multitudinis.Aliter sic,vt per illa animalia intelligatur Christus vel sancti eius.Per omnes enim hostias veteris legis figurabatur Christ⁹,& per cõsequẽs mẽbra eius.Christi ergo,cuius sanguis illatus est in sancta cælestia pro peccato totius mũdi,corpus igne pas sum in ara crucis,extra portas Hierusalẽ,quasi extra castra crematũ est.Vel etiam sancti extra castra.i. extra cõmunem societatẽ hominũ,igne charitatis,ieiuniis,orationibus & aliis operibus misericordiæ se cremãt. Quorũ.i.pro quib⁹ effice citer sanguis Christi in sancta illatus est.Prim⁹ sensus literalis est.[Propter quod.] Adaptat ad id quod fuit in nouo testamento figuræ veteris testamenti,vt sit consonãtia inter ipsa.Vnde di cit[Propter quod,&Iesus,&c.]Et patet totũ. ¶ Deinde cùm dicit [Exeamus igitur ad eum.] inducit duas cõclusiones.Secũda,ibi[Per ipsum ergo.]Quãtum ad primũ,dicit,Ita dictũ est q̃ nos habemus altare quod est extra castra.Duo ergo debemus facere.s.ad ipsum accedere,& super illud sacrificare.Modum accedendi ponit primò,dicẽs,q̃ sicut Christus passus est,& improperiũ passionis extra portã sustinuit.sic & nos[exea mus ad eum extra castra].i.extra cõmunem societatem carnalium, vel extra obseruãtiam legaliũ.Vel extra sensus corporis[portãtes improperiũ eius].s.Christi.i.signa passionis Christi, per quæ Christus fact⁹ est op probrium hominũ & abiectio plebis. Psal. Improperium portauit cor meum & miseriã.Vel improperium portemus.i.renũtiemus legalibus adueniente veritate,propter quod sumus Iudęis improperium.i.propter signa pœnitentiæ,quæ à carnalibus improperãtur.supra 11,Maiores diuitias æstimans thesauris Aegyptio rum,improperium Christi.Sicut enim accusatus est Christus q̃ subuerteret legem,ita Apostolo impropera batur q̃ prædicaret nõ debere seruari legalia.Gal.5,Ego autẽ fratres,si circũcisionem adhuc prædico,quid adhuc persecutionem patior? Subdit autẽ rationem eius,dicens [Non enim habemus hic manẽtem ciuita tem,sed futurã inquirimus.]Homo enim libenter manet in loco suo proprio.Finis enim noster non sunt le galia,nec temporalia,sed finis noster Christus est.Ro.10,Finis noster Christus est,ad salutem omni creden ti.Non ergo habemus hic manẽtem ciuitatem,sed vbi est Christus:ergo exeamus ad ipsum.Col.3, Si cõsur rexistis cũ Christo,quæ sursum sunt,quærite,vbi Christus est in dextera dei sedẽs,&c.Esa.33,Respice Syon, ciuitatẽ solẽnitatis nostræ.supra 11,Expectabat fundamẽta habẽtem ciuitatẽ,cuius artifex & cõditor, deus. Item meliorẽ ciuitatem appetunt.i.cælestẽ.Ad ipsum enim intendimus trãsferri,sicut ad locum & altare no strũ.Ergo exeũdum est ad illud. ¶ Deinde cùm dicit[Per ipsum ergo offeramus.]ponit secũdam cõclusio nem q̃.i.super illud altare sacrificare debemus,& qualia sacrificia.Duplex est autẽ sacrificiũ quod super al tare Christi offerre debemus.s.deuotionẽ ad deum,& miserationẽ ad proximum.Quãtum ad primũ,dicit, quòd postq̃ non sunt offerẽda sacrificia legalia. Psal. Sacrificiũ & oblationem noluisti.[ergo per ipsum].i. per Christũ[offeramus semper deo hostiã laudis.]Psal.Sacrificiũ laudis honorificabit me.Istud autẽ sacrifi cium laudis vocat fructũ labiorum.i.cõfessionem vocis.Melius enim laudatur deus ore q̃ occisione anima lium.Vnde dicit[Fructum labiorũ confitẽtium nomini eius.]Hoc est enim necessariũ.Ro.10,Corde credi tur ad iustitiã,ore autem cõfessio fit ad salutẽ.Osee 14,Reddemus vitulos labiorũ nostrorũ.Esa.57,Creaui fructũ labiorum,pacẽ.Hoc autẽ sacrificium debet esse[semper].i.cõtinuẽ:sicut in lege erat iuge sacrificiũ,si cut patet Num.28.Psal.Benedicã dominum in omni tempore,semper laus eius in ore meo.Aliud sacrificiũ ponit cùm dicit[Beneficẽtiæ autem & cõmunionis nolite obliuisci.]q.d.Olim opere exhibebatis opera mi sericordiæ,modò autem saltẽ corde,si non potestis opere Et ideo dicit [Nolite obliuisci beneficentiæ].i.li beralitatis,q̃tum ad ea quæ datis.Largus em beneficus dicitur.Gal.6, Bonum autẽ faciẽtes,nõ deficiamus. Eccl.12,Bene fac humili,& nõ dederis impio. [Et nolite obliuisci cõmunionis]q̃tum ad ea quę seruatis,vt tẽpore suo cõmunicetis.Act.2,Omnes etiã qui credebãt,erãt pariter&habebãt omnia cõmunia.Ro.12,Ne cessitatibus sanctorum cõmunicãtes.Vel cõmunionis.i. charitatis per quã sunt omnia cõmunia . ¶ Quare autẽ istud duplex beneficiũ offerre debeam⁹,ostẽdit,dicẽs[Quia talib⁹ hostiis promeretur]pasiuẽ[deus.] i.possumus deũ mereri talib⁹ sacrificiis:ipse enim est merces nostra, quã istis operibus possumus acquirere. Gene.17,Ego protector tuus sum,& merces tua magna nimis. Psal.Tunc acceptabis sacrificiũ iustitiæ,&c. Esa.19,Collent eũ in hostiis & muneribus,& vota vouebũt domino,& soluent. Lectio 3.

Apostolus monuit supra, quõ se habere debẽt ad prælatos mortuos, vt sic fide maneãt. Et hic monet ad uiuẽtes.

OBedite præpositis uestris, & subiacete eis.Ipsi enim pernigilant,quasi rationem pro animabus uestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes.Hoc enim non expedit uobis. Orate pro nobis. Confidimus enim quia bonam conscientiam habemus,in omnibus bene uolentes conuersari.Amplius autem deprecor uos hoc facere, quo celerius restituar uobis. Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnũ ouium in sanguine testamenti æterni, dominum nostrũ Iesum Christum:aptet uos in omni bono,ut faciatis eius uoluntatem, faciens in uobis quod placeat coram se per Iesum Christum:cui est gloria in secula seculorum. Amen.Rogo autem uos fratres, ut sufferatis uerbũ solatij. Etenim perpaucis scripsi uobis.Cognoscite fratrẽ nostrum Timotheũ dimissum,cũ quo (si celerius uenerit) uidebo uos.Salutate omnes præpositos uestros, & omnes sanctos.Salutant uos de Italia fratres.Gratia cum omnibus uobis. Amen.

¶ Suprà monuit Apostolus quomodo se debent habere ad prælatos mortuos,vt.s.in fide ipsorum permaneãt:hìc monet eos qualiter se debeãt habere ad viuẽtes: & primò quomodo ad alios: secũdò quomodo ad seipsum Paulũ,ibi[Orate pro nobis,&c.]Dicit ergo[Obedite præpositis vestris.]Vbi considerãdum est q̃ duo debemus prælatis.s.obediẽtiam,vt ipsorum mãdata impleamus:Vnde dicit[Obedite.]1.Re.15,Melior est obedientia q̃ victimę.Item reuerẽtia,vt eos honoremus tanq̃ patrem,& ipsorũ disciplinã toleremus.Et ideo dicit[Subiacete eis.]1.Petr.2,Subiecti estote omni humanæ creaturæ.Ro.13,Qui potestati resistit,dei

ordinationi resistit. Rationem subiectionis subdit,dicẽs [Ipsi enim pernigilãt.]Quare enim debeamus obe dire & subiici prælatis,hoc est,ideo,quia incũbit eis labor,& periculum imminet. Vnde q̃tum ad laborẽ so licitudinis qui eis incũbit de regimine subditorum,dicit q̃ [ipsi pernigilant,].i.perfectè vigilãt.Ro,12,Qui præest in solicitudine.Vigilare enim super gregem cõmissum incũbit prælatis.Vnde Luc.2.dicitur,Pastores, per quos designãtur prælati,erãt vigilãtes & custodiẽtes vigilias noctis super gregẽ suũ, quia dum dormiũt homines,inimicus homo superseminat zizania in medio tritici.vt dicitur Mat.13. Quãtum autẽ ad periculũ quod imminet,dicit[Quasi pro animabus vestris reddituri rationẽ.]Hoc est enim maximũ periculũ homĩnẽ de factis alterius rationem reddere,qui pro suis nõ sufficit.3.Re.20,Custodi virũ istũ,qui si lapsus fue rit,erit anima tua p̃ anima illius.Reddẽt enim prælati in die iudicii rationẽ de sibi cõmissis,quãdo fiet eis il la quæstio.Hier.13,Vbi est grex qui datus est tibi pecus inclitũ tuum? Quid dices cũ visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te.s.loquẽdo bona & faciẽdo mala,& erudisti in caput tuũ,per mala tua exẽpla.Gre. Scire debẽt prælati q̃ tot mortibus digni sunt,quot exẽpla perditionis ad subditos trasmittunt.Prou.6,Fili si spopõderis pro amico tuo,defixisti apud extraneũ manum tuã,illaqueatus es verbis oris tui & captus pro priis sermonibus.Fac ergo quod dico fili mi,& temetipsum libera,quia incidisti in manũ p̃ximi tui.Dilcur te,festina,suscita amicũ tuũ,&c. Prælatus enim manu.i.exẽplo boni operis,& ore.i.prædicatione obligat se Christo pro subditis.Dicitur autẽ Christus extraneus,quia vt dicit Bernard.Amicus est in spõsione,sed extraneus in exigẽda ratione.Sed nõ videtur q̃ aliquis teneatur reddere rationẽ nisi p̃ se tantũ.2.Cor.5,Om nes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,vt recipiat vnusquisq; propria corporis prout gessit.Respõdeo:Dicendũ est q̃ quilibet principaliter reddet rationẽ de factis suis.Sed inquantũ actus sui quodãmo do pertinẽt ad aliũ,in tantũ reddet rationẽ de illo.Facta autẽ prælati pertinẽt ad subditos, secũdũ illud Eze. 3,Fili hominis speculatorẽ dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annũtiabis eis ex me.Vbi sequitur,q̃ si prælatus(qui nomine speculatoris intelligitur)non annuntiauerit impio, ipse quidẽ impius in iniquitate sua morietur:sed sanguis de manu speculatoris requiretur.Si igitur pernigilãt,quasi reddituri ra tionem pro nobis:& nos debemus quod in nobis est,facere.s.obedire,& non rebellare[vt ipsi cum gaudio hoc faciant,& nõ gementes].i.sustineant periculũ & laborẽ pro nobis cum gaudio,& nõ cum gemitu,quia bonus prælatus multũ gaudet quãdo videt subditos bene operãtes:quia tunc labor suus nõ est inanis.3.Io. Maiorem horũ non habeo gratiã,quàm vt audiã filios meos in veritate ambulare.Phil.4, Iraq; fratres mei charissimi & desideratissimi gaudiũ meum & corona mea,sic state in domino charissimi.Ipsi autem gemũt in rebellione vestra.Gal.4,Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Christus in vobis.Hie.9,Quis dabit capiti meo aquam,& oculis meis fontem lachrimarũ, & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.Gemunt etiam cõpatiendo,quãdo propter rebellionẽ nostrã non cõsequimur fructũ laborum ipsorũ, qui est fructus æternæ hęreditatis.Esa.33,Ecce videntes clamabũt foris,angeli pacis amarè flebunt. ¶ Subdit autem rationem quare debemus obedire eis,quia[hoc enim nõ expedit vobis]q̃.s.ipsi gemant pro nobis ex rebellione nostra.Deus enim vindicabit pro ipsis. Psal. Irritauerunt Moysen in castris Aaron sanctũ domini.Aperta est terra & deglutiuit Dathan,& operuit super cõgregationem Abiron. Esa.63,ipsi autem ad iracũdiam prouocauerũt eum,& afflixerũt spiritum sanctũ eius.Sequitur, Et cõuersus est eis in inimicũ & ipse debellauit eos.Nota autem q̃ dicit,Nõ expedit vobis.Nõ enim dicit,Non expedit illis.Gemere enim pro cõmissis subditorũ bene expedit prælatis. Sic gemebat Samuel super reprobatione Saulis.1.Reg. 15.& 16. ¶ Deinde cùm dicit[Orate pro nobis.]monet Apost.qualiter se debeant habere ad ipsum.Petit enim q̃ ipsi orent pro eo.Simile habetur Ro.15,Obsecro vos fratres per dominũ nostrum Iesum Christũ, & per charitatem spiritussancti,vt adiuuetis me in orationibus vestris:quia sicut dicit glo.Impossibile est.i. valde difficile:preces multorũ non exaudiri.Mat.18,Si duo ex vobis cõsenserint sup terrã,de omni re quã cunq; petierint,fiet eis à patre meo.In hoc ergo q̃ Apostol.qui certus erat q̃ deo erat acceptus, petit orari pro se,percutit superbiã aliquorum qui dedignãtur ab aliis preces petere,vt dicit glo. ¶ Rationem suæ petitionis assignat,dicens[Cõfidimus enim, &c.]quod potest duobus modis intelligi.Vno modo respectu ipsorũ quorum petit orationes:quia cùm Apost.Iudæis nõ prædicaret,sed tãtùm Gẽtibus, nõ videbatur eis acceptus.Et ideo poterãt se excusare,ne exaudirent petitionem eius:& ideo dicit quasi se excusando:& ipse nõ habet cõscientiam quin bonum ipsorũ velit.Vnde dicit[Confidimus enim q̃ nos habemus bonã conscientiam,q̃ volumus vos bene conuersari in omnibus.] Per quod dat intelligere etiam q̃ intendit eis pro desse cùm poterit.Quia verò bonũ conscitiæ est à solo deo,ideo illud attribuit fiducię quam gerit de ipso. Vel potest referri ad ipsum Apost.quia cùm non predicaret Iudæis, non videbatur dignus q̃ orationes pro ipso fierent, quia dominus nõ exaudiret eos,quia hostis fidei ipsorũ videbatur:sicut dicitur Hie.7,Tu ergo noli orare pro populo hoc,neq; assumas pro eis laudẽ & orationẽ,& non obsistas mihi,quia nõ exaudiã te. Hoc ergo remouet Apost.dicens[Orate pro nobis,quia non habemus conscitiam alicuius peccati nec alicuius malefacti,sed cõfidimus] Nec ait,certi sumus,quia delicta quis intelligit.Eccle.9,Nescit homo vtrũ amore,an odio dignus sit.1.Cor.4,Nihil mihi cõscius sum,sed in hoc nõ iustificatus sum.Quia ergo[bonã conscitiam habemus beneuolentes cõuersari in omnibus] ideo non repugnat mihi quin orationes vestræ sint vtiles. ¶ Deinde cùm dicit[Amplius autẽ deprecor.] assignat aliã rationẽ quare debẽt orare pro ipso: quia.s.hoc erit eis vtile.Vnde dicit, Amplius.i. ppter aliud[deprecor hoc vos facere].s.orare[quò restituar vobis celerius] quod erit ad vtilitatem vestrã.Ro.1,Desidero videre vos,vt aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis.Apost.autẽ qui sic pro omnibus factis suis recurrit ad orationẽ,insinuat nobis q̃ omnes viæ eius & facta ordinabantur ab ipso secũdum dei dispositionem.Iob 37,Nubes spargunt lumen suũ,quæ lustrant cuncta per circuitum,quocunque eas voluntas gubernãtis duxerit.Per nubes enim prædicatores & apostoli intelliguntur.Esa.60,Qui sunt isti,qui vt nubes volant? ¶ Deinde cùm dicit[Deus autem pacis.]orat Apostolus pro ipsis,& primò orat. Secundò aliquid ab ipsis petendo se excusat,ibi [Rogo autẽ vos fratres.] Circa primũ,prius describit eum quem orat,dicens[Deus autẽ pacis.]Proprius enim effectus dei est facere pacem.None vim est deus dissensionis,sed pacis.1.Corin.14.Item 2.Corin.13,Pacem habete,& deus pacis

Universidad de Deusto
Biblioteca

& dilectionis erit vobiſcum. Pax enim nihil aliud eſt, niſi vnitas affectuum. Quos vnire eſt proprium ſolius dei, quia per charitatem quæ à ſolo deo eſt, vniuntur corda. Deus etiã nouit colligere & vnire, quia deus eſt charitas, quæ eſt vinculum perfectionis. Vnde ipſe habitare facit vnanimes in domo. Pſal. Homo inter ſe & deum pacem fecit per myſterium Chriſti. Et ideo dicit [Qui eduxit de mortuis paſtorem magnũ ouium.] Quãdoq; autẽ dicitur Chriſtus ſuſcitatus per virtutẽ patris. Ro. 8, Si ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis. Quãdoque verò dicitur ſeipſum ſuſcitaſſe. Pſal. Ego dormiui & ſoporatus ſum. Quę tamen non ſunt cõtraria, quia ſurrexit virtute dei, quæ eſt vna, patris & filii & ſpiritusſancti. Eduxit ergo de mortuis. i. de ſepulchro quod eſt locus mortuorum. Ro. 8, Quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriã patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Dicitur autem Chriſtus magnus paſtor ouium. i. fidelium & humilium. Ioan. 10, Ego ſum paſtor bonus, &c. Oues enim ſunt, qui deo obediũt. Ibidem, Et oues meę vocem meã audiũt. Dicit autem ipſum paſtorẽ magnũ, quia omnes alii ſunt vicarii eius, quia ipſe paſcit oues proprias: alii verò oues Chriſti. Ioã. vlt. Paſce oues meas. 1. Pet. 5, Cùm apparuerit princeps paſtorũ percipietis immarceſsibilem gloriæ coronã. Eduxit autem ipſum [in ſanguine teſtamẽti æterni]. i. in virtute ſanguinis Chriſti, per quem cõfirmatur teſtamentũ nouum in quo æterna promittũtur, ad differentiã veteris. Chriſtus enim ſanguinẽ ſuum dicit ſanguinem noui teſtamenti, Apoſtolus autẽ dicit æterni. Et ideo in cõſecratione ſanguinis in forma ponitur vtrũque. Ipſe verò Chriſtus per paſsionem ſuã meruit ſibi & nobis gloriã reſurrectionis. Ideo dicit quòd [eduxit dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum de mortuis in ſanguine teſtamẽti æterni.] Phil. 2, Humiliauit ſemetipſum, &c. Zach. 9, Tu verò in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu in quo non erat aqua. ¶ Cõſequenter ſubiungit petitionẽ ſuam, cùm dicit [Aptet vos in omni bono.] Voluntas enim humana cùm ſit quædã inclinatio rationis, eſt principium actuũ humanorum: ſicut grauitas eſt principium motus grauium deorſum, vnde ſe habet ad actus rationis, ſicut inclinatio naturalis ad actus naturales. Res autẽ naturalis dicitur apta ad illud ad quod habet inclinationẽ. Sic etiã homo quando habet voluntatem benefaciendi, dicitur aptus eſſe ad illud. Deus etiam quãdo immittit homini bonam volũtatem aptat eum. i. facit ipſum aptũ. Et ideo dicit, Aptet vos in omni bono vt faciatis eius volũtatem. i. faciat vos velle omne bonũ, Prouer. 11, Deſiderium iuſtorum omne bonum. Hæc eſt enim voluntas dei. ſ. velle quod deus vult nos velle. Aliter enim nõ eſt bona volũtas noſtra. Voluntas autẽ dei eſt bonum noſtrũ. 1. Theſ. 4, Hæc eſt volũtas dei ſanctificatio veſtra. Ro. 12, Vt probetis quæ ſit volũtas dei bona & beneplacẽs & perfecta. Dupliciter autem aptatur homo ad benefaciendũ. Vno modo exterius operãdo. Et ſic vnus homo aptat alium perſuadẽdo, vel cõminando. Alio modo aliquid interius exhibendo, & ſic ſolus deus aptat voluntatẽ, qui ſolus ipſam poteſt immutare, Prouerb. 21, Cor regis in manu domini, quocunque voluerit inclinabit illud. Vnde dicitur [Faciẽs in vobis.] Phil. 2, Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Quid autem faciet? [Quod placitum eſt corã ſe]. i. faciet vos velle quod placet ei. Hæc autem ſunt fides & manſuetudo, & timor domini. Eccle. 1, Beneplacitum eſt ei fides & manſuetudo. Pſal. Beneplacitum eſt deo ſuper timentes eum. Hæc autem omnia habent [per Chriſtum.] Nihil enim à patre impetratur niſi per filiũ. Io. 10, Si quid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Et ideo dicit, Per Ieſum Chriſtũ. 2. Pet. 1, Per quem maxima, & pretioſa nobis promiſſa donauit. Ro. 5, Per quem acceſſum habemus, &c. [Cui]. ſ. Chriſto [eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.]. i. gloria ſempiterna. 1. Tim. 1, Regi ſeculorũ immortali, inuiſibili, ſoli deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen. Hæc enim gloria ſibi debetur inquantum eſt deus. ¶ Deinde cùm dicit [Rogo autem vos fratres, &c.] ſubdit petitionem ſuam, in qua excuſat ſe. deinde concludit epiſtolam, ibi [Gratia dei.] Circa primum tria facit: quia primò ponit excuſationẽ ſuam. Secundò recõmendationem num tii per quem ſcribit. Tertiò ponit quaſdã ſalutationes. Dicit ergo quãtum ad primum [Rogo vos fratres, vt ſufferatis verbũ ſolatii,]. i. patienter portetis verba epiſtolæ huius, in qua & ſi in aliquo vos reprehendi, totum eſt ad conſolationẽ veſtram. Ro. 15, Quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinam ſcripta ſunt, Et quare debent patienter portare, oſtendit dicens [quia perpaucis]. i. valde paucis [ſcripſi vobis] quod verum eſt reſpectu myſteriorum quæ in ipſo continentur. In iſta enim epiſtola ferè omnia myſteria veteris teſtamenti continentur. Sermones autem breues valde accepti ſunt, quia ſi ſunt boni, inde auidius audiuntur: ſi verò mali, parum grauant. Eccl. 5, Pauci ſunt ſermones tui. ¶ Conſequenter recommendat illum per quem ſcribit, dicens [Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum]. ſ. à carcere in quo cum Apoſtolo erat: vel à me dimiſsum ad prædicandum, & ad vos miſſum. [Cognoſcite]. i. gratioſè recipite: tum quia, vt habetur Actuum 16, fuerat circunciſus. Tùm etiam quia [ſi celerius venerit, cum ipſo videbo vos.] In quo oſtendit dilectionem quam ad ipſos habebat. Hoc etiam dicit, quia & ſi ad ipſos non venerit, quia Romæ paſſus eſt, tamen incertus erat vtrum vel ad tempus deberet dimitti. ¶ Conſequenter ponit ſalutationes ſuas. Et primò iniungit eis ſalutationem aliorum, dicens [Salutate omnes præpoſitos]. i. apoſtolos adhuc viuentes [& omnes ſanctos]. ſ. alios diſcipulos. Iſtis autem non ſcribit, quia non intendebat ſcribere, niſi contra obſeruãtes legalia. Et ideo quia iſta epiſtola eſt inſtructiua, non intendebat inſtruere apoſtolos, quia erant antecelſores ſui in fide. Secundò ſalutat eos ex parte aliorum, dicens [Salutãt vos fratres de Italia.] Scripſit enim epiſtolã iſtam à Roma. Tertiò more ſolito concludens, & quaſi pro ſigillo ponit ſalutationem, dicens [Gratia dei cum omnibus vobis. Amen]. i. peccatorum remiſsio, & omnia alia dei dona, quæ per gratiam dei habentur, ſint firmiter cum omnibus vobis. Amen, confirmatio eſt omnium.

FINIS.

Finit explanatio ſancti Thomæ de Aquino, ordinis fratrum prædicatorum, in omnes epiſtolas beati Pauli apoſtoli.

D. Thomæ Aquinatis ordinis FRATRVM PRAEDICATORVM, IN SINGVLAS APOſtolorum Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ Canonicas epiſtolas, ſyncera nimirum & Theologica, ſuperioribus ſeculis nuſquam comperta, nunc primùm tenebris eruta cõmentaria, & in ſtudioſorum gratiam edita.

PRAEFATIO.

MIſſæ ſunt epiſtolæ ex regis nomine per veredarios qui per omnes prouincias diſcurrentes, veteres literas nouis nuntiis præuenirent. Verba iſta ſcripta ſunt Heſter 8. ca. & ſatis ſpiritualiter intellecta cõpetunt propoſito noſtro. Et vt melius videamus ſenſum ſpiritualem, primò videamus literalem. Narrat hæc hiſtoria ad literam, quomodo à rege Aſſuero per falſam ſuggeſtionem Aman proditoris, lata fuit ſententia condemnationis & interfectionis totius populi Iudaici in regno ſuo exiſtentis. Iam ſententia erat lata, iam erat anullo regis obſignata, iam per nuntios publicata, iam dies erat aſsignata: non reſtabat niſi quòd interficerentur. Sed ſicut narrat eadem hiſtoria, per reginam Heſter fuit reuocata, ſcilicet per eius interceſsionem, per virgæ aureæ extẽſionem & oſculum ſummitatis eiuſdem. Nec ſolùm ſententia fuit reuocata, immò ipſa reuocatio per veredarios ad hoc ſpecialiter miſſos fuit reuocata, hoc eſt quod dicitur in verbis propoſitis, Miſſæ ſunt epiſtolæ, &c. Sicut dicitur 1. Corinth. 10, Omnia contingebant illis in figura. Veritas autem reſpondens huic figuræ hæc eſt, Per peccatum enim primorum parentum, per falſam ſuggeſtionem Aman proditoris perpetratam, à rege Aſſuero. ſ. deo, ſententia damnationis totius generis fuit lata. Geneſis 2, Quacunque die comederis ex eo, morte morieris. quod dictum eſt Adæ non ſolùm pro ſe, ſed & pro ſua tota poſteritate. & dicit, Quacunq; die comederis morte morieris, innuens triplicem mortem: nam ipſa comeſtio fuit mortifera. Statim ergo cùm comedit lignum vetitũ mortuus fuit ſpiritualiter, ſed habuit neceſsitatem moriendi corporaliter, & quãtum eſt de ſe æternaliter. Iam ergo ſententia erat lata, iá erat in ſacra ſcriptura obſignata. Geñ. 2, Iam erat per nuntios, ſcilicet prophetas promulgata. Iam dies erat aſsignata. Statim enim cũ moriebamur ad inferos deſcẽdebamus. Sed per Heſter reginam, id eſt, virginem beatam fuit reuocata, per eius, ſcilicet interceſsionẽ, per virgæ aureæ extenſionem, & oſculum ſummitatis eiuſdem. De hoc habetur Heſter 8. vbi dicitur, ꝙ placuit Heſter regina in oculis regis, & extendit cõtra eam virgã auream, quæ accedens oſculata eſt ſummitatem virgæ. Et dixit ei rex, Quid vis Heſter, & quæ eſt petitio tua, & ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Quæ reſpondit, Si inueni gratiam in oculis tuis & placet tibi, Dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obſecro. Traditi enim ſumus vt conteramur & iugulemur, & pereamus per peccatum originale contractum, & per peccata noſtra actualia ſuperaddita. Traditi enim eramus vt iugularemur, in corpore peritemus, & in anima contereremur. i. ſimul tereremur in vtroque vt iugularemur corporaliter, periremus ſpiritualiter: cõtereremur. i. cõtinuè tereremur eternaliter. Sed Heſter regina, id eſt, virgo beata placuit in oculis regis ad reſtaurationem generis humani, inueníq; gratiam coram eo non ſolùm pro ſe, ſed pro toto humano genere, extenditq; rex virgã auream. Iſta virga aurea ſecundum Gloſſam, fuit crux ſiue paſsio dominica, quæ tota fuit aurea, id eſt charitatiua. Nihil enim fuit maculæ in ipſo Chriſto contractum, nec paſsibilitas contracta eſt, nec originale contractum. Nihil fuit in ipſo actu, quia nec veniale nec mortale, immò purè pro ſalute generis humani paſſus fuit. Nullius ſancti cuiuſcunq; fuerit conditionis paſsio fuit tota aurea, quia in omnibus fuit paſsibilitas contracta per originale contractũ, & aliquod peccatum actu ſaltem veniale. Hanc virgam auream dominus deus pater nobis extendit, quando ex charitate maxima quam ad nos habebat, filium ſuum paſsioni expoſuit. Summitatem eius virgæ virgo beata tetigit, quando filiũ dei in vtero concepit, & poſtmodum peperit, & ſic dimidiam partẽ regni dei impetrauit, vt ipſa ſit regina miſericordiæ, cuius filius eſt rex iuſtitiæ. Sic etiã ſententia noſtræ dãnationis reuocata fuit. Et per veredarios, id eſt, apoſtolos ad hoc ſpecialiter miſſos, reuocatio fuit promulgata, hoc eſt, quod dicitur in verbis propoſitis, Miſſæ ſunt epiſtolæ ex regis nomine, id eſt, authoritate per veredarios, id eſt apoſtolos, qui per omnes prouincias diſcurrentes. glo. ſ. per prædicatores ſummi regis curſores veteres literas. ſ. damnationis noſtræ nouis nuntiis. ſ. apoſtolis præuenirent. In verbis iſtis notantur tria, ſecundum tria cuilibet miſsioni ſolenni neceſsaria. Quælibet enim miſsio ſolennis requirit in mittẽte authoritatem, in miſſo celerem adimpletionem, In eo cui fit miſsio vtilitatem. In verbis autem propoſitis notantur iſta tria. In mittente authoritas, cùm dicitur, Miſſæ ſunt epiſtolæ ex regis nomine. In miſſo adimplẽdi celeritas, cùm dicitur, per veredarios, per omnes prouincias diſcurrẽtes. In illis in quibus facta eſt miſsio, vtilitas, cùm ſequitur, Vt veteres literas nouis præuenirent nuntiis. Primum ergo notatur, cùm dicitur, Miſſæ ſunt epiſtolæ ex regis nomine. Iſte rex Aſſuerus ſignificat Chriſtũ. interpretatur. n. atrium ſiue beatitudo: Chriſtus verò eſt atrium bonorum, qui ſunt in ſtatu viæ. Beatitudo quantum ad illos, qui ſunt in ſtatu patriæ. de vtroq; dicitur in Pſal. 83, Beati qui habitãt in domo tua domine, &c. Et paulò poſt, Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper milia. Ipſe eſt rex regũ & dominus dominantiũ. 1. ad Timo. 6, Excellit enim omnes alios reges, in Pſal. 88, Ego primogenitum ponã illum, excelſum prę regibus terræ. Excellit autem omnes alios reges. Primò in naturalibus & inſtitutione reginæ, majeſtatis dignitate. fuit enim rex quãdo natus eſt ex deo patre æternaliter, & rex antequam natus ex virgine temporaliter, Ideo ſapienter quærebant illum magi. Mat. 2, Vbi eſt

Maria ſalutis & peccatorib⁹ imploratrix.

Apoſtoli miſſi ad promulgationẽ reuocatæ dãnationis. Miſſio ſolẽnis tria in mittẽte exigit. Chriſtus atrium ſiue domus bonorum. Chriſtus excellit omnes alios reges in quatuor

qui natus est rex Iudæorum,non dicunt vbi est,sed vbi est qui natus est rex.Rex enim Francię natus est,sed non est natus rex.Christus autem fuit rex in ipsa natiuitate,immò antequam nasceretur ex virgine.Psa.73, Deus autem rex noster ante secula.Secūdò excellit eos in aliorum institutione.ipse.n.omnes alios reges instituit,quod nullus alius potest.Rex enim Franciæ non instituit regem Angliæ.Prouer.8, Per me reges regnant.Vnde omnes reges alii sunt eius serui & tributarii.Psal.71,Omnes reges seruient ei.i.seruire debent. Vel vt sit distributio accommoda.q.d.quotquot seruient ei erunt reges:quia ei seruire regnare est,secundū Gregor.in g'ol.super illud,Paulus seruus Iesu Christi,&c.ad Rom.1.Tertiò excellit eos in regni sui æternitate siue æterna duratione.caret enim principio,& fine.Psal.144,Regnū tuum regnum omnium seculorū. Daniel.7,Potestas eius,potestas ęterna quę nō auferetur,& regnū eius quod nō corrūpetur.Omnia aliorū regna sunt temporalia,corruptibilia ac per hoc momentanea.Eccl.1,Hodie est rex,& eras morietur. vnde reges mundi sunt quorum regnum non durat fortè,nisi per vnum diem,& postea sunt similis vel fortè deterioris cōditionis.Quartò excellit,in regni sui liberali & totali distributione.Omnibus enim illis,qui sunt de regno suo liberaliter totum regnum suum distribuit,quod nullus alius rex.Luc.22,Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum.Non dicit partem regni,sed regnum.legitur 1.Mach.1,q̄ Alexander,cùm moreretur vocauit pueros suos cū quibus nutritus fuerat,à pueritia sua,& dimisit illis regnū suum. Aliter est enim de regno dei,& mundi.Videre enim regnum mundi,non est habere.Mat.4,Ostendit illi omnia regna mundi,& dixit ei,Hæc omnia tibi dabo,nō dicit tibi do.Sed videre regnum dei est habere,iuxta illud Sap.10,Iustum deduxit dominus per vias rectas,& ostendit illi regnum dei.i. dedit. Scitis autem q̄ eadem res simul,& semel,& tota à pluribus,immò ab omnibus potest videri.Rex igitur Assuerus est Christus,ex cuius nomine.i.authoritate epistolę illæ missæ sunt.Ille enim facit,cuius authoritate fit.Apostoli verò authoritate Christi istas epistolas scripserunt & miserunt,& ideo possunt dici à Christo missæ.Ecce ego primum.s.in mittente authoritas,quæ significata est.2.Parali.30.Vbi dicitur q̄ Ezechias rex misit nuntios ad omnem Israel & Iudā,& scripsit epistolas ad Ephraim & Manassem,vt venirent in domum domini in Hierusalem,& facerent Phase domino deo suo.Rex ecce Christus,qui misit nuntios.i.apostolos,& scripsit epistolas.s.canonicas.Secundò notatur in verbis propositis in missis adimplēdi celeritas, cùm dicitur,

Reda quid in sacra scriptura vbi culum qua tuor rotis innixum.

Per veredarios,&c.Isti veredarii sunt apostoli.i.Veredarius est auriga,vel nuntius in reda portatus.Est autem reda genus vehiculi quatuor rotarum , & dicitur reda à redeo redis eo q̄ talis currus agilis est ad eundum & redeundum.Istud vehiculum per quod portamur in cælis,est sacra scriptura generaliter,vel doctrina apostolica specialiter.Quatuor rotæ sacræ scripturæ sunt quatuor modi exponendi sacram scripturam, s.Historicus Tropologicus,Allegoricus,Anagogicus.Quatuor rotæ doctrinæ apostolicæ , sunt quatuor de quibus principaliter in eorum epistolis agitur.Prima rota est tempus mundanæ prosperitatis,de qua principaliter agitur in canonica Iacobi.Docet enim contemnere quatuor ad mundanam prosperitatem pertinentia,scilicet mundanam sapientiā in.1.ca.vbi docet gaudēdum in tribulatione,Omne gaudium existima te fratres,&c.& gloriari in humilitate,Glorietur frater humilis,&c.Secularem pompā,in 2.ca. vbi reprobat acceptionem personarum.Popularem famam in 3.ca,vbi reprobat appetētes magisterium, Nolite plures magistri fieri fratres mei.Temporalem affluentiam in 4.& 5.ca.Secunda rota est sustinentia aduersitatis,de qua agit principaliter Petrus.scribit enim proselytis,qui erant dispersi,& pro Christi fide patiebantur,& ideo scribit eis consolando & informando in sustinentia aduersitatis,vnde statim in principio epistolæ,Modicum si oportet nunc cōtristari,&c.Tertia rota est amor fraternæ,& diuinæ charitatis,de qua principaliter agitur in epistolis Ioannis 1.Ioan.4,Charissimi diligamus inuicem,quia charitas ex deo est.Quarta est fuga carnalis voluptatis,de qua principaliter agitur in canonica Iudæ.vnde ibi dicitur,Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam.De istis quatuor rotis dicitur Ezech.1,Spiritus vitæ erat in rotis. Veredarii ergo sunt nuntii in vehiculo quatuor rotarum portati.Isti autem sunt apostoli,qui per omnes prouincias discurrerunt,quia vbiq; in nomine Christi annuntiauerunt. Psal.18,In omnem terram exiuit sonus eorum.Quod satis figuratum fuit.2. Paralipo.3. vbi dicitur, Quòd perceperunt cursores cùm epistolas ex imperio regis & principum ad vniuersum Israel & Iudam,prædicātes filii Israel, Reuertimini ad dominum deum Abraham Isaac & Iacob,& parum pòst, Pergebant cursores velociter de ciuitate in ciuitatem ad omnem Ephraim & Manassem illis irridentibus,& subsannātibus.Tertiò notatur in illis quib⁹ facta est missio,vtilitas,cùm dicitur , Qui veteres literas nouis nuntiis præuenirent.Istæ veteres literæ erant literæ nostræ damnationis.Istæ sunt literę,siue epistolæ Vriæ,de quo loquitur 2.Reg.11,Quòd portauit literas mortis suæ.Literas mortis suæ portant viri literati,qui sciunt & docent,& non faciunt.Istæ sunt literæ, sine sigillo.i.scientia sine vita,& ideo non creditur eis.Vel literæ istæ veteres,sunt peccata ad veterē hominem pertinentia,Istæ literæ in peccatoribus sunt scriptæ.Hiere.17,Peccatum Iuda scriptū est stilo ferreo , vngue adamantino exāratum,sed per doctrinam apostolorum sunt præuentæ & reuocatæ. ¶ Et nota q̄ per prædicationem & doctrinam apostolorum,istæ literæ in aliquibus sunt præuentæ.s.innocentibus,in aliquibus ritæ factæ.s.in pœnitentibus:in aliquibus correctæ,scilicet in proficientibus:in aliquibus totaliter deletæ.s. in peruenientibus:& hoc totum per doctrinam istorum apostolorum.Ipsi enim docent innocētiam seruare,de peccatis pœnitere,de bono in melius proficere,& sic ad cæleste præmiū peruenire. De primo dicitur hic,Veteres literas nouis nuntiis præuenirent:veteres literas nouis nuntiis præuenire est, se à peccatis præseruare,& innocentiam baptismalem seruare. De 2.& 3.dicitur Hester 8,Quòd orauit Hester regē,vt malitiam Aman Agagitæ & machinationes pessimas quas cogitauerat cōtra Iudæos,inberet irritas fieri,& nouis epistolis veteres literæ Aman insidiatoris,& hostis Iudæorum,quas per cunctas regis prouintias præceperat corrigerentur,& sicut patet ex textu quod ipsa petiit, impetrauit.Corrigebantur autem hę literæ,in proficientibus:correctio enim est veterum literarum deletio,& nouarum superscriptio: ita correctio spiritualis est veterum peccatorum deletio,& nouarum literarum.s.gratiarū,virtutum,donorum & bonorum operum superscriptio:in peruenientibus autem erunt totaliter deletæ,& quantum ad culpam & quantum ad pœnam,immò,& peccata occasionaliter erunt eis in gloriam.2.ad Cor.3,Quòd si ministratio mor-

Quatuor ad mundanā prosperitatem pertinentia.

Prædicatores verbo & nō vita similes vuæ.

tis literis deformata,in lapidibus fuit in gloria.Literæ istę sunt peccata,quib⁹ anima deformata est quæ sunt ministratio mortis causaliter,sed erunt in gloriam bonis occasionaliter,non occasione data,sed accepta,secundum quod dicit Apost.ad Rom.8,Diligentibus deum omnia cooperantur,&c.Et alibi,Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. His visis patet quis sit author huius libri.Author enim principalis est rex Assuerus.s. Christus,cuius authoritate epistolæ,& scriptæ & missæ sunt.Authores secundarii sunt vere darii.i.apostoli.Materia huius libri est contemptus mundanæ prosperitatis.In canonica Iacobi,sustinentia aduersitatis:in canonica Petri,amor supernæ & diuinæ charitatis:in canonica Ioānis,fuga carnalis voluptatis:in canonica Iudæ,deletio veterum literarum,id est,peccatorum,& superscriptio nouarum.s.gratiarum, virtutum,donorum,bonorum operum. Modus agendi attenditur in diuisione,& ordine epistolarū,& capitulorum.Tamen sciendum est quòd modus procedendi aliquando est exemplaris, aliquando est communiuus,aliquando promissorius.Exemplaris est,vt magis moueat ad operationem boni : magis enim mouent exempla quàm verba:vnde dicit Bernardus,Efficacius loquitur vox operis,quàm sermonis.Vnde in sacra scriptura non solùm verba,sed & facta significant.Comminatiuus,vt incutiat timorem supplicii. Promissorius verò,vt alliciat ad amorem regni. Titulus est, Incipiunt epistolæ canonicæ,id est,regulares.Liber autem iste diuiditur in quatuor partes,secundum numerum authorum:vel in partes septem,secundum numerum epistolarum.

Author canonicarū Christus.

Materia canonicarum

Triplex modus procedendi.

F. CLAVD. SPINEVS ROTHOMAGENSIS DOMINICANUS Theologo Lectori S.

IAm tibi suauissime lector,non minus gaudium,non minor denique fœlicitas obtigit,quàm cui præter expectationem,locupletissimus thesaurus ex obscuro quopiā terræ anfractu patere cœpit,dum Commentaria nostri Aquinatis in septem καθολικὰς epistolas nō modò cimmeriis,quod aiunt,tenebris liberari,sed & in communem studiosorum vtilitatem euulgari conspicis. Quæ quanto tempore iacuerint muta & incognita, prænetusta exemplaria id liquidò ostendunt,ante annos nonaginta manu exarata,quæ in Bibliotheca nostra Louaniensi vetustate prope obliterata extabāt,blattis potius obuia,quàm studiosis lectoribus.Atqui cùm nihil eo sit perniciosius, quàm publicę literarum vtilitati incrementi viam occludere,ne silētio perclitarētur viri toto orbe receptissimi D. Thomæ Theologi hæc Comentariola,fœliciter actum est cum accurato,tum pio quorundam fratrum labore,vt fidelissimè transcripta Lutetiam hanc Typographia præstantissimam deferrentur,idque bonis auspiciis perfectum est,& illa integra (notariorū fide) & inuariata Bibliopolæ,qui curaret ea excudenda sunt demandata, quæ recens subducta prælo manibus terenda & legenda nunc tibi exponuntur.Porrò ob repentinam & inexpectatam euulgationem,authorem suppositititium esse vltrenus ne suspiceris quæso. De hac re etenim fidem faciunt satis prima illa exemplaria quæ authorem D. Thomam in fronte affirmant.Quòd si id non sufficiat,futurum est,me Christo,vt maximam operum scriptorum sacrorum partem, authorum incertitudine confundas,quæ non alio argumento constat authoribus discreta esse,quàm quòd antiqua exemplaria & primigenia in limine,aut calce gestant authorum nomina.Sed quid attinet nunc rem hanc tantopere authoris limi nari adscriptione (qua plerunque lectori imponitur) niti confirmare,vbi inclyti Thomæ ingēnii dexteritas (qua velut imagine deducetur dubius lector ad authoris cognitionem) tanta in iis resplendet & conspicitur? Rursus,diuidendi artificium,locutionis puritas,sententiarum lumen,docendi successa breuitas, hæc ipsa cuius sint (etiam si nomen præscindatur) plurimùm attestabuntur.Sileo quàm rectè hic cuncta conspirent reliquis Thomæ operibus,quæ assidua lectione deprehendet studiosus lector.Nec te remoretur quod quidam fortasse obiectabit,eos,scilicet qui operum D. Thomæ catalogos conscripserunt , non hæc fuisse complexos.Quæ res ita habeat necne,à me haud dubiè nondùm exploratum est.Verum quidem esto,silue rint,quid frigidius (si feras me dialecticè respondentem) hoc vno argumento ab authoritate negatiuo tibi esse debet ? Nōn ob id sanè (quod illi prætermiserunt) debes tanto authori gloriam operis prærripere,recē fuerunt illi ea opera,quę & cognita & iam in vulgus dispersa erant:reliqua autem quoniam adhuc delitescebant,silentio prætererunt:quæ posterius temporū tractu emerserunt.Hæc singula prudens lector,vnà cum peritorum theologorum iudicio,me aliquandiu hęsitantem peruicerunt , vt incunctanter hoc opus tanquā D. Thomæ reciperem:in quo excudendo Chalcographum adiuuarem,admouerémque manum castigandis mendis (quæ molestiam & perplexitatem lectori afferre solent) ac insuper capitulorum numeris,& insignioribus locorum indicibus illustarem.Quæ dum pro viribus effecimus,studio tibi obsequendi,vir Christiane,magis quàm lucri aut gloriæ affectu,nostras quantulascunque operas animo non opprobrante,sed candido excipe,obtestor. Vale Lutetiæ Parisiorum quintodecimo calend.Iunii,ex Augusto cubiculo nostro.

Universidad de Deusto
Biblioteca

BEATI IACOBI APOSTOLI
Epistola Canonica.

Caput 1.

Iacobus dei & domini nostri Iesu Christi seruus, duodecim tribubus quæ sunt in dispersione, salutem.

Hæc epistola diuiditur principaliter in duas partes, scilicet in salutationem & instructionē. Secunda pars, ibi, Omne, &c. In salutatione primò describitur persona salutantis: secundò, salutatæ, duodecim tribubus: tertiò, necessitas salutandi, quæ sunt in dispersione: quartò, forma salutationis, salutem. Dicit ergo [Iacobus] Glossa, celebris persona: ideo nomen suum præponit, quia nomen erat celebre: nam sicut dicit glossa, Iste Iacobus cognominatus est iustus, & fuit filius Mariæ sororis matris domini, post passionem domini Hierosolymorum ordinatus episcopus: qui, sicut dicit Egesippus, ex vtero matris sanctus fuit: vinum & siceram nō bibit: carnem nullam comedit: solus ante templum ingrediebatur, & flexis genibus pro populo orabat, intantum vt genua eius camelorum duritiam traxisse crederentur. [Dei] scilicet patris [Domini nostri Iesu Christi] Ipse enim est dominus creationis: Iesus, saluans in præsenti per gratiam, & gloriam in futuro. Christus enim interpretatur vnctus. In his verò duabus personis spiritus sanctus intelligitur tanquam nexus & amor amborum. Vel dicit, dei, quo ad diuinitatem: Domini nostri Iesu Christi, quantum ad humanitatem. Christus enim secundum humanitatem habet dominium creatum super omnem creaturam, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriū, & infernorum. [Seruus] glossa, officium celebre. Nam seruire deo, regnare est, vt dicitur Gregorius. [Duodecim tribubus] Glossa, intellige non omnibus, sed quibusdam de omnibus, scilicet electis. [Quæ sunt in dispersione] de qua Actuum 8, Facta est in illa die magna persecutio in ecclesia, quę erat Hierosolymis, & dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ. Istis scripsit Iacobus ad consolationem, vt non dispergerentur mente, sicut dispersi erāt corpore: sed potius mente congregarentur [Salutem] in præsenti, gratiæ: in futuro, gloriæ.

Phil. 2.

Omne gaudium existimate fratres cùm in uarias tentationes incideritis.

Hic est secunda pars, in qua ponit exhortationem siue instructionem: & primò informat in patientia tribulationum: secundò, in sanctitate operum, 2. capit. tertiò in expectatione præmiorum, cap. 5. post principium. [Patientes, &c.] Vel sic, primò eos hortatur ad bonum: secundò, dehortatur eos à malo, in tribus sequentibus capitulis: tertiò docet remedia contra malum, 5. cap. in principio. Primò ergo eos hortatur ad bonum, scilicet ad patientiam tribulationum: & primò docet qualiter se habeāt in tentationibus exterioribus: secundò qualiter in interioribus, Nemo cùm tentatur, &c. Tertiò ad vtriusque notitiam habendam monet libēter verbum dei audiri, Sit autē omnis homo velox, &c. In prima parte ponitur exhortatio ad patientiā: vbi primò docet patientię fructū: secūdò radicē, Si quis autē vestrum indiget: tertio, modū, Glorietur frater humilis: quartò, pręmiū, Beatus vir qui suffert, &c. In prima parte, primò ponitur exhortatio: secūdò exhortationis ratio, Scientes ꝙ probatio. ¶ Dicit ergo [Omne gaudiū] id est, perfectū. gaudiū bonorū, quod est in bonitate cōscientiæ, in spe gloriæ est perfectum, quia tristitia est eis materia gaudii, immò eis tristitia vertetur in gaudium. Ioan. 16, Tristitia vestra vertetur in gaudium. Econtrariò, gaudium malorum imperfectum est, quia materia est tristitiæ, immò vertetur eis in tristitiam. Iob 21, Gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, in puncto ad infernum descendunt. Ne indignemini, si mali florent: si vos patimini, incrementa existimate vobis prouenire. [Fratres] mei, quasi eandem habituri hæreditatem. Vocat autem eos fratres, vt eos magis alliciat ad mutuam dilectionem. Dicitur enim frater, quasi ferens alterum [Cùm in tentationes varias] maximè exteriores: nam vt dicit Glossa vna, perfectis loquitur de extrinsecis tentationibus. Has enim aliquando optant sancti. Psal. 25, Proba me domine, & tenta me. Alia tamen glossa exponit de vtraquè: vnde dicit, à persecutore vel à concupiscentia, quę variè tentant. Sed cùm tentatio interior non sit sine peccato, quomodo in ea est gaudendum? Responsio, Non in ipsa secundum se, sed inquantum ei resistendo est materia exercendæ virtutis, & causa reprimendi superbiam. [Inciderit is] Glossa, ex alto fidei vestræ. Sed contrà, de tali casu non est gaudendum. Responsio, Casus iste est intelligēdus secundum opinionem persecutorum, qui credebant eos auertere à fide, persecutionibus.

Gaudium perfectum.

Quomodo gaudēdum in tentationibus.

Scientes quòd probatio fidei uestræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet, ut sitis perfecti & integri in nullo deficientes.

Hic ponitur exhortationis ratio, quare, scilicet habenda est patientia in tentationibus: & est vna declaratio virtutis, alia perfectio operis. Patientia autem opus perfectum. Dicit ergo [Scientes quòd probatio fidei vestræ, id est, tribulatio fidem vestram probans [Patientiam operatur] id est, declarat, vel exercitat. ¶ Contrà, Romano. 5, Patientiam tribulatio operatur, patientia verò probationem, non ergo probatio patientiam. Responsio, Probatio operatur patientiam, ostendendo, sed patientia probationem efficiendo [Patientia autem opus perfectum habet] quia stabile & firmum. Illud enim dicitur haberi, quod firmiter habetur, quia habitus est difficile mobilis. Vnde & in ipsa dicitur haberi firma possessio animarū, Luc. 21, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vel opus perfectum, id est, opus priuilegiatum, scilicet opus martyrii, aureola dignū. [Vt sitis] existimate, inquam, vt per opus patientiæ [Sitis perfecti] ad sustinendam tribulationum diuturnitatem [Et integri] ad sustinendam eorum grauitatem [In nullo deficientes] ad sustinendam earum omnimodam diuersitatem. Vel perfecti, in agēdo: integri, in patiendo: in nullo deficientes, in perseuerando.

Patientia habet opus perfectum.

Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

Hic ostendit perfectę patientię radicem, scilicet sapientiam diuinitus infusam, quia qui patiens est multa gubernatur sapientia. Prouer. 14, Vnde monet petere sapientiam ad acquirendam patientiam: & primò dat fiduciam impetrandi: secundò docet modum petendi, Postulet autem in fide: tertiò ostendit rationē modi, Qui enim hæsitat. Dicit ergo [Si quis autem vestrum indiget sapientia] id est, sapida sapientia ad condiendam amaritudinem tribulationum, vel ad degustandum prædictæ patientiæ fructum [Postulet à deo] à quo est omnis sapientia. Eccl. 1, Qui potest dare, quia omnipotens est: & scit, quia omniscius: & vult dare, quia misericors est. [Qui dat] id est, paratus est dare [Omnibus] sine personarum acceptione. Glossa, piè petentibus [Affluenter] non parcè, vnde dicitur effundere: ille qui effundit, totum dat, nihil sibi retinet. Ioel. 2, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. [Et non improperat] Vnde dat liberaliter: vnde ostendit ibi optimas conditiones à parte dantis. Dat enim liberaliter, non vendit sicut multi: dat generaliter, non vni, sed omnibus: dat abundanter, non parcè: vnde affluenter, curialiter, quia non improperat. Psal. 144, Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione. August. Erubescat humana pigritia: plus paratus est deus dare, quàm nos accipere.

August.

Postulet autē in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à uento mouetur, & circūfertur. Non ergo existimet homo ille quòd accipiat aliquid à domino. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uiis suis.

Hic docet modum petendi [Postulet autē in fide] id est, in fideli nominis Christi confessione: sicut petit ecclesia, per dominum nostrum Iesum Christum. In Ioanne 16, Amen dico vobis, si quid petieritis patrē in nomine meo dabit vobis. Vel in fide. i. in fiducia obtinendi illud quod petit [Nihil hęsitans] id est, de impetratione non diffidens. Mat. 21, Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, &c. non solùm de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tollere & iactare in mare, fiet. [Qui enim hæsitat] Hic ponit rationē modi: & primò, rationem: secundò, infert conclusionem [Non ergo] tertiò, subdit conclusionis manifestationem. Vir duplex animo. Qui enim hæsitat. i. dubitat vel diffidit de impetrandis ad salutem necessariis [Similis est fluctui maris, qui à vento mouetur] à loco, scilicet suo [Et circunfertur] in locis alienis. Sic homo dubius in fide, à vento tentationis mouetur à statu fidei, & circunfertur varietate errorum. Vel mouetur & circunfertur à tentatione in tentationem. Iob 24, Leuis est super faciem aquæ. Glossa, Qui cōscientia peccati pressus dubitat de præmiis cælestibus, superueniente vento tentationum, facilè deserit fidei statum, & secundum tentatoris voluntatem distrahitur ad errorem. [Non ergo existimet homo ille] Glossa, carnalis: vnde homo ille, hic sonat in vitium [Quòd accipiat aliquid] Glossa, vel hic vel in futuro [A domino] ex meritis suis. Et nota ꝙ dicit aliquid, scilicet magnum. Spiritualia enim sunt quid magnum, non temporalia. vnde & peccatoribus communicantur. Et certè merito hæsitans non impetrat. [Quia vir duplex animo] Glossa, Duplex est qui genu ad precem flectit, & mordente cōscientia de impetratione diffidit. Duplex est qui vult gaudere in seculo, & gaudere cū deo. Duplex est qui de bonis quę agit, nō deum, sed fauorē quęrit. Vel duplex, non vnicus; sed ad hoc & ad illud inclinatus. Vel duplex, qui aliud interius, aliud agit exterius. Eccle. 2, Væ duplici corde, & homini ingredienti duabus viis [Inconstans est] qui fluctuat inter confidentiam & diffidentiam. Glossa, facilè aduersis terretur, prosperis irritatur, vt à veritate diuertat. [In omnibus viis suis] siue sit dextera prosperitatis, siue sinistra aduersitatis. Et dicit, suis, nō dei. Viæ enim hominis, sunt peccata: viæ autem domini, opera bona.

Modus petendi dei.

Vir animo duplex est.

Glorietur autē frater humilis in exaltatione sua: diues autē in humilitate sua: quia sicut flos fœni trānsibit. Exortus est sol cū ardore & arefecit fœnū, & flos eius decidit, & decor uultꝰ eius deperiit: ita et diues in itineribꝰ suis marcescet.

Hic ostendit perfectæ patientiæ modum, docens in tribulationibus esse gloriandum: & primò ostendit in quo gloriandum pauperibus: secundò, in quo diuitibus, Diues: tertiò subdit causam, Quia sicut flos: quartò, explanat & adaptat eam, Exortus est enim sol. Dicit ergo [Glorietur] nō tantùm gaudeat in se interius, sed etiam glorietur exterius apud alios [Frater humilis.] i. oppressus & deiectus, & ita humiliatus [In sua exaltatione] scilicet ventura post humiliationē. quia qui se humiliat exaltabitur. Luc. 18. [Diues autem] id est, diuitiarum amator, non solùm possessor [In humilitate sua] ventura, scilicet, post diuitias. & hoc modo est ironia secundum glossam, quasi non est in huiusmodi gloriandum. Vel in humilitate sua, in sublimitate & gloria, quæ est causa humiliationis & deiectionis. Vel in humilitate, scilicet in obsequio humilitatis exhibendo pauperibus. [Quoniam sicut flos fœni transibit] Intellige, gloria mundi [Transibit.] i. velociter vltra ibit, & penitus non reuertetur. 1 Psal. 48, Cùm interierit non sumet omnia, neq; descendet cum eo gloria eius. [Exortus est enim sol] prosequitur parabolam. [Cum ardore] sicut fit tempore æstiuo cōtra meridiem. [Et arefecit fœnum.] i. virorem fœni. [Et flos eius decidit] in mane, scilicet ortus. [Et decor vultus eius deperiit.] i. pulchra apparentia, per quā delectabat aspicientes. Nota quòd ortus solis significat aduentum iuducis. Malach. vltim. Vobis timentibus nomen meum, &c. Dicit autem exortus est. 1. extra se ortus, quia quasi extra se oritur puniēs per iustitiam, cùm sit eius proprium misereri. Feruor autem eius significat districtionem & zelum aduenientis. Esa. 30, Ardens furor eius, & grauis ad portandum. Arefactio fœni, obī tum diuitis. Psal. 36, Sicut fœnum velociter arescent. Casus floris, gloriæ temporalis amissionem vel etiam carnalis. Esaiæ 28, Væ flori decidenti, gloriæ exaltationis eius. Gregorius, Qui sunt homines in hoc mundo, nisi flores in campo, vita in carne, flos in fœno. [Et flos eius decidit] id est, deperiit. [Et decor vultus eius deperit] humanæ, scilicet gratiæ & fauoris [Ita] id est, sicut flos fœni. [Et diues] id est, diuitiarum amator, non tantùm possessor [In itineribus suis marcescet] id est, deficiet, & quasi putrescet: vnde intellige, quòd viæ diuitis, sunt temporalia in quibus beatificari quærit, quæ cito destruentur. [Glorietur autem frater humilis.] ¶ Nota quòd quadruplex est gloria: Vna est interior, alia exterior: alia inferior, alia superior. De gloria interiori dicitur in Psal. 44, Omnis gloria filiæ regis ab intus. Ista autē gloria consistit in multis: primò in conscientiæ puritate. 2. Corin. 1, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientię nostrę: quòd in simplicitate intentionis, & sinceritate affectionis, & gloria bonę operationis, & sapientia diuinæ degustationis conuersari sumus. Secundò consistit in dei cognitione. Hiere. 9, Non glorietur sapiens in sapientia sua: sed in hoc glorietur, scire & nosse me. Tertiò consistit in bona operatione. Mat. quinto, Sic luceat lux vestra corā hominibus, &c. Quartò in exteriori cōuersatione. 1. Pet. 2, Conuersationem vestrā inter gentes habētes bo

Quadruplex est gloria.

Gloria interior in cōscientia.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nam,vt in eo quòd detractant de vobis,&c.glorificent deum in die visitationis.Quintò in opinione bonæ famæ. Ecclesiastic. 37, In omnibus operibus tuis præcellens esto,& ne dederis maculam in gloriam tuam. Sextò in sustinentia præsentis molestiæ. secundæ Corinthio.12,Libenter gloriabor in infirmitatibus meis. Septimò in Christi conformitate. Galat.vltimo,Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi.Octauò in perfectione commissæ familiæ.Prouerbio.10.secundum literam Ambrosii, Gloria patris filius sapiens.Nonò in spe remunerationis æternæ, Romano.quinto, Gloriamur in spe gloriæ filiorum dei. ¶ Secunda gloria est exterior,& ista est in tribus,scilicet in diuitiis.Psal.48, Ne timueris cùm dives factus fuerit homo,&c. Philippenses 3, Gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt . Secundò consistit in delitijs. primi Machabeo.2, A verbis viri peccatoris ne timueritis,quia gloria eius stercus & vermis,id est, Vermis conscientiæ.Esaiæ vltimo,Vermis eorum non morietur:& stercus infamiæ.Ecclesiastic.9,Omnis mulier quæ est fornicaria , quasi stercus in via conculcabitur . Tertiò consistit in honoribus ambiendis. Osee 4,Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Et de Nabugodonosor dicitur Iudich 1, Gloriabatur quasi potens in potentia sua. ¶ Tertia gloria est inferior,scilicet,gloria peccati: quæ dicitur inferior, quia hominem facit inferiorem & viliorem quàm sit aliqua creatura.Psal. Quid gloriaris in malitia qui potens es iniquitate? ¶ Quarta gloria est superior,scilicet gloria dei,quæ consistit in interiori gloria animę, & exteriori stola corporis.Psal.146,Exultabunt sancti in gloria,ecce stola corporis:Letabuntur in cubilibus suis,ecce stola animæ.

Beatus uir qui suffert tentationem : quoniam cùm probatus fuerit,accipiet coronam uitæ,quam repromisit deus diligentibus se.

Hìc ostendit perfectæ patientiæ præmium,vbi primò tangit meritum : Secundò præmium, Quoniam cùm probatus fuerit. Dicit ergo [Beatus vir] non mollis vel effœminatus : sed vir , dictus à virtute animi, virore fidei,vigore spei,virilitate charitatis.[Qui suffert tentationem] id est,in sensualitate sub ratione est, ne scilicet ratio succumbat tentationi : Genesis 4 ,Sub te erit appetitus tuus', & tu dominaberis illius. Vel suffert,id est,sursum fert,pro eis qui sursum sunt. [Quoniam cùm probatus fuerit] id est,exercitatus & depuratus sicut aurum in igne. Sapient.3, Tanquam aurum in fornace probauit eos [Accipiet coronam vitæ] id est,vitam perpetuam,quæ non finitur : sicut nec corona,quæ dabitur victoribus in signum victoriæ: Apocalipsis 2,Esto fidelis vsque ad mortem.Et dicit, vitæ, ad differentiam coronæ mortis, qua coronantur mali.Esaiæ 22,Coronans coronabit te in tribulatione.[Quã repromisit deus,&c.]id est, Iterum & iterum promisit.Promisit in veteri,sed repromisit in nouo:Promisit per prophetas,repromisit per apostolos, 2. Timoth.vltim. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ. ¶ Et nota quòd dicit accipiet, scilicet gratis,non reddetur suis meritis.quia Rom.8, Non sunt condignę passiones huius temporis,&c. Bernardus, Non sunt condignę ad præteritam culpam , quæ remittitur : ad præsentis consolationis gratiam, quæ immittitur : ad futuram gloriam,quæ promittitur.

Nemo cùm tentatur dicat,quoniam à deo tentatur. Deus enim intentator malorum est. ipse enim neminem tentat: unusquisque uerò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus.

Hìc ostendit qualiter se habere debeant in tentationibus interioribus,quæ sunt de malis culpæ. Innuit enim quòd non debent in eis gloriari,sed eis resistere,quia non sunt à deo:quod probat dupliciter. Primò, quia deus nõ est author malorum : Secundò,quia potius est largitor omnium bonorum,Omne datum optimum,&c.In prima parte primò ponitur exhortatio. Secundò exhortationis ratio, Deus enim intẽtator. Tertiò rationis confirmatio, Vnusquisque autem.Quartò conclusio, Nolite itaque errare, &c. Dicit ergo. [Nemo,&c.] quasi dicat,Beatus vir qui suffert tentationem exteriorem,quia illa à deo immittitur:sed tentatio interior non sic.& ideo [Nemo] vestrum [Cùm tentatur] tentatione interiori non exteriori solùm. Glossa,Nemo cùm tentatione interiori capitur vel ei succumbit [Dicat,quoniam à deo tentatur] id est,à deo esse quòd capitur, vel succumbit. Glossa, Quasi deus immittat cogitationes , quod non est verum. [Deus enim intentator malorum est] Glossa,tentamentorum. Sic enim fit tentatio ab hoste & carne.[Ipse enim neminem tentat] scilicet vt decipiat vel peruertat. Glossa, Nullum in tentationem ducit. ¶ Sed contrà,Genesis 22, Tentauit deus Abrahamꝫ& Deuterono.12, Tentauit nos dominus deus noster : Ad hoc respondet glossa,quòd duo sunt genera tentationum: Vnum,quod probat. Alterum,quod decipit. Tentationem ergo probantem immittit deus,tentationem verò decipientem,non.Hæc autem tentatio decipiens,vt dicit glossa,tribus modis agitur,suggestione hostis,delectatione carnis,consensu mentis.Vnde nota, quòd diabolus tentat,vt decipiat & peruertat : caro,vt alliciat:mundus,vt abstrahat: homo,vt experimentum habeat vel sciat: Deus autem vt promoueat:vnde ipse tentat,vt probet:probat,vt acceptet & remuneret.De istis quatuor,Sapien.3,Deus tentauit illos,& inuenit illos dignos se : tanquã aurum in fornace probauit illos,&c. [Vnusquisque autem tentatur] tentatione seducente interiori [A cõcupiscentia sua] id est, à fomite originaliter.Hæc est lex membrorum, de qua Rom.7, Hæc autem appellatur caro concupiscens aduersus spiritum.Galat.5. [Abstractus] à bono.Glossa,à recto itinere [Et illectus]glossa, ad malum.Tangit duos terminos motus : per defectum,qui est peccatum. Vel abstractus,à bono incõmutabili:illectus , ad bonum commutabile.Peccatum enim est spreto incommutabili bono,bono cõmutabili adhærere, secundum Aug. ¶ Sed nunquid à diabolo aliquãdo huiusmodi tentatio immittitur,sicut in primis parẽtibus?nõ ergo omnis tentatio est ex cõcupiscentia.Respõsio.Quamuis occasio tentationis immittatur à diabolo, tamen vis tentationis sine cõcupiscentia nõ cõpletur.Sicut flatu ligna,nisi ignis præsens fuerit,nõ accẽdetur. Vnde sicut aliter medicus recognoscit infirmitatem in vrina,aliter infirmus in se ipso,quia ille scientia simplicis notitia,ille scientia experiẽtiæ:ita aliter est de tẽtatione exteriori quæ est ab hoste, & de interiori quæ est de concupiscentia.

Deus intentator malorum est.

Tentatio probans & decipiens.

An omnis tentatio sit à carne.

Deinde concupiscentia cùm conceperit,parit peccatum : peccatum uerò cùm consummatum fuerit, generat mortẽ. Nolite itaque errare fratres dilectissimi.

Ponit hìc gradus tentationis.f.in delectatione,qua homo allicitur:in cõsensu,quo peccatũ concipitur

in opere,quo peragimus:in consuetudine,qua cõsummatur. [Deinde cõcupiscentia]illecti,scilicet per amorem boni commutabilis. [Cùm conceperit] per consensum operis aut morosæ delectationis, quod est occulta formatio maligni fœtus.Conceptio verò huius,est ex diabolo,tanquã patre agente, & semen immittente:ex concupiscentia,tanquam matre consentiente vel suscipiẽte.Ideo dicitur Ezechielis 16, Pater tuus Amorrheus,& mater tua Cethea.Ioan.8,Vos ex patre diabolo estis. [Parit peccatum] Glossa,perducit ad actum.Manifestus hic est partus,de quo in Psal.7,Concepit dolorem,& peperit iniquitatem. [Peccatũ verò cùm consummatum fuerit] Glossa.i.per actum in consuetudinem prauę vitæ perductum:sicut officium mortui consummatur exhibitione sepulturæ,sicut Lazari in Ioan.11.cap. [Generat mortem]reatus & dãnationis:æternæ.Rom.6,Stipendia peccati,mors.Glossa,Sicut qui tentatus superat,præmia vitæ acquirit: ita qui concupiscentiis illectus superatur,mortis ruinam incurrit. ¶ Sed cùm omne peccatum mortale generet mortem,quare hìc tantùm de peccato consuetudinis?Responsio,Licet peccatum & cõsensus possint dici generare mortem,tamen de peccato consuetudinis hoc dicitur propriè:quia quãdo peccatum iam tractum est in consuetudinem, nulla apparent signa vitæ,& est parua spes de reditu . Sed in aliis habet homo plura signa vitæ,quando peccatum creatum est in cogitatione:pauciora verò quando in opere[Nolite itaque errare] Glossa,existimando quòd tentamenta vitiorum à deo procedant [Fratres mei dilectissimi] dilecti,propter similitudinem naturæ : dilectiores,propter participationem gratiæ : dilectissimi,propter præparationem hæreditatis æternæ.

Peccatũ cõsuetudinis generat mortem.

Omne datum optimũ, & omne donum perfectũ desursum est descendens à patre luminũ:apud quem non est trãsmutatio,nec uicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos uerbo ueritatis , ut simus initiũ aliquod creaturæ eius

Hìc ostendit quòd deus est largitor omnium bonorum , & q̃ omnia bona sunt à deo. Et primò hoc ostendit ex copiositate datorum:Secundò ex immutabili bonitate : Tertiò ex liberalitate dandi, Voluntariè enim genuit nos:Quartò ex iudicio ipsorum.Scitis autem fratres mei.Dicit ergo [Omne datum optimũ] bona sunt temporalia,meliora naturalia,optima gratuita.Vel potest exponi totum de naturalibus:bonum est,q̃ sumus:melius,quòd viuimus:optimum,q̃ intelligimus.Vel bona sunt temporalia & naturalia,quibus sustentamur : meliora dona misericordiæ,quibus à peccatis liberamur:optima dona gratiæ, quibus de virtute in virtutem proficimus. [Et omne donum perfectum] id est,gloria , qua habita nihil remanet imperfectum.Dicitur autẽ datum,eo q̃ datur in via,quia significat cum tempore quasi participaliter. Donum verò,quod datur in patria,quia significat sine tẽpore,quasi nominaliter.Vtrunq; istorum [Desursum est] id est,à deo non ab homine [Descendens] non cadens.In quo notatur gradus in huiusmodi donis secundum dispositionem dantis,qui omnia disponit in numero,pondere.& mensura. [A patre luminum] deo authore omnium gratiarum,quę lumina sunt.Sicut enim sol materialis author est luminum materialium,ita sol intelligentiæ luminũ spiritualium. [Apud quem] deum,scilicet. [Non est trãsmutatio] in natura sua,quia omnino immortalis est.Malach.3,Ego deus, & non mutor. [Nec vicissitudinis obumbratio] in effectu vt sit mutabilis,quia ab ipso semper procedit lux,nunquã tenebræ.Vel vicissitudinis obumbratio,id est,vicissitudo vel mutatio obumbrans.Non enim vicissim in eo succedunt bona & mala,quia sola bona dat,mala verò culpæ quæ obumbrant, non : sed huiusmodi vicissitudinaria obumbratio qua in nobis frequẽter luci gratiæ succedit vmbra peccati,ex nobis est. [Voluntariè enim,&c.] Aliquis possit dicere,licet omnia bona nobis sunt à deo,tamen meritis nostris: ideo dicit,quia nõ,immò sua gratuita bonitate. [Voluntariè enim] id est,gratis,sine meritis,ad Titũ 2, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos [Genuit nos] in filios gratiæ,qui prius eramus filii iræ [Verbo veritatis] verbo euangelii Christi, qui veritas est,in Ioanne 14. Verbo,inquam,tanquam semine spirituali,Lucæ 8,Semen est verbum dei.1.Corin.4,In Christo Iesu per euãgelium ego vos genui. [Vt simus initium aliquod] id est,caput,principatum habendo in omnibus creaturis eius inferioribus,recuperando principatum per gratiam,quam primi parentes perdiderunt per culpam. Vel,Simus initium aliquod creaturę eius,id est,recreationis siue reformationis totius mũdi, hìc in parte,scilicet in anima per gratiam,sed in futuro in toto per gloriam.Vnde Rom.8, Ipsa creatura ingemiscit expectando reuelationem filiorum dei . Sed obiicitur contra hoc , quod dicitur, vt simus initium aliquod, &c. quia Iob 40.dicitur de Behemot,Ipse est principium viarũ dei.Respõsio,Behemot fuit principium in via creationis,homo verò in via recreationis.

Scitis autem fratres mei dilectissimi,sit autem omnis homo uelox ad audiendum : tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram : Ira enim uiri iustitiam dei non operatur : propter quod abiicientes omnem immunditiam & abundantiam malitiæ,in mansuetudine suscipite insitum uerbum,quod potest saluare animas uestras.

Hìc probat omnia esse à deo iudicio ipsorum siue testimonio.[Scitis autem] id est,vera esse quæ loquor [Fratres mei] per fidei vnitatem [Dilectissimi] per charitatem.Glossa,Conclusio prædictorum est,quòd à deo sunt bona,& à nobis mala [Sit autem homo velox,&c.] Suprà docuit modum se habendi in tentationibus exterioribus,& etiam in interioribus : hìc verò ad vtriusque modi notitiam monet ad auditum verbi dei : vbi monet libẽter audire: Secũdò deuotè suscipere,Propter quod abiicientes : Tertiò opere implere,Estote factores : Quartò, linguam refrenare, Si quis autem putat. In prima parte, primò hortatur ad id quod expedit : Secundò remouet id quod impedit,Tardus autem ad loquendum. Dicit ergo [Sit omnis] quasi dicat , ita voluntariè genuit verbo veritatis , vt ergo hæc generatio in nobis conseruetur , Sit omnis homo,siue sit incipiens , siue proficiens,siue perfectus [Velox ad audiendum] verbum, scilicet dei , id est, promptus & paratus [Tardus autem ad loquendum] hìc est impedimentum contrà auditum exteriorem. Eccles.20,Homo sapiens tacebit vsque ad tẽpus doctrinæ. Quippe quia mos Pythagoricorum erat tacere per quinquennium,& postea eruditos loqui. [Et tardus ad iram] hortatur ad tollendum impedimentũ contra auditũ interiorem.q.d. Tardus sit homo ad iram,quia, vt inquit Cato,Impedit ira animũ ne possit recernere verũ.[Ira enim viri,]i.ira fortis & deliberata.Non dicit pueri,quæ cito trãsit.[Iustitiã dei nõ operatur.]minus dicit & plus significat.i.cõtra dei iustitiã operatur. Omnis qui irascitur fratri suo,reus erit iudicio.Mat.6,Et intelligendum est quãdo procedit ex libidine vindictæ,non ex amore iustitiæ.Greg. Vera iu-

Cato.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tardus ad iram.

Ira viri iustitiam dei non operatur.

Verbum insitum.

stitia compassionem habet,non indignationem. ¶Sed quispiam dubitabit, dum dicit, Tardus ad iram, de qua ira intelligatur,an de ira quæ est zelus bonus,an de ira mala.Non de prima intelligi potest,quia non debemus esse tardi ad illam. Nec de secunda, quia ad illam nullo modo debemus excitari. Responsio, Potest intelligi de vtraque:quia ad iram per zelum debet homo esse tardus,id est,maturus & discretus,vt, scilicet,discretè faciat. Ad iram verò per vitium debet esse tardus,negatiuè,& nullo modo pronus. ¶Quæritur insuper circa verbum illud,Ira enim viri iustitiam dei non operatur: quare dicit magis iustitiam dei nō operatur,quàm aliam virtutem.Responsio, Quia ira induit magis formam iustitiæ quàm alterius virtutis. Vel intelligitur de iustitia generali, quæ continet omnes virtutes. [Propter quod] scilicet, vt dignè audire possitis. Hic docet deuotè & animo puro suscipiendum esse verbum dei. [Abiicientes omnem immunditiam] quantum ad peccata carnalia,quæ animam & corpus polluunt. Ephes.5, Fornicatio & immunditia non nominetur in vobis. [Et abundantiam malitiæ] id est,peccata spiritualia,in quibus abundat malitia: quoniam vt dicit Gregor.Peccata carnalia maioris sunt culpæ,& minoris infamiæ. [In mansuetudine] captiuantes intellectum in obsequium Christi.Vel in mansuetudine,adimplendo opere.Est enim mansuetus, quasi manu assuetus. [Suscipite.] Glossa,cum magno honore.Vel suscipite,id est, semoti à curis temporalibus capite. [Insitum verbum] verbum quidem creatum, insitum est cordi per prædicationem & inspirationem : verbum verò increatum,insitum est humanæ naturæ per incarnationem. ¶Cor autem humanum ante fidem verbi,& natura humana ante incarnationem filii dei,erat tanquam truncus siluestris.Roma.11,Ex naturali excisus es oleastro,& contra naturam insertus es in oliuam bonam. [Quod potest saluare animas vestras] verbum creatum,dispositiuè :increatum verbū, effectiuè.Et dicit, Quod potest saluare:& non dicit,Saluabitne excludere videatur humani arbitrii libertatem. ¶Notandum autem,quòd verbum dei est aure audiendum.Ioā.8,Qui ex deo est,verba dei audit.Secundò corde suscipiēdum.Deut. 11,Ponite verba hæc in cordibus vestris.Tertiò intellectu conseruandum.Lucæ 2,Maria conseruabat omnia verba hæc.Quartò effectu gustandum.Heb.6,Gustauerit etiā bonum dei verbum. Quintò in ore habendum.Hiere.1,Ecce dedi verba mea in ore tuo.Sextò in opere faciendum.infrà, Estote factores. Septimò in memoria custodiendum. Lucæ 11, Beati qui audiunt verbum dei, & custodiunt illud. Octauò in libro scribendum.Eccle.vlti.Quæsiuit verba vtilia,& conscripsit sermones rectissimos.

Estote autem factores uerbi & non auditores tantùm,fallentes uosmetipsos: quia si quis auditor est uerbi, & non factor,hic comparabitur uiro consideranti uultum nativitatis suæ in speculo.Considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus,sed factor operis,hic beatus in facto suo erit.

Hic monet verbum dei opere implere, proponens primò damnum:secundò exemplum, Quia si quis auditor est verbi : tertiò præmium, Qui autem perspexerit, &c. Dicit ergo. [Estote autem factores verbi & non auditores tantùm] Glossa,Non solo auditu suscipite verbum,sed etiam opere implete: quia non auditores legis,sed factores iusti sunt. Gregorius, Loquendi authoritas perditur,cùm vox opere non impletur.Dicit autem factores verbi,id est,rei significatæ per verbum.Vel factores,id est,impletores verbi. [Fallentes vosmetipsos] Glossa,Si per solum auditum vos saluandos putatis. [Comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo] ad literam talis fallitur,quia videtur sibi quòd videat rem, sed non videt rem,sed solùm rei idolum vel imaginem.Sic ille qui audit & non facit,solam verborum vmbram habet, non corpus operis.Vnde verbum dei comparatur speculo.Doctrina quidem sapientis est mare æneum factum de speculis mulierum.Exod.38,Quia in ipsa aspici possunt maculæ animarum.Et dicit, Vultum nativitatis , id est, quem habet à nativitate vel à natura. [Considerauit enim se] id est , imaginem vel idolum suū.[Et abiit] scilicet,à se ad exteriora,id est,à consideratione sui cessauit [Et statim oblitus est qualis fuerit] scilicet,quia non vidit veritatē rei,sed vmbram.Vel pro tanto ponitur similitudo,quia sicut nihil prodest homini vidisse in speculo maculam vultus sui,si illam non abstergit:sic nihil potest homini audire verbum scripturæ vel prædicationis,nisi illud quod audit aure,impleat opere. ¶Nota ergo quòd verbum prædicationis est sicut speculum,in quo homo videt defectus suos:quibus inspectis compungitur ad horam,sed recedens de loco statim dat oblitioni.Talis est sicut aqua quæ statim recipit impressionem. [Qui autē perspexit] id est,perfectè aspexerit non tantùm vultum exteriorem in ea figendo,sed etiam interiorem [In lege perfectæ libertatis] id est,in doctrina euangelii quæ est perfectæ libertatis,quia restituit libertati à culpa in præsenti per gratiam in sacramentis,à miseria verò non in futuro per gloriam immortalitatis:quando. f. mortale hoc induerit immortalitatem.1.Corint.15. [Et permanserit in ea] id est,perfectè mānserit per perseuerationem operis. [Et non auditor obliuiosus] audita,scilicet,memorando [Sed factor operis] id est,opere,scilicet implendo [Hic beatus in facto suo erit.] non in verbo tantùm.Psal.18,In custodiendis illis retributio multa:non dicit, in audiendis.

Si quis autem putat se religiosum esse non refrenans linguam suam:sed seducens cor suum,huius uana est religio.Religio munda & immaculata apud deum & patrem hæc est,uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

Hic ad complementum boni operis docet linguam refrenare.Circa quam admonitionem primò ostendit quæ sit religio vana:secundò, quæ sit vera, Religio munda,&c. Dicit ergo [Si quis putat] quamuis non sit [Se religiosum esse] propter fidem,& opera qui habet. ¶Dicitur autem religiosus,quasi relegatus deo, qui per peccatum fuerat diuisus:qui ligatus præceptis, religatur consiliis.Vel religatus post dissolutionem membrorum:sicut dolium religatur post dissolutionem asserum, vt contineat vinum : & hoc præceptis & prohibitionibus & aliis obseruantiis minoribus.Et quia lingua maximè indiget religione,quia fedet in humido,& ideo labilis,ideo subditur, [Non refrenans linguam suam] freno disciplinæ taciturnitatis,secundum id Ecclesiastici 28,Verbis tuis facito stateram,& frenos ori tuo rectos. [Sed seducens cor suum.] i. seorsum ducens extra veritatem.Glossa,Non intelligens se puniendū pro peccato linguæ. [Huius uana est religio] i.inutilis,& nō vera:quia nō est bene religatus soluto vinculo linguæ:quæ cū sit indomita [infrà 3.] religari

Quid uera religio.

eget.Vel sic,Seducens cor suum.i.seorsum à ligua ducens,vt scilicet cor & lingua non communicant, sicut est in mendacio. Eccle.3,Cor ingrediens duas vias non habebit successus bonos. Cor mentientis ingreditur duas vias,quia viam veritatis in cognoscendo,falsitatis in loquendo.Sed econtrario [Religio munda] Glossa,In cordis intentione[Et immaculata]Glossa,In operis executione.Vel munda interius à seipsoummaculata,exterius ab aliis[Apud deum,]scilicet filium,qui est deus per naturam[Et patrem.]s.deū, qui est pater noster per adoptionis gratiam[Hæc est,visitare pupillos]corporaliter,cōsolatione verborum,& erogatione munerum,& protectione malorum . Vnde per hæc intelligit omnia opera misericordiæ quæ impendimus proximo[Pupillos.]i.sine patre[Et viduas]sine marito,non diuites [In tribulatione eorum] vel corporali,vel spirituali:non in prosperitate sicut multi faciunt,qui sunt socii mensæ,Eccle.5.[Et immaculatū se custodire ab hoc seculo]maculato,scilicet,vnde Glossa,Qui mundum diligit immaculatum se nō custodit:vnde solent dici versus,Mundus non mundus,quia mundus polluit: ergo Qui manet in mundo quomodo mundus erit?Et in canonica Iudæ,Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam.hoc est, perfecta religio est,in medio macularum immaculatum se custodire.

Caput 2.

FRatres mei nolite in personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi gloriæ.Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum annulum habens,inueste candida:introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est ueste præclara, & dixeritis ei,Tu sede hic bene: pauperi autem dicatis,Tu sta illic,aut sede sub scabello pedum meorum:nōne iudicatis apud uosmetipsos, & facti estis iudices cogitationum iniquarum?

Suprà egit de informatione in tribulationibus,hîc agit de informatione in bonis operibus.Et quia tria solent maximè progressum in bonis operibus impedire,scilicet potentia,scientia,diuitiæ:ideo hæc pars diuiditur in tres partes.Primò enim informat quantū ad modum agendi in his quæ spectant ad potētiam: Secundò,quantum ad modū agendi in his quæ spectant ad scientiam, Infrà 3.cap. Tertiò,quantum ad modum se habendi in his quæ spectant ad diuitias,4.cap.Vel sic,suprà hortatus est ad bonum,hîc dehortatur à malo. Et primò à malo,quod est in contemptum Christi:Secundò à malo,quod est in excellentia sui,3.cap. Tertiò à malo,quod est concupiscentia mundi.5.cap.in principio.In prima primò instruit quantum ad exhibitionem honoris debiti ratione animæ,quæ est imago dei : Secundò ad exhibitionem sustentationis,quæ debetur ratiōe corporis,ibi,Sic loquimini,& sic facite.Et quia exhibitionem honoris debiti impedit persona rum acceptio,ideo ipsa in hac prima dissuadetur,& primò ratione sumpta ex peruersione iudicii rationalis:secundò ratione sumpta ab exemplo diuinæ electionis,ibi,Audite fratres mei:Tertiò,ratione sumpta ex ipsarū personarum meritis,ibi,Nonne diuites opprimunt:Quartò,ratione sumpta ex transgressione legis, Si tamen legem perficitis,In prima parte,primò ponitur exhortatio:secundò,exhortationis ratio . Etenim si introierit,vbi primò ponit personarum diuersitatem:secundò tangit iudicii inæqualitatem[Et intendatis in eum.]Tertiò,subdit inæqualitatis reprehensionem[Nonne iudicatis.]Dicit ergo[Fratres mei, &c.] consequenter sic,ita religio munda & immaculata est,& c.& vt positis immaculati esse[Fratres mei]Subditos suos vocat fratres,æquales eos sibi reputans.ex humilitate[Nolite in personarum acceptione habere fidē domini nostri Iesu Christi gloriæ.]i.nolite credere q̄ dominus noster Iesus Christus glorietur in personarum acceptione:ipse enim contrariū fecit,Actuum 1,In veritate comperi,quia non est personarum acceptor deus.Vel sic secundū Glossam,Nolite in personarum acceptione,&c.i.nō existimeris q̄ fides domini sit in huiusmodi personis acceptis,vt dominus scilicet ad fidem vocauerit diuites,& nō pauperes.Vel sic, Persona dicitur quasi per,se vna,vnde personæ sunt illi,qui volunt singulares videri,vt potentes in diuitiis, vel in genere,vel huiusmodi.Nolite ergo fidem domini nostri in talibus ponere,vt illos quasi deos singulariter colatis.Et nota q̄ hoc dicit,vt alliciat eos ad amorem pauperū,vt inde acquirāt cælū. Vnde Augustī. Da rectum,& accipe cælum[Etenim si introierit in conuentum vestrum,]id est,in congregationem vestrā. Ecclesia enim primitiua erat quasi quædam religio,quidam conuentus,quia erāt eis omnia cōmunia[Vir] à virore potius corporis quàm mentis.Nam gratia virtutis spiritualis hominem honorare,peccatum non est[Aureum annulum habens]in signum diuitiarum[In veste candida]in signum delitiarum[Introierit autem & pauper in sordido habitu]scilicet corporis,quamuis in habitu honorato mentis[Et intendatis]ecce personarum acceptio in actu interiori:aliàs nō esset acceptio personarum.Nam vt ait Augustinus in Glossa,In quotidianis confessibus qui præfert diuitem pauperi,non in hoc peccat,nisi cū apud semetipsum ita iudicat vt ei sit tantò melior,quantò ditior ille.Dicit ergo,vt intendatis,quasi ex animo & intentione tendatis in eum[Qui est indutus veste præclara]cū scilicet propter indumentum honorando,& pauperi præferendo[Et dixeritis ei]ecce acceptio personarum,in actu exteriori[Tu sede hic bene,]idest,in loco honesto[Pauperi autem]quia pauper est,dicatis[Tu sta illic]longè scilicet,quasi non curando de illo [Aut sede sub scabello pedum meorum,]idest,vili loco[Nonne iudicatis apud vosmetipsos.]i.nonne à vobis accipitis hoc iudicium,& non à deo,quasi dicat,sic[Et facti estis iudices cogitationum iniquarum.]i.iudicatis secundum iniquas cogitationes,quasi dicat,Iniqua est talis cogitatio,verè iniqua cogitatio,quia non respicit existentem personæ bonitatem,sed apparentem.s.exteriorem non interiorem:vnde Glossa,Mundus pauperem abiicit,diuitem colit.Fides Christi æqua docet.Iniquum est diuitem quærentē honorē in diuitiis,præferre pauperi timenti deū . Notandum autem secundum Augustinū in Glossa,hoc quod hîc dicitur, intelligitur de sessione honoris ecclesiastici.Si verò de sessione cōmuni intelligitur,in casu quo iudicatur ,pprer hoc debere præferri tanquam melior.vnde Glossa,Si hanc distantiam sedendi & standi ad honores ecclesiasticos referamus,&c.hîc quæritur vtrum acceptio personæ sit peccatum?Videtur quòd non.Augustinus, Accipere personam,est exhibitio honoris seruato gradu dignitatis & officii:sed sic honorare non est peccatum:ergo accipere personam non est peccatum.Item Gregorius,Accipere personam,est hominē non quia homo est,sed propter aliquid quod circa eum est,honorare:sed hoc non est malum,immò bonū honorare hominem propter dignitatem quæ circa ipsum stat.aSed contrà , qui cognoscit personam in iudicio , non

An personarum acceptio sit peccatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bene facit. Prouerb. 28. Item hoc prohibetur pluries in scriptura: ergo est malum. Iré quæritur, quare hoc vitiũ ita frequenter excluſum à deo inueniatur magis quàm aliud. Reſponſio, Acceptio perſonæ quandoq; accipitur in bono, quandoque in malo. Secundum quod accipitur in bono: accipere perſonam eſt honorare vnumquẽque ſecundũ gradum dignitatis ſuæ & officii. Sic non oportet quòd fiat comparatio perſonæ ad perſonam, in acceptione perſonæ: & ſic accipere perſonam non eſt peccatum. Sic autẽ diffinitur ab Auguſtino. Alio modo accipitur perſonarum acceptio ſecundum quod dicit comparationem perſonæ ad perſonam, & ſic diffinitur à Gregorio: vnde ſic accipere perſonam, eſt præferre perſonã perſonæ. Nec tamen quando præfertur perſona perſonæ, ſemper eſt acceptio perſonæ: ſed quãdo præfertur perſona perſonæ ex cauſa indebita: vnde accipere perſonam, eſt præferre perſonam perſonæ ex cauſa indebita: præferre autem diuitem pauperi propter diuitias in promotione ad aliquam dignitatẽ eccleſiaſticã, vt ad epiſcopatum vel huiuſmodi: vel etiam in executione iudicii, vt cùm aliquis ſentẽtiat pro diuite, quia dives eſt: vel etiã in collatione temporalis beneficii, vt quando datur aliquid diuiti quia dives eſt, & non datur pauperi quia pauper, eſt præferre perſonam perſonæ ex cauſa indebita. Non tamen dico, ſi aliquis daret aliquid diuiti ad acquirendam eius familiaritatem, ꝙ eſſet peccatum: ſed præferre diuitem pauperi in exhibitione alicuius reuerentiæ ſolùm, vt cùm aliquis aſſurgit diuiti nõ pauperi, inclinat ſe diuiti nõ pauperi: vel aufert caputiũ corã diuite nõ ſic coram paupere, nõ eſt perſonam perſonæ præferre ex cauſa indebita: vnde nõ eſt peccatũ, niſi ratione originis, vt cũ iudico in corde meo quia melior eſt dives, quia dives, paupere. ¶ Quod obiicitur de dignitate, Reſpõſio, Dignitas officii vel poteſtas, nõ eſt circa hominem, ſed ſuprà, ſcilicet à deo: & ibi honoratur homo propter eum cuius loco eſt. ſ. deum: ſed habitus pretioſus & diuitiæ ſunt circa quæ data ſunt homini, nõ vt præſit, ſed ad vſum & ſupplemẽtum neceſsitatis. Ad aliud dicendum, ꝙ acceptio perſonæ declinat in partem. Deus autem cauſa vniuerſalis eſt rerum in producẽdo & in cõſeruando, & ideo frequenter remouetur à deo. ¶ Nota quòd perſonarum acceptio cauenda in multis. Primò, in audientia cauſarũ: Deuteronomii 1, Ita paruum audietis vt magnum. Secũdò, in diffinitione ſententiarum. Prou. 18, Accipere perſonam impii in iudicio non eſt bonum. Tertiò, in contractibus electionum, vt hìc, Nonne pauperes elegit deus? Gloſſa, Quis fecit eligi diuitem ad ſedem honoris? Quartò, in collationibus beneficiorũ: Ro. 2. Gloria, honor, & pax omni operanti bonum. Non enim eſt acceptio perſonarum apud deum. Quintò, in promotionibus dignitatum, de his qui videbantur aliquid eſſe, quales aliquãdo fuerũt, nihil mea intereſt, deus enim perſonam hominis non accipit: Galat. 2. Sextò, in exhibitione honoris & obſequiorum: Leuit. 19, Nõ conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Septimò, in comparatione meritorũ: vt hìc, Nõne iudicatis apud voſmetipſos, & facti eſtis iudices cogitationum iniquarũ? Octauò, in correctione culparum. Mat. 22, Non enim reſpicis perſonam hominum: Exod. 32, Ite & redite per medium caſtrorum de porta ad portam, & occidat vnuſquiſque fratrem & amicum ſuum. Nonò, in approbatione beneficiorum: Actuum 10, In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor deus: ſed in omni gente qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.

Audite fratres mei dilectiſſimi, nonne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites fieri in fide, & hæredes regni quod repromiſit deus diligentibus ſe? vos autem exhonoraſtis pauperem.

Hìc diſſuadet perſonarũ acceptionem ratione ſumpta ab exemplo diuinæ electionis [Audite fratres mei] dicit Gloſſa, Diligentius attẽdite, quia nõ qui ditiores in ſeculo, hi ſunt meliores in examine diuino: & ideo non ſunt præferendi [Nonne deus elegit pauperes in hoc mũdo,] ideſt, in rebus huius mũdi. Chriſtus enim in Apoſtolos, elegit piſcatores: in patriarchas, paſtores. Gen. 41, Viri paſtores ouium ſumus. 1. Cor. 1, Infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia, & contemptibilia: in quo apparet ꝙ electio dei contraria eſt electioni mundi, qui elegit illum qui eſt potentior, vel nobilior, vel ditior, vt quãdo aliquis debet creari in epiſcopum [Diuites in fide] in præſenti. hæ ſunt maximę diuitiæ. Auguſtinus, Aurum habens in arca, dives eſt: deum habens in conſcientia, dives non eſt? [Et hæredes regni] in futuro: Mat. 5, Beati pauperes ſpiritu, &c. [Quod repromiſit] promiſit, per prophetas: repromiſit, per apoſtolos [Diligentibus ſe,] quia per dilectionẽ accipitur. Ipſa enim ſola diuidit inter filios regni & perditionis. Secundum Auguſtinum, Ipſa eſt fons proprius, cui non communicat alienus. 1. ad Cor. 2, Oculus non vidit, nec auris audiuit, &c. [Vos autem] acceptoribus perſonarum loquitur [Exhonoraſtis,] ideſt, extra honorem poſuiſtis, vel honore priuaſtis [Pauperem] dicendo, Tu ſta illic. ¶ Sed quæritur de hoc quod dicit, Diuites in fide. Cũ enim ſancti modò habeãt in ſpe, quod in patria habituri ſunt in re, potius debuit dicere, Diuites in ſpe quàm in fide. Reſponſio, Exiſtẽtes in fide, ſunt diuites in ſpe. Vel diuites in fide, ideſt, ex fide: quia fides generat ſpem. Vnde, Fides eſt ſubſtãtia rerũ ſperandarum, ideſt, baſis vel fundamentum, per quod res ſperãdæ ſunt in nobis. Vel diuites in fide, abundantes: quia credunt omnia credenda, & nunc per fidem vident in ænigmate, quæcunque videbunt in patria aperta viſione. ¶ Et nota, quòd Chriſto multũ videtur placere paupertas. Primò, quia paupertatem ſibi aſſumpſit. 2. Co. 8, Scitis gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam cùm dives eſſet, propter nos egenus factus eſt. Secũdò, quia paupertatis ſigna in ſua natiuitate oſtẽdit. Luc. 2, Inuenietis infantem poſitũ in præſepio. Tertiò, quia pauperes parentes habere voluit. Luc. 1, Miſſus eſt angelus, &c. Quartò, quia paupertatem inter homines conuerſando tenuit. Mat. 8, Vulpes foueas habent, & volucres cęli nidos, &c. Quintò, quia pauperes diſcipulos elegit. Mat. 4, Obambulans Ieſus iuxta mare Galilæę, &c. Et hìc pauperes elegit deus. Sextò, quia pauperibus regnum cælorum promittit: Mat. 11, Beati pauperes ſpiritu. Septimò, quia paupertatis conſilium dedit: Mat. 11, Si vis perfectus eſſe, vade, &c. Octauò, quia pauperrimus & nudus in cruce pependit, Trenorum 3, Recordare paupertatis meæ, &c.

Paupertas Chriſto placet,

Nonne diuites per potentiam opprimunt uos, & ipſi trahunt uos ad iudicia? Nonne ipſi blaſphemant bonum nomẽ, quod inuocatum eſt ſuper uos?

Diuitestria malapauperibus inferunt.

Hìc eſt tertia ratio, ſumpta ex perſonarum meritis: quia diuites eis mala inferunt, pauperes autem non. Mala autem illata à diuitibus oſtendit tria. Primò, in rebus ſuis eos opprimendo. Secũdò, in perſonis eos accuſando, Et ipſi trahunt. Tertiò, in deo ſuo, eum blaſphemando, Nonne ipſi. Dicit ergo [Nõne diuites, &c.]

quaſi diceret, merito non debetis præferre diuites pauperibus, quia [Nonne diuites] .ſ. ſcribæ & phariſęi, & pontifices per potentiam opprimunt [Vos] bona veſtra, ſcilicet rapiendo [Et ipſi trahunt vos ad iudicia] violenter, & ſine culpa vos accuſando tanquam maleficos. Gloſſa, Sine culpa facient vos cõdemnari [Nõne ipſi blaſphemant] Hierony. Blaſphemia eſt iniuria deo irrogata [Bonum nomen,] ideſt, ſalutiferum nomen Ieſu Chriſti. Actuum 4, Non eſt aliud nomen ſub cælo, in quo oporteat ſaluos fieri credentes [Quod inuocatum eſt] quia à Chriſto dicebantur Chriſtiani [Super vos] ad veſtram .ſ. protectionem, & ſui venerationem, Hieremiæ 14, Tu in nobis es domine, & nomen ſanctum tuum, &c.

Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas, Diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis: Si autem perſonas accipitis, peccatum operamini, red. arguti à lege, quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.

Hìc eſt quarta ratio, quæ ſumitur ex tranſgreſsione legis: vbi primò oſtendit, quòd lex præcipit diuitũ dilectionem: ſecundò, quòd prohibet perſonarum diuitũ acceptionem, Si autem perſonas accipitis: tertiò oſtendit, quòd huiuſmodi prohibitionis tranſgreſsio facit totius legis tranſgreſsionem, Quicunque autem totam legem. Dicit ergo [Si tamen legem, &c.] quaſi dicat, Non debetis perſonam diuitem accipere, ſed ſi eos diligitis bonũ eſt. vnde [Si tamen legem perficitis regalem.] i. adimpletis legem Euangelii, quæ dicitur regalis ab effectu, quia reges facit, Apoca. 5, Feciſti nos deo noſtro regnum, & ſacerdotes. Et 1. Petr. 2, Vos eſtis genus electum, &c. Item à generalitate, quia omnes ligat, & nullum eximit: ſicut ſtrata publica dicitur via regia, vel ab authore quia rex eam ore ſuo promulgauit. Mat. 22, Item ab excellentia. Gloſſa, excellentẽ inter alias [Secundum ſcripturas.] i. ſicut ſcripturæ monent, legem, inquam hanc [Diliges proximum ſicut teipſum.] Mat. 22. Leuit. 19. [Sicut teipſum. i. quomodo teipſum. i. gratis, non cauſſa remunerationis humanæ. Vel ſicut teipſum, ideſt propter quod teipſum. i. deũ. Vel ſicut teipſum. i. ad id ad quod teipſum. Vel ſicut teipſum. i. in quo gradu teipſum, ſcilicet infra deum, & plus quàm corpus tuum. Vel ſicut teipſum. i. ſicut gaudes de bono tuo, & triſtaris de malo: ita gaudeas de bono proximi, & doleas de malo eius, & infortunio. Si ita perficitis diligendo [Bene facitis.] Nam præcipuè bonitas in dilectione conſiſtit, vt patet 1. ad Cor. 13, Si linguis hominum loquar, &c. Gloſſa, Et ſi diuites propter diuitias non ſunt eligendi, non tamen propter deum minus ſunt diligendi [Si autem perſonas accipitis] Gloſſa, pauperem propter paupertatẽ ab honore abiicitis, & diuites ad honorem propter opulentiam promouetis [Peccatum operamini redarguti à lege quaſi tranſgreſſores] Deutero. 1, Quod iuſtũ eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: nulla erit diſtantia perſonarum. Ita paruum audietis, vt magnum. Et Leuit. 19, Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultũ potentis. ¶ Sed quæritur, Vnde hoc, quòd in iudiciũ, ideſt, in diſtributione iuſtitiæ nõ ſunt aliqui præeligendi: in opere verò miſericordiæ ſunt, ſicut in datione eleemoſynarum. Eccleſ. 12, Bene fac iuſto, & ne dederis peccatori. Reſponſio, Ratio huius eſt, quia in iudicio reſpiciuntur merita cauſarum, ſed in miſericordia conditiones perſonarum. Quod autem dicit, Quaſi tranſgreſſores, expreſsiuũ eſt veritatis [Quicunque autem totam legem ſeruauerit,] ideſt, ſeruare in animo ſuo propoſuerit [Offendat autem in vno,] ideſt, in deo datore omnium. Vel in vno, ideſt, in præcepto charitatis, quod eſt vinculum omniũ præceptorum. Gregorius, Præcepta domini multa ſunt, & vnum: multa, per diuerſitatem operis: vnum, in radice charitatis. Vel in vno, ideſt, in quolibet præcepto. Vel in vno, ideſt, in vna virtute, quia virtutes connexæ ſunt: & qui peccat contra charitatem, peccat contra omnes virtutes: ſicut qui offendit aliquem, ex conſequenti omnes amicos eius [Factus eſt omnium reus] omnium, ſcilicet præceptorum, quia illa ſibi inutilia reddit. Vel omnium peccatorum, quia pro vno, ac ſi pro omnibus, peribit. Vel omnium bonorum, quia charitatem quæ eſt forma omnium, perdit. Hieronymus, Vbi eſt charitas, quid eſt quod poſsit abeſſe? vbi nõ eſt, quid eſt quod poſsit prodeſſe? Vel omnium virtutum, Qui enim habet vnam, omnes habet. Idẽ, Omnes virtutes ſic ſibi cohærent, vt qui vna caruerit, omnibus careat. Eccleſi. 19, Qui in vno peccauerit, multa bona perdet, quia omnia bona meritoria.

Lex Chriſti lex regalis.

Diligere deum ſicut ſeipſum.

Cur acceptio perſonarũ in operibus iuſtitiæ prohibetur & non miſericordiæ.

Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit, & Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis.

Hìc probat quòd reus eſt omniũ, quia peccat in eũdem legiſlatorem omnium præceptorum [Qui enim dixit: Non mœchaberis] Nomine mœchiæ omne peccatũ luxuriæ cõtinetur, Exod. 2. [Dixit, & Non occides] in eodem, vbi prohibẽtur homicidia operis, & linguæ, cordis & omiſsionis [Quòd ſi nõ mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis] quæ vnumquodque præceptum æqualiter cõtinet, & vna data eſt ab vno deo. Et nota ꝙ propriè, Tranſgreſſor dicitur, qui facit contra legem ſcriptam: ſed præuaricator, qui facit contra legem naturalem.

Differentia inter tranſgreſſorẽ & præuaricatorem.

Sic loquimini, & ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari: iudicium enim ſine miſericordia fiet illi qui non fecerit miſericordiam. Superexaltat autem miſericordia iudicium.

Supra inſtruxit nos quantum ad exhibitionem honoris debiti, hìc autem inſtruit quantũ ad exhibitionẽ ſuſtentationis. vnde hìc inſtruit de operibus miſericordiæ. Et primò, inuitat ad opera miſericordiæ: Secundò, oſtendit ea eſſe neceſſaria cum fide. Quid proderit homini. In prima parte ad opera miſericordiæ manducit tripliciter allegãdo. Primò, præceptum: Secũdò ſupplicium, Iudicium enim ſine miſericordia: Tertiò præmium, Superexaltat autem. Dicit ergo [Sic loquimini, &c.] q. d. Ne ergo ſitis tranſgreſſores legis [Sic loquimini.] .ſ. verba pietatis & amoris [Et ſic facite] ſcilicet opera pietatis & charitatis. Nõ enim ſufficit pietas & charitas in verbo niſi etiam ſit in facto [Sicut per legem libertatis,] ideſt, per legẽ Euangelii ſub qua ſubiiciendum ſpõtaneè, libere, nõ coactè [Incipientes iudicari,] ideſt, ſicut incipitis modò iudicari ſecundũ legem, ideſt, ſi ſtaretis ante iudicẽ legis libertatis, ideſt, Chriſtũ. In hoc monens nos, vt in noſtris operibus ſemper attendamus iudicium quaſi inſtare. Infrà vlti. Ecce iudex ante ianuam aſsiſtit. Hieronymus: Siue comedam, ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper videtor auribus meis intonare illa extrema iudicii buccina, Surgite mortui, venite ad iudicium. Vel ſic [Sic loquimini & ſic facite,] ideſt, ita benignè & charitatiuè vos habeatis verbo & facto: Sicut per legẽ libertatis, ideſt, charitatis quæ facit ſe & ſua libere proximo

Universidad de Deusto
Biblioteca

exponere[Incipientes iudicari,]idest,ita faciatis vt ostendatis vos esse sub lege charitatis,quæ semper debet esse in inceptione.Augustinus,Sola charitas est quæ semper detinet debitorẽ.Redditur enim cũ impenditur,& cùm reddita fuerit debetur:quia nullum est tempus in quo impendenda non sit.Dicitur autẽ charitas lex libertatis,quia nos deo ligat,non cogendo timore pœnarum,sed alliciendo desiderio præmiorum.Gala.5,Alter alterius onera portate,& sic adimplebitis legẽ Christi[Iudicium enim sine misericordia]idest,iudicium condemnationis[Illi qui non fecerit misericordiam]exemplum patet in seruo nequã, cui debitum dimissum exprobratur,Mat.18,Quia non est misertus conserui sui.Econtrà,Beati misericordes,quia misericordiã consequentur. ¶Sed obiicitur contra hoc quod dicit, Iudicium sine misericordia, &c.quia in Psal.dicitur,Vniuersæ viæ domini,misericordia & veritas:Responsio,Duplex est misericordia, liberans & relaxans.de prima loquitur hîc,de secunda in Psalmo.Vel sic,Iudicium sine misericordia, tanta scilicet,quantã inueniret si misericors fuisset[Superexaltat autem misericordia iudicium]hoc multipliciter exponitur.Primo modo de misericordia & iudicio hominis,& est sensus,ꝙ misericordia hominis iudicium eius quo iudicabitur reddit commendabilius.Secundo modo de misericordia dei & iudicio eius,& est sensus,ꝙ misericordia dei semper relaxat & quasi temperat iudicium suæ seueritatis.Tertio modo,de misericordia hominis & iudicio dei,& est sensus quòd misericordia hominis quasi vincit rigorẽ districtionis sententiæ diuinæ debitæ pro peccatis.Quarto modo,de misericordia dei & iudicio hominis, & est sensus, ꝙ plures saluantur per misericordiam dei,quàm pro suis meritis propriis.Quinto modo de effectu misericordiæ dei:in præsenti,& de effectu diuini iudicii in futuro.& est sensus,ꝙ quãtò misericordia maior alicui in præsenti impenditur,tãtò si ingratus fuerit,grauius in futuro punietur. ¶Nota quòd ex quo misericordia superexaltat iudiciũ,& maior est curia misericordiæ quàm iustitiæ:sicut à minori curia licitum est appellare ad maiorem,ita à curia iustitiæ ad curiam misericordiæ.Misericordia primò peccata purgat, Prouer.15, Per misericordiam & fidẽ purgantur peccata.Secũdò,pœnam peccatorum relaxat,Daniel.4, Peccata tua eleemosynis redime,& iniquitates tuas misericordiis pauperum.Tertiò custodit à malo,Prouer.20, Misericordia & veritas custodiunt regem.Quartò abundare facit in bono,Prouerb.14, Misericordia & veritas præparauit bona.Quintò hominum benedictionem meretur,Prouer.22,Qui pronus est ad misericordiã, benedicetur.Sextò dei misericordiam consequitur.Mat.5,Beati misericordes.Septimò euadit iudicium,vt hîc,Superexaltat misericordia iudicium.Octauò introducit in cælum.Ecclesia.16, Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundum meritum suum.

Duplex est misericordia.

Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere,opera autem non habeat?Nũquid poterit fides saluare eum? si autem frater aut soror nudi sunt, & indigeant victu quotidiano:dicat autẽ aliquis ex uobis,illis,Ite in pace,calefacimini, & saturamini:non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori,quid proderit?sic & fides si non habeat opera,mortua est in semetipsa.Sed dicet aliquis,tu fidem habes,& ego opera habeo:ostẽde mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

Hîc ostendit huiusmodi opera esse necessaria cum fide:Et primò,rationibus.Secũdò exemplis, Vis autẽ scire.Rationibus probat quatuor.Primò,quia fides informis non est homini salutifera.Secundò,quia mortua est in semetipsa,Si autem aut frater aut soror.Tertiò,quia meretur irrideri,Sed dicet quis,&c. Quartò, quia cõmunis est dæmoni,Tu credis quoniam vnus est deus,&c.Dicit ergo[Quid podest]ita sunt necessaria opera misericordiæ,& vitæ[Quid proderit fratres mei]ad salutem scilicet[Si fidẽ quis dicat se habere, opera autem non habeat]conuenientia scilicet ipsi fidei,& loquitur secundum Glossam, de illo qui habet tempus operandi,& negligit:quasi diceret,fides informis non valet ad adeptionem beatitudinis, quamuis valere possit ad euitationem damnationis grauioris[Nunquid fides poterit saluare eũ.]q.d.non. Sed contrà,Mat.vltimo,Qui crediderit & baptizatus fuerit,saluus erit.Item ad Roma.3,Arbitramur per fidem iustificari sine operibus legis.Responsio:Vt dicit Glossa,verbum illud intelligitur in non habẽtibus tempus operandi:vel de fide formata,quæ est in paruulis:hîc verò de fide informi[Si aũt frater aut soror]fraternitate corporali vel maximè spirituali[Nudi sunt]ecce indigentia vestitus [Et indigent victu quotidiano.]i. quotidie necessario,ecce indigentia victus[Dicat autẽ]ex vobis aliquis[Ite in pace]quo ad hospitium[Calefaciamini]quo ad vestitum[Et saturamini]quo ad cibũ[Non dederitis autem quæ necessaria sunt corpori]nec hospitium,nec vestitum,nec victum[Quid proderit.]q.d.nihil.Vnde si aliquis dicit pulchra verba indigenti sine supplemento necessitatis,nihil prosunt.Contrà Eccles.18,Nonne ardorem refrigerat ros,sic & verbum melius quã datum?Responsio.Non fit comparatio verbi solius ad datum, sed verbi cũ dato ad solum datum.Vel loquitur de ardore vitij,scilicet impatientiæ ipsius pauperis,nõ naturæ,scilicet esuriei[Sic & fides,si non habeat opera,mortua est in semetipsa.]Glossa,Sicut sola verba pietatis nudum & esuriente nõ recreant,si nõ cibus præbeatur & vestis:ita fides verbotenus seruata non saluat. Et dicit in semetipsa, quia non est coniuncta principio vitæ.s.charitati.Glossa,Mortua est in semetipsa,idest,contra semetipsam, quod enim promittit,opere non implet.1.Io.3,Non diligamus verbo & lingua,sed opere & veritate. ¶Et nota ꝙ sicut mortuum dicitur quod caret sensu & motu:sic qui fidem habet sine operibus,nec sensu viget dilectionis qui est ex charitate,& motu caret bonæ operationis.Dicit autem sine operibus,pluraliter,quia ad fidem sequitur actus interior,qui est credere:& exterior,qui est in bono opere[Sed dicet quis]quasi nõ solùm in se est mortua,sed apud alios irridenda[Sed dicit]glossa,irridendo[Quis]habens fidem & opera [Tu fidem habes]idest,habere te dicis solam,scilicet sine operibus[Et ego opera habeo]cum fide[Ostende mihi fidem tuam]sine operibus.q.d.proba mihi te habere fidem per aliqua certa signa.q.d.Non poteris probare cùm desint opera,& verba non sint testes sufficientes.Nam vt dicit Augustinus,Fides dicitur eo ꝙ fit quod dicitur,& Gregorius dicit quòd probatio dilectionis est exhibitio operis[Et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam]idest,probare possum me fidelem per opera mea.

Quibus est necessaria fides cũ operibus.

Fides quæ dicatur mortua.

Tu credis quoniam unus est deus:bene facis. Et dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire homo inanis quoniam fides sine operibus otiosa est:Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare?

Hîc ostendit ꝙ communis est dæmoni.q.d.non potes probare fidem tuam:sed posito quòd habeas, nõ sufficit[Tu credis quoniam vnus est deus:bene facis]nam huiusmodi credere est bonum quoddam,sed sine operibus,imperfectum[Et dæmones credunt,]scilicet quod vnus est deus,sicut tu,qui tamen non sunt in statu salutis,sed damnationis.Illa tamẽ dæmonũ fides non proprie est fides,quia non est habitus infusus,sed est quædam credulitas non voluntaria sed necessaria,& quasi cõmunibus & tormentis extorta. Vnde non assentiunt primæ veritati propter se,sed magis sentiunt eã:vnde fides in eis est conclusio,non argumentum:nec habent cognitionem articulorum inquantum articuli,sed inquantum quædam entia nobilia [Et contremiscunt]in hoc peioris conditoris est fides malorum hominum,quoniam non timent diuinũ iudicium.Glossa,Qui deum non credunt,vel creditum non timent,dæmonibus crudeliores & proteruiores sunt[Vis autem scire]hîc probat exemplis,primò bonorum,secundò malorum:similiter & Raab:tertiò omnium,Sicut enim corpus.In prima parte ponit,primò Abrahæ exemplum.Secundò adaptat ad propositũ, Vides ergo quoniam fides.Tertiò confirmat per scripturæ sacræ testimoniũ,& impleta est scriptura: Quartò concludit propositum iam sufficienter probatum,Videtis quoniam.Dicit ergo[Vis autem scire]certius scilicet per exempla scripturæ[O homo inanis.]i.vacuus à bonis operibus [Quoniam fides sine operibus otiosa est]quia non sufficit ad salutem.Vel mortua est,quia non habet sensum dilectionis,nec motũ bonæ operationis[Abraham pater noster]secundum carnem & secundum fidem.Eius autem exemplum merito inducit,quia fuit prima via credendi[Nonne ex operibus iustificatus est]supple amplius,vt dicit Glossa interlinearis[Offerens.]i.offerre paratus,Gene.22 [Filium suum Isaac super altare.]Hoc autem fuit post fidem susceptam.Vnde Glossa,per fidem quam habebat iustus erat,tamen per opera quæ addidit, amplius est iustificatus:quæ si non fecisset,meritũ præcedentis fidei amisisset.Glossa Bedæ,Magna tentatio cũ filiũ iubebatur occidere:magna fides,cùm etiam de mortuo credebat se semen posse suscipere. Magnum opus cùm dilectissimum non dubitaret offerre. ¶Ecce qualis fuerit eius oblatio,& qualis debet esse nostra,debet enim fieri de re chara & pretiosa.Quod notatur cùm dicitur,filium suum.Malach.1,Maledictus qui habet in grege suo masculum, & offert debilem deo.Item debet esse de re propria nõ aliena:quod notatur cũ dicitur,suum. Eccles.34,Qui offert sacrificium de substantia pauperis,quasi qui interficit in conspectu patris.Item debet esse cũ cordis alacritate & lætitia, quod notatur cũ dicitur,Isaac,qui interpretatur risus. 1.Paralipo.29,In simplicitate cordis lętus obtulit vniuersa hæc.Quartò cum debito honore & reuerentia, quod notatur cùm dicitur,Super altare.Psal.Tunc acceptabis sacrificium iustitię,&c. ¶Sed videtur falsum quod dicit,Nonne ex operibus iustificatus est,quia Ro.4.probat Apostolus quòd Abraham ex fide iustificatus est,non ex operibus.& ibidem dicitur,Credidit Abraham deo,& reputatum est ei ad iustitiam .ibi Glossa Augustini,Non ex operibus iustificatus est,sed ex fide.Responsio,Apostolus & Augustinus loquuntur de operibus præcedentibus fidem,scilicet operibus legalibus,vt patet ibidem.ex quibus nullus plenè iustificatus est:hîc autem loquitur de operibus sequentibus fidem,quæ dicuntur iustificatio nõ secundũ quod iustificatio dicitur iustitiæ infusio,sed secundum quod dicitur iustitiæ exercitatio,vel ostensio,vel consummatio.Res enim dicitur fieri quando perficitur vel innotescit.

Qualis sit dæmonis fides.

Quales debeat esse oblatio nostra exemplo Abrahæ demõstratur.

Qualis operata iustificet

Videsigitur,quoniam fides cooperabatur operibus illius:& ex operibus fides consummata est.Et impleta est scriptura dicens,Credidit Abraham deo,& reputatum est illi ad iustitiam,& amicus dei appellatus est.Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo,& non ex fide tantùm.Similiter autem & Raab meretrix non ex operibus iustificata est.Suscipiẽs nũtios,& per aliã uiam eiciẽs.Sicut enim corpus sine spiritu mortuũ est:ita fides sine operibus mortua est.

Hîc adaptat ad propositum[Vides.]s.per exemplum Abrahæ[Quoniam fides cooperabatur operibus illius,]idest fides per quam ante iustus erat,duxit eum ad opera[Et ex operibus.]s.sequentibus fidem [Fides consummata est,]idest,augmentata & comprobata & ostensa.Gene.22,Nunc cognoui quòd timeas deum[Et impleta est scriptura]per hoc scilicet quòd filium suum offerebat,& tamen suscitandum credebat[Dicens]Gene.15,[Credidit Abraham deo.]s.præcipienti & promittenti difficilia [Et reputatum est illi]a deo[Ad iustitiam]scilicet maiorem per ipsum credere[Et amicus dei appellatus est]ab hominibus illius temporis:vel à deo propter signum dilectionis dei, quòd paratus fuit offerre filium suum pro amore eius,non solùm passiuè,sicut,iuxta illud,Amice,&c.Matt.20,Iudas:sed actiuè & passiuè[Videtis ergo,]id est,videre potestis authoritate scripturæ[Quoniam ex operibus]sequentibus fidem[Iustificatur homo]id est magis iustus efficitur,& in iustitia conseruatur[Et non ex fide tantũ]quando scilicet adest facultas operandi:alioquin fides sufficit,vt patet in latrone:cui dictum est propter fidem cordis, & confessionem oris, Hodie mecum eris in paradiso,Lucæ 22.[Similiter & Raab] probauit exemplo fidelium,hîc probat exemplo infidelium[Similiter & Raab meretrix nonne ex operibus iustificata est,]Glossa,Ne caularentur opera tanti patris se imitari non posse,addit exemplum mulieris peccatricis,quæ per opera misericordiæ & hospitalitatis soluta est à peccatis,& annumerata generationibus saluatoris.q.d.Et si non potestis sequi Abraham,sequamini meretricem.Sed per quæ opera?per opera hospitalitatis & occultationis & instructionis qua via reuerterentur:quæ omnia erant opera misericordiæ.Vnde sequitur[Suscipiens nuntios]explorato res vrbis Hierico,Iosue secundo[Et alia via eiciens]ne à viris ciuitatis occiderentur. [Eiciens] per fenestram,eos dimittendo,Iosue secundo.Quòd autem habuerit fidem antequam sic operaretur,patet ex verbis suis,Noui quòd dominus tradiderit vobis terram[Sicut enim corpus sine spiritu]hîc probat exemplo omnium.Sicut enim,quasi dicat,verè ex operibus hæ personæ sunt iustificatę[Sicut enim corpus humanũ mortuum est sine spiritu] earens sensu & motu[Ita fides sine operibus mortua est.]Quia à charitate operante,quæ est vita eius separata.Hieronymus,Ille verè credit,qui exercet operibus quod credit. Hieronymus,Quid prodest si impiè agis,deum voce inuocans,quem operibus negas? ¶Nota quòd oportet nos habere fidem veram non fictam,primæ Timot.1,Charitas est finis præcepti,&cætera.Certam non dubiã, suprà 1.cap.Postulet autem in fide,&cætera,Matthęi decimotertio. Modicæ fidei, &cætera . Vnam non diuisam,Ephes.quarto,Vnus deus,vna fides.Viuam non mortuam,Abacuch 2,Iustus autem ex fide viuit. Magnam non paruam,Mat.15,O mulier magna est fides tua.Feruidam non tepidã ,Mat.14,Si habueritis

Universidad de Deusto
Biblioteca

fidem sicut granum. Operosam non otiosam, vt hic, Fides sine operibus otiosa est. Firmam non infirmam, Coloss. 2, Gaudeo videns ordinem vestrum & firmamentum fidei vestræ. Animosam non timidam, Ephe. 6, In omnibus sumentes scutum fidei. Perpetuam non transitoriam, Tobiæ 2, Filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam deus daturus est illis qui fidem non mutant.

Caput 3.

Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. In multis enim offendimus omnes.

Suprà instruxit Iacobus quantum ad bonum se habendi in iis quæ spectant ad potentiam: hic informat quantum ad modum se habendi in iis quæ spectant ad scientiam. Ad habendum autem se ordinatè in scientia, requiritur cordis ordinatio & conuersationis. Primò hæc pars diuiditur in tres. In prima informat salutatos quantum ad ordinationem cordis: In secunda ad ordinationem sermonis, Si quis in verbo non offendit: In tertia quantum ad ordinationem conuersationis, Si quis sapiens & disciplinatus. Ad informandum nos autem quantum ad ordinem cordis reuocat nos ab indigno appetitu magisterii, ostendens duo pericula huius officii. Primum est ex aggranatione pœnæ: Secundum est ex multiplicatione offensæ, ibi, In multis enim offendimus. Vel secundum aliam diuisionem hîc hortatur à malo, quod est in extollentia sui per officium magisterii. Vbi ab ambitione magisterii primò retrahit imperitos: secundo peritos, Quis sapiens. In prima retrahit à deordinatione cordis: secundò oris, ibi, Si quis in verbo nõ offendit, &c. Dicit ergo [Nolite] glossa, Sicut monui vos ad bona opera facienda, sic moneo ad vitanda stultà magisteria. Huius autem exhortationis necessitatem ostendit Beda in glossa, Multi fuerunt temporibus apostolorum, qui descendentes de Iudæa, Antiochiam, non bene instructi in lege fidei, docebant credentes ex gentibus debere circuncidi, & alios errores inducebant: hos igitur ab officio verbi remouet ne impediãt veros prædicatores. Vnde beatus Iacobus magis prohibet insufficientiam quæ frequenter oritur ex pluralitate, quam pluralitatem. vnde [Nolite plures magistri fieri: plures,] ideſt, diuisi, quia in eo quod vera dicũt, omnes magistri vnus magister sunt, quia officium vnius magistri cælestis peragunt. Mat. 23, Vnus est magister vester: Vel hîc dicit quòd magisterium ex necessitate est suscipiendum, non ambitiosa voluntate appetendum. Vel plures magistri dicuntur, ratione inordinatæ intentionis, quia quærunt temporalia, de animabus non curant. Vel plures sunt, qui aliud docent, aliud faciunt. Vel nolite plures magistri fieri, ideſt, idiotæ & stulti. Glossa, Nisi tantum discreti & in scripturis docti. Vel plures magistri, ideſt, plurium ecclesiarum rectores. vnde Glossa, In pluribus ecclesiis [Fratres mei] quibus bona cupio [Scientes quoniam maius iudicium sumitis] scilicet damnationis. Glossa, Qui indoctus officium docendi vsurpat, & Christum non syncerè nuntiat, maiorem damnationem meretur quàm si solus in suo scelere periret. Contrà verò, qui bene docet, maiorem gloriam acquirit, Sapiẽtiæ 6, Iudicium iis qui præsunt fiet. Et verè periculosum est hoc, quia [In multis enim offendimus omnes] multò fortius qui alios præsunt. Glossa, Omnes, non tantùm nos minus eruditi, sed etiam nos maiores. Glossa, se illis cõnumerat, vt liberius arguat. Aliter tamen offendit iustus, aliter iniustus, vt tangit glossa. Nam iustus venialiter, carnis fragilitate, & cito resurgit. Iniustus mortaliter, animi malignitate, nec per pœnitentiam resurgit. ¶ Sed obiicitur de hoc quod dicit, Nolite plures magistri fieri: secũdũ hoc videtur quòd magistri veritatis non sunt multiplicandi, maximè in eadem ecclesia, vt tãgit Glossa, Responsio, Ad hoc respondet glossa, Nolite plures magistri fieri, nisi discreti & in scripturis docti. Non ergo prohibet quantitatem sed qualitatem, quam tamen nomine quantitatis significat, quia frequẽter eam consequitur.

Dissimiliter peccat iustus & iniustus.

Si quis in verbo non offendit, hîc perfectus est vir. Potest autem freno circunducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus, ad consentiendum nobis, omne corpus illorum circunferimus: & ecce naues cùm magnæ sint, & à ventis validis minentur, circunferuntur à modico gubernaculo, vbi impetus dirigentis voluerit: ita & lingua modicũ quidem membrum est, & magna exaltat.

Hîc instruit eos quantum ad ordinationem sermonis. Et primò ostendit commodum cohertionis linguæ: Secundò damna laxationis, Ecce quantus ignis: Tertiò difficultas repressionis, Omnis enim natura. In prima parte primò cõmoditas moderaminis linguæ proponitur: Secũdò probatur, Potest enim freno: Tertiò probatio declaratur per exempla equorum & nauium, Si autem equis frena, vbi primò ponit illa exempla, postea adaptat illa ad propositum, ita & lingua. Dicit ergo [Si quis, &c.] q.d. verè in multis offendimus [Si quis in verbo non offendit.] q.d. rarus est. Glossa, Vult ostendere ineuitabilẽ verbi offensionẽ, vt imperitos deterreat ne cupiant prælationem: quia qui cupit præesse, oportet aliis perfectiorẽ esse, ne offendat dum debet prodesse [Hîc perfectus est] Glossa, non aliis. ¶ Ex hoc videtur, q̃ nullus perfectus sit, quia Eccle. 19, Quis est qui non offendit in linguâ? Respõsio, Loquitur de offensa in verbo doctrinæ, à qua potest homo cauere bene. Vel secundum glossam loquitur non de offensa in verbis omnibus, sed de offensa grauiori in verbis dolosis, aut detractoris, aut mendacibus [Potest enim freno] hîc probat, quòd perfectus est vir, qui non offendit verbo. Ratio talis est, qui potest corpus suum circunducere ad voluntatem suam ad opus bonum, hîc perfectus est: sed qui potest moderare linguam suam, potest ad libitum corpus suum circunducere ad opus bonum: ergo, &cætera. Prima per se nota est: media ostenditur duplici similitudine. Prima à freno sumitur, quo circunducitur equus iuxta voluntatem sessoris. Secunda à gubernaculo, quo regitur nauis secundum placitum gubernantis. Dicit ergo [Potest enim] quòd qui non offendit in lingua, hîc perfectus est vir [Potest enim freno,] ideſt, moderamine, vel temperantia linguæ [Circunducere,] ideſt, ad voluntatem suam quando vult ducere [Totum corpus,] ideſt, omnia membra sui corporis, vt vult Glossa, quia lingua inter cætera minus potest refrenari. Ideo dicitur Ecclesiasti. 28, Verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos: & attende ne fortè labaris in lingua tua. [Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis,] ideſt, vt consentiant nobis volentibus circunducere eos. [Et omne,] ideſt, totum [Corpus illorum circunferimus,] ideſt, ad voluntatem nostram circunducimus. Glossa, Subaudi multò magis in ora nostra debemus mittere. vnde sicut dicit alia Glossa, Similitudo de equis ad linguam

conuenientiã & facultatẽ refrenandæ linguæ ostendit. Postea ponit aliam similitudinem [Ecce naues cùm magnæ sint] & ideo maiori impetu feruntur, [Et à ventis valentibus,] ideſt fortibus, vel validis [Minentur] ideſt, ducantur quadam violentia, sicut qui minantur [Circunferuntur tamen a modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit.] i. voluntas gubernantis: quę bene dicitur impetus, quia non semper per deliberationem operatur, scilicet quando naues impetu ventorum agitantur [Ita & lingua modicum quidem mẽbrum est] in quantitate, sed magnum in virtute [Et magna,] ideſt, mentes hominum magnas [Exaltat,] id est, exaltari facit in magnis præmiis, si custodiatur. Vel etiam in magnis pœnis, si non custodiatur. Mat. 15, Ex verbis tuis condemnaberis. Vel magna exaltat, se iactando, & aliis adulando. ¶ Et nota, quòd sicut dicit Glossa, Magnæ naues in mari, mentes hominum in mundo: vnde Psalm. Hoc mare magnum, & spatiosum manibus. Ventià quibus minantur, sunt appetitus mentium. Isti autem venti in mari huius mundi sunt quatuor, à quatuor partibus flantes, & ferè totum mundum subuertentes: de quibus dicitur Danielis septimo, q̃ quatuor venti pugnabant in magno mari. Primus est tentatio præsumptionis: iste flat ab Oriente, ideſt, nimia confidentia diuinæ misericordiæ, vel nimia operum suorum præsumptione. Secundus ventus est tentatio desperationis, & iste flat ab Occidente, ideſt, à diffidentia diuinæ misericordiæ, & consideratione iniquitatis propriæ. Tertius est tentatio mundanæ prosperitatis: qui flat à Meridie. i. à prosperitatis consideratione. Quartus verò est tentatio siue timor aduersitatis & miseriæ, & iste flat ab Aquilone, ex consideratione asperitatis pœnitentiæ. Gubernaculum verò in isto mari, est cordis intentio, sicut dicit Glossa, Qui ergo habet peruersam intentionem est sicut sopitus gubernator in medio mari amisso clauo.

Quatuor venti mũdo afflant.

Et quantus ignis quàm magnam syluam incendit! Et lingua nostra ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna.

Suprà posuit commodum cohertionis linguæ, hîc ponit damna quæ proueniunt ex eius laxatione. Vnũ est, in quantum bonum consumit: vnde comparatur igni. Aliud inquantum mala committit, vnde dicitur vniuersitas iniquitatis. Primò ergo ponit ista duo damna in generali: Secundò in speciali, ibi, Lingua constituitur in membris nostris, &c. Dicit ergo [Ecce quantus ignis] Ita lingua modicum membrum est, & magna exaltat [Et] ecce, ideſt in euidenti est [Quantus ignis,] ideſt, quàm paruus ignis [Quàm magnam syluam incendit] quàm ideſt, valde magnam. Ecclesiasti. 11, A scintilla vna augetur ignis. Glossa, Sic lingua incontinens magnam materiam operum perire facit [Et lingua ignis est,] ideſt, inflammata sicut ignis. Dicitur autem ignis propter sui mobilitatem, siue velocitatem, quia vtrunque maximè mobile est, vel propter ardorẽ loquendi: & alios inflãmandi. Eccl. 20, Apertio oris illius inflãmãdo est [Vniuersitas iniquitatis ipsa est] quia sicut dicit Glossa, Ferè per ipsam omnia facinora aut concinnantur, vt latrocinia & stupra: aut pertrãtur, vt periuria & falsa testimonia: aut defendũtur, vt cùm quilibet impius excusat malum quod commisit, simulat bonum quod non fecit. Vel dicitur vniuersitas iniquitatis, quia per linguam peccat homo cõtra deum, blasphemando, & periurando: contra proximum, detrahendo, conuiciando. contra seipsum, iactando: & sic euacuat omnia bona [Lingua constituitur] hîc ponuntur damna in speciali, vnde dicit [Lingua cõstituitur in membris nostris,] ideſt inter membra nostra [Quæ maculat totum corpus,] ideſt, totam congeriem bonorum operum, quasi quorundam membrorum. & hoc quo ad opera iam facta. Sic accipitur corpus. Lucæ vndecimo, Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit [Et inflammat rotam natiuitatis nostræ,] ideſt, cursum vitæ huius instabilem. vnde rota fortunæ dicitur: & hoc quo ad opera fienda. Glossa, Inflammatur hæc rota natiuitatis nostræ igne linguæ, cũ vitium natiuæ perturbationis ineptis & noxiis sermonibus accumulatur [Inflammata,] scilicet lingua [A gehẽna] ideſt, à suggestione diaboli, qui secundum Glossam, merito gehennæ comparatur, quia sicut gehenna semper ardet, ita diabolus vbicunq; sit, siue in aere, siue sub terra, secum fert tormenta suarum flammarum. Hîc primò inuidendo malum suggerit, deinde per linguam aperit, & postea per cætera membra ad effectum perducit, sicut dicit Glossa.

Omnis enim natura bestiarum & uolucrum & serpentium & cæterorum domantur & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest.

Hîc est alia pars in qua ostenditur difficultas repressionis linguæ, & primò notatur difficultas: secundò, difficultatis causa. Inquietum enim malum est. Hæc autem difficultas ostenditur ex comparatione ad alia animalia difficile domabilia. vnde dicit [Omnis enim natura] ita hæc prædicta mala proueniunt ex lingua: & certè non est mirum, quia est difficilis ad domandum [Omnis enim natura bestiarum,] ideſt, animalium ferocium [Quadrupedum,] vt leonum & eiusmodi [Et volucrum] vt aquilarum [Et serpentium] quales sunt qui repunt in terra [Et cæterorum animalium] syluestrium [Domatur] Glossa, quotidiè: Vel domatur, ideſt, domabilis & domita est. Glossa, iam antea [A natura humana,] ideſt, ab homine. ¶ Sed quomodo est hoc verum cùm multa videantur indomita? Responsio potest dici quòd loquitur pro statu primę innocentiæ. Vel, Omnis natura bestiarum, ideſt, aliqua de omni scilicet de bestiis, volucribus, serpentibus, &cætera. Nam vt dicit Glossa, narrat Plinius humanissimam aspidem in Aegypto à patrefamilias domitam, & quotidie de camera sua egressam, vt à mensa eius annonam accipere solitam, Narrat etiam Marcellinus Tygridem manuetam factam ab India, Athanasio principi missam. Vel vt vult Glossa, hæc verba possunt intelligi metaphoricè. Quidam enim sunt bestiæ, ideſt, bestiales sensu & opere, vt prædones & homicidæ. Quidam volucres ineffabilitate. Quidam verò serpentes astutia nocendi, & isti possunt facilius conuerti quàm lingua à malo refrenari, vnde sequitur [Linguam autem nullus hominum domare potest,] ideſt, regere quin labatur aliquo modo. Glossa, Nullus est qui aliquando in lingua non delinquat. Sed contrà: Psalmist. Dixi custodiam vias meas vt non delinquam in lingua mea. Responsio, Potest seruari à delicto graui, sicut doli, detractionis, iactantiæ, sed non à leui semper: imò, omnes offendunt vel superfluè, vel otiosè loquendo. Glossa, Nullus doctorum potest domare linguam verbosorum subditorum: Est enim.

Inquietum malum, plena ueneno mortifero. In ipsa benedicimus deum & patrem, & in ipsa maledicimus homines qui ad imaginem & similitudinẽ dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Nõ oportet fratres mei hæc ita fieri. Nũquid fons de eodẽ foramine emanat dulcẽ, & amarã aquam? Nunquid potest fratres mei, ficus uuas fa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fere: aut uitis, ficus? sic neque salsa, dulcem potest facere aquam.

Hic ostenditur causa difficultatis repressionis linguæ: & ponitur duplex. Prima sumpta est ab inquietudine: Secunda ab infectione, ibi, Plena veneno. Tertiò hoc probat, ibi, In ipsa benedicimus deū. vbi primò probat: secundò improbat, Non oportet: tertiò exemplis confirmat, Nunquid fons. Primò, exemplo fontis: secundò, exemplo arboris, Nunquid potest fratres, &c. tertiò, exemplo aquæ, Sic neque, &c. quasi dicat, ita nō potest domari vel reprimi, quia [Inquietum malum est] quia est membrum labile & lubricum, quia consistit in humido, vnde non ita citò fatigatur sicut aliud membrum. Inquietū dicitur, quia cito transit de malo ad malū, vt à cōuitiis ad scurrilia, ab illis ad detractiones: vel quia cito transit de vno in aliū, & multos facit malos, vel eos offendendo, vel exemplo corrumpendo [Plena veneno mortifero] Glossa, More veneni serpit de vno in alium transeundo. Et dicit mortifero, ferente mortem, non corporis tantùm, sed animæ: vt patet in detractore, qui vno ictu tres interficit, scilicet se loquentem, & libenter audientem, & eum de quo loquitur impatienter sustinentem. Et verè plena veneno, quia ex ipsa procedit benedictio & maledictio, vnde [In ipsa benedicimus deum patrem,] ideſt, totam trinitatem: quæ deus est, per potentiam creationis: patet per gratiam adoptionis. Vel deum. i. filium cui appropriatur sapientia. Deus enim dicitur à theaon quod est videns [Et patrem,] cui appropriatur potentia. Benedicimus inquam, gratias agendo & laudādo [Et in ipsa maledicimus] apertè conuitiando, vel occultè detrahēdo homines, qui ad similitudinem dei facti sunt. Glossa, Rationales vt ipse est, vel sicut ipse principaliter præest omnibus, ita & homines cæteris creaturis, vnde similitudo ibi accipitur largè, pro omni cōformitate ad deum siue naturali, siue gratuita. Gene. 1, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur autem factus ad similitudinē & ex parte animæ secundum tres potentias imaginis, & ex parte corporis secundum erectionem eius ad cælestia, & ex parte coniuncti secundum representationem totius exemplaris quo ad corporalia & spiritualia [Ex ipso ore] primò ex ore cordis, postmodum ex ore corporis procedit maledictio in hominē: & benedictio in deū qui est creator hominis: quæ sunt res valde contrariæ. Et dicit [Procedit] ad exemplum aliorum, quia vt dicit Glossa, alii videntes quod agimus exemplo nostro inducuntur, vt similiter faciant [Non oportet fratres mei hæc ita fieri] Glossa, nō est vtile, scilicet benedictionem & maledictionem procedere ex eodem ore, & hoc patet per exemplum [Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam,] quasi dicat, non. Similiter nec aliquis debet dissoluere linguam in amaritudinem maledictionis, & dulcedinē benedictionis. Sicut enim tangit Glossa, Si misces simul dulcē & amarā aquā, commixtione amaræ, dulcis in amaram conuertitur, non amara in dulcem. Si quæratur, quæ est ratio, quare potius dulcis in amaram quā amara in dulcem vertatur. Responsio, Dulce medium est in saporibus: quod patet ex hoc, q̄ sensus in mediis delectantur, amarum verò est extremū: quod patet ex hoc, quòd sensus tristatur in extremis: facilè verò disceditur à medio, sed non facilè acceditur. Idem probat exemplo arboris [Nunquid potest fratres mei facere, aut vitis ficus?] q. d. non. nam vt dicit Glossa, sicut arbor amisso naturali fructu, fructum alterius arboris ferre nō potest: sic maledictus, & si bene loqui videatur, fructum benedictionis non habet [Sic] ideſt, sicut fons & arbor [Neque salsa] aqua scilicet [Dulcem potest facere aquam] immediatè scilicet. Potest tamen de aqua salsa fieri dulcis per transcolationem factam in vase terreo misso in mare, vt docet Phi-losophus. Sic etiam de mari exeunt flumina dulcia per transcolationem terræ. ¶ Nota linguam malā multipliciter, scilicet tertiam detractorum. Eccles. 28, Lingua tertia multos cōmouet, & dispersit illos de gente in gentem. Falsam adulatorum, Ecclesiast. 20, Qui edunt panem illius, falsæ linguæ sunt. Magniloquam superborum, Psal. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Vipeream hæreticorū, Iob 20, Occidet eum lingua viperæ. Blasphemam maledictorū, Iob 10, Imitaris linguam blasphemantem, & cōdemnabit te os tuū. Dolosam hypocritarum, Psalm. 119, Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, &c. Coinquinatā luxuriosorum, Eccles. 51, Liberasti me à lingua coinquinata. Iniquam aduocatorum. Prouer. 17, Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus.

Cur commixtione amari cum dulci fit amarum & non dulce.

Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona conuersatione operationē suā in mānsuetudine sapientiæ Quòd si zelū amarū habetis, & cōtentiones sunt in cordibus uestris: nolite gloriari, & mēdaces esse aduersus ueritatē.

Suprà instruxit Iacobus salutatos, quantum ad ordinationem cordis & sermonis, hic instruit eos quantum ad ordinationem conuersationis: vbi primò monet eos facto potius q̄ verbo ostendere sapientiā suā. Secundò, ostendit q̄ aliter non veram, sed falsam habent sapientiam, Quòd si zelum amarum. Tertiò, describit sapientiam falsam, Non est enim ista sapientia. Quartò, ecōtra describit sapientiam veram, Quæ autem desursum est, & primò, à merito præsenti: secundò à præmio futuro, Fructus autem iustitiæ. Dicit ergo [Quis sapiens] Glossa, Non debetis cito effici doctores, quia quis est ex vobis sapiens? Glossa, cognitione [Est enim sapientia rerum humanarum atque diuinarum cognitio, vt dicit Augustinus [Et disciplinatus] exercitio vitæ, vt dicit Glossa. Nam vt ait Augustinus, Disciplina est ordinata morum correctio. Hoc petit Psalmista, Bonitatē & sapiētiam & disciplinam doce me. Quis, quasi dicat, rarus [Ostendat ex bona conuersatione sua] scilicet exteriori. Glossa, Prius discat bene operari, quàm alios instruere, vt bene cōuersando inter vos, exemplum aliorum ponsit esse, Actuum 1, Cœpit Iesus facere & docere. Bernardus, Efficacior est vox operis quàm sermonis: nec sufficit doctori facere, sed etiam ostendere. Mat. 5, Sic luceat lux vestra, &c. primæ Petri 2, Conuersationem vestrā inter gentes habentes bonam. & hoc [In mānsuetudine sapientiæ,] id est sine indignatione iræ, ne propter suam sapientiam & bonam operationē despiciat alios, vt dicit Glossa. Debet enim sic ostendere exempla perfectionis, ne propter hoc indignetur contra imperfectos, & despiciat eos [Sapientiæ,] ideſt sapienti, vel discreto: vel quam sapientia facit [Quòd si zelum amarum] indignationis, respectu aliorum, de malis indignatio dicitur zelus, quantum ad animi commotionem: amarus, quo ad annexam perturbationis anxitatem [Et contentiones] dissensiones de bonis. Et dicit contentiones pluraliter, quia frequenter difficile est contendere: sed contentionibus deseruire, & eas frequentare, hoc turpe. 1. Corinthiorum 11, Si quis videtur inter vos contentiosus esse [Sunt in cordibus vestris:] quanuis non prorumpant in verba, vt dicit Glossa [Nolite gloriari de sapientia] superbiendo, aut ex huiusmodi sapientia gloriam

Psalm. 118

gloriam æternam sperando. [Et mendaces esse,] disciplinam quam non habetis simulando: quia vt ait Gregorius, Vera iustitia compassionem habet, falsa indignationem. [Aduersus veritatem,] id est Christum, qui est veritas. Glossa, Nolite mentiri deo, cui in baptismo promisistis pompis diaboli abrenuntiare: quod non facitis cùm de bonis operibus superbitis. Aliter exponitur in Glossa, quo ad principium, sic, Quòd si zelum habetis, quo ad deum, vt faciatis bona opera & ei placeatis: Amarum, quo ad proximum, verbis indignantibus ipsum exasperando & despiciendo: & contentiones, id est feruores contendendi, sunt in cordibus vestris, & si in verba non prorumpitis. Nolite gloriari, vt prius. ¶ Nota quòd quadruplex est zelus, primò ignarus. Rom. 10, Secundum aliam literam, legem habēt: sed non secundum scientiam. Item amarus, Iacobi 3, Quòd si zelum amarum, &c. & 1. ad Corinth. 3, Malignus. Sap. 1, Nolite zelare mortē in errorem vitæ vestræ. Item bonus. Psalm. Zelus domus tuæ comedit me.

Quadruplex zelus.

Non est enim ista sapientia desursum descendens à patre luminum: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum.

Hic describit sapientiā falsam, cui meritò in tali non est gloriādum.]Nō est enim ista sapientia,]quæ, scilicet cum indignatione ad alios & contentione. Glossa, Inflata & indignans. [Desursum descendens,] id est non à deo, à quo est omne bonum: suprà 1, Omne datum optimum. sed potius deorsum ascendens. Contrà Ecclesiast. 1, Omnis sapientia à domino deo est. Responsio, Sapientia est à deo, sed malus vsus nō est à deo: sicut Rom. 7, Prudentia carnis, mors est. Vel potest dici, quòd ipsa sapientia de qua loquitur hic, non est sapientia secundum existentiam, sed secundum apparētiam. Nam de vera sapientia dicitur, quòd non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tedium conuictus illius: sed gaudium & lætitiam. [Sed terrena,] id est terrenæ gloriæ cupida. [Animalis,] quærens voluptuosa & carnalia, in quibus delectatur sensus, more animalium: non spiritualia, in quibus gaudet spiritus. [Et diabolica,] quærens dignitates suas, suggerit diabolus. Vel terrena, propter concupiscentiā oculorum. Animalis, propter concupiscentiam carnis. Diabolica, propter superbiā vitæ. 1. Io. 1, Omne quod est in mūdo, &c. Vel terrena, propter diuitias. Animalis, propter delicias: diabolica, propter honores. Et verè, non est à deo. [Vbi enim est zelus,] id est indignatio animi, [Et contentio] .i. dissensio in verbis, quæ frequenter sequitur ex indignatione, [Ibi inconstantia] .i. instabilitas in bono. Nec mirum, quia non habet firmum humilitatis fundamentum: & omne opus exterius & interius prauum in malo, quia ex mala arbore non potest procedere nisi malus fructus, Matth. 7. Vel sic, Vbi est zelus. i. inuidia & contentio in verbis, est inconstantia. i. progressus in peccatis: quia talis non stat in vno malo, sed à malo cordis procedit ad malum oris, & ab illo ad peccatum operis.

Vbi malus sapientia nō est à deo.

Quæ autem desursum est sapientia, primū quidem pudica est: deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non iudicans, sine simulatione. Fructus autem iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

Hic distinguit veram sapientiam à merito: & primò à merito quod consistit in comparatione boni: secundò ab eo quod consistit in declinatione mali, Non iudicans. A merito in operatione boni dupliciter: primò ab eo quod facit homo per se: secundò ab eo quod facit homo excitatus aliunde, Suadibilis. Bonum quod facit homo per se, vel pertinet ad ordinationem concupiscibilis, sic dicitur pudica: vel irascibilis, sic pacifica: vel rationalis, sic modesta. Bonum autem quod facit homo aliunde excitatus, vel facit excitatus alterius verbo, Suadibilis: vel alterius exemplo, Bonis consentiens: vel alterius incommodo, Plena misericordia. Non iudicans. Hic tangitur meritum sapientiæ in mali declinatione: primò ne fallatur, Non iudicans. Secundò ne fallat, Sine simulatione. Dicit ergo, [Quæ autem desursum est sapientia,] id est, à deo. Ecclesiast. 1, Fons sapientiæ, verbum dei in excelsis. [Primùm quidem pudica est,] id est, casta in se. Hic est primus color in pictura sapientiæ, qua reformat imaginem dei in anima per peccatum deformata, scilicet candor pudicitiæ. Glossa, Nisi primò pudicitia sedeat in mente, nulla perfectio sequitur in opere. Deinde [Pacifica] ad proximum. Glossa, Per elationem se à deo vel à proximorum societate non distinguit. Pacifica, hominem pacificans eum deo, hominem cum homine, & in eodem homine spiritum cum carne, vt carnem sibi subiiciat. [Modesta] in operibus suis modum tenens. Modus est, stare in medio, nec modum excedens, nec infrà subsistens, nec parum, nec nimis. Versus, Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quos vltrà citràque nequit cōsistere rectum. [Suadibilis,] ab aliis in corrigēdis defectibus suis. Glossa, Si in aliquo minus agit propter negligentiā vel ignorantiam, suasioni bonorum assensum præbet: cui ergo suaderi nō potest, vt in aliquo se erraſſe recognoscat, sapientia caret. [Bonis consentiens,] amādo & promouendo aliorum bona, & etiam imitando. Glossa, Quæ bonis placent, sibi nō displicēt. [Plena misericordia,] reuelando aliorum mala pœnæ. [Et fructibus bonis, id est bonis operibus. Misericordia, quantum ad effectum per compassionem: fructus boni, quantum ad effectum per bonam operationem. Vnde Glossa, Fructibus bonis, id est misericordiæ operibus, ieiuniis, eleemosynis, vigiliis, orationibus. [Non iudicans,] quo ad intentionem aliorum, iudicio, scilicet suspitionis, vel condemnationis. Matthæi 6, Nolite iudicare, & non iudicabimini. [Sine simulatione,] quo ad intentionem propriam. Glossa, Non postulat videri doctior, vel sanctior quàm est, ne lateat proximum ad commendationem sui quod contentiosa sapientia facit. Scit enim quòd simulatores & eallidi prouocant iram dei, Iob 36. & quòd, vt ait Augustinus, simulata æquitas non est æqualitas, sed duplex iniquitas. Possunt autem hæ octo conditiones sapientiæ reduci ad octo beatitudines, Matthæi quinto. Ipsa quidem sapientia, pudica est, per munditiam cordis: pacifica, per pacificationem: Modesta, per paupertatem: suadibilis, per mititatem: bonis consentiens, per esuriem iustitiæ: plena misericordia, per misericordiæ amorem: non iudicans, sed compatiens, per luctum: sine simulatione, per tolerantiam persecutionum. [Fructus autem iustitiæ.] Hic eam describit à præmio: quasi sic dicat Glossa, Non solùm propter prædicta debetis huiusmodi sapientiam appetere, sed ideo, quia fructus, id est merces iustitiæ, quæ pro iustis operibus redditur. Et dicit, iustitiæ, quia ipsa est vera sapientia. Iob vigesimo octauo, Ecce timor domini ipse est sapientia. [In pace,] id est, in spe pacis æternæ, [Seminatur,] ad habendum præparatur: seminatur, inquam, [Facientibus] ad vtilitatem facientium [Pacem.] Glossa,

Hor. Sat. 1

Octo cōditiones sapientiæ.

Opera pacis. Esaiæ 32, Erit opus iustitiæ pax. 1. Corinth. 9, Quæ seminauerit homo, hæc & metet.

Cap. 4.

Homo per diuitias deliciter deordinatur.

VNde bella & lites in uobis? Nonne ex concupiscentiis uestris quæ militant in membris uestris? Suprà informauit Iacobus quantum ad modum se habendi in iis quæ pertinent ad potentiam & scientiam, hîc informat quantum ad modum se habendi in iis quæ pertinent ad diuitias, vt sic reuocet à cupiditate. Et quia contra diuitias homo deordinatur dupliciter. Primò per concupiscentiam in appetendo, per auaritiam in retinendo: ideo primò instruit contra concupiscentiam acquirendi. Secundò contra auaritiam retinendi, 5. cap. Agite nunc diuites. Vel sic, Suprà 2. cap. Dehortatus est à malo, quod est in contemptum proximi, suprà tertio. A malo quod est in extollentia sui per appetitum magisterii, hîc dehortatur eos à malo quod est in concupiscentia mundi, & hoc tribus modis. Primò ostendendo mala mundanæ concupiscentiæ. Secundò exhortando ad statum pœnitentiæ, Subditi estote deo. Tertiò declarando incertitudinem humanæ vitæ, Ecce qui non dicitis. In prima parte mala quæ sequuntur mundi concupiscentiam ostendit: & primò, mala respectu proximi. Secundò mala respectu dei, Adulteri nescitis. Malorum respectu proximi primò causam inquirit. Secundò mala multa exponit, Concupiscitis &c. Tertiò dānum consequens ostendit: Petitis & non accipitis. Dicit ergo, [Vnde bella.] Glossa. q. d. hoc ex sapientia habetur, pax hîc & in futuro: sed econtra in vobis, vnde bella, id est, impugnationes in factis, [Et lites,] id est, impugnationes in verbis, [In vobis,] id est, inter vos. [Nonne ex concupiscentiis vestris] interioribus Glossa, quod mens praua suggerit, manus & lingua intemperanter obedit, cùm tamen scriptum sit Eccles. 18, Post concupiscentias tuas, non eas. Et concupiscentias dicit pluraliter, quia plures sunt. Quia ergo malè concupiscitis diuitias, ideo lites, & bella sunt in vobis. [Quæ,] inquam, concupiscentiæ, [Militant,] id est pugnant & dominantur: sicut ille qui militat, dominatur equo suo. [In membris vestris] quia concupiscentia dominatur membris, & eius imperio membra mouentur ad diuitias adipiscendas, & concupiscentias exequendas: & hoc in factis exterioribus.

Concupiscitis, & non habetis: occiditis & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis: petitis & non accipitis, eo quòd malè petatis, ut in concupiscentiis uestris insumatis.

Posita radice mala determinat ramos eius. Primus est rei alienæ desiderium, Concupiscitis. Secundò, personæ possidentis odium, Occiditis. Tertiò, vtriusque effectum, Litigatis. Dicit ergo, [Concupiscitis] .i. ex concupiscentia desideratis, [Et non habetis,] scilicet quod concupiscitis: imo diuitiæ quandoque fugiunt appetentes eas, sicut vmbra fugit sequentem eam, Ecclesia. 11, Si secutus fueris: non apprehendes. [Occiditis.] ecce odium exterius: & hoc, vt dicit glossa, vt habeatis. Et si non audetis occidere, [Zelatis] .i. inuidetis, ecce odium interius. nam inuidia est odiū fœlicitatis alienæ. Glossa, Qui cupit præferri vel temporalibus abundare, odit, id est, inuidet, occidit. Ex hoc enim quòd aliquis appetit propriam excellentiam, videns in alio bonum, per quod existimat suam excellentiā impediri, vel diminui, inuidet ei: & cùm non potest illud destruere, persequitur personam. [Et non potestis adipisci] illa pro quibus occiditis, zelatis, & [Et litigatis] coram iudice, volendo obtinere per calūniam pallio iustitiæ [Et belligeratis] volendo obtinere per violentiam iniuriæ manifestæ. [Et non habetis] propter hoc scilicet, [Quod non postulatis] à deo dignè. Glossa, Si eum pia intentione postularetis, & temporalia necessaria ad vsum non solùm daret, sed & sempiterna. Et quia possent dicere, imo quotidie petimus. Respondet, [Petitis] aliquando, Et tamen [Non accipitis] quod petitis, [Eo quòd malè petatis,] petentes omnino transitoria, & non spiritualia. Contra quod Matth. 6, Primū quærite regnum dei. Vel sic, Eo quòd malè petatis, id est, ex malo amore, scilicet ex amore quo temporalis deo præponitis. Vnde glossa, Magis illa quàm deum amatis, [Vt in concupiscentiis vestris insumatis,] id est consumatis vosipsos scilicet: tanto enim desiderio petitis, vt ipso desiderio consummamini. vnde alia litera, vt insumamini, vel insumatis ea, scilicet quæ petitis in concupiscentiis vestris, saturandis scilicet, & explendis. Quasi dicat, malè petitis, quia petitis superflua, non necessaria: nociua, non vtilia. Vel vt in concupiscentiis vestris insumatis, id est, non sumatis propter hoc quòd malè cupitis. ¶ Sed quæritur de hoc quod dicit, Petitis & non accipitis, contra Matth. 7, Petite & accipietis. Respondeo: Verum est hoc, si assunt conditiones quæ faciunt orationem efficacem, scilicet per se, piè, & perseueranter, & ad salutem.

Quid inuidia.

Cōditiones efficacis orationis.

Adulteri nescitis, quia amicitia huius mundi, inimica est deo. Quicunque ergo uoluerit amicus esse seculi huius, inimicus dei constituitur. An putatis quia inaniter scriptura dicat, ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in uobis? maiorem autem dat gratiam, propter quod dicit, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Hîc ponit mala mundanæ concupiscentiæ respectu dei. Primò quia facit inimicum dei. Secundò quia est contra scripturam, & contra spiritum dei, An putatis. Tertiò quia impedit gratiam dei: propter quod dicit, Deus superbis resistit. Dicit ergo, [Adulteri,] qui relicta gratia dei tanquā sponsa, fornicamini cum mundi concupiscentia. Est enim gratia dei, sponsa multorum, secundum illud Sap. 8, Proposui illā spōsam mihi assumere. Vel, Adulteri, si non quærentes fructum prolis spiritualis, sed voluptatē in diuitiis & delitiis relicto spōso, i. Christo, [Nescitis. i. hoc ignorare nō debetis. [Quia amicitia huiꝰ mūdi,] qua. s. amatur hic mūdus. mūdus verò hîc videtur intelligi, vanitas mūdi, non substātia mundi: sicut 1. Ioan. 2, Nolite diligere mundū. [Inimica est deo,] quia est contraria charitati. Augustinus. Venenū charitatis est, spes adipiscendi vel retinendi tēporalia. [Ergo,] quia ita est, [Quicunque,] nullo excepto, [Voluerit amicus esse] actiuè. i. amator, [Huius seculi.] Seculum hîc sonat in vitiū, non in naturā, secūdum illud Luc. 12, Filii huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Vel amicus huius seculi, diligendo supra deum ea quæ sunt huius seculi. [Inimicus dei constituitur] .i. firmiter. s. æternaliter statuitur, eo. s. ipso, quòd temporalia præponit deo. In hoc autem quod dicit, Voluerit, notatur libertas arbitrii. In hoc etiam notatur, quòd non solùm qui est amicus, sed etiam qui vult esse amicus huius seculi, quamuis non possit esse, est inimicus dei. [An putatis.] quasi dicat, Putare non debetis quòd [Inaniter,] id est, falsò & sine ratione, quod esse non potest, cùm sit scriptura veritatis. [Scriptura] sacra, quæ, scilicet, antonomaticè scriptura dicitur. [Dicat,] id est, loquatur de hac materia, suadendo separationem ab amore mundi. Deuteronomi 4, Non inibis fœdus cum

eis. scilicet cum alienis, eius amatoribus mundi. Et Rom. 12, Nolite conformari huic seculo. Vel potest construi cum sequentibus, An putatis quòd inaniter scriptura dicat, hanc, scilicet sentētiam quæ sequitur, [Ad inuidiam, & cætera.] Quasi dicat, Verè inimicus est, nam spiritus diuinus non facit concupiscentiā, sed dat gratiā spiritus vitæ: mundanus econtrario. tamen verbum istud multipliciter exponitur. Vno modo, de spiritu sancto: Alio modo, de spiritu humano. De spiritu sancto potest legi primo modo interrogatiuè, sic, Spiritus sanctus qui habitat in vobis per gratiam baptismi, [Concupiscit] ne ad inuidiam, id est, vt inuideatis aliis super eorum temporali fœlicitate. Quasi dicat, Non. [Autem,] pro sed. [Maiorem dat gratiam,] id est, maiora dona gratuita, quàm sint eiusmodi temporalia, ex quibus nascitur inuidia. Secundo modo remissiuè legitur: & hoc dupliciter: primo modo, de inuidia mala, sic, Spiritus cōcupiscit. i. desiderat, quia desiderare facit ad inuidiam. i. cōtra inuidiam. s. vt tollatur inuidia, nec solū hoc facit, Autē, sed vt ipsa tollatur. Maiorem dat gratiam. i. augmentum gratiæ. Secundo modo de inuidia mala, sic, Spiritus. s. cōcupiscit, id est concupiscere facit ad inuidiam, scilicet mundi, hoc est, vt mundo inuideatis, & ipsum odio habeatis. Aliàs, intelligatur & exponatur de spiritu humano, sic, Spiritus, hominis scilicet, id est affectus hominis corruptus concupiscit res aliorum ad inuidiā, id est propter inuidiam, quæ inuidet bonis aliorum, reputans se illis inferiorem. Iob 5, Parulum occidit inuidia. Autem, pro sed, maiorem gratiam, id est augmentum gratiæ contra huiusmodi concupiscentiam dat, scilicet deus, cuius solius est dare gratiam. nec additur suppositum, quia intelligitur in actu verbi, cùm sit exceptę actionis, vt fulgurat, tonat, & huiusmodi. Prima lectura magis cōuenit literæ: propter quod Glossa, vt sciatur quibus dat gratiam, & quibus non. [Dicit scriptura] vel spiritus in ea, Prouerbio. 3. Secundum aliam literam, vbi nos habemus, Illusores ipse deludet & mansuetis dabit gratiam. Vel potest dici quòd sumitur de illo loco, Prouerb. 15, Superbum sequetur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloriā. [Deus superbis resistit.] Glossa, Deus superbis specialiter dicitur resistere, quia maiori pœna plectuntur qui deo subdi pœnitendo negligunt, & ita non facit inuidere, quia ex inuidia nascitur superbia. [Humilibus autem,] id est, vacuis, [Dat gratiam,] scilicet maiorem, vt patet in beata virgine Maria, Lucæ 1. Quia reputant se vacuos, ideo magis habent de capacitate. Vas enim secundum quod magis habet de vacuitate, magis habet de capacitate. Psalmista, Inter medium montium pertransibunt aquæ.

Subditi ergo estote deo: resistite autem diabolo, & fugiet à uobis: appropinquate deo, & appropinquabit uobis: emundate manus peccatorū & purificate corda duplices animo: miseri estote & lugete. Risus uester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. humiliamini in conspectu domini, & exaltabit uos.

Hîc dehortatur à concupiscentiā mundi exhortando ad statum pœnitentiæ. Primò docens qualiter se habeant ad deum: Secundò qualiter ad proximum, Nolite detrahere, &c. Concupiscentia quippe mundi generat in eis contemptum dei, & odium proximi. Qualiter autem se habeāt ad deum, ostendit in quinque conditionibus. Primò, in subiectione. Secundò in imitatione, Appropinquate. Tertiò, in purificatione, Emundate. Quartò, in contritione, Miseri estote. Quintò in humiliatione, Humiliamini. Dicit ergo, [Subditi. Glossa, quia humilibus dat gratiam. Subditi [Estote deo] per obedientiæ subiectionem. Glossa, Voluntatem dei explete. 2. Machab. 9, Iustum est subditum esse deo. Et quia nullus potest esse subditus deo, nisi resistat inimico suo, scilicet diabolo, ideo sequitur, [Resistite diabolo.] Glossa, Mala suggerenti. Resistite declinando tentationes prosperitatum, & sustinendo tentationes aduersitatum. [Et fugiet à vobis,] sic victus, & confusus. non potest vincere nisi volentem. vnde eo ipso quod resistitis, victus erit & confusus, & ita fugiet. 1. Petr. 5, Cui resistite fortes in fide. [Appropinquate deo,] per morum imitationem. Glossa, Per bona opera. Augustinus, Deus vbique est, cui non locis, sed moribus appropinquamus. [Et appropinquabit vobis] per gratiæ infusionem, & gloriæ præparationem. Matth. 4, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. ¶ Nota quòd quantuncunque aliquis esset elongatus ab vrbe Parisiis, si Parisios appropinquaret, & cætera. secundum quòd ipse appropinquat Parisios, cito esset Parisiis. Ita quantuncunque peccator sit elongatus à deo, citò erit ad deum: quia secundum quòd ipse appropinquat ad deum, deus appropinquat ad eum: Habes exemplum de filio prodigo, Lucæ 16. ¶ Et nota quòd quatuor bona consequitur homo ex hac appropinquatione. Primum est mentis illuminatio, respectu cognoscendorum. Lucæ 18, dicitur de cæco, Cùm appropinquasset, interrogauit eum Iesus, Quid vis, &c. Et sequitur quòd illuminauit eum ex appropinquatione. Secundum est instructio respectu operandorum. Deutero. 33, Qui appropinquat pedibus eius, accipiet de doctrina illius. Tertium est recuperatio diuinæ gratiæ. Iacob. 4, Appropinquate deo, & cætera. Quartum est delectatio internæ lætitiæ. Psal. 148, Hymnus omnibus sanctis eius, filiis Israel appropinquanti sibi. ¶ Sed obiicitur contra hoc, quod dicitur, Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Contrà Iob 40, Non est potestas super terram, &c. Respōsio, Sine adiutorio dei non possumus sufficiēter, cum adiutorio possumus illud: tamen adiutorium est nobis prōptum & paratum: & nisi illud habeamus, nobis est imputādum. Nota exēplum de illo qui est in tenebris, & potest aperire fenestrā, & illuminari, ꝙ bene debet ei imputari quòd est in tenebris. Vt autem appropinquare possitis, quia longé salus à peccatoribus, & filius luxuriosus abiit in regionem longinquam, Lucæ 15. [Emundate,] id est extrà mundate, [Manus,] id est opera. q. d. purgate vos à malis operibus: de quibus Esaiæ 1, Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Vel emūdate manus, id est innocentiam habete, id est, cessate à malis operibus. Iob 22, Saluabitur innocens. Saluabitur autem in munditia manuum suarum. [O peccatores] qui hactenus fuistis peccatores. Et potest hoc referri ad peccata carnalia. [Purificate corda.] quasi dicat, non tantùm manus à malis operibus, sed etiam corda à prauis cogitationibus: vt sitis mundi corde. Matthęi 5, Beati mundo corde, &c. Perfecta enim purgatio ab interiori incipit, id est, à pūrgatione interiorum humorum. Isti enim medici quando volunt curare ab vna magna infirmitate, primò purgant interiores humores. Et potest etiam hoc referri ad peccata spiritualia. ¶ Sed quid est quod dicit, Purificate corda vestra. Dicitur enim Actuum 15, Fide purificans corda eorum: ergo homo non purificat, sed fides. Respondeo, Deus purificat, efficiendo: Fides, informando: Homo peccatum detestando, & ita se ad hoc disponendo. [Duplices animo.] Secundum Glossam, Duplices vocat eos, qui simul temporalia & æterna, deum & mundum diligunt. Ecclesiast. 2, Væ duplici corde, &c.

Ex accessu ad deū quatuor sequūtur bona.

Dæmonem vincimus adiuti.

Vt autem emundari & purificari posſitis,[Miseri estote,]id est,miseriam vestram recogitate,& recognosci te in quam,scilicet per peccatum incidistis. Vel miseri estote,miseria interioris doloris,& lugete signo exterioris doloris. Psalm.6, Lauabo per singulas noctes &c. Vel miseri estote , pro commissis , lugete pro omissis. Vel,miseri estote,pro gloria quã amisistis. Lugete pro pœna cuius debitores facti estis. [Risus vester,]id est,gaudium exterius,[In luctum conuertatur,]doloris, scilicet, exterioris. nisi enim conuertatur in luctum momentaneum in præsenti, conuertetur in luctum æternum in futuro. Prouerb.14, Risus dolori miscetur, & extrema gaudii luctus occupat. [Et gaudiũ]interius quo gaudebatis in peccatis,[In mœrorem]scilicet doloris interioris . si enim gaudium momentaneum in præsenti vertitur in mœrorem momentaneum , huius mœror momentaneus postea, in futuro,scilicet vertetur in gaudium æternum. Ioan.16, Tristitia vestra vertetur in gaudium. Vt autem hęc commutatio valeat fieri. [Humiliamini]humiliatio enim veniam impetrat. 3.Regum 21, Nõne vidisti Achab humiliatum coram me,idcirco non inducam malum. [In conspectu dei,] id est,humilitate vera non ficta:interiori , non tantùm exteriori. Est enim qui nequiter se humiliat. Ecclesi. 16. Et nota quòd dicit humiliamini, & non alius humiliet vos , vt sit humiliatio voluntaria non necessaria. Nec dicit, Humiliamini caput,vel vestem,vel habitum,sed simpliciter eor,scilicet vestrum , quia tales exaltat dominus. vnde sequitur,[Exaltabit vos,]merito, scilicet, humilitatis. Simile,1.Petri 5, Humiliamini sub potenti manu dei , vt vos exaltet . Vita enim præsens & futura sunt quasi quædam statera, in qua sunt duæ partes:& secundum quòd vna magis deprimitur, alia magis leuatur:Ita secundum quòd homo magis se deprimit & abiicit in præsenti,magis eleuabitur in futuro. Vnde,Qui se humiliat,exaltabitur,Lucæ 18. ¶ Miseri estote & lugete. Hic notatur quòd propter quatuor est lugendum Primò propter incolatum præsentis miseriæ:quod notatur ibi,Miseri estote. Secundò,propter transgressionem culpæ,quod notatur ibi, Lugete. Tertiò, propter imminentem dãnationem pœnæ, quod notatur ibi, Risus vester conuertatur in luctum Quartò,propter gratiam reconciliationis obtinendam:quod notatur ibi,Et gaudium in mœrorem. Hic autem quadruplex fletus significatus fuit per quadruplicem fletum domini. Quorum primus fuit in infantia, ad modum aliorum infantium. Secundus super Lazarum, Ioan.11, Et lachrymatus est. Tertius super ciuitatem. Lucæ 19, Videns,&c. Quartus,in cruce propter nostram reconciliationem. Hebræ.5, Cum clamore valido & lachrymis,&c. ¶ Et nota quòd multiplex est miseria. Prima est culpæ originalis. Iob 3, Quare misero data est lux,& vita iis qui in amaritudine animæ sunt? Secunda peccati actualis, Prouerb.14, Miseros facit populos peccatum. Tertia innatæ fragilitatis. Iob 14, Homo natus de muliere, &c. Quarta mundanæ paupertatis. Iob 30, Qui manducabant arborum cortices squalentes calamitate & miseria. Qointa humanæ persecutionis. 2. Macha. 14, Miserias Iudæorum prosperitates rerum suarum arbitrabantur. Sexta diabolicæ tentationis, Iob. 20, Aperta ianua irruerunt super me,& ad meas miserias deuoluti sunt. Septima æternæ calamitatis, Sophoniæ 1, Dies illa dies iræ,calamitatis,& miseriæ. Octaua pœnitẽtiæ salutaris, vt hic. & Psal.11, Propter miseriam inopum & gemitum,&c.

Vita ꝓsens & futura, vt stateræ duæ.

Lugẽdum quatuor de causis.

Multiplex miseria.

Nolite detrahere alterutrum fratres mei:qui detrahit fratri,aut qui iudicat fratrem suum,detrahit legi,& iudicat legem.Si autem iudicas legem,non es factor legis,sed iudex.unus est enim legislator & iudex qui potest perdere & liberare:tu autem quis es qui iudicas proximum tuum.

Hic docet qualiter se habeat ad proximum,vt scilicet alter alteri non detrahat,à quo retrahit triplici ratione. Prima est,quia per hoc fit iniuria legi siue iuri. Secunda, per hoc fit iniuria iudici, scilicet legislatori, Si autem iudicas. Tertia,quia per hoc fit iniuria proximo qui iudicatur, Tu autem quis es, &c. Dicit ergo, [Nolite.]Glossa,Non solùm erga deum vos habeatis,sed etiam erga fratres boni sitis: & ideo, [Nolite detrahere alterutrum fratres,]id est, vnus alteri malum imponendo,vel augmentando,vel bonum annihilando vel diminuendo,Sapient.1, A detractione parcite linguæ. Prouerb.4, Remoue à te os prauum & detrahentia labia sint procul à te. Est autem detrahere , aliquid de bono minuendo trahere. Et nota quòd dicit, Nolite , vt sic prohibeat voluntatem . Multi enim non detrahunt , qui libenter detraherent si auderent,sed non audent propter bonos, Prouerb. 24, Abominatio hominum detractor. [Qui enim detrahit fratri,]ore, bonis eius detrahendo. [Aut qui iudicat fratrem,] corde ipsum propter mala condemnando . [Detrahit legi,] quæ hoc prohibet. & lex vetus, Leuitici 19, Non eris criminator nec susurro in populis. Et nouæ, Matthæi 5, Nolite iudicare,& cætera. Et iudicat legem,eam malam reputando & vituperando:& si non secundum rem,tamen secundum suam reputationem, quia legem transgreditur, nec curat de eius obseruantia,ac si esset mala,vel non bona. [Si autem iudicas legem,]eam quasi vituperando dum ipsam transgredieris. Iudicare enim de lege nemini licet postquam statuta est,sed secũdum ipsam,vt dicit Augustinus. [Non es factor legis]vt legi subditus & obediens. Contra id suprà, Estote factores legis &,non auditores tantùm. [Sed iudex.]Glossa, Vituperator ratione contẽptus. Et certè iudex legis non debes esse, quia [Vnus est legislator] principalis & dominus , licet alii sint ministri. Legislator dicitur,qui legem dedit , vt impleretur. Psalmista, Benedictionem dabit legislator. [Et iudex] iustus omnium,qui iudicabit secundum illam legem. Actuum 10, Ipse constitutus est à deo iudex viuorum & mortuorum. Esaiæ 33, Dominus rex noster,dominus legifer noster, dominus iudex noster, &c. [Qui potest perdere]legis suæ transgressores. [Et saluare]legis suæ obseruatores. 1.Regum 2, Dominus mortificat & viuificat. [Tu autem,]quasi dicat, Ex quo tu non es legislator, [Quis es].i. eius authoritatis vel sanctitatis. [Qui iudicas]condemnando proximum tuum tibi parem,aut te meliorem:par enim in parem non habet imperium,nec minor in maiorem. Roman.8, Tu quis es qui iudicas alienum seruum,non tibi subditum,sed conseruum? Gregorius, Cogitare debemus cùm aliquem redarguimus, quòd fortè in eisdem peccatis fuimus aut certè esse poteramus: & sic eum in mansuetudine corripiemus. Et Isidorus, Non detrahas peccanti,sed condole. quod in alio detrahis,in te potius pertimesce. Nota exemplum in vitis patrum.

Ecce nunc qui dicitis , hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem , & faciemus ibi quidem annum , & mercabimur,& lucrum faciemus : qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim uita uestra?vapor est ad modicũ parens,& deinceps exterminabitur:pro eo ut dicatis,Si dominus uoluerit,& si uixerimus,faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in superbiis uestris . omnis exultatio talis , maligna est . Scienti igitur bonum facere , & non facienti , peccatum est illi.

Hic dehortatur à concupiscẽtia mundi propter incertitudinem humanæ vitæ. Vbi primò ostendit quòd propter vitæ incertitudinem,non est de futuris lucris confidendum. Secundò quòd propter hoc potius de futuris semper est sub conditione loquendum , Pro eo vt dicatis. Tertiò quòd propter hoc de præsentibus diuitiis non est gloriandum , Nunc autem exultatis. Vitæ autem incertitudinem ostendit , primò ex ignorantia viuentium:secundò,ex fragilitate vitæ eorum. Quæ est enim vita vestra. Dicit ergo,[Ecce nũc] Glossa,Dixi vitandam detractionem,sed ecce nunc aliud vitium quod facitis,[Qui dicitis.] Glossa,Stulta animi leuitate spatium vitæ promittentes:sicut diues ille cui dictum est,Hac nocte repetent animam tuam à te,Lucæ 12. Et[qui dicitis]hoc,scilicet [Hodie aut crastino,] cùm nec diei hodiernæ nec crastinæ habeatis certitudinem. Ecclesiast. 9, Nescit homo finem suum. [Ibimus in ciuitatem illam , & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & faciemus lucrum .] Glossa , Multimodam eorum stultitiam notat , quia de lucrorum augmento agunt, & se tempore multo victuros arbitrantur,& suæ potestatis æstimant,vbi annum finiant. Et dicit, lucrum faciemus,id est,lucrabimur luero temporali: quod frequenter est cum damno maioris,scilicet spirituali. Quid enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, Matthæi 16. Augustinus, Nunquam est iniustum lucrum sine iusto damno : lucrum in arca, damnum in conscientia . Qui ignoratis quid sit futurum vobis in crastinum,]multò magis in longum tempus,scilicet vsque ad annum. Prouerbio. 27, Ne glorieris in crastinum, nescis enim quid superuentura pariat dies . Et certè ignoratis . [Quæ est enim vestra vita?]quàm breuis,quàm fragilis. Augustinus, Vita hæc est, vita dubia,vita cæca,vita erumnosa, quam humores inundant,dolores extenuant,ardores exiccant,aera morbidant, escæ inflant, ieiunia macerant,ioci soluunt, tristitiæ consumunt,solicitudo coartat, securitas hebetat,diuitiæ iactant, paupertas deiicit,iuuentus extollit,senectus incuruat,infirmitas frangit, mœror deprimit, & post hæc omnia mors interimit,gaudiis vniuersis finem imponens:vt cùm esse desierint,nec fuisse putentur. Et dicit,vita vestra,carnalis,scilicet, non spiritualis:naturæ,non gratiæ: vita enim gratiæ à deo est,& quid magnum est. Ioannis 1, Et vita erat lux hominum.[Vapor est ad modicum parens,]id est,breuis & transitoria ad modum vaporis,id est , fumi resoluti ex aliquo humido. [Et deinceps,] id est, parum post[exterminabitur,]id est,extra terminos vitæ ponetur,id est,citò deficiet. Baruch 3, Exterminati sunt. Hic autem non dicit,quia homo post mortem omnino desinat esse , vt tangit Glossa. Manet enim vita in anima,licet non in corpore. [Pro eo vt dicatis .] Glossa , Hæc omnia dico , vt spe longioris vitæ non promittatis vobis lucra futuri temporis : sed potius dicatis[Si dominus voluerit,] sine cuius voluntate nihil fieri potest. [Et si vixerimus, faciemus hoc aut illud.] Vnde & angelus loquens Abrahæ de ortu Isaac,hanc conditionem apponit,si vita comes fuerit, Geneſis 18. Vbi tangit duplicem conditionem : quarum vna est ex parte dei : Alia ex parte hominis, quam postponit præcedenti,quia pender ex illa, scilicet ex voluntate diuina.[Nunc autem.] quasi dicat,Vos non ita facitis,sed etiã nunc,id est,in hac vita breui. Vel nunc,id est,tempore gratiæ, & tẽpore tribulationis:ecce quæ tunc erat in dispersione. [Exultatis,]id est,gaudium extrà ostenditis, [in superbiis vestris,] id est,in diuitiis,quæ sunt vobis materia superbiæ. Augustinus, Vermis diuitum , superbia. Glossa, In diuitiis quæ faciunt vos superbos. [Omnis exultatio talis , maligna est,] id est,malo igne ignita, scilicet concupiscentiæ, vel cupiditatis. Hic est ignis infernalis,qui nunquam dicit,sufficit. Prouerb. 30, Et dicit,talis exultatio,non omnis simpliciter. est enim quædam exultatio bona,qua,scilicet exultãt iusti in domino. Talis,Glossa,quæ est ad depressionem aliorum. [Scienti igitur,]Glossa,Exultatis & superbitis,ergo grauiter puniemini,quia scitis bonum,& non facitis:vnde scienti [bonum facere,& non facienti, peccatum est illi]omissionis, scilicet grauioris: quia secundum Gregorium,Vbi maius est donum scientiæ , ibi transgressor maiori subiacet culpæ:& hoc propter contemptum annexum scientiæ:non quia scientia in se sit mala. Lucæ 12, Seruus qui scit voluntatem domini sui,& cætera. Nolite detrahere in morsu,serpenti similes. Ecclesiastes 1,Si mordeat serpens in silentio,nihil eo minus habet. Qui occultè detrahit,hic hominibus abominabilis. Prouerbiorum 24,Abominabilis hominum detractor,deo odibilis. Romano.1, Detractores,deo odibiles. Confusione dignus,Psalmista,Induantur qui detrahunt mihi pudore. Ad pœnam obligatus, Prouerb.13, Qui detrahit alicui rei ipse se in futurum obligat. Perditioni proximus,Prouerb.24, Cum detractoribus ne commiscearis, quoniam repente consurgit perditio. A visione patriæ alienus,Nume. 14,Nec quisquã ex illis qui detrahit mihi, intuebitur eam,scilicet,terram promissionis.

Cap. 5.

AGite nunc diuites,plorate ululantes in miseriis uestris , quæ aduenient uobis.

Suprà iustruxit eos contra inordinationem appetendo per concupiscentiam : hîc contra inordinationem retinendo per auaritiam : vbi primò de inordinata retentione hortatur ad pœnitentiam. Secundò aggrauat culpam, Diuitiæ vestræ. Et primò aggrauat eam ex circunstantia temporis. Secundò ex circunstantia personæ. Ecce merces,& cætera. Vbi primò aggrauat culpam commissam in proximum. Secundò in se,Epulati estis super terram. Tertiò in deum,In die occisionis,& cætera. Dicit ergo [Agite nunc.]Glossa, hucusque peccastis, sed iam nunc pœnitentiam agite. [Diuites.] Glossa, In pecunia,& in peccatis. Huiusmodi enim diuitiæ de facili sese concomitantur. Ecclesi.11, Si diues fueris, nõ eris immunis à delicto. Nec dicit quid agant,quia agere bonũ, simpliciter est agere:Agere malũ, non est agere,sed destruere. Agite ergo pœnitentiam,recuperando per pœnitentiam,quod destruxistis per culpam. Mat.3, Pœnitentiam agite. &c. [Nunc].s.dum tempus habetis. Vel nunc.i.tempore gratiæ.2. ad Corint.6, Ecce nunc tẽpus acceptabile,ecce nunc dies salutis. Postea specificat modũ agendi,[Plorate]lachrymis cõtritionis. Glossa,in corde. [Vlulate]voce lachrymosæ cõfessionis præ doloris magnitudine. Glossa,Manifestatione vocis & operis. [In miseriis vestris].i. pro miseriis. potest autem intelligi de miseriis æternis. Lu.6, Ve vobis diuitibus qui habetis hîc consolationem vestrã. vel de miseriis,quæ futurę erãt in destructione Iudæorũ futura per Romanos pro culpa,quam cõmiserant dominũ crucifigẽdo:& tunc est quasi prophetia.

Diuitiæ uestræ putrefactæ sunt: & uestimenta uestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum uestrũ æruginauit, & ærugo eorum in testimonium uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis: thesaurizastis uobis iram in nouissimis diebus.

Hic aggrauat culpam ex circunstantia temporis, vbi primò aggrauat culpã: secundò, subiungit pœnam, ibi, Aerugo eorum. Et primò in corpore: secundò in anima, Thesaurizastis vobis. [Diuitiæ uestræ,] id est, fructuum abundantiæ pertinentes ad victum [putrefactæ sunt] ad literam, putrefiunt enim fructus aliquorum præ nimia conseruatione. Vel putrefactæ sunt, id est, vt putredo, & stercora reputandæ sunt. Vel potest intelligi de futuro, id est, citò putrefient: vnde non proderunt vobis. [Et uestimenta uestra,] id est, superfluitates pertinentes ad vestitum [à tineis comesta sunt.] Glossa, Non vsu necessario attrita. Nesciunt enim parci vt cibum tineis præparent, & pauperes nudos dimittunt, contra illud Esaiæ 56, Cùm videris nudum, operi eum. [Aurum & argentum vestrum] quæ sunt durabilia, & præcellit in metallis, [æruginauit,] hoc est ærugine, id est, rubigine periit propter longam conseruationem. Vel eruginauit, id est, nihil valebit, sicut illud quod est ærugine consumptum. Ezechiel. 7, Argentum eorum foras proiicietur, & aurũ eorum erit in sterquilinium, & non valebit liberare eos. [Et ærugo eorum,] id est, rubigo contracta ex nimia conseruatione eorum quæ deberent pauperibus distribui [erit vobis,] id est, cõtra vos [in testimoniũ] in hæc, scilicet auaritiæ. Simile Abacuc 2, Lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est, respondebit. Glossa, Aerugo pecuniæ vertetur in testimonium nequitiæ, & augmentum pœnæ, quia intelligit se malè congregasse ea quibus indigebat ad vsum vitæ. [Et manducabit carnes uestras,] id est, erit causa quare cruciabitur caro [sicut ignis,] Flamma enim exterior corpora, & vermis interior animas cruciabit. Iudith 16, Dabit ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & sentiant vsque in sempiternum. Et verè manducabit, quia [Thesaurizatis vobis,] id est, occultè & abundanter præparastis [iram,] id est, iræ causam [in nouissimis diebus,] in die iudicii: quem vocat pluraliter, quia erit pœna perpetua, licet iudicium vna die fiat. ¶ Et nota quòd in thesauro intelligitur quantitas pœnæ, & qualitas siue acerbitas. Thesaurus enim fit de magnis rebus & multis: sic pœna æterna magna erit æternitate, & multa pœnarum diuersitate & acerbitate pœnæ. Iob trigesimooctauo, Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti?

Ecce merces operariorum uestrorum qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est à uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabaoth introiuit.

Hic aggrauat culpam cõmissam in proximũ, [Ecce.] Glos. Non solũ dãnabimini quia vestra nõ datis, sed etiã quia alia nõ retinetis. [Ecce merces operariorũ vestrorũ, qui messuerũt regiones vestras] .i. messes in regionibus seminatas, quæ. s. merces debita operariis [fraudata est à vobis] .s. non reddẽdo, sed diminuẽdo, vel differẽdo reddere. Glo. Magna iniquitas, non tantũ pauperibus nihil dare: sed etiã mercenarios defraudare. [Clamat,] id est, facit clamare pauperes, & cõqueri. Vel quia est materia clamoris siue accusationis: in quo magnitudo peccati notatur. Vnde Eccle. 34, Qui effundit sanguinem, & qui facit fraudem mercenario, fures sunt. Et dicit, merces clamat, non pauper: quia aliquando contingit quòd pauper non audet præ timore diuitis: nec talis clamor caret effectu: vnde sequitur, [Et clamor eorum] operariorum defraudatorum [in aures domini sabaoth,] id est, exercituum, hominum & angelorum, qui potest vindicare, & vult, [Introiuit.] hoc dicit ad terrorem diuitum, vt sciant deum esse tutorem & defensorem pauperum. Psalm. 9, Tibi derelictus est pauper, &c. Et 62, Non spreuit dominus deprecationem pauperis. Notandum verò quòd quatuor sunt peccata, quæ præ sui enormitate dicuntur clamare ad dominum, scilicet homicidium. Genes. 4, Ecce vox fratris tui Abel clamat ad me de terra. Secundò peccatum contra naturam. Genes. 18, Clamor Sodomorum venit ad me: descendã & videbo, vtrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint. Tertiò oppressio iustorum. Exod. 3, Clamor filiorum Israel venit ad me, vidíque afflictionem qua ab Aegyptiis affliguntur. Quartò pauperum defraudatio, vt hîc.

Peccata quatuor clamorem ſpirantia.

Epulati estis super terram, & in luxuriis uestris enutristis corda uestra in die occisionis. Adduxistis & occidistis iustum, & non restitit uobis.

Hic aggrauat culpam commissam in se. Glossa, Non tantùm peccastis superfluè congregando, aliena rapiendo, sed etiam superfluè expendendo: Vnde dicit, Epulati estis super terram, id est, super exigentiam carnis, quæ est de terra, non scilicet ad necessitatem, sed ad voluptatem. Hoc dicit, quo ad gulam. [Et in luxuriis enutristis,] id est, extra mensurã nutristis [corda vestra.] id est, satiastis, implendo, scilicet, desideria cordium vestrorum: contra illud Ecclesiast. 18, Si præstes animæ tuæ cõcupiscentias suas, facient te in gaudium inimicis tuis. Hoc dicit, quo ad luxuriam. Hæc enim duo vitia sibi inuicem sunt annexa. Hieronymus, Venter & genitalia vicina sunt membra, & ex vicinitate membrorum nascitur conformitas vitiorum. venter verò mero æstuans de facili spumat in libidinem. [In die occisionis.] Glossa apparet quòd illos diuites specialiter alloquitur, qui in necem domini coniurant, & nec fidem eius qua saluarentur, accipiunt. [Occisionis,] id est, passionis domini, quæ est dies domini. [Adduxistis] trahendo ad iudicium coram Pilato, Luc. 23. [Et occidistis iustum.] Antonomasicè, scilicet Christum, qui nihil habuit de oppositio iustitiæ, nec actu, nec potentia. Eius occisionem eis attribuit, quia fuerunt causa eius occisionis, quanuis eum Gentiles crucifixerint. Actuum 3, Auctorem vitæ interemistis. [Et non restitit vobis,] cùm tamen posset. Matthæi 26, An putas, quia non possum rogare patrem meum, &c. Ex his videtur quòd habere superfluum, sit peccatum. Item super illud, 1. Timoth. 6, Habentes alimenta, &c. Glossa, Qui vltrà tendit, malũ inuenit. Responsio: Superfluum est quod superest victu & vestitu naturæ & personæ secundum iustã æstimationem respectu præsentis & futuri. Naturæ & personæ dico, quia quod est superfluũ naturæ potest esse necessarium personæ. Persona enim plus exigit q̃ natura: & dico, Naturã, prout implorat dignitatẽ vel officiũ: sicut plura sunt necessaria episcopo, quàm canonico. Secũdum iustã æstimationẽ dico, ꝓpter auaros: quia auaritia nunq̃ iustè æstimat. Respectu præsentis & futuri, quia quod superfluit vt nũc, potest esse necessariũ respectu futuri. Habere ergo superfluũ naturæ ꝓpter naturã, peccatũ est: habere autẽ superfluũ personæ, semp est peccatũ, si nõ est

Superfluũ quando ſit peccatum.

aliàs, perſonam.

necessarium est, respectu præsentis vel futuri: quod enim superfluit ad præsens potest reseruari, vt in futurum melius dispensetur, cùm maior erit necessitas. Quod autem dicitur hîc, intelligitur de superfluo personæ respectu cuiuslibet temporis.

Patientes igitur estote fratres usque ad aduentum domini. Ecce enim agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum. Patientes igitur estote & uos, & confirmate corda uestra, quoniam aduentus domini appropinquauit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non iudicemini. Ecce iudex ante ianuam assistit.

Suprà instruxit eos in patientia tribulationũ, & in sanctitate operũ: hîc instruit eos in expectatione præmiorũ: & primò hortatur eos ad patientiã & longanimitatem: secundò, docet remedia contra aduersitatem & tribulationem, Tristatur ergo aliquis vestrum. In prima parte primò docet seruare patientiã & longanimitatem in facto. Secundò in verbo, Ante omnia fratres mei. In secunda parte primò hortatur ad patientiam spe præmii. Secundò timore supplicii, Nolite ingemiscere. Tertiò exemplo sanctorum generaliter, Exemplum accipite. Quartò exemplo sanctorum aliquorum specialiter, ibi, Sufferentiam Iob audistis, &c. In prima parte primò ponit exhortationem. Secundò confirmationem, Ecce agricola. Tertiò conclusionem, Patientes estote. Dicit ergo [Patientes ergo estote.] Glossa, Increpatis superbis, & incredulis. Rursum conuertitur ad bonos qui opprimuntur. [Fratres vsque ad aduentum domini] quando punientur oppressores, & liberabuntur oppressi. Eccle. 1, Vsque in tempus sustinebit patiens. Aduentus autem domini secundum Glossam incipit in fine cuiuslibet: quia secundum Augustinum, talis repræsentabitur vnusquisque in iudicio domini, qualis hinc discedit. Et debetis esse patiẽtes exemplo agricolæ. [Ecce agricola expectat pretiosum] quia laboris sui pretium [Fructum terræ] de terra, scilicet ortum. [Patienter ferens] id est, multas passiones & labores sustinens [donec accipiat temporaneum] id est, fructum primitiuum vel præmaturum, ante generalem maturitatem. [Et serotinum] fructum permaturum. Spiritualiter autem quasi fructus temporaneus est stola animæ: quasi fructus verò serotinus, est stola corporis. Vel quasi fructus temporaneus, est gratia: Serotinus, gloria. Rom. 6, Habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Cùm igitur agricola hoc faciat, [Patientes estote & vos,] quasi dicat, multò fortius esse debetis, quia ille pro fructu terreno, expectat vos pro cœlesti. [Et cõfirmate corda vestra,] id est, firma corda habete ad gratia sustinenda ne deficiatis in tribulationibus. Vel confirmate, [Quoniam aduentus domini] ad iudicium personæ, vel etiam ad vniuersale [appropinquauit.] Glossa, Vt vos ad gloriam, illi ad pœnam rapiantur. Matt. 24, Scitote quia propè est. [Nolite ingemiscere] corde, murmurare inter tribulationes [fratres in alterutrum] .i. tribulati contra tribulantes, vel boni contra malos, eo quòd boni patiuntur, mali verò florent. Florent enim nimis citò quia ante hyemem, & ideo adueniente hyeme futura, scilicet condemnatione amittent florem [vt non iudicemini] in iudicio, scilicet condẽnationis. Glossa, id est, damnamini, eo quòd iustum iudicem quasi iniquè iudicantem vituperetis. Nec debetis ingemiscere, quia [Ecce iudex.] Dicit, ecce, quia euidenter veniet. Iudex, scilicet vniuersalis [Ante ianuam] id est, propè: sicut quod est in ianuis, id est, in exitu animæ & corporis per ianuam mortis. [Assistit.] Glossa, quia proximus est ad cognoscẽdum quæ geritis. vel citò veniet, ad retribuendum vobis & illis.

Fructus animæ & corporis.

Exemplum accipite fratres exitus mali laboris & patientiæ, prophetas qui locuti sunt in nomine domini, Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem domini uidistis, quòd misericors dominus est & miserator.

Sicut monui vos ad longanimitatem verbo, adhuc moneo vos exemplo, quia frequenter magis mouent exempla quàm verba. [Exemplum accipite fratres exitus mali] malitia pœnæ, non culpæ, id est, supplicii in mouendo, & longanimitatis in expectando præmio, & laboris in bene operando, & patientiæ in aduersa sustinendo. [Prophetas] hos eis proponit tanquã maioris authoritatis, apud ipsos, [qui locuti sunt in nomine domini] qui tam sancti fuerunt, vt per eos dominus sua mysteria loqueretur [in nomine domini] .i. inuocatione vel honore nominis eius ad ampliandũ nomen domini. Et certè debetis eos in exẽplum accipere, quia [Ecce] admiratiuè, quasi mirabile est quomodo per tantam miseriã deuenerunt ad tantam gloriam. Beatificamus,] id est, beatos reputamus & dicimus. Glossa, Illos magnos reputamus, & veneramur illos, & tamen pauci imitari eos volunt: sed sunt sicut Balaam. Num. 23, Moriatur anima mea morte iustorum. [Eos qui sustinuerunt,] id est, qui patientiam vel longanimitatem habuerunt. Suprà 1, Beatus vir qui suffert tentationem. Glossa, Malis pro bonis temporalia, cælestia bonis redduntur. ¶ Nota ꝙ dominus soluet eis præmiũ ad præsens & ilico, bonis verò differt soluere vsque ad vltimũ. [Sufferentiam Iob audistis.] De Iob & Christo specialiter exemplificat, quia horum duorum patientia laudabilis est. Iob in veteri testamento, Christus in nouo: quorum vni reddita sunt temporalia, alteri æterna. Sufferentiam Iob audistis, quanta, scilicet sustinuit à diabolo, à prædonibus, ab vxore, ab amicis. [Et finem domini vidistis] oculis scilicet vestris. Glossa, In cruce pendentem, longanimiter patientem. Loquitur ad illos quorum aliqui interfuerunt passioni Christi. ¶ Et nota ꝙ dicit, Sufferentiam Iob, non finem: econtrario, Finem domini non sufferentiam, ad significandum, quòd exemplo Iob pati debemus, non propter temporalia, sed æterna: finis enim Iob fuerunt temporalia multiplicata, sed finis domini æterna. ¶ Nota etiam quòd duplex est finis domini: vnus quem habuit in mundo scilicet mors pœnalis, quam in cruce sustinuit. Alius extra mundum, scilicet resurrectio, Glossa, De vtroque dicit, Finem domini vidistis. Primũ proponit pugnãtibus, vt fortiter pugnent. 1. Pet. 2, Christus passus est pro nobis, &c. Secundũ victoribus, vt se cum eo gloriari sperent, quoniam quasi in hoc apparuit. Et videre potuistis [quoniam misericors.] Glossa, in natura. [Et miserator] in effectu. Glossa, in exhibitionibus gratiarum. & ideo vt dicit glossa, debetis eum imitari ¶ Et nota quòd dominus est misericors. Primò in peccatorum dimissione. Ecclesiast. 9, Pius & misericors est deus, & remittit in tempore tribulationis peccata. Secundò in afflictorum compassione. Matt. 8, Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod mãducent. Tertiò in debilium sustentatione, Psalm. Si dicebam, motus est pes meus. Quartò, in vindictæ suæ retractione. Ionæ 3, Misertus est dominus super malitiam quam locutus

Dominus eſt misericors multiplicater.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerat,vt faceret eis.Treñ.3,Misericordiæ domini quòd non sumus consumpti.Quintò in charitatiua correctione.Psal.Visitabo in virga iniquitates eorum.Et paulò pòst,Misericordiã autem meam nõ dispergam ab eo.Sextò,in pœnæ debitæ dimissione, Abacuc 3,Cùm iratus fueris,misericordiæ recordaberis.Septimò in temporalium collatione.Psal.Misericors & miserator dominus, escam dedit timentibus se.

Ante omnia fratres mei,nolite iurare neque per cælum,neque per terram,neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo uester,est,est:non,non:ut non sub iudicio decidatis.

Hic docet patientiam seruare in verbo,ne scilicet ex impatientia proni sint ad malè iurandum.Vbi primò dissuadet iurandi pronitatem.Secũdò suadet loquendi simplicitatem,Sit autem sermo vester.Dicit ergo[Ante omnia.]Glossa,cùm omnia prædicta sint vitanda.[Ante omnia]non ꝙ hoc sit grauius præcedẽtibus,sed quia ad hoc videbantur proniores.Vel,Ante omnia, id est, in principio cuiuslibet verbi vel facti, contra quorundam prauam consuetudinem, qui statim in principio verbi prorumpunt in iuramentum. [Nolite iurare]prohibet iurandi appetitum,non actum necessarium.Vnde Glossa, Ideo adiurationis culpam compesco, ne frequenter iurando vera, aliquando & in periurium cadatis: sed eo longius à periurio stetis quòd nec vera iurare velitis,nisi necessitas cogat. ¶Sed contra hoc obiicitur,Bene enim sequitur, currere non est malum,ergo appetere currere, non est malũ, ergo similiter sequitur, iurare,non est malum: ergo nec appetere iurare.Si dicas sicut dicit Glossa,quòd non prohibet iuramentum, sed consuetudinẽ iurãdi.Cõtra,eius quod non est malũ,iteratio non est mala,vel cõsuetudo:Si ergo iurare nõ est malũ,eius iteratio vel cõsuetudo nõ est mala.Respõsio,Cùm dominus iurauerit,& Apostolus Roman.7,Testis mihi est deus:& in veteri testamento non sit prohibitum.Beatus Iacobus non intendit prohibere iuramentum,sed iurandi appetitum.Licet enim iurare in se non sit malum, tamen est periculosum, quia inclinat ad malum & periurii & irreuerentiæ nominis domini.Sicut licet præesse,non sit malũ,inclinat ad malum.s.elationis, & superbiæ,& ideo est periculosum,& ideo voluntas transiens super actus tales est inordinata & libidinosa, nisi ad bonum finem actualiter ordinetur.Vnde in talibus inordinatio est pro priuatione finis vel ordinis: & ideo appetere iurare, vel præesse, est malum,nisi ad bonum finem actualiter ordinetur. Et quia ista inclinatio frequenter reducitur ad actũ in cõsuetudine:ideo videtur dicere Glossa,quòd prohibet consuetudinem tãtùm,& hoc est propter periculum.Vnde dicitur Eccles.23,Iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa.[Neque per cælum]id est,per superiores creaturas.[Neque per terram]id est,per inferiores creaturas.Iurare autem per creaturam prohibet duplici ratione,quam tangit Glossa Matt.5,Non iuremus per creaturas,venerãtes eas vltrà quàm debemus:nec viles eas æstimantes,vt nihil iurare putemus.Vnde quatuor modis contingit iurare per creaturam:aut ipsam, tãquam aliquid diuinum venerãdo: aut iramentum factum tanquam per rem vilem contemnendo. Aut deum qui in ipsa relucet & præsidet, testem inuocando:aut ipsum quo ad vsum,quam inde iurans sperat, dispositioni diuinæ relinquendo.Duobus primis modis est illicitum:duobus aliis licitum.[Neque aliud quodcunque iramentũ]id est,neq; per aliũ modum iurãdi:sicut dicitur,Testis est mihi deus,vel deum inuoco testem,vel coram deo,vel deus scit quòd sic est.Omnibus istis modis iuratur.Matth.5,Ego autem dico vobis non iurare omnino. Augustinus, Iuratio falsa,pernitiosa:vera,periculosa:nulla,secura.[Sit autem,]pro sed[sermo vester,est,est:non,non.]vbi debetis dicere,est,hoc est aliquid affirmare, dicatis,est: similiter vbi debetis dicere,non, hoc est aliquid negare, dicatis,non.Vel sic,Sit sermo vester,est,est,id est,sicut est in corde,sic sit & in ore. quasi dicat,in veritatem puram dicatis sine iuratione.[Vt non sub iudicio decidatis.]id est deorsum à statu gratiæ cadatis,& sic iudicemini condemnationis iudicio.Vel quia mendacium dicitis,vel quia peieratis.

Iuramẽti quãdo malum est.

Quatuor modi contingit iurare per creaturas.

Tristatur autem aliquis uestrum,oret æquo animo & psallat.Infirmatur quis in uobis, inducat presbiteros ecclesiæ, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine domini & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit,dimittentur ei.

Hic docet remedia contra aduersitatem:& primò contra malum pœnæ. Secundò contra malum culpæ, Confitemini,&c.In prima primò cõtra malũ pœnæ,quod est in anima.Secundò contra malũ pœnæ, quod est in corpore,Infirmatur quis in vobis.Dicit ergo[Tristatur aliquis vestrum.]Glossa,quia in pressuris ingemiscere prohibuit.Nunc quid contrà gerendũ,id est,agendum,ostẽdit [Tristatur aliquis vestrum].s. pro violentia tribulationũ, vel pro dãno rerum, vel amicorum,vel periculo corporum, vel pro culpa, vel illata iniuria.[Oret]obsecrãdo & petendo.[Aequo animo]non turbato.Glos.non murmuret,nec iudicia dei vituperet,sed flexis genibus ad ecclesiam currat,vt deus consolationem immittat. [Et psallat]duleedine psalmorum tristitiam expellendo.Oratio pertinet ad nostram necessitatem: Psalmodia ad dei laudem.Oratio est in petendo:Psalmodia in gratias agendo.Gregorius,Cùm vox psalmodiæ per intẽtionem cordis agitur, aut prophetiæ mysteria,aut compunctionis gratia inspirãtur.[Infirmatur quis.]Glossa,Sicut dederat contristato,sic dat & infirmãti cõsilium,qualiter se contra murmurationis stultitiã tuebitur. [Infirmatur quis] id est,si infirmatur. Glossa,Tristatus per se oret infirmatus,corpore vel fide: qui maiorem sustinet plagam, plurimorum & seniorum adiutorio meminerit se curari in vobis,id est,in numero fidelium.Nec intelligendum est hic de qualibet infirmitate,sed de graui seu desperata.[Inducat] non ait,inducantur: In quo ostendit quòd sacramentum extremę vnctionis quod hic institutum legitur,non nisi petentibus verbo vel signo dari debet secundum morem ecclesiæ.[Presbiteros ecclesiæ]apud quos, scilicet residet potestas ministrãdi sacramẽtum.Nec dicit sacerdotes,sed presbiteros:in quo significatur & officium,vt sint sacerdotes:& qualitas,vt sint maturi & sapientes.Nam presbiter,senior interpretatur.Glossa, Non ad iuniores minùsque doctos causam suæ imbecillitatis referat,ne fortè quid per eos allocutionis vel cõsilii nocentis accipiat. ¶Sed contrà,Non refert à quocunque episcopo quis ordinetur,dũmodo ordinet secundum formam ecclesiæ:ergo à simili non refert à quocunque presbytero fiat vnctio. Responsio, Quo ad vnctionem non est facienda discretio: sed quia ad hoc sacramentum exigitur oratio,quæ melior est vnius quàm alterius, quia maiorem habet efficaciam:propter hoc debet eligi.nec est simile de aliis sacramẽtis, quia in aliis non exigitur ita bonitas personæ sicut in isto:sed sufficit quòd seruetur forma ecclesiæ.Propter hoc quæritur,quare magis

Pſalmus ad dei laudem depromit.

Extrema vnctio à meliori ſbytero data, eſt efficacior languenti.

exigitur oratio in vnctione quàm in aliis.Responsio,quia hoc sacramẽtum institutum est ad duo,scilicet ad remissionem peccati,quæ fit per vnctionem:& alleuationẽ infirmi, quæ impetratur per orationem. ¶Sed quæritur,cùm semper sit oratio,quare non semper impetratur alleuiatio.Responsio. Hoc est,quia vel indignus est qui petit,vel pro quo petitur:vel melius,quia non semper expedit: & quia vnctio quæ fit de oleo significat peccati remissionem,quia oleum sanatiuum:ideo cõfertur semper remissio peccati.Est enim sacramentum nouæ legis quod efficit quod figurat. ¶Quæritur etiam, Si hoc sacramentum possit iterari. Responsio,Quòd sic:tum quia morbus est iterabilis,tum quia characterẽ non imprimit.Iteratio tamen sacramenti dicitur dupliciter:vno modo,idem est quod iterata benedictio sacramenti, & sic nullũ sacramentum iterabile est. Alio modo iteratio dicitur iterata susceptio, & sic quædam iterantur,& quædam non.Illa enim quæ imprimunt characterem,non iterantur.Aliter sic,Presbyteros ecclesiæ,non hæreticos,sed catholicos.[Et orent super eum]id est,super eius necessitatem.[Vngentes eum oleo]simplici, scilicet benedicto tantùm. ¶Nota quòd in baptismo quòd est sacramẽtum intrãtium,fit vnctio ex chrismate,quod componitur ex oleo & balsamo.In extrema vnctione,quæ est sacramẽtum exeuntium,solo oleo benedicto, quia intrantibus necessaria est conscientia nitida,quæ intelligitur in oleo:& fama odorifera,quæ in balsamo.Exeũtibus verò sufficit conscientia.[In nomine domini]scilicet consecrato. vel in nomine domini,id est, in nominis eius inuocatione.Glossa,Quãdo inungitur,nomen domini inuocetur.Vnde simul debet fieri vnctio & inuocatio.Ex his quæ hic dicuntur, patet quòd ex necessitate huius sacramenti est,ordo, Presbyteros,oratio,orent,vnctio,vngentes.Hæc autem vnctio ortum habuit à missione prima apostolorum, quando infirmos inungebant oleo & sanabãtur,Matth.6.[Et oratio fidei]in fide facta:suprà 1,Postulet in fide.[Saluabit infirmum.]Non dicit,Sanabit infirmum:quod est corporis salute corporali &spirituali,quando dignus est & expedit. Psalm.Homines & iumenta.i.animas & corpora saluabis domine.[Et alleuiabit eum dominus]ab infirmitate corporis:vel simpliciter,vt leuius ferat,si tamen expedit vt in corpore alleuietur. [Et si in peccatis sit] scilicet venialibus[dimittentur ei]virtute scilicet sacramenti.Aliquando enim incurritur infirmitas ex peccato.Ecce duplex huius sacramenti,sed dignè accedens semper suscipit primum: secundum verò non,quia non semper expedit.

Vnctionis ſacramẽti iterabile.

Differẽtia olei in vnctione & baptiſmo.

Vnctionis ortus.

Confitemini ergo alterutrum peccata uestra, & orate pro inuicem ut saluemini.multum enim ualet deprecatio iusti assidua.Helias homo erat similis nobis,passibilis, & oratione orauit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex:& rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

Hic ponit remedia contra malum culpæ:& primò ponit remedium confessionis.Secundò mutuæ orationis:Et orate pro inuicem.Tertiò mutuæ exhortationis:Si quis autem ex vobis.In secunda parte primò hortatur ad orationem. Secundò ostendit orationis virtutem, Multũ enim valet. Tertiò ostendit exemplum Heliæ,Helias homo erat,&c.Dicit ergo[Cõfitemini.]q.d.Ita dimittentur ei peccata,scilicet si fuerit ea cõfessus:ergo cõfiteminí[alterutrum peccata vestra.] Glossa,Quotidiana & leuia coæqualibus:grauioris culpæ immũditiam sacerdoti pandamus:& quãdo iusserit ipse, purgare curemus.[Peccata vestra.]Glossa,peccata vestra quæ fiunt ex ignorantia vel ex infirmitate humana committuntur: quæ verò ex deliberatione, non nisi per pœnitentiam.Ergo secundum istã glossam,confessio venialium est in præcepto.Contrà,Hieronymus dicit,Quòd pœnitentia est secunda tabula post naufragium:per venialia verò non patitur naufragium.Responsio, Non tenetur homo confiteri venialia intentione cuius oppositum sit transgressio, nisi in casu, verbi gratia si non haberet mortale, tenetur in quadragesima confiteri aliquod veniale ad implendum præceptum ecclesiæ.Vel dicendum est, quòd ex vi sacramenti non tenetur quis venialia confiteri, sed ratione statuti ecclesiastici,quando non habet alia quæ confiteatur. Quæ institutio edita est in consilio generali sub Innocentio tertio:vbi dicitur, Omnis vtriusque sexus fidelis, postquã ad annos discretionis peruenerit, omnia peccata sua saltẽ semel in anno confiteatur, & hoc vt quilibet peccatorem se recognoscat. Omnes enim peccauerunt,& egent gloria dei. Item vt ad eucharistiam, cum maiori reuerentia accedat, & vt ecclesiarũ rectoribus sui subditi innotescant,ne lupi inter greges lateant.Cõfessio autem quo ad mortalia est in præcepto:quo ad venialia in consilio.Ideo de mortalibus debet fieri presbytero,sed de venialibus etiam potest fieri socio: quia non necessariò requirit virtutem clauiũ. Vnde generalis confessio venialium secundum vsum ecclesiæ fit quotidie illis qui non sunt presbyteri in prima, in completorio, in missa. Hic autem habetur plena & expressa institutio confessionis,quæ fit homini: in veteri quidem testamento,quia deus nondum erat homo,deo confiteri sufficiebat.Psal. Dixi confitebor iniustitiã meam.In nouo verò testamento,quia deus est homo,oportet fieri cõfessionem deo & homini dei vicario.Hanc autem confessionem Christus quantum ad illud quod erat formale instituit, quando claues Petro dedit. Illud autem quod erat materiale instituendum insinuauit,quando dixit,Lucæ 17, Ite,ostendite vos sacerdotibus. Ecclesia verò postmodum instituit: sed beatus Iacobus Hierosolymitanus episcopus promulgauit, sicut dicitur hic. Ecclesia verò postmodũ magis determinauit,dicens, Omnis vtriusq; sexus fideles,&c. ¶Notantur autem hic conditiones confessionis,scilicet ꝙ sit integra. Confitemini,id est,simul fatemini.Et quòd sit pura, Peccata,non merita.Quòd sit propria,non aliena,Vestra.[Et orate pro inuicem] cõfessor & confitens,vel omnes fideles.Gregorius,Quantò grauiori carnalium cogitationum tumultu premimur,tantò ardentius orationi insistere debemus.[Vt saluemini.]ecce quid orandum.Petendum est enim quod pertinet ad salutẽ. Ioan.16,Si quid petieritis patrem meum in nomine meo,dabit vobis.Et debetis orare. [Multùm enim valet deprecatio iusti assidua.]Non dicit totum valet,sed multùm.ad hoc enim quod oratio sit efficax,exigũtur quatuor,scilicet quòd fiat piè,perseueranter,& ad salutem,& pro se.Iustus ergo cùm orat pro alio, non semper impetrat.Dicit ergo quòd petat piè,perseueranter,& ad salutem, quia potest esse impedimẽtum ex parte eius pro quo orat.Ideo dicit,Multùm,non totum.Hæc conditio ad salutem intelligitur, ibi,Vt saluemini.Hæc conditio piè,cùm dicitur iusti.Hæc conditio perseuerãter,cùm dicitur assidua. Quarta conditio deficit.Dicit ergo,multùm valet deprecatio iusti assidua,non peccatoris,quia peccatores non sunt digni,vt exaudiantur.Ioan.9,Scimus quoniam peccatores deus non audit. Assidua non momentanea & rara. Luc.

Venialia quãdoque confitenda.

Expreſſa cõfeſſionis inſtitutio. Cur cõfeſſio in veteri lege fiebat ſolum deo, in noua an tẽ & homini fiet.

Orationis conditiones

Universidad de Deusto
Biblioteca

Orationis virtꝰ i quatuor elemẽtis ostẽsa est

18. Oportet semper orare & non deficere: ad Col. vltimo, Sine intermissione orate. ¶ Et nota quòd ostensa est virtus orationis in quatuor elementis, in cęlo, & in inferno, & in terra. Actuum 4, Cõmotus est locus in quo erant. In mari, vt patet exemplo Ionæ, Ionę 2. Item in aere, vt patet hîc, in retentione pluuiarũ. Item in igne, vt patet in tribus pueris, Daniel. 2. Et in Aaron, Numeri 16. Item in cælo, vt patet in statione solis, Iosuæ 1. Et in retrogradatione. Esa. 38. Item in inferno. Eccle. 48, Qui suscitasti mortuum ab inferis. [Helias] quasi exemplo patet quod multum valet: quia [Helias homo erat]. i. fragilis sicut homo, quia nondum in paradiso translatus, [Similis nobis.] Glossa, Mentis & carnis fragilitate. Mentis quidem, quia timore Iezabel fugit: carnis, quia à vidua sustentari indiguit. De vtroque habetur 3. Reg. 19, Quanuis autem esset nobis similis virtute gratiæ. [Et oratione] vna. s. non pluribus, [orauit]. i. corde & ore orauit [vt non plueret super terram] ad edomandam, vt tangit Glossa, Regis superbiam, & idolatræ gentis audaciam. [Super terrã] Israel specialiter. [Et non pluit annos tres & menses sex.] In hoc significatur cessatura pluuia verbi dei tribus annis, & diminutio temporis Antichristi, Daniel. 7, Vsque ad tempus & tempora & dimidiũ temporis. [Et rursum orauit] vt tangit glossa, postquam per tanti temporis inediam cor regis & populi ad pœnitentiã inflexum vidit. Orauit, scilicet semel. Si ergo vt tangit glossa, Helias vna oratione tanta impetrauit, quid ergo multi fideles multis orationibus? Et cælum dedit pluuiam & terra dedit fructum suum.] Glossa, Fructus & aquas quas terris negauerat, restituit.

Fratres mei, si quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum, scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ suæ saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

Hîc ponit tertium remedium quia non solùm pro mutua salute orãdum, immo etiam pro fratrũ conuersatione laborãdum. [Fratres mei si quis ex vobis errauerit à veritate] fidei vel morum, [& conuerterit,] ad viam veritatis reduxerit. Glossa, Vel bene monendo, vel tacitè exempla bonę actionis ostendendo. [Quis.] q. d. rarus est qui hoc faciat. [Scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ]. i. vitæ. Nam vita nostra est quasi quædam via, aut in infernũ si est mala, aut in paradisum si est bona. [Saluabit animã eius] occasionaliter, deus verò causaliter, [à morte] æterna. s. Glossa, Si magnæ mercedis est à morte eripere corpus quãdoq; moriturũ, quãti meriti est à morte liberare animã in cælesti patria sine fine victurã. Prou. 24, Erue eos qui ducentur ad mortem. Aliqui libri habent [animam suam,] id est, illius qui facit eum conuerti. [Et operit multitudinem peccatorum.] Glossa, Ab aspectu æterni iudicis superpositione vitæ meliores, abscondit, pallium verò quo operit, charitas est. 1. Pet. 4, Charitas operit multitudinem peccatorum. Operire autem peccata coram deo qui omnia videt, est facere quòd non habeat. Notãdum verò quòd non tantùm per hoc saluat animã eius & operit peccata eius, sed etiam sua: vnde vt dicit Glossa, Quidã codices habent, saluabit animam suam a morte: & verè qui errantem corrigit per hoc ampliora gaudia vitę cœlestis sibi acquirit. [Multum valet deprecatio iusti.] Primò dissoluit vincula. Actuum 12, Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat ab ecclesia ad deum pro eo. Et parum pòst sequitur, Subitò ceciderunt cathenæ de manibus eius. Secundò fugat dæmonia. Matth. 9, Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Tertiò liberat à morte, exemplum de Susanna, Daniel. 13, Exaudiuit dominus vocem. & subditur quòd liberata fuit à morte. Quartò à tentatione. Matth. 26, Vigilate & orate ne intretis in tentationem. Quintò potestates aduersas superat, exemplum de Moyse. Exod. 17, Cùm eleuaret manus, vincebat Amalech. Sextò cor mundat. Augustinus, Orationibus mundamur, lectionibus instruimur. Bonũ est vtrunque si liceat, melius est tamen orare quàm legere. Septimò iram dei placat. Exod. 32. de Moyse. & Numeri. 14, Dimitte obsecro peccatum populi tui. & sequitur, dimisi ei secundum verbum tuum. Octauò desideria nostra deo præsentat. Augustinus, Magna est virtus orationis, quæ quasi persona quædam ad deum intrat, & illius mandata peragit quò caro peruenire nequit. Nonò infirmos sanat sicut hîc, Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit.

Iusti deprecatio quo pacto multũ ualet.

¶ Explicit expositio D. Thomæ Aquinatis in epistolam
B. Iacobi apostoli.

B. PETRI APOSTOLI EPISTOLA CANONICA I.

Cap. 1.

Petrus apostolus Iesu Christi, electis aduenis dispersionis Ponti, Galatiæ, Capaduciæ, Asiæ, & Bithyniæ secundum præscientiam dei patris in sanctificationem spiritus in obedientiam & aspersionem sanguinis Iesu Christi: Gratia uobis & pax multiplicetur.

Secundum quòd sumitur diuisio huius libri ex parte authorum, liquet eam diuisionem esse bimembrem. Nam eo in libro ponũtur epistolæ Petri duæ, in quarum prima principaliter fit instructio in moribus: in secunda principaliter in fide. Vel secunda inducitur ad confirmationem primæ: vel prima secundum Bedam scribitur inferioribus siue imperfectis: secunda autem maioribus siue perfectioribus. Hæc autem epistola potest diuidi in tres partes: scilicet in exordium capite 1. Et in narrationem capite 2. 3. & 4. Et in conclusionem capite 5. In exordio autem præparat animum eorum ad exhortationem sequentem, captando eorum beneuolentiam, vt libentius audiant, & primò eos salutando. Secundò, de bonis eorum gratias agendo, ibi, Benedictus deus & pater. Tertiò, in malis seu aduersis quæ sustinent eos cõsolando, ibi, In quo exultabitis. Quartò, diuina eis beneficia recolendo, ibi, Propter quod succincti lũbos. In salutatione quidẽ, Primò describitur persona salutãs. Secũdò describũtur personæ salutatæ, ibi, Electis aduenis. Tertiò forma salutationis. ibi, Gratia vobis, &c. Dicit ergo textus [Petrus.] Hãc primã epistolã, vt tãgit glossa, scribit Petrus proselitis. i. his qui primò de gentilitate ad iudaismum, & postmodum de iudaismo ad Christum conuersi erant, qui & pro fide patiebãtur, & dispersi erant. Scribit autem eis à Roma, tẽpore Claudii Cæsaris. Dicit igitur [Petrus.] Glos. Nomen celebre: hoc enim nomen diuinitus fuit ei impositum. Ioan. 1, Tu vocaberis, Cephas, quod interpretatur Petrus: Et cõfirmatum. Matth. 16, Tu es Petrus, &c. Nomen autem suũ præponit epistolæ vt det authoritatẽ ipsi epistolæ, quia caput erat totius ecclesiæ. [Apostolus,] Ec ce nomen officii. Nobile officium est esse nuntium siue legatum Christi, [Iesu Christi,] id est, missus à Iesu Christo. Hoc dicit ad differentiam pseudo apostolorum, qui apostoli Christi non erant. vnde nõ missi prædicabant. Hiere. 23, Non mittebam eos, & ipsi currebant. [Electis]. s. à domino, [Aduenis,] id est, proselitis, sicut dicit Glos. Qui de gentilitate venerãt ad iudaismum, & de iudaismo ad fidem Christi. [Dispersionis.] Potest esse constructio intransitiua. i. dispersis. Vel trãsitiua, id est, qui sunt de dispersione quæ facta est, post mortem Stephani, Actuũ 8. Vel aliarũ etiam persecutionum quæ aliquando factæ sunt à Iudæis, aliquando à Gentibus. [Ponti] Prouincia Græciæ iuxta mare. [Galatiæ] Alia prouincia à qua Galatæ dicti sunt. [Capadociæ] Regio est Pontica, cõfinis Armeniæ. [Asiæ] Minoris in qua prędicauit Ioãnes: Asia verò maior, media pars orbis est. [Et Bithyniæ] Alia prouincia est. Omnes istæ prouinciæ sunt Græcorum in Asia maiori, cuius pars est Asia minor. de his autem prouinciis oriundi erant illi quibus scribit Petrus Apostolus. Vel in his prouinciis dispersi erant. [Secundum præscientiam] electis, inquam, non secundũ merita, vt ait Glossa, sed secundum præscientiam [dei patris.] Rom. 8, Quos præscivit, hos prædestinauit. Elegit, inquam, In sanctificationẽ, remissionem. s. peccatorum. Ephe. 1, Elegit nos vt essemus sancti & immaculati. [Spiritus,] non solùm carnis, qualis erat sanctificatio Iudæorum, [in obedientiam] impletionis diuinorũ præceptorum. [Et aspersionem sanguinis Iesu Christi,] id est, redemptionem. s. pœnarum debitarum pro peccatis. Sicut enim in veteri lege omnia consecrabãtur & sanctificabantur sanguine, vt dicit Apostolus, Heb. 9. Ita in noua omnia consecrantur sanguine Christi, [Gratia]. i. est, remissio peccatorum, quę fit per gratiam, [vobis & pax,] id est, reconciliatio ad deum. Glossa, Sine gratia Christi ad pacẽ reconciliationis eius non peruenitur. [Multiplicetur] Glossa, Vt quod bene cœpistis, perfectè compleatur.

Diuisio epistolarũ D. Petr. apost.

Quibus Petrus scribit.

Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui secũdum misericordiam suam magnam regeneravit nos in spem uiuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcessibilem conseruatam in cælis: in uobis qui in uirtute dei custodimini per fidem in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo.

Hîc captat beneuolentiam de bonis eorum gratias agendo. Primò, de bonis gratię. Secũdò de bonis gloriæ, ibi, In hæreditatem. Tertiò custodia virtutis, ibi, In vobis qui in virtute dei. Dicit ergo [Benedictus.] Deum benedicere, est ipsum de suis beneficiis laudare. A gratiarum autem actione incipitur propter diuinã dignitatem, quia ipse est cuiuslibet actionis fons & principium: siue propter necessitatem propriam. Qui enim indiget manducare, non potest melius incipere quàm gratias de præteritis agere. [Deus & pater] ille qui est in natura diuinitatis qui & pater in proprietate personalis distinctionis: nec propter hoc sunt diuersa secundũ rem, sed secũdum rationẽ. Et potius ponitur ibi copulatiua coniunctio, quasi, repetendo q̃ copulando. In patrẽ verò refundit gratiarum actionẽ, quia ipse est actor omniũ bonorum. Iac. 1, Omne datum optimũ, &c. Pater, inquã, [Domini,] quo ad beneficium creationis, [Nostri] quo ad beneficium incarnationis, [Iesu] quo ad beneficiũ saluationis, [Christi] quo ad beneficiũ vnionis, vel gratiæ gratum facientis. [Qui secũdum misericordiã suam magnã.] Sicut dicitur Eccl. 30, Secundum magnitudinẽ eius, sic & misericordia illius: sed magnitudo est infinita, ergo & misericordia. Psa. 144, Magnitudinis eius nõ est finis. Bern. Non artatur numero, non clauditur fine, nullas omnino metas habet diuina clemẽtia. Si innocetur, erit qui exaudiat: si est qui pœnitet, erit qui indulgeat. Qui, inquam, secundũ suam misericordiã magnam, nõ secundum merita nostra [regenerauit nos] ad vitã spiritualem redimendo, qui prius genuit nos ad vitam naturalem creando: vel generatos ad mortem, regenerauit ad vitam. Et hoc per lauacrum regenerationis & renouationis quod effudit in nos abundè. ad Titum 2. [In spem viuam,] scilicet regeneravit nos, hoc est, vt spe viua speremus habere vitam æternam. Et dicit, viuam, ad differentiam illius quæ degenerat in præsumptionem. Item ad differentiam spei illorum qui sperant bona peritura & trãsitoria, quorum spes est mortua, & non viua. Sapien. 3, Vacua est spes illorum, &c. Hanc autem spem habemus maximè [per resurrectionem,] id est, per fidem resurrectionis, per quam dat nobis firmam spem quòd resurgemus: quia si Christus resurrexit, & nos resurgemus. Glossa, Mortuus est ne moreremur. Resurrexit vt resurrectionem speraremus [Iesu Christi ex mortuis.] Glossa interlinearis, Remoti ex loco & numero mortuorũ, quia ipse sol⁹ fuit inter mortuos liber. [In hæreditatem,] in futuro habendam, scilicet regeneravit nos in vitam æternam, quæ nobis est hæreditaria non transitoria. Hæreditas enim est possessio immobilis à patre in prolem descendens non diuisa sed integra. Gregorius, Hæreditas illa est omnibus vna & singulis tota. Bernardus, O præclara hæreditas non decessu patrum & successu filiorũ obtinenda. Non inter fratres & sorores diuidenda: non angustior multitudine hæredũ, quia participatio eius in idipsum non insufficiens, sed omnibus bonis repleta. [Incorruptibilẽ,] in se. Glos. Vt nec senio, nec morbo, nec alia mœstitia tãgamur. Apoc. 21, Absterget deus omnẽ lachrymam, &c. [Et incontaminatã] ab aliis. Glossa. In qua nullus immũdus potest intrare. Apoc. vlt. Foris canes venefici. Et Sap. 7, Nihil inquinatum in eam incurrit. Et Apoc. 21, Nõ intrabit in ea aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni. [Et immarcessibilem] ipsis habentibus eam. Glossa, Quia nec in ipsis beatorum mentibus hominum vsu cælestis illa conuersatio valet aliquando vilescere, sicut luxus præsentis seculi solet aliquando in fastidium verti ex longo vsu, id est, quantuncunque homo esuriat & sitiat, tandiu posset comedere & bibere quod fastidiret. Et quãtuncunque homo sit fessus, tandiu posset in lecto pulchro iacere quòd fastidiret. Hoc autem facit fidelitas creaturarum quæ non permittit hominem in ipsis creaturis quiescere, sed ad creatorem suum remittit [Conseruatam in cælis.] Beda, Non in præsenti dandam, sed tempore futuro reddendam nobis in cælo. Psalm. 126, Cùm dederit dilectis suis somnum, & cætera. [In vobis,] id est, pro vobis & futuram in vobis: vel conseruatam per id quod in vobis est, scilicet per gratiã & liberum arbitrium, & per bona merita ve-

Quid deũ benedicere.

Spes unica quæ sit.

Hæreditas dei qualis sit.

Voluptas in rebꝰ cur humanũ appetitum non satiat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stra.[Qui in virtute dei custodimini,] nō vestra. Psalm.126, Nisi dominus custodierit ciuitatem, & cætera. [Per fidem] quæ facit fortes homines ad perseuerandum: vnde scuto comparatur. Ephes.vltimo, In omnibus sumentes scutum fidei. Custodimini, inquam, [in salutem] æternam [paratam reuelari,] id est, ostendi & dari quæ modò latet, [in tempore nouissimo,] id est, in die iudicii. Apocal.10, Tempus vltrà non erit.

In quo exultabitis, modicū nunc si oportet contristari in uariis tentationibus: ut probatio uestræ fidei multò sit pretiosior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem & gloriam & honorem in reuelatione Iesu Christi: quem cùm non uideritis, diligitis. In quem nunc quoque non uidentes, creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata: importantes finem fidei uestræ, salutem animarum uestrarum.

Hic præparat animum auditorum, & captat beneuolentiam, eos in malis quæ sustinent consolando. Primò, promittendo præmia. Secundò, proponendo exempla, ibi [De qua salute, &c.] Item in prima. Primò ponendo fidei perfectionem in præsenti. Secundò honorem in iudicio generali, ibi [Inueniatur in laudem.] Tertiò, salutem animarum in iudicio particulari, ibi [Quem cùm non videritis.] Dicit ergo, Custodimini in salutem paratam reuelari in nouissimo tempore [In quo,] scilicet tempore nouissimo [exultabitis.] Glossa interlinearis, Sicut triumphatores. Esa.9, Sicut exultant victores capta præda, &c. Anselmus, Pleno corde, plena mente, pleno toto homine: nec illud totum gaudium intrabit in gaudentes, sed gaudentes intrabunt in gaudium. Exultabitis, inquam, hoc modo, hac conditione, [Modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus.] Actuū 14, Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Glossa, Quia non nisi per tristitiam potest ad gaudia perueniri. Vel sic, Exultabitis, inquam, si pro quanuis modicum oportet contristari, &c. Vel sic, Exultabitis, vt exultare possitis tunc modicum, sed nunc si oportet contristari, &c. Suprà vt dicit Glossa, Ne deficiatis. modicum dicit quo ad tribulationum acerbitatem: nunc, quo ad ipsarum breuitatem. 2. Corinth. 4, Id quod in præsenti est momentaneum tribulationis nostræ, &c. Si oportet, inquit, quo ad ipsam ineuitabilitatē, vnde & tribulationes dicūtur necessitates. Psa. 24, De necessitatibus meis eripe me. In variis tētationibus tam interioribus q̄ exterioribus quo ad ipsarū multiplicationem. Psal. 33, Multæ tribulationes iustorū, &c. Item, Modicū, inquit, respectu gaudii, quod inde sequitur: respectu pœnæ æternæ, quæ euaditur: respectu diuinæ offensæ, quæ cōmittitur: respectu cōsolationis, quæ immittitur: respectu passionis, quā Christus patiebatur. Nunc, inquit, quia breuis est tribulatio: sed longa. i. æterna, remuneratio. [Vt probatio fidei vestræ] quasi ad hoc oportet contristari vt probatio fidei vestræ. i. ipsa fides per tribulationes probata, vel ipsa patientia probans. [Multò pretiosior sit auro, quod per ignem probatur,] vt plus placeat deo summo artifici, vt tāgit Glossa, Fides vestra quā alicui artifici aurū materiale. Item Glossa, Patientia sanctorum auro cōparatur, quia sicut in metallis aliquid auro pretiosius non est, ita hæc apud deum omniū laude dignissima est [inueniatur.] Glossa, Vt probatio fidei vestræ inueniatur quod modò occultum est, [In laudē,] i. hominū, [Et in gloriā] .i. angelorū, [Et honorem] dei, nā laudabuntur à cæteris hominibus, glorificabuntur à sanctis, honorabuntur à deo: vel laus in stola corporis, gloria in stola animæ, honor in iudiciaria potestate totius coniuncti ex anima & corpore, [in reuelatione Iesu Christi,] id est, in die iudicii. Nam Christus occultus in primo aduentu manifestabitur in secundo: tunc cognoscetur in dicia faciens, qui nunc ignoratur: iniurias patiens, vt dicit B. Bernardus. [Quem,] scilicet, Iesum Christum, [Cùm,] id est, quanuis [non videritis] oculis, scilicet corporis, sed solùm oculis fidei [Diligitis] quia, vt ait Augustinus, Immensa possumus diligere, incognita nequaquam. [In quem,] scilicet Iesum Christum, [nunc quoque] in tempore, scilicet persecutionis, non sicut illi. Lucæ 8, qui in tempore persecutionis deficiunt. [Non videntes creditis.] Augustinus, Fides est credere quod non vides. Tales beati dicuntur. Ioan. 2, Beati qui non viderunt & crediderunt. Sed dicet quis, in quem vel quomodo creditis? Sunt enim tres gradus seu modi credendi, videlicet, Credere deum esse. vnde Paul. Hebræo. 11, Oportet accedentem ad deum, credere quia ipse est, & cætera. Rursus oportet credere deo, scilicet esse vera quæ ipse dicit. Iterum oportet credere in deum, sicut dicimus, Credo in deum, id est, in ipsum tendere per bona opera, & per obseruantiam præceptorum eius. duo prima non sufficiunt, quia quasi omnes credūt & fatentur deum esse. Alii credunt deo, id est, his quæ scripta sunt de deo & Christo per prophetas & euangelistas, & apostolos, & cætera. quod tamen etiam credunt hæretici. Sed præcipuum est credere in deum modo prædicto. Et in hoc errant mali Christiani qui non seruant mandata dei, quasi reputantes non esse peccatum, & cætera. Similiter & Saraceni & Iudæi qui non sunt baptizati, omnes tales damnabuntur nisi conuertantur & agant pœnitentiam, & cætera. [Credentes autem,] id est, in fide perseuerātes [exultabitis,] non tantùm interius gaudebitis, sed etiam exterius. Psalm. 149, Exultabunt sancti in gloria. [Lætitia inenarrabili] ab hominibus. [Et glorificata,] id est, à deo laudata. Esaiæ 64, Oculus non vidit absque te, &c. Bernardus, O suauis affectio eo purior, quo in eo nihil de proprio relinquitur, eo dulcior quo diuinum est totum quod sentitur [Reportātes] quod modò portatis in spe: tunc iterum portantes in re, [finem fidei vestræ, salutem animarum.] Salus enim animarum finis est animarum nostrarum, Rom. 6, Finis verò est vita æterna. Finis enim est optimum in vno quoque. Salus verò animæ optimum nostrum est. Salus enim animæ est liberatio ab omni malo imperfecta in præsenti per gratiam: in futuro perfecta per gloriam, Dicitur autem finis fidei quod etiam sit finis aliarum virtutum, quia fides est initium salutis.

Credere triplex.

De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ: qui de futura in uobis gratia prophetauerunt: scrutantes in quod uel quale tempus significaret in eis spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones & posteriores gloriæ: quibus reuelatum est quòd non sibimetipsis: uobis autem ministrabant ea quæ nunc nuntiata sunt uobis per eos qui euangelizauerunt uobis spiritu sancto misso de cælo: in quem desiderant angeli prospicere.

Hic consolatur eos exemplis prophetarum, salutem, quam ipsi habent multo tempore perscrutantium. Et primò tangitur prophetarum perscrutatio, de inquisitione nostræ salutis. Secundò reuelatio facta illis, ibi, Prænuntians eas. Tertiò denuntiatio facta verbis, ibi, Quibus reuelatum est &c. Continua sic, ita reportabitis salutem animarum vestrarum. [De qua salute,] scilicet, animarum exquisierunt affectu, quasi extra se quæsierunt, quia salus iustorum à domino, non à seipsis. [Et scrutati sunt intellectu. Glossa, In occulto,

scilicet contemplationis à domino, vel ab angelis [Prophetæ.] Glossa, qui tantam cognitionem habebant. Non dicit philosophi, sed prophetæ, [Qui de futura in vobis gratia,] scilicet redemptionis [prophetauerunt,] palam hominibus loquendo, & exponendo quæ in occulto internæ contemplationis cognouerunt. [Scrutantes.] Glossa, quotidiano vsu. [In quod,] id est, quo anno, vel suo principe, Danielis nono cap. Vel quale tempus, bellicosum an pacificum: vel quo ordine per partem ordinis, vel aliquo modo, [significaret in eis spiritus Christi]. i. spiritus sanctus increatus in eis existens.. Roman. 8. Si quis spiritum Christi non habet, &c. Vel spiritus Christi est angelus reuelans eis mysteria, secundum Glossam. [Prænuntians,] id est, diuinum aduentum nuntians [Eas quæ in Christo sunt passiones,] quòd Christus multa debuit pati. non dicit, actiones, quia agit de patientia. Et quia difficilius est mala pati, quàm bona agere. Et dicit, passiones, non vnam, sed multas, quia non solùm quæ in capite Christo fuerunt, sed etiam quæ in corpore eius, quæ est ecclesia. [Et posteriores glorias] tam animæ quàm corporis. Et quippe sunt glorificationes domini, vt tangit Glossa. Vna, qua resurrexit: altera, qua in cælum ascendit in conspectu discipulorum. Restat tertia, cùm in maiestate venerit. Dicit autem posteriores passionibus, quia passio est via ad gloriam. Lucæ vltimo, Nonne hæc oportuit Christum pati, & cætera. Vel posteriores glorias vocat, diu à patribus qui erant in limbo desideratas. Glossa, id est, tardas & diu desideratas. [Quibus] scilicet prophetis exquirentibus & perscrutantibus, [Reuelatum est.] Glossa, Inter cætera occulta hoc etiam intimatum est. [Quia non sibimetipsis]. i. in diebus suis ventura, sed lōgè pōst: vnde non pronuntiabāt sibimetipsis salutem illā, vt suis tēporibus futurā. [Vobis autē, ministrabāt.] autē pro sed. Vobis autē ministrabant. i. tanq̄ ministri, non domini prænuntiant. Prædicator enim est verbi minister, non auctor. Psalm. 44, Lingua mea calamus scribę, &c. [Ea quæ nunc nuntiata sunt vobis,] tempore. s. gratiæ, non quasi futura, sed iam implera. scilicet mysteria de Christo annuntiata, inquam, [Per eos,] scilicet apostolos, [Qui euangelizauerunt vobis,] id est, prædicauerunt [Spiritu sancto, non spiritu proprio aut maligno. Glossa, Non mendosè, id est, mendaciter, id est phantasticè, sed spiritu sancto dictante, [Missō] eis in die Pentecostes, Actuum 2. [De cælo.] Ex quo patet quòd eodem spiritu prophetæ prædixerunt futura, quo apostoli annuntiabāt facta: vnde Glossa, Spiritus in prophetis, spiritus in apostolis. Inde patet quòd prophetæ & apostoli eandem salutē nuntiabant: aliquando futuram, isti impletam: vna nanque ecclesia, cuius pars præcesserit aduentum Christi, & pars sequitur: euangelizauerunt, inquam, illum, scilicet Christum, [In quem desiderant angeli prospicere.] Glossa, Tanta est hominis qui passus est pro nobis, gloria, vt angelicæ virtutes, cùm sint in æterna fœlicitate perfectæ, non solùm immortalis deitatis magnificentiā, sed & assumptæ humanitatis claritatem semper aspicere gaudeant. Sed cùm desiderium importet defectum, quomodo angeli desiderant? Responsio, Est desiderium rei habendæ, vt scilicet habeatur, & illud defectum importat. Est & desiderium rei iam habitæ, vt continuetur, & tale defectum non importat. Vnde Glossa, Cur cernere desiderant cuius faciem cernere nunquam cessant, nisi quia contemplatio diuinæ præsentiæ, ita angelos beatificat, vt eius semper visa gloria saluentur, & quòd eius dulcedinem quasi nouam infallibiliter esuriant? Vel, in quem desiderāt prospicere, scilicet Spiritum sanctum, qui tantæ maiestatis est, vt eius visio sicut patris & filii desideretur ab angelis. ¶ Et nota quòd Christum desiderant prospicere propter suam virtutem vt hīc: Iusti verò possidere propter suam bonitatem. Prouerbiorum vndecimo, Desiderium iustorum omne bonum, & cætera. Sponsa sponsum cupit tenere propter suam pulchritudinem. Canticorum quinto, Totus desiderabilis est, & cætera. Et Ecclesiast. secundo, Tenui eum, nec dimittam, & cætera. Gregorius, Cælestes diuitiæ habitæ appetitum excitant, terrenæ fastidium generant.

Angeli quomodo desiderare dicuntur.

Propter quod succincti lumbos mentis uestræ, sobrij, perfecti, sperate in eam quæ offertur uobis, gratiam, in reuelationem Iesu Christi: quasi filij obedientiæ non configurati prioribus ignorantiæ uestræ desideriis: sed secundum eum qui uocauit uos sanctum: ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniā sanctus sum. Et si patrem inuocatis eum qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusque opus, in timore incolatus uestri tempore conuersamini.

Hic præparat animum auditorum, & captat beneuolentiam eorum diuina beneficia memorando: Primò beneficium gratuitæ vocationis. Secundò beneficium cælestis adoptionis, ibi, Et si patrem inuocatis. Tertiò beneficium æternæ redemptionis, ibi, Scientes quòd non corruptibilibus. Quartò beneficium spiritualis regenerationis, ibi, Animas vestras castificantes, & cætera. Vbi primò ostendit dignitatem spiritualis regenerationis. Secundò ignobilitatem carnalis, ibi, Quia omnis caro. Dicit ergo [Propter quod.] Glossa, Quia tanta gratia vobis est promissa, vt videatis illum quem nunc videt angeli. [Succincti] à luxu luxuriæ per cingulum castitatis, [Lumbos mentis vestræ,] non solùm carnis, id est, luxuriæ fontem. Glossa, Vt superfluas voluptates à mente resecetis. Ephes. 6, State succincti lumbos vestros in veritate. Sient enim ait Gregorius, Viris, in lumbis luxuria est, fœminis in vmbilico. Et nota quòd homo interior suo modo proportionatur exteriori. Vnde dicitur habere pedem, id est, affectionem, oculum rationem, manum operationem, narem discretionem, renes delectationem. Succincti ergo per castimoniā. [Sobrii] per abstinentiam. [Perfecti] per patientiam, quæ opus perfectum habet. Iacob. 1. scilicet per charitatem perfectam quæ foras mittit timorem, 1. Ioannis 5. [Sperate.] Glossa, Et securi expectate. [In eam quæ offertur vobis.] Glossa, Gratis, quia propria merita non sufficiunt. Gratiam, id est, gloriam ex misericordia dandam. Rom. 6, Gratia dei vita æterna. Danda dico [In reuelationem Iesu Christi,] id est, in die iudicii quando Christus reuelabitur. Esaiæ 40, Videbit omnis caro salutare dei. Sperate, inquam, [Quasi filii obedientiæ,] id est, filio obedientiæ similes, qui fuit obediens patri vsque ad mortem. Philipp. 2. Vel quasi filii. Ioan. 1, Quasi vnigeniti à patre. Obedientiæ, inquam, intransitiuè, id est, obedientes. Et dicit, filii obedientiæ, vt notetur quod obedientia debet esse filialis, non seruilis: hoc refertur ad operationem boni, [Non configurati,] id, est, non conformes vel assimilati [Prioribus ignorantiæ vestræ desideriis] prouenientibus ex ignorantia & errore propter quod excusabiliores eratis, & si non à toto, modò non hoc referatur ad delectationem mali. Postea ponitur exemplar vtriusque partis iustitiæ, [Sed secundum eum,] id est, sitis configurati ad eius exemplar

Parat sibi auditorum beneuolentiam.

quod est correctissimum.s.antonomatice:vnde dicitur,Sanctus sanctorũ,Danie.9.[Qui vocauit vos]ad fidẽ vocatione interiori,per Spiritus sancti gratiã:& exteriori, per verbũ prædicationis.Vocauit autẽ [Vt & ipse].sicut ipse Christus,[Sitis sancti].i.mundi & puti ab omni peccato.Vel secũdum Glos.id est,firmi cõtra vitia & contra tribulationes. [In omni conuersatione]non in parte conuersationis, sed in tota,id est, inter domesticos & extraneos,inter bonos & malos, inter seculares seu laicos,& religiosos, inter prospera & aduersa.Sunt enim quidam qui conformantur omnibus,quibus coniunguntur: nam quando sunt cum secularibus,sunt quasi seculares:quando cum religiosis sunt quasi religiosi.Tales sunt similes animali quod dicitur chamæleon, quod conformatur omnibus quibus associatur, quando coniungitur rei albæ vel rubeæ, videtur album vel rubeum. Nota quòd sic dixerunt quidã de anima, quòd sortitur rerum similitudines. Et debetis esse sancti,quoniam scriptum est,[Sancti eritis,quoniam ego sanctus sum.] Dignum est enim filios patri conformari,& membra capiti.Glossa,Tales vos volo qualis ego sum,[Et si patrem.]Glossa,Vt possitis esse sancti,si patrem,scilicet cælestem,[Inuocatis] in oratione,dicendo illud,Pater noster qui es in cęlis, &c.Matth.6.[Eum,] scilicet deum,[Qui sine acceptione personarum,]vt habetur Actuum 10,Non enim personarum est acceptor deus.[Iudicat secundum vniusciuiusque opus.]Nomine autem operis, intelligitur hîc cogitatio, locutio,operatio.2. Corinth.5, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal domini nostri Iesu Christi,vt referat vnusquisque prout gessit in corpore,&c. [In timore.] Glossa, Ne per negligentiam & desidiam tanto patre sitis indigni.Timor enim negligentiam pellit,secundum id Ecclesiast.7,Qui timet deum,nihil negligit.Econtra securitas stulta parit negligentiam.[Incolatus vestri tempore conuersamini.] q.d. quandiu estis in hoc mundo, vbi non habetis manentem ciuitatem,sitis in timore,licet habeatis deum patrem.Psalm.119,Heu mihi quia incolatus meus prolongatus,&c.

Chamælcõtis conditio Leuit.11. & 19.

Scientes quòd non corruptibilibus auro uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati: præcogniti quidem ante mundi constitutionem: manifestati autem nouissimis temporibus propter uos qui per ipsum fideles estis in deo, qui suscitauit eum à mortuis: & dedit ei gloriam, ut fides uestra & spes esset in deo. Animas uestras castificantes in obedientia charitatis,in fraternitatis amore: simplici ex corde inuicem diligite attentius: renati non ex semine corruptibili: sed incorruptibili, per uerbum dei uiui, & permanentis in æternum: quia omnis caro, ut fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni. Exaruit fœnum, & flos eius decidit: uerbum autem domini manet in æternum. Hoc est autem uerbum quod euangelizatum est in nos.

Hic ponit beneficium redemptionis æternæ, vbi tangit passionem per quam redempti sumus. Et etiam patientiæ rationem,ibi,Propter vos qui per ipsum,&c.Et etiam resurrectionem,ibi,Qui suscitauit eum.Et ascensionem,ibi,Et dedit illi gloriam.Dicit ergo,[Scientes.]q.d.debetis timere.Glossa,Quantò magis pretium est quo redempti estis, tantò amplius timere debetis,ne reuertendo in corruptelam vitiorum redemptoris animum offendatis,[Quia non corruptibilibus,]scilicet metallis,[Auro vel argento.]Hæc duo tangit tanquam magis pretiosa,[Redempti estis.]Quia primò empti à diabolo per suggestionem, sed redempti à Christo per sanguinis effusionem. [De vana vestra conuersatione.] Vana conuersatio est quæ occupatur in rebus vanis.Psal. 4,Vt quid diligitis vanitatem &c. [Paternæ traditionis,] id est,quam à patribus traditam accepistis. Glossa,A legis præuaricatione vel à peccato Adæ.[Sed pretioso sanguine. [Quia pretium est totius mundi inappretiabile.Vnde dicitur pretiosum,quia pretio plenum,[Quasi agni,]id est,qui est quasi agnus mansuetus.Dicitur quasi agnus,ratione innocentiæ & ratione clementiæ,& immunis ab omni peccato, [Incontaminati].i. sine omni peccato actuali,veniali,& mortali. [Immaculati] ab originali, [Iesu Christi.]Et quia carè empti, ideo magis dilecti.Sicut mercator diligit res quas carè emit, & considerata tanti pretii magnitudine debemus nosipsos magis diligere, & cariores habere. Hugo de Arra animæ, Ex hoc iam mihi vilis esse non potero, ex quo, deo tantum placui, vt se mori permitteret, ne me perderet. Augustinus, O quanta infœlicitas: quàm lugenda peruersitas, cùm quisque luxuriosus propter delectationem libidinis vnius momenti animam suam,quam Christus suo sanguine redemit,diabolo vendit.Et nota quòd huius agni lana.i.exemplo conuersationis induimur. Lacte,id est dulci doctrina nutrimur. Carnibus, id est sacramento eucharistiæ roboramur.Sanguine verò redimimur,Christi dico,[Præcogniti quidem]scilicet à deo.i.præordinati à deo pro redemptione mundi.Apoc.14,Qui occisus est ab origine mundi.[Ante mundi constitutionem,manifestati autem.]Glossa,Per assumptam humanitatem,[Nouissimis temporibus].i.in vltima ætate mundi.1.Corinth.9,Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt.q.d.dispositio nostræ redemptionis est ab æterno,sed adimpletio in tempore.[Propter vos.]Glossa,Saluandos.[Qui per ipsum].i.per eius donum non per vestra merita.[Fideles estis]tanquam membra eius,[In deo,]scilicet patre,[Qui suscitauit eum à mortuis.] Et pater eum suscitauit,& ipse seipsum suscitauit, non qualibet suscitatione sicut alii mortui quando suscitantur,secundum Glossam.Vnde sequitur,[Et dedit in gloriam] sempiternam,non transitoriam.Glos.Dedit in Ascensione.i.manifestatione gloriæ sempiternæ.Nec hoc fecit, quia ipse indigeret,sed,[Vt fides vestra,]scilicet resurrectionis. [Et spes] gloriæ sempiternæ.Fides enim est de bonis & de malis,vt ait Augustinus .Spes verò de bonis tãtùm,[Esset]de habenda gloria resurrectionis quam ipse Christus primus accepit.[In deo]Non in carne,non in mundo,à deo enim omne bonum[Animas]Glos.Inuicem diligite vos.[Animas vestras castificantes].i.castas facientes,non solùm corpora,sed & animas,vt vni viro,scilicet Christo seruetis fidem,quia ipse est sponsus animæ.2. Corinth.11, Despondi enim vos vni viro,&c.[In obedientia charitatis.] Glos.In obediendo deo ex charitate, seruando eius mandata.obedientia enim non debet esse ex timore. [In fraternitatis amore.] Non enim sufficit dilectio dei sine dilectione proximi. Matth.22, Diliges dominum ex toto corde, & proximũ tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis,&c.[Simplici ex corde]Non ex aliquo creati boni amore.Sic enim esset amor mercenarius.Vel simplici,non duplici,sicut illi qui verbo dilectionem simulant,& in corde odium celant.[Inuicem diligite,] id est vnus alterum,& econuerso.Ioan.13,Hoc est præceptum meum,vt diligatis inuicem.Et hoc [Attentius,] quàm hucusque feceritis, vt de bono in melius proficiatis. Bernardus, In præsenti vita non proficere,deficere est:cùm nihil in hac vita in eodem statu permaneat.Et hoc debetis facere,quia[Renati,] id est, iterum nati regeneratione spirituali. Prius enim eratis nati generatione carnali. Ioan.3, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & cætera.[Non ex semine corruptibili,] scilicet materiali,qualis est natiuitas corporalis. [Sed incorruptibili,] scilicet verbo dei.Lucæ 8, Semen est verbum dei.[Per verbum.] Hîc determinat modum natiuitatis per verbum: vel incarnatum, scilicet dei filium. Aut per verbum creatum doctrinæ, ista redemptio est euangelium.Aut per verbum sacramentale,quo scilicet perficitur sacramentum.[Dei viui.]In se & ex se & vitam tribuentis,ad differentiam idolorum.Baruc.6,Mortui sunt dii illorum.Viuentis autem non quacunque vita,sed æterna.[Et permanentis in æternum.] Et in se verbum increatum & in effectu, quia vita quam dabit, durabit in æternum. [Quia omnis caro vt fœnum.] Hîc ostendit ignobilitatem generationis carnalis, quasi non ex semine corruptibili renati estis,quanquam omnis caro fœnum, id est transitoria,sicut fœnum.Caro autem comparatur fœno.Et vt dicit Glossa super illud Esaiæ 40,Omnis caro,fœnum. Fœnum nascendo habet virorem,crescendo decorem,deinde florem: sed ardore solis siccatũ redigitur quasi in fimum,& tandem in puluerem. Sic homo per ætatum successiones amittit decorem, & cadit in mortem.Iacobi 1,Exortus est sol cum ardore,& arefecit fœnum.[Et omnis gloria eius.]Glossa,Omnes delectationes carnis,[Tanquam flos fœni,]qui citò euanescit.[Exaruit fœnum,]id est corruptum est subtractione naturalis humoris & caloris interioris, id est caro deficit aliqua infirmitate.[Et flos eius decidit,] scilicet exterioris decoris.[Verbũ autem domini manet in æternum.] Verbum increatum manet æternaliter in seipso.Verbum verò creatum in suo effectu, & in suo significato. Psalm. 118, In æternum domine permanet verbum tuum.[Hoc est autem verbum] manẽs,non transiens.[Quod euangelizatum est] per me & alios apostolos,[In vos.]Hoc ideo dicitur, quia verbum ipsum intra ipsos est penetratiuum, secundum illud Hebræo. 4,Viuus est sermo & efficax & penetrabilior omni gladio. ¶Nota de hoc redempti estis de vana vestra conuersatione,&c.Redemptione,scilicet copiosa.Psalm.128, Apud dominum misericordia,& copiosa,&c.Quia sine argento,gratiosa est.Esaiæ 52, Gratis venundati estis,&c. Pretiosa, non corporalibus auro vel argento,&c. Aeterna,ad Hebræos 9, Per proprium sanguinem introiuit semel, &c. Glorioſa,Ex parte redimentis,quia filius dei.Galat.4,Misit deus filium suum factum ex muliere. Et ex parte redempti.Psalm.102,Qui redimit de interitu vitam tuam,qui coronat te,&c.Et Apoc.5, Redemisti nos domine in sanguine tuo, & fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. Ad hoc autem quòd proficiat ipsius redemptio,sunt quinque necessaria.Primum est confessio culpæ.Prouerbio.15,In misericordia,scilicet iudicis,& veritate,scilicet confitentis,redimitur iniquitas.Secũdum est postulatio veniæ.Psalm.Ego autem ad dominum clamaui,veniam,scilicet postulando,& dominus saluauit me. Et parum pòst, Redimet in pace animam meam.Tertium est largitio.Daniel.4,Peccata tua eleemosynis redime.Et Prouerb.22,Redemptio animæ viri,diuitiæ eius.Quartum est expletio pœnitentiæ iniunctæ. Sophon.3,Vt prouocatrix & redempta ciuitas non audiuit vocem,& non sensepit disciplinam. Quintum est veritas fidei. Ecclesiast.49, In fide veritatis suæ redemerunt se.

Emptio & redemptio hominis.

Christus agnus.

Homo fœnum.

Remissio peccatorũ quãdo fit.

Cap. 2.

Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones: sicut modò geniti infantes, rationabiles & sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem: si tamen gustatis quoniam dulcis est dominus,

Post exordium aggreditur narrationem,in qua instruit eos.Primò & principaliter ad bene viuendum.Secundò ad bene conuiuendum.Tertiò ad compatiendum.Primò ad bene viuendum instruit generaliter omnes.Secundò instruit specialiter secundũ diuersas personarum conditiones,ibi,Charissimi obsecro vos.In prima parte,primò instruit hortando ad meritum.Secũdò constituendo fructum,ibi, Propter quod continet scriptura,Tertiò commendando statum, ibi, Vos autem genus electum. Quartò allegando beneficium,ibi,Qui aliquando non populus,&c. Ad meritum autem inuitat, primò statum incipientium. Secundò proficientium, ibi, Sicut modò geniti. Tertiò perfectorum,ibi, Ad quem accedentes.Dicit ergo, [Deponentes,] tanquam graue pondus. Peccatum enim est pondus grauissimum, quod patet quia subitò traxit grauissimam cateruam,scilicet angelicam de supremo loco ad infimum.Hebræo.12,Deponentes omne pondus & circũstans,&c.[Omnem malitiam.]Glos.Voluntatem nocendi aliis scilicet apertè,vel in persona sua vel in persona sibi coniuncta, scilicet in vxore vel in possessione sua.Et ideo dicit,omnem.[Et omnem dolũ.]Glossa,Deceptionem, scilicet occultam. [Et simulationes] Malignandi sub specie iustè. Glossa,Simulatio est cùm aliud est in corde,aliud in ore.[Et inuidias] odium scilicet alienæ fœlicitatis in corde. [Et omnes detractiones,] diminutionem alieni boni in ore. Et dicit, omnes, quia multis modis committitur detractio, aut bonum quod inest, non inesse negando, aut obfuscando, aut diminuendo, aut malum quod non est inesse dicendo,aut intentionem in bono opere peruertendo, aut consentiendo aliquibus,qui aliis detrahunt,quibus apertè detrahere non audet:& talis non minus peccat,quàm detrahens,imò aliquãdo grauius.Prouerb.11,Remoue à te os malum,& labia detrahẽtia.[Sicut modò geniti infantes,] id est innocentes per munditiam vitæ non senes inueterati in malitia culpę.Et quia innocentes solent esse sine discretione subdit,[Rationabiles].i.ratione vtentes per sapientiam. Glos. Et si infantes per malitiam remotam tamen rationabiliter per sapientiam.1 Corinth.14,Nolite pueri effici sensibus,Malitia autem paruuli estote.Et quia vsus rationis potest esse in bono & in malo,ideo subdit,[Sine dolo lac concupiscite].i.simplicem doctrinam de vberibus matris ecclesiæ.Glos.Simpliciora rudimenta fidei de vberibus matris ecclesiæ quærite.i.de vtriusque testamenti doctoribus.In hoc quod dicit, Sicut modò geniti, remouet malitiam operis:In hoc quod dicit,infantes, remouet malitiam oris:dicitur infans quasi non fans. In hoc quod dicit, sine dolo,remouet malitiam cordis.In hoc quod dicit,rationabiles,docet discretionem boni operis.In hoc quod dicit, lac concupiscite, docet simplicitatem intentionis, vel desiderium sacræ lectionis. vnde Glossa, Tangit illos qui ad audiendas lectiones sacras fastidiosi aduenium. Ideoque ad perfecta salutis incrementa tardius perueniunt.[Vt in eo,]Lacte scilicet simplicis doctrinæ à principio vobis ministrandæ,[Crescatis,]

Peccatum põdus grauissimum.

Multis modis cõmittitur detractio.

Lac concupiscẽdum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tà est, proficiatis vsque ad sumendum cibum solidioris doctrinæ, peruenientes à cognitione humanitatis Christi, vsque ad cognitionem diuinitatis. Crescatis, inquam, [In salutem] perueniendo, scilicet quasi status debitus augmenti, scilicet spiritualis. Hoc dicit contra illos qui dicunt corporaliter in statura corporis, aut spiritualiter in cognitionem mentis crescunt potius in damnationem, quàm in saluationem. Eccle. 9, Qui addit scientiam, addit & dolorem. ¶ Nota de aliquibus qui crescunt sicut linea, scilicet in longitudine corporis non temporis, non tamen in profunditate humilitatis, vel in latitudine charitatis, nec altitudine contemplationis. Nota etiam de aliquibus qui crescunt sicut pellis super carnem, scilicet in carnalibus siue operibus, siue affectionibus & desideriis, Vnde Psal. 103, Extendens cælum sicut pellem. Ita crescatis in salutem vt hæc posita. [Si tamen gustatis] gustu, scilicet spirituali, de quo Psalm. Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Et hoc est quod sequitur. [Quoniam dulcis est dominus,] Palato sano, quanuis amarus videatur palato febricitanti. Glos. Hoc pacto concupiscite, si quanta sit diuina dulcedo sapitis. Nam qui nihil de eius dulcedine gustat, non est mirum, si hic terrenis desideriis sordidari non cuitat. ¶ Et nota q̃ dulcis est dominus: primò in cogitatione ad meditandum. Canti. 2, Est fructus eius dulcis gutturi meo. Secundò in ore, scilicet spiritualiter ad audiendum. Cantic. 2, Vox enim tua dulcis & facies tua decora. Tertiò in ore ad loquendum & prædicandum. Psal. 118, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Quartò in aspectu ad videndum. Eccle. 2, Dulce lumen & delectabile oculis. Quintò, ad exequendum. Ecclesiast. 23, Nihil duleius quàm respicere in mandata dei: gloria magna est sequi dominum. Ista autem dulcedo multa est numerositate. Psal. 30, Quàm magna est multitudo dulcedinis tuæ domine. Item longa est duratione, quia sine fine. Psal. 15, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem, scilicet intẽtionis, sed sine fine durationis. Item magna affectione. Sapien. 16, Panem de cælo præstitisti eis, habẽtem in se omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem: substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas.

Dulcedo dei multipliciter deprehẽditur

Ad quem accedẽtes, lapidem uiuũ, ab hominibus quidẽ reprobatum, à deo autem electũ & honorificatum: & ipsi tãquam lapides uiui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum: offerentes hostias acceptabiles deo per Iesum Christum, Propter quod continet scriptura, Ecce ponam in Syon, lapidem summum, angularem, probatum, electũ, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autẽ, lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, & lapis offensionis & petra scandali his qui offendunt uerbo, nec credunt, in quo & positi sunt.

Hic inuitat ad meritum perfectorum. Dicit ergo, [Ad quem,] scilicet dominum Christum, qui attrahit, quia dulcis, [Accedentes]. Glossa, Fide & imitatione. [Lapidem] per stabilitatem superædificationis, id est fundamentum super quod ædificatur ædificium virtutum & fabrica ecclesiæ. 1. Corinth. 3, Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Iesus Christus, id est fides Iesu Christi. [Viuum] In se & viuificãtem fideles, quia iustus ex fide viuit, Rom. 1. [Ab hominibus,] scilicet Iudæis, [Reprobatum.] Glos. Cùm dicerent, non habemus regem, nisi Cæsarem, vt habetur Ioan. 19. [A deo autem] Patre. Glos. Qui non fallitur in sui dispositione. [Electum,] Ad confirmationem ecclesiæ: vnde Glossa, Vt faceret vtraque vnum, cõiungendo scilicet duos populos, Iudæorum scilicet & Gentilium, quasi duos parietes in sua fide, Ephes. 2. [Et honorificatum] In Ascensione, Psal. 8, Gloria & honore coronasti eum. Hebr. 12, Videmus Iesum gloria & honore coronatum. [Et ipsi,] scilicet nos apostoli iam in ipso sumus superædificati. [Tanquam lapides] id est, solidi in fide. [Viui] bonis operibus, sine quibus fides mortua est, Iacob. 2. Vel viui. Glos. Non insensibiles, sed per discretionem eruditi. [Superædificamini] Super lapidem Christum, tanquam super spirituale fundamentum ædificamini, scilicet vosipsos, [Domos spirituales] In quibus deus habitat per gratiam. 1. Corinth. 3, Templum dei sanctum est, quod estis vos. Glos. In domos contra pluuiam, ventos, & flumina. Contra, inquam, pluuiam carnalis concupiscentiæ. Contra ventum superbiæ, contra flumina cupiditatis & auaritiæ. [In sacerdotium sanctum,] id est vt sitis sacerdotes sancti in templis spiritualibus conscientiarum vestrarum, deo sacrificantes, secundum illud Apocalypsis 5. Fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. Ponit abstractum pro concreto, vt insinuet perfectionem & dignitatem huius sacerdotii, [Sanctum,] id est, sanctificatum oleo gratiæ spiritus sancti. Ita scilicet vt sitis digni [Offerentes], id est offerre in ara cordis vestri. [Spirituales hostias] Bonorum scilicet eleemosynarum & orationum ac huiusmodi, non carnales animalium. Psalm. 49, Immola deo sacrificium laudis. Vel spirituales hostias, id est, nosmetipsos spiritualiter viuentes. [Acceptabiles deo]. Qui spiritus est & ideo spirituales hostias requirit, non carnales, Psalm. 50, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ. [Per Iesum Christum.] Hoc secundum Glossam, refertur ad omnia præcedentia, quæ fieri non possunt nisi per Iesum Christum. Glossa, Quòd ædificamini, quòd sacerdotes estis, quod offertis, hoc totum per Iesum: cuius gratia omnia habetis. [Propter quod continet scriptura.] Hic ostendit fructum, & primò in euitatione confusionis. Secundò, in acceptione honoris, ibi, Vobis igitur honor. Dicit ergo, propter quod. Glossa, Ad confirmandum quòd dominus propter firmitatem suam dictus sit lapis. [Continet scriptura] prophetica. Esaiæ 25, Ecce ego mittam in fundamentis Syon lapidem angularem, &c. [Ecce,] inquit, pro admiratione. [Ponam] inquit Deus pater, filium suum in carnem mittendo. [In Syon,] Per Syon, quæ erat arx ciuitatis Hierusalem, significatur literaliter terra Iudæorum, in qua ortus est dominus. Spiritualiter verò ecclesia fideliter deum per fidem speculantium, [Lapidem] scilicet Christum, qui est lapis firmitate. [Summum] perfectione, [Angularem] duorum parietum ecclesiæ coniunctione, [Electum] singulari dignitate, [Pretiosum] redemptionis virtute pretii nostri salutaris: hic est lapis abscissus de monte, id est, natus ex beata virgine, sine manibus. i. sine virili semine, Daniel. 2. Hic est lapis septem oculorum per viuersam terram discurrentium, Zacha. 3. Hic est lapis quem reprobauerunt ædificãtes, qui factus est in caput anguli. f. in passione, Psal. 117. [Et qui crediderit in eum.] Aliàs crediderit in eum. f. fide formata per dilectionẽ operãtem. Non enim dicit ei, vel eum, sed in eum, [Non cõfundetur,] æterna. f. cõfusione. ¶ Et nota q̃ hęc litera est septuaginta interpretũ. Esa. 28. vbi nos habemus sic, Ecce mittã in fundamẽtis Syon lapidẽ angularẽ, probatũ, ꝑtiosum, in fundamẽto fundatũ: qui ere

Domus spirituales homo.

Christus lapis.

qui crediderit non festinet. Ponit autem hic Petrus summum loco huius quod dicit, In fundamento fundatum, ad notandam differentiam spiritualis ædificii & terreni. Quia fundamentum spiritualis ædificii est in summo, terrèni verò in imo. [Vobis igitur] Ita qui credidit non confundetur, imò honorabitur. [Vobis igitur honor credentibus] hoc est, exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis. Credentibus enim in deũ est honor in præsenti, & erit in futuro. Fides enim facit hominem filium dei, quod valde est honorificum: ecõtrario [Non credentibus autem]. i. in Christum credere nolentibus factus est ipse Christus [Lapis quem reprobauerunt ædificãtes] Vt fiat hic distinctio secũdum Bedã. q. d. Hi sicut illi reprobauerunt eum in præsenti, nolentes eum ponere in ædificio cordis sui: Sic ipse reprobauit eos in futuro. Luc. 12, Qui negauerit me coram hominibus, denegabitur coram angelis dei. [Ædificantes] pontifices, scribæ, & pharisæi, qui erãt architecti, & rectores populi Iudaici. [Hic factus est in caput anguli.] i. principium iunctuæ Christianę religionis, quæ est quasi angulus in quo fit cõiunctio duorũ populorũ quasi duorum parietũ. f. Iudæorũ & Gẽtium. Col. 1, Ipse est caput corporis ecclesiæ. Et ecõtrario [Factus est lapis offensionis.] f. lędẽs pedem affectus in præsenti, vt sic cęspitent de peccato in peccatum, non habentes firmitatẽ, quia Christo inniti non sunt [Et petra scandali] in futuro, vt tunc omnino corruant, & præcipitentur in infernũ. Sumptum autẽ est hoc de Esa. 5, In lapidẽ aũt offensionis & petrã scandali duabus domibus Israel & in laqueum, &c. [His qui offendunt verbo.] i. scandalizantur in verbo euangelii, vel malè loquuntur de deo vt faciunt blasphemantes Iudæi & negantes. Augu. Non minus peccant qui deum blasphemant iam regnantem in cælis, q̃ qui eũ crucifixerunt adhuc mortalẽ in terris [Nec credunt] in eum. f. Christum [In quo & positi sunt] Actu. 17, In ipso viuimus, mouemur & sumus. Vel ait, In quo positi sunt. i. ad quod ordinati sunt naturaliter. Glos. Per naturam, Ad hoc facti sunt homines vt credant deo, & eius voluntati obtemperent.

Blasphemia reprehenditur.

Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut uirtutes annuntietis eius qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus dei, nunc autem populus dei: qui non consecuti misericordiam, nunc misericordiam consecuti.

Hic instruit eos commendãdo statum. q. d. Illi sunt tales qui non credunt [Vos autem] credentes. f. estis [Genus electum]. q. d. hoc est testimonium quod antiquo populo datum fuit, dum deum colebat: quia eũ reprobauit, ab eis ad vos translatum est qui membra eius facti estis. Estis genus Abrahæ. f. per imitationem Mat. 3. Luc. 3, Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Vel genus dei per conformitatem. Actu. 17, Genus autem cùm simus dei, &c. Genus, inquam electum ab infidelibus qui reprobati sunt distinctione secundũ glos. [Regale sacerdotium] imitationis dignitate, Apoc. 5, Fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. sed cũ dicitur, Exo. 19, Vos eritis in regnum sacerdotale: quare dicitur hic regale sacerdotiũ? Responsio. Ad innuendã prerogatiuam noui testamenti respectu veteris, in nouo enim testamento sacerdotiũ præeminet regno, sicut spiritus præeminet corpori. Regnum enim consistit in regimine corporali, sacerdotium verò in regimine spirituali. Ideo potestas sacerdotalis ponitur in substantiuo, regalis autem in adiecti uo [Gens sancta] A peccatis munda per gratiam [Populus acquisitionis]. i. acquisitus non modico pretio sed pretioso sanguine Christi. 1. Corin. 6, Empti estis pretio magno, non credentes verò, populus sunt perditionis: Ad hoc autem estis electi & acquisiti [Vt virtutes]. i. opera virtuosa quæ fecit in opere redemptionis humani generis [Annuntietis.] i. prædicetis aliis, annuntiantes omnes virtutes eius. Sicut filii Israel post transitum maris rubri, in quo Aegyptii sunt submersi, carmẽ triũphale cecinerũt, [Eius] f. Christi [Qui de tenebris] culpæ, ignorãtiæ & infidelitatis [Vos vocauit] vocatione interiori per spiritũ, & exteriori per euãgelium [In admirabile lumen suum]. f. fidei & gratiæ, quæ illuminat intellectum, & inflammat affectum. Et dicit hic lumen admirabile, quia illuminat mirabiliter videnda & credenda. Psal. Reuela oculos meos, & cõsiderabo mirabilia de lege tua: Vos inquam [Qui aliquando non populus] eratis stupple per culpam [Nunc autem.] f. tempore gratiæ [Populus dei] estis per fidem & gratiam [Qui non consecuti misericordiam,] hoc est, remissionem peccatorum [Nunc autem,] id est, tempore gratiæ [Misericordiam consecuti,] id est, peccatorum remissionem. Hinc probatur, vt dicit Glossa, quòd hanc epistolam scripsit his qui de gentibus ad fidem venerant. Sumuntur autem duo hi versus ex propheta Osee 1, in quo agitur de vocatione gentium. Et tangit hic duplex beneficium, quo incorporati sunt ecclesiæ & deo reconciliati.

Status Christiani dignitas.

Cur gens Christiana regale dicitur sacerdotiũ, & non sacerdotale regnum.

Charissimi obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos abstinere uos à carnalibus desideriis quæ militant aduersus animam: conuersationem uestram inter gentes habentes bonam: ut in eo quod detractant de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificent deum in die uisitationis.

Hic instruit ad bene viuendum specialiter secundum diuersas personarum conditiones. Primò liberos: secundò seruos, ibi, Serui subditi estote. In prima parte liberos monet ad carnis puritatem. Secundò, ad conuersationis honestatem, ibi, Conuersationem vestram, &c. Tertiò ad mentis humilitatem, ibi, Subiecti esto te. Quartò, ad bene operandi libertatem, ibi, Quia hæc est voluntas dei. Quintò ad aliorum honorificationem, ibi, Omnes honorate. Dicit ergo [Charissimi] Glo. Hucusq; generaliter instruxit ecclesiam, hic diuersas fidelium personas solerter hortatur dicens, Charissimi. Glossa, quia estis misericordiam consecuti: ergo charissimi. Chari, quia homines propter dignitatem imaginis dei. Chariores, quia fratres propter communionem Christianæ religionis. Charissimi, quia spirituales filii propter curam apostolici regiminis [Obsecro] per sacra adiuro, non ait præcipio, cùm tamen posit, volens insinuare charitatem potius quàm authoritatem [Tanquam aduenas & peregrinos.] Aduenæ sunt qui in loco alieno manent. Peregrini verò qui semper de loco ad locum transeunt. Dicuntur ergo hi aduenæ quia de gentilitate ad fidem venerant nõ ex fidelibus orti. Dicuntur autem peregrini, quia sub persecutione steterunt, Actum 8, Dispersi erant. Vel ad uenæ dicuntur quia animæ eorum non de natura terrestri, sed potius cælesti sunt, scilicet conformitate. Peregrini verò, quia de terra ad cælum tendunt. Psalm. 38, Aduena ego sum apud te & peregrinus. Nota, de peregrino, quantuncũque sit extra terram suam corpore, cor tamen eius est in patria sua [Abstinere,] idest, freno abstinentię temperare. Vel abstinere, id est, absque eorum, scilicet desideriorum carnalium retentione esse. Tenetur enim homo per consensum & delectationem, per opus & consuetudinem, & pro remò-

Aduenæ & peregrini qui dicũtur.

ctione istorum abstinendũ est[A carnalibus desideriis,]ideſt,ab his quæ caro desiderat,quæ sunt opera gulæ & luxuriæ.Hæ sunt duæ filiæ sanguisugæ,ideſt,carnis.Prouer.19.[Quæ militant aduersus animam,]ideſt vt milites pugnant & impugnant,non inquantũm anima est,sed inquantũ anima est spiritus.Gala.5,Caro concupiscit aduersus spiritũ[Conuersationem vestram.]i.actus exteriores[Inter gentes habentes bonam]i.inter gentiles viuentes non tantùm inter fideles:sed etiam inter illos seu coram illis qui non sunt conuersi vt prouocetis eos ad fidem.Ad Colo.4,Honestè ambuletis ad illos qui foris sunt[Vt in eo quod detractãt de vobis,]scilicet frequenter,vel detrahendo tractant[Tanquam de malefactoribus,]ideſt,ac si essetis malefactores,reputantes vos tales credendo in Christum & idola relinquendo vos malefecisse,& propter hoc tribulationem sustinere seu pati.Imponebant enim pagani Christianis q̃ magicam artem exercebant[Ex bonis operibus,]ideſt,propter bona opera quæ facitis[Vos considerantes]diligentius intuentes [Glorificent deum]omnis boni authorem.Mat.quinto,Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum,&c.[In die visitationis]Factæ in præsenti per misericordiam, quando à deo visitabuntur & conuertentur exemplo operum vestrorum,de' qua visitatione habetur Luc. 1,Per viscera misericordiæ dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto.Siue visitationis vestræ factæ in præsenti per tribulationum pressuram.Cùm enim videbant eorum patientiam credebant hoc esse eis ad magnum meritũ apud deum,& sic deũ laudabant.Siue visitationis quæ erit in futuro,scilicet in die iudicii: vbi boni præmio,mali verò flagello visitabuntur.

Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter deum.Siue regi,quasi præcellenti:siue ducibus, tanquam ab eo missis,ad uindictam malefactorum,laudem uero bonorum.Quia sic est uoluntas dei,ut benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.Quasi liberi,& non quasi uelamen habentes malitiæ libertatem,sed sicut serui dei.

Hìc monet eos ad mentis humiliationem seu humilitatem.Glos.Vt cõuersatio vestra omnibus placeat non resistatis alicui dignitati aut personæ aut principatui,cùm deus subdi vos voluit,imò [Subiecti estote omni creaturæ humanæ]Glo.Fidelibus & incredulis.Et est accommoda distributio pro his sub quorum sunt potestate[Propter deum]sic ordinantem.Rom.13,Qui potestati resistit,dei ordinationi resistit. Vel propter deũ,ideſt,secundum amorem,non propter hominum fauorem.Vel propter deum huius exemplũ ostendentem,de quo dicitur Luc.2,Et erat subditus illis,scilicet parentibus suis.Vel propter deum,ideſt,in his per quæ ordinamur ad deum,vt fratrem nostrum non in his quæ sunt contra deum[Siue regi quasi præcellenti,]ideſt,qui maior & præcellens aliis dignitate & potestate[Siue ducibus,]ideſt,potestatibus minoribus[Tanquam ab eo,]scilicet deo vel rege[Missis]Omnis enim potestas à deo est.Rom.13,Missis inquã [Ad vindictam malefactorum,]ideſt,pœnam[Laudem verò bonorum,]In remuneratione gloriam. Finis enim legis & ministrorum eius est punitio malorum,& remuneratio bonorum.Sed tamen iudices aliquando peruertunt officium seu iudicium,malos quidem subleuando,bonos verò opprimendo. Quod tamen ipsis bonis ad laudem pertinet,vt dicit Glossa,malis autem ad punitionem.Et debetis subditi esse [Quia sic est voluntas dei]vt scilicet illa faciatis[Vt bene facientes,]scilicet bene conuersantes & malis bene vtentes[Obmutescere faciatis]subtrahendo illis materiam loquendi & detrahendi [Imprudentium hominum ignorantiam]quia ignorantes bonitatem vestram prius detrahebant vobis[Quasi liberi]Glos.Et hæc benefacite quasi liberi,scilicet ex amore nõ ex timore:vnde Lyra,Quasi est expressiuum virtutis,quasi,ideſt sicut verè liberi estis,Sic dominis liberè & voluntariè seruiatis [Et non quasi velamen habentes malitiæ.] Glos.Libertas vestra non obuoluat corda vestra in velamen malitiæ, vt tantò licentius peccetis,quanto minus iugo seruitii estis pressi.Hoc autem dicit Apostolus contra quosdam qui dicebant,quia filius .s. dei nos liberauit,verè liberi sumus,& nemini seruire debemus,& ideo superioribus negabant iura sua . Tales erant Iudæi dicentes Io.8,Semen Abrahæ sumus,& nemini seruiuimus vnquam.Talia sunt aliqua monasteria & aliquæ personæ quæ habent libertatem quasi velamen malitiæ,quia gaudent priuilegio exemptionis ne visitentur ab ordinariis,& sic liberius peccant.Ad Galat.5,Vos in libertatem vocati estis fratres:nec tamen libertatem in occasionem detis carnis:sed per charitatẽ seruite inuicẽ[Sed sicut serui dei] sitis humiliter seruientes.Glo.Seruitus dei humilitatem requirit:vult ergo dicere,Seruite principibus humiliter,sicut serui domini,quia in ipsis domino seruitis.

Finis legis & ministrorum.

Omnes honorate,fraternitatem diligite,deum timete,regem honorificate.

Hìc monet ad aliorum honorificationem[Omnes,]inquit,non solùm reges & duces, sed vnũquenque pro modo suo,vt dicit Glos.Honorate quidem honore reuerentiæ.Rom.12,Honore inuicem præuenientes,quia in omnibus est dei imago,quæ est ratio honorandi[Fraternitatem diligite]vt & maiores diligant minores sicut fratres.Frater enim est nomen æquiparantiæ[Deum timete]timore filiali non seruili.Nõ dicit nunc diligite vel honorate,quia timor domini initium est dilectionis eius,vt habetur Eccles.15.[Regẽ] quasi dei ministrũ[Honorificate]Glo.quasi præcellentẽ ampliori honore venerãdũ.Mat.22,Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari,& quæ sunt dei deo.Dicit autẽ honorificate,ideſt,honorem extra facite.Omnes enim debemus honorare regem interius & exterius.Obsecro vos tanquam aduenas,&c. Notandum q̃ in tota illa epistola quæ legitur in ecclesia dominica tertiã,post pascha,monet nos Apostolus.ad tria.Primò,ad abstinentiam à carnalibus desideriis:quibuslibet,quo ad seipsum,ibi,Obsecro vos,&c. Secundò, ad honestatem cõuersationis quo ad proximũ, ibi,Conuersationem vestram.Tertiò,ad subiectionem humilitatis, quo ad deum,ibi,Sãcti estote,&c.In prima primò notatur admonitionis ratio,ibi,Obsecro vos tanquam aduenæ,&c.Secundò,ipsa admonitio,ibi,Abstinete vos,&c.

Serui subditi estote in omni timore dominis,non tantùm bonis & modestis,sed etiam dyscolis.Hæc est enim gratia, si propter dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniustè.Quæ enim est gratia,si peccantes & colaphizati suffertis?Sed si benefacientes patienter sustinetis,hæc est gratia apud deum.In hoc enim uocati estis: quia & Christus passus est pro nobis , nobis relinquens exemplum ut sequamini uestigia eius . Qui peccatum non fecit , nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur , non maledicebat , cùm pateretur , non comminabatur . Tra-

debat autem iudicanti se iniustè.Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum,ut peccatis mortui, iustitiæ uiuamus,cuius liuore sanati estis. Eratis enim sicut oues errantes,sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum uestrarum.

Hìc specialiter instruit seruos,quibus primò dat documentum.Secundò ostendit adimpletionis meritum,ibi,Hæc est enim gratia.Tertiò inducit exemplum,ibi,Quia Christus passus est,&c.Dicit ergo[Seruti]Glos.Hucusque exhortatus est liberos ad subiectionem,nunc hortatur seruos ad eandem dicens [Subiecti estote]subiectione obedientiæ & reuerentiæ[In omni timore]Omne enim & totum & perfectum diei-mus idem,ideſt,in timore filiali,vel in omni timore.s.interiori & exteriori[Non tãtùm bonis]quo ad deũ. Glo.Fide,vita,moribus[Et modestis]quo ad proximum moderatè,scilicet in parentibus & condonãtibus quando cõmissum est aliquid contra eos[Sed etiã dyscolis]indisciplinatis & indoctis.Glo.Scholastici sint eruditi:dyscoli,indocti & agrestes.Alia litera habet,difficilioribus,quasi sint illi qui nihil gratanter accipiũt similes Holoferni.Nec tamen ista facientes,ferocitatem pectoris eius mitigarunt,Iudith 3. [Hæc est enim gratia,]ideſt,in hoc acquiritur dei gratia.Glos.Per hanc efficitur homo gratus deo[Si propter dei conscitiam,]ideſt,bonam conscientiam deitatis confortamini,in qua & habitat deus.Vel propter conscientiam dei,id est,propter intentionem placendi deo,qua deus sit nobiscum.Vel propter conscientiam dei,ideſt,fidem dei,vt ponatur conscientia pro fide sicut econtrario Rom.14,Omne quod nõ est ex fide,peccatũ est [Sustinet quis,]scilicet patienter sine murmuratione cordis.Et dicit sustinet,ideſt,sensualitatem sub ratione tenet,ne,scilicet ratio succumbat[Tristitias.]i.pœnas à dominis illatas,vnde solet oriri tristitia [Patiens iniustè,]ideſt,sine merito suo.Patitur enim quis iustè,cùm patitur per peccatum:patitur iniustè, cùm sine suis demeritis patitur,sed vt soli deo placeat,vt possit dicere illud Psal.Propter te sustinui opprobriũ, &c. [Quæ enim est gratia,]ideſt acquiritur,vel debetur ex hoc[Si peccantes,]ideſt rebelles in seruitio domino rum,nolentes eis seruire[Et colaphizati,]ideſt,colaphis cæsi à dominis pr pter hoc,vt dicit Glos.vt ad obedientiam inducamini[Sufferti,]ideſt,sustinetis.Glos.i.si exteriorem pœnam sufferti,& non amore iustitiæ nullum præmium accipietis[Sed si bene facientes,]ideſt,quanuis bene facientes,& dominis vestris vt debetis,obedientes[Patienter]sine murmuratione & indignatione[Sustinetis]Glos.mala illata à dominis Hæc est gratia,ideſt,per hoc acquiritur gratia[Apud deum]patientiæ vestræ remuneratorem . Infrà 3, Si quid patimini propter iustitiam,beati[In hoc enim]Glo.vt patiamini[Vocati estis]ad fidem.2.ad Tim.3, Omnes qui piè volunt viuere in Christo,&cætera[Quia Christus passus est pro nobis,&cætera,]Hìc introducitur exemplum passionis Christi.Primò ostendit in Christo patiendi causam.Secundò,patientis innocentiam,ibi,Qui peccatum non fecit.Tertiò passionis efficaciam,ibi,Qui peccata nostra,&c. Efficaciã autem tangit quadruplicem,scilicet pro peccatis mortuorum satisfactionem,viuificationem,sanationẽ,ibi, Cuius liuore,&cætera,& errantium reductionem,ibi,Eratis enim sicut oues errantes.Dicit ergo [Quia & Christus]quasi dicat debetis pati exemplo Christi. Glos.Multum glorificat seruos,quos benefacientes & absque culpa vapulantes affirmat imitatione dominicæ passionis[Passus est]non dicit quid,vt sic innuat sustinuisse omne genus passionis.Psalm.Omnes fluctus tuos induxisti super me . Pro nobis ,tam apostolis quàm aliis,tam præsentibus quàm absentibus seu futuris.Christus enim pro omnibus mortuus est.2.Cor. 5.Vel pro nobis,ideſt,loco nostri qui eramus morti adiudicati.Vnde passus est,vt nos à morte liberaret, sicut solet dici,ego soluam pro te,ideſt,loco tui.Sicut enim pro membris infirmis curãdis,imò pro toto corpore sanando caput sanum,ideſt os quod est in capite aliquando bibit amaram medicinã.Ita Christus pro nobis,qui sumus membra eius,imò pro toto corpore suo quod est ecclesia,sanando amaram sustinuit patiẽ tiam.Vel pro nobis,ideſt,amore nostri.Ioan.15,Maiorem hac dilectionem nemo habet quàm vt animam, &cætera[Vobis.]scilicet absentibus,ideſt,qui ipsam passionem non vidistis,sicut nos præsentes.Ideo dicitur vobis[Relinquens exemplum]Cùm prius dixisset,Christus passus est pro nobis,quia apostoli non indigebant exemplo qui ipsum Christum viderant,& passio eius in animabus eorum erat impressa:dicit,vobis relinquens,quasi retro linquens,sed nobis præsentialiter tradens exemplum.Glo.tribulationum,contume liarum,flagellorum,& mortis crucis.Ioannis decimotertio,Exemplum enim dedi vobis , vt quemadmodũ ego feci & vos faciatis[Vt sequamini]quasi à longè,quia cum eo ire non possumus.Genes.33,Præcedat dominus meus seruum suum,& ego paulatim sequar vestigia sua,sicut video paruulos meos posse.Matth. 26, dicitur de Petro quòd secutus est Iesum à longè vsque in atrium principis sacerdotum.Ioannes autẽ sequutus est de propè:in quo intelligitur bona vita:sed Petrus de longè,in quo intelligitur scientia . Interpretatur enim Petrus agnoscens[Vestigia eius]non rem.Iob 33,Vestigia eius sequutus est pes meus. Sed contrà dicitur Eccle.2,Quid est homo vt possit sequi regem factorem suum.Responsio , Vestigia diuinitatis homo non potest sequi,quia sicut dicitur Iob vndecimo,Celsior cælo est & quid facies? Profundior inferno, &cætera.Sed vestigia humanitatis potest.Bernardus,Omnes viæ Christi secundum carnem sunt spontanea paupertas,cumulata vilitas tam assumpta quàm illata pœnalitas[Qui]Christus[Peccatum non fecit] in opere,quasi dicat,debetis sequi vestigia eius,vt scilicet sine culpa pati non timeatis[Nec inuentus est dolus in ore eius,]ideſt,in sermone seu locutione.Dolus,ideſt,falsitas vel simulatio.Et dicit non est inuentus, scilicet à scribis & pharisæis qui eum obseruabant vt caperent eum in sermone.Matthæi 27.Et quòd non peccauit,ostendit per partes[Qui cùm malediceretur,]ideſt,blasphemaretur verbo.Ioannis octauo,Nõne bene dicimus nos quia Samaritanus es,&cætera[Non maledicebat.]Patet ibidem,Ego quidem dæmoniũ non habeo.Contrà dixit Iudæis,Ioannis octauo,Vos ex patre diabolo estis.Et Matthæi duodecimo, Progenies viperarum,quomodo potestis bona loqui cùm sitis mali.Et alibi Matt.Væ vobis scribæ & pharisæi, &cætera.Responsio,Dura correctio procedens ex charitate non est contumelia:sed procedens ex liuore vindictæ & ex intentione conuitiandi, est contumelioſa[Cùm pateretur]grauissimum crucis tormentum facto[Non comminabatur]sed orabat pro eis.Lucæ 23,Pater ignosce,&cætera.Et nota,quòd dicit cũ pateretur,alias enim charitatiuè eis comminabatur.Lucæ decimotertio,Nisi pœnitentiam egeritis,omnes simul peribitis.Matt.10,Tolerabilius erit terrę Sodomorũ & Gomorrheorũ in die iudicii quã illi ciuitati.In

Christũ exemplar ueræ patientiæ.

Christus se qui quomodo licuit.

Acerba obiurgatio quando est licita.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod instruit nos ꝙ quando infertur nobis contumelia vel iniuria, locus est patientiæ nõ correctionis, quia tunc videretur plus procedere ex vindicta & impatientia quàm ex charitate & misericordia. Sic ergo Christus patiebatur non ex necessitate vel coactione [Tradebat autem] autem pro sed, ideſt, sed voluntariè tradi se permittebat [Iudicanti se iniustè] scilicet Pylato, & pontificibus Iudæorum [Qui peccata nostra] eorum iniuriam, vt dicit Gloſſa, Ipse & non alius. Sicut filii Israel imponebant seruo emissario. Leuit. 16. [Pertulit,] ideſt, perfectè tulit [In corpore] quod morti pro nobis exposuit [Super lignum] crucis vt qui per lignum crucis vincebat, per lignum quoque vinceretur. Hoc est lignum benedictum. de quo Sapien. 14, Benedictum lignum per quod fit iustitia. Vel lignum salutiferũ, in eodem, Transeuntes mare per ratem liberati sunt. Pertulit inquam [Vt peccatis mortui] sicut ipse mortuus est mortali vita veteri & passibili. Et dicit peccatis mortui, ideſt, à peccatis separati, sicut mors est separatio animæ à corpore. In mortuo enim non est sensus neque motus. Sic nec in nobis debet esse sensus, ideſt, affectus peccati ad intra, nec motus siue opus ad extra [Iustitiæ viuamus] Sicut ipse resurgens viuit, noua vita gloriosa, Rom. 6, Quomodo Christus resurrexit à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus [Cuius liuore,] ideſt, summa dilectione. Gloſ. sola dilectione, consequens pro antecedente. Amor enim summè intensus facit euacuationem spirituum, & sic relinquitur color pallidus vel luuidus. Poeta, Palleat omnis amans. Hac inquam, dilectione [Sanati estis] Ephe. 2, Propter nimiam charitatem suã qua dilexit nos, cùm essemus mortui peccatis conuiuificauit nos. Vel cuius liuore, ideſt: passione inferente eius carni liuorem, sanati estis à morbis, scilicet peccatorum vestrorum. Vel cuius liuore, ideſt, carne liuida, vel Iudæorum inuidia, vt exponit Gloſ. Sed quomodo sanati sumus, per Iudæorũ inuidiam? Responsio, Occasionaliter: quia per inuidiam eorum traditus est ad mortem, per quam mortem sanati sumus [Erratis enim] quasi diceret, eo indigentes cùm essetis infirmi. Erratis enim præcipuè vos de indigentibus orti [Sicut oues] sine pastore [Errantes] per diuersa abrupta vitiorum, vagantes, morsibus luporum expositi, sæpius in pœnam puniti ꝙ dilacerati [Sed conuersi estis] qui prius eratis aduersi [Nũc,] ideſt, tempore gratiæ & passionis Christi gratuitæ [Ad pastorem,] ideſt, Christum: qui ad modum boni pastoris ouem perditam requirit. Luc. 15. dicens, Nonne dimittit nonagintanouem, &c. Inuentam reportat & reducit ad ouile. Esa. 40, Sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit [Et episcopum animarum vestrarum.] i. Christum, qui est pontifex futurorum bonorum. Ad Heb. 12, Animarum dicit non possessionum, sicut multi moderni intendunt possessionibus, non animabus. Hiere. 3, Quasi custodes agrorum facti sunt. Christus dicitur animarum pastor: eas reficiendo: Episcopus verò, ideſt, superintendens & visitator, vt dicit Gloſſa, eas à malo custodiendo & corrigendo. ¶ Nota, in hoc ꝙ dicit, Qui peccata nostra, &c. Maximè nobis manifestatur dilectio Saluatoris. Primò, in causa patientiæ, quia non pro amicis, sed pro inimicis animam suam posuit. Hoc notatur cùm dicitur, Peccata nostra. Item supra illud, Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis. Secũdò, in qualitate & quantitate passionis, quia non quamcunque mortem, sed vilissimam & grauissimam elegit sibi mortem, crucis scilicet, quod notatur cùm dicitur: Super lignũ. De huius mortis vilitate dicitur Sapien. 2, Morte turpissima, &c. De eius acerbitate dicitur Tren. 1, O vos omnes qui transitis per viam, &c. Tertiò in totalitate patientis, quia non in vno membro vt capite truncati vel transfossi, sed in quolibet. In primis in capite coronam mirabilem spineam, in pedibus & manibus clauos, in latere lanceam. Quod notatur ibi, In corpore suo, toto scilicet. Vnde Esa. A planta pedis, &c. Volue & reuolue illud dominicum corpus & vbique inuenies dolorem, vbique cruorem. Quartò in solutione præmii superabundãtis, quod notatur ibi, Pertulit. Notatur autem abundantia, quia plus soluit quàm homo debuit. Vnde Augu. Si æqua pensetur lancea culpa hominis & pretium redimentis, non tantum distat oriens ab occidente, vel centrum à summo cæli cardine.

Dilectio Christi in 4. nobis manifestatur.

Caput 3.

Similiter & mulieres subditæ sint uiris suis: ut si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant: considerantes in timore sanctam conuersationem uestram.

Suprà monuit ad bene viuendũ in se, hîc monet ad cõuiuendum in membris suis. Et primò specialiter coniuges: secũdò generaliter omnes fideles, ibi, In fide autẽ omnes vnanimes. In prima parte primò monet mulieres: secundò viros, ibi, Viri similiter. In prima igitur parte primò monet mulieres ad subiectionem virorum: secũdò ad sui decẽtem ornatũ, ibi, Quarũ nõ sit extrinsecus, &c. Tertiò proponit vtriusque exemplum, ibi, Sic enim aliquando, &c. Dicit ergo [Similiter.] i. Ita serui & liberi debent esse subditi propter deũ [Similiter & mulieres subditę sint] subiectione obedientiæ & reuerentiæ. Nam & si quo ad debitũ cõiugale sint pares & sociæ, ideo quia de costa formatæ, tamen quo ad ministrationem & disciplinã debent esse subditæ, quia vir est caput mulieris. 1. Cor. 11. [Viris suis] Gloſſ. Non adulteris [Vt & si qui.] ſ. mariti [Non credunt verbo] glo. Euangelii vel verbo fidei [Per mulierum conuersationem] scilicet bonam. Glo. Bene se habentium & humiliter patientiũ [Sine verbo] glo. Prædicationis. Efficacior quippe est, vt ait Bernardus, vox operis quàm sermonis. Et dicit sine verbo. nõ enim debet mulier prædicare verbo, sed exemplo. 1. Timo. 2, Docere mulierem non permitto [Lucri fiant,] ideſt, conuertãtur ad fidem. Sicut dicit gl. 2. Co. 7, Sanctificatur vir infidelis per fidelẽ mulierẽ [Considerantes] viri incredituli [Sanctam cõuersationem vestram] Ex tertia persona transit ad secundam, dirigens sermonem ad mulieres, vt ex modo loquendi qui magis est familiaris alliciat eas ad bonum. Conuersationem dico habitam & conseruatam. [In timore] scilicet dei qui est principium & custodia sanctitatis. Grego. Anchora cordis, timor. Eccl. 27, Si non in timore dei te tenueris instanter, ideſt, cito, subuertetur domus tua.

Quarum non sit extrinsecus capillatura aut circũdatio auri aut iudumẽti uestimentorũ cultus: sed qui abscõditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in cõspectu dei locuples. Sic enim aliquãdo, & sanctæ mulieres sperantes in deo ornabant se subiectæ propriis uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans: cuius estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem.

Qualis ornari deceat mulieres.*

Hîc hortatur ad sui decentem ornatum, quarum, scilicet mulierum cultus exterior [Non sit extrinsecus

capillatura] Plicatio siue tricatio capillorum. Alia litera habet capillorum implicatio sicut fit in tortis crinibus. Glo. Videtur ꝙ mulieres eorum qui in tribulatione erant contemnebant viros suos, & vt aliis placerent se pulchrè ornabant, sed contrà, 1. Corin. 11, Mulier si comam nutriat, gloria est illi. Responsio, Nutrire potest, sed non debet artificialiter se ornare vel ostentare ad alios ad libidinem excitandã, sed debet habere velamen super caput suum propter angelos, ideſt, clericos. 1. Corin. 11. Vel capillatura dicitur capillorum propriorum curiosa aptatio, vel capillorum alienorum appositio [Aut] supple non sit mulierum cultus, [Circundatio auri] ideſt, ornamenta aurea circundantia, vt sunt coronulę aut circuli aurei [Aut] supple nõ sit [Indumenti vestimentorum cultus] ideſt, indumenta nimis chara vel pretiosa super alia vestimenta, quibus in festis vtantur, vt dicatur indumentum vestimentorum sicut virgo virginum. Cypria. 9, Serico & purpura indutæ, Christum induere sinceriter non possunt: auro, & margaritis, & monilibus adornatæ, ornamẽta cordis & pectoris perdiderunt, ꝙ si Petrus mulieres admonet coercendas, qui excusat cultus illarum per maritos, quantomagis id obseruare virginem fas est cui nulla ornatus sui competit venia? Intelligitur autẽ hoc de virgine non desponsãda, sed in virginitatis proposito permansura. ¶ Et nota, ꝙ si hoc nõ licet mulieribus, multominus viris. vnde Gregorius in homil. Pensate quæ culpa sit viris appetere à quo curauit pastor ecclesiasticus & fœminas prohibere. Ex textu igitur & glo. quæ dicũt ꝙ serico & purpura indutæ Christum induere non possunt, videtur quòd ornatus mulierum sit illicitus, immo ꝙ sit peccatum mortale. Nihil enim impedit induere Christum, nisi peccatum mortale. Iterum Gregorius, Si cultus pretiosarũ vestiũ culpa non esset, nequaquam euangelica lectio tam vigilanter dixisset, quòd diues, qui in inferno torquetur, purpura & bisso induebatur. Contrà Glo. dicit hîc, quòd per maritos possunt se excusare mulieres. Nempe de bigamia dicit August. Quòd peccatum non erat, quando mos erat, ergo mos regionis & debitus finis si non potest aliter maritum suum de adulterio reuocare excusant. Responsio, Quidam dicunt simpliciter, ꝙ ornatus nimius est illicitus, nec dignitas personæ, nec mos regionis vel ciuitatis excusat à toto, sed à tato: sed solũ ista causa vt vir ab adulterio reuocetur. Alii dicunt, ꝙ si non faciat causa superbiæ, vel vanitatis, vel prouocandi adulteros, sed vt seruetur mos regionis vel gradus dignitatis, vel reuocetur vir à fornicatione, non est peccatũ maius vel minus, mortale vel veniale secundũ radicẽ, vel fecũdũ causam. Alii dicunt ꝙ in illis orbatibus, in quibus fit præiudicium naturæ, sicut fit in pictura faciei & huiusmodi, quæ peruertunt naturã solùm hoc excusat vt vir ab adulterio reuocetur, non conditio personæ, nec consuetudo loci. In aliis verò excusant, & consuetudo loci & dignitas personæ. Gregorius & Cyprianus loquuntur de ornantibus se propter superbiam, vel vt placeant adulteris [Sed qui absconditus est homo] quasi non sit cultus mulieris exterior, sed potius [Cordis] ideſt, homo interior. ſ. ratio [Qui absconditus est inquam] Aliis hominibus & soli deo cognitus. 1. Reg. 17, Homo videt ea quæ foris patent, Deus autem intuetur cor, homo inquã manẽs [In incorruptibilitate spiritus] quãuis nõ corporis. Gloſ. Quia exterior homo videtur corruptus, & beatitudinem integritatis, quæ est propriè virginitatis, habere destitutus, imitamini incorruptionem spiritus per abstinentiam: & quod corpore nõ potestis, mente præstate: has enim Christus diuitias, & hæc vestræ coniunctionis quærit ornamenta. Et Pythagoras, Vera ornamenta matronarum pudicitia, non vestes sunt. Spiritus inquam [Quieti] ab operatione mali [Modesti] modũ seruantis in operatione boni. Vel quieti in aduersis, modesti in prosperis [Qui] scilicet spiritus quietus & modestus [Est in cõspectu dei locuplex] in diuitiis spiritualibus deo placentibus, de quibus Esa. 33, Diuitiæ salutis sapientia & scientia [Sic enim aliquando] hîc ponit exemplum. Sic enim aliquando, ideſt, tempore patriarcharum & ante tempus gratiæ, quantomagis nunc [Et sanctę mulieres] vxores sanctorum [Sperantes in deo] Glo. Non in ornatu vestium sicut mulieres lasciuæ [Ornabãt se] Interius non exterius, nõ vestibus sed moribus. Aug. Nec affectetis vestibus placere sed moribus [Subiectæ propriis viris] Subiectione reuerentiæ & obedientiæ. Gloſ. Etiam in his quæ videbantur grauia. Gene. 3, Sub potestate viri eris [Sicut Sara] Quæ est exemplum sanctarum mulierum, sicut Abraham virorum. Esa. 51, Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos [Obediebat Abrahæ, dominum eum vocans] Glo. Ex reuerentia. Gene. 18, Postquam senui, & dominus meus vetulus est, &c. [Cuius] scilicet Saræ [Estis filiæ] Imitatione fidei, & si non successione generis. Erãt enim proselitæ [Benefacientes] in agendo, & maritos honorãdo [Et non pertimentes vllam turbationem] In patiendo, si aliquid mali inferatur à maritis vel à persecutoribus. ¶ Et no. ꝙ nõ dicit timẽtes, quia timere est naturale, & omnino caueri non potest, sed pertimentes, ideſt, perfectè timentes, hoc est, supra modum timentes, ita ꝙ bonum incœptum dimittant, vel aliquod inconueniens cõmittant. Virtus enim & si aliquando turbetur, non tamen perturbatur, cadit enim in ipsam turbatio propassio, sed nõ turbatio passio, secundum illud Prouer. 12, Non contristabit iustum quidquid, &c.

Sara in exemplum mulieribus proponitur

Quieti & modesti spiritus.

Viri similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori uasculo muliebri impartientes honorem tanquam cohæredibus gratiæ uitæ: ut non impediantur orationes uestræ.

Hîc monet viros ad bene conuiuendum vxoribus, sicut se bene habere debent mulieres ad viros, similiter viri mariti earum sint [Cohabitantes] Reddentes debitum coniugale [Secundum scientiam] ideſt, discretè & cũ moderamine, non sicut equus & mulus quibus non est intellectus, vt generent filios ad cultũ vnius dei. In hoc autem quod dicit cohabitãtes, significatur æqualitas in redditione debiti coniugalis. ¶ Et nota, ꝙ triplex est concubitus. Primus coniugalis, qui fit causa concreandæ & educandæ prolis ad cultum dei. Alius est maritalis & fragilis qui fit causa vitãdæ fornicationis. Tertius impetuosus & bestialis, qui fit causa implendæ libidinis, nõ vt in sua, &c. Primus est meritorius. Secũdus, est peccatum sed veniale. Tertius, est peccatum mortale. De quo Aug. dicit, Quòd vehemens amator vxoris adulter est, &c. [Impartientes honorem] ſ. in necessariorum administratione & reuerentiæ exhibitione. Sic præcipitur Exod. 21, Honora patrem, & matrem. Gloſſ. Si abstinueris à coitu, honorem et tribuis [Quasi inferiori vasculo.] i. fragiliori vasculo. Vasculũ dicitur corpus mulieris ob susceptionẽ seminis & cõceptionẽ prolis. 1. Co. 12. Quæ putauimus inferiora esse corporis membra, his abundãtiorẽ honorẽ circũdamus. ¶ Et nota, ꝙ dicit impartientes. i. in parte tribuentes. Soli enim deo honor totaliter est impendendus [Tanquam] Ecce alia causa [Cohære-

Triplex cõcubitus.

Mulieris corpus uasculũ dicitur.

dibus vitæ & gratiæ]Gratiæ quidem in præsenti,& vitæ æternæ in futuro[Vt non]Ecce tertia ratio[Impediantur orationes vestræ]scilicet concubitus assiduitate.Beda,impediri orationem officio coniugali commemorat,quia quærens vxori debitum credo orare non posse,q̃ si iusta apostoli sermonem sine intermissione orandũ est,nunquã ergo mihi coniugio seruiendum est,ne ab oratione,cui semper instare iubet, vlla præpediat hora.Responsio.Illud apostoli quod ibi ponit glos.Sine intermissione orate,intelligendum est horis & temporibus constitutis.Vel potest dici,q̃ nõ cessat orare,qui non cessat bene facere.Item ille seruire dicitur,qui hoc facit causa libidinis,vel loquitur de illo qui liber est & solutus,cui non expedit se subdere coniugali seruituti,vt tutè possit semper vacare orationi.

In fide autem omnes unanimes,compatientes,fraternitatis amatores,misericordes,modesti,humiles,non reddentes malum pro malo,nec maledictum pro maledicto,sed econtrario benedicentes:quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis.

Supra hortatus est ad bene cõuiuendũ fratribus,& specialiter coniuges.Hìc verò hortatur generaliter omnes,docendo bene conuersari etiam inter malos.Allegans primò suæ conuocationis beneficiũ.Secũdò, cæleste præmiũ,ibi,Qui enim vult vitam.Tertiò,aduersariorũ impotẽtiam ad nocendũ,ibi,Et quis est qui vobis,&c.Quartò,Christi exemplũ,ibi,Melius est enim vt benefacientes.In prima parte docet qualiter se habeant ad bonos. Secũdò,qualiter ad malos,ibi,Nulli malum,&c.Tertiò,reddit rationẽ vtriusq;.Quia in hoc vocati estis.Dicit ergo[In fide autẽ]Glo.diuersas personas,diuersas conditiones,diuersos sexus docuit. Iam nunc omnes admoneo inquam[In fide aũt]tenenda & defendenda quasi fundamento[Omnes] tam liberi q̃ non liberi,tam viri q̃ mulieres[Vnanimes]vnum.i.de fide sentientes.Ita q̃ nec cogitatione discrepetis,vel vnanimes.i.cor vnum & animam vnam habentes,non dissentientes.Vnde Act.2,Erat eis cor vnũ & anima vna in deo.Istud autem quod sequitur,Estote in oratione,nõ est de textu.Nec antiqui libri habent nec glo.exponit.Sed ecclesia hoc addit in epistola ad ornatum,& ed deuotionem populi excitãdam,vel ad manifestationem scientiæ[Compatientes.]s.miseriis proximorum vt sic vos ostendatis vnius corporis esse membra.Si enim patitur membrum vnum,compatiuntur & alia membra[Fraternitatis amatores] fraternæ vnitatis & concordiæ conseruatores.Glo.Ne destruatis fraternitatem,ne per hoc à fidelibus recedatis, immo,nec à deo.Quia dicit Isidorus,Qui à fraterna dilectione secernitur,à diuina participatiõe priuatur.

Amanda fraternitas multis rationibus.

¶ Et notandum,quod amanda est fraternitas,vt non ita cito cadamus.Prouer.15,Frater qui iuuatur à fratre quasi ciuitas firma.Item vt si ceciderimus citius resurgamus.Eccle.4,Ve soli,quoniam si ceciderit non habet subleuantem se.Item vt facilius à deo quod petimus impetremus.Mat.15,Si duo ex vobis super terram consenserint de quacunque re quam petierint, fiet illis à patre meo,qui in cælis est[Misericordes]Bona vestra pauperibus communicando.Glo.Impendendo in eleemosynas[Modesti]Seruantes,scilicet modum in omnibus.Glo.Omnia cum modo facientes,attendentes omnes circunstantias loci & temporis ac personarum[Humiles]Ne de his superbiatis.Sicut dicit glo.Humilitas,omnium bonorum cõservatrix est. Gregorius,Qui cæteras virtutes sine humilitate congregat,quasi puluerem in ventum portat[Non reddẽtes malum pro malo]In factis[Nec maledictum pro maledicto] In verbis [Sed econtrario benedicentes] scilicet sitis.Quod est perfectæ & abundãtis patientiæ.Rom.12,Benedicite & nolite maledicere[Quia in hoc vocati estis]ideſt,ad hoc vt patientiam habeatis [Vt benedictionem hæreditate possideatis] Benedictionem pasiuam,Illam scilicet qua dicitur Mat.25, Venite benedicti patris mei,&cætera.Possidete regnũ &c.[Hæreditate,]ideſt,in hæreditatem,scilicet firmiter & perseueranter sicut hæreditaria possessio firma est,quasi dicat,Bene iustum est,vt qui æternam expectant benedictionem,semper in ore eorum resonet benedictio non maledictio.Glos. Quod quisque in futuro inuenire desiderat, hoc in præsenti meditari & agere satagat.

Qui enim vult uitam diligere,& uidere dies bonos,coerceat linguam suam à malo,& labia eius ne loquantur dolum. Declinet autem à malo & faciat bonum,inquirat pacem,& persequatur eam:quia oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum,uultus autem domini super facientes mala.

Hic allegat cæleste præmium.Primò,proponens magnitudinem præmii.Secundò,docens modum perueniendi,ibi,Coerceat linguam suam à malo.Tertiò dans fiduciam obtinendi,ibi,Quia oculi domini,&c. Dicit ergo[Qui enim vult vitam diligere]Qui enim.q.d.debet is benedicere & non maledicere.Vult vitã diligere,ideſt,ostendere se dilectionem vitæ habere faciendo opera per quæ ad vitam peruenitur[Et videre]ideſt,videndo habere:in spiritualibus enim idem est videre quod habere[Dies bonos]Claritatis æternæ.Dicuntur enim dies gloriæ,dies boni,ad differentiam dierum præsentis vitæ qui mali sunt,secundum illud Ephes.5,Redimentes tempus quoniam dies mali sunt.Dicuntur autem dies esse in patria pluraliter,nõ propter successionem quæ ibi non erit,quia sol iustitiæ qui nescit occasum,semper lucescit.Et vtrunque hemisperium rationis inferioris & superioris lumine suæ humanitatis & diuinitatis illuminabit.Sed dicũtur dies pluraliter propter infinitam durationem.Mich.5,Egressus eius à diebus æternitatis.Et propter gaudiorum diuersitatem in sanctis[Coerceat]Hìc ostendit meritum ad perueniendum ad illud præmium. Primò,meritum oris.Secundò,meritum operis,ibi:Declinet autem à malo.Tertiò,meritum cordis,ibi,Inquirat pacem,&cætera.Dicit ergo[Coerceat linguam suam]scilicet freno discretæ taciturnitatis. Ecclesiastici 28,Verbis tuis facito stateram,& frenos ori tuo rectos.Et dicit coerceat,ideſt,simul cum extremis suis,quæ sunt cogitatio & operatio arceat[A malo]aperto[Et labia tua ne loquantur dolum]malum scilicet occultum.Psalm.Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua,& sicut nouacula acuta fecisti dolum . Ponit autem duo quibus verba formantur,scilicet linguam interius,& labia interius. ¶ Et nota, arcenda est lingua à malo multiplici:scilicet falso.Sapientiæ primo,Os quod mentitur occidit animam . Item à nociuo , Psalmista,Lingua eorum gladius acutus.Item otiosо.Matthæi duodecimo, De omni verbo otioso, &cætera. Item a doloso.Psalmista,Hìc ne loquatur dolum[Declinet autem à malo,&cæte.] Glossa, Etiam si datur occasio vt peccet, vnde non debet eam accipere sed declinare . Hæc est prima pars iustitiæ [Et faciat bonum] Hæc est secunda pars iustitiæ. Primò enim oportet ,extirpare vitia , quàm inserere virtutes.

Duæ partes iustitiæ

[Inquirat pacem]Glos.vt rem absconditam non autem quærat eam falso,sed ex animo,vnde dicit ,Inquirat,ideſt,intus quærat pacem.scilicet futuram,quæ exuperat omnem sensum.Philippen.4,Vel præsentem, eum deo & hominibus.Rom.12,Si fieri potest,quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes[Et persequatur eam]Persequatur,ideſt,perfectè sequatur.Glossa,Vt rem fugitiuam.Heb.12,Pacem sequimini & sanctimoniam,&c.Inquirat affectu,sequatur effectu[Quia oculi domini]ideſt,respectus diuinæ misericordiæ ad remunerandum.Et dicit in plurali,quia misericordiæ domini multæ[Super iustos]Ad obseruandum & protegendum eos.Vbi enim amor,ibi oculus.Deus aũt iustos diligit,vt habetur Psal.[Et aures eius.]i.voluntas exaudiendi[In preces eorum.]i.sunt intentæ ad exaudiendũ.Psal,Qui plãtauit aurem non audiet,qui finxit oculum non considerat.Dicit autem in preces ad significandũ, q̃ celeriter exaudit. Esa.65,Antequam clament ego exaudiam,adhuc illis loquentibus ego audiam[Vultus autẽ domini, &c.] i.indignatio quæ in vultu solet apparere[Super facientes mala]Vt puniat eos.Nec dicit super quod puniet eos,aut supra condignum.Vel aliter,sed notat eorum punitionem.Psal.20,Pones eos vt clibanũ ignis in tempore vultus tui.Tota authoritas ista sumitur ex Psa.33.videlicet,Benedica dominũ in omni tẽpore.

Et quis est qui uobis noceat,si boni æmulatores fueritis?Sed & si quid patimini propter iustitiam,beati. Timorem autem eorum ne timueritis,ut non conturbemini.Dominum autem Christũ sanctificate in cordibus uestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem de ea quæ in uobis est spe & fide,sed cum modestia & timore conscientiam habentes bonam,ut in eo quod detrahunt de uobis confundãtur,qui calumniantur uestram bonam in Christo conuersationem. Melius est enim ut benefacientes,si uoluntas dei uelit,pati,quàm malè facientes:quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est,iustus pro iniustis,ut nos offerret deo mortificatos quidem carne,uiuificatos autẽ spiritu,In quo & his qui in carcere erant spiritibus ueniens prædicauit,qui increduli fuerant aliquando,quando expectabant dei patientiam in diebus Noe cum fabricaretur arca,in qua pauci,ideſt,octo animæ saluæ factæ sunt per aquã. Quod & uos nunc similis formæ saluos facit baptisma,non carnis depositio sordium,sed conscientiæ bonæ interrogatio in deum,per resurrectionem Iesu Christi à mortuis,quæ est in dextera dei deglutiens mortem,ut uitæ æternæ hæredes efficeremus,profectus in cælum subiectis sibi angelis & potestatibus & uirtutibus.

Hic allegat impotentiam aduersariorum ad nocendum.Vbi primò excludit metum persecutoris.Secundò,suadet audaciam confessionis,ibi,Dominum autem Iesum Christum.Tertiò,imponit modum audacię ibi,Sed cum modestia.Metum autem persecutoris excludit.Primò,negando persecutionis nocumentum., Secundò,asserendo profectum,ibi,Sed & si quid patimini propter iustitiam,beati.Tertiò,indicẽdo auctoritatem ad ipsum,ibi,Timorem aũt eorum,&c.Dicit ergo[Et quis est]Glossa.Ideo debetis declinare à malo & facere bonũ,quia nemo potest vos retrahere si perficere volueritis,immo prosunt dum nocere volũt. Et quis est,an homo aut diabolus[Qui vobis noceat]ideſt,nocere potest,vos à bono violenter retrahendo,& ad malum violenter impellendo[Si boni]genitiui casus & neutri generis[Aemulatores fueritis,] id est,zelantes bonum,vel amatores boni aut imitatores.q.d.Nullus nocebit.Beda,Perfectum boni æmulatorem nemo ledere potest.Glossa,Si verba contumeliosa,si rerum damna,si inferantur corporum tormẽta, non nocent,sed patientiam exercent[Sed & si quid]q.d.non nocent,sed prosunt.Item quasi dicat modicũ quid est[Patimini]In præsenti tempore[Propter iustitiam]Viæ tenendam,& patriæ consequendam[Beati]estis iam in spe,tandem in re.Mat.5,Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. ¶ Multiplex est ratio quare debemus pati.Primò,vt sic Christi vestigia sequamur.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis obediens vsque,&c.Secundò,vt sic sanctis conformes simus,1.ad Tim.3,Omnes qui piè volunt viuere in Christo,&c.Tertiò,vt consolationem Christi & sanctorum participes simus.2.Corin.1,Sicut abundãt passiones Christi in nobis,ita & per Christum,&c.Quartò,vt in bono gratiæ conseruemur.1.Pet.vltimo. Deus autem omnis gratiæ qui vocauit vos in æternam gloriam suam in Christo Iesu modicum passos ipse perficiet.Quintò,vt per hoc peccata vitemus.1.Pet.4,Qui passus est in carne desit à peccato.Sextò, vt animæ à dæmonibus præseruentur seu custodiantur,primæ Petri 4,Qui patiuntur secundum voluntatem dei fideli creatori commendant animas suas.Septimò,vt in æternum remuneremur.Matt.5,Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam:quoniam ipsorum est regnum cælorum.Eccles.1,Vsque ad tempus sustinebit patiens.Cùm hoc ita sit[Timorem eorum,&c.]scilicet persecutorum, ideſt, timoris materiam. Glossa, Quæ in eis timenda videtur,vt sunt regia potestas & huiusce modi [Et non conturbemini,] ideſt, quamuis terreamini,fortassis secundum sensualitatem:non tamen conturbemini,secundum rationem,Glo, Recedendo à fide & dilectione dei.sumitur autem hæc authoritas ex Esaia 8. [Dominum autem] autem ponitur pro sed[Christum]Qui dominus est,secundum diuinitatem,Christus,ideſt,vnctus,secundum humanitatem[Sanctificate,]ideſt,sanctum ostendite,Vel sanctum,ideſt,firmum facite eum in corde firmiter retinendo.Et fit non tantùm oris sed cordis intentione,sicut deus dicitur exaltari[In cordibus vestris]nõ tantùm in ore,non tantùm in codice.Esa.8,Dominum exercituum ipsum sanctificate. Vos dico [Parati] per prouidam mentis audaciam[Semper]omni tempore prosperitatis & aduersitatis [Ad satisfactionem] Per verba & opera,vt dicit Glossa,Per verba dicendo,sic tenet ecclesia:sic tenuerunt sancti: & in hac fide mortui sunt.Et per opera faciendo,opera quæ decent habentes fidem,ideſt , opera sanctitatis & veritatis [Omni poscenti vos]siue fideli,siue infideli.Poscenti,scilicet ad discendum,non calumniandum:secundum illud Matthæi septimo,Nolite sanctum dare canibus[Rationem de ea quæ in vobis est spe & fide]Hoc autem fit duobus modis secundum Glos.Vel verbo,& hoc pertinet ad sapientes. Vel facto,& hoc ad omnes pertinet.Glos.duobus modis de fide & spe nostram rationem reddere debemus,vt quærentibus rectas causas spei & fidei intimemus,& ipsam fidem & spem inter præsuras illibatam teneamus,ostendentes per patientiam,quòd rationabiliter eam conseruandam didicimus,pro cuius amore nec aduersa pati, nec mortẽ subire formidemus[Sed cum modestia]in loquendo cõtra disputandi contentionẽ & clamorẽ[Et timore] reuerentiæ in inuestigando ne nimis subtiliora & ardua inquiratis[Conscientiã habentes]bonã,absq; scrupulo peccati mortalis.Glos.vt quòd exterius ostenditis,intus habeatis , ne dicatur hoc quòd dicitur in Psal.49.Peccatori dixit Deus,quare assumis,&c.[Vt in eo quod detrahunt de vobis.]i.de hoc quod detra

Universidad de Deusto
Biblioteca

hunt vobis[Et qui calumniantur vestram in Christo conuersationem]falsa crimina imponendo, scilicet persecutores vestri. Conuersationem vestram,quo ad moresm Christo manentem,quo ad fidem[Confundantur]confusione salubri,vt confusi in seipsi,ideſt,tristes & dolentes & verecundi de sua iniquitate,& de offensa dei,sequantur vos allecti exemplis vestris. Eccles.4,Est confusio adducens gloriam , &c. [Melius est enim.]Hic allegat Christi exemplum,vbi primò tangit patientis innocentiam: secundò patiendi causam mortuam,ibi,Vt nos offerret deo:tertiò passionis efficaciam,ibi,Quia & vos,quartò passionis gloriam per resurrectionem,ibi,Per resurrectionem Iesu Christi.Dicit ergo[Melius est enim.]q.d.Debetis bene cõuersari,nec dimittere bonum faciendum propter calumniatores.Melius est enim.i.vobis honorabilius est & vtilius[Vt bene facientes.]s.pati[Quàm malefaciẽtes,]ideſt: melius est pati sine meritis,quàm pro meritis.Et pro meritis in multis est cumulus damnationis.Vnde si aliquis bene vtitur pœna,illa est ad dimissionem sui reatus.Pati verò sine meritis,meritum est.Et hoc[Si voluntas dei velit] si deus hoc dare voluerit alicui.Per hoc innuitur quòd pati sine culpa est ex voluntate dei.Distinguit autem hic Glo.tria genera patientium,Quia qui iustus patitur,Christum imitatur.Qui verò flagellis corrigitur,latronem dextrum imitatur,qui cum Christo in paradisum intrauit.Qui verò nec flagellis corrigitur sinistrum latronem imitatur,qui post crucem in tartarum ruit.Bene dico,q̃ melius est,& hoc patet exemplo Christi[Quia & Christus semel pro peccatis]Christum frequenter proponit nobis in exemplum.Et vt dicit Augustinus, Summa Christianæ religionis est imitari quod colis[Semel inquam pro peccatis nostris]delendis & abluendis. [Mortuus est]Ad Rom.6,Mortuus est propter delicta nostra[Iustus pro iniustis]In quo maior ostenditur benignitas. ¶ Et nota quòd dicit,Semel mortuus est,quasi non iterum moriturus:ad destruẽdam hæresim quæ dicit eum semel passum ad redemptionem hominum:& iterum passurum in aere ad redemptionem dæmonum.Insuper ad retrahendam falsam securitatem peccantium,qui ita peccant post Christi mortem, quasi pro peccatis eorum esset iterum moriturus.Item moraliter ad significandum quòd nos debemus mori semel peccato: hoc est peccato totaliter & post modum non committere,secundum illud Eccle.21, Fili peccasti,ne adicias iterum[Vt nos offerret deo]patri,scilicet vel in præsenti vitam nostram laudabilem in conspectu patris ostendendo,vel in futuro nos in regnum patris introducendo,secundum Glos.[Mortificatos quidem carne,quo ad carnalia vitia[Viuificatos autem spiritu.]ideſt,vita spirituali. Glossa , Spiritu sancto vel nostro.debemus enim esse mortui quo ad carnalia,sed viui quo ad spiritualia.Rom.8,Si spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis[In quo]Gloss.vt deo offerentur[Spiritu veniens] ipse Christus per inspirationem in terram quamuis nondum per carnem assumptam . Vel spiritu,ideſt, per spiritus angelicos per quos locutus est hominibus illius temporis[Prædicauit]non in persona propria,sed per Noe & alios sanctos illius temporis.prædicauit inquam[His qui in carcere erant]carnis scilicet vel peccati vel erroris, vel huius exilii,Psal.141,Educ de carcere animam meam.Non enim erant de se valẽtes egredi per seipsos. Alia litera habet,In carne conclusi erant,ideſt,carnalibus desideriis.Vel in carne, quasi in corpore corrupto,quod dicitur carcer,quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam.His dico[Qui increduli fuerãt] ipsi prædicanti pœnitentiam.Et diluuium futurum comminanti[Aliquando]scilicet ante diluuiũ[Quando expectabant dei patientiam]Putantes quòd deus patienter sustineret eos,vel quando expectabat eos, scilicet ad pœnitentiam,dei patientia differens vindictam.Vnde Esa.20,Propterea expectabat vos deus vt misereatur vestri[In diebus Noe]Gen.6.Luc.17,Edebant & bibebant,nuptui tradebant,&c.& venit diluuium,& e.[Cùm fabricaretur arca in conspectu eorum ad terrorem[In qua,]scilicet arca[Pauci]credentes.Gloss. qui spem in deum habebant [Ideſt octo animæ] pars pro toto,ideſt octo homines,scilicet Noe vxor eius,tres filii eius,& eorum vxores[Saluæ factæ sunt per aquam]Aream in sublime errigentem, sicut dicitur quòd nauis saluatur quæ vadit per aquam,aliqui libri habent per arcam,sed credo quòd fictio est. ¶ Notandum q̃ per aream significatur ecclesia,quæ collecta est de diuersis fidelibus,sicut arca composita fuit de diuersis lignis in qua pauci respectu damnatorum saluantur,quia Mat.7.dicitur,Arcta est via quę ducit ad vitam,& pauci inueniunt eam.Pauciores ambulant per eam,sed pauciſsimi perseuerant in ea,& finẽ vitæ assequuntur.Per hoc autem quod dicit quòd octo animæ saluæ factæ sunt,dat intelligere quòd nullus saluatur qui non habet fidem resurrectionis,quæ significatur per octonarium,quia Christus octaua die resurrexit,& generalis resurrectio erit octaua ætate.Ista saluatio est per aquam baptismalem.Vel per aquam. i.per tribulationem.Psal.Transiuimus per ignem & aquam,&c.[Quod.]i.cuius simile[Vos,] scilicet credentes[Nunc,]scilicet tempore gratiæ[Facit baptisma]existens[Similis formæ]Glos.Per omnia assimilatum illi arcæ,quia quicquid tunc carnaliter,hic geritur spiritualiter.Sicut enim arca fuit de lignis leuigatis, ideſt.dolatis,sic ecclesia Christi de sanctis per angustias & tribulationes dolatis & afflictis.Item sicut arca fuit de lignis imputrefactilibus seu imputribilibus.sic ecclesia de incorruptis hominibus.Item in arca pauci saluati sunt,scilicet tantùm octo animæ:per quod signatur paucitas saluandorum.Mat.22,Multi sunt vocati,pauci verò electi.Vnde nota quòd paucitas saluandorum præfigurata fuit tempore legis naturæ, quando scilicet omnes exceptis octo qui saluati sunt in arca diluuii,sicut habetur hic.Item fuit præfigurata tempore legis Mosaicæ,vbi legitur Num.14,de omnibus quos eduxit dominus ex Aegypto ferè sexcentis milibus per desertum(per quod significatur pœnitentia)non intrarunt nisi duo terram promissionis , scilicet Iosue filius Num,& Caleb filius Iephonne.Item fuit præfigurata tempore prophetarum quando filii Israel ducti sunt in captiuitatem,& pauci relicti sunt in terra promissionis.Ezech.12,Relinquam ex eis viros paucos à gladio & fame & pestilentia.Vnde Psal.Pauci facti sunt & vexati sunt à tribulatione malorum & dolore.Sed tempore gratiæ fuit actu expressa & annuntiata.Matt.22,Multi sunt vocati pauci verò.&c. Item per Noe homines salui facti sunt in arca:sic per Christum in ecclesia.Noe enim requies interpretatur & significat Christum,in quo est requies animarum.Item quia extra aream non est aliquis saluatus,sic nec extra ecclesiam.Item multiplicatis aquis eleuabatur arca:sic per tribulationem creuit ecclesia . Baptisma ergo quod saluat nos est similis formæ . Non illud baptisma in quo tantùm est [Depositio,] ideſt, ablutio [Sordium carnis.] Sicut est baptismus in aqua , sine spiritu , qualis baptismus Iudæorum.

Tria genera patientiũ.

Arca Noe paucos saluans ecclesiam Christi significat

Figura paucitatis saluãdorum.

de quo Mat.18,Et baptismus Ioannis,de quo Ioan.1,Ego baptizo vos aqua,&c.Qualia etiam sunt baptismata hæreticorum & omnium fictè accedentium.Sed baptismus in quo est [Interrogatio bonæ conscientiæ.] Glossa,Exigitur à baptizato pura conscientia per ecclesiæ ministrum baptizantem, scilicet de obseruantia rectæ fidei & morum.Vtrum,scilicet baptizandus credat:vtrum pompis diaboli abrenuntiet , quod fit in catheciſmo [In deum] Conscientiæ dico tendentis in deum per fidem.Tale autem baptisma,ad quod cum bona conscientia acceditur,saluos facit.Saluat inquã[Per resurrectionem] exemplar,Quia sicut Christus resurrexit à morte ad vitam:sic nos in baptismo à vitijs in virtutes.Roma.6,Sumus cum illo per baptismum in mortem,vt quomodo surrexit Christus à mortuis,ita & in nouitate vitæ ambulemus [Iesu Christi] qui,scilicet Christus [Et in dextera dei [id est,in supremo loco beatitudinis. Vel in eius æqualitate secundum diuinitatem.Vel in potioribus bonis eius secundum humanitatem quæ per dexteram significatur. Mat.vltimo,Sedet à dextris dei [Deglutiens] id est,destruens plena mortis victoria [Mortem] in resurrectione in se secundũ rem.In nobis per spem in hoc quod dicit,deglutiens notatur plena mortis victoria vt sicut quod destruitur non apparet,sed totum absorbetur,sic in eo per resurrectionem. Nullum enim vestigium mortis apparuit,1.Corint.15,Absorpta est mors in victoria. Item in hoc notatur desiderium mortis Christi pro salute humani generis,quod enim deglutitur auidè sumitur. Lucæ 12, Baptismo autem habeo baptizari & quomodo coartor vsque dum perficiatur.Item in hoc notatur q̃ eius passio fuit amara.Amaræ enim passiones cito deglutiuntur.Item in hoc notatur q̃ eius dolor mortis cito transiit,sicut illud quod deglutitur cito transit.Hoc autem facit iam in se,sed etiam faciet in nobis in generali resurrectione, quando præcipitabit mortem in sempiternum.Esaiæ 31,Vnde sequitur [Vt nos] qui sumus membra eius [Effisores ipsius vitæ æternæ stabiliter.Augustinus,Vicisti nos in morientibus,vita es in resurgentibus.Victoria tua qua absorbuisti corpora morientium temporalis fuit.Victoria qua absorpta est vita resurgentium æterna manebit [Profectus in cælum]in die ascensionis [Actuum 1.Psal.A summo cælo egressio eius,&c.[Subiectis sibi angelis] qui prius erant subiecti secundum rem , tunc subiecti facti sunt secundum manifestationem.Philip.2,Vt in nomine eius omne genu flectatur,cæ.&c. [Angelis] interlinearis,primus ordo[potestatibus]interlinearis,secundus ordo [Et virtutibus] interlinearis,tertius ordo. ¶ Notandum verò q̃ ordo appellatur hic Hierarchia secũdum Dionysium.Hierarchia enim est ordo diuinus.Per angelos enim intelligitur hic Hierarchia infima. Per potestates media:per virtutes suprema.Nam virtus secundum Dionysiũ nomen generale est omnium angelorum.In omnibus enim reperire est virtutẽ & operationem:vnde quandoque nomine virtutum,omnes etiam omnium ordinum intelliguntur.Danielis 3,Benedicite omnes virtutes domini domino:hic autẽ præcipuè intelligitur per virtutes,tertia Hierarchia:quia virtus est nomen bonitatis & excellentiæ,secundum illud,Virtus est optimum de re,& virtus est influentia vltimum de potentia.Et ideo illi qui diuinam bonitatem excellentius recipiunt,merito virtutes vocantur

Caput 4.

Christo igitur passo in carne, & uos eadem cogitatione armamini,quia qui passus est in carne,desijt à peccatis:ut non iam desideriis hominum,sed uoluntate dei quod reliquum est in carne uiuat temporis.Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem gentium consummandam,his qui ambulauerunt in luxurijs,desideriis,uinolentijs,comessationibus,potationibus,& illicitis idolorum cultibus: in quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem luxuriæ confusionem blasphemantes:qui reddent rationem ei,qui paratus est iudicare uiuos & mortuos.Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est,ut iudicentur quidem secundum homines in carne:uiuant autem secundum deum in spiritu.Omnium autem finis appropinquabit.

Suprà instruxit eos ad bene viuendum,& conuiuendum fratribus : hîc verò instruit eos ad compatiendũ Christo capiti.i.ad cõpatiendũ exẽplo Christi.Vbi primò animat eos respectu passionũ imminentiũ. Secũdò respectu iam præsentiũ,ibi,Charissimi nolite peregrinari.Animat autem respectu passionum imminentiũ:primò,patiendi passiones proponẽdo : secundò,virtutũ armis eos muniendo,ibi,Estote itaq;. Assignat quinque rationes : quarum prima sumitur ex imitatione saluatoris. Secunda ex consideratione vtilitatis ex hoc autẽ prouenientis,ibi,Quia qui paratus est in carne.Tertia ex cõgruitate tẽporis,ibi,Sufficit enim præteritum tẽpus.Quarta ex intentione euangelicæ prædicationis,ibi,Propter hoc enim & mortuos. Quinta ex propinquitate finis,ibi,Omnium autem finis.Dicit ergo [Christo igitur passo,&c.]Glossa,Quia deglutiuit mortem , & nos vitæ æternæ hæredes erimus . Christo igitur tanquam exemplari præcipuo patiendi [Passo in carne] non in natura diuinitatis: sed in natura assumptæ carnis, quod significatum fuit in ariete immolato,& in Isaac liberato,vt habetur Gene.22. [Et vos eadem cogitatione armamini] id est, eius passionem recolite,& patimini pro eo similia.Glossa,Sicut ipse sponte,& nos sponte.Sicut ipse omnia tolerat, & nos toleremus, Et bene dicit armamini,quia memoria dominicæ passionis contra insultus & tentationes diaboli munit & roborat. Bernardus, Tanta est virtus crucis Christi,vt si in mente fideliter habeatur, nulla libido,nulla peccati prẽualere possit inuidia,sed continuò ad memoriam eius totus peccati & mortis,scilicet spiritualis fugatur exercitus.Similiter Gregorius,Si passio Christi ad memoriam reuocetur nihil tam durum quod non æquo animo toleretur.Threno.3,Dabo eis scutum cordis laborem tuum. ¶ Nota quomodo dominus armatus fuit in cruce.Habuit enim in capite quasi galeam,non de auro vel argẽto, sed de spinis.Habuit loricam non de ære vel ferro,sed carnem immaculatã de virgine sumptam: habuit in manibus non lanceam vel gladium,sed magnos clauos manibus affixos : in pedibus quasi calcaria clauos infixos.Pro equo verò habuit ipsam crucem. [Qui passus est in carne] id est,armamini cogitatione patiendi, exemplo Christi:quia inde prouenit vtilitas.Quia qui passus est in carne,carnales , scilicet concupiscentias per edomationem carnis extinguendo:vel corpus pro iustitia martyrio exponendo. Hoc est, duplici modo secundum Glossam,potest quis Christo crucifigi.Ad Galat.5,Christo confixus sum cruci [Desijt à peccatis]quasi mortuus peccato intendit dei seruitio.Isidorus,Mori oportet in carne mundo,ne moriamur in anima Christo.Et sumitur hîc caro pro toto homine tam interiori quàm exteriori.Vnde sensus est,Qui pas

Christus armatus in cruce.

Dupliciter quis potest Christo crucifigi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sus est in carne,id est,in se toto homine,in anima per contritionem,in carne, per maceratione: Talis desiit à peccatis omnibus tam carnalibus quàm spiritualibus[Vt non iam desideriis hominum]hoc est desideriis carnalibus, Sic enim sonat homo in carnalitate.1.Corint.3,Nónne homines siue carnales,&c. [Sed voluntate dei viuat] id est,secundum voluntatem dei faciendo bona opera [Quod reliquum est temporis] id est ad modicum quod restat sibi de spatio vitæ,supple ad agendū vel ad viuendum[In carne]id est,in vita ista corruptibili & fragili. ¶Notandum q̄ dicit, Quod reliquum est temporis,id est,reliquias temporis sui. Forte multa fercula fecit homo diabolo,vnam partem temporis exponendo in luxuriis: aliam in superbia & elatione cordis:aliam in gula,aliam in auaritia,saltem reliquias temporis sui det deo, & viuat secundum voluntatem dei. [Sufficit enim,&c.] Glossa,Iam cessat à peccatis.& meritò, quia considerata immanitate scelerum,Sufficit [Præteritum tempus] impēdisse secundum volutatem gentium:sufficit tempus præteritum,immò minus est:quia totum tempus ad pœnitentiam est datum. Apoca.1, Dedit illi tempus vt pœniteat,vnde in peccatis expenditur superfluè [Ad voluntatem gentium consummandum] id est,quod expēdistis cum gentibus fuistis gentiliter viuentes: quasi diceret,de tempore multum amisistis, sed perpetratio peccatorum quam fecistis in tempore præterito,debet vobis sufficere.Vel ad voluntatem gentiū consummandam,id est,malorum gentiliter viuentium,quibus vos conformastis peccādo,vnde & tempus præteritum consumpsistis in vanum[Qui]. s. gentiles vel gētiliter viuentes [Ambulauerūt]passibus mentis,non passibus corporis de malo in peius proficiscendo [In luxuriis] id est,luxuriandi actu [Desideriis] luxuriandi voluntate secundum Glos. [Vinolentiis] id est,inebriandi consuetudine, quæ luxuriæ occasio est. Alia litera habet violentiis,in pauperum oppressione [Comessationibus] epularum solennium assiduitate [Potationibus] id est,potandi superfluitate.Isido.Ebrietas perturbationem gignit mentis,furorem cordis,flāmam libidinis.Ideo dicitur Roma.13,Non in comessationibus,&c. [Ebrietatibus,& illicitis idolorum cultibus] in quibus consistit fornicatio spiritualis. Ponitur autem istud vltimum quasi maximum. Vnde Sapient.14,Infandorum idolorum cultura,omnis mali causa,initium & finis. Glossa.A paruis ad maximum peruenitur,non quòd peccata præcedentia sint parua quæ sunt in seipsum vel proximum,sed quia istud est directè in deum [In quibus] vitiis prædictis quæ vix reliquistis [Nunc] scilicet post conuersionem vestrā [Obstupescunt]propter insolitam vitæ nouitatem [in quo] id est,in qua [Admirantur] propter vitæ magnitudinem & difficultatem,quia stupor est timor ex consueta imaginatione:Admiratio verò est timor ex magna apprehensione.Vel stupor,de declinatione mali:admiratio de operatione boni.Glossa, Quasi impossibilis videtur incestuosis castitas, gulosis abstinenria,superbis humilitas,&c.[Non concurrentibus vobis].i.cum eis concurrentibus siue cōcordantibus.Prou.1,Pedes eorum ad malū currunt[In eandē luxuriæ confusionem] scilicet,in qua sunt,& vos aliquando fuistis[Blasphemantes].i.vituperantes vitam vestram, quia iam estis eis dissimiles:nec curetis de hoc si benefacientes blasphemamini ab eis [Qui] id est,quia ipsi [Reddent rationem] scilicet in iudicio de operibus suis.Eccle.11,Cuncta quæ fiunt adducet dominus in iudicio pro omni errato siue bonum siue malum sit [Et qui paratus est iudicare] Ad differentiam iudicum huius seculi,quos oportet causas examinare antequam iudicent. Ipse autem nouit omnia, vnde non indiget tali examinatione:& quia ipse semper est paratus iudicare,& nos semper debemus esse parati vt iudicemur.Mar.25,Et vos estote parati,&c.Iudicare inquam [Viuos & mortuos] id est,illos qui tunc viui & mortui reperientur,& bonos & malos.Act.10,Constitutus est à domino iudex viuorū & mortuorum[Propter hoc enim] Hæc est quarta ratio,quæ sumitur ex intentione euangelicæ prędicationis.Glossa, Ideo nō debetis curare malorum blasphemationem,quia propter hoc,vel sic,propter hoc,scilicet iudicii periculum euitandum [Et mortuis] morte spirituali [Euangelizatum est] id est, prædicatum est verbum euangelii [Vt iudicentur quidem] in præsenti à semetipsis,id est,puniantur & quasi condemnentur [Secundum homines in carne] id est,de factis suis humanis quæ commiserunt in carne,carnaliter,scilicet viuentes.1.Corint.11,Si nosmetipsos iudicaremus,non vtique iudicaremur.[Viuant autem secundum deum in spiritu]id est, vita spirituali,quæ est secundum deum,id est,secundum dei voluntatē.Roma.8, Si spiritu facta carnis mortificaueritis,viuetis [Omnium autem finis,&c.] ita iudicabit deus,& non tardabit iudicium generale in fine mundi.Iudicium autem personale est in morte cuiuslibet [Vel omnium finis]id est,mors ad quam sicut ad finem omnia terminantur [Appropinquabit.] Eccle.11,Nescit quòd tempus eum præteream, & mors appropinquat.Isidorus,Vita præsens,quia ipsis suis incrementis deficit,breuis est.Suo enim augmento perit,dum illud quod videtur in futuro perfici,in præterito periit.

Estote itaque prudentes,& vigilate in orationibus. Ante omnia autem mutuam in vobismetipsis charitatē continuam habentes,quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales inuicem sine murmuratione. Vnusquisque sicut accepit gratiam,in alterutrum illam administrantes: sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. Si quis loquitur,quasi sermones.Si quis ministrat tanquam ex virtute,quam administrat deus,vt in omnibus honorificetur deus per Iesum Christum: cui est gloria & imperium in secula seculorum,amen.

Hìc animat eos virtutum armis muniendo,ponens septem virtutes.Primò,discretionem. Secundò,deuotionem,ibi,Et vigilate in orationibus. Tertiò, charitatem,ibi, Ante omnia.Quartò,hospitalitatem, ibi, Hospitales.Quintò,liberalitatem,ibi,Vnusquisq; sicut accepit.Sextò,loquendi rectitudinem,ibi,Si quis loquitur,&c.Septimò,fidelem ministrationem,ibi,Si quis ministrat,&c.Dicit ergo [Estote itaque] quia,scilicet finis appropinquat,& incerta est hora [Itaque estote prudentes] id est,futura præuidentes. Deut.32, Vtinam saperent,&c.Prudentiam autem præponit,quia prudentia,vt ait Bernardus,non tam est virtus, q̄ auriga virtutum.Prudentia autem ponitur,hìc quasi ante custodem seu custodiam,Humilitas verò quasi retro custodiam. [Et vigilate] Ad habendam, scilicet prudentiam diligentes & soliciti estote, non pigri aut somnolenti. [In orationibus] Non in ludis aut luxuriis,aut comessationibus,aut cæteris malis: sed in orationibus non in vna tantùm,sed pluribus.Vnde glos.frequentibus.Et dicit,Vigilate sicut dicit glos.ne aliud cogitet,quàm illud quod deprecatur.Augu.In psalmis & hymnis cū oratis deū hoc versetur in corde quod profertur in ore.Item Glossa,Cùm stamus ad orandum,omnis carnalis cogitatio absistat, intentio cordis

sincera deum non sono vocis,sed sensu animi oret.Debemus ergo vigilare.Primò,ipsum deum incessanter diligendo.Cantic.5,Ego dormio,& cor meum vigilat,quasi dicat,'Et in dormiendo cogito de deo.Secundò,ipsum deotè laudando non dormitando siue in particularibus orationibus, siue communibus, vt in missa,vesperis,matutinis,& aliis horis canonialibus & ecclesiasticis.Thre.2,Cōsurge,lauda in nocte in principio vigiliarum. Tertiò,ipsum solicitè deprecando.1. Petr.4.Id est,in isto capit. Vigilate in orationibus. Quartò,ipsum deum affectuosè desiderando,Esaiæ 22,Anima mea desiderabit te in nocte,in principio vigiliarum. ¶Notandum si omnibus vigilandum est,maximè prælatis,qui habent custodire gregem,&c. Ex prima parte glos.videtur,quòd non valet oratio,quæ in mente non vertitur.Cuius contrarium patet, quia non possumus vitare,quin aliquid aliud cogitemus.Ex vltima parte glos.videtur quòd non oportet orare voce.Responsio,ad primum,Non dicit glos.quòd quis nihil aliud cogitet,sed dicit quòd ad hoc est vigilandum.Non enim possumus facere,quin alia cogitemus,sed ea cito repellere debemus,ne in eis moram faciamus.Ad aliud dicendum,quòd glos.non dicit orationem vocalem non esse bonam,& pro loco & tempore necessariam,sed quia mentalis est melior,quæ est cum desiderio:desiderium enim animæ loquitur deo.Psal. 9,Desiderium pauperum exaudiuit dominus,præparationem cordis eorum audiuit auris tua. [Ante omnia] id est,præ cæteris virtutibus.Ipsa enim est mater & forma virtutum,sine qua aliæ virtutes nihil valent ad meritum. [Mutuam] ab vno alteri reddendam.Roma.13,Nemini quidquam debeatis nisi,&c. [In vobismetipsis] id est,intra vos in corde,& non tantùm in signis exterioribus.1.Ioan.3, Non diligamus verbo, neque lingua,sed opere & veritate.Vt inquam in vobismetipsis,id est, propter id quod in vobis est internum,scilicet imago dei & non temporalia. [Charitatem] id est,charam dilectionem,spiritualem,non carnalem.August.in regula,Non autem carnalis,sed spiritualis inter vos debet esse dilectio. [Continuam] nō interruptam [Habentes.] Loquitur magis de continua charitate habenda, quàm de vigiliis vel orationibus.Quia vt dicit Beda,Semper diligere valemus,semper autem vigilare in orationibus, fragilitate carnis obstante non possumus. [Quia charitas operit multitudinem peccatorum] Ne appareant, scilicet ad puniendum.Glos.vt sit quod puniat deus.Prouerb.10,Vniuersa delicta operit charitas.[Hospitales inuicem] Quia non solùm in affectu,sed in effectu est.Sitis hospitales inuicem,id est,susceptores hospitū. [Sine murmuratione] quasi dicat,Et si laboretis fratres recipiendo in hospitio,tamen hylariter hoc facite, non murmurantes de longo labore vnusquisq; quasi siue sit de maioribus,siue de minoribus.[Sicut accepit]scilicet gratis.Mat.10,Gratis accepistis,gratis date. [Gratiā]'id est,quodlibet donū gratuitum. [In alterutrum].i. ad vtilitatem aliorū. [Illam administrantes] .i.quilibet in alterutrū, sicut mēbra in vno corpore sibiinuicē seruiūt.Oculus enim videt toti corpori,& pes portat totū corpus.[Sicut boni]nō auari,sed diffusiui. [Dispensatores multiformis gratiæ dei]Dicit dispensatores,vt innuat q̄ talia nō sunt dispensanda tanq̄ nostra, sed tanquam nobis ad dispensandum aliis tradita siue eredita.1.Corint.4,Sic nos existimet homo,vt ministros Christi & dispensatores,&c.Dicitur autem gratia multiformis propter multiplices effectus gratiarū: vel propter diuersos habitus virtutum : vel secundum glos. Merita multiformis gratiæ, id est, multipliciter formatæ,secundum desiderium vniuscuiusque.Hoc est dicere quòd vsus gratiæ formatur,iuxta applicationem animi ad id quod desiderat.Vt si quis se applicat ad patientiam,magis datur ei vsus gratiæ patientiæ, & sic de aliis [Si quis loquitur] id est, scientiam & officium loquendi habet. [Tanquam sermones dei.] Notatur hìc qualitas verbi proferendi,vt,scilicet sit ædificatorium sicut sermo dei.ad Ephes.4,Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat,sed si quis bonus est ad ædificationem fidei. [Si quis ministrat] scilicet aliis,id est,si quis habet officium ministrandi,siue temporalia, siue spiritualia. [Tanquam ex virtute quam administrat deus] id est,non reputet se facere ex virtute propria,sed ex gratia diuina.1. Corinthi.4, Quid habes quod nō accepisti à deo. [Vt in omnibus] factis vestris,& verbis. [Honorificetur deus]id est, totum fiat in honorem dei.ad Colos.3,Omnia in gloriam dei facite [Per Iesum Christum dominum nostrum] tanquam per nostrum mediatorem:& meritò, quia nobis à patre per ipsum fluunt. [Cui] scilicet, deo vel Christo [Est gloria] in se [Et imperium] quo ad alios [in secula] futura consecutiua[Seculorum] præsentium sine fine,non quòd in futuro sint plura secula per successionem,sed per æternitatem, quæ omnia secula continet.

An oratio omnis vocalis mente fieri debeat vel sit vtilis.

Charissimi nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem vobis fit,quasi noui aliquid vobis contingat:sed communicantes Christi passionibus gaudetetur & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes.Si exprobramini in nomine Christi,beati eritis,quoniam quod est honoris,gloriæ& virtutis dei,& qui est eius spiritus super uos requiescet. Nemo autem uestrum petiatur:quasi homicida,aut fur,aut maledicus,aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus,non erubescat,glorificet autem deum in isto nomine,quoniam tempus est,ut incipiat iudicium à domo dei Si autē primùm à nobis,quis finis eorum qui non credunt dei euangelio.Et si iustus quidem uix saluabitur,impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secundum uoluntatem dei,fideli creatori commendent animas suas in benefactis.

Hìc animat eos ad patientiam exemplo Christi respectu passionum iam præsentium,in quibus iam erant,Exhortans eos ad patiendum. Primò,perseueranter.Secundò, libenter, ibi, Sed communicantes, &c. Tertiò,fiducialiter,ibi,Si exprobramini.Quartò,innocenter,ibi,Nemo autem vestrū.Quintò, glorianter, ibi, Si autē vt Christianus.Quintò,humiliter,ibi,Itaque & hi qui patiuntur.Dicit ergo [Charissimi]Glos. Hæc bona facite,& pro nulla tribulatione cessate:& vocat eos charissimos.Charos quidem quia homines: Chariores,quia fideles:Charissimos,quia vitæ æternæ hæredes. [Nolite peregrinari]id est,reputare vos alienos à Christo capite,vel à societate membrorum ecclesiæ.Vel nolite peregrinari,id est,à statu fidei ac ab amore dei alienari.Qui enim peregrinatur locum suum dimittit.Locus autem animæ deus est, à quo non debemus peregrinari, [In feruore]id est,tribulationis ardore.Vnde tribulatio camino & fornaci comparatur.Eccles.27,Vasa figuli probat fornax. Quia vt dicit Greg.Quod fornax auro,quod flagellū grano, hoc facit tribulatio viro iusto.[Qui ad tentationem vobis sit]id est ad probationem,Et sic ad bonumvestrum, & ideo non debetis inde facere damnum vestrum.Solet enim deus tentare bonos.Gene.22,Tentauit deus

Quid peregrinari in tribulationibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qui christi iuniores tentantur

Abraham,&c. [Quasi noui aliquid vobis contingat] quod,scilicet non contigerit aliis,quasi dicat,Tentari & persecutiones pati non est nouum,sed antiquum,& frequēs:nec factum solùm vobis,sed omnibus sanctis.2. Timo.3,Qui piè volunt viuere in Christo persecutionem patientur.Alia litera habet, Nolite mirari in feruore,&c.Et hoc dicitur quibusdam,qui quandiu sunt in seculo nō sentiunt tentationem aliquam: sed statim quando sunt aggressi pœnitentiam vel religionem tentantur,& de hoc mirantur,sed non est mirandum.Et dicit Grego.Illos pulsare diabolus negligit,quos quieto iure se possidere sentit. Christus in deserto tentatus est.Mat.4.Iudith 11.Dixit Holofernes,Nunquam volui nocere viro, qui voluit seruire Nabuchodonosor. [Sed communicantes Christi passionibus] id est,ad similitudinem eius patientes.Et dicit,cō municantes,quasi in parte capientes,quia ad fastigium eius non possumus ascendere. Vel communicantes, id est,cùm Christo patientes.Et dicit passionibus in plurali, Quia tota vita Christi fuit passio, & quia multa passus est.Mat.20,Tradetur gentibus ad illudendum & flagellandum & conspuendum,&c. [Gaudete] Pro regis vestri conformitate in præsenti.Iaco.1,Omne gaudium existimate fratres,&c. [Vt] scilicet multo gaudio passionum. [In reuelatione gloriæ eius] id est, in futuro iudicio quando gloria Christi reuelabitur [Gaudeatis] mente [Exultantes] corpore.Habebunt enim sancti gaudium interius & exterius, spirituale & corporale,non quòd gaudium sit in corpore tanquam in subiecto:sed tantum erit gaudium in anima,quòd per tripudium manifestabitur,& apparebit in corpore.Psal.83,Cor meum & caro mea exultauerunt,&c.Psal.Exultabunt sancti in gloria,exultabunt.Primò,de puritate conscientiæ.Prouerb.19,Cor gaudens exhilarat faciem,id est,conuersationem exteriorem.Eccle.30,Non est oblectamentum,&c. Secundò, de virtutis adeptione.Esaiæ 11,Gaudens gaudebo in domino,quia induit me vestimento salutis,id est, virtutibus,igitur meritis.Tertiò,de bona operatione.Prouerb.21,Gaudium est iusto facere iustitiam. Quartò,de tribulatione pro Christo perpessione,sicut hìc communicantes Christi passionibus gaudete. Act.5, Ibant apostoli gaudentes, &c. Quintò de diuini auxilii confortatione. Abachuc 3, Ego autem in domino gaudebo,&c.Sextò,de mercedis æternę promissione.Mat.5,Gaudete & exultate,ecce enim merces vestra, &c.Septimò,de peccatorum conuersatione.Philipen.4, Fratres mei charissimi & desideratissimi gaudium meum,& corona mea,sic state in domino.Octauò,de profectu conuersorum & vtilitate,vnde illud, Gauisus sum quoniam inueni te cum filiis tuis ambulantem in veritate [Si exprobramini] quasi dicat,etiam debetis gaudere,quia si exprobramini,id est,opprobria sustinetis. [In nomine Christi] Glossa,Permanentes in confessione nominis eius.Vel in nomine Christi,id est,pro nomine eius,eo quòd à Christo appellamini Christiani. [Beati estis] Iam in spe,tandem in re.Lucæ 6, Beati eritis cùm vos oderint homines, & exprobrauerint,&c. [Quoniam quod est honoris] de bono opere [Et gloriæ] De testimonio conscientiæ. [Et virtutis dei] In resistentia passionis & tentationis illatæ vel oblatæ,& sic exponitur de beatitudine.Vel quod est honoris quantum ad animam,quia est magnus honor purificari angelis miseratione creatoris. Et quod est gloriæ,quantum ad stolam corporis,quod & reformabitur.Reformabit enim corpus humilitatis nostræ,&c. [Et virtutis dei] quo ad impassibilitatem vtriusq; & incorruptionem, Surget enim in virtute. Et de his tribus.Roma.2,His qui secundum patientiam boni operis gloriam & honorē, & incorruptionē quærentibus vitā æternam,Istud inquā totum [Super vos requiescet] In hoc notatur q; habebsit iam dicta

Spiritus sanctus est christi.

inuisibiliter & inamissibiliter. [Et requiescet super vos spiritus.] s. sanctus [Qui est eius] scilicet Christi. Et dicitur Christi,quia procedit ab eo secundum diuinitatem ad confutandum errorem Græcorum. Vel eius etiam secundum humanitatem,quia ei datus est non ad mensuram.Hìc spiritus modò requiescit in nobis per pacem pectoris:In futuro autem,per pacem æternitatis: tunc requiescet sine omni motu & turbatione. [Super vos] Non solùm in vobis,in quo notatur plenitudo,non solùm sufficientiæ,sed & superfluentiæ.[Nemo autem vestrum,&c.]Quia beatus qui patitur in nomine Christi.Nemo,inquit,vestrum,scilicet fidelium [Patiatur quasi homicida] id est,pro crimine suo.Quia vt dicit glos.Martyrem nō facit pœna,sed causa.Ibi enim vt dicit glos.nullum præmium expectatur,sed fortè initium est pœnæ. Quod intelligendum est,si inuitus omnino patiatur,aut maneat in voluntate peccati seu peccandi. Tangit autem quatuor crimina:quibus proximo nocetur,quæ lex punit:primò dicit [Homicida] qui nocet in propria persona proximi:secūdò dicit[Aut fur]Qui in substantia,sed occultè[Aut maledicus]Qui in fama[Aut alienorum appetitor] id est,inuasor,qui nocet in substantia manifestè.Vel dicitur alienorum appetitor,qui nocet proximo in vxore sua. Ponit autem peccata in proximum non in seipsum, quia talia lex puniebat. [Si autem vt Christianus] id est,Christi imitator,& discipulus sine culpa sua patitur [Non erubescit] Quia pati pro Christo potius est gloria,quàm erubescentia.Act.5,Ibant apostoli gaudentes à conspectu consilii,&c. [Autem] pro sed [Glorificet deum] scilicet laudando,& ei gratias agendo,[In isto nomine] scilicet Christiano,pro quo patitur,de hoc quòd pro isto nomine dignus habitus est pati. [Quoniam tempus est] Glo. Ideo patiendum est pro nomine Christi,quoniam tempus est in præsenti placitum & optimum. [Vt iudicium] scilicet diuinæ vltionis,quia nullum apud Christum remanet impunitum,vt dicit glo.[Incipiat à domo dei] id est,à sanctis qui sunt de familia dei,& numero,& meritò:terminabitur verò tempore futuro in diabolo,quia boni puniuntur in præsenti temporaliter,mali verò in futuro æternaliter.2.Mach.6, Non enim sicut in cæteris nationibus deus patienter expectat,vt eos cùm iudicii dies venerit, in plenitudine peccatorum puniat. [Si autem iudicium] scilicet vltionis diuinæ incipit. [Primum à nobis] scilicet fidelibus, qui de peccatis pœnitendo iam veniam impetrauimus. [Quis finis eorum qui non credunt euangelio]scilicet erit,quasi dicat,nullus.Glos.Si cruciat hìc quos amat & flagellat filios:quid debent sperare serui iniqui & nequissimi? Luc.22,Si in viridi hoc fuerit,quid erit in arido ? Prouerb.11,Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator ? [Et si iustus quidem] Reddens deo & proximo quod suum est. [Vix saluabitur] Glos.Aestuando,decertando cum magno certamine,& cum magna difficultate. Act.14, Per multas tribulationes oportet intrare,&c. [Impius] quo ad fidem [Et peccator] quo ad mores [Vbi parebunt] id est,nusquam hìc apparere meruerunt,qui à deo,qui vbique est & locus omnium,se elongauerint.Apparebunt verò secundum glo.in terratico loco,scilicet,in inferno, non cælo vel in mundo. Psal.36, Quæsiui

eum & non est inuentus locus eius,vel loci est locatum saluare,& locati locum appetere. Hoc autem non est reperire in inferno:ideo non dicuntur esse in loco. [Itaque & hi.&c.] Glossa, Quia iudicium incipit à domo domini.Itaque & hi,scilicet fideles [Qui patiuntur secundum voluntatem dei]id est,sicut deus vult eos pati,scilicet sine culpa sua:vnde subdit [In benefactis] hi inquam [Commendent animas suas] Gloss. Commendent animas suas deo,de se nihil præsumentes,vt hìc secundum quod vult purget,& beatificet in futuro. [Fideli creatori] qui habet voluntatem conseruandi,quia fidelis est:Potestatem quia creator est.2. Timo.1,Scio cui credidi & certus sum,quia potens est,&c. Vnde & dominus in passione sua deo patri spiritum suum commendauit.Lucæ 23,In manus tuas domine commendo spiritum meum. ¶Nota super illud [Si vix iustus saluabitur,&c.] Notandum quòd multæ sunt causæ,quare iustus vix saluabitur.Vna causa est,propter meritorum nostrorum indignitatem.Roma.8,Non sunt condignæ passiones, &c.Secundò, propter corporis & animæ contrarietatem.ad Gala.5,Caro concupiscit aduersus spiritum,&c. Tertiò,propter carnis grauitatem & corruptionem.Sapient.9,Corpus quod corrumpitur aggrauat animam.Mat.11, Regnum cælorum vim patitur,& violenti,&c.Quartò,propter viæ arctitudinem.Mat.7,Arcta est via quę ducit ad vitam.Quintò,propter bonorum operum difficultatem,quia virtus consistit circa difficile. Sextò,propter iustitiæ nostræ incertitudinem.Esaiæ 64,Iustitiæ nostræ tanquam pannus menstruatæ.Grego. Iustitia vestra ad examen diuinæ iustitiæ adducta,iniustitia est:& sordet in discretione iudicis, quod in consideratione fulget operātis.Septimò,propter iudicis districtionem. Psal.143, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine,quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Anselmus, Quæ nunc bona esse putas,quæque nunc mala esse non putas,apparebunt ibi.i.in iudicio,nudata facie,ingenua peccata.

Vix iustus saluabitur multis rationibus.

Caput 5.

Seniores ergo qui in vobis sunt obsecro consenior,& testis Christi passionum,qui & eius quæ in futuro reuelanda est,gloriæ communicator.Pascite qui in vobis est gregem dei: prouidentes non coactè sed spontaneè,secundum deum:neque turpis lucri gratiæ,sed voluntarie,neque ut dominantes in cleris,sed forma facti gregis ex animo:cùm apparuerit princeps pastorum,percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

Post exordium in 1.cap.ponit narrationem,In tribus sequentibus cap.hoc vlti.ponit conclusionem,in qua ex præmissis recapitulando infertur.Ponitur primò auditorum exhortatio.Secundò, epistolæ commēdatio,ibi,Per Syluanum fidelem.Tertiò,scribentis affectio,ibi,Salutat vos,&c.Auditorum autem exhortatio ad obseruantiam prædictorum,tria continet.Primò, officium maiorum.Secundò,minorum,ibi,Similiter & adolescentes.Tertiò,omnium,ibi,Omnes enim inuicem.In prima parte,primò,ponitur exhortationis forma.Secundò,materia,ibi,Pascite qui in vobis est gregem.Tertiò,finis,ibi, Vt cùm apparuerit. Dicit ergo [Seniores] Glos.Et quia oportet pati,& qui pascuntur animas suas,commendant deo, Seniores inquam quasi ætate,vel cura,scilicet presbyteros,quia presbyter Græcè senior Latinè dicitur. [Qui in vobis sunt] Non dicit super vos,sed in vobis,quia rector debet esse inter subditos,quasi vnus ex ipsis. Eccles.32. [Obsecro] Non impero,sed per sacra adiuro, insinuando potius charitatem quàm authoritatem. [Consenior] Ego,scilicet.glos.Fauorem captat ex semili ætate:ex hoc etiam innuit , quòd magis sibi credendum est,quia in antiquis est sapientia,& in multo tempore prudentia : vt habetur Iob 12. [Et testis Christi passionum] Tum quia ipsum patientem vidit:tum quia propter eum multum sustinui. [Qui & eius]gloriæ æternæ [Quæ reuelanda est] id est,manifestanda [In futuro] scilicet in die iudicii. Esaiæ 40, Reuelabitur gloria domini [Communicator sui] scilicet in Christi transfiguratione,& in eius resurrectione mihi facta apparitione:& de quo obsecrat subdit[Pascite inquit]scilicet verbo & exemplo & spirituali subsidio:vnde ter dictum est Petro,Ioan.vlti.Pasce oues meas,pasce,pasce.Non dicit, tonde, vel excoria. Hiere.6, Pascet vnusquisque eos qui sub manu sua sunt,id est sub iurisdictione. [Gregem dei] id est congregationem ouium Christi fidelium.Act.20,Attendite vobis in vniuerso grege,&c. [Qui in vobis est] Glo.Inter vos,vel vos ipsi estis,qui debetis considerare gregem vestrum non tanquam minorem,sed vos communes exhibere ei. Ezech.32,Rectorem te posuerunt,noli extolli : sed esto in illis,id est inter illos,quasi vnus ex ipsis. Contra hoc faciunt sæpius multi prælati pascentes semetipsos,& gregem derelinquentes.Ezech.33,Væ pastoribus Israel,qui pascebant semetipsos.Et ibidem. Quod crassum erat comedebatis.&c.Postea docet modum pascendi triplicem,sed spontaneè:non inuitè,non cupidè,non superbè:vnde dicitur [Prouidentes] Glos.Illis subditis de omnibus necessariis tam animæ quàm corporis.Prælati enim sunt oculi corporis ecclesiastici,& ideo tori corpori debent prouidere.Cant.5,Oculi eius sicut columbæ [Non coactè] non propter necessitatem inopiæ vitandam exerceatis pastoralem curam [Sed spontaneè] Ita quòd necessitas victus ad hoc nō pertrahat. Non est spontaneus,quem paupertas vrget:aut voluntarius,quem cupiditas trahit. [Secundum deum] vt nihil nisi diuinum prædicetis.Contra illos qui prædicāt mendacia propter quæstum.Et sic sumitur,ly secundum materialiter.Vel secundum deum,id est,seruando formam quam Christus seruauit,prædicando & prouidendo indigentibus quantum in se erat. Et sic sumitur hic ly secundum, formaliter.Vel secundum deum,id est vt deum finem vestrum ponatis,nihil aliud quærentes præter ipsum.Vel propter ipsum,scilicet principaliter.Et sic sumitur finaliter,quasi dicat,Propter ipsum debetis regere & prædicare non temporalia [Neque turpis lucri gratia] gratia, id est causa prouideatis vel prædicetis, quasi dicat, Nullus quæstus amor vos compellat,vel dignitatis appetitus,sed amor dei & vtilitas proximi.Vnde subdit [Sed voluntariè] id est gratuitè.Gloss.Cuncta opera religionis debent esse voluntaria.[Neque] supple fitis pascentes vel prouidentes.[Vt dominantes] alios,scilicet vobis imperiosè subiectos esse volentes.Et no tandum quòd dicit,Neque vt dominantes non solùm non dominantes,quia nihil debent exterius prætendere per quod possit de eis opinari,vt videantur velle dominari. [In cleris] id est,in dignitatibus forte diuinæ electionis obtentis.Nam cleros idem est quòd sors,secundum illud Psalm.67,Si dormiatis inter medios cleros,&c.Vnde remouet hìc triplex motiuum suscipiendi ac exequendi officium prælationis seu prælaturæ & prædicationis,scilicet penuriam,auaritiam,& superbiam. [Sed forma facti gregis] scilicet fitis, id est, exemplar bene viuendi,vt per vos alii informentur ad scientiam, & honestam conuersationem. Forma in-

Qualem oporteat esse pastorem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pastor est forma gregis.

quàm non substantialis,sed accidentalis quæ separata à subſtantia,nihil est.Sic prælatus separatus à grege nihil valet,vnde idolum dicitur.Zacha.5,O pastor,& idolum derelinquens gregem,&c.Item forma ad cuius aspectum informentur alii,& concipiant fœtus similes.Sicut ad aspectus virgarum oues Iacob concipiebant secundum colores quos videbant,Gen.19,Sed quomodo possent alios formare,qui in seipsis sunt informes & monstruosi. Bernard. Monstruosa res est, sedes prima,vita ima,gradus supremus,satus infimus, vultus grauis,actus leuis,sermo multus,fructus nullus,ingens authoritas,& animi instabilitas, vel forma factiua & non fictiua.Grego.Informis est vita pastoris qui modò calicem domini signat , modò talos agitat, qui in auibus cæli ludit,modò canes instigat.Non sic fuerunt forma antiqui prælati,vt apostoli,martyres& confessores,qui non causa dominandi,sed laborandi prælaturas suscipiebant. Philip. 3, Obseruate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nostrã.Et hæc [Ex animo] non fictè sicut hipocritæ,qui omnia faciunt vt videantur ab hominibus. [Vt cùm apparuerit] quasi dicat, hoc præmium consequimini cùm apparuerint in iudicio,scilicet qui modò est absconditus [Principes pastorum] id est Christus, qui est summus pastor.Io.10,Ego sum pastor bonus [Percipiatis] id est perfectè recipiatis [Immarcesibilem] id est,incorruptibilem [Gloriæ coronam] id est vitam æternam, quæ non habet principium, nec finem ad modum coronæ.2.ad Timo.4,Reposita est mihi corona iustitiæ.Vel coronam vocat immarcesibilem aureolam quę debetur prædicatori dei,de qua ad Philip.4,Fratres mei desideratissimi, gaudium meum & corona mea.

Similiter adolescentes,subditi estote senioribus. Omnes enim inuicem humilitatem insinuate: quia dominus superbis resistit,humilibus autem dat gratiam.Humiliamini igitur sub potenti manu dei,ut uos exaltet in tempore uisitationis, omnem solicitudinem uestram proiicientes in eum:quoniam ipsi cura est de uobis.

Hìc ponitur exhortatio minorum,dicens[Similiter] scilicet ex animo & non fictè [Adolescentes]qui indigetis repressione & subiectione,quia adolescentia & voluptas vana sunt.Eccle.11 [Subiecti estote] nõ rebelles [Senioribus] id est,prælatis superioribus,eis obediendo.Hebrę.vlti. Obedite præpositis vestris,& subiacete eis.Bernardus,Magnum est inobedientiæ vitium,per quod angelus cælum, homo paradisum, & Saul regnum perdiderunt. [Omnes enim inuicem, &c.] Hìc docet officium omnium.Et primò qualiter se habeant ad seinuicem.Secundò qualiter ad deum,ibi,Humiliamini. Tertiò, qualiter ad aduersariorum, ibi,Sobrii estote.Quartò,ad hoc promittit eis diuinum auxilium,ibi,Deus autem omnis gratiæ. Dicit ergo [Omnes enim] scilicet tam prælati quàm subditi.Gloss.Et senes & iuuenes debent humilitatem habere,senes regendo,iuuenes obsequendo [Inuicem] minores ad maiores & econuerso[Humilitatem insinuate.] Non tantùm interius in corde habete,sed etiam exterius in factis,& verbis,& signis , ostendite vt sitis parati vnus alteri subuenire,quod notatur per verbum insinuate.Quod enim in sinu est, promptum & paratum est.Isidorus,Agnoscat se episcopus seruum esse non dominum : talem igitur subditis se præstare debet,vt non solùm authoritate,verùm etiam & humilitate clarescat [Quia deus superbis resistit] Spiritualiter eos amplius cæteris peccatoribus puniendo,vt patet in Lucifero.[Humilibus autem dat gratiam] specialiter propter maiorem sui examinationem gratia replendo,vt patet in beata virgine.Lucæ 1.Idem habetur Iaco.4. ¶Notandum de vase secundum quòd magis habet de vacuitate , magis habet de capacitate, si parum peruersi nihil. Videat ergo quilibet in seipso quantum habet de vacuitate humilitatis , quia tantum habebit de capacitate gratiæ gratum facientis.Et ex quo dat gratiam humilibus [Humiliamini igitur] humilitate voluntaria non coacta [Sub potenti manu dei] id est,sub deo qui manum,id est virtutẽ habet potentem.Vnde vel nos humiliabimus nos ei,vel ipsa opprimet nos,quia ipsam eius manum effugere impossibile est,vt habetur Sapient.10, Loquitur autem modo humano quo quis solet humiliari , quia videt manum potentem extentam & paratam ad ictum de super venientem.Et hoc[Vt vos exaltet] quia,Qui se humiliat exaltabitur,Lucæ 18. [In tempore visitationis]id est,in die iudicii,quando deus iudicabit mundum. Soph.1,Scrutabor Hierusalem in lucernis & visitabo super viros , &c. Vos dico [Omnem solicitudinem] Glos.corporis & animæ [Proiicientes] id est,procul à vobis eiicientes.Mat.6,Nolite soliciti esse dicentes, quid manducabimus aut quid bibemus.&cæt. [In eum] Gloss. Sicut anchora in mari, sic nauis quæ est in periculo subuersionis.Per anchoram quę in profundum maris proiicitur,firmatur,& sic secura efficitur: sic qui totum proiicit se in deum firmatur in ipso. Augu. Proiice te in deum,non est tam crudelis vt se subtrahat,& te cadere permittat.Psal.54,Iacta cogitatum tuum in domino,&c. [Quoniã ipsi cura est de vobis] scilicet specialis,licet sit ei cura generalis de omnibus.Sapient.6, Pusillum & magnum ipse fecit : æqualiter est ei cura de omnibus.Vnde dicit Psal.Dominus solicitus est mei,scilicet specialiter. ¶Notandum est autem quòd triplex est solicitudo,quædam prouidentiæ spiritualis quo ad animam,de qua 1.Corint.7,Qui sine vxore est solicitus est quæ sunt domini. Secunda est prouidentia corporalis,quo ad corpus , de qua vbi suprà dicit Apost.Volo vos sine solicitudine esse:non quòd sit mala ex toto & de se,sed quia impedit à maiori bono,scilicet à contemplatione æternorum.Tertia est prouidentia curiositatis:de qua Mat.6,Dico vobis ne soliciti sitis animæ vestræ,quid manducetis,&c.Ista est superfluitatis,vel de præter necessariis.Prima præcipitur Roma.12,Qui præest in solicitudine:secunda permittitur: tertia prohibetur.

Inobedientiæ vitium magnum.

Triplex solicitudo.

Sobrij estote & uigilate,quia aduersarius uester diabolus tanquam leo rugiens circuit,quærẽs quem deuoret. Cui resistite fortes in fide,scientes eandem passionem ei quæ in mundo est uestræ fraternitati fieri.

Hìc docet qualiter se habeant ad aduersarium,nempe resistendo ei.Vbi primò hortatur eos ad vigilantiam:secundò ad resistentiam,ibi,Cui resistite:tertiò subiungit vtriusque causam,ibi,Scientes eandem. Dicit ergo [Sobrii estote] quasi dicat,Ita facite vt & vos collaboretis adiutrici gratiæ,& ad hoc sobrii estote corpore.Sobrietas enim multùm iuuat si habeatur in omnibus actibus nostris tam verbis quàm factis , & in maceratione corporis:vnde ad Titũ 2,Sobriè & piè & iustè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ dei. [Et vigilate animo] Præponit autem sobrietatem vigiliis , vt causam effectui.Lucæ 21,Attendite ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate. Et hoc necessarium habetis [Quia aduersarius vester] id est,qui semper fidelibus aduersatur [Diabolus]id est deorsum fluens.Semper enim deorsum fluit quantum ad se meritò.Et intentione quantum ad alios. Esaiæ 14, Veruntamen in

infernum detraheris in profundum laci.Vel dicitur diabolus,quasi duplicem bolum in nobis quærens, scilicet corpus & animam [Tanquam leo]per superbiam & elationem [Rugiens] per continuam nocendi esuriem[Circuit]propter malitiæ suæ fraudem & superbam infatigabilitatem [Quærens] propter fallendi studiositatem [Quem deuoret] propter sui implacabilem crudelitatem.Vnde Iob 1,Circuiui terram,&c. Gloss. Tanquam hostis obsidens muros clausos.Explorat an sit aliqua pars murorum minus stabilis cuius aditu ad interiora penetret,offert oculis formas illicitas & faciles voluptates,& leuia esse peccata,vt visu destruat castitatem & omnem virtutem.Aures per canora tentat,vt molliat Christianum rigorem. Linguam conuitio prouocat.Manum iniuriis lacessentibus ad cædẽ instigat:honores terrenos promittit, vt cælestes adimat.Et cùm latenter non potest fallere,apertos addit terrores:in pace subdolus,in persecutione violentus.Sicut ergo qui vult accipere castrũ aliquod circuit ipsum,videlicet si est ibi in muro aliqua ruptura , vel defectus alicuius virtutis per quem possit ingredi. Iob 3, Quasi rupto muro,& aperta ianua irruerunt super me. [Cui resistite] suggestionibus eius non consentiendo.Iaco.4, Resistite diabolo,& fugiet à vobis. Glos.Tantum debet esse animus paratus ad resistendum,quantum diabolus paratus ad impugnandũ[Fortes in fide] tanquam scuto.Ephe.6,In omnibus sumentes scutum fidei,in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.Fortitudo terrestris non valet ei resistere,sed solùm cælestis.Iob 41, Non est potestas super terram,&c. ¶Notandum q̃ Petrus ponit ex parte nostra quatuor,quæ sunt contra quatuor ex parte diaboli.In hoc enim q̃ dicitur aduersarius,notatur eius peruersitasvt noceat.Zach.3,Satan stabat à dextris eius vt aduersaretur ei.In hoc q̃ dicitur leo,notatur eius fortitudo ne quis ei resistat.Iob 41,Non est potestas,&c.Item in hoc quod dicitur,Rugiens,notatur eius crudelitas ne cui pareat.Iere.6, Crudelis est,& nõ miserebitur.Item in hoc quod dicitur,Circuit,notatur eius solicitudo ne quis effugiat.Iob 1, Circuiui terram,&c.Econuerso Petrus ponit contra aduersarium resistentiã,cui inquit,Resistite,Iaco.4, Resistite diabolo,&c.Grego. Non est timendus hostis qui non vincit nisi volentem. Item fortitudini diaboli apponit fortitudinem virtutem:vnde dicit,Fortes. Contra crudelitatem apponit fidei mansuetudinem,vnde dicit, In fide:vt Eccle.4,In fide & lenitate sanctum fecit illum.Contra solicitudinem ponit vigilantiam:vnde dicit,Vigilate.1.Corint.vlti.Vigilate & state in fide [Scientes] Ita dico,resistite illi [Scientes eandem passionem.]i.consimilem tribulationem & tẽtationem [Ei fieri] scilicet diabolo[Fraternitati vestræ quæ in mũdo est] id est,fratribus vestris per mũdum dispersis.q.d. Non existimetis vos solos hæc sustinere à diabolo, immò hoc est commune omnibus sanctis.2.Timo.3, Omnes qui piè volunt viuere in Christo,&c.Vel sic, scientes eandem passionem ei quæ in mundo est,id est,eandem tentationem quam facit diabolus mundanis hominibus,vestræ fraternitati fieri,id est,vobis fratribus, quasi dicat, Non putetis euasisse tentationes eo quòd fideles estis,immò magis eo ipso cauete.Ecclę.2,Fili accedens ad seruitutem dei,&c.

Diaboli astutiæ in tẽtando cautela.

Deus autem omnis gratiæ qui uocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu modicum passos,ipse perficiet confirmabit,solidabitque.Ipsi gloria,& imperium in secula seculorum. Amen. Per Syluanum fidelem fratrem uobis ut arbitror,breuiter scripsi: obsecrans & contestans hanc esse ueram gratiam dei in qua & statis.Salutat uos ecclesia, quæ est in Babylone collecta : & Marcus filius meus.Salutate inuicem in osculo sancto. Gratia uobis omnibus qui estis in Christo Iesu. Amen.

Hìc promittit diuinum auxilium.Glos.quod ex vobis est facite [Deus autem omnis gratiæ] scilicet dator est,videlicet fidei,spei,& aliarum virtutum:vel omnis gratiæ,quia bonorum temporalium spiritualium & æternorum [Qui vocauit vos] vocatione interiori per inspirationem ,& exteriori per prædicationem [In æternam gloriam suam.]i.vt sitis participes gloriæ suæ,quæ æterna est[In Christo Iesu]id est,per Christum Iesum.Vel in Christo Iesu.i.vos existentes in Christo Iesu,sicut membra in capite.Vel in Christo Iesu.i.in fide,& pro fide Christi Iesu. Vos dico [Modicum passos] respectu præmii quod estis recepturi. 2. Corint.4,Id quod in præsenti est momentaneum,& leue tribulationis vestræ suprà modum in sublimitate gloriæ æternæ [Ipse.]s.qui vos vocauit [Perficiet] in bono [Confirmabit] contra malum culpæ[Solidabitq;] contra malum pœnæ.Vel perficiet rationem cognitionis veritatis.Confirmabit concupiscibilem in amorem bonitatis.Solidabit irascibilem in detestationem totius peruersitatis.Vel perficiet contra mundum,confirmabit contra carnem,solidabit contra dęmonem.Vel perficiet contra concupiscentiam carnis, confirmabit contra concupiscentiam oculorum,& consolidabit contra superbiam vitæ [Ipsi gloria] in se, [Et imperium] ad alios [In secula] consecutiua [Seculorum.]i.in æternum [Amen.]Confirmatio est prædictorum[Per Syluanũ fidelem fratrẽ] Hìc ponit epistolæ suæ cõmendationem.q.d.Prædicta seruare debetis,nam ego per fidelẽ fratrem.Glo.Qui mihi necessarius erat,sed causa salutis vestræ eũ dimisi.[Vobis vt arbitror breuiter scripsi] Glo.vt cito possitis intelligere.Et dicit vt arbitror quia aliquãdo qui loquitur putat breue esse quod aliis longũ videtur [Obsecrans] vos.i.ad faciendũ adiurans[Et contestans.]i.testimonio scripturarũ affirmans [Hanc esse verã dei gratiam.] s.fidei Christi quã vobis prædico ad eius imitationem.Et dicit hanc gratiã esse veram,ad differentiã illius quæ vana est,de qua Prou.vlti.Fallax gratia & vana pulchritudo[In qua statis.]i.permanetis iuxta doctrinã meam. Vel in qua statis immobiles in aduersis, Ad Gala.4,State & nolite iterũ iugo seruitutis contineri[Salutat vos ecclesia]Hìc ostenditur affectio scribentis.Et primò salutat eos ex parte aliorũ.Secũdò mãdat salutari adinuicẽ ex parte sua,ibi,Salutate.Tertiò,ipsemet eos salutat,ibi,Gratia vobis,&c.Dicit ergo,Salutat vos ecclesia.i.cõgregatio fideliũ [Quæ est in Babylonẽ collecta]Glo.Romanam vocat Babylonẽ propter confusionem multiplicis idololatrię.In cuius medio sancta ecclesia adhuc rudis & parua iam fulgebat,sicut in Babylone gẽs Israelitica captiua.Et specialiter[Marcus.]s.euangelista[Filius meus.]i.quem baptizaui & instruxi [Salutate inuicem] in signum.s. cõmunis fidei & charitatis(in osculo sancto).Glo.pacifico,colũbino,non ficto,non subdolo.Hinc inoleuit in ecclesia osculũ pacis.Simile.2.Cor.2,Salutate inuicẽ in osculo sancto[Gratia vobis omnib⁹]Sicut à gratia incœpit,ita à gratia finẽ facit:vt sicut ad locũ vnde exeunt flumina reuertentur:vt habetur Eccl.10.[Vobis omnibus]inquã,supple sit graria[Qui estis.]s.permanentes.i.qui permanetis fide & opere[In Christo Iesu] Quia non est in altero salus, Act.4.

Roma Babylõ à Petro nuncupata.

Finit prima Epistola B. Petri apostoli.

Universidad de Deusto
Biblioteca

✠B. PETRI APOSTOLI EPISTOLA CANONICA II.

Caput 1.

SImon Petrus seruus, & apostolus Iesu Christi, iis qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia dei nostri & saluatoris Iesu Christi, Gratia nobis & pax adimpleatur in cognitione dei, & Christi Iesu domini nostri. Quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis suæ quæ ad uitam & pietatem donata sunt, per cognitionem eius qui uocauit nos propria gloria & uirtute: per quæ maxima & pretiosa nobis promissa donauit, ut per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ: fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem.

Liber iste diuisus est in quatnor partes iuxta numerum authorum, vel in septem iuxta numerum epistolarum. In prima Petri posita est principaliter instructio in moribus. Hic autem ponitur principaliter instructio in fide. Diuiditur autem hæc epistola in partes tres. Primò enim prouocat ad conseruationem catholicæ veritatis. Secundò reuocat à seductione hęreticæ prauitatis in 2.ca. Tertiò subiungit causam vtriusque, 3.cap. Prouocat autem ad conseruationem catholicæ veritatis quadrupliciter. Primò pleniorem eis cognitionem veritatis optando. Secundò ad opera virtutis eos exhortando, ibi, Vos autem curam omnem. Tertiò pro eis suam in veritate conformandi similitudinem indicando, ibi, Propter quod vos semper incipiam &c. Quartò veritatem susceptam eis commẽdando, ibi, Non enim indoctas fabulas, &c. In prima parte primò ponitur persona salutans: secundò personæ salutatæ, ibi, His qui coæqualem: tertiò forma salutationis, ibi, Gratia vobis: quartò explanatio formæ, ibi, Quomodo omnia. In qua tangitur cognitio quam in eis optat adimpleri. Dicit ergo [Simon] Hanc epistolam vt dicit glossa, scribit eisdem quibus & præcedentem, scilicet electis dispersionis, proselytis, Ponti, Galatiæ, Asiæ, & Bythoniæ. Cuius intentio est hortari eos. Et primùm bene viuere, contra deceptionem hæreticorum, sicut præcedenti contra persecutiones tyrannorum. Dicit ergo inquam [Simon Petrus] Duo nomina eius ponit, quorum prius primum fuit ei impositũ, & fuit mutatum in secundum. Ioan. 1, Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. Dicitur autem Simon propter obedientiam diuinæ legis, Petrus propter agnitionem veritatis. [Seruus] propter humilitatem conuersationis. [Et apostolus] propter authoritatem officii, vel dignitatis [Apostolus] inquam [Iesu Christi] Glo. Nuntius saluatoris & regis nostri, qui authoritatem contribuit mittendi [His] scilicet proselytis electis aduenis, dispersionis, Ponti, Galatiæ, Cappadociæ [Qui coæqualem fidem] id est, eandem, quia vna fides, vnum baptisma, Ad Ephe. 4. [Nobiscum] id est, cũ apostolis ex statu Iudaismi naturalis ad Christum conuersis. Cùm tamen illi primò ex gentilitate venerunt [Sortiti sunt] diuina electione adepti. Ephe. 1, Sorte vocati sumus, prædestinati secundum propositum eius. Et bene sortiti: quia sicut sors non accipit personam, ita nec diuina electio acceptrix est personarum. Ad Galat. 4, In Christo Iesu non est seruus, nec liber: non est masculus, nec fœmina [In iustitia dei nostri] intransitiuè, quia deus iustus est, non in meritis propriis. Et appellatur hic iustitia meritorum non exigentia, sed cum decentia bonitatis diuinæ. Vel transitiuè, quasi sortiti fidem non mortuam, sed quæ est in iustitia bonæ operationis, non iustitia humanæ prudentiæ: sicut est politica iustitia, vel consuetudinalis, vel iustitia legis Mosaicę: sed iustitia perfecta euangelii, quæ non tantùm in timore, sed & in amore: quæ non tantùm cohibet manum, sed animum. Quæ est [Dei nostri & saluatoris Iesu Christi.] i. quam ipse Christus in euangelio docuit. Mat. 5, Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. Vel dei nostri, scilicet Christi secundum diuinitatem effectiuè: Et saluatoris Iesu Christi, secundũ humanitatẽ meritoriè. Hanc enim ipse meruit sua gratuita passione: hominis verò est formaliter [Gratia] qua fit remissio peccatorũ [Et pax] id est, reconciliatio [Vobis adimpleatur] Impletur enim gratia alicui, quando habet sufficientem ad salutem. Sed adimpletur, quãdo datur ad diuinorum cognitionem operum, vnde subdit [In cognitione dei, & Christi Iesu domini nostri] id est, ad cognoscendum opera, quæ circa ipsum facta sunt quo ad nostram salutem. De quibus addit [Quomodo donata sunt vobis omnia] scilicet vt cognoscatis quomodo. i. quãtum liberaliter donata sunt per gratiam suam vobis, id est, ad vtilitatem vestrã omnia dona. Rom. 8, Qui proprio filio suo non pepercit, quomodo non omnia nobis donauit, &c. Et Iacobi 1, Omne datum optimum. Dona dico non infirmitatis, non imperfecta, sicut sunt dona legis [Sed diuinæ virtutis suæ] id est, quæ faciunt hominem virtuosum & diuinum [Quæ] scilicet dona sunt [Ad vitã] scilicet spiritualem quo ad nosmetipsos [Et ad pietatem] quoad proximos. Vel ad vitam. s. obtinendam in futuro, & pietatem conseruandam in præsenti, quæ est cultus dei. Vel ad vitam quoad mores bonæ conuersationis, & pietatem quo ad cultum Christianæ fidei & religionis. [Per cognitionem eius] scilicet Christi, quia cognoscimus Christũ per fidem [Donata sunt] omnia dona ad vitam sustmendam: vt dicit glossa. Per cognitionem enim saluatoris omnia mysteria diuinitatis, quibus saluamur, cognoscimus [Qui.] s. Christus [Vocauit nos] apostolos, specialiter vocatione exteriori, & non solùm interiori. Et in [Propria gloria sua] scilicet ostensione glorię transfigurationis. Mat. 17. Glos. Quando transfiguratus est in monte [Et virtute] scilicet miraculorũ operationis, quia multa miracula fecit eorã eis. Vel vocauit nos. s. saluandos efficaciter, & omnes sufficienter. Propria, inquam gloria sua & virtute. i. per seipsum gloriosum & virtuosum. Non alium misit ad vocandum & saluandum, immò in propria persona venit. Vnde Glos. Non angelum, non archangelum ad nos saluãdos misit: non in nobis aliquid boni per quod saluemur inuenit: infirmos & inglorioſos sua virtute reparauit. Glo. sua virtute efficienter, & gloria sua finaliter [Per quẽ maxima] hic tangit vtilitatem cognitionis promissam. Est autẽ triplex hic litera. Quidã libri habẽt, per quem & sic refertur ad Christũ. Quidam autẽ habent, per quã & sic refertur ad cognitionem. Alii autẽ habent per quæ, & sic refertur ad dona. Dicatur ergo per quem. i. Christum: vel quã. i. cognitionem: vel per quæ. s. dona [Donauit nobis deus.] s. deus pater, modò incerta, tãdem in re [Maxima & pretiosa promissa.] i. vitam eternã, in scriptura sacra frequẽter nobis promissam. Luc. 22, Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnũ.

Et Mat.

Et Mat. 5, Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum, &c. Et vocat vitam æternam, promissa pluraliter, ob pluralitatem gaudiorum & donorum: quia illic est status omnium bonorum aggregatione perfectus, quæ sunt etiã maxima. Magna sunt dona naturæ, maiora gratiæ, maxima gloriæ. Dicuntur etiam pretiosa, quia pretio meritorum redduntur seu dantur [Vt per hoc] scilicet gratiam & pacem iuxta vnam glos. & sic refertur ad illud quod dictum est suprà, Gratia vobis & pax. Vel vt per hoc. i. dona gloriæ [Efficiamini] quasi dicat, Non solùm nobis propter vos donauit, sed vt à vobis transirent ad nos. [Consortes diuinæ naturæ] non consortio æqualitatis, quod est trium personarum solùm: sed consortio participationis, quod est omnium fidelium per gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. De hac societate. 1. Ioan. 1, Vt & vos societatem habeatis nobiscum. Et societas sit cum patre & filio Iesu Christo. [Fugientes.] q. d. Sic eritis consortes: ita tamen si fugiatis [Corruptionem eius concupiscentiæ quæ in mundo est] non ait quæ mundi est tantùm, sed quæ in mundo est, vt comprehendat non solùm concupiscentiam oculorum, sed & concupiscentiam carnis & superbiam vitæ. 1. Ioan. 2, Omne quod in mundo, &c. Dicit etiam corruptionem, quia omne peccatum, secundum Augustinum est corruptio modi, speciei & ordinis. Concupiscentia enim radix est omnium malorum.

Vos autem curam omnem subinferentes ministrate in fide uestra uirtutem: in uirtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis, charitatem. Hæc enim si uobiscum adsint & superent, non uacuos nec sine fructu uos constituent in domini nostri Iesu Christi cognitionem. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis ueterum suorum delictorum.

Hic prouocat ad veritatis conseruationem eos ad opera virtutis exhortando. Et primò ponit quatuor graduum spiritualium distinctionem. Secundò, eorum vtilitatem, ibi, Hæc enim si vobiscũ sint. Tertiò, monet ad eorum studiosam obseruationem, ibi, Quapropter fratres. Vtilitatem autem ponit duplicem. Prima est in adeptione boni. Alia est in euasione mali, ibi, Cui enim non præsto sunt. Dicit ergo [Vos autem curã omnem.] q. d. Non solùm fugite cõcupiscentiæ corruptionem, sed vos [Subinferentes] id est, principaliter deo operante inferẽtes, & ei cooperantes. In omnibus enim bonis operibus principalis authoritas est gratia secundaria liberi arbitrii. 1. Corint. 15, Non ego sed gratia dei mecum. Curam omnem, id est, perfectam non tepidam. Contrà 1. Petri vlt. Omnẽ solicitudinem vestram proiicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Responsio, In eum principaliter proiicite vestram solicitudinem. Vel proiicere monet per confidentiam bene operãdo non per negligentiam. [Ministrate in fide vestra, &c.] Ponit octo gradus virtutum quibus ascenditur ad cælũ, sicut octo gradibus quos ponit Ezech. ascendebatur in tẽplum. Ezech. 10. Quotum tres primi ordinant respectu boni: tres medii ordinãt respectu mali: duo vltimi respectu charitatis, quæ proficit in vtroq;. Respectu boni ordinat fides in mouẽdo: virtus in eliciendo & exequẽdo. Scientia in dirigendo & rectificando. Tres autẽ sequentes ordinant respectu mali: vel mali culpę fugiendi, sicut abstinẽtia: vel mali pœnæ tolerandi sicut patientia: vel mali vtriusq; in altero reuelandi, Et sic pietas. Duo vltimi ordinant ad perfectionem, in vtroq;. s. d. lectio proximi & amor dei, quia in his duobus mãdatis vniuersa lex pẽdet & prophetæ. Mat. 22. Dicit ergo [Ministrate.] i. tanquam ministri & non tanquam dominantes ostendite exemplo illius, qui non venit ministrari, &c. Mat. 22. [In fide vestra] In ascensu virtutum incipit à fide tanquam à fundamento, & per alias virtutes tanquã per parietes ascendens terminat in charitate tanquam in complemento. [Virtutem.] i. bonę operationis fortitudinem: fides enim sine operibus mortua est. Iaco. 2. In eius figura legitur Petrum, id est, agnoscentem & Andream, id est, virilem fuisse fratres. Ioan. 1. Et quia non conuenit rectè operari, sine discretione, ideo sequitur tertius gradus. [In virtute autem scientiam] glo. discretionis, Quid, Cui, Quando, vel Quomodo. Bernardus, Discretio non tam est virtus, quàm auriga virtutum, sine qua virtus vitium est. Rom. 12, Rationabile obsequium vestrum. Leuit. 1, In omni sacrificio offeres sal. Gregorius, Fortitudo quæ plus potest sine rationis moderamine præceps ruit. Ideo cõbinatur donum consilii & fortitudinis, Esaiæ 11. Ideo & fortitudini Iudæ additur consiliũ Simonis. 1. Mach. 2. Et quia sub specie discretionis solet blandiri voluptas: nec etiam sufficit habere discretionem in agendis, nisi abstineatur à malis, ideo subdit [In scientia autem abstinentiã] vt, scilicet à malis abstineamus. Et accipitur hic abstinentia communiter, pro fuga cuiuscunq; mali. Eccle. 3, Cor sapiens intelligibile abstinebit se à peccatis. 1. Corint. 9, Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet. Glos. Ne in vacuum scientia cælestium cedat, si sese ab illecebris seculi aliquis non coerceat. Et quia abstinentes, vt dicit Gregorius, de facili obtinent patientiam, ideo addit. [In abstinentia autem patientiam] Glo. Abstinentiam patientia sequitur, vt qui à voluptatibus mundi se continet, aduersa quoq; sustineat. Et quia patientia nutritur per opera pietatis, in subueniendo proximo vel consolãdo, vel corrigendo, ideo addit [In patientia autẽ pietatem] Effectum. s. compassionis, & subuentionem in malis alienis, vt & erga persecutores pietatis opera Christianita tis exerceant. Mat. 5, Orate pro persequentibus & calumniãtibus vos. Et quia posset aliquis opera pietatis persecutoribus impendere ex timore, & non amore, subdit [In pietate autem fraternitatis.] i. fratrum amorem. q. d. In pietate illa sit amor fraternitatis nõ timor persecutoris. 1. Pet. 3, Fraternitatis amatores. Et quia dilectio fratris cum omnibus prædictis nõ debet in seipsos sistere. sed amorem dei, vt ad fidem referri: ideo subdit [In amore autẽ fraternitatis charitatem.] i. dei amorem. ad Colos. 3, Super omnia autẽ hęc charitatẽ habentes. quod est vinculum perfectionis. Hoc est oleũ, quod superinfertur omnibus liquoribus. [Hæc enim.] s. octo prædicta [Si vobiscum adsint] Per præscientiã habituum in affectu & prõptitudinem. [Et superent] Per dominationem in effectu. Et dicit nobis adsint per cõsensum liberi arbitrii. 1. Cor. 15, Non ego, sed gratia dei mecũ. [Non vacuos] Minus dicit, & plus significat, quasi plenos nos cõstituent meriti in præsenti. [Nec sine fructu] mercedis in futuro. Sap. 4, Honorũ laborum glorioſus est fructus. [Vos cõstituẽt in domini nostri Iesu Christi cognitione.] i. in die iudicii, quando cognoscetur deus iudicia faciens, qui modò contemnitur misericordiam facient, vt dicit Bernardus. Vel in cognitione, quia cognouistis dominum nostrum Iesum Christum per fidem. Et sic propositum notat habitudinem causæ efficientis. Vel nõ cõstituet

Octo gradus quibus in cælum ascenditur.

vos vacuos,nec sine fructu in cognitione.i.ad cognoscendum dominum nostrum Iesum in patientia, quæ cognitio est totus fructus,quia vita æterna.Ioã.17,Hæc est vita æterna,vt cognoscant te verum deum, &c. [Cui enim] Glo.Et verè hæc sunt tenenda [Cui enim non præsto sunt hæc.] Glos.Octo luminaria.Quia hoc non habent in præsentia & promptitudinem ad operandum. [Cæcus est] ne videat celestia.Glo.A lumine diuini solis est alienus.Apoc.3,Nescis quia cæcus es. [Et manu tentans] Quia ignorat quomodo inferiora sunt diligenda,& opere tractãda.Vel manu tentans.i.instabilis ad bona opera.Vnde glo. Qui scien iam rectę operationis non habet,quod sibi rectũ videtur operatur,quasi manum ad opus quod non videt extendens.Grego.In iter quod nõ præuidet extollit,ideoq; miser in ruinã proditoris quam præscire nequibat incidit.Esa.59,Palpauimus sicut cæci parietem,& quasi absq; oculis attrectauimus. Et Iob 12, Palpabunt quasi in tenebris,& nõ in luce.Qui enim aliud q̃ deum amat & quærit,nunc ad ista,nũc ad illa manũ extendit,Et insuper. [Obliuionem accipiens] Per culpã ingratitudinis [Purgationis.] Glos.Per baptismũ vel pœnitentiã factæ [Veterum suorum delictorũ.] Glos.Originalium vel actualium in quibus assueuerat.

Peccatũ originale cur vet⁹ dicitur

Originale dicitur vetus delictum à causa,quia à veteri homine.i.Adã: trahitur verò actuale ab effectu,quia ad vetustatẽ trahit.Psa.6,Inueteraui inter omnes inimicos meos.Sed cùm nõ sit nisi vnũ originale,quomodo glo.dicit originaliũ in plurali:Respõsio,Vnum est origine,sed multa personarum diuersitate.Vel vnum ab vnitate reatus,Multa à multitudine virium corruptarum.Vnum ergo formaliter,sed multa materialiter.

Quapropter fratres magis satagite,ut per bona opera certam uestrã uocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando.Sic enim abundanter ministrabitur uobis introitus in æternum regnũ domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Propter quod uos incipiam semper commonere, de his, & quidem scientes & confirmatos uos in præsenti ueritate.Iustum autem arbitror quandiu sum in hoc tabernaculo,suscitare uos in commonitione: certus quòd uelox est depositio tabernaculi mei,secundum quòd & dominus noster Iesus Christus significauit mihi.Dabo autem operam, & frequenter habere uos post obitum meum,ut horum omnium memoriam faciatis.

Hìc monet ad eorum studiosam obseruationem. Et hoc triplici vtilitate, quarum Prima est certitudo spei.Secunda cautela peccati,ibi,Hæc enim facientes.Tertia introitus regni,ibi,Sic enim abundãter.Dicit ergo [Quapropter fratres] Glo.Quia cæcus est,qui hoc non habet,ideo maiori studio ad hæc retinẽda laborate [Satagite.]i.satis agite [Vt per bona opera.]s.exteriora faciatis,id est,ostendatis [Vestram vocationem] ad fidem extempore [Et electionem] per prædestinationem ab æterno, vt scilicet certi sitis vos esse vocatos,& à deo electos.Glos.Benefaciendo faciatis vos certos de præmio vestræ vocationis & electionis. Vnde per bona opera quæ facit homo suæ electionis potest habere certitudinem,non quidem scientiæ,sed coniecturæ,non rei,sed spei.Rom.8,Certus sum quòd neq; mors,neque vita,&c. ¶ Et nota quòd ista electio modò est occulta.Occultum enim modò est,qui electi & reprobi sint: quia vtriq; modo simul sunt. Et multi qui modò sunt boni,sunt reprobi.Et qui modò sunt mali,sunt electi,sed in die iudicii, quando dominus ventilabit,& purgabit aream suam tunc apparebit,qui electi & qui non. Et quòd pauci electi & multi reprobi,quia multũ inuenietur de palea,& parum de tritico:vnde Mat.3, Cuius ventilabrũ in manu sua,& permundabit aream suam.i.ecclesiam:istud ventilabrum est iudiciaria sententia,quę modò est in ore,id est,in prædicatione,sed tunc erit in manu.i.in executione. [Hæc enim facientes] Prædicta octo opera virtutum. [Non peccabitis aliquando] Ad vitam æternam attingentis,vbi vlterius non peccabitis.Aliquando.i.nunquam,in præsenti, scilicet mortaliter . Venialia enim nullus vitare potest , & tunc intelligitur coniunctim. [Sic enim.]i.hæc opera faciendo. [Abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum] id est, dabitur vobis augmentum gratiæ & virtutũ per quas intratur in regnum.Glo.i.virtutes per quas intrabitis ad vitam.Ex hac glos.videtur quòd habeamus virtutes ex operibus,quod falsum est:nõ enim quia bonum facimus,sumus boni.Responsio,Non virtus sed augmentum ex abundantia,& perfectio virtutum habetur per exercitium bonorum operum.Et dicit ministrabitur,quia per vestrum ministerium,& meritũ acquiretur.Dicit etiã in regnum ad differentiã regni mundi,quia est breue & transitorium.Eccle.11,Omnis potẽtatus breuis vita.Luc.1,Regni eius nõ erit finis. [Regnum] inquã quod est [Domini nostri saluatoris Iesu Christi] Domini nostri,per creationem:Saluatoris Iesu Christi,per redẽptionem & recreationem. [Propter quod vos incipiã,&c.] Hìc prouocat eos ad veritatis catholicæ conseruationem, suã pro eis in veritate cõfirmandis solicitudinem indicando.Et circa tria ostendit se illis solicitum.Primò, vt veritate confirmentur quãtum ad irascibilem.Secundò,vt ad eandẽ excitentur quãtum ad concupiscibilem,ibi,Iustum autẽ arbitror.Tertiò,vt eius semper recordentur quãtum ad rationalẽ,ibi,Dabo autem operã.Dicit ergo [Propter quod,&c.] Glo.Quia à deo vtilia sunt vobis hæc,vt sit vobis introitus patens in regnum [Incipiã vos semper commonere.]i.tam solicitè & frequenter vos commonebo,ac si nunquã antea nouissem:in quo exprimitur feruor sanctorum,qui quãtuncunq; laborauerint circa subditos,videtur eis,q̃ nihil profecerunt.Psa. Dixi nunc cœpi,&c.Grego.Nescit mens per torporem facere, quæ semper suadet per desideriũ inchoare. ¶ [Et notandum commonere,id est,omnes simul vos monere. [De his] id est,de gradibus prædictis,vt per eos simul ascendamus ad domum domini.Vos dico [Scientes] id est, qui scitis peccata. [Quidem] id est, certè [Et confirmatos vos in præsenti veritate.]q.d. Quãuis scientes & confirmati in doctrina veritatis, tamen ego monebo vos,vt scita opere compleatis:vt & magis cõfirmemini.Quia sicut dicit Bernardus.Frequenter oportet reminisci quod mundus iste cogit obliuisci. [Iustum autem arbitror] Ita incipiam vos semper monere. [Autem] id est,quia iustum arbitror. [Suscitare vos in cõmonitione] id est, per cõmonitionem prouocare vos ad proficiendum,quasi dormientes,iuxta illud Prouerb.6,Discurre,festina suscitare amicum tuum. [Quandiu sum] In hoc tantillo temporis quo sum. [In hoc tabernaculo.]i. in corpore meo quo,scilicet milito contra vitia.Glos.In corpore, in quo iter huius vitæ agitur, & contra aduersarios veritatis certamen agitur. [Certus] per reuelationem [Quòd velox est depositio tabernaculi mei] id est, corporis mei. [Secundum q̃ & dominus noster Iesus Christus significauit mihi] id est,reuelauit mihi.Vel significatione remota.Ioannis vlti.Cùm autẽ senueris,alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Vel melius, significatione propinqua,cùm dictum est Petro fugiẽti Neronem à domino,Venio Romam iterum crucifigi. ¶ Et notandum q̃ mortem vocat depositionem,quia in morte deponitur corpus à sanctis tanquã graue onus.Sapient.11,Corpus quod corrumpitur aggrauat hominem:hoc dicitur per quandam metaphorã, quia sicut milites post victoriam tabernacula deponunt,& ad proprias domos redeunt: sic sancti corpora deponunt post victoriam vitiorum. [Dabo autem] Glos.Quia cito trãsiturus,ideo dum viuo dabo. [Operam] vos commonendo non solùm semel,sed & [Frequenter] id est, instanter & diligenter. [Habere vos] vt habeatis [Memoriam] prædictorum [Post obitum meum] id est,post mortem meam,dicitur autem obitus ab ob.i. contra & eo is.Vnde obire est cõtra vel obuiã ire.Et ideo transitus sanctorum, dicitur obitus, quia tunc vadunt obuiam sponso.Sicut dicit glos. [Vt horum omnium memoriam faciatis] id est, doctrinam memoratam opere impleatis.Psal.102,Memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea.

Mors depositio dicitur tabernaculi

Non enim indoctas fabulas secuti notam fecimus uobis domini nostri Iesu Christi uirtutem & præscientiam: speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à deo patre honorem & gloriam, uoce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui: ipsum audite. Et hanc uocem nos audiuimus de cælo allatam cùm essemus cum ipso in monte sancto.

Hìc prouocat ad confirmationem veritatis catholicæ,ipsam commendando,quam probat.Primò,testimonio apostolorum,in nouo testamento.Secundò,testimonio prophetarum in veteri.Sed habemus firmiorem testificationem per apostolos,tripliciter:primò specialiter de visu:secundò simul de visu & auditu, ibi,Accipiens enim à deo patre:tertiò de auditu specialiter,ibi,Et hãc vocem,&c. Dicit ergo [Non enim] Glos.q.d.Ideo sum solicitus,quia magna res est quam doceo.[Non indoctas fabulas.]s.doctrinas indignas [Sequuti] Fabula est,ait Tullius,in qua nec veræ, nec verisimiles res narrantur,tangit autem iuxta glos. & errorem Paganorum secundum fabulosas narrationes deos sibi fingentium,& errores hæreticorum scripturas sanctas fabulosè interpretantium.2.Timo.4,A veritate quidem auditum auertent,ad fabulas autem cõuertentur.Psal.118,Narrauerunt mihi iniqui fabulationes,sed non vel lex tua. [Sed notam fecimus vobis] Prædicando manifestè non obscurè vel parabolicè. [Domini nostri Iesu Christi virtutem]Per quam omnia creauit & continet. [Et præscientiam sapientiæ] qua omnia nouit & præuidet.1.Corint.1,Nos autem prædicamus Christum dei virtutem & dei sapientiam [Sed potius speculatores facti sumus.]i.inspectores. [Illius magnitudinis.]s.magnæ excellentiæ,& claritatis quam in trãsfiguratione ostendit.Mat.17.q.d.docemus ea quæ vidimus non solùm,sed & quæ audiuimus.Audiuimus enim testimonium patris. [Accipiẽs enim] fuit.s.Christus,secundum q̃ homo [A deo patre honorem] quando facies eius & vestimenta fulserunt sicut sol [Et gloriam] quando perhibuit testimonium dicens , Hic est filius meus dilectus. Vel honorem cùm dixit ipsum esse filium suum,& gloriam , quasi clarissimam quãtum ad claritatem in qua refulsit: accipiens inquã [Voce delapsa.] i.de cælo lapsa. [Ad eum.] s.Christum glorificãdum [A magnifica gloria.] i. à patre glorioso & magnificante filium. [Huiusce modi] id est, illo modo [Hìc]non alius[Est filius meus] Mihi consubstãtialis.Hilarius,Nos filii dei sumus,sed non talis hic filius:ipse enim filius est natiuitate non creatione:veritate,nõ nuncupatione:origine,nõ adoptione [Dilectus] quia spiritu sancto,qui amor est ab vtroq; procedens mihi connexus. [In quo mihi complacui] Glo.per quem beneplacitum meum ostendi,& in eo nihil nisi quod mihi placet inueni. [Ipsum] discretiuè [Audite] Glos.Quia nullus ei succedit legislator.Deut.18,Tanquã me ipsum audietis.Hæc enim verba quæ dicuntur hìc,scribuntur etiã Mat. 3.& 17.& Mar.9. [Et hanc vocem nos audiuimus] specialiter ego Petrus & Ioannes,& Iacobus, sicut tres euangelistæ testantur Mat.& Mar.vbi suprà.Et Lucas 9.cap.vt sic in ore duorum vel trium stet omne verbum. Deute.19. [De cælo] quia in cælo aereo formatam,& ministerio cælestis angeli figuratã , & patris cælestis significatiuã. [Allatam] ad terrã:nec dicit prolatã,quia non ex ore animalis is sonuit,nec instrumẽtis naturalibus formata fuit,sed artificio angelico. [Cùm essemus cum ipso] Christo familiares,& sectaremur eum. [In monte sancto.]i.Thabor,vbi trãsfiguratus est. De ista autem claritate quã Christus ostẽdit in trãsfiguratione,Quæritur vtrũ esset glorioſa,vel similis glorioſæ:& videtur q̃ sic,secũdum Hiero. Quia talis tunc apparuit,qualis in iudicio apparebit. In contrarium est,quia semel habita inamissibilis est . Item glos.hìc dicit,q̃ claritas ista signum erat resurrectionis suæ. Non ergo erat ista claritas,quæ erit in resurrectione.Respõsio,Credo q̃ claritas ista nõ fuit glorioſa similitudine analogiæ non vniuocationis: fuit enim quã quædã claritas formata in corpore à diuinitate quã apprehenderãt apostoli sensu exteriori.Per illam autem quã videbant oculo corporali,intellexerunt claritatem gloriæ : quã tamen oculo corporali non videbant: hinc est q̃ quædam authoritates dicũt,q̃ ostendit apostolis claritatem glorioſam. Quædam autem dicunt q̃ non,sed similem glorioſæ ostendit sensui,sed verè glorioſam ostendit intellectui.

Claritas Christi in sua transfiguratione nõ fuit similis illi quæ futura est in iudicio.

Et habemus firmiorem propheticum sermonem,cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco,donec dies eluceſcat,& lucifer oriatur in cordibus uestris,hoc primùm intelligentes,quòd omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei homines.

Hìc probat veritatem catholicam testimonio prophetarum in veteri testamento.Et primò tangit firmitatem.Secundò,claritatem,ibi,Cui bene facitis attendentes.Tertiò,authoritatẽ,ibi,Hoc primùm intelligentes.Dicit ergo,Et habemus,&c.ad hoc ostendendum præter prædicta. [Firmiorem propheticum sermonem.]s.in Dauid:& dicit glo.Ad probãdum Christi dignitatem dicit,Dixit ad me filius meus es tu,ego hodie genui te.Et idem,Dixit dominus domino meo,sede à dextris meis.Sermonem,inquam firmiorem.i. lucidiorem.Glos.quia clarius aliis prophetis de Christo prophetauit ipse Dauid.Vel firmiorem vobis, scilicet Iudæis,quàm sit sermo meus.q.d.Si minus creditis mihi,credatis prophetę,qui est firmior vobis q̃ ego, vel quàm sit sermo meus. Quãuis enim sermo apostolorum esset simpliciter firmior sermone prophetico, non tamen quantum ad istos,quia magis credebant Iudæi prophetis quàm apostolis. Vel dicit firmiorem, quia visioni contradicere poterant , quæ facta fuit in secreto , sed prophetiæ nullus contradicere audebat [Cui.]s.sermoni prophetico.[Benefacitis attendentes.]s.propter sui vtilitatem & inconcussam veritatem: vnde subdit [Quasi lucernæ] id est,quæ est quasi lucerna,quæ illuminat intellectũ ad veritatis cognitionẽ.

Sermonum prophetarũ & apostolorum quis firmior.

[Lucerna] quia accendit affectionem: vnde veritas sacræ scripturæ illuminat intellectum, ideo dicitur lucerna: quia accendit affectum, ideo dicitur ardens: & ideo est scientia perfecta: vnde lucere solùm vanum est, ardere parum, sed lucere & ardere simul perfectum: lucenti inquam, seu ardenti [In caliginoso loco] id est, in nocte huius seculi, quæ est plena caligine ignorantiç, tenebris peccatorum, & nebulis errorum. ¶ Notandũ autem q̃ doctrina prophetica bene dicitur lucerna. i. lux in testa. Quia Psal. 17, Tenebrosa aqua in nubibus aëris. Glos. obscure. Interlinearis in prophetis: sed doctrina euangelica est lux splendens non in testa, sed super candelabrum posita. Prouerb. 6, Mandatum lucerna est, & lex lux. s. euangelii. Lucet inquam, in hoc caliginoso loco tandiu [Donec dies] id est, aperta dei visio, & claritas plena. De qua Psal. 83, Melior est dies vna in atriis tuis, &c. [Illucescat] id est, intus luceat. Hæc enim lux non solùm erit superficialis, sed profundabit se vsque ad intimum animæ. Et donec [Lucifer oriatur] scilicet clarus intellectus secundum glos. non ænigmaticus. Vel Lucifer. Glo. Christus qui fecit lucem, qua illuminauit mundum. Potest ergo intelligi per diem aperta cognitio deitatis. Per Luciferi ortum aperta cognitio humanitatis Christi, quæ fuit diei nuntia, sicut Lucifer prænuntius solis. Erit enim beatitudo sanctorum in vtroque. Ioan. 17, Hæc est vita æterna vt cognoscant te, &c. Vel per diem intelligitur cognitio sanctorum post iudicium: per luciferi ortum cognitio ante iudicium. Maior enim erit claritas sanctorum post quàm antea. Et claritas solis maior est quàm luciferi. Vel per diem, futuræ visionis: per luciferi ortum, cognitio præsentis contemplationis [In cordibus vestris] nam in seipso nec oritur, nec occidit, nec perficit, nec destruit: sed in vobis [Hoc primum intelligentes] audientes prophetiam quæ illuminat intellectum & inflammat. Insuper quia immutabiliter verax est, quod patet ex hoc quòd à solo deo est. Non ergo negligatis, sed sitis hoc præmium intelligentes, id est, principalius intelligentes [Quòd omnis prophetia] hoc dicit quia triplex est genus prophetiæ secundum triplex genus visionis, scilicet corporalis, spiritualis, & intellectualis [Scripturæ] Hoc addit ad differentiã prophetiæ quæ consistit in factis. Sicut Ezech. fecit se portari per foramen parietis. Et Esaias iuit nudus & discalciatus [Propria interpretatione non fit.] i. proprii cordis ficta expositione. Gloss. Propria prophetantis voluntate, sed spiritu sancto in eo loquente. Glo. Sicut prophetæ non sua, sed dei verba scribebãt, ita lector non sua interpretatione, vel propria expositione vti debet, ne à fide exorbitet [Non enim voluntate humana] vel loquentis, vel audientis. Quod intelligendum est quantum ad illius traditionem mentis, non quantum ad actum prolationis siue denuntiationis: nam denuntiare erat in libertate prophetarum non arreptitiorum. Vnde 1. Corint. 14, Spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt [Allata est aliquando prophetia] à deo. s. in prophetam. Allata vt dicit Dionysius, prophetia dei fertur de sursum ministerio angelorum. i. reuelatur prophetis per angelos, quid & quomodo debeant prophetare [Sed spiritu sancto] non marigno [Inspirati] id est, intus spirati, eius, scilicet inspiratione & reuelatione edocti & instructi. Iob 32, Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam [Locuti sunt sancti dei homines] id est, prophetæ qui erant nuntii dei. Et potest esse, ly sancti, nominatiui casus vel genitiui. Beda, Ea sola dicebant quæ à spiritu sancto didicerant. Ex hoc autem quod dicitur, Non fit propria interpretatione, docemur nõ ad nostrum sensum scripturam exponere seu texere, sed nostrum intellectum sententiis prophetarum & aliorum sanctorum expositionibus subiicere. Gregorius super Ezechielem, Qui in expositione sancti eloquii vt auditoribus placeat aliquid fingit, sua, non dei verba loquitur. ¶ Nota super illud supradictum, Cui benefacitis attendentes. s. sermoni prophetico quasi lucernæ ardenti, &c. ¶ Nota quòd quando via est obscura, & lubrica, & præceps, & aquis plena & inimicis circundata. Vel quando aliquis pastor custodit gregem sibi commissum inter lupos vel ciuitatem in medio inimicorum, vel sponsam in medio lupanarium, aut etiam thesaurum pretiosissimũ talis debet esse multum attentus, &c. Via nostra est vita nostra præsens: quæ si bona est ducit ad vitam futuram, quæ est æterna: si verò mala, ducit ad mortem infernalem, quæ est perpetua. Ista vita obscura est per ignorantiam. Prouerb. 4, Via impiorum tenebrosa. Psal. 81, In tenebris ambulant, &c. Et ideo debet quilibet esse attentus etiam multum, &c. Secundò via nostra est lubrica per luxuriam. Thren. 4, Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum. Sicut enim in via lubrica statim cùm ponitur pes, ex hinc lubricat illuc: ita aspectus lubricat in cogitationem, cogitatio in affectionem, affectio in delectationem, delectatio in consensum, consensus in operationem, operatio in consuetudinem. Et ideo oportet quòd homo multum sit attentus. Vnde Prouerb. 7, Mulier vaga & garrula, quietis impatiens, &c. Et infrà. Nunc ergo fili mi audi me, & attende verba oris mei, ne abstrahatur, &c. Tertiò, Via est præceps per superbiam signanter ad illos qui sunt in alto honoris & dignitatum constituti. Augustinus, Quantò enim in loco superiore, tantò in periculo maiore versatur. Scitis enim quòd alta ædificia ventis & tempestatibus infestata citius ruunt. Vnde præponi vnum accidit qui tamẽ ventis aduenientibus, id est, validis tentationibus cadit siue ruit. Ideo tales multum debent esse attenti. Eccle. 11, Attende tibi ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem. Item via est laqueis plena per cupiditatem & auaritiam. Osee 5, Audite hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, quia vobis iudicium est: quoniam laqueus facti estis speculationi, id est, subditis quos debetis speculari, & quasi rete expansum super Thabor. Item quia inimicis, id est, dæmonibus circundata per multiplicem eorum astutiam. Ideo petebat Dauid Psal. 31, Erue me à circundantibus me. Et Iob 19, Obsederunt in gyro tabernaculum meum. Ideo dicitur Eccle. 6, Ab inimicis tuis attende. Item Ecclesia. 13, Caue tibi & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum subuersione tua ambulas. i. cum illis qui non quærunt nisi subuersionem tuam. Item specialiter sacerdotes & prælati debent esse attenti: quia sunt pastores custodientes gregem domini in medio luporum. Siue etiam rectores custodientes ciuitatem munitã, id est, ecclesiam in medio inimicorum. Sunt etiam paranymphi custodientes sponsam delectissimam in medio lupanarium. Sunt etiam dispensatores bonorum domini sui, custodiẽtes thesaurum pretiosissimum in medio latronum. De omnibus istis Act. 20, Attendite vobis & vniuerso gregi quo ad primum: in quo vos sanctus posuit episcopos regere, quo ad secundum: ecclesiam dei, quæ est eius sponsa, quo ad tertium: quam acquisiuit sanguine suo, quo ad quartum.

Doctrina prophetica lucerna dicitur.

Triplex genus prophetiæ.

Caput 2.

FVerunt verò & pseudo prophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces: qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos deum negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequẽtur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat.

Hic reuocat à seductione hæreticæ prauitatis, quibus primò prædicit perfidiam futuram. Secundò, cõminatur pœnã, ibi, Si enim deus angelis. Tertiò ostendit pœnæ præeminẽtiam, ibi, Magis autẽ eos. Quartò describit eorũ malam vitam, ibi, Hi verò velut irrationabilia: in prima parte vbi perfidiã hæreticorum prædicit: primò ab errorum adinuentione: secundò à veritatis negatione, ibi, Et eum qui emit eos, &c. Tertiò ab aliorum seductione, ibi, Et multi sequũtur. Quartò à diuina reprobatione, ibi, Quibus iudicium, &c. Dicit ergo [Fuerunt] Glos. Ita vos commoneo & tot authoritatibus vtor ne decipiamini per pseudo, qui sicut olim fuerunt, ita & erunt. [Fuerunt verò] inquam quasi prophetæ, fuerunt spiritu sancto locuti. Verò, pro sed, fuerunt [Pseudoprophetæ] id est, falsi & mendaces [In populo] scilicet Israelitico, sicut Balaam, Nume. 24. & Iere. 25, Prophetauerunt in nomine meo mendacium. Et in eodẽ, Non mittebam eos, & ipsi currebãt [Sicut & in vobis] populo Christiano [Erunt] Glo. Iã sunt, sed timore cõprimuntur verũ post obtũ mesi manifestabuntur [Magistri] vsurpatione authoritatis [Mendaces] in impugnatione veritatis. i. hæresum inuentores & inuentorũ defensores. 2. ad Tim. 4, Coacernabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidẽ auditum auertent, &c. [Qui]. s. hæretici [Introducent.] i. in corda hominum. s. suorum erudentium ducent [Sectas] id est, falsas doctrinas dictas, vel à secando. Vnde Glos. doctrinas [Perditionis] quę secant & separant à deo. Vnde hæresis idem est quòd diuisio, vel à sectando verbo frequentatiuo. Glos. sectas Latinè, hæreses Græcè. Cùm quis errorem quem semel cõcepit semper sectari nullatenus cessat quod proprium est hæreticorum. Sectas inquam [Perditionis] ab effectu quia ducunt ad perditionem. [Et eum] scilicet, Christum [Qui emit eos] id est, sanguine redemit. 1. Petr. 1, Non corruptibilibus auro & argento, &c. [Deum esse negant] ideo merito perditionem incurrunt. Vnde potest dici de deo & illis sicut de liberante latronem à patibulo, quem latro nunquam diligit. Negare vero illum dicuntur dupliciter secundum Glos. Vel quia nondum venisse nuntiant, vel aliquos errores interserunt, non qualem veritas ostendit, vt dicit glos. sed qualem sibiipsi fingunt & prædicant. Ipsi dico [Superducentes sibi] id est, super se ducentes & ad damnum suum [Celerem perditionem] id est, perditionem quæ cito veniet. Vel sicut exponit glos. Superducentes, id est super veritatem inducentes celerem perditionem, id est effectum celeris perditionis, scilicet errorem. Glossa, Negata veritate inducunt falsitatem pro qua cito peribitabuntur. Et tamen [Multi sequuntur eorum luxurias] eos in luxuria carnali imitantur. Vel eorum doctrinis, quibus luxurias & suauia prædicant consentiendo. Glo. Concupiscentias prædicant, quibus carnales homines facilè consentiunt. De talibus dicit Iudas in Canonica sua, Subintroierunt quidem homines dei nostri gratiam transferentes in luxurias. Sic & talium luxuria est proximo nociua, & etiam deo iniuriosa, quia illi sunt [Per quos] scilicet hæreticos, vel eorum sequaces [Via veritatis] id est Christianę religionis. Psal. 118, Viam veritatis elegi [Blasphemabitur] id est vituperabitur. Glos. Non solùm in eis sed etiam à credentibus illis, Puta ab aliis infidelibus videntibus mala eorum. Cùm enim se fingant Christianos, & viuant in luxuriis & in immunditiis, excitant alios in odium Christianæ religionis, existimantes propter eorum malam vitam omnes Christianos esse huiusmodi [Via veritatis] Glos. id est, castitas & bona opera, quibus itur ad cælum. ¶ Nota quòd via veritatis in duobus consistit, scilicet in credendis & in operandis. Prima blasphematur per fidei corruptionem. Secunda per morum deprauationem. Esa. 52, Iugiter tota die nomen meum blasphematur. [Et in auaritia] causa lucri temporalis [Negotiabuntur de vobis] vt aliquid lucri acquirant, sicut homo negotiatur de panno, vt aliquid lucretur [Fictis verbis] id est, falsis doctrinis & adulationibus. Glos. non causa religionis, sed auaritiæ: vt aliquid lucrentur, fingunt nouas doctrinas: nec vos emunt deo, sed de vobis aliquid commodi acquirunt. 1. Timo. 6, Existimantes quæstum esse pietatem. Conueniunt autẽ hæc verba prædicatoribus quæstuariis, qui in prædicatione sua quæstus causa, falsa interserunt, indulgentias vendunt. Contra hoc 1. Thes. 2, Non enim fuimus aliquãdo in sermone adulationis, nec in occasione auaritiæ [Quibus] scilicet hæreticis, magistris mendacibus, & eorum sequacibus [Iudicium] scilicet condemnationis [Iam olim] ab æterno à deo præuisum. Deus enim ab æterno disposuit & præordinauit pœnam, & si non culpam. Vel iam olim, id est, ab initio temporis præparatum. Esa. 30, Præparata est ab heritophet. i. à prima die qua potuit dici heritophet. i. pœna inferni [Non cessat] Beda. i. præsentialiter excruciat, nec finem habebit. Sed quomodo hoc dicit, cùm illi quibus loquebatur Petrus adhuc viuebant, nec in gehenna essent? Responsio, Non dicit q̃ omnes cruciat, sed aliquos, & q̃ eos postmodum perpetuò cruciabit. Vel potest dici quòd iam in hac vita habeant partem gehennæ. s. remorsum conscientię [Et perditio eorum.] i. perditionis author diabolus. Glos. Diabolus modò decipiens pœnã tormentaturus. Dicit autem emphaticè perditio, quia irreparabiliter perditus est, & nihil aliud quàm perditionem intendit ad maiorem expressionem malitiæ ipsius. Vnde & qui eum imitantur dicuntur filii perditionis, sicut Iudas, Ioan. 17. Et Antichristus, 2. ad Thes. 2. [Non dormitat] id est, sine interruptione continuè perditionem eorum augmentat, & de peccato in peccatũ ruere facit. Bernard. Non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel, quia non dormitat nec dormit qui impugnat Israel, vnde ex hoc sumitur argumentum quòd diabolus continuè peccat.

Si enim deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium reseruari, & originali mundo non pepercit, sed octauum Noe iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: & ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens euersione damnauit, exemplum eorum qui impie asturi sunt ponens: & iustum Lot oppressum à nefandorũ iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit, Aspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit deus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

Hìc comminatur pœnam: vbi primò exemplis spiritualibus asserit hæreticorum dãnationem futuram. Secundò exemplum elicit generalem sententiam, ibi, Nouit deus pios. Tertiò, exempla ponit tria: primò de

Via veritatis in duobus consistit.

In prædicatores quæstuarios.

Obiectio.

Diabolus continuè peccat.

casu angelorum: secundò de diluuio hominum, ibi, Et si originali mundo:tertiò de subuersione Sodomorum,ibi,Et ciuitates Sodomorum.Vbi tangit primò nocentura punitionem:secundò innocentis liberationem,ibi,Et iustum Lot:tertiò,liberationis meritum & rationem,ibi,Aspectu enim & auditu.Dicit ergo [Si deus angelis] Glo.licet dignioris naturæ sint [Peccantibus] scilicet peccato superbiæ [Non pepercit] sed statim vindictam in inferno supple,eos fecit [Detractos] id est,de cælo tractos[Rudentibus inferni]id est, conatibus superbiæ qui ducunt ad infernum.Rudentes enim sunt funes quibus vela in alto suspenduntur, & flante vento nauis impellitur,Et significat secundum Bedam conamina dæmonum,quibus contra erige re se voluerunt,per quæ vento superbiæ impulsi,rapti sunt in profundum inferni.Rudentibus ergo dicit superbiæ conatibus quasi funibus.Prouer.5,Funibus peccatorum suorum quisque constringetur. [Tradidit in tartarum] id est, in infernum [Cruciandos] vt crucientur.Et tradidit eos [Reseruari] id est,vt reseruẽtur [In iudicium] scilicet vltimum,tunc in profundum cruciandi, & grauius puniendi secundum August. & Glos.Vel ordina literam sic,Tradidit in tartarum reseruari,id est,vt reseruentur in iudicium cruciandos, scilicet magis quàm prius.Huic consonat alia trãslatio quæ est,in carceribus inferni caliginis retrudens tradidit iudicio puniendos. ¶ Quæritur de hoc quod dicit glos.super illud,Si angelis peccantibus,&c.Probatio à maiori.Contrà:peccatum angeli maius est quàm peccatum hominis,ergo non sequitur si dãnat angelum magis peccantem quòd damnet hominem minus peccantem.Respõsio.Re vera comparando peccatum peccato non sequitur,sed comparando naturam naturæ,quia angelica natura dignior est,& ideo sequitur,Si angelo non pepercit,nec parcet homini.Quæritur etiam de hoc quod dicit glos.Angeli dignioris naturæ sunt.Contrà:Augustinus dicit,Anima & angelus natura sunt pares & officio dispares.Respõsio, Natura ibi sonat in aptitudinem,quia possibilis æquari angelis non in actũ.Mat.22.Quæritur & de hoc quod dicit,Rudentibus inferni tradidit,&c.Contrà:ad Ephe.6,Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem,sed aduersus principes & aduersus potestates & mundi rectores tenebrarum harum. Quod exponitur de dæmonibus in hoc aere caliginoso habitantibus & nos impugnantibus.Respõsio,sicut dicit Beda super canonicam Iacobi,Dæmones vbicunque sunt ardent,& habẽt pœnam suam.Et ponit exemplum de febricitante,qui æque torquetur in lecto eburneo sicut in ligneo.Modò ergo vsque ad diem iudicii habitant aliqui dæmones in hoc aere caliginoso.Vnde Haymo dicit,quòd sicut radius plenus est atomis,sic aer ipse plenus est dæmonibus.Vnde Beda & Glos.in tartarum,id est,in hunc aerem inferiorem [Et si originali mundo non pepercit.]Gene.6, li,&c.]Hic ponit exemplum de diluuio hominum [Si enim deus originali mundo non pepercit.]Gene.6, id est,hominibus secundum originem primi peccati viuentibus. Vel mundum originalẽ dicit homines qui ante diluuium fuerunt,non habentes legem nisi quam ab origine,id est,natura traxerunt,non habebant nisi legem naturalem [Sed octauum Noe] Octauus dicitur propter ipsam historiã,quia in numero octo personarum liberatarum fuit,& fortè vltimus,& sic octauus aream intrauit. Genes.6.1.Petri 4, In qua pauci, id est,octo animæ saluæ factæ sunt.Vel octauus propter figuram,quia illud iudicium mundi figura fuit vltimi iudicii,quod erit in principio octauæ ætatis resurgentium: secundum Glos. [Iustitiæ præconem] Et si non verbo:tamen exemplo,quia iustus erat,Gene.5.Glo.Qui iustitiæ opera faciens qualiter viuendum esset coram deo,ostendit.Item per hoc quòd fabricabat aream, eos ad iustitiam mouebat. Hunc inquam,tamen [Custodiuit] à diluuio in arca.Sapient.10,Per contemptibile lignum gubernans iustum [Diluuium] id est,aquarum inundantiam ab inferioribus,superioribus aquis concurrentem [Mundo impiorum]id est, impius mundi.Gene.6,id est,hominibus mundi qui erant impii [Inducens & ciuitates Sodomorum &Gomorrhæorum] Plus nominat istas ciuitates quàm tres reliquas quæ fuerunt Adama, Seboim, & Segor: & hoc quia erãt principaliores & famosiores,& magis peccatrices [In cinerem redigens] combustione ignis & sulphuris.Gene.19.Hinc dicit Augustinus in lib.de Ciuitate dei,quòd fructus illius terræ sunt pulcherrimi exterius,& nil habent interius nisi cinerem,& fumum reddunt fœtidum si carpantur [Euersione damnauit] Quia illa regio in alienam naturam versa est,scilicet,in lacum salis,qui dicitur mare mortuum,quia nec pisces nec aues in eo viuunt sicut in aquis aliis [Exemplum eorum qui impiè acturi sunt ponens]quasi dicat,Per hoc significans quòd maximè puniendi essent qui illos imitarentur.Impiè,id est,contra pietatem in deum,vel in proximum peccando.Et si supple [Iustum Lot] nepotem Abrahæ, Gene.19. quia dei cultor & hospitalis.nec malis cõsentiens [Oppressum] id est,grauiter afflictum [A nefandorum iniuria] quia peccatum illud minime nominandum.Vocat Apostolus talia peccata passiones ignominiæ. Rom.1. [Ac] oppressum,scilicet à [Luxuriosa conuersatione eripuit] Per angelos qui eum eum vxore à filiabus extra ciuitatem duxerunt.Gene.19,Dissimulante eo egredi apprehenderunt manum eius,& posuerunt extra ciuitatem.Sapient.10,Hęc iustum à pereuntibus impiis liberauit fugientem descendente igne in Penthepolim [Aspectu eius] licet multa turpia videret [Et auditu]& si multa & inhonesta audiret [Iustus erat]aspectu & auditu:vel alieno,quia nil iniustum in eo videbatur.Vel proprio,quia bonis actibus insistebat, nec visis nec auditis flagitiis se fucabat,id est,obscurabat secundum Gloss. Iustus inquam,erat [Habitans apud eos] id est,licet habitaret inter illos,scilicet malos,inter quos difficile est seruare iustitiam,sicut dicit Gloss.Psal. 17,Cum sancto sanctus eris,&c. [Qui de die in diem] id est,continuè & incessanter [Animam iustã] eius, scilicet [Iniquis operibus] quæ faciebant contra deum & proximum:quæ sicut dicit glo.Videbat & corrigere non poterat [Cruciabant] cruce,scilicet spirituali doloris & compassionis, licet non exterioris vexationis. Psalm.118, Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Augustinus, Omnes mali persequuntur bonos non ferro aut lapidibus, sed vita & moribus [Nouit dominus bonos.] Ex prædictis exemplis elicit generalem sententiam,quòd diuina bonitas punit malos,& liberat bonos:vnde dicit[Nouit]quasi dicat,sic deus puniuit malos,& liberauit Noe & Lot.Bonos igitur nouit dominus notitia non solùm speculatiua,qua scit etiam mala quæ non ipse facturus.Sed dico practica,qua solùm nouit bona quæ est ipse facturus[Pios.]glo.Sicut Noe & Lot[De tentatione.]i.tribulatione[Eripere.] i.extra rapere. Psal.90,Cum ipso sum in tribulatione,eripiã eum,&c.Esa.42,Cùm trãseris per aquas tecũ ero,& flumina non operient te. Sic patet in Noe,Et cùm ambulaueris in igne non cõbureris,sicut patet in Lot[Et nouit

Dæmones vbique tot quæri.

Nouit dominus notitia practica bonos &c.

iniquos] Glos.Sicut diabolum,originalem mundum & Sodomitas [Reseruare] id est,iterum seruare,in anima,scilicet & corpore [In die iudicii] cruciandos amplius.s.quàm prius. Et ante diem iudicii solùm animæ pœnas luunt,& in iudicio gramora expectant,quando in corpore & anima cruciabuntur.

Magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationémque contemnunt: audaces,sibi placentes,sectas non metuunt introducere,blasphemantes.Vbi angeli fortitudine & uirtute cùm sint maiores,non portant aduersum se execrabile iudicium.

Hæc est tertia pars,in qua ostendit pœnæ præeminentiam,tangens primò hæreticorum maiorem fructum dãnationis quàm aliorum.Secundò dãnationis magnitudinem, confirmans exemplo angelorum, ibi, Vbi angeli fortitudinem.i.maioritatem dãnationis ostendit triplici de causa:primò,luxuriæ:secundò superbię,ibi,Dominationémq;:tertiò perfidiæ,ibi,Sectas non metuunt.Dicit ergo [Magis autem]quasi ita reseruantur omnes peccatores in diẽ iudicii puniendi:magis autem.Glo.magis reseruabit puniendos siue cruciãdos [Eos] scilicet hæreticos,& eis credentes [Qui post carnem] id est, carnis concupiscentiã non naturã. Sic enim accipitur caro.Galat.5,Caro concupiscit aduersus spiritum,&c. [Ambulant]passionibus interioribus affectionũ,& exterioribus operationum.Sap.5,Ambulauimus vias difficiles, viã autem domini ignorauimus [In concupiscentiis immunditiæ] ecce luxuria.i.in concupiscentias immundas perficiendas. Contra illud Eccle.18,Post concupiscentias tuas ne eas,hi similes sunt brutis,quæ trahuntur per suas concupiscentias,& sequuntur eas.Psal.31,Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus.Glo.Qui more animalium brutorum luxuriantur,pro reatu fœdæ corruptionis maiora patientur in iudicio q̃ generales iniqui. [Dominationémq; contemnunt] Ecce superbia.Glos.Dominum nostrum iudicem iustum talium cognoscere nolũt,dominationem autem dei vocat dominationem simpliciter,quia eius dominatio est nullius.Psal.82,Dominus vniuersorũ tu es.Itẽ quia singularis.Hester 14, Domine mi qui rex noster es solus, adiuua me solitariam,& cuius præter te non est auxiliator alius.Item est interminabilis.Psal.144,Dominatio tua in omni generatione & generationem. [Audaces.] Glossa,ad maiora crimina.Ex quo enim homo deum contemnit,fit audax & præceps ad omne periculum & flagitium.Hæc est audacia temeritatis sine vlla repressione diuini timoris.de quibus Eccle.8.Quia non cito profertur contra malos sententia absque timore vllo filii hominum perpetrant mala. [Sibi placentes] Glos.in perpetratis malis:vel sibi placentes,id est,curantes placere sibi proximo.Ambrosius super epist.ad Rom.cap.15,Ille sibi placere dicitur,qui ita facit quod sibi bonum videtur,vt non curet,siue placeat,siue non placeat proximo.Vel sibi placentes, id est, seipsos amantes.2.Timo.3,Erunt homines seipsos amantes,&c. [Sectas non metuunt introducere] id est, errores obstinatos:quæ dicuntur sectæ,à secando,propter ecclesiasticæ vnitatis diuisionẽ,vel à sectando propter æstimationem.Ipsi dico [Blasphemantes.]s.deum,contra quem sectas inducunt,& ad blasphemãdum alios accendunt.Sensus ergo est prędictorum,Certum q̃ omnes iniqui dãnabuntur generaliter,sed inter illos magis hæretici.Et inter hæreticos illi magis qui deuiãt à fide causa superbiæ,quàm qui causa luxuriæ, & illi maximè,qui sectas introducunt:vt sicut gradus est in peccatis,sic & in supplicijs: hæc autem pœna tanta erit,q̃ non poterunt eam portare.Quod ostendit per locum à maiori cùm dicit [Vbi angeli fortitudine & virtute,&c.]Et est sensus,Si angeli mali qui sunt natura fortiores,quàm homines,vix possint pœnam ferre, quomodo poterunt eam sustinere? Exponitur autem hoc dupliciter de malis angelis.Primo modo sic cruciandos reseruabit prædictos. [Vbi angeli mali.]s.lucifer & eius socii.[Cùm sint maiores] hominibus,quã titate non molis,sed virtutis [Fortitudine ad operandum. [Et virtute] ad sustinendum: quia nihil habent de carne,quæ infirma est. [Non portant,]i.vix portant,tanquam onus importabile.Et dicit non portant, quanuis re vera portent,vt magis innuat pœnam eorum intolerabilem. [Et iudicium execrabile] id est,iudicii domini pœnã quam ipsi execrantur,semper remurmurandam:quod iudicium est [Aduersum se] quia etsi consonum culpæ,tamen contrarium naturæ.Vel aduersum se.id est,cõtra ipsos in eorum dãnationem, quasi dicat,Si angeli vix poterunt pœnam inferni tolerare,quomodo poterunt homines pœnam inferni sustinere: Secundo modo sic,secundum Glos.vbi ponit tria de peccatis prædictis.Quia,scilicet post carnem ambulant,Deum contemnunt,Sectas faciunt.[Angeli non portant.] i.vix ferre possunt. [Execrabile iudicium] vt prius exponendo.Non quòd dæmones hæc fecerint,sed aliis suggesserint.Et tunc est sensus,si dæmones tantum suggestores,sic torquentur importabiliter,quantò magis homines hoc facientes?

Maiorum angelorum cruciatus.

Hi uerò uelut irrationabilia pecora naturaliter in captionem & in perniciem in his qui ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,percipientes mercedem iniustitiæ.Voluptatẽ existimantes diei delicias coinquinationis & maculæ: deliciis affluentes,in conuiuiis suis luxuriantes uobiscum,oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti: pellicientes animas instabiles,cor exercitatum in auaritia habentes,maledictionis filij,derelinquentes rectam uiam errauerunt secuti uiam Balaam ex Bosor,qui mercedem iniquitatis amauit,correptionẽ uerò habuit suæ insaniæ. Subiugale mutum animal in hominis uoce loquens,prohibuit prophetæ insipientiam.

Hìc describit hæreticorum malam vitam.Et primò agit communiter de hæreticis.Secundò magis specialiter de hęresiarchis,ibi,Hi sunt fontes.Communiter in hæreticis tangit primò, veritatis blasphemiam, Secundò,conuersationis luxuriã,ibi,Voluptatem existimantes.Tertiò,aliorum corruptelam,ibi, Pelliciẽtes animas.Quartò,intentionis auaritiam,ibi,Cor exercitatum in auaritia. Quintò,certam malitiam,ibi,Derelinquentes viam rectam.Luxuriã autem conuersationis ostendit in quadruplici corruptione.Primò,secundum iudicium.Secundò,secundum tactum,ibi,Deliciis multis affluentes.Tertiò,secundum gustum, ibi, In conuiuiis suis.Quartò,secundum aspectum,ibi,Oculos habentes.Dicit ergo [Hi verò] scilicet hæretici reseruantur magis cruciandi.Verò,id est,quia.hi. Glos. Magistri,scilicet hæretici,qui docent errores. [Velut irrationabilia] quo ad corruptionem fidei. [Pecora] quo ad corruptionem morum [Naturaliter] id est, natura sua irrationali, & brutali tendunt, scilicet [In captionem] id est,in laqueum culpæ quo capiuntur à diabolo:post culpã verò [In perniciem.]i.in pœnã gehennalem:vel in perniciem,id est, in culpæ obstinationem,quæ facit hæreticum.q.d.Sicut bruta motu brutali vadunt in captionẽ & perniciem:hoc autem dicit pro tanto,quia hæretici non solùm humanas,sed & brutales sequuntur concupiscentias.Psal.48,Homo

Hæreticorũ grauitas

Hæretici irrationales.

cùm in honore eſſet non intellexit comparatus eſt iumentis, &c. Gloſſ. Sicut irrationabilibus naturale eſt cauſa pabuli ſæpe in captionem, & perniciem ignoranter incidere: ita hęretici cõparati iumentis inſipientibus propter appetitum ſuæ corruptionis explendum, incorruptam eccleſiæ catholicæ doctrinam blaſphemantes & vitam, laqueos ſibi perditionis nectunt. Ipſi dico [In his.]i. de his [Qui ignorant] ſcilicet, de arti culis fidei [Blaſphemantes.]q.d. quia ignorant articulos fidei, ideo blaſphemant. Cauſa autem quare igno rant eſt, quia nolunt ratione apprehendere quod ſupra rationem eſt & naturam, vt ꝙ deus incarnatus, paſſus, mortuus & huiuſmodi. Et ideo in corruptione ſua. i. pro corruptiõe in ſuo ſenſu, vel pro peccato quod eſt cauſa corruptionis [Peribunt] Gloſ. à conſortio ſanctorum, ſicut enim modò voluntariè ſe ſeparant à conſortio eccleſiæ militantis: ſic inuiti ſeparabuntur in futuro à conſortio eccleſiæ triumphantis. Ipſi dico [Percipientes.]i. perfectè capientes. [Mercedem iniuſtitiæ] in futuro, id eſt, pœnam æternam, quæ eſt mer ces iniuſtitiæ. Gloſ. Pœnam pro malis operibus, vel mercedem iniuſtitiæ in præſenti, ſcilicet ruinã in maioribus peccatis. Gloſ. vt qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Apoc. vlti. [Voluptatem] quaſi & merito, quia [Exiſtimantes] id eſt, reputantes voluptatem [Diei.]i. voluptatem bonam. Gloſ. voluptas bona rectè dies vocatur, quia ſancti in domino delectantur: Voluptas mala nox, quæ eſt opus tenebrarũ. [Delicias coinqui nationis & maculæ] ſcilicet bonas & lucidas eſſe iudicant, quæ ſunt malæ & execrabiles: vnde gloſ. Iniuſti delicias coinquinationis, & maculæ exiſtimant voluptatẽ dici, quia cùm vacent deliciis impuriſsimis & exe crandiſsimis has optimas, & quaſi lucidas iudicant: ecce iudicii peruerſitas, de qua Eſa. 5, Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum. Et dicit coinquinationis, quo ad inquinamentũ corporis: maculæ, quo ad inquinamentum animæ: maculant enim peccata carnalia corpus & animã, peccata verò ſpiritualia animam ſolam. 1. Corin. 6, Omne peccatum quodcunq; fecerit homo extra corpus eſt, qui autẽ fornicatur, &c. Vel delicias coinquinationis, quo ad peccatũ luxuriæ humanę, qua ſimul plures inquinantur. ſ. agens & patiens. Quod notatur in hoc quod dicit coinquinationis. Maculæ verò quo ad peccatum gulæ. Vel voluptatẽ dici, id eſt, tẽporis gratiæ, de quo dicitur, Dies autem appropinquauit. Rom. 13, Exiſtimãt delicias coinquinationis & maculæ, qui peruerſè iudicant & credunt, ꝙ in tempore gratiæ debeat homo talibus immunditiis deſeruire. Moraliter autẽ, modò in diebus feſtis magis vacatur deliciis & crapulis, & ebrietatibus, quaſi hoc eſſet in honorem ſanctorũ, & in exultationem diei feſti. Auguſt. ad Aurelium, Comeſſationes & ebrietates, ita conceſſæ & licitæ putantur, vt in honore martyrum celebrentur: quæ fœditas non tam flagitioſa eſt, q̃ ſacrilega. [Deliciis affluentes] Ecce corruptio ſecundum tactum, quaſi non ſolùm exiſtimantes quo ad errorem rationis, ſed etiã affluentes quo ad approbationẽ voluptatis: duplici fluxu. ſ. cordis, per conſeſum delectationis, & carnis, per effectum operis: ideo dicit affluentes. Eccl. 2, Non prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur. Sap. 2, Nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra. [In conuiuiis ſuis] Ecce corruptio ſecundum guſtum. [Luxuriantes vobiſcum.]i. vtentes incentiuis ad luxuriam, in ſpeciebus, ſaporibus, & fortibus vinis. Hieronymus, Vinum fuge vt venenum: quid enim oleum flammæ addis? Iuuentus & vinum duplex voluptatis incendium eſt. Et dicit vobiſcum. Glo. vt ibi vos decipiat, quod dicit, quia efficax modus attrahendi homines eſt vocare eos ad conuiuia, & delicioſè eos prouocare: ipſi dico [Oculos habentes plenos adulterii.]i. in oculis cordis repreſentatur libido corporis. Auguſt. Impudicus oculus impudici cordis eſt nuntius. [Et inceſſabilis delicti.]i. luxuriæ, quæ nunquã dicit ſufficit. Prou. 19. & Oſee 4, Fornicati ſunt & non ceſſauerunt, quia vt dicit Hierony. Quando vires deficiunt, deſideria inardeſcunt. [Pellicentes.]i. decipiẽtes. [Animas inſtabiles] quæ non habent fundamentũ fidei formatæ, nec anchoram ſpei, & ſunt ſine timore dei. Beda dicit, Pellicentes à pelliceo pelles, ſecundæ coniugationis: vſitatius tamen dicitur à pellicio pellicis, tertiæ coniugationis, & eſt pellicere idem ꝙ pellibus ornare. Et inde dicuntur hæretici pellicere, id eſt ſub ſpecie veri decipere intellectũ, & ſub ſpecie boni quaſi ſub ſpecie formoſa decipere affectum: vnde de ipſis dicit dominus, Mat. 7, Veniunt ad vos in veſtimentis ouiũ, quæ ſunt pelles. Et 1. Timo. 3, Habentes quidẽ ſpeciem pietatis, virtutem autẽ eius abnegãtes. Secundum glo. Pellices ſunt meretrices, à pello pellis, quia ſuperueniẽte lumine expelluntur: vel à pollutione, vnde polluũt animas. i. à vero ſpõſo Chriſto recedere, & in diabolo adulterari faciunt. [Cor exercitatum in auaritia habentes] Plus eſt cor auaritia exercitatum q̃ cor auarũ. In corde auaro notatur corruptio affectus: in exercitatione verò labor vel ſolicitudo. Aduerſus quos Hiere. 6, A maiori vſq; ad maximum omnes auaritiæ ſtudent. Gloſ. Quidquid agunt cauſa auaritiæ faciunt. Alia litera habet exercitatũ. Exod. 23, Non accipies munera quæ excæcant etiã cauſa auaritiæ faciunt. Alia litera habet exercitatũ. Exod. 23, Non accipies munera quæ excæcant etiã ſua ſunt tẽporalia, quæ ſancti tanq̃ ſtercora relinquunt: vnde dicebat Apoſt. ad Phili. 2, Omnia arbitratus ſum vt ſtercora: his ſtercoribus multi, qui debẽt eſſe ſancti excæcãtur: vnde Thre. 4, Qui nutriebãtur in croceis amplexati ſunt ſtercora: & ideo [Maledictionis æternæ filii.] i. hæredes. i. mali filii. ſ. diaboli per imitationem, qui primò maledictus fuit, hoc eſt malo pœnæ addictus. [Derelinquentes rectã viam.]i. viã dei quę ducit ad vitã æternam, vel etiam viã morum quam tamen ex ratione cognoſcebãt, quid credere & quomodo viuere deberent, ſicut dicit glo. vnde Hiere. 2, Me dereliquerunt fontem aquę viuæ, &c. [Errauerunt] Indo infidelitatis & infœlicitatis. Sap. 5, Errauimus à via veritatis: errauerunt dico [Secuti viam Balaam] inuio infidelitatis & infœlicitatis. Sap. 5, Errauimus à via veritatis: errauerunt dico [Secuti viam Balaam] venientes [Ex Boſor] nomen eſt villæ, vel ciuitatis, de qua erat. i. ſequuti ſunt paſsibus morum non pedum eius cupiditatem & malitiã. Qui motus cupiditate ex certa malitia iuit, vt malediceret populo Iſrael, quem ſciebat benedictũ à domino. Nume. 22. [Qui mercedem iniquitatis.]i. munera ſibi promiſſa, & oblata pro cauſa iniqua. ſ. vt malediceret populo dei, vel mercedem iniquitatis. i. precium dãnationis, quæ dicitur merces iniquitatis: quia fuit merces pro iniqua promiſsione quam intendebat adimplere contra deum. [Amauit] affectu cupiditatis. Vel dicit mercedem iniquitatis, quia à rege honorari debebat, quem honorem tantum appetebat, quòd ipſum voluntati dei præponebat, quod erat magna iniquitas, ſcilicet temporale deo præponere. Merito verò Balaam, qui interpretatur populus vanus, ex Boſor quod interpretatur caro, hæretici comparantur, ex ſenſu & vita carnali vanitatem erroris ſequuti, quo ad fidem: carnei carneus, hæretici comparantur, ex ſenſu & vita carnali vanitatem erroris ſequuti, quo ad fidem: carnei

Hæretici pellicentes.

Auaritia excæcat.

Balaã auaritia ductus populo à deo benedicto maledicere voluit

quo ad conuerſationem [Correptionem verò habuit] & verbi per aſinæ locutionem & pedis attritionem [Suæ veſaniæ,]id eſt, inſani erroris: veſania enim erat magna contra dominum irreuerentia, vt populo dei deo prohibente malediceret. Tantò ergo fuit peior, quantò non nouerat emẽdare per correctionem [Subiugale] ſcilicet aſina [Mutum] ideſt, non habens aptitudinem naturalem loquendi [Animal] ſine vſu rationis [In hominis voce loquens] id eſt, ſimili humani voce loquens. Erat enim vox articulata angelico miniſterio per linguam aſinæ prolata, ſicut & diabolus per linguam ſerpentis locutus fuit. Geneſis tertio, Iſtud habetur, Numeri vigeſimoſecundo, Aperuit dominus os aſinæ, & locuta eſt [Prohibuit] tranſire ſcilicet recedendo & contra naturam loquendo, de flagellatione cõquerendo, pedem eius conterendo, & non expreſsè de hoc arguẽdo [Prophetæ] Balaam [Inſipientiam] Quã ibat ad maledicẽdũ populo dei. Sic, vt dicit glo. aliqui hæretici tam ſtulta dogmata proferunt, vt pagani ſcilicet ſtulti, illorum deteſtentur inſaniam. Sic vt dicit gloſ. docti clerici ab indoctis laicis aliquando merito lacerantur, bona vita eorum reprehenditur. Quod eſt propter eorum auaritiam, vt dicit Gloſſa.

Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reſeruatur. Superbia enim vanitatis loquentes pelliciunt in deſideriis carnis luxuriæ eos qui paululum effugiunt, qui in errore conuerſati libertatẽ illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis. A quo enim quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt.

Hîc agit magis ſpecialiter de hæreſiarchis aggrauando, oſtendens cauſas damnationis eorum. Primò, per propriam in ſe corruptionem. Secundò, aliorum ſeductionem, ibi, Superbia enim vanitatis. Tertiò diaboli ſeruitutem, ibi, Qui in errore conuerſati. Quartò, mundi inquinationẽ, ibi, Si refugientes. Quintò, veritatis agnitæ defectionem, ibi, Melius enim erat eis. Sextò, vitæ turpitudinem, ibi, Contingit enim eis. Dicit igitur, ſpecialiter horum primi magiſtri hæreſiarchæ [Hi ſunt fontes ſine aqua] Dicuntur fontes propter emanationem doctrinæ: ſed ſine aqua veritatis & ſapientiæ, de qua Hiere. 51, Et nunc quid tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquam turbidã, ſed ſunt ſine aqua ſapientiæ ſalutaris. ¶ Et notandũ ꝙ vbi eſt fons ſine aqua, ibi eſt lutum: ſic in iſtis non eſt aqua inundantis gratiæ, ſed lutum inquinans erroribus & cupidita tibus tertenis, nec merito, quia derelinquunt fontem aquæ viuæ. Hiere. 2. Vnde intellige fontes non lauantes, ſed potius coinquinantes [Et nebulæ] propter obſcuritatem, ſolem intelligendum obſcurantem, Gloſ. Oſcurantes nebulæ dico, non reſoluẽdæ in pluuiã ſanæ doctrinæ, ſed [Turbinibus exagitatæ] Turbo eſt cõmotio aeris per conflictum concurſus ventorum, & inde aliquando ſequitur tempeſtas, ſed hæretici conflictu vitiorum & philoſophiæ rationum exagitati, magis inducunt in auditoribus tempeſtatem, quàm ſalutiferum rorem & terræ fœcundationem. ¶ Notandum quòd boni prælati dicuntur nubes, propter ſalutiferum rorem: & terrę ſubditorum irrigationem, & ſpiritus ſancti exagitationem. vnde Eſa. 6, Qui ſunt iſti qui vt nubes volant? non dicit, qui vt aues volant, quæ volant contra nidum ſuũ, & ſicut volunt & quando volunt, & vbi volunt: ſed mali dicuntur nebulæ propter obſcuritatem [Quibus caligo tenebrarũ reſeruatur] id eſt, retro impoſterum ſeruatur. & dicit tenebrarum in plurali, ob duplices tenebras, ſcilicet ſpirituales & interiores, in præſenti, quæ ſunt peccata, quibus reſeruantur permiſsiua reſeruatione, vt amplius fiant mali & amplius ſordeſcant, vt dicit glo. Vel corporales & exteriores in futuro, quibus reſeruantur reſeruatione punitiua. Mat. 22, Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Dicit autem [Caligo tenebrarum] id eſt, quæ teterrimæ & obſcuriſsimæ, erunt in inferno quaſi palpabiles. Iob 10, Terram tenebroſam, & opertam mortis caligine [Superbia enim vanitatis] quaſi & merito. Ipſi enim [Loquẽtes] id eſt, prædicantes vel docentes, quia eorum doctrina loquacitas eſt, vnde & comparantur ranis, quæ non faciũt niſi clamare. Apoc. 16, Vidi de ore pſeudo prophetæ exire ſpiritus tres immundos in modum ranarum [Superbia] i. in ſuperbia finaliter, vanitatis materialiter & initialiter, quia pro ſuperbia vana prædicant. Auguſtinus, Hæreticus eſt qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúſque ſui gratia falſas ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur. ¶ Et notãdum quòd ſuperbia propriè eſt affectu, vanitas in intelligentia ſiue intellectu. Superbia verò in appetendo excellentiam: vanitas de ſe magna ſentiendo [Pelliciunt] ideſt, quaſi pellices & meretrices corrumpunt ſiue decipiunt, vt ſuprà expoſitum eſt [In deſideriis carnis luxuriæ] id eſt, luxuriæ carnalis, non tamen ſpiritualis. Per deſideria enim, quæ docent trahunt homines ad ſectas ſuas. Talia enim ſunt ad quæ libẽter trahitur homo. Beda in Glo. Quis nõ libẽter audit, mãducemus & bibamus, & in ęternũ regnabimus? [Eos qui paululũ effugiũt] Glo. qui paululũ refugiunt, & ad ſnũ reuertuntur errorem. Vel paululũ, id eſt, eos qui paruulo tẽpore à peccato abſtinuerũt, & cito recidiuant. Vel paululũ effugiũt, qui non perfectè peccata fugiunt: fugiũt peccata quidẽ carnalia & nõ ſpiritualia. Itẽ fugiunt peccata, ſed non circunſtantias, & pericula peccatorum [Qui] hæretici [In errore] quo ad ſe, & quo ad alios. Glo. Quia errant, & alios errare faciunt [Conuerſati] Quia tota eorum cõuerſatio eſt erronea quo ad fidem, & mores. Pſalm. 106. Errare fecit eos in inuio, & non in via [Libertatem] id eſt, pro peccatis impunitatem, vel peccati immunitatem, dicentes illicita licere, ſed hæc libertas mala eſt, de qua Roma. 6, Liberi fuiſtis iuſtitiæ [Illis] ſcilicet credentibus [Promittentes] dicentes, deus non eſt tãtum crudelis, vt puniat ęternaliter pro peccato momentaneo [Cùm ipſi] ſcilicet hæretici [Serui ſint corruptionis] id eſt, peccati quod corumpit bona naturalia, & ſpoliat gratuita, Vel corruptionis, id eſt, fomitis, ſuſtinendo ipſum regnare in ſuo corpore, & ad omne peccatum trahere. Vel corruptionis, id eſt, diaboli, qui eſt author. Glo. q.d. Cũ ſint ſerui & peccati, & diaboli, alius libertatem dare non poſſunt, quia nemo dat quod non habet. Et quòd ſint ſerui probat per ius commune [A quo enim quis ſuperatus eſt, eius & ſeruus eſt] id eſt, eius ſubiectus. Io. 8, Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, loquitur ad ſimilitudinem ſeruitutis acquiſitiuè, qua olim capti ab hoſtibus eorum ſerui efficiebantur. Similiter capti à diabolo & à peccato ſerui ſunt, & diaboli & peccati. Cũ ergo ſeruus minor ſit domino ſuo, & ipſi ſerui ſint peccati, & peccatum ſit nihil, ipſi inquantum peccant ſunt minus quàm nihil. Quia non ſolùm non habent eſſe moris, ſed & eius oppoſitum qualecunque eſſe habeant,

Hæretici ſine aqua.

Tenebræ duplices.

Quid hæreticus.

Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione domini noſtri & ſaluatoris Ieſu Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quã

post agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Cõtigit enim eis illud ueri prouerbii, Canis reuersus ad suum uomitum, & sus lota in uolutabro luti.

Hîc ostendit mundi coinquinationem, Si enim. Gloss. Verè sunt serui acquisiti, quia cùm prius liberi essent non coguntur seruire grauius quàm antea [Si enim] ipsi vel quicunque alii [Refugientes] prius quando fuerunt ad fidem conuersi [Coinquinationes mundi]. i. peccata quibus inquinantur homines mundani & alios inquinant, quæ & mundus mundis immittit, de quibus. 1. Io. 2, Omne quod in mundo est, aut est cõ cupiscentia, &c. [In cognitione.] i. per cognitionem quam susceperunt. Fides enim purificat ab inquinationibus. Act. 5, Fide purificans corda eorum, sicut radius solis abstergit lutum plateārum [Domini nostri] ratione creationis. [Et saluatoris] ratione recreationis [Iesu] ratione officii saluatoris [Christi] ratione dignitatis regalis, secundum quã unctus est oleo letitiæ præ participibus suis [His,] scilicet coinquinationibus mundi quas fugerant [Rursus implicati.i.] inuoluti sicut in retibus: consensu operis & consuetudinis. Prouer. 7, Irretiuit eum multis sermonibus, & sequitur eam quasi bos ductus ad victimam [Superantur] Prædominante vitio naturæ spiritui. i. sensualitate carni [Facta sunt eis.] s. talibus recidiuãtibus seu apostatantibus [Posteriora]. s. peccata [Deteriora prioribus] s. peccatis, vel status posterior post recidiuationem vel apostasiam deterior est statu priori ante conuersionem seu conuersationem. Talis enim magis offendit deum quàm ante baptismum vel pœnitentiam, frangit enim pactum quod pepigit cum deo in pœnitentia vel baptismo: sicut periculosior est infirmitas recidiuantis quàm prius ægrotantis. Vnde talis culpa est maior propter cirstantiam ingratitudinis ex remissione præcedentium peccatorum. ideo dicitur Luc. 9, Fiunt nouissima illius hominis peiora prioribus. Et hoc quia resurrectio difficilior. ad Heb. 6, Impossibile est eos qui gustauerunt bonum dei verbum virtutésque venturi seculi, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitẽtiam. Impossibile. i. difficile. In signum huius deteriorationis vxor Loth, quæ prius erat substantia rationalis, per respectum retro versa est in creaturam seu statuam salis, & facta est irrationalis. Gene. 19, Et verè deteriora

Peccata Christiano rũ grauiora.

Cõparatio abusiua.

[Melius enim erat,] idest minus malum eũ sit comparatio abusiua non propria. Propria, quando vtrunque extremum coparationis participat æqualitatem: in qua fit comparatio abusiua, quando alterum tantũ: magis abusiua, quando neutrum, vt hîc Mat. 29, Melius ei erat si natus non fuisset, &c. [Eis,] scilicet recidiuantibus & impœnitentibus [Non cognoscere viam iustitiæ,] idest, iustitiam quæ est via recta ducẽs ad vitam. Vnde accipitur, hîc iustitia generaliter non specialiter, sed pro rectitudine fidei & morum seu vitæ. Et intelligendum est cæteris paribus. Tunc enim excusabiles essent saltem à tanto [Quàm post cognitionem eius retrorsum,] id est, ad priora peccata [Conuerti,] idest, totaliter verti sine reditu pœnitentiæ finalis per transgressionem, scilicet [Ab eo quod illis traditum est sancto mandato.] Vel charitatis, specialiter quod est traditũ à Christo & eius apostolis. Ioan. 19, Mandatum nouum do vobis, &c. Vel generaliter mandato euangelico. Vnde Psalm. Tu mandasti mandata tua custoditi nimis. Et accipitur singulare pro plurali. Sed contra hoc obiicitur, quia dicit Ambrosius, Perfidi & si in æternum pereãt, tamen eis prodest ex parte credidisse. Responsio, Intelligendum est hoc quo ad peccata in quibus recidiuant, non vniuersaliter quo ad omnia. Item quo ad peccata in quibus recidiuant intelligendo quo ad intẽtionem nõ quo ad numerositatem, quia si nunquam conuersi fuissent, plura peccata eiusdẽ generis haberent, sed non ita grauia. Vnde Glossa, Quia præter illa mala quæ sicut prius agunt, prævaricatores promissionis sunt. Item hoc quod dicitur intelligendum est in eodem genere peccati, plus peccat fidelis quàm infidelis ob notitiam peccati, secundum quod dicitur Iacobi 4, Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi [Contigit enim] Glo. Idem probat authoritate sub specie canis. Et verè prius est hoc, Quia contigit. i. contingenter venit, quia non est necessitatis huiusmodi seruitus, sed voluntaris eis recidiuantibus finaliter seu apostantibus [Illud veri prouerbii.] Glo. Illud prouerbium vel illa pars libri, quæ cõtinet illud prouerbium [Canis reuersus ad suum vomitum] Sum ptum est de Prouerbiis 26, Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suum, sic stultus qui iterat stultitiam suã. Hoc autem dicit, quia sicut canis comedit iterum quod euomuit, & immundior & abominabilior postquã uaut, immũdiores sunt & magis abominabiles quàm prius. Talibus nil prodest sua lotio. Eccle. 34, Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest lauatio eius? Et supple tales sunt sicut [Sus lota in volutabro luti,] idest, in luto in quo se reuoluit. Glossa, Sus dum in luto lauatur, sordidior redditur. Sic qui peccatum plangit, nec tamen deserit, pœnę grauiori se subiicit. Hiere. 2, Quàm vilis facta es rursum iterans vias tuas. Hoc autem apponit Apostolus de suo, quia nõ est de Prouerbiis vulgaribus Salomonis. Vel Apostol. addit Prouerbiis Salomonis. Per suem significantur luxuriosi, qui se in luto luxuriæ immergunt & inuoluunt & reuoluunt.

Caput 3.

Hanc ecce uobis charissimi secundam scribo epistolam, in quibus uestram excito commonitionem sinceram mentem: ut memores sitis eorum quæ prædixi uerborum à sanctis prophetis, & apostolorum uestrorũ præceptorum domini & saluatoris. Hoc primùm scientes, q̃ uenient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulãtes, dicentes, Vbi est promissio, aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturæ.

Postquàm prouocauit eos ad conseruationem catholicæ veritatis, & reuocat eos à seductione prauitatis hæreticæ. Hic subdit causam vtriusque operis, scilicet causam scribendi hanc epistolã, scilicet vt reddat eos cautos maximè contra errores circa futurum iudicium. Et primò excitat auditionem auditorum. Secundò ponit instructionem eorum, ibi, Hoc primum scientes, vbi primò reprobat de futuro iudicio errorem, secũdò manifestat veritatem, ibi, Latet enim eos, tertiò, exhortatur ad dignam iudicii expectationem, ibi, Cùm igitur omnia dissoluenda sunt. In prima ostendit errantium sententiam: in secunda subdit errandi causam motiuam, ibi, Ex quo enim antiqui. Dicit ergo [Hanc ecce, &c.] quasi dicat, Tales hæretici venturi sunt. Et ideo ecce pro eadem causa [Hanc secundam vobis,] idest, ad vestram vtilitatem [Charissimi scribo epistolam.] Glossa, de nouissimis temporibus, quibus derisores abundant [In quibus] epistolis, scilicet prima &

secunda [Excito] ne per torporem dormiatis [In commotione,] idest, pro commotione actiua, scilicet & passiua vestra & aliorũ per vos, qua scilicet, moneo vos, vt & alios moneatis: hoc importat præpositio associatiua. Glos. vt vos commoneam, & alios commoneatis [Vestram sinceram mentem,] id est, sine carne corruptionis fidei & morum. Philip. 2, Et hoc oro vt sitis sinceres, & sine offensa in die Christi. Vel sinceram, id est sine cera, & sine mollicie ac instabilitate, vt nec sitis molles per dissolutionem morũ, nec instabiles, nec flexibiles per errorem. 2. Thes. 2, Rogamus vos fratres, vt non cito moueamini à vestro sensu [Vt memores sitis eorũ quæ prædixi vobis verborũ] de fide & moribus, & hæreticis venturis. Verborum, inquam acceptorum [A sanctis prophetis] Suprà primò, habemus sermonem propheticum, cui attendentes benefacitis. Glo. Verborum quæ authoritate sanctorũ prophetarum confirmantur [Et] sitis memores verborum [Apostolorum sanctorum] quæ vobis per me & alios apostolos nuntiata sunt, verborum dico [Præceptorum domini.] i. quæ sunt præcepta domini iure creationis [Et saluatoris] iure recreationis. Ipse dominus qui venit saluare nos hæc præcepta instituit, & seruare præcepit. Horum autem præceptorum debemus esse memores non solùm ad cogitandum, sed etiam ad faciendum. Psalm. 102, Memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea [Hoc primùm scientes] Hîc ponit errantium sententiam, ita volo vos esse memores. Vos dico, hoc primũ. i. præcipuè, vel præ cæteris [Scientes certitudinem fidei] indubitatæ. præscientia enim futurorum hæresum, multum valet ad credendi in fide confirmationem [Quòd venient] non dicit quòd mittẽtur, quia non authoritate diuina, sed vsurpatione propria [In nouissimis diebus] Glo. Tempore Antichristi tanquam eius præcursores. 2. ad Timo. 3, In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, &c. [In deceptione,] id est, vt decipiant fideles [Illusores,] id est, hæretici, Glos. Illudentes fidei & spei Christianorum, quod tempus resurrectionis futurũ sibi promittunt frustra [Ambulantes,] id est de malo in peius proficientes [Iuxta,] id est, secundum [Proprias concupiscentias,] id est, sequentes proprias concupiscentias carnis contra consilium sapientis. Eccle. 18, Post concupiscentias tuas ne eas, &c. Vel secundũ Bedã in Glos. Nouis peccatis gaudentes, & noua peccata adinuenientes. Tales ambulant post concupiscentias proprias, & non tantùm communes quibus non sufficiunt communia peccata, sed adinueniunt noua. Psal. 80, Ibũt in adinuentionibus suis [Dicentes] & corde credendo, & ore prædicando [Vbi est promissio facta,] scilicet antiquis patribus, de eorum liberatione. q. d. Ex quo per Christum non est completa, ipse non fuit ille qui promissus est in scripturis, Impleta autem non videntur, quia adhuc sumus sub culpa & pœna. Vel vbi est promissio de gloria bonorũ, quasi dicat, nulla est [Aut aduẽtus] eius, scilicet ad iudicium. q. d. Non potestis aliqua signa ostendere quòd iudicium sit futurum. q. d. Nec promissionibus eius credendum est, quia non sunt impleræ, nec in aduentu eius est sperandum, quia nullum signum apparet. Glo. Ideo non credunt [Ex quo enim] antiqui [Patres,] id est, prædecessores [Dormierunt,] id est, mortui sunt. Psal. 118, Cùm dederit dilectis suis somnũ, &c. [Sic omnia perseuerãt,] id est, manent immutata, quia nihil mutatũ est de ordine, & causa naturæ. Sed cõtrà Eccl. 2. dicitur, Vidi in omnibus vanitatem, & nihil permanere sub sole. Responsio Creaturæ secundum speciem perseuerant ab initio temporis, sed fit mutatio indiuiduorũ, nec aliquid perfectè manet sub cælo quin aliquo modo immutetur [Ab initio creaturæ,] id est, ex quo mundus creatus est, vel ex quo fuit prima creatura. Vel secundum aliam literam, Sic per omnia sicut prius sine aliqua mutatione perseuerant ab initio creaturæ.

Latet enim eos hoc uolentes, q̃ cæli erant prius & terra, de aqua & per aquã consistens dei uerbo: per quæ, ille tũc mundus aqua inundatus periit. Cæli autem qui nunc sunt & terra, eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum.

Hîc manifestat veritatem dupliciter. Primò infidelium ignorantiam circa iudicium detegendo. Secundò, credentium fidem instruendo, ibi, Vnum verò hoc non lateat. Ignorantiam detegit duplicem, primò iudicium aquæ iam factum: secundò circa iudicium ignis futuri, ibi, Cæli autem qui nunc sunt. Dicit ergo [Latet enim eos] Ideo debent omnia eodem modo perseuerare, quia vel verè nescierunt, vel fingunt se nescire vt vos decipiant, duo dei iudicia: alterum per aquam, quod iam præteriit: alterum per ignẽ quod restat. Latet, scilicet verè vel simulatorie, Eos, scilicet hæreticos [Hoc volentes] Glos. nullum iudicium esse futurum. Per hoc notatur eorum ignorantiam esse affectatam. psal. 35, Noluit intelligere vt bene ageret: Nolebant autem propter libertatem impunè peccãdi. Hoc scilicet latet [Quòd cæli] scilicet aerei. Glo. Iste humidus aer & turbulentus, de quo dicitur Hiere. 8, Miluus in cælo cognouit tempus suum. Et Matt. 22, Volucres cæli comederunt illud [Erant prius.] Glo. inter priores creaturas. Vel prius, id est, ante diluuium. Sed fiunt dicit Glo. Tunc erant alterius modi quàm modò: quia tunc erat aer serenior & quietior quàm modò, quia tunc non erant tempestates nec fortè vapores [Et terra] erat prius, scilicet alterius modi, quia fertilior & planior. Ipsa dico [Consistens.] i. aggregatione partium suarum simul stans [De aqua] Beda, id est, per remotionem aquæ operante dei verbo congregata est in vnum, & ita apparuit arida, Genes. 1. [Et] erat consistens [Per aquam,] id est, per aquæ congregationem. Beda, Quia per diuinam dispositionem venis aquarum est tota plena, sicut corpus animalis sanguine. Alioquin non staret, sed redigeretur in minutissimũ pulueren secundum Philosophum. Cùm enim sit maximè sicca, indiget humiditate qua eius partes consistant. Ideo dicitur in Psal. 23. & 135, Qui fundauit terram super aquas. Vel de aqua, id est, de primordiali materia, quæ dicitur aqua, propter ductibilitatem eius, & obedientiam ad formas diuersas. Gene. 1, Spiritus domini ferebatur super aquas. Illa eadem dicitur terra propter informitatem, Abyssus propter obscuritatem. Vel dicitur terra ex aqua consistens, quia sine aqua non fructificaret. Et hoc totum [Dei verbo] vt causa efficiẽte & conseruante. Io. 1, Omnia per ipsum facta sunt [Per quæ] in quibus duabus partibus aere & terra [Ille tunc mundus] qui scilicet erat ante diluuium, vel tempore diluuii. Vel etiam ille tunc mundus, quia fuit alterius modi tunc quàm nunc, & terræ nascentia meliora quàm nunc. Alterius modi autem erat quantum ad qualitates accidentales, non quantũ ad substantiales vel radicales [Aqua,] id est, per aquam diluuii [Mũdatus] à peccatis hominum, quibus erat pollutus [Periit] quo ad habitatores: mundatus est quo ad habitationem infectam. Hæc autem mundatio signum fuit spiritualis mundationis per baptismum. 1. Pet. 4, Quod

& nunc similis formæ saluos facit baptisma.Glo.Periit terra quia tanto tempore submersa fructificare de-
stitit.Posteà & dissimilem in plerisque locis ab ea quam prius habuerat faciem recepit. Perierunt & cæli
secundum speciem huius aeris.Occupauit enim aqua totam istam capacitatem,vbi aues volitãt.Ratio hu
ius mutationis est,quia ex longa & profunda commixtione terræ aquæ & aeris terra facta est lutosior, aer
tra per diluuium. Autem, pro sed, Cæli qui nunc sunt, scilicet aerei.Et dicitur aer cæli pluraliter,pro-
pter diuersas regiones cæli aerei, & propter eius plura hemisphæria. Et dicit, Qui nunc sunt, non
quia sit alia substantia, sed quia qualitas est mutata. Cælum enim aereum fuit per diluuium aquæ
& terræ immixtum.Et ideo aer modò est spissior seu densior,& turbulentior[Et terra]Similiter quæ nũc
est à prima qualitate mutata,quia modò rarior est & subtilior propter aquæ immixtionem[Eodem verbo]
idest,eadem virtute verbi æterni,quo erant in principio positi[Repositi sunt] i.iterum positi ad priores
vsus,& officia habitationis hominum & volucrum,& in eadem forma quã modò habent,& in eadem posi
tione in loco,vt aer sit sursum,terra deorsum sicut prius.Isti inquam,Cæli & terra sic repositi, reseruati, id
est,iterum seruati,sicut ante reseruabantur in diluuio[Igni]venturo ante faciem iudicis quo fiet mundi cõ
flagratio.Psal.96,Ignis ante ipsum præcedet.Glo.[Reseruati sunt]vt purgentur per ignem,scilicet ad co-
inquinationem quam contraxerunt ex peccatis post diluuium,& in melius commutandi.Et hoc [In diem
iudicii]generaliter,scilicet bonorum & malorum[Et perditiõis impiorum hominum]specialiter,quia in il
la die omnes impii perduntur,& peribunt & in anima & in corpore,Iob 21,In die perditionis seruatur ma
lus,& ad diem furoris ducetur.Vel in die iudicii,quo ad diffinitionem,perditionis, quo ad executionem.
Matt.25. ¶ Notatur autem,hic duplex iudicium dei,vnum in aqua,aliud in igne,Primum factum fuit per
aquam,quia in primo statu viguit luxuria,in qua sunt duo,scilicet ardor & fœditas propter quod facta tunc
est purgatio per aquam,quæ est refrigerans & purificans.Alterum verò iudicium fiet per ignem,quia tunc
vigebit auaritia,& erunt homines infrigidati,frigiditatæ auaritiæ ex defectu charitatis secũdum illud Mat.
24,Abundabit iniquitas:& refrigesceet charitas multorum.Et ideo fiet per ignem,qui habet contrariã qua-
litatem.Vel aliter,Aquæ est purgare & non innouare.Ignis verò facit vtrunque,ideo quia prima purgatio
mundi tantùm fuit purgatio,& non innouatio,ideo facta est per aquam.Secunda verò quæ non tantùm est
purgatio,sed etiam innouatio fiet per ignem.

Duplex iudicium dei, primũ per aquã, secundum per ignem.

Vnum uerò hoc non lateat uos charissimi, quòd unus dies apud dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter uos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aduenient autem dies domini ut fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa uerò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur.

Hic manifestat veritatem fidei credentium instruendo.Primò de iudicii conditione.Secundò de aduen-
tus dilatione,ibi,Non tardat dominus.Tertiò de iudicii districtione,ibi,Aduenient autem.Dicit ergo [Vnũ
hoc,&c.]quia illos infideles latet iudicium prædictum aquæ,futurum iudicium ignis negant, negant enim
illud eo q̃ non venit cito[Verò],idest,sed Vnũ hoc nõ lateat[Vos charissimi]Minus dicit,& plus significat
q.d.Certi sitis[Quia vnus dies apud dominum]est.f.sicut[Mille anni]apud nos,& econtrario,Mille anni
apud nos sicut dies vnus apud deum.q.d.Quòd nos reputamus longum,breue est apud ipsum, & cito vẽ
turum:vnde patienter expectandum,quia sine dubio veniet dies iudicii,& sic respondet illi quæstioni quæ
prius facta est,Vbi est promissio,&c.q.d.Propè est nec tardat secundum virtutem.Sed quantũ ad nostrum
iudicium videmus quòd parum viuimus.Secundò exponitur sic,dicunt quidam quòd si iudicium sit ventu
rum,tamen tot erunt discutienda q̃ vno die non poterũt discuti,sed multa remanebunt indiscussa, & ideo
non est timendũ.Contra quos dicit quòd vnus dies apud deum tantum valet ad discutiendum sicut mille
anni,idest,ita bene discutiet deus vno die sicut in mille annis.1.Corin.15,In momento & in ictu oculi.Nec
mirum, quia omnia sunt ei præsentia,non successiuè fluentia,sicut apud nos.Iob 10,Nunquid sicut dies ho
minis,dies tui,& anni tui sicut humana sunt tempora,vt quæras iniquitatem meam,scilicet successiuè sicut
homo.q.d.non.Tertio modo moraliter,sic dicũt quidam pseudo.Tot habetis peccata quòd nõ sufficeret
totum tempus ad ea punienda,ad quid ergo pœnitentiam faceretis?q.d.pro nihilo seu frustrà.Contra quos
dicit[Scitote]q̃ vnus dies pœnitentiæ scilicet tantum valet apud dominum sicut mille anni,idest,sicut mul
ti dies pœnitentiæ:sicut patet de latrone bono.Luc.23,Quantum ad consequutionem veniæ & gratiæ ac
gloriæ habendę non tamen tantum valet ad dimissionem pœnæ,vel ad velociorem adeptionem gloriæ.He
brę.2,Plus valent multi anni quàm vnus dies.Ezech.4,Diem pro anno dedi tibi.Sequitur,Et mille anni si
cut dies vnus.Hoc exponitur dupliciter secundum duos errores,quos hic elidit.Dicebant quidam, q̃ sicut
tempore omnia fluunt ita multa latebunt iudicem.Contra quos dicit,Mille anni erunt apud deum,id est,in
eius cognitione[Sicut dies vnus]Ponitur cõtinens pro contento.i.quæcũque fient in mille,hoc est,in infi-
nitis annis ita erunt cognita deo sicut quæ fiunt vno die.Psal.89,Mille anni ante oculos tuos sicut dies vna
quæ præteriit.Secundo modo sic dicunt quidam,quòd non oportet pœnitere,quia in vna die totum delebi
tur,sicut dicũt hæretici,quòd quantumcũque sit homo peccator,per appositionem manus alicuius perfecti
ex tempore omnia peccata eius dimittuntur:contra quos dicit ,Mille anni sicut dies vnus.q.d. Non creda-
tis eis qui sic dicunt,quia mille anni,scilicet pœnitentiæ non plus sufficerent ad pœnam soluendam,vel vitã
æternam habendam.Sicut vnus dies non sufficeret,nisi esset gratia dei.Ideo dicit Apost.Rom.8,Non sunt
condignæ passiones huius temporis,&c.[Non tardat dominus]quasi cùm non sit apud deum differentia
mille annorũ & vnius diei.Non tardat dominus[Promissionem suam,]idest,à promissis suis implẽdis,sicut
dicunt hæretici.Vel secundum aliam literam,Promissum vel promissionem.f.implere quod promisit de iu
dicio futuro,vnde nondum venit temporis opportunitas,quam ipse solus nouit.Mat.24,De die illa nemo
scit,&c.Sicut nec pater tardat dare hæreditatem filio,expectans tempus adultæ & maturæ ętatis,nec medi
cus purgationem ægroto.Et certè non tardat,quia vt dicit Gregorius,Omne quod fine clauditur, breue es-
se cernitur.Non tardat ergo dominus vt misereatur nobis.Et Ro.2,An ignoras, q̃ benignitas dei ad pœni-

De iudicio instruit.

tentiam te adducit,&c.[Nolens aliquos perire,]id est,non volens,volũtate scilicet signi,quia omnes præce
ptis,consiliis,minis,præmiis,à periculis reuocat.Ezech.18,Et quare moriemini domus Israel,nolo mortem
peccatoris, sed vt magis conuertatur,&c.Vel secundum Damascenũ,non vult aliquem perire voluntate be-
neplaciti antecedenter,quia facit quod in ipso est ad nostram salutem:vult tamen voluntate consequente
istum qui peccat,finaliter eum punire & perire.Dicitur autem voluntas consequens quæ attendit merita fi
nalia,non q̃ merita sunt aliquo modo causa,vel ratio diuinæ præscientiæ vel voluntatis,sed sunt eius obie-
ctum:temporale enim bene est obiectum æterne[Sed omnes ad pœnitentiam reuerti.]s.de peccatis cõmis
sis,& de bonis omissis & amissis.Mat.3,Pœnitentiam agite,appropinquabit enim regnum cælorũ.Et quia
patienter expectat,ideo perseuerare non debemus in peccato,dicit enim Isidorus,Metuendum valde est,
vt neque pro spe veniæ quam promittit deus perseueranter peccemus,neque quia instè peccatis pœna in-
fligitur desperemus.Sed vtroque periculo deuitato & à malo desistamus,& de dei misericordia speremus
[Aduenient autem dies.]q.d.bene dico quòd non tardabit dominus[Aut]pro sed[Dies domini,]idest,dies
iudicii in quo fiet omnino voluntas domini.Nunc autem dies nostra est,in qua nostras facimus volũtates,
Luc.19,Et quidem in hac die tua,&c.Psalm.74.Cùm accepero tempus,&c.[Aduenient.]i.ad nos de cælo
ad terram veniet.Abac.2,Si moram fecerit expecta eum,&c.[Vt fur.]i.ex improuiso sicut fur in nocte,
vnde aduentus iudicii comparatur furi.1.Thes.5,Dies domini sicut fur in nocte,ita veniet.Luc.22,Si scires
paterfamilias qua hora fur veniret:&c. ¶ Nota, q̃ dies iudicii dicitur dies,quia erunt ibi omnia manifesta.
Dan.7,Iudiciũ sedit,& libri aperti sunt.Item dicitur dies quantũ ad bonos:nox quãtum ad malos[In quo]
s.die iudicii[Cæli]non ætherei,aerei.Mat.13,Volucres cęli comederũt illud[Magno impetu,]id est,magna
violentia conflagrantis & purgantis mundum.Psal.96,Ignis ante ipsum præcedet & inflãmabit,&c.[Trã
sient]transitu accidẽtali à priori qualitate & statu,idest,à vetustate corruptionis in nouitatem status incor
ruptibilis,ab impuritate contagii mundanæ conuersationis,in puritatem naturæ subtilis.non tamen trans-
itu substantiali,vt substantialiter corrumpatur.Ioel.2,Ante faciem ignis vorans,& post eum exurens flam
ma,Sicut enim dicit Gregorius,Tantum accendet ignis iudicii quantũ ascenderunt aquæ diluuii,quod in-
telligendum est quantũ ad effectum purgationis:quantum enim ad effectum innouationis plus ascender.
Vel cæli allegoricè dicuntur sancti.Psal.18,Cæli enarrant gloriam dei.Qui purgabũtur isto igne,si aliquid
in eis purgandum fuerit:nec solùm aer[Elementa verò]quatuor,quibus mundus consistit, ille maximus
ignis absumet,nec cuncta in tantũ consumet vt non sint,sed duo ex toto cõsumet,duo verò in meliorẽ re-
stituet faciem.Sed contrà,1.Corin.7,Præterit enim figura huius mundi.Glo.non substantia,sed figura prę
teriit.Consistit autem substantia mundi in connexione quatuor elementorum.Item iam remaneret locus
vacuus aliorũ duorum elemẽtorum,vel alia duo rare fierent,vel extenderentur vltra medium suum.Itẽ ter
ra quæ dignior est manet inæternũ,Eccle.1.Ergo multò magis substantia aliorum elementorum .Respon-
sio,Licet aliqui dixerunt,secundũ glo.Bedæ,duo ex toto consumi aquam & ignem.s.alia duo manere secũ-
dum statum alterum,scilicet terram & aerem,tamen verius est q̃ omnia quatuor manebunt,secundũ sub
stantiam,non secundũ statũ generationis,& corruptionis mundanum.Cessabit enim motus corporum su-
percælestium, qui est totius alterationis & transmutationis principium,vnde super illud Matth.8, Donec
transeat cælum & terra.Glo.Donec elementa à mutabili in immutabilẽ formam mutentur.Ipsa ergo in-
quantum elementa sunt generabilium & corruptibilium principia,soluentur omnia,sic enim colligationẽ
habent,& conueniunt in generationis & corruptionis officium & locum.Secundũ verò substantiam pro-
priam permanebunt habentia qualitates suas conuenientes ad illum incorruptionis statum,secundũ Aug.
ad Glo.Bedæ.Responsio,Ideo dicit illa duo,scilicet ignis & aqua consumentur ex toto , non per proprie-
tatem,sed per quandam appropriationem,eo quòd hæc duo sunt maximè actiua quantũ ad vim conuertẽ
di alia in se,quæ vix penitus consumentur.Alia verò magis passiua sunt,& quia passibilitas in impassibilita
tem conuertetur,dicit q̃ mutabũtur in meliorẽ faciem.Primum videtur fieri per assumptionem eius quod
interfuit.Secundum verò per restitutionem eius quod defuit.Vel in toto consumentur,id est,in eo quod
habebant potestatem cõuertendi quasi omnia in sui naturam.Caliditas autem in igne,& frigiditas in aqua
omnino consumentur:inquantum verò sunt principia patiendi conuertentur in melius,quia amplius non
passibilia.

Voluntas diuplex dei.

Quid uoluntas consequens.

Elementa in consumpta manebunt.

Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus expectantes & properantes in aduentum diei domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescẽt: Nos uerò cælos, & nouam terram, & promissa ipsius expectamus: in quibus iustitia habitat.

Hic exhortatur ad dignam expectationem seu præparationem,tangens,Primò præparationis condignę
causam.Secundò modum,ibi,Propter quod charissimi.Causam verò tangit duplicem,Primò timorem pœ
næ,Secundò spem gloriæ,ibi,Nouos verò cælos,Dicit ergo[Cùm igitur hæc omnia]Continua sic , veniet
iudicium,& subito,& mundus in aduentu iudicii peribit.Cùm igitur hæc omnia quatuor elementa[Dissol
uenda sint]à statu solubili in statum insolubilem mutanda.Gloss.tamen interli.vocat omnia,homines . vn-
de dicit,quandoquidem in tanto iudicio mali in peius,boni in melius sunt mutandi[Quales,]id est, quàm
sanctos,& quàm perfectos[Oportet vos]credentes hæc futura[Esse in sanctis conuersationibus]quãtum
ad vosmetipsos secundum glo.[Et pietatibus]quo ad alios,secundum gloss.Pluraliter nominat vtrunque,
quia conuersationis sanctæ sunt duæ partes,scilicet actiua & contemplatiua,Et pietatis sanctæ.s. corpora-
lis & spiritualis.Addit verò sanctis ad differentiam conuersationis malæ & pietatis malæ quam quis impen
dit vitio[Expectantes]per spem præmii,quia spes est certa expectatio futuræ beatitudinis[Et properãtes]
per bonam operationem meriti.& merito properantes,quia via longa & dies pauci.1.Cor.7,Tempus bre
ue.Item quia ad magna vocati.Ro.9,Quos prædestinauit hos & vocauit,& iustificauit & magnificauit.Itẽ
quia iandiu expectati.Esa.29,Expectat dominus vt misereatur vestri.Item ne simus exclusi.Hebr.4,Festi-
nemus ingredi in illam requiem.Cãt.2,Surge propera amica mea[In aduẽtu.]i.in præparatione ad aduen-
tum,nõ quia essent visuri illũ,sed vt certitudinaliter sperẽt illum[Diei]iudicii[Domini]nostri Iesu Christi

quia ipse tunc iudicabit. Tota quidem trinitas iudicabit authoritate, sed Christus inquãtum homo ministerio disceptationis & promulgationis sententiæ. Mat. 25. [Per quem dominum scilicet, quia hoc fiet virtute supernaturali, nõ enim natura ignis est descẽdere, sed ascẽdere: vel per quem, aduẽtum domini [Cæli] aerei nõ etherei [Ardentes soluentur] Igne cõflagrationis à statu corruptibili ad statum incorruptibilem [Et elementa,] scilicet alia vt terra [Ardore ignis] Qui erit maximus, & ex cõcursu ignito superiorum & inferiorum vt putatur [Tabescẽt]. i. quo ad statum pristinum deficiẽt, sed nũquid cælum empireum est purgãdum, cùm illic perpetratum sit peccatum angelorum? Respõsio, Cælum no fuit inquinatum illo peccato, cùm propter loci puritatem, qui nõ est inquinabilis cùm sit lux pura: tum propter peccati, vt angelici spiritualitatem, tũ propter peccãtium velocem expulsionem [Nouos verò cælos]. q. d. Isti cęli soluẽtur, Et nouos cælos, nõ dicit alios, sed in melius adnouatos seu renouatos [Et nouam terram]. i. in melius innouatam, & in meliorem formam. Apoc. 21, Vidi cælum nouum, & nouam terram [Et promissa ipsius.] i. præmia à Christo promissa. Luc. 22, Vos estis qui permansistis mecum, &c. Et Mat. 5. [Expectamus] spei certitudinem. Esa. 65, Ecce ego creo cælos nouos, & nouam terram, &c. [In quibus]. s. cælis & terra innouatis, & in quo tempore & statu innouationis [Iustitia] i. retributio vitæ æternæ pro meritis gratiæ [Habitat]. i. habitabit perpetuò sine fine. Ponit præsens tempus pro futuro ob certitudinis magnitudinem. vnde sicut dicit glo. Tunc cuique fidelium quòd modò certaminis coronã reddetur iustitię. Nec hoc dicit propter hoc q; iusti habitaturi sunt in mũdo inferiori post iudicium sicut nunc, sed quia mundus erit pars habitationis eorum. Sicut rex non manet in coquina, & tamen dicitur pars habitationis suæ. ¶ Et nota quòd non dicit misericordia, sed iustitia, quia modò misericordia regnat, sed tunc iustitia regnabit. 2. Tim. vlt. Reposita est mihi corona iustitię, quã reddet mihi dominus in illa die, Reddere enim pertinet ad iustitiam, vel loquitur de cælis, & terra allegoricè, vt per cælos intelligantur contemplatiui. Per terram actiui, per gloriam innouati, in quibus iustitia creata, vel increata habitat in præsenti per meritum, sed in futuro per præmium. Et tunc habitabit in eis immobiliter & in quiete, sicut in sua hæreditate & possessione, non sic nunc vbi quotidie eiicitur. Psalm. 5, In eternum exultabunt, & habitabit in eis.

Cælũ empireũ igne nõ purgabitur

Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite immaculati & inuiolati ei inueniri in pace, & domini nostri Iesu Christi longanimitatem salutem arbitramini: sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit nobis: sicut & in omnibus epistolis: loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant: sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres præscientes custodite, ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate. Crescite verò in gratia, & in cognitione domini nostri & saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis Amen.

Hic tangit. Primò præparationis condignæ modum: post immunditiam vitæ. Secundò in spei longanimitate, ibi, Et domini nostri Iesu Christi longanimitatem. Tertiò in constantia fidei, ibi, Vos igitur fratres. Quartò in solicitudine proficiendi, ibi, Crescite verò in gratia [Propter quod] Glo. Dies domini veniet, O vos [Charissimi] charitate speciali mihi coniuncti [Hæc]. s. dei promissa, vel à me prædicta de cælo & terra [Expectantes] per certitudinem spei [Satagite.] i. bene operando satis agite, vel studiosè laborate, sicut Matha satagebat circa frequẽs ministerium. Luc. 10. [Inueniri]. i. vt inueniamini [Ei,] id est, ab eo vel ad eius honorem, vel ei. i. non hominum iudicio. 1. Reg. 16, Homo videt ea, quæ foris parent, deus autem intuetur cor [Immaculati] A venialibus in corpore. i. in sensualitate. Pro tãto dicuntur esse venialia in corpore, quia carnis fragilitate contrahuntur causaliter non formaliter [Et inuiolati] Glo. A criminalibus in mente. s. ratione. Vel primum refertur ad peccata carnalia. Secundum ad spiritualia [In pace] i. in peccatis remissis pacificati. Ro. 5, Iustificati igitur ex fide pacem habeamus, &c. Vel in pace pectoris ad deum, & ad seipsum, & ad proximum [Et domini nostri Iesu Christi longanimitatem]. i. longam expectationem, Psal. 102, Longanimis & multum misericors [Salutem arbitramini.] i. causam salutis vestræ. Beda, Intelligite quòd ideo dominus longanimiter expectat, vt misereatur nostri. Et vt plures saluẽtur. vt habetur. Esa. 30. propterea [Sicut & charissimus frater noster Paulus]. i. Ita hortor faciẽdũ sicut, &c. ¶ Nota humilitatem sanctorum, Petrus Paulum commendat, & suam doctrinam eius scriptura confirmat. Paulus dicit de seipso. 2. Co. 15, Ego sum minimus apostolorum, qui nõ sum dignus vocari apostolus [Scripsit vobis] in hoc ostendit q; Paulus ea quæ quibusdam ecclesiis specialiter scripsit, omnibus ecclesiis generaliter scripsit. Paulus dispersis de Iudæa specialiter non scripsit, sed Gentibus [Secundum datam sibi sapientiã]. i. cognitionem cælestiũ à deo. s. in eius raptu. 2. Corin. 12. Quando audiuit archana verba, quæ nõ licet homini loqui. Glos. Ecce primus apostolorum oblitus fuit primatus, & datarum sibi clauium, datam Paulo miratur sapientiam, quia mos est electorum, vt magis aliorum, quàm suas mirentur virtutes. Et per has se ad profectum excitent. Scripsit inquam vobis [Sicut &] scripsi supple [In omnibus epistolis loquens in eis.] [epistolis [De his.] s. quæ prædixi vobis, & super quibus vos monui, scilicet de Christi aduentu. Et de commendatione gratiæ, & de hæreticis futuris, quasi non solùm vna eius epistola, sed & omnes eius epistolæ ad vestram vtilitatem scriptę sint.

Petrum Paulum commendat.

Sed quomodo Petrus, qui erat maior authoritate Pauli, minoris doctrinam suam confirmat. Respondeo, In ducendo authoritatem epistolarum Pauli, potius intendit illis dare authoritatem approbando: quàm per eas confirmando. Vel hoc facit nõ ex necessitate, sed ex humilitate, Vel fortè licet Petrus maior esset in cæra, Paulus tamen maior in scientia [In quibus] scilicet epistolis [Sunt quædam difficilia intellectu]. i. ad intelligendum. Quod fortè faciebat, vt celaret earum tenorem hæreticis. Sed quomodo simplices quibus scribebat intelligebant? Responsio, Misit epistolas discipulis qui eas exponebant. Sed adhuc obiicitur, de hoc quod dicitur, Prouer. 14, Doctrina prudentum facilis est. Responsio, Fortè aliud est de scriptura, aliud de doctrina, quia præsentes docendo se possunt opponere contradicentibus, obuiare absentibus scribendo, nõ scilicet [Quæ indocti] supple hæretici, indocti quo ad scientiam diuinam [Et instabiles] quo ad fidei perseuerantiam, quia diuina non statuunt seu sapiunt, nec curare volunt. ideo autem indocti sunt. Vt dicit glo. quia inter doctos, vt eruditantur non permanẽt [Deprauant] malè interpretando & minuendo, peruertẽdo & mutando [Sicut & cæteras scripturas] Glo. Nullus veteris testamenti vel noui liber est in quo hæretici aliqui

Cur difficilia scripserit Paulus.

non peruerterunt, vel diminuendo vel addendo, vel mutando [Ad suam ipsorum perditionem]. i. damnationem. huiusmodi enim deprauatio scripturarum causa est eis perditionis, in præsenti & futuro. Dãnationis in præsenti, quia nunc præscindũtur ab ecclesia militãte: & dãnationis in futuro, quia ab ecclesia triumphante [Vos igitur fratres] quia insipienter multipharios adducent errores [Vos præscientes] hoc. s. quòd venturi sunt hæretici, & iudicium venturum antequam veniat, vt melius cauere possitis. Greg. Minus iacula feriunt, quæ præuidentur. Et nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra cõmunimur [Custodite] scilicet vosmetipsos diligenti solicitudine. Deut. 4, Custodi temetipsum & animam tuam solicitè [Ne insipientium]. s. hæreticorum [Errore] quo errant, & alios errare faciunt [Traducti,] id est, vltra mensuram: seu metas & terminos fidei ducti. Prouer. 22, Ne transgrediaris terminos antiquos, &c. [Excidatis à propria firmitate] Glo. interlinearis, fidei, quæ est petra super quam fundatur ecclesia. Mat. 7. Sicut ergo illi qui volũt capere vnum castrum forte nituntur primò destruere fundamentum, ita hæretici volentes ecclesiam destruere nitebantur, & nunc etiam nituntur maximè destruere fidem. Et quia ad firmitatem nõ sufficit fundamentum, nisi suprà sit ædificatũ, ideo sequitur [Crescite verò] Cremento scilicet spirituali [In gratia] Quo ad affectum: & cognitione, quo ad intentum seu intellectum [Domini nostri Iesu Christi & saluatoris] Vtrunque enim domini est. Scilicet gratia & fides domini, iure creationis, saluatoris iure recreationis [Ipsi gloria] Hic tandem totum terminat in laudem dei. Psalm. 113, Non nobis domine, sed nomini tuo da gloriam [Et nunc] Gloss. interlinearis, inter quotidianas aduersitates [Et in diebus æternitatis,] id est, inter æternas delectationes. Vel nunc, id est, in præsenti, & in diem æternitatis, id est, in futuro, vbi erit dies æternæ & inenarrabilis claritatis, de qua. Psalmus 83, Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Diem dicit in singulari, quia erit vnica dies, sine interpollatione noctis [Amen] Confirmatio est.

DEO GRATIAS.

FINIT EPISTOLA SECVNDA
Beati Petri Apostoli.

B. IOANNIS APOSTOLI EPISTOLA CANONICA I.

Caput 1.

Quod fuit ab initio: quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidimus & testamur & annuntiamus vobis vitam æternam quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.

Hæc est tertia pars huius libri continens Epistolas Ioannis tres, Quarum prima generalis est, duæ aliæ speciales. Vna cuidam matronæ. Altera cuidam patrifamilias. In prima agit de affectu & effectu charitatis communiter ad deum, & ad proximum. In secunda specialius ad deũ. In tertia specialius ad proximum. Hæc autem epistola, Primò diuiditur in tres partes. Nam primò commẽdat doctrinam suam in isto cap. Secundò hortatur ad eius obseruantiam cap. 2. & 3. Dissuadet doctrinam contrariam cap. 4. & 5. In prima parte commendando, primò tangit certitudinem doctrinæ ex parte doctorum. Secundò eius vtilitatem ex parte auditorum, ibi, Quod vidimus & audiuimus. Tertiò vtilitatis consequẽdæ modum, ibi, Si dixerimus societatem, &c. Certitudinem verò ex parte dictorum tãgit dupliciter. Primò in sciendo quo ad se. Secundò in docendo quo ad alios, ibi, Et vidimus & testamur, &c. Dicit ergo [Quod fuit ab initio, &c.] Quæritur quare secũdum modum aliorũ epistolas scribentium & aliarum duarum epistolarum suarum, hìc non pręmittit salutem. Responsio, Vt principium epistolæ suæ principio euangelii sui concordaret. vbi dicit, In principio verbum, &c. Vt sic apparet eiusdem esse scriptorem euangelii, & epistolæ. Et quasi hoc opus operi euangelii præcedenti continuaret. Dicit ergo, Quod fuit ab initio, &c. Cõstructio sic potest ordinari [Nos apostoli & vidimus & testamur, & annuntiamus vobis] illud quod fuit ab initio æternaliter, scilicet verbum dei. Nec exprimit quid sit illud eo quòd ineffabile est & infinitũ [Fuit] Tria tempora sunt, scilicet præsens, præteritum, & futurum. In his, quod perfectionis est deo conuenit, quod imperfectionis non. Pręteritum verò de deo dicitur propter perfectionem. Præsens propter actualitatem. Futurum propter durationem. Aliàs verò nullum tempus de deo conuenienter dicitur, Nec præteritum, quia non est: nec præsens, quia transit: nec futurum, quia nondum est [Ab initio] Originis, scilicet à patre. Ioã. 1, In principio erat verbum: vel durationis, & hoc dupliciter, vel ab initiante, scilicet æternitate, id est, ab eterno. Vel ab initio initiato scilicet temporis. In ipso enim temporis initio verum erat dicere, quòd fuit, & hoc dicitur Ioannis primo, In principio erat verbum. Vnde prius fuit quàm initium temporis non tempore, sed æternitate, Prius enim secundum August. dicitur quadrupliciter. Natura, dignitate, tempore, æternitate. Videte si non attestatur epistola sua vbi modò audistis, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum. Quod fuit inquam ab initio, filium dei, secundũ diuinitatem & æternitatem [Quod audiuimus] mediatè per legem & prophetas, vel immediatè per seipsum in mundo loquentem. Hebræorum 1, Olim deus loquens patribus in prophetis, nouissimè, &c. [Quod vidimus oculis] ipsum. s. in carne apparentem, Baruch 3. Post hæc in terris visus est & cũ hominibus conuersatus est. vnde Luc. 9. dictum est eis apostolis, Beati oculi qui vident, quæ vos videtis [Quod perspeximus] ipsum diligenter & perfectè non superficialiter inspeximus. Luc. 24, Videte manus meas & pedes meos. Vel perspeximus. i. diligenter & perfectè inquisiuimus, an ipse esset de quo prædixerint prophetæ, & an in ipso implerẽtur scripturæ [Et] illud. s. quod [Manus nostræ contrectauerunt] ipsum palpando [De verbo vitæ] Non secundum verbi naturam, sed secundum car-

Cur Ioãnes salutationẽ non præmittit.

Prius quadruplex.

nem assumptam.Luc.24,Palpate & videte.Hîc sumitur argumentum quòd non solũ Thomas palpauit, sed & alii secũdum glo.[Et vita].i.ipse idem Christus.Io.14,Ego sum via,veritas,& vita[Manifestata est] interius per fidem:exterius ger prædicationem,per miraculorum operationem. In hoc autem ꝙ dicitur, manus nostræ contrectauerunt,insinuatur nobis certissima cognitio quãtum ad veritatem humanã,sensus enim certissimus,est tactus[Et vidimus,]quasi dicat,hoc inquam nos apostoli vidimus certitudinaliter cognoscendo[Et testamur]Audacter asserendo.Et probant assertionem martyria sustinendo. Nam martyr Græcè testis Latinè dicitur. Actu.1,Eritis mihi testes,&c.Esa.43,Verè vos testes mei dicit dominus. ¶ Et notandum ꝙ testimonio promittit visionem,quia certitudo visionis requiritur ad hoc ꝙ testimonium sit efficax[Et annuntiamus vobis]publicè.s.prædicando:erant enim nuntii domini.Psal. 63, Annuntiauerunt opera dei,&c.[Vitam æternam.]i.Christum qui est vita ęterna.visio enim Christi dei & hominis est vita æterna.Io.17,Hæc est vita æterna,&c.Dicitur autem Christus vita æterna per essentiam quo ad se,Et per se,& per causam quo ad nos[Quæ]vita æterna.i.Christus[Erat ab æterno secundum diuinitatem.Ioan.1, Verbum erat apud deum[Apud patrem]vt alius apud alium,secundum personarum distinctionem[Et apparuit nobis]in fine temporum,secundum carnem.Abac.3,Apparebit in fine,& non mentietur,&c.

Quod vidimus & audiuimus & annuntiamus vobis,vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre,& cum filio eius Iesu Christo.Et hæc scribimus vobis,vt gaudeatis,& gaudium vestrum sit plenum, & hæc est annuntiatio quã audiuimus ab eo,& annuntiamus vobis,quoniã deus lux est,& tenebræ in eo non sunt ullæ.

Hîc commendando doctrinam,ostendit eius vtilitatem ex parte auditorum.Prima est communio ecclesiæ. Secunda participatio gratiæ,ibi,Et societas vestra.Tertia est gaudium cordis,ibi,Et hæc scribimus. Quarta est illuminatio mentis,ibi,Et hæc annuntiatio.Dicit ergo[Quod vidimus]Repetit causã maioris certitudinis.Gene.41.Quod autem secundo vidisti ad eandem rem pertinens somnium,firmitatis indiciũ est. Vel trina repetitio fit propter tres differentias sensuum.s.corporalis quæ est carnis, & intellectualis, quæ est rationis,& spiritualis quæ est verbũ fidei,quod.s.verbum dei[Vidimus]in carne[Audiuimus]In sermone[Annuntiauimus]In prædicatione[Vobis]Qui nec audiuistis,nec vidistis,minus fœlices in hoc,vt dicit gloss.quãm illi.vnde Luc.10,Beati oculi qui vident,quæ vos videtis.Nec obstat quod dicitur.Io.20, Beati qui non viderunt,&c.Non dicit Beatiores,nam secundũ statũ cõmunem meriti,beatius est credere ,quod non videtur,quàm quod videtur,Secundũ verò statum specialem illorum qui viderunt,quia ampliorẽ gratiam receperunt,beatius fuit audire & videre,quàm audire tantũ,sic intelligitur glo.[Vt].s.& vos,qui prædicta non vidistis[Societatem habeatis nobiscum]maioribus,qui prædicta vidimus.Societatem inquã, in præsenti,in communione ecclesiæ quo ad fidem,& bona opera.Psal.118,Particeps ego sum omnium timẽtium te,&c.[Et societas nostra sit]in futuro non tantùm hominũ,sed ad inuicem.s.cum deo secundũ illud Ioan.14,Ad eũ veniemus & mansionem[Cum patre]In quo est omne bonũ.Iac.1.Omne donũ optimũ, &c.[Et filio eius]per quẽ omne bonum.Io.1,Omnia per ipsum facta,&c.[Iesu Christo]hoc addit ad differentiam filiorũ adoptiuorum.Ab amborum societate nõ separatur spiritus sanctus,sed intelligitur,vt nexus in extremis.Hæc verò societas erit gloriæ,vt secundum Glo.Simus hæredes dei,cohæredes domini nostri Christi.Ro.6,Sic ergo per societatem sanctam transitur ad societatem diuinam.Glo.ergo per nostram societatẽ transibitis ad societatem dei.Prima est gratiæ in præsenti:secunda gloriæ in futuro[Et hoc scribimus vobis]Glo.non tantũ transitoriè nuntiamus,sed & memoriæ cõmẽdamus[Vt gaudeatis.]Glo.In hoc sequuti in vnitate ecclesiæ[Et gaudiũ vestrũ sit plenũ]In futuro,in angelorũ societate.nũc enim nõ est gaudium plenũ,quia risus dolori miscetur.Prouerb.34,Sed tunc erit plenũ non solùm plenitudine sufficientię, vel indeficientiæ,sed & superefflu ẽtiæ.Ita enim gaudium replebit animã,ꝙ vndiq; supereffluet & sub & supra,& intus & extra,à dextris & à sinistris,vt sit beatus totaliter in gaudio,sicut pisces in aqua,& homo in domo propria.Mat.15,Intra in gaudium domini tui.De hoc triplici gaudio Io.16,Vt gaudium meũ sit in vobis,& gaudiũ vestrũ impleatur[Et hæc est annuntiatio]quam.s.vobis annũtio.i.res digna annũtiatione [Quam audiuimus]auditu interiori per fidem:& exteriori per prædicationem[Ab eo]à Christo.s.[Et annuntiamus vobis]aliis.s.qui ab eo non audistis.Psal.63,Annuntiauerũt opera dei,&c.[Quoniam deus lux est]per essentiam non corporalis.Io.9,Quandiu sum in mundo lux sum mundi.Et Io.3,Lux venit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras q̃ lucem[Et tenebræ]peccati,erroris ignorãtiæ,iniustitiæ,quæ sunt tenebræ spirituales[In eo non sunt vllæ].s.per participationem.Iac.2,Apud quem nõ est transmutatio,neq; vicissitudinis obumbratio.2.Corin.6,Quæ enim societas luci ad tenebras?Aug.Deus est lux quã cõcipit locus:nox quam non capit tempus:odor quem non spargit ventus:cibus quem non minuit edacitas:amplexus quem non diuellit societas. ¶ Et nota,ꝙ est differentia inter lucem & lumen:quia lux est ipsa luminis forma.Lumen verò est lux,vt est in aliquo corpore receepta & incorporata.Vnde Christus propriè dicitur lux in sua diuinitate:in se lumen prout est vnita in humanitate.Esa.60,Surge,illuminare Hierusalẽ, quia venit lumen tuum.Dicitur ergo Christus lumen ratione vnionis,quia lumen sicut dictũ est,est lux incorporata.Et in Christo lux diuinitatis est carni vnita.Psal.35,In lumine tuo,scilicet deitatis,videbimus lumen.s.humanitatis:ratione delectationis.Eccle.9,Dulce lumen & delectabile oculis videre solem.Ratione illuminationis.Luc.1,Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent.Vel dicitur lumen,quia illuminauit nos exemplis.Esa.40,Ambulabunt gentes in lumine tuo,& reges in splendore ortus tui.In doctrinis.Esa.2,Domus Iacob venite ambulemus in lumine dei nostri.Item beneficiis,hæc contra tenebras culpæ,ignorantiæ,inscientiæ.

Quis eorũ beatior qui vidit & credidit: aut qui nõ vidit & credidit.

Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo,& in tenebris ambulamus,mentimur, & ueritatem non facimus.Si autem in luce ambulamus,sicut & ipse est in luce,societatem habemus ad inuicem,& sanguis Iesu Christi filii eius emundat nos ab omni peccato.Si dixerimus,quoniam peccatum non habemus,ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est.Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus ut remittat nobis peccata nostra: & emundet nos ab omni iniquitate.Si dixerimus, quoniam non peccauimus; mendacem facimus eum: & uerbum eius non est in nobis.

Hîc

Hîc ostendit vtilitatis consequendæ modum:primò in honestate conuersationis: secundò in humilitate reputationis,ibi,Si dixerimus,quia peccatum non habemus. Ad honestatem conuersationis duo tangit.Primò declinationem mali:secundò operationem boni,ibi, Si autem in luce ambulemus. Humilitatem reputationis tangit in tribus: primò in præsentium peccatorum cognitione quo ad seipsum: secundò in eorundem cõfessione quo ad alium,ibi, Si confiteamur peccata. Tertiò in præteritorum peccatorum recordatione ante deum,ibi,Si dixerimus quia peccatum non habemus,&c.Dicit ergo,[Si dixerimus,]quia deus lux est,& in eo tenebræ non sunt.[Iterum si dixerimus,] nos quicunque apostoli,vel alii dictione cordis vel oris.[Quoniam societatem habemus.]Glossa,Per fidem & charitatem,quoniam deo sociant[Cum illo,]scilicet domino,qui lux est.[Et in tenebris.]Glo.peccatis.Vnde peccata dicuntur opera tenebrarum.Ad Ro. 13,Abiiciamus,inquit,opera tenebrarum.Dicuntur autem peccata tenebræ,quia dæmones tenebrosi ad ea nos impellunt.In tenebris fiunt,animam tenebrosam faciunt, ad tenebras æternæ dãnationis ducunt Psal. 34,Fiat via illorum tenebræ & lubricum.Ierem.23,Via illorum quasi lubricum in tenebris scilicet impellẽtur enim,& corruent in ea.[Ambulamus,] id est de malo in peius proficiemus. Glossa, Peccato peccatum addentes.Hæc est pessima ambulatio.de qua Ioan.13, Qui ambulat in tenebris,nescit quò vadat. [Mentimur,]ecce peccatum commissionis.]Et non facimus veritatem,]ecce peccatum omissionis.Vel secundum Glos.Mentimur in nobis,& non facimus veritatem, dum alios ad idem mendacium exemplo nostro inducimus.Glo.Iam ergo habere qui vult societatem cum luce,pellat tenebras peccatorum. [Si autem in luce] vitæ bonæ alios exemplo illuminatis,secundum illud Ioan.1,Vita erat lux hominum.[Ambulauerimus,]id est,Si de bono in melius proficimus. Glossa,Homo in luce ambulat,qui virtutũ operibus ad meliora proficit.Ephe.5,Vt filii lucis ambulate,& cætera,[Sicut & ipse est in luce,]id est,in seipso qui est lux.1.Timot. 6, Qui lucem habitat inaccessibilem. Et dicit [Est,]immutabiliter & immobiliter. Non ait,ambulat,quia deus non proficit.Vnde Glo.Deus esse in luce dicitur,quia summã vbi proficere valeat, non inuenit.[Societatem habemus ad inuicẽ,]gratiæ scilicet & charitatis.Et vnus cum alio,eum mẽbro suo,& omnes cum capite nostro,scilicet Christo.[Et sanguinis Iesu Christi,&c.]Glos.Sacramentum dominicæ passionis.[Filii eius,] scilicet dei patris,[Emundat,]id est euidenter mundat,[Nos,]qui sumus de societate ecclesiæ merito,non solo numero[Ab omni peccato]scilicet,originali,actuali,mortali,& veni. li. Glos. Sacramentum dominicę passionis omnia peccata,originalia,& actualia laxauit.Apoc.1,Qui dilexit nos,& lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.Sanguis enim Christi cùm ipse sit mundissimus, mundat & non inquinat. Apoc.7,Lauerunt stolas suas,&c.[Si dixerimus quoniam peccatum nõ habemus.]Glossa, Sicut ambulamus in luce, ita sumus mundi:non tamen debemus putare nos quandiu viuimus : omnino posse à peccato mundari[Si dixerimus inquam.]Glos.elati de aliqua iustitia[Quoniã peccatum non habemus] vllum,nec mortale,nec veniale.Dicitur autem peccatum haberi largè non propriè,cùm nõ sit habitus , sed priuatio.[Non habemus.]Glos.non ait non habuimus,ne fortè de præterita vita dictum intelligatur[Ipsi nos seducimus.] Hæc enim præsumptio separat nos à deo.Sapien.10, Peruersæ cogitationes separant nos à deo.[Et veritas in nobis nõ est,]id est deus qui est veritas.Ioan.14,Ego sum via,veritas & vita.Glos. Deus ab elatis se subtrahit.Iaco.4,Deus superbis resistit,&c. Huius autem ratio est:quia contraria contrariis expelluntur,ergo veritas falsitate.Falsitas autem est se putare, absque peccato esse.Prouerb.20,Quis potest dicere,mundum est cor meum?&c.Et Prouerb.24, Septies in die cadit iustus. Sed econtrario,[Si confiteamur,] id est si simul fateamur confessione cordis deo: & confessione oris dei vicario.Iacobi vltimo, Confiteamini alterutrum peccata vestra.quoniam sine peccato in hac vita esse non possumus.Prima salutis spes est ipsa confessio.[Peccata] non bona,vt qui se iactant confitendo,exemplo pharisæi.Luc.18,Ieiuno bis in sabbato.[Nostra,]non aliena:vt qui alios accusant confitendo,vel super alios se excusant.Contra quos Psal.31,Dixi confitebor aduersum me,&c.[Fidelis est,]promissa humilibus conferendo. [Et iustus,] peccata pœnitentibus remittendo.Vel fidelis,promissa reddendo.Et iustus secundum merita retribuendo. [Vt remittat nobis peccata nostra.]Glossa,Maiora peccata,scilicet mortalia.hæc enim sunt peccata simpliciter. quia peccatũ secũdum August.est factum,vel dictum,vel concupitum contra legem dei.[Et emundet nos ab omni iniquitate.Iniquitatem vocat minora peccata,sicut venialia.Vel remissio peccati refertur ad dimissionem pœnæ: emundatio iniquitatis ad dimissionem culpæ. Et dicit, omni, tria sunt genera huiusmodi minorum peccatorum,scilicet lignum,fœnum,stipula,1.Corin.3.Vel remissio in præsenti emundatio,id est perfecta scilicet mundatio in futuro. Si dixerimus,quoniam non peccauimus.]Glossa, Si cõfiteamur,mundamur: sed si nos honorare volumus,dicendo,non peccauimus.Glos.Quasi non egemus absolui.Contra illud Rom.5,Omnes peccauerunt, & egent gloria dei.[Mendacem facimus eum,]scilicet deum. Glossa Bedæ,Nec infans vnius diei est sine peccato.Et sumitur illa ab illo verbo Iob 15.Secundum aliam translationem, Quid est homo,vt immaculatus sit:vt iustus appareat natus de muliere.Et Prouerb 24, Septies in die cadit iustus. Cadit inquam,in charitate scilicet, non à charitate.Et hoc insinuatur per hoc quod dicit,in die,non à die.Vel eum facimus mendacem,qui docet nos pro peccatis quotidianis orare.Matth. 5, Dimitte nobis debita nostra.[Et verbum,eius,]vt incarnatum,scilicet Christus,qui est verbum patris.Ioan.1,In principio erat verbum.Vel etiam creatum,scilicet instructionis,quo instruimur ad humilitatem. Matth.9, Discite à me quia mitis sum,& humilis corde.[Non est in nobis,]id est efficaciam non habet in nobis.

Nullum sine peccato est.

Caput 2.

Filioli mei , hæc scribo uobis ut non peccetis , sed & si quis peccauerit,aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm , sed etiam pro totius mundi.

Hîc hortatur ad doctrinæ suæ obseruantiam: agens primò de materia diligendorum capite isto:secũdò de forma seu modo diligẽdi cap 3. In prima parte, quia cõtraria iuxta se posita magis elucescũt: primò ostendit quid diligendũ:secundò quid non diligendum,ibi,Scribo vobis filioli.In prima parte primò hortatur ad dilectionem dei:secundò ad dilectionem proximi,ibi, Charissimi non mandatum nouum,&c.

Ad dilectionem dei hortando: primò monet cauere dei offensam in malo, quod est dilectionis impedimentum: secundò facere eius voluntatem in bono, quod est dilectionis promotiuum, ibi, Et in hoc scimus. Offensam cauere monet primò declinando à peccato, quod est duplex: primò per ignorantiam: secundò per pœnitentiam siue emendam, ibi, Sed & si quis peccauerit. Promotiuum & obseruatiuũ est mandatorum obseruantia. Ad quam hortatur, primò ratione signi, ibi, Et in hoc scimus. Secundò ratione damni, ibi, Qui dicit se nosse deum. Tertiò ratione lucri, ibi, Quia seruat verbum eius. Quartò ratione debiti, ibi, Qui dicit se in ipso manere. Dicit ergo [Filioli,] adhuc in fide tenelli & infirmi. Per diminutiuũ autem notatur teneritudo affectus scribentis, [mei.] Gloss. Quibus debeo prouidere, & vos mihi obedire. [Hæc,] scilicet præmissa [Scribo vobis.] Gloss. vt in memoriam teneatis. Non solũ dico, [Vt non peccetis,] dicendo non peccauimus, quod est peccatum præsumptionis. Vel vt non peccetis aliquo genere peccati, quia sicut dicitur Iac. 2, Qui offenderit in vno, factus est omnium reus. [Sed & si quis peccauerit.] Glos. Post admonitionem ceciderit, non desperet, sed pœniteat. [Aduocatum] in causis animarum, non possessionum. Et nõ solùm adhabeat aduocatum. Non est autem aduocatus, secundum glos. nisi eum vocantibus displiceant sibi peccata. Clama, & ipse audit & liberat. Iohel 3, Quicũque inuocauerit nomen domini, saluus erit. [Apud patrem,] vt iram patris habeat placare, repræsentando patri naturam humanam cicatricibus signatam: & ita sua merita allegãtem non nostra. Hebr. 7, Semper viuens ad interpellandum pro nobis. [Iesum] id est saluatorem, ad quem pro salute nostra intercedere pertinet ex officio. [Christum,] id est vnctum plenitudine gratiæ, ad quem pertinet ex compassionis zelo, quia pius. [Iustum] sine culpa propriæ offensæ, ad quem pertinet ex vitæ merito, quòd non repellatur, vt indignus. Istud autem dicit ad differentiam aliorum aduocatorum, vt ostendatur secundum glos. quòd cùm sit iustus iniustas causas non suscipit, quod faciunt alii aduocati econuerso. ¶ Eius verò pro nobis intercessio fuit triplex. Primò autem ante passionem deuota oratione, Ioan. 17, Ego pro eis rogo. Secũdò in cruce sanguinis effusione. Vnde sanguis Christi melius quàm sanguis Abel dicitur clamare. Hebr. 12, Tertiò post ascensionem cicatricum repræsentatione. Hebr. 5, Vt appareat nunc vultui dei pro nobis. Bernardus, Securũ habes homo ad deum accessum, vbi ante patrem filium, ante filium habes matrem. Mater ostendit filio pectus & vbera: Filius ostendit patri latus & vulnera, nec vlla esse repulsa potest vbi occurrunt tot charitatis insignia. [Et ipse,] scilicet Christus, [Est propitiatio pro peccatis nostris] Dicitur autẽ propitiatio, vel actiuè, id est, propitians nos deo, hoc est propitiator. Rom. 3, Quem proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine, &c. Vel propitiatio passiuè, Ipse est hostia oblata pro expiatione nostra. Infrà, Misit dominus filiũ suum vnigenitum propitiationem pro peccatis nostris. hoc fuit significatum, Exod. 25, Vbi facies propitiatorium ex auro purissimo. [Non pro nostris tantùm, sed pro totius mundi.] Pro peccatis, qui sumus eius membra secundum efficientiam.

Aduocatus noster Christus.

Et in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Qui autem seruat uerbum eius, uerè in hoc charitas dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare.

Hìc hortatur ad mandatorum obseruationem ratione signi, ibi, Aduocatum habemus nos fideles, qui cognoscimus. [Et in hoc scimus,] id est in hoc scire possumus, sicut causa per effectum cognoscitur. [Quoniam cognouimus eum,] Aduocatum scilicet Christum, cognitione scilicet approbationis siue experientiæ non tantùm simplicis speculationis. vnde Glo. Hoc est cognoscere deum, quod amare. [Si mandata eius seruamus,] Maximè illa duo, in quibus tota lex pendet & prophetæ, Matthæi 22. Glossa, id est charitatem. Et dicitur obseruamus, id est si fideliter seruamus. Gregorius, Probatio dilectionis exhibitio est operis. & Ioan. 14, Si quis diligit me, & cætera. [Qui dicit se nosse deum] ore. & intellige de notitia approbationis, & non simplicis speculationis. [Et mandata eius non custodit] opere scilicet, [Mendax est.] Sed videtur quòd deberet dicere, mentitur, non mendax est. Mendacium enim habitum dicit, habitus nunc ex vno opere malo non relinquitur, sed multis: vnde non sequitur, si dicit mendacium, mendax est. Responsio, Omnis homo de se mendax est. Psal. 115, Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. sed per deum cùm habet gratiam dei efficitur verax. vnde Augustinus, Deus verax per se, tu verax per deum. Quando autem homo non habet gratiã dei, relinquitur proprium naturæ, & sic est mendax: sed qui non seruat mandata, non habet gratiam dei: ergo qui non custodit mandata, mendax est. [Et veritas in eo non est..] Veritas ista in eo non est, sed vanitas. Sapient. 13, Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia dei, vel veritas, id est Christus in eo non est per inhabitantem gratiam. Prouerb. 15, Longè est dominus ab impiis. Vel mendax est in verbo, & veritas in eo non est facto seu opere. [Qui autem seruat verbum eius,] id est mandata eius. vnde idem dicitur hìc per verbum, & suprà per mandata: sed mandata dicũtur secundum quòd plura sunt distinctione legis: verbum verò secundum quòd vniuntur in vna radice charitatis. Gregorius, Præcepta dominica & multa sunt, & vnum. Multa quidem sunt diuersitate operis, vnum in radice dilectionis. [Verè,] non fictè: vera enim charitas ex opere ostẽditur: infrà eodem, Diligamus non verbo nec lingua, sed opere & veritate. [In hoc charitas dei perfecta est,] perfectione, scilicet sufficientiæ: de qua ad Colos. 3, Super omnia autem charitatẽ habete, quod est vinculũ perfectionis. sed cõtrà, Omnis habens charitatem, seruat mandata: ergo omnis habens charitatem, est perfectus in charitate. Responsio, Duplex est perfectio, quædã sufficientiæ: de qua Matth. 5, Estote perfecti, & cætera. Et quædam supererogationis: de qua Mat. 19, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, & da pauperibus. & ita perfecta charitas foras mittit timorem. Loquitur ergo hìc de prima perfectione, nõ secunda. s. in mandatorum obseruãtia. [Scimus,] certitudine probabilis coniecturæ non omnimoda: quia Eccl. 9, Nescit homo vtrũ amore vel odio dignus sit. [Quoniam in ipso. s. Christo, Sumus,] sicut mẽbra in corpore. Act. 17, In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Illud autẽ esse in eo, nõ est aliud quàm ei vniri per amorem. [Qui dicit, se manere in Christo]. s. per charitatem. Charitas enim facit manere in Christo: vt infrà quarto cap. Qui manet in charitate, in deo manet. [Debet sicut

Duplex est perfectio.

ille ambulat, et ipse ambulare] id est, debet se ei in via morum conformare, vt possit dicere illud Iob. 23, Vestigia eius secutus est pes meus. Glos. hic in via iustitiæ, charitatis, & patientiæ, & orando pro inimicis sicut ipse orauit. Hæc est via cæli non seculi, dei non mundi. [Ambulare] Glos. de virtute in virtutem. Psal. 83. Ibunt de virtute in virtutem. debet enim membrum sequi caput suum, discipulus magistrum, seruus dominum. ¶ Et notandum quòd ly sicut, non dicit omnimodam similitudinem, sed qualemcunque, vel non dicit similitudinem absolutam, sed cõparatiuam, vt scilicet sicut ille suo modo ambulauit, ita & nos secundum modum infirmitatis nostræ.

Charissimi, non mandatum nouum scribo uobis, sed mandatum uetus quod habuistis ab initio. Mandatum uetus est uerbum quod audistis. Iterum mandatum nouũ scribo uobis, quod uerum est, & in ipso & in uobis: quia tenebræ transierunt, & uerum lumen iam lucet. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.

Hìc hortatur ad dilectionem proximi dupliciter. Primò, ex commendatione mandati dilectionis. Secundò, ex necessitate diligentis, ibi, Qui dicit se in luce esse, &c. Mandatum autem commendat dupliciter. Primò ab antiquitate institutionis. Secundò à nouitate virtutis, ibi, Iterum mãdatum nouũ. Necessitatem diligentis ostẽdit in tribus. Primò in dãno, Secũdò in luctu, ibi, Qui diligit fratrem. Tertiò in periculo, ibi, Qui autem odit fratrẽ suum, &c. Dicit ergo. [Charissimi.] Glos. Attendẽda sunt hæc mãdata, quia non sunt noua. vnde, Charissimi, charissima affectione mihi coniuncti. [Non mandatum nouum,] id est incognitum & inauditum, [Scribo vobis,] scilicet mãdatum de charitate. [Sed mãdatum vetus,] id est ab antiquo æditum, quia in corde primi hominis scriptum, & ab omnibus sanctis patribus obseruatum, non quia pertinebat ad veterem hominem. [Quod habuistis ab initio,] conditionis siue legis naturæ. Vel ab initio legis Mosaicæ. Quia omnia præcepta primæ tabulæ reducuntur ad præceptum de dilectione dei, vel ab initio. Glos. fidei nostræ. [Mandatum vetus est verbum] scilicet charitatis. [Quod audistis.] Glos. à me & ab aliis prædicatoribus, ideo vetus. [Audistis iterum mandatum nouum,] scilicet mãdatum de charitate. [Scribo vobis,] Glo. Eadem charitas vetus mandatum est: quia ab initio cõmendata: eadem nouum mãdatum, quia tenebris ejectis desiderium nouæ lucis infundit. Vel vetus dicitur, quia in veteri testamento datum antiquis, Deuter. 6. Nouum, quia in nouo testamento replicatum, & ampliatum modernis. Mar. 6, Dictum est antiquis, &c. Dicitur autem hoc mandatum nouum, quia nos spiritualiter innouat. Rom. 6, In nouitate vitæ ambulemus. Quia etiam pertinet ad nouam legem, quæ data est à nouo rege. Solet enim dici, à nouo rege, noua lex. Vel propter diligendi modũ de nouo dictum. dictum est enim antiquis, Diliges proximũ tuum, Leuit. 19. Sed in euãgelio Ioan. 13. dicitur, Mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quia veteri dilectioni nouã dilectionem, scilicet dilectionem inimicorũ adiungit. Matth. 5, Diligite inimicos vestros. Item quia in nouum cælum tanquam in mãsionem introducat. Apoc. 21, Vidi cælum nouum, & terram nouam. [Quod verum est.] Glos. Non vmbraticè, quia non ceremoniale, sed morale, non transitorium, sed perpetuum manet in via, & in patria. charitas enim nunquam excidit, 1. Corin. 13. [Et in Christo] impletum. [Et in vobis] implendum. Ioan. 15, Mãdatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Impletum in Christo fuit, quando ex charitate, quam habebat, morti se exposuit. Ioan. 15, Maiorem hac dilectionem nemo habet, q̃ vt ponat, &c. Et verè, nouũ in ipso, & in vobis. [Et tenebræ.] Glo. Tenebræ ad veterem hominẽ, lux ad nouũ pertinet. Potest autẽ hoc intelligi & de Christo, & de tenebris. De Christo sic, Tenebræ. Glo. Miseræ carnis in Christo. [Transierunt, & verum lumen] immortalitatis, [Iam lucet] in eo vel de tenebris sic, Tenebræ, scilicet peccati & infidelitatis. [Iam transierunt, & verum lumen,] scilicet fidei & charitatis, iam lucet, in vobis scilicet. Roma. 13, Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Primo modo pertinet ad miseriã pœnæ. Secundo modo ad miseriam culpę. [Qui dicit se in luce esse,] id est in Christo, qui est lux. Ioan. 8, Ego sum lux mundi, vel in luce iustitiæ. Sapien. 5, Iustitiæ lumen nõ luxit nobis. Vel operationis bonæ. Bona enim operatio quædam lux est. Matth. 5, Sic luceat lux vestra coram hominibus, &c. [Et fratrem suum,] hominem quẽcunque vel Christianum specialiter. Est enim fraternitas naturæ inter omnes, sed gratiæ inter fideles. [Odit.] Interlin. Quem deus præcipit diligi, licet peccatum sit odio habendum, iuxta illud Psalm. Iniquos odio habui. [In tenebris est,] Glos. In peccatis, in quibus natus fuerat. Vel deputatus tenebris inferni. Vnde tenebræ intelliguntur hìc, vel macula culpæ, vel reatus pœnæ. [Vsque adhuc,] id est, vsq; modò & post baptismum in quo lumen fidei & aliarum virtutum suscepit. Ex hoc autem quod dicit Glos. In peccatis in quibus natus fuerat, videtur q̃ plura sunt originalia, & quòd originale per odium fraternum redeat. Ad primum, dicendum est, quòd originale est vnum in numero per essentiam: sed plura propter corruptionem plurium virium animæ. Vnde est vnum formaliter, plura materialiter. Et ideo dicitur pluraliter originalia. Ad secundum, Responsio, Originale pro tanto dicitur redire, quia originali proprie debetur exrentia visionis dei. Decedens autem in mortali, caret visione dei. Vel dicitur redire, quia fomes peccati intenditur per peccatum. Item autem sunt subiecto fomes & originale: ita qui fratrem odit, in tenebris est, sed contrà de dilectione est. [Qui diligit,] dilectione scilicet charitatis, [fratrem suum,] id est proximum, [In lumine manet,] scilicet fidei. Ardor enim charitatis, non est sine luce charitatis. Ecclesiast. 2, Qui timetis dominum, diligite illum, & illuminabit corda vestra. Vel in lumine bonæ operationis, siue operum legis. Prouerb. 6, Mandatum, lucerna: & lex, lux: quia charitas nunquam est otiosa. Gregorius, Amor dei nunquam est otiosus: operatus enim magna, si est: si autem operari renuit, amor non est. Et dicit manet, seu potius permanet, id est perfectè manet: quia tunc bona opera, & lux fidei prosunt, vt dicit Glossa. [Et scandalum non est in eo,] quia qui diligit proximum non habet quo pes mentis offendatur. Psalm. 118, Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Scandalum enim idem est quod obex: vbi autem est obex, ibi est inæqualitas in via: vbi autem charitas, ibi est æqualitas in via, quia charitas adæquat viã, & removet omnia offendicula. Et ideo in illo qui diligit propter deum non est scãdalum nec actiuum, quia nullum scandalizat, nec etiam passiuũ, quia non scandalizatur quicquid ei fiat. 1. Corin. 15, Charitas omnia sus-

Præceptũ charitatis nouum.

Vnum est originale peccatum.

Scãdalum nullũ est in habẽte gratiam.

fert. Vnde Glos. Qui diligit fratrem, tolerat omnia propter vnitatem charitatis. Et si fratri adhibet correctionem, nō irascitur. Vnde sicut ille qui incedit per viam bene illuminatam, non offendit in via, etiam si in via sint multa offendicula. Ille verò qui incedit in tenebris, de facili offendit etiam in via plana: ita qui illuminatus est lumine charitatis, & diligit fratrem suum non offendit: etiam si in fratre suo videat multa offendicula. Si enim videt aliquod offendiculum in fratre corripit eum, & cōpatitur & tolerat. Ecōtrario, ille qui odit fratrē suum, & est in tenebris odii & de facili offendit. Et si in fratre non sint offendicula, si videt bonum eius, dolet, tristatur, inuidet & peruertit ipsum. Ideo sequitur, [Qui autem odit fratrem suum in tenebris est] id est, in carētia seu priuatione lucis gratiæ, [Et in tenebris ambulat.] Glossa, Per ipsam ignorantiam ambulat de vitio in vitium. Et Interlinearis dicit, quòd proficit in peius. 2. Corinth. 3, Mali homines proficient in peius. [Et nescit quo eat,] id est, operū suorum finem non attendit, nec considerat. Glos. Non præuidet ad quam pœnā recipiendus sit. Prou. 4, Via impiorū tenebrosa. Nescisit vbi corruāt, [Quia tenebræ,] scilicet erroris & peccati [Obcæcauerunt oculos eius,] spirituales, scilicet intellectum & affectū. quia nec veritatem cognoscit eo quòd in tenebris est, nec bonum appetit, quia de peccato in peccatū ruit. Eccle. 11, Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt. Vel secundum Glo. Recedentes à lumine Christi peccatis & carnali voluptate, ita præpediuntur, vt & si bonum videant, nō tamen exequuntur. Isti excæcantur ex malitia. Sap. 2, Excæcauit eos malitia eorum.

Scribo vobis filioli, quoniam remittuntur vobis peccata uestra propter nomen eius. Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum qui ab initio est. Scribo uobis adolescentes, quoniam uicistis malignum. Scribo uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes estis: & uerbum dei manet in uobis, & uicistis malignum.

Hic ostendit e contrario quid non sit diligendum: retrahens primò eos ab amore mundano. Secundò ab errore hæretico, ibi, Filioli mei, nouissima hora est. Primum opponitur charitati in affectu: secundum fidei in intellectu. Primum est causa totius mali in moribus: secundum in fide. In prima parte ostendit primò quibus mandat, in quo ostenditur præcepti generalitas: secundò quid mandat, in quo ostenditur præcepti vtilitas, ibi, Nolite diligere mundum. Ad ostendendum generalitatem mandati, non ponit speciales conditiones huius alicuius generis, sed generales omnium. Primò secundum conditiones ætatis spiritualis. Secundò, secundum conditiones ætatis corporalis inferiores, ibi, Scribo vobis adolescentes. Tertiò secūdum conditiones ætatis corporalis perfectioris, ibi, Scribo vobis patres. Dicit ergo, [Filioli.] Glossa, nuper geniti, vel obedientes patri. Vel sicut dicit Glossa, Omnes vocat filios quos ipse in fide præcesit. [Scribo vobis] non solùm prædico, sed & scribo vt memoriam habeatis. Scribo autem illud quod postea sequitur, [Nolite diligere mundum, &c.] quasi dicat, Monui vos ad charitatem, modò moneo vt caueatis ab impedimētis. Et hoc debetis facere, [Quoniam remittuntur vobis peccata uestra] per baptismum & pœnitētiam. [Propter nomen eius,] id est nomen fidelis inuocationis. Glossa, Non Petri, vel Pauli. In primitiua enim ecclesia baptizabant in nomine Christi vt sic allicerent baptizatos ad amorem nominis Christi. Actuum 8, Basia baptizati erant in nomine domini Iesu. Glossa, Præponit causam qua possit eos abstrahere ab amore mundi. [Scribo vobis patres.] Glossa, Non ætate, sed sapientia: quorum est antiqua meminisse, & minoribus pandere. Hi sunt reuerendi senes, in quibus iam debet amor mundi frigescere. [Scribo,] scilicet hoc quod sequitur, Nolite diligere mundum, & cætera. & hoc debetis, [Quoniam cognouistis eum qui ab initio est,] scilicet filium qui est à patre. Vel ab initio, id est ante initium rerum, sicut prius dictum est. Ecclesiast. 24, Ab initio & ante secula creata sum. quasi dicat, Hæc est causa quare debetis abstrahi ab amore mundi. [Quoniam cognouistis eum] quem mundus nō cognouit, id est, mundi amatores. Ioan. 1, In mundo erat & mundus eum non cognouit. [Scribo vobis adolescentes,] scilicet tempore seu ætate. Hoc scilicet, nolite diligere mundum. [Quoniam vicistis malignum,] id est, mundum, qui totus in maligno positus est. Infrà vltimo. quasi dicat, Vicistis mundum proficiendo, non debetis respicere mundum diligendo ipsum. Et Luc. 9, Nemo mittēs manum ad aratrum & respiciens retro, & cætera. Item cauere debetis ne vincamini ab eo quem vicistis: quia valde esset vobis verecundum. Et notandum quòd adolescentibus ascribitur victoria: quia illa ætas specialiter impugnatur incentiuis vitiorum. Item quia illa ætas est congrua ad certādum. [Scribo vobis infantes.] Glossa. humiles spiritu. Scribo, inquam, Nolite diligere mundum. [Quoniam cognouistis patrem,] scilicet deum cognitione fidei. quasi dicat, Et si non sitis apti ad pugnam, quia adhuc estis insipientes in bono, tamen habetis dei cognitionem, & eum diligitis: vnde non debetis diligere illa quæ istam dilectionem impediūt. [Scribo,] scilicet iterum [Vobis patres] seniores, scilicet ætate & sapientia. Hęc est duplex senectus, de qua Sapient. 4, Senectus enim venerabilis est, &c. Repetit autem eo quod ipsi magis tenentur ad hoc, ratione ætatis maturioris & sapientiæ maioris. [Quoniam cognouistis eum qui ab initio est,] id est à patre, vel ab initio, id est ante initium. Glos. Si obliuiscamini eum qui ab initio est, perditis paternitatem. [Scribo vobis iuuenes,] scilicet, nolite diligere mundum, &c. [Quoniam estis fortes,] id est, prædicti fortitudine & virtute ad spirituale certamen. Glos. Fortes nō ex vobis, sed ex deo. Psal. 117, Fortitudo mea & laus mea dominus. [Et verbum dei.] Glo. Filius dei, prædicatio filii dei, [In vobis permanet,] id est perfectè manet per intemeratam fidem. Et hoc contra tentationes diaboli. [Et vicistis malignum,] id est mundum. Et quia vicistis eum, turpe esset vobis vinci ab illo.

Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit uoluntatem dei, manet in æternum.

Hic ostenditur quid mandat, in quo tangitur mandati vtilitas. Dissuader quidem amorem mundi tripli ei ratione. Primò ex damnositate ipsius amoris. Secundò ex vtilitate rei amatæ: ibi, Quia omne quod est in mūdo, &c. Tertiò ex defectibilitate, ibi, Et mundus trāsit, &c. Dicit ergo, [Nolite.] Glossa, Vobis omnibus scribo hæc, [Nolite diligere,] amore concupiscentæ [Mundum.] Glos. Abundantiam mundi, & pulchritudinem eius. Mundus ergo supponit hîc pro vniuersitate concupiscibilium mundi. [Nec ea quæ in mundo sunt.] Glos. Vt aurum & argentum & omnem fluxum diuitiarū. Prohibetur autē hic mūdus ad fruendū eo, non ad vtendum. vnde Glossa. Vtimini mundo ad necessitatem, sed non diligite ad superfluitatem. Nec per hoc prohibetur quæcūque dilectio, sed inordinata per amoris affectum nimium. Augustinus, Cùm exhauseris cor tuū amore terreno, hauries amorem diuinū. Et incipiet habitare charitas extirpata sylua vitiorum, Idem, Talis est quilibet, qualis est eius dilectio. Terram diligis, terra es: aurum diligis, aurum es: deum diligis, quid dicam, deus eris. Non audeo, inquit, dicere ex me, scripturam audiamus, Ego dixi dij estis, &c. Sed cùm mūdus sit bonus videtur quòd sit diligendus. ergo videtur prohibitio mala qua dicitur, Nolite diligere mundum. Responsio, Diligere. i. ex diuersis legere seu colligere. Et sic diligere mūdum est ipsum omnibus rebus præponere. Et sic mūdus nō est diligendus: tamen sub deo est diligēdus. Vnde nō prohibetur quæcūq; dilectio, sed illa quæ est supra deum, de qua dicit August. Ve tibi si amaueris condita, & deseueris conditorem. Vel potest dici quòd duplex est dilectio, Quædā ad necessitatem, alia ad superfluitatem. Primo modo mūdus potest diligi, secūdo modo prohibetur. [Si quis dilexerit mundū,] præponēdo ipsum deo, [Nō est charitas patris in eo.] q. d. Amor patris est cōtrarius amori mūdi. August. Duo sunt amores dei & mūdi, sed si amor mūdi inhabitet, non est quo amor dei intret. Idem etiam dicit, quòd contraria sunt charitas & cupiditas. Et quātum crescit cupiditas, decrescit charitas. Et ecōuerso Iac. 4, Amicitia huius mūdi inimica est deo. Vnde Glo. hîc, Vnum cor duos sibi aduersarios amores non capit. Sicut dilectio dei est fons virtutū omniū, ita dilectio mūdi omnium vitiorum. Esa. 28, Coangustatum enim est ita vt alter decidat. Et verè nō est charitas patris in eo qui mundū diligit: quoniam [Omne quod in mundo est,] id est, in mūdi dilectoribus, [Aut est concupiscētia carnis.] Et sumitur hîc concupiscētia carnis pro generali appetitu inordinato, qui incitatur per quinq; sensus. Glo. Cōcupiscentia carnis est desideriū omnium quæ ad voluptatem & delicias corporis pertinent, vt cibus, potus, concubitus, [Et cōcupiscentia oculorum.] Glossa. Quando visus delectatur, vt in pulchris vestibus, & auro & similibus, [Et superbia vitæ.] Glossa, Omnis ambitio seculi. Eccle. 10, Odibilis coram deo & hominibus superbia. Bene dicitur hîc tertiū, superbia: quia magis est supra viam, & extra viā humanæ naturæ quàm alia duo, quorum concupiscentiæ sunt hominū & aliquatenus naturalia. [Quæ non est ex patre.] Hoc dicitur ad ostendēdum quòd sunt detestabiles prædictæ cōcupiscētiæ. Vnde [Quæ] scilicet concupiscentia generalis quæ cōmuniter se extendit ad omnes prædictas, non est ex deo patre, id est ex deo qui est pater. Iaco. 1, Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à deo tentatur. Vnusquisque enim tentatur à concupiscentia sua attractus, & illectus. Vel quæ, superbia non est ex deo patre, quia excludit charitatem patris. [Sed ex mundo.] Glossa, ex mundi amore. Et ideo mundus non est allegandus, cùm sit patri contrarius. [Et mundus transit.] Glossa debemus adhærere patri non mundo, quia mūdus transit. Interlinearis, in nouam formam. 1. Corinth. 7, Præterit figura huius mūdi. ¶ Et notandum quòd tres causæ mundi vniuersales permanebunt, scilicet vniuersalis efficiēs, vt corpora superiora, sol & luna & huiusmodi quæ sunt causa efficiens vniuersalis generationis in istis inferioribus: materialis vniuersalis, vt quatuor elementa: finalis vniuersalis vt homo, sed causa formalis mutabitur: vnde bene dicitur transit in nouam formam. Et ideo quia mundus transit & homo, qui diligit mundum, transit cum mundo. Gregorius, Qui labenti innititur, necesse est vt ipse labatur. Sed e contrario. Dicit autem transit, non transibit, propter certitudinem, quasi dicat, Transiit iam in certitudine fidei nostræ, tādem trāsiet in re. Vel hoc dicit, vt significet breuitatem temporis. Breue enim est quia terminum habet, & maximè respectu æternitatis, respectu cuius omne tempus breue est. [Qui autem facit voluntatem dei,] non tantùm dicit, vt illi. Matthæi 7, Quid autem vocatis me, domine, domine, & non facitis quæ dico? Et dicit voluntatem dei, non suam. [Manet in æternum,] quia talis non moritur, sed de vita mortali ad immortalitatem transfertur. Ioannis 11, Omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum, id est, morte æterna, quæ est vera mors, respectu cuius mors corporalis non est, nisi quòd gustus. Ioannis 8, Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. quasi dicat, licet gustet in præsenti. Sicut enim qui labenti, id est, mūdo innititur, necesse est vt collabatur, vt dicit Gregorius suprà: Ita e contrario stare oportet eum qui stanti innititur. Sed obiicitur contra hoc quod dicitur, Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, &c. Quia multa alia sunt in mundo, vt aurum, argentum, homines, bestiæ: nec tamen sunt concupiscentia carnis, & cætera. Responsio, Mundus non accipitur hîc pro natura, sed pro abusore vel amatore mundi. Aut est concupiscentia carnis, & cætera. In istis enim tribus omnia vitiorum genera comprehenduntur, vt dicit Glossa. Beda in Glossa, Sicut enim qui adhæret domino, vnus spiritus est cum illo, & dicitur deus. Psalm. 81, Ego dixi, dij estis, & cætera. Sic qui adhæret mundo, potest dici mundus. Sed tunc obiicitur vlterius, Si mundus accipitur pro mundi dilectoribus, cùm in eis sint multa alia vitia, vt inuidia, ira, accidia, videtur quòd insufficienter dicat, omne quod in mundo est. Item aut concupiscentia carnis determinatur circa ea, quæ spectant ad sensum tactus, aut generaliter circa ea quæ spectāt ad omnes sensus carnales exteriores. Si primo modo, Quare non dicitur determinatè concupiscentia tactus, sicut determinatè concupiscentia oculorum? Si secundo modo, ergo concupiscentia oculorum non debet poni in numerum cum concupiscentia carnis, cùm sub illa contineatur. Item cùm delectatio sit omnium sensuum, quare non nominatur concupiscentia sensuum, sicut concupiscentia oculorum? Item Glossa dicit, quòd concupiscentia carnis est cùm per gustum, vel tactum caro delectatur. Contrà, alia Glossa dicit ibidem, quòd concupiscentia carnis est desiderium omnium quæ ad voluptatē & delicias pertinent. Nō ergo solū circa delectabilia gustus & tactus. Item glos. dicit ꝙ cōcupiscētia oculorū est quādo delectatur visu, vt in pulchris vestibus, & auro & talibus. Cōtrà, delectari in talibus pertinet ad cōcupiscentiā carnis. Ergo nō videtur ex oppositio distingui cōcupiscentia oculorū & carnis. Respōsio, Diuisio vitiorū assignatur penes principalia motiua cōcupiscentiæ ad malū. Nam concupiscētia carnis assignatur penes motiuū inordinatè ad voluptates & delicias corporis, cuiusmodi sunt maximè in quib⁹ delectatur nutritiua & generatiua: & generaliter in quibus est delectatio corporalis. Cōcupiscentia oculorum assignatur penes motiuum inordinatè ad aliqua habenda seu possidenda, siue sint spiritualia, vt scientia: siue

Non omnis mundana dilectio prohibetur.

Duo sunt amores.

Tres mūdi causæ vniuersales, post iudicium remanebunt.

Obiectio.

Obiectio.

corporalia, vt diuitiæ. Superbia vitæ penes dominium, scilicet potestatem & gloriam. Sed de experientia pulchritudinis, est notandum quòd Glossa dicit, Concupiscentia oculorum, est omnis curiositas, quæ fit in discendis artibus magicis, in contemplandis spectaculis, in superuacuis acquirendis rebus temporalibus, in dignoscendis, carpendisque vitiis proximorum. Superbia vitæ cùm quis se iactat, &c. quære Glossam.

Filioli, nouissima hora est. Et sicut audistis quia Antichristus uenit: & nunc antichristi multi facti sunt. Vnde scimus quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt: sed nõ erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifestati sint: quoniam non sunt omnes ex nobis.

Quatuor rationes ꝙb̃ suadet doctrinã hæreticorum cauendas.

Hîc retrahit ab hæretico errore: primò monens cauere doctrinam hæreticorum: secundò manere in vera doctrina Apostolorum, ibi, Vos autem quod auditis. Ad cauendum autem falsam doctrinam hęreticorũ, quadruplicem introducit rationem. Prima, quia hæresis est Christo contraria. Secunda, quia hæretici separati sunt ab ecclesia, ibi, Ex nobis prodierunt. Tertia, quia ipsi sufficienter imbuti sunt doctrina catholica, ibi, Sed vos vnctionem habetis. Quarta est, quia doctrina quam eis suadent hæretici, mendax est & peruersa, ibi, Quis est mendax, &c. Dicit ergo, [Filioli mei,] ita dixi, nolite diligere mundum. Eodem modo dico nullo instinctu hæreticorum deficiatis à fide, quia hæc sunt contraria charitati. Et non debetis deficere, quia [Filioli mei.] Et ideo debetis doctrinam patris audire & facere. vnde ostendit affectus sui ad eos magnitudinem & eorum ad ipsum debitam subiectionem. [Nouissima hora est.] Glossa. i. vndecima hora est, sexta ætas seculi, de qua Matth. 20, Circa vndecimam verò horam. Vel secundum aliam Gloss. Nouissima hora est, id est, similis nouissimæ, quia similis est hæreticorum persecutio persecutioni Antichristi futuræ. Vel secundum aliam Gloss. Nouissima hora est, quia aliam Gloss. Nouissima hora est, quia propè est finis vniuscuiusque. 1. Corinth. 10, Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt, [Et sicut, &c.] quasi & hoc inde patet [Quia nunc,] id est, in hoc præsenti tempore. Nam à temporibus apostolorũ inceperũt hęretici. [Antichristus venit, & nunc antichristi multi facti sunt.] Gloss. Qui baptizati & sacro chrismate vncti, per quod facilius possunt decipere, sunt Christo & eius ecclesiæ contrarii Antichristi, id est, quia per varias hæreses & errores diuisi. Contra illud Iac. 3, Nolite plures magistri fieri. Et dicit [Facti sunt] voluntate sua, suggestione diabolica. Facti ergo sunt antichristi recedẽtes à fide Christi, & docentes contra fidem, vt Iudæi docentes legalia obseruãda, ad Gal. 5. Et Nicolaitæ docentes carnis delectationes esse licitas. Apoc. 2. Vel antichristi dicuntur omnes peccãtes contra legem Christi [Sicut audistis, quia Antichristus venit,] scilicet in membris suis. Vel venit, id est, iam quasi instat aduentus eius. De aduentu verò Antichristi audierãt. Et in euãgelio Matth. 24, Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi. Et per Apostol. 2. ad Thessal. 2, Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus interficiet spiritu oris sui. Ratio eius talis est, quoniam Antichristus & sui circa finem mundi sunt venturi, sed iam venerũt, ergo, &c. [Vnde,] id est, ex eorum iam aduentu] Scimus] fide [Quia nouissima hora,] id est, instat finis seculi. Gloss. Absq; dilatione veniet dies iudicii. [Ex nobis.] Glo. Sed licet sint multi antichristi, nõ tamen terreant vos si a Iudaismo vel Paganismo redierunt, ne putetis ex hoc ecclesiam pati dãnum, [Quia & ex nobis prodierunt.] Glo. ab vnitate catholica recedentes. Erãt enim de ecclesia numero, non merito, sacramentorum perceptione, non charitatis communione. [Sed non erant ex nobis] prædestinatione & electione. Et ideo ex recessu eorum ecclesia non est damnificata, sicut nec corpus damnificatur cùm humores praui exeunt de corpore. [Nam si fuissent ex nobis,] Gloss. Prædestinatione & electione dei [Permansissent vtique nobiscum,] id est finaliter mansissent in consortio fidei seu fidelium [Sed vt, &c.] q.d. Ideo exire permittuntur, [Vt manifestati sint quoniam non sunt omnes ex nobis] qui prius latebant, & sub specie fratrum vos decipere poterant, vnde permittit deus, quosdam de ecclesia exire, ne cõtingat decipi veros fratres à falsis fratribus secum visibiliter manentibus.

Antichristi qui dicãtur.

Sed uos unctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem: sed quasi scientibus eam, & quoniam omne mendacium ex ueritate non est. Quis est mendax nisi qui negat quoniam Iesus non est Christus? Hic est Antichristus qui negat patrem & filium. Omnis qui negat filium, nec patrem habet: qui confitetur filium, & patrem habet.

Hîc ostendit quòd sufficienter imbuti sunt doctrina catholica. Vel sic, [Sed & vos vnctionem] Hæc est tertia ratio, quòd sufficienter sunt imbuti doctrina catholica.. Vbi ostendit primò quòd habent doctorem sufficientem interius. Secundò, quòd nõ indigent doctrina exteriori, ibi, Non scripsimus. Quis est mẽdax. Hæc est quarta ratio, quia doctrina hæreticorum mendax est & peruersa. quod ostendit, primò ex doctrinæ falsitate: secundò, ex eius damnositate, ibi, Omnis qui negat filium. [Sed & vos]. q.d. Debetis permanere, quia vos catholici [Vnctionem habetis,] id est gratiam spiritussancti, qua eos discernere poteritis, & eorum malitiam retardare seu impedire [A sancto,] id est Christo, qui est sanctus sanctorũ. Daniel. 9, Sicut mẽbra rel

to,[In aduentu eius] ad iudicium. [Si scitis,] quasi dicat, manere debetis in eo,si enim scitis certitudine fidei.[Quoniam iustus est.]Glossa,Natura & author totius iustitiæ.Psalm.10,Iustus dominus & iustitias dilexit. [Scitote] Eadem certitudine fidei, [Quoniam & omnis,qui facit iustitiam,]id est opus iustitiæ, [Ex ipso natus est,] id est, filius dei est, scilicet, per imitationem & conformitatem. Vel ex ipso natus est, id est ex ipso habet quod facit,sicut filius naturalis habet à patre naturali, quod est secundum naturam. Sic filius spiritualis habet a patre spirituali,scilicet deo,quod est secundum mores.Esaiæ 26,Omnia opera nostra tu es,& cætera.

Cap. 3.

Videte qualem charitatem dedit nobis pater,ut filij dei nominemur & simus.Propter hoc mundus non nouit nos,quia non nouit eum.

Supra egit de materia diligendorum:hîc agit de forma siue de modo diligendi primò deum: secundò proximum,ibi,Omnis qui non est iustus.In prima parte tangit modũ dilectionis nostræ ad deum,ibi,Et omnis qui habet hanc spem.Modum dilectionis ad nos ostendit:primò in præsenti:secundò in futuro,ibi,Charissimi nunc filii dei sumus.Modum autem dilectionis nostræ ad deum ostẽdit: primò acquirendæ: secundò conseruandæ, ibi, Filioli nemo vos seducat. Tertiò manifestãdæ, ibi, Omnis qui natus est ex deo. Acquirendæ quidem dupliciter:primò per sanctificationem præteritorum peccatorum:secundò per cautelam futurorum,ibi,Omnis qui in eo manet.Sanctificationis: primò ostendit exemplar: secundò materiam,ibi,Omnis qui facit peccatum. Tertiò actorem,ibi,Et scitis quia ille.Dixit ergo[Videte,] id est diligenter attendite, [Qualem charitatem,] id est quantam & qualia affectus, & effectus charitatis. Glossa, Quantis & qualibus donis ostendit deus erga nos paternam charitatem.[Dedit] gratis vobis indignis,[Pater,] Tota trinitas,per proprietatem.Persona patris per appropriationem,talem,scilicet,[Vt filii dei nominemur,] scilicet Christiani à Christo.Et quia non sufficit nomen sine re,ideo subditur,[Et simus] scilicet filii dei.Ioan.1, Dedit eis potestatem filios dei fieri,& cætera.[Propter hoc] quia scilicet filii dei sumus. [Mundus,] id est mundi amatores. [Non nouit nos,] scilicet notitia approbationis. [Quia non nouit eum] scilicet patrem notitia fidei,& approbationis.Ioan.1,Mundus eum non cognouit. Glossa,Quia filii dei dicimur, amatores mundi non nos diligunt, non percipiunt nostram dignitatem, non nos reuerentur, sed affligunt.

Charissimi,nunc filij dei sumus,& nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit,similes ei erimus,quoniam videbimus eum sicuti est.Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se sicut & ille sanctus est.Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Et peccatum est iniquitas. Et scitis,quia ille apparuit,ut peccata tolleret, & peccatum in eo non est.Omnis qui in eo manet,non peccat.Et omnis qui peccat,non vidit eum,nec cognouit eum.

[Charissimi nunc filii dei]q.d. licet modò sumus à mundo despecti, tamen ô charissimi mihi chara dilectione coniuncti. Nunc,id est in præsenti cùm mundo sumus despecti,vt dicit Glossa. [Filii dei sumus] Per adoptionem gratiæ. Romanor.8, Qui spiritu dei aguntur,hi filii dei sunt. [Et nondum apparuit quid erimus,]scilicet per gloriam. Latet enim gloria modò, sicut lucerna lateret in testa, sed confracta testa apparebit.Iudic.7, Confractis lagunculis apparuerunt lucernæ.Licet enim nunc per miracula, & per virtutes appareat, quòd sumus filii dei, tamen quidquid est in præsenti, ad respectum futuri, parum est, vt dicit Glossa,In ipsa deitatis substantia contemplabimur eum,quòd in hac vita nulli conceditur.Matthæi 5,Beati mundo corde,quoniam ipsi deum videbunt.Interlin. Sola visio beatificat.Ioan.17, Hæc est vita æterna, & cætera.Sed videtur quòd magis dilectio, quia dicit Augustinus in solilo. Charitas est quæ beatè perfruit desiderat,sed beatitudo consistit in fruitione,ergo in dilectione,& cætera.Responsio, Glossa loquitur non de visione simplicis notitiæ, sed experientiæ, quæ est intellectus practici, & hoc non excludit dilectionem. Sed adhuc quæritur,quare magis dicitur de visione,quod beatificat.Responsio,Visio potius dicitur beatificare,& esse tota merces,quàm dilectio,quia visio habet omne illud in quo cõsistit beatitudo. Habet enim sibi annexam dilectionem,in his verò consistit fruitio,dilectio verò non habet necessariò sibi annexã visionem,immo potest esse indifferẽter causa rei tam absentis,quàm præsentis. [Et omnis.] Glossa,Quia ad dei similitudinem peruenitur,ideo[Omnis qui habet hanc spem in eo].s.adipiscẽdæ visionis diuinę,& beatitudinis,[Sanctificat se.] Glossa,Piè viuendo,desideria secularia abnegando.ad Tit.2,Vt abnegantes impietatem,& secularia desideria, &c. Sanctificationem attribuit homini per cooperationem liberi arbitrii.2.Timoth.2,Si quis se emundauerit ab istis, erit vas sanctificatum,& vtile domino.[Sicut & ille.] Similitudo ista est remota, non propinqua imitando,non attingendo.[Sanctus est.]Leuit.2,Sancti estote,quoniam ego sanctus sum,dicit dominus deus vester.& Ioan. 17, Ego pro eis sanctificabo meipsum,vt ipsi sancti sint in veritate.Tangit autem hic duo,quæ requiruntur ad nostram sanctificationem. Primum est diuinum adiutorium. Secundum est arbitrii libertas,deus enim sanctificat nos per gratiam: Nos verò disponimus nos ad sanctificationem,per liberum arbitrium.Primum notatur,cùm dicitur, Qui habet spem in eo.secundum cùm dicitur,Sanctificat se.alia litera habet, castificat,quam legit Augustin.dicens,Sic omnis,qui castus est.

Similitudo de gloria.

Visio in fruitione.

Duo requiruntur ad nostrã sanctificationem.

¶ Notandum quòd homo castificat se,& deus & gratia,homo disponendo,deus efficiendo, & gratia informando. [Omnis,&c. [Glossa,qui habet spem sanctificat,sed econtrario. [Omnis qui facit peccatum scilicet mortale.illud enim implicit.dicitur peccatũ à quo denominatur peccator. [Et iniquitatem facit,] Quia contra dei iustitiam,& iniquitatem facit.[Et peccatum est iniquitas.]Glossa, Iniquitas est,quod est contra legem, vel sine lege peccatum,ergo est iniquitas,quia quanquam peccamus, contra legem dei facimus. vnde Augustinus, Peccatum est dictum,vel factum,vel concupitum contra legem dei. Item secundum Augustinum,Virtus est æqualitas animæ vndique rationi consentiens,sed omnis peccans mortaliter,priuat se virtute, ergo æqualitate inducit inæqualitatem. & ideo dicit Augustinus in glossa, Nemo dicat, Ego peccator sum, sed non sum iniquus. Omnis enim,qui facit peccatum,& iniquitatem facit,& peccatum est iniquitas. Daniel.3,Peccauimus,iniquitatem fecimus.[Et scitis] id est,scire debetis.[Quoniam ille]scilicet Christus, qui est sanctus sanctorum,[Apparuit.] Glossa, In primo aduentu.[In hoc] id est,propter hoc,[Vt peccata toleret,]id est auferret.Ioan.1,Ecce agnus dei,ecce qui tollit peccata mundi. Glossa,Tollit dimittendo peccata adiuuando ne fiant, ducendo ad vitam,vbi omnino fieri non possunt. propter hoc dicitur ter, Ecce agnus dei,& bis miserere nobis.q.d. ecclesia, miserere dimittendo peccata,miserere adiuuando, ne fiant futura.Tertiò dicitur dona nobis pacem, ducendo ad vitam,vbi omnino nõ fient.Vel dicitur ter Agnus dei, propter tres partes corporis Christi mystici.Quidam enim in miseria vitæ præsentis in mundo,alii in purgatorio,alii in cælo.bis ergo dicitur miserere nobis propter illos, qui sunt in mũdo,& in purgatorio:sed dona nobis pacem,propter illos,qui sunt in cælo.Ideo & tripliciter terminatur in missa. Nam in die operis dicitur,Benedicamus domino,quia laborantes debent gratias reddere deo. Requiescant in pace,propter illos qui sunt in purgatorio.Ite missa est,propter illos, qui sunt in cælo. [Et peccatum in eo non est]Nec originale,nec actuale:mortale,vel veniale.1.Pet.2,Qui peccatum non fecit,& cætera.Et ratio huius,talis est, ille in quo non est peccatum, auferre potest peccatum: sed in Christo non erat peccatum, ergo potuit auferre peccatum.[Omnis qui in eo.]Et verè iste est immunis ab omni peccato,quia & illi qui adhærent ei, vitant peccata. [Omnis enim] Fidelis Christianus. [Qui in eo manet] id est, qui Christo vnitur per charitatem. [Non peccat]Ex hoc videtur,quòd omnis iustus in ipso maneat,& quòd nullus iustus peccet:quod est contrarium his, quæ dicta sunt supra,videlicet, Si dixerimus,quia peccatum non habemus, & cætera. Responsio,Quod hîc dicitur, intelligendum est per se,scilicet cum reduplicatione, sic,Omnis qui in eo manet non peccat.Glossa, Inquantum in eo manet,nec peccat venialiter,nec mortaliter.Vel sic, Omnis qui in eo manet non peccat, quãdiu scilicet in eo manet,non peccat mortaliter,quia dum manemus in Christo, nec peccamus venialiter.Vel sic, Omnis qui manet in eo, scilicet numero & merito,sacramentorum perceptione, vel charitatis communione,fide formata vel informi,non peccat peccato,scilicet infidelitatis, quod dicitur peccatum per antonomasiam,& excellentiam.Ioan.16, Cùm venerit paracletus,ille arguet mũdum de peccato, scilicet infidelitatis. [Et omnis qui peccat] peccato mortali,vel qui peccat,id est, finaliter in peccato permanet.[Non vidit eum]Pro tempore quo peccauit,aut in peccato mansit,non vidit. Glossa, In fide secundum humanitatem.[Nec cognouit eum.]Glo.gustando suauitatem in deitate. Nam si gustasset,quàm suauis est dominus, nunquam peccando ab eius gloria se separaret.vnde tangit duo.s.videre,& cognoscere per gustum,quæ remouentur per peccatum.Peccatum enim tollit visionem gratuitam summæ veritatis, & gustum diuinæ suauitatis.

Cur ter agnus in missa legitur.

Missa tripliciter terminatur.

Filioli,nemo vos seducat.Qui facit iustitiam,iustus est,sicut & ille iustus est.Qui facit peccatum,ex diabolo est,quoniam ab initio diabolus peccat.In hoc apparuit filius dei,ut dissoluat opera diaboli.

Hîc ostendit modum nostræ dilectionis ad deum conseruandæ.Primò faciendo opera, quæ deus diligit. Secundò vitando opera quæ deus odit,ibi,Qui facit peccatum.Dicit ergo,[Filioli mei,nemo vos seducat,] id est,seorsum à via veritatis ducat,dicendo quòd dum peccat aliquis,potest manere in deo. [Qui facit iustitiam.] Glossa,Qui habet actum iustitiæ,& intentionem. [Iustus est,] Secundum quòd iustus dicitur ab exercitio bonorũ operum.Nõ solùm ab habitu iustitiæ, secundũ quod dicit Ambro.Est bonus,qui non est iustus,&Ro.5,Vix enim pro iusto quis moritur.[Sicut & ille iustus est].i.ab eadẽ radice procedit iustitia in Christo principaliter,in isto secundario. In Christo naturaliter.In isto per adoptionem. Nec ly,sicut,dicit ibi similitudinẽ æqualitatis,sed ciuidẽ imitationis,seu comitationis,sicut exẽpli ad exẽplar. ¶ Sed obiicitur de hoc quòd dicit,Qui facit iustitiam,iustus est,immo potius econtrario, Qui iustus est,facit iustitiã.Quia enim boni sumus,bonum facimus.Responsio,In via essendi sequitur,Qui iustus est,iustitiã facit.In via cognoscẽdi sequitur,Qui facit iustitiã,iustus est.i.iustus ostẽditur.Et sic loquitur hîc.Vel potest dici,q; iustitia dicitur ibi,nõ iustitiæ infusio, sed magis in iustitia exercitatio.vnde qui facit iustitiã,iustus est,verum est magis,quia magis exercetur in bonis operibus,sicut Abraham dictus est iustificari,ex operibus,Iacob.2.[Qui facit peccatum,]Ita sicut qui facit iustitiam manet in deo,& illi adhærer, sed econtrario, Qui facit peccatum,scilicet mortale,quid simpliciter peccatum est.[Ex diabolo est.]Glossa, Non carnis originem ducendo, sicut Manicheus voluit de cunctis hominibus,sed imitationem & suggestionem peccandi ab illo sumendo.vnde Ioan.8,Vos ex patre diabolo estis.[Quoniam ab initio diabolus peccat.]vnde prior peccauit,& est author peccati, & homo per ipsum peccans. Ab initio enim per superbiam quo ad se peccat. Assiduè per inuidiam quo ad hominem.Et his duobus modis diabolus,diabolus est,vt dicit Augustinus. Dicitur autem peccasse ab initio suæ creationis, vt dicit Glossa, Incipiens peccare peccauit continuè vsque in præsens.Et intelligendum est ab initio exclusiuè,id est,post initium:Non inclusiuè,id est in ipso initio. Non enim potuit peccare in principio suæ creationis.Simile Ioan.8,Ille homicida erat ab initio.Sed obiicitur cõtra hoc quòd dicit Glossa,quòd continuè peccat. Cùm enim in eo sit natura bona, videtur quòd aliquando possit moueri motu naturali,& tunc non peccabit.Responsio, Quidam dicunt,quòd non dicitur semper peccare, quia quolibet tempore: sed quia non interuenit motus contrarius,quia non cessat esse malus, cùm sit confirmatus in malitia sua.Sicut ergo ille,qui non cessat esse bonus,dicitur semper orare,sic diabolus semper peccare.Alii dicunt quòd ad literã continuè peccat.sicut enim dicit Bernardus, Sicut non dor-

Diabol' ab initio peccanit,& cõtinuè peccat.

mitabit, neque dormiet, qui custodit Israel:Sic non dormitabit neque dormiet, qui impugnat Israel. Vnde licet exeat in actum naturalem, quia motum illum quem natura inchoat, voluntas deformat. Diligit enim deum naturaliter,vt conseruatorem,sed voluntas eius motum illum refert ad propriam vtilitatem.Sicut anarus naturaliter appetit beatitudinem: sed tāta est peruersitas iudicii eius,vt non dicat beatitudinem esse,nisi in diuitiis.Et ita nunquam exit in appetitum beatitudinis inquantum huiusmodi,nisi prout in diuitiis. Et ita appetendo illam beatitudinem peccat, quia illum motum quem natura inchoat, voluntas deformat.Vel dicitur continuè peccare,quia ipse fuit principium peccati hominis ab initio conditionis hominis.ideo cùm homines non cessant peccare,nec ipse cessat peccare.[In hoc apparuit,]quasi dicat,Qui facit peccatum,ex diabolo est.Propter hoc filius dei venit in mundum,vt hominem liberaret.Vnde in hoc,scilicet[Propter hoc apparuit] per carnem,qui scilicet erat inuisibilis secundum deitatem. [Filius dei,]id est, Christus,[Vt dissoluat opera diaboli,]Illam natiuitatē quam à diabolo cōtraximus. Hæc est mala natiuitas de qua Iob 3,Pereat dies in qua natus sum,&c.Adam enim vt ait Glossa,peccando,diabolo natus tales genuit, qualis ipse fuit.

Omnis qui natus est ex deo, peccatum non facit:quoniam semen ipsius in eo manet,& non potest peccare: quoniam ex deo natus est.In hoc manifesti sunt filij dei,& filij diaboli.

Hìc ostendit modum manifestæ dilectionis:& primò ostendit quod est proprium filiorum dei:secundò per quod discernuntur à filiis diaboli,ibi,In hoc manifesti sunt.Ita Christus soluit opera diaboli,quia [Omnis qui natus est ex deo,] scilicet in baptismo, vt dicit Interlin . Et loquitur de natiuitate regenerationis, nō generationis.de qua Ioan.3, Nisi quis renatus fuerit,& cætera, [Ex deo] effectiuè,& exēplariter,sicut imago speculi à specie faciei,non materialiter vel substātialiter.[Peccatum non facit,]scilicet mortale,quod est contrarium generationi spirituali.Et intelligendum est cum reduplicatione, inquantum scilicet ex deo natus est.Vel intelligendum est coniunctim,quādiu natus,id est,natiuitatis gratiam custodit.Peccatum, inquam,nō facit,scilicet mortale.Vel loquitur de eo qui natus est ex deo,non solùm per præsentem iustitiam, sed & per prædestinationem æternam. Et talis peccatum non facit finaliter , quia tale peccatum repugnat prædestinationi,[Quoniam semen ipsius,]scilicet gratiæ iustificantis, quod vel multipliciter per cooperationem liberi arbitrii infunditur .Esaiæ 1,Nisi dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus. Vel semen,id est verbum dei per quod genitus est.Iacob.1,Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis. Lucæ 8,Semen est verbum dei.[In eo manet,]Per intemeratam fidem & charitatem.Dicitur autem manere, quandiu firmiter radicatur in corde , non solùm in intellectu , sed etiam in affectu . Ipsum autem verbum conseruat eum à peccatis.vnde sequitur, [Et non potest peccare,] quasi dicat, Non solùm non peccat , sed non potest peccare.Glossa,quandiu verbum retinet.Et intelligitur de potentia disposita & propinqua,nō remota.Potest enim potentia naturæ:sed nō potest potentia habitus gratiæ:sicut diceretur quòd bonus scriptor nō potest malè scribere,[Quoniam ex deo natus est,] id est filius dei per adoptionem gratiæ,non per nomen naturæ. Glossa, Ex quo peccatum non est. [In hoc manifesti sunt,] id est manifestè distincti sunt, [Filii dei,& filii diaboli,]quia illi peccant,isti non.Matthæi 7,A fructibus eorum cognoscetis eos.Conueniunt autem in natura,sed actu sunt contrarii.

Omnis qui non est iustus,non est ex deo,& qui non diligit fratrem suum.Quoniam hæc est annuntiatio quam audistis ab initio,vt diligatis alterutrum. Non sicut Cain qui ex maligno erat:& occidit fratrem suum.Et propter quid occidit eum?Quoniam opera eius maligna erant:fratris autem eius iusta.

Hìc agit de modo diligendi proximum,monens diligere primò fideliter:secundò firmiter,ibi,Nolite mirari fratres.Tertiò efficaciter,ibi,In hoc cognouimus.Quartò veraciter,ibi,Filioli mei.Tunc enim vera est dilectio & perfecta quando est fidelis sine formidine,quando est firma sine interruptione,efficax in operatione , recta in intentione . In prima parte primò persuadet fraternam dilectionem. Secundò dissuadet dilectionis fraudem, ibi, Non sicut Cain qui ex maligno erat.Dicit ergo,[Omnis,] in hoc,inquam, manifestī sunt filii dei,& filii diaboli . Et verè,quia[Omnis qui non est iustus,] quo ad deum iustitia generali,non speciali.Glossa,Respondens deo quod debet. [Non est ex deo,] per generationem spiritualem : minus dicit,& plus significat,quia est ex diabolo.Suprà primo . Qui facit peccatum, ex diabolo est. [Et qui non diligit fratrem suum,] quo ad proximum , scilicet, non ex deo est:quia dicit Glossa,Verus filius legem patris non potest dimittere.Lex patris est inuicem diligere. Et secundum quòd dicit alia Glossa, Dilectio est cernit inter filios dei, & filios perditionis siue diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi , respondeant omnes,amen:cantent omnes,alleluia : baptizentur omnes:intrent omnes ecclesias:faciant omnes basilicarum parietes: non discernūtur filii dei,à filiis diaboli,nisi charitate. Qui habent charitatē, nati sunt ex deo. [Quoniam hęc est annuntiatio,& cætera.]Et verè est habenda dilectio. Quoniam hæc est ānuntiatio,passiua de proximo diligendo,mandatum vobis annuntiatum.[Quam audistis,] nobis prædicātibus[Ab initio] vestræ conuersionis, vel nostræ prædicationis : quia enim dilectio , principium est omnis meriti : ideo ab initio prædicanda fuit,[Vt diligatis alterutrum,] id est, vnus alterum,& econuerso. Ioannis 15, Hoc est præceptum meum,& cætera.[Non sicut Cain,] id est, non existentes sicut Cain exterius se diligere simulans,intus odium seruans. Cain prius reprobus,de quo Genesis 4.[Qui ex maligno,]id est diabolo,qui dilans,intus odium seruans. Cain prius reprobus,de quo Genesis 4.[Qui ex maligno,]id est diabolo,qui diicitur malignus antonomaticè. Psalmista , Non habitabit iuxta te malignus. Ex maligno ergo fuit peritationem inuidiæ.Sapien.2,Inuidia diaboli,mors intrauit in,& cætera.Diabolus enim amissa fœlicitate inuidit homini habituro fœlicitatem quam amiserat. Et ideo tentauit eum , & occidit,& sic Cain . Vnde sequitur , [Qui occidit fratrem suum,] qui , scilicet Cain occidit fratrem suum innocentem , scilicet sicut diabolus hominem primū. [Et propter quid occidit eum,] Nunquid ob culpam eius, vel ob aliquam causam iustam.Et respondet,[Quoniam opera eius maligna erant.]Glossa,Vide vnde processit homicidium,

scilicet ex inuidia. [Opera eius maligna erant.] Glossa, Quia inuidebat fratri . [Fratris autem eius iusta.] Glossa,per charitatem. Vnde licet vtriusque oblatio,scilicet Cain de fructibus terræ, & Abel de fœtibus ouium fuerit bona ex genere operis,iustum enim erat vtrunque offerre creatori:oblatio tamen Cain ex malitia offerētis fuit deformata,quia obtulit cum inuidia,Abel verò cum charitate.Vnde Glossa, Opera Cain mala non dicit,nisi per inuidiam & odium fratris:Opera Abel iusta non dicit,nisi per charitatem.Hinc discernuntur homines. nemo attendat linguas, sed facta eorum. Ideo dicitur Genes.4, Respexit dominus ad Abel & ad munera eius. *Oblatio Cain reprobata.*

Nolite mirari fratres,si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam: quoniam diligimus fratres.Qui non diligit,manet in morte.Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam manentem in se.

Hìc est secundus modus diligendi,scilicet firmiter quem persuadet duplici ratione.Primò per bonum sic diligentium.Secundò per malum non diligentium,ibi,Qui non diligit,manet in morte.In primo tāgit culpam:in secundo pœnam,ibi,Et scitis quoniam omnis,& cætera.ergo [Nolite mirari.]Glossa,Dilectionem habete, non propter mundi odium, vel persecutiones dilectionem dimittite.Nolite, inquam, mirari,[Fratres,]quasi insolitum.Ioan. 15, Nolite mirari,si odit vos mundus, scitote quia me priorem odio habuit. [Si odit vos mundus.] Glossa,Mundi amatores. Et alia glossa,Non mirum si amator mundi fratrem odit separatum ab amore mundi.Et certè non est mirandum.Tria enim solent mirari homines,scilicet magnum,nouum & rarum:quòd autem mundus,id est mundi amatores odiāt sanctos,non est magnum.Non enim medicus reputat magnum, si phreneticus quem ipse ligat, mordet ipsum : excusat enim eum propter phrenesim suam.Vnde super illud Geneſis 4,Consurrexit Cain aduersus Abel. Gloss.dicit contra medicum. Item non est nouum.A principio enim mundi fuit istud iurgium inter bonos & malos:vt inter Cain & Abel:inter Isaac & Ismael: inter Iacob & Esau. Item non est rarum, immo valde consuetum, scilicet quòd mali odiunt bonos.Et certè nō deberent eos odire,sed potius diligere,quia [Nos]fideles [Scimus] certitudine fidei[Quoniam translati sumus]virtute,scilicet diuina.Non dicit, transimus,quasi virtute nostra. Homo enim est spiritus vadens & non rediens. Non enim mortuus potest suscitare seipsum, siue corpus, spiritum: hæc est miraculosa tranlatio[De morte]culpæ[Ad vitam] gratiæ.Ad Colossen.1, Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit nos in regnum filii dilectionis suæ, & cætera. [Quoniam diligimus fratres,]id est per hoc quòd diligimus fratres.Charitas enim est vita,quia vt ait Glossa,Vita carnis,anima:vita animæ, deus:charitas verò cōiungit animam deo.Augustinus,Humilitas nos deo subiicit,puritas iungit,charitas vnit. [Qui non diligit] fratrem,scilicet , [Manet in morte.] Interlin. Non tantùm venturus est in æternam mortem,sed iam nunc est.Quod intelligendum est debito essendi,hoc est debitorem mortis æternæ. Et dicit, Manet,id est mansionem habet: quia inde per se exire non potest.Ideo dicitur in Psalm.33, Mors peccatorum pessima. Et sicut dicit Gloss. diligere debetis:quia [Omnis qui odit fratrem suum, homicida est.] Nam primò occidit animam suam:deinde animam proximi quantum in se est, quia prouocat ipsum ad odium mutuum. Glossa, Omnis qui vel ferro percutit, vel odio insequitur,homicida est.Vel alia gloss. Qui ex odio insequitur fratrem,prouocat ad iram & discordiam:& sic quantum in se est,occidit eum in anima. *Tria solēt homines mirari.*

¶ Et notandum quòd aliquis est homicida multipliciter : primò prouocatiuè , vt qui habet odio fratrem suum.Prouerb.10,Odium suscitat rixas.Item opere,vt Exod.20, Non occides. Item consensu, Romanor. 1,Non solùm qui faciunt ea,& cætera.Item substractione rei debitæ,Ecclesiast.24,Panis egentium,vita pauperum:qui defraudat illum,homo sanguinis est. [Et scitis] certitudine fidei, [Quoniam omnis homicida.] Omnis dicit,quia plura sunt homicidiorum genera,scilicet corporis per odium,oris per consilium vel mandatum, operis per gladium, omissionis per subtractum adiutorium . [Non habet vitam æternam in seipso manentem]quia non habet charitatem, ideo nec deum qui est vita æterna. In se manentem, hoc dicitur ad differentiā vitæ naturalis, quæ est vita transiens. Deus autem est vita manens in seipso,& in nobis per gratiam.Licet enim sit in nobis per essentiam,præsentiam,& potentiam.nō tamen dicitur manere nisi per gratiam.Ioan.14,Ad eum veniemus,& mansionem apud eum faciemus. *Aliquis homicida multipliciter.*

In hoc cognouimus charitatem dei:quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius mundi,& uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo:quomodo charitas dei manet in eo?

Hìc monet diligere efficaciter, tangens duplicem effectum.Primò in impendendo seipsum.Secundò in impendendo sua ,ibi,Qui habuerit substātiam,& cætera.Continuè ita debemus firmiter diligere fratres,vt propter odium mundi desistamus,vt patet exemplo domini,[Quoniam in hoc,] scilicet effectu[Cognouimus,]tanquam in signo certissimo.Ioan.13,Maiorem hac dilectionem nemo habet,& cętera.[Charitatem dei,]scilicet Christi erga nos,[Quoniam ille pro nobis] indignis,scilicet pro salute nostra spirituali [Animam suam,] id est,vitam suam corporalem[Posuit,]id est,morti exposuit.Ioan.10,Animam meam pono pro ouibus meis.[Et nos]exemplo eius.1.Pet.2,Christus passus est pro nobis,vobis relinquens exemplū, vt sequamur vestigia eius.[Debemus]prælati debito præcepti : quia bonus pastor animā suam dat pro ouibus suis.Alii debito consilii [Pro fratribus suis] saluandis [Animas ponere,] id est vitam corporalem.2. Machab.vltim.Præcepit autem Iudas,qui per omnia corpore & anima mori pro ciuibus paratus erat. Sed obiicitur contra hoc,Si nos debemus pro fratribus animas ponere, cùm hoc sit perfectionis,videtur quòd omnes tenentur ad opera perfectionis. Responsio , Quidam dicunt quòd hoc tantùm dictum est prælatis. Alii dicunt quòd ad hoc tenentur omnes in casu,vel quando potest liberari à peccato per te, & non aliter, si hoc dictet tibi cōscientia probabiliter. Vel si probabiliter tibi sit persuasum exponere debes vitam tuam corporalem pro vita spirituali fratris. Plus enim secundum ordinem charitatis tenetur homo diligere animam fratris,quàm corpus suum:licet ad hoc teneantur omnes,tamen differenter.Prælati enim tenentur ex officio. Ioan.10, Bonus pastor animam suam ponit, &c. Tenentur autem & in casu in quo non tenentur alii.Vt quando imminet periculum toti gregi, periculum inquam fidei, vel morum.Vnde dominus cōque- *An quisq; teneatur animā suam pro fratre ponere.*

ritur de non opponentibus se. Ezech. 13, Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis vos murum pro domo Israel. Prælati verò tenentur pro fratribus animas ponere ex cõmisso, scilicet ex perfectione charitatis quam habent, aut habere debent. quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. De imperfectis verò potest esse dubium quomodo tenentur maximè secundum illam opinionem quæ dicit, quòd minima charitate non possumus resistere quantæcunque tentationi. Respõsio, Secundum istam opinionem non tenentur primò, sed secundariò. Tenentur enim facere quod in se est, orando, confitendo peccata, vt possint dare animas pro fratribus. Et si sic faciunt, deus facit quod in se est, id est gratiam augmentat, vt possint dare animas. Et tunc primò & principaliter tenebuntur. Secundum verò aliam opinionem quæ dicit, quantulacunque charitate possumus resistere, quantæcunque tentationi, vtrique tenentur ex commisso, sed differenter. Nam perfectus qui habet perfectam charitatẽ in qua non est timor pœnæ, tenetur esse prõptus ad hoc, & de facili hoc facere, quia perfecta charitas de facili resistit quantæcunque tentationi. Imperfectus verò, & si ad hoc tenetur, non tamen tenetur ita esse promptus. Nam quod facit perfecta charitas de facili, imperfecta de difficili. Videtur autem securius dicendum, quòd soli habentes perfectam charitatem tenentur.

Soli habentes charitatẽ perfectã tenẽtur animas suas ponere pꝓ fratribus.

Et hoc videtur velle Augustinus, Perfecta enim charitas est, vt paratus sis mori pro fratribus. Et alibi, Si quis tantam habuerit charitatem, vt paratus sit pro fratribus mori, perfecta est in illo charitas. Et hoc insinuat in litera, quia suadet ponendam animam pro fratribus, exemplo Christi. [Qui habuerit.] Glossa Bedæ, Si vel ex temporis opportunitate, vel ex humana infirmitate non contigerit animas ponere, debemus saltem res nostras pro fratribus. Et hoc nutrimentum charitatis, Qui didicit rem suam dare, cùm poterit seipsum deponere. Sed si quis habuerit, ex hoc intelligitur superfluum, quia dicit non qui habet, sed qui habuerit, id est iandiu possederit. Quilibet autem tenetur ad erogationem superflui. [Substantiam huius mundi,] id est, bona temporalia ad sustentationem vitæ præsentis pertinentia. Vnde dicitur substantia, à sustentando, vel subsstando, quia debent substare & non dominari hominibus, quia debent diligi ad sustentationem, non ad superfluitatem. Dicit autem [Mundi huius,] quia in mundo altero non erunt necessaria hæc, eo quòd corpus erit spirituale, quod nunc est materiale, 1. Corinth. 15. [Et viderit fratrem suum necessitatem habere,] id est, indigentiam in necessariis. Dicitur enim necessarium, eo quòd necesse e essare facit. [Et clauserit viscera eius ab eo,] id est, affectum interiorem non compatiendo & subueniendo, [Quomodo charitas dei,] quæ scilicet à deo infunditur. Et quia deus diligitur, [Manet in eo,] quasi dicat, nullo modo. Non enim potest deus diligi sine proximo, nec econuerso. Charitas enim benigna est, id est larga egenis, vt habetur 1. Corinthiorum 13. Esaiæ 58, Cùm effuderis animam tuam esurienti per compassionem, & animam afflictam repleueris bonis, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies, id est annihilabuntur peccata tua, quæ sunt sicut tenebræ.

Filioli mei, non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus quoniam ex ueritate sumus: & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est deus corde nostro: & nouit omnia. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus: & ea quæ sunt placita coram eo facimus.

Hic monet diligere veraciter multiplici ratione. Prima est imitatio dei. Secũda exauditio à deo, ibi, Charissimi si cor nostrum nos reprehenderit, & cætera. Tertia mandatum dei, ibi, Et hoc est mandatum eius. Quarta, mãsio dei, ibi, Et seruat mãdata eius, &c. Dicit ergo [Filioli.] Glossa, Quia ergo nõ est perfecta charitas in eo, qui non ponit animam suam pro fratribus, vel saltem non dat substãtiam, vt perfectam charitatem habeat. [O filioli mei,] quos scilicet ego per euãgelium genui, vt filioli, quia de nouo conuersi. Et ideo quia adhuc in fide tenelli. [Non diligamus verbo,] scilicet tantùm. Verbo tantùm diligit, qui tantùm promittit, & non soluit. Multi enim ostendunt verbo amorem, sed opere nihil. Prouerbiorum 14, Vbi verba sunt plura, ibi frequenter egestas. [Neque lingua,] multiplici ratione: Aliqui enim simplici affectione: alii repetitis sermonibus affectum suum nolunt ostendere, sed opere, id est exhibitione beneficii. [Et veritate] puræ intentionis. Glossa, Vt simplici intentione beneficia præstemus, non propter iactantiam, nec propter aliquod temporale commodum, sed respectu solius dei. [In hoc.] Glossa, Cùm opera charitatis facimus in veritate. [Cognoscimus] cognitione probabilis coniecturæ, non scientiæ. [Quoniam ex veritate sumus,] per imitationem scilicet. Glossa, Ex deo qui veritas est cùm in eius professionem pro modo nostro imitamur. [Et in conspectu eius suadebimus corda nostra,] esse scilicet, quia deus intuetur cor. 1. Regũ 16, Glossa, Tales cogitationes habere corda nostra suademus, qui diuinis sint digni conspectibus. Psalm. 16, Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo, & cætera. Et dicit, suademus, quia cogi non potest. Seneca, Generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quàm trahatur. Glossa, Et hoc magnum est per dilectionem. Nam magnum est quod per dilectionem ita mundas habemus cogitationes, quòd deo eas volumus ostendere. [Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum.] Glossa, Si conscientia nostra nos intus accusaret, & vellet latere deum, non posset, quia [Maior est deus corde nostro.] quasi dicat, Melius sciet deus, quàm nos: & ei erit manifestius, quàm nobis. Ad Hebr. 4, Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Vnde subdit, [Et nouit omnia.] Vel sic, vt notetur spes veniæ obtinendæ super his quorum est remorsus conscientiæ. Bene in conspectu eius suademus, quoniam si, id est quamuis, cor nostrum, id est conscientia reprehenderit nos de aliqua culpa, scilicet veniali, non propter hoc mercedem amittimus: quia maior est deus corde, & cætera. Valens hoc mundare ab huiusmodi remorsu & remurmuratione. ¶ Et notandum quòd deus maior est corde nostro, & nihil præter deum maius est corde humano. Et ideo secundum Augustinum, Animam dei capacem nihil minus deo replere potest. [Charissimi si cor nostrum,] id est, conscientia [Non reprehenderit nos] de aliquo mortali. Glossa, Si recti sumus, puram fratrum dilectionem habemus. Vel non reprehenderit nos, in oratione, cùm dicemus, Dimitte nobis debita nostra, & cætera. [Fiduciam habemus ad deum,] id est, confidimus in deo. [Et quicquid petierimus] digna, scilicet petitione. Ioan. 16, Si quid petieritis patrem in nomine meo, & cætera. Glossa, Ex radice charitatis, [Accipiemus ab eo.] Vel illud quod petimus, vel magis expediens. Luc. 11, Omnis qui petit accepit, & qui quærit, inuenit.

[Quoniam mãdata eius,] scilicet dilectionis dei & proximi. Matt. 22, In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. [Custodimus.] Glo. animo. [Et ea quæ sunt placita.] Glos. opera charitatis. [Coram eo.] Glo. in abscondito vbi deus videt, secundum illud Matt. 6, Cùm facis eleemosynam, noli tuba canere, &c. [Facimus,] in exteriori opere, non coram hominibus, vt eis placeamus. Matt. 5, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.

Et hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

Hic ostendit quæ sunt mandata eius, scilicet fides & dilectio. Et hoc est mandatum primum, & principium, [Vt credamus,] fide operante per dilectionem, [In nomine filii eius,] confitendo & venerando. Filii, inquam, eius, quo ad diuinitatem, [Iesu Christi,] quo ad humanitatem: non quòd aliud sit nomen: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo, & cætera. Actuum 4, [Et diligamus alterutrum,] hoc est aliud mandatum, id est vnus alterum, [Sicut dedit mandatum nobis.] Ioan. 15, Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, & cætera. Glossa, Mãdatum singulari numero præponit, & duo subiungit: quia hæc nequeunt separari. Cõtrà, Fides potest esse informis, ergo potest separari à charitate: ergo illa duo possunt separari. Responsio, Credere in deum est fidei formatæ, non informis: tale deum credere, nunquam separatur à charitate. Hoc autem mandatum docuit Ioan. 14, Creditis in deum & in me credite. Non potest dici quòd loquitur. Glossa. de dilectione dei & proximi, quæ sunt plura præcepta materialiter siue in diuersitate operum, vnum verò formaliter siue in radice charitatis. [Et qui seruat mãdata eius,] scilicet quæ prædicta sunt de fide & dilectione, [In illo manet,] in illo, scilicet deo manet. Glossa, vt in refugio. [Et ipse in eo,] vt in vase mundo, in præsenti & in futuro. Infrà 4, Qui manet in charitate, in deo manet, & cætera. [Et in hoc scimus,] & in hoc Glossa, Si dubitemus an in nobis maneat, & hoc tanquam manifesto, [Scimus,] per fidem, per omnimodam certitudinem. [Quoniam ipse manet in nobis] diligentibus, [De spiritu,] scilicet sancto, id est per spiritum sanctum, [Quem dedit nobis,] id est dona spiritus sancti, quæ dabantur in primitiua ecclesia visibilibus signis, quando loquebantur linguis, & faciebant miracula. Vnde spiritus sanctus descendit super apostolos in signo visibili, Actuum secundo. Descendebat & super credentes baptizatos, Actuum decimo.

Charitas à fide non separatur.

Caput 4.

Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

Suprà commendauit doctrinam suam, capit. 1. Hortatus est ad eius obseruantiam, cap. 2. & 3. Hic dissuadet doctrinam contrariam, ostendens primò quibus non est credendum, quia Christum negantibus. Secundò quibus sit credendum, quia Christum confitentibus, capit. vltimo. In prima parte, primò dissuadet hæreticorum fauorem. Secundò suadet catholicorum dilectionem, ibi, Charissimi diligamus inuicem. In prima parte, primò monet hæreticis nõ acquiescere. Secundò docet eos à catholicis discernere, ibi, In hoc cognoscitur spiritus dei. Ponitur autem quadruplex signum. Primum est errores fidei. Secũdum persecutio Christi, ibi, Et hic est Antichristus. Tertium est amor mũdi, ibi, Vos ex deo estis. Quartum cõtemptus apostolicæ doctrinæ, ibi, Nos ex deo sumus. Dicit ergo, [Charissimi,] quasi dicat, An deus maneat in aliquo per spiritum, sed tamen nolite credere: passim & indifferẽter: quia qui citò credit, leuis est corde, Ecclesiast. 30. [Omni spiritui, & cætera.] Glossa, Spiritualiter loquenti, vt eum eligatis ad imitãdum, quia quædam bona communia sunt bonis & malis. Vnde, vt dicit Interlin. Hoc opus, illa gratia spiritussancti, quæ appellatur discretio spirituum. [Vel omni spiritui,] id est homini aperte tantùm, quia spiritus per instrumentum corporis loquitur. [Sed probate,] id est experimento cognoscere tentate. 1. Thessalonic. 5, Omnia probate, quod bonum est, tenete. [Spiritus,] id est spiritualiter loquentes, vel spirituales se ostendentes. [Si ex deo sint.] Glossa. Si secundum deum spirituales sunt. Et quidem spiritus erroris. 1. Thessalon. 4, Attendentes spiritibus erroris, & cætera. Sed quomodo possit, probari cùm requiritur ad hoc donum spiritussancti, scilicet donum discretionis spirituum, quod non datur omnibus, sed solùm spiritualibus. 1. Corinth. 12, Alii datur discretio spirituum. ergo solùm illi possunt probare. Responsio, Possunt probari probatione exteriori, per signum scilicet quod dat dominus. Matt. 7, A fructibus eorum cognoscetis eos. & hoc possunt facere omnes, sed non probatione interiori. [Quoniam multi.] Quoniam, glossa. ideo præmunio vos. Multi, per varios errores diuisi. [Pseudoprophetæ,] id est falsi prophetæ. Glossa, Qui sub obtentu fidei, errores prædicant, & malis exemplis corrumpunt. [Exierunt in medium,] id est qui prius latebant, manifesti sunt. Vnde dicuntur exire per manifestationem de occulto in manifestum: vel aliter, in præsentia in qua latebant ad hominum cognitionem.

In hoc cognoscitur spiritus dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex deo nõ est: & hic est Antichristus de quo audistis, quoniã uenit, & nunc iam in mũdo est.

Hic ponitur primũ signum, quod est error fidei, qua si quis quæreret quomodo possumus probare. Respondet, [In hoc cognoscitur spiritus dei,] id est esse scilicet deum vel ex deo, & in hoc dico quod sequitur, [Omnis spiritus,] id est spiritualiter loquens, [Qui confitetur.] Glossa. voce & operatione. Hæc est dictio, de, qua dicitur 1. Corinth. 12, Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. [Iesum Christum] dei filium. [In carne venisse,] scilicet de virginis vtero, in mundum. Venit enim in carnem in incarnatione, sed venit in carne in natiuitate: venit in carnem in virginis vtero, sed venit in carne in mundo. [Ex deo est,] Imitatione non propagatione. Sed cõtra hoc obuicitur, quia multi confitentur verbo, sed facto negant, qui tamen non sunt ex deo. Responsio, Confiteri est simul fateri. vnde confitetur, qui nulla parte diffitetur. Si ergo in ore fateris, & opere, corde autem diffiteris, non credis. ideò dicitur, Omnis spiritus, id est, spiritualiter, qui confitetur ore & opere. Rom. 10, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. [Et omnis spiritus,] id est spiritualiter, vel de spiritualibus loquens. [Qui soluit,] id est, diuidit [Ie-

sum,]vel separãs deitatem ab eo,vt Arrius, vt Apollonius qui ponit diuinitatem pro anima. Vel carnem, vt Manicheus, qui ponit quòd Christus assumpsit phantasticam,& non veram. Vel personæ vnitatem vt Nestorius. Vel fideles qui sunt eius membra à capite scilicet Christo diuisa,vt schismaticus,qui soluit tunicam Christo inconsutilem. Ioan.19.[Ex deo non est,]inquantum huiusmodi,immo ex diabolo. Suprà 3, Qui facit peccatum, ex diabolo est. Et Ioan.8,Vos ex patre diabolo estis. [Et hic] qui scilicet Christum soluit, [Est Antichristus,]id est contrarius Christo. Antichristus est, non in persona, sed in figura,sicut Ioannes, Helias,Matth.11. Antichristus,id est præambulatio Antichristi.[De quo audistis,] Per euangelium, & per prædicationem apostolorum. [Quoniam venit,] id est venturus est immediatè die iudicii. Vnde, ly venit, non dicit præsens,vt nunc, sed præsens confusum. Vel venit in diuina præuisione, qui tandem veniet in secundo,vel venit in membris suis. Glos. Habitãs in mentibus eorum,qui Christo verbo,& opere repugnãt. Dicit autem,[Et nunc iam,] vt per hoc significetur aduentus instantia.q.d.[Nunc,] quasi instat.2.Thess. 2.Nam ministerium iam operatur iniquitatis.

Vos ex deo estis filioli, & uicistis eum,quoniam maior est qui in nobis est, quàm qui in mundo: ipsi dẽ mundo sunt, ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex deo sumus. Qui nouit deum,audit nos:qui non est ex deo,nõ audit nos. In hoc cognoscimus spiritum ueritatis, & spiritum erroris.

Hìc ponitur tertium signum,quod est amor mundi,dicit sic,Illi non sunt ex deo, [Sed vos filioli ex deo estis]tanquã filii à patre,generatione spirituali,non carnali:imitatione,nõ propagatione.[Et vicistis eum,] scilicet Antichristum in membris suis,scilicet hæreticis. Vel mundum,id est mundi amatores, quales præcipuè erant hæretici.[Quoniam maior est.]Glossa,Non vicistis eum virtute liberi arbitrii,sed quia maior est deus ad protegendum,quàm diabolus ad impugnandum,maior est fortitudine,& potentia.Iob 20, Si fortitudo quæratur,robustissimus est.Rom.9,Voluntati eius quis resistet. Item sapientia.Psalm.146,Sapientiæ eius non est numerus. Item in ipso enim sunt omnes thesauri sapientię & scientiæ abscõditi. Colossen. 2,Item bonitate,dicitur Mat.10,Nemo bonus,nisi solus deus.[Qui in vobis,] id est intra vos,scilicet deus, quia solus humano cordi illabitur,vt ait Isidorus.[Quàm qui in mundo,]id est in mundi amatoribus,scilicet diabolus,qui est princeps huius mundi.Ioan.12,Ipsi quasi in hoc cognosci possunt, quia [Ipsi,] scilicet hæretici,vel ipsi antichristi scilicet,[De mundo sunt,] id est de numero eorum,qui terrena sapiunt,quia cælestia ignorant:vt dicit glos. Vnde mundus est eorum patria,& hæreditas,sicut sanctorum cælum. [Ideo de mundo loquuntur,] id est de mundanis.[Loquuntur,]id est docent errorem,persuadendo rationibus mũdanis. Gloss. Ratione mundanæ sapientiæ probant,non posse deum hominem fieri,mortuum suscitari,hominem mortalem in cælis habere mansionem,& alia huiusmodi.Ioan.3,Qui de terra est,de terra loquitur. Matth.19,Galileus es:Nam loquela tua te manifestum facit. [Et mundus eos audit.] Mundus,id est mundani homines & carnales. Eos audit,id est doctrinæ eorum obediunt,& sequũtur eos.2.Pet.2,Multi sequũtur eorum luxurias,per quos via veritatis blasphematur. Glos. Quia spiritualium corda non possunt auertere

continetur habitas in deo, sed vt contineari: habitat in te, sed vt contineat ne cadas. non cadet quem deus continet. Psalm. 117, Impulsus euersus sum, vt caderem, &c. [Et nos vidimus.] Glossa, Per hoc probamus q̃ spiritu suo dedit nobis. [Quia vidimus,] Glo. Per confortantem spiritũ nouimus & testificamur. Hæc autem, vt dicit Glossa, non faciunt hi qui spiritũ non acceperunt, hæc. s. vidimus, [Et testificamur quoniã pater misit filium suum.] Glossa, Ad cognitionem hominum. s. in carnem visibilẽ. [Saluatorem mundi,] per passionẽ. Eadem mittet eum, vt iudicem. Glo. Modò saluatorẽ, quãdoq; iudicem. Io. 3, Nõ enim misit deus filiũ suum, vt iudicet mundum, &c. Bed. Tantùm meminerit quisque quòd idem filius dei, qui venit vt mitis saluaret, venturus est, vt districtius iudicet. [Quisquis confessus fuerit.] Glos. Non solùm in nobis deus manet, sed etiam in omnibus qui confitentur eum. Quisquis, inquam, confessus fuerit. Hic agit de missione intellectus: vbi primò ostendit deum manere in corde credentium: secundò ostendit eos esse de numero illorum, ibi, Et nos cognouimus. Tertiò innuit in eis deum manere, ibi, Deus charitas est. Quisquis, inquam, confessus, confessione scilicet perfecta cordis, oris, operis, non solius vocis. Ad Titum 1, Confitentur se nosse deũ, factis autem negant. [Quoniam Iesus est filius dei.] Identitate personæ, scilicet quòd eadem est persona, in vtraque natura, & idem est filius dei & filius hominis. [Deus in eo manet,] vt in templo suo. 1. Corinth. 3, Templum dei estis vos. [Et ipse in deo,] vt in refugio. Psalm. 88, Domine refugium factus es nobis. [Et nos cognouimus] hoc scilicet quòd Christus est filius dei. [Et credimus charitati,] id est affectui charitatis, antonomaticè dicitur propter magnitudinem charitatis. Ad Ephes. 2, Propter nimiã charitatem suam, qua dilexit nos, &c. Secundum Augustinum dicitur hoc per essentiã, non per causam. Per hoc enim quod dicit Ioannes, Deus charitas est, simpliciter, non autem in ea, vult Augustinus, quòd charitas essentialiter sit deus, & quod ait, ex deo est, vult Augustinus quòd charitas est deus ex deo. Per hoc autem quod addit, Quòd charitas in deo nos manere facit. Et suprà dixerat quòd per spiritum quem dedit, cognoscimus, quòd in ipso manemus: vult quòd charitas, quæ est deus, ex deo faciens nos manere in deo, est spiritus sanctus. Hic opinatus est magister Petrus Lombardus, quòd charitas, qua nos deus diligit, & nos deum diligimus, nõ esse aliud quàm spiritus sanctus. Sciẽdum quòd charitas qua deum diligimus, duplex est. Vel qua elicitiuè & formaliter, hoc est habitus creatus: vel qua effectiuè & exemplariter hoc est spiritus sanctus, [Et qui manet] perseueranter, [In charitate, in deo manet,] vt ab ipso contineatur, secundum gloss. [Et deus in eo,] vt ipsum contineat, sẽcundũ glos. Vicissim enim in se manent, qui continet, & qui continetur. Bernardus, Deus charitas est: Quid ergo charitate melius? Et qui manet in charitate, in deo manet. Quid ergo charitate iocundius. Ex hoc enim quod dicit, Qui manet in charitate, in deo manet, videtur cõtinuari opinio magistri Petri: sed intelligendum est de charitate infusa, qui enim manet in ea, manet in deo. Est enim talis naturæ, quòd non potest esse, nisi ad præsentiam suę causæ, scilicet dei influentis, sicut lumen in aere non potest esse nisi ad præsentiam illuentiæ solis. Item per charitatem eius infusam sumus membra eius: & ideo sumus in illo tanquam membra in corpore. 1. Corinth. 12, Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

Deus charitas dicitur antonomaticè.

Error Petri Lombardi reprobatur.

In hoc perfecta est charitas dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor nõ est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus deum: quoniam deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, quoniam diligo deum & fratrem suum oderit: mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt: deum quem nõ videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à deo: vt qui diligit deum, diligat & fratrem suum.

Hic hortatur ad perfectionis manifestationem: primò ex parte diligentis: secundò ex parte diligendorum, ibi, Nos ergo diligimus. Ex parte diligentis dupliciter: primò per spei securitatem. secundò per timoris pœnalis exclusionem, ibi, Timor non est in charitate. Ex parte diligendorum per dilectionem dei & proximi, non alterius tantùm. Vbi primò ostendit quòd diligendus est deus: secundò quòd non potest diligi deus, nisi diligatur proximus, ibi, Si quis dixerit, quoniam. Tertiò quòd de vtroque diligendo mãdatum habemus, ibi, Et hoc mãdatum. Dicit ergo, [In hoc,] quasi dicat, An aliquis perfectus sit in charitate, per hoc signum probare potest secundum Glossam. [In hoc perfecta est,] id est perfecta esse ostenditur. Tunc enim dicitur res fieri, quando innotescit, secundum Augustinum. Et loquitur de perfectione, non solùm sufficientiæ, sed & excellentiæ. [Charitas,] inquam, [Nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicii,] non timorem. Glossa, Vt non timeatis apparere in die iudicii. Et alia glossa, Per hoc ostendimur perfectè diligere deum, si non timeamus aduentum iudicis. Qui timet, non est perfectus in charitate. Talis erat qui dicebat, Quando veniam, & apparebo ante faciem domini. Ad Philippenses 2, Cupio dissolui & esse cum Christo. Augustinus, Non est perfecta charitas, nisi cùm cœperit dies domini desiderari. Contrà, Amos 5, Væ desiderantibus diem domini, & cætera. Responsio, Est desiderare ex præsumptione, & istud desiderium est detestabile. Et est desiderare ex charitate, vt faciunt qui desiderant amplexus sponsi indissolubiles: & hoc commendabile seu laudabile. Psalm. 41, Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum, & cætera. Vt habeamus, inquam, fiduciã, & cætera. [Quia sicut ille est] charitate plenus sanctus & iustus, ita [Et nos sumus,] vt dicit glossa interlinearis, Sicut non æqualitatem, sed quandã similitudinem, dicit [In hoc mundo,] quod difficile est. Glossa, Per huiusmodi fiduciam, imitamur perfectionem dilectionis eius in mundo amãdo amicos & inimicos, sicut ille pluit super iustos & iniustos, in cælo, id est de cælo. [Timor non est in charitate.] Timor, inquit, quasi dicat, verè in hoc, scilicet amando amicos, & inimicos, perfecta est charitas. Nam timor non est in charitate, scilicet seruilis, & cæt. ¶ Notandum quòd quadruplex est timor, vnus est seruilis,

seruilis qui est solius gehennæ, alius initialis qui est timor gehennæ, & offensæ diuinæ. Alius est filialis, qui est timor solius offensæ diuinæ. Quartus est reuerentiæ, qui est solius reuerentiæ maiestatis diuinæ, qui resilit in suam propriam paruitatem. Primus non est in charitate, sed præparat ei locum, & eam tandem introducit sicut seta, vel acus filum, vt dicit Augustinus. Secundus non est in perfecta charitate, de qua loquitur hîc secundum glossam. Tertius maior est in magis perfectis, quia magis perfecta charitate viæ, sed nõ patriæ. Quartus manet cum charitate perfecta patriæ, de qua Psal. 18, Timor domini sanctus permanet in seculum seculi. [Sed perfecta charitas] perfectione excellentiæ non solùm sufficientiæ [Foras mittit timorẽ] gehennæ, scilicet initialem. Aliud est enim timere deum ne te in gehennam mittat, aliud ne te deserat, vt ait Augustinus [Quoniam timor] huiusmodi gehennæ [Pœnam habet] tormentum conscientiæ. Glos. Torquet cor conscientia peccatorem cùm nondum facta est iustificatio, scilicet perfecta & integra [Qui autem timet] supplicium gehennæ, vel qui timet timore dominante, secundum Augustinum. Vel qui timet aliquã pœnam, vel periculum temporale, vel separari à deo [Non est perfectus in charitate] perfectione superabũdantiæ, licet sit perfectus perfectione sufficientiæ. Perfectus erat ille qui dicebat Roma. 8, Quis nos separabit à charitate Christi, an tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, &c. ¶ Sed cõtra hoc obiicitur de Christo qui timuit, Mat. 26, Cœpit Iesus pauere & timere. Viri etiam sancti timent iudicium. Iob 21, Quando recordatus fuero pertimesco. Iterum Hieronymus, Prudenter timetur quicquid accidere potest. Respõsio, Loquitur de timore initiali non naturali. Christus verò timuit timore naturali. Quod obiicitur de sanctis. Responsio, Timor est offensæ non gehennæ: [Nos ergo] quasi dicat, vt perfecti simus nos qui in deum credimus [Diligamus deum] dilectione perfecta non imperfecta, quæ sit cum timore. Et hoc debemus [Quoniam] ipse [Deus prior dilexit nos] quàm nos ipsum. Nam, scilicet adhuc inimici eramus, Roma. 5. Augustinus, Prior dilexit nos, & dedit nobis diligere: dilexit impios, vt faceret pios. Dilexit iniustos, vt faceret iustos, dilexit ægros vt faceret sanos. Idem etiam Augustinus dicit, Anima fœda per iniquitatem amando deum, pulchra efficitur. Pulchri erimus amando deum qui semper est pulcher, quantum in te crescit amor, tantum in te crescit pulchritudo, quia ipsa charitas est animæ pulchritudo [Si quis dixerit,] quasi dicat, An diligamus deum, sic cognosci potest [Si quis dixerit quia diligo deum] quilibet enim interrogetur, vt ait Gregorius, prompta mente respondet, diligo [Et fratrem suum odit,] qui est dei imago [Mendax est] & verbo & facto. Verbo quidem quia dicit se diligere, vnde quod dicit verbo dissonat corde. Si enim diligit deum, habet conformem charitatis voluntatem cum deo. Sed voluntas dei est, vt diligat proximũ. Cũ ergo non diligat proximum, mendax est dicendo se diligere deum. Item mendax est facto, quia odit, vnde implicatur contradictio, & talis mendax est. Et verè mendax est [Qui enim non diligit fratrem suum quẽ videt] vnde plenius & facilius cognoscit eum [Deum quem non videt.] Et ideo minus cognoscit [Quomodo potest diligere] inuisa quippe, vt ait Augustinus, diligere possumus, incognita nequaquam. Ratio ergo talis est, plus diligitur bonũ visum, quàm visum. Si ergo frater visus non diligitur, quomodo deus non visus diligitur? Glo. Frater tuus imago dei est. Si non diligis imaginem, nec eum diligis cuius imago est. Et hoc, ne quis audeat dicere, Diligere possumus deum, etiam si non diligamus fratrem, addit [Et hoc mandatum habemus à deo] De vtroque enim mãdatum est. Vnde Mat. 22, Hoc maximum & primum mãdatum, secundum est simile huic [Vt qui diligit deum] propter se [Diligat & fratrem suum] propter deũ. Duo enim sunt mandata charitatis, scilicet dei, & proximi. Nec potest vnus diligi absque altero. Augustin. Quis est qui dicat, Diligo Imperatorem, sed odit leges suas? Imperatoris enim nostri dei lex est, Mandatum nouum do vobis, &c. Ioan. 15.

Quadruplex est timor.

Christus timorem habuit naturalem non initialem.

Mẽdax est qui nõ diligit proximum.

Caput 5.

OMnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit: diligit & eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos dei cùm deũ diligamus, & mãdata eius faciamus. Hæc enim est charitas dei, vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauia non sunt.

Hîc ostendit quibus credendum, quia Christum confitentibus, allegans primò fidei efficaciam & virtutem. Secundò veritatis attestationem, ibi, Spiritus est qui testificatur. Tertiò, credentium vtilitatẽ, ibi, Hæc scribo vobis. Huius autem efficaciam & virtutem ostendit. Primò respectu dei, secundò, respectu mundi, ibi, Quoniam omne quod natum est. Respectu dei, tripliciter. Primò, quia facit natum dei. Secũdò, quia facit diligere natos dei, ibi, Omnis qui diligit eũ. Tertiò, quia facit seruare mãdata dei, ibi, Hoc est enim charitas dei. Dicit ergo [Omnis, &c.] Glo. Verè qui diligit deum diligit fratrem suum. Nam & qui diligit genitorem, diligit & genitum [Omnis,] scilicet secundum triplicem statum fidei, videlicet, incipientis, proficientis, & perfectæ [Qui credit] inquam fide formata non informi. Glos. Credit qui sic viuit quomodo Christus præcepit qualiter & dæmones non credũt, Iacobi 2. [Quoniã Iesus est Christus] Messias, scilicet in lege promissus [Ex deo natus est] natiuitate, scilicet spirituali per fidem, non carnali per carnaẽm. Ioan. 1, Dedit eis potestatem filios dei fieri. Et talis diligendus est, quia [Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo] Hoc exponit dupliciter, vel de generatione æterna, vel temporali. De æterna sic, Qui diligit eum, scilicet patrem qui genuit filium æternaliter, diligit eum qui natus est ex eo. i. filium æternaliter à patre genitum. Sed qui diligit filium, diligit membra eius. Ergo qui diligit deum patrem, & filium naturalem, diligit & membra filii, scilicet filios adoptionis. Ergo fides quæ facit membra dei siue filios, facit diligendos. De temporali sic, Omnis qui diligit eum qui genuit, per fidem. s. de qua generatione dicitur Iacob. 1, Voluntariè genuit nos verbo veritatis. Diligit eum qui natus est ex eo, scilicet in fide, & sic iterum nasci ex fide facit diligere deum. Isto duplici modo legit Glos. Augusti. [In hoc, &c.] q. d. Quis autẽ verè diligit? In hoc, scilicet affectu, vel signo [Cognoscimus,] id est, cognoscere possumus [Quoniam diligimus natos dei] scilicet fratres nostros qui sunt nati ex deo per fidem [Cùm] deum patrem eorum [Diligamus] affectu. Matt. 22, Diliges dominum deum tuũ, &c. [Et mandata eius faciamus] in effectu. Ioan. 15, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Hoc est secundum Glos. Ideo hoc cõiungo vt diligamus, & mã-

data eius faciamus,quia aliter nō est dilectio.Greg.Probatio enim dilectionis exhibitio est operis[Hæc est enim].i.esse ostenditur[Charitas dei.]i.qua deus diligitur.Io.15,Si diligitis me mādata mea seruate. Glos. Non diligit regem qui eius negligit legē,ex amore enim regis,eius lex debet impleri.Vel sic[Hæc est charitas dei].i.talis efficacię in nobis[Vt mandata eius custodiamus.]i.quod facit nos custodire dei præcepta [Et mādata eius grauia non sunt.]i.difficilia.Et ideo vt dicit Glo.libēter custodiēda sunt.Mat.11,Iugū eīm meū suaue est.&c.Glos.Quæ natura sunt dura & aspera,amor dei & spes præmii facit leuia.Si quis grauia ea esse dicat,infirmitatē suā accusat, quia forti sunt leuia.Ideo reputat ea minima.Mat.5,Qui soluerit vnū de mandatis istis minimis,&c.Vel grauia nō sunt.i.pōderosa & deprimentia.Glos.non trahunt deorsum vt talentum plumbi,&c.Zacha.5,Sursum peruehit,& excelsos facit custodia mandatorum.

Mandata dei leuia.

Quoniā omne quod natū est ex deo,uincit mundum:& hæc est uictoria quæ uincit mundū,fides nostra. Quis est autem qui uincit mundum:nisi qui credit,quoniam Iesus est filius dei? Hic est qui uenit per aquam & sanguinem Iesus Christus. Non in aqua solùm:sed in aqua & sanguine.Et spiritus est qui testificatur,quoniā Christus est ueritas. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cælo,pater,uerbum,& spiritussanctus.& hi tres unum sunt.Et tres sunt qui testimonium dant in terra,spiritus,aqua,& sanguis:& hi tres unum sunt.

Hic ostendit efficaciam huiusmodi fidei,& virtutem respectu mūdi,ostēdens primō,q̄ per fidē mundus vincitur.Secūdō per quā fidem vincitur,quia diuinitatis Christi,ibi,Quis est aūt qui vincit.Et humanitatis,ibi,Hic est enim qui venit per aquam.Dicit ergo[Quoniā omne.]i.omnis vir vel mulier.Neutrū tamē ponit,quia in generatione spirituali distinctio sexus nihil facit.Ad Gal.4,In Christo Iesu nō est masculus neque fœmina[Quod natū est ex deo]natiuitate spirituali per fidē & charitatē.Glo.Nascitur ex deo qui diligit deū & proximū[Vincit mundū]Glo.Contēnit blādimenta,vel aduersitates seculi.i.mundi prospera & aduersa,& ipsam mortē corporis,& quæ sursum sunt quærit.Io.15,Cōfidite(ait filius)quoniā ego vici mundū[Et hęc est]Glo.ne quis sua virtute cōfidat se posse vincere mundū,subdit[Hæc est]Glo. demō strātiuē quasi digito ostēdit,fidē tanquā cōsistentē & permanentē,secundū illud.Ad Heb.11,Est aūt fides substantia sperandarū rerum,&c.[Victoria]causaliter virtus efficiens.Victoria,inquit[Quæ vincit mundum fides nostra]Ad Heb.12,Sancti per fidē vicerunt regna,&c.Glo.Illa fides quæ per dilectionē operatur,Gal.5.non fides hæreticorum aut peccatorū.Sed obiicitur de hoc quod dicit, Omne quod natū est ex deo vincit mundum.quia iste imperfectus natus,natus est ex deo,non tamen vincit mundum:quia vincere mundum est abrenuntiare mundo quod perfectorum est.Responsio,Vincere mundum dupliciter dicitur,Subiiciendo vel abstinendo,siue abnegando.Primo modo vincunt imperfecti,secundo modo perfecti [Quis est autem]Determinat quæ fides vincit mundū,quia fides Christi[Qui vincit mūdum]Mundi prospera & aduersa contemnendo[Nisi qui credit]fide formata[Quoniā Iesus est filius dei] scilicet naturalis, coæternus,consubstantialis patri.q.d.Quis est qui vincit mundum nisi is qui habet fidē de diuinitate Christi?Mundus enim quasi duplici manu pugnat contra nos,scilicet dextera prosperitatis,per prospera nos alliciendo. Et sinistra aduersitatis nos per aduersa terrendo. Et certē qui bene crederet Christū esse filium dei,de facili vinceret mundi prospera & aduersa,Si enim Christus est filius dei, ergo summē bonus: ergo in ipso non fuit defectus veri boni,nec præsentia veri mali.Cùm ergo temporalis prosperitas in ipso defuerit,& aduersitas affuerit:restat q̄ temporalis prosperitas nō est verē bona,& ita non est appetēda, nec aduersitas est verē mala,& ita non est timenda.Augu.Omnia bona terrena cōtemp̄sit homo Christus,vt cō temnenda monstraret,& omnia mala terrena sustinuit quæ sustinenda præcipiebat,vt nec in illis quæreretur fœlicitas,nec in istis timeretur infœlicitas.Vnde ad Heb.11,Fide grādis effectus Moyses,negauit se esse filium filiæ Pharaonis,&c.[Hic est qui venit]Glos.Et quia sola fides diuinitatis nō sufficit,addit de humanitate[Hic est Iesus Christus]Iesus nomen proprium,Christus,nomen appellatiuum[Qui venit]qui erat æternus apud patrē,venit ad homines,sicut dicit Glossa,ad salutē & peccatorum remissionē[Per aquam] Glo,Baptismi[Et sanguinem]Glo.passionis.In aqua venit,vt vim regenerationis ex contactu suæ mundissimæ carnis aquis conferret,& sic baptisma consecraret in sanguine,& nos redimeret. Et significatum fuit Io.19,vbi dicitur,Vnus militum lancea latus eius aperuit,& continuò exiuit sanguis & aqua [Iesus.]i. saluator,Christus,id est.vnctus[Non in aqua]baptismatis[Solùm]ad abluēdum[Sed in aqua & sanguine] In aqua baptismatis ad abluendū,& sanguine passionis ad redimendum.Aqua enim solùm non lauaret nisi à sanguine virtutem haberet[Et ipse est qui testificatur.]Hic allegat veritatis attestationem,allegās primò testium sufficientiam & idoneitatem.Secundò,testimoniorum receptibilitatem,ibi,Si testimoniū hominum,&c.Testium inquam sufficientiam & idoneitatem.Primò allegat de diuinitate & humanitate: secundò specialiter de diuinitate,ibi,Tres sunt qui testimonium dant in cælo.Tertiò,specialiter de humanitate,ibi,Et hi tres vnum sunt.Dicit ergo[Et spiritus est]Glo.licet secundum hominē sit passio,tamē [Spiritus est qui testificatur]vel Spiritussanctus qui visus est super eū in specie columbæ.Luc.3.Vel spiritus.i. doctor spiritualis,vtroque modo exponit Glo.[Quoniam Christus est veritas,]id est,verè in duabus naturis,id est, habens veritatem in vtraque natura non apparentiam siue existentiam, quod esset si haberet carnem phantasticam,& corpus phantasticum sicut posuit Manichæus.Io.14,Ego sum via,veritas & vita.Hoc testimonium perhibuit eis Spiritussanctus.Mat.3.& Luc.3,Quando descendit super eum.Et Ioā. 1,Quando descendit super baptizatum,& in specie columbæ requieuit,&c.Idem,Super quem videris spiritum descendentem super eum,hic est qui baptizat[Quoniam tres sunt,&c.]Glo.Per hoc apparet quòd Christus est veritas.i.verus deus,& verus homo,quia de vtroque certum habemus testimonium. Quoniā tres sunt personæ scilicet.Quærebāt enim olim hæretici,qui tres?Et responsum est eis,Tres personę,vt dicit Aug.Non vt illud diceretur,sed ne omnino taceretur[Qui testimonium]de veritate Christi, secundū Glos.[Dant in cælo]vel materiali.quia ibi magis relucent opera trinitatis.Vnde ibi per quandam appropriationem dicitur esse deus.Psalm.Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cælis . Vel spirituali, scilicet anima facta ad similitudinē eius.Esaiæ vlti.Cælum mihi sedes est,vel in cælo,id est,de cælo.Quia vox patris de cælo audita est,Tu es filius meus dilectus,&c.Et spiritus apparuit de cælo.Luc.tertio,Apertum est

Vincere mūdum cōtingit dupliciter.

Vtraq; manu pugnat in nos hostis animæ.

cælum,& descendit spiritussanctus corporali specie. Ipsum etiam verbum de cælo missum est.Psalm.Assumo cælo egressio eius.[Pater.]Glos.Pater dedit testimoniū deitatis Christo, cùm dixit, Hic est filius meus dilectus,Luc.3.[Verbū].i.filius.Glo.Ipse filius dedit testimonium,quādo in monte transfiguratus personā deitatis,& speciem æternæ beatitudinis ostendit,Luc.9.[Et spiritussanctus.]Glossa,Spiritus dedit testimonium quando super Christum baptizatum in specie columbæ requieuit,Lucæ 3.Vel quando ad inuocationem nominis Christi corda credentium repleuit,Act.1.Item pater dat testimonium quòd erat deus,dans ei potestatem faciendi miracula:Filius dans sapientiam docendi vtilia:Spiritussanctus dans bonitatem perfectam,& operandi meritoria:[Et hi tres vnum sunt,]in testimonium.Et ideo magis eis credendum. Glossa, de eadem re testantes.Vel vnum sunt in essentia,quia vnus deus.quod figuratum fuit Genes.23,vbi legitur quòd Abraham tres vidit,& vnum adorauit.[Et tres sunt,]scilicet testes,[Qui testimoniū,]de humanitate Christi,secūdum Glos.[Dant in terra,]ad literā,hoc est in hac inferiori parte mūdi.Vel in terra.i.de humanitate,quæ est terra ratione carnis.Et ponitur pars humanitatis pro toto.Vel in terra.i.in terrenis humani tatem Christi confitentibus. ¶ Et notandum q̄ vbi est testimonium de diuinitate, dicitur in cælo.Vbi autem de humanitate dicitur in terra:quod valde congruit vt de cælo detur testimonium de diuinitate:de terra autem testimonium de humanitate.[Spiritus.]Glos.anima humana quam emisit in passione.Luc.23, Pater,in manus tuas,&c. [Aqua,] quæ fluxit de latere,Ioan.19. [Et sanguis,]qui similiter fluxit de latere iam mortui, Ioan. 19.Vel de toto corpore viuentis gutta sanguinis perfluens, Luc.22.Vel sanguis quem effudit in circumcisione,Luc.2.Item in oratione,Lucæ 22.Item in flagellatione,& in cruce, Matth.27.& Ioan.19. Vel aqua in cunabulis ab eo emissa præ fletu.Sapien.7, Primam vocem similem omnibus emisi plorans.Item in suscitatione Lazari,Ioan.11.Item in ascensu ad Hierusalem.Item in cruce,Ad Hebr.6, Cum clamore valido & lachrymis exauditus,&c.

Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei maius est. Quoniam hoc est testimonium dei quod maius est, quoniam testificatus est de filio suo. Qui credit in filium dei, habet testimonium dei in se. Qui non credit filio, mendacem facit eum,quia non credit in testimonium quod testificatus est deus de filio suo.

Hic allegat testimoniorum receptibilitatem,ponens primò testimonium de filio naturali.Secundò testimonium de filiis adoptiuis , ibi, Et hoc est testimonium.Testimonium de filio naturali ostendit esse receptibilem : primò ex parte testificantis : secundò,ex parte rei testificatæ,ibi,Quoniam hoc est testimonium deitertiò, ex parte susципientis, ibi,Qui credit in filium deiquartò,ex parte recusantis, ibi,Qui non credit. Dicit ergo,[Si testimonium hominum,]Glo.quasi ista certa testimonia debemus accipere.Quia si testimonium hominum[Accipimus,]mentiri scilicet possunt.Et dicit hominum in plurali.Quia Deutero.19.dicitur,In ore duorum vel trium stabit omne verbum.Vel sic, Si testimoniū hominum,id est prophetarum qui de Christo testificati sunt,[Accipimus,]id est acceptamus & recipimus[Testimoniū dei maius est.]Et ideo magis accipiendum.Est enim deus verax,omnis homo mendax:vt habetur Rom.3.Glos. Si creditis hominibus prænuntiantibus Christum venturum esse, credite & patri testificanti venisse. Magnum quippe fuit testimonium Dauid,vt ait Glossa,dicentis,Dicit dominus domino meo,sede à dextris meis. Magnum testimonium præcursoris,qui ait Matt.3,Ego baptizo vos aqua,ille baptizabit vos spiritu sancto. Sed maius testimonium patris,qui ipsum visibiliter misit.Et verè maius,& ideo melius accipiendum, [Quoniā hoc est testimoniū dei quod maius est,]Testimonio hominu,quia non est deus sicut homo,vt mentiatur: vt habetur Numer.23.[Quia testificatus est de filio suo] naturali.s.Christo, q̄ est filius eius, dicendo in baptismo, Hic est filius meus dilectus,&c.Luc.3,Et in trāsfiguratione,Matt.17.[Qui credit in filium dei]quasi dicat, Ita pater testificatus est de filio suo,qui autem credit in filium dei.Non ait filio vel filium,sed in filium.Differt enim secūdum August.Credere deo,credere deum,& credere in deum.[Habet testimonium dei patris in se].i.consentit quòd testimonium dei de filio suo sit verum.Vel sic,Habet testimonium dei patris in se.i. approbat diuinum testimonium quod pater perhibuit de illo.& sic intelligit ipsum esse veracem in testimonio de filio.Econtrario,[Qui non credit in filium dei.]Glossa,Qui dicit eum non esse filium,vel minorem patre.[Mendacem facit eum]Quātum in se est,quia non reputat credibile quod dicit eum,scilicet deum patrem.Glossa,Qui non credidit,dicit patrem esse mentitum,[Quoniam non credit in testimonium,]Illud, scilicet,Hic est filius meus,Luc.3.[Quod testificatus est deus de filio suo.]

Et hoc est testimonium quoniam uitam æternam dedit nobis deus, & hæc uita in filio eius est. Qui habet filium dei, habet uitam æternam:qui non habet filium dei, uitam non habet. Hæc scribo uobis ut sciatis quoniam uitam habetis æternam,qui creditis in nomine filij dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad deum, quia quodcunque petierimus secundum uoluntatem eius audit nos. Et scimus,quia audit nos,quicquid petierimus.

Hic ponit testimonium de filiis adoptiuis:& primò ostendit quale sit testimoniū.Secundò qualiter verificādum,ibi,Qui habet filium.Dicit ergo,[Et hoc est.]q.d.Non solùm testatur de filio naturali, sed etiā de filiis adoptiuis.Vnde Glos.De filio testatus est,& etiā de nobis filiis adoptiuis,quòd vitam æternā daret illis. Et hoc est testimonium patris de filiis,cui credendum est,[Quoniā vitam æternam dedit nobis]Deus,nobis scilicet apostolis vel filiis adoptiuis,hīc in spe, tandem in re: & hoc potest haberi eo quòd dicitur,Matt. 17,Hic est filius meus dilectus,ipsum audite.Ipsum enim audire,est vitam æternam habere: hīc in spe,in futuro in re.Ioan.6,Domine ad quem ibimus,verba vitæ æternæ habes.Et in eodem,Verba,quæ ego loquor vobis spiritus & vita sunt.Et hæc vita æterna,[In filio eius est,]id est per fidem filii.Ioan.6,Omnis qui credit in me,habet vitam æternā.Vel in filio eius.i.in filii visione.Ioan.17, Hæc est vita æterna,&c. Ipse enim est fons vitæ.Psal.35,Quia apud te est fons vitæ.[Qui habet filium.]Glos.Credēdo & imitādo.[Habet vitam æternam,]Iam in spe,tandem in re.Sicut enim pater habet vitam in semetipso,sic dedit filio,&c.Io.5. Ecōtra,[Qui non habet filium,]nec credendo,nec imitādo,[Non habet vitā,] Nec in spe habet, nec in re habebit.Ioan.3,Qui incredulus est filio, nō videbit vitā æternam,sed ira dei manet super illum. ¶ Et nota quòd Christus multa habuit testimonia:primò à patre suo.Ioan.8, Testimonium perhibet de me pater, qui misit me.Secūdò à seipso.Ioan.8,Si ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniū meum,verū est.

Christi⁹ multa habuit testimonia.

Tertiò à ſpiritu ſancto.Ioan.15,Cùm venerit paraeletus,ille teſtimonium perhibebit de me.Quartò à ſcripturis ſanctis.Ioan.5,Scrutamini ſcripturas,& illæ ſunt quæ,&c.Quintò de operibus bonis.Ioan.10,Opera quæ ego facio ipſa teſtimonium,& cætera. Sextò à miraculis. Pſal.35, Mirabilia teſtimonia tua domine. Septimò à turbis.Ioan.11,Teſtimoniũ perhibebat turba,quæ erat cum eo,&c.Octauò ab apoſtolis.Act.4, Virtute magna reddebãt apoſtoli teſtimoniũ de omnibus his. Pſal.92,Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.[Hæc ſcribo vobis vt ſciatis,&c.]Hìc allegat credẽtium vtilitatẽ triplicem.Prima eſt futuræ beatitudinis certitudo.Secunda petitionũ exauditio,ibi, Et hæc eſt fiducia,&c.Tertia eſt à peccatis cõſeruatio,ibi, Scimus, quia omnis,qui natus eſt,&c.Quarta dei veri cognitio,ibi, Et ſcimus,quoniam filius dei venit,&c. In ſecunda parte oſtendit,primò qualiter per fidem exaudiuntur orãtes pro ſeipſis.Secundò qualiter orantes pro aliis,ibi,Qui ſcit fratrem ſuum,&c.In prima parte,primò dat impetrandi fiduciam.Secũdò fiduciæ oſtendit cauſam,ibi,Scimus quoniam habemus petitiones.Dicit ergo,Hæc ſcribo vobis.Gloſ. Hìc debetis adhibere fidem,quia vt certi ſitis de veſtra beatitudine futura.Hæc ſcilicet prædicta ſcribo,non tãtùm prædico ad maiorem certitudinem,[Vt ſciatis,]certitudine fidei & ſpei,[Quoniam vitam æternam habebitis] In futuro,[Qui creditis]In preſenti,[In nomine filii dei.]Ioan.11,Ego ſum reſurrectio & vita:qui credit in me,etiã ſi mortuus fuerit,viuet.[Et hæc eſt fiducia.]Gloſſ. Non tãtùm in futuro ſperare debemus cæleſtia, ſed etiam in hac vita impetrabimus quidquid ſalubriter petierimus, & hæc eſt fiducia ſpei, [Quam habemus ad deum.]Non ad hominem.Pſal.124,Qui confidũt in domino,ſicut mons Syon &c.Hebr.4,Adeamus eum fiducia ad thronum gratiæ eius.[Quia quodcunq; petierimus ſecũdum volũtatem eius,]Non ſecundum deſideria noſtra carnalia.Ideo dicitur Matth.26,Non mea voluntas,ſed tua fiat,Secundum voluntatem eius petitur dupliciter,ſecundum Gloſ.vno modo,vt quales nos eſſe deſiderat ad rogandum inueniamur.[Audiet nos]Petitionis affectum dando,aliter nõ,vt patet in Paulo,2. Corinth.12. Et dicit audiet nos, vtendo futuro tempore ad ſignificandum quòd tale debet eſſe quod petitur, quòd in futuro accipiatur,& ad futurum ordinetur.Vnde temporalia non ſunt petenda,niſi prout ſunt ad vitam æternam ordinata.[Et ſcimus,]id eſt certi ſumus ex promiſsione eius.Ioan.15,Si quid petieritis patrem in nomine meo,& cætera,[Quia audit nos quidquid petierimus,] ſcilicet vel ad votum vel ad meritum. ¶ Et nota quòd dicit quidquid, ſcilicet ſubſtantiale inſolidum,quod eſt quid, non accidentale ſicut bonum temporale.Matth.7, Primùm quærite regnũ dei,& cætera. Nota ſi aliquis peteret à rege Franciæ vnam guttam aquæ,vnam picam multùm indigneretur.

Scimus, quoniam habemus petitiones quas poſtulamus ab eo. Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem,petat,& dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem,non pro illo dico,vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum eſt,& eſt peccatum non ad mortem.

[Scimus,]inquit.Hìc oſtendit per quid ſcire poſſumus,quia ſcilicet audiet nos. Ideo ſcilicet[Quoniam petitiones habemus nobis à deo traditas.Vel traditione manifeſta, quãdo docuit orare diſcipulos, dicẽdo, Pater noſter qui es in cælis,Matth.6.Vel traditione occulta,quando docuit quid petendum. Nam quid petamus,prout oportet,neſcimus,vt habetur Romano.8. [Quas poſtulamus ab eo.] Gloſſa, Nihil petamus quod ei ſit aduerſum, niſi quod nos docuit,quod nobis inſpirauit, petamus. Et ſi in aliquo erramus, ſtatim corrigamur.Argumentum quòd maior ſit cõfidentia exauditionis in oratione dominica,quàm in aliis.Vnde frequentius & libentius dicitur , [Qui ſcit fratrem.] Hìc oſtendit qualiter exaudiuntur orantes pro aliis.Vbi primò oſtendit pro quibus eſt orandum.Qui ſcit fratrem [Suum peccare]peccatum.Quaſi dicat, Quia orantes exaudimur. Qui ſcit per confeſsionem vel alio modo , Fratrem ſuum catholicum de eccleſia numero & merito exiſtentem,peccare peccatum,[Non ad mortem.] Gloſſa, De quotidianis & leuibus peccatis,quæ ſicut difficile vitantur,ita de facili curantur.Non ad mortem verò dicitur quis peccare,ſecundum Gloſſam,qui peccat non criminaliter, vel non vſque ad mortem. Eſt enim veniale peccatum , quoddam per naturam propriam : quoddam per pœnitentiam ſubſecutam.Tertio etiam modo peccatum nõ ad mortem poteſt dici, quo non impugnatur gratia fraterna,[Petat,] ſcilicet pro eo.Gloſſa, Si dicto ſeu verbo,aut cogitatione vel obliuione, vel ignorantia peccaſti, confitere fratri, & poſtula vt pro te interueniat. Porro ſi graue peccatum fuerit, induc presbyteros eccleſiæ,& ad illorum examen caſtigare. [Et dabitur ei vita peccanti non ad mortem.] Gloſſa,Non criminaliter, vel non vſque ad mortem. Sed cùm per veniale non amittatur vita gratiæ, quomodo dicit,quòd dabitur vita peccanti non ad mortem, id eſt venialiter,ſecundũ vnam expoſitionem?Reſpondeo,Dabitur ei vita gratiæ maior.Vel dabitur vita offerendo occaſionem.ſ.veniale quod occaſionaliter ducit ad mortem, quia diminuit feruorem charitatis. [Eſt peccatum ad mortem,nõ pro illo dico vt roget quis.]Ad euidẽtiam literæ, quæritur quid ſit peccatum ad mortem.Et dicit Gloſſa,q̃ peccatũ ad mortem eſt quod ſeparat animã à deo, ſicut mors animã à corpore, ſed quodlibet mortale hoc facit:ergo quodlibet mortale eſt peccatũ ad mortem.Si dicatur q̃ peccatum ad mortẽ plus ſeparat q̃ mortale.Cõtrà,magis & minus nõ diuerſificãt ſpeciẽ: ergo ſecũdum hoc peccatũ ad mortem,& nõ ad mortem nõ differunt ſpecie.Reſpõſio,Peccatũ ad mortem dicitur dupliciter:Generaliter, & ſpecialiter: Generaliter ſic,Quodlibet peccatũ mortale dicitur peccatũ ad mortem.Specialiter dupliciter,vel quo impugnatur gratia fraterna,& quãdo aduerſus gratiam qua reconciliatus eſt inuidis faucibus agitatur,vel quo agnita veritas impugnatur,vel ipſa finalis impœnitentia:Et hoc dupliciter,vel per propoſitũ non pœnitẽdi finaliter,vel protractione peccati vſq; ad mortẽ incluſiuè.Primo modo eſt peccatũ generale: ſecũdo & tertio modo eſt peccatũ ſpeciale:quarto modo circunſtãtia cuiuſlibet peccati mortalis, in quo homo decedit. Et ſecundũ hoc diuerſimodè exponitur illud quod ſequitur, [Nõ pro illo dico vt roget quis.]Nam ſi peccatũ ad mortẽ dicitur primo modo.ſ.quodlibet peccatũ mortale, ſic exponitur, Nõ p illo dico vt roget q5.i. qualiſcũq;,ſed ſolũ iuſtus:iniuſtꝰ enim nõ poſſet ei impetrare primã gratiã,qua in tali ſtatu exiſtẽs,nõ eſt dignus exaudiri.Si autẽ dicatur peccatũ ad mortẽ:ſecundo modo vel tertio modo.ſ.peccatũ in ſpiritũ ſanctũ, tũc exponitur ſic,Nõ pro illo dico vt roget quis.i.qualiſcũq; iuſtus,ſed pfectus: quia nõ quicũq; iuſtus ſufficit impetrare tali gratiã propter peccati immanitatem,ſecũdum quod peccatum ad mortẽ dicitur. Quarto

Peccatũ nõ ad mortem quid ſit.

Quid ſit peccatũ ad mortem.

domo, ſcilicet peccatum in quo homo decedit,ſic exponitur, Non pro illo dico,vt roget quis,id eſt aliquis, vel paruus, vel magnus,quia nihil valeret ei.Iſto modo negatio cadit ſuper hoc verbum roget.Aliis modis ſuper hoc verbum, dico.[Omnis iniquitas,]verè orando pro peccantibus non ad mortem:quia multis peccatis occupãtur omnes,& nullus poteſt eſſe ſine peccato.Quia omnis iniquitas, id eſt inæqualitas vitæ.Virtus enim eſt æqualitas vitæ,rationi vndique conſentiens,vt ait Tullius.[Peccatum eſt.]ſupra 2, Omne peccatum eſt iniquitas.[Et eſt.]Gloſ.Super alia peccata,[Peccatum ad mortem,] animam à deo ſeparans, vel vſque ad mortem durãs,vel fraternæ charitati directè oppoſitum,ſicut illud quod fit ex certa malitia, quod eſt peccatum in ſpiritum ſanctum.

Scimus,quia omnis qui natus eſt ex deo,non peccat: ſed generatio dei conſeruat eum,& malignus non tanget eum: Scimus quoniam ex deo ſumus,& mundus totus in maligno poſitus eſt.

Hìc ponitur vtilitas tertia, vbi primò oſtendit quòd adeptio fidei conſeruat à peccato.Secundò quòd ipſi ſunt de adoptiuorum numero, ibi, Scimus quoniam ex deo ſumus. Dicit ergo,[Scimus.] Oſtendit qui ſunt illi pro quibus orãdum eſt,quia pro fratribus.[Quia omnis qui natus eſt ex deo,]Natiuitate fidei formatæ,de qua Ioannis 1,Dedit eis poteſtatem filios dei fieri.[Non peccat,]Peccato ad mortem: ſed nũquid hæretici & mali Chriſtiani in baptiſmo filii dei facti fuerunt?Reſponſio, Intelligendum eſt, per ſe inquantum natus eſt deo,vel coniunctim,id eſt dum ſeruat natiuitatem,vel quandiu natus non peccat mortaliter, ſcilicet vel peccato ad mortem.[Sed generatio dei,] id eſt gratia regenerans,[Cõſeruat eum] à peccato ad mortẽ.Et non ſolùm dicit,ſeruat,ſed cõſeruat.Quia nõ ſolùm ſeruatur à gratia,ſed à libero arbitrio cooperante.[Et malignus]id eſt diabolus malo igni incendens.Pſal.14.Ad nihilum deductus eſt in conſpectu eius malignus.Vel malignus,id eſt homo malus igne malo inflammatus.Sapien.5, In malignitate noſtra cõſumpti ſumus.Vel malignus, id eſt mũdus,in maligno. id eſt in malo igne poſitus,[Non tanget eum,]id eſt immutando,& in ſe conuertendo.Quæ enim ſe tangunt, immutãtur,præcipuè ſi ſint actiua & paſſiua adinuicem.Licet enim diabolus tentet interius,& mundus exterius,& amatores mundi perſequantur, non tamen immutantur à ſtabilitate ſua.Non ergo tangit trahendo à ſtabilitate ſua.Sapien.3, Iuſtorum autem animæ in manu dei ſunt, & non tanget illos tormentum malitiæ,id eſt peccati mortalis. [Scimus.] Gloſſa, Qui natus eſt ex deo,nõ peccat:nos autem ſumus de illis. Scimus, inquam,certitudine fidei,[Quoniam ex deo ſumus,]Per fidem,non per carnem.Ioan.3, Oportet vos naſci denuo.Et ſcimus,inquam, [Quia mundus totus in maligno poſitus eſt.]Mũdus,id eſt mundi amatores.In maligno,id eſt in malo igne triplicis cõcupiſcentiæ ſcilicet,diuitiarum,delitiarum,& honorum,de quibus ſupra 2, Omne quod eſt in mundo, &c. Vel ſecundum Gloſſam,In maligno,id eſt in maligni hoſtis ſubiectione.Vnde dicitur princeps mundi. Ioã. 12,Vel mundus in maligno poſitus eſt,id eſt in malo anno,dicitur vulgo,de aliquo quòd eſt poſitus in malo anno,quando quilibet accipit ab eo quicquid boni poteſt accipere.Quilibet enim capit & accipit à mũdo quicquid boni poteſt.Vnde in maligno poſitus eſt.Vel totus mundus materialis in maligno poſitus eſt, id eſt in malo igne,ſcilicet libidinis & peccati.Et maximè in igne triplici, ſcilicet luxuriæ : de qua Iob 31, Ignis eſt vſque ad conſummationem deuorans.Item ſuperbiæ.Iob 1, Ignis dei deſcendit de cælo, & cunctas oues puerõſque conſumpſit.Item auaritiæ.Hiere.7,Filii colligunt ligna,& patres ſuccendunt ignem,& mulieres conſpergunt adipem.

Et ſcimus,quoniam filius dei uenit,& dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus deum uerum,& ſimus in uero filio eius. Hic eſt uerus deus,& uita æterna.Filioli,cuſtodite uos à ſimulachris.

Hìc ponitur vtilitas quarta , vbi primò oſtenditur quòd per fidem cognoſcunt verum deum. Secundò monet nõ redire ad culturam ſimulachrorum,ibi,Filioli cuſtodite. Dicit ergo,[Scimus,] certitudine fidei, [Quoniam filius dei,] id eſt Chriſtus,qui eſt filius ſecundum diuinitatem,[Venit,] Per aſſumptam humanitatem,non locum mutando, ſed in aſſumpta humanitate, mundo viſibiliter apparendo.Vnde non dicitur veniſſe,quòd eſſet vbi prius non erat,qui vbique erat: quia fuit alio modo quam prius. Prius enim erat in vtero virginis per potentiam, præſentiam, & eſſentiam. Poſtmodum verò fuit per vnionem naturæ aſſumptæ. [Et dedit nobis ſenſum,] ſpiritualem fidei & ſapientiæ, & intellectus , & huiuſmodi donorum ad cognitionem ſpectantium. Rom.12,Reformamini in nouitate ſenſus veſtri. Aliter non poteſt haberi ſenſus, niſi à deo detur.Sapient. 9, Senſum autem quis ſcit, niſi tu dederis ſapientiam,& miſeris ſpiritum ſanctum tuum de altiſsimis. [Et cognoſcamus deum verum,] patrem ſcilicet credendo.[Et ſimus in vero filio eius]Gloſſ.amando.[Et dicit,vero, ad differentiam filiorum adoptiuorum. Simus in filio eius,ſicut membra in corpore,& hoc vt viuamus.Actuum 17, In ipſo viuimus,mouemur, & ſumus.Item vt fructificemus. Ioan.13,Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo,niſi manſerit in vite:ita nec vos, niſi in me mãſeritis.[Hic,] ſcilicet filius dei.[Eſt verus deus,] Per eſſentiam.Ioan.1, Et deus erat verbum. [Et vita æterna,]Per cauſam.Ioan.17,Hæc eſt vita æterna,& cætera.[Filioli.]Gloſſa,Et quia verum deum cognoſcitis, & vitam æternam expectatis.Filioli,inquam,Sic eos vocat affectus teneritudine, & eorum obediẽtiæ promptitudine.[Cuſtodite vos,]id eſt intellectum veſtrum & affectum,[A ſimulachris.]ſecũdum gloſſam,A cultura idolorum:vel à ſimulachris hypocriſis hæreticorum, qui ſpeciem ſanctitatis aſſumũt cùm non habeãt. Et ideo vocantur ſimulachra,quia habent ſpeciem viuentium,& tamen vita carent.Vel ab auaritia,quæ eſt ſeruitus ſimulachrorum. Qui enim mundum deo præponunt,idololatræ ſunt. Ad Galatas 5, Quæ eſt idolorum ſeruitus,& cætera.

Hæretici dicuntur ſimulachra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

B. IOANNIS APOSTOLI EPISTOLA CANONICA II.

Caput 1.

SEnior Electæ dominæ, & natis eius quos ego diligo in ueritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognouerunt ueritatem propter ueritatem fidei, quæ permanet in uobis, & uobiscum erit in æternum. Sit uobiscū gratia, misericordia, & pax à deo patre, & à Christo Iesu filio patris in ueritate & charitate.

Hæc est secunda canonica Ioannis: cuius author Ioannes apostolus esse ostenditur, vt patet per similitudinem, & in verbis, & in assertione fidei & charitatis. Non Ioannes presbyter, vt ait glossa, Designatur vniuersalis ecclesia. Cuius intentio, secundum glossam, est monere ipsam & natos eius, ne propter hæreticos desistãt à proposito fidei. Differt autem à præcedenti epistola, quia ibi actum est de affectu & effectu dilectionis ad deum & proximum communiter. Hic autem ad deum specialiter magis. Primò ergo præmittit salutationem. Secundò captans beneuolẽtiam ostendit affectionem, ibi, Gauisus sum valde. Tertiò subiungit principalem scribendi causam, siue rationem, ibi, Quoniam multi. Quartò de hoc ꝙ tam breuiter scripsit, ponit suam excusationẽ, ibi, Plura habẽs vobis scribere. In salutatione verò, primò tangit personam suam. Secũdò personam salutatam, ibi, Electæ dominæ. Tertiò causam salutãdi, ibi, Quos ego diligo. Quartò formã salutationis, ibi, Sit vobis gratia, & cætera. Dicit ergo, [Senior,] tam ætate, quàm moribus vel sapientia, quinetiam officii authoritate, quia presbyter & episcopus. Sapientiꝙ 4, Senectus venerabilis, non diuturna, & cętera. Non ait, Ioãnes & Apostolus, vel quid huiusmodi. Scripturus enim multa, ponit illud quod magis caret suspitione, & plus habens securitatis & credulitatis. [Electæ dominæ,] proprium nomen est cuiusdam matronæ Babylonicæ, de Babylonia Aegypti, hæc erat Electa, nomine. Electa etiam re, quia erat deuota. [Et natis eius.] Glossa, Tam natura, quàm fide, quia etiam catholici erant filii eius. [Quos,] scilicet matronam & natos. [Ego diligo in veritate,] id est verè, non fictè. Glossa, Vero amore: secundum illud 1. Ioan. 3, Non diligamus verbo, neque lingua, & cætera. Vel in veritate, id est in Christo, qui est veritas. Vel in veritate, id est ad veritatem habendam, scilicet vitam æternam, vbi est plena veritas, & nulla falsitas. [Et non ego solus,] scilicet diligo vos. [Sed & omnes.] Glossa, Vt maior authoritas sit. [Qui cognouerunt veritatem,] id est omnes fideles, qui cognouerunt Christum, qui est veritas, Ioan. 14. Loquitur autem de cognitione approbationis, quæ est per fidem formatam, de qua Psalm. 94, Ipsi verò non cognouerunt vias meas, & cætera. [Propter veritatem fidei,] scilicet, [Quæ permanet in vobis,] id est perfectè manet. Vel perseueranter manet. Glossa, Non ob aliam causam vos diligimus nisi propter veritatem fidei, quæ inæstimabilis perdurat. [Et vobiscum erit in æternum.] Glossa, Vsque in finem vitæ, vel durans in æternum. Sed quomodo veritas fidei erit in futuro, cùm fides euacuetur. 1. Corinth. 9. Respõsio, Intelligit de veritate fidei, quæ creditur, id est articulorum: non qua creditur, id est ipsius habitus. vnde erit in æternum ratione visionis, quæ ei succedet. [Sit vobiscum.] Constructio sic ordinatur, Senior ego Electæ dominæ, & natis eius quos ego diligo, & cætera. Scribo sic supple, Sit vobiscum [Gratia] culpam delens, [Misericordia] pœnam indulgens, [Et pax] deo reconcilians. vnde optat remissionem culpæ, relaxationem pœnæ, cautelam diuinæ offensæ. Vel gratia illuminans intellectum contra errores hæreticorum. Misericordia purgans affectum à reliquiis peccatorum. Et pax, id est mentis tranquillitas contra recidiuum, ne amplius deum & fratrem offendat. Similiter salutat Apostolus ad Rom. 1, Gratia vobis & pax. [A deo patre,] Qui totius boni est author, Iacob. 1. [Et à Iesu Christo,] Qui totius boni est mediator. Per quem scilicet pater omnia operatur. Ioan. 1, Omnia per ipsum facta sunt. Tangit autem naturam humanam, dicens, à Christo Iesu: diuinam, in [Filio patris.] Spiritus autem intelligitur, vt nexus in extremis. indiuisa enim sunt opera & dona trinitatis. [In charitate,] vt scilicet proficiatis in charitate dei & proximi, quæ affectum purgat. [Et veritate] fidei, quæ intellectum illuminat. Glossa, In veritate fidei quam in baptismo promisistis. Promittit autem charitatem, quia charitas dat fidei perfectionem. Iacob. 2, Fides sine operibus mortua est. Vel notatur hic quibus optat prædicta, sub hoc sensu, Gratia vobiscum, & cætera. In charitate & veritate, id est vobis existentibus in charitate dei & proximi, & in veritate fidei. Per primum perficitur affectus: per secundum intellectus.

Gauisus sum valde, quoniam inueni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à patre. Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. Et hæc est charitas, ut ambulemus secundum mandata eius. Hoc enim est mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis.

Hic beneuolentiam captans, ostendit ad eos suam affectionem: primò ad filios: secundò ad matrem, ibi, Et nunc rogo domina. Dicit [Gauisus sum,] quasi dicat, Opto vobis gratiam, misericordiam, & pacem, &c. Gauisus sum, inquit, valde, [Quoniam inueni de filiis tuis.] Quoniam inueni tanquam solicitè tales quærens, & tarò inueniens, [De filiis tuis,] aliquos non omnes, [Ambulãtes,] id est de bono in melius proficientes. Glo. quotidie. Psalm. Ibunt de virtute in virtutem, &c. [In veritate,] scilicet fidei. Ad Ephes. 5, Vt filii lucis ambulate. Ioã. 12, Ambulate dum lucẽ habetis. Vel in veritate. i. in charitate à qua omnes virtutes veræ sunt. Ad Ephes. 5, Ambulate in dilectione, &c. Solent enim perfecti multũ gaudere de profectu proximorũ, & maximè subditorum. 1. ad Thess. 2, Vos estis gloria nostra & gaudium nostrum. Et Prouerb. 10. Filius sapiens lætificat patrem. Sic ambulantes, inquam, [Sicut mãdatum accepimus,] id est in ea perfectione, qua mãdatum fuit nobis, [A patre,] scilicet per filium. Matt. 5, Diligite inimicos vestros. Et Ioan. 12, Ambulate dum lucem habetis. [Et nunc rogo te domina.] Hic ostendit suam affectionem ad matrem, & ideo monet

eam ad bene agendum. Secundò ad proficiendum, ibi, Et hæc est charitas. Tertiò ostendit quòd proficere est necessarium, ibi, Hoc est enim mandatum. Et nunc rogo te domina, Glossa, per eam quam habes fidem iam certificatus, de cætero confidenter rogo vt rem non debitam, licet res debita sit, tamen nõ impero, sed rogo [Vt diligamus alterutrum. id est, vnus alterum, &cætera [Non tanquam mandatum nouum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio] à prioribus patribus, vel ab initio fidei, & vestræ conuersationis, quasi dicat, Sic hortando non nouum mandatum propono. Sed contrà: Ioannis decimotertio, Mandatum nouũ do vobis, & cætera. Respõsio, Mandatum de charitate, & est vetus & est nouum. Vetus ratione substãtiæ, quia ab antiquo scriptum in corde rationis & in codice legis, sed nouum ratione circunstantiæ, quia in euãgelio addit nouum modum. Lex dicit, diligite amicos: euangelium, diligite inimicos. Item nouum ratione efficaciæ, quia spiritualiter hominem innouat [Et hæc est charitas,] id est, in hoc esse ostenditur, & apparet [Vt ambulemus] passibus morum, non corporum de bono in melius proficiendo [Secundũ mandata eius] ea custodiendo. Ioannis decimotertio, Si diligitis me mandata mea seruate [Hæc est enim] quasi dicat, Debemus ambulare secundum mandata [Hoc est enim mandatum,] scilicet dei [Vt quemadmodum audistis ab initio] nostræ fidei, vel nostræ conuersationis, vel nostræ prædicationis [In eo ambuletis,] assiduè proficiendo & perseuerando. *Mandatũ de charitate & nouũ & uetus est*

Quoniam multi seductores exierunt in mundum qui nõ confitentur Iesum Christum uenisse in carnem. Hic est seductor & antichristus. Videte uosmetipsos ne perdatis quæ operati estis sed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit & non permanet in doctrina Christi, deum non habet. Qui permanet id doctrina, hic patrem & filium habet.

Hic subiungit causam principalem & intentionem, scilicet propter hæreticos, quorum primò monet ea uere errorem. Secundò vitare communionem, ibi, Si quis venit ad vos. Vitando errorem monet primò ex parte hæreticorum: secundò ex parte ipsorum, ibi, Videte vosmetipsos: tertiò ex parte vtrorunque, ibi, Omnis qui præcedit. Dicit ergo [Quoniam multi] Glossa, Necesse est vt perseueretis, quoniam multi per vanas sectas sunt diuisi [Seductores,] id est, seorsum à via veritatis ductores, Isti seductores sunt hæretici qui prædicãt contrariũ veritati [Et exierunt in mundũ.] Glossa, ad amorẽ & doctrinã mũdi, scilicet. Vnde Glo. de vestri consortio. Et nota, quòd boni exeunt de mũdo, primæ Corinthiorum quinto, Alioquin debueratis de mundo exisse. Mali verò exeunt in mundum. 1. Ioannis quarto, Multi pseudoprophetæ exierunt in mundum [Qui] scilicet seductores [Non confitentur.] Glossa, nec doctrina nec vita [Christum] Magistrũ & norman sanctitatis [Venisse in carne] Alia litera. venisse in carnem, id est, saluatoris aduentum qui venit in carnem quando conceptus est, in carne quando natus [Hic] quicunque talis [Est seductor] hominum [Et antichristus,] id est. Christo contrarius. Vel antichristus, id est, Christo contrarius. Vel antichristus, id est, membrum antichristi. Dicitur autem seductor ob doctrinam peruersam: antichristus propter operationẽ prauam. Doctrina enim eius ad alios seducendum, operatio praua contra Christum. Talis autẽ dicitur antichristus non in persona, sed in officio. Sicut Ioannes Baptist. dicitur Helias, Matthæi vndecimo. [Videte] ne seducamini ab eis, ac solicitè & diligenter attendite [Vosmetipsos] ne scilicet à fidei veritate declinetis, & ne eis fidem adhibeatis. Matthæi vigesimoquarto, Videte ne quis vos seducat. Bernardus, Multi multa sciunt, & seipsos nesciunt, alios aspiciunt & seipsos negligunt [Ne perdatis] de fide [Quæ operati estis.] Glossa. Illam mercedem quã bene operando meruistis. Ecclesiasti. 10, Qui in vno offendit multa bona perdet [Sed videte inquam potius [Vt mercedem plenam accipiatis] veræ scilicet gloriæ, quæ replet animã, nõ vanæ vt hypocritæ. Matthæi septimo, Receperunt mercedem suam. Vel plenam, quia remunerabit supra merita, & merita sunt hîc semiplena, & non sufficiunt ad tantam gloriam. Sed pro operibus semiplenis dabitur merces plena. Psalm. 15, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Hęc autem impletio erit in tribus quãtum ad animam. Rationabilis implebitur limpidissima cognitione, irascibilis sublimitate glorię & honoris, concupiscibilis iocundissima & vera dilectione. Item quo ad corpus in quinque, quia natiuitas humanitatis implebitur immortalitate, vacuitas passibilitatis impassibilitate, obscuritas claritate, ponderositas agilitate & subtilitate. De his omnibus, primæ Corinthiorum decimoquinto, Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria, &cætera [Omnis. & cæt.] quasi bene dico ne perdatis, Omnis enim, siue de maioribus, siue de minoribus, siue de mediocribus [Qui recedit,] alios præcedit, id est, se alios præcedere dicit, sicut hæresiarcha alios sibi præcedere videtur præsumptione sapiẽtiæ, quod fit per inuentionem noui dogmatis vel erroris [Et non permanet in doctrina Christi.] Glossa, ex superbia discedit ab humili prædicatione Christi [Deum non habet] in se per inhabitantem gratiam, nec in futuro per gloriam, sed [Qui permanet, id est, perfectè & perseuerãter manet in fide & moribus [In doctrina] scilicet Christi, siue dei, Glossa, manet in euangelica doctrina, quę secundum eam sapit & agit. separat se ab illo qui aliter sapit & agit [Hic & filium & patrem habet] In præsenti per gratiam, in futuro per gloriam. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, Mat. 24. Habet autem simul vtrunque, quia vnus ab altero non separatur. Io. 14, Non credis quia ego in patre, & pater in me est. Præponitur autem hic filius patri, quia ad patrem non venitur, nisi per filium. *Homo adimplebitur lætitia in tribus.*

Si quis uenit ad uos & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dixit illi aue, communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi uobis, ut in die domini non confundamini.

Hic monet communionẽ hæreticorũ vitare. Primò ostendit modum vitandi. Secundò, peccatum nõ vitantis, ibi, Qui enim dicit aue, Tertiò commodum vitantis, ibi, Ecce prædixi vobis. Dicit ergo [Si quis] Ira qui permanet in doctrina Christi habet filium & patrem. Et ideo vt permaneatis [Si quis venit ad vos] visitandos vel docendos [Et hanc doctrinam,] scilicet de Christo [Non affert] imò offert contrariam [Nolite recipere in domum] participando in facto. Glossa. Non tantùm non assentiatis, sed & nec recipiatis [Nec ei dixeritis aue] participando in verbo, Ad Tit. vltimo, Hæreticum hominem post vnam & secundam admonitionem deuita. Secundò, quia subuersus est qui huiusmodi est. ¶ Notandum autem quòd in quinque vitandus est hæreticus peruersus, in loco orationis, item in mensa dominica, itẽ in priuata mẽsa, itẽ in osculo *In quinque vitãdus est hæreticus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

pacis & salutatione priuata. Comprehenduntur autem in hoc quod dicit, Nolite eum recipere in domo, id est, in ecclesia ad orandum, vel communicandum. Vel in domo, id est, in hospitio ad mensam priuatam. Duo vltima in hoc quod dicit, Nec aue ei dixeritis. Solent enim hæc se concomitari: vnde vno remoto remouetur & aliud. Glossa, quia videtur signum consensus erroris. Hoc enim dicimus amicis, quorum opera nobis placent. Sed videtur quòd non solùm de præscito sit intelligendum, sed etiam de quolibet peccatore notorio. 1. Corinthiorum quinto, Si quis frater nominatur inter vos, & est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, aut eiusmodi nec cibum sumere, &c. Responsio, Præscitos debemus, vitare propter præceptum ecclesiæ. Notorios verò propter scandalum infirmorum, vel ne detur eis audacia peccandi, vel ne corrumpantur consortio eorum. 1. Corinthiorum decimoquinto, Corrumpũt bonos mores colloquia praua [Qui enim dicit illi, aue,] salutando sicut amicum & fratrem [Communicat] id est, communicando vitur, nam huiusmodi salutatio, vt ait Glos. communionem cum eo ostendit. Alioquin simulatio est, quæ in Christianis esse non debet [Operibus eius malignis] quod prohibetur. Ephe. 4, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite [Ecce prædixi vobis,] sci licet, vt eos non respiciatis seu recipiatis. Gregorius, Minus iacula ferunt, quæ præuidentur [Vt in die domini] Dies domini est dies iudicii. Psalm. Cùm accepero tempus, &c. Hoc verò tempus dicitur dies hominũ. Lucæ decimonono, Et quidem in hac die tua quæ ad pacem tibi [Non confundamur] Christum nunc negando, & inde tunc confusionem habendo. Luc. 9, Qui me erubuerit, &c.

An quẽlibet peccatorẽ vitare sit præceptum

Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & attramentum. Spero enim me futurum apud uos, & os ad os loqui, ut gaudium uestrum plenum sit. Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

Hic excusat se quòd tam breuiter scripsit, vbi se primò excusat, postea salutat, ibi, Salutant te. Et primò salutat ex parte aliorum. Secundò ex parte sua, ibi, Gratia teeũ. Dicit ergo [Plura habens vobis scribere] pertinentia ad vestram instructionem, scilicet de aliis documentis, vel diffusius de istis [Nolui per chartam & attramentum] Glossa, per scripturam. Scriptura enim non adeo commouet, sicut vox viua & præsentia magistri. Et subdit causam [Spero enim] de gratia dei, non de me præsumo [Me futurum,] id est, me venturum

hoc]Glossa,quia deprauat scripturam[Si venero]dubitatiuè ponit propter dubium euẽtus[Commonẽã] Gloss.id est,in omnium notitiam manifestius arguendo deducam[Opera eius quæ facit]quorum exẽplar à nobis non habuit,sed noua adinuenit mendacia [Verbis malignis] Malo igne, scilicet inuidiæ accensus. Psal. Supercecidit ignis & non viderunt solem,scilicet claram veritatem[Garriens]falsis rationibus ad similitudinem auis,quæ est animal irrationale & garrulosum[In nos,]id est,contra nos.Et dicit opera quæ facit verbis malignis,id significandum quòd verba quandoque faciunt multa mala. Ecclesiasti. 28, Plaga linguæ commouet ossa,Multi ceciderunt in ore gladii,sed multi etiam interierunt per linguam suam [Et quasi non ei ista]Gloss.quod mihi detrahit,quòd hospitalitatem dissuadet[Sufficiant]Glos.ad damnationem[Neque ipse suscipit fratres]Gloss.indigentes,cùm tamen dominus in ipsis suscipiatur. Matthæi 25, Hospes eram & collegistis me,&cæte.Et Matthæi decimo,Qui vos recipit me recipit.Cùm enim aliquod bonum fit alicui membro puta pedi,os quod est in capite dicit,tu mihi facis bonum[Et eos qui suscipiunt prohibet,]scilicet ne suscipiant,quod est contrà illud.Prouerbio.3,Noli prohibere illum qui potest benefacere,si potes & ipse benefac.[Et de ecclesia eiicit]gloss.Non de consortio fidelium,sed de loco in quo conueniunt,quasi dicat,non tantùm prohibet suscipere,sed & suscipientes,& susceptos eiicit de ecclesia, vt dicit gloss.Hæc excommunicatio manifestum errorem continens non ligabat.Talis erat excommunicatio Iudæorum.Ioannis 13,Iam enim conspirauerant Iudæi,vt si quis Christum confiteretur extra synagogam fieret[Charissime]quasi dicat,quidquid ille dicat[Noli imitari malum]scilicet eius doctrinam,vel malum,id est,malam eius operationem.Psalm.37,Noli æmulari in malignantibus,&c. [Sed quod bonũ est] ad Galat.4,Bonum æmulamini in bono semper,& debes bonos imitari.nam[Qui benefacit]Non solùm bonum ex genere operis,sed & ex intentione operantis.ita qui ex timore implet præceptum,et dicit Augustinus,bonum est,sed non bene facit[Ex deo est]imitatione.ende Lucæ 6,Estote misericordes,sicut pater vester,non propagatione,sed imitatione[Qui autem malefacit non videt deum]Et intelligenda sunt hæc per se,quia inquantum bonum facit,ex deo est.Quia homo non facit bonum à se,sed à deo.Ioannis 15,Sine me nihil potestis facere.Et inquantum malum facit non videt deum,Nec visione fidei formatæ in præsenti,nec spei in futuro.suprà 1.Ioan.3,Qui non diligit non nouit deum[Demetrio]Gloss. Illud verbum, quod velit imitari aperit[Testimonium]scilicet bonum de operibus pietatis & charitatis [Redditur ab omnibus]gloss.ad eum venientibus vel ab eo recedentibus[Et ab ipsa veritate]gloss.à deo qui est veritas. 1.Ioan.5,Si testimonium hominum accipimus,testimonium dei maius est [Sed & nos] apostoli veritatis nuntii[Testimonium ei perhibemus]Gloss.Ad commendationem hospitalitatis[Et nosti]per experimẽtum gloss.Per alia testimonia,quæ probasti esse vera[Quoniam testimonium nostrum verum est]Ioã.vlt. Qui vidit testimonium perhibuit,& verum est testimonium eius.

Multa habui tibi scribere,sed nolui per attramentum & calamum scribere tibi.Spero autem protinus te uidere,& os ad os loquemur.Pax tibi.Salutant te amici.Saluta tu amicos nominatim.

Hìc excusat se de hoc quòd tam breuiter scripsit.Et primò ostendit quòd in proximo videbit eum corporaliter.Secundò vt moram patientius sustineat,Salutat eum multipliciter,ibi,Pax tibi.Dicit igitur [Multa habui tibi scribere]ad commendationem,glos.de commendatione eleemosynæ & aliis[Sed nolui per attramentum & calamum scribere tibi,]id est,per scripturam quæ fit cum calamo & attramento.Sed per vocem viuam.Efficacior enim est vox viua quàm mortua,quæ scripta est in pargameno, & subdit causam [Spero autem te protinus videre]personaliter[Et os]meum[Ad os]tuum[Loquemur]vel ad os Diotrepis obstruendum[Pax tibi] gloss.Ab illo Diotrepe,& ab omnibus malis [Salutant te,] ideſt,salutem tibi optant[Amici,]id est,fideles,qui sunt nobiscum[Saluta tu]ex parte mea[Amicos]Fideles amicos tuos & nostros.gloss.Amicis gratias pacis & salutis mandat,vt inimicos veritatis à salute monstret esse extra nos,sicut & Paulus expresè facit.1.Corinthiorum 15,Si quis non amat dominum Iesum Christum,&cætera. [Nominatim]singulos,quod dicit,vt ostendat specialem ad singulos dilectionẽ.Sed quæritur de hoc quod dicit,Sed nos testimonium perhibemus,quare testimonio veritatis adiungit suum testimonium cum omni testimonio veritatis sit credendum?Responsio,Et si testimonium veritatis erat verissimum non tamen certum.

Et ideo addit suum testificans testimonium.

FINIS III.

B. IVDAE APOSTOLI EPISTOLA CANONICA

Caput 1.

Ivdas Iesu Christi seruus,frater autem Iacobi his qui sunt in deo dilecti, & Christo Iesu conseruati & uocati.Misericordia uobis & pax & charitas adimpleatur.

Hæc est quarta pars huius libri & vltima,in qua ponitur epistola Iudæ apostoli.Huius epistolæ author fuit Iudas Thadæus frater Iacobi minoris Alphæi:scribit autem non genti,nec personæ specialiter,sed generaliter omnibus fidelibus. Cuius materia est de fide & charitate, vt tangit Glossa, Intentio verò est commonere fideles, ne consentiant hæreticis eos à fide & charitate retrahentibus.Ordinatur autem vltimo eius epistola,quia vel vltimo edita:vel quia minoris famæ,& dignitatis erat cæteris.Modus autem agendi est.Quia primò ponit salutationem. Secũdò subdit scribendi causam & rationem,ibi,Charissimi omnem solicitudinem.Tertiò prosequitur principalem intentionem,ibi, Cõmonere autẽ vos volo.In salutatione:Primò describitur persona salutans. Secundò ponuntur personæ salutatæ,ibi,His qui sunt,&c.Tertiò forma salutationis,ibi,Misericordia vobis,&c.Dicit ergo [Iudas]id est, confitens verbo & facto.Non addit Thadæus, licet sic cognominaretur. Quia fortè à religiositate sua hoc nomen ab hominibus erat ei impositum. Interpretatur corculus,id est,cordis cultor. Ad vitandam igitur iactantiam dixit Iudas tantùm se esse [Iesu Christi seruus] qui secundum Gregor. in glossa super illud Romano primo,Seruus Iesu Christi, &c. Cui seruire regnare est. Non enim dicit apostolus causa humilitatis. [Frater autem Iacobi] Gloss. Natura, fide,doctrina, vita, Iacobi,scilicet minoris, qui erat primus episcopus Hierosolymitanus,qui dictus est Iacobus Alphæi.Hoc autem dicitur ad differentiam Iudæ proditoris. ¶Et notandum quòd Iudas bene dicitur frater Iacobi,quia Iudas confitens,Iacobus supplantator interpretatur.Et significant confessionem & satisfactionem per quę vitia supplantantur.Iudas inquam talis scribit [His]scilicet,fidelibus & non infidelibus.[Qui sunt in deo patre] tanquam filii per fidem & imitationem,per quam sunt filii patris.Ioannis primo,Dedit eis potestatem filios dei fieri. [Dilectis] Per charitatem & bonam operationem, & æternam prædestinationem. Malach.primo,Iacob dilexi, &c. [Et Christo Iesu] filio dei. [Conseruatis] ab errore infidelium. [Et vocatis] Ad hanc dignitatem fidelium: vocat enim,vt ait gloss.conseruat,dirigit: & diligit filios,& membra facit. [Misericordia vobis] In peccatorum condonatione quo ad culpam. [Et pax] In inimicorũ perfecta reconciliatione quo ad pœnam debitam. [Et charitas] In donorum infusione per gratiam. [Adimpleatur] Per finalem perseuerantiam.Hęc tria hìc inchoantur,sed in futuro adimplebũtur.

Charissimi omnem solicitudinem faciens scribendi uobis de communi uestra salute,necesse habui scribere uobis deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.Subintroierunt enim quidam homines qui olim præscripti sunt in hoc iudicium impij domini nostri gratiam transferentes in luxuriam,& solum dominatorem & dominum nostrum Iesum Christum neganter.

Hìc ponit scribendi causam & rationem. Prima est, in ipsis solicita hæreticorum subintroductio, ibi, Subintroierunt enim.Secunda,ibi,Impij domini nostri gratiam,&c.Dicit ergo [Charissimi] Charitate mihi coniuncti. [Omnem solicitudinem faciens] Gloss.Omnia quæ pertinent ad solicitum solicitudine spirituali quam sancti habent.2. Corinthio.11, Solicitudo omnium ecclesiarum,&c. [Scribendi vobis] Epistolam supple continentem doctrinam [De communi vestra salute] Gloss. De fide quæ est tam mea salus, quàm vestra & omnium fidelium,scilicet fides quæ per dilectionem operatur: de hac salute 1. Petri 1. De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetæ,qui de futura in nobis gratia prophetauerunt. [Necesse habui]vrgente mea solicitudine interius,& periculo vestro exterius. [Scribere vobis] De pertinentibus ad salutem vestram,& hoc ratione officii. [Deprecans] Non imperans.Quod facit,vel quia non habeat generalem authoritatem super eos quibus scribebat, sed persuasionem. Vel ex hoc innuens seruitutis Christi libertatem & suam humilitatem. [Supercertari] vos,scilicet.gloss.vsque ad mortem certari.Eccles. quarto,Pro iustitia agonizate vsque ad mortem. Et dicit, Supercertari. Certamini enim interiori quo captiuatur intellectus,oportet addere certamen exterius,quo confundatur hæreticus.Primũ pertinet ad credulitatem cordis.Secundum ad effectum oris.Romano.10,Corde creditur ad iustitiam,&c. [Fidei] id est, super fidem cordis addere oportet certamen confessionis, quasi dicat, Rogo vos vt pro fide seruanda certetis. [Semel traditæ vobis] id est perfectæ. Et dicit semel propter fidei veritatem. Ephesio.quarto, Vnus deus vna fides.Vel semel traditæ à Christo, & ab apostolis. [Sanctis] alii libri habent [Sanctæ fidei] vel [Sanctis fidei]hoc accidit,quia est de Christo deo & homine,qui est sanctus sanctorum.Item quia à sanctis apostolis est tradita.Item quia sanctificat corda. Actuum 15, Fide purificans corda eorum. [Subintroierunt enim quidam homines] Ideo necesse est,quia subintroierunt.Glos.Sub specie religionis,qui quasi fidem Christi prædicent. In quo notatur eorum dolositas,quia sub specie boni prætendunt ministrare venenum. Matthæi 7, Veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem, &c. [Quidam inquit] particulares,ab vniuersali ecclesia diuisi [Homines] ab humo,quia carnales.1.Corinthio.2, Cùm sit inter vos zelus & contentio nónne carnales.gloss.humana tantùm sapientes. [Qui olim præscripti sunt] gloss. Ab æterno dei præscientia præuisi. [In hoc iudicium] præsentis,scilicet reprobationis.Glossa,vt sordescerent,& alios in sordes præcipitarent, & postea iudicium fieret damnationis. Alia litera habet. In hoc iudicio,& legitur sic:Qui olim,id est,ab æterno præscripti,id est,à deo præuisi,in hoc,id est, vt sordescant & alios in sordes præcipitent iudicio dei,scilicet iusto [Impij] gloss. Ipsi dico impij diuina scriptura dolo abutentes & ad subuertendum cultum dei.Hic ergo pietas accipitur cultus dei,nõ compassio proximi.Vel impij generaliter,quia sui ipsius non miserantes.Vel impij pietate proximorum carentes, & eos ad peccatum

trahentes. Prouerbio.12.,Iter impiorum decipiet eos. [Domini nostri] scilicet Christi, qui est deus omnium generaliter per creationem,sed Christianorum specialiter per cultum,deuotionem,& gratiam.[Gratiam transferentes in luxuriam] Beda,Legis duriciem quæ dicit,oculum pro oculo,&c.Temperat gratia euangelii,purgantur per pœnitentiam.Hanc gratiam transtulerunt in occasionem luxuriæ,quia vt dicit glos sa,Tanto licentius peccant, quanto vident se minus asperitate legis de facinoribus examinari siue puniri. Galatas 5,Vos in libertatem vocati estis fratres,tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis. [Et solùm dominatorẽ] omnium generaliter.Gloss.tam volentium quàm nolentium . [Et dominum nostrum] Christianorum singulariter,qui ei soli seruiunt,& secundum hoc dominator dicitur à potestate dominandi,Dominus ab actu.Vel dominator à dominatione naturali,Dominus à gratuita,per hoc à quo Christus solus dicitur dominator & dominus,nõ excluditur pater & spiritussanctus,quia dictio exclusiua addita termino essentiali non excludit personam.Sic eanit ecclesia, Tu solus altissimus,&c. [Iesum] gloss. Saluatorem [Christum] gloss.regem. [Negantes] corde,ore,& opere. Hic est triplex negatio,quam significat triplex negatio Petri Matth. 26.

Commonere autem uos uolo scientes semel omnia,quoniam Iesus populum de terra Aegypti saluans, secundò eos qui non crediderunt perdidit. Angelos verò qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium,in iudicium magni dei uinculis æternis sub caligine reseruauit.Sicut Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ,& abeuntes post carnem alteram,facti sunt exemplum,ignis æternam pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant,dominationem autem spernunt,maiestatem autem blasphemant.

Hic scribit principalem exhortationem de cautela hæreticorum Christum negantium & blasphemantium,quos detestandos ostendit, propter eos qui negant potestatem . Secundò propter ipsorum qui eum negant peruersitatem,ibi,Vt illis qui in via Cayn.Potestatem ostendit,Primò exemplo Aegyptiorum.Secundò exemplo dæmonum,ibi,Angelos verò,&c.Tertiò exemplo Sodomorum,ibi,Sicut Sodoma.Quartò exemplo bonorum angelorum,ibi,Cùm Michael.Dicit igitur [Commonere] Glossa, Quia illi negant & volunt vos inducere,vt negetis,ideo Commonere vos volo,id est,semel omnes monere contra illos:vos dico [Scientes semel] id est,perfectè [Omnia.] Glos.Areano fidei,& non habetis opus recentia quasi sanctiora à nouis audire magistris:ideo ego commoneo, quia non indigetis noua instructione, sed iam auditis commonitionem.Vnctio enim in baptismo semel accepta docet vos de omnibus,primæ Ioannis secundo [Quoniam Iesus] non solùm filius Mariæ,sed dominus noster. Aliis enim conuenit hoc nomen nuncupatiuè,sed ei solùm substantialiter. Matth.2, Vocabis nomen eius Iesum, [Populum suum] Gloss. Humiles: vnde nomine populi eos appellat. [Saluans] primus, scilicet Psal. Saluauit eos de manu odientium. [De terra Aegypti] educendo.Exod.12. [Secundo] gloss.postea. Proprium enim eius est misereri & parcere: Irasci verò non est ex sua principali intentione,sed ex nostra culpa prouenit. [Eos] glos.murmuratores,de quibus Nume.11.Quando desiderabant carnes.Exod.16.De Dathan & Abyron. [Qui non crediderunt] verbis Mosi in deserto. [Perdidit] Per serpentes.Numeri 21.Et aliis modis,quia multis modis interierunt. Quidam igne.Numeri 11.& 16.Quidam deuoratione terræ. Numeri 16. Quidam morte communi, scilicet omnes à viginti annis,& suprà,exceptis Iosue & Caleph.Numeri 14.Saluauit ergo populum suum.Primò per misericordiam:sed puniuit malos per iustitiam.Præmittitur autem de salute,& sequitur de punitione,quia promptior est dominus ad misericordiam,quàm ad puniendum.Item dicit secundò,ad significandum,quòd primò punit eos pœna temporali,secundò æterna.Et quia nunc & in futuro malos perdit:vnde gloss.Secundò,id est,bis perdidit,quia malos & nunc,& postmodum punit. Nam quos præsentia mala nõ corrigunt,ad sequentia perducuntur. [Angelos verò] quasi dicat,Non solùm homines:verũ pro sed.gloss. quorum natura & potentia maior est. [Qui nõ seruauerunt] glos.per humilitatem & obedictiam [Suum principatum] quo per gratiam dei principabantur aliis sibi subiectis spiritibus.Ex ista glossa videtur,quòd habuerunt gratiam , sed debet intelligi de gratia gratis data , non de gratia gratum faciente. [Sed dereliquerunt] Per superbiam [Suum domicilium] gloss.Cæleſtem habitationem vel visionem dei spiritualem, non visionem gloriæ,sed contemplationis internæ:non enim voluerunt esse contenti domicilio sibi assignato.Esaiæ 14, Ascendam in cælum, &c. [In iudicium magni dei] gloss.venturi ex tunc grauius puniantur. Vnde & ipsi dicunt,Mar.1.Quid venisti ante tempus perdere nos.Dies verò iudicii dicitur magnus ob magna,quæ ibi fient.Iohel.2,Dies domini magnus & horribilis.Vel magni dei.glos. Cui resistere vel aliquid occultare non potuerunt. Vnde magnus est potentia & sapientia. Et in signum huius præcedet ignis ante ipsum,qui habet duo,scilicet lucere & ardere:ratione lucis patet quòd nihil eum latebit , ratione ardoris quòd scientia sua erit crudelis. [Vinculis æternis] Ligatos supple, secundum gloss. Vincula æterna vocat, vel eorum superbiam,vel impœnitentiam,vel diuinam sententiam , vel cupiditatem rerum cupitarum infimarum qua vincti non possunt ad superiora reuerti. [Sub caligine] gloss.Huius aeris caliginosi:vnde dicuntur rectè:es tenebrarum harum.ad Ephes.6. [Reseruauit] id est,iterum seruauit sub caligine huius aeris,Iam damnatos grauioribus reseruat pœnis.Simile suprà.2.Petri 2. Si deus angelis peccantibus non pepercit,sed trudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos,&c.In iudicium reseruari. [Sicut Sodoma&Gomorra]Has duas nominat,quia celebriores & peccato deteriores.[Et finitimę ciuitates]aliæ tres,scilicet [Simili modo exfornicatæ] Simili modo sicut Sodoma & Gomorra, quia exemplo earum ad hoc inductæ. Exfornicatæ.Gloss.Extra materiam debitam relicto naturali vsu fœminæ.[Et abeuntes]longè à deo euntes in regionem dissimilitudinis eum filio prodigo.Lucæ 15. [Post carnem alteram] id est,sequentes concupiscentiam.In carne altera,id est,in carnem masculorum,quæ est altera, & indebita concubitui.Caro enim viri cum carne mulieris est.Genesis 2,Sed caro masculi est aliena & diuersa ab illo opere. Illæ inquam ciuitates. [Factæ sunt exemplum ignis æterni] gloss. Aeternæ combustionis, sicut enim exarserunt igne libidinis æternæ conbustionis : ita exarserunt igne materiali,igne sulphureo, qui non fuit purgatorius,sed initium pœnæ & signum ignis futuri.2.Petri 2.Ciuitates Sodomorum & Gomorreorum in cinerem redigens euersione damnauit. In exemplum eorum , qui impiè acturi sunt. [Pœnam sustinentes]

Pœna tẽporalis Sodomitarũ initiũ fuit æternæ.

temporalis ignis.Genesis 19, Pluit dominus super Sodomam & Gomorram sulphur & ignem. [Similiter & hi] glos.Sicut Sodomitæ sunt damnandi. [Qui carnem quidem maculant] propriam vel aliorum, sicut Sodomitæ.Fornicatio enim corpus maculat.1.Corinthio.7,Qui fornicatur in corpus suum peccat.[Hi in quam] damnandi sunt pœna æterna.Hebræo.vltimo,Fornicatores & adulteros iudicabit deus,id est,condemnabit,secundum gloss. [Dominationem autem spernunt] id est,authoritatem principum & prælatorum Christianorum per inobedientiam & propriæ excellentiæ appetitum,quod est contra illud Rom.13, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit propter deum. [Maiestatem autem dei blasphemãt] gloss.Angelos vel sanctos vel deum,quod est peccatum grauissimum.Matthæi 12, Spiritus blasphemiæ nõ remittetur,&c.2.Petri 2, Sectas verò non metuunt introducere blasphemantes, quod faciunt dum de deo patre & filio & spiritusancto indigna dicunt.Ex his patet quòd hæretici damnabuntur, qui carnem maculant per luxuriam, dominationem spernunt per superbiam,maiestatem blasphemant,per doctrinam erroneam.

Cùm Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore , non est ausus iudicium inferre blasphemiæ,sed dixit,Imperet tibi deus.Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant,quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt,in his corrumpuntur.

Hic ostendit Christum non esse blasphemandum,exemplo angelorum bonorum.Et primò tangit angeli in verbo,sobrietatem.Secundò hæreticorum in verbis,præcipitationem,ibi,Hi autem quæcunque.Dicit ergo [Cùm Michael archangelus,&c.] Blasphemant enim deum hæretici sicut dæmones, quod nullatenus debet fieri exemplo angeli boni.Cùm enim Michael,&c.Sicut dicit glos.de quibus scripturis hoc testimonium accepit Iudas apostolus non est certum:tamen credibile est quòd mortuo Mose subtraxit dominus misso angelo corpus Mosi.Ita vt nullus sciret eius sepulturam,vt habetur Deutero. vltimo. Et hoc ne Iudæi ad idololatriam proni eum colerent,vt deum. Angelus verò volebat occultari eius sepulturam. Diabolus verò volebat eam manifestari,vt faceret Iudæos idololatrare.Et hæc contrarietas vocatur altercatio eorum.Bonus verò angelus non maledixit nec blasphemat eum quasi malæ creaturæ,sed modestè compescuit eum per diuinum imperium inuocatum.Hæc verò altercatio,vt ait glossa,vbicunque facta fuerit diligenter aduertendum est,quòd si Michael aduersanti sibi diabolo dicere blasphemiam noluit, sed modesto sermone compescuit,multò magis blasphemia est cauenda,& maximè in creatorem , sed econtrario. [Hi] scilicet hæretici. [Quæcunque ignorant] glossa,Blasphemanda esse,scilicet spiritualia dei arcana [Blasphemant] glossa,Ex sola superbia,non ex alia causa.Simile habetur.2.Petri 2,In his quæ ignorant blasphemãtes in corruptione sua peribunt:ita & in his quæ ignorant,blasphemant. [Autem] pro sed.In his quæ sciũtur,aliter se habent.[Quæcunque autem naturaliter] id est, naturę instinctu. [Nouerunt tanquam muta animalia] sine ratione existentia. gloss. Solo appetitu carnis sicut bruta nulla ratione ab aliis discreta. [In his corrumpuntur] implendis,scilicet.gloss.Totum affectum ad hoc inclinant : peccatum enim est corruptio modi,specie,& ordinis,vt ait Augustinus. In hoc autem quod dicit, Quæcunque norunt tanquam animalia muta innuit quòd non solùm affectu brutali inclinantur ad illicita, sed ex propria malitia excæcati. Sapien.2, Excæcauit eos malitia orum. Excellit enim homo animalia bruta in ratione. Sed ratio deordinata vergit in malitiam. Vel in his corrumpuntur,id est,computrescunt ex nimia frequentia.Iohelis secundo, Computruerunt iumenta in stercore suo.

Væ illis qui in uia Cayn abierunt,& errore Balaam mercede effusi sunt,& in contradictione Chore perierunt.Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuentes,sine timore semetipsos pascentes.

Hic dissuadet imitari hæreticos ob peruersitatem ipsorum,vbi Primò describit ipsorum conuersationẽ. Secundò dissuadet imitationem,ibi,Vos autem charissimi.Conuersationem eorum describendo primò ex primit culpam.Secundò prædicit pœnam, ibi, Prophetauit autem de his,&c. Tertiò ostendit pœnæ iustitiam,ibi,Hi sunt murmuratores.In prima primò describit peccata spiritualia:secundò,carnalia,ibi, Hi sunt in epulis.In prima,primò describit peccatum inuidiæ.Secundò auaritiæ, ibi, Et errore Balaam. Tertiò superbiæ, ibi, In contradictione. Dicit ergo [Væ illis] Et quia tales sunt, væ illis. s. prædictis hæreticis.gloss. Damnatio erit illis [Qui in via Cayn abierunt]glos.Viam Cayn abeunt qui propter inuidiam meliorum Christianorum,nomen doctorum vt honorificentur sibi assumunt, & fratres suos præ inuidia spiritualiter, & etiam corporaliter aliquando occidunt.Vel in viam occidunt,qui gladio suæ peruersæ doctrinæ, fratres suos interficiunt.Cayn interfecit fratrem suum gladio materiali,isti gladio spirituali.Psalmus, Exacuerunt vt gladium linguas suas:de hac materia.Genesis 40. [Et errore Balaam] id est,errore simili Balaam.gloss. Errore Balaam pereunt,qui pro amore terrestrium commodorum veritatem quam nouerũt impugnant. De hoc Numeri 23. [Mercede] id est,pro mercedis appetitu [Effusi sunt] aliqua re gratiæ diuinæ.Eccle. 26,Gratiæ fatuorum effunduntur.Et væ illis supple [Qui in contradictione Chore perierunt] glos.Contradictione Chore perierunt,qui increpatione sanctæ ecclesiæ nolunt emendari: sed appetitu indebiti primatus ab vnitate ecclesiæ se diuidunt.De hoc Numeri 16.Tangit ergo triplicem causam motiuam, scilicet inuidiam ecclesiasticæ fœlicitatis , auaritiam terrenæ cupiditatis , superbiam & ambitionem honoris [Hi sunt in epulis suis] Hic describit peccata eorum carnalia,scilicet gulæ & luxuriæ [Maculæ conuiuantes.] Glossa,Non solùm in comessationibus & ebrietatibus,& pereunt & maculantur:sed etiam sunt maculæ aliorum.Et dicuntur maculæ ad maiorem expressionem,& causaliter,quia alios maculant [Sine timore] omnia mala cum multo contemptu facientes.Eccle.1,Qui sine timore est non poterit iustificari [Semetipsos pascentes] Glossa,non pauperes Christi.Ezechiel.32,Væ pastoribus qui pascunt semetipsos.Dicuntur ergo maculæ quo ad impudicitiam : conuiuantes quo ad crapulam:sine timore, quo ad ineptam lætitiam: pascentes semetipsos,non pauperes,quo ad mensam.

Nubes quæ sine aqua quæ à uentis circunferuntur,arbores autumnales,infructuosæ,bis mortuæ , eradicatæ , fluctus feri maris,despumantes suas confusiones,sidera errantia:quibus procella tenebrarum seruata est in æternum.

Hic describitur eorum malitia ex carentia,siue ex priuatione boni.Primò doctrinæ.Secundò vitæ, ibi,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arbores autumnales. Dicit inquam [Nubes sine aqua] id est, prædicatores sine diuina sapientia. Prædicatores enim dicuntur nubes. Esaiæ 40, Qui sunt isti qui vt nubes volant, &c. Dicuntur enim nubes, quia à terra eleuantur, & aqua sapientiæ replentur. Cùm verò sunt sine diuina sapientia, sunt nubes sine aqua. glo. Comparant se prædicatoribus pluentibus iustitiam, & choruscantibus per miracula, & ipsi sunt nubes solem obscurantes, in cælum os suum ponentes, peruersè & superbè docentes [Quæ à ventis circunferuntur] Gloss. ad suggestionem spirituum immundorum in diuersos errores rapiuntur. Ephes. 4, Non circunferamur omni vento doctrinæ [Arbores autumnales] Gloss. Tardè ferentes fructum bonum sicut arbores in autumno plátatæ. Vel quia tunc folia & fructus cadũt. Vel si supererescit fructus, adulterinus & est inutilis. Sed si quid faciunt quod bonũ videatur non bona intentione agunt, sed vt bona in aliis exuperent. Matt. 7, Non potest arbor mala fructum bonum facere [Infructuosæ] Glo. Nullam vtilitatem sibi vel aliis ferentes. Mat. 7, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, &c. [Bis mortuæ] in ramis & in radice. In ramis quidem bonorũ operum, & radice bonarum voluntatum [Eradicatæ] id est, extra radicem charitatis extractæ & fundatæ. Vel sic, bis mortuæ, Primò peccatum originale: secundò, per peccatum apostasiæ. Eradicatæ inquam à deo. Deus enim est locus animæ. primæ Ioannis 4, Qui manet in charitate in deo manet, &c. In hoc notat quòd omnis dispositio & habilitas ad bonum priuata est in eis, sicut in arbore eradicata dispositio ad fructificandum. Dicuntur ergo arbores autumnales propter fóliorum causam, id est, vera dispositio ad fructificandum. Dicuntur arbores autumnales propter apostasiæ crimen. Eraborum varietatem. Infructuosæ propter operum inutilitatem. Bis mortuæ propter apostasiæ crimen. Eradicatæ propter schismatis præcisionem [Fluctus feri maris] id est, crudeliter & amarè alios inquietantes, Esaiæ 57, Impii quasi mare feruens quod quiescere non potest. Interli. Semper inquieti, tumidi, tenebrosi, amari, stabilitatem ecclesiæ impugnantes [Despumantes] id est, admodum maris inquieti spumãtes [Confusiones suas] id est, inquietudinem suam ostendentes, vnde erit eis confusio. Vel in spuma notatur eorum elatio. Sapient. 5, Tanquam spuma gracilis quæ à vento spargitur, ad quam elationem sequitur confusio. Vnde dicitur confusiones suas: quidam exponunt sic, Despumantes confusiones suas, id est, spuma gulæ & luxuriæ suam immunditiam manifestantes. 1. Petri 2, Post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant [Sidera errantia] sidera ob lucem veritatis quam prædicant se habere. Errantia, id est, fundamento veritatis vel fidei non fixa. Gloss. In hoc apostatas significat. Et ideo tales sequentes seducunt in errorem nec sunt imitandi. Nautæ enim non dirigunt naues secundum stellas erraticas, sed fixas. Isti sunt de illis stellis, quarum certiam partem traxit secum draco. Apocalip. 12. [Quibus] hæresiarchis [Procella tenebrarum] id est, magnitudo pœnarum infernalium [Conseruata est in æternum.] Glossa, non ad tempus, vt hæretici dicunt infernum post iudicium non fore: contra quos Matthæi 25, Ite in ignem æternum, &c. Per hoc quòd dicitur procella, intelligitur pœna sensus. Per hoc quòd dicitur tenebrarũ, intelligitur pœna damni, id est, carentia visionis diuinæ, Hæ tenebræ significatæ sunt Exo. 10. Vbi dicitur quòd factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Aegypti. Per hoc quòd dicitur, Conseruata in æternum, intelligitur æternitas vtriusque. Esaiæ vltimo, Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Sic igitur hæresiarchæ comparantur nubibus, arboribus, fluctibus, sideribus. Nubibus propter fidei instabilitatem, scilicet quo ad ipsos: arboribus propter operum sterilitatem: fluctibus propter eorum turbationem: sideribus errãtibus propter doctrinæ falsitatem.

Hæretici dicitur astra erratica.

Prophetauit autem & de his septimus ab Adam, Enoch, dicens, Ecce uenit dominus in sanctis milibus suis facere iudicium contra omnes: & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum quibus impiè egerunt, & de omnibus duris quæ locuti sunt contra eum peccatores impij. Hi sunt murmuratores querulosi: secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa. Vos autem charissimi memores estote uerborum, quæ prædicta sunt ab apostolis domini nostri Iesu Christi, qui dicebant uobis, Quoniam in nouissimis temporibus uenient illusores secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Vos autem charissimi, superædificantes uosmetipsos sanctissimæ nostræ fidei, in spiritu sancto orantes, uosmetipsos in dilectione dei seruate, expectantes misericordiam domini nostri Iesu Christi in uitam æternam. Et hos quidem arguite iudicatos, illos uerò saluate de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est maculatam tunicam. Et autem qui potens est uos conseruare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione, & in aduentu domini nostri Iesu Christi, soli deo saluatori nostro per Iesum Christum dominum nostrum gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omnia secula, & nunc & in omnia secula seculorum, Amen.

Expressa eorum culpa, hîc prædicit eorum pœnam. Et primò ostendit eos in iudicio arguendos & puniendos. Secundò de quo sunt arguendi, &c. ibi, De omnibus operibus. Dicit igitur [Prophetauit] Gloss. non solùm authoritate mea probo quòd puniendi sunt, sed etiam authoritate prophetę, quia prophetauit de damnaverbo [De his] id est, de eorum punitione & perditione hæreticorum: hoc quod prophetauit Genesis 5, Iste Enoch fuit de tione impiorum [Enoch septimus ab Adam] scilicet vtroque computatio. stirpe Seth, qui in paradisum fuit raptus, vt habetur Sapient. 10. [Dicens, Ecce veniet] id est, in proximo est aduentus eius. Mat. 24, Scitote quia prope est in ianuis. Vel hoc dicit ad denotandum quòd præsens sibi iudicium. 2. Petri 3, Mille anni corã domino quasi vnus dies [Dominus] Dicit dominus absolutè, quia ipse est dominus dominorum, Apocalip. 19. Et dicit ex hoc quòd veniet potenter & terribiliter [In sanctis milibus suis] id est, cum innumerabili multitudine sanctorum. Esaiæ 3, Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. In hoc autem quòd dicitur, in milibus, notatur consummata perfectio sanctorũ [Facere iudicium] condemnationis. Gloss. pœnas inferendo [Contra omnes] glossa, malos [Et arguere] disceptando eum illis, dicendo, Esuriui & non dedistis mihi manducare, &c. Mat. 25. Et Iohel. 3, Congregabo omnes gentes, & adducam illas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis. Vel arguere, glossa, Conuincere eos qui prius latebant secundum illud Ephes. 5, Omnia quæ arguuntur in lumine manifestabuntur [Omnes impios] id est maiores & minores, & mediocres impios qui carent pietate quæ est cultus dei, & pietate in proximum. Iacobi 2, Iudicium fiet sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam [De omnibus operibus.] Hîc ostendit de quo punientur & arguentur in iudicio: primò in generali: secundò in speciali, ibi, Hi sunt murmuratores. In prima primò tanguntur peccata operis: secũdò oris, ibi, Et de omnibus duris, &c. Dicit igitur de omnibus operibus [Impietatis eorũ quibus impiè egerũt,] siue occultis, siue manifestis. Et accipitor opus larg., siue sit interius, siue exterius: siue sit cõmissionis, siue omissionis, secũdũ quod quædam Gloss. dicit super epistolam ad Romanos, Quòd non operari & operari partes sunt ad operari, secundum quod vulgariter dicitur, Bene feceris, quia non feceris. Ecclesiast. vltimo, Cuncta quæ fient, adducet dominus in iudicium pro omni reatu, siue bonũ, siue malum. [Et de omnibus duris,] scilicet verbis, immo & de otiosis. Matth. 12, Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, & cætera. [Quæ locuti sunt contra deum,] id est de omnibus verbis blasphemiæ. Glo. Blasphemantes maiestatem. [Peccatores] in moribus, [Impii] in cultu fidei. Vel peccatores in homines, Impii in deum. ¶ Notandum autem vt ait Glossa, quòd sententia hæc vera est quòd dominus arguet impios & de operibus, & de verbis. Sed liber de quo assumpsit hoc testimonium, est apocryphus, ab alio quodam sub nomine quodam compositus: in quo libro multa incredibilia cõtinentur. Vnde hæc epistola Iudæ, quæ de apocrypho habet testimonium, priscis temporibus à plerisque reiiciebatur: sed iam authoritate & vetustate, & vsu meruit vt inter sanctas scripturas cõputetur. Maximè, quia tale testimonium de apocrypho sumpsit, quod non apocryphum & dubium, sed vera luce esset perspicuum. Licet enim de apocryphis testimonium veritatis assumere. [Hi sunt murmuratores,] Contra dei dispositionem. Et hoc in aduersitate: contra quos. 1. Corinth. 10, Neque murmuraueritis sicut quidam murmurauerunt, &c. Vel murmuratores & [Querulosi.] Glossa, Si fratribus aliquid boni contigit, murmurant, vel cõqueruntur quasi sua fœlicitas est de eorum prosperitate murmurare, & fama eorũ minuatur. Vel querulosi, id est, conqueri assueti quæcũque sibi contingant secundum Glossam. [Secundũ desideria sua ambulantes,] id est de peccato in peccatum ruentes, secundum desideria sua carnalia, contra illud Galat. 5, Spiritu ambulate, & cætera, Et Ecclesiast. 15, Post concupiscentias tuas ne eas, & cætera. [Et os eorum loquitur superbiam,] id est verba superba. Glossa, iactant se nullo timore dimissuros quæ agunt, se solos deum cognoscere. Alia glossa, Alios contemnunt, [Mirantes.] Glossa, Honorantes, in quo notatur excessus honoris, qui solet inducere admirationem. [Personas.] Glossa, Diuitum, pauperes verò contemnunt: vnde sunt acceptores personarum. Contra quod Leuitic. 19, Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. [Quæstus causa.] Glossa, non dilectionis. Prouer. 19, Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis. 1. Tim. 7, Aestimantes quæstum pietatem [Vos autem charissimi] scilicet catholici. [Memores estote.] Gloss. verbo & opere. [Verborũ quæ predicta sunt] nobis [Ab apostolis.] Glossa, Quoniam fuerunt nuntii præteritorum, & prophetæ futurorum. [Domini nostri,] quo ad diuinitatem. [Iesu Christi,] quo ad humanitatem, [Qui dicebat nobis.] Glossa, Spiritu sancto illuminatis. Spiritus enim loquebatur in eis. Mat. 10, Non enim vos estis qui loquimi, & cætera, [Quoniã in nouissimis temporibus] Gloss. Tempore Antichristi cuius isti sunt præambuli. [Venient] propria vsurpatione, nõ dei missione. Hierem. 23, Non mittebas eos & ipsi currebant. Et Ioan. 10, Quotquot venerunt, fures sunt & latrones. [Illusores] veritatis per doctrinam erroris. [Secundum desideria sua ambulantes] per cõsuetudinem in operibus carnalitatis. Glossa, Quos tali signo potestis cognoscere quòd gulosi & auari sunt & luxuriosi. Et dicitur ambulantes scilicet de malo in peius proficientes. 2a Timoth. 3, Malitia proficient in peius. Psalm. Ibunt in adinuentionibus suis. Ambulãtes, inquam, [In impietatibus,] non in pietate, scilicet cultus diuini, quia corrupti in moribus & in fide. 2. Tim. 3, Homines corrupti mente, reprobi circa fidem. De aduentu talium hærcticorum dictum est suprà. 2. Petri 3, In diebus nouissimis instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes. [Hi sunt] scilicet hęretici, [Qui segregãt,] id est separant per hæreses & schismata. [Semetipsos] Glossa, Diuidunt enim tunicã domini inconsutilem, quod milites facere noluerunt, Ioan. 19. [Animales] vita & sensu. Glossa, Animæ concupiscentias sequentes. [Spiritum non habentes.] Glossa, scilicet spiritum sanctum, quo ecclesia congregatur, & spiritualis efficitur. 1. Corint. 2, Animalis homo non percipit ea quæ dei sunt. [Vos autem charissimi.] Hic moner ad bonorum operum superædificationem. Primò quo ad se. Secundò, quo ad alios, ibi, Et hos quidem arguite. In quo primò hortatur ad operationem boni. Secundò ad perseuerãtiam in operationem, ibi, [Expectantes misericordiam, & cætera,] Dicit ergo [Vos autem charissimi,] ita segregati ab ecclesia fidelium, sed sitis [Superædificantes vosmetipsos] In ædificio spirituali per bonam operationem tanquã lapides viuos. 2. Pet. 2, Et ipsi tanquam lapides viui, superædificamini, & cætera. [Sanctissimæ nostræ fidei,] quasi fundamento. Ephes. 3, Superædificati super fundamentum apostolorum, & prophetarũ, & cætera. Quæ fides dicitur sanctissima, quia purgat ab omni contagio erroris, carnalitatis & terrenitatis. Vos, inquam, dico, non errantes. Glos. Non de vestris meritis præsumentes, & per vos saluari putantes: sed [Orantes,] id est, diuinum auxilium implorantes, [In spiritu sancto,] id est in vestro spiritu sanctificato. Vel in spiritu sancto monente ad orandum, & docente quid orandum. Rom. 8, Nam quid oremus sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. [Vosmetipsos in dilectione dei seruate.] Non tantùm alios, vt multi, de quibus 1, Corinth. 13, Factus sum velut æs sonans, & cętera. Aliter enim saluari non poteritis, immo necesse est perire. Deuter. 4, Custodi temetipsum, & animam tuam solicitè [Expectantes] spei certitudine. Psalmista, Expectans expectaui dominum, & cætera. [Misericordiam,] id est misericordiæ effectum in peccatorum remissione, & donorum collatione. Et enim bonum est præstolari cum silentio salutari, [Domini nostri] secundũ deitatem [Iesu Christi] secundum humanitatem in vitam æternam ducentis. Misericordia enim Christi ducit [In vitam æternam.] Eccles. 16, Omnis misericordia facit locum vnicuique secũdum merita sua. Ad Titum 3, Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, & cætera. [Et hos quidem arguite.] Vos quidem superædificate vos, vt sitis radicati, in fide, spe, & dilectione. Et hos quidem, inquit, id est obstinatos hæreticos fidem impugnãtes, [Arguite.] Glossa, id est, ad vtilitatem eorum & vestram. 2. Timot. 4, Argue, obsecra, increpa. [Iudicatos.] Glossa. Certissimè diuino iudicio iam damnatos. Ioan. 3, Qui non credit, iam iudicatus est. [Illos verò, id est, alios qui non sunt de hæresi obstinati, tamen sunt in ardore peccandi. [Saluate,] scilicet inquantum in

Ex Apocryphis licet testimonia trahere

vobis est,vt reuocentur orate,& cætera,Et subdit modũ,dicens,[De igne,]scilicet peccati.[Rapientes,]quasi quadam violentia extrahentes,Prouerb.23,Erue eos qui ducuntur ad mortem,& qui trahuntur ad interitum, liberare eos non cesses.[Aliis] autem pœnitentibus pro peccatis,[Miseremini,] adiuuãdo,& pro eis orando,& eorum labores supportando.Iob.19,Miseremini mei saltem vos amici mei.Vel aliis,quos in peccato videtis,vt dicit Glossa.Miseremini condolendo,quòd non potestis eos saluare,vt dicit Glossa.Hoc vltimum ad ria illa præ dicta iungendum est. Nam & apostatas cùm quisquis arguit, & damnabiles ostendit, debet [In timore] arguere, ne fortè simile sibi suisque aliquid tale contingat. Qui de incendio vitiorum alium castigare cupit,timeat ne & ipse tentetur: & qui pœnitenti proximo miseretur, circunspiciat ne fortè plus iusto,vel seuerus existat vel pius. Et nota quòd quidã sanctus homo dicebat, quòd multùm debet esse timorosus in se qui alium vult eripere de periculo submersionis. [Odientes eam quæ carnalis est maculatam tunicam.]Odientes,inquit, odio scilicet perfecto, quo separatur vitium à natura.Psalm.134,Perfecto odio oderam illos.Eam tunicam.Glos.Corpus mortale & passibile quo velatur anima.Glossa,Quæ concupiscẽtus carnis polluitur.Et alia glossa,Non corpus,sed maculatũ,aut maculã odire debemus, vt immaculatum reddamus,vt de carnali spirituale efficiatur.Vel odientes eam tunicam maculatã,id est,conuersatioem carnalibus desideriis immundam.[Ei autem qui potens est.]Hic monet ad dei de vtroque glorificationẽ,tangens primo glorificationis causam.Secundo modo,gloriã,& magnificẽtiam.Dicit igitur[Ei autem.]Glos. Quia hic non nostra potestate,sed gratia dei perficiendum est. Rectè subiungitur [Ei autem,] scilicet deo patri,[Qui potens est,] imò omnipotens.Cui potentia appropriatur.Exod.15,Omnipotens nomen eius. [Vos cõseruate]Glo.in præsenti[Sine peccato,] scilicet mortali:Glossa,In omnibus operibus nostris. [Et constituere nos.]Glossa,in futuro.[Ante conspectum gloriæ suæ.]Glossa,coram angelis,qui contemplantur dei gloriam.Iuxta illud Matth.18,Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui,& cætera.Vel ante conspectum gloriæ suæ,id est in præsenti à domino glorificati,quod desiderabat Dauid,dicens,Quando veniam & apparebo ante faciem dei mei. Hoc erit quando boni videbunt dominum gloriosum in humanitate & diuinitate. Psalm.16,Satiabor cùm apparuerit gloria tua. [Immaculatos.] Glossa,ab omni sorde peccati veniali & mortali.[In exultatione] laudis & gratiarum actionis.Psal.149,Exultabunt sancti in gloria,]id est exultabimus & lætabimur in te,[In aduentu]tendentes ad occurrendum ei,[Domini nostri Iesu Christi,] in aduentu,inquam,&c. id est in die iudicii,in quo erit exultatio sanctis, & tribulatio reprobis.1. Pet.1,In quo exultabitis modicum,nunc si oportet contristari.Et Ioan.16,Vos quidem nunc tristitiam habetis,& cætera.[Soli deo,]id est patri qui solus creator & saluator omnium est, mittendo filium. Non per hoc excluditur filius,vel spiritussanctus, quia cum ipso patre filius & spiritussanctus vnus est deus. [Saluatori nostro,]omnium maximè fidelium.1.Ad Timo.1,Qui est saluator omnium,maximè fidelium.[Per Iesum,]salutis mediatorem,per quem pater omnia operatur.Per Iesum Christum,ratione humanitatis:dominum nostrum,ratione diuinitatis.[Gloria,Et magnificentia]in operatione.[Imperium]in regimine[Potestas,]in malorum coertione. Vel secundum Glossam, Puræ fidei & conscientiæ. Et magnificentia in operatione.Imperium,super infirmitates vel dæmones.Et potestas,resistendi vitiis & tortoribus [Ante omnia secula,]id est qui erat & qui venturus est,id est ante mundi constitutionem,in mundi cursu, post mundi consummationem.[Amen.]Confirmatio est. ¶ Sed quæritur de hoc quod dictum est, Expectantes misericordiam dei in vitam æternam. Ex hoc enim videtur quòd vita æterna detur ex misericordia. Contrà,Cùm detur ex meritis,videtur quòd detur ex iustitia. Responsio,Vita æterna datur ex misericordia & gratia. Ex iustitia & ex misericordia datur quantum ad radicem meriti,quæ est gratia.Et quo ad mensurã remunerationis quæ est suprà:de qua Rom. 8,Non sunt condignæ passiones huius temporis quo ad opera non facta ex conuentione operantis cum operariis ex denario diurno,detur ex iustitia.Quæritur & de hoc quod dicit,Et hos quidem iudicatos arguite.Glossa,scilicet damnatos.Contrà,Nullius videtur esse vtilitatis argutio damnatorum.Responsio,Licet argutio non valeat eis,valet tamen aliis.Vnde ipsi sunt arguendi, ne alii imitentur ipsos. Deo gratias:Qui est benedictus in secula.

EX BESELEEL SEQVVNTVR ALIQVA dicta, per modum epilogationis omnium præcedentium Canonicarum,ad prædictarum Epistolarum & earum authorum commendationem.

FEcit & Beseleel lucernas septem,cum emunctoriis:& vasa,vbi quæ emuncta sunt, extingãtur, ex auro purissimo seu mundissimo,Exodi 37,Licet iuxta Psalmist.de quolibet sanctæ scripturæ verbo, verum sit illud, Lucerna pedibus meis verbum tuum.Veruntamen super Exod.25, Exponit Glos.partem prædictorum verborum,de apostolica doctrina,cuius pars magna præmanibus est.i.septẽ Epistolæ Cononicæ,quas Petrus,Iacobus,Ioannes,& Iudas apostoli Iesu Christi tam mysticas q̃ succinctas ediderũt & scripserũt.Nec mirum si eorũ doctrina,Lucerna dicitur,quibus dixit dominus,Mat.5,Vos estis lux mũdi. De hac igitur doctrina septem epistolarum cõgruè accipitur quod dictũ est,Fecit Beseleel septẽ Lucernas.Beseleel enim interpretatur vmbraculũ dei,vel vmbraculũ diuinũ.Et significat Christũ dominũ,in quo humanitas quasi vmbraculũ,& tabernaculũ(quod nequaq̃ trãsferri poterit)fuit diuinitatis,vbi ita vmbrata fuit diuinitas : vt de ea dicatur illud Esaiæ 45,Verè tu es deus absconditus,scilicet sub vmbra humanitatis.Quæ fecit has septem lucernas, sicut Psalm.accordat.Licet apostoli sint ministri,& coadiutores extiterint,iuxta verbum beati Pauli.1. Corinth.3.Vbi dicit dominus apostolis,Luc.21, Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere nec contradicere omnes aduersarii vestri.Septem autem lucernæ, septem sunt epistolæ,quæ in tabernaculo militãtis ecclesiæ super cã delabrum doctrinæ euangelicæ,vel fidei Christi positæ per manifestationem & expositionem toram ecclesiam illuminant & illustrant. Si enim sub legis modio aut in abscondito solis Iudææ populis doctrina apostolica tradita extitisset,& non super candelabrum,Christum scilicet,vt istæ lucernæ Christum non prædicarent,sed legis iustitiam,nec omnibus lucerent quæ in domo ecclesiæ sunt, nec emunctoria sunt.Vnde sequitur,cum emunctoriis suis. Ipsæ epistolæ, quæ lucernæ sunt doctrina veteris testamenti clarius nobis lucent: Exempli gratia,Cùm dicit apostolus ad Galat.5, Si circuncidimini, Christus nihil vobis proderit.Emunctum est quo ad literalem obseruãtiam lychnum circuncisionis. Sunt nihilominus ipsæ epistolæ emunctoria vitæ humanæ, ab ipsa vt clarius luceat omnem superfluitatem peccati resecantes. hoc emunctorio, vel forcipe quod idem est, sublatus fuit calculus de altari,quo tacta sunt labia Esaiæ prophetæ. In quo immunditia labiorum & peccatum eius ostendit mundatum fuisse.vt habetur Esa.6,Habent nihilominus hæ septem lucernæ sua emunctoria,scilicet expositiones sanctorum : quibus quod in eis obscurum est,quasi emungitur in vasis sacræ scripturæ, aqua salutaris sapientiæ plenis,quodammodo quod emunctum est, extinguitur, cùm per sacram scripturam sic exponendam mirantur. Vnde & sequitur, Et vasa quæ emuncta sunt,extinguũtur.Hæc eadem vasa,ipsæ epistolæ sunt.Sic enim emungunt veteris legis obseruantias, vt in seipsis eas extinguunt : & spiritualiter seruandas declarant in moribus quibus nos instruunt, & informant: verbi gratia,1.Petr.2,Offerte spirituales hostias,ait.Ecce quomodo carnales emungit & extinguit cùm spirituales offerendas dicit.Aliàs enim fœtidum odorem viderentur emũcta reddere,si ita lex destrueretur, vt non spiritualiter repleremur,cùm dicat,Matth.5, Non veni soluere legem,sed adimplere.Hinc autem omnia vasa de auro purissimo non solùm sunt ad illuminandum,immo etiam ad defendendum & resistendum contra hostem & insidias diaboli. Cui resistendum est,& fugiet à nobis,vt dicitur Iaco.4,Vnde sunt secuta, quæ fecit Salomon de auro purissimo,3.Reg.10.Ideo dicitur Prouer.19,Omnis sermo dei ignitus,clypeus omnibus sperantibus in se.Sunt nihilominus vasa epulatoria,in quibus continetur spiritualis refectio, quia in domo Salomonis erant omnia vasa aurea,& vniuersa vasa saltus libani de auro purissimo.Sunt enim vasa luminaria,quia circa credenda,agenda,fugienda,nos illuminant.2.Timo.3,Omnis scientia vel scriptura &c.Sunt hæc vasa noua,quæ profert de thesauro suo,vbi omnes thesauri sapientiæ,& scientiæ sunt absconditi.Paterfamilias Christus ecclesiæ pater & sponsus & dominus.Vetera enim protulerat legis antiquæ,nũc noua faciens omnia noua extulit.Ista vasa sunt de auro,per quod sapientia dẽsignatur,quia sapientiam docent & continent. In istis epistolis quadruplex fructuosa sapientia contra quadruplicem secularium perniciosam sapientiam continetur & docetur.Sapiẽtia enim seculi in quatuor continetur.Primò in amore corporalis proprietatis,de hac dicitur Baruch 3,Filii Agar exquisierunt prudentiam,quæ de terra est,negotiatores terræ & Theman.Theman interpretatur Auster,per quem notatur prosperitas mundana.Secundò in inconstantia aduersitatis,de qua Hiere.8,Confusi sunt sapientes,perterriti,& capti sunt.verbum enim domini proiecerũt & sapientia nulla est in eis. Tertiò in amore singularitatis & excellentiæ singularis, de qua Esa.5,Vç qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.Quartò in amore carnalis voluptatis,Rom.8,Prudentia carnis mors est.Contra istam pernicioſam sapientiam est quadruplex sapientia spiritualis, quæ ab apostolis, epistolis istis traditur & docetur. Prima consistit in contemptu temporalis prosperitatis & amore perpetuæ fœlicitatis, de qua dicitur Eccles.4, Melior est puer pauper & sapiens rege stulto & sene,qui nescit prꝙidere in posterum quòd de carcere catenisque interdum quis egreditur ad regnum.Hinc beatus Iacobus docet,& in epistola sua hortatur ad contemptum mundanæ fœlicitatis,vt dicit in prima canonica,Beatus vir qui suffert tentationem:cùm probatus fuerit, accipiet coronã vitæ, quam repromisit deus,&c. Secunda consistit in sustinentia aduersitatis obtentu perpetuæ quietis. Prouer.24,Vt vir sapiens,fortis,vir doctus,robustus & validus.Ecclesiast.4, Cor sapientum vbi tristitia.Istam docet beatus Petrus dicens,1.Pet.vlt.Humiliamini sub potenti manu dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.&.2. Petr.2,Nouit deus pios de tentatione eripere.Tertia consistit in amore fraternitatis,ex consideratione cælestis vnitatis,de qua Eccle.1,Dilectio dei honorabilis sapientia.& Ecclesia.3,Filii sapientes ecclesia iusto-

Septem canonicæ epistolæ sunt lucernæ septem.

Quadruplex sapientia munda na.

Quadruplex sapientia spiritua lis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PERORATIO.

rum. Istam docet beatus Ioannes,1. Ioan.4,Charissimi,si deus dilexit nos,& nos debemus inuicem diligere.Et ibidem, Diligamus inuicem,& cætera. Quarta consistit in fuga carnalis voluptatis præ desiderio delectationis futuræ in fruitione deitatis contra amorem carnalitatis:de qua Prouer.29,Vir qui amat sapientiam lætificat patrem suum:qui autem nutrit scortum,perdet substantiam. Prouer.23,Audi fili mi,& esto sapiens,Noli esse in conuiuis potatorum.Istam docet beatus Iudas.vnde,dicit,Væ illis,qui in via Cayn abierunt.Et paulopost dicit,Hi sunt in epulis suis maculæ conuiuantes sine timore,semetipsos pascentes.Sic ergo patet quid in istis vasis aureis continetur . Sunt enimvasa ista de auro purissimo, quia omnia diuinæ sapientiæ purissima sunt,quia nihil falsitatis,nihil vanitatis, nil erroris aut malitiæ admixtum habet.Aliæ autem scientiæ sunt,vel ad vanitatem vt philosophicæ,vel ad falsitatem vt hæreticæ,vel ad peruersitatem vt magicæ,mixtam habent.Vnde & si aliquid ibi,de auro sapientiæ & argento eloquentiæ, & Salomonis tempore non esse reputandum habetur,& impurum & corruptum est. Non autem sic in diuina sapientia, quæ scilicet dicitur In psal.11,Eloquia domini eloquia casta,argentum igne examinatum,probatum,terræ purgatum septuplum. ¶ Et nota quòd ista luminaria,in tabernaculo & australi parte posita, Aquilonarem illuminabant:sic & ista doctrina ab apostolis & contra Iudæos scita & edita fuit, sed ecclesia, quæ de Gentibus sumpta est,vera est mensa & propositionis panum latera, scilicet Aquilonis. In quo notantur & commendantur authores proximi harum epistolarum,scilicet apostoli. Et illi quibus missæ sunt,specialitérque Iudæis.Notatur autē,vt visum est,primus author,& principaliter Beseleel.Materia in auro.Modus verò,illuminatione intelligitur quàm planus & exhortatorius est,in quo patet vtilitas:finis autem designatur,per lucernarum, emunctoriorum, & aliorum vasorum nomen. Quæ,inquam,vtilitas est illuminatio & instru-&io ecclesiæ maximè in agendis.Teneamus igitur charissimi has lucernas septem in manibus nostris, vt illuminati ad vitam & claritatem æternæ patriæ valeamus peruenire. Ad quam nos perducat dominus Iesus Christus,qui cum patre & filio & spiritu san-
&o viuit & regnat,per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

EXCVDEBAT IOANNES DAVID,
in via noua diuæ Genouefes,sita in suburbiis beati Marcelli.
1549.

Este sancto Hieronymo es del collegio de la compañia de jesus de medina del campo y el jesuita del agoria rector del por la yglesia mayor dize y hizo por el collegio en noviembre de 1567 años. y en dicho sermon ensalço por auto en q se remitio al ecclesiastico q lo q yo auia dicho en Vidoly informada y al collegio mucho le importaua. y en cierto del mismo me pruevo por ello y este libro por mi q escribo no se halle mucho rato comigo y en gratificacion q hizo el collegio como yo lo pedia. y por ende lo firmo en 24 del mismo mes de diziembre de mill y quinientos y siete

Hieronymo Hierez

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca